PARIR — IMPHIMEIUB V" K LAllüUSSB BT C**

VJ, Bua MOTan-LBMB vc»-ciu.Mva, 4d

COMMENTARIA

IN

SCRIPTURAM SACRAM

R. P. CORNELII A LAPIDE

K SOCIETATE JESU,

SANCTÆ SCRIPTUR/E OLIM LOVANII, POSTEA ROMA-: PROFESSORIS,

ACCURATE RECOGNOVIT AC NOTIS ILLUSTRAVIT

AUGUSTINUS CRAMPON,

DKZCUU ÌBWàS. ritKSBTTUL

EDITIO NOVA

ACCURATE EXPURGATA MENIUS QUJE IN PRIOREM IRREPSERANT.

TOMUS SEPTIMUS

IN ECCLESIASTEN ET CANTICUM CANTICORUM

-------LIBRARY-------

of the Missionaries of the S, Heart,
NATICK, R. 1.

PARISHS

APUD LUDOVICUM V1 VÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM

Í3, VIA VULGO LICTA DELAJJBHC, 13

MDCCCLXXV

---- - VHA98ÍJ------

ı ?.. f>(D}

•’ •* »>:?.* a h

FACULTAS II. P. PROVINCIALIS

FER FLANDRO-BBLGILM.

Ego infrascriptas Societatis Jesu per Flandro-Belgium Præposilus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab Admodum R. P. Nostro Mulio Vitellcsco Societatis ejusdem Præposilo Generali, do facultatem Martino Nulio lypographo Anluerpiensi typis mandandi Commentaria P. Cornelii a Lapide ejusdem Societatis Sacerdotis, in Ecclesiasten, Cantica Canticorum, et librum Sapienti®. In quorum fidem has manu mea subscriptas, et sigillo officii mei unitas dedi Antuerpiæ, 27 aprilis, anno 1638.

Joannes de TOLLENARE.

APPROBATIO CENSORIS.

Commissos mihi infrascripto Commentarios in Ecclesiasten, Cantica Canticorum, et Sapientiam, quos in lucem mittit R. P. Cornelius a Lapide Societatis Jesu olimLovanii, ac deinde in UrbeSacræ Paginæ Professor, prado dignissimos judico. Opera sane pulchra, sublimia, pura, et tanto sententiarum pondere ac Sanctorum placitis ornata, ut quisque ea legens in eis copiosam messem inventurus sit. Actum Antuerpiæ, 30 aprilis, anno 1638.

Gaspar ESTRIX,

s. *Thcol. Licent. Canonicus et Plcbaniu Àntuerpicns's, ac librorum Censor.*

Annotationes quibus *Commentaria P. Cornelii a Lapide in Ecclesiasten, Cantica Cantico Tum et Sapientiam* illustravit ac ditavit Aug. Crampon, presbyter dioecesis Ambianensis.

Nil obstat quin imprimantur.

Datum Ambiani, 25 mail, anno i860.

t Jacobus Antonius,

admodum revehendo PATRÍ

AG DOMINO

D. JOANN! CHRYSOSTOMO

CELEBERRIMI COENOBII S. MICHAELIS

ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS

APUD AXTUERPIANOS

ABBATI MERITISSIMO,

ET

EJUSDEM ORDINIS PER BRABANTIAM, FRISIAM, ETC.

VICARIO GENERALI.

Jam dudumest, adm. Rever. Domine, quod omnem qua possum, Tui ornandi capio occasionem, quam adime pro volo meo non inveniam cumdolerem, islam qualem qualem nactus, avide arripui (usque dum melior scse dabit), lum ut aliquam Tibi interim grati in Te animi mei ob lania in me meosque merita significationem facerem, tum ut publicum virluh ac religioni, quæ usque adeo in Te ac Tuis omnibus eminet, testimonium per me apud posteros exstaret.

Triga itaque Salomonica subvectus, ad sacros Down. Tuæ pedes hic me sisto. Hanc a R. P. Cornelio a Lapide, sacrarum Litterarum expositione orbi, qua palet, notissimo, velut harmalopego, egregiis lucubrationum compagínenos adaptatam, et assulis doctissimis scitissime convestitam , et jam recenter typis meis adornatam, dignam censui, quæ illustre nomen Tuum prima in Ironie praeferret. Opere tali dignus profecto patronus, ei patrono vicissim opus. Ac quemadmodum in ludis Circensibus nolæ illæ aurigarum factiones, albatorum, Ai¿T inquam, russatorum, prasinorum, suossingulæ fautores et patronos habebant, adeo ut etiam Imperatores iis favere, ac suum præsidium præslare turpe non tneducerent, præserlim sub Imperatore Justiniano, uti Procopius*, Marcellinus*, Theophanes ' et Zonaras testes mihi sunt : pari modo meam spero Trigam nonnisi ^-publico bono concinnatam, et jam primum in mundi hujus circum emissam, sacrum præsidium et patrocinium apud Antistitem rerum sacrarum amantissimum juxta ac perilissimum, eximiumque omnigenae doctrinae, ac præserlim

Ethicæ divinæ (de qua saluberrima simul et plurima hic praecepta traduntur) culloreih et laudatorem, inventuram.

Quod autem terni Trigæ huic juncti sint equi, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, non inscite mihi tacturus videor, si viro, qui triplici votorum Religiosorum funiculo (qui *difficile rumpitur,* uti hic ipse Ecclesiastes docet) Deo unilrino unitus est, eam nuncupem. Et sane nulli aut Ecclesiastes, aut Canticum, aut Sapientia offerri mihi posse videtur convenientius, quam ei qui quidquid per Salomonem Spiritus Sanctus in iis tradit ac praescribit, in se vitæque suæ rationibus, et ipse jam pridem ad vivum expressit, et ut omnes, quos potestati sure subditos habet, pariter in se exprimant, connitilur. Etenim sicub hic ipse Ecclesiastes dignam se mansionem indagaret, nullam, me judice, am commodiorem, aut digniorem, ea quam ipsi designavi, tota sibi Europa posset deligere. Apud Præsulem scilicet, qui cl ipse mullos per annos domi et foris Ecclesiaslen egit, et hujusmodi præest viris, qui cum domi privatos intra parietes , in vinariam sponsi cellam fuerunt introducti, ibique divinorum charismatum contemplatione inebriati, eadem de loco superiore in plebem Christianam, ac præserlim ruralem, dein effundere concionando solent. Accedit cl alia ratio, quod, quæ loto Ecclesiastæ libro traduntur, inter reliquos Religiosæ vilæ professores a Præmonslratensibus exactissime sciam observari. Propositum namque illi est, continua velut inductione, edocere, quam vana et nugacia sint cuncta hominis, quæ in rebus terrenis suscipiuntur, studia, ut sic eum a sensibilibus, ad ca quæ sensum omnem transcendunt, a terrenis, inquam, ad spiritalia cœlestiaque traducat. Continet hic ergo Ethicam sacram, longe sane eminenliorem, quam sit Aristotelis, Plularchi, Senecæatque Epicteti,

> Et quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
> Rectius ac melius Cratippo aut Crantore dicit.

Eadem quoque opera finem hominis ultimum assignat, ac summum bonu H in quo hominis sita sil beatiludo. Quod enim variæ de eo fuerint priscorum philosophorum opiniones, ri is in rebus eam constituentium , Salomon diviniore inspiratus spiritu , omnes cos aberrasse commonstrans, veram hominis beatitatem ac bonum in rerum omnium mundanarum contemptu, inque veræ Sapientia? et Dei cognitione et cultu silam esse definivit. Ecqti H» autem aliud est veri Religiosi studium, labor et contentio, (piam mentem , jam dudum a rerum terrenarum affectu avulsam, uni coelestium meditationi applicare? Quod quantopere in universis Candidi Ordinis hominibus vigeat ac locum habeat, satius est me silenter praeterire, quam nonnisi pauca et non ea quæ rei digni tas exigit atterendo, tempus terere.

Jam, ut ad alterum Trigæ equum veniam, ipsum quoque Canticum eadem a me ratione deposcere videtur, ut id triplici suo sensu a commentatore Cornelio jam illustratum, viro contemplationi addictissimo, et castissimos sponsæ amores

¿emulanti, et ad jucundissimos sponsi cœlestis amplexus jugi 1er cum suis omnibus anhelanti, pari a me jure deferatur. Nihil enim ipsum est aliud, quam continuum Christi et Ecclesia? epithalamium. Etenim Deus optimus maximus ut immensam suam in homines dilectionem declararet, quamque Filius ipsius homo factus ardenti sibi Ecclesiam amore copularii, 1013 ante annis hoc Christo nuptiale carmen a Salomone voluit accini. Ilie ergo illius quasi typus et parens, ejus per incarnationem cum Ecclesia desponsationem hoc carmine describit, nec non illius praedicationem, passionem, Spiritus Sancti missionem, Apostolorum praedicationem, Gentium conversionem, Ecclesia? denique ortum, propagationem, perfectionem graphice depingit. Atque hic quidem primarius ejusdem est sensus; in allero vero, etiam litterali, sed inadæquato et partiali, acc^ potest de anima justi, praesertim perfecta; nec non in accommodatitio de Beatissima Virgine : tum quia ipsa reliquos inter Sanctos emicat ; tum quia Verbi incarnatio, et proinde Ecclesia?desponsatio, in ipsa peracta est. Canticum ergo, quantum quantum est, divinos spiral amores, ut amor ipse loqui hic, et pariem agere lotam videatur, Deus, inquam, et Spirilus Sanctus, qui ipsa esi chantas, in Salomone.'Unde lectorem et patronum requirit maturum, temperantem, animi tranquilli, cujus affectus inordinati jam deferbuere, cujus cogitatio, amor, affectio a rebus terrenis, mundique desideriis avulsa, uni coelestium cupidini adhærescit. Quem quia in Rev. Tua Domin. invenisse se confidit, secure conquiescit, nccdealio conquirendo ulterius laborat. Abeat ergo ad amantem amor, abeat sanctorum doctor amorum, eumque amare doceat vehementius : ut, qui animo illius medullitus jam insitus est amor et ibi æstual, etiam exæstuel, et foras in proximum flammas ejaculetur.

Tertius demum Trig» mea? equus, Sapientia, fræm quodammodo impatiens, ultro , etiam relinente me, ad gremium Tuum convolare gestit, et apud Sapienti» cultorem eximium sedem sibi stabilem deligere. Qui qualis sil, quod ipsius argumentum, tuo prodii nomine : Sapientia namque dicitur, quia de vera Sapientia, ejus origine, moribus, operibus, effectis ac præmiis disserit : non de Sapientia dico speculativa, sed practica; vera, inquam, veri Dei cognitione cum ejus timore. religione, culluque conjuncta, qua?proinde ad aeternam salutem hominem perducit, ac Justitia? nomine passim in sacris Litteris vocitatur. In sapientiae ergo officina, in virtutum heroicarum armario, in justitia? gazophylacio, in religionis omnis apotheca, in divina? doctrinae scrinio, Sapientiae liber conquiescat; et apud Praesulem veræ prudenti» cullorem, Théologie» scienti» mysten, omnis sancliraoni» sectatorem perpetim commorari gaudeat. Cum enim Tuas, Præsul ampliss., lucubrationes, omnigenam pietatem, religionem, doctrinam spirantes evolvo; cum Vitam D. Norberli lingua nostra vernacula Iribus libris comprehensam, ejusdemque SS. Patris Vitam antiquam doctissimis amplissimisque Nolis illustratam ; cum Lilium inter spinas, id est, Vitam B. Joseph Piobvleri et Canonici Slciuveldensis ; cum Rosam in hieme, vitam,

inquam, Wilhelm! Rnihensis; cum Echoncm S. Norhorti Triumphantis, cum Natales Sanctorum Præmonstr., nec non alia ad Ordinis ejusdem commendationem , elogium , illustrationem Tibi elaborata considero , quibus sapientiam æque ac doctrinam, quin et singularem Tuumerga ipsam affectum satissuperque prodis; nefas putavi, alium , Te prætcr, ipsiSapientiæmagislro patronum ac propugnatorem assignare.

Quamobrem , adm. Rever. Antistes, Trigam hanc sacram, a doctissimo Cornelio jam hincad Superos ablato, jion ita pridem compactam, nomini Tuo magno, et in eo omnibus Tuis, adeoque universis Ordinem Præmonstratensem professis, patieris, spero, a Martino Nulio Tuo, pro singulari ipsius in eum amore (ulpote in quo duos sibi tum sanguine, tum affinitate proximos, alios remotiores paulo recenset), ceu evidens propensionis in hunc pignus, et certam erga Tuam Domin. affectus? benevolenti®, amiciliæ tesseram , dedicari. Exile et leve, fateor, munus hoc est, quo maximis Tuis in me meosque collalis officiis ac beneficiis respondere propono ; sed simul illud novi, parva juxta ac magna, dummodo ab amica profecta manu , pari apud Te jure gaudere, cumque qui farre litat ac mola salsa, (eque esse Tibi gratum, ac qui thure et hecatomba. Quare a tanti nominis ac dignitatis Præsulc tenue donarium. neque aliquo dignum nomine, permagni fieri, hoc demum illud est, quod quis jure miretur; ac simul non obscurum indicium , docta simul et pia, qualiacumque ea sint, aliquo in pretio apud Te esse. Quæ quoniam Commentarius hic Cornelianus ambo complectitur, hinc in spem venio, fore ut nullam apud Te repulsam ferat. Hunc ergo placidus admitte, et in eo mei donantis animum, qui quod a dono sperare meo vix ausim, hoc me ab humanitate Tua, benevolentia, et amica clientum omnium complexione consecuturum spero. Et quoniam accepta beneficia marmori, ad perennem eorum memoriam, inscribere nequeo, hinc, quod unum possum, Tuum in Commentarii hujus fronte nomen praefigi et apparere volui, atque in eo aliquatenus meo me officio satis existimabo fecisse. Vale. Antuerpi® Kal. octobr. anno m. dg. xxxviii.

Jlcv. *ruternüaZû Tui*

climi (ftcrnui devotiu*

Mahhkvs **NUTIUS.**

PROOEMIUM

IN LIBRUM KOHELETH

LIBRI INSCRIPTIO.

Liber his verbis inscribitur: Sermonea *Koheleth, filii Davidi, regis Uierosolymie.* Vççfia hujus inscriptionis extrema, *regis Hierosolyma,* esse appositionem qon ad *Davidis,* sed ad *Koheleth* pertinentem, ex loco i, 12 apparet. Et quia Davidi præter Salomonem filiorum nemo in u gno successit, nomine *Koheleth Salomonem* regem significari certum est. Tribuitur vero Salomoni illud nomen nullo alio V. T. loco, sed tantummodo in hoc librp, ut ejus auctori, et quidem, præter inscriptionem,sexies, i, 2,12 ; vu, 27 ; xii, 8,9,10. Est igitur nomen Salomonis symbolicum, seu agnomen, quale ex aliquo facto seu eventu accedere solet. Nec obstat forma nominis *Koheleth* feminea, quum et alia virorum nomina terminatione feminea apud Hebraeos exstent, ut *Aternih,* Joaddæ filius (\Chron. vm, 30), Sop/teref/i (*físr.* n, ift), *Phocercth* (*ibid.* 57). Talia nomina forma femjpea, significatione masqiliqa, habent p.t grabes, *y.* g. notissimum illud : *Chulifa,* proprie *suçcessor,.vicarius.* Cæterum *Koheleth* semel tantum, vu, 28, cum verbo femineo construitur, fonnæ ratione habita, locis reliquis omnibus ut masculinum tractatur. Qiiarv non necBBseest ad *Koheleth* substantivum suppleri, vehit n03n, ita u;: Koheleth sit : *Sopientia concionatrtx.*

1't vero cur Sdomoni, ut hujqs libri auctori, nomen *Koheleth* inditum fuqrit, intelligamus, de illiqs significatu quærendum est. Atque verbum quidem bnp, undç illud nomen derivatur, in forma *niphd (kal* non exstat in V. T. libris) *se congregare,* ut *Num.* xvi, 3,2(), etc., et in *hiphll congregavit* populum, ut iVum. x, 7; xx, 8, denotat: unde nomen brip sæpe obvium *congregationan hominum, catum* significat. Hinc ex veteribus Hebraiis erant, (pii Salomonem, indo quod brtpPD in *concione* verba fecerit, nomen *Koheleth* adeptum esso putarent, quasi *condonatorem* diu r<s(2). Eadem jam Græci Alexandrini sententia fuit, qui nomen hebræum per 'EwcXxauwrfr» n ddidit, iz-. rcù iwj.r.ïiiîiw, *a convocando congregandogli* populo, id est *contionatorem,* cujus audiendi causa coeat populus. H¿ec D. Hieronymus in Commentario ad *Eccle.* i, 1 : « 'Ewar.^aaròc gr.veo sermona appellatur, qui coetum, id est ecclesiam, congregat, quem nos nuncupare possumus com*donatorem,* eo quod loquatur ad populum, et sermo ejus non specialiter ad unum, sed ad universos generaliter dirigatur. »

Grotius maluit *Koheleth* interpretari, *collectorem,* scii, sententiarum (3), « ut intelligamus, inquit, redactas in hunc librum varias nominum, qui sapientes apud suos quisque habebantur, opiniones m?i rit «Waqtwùiç, *de beatitudine,* plane sicut liber Jobi omnes ferme qua

(1) Diwrtatinncuhm hanc ex varii» Rosenmulleri, Manrcri, Herbst, Wette, etc., in hunc librum Proremiorum fragmentis nos conscripsisse, paucis additis, Lectorem monemus. A. C.

(i) Quorsum afferri pot*-st illud I *Rcg.* vu, i : «Tune *congregavit* Solomo seniores Israel, o etc.; et vers. 2 : a Et rr *igri* ;aft *sut* a l Salomonem omnes viri Israel,» in qua congregatione rex bene precatus est *universo calui* il i braci. Huc referunt quoque quod II *Paral,* vu, 13, Salomo narratur in atrio templi erigi jussisse *sugff'tium* ex quo orans et ait populum loqueos, ab omnibus audiri possit.

(3) F.vieni videtur Arabici Interpretis mens fuisse, qui hunc librum *Uber Collectaneorum* inscripsit, et prima II'HH vertu , q»« ce jraxrx ¿xxXt.oxx/ttc › sunt, *dicta collectoris* reddidit

filonint aut esse possunt de divina rerum humanarum gulærnatione, aut contra eam, sententias complectitur, n Sed Grotii sententiæ adversatur et illud, quod tam verbum *kahal,* quam nomen *kahdl,* non nisi de *hominibus,* nusquam de rebus dictisve congregatis usurpatum reperitur, et hoc, quod minime variæ de summo bono sententi®, uti Grotius sibi persuasit, hoc libro continentur; sed auctor suam tantum de summo bono sententiam tradit, eamque pluribus argumentis illustrat confirmatquc.

Dœderlein nomen *Koheleth* significatu a cognatis nominibus *kahal* et *kehtllah* (Neh^m. v, 7), *concionem* notantibus, haud diversum ratus, illo *consessum eruditorum, academiam,* qualem putavit a Salomone conditam fuisse et stabilitam, denotari censuit (t). Praterea hunc libnm existimavit ex *actis Academia; Salomoneæ* a propheta quodam in compendium redactum esse. Sed talem hujus libri originem et appellationis causam a Salomoneæ ætatis rationibus non possumus non prorsus alienam judicare.

Alii nomen *Koheleth* e cognatis Hebraica? linguis explicare tentarunt. Atque ex Syriaco quidem *km/hlatito, exclamatio, vociferatio,* et *kahleno, locutulcius, verbosus,* Ludovicos de Dieu vocabula */libre koheleth* interpretatur *verba vocis exclamantis,* eo sensu, addit, quo Joannes didtur *vox clamantis in deserto.* Quæ sententia quum vix habeat, quosese commendet, **J. J.** Schultens collato arabico *kahal, exaruit cutis,* peculiariter *ex multa spirituali exercitatione,* hinc *squaluit,* quum hisce notionibus cognata sit notio pœnitentiæ, hanc significationem vocabulo *Koheleth* tribuit, vertitque hujus libri inscriptionem, *Verba pœnitentiæ filii Davidis.* Verum cur a *pernitentia* liber nomen sit pactum, causa apparet nulla, quum auctor sese tanquam eum, quem factorum suorum pœniteret, nusquam in illo prodat. Non est igitur ut nomini hebraico talem significationem assignemus, quæ a constanti radicis *kahal* vocumque ab ea derivalarum apud Hebræos usu tantopere abhorret. Qua ipsa de causa nec probare possumus, quod nomine *Koheleth* alii vel *rerum humanarum perlœsum*, vel *senem* (2) significari volunt. Nos quidem acquiescendum arbitramur in vetustissima illa, quam supra retulimus, sententia, *Koheleth* esse eum *qui coram concione ad se congregata* verba facit, oratorem, publicum sapienti® ductorem. Quæ appellatio Salomoni regi, quatenus hujus libri auctor perhibetur, quam recte conveniat, argumenti, quod liber tractat, enarratio docebit.

n.

LIBRI ARGUMENTUM.

Ecclesiastœ liber *duabqs* potissimum partibus absolvitur, quarnm *prior (cap.* i-rv, 16) in demonstranda vanitate rerum mundanarum et human®, imprimis vita? versatur, atque pleraque quæ homines moliuntur studia inania et fluxa esse ostendit ; *posterior (*cap. rv, 17—xn. 7), quidnam hominibus in hac vita imprimis spectandum studendumque sit docet, regnlasque vit®

(f) «Amant, inquit, in *SeholUs at/ libros pnriicos V. T.* pag. 170, Orientis viri eruditi conciliabula conscssusquo privatus , disputationibus, protectionibus carminum, et pors extemporánea.* de rebus ad se gentisque suæ facta et decus, ad religionem, ad rorum human «rum sapientiam pertinentibus dicatos; atque Inxiie adhuc conservant illa instituta, antiquis Arabibus *Macamat* dicta, rcforenlo Niebuhrio, *Descript. Arab.* pag. 107 Ex hoc iere genere celebrantui ¡Iaririi Consessus, quorum partem SchnltensÌHS cdidiL » Sed *Consessuum,* qui dicuntur, illorum rationem plane aliam esse constat, quam qualem sibi cogitavit Ihrdertein, qualunque sibi formarunt pari ipsum viri docti. «*Uakaflint,* inquit Reisko ad *Abiifetta. Annal,* tom. III, ¡gig. 7¿8, sunt dus»'piationes, in quibus enarrantur quæ in publicis conventibus, concursibus plebis, dicta factaquo tueront. Proprie *conslstcntiœ* , seu concursus populi, corona* spectatorum et auditorum; ut Græci talium narrationes mpurarouc, «ruarán.;, appellant. *Mokimin* sunt ci 7T9tcTr,aiaivu o/.^cv, plani, impostores« præstigiatores, thauinaturgi, qui pupuli multitudinem ad se alliciunt. Talis fuit illo Abu-Zcid, quem liarinus m unaquaque dissertatione introducit, alia atque alia ct semper diversa ratione impostura* crumenas auditorum emungentem..... Est ergo hic Ilariri1 liber enarratio factorum, quæ aut revera subiit, aut saltem fingit subiisse suis in itineribus Ilariritis. »

(2) ¡ta J. Simonis, qui in ¿zx. *¡Mr.* ex verbi ambici bignilicationo *corrugandi cutem* derivat *senectutis* notionem; quare *Koheleth senem* vertit, additu hac ratione : «Scripsit enim Salomo Ecclesiastcn in senectute, idqoe nominis sub terminatione feminina sibi tribuisse videtur, ad insinuandum animum suum effeminatum, quo senex ad idololatriam a feminis se pellici passus erat, » quod plane ineptum, et nulla refutatione dignurn.

Protermino alias minus verisimiles sententias, quas recensuit Garpzovíus in *Introduce, ad libros r. T.* P. II, pag. 200 ; recentius vero Umbrcilin libro *Coheteth sccpiicus dc suinmo bono,* pag. 78 et beqq.

recle instituendæ vitiorumque cavendorum ex vit® human® observatione tradit. Additur Epilogug (cap. su, *8-14*), qui et hujus libri usum commendat, et omnis in illo tradito doctrin® summam brevi complectitur.

At ut ad singula deveniamus, in cap. i, post libri inscriptionem, proponit Scriptor partis illius prioris argumentum, quod in demonstranda rerum omnium mundanarum vanitate versatur (vers.2). Primum generatim dicit de laboris et studii humani universi vanitate, quod ex eodem nullum prorsus commodum mortalibus sit constans et perpetuum (vers. 3). Omnino enim in tota hac rerum universitate nihil esse constans et stabile ; omnia eumdem per orbem perpetuo circumagi; fugientibus his succedere alia ejusdem generis, ita ut in perpetua hac rerum vicissitudine tamen nihil prodeat quod non antea exstiterit (vers. 4-11). Quibus præfationis loco præmissis, ad tractationem ipsam accedens, auctor se variarum rerum periculum fecisse dicit, ut in quonam, lanquam in vero et constanti bono, animus acquiescere possit, experientia cognosceret. Itaque primum perscrutandis cognoscendisquc rebus mundanis humanisque sese dedisse. Quo tamen tantum abfuit, ut animi tranquillitatem sibi conciliaret, ut molestiam potius et sollicitudinem augeret (vers. 12-18).

Cap. ii, fatigatus *et* deceptus per sapientiae studium, novam tentavit tranquillitatis et beato vitat materiam, *sensuum voluptatem;* nec tamen ea beatum ipsum reddere potuit, quamvis cum sapienti® studio illam conjunxisset (vers. 1-10). Utriusqueenim vanitas consideranti conspicua, quum, quantuincumque præstet sapiens insipienti, mortem tamen nec ipse effugere possit, eumque valde affligere debeat dubitatio, num qui post eum fruituri sint rebus sapienter et magno labore ab i partis, easdem rationes secuturi ejusque merita recte æstimaturi sint, necne (vers. 12-23)? Accedit, quod ne acquisitio quidem nec usus tam mancorum tamque vanorum bonorum ab ipso homine ejusque studiis, sed a Deo pendeat, qui pro libero sed justo arbitrio suo ea distribuat (24-26).

Cap. ni, redit ad ostendendam rerum humanarum vanitatem ex perpetua illarum vicissitudine (vers. 1-9). Qu® vero quum ex sapientissima Dei institutione pendeat, ejus observatio hominem debet eo adducere, ut su® natur® imbecillitatem agnoscat, sibique persuadeat, se ad vitam felicitcr transigendam nil aliud facere posse, nisi ut gaudeat bonis, quæ possideat, et recte agat (vers. 10-12). Omnia enim habet Dei munere, qui ea pro suo arbitrio impertit, ut reverentiam sui, pielato atque virtute monstrandam excitet (vers. 13, Ii). Æqualis autem illa rerum circumactio probat, Deum semper eamdem in regendo orbe immutabilem legem sequi (vers. 15). Tum transit ad aliud quod vanum deprehendit in rebus humanis, quod ubi jus et æquum vigere debuerant, regnet injustitia et iniquitas (vers. 16). Quum itaque in terris talia committi videret, et sæpe a Deo non puniri, subjungit, se animo cogitasse, omnia tandem in judicio suo expensurum Deum (vers. 17). Porro quum hominis tanta sit vanitas, ut ejus conditio a bruto non differat externa facie, suavius vitæ genus quod ineat homo aliud non videt, quam ut tantisper quod vivit, tranquille et hilari mente suis laboribus fruatur (vers. 18-22).

Cap. IV, transit ad alias rerum vanitates et vito incommoda exponenda, quæ impediant, quo minus quis sorte sua contentus vivere possit, v. g. tyrannorum injuriæ (vers. 1-3), invidiai (vers. 4), ignavi® non minus (vers. 5, 6) quam avariti® et solitari® vit® damna (vers. 7-12), atque ipsius regi® majestatis conditio incerta et vanitas (vers. 13-16).

Alteram libri partem, qua docet auctor, quibus modis mederi possimus tot tantisque, qu® in prima parte exposuerat, vit® incommodis, et tranquille beneque vivendi impedimentis, eo inchoat, ut studium religionis commendet, sed cum hac cautione, ne ei externorum rituum observatione satisfieri existimemus; imprimis dissuadet vota temeraria, qu® s®pe multorum malorum el peccatorum caus® esse possunt (cap. iv, 17—v, 6). Subjungit admonitionem, qu® item ad cultum Dei ejusque reverentiam spectat, ut de ejus providentia propterea non dubitemus, quia innocentes hic opprimi videmus, quasi aut nullum sit numen, aut si sit, mortalia non curet (vers.7). Quum vero supra hominum varia studia vanitatis plena exposuisset, jam docet, inter omnia vit® genera, quod homini potissimum deligendum fuerit, et quod non adjunctum habeat peccatum, esse agriculturam (vers. 8), cujus commoda ostendit comparatione instituta cum eorum aviditate, qui magnam nummorum copiam corrodere student, quod quam vanum stultumque sit,

et quot seenni trahat incommoda, pluribus argumentis ostendit (vers. 9-14). Hinc repetit et confirmat quod supra n, 24, et m, 13, tanquam unicum malorum hujus vite remedium predicavi!, ut quis sorte sua contentus iis quæ labore suo pepererit tranquille frualur, quod ipsum tamen beneficium divinitus concessum habendum esse dicit (vers. 17-19).

Cap. vi. Redit ad describendam infelicem sortem avari divitis, qui opum, quas Deus ipsi largitus est, usum sibi denegat (vers. 1-6). Omnes homines quum eum in finem laborent, ut vitæ sustentationem sibi acquirant, optime agunt, qui his quæ sibi acquisiverunt etiam utantur ad corpus alendum, quod non facit avarus (vers. 7-9). Vanum est, cum quis pratentibus neglectis alia semper appetit, quum cuique sors sua a summo numine sit decreta (vers. 10), et plura sint, quæ hominis sortem instabilem et fallacem reddant (vers. 11), atque omnino ignoret homo, quid sibi conducat in hac vita, quanto minus igitiir novit, quid futurum sit, postquam ex hac vita discesserit (vers. 12).

Cap. vu. Pergit jam in tradendis præceptis, quibus inde a cap. rv, 17, docere incœperat, quibus modis tot tanlisque hujus vitæ vanitatibus et incommodis mederi possimus, postquam illa inde a vers. 12 cap. v interruperat longius excurrendo in ostendenda avaritiæ stultitia, usque ad finem cap. vi. Jam igitur abruptam telam repetens, primum bonæ famæ studium suadet (vers. 1). Tum admonet hominem ut considerate et caute se gerat, rerum exitum cogitet, et veritatem magis reputet, quam speciem colat. Parvum tolerare malum ne recuset, si majorum commodorum sit causa, neu quod jucundum sibi videatur avide arripiat, si perniciei ansam det (vers. 2-7). Patiens sit et sua sorte contentus (vers. 8-10). Sapienti®, tanquam bono cunctis opibus anteferendo, studeat (vers. 11,12). Rebus secundis sapienter utatur, in adversis in gubernatione Dei acquiescat (vers. 13, 14). Ne in ullius rei studio sit nimius, sed vel in ipsa virtute exercenda prudenter agat, et justum teneat modum (vers. 15-19). Ne omnium reruni rigidus sit censor, propriorum vitiorum memor (vers. 20-24). Caveat n£mulierum illecebris irretiri se sinat, quum muliebris sexus parum ad conducendam sapientiam conducat, neque in illo, quod vel inter viros rarissime existât, sapientiæ atque virtutis perfectum exemplar, ingenium nobile et excellens inveniri possit (vers. 25-28). Quod tamen non Deo crimini dandum est, qui omnia recte disponit, sed ipsorum hominum perversitati atque arroganti® (vers. 29).

Cap. vin. Præmissa denuo sapientiæ laude vers. 1), nova aliquot prudenti® præcepta tradit, quæ si quis observet, varia hujus vitæ incommoda et mala æquo animo ferre possit. Et primum quidem commendat obedientiam iis, quibus inter homines principatum Deus commisit, præstandam, et ne tum quidem recusandam , cum princeps potentia sua abusus fuerit. A seditione cives arcere debet vel ipsa prudentia, multo magis reverentia summi Numinis, qua persuasum sibi habeant, non sine Deo malos in meliores dominari, nec tempore ab ipso constituto justam elapsuros ultionem (vers. 2-15), hominem vero nimis hebetem esse, et inscium eorum quæ lutura sint, quam ut Dei consilia perspicere possit (vers. 16, 17).

Cap. IX. Pergit ostendere, frustra laborare mortales in administrationis divinæ circa res humanas ratione perscrutanda (vers. 1,2). Hoc unum certo sciunt, omnibus instare mortem, quæ cunctis studiis et laboribus terminum ponit (vers. 3-6). Id vero incitamentum homini esse debet» ut præsentis vitæ momento cum ad fruenda bona, quæ ipsi concessa sunt, tum ad strenue administranda negotia sua utatur (vers. 7-10). Quamvis vero optimo studio successus sæpius non respondeat, atque omnia fato subjecta esse videantur (vers. II, 12), non tamen abjiciendum est sapientiæ studium, quum ea sæpissime eximia emolumenta præstet (vers. 13-18).

Cap. X. Pergit in exponendis tum stultitiæ damnis, tum sapientiæ emolumentis, ita ut hæc contraria sibi invicem opposita clanus elucescant (vers. 1-3). Quod maxime conspicuum fit et varia ratione agendi, quam sapiens stultusve observat erga principes, interdum loco sublimi indignos, in quo in subditorum perniciem collocati sunt, et vario utriusque successu. Omnem enim omnino violentiam deteslans, qua factis, vel verbis, imo cogitationibus in tyrannos invehatur, summa moderatione sua animique tranquilla firmitate sapiens eorum iram sedat, eorumque favorem sibi conciliat, dum stultus inconsultis suis atque intemperantibus sermonibus seditios'?que machinationibus sibi interitum parat (vers. 4-20).

Cap. xi. 1-6. Prior capiti* pars superioribus prudenti® et circumspectionis præceptis addit rpi3*-

dara alia. Atque primum quidem hortatur, ut nobis lot homines beneficiis devinciamus, quot possnmusfvers. 1-3); deinde ut strenua et provida, uec tainon de eventu nimis anxia sedulitate et industria contra futuras calamitates munimenta nobis paremus (vers. 4-0). Pavterior capitis pars cohærct cum cap. ult-

Gap. xi, 7 — .vu, 14. Frucndiim hortatur hujus vito commodis, quandoquidem mors nos omnibus iis, quæ suavia et jucunda censentur, exuit, et hæc ipsa vito usura, quæ nobis data est, brevissimi temporis spalio est circumscripta (xr, 7-8). Præserlim invitat juvenes, ut vitam quam jucundissime transigant, quum illud ætatis tempus, quod fruendis vito voluptatibus unice accommodum sit, citissime præterlabatur. ita tamen ut gaudio indulgeanl illos monet, ut ne Dei creatoris et futuri judicis obliviscantur, sed senectutis ¡mininos®, cujus elegantissima™descrip-tionem inserit, et supremi diei memores, voluptates et opera sua timore .summi Numinis moderentur (xi, 9 — Xu, 8). Reliqua capitis xn pars (vers. 9-14) *epilogum* continet, in quo auctor sapientissimi regis Salomonis, quem loquentem in hoc libro fuisse inductum multi volunt, merita de instructione publica laudat, atque ut snnunam omnis doclrinæ proponit : Reverentiam Dei studiumque virtutis cum spe renumerationis fiituræ.

Conf. H. Kilber, *Analysis Biblica,* tom. II, pag. 143 et seqq.

III.

LIBRI CONSILIUM.

Quo consilio quisquis libri auctor fuerit ad cum conscribendum animum appulerit, varie multumque est disputatum.

Qumn quædam inter se pugnantia, prima quidem fronte, in hoc libro deprehendantur, voltili quod vu, 2, *prestare* dicitur ingredi *domum lugubrem quam epularem,* et vers. 3, *præstare tædium risui,* contra ni, 12,13 vero, *nihil melius t sse quam lætari cl sibi bene facere, quam diu vivere detur,* et vin, 15, *nihil homini bonum esse nisi edere, bibere et lætari;* porro quod un 18 et seqq., auctor se cogitasse dixit, *nullum esse discrimen inter sortem brutorum atque hominum, ambobus pariter moriendum esse, ac minime certum esse, aliter post hanc vitam cum brutis comparatum fore, atque cum hominibus,* ex quo tandem colligit, *id tantum agendum esse, ut vita decurrat late, festive et hilariter,* contra xi, 9 reputandum esse juveni genio indulgenti , quod factorum suorum omnium tandem Den rationem sit redditurus : fuerunt, quibus aurtor videretur per modum tafewes sermonem miscere cum impio stolidoque voluptatum sectatore, qui temere ferri omnia, unumque et eumdem esse omnium eventuum, stulti et sapientis, hominis et pecudis finem, persuasum sibi habuerit. Similiter Eichhornius, Herderum sequutus, Ecclesiastæ librum dicitad modum dialogi comparatum esse,quo contineantur mutui sermones et juvenis ingonio fervidioris acritcrque continuo invecti in vanitatem et perversitatem omnium rerum, quas observando atque explorando assequutus esset, et doctoris prudentis, longaque multarum rerum experientia subacti, qui animum juvenis mitigaret atque imbueret praeceptis salutaribus ; cujus doctoris responsionem primam inde a cap. iv, 17 — v, 1 i, secundam vn , 1-14, tertiani vn, 16-22, quartam vnr, 1-8, quintam tx, 7-10, sextam x, 1-4, septimam x, 8—xn, 7 comprehendi, reliqua esse quærentis juvenis sive discipuli, praeter epilogum xn , 8-14. Sed huic sentential vere opposuit Van der Palm, *Ecclesiastes philolog. et erit, illustrat,* pag. 145, responsiones magistri prorsus alienas esse a quaestionibus discipuli, et versari in argumento longissime diverso, Talis incohaireutia quum passim cernatur per totum librum, tum evidens ejus exemplum est in prima, quam Eichhornius esse vult, responsione cap. iv, 17—v, 11. Postquam enim per quatuor priora capita discipulus summo affectuum ardore invectus esset contra vanitatem omnium rerum, ut nihil bonum, nihil utile, nihil hominibus in hac vita proficuum esse pronuntins-fl, mugiste», discipulum corrigens scilicet, præcepta tradit *de* rotor»») *temeritate.*— Multo minus verisimile est Bergstii sententia (der *Prediger Salomo'»,* Hamb. 1799), auctoris hujus libri consilium hoc fuisse, ut certamine instituto inter Hebræum, Sophistarum grecorum disserendi rationi addictum, illorumque more fallacibus conclusiunculis utentem, qui sub Salomonis per-

sona in scenarn prodeat, et alium Hebræutr» de ratione vite instituenda recte sentientem, et antiquo gentis suæ more per sententias docentem, appareat, quantum simplex hic docendi modus nova illa disciplina præstot.— Rhode quoque *(De veterum poetarum sapientia gnomica, ïïebræor. imprimis et Graecor.* Havn. 1800) hoc libro fictum Salomonis cum quodam sui ævi vate colloquium contineri putat, in quo *Providentia; divina causa* agatur contra objectiones, quibus humanarum rerum moderamen impetere soleant homines.— Kello *(Die heilig. Schriften inihr. Urgcstalt,?.* 1, pag. 279), qui *Koheleth vulgarem,* scii, sapientiam, interpretatur, id vero est, falsam, quæ summum hominis bonum in fruendis hujus vite voluptatibus poneret, ejus defensorem et patronum Salomonem hoc libro introduci existimat, qui a vetere sapienti® studioso et doctore refutetur.— Enimveroquicumque præconceptis opinionibus vacuus ad legendum hunc librum accedit, hunc putaverim nulla in eo dialogismi, aut duorum in contrariam partem argumenta referentis vestigia reperturum esse. Continuus per totum librum sermo habetur, qui etsi abrumpitur sæpe, transitu facto ad aliam disserendi materiam, nunquam tamen ab alio intercipitur; neque tanta est conceptuum dissimilitudo, quæ aliena sit ab unius auctoris persona. Quæ vero inter se pugnare videntur, supra memorata, ea, si diligentius et propius inspiciantur, bene inter se convenire, suis locis videbimus.

Neque tamen qui agnoscunt, loqui in hoc libro unum eumdemque auctorem, suasduntaxat ipsius, non plurium sententias exponentem, consentiunt in definiendo auctoris consilio. Desvœux *(Philosophical and critical Essay on Ecclesiastes,* p. 79) *vitae post mortem futura spem* hoc libro auctorem confirmare voluisse existimat rationibus ductis a natura rei et ab experientia. Atque hoc offici putat *tribus* propositionibus, quarum *prima* est ; non sullicere hominum studia et labores ad eam felicitatem obtinendam, quæ animum contentum reddat, et in qua prorsus acquiescant ; *tum :* bona hujus vita, quæ homines multo labore sibi comparaverint, eorum felicitatem adeo non absolvere, ut vel maxime eos prohibeant ab animi quiete et tranquillitate; *denique:* homines ignorare, quid ipsis vere prosit, quippe vel nesciunt, vel parum curant, quid sibi post mortem eventurum sit. Jam porro singulis hisce propositionibus Desvœux aliam subjungit, qve ipsi videtur ad axiomata hujusætatis pertinere, videlicet, res humanas regi ab Ente sapientissime, quod quum summo potens sit et infinite perfectum , tum nihil agere possit, quod his perfectionibus repugnet. Hanc igitur proj itionem, tanquam *minorem,* applicando ad singulas illas priores, triplicem indo conclusionem cilici statuit, pro immortalitate mentis. Hanc tamen, qu s auctori nostri libri tribuitur, argumentationem, justo subtiliorem et artificiosiorem esse quisque spon|e iutelliget.—Alii sapientem bonorum hujus vite usum hoc libro commendari volunt (!}. Quod etsi ad consilium auctoris pertinere negari non potest, tamen non pro unico illius aut palmari fine habendum est.— Idem valet in J. E. C. Schmidtii sententiam, doceri hoc libro, otznein animi, ingemi, virium, nimiam contentionem vitandam, sed modum in rebus tenendum esse (2). —Debrai philosophi in hoc. libro conscribendo studium in eo versatum esse, ut argumentis ah expelieiuia deductis probaret, mortalem in hac vita nunquam obtinere posse summum bonum, statuit Umbreit *(Cohelctk sccpticus dc summo bono,* p. 35 seqq.). Sane quæstionem do summo bono in hoc libro tractari, dubitari nequit ; verum si auctor nil aliud demonstrare voluisset nisi hoc, non datum esse mortalibus, summum bonum in hac'vita assequi, id vix dignum videtur, in quo tantum operæ consumeret. Sed plus esse, quod nos edocere vellet auctor, posterior libri pars arguit cujus argumentum supra indicavimus.— Novam plane do hujus libri consilio sententiam protulit Kaiser *(Koheleth, das Collectivum der Davidischcn K'migc in Jerusalem,* etc.), poema historico-

(1) Jahn, *[ntrortuct. in libros saetas* K. *T.* pag. 428 : « Anetor vanitatem ot uioloUium rorum humanarum non magis ac hijarem vitto usum spectavit ; undo apparet, reprimere voluisse inquietam humiaum contentionem , qu» in corradendas divitias, conqnireMa* voluptates et adipiscendos plausu», precipite* teruntur; munero lamensimul, no innocua oblectamenta, etri fluxa et fugacia, sibi prorsus deuegont, ct vitam sibi molestiorem reddant.» Similiter Zlrkel *(Vniersucliwigen uber den Pndiger,* pag. 78 ct soqq.) auctorem vitam hilariter transigendi et molestias, quantum fieri possit, evitandi artem ducere voluisse censet, rcsjiectii tubilo ad Ph.visæorum et Sadducronim placita, ilji ut mediani quamdam Inter utriusque sectæ disciplinam tenendam ostenderet. Eam sententiam diligenter examinavit et refellit J. C E. Schmidt in libro nota proxima laudando, pag. 306 etseqq.

(2) *Safomo's ¡'rediger, uder Kohelelh's Cebren,* pag. 23 Prælerea linne librmnjmlic.it non solum ex pluribus partibus diverso tempore scriptis constare, verum et opus e«e non plano elaboratum, nec ab auctore ad Unem penluotum. Sed neutrum horum argumentis idoneis sumi ostendit Umbreit in libro slatini laudando, pag. Met s-''iq.

didaclicnm illum esse ratus, quo regum Judæoruin a Salomone ad Sedeciani mores et instituía recte designentur et perstringantur, eo fine, ut quænam causæ regno Judaico interitum attulerint, doceatur. Quam suam sententiam multo ille ingenii acumine atque eruditionis apparatu exposuit et illustravit. Verum ut illam nostram faciamus, illud potissimum nos prohibet, quod Ecclesiastis auctor ne levissimo quidem nutu lectores suos de tali suo consilio monuit; certe mentem suam modo antea inaudito, querelarum de rerum humanarum vanitate, et sententiarum moralium involucro occultasset, quod vix acutissimus eorum, quibus scripsit, perspicere potuisset.— Restat Evvaldi sententia (ad calcem Commentarii in Cantic. Canticorum), qui librum hunc illa ætate scriptum judicat, qua Palæstina provincia Persica facta, Judæisque violentorum præfectorum sævitia oppressis, eorum alii vitæ pertæsi nil eorum, quæ homines fere expetunt, quicquam ;estimarent; alii sibi desperati in quascumque voluptates sese ingurgitarent ; alii denique aperte in suos oppressores invecti, eorum animos magis adhuc adversus se exasperarent. Tali igitur tempore visum esse auctori hunc librum concinnare, quo suos populares moneret, ut praesentia mala æquo animo perferant, in loquendo cauti et circumspecti sint, ante omnia vero Deum revereantur, quem cogitent omnia in judicium adducturum, tandemque ex æquo compositurum esso; præterea hortari auctorem suos, ne suo moerori succumbant, sed præsentibus quæ Deus concesserit bonis hilari grataque in Deum mente, dum liceret, utantur. Verum quod Ecclesiastes do injustis magistratibus innocuos opprimentibus passim queritur (ut cap. in, 16; iv, 1 ; v, 7), nequaquam est argumento, Palæstinenses Judaeos illo quo liber scriptus est tempore ad eam miseriam redactos fuisse, qualem sibi fingit Ewaldus, quaque ad talem librum conscribendum compulsum auctorem opinatur. Argumentum libri est generale, nec ad certum aliquod tempus spectat.

Nostra (Rosenmulleri) sententia omnis illa, quæ priori libri parto (cap. i-iv, 16) continetur de rerum omnium mundanarum vanitate disputatio eum in finem est instituta, ut demonstraret auctor, summum hominis bonum nequaquam situm iis iu rebus esse, quibus homines vulgo se beatos fieri opinantur, non in curiosa vanaque scientia, non in voluptatibus et luxu, non in honore, fama et dignitate, non in potentia et robore, non in corporis forma, congestisve in immensum thesauris. Tum vero docet, summum bonum homini ineo ponendam esse, cum ut vitapræsente animo tranquillo suaque sorte contento truatur, tum ut pietati et virtuti studeat, quo propitium sibi reddat summum numen. Hunc in finem ostendit, quid homini sectandum, quid fugiendum sit. Subjungit igitur singulas vitæ, ad normam duplicis istius præcepti recte instituendal, regulas, quæ, ex ipso haustæ, ad varias vitæ conditiones applicantur (1). Hoc partium

|*V * 0 0 tI 44 *

(1) Bene Grotius ad cap. xii, 8 : «RedU scriptor ad id unde initium fecerat, evolutisque opinionibus omnibus, qui» homini in mentem venire possunt, ait cæteris quidem rebus uti nos posse cnm modo; eum autem beati nornen, quatenus hire vita capit, mereri, qui in omnibus id agit, ut Deo placcai : in eo enim esso summam tam sapientiae quam tranquillitatis. fchóírc/j, *Deum sequere,* dicebant Pythagorici.» Cf. Rud. Hcnzii, theologi Dorpatensis immatura morte bonis litteris nuper cçepti, Programma, quod inscribitur: *Libri Ecclesiustœ argumenti brevis adumbratio.* Dorpat. 1827. — Hæc Herbst et Welle in sua *Ilistorísch-krit. Einleílung,* etc. quæ, quia quæ legantur iiaud indigna, gallice transtulimus

Trois pensées principales remplissent et pénètrent le livre de l'Ecclésiaste- Voici la première : Sur la terre tout est livré à un perpétuel mouvement, tout est fugitif, périssable, et par lA même *imparfait :* ce qui s'applique non-seulement aux choses qui dépassent le pouvoir de l'homme, comme les révolutions de la nature, mais encore à celles qui sont soumises à sa puissance, telles que la possession des biens immatériels et matériels, la science et la richesse, toutes deux imparfaites et périssables, La deuxième pensée principale est celle-ci ; Au milieu de cette perpétuelle vicissitude de toutes choses, le mieux pour l'homme est de jouir en paix, aussi longtemps qu'il le peut, des biens de cette vie. La troisième ; I/s biens de celte vie viennent de Dieu ; ainsi, il faut les considérer et en jouir comme de bienfaits divius : donc que l'liomme craigne Dieu et observe sa loi.

On voit par ce simple exposé que la partie théorique du livre n'est pas ce que Vautour a principalement onvuo; il ne se propose ni de développer une Illéso sur la fragilité des choses terrestres, ni, comme Young dans ses *Nuits,* d'exhaler les plaintes d'une Ame découragée A la vue do tout ce qui arrive ici-bas; son desseul est de nous apprendre ce que l'homme, au milieu do l'inconstance et do la fragilité qui l'entoure, doit saisir, ce A quoi il doit s'attacher pour atteindre le but do son existence. Nous avons donc dans le Koheletb la philosophie pratique d'un Hébreu, comme nous la trouvons dans les œuvres des plus grànte poètes de l'Orient, d'un Halls, par exemple, ou d'un Saadi, et dans le beau livre de Cicéron *t)e Senectute;* philosophie pratique qui se résume dans cotte maxime : Puisque tout sous le soleil est fugitif, périssable et imparfait, jouis en paix dn présent, avant que la mort n'arrive. Mais elle se distingue essentiellement de- celle des auteurs que nous venons do citer, non-seulement par le sentiment moral plus pur et plus élevé qui ti pénètre, mais encore en ce qu'elle ramène l'homme, dont rien ici-bas ne |Ccut procurer le bonheur, à Dieu, source de toute consolation et de toute paix.

..... Ce livre renferme-t-il des assertions mal sonnantes et contraires A la morale, comme certains rationalistes font avancé! Nullement. L'auteur part de cette hypothèse : L'homme est mis au monde pour le bonheur; il peut

libri nexu et consilio constituto illius initium atque extrema, quibus totius operis summa paucis comprehenditur, aptissime sibi respondebunt.

IV.

LIBAI ÆTAS ET AUCTOR.

«De auctore libri litigantem habemus Grolium, qui putat sub Salomonis resipiscentis nomine, post Babylonicam migrationem esse confictum. Audax criticorum genus, spreta Hebræorum,

donc pi il doit s'efforcer de l'atteindre. Mais où, comment, en quoi doit-il le chercher? Sor la terre, car ce qui est au-delà, il l'ignore. Or, sur la terre rien ne subsiste, tout s'enfuit cl disparaît, comme l'attestent les plaintes d'un grand homme des siècles passés (Moyse, *P*,* xc). Est-ce la science qui donnera le bonheur? Mais le labeur et les soucis l'accompagnent, et la gloire qu'elle procure est vaine, car le sage est oublié comme l'insensé. Il ne reste donc rien à quoi l'homme puisse s'attacher, si ce n'est les biens de la terre : qu'il en jouisse, puisque Dieu les lui offre et les destine à son usage. Où est le scandale de cette doctrine? Quoi donc* quand nous voyons les Prophetes dans leurs exhortations, depuis Moyse jusqu'à Malachie, promettre l'abondance des biens de la terre comme une récompense de l'observation de la loi divine , quand les chantres inspirés du peuple hébreu, dans leurs cantiques» ne cessent do demander à Dieu des bénédictions terrestres, nous serions étonnés d'entendre un écrivain sacré qui dit : Jouissez de ces biens; car Dieu lesa mis devant vous. Ce conseil est parfaitement en harmonie avec l'idée du bonheur, telle qu'on la trouve dans la loi mosaïque; il a pu être donné à toutes les époques de l'Ancien-Tesiament, et il n'est pas nécessaire, comme quelques-uns l'ont fait, de recourir A une période de décadence, où la foi et le spiritualisme auraient dégénéré , pour s'expliquer les doctrines du livre de l'Ecclésiaste.

Deinde, de libri stylo et conformatione Udem ibid, *ita disserunt :*

Le genre de composition, simple et sans art, est tel que le comporte la nature du sujet, c'est-à-dire, une suite de réflexions sur la marche des choses du monde. Assurément l'unité régné dans ce livre ; mas il ne faut pas attendre du Kohelelh une marche régulière et méthodique dans l'exposition des idées, une logique irréprochable dans le développement de la thèse principale : ce sont des qualités étrangères, en général, aux écrivains de i Onent. Ainsi on trouvera çà cl là, dans l'Ecclésiaste, des réflexions qui n'ont aucun rapport, ou un rapport très-éloigné a>ec le sujet, des maximes qui ne semblent devoir qu'au hasard la place qu'elles occupent, des exhortations qu'au premier conp-d'oil on serait tenté d'attribuer à un adversaire du Koheleth. Quelques interprètes en ont même conclu que deux interlocuteurs prenaient tour-à-tour la parole dans ce livre Mais cette assertion tombe devant un examen plus attentif : une seule bouche se fait entendre, sans interruption, d'un bout à l'autre do l'Ecclésiaste, et cette bouche c'est une seule et même pensée qui l'inspire. Seulement la voix, d'abord lugubre et indignée, s'adoucit peu à peu, passe, pour ainsi dire, à un mode plus joyeux. Il semble que le Sage se sente soulagé quand il a exhalé ses plaintes sur la vanité des choses de la terre, cl trouvé enfin quelque chose qu'il puisse offrir aux hommes comme une consolation dans leur misère. Le courroux do la mer où il se voyait jeté parait se calmer ; les vagues qui menaçaient de l'engloutir perdent leur épouvante, dès qu'il a saisi une planche sur laquelle il pourra sans péril atteindre le rivage. Cet espoir dissipe le sombre nuage qui arrêtait son regard, et la sagesse lui apparaît de nouveau dans sa douce spiendeur comme la consolatrice et la bienfaitrice de l'humanité ; déchargé du poids de sa tristesse, il se sent capable de tracer de sages règles de vie dont l'observation ennobjjt, sanctifie et assure la jouissance des biens présents, jouissance qu'il recommande. Mais ce bonheur lui même est soumis à la loi commune de toutes les choses d'ici-bas: il passe cl s'évanouit ; de là de nouvelles plaintes sur le sort de l'humanité, jusqu'à ce qu'enfin il arrive à cette recommandation qui ferme et résumé le livre : « Crains Dieu cl observe ses commandements. »

liete quoque llaneberg de libri consilio .

L'Ecclésiaste veut montrer le vrai chemin du bonheur en dehors des voies erronées suivies par 1a foule. Tout le mécontentement des hommes vient de leurs efforts, soit pour posséder ce qu'ils ne peuvent acquérir, soit pour fuir ce qu'ils ne peuvent éviter. Un orgueilleux désir de scruter les causes des choses, une avidité insatiable pour les biens extérieurs qui sont incertains, telle est la source principale de leur agitation. Ajoulex-yune crainte immodérée de la mort. Dans toute cette agitation l'homme méconnaît ce qu'il est eu face de Dieu eide la nature ; il se demene trop, il prend trop de libertés dans ce monde. L'œuvre do Dieu dans la nature domine, écrase sa petitesse : telle est la puissance do celte œuvre gigantesque, que devant elle il oublie facilement son immortalité. En tout cas, quand son tour de mourir arrivo, il n'a pas à regimber, car il voit que tout autour de lui est soumis à la mémo loi : naître et mourir. Il ne saisit pas l'ensemblo des choses, bien moins encore il le domine : à quoi bon so tourmenter systématiquement ? Vouloir thésauriser cl conserver quoi quo ce soit de durable, est une folie, puisque le destin do toutes choses est de paraître et disparaître. — Il n'y a de durable que ce qui se rapporte à Dieu, de sensé qu'une vie réglée pir la crainte du Dieu. Jouir de la vio en craignant Dieu vaut mieux que les plus hautes spéculations, que les rêves les plus séduisants sur les mystères du inonde. Que ta pensée déploie son essor, cl tu pourras à peine obtenir un aperçu superficiel du monde, encore moins le posséder, et te reposer dans cette possession; au contraire, si tu jouis do la vie en craignant Dieu, tu goûteras les fruits, passagers il est vrai, mais réels de celte vie fugitive.

La condition indispensable du bonheur est la soumission aux desseins de Dieu : autant la jouissance des bien terrestres peut s'allier à celle soumission envers Dieu, autant l'homme retire de satisfaction du monde extérieur.

A ce point de vue, ce petit livre est plein d'enseignements précieux. Il humilio et relève l'homme à la fois: il t'humilie par les preuves do son impuissance en face du monde qui le domine; il le relève en lui rappelant ses rapports avec Dieu. C'est Dieu qui préside à ce mouvement perpétuel de la vio et de la mort : dès lors il n'est p^ps trisio pour l'homme de payer par la mori son tribut à cotto loi de corruption. Aussi la voix de l'Ecclésiaste devient-elle plus éloquente quand il peint la vieillesse comme rentrée dans la mort, et de la mort dans l'immortalité : «Lorsque le cordon d'argent (lo souille do la vie) se rompt; lorsque la fiole d'or se brise, et que la roue éclate sur la citerne, — alors la poussière rentre dans la terre d'où elle est tirée, et l'espnt retourne vers Dieu qui l'avait donné, » chap. XII, vers. 6, 7. *Geschichte der biblischcn Offenbaruny*. edit. ì. P. V, cap. iv, §32,

Christianorumque omnium traditione cum antiquissimis inscriptionibus, quæ vera? criticæ norma *est;* omnia ex palato suo æslùnat, neque quidquam pensi habet, dummodo acutius sapere atque rntelligere videatur. Placuit autem Grotio, eo quod in Ecclesiaste quædam chaldaica legantur vocabula, talem esse stylum, qualis in Daniele et Esdra, post migrationem, invenitur Chaldæo H<-bræoque mixtus. At profecto nil tale deprehendunt, qui earum rerum gustum habent exquisitissimum ; neque aliud in Ecclesiaste sapiunt, quam in puris putisque Hebræis, atque etiam in aliis Salomonicis. Sunt sane hic chaldaica, sed paucissima, quorum pars ab antiquis interpretibus memorata, et suo loco notanda; neque inulta hujusmodi adduxit Grotius, quantumvis harum rerum curiosus indagator, neque prætermissurus quæ eruditionem commendarent; ac si plura essent, notum inter allines ejusdem fere ingenii linguas multa vocabula solere esse communia, vulgatomque elegantissimis auctoribus, praesertim in eruditis scriptis, quale istud est, ex peregrinis linguis aliquid inspergere. Neque necesse pluribus refellere eam, quam nemo secutus sit, sententiam. » Hæc Bossuelus noster in *Præfat. in Ecclesiasten.*

At hodierni interpretes, non modo e Rationalistarum grege, sed etiam inter Catholicos multi, Grotiisententiam sequuntur, Ecclesiastenque Salomoni abjudicant. Quam litem Lectori dijudicandum relinquemus, rationes tamen hinc inde allatas paucis producturi.

Negantium rationes. Prima est libri *argumentum*. Nam inveniuntur in libro res, quæ nequb ad Salomonem, neque ad tempus, quo hic vixit, referri possunt. Primum a Salomone , qui per lotum regni sui tempus summa felicitate fruebatur, hoc, quod is de rerum mundanarum studiorumque omnium suorum vanitate queritur, alienum est. Deinde ad Salomonem, quem judicem justum et severum fuisse constat, id referri nequit, quod in civitate jus violari et injuris fieri dicuntur (in, 17 ; tv, 1; v,7), et quod homines stulti et indigni summis honoribus funguntur, digni vero ncgliguntur et contemnuntur (x, 5-7). Neque in Salomonem, ante quem *unus* tantum Hierosolymæ regnavit, id cadit, quod is se majorem sapientiam et plus opura, quam *omnes,* qui ante se Hierosolyma regnaverint, comparasse dicit (i, 16; n, 7-9). Prælerea loci iv, 17; vu, 26-28 ; x, 16,20 et alii ad eum apte pertinere non possunt. Secunda est *sermonis indoles serior et aramaica.* a Si quis, ait Rosemnullerus, a perlecto Proverbiorum syntagmate, cujus certe magna ¡«rs Salomonicis temporibus scripta est, et Salomonis quoque ipsius sententias continet, ad Keeles' isten legendum procedit, is tantum inter utrumque librum discriminis quoad sermonem, stylum, ingenium deprehendet, ut non tantum diversi auctoris, verum et diversæ ætatis utcumque Opus non possit non aguoscere. Quum enim in Proverbiis stylus sit concisus et sententiosus, atque sermo pure hebraicus, in hoc libro dictio est plerumque ¡llana, humilis, laxa et dissoluta, sermo vero magis ad Aramaicum vergit, quam in ullo alio V. T. libro. Neque enim unum tantum aut alterum vocabulum Chaldaicum, unam aut alteram formam Chaldaicam in illo deprehendimus, sed est toti^u libri color Aramaicus. Multæ reperiuntur voces Aramaico scriptæ more (1); multa kguutur vocabula serioribus tantummodo V. T. libris, qui Chaldaismis referti sunt, Chaldæisquo interpretibus propria (2); syntaxis et verborum constructio sæpe est Aramaica (3). Talia quis cre-(atesse Salomonis? cujus ætale lingua hebraica nondum eas contraxerat labes, quibus postea nebro Hebræorum cum Aramæis commercio adspersa est. Videntur quidem qui Ecclesiasten Salomoni vindicare student, probabilem sibi rationem reperisse Chaldaici illius coloris, quem in hoc

(i) Iu cap. IV, IV, onion n'3 pro CZJ'-nONn mo *domus vinctorum,* aleph cliso; cap. vin, 1, NJ'J' pro naro» *immutabitur ¡* cap. x, 4, U333 pro fISHD *lenitas.* 1

(í) Talia i>unl niJH siguiiicatione *studii* cap. i, 14; ti, 1, 7, 26; iv, 4, C; el ¡vpn eodem significatu, cap. i, 17; 10 » T33 ducÍBin cap. i, 10 ; ji, 1®, 26 ; ill, 15; iv, 2; vi, 10 ; ix, 6, 7 ; pn *reclus fuit* cap. I, 15; vu, 13 ; xii, t); ¡ TI *succrssus prosper, commodum* cap. U, il ; IV, 4 ; V, 10 ; *rectus fuit* cap. xi, 6 ; -|'Ü3D *fortunavit* cap. x, 10; pj;n *coyftatto. tludium* cap. i,17;n, 22; iv, 15; ¡a; *tempus statutum* cap. 111, 1 ; pan significatione *negotii* cap. tu, 17 ; V, 7, 8 ; vm, C ; tppn *robustus* Cap. vt, 10 ; ¡13 "¡q *ratio. íntelUgcntia* cap. vu, 2 •, ¿7 ; ix, !0, ¡73”-,-j *",achinado* cao. vu, ÎÛ; ¡33 *sic* cap. vm, 10 ; 13'3 *expÚcatto* cap. vin, 1 ; ¡303 *pauper* cap. ix, 15, IG; ¡'OU *fossa* cap. x, 8 ; 303 -«ani. *feriatus est* cap. xii, 3 ; *bacca capparis* cap. XU, 5. Huc referendus est el iloUe relalio-su, V rii e dage ' h funi vocibus premile, ut Syrurum *da'cth,* Chaldae rum H , pro TCN, usus longo Ireqijenlior In hoc quun in ullo ali» V. T. libro. Conf. Gexinii *Grv(Metile tier hebr. Sprache miri sehrift,* pag. 36.

(31 Eo pertinet osus participii pro tempore presente, cap. 1, 4-8; 11, 14-49; ni, 9,20; vm, il ; ix, 5;et Irequens i< i *35C posi prunam personam verbi liniti redundantia, ul cap. u, 12,13,14,15, 20 ; 111,15; iv, 2, 4, 7 ; V, 17, m, ts.

libro agnoscunt ipsi. Salomonem, dicunt, quum esset philosophiæ sua ætatc omnium peritissimi^, haud exiguam ejus partem procul dubio accepisse a Chaldxis, qui quidem in hac doctrina principes et essent et haberentur. In lingua igitur Chaldajorum exercitato, horumque doctrina imbuto adeo non improbabile esse plores voces chaldaicas observatas esse, quas ad usum hcbraicum transferret. Sed bæc quis non videt ad tuendam infirmam causam parum probabiliter excogitata e.s>e? Chakkeorum sapientiam plura demum post Salomonem sæcula inclaruisse, illamque non ad culturam meJicinamque animi, non ad officii et bene vivendi disciplinam, sedad observationes siderum et inde deductas divinationes et arcanas artes pertinuisse. qut.-> nescit? Sed multo adhuc minus quam Chaldaica Salomonem credibile est usurpasse vocabula Persica, qualia sunt r—wrvrm *horti* (ii, 5) et **ana** *decretum* (vm, 11) (1), in aliis indubie serioribus V. T. libris duntaxat obvia (2). Quæ quum ita sint, haud veremur longe aberrare a vero, si librum hunc illo tempons spatio, quod Nehemiani inter et Alexandrum Magnum interces-.it, scriptum judicamus (3).— Quod auctor Salomonis personam induit, artis est et ingenii haud mediocris. Nam earum quæ de rerum mundanarum vanitate disserit, vis omnis nititur experientia illius, cui sermo tribuitur. Quisnam vero præter Salomonem certo affirmare potuit in potestate amplissima, insigni decore ac splendore, et conjuncta cum his omnibus rerum utilissimarum scientia plusquam humana, m his igitur tantis rebus sese veram animi tranquillitatem, summumque quod expeteret bonum frustra quaesivisse? Tantus igitur rex, quo sapientiorem Ilebræi nos erunt nullum, qua: docet ad vitam sapienter instituendam, ut quam maxime agatur tranquilla et beata, multo in atunxio lectorum validiora esse oportet, quam quæ alius quisque de iisdem rebus proferret (4). n

Affirmantium rationes. Reponunt, qui Salomoni Ecclesiasten vindicant, primo, traditionem, unanimem praesertim atque antiquissimam cum Judæorum tum Christianorum, non esse levi conjectura relinquendam. *Secundo,* epilogas (cap. xii, 9-14) bene intelligitur, quin, ut vult Parean, ponatur, scriptorem voluisse so ah eo, Salomone scilicet, cujus personam induerat, distinguere; nam planior videtur interpretatio communis, juxta quamKoheleth de se in tertia persona loquitur, ut non semel alias, v. g. cap. i, vers. 2; vu, 27. *Tertio,* quod anetor loquitur de injustis magistratibus innocuos opprimentibus, de violentorum praefectorum sævilia, etc., nequaquam argumento est, Judíeos eo tempore quo liber scriptus est, ad eam miseriam redactos fuisse; libri enim argumentum est gerterâle, nec ad certum duntaxat aliquod tempus, ut ipsemet fatetur Rosenmullerus, spectat. Et si daretur hujusmodi facinoribus et miseriis ad talem librum conscribendum compulsum fuisse auctorem, quis nescit talia singulis aetatibus deprehendi poss< ? v. g. Semei Davidi maledicit, rebellat Absalom, contra Salomonem ipsum *levat manum suam* Jeroboam, idem mortuo Salomone decem tribus suas in partes trahit, etc., etc. Igitur, ut facile demus loca ab adversariis aliata bene referri *pnsSe* ad tempora post exsilium elapsa, unde non sequitur ea *revera* ad id temporis *necessario* referenda vsSe. *Quarto* denique, qnod iú sermone Ecclesiastis singulare est, puta multarum vocum Aramaicus color ct forma Cbaldais iulerpreti-

(1) Van der Palm ut rationem reddat, qua Salomoni vocabula Persica innotescere potuerint, eo confugit, ut dicat, lien potuisso, ut in mulierum peregrinarum, quas In gyuæceo suo Salomo habuit, numéro (I *fíe/.* xi, 1), vel plures vel una saltem fuerit, qua; sive natione esse Per.-iua, sive ex tali gente oriunda, cujus lingua < nvenirul cum Persarum idiomate, a quo proinde Salomo illa vocabula potuerit accipere atque in linguam Hebraicam traiisterre.

(2) Grecismos ia hoc libro reperire siui visus est Zirkel in *den Vntcriuchungen ïlbcr den Prediger,* pag. 46 el eeqq., et ex illis conficere studuit, Ecclesiasten Atuiophl Epiphanis temporibus scriptum es». Sed quo Znkel pro gr.ecismis habet, e seriori» Ilebraismi indolo illustravit Eichhorn in *deraUgttn. Uibliothek der bibl. Litcraiur.* part. IV, jiflg. 904 etseqq. Addo J. E. C. Schuiidtii Excure. 111 ad suam Ecclesiastis interpretationem, pag. 279 et seqq.

(3) Ante exsilium Babylonicum, dum Iîebr.ri suæ g.-tòis regibus parerent, librnm compositum esse, conclndil J. E. C. Sclimull m Excursu 'II ad suam Ecclesiastis interpretationem, pag. 254 el seqq., potissimum» locis cap. vm, 2; x, 4-15. Sed argumenta admodum levia facili negotio diluit Berthold *Einleit.* P. V, p. 1218 et seqq.; imo Hcrb.-q in sua *Einleit.* ad h. I., ea retorquet adversus Schmidtium, dicendo, tales monitiones, quales locis citatis habentur, •Jim potius aptas fuisse, quum Israelita extraneis regibus parerent.

(4) Vere judicat J. N. Parean in *Institut. Interpret, y. T.* pag. 569 : « Erat autem istud artificium el ab omni fraudis consilio alienum, et vero maximo laudabile, ipse enim scriptor, si quid videmus, se abeo, cujus personam «nupserat, distinguere voluit in libri clausula cap. xii, 9-14. Celebratissima vero erat Salomonis sapientia, quem ergosi ille quasi vivis restitutum induceret loquenlem, merito speraro poterat, fore ut tanti uomims clamos ct auctoritas multo esset ad persuadendum eflicacior, quara si ipse suo nomino loqueretur. « Haud absimili usus arti ticio Cicero in libro *De Senectute* loqueniom Calonem inducit; S» Petrum vero Ajiostolum, Stepbanus U Pontile* tu suu ad Pipiuum regem S. *Petri Epatutu.*

bus propria, id fatemur in multis serioribus V. T. libris repetivi, non tamen in omnibus, V. g. in Aggæo et Malachia; et in antiquioribus certe, ut in Deboræ cantico, easdem, rarius licet, chald.iicas formas etiam deprehendi fateantur necesse est. Quod pertinet ad frequentiorem participii pro tempore præsente in Ecclesiaste usum, hujusmodi usus hæc haud inepta assignatur ratio, quod is libri argumento et tractationi bene convenit, in quo nempe de rebus agitur eodem ordine usque recurrentibus, variaque memorantur facta quæ hisce in terris sibi semper succedere experientia docet. Vocabula quædam Hebraic® linguæ aliena, Persica videlicet, quæ in hoc libro roporiuntur, in Hebræorum usum non ante Nehemiam venisse, confidentius, ne dicam temere, asserunt, nam pauciora supersunt scripta monumenta, ut hujusmodi affirmatio omni dubio careat. Et vetus traditio exstat, quæ non uno S. Scripturæ loco comprobari posset, Salomonem inter et vicinos Palæstinæ reges, v. g. Hiram regem Tyriorum, fuisse commercium, non epistolarum, sed ænigmatum, quo quisque sapientiam suam commendaret; imo ab antiquo tradunt Syri, ut narrat Jacobus Edessenus (sæc. VIH scriptor), Ecclesiasten ideo a Salomone fuisse exaratum , ut Syriæ incolas ad Jehovæ cultum adscisceret ; Syros revera multos idola sua abjecisse, et Jehovam templo cultuque observasse : quæ traditiones, licet non prorsus indubiæ, adversariorum argumentum ex sermonis indole petitum saltem labefactant. Cæterum omnino antiquorum V. T. librorum nullum Chaldaismis carere, ita ut illi soli non valeant ad librum in quo occurrunt seriori ætati adjudicandum, plane ostendit Lud. Hirzel in Commentai. *De Chaldaismi biblici origine et auctoritate critica,* Lips. 1830. Quod abunde arguit mira interpretum in assignanda ex criteriis mere internis singulorum S. Scripturæ librorum ætale discrepantia : sic v. g. ex Cantici conformatione et sermone Hosenmullerus conficit, illius auctorem auctori libri Koheleth o vum fuisse (scii, vixisse Nehemiam inter et Alexandrum Magnum), quum tamen Ewaldus Canticum circiter annum 920 ante Christum natum scriptum opinatur.

Præler eos quos citat Cornelius noster, Ecclesiaste illustrando recentius operam navarunt hi, caute tamen legendi, utpote ad Protestantium sectam scholamve Rationalistarum pertinentes :

Mart. Geier, *Commentarius in Salomonis, regis Israel, Ecclesiasten succinctus*, etc. Lips. 1647, 1668, 4711.

Sebast. Schmidt, *Commentarius in librum Salomonis, regis, Ebraice Koheleth,* etc. Argenterai. 1691, in-4°.

J. J. Hambach, *Nota uberiores in Ecclesiasten Salomonis;* ex recensione **J.** H. Michaelis, in *Annotat, uberior, in Ilagiographos* V. *T. libros,* al) eodem edit. vol. 11. Hal. 1720, in-4°.

A. V. Desvœux, *Philosophical and critical Essay on Ecclesiastes,* Lond. 1760.

J. H. Van der Palm, *Ecclesiastes philologice et critice illustratus.* Lugd. Batav. 1784, in-4*.

J. Christoph. Doederlein, *Salomons Prediger und llohes Lied mil kurzen erlduternden Anmerkungen.* Jena 1784.

G. Zirkel, *Der Prediger Salomon, cin Lesebuch fur den jungen Weltburgcr,* etc. WOizb. 1792. Et ejusdem auctoris *Untcrsuchungcn Uber den Prediger mit kritischen und. philologischen Bemerkungen.* Wurzb. 1792.

Fr. Willi. Carl. Umbreit, *Koheleths des weisen Konigs Seelenkampf, Oder philosophische BetrachtungenUber das hochste Gut,* etc. Gotha 1818. Adde ejusdem auctoris *Koheleth scepli-cus de summo bono, Commentatio phüosophico-critica.* Gotting. 1820,

Rosenmuller! *in librum Koheleth Scholia* (Lips. 1830) Ecclesiastis mentem et nexum egregio tradunt.

COMMENTARIA

IN ECCLESIASTEN

LIBRARY------
oí the Missionaries oi the S. Heart
NATICK, R- !•

ARGUMENTUM

Tria hic de more paucis praemittenda sunt : *primum,* quæ cl quanta sil libri auctoritas, ac quis auctor; *secundum,* quæ ejus materia, quæ methodus, quis finis et scopus; *tertium,* quæ ejus partitio, quot membra el partes.

tede* fiuto* prolociconicat.

Quærilur ergo, *primo,* quæ el quanta hujus fibri sit auctoritas, quis et qualis ejus auctor? Respondeo : Auctoritas hujus libri est Canonica sacræ Scripturae; semper enim hunc librum Hebraei, æque ac Græci et Latini habuere in Canone librorum sacræ Scripturæ, nec unquam hac de re dubitatum est; unde semper recensitus est inter libros protocanonicos, tanquam Canonicus primæ classis. Id palet ex Canon. Aposl. *Can.* nil., ex Concilio Laodiceno et Carthaginiensi ¡II, ac Florentino et Tridentino, Sess. IV ; S. Alhanasio, S. Augustino, S. Hieronymo in *Prologo Galeato,* Innocente 1, Gelasio et cætcris, qui catalogum librorum Canonicorum texuere. Excipio pauculos hæreticos, quos sine nomine recenset Philaslrius *hæres.* 132, el Jacobus Christopol. Præfatione *in Cant.,* ac nonnullos Judæos, qui, leste S. Hieronymo in fine *Comment.,* opinati sunt hunc librum favere secte epicureorum , scriptumque a Salomone. cum Veneri et ventri indulgerei, quos secutus est Theodorus Mopsuestenus ex monacho apostata, et Nestori! magister, qui videns vanitatem mundi, ac præsertim luxuriam, quam monachus spreverat, et apostata factus repetierat, hoc libro damnari, dixit Salomonem composuisse Ecclesiaslen, acum Prophetias gratiam non accepisset, sed tantum illam prudentia? gratiam, quæ altera est, n uti refertur in Synodo V Constantinopolilano, *Aetion.* 4. Ili ergo Ecclesiaste objiciebant quatuor : *primum,* quod creaturas Dei bonas condemnare videatur ut vanas, cap. i ; *secundo,* quod eodem capite videatur docere æternitatem mundi, cum ait : « Nihil sub sole novum; » et : a Terra in œternum stat ; « *tertio,* quod cap. n dicat : « Nil esse melius quam comedere et bibere, » quod plane videtur esse pecuinum, epicureum el voluptuarium; atque huc impegisse Epicurum testatur Clemens Alexandrinus, lib. V *Stromat. : «* Hinc, inquit, Epicuri mentem subiit casus, cum hoc dictum non intellexisset : Vanitas vanitatum, » etc.; *quarto,* cap. m, 19, videtur suspectus de animée moi labiate, cum dicit : • Unus interitus est hominis et jumenti. »

Quatuor i objec-

Verum ad illa singulis quibusque locis respon* debo, ac longe aliam futee Salomonia mentem demonstrabo. Lymphaticus Martinos Luth rus, pariter excucullatus, qui malo suo genio actus, cfiulire, imo insanire ausus est in colloquiis convivialibus : « Auctorem Ecclesiaste videri sibi ocreis et calcaribus destitutum equitare tantum in soccis, Ecclesiasten esse sicut Thalmud ex variis libris consarcinatum. Adhæc sententias Salomonis quas mensae accumbens funderet, luisse ex ore loquentis exceptas, et postea in libros digestas : *n* nimirum homo temulentus et assiduus calicum remex Salomonem ex suo metiebatur ingenio; ipse enim non nisi bene polus, et quasi ebrius dictare et scribere consueverat, ideoque ejus scripta insulsa, vomitu, asotia,sordibus, dicteriis , conviciis referta sunt, ut non in libris, sed in scyphis studuisse, caque inter pocula exarasse, imo eructasse et evomuisse videatur. Inde recte de eo cecinit noster Andreas Frusius :

Laih-n

BibLa, quæ tua sunt, sunt pocula bacchica, Luiher;
Est a|>otbcca tua bibliotheca tua.

Auctor ergo libri hujus Canonici primus et primarius est Spiritus Sanctus, qui hæc suggessit et inspiravit Salomoni ; Salomon vero eadem proloculus, deinde conscripsit, aut suo scriba? stribenda dictavit : perinde ut David pater ejus Psalmos et ore cecinit, et calamo conscripsit, ac posteritati consignavit ; uterque enim tam viva voce quam scripto docuit populum. Ita censent passim Doctores et Interpretes. Idque patet, *pruno.* ex ipso libri initio : « Verba Ecclesiaste, filii David, regis Jerusalem, » quæ verba non sunt titulus libri, sed ipsum libri exordium, ac prima ejus pars; *secundo,* idipsum patet ex cap. xn , ubi de se Salomon loqueos in tertia persona, diserte asserit : a Ecclesiastes, cum esset sapientissimus, docuit populum, el enarravit quæ fecerat : quaesivit verba utilia, et conscripsit sermones rectissimos; » quid clarius? *tertio,* quia passim Salo-Tertiu mou hic de se loquitur in prima persona, dicens:

Aceor

Pf b priu/0,

s^cuoU

« Ego *Ecclesiastes* fut rex, vidi, consideravi, locutu' sum, reputavi, verti, converti, consideravi,» *etc.* Ilallucinatur ergo R. Moyses Kimchi A- rrip- tractatu *De Scriptura Sacra,* et nonnulli Hebra i, t r J»»-pr.pserlim Thalmudici, quos citat et sequitur Eugubinus in cap. i *Genes,* ac citat eosdem Melchior Canus, lib. II De *Loas,* cap. xi, qui censent Salomonem orc dunlaxat hrce sua scita et parabolas enuntiasse, quas deinde vulgi ore tritas et mente conservatas, post multa sæcula collegerit et conscripserit I aias, ut scripto ea posteritati mandaret; errant, inquam, uti ostendi Proverò. Eœb- cap. XV, 1. Cur Salomon hic vocet Ecdesiasten, ¿citor d|cnni caP- b 1- Interim audi obiter S. Gregoriani qw/tnór Nyssenum hic, *homil.* 1, 1res hujus nominis cansas recensentem : *prima* est, quia docet Ecclesiasit' cm- tica, qute spectant ad salutem animae; *secunda,* quia in unum cœtum cogit Ecclesiam , ut hanc ejus concionem audiat, qua illam in pietate instruat; *tertia,* quia repraesentat Christum, qui est verus Ecclesiastes, id est Ecclesia] fundator, doctor , gubernator, concionalor ; *quartam* addit S. Gregorius Thaumaturgus, cap. i, t, quod doceat totam Ecclesiam.

Anwrip- Porro Hebræi, ledoS. Hieronymo, quossequun- 'i'n *1▾ ,lir Ul°dcrni nonnulli, tradunt Salomonem hunc librum scripsisse pœnitentem, cum scilicet de t«TAue-luxuria et idololatria sua pœnituit, adcoque ex h°c l*br0 probant cum pncnituissc. Ilie enim liber videtur symbolum pœnitentiæ, dum in eo accusat vanitatem luxurl® omniumque mundi voluptatum, præscrtiiu dum trecentas habens concubinas et 700 uxores, id est universim mille, eas abdicare et damnare videtur, dicens cap. vu, 29: « tirimi de mille unum reperì, mulierem ex omnibus non inveni ; » et vers. 27 : a Inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est. » Idololatriam vero suam damnare videtur, dum ait : a Vanitas vanitatum, et omnia vanitas; » idola enim in Scriptura vocantur *vana* et *vanitas,* quia cum nil sint nisi staluæ et simulacra aurea vel argentea, nil habent veri numinis, nil spiritus, nil vita» ‹ t virium. Addit nosier Pineda Salomonem post poenitentiam, ut eam testaretur, primo scripsisse Ecdesiasten, deinde Proverbia, ac ultimo loco Canticum Canticorum.

Nennt Verum hœc traditio in erta est et dubia. Unde Ueibr- Bellaruiinus, lib » De Vaio Dei, cap. v, quem alii .i alit sequuntur,consent Salomonem ante lapsum tres bimo, busco libros scripsisse : primo, quia ipse nullam in iis lapsus sui facit mentionem, imo diserte contrarium esserli, dum cap. n dicit usque ad eam œlulemsocum perseverasse sapientiam : « Et supergressus sum opibus, inquit, omnes qui ante me fuerant m Jerusalem : sapientia (¡noque per- Settato. ' vii avit meemn; » *scando,* quia nullum prorsub idololatria' aut pœnitentiæ su® dat indicium: quod cium per ‹ vanitas vanitatum » non intcll gul idola ct idololalri un, patet ex sequentibus toloque libio, ubi vanitatem hanc gcnericam per species explicans, ostendit eam sitam in opibus, deliciis, honoribus, cantibus, poculis, etc. Nec idoli aut idololatrire uspiam meminit, quod famon facere debuisset, si do ea vere pœnituisset, ut ejus scandalum ct pravum exemplum, quod subditis dederat, aboleret. Ip*® enim regum Israelis primus invexit idola in Judæam, quæ deinde in ea perdurarunt per trecentos annos usque ad Josiam regem, qui ea sustulit; atque hujus mali origo et choragus exstitit Salomon. An non ergo ea destruere , detestari, et omnibus invisa cfllcere debuisset, si vere pœnituisset? sic enim post natam in Israel idololatriam, ut ab ea omnes avocent, in idolorum vanitatem detonant Baruch, cap. vi; Isaías, cap. xu et seq.; cætcriquc Prophet® ad unum omnes. *Tertio,* quia si Salomon jam habebat mille concubinas, erat utique tutus enervis, carnalis et QÍfeminatus, ut Spiritus Sancti non esset capax, nec tam alta de mundi vanitate, de Dei timore, de eternitate posset meditari et eructare, uti hic facit. « Malum enim virum non est fas esse interpretem numinis, » ait Philo lib. *Quis rerum divinarum hares.* Denique Ecclesiasticus cap. XLvn, narrans gesta Salomonis, prius ejus scripta, posterius ejus lapsum enarrat. Idem facit Josephus, lib. Vili *Antiq.* cap. n.

Chaldæus vero Paraphrastes censet Ecclesias- chitdaten a Salomone conscriptum, cum ex Dei oraculo, III Beg. xi, 12 et 29, didicisset regnum suum 4$*' tam dives, felix cl gloriosum ruiturum, et discin- chisma dendum per schisma Jeroboam, qui sub Roboam *br.J^* Salomonis filio decem Iribus a duabus dispescuit, ciad se traduxit, regnumque Israel divisum a regno Juda, cui præfuit Roboam, constituit. Igitur censet Salomonem hic regni sui vanitatem per schisma declarandam deplorare. Audi eum ex interpretatione Compiutene (nam in Bibliis Regiis hæc desiderantur in Chaldœo) cap. 1, 2 : « Cum divinationis spiritu prævideret Salomon rex Israel, regnum Roboam filii sui cum Jeroboam filio Nabat divisum iri, et imminentem Hierosolymis cl templo vastitatem, populumque Israel captivum ductum iri , ait : Vanitas vanitatum mundus iste. Vanitas vanitatum id omne, cui ego ct paler operam dedimus, n etc.

Verum hoc oraculum de schismate regni Salo- HefeilU monis contigit post lapsum ejusdem. Fuit enim u».. pœna ejus luxuriæ et idololalri® a Deo juste decreta. Quare quæ priori sententi® llebræorurn, opinantium hunc librum a Salomone conscriptum posi lapsum, obstant, etiam huic opinioni Chaldæi officiunt. Adde nullam toto libro schismatis futuri mentionem fieri.

Quærilur *secundo*, quæ hujus libri sil materia, quis stylus , quæ methodus? Respondeo : Argu- Argani nlmn Ecclesiastis est, ait S. Gregorius Thau- mpitum m.durgus hic inilio suæ Paraphrasis, ostendero « quam vana ct inutilia sint omnia hominum negotia cl studia, quæ in humanis rebus suscipiuntur, » ul homines traducat a sensibilibus ad ea

quæ sub sensum non raduni, ait Ny^senus, puta ad cœkslia et spiritualia, ail S. Bernardus, «crm. l *in Cantica,* a No quidquam, inquit S. Hieronymus, in mundi robus putemus es<«e perpetuum, sed caducad brevia universa quæ cernimus. » Atque in hoc sensu apex virtutis consistit. Quocirca S. Chrysoslomus, horn. 3 *nd Populum :* « Virtus, ait, est omnia humana despicere, et per omnes horas futura cogitare, nulli inhiare prœsenliurn, sed scire quod omnia humana umbra sunt, et somnium, et si quid his vilius. Virtus hominem quasi mortuum ad hujus vit® res efficit, et ad nocentia quidem anirnæ saluti tanquam mortuum operatione carere, od spiritualia vero sola vivere cl operari. »

Pilline-llo ttiiim libioruiii ¿alomonil.

Porro veteres tres Salomonis libros ita materia et argumento distinxerunt, ut in Proverbiis autument tractari Ethicam, in Ecclesiaste Physl am, in Canticis Theologiam. Ita Orígenes, Prologo *in Cantica* ; S. Basilius, horn. I *in Proverbia;* S. Ambrosius, in *Psalm.* xxxvi; S. Hieronymus hic, et epistola *ad Paulinum :* a Salomon, inquit, pacificus et amabilia Domino mores corrigit (nempe in Proverbiis), naturam docet (in Ecclesiaste), Ecclesiam jungit et Christum (in Canticis). • Accedit Olympiodorus et alii Patres initio *Catena in Prov.,* qui dividunt Salomonis 1res libros in tria rerum genera, nempe: in *Ethica, Physica* et J/y-*perphysica.* Halio eorum fuit, quod in Ecclesiaste Salomon describat cadi, solis, elementorum, aeris, maris, terne, ventorum mut itiones, circuitus et vicissitudines, quod est objectum Physic®, scilicet corpus generabile et corruptibile. Verum paucis rem acu tangens Olympiodorus, initio *Calerne Proverb.,* respondet « Ecclesiastcn rerum naturalium ratione obiter delibata, pnrscntis vitas vanitatem ob oculos ponere. » Quæ fere eadem verba sunt Didymi initio *Catena: in Ecclesiastcn :* « Ecclesiastes, inquit, in eo est, ut rerum naturalium inhærens contemplationi, vita» præsentis detegat vanitatem. » Et *Catena Grtecorum in Proverb.* inilio asserit, « Ecclesiastcn concionando blando provocare ad universitatis contemplatio* nem, et ea tractaro quæ ad animam aliquatenus in virtutum studio progressam faciunt. »

Fixum ergo maneat librum hunc ethicum esse; Physica enim tangit in ordino ad Ethicam, ut scilicet ox rerum naturalium motu, mutitione, interitu, doceat earum vanitatem ; ac consequenter vanos pariter esse homines, qui illis inhiant, ac vana eorum studia, futilia et stulta eorum consilia., cassos et stultos eorum labores, quibus acervandis opibus, vel vinis, vel villis, vel deliciis, vel honoribus per omnem vitam desudant, sui finis ac vera» felicitatis obliti. 11®C enim consistit in Dei timore, obcdienlia cl cultu. Undo Lyranus censet argumentum Ecclesiastis esse, assignaro ultimum hominis finem summumque bOnum, in quo sita est hominis felicitas. Cumcnini hac de re fuerint diversissime, quas recenset M. Varro, lib. *De Finibus,* puta ducent® philosophorum opiniones et sententi® : Epicurus enim felicitatem silam esse censebat in voluptate, alii in sanitate, alii in honore, alii in scientia, alii in divitiis, alii in amicis, etc. Salomon docet hos ren fr- omnes a scopo et veritate aberrare, ac veram ll ü* '° felicitatem sitam esse in vanitatis mundique conteinptu, et veritatis, id est veræ «apientiæ Deique cognitione et cultu, qui consistit in legis virtutisque studio, puta in pietate, temperantia, modestia, humilitate, patientia in adversis, eleemosyna, resignatione et spe in Dei providentiam, ejusque religione et observantia. Hæc sunt quæ toto hoc libro pertractat, inculcat et commendat Salomon

Verum cnirn vero Deus præ cœteris Prophetis, unum Salomonem hujus vanitatis mundi præconem elegii et constituit, eo quod ipse omnes omnium bonorum ct gaudiorum mundi voluptates expertus, meram in omnibus vanitatem reperent. Ne quis enim diceret, iliique objiceret : Mira asseris de vanitate omnium creaturarum; nescio an ita, ut dicis, res sese habeat : multas enim mihi non contigit experiri, imo multas ne novi quidem ; occurrit Salomon : Ego omnes expertus sum ct quasi manibus tractavi, ac experientia didici in omnibus nullum verum esse gaudium, sed meram vanitatem, umbram et fucum. Quare ordinate singula recensens subjungit singula esse vana. Unde Nyssenus ait : « lu Ecclesiaste est ordinata quaedam totius vite Salomonis confessio, et omnium operum enarratio. »

Ordì li-Irtmni Sa-kaoaií

Hinc Georgius Ederus, OEconom.Bi0f.lib.il, hunc librum vocat *Soliloquium Salomonis,* quod in eo solus Salomon loquatur de rebus sublimibus; qualia sunt *Soliloquia* S. Augustini, Thomæ a Kempis, S. Bonaventurœ ct aliorum, in quibus anima sola secura vel cum Deo colloquitur.

Quoad ordinem et methodum, ordo librorum Salomonis hic est : In Proverbiis instituit puerum, « unique docet prima cl communia ethices, inoiumquc honestiorum rudimenta, in Ecclesiale informat juvenem proficientem, cumque n terrena vanitate ad coelestem veritatem traducit. In Canticis docet viruin perfectum unire se Deo, ut illi lotus per amorem ct contemplationem inhæreat, in coque conquiescat. Ha censent Orígenes, Nyssenus, Thcodoretus, S. Gregorius IT i latione in *Cantica,* et alii passim. Audi Auctorem *CalenœGrar.,* inilio *Prov.:* a Proverbia, inquit, spectant ad hominem spiritualis vite viam primum ingressura; Ecclesiastes ad animam aliquatenus in virtutum studio progressam ; Cantica ad anima» in virtutibus jam consummate statum. * Audi et luculentius S. Bernardum, serra. l *in Cantica :* « Deinde cum duo, inquit, sint mala, quæ vel sola, vel maxime militant adversus animam, vanus scilicet amor mundi, et superfluus sui, pesti ulrique duo illi libri Ecclesiastes et Proverbia obviare noscuntur : alter sarculo disciplino! prava quæque in moribus et carrus superflua re*

weans, alter luce rationis in omni gloria mundi fucum vanitatis sagaciter deprehendens, vcraci- (erque distringens a solido veritatis. Denique universis humanis studiis ac mundanis desideriis pr.i tulit Deum timere, ejusque observare mandata.» Et post nonnulla : *a* Depulsis ergo duobus malis duorum lectione librorum, competenter acceditur ad hunc sacrum thcoricumque sermonem (*Canticorum),* qui, cum sit amborum fructus, nonnisi sobriis mentibus et auribus omnino credendus est. Alioquin ante carnem disciplinis studiis edomitam et mancipatam spiritui, ante spretam ct abjectam sæculi pompam et sarcinam, indigne ab impuris lectio sancta præsumilur. » Igitur cx menteS. Bernardi in Ecclesiaste pellitur vanus amor mundi, in Proverbiis superfluus amor sui, in Canticis præscribitur castus amor Dei. Quocirca Salomon utitur hic stylo virili, acri, vehementi et vere regio, qualis et materiam et auctorem decebat.

Nolani cám ut t.on, ' gnlui.

caP- Vl»,rcs Sal°raon's libros triplici abrenunliation, gradatilo ita accommodat : « *Prima* est, inquit, qua corporaliter universas divitias, mundique facultates contemnimus; *secunda,* qua mores et vilia, affeclusquc pristinos animi carnisque respuimus; *tertia,* qua mentem nostram de praesentibus universis ac visibilibus evocantes, futura tantummodo contemplamur, et ea quæ sunt invisibilia concupiscimus : qua? tria ut simul perficiantur, etiam Abrahie legimus Dominum praecepisse, cum dixit : Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris lui. *Primum* dixit : Exi de terra tua, id est de facultatibus mundi hujus, opibusque terrenis; *secundo,* de cognatione tua, id est de conversatione et moribus vitiisque prioribus quie nobis a nostra nativitate cohaerentia, valut affinitate quadam et consanguinitate cognata sunt; *tertio,* de domo patris lui, id est de omni memoria mundi hujus , quæ oculorum occurrit obtutibus, n Et sub finem capitis : « Ilis Iribus abrenuntiationibus proprie 1res libri Salomonis aptantur. Nam Proverbia primæ abrenunliationi conveniunt, quibus concupiscentia; carnalium rerum ac terrena vilia resecantur; secundæ abrenunliationi Ecclesiastes , ubi universa quæ aguntur sub sole vanitas pronuntiantur ; lerliæ, Canticum Canticorum, in quo mens visibilia cuncta transcendens, verbo jam Del cœlestium rerum contemplatione conjungitur. » Simile habet S. Hieronymus ad 'Paulinum, cujus verba recitavi initio Proverbiorum.

tak>u.4a » u/

Allegorico, B. Petrus Damianus, serm. I De *Nativitate B. Virginis,* huc tria Salomonis nomma, Iresque ejus libros adaptat Christo, qui inquit : « Filius Regis ct Rex, nec solum Filius Dii, sed etiam Deus, Salomon, id est pacificus est nobis in hoc exsilio; Ecclesiastes, id est condonator , erit in judicio; Idida, id est gloriosus, erit in regno; in exsilio amabilis, in judicio lerribilis, in regno admirabilis : in exsilio pius, in judicio justus, in regno gloriosus. Vide autetn si non ubique rex : in exsilio rector morum, in judicio discretor meritorum, in regno praemiorum distributor, simulquo considera, quia non Ecclesiastes , non Idida, sed Salomon tam gloriosum opus facere pnenotatur. »

Censet S. Gregorius Nazianzenus, *Poemate* 33, An ut. ct Damascenus, lib. IV De *Fule,* cap. xvni, Ecolesiasten, æque ac Proverbiaci Cantica, Ilebræo e X? carmine ct metro esse conscripta. Audi Nazianzenum : « Quinque metris constant, Job, David, tres Salomonis, Concio (Ecclesiastes), cl insignes Canius, Proverbia sacra. » Verum, cum in Ecclesiaste Salomon agat concionatorcm, melius alii censent non metro, sed oratione soluta cum scripsisse. Est enim hic perpetua concio, caque incitata ct acris de vanitate mundi, in qua omnes affectus concitat, ut eam lectori ad vivum repræsentet et persuadeat. Quocirca in ea utitur crebris et pungentibus interrogationibus, contentis exclamationibus, cæterisquc figuris rhetoricis. Subinde tamen immiscet carmina, vel quasi carmina, quale est illud : « Vanitas vanitatum , et omnia vanitas : Tempus tacendi, tempus loquendi, etc. Deum lime, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo. » Adde omnia posse dici carmina ct metra generali acceptione, quia scilicet sententiosa sunt, acuta et arguta, æque ac brevia et concinna. Qua ratione S. Hieronymus, *Prafat. in Job,* asserit in sacra Scriptura, praesertim Hebrœa, esse «rhythmum quemdam dulcem, et tinnulis numeris pedum solutum. » Sic omnis numerosa oratio dici potest metrum ct carmen. Huc facit quod liber hic refertus sit elegantibus parabolis, similitudinibus, renigmalibus, quæ quid validicum et divinum resonant, ac plus significant , quam prima fronte ostentant. Sic Lucilium suum a stylo simili commendans Seneca, «pisi. 59 : «Loqueris, ait, quantum vis, ct plus significas quam loqueris. Hoc majoris rei indicium est : apparet quoque animum nihil habere supervacui, nihil tumidi. »

»U*u»

Denique Prophetic vocantur *vates* et poetai, ac proinde prophetia ipsorum vocari potest *metrum* et *carmen.* Salomon autem fuit Propheta, ct veras proprieque dictas edidit prophetias, uti ostendi *Proverb.* xxx,1. Quanquam in Ecclesiaste vix sit ullam talem invenire. Quod ergo ait S. Augustinus, lib. XVII De *Civitate,* cap. xx : « Salomonem in tribus suis libris prophetasse , » vel synecdochice accipe, quod scilicet in partibus quibusdam triplicis hujus sui voluminis proprie prophetari! , puta Proverb, xxx, I el 2, ac in Canticis, ubi perpetua est prophetia de Christo el Ecclesia; vel ample accipe t» *prophetasse* pro De* eloquia reserasse, Dei voluntatem explicuisse, divinas sententias et Canonicos libros dictasse. Sio enim omnis Canonica Scriptura vocatur *prophetia*

a S. Petro, *epistola* II, cap. i, vers. 20. Denique Chaldæus censet Salomonem hic vere prophetasse de futuro schismate Jeroboam; sic enim habet *ex* editione Complutensium : a Verba propheti® quæ prophetavit Ecclesiastes; ipse est Salomon, filius David, rex, » etc. Ex interpretatione vero Costi : « Verba præsagitionis, quam vaticinatus est condonator Salomon , filius David , rex Jerusalem. Cum divinationis spiritu praevideret Salomon rex Israel, regnum Hoboam filii sui cum Jeroboam filio Nabat divisum iri, et imminentem Hierosolymis et templo vastitatem, populumquc Israel captivum ductum iri, » etc. Igitur Ecclesiastes uti Proverbiis est altior, perfectior et sublimior, sic ct iisdem obscurior est et difficilior. Quocirca Philaslrius asserit « Ecclesiasten paucis quidem conscriptum sententiis, omnem tamen thesaurum ccelestis scienti® quærentibus continere. p Et S. Ambrosius, lib. *De Tobia,* cap. xiir, jubet huic libro inhærendum, ut qui bonus sit ad omnia magister.

Finii Ec-c,rsus- Finis et scopus hujus libri est, docere veram sapientiam, scilicet qua secernamus vanitatem a veritate : nimirum ut cognoscamus vana esse omnia qu® in terris se ostentant, alliciunt et abblandiuntur; vera vero el solida esse, quæ in cœlis sunt, ut ex hac dispari cognitione assurgamus ad mundi, utpote vani, contemptum, ac ad cœlt Deique, utpote veri solidique, amorem et desiderium. Tanta enim est vanitatis in hoc mundo exterior species et forma, tanta illecebra, tantus fucus, ut mens hominum, nisi a Deo ct Salomone edoceretur, in ea vanesceret, falsaque sumeret pro veris, vanisque concupiscentiis et peccatis absumeretur, et velut fumus in mortem secundam evanida contabesceret. Hunc ergo vanitatis rerum omnium fucum et larvam detegit hic Salomon, docctque terrena et vana spernere, ac cœlesliaut vera ambire, in quo consistit vera sapientia. Ita censetS. Augustinus, lib. XX *De Civitate,* cap. iti : « In hac vanilate, inquit, cui quantum satis visum est intimaud® lotum istum librum virsapientissimus deputavit, non utique ob aliud , nisi ut eam vitam desideremus, qu® vanitatem non habet sub hoc sole, sed veritatem sub illo qui fccit hunc solem. In hac ergo vanitate, numquid nisi justo Dei rectoque judicio similis eidem vanitati factus vanesceret homo? In diebus tamen vanitatis su® interest plurimum, utrum resistat, an obtemperet veritati, et utrum sit expers ver® pietatis, an particeps : non propter vit® hujus vel bona acquirenda, vel mala vitantia vanescendo transeuntia, sed propter futurum judicium, per quod erunt ct bonis bona, et malis mala sine fine mansura. » Deinde ita subjicit : a Denique isto sapiens hunc librum ista conclusit, ut diceret : Deum time, ct mandata ejus observa, quia hoc est omnis homo; quia omne hoc opus Dens adducet in judicium in omni despecto, sive bonum, sive malum. Quid verius el salubrius dici potuit? Deum, inquit, time, et mandata ejus custodi, quia hoc est omnis homo. Quicumque enim est hoc, est custos utique mandatorum Dei : quoniam qui hoc non est, nihil est. Non enim ad veritatis imaginem reformatur, remanens in similitudine vanitatis.) Hucusque S. Augustinus. Unde S. Hieronymus commentarium *in Ecclesiasten* scripsit ad B)®sillam S. Paul® filiam primogenitam, hoc fine, ut ei mundi contemptum persuaderet. Audi eum in præfatione *Comment. :* « Memini me ante hoc ferme quinquennium, cum adhuc Rom® essem, et Ecclesiasten sanet® Bissili® legerem, ut eam ad contemptum mundi hujus provocarem, et omne quod in mundo cerneret, putaret esse pro nihilo, rogatum ab ea ut in morem commentarioli obscura quœque dissererem, ut absque me posset intelligerc qu® legebat. Itaque, quoniam s. m*-
in procinctu nostri operis subita morte subtracta nMjy®V4t
est, et non meruimus, o Paula et Eustochium, ta- pra00u
lem vit® nostr® habere consortem, tantoque vulnere tunc perculsus obmutui, nunc in Bethlehem positus, angustiori videlicet civitate, el illius memori® et vobis reddo quod debeo. »

Porro crebra hujus vanitatis mundi prædicatio- nc S. Hieronymus, S. Paulinum, Pammachium, S. Paulam, ac Romanam nobilitatem ad mundi contemptum, et ad secessum in Bethlehem pertraxit. Ergo Salomon hoc libro lectorem a vani- Deos m
tate, id est ab amore mundi avocat, traducilque TeriUl-
ad amorem Dei : Deus enim est ipsa veritas, en- ua.
titas, soliditas, stabilitas, œternitas. Unde S. Gregorius Nyssenus, lib. *De Vita Moysis,* agens de visione Dei in rubo ardenti Moysi exhibita, veritatem definit esse ipsum Deum. Sic enim ait : « H®c enim est (ut ego sentio) veritatis definitio, firma Ejus qui est intellectio; falsilas enim est phantastica quædam circa id quod non est comprehensio, quasi subsistat quod non est; veritas autem est, ejus quod vere est firma intellectio. Longis autem spatiis temporum altiori per quietem animo meditari oportet, ut firmiter intelligore possis quid sit quod vere est, quod natura sua est; quid quod non est, quod solum esse videtur, cum per se atque natura sua minime subsistat. Illustrat idipsum visione Moysis. Mihi enim videtur magnus ille Moyses ea in visione didicisse, nihil carum rerum qu® aut sensu comprehenduntur, aut mente perspiciuntur, præter supremam essentiam, qu e omnium causa est, et a qua omnia dependent, vere subsistere. In nullo enim cœterorum impendentia (independenliam vocant Scholastici) perspici potest, ita quod absque participatione veri Entis possit esse. Solum id eodem modo semper se habet, nunquam augetur, nunquam minuitur, æqualiter ad omnem mutationem, lam ad pejus quam ad melius immutabile; pejus enim ibi aut malum non est, melius inveniri non potest. Quare solum nulla re alia indiget, ct solius cuncta indigent; solum cuncta appetunt, solum cunctaqiarticipant, et quæ

participant, per participationem et sunt et bene Flint. Quod autem participatur, nunquam imminuitur. Id igitur profecto est quod vere est, ct hujus veri Entis intellectio, ad quam tunc accesserit Moyses. »

Alcaicos 7,'J. ,1 vu ititig n*™.

Deniquo Albinus, præceptor Caroli Magni, Præfatione *in Eccle.,* ait se commentarium in eum- «e»» scriberc, nt extractos c monasterio ad munia Ecclesiastica Oniam sacerdotem, id est Episcopum, Candidum presbyterum, et Nathanaolem diaconum a mundi vanitatibus præmuniret; atque do vana possessione divitiarum in hujus speculi deliciis sapientissimum Salomonem tofum composuisse hunc librum, quem hortatur ut semper pro magistro habeant in inanibus.

’ Qnœritur, *tertio,* quænam hujus libri sit partitio, qure et quot partes? Rugo Victorinos, et post eum Richardiis de S. Victore, lib. HI super *Apocal.* part. II, cap. vn, censent tres libri esse partes, quibus triplex hominis vanitas describatur : *prima* mutabilitatis, *scarnita* mortalitatis, *tertia* curiositatis; aut, ut S. Bonaventura, vanitas natura), culpre et *miserim.*

Po» libri partes.

Verum dico duas primarias Ecclesiastis esse partes. Prior est a cap. i usque ad cap. vn, qua ostendit omnes res mundi sublimaris, quas homines vani magnas restituant, inanes esse cl vanas, ac proinde vanam esse felicitatem qu® in iis collocatur. Posterior a cap. vn porrigitur usque ad finem, qua depulsa vanitate, demonstrat veritatem veramque felicitatem sitam esse in virtute, ao Dei timore cl cultu. Igitur primo slatini capite eos refellit, qui scientia summum bonum metiebantur; secundo item ac tertio capitibus eos redarguii, qui in voluptate finem bonorum ut Epicurei coV)carunt ; quarto capite, cos qui in honoribus; quinto et sexto cos confutat, qui in divitiis et opibus felicitatem posuere. Prior itaque hrec capitum sex portio in refellendis alienis occupatur; altera vero totidem capitum pars in confirmanda sua sententia versatur. Igitur cap. vn de Iribus bonorum generibus disserit, *animi,* inquam, *corporis et fortunes,* deque contrariis malis. Quis horum omnium sit usus, utque res omnes nostra) a divina pendeant providentia, luculenter ostendit. Hinc ad finem usque libri de vita pie ac justo transigenda, quo tandem Deo conjungamur, et felicitate porfruamur æterna, condonatur.

Aljnnl. u

Porro in hisce multa statuit axiomata vita, viu juxta veritatem veramque prudentiam instiluen-

‘7^ ⁂

qualia sunt : Humanam scientiam non eilicere hominem felicem : vitam esse brevem et mille mutationibus obnoxiam : humanos errores moresque per Sfidila succedentia, et circulantia quasi in orbem rediro, utque eosdem fuisse omnibus wculis communes ; nihil sub sole esse novum : voluptatem eflkero elultiliam et stultos : felicitàlem non ‹¡s m sitam in dominatu, in uxorect filiis eirregii». In lungmre vita aut funeris pompa ; advoque illam non esso qurerendam in presenti vita, sed in futura et æterna : virtutem præstaro opibus, robore aliisquo corporis dotibus : cogitandum esso Dei judicium et providentiam : felicitalem parari obedienlia divin® legis, operibus misericordi®, mortificatione cupiditatum, animi lenitate et paco : principem esse colendum : principem debere esso justum, sobrium, placidum, cupiditatum dominum, sapientes et probos honorantem, liberalem, et qui subditis de annona Cfiterisque vita commodis abunde prospiciet, quippe qui se mortalem sciai, ct ejusdem cum subditis esse natur® et sortis : cogitandum de ingruente senio et morie : deniquo sapientem et felicem esse, qui illud ubique praemeditatum habet et observai : « Deum lime, et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo. »

Rursum hunc librum eum Lyrano minutius sic dividas per singula capita, ut in illo totidem pene, puta decem vanitates recenseantur: nimirum in capite primo, immoderatum sciendi studium; in secundo, appetitio deliciarum; interlio, vita Iongioris desiderium; in quarto cl quinto, ambilio dominii dignitatisque; in parte quinti et in sexlo toto, cupiditas divitiarum; in septimo, divinandi ars ac praescientia futurorum; in octavo, venatio laudis et fam®; in nono, fortunée consectatio; in parte noni et in decimo loto, corporis robur; in undecimo el duodecimo, specimen ¿elatis florid®.

opitit i pininaBUaluJ‘

Interpretes qui in Ecclesiasten commentali sunt intere exstant permulti, tam veteres quam neoterici. Ad sexaginta numerat Fabianus Justinianus in calce indicis sui universalis, ubi catalogum Inlerpretum S. Scriptur® contexit. Illustriores hic recensebo, quorum opera usus et adjutus sum, sicut S. Hieronymus initio Commentariorum suorum recensere solet Origenem, Didymum, Apollinarium, etc., quos loto opere secuturus sit, ne identidem illos commemorare sil opus : nimirum humilitatis est agnoscere unde profeceris; œquilalis, cuique quod suum est reddere; gralitudiuis, beneficium beneficio rependere, ac laudem doctrin® et doclori refundere. Ea de causa cum sententias auctorum recito, ipsis sæpe eorum verbis utor, ut intuenti liqueat illa ipsorum esse, non mea. Præclaro Plinius, Pradal, *ad Vespasianum* : « obnoxii profecto, inquit, animi et infelicis ingenii est deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere, cum præsertim sors fiat ex usura. » PræclariüsS.Basílius, epist. 1 *ad Hrcg. Nuiuini.: « Noque* vero, inquit, ad discendum verecundum esso oportet, nec ÿd docendum malignum : quod ab alio lute didiceris, nequaquam clam habendum; cujusmodi facere mulieres improbae solent, qure ex aliis ips® quæsitos liberos, viris suis tollendos subjiciunt, patrem ementientes. Auctorem vero ipsum prodere grata commemoratione decet, verumque ipsius scienti® parentem. »

Primus ergo post Septuaginta, Aquilam, Symmachum» TJicodotionem et Syrum, interpres est

Chaldæu* Paraphrastes, qui putatur franse Joseph reçus. Sicut enim Onkelo* Pentateuchum, et Jonathan Prophetas, sic Joseph reçus libros Salomonis cæterosquo llagiographos, puta Job, Psalmos, Regum, Ruth ex Hebreo in Chaldæum convertit, salis genuine et consentanee ad Vulgatam Latinam, qua ratione utilis est; nam cum vocis Hebre® sensum fideliter reddit, quia tamen Judæus post Christum exstitit, hinc judaizat, et pleraque ad Judaicam Synagogam ct superstitionem detorquet, ac hinc inde miscet fabellas Rabbinica* : multa ex cis succidit, ct expurgavit Arias Montanus in Chaldaica Paraphrasi, quam Bibliis Regiis attexit, at non omnia.

Secundus tempore, sed dignitate primus eat S. Gregorius Episcopus Neocæsariensis, ob miraculorum gloriam cognomento Thaumalurgus, qui Ecclesiasten per metaphrasin « brevissimam et admirabilem, » ait Suidas, explicuit. Divina enim sua sapientia, facundia, acumine, novitate lectorem mire docet, mulcet, pungit ct stimulat.

Tertius est R. ¡laceados, quem passim citat Calatinus, lib. De *Arcanis fidei;* sed hic allegoricus potius est quam litteralis, cl allegorias habet somniis non absimiles.

Quarius est S. Gregorius Episcopus Nyssenus, frater S. Basili!, qui octo homilías disertas sane et doctas in Ecclesiasten elaboravit, quibus ipsemet Ecclesiasten agit, ac lectorem ad vanitatis mundi contemptum, velut orator Christianus exstimulat.

Quintus estS. Hieronymus, qui more suo litter® inhærens, genuinum primo ejus sensum dilucide reddit, deinde mysticum attexit : merito sui œvi phoenix, ac in S. Scriptura explicanda doctor maximus, Ecclesi® totius elogio celebratur.

s. nieronymns Saioumnit*

Nota : S. Hieronymus bis transtulit Ecclesiasten, proverbia, ct Cantica:*primo,* corrigendo veterem et antiquam Vulgatam editionem Latinam juxta versionem Septuaginta a qua manavit : quare Grecos Septuaginta in Latinum transtulit, itaque veterem editionem su© puritati restituit; *secundo,* immediate illa ox Hebreo transferendo in Latinum. Hæc ita so habere docet ipso S. Hieronymus hic in Proœmio; ac diserte, lib. ll *Contra Hufin.,* ubi sic ait : «Salomonis etiam libris, quos olim juxt i Septuaginta additis obelis et astericis in Latinum verteram, ex Hebreo transferens, ct dedicans SS. Episcopis Chromatic el Heliodoro, hæc inprefaliuncul® me® (lue subscripsi : si cui sane Septuaginta Interpretum magis editio placet, habet jam a nobis emend tam. n Prior ergo versio S. Hieronymi facta est ex Greco, posterior ex Hebreo jussu Damasi Pontificis, quam proinde recepit Ecclesia, estquo Vulgata nostra editio Latina. Utraquo exstat in Commentario S. Hieronymi, in quo tamen non posteriorem suam interpretatur vel modesti® ergo, vel quia nova erat; sed priorem Septuaginta nipote veterem et Vulgatam tunc cd;»ionem, qu® a posteriori, puta a Vulgata inodema satis discrepat, qr. proinde Commentarius S. Hieronymi parum facit ad elucidationem Vulgat® modem®. Porro S. Hieronymus in posteriori accommodat se Septuaginta, ubi ab Hebreo nihil vel parum distant : alias sequitur Aquilam, Symmachum et Theodotionem, sed pr® omnibus Hebraicam veritatem, cujus sensum verum et genuinum, ut clare représentât, subinde non verbum verbo, sed sententiam sententia quasi paraphrastic exprimit : hoc enim est munus fidelis cl genuini interpretis, uti suis locis videbimus.

Sextus est Olymplodoros, parfim paraphrastes, partira scholiasts*, parlim comm- H itor, qui breviter, sed utiliter Ecclesiasten explicuit:ita enim explicat, ut lectorem ad virtutem et pietatem excitet.

Septimus est Salonius Enchérii filius, et Salviani discipulus, anuo Domini 470, qui mystice et breviter Ecclesiasten explanat. Idem facit Albinus, sive Alcuinus, Bed® discipulus, et Roban! magister. Salonii Commentarius m Proverbia et Ecclesiasten idem plane ad verbum exstat in Honorio Augustodunensi presbytero, qui, teste Trithemio et B diarmino, floruit anno Domini 1Î20; nisi quod initium libri sit transpositum. Namquæde tribu, nominibus Salomonis initio Ecclesiastis, eadem Honorius ponit initio Proverbiorum. Rursum pan cula in fine Proverbiorum, quae ponit Salonius, decurtat et omittit Honorius. Reliqua, ut dixi, sunt eadem ad verbum. Porro Salonius editus exstat tom. V *Diblioth. Patrum;* Honorius vero, tomo sive sæculo XII, juxta editionem Colonien sem.

Octavus est Hugo de S. Victore, qui ex S. Gregorio (hujus enim Commentarii manuscript! in Ecclesiasten exstant in monasterio Cavensi) homi!. 19 *in Ecclesiasten* conscripsit, quibus floride et acute singulas quatuor primorum capitum sententias, imo singula verba discutit, exsugit, ac mei sacre ethices ad morum conformationem elicit et conficit. Fuit Hugo vir apprime doctus, facundus el religiosus, monasterii S. Victoris (unde vocatus est de S. Victore) Parisiis Abbas, coævus el familiaris S. Bernardo, sui sœculi lumen, adeo S. Augustini doctrinam et phrasim ©mulatos, ut « Augustini lingua ▮ sit nuncupatus. Monens cum, allata S. Eucharistia, ob stomachi nauseam eam sumere non posset, eam adorans : a Ascendat, inquit, filius ad Patrem, et servus ad Dominum suum. » Itaque factum.

Nonus esi S. Bonaventura, qui scholastice Ecclesiasten pertractat.

liecimns est Rugo Carensis, primus e S. Dominici Ordine Cardinalis, qui obiter litteram perstringem, mystico sensui se mancipat, in eoque rimando acutus est, acer et copiosus.

Vndecimus est Nicolaus Lyranus, qui hebraice non ndamussim peritus, passim sequitur Rabbinos, preserlim R. Salomonem, uti ipsemet falo-

tur in fine lib. *Different, veteris ac novi Testamenti,* líos secuti sunt Dionysius Carthusianus, Cardinalis Cajolanus, qui duobus suis Rabbiois in Testamento veteri, ac Erasmo in novo plus aequo confidens, novam eorum versionem edil *cl suopte* ingenio nove explicat, a Vulgata cl Patribus <œpc discedens. Item Franciscas Titehnannus, vir eruditus cl religiosus, Joannes Ferus, Gerar-<lu Moringas, Hieronymus Osorius, Joannes Campensis, Isidorus Clarius, Franciscos Vatabios, ac c Societate nostra Joannes Lorinus breviter, sed accurate; el Joannes Pineda, qui uti fusissime, ila pienissime Ecclesiasten explanavit. Ego ex omnibus hisce succum exprimam, mellilegium faciam, illudque methodice, paucis clare more meo lectori hauriendum propinabo; ac non pauca ex meipso addam, quæ æterna Putris sapientia mihi suggerere dignabitur.

CAPUT PRIMUM,

SYNOPSIS CAPITIS.

Proponit thema libri: Vanitas vanitatum, ct omnia vanitas, *illudque probat primo, ex r/rum omnium circulatione: omnia enim, etiam sol, spiritus, flumina in orbem eunt et abeunt; quare nihil sub sole novum. Secundo, vers.* 12, *ex scientiis, et studio sciendi, in quo magna elucet vanitas; quia qui addit scientiam, addit et laborem et dolorem.*

1. Verba Ecclesiaste, filii David, regis Jerusalem. 2. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes : vanitas vanitatum, et omnia vanitas. 3. Quid habet amplius homo de universo labore suo, quo laborat sub sole ? 4. Generatio præterit, et generatio advenit : terra autem in æternum stat. 5. Oritur sol, et occidit, et ad locum suum revertitur : ibique renascens, 6. gyrat per meridiem , et flectitur ad aquilonem : lustrans universa in circuitu pergit spiritus, et in circulos suos revertitur. 7. Omnia Ilumina intrant in mare, et mare non redundat : ad locum, unde exeunt, flumina reverluntur ut iterum fluant. 8. Cuncte res difficiles : non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur. 9. Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est : quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est. 10. Nihil sub sole novum, nec valet quLquam dicere : Ecce hoc recens est : jam enim praecessit insæculis, quæ fuerunt ante nos. 11. Non est priorum memoria : sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in novissimo. 12. Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Jerusalem, 13. et proposui in animo meo quærere et investigare sapienter de omnibus, quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. 14. Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole, et ecco universa vanitas, et afflictio spiritus. 15. Perversi difficile corriguntur, ct stultorum infinitus est numerus. 16. Loculus sum in corde meo, dicens : Ecce magnus effectus sum, et praecessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Jerusalem : et mens mea contemplata est multa sapienter, ct didici. 17. Dedique cor meum ut scirem prudentiam, atque docti inani, erroresque et stultitiam : et agnovi quod in his quoque esset labor, et afflictio spiritus : 18. eo quod in multa sapientia, mulla sit indignatio : et qui addit scientiam, addit et laborem.

i. Vcr iia Ecc l esia st e, f imi Da mo, r egis Jer usa-l em.— • Eccle-idst e, b id est Salomonis. Patet ex ipso v. rborum tenore et sententia, hunc non tam esse libri titulum, uti cemuere S. Gregorius Nyssenus, *homil.* **i**, Hugo Victorinos ct Hugo Cardinalis, Dionysius et alii, quam ipsum libri exordium Hic enim liber incipit, lueque ad marginem notatur prunus primi capitis versus. Inde tamen desumptus est libri titulus et nomenclatura, ut vocetur Ecclesiastes, quod nomen stolide improbat Lutherus in *Colloq. Conviv.,* dicens hunc librum non esse Ecclesiasten, sed *Politica* vel *onomica* Salomonis nuncupandum : qua in ro toti Ecclesiis Patribusque omnibus, qui eum Ecclesiasten vocavere, contra licit, eosque insciLuo arroganti supercilio coarguit.

Verbi ». lymon. Ver ba. — *Verbum* dicitur a *verberatu,* quod verberato lingua intra palatum aere, omnis oratio proferatur, ait P. Consentios et S. Augustinus. Vcrbntn ‹l''l] veruni. Varro vero verbum a veritate deducit, quasi *verum* : quod verum nos loqui oporteat. Taita sunt verba S. Scripturæ, sive verba Dei, puta oracula verissima, gravissima, saluberrima. Unde Aben-Ezra : a Verba Ecclesiastæ, » hoc est, inqnit, non vulgaria, sed ex corde ad animum ascendentia, utpote quæ vanitatem a veritate secernant, viamque ad veram felicitatem digito ad fontem intento omnibus palam demonstrent.

Ecclesiastæ. — Hebraice nSnp *Coheleth,* id est congregatoris, collectoris, concionatoria. Radix enim bflp *cahal* significat congregare cœlum, ct ad eum verba facere. Unde nbnp *kehilla* vocatur congregatio, cœlus, ecclesia, concio. Concio enim tam cœlum populi, quam orationem ad populum significat.

sjomon cnrvocj-lur cleslM-tes? Frim 1... Quærcs *primo,* cur Salomon hic hebraico vocetur *Coheleth,* grace indequo latino, Ecclesiastes? Respondet *primo,* Jacobus Chrislopol. Præfation. *in Cant.,* cum vocari *Coheleth,* id est collectorem, T10^ gnonias et scite dicta Davidis patris sui, cæteroruinque Patriarcharum ct Prophetarum hoc libro coacervarti, et in unum collegerit. Verum hoc parum est probabile. Salomon cnim cum esset sapienlissimus mortalium,, non eguit aliunde corradere sapientiam, qua ipse a Deo donatus ct repletus erat: suam ergo hic promit, ctnon alienam.

Secondo *Secundo,* Cnjetanus censet Salomonem dici Co*heleth,* id est collectorem, quod omnes vanitatis mundi modos et species hoc libro collegerit, casque ad vivum oculis subjecerit, atque, ut addit Arias Montanus, quod enumerans singulas res mundi, mox subjiciat ciphram 0, dicens iterans* que : a Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. » Ciphra enim 0, si sola ponatur, esto multiplicetur, nil valet, nullumque indicat numerum, idcoque vanitatis ct nihili est index ct nota. Verum hoc arctius et frigidius est.

ratio. *Tertio,* alii, eo quod, inquiunt, anima Salomonis *(Cohcleth* cnim est femininum) cunctas in se scientias congregasse!, vel potius Deus congregatas, et in unum collectas in Salomonis sinum effudisset. Aut, ut Nysscnus, quod Ecclesiastes colligat omnia quæ ad probam Ecclesia? pertinent administrationem, hoc est, per quæ quis probe et ex virtute vitam instituat. Aut, ut David de Pomis, quod universas philosophorum de summo bono, in quo sita est felicitas, sententias (quas Varro, lib. *De Finibus,* ducentas enumerat) summatim perstringat et confutet. Aut, ut alii, quod universas voluptates rerum omnium, quas expertus est, congreget, carumque vanitatem ostendat.

0mu. *Quarto,* melius alii censent Salomonem dici Ecclcsiasten, quod ex confuso hominum cœtu ct tumultuante turba fecerit ecclesiam ordinatam, pantani ct piam concionando et persuadendo ei, ut relictfe vanis spebus et rebus amet et colat Deum verum. Ita S. Gregorius, IV *Dialog,* cap. iv : « Hic liber, inquit, concionator dicitur. In concione vero sententia proponitur, per quam tumultuosae turbæ sententia comprimatur. Sed concionator verax quasi extensa manu tumultus omnium sedat, eosque ad unam sententiam revocat, cum in ejusdem libri termino ait : Finem loquendi pariter omnes audiamus : Deum time, et mandata ejus observa; hoc est cnim omnis homo. »

Quocirca Salomon hic repræsenlat Christum, qui ceu verus Ecclesiastes Ecclesiam sanctam formavit, instituit, docuit tam verbo quam exemplo. Ita Nyssenus et Olympiodorus : « Ecclesiastes, inquit, vocatus est, Linquam cunctos mortales in Ecclesiæ cœlum vocans, et in concordiam nectens. »

Qoinu ‘,oe- *Quinto* et genuine, Salomon dicitur *Coheleth* et *Ecclesiastes,* id est congregator et concionator, quod populi cœlum convocans, ad illum concionatus sit de vanitate rerum mundanarum, deque veritate virtutis et timoris Dei. ILi S. Athanasius in *Synopsi,* Salonius, S. Gregorius, lib. IV *Dialog.* cap. iv, Bonaventura et alii; quodque eamdem concionem scriptis mandans, ad universam Ecclesiam sæculorum omnium transmiserit. Omnis enim ecclesia cl respublica omni œvo et sæculo sua habuit comitia, suos populi cœlus, suas conciones, in quibus principes, senatores vel oratores perorabant de iis quæ ad rempublicam vel ad civium certorum causas litesque spectabani. Ha fecere Graci; Athenienses sub Solone, qui universa a se statuta permisit concionis arbitrio; Spartani sub Lycurgo; Romani sub Romulo, el magis sub Consulibus; llebræi sub Mose, Josué, Davide, Salomone et cæleris.

Porro cathedra, ex qua Salomon condonaba tur, erat solium regale, quod ipse ad hanc rem exstruxit, III *Reg.* vu, 7 : a Porticum quoque solii, inquit, in qua tribunal est, fecit Salomon, et texit lignis cedrinis a pavimento usque ad summitatem. » Similis concio Salomonis ad populum in dedicatione templi ab eo aedificati recensetur III *Reg.* vin, 14. AudiS. Athanasium: a Ecclesiastes, ait, vocatus est, quia ad populum ipse condonatus est, et quæ spiritus sunt, locutus; » et, ut ait Thaumaturgus, a quia his verbis universam Dei Ecclesiam aff dur. »

Friod. Sic .Moses legislator et dux Israelis crebro concionatus est ad populum, cum ci legem Dei promulgaret et inculcaret, ut patet *Exodi* cap. xx et seq. Imo Deuteronomium non esi aliud quam ardens cl contenta concio, qua Moses moriturus Israelern ad studium legis cultumque Dei adhortatur. Similem eadem de re concionem ad populum habuit successor Mosis Josué, jam moriturus, cap. ult.; ct Job, cap. xxix; Samuel, I *Reg.* xii,7; Malhathias, I *Machab.* n, 49; ac David, *Psal.* x l v iii, 2: « Audite, ait, hæc, omnes gentes : auribus percipito omnes, qui habitatis orbem, clc. Os

meum loqnetur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam. » Similis concio Davidis est *Psalm.* Lxxvii, 1. Sic fecit et Ezechias mittens precorra per totum Israelem, ut eum ad Dei cultum et Pascha solemne reducerent, II *Parai,* xxx; imo ipsemet rex ad ipsos sacerdotes et levitas condonatus est, exhortando eos ad purgationem templi et legis zelum, II *Paralip.* xxix, 5. Ezechiam avum suo zelo et concione imitatus est Josias rex, IV *Beg.* xml, 1, et II *Paral,* xxxiv, 31 : « Stans, ait, in tribunali suo, percussit foedus inter Israelem et Deum. Similem exhortationem ad Patres concilii Nicæni habuit Constintinus Magnus, uti refert Eusebius in ejus Vita; ac Theodosius per litteras ad Patres concilii Ephesini; Carolus Magnus ad Saxoncs, etc.; ac avorum memoria Jagello Poloniæ rex, qui Lithuanos ingenti zelo condonando, et præmiis invitando ab idolorum cultu ad Christi fidem convertit anno Domini 1387; ex quo deinceps prognati reges Poloniæ, ac nominatim modernus Sigismundos III, aviti regni æque ac pietatis hæres, Jagcllonides cognominatur. ItaCromerus lib. XV.

Talis ergo Ecclesiastes fuit rex Salomon ; sapienti® enim ejus fama exciti, certatim ad eum docentem ex toto orbe confluebant nationes et principes, ac inter eos regina Saba, HI *Bcg.* iy. Igitur non ad solos Judœos, sed ad lotam ecclesiam, id est, ad coelum vel concionem ex cunctis mortalibus contractam hic condonatur, docetquo in quo siti sit vera sapientia, scilicet in rerum vanarum contemptu, ac veritatis verique Dei cultus studio, ut ab amore caducorum cos abducat, et ad desiderium æternorum transferat. Quocirca, ut notat Titelmannus, Salomon hic veri concionatoria munia strenuo obit, dum statini a principio thema proponit : u Vanitas vanitatum, » etc, idipsum subinde repetens et inculcans in sermonis progressu, et circa illud pertexens lotum sermonem; et quamvis (quod peritus concionato? facit) digrediatur nonnunquam ad alia, eodem tamen recurrit, diligenter ac parliculalim demonstrans veritatem prima* propositionis, quam sic plene probat, nl conclusionem ad extremum ct clausulam reponat, Præterea falsa, quæ obstant argumento proposito, refellit, veritatem confirmat, damnat vitia, vu tutes laudat, praedicat, demum instat opportune, importune, arguit, obsecrat, increpat, prout Ephesinum E‹ clesiasten Timotheum Paulus ut faciat obtestatur, ll *Timoth.* iy, 2.

c«r to- «tar Vu»1* id nt eoe. ‹ lXll *

Quæres secundo, cur Salomon hebraico vocetur *Coheleth* femmine? Est enim *Coheleth* Denoni, id cs* participium activum femininum in conjugatiouc Cal, significans *tongregatrix* vel *condonalrix.* Respondent aliqui Novantes, ut Avenarius et Forsterns in Lejrws *Hebr., Coheleth* vocari non Salomonem, sed Eccleshun vel Synagogam; illam enim hic a Salomone condonantem induci. Sed errant : *Coheleth* enim e‹M* nomen non Ecclcsi®, sed Salomonis, patet ex eo quod sequitur : « Filii David, rogis Jerusalem ; » unde clare vertit Chaldœus, *verba Coheleth, ipse eat Salomon.* Ita S. Gregorius Thaumaturgus, S. Hieronymus, Nyssenus, Olympiodorus et cæteri omnes.

Dico ergo *primo, Coheleth* esso nomon masculi* num, non femininum. Patet *primo,* quia est nomen Salomonis, qui vir est, non femina; *secundo,* quia toto hoc libro *Coheleth* tribuuntur verba et epitheta masculina, non feminina, excepto uno loco cap. vu, 29 : quem locum nonnulli suspicantur corruptum. Hinc sequitur *Coheleth* non esse hoc loco *Benoni,* id est participium femininum in *Cal,* sed esso *Toar,* id est nomen verbale masculinum; perinde ao apud Latinos hœ voces : *doctus, eruditus, auditus, visus*, sa?pe non participia sunt, sed nomina. Ha censent Marinus, Merceruset alii in *Lexicis,* et confirmant ex eo quod Hebræum bnp *Cahal* non sit usitatum in *Cal,* sed in *Niphal* et *Piel. Coheleth* ergo nequit esse Benoni *Cui :* nomen ergo sit oportet. Imo nonnulli suspicati sunt *Coheleth* dici quasi flpbnp *Cohel ct,* id est *roller tor* vel *mensor temporis,* eo quod Salomon tam su® quam aliorum ætalis tempora, et temporaria bona voluptatesque hoc libro metiatur, numeret et æstimet, dicens omnia esse vana. Aut quasi hnp TloSn *Cohel Talmud,* id est *collector doctrina,* et ultima littera *Tau* valeat *Talmud,* uti Hebrffli in abbreviaturis per unam litteram initialem, totam dictionem significant. Hwp. / j JBH

Dico *secundo* : Nomen *Coheleth,* licet sit masculinum, habet tamen puncta, formam et terminationem femininam, puta *Benoni,* sive participii feminini in *Cal.* Ita censent omnes hebraico periti. Seeonl*-

Porro causa hujus rei varia a variis affertur. Primo, multi afferunt hanc, quod Hebræi sæpo permutent nomen femininum cum masculino, ct vico versa masculinum cum terminatione feminina, quando rei præstantlam et pulchritudinem denotare volunt, qualis est h®c concio Salomonis, qu® proiñde vocetur *Coheleth, q. d. concionatrix,* ob elegantiam sermonis. Solent enim Hebræi rebus eximie pulchris tribuere genus femininum, quia Imago et assecla pulchritudinis, ejusque maxima illecebra est femina. Concionatrix ergo idem est quod pulcher et eximius condonator. Solent enim feminro in dicendo esse disert®, grafios®, elegantes, pathetic®, efficaces, ideoquo viris persuadere quidquid volunt. Sio *Ps.* i.xvii, 12 : a Dominus dabit verbum evangelizanlibus, » hobr. est JVHJ3On *hnmmelmsscroth,* id est ovangcbzatricibus feminino, quo significat excellentissimos a Deo prædicatores constituendos. El *Aggæi* i,13: «Nuntius Domini de nuntiis Domini », hebr. est JTOfcboS *bem dachot,* id est *denuntiatricibus Domini.* Vide ibi dicta, ac Hiberam ibidem. Sic *Erodi* XXII, 18 : « Maleficos (hebraico est *mecaphscpnth ,* id est, *maleficas* feminine) non patieris vivere. » Similia sunt II *Hcg.* xm, 39, in Hebræo, cl alibi. 1

Secundam dant alii, quod sapientia hio sit quasi Secunda.

coneionatrix, ac par or Salomoni* condonatur, ut vis et energia concionis significetur, quasi ejus anima ct forma sit ipsa sapientia. Hæç enim hic fuit quasi anima sapientissimi Salomonis. Simili modo Salomon, Proverò, cap. ix, 1, et cap.vm , 1 et seq., et Ecclesiasticus, cap. xxiv, 1 et seq., ipsam sapientiam loqucntem et conoionantem inducit ad majus concionis pondus.

Tniia. *Tertiam* dant alii, quod Salomon fuerit *Coheleth* , id est vir, sed desinens in feminam, cum virile suum robur, quod hic ostendit, inflexit ad amorem feminarum, factusquc est effeminatus et quasi femina. Hoc enim fore prawidebat Spiritus Sanctus, ideoque ei nomen *Coheleth* indidit. Sic Isaias principes mulierosos Israelis vocat *mulieres,* cap. ni, 12 : « Mulieres, inquit, dominât® sunt eis; » et *Nahum* cap. ni, 13 : a Ecce populus tuus, mulieres in medio tui. » Sic Homerus, *Iliad,* II : a 0 pepones, inquit, mala probra Achivæ, non amplius Achivi. » Homerum de more secutus Virgilios, IX *Æneid.* : a 0 vere Phrygi®, ait, neque enim Phryges. »

Quarta. *Quartam* dant nonnulli, quod a matre Bethsabee hæc didicerit Salomon. Hiec enim eum puerum docebat fugere ventrem et Venerem velut vanitates, uti patet ex illo Proverò, xxxi, ! : « Visio, qua erudivit cum mater sua, etc. Ne dederis mulieribus substantiam tuam, ct divitias tuas ad delendos reges. Noli regibus, oLamuel,noli regibus dare vinum, » etc.

Fil ii Da v id , r e g i s J e r u s a l e m. — Græci habent, *regis Israel in Jerusalem;* sed perperam, ait S. Hieronymus. Notat S. Hieronymus tres Salomonis libros; scilicet Proverbia, Ecclesiaslen et Cmtica, gradati in hominem ad perfectionem provehere : *primum* enim esse incipientium; *secundum,* proficientium; *tertium,* perfectorum. « Primi libri titulus, ait S. Hieronymus, vocat Salomonem filium David, regem braci ; secundi, filium David, regem Jerusalem. In tertio non dicitur rex vel filius David , quia plurimi sunt rudes, pauciores metropolita*, rari qui superna tantum desiderent ; propter primos ac secundos paterna dignitas, rognique proprii auctoritas indicatur : perfectis, quia non timore eruditur discipulus, sed amore filius, proprium nomen sufficit, et æqualis magister est, ct nescii se esso regem; qua otium do causa observatum est, nullum toto Canticorum libro Del nomen exprimi ox iis quæ possunt timorem incutere, sed nomina omnia amoris. »

S. Ambrosius, Praefat. *in Lucam,* et lib. De *Isaac* cap. iv, quem sequitur Hugo do S. Victore, triplicem hunc statum et gradum adaptat tribus patriarchis, Abraham, Isaac et Jacob. *Primus* obedieus fuit ; *secundus* puteos fodit; *tertius* scalam, cui Deus innitebatur, ac per eam ascendentes eldescendentes angelos vidit. Genes. xx> m, 1-2. Alii eidem accommodant 1res prisci tabernaculi et templi partea, puta atrium, Sanctum, et Sanctum sanctorum. Incipientes enim sunt in atrio paradisi, proficientes in Sancto, id est in ingressu ejusdem, perfecti sunt queri in ipso colo empyreo.

Censent Chaldæi et alii nonnulli Salomonem scripsisse Eecle*riafiten pori schisma decem tribuum quod fecit Jeroboam , earum se regem constituens, ideoque Salomonem se hic vocare reeem Jerusalem, id est duarum tribuum, non Brael; sed errant. Hoc enim sch ema configit post mortem Salomonis, sub Roboam ejns fiho.

Vocat ergo so regem Jerusalem, *primo,* quia illa erat metropolis duodecim tribuum, ac proindo regni totius caput. Sic Nabuchodonosor a Jeremía vocatur rex Bibylonis, id est monarchiæ Chaldœorum , cujus caput crat Babylon Et Sardanapalus vocatur rex Ninives, id est \ tvriorum. quorum metropolis erat Ninive. Secundo, quia in Jerusalem eral academia, vigeb dque studium sapientiæ, quain hic docet Salomon. *Tertio,* quia in eadem crat aula regia, in qu i regnare solet luxus, avaritia, invidia, fastus, omnisque vitiorum ct cupiditatum vanitas, a qua civ«.s et aulicos suos hic avocat Salomon.

De etymo et splendore Jerusalem dixi *Hebr.* vu, 1; *Genes,* xiv, 18, ct alibi. Vide et Josephum et Adrichomium in descriptione Jerusalem.

Mystice, Ecclesiastes est Christus, qui electis suis persuadens contemptum vanitatis mundi, et amorem cadi, est rex Ili< rosolymitarum, id est videntium et contemplantium Deum, ideoque pace fruentium. Jerusalem enim hebraica idem est quod visio pacis.

2. V a n i t a s v a n i t a t im, d i x i t E c c l e s i a s t e s : v a n i- ven-t-TAS VANITATUM , ET OMNIA VANITAS. S. AUgUstínUS, lib. *De Quanta, animas,* cap. xxxiii, et *De Vera religione,* cap. XXI et x x x iii, et alibi legit ; vonílas va*nitantium,* id est vanitati servientium rebusque vanis inhiantium. Hi enim sunt vanitantes factique vani, sicut ca qu® dilexerunl; aut vanitanliuin, id « st fallentium, et vana specie decipientium, u Vanitas, » ait S. Augustinus, est fallacia, et «vanii tules » sunt falsi vel f dientes. Idem tamen S. Augustinus, lib. I *Iletrart.* cap. vu, ait quod, licet ista expositio vera sit, mendosa tamen sit lectio, cum juxta Gnvcuin legendum sit : *Va/iitas vauitahim,* Ch ddieus, *vanitas vanitatum hoc : vanitas vanitatum omne quod latravi, omnino vanitas.* Aquila, Symmachus, Tbeodition cn-terique inter prêtes,aitS. Hieronymus,vertunt :Âqûç id est. *vapor vaporum, et omnia vapor;* Syrus, *inanitas inundatum, et omnis res inunitas;* Arabicus, *vanitas vanitatum, universitas reinm* vana. Alii, *nihilum nihil, et omnia nihil.* Sic et Nyssenus. Gregorius Thauinaturgus metaphruslice veilit, çuam inania *sun' nulliusque pretii cuncta hominum studia, simul ac negotia!* Anonyinus, *cunette res otiosie, viles, erronei», mendacis,* a Sublimis prorsus, ail S. Chrysostomus, serui. *Coutru Concub.,* etcœlis digna vox, quam Salomon ad se reversus, et quasi

ex umbrosa quadam abysso ad lumen ver® sapientia? respicere valens, emisit tandem. » Idem, Parænetica *ad Eutropium : a* Hunc, inquit, versiculum, si sapèrent qui in potentia versantur, in parietibus omnibus, et in vestibus suis scriberent, in foro, in domo, in ingressibus; quoniam quidem multe sunt rerum facies, mulla? imagines falsœ, quæ decipiunt incautos, istud oportet quotidie salutare carmen, et in prandiis, et in cœnis, et in conventu unumquemque proximo suo canere, et a proximo suo libenter audire : Quia vanitas vanitatum est, et omnia vanitas (I). »

‡ Grammatice et etymologice vanitas est vacuitas, <lyn c inanitas, levitas a qua res dicitur evanida, dum cito perit et evanescit. Audi Nonium Marcellum, lib. IV : « Vanum, inquit, leve, inane. Virgilius, *Georg,* lib. I : Sed illos exspectata seges vanis elusit aristis. Vanum est mendax. Virgilius, *Æneid.* I : Ni frustra augurium vani docuere parentes. Sallustius, *Jugurtha Helio:* Mauri vanumgenus. M. Tullius, *de Offic.* lib. I : Nihil enim proficiunt nisi admodum mentiantur, nec vero quidquam est turpius vanitate. Idem *Tuscul.* lib. Ill : Tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas et opinioni confirmate natura ipsa cedat. Vanum, insidiosum, subdolum. Virgilius, *Æneid.* lib. II : Nec si me miserum fortuna Sinonem finxit, vanum etiam mendacemque improbi finget. Vanum, obscurum. Virgilius, *Æneid.* IV : Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram. M. Tullius, *De Ilepubl.* lib. IV : Ut nostra vero cetas cum rempublicam sicut picturam accepisset egregiam, sed jam evanescentem vetustate. »

bonatus vero et Arunlius ita distinguunt hæc tria, falsum, vanum ct fictum : a Falsum, inquiunt, e4 quo legitur id quod factum est; vanum, quod fieri non potest ; fictum, quod non est factum et fieri potuit. Falsum est fictum mendacium simile veritati ; vanum nec possibile, nec verisimile; fictum lotum sine vero, sed verisimile. Falsum loqui mendacis est, fictum callidi, vanum stulti. Falsum loqui culpa est, fictum virtutis, vanum vecordi®. Falsis decipimur, fictis delectamur, vana contemnimus. »

Vanitas ergo opponitur rei velut umbra; res enim, puta corpus, est ipsa veritas, cujus vanitas est ejus umbra. Quare sicut umbra sequitur suum corpus, sic creatura sequatur suum Creatorem, ne evanescat, et in nihilum abeat. Omnis enim res creata in fieri, esse et conservari pendet a Deo, sicut radius a sole. Quare sicut sole se subducente radius evanescit, sic Deo manum, id est operationem et conservationem suam subducente, res creata redit in suum nihilum, ex quo a Deo per creationem educta est.

(1) M Hirer explicat, *o summam vanitatem ! o summam vanitatem ! omnia rana sunt!* Juxta Kosenitiullenun vero, *vanifas ramtatum* est predicali loco, ita ut stibj cium I ripoMIkau^iil *omnia,* id est *hoc universum,* Ut CODSIruC-Uo Mt Ulta, icníwTJinn *hoc est vanum, imo vanissimum.*

a Vanus, ait Servius, dicitur quasi vacuus, et quasi vanno eventilatus. » Ovidius, III *Amor. :*

. Ceres sterilem vanescit in herbam.

« Hinc vanus vocatur stultus, quasi mente vacuus, qui in rebus inanibus studium collocat. Vanus quoque dicitur mentions et infidus, qui levia inaniaque pro gravibus et veris astute componit. »

Vanus ergo est vanidicus, vaniloquus, levis , mendax. Hinc vanitas vocatur levitas, mendacium, fallacia. Vanitati opponitur veritas, fidelitas, constantia. Unde Cicero, lib. Il *De Natura Deorum :* « Nulla igitur, ait, in cœlo nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec vanitas inest, contraque omnis ordo, veritas, ratio, constantia. » Et lib. Il *Dc Legibus:* ‹(Animi labes nec diuturnitate vanescere (id est evanescere, aboleri), nec manibus ullis elui potest, w Et *ad Herennium,* lib. II : « Vana est ratio, qu® ex falsa causa constat. »

Vanitas ergo multa significat : nam vanitas*primo,* est inanitas; *secundo,* brevitas; *tertio,* mulabilitas; *quarto,* interitus; *quinto,* mendacium; *sexto,* fraus et fallacia : qu® omnia huic loco congruunt. Unde pari modo vertas, *inanitas inanitatum, et omnia inanitas ; brevitas brevitatum, ct omnia brevitas ; mutabilitas mutabilitatum, ct omnia mutabilitas,* cl sic de cæteris, *q. d.* Omnia qu® in inundo, præsertim sublunari existant, sunt summe inania, brevia, mutabilia, corruptibilia, mendacia, falsa et fallacia. Ex adverso super lunam in cœlo apud Deum omnia sunt solida, longa, immutabilia, incorruptibilia, veraci fidelia. Vanitas enim terrestrium opponitur veritati cœlestium, quod in illis sit inanitas, in his soliditas; in illis brevitas, in his ®ternilas; in illis mutabilitas, in his immutabilitas; in illis interitus, in his constantia et constans existentia; in illis mendacium, in his veritas; in illis fallacia, in his fidelitas. 0 prima summaque veritas, veraque soliditas, solida chantas, chara aeternitas ! Deus meus ct omnia, da ut nulla nos moveat vanitas, nec vana inanitas, nec inanis carnalitas, nec carnalis fugacités, sed totos nos ad se rapiat tua veritas veraque felicitas. Vaniuih «xu^nl-

Porro Hebraei utuntur abstractis pro concretis ad significandam rei excellentiam. Sic « Sanctum sanctorum n ab eis vocatur « Sanctitas sanctitatum, » id est eximie et summe sanctum ac venerandum. Sic Deus ait Abrahœ, *Genes,* xir, 2 ; « Erisque benedictus; n hebraico, *eris benedictio,* id est, affluens omni benedictione, ut non tam benedictus, quam ipsa benedictio nuncupari possis» *Psal.* cx, 3 : «Confessio et magnificentia opus ejus, m hoc est, opus Dei ita magnificum est, ut ipsa magnificentia dici queat; ideoque adeo laudabilis, ut ipsa confessio, id est laus vocari possit. Sic I *Corinth,* i, 30, de Christo dicitur : « Factus esi nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio, » hoc esi, factus est summus et sapientissimus justificator, sanctificator, redemptor noster. Sic ergo dicitur creatura qu®-

libel « vanitas vanitatum, › id est vanissima, idquo triplici de causa ;

Creatura bus do Ii 4431 ve Prima.

prima est, quia respectu Dei creatoris, qui est pelagusCDtitatis omnisque perfectionis, creatina omnis est quasi non cns et nihilum, juxta illud : « Substantia mea Linquam nihilum ante te, » *Psalm.* XXXVIII, (>; et : «Omnes gentes quasi nihilum et inane reputate sunt ei, » *haiœ,* x1, 17; et : « Lima non splendet, et steli» non sunt mund» in conspectu ejus, » *Job* xxv, 5.

frrnnda.

Secunda, quia nulla res creata hominem potest beare, aut ejus desiderium , utpote immensum, exsatiare. Vera enim saties et felicitas sita est in solo Deo, utpote quaquaversum infinito. Si alibi eam quæris, vane ct frustra quæris.

Torti*.

Tertia, quia homo sua stultitia rebus creatis abutitur ad vanitates, ut scilicet vanas suas concupiscentias illis expleat, quibus sibi interitum presenten) et ælernum acccrsit. Kl clare ostendit Sapiens ex idolis dicens, Sap. xiv, Ii : « Creatur® Dei (quœ a Deo bono bon» creat» sunt) in odium fact» sunt (vitio hominum, iis quasi diis inhiantium), et in tentationem pedibus insipientium (offendentium in illarum abusu, nimio amore et cultu) : initium enim omni* fornicationis est exquisitio idolorum : et adinventio illorum corru|)-tio vit» est. Supervacuitas (vanitas) enim hominum hæc adinvenit. »

Hato nV'

Hebraice, pro *vanitas vanifatum, et omnia vanitas,* est : bsH Sdh 0^3rt bon *babel habalim baccol babel.* Vanitas dicitur Sd H *hebel,* vel *babel* a rad. bnn *habal,* id est vanus fuit, viluit, evanuit. Unde San*hcbel,* ail Pagninus, est res quæ non est quippiain, ant qnæ cito desinit, ut vapor, aut flatus qui exit ab ore. *Habal* cognationem habet cum *73N *ubai,* id est luxit, a lugeo: lugemus enim res evanescentes, puta homines, cum moriuntur; ct cum hi13 *baimi,* id est exterritus est : mors enim vanitatem vita) amantibus est omnium terribilium terribilissimum, ait Philosophus; et eum nbn *bala,* id est inveteravit, vetustate corruptus ct consumptus est, juxta illud Ovidii XV MelamorpA.:

> Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
> Omnia destruitis, vitiataque dentibus œvi,
> Panl itim lenta consumitis omnia morte :

Tempus enim cito senectam, vetustatem, mortem et interitum rebus omnibus adducit, et cum hoj *nabal,* id est cecidit; defloruit, emarcuit. Sicut enim rosa mane roseo colore et odore vernans, vespere marcescit; sie juventus ojusquo decor in morte, vel senecta deperit, marcescit, evanescit. Iliec enim omnia tendunt ad vanitatem et nihilum. Ab hebr.i o *habtl,* id est *vanitas,* nonnulli per apiueresin derivant laliuum *bulla,* qua nihil est vanius, ut videre est, cum pueri ex smegmate et aqua per fistulam, eam halitu suo (quem significat *habel)* inflando educunt; htec enim ascendens iu aerem illico tenuem vanescit in auram. Unde illud : *Homo bulla.* Ab *habal* quoque derivani græcum id est vilipendo ; et ¡mu, id est vileo, vilesco; et id est vihs, vanus, contemptus, homo nihili. *ffebel* ergo et *babel* hcbraice idem est quod vanita*, nihilum, flatus, res nihili et nullius mon.enti. ait Nyssenuo. I nde quædam antiqua Hispan ‹ nsinm H bræonim v* r-sio, teste Pineda, sic bg- b il, *nada de nada,* dix *cohcled ; nada e nada, foto* es *noda.* Hinc *Abel* hebraico dicitur *Habel,* id est *vanitas,* quia occisus a Cain cito periit et evanuit, ideoque primum vivumque fuit speculum vanitatis et brevitatis vite human» ; quia « in imagine (instar umbra) pertransit homo. * Et : « Universa vanitas omnis homo vivens, › *Psalm.* xxxviii, 6, quod sic explicat Hugo, *q. d.* In homine existit trina omnisque vanitas, scilicet a concupiscente carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vite : • qu» ipse late exaggerat.

|XZTU- ovi; qvidt

Græce Septuaginta vertunt : Mzrziortc u x t w t t ,- Ttov , Tz irexrra ¿xxTar.Trc, id est, *vanitas* vel *inanitas inanitatum, ct omnia inanitas;* ox-rauns enim derivatur a uirrr, id est frustra, inaniter, in casMim, in vanum, abs re, sine fructu, fulditer, ideoque stulte; unde a «im derivant italicum *matto,* id est stultus. Sensus est, 7. d. homines vani,quasi cerebro vacui ct stulti sectantur vanas opes, honores, delicias frustra et sine fructu, quia illas s»pe non obtinent; et esto obtineant, diu ris gaudere, iisque se satiare nequeunt; imo illa hominem ad finem suum, ad quem a Deo creatus ct ordinatus est, puta ad œternam felicitatem non conducunt, sed >»pe abducunt,et in gehennam deducunt. Stultus enim est, qui rebus futilibusse occupat, qui laborat frustra, ac labores suos prodigit, imo per labores seipsum perdit et damnat, cum iisdem facile se salvare et beare potuisset, si eos Deo impendisset : « Mztxwtt;, sive vo/oígs, inquit Nyssenus, hic est vel verbum, quod non cadit sub cogitationem et intelligenti.un; vel res inutiles; vel consilium, quod non potest consistere; vel studium, quod non pervenit ad finem; » vel, ut in summa dicam, id quod in quavis re utili non potest constare.

Vapor quid?

Aquila, Symmachus et Theodotion vertunt. àîuiûv, Tx Tray?* id est, *vapor vaporum, omnia vapor ;* enim, ait S. Hieronymum lignificai vaporem fumi et auram tenuem, qu» cito resolvitur. Vapor est exhalatio calida et húmida vi solis ab aqua, vel aqueo educta, ut docet Aristoteles, l *Meteor.* Rursum vapor est causa materialis omnium eorum qu» in alto vel imo generantur, ait Albertus Magnus De *Passione aeris;* hinc omnia, u que ut vapor, evaporant ct evanescunt. Undo illud nostri Justi Lipsii funebre carmen, quod ipse vivens composuit, et moriens sepulcro suo velut sapienti» et eloquenti® su» epitaphium inscribi jussit :

> Vis altiore voce me tecum loqui l
> Ilumina cunda fumus, umbra, vanitas,
> Et sccnæ imago, verbo ut absolvam, mbit

Dn vaporis natura audi disserentem S. Gregorium Nyssennm in *Iferamero,* sive in historia sex dierum, longiuscule ante finem : « Quoniam igitur vaporis concretio atque conglobatio nubes est, vapor autem tenuium partium humoris exspiratio atque exhalatio est, omnino necesse est, cum ardore nubes exusta fuerit, tenue illud et individuum vaporis corpus, etiamsi humidam qualitatem non conservet, non tamen, quod ad ipsum uti n* t subjectum, ad interitum et abolitionem transire, ad nihilum redactum. Quatuor enim circa vaporem considerantur, humidum, frigidum, grave, quantitas. Ex his quœcnmque igni contraria sunt, vi prevalente conficiuntur etc medio tolluntur. Neque enim humidum , neque frigidum, si in igne versetur, tale permanet, n

Viti e i ▾ aper,

Ad hanc Aquilæ, Symmachi el Theodotionis versiônem respexit S. Jacobus in *Episl.* cap. iv, 45, dicens : a Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, el deinceps exterminabitur. » Vide ibi dicta. Hinc el *Psalm,* lxxvh, 33 , ubi nos habemus : « Defecerunt in vanitate dies •forum, » Chaldæus vertit, *consumpti sunt flies* liter *vestra tanquam vapor oris in hieme.* Igitur sicut fumus et vapor quo altius ascendit, eo iit tenuior, citiusque evanescit : sic homo quo ad alliores honoros et plures vitro annos provehitur, eo citius abit et emoritur.

Rh h m liman cipbrr'

Significat ergo h®c gnomo nihil sub cœlo esse solidum, nihil stabile, nihil durabile ; sed omnia c<so inania, inconstantia, mutationi perpetuo obnoxia, brevia, caduca, circulantia, in orbem euntia el abeuntia. Quare similia esse ciplir® 0, inquit Arias Montanus, quæ si a numero solido separetur, nihil cilicii, nec numerus est, sed inanis cxilisque circulus : sic enim omnia sub cado per fo nude spectata, inania sunt, parvique, imo nullius valoría et pretii. Rursum quo magis ciphram solam multiplicas, eo inanius plura inania coacervas ; quid enim efficiunt, aut significant 000000? Utique nihil. Sic pariter quo plures opes, honores, cœtcrasque res vanas coacervas, eo inanior el vanior , ac vano superbi® vento fastusque turgidior elllceris. At sicut ciphra, addito numero solido, eum adauget, v. g. si cipbraO prefigasi, tilléis viginli; si 3, triginta; siO, scxnginla; si 9, nonaginta : sic pariter si vanitas veritati adhaereat et copuletur, id est si homo Deo se jungat, el ad ejus honorem opes in se vanas coacervet el expendat, efilcietactus nobiles charitatis, eleemosyn® cetcrarumquo virtutum, quibus Deo honorem , proximis vitam, sibi salutem aternam conciliabit. Denique sicut ciphr® ordine collocai®, quo loco situque uno remotiores sunt a numero solido, eo in decuplum immediate procedentem adaugent; unde 0 additum 2 eum adauget in decuplum: nam 20 faciunt viginli, quæ sunt decuplum binarii; si deinde secundum 0 subnectas vigiliti, augebis m decuplum : nam 200 faciunt ducenta, quæ sunt decuplum vicenarii ; si ulterius tertium 0 subjungas, ducenta augebis in decuplum : nam 2000 faciunt duo millia, quæ sunt decuplum ducentorum. Insuper si quartam ciphram 0 Iribus procedentibus annectas, augebis duo millia in decuplum : nam 20000 faciunt viginli millia, quæ sunt decuplum duorum millium; si quintam ciphram 0 ordine consequenti addas, facies ducenta millia, qu® sunt decuplum viginli millium, et ita consequenter. Sic pariter quo plura temperanti®, patienti®, fortitudinis, ac praesertim humilitatis el charitatis opera vita' ture in se van®, attexis, eo majoribus grati® et glori® incrementis merita et coronam tuam adauges; oc precipue quo a numero solido, id est a Deo per crebros magisque demissos actus humilitatis lc elongas, et profundius in abyssum tu® vilitatis descendis, co tuum tuorumque operum ct virtutum valorem et pretium majoribus , et quasi decuplatis lucris apud Deum intendis, ac in dies prioribus meritis longe augustiora accumulas. Unde Arias Montanus censet Eeolesiasten hebraico dici *coheleth,* id est collectorem, quod arithmetice vanitates rerum singularum, adjecta ciphra 0, puta hoc lemmate: *Vanitas vanitatum,* enumeret, a Ubi putatis, inquit Hugo Victorinos, mens erat hujus hominis, cum hreo diceret? Homo eral, sed super hominem erat in claritate insolita (lucis divin®) etc. In hanc igitur iste supra omnia caducad transitoria mente raptus, vidit universorum nihil esse quod maneat, el quasi stupore nov® hujus atque insolil® visionis territus, exclamavit : Vanitas vanitatum, el omnia vanitas. Universitatem enim intuebatur, et totam vanitali subjectam, ejusque vanitatem omnium vanitatum vanitatem, id est omnem vanitatem in se continentem, quasi genus omnium generum (eo quod omnia in se rerum genera contineat) appellavit. Omnia enim vanitas, el ex omnibus universitas, et universa vanitas. »

Advertite ergo, o filii Ad®, audite Salomonem, ct Salomonis parentem Davidem regem intonantem : «Filii hominum, ut quid diligitis vanitatem, et quieritis mendacium? » *Psalm.* iv.Ul quid diligitis el ambitis opes, honores et delicias terrenas, qu® van® suntet mendaces, imo ipsissima vanitas ct mendacium? illico enim evanescunt, el sui amatores in æterna gehenn® incendia detrudunt. Ut quid non ambitis opes et honores cœlesles, qu® in æternum durant, et vos perpetua felicitate beabunt? ut quid servilis inundo vano et fallaci? quænam hœo amentia? ut quid non servitis Deo vero et fideli in promissis ! Mundus enim est vanitas vanitatum, et omnia vanitas ; Deus est veritas veritatum, et omnia veritas.

Mnndnl •11 vi- niUi, Deui VO ritas. Ratio a priori.

Ratio a priori est, quod Deus solus sil ipsum esse per essentiam, id est essenti® pelagus immensum , solidissimum, ffilernum, independeos, immutabile, optimum, sapientissimum, perfectissimum quaquaversum per omnes entis gradus et species. Cœteræ vero res omnes a Deo creat®,

aopwtærllm sublimares, esso ab eo participant diminutum, dependen», instabile, temporale, caducum, umbrattoum, mutabile* miserum, erran», imperfectum. In Deo ergo solo r t veritas estendi, in creaturis vero umbra duntoxatet vanitas esseudi. Undo Deus ait, *Ermli* m, 14 :« Ego sum qui sum, n sive « o r o sum hhova. n Vide quæ ibi hac de re fuse dixi; ubi ostendi quod sicut Dei nomen est *ens,* vel çui *est,* sic creatura nomen est *non ens*, non *sum.*

Quocirca S. Athanasius in Synops. *sacr. Stipi.* asserit, a hunc librum quosvis insti uere ad pietatem, et universa transcendere, atque hortari ut aeternorum memoriam servemus, ut sciamus futurum aliquando ut mundus hic prawns finiatur.» Additquo hoc libro «confutari vanam el aberrantem /Egyptiorum philosophiam. Videtur ergo, inquit, in hoc libro de naturali philosophari theoria, etc. Dejicit etiam /Egyptiorum religionem circa divinationem ex hominis nativitate, dicens : Qui observai ventum, non seret. »

Objiciebant hærelici initio Ecclesiaste citati, quod videatur hic criminari ct damnare vanitatis omnes creaturas, cum tamen ¡ps o a Deo vero ct bono veræ et bon® croate si nt. Unde occasionem sumpsero manichei dicendi creaturas corporeas esse vanas el malas, ac a deo malo creatas. Despondeo *primo,* plane ct genuine, creaturas in so veras quidem el bonas esse; sed si cum Deo creatore comparentur, vanas esso el umbraticas. Infinitis enim partibus a Deo superantur; sicut umbram suam in immensum superat sol. I nde Nys. senus : « Iluo, inquit, tendit vox Ecclesiaste, non oportere ad hanc sensibilem intueri vilain, quæ si conferatur cum en quæ vere est vita, non est, ncc potest subsistere. » El S. Hieronymus : « Aspiciens, inquit, elementa et rerum multiplicium varietatem, admiror quidem corporum multitudinem; sed recogitans omnia transire, et suo fino senescere, solumque Deum idem semper esso quod fuerit, cogor non semel, sed bis dicere : Vanitas vanitatum, ct omnia vanitas. « Et S. Gregorius, lib. V *in* l *ftegum* i, 12 : « Vanitas vanitatum, ct omnia vanitas. In comparatione etenim ætornoruin bonorum vana sunt omnia, etiam bona temporalia; quidquid enim in hoc s culo Letum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanum profecto est, quia dilficile habetur, et cito amittitur. Repente quidem aha sœculi corruunt, pulchra transeunt, tela el prospera evanescunt. Nam cum stare in his floribus mundus blandicns cernitur, repentina fortuna turbatur, aut festina ct omnia deturbante, morte concluditur. Vana ergo sunt gaudia sæculi, quæ quasi manentia blandiuntur, sed amatores suos cito transeundo decipiunt. Dicat ergo propheta Samuel : Nolito declinare post vana, qu® non proderunt vobis; quasi dicat : Stulto appetuntur bona sæculi, qu® ab appetitoribus sul» non poterunt diutius teneri. »

Respondet *secundo,* S. Chrysostomns ad illud tel* *Ephes,* iv : « In vanitale sensus, * *tornii.* 12, non tam creaturas esse vanas, quam vana hominum studia, quæ in iis plus œquo deludant, nec eos ad debitum finem referunt : « Quæ, inquit, a Deo facta non sunt, sed nostri opificii. Cœlmn non est vanum, neque tena, neque sol, neque ipsum corpus nostrum. AI it hop, sed quid vanum Plantavi mihi vineas cou ti' ii mihi cantore^, coicervavi aurum ct argentum, » etc. Eleganter vero addit : « Rerum tuetur naturas solidas, el in bono constantes; humanas vero depravate nostra natur® aries ct inventiones suggdlat, quæ non «oluin animos nostros, sed creaturas ipsas corrumpunt ct depravant. »

Tertio, respondet S. Athanasius in *Synopsi,* non Tertia, hic damnari creatura», sed concupiscenti® circa eas vanitatem ct inconstantiam, pnesertim dum in iis ultimum suum finem, omneque bonum et felicitale in Deo posthabito collocant : « Non, inquit, ut creaturam criminaretur, sed ut œterna contemplatus, temporariorum des d» riorum admoneret esse vani! dem. » Quocirca Olympiodorus non simpliciter « vanitatem, » sed « vanitatem vanitatum » dictam esse censet, « ut inanif* Me nos doceret voluptatem hominum, quæ circa mundana versatur, vanitatem esse. » Idemque in Præfitione : a Ut consilia, inquit, hominum reprehendat, qui in hoc mundo spem suam collocasse videntur. » Thaumaturges vero in sua paraphrasi pathetice exclamat : ‹ Quam vana et inutilia sunt ea omnium hominum negotia et studia, quæ in humanis robus suscipiuntur. »

Hoc est quod ait S. AuguMmus, lib. *De Vera reltg.* cap. xxi : « Nisi sunt vanitilis, non erunt aliti vanitas; » idque explicat exemplo arundinis in aquam immers®, quæ cnm appareat fracta, nulla est arundinis perversitas, sed vel judicii, vel visus deceptio tectam opinantis : sic sane non est vanitas aut perversitas rei visibilis, quod ad speciem fulgeat, sed animi carnalis et pr ivi, qui illi totum se mancipat, iliaque contra Dei legem voluntatemqne utitur et abutitur.

Accedit Vatablus : « Una sententia, inquit, damnat omnes omni m opiniones, qui felicitatem alibi quam in Deo ponunt. » El mox : u Non hio damnantur creatura! Dei, sed pravus allectus et cupiditas hominum, qui non sumus contenti præsentibus istis creaturis Dei, et carum usu, Sed semper anxii sollicitiquc accumulare divitias, honores, gloriam, fimum, quasi perpetuo hic victuri, fastiditis inierim illis qu® ad unt, et alia ex aliis semper affect mies. ILvc est enim summa vanitas et miseria, se usu bonorum præseutimu fraudare, et frustra aflligi dc futuris. »

Il ee de gnome isla summatim dida sint; nunc singula ejus verba ad bilancem revocemus, el penitius libremus et expendamus.

Vanitas vanitatum. —Cajetanus verlit, *sanitas, vanitalcs :* « Salomon enim, inquit, subjungit m-

troducendo nunc aliquam vanitatem, nunc multas vanitates simul; nusquam vero introducit unam aliquam vanitatem excessivam, quam appellet vanitas vanitatum, » g. *d.* In omnibus rebus est vanitas, uno non una vanitas, sed inullæ vanitates m ea confluunt. Verum longe melius Noster, Septuaginta, Chaldaeus, Syrus, Arabicus, cæterique omnes vertunt per regimen genitivi, vanitas *vanitatum,* quod *primo,* Gratianus, *l)e Perniten-*

Vjnlo n iU-tnm. qmd? trims n fil-lio.

tia, distinet. 2, cap. finali in calce, per vanitatem accipiens mutabilitatem, exponit, *g. d.* Vanitas mutabilitatis ct mutationum continuarum est in rebus omnibus ; omnes enim sunt in continuo motu, fluxu cl permutatione, nunquam in statu et requie. Audi Gratianum : « Hinc etiam, ait, Ecclesiastes : Cuncta quæ sub sole tinni, id est quætemporum vicissitudinem recipiunt, non tantummodo vanitas, quæ omni creatura ratione mutabilitatis inest, sed etiam vanitas vanitatum varietate permutationis, quam recipiunt esse dicuntur. »

Hic sensus appositus est, sed arctior; nam prater mutabilitatem muhæ alne sunt vanitates in rebus.

Secundo, alii exponunt, *g. d.* Mundushic est vanitas vanitatum, hoc est universitas ct complexio omnium vanitatum ; conflatur enim ex singulis singularum rerum vanitatibus. Ha Hugo Victorious, quem audi : « I iulum elevatur Canticum Canticorum a Cantico, quanluip canticum a verbo, et deinceps verbum a silentio;et tantum saeculorum sæculuin a sæculo, quantum saeculum solum a momento, vel item momentum a nihilo : simili que progressione hic per contrarium facta, tanto vanitas vanitatum deterior est a simplici vanitate, quanto vanitas ab essentia solida et permanente. Sic per inculcationem legi potest sententia : Vanitas vanitatum, vanitas vanitatum et omnia vanitas, ut iu omnibus omnimoda vanitas exprimatur, et ex omnibus summa quœdain contici inlelligalur, quæ omnem contineat vanitatem; ut quasi singula quæquc per sc vanitas sint, cl universitas ex omnibus collecta sit vanitas vanitatum. Sic in creatione rerum, cum opera sua compleret Deus, unumquodque opus per se bonum dicitur, ct novissime universitas, perfectis omnibus, valde bona nominatur, »

Tertii *< g ounu.

Tertio et genuine, eum dicit Salomon : « Vani(as vanitatum, » est hebraísmos, significans vanitatis præeminentiam et summitatem. Hebrœi enim cum qmd procellens et summum in aliquo genere significare volunt, illud congeminant per regimi n genitivi, ut cum dicitur : Canticum Canticorum, hoc est carmen excellens, Heus deorum, Hex regum, Dominus dominantium, coelum coelorum, sabbatum Sabbatorum, Sanctum sanctorum, saxulum raculorum. Virgo virginum, mysterium mysteriorum, seu Sacramentum sacramentorum, grace apud Dionysium, *Calestis Hier.* cap. ni. rtuTT. t w w , puta Eucharistia. Dicitur ergo : « Vanitas vanitatum, » id est summa, maxima, plenissima, vanissima vanitas, scilicet est mundus hic sublimaris, sive res omnes lerrenæ. Audi Nyssenum hic, *homil.* I : « Dicitur, inquit, vanitas vanitatum, id est, exsuperans in vanitate; perinde ac si quis dicat : Mortuo magis mortuum, et inanimo magis inanimum : ita etiam vanitas vanitatum ostendit inseparabilem in vanitate exsuperationem. » Unde inferius homines vana sectantes comparat pueris facientibus domos in arena, quæ mox arena corruente corruunt : « Hoc est, inquit, humana vita : arena est ambitio, arena est potentia, arena diviti®, arena est quidquid est ex iis, quibus magno studio per carnem fruimur, in quibus, ut quæ minime valeant subsistere, vano laborantes infantiles aniinæ, et in unoquoque eorum mullos labores tolerantes, si solum arena) locum reliquerint, quæ in carne, inquam, transigitur vitam, tunc agnoscent quam in hac re vanum posuerint studium. Nam cum vita materiali simul manet delectatio; secum autem nihil trahunt prater solam conscientiam. »

Audi S. Chrysostomum, homil. 55 *ad Popul. Antioch. :* « Vanitas vanitatum non simpliciter vanitas, sed per excellentiam. Salomoni, quæso, credamus, et res apprehendamus, in quibus non est vanitas, ubi veritas, ubi cuncta firma sunt atque stabilia, ubi sunt omnia supra petram (edificata, ubi senectus non est, nec transitus. » Idem Chrysostomus in *Psalm,* iv : « Quis est adeo excors, ut quærat nomina, qu® rebus destituuntur? et persequatur inania, quæ oportet fugere? Nonne omnia mentiuntur ct decipiunt? Ideo dixit Ecclesiastes : Omnia vanitas. »

Salomon !<• 54 in terit» person* lobuli ir. Cur?

Dixrr Ecclesiastes. — Loquitur Salomon de se quad de tertia persona : *primo,* ut significet primarium auctorem libri esse Spiritum Sanctum; qua ratione Balaam de se ait : a Dixit auditor sermonum Dei, » *Num.* xxiv, 4; et S. Joannes, cap. sxi, 7, ait de se : « Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Jesus. » *Secundo,* id facit modesti® cl humilitatis ergo, qua de causa S. Paulus de se quasi de alio ait : « Scio hominem in Christo raptum in Paradisum, » II *Cor.* xn, 2. *Tertio,* ut res adeo ingentes, salutiferas et admirabiles, obvias tamen, et quæ quotidie in oculos occurrunt, sed prie hominum stupore non adverturitur, quasi de longinquo ostendat. Ila Hugo Victorious et Bonaventura.

Omni! VIUIUI, quid?

Er oMMA vanitas. — In llebræo non est ^*et,* sed subintelligitur a Nostro, Septuaginta et alus. Ilebræa eigo sic habent, *vanitas vanitatum, omnia vanitas,* vel *omne vanitas,* vel *omnis vanitas,* vel *totum vanitas.*

Prima explica* ti0,

Primo, genuine hanc gnomen de universo, sive mundo, præserlim sublunari, cum Chaldæo sic exponas collective, g. *d.* Universum hoc quod oculis circumlustro, cum tota rerum suarum congerie, est *vanitas vanitatum,* id est summa cl extrema (ut vertit Vatablus) vanitas, *et omma.*

quCB in co existant, sunt vanilas, id est mera, nuda, pura, integra vanitas. Sic enim non decrescit, sed potius accrescit vis ct nervus sententi© per rò *omnia vanitas,* turn quia tò *omnia* significnt nullam plane rem in mundo esse expertem, sed plenam vanitatis : quis enim excipiat dicatque : Mundus quidem est vanitas vanitatum, id est refertus variis vanitatibus; at non singula, quæ in eo sunt, vana; occurrit illudque confutat, dicendo : imo singula cl omnia quæ in eo sunt, vanitas; lum quia ri *vanitas* idem est quod mera, imo ipsissima vanitas, hoc est vanissima vanitas. Unde ex Chaldæo vertunt Regii, *omnino vanitas.*

Secundo, potest hæc gnome accipi distributive, ct adaptari singulis rebus mundi, *q. d.* Non tantum lotus mundus, sed et singulæ partes, imo singulæ res mundi sunt *vanitas vanitatum,* id est vanissimas; *ct omnia* quæ in eis sunt, id est omnia earum accidentia, dotes, fornite, species et qualitates, sunt mera *vanitas.*

Unde posset ex Hebræo sic verti, *vanitas vanitatum, omnis vanitas;* sicquc exponi per metalhcsin, quasi dicat : *Omnis vanitas,* id est, omnis res mundi in se vana est *vanitas vanitatum,* id est, plenissima vanitatibus.

Igitur sicut Xerxes cx sublimi specula contemplans suum exercitum, qui continebat ad decies septies centena millia hominum, illacrymans dixit : a Post centum annos nemo ex his omnibus in vita superstes erit : » sic Salomon ex alto felicitatis su©, aut potius sapienti® solio aspiciens mundum hunc suklunarem, et omnia quæ in eo sunt, vidensque eorum vanitatem exclamat, ct toli mundo, imo sæoülis omnibus inclamat : «Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. » 0 miseri vanique mortales! utquid vanis inhiatis cl intabescitis? utquid vanis incubando cum vanitate evanescitis? Nonne vides, o homo! nonne sentis, nonne manu tangis res omnes esse vanas, fugaces, fallaces? Quœnam ergo dementia illas tanto ardore prosequi, illis tanto affectu adhærcrc, illis inniti? cum nihil sil in eis solidum, nihil magnum, nihil durabile, quod hominem beare, aut immensam animi ejus capacitatem cl desiderium exsatiare valeat. Esto enim res omnes bon©, et consequenter veræ, a beo bono et vero creai© sint, limen in se cl ex so non bon© nec ver©, sed mal© cl vana» sunt, quia ex se nihil sunt, ideoque in nihilum proclives : continua enim declinatione devergunt, ut in suum nihilum, cx quo a Deo per creationem educt© sunt, revolvantur et relabantur. A Deo ergo habent quod bonal, quod ver©sunt: quia omne suum esse, omnem essentiam et existenliam a Deo acceperunt, Hæc rursum multa vanitate permixta est : ideoque Salomon in hac gnome tò *vanitas* iterat, triplicat, imo quintuplicai : quinquies enim repetit nomon vandali», ut multiplicem et quasi innumeram creaturarum vanitatem demonstret : quia enim ipsæ a Deo hauserunt esse participatum, imminutum, limitalum, modicum et remotum, praesertim quÆ sublunares ct terrestres sunt, hinc illud habent assiduo motui, agitationi, alteration!, defectui,miseri©, interitui obnoxium, ideoque vanum et quasi umbraticum, aut nullum præ Deo, qui est plena et omnimoda entilas, veritas, stabilitas, beatitudo et perfectio, ac præ Dei cultu, felicitate, cl rebus ©ternis, qu© Dei veritatem et felicitatem participant. Hoc esi quod ait Apostolus, *Horn.* viuf 20 : « Vanitali enim creatura subjecta est non volens, sed profiler cum, qui subjecit eam in spe : quia cl ipsa creatura liberabitur a servitale corruptionis, in libertatem glori© filiorum 1)4.» Quocirca hæc propositio : «Vanitas vanitatum, et omnia vanitas,» cum sil generalis, vera est in rebus el objects tam lælis quam malis et tristibus. Hæc enim, ©que ul illa, sunt vana, id est, exilia el brevia præ Deo, pr© ©ternis gaudiis et pcenis. Salomon tarnen prius dunlaxat in sequentibus prosequitur; proposilo enim hoc quasi libri themate ; «Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, » illud deinde ex singularum rerum inductione demonstrat, scilicet ex vanitate et circulatione ventorum, solis, fluminum, el fusissime rerum humanarum; ac post singulas sæpe iterat suum thema, suamque conclusionem perurget : ‹ Vanitas ergo vanitatum, ct omnia vanilas. » Subinde tamen eam reticet, ct lectori inferendam relinquit. Hinc

Tertio, hæc gnome appropriar! potest homini, propter quem totus hic mundus, et omnia hæc vana creata sunt, quique parvus quidam est mundus; imo ad hominem solum eam arctal Chald©us, Cajetanus el alii, *q. d.* Homo est vanitas vanitatum, id est universitas vanitatis; ct omnia quæ in homine existant, sunt mera et inanissima vanilas. Quid ergo est homo? est microcosmos vanitatum, est epitome el compendium vanitatum omnium, quæ per res cæteras spars© el distribuì© sunt. Hoc autem a pali© Davide didicerat Salomon, qui *Psal.* xxxvm, 6, quo hic alludit Salomon, ail : « Ecce mensurabiles posuisti dies meos : el substantia mea tanquam nihilum ante te. Verumtamen universa vanilas, omnis homo vivens. Verumtamen in imagino (instar umbro el umbralicœ imaginis) pertransit homo. » Homo ergo est universa vanilas, si vivens « multo magis morluus,» ait S. Hieronymus, quia sicut rerum omnium essentiam, sic ct vanitatem in se comprehendit : nam subit injurias corruptibilitatis, ul res inanimai©; necessitatem nutnlionis, accretionis, mortis cum viventibus; sensibilium afleo tionum el patibilium alternationem qualitatum cum sentientibus; alternationem cogitationum, voluntatum, studiorum, consiliorum cum angelis; at insuper peccatorum, qu© nefanda el cum natura pugnantia sunt, atrocitatem : ut de morbis etærumnis sileam, quibus supra ⁑ maialici cuncta obnoxius est homo, ul docent medici, ‹ t natur dj» historio* scriptores, ct qui deplorant lapsi homi-

v&niui wuu-l cor!

Dis calamitates. Ita noster Lorinu>, ct alii passim px S. Gregorio, homi!. 29 *in Etang*. « Omnis creatura', inquit S. Gregorius, aliquid habet homo. *Habet* namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, in-Mligere cum angelis. Si ergo commune habet aliquid cum omni creatura homo, juxta aliquid omnis creatura est homo. Omni ergo creatur® prædicalur Evangelium, cum soli homini praedicatur, » Hinc a Davide ct Salomone idem didicero

Gnntnt fbilmo-leonini d' riniti U. Gr«-com.r..

ct docuere philosophi. Antislroph® ergo Salomoni sunt h® eorum sententi® : Persii, a 0 curas hominum, o quantum est in rebus inane! » Aristotelis, qui rogatus quid esset homo, siccum definivisse fertur : « Homo est vanitatis exemplum, temporis spolium, forino® ludus, inconstanti® imago, invidi® et calamitatis trutina, reliquum vero pituita ct bilis;» alius: «Homo est mancipium mortis, viator transiens. » Sophoclis in *Ajace :* « Video, ait, nos nihil aliud esso nisi simulacra, quotquot vivimus, aut tenuem umbram. » Theognis ; «Delectare, ait, animo mi : mox alii erunt viri; ego vero (erra nigra ero. » Pindari : ox.ajc/xa id est, *umbra somnium est homo.* Philosophus quidam, rogatus quid esset mundus, respondit : « Mundus est scrinium dolorum, schola vanitatis, forum impostorum. » Zeno Imperator, audita suorum clade, fugiens exclamavit : « budibrium Dei est homo. » Etenim ut ait Plautus : « Dii nos quasi pilas homines habent.» Plinius scribit Apellem pinxisse Alexandrum Magnum tenentem fulgur manu, quasi imperio penetrantem abortu ad occasum; quia instar fulguris illico ubique victor in triumphis gloriosus apparuit, et mox veneno et morte victus, vehit inglorius disparuit.Un de Juvenalis de ejus sepulcro, *Satyr.* 10 :

Lilino-ni».

> Unus Pdlao juveni non sufficit orbis ;
> Sarcophago cootenlus erit : inors soH fatetur
> Quantula sint bo:ninum corpuscula.

Trismegisti : «Exue vestem (corpus) corruptionis vinculum, vivam mortem, sensitivum cadaver, sepulcrum circumverlibile, velamen opacum. » Seneca, *Consolat, ad Martiam,* cap. xi : «Quid est homo? imbecillimum corpus ct fragile, nudum, suaple natura inerme, aliena) opis indigens, et ad omiv m fortuna? contumeliam projectum. » Idem in Proverb. : « Homo vil® commodatus, non donatus est.n Idem, Pncfat. in lit). I *Natural.* <¡*uas*(. : « Hoc est punctum, inquit, quod inter tot gentes ferro cl igni dividitur. 0 quam ridiculi sunt moi lahum term m!» Imo quam ridiculi sunt mortalium puncto inhiantium animi! Et mox : a Cum te in illa vere magna sustuleris, quoties videbis exercitus sub rectis Ire vexillis, ct quasi magnum aliquid agatur, equitem modo altiora explorantem, modo a lateribus ifusum, libebit dicere : 11 nigrum campis agmen, formicarum isle discursus est m angusto laborantium. Quid illis et nobis interest, tusi timui mensura corpusculi? l'unc-turn est illud in quo navigatis, ïn quo bellatis, in quo regna disponitis, minima etiam, mini illis ulrinque Oceanus occurrit. Sursum ingentia spatia sunt, in quorum possessionem animus admittitur; al ita, si minimum seenni ex corpore tulit, si sordidum omne detersit, ctexpeditus levisque ac contentus modico emicuit. » Et post nonnulla : « Illic incipit Deum nosse. Quid est Deus? Mens univorsi. Quid est Deus? Quod vides totum, et quod non vides totum. Sic demum magnitudo sua illi redditur, qua nihil majus excogitari potest. Si solus est omnia, opus suum et extra et intra tenet.» Hoc illi Platonice.

Arabum Proverbium est: a Uomo est illius defectus,» id est deficiens et plenus defectibus; Hebræorum : u Omnis homo mendax.» id est vanus, deficiens, fallax, errans, et ad mentiendum proclivis, *Psal.* cxv, 11.

D mocrl-lui p r ride-nditui Kmper fl.-bat hominum ▼Anili-(em.

Denique Democritus, quoties domo egrediens in publicum prodibat, semper ridebat; Heraclitus vero semper flebat. Dogati cur, responderunt se ridere et Here vanitatem mundi, vanasque hominum occupationes,curas et studia. Alteri enim omnia quæ agimus miseria, alteri inepti® videbantur.

Magis pie ct pathetice exclamat S. Hieronymus in epitaphio S. Paul® : « 0 mortalium fragilis et caduca natura! ct nisi Chi isti fides nos extollat ad cœluin, et æternitas animæ promittatur, cum bestiis ac jumentis corporum una conditio est, idem occubitus justo et impio. » Et alibi : «Sine Christo vanum omne quod vivimus. »

Vanita-

Quæres, quæ ct quot in mundo rebusque omnibus creatis sunt vanitates? Despondetur esse mullas ct pene innumeras; sed illustriores cælcris esse duodecim, contrarias totidem veritatibus, verisque bonis in Deo et cœlo exislentibus, quæ inspectores movent ad vui contemptum ct Dei amorem.

Prima,

Prima est exiguitas : nimirum quod omnis creatura ct creata voluptas sit modica; omnis enim creatura modicum esse accipit a Deo, ac consequenter modicum bonum : bonum enim esse ipsum consequitur, calque proprie passio entis. Quantum ergo est ens, tantum est ejus bonum, non majus, non minus. Huic opponitur immensitas Dei, omniumtjue ejus bonorum, quia profluit ex immensitate essenti® divin®. Sperne ergo honorem modicum, quem homines, qui sunt quasi formic® terr®, tibi ofTerunt, ct rependet tibi Deus honorem suum, qui est immensus. Sperne delicias gul® modicas, qu® ad spatium gutturis duntoxat, qu® vix est unius digiti, se extendunt, ct fruere Deo, qui est mare dchciarum. Sperne opes terne modicas, et posside regnum coelorum. Huc facit quod globus terne ct aqu® (ct omnium qu® in co sunt) ita sit exiguus, ut, comparatus cum lolo mundo, cum illo eamdem proportionem habeat quam unitas habet ad myriadum undecim infili^ et 023 myriades, uti docui *Haruch* in, 25.

Secoudâ. *Secunda* est utilitas : scilicet quod cunnis creata voluptas, præsertim humana et carnalis sit terrea, vilis et sordida; cum increataquæ est in Deo, sit ccelestis, sublimis, angelica, divina. Amas aurum et argentum? scis quid ames? amas terram rubram et albam, ait S. Bernardus. Amas purpuram, byssum ct margaritas? scis quid ames? amas excrementa piscium, concharum et vermium. Amas lautas mensas? scis quid ames? amas cadavera porcorum, vitulorum, anserum, perdicum , ele. Amas puellam? putidum scortum, vel saccum stercorum amas.

Tertia. *Tertia* est insatiabilitas: quod omnis creata voluptas titillet animam, non satiet, sed irritet, ut al ia sine fine concupiscat. Est ergo quasi hydrops, qui quo plus bibit, eo magis sitim acuit, juxta illud :

Quo plus sunt polas, plus sitiuntur aquae.

Divina vero mentem satiat, omneque ejus desiderium explet; quia anima, creata ad Dei imaginem, Dei est capax : unde re quæ Deo minor est, qualis est omnis creatura, expleri nequit. Audi S. Augustinum in *Confess,* lib. I, cap. i : » Creasti nos, Domine, ad te, ct inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. n Quocirca Athanasius iu *Synopsi* : « Per id, inquit, quod ista vanitatem esse dicit, futurorum æternitalem significat, » ut ab illa ad hanc mentem animumque transferamus.

Ov*rti. *Quarta* est brevitas : quod omnis creata voluptas sit temporalis, caduca, momentanea, stalimque evanescat; di vina vero perpetua sit et œterna, duretque quamdiu durabit Deus, qui est ejus objectum, auctor et causa. Unde *Psalm.* l x x v ii, vers. 33, dicitur : « Defecerunt in vanitate dies eorum, et anni eorum cum festinatione;» Hebraice, *cum pavore;* Chaldaeus, *cum stupefactione* tante festinationis ct celeritatis. Lege cap. v S«-*picntïæ,* ubi impii in inferno voluptatum suarum brevitatem sero agnoscentes, deplorant se illi inhiasse, quæ transiit, imo transvolavit ut avis, ut navis, ut nuntius percurrens, ut fumus, etc.

Quinta. *Quinta* est instabilitas : quod omnis creata voluptas sit fluxa, nec habeat consislentiam, sed consistat in continuo motu ct fluxu. Nam « omnia praetereunt more fluentis aquæ. » Nullam ergo habent constantiam, nisi in perpetua sui agitatione ct inconstantia : sunt ergo constans in. onslantia : divina vero consistit in statu eodem semper ct uniformi, quia Deus est condans, stabilis et immutabilis. Venaris opes, delicias, gloriam? venaris ventos, insequeris umbram, œdjficas in arena. Audi Apostolum I *Corinth,* vu, 20 : « Hoc itaque dico, fratres : Tempus breve est : reliquum est ut ct qui habent uxores, tanquam non habentes sint : et qui flent, tanquam non flentes : ct qui gaudent, tanquam non gaudentes : cl qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur : praeterit enim figura hujus mundi. » In quæ verba Th ophylactus : « Commonefacit, inquit, figuram appellans, omnes hujus mundi res oculos tantum attingere, oculorumque pabulum esse, atque superficiem fluxam, nihil stabile aut subsistens habentem. »

Sexta est falsila# : quod nulla creata voluptas s*1** sit sincera, pura, mera et liquida, sed multis molestiis, doloribus et amaritudinibus permixta. Paras convivium? quot dies sollicitus es, ut epulas compares, appares, dbponas? et quid tandem? Extrema gaudii luctus occupat. In Deo est purum merumque gaudium, mei sine felle, vinum sine aqua.

Quocirca terrena omnia plena sunt fuco, quia exterius insignem speciem et pompam præse ferunt, interius vero vacua sunt et inania. Quare vani et vacui cerebro sunt qui iis inhiant; sentiunt enim ct tacite dicunt illud quod est apud *Osee* cap. xn, vers. 8 : a Verumlamen dives effectus sum, inveni idolum mihi. » Diviti® enim sunt divitis idolum, id est numen, sed inane ct vanum. Audi Nyssenum : « Vanitas eorum dicitur, quorum nullus usus, quæ magno studio et contentione facta sunt, nullo scopo proposito, ut quæ in campo arenoso fiunt ædifîcia, quæ fit adversus stellas jaculatio, ventorum venatio, cursoris adversus suam umbram decertatio, quando contendit quispiam uinbræ su® verticem ascendere, et si quid ejusmodi invenimus in iis quæ ficta sunt temere, quæ quidem omnia vanitatis verbo subjiciuntur. » Denique sic omnia paucis concludit : a Vanitas est res inutilis, vel consilium quod non potest consistere, vel studium quod non pervenit ad finem, » etc.

Septima est insensibilitas : quod omnis creata Septiau. voluptas animam non pervadat, nec penetret, imo in se non attingat, sed tantum corpus sensusque afliciat, ct per eos animam obiter perstringat : quare similis est pomis Sodomæ, quæ mox ut tanguntur, in favillam ct cinerem abeunt; nc præsligiis magorum et sagarum, quibus dœmon epulum instruit in specie opiparum, sed revera falsum et inane ; uude eo peracto, tam esuriunt quam ante.

Audi Solinura Polyhistorem capito x l iv *De Pomis Sodoma* post cedeste ejus incendium : « Ad speciem fulgent, inquit, mandi tamen non possunt; nam fuliginem intrinsecus favillaceam ambitio tantum extimis cutis cohibet, qu® vel levi pressa tactu fumum exhalat, ei fatiscit in vagum pulverem.» Talis est omnis vana terrae voluptas; divina vero voluptas ipsam animam occupat, pervadit ct replet : Deus enim solus animæ, hoc est menti et voluntati illabi potest. Vide Hieronymum Piatum, *De Dono status rtlig.* lib. Ill, cap. t. « Vanum est quod nec confert plenitudinem continenti, nec fulcimentum innitenli, nec fructum laboranti, » ait Guilielmus Parisicnsis, tract. *De Univers.* cap. l u .

Octava est infidelitas : quod omnis creatura OcUr*

infidelis sit, sæpeque spem quam promittit non pr.Tstet : sic agri, vineæ, prata, sœpe non preslant fruges, quas in semente promittunt. Deus autem fidelissimus est, promissa sua prestai, imo superat plus dans quam sil pollicitus, a Beatus ergo vir, cujus est nomen Domini spes ejus : et non respexit in vanitates et insanias falsas,» *P$.* xxxix, 5; nam, ut dicitur *Psal.* ci, 4 : « Defecerunt sicut fumus dies mei. » Ubi eleganter Cassiodorus : « Fumum videmus de flamma quidem egredi, sed in auras liquidas tenuissime dissipari, nec substantia ejus manet, quamvis ex corporali incendio generatus esse videatur. Merito ergo dies peccatorum globis fumiferis exæquanlur,quos involutis ac tetris actionibus decepti homines perdiderunt, quod maxime ad superbiam mundi respicit, quæ quanto plus extollitur, tanto amplius evanescit. » El *Psal.* xxxvi, 2, ab impiorum felicitate avocans, eam ait initor fœni et olerum subito exarescere : « Quoniam tanquam fœnum velociter arescent, et quemadmodum olera herbarum cito decident; » et vers. 20, camdem comparans fumo : « Inimici Domini, ait, mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficientes, quemadmodum fumus deficient. » Quam fumi similitudinem exponit eleganter S. Augustinus : « Fumus, inquit, a loco ignis erumpens in altum extollitur, ct ipsa elatione in globum erumpens intumescit. Sed quanto fuerit globus ille grandior, tanto fit vanior : ab illa enim magnitudine non fundata et solidata, sed pendente et inflata, et in auras, atque in ventos dilabitur, ut videas ipsam ei obfuisse magnitudinem. Quanto enim plus erectus est, quanto extensus, quanto diffusus undique in majorem ambitum, tanto fit exilior ct deficiens, et non apparens. » Sed Augustinus Nebiensis ex Hebreo vertit, *sicut pretiosiora arietum consumentur sicut fumus.* Clarius Chaldæus, *sicut gloria vervecum ,* inquit, *qui cibo impinguantur, et finis eorum dccollatio : sic impii confundentur, et in fumo gehennae consumentur.*

Noou *Nona* est incertitudo : quod omnis creature voluptas sit incerta. Quam sunt diviliæ inceri®, quæ a fure rapi, ab incendio comburi, a mari hauriri possunt ! Quam sunt honores incerti ! tam incerti quam homines hominumque voluntates, a quibus pendent : cum enim res omnes creatæ incerta* sint, nullam certitudinem amanti prestare possunt. At divina voluptas tam certa est, quam certus est Deus, cui inhœrct, el a quo in nos dimanat. Oremus ergo cum Psalte : a Averte oculos meos no videant vanitatem, » *Psal.* cxvm, 37, ubi Chaldæus vertit, *ne videant falsitatem,* vel mendacium. Quo loco eleganterS. Hilarius rogat: «Quos oculos, et a qua vanitate oral averti ? Orat averti et animi el corporis oculos, eos scilicet qui in theatralibus ludis captivi incubant; eos qui vestium pretia mirantur; eos quos auri splendor et gémmarum varietas occupat, n

Uoju. Decima est fallacia : uam omnis creatura separabilis est, sæpeque post unum annum, mensem vel diem, et semper in morto ab amanto separatur, cumque deserit. At divina inseparabilis est : Beali enim in cœlo nunquam a summo bono suaque beatitudine avelli aut separari possunt; falsa ergo cum creaturis amicitia est, vera cum Deo, Angelis et Sanctis. Ama amicos, qui te nunquam amare bonisque omnibus cumularo desinent, si tu prior eorum amicitiam non repudies. Falsa illa similis est segcli pulchre, sed aurugine percuss®, ideoque sterili et siccæ, de qua Virgilius, lib. I *Georg. :*

Illos, *scilicet agricolas,*
Exspectata seges vanis elusit aristis.

Unde Seneca, *epist.* 80 : « Omnium istorum, inquit, personata felicitas est. Contemno illos, si despoliaveris. » Et nervosius, *epist.* 115 : « Miramur, ait, parietes tenui marmore inductos, cum. sciamus quale sit quod absconditur, oculis nostris imponimus; et cum auro tecta perfundimus, quid aliud quam mendacio gaudemus? scimus enim sub auro fœda ligna latitare. Nec tantum parietibus aut lacunaribus ornamentum tenue pretendilur, omnium istorum, quos incedere alios vides, bracteata felicitas est. Inspice, et disces, sub ista tenui membrana dignitatis quantum mali lateat. »

Et S. Chrysoslomus in illud *Psalm,* iv : *Filii hominum, utquid diligitis vanitatem, et quaeritis mendacium?* « Hic, inquit, ct idololatriam el flagitiosam vitam videtur exprimere. Vanum enim dicitur illud quod est inane, cum nomen quidem fuerit, res non fuerit. Sic apud gentiles multa quidem deorum nomina, res vero nequaquam. Nec minus in humanis rebus nomen est divitiarum, res nullo modo; nomen principatu?, et remanet nudum et exile nomen. Quis enim adeo vecors est, ut nomina quærat quæ rebus destituuntur, et inania persequatur quæ fugere oporteat? » Hoc est illud *Psal.* lxi, 10: « Vani filii hominum, mendaces in stateris : ut decipiant ipsi do vanitate in idipsum. » Hebrea habent, *mendacium filii viri;* Chaldæus, *nihil hominum filii : mendacium viri filii,* id est viri principes, vel felicissimi hominum; neque unus tantum, sed *in idipsum* simul omnes, omnia humana adeo vana sunt, ut *de vanitate,* id est pre vanitate, *decipiant,* id est fallaciora et mendaciora se ostendant, *q. d.* si in una lance bilancis ponas omnes filios hominum, etiam magnates et principes, qui felicissimi videntur, in altera vero colloces vanitatem, hæc vanitatis lanx illi principum præponderabit, *q. d.* Omnes principes, omnis eorum felicitas et gloria ipsa vanitate est levior, vanior el inanior.

Undecima est infirmitas : quia omnis creata voluodea lupias infirma est. Amas mulierem pulchram? m*. morbo ccce corripitur, deflorescit, decoloratur, Iit turpis, putida, fœda. Amas Deum? inconup-

libili» est, immortalis, sanissimus, qui suos nanctos sanissimos, perpetuo vegetos, juvenes et florentes cfllcil, juxta illud *Malach.* ¡v, 2 : « Orietur vobis timentibus nomen meum sol justiliœ, et sanitas in pennis ejus. » Omnis ergo mundi gloria est vehit puerorum pappus (puta carduorum flos et lanugo), qui cum suo ortu canescit, senescit (unde ct senecio vocatur), vanescit : ad minimum enim auree motum in tenues villos, floccosque volantes abit.

Dnodecroa' *Duodecima* est pernicies : creata enim voluptas noxia est et exitialis, ducitque ad dolores presentes et œternos; at voluptas divina utilissima est el salutifera, ducitque ad gaudia sempiterna. Ergo creatas « sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas. » Dicito cum Demosthene : « Ego tanti poenitere non emo.» «Delectare in Domino,» quia « delectationes in dextera ejus usque in finem. » Vide dicta *Isaiœ* xxiv, 10, ad illa : « Attrita est civitas vanitatis. »

Plura vide apud Didacum Stellam ct Innocentium III Pontificem, lib. *De Vanitate et Contemptu mundi,* Ilugonem Victorinum, Ilugoncm Cardinalem, Bonavenluram, Dionysium Carthusianum, et Titelmannum in hanc Salomonis gnomen.

Vaalutii <l u'r a* vis hujus sententiae ct harum vanitatum exempia? Accipe apposita et pathetica. Primus in theatrum vanitatis mundi prodeat Gilimcr Wandalorum rex, æque ac Salomon Hebraeorum, qui a Belissario vicius, captus et in triumphum ductus est, de quo audi Procopium, lib. II *De Bello Wandal. :* a Erat autem intra triumphi captivos Gilimer ipse, purpuream quamdam vestem humeros amictus, una cum omnibus consanguineis ac Wandalis, quod proceritate corporum et pulchritudine præstarent. Postquam vero Gilimer in hippodromo constitit, ac Imperatorem in alta sede constitutum, populumque circumstantem conspexit, ac demum seipstim in quod fatum pervenerit, consiclerasse!, neque flevit, neque aliter conquestus est; tantum illud llebræoruni voluminum memoravit : Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Nec mora, ipse pariter el Belissarius jussi ab his qui imperatoriam purpuram sustinebant, Justinianum supplices adoraverunt. » Sed et ipse Belissarius ejusdem vanitatis factus est speculum et pneco, cum post tot fantasque victorias ct triumphos, jussu Theodoræ Imperatricis violentas manus injiciens in S. Sylverium Pontificem, justa numinis vindicta eo miseriarum redactus est, ut excæcatus ct bonis exutus stipem mendicare coactus sit, ac dicere : « Da obolum Belissario, quem extulit virtus, cæcavit invidia; » uti ex Volaterrano, Crinito, l'ontano et aliis narrat Baronius, tom.VII, anno Christi 561.

Lolharius Imperator, Caroli Magni ex Ludovico paire nepos, qui Lotharingiæ nomen dedit. cum ipsa prius Austrasia diceretur, imperio quindecim annis juste et pie administrato, recordatus sermonis, quem Ludovicus ipsius pater morions habuerat de mundi vanitate, quam scilicet ipse quoque experiendo cognorat, humana omnia deserere constituit, atque ex illis imperii fluctibus in portum religiosæ quietis se recipere. Quamobrern mirante toto orbe terrarum in Prumacensi monasterio sc conclusit, ubi reliquam vitam transegit in paupertate el obedientia, regno prius inter 1res filios diviso. Contigit hoc anno Domini 855, atque eodem vitam religiosam cum pia morte commutavit. Laudatus invenitur a Rabano, bb. *De Anima,* et ab Angelomo, *Prerfat. in Cant.* Ita ex Reginone Bironius, anno Domini 835, et Hieronymus Piatus, lib. II *De Bono status religiosi,* cap. xxvr.

Fulgentius Romam veniens anno Domini 500, cum videret Theodorici regis aulam et Roman® curi® gloriam : « Quam speciosa, inquit, potest esse Jerusalem coelestis, si sic fulget Roma terrestris! Etsi in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor et gloria praestabitur sanctis contemplantibus veritatem? » Ita habet ejus Vita apud Surinm, I januarii.

S. Benedicto mundi vanitas ct exilitas, Dei vero veritas et majestas in raptu hoc schemate a Deo ostensa est, uti narrat S. Gregorius, lib. H *Dialogorum,* cap. xxxvi : « Noctu, ait, ad fenestram stans et omnipotentemwDeum deprecaos, subito intempesta noctis hora respiciens, vidit fusam lucem desuper cunctas noctis tenebras effugasse, tantoque splendore clarescere, ut diem vinceret lux illa, quæ in tenebris radiassct. Mira autem res in hac speculatione secuta est, quia, sicut post ipse narravit, omnis etiam mundus velut sub uno solis radio collectus, ante oculos ejus adductus est. Qui venerabilis Pater, dum intentam oculorum aciem in hoc splendore coruscae lucis infigeret, vidit Germani Capuani Episcopi animam in spbæra ignea ab angelis in cœlum ferri. » Causamque et modum hujus visionis subjicit S. Gregorius dicens : « Quia anim e videnti Deum angusta est omnis creatura. Quamlibet etenim parum de luce Creatoris aspexerit, breve ei fit omne quod creatum est; quia ipsa luce visionis intima mentis laxatur sinus, tantumque expanditur in Deo, ut superior existai mundo : fit vero ipsa videntis anima etiam super semclipsam. Cumque in Deo lumine rapitur super se, in interioribus ampliatur; cl dum sub sc conspicit, exaltata comprehendit, (piam breve sit, quod comprehendere humiliata non poterat. »

Sic S. Franciscos in oratione raptus mente in Deum, el corpore in aere pendulus, aiebat : a Quis ego sum , Domine, quis tu ? Ego abyssus vanitatis, ignorantia», malitiæ et nihili; tu abyssus veritatis, sapientia», bonitatis et rerum omnium. Deus ergo meus et omnia. » Igitur sicut se habet vanitas ad veritatem, radius ad solem, gutta ad mare, vapor ad terram, umbra ad corpus, punctum ad totuin universum : sic se habet mundus ad Deum. Quid ergo tu, o homo, es ad Deum,

qui hujus munen et universi non es millesima , nec multorum millionum millesies millesima pars et portio? ait S. Chrysoslomus.

S. Salvius Episcopus, vita functus raptusque in coelum, cum ibi Beatorum gaudia contemplatus esset, Dei jussu remissus ad corpus, quasi ex gravi somno experrectus, convocatis omnibus exclamavit: «Audite,odilectissim*, et intclligitequia nihil est quod cernitis in hoc mundo, sed sunt juxta id quod Salomon propheta cecinit : Omnia vanilas. Felix est, qui ca agere potest in sæculo, ut gloriam Dei mereatur in coelo. » Quocirca vitam deinceps in magna sanctitate instituit, in caque cursum feliciter consummavit, uti fuse narrat oculatus et auritus testis Gregorius Turoncnsis, lib. Vil *llistor.* cap. i.

Gnomon hanc Salomonis crebro usurpabat S. Dominicus : quare ubique privatim ct publice magna libertate ct spiritu omnes, etiam magnates, ad sœculi contemptum, et ad Christi amorem excitabat. Ita habet ejus Vita. Eum imitentur omnes Religiosi.

Noster Thomas Theodidactos, lib. I *De Imitatione Christi,* cap. i; «Vanitas vanitatum, inquit, et omnia vanitas, præter amare Deum et illi soli servire. Ista est summa sapientia, per contemptum mundi tendere ad regna cœlcstia. Vanilas igitur est, divitias perituras quærerc, ct in illis sperare. Vanitas quoque est, honores ambire, et in altum se extollere. Vanitas est, carnis desideria sequi, et illud desiderare, unde postmodern graviter oportet puniri. Vanilas est, longam vitam optare, et de bona vita parum curare. Vanitas est, prœscnlem vitam solum attendere, et quæ futura sunt non providere. Vanitas est, diligere quod cum omni celeritate transit, ct illuc non festinare, ubi sempiternum gaudium monet. »

B. Jacoponus in saeculo vir nobilis, juris doctor, cclebrisque causarum patronus, sed superbus, avarus, et vanitatum mundi mancipium, cum uxorem suam in festis ludisque publicis ruma theatri oppressam, aspero a<l carnem cilicio indutam deprehendisset, tam subito ejus casu quam asperitate vit® compunctus, sæculo valedicens, vexillum cnicis in S. Francisci ordine secutus , mirus exstitit sui mundique vanitatum contemptor, imo irrisor, anno Domini 1300. Inter alia hunc de rerum vanitate rhythmum composuit, in quo inter cadera ila canit :

Quid mundas militat sub vana gloria,
Cujus pro-penlis esi transitoria?
Tam cito labilur ejus polenlii,
Qultn v im figuli quæ sunt fragilia, etc.
Dic ubi Salomon oliai tam nobilis?
Vel ubi Samson dux invincibilis?
Quo tasar abiit celsus imperio?
Vel dive* epulo totus iti prandio!
Dic ubi Tullius citra* eloquio,
Vel sommns ingenio?
Tui d u pro. er* tui rrrum spaua,
Tot ora praesulum, tai rvpxw ,
Tot mundi principes, tanta potentia,
In ictu oculi clauduntur omnia.
Superna cogita, cor sit in albero.
Felix qui potuit mundum contemnere.

Ita noster Radcrus in ejus Vita, ct Annales .Minonorum.

Huic non absimilis fuit ille qui, mundi vanilate perspecta ct despecta, ita cecinit in libro qui inscribitur : *Lavacrum conscientia :* Logicai

Linquo coax ranis, cras corvis, vanaquo vanis;
Ad logicam pergo, quæ mortis non timet ergo.

Claudat tragoediam vanitatis mundi Eutropius, cujus initia fuere gloriosa, ultima vero tragica et funesta. Fuerat ipse consul Conslanlinopoleos, atque Arcadii Imperatoris tutor et moderator, qui eum et per eum totum orbem regebat, ut cuncti in eum magis quam in Arcadium respicerent, cunctique ejus gratiam ambirent. Incidit suo luxu et fastu in odium militum et civium, ipsiusque Arcadii, quorum iras et strictos enses metuens, profugit ad ecclesiam quasi ad asylum, ac sub altari delituit. Instabant milites, eumque ad necem reposcebant, imo vi ab altari extrahere conabantur, eo quod ipse paulo ante jus asyli Ecclesia lege lata abrogare voluisset. Intervenit S. Joannes Chrysoslomus, Ecclesiæ præsul, qui ut jus asyli tueretur, ct Ecclesiasticam mansuetudinem in profugum ostenderet, hac oratione (quæ exstat sub finem tom. V et insefibitur *ad Eutropium)* furentes in eum animos delinivit : « Semper quidem, frater, sed nunc precipue competenter dicetur : Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Ubi nunc est refulgens consulatus ambitio? Ubi resplendentes ad invicem siderum loto orbe lampades? ubi equorum ceilamina?ubi diversorum munerum pompa? ubi corona et varius lotius orbis ornatus? ubi lubie et theatralis illa populi adulantis acclamatio ? Repentini spiritus flatu tanquam folia cuncta decussa sunt, ct arbor nuda derelicta est ; et non solum nuda, sed et ab ipsis convulsa radicibus : tanla enim vi ventus incubuit, ut ipsius arboris absciderit nervos. » Pergit deinde reteras vanitatis species enarrare : a Ubi nunc simulati illi amici ? ubi vari® adulationum facies ? ubi convivæ ct prandiorum cœnaruinque asseclæ? ubi paropsides? ubi electa vina et per totum diem tracta convivia? ubi coquorum exquisito artes? ubi denique omnis illa potentia, et clientum greges ad gratiam cuncta loquentium? Nox erani omnia illa ct somnium, et die exorto nusquam comparaci unt : umbra erat, ct perlranssiit : fumus fuit, ct dissolutus est : bulto aquarum fuerunt, ac disrupt® fuerunt : arancæ teto erant, ct disciss® sunl. Proptereaque iterum spirituale istud carmen canimus dicentes : Vanilas vanitatum, ct omnia vanitas. Hunc enim versiculum si sapermi, qui in potentia versantur, in parietibus omnibus ct m vestibus suis scriberent,

in foro , in domo, in januis, in ingressibus, et ante omnia in conscientiis suis, ut semper cum oculis cernerent ct corde sentirent, p Et nonnullis interjectis, ita ejus rniscriam militibus furentibus représentai : « intuemini, inquit, eum qui in tanto culmine ernt, nunc usque ad ima dejectum ; et cum qui orbem terr© extenta manu quatiebat, nunc lepusculi alicujus aut rame timiditate attractum latitare, absque ullis vinculis ad basin column© hujus astrictum, formidantem ac trementem, n etc. Hac oratione S. Chrysoslomus turbam furentem ad commiserationem commovit, et ad lacrymas influxit, ut Eutropio parceret, et Arcadius juraret se ei vitam condonaturum. Jurejurando igitur accepto eductus ex ecclesia Eutropius, in exsilium mittitur. Sed rursus instante Gaina duce exercitus, ejus ©mulo , ac recrudescentibus odiis, Eutropius non lanium consulari dignitate el patricio gradu dejicitur, sed ct bonis vitaque privatur, ac Chalcedone securi percutitur; statuæ plurimæ, etiam auræ illi erecte evertuntur, omniaque ejus monumenta abolentur; nomen e fastis deletur, ct perpetua notatus ignominia oblivione sepelitur. Ita miseri tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant, feriunlquo summos fulmina montes.

Denique audi Ascanium Mártinengum in Gen. part. II, pag. 1235, vanitatis mundi exempla pathelice coacervantem : « Vanilas vanitatum, » etc. ub¡ foemrod fastus? ubi Nini inclytum nomen? ubi Assucri supra viginli septem provincias dilatata sedes? ubi Cyri tot laboribus comparala gloria ? ubi Crœsl immensum aurum ? ubi Darii parium vafre regnum? Xerxis innumerabiks copi© scxdccim militum myriades excedentes ? Alexandri vix Indico Oceano cl Riphæis montibus terminatum imperium ? Pompeii amplissima potentia? Cæsnris invicta fortuna? Augusti amplissima monarchia? Caligate fœdie voluptates? Neronis inexcogitate illecebra'? « Vanitas vanitatum,» etc. Ubi Semiramidis mirifica potentia? Helen© species infausta? Hecubae numerosa proles? Cleopalræ nimiæ delici©? Livi© augusta felicitas? Agrippina nunquam satiate vanitates ?« Vanilas vanitatum , » etc. Quonam loco conspici nunc possunt Babylon illa superba, .Memphis immensa, Carthago Domani imperii terror, Argos illustris, Alhena* disciplinarum nutrices, Corinthus pulchra, Sardis dives, Doma triumphans, Hierusalem sancta ? « Vanitas vanitatum, d etc. Quo abiere septem illa ©dificia toto orbe decantatissima, quæ propter admirandam operis magnitudinem exstitere loco miraculi, ut nihil divinius ars humana posset confingere aut excogitare? Scilicet Babylonis muri,'Didn© Ephesi© templum,apud Rhodios solis colossus, Æ'gypliæ pyramides, sepulcrum Mausoli, turris Pharia, simulacrum Jovis Olympici? Quo Cyri .Medorum regia, Romana amphitheatra, et cinterà mirifica ©dirtela, qu® nunc prostrata atque collapsa, vix quanta Homa fuerit suismet minis edocent et praedicant? a Vanilas vanitatum, » Sed utquid lubet exterarum rerum monumenta recensere, et nostrarum exempla non proferre ? Übi est amplissimum illud sapientissimi Salomónis imperium, quod vix a Dan ad Bcthsabee terminabatur, cujus regia reginam Saba ad stuporem perduxit? Ubi immanes ejusdem diviti©, qui in quotidianis sumptibus farin© coros scxaginla (corus autem mille libras continebat), boves domesticos duodecim, campestres viginti, arietes centum, præter altilium ac ferarum quæ venatione capiebantur copiam immensam, absumebat ; qui equorum quadraginta millia alebat in stabulis, curruum et equitum duodecim millia; qui præter omnia vectigalia sexcenta scxaginla sex talenta auri pro munere exigebat (talentum autem erat pondere librarum scxaginla quinque), qui septingentas reginas ac trecentas concubinas alebat; in cujus tandem regno tanta erat copia argenti, quanta et lapidum; imo et pro nihilo argentum putabatur? Nonne ipse in tanta humanarum terrenarumque rerum exundantia, verum hoc de rebus saxuli judicium tubi : a Vanitas vanitatum, et omnia vanilas? »

Qui igitur hæc legis, et alta mente recondis, vanitati nuntium remitte, ne cum ea evanescas, veritatem amplectere , Deo jungere , ©tenutati semper consistenti cor mentemque affige, ut cum ea stabilis perdures, ac cum beata in omne ævum beeris. « Lux enim perpetua lucebit sanctis tuis, Domine, et ÆTERMTAS TEMPORUM. Alleluia. » Audi *Esdrom,* lib. IV, n, 34 : « Exspectate pastorem vestrum, requiem ©ternitatis dabit vobis : quoniam in proximo est die qui in fine sæculi adveniet. Parati estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per -ETERMTATEM TEMPORIS. Fugite umbram sæculi hujus; accipite jucunditatem glori© vestro. Ego testor palam Salvatorem meum. Commendatum donum accipite ct jucundamini, gratias agentes ei qui vos ad coelestia regna vocavit. »

Acervu* impio- wiatís.

3. Quo HABET AMPUL'S HOMO DE IXÍVERSO LABORE Ver* k sio, quo laborat sub sole? — Subaudi, quam vanitatem vanitatum !

Pro *laborat* hebraico est bop *amal,* id est, laborat anxie et moleste; græce ^xOù, id est aflligitur, in d'rmnnis agit, vilain œrutunosam ducit. *Labor,* ergo hic laboriosam lam actionem quam passionem, oinncmque dolorem, afflictionem, ærumnarn sive corporis, sive animi significat. Sensus ergo e>l, •/. d. Homo laborat assidue, el fatigat se, milleque curis ct ©rumnis affligit, ¿ed in vanum ct frustra : quia Omni suo labore, cura ct afflictione nihil acquirit nisi vanitatem, puta vanas opes, honores, delicias, quæ ocissime m fumum abeunt et, evanescunt. Unde Hebraice est, *(pud residuum,* vel *superstes homini in omni labore suo quo laborat sub sole?* Septuaginta Vaticani, *quid sup' i' it humi ai in omni labore suu?* Complutenses

vero et S. Ambrosius in *Psalm,* exvin, serm. 12 : « Quæ abundantia homini in omni labore suo?» Syrus, *quæ utilitas filio hominis in omni labore suo ?* Arabicus, *quæ præstantia homini in omni labore suo?* Aquila et Symmachus, rí rXícv, id est, *quid plus est homini,* vel *quid magis est homini?* Pagninus, *quæ utilitas homini?* Alii, *quid reliquum post laborem? quid præmii? quid mercedis? quid magnum? quid amplum? quid excellens refert homo ex omni labore suo quo laborat,* et vehit in pistrino assidue se defatigat ? Chaldæus Paraphrastes, *nam quid tandem reliquum est homini, postquam e vita discessit ex omnibus studiis suis , quæ cum sub sole w hac vita occupatum tenuerunt, præter studium legis, quo aliquando futuris sæc.ulis diligentiæ suæ a Domino præmium ferat?* Hebr. en»m pnrp *iitron* variæ amplæque significationis est : unde significat *amplius, reliquum, superstes, superabundant, exsuperans, excellens, præstans, mercedem, præmium,* etc. Tigurina, *quantum* (quantulum, quam modicum, vile e! exiguum) *enim homini reliquum est post omnem laborem, quem perfert sub sole !*

Tò *enim* et *nam,* ut habet Chaldæa, non est in Hebræo, Septuaginta et Vulgata, sed intelligitur. Dat enim causam cur omnia sint vanitas vanitatum, id est mera vanitas, quia scilicet cx omni labore et studio, quo ea anxie et laboriose prosequitur homo, nihil fructus refert nisi vanitatem, fumum et nihilum. Hugo Victorinas vero censet hoc versu esse illationem ex præcedenti, *q. d.* < Si omnia vanitati subjecta sunt, opera hominum a vanitate aliena esse quomodo possunt? Si quod Deus creavit (vanitas est), quomodo non multo magis quod homo facit? » Hinc patet hæc verba non esse impiorum negantium animæ immortalitatem, resurrectionem, et futura bonorum præmia, ut quidam autumant; sed esse ipsius Salomonis, uti S. Hieronymus et cæteri omnes asseverant, ipsurnque loqui de labore hominum, qui rebus terrenis vanisque inhiant : hic enim universus vanus est; non vero de labore Sanctorum, qui student pietati, virtuti et cultui Dei. Hic enim non vanus, sed verus utilisque est, quia parit sternam gloriam, juxta illud : «Non sunt condignis passiones (quas tum patiendo, tum agendo et laborando subimus pro D» o) hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, » Rom. vin, 18.

Eipmi- **ta** pliai, Igitur hebræum *iitron,* grrecum latinU!n multa notant, et multipliciter accipi possunt. *Vi imo,* simpliciter et genuine, *q. d.* Quid post laborem continuum, gravem et molestum, homini amplius superest, nisi vanitas vanitatum, puta exiguum lucrum, quod cito consumitur et evanescit? Erras, o miser homuncio, erras qui labore te defatigas et discrucias, quasi magna lucra relaturus, cum non nisi vanitatem sis reportaturus. Ita Hugo et Dionysius.

b<«ada. *Serondo,* nervosius alii r» *amplius* referunt ad laborem, *q. d.* Quid ex labore suo amplius habet homo, subaudi, quam ipsum laborem § *q. d.* Ex labore nil acquirit homo nisi laborem, indeque defatigationem, dolores et cruciatus, qua in re homo miserior et stolidior est cœteris animantibus et creaturis, quæ minus laborant, et suavius vivunt, cum homo plus laboret, et ærumnosius vivat. Aves enim non serunt, neque metunt, sed grana ab agricolis seminata colligunt, indeque lœtæ victitant, canunt, laudanlque Deum: boves, oves, equi cibo illaborato, puta gramine quod sponte terra germinat, pascuntur. At homo noctu diuque laborat, seque eviscerat ac mille curis discruciat, ut se, uxorem et filios alat : et tamen post omnes hosce labores et sollicitudines, vix quidquam præter necessarium victum et vestitum acquirit. Adde opes ct honores quos acquirit, sœpe tot curis et molestiis esse permixtos, ut magis labores sint et dolores quam honores et voluptates. Audi Senecam *De lirevit. vitæ,* cap. n : a Quam multis graves sunt divilire! quam multorum eloquentia quotidiana, ostentandi ingenii specie, sanguinem educit! quam multi continuis voluptatibus pallent! quam mullis nihil liberi relinquit circumfusus clientum populus! » Idipsum représentât illa inter onus et honorem non tam allusio vocis, quam rei ipsius expressa veritas. Ut enim S. Isidoras dixit, lib. I, cap. xxvi : « Honor ex onere venit, aut potius dc honore onus. »

Tertio, to *amplius* accipias pro mercede, *q. d.* Tortu. Ex omni labore quid mercedis refert homo? utique exiguum vel nihil, *q. d.* Salomon : Appello citoque vos, o mortales, ad rationes accepti et expensi supputandas. Expendistis tot annos maximis in laboribus ruralibus, fabrilibus, mercatoriis ; quam ex omnibus mercedem tantis laboribus parem accepistis? utique nullam : labor enim superat omnem fructum quem percepistis. Huc facit illud *Proverb,* xi, 18 : « Impius facit opus instabile (Hebraice, *opus* vel *laborem mendacii,* id est vanum, mendacem et fallacem, quia sterilem et inutilem) ; seminanti autem justitiam merces fidelis. »

Quarto, tq *amplius* et hebræum *iitron* accipias Quarta, pro *utilitate, commodo* ct *emolumento, q. d. Quid amplius,* id est, quid utilitatis consecuti estis ex omni labore vestro? utique parum. Laborastis uti asini, et vix obolos aliquot comparastis. Unde Isidoras Clarius vertit, *quem stabilem fructum referet homo, etiamsi multis modis se torqueat in hoc, ut fructum aliquem inveniat?* Ita S. Gregorius Neocœsariensis, Hugo Victorinos ct alii.

Quinto, potest H *amplius* accipi non ut adver- qülqu. bium, sed ut nomen (tale enim est hebræum *iitron*) comparativum significans *præ cæteris amplum , excellens et præstans, q. d.* Quid amplum, magnum et praestans e tot tantisque laboribus retulistis? utique nihil, sed viles et exiles duntaxat nummos vel fructus. Unde Arabicus vertit, *quæ præstantia,* sive *quæ virtus,* atrt *quod beneficium* vel

munus? S. Ambrosius in *Psal.* civili, scrm. 12, el S. Augustinus, lib. XX *De Civit,* cap. in : « Quæ abundantia homini? »

Sic *amplius* pro *amplo* ct *praestanti* sumitur MflHA.cap. v,47 :< Si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facilis? » Hoc est, ut Vatablus : *Quid eximium facitis?* Et *lloman.* in, 1 : « Quid amplius Judæo? » id est, ut Tigurina, in *quo praceUat Judœus* **Ì** S. Chrysostomus et Theodoretus, *quid honorificentius Judaeo?* Et I. *Thess. x,* 12 : a Ut noveritis cos, qui laborant inter vos, ut habeatis illos abundantius,» id est, ut Ambrosiaster,ut *illis habeatis summum honorem.* Tigurina , *summo in pretio ;* Theodorclus, *plurimi eos facite.*

Nola to *de universo labore suo, q. d. a* Homo nascitur ad laborem, *sicut* avis ad volatum, n ut ait *Job,* cap. V. Sed ipse sibi hunc laborem aggravat ct multiplicat sine fine, ex avaritia et cupidilate. Eumdem augent filii, amici, inimici, multaque alia quæ fuse recenset *Eccli.* cap. x1 , 1 et seq. : « Occupatio (molestia cl labor molestissimus), inquit, magna creata est omnibus hominibus, ct jugum grave super filios Adam, a dio exitus de venire matris eorum, usque in dicm sepulture in matrem omnium. » Universus hic amplusquo labor amplum exposcit præmium. Sed incassum, quia vile ct exiguum ei redditur. Vide ibi dicta. Si quotidian® occupationes quas Ecclesiastes ibidem recenset, irascendi, contendendi, tumultuandi, fluctuandi, timendi nullum hominem non male habent, neque non acriter pungunt: quantum putas excruciabunt vanissimorum hominum mentes pertinacissima aliæ, atque gravissimae iræ, contentiones, tumultus, fluctuationes, timores ct labores vere sui illorum proprii, vere sua vanitate cl culpa, nulla vera honestave causa suscepti. Ita Pineda.

Spiu. *Sexto,* to *amplius* et hebræum *iitron* significat residuum, sive id quod post laborem remanet et superest, *q. d.* Quantulum est quod post tantos labores remanet et superest? utique exiguum, ct modicæ durationis parvique ævi et temporis, quia labor durat usque ad senectam, imo per totam hominis vitam : quid ergo post eum in vita remanet quietis, recreationis et gaudii? utique perparum vel nihil; imo omne illud rursum in laborem ct dolorem desinit, sicque omne vitæ hujus mei in amarum fel vertitur.

Hæc sententia vera est in vita, verior in morte, verissima post mortem. In vitacniiu post labores parum vel nihil remanet, quia totam vitam oc. cupant labores, mordaces cune, ct dolores, ut omnem pene ab ea quietem ct gaudium excludant.

In morte verior est, quia in morte cum vita finitur omne vitæ gaudium. Undo illud : « Dormierunt somnum suum :wel nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis, » *Psalm.* LXXIV, 6.

Post mortem verissima, quia vani implique homines, qui in hac vita vanitati vanisque cupiditatibus servierunt, laborarunt, sudarunt, in inferno videbunt se omni suo labore et sudore non aliud sibi comparasse, quam ignes ct tormenta gehenna. Unde illa eorum lamentabilis et inconsolabilis vox : « Ergo erravimus a via veritatis, etc., et lassati sumus in via iniquitatis et perditionis , et ambulavimus vias difficile*, vhm autem Domini ignoravimus. Quid nobis profuit superbia ? aut divitiarum jactantia quid intulit nobis? Transierunt omnia ista tanquam umbra,» etc. *Sapient,* v, G. Hinc ille sarcasmos, sive hostilis irrisio impiorum apud Isaiam, cap. 1 , 11 : « Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, ct in flammis quas succendistis : de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis. › Vide ibi dicta.

Quo laborat sub sole. — *Primo, q. d.* Ego Sa- Sab lomon mentem elevans ad cœlum, ibique supra solem, vel in sole spiritu meipsum constituens, indeque in terram despectans, ac videns omnes homines, hominumque labores, occupationes ct studia, video omnia esse vana, nulliusque utilitatis et fructus; quare eorum misereor, et miseratione cordis tactus, eis inclamo : O miseri mortales ! video opera vestra, vestras fabricas, vestras urbes, provincias, regna, imo totam terram esse instar puncti ct centri, si cum vasta cadorum amplitudine conferatur; video vos velut formicas discurrere, laborare, satagere, ut granula pauca convehatis cl in futuram ætatem recondatis. Video vos hac in re omnem vitam innumere. Omnibus ergo et singulis inclamo : « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas; › vanum est omne in quo laboratis, vani omnes labores vestri, in vanum consumitis vires vestras : quia ex omni labore vestro nil nisi alimoniam modicam consequemini, quam sine labore habent aves, oves et boves.

Secundo, proprie Hsuft *sole* significat solem esse Secucdo. laboris moderatorem, dum oriens excitat hominem ad laborem, occidens ad quietem, dum laborantibus lumen ct quasi facem praefert, dum cos suo assiduo et velocissimo motu ad motum et laborem exstimulat. Sol enim singulis horis conficit unum millionem et centum quadraginta millia milliarium, uti ostendi *Gen.* i, 14; imo quotidie sol circuit lotum coeli ambitum. Hinc illud *Psal.* cni, 22 : « Ortus est sol, etc., exibit homo ad opus suum : et ad operationem suam usque ad vesperam. » Sol ergo laboris est index, symbolum, stimulus et exemplum. Hugo de S. Victore vero censet tò *sub sole* dici ad contemptum, et irrisionem vani et miseri laboris hominum, qui luco solis arctetur, et ea finiente sistere cogatur : a Consideravit Ecclesiastes, inquit, quam abjecta et misera sit mortalium conditio, qui in terno superficie quasi vermes quidam vana curiositate replantes, subito lumine desuper infuso quasi ad

illusionem excitantur captare quod vanlnppetunt, et eodem post modicum subtracto, subita rursum *c&dtato* obvolvuntur, et nequaquam ultra in effectum prodire possunt. »

Tertfo. *Tertio,* ?o sufi *sole* notat nil amplius habere laborantes ab otiosis, quia sub sole omnes, relicta pratenti vita, communem mortem subimus. Unde Seneca, ep/sf. 91 : « Impares, inquit, nascimur, pares morimur. »

Quiito. *Quarto,* Hugo : « Sub sole, » inquit, id est sub tempore ; Sol enim suo motu describit dies, annos *ct* tempora, 7. *d.* Vanus est labor hominis, quo laborat tempori, dim natus sit ut laboret et vivat ækmitatl. Ila lingo uterqhe, Scilicet Carensis sive Cardinalis, et Victorious. Addit Carensis : « Sub sole, inquit, quasi luce, non duce. »

Cmj to ' *Quinto,* ct maxime, ri *sub sole* notat tum locum laboris hominum, qui est sub sole in terra; tum materiam laboris, quæ sunt res terren e, ideoque viles et vaniti; tum finem laboris hominum terrigenarum. Hi enim sub sole vane laborant ut subtalaria et sublunaria, id est, terrena et caduca bona conquirant. Quare ro *sub sole* innuit qu<erendos homini esse labores, qui supra solem durent, et beent laborantem in cœlo, inquit Olympiodorus. Mundanus ergo, vanus el impius homo laborat sub sole, sibique parat mortem ut gehennam; pius vero laborat supra solem, quia virtutum opera et merita conquirit, quibus vivat Deo, ab coque donetur cœlo et vitaœlerna. Unde S. Gregorius Thaumaturgus hunc versum sic paraphrasi tico vertit, *neque enim furite quis vel unam aliquam recensebit utilitatem concinnatam cx omnibus, quæ homines super terram reptantes tanto corporum animorum molimine parturiunt. Et licet in his temporalibus efficiant nihil, sed magis ab cis vincantur ct fatigentur; ad contemplanda tamen super coelestia generosiores mentis oculos attollere nolunt.*

Opera ergo alia fiunt supra solem, alia sub sole : quæ ex gratia fiunt, opera, inquam, spiritus, supra solem sunt, quia non læduntur a temporis edacitate, et iu cœlum empyreum ævumque felix et perenne operantem deducunt ; quæ vero a carne prodeunt, sub sole fiunt, cum a solis conversionibus atque annorum temporumque rubigine caro terrenœque res absumantur et consumantur. Omnia ergo sub sole sunt vanitas. Proinde supra solem, ait Paulinos, *epiid.* i, a est veritas. Ita et qui in veritate consistunt, etsi intra mundum vivant habitatione corporea, tamen supra mundum sunt conversatione cadesti, et astrorum choros, vel cadorum polos, evolantes spiritu scandunt et supervadunt, celsloresque elementis agunt, non subditi rebus ac usibus elementorum, sed affixa in Christo vita superiores mundo fiunt, manentes in eo qui est super omnia beus benedictus in areola.»

Huc accedit Aben-Ezra : « Corpus, inquit, ct corporeus labor est sub sole, el animus sive spiritus cjusque labor est supra solem, quia a Deo originem habet, et ad eum redit. » Et Auctor *Catena* Grebe. : u* SI Jabor, inquit, is qui sub sole est, inutilis est, supra solem labores mittere oportebit; illo enim penetrant virtutum actiones. »

Denique noster Pineda : Tò *sub sole,* inquit, anlltheslm habet cum homine, qui solus *sub sole videtur* non esse, utpote quem Deus jusserit erectos ad sidera et super sidera vultus tollere: ac minimo pronum, intentum nunquam esse sublunaribils subsolaribusve. Ergo indignum prorsus ut hominis labor, odili, intentio ad ca qüæ inferiora sunt, sese abjiciant; cum humanæ et llberæ hominis actiones ncque a sole, neque ab hoó cœlo pendeant, sihtqlic Ipsis cœlestlblis infhixibus superiores ac nobiliores. Neque indignum tantum, sed miserum etiam; nam laboris in res sublunares impensi præmium sequi non potest animum hunc in regionem superam evolantem. Ergo videmur quasi de coelo audire Ecclcsiast.e vocem hanc : Mineri « mortui, qui no/iin Domino moriuntur,» quorum eSt inanis labor : « opera cnltn illorum *fion* sequuntur Illos, » *Apocal,* xiV.

.Mystice S. Ambrosius in *Psal.* txvm, octon. 1Ï: ‹t Sancti, ait, Spiritualibus Semper intendunt, et vîtæ Ætcrnæ profutura vel djgiioscere gestiunt, vel docere. Unde Eeclesidstcs ali : Quæ abundantia homini in omni labore sUo, qud laborat sub sole, id est, quæ abundarttlá spirituali homini laboranti sub solo juslili/e? el subjeóil : Generatio vadit, ct generatio venit. Vadit generatio, quia divites eguérunt ct esurierunt. Qui ante abundabant gralid (Judæi), propter perfidiam suam egere cœperünt; qui autem pauperes erant populi nationum, jam per fidem saliantur et abundant, sidit scriptum est : Edent pauperes, et saturabuntur, » *Tsai.* XXI.

4. GENEhATIO PRÈTEIUT, ET GENERATIO ADVENIT : Veri. 4. TERRA ALTEM IN ÆTERNUM STAT. — Ilebræa, *Sttculum vadens, et socculum veniens; et terra in udernum stans;* SeptuAginh, *generatio vadit Vel proficiscitur, ct generatio venit : ct terra insecutum slat* ; Symmachus, aUncc, id est *ælerna;* Syrus, *geúeratio abit, ct generatio venii: et terra in æternum stans;* Arabicus, *generatio discedit, et généralio venit : et terra in dlemùrn est.*

Explicat et probat id quod dixit vers, præredenli, *sub sole* nihil homini esse besidui ex omni labore suo,eX eo quod generatio una prælcrit cum suo labore laborisqiTe fructibus, ht grhoralio nova advenit, qUœ pari modo mox pnvterlliil; terram autem eamdem semper ihancrC, ut gcius rationes hasce sibi assidue succedentes ipsa c‹h p stanterin se recipiat.Terra enim èst (piasi Centrum, quod continet el sustinet latu homlntíí (piam ole- genin» menta, cœlos tolumque universum; quare circa pUmni hoc centrum immobile hiovenllii* Ct gj*fant assidue, tam hominum generationes èt tempora, saJculaque sibi continuo succedentia, (piam sol ct cœli, etiam venti et flüihina, aé tes udlvetsæ, ut vers, sequenti explicat. Omnia enim hæc co ten-

Juni, ut vanitatem rerum terrenarum hominumque in iis laborantium ostendant ex continua dtforumque mutatione, circulatione et successione, qua una præteréuntô et occidente advenit orlturque altera in terra et circa terram, quam ubi res orbe contigerint, mox volvuntur ct abeunt, novæque oriuntur pari celeritate volvendæ, et mox abitur®. Quare in terra nil oritur novi, quod curiosi homines quærunl; sed idem est semper rerum hominumque sibi succedentium circuitus et circulus. Ita S. Hieronymus: a Quid est vanius, liiquil, hac vanitale, ut aliis morientibus nascantur alii, et homo nunquam permaneat? cum tamen terra, qua? propter hominem facta est, in æternum stet. » Et Nyssenus : a Omne studium, quod versatur in iis quæ ad vitam periinent, est plane puerorum ludus in arena (haec est terra), in quo quæ ex iis, quæ (iunt, capitur oblectatio, simul desinit cum studio, quod ponitur in iis qu® facta sunt. Nam simul atque cœpit moveri arena, simul circumfluens nullum relinquit vestigium eorum quæ fuerunt elaborata. Hoc est humana vita. Arena est ambitio, arena est potentia, arena est diviti®, arena est quidquid est, el in iis vane laborantes infantiles animo*, » etc. Cum vero *arenam* dicimus, inlelligere quoque licet terram esse perpetuum quoddam theatrum, in quo peragitur fabula vanitatis, dicente Apostolo : « Spectaculum facti sumus mundo, ct angelis, et hominibus, » I *Corinth.* IV, 9.

Ternes! *anni* puerorum.

Pro *spectaculum* græce est fttarpv, id est, *theatrum facti sumus,* in theatro spectamur, in theatro hujus mundi comœdiam, imo tragœdiam vit® noslræ, quasi personati histriones agimus. Histriones enim, sive person® comic® et tragic® sunt imperatores, reges, principes, voluptuarii, epulones, divites, mercatores, egeni el mendici, vidu®, pupilli, orphani, domini, servi, milites, imbelles, pueri, senes, ulcerosus Lazarus, avarus epulo, sapientes, stulli, improbi et vanissimi inundan® felicitatis sectatores. Hoc est quod ad mundi fugam adhortaos Apostolus ait: (iPrætcrit enim figura hujus mundi,» I *Corinth.* vu, 31, *q. d.* Mundus non habet rem, sed figuram ct umbram. Vide ibi dicta.

Securlos.

S. Gregorius Thaumaturgus hoc versu cl ¿u quotili censet notari brevitatem vit® humaine. ideoque hunc versum censet pendere a pr®cedenti ;undeutruinque paraphrastic® vertit :« Quid, inquit, est quod homines super terram replantes, tanto corporum animorumque molimine parturiunt, atque ad écœleslia mentis oculos attollere nolunt? Atqui inierim generatio præleril et generatio advenit, hoc est, transeunt anni tempora, transeunt et anni. » Abeunt el recedunt non modo privati homines, sed integr® generationes; et terra quidem vehit lueres, superstes est universarum hominis facultatum, supellectilisque pre(iosissfrn® : nam abeunto homine, ipsa superstat human® vit® spoliis onusta*

Ex adverso Franciscas Valerius, *Sarr. Philosoph.* cap. 1 u i, censet hic significari generatio* num perpetuitatem, per circulationem, qua m orbem eunt el redeunt. Hoc, inquit, quod Ecclesiastes observavit, nihil aliud est quam quod Aristoteles in duobus ultimis capitibus secundi *De Ortu ct interitu* diserte tradidit, puta circularem esse rerum omnium mutationem, et hinc pendere mundi æternitatem : quia scilicet sola mutatio circularis potest esse perpetua; partes ergo mundi quæ per se sunt perpeluæ, ut solem et alia corpora coelestia nullam mutationem substanti® subire, sed circulo volvi, accedereque et recedere eadem numero semper redeuntia; qu® vero corruptibilia sunt, fieri semper ex seipsb, circolo nascentia et intereuntia, numero semper alia, sed specie eadem, ut ex aere fit aqua, et ex aqua aer. Hunc generationum abeuntium et redeuntium circulum, quo mundus servatur, innuit Ecclesiastes dicens: uGeneralio præterit, et generatio advenit. » Ita Valerius. Verum error est contra fidem, dicere generationum successionem fore œternam.

Tertio, Lyranus,TiteImannus et alii h®c referunt ad difficultatem scientiarum, quæ nascitur ex difficultate rerum cognoscendarum, eo quod instabiles perpetuo gyrent, itaque fugiant stabilem oculi aciem mentisque contemplationem : talis enim est perpetua generationum, id est rerum generabilium ct corruptibilium mutatio, alternatio et vicissitudo ; talis quoque est solis circulatio, ventorumque flatus, fluminum cursus, quasi h ec omnia spectent ad illud vers. 8 : u Cuncte res difficiles : non potest eas homo explicare sermone. » Ideo, inquit Lyranus, fit mentio generationis praetereuntis, id est brevissime labenlis vit® mortalium, ut cum vita brevis sit, ars vero longa, excludat hominem a perfecti acquisitione scientiarum. Ergo hæc sententia similis, aut fere eadem est cum illa Sap. ix, 16 : a Difficile æstimamus quæ in terra sunt : el quæ in prospecta sunt, invenimus cum labore, qu® autem in cœlis sunt, quis investigabit? »

Quarto, Olympiodorus censet terram hic induci, ut quasi testis, imo quasi magister homine stabilior el sapieniior redarguat hominum vanitatem, inconstantium ct improbitatem. Sic enim explicat : « Quid, homines, laboratis circa terrena, quando ipsa terra, sensu carens elementum, in longinquum tempus perdurai; vos autem secundum generationem peritis? et terra quidem m ælernum stat accusatrix vestri etfecta, in qua nefaria opera perpetrastis. »

Sic elS donius. Accedit et HugoVictorians: «Quid est quod terra stat? Perseverat ineo quod facta est: servat naturam suam : conditionem suum non deserit : quod accepit, hoc relinet incorruptum. Quare igitur et tu non stetisti in eo quod factui es super terram ? » Et rursum : « Auscull i, homo, et erubesce. Terra stat, et tu stare non poles?»

El Nyssenus : « Ne sis terra magis inanimis; ne sis iis qûœ sensu carent insipientior. » S. Hieronymus quoque et Albinus : a Quid, inquiunt, hac vanius vanitate, quam terram manere, quœ hominum causa facta est, et ipsum hominem terrae dominum in pulverem repente dissolvi? » Igitur censent hi auctores terram hic induci, ut ex ea discamus recte vivendi modum, scilicet ut ex ejus firmitate discamus in agendo et patiendo firmitatem et constantiam. Item ex ejus vilitate humilitatem, scilicet quod Adam factus dictusque sit ab *adama,* id est homo ab humo, terrigena a terra, juxta illud Ecclesiæ in die Cinerum : « Memento, homo, quia pulvis es, ct in pulverem reverteris; » quod petitum est cx *Genes,* m, 19. Rursum terra hic objicitur ut palæstra, in qua velut stadiodromi decuirimus ad metam, el velut alblelæ certamus pro premio. Sic ergo curramus, sic certemus ut comprehendamus.

Quintus. *Quinto,* alii censent vanitatis demonstrationem hic peti a similitudine terree, solis, ventorum ct fluminum, *q. d.* Sicut terra cumdem semper tenet locum, ac sol, venti el flumina cumdem semper tenent cursum :sic homines cumdem servant semper vanitatis tenorem et cursum. Sicutenim generatio preterita præteriit ctevanuit:sic el præsens ct futura præleribit el evanescet, ut cx hominibus qui fuerunt et transierunt, judicium facere possis de praesentibus el futuris, scilicet quod simili modo transibuntet morientur. Aut, ut Ruperitis, y. d. Vani cl dementes sunt labores, quos homines avari in comparanda terra impendunt, cum loi generationibus prætereuntibus cl advenientibus, hic Ierra semper maneat, nec ab ullo tolli sibique appropriari possit.

Sext us. *Sexto,* nonnulli magis apposite censent terram, solem, ventos, flumina hic induci, ut probent id quod dicitur vers. 10, nihil novi fieri sub sole, sed omnia in orbem ire el redire, ad retundendam hominum novitali cl novis inhiantium curiositatem , quœ una in hominibus vanitatis pars est non minima. Huc accedit noster Pineda, qui sic exponit, *g. d.* Nihil, o homo, ex luo libi labore perventurum amplius poteris ex rebus aliis natura constantibus inlelligere. Numquid habet generatio adveniens, quod generatio preterita non habuerit? Quid juvenis putal se inventurum, quod senes non fuerint experli? Eadem terra, eadem vitæ semita calcatur omnibus; nam terra in æternum stat : sol ad occasum continenter currit anhelans; quid hodie invenit denuo, quod heri non habuerit? Idem hemisphærium occumbens deserit, idem invenit renascens. Vel hac ratione : Nihil magnum sub sole; quippe ex nulla re sub solari retulit bcatitudinem generatio preterita, sicut neque referet generatio adveniens : non ex fluminum aqua, non cx terra; ergo cum nihil sub sole novum, nihilo plus erunt beati futuri homines, quam fuerunt preteriti. Nec dicas : Plus laborabo, ct sic amplius quam illi fructus percipiam; quia endem tibi, sive multum sive parum laboranti, vitæ leges suslinendæsunt, eadem quœ aliis tui tibi laboris merces percipienda. Idem ortus et occasus tibi exspectandus est.

Anagogice, S. Gregorius in *Psalm,* v *Ponit.,* ad illa : *In generatione et generationem anni tui* : « Generatio , inquit, vadit, et generatio venit; terra autem in æternum stat. Hæc est namque instabilis vitæ istias permutatio, ut decedentibus aliis alii succedant, quibus postmodum simili modo defi-cientibus, alii non æquali conditione oriantur. Ex quibus tamen omnibus, quœ in sœculo fuerunt, vel futura sunt, generationibus viva illa ct divina generatio perficitur, quœ in æternum claritatis Dei consortio pcrfruelur. In hac itaque annos, id est æternilalcm Dei permansuram dicit Propheta; tunc videlicet, cum generatio quœ precedit et quœ sequitur una facta fuerit, novissima nipote morte destructa, quœ antequam in victoria absorbeatur, nihil stabile, nihil solidum, nihil dimittit illæsum. » Sic et R. Isaac, in *Hidras Coheleth,* id est in expositione Ecclesiastis, ad hunc versum : « Generatio vadit, ct generatio venit, terra autem in æternum stat: hoc est, inquit, regnum hoc ingreditur, et regnum hoc egreditur : Israel autem permanet. Et hoc est: Terra autem in æternum manet. » Qui enim sunt veri Israclilæ, id est sancti dominantes Deo, vocantur terra, ob stabilitatem et beatam æternitatem, qua in cœlo perfruenlur. Ita Galalinus, lib. VIH *De Arcanis fidei,* cap. xxin.

Allegorico, generatio Judæorum præteriit, generatio Christianorum advenit; terra autem, id est Ecclesia, in æternum stat : quia eadem est Ecclesia vetus ct nova, ob camdem fidem cumdemque Dei cultum. Ita S. Hieronymus et Orígenes in *Psal.* Lxxxix, I. Generatio quoque tyrannorum ct persecutorum præteriit; huic successit generatio arianorum et hærelicorum : sed conira omnes immota persistit terra, id est Ecclesia.

Tropologice, nonnulli hic referunt ad generationem et genera vitiorum, quorum personas ct larvas successive induit homo. Nam, ut ait S. Hieronymus, epist. 18 *ad Marcellam :* «Nunc ira personam leonis nobis imponit, nunc cura superflua in annos plurimos duratura prœcogitat: Letamur ad nummum, amisso obolo contristamur, etc. Cum enim ad imaginem Dei conditi simus, cx vitio nostro personas nobis plurimas superinducimus ; et quomodo in theatralibus scenis unus atque idem histrio nunc Herculem robustus ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelem : ita et nos tot habemus personarum similitudines quot peccata. »

Rursum generatio veteris hominis proterit, ct generatio novi advenit per baptismum et poenitentiam; itaque terra, id est anima in virtute fundata persistit, et permanet, adcoque beata œternitale donatur. Denique generatio laborum præterit, generatio promiorum advenit in coelo, quœ

ent terra viventium, idcoque in æternum slat ejus folii itas ct gloria

Ex omnibus hisce expositionibus, illa quam primo loco posui maxime genuina et litteralis videtur; proxime enim attingit scopum el finem Ecclesiastis, qui est ostendere omnia sub sole esse vana, ex co quod omnia sint circulantia, euntque in orbem ct abeant. Hoc enim significat ?» *generatio præterit, et generatio advenit, q. d.* Generationes sæculorum omnium gyrant euntque in circulum, quia generatio generationi succedit continuo, sicut pars posterior circuli priori continua serie succedit. Sicut ergo posterior pars circuli, dum volvitur, extendit priorem : sic posterior generatio excludit quamlibet antecedentem. Causam subjicit dicens : a Terra autem in æternum stat, » *q. d.* Terra est quasi centrum hujus gyrationisct circuli; circa illam enim gyrant assidue omnes generationes, revolutiones et successiones saeculorum. Sicut ergo centrum in circulo immotum sit oportet : in centro enim figitur unus pes circini, et alter deinde pes in orbem circa centrum actus describit circulum:sic in rota axis, qui est quasi centrum, immotus consistat oportet, ut circa cum rota rotari possit. Pari modo terra, quæ hujus circuli et gyrationis generationum est centrum, immola stet oportet, ut in ea el circa eam gyraliones hæ assidue continuari et perpetuari queant : praesertim quia terra materiam et causam gyralionibus et generationibus hisce suppeditat. Omnia enim ex lerra generantur, ipsa rursum generationem plantarum, animalium, hominum praetereuntem in se recipit. Omnia enim corpora dum moriuntur, in terram cx qua orta sunt, velut in matrem suam redeunt, ut ex ea nova generatio novarum plantarum, animalium, hominum assidue germinare et procreari possit, dum ipsa pluvia irrigatur et solis radiis calefit, itaque fecunda ct fertilis efficitur. Quare terra similis est arbori, quæ, ut ait Plinius, lib. XVI, cap. XX cl XXI : « Cum semper retineat comam, eadem tamen folia non durant, sed subnascentlbus aliis arescunt vetera, n Simili enim modo in terra subnascenlibus aliis hominibus ct animalibus, veteres arescunt ct moriuntur. Et hoc innuit vox *generatio* : quidquid enim est genei abile, idem est ct corruptibile. Qure enim generantur, oriuntur et crescunt, deinde decrescunt, senescunt ct occidunt, juxta illud fxip. V, 13 : «Nos nati continuo desivimus esse. » Hinc collige vanos homines esse, qui vano ct corruptibili mundo incubant, nipote qui universos eorum labores ct fructus absumit et corrumpit : perinde ac stolida est columba, nec habet cor, ut ait Osce cap. vu, vers. Il, quæcum vidcal ova et pullos cx nido suo semper auferri, quotidie tamen in novis ibidem ponendis laborat.

Terri si nilis arbori.

Ex hoc deinde velut principio colligit Ecclesiastes, vers. 10, nihil sub sole esse novum, sed omnia pari modo gyraro, et tempore sibi a Deo præstituto oriri el occidere, ireque in orbem et abire. Unde vere. 1l concludit : «Non est priorum memoria: sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud cos qui futuri sunt in novissimo, p Nunc singula verba ad incudem revocemus, ct penitius examinemus.

Generatio hebraiee est "ni *dor,* a *rn *dur,* ¡d est duro, moror, vitam duco, item peregrinor, habito : quare *dor* idem est quod *duralio,* sæculum, peregrinatio, generatio, œtas, tempus vitæ, quo homo peregrinatur in mundo. Hinc *secundo,* per metonymiam *dor,* id est generatio et sæculum, significat homines illa ætate et sæculo viventes : item omnia quæ illo secolo oriuntur, accidunt, ct occidunt. Noster apte vertit generationem, ut notet rerum sublunarium tum corruptionem: quidquid enim generatur, idem corrumpitur, uti jam dixi; tum circulationem : generationes enim rerum quotannis cum sole innovantur, vaduntque in orbem. Denique unius generatio est alterius corruptio, ac vice versa unius corruptio est alterius generatio, ut ait Aristoteles. Hinc Foreriusin cap. x x x y iii *Jsaiæ* ad illa : « Generatio mea ablata est, n hebræum *dor,* id est *generatio,* derivat a nomine m *dor,* id est sphæra, circulus, pila; unde *dor,* inquit, seriem vit e significat; nam revolutionem quasi sphæricam notat : nostra autem vita tota in revolutionibus et m vicissitudinibus consistit in cap. un *Isaiæ,* vers. 8. *Dor,* inquit, Hebræis œtalem seu sæculum notat a volubilitate, quod ætas «fati et sæculum sæculo succedat, ut circulum videatur conficere. Nam, ul ait S. Augustinus in *Psal.* XXXVIII, ad illa : « Notum fac mihi, Domine, finem meum, el numerum dierum meorum quis est,» non sunt, sed transeunt dies nostri, a et momentis transvolantibus cuncta rapiuntur. »

Prœterit hebraice est *hotech,* id est vadit, ambulat; Septuaginta, neptarat, id *est proficiscitur, q. d.* In hoc mundo non sumus consistentes; sed ambulantes et viatores ; assidue enim proficiscimur tendimusque ad mortem, ac per eam ad immortalitatem. Hinc Arabicus, *discedit;* Syrus, *abit;* alii, *transit, labitur, q. d.* Humana et terrena cuncta accelerant iter, proficiscuntur, et quasi quopiam avolare velint, inducta jam pedibus talaria nectunt, abeunt, discedunt. Noster apposite vertit, *prœterit,* scilicet instar peregrini, qui lerras perambulat, obit, relinquit et prœterit. Omnes enim in hac vita peregrini sumus, et peregrinamur a Domino, atque, ul ait Apostolus : « Prœterit figura hujus mundi, » uti paulo ante dixi; quia mundus non habet substantiam consistentem, sed figuram praetereuntem et umbram fugacem, juxta illud Poetæ Christiani : « Prœterit una dies, nescitur origo secundi. »

Et Cicero, libro *De Senectute :* a Ætas praeterita, ait, quamvis longa, cumefiluxisset, nulla consolatione permulcere posset stultam senectutem; » quia, ut ait ibidem : «Tempus praeteritum nunquam revertitur. »

Et Virgilios, VIH */Eneid, :*

O mihi pretéritos referat si Jupiter annos.

« Terra autem in æternum slat. » Nonnulli per terram hic, æque ac *Genes,* xi, accipiunt materiam primam quæ eadem stat, id est substat rerum formis, ct generationibus tam prætercuntibus quam advenientibus. Ita Alexander Alensis, Bonaventura et Albertus. Verum hoc symbolicum et mysticum est. Constat enim ad litteram per terram elementum terne significari. Pro *æternum* hebraice est oSlp *olam* (unde lalinum *ohm),* id est sœculum, æternum; ac subinde non œternum absolute, sed respective, adcoque longum dunlaxat tempus significat. Unde nonnulli sic explicant : « Terra in œternum stat,» id est stabit lamdiu, quamdiu eam incolent homines, quamdiu vivent in ea mortales. Sic Horatius ait lib. 1, epuLlO:

Serviet æternum, qui parvo nesciet uti.

«Sœculum autem, ait Varro, spatium centum annorum (unde ludi sæcularos) ita dictum a seno, quod hoc sit spatium senescendorum hominum.» /Etcrnum tamen hic absolute accipi potest. Terra enim in œternum stabit. Ita S. Thomas, I part., *Quast.* X, art. 3 : « /Elernilas, inquit, vere ct proprie in solo Deo est, quia œternilas immutabilitatem consequitur, ut ex dictis patet. Solus autem Deus est omnino immutabilis. Secundum tamen quod aliqua ab ipso immutabilitatem percipiunt, secundum hoc aliquam ejus æternitatem participant; quædain ergo quantum ad hoc immutabilitatem sortiuntur a Deo, quod nunquam esse desinunt, et secundum hoc dicitur £cc/e. i, deterrà, quod in æternum stat; et sic œternilas angelis attribui potest, secundum illud *Psal.:* Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis. »

Pro *stat* hebraice est noy *amad,* id est stat, permanet, perseverat, firma ct stabilis est, instar •HDJ7 *ammud,* id est columnæ, quæ stat sub domo, illamque fulcit et sustentat. Sic cnim terra velut columna, ac velut centrum sustinet omnes elementorum ct coelorum orbes, totumque universum.

frn » 3c-cewbH Rursum huic loco proprie congruit a terra stat, » inquit Hugo Victorinos: «Ut venientes mittat, pertranscuntcs portel, discedentes recipiat.» Saloni us vero ; a Terra stat, inquit, accusatrix vestri effecta, in qua nefaria opera perpetrastis. » In die cnim judicii terra quasi testis, mula voce accusabit impips coram Chrislo judice, ac vindiciam de eis exposed, quod se puram a Deo creatam suis sceleribus polluerint, maculaverint, violaverint. Unde illud Psa/. x l ix , 4 : « Advocabit cœlum desursum, ct terram discernera populum suum.» Hinc Moses cœlum et terram in testes vocat sancitæ a Deo legis, et ab impiis violata) : « Audite, cœli, inquit, quæ loquor; audiat terra verba oris mei, » Deu/tr. xxxn, 1. Vide ibi dicta. Hinc Chaldœus hoc mystice sic vertit, *dixit Salomon rex in spiritu pruphetiœ : Generatio bona justorum abiit de hoc sáculo, propter peccata* generationis *pessima impiorum, quæ facturi sunt post cos; (erra autem in sœculum sœculorumstat, ut sustineat ultionem eorum quæ ventura sunt ín sáculo propter peccata filiorum hominum**

Hinc palet perperam nonnullos Judæos ccnsuisse to *stat* significare lerrœ æternitatem, quod illa increata sil ct steterit ab ælerno; quos recenset ct refutat R. Moses, lib. ll *Ductoris dubiorum,* cap. xlix; stare cnim significat permanere, quod scilicet terra, postquam a Deo creata est, perstet in æternum.

Igitur b *terra in œternum stat* significat *primo,* Terra in terram a sui creatione semper durasse, duraro, et duraturam in œternum, cum generationes lio- * * minum, animalium, rerumque omnium non durent, sed una prætereunte altera et altera continuo succedat. Hœc enim est antithesis inter generationes et terram, quod hœc perduret, illæ vero abeant et in terram redeant, ideo enim terra durat, ut generationum harum sibi assidue succedentium sit mater, materia, locus, receptaculum, et causa efficiens; dum plantis, animalibus ct hominibus veteribus cmorienlibus, nova germinat et producit. Omnia enim hœc sunt proles, fœtus et filii terne, ideoque inter se congeneres et quasi fratres, nipote terrigenæ cx eadem matre, scilicet terra geniti, quæ magna hominis est vilitas ct humiliatio. Hinc Empedocles dixit terram et aquam esse materiam generabilium corporum, ut farinam et aquam; aerem vero cl ignem efficientia magis quam accipientia esse, et vires prœslare magis quam corpora rebus generandis. Unde de iis subjicit Salomon : « Oritur sol cl occidit, etc. Lustrans in circuitu pergit spiritus. » Solis enim assecla est calor cl ignis.

Huc facit expositio *Cafenæ Patrum Græc.,* quæ hic Romæ exstat in Bibliotheca Sfortiana, ubi eam vidi ct legi, quæ sic habet : « Quæ a Deo facta sunt, eadem manent ut sunt; o terra nasci, m terram abire, eamdem stare terram, solem universam terram circumeuntem, rursus in eundem terminum recurrere, etc.; at in humanis sermonibus nugarum mullum, utilitatis nihil reperitur. »

Terra ergo est velut stadium moventium ct currentium, ideoque hebraice dicitur ps *ercls,* a *ruts,* id est currere (quod italico dicitur ruzzolare), eo quod ad ipsam fixam ct stabilem currant et ferantur universa tanquam in centrum ct quietam sedem, ipsaque sit velut stadium in quo decurrunt ab ortu ad occasum homines, æque ac animalia resque universa). Terra igitur in æternum stat, id est durat et permanet, nec prœteril, uti prælercunt generationes sæculorum, do quibus dixit ; « Generatio prœtcril, generatio advenit. P Hisce cnim terram, nipote permanentem opponit, dicens: «Terraautem m œternumstat,» id est permanet et considat, nec circa cœli orbes

rotatur nt sol, do quo por antilhesin subdit : «Oritur sol.» Undo Nuzianzcnus, *orat.* 4 ; «Terra, inquit, est quasi hypostasis generationum sibi succedentium, » quia iis substat, casque fovet et sustentat, El Orígenes, bom. 11 in *Numcr.,* ait angelos promovere animalium nalivitat-s, virgultorum et plantarum incrementa, quasi communes lerrœ mundique aurigas.

Hinc *un undo, -ñ stat* significat terrain non moveri, sed firmam cl immolatu consistere contra veteres quosdam philosophos, qui consuerunt cœlum quiescere ct forram moveri, quæ, foste Cicerone, lib. Il *Aradcm. (jurist.,* ct Plularchus, lib. ll *De Placitis Philos,* cap. xin el xv, foil olim senlenffo Nicolas Syracusii, Cleanthis Samii, Ecpharti V) (bagolici, Heracliti Pontici, ac hoc sæ-
fcrradi culo Nicolai Copernici. Ilinc plores philosophi
BuiV* censiieru dilani esse solidam, in caque habitare
cên»ue- homines. Audi Macrobium, lib. l *in Somnium*
mnt. *Sopionis : «* Denique illam (lunam) œlhercam terram physici vocaverunt, et habitatores ejus lunares populos nuncupaverunt; quod ita C'-sfl plurimis argumentis docuerunt. » EI Plato jn *Convivio,* lunam vocat cqeluni terrestre, et terram coelestem. Audi et Lactantium lib. Ill *De Falsa sapientia,* cap. ssii : « Xenophanes dixit intra concavum lume silam essa aliam terram, et ibi aliud genus hominum simili modo vivere, quo nos in hac terra vivimus. Habent igitur illi lunatici homines alteram lunam, quæ illis nocturnum lumen exhibeat, sicut fore exhibet nobis; et fortasse noster hic orbis alterius inferioris lerrœ luna sil. Puisse Seneca inter sloicos ait, qui deli-r bararci, utrumne soli quoque suos populos daret, etc. Sed credo, cator deterrebat, ne tantam multitudinem periculo (combuslionisasole) committeret. » Hucusque Lactantius. Edidit nuper ad hanc sententiam propugnandam opus *De Ahujneta* Guilielmus Gilbertos Anglos, et medicus Londinense, ubi lib. VI probare contendit terram esse velut ingentem magnetem, qui non tantum polos cœli rcspiciat, sed et proprios habeat polos, circa
Ennim cIIIOs rotetur quotidie et circumagatur 24 hora-
«ju rum spatio, idquç ad sui commodum, ut soili-
| cuU- ccl diversos cœli siderumque aspectus et influxus ad rerum generationes opportunos recipiaL
Minim. Rationes ejus frivolo.* sunt, scilicet *prima,* quod omnis generatio, inquit, non tam ex quiete quam ex modi fiat, sine quo universa rerum na-
s .,in. tura torpesceret; se *unda,* quod vires solis et lume generationes efficiant ; moveri ergo et rotari debet terra, ut illis se opponat, itaque eorum in-
P,<iua>. fluxus hauriat et suscipiat; *tertia* petitur ex terra motibus, quos crebro experimur: illi enim videntur promanare ex interiore terrai motu, qui totius terrestris globi spiritus commovet et exci-
Qiar- tat; *quarta,* quod ammalia ipsa non vivant •«ino
*“‘ motu cordis, iirteriurumquo motione et agitatione perenni : ergo ut terra viventium genitrix, similes motus ct agitationes habeat oportet.

Verum h®c sententia repugnat non solum phi- r -m
lo ophi is, sed et sacre Scriptura*, quæ hoc loco l<utor*
aliisque asserit terram stare, firmamque et immotam consistere, ut *Psal.* xcn, 2 : « Etenim firmavit orbem terre, qui non commovebitur. » Josué, cap. x, 12, imperans soli ut sisteret, et a motu quiesceret: «Sol, ait, contra G bion ne movearis, ct luna, contra vallem Aialon. Steteruntque sol et luna. » Sol ergo movetur, non terra. JEcdL cap. x l v iii, 26 : « In diebus ipsius retro rediit sol, et addidit regi (Ezechiæ) vitam, s puta quindecim annos vite. *Baruch m,* 32 : « Qui (Deus) preparnvil eam (terram) in æterno tempore, » hoc est, qui fundavit (hoc enim significat hebraice |13 *cun,* id est preparara) terram ut durci in œternum. *Psal.* xxui, 2 : « Quia ipse super maria fundavit eam, » scilicet terram. *Psal.* I.»Wil, 69 : « Et œdiffoavit sicut unicornis sanctificium suum in terra, quam fundavit in saxula.» *Psal.* cxviu, u0 : « Fundasti foiram, et permanet- » Similia sunt *Proverb,* m, 19; *Itant* u, 13 et 16; ▮/o/› XXXVIII, 4, 6 et 38. Huc facit quod S. Dionysius Areopagita, *Epist. ad Polycarpuus,* narrat in eclipsi, quæ contigit in Christi passione, lunam in plenilunio expositam soli, illico ad solem regressam se interposuisse inter solem ct terram, itaque fecisse eclipsin. Denique congregatio Cardinalium sub Paulo V, anno Christi 1616, dia quinta martii, presente Cardinali Uellarmino, ex huc Salomonis loco damnavit Copernici sententiam , quæ docet terram moveri.

Ad *primum* respondetur terram non torpere, «a pg.
quia assidue ab agricolis colitur, subigitur, ora- mom
tur, sari itur, etc., ut fruges et fructus proferat. Omitto ventorum flatus ac alterationcs caloris et frigoris, siccitatis et humoris, quos per quatuor anui tempora assidue suscipit terra : alterado enim est species motus, qui terram torpere non sinit.

Ad *secundum* respondetur solem et lunam mo- AI se-
veri, ut terre quiescenti influxus suos ad gene- taiJatu-
rationem necessarios imprimant. Causa cnim efficiens accedere solet ad mderiam, non materia ad causam efficientem. Agricola enim vadit ad agrum, non ager ad agricolam : faber vadit ad ferrum, non ferrum ad fabrum.

Ad forti u»n respondetur terne motus non oriri ex AI ter-
motu naturali lerrœ, sed ex ventis et exhalatio- Uaau
nibus intra terre viscera inclusis, qui, dum erumpere et sursum ascendere volunt, eam succutiunt ut exitum quærant.

Ad *quartum* respondetur animalia habere ani- A4 <i<ur-
mani, ideoque egere cordis et arteriarum agita- ,um'
tiono et pulsu; terram nutem esse inanimem, ideaque iis non egere, imo ea habere non posse. Qui enim hæc terre dat, animam quoque illi det oportet. Plura vide apud nostrum Christophorum Clavium in *Sphirra.* Vide et quæ de terra dixi *Genes, i, I.* Denique, audi S. Gregorium Thaumaturgum, qui paraphnisticc vertens, cl hunc ver-

sum cum scq. de sole, ventis et fluminibus connectons, et ex iis causas cur terra stet ita paucis assignat, vers.7 : « Res ipsæ, inquit, recte comparantur fluxui torrentium, qui in immensum maris profundum ingenti strepitu incidunt. Sunt tamen quæ eadem manent semper, qualia sunl nasci e tellure, verti in terram, eamdem perpetuo consistere terram; solem, cum totam terram circumeat, perfecto circulo ad eamdem recurrere exitus sui metam; item stare ventos totque ac tantos amnes se in pontum effundere, venlosque irruentes neque cogere illum suos egredi fines, neque ipsos suis aberrare legibus. Et ea quidem uti conducibilia nostræ huic vitæ sic fieri congruebat. »

Tirila. Rursum to *terra in œtemum stat* significat terram non super aquas stare et fluitare, uti consuere nonnulli philosophi et theologi, sed sub iis stare firmamque consistere. Nam Thales, qui post Davidem 500 fere annis floruit sub Cyro, « judicavit, ait Seneca, lib. VI *Natural, quaist.* cap. v, totam terram subjecto humore portari, innataro et sustineri velut aliquod grande navigium his aquis quas premit. » Et alii apud Plutarchum, lib. Ill De *Placit. Phil.* cap. xv, censent « terram aquis innatare instar platani foliorum, aut asserum, ideoque moveri. » Horum opinionem secuti sunt S. Athanasius, orat. *Contra idola;* S. Clemens, lib. Vili *Reccgnit.;* S. Chrysostomus in *Psalm,* cxxxv; S. Hilarius in *Psalm,* cxxxt; Eusebius in *Psalm,* xxiii; Procopius in Genes, cap. i. Porro Anaximenes, ait Plutarchus, censuit « terram vectari aeré, n cui incumbit, idque verisimile esse innuunt S. Basilius, Ambrosius et Damascenus, qui idipsum colligunt ex illo Job xxvi, 7 : « Qui appendit terram super nihilum. »

Verum utrumque confutat hic Salomon : rt enim *stat* significat terram firmam consistere, et substare aquis, aeri cælerisque elementis et coelis velili basin ct centrum universi.

îœmobilitâii» terrs roiuriilu‘ Ratio a priori est triplex, juxta tria genera causarum. materialis onim causa stationis et immobililatis terne est ipsa ejus opacitas densitas et gravitas, quæ exigit infimum mundi locum, ut cœlis et elementis cœteris magis diaphauis et levibus subsit, et substet. Omnia enim gravia tendunt deorsum, sicut levia sursum. Quod ergo gravissimum est inter elementa, infimum poscit locum : Fiaalte dnpiei. gravissima autem est terra. Finalis est duplex : prior, ut terra sit quasi centrum elementorum, cadorum et universi ; centrum enim debet esse in medio et imo circuli, ut æque distet a singulis circuli partibus. Rursum centrum in circulo est immotum : sic terra in medio mundi est immota; si enim ipsa moveretur, suumque centrum mutaret, lotus mundus pariter excenlricarelur, extraque suum locum moveretur.

Posterior est, ut terra substet hominibus, animalibus et plantis, eorumque generationibus praetereuntibus et advenientibus; hinc eadem firmaque consistat opurteL B. Alcuinus, sive Albinus Flaccus, præceplor Caroli Magni, Disput. cum Pipino *Caroli filio* : « Quid, inquit, est terra? mater Efficient crescentium, nutrix viventium, cellarium vito, devoratrix omnium, n Causa efficiens est ipse Deus, creator ct conservator universi, qui, velut Atlas mundum in vacuo sive nihilo sustinet, atque in mundi medio terram velut pilam in acre pendulam, sine ulla basi aut fulcro stabilem firmamque sustentat. Hoc est quod ait Psalles, *Psal.* cui : ci Qui fundasti terram super stabilitatem suam; » Aquila ct Symmachus, super *sedem suam;* S. Hieronymus et Chaldæus, *super basin suam;* melius alii, *super locum suum stabilem,* ut scilicet in centro suo stabilis et firma consistat. Unde S. Justinus, Quæst. CXXX *ad Orthodoxos* : a Sustinent, inquit, coelum æquæ, aquas terra, terram divinus nutus. » Sic el S. Basilius, homil. l *Ilexam.,* et ex co S. Ambrosius, lib. l *Ilexam.* cap. vi, quem audi : « Voluntate Dei immobilis manci, ct stat in sæculum terra secundum Ecclcsiastæ sententiam; et voluntate Dei movetur ct nutat. Non ergo fundamentis suis nixa subsistit, ncc fulcris suis stabilis perseverat, sed Dominus statuit cam, ct fundamento voluntatis suæ continet, quia in manu ejus sunt omnes fines terræ. »

Causa symbolica ct theologica est quod terra Theolosit sedes Dei, imo scabellum pedum Dei; decet sp- ergo eam esse immotam, nipote quæ sit thronus gloriæ, et scabellum immobilis et firmissimæ divinitatis. Eadem de causa cœlum cmpyrcum est immobile, quia ipsum est thronus glorine, in quo considet, et Beatis se ostendit Deus. Deed enim tam thronum quam scabellum throni divini esse immobile, ut Deum immobilem et judicem quietissimum repræsentet. Alqfle hac ratione mundus sive universum est mobile, ideoque ælernum: quia partes ejus extremæ, puta summa et infima, sunt immobiles, esto inter has medii orbes coelorum et elementorum rotentur ad tempus, propter usum hominum el animalium. Hoc est quod ait Deus, *Isaice* l x v i, 1 : « Hæc dicit Dominus: Cœlum sedes mea; terra autem scabellum pedum meorum : quæ est ista domus, quam aedificabitis mihi ? ct quis est iste locus quietis meæ? » Isaiam secutus Orpheus apud Clementem Alexandrinum, lib. VI *Siromat.,* ita de Deo canit :

> Ipse autem in magno constans el firmus Olyrnpo est :
> Aureus huic thronus est, pedibus subnixaque terra.

Ridiculum est quod de Philistione et Manete refert S. Epiphanius, *hæres.* 60, contra Manichaeos : Philistion, inquit, Humeriferum (Deum) confingens docet cum humero gestare universam terram, ct per triginta annos, lassato humero, in alterum humerum transferre, indeque terræ motus fieri. Addit simile de Manete parente Manichæorum : Luna, inquit Manes, augescit et decrescit ac deficit, dum impletur ab animis eorum, qui in cogitatione incredulitatis ipsius moriuntur. Deinde easdem animas aluna minore scuuha de-

ehi dicit, ct in solem assumi, atque in Beatorum sœnulum deponi. Hæ Epiphanis fuere fabulœ, Maoetis et Philistionis.

Porro huic stationi ct quieti terr® non officit terr® motus, quem subinde experimur, imo ipse confirmat id quod dixit, scilicet terram immotam consistere ex Dei voluntate et sustentatione. Inde enim sequitur Deum ad nutum, ut suam potentiam, vel indignationem in terrigenas ostendat, eosque sui metu percellat, terram ad tempus aliquod concutere, adcoque subinde totam terram quassare, eamquo e centro suo convellere, uti accidisse in terr® motu qui accidit in passione Christi, ad ostendendam indignationem necis Christi Filii Dei, censent Didymas in *Catena Græc.* in cap. IX *Job,* et alii, idque confirmant ex illo *Job* ii, 6 : « Qui commovet terram de loco suo, el column® ejus concutiuntur; » etexEcdi. cap. XVI, <8, et *Psal.* xvii, 8, etc.

Moim Rursum, graves philosophi et theologi censent hu*c stationi, sive consistenti® terræ non officere unde? motum trepidationis, quo eruditi mathematici opinantur moveri sive librari terram propler inaequalitatem partium ejus magis minusque gravium, ob summum æquilibrium centri; quia hic motus tam lenius et exiguus est, ut ab hominibus sentiri nequeat. Sicut ergo libra censetur eodem loco consistere, etiamsi ejus lances librentur, et ex inaequalitate ponderis nunc ascendant, nunc descendant, quia eo non obstante libra situm locumque non mutat : sic multo magis terra stat ct consistit eodem loco, etiamsi modice libretur. Imo ejus consistentia, inquiunt, in hac libratione consistit, sicut libræ consistentia in librattane lancium consistit. Hoc ut inlelligas, scito Tripiex oniruw. ^JP*CX *erra esse centrum : *primum,* rotunditatis terræ, quod est punctum medium in rotundo terræ globo, sicut centrum est punctum medium in circulo; *secundum* centrum est gravitatis terræ, quod est punctum in medio terræ, a quo omnes circumjcctæ parles terræ æqualiler quoad gravitatem distant, ita ut centrum non magis accedat ad partem unam, qu® levior sit quam altera, sed præcise in gravitatis partiumque æque gravium sit medio; *tertium* est centrum tolius universi, quod est punctum in medio terræ æqualiter distans ab omnibus partibus perisphæriæ, sive circuli ct circumferenti® cœlorum. Ilee autem tria centra subinde rcipsasunt diversa, el loco situque a se invicem distant, esto centrum gravitatis terr® semper nitatur et tendat ad centrum tolius universi, ut sit in imo sive infimo mundi loco; hunc enim velut sibi proprium appetit et exposcit. Ratio ergo jam diet® librationis terra; (æque ac libræ) est inæqualitas ponderum, qu® nunc in una lance vel parte terr®, nunc in alia majora sunt, ideoque nunc hanc, nunc illam partem degravant, ct impellunt ad centrum universi, sive ad punctum medium universi. <pidd ab omnibus perisphæriæ cœlorum partibus «qualiter distat. Ad hoc enim mundi centrum sua gravitate feruntur omnia gravia, totaque terra. Quare differt, ac subinde loco siluque distat, uti jam dixi, centrum rotunditatis terr® a centro gravitatis terræ, a quo omnes partes terr® quoad gra vitatem «qualiter distant : centrum enim gravitatis terr® est, vel esse appetit centrum mundi, centrum autem rotunditatis terr® est punctum medium terr®, quod nonnihil a centro gravitatis terr®, et consequenter a centro mundi distare videtur, quia terra in una parte gravior est quam in altera : habet enim plura onera et pondera, ut montes, rupes, mare, etc., in una parte, quam in altera : imo sœpe nova pondera accedunt uni parti, non alteri, ut cum mare in æstu unam partem terr® deserit ct ad alteram fluit, eamque occupat et degravat, ideoque tunc mutatur aliquatenus centrum gravitatis terræ, ac consequenter movetur et libratur terra motu trepidationis, quo sese agilat et librat, donec hoc novum centrum gravitatis suæ movendo se coeat, et quiescat in centro lotius universi. Hoc enim centrum universi præcise est punctum medium totius mundi, quod œqualiter ab omnibus orbium coelestium circumferenti® partibus, velut centrum in circulo œqualiter distat; unde ad illud omnia gravia tendunt, præsertim terra terreque partes omnes. Quocirca nonnulli insignes mathematici censent hanc terr® librationem esse veram causam aestus miris (non vero motum lun®, ulpole quæ noctu longissime abest, estque in alio hemisphæno, ita ut cum terra inter eam et mare interjecta sil, non videatur luna in mure posse agere, el causare æstum maris); dum enim libratur terra, mare ad partem terne m libratione humiliorem, utpote centro viciniorem fluit et accurrit; et quia in libratione nunc una pars terr® est humilior, nunc altera, idcirco mare in æstu ad unam partem terre fluit, in reciprocatione vero æstus ad aliam.

Verum huic sententi® obstat, quod hæc terre libratio pro varietate ponderum,accedentium huic parti vel illi, sit vaga et instabilis; æstus vero maris sil certus et stabilis. Addunt abi egregii mathematici, censentque hanc fuisse causam diluvii tempore Noe : nimirum quod Deus globum terr® tunc ita librarii, ut nunc ultra centrum universi eam depresserit, nunc eam super illud elevavit. Cum enim eam depressit, illico maria et aqu® omnes confluentes ad centrum universi, operuerunt totam superiorem superficiem terre, utpote depressam et centro vicinam : cum vero eam elevavit, maria et aqu® omnes refluentes ad superficiem terr® inferiorem, utpote centro universi viciniorem, eam operuerunt; itaque non simul, sed successive texerunt totum globum terra), ita ut in ea successive submersi sint omnes homines et animantia ubivis locorum. Nam sola pluvia 40 dierum, a Deo m terram immissa, non suffecit ad rain totam operiendam ac m** .2 ad hoc ut supra altissimos montes aqua emulerei

quindecim cubitis, uti dicitur *Genes.* vn ctvin. Verum boc de diluvio majori eget examine. Crc-tcrum, sententiam hanc de motu trepidationis terrai ita inter alios clare et solide e principiis geometri® probare conatur Gabriel Vasquez in I 11, tom. I, disp. 81, cap. ni, num.20: Pro ex-planatione, inquit, duarum difficultatum, notan-da est doctrina quædam Archimedis mathemati-corum facile principis; primum quidem terram et omnia gravia, qu® ipsi terr® innituntur, ita efflrere corpus unum quod allinet ad gravitatem, ut ponderibus suis librentur, sicut dixit Ovidius, lib. I *Metamorph.* in principio de ipsa terra: a Pon-deribus librata suis. » Terram autem et cælera gravia, qu® terne innituntur, ita gravitate sua ten-dere, et appetere conjungi centro individuo mag-nitudinis totius mundi, ut quamvis alteri corpori gravi innitantur, et ab eo detineantur, ne pene-trent et conjungantur cum centro, sua tamen gra-vitate perpetuo ad hoc conentur, ac proinde im-primant corpori sibi subjecto impetum, quo ni-tantur deorsum tendere, ac corpus sibi subjec-tum impellere, ut sibi ipsis cedat loco, quousque deorsum adeo se deprimant, ut sint conjuncta centro magnitudinis mundi. Ncque vero hoc so-lum efficit unum corpus in aliud, quo impeditur et delinetur; verum etiam partes ejusdem corpG-ris invicem conantur, ct se mutuo impellunt im-petumque imprimunt versus centrum mundi. Id quod in ipsa aqua conspicimua, cum gutta ali-qua in pulverem cadit : omnes enim ejus partes in modum orbis se contrahunt ct comprimunt. Deinde ex eodem notandum est terram ita esso in centro universi, ut nullo corpore nitatur, sed ponderibus suis ita æque libretur, ut centrum su® gravitatis, quod est indivisibile, penetret centrum magnitudinis totius universi, nec ultra tendere possit, sed ibi necessc sit quiescere. Nam, si hoc modo non quiesceret, ascenderet, et ex sc-ipsa a centro moveretur, quod est impossibile. Centrum quidem maguiludinis universi est punc-tual indivisibile æque distans ab ultima superfi-cie circuli, et orbis supremi ex omni parte; cen-trum autem gravitatis ipsius terr® est indivisibile illud, a quo si ducantur line® ad totam peris-pluetiam ipsius terr® per lineam rectam, est ecquale pondus ex ulraque parte. Et hoc centrum in omni corpore gravi ueeesse est reperiti. Cum igitur hoc punctum, quod est centrum gravitatis terrre, penetrat punctum magnitudinis totius mundi, terra quiescit. Cumque hoc conti um gra-vitatis latitudinem non habeat, sed reipsa indi-visibile sit, sequitur, si ex una parte terr® gra-vitas magis ponderet, mutari centrum gravitatis, et ita terram in eo statu quo antea erat, non con-quiescere. Nam impossibile est terram quiescere, nisi punctum centri su® gravitatis penetret, et re>pondeal puncto totius orbis; alioquin sursum mauerel. Sursum enim esse idem est, quod su-pra centraux magnitudinis universi quiescere; mutato igitur centro gravitatis, quantumvis par-va mutatio sit, terra movebitur motu quodam trepidationis, ut aliud punctum gravitatis res-pondeat, ct penetret punctum totius orbis, et ita rursus ponderibus suis æque ex omni parte li-brata quiescat. Porro gravitas terras ex una parto potest magis ponderare, cum antea non magis ponderaret, quam ex alia, vel quia ipsa ex alia parle gravior reddatur nativa sua gravitale per physicam aliquam mutationem, vel quia ci ad-jungatur corpus aliquod ; nam corpus illud in-nixum terr® gravitai supra ipsam , cique impe-tum imprimit, sicut et partes ipsius terra) sibi ip-sis innituntur, ct impetum imprimunt. Quare ex eo quod aliquod corpus ex una parte terr® con-jungatur, mutabitur centrum gravitatis, ct se-quetur motus trepidationis in terra, ut diximus ; et eo magis corpus illud ex illa parte ponderabit, quo majorem impetum imprimet terr® ; atque idcirco pars ilia terr® magis tunc gravilabit, ac consequenter pro eo tempore majori motu trepi-dationis terra movebitur, quia centrum su® gra-vitatis longius distabit a centro mundi, ideoque ad illud omni nisu tendet, ut in ilio quasi ultimo suo totiusque mundi centro conquiescat. Ita Vas-quez geometrice et præcise.

Verum hæc inæqualitas ponderum, ct conse-quenter inirqualilas gravitatis laterum terr®, tam modica est, si cum tam vasta terr® mole et globo comparetur, ut imperceptibilis et insensibilis sit. Deus enim ita aquam terr® opposuit, ut terra iu omni sua parle œquale quasi sustineat habcalque pondus; quare motus hic librationis et trepida-tionis terr®, si quis est, adeo modicus est, ut in-sensibilis sit. Quocirca physice loquendo, idem est centrum rotunditatis terr® cum centro gravi-tatis terr®, ac consequenter utrumque coit et con-sistit in centro totius universi, ut proinde vere dicat hic Sapiens : «Terra autem in ælernum stat,»» uti erudite docet noster Chrislophorus Clavius iu cap. i Sp/iœrœ.

rhyilci tritium terr* centrai» eUuni>u> et idem-

Tropologice Nyssenus,/<omi7.1,sic exponit, *tj.d.* « Stabiles estote et immobiles, » I *Corinth, xv,* 58. « In te inconcussa maneat temperantia, firma fi-des, immutabilis charitas, stabilis ct immobilis in omni bono statio, sic ut qu® est in te terra stet iu ælernum. Si quis autem avarus pluribus divitiis inhiat, et quasi mare quoddam immen-sam expandens cupiditatem, lucris non potest saliari, is ad mare quod hic est aspiciens, mor-bum curet;» utsicut mare omnes fluminum aquas recipiens non redundat, quia eas rursum foras per vapores, vel per fontes ct Ilumina immittit : sic pariter dives opes et lucra, quibus abundat, in pauperes effundat.

Terra ergo docet hominum constantiam et per- TropoU-severanliam in bono, contra omnes generationes persecutorum. 11® enim pradereunt, esto una al-teri succedat, ut hac ratione homo fidelis con-stanter teneat æternilatis ad quam aspirat (cujus

pariter symbolum est terra) imaginem Juxta illud S. Bernardi : a Si in prosperis non extollaris, neque in adversis deprimaris, sed eamdem animi constantiam tenoremque tenueris, eris quamdam œtornitatis tenens imaginem. » Idem S. Bernardus, serin. 2 *De* S3. *Petro et Paulo:* « Moses, *Deut.* xxxn, de quibusdam ait : Utinam saperont, et intelligercnt, ac novissima providerent ! In quibus utique verbis tria nobis video commendari, sapientiam , intelligentiam , providentiam. Arbitror sane tribus eas assignari posse temporibus, ut œternitalis quædam imago reformari videatur in nobis, presentía moderantibus per sapientiam, preterita per intelligentiam dijudicantibus, novissima providentibus ad cautelam. »

Aiiegorice- AIlegorice ergo terra representa! Ecclesiam in persecutionibus; tropologice, animam sanctam in tentationibus constantem; anagogice, Ecclesiam triumphantem et constanti ælernitate perfruentem , juxta illud Psallis : « Credo videre bona Domini in terra viventium. » Terra enim monentium estpalæstra certantium; terra viventium est regnum Sanctorum, ait S. Augustinus. « In terra moriendum spes mea Deus, in terra viventium porlio mea Deus, » ait idem in *Psalm,* cur.

Rursum terra in æternum stans est B. Virgo Maria, quæ semper in gratia stetit, adeoque Christo usque ad crucem ct mortem astitit, atque omnibus se invocantibus ope sua semper assistit. Ita S. Augustinus, lib. 11 *l)e Genesi centra Manichceos,* cap. IV : « Fons, inquit, ascendebat de terra, et irrigabat omnem faciem terre, id est dignitas terre, mater Domini Virgo Maria rectissime accipitur, quam irrigavit Spiritus Sanctus, qui fontis et aquæ nomine in Evangelio significatur, ut qualis de limo terre, talis homo ille fieret, qui constitutus est in paradiso, ut operaretur ibi, et custodirei, id est in voluntate Patris, ut eam impleret atque servaret. »

Vm.s. 5- Oritur sol, et occidit, et ad locum suum revertitur : iDiQUB renascens (Hebrea et Septuaginta, *oriens)* (1).

(1) herum mundanarum vanitas omnino in eo cernitur, quod earum varietas et vicissitudines m cumdcm orbem redeunt, ita ut nunquam res nova fìat.

Eleganter Hieronymus: «Sol iste, qui in lucem mortalibus datus est, interitum mundi ortu suo quotidie indicat et occasu. Qui postquam ardentem rutam Oceano junxerit, per incognitas nobis vias ad locum unde exierat, regreditur, cxplcluque noctu circulo rursum de thalamo festinus erumpiU n Huc illud Catulli, C'arm. V, 4 seqq. :

Solrt ocdd^rc et rrdirr possenti
Nobis, cam some) occidii brwii lux.
Nox est perpetui una dormicudx.

Hebraice est, *ct oritur sol ct occidit sol* (proprie *intrat,* scilicet Oceanum, et *exit), ct* Herum *ad locum suum an* helat,* uti *oriatur;* alii, ut velle videtur accentus, *ct* quidem *ad locum suum ubi anhelans.* festinus *oritur.*

Vers. 0. *II ad meridiem et se vertu ad septentrionem* ventus ; *se vertens, se vertens it tentus* (galbee, *tournant, tournant va levent),* el *super (* alii *secundum,* id t>l *in)* G. Gyrat per meridiem, et flectitur ad aquilo- Ver», e. NEM : lustrans universa in circuitu pergit spiritus, et in circulos suos revertitur. — Pro *ad lo* cum suum revertitur,* hebraico est qxTO *scoeph,* id Sol l- cst anhelat, anhelus tendit, inhiat, ardenter cu- enmw pit ; Septuaginta Oxo, id est *trahit;* Arabicus, *tra* heUt* hitur;* Aquila, *aspirat;* Symmachus et Tbeodotion, *recurrit.* Sol enim tanta velocitate rapitur ab ortu ad occasum, ut anhelare, et fessus anhelo spiritu ad occasum, quasi ad quietem rapi videaturJuxta illud *Psalm,* xvni, 6 : < Exnltavilut gipas ad currendam viam, a summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus: nec est qui se abscondat,> etc.; quod ad litteram de sole, allegorico de Christo et Apostolis per orbem evangelizando velocissime discurrentibus, cunctosque Dei fide illuminantibus, ejusque amore inflammantibus dicitur. Sol ergo est quasi gigas veloci cursu currens et anhelans, ac quodam modo attrahens ventum, seu aerem præ desiderio redeundi. Certe, oriente sole, frigidior quam ante sentitur aura, ait noster Lorinus. Chaldæus vertit, *in nocte respicit, et vadit per viam abyssi, et oritur cras ab eodem loco, in quo heri ortus est ;* alius, *A byssinorum* (id est ingentium et occultorum in adverso nobis hemisphærio locorum apud antipodes) *iter conficit.*

Loquitur de motu et cursu solis, non tam annuo, ut vult Theophilus Alexandrinus, eptsL 3 *Pas* chalí,* quam quotidiano. S. Hieronymus tamen, Hugo Victorious, Bonaventura, Lyranus, Hugo Cardinalis, Carthusianus, Cajetanus, Albinus, Thaumaturgus, Joannes Arboreus de utroque cursu interpretantur, tum diurno, tum annuo, etiam prima verba textus, ita Iit oriri sol cen-eatur, quando per vernale æquinoctium ingredieus ad nostrum populum consurgit ; occidere, quando exiens per autumnale ad inferiora descendit ; gyrare per meridiem (quæ sunt verba sequentia), quando iu hiemalibus signis commoratur; llecti ad aquilonem, quando in rcslivis, quæ polo boreali viciniora sunt, circumfertur.

Quærcs, quorsum hic solis ortus, occasus et c«r hit gyratio inducitur ?

Primo, hæc accipias plane ut sonant, quasi significet hic Salomon, vanitatem quamdam non Rexp. solum terre ct terrigenis, sed et soli cœli>que inesse, ut sil argumentum a minori ad majus, *q. d.* Soli ipsi et cœlis inest vanitas, id est instabilitas. Omnes enim assidue rotantur et gyrant, et vehit circulantes in orbem eunt et abeunt; quanto magis ergo homo et terrena omnia sunt vana ct instabilia, atque transeunt et evanescunt! Unde Didymus et Nyssenus in *Catena Græcor. :* « Hoc inquit, sibi vult : hujus universitatis naturam respiciens, sive quæ in sole, sive quæ in

circuitus suos redit ventus. Sensus: Ventus perpetuo ex alia cœli plaga iu aliam transit : tamen semper in yìm priores redit

mari, sive quæ in cœlo sunt consideres, tuam ipsius naturam inteUiges; nam quemadmodum solis hujus, sic et naturæ nostræ suus est ortus et casus, n Et S. Hieronymus : a Hoc autem, ait, idcirco dicit, ut doceat mutationibus temporum et ortu occasuque siderum humanam œtatem labi, et interire dum nesciat. »

etiodo. Secundo, potest hic versus referri ad generationem prætereuntem ct generationem venientem, vers. 4, ut significet rerum omnium circulationem, g. d. Omnia in mundo sunt circulantia atque in orbem eunt et redeunt : nihil ergo in eo est fixum et stabile, cui cor affigas. Antecedens probo, quia generationes gyrant et circulares sunt, dum assidue unaprætcrit, altera advenit. Sic pariter sol gyrat, dum oritur et occidit assidue; sic et venti et flumina. Atque inde concludit vers. 10, nihil sub sole esse novmn, sed omnia in orbem ire et redire. Porro, sicut in generationum circulatione, terra velut eamm omnium subjectum jugiter stat : sic in solis circulatione idem permanet sol, solisque motus, itus et reditus. Idem est de ventis et fluminibus, qui omnes labuntur in mare, illudque omnia excipit, nec tamen redundat.

Temo Ter/ío, nervosius hic versus accipi potest, ut sicut vers, præced. dedit causam materialem generationum , scilicet terram : sic hic earumdem det causam efficientem, cur scilicet generationes in terra sibi assidue succedant. Causa enim cstgyralio solis, qui nunc accedens suo lumine ver et calorem, quo herbæ germinant et animalia prolificant, adducit; nunc abscedens seque elongans hiemem aiTerl et frigus, quo planlæ et animalia arescunt et emoriuntur. Cum enim sol motu anhelo et irrequieto jugiter moveatur, locum mutet, hemisphærium alternet, necesso est pariter jugiter moveri res sublunares, quæ ab eo pendent, eorumque ortus et occasus alternare. Quare inconstantiæ et fugacitalis rerum terrenarum causa est inconstantia et fugacilas solis. Ita S. Hieronymus, Alcuinus et Nyssenus, quem audi : « Mortalium vita conteritur die diei succedente, annique partibus et conversionibus, solisque cursibus certis et definitis, nunc antecedentibus, nunc sensim recedentibus. »

Hinc sol hebraico ct chaldaicc dicitur tw sternes, id est minister, quod quasi minister subserviat Deo et naturæ in rerum generatione, quodque nobis operantibus minister, et quasi facem præferat.

Quarto. Qæir/o, nosier Pineda hunc versum refert ad antecedentem ignorantiam humanam, qua! notatur vers. 8. Ex astronomiæ enim scientia, quæ prestantissima et jucundissima est, nil aliud certius de illa haberi potent, quam quod sol cum cælcris sideribus oriatur et occidat, ac eosdem semper cursus repetat.

Denique Olympiodorus : « Certum, inquit, solis cursum disposilumque ostendit, ut nos ad illius contemplationem attollat, qui fabricatus est solem. Movetur autem sæculari motu, ut nonnulli arguunt ex verbis Esdræ ita dicentis : Magna est terra, et excelsum est coelum, et velox cursu est sol, ct vertitur in circulo coeli, et in una die ad locum suum revertitur, quasi dicat : Hic etiam sol, licet magnus, ad solem justitiæ comparatus, vanitas est. Mystico autem sensu ita intellige. Oritur sol in cordibus fidelium, dirigens adhuc proficientes ad ea quæ agenda sunt; sed et in ipsis occidit, quando altitudines sententiarum inquirunt , atque ita majus desiderium cognitionis illis accendit. »

Nola to renoscens, id est rursum oriens : ortus enim solis videtur ejusdem nativitas, quia sol ex aurora velut proles e matre nasci conspicitur, ct a rudibus existimatur. Unde ænigma : « Filia sum matris, eadem mox gignitur ex me ; » quod sicut dicitur de nive, quæ ex aqua gignitur et rursum in aquam resolvitur, sic etiam de sole dici potest, qui ex aurora ct die nasci videtur, ac vicissim oriens auroram et diem progignit. Imo nonnulli philosophi et poche censuere vere solem nasci ex ignitis vaporibus coeuntibus. Unde Lucretius, lib. V, auroram et solis ortum ita pingit :

> Æihcris auroram defert, et lumina pandit,
> Aut quia sol idem sub terras ille revertens
> Anticipat, cœlum radiis accendere tenlans:
> Aut quia conveniunt ignes, et semina multa
> Quæ faciunt solis nova semper lumina gigni.

Sic et Epicurus censuit solem in occasu interire ct in ortu renasci, teste Cleomede, lib. II.

Allegorice S. Chrysoslomus, hom. *De Turture,* Ali«gt tom. V : u Ortus est, inquit, nobis sol justitiæ rîce- Christus, de S. Maria secundum carnem genitus. Oriens quippe nomen est illi, *Zachar.* m, 6. Occidit vero, quando post crucem ad inferna descendit, ct ad locum suum revertitur ipso dicente : Cum exaltatus fuero, universos traham ad me, » *Joan.* xn. De hoc sole justitiæ et Malachias pronuntiat dicens cap. iv : ‹t In diebus illis orietur sol justitiæ, ct sanitas erit in pennis. » Ubi plura hac de re dixi. Christus ergo velut sol orlus est in nativilate, occidit in morte, rursus ortus, ct velut renatus est in resurrectione, inquit Olympiodorus : sol enim sua luce, splendore, calore, efficacia, vivificatione, symbolum est Dei et Christi, uti per mullas analogias ostendi *Isaiæ* xi.v, 1. Rursum S. Ambrosius in *Psalm.* civili, octon. <2 : a Oritur, inquit, sol justis, occidit autem injustis; oritur tranquillitati piæ mentis, occidit iracundiæ; unde ait : Sol non occidat super iracundiam vestram; hic potest colligi, quia iisdem orilur et occidit, quorum ct vilia sepeliat, ct illuminet gratiam; mortuus est enim peccalo, ut Deo viveret, hoc est, peccato sumus in illo mortui, ut Deo in perpetuum viveremus. Vide ipsum mysterium prrenuntiatiim : Et orilur, inquii, sol, et occidit, et in locum suum trahit, hoc ed quod ait

Dominus : Cum exaltatus fuero, omnia traham ad mo ipsum. Traxit enim ad se omnium studia, ut vel peccata nostra crucifigeret, vel bonum ingenium ad justitiam provocaret. Adverte quemadmodum trahat ad se : Pater, volo ut ubi sum, et Isti sint mecum. Et ad latronem ait : Hodie mecum eris in paradiso. Adverie quomodo omnia trahat. Exaltatus est in cruce, et totus credidit mundus. »

Tiopolo- Tropologice, licet sol splendidissimum sit mundi plastrum, a coeli oculus, temporum rector, siderum dux, vil® dator, animantium pater, » ut ait S* Nazianzenus, orat. 2 *De Theolog.,* et « expressa cutura? divin® bonitatis imago, » ut ait S. Dionysius, cap. iv *De Divin. Noniin.,* tamen die ipse vanitatis rriûio. quoque est speculum et exemplum : *primo,* quia instabilis est semperque rotatur, orilur et occidit, idque quotidie et celerrime : nam quotidie totam terram circumit; quare ad vivum repræsental brevitatem, ortum, occasum et interitum vit® human® : sol enim continuo et velocissimo suo motu describit, definit et numerat horas, dies, menses et annos vitæ nostræ. Ita S. Hieronymus, Nyssenus, Olympiodorus et alii.

Secondo. *Secundo,* sol inconstantissimusest, dum singulis momentis locum et regionem mutat, ac vicissim singula zodiaci signa percurrit; quare inconstanti® human® est symbolum, ac nominatim représentai inconstantiam et circumrotationem concupiscenti®, ut habet textus Græcus, *Sap.* iv, 12. Ita R. Haccados apud Galatinum : « Quamvis sol, inquit, cœlestesque orbes irrequietis motionibus super suos axes volvantur, nihil novi, nihil perfectionis comparant : non aliter sane qui ad suas appetitiones habenas laxant, et iisdem veluti versatilibus suarum concupiscentiarum axibus circumrotantur, nihil commodi bonive nanciscuntur. Natur® itaque appetitionibus ct animi motionibus inservire, inutilis prorsus vanitas est. »

Tertio. *Tertio,* sol subinde altissime elevatur, ac in meridie coruscus refulget; sed illico descendit, lucemque et splendorem nobis minuit, cumque plane in occasu perdit : sic pariter homo subinde ad altos honorum gradus, celebritatem et gloriam attollitur; sed mox vertente rota fortun® deprimitur, ac sæpo in vita, semper in morte omne ijus decus perit et occidit. Ita Nyssenus. Disce /rgo a solo modestiam, ac « in die bonorum meteor esto malorum, et memento paupertatis in tempore abundanti®, » ut monet £cc/i. cap. xviii, 23; sol enim vespere tenebras patitur, imo abscedens eas inducit. Nam, ut ait Plinius, lib. Il, cap. x, liquet, a non aliud esse noctem, quam terr® umbram. » Umbra autem et tenebr® obscuritatis ct adversitatis sunt typus. Rursum sol interjectu lun® patitur eclipsin, qu® defectus et felicitatis human® est typus. Denique Plinius, lib. Il, cap. xn : « Quis, ait, cernens statos siderum labores, non su® necessitati mortalis genitus ignoscat. »

Quarto, sol licet multis beneficus, aliis famen (Mrt* est maleficus, quia nimio calore arefacit et exurit : quocirca sol, quo « exorto æstuaverunt, et aruerunt » bona Dei semina et virtutum germina, est diabolus ejusque tentationes, uti exponit Christus, *Mare.* iv. 6, 15 et 17, ac ibidem S. Chrysostomus et Nazianzenus, *orat.* 1.

Quinto, in Hebræo repetitur tau conversivum, Qaioic, id est quod præterita vertit in futura. Unde sic ex Hebræo ad verbum cum Pagnino vertas, *et orietur sol, et ingredietur,* sive *occidet sol;* ubi to *et* auxesim habet, et significat solem totum esse in eundo ct redeundo, idque continue et constanter (futurum enim Hebræis significat continuationem et constantiam). Rursum pro *revertitur* hebraica est *anhelat,* qu® omnia symbolice significant hominem suis cupiditatibus abreptum, totum in n* ferri, præleritorum et futurorum oblitum; iis enim ardens incitatissimo in eas cursu rapitur velut aestuans ct anhelus. Hinc vulgus putat solem a bobus trahi, qui vespere fessi et anheli, in occasu solem secum ad stabulum ducant, ut ibi simul quiescant, uti refert Plinius, lib. II, cap. xcviií, de iota et Seneca, lib. IH *Natur, queest.* cap. xxvi. Poet® vero fabulantur solem vespere anhelum in mare se immergere, ut eo refocilletur et refrigeretur, teste Strabone, lib. 1. Hinc illud Catulli, lib. II :

> Solis anhelantes abluit amnis equos.

Et illud Virgilii, lib. XII *Æneid. :*

> Orta dies, cum pri num alto se gurgite tollunt
> Solis equi, lucemque elats naribus etflant.

Et illud Boetii, lib. III *De Consol. :*

> Cadit Hesperias Pbœbus m undas,
> Sed secreto tramite rursus
> Currum solitos vertjt ad ortus.

Verum enimvero idem sol homini magis veri- Soltypni talis veræque virtutis, quam vanitatis et vitii est schema ct exemplum : *primo,* quia cœleslis do- m cct hominem cofleslia cogitare clamare; *secundo,* quia sua luce docet eum opera lucis, id est virtutis, operari, *Ephcs.* cap.v, 8; *tertio,* quia ingenii Tertio, sua velocitate, eaque continua et ejusdem semper tenoris, docet hominem ad labores debere esse impigrum et infatigabilem, ut in iis eodem semper tenore perduret; *quarto,* quia suo calore, quo omnia vivificai, docet hominem charilalem ct zelum, quo spirilo apostolico prædilus omnes ad Dei amorem inflammet; *quinto,* ab occasu re- Qaiuto. diens ad locum suum, id est orientem, *scoeph,* id est anhelat, hoc est summa aviditate, concitatione rapidissima, et ardentissimo desiderio fertur et rapitur, anhelitu velut attracto, eorum more, qui aliquo celerrime contendunt, aut citum alicuius operis finem consequi volunt. Hic solis anhelitus docet hominem labore fessum, vires animumque meditatione et oratione, qua gratiam Dei attrahimus, innovare i ut per innovationem spiri-

tus acuat desideria pia, novaque opera continuo novo animo, novo fervore et ardore ordiatur. Ut mysticus ergo sol nunquam zodiacum, id est institutum tuum exeas, et per illum discurrens, omnes vitæ exemplo illuminare contendas. Jam te per orationis exercitationes, supra res corruptioni obnoxias effer. Jam per honestas .actiones te proximis subjice ; sed postquam per aliquod tempus laboraveris, ad locum tuum, id est ad quietem propriæ inspectionis et emendationis revertere. Dicanimæ tuæ singulis mensibus : « Convertere, anima mea, in requiem tuam : quia Dominus benefecit tibi, » *Psalm,* cxiv, 7. Ubi nota Orientem vocari, « locum suum, » quia solis proprium : sive quia in Oriente a Deo creatus est sol, ut vult Severianus ; sive quia in Oriente oritur et quasi nascitur. Locus enim nativitatis vocatur suus et proprius. Orientem ergo vocat quasi solis el diei incunabula: sive quia sol, nb Oriente declinans el occidens, semper Orientem repetit, ibique renascitur; sive quia in Oriente primo se videndum exhibet, nobisque apparet pulcherrimus, scilicet roseus, auricomus ct flammeus, lino facit illud *Psalm.* xvm, quod paulo ante citavi : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam, » quod ad litteram de sole dicitur, allegorico de Christo et Apostolis. Unde S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* quæ est in laudem S. Basilii, eum soli comparans : a Laudatur, inquit, apud Davidem solis pulchritudo et magnitudo, et cursus et celeritas, ct vis ac facultas; quippe qui sponsum splendore, gigantem magnitudine referat, ac longe latcque progrediendo Untara vim habeat, ut ab extremis extrema æque collustret, nec locorum intervallis ipsius fervor ullo modo minuatur. Basilio autem pulchritudo virtus fuit, magnitudo theologia, cursus perpetua virtutis agitatio, per quotidianos accensus ad Deum ferens; potentia, doctrina semen ac distributio. Itaque no hoc quidem mihi dicere verendum est, in omnem terram sonum illius exiisse, atque in fines orbis terreo vim illius verborum; quod de Apostolis Paulus dixit a Davide mutuatus. »

Denique sol videtur quasi quidam corporum deus, cum ipse omnibus corporibus summe emineat, et cumulum omnium bonorum impertiat; hinc jure optimo vocatur (quia revera est) fons omnis corporalis boni, quia nihil est in corporibus sibi subjectis, quod ab illo tauquam a fonte non effluat. An bonum est vila? sed sol omnia corpora vitæ capacia vivificat. An bonum est salus? sed suo motu mortalibus salutem affert. An bonum est diuturnitas? sed omnia conservat. An boùurn est augmentum? sed omnia disponit atque gubernat. An bonum esi pulchritudo? sed omnia suo splendore condecorat. \n bonum est voluptas? sed sua venustati oculos mirifice recreat. Dulce enim lumen, ut est apud Ecclesiasticum, et delectabile est oculis videre solepn. Ipse est qui terram fertilem reddit plantis, metallis, animalibus. Ipse aquam fecundat piscibus. Ipse aerem suo splendore quasi veste condecorat. Ipso lunam, stellas et omnes orbes coelestes illuminat. Denique a supremo coelorum usque ad infiina terrarum viscera, omnia suo influxu replet, fovet atque tuetur. 0 pulcherrima imago Christi meit o formosissimum vestigium ducis mei I laudo eum qui in te posuit hibernaculum suum; glorifico cum qui te tam decorum, tam agilem, tam fortem, tam admirabilem creavit, ul in te atque in tuis effectis suam mihi eximiam charilatcm ostenderet.

Esto et tu, o Christiane, instar Christi, perinde CbrUtfc. ac si ab eo relictus, imo factus esses sol mundi. n'!' lit Futurus es sol in cœlo; nam «justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum, » *Malth.* xnt. Esto ergo et sol in terra, sol in contemplatione, sol in actione, sol in foro, sol in schola, sol in templo, sol m mensa, sol in cubiculo, ut omnes illumines, accendas, vivifices. Hæc et plura noster Alvarez de Paz, lib. Ill *í)e Natura perfect,* part. Ill, cap. XXVIII. Sic sol oriens fuit S. Franciscus Xaverius. « Gyrat per Meridiem, et flectitur ad Aquilonem. » Ilebriea, *vadetis ad Meridiem, ct circuiens ad Aquilonem;* Septuaginta, *vadit ad Austrum, et gyrat ad Aquilonem;* Syrus, *abit ad Meridiem, et circuit ad Aquilonem;* Symmachus, *vadit ad Meridiem, et circumit ad Boream;* alii, *declinat, circumdat,.deflectit, convertitur ad Septentrionem ;* Chaldæus, *vadit per omnem plagam australem, in aequinoctio aprilis, et in solstitio junii ; circuiens per gyrum pergit spiritus ad plagam septentrionalem in aequinoctio Septembris, el in solstitio decembris egreditur ab exitu Orientico mane, et ingreditur ad ingressum Occidentico in vespere.* Censet ergo Chaldæus hoc versu notari quatuor solis annique tempora, puta duplex æquinoctiura, et duplex solstitium, scilicet reslivum ct hibernum.

Nonnulli censent id dictum juxta sententiam quorumdam veterum, qui, teste Aristotele, lib. II *Meteor,* cap. i, putabant totum mundum secundum septentrionalem partem in sublime assurgere, secundum meridionalem vero demissum esse non solum in cadesti, sed etiam in terrestri globo. Quare solem terram non circumcirca circuire, sed per diem Meridiem dunlaxat obire, noctu vero deflectere ad Septentrionem, ut sub ejus gibbo lateat ct occultetur. Confirmant ex illo *Isaia* XIV : « In cœluin conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis,» quasi scilicet Aquilo excelsior cœli pars sit. Verum hæc omnia repugnant astrologiæ, theologiæ et S. Scripturio, qua? docet orbem esse rotundum, ac proinde Septentrionem non esse alliorem australi parte, adeoque solem et coelum plane in orbem rotari, ac toturn lerræ globum quaquaversum circuire el circumambulare.

Ilursum alii dicunt solem quotidie moveri per Meridiem, cum movetur ad meridianum : cum

enim ad eum pervenit, est meridies; cum vero cum transit ab coquo recedit, declinare videtur ad Aquilonem. Sed errant, quia aliud est meridianus, qui dlicit meridiem; aliud Auster, sive plaga mundi meridionalis. Zodiacus enim oblique et laferaliter secat meridianum inicr Austrum et Aquilonem; quo fit ut sol decurrens zodiacum et transiens meridianum, nunc vergat et pergat ad Meridiem, nunc ad Aquilonem , juxta signa meridionalia vel australia, quæ obit et percurrit, uti ad oculum videre est in spbæra.

Solmrrit i'r _ <t vpìi* lonem.

Explosa ergo utraque bao sententia, potest hic locus accipi dupliciter, scilicet *primo,* de motu 80^8 quotidiano; de illo enim dixit: a Oritur sol, ct occidit, » g. *d.* Sol dum ab ortu movetur in occasum, gyrat ad Austrum ct flectitur ad Aquilonem ; *secundo,* de annuo, de diurno et quotidiano accipiunt S. Gregorius Thaumalurgus, Nyssenus, Hugo, Lyranus, Valesiuset Tilclmannus, *De Annuo ;S.* Hieronymus, Olympiodorus, Theophilus, episf. 3 *Paschali;* Cajclauus, Pineda et alii. *Primo* ergo de quotidiano sic exponit Lyranus ct S. Thomas scribens in cap. xxxvii *Job :* Per Aquilonem, jQquiun^ ¡ntelllgit nostrum hemisphærium, quod respicit polum arclicuin sive septentrionalem; per Austrum vero intelligil hemisphærium oppositum, in quo sunt antipodes, quod respicit polum antarcticum sive australem, *q. d.* Sol oriens in nostro hemisphærio árctico per illud movetur ad Austrum, id est, tendit ad hemisphærium antarcticum, puta ad antipodes; quo cum pervenit, rursum flectit ad Aquilonem, id est tendit, reditquo ad nos, nostrumquo hemisphærium quodest sub polo árctico. Verum sol gyrat proprie per Meridiem in nostro hemispherio, dum nobis exhibet horas meridianas. Meridies ergo est in nostro horizonte, et pars nostri hemisphærii; quare per Meridiem non mtelligit polum antarcticum ct antipodes.

Primo, quotidie.

«ilii qui* hAinhni ,Mcoc4u-

Quocirca magis prœcise et apposite respondet pranciscug Valesius, *De Sacra phil.* cap. 1 x ii, hunc sohs gyrum ab Austro in Aquilonem verum esse, verequo apparere iis qui habitant sub tropico cancri (non vero iis qui habitant sub æquinocliali in spinerà roela), uti habitant Hali, Hispani, Syri et Palæslini, apud quos hæc scripsit Salomon Illi enim cum habeant sphæram obliquam, hinc oblique cis movetur sol gyrando ad Austrum, indeqiu» flectendo ad Aquilonem. «Obliqua enim cl fiarla linea per Austrum pergit ad Boream, cl ita ad Orientem revertitur, n ait S. Hieronymus. Idquo Vjdesius hac ratione Mathematici demonstrat : Nam quacumque die convertii homo faciem ad eam parimi qua oritur sol, el inde ducens per suum zenith lineam, describat circulum magnum, et imaginatione seed mundum in duas partes æquales, eam mundi medietatem ad quam spectabit sua dextra vocabit Meridiem , ad quam sinistra Septentrionem aut Aquilonem, quia habebit polum a sinistris, et a dextris meridianum motum solis : quotidie antem sol postquam gyravit per Meridiem, intersecans illum magnum circulum (qui est linea longitudinis) flectetur ad oppositam codi medietatem; quare flectetur ad Aquilonem. Intersecare autem eam lineam quotidie constat, quia sol cum fertur per aequinoctialem, describit magnum circulum; duo autem circuli magni non possunt non intersecare sese per medium; cum vero recedere ab æquinocliali non poscit sol, nisi per triginta gradus, et obliquitas sphæræ dictis in locis major sit (quod elevatio poli ab horizonte indicat), fit ut nunquam percurrat sol circulum, qui non intersecet circulum illum magnum, etsi non per medium et in parles æquales. Si autem intersecat, certe flectitur antequam perficiat diurnum motum ad oppositam medietatem, et quæ spectat ad Aquilonem. Verissime ergo sol ex quo nascitur gyrat per Meridiem, et deflectens ad Aquilonem redit in locum suum.

Causa ergo cur habitantibus sub tropico cancri, sol, dum est in signis borealibus, videatur declinare ad Austrum, indeque reflecti ad Aquilonem, e>t obliquitas silus, æque ac zodiaci. Cum enim habitent in obliqua sphæra, hinc magis obliquum habent zodiacum, in quo perpetuo movetur sol, qui proinde circulando eis videtur obliquare cursum, nec directo motu, sed obliquo gyrare ad Austrum, inde regyrare ad Aquilonem, dum tendit ad occasum. Hanc obliquitatem innuit vox *gyrat,* cl hebraice 3NTO *soeb,* id est circuit. In obliquitate enim sunt gyri, flexus et circuitus, quibus sol oberrat. Cum enim zodiacus oblique secat æquinoctialcm, a>que ac meridianum, qui meridiem nobis efficit, ita ut pars ejus superior, ubi nobis oritur sol, tangat tropicum cancri, vicinaque sit circulo árctico, qui polum arcticum sive Septentrionem respicit; inferior vero ejus pars tangat tropicum Capricorni, vicinaque sit circulo antarctico, qui polum antarcticum sive australem respicit. Hinc fit ut sol oriens nobis m tropico cancri, dum est in signis borealibus, videatur mane ferri a septentrionali oriente ad meridianum, id est ad Meridiem, ac deinde declinare ad Aquilonem, ut tendat ad occasum: videatur^ inquam, illi, qui sub verticali circulo, quem meridianus in meridie secat, consistit facie versa ad solis ortum; idque lacii tum obliquitas situs et sphæræ, tum curvatura circuli zodiaci et circulationis in motu solis. Ilie enim post meridiem curvatur, flcclilurquo a meridiano ct meridie, ac magis accedit vergitque ad Aquilonem, ut pergat ad occasum; zodiacus enim in quo per suam lineam eclipticam semper movetur sol, a tropico cancri qui respicit Septentrionem. oblique lendit ad œqualorem, ct ad meridianum, eumque oblique secat; quo facto obliquo regyratur ct reflectitur per Aquilonem in occasum, ubi sol occidit, dum, ul dixi, obit signa borealia.

Valesio accedit noster Christophorus Claviusin

Spharam de Sacrobosco, cap. il, pag. 145, ubi docet partem australem et borealem, sive Meridiem et Septentrionem tripliciter posse accipi respectu trium circulorum, scilicet zodiaci, æquatoris et circuli verticalis, qui scilicet utrumque polum ac zenith, id est verticem capitis nostri transit, secatque hemisphærium nostrum in duas partes, australem, quæ est ad Austrum, et borealem, quæ ad Aquilonem vergit; atque tertia hæc acceptio borealis et australis valde servii horologiis. Audi Clavium : « A tribus circulis, scilicet xodiico, equatore et verticali proprie dicto, tripliciter spbæra ab astronomia dividitur in hemisphaerium boreale cl australe, etc. Ex hac acceptione verticalis efficitur, ut sol in signis borealibus decurrens, juxta ejus ortum et occasum dicatur Septentrionalis; reliquo vero dici tempore ante ct post meridiem, Meridionalis vocatur. » Hunc sensum de motu solis diurno el quotidiano exigere videtur versio Vulgata, quæ habet, *gyrat per meridiem,* esto Hebræa et Septuaginta habeant, *vadit ad Meridiem.* Unde

synodo, io motu tM00‘ *Secundg,* potest hic locus accipi de motu solis annuo,"sive de accessu et recessu solis inter tropicos cancri et Capricorni, ut sicut per *soZ oritur, et sol occidit;* expressit motum solis diurnum, quo quotidie juxta motum primi mobilis per duodecim horas diei ab ortu fertur in occasum : ita per *ngyrat per Meridiem,* vel, ut hebraice est, *ad Meridiem, et flectitur ad Aquilonem,* exprimat motum solis annuum, *q. d.* Sol a tropico cancri gyrat ad Austrum et Meridiem, id est ad tropicum Capricorni, qui australis est, quia respicit polum antarcticum sive meridionalem; quo cum pervenit, rursus flectitur reditque ad Aquilonem, id est ad tropicum cancri, qui respicit polum arclicum, sive borealem et aquilonarem. Sol enim inter hos duos tropicos semper movetur, cumque utrumque circumivit, annuum suum cursum circulumque explevit. Nunquam enim sol hos duos tropicos excedit, eo quod hi duo tropici conti* neant terminentque zodiacum, in quo semper movetur sol. Quare sol, dum est in tropico cancri, obit sex signa æslivalia (quæ tamen mathematici vocant Borealia, eo quod polum arcticum sive borealem respiciant, ait Clavius in cap. n *Sphœræ,* pag. i 12), quæ sunt : Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo; Arietem ingreditur in martio; unde 21 martii facit æquinoclium ubique fere terrarum. Hisce sex decursis ingreditur tropicum Capricorni, coque obit sex signa hiemalia (quæ tamen mathematici vocant Australia, eo quod polum antarcticum, qui australis est, respiciant), quæ sunt : Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pieces; quibus dec arsis, cursu annoque expleto redit ad tropicum cancri, ejusque sex tigna æstiva jam dicta, itaque novum orditur cursum ct annum. Libram ingreditur sol in Septembri; unde 21 Septembris facit æquinoctium autumnale.

Sol igitur gyrat per Meridiem (Hebræa, *ad Meridiem;* Septuaginta, *ad Notum,* id est ad Austrum), et flectitur ad Aquilonum, — dum a tropico cancri qui Aquilonem respicit, obit semicirculum zodiaci illi tropico objectum, sexqueejus signa æslivalia, ac per ea decurrit tendilque ad tropicum Capricorni ; hic enim spectat ad Austrum, id est ad polum Antarcticum sive Australem, quo cum pervenit, rursus flectitur et regyrat ad Aquilonem, id est ad tropicum cancri, qui respicit polum Arclicum sive Aquilonarem. Rursum noster Pineda rò *per Meridiem,* quod habet Vulgata, exponit, *q. d.* A Meridie vel trans Meridiem, vel ultra Meridiem. Forte planius sic exponi posset : « Sol gyrat per Meridiem, » id est per signa æstivalia, quæ magnum Meridiem et æslum afferunt, ita ut sex signa tropici cancri jam recensita ab Ecclesiaste vocentur Meridionalia, quia æslivalia (esto a mathematicis contrarie vocentur Borealia, qui respiciunt polum Arcticum sive Borealem, uti paulo ante dixi), ac vice versa sex adversa signa Capricorni vocentur ab Ecclesiaste Aquilonaria, quia hiemalia el frigida (esto a mathematicis vocentur Australia, eo quod polum Antarcticum sive Australem respiciant). Hebræum enim TH *darom,* æque ac latinum *meridies,* siepe notat plagam œslivam et calidam : talis enim est in Meridie; Aquilo vero hiemalem et frigidam, talis enim est Aquilo.

Denique mulli et graves auctores, qui censent mundum a Deo creatum in Septembri ; tum enim tempus est fructuum, quos initio mundi creatos fuisse patet ex pomo vetito, quod comedit Adam (esto alii non minus probabiliter censeant mundum creatum in vere, cum omnia florent et amœna sunt,puta 25 die martii, quo die incarnatus et post 34 annos mortuus est Christus, ut hoc eodem die mundus a Deo creatus, a Christo recreatus et redemptus sit, uti dixi *Genes,* i, et in *Chronotaxi,* quam Actis Apostolorum præfixi ad annum Christi 34) : hi, inquam, qui mundum in septembri conditum volunt, sic exponunt, *q. d.* Sol cursum suum orditur in septembri, ac a gyrat per Meridiem,» id est, decurrit per sex signa australia mathematicorum jam recensita, quæ sunt in tropico Capricorni : quibus decursis, « flectitur ad Aquilonem, » id est, decurrit per sex signa borealia, quæ sunt in tropico cancri. Hi ergo censent initium anni vulgaris primitus fuisse septembrem, licet postea tempore Mosis, Deus sanxerit ut primus mensis sil Nisan, id est martins, vel apnlis, eo quod ille sit Paschalis; unde ab eo jussit Hebreos annum suum ordiri, *Exodi* xn, vers. I et seq., quos postea Romani secuti sunt, donec Julius Cæsar statuit ut annus inchoetur a januario; quod in honorem nalivitaliset circumcisionis Christi secuti sunt Christiani.

Igitur hac phrasi, a gyrat per Meridiem,» id est versus Meridiem sive Austrum, « et flectitur ad Aquilonem, » significatur cursus solis annuus

Inter duos tropicas, cancri scilicet et Capricorni. Sempcr enim sol rnovelur a cancro in Capricornum, et a Capricorno in cancrum : ab Aquilone in Austrum, ct vicissim ab Austro in Aquilonem.

Summa, Ecclesiastes notat hic duplicem raotnm solis, scilicet *primo,* communem et diurnum, quo motu *primi mobilis* quotidie movetur ab ortu ad occasum, ct inde redit ad ortum; secundo, proprium et annuum,quo spatio unius anni successive percurrit zodiacum in sua linea ecliptica, cujus una medietas declinat ab a quatore ad Austrum, altera ad Boream sive Aquilonem. Sic ergo sol una parte anni movetur a Borea ad Austrum, tuneque dicitur Borealis; altera ab Austro ad Boream, tuneque dicitur Australis. Movetur a Borea versus Austrum, cum percurrit semicirculum zodiaci ab ariete per cancrum usque ad libram, hoc est a marlio usque ad Septembrem, quo tempore percurrit sex signa borealia jam dicta. Movetur vero ab Austro in Boream, dum percurrit alterum zodiaci semicirculum a libra per capricornum usque ad arietem, quo tempore obit sex signa australia, quod facit in septembri usque ad martinm. Breviter vult dicere Ecclesiastes solem proprio annuoque cursu nunc moveri ad Austrum, nunc ad Aquilonem, sicut motu diurno movetur ab Oriente in Occidentem, itaque successive obire, lustrare, fecundare omnes mundi plagas. Nominat Austrum prius, quia australis pars mundi dignior est, suavior, calidior et fecundior boreali : vult tamen duntaxat dicere solem successive nunc moveri ad Austrum, nunc ad Aquilonem, imo nunc per Austrum, nunc per Aquilonem, nec curat an prius ad Austrum, num prius ad Aquilonem moveatur. Hæc videtur genuina et solida, juxta sensum et phrasim mathe-

Scopui malicorum, hujus loci expositio. Porro Ecclesias-
*cs dicit h°c fine et scopo, ait Pineda, *q. d.* Non contentus sol motu unius hemisphaerii diurno, alias etiam coeli oppositas plagas tentât et percurrit, sed non ideo quidquam majoris quietis, aut felicitatis adeptus ex annuo labore quam ex quotidiano, nihil in Meridie aut Aquilone amplius inveniens quam in Oriente aut Occidente. In quo repraesentatam vides cordis humani inconstantiam, et illam veluti innatam loca mutandi, ac novas semper stationes expetendi cupiditatem, ut melius habere possit, ac lucri aliquid feliciorisve conditionis adipisci; sed frustra, locus enim cupiditatem non minuit, nec internas passiones animo exuit, sed potius exulcerat, et molestias adauget, juxta illud : a Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt. » Vide S. Basiliûm, epist. I *ad Gregor. Theol.,* et Senecam, *epist.* 28, qui egregie idipsum probat ex Socrate, Virgilio, Flacco; ac eumdem Senream, lib. *De Tranquillitate vitee,* ubi inter alia, lib. I, cap. xn, citat laudatque illud Democriti : «Qui tranquille volet vivere, nec privalim agat multa, nec publice ad supervacua se ferat. » Quare qui in cella sua sedens cum Deo et angelis versatur, hic in Deo suo conquiescit, illoque gaudet et frmtur, ideoque cella ipsi est proludium cali, imo calura terrenum, uti S.Bernardo cella fuit instar cœli.

Igitur significat hic Ecclesiastes, solem moveri ab ortu in occasum, et gyrare per Austrum et Aquilonem, itaque quatuor mundi climata obire, perque totum mundi ambitum gyrare et circuire, ut scilicet lustret, illuminet, calefaciat, vivificet omnes homines omniaque animalia et plantas, quæ in quavis orbis plaga, etiam alterius hemisphærii nostro oppositi, degunt et vivunt : illud enim gyrando obit lustratque sol. Acutum solis Adra* œnigma affert noster Pontanas, volum. Ill Progym. part. I, cap. xu :

Quale Animal dic es-e putes, quod mobile totum
Est oculus, neque pan preterita ulta maneL
Quotidie gignit natum, sine matre creatum;
Qui Limeo uni ipsa hac intent ille die.
Cujus item soror ablente est genitore creata.
Partita imperium fratris, ct lotenlum.

Sol enim totus est oculus, et sua luce gignit diem, sua absentia noctem, quæ est quasi soror diei; dies autem et nox alternis orbi imperant, ac sese invicem successive interimunt.

Symbolice rursum, velocissimus hic solis mo- Apdo.
tus et gyrus, notat velocem debere esse hominis in omnes beneficentiam. Habet hac de re festivum cávelo solis et caliginis apologum Cyrillus, lib. Ill Apo- ch be^
log. moral, cap. xxiv : a Dum ortus sol, inquit, in primo principio Orientis copiosissima luce fusa, tenebras undique ab inhabitato hemisphærio mox fugasset, caligo deorsum ita eidem conquesta est dicens : Ut quid tanto largitionis impetu, tam repentino emissionis influxu, radiorum tuorum fulgores super terram fudisti? Numquid non satis erat debita moderatione paulatim influere, el ita me curialius modesta contrarietate fugare? At ille respondit : Tenebra es, et ideo ignorantiae cæcitate referta, sicut tenebra es locuta. Nimirum nescivisti modum liberalis donationis : nam cum magna voluntas in dando est, et facultas adsit, non minor est in offundendo velocitas. Sic qui effundere potuit et distulit, concupivit quod tenuit, neo voluntate plena dedit. Clarum est speculum libe* ræ voluntatis, effusfie celeritas donationis. Ea siquidem lucide panditur, quod virtus, non quod datur ametur! virtus autem in libera voluntate consistit. Audivisline quod in Proverbio fertur : Qui cito dat, his dat; nempe bis, quia voluntatem et placidam rem. Aut certe bis dat, quia voluntate el re : undo voluntate non dedit, qui lotum de foris ipsummet opere donare tardavit. Nam ubi ad dandum facultas affuit, et interfuit tarditas, ibi voluntas non fuit. Revera si dare diligitur, non tardatur. « Deinde ipsum exemplo fontium el cado- Eia*,
rum commonstrat : « Attende, quæso, quanto im- Pipeta a natura dati fontes scaturiunt, venti funduntur, coelum ut det beneficium volvitur, et sub-

Ftantialis forma se totam materiæ et puncto temporis elargitur. Beneficium ergo quanto datur velocius, tanto datur lubentius; et quanto liberalius, tanto diarias sumitur et jucundius possidetur. Quibus dictis, caligo disparuit. »

Vox *gyrat* significat cœhnn esse rotundum et sphæricum, ut in orbem a sole gyrari et circuid possit. Hinc palet esso antipodes, id estaversipedes qui scilicet nobis oppositos et adversos fi-

Aniipo- gant pedes, sive, ut ait Cicero in *Somnio Sopient. :* * Adversa nobis urgent vestigia. » Mulli oliai ne-

iDco>nL garunt esse antipodes, ut Lactantius, S. Augus-

ti. tinus, Plinius, Aristoteles, Lucretius, S. Gregorius Nazianzcnus, S. Chrysostomus, Theodorclus,

UcüDiio Tbeopbylactus, sed aliis et aliis persuasi rationibus. Lactantii cnim,lib. Ill *Instil.* xxiv,etlib. VII, cap. xxiil, ratio erat, quod ridicule metueret ne nobis adversi, quasi sursum penduli, caderent in cœlum. Quare censuit ipse cœlum non esse sphæricum, nec ambire totam terram, sed tantum nostrum hoc hemispliærium, in ejusque limitibus finiri. Sic et S. Chrysostomus, homil. 14 et 17 *in Epist. ad Hebr.,* Theodorclus *et Theophylaclus in* cap. Tin *ad Hebr.,* ac dubitat S. Augustinus, lib. II

cor? *De Genes ad litter,* cap. ix. Ratio vero S. Augus-

s. Au- t'0* erat, quod pularei partem torne oppositam

geur?° operiri aquis, ideoque esso inhabitabilem ; aut si pars aliqua aquis operta non sit, eo non posse penetran ob immensa marium spatia, quæ inter nos et illam interjacent. Quare non videri modum, quomodo homines ex Adam prognati co pervenire potuerint. Ex Scriptura enim liquet nullos alios esse homines, quam qui ex Adam descendunt. Ita ipse, lib. XVI *De Civit,* cap. ix : < Nimis absurdum, inquit, est ut dicatur aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immensitate trajecta, navigare ac pervenire potuisse, ut etiam illic ex uno illo primo homine genus institueretur hurnanum. » Eadem fuit sententia et ratio S. Gregorii Nazianzeiii, epist. 7i *ad Posthumanum.* Aristotelis denique ratio fuit, quod cx

Arbtote- quaque (errie tonis duas lanium laterales ceu-

a cur? sueritesse habitabiles, pula illasqtiiu duobus tropicis cancri cl Capricorni subjacent. Nam mediam ob testum, duas Ultimas ob frigus censuit esse inhabitabiles : quare per illas in alium orbem non fuisse nec esse transitum; nemo enim tunc ultra Gades et columnas Herculis navigarat. Unde Corollis V eas superans suo insigni inscripsit : *Plus ultra.* Ita Aristoteles, lib. II *Meteor.* cap. v, et Plinius, lib. II, cap. txvni.

Attipo- Verum has omnes rationes elidit hic Ecclesias-

d «n les, qui asserit solem gyrare circa terram per

' ¿Ji omnes mundi plagas, ut lustret antipodes. Idem clarius docet experientia : nam a centum el triginta annis Christophorus Columbus, cœterique illius asseclae, navarchi Hispani cl Lusitani, detexerant novum orbem cl antipodes, puta Peru, Mexico, Brasiliani, etc. Vide nostrum Josephum Acostara, lib. I *be Novo orbe,* cap. i et sequent. El nostros Conimbricenses in lib. Il *De Calo,* cap. xrv, Quæst. II, art. 2, et Chrislophorum Clavium in cap. i *Spharce Sarrobosci,* pag. 10G et 107, ubi docet terram in medio mundi silam esse ibiquo immobiliter quiescere, ut gravitatis centrum sit antipodibus œquo ac nobis.

Hinc rursum patet cœlum esse sphæricum sive cœlum rotundum, ac circa illud solem in orbem gyrari. Demonstrant id physici et mathematici. Lege Conimbricenses, lib. Il *De Calo,* cap. iv, Quæst. I, et Clavium in *Sphaeram;* quamvis id negare videantur nonnulli Patres, ut Justinus, *Quæst.* CXXX *ad Orthod.* (licet illud opus non videatur esse S. Justini, sed alterius, qui eo, imo Origene sit posterior); S. Ambrosius, lib. I *Ilcxamer.;* S. Chrysostomus, hom. 14 et 17 *in Epist. ad Hebr.,* Theodorclus in cap. vin *ad Hebr.* (qui tamen mutavit sententiam, *Quæst.* XX *in Genes.)* ; Lactantius, lib. Ill *Inslit.* cap. xxin; Procopius in cap. i *Genes.,* et Theophylaclus in cap. vili *ad Hebr.*

Allegorico, Christus sol jusliliæ gyravit per Aus- Allegri»

Irum, dum evangelizando obivit Judæam quæ œpï- australis est regio; deinde flexit ad Aquilonem, cum ad gentes infidelitate et torpore frigidas rigidasque misit Apostolos, qui eas splendore fidei illustrarunt, el calore charitatis inflammarunt. Ita S. Ambrosius in *Psal.* civili, octon. 12 : « Ipso (Christus) oriens vadit ad Austrum, et gyrat ad Aquilonem. Ille utique oriens, qui ait : Oriens nomen est mihi ; qui semper oritur piis, nunquam occidit. Ipse oriens populo Ilebrœorum, ad Austrum ivit, ad molliorem populum, luxuria magis ferventis corporis lubricum, quam impietatis immanilatc prædurum : aut certe ad nobiliorem plebem, quæ erat genus electum, vindicans sibi Pairiarcharum prosapiam ; sed quia perseverabat in viliis, nec emendabat errorem, ideo sol justitiis gyravit ad gentes, quæ ante eloquiis coelestibus defraudale immanes et ignobiles habebantur. Aquilo enim gravis ventus, ut populi nationum, sed qui eraqt graves ante perfidiam, nuno super aquilas leviores facti sunt fide atque pietate, postquam venit qui diceret : Ab Oriente adducam semen tuum, el ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni : Adduc, el Africo : Ne prohibeas. Et in Evangelio : Venient ab Oriente cl Occidente, ab Aquilone et Austro, et recumbent in regno Dei : et ccce sunl novissimi, qui erant primi, el sunt primi, qui erant novissimi. Depique et ipse Psalmista ait : Mons Sion, latera Aquilonis, civilas regis magni; hoc est, qui erant Áqtillonis lalus-, populus factus esi Regis æterni, qui solus est magnus Dominus. » Et inferius post nonnulla : « Vide ergo venientem solem nostrum ad Austrum, postea gyrantem ad Aquilonem, etc., ut fieret Deus omnia et in omnibus. Ideo sanctus cœlum dicitur, quia vicinior eum semper claritas solis illustrat. Ilabcl splendorem suum domesticum,ut tenebras noctis non sentiat. Ideo Ecclesia et cœlum dicitur, el mundus,

quod habent sanctos et angelis ct archangelis comparandos, habeat etiam plerosque terrenos. Dicitur et orbis terrarum, qui est fundatus super maria, cl super flumina praeparatus. »

Rursum sol justiliæ, fidei et Ecclesia? ortus est in Oriente, puta Judea : inde translatus esi in Occidentem, cum S. Petrus ex Syria migravit in Italiam, ac sedem Pontificiam Antiochia transtulit Romam. Idem gyravit ad Meridiem, cum sub idem tempus illustravit Ægyptum per S. Marcum, Ælhiopiam per S. Mallhæum, Africam per alios Apostolos; inde inflexit ad Aquilonem,sed tardius, cum S. Bonifacius cum sociis et asseclis sub annum Domini 700, convertit Germaniam, Ffisiam, Saxoniam, Danlom, Poloniam, Russiain, aliasque aquilonares regiones. Apostoli ergo viriquo Apostolici sunt Samsoncs et soles justiliæ. Sicut enim sol hebraica et Chaldaica dicitur üCü *sccmes,* id est minister, a PDE7 *seamos,* quod chaldaice cl syriace significat *ministrare,* co quod quasi minister calorem ct vitam impertiat creaturis omnibus, ac sui præstanfia Dei domini sui praestantiam iis repræsenlet : sic pariter idem hominibus ct gentibus omnibus specialiter praestiterunt Apostoli ; ideoque sunt Samsoncs. Hebræum enim *samson* idem est quod parvus sol, qui scilicet Hebræis in tenebris captivitatis optatus illuxit, cosque a Philislœis suo robore liberavit.

•fropolo- Tropologice Olympiodorus per quatuor mundi climata, quæ sol percurrit, accipit quatuor virtutes cardinales, quas sol justiliæ Christus fidelibus aspirat, scilicet per Austrum, qui a calida mundi regione spirat, prudentiam, quro omnibus actionibus calorem el vilam ralionalem aspirat; per Aquilonem, fortitudinem : est enim hic ventus acer, expeditus cl rigidus; per Eurum vel subsolanum, qui ab Oriente flat,cisoie oriente Subnascitur, ut ait Plinius, lib. II, cap. xlvh, justitiam, quæ per omnes commeat extenditurque virtutes; per Zephyrum sive Lybcn, qui flat ab Occidente, temperantiam , quæ refrigerat voluptates corporis ct exsiccat. Omnes igitur animæ regiones illustrans interno splendore radiat sol justiliæ. Uæc Olympiodorus.

Rursum locus solis est animus, sol vero est intclligentia spiritualis. Ikec oritur, quando a Deo cordi inspiratur, el occidit, quando radius lucis in pœnam imperfectionum nostrarum, vel ex Dei dispositione subtrahitur. Ad locum suum revertitur, cum ad propri» infirmitatis consideralionem animus redii ; postmodum vero renascimur , cum iterum ex scipso ad cognoscenda superiora conscendit. Gyrat per Meridiem, cum bcaliludincm coelestium spirituum recogitat ; flectitur ad Aquilonem, cum damnatorum dolorem considerat.

Denique solis annique continua gyratio ad vivum représentât rerum omnium, præsortim humanarum gyrum et circulationem, scilicet omnia quasi circulantia ire in orbem, abire, novaque redire. Unde Nyssenus : « Ad solis, inquit, similitudinem nostre quoque naluræ est ortus ct occasus : una est omnibus via, unus ingressus vilœ circulus; » et B. Antiochus, *ham.* 30 : « Quid aliud, ait, est hominis vita, quam rota quæ perpeti rotatu versatur? » Idque significat etymon anni. Annus enim hebraico dicitur nx? *senno* ab iteratione ct revolutione : nw *scana* enim significat iterare, mutare , revolvere ; græce vero annus dicitur taxzriç, *ini* i* uvzs, quod in seipsum eatj instar rolæ, juxta illud Seneca» in *Hercule furente :* *u* Rota praecipitis volvitur anni. » Latine autem dicitur *annus,* inquit Servius, quasi *annus,* id est annulus, quod m se redeat. Unde Poeta :

Atque io se sua per vestigii volvitor annos.

Nam, ut ait Varro : < Ut parvuli circuli annuli, sic magni dicebantur anni. » Vel tcû id est ab innovatione. Alteius Capito vero annum ail significare temporis circuitum, ab *am*, id est circum. Am, inquit Priscianus, lib. XIV, priscis significat *circum.* Unde Cato dixit *am terminum,* id est circum terminum ; hinc ambio, id est circumeo; ambesus, id est circumesus; ambustus, id est circumustus. Idem docet Varro et Festus; noster vero Goropius Becanus annum a prisca voce Cimbrica *anna,* id est circulus derivat -Anna enim est vox circularis. Undo si eam invertas, et retrogrado ordine legas, sonabit pariter *anna.* Hinc Romanis Anna dea perenna nuncupata est, juxta illud :

Idibus est Ann® festum genitale perenna?.

Hanc enim deam invocabant quasi præsidem annorum, ut ejus ope ad novum annum possent redire. Eleganter S. Isidorus Pelusiola,lib. II, epist, 158 : «Tempus, inquit, rolæ speciem imilalur, nipote quod in se torqueatur et convolvatur.» Nam ut ait Seneca De *Breed, vitœ* : « Pratens tempus brevissimum esi, adeo ul quibusdam nullum videatur : in cursu enim semper est, Huit et praecipitatur; ante desinit esse, quam venit. » Porro hiec vilæ rota homini est laborum ct dolorum rota, in qua assidue rotatur et torquetur instar Ixionis, quem poete narrant ob stuprum a Jove rolæ alligatum, in ea perpetuo rotari el cruciari. Unde Seneca, lib. *De Vila beat.* cap. xxviu : « Quid porro , iuquil, nonne nunc quoque, etiamsi parum sentitis, turbo quidam animos vestros rotat, el involvit fugientes peteotesque eadem, et nuncin sublime alligatos, nunc in infima allisos rapii?»* El S. Gregorius Nazianzcnus in *Cann.:* a Munde amice, ait, non tamen omnino amice, quid me in contrarium proficisci contendentem trochi cujuspiam instar versas? » Idem, epist. *ad Sophronium :* « Vides, ait, quæ sil conditio rerum nostrarum, utque rota quædam negotiorum humanorum cursu circumagatur, nunc his, nunc illis florentibus ac murceutibus, dum neque adver-

Anal «Trentatu

VlU et muiibo- H

Gnonjü¿t

sitas, neque prosperitas nobis constat, sed quam ocfcsime in diversum mn-atur et transilit, ut aquis ac litteris aquœ inscriptis fidere liceat citius quam humana? felicitati.« Hæc est vertigo rerum humanarum : o stolidi qui illi se credunt, ac velut perennatane cor affigunt, verœ æternitatis obliti. Idem, orat. *De Pauperum amore:* « Natura,ait, nihil est in rebus humanis firmum, et (equabile ac durabile, atque eodem statu constanter manens; vcmm res nostræ velut orbe quodam volvuntur, alias sœpe uno eodemque die, atque etiam interdum hora, mutationes advehente. » S. Ambrosius, lib. *De Abraham :* a Bona, ait, hujus sæculi instabilia sunt, et rotarum in morem cum ipso sæculo volvuntur, n S. Nilus in *Parænesi* : « Umbrae et rota? tam tristia quam Ire'a hujus vita» compara; nam sicut umbra non manent, et ut rota vertuntur; » ac subindo homines suosque heros in vertiginem fastus vel desperationis adigunt, pervertunt ct evertunt, uti deplorat S. Petrus Damianus, epût 15 : a Ecclesiarum plane quoque rectores, inquit, quibus potissimum hujus rei cura debuisset incumbere, tanto mundanœ vertiginis quotidie rotantur impulsu, ut eos a saecularibus barbirasio quidem dividat, sed actio non discernet. » Et S. Augustinus in *Psalm,* xix, 8 : a Hi in curribus, et hi in equis, » id est, ait, a hi volubili successione temporalium bonorum trahuntur, et hi superbis efferuntur honoribus, atque in his exultant. » Sapientius Villcgisus primus Vangionum Archicpiscopus, plaustralis fabri filius, ut se humilitato natalium contineret, ubique per cubicula rotas depingi curavit, crebroque sibi dicebat: « Villegise, memento quis fueris, quis sis, quid cris. » Ita Bruschina *De Episcopis;* ac nuper Leo XI, cum 27 Pontificatus sui die gradu et vita decederet, Confessano magno animi sensu dixit : a Quam satius modo mihi foret, si monasterii potius quam coeli claves tenuissem ! »

Uuiuu-
1 -i.i f .*
is 0

Qui ergo stabilitatem optat, ut non cum mun-jo temporeque rotetur, sed stabilis semper, ¡demque sui similis inter omnes sæculi turbines perseveret , hic pedem mentis figat in Deo stabiliquo ejus æternitate, qui, ut ait Boetius :

Terupus ab ævo
Lre jubet, stabilisque manens dat cuncta moveri.

Deus enim est basis mundi, centrum solis siderumque, axis temporum. Circa Deum enim ejusque aeternitatem, velut axem immotum assidue rotantur sol, cœli sidera, elementa, omniaque orbis tempora et sœcula, atque ab eo continentur et sustentantur. Vis ergo in orbe esse stabilis, in ipso cor tuum defige, super cœlos mente conscende, terram pedibus calca. Vive Deo, vive aeternitati. « Quid suavius homini ? ait S. Bernardus, tract. De Chant, cap. xviii, quid jucundius quam mundum contemnere, et se reputare sæculo Celsiorem, atque in bonœ conscientiæ vertice consistere, et mundum habere sub pedibus, nihil in eo videre quod appetat? » Et S. Nilus in *Paraenesi :* « Beatus qui voluptates calcat; metuunt enim dæmones cum eo certamen suscipere. »

Lustrans universa in circuitu pergit spiritus.— Hebræa, *circuicns circuicns* (id est assidue circuiens) *vadit spiritus, et in circuitus vel gyros suos revertitur spiritus;* Septuaginta, *gyrat gyrans, vadit spiritus, et in circulos suos revertitur spiritus.* Sic et Syrus, nisi quod pro *vadit,* vertit, *abit ;* et pro *in circulos* vertit, *ad circulos suos;* Arabica vero vertit, *circumdat ambiens,* scilicet *sol* qui processif. Deinde subdit de spirnu, id est vento : *Discedunt venti, et ad circulos suos revertuntur venti;* Symmachus, *perambulans vadit ventus, et per quæ circumierat revertitur ventus ;* Tigurina , *adversis mundi plagis venti surgentes meant, et in circulos suos venti reverturitur;* alius, *conversione sua circumiens properat aer, et secundum circuitus suos revertitur aer.* Chaldaicam versionem recitavi superius.

Quæres, quisnam hic spiritus? *Primo,* mulli spirimi per spiritum accipiunt solem, quod sol dicatur spiritus, tum ob velocitatem, tum ob radiorum et luminis subtilitatem, tum ob agendi vim et efficaciam; sol enim omnia lustrat, et sua luce collustrat, ac in circulos suos revertitur. ItaS. Hieronymus, Olympiodorus, Albinus, Hugo, Dionysius, Titelmannus et nostri Conimbricenses, lib. II *De Cado,* cap. i, Quæst. II, art. 4.

Audi S. Hieronymum : « Sol dicitur spiritus, quod animet, et spiret, ct vigeat, ct annuos orbis cursus expleat, ut ait Poeta : Interca magnum sol circumvolvitur annum. Et alibi: Atque in se sua per vestigia volvitur annus. Sive quod lunæ lucentem globum, et astra Titania

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agibt molem, et magno se corpore miscet.»

S. Dionysius, cap. iv *De Dïv. Nom. ;* « Ad generationem, inquit, visibilium corporum confert (sol), et ad vitam ipsam movet, ct nutrit, cl auget, ct perficit, et mundat, et renovat, » instar spiritus.

Hinc nonnulli censent solem esse animatum; Anwiitt
idque S. Hieronymo tribuit S. Thomas, 1 pari, mima-
Quœst. LXX, art. 3. Ab hoc tamen errore scip- luI?
sum liberat S. Hieronymus, epist. 59 *ad Avitum,* et in cap. xtv *Isaiæ,* ubi Origenem perstringit, quod cœlis animas tribueret rationales. Audi clare id docentem hidorum, *De Natura rerum* cap. xxvn, ubi censet solem esse animatum ex S. Augustino : a Salomon, inquit, cum diccrct de sole : Gyrans gyrando vadit spiritus, et in circulos suos revertitur, ostendit solem ipsum spiritum esse, et quod animal sit, ct spiret, ct vegetet, ct annuos orbes suos cursu expleat, sicut et Poeta ait: Interca magnum sol circumvolvitur annum. Et alibi : Lunæ lucentem globum, Titaniaque astra spiritus intus alit. »

Verum jam dogma est Ecclesia?, hoc est Patrum

in quinta Synodo (Ecumenica, theologorum ct philosophorum omnium, nec solem, nec cœlos esse animatos. Verisimilius S. Thomas, *Opuse. X,* censet solem dici *spiritum,* quod spiritum sive intelligentiain habeat non informantem , sed assistentem, moventem et dirigentem : ubi S. Thomas per spiritum .videtur accipere angelum, qui soli assistit, cumque volvit.

Sccnndo. *Secundo,* Valcsius, *Sacr. Philosoph.* cap. Lin, Abcn-Ezra et alii per spiritum accipiunt ignem. Hic enim ob puritatem, subtilitatem et igniendi vim videtur esse spiritualis; hic rursum calore suo efTicit rerum generationes et transmut itiones. Unde est elementum nobilissimum ct maxime necessarium, sicque Salomon hic ignem inter tria caetera elementa velut principem assignat. Verum hæc aliena et coacta videntur.

Tertio geouiuc. *Tertio,* proprie et genuine per .*spiritu* . accipjas acrcm et ventum, quem causât sol, de quo proxime sermo præccssit. Nam, ulaitSeneca, lib. V *Natur. Quast.* cap. vi : « Aliquando per se ipse sol causa venti est, fundens rigentem aerem, et ex denso coactoque explicans. » Plinius, lib. Il, cap. xLvii ct scq., ventos a sole non solum impelli, sed et generari docci: « Sol, inquit, et auget ct comprimit flatus. Auget exoriens occidensque, comprimit meridianis æstivis temporibus, itaque medio dici aut noctis plerumque sopiuntur, quia aut nimio frigore aut œslu solvuntur; et imbribus venti sopiuntur. »

Hinc Symmachus pro *spiritu* vertit, *ventum.* Sic ct Tigurina, Vatablus et alii. Hæc est sententia S. Gregorii Thaumaturgi, Ilugonis Victorini, Cajetani, Joannis Feri, Pincdæ et aliorum. Sensus est ergo, g. *d.* Spiritus, id est aer impulsus, sive ventus per omnia omnesque mundi plagas liando discurrit el circuit, ac revertitur in circulos, id est ad sui principium, a quo rursum in orbem circumeat, et quasi circulum suum percurrat. Ventus, inquam, idem non numero, sed specie aut genere; *q. d.* Omnia in cœlo,æquc ac in terra sunt circularia, non stabilia; imo ipse sol, qui est quasi rex cœlorum, ipso voulus qui in terra ut rex dominatur; ipsum maro el flumina, (eque ac omnes generationes terranee, suam habent vanitatem, puta circulationem, mutationem, irrequietum statum, fugam, occasum, interitum. Alii per anlilhcsim explicant, *q. d.* In sole, ventis, fluminibus stabilis est motus et naturæ cursus : at hominum gyri, casus, cupiditates, phantasiro sunt instabiles et incerta}, semperque fluctuant.

Venti commo- Meminit aeris et venti, quia hic rorum generationi et human® vitæ subservit et perutilis est, turn ad eventilandum acrem, quiete torpentem ct putrescentem; tum ad vapores noxios difflandos; tum ad hominis respirationem et refrigerationem, ejusque spiritus, ne pigrescant, acuendos et roborandos. Unde Aristoteles, lib. VI *Ilistor. Anim.* cap. XXIX, ct lib. IV *De Generatione anirn.* cap. it, docet Aquilone forti et acri flante gigni masculos, Austro vero leni et tepido flante gigni feminas. Denique « ventus est aeris flumen,» ait Apuleius. Apte ergo rerum humanarum tenuitatem, inconstantiam et fluxum repræsentat.

Spiritum ergo, sive ventum hic in scenam pro- Vmiui ducit Salomon , tum quia is est una inter causas generationis rerum, carumque varietatis; tum LiUül< quia ipse sua invisibili tenuitate, summa celeritate, impulsu et instabilitate, clarum est symbolum human® instabilitatis, incon^tantiæ et infelicitatis. Sicut enim flanti Euro ab Oriente illico opponit se Zephyrus flans ab Occidente, hunc vero infringit Auster flans a Meridie, cui mox adversatur Aquilo flans a Septentrione : sic pariter prosperitati illico opponilse adversitas, virtuti invidia, opibus inopia, gloriæ calumnia, honori dedecus. Rursum, sicut subinde pestilentes sunt venti, morbosque hominibus afflant, sic pariter res terrenæ homini pestem ct necem non raro afferunt, præserlun si immodice iis utatur.

Porro dicitur hic spiritus, id est aer et ventus, lustrare omnia, et in circulos suos reverti, tum quia aer subtilitate sua omnia in terra cl circum ç.a terram pervadit ct penetrat, ac quasi lustrat; tum Uoo<T quia aer cœlo vicinus motu coelorum in orbem rapitur, cl in circulos suos œque ac coeli revertitur; tum quia venti subinde sunt circulares, rosque agitant in circulos, quales sunt turbines et typhones; tum denique quia venti suum ha- sanado, beni ordinem, qui in orbem el circulum it et redit : jam enim flat Eurus ab Oriente, mox succe- Tento, dit illi Auster a Meridie, hunc excipii Zephyrus ab Occidente, hunc Aquilo a Septentrione, aliique plures inter hos medii el collaterales. Unde nauta orbem ventorum conficiunt ex 32 ventis collateralibus : describunt enim circulum, in quo ad quatuor mundi plagas quatuor venios primarios inde flantes collocant, ac cuique adjungunt alios octo collaterales, ut universitâ sint 36.

Tropologice, quod inulti putant esse litterale, per spiritum accipias spiritum hominis irrequietum, vagum ct inconstantem : talis enim est phantasia, et quæ eam sequitur cupiditas hominis, ut nunc hoc cogitet el velit, nunc aliud el aliud, ac rursum ad prima quæ cogitavit ct voluit, redeat, itaque gyret assidue, et in circulos suos volvatur. Ita Nyssenus. Graphice hanc cordis et spiritus instabilitatem depingit S. Bernardus in *Medii.* cap. IX : « Nihil, ait, est in me corde meo fugacius, etc. El dum per diversa requiem quæril, non invenit; sed in labore miserum a requie vacuum manet, sibi non concordat, a se dissonai, a se resilit; voluntates alterat, consilia mutat, ædilical nova, destruit vetera, destructareædiflcat, eadem iterum atque alio et alio modo mutat et ordinat, quia vult et non vult , et nunquam in eodem statu Cor ea permanet. Sicut enim molendinum veloci ter volvitur ct nihil respuit, sed quidquid imponitur molit; si autem nihil apponitur,seipstùn consumit: sic cor meum semper e*4 m molli ctuuuquam re-

qiiic.ceit, sed sive dormiam, sive vigilem, somniat et cogitai quidquid ei occurrit. Et sicut molendinum arena si imponatur, exterminat, pix inquinat, palea occupat : sic cor meum cogitatio amara turbat, immunda maculat, vana inquietat ct fatigat. » Et inferius post nonnulla : « Cumque elabiturab illis ct involvitur in istis, vanitas illud recipit, curiositas deducit, cupiditas allicit, voluptas seducit, luxuria polluit, torquet invidia, turbat iracundia, cruciat tristitia, sicque miseris casibus submergitur omnibus vitiis, quoniam unum Deum (qui ei sufficere poterat) dimisit. Per multa dispergitur, el huc illucquc quierit ubi requiescere possit,et nihil invenit quod ei sufficiat, donec ad ipsum redeat. »

B. Petrus Damianus, opuse. 12, cap. un, hanc spiritus vertiginem, rotationem ct circulationem simili themate describit : a Mola, ait, in gyro ducitur, et farina profertur; unaquœque autem mundi hujus actio mola est, quæ dum mullas curas congerit, humanas mentes quasi per gyrum vertit, atque ex se quasi farinas projicit : quia seducto cordi semper minutissimas cogitationes gignit, » praesertim dum spiritu ventoque vanitatis el fastus rotatur et agitatur : hic enim est turbo mentium.

Alii per ventos alternantes et sœpe contrarios accipiunt contrarios rerum casus et mutabiles, imo adversos fortume flatus, contra quos hunc clypeum suggerit Boetius, lib. Il *De Consol.* prosa I : «Postremo (equo animo toleres oportet quidquid intra fortume arcam geritur, cum semel jugo ejus colla submiseris; quod si manendi abeundique scribere legem velis ei, quam tu dominam sponte elegisti, nonne injurius fueris, et impatientia tua sortem exacerbabis, quam permutare non possis? Si ventis vela committeres, non quo voluntas peteret, sed quo flatus impelleret, promovereris : si arvis semina crederes, feraces inter se annos slerilesque pensares. Fortume regendum dedisti : dominæ moribus oportet obtemperes. Tu vero volventis rolæ impetum relinere conaris. At omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, sors esse desistit. »

Ven» 7. 7. OMNIA FLUMINA INTRANT IN MARE, ET MARE NON redundat. — llebræa, omnes *torrentes vadunt in mare, et mare non impletur;* Septuaginta, *non est impletum;* Syrus, *omnes torrentes prœcipi/antur in mare, et non impletur;* Arabicus, *et mare non congregatur plenum ;* Chaldaeus, *omnes torrentes et fontes aqwirum vadunt ct currunt ad mare Oceanum quod Circuit mundum;* vel, *cujus ambitus tanqvam annuto mundum continetur,* ut vertit Coslus noster. Pro *torrentes* aptius verlil */lumina,* quia cx torrentibus concurrentibus nascuntur flumina, quæ in mare decurrunt, cum torrentes terra bibula sorbeantur, vel siccentur antequam ad mare perveniant. Ecclesiastcn secutus Ecclesiasticus, xl, il : • Omnia, inquit, quæ de terra sunt, in lerram convertentur, et omnes aquæ in mare revertentur. » Sicut dixit de solo et vento, quod gyrowt semper ct in suos orbes recurrant : sic hic ait de torrentibus, ct indo nascentibus fluminibus, quod omnia decurrant in mare, indeque recurrant ad fluminum origines, ut hisce exemplis vanitatem, decursum ct circulationem vitæ human® omniumquo rerum terrestrium repræsentet. Undo S. Hieronymus: allebræi, ait, sub torrentium ct maris nomino, per metaphoram do hominibus significari arbitrantur, quod in terram de (pia sumpti sunt redeant, cl torrentes vocentur non flumina, eo quod cito intereant, nec tamen impleatur terra multitudine mortuorum. » Hinc S. Gregorius Tbaumalurgus paraphrastice vertit, *res autem ipsœ recte comparantur fluxui torrentium, qui in immensum maris prufunduin ingente strèpilu incidunt.* Eadem similitudine usa Thecuitis, II *Rcg.* XIV, 14 : « Omnes, ait, morimur, ct quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur. » B. Alcuinus Flaccus, disputans cum Pipino Caroli Magni filio : a Quid, ait, est mare? Audaci® via, Marii elimes terne, divisor regionum, hospitium fluviorum, fons imbrium, refugium in periculis,gratia in voluptatibus. Quid sunt flumina? Cursus indeficiens, refectio solis, irrigatio terne. » PilhcU*

Porro mare ex tot fluminibus influentibus non impletur, non crescit, non redundat, ut super littora sese effundat terramve superstagnet, sed valut gurges insatiabilis omnia sorbet, et ad semper sorbendum hiat : hinc Pontum dici putant irap to niwrou, quod aquas semper potet. Causam dat Aristoteles, Ii *Meteor,* cap. n, quod aquæ cx mari vi solis educantur, et vel siccentur, vel in vapores ct nubes vertantur; quodque mare sit vastissimum, ut flumina ejus respectu sint instar paucarum guttarum. Causam aliam dabit Ecclesiastes vers. scq. Hinc Proverbia : Aquam in mare deferre, Ligna in sylvain, Ululas Athenas, In Ægyptum frumentum, Crocum in Ciliciam : quæ dicuntur in eos qui operantur inutilia et superflua.

Tropologice, mare insatiabile notat insatiabilem cupidilalem hominis, quæ semper voluptates bibit, et tamen semper sitit, juxta illud quod subdit Salomon, vers. 8 : « Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur. » Ha Nysscnus. Unde S. Ambrosius, lib. *De Tobia,* cap. xiii, docet mare insatiabile esse cor avari : « Omnes, inquit, torrentes vadunt in mare, ct mare non adimpletur. Mare istud fœnerator est omnium, patrimonia lanquam fluctus absorbet, cl ipse nescit expleri. Mari tamen plerique utuntur ad quœstum, fœneratore nemo utitur nisi ad dispendium. Illud mullorum commodum est, hic universorum naufragium. » Mareprira0« 'ut bili*,

Simili modo gula, luxuria, ambitio est mare Srnndo, quod omnia sorbet : gulosus enim ct luxuriosus,wm?rs et (eque ac superbus, est helluo patrimoniorum, ‚ni‘rnu› ct gurges opum rerumque omnium.

Symbolice Rabbini in *Mtdras Coheleth,* id est *Expositio Ecclesiastæ,* sic exponunt, *q. d.* «Flumina intrant in mare, et mare non redundat, »

i

id est, omnes mortui tendunt in infernum, et Infernus nunquam impletur, ncc redundat, juxta illud *Prov.* XXX, 15: «Tria sunt insaturabilia, etc., infernus, el os vulvm, cl terra qua non saliatur aqua. » Ila Gala!inus, lib. Vi /M *Arcanis fidei,* cap. vu. Simili modo mare typus est mortis ct sepulcri : ad ulrmnquc enim homines omnes ceu flumina decurrunt, imo velut torrentes celerrime rapiuntur. Vide I *Jleg.* xiv, 14. Audi S. Augustinum in *Psal.* cix, ad illud : *Dò torrente in via bibet :* «Sicut torrens, inquit, pluvialibus aquis colligitur, redundat, perstrepit, currit et currendo decurrit, id est cursum finit : sic est omnis iste cui sus mortalitatis : nascuntur homines, moriuntur, cl aliis monentibus alii nascuntur, succedunt, accedunt, decedunt, nec manebunt. Quid Ìlio tenetur? quid non decurrit? quid non quasi de pluvia collectum it in abyssum? Quomodo enim fluvius repente collectus de pluvia, de guttis imbrium, it in mare; nec apparet, quia nec apparebat, antequam do pluvia colligen tur : sio hoc genus humanum de occultis colligitur, ct profluit in mortem. Rursum in occultum vergit, medium hoc sonat ct transit. De hoc torrente bibit Christus, hoc est natus est, moriturus. »

Tertio, ¿ovoi!|l* “V'tíiT

Rursum Richardus Victorious, tract. 1 *De Statu* lntcr ——— caP« x : ‹ Omnia flumina, ait, in ,narc feruntur, et omnis aqua dulcis in amaram mutatur; quia oblectamentum in fastidium vertitur, ct omnis delectado carnis in amaritudine terminatur, » juxta illud : « Extrema gaudii lucius occupat. »

Denique audi M. Antoninum Imperatorem cognomento Philosophum, lib. IV *De Vita sua :* « /Evurn, ait, fluctus quidam est rapidus earum quæ fiunt rerum ; simul enim unumquodque cl apparet ct praeterit, el aliud subsequitur, mox item aliud succedet. Omne quod nobis accidit ita consuetum est cl notum, ut rosa vere, fructus ¿estate. Eadem est ratio morbi, mortis, calumniæ, insidiarum omniumque eorum quæ stultis vel gaudium, vel tristitiam afferunt. » Et post nonnulla : « Dictum Heracliti semper est memoria tenendum : Terræ mortem scilicet esso aquam, aquæ acrem, acris ignem, idque vicisslm. n El pluribus interjectis : « Collige diam quos tu ipse nosti unum post alium, cujus funus ipse curasses, mortuos; et quod heri fuit piscis, cras erit salsamentum, aut cinis. Momentaneum itaque tempus a natura esse constitutum considerandum est, æquoquc animo evita abeundum : perinde ac si oliva maturitatem consecuta decidat, arborem quæ ipsam tulit ac genuit, collaudet ct gratias agat. Similis esso debes promontorii, ad quod assidue fluctus alliduntur; ipsum autem persistit, utcumque undæ actuantes circumferantur. » Unde concludit : « Proluda quoties inciderit quidquam, quod ad dolorem te provocet, recordare hujus príeceplí : Non illud infortunium esse appellandum, sed felicitati tribuendum, quod id fortiter feras. » Idem, lib. IX : « Jam nos omnes terra occultabit : post ipsa quoque mutabitur, ct res deinde aliæ item in infinitum mut tbunlur. Enimvero qui fluctus mutationum et motuum considerabit, earumque celeritatem is omnia mortalia contemnet. Torrentis instar causa universi rapit omnia. Ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant. »

Pro *unde exeunt* hebraico est BORITO tediate- Bnpi*x
chim, id est, *quo vadunt: quo,* id est *ad quem lorum,* Teril°'
vel ex quo loco. Unde duplex hic est versio et Primu
duplex sensus : prior, ut significetur terminus ad quem tendunt flumina; posterior, ut significetur terminus a quo ipsa exeunt el prodeunt.

Priorem secuti Septuaginta vertunt, *ad locum quo torrentes eunt, illuc ipsi revertuntur ad eumdem;* vel, ut habet versio Veneta, *ad locum,* inquam, morís *pergunt flumina, ut iterum redeant et fluant.* Et Syrus, *ad locum quo abeunt torrentes, ibi revertuntur ad abeundum.* Et Arabicus, *ad locum ad quem vadunt torrentes, ad ipsum revertitur* spiritus *eorum: vadunt enim.* Sic cl Pagninus, Tigurina tt alii.

Posteriorem secutus est Noster vertens, *ad locum unde exeunt flumina.* S. Hieronymus in *Comment.* ex Symmacho, *ad lorum do guo torrentes exeunt, illuc ipsi revertuntur ut introeant;* Chaldieus, *quasi ad locum enim ad quem torrentes vadunt ct decurrunt, inde revertuntur cl defluunt per cataractas abyssi.* Vel, ut verlil Coslus, *cumque per cuniculos et abyssi commata, quo ex loco defluxerunt fluvii, eodem ferantur, Oceanus ipse nullo completur modo.*

Prioris versionis hic est sensus, *q. d.* Flumina continuo cursu ad mare feruntur, in illudque sese effundunt, quo Gl ut iterum iterumque semper fluant : continuo enim novæ affluunt aquæ, quæ in mare defluunt : sicubi enim inhiberetur eorum fluxus in mare, sisterent, et alias dfflueru prohiberent, nipote suum locum el alveum occupantes el implentes. Unde ex Hebræo sic vertunt nonnulli, *ad locum quo torrentes vadunt, illuc ipsi convertuntur ad eumdem. g. d.* Flumina defluendo continenter sequuntur suos alveos el lectos, atque illum, per quem semel cursum inchoarunt, constanter relinent, nec mutant unquam, quod sane mirum est.

Posterioris hunc sensum assignat Titelmannus et alii nonnulli, ut cum priori coïncidât, *q. d.* «Ad locum unde exeunt flumina,» id e^t ad suas scaturigines el exordia, « revertuntur, » id est, rursus affluunt novæ fluminum aquæ, ut iterum fluant; quasi assignet causam perennitatis fluminum, hanc scilicet, quod defluentibus eorum aquis novæ ex montibus affluant, quæ per scaturigines rursus emanent , ct decurrant in mare.

Verum hic sensus frigidior videtur et conrclior: hoc enirn proprie non est reverti flumina ad locum undo exeunt. Adde videri tautologiam : idem enim est dicere, perenniter fluunt fontes el flumina, quod, defluentibus fluminum aquis aliæ continuo affluunt; perennis enim fluxus non est

aliud, quam priorum aquarum effluxus ct novarum affluxus. Insuper juxta hunc sensum non exponitur, nec datur ralio, cur mare ex tot fluminum influxu non redundet, quod sane difficile est et stupendum.

G*nnb r»w» m C'IPÌOI

Aptius ergo magisque connexe, profundo et nervose sic exponas, ut hic det causam non solum perennitatis fontium et fluminum, sed et cur mare ex tot tantisque in se influentibus non redundet : hoc enim magis admirabile est, quam perennitas fluminum. Causa hæc est, quod flumina in mare decurrentia rursum ex eo revertantur, ct recurrant ad sua principia unde exierunt, ul iterum fluant; revertantur, inquam, per aequalitatem, scilicet non in se eadem numero, sed in sui simili, sive eadem specie: aqua enim fluminis quæ ingreditur mare, non egreditur eadem numero, sed alia illi similis, puta aqua maris, quæ vicina est terr® ct abysso. Sic enim per aliam partem exoneratur mare, ac rursum implentur fluminum fontes, ut jugiter emanentaquas ac perennent. Hunc esse sensum liquet *primo,* ex

Prob, primo. Scund\ ri *revertuntur; secundo,* quia hæc est adæquata causa, cur mare ex tam numerosis amplisque fluminibus, quæ mare, imo plura maria efficerent, in se ingredientibus non redundet, quia scilicet tantum ex marc deorsum affluit, quantum sursum influit; *tertio,*

Tertio. quia Ecclesiastes hic ostendit vanitatem rerum humanarum ex earum circulatione cl gyro, quod semper gyrent et in orbem eant. Hanc autem circulationem probat cx sole, cœlis, elementis, scilicet quod sol et cœli in orbem gyrentur; quod aer et ventus in suos circulos revertantur; quod generationes hominum, animalium et plantarum ex terra nascantur ct in terram redeant, ut ex ea rursum prodeant et germinent. Ergo cum ad eamdem circulationem probandam proferat flumina, eaque dicat reverti ad sua principia, necessum est ut id proprie inlelligal, scilicet id fieri per circulationem, qua aquæ cx mari ad fluminum fontes remittantur. Sic enim sol, cœli el venti ad sua principia suosque ortus redeunt. Denique ita hanc reversionem explicat S. Hieronymus hujus nostra versionis auctor, S. Basilius, Theodoretus et alii plurimi mox citandi.

Breviter, sed nervose S. Augustinus, lib. III *De Triii.* cap. vi : a Continuo, ait, quasi fluvio latentium rerum cx occulto in promptum, ex prompto in occultum fit ubique circulatio. » Eleganter Ovidius, lib. XV *Metamorph.:*

> Cuncta fiuuot, omnisque vagans formatur imago.
> Ipsa quoque assiduo labentur tempora motu.
> Non secus ac Quinto; neque enim consistere Gumen
> Nec levis bora potest, sed ut unda impellitur unda,
> Urçelurque eadem veniens, urgelque pnorem.

Eadem similitudine utitur, lib. lll De *Arte.* Egregie Basilius, De *Fame et siccit.:* «Fluunt, inquit, tempora nec motatorem exspectant; festinat dies ignavum ct cessatorem prælereuntes; et quemadmodum fieri non potest ut decursum fluvii sistas, ac aqua ejus ad necessaria uti possis, nisi in primo occursu, et ubi sese objicit haurias : ita neque tempus necessariis circuitibus impulsum cohibere queas, aut jam elapsum ad caput revocaro, aut usum illius habere, nisi quis cum se offert arripiat. n Hæc Basilius.

Homoetl fluv,ur

Tropologice, homo est quasi fluvius assidue defluens in mortem, ut per eam refluat ad Deum immortalem, qui solus habet esse stabile, constans et æternum. Audi Eusebium, lib. XI *Prcepar.* cap. vn : « Cum enim omnia sensibilia in fluxu sint, continue fiunt atque corrumpuntur, nec eadem unquam permanere possunt. Fluvium autem cumdem bis intrare, secundum Heraclitum, impossibile est. Quare nec mortalem substantiam si iteralo consideres, eamdem habitu esse dices, sed mirabili commutationis velocitate modo dissipatur, modo contrahitur. » Ex quo infert : « Ridiculosi ergo sumus homines unam timentes mortem, qui multoties jam mortui sumus, et sæpc morimur, etc. Corrumpitur enim juvenis in virum, vir in senem, puer in juvenem, infans in puerum; et qui heri fuit, in eum qui est hodie; quique hodie est, in crastinum : manet autem nullus idem. Nullus est idem; sed in uno momento circa phantasmata, circa unam et communem materiam influentem ac refluentem omni momento commutantur. Quomodo enim si sumus iidem, aliis quam antea gaudemus? Alia modo amamus atque odimus, alia laudamus atque vituperamus, aliis verbis utimur, aliis passionibus movemur, non eamdem figuram, non eamdem de rebus sententiam habentes? Non enim possibile est, sine commutatione aliis nunc, quam antea commoveri; nec qui alias atque alias mutatur, idem profecto est. Quod si idem non est, nec est, sed fluit continua mutatione; sensus autem ignorantia ipsius entis fallitur, elesse putat quod non est; quis igitur vere est? quod æternum est, quod ortum non habet, quod incorruptibile, quod nullo tempore mutatur. » Et cap. vi, Platonis œnigma proponit : « Plato quoque dicit : Quid est quod semper est, el ortum non habet? et quid quod semper fit, est autem nunquam? » Ac respondet prius esse Deum, qui semper est, et nunquam est ortus; posterius esse creaturam el corpus, quod semper fit, et nunquam est in statu suo consistens et stabile, sed continuo mutatur, fluit et defluit. ldipsum, apposito ceti marini et piscatoris apologo, choro parabolarum stipato, illustrat Cyrillus, lib. I *Apol. morat,* cap.vm, cujus titulus : Tuce *spei anchoram in bonis perpetuis tantum fige:* a Super maris undam, inquit, cetus grandissimus in insulam elevatus, cum terne arida speciem mentiretur; piscator ralicula fluctuans, teme cupidus in portum sophisticum hunc pervenit, moxque ibi descendens parum levata pellicula manu, ex petra et ferro genito rogo,

e;hi pius, cœpit fovere corpusculum algore rigidum., labore fessum el esurie desiccatum. Verum cum ignis acuta caliditas insensibili piscis transa<ti pinguedine, tandem in carnem sensibilem ardoris sensus descendisset, slatini pisce commoto, terne motum existimans nauta stupidus, relictis omnibus cucurrit ad ratem. Sic inde veritate comperla tutus de navicula, lamentabiliter ceto dixit : Ut quid ostensa ingenti mole, et stabilitale lethaliter simulata, et cute picta mentiebaris te portum? Ni certe natabile lignum stalim profugo subvenisset, in te confidentem, raptum subito non minus quam naufragium submersisses. Cui piscis respondit : Tu autem, quare ad quiescendum super rem mutabilem descendisti? At ille : Certe quia tellus esse, non animal videbaris. Tunc alter : Numquid omne quod videtur existit? an ignoras quod plura in sola sui apparentia, et non in veritate fundantur? Nam sophista videtur philosophus, et hypocrita sanctus.» Ex quibus hoc epimythium, apologi finem et fructum declarans, colligit : a Propter hoc, diarissime, tu qui maris incola periculosis versaris in fluctibus, et perniciei castris undique obsessus, in ligno perfragili circumdaris, quo in necessitate confugias, cui te credas, ac ubi stabilius confidas prius ruminante diligentia videas, ciclara prudenti© circumspectione attendas. Nam si ex toto semel erraveris, præventus morte, correctionis tibi postmodum nullus locus erit. Sic ergo tutum stabilitate perpetua portum quærens, hunc meliorem, et bon» melioribus optimum prudenter eligas, ubi confidentia secura quiescas. Nonne sapiens architectus in terra stabili fodiendo quæril fundamentum stabilius? Et navis pervigil gubernator, antequam suam anchoram accommodet, scrutator abyssi, plumbata cordula quœrit tutissimum fundamentum? stultus enim est, qui super rem instabilem fabricat; et omnino amens, qui rebus mollibus se ab iisdem stabiliendum commendat. Vade igitur, ct hinc disce nequaquam in perituris confidere, sed in asternis de cœtero tuæ spei anchoram tantum fige. Quibus edoctus nauta consolatus discessit. »

toñe flaleam ad iniaoiip'XsT primo,

»• Quaeres primo, qua ratione flumina ex mari revcr(untur a(i suas origines?

Respondeo *primo,* quod cx mari quotidie plurimi vapores vi solis educuntur, qui in acrem elati ibique vi frigoris in nubes densati el in aquas resoluti, decurrunt in flumina, caque implent, ul iterum fluant. Ha Olympiodorus, Procopius, Rupertos, Isidoras, Cajetanus, Vatablus et alii; unde pro *[lumina* hebraico est *torrentes* : hi enim proprie fiunt ex pluviis vol nivibus in aquam resolutis, el sic mare non redundat, quia magna pars maris evaporatur; tantum enim, inquiunt, ex mari abit in vapores, quantum fluminum in illud intrat. Verum hoc remotum esi el minus proprium.

Secundo, proprie et proxime, quia flumina in mare influentia ex illo per subterraneos meatus ct venas sensim redeunt ad sui origines. Modum quo id fit, mox explicabo. Hunc esse sensum liquet clare ex S. Hieronymo in *Comment.,* qui Vulgatam suam versionem ita interpretatur, uti ex S. Basilio^ homil. 4 /feram., Theodoreto, serm. î *J)e Providentia,* imo et Platone in *Phádeme,* ac Seneca, lib. Ill *Natur. Quast.* cap. xv.

Audi singulos : S. Hieronymum : « Putent quidam, inquit, aquas dulces, quæ in mare fluunt, vel ardente desuper sole consumi, vel salsugini maris esse pabula. Ecclesiastes autem noster, et ipsarum aquarum conditor, eas dicit per occultes venas ad capila fontium regredi, et matrice abysso in sua semper ebullire principia. » S. Basilios assent Dei nutu aquas ex mari ad montium apices conscendere: «Aquæ, inquit, infra delabendi propensione defluunt remoraturae, donec in suam amplitudinem effunderentur, ubi tenquam compedibus adslricte non amplius diffuse, nec decurrenti alluvie exundantes, sed subter mare fluitantes, per angustas fistulas in sublime subvecte, ab agitante spiritu in altum impulsae, superficie terræ vi disrupta erumpunt et emicant, deponuntque per transcolationem salsorem et amarorem, ct potulente evadunt. » Theodoretos : « Aquæ naturam ne arbitreris sua sponte in altum scandere , sed Dei verbo obedientem summos montium vertices occupare. Creatori autem facillimum est factu, aquarum naturam non modo in montium vertices, sed in medium quoque aerem subvehere, et amaram dulcedine condere, etc., eamque cujus naturalis motus deorsum fertur, sursum currentem ostendere. » Plato in suo *Phadone* Mosis, sive sacræ paginæ oraculi sententiam sequitur, ut in plurimis, inquiens : « Fontes ex ingenti illo barathro, quod inira terram est, partim per patentes quosdam poros, partim per terræ soliditatem excolati sic iterum redundant, ul quantum una pars confluat, tantum altera fluat. » Seneca ab eodem idem recenset : «Quidam judicant terram quidquid aquarum emiserit, rursus accipere, cl ob hoc maria non crescere, quia quod influxit, non insuam vertunt, sed protinus reddunt. Occulto enim itinere subit terras, secreto revertitur, colaturque transitu mare, quod per multiplices anfractus terrarum verberatum, amaritudinem ponit, et pravitatem saporis in tanta soli varietate exuit, et in sinceram aquam transit. » Adde Rupertum cl Hugonem Victorinum. Rupertos : «Terræ fundator, inquit, abyssum dispulit, et competens aquarum subsidium per intimas ejus venas large diffudit; el terra trahens aquas in omnes venas, copiosam fugit abyssi mammam. » Hugo Victorious super id *Genes.* 11 : *Fons ascendebat e terra,* etc. : « Fons iste, ait, potest inlelligi abyssus, scilicet matrix omnium aquarum, ex qua omnes fontes aquarum et fluminum egrediuntur. » Plures mox citabo.

Quieres *secundo,* quæ sit origo r! causa luD-vo* CâU. lium et 11uminum, uc pereunilalis eorum; cur^^f***

sititi» fjntiam' •'risu ' tru *› ¡ , ji.'in- fk'ru-

scilicet *jugiter* emanent aquas? Respondeo varias a varj;s ‹jari origines et causas.

Primo, Aristoteles, I *Meteor.* cap. xrii, cum suis asseclis censet fontes ct flumina oriri ex aere et vapore, vi fri.oris in aquam resolutis. Hinc in Alpibus aiiisque montibus oriuntur pleraque ilumina, quia circa montes et rapes mulli coeunt vapores, qui vi frigoris densantur, ct in aquam r. soluti d- fluunl in valles, ibique coeuntes torrentes el flumina efficiunt, uti oculis meis conspexi, dum Alpes perlranrircm.

Rom® insignis quidam Mathematicus o Societate nostra mihi asseveravit se perscrutatum esse Alpes ac Salinas Alpium, atque in earum summitate vidisse cavernas ingentes in rupibus, easque rimis plurimis intersectas, ut per eas aer copiosus ingredi posset, in quibus vapor et aer calefactus, rupium el saxorum deinde frigore condensatus, ct resolutus in aquam defluebat, et rivum perennem efficiebat, quo liquabatur sal, quod inferne ex eadem rupe effodiebatur. Continuo enim aer acri ad impediendum vacuum succedebat, isque illico in aquam resolvebatur; sicut vidémus in hieme columnas, marmora et parietes in templis continuo sudare , et guttas stillaro, utique ex aero in aquam resoluto. Accedit quod circa cacumina montium perpetui sint vapores, qui ad illa se colligunt ct quasi colligant, hique rorulenti a rupe illico in aquam resolvuntur , qui ex variis locis in unum confluentes rivum. ac tandem torrentem, mox plurium influxu adaucti fluviom efficiunt.

Swirdi. m- et' piu nu-

Secunda fluminum causa, sunt pluviæ et nives : pluviæ enim in hieme crebræ et copiosæ ningnam aquarum vim depluunt, quæ in cavernis montium amplis et multis collecta, per angustos meatus el angusta fontium orificia sensim effluit, ¡laque continuationem fluminibus affert. Nives vero in Alpibus perpetuo solis calore per diem liquat®, magnam aquarum vim fluminibus afferunt, adeo ut viri sapientes, inter quos fuit noster I'. Leon. Lessius, censeant præcipuam fluminum causam esse hanc nivium continuam ct ordinotarti liquationem. Ingens enim ct immanis vis nivium est in Alpibus, qui in longum latumque per plura centena milliaria extenduntur (sane ego cum sociis equitando per Alpes juxta Tridentum, vix per decem dies eas per latum secare ct transgiedi potui, cum quotidie conticerem 30 circiter milliaria); quare nives per noctem decidentes in Alpes, per djem vi solis liquata, continuos torrentes, ct hi confluentes continua flumina efficiunt. Argumento est quod, dum sub hiemem ingentes sunt pluviæ, flumina excrescunt in duplum vel triplum, imo exundant, ct late circumcirca re-tagnaut, uti Romæ experimur in exundatione Tiberig. Idem Ut, dum liquantur nives Alpium in majlio; tunc enim Mosa, Rhenus, Onus, Mænus, Athesis cæteriquc fluvii, qui m Alpibus nascuntur , mirifice intumescunt et sæpe exundant; quare in hieme crescunt in duplum, in restale decrescunt in duplum. Alpibus consimiles sunt Apennini, Taurus, Olympus, Ardenna aliique montes plurimi ct vastissimi.

Verum hæc non videntur sufficere ad perennitatem tot tanlorumque fluminum, quorum aliqui vastissimi sunt, et in latum ad viginti et plura milliaria extenduntur (qualis est fluvius quem Argenteum vocant in India), ut videantur non tam esse flumina, quam maria. Nulli enim vapores, nullæ nives et pluviæ ad perennem eorum cursum, tam amplum ct vastum sufficere videntur : præsertira quia pluviæ per æslatem raras sunt ct modie®. Adde plures fontes et flumina oriri in cacumino montium ollissimorum, quibus nulli adjacent montes altiores, ubi tantre cavitates et receptacula nivium et pluviarum esse nequeunt ; alios voro oriri in imo vallium , ubi nulli sunt montes vicini, null® nives, nullro cavern® aquarum pluvialium, idque tanta aquarum copia, ut statini sint navigabiles. Hinc et putei multi sunt profundissimi, in quorum fundo ex imis terr® venis scaturiunt aqu® viv®, qu® perennem puteis suggerunt aquam. DcnlqueScriptura hoc loco, et Genes, i, 9, et alibi, aliam magis universalem, magisque adæquatam fontium ct fluminum causam assignare videtur.

T«rUa, e‘‘^ra4'

Tertia causa ergo plena et adæquata est hæc : matrix fontium, fluminum aliarumque aquarum est mare. Quod utintclligatur, notandum est *primo,* Deum prima die creationis aqu® ct mundi, aut potius die tertia, qua secrevit aquas a terra, produxisse sub terra ingentes quasdam voragines sive receptacula aquarum, qu® Scriptura «abyssum, » Philosophi *barathrum* vocant, nosler Interpres *Deuter.* xxxm, 13, vocat *abyssum subjacentem,* ubi Hebraice est, *abyssus cubans inferior.*

Aqu»

Fecit autem id Deus hoc usu el fine, *primo,* ut immensam vim aquarum qu® initio mundi terram operiebat, partira in illa reconderet, partira in ipsis maris alveis collocaret, quos tunc temporis etiam fecit, el c terra excavavit, sed non tanlos nec tam profundos, ut soli Illi omnem istam aquarum vim ct molem caperent ; alveum enim maris multis in locis valde modicum, parumquo profundum experiuntur naut®. *Secundo,* id fecit, ait Philosophus, lib. *De Opifit io mundi,* ut terram, nc siccitate fatiscent, humore aqua.* rigaret, contineret ct coagularet. *Tertio,* ut ex lena aqueo humore perfusa, metalla et lapidi s coalescerent. *Quarto,* ad plantarum, herbarum ct stirpium, fluminum, fontium, omnisque aqu® tam Ionian® quam putealis productionem. Lego S. Rasilium, homil. 4 *IlcJtam.,S.* Ambrosium, lib. Il el III, Thcodoretum, serm.8 *De l'ruv,dentia,* ac Senecam, lib. IV *De Veneficiis,* cap.v et fi.

quituo. do Miris r

s-xunla.

Tertio,

Quirto.

Noi indura *secundo :* Sicut terra est mater viventium et mixtorum terrestrium, sic mare est mater aquatilium, puta tot generis piscium, ostreorum, concharum, etc. Igitur sicut in inatris

Aqu «t

Mngul» terri. ct cujuslibct hominis corpore magna sanguinis COp¡a cst jQ hepate et corde, atque inde per plurimas venas in singula membra totumque corpus dispergitur : simili plane modo, ait Seneca, lib. III *Natur. Qucvst.* cap. xv, ingentes ilice cavitates, sive voragines sub terra aquis rcferlæ, sunt terræ quasi hepar, ex quibus aqu® per occultos meatus el cuniculos quasi per venas, per omnes terræ partes, totumque orbem disperguntur, ac certis locis in fontes et ilumina, vel in genesi mondi vel posterioribus sæculis facta via erumpunt. Hoc enim est opus providenti® Dei, qui ad terræ u<us jam dictos, ubique gentium certis locis fontes et flumina immiscuit el inspersit, perinde ac iisdem ventos statis locis et temporibus impertiit et distribuit. Hinc ili® phrases : «Terra suas habet venus : vena aquarum viventium : vena sulphuris, argenti vivi, auri, aurichalci,» etc. Terra enim est quasi animal quoddam quatuor humoribus apte distributis constans, sicut vicissim homo est instar terræ, adeoque microcosmus. Ita Seneca, lib. III *Natur. Quxst.* cap. xv, et Plutarehus in Vita *Pauli Æmilii.*

Ortgoflu- ininuiu fst ibys- Igitur assero matricem aquarum esse abyssum, id est, mare tum patens et publicum, tum latens ct reconditum in cavernis, specubus venisque terræ. Hæc enim est abyssus initio mundi a Deo condita, quam primitus aqua primogenia, ideoque dulci, implevit Deus, qua effluente pervarias cavernas et venas versus origines fluminum, ejus loco aqua e mari subintravit,et continuo subintrat : atque hac ratione semper ex abysso hac, sive barathro fluminibus ct fontibus aqua subministratur. Hinc omnia maria, adeoque mare Caspium, quod terra interjacens a reliquo mari dispescuit, per subterraneos meatus Oceano jungi, iliique ccu matrici cohærere Geographi, ut Plinius, Strabo, Dionysius Mela, non dubiis indiciis deprehenderunt ; præsertim ex eo quod plura ingentia ilumina in illud inQuant, ipsum tamen cum sit modicum non redundet, quia scilicet eadem per subterraneos meatus ex illo in Oceanum defluunt. Oceanus ergo est matrix omnium fluminum et fontium, id est omnium aquarum vivarum et fluentium.

Prob piimo. Id ita esse probatur primo, quia hic est planus obvius sensus hujus loci, uti passim Interpretes docent. Idem innuitur *E<' li.* cap. xxiv,39: « A mari, inquit, abundavit cogitatio ejus, ct consilium illius ab abysso magna. Ego sapientia effudi flumina. Ego quasi trames aqu® immensa) dc fluvio. Ego quasi fluvii Dioryx, et sicut aquæductus exivi de paradiso. » Et cap. XL, 11 : «Omnia qua* de terra sunt in terram convertentur, et omnesaquæ in mare revertentur. » Et *Genes.* i, 9 : a Dixit Deus : Congregentur aqua; qua* sub c) lo sunt in locum unum , el appareat arida : Et factum est ita. El vocavit Deus aridam terram, congregalioncsque aquarum appellavit maria. » Unus enim locus sunt mare cum sua abysso , sive cavitate subterranea. Et *Psalm,* xxxrr, 7: « Consrregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos. »

Secundo, quia id necessario dicendum est de asconda, fluvio paradisi, qui in quatuor ingentia flumina dividebatur : necdum enim pluerat Deus super terram, ut ex pluvia vel vapore progigni posset, Genes, u, 10, ut recte ibi observavit Rupertos. Ex mari ergo illa eduxit Deus. Idem a pari vel simili dicendum videtur de reliquis terræ fontibus et fluminibus, saltem praecipuis et majoribus. Sicut ‹ nim Deus tertio mundi die terram ornavit montibus, arboribus, plantis, herbis cæterisque seminibus: sic et eamdem, æque ac mare, ornavit fontibus et fluminibus ex abysso marina prodeuntibus, ad irrigandum et fovendum arbores, plantas, herbas ct germina a se producta, ut flores et fructus germinarent, idque plane significat Scriptura, *Genes,* it, 4, 5 et 6 : « Istæ, inquit, sunt generationes cœli et terræ, quando creata sunt in die quo fecit Dominus coelum et terram; et omne virgultum agri, antequam oriretur in terra; omnemque terram regionis, priusquam germinaret : non enim pluerat Deus super terram, et homo non erat qui operaretur terram ; sed fons ascendebat de terra, irrigans universam superficiem terræ.» Et Ecclesiasticus, cap. xxtv, 39, verbis paulo ante citatis. Rursum, Genes, vi, 11, dicuntur « rupti omnes fontes abyssi magnæ, » id est barathri jam dicti, ad inducendum terræ univers de diluvium ; ad hoc enim non suffecit sola pluvia quadraginta dierum.

Tertio, quia alia ratio adæquata, cur mare ex Tertk. tot fluminibus non redundet, dari nequit, nisi illa quam dat hic Sapiens, scilicet quod quantum aquarum ex fluminibus in mare influit, tantumdem effluit in abyssum ; nam causa quam dat Aristoteles, scilicet mare esse vastissimum, ideoque flumina illi parum addere, ac slatim evaporari, non satisfacit. Plurima enim ct maxima flumina assidue in mare gurgites suos effundunt: quare uno anno , uno tacóse, imo una hebdomada, continuo suo fluxu in t tm vasto aquarum gurgite, quem in mare jugiter effundunt, multa maria officerent, cum videamus vapores in aer» et maii sæpe esso exiguos vel nullos; nec terram quæ magis quam aqua evaporat, quidquam ex sua quantitate deperdere. Certe tot tantorumque fluminum per tot annos , imo per tot sacula et annorum millia assiduus in mare illapsus, abyssum efficerent, ipsumque mare superarent. Cur ergo mare nou intumescit supra omnes colles et montes? Sano Ponius augescit amnium accessu, eaqnc dc causa se exonerat in Propontidem, teste Plinio, lib. II, cap. txxtx.Causa ergo cur mare ex tot fluminibus non redundet, est, quia una ejus pars abit in vapores et nubes, quæ in pluvias et nives résolut® ad capita fontium ct fluminum confluunt, ct rivos efficiunt,* alia vero ejus pars partial abit in lacus et flumina quæ ex mar oriun-

tur,ipsoque sunt demissiora; partira effluit in cavitates subterraneas, ex quibus per venas plurimas , et per omnes lcrræ partes dispersas, ct diffusas vel immediate, vel mediate ad capita fontium et Ruminum confluit, ibique aquis pluvialibus, nivalibus ac vaporalibus, id est iis quæ ex nive, vel aere et vapore in aquas convertuntur, commixta, rivos efficit : hæ enim ejus ven® jam diclæ magnæ sunt et plurim® ; quare magnam aquarum vim convehunt, quæ, dum in unum alveum confluit, rivos et torrentes, atque ex eorum confluxu flumina ingentia efficit, perinde ac in homine sanguis in hepate copiosus, per venas plurimas toti corpori inspersas, m omnes corporis partes dispergitur ; ac si venam unam incidas, eo undequaque confluit, et magna copia effluit, ut totus in pelvim defluens, illam impleat. Porro flumina plura mari esse demissiora, ex illoque oriri liquet ex Geographia et Gcographis. Imo Plinius, lib. cap. cui : a Subeunt terræ, inquii, rursusque reddunlur Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in Mesopotamia; et *quæ in* /Esculapii fonte Athenis immersa sunt, in Phalerico redduntur; et in Atinate Campo fluvius mersus, post viginti millia passuum exil, et in Aquiliensi Timavus. » Addii quid miri de Alpha o fluvio, qui in Elide sub mari labitur, cl intactus emergit in Arethusa Sicili® flumine.

Quarto. *Quarto*, alia quoquo causa perennitatis tot fontium et fluminum dari nequit, quæ menti satisfaciat. Rursus, cur omnibus pene locis si fodias, inventurus sis aquam, camque subinde loco profundissimo, quo nec pluvia nec vapor hic noster pertingunt, alia causa dari nequii, quam quod Deus mundi provisor el aquilex, aquas per venas in omnes mundi partes distribuerit : ubique ergo sunt ven® aquarum in terra, sicut in corpore ubique sunt venre sanguinis. Et sicut hæ venæ conneclunlur in hepate, indeque sugunt sanguinem : sic ven® aquarum prodeunt a mari, indegno sugunt aquas quæ e montibus erumpentes faciunt fontes, qui in valles confluentes, ibique coeuntes, faciunt rivos et flumina. Hanc quoque causam innuit hic Sapiens. Huc faciunt caverne, quas in montibus plurimas ct maximas esse constat experientia, scilicet ad excipiendum hasee aquas, quæ in scaturigines defluant, ibique fontes et flumina efficiant.

0 ou. *Quinto,* id ipsum liquet ex sympathia multorum fluminum, quæ minus a mari distant, vel minus terra percolantur : quædam cnim salsa sunt ut mare; quædam cestum maris cernulantur, ut unum in Gadibus, alterum Burdegal®, tertium Antuerpia.

ih u *Sexto,* favet experientia : nam tempore belli Mithridaticiapud Apameam Phrygi® urbem, quæ tamen longe distat a mari, novos lacus et fontes emersisse scribit Nicolaus Damascenus, cl ex iis fluvium unum salsum, qui magnam ostrearum el marinorum piscium copiam effudit. Prodibai ergo ex mari per cavitates subterraneas. Rursum Asclepiadorus narrat legatos missos a Philippo Macedone, ad scrutandum thesauros ct venas auri, per subterraneam specum multis diebus deambulasse, vidisseque ingentes fluvios, cl immaniaaquaruminerliuin receptacula. Alias ex hoc barathro aquarum inundationes Valenti® cl alibi facias narrant nostri Conimbricenses in *Meteora,* tract. 9, cap iv.

Denique hæc csl expressa sententia S. Hieronymi, S. Basilii, Theodoreti, Platonis, Seneo®, Ruperli, Hugonis Viclorini, quorum verba paulo ante recitavi; item Tertulliani, *Contra Hermogcn.,* Salonii el Albini in hunc locum, ITocopii, S. Augustini, Bed® in *Gen.* ii, 5, S. Gregorii, lib. XXX *Morat,* ii; Damasceni, lib. ll *De* Fn/e,cap. ix; Isidori, lll *Orig.* xx; Plinii, lib. II, cap. 1 x v ; Philonis, lib. *De Mundi opificio;* Magistri Sent, in II, dist. 14, in fin.; S. Thom®, in 11, disi. 17, *Quast.* HI, art. 2, ad 4, el I part. *Quast.* LX1X, art. 1, ad 2, 3 ct 4 ; S. Bernardi, serin. 13 *in Cant.,* initio; Alberti in ll *Meteor,* tract. 2, cap. xi; Dionysii in cap. vin *Proverb.* ; Valesii, S. *Philos,* cap. 1 x iii; Conimbricensium, loc. citat.; Pined® ct Lorini hie; Francaci Suarez, lib. Il *De Opere sex dierum, cap,* vi, in fine; imo Aristoteles, l *Meteor.* xin, ail hanc esse communem sententiam veterum Philosophorum. Hinc Homerus, *Ilmd.* XIV cl XXI, Oceanum vocat « fluviorum et rerum omnium principium, imo Deorum parentem.» Strabo, lib. 1, eumdem vocat « terræ coronam; » alii, « zonam cl cingulum orbis;» alii, « mammam viventium. » Audi Philonem, lib. *De Mundi opif.:* « Liquet necessario humidam essentiam partem esse terræ omnia parientis, sicut mulieres opus habent menstruis; cuilibet etiam matri tanquam partem summe necessariam, natura scaturientes mammas addidit, præparans alimenta nasciluris infantibus. Mater autem etiam terra esse videtur; quapropter cl priscis illis placuit, ut vocaretur ^r.uT.TT.p, composito ex matre et Icrra nomine : non cnim terra mulierem, ut dixit Plato, sed mulier terram imitatur. Merito igitur terne antiquissim® matrum ac fecuodissim® natura tanquam mammas dedit amnium fluenta fonliumque ut stirpes rigentur, et omnia animalia polum copiosum habeant. »

objectio, Objicit Aristoteles contra hoc Platonis barathrum : Allior est origo fluminum, quam sil ipsum mare, quia flumina in mare velut infenus defluunt et descendunt : ergo fieri nequit ut ex mari rursum aqu® sursum ascendant ad originem fontium ct fluminum. Hoc est cnim contra naturam juxta illud : « Sursum flumina, n Unde causa cur per artem non possint fieri fontes perpetui est, quod aqua altius sua origine ascendere nequeat.

Respondetur : Eadem difficultas est in Aristotelis cl aliorum omnium sententiis. Nam quidam fontes oriuntur in summis citissimorum montium

Cacuminibus, quovis mari et terra alboribus, ut Decesse sit aquam eo ascendere ex sua origine vel matrice, quæcumque illa assignetur ; quædam tamen flumina quæ proxime et publice ex mari oriuntur, ipso mari sunt humiliora.

Rcip. yriiDO.

igitur Julius Scaliger, *exercit.* 46, respondet aquam esse exira locum suum naturalem, eo quod aeris locum occupet : aqua ergo superior, inquit, premit inferiorem, cupiens redire ad locum sibi debitum, ac premendo illam exprimit, facitque ut pressa exsiliat in montibus per fontes ct flumina. Cum enim ex prima Dei creatione aqua deberet terram totam operire, deinde ob habitationem animalium pars terræ liberata sit aqua, hinc illa aqua accumulari debet alteri aquæ, ct attolli occupareque locum acris, ita ut ibi sit aqua extra naturalem locum : quare suo pondere incubat aquæ illi quæ est in cavernis, ut locum suum naturalem recipiat; aqua autem in cavernis compressa, per canales quasi tubos a Deo factos, in montibus erumpit altius quam sit mare premens, quia pondus maris majus est, quia cogit aquam erumpere per canales arctos, cum alius erumpendi non sit locus. Sic enim videmus in aquaeductibus magnis, si canales arctentur, ut totam aquam simul effundere nequeant, impetu aquarum affluentium aquam protrusam, e canalibus solito altius exsilire. Iluc accedunt Doctores nonnulli, qui opinantur aquam esse altiorem terra, atque aliud a terra habere centrum, ideoque altius in terra exsurgere.

Huc quoque pertinent nonnulli Patrum, qui censent aquam terra sublimiorem, ideoque illam vi divina quasi freno per miracrflum perpetuum contineri, ne terram obruat, ac ne id facial, arenam velut compedes illi injici et objici a Deo. Ita opinantur S. Basilios, hom. 4 *l!exam.,S.* Chrysostoinus in Catena *Job,* Theodorclus in Psa/. cui, S. Ambrosius, lib. Ill *Hexam,* cap. n et iii,S. Thomas, loe. jam citat. Eadem fuit sententia Lucretii et Ciceronis, lib. Il *De Nat. Deor.* Verum idipsum confutant Mathematici, Philosophi et Theologi, qui docent aquam non esse alliorem terra, sed cum ea unum efficere globum, ideoque unum cum ea habere centrum. Ha Clavius in cap. i *Sphœræ,* Perorius, lib. l *in Genes.,* Molina et Valentia in *Opere* 3 *diei,* Conimbriccnses, lib. Ill De *Cœlo,* Quæst. IV , et alii passim.

Ciu m cur Aqua inmnin ucrniUL

Vera ergo responsio et causa, cur aqua e mari sursum ad origines fontium surrepat et ascendat, est Dei voluntas, ordinatio et provida distributio, qui, ut dixi, aquam per omnia loca supera el inr*ra ita distribuit, et dispertit ad usus terræ liominumque el animalium necessarios vel commodos (sicut aquileges ct aquarum mensores aquas per canales et fontes distribuunt in urbes, agros et hortos), perinde ac sanguinem distribuit in corpore humano. Sicut enim hepar sanguinem natura sua gravem ct deorsum vergentem, naturaliter vi auimæ distribuit non tantum deorsum in femora, tibias et pedes, ged etiam sursum in pectus, collum et caput : sic pariter mare naturaliter virtute a Deo sibi indita, aquas per venas el meatus dispertit in omnes partes terræ, superas æque ac inferas. Locus enim naturalis cuique est is quem illi assignat Deus, ait D. Thomas. Et quid mirum aquam ascendere supra montes, cum primitus ascenderit supra cœlos, ibique adhuc consistat? flrmamenium enim dividit aquas superas ab inferis, Gen. i, 6. Accedit quod montes sint e terra terrei, ac proinde maris locus naturaliter ex»gat iis esse superior, ut eos sibi subjiciat. Terra enim imum poscit locum , aqua secundum, aer tertium : hinc aquæ initio mundi operuerunt totam terram; quare hic aquæascensus non est violentus, sed naturalis, tum quia fit a Deo auctore naturæ; tum quia aqua po-cit esse supra terram, cujus pars sunt montes; tum quia hic aquæ ascensus fit ob bonum universi, ad quod omnes ejus partes inclinant, consequenter et aqua quæ una est universi pars; tum denique quia aqua e mari per venas toti terræ singulisque ejus partibus superis et inferis, eo modo se imperiti el inspergit, sicut sanguis ex hepate per venas in omnia membra supera et infera sese infundit et communicat per mutuam membrorum unionem ct sympathiam.

Modas n*

Al qua arte et modo Deus facit aquas ascendere adoriginesfontium? Varii varios modos assignant: *primo,* nonnulli probabiliter censent aquam ascendere terræ exsuctu, el venarum spongiosarum attractione, sicut videmus aridam spongiam humorem ex vase suo suctu ad partes superiores attrahere, ac pannum in dolium immissum sensim illud evacuare. Si enim ex alto linea vel lanea fascia pendeal in vas aquæ, above humore plenum , ima fasciæ pars ex vase suget aquam, cl ex ima suget altera illa proxima pars, el ex hac altera illi vicina, et ita deinceps; coque modo sensim aqua sursum proserpit el ascendit, donec ad summum fasciæ conscendat, ubi illam reflexam et deorsum vergentem sequens distillet in terram, itaque omnem ex vase aquam educat, cl in terram stillando demittat. Addit Lyranus aquas maris terra percolatas fieri leviores, et altius posse ascendere, quam sit maris altitudo. Adjungit Albertus aquam in terræ venis calefactam evaporare, itaque per vapores sursum ascendere ad capita fontium , ibique vapores vi frigoris m aquam resolvi, ac fontes efficere* Sic venæ suo suctu trahunt sanguinem ex hepate sursum ad pectus et caput. Hac de causa Deus fecit varias in terra cavitates spongiosas, ideoque aquarum attractivas, quæ gradatili! usque ad summos montes aquam e mari sugant quasi per siphones, ait Plinius; dico quasi, quia in siphonibus nasus, et, ut ila dicam , proboscis, hoc est, fistula exterior prominens ex qua aqua in terram defluit, debel esse longior et demissior fistula interiore, quæ ex vase aquam sugit; si enim exterior non

sil longior, interior non suget aquam. In montibus autem orificium fontium non est demissius, sed altius mari, ex quo aquam sugit. Quare in hoc a siphonibus fontes discrepant. Causa est, quod in siphonibus, in fistulam exteriorem, C»i«j i®* A r.j-thiT». Per 6llclu ^trahitur aqua ex vase, nisi sit longior, aer subintret, itaque impediat vacuum in fistula; ad quod impediendum si longior sit, accendit aqua, cum aer illam ingredi, ejusque vacuum impedire nequeat. Secus est in venis aquarum tam latis et vastis in terra et montibus. Sic ergo aqu® e cavernis terræ sursum transmittuntur, et non tantum usque ad maris libramenta, sed etiam mque in altissimos montes dislribulim penetrant et assurgunt. Igitur sicut Deus indidit nnffiieli vim attrahendi ferrum : sic in terræ venis est vis attractoria aquarum, et quasi magnetica.

s*x'ïoda- *Secundo,* alii censent aquam ex barathro sursum ascendero ad caput fontium vi flatuum subterraneorum, ventorum et spirituum in terra inclusorum. Sic enim mare ventis agitatum subinde altissime intumescit, et fluctus ad sidera tollit. Quid ergo mirum, si ad capita fontium eodem suo ®stu agitatum aquas per canales elevet? ItaS. Basilius, S. Hieronymus, Plato, Plinius, Valesius et Pineda. Audi Plinium, lib, II, cap. i.xv, qui ex Græcis geometrica subtilitate sic colligit : « Ergo totas, oinnique ex parte aquas vergere in centrum, ideoque non decidere, quoniam in interiora nitantur, quod ita formasse artifex naturæ debet; ut cum Icrra arida el sicca constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua, nisi sustinente terra mutuo implexu jungerentur, hac sinus pandente, illa vero permeante totam intra, extra, supra, venis ut vinculis discurrentibus, atque etiam in suminis jugis erumpente, quo spiritu acta, et terræ pondere expressa siphonum modo emicat, tantumque a periculo decidendi abest, ut summa quæque et altissima exsiliat. » Qua ratione manifestum est quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Tertio. *Tertio,* alii hunc ascensum tribuunt coelo ct sideribus; sic enim luna causal testum maris. Ita D. Thomas.

çmho. Insuper alii plures sunt modi elevandi aquam, ut patet in antliis, et in machina Tisibica, per quam in visis conclusis aere plenis, si aliunde aqua per foramen infundatur, videmus acrem aquas in alio vase'sibi superpositas sursum ejaculari, ut sibi locum quærdt, cl in aquatum locum subintret.

Denique hic aquarum ascensus, et per totam terram a qtn distributio, sicut et ventorum, pluviarum, fulminum, grandinis, nivls, ctc., stata generatio, ct per singulas provincias divisio, est opus peculiare divin® providenti®, ait Thcodorelus, fermi 2 *be Providentia,* loti universo de aqua, salubritate ct fecunditate providentis, adr*trattone magis, contemplatione et gratiarum actione venerandum, quam nimis exacta et curiosa disquisilionescrutandum, ut subjungit *Ecrle.* cap. v, 8, el vir, 24; Dei enim sapientia cl providentia esi, quai Prov. vui, 28, ait se ab initio librasse fontes aquarum, vel, ut Hebraice est, /b/i-*tes abyssi,* ita scilicet aquas elevans ac siispen* dens, tum in nubibus, tum maxime in matrice fontium abysso, uti ipsa loquitur, ut nunquam fontium ct fluminum cursus sistatur, quibus volui uberibus terra quasi mater animantia omnia potet, iisque alimenta præbeat, ait Philo lib. *De Mundi opif.* Huc facit illud *Psal.* cm, fi : « Super montes stabunt aquæ; » Chuldæus, *erumpent super montes stagna aquarum.*

objectio *cuula' Objicies *secundo* : Aqua fontium et fluminum ab aqua marina plurimum differt, tum dulcedine, tum colore, tum levitate, tum aliis qualitatibus; ergo non videtur esse eadem, nec ab illa prodire.

Reap, PrinXK Respondeo *primo* : In genesi ct creatione mundi, una ab alia non differebat ; omnium enim eadem erat aqua, caque dulcis; alioquin enim sua salsedine terram, quam operiebat, fecisset siccam, sterilem ct adustam; dio ergo tertia mundi, qua secreta est aquaa terra, el deducia in suos alveos et caritates, factaquc est mare, ac maris nomen accepit, effecta est salsa, idquo ob hosco fines, scilicet *primo,* ne semper stando nec fluendo (uti stat mare) putresceret; *secundo,* ad connaturale»! piscium qui ex mari nascuntur, generationem ct nulritionem; *tertio,* ad faciliorem navigationem: aqua enim marina, quia salsa, gravior est aqua dulci, ideoque facilius fert cl sustentat naves, earumque onera ingentia. Ha Conimbriccnses, traci. 10 *in Meteora,* cap. ix. Mansit tamen aqua dulcis, quæ primitus fuerat in fontibus, fluminibus cl sinibus subterraneis, caque per suas venas in varias terræ regiones diffluente, marina salsa illi succedit, quæ pari modo per varios terre meatus cl anfractus percolata, fit dulcis, ut docci Aristoteles, levis, ac alterius a mari coloris ct qualitatis, maxime cum per mineralia sulphuris, ferri, teris, auri, vilrioli, etc., labitur, quorum virtutes imbibit et contrabit, ideoque medicinalis efficitur, ut palet in fontibus Spadanis, thermis Aqucnsibus, cætcrisque similibus, qui proindû tam inter se, quam a mari mullis qualitatibus differunt et discrepant.

Symbolice rursum, perennis hic fluminum in mare decursus significat perennem debere esso hominis beneficentiam. Habet hac de re apposilum Danubii cl maris apologum, mullis rerum parabolis fecundum, Cyrillus, lib. HI *Apolog. Moral,* cap. xxiii, cui titulus : *Quomodo benificitim liberalis debent esse perpetuum :* « Semper inuridanti Danubio, ait, sic loculum esi œquor : Quando tùie manationis impetus cessabit? quando terminabitur influxus? quousque latices dabis? At ille paululum indignatus respondit : Profecto loque; ris sicut mare; quia omnia flumina iusatiabililer Ap^ gm pre

recipis, nec (amen juste crevisti/ Nimirum tunc libcralitatis meæ cessabit influxus, cum insatiabilitatis luæ terminabitur appetitus. Non enim minor est valetudo virtutis, quam defectio vitiositatis; et propter hoc, sicut cupiditali nihil satis est, ita libcndilatls nullus est finis. Responde milii quomodo, ex quo. propter quod, ctquid tribuat liberalis. Nonne ex inclinatione virtutis hoc pnestat, ratione delectationis se lotum communicat? Quopiam virtus, quemadmoduib natura illam inclinat, semper peragit, nec unquam existi! otiosa. Unde semper humilis inclinatus, justus est, innocens, rectus, mi^ericor*, prudens, pius, liberalis, beneficus et profusus. Similiter verus amor sine fine est. Charitas enim nunquam excidii, et qui amicus est perpetuo diligit, nunquam a dilectione retrahitur, nisi dilectio finiatur. Operatur enim Ejnimo-amor magna, si esi; sin autem desinit operari, lu,‘ amor non est. » Deinde modum docet, quo quisque etiam pauper possit semper esse liberalis : « Attamen nunquam deficit beneficium liberali ad dandum, cum sil virtute el amore ditissimus. Nempe si pecunia deficit, adest lingua : si deest census, adest manus. Si est cellarium vacuum, non est consilium diminutum. Nunquam siquidem desunt virtuti divitia». Non ergo deficiat virtuosa voluntas, quia non deerit fructuosa fabullas. »

Eiem- Denique exemplo naturæ, coeli et solis Idtpsum confirmat : a Attende, quæso, quam sint perpetue emanationes beneficiorum liberalis naturæ. Nonne cœlum vitales virtutes semper inferioribus influii? Sol perpetuo lumen effundit, el semper gratissima tellus pascua gignit; et donec vixerit cor, membra singula fealefacit, hepar nutrit, cerebrum animal? Igitur liberalis beneficii perpetuus est influxus. Quibus dictis, magis Danubius redundavit. »

Myiitce mtro r*i et 'ii \ go. Mystice , mare plenissimum ct immensum sapienti®, virtutum el gratiarum omnium est Deus ChHslus. Unde ipse ait, *Joan,* vu, 38 : « Qui credit in me, etc., flumina de ventre cjus fluent aquro viv/n. » Item B. Virgo Maria. UndeS. Bonaventura, De *Laud. Virginis,* cap. vii : « Omnia Ilumina intrant in mare, cl mare non reditndal, » sic mystice exponit : a Sicut in marl aquanun, ita in Marla sunt congregationes gratiarum, v Insuper mare est sapientia, uti ipsa ait *Ledi,* xxiv, 30. \ ido ibi dicta.

Porro fontes et flumina sunt prædicalores ct doctores, imo quilibet ju>li el sancti, quin et peccatores, qui per orationem, gratiarum actionem aut pomilcnliam ad Deum omnis boni fontem in oinii bus recurrunt, ut novum lumen ct gratiam * impetrent. Unde S. Ihornas, in cap. i *ad Horn.* lei l. 3 : Redeunt, inquit, flumina, id est beneficia per gratiludincm ad suum principium unde Gntls exierunt, puta ad datorem Deum; itaque iterum recur- fluunt, quia gratitudo de datis provocat liberali- da'tnrrm tótem Dei ad nova danda. Nam, ut ail S. Chry- Uum. boslomus, homil. 20 tri *Mallh. :* « Optima beneficiorum custos est memoria beneficiorum, et perpetua gratiarum confessio. * Et iterum idem, homil. 2 *ad Populum Antiochenum,* < gratiarum actionem » vocat, « magnum thesaurum, inconsumptum bonum, n quasi diceret, « perennia fluenta. » Secus namque flumini non revertenti ex aresceret mare : ingratis etiam exarescit Deus. Quippe, ut S. Bernardus ait : « Ingratitudo est ventus un ns, siccans fontem pietatis, roremque misericordia?, fluenta gratis. » Et iterum : «Vias (cl occultos) gratiæ canales obstruit; » quod ex Augustino in *Soliloq,* cap. xvm transcripsit.

Sane flumina plus reddunt mari, quam nos reddamus Deo; illi enim rem ip^am reddunt, nos tantum verba et verbalem gratiarum actionem. Imitemur ergo flumina in velocissimo ad mare cursu, ut incitatissimo cordis affectu, si non operum affectu, ad Deurn per amorem, confessionem ct laudem recurramus. Audi S. Bernanlum, serm. 13 *in Cant,* inilio : « Origo fontium et fluminum omnium mare est, virtutum el scientiarum Jesus Christus Dominus. Quis enim Dominus virtutum, nisi ipse est rex gloriae? Sed et juxta Ann® canticum, idem ipse Deus scientiarum Dominus est. Continentia carnis, cordis industria, voluntatis rectitudo ex illo fonte manant. Non solum autem, sed et si quis calici ingenio, si quis nitet eloquio, <l quis moribus placet, inde est. Inda scienti®, inde sapientiæ sermo. Thesauri siquidem sapientiæ et scienti® ibi omnes absconditi sunt. Quid? casta consilia, justa judicia, sancta desideria, nonne rivuli fontis illiu< sunt? Quod st copi® aquarum secretis subterrancisque recursibus incessanter œquora repetunt, ut inde rursus ad visus ususque nostros jugi et insatiabili erumpant obsequio, cur non etiam spirituales rivi, ut arva mentium rigare non desinant, proprio fonti sine fraude, el sine intermissione reddantur? Ad locum unde exeunt revertantur flumina gratiarum, ut iterum fluant. Remitíaturad suum principium cadeste profluvium, quo uberius terræ refundatur. Qualiter inquis? qualiter dicit \poslolùs : In oinhibus grati is agentes. Quidquid sapienti »•, quidquid te vlrluils habere confidis, Dei vii tuli, et Del sapienti e deput i Christo. »

Rursum S. Gregorius, HI *Moral.* c<ip. ii, vel juxta aliam editionem iv, per mare accipit vitam contemplativam, ad quam flumina, id est predica* tores cæterique sancti, qui vitam activam agunt, sape recurrant oportet, ut ax ca vim agendi sugant et hauriant; Ilumina , inquit, sunt fulgura» de quibus Job ait, cap. w ïiii : « Numqiud mittes fulgura, et ibunt; ct revertentia dicent tibi : Adsumus ; quia post opera exteriora quæ sancti peragunt , semper ad suium contemplationis recurrunt. ut illic ardoris sui flammam reficiant, et quasi cx (actu supernæ claritatis ignoscant, etc. Ad locum ergo de quo exeunt flumina revertuntur, ut iit rum fluant; ipsi quippe illic flum na, ipn hic fulgura sunt vocali : <|uia enim corda uu-

dientium rigant, dicuntur flumina; quia vero accendunt, fulgura vocantur. De quibus alias scriptum est : Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina voces suas. Et rursum : Illuxerunt fulgura ejus orbi terr®. Ad locum ergo de quo exeunt flumina revertuntur, quia sancti viri, etsi a conspectu Creatoris sui, cujus claritatem mente conspicere conantur, foras propter nos ad activæ vitæ ministerium veniunt, incessanter tamen ad sanctum contemplationis studium recurrunt; etsi in prædicalione sua exterius nostris auribus per corporalia verba se fundant, mento tamen tacita ad considerandum semper ipsum fontem luminis revertuntur. »

Eleganter et nervose S. Bernardus *ad Fratres de monte Dei : a* Otiosum non est, inquit, vacare Deo, imo omnium negotiorum negotium, quoniam ex hoc vires perveniunt ad negotium; » et qui scit prudenter ad tempus quiescere, sciet postea strenue ct utiliter laborare.

8. Cunctjb res difficiles : non potest homo eas EXPLICARE SERMONE. NON SATURATUR OCULUS VISU, nec auris impletur auditu. — Septuaginta, *omnes sermones graves; noti poterit vir loqui : et non satiatur oculus videndo, et non impletur auris er auditu;* Syrus, omnes *responsiones sunt laboriosa; non satiabitur vir ad loquendum, neque saturabitur oculus ad videndum, neque impletur auris ad audiendum;* Arabicus, *sermones omnes sunt divisi, non potest nisi loqui; et oculus non satiatur visu, et auris non impletur auditu;* alii, non *satiatur oculus videndo, nec auris impletur audiendo* (t).

Pro *cuncta res difficiles* hebraico est, *omnes sermones wyy iegeim;* Septuaginta fpwKoc, id est laboriosi, graves, difficiles; Interpres Nysseni, *laborantes.* Minus recte Complutenses ct Regii legunt fpu/Kw, per verluntque, *implicati :* nam fpnmrç, per u, Græcis inusitatum et Lexicographis ineomolesti; Aquila, xomaxnv, id est *laborem afferunt;* alii, *pleni laboris, lassitudine deficientes, vexati, fatigati.*

Primo, mulli hanc gnomen exponunt de scien- l*|* tiis, *q. d.* Omnes scienti® tam philosophie® ct naturales, quam théologie® et supernaturales, quæ sermone doctoris docentur et discipulis explicantur, sunt difficiles el laboríos®. Laborat enim doctor ut eas apposite ad captum discipulorum eloquatur; laborat et discipulus, ut eas hauriat et capiat, utque conceptum suum conceptui doctoris conformet et adæquet. Hunc laborem experiuntur nostrarum scholarum magistri, æque ac discipuli. Ita S. Hieronymus, Olympiodorus, Salonius, Lyranus, Hugo, Cajetanus ct alii.

Ex adverso S. Ciregorius Thaumalurgiis censet hic hominum dicta et facta opponi gyralioni fluminum, ventorum et solis: quod h®c sit stabilis et hominum vit® perutilis, illa vero instabilia sint ct inutilia. Unde sic vertit : a Sol, venti, flumina suos non egrediuntur lines, nec a suis aberrant legibus; at vero quæ ab hominibus elucubrata, sive verba, sive opera, mensuram modumque nesciunt. Quam frequens enim sermonum slullæque nugacitati farrago? citra omnem tamen commoditatem. Veruintamcn ita se habet hominum genus, audiendo narrandoque fabulas, et rerum elabentium, quamvis in certis, aspectibus expleri nequit. »

Rursum, Chaldœus hanc gnomen limitat ad prophetias et prænotiones futurorum; h® enim sunt obscur® et difficiles. Unde sic vertit, *in omnibus verbis, quæ parata sunt ut fiant insaculo, defatigati sunt Propheta antiqui, ct non potuerunt invenire fines eorum : verum utique non est facultas viro, ut loquatur quod venturum est post se ; et non potest oculus videre omne id quod futurum est, ut accidat in mundo; et non potest auris impleri audiendo verba omnium incolarum terra.*

Secundo, sermones accipi possunt pro rebus Secunda, quæ sermone explicantur, per usitatam Hebraeis metonymiam, uti accepit Noster; unde vertas, *cuncta res sunt laboriosa,* id est laborant, defatigant se, suspirant et quasi gemunt ; *yy iaga* enim significat laborare cum anhelitu, defatigari, suspirare, gemere, ut sensus sit, *q. d.* Sicut sol, flumina, venti jam recensiti, sic et cæteræ res omnes assidue moventur, agitantur, laborant ac præ labore videntur delassari, suspirare et gemere, adeo ut hunc eorum laborem ct gemitum homo non possit condigne et plene verbis explicare. Considera enim laborem quem subeunt boves, equi, asini, cameli, cæteraque animalia et jumenta in arando, onera portando, currum trahendo, currendo, certando, pugnando, etc., atque videbis omnia sub onero siepe suspirare ac gemere, ac subinde considere ct exanimari. Hoc est quod ait Apostolus, *Horn,* vin, 20 : « Vanitati creatura subjecta est, non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe; quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei; scimus enim quod omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc. » Ha noster Pineda.

Tertio et genuine, labor hic rerum non proprius Tertia et et passivus, sed improprius et activus accipitur, geoului. *q. d.* Cunct® res sunt laboriosœ, id est, molest® homini, quia eum defatigant, tum in canim acquisitione, possessione, usu ct fruitione; tum in earum cognitione, qu® ex possessione et usu consequitur. Omnes enim res delassaut hominem, ut

(1) Sed *omnia vrrba* quæ modo dixi, et quæ prælcrea afferre possim, ut res mundanas semper in eumdern orbem redire4>steudam, *frssa,* ianguidasunt, parum valent; *nrmo* enim *potest* ea *eloqui, enarrare* cunctas mundi res, quæ per omnes suas vicissitudines in orbem continuum redeunt ; non *satiatur,* etc., id est, illarum rerum unia et multitudo, ut in iis videndis et audiendis nunquam eo lenemamus. ut nobis nihil amplius videndum audiendumque restet. Ahi : .Von *satiatur oculus videndo,* etc., Id est, novi quid videndum semper homo appetit, at non uu vetera repeuuque con^piciL

ens capiat, possideat, utatur ct gustet, itaque eas per experientiam cognoscat et intelligat ; præsortim quia post magnum laborem, quo eas homo nanciscitur, illico abeunt vel pereunt, itaque modicum sui usum et gustum homini præbent, nec satiant ejus oculos intuitu, vel aures auditu. Sunt enim instar fulminis, quod in momento se ostendit et illico transit ac disparet. Unde Fonlcius vertit :

> Res nostris pereunt oculi* ac auribus omnes:
> Tamquc cito fugiunt, ut nullas mente tenere
> Atque videre diu, vel in illis dicere quicquam
> Apposito certose queas, nec si sapis ausis.

Hinc Noster vertit, *cunctares difficiles,* scilicet tum ad possidendum ct fruendum, tum ad cognoscendum; rè enim *difficiles* idem est quod laboriosœ, moleste, avaræ, moros©, ut ¿egre ct modice sui copiam præbeant, ac vix vis® et gustate aufugiant. Tales enim sunt omnes res terrenœ. Sic Cicero senes difficiles vocat morosos ct molestos. Et Comicus meretrices difficiles vocat avaras, quæ sui copiam non faciunt nisi magnis precibus ct pretiis. Hanc enim artem emungendi pecunias callent, si se difficiles præbeant; quibus proinde persimiles sunt omnes cœtcræ mundi illecebra*.

Sensus ergo est, *q. d.* Sol, venti, ilumina in orbem eunt et abeunt, suisque gyris se implicant et involvunt : quare cos sistere et statis frui est impossibile; eosdem vero explicare ct evolvere est perdifficile; perinde ac glomum filorum implicatum et intricatura explicare et extricare est difficile, etiam nendi peritis : sic difficile est explicare gyros fluminum, ventorum et solis per zodiacum, eoruraque dare rationes et causas, cur scilicet in orbem eant et quotannis recurrant; cur fluminibus in mare intrantibus, illud tamen non redundet; cur venti in orbem eant, et nunc flent ab Oriente, nunc ab Occidente, nunc ab Aquilone, nunc a Meridie : sic cœtcræ res omnes et captu et cognitu sunt difficiles. Unde sermones, ut est in Hebræo, vel res, ut vertit Noster, Olympiodorus transfert *rationes:* «Omnes, inquit, rationes difficiles. » Quis enim rationes ct causas omnium rerum et mutationum assignet?

Ad scientiam enim et rerum cognitionem hæc proprie pertinere, patet ex r*› *sermones laboriosi,* uti habent Hebræa, Septuaginta, Chaldœus, Syrus, Arabicus, ct ex eo quod addit : « Non potest homo eas explicare sermone. » Et : « Non saturatur oculus visu, nec auris impletur auditu. »

Præler vanitatem rerum ergo consistentem in carum perpetua agitatione, inconstantia et circulatione, aliam hic assignat in homine, quæ ex uriori consequitur, scilicet, quod homo partira ex innata sibi calcitato cl ignorantia, partira ex rerum ipsarum instabilitate, non possit in eis figero mentis oculum, casque plene perspicere et intelligere. Ipsæ ergo sunt a difficiles, » id est asper©, avar©, sui copiam negantes, ut fugiant et prælervolent quamlibet avide contuentem oculis, ct auribus auscultantem; quare in iis mentem figere et conquiescere nequit homo, utpote vanis et illico evanescentibus; sed bonum, verum, stabile ct ©ternum, puta Deum, in quo plane conquiescat, quœrat oportet. Homo enim quia animal est rationale, naturaliter appetii scire, ait Aristoteles, quare hominis, ut homo est, bonum et perfectio consistit in cognitione e* scientia. Unde Herillus summum bonum constituebat in scientia, te^le Lactantio, lib. III, cap. ni. Verum quia hominis anima corpori misero immersa est, ¡deoque infima est in genere creaturarum spiritualium, ac per peccatum originale perdidit justitiam originalem, quæ non tantum gratiam conferebat, sed et naturam intellectumque perficiebat, hinc magna ei inest cœcitas, ignorantia et difficultas cognoscendi res tum naturales, tum mullo magis supernaturales et divinas; qu® ingens ejus est vanitas et ærumna. Unde Socrates, teste Laertio in ejus Vita, dicebat «se hoc tantum scire quod nil sciret, ct nostram cognitionem magis vocandam esse doctam ignorantiam quam perfectam scientiam; » quem secutus Nicolaus Cusanus Cardinalis tres libros scripsit de *docta Ignorantia;* quin et philosophi dicti Academici, sive Sceptics, negabant hominem de rebus posse habere certam scientiam, cum tantum habeant dubiam opinionem. Unde ille (Empedocles, si recle memini) dicebat nivem revera non esse albam, sed tantum homini videri albam.

Mystice, idque varie explicat Olympiodorus : « Omnes rationes, inquit, tarn quæ ad sœcularem, quam quæ ad divinam sapientiam perlinent, non sine labore tradi possunt; sæculares tamen ac mundana? scienti® plerumque discentibus detrimentum adducunt. Scientia vero Dei, ac divinus sermo semper est utilis: quem tamen non poterit horno pro dignitate explicare, licet alioquin prudens sil, nisi qui accepit donum doctrinae, sapienliæque sermonem. Aliter : Semper fere divini verbi doctores laborant, atque in angustia sunt, ac plerumque ab ipsa doctrina retrahuntur, cum frustra se videant operam insumere, ac laborem solum lucrari ob auditorum inobedientiam aut desidiam. Prœdicationis itaque officium deterret eos qui cum negligente audiuntur. Aliter : Oportel prius facere, ac deinde alios docere. Labor est itaque non vulgaris atque exiguus, sed valde periculosus, quemquam alios ea docere, quæ prius ipse non fecerit. Quapropter homo perfectus ac prudens cum rei magnitudinem contemplatur, ab ipsa prædicalione resilit et retrahitur. » Et S. Hieronymus : « Notandum, ait, quod omnia verba sint gravia, et magio labore discantur, contra eos qui putant otiosis sibi et vola facientibus venire notitiam Scripturarum. » Hinc S. Basibus, *epist.* 68, confutat Eunomium dicentem se veritatem, imo Deum comprehendisse, proponens ei minutas quaestiones de natura formic©,

yîrtics pomi, .u TertU.

indique concludit : « Si vero scientia minutissima) formico? naturam necdum es assecuius, quomodo incomprehensibilem Dei patientiam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?»

CioKt *uJuX* huitd.f. Porro cauw curres omnes homini sint difflet- inlclligendum, et consequenter ad eloqucn- dum ct explicandum, suntvhriæ: *Prima* est, quod

Tnoii? l ** *ntellectU8 hominis sit corpori, ct pbantasite ac sensibus alligatus. Unde nihil intclligil nisi cujus habet phantasma in imaginatione : nullius autem rei phantasma imaginatur, nisi quam oculis vidit, vel aure audivit, vel alio sensu percepit. Sensus autem suium percipiunt accidentia rerum, u! visus colorem, auditus sonum, gustus saporem, odoratus odorem, tactus calorem, etc. Sensus ergo non penetrant intima rerum, puta earum essentias, proprietates'et differentias essentiales, quas penetrant Angeli. Hinc fit ut homo paucissimas rerum naturas cognoscat, sed tantum carum accidentia, ex quibus quasi per vestigia, et quasi per umbram discurrendo conjicit de ipsis naturis et substantiis quibus inhærent. Rursum sensus, nisi eminus, non pertingunt ad res subtiles e! remotas, quales sunt Angeli, anima?, aer, venti, ccrli, sol. luna, sidera, quæ tamen cognoscere et plane inielligere summe desiderat æque ac eloqui; sed non valet, quia elocutio respondet conceptui ct intellectui, ac proinde rem non adæqual. Verbum enim oris respondet verbo mentis, imo sæpe illud non adaequat. Plura enim concinimus quæ eloqui non valemus. Conceptus autem wster non adæquat rem ipsam, praesertim quoad «sentiam et substantiam ; hanc enim non nisi per velamen accidentium conspicit ct concipit.

Sccuodi. *Secunda* est ipsa rerum agitatio, instabilitas, celer ortus et occasus. Itec enim non faciunt diu sui copiam ad ea oculis perlustrandum, cæterisque sensibus pervestigandum. Unde Hippocrates initio *Aphonsmorum :* « Ars longa, inquit, vita brevis, tempus prœceps, experimentum periculosum , judicium difficile. » Hinc Isidorus et Campeáis paraphraslice vertunt, *non enim subsistunt, donec oculis, quantumvis diligenter contemplantis, vel auribus avidissime auscultantis, fiat satis*. Exemplum est in hyacintho gemma, qui, ut ait Plinius, lib. XXXVII, cap. IX : a Primo quoque aspectu gratus, evanescit antequam satiet, adeoque non implet oculos, ut pene non attingat, marcescens celerius nominis sui llore. »

Tertia. *Tertia* causa est anime húmame, præsrrtim post peccatum, depressio, hebetudo, ignorantia et arcita*, de qua jam dixi. Unde Seneca, *epist.* 89 : « Si Protagora» gredo, inquit, nihil in rerum natura est nisi dubium; si iNausiphani, hoc unum certum est, nihil esse certi; si Parmenidi, nihil est praeter unum; si Zenoni, ne unum quidem. »

Nox SATURATUR OCULUS VISU, NEC AOUTS IMPLETUR auditu. — Hebraice, *non saliatur oculus videndo,* ntc auns *ab audiendo.* Educit bane gnomen ex praecedenti, *q. d.* Quia res omnes sunt difficiles ad intelligendum et eloquendum, hinc eurum intuitu non saliantur oculi, nec auditu aures, ct multo minus satiatur curiositas, sive cupiditas videndi ct audiendi, quæ in homine est immensa. Ratio est, quod homo habeat mentem rationalem, quæ infinitarum rerum est capax, eo quod creata sil ad imaginem Dei, ac proinde nulla re nisi solo Deo saliari ct expleri possit. Hæc ergo oculorum ct aurium insatiabilitas in homine non provenit ex ipsis potentiis sensitivis, uti notant Philosophi, quia hco secundum se limitate sunt. Unde in brutis visus et auditus, imo aviditas videndi et audiendi, limitati sunt, et facile satiantur, dum per cos nanciscuntur pabula, cæleraquc nature suœ convenientia. Provenit ergo ex conjunctione cum intellectu et volutitele, quæ in homine insatiabilis est. Sensus ergo est, 7. *d.* Adeo coelorum, ventorum, solis fluminumque gyrationes, cæleræque res omnes variæ et difficiles sunt, ut oculos et aures sui admiratione semper delineant, nec eorum cupiditatem, et sentiendi sciendique sitim expleant. Hinc S. Augustinus in *Soliloquiis,* cap. XXX : a Curn .mima, inquit, creaturam desiderat, continuam famem habet; quia licet quod de creaturis desiderat adipiscatur, vacua tamen remanet, quia nihil est quod eam impleat, nisi tu, Domine, ad cujus imaginem est creata. »

Apposite ad scopum suum Ecclesiastes nominat oculos et aures pre caeleris sensibus, quia hi duo nobilissimi sunt, ct ad cognoscendum aptissimi. Unde visus et audilus sunt duo sensus disciplina?, quia præ cæleris celerrimi sunt, certissimi et efficacissimi. Sentiunt enim ad magnam distantium, et cum parva sui immutatione, et cum majore in phantasiam impressione. Unde ct nomen acceperunt. « Aurium, ail S. Isidorus, lib. XI *Orifj.* cap. i, inde dictum nomen a vocibus hauriendis. Unde et Virgilius : Vocemque his auribus hausi. Aut quia Greci vocemque ipsam aóíxv vocant, ab audilu. Per immutationem enim litterae aures, quasi audes nuncupate sunt. Vox enim repercussa per anfractus earum facit sonum, quo sensum excipiant audiendi. » Et paulo superius : ⟨ Oculi inter omnes sensus viciniores animæ exishmt. Iu oculis enim omne mentis judicium est : unde et animi perturbatio vel hilaritas in oculis apparet. » a Oculi, ait Cicero, lib. II *lie Natur. Dcor.,* lanquam speculatores allissimum locum oblinent, ex quo plurima conspicientes funguntur suo munere. »

Aurium etymoa.

Audi Olympiodorum : a Audiendi sensus ac videndi principales regiiquo sunt, ac cælerormu sensuum maxime rationales : proprias nahiquo operationes humana? vite perutiles ac necessarias sine ulla satietate efficiunt. Gustus autem, odoratus ac tactus citius fatigantur ac tedio afficiuntur.»

Causa est quod visus et auditus sint magis spiritales, reliqui vero sensus magis corporales ct crassiores.

Porro causa cur oculi cl aures hominum sint insatiabiles, cum in brutis facile satientur, est, ut dixi, mentis infinita amplitudo, et cupiditas, quæ cum infinita scire cupiat, ut immensam suam capacitatem expleat, nec possit ea scire nisi prius eorum species hauriat, adcoque sentiat peraures ct oculos, hinc infinita oculis videre el auribus audire concupiscit, lime ergo eorum in hac vita est vanitas, quam in futura explebit immensa Dei visi ventas. Accedit rerum quæ videntur ct audiuntur exilitas ct fugaeitas, quæ visum et auditum non satiant, sed irritant potius ct cruciant. Unde S. Augustinus, serm. 23 *De Verb. Apost.:* « Temporalia bona, inquit, non cessant nos infiammare ventura, corrumpere venientia, torquere transeuntia; concupita marcescunt, adepta vilescunt, amissa vanescunt. »

Exemplum insigne dat Seneca, cpfsf. 73 : « Solebat Allatus, inquit, hac imagine uti : Vidisti aliquando canem missa a Domino frusta panis, aut carnis aperio ore captantem? Quidquid excepit protinus integrum devorat, et semper ad spem futuri hiat. Idem evenit nobis : quidquid exspectantibus fortuna projicit, id sine ulla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius recti ct attoniti (alii legunt, *attenti).* Hoc sapienti non evenit : plenus est; etiamsi quid obvenit, secure excipit ac reponit, lætitia frullar maxima, continua , sua. »

Huc facit illud Proverò, xxvn, 20 : « Infernus et perditio nunquam implentur; similiter oculi hominum insatiabiles.» El Ecclesiasticus, cap. xiv, 9 : a Insatiabilis oculus cupidi; non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam. » Vide utrobique dicta. Preclare Hugo Victorinos : « Cor hominis, inquit, non sufficit loti orbi; quia cunebe res difficiles, non valet homo eas comprehendero : ct vicissim totus orbis non sufficit cordi hominis, quia oculus non saturatur visu, nec auris impletur auditu. » Et S. Ambrosius, lib. *De Bono mortis,* cap. vu : «In vanum accipit animam suam (ut jam do hujus vitae dicamus molestiis), qui saccularia struit, (édifient corporalia. Quotidie ad edendum ct bibendum surgimus, el nullus expletur, ut non post momentum esuriat ac sitiat. Quolidio lucrum quænmus, cl nullus cupiditati modus ponitur. Non satiabitur, inquit, oculus visu, nec auris auditu. Qui diligit argentum, non satiatur argento. Nullus tinis laboris, ct nullus est fructus abundantia). Cupimus quotidie scire nova, ctquid est ipsa scientia, nisi quotidiani doloris adjectio? n

Audi totum hunc Eccltólastm locum graphico explicantem nostrum Murtinum de Roa, lib. H *Singular.* cap. i : a Cunctæ res difficiles, non potosí cas homo explicare sermone; non salialur oculus visu,nec auris auditu adimpletur, » hoc est, cunctæ res dure, morosa-, avare nunquam se dant, nunquam sui copiam faciunt, neque sui fruendi locum potestate mve relinquunt; atque ita «non potesteas homo explicare «ormone, > hoc est, cum eas vix gustant, vix oculis, vix auribus acceperit , quid in illis boni vel mali insit, autoujusmodi tandem sint explicare non potest. Quantumvis enim attentissime contemplantis aut celerrime inkientis aspectum fugiunt, et aures avidissime auscultantis praetervolant. « Non satiatur oculus visu. » Cum neque oculis, neque mente comprehendantur, nec sit qui eas explicare sermone possit. « Nec auris auditu adimpletur. » Contra vero quæ a Deo sunt bona, vera sunt, et quæ cor satiant. «Satiabor, inquii David, cum apparuerit gloria tua. » Audi Esdram Prophetam, lib. IV, cap. x, quern Deus jubel in templum suum Ingredi, et oculos pariter atque aures illius splendore, magnitudine, atque etiam pulchritudine pro arbitrio padere : < Tu ergo, inquit, noli timere, neque expavescat cor tuum; sed ingredere, et vide spkndorem el magnitudinem ædificii, quantum capax est tibi visus oculorum videre; et post hæc audies quantum cupit auditus aurium tuarum audire. >

9. Qu D EST QUOD FUIT? IPSUM QUOD FUTURUM EST : Ven. f. QUID EST QUOD FACTUM EST ? IPSUM QUOD FACIENDUM est : nihil sub sole novum. — Aliqui ‹x Hebreo assertive vertunt, sed eodem sensu, *id quod fuit, illud futurum esi ; et id quod fartum est, illud fiet;* Syrus, *quod est ipsum, est quod foetum est, et ipsum fiet ;* Arabicus obscure, *quæ res formans, format animam suam faciendo idem;* Chaldæus,*quod jam ab antiquo fuit, id certe post eventurum est; et quod primis illis temporibus factum est, id etiam sub sulorum exitum fUt, neque hic sub sole neotericum quidquam reperite.*

Distinguit solerte? Eusebius, lib. XI Prepar. *Etang,* cap. vi : «ld quod fuit wab co« quod factum est, » sive e^se a factum esse, ac per id *quod est,* vel *fuit,* inlelligit res incorruptibiles, quales sunt sol, codi, elementa, Angeli : hæ enim habent esse stabile; unde Dei stabilissimi nomen est : « Ego sum qui sum ; » per id vero, < qûod factum osi, » accipit res corruplihdes, quas facit natura vel ars.

Probal nih l sub sole esse novum argumento & simili *q. d.* Sicut res incorruptibilis eadem numero est quæ fuit, et quæ futura est, v. g. idem est sol præsens el futurus : sic res corruptibilis eadem specie est quæ facia est, ct quæ facienda est : nam generationi hominum et animalium transeunti succedit alia el alia continuo similis, ct ejusdem speciei; unde concludit : Ergo nihil novum esi sub sole.

llebrel apud R. Moysen, lib. II *Ductoris perplex.* cap. XXIX, ct Ilugo censent hic a Salomono astrui ælernitatem mundi, non ex sua, sed ex gentilium, el preserlhn uxorum suarum alienigenarum, quas offendere non audebat, sententia. Hos secutus Cajetanus, seductus a suo llebræu c^euni Interprete, censet Salomonem «argumentari ex œternitate temporis, res omnes in motu circulari consistere, lam secundum esse, quam secundum

fieri; Salomonem antem concionando loqui, ct uti opinione, quamvis falsa, probabili (amen secundum id quod probabilius est ex sensibilibus. Rationes enim naturales suadent ælernilatem mundi. ©

RrMM-P . K Scinda, mia. Vemm errat tripliciter : *primo,* quod asserit probabilem esse opinionem de mundi ætcrnilate; *secundo,* dum ait eam astrui ex rebus sensibilibus, cum potius cx iis mundi origo et creatio colligatur; *tertio,* quod censet Salomonem, imo Spiritum Sanctum, qui per os Salomonis hæc dictavit, uti ratione falsa, esto in speciem probabili, æternitatis mundi, ad probandam rerum omnium circulationem : hoc enim Spiritu Sancto indignum est.

Huc perlinet error Origenis scribentis in hunc locum, teste Methodio, lib. *De Resurrectione,* et lib. Ill *Periarchon,* qui censet hic statui magnum Platonis annum, quo ipse putabat post duodecim

Annui * c ¡T* Cicerone , lib. II *De Natura Deorum)* annorum millia omnia præterita fore revocanda, ut fiant presentía, scilicet ut post aliquot sæcula iidem qui nunc vivimus redeamus, idemque quod nunc facimus, tunc quoque repetamus et faciamus; imo damnatos in inferno tunc fore salvandos. Censebat enim ante hunc mundum praecessisse alios, et post eum alios secuturos, citans ad hoc illud *Isaiæ* txv : a Ecce ego creo cœlos novos et terram novam, n Putant aliqui hunc errorem a falsariis affectum Origani, ejusque libris insertum, eo quod ipse lib. IV *Contra Celsum,* eum damnare videatur. Ut ut est, Origenislarum fuit error, quos refellit S. Hieronymus, epistola *ad Avitum,* et S. Augustinus, lib. XII *De Civitate,* cap. xfii.

Sic Epicurus, ait S. Hieronymus, asserit per innumerabiles periodos, eadem et eisdem in locis, ct per eosdem fieri ; et Pythagoras censuit animas in alia el alia corpora migrare et remigrare. Omissis manifestis hisce erroribus,

ExpotU jo pii- lXl *Primo,* R. Moses, loco citato, censet hoc dici ad significandam ælernilatem mundi a parte posleriori, scilicet mundum deinceps duraturum in æternum. Sed quid hoc ad scopum Ecelesiastre, scilicet ad probandam mundi vanitatem, id est instabilitatem? huic enim directe opponitur mundi stabilitas et ælernilas.

Mudi. *Secundo,* melius ex adverso Eusebius, lib. XI *Præp. Evang.* cap. v, vi et vu, censet hæc dici, ut notet mundi fluxum, fugam et corruptionem, scilicet res mundi cum tempore continuo fluere et praeterire, aliasque succedere, et in futuro successuras quæ pari modo fluent et præteribunt, ideoque nihil sub sole novum, sed omnia veterascunt, senescunt, occidunt.

Textu. *Tertio,* Lyranus censet hic post solis, ventorum et fluminum circulationem, tria alia argumenta ad probandam mundi vanitatem proponi : primum esse, quod omnes res mundi sint ad (ruendum et cognoscendum obscuræ, cum ait : a Cunctæ res difficiles, © etc.; secundum, quod non satient oculos et cor hominis, cum ait : « Non saturatur oculus visu, nec auris impletur auditu; » tertium, quod nihil in eis sit novum, sed omnia antiqua et vetera, cum ait : « Nihil sub sole novum. ©

Quarto, alii referunt hæc ad scientias et opi- 0^«^* Diones, </. *d.* Null® sunt nova» opiniones et scienti®, sed qu® nunc videntur nasci, eædem olim exstiterunt, esto tempore sint abolit®, juxta illud Comici in *Eunucho : a* Nihil est dictum quod non sit dictum prius. » a Unde praeceptor meus Donatus, inquit S. Hieronymus, cum ipsum versiculum exponeret : Pereant, inquit, qui ante no* nostra dixerunt. © Huc facit illud Platonis, lib. HI *De Republica :* « Nihil inauditum. © Et Aristoteles, lib. l *De Cœlo,* text. 22, et lib. I *Meteor,* cap. in : « Necessum est, inquit, ut infinities eædem recurrant opiniones mundi œternitate supposita, » quam ipse supponit et constanter adstruit.

Verum hic sensus arctior est et minus appositus; non enim de rerum cognitione vel opinione, sed de rebus ipsis loquitur Ecclesiastes cum ait : « Nihil sub sole novum, » esto ad scientias et opiniones, ulpote cum ipsæ sint res et reales qualitates, hæc gnome extendi possit.

Quinto el genuine, Ecclesiastes hio redit ad thema Oolnta initio propositum, scilicet ut probet omnia in »'euu,na* mundo esse vana, ex eo quod omnia eant in orbein et abeant. Probavit id ex gyralionc continua solis, ventorum et fluminum; nunc idipsum probat ex gyralione cæterarum rerum, quod scilicet omnia cum tempore eant et prelereanl; ideoque post præterita succedant præsenlia et futura, quæ pariter ibunt in præterita. Esto ergo futura iis, qui præterita non viderunt, videantur nova, sunt tamen antiqua visa, et trita iis qui olim vixerunt : res enim preterii® in futuris sui similibus, quæ succedunt, videntur novæ, sed non sunt, quia resurgunt duntaxat el renascuntur; unde Thuauus vertit :

Nempe omnia, quæ nunc
Miramur, priscis ca visa audilaque sæclis.

Et Horatius in *Arte Poetica :*

Mortalia facta peribunt;
Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nuuc sunt in bonore.

Ita exponunt S. Hieronymus, Olympiodorus, Albinus et S. Augustinus, lib. Xll *De Civit,* cap. xm(l).

(1) Conf. quoquo Senecam, *epist,* 24 : « In orl>em nex* sunt omnia; fugiunt ac sequuntur.... Omnia transeuiil, ul revertantur; nihil novi facio, nihil novi video.©

Et Manilium in *Ailronom.* lib. I :

Omnia mortali mutantur lege errata;
At manet incolumia mondili suiqiin omnia serrat ;
Qme n*c longa diri anget, minnltve Moettus,
Nec motui puncto currit, cunuiqnt' fatigat.
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.
Nonalium ridere patm,aliumv* nepotes
Aspicient. Deus eat, qui dou mutatur iu avo.

Licit hoc Ecclesiaste®, ut retundat hominum vanitatem, vanarnque curiositatem, qua vetera fastidientes semper novis inhiant; ideoque circumvagantur ul nova congerant, sed frustra, cum nihil sit Mib sole novum, quia omnia in orbem eunt et redeunt. Hoc enim est thema, quod ab initio hucusque probare contendit; esto versu precedenti obiter quasi per parenlhesin injecerit aliud vanitatis argumentum, scilicet rerum ad fruendum et cognoscendum difficultatem, quodque amis non impleatur auditis, nec oculus visis; quo tamen etiam hi versus referri possunt, ut scilicet ostendant aures el oculos, quia curiosos et novorum avidos, non satiari, eo quod nihil sit sub sole novum, *q. d.* Frustra laboras, o homo; incassum te crucias et torques, dum per omnia vagaris, ut aurium, oculorum et cordis tui curiositatem novorum avidam expleas, cum nil novi sis reperlurus, esto gyres ab Oriente ad Occidentem, sed omnia prisca el vetera. Hæc enim est mundi senescentis conditio, hæc temporis natura et ratio æque ac omnium temporalium, ut scilicet consistant in continuo fluxu el gyratione, utque præterita abeanl, succedant presentía, sequantur futura, quæ, dum abierint in preterita, alia succedent presentía, aliaque similia sequentur futura. Hic est perennis temporis et temporalium circulus, hic gyrus et rotatio.

Igitur Ecclesiastes postquam descripsit circularem motum partium universi, puta cœlorum el solis, aeris et ventorum, fluminum cl fontium, nunc describit cumdem ex parte temporis, cui res omnes subjacent, cum coque volvuntur et pretereunt, *q. d.* Nihil stabile, nihil constans sub sole; sed omnia æque ac tempus, cui subsunt, circularia sunt "t pretei fluunt. Vis ergo scire, o homo curiose, quid omni luo curioso et molesto labore consecuturus sis, inspice pretéritos et preterita ; quod enim illi consecuti sunt, tu consequeris , non aliud ; frustra nova quæris quæ non sunt, nec fuerunt, nec erunt. Unde Nyssenus : a Ad rogatum, inquit, brevis est responsio : Cogita quid sit quod est futurum, et cognosces id quod fuit, » *q. d.* Semper homines sollicitat futurorum appetitus; presentía enim fastidiunt, velut possessis saturi : anhelant ad futura, velut ad nova curiosi. « Novis, inquit Seneca, lib. Ill *De fienef.* cap. m, cupiditatibus occupati non quid habeamus, sed quid petamus inspicimus; non in quod est, sed in quod appetimus intenti. » Hæc eorum vanitas fallit cos, quia nihil novi fit sub sole : nihil eximium habuerunt preteriti, nihil habebimus nos melius futuri ; ex preteritis ergo colliges et metieris, quale quantumque bonum tibi tempus vitaque dabunt; colligent similiter ex nobis futuri. Notant Nyssenus et uterque Hugo, Cardinalis scilicet et Victorious nullam presentís temporis hic fieri mentionem, sed lautum preteriti ct futuri, eo quod ex presenti nil habeamus nisi unicum nunc indivisibile : quare præsens illico transit m preterítum; pertinet ergo ad præferitum, vel ad futurum , quasi nexus cl copula Utriusque, quia presens nectit preteritum futuro.

Symbolice, Rabbini quídam (qui putant hunc sensum esse genuinum et litteralem; sed errant) apud Galatinum, lib. X, cap. ii et iv, hæc accipiunt de lege nova adumbrata in lege veteri, *q.* cLld quod per tot figuras adumbratum esi in lege Mosaica, hoc reipsa explendum est per Christum in lege Evangelica. Ita R. Barachias ibidem : « Quid est, ait, quod fuit? ipsum quod erit ; sicut fuit redemptor primus, id est Moses, ila erit redemptor ultimus, » puta Messias sive Christus.

Et Procopius in cap. xlvhi *Istri.* : « Quaerant nonnulli, ait, quomodo se nova fecisse asserat, cum docente Ecclesiaste, nihil novum sub cœlo sit; Christi ergo mysterium longe ea quæ cernitur creatura majus,quod a Paulo etiam absconditum nominatur, intellexit, d Accedit Chaldæus, qui vers, tt sic vertit, *præteritarum nationum memoria non* ez*tat, neque earum quæ post futura sunt recordatio erit iis qui temporibus regis Messiae victuri sunt.*

Anagogice, Olympiodorus hæc accommodat ad Seomdi merita presentís vitæ et premia future; quod enim quantumeumque precessi! meritum in terra, hoc tantum nos sequatur premium in cœlo.

Rursum S. Hieronymus, S. Augustinus, XII De *Civitate,* xiii, et Hugo cernent Ecdesiasten loqui fin sensu mystico et anagogico) de presentía et praedestinatione qua jam ea facta sunt quæ fatura sunt. « Qui enim, ait S. Hieronymus, electi sunt in Christo ante constitutionem mundi, in prioribus sæculis jam fucrurt,» scilicet in Dei mente et predestinatione.

Denique Nyssenus notat « *quod fuit* mystice de anima dici, quia creata est;-ròquod *factum est,* de corpore, quod formatum est de terra; animam ergo dici futuram quod erat per sanctificationem: per hanc enim redditur ei gr.itia perdila per peccatum Adæ; corpus vero dici fore id quod factum est per resurrectionem, qua resurgent olim f*cti et nati, sed mortui ; quod ut feliciter fiat, redeundum esse animæ cl corpori ad statum quem prius habuerunt, scilicet ad puritatem et sanctitatem, in qua creati sunt a Deo in protoplasto Adamo.

10. Nihil sub sole novum; nec valet quisquam di- Veit. ick ceke: Ecce hoc recens est : jam enim prxclssit in sículis qvæ flerunt ante nos. — Septuaginta, *non est omne* (id est *nullum est) recens sub sole; quis loquetur ac dicet : Vide hoc» novum est? Jam fuit in* ¿tc*euhs, qua fuerunt ante nos;* Syrus, *quæ fuerunt ab ademo,* id est a priscis priinisque mundi temporibus ; Chaldæus, *detur enim res de qua facile quisquam prodicit : Vide, novum inventum est;vcrumtamen veterum memoria id aliquando contigit;* Arabicus, *ct omne renovatum sub sole non potest loqui et dicere : Considera hanc rem, quia nova est, quæ jam facta est in praderito in saeculis ante nos* (1).

(i) Esto, *sit aliquid, dc quo dicat* aliquis : *Ude istud,*

Nd m- r>a» tnb »>le, quo ku»!

Ouvres, quomodo nihil sub sole sil novum, i'um multa nova fiant per novas artes nove inventas, cum nova fiant prodigia, cum novus Christus novam legem, novaque in ea dederit precepla, Sacramenta et pr.rmia; nova etiam sunt miracula, de quibus dicitur *Ecrli.* xxxvi : «Innova signa,ct immuta mirabilia?» Respondet pr.mo.S.Thoma*,Ipart.Quefl.LXXIH,art. I,ad 3, tore omnia præcessisse, et olim facta esse vel in se, vel in suis causis, vel in suis similibus: «Praecesserunt, inquit,secundum similitudinem, sicutammæ quip nunc creantur. Et similiter Incarnationis opus, quia, ut dicitur *Philipp,* ii : Filius Dei est in similitudinem hominum factus. Gloria etiam spiritalis secundum similitudinem praecessit in Angelis; corporalis vero in ccelo precipue empyreo. »

&tn&do. *Secundo,* S. Hieronymus hæc arctat ad hominem, *q. d.* Homini nihil accidit novi; solus enim homo, inquit, loqui et dicere potest, ut habent Hebrea : *Vide hoc novum.*

Accedit Pineda, qui hæc ad hominum mores refert, quasi significetur mortalium studia et conatus ad felicitatem non esse novos, neque novas ad animi tranquillitatem vias iniri ab hominibus hujus nostri sieculi. Tentata jam omnia a velcribus sub sole prò felicitate laborantibus, sed labore irrito. Favet Thaumaturgi interpretatio : «Quid in posterum fieri queal, quod non jam confectum fuerit, aut geratur ab hominibus? quid novum, quod nondum experimento compertum fuerit, dummodo insigne sit et memorabde. »

Tertio pnuiM. *Tertio,* plane ct genuino hæc referas ad naturam et arlem, sive ad opera ordinaria quæ fiunt a natura vel arto, *q. d.* Nihil novum sub sole, id est, nihil novi accidit in naturali rerum cursu, scilicet ccelorum, elementorum, siderum, ventorum, maris, hominum, animalium; item in artibus vitæ humano) necessariis, quibus scilicet natura indiget, quales sunt fabrilis, agricultura, mercatura, vestiaria, pistoria, etc. Nil ergo obstat quin non tantum prodigia et miracula nova fiant, sed ct artes mire nove inveniantur, ut bombardaria , lypographica, etc., quanquam ulramque harum apud Sinas mullis reculis, antequam in Europa invenirentur, exstitisse, licet Europæis inferiorem, tradant historia: Sinensium, prascrtiin illa quæ à nostro Nicolao Trigautio conscripta est. Lege Polyodorum Virgiliani *de Herum inventione,* qui singularum artium inventores assignat, •cilicet nobis noslroque rovo cognitos. Addit S. Augustinus , lib. Xll *De Civit,* x iii , prodigia ct monstra quæ jam fiunt olim facta, si non eadem, certe illis similia vel affinia.

Occurrit curiositati hominum otiosorum, quibus sua sors præsensque status displicet, placet alienus et remotus : quare optant videre aliud sæculum, dicuntquô : Utinam vixissem reculo Noe, Abrahœ, Mosis, Christi, Constantini! vel utinam viverem reculo sequenti ! inulta utique nova el meliora experirer. Alii optant aiuntque : Utinam vidissem Noe, Abraham, Mosen, Christum! vel utinam viderem reges, pontifice*, heroes post hoc saeculum secuturos! utinam viderem nova quæ sub iis facta sunt, vel fiunt ! Mira enim per otium imaginantur quæ nunquam exstiterunt nec exstabunt. Hos retundit hic Salomon, dicens : Quid vane desideras cernere preterita vel futura, esto presenlibus contentus, quia hæc similia, imo eadem sunt cum preteriti.* et futuris; nihil enim sub sole novum. Optas videre Noe, Abraham, Mosen, etc.: at homines fuero similes no-tris. Vides viros doctos, sanctos, Apostólicos; cogita te in illis videre Noe, Abraham, Mosen. Eumdem vides solem, idem coelum, eamdem terram quam ipsi viderunt. Vides similes arbores, plantas, frumenta, fructus, domos, artes et artifices, qualia ipsi viderunt, et qualia posteri videbunt. Quid ergo novi quæris, cum in orbe nil sit novum? Ars enim ct natura eadem produxit et producet semper qua: nunc producit.

Porro constat supcrnaturaliter in lege nova multa per Christum facta esse, et a Christianis fieri nova, ac in cœlo omnia futura nova, juxta illud *Apocal.* cap. xxt : « Ecce nova facio omnia. Mysteria enim incarnationis Verbi, mortis, crucis, Eucharistiæ, etsi mullis veterum typis fuerint tenuiler prefigurata, tamen reipsa plane fuerunt nova, stupenda, inaudita, cum in Christo exstiterunt; Christus ergo novus homo, nova lege et gratia fecit hominem novum. Nam, ut ail S. Augustinus, serin. 39 *De Tempore :* « Illo qui venit per crucis irrisionem, carnis perimero corruptionem , et vetustatem vinculi morlis nostre sua mortis novilate dissolvere, mandato novo fecit hominem novum. Kcs euim vetus erat ut homo moreretur, quod ne semper valeret in homine, res nova facta est ut Deus moreretur. » Hoc est quod praedixit Jeremiascap. xxxi: «Novumfaciet Dominus super terram : mulier circumdabit virum. » Ita Olympiodorus : «Nihil,ait,novum est in hominum, animalium plantarumque successionibus.» Et S. Thomas in IV, dist. 48, *Quast.* II, art. 1, ad i, ait Ek clesiasten loqui ile cursu naturali rerum, et de his quæ a sole fiunt, et a solis virtute pendent. Sic et S. Augustinus, lib. XII *De Civit.* cap. xiii.

Novit orhií prirtií cognitu

Hinc novum orbem, sive Indias veteribus fuisse cognitas ex Platone, Seneca et aliis ostendit nosier Josephus a Costa, lib. I *De novo Orbe,* et Pineda, lib. IV De *liebus Salomonis,* cap. xv ; idquo patet ex classibus Salomonis euntibus in Ophir; sed oblitterata deinde fuit itineris hujus semita et memoria.

Quare nonnulli censent priscis pariter cognitam fuisse acum nauticam, sive calamitam et virtutem magneticam ; per hanc enim, utpole semper

rmm «t. Sed audi responsum ; *Jam fuit* ea res in *sacu- >•'» </«» 'vrrunt ante nos.* Verbum *hacah* in singulari porinmert distributive capiendum. Alii, Jam *fuit tempori- r'-.-f, reSj* [Mla til ail(e n0t/ coram nobis.

vergentem ad polum , cognoscunt naut® polum polique Aquilonares elevationem , ac consequenter crotoras 1res mundi plagas; unde sciunt in qua orbis parte plagaque versentur, ct quo tendere debeant, ut ad locum sibi destinatum pergant. Plures auctores t unen negant acum nauticam iis fuisse cognitam ; id enim volunt recens ct nuperum esse inveptum ; pedalia ip<h navigandi, cursuinquo per mare dirigendi instrumenta, artes ct modos concedunt, ac prœscrlim Chaldæorum et Ægyptiorum asti onomiam,pcr quam exacte luna;, stellarum, siderumque silum, motumque contemplantes , juxta ea iter suum dirigebant. Vide Pinedain, lib. IV De *Rebus Salomonis,* cap. xv, vers. 4 et seq. Certe astrolabi um fuisse cognitum priscis, ac nominatilo Plokmeo, ab coque vocari planisphærium, docet noster Clavius initio libri De *Astrolabio.*

&n. ii. 11. Non est pri obum memoria, sfd nec eorlm QUIDEM QU2B POSTEA FUTURA SUNT, ERIT RECORDATIO APUD EOS QUI FUTURI SUNT IX NOVISSIMO, — id CSt posteriori tempore. Ilebræum enim pins *ocharon,* quod Noster vertere solet, *novissimum,* idem ^st quod posterius, *sequens;* Septuaginta, *non est memoria primis, et quidem novissimis, cum facta fuerint, non erit memoria eorum cum cis qui futuri sunt in novissimo;* Chaldæus,*non est memoria generationum* (Costus vertit, *nationum) priorum, neque etiam posteriorum quæ futura sunt, erit recordatio cum generationibus quee erunt in diebus Regis Messia;* Arabicus, *non repentur recordatio secfalorum prœteritorum, neque faciendorum novissime;* Valablus, non *durat memoria rerum priorum, neque apud posteros memoria rerum quæ posthac erunt, durabit* (1).

Hæc gnome tum de rebus omnibus prioribus et posterioribus accipi potest. Harum enim omnium est oblivio apud sequentes et posteros. Unde Noster vertit in gphere neutro, *sed nec eorum quee futura sunt erit recordatio;* tum proprie de hominibus hominumque dictis ct factis, qui pariter stilim oblivioni traduntur: undeS. Hieronymus ct Septuaginta vertit masculine, *sed nec eorum qui futuri sunt erit memoria.* Dicit hoc ecclesiastes, *primo,* ut occurrat taciti; objectioni. Dicet enim quis mulla sub sole fieri nova, co quod similia non legerimus, vel audierimus olim esso facia, llrspopdel Ecclesiastes illa esse facía, sed oblivioni tradita, eo quod rerum memoria cum rebus ipsis dilabatur et evanescat, præserliui posi plures annos et srocula. Unde Thuanus vertit :

> Temporis exacti veniens oblivia tempus
> Inducit; rerum quæ porro ct cumque gerentur,
> Vix imuniu ad toros manabit f.itna BSpotes.

Secundo, ut eludat vanam in homine cupiditatem form®, memori® et glori® apud posteros.

(1) Datur ratio, cur qaffilam falso nova arbitremur: scilicet ignorduUa el oblivio prajleriloruia.

Cum enim sciat homo sibi moriendum esse, nec po«se se perenniter vivere, hinc optat vivere sailem in memoria et fama posterorum ; sed frustra, quia ct hoc r;to effluit et perit. li.ee ergo est nova vanitas rerum humanarum, cpiæ earum contemptum inducit, quod scilicet homo cito moriens ct cv noscens, ne sui quidem memoriam diu apud posteros relinquat, sed illa cum tempore rotetur et abeat. Hinc sæculun, hebraîce dicitur *zhrjolam,* quasi occultum, vel quasi obip *olcm,* id est occuV t tns el abscondens, a radice obii *alam,* id est abscondit eo quod gesta prioris sæculi occulantur et abscondantur a sequenti sæculo. Vide *Sapient. v,* vers. 10 et seqq. Loquitur Ecclesiastes de memoria rerum naturalium ct vanarum, quam vani homines conjectantur, non de memoria virtutum operumque grati®, praesertim heroicorum; hæc enim perennat in multa sæcula, uti videre est in M irtyrologio et feclis Ecclesi e, quæ quotannis celebrat memoriam Apostolorum, Patriircharum, Prophetarum, Martyrum, Virginum, tum ut eos honoret, tum ut eorum virtutes fidelibus imitandas proponat. De his ergo dixit Christus : « Gaudete, quod nomina vestra scripti sin! in cœlis, › *Lucæ* x, 30; et Psaltes : a In memoria œternaerit juslus, » *Psal.* cxi, G; et Ecclesiasticus, cap. xuv, 14:« Nomen eorum vivit in generationem el generationem. »

Justi ergo in cœlo scribuntur, quia perennis erit eorum memoria ct gloria. Vani vero ct impii in terra et aqua scribuntur, quia illico conculcatur, deletur vlditïluit eorum nomen et fama, juxta illud *Jeremiæ* xvii, 13 : « Recedentes a te in terra scribentur; » ‹ t *Psal.* ix, 8 : « Periit memoria eorum cum'sbnitu; » cl *Proverb,* x, 7 : « Nomen impiorum putrescet. » Licet enim Alexander, Julius Cesar, Pompeius, Nabuchodonosor memoriam habeant apud posteros ct Limam, tamen Lee putida est ct infamis, scilicet quod fuerint tyranni, raptores, impii et scelerati.

Loquitur Ecclesiastes a toto genere, sive de eo quod plerumque el plurimis accidit, eslo in paucis sil exceptio, *q. d.* Omnia rerum. dictorum, factorum, animalium, bominuin genera qu » priori sæculo exstiterunt, sequenti sæculo oblivioni traduntur, esto singulares aliqui viri ob eximiam sapientiam, eloquentiam, ahamve dolem h ibeant famam posthumam per plura sæcula, ut Socrates, Plato, Aristoteles, etc. Sed hi perpauci sunt,et memoria eorum tenuis et rara apud paucos litteratos exstat, caque plurium errorum ct vitiorum nævo, ut libidinibus el falsorum deorum cultu maculata. Unde Apostolus, *Rom.* i, in eos detonat7dicens : a Qui, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, etc. Dicentrs enim se sapientes, stulti facti sunt, etc. Propter quod tradiihl illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora m sua, per piede* rastiam aliasquo infames bbidines, quas ibidem recenset.

Hujus oblivionis priorum sæculorum vivum exemplar el speculum est Roma. Cum ante octodecim annos eam ingrederer, quæsivi a viris in ejus antiquitate versatis, in quanam Urbis parte exstitissent olim domus et palatia Julii Cæsaris, Augusti, Pompeii, Scipionis, Vespasiani, Trajani, etc., ac responsum accepi de mullis plane ignorari, de paucis conjecturam esse tali loco fuisse, sed obscuram et incertam. Vesligavi priscas heroum statuas, mausolæa, titulos, pyramides, templa, basilicas, ac ex omnibus vix quidquam integrum reperi nisi Pantheon M. Agrippæ, sed minarum veterum ruderibus in terram depressum, et magna ex parte sepultura. Ubi ergo trophæa ct monumenta Romuli, Numœ, Servii, Tullii, Tarquinii, Collatini, Bruti, Metelli, Corvini, Publicóte, Torquati, Camilli? evanuerunt ac si nunquam fuissent; imo plurimorum nomina ignorantur, paucorum tenuis duntaxat est memoria. Antiquissimis et nobilissimo) familiæ Romanie, ut Corneliorum, Lentulorum, Fabiorum, Pisoniim, Cicaronum, Serviorum, Scipionum, cæteraque ad unum omnes ita exstincte sunt, ut nulla prorsus supersit, imo plerarumque nomen ignoretur. Nimirum nova Roma sepelivit veterem, Christiana gentilem, sancta profanam, et a Romæ Roma sepulta jacet, n Ite nunc, vani mortales, ¿eternate cum Romanis nomina vestra, incidite illa in marmoribus, erigite in statuis, statuite in colossis ; brevi hæc omnia delebit succedentis ævi oblivio. « Papie, quam cito apud homines mortui gratia diffluit, et deserta apparet, » ait Euripides in *Ajace,* et Naso, lib. XV *Metamorph. :*

> Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
> Omuia destruitis.

Et Horatius, lib. II, *epist.* 2 :

> Quæ priscis memorata Calonibus atque Celbegis,
> Nunc silus informis premit, ct deserta vetustas.

Nam et marmora vetustate videmus exesa. ℄ Mors etiam saxis nominibusque venit. Ut in littore maris cumuli alii super alios appulsi, priores occultant : ita in vita quoque priora a sequentibus celeriter absconduntur, » ait M. Antonius Imperator, lib. VI *De Vita sua;* el lib. XII : a Quam ridiculus et peregrinus, qui miratur ea quæ in vita fiunt, »

Auagogice, Olympiodorus : Beati, ait, in ccelis, divina? visionis gaudiis absorpti, vix recordantur lum laborum el dolorum quos in vita subierunt; sed neque multum considerant damnatorum pœnas, sive eorum qui punientur in novissimis per omnem œternilatem, esto utraque sciant, nec ulla eos capiat oblivio, nec ignorantia.

Tropologice S. Hieronymus ex Septuaginta sic vertit, sicque explicat : « Non est memoria primis, et quidem novissimis qui futuri sunt, non erit cis memoria cum his qui futuri sunt in novissimo : ille de Evangelio sensus est, quod qui in isto sæculo primi sunt, sint omnium novissimi. Et quia Deus ut benignus et clemens, ct minimorum quoque omnium recordatur, his qui propter vitium suum novissimi esse meruerunt, non tantam dabit gloriam, quantam his qui se humiliantes novissimi in inundo esse voluerunt. Dicitur itaque in consequentibus : Non est memoria sapientis cum stulto in ælernum. » Alludit ad parabolam operariorum primorum ct novissimorum, *Matthœi* XX.

Ex adverso alii hæc referunt ad decreta priorum et majorum , quæ posteriores nepotes revellunt et oblitterant. Agis rex, cum senex quidam videns leges antiquas elanguescere, pravasque alias surrepere diceret, Sparlæ res sursum versum inverti, dixit per jocum : Hoc si lit, rationi convenienter fit; nam puer ipse audivi a patre meo sursum versum res sua ætate inversas esse, idemque is se puerum ex suo patre audivisse aiebat. Non ergo mirandum est, si posteriora prioribus deteriora eveniunt ; sed si quando meliora aut similia obtingerent. Ita Plutarchus in *Lacon.*

12 et 13. Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Jerusalem, et proposui in animo meo quærerk et investigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. — Septuaginta, *ad inquirendum ct considerandum in sapientia de omnibus quæ faint sub sole.* Sic ct Syrus. At Arabicus, *ego congregans* (alii, *ego condonator) factus sum rex super Israel in Jerusalem, et immutavi cor meum ut queereret, et perspiceret cum sapientia de omnibus creatis sub sole.* Chaldæus multa ex suo admiscet, quæ mox recensebo. Vc«- 11 M <S*

Fabulantur Rabbini Salomonem hæc dixisse , cum post lapsum, abdicato regno, factus pauper et quasi mendicus, dedidit se obsequio ct doctrina? dæmonis Asmodæi, qui præerat thesauris. Unde Elias Levila in Tisbi in *voce Asmodai,* ex Thargum sic legit : *Ego Coheleth, Asmodai, rex dæmonum,* quasi Salomon hic ex ore dæmonis, sivc dæmon per os Salomonis loquatur. Franciscus Georgius more suo secutus Hcbræos, *Problem.* 82, ail hæc dicta a Salomone : a Quando erat in deserto in cavea, el negotiabatur cum Asmodai. » Sed audi fuse Rabbinorum nugantium sensa sequentem ct exprimentem Chaldæum : « Cum Salomon rex sedisset in throno imperii sui, rebus secundis, plus requo elatus, edictura Dei transiliit, coinparavitque equitia, lecticas ct equites multos; magnam praeterea auri ct argenti vim congregavit, et affluitate cum exteris nationibus conjunctus est : quare vehementer commotus Dominus in eum Asmodæum dæinonum regem immisit, qui illum regno privaret, et annulum de manu ejus extraheret; perfectumque est ut ille vagus et profugus orbem peragraret, hominesque increparet, rediensque ad provincias et loca terne Israel, neque continens lacrymas sic vociferabatur : Ego Ecclesiastes, olim Salomon, appellatus fui rex

Jerusalem, animumque adjeci nt postularem prudentiam a Domino, ilio ipso die quo in Gihon apparuit milii, ut probaret me, et sciscitaretur quidnani esset, quod eum rogandum existimarem. Neque vero ab eo aliud quidquam contendi, quam sapientiam, uti possem inter honestum ct turpe in his omnibus rebus, quæ sub sole usu venire consueverunt, judicium el scientiam adhibere, animadvertique facinorosa illa hominum opera, malum quiddam hominibus a Deo datum, ut in eo seipsos conficerent,» etc. Ita habet venio Chaldæi facta a Petro Costo elaComplutensibus, licet in Bibliis Regiis mulla ex his, quia fabulosa, c Chaldæo sublata sint : omissis hisce nugis ct fabulis.

Primo, Rabbini et nonnulli catholici apud Hugonem Victorinum, *homil.* 5, censent hæc verba esse Salomonis, de lapsu suo pœnilentis : « Idcirco, inquiunt, noluit dicere : Rex sum in Jerusalem, quia deposita regni purpura de solio suo jam descenderat, contemplaque quam male tenuerat potestate, in habitu pœnilentiæ reatum suum plangebat, ideoque ait : Rex fui. Addit Beda in fine tom.VII, cap. *De Salomonejudicium:* «Aiunt, inquit, libri Hebræorum Salomonem quinquies tractum fuisse per plateas Jerusalem, causa pœnilentiro. Item eum aiunt venisse in templum, quod ipse ædificaverat, cum quinque virgis, de quibus quatuor legisperitis dederit, ut verberaretur ab illis, qui communi consilio dixerunt, quod in christum Domini manum non mitterent; unde frustratus ab illis, a se depositus est a regno. » Verum hæc Hebræorum narratio videtur fabella ab eis more suo conficta, ad astruendam Salomonis poenitentiam ct famam. Vidcturquo adversari S. Scripturæ quæ narrat Salomonem regem perdurasse usque ad mortem, ac tum ei successisse Roboam filium. Probabilius alii censent Salomonem, retento regno et sceptro, pœnituissc, et pœnilcnlemhæc dixisse. Unde Hugo ponderat rò *fui;* hoc enim verbum videtur omnino sonare regni mundique contemptum, quasi quod antea tanti fecerat, nunc nihili faciat, imo nihil esse testatur : « Fui, inquit, jam non sum, quia etsi sum idipsum, jam nihil esse agnosco quod sum. »

Secundo, plane et genuine, hæc verba sunt Salomonis in regno regnique opibus mundi vanitatem experti; ideoque ait : ‹t Fui, » ut proteritis regni annis plenam vanitatis hujus experientiam se accepisse demonstret. Igitur Salomon hic a thesi descendit ad hypothesin, id est, a generali mundi vanitate ad particulares, atque ut eas confirmet, asserit se omnes expertum, et in omnibus vanitatem deprehendisse. Ha S. Hieronymus, S. Gregorius Thaumaturgus et alii.

Ait ergo : Ego Ecclesiastes, id est concionator, qui Israeli totique mundo hic de vanitate mundi concionor, ut ab ejus amore ad Dei cultum omnes traducam, jam per plures annos fui rex Israel, id est rex populi Judaici, sive duodecim It j-buum residens in eorum metropoli, puta in Jerusalem : ibi enim in regali olio post Davidcm patrem meum consedi ; quare omnibus hisce annis regni multa vidi, multa audivi, ac per sapientiam mihi a Deo inditam cuncta lustravi, cuncta examinavi, et in omnibus meram vanitatem agnovi. « Proposui in animo meo quærere cl investigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. »

Primo, nonnulli censent Salomonem hic confiteri suam curiositatem, quares omnes, etiam mi» niinas, nimis curiose voluit scrutari et intelligere, ideoque subjungere : « Hanc (curiositatis) occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. n Curioni enim scrutantur inutilia et sæpe noxia, qualia sunt artes magiro, quas Salomonem didicisse, cum coluit idol i. id est dæmones, nonnulli autumant non improbabiliter; nam, ut docet S. Hieronymus, Prefal. in *Epist. ad Ephes.* : Curiositas magicarum artium solet idololatriae jungi, ejosque esse quasi appendix. Hinc de Manasse ad idoli déclin inte dicitur IV *Peg.* XXI, G : u Exstruxit allaria, etc., ariólatus est, observavit auguria, et fecit pythones, et aruspices multiplicavit. » Sic ct Julianus fictus apostata, colcnsque deos gcnliu n, per magos et dæmones de suis rebus, ac nominatili! de successi' belli Persici, quo ipse periit, consuluit, uti ex Procopio el aliis docet Baronius. Rursum impudichi® solet jungi veneficium. Unde Quintilianus, *Declamat.* IV : « Veneficium, inquit, tota vita meretricis esi ; » cl Auctor lib. I\ *ad Herennium :* * Majores nostri, inquit, quam impudicam judicarunt, eam veneficii quoque damnatam existimabant. » Nam, ut Apulcius ait lib. IX : a Hæ sunt familiares mulierum artes; » Salomon autem summe fuit mulierosus et impudicus. Ha censet Pineda, lib. VII *De Rebus Salem,* cap. m.

Huc spectat expositio S. Hieronymi, quem sequuntur Albinus, Hugo Cardinalis, Dionysius et Arboreus, scilicet Salomonem hic accusare suam curiositatem investigandi, non tam res naturales, quam fortuitas Dei providenti® subjectas : cur scilicet hic sil dives, honoratus, felix ; ille pauper, vilis, infelix ; cur hic sit princeps, prolatus, rex; ille privatus, civis, rusticus; cur impii evehantur, pii deprimantur el affligantur. Audi S. Hieronymum : « Dedit Ecclesiastes primo omnium mentem suam ad sapientiam requirendam, et ultra licitum se extendens voluit causas rationesque cognoscere, quare parvuli corriperentur a damono; cur naufragia ct justos el impios pariter absorberent ; utrum hæc et his similia casu evenirent , an judicio Dei ? ct si casu, ubi providentia Dei? si judicio, ubi justitia Deiî Hæc, inquit, nosse desiderans, intellexi superfluam curam et sollicitudinem per diversa cruciantem a Deo hominibus datam, ut scire cupiant quod scire licitum non est. »

Secundo, melius ohi censent hic agi de vera

sapientia, licitoqtie ejus usu, sive per studium a Salomone acquisita, ut volunt Lyranus cl Cajetanus; sive potius a Deo postulanti infusa: hac enim sapienter vestigabat res omnes, tam naturales quam divinas, quæ sub sole Hunt. IlaOlyinpiodorus. Accedi Chaldæus qui vertit, *neque aliud a Deo postulavi quam sapientiam, ut possem inter honestum et turpe in his omnibus rebus, quæ sub sole usu venire consueverunt, judicium ct sensum adhibere.*

Tertio, et optime plnncque genuine, hæc accipias de sapienti consideratione actionum et occupationum hominum, quibus se varii varie occupant sub sole in hac vita, *q. d.* Ego Salomon per sapientiam mihi inditam sapienter scrutatus sum singulas hominum sub sole occupationes, negotia, curas cl studia, ut viderem an in iis aliquid solidi, boni, gaudii et felicitatis reperire possem; nihil tale reperi, sed potius in omnibus vanitatem cl afflictionem spiritus. Hunc esse sensum liquet ex sequentibus, in quibus fuse singulas hominum occupationes, volupt ites ct studia ordine enumerat, ac sese per experientiam in singulis non nisi vanitatem cl afflictionem invenisse commemorat. Dicit: «Deomnibus quæ fiunt sub sole,» ut omnia se lustrasse ostendat, nullo prorsus excepto. Rursum ut exacte ct clare, quasi in solari lumino, se ea perspexisse insinuet, *q. d.* Sicut sol cuncta clare lustrat et illustrat, sic et ego eadem sole illustrante perspicue conspexi ; imo perinde ac si edito solis orbe consistens, omnia terrena longe sub me posita, velut exilia aspexi el despexi. Pneclarc S. Chrysostomus, epist. 5 *ad Theodorum lapsum :* « Omnia, inquit, umbra, somnia, cursus. Cursor est vita. Ut si quispiam rupis excels® verticem tenens, pelagus omne prospiciat, mullosque inde navigantium crebris fluctibus freti unda submergi, alios in pro rupti montis saxo collidi, nonnullos ad alia littore contendendo properare, aliquos (abulto unius auxilio cx fragmentis navis iuvcnlæ a morte defendi, aliquando pro gubernaculo atque remigiis manibus tantummodo suis uti, alios autem videat turbidos fluctus multiformi atque multiplici genere cadavera ferre. Ita est qui militat Deo, cum so a tempestatibus atque turbinibus vitæ istius separant, consistit in arduo semper ac tuto securus loco. Quid enim celsius potest esse, quid tutius, quam unam tantum nos sollicitudinem gerere, quomodo Deo piacere possimus? Vidisti naufragia hujusmodi, pelagus undasque declina, cl excelsum illum hujuscemodi pelago qu.vre navigantem, ct excelsum locum occupa, a periculo captivitatis unmuneni. »

Wt3. 13- HVC OCCUPATIONS! PESSIMAM DEDIT DEUS FIUH UOMINIM, UT OCCUPARE* TI H IN EA. — ScptUOginta, *quoniam distentionem malam dedit Deus filiis 'tuunum, ut distendantur mea;* Syrus, *conversationem malam dedit Dominus [dus hominum, u(tollicio* 'tu i t ea; Arabica*1, *Deus enim dedit [diis hominm) h[‘sionem, ut occupentur in dia;* olii, *ut affligerentur in ea;* alii, *ut mitescerent in ea;* alii utrumque complexi, *ut illi* (Deo) *aim labore, sollicitudine, mansuetudine respondeant,* et satisfaciant. Unde R. Ilaccados vertit, *ut humilient so,* scilicet coram Deo creatore suo. Hebræum mini *Fltyana* significat affligi, prosterni, opprimi, humiliari, mansuescere, mansuete respondere. Undo ab ana derivatur pop *inian,* id est afflictio, sollicitudo, cura, humiliatio. Noster vertit, *occupatio pessima,* id est laboriosissima et molestissima, quæ hominem assiduo affligit, torquet, cruciat velut in equuleo vel pistrino. Alii vertunt, *negotiatio misera. a* Septuaginta, ait S. Hieronymus, Aquila el Thcodotion, transtulerunt, quod in distentionem Latinus interpres expressit, eo quod in varias sollicitudines mons hominis distenta lanietur. » Interpres Nysseni vertit, *distractionem,* qua meus in varias quasi partes distrahitur ct dissecatur : enim est distractio, divulsio, distentio, qua quis distrahitur, distinetur circa multa, distendila* satagit. Hoc enim significat Tupvnsiaiaii. Ad hæc verti potest *circum/lexio,* ut persistai in metaphora circulationis ct gyralionis sæculoruin, temporum, hominum rei unique omnium, *q. d.* In hac terrente occupationis, laborum el dolorum rota assidue circumflectuntur, rotantur et gyrantur homines, instar Ixionis, uti pluribus dixi vers. 9.

Rursum Septuaginta, cap. v, 2, hebræum *inian* vertunt id est *tentado.* Quieres, quænam hæc « occupatio pessima » homini a Deo data? *Primo,* S. Hieronymus, quem sequuntur Albinus, Hugo Cardinalis, Dionysius, Arboreus, respondet esse curiositatem cognoscendi parum utilia, imo vetita : « Ut scire cupiant, inquit, quod scire non est licitum, » ut scilicet velint nimia et difficili, longa et superba curiositate scrulari omnia plane, tam mala quam bona, quæ fiunt sub sole, ibique sistant, nec ad Creatoris cognitionem tendant vel assurgant. Hanc autem hominibus dedit Deus tum positive, quia scilicet indidit homini ingens scienti® sludium, moderandum tamen frenis rationis discretee, sed homo eo abutitur ad nimiam curiositatem; tum objective, quia scilicet objecit oculis mentique hominum omnes res mundi, ct, ut dicitur cap. in, 11 : « Mundum tradidit disputationi eorum,» quasi illum ceu (enigma hominibus natura sua curiosis scrutandum proponens.

Ociupj. tiO [!«• sinu, qua? Rcfp. prima.

Secundo, melius alii per occupationem hano intelliguut studium, sive speculationem rerum ad eas cognoscendas, et hauriendam carum scientiam. Hoc enim sciendi desiderium Deus homini indidit, ut eum a rebus carnalibus avocaret, ct ad contemplanda sublimia, præscrlim coelestia cl divina traduceret Eadem est pessima cl molestissima, quia laboriosissima, adeoque wpe spiritus et vires exhaurit, stomachum cerebrumque debilitat, vitamque minuit vel adimit. Ita Lyrunus et S. Cyrillus, lib. VII *Contra Julianum,* ct noster Lorinus. Probant, quia sermo præcessit

Secundo

de sapientia, et sapienti rerum investigatione, *q. d.* Ego Salomon dedi me sapienti speculationi rerum, quia hanc occupationem Deus homini indidit, cum ei indidit mentem rationalem res omnes scrutandi el cognoscendi avidam. Favet Symmachus, qui vertit *ìt ⁄ù ìt i,* id est otium litterarium, ita dictum, quia summum est negotium, ut ait Seneca lib. De *limitate vitat,* cap. xni ct xiv, externa negotia cutera respuens, ct laxamento quoque indigens; unde *ayjtà* est schola, de cujus etymo ita canit Ausonius, *edyllio* 32 :

> Et cessare licet : Graie schola nomine dicta est,
> Justa laboriferis tribuaalur ut otia musii.

Hinc rursus Hugo Victorious dicit occupationem hanc a Septuaginta vocari *distentionem,* quia occupatio scientias distendit homines ut exterius intumescant, interius inanes evadant, ut foris majores appareant, intus soliditatem amittant, scipsos considerare non valendo. Nam « scientia inflat (uti ventus inflat utrem el follem), charifas œdifleat, » I *Corinth,* vin, 1. Verum minus congrue Salomonis sapientia illi a Deo indita, optimaque, qua sapienter, utiliter et jucunde contemplabatur omnia quæ sub sole liunt, vocatur occupatio pessima.

Tntio genuine. Tirtic ergo, genuine et aptissime, occupatio |Jæc csf cjrca ca qUa, Sub sole fiunt, uti proxime antecessit, puta varia hominum negotia, studia, curæ, sollicitudines circa res terrenas, quibus alius in mercatura, alius in agricultura, alius in fabrili, alius in studiis, alius in aula, alius in alia re se occupat, ut vitæ alimenta, vel delicias, opes, honores et dignitates consequatur, *q. d.* Ego Salomon contemplatus sum omnia hominum sub sole studia, et curas quibus seso occupant, magnis conlinuisque laboribus el angoribus, circa res terrenas; hanc enim circa terrena occupationem Adra, id est terreno homini, ejusque posteris indidit Deus, Hebraico *Elohim,* id est summus gubernator, judex el vindex, ut occuparentur ct distenderentur in ea, tum ad fugam otii, Ium in poenam peccali, juxta illud Dei ad Adam : a Maledicta terra in opero tuo : in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitra tum : spinas cl tribulos germinabit tibi, ct comedes herbam terra;. In sudoro vultus lui vesceris pano tuo, donec revertaris in terram dc qua sumplus es : quia pulvis es, cl in pulverem reverteris, » *Genes,* ni, 17. Undo apposite hanc occupationem pessimam explicans, subdit Ecclesiastes : a Vidi cuncta qura liunt sub sole, ct occo universa vanitas et afflictio spiritus. »

Dicil ergo Ecclesiastes occupationem sub solo, qua scilicet homines so occupant circa res terrenas soli subjectas, ac quierunt bona subsolaria et sublunaria, puta terra; opos, voluptates, honores, esso pessimam, id est molestissimam, laboriosissimam, summo cruciantem, tum ut bona hrac acquirant; tum ut conservent et augeant tum dum ca amittunt, vel in morte relinquere coguntur.

Qua phrasi tacite per argumentum a contrario colligendum relinquit, occupationem supra solem, qua scilicet homo quaerit bona cœlestia, ac versatur cum Deo ct angelis, essa optimim, id est honestissimam raque ac jucundissimam. Hrac enim occupatio est praelibatio paradisi, ac pregustas vitra beatorum et felicitatis aderam. *Sceptein sunt, ait Beda in *Collectaneis,* qura non inveniuntur in hoc mundo : vita sine morte, juventus sine fenecí 'te, lux sine tenebris, gaudium -ine tristitia, pax sine discordia, voluntas sine injurii, regnum sino commuti'ione ; septem vero h c inveniuntur in regno coelorum.

Hunc e-se sensum liqm t ex Hcbrrao Nifi /ui, quod est exegeticum; exponit enim omne *qvvj fit sub sole* ab hominibus per tò *occupatio ptsiima,* ut sit epexegesis vel appositio. Unde ex H-l>r "0 sic prracise vertas cum Vatablo, *ut investigarem omne factum sub sole, id quod cst occupatio misera, quant tradidit Deus hominibus ut occuparentur in ca,* ut sit quasi parenthesis. Latine sic verti pos et, *nam ca st occupatio misera, qua voluit Deus Immines occupare.* Vel, ut Tigurina, *quam* o , *laboriosam Deus hominibus injunxit, ut ea humiles redderet.* Hinc et Chaldraus vertit, *et vidi quod omnia opera fiboruin hominum sunt occupat 'opessima, quam Deus dedit filiis hominum peccatorum, ut affligerentur in* ea. S. Gregorius Tlinumatnrgus: «Sane, inquit, diligenti indagine animadverti maximo variam esse rerum quit* in terris aguntur conditionem, didicique cum primis homiu m ad labor -m natum, plurimisque frustra occupali. ‖ Dein vers, sequentem ita nectit et reddit : « Animum enim inferiora hæc omnia gravi, im.utt' ntoct abominato spiritu distendunt.» Clare quoque Olympiodorus : « Laboriosam occupationem dedit Deus tiliis hominum ad magnam illorum utilitatem; quod in comparandis divitiis, ct in a quirei.da inani gloria, ac etiam in iis qu e ventri ac gulæ gratificantur, summopere laborandum. Si cium labores ct angustias tantas subimus, ut possideamus qua; vana sunt, quonam flagilii progrederemur, -i haec ipsa otiosis nobis ultro advenirent? Suum igitur quisque est in pistrinum detrusus. »

Ilice enim occupatio pessima est quasi equuleus, in quo distenduntur, ut vertunt Septuaginta, et quasi pistrinum, in quo molam vertere coguntur assidue mortales. Unde Thuanus ita paraphrasi ico vertit :

> **Quippe |k k regador Olympi**
> Pnlrinutn, iu pauas, vita mortalibus omui
> Versandum sino bue dedil, sine hue movendum.

El S. Paulinos, epist. 4 *ad Severum :* « Considera, ait, hujusmodi mortalium vitam, et tota tibi species jumenti molentis occurret, ut ille pannis oculos corporis, sic isto sordibus vitra sura oculos mentis consutus per errores suorum sensuum,

quasi circa ambages molarum, laboriosa miser statione versaturus.» Solebant olim capti in bello, puta mancipia, damnari (uti Samson a Philisteis damnatus est, *Judie,* xvi, 21), ad pistrinum ut molam rotarent, idque suo œvo factitatum scribit Augustinus, epist. 50; atque idipsum etiamnum factitant Saraceni. Tale prorsus pistrinum est vita hæc ærumnosa, ad quam omnes ob peccatum damnati sumus instar Ixionis. Et tamen sunt nonnulli, « qui molam negotiorum volvere suavem deputant voluptatem, » ait B. Petrus Damianus, Opuse. XIII De *Perfectione monachorum.*

Occupationem hanc aerumnosam, Salomonem secutus Siracides graphice depingit, cap. xl, 1 : « Occupatio, inquit, magna creala est omnibus hominibus; el jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepultura m matrem omnium.» Et deinde partes sive species enumerat : a Tumultum, fluctuationem, iracundiam, furorem, zelum, timorem, contentionem, mortem, rhomphæam,oppressionem, famem, » etc.

Co» hoc:i»' d>- Vox *occupatio* significat *primo,* eam non esse unius hora vel dici, sed continuam, assiduam et perpetuam per omnem vitam; *secundo,* eam totum hominem distinere et occupare, ut aliis vacare nec libeat, nec liceat; *tertio,* hominem tot laboribus ct doloribus hujus vite occupatum, et quasi obrutum, nullum in ea invenire solatium; ac proinde oculos mentis debere attollere ad Deum, ejusque opem ct consolationem humiliter implorare. Ideo enim ipsa illi a Deo in poenam peccati immissa est, ut coram Deo se humiliet, supplexque veniam opemque postulet. Alias causas et fines ob quos Deum illam homini immisit, suggerit Olympiodorus, scilicet ut homo cx ipsa sua occupatione, tam duraci molesta, sic seenni raliocinelur : Si quoquo tc vertas, cl circa bonum, et circa malum laborare oporteat, eligendus csl labor cl occupatio circa bonum, quem consequitur voluptas ineffabilis. Prudens enim est Sapientis dictum : « Ne labores citra praunium ; » multo magis : « Ne laborem facias laboris pramium, » uti faciunt qui laborant in vitio ct scelere : per hoc enim non nisi labores el dolores sibi accersunl.

Rursus cx duobus malis minus esi eligendum ; elige ergo occupationem cl laborem circa virtutem, quia is minor, quam labor impensus vitio, tum ob honestatem virtutis, tum ob gaudium et pramium, quod ex virtule consequitur. Dicat ergo sibi ipsi Sapiens : Omnis hæc mortalium vita dolore cl mœrore esi gravida, est equuleus, csl pistrinum; ut quid ergo illa me occupem? vita futura omni gaudio ct jubilo est opulenta; ut quid ergo eam non ambiam? cur omne studium ei non impendam? Quicumquc te coelo natum cl destinatum agnoscis, terram despice, terrena despice, vive Deo, vive codo, vive æternilati.

Vis nos iC quid sint omnes mundi opes, voluptates, honores? Audi respondentems. Gregorlum Nazianzenum in Cann. *De Viteo itineribus,* dum illi hæc epitheta tribuit :

Lanugo, spectrum, ros, cl levis umbra vaporque,
Flumineus fluxus, fluxus et aequoreas,
Somnia, fluctivaga navis vestigia, ventus,
Penna celer volitans, pulvis el aura levis.
Circulus aquali qui motu cunela volutat,
Constans atque rotans, Oxus ct interiens.

Unde concludit :

Nil autem hic firmum providit Christus ut esset,
Quo tua firmorum pectora tangat amor.

Et S. Athanasius in *Synopsi S. Script.,* in *Ecclesiaste :* « Universa vanilas, inquit, el afflictio spiritus, et nihil amplius quam vanilas consilii, et inanis voluntatis conatus, futurorum bonorum aeternitatem significat; quapropter universa transcendens hortatur ut ælernorum memoriam servemus. »

14. Vidi cuncta (opera, ut habent Ilebrœa) quæ vers, it FIUNT SCD SOLE, ET ECCE UNIVERSA VANITAS ET AFFLICTIO spiritus. — ilæc verba pendent a vers. 12 : a Ego Ecclesiastes, » etc. Nam vers. 13 quasi per parcnthcsiin insertus est, uli ibidem dixi; minus congrue alii illa referunt arclantquc ad vers, sequentem, uli ibidem explicabo. Arabicus vertit : *Et cognovi omnes artes qua: fiunt sub sole, ccce omnes sunt vacuæ, ct angustia spiritus.* Pro *vanitas* Aquila vertit «rui;, id est vapor. Vide dicta initio capitis, vers. 2.

Pro *afflictio spiritus* Hebraice csl mn mjH *rcut ruach,* ubi *reut* secundum diversas radices diverse a diversis exponitur. *Primo* enim, si *rcut* derives apii roa, id est malum esse, conten, aflligi, idem erit quod malitia (id est miseria), contritio, afflictio, ut verlil Noster. Hinc Syrus verlil, *sollicitudo spiritus;* Arabicus, *angustia spiritus ;* Chaldæus, *contritio spiritus;* vel, ut Coslus vertit, *animi molestia;* alii, *irritamentum spiritus ;* alii, *defatigatio spiritus;* Valablus, *fractio spiritus, q. d.* Ego Salomon contemplans omnia hominum studia, omnes occupationes el labores, invenio omnia non tantum vana, hoc est suscipi conatu irrito, casso labore, exitu vano ac nullo; sed etiam spiritum, id csl mentem hominis affligere, cruciare et conterere : singula enim tot curas, angores, icrumnas, molestias, labores homini afferunt , ut videantur nata ad affligendum illius animum. ItaS. Hieronymus : « Nihil aliud, inquit, deprehendi quam vanitatem et malitias, id est miserias spiritus, quibus anima diversis cogitationibus afflictatur. »

jlev; reut p-;. ™ 'll

Rursum, alii *malitiam spiritus* sic explicant, *q. d.* Omnia quæ in mundo sunt, malefico ct quasi venenato spiritu sunt plena, quia hominem affligunt, cruciant, necant. Unde Thaumaturgus vertit, uti transfert Brigilanus, *animum inferiora hete omnia gravi, amarulento et abominato spiritu dis-*

tendunt. Alii vero transferunt, *spiritu prodigioso ct exsecrando omnia hac inferiora plena sunt, adeo ut ea colligere nemo queat, imo ne quidem cogitare, quanta res humanas absurditas invaserit, q. d.* Malus spiritus, puta diabolus, qui post peccatum homini ct acri huic dominatur, omnibus mundi illecebris sc immiscet, facilque ut speciosiores ct delectabiliores multo appareant, quam revera sint, itaque homines illicit, ut illis se oppicant ct peccent, ac deinde virus suum per eas tum in corpus, tum in animum hominis instillat, ut corpus morbis, animum dolore et remorsu, cæterisquc peccatorum pœnis affligat ct cruciet. Hinc et S. Hieronymus ad versum sequentem : *a* Cuncta, ait, quæ sub sole facta sunt, diaboli arbitrio cl spiritu malignitatis eversa sunt, dum ad ejus instinctum peccata peccatis cumulantur. »

Secundo. *Secundo,* Aquila, Symmachus ct Thcodotion reut derivantes a FlpT raa, id est pascere, vertunt «ai, vel Pz^xr.ct;, id est, pas'io vel *pastura spiritus,* id csl *venti.* Jam pastio tripliciter accipi potest : *primo,* objective, *q. d.* Omnes mundi honores et illecebræ non sunt nisi perflantes venti, qui animum distendunt, ac pascere cl saliare nequeunt, juxta illud *Jerem.* xiv, 6 : « Onagri steterunt in rupibus (ubi magis perflant venii), traxerunt ventum quasi dracones; » quare tales sunt sicut chamælcon, qui, ut ait Plinius lib. Vili, cap. xxxnt, hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quam acris alimento. » *Secundo,* activo, *q. q.* Qui sequitur vanas mundi opes el honores, similis est pastori, qui pascit non oves, sed ventos , id est illi qui lentant rem inutilem cl impossibilem. Quis enim ventos pascere ct regere queat? juxta illud Prov. x, 4 : « Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos; idem autem ipso sequitur aves volantes. » *Tcrtio,* pastio sumi potest pro depastio, *q. d.* Omnes res mundi non sunt aliud quam depastio, perditio, destructio ct consumptio spiritus. Sicut enim bos depascitur gramen, sic illm depascuntur ct consumunt omnes animœ vires, omnes spiritus, omne gaudium.

Tarilo. *Tertio, nyt raa* Syroclnldaice significat *cogitare :* unde rnpn *reut* a Pugnino vertitur *cogitatio,* a Septuaginta irpMtpot;, id est libera electio ct voluntas.

Est allusio ad hcbræmn npn *raa,* id est pascere, eo quod cogitatio sit pabulum mentis, vel quod mens pascat regatque suas cogitationes, sicut pastor oves; sensus ergo csl, *q. d.* Omnes mundi illccebræ, quæ cupidis videntur eximiæ, non sunt nisi eorum cogitatio, et imaginatio, quam parit cupiditas; ex illa enim imaginantur sibi cis inesse ingentia gaudia, satiem ct felicitatem , quæ revera non insunt : quare illcccbræ non pascunt nisi eorum imaginationem, imo revera non sunt aliud quam imaginationes, ct imaginaria gaudia cl somnia; sicut enim somnians videtur sibi epulari, potare, saltare, ac revera non epulatur, non potai, non saltat : unde dum expergiscitur, jejunum, sitibundum et cubantem se reperii magis quam ante : sic pariter mundi deliciæ videntur mentem exhilarare et saliare, at revera non exhilarant cl satiant, nec solida menti dant gaudia. Unde Plato : « Spes mortalium, ait, spr» insunt somnia vigilantium. ▮ El Platon m de more secutus Philo, lib. *De Joseph* : « Vigilantium imaginaliones, ait, sommissimi simillima:; veniunt, u0lB, abeunt, occurrunt, refugiunt, et priusquam comprehendantur avolant. « Rursum, est libera voluntas, electio, propositum, delectus, animi sententia, secta. Significat ergo, ait S. Hieronymus, « quo i agat unusquisque quod velit, cl sibi rectura esse videatur, atque in diversa libero homines ferantur arbitrio : ct vana sunt universa sub sole, dum invicem nobis in bonorum et malorum finibus displicemus.» Quisque igitur in mundo pro libito agit, cl voluntatis corruptissimos ductum sequitur : cx quo fit ut mundus iste sil velul career quidam insanientium, et singulorum quidem suis singulis erroribus, ac falsis opinionibus furentium. Et quod mirabile est, cum insaniant omnes, quisque solum se sapere, treteros insanire existimat; sicut *Proverb,* xviii, 2, scriptum : « Non recipit stultus verba prudenti^, nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.» Ha Pineda.

Accedit Olympiodorus, qui vanitatem summam in co ponil, quod voluptuarii non ex necessitate, sed libera electione capessant voluptates illicitas, quibus sibi acccrsunl æterna gehennæ tormenta. Ad hæc -fíxifiíi; verti potest *prasumptio spiritus,* id est audacia ac superbia, qua elati multamagnaque, diam velila cl supra vires audent et praesumunt. Ita S. Augustinus, homil. l fle *Sermone Domini in monte :* «Vulgo, inquit, magnos spiritus superbi habere dicuntur, et recle, quandoquidem spiritus ventus vocatur. » Naziaiuenus vero, *orat.* 10 : « Præsumplio, inquit, spiritus csl inconsideratus quidam animi impetus, et distractio hominis ob veterem fortasse lapsum hac pcena mutatali. » Obi Elias Cretensis Nazianzcnum exponit « de anima temero, atquo inconsiderate impulsa ad mundi vanitatem, atipie hujus vitæ labori et ærumnis ob violatum Dei mandatum addicta. »

Quarto, alii apud Pagninum in *Léxico, reut* ver- qümi* timi, *societas* vel *amicitia* : JH *rea* enim est socius vel amicus, *q. d.* Dum quæris amicitiam hominum, vel societatem creaturarum, non aliud quæris quam amicitiam et societatem cum spiritu, id est cum vento, quem videre et tenere nequis ut eo fruaris, cum ille dido ocius perflet, et diffluat ct transeat. Ex hac rerum vanitate d afflictione colligit S. Cyprianus, lib. Ili *Testimon. ad Quirinum,* cap. xi, fidelem cœleslia tantum el spiritalia cogitare debere, nec attendere ad sæculum : nipote qui jam illi in Uaptismo renuntiavit, id-

que multis Scripturis testimoniis confirmat (!).

Vere S. Chrysostomus, epist. 5 *ad Theodorum lapsum :* a Sicut, inquit, in utero puellus, sic in inundo vivimus inultis interclusi angustus, venturique sæculi nec fulgorem, nec claritatem valen' contui ii.n Quin et PinJ..m- *Pyfh.* ode 8: « Brevi, inquit, mortalium oblectatio crescit; itidem vero ct cadit in terrain , infausto consilio concussa; dici unius sunt homines. Quid est aliquis? quid vero nullus? umbræ somnium homines. S'd cum lux a Jove data accesserit, splendidum est lumen hominum et suavis vita. »

U- 15. PERVERSI DIFFICILE CORRIGUNTUR, ET STULTORUM infinitus est numerus. — Hebræa ad verbum habent, *quod depravalum, vel perversum est non poterit quis reconcinnare; et diminuito, vel defectus non poterit numerari.* Ila Vatablus. Alii, *curvitas non potest dirigi, ct defectus non potest numerari; olii, quod curvatum est non poterit velificari, et quod defectum habet non potest numerari,* vel *in numerum venire;* Septuaginta, *perversum non poterit adornari, et imminutio non poterit numerari;* alii/ *perversum non potest componi, restitui, apturi, præparari, emendari, convenienter disponi, aquari.* Il ec omni t enim significat hebræum fpn *takan,* scilicet id quod distortum, incurvatum, obliquum vel depravalum est corrigere, erigere et aptare, componere, inæqualitalem ad œqualilalem, curvitatem ad rectitudinem, difformitatom ad conformitatem ct convenientiam redigere, ut partes inter se congruant et consentiant. Unde llebrœa vertunt, *regulare,* vel *rectificare;* Arabicus, *perversum non potest dirigi, neque diminutum potest aggregari.* Noster solerler el clare neutrum vertit in masculinum, puta perversum in perversos, uc per imminutionem vel defectum accipit defectum sapienti^, pula stultitiam quæ est in stultis. Unde vertit, *stultorum.* Ili enim sunt minuti, non capite, sed cerebro, hoc est sensu ct sapientia. Unde ct Syrus vertit, *perturbatus non potest confirmari; et stultus non potest numerari.* Accedit Ch ildœus, cujus versfonem inferius recitabo. Pro *stultus* Hebraice est pnon *chesron,* id est defectuosum, mancum, indigens; item defectus, penuria, egesLs. Est metonymia frequens llebr.ris, qua ponitur abstractum pro concreto, scilicet defectus pro deficientibus sensu. Rursum est auxesis: stulto enim deest sapientia, ac consequenter bona omnia, adeo ut ipse possit vocari *ihcsron,* id est ipsa egestas; sicut! Ebion haeresiarcha dictus est quasi *ebion,* id esi pauper a summa pauperie, quam ipse volui perfectioni) studiosus præ se ferebat, aut potius quod pauperi ime de Christo Si iilne', negans ' ivinitaloitt, ut ait S. Ignatius, epist. *ad Philad.* : «Si quis, ait,confitetur Jesum Christum nudum esse hominem, etc., inops est sensus, cognomento Ebion. »

I'ro *chesroii* Septuaginta vertunt ûçïpr.u*, id est *defectus.* Sic et Symmachus : « Defectus, inquit, non potest explere numerum. » Quare minus recte Complutenses et llegii vertunt,*posteritas:* Posteritas, inquiunt, *non potest numerari;* Hebræum enim *chesron,* et gnecum ûçQr.aa significat defectum, inopiam, penuriam, et partes posteriores ejus qui deficit vinciturque, non autem progeniem vel posteritatem (2).

Jam si cum Hebr.eo aliisque in neutro legas, P«rver- *perversum non potest reconcinnari, nec defectus numerari: primo,* aliqui censent hoc dici contra illos concin- qui putabant mundum factum casu, ideoque im- “"<• perfectum esse; tunc autem sententiam cum in- 1>riao' terrogatione legi oportere, hoc modo : Quidnam deprehenditur in hoc mundo, quod imperfectum sit atque perversum, vel ita ut emendari oporteat illud? Quid vero etiam deficit in universo mundo, ut addendum annumerandumque sil? S. Hieronymus hæreticos illos hinc arguit, qui quasdam naturas introducerent quæ non reciperent sanitatem : Recta enim, inquit, ornatum recipiunt, el curva correctionem, nec perversus dicitur, nisi qui depravatus a recto est.

Secundo, alii ex adverso censent hæc pertinere scwodo. ad vanitatem rerum sublunarium, de qua vers, precedenti, eamque explicare et confirmare ex eo quod hie res omnes, præsertim post peccatum Adie, in ejus poenam depravata; sint ac imperfecte, diminute, deficientes, evanidæ, quas nemo possit redintegraro, ut partibus omnibus suisque numeris sint plena; et absolute; nemo perficere, aut adipisci, ut iis beate frualur : quia quod in iisdepravalum est, non potcd corrigi; quod in iis deest (uti plurima desunt), non venit in numerum : quod enim non est, sed deest, non potest æstimari et numerari, Preclare S. Gregorius Nazianzenus, orat. *De Cura pauperum :* a Nihil est in rebus humanis natura stabile, nihil æquabile, nihil sufficiens, nihil in eodem statu permanens; sed omnia quadam voluti rota circumvolvuntur, diversas sæpe diebus singulis, etiam horis vicissitudines afferete, ut instabilibus veniis, et navigii mare secantis vestigiis, ct fallacibus noctis insomniis, quorum brevis est gratia, et his qu.o per ludum in arena fingunt pueri, magis fidendum sit, quam presenil hominum prosperitati. Quare prudenter faciunt, qui proptcrca quod non fidunt rebus præsontibus, rationibus suis consulunt in futurum; et propter instabilem humante felicitatis conditionem, b nignitatem ct misericordiam, quæ nunquam deficit, complectuntur. »

Hinc rursum defectus rerum sublunarium ñu-

(!) Ho<ti**rtti I nott vertunt, *studium tnnuc. reterunt* : HJH, (jttOd violinili chalda. id» h ‹ i quid Hebraicum n>n. *vomit, cupitti.* tuitu <4. Ver tu latw.'ix Volgata bene deleudi potest.

tí) Jungendus esi hic versus cum precedente, ita : Observavi, quod *perversum non potest rectum fieri ; ct defec. tus non potest numerari,* id031, innumerabilia soni qnæ defectu hborant; alii ob parallcllsmom, *guœ de/ectu laborant t non possunt sarciri* &ou *suppleri.*

tnerari non possunt, quia sunt plurimi et innumerabiles, ct tamen cum tot defectibus ct egestatibus scateant, præ so ferunt et promittunt rerum abundantiam et copiam, quæ hominis cupiditatem satient ot expleant, perinde ac Proverò, ix, 13, meretrix illa « stulta et clamosa plenaque illecebiis, el nihil omnino sciens; » vel, ut legunt Septuaginta, *mulier insipiens ct audax, ct indiga buccclice,* tamen ambitiose et mendaciter invitat ad *panem suavem.* Non aliter mundus panis egens, fame enectus, sili confectus mentitur convivium splendidum ct opiparum, omnium deliciarum locuples atque refertum. Ilice ergo est earum vanitas. Ila Pineda.

Huc accedunt illi qui priorem partem versus referunt ad indomabilem perversitatis et malignitatis rerum contumaciam, posteriorem vero ad stultorum illis obstinate inhiantium multitudinem, g. *d.* Omnia in mundo vana, id csl molesta, absurda, perversa sunt; quibus accedit vanitas el stultitia hominum, illis stulte inhiantium, ct tam se quam ipsa magis depravantium. Unde Thaumaturgus vertit : « Atque adeo ad tantam rerum deordinationem perventum est, ut nec vel ad integrum boni statum mundus reparari, nec quantis absurdilatibus humana negotia involvantur possit cogitari.» Et S. Hieronymus qui varios hic sensus conglomerat : «Tanta malitia, inquit, in mundi hujus capacitate versatur, ut ad integrum boni statum mundus redire vix valeat: nec possit facile recipere ordinem et perfectionem suam, in quibus primum conditus est. Aliter : Omnibus per pœnltentiam ad integrum restitutis, solus diabolus in suo permanebit errore. Cuncta enim quæ sub sole facta sunt, illius arbitrio ct spiritu malignitatis eversa sunt, dum ad ejus instinctum peccata peccatis cumulantur. Denique tantus numerus est seductorum, el eorum qui dc grego Domini ab eo rapti sunt, ut supputatione non queat comprehendi.»

Porro res omnes per peccatum depravate sunt, tum a Deo, ut esset homini in poenam el flagellum, ut patet *Gen.* cap. m, 18; tum a diabolo, quia illarum speciem magis illecebrosam, quam revera sit. homini ostentat, ut eum ad peccatum illicial, uti dixi vers, procedenti; tum a concupiscentia hominis quæ illis abutitur, illasquc depravat el corrumpit, ut seso iis magis obleclcl ct expleat. Gula enim adinvenit novas ferculorum illecebras, novas mixtiones, nova condimenta caque innumera, quibus simplex escarum natura corrumpitur el pervertitur. Luxuria adinvenit novas ct portentosas libidines. Superbia adinvenit novos titulos, novas pompas, novos fastus. Curiositas adinvenit novas vestium formas, novos equorum rhedarumque apparatus, denique rerum omnium novitatem, Hinc

Teriio, aliqui refor uni hanc gnomon ad humante naturæ per peccatum depravationem, g. *d.* Deus hominem, puta Adamum, creavit integrum et rectum, tum in natura, tum in sanctitate et gratia. s»ncttui Justitia emm originalis non tantum sanctificabat Adamum, sed etiam humanam in eo naturam in se imperfectam, et ut ita dicam mutilam, nipote in qua appetitus sensitivus sæpe adverratur rationi et menti, ex eo quod anima hominis partira sit animalis, habensque appetitus carnales eosdem, quos habent animalia; partira sit rationalis ct spiritalis, haben-que appetitus spiritales eosdem, quos habent angeli; hanc, inquam, adversam, et qu isi mutilam hominis naturam, inter se confligentem et compugnantem, justitia originalis sanabat, corrigebat, perficiebat, subdens appetitus omnes rationi ct menti. Verum sublata per peccatum hac justitia, relapsus e-l homo in naturalem naturæ suae imperfectionem, ut sensus rebellet rationi, concupiscentia voluntati, appetitus legi. Dicit ergo Salomon hanc naturæ depravationem esse tantam, ut a nullo hominum vel angelorum possit corrigi el redintegrari, quodque ejus defectus, propensiones in omnia vitia, miserim et ærumnæ sint tot et tante, ut a nullo queant enumerari; ideo ad omnes eos restaurandos opus esse gratia Christi : hæc enira omnes inchoate sanat in hic vita, ac perfecte sanabit in futura gloria. Viderunt hanc naturæ depravationem philosophi : sed ejus causam, scilicet peccatum originale ignorarunt. Unde alii impie accusarunt Deum, qui hominem tam miserum creassel; alii naturam, quasi hominum esset noverca, non mater, ut Cicero, lib. Ill *De Rcpubî.,* quem citat S. Augustinus, bb. IV *contra Julian,* cap. xii.

Hinc Nyssenus sic explicat, g. *d.* Vanitas jam dicta accidit non a natura, non a Deo, sed ab hominis electione, ut vertunt Septuaginta. Quia spiritus noster, a suo ornamento ct integritate libere discedens, factus est perversus, mancus, distortus; et «quod perversum est non poterit exornari,» id est, hæc hominis per peccatum corruptio el depravatio non est conveniens, nec congruit naturæ primitus a Deo institute et justitia originali exornate, ac velut adainussim rationis ct legis Dei directe.

Quarto, perperam ex hoc loco argumentantur Quiru donatista perversum esse baptismum qui male credenti confertur, aut a male credente, puta ab hærelico, impenditur, ac proinde non posse eum redintegrari, sed debere ilerari ac de novo confuri. Audi Parmenianuin objicientem S. Augustino, lib. H *Contra Parmen.* cap. ivi : « Qu' male credidit non potest consequi baptismi sa› cramenlum; quia scriptum est : Perversum non poles adornare. » Cui respondet S. Augustinus : a Perversum non poles adornare; quia non el adornatum valeret Sacramentum quod acceperat, si in fide perversa persibleret, sed potius ad supplicium : cum tamen ipsum >arramcnlum per so etiam in perverso, quem non ornabat, sed judicabat, integrum permaneret, et ideo nullo modo esset illius sacramenti violanda sanctitas, etiam

cum esset illius hominis corrigenda perversitas.» Baptismus ergo hæreticormn ct impiorum est perversus, non in substantia, quia si debitam materiam et formam servent, verum et validum est sacramentum, ideoque sine sacrilegio iterari nequit, ut eo quis rebaptizetur; sed in usu, quia graviter peccat tam impie conferens, quam impie suscipiens : quare non confert gratiam, sed imprimit characterem, per quem conferet quoque gratiam, cum per poenitentiam sublatus fuerit peccati obex.

Qofatû. *Quinto, Pogninus in Léxico* vertit cxplicalquc in sensu formali, perversitas *nunquam poterit esse refiludo,* hoc est, vilium nunquam potest esso virtus; sive, ut Grœci in *Catena:* «Perversuset in malitiam l ipsus, dum in malitia est, virtutem recipere non potest, » scilicet in sensu composito quamdiu in malitia persistit. Cajelanus vero, *(ortum non potest aptari;* quod ipse non tantum de moribus, sed etiam de rebus physicis accipit, V. g. a quod agnus rapitur a lupo, quod segetes destruantur ab imbribus vel caumatibus; n nemo enim agnum a lupo laniatum redintegrare, vel segetes imbre disjectas, aut œstu exustas restaurare potest.

Verum hic sensus parergus est, futilis ct impertinens. Quare sensus secundo loco recensitus in primis est genuinus, deinde tortius.

Sed juxta Vulgatam, qua' habet, perversi *difficile corriguntur, et stultorum infinitus est numerus.* Varius hujus sententi» occurrit nexus et sensus.

renard difidiô guatar, <¡uo *0-r»?Resp. pr ' *Primo,* censent aliqui esse occupationem, qua Salomon occurrat lacii» objectioni. Dicet enim : Si omnia in mundo sint vana, hominemque sibi indulgentem affligunt, utquid ergo homines rationales vanitatem hanc videntes ct audientes, iis tamen obstinate inhiant? Despondet causam esse hominum illecebris mundi inescatorum et dementatorum perversitatem el stultitiam, qua velut effrenes furenlesquc equi in sua damna ct Vœcipitia ruunt; hæc enim ipsi, nipote cupiditeti cæci, non vident, concupiscentia sua occupati Bon præscntiunt, sed postea pœnam sentiunt et sero pœnitent. Ilio colligit Salomon : Non ergo illis, utpote insipientibus, sed mihi sapienti, qui sedato rcctoque judicio omnia examinavi ct judicavi omnia esse vana, fidem adhibete.

Sfciodo. *Secundo,* uterque Hugo Cardinalis ct Victorinus ac Lyranus censent hunc gnomon nectendam priecedenti : illam enim explere, quasi vanitas illa de qua versu praecedenti, hic ca dunlaxat intelligatur, quam viri sapientes, præsertim rectores ct reges, qualis erat Salomon, experiuntur in gubernando, scilicet difficultates corrigendi subditorum cupiditates et vilia, quod perversi difficile corrigantur. Verum hic senius nimis arctat gnomon præccdentcm de vanitate rerum, cum illa in se sil indefinita, ampla et generalis. Huc accedunt illi qui hanc gnomon nectunt vers. 13, ibique per occupationem perimam accipiunt studium scien-di, mentisque speculationem, *q. d.* Non tantum cognitioni ct speculationi sua inesl vanitas et afflictio spiritus, sed et praxi : frustra enim hominum perversorum mores corrigere velit sapiens, ¡deoque affligitur.

Tertio, alii censent hic probari vanitatem rerum cx vanitate ct perversitate hominum, qui stultis suis concupiscentiis depravati, a fine suo el felicitate declinant, seque conjiciunt in æterna tormenta. Quid enim vanius, quam aberrare a suo fine? Quid stultius, quid miserius, quam sibi accorsero ignes perpetuos? Alii ex adverso censent vanitatis rerum causam hic tribui, non Deo creatori, sed electioni, ut habent Septuaginta, et perversiteli hominum, qui res bonas a Deo creatas suo abusu distorquent in malum, ac depravant, itaque « harmoniacum mundi concentum vitiant, cl dissonum efficiunt,» aiunt Patres in *Catena Grcecorum.*

QUart0. *Quarto,* Chaldæus hæc refert ad morientes in peccato; hi enim post mortem pœnitere et corrigi nequeunt : « Vir, inquit, cujus pervers» viæ sunt in sæculo, ot moritur in eis, et converti tur ad poenitentiam, non habet potestatem corrigendi. Et vir deficiens in lege et praeceptis in vita sua, post mortem suam non habet potestatem, ut commoretur cum justis in paradiso voluptatis. » Verum hic sensus mysticus e,st potius quam litteralis. Huc accedit illa inter alias S. Hieronymi expositio paulo ante recensite, nimirum do improbis, quorum dux ct auctor sit diabolus, qui pœnilentiæ incapax in suo permanet errore. Et illa *Catena: Græc.:* « Perversus et in malitiam lapsus, dum in malitia est, virtutem recipere non potest; ct qui grafia Dei est destitutus, haudquaquam piis Dei cultoribus potest annumerari. »

Qll{oto cigcnui oe< *Quinto* ct genuine, assignat hic Ecclesiastes per modum exempli, unam inter alias insignem vanitalem el afflictionem spiritus, quæ Ecclesiasten, id est, virum sapientem el concionatorem, praesertim rectorem et regem, cui reipublicœ cl subditorum salutis cura incumbit, mire affligit cl cruciat, nimirum quod ex officio simul ct zelo summe cupial reformare rcmpublicam, el subditos ab amore perverso vanitatis, rerumque vanarum traducere ad amorem castum veri boni, puta Dei, virtutis el felicitatis, id tamen omni sue labore ct conatu assequi nequeat nisi in paucis eo quod plurimi sint perversi, qui difficile se corrigi sinunt, ct stultorum, vanis stultisque cupiditatibus servientium infinitus sit numerus, juxta illud *Jercm.* xiu, 23 : «Si mulare potest /Elhiops pellem suam, aul pardus varietates suas, ct vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. » Perversi enim sunt, qui habitum malitiæ peccando induerunt, in coque occalluerunt.

Sensus ergo est, *q. d.* Ego Ecclesiastes, rex Israel, consideravi omnia quæ fiunt sub sole, omnes hominum mores, omnia studia, ac vidi in omnibus esse vanitatem et afflictionem spiritus,

tique inter alias vidi unam insignem, quæ me meique símiles reges et rectores maxime affligit et pungit, scilicet quod omni mea concione, omni lege et jussu, omni meo labore et conatu, parum et apud paucos proficiam; quia multo major hominum pars fucata ct fallaci vanitatis, vanarumque opum, deliciarum et honorum specie inescata, perverse et obstinate iis inhiat, ideoquo corrigi non vult; quare stultorum vanis stultisque mundi illecebris incumbentium, iisque se inebriantium ct dementantium numerus est innumerabilis.

stulti

Stultos vocat non physice, sed ethice, qui in veritate non speculativa, sed practica errant et delirant, puta impios suis cupidinibus mancipatos, qui prave de rebus agendis estimant, dum vana bona veris, brevia ælernis, terrena coelestibus anteponunt; hæc enim ingens est stultitia. Rursum *stultos* vocat eos qui in agendo sunt præcipiles, temerarii, audaces, furiosi; quales non raro sunt potentes ct divites, qui vanis mundi opibus incubant ct abundant. Conatur Eugubinu®J H ^erenni Pirlos, cap. IX, Colite apud Ciceronem argumentum contra providentiam dissolvere, quod, cum tantus sit numerus stultorum, non videatur a Deo mundus factus propter illos, ac proinde casu exstitisse, non ab illo. Contendit enim ostendere magnam proborum omni œtate multitudinem fuisse, maximam peccantium multitudinem poenitere, paucos prodigiose malos esse: longe paucissimos esse, qui, si depravatissime vivant, non denique Deum quoquo tempore agnoscant et fateantur. Felicius alia succedit Eugubino respondendi via, donando plores improbos esse, pluris autem Deo censeri unum probum mille improbis. Ita Lorinus. Denique Deus mundum fecit primario propter se, ut in co suam potentiam, sapientiam ct bonitatem ostenderet; secundario propter angelos et homines, præserlim probos, sed el propter improbos, ut scilicet hi os mundo agnoscentes bonitatem Creatoris erga se cum redament, itaque ejus gratiam et gloriam consequantur : quod si nolint, sentiant justitiam ejusdem cl vindiciam, in qua æque ac in misericordia probis exhibita, Deus glorificatur.

Mundus C mlM propter impios.

Porro quam exiguus sil sapientoni, id est proborum ct salvandorum numerus, quam magnus vero stultorum, id est impiorum ct reproborum, patet ex illo Christi : «Multi sunt vocali, pauci vero electi,» *Matth.* xx, 16; el ex illo : a Intrate perangustam portam, quia lata porta ct spaliosa via est, qu® ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta ciarda via est, quæ ducit ad vitam, el pauci sunt, qui inveniunt eam! » *Matth.* vn, 13.

Undo S. Chrysostomus, hom. 40 *ad Populum* : a Quot, inquit, esse putatis in civitale nostra (Antiochi®, in qua erant plus quam centum hominum millia), qui salvi fiant? Infestum quidem est quod dicam ; dicam tamen. Non possunt in tot millibus centum inveniri qui salventur, quin et dc his dubito. » Rationem subdit : «Quanta enim in juvenibus, quaeso, malitia? quantus in senibus torpor? filii curam gerit nemo, nemo zelum habet, » etc. Vide dicta *Jacobi* cap. ii, 13.

Quis Prælatus id advertens non lugeat, non so affligat? Quam affligebat Paulum Judæ.orum Evangelio salutique suæ obsistentium stulta obcæcatio. Audi eum luctum suum pathetice expectorantem, Rom. IX, 1 : a Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi præbente conscientia mea in Spiritu Sancio, quoniam tristitia mihi magna est, el continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secun.-dum carnem, qui sunt Israelita, » etc.

Anagogice, filii Israel, id est fideles et sancti soli Deo numerantur, et libro vit® inscribuntur : at filii Esau, id est infideles ct improbi non computantur, nec veniunt in numerum Dei, sed scribuntur in libro mortis et diaboli. Audi Patres in *Catena Grcrc.* : « Dei numerus quo sanctos numerat, spiritualem quamdam ct definitam ordinationem significat : Numerans enim, inquit, multitudinem astrorum. Hoc eodem numero etiam Mosi jubel Dominus, ut numeret filios Israel. David vero de hominibus quid ait? Illic reptilia quorum non est numerus. Et in *Proverbiis* Salomon : Multos enim confossos vulneribus prostravit, ct innumerabiles sunt quos occidit. Quid igitur nunc dicitur id est defectio, et qui occisi, et qui reptilia dicuntur, ejusdem sunt conditionis, illius nempe, quæ spirituali numero minime congruit. »

Similia habet S. Hieronymus, dum ait masculos, id esi fortes ct generosos, a Deo numerari; feminas vero, id est molles ct effeminatos, non venire in numerum.

vn coa-studi-

Moruliler, hic disce quanta sit vis consuetud!-nis, sive in bonum , sive in malum : sicut enim bone agere assueti difficile pervertuntur, ita perversi male agere assueti difficilius convertuntur. « Diu, ait Seneca, *epist.* 59, in vitiis jacuimus, elui difficile est. Non enim inquinati sumus, sed infecti, ne ab alia imagine in aliam transeamus : ita nos stultitia tam p< rlinaciter tenet. » S. Hieronymus vero, vel potius Rabanus (hic enim est *Comment.* Auctor), explicans illud *Jerem.* xiu, 23 : <bi mulare potest .Ethiops pellem suam,® etc., nervose ait : « Quidquid enim discitur, non naturo; est, sed studii, et propri® voluntatis, quæ nimia consuetudine et amore peccandi quodam modo in naturam convertitur. » Et S. Chrysostomus, Il *Cor.* IV : « Magna est consuetudinis tyrannis, adeoquo magna, ut perinde cogat ac natura. » Consuetudo enim ligat hominem, et quasi vinculis constringit ad id cui consuevit, iterandum ct prosequendum, adeoque videtur verti in naturam. Unde Isaias cap. v, 18 : « Væ, ait, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, ct quasi

vinculum plaustri peccatum. » Et S. Augustinus id ipsum expertus, lib.Vili *Confess,* cap. v : « Ligatus eram, inquit, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle nieurn tenebat inimicus, et inde mihi catenam fecerat, et constrinxerat me : quippe ex voluntate perversa facta est libido; et dum servitur libidini, facta est consuetudo; et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.» Vide S. Bernardum, serai. *De Septein Spiritus Sancti donis.*

Idem S. Augustinus in *EncAirid.* cap. lxxx : « Peccata, inquit, quamvis magna et horrenda cum in consuetudinem venerint, aut parva, aut nulli esse creduntur, usque adeo ut non solum non occuli inda, verum etiam predicando ac diffamanda videantur. »

Et S. Gregorius, lib. IV *Moral,* cap. xviii : « Quot vicibus prava* frequentationis homo astringitur, tot quasi vinculis ad mentem ligatur. »

Ffiu- «loHitii. Cur?

Et STCLTOni)! IXFIXITLS EST NCUERÜS. — Ti *cl* Hebreis sa pe est causale, idemque valet quod *nani, quia.* Dat ergo causam cur perversi difficile corrigantur, quia scilicet stulti sunt : idque *primo,* quia peccant; peccatum enim est summa stultitia, quia sensum rationi, cupiditatem virtuti, præponit creaturam Creatori, id est obolum millionl, granum segeti, guttam mari, globulum terre loti creto. Quid stultius? *Secundo,* quia peccata iterando, eorum habitum ac quasi necessitatem sibi inducunt. *Tertio,* qui i in iis obstinate perseverant, eaque sensim laudant, nec peccata aestimant, sed virtutes. *Quarto,* quia corrigi se non sinunt, sed recta docentes cl monentes spernunt ct rident. Hinc a Salomone stultitia h rc moralis vocatur « egestas cordis, » ct stulti vocantur « indigentes corde,» id est privati mente, hoc est, recto rationis menlisque usu, puta destituti vera prudentiasanoque mentis judicio, ut palet *Proverb,* cap. x, 13 cl 21. Sic Roboanti ab Ecclesiastico cap. xLvn, 28, vocatur a gentis stultitia, et imminutus a prudentia. »

Aliter R. (laceados apud Galatinum qui vertens ex Hebreo, *egestas hominum non potest numerari,* sic explicat : Plurimi hominum sunt pauperes, qui non sunt experti opum deliciarumque vanitatem; unde putant illas ingens esse bonum, œstimantque se felices, si eas adipisci queant; sed errant, quia perverse judicant de rebus sibi incognitis, quarum non habent experientiam, perinde ao cæci de coloribus. Quarc illis non est fides adhibenda, sed mihi Salomoni, qui sum ditissimus, omuemque rerum humanarum abundantiam Libui, ac omnia expertus et scrutatus in iis nullam felicitatem, sed nn r..) vanitatem deprehendi. Verum bic sensus languet el friget.

Moraliter hic disce, *pruno,* prudentiam ct virtutem hominem iffic-re sapientem, imprudentiam vero et cupidit it m eum edi ere insipientem ct -tuV , i ti passim hic et in PrvverAiis utrumque vocat balomon, ct hisce nominibus discriminat: causas ibidem recensui. Idem per umbram videre, imo a Salomone didicere philosophi, ut patet ex Socrate ct Platone passim in *Dialogis* atque ex Aristotele, lib. Ili et IX *Ethic.* Vere I)io-« nysius, *orat.* 20, ita definit : « Stultus est, qui non est animi sui dominus; circumvolvitur cnim, trahilurque facile a levi quacumque occasione et colloquio. » Et Seneca, *epist.* 9, docet : «Sapientem seipso contentum miliare indigere,et tamen multis illi rebus opus esse; contra stulto nulla re opus est : nulla cnim rc scit uti, sed omnibus eget. » Idem, *epist.* 15 : « Quam vitam, inquit, dici existimas stultam? nostram : quos cæca cupiditas in nocitura, certe nunquam satiatura precipita! : quibus si quid salis esse posset, fuisset ; qui non cogitamus quam jucundum sit, nihil poscere; quam magnificum, plenum esse, nec ex fortuna pendere. Stulti vita ingrata est, trepida est, tota in futurum fertur. »

Codc»- Pl*'011' toit'ìu*.

Secundo, hinc disce concupiscentiam esse meram magnamque stultitiam ; vitiosos cnim sui asseclas facit stultos. Id patet in ira, quæ hominem ratione privat, facitque furere instar insani ; in libidine, quæ sapientes dementat, uti dementavit Salomonem, Samsoncm, Davidem : amor enim est c ecus ct amens, Ideoque amantes facit amentes, uti cernimus meretrices ct puellas amore juvenis alienjus captas, rationem cum judicio perdere, ac velut mentis impotes, ct amore amentes; in superbia, quæ superbos inflat, ut putent se omnibus esse sapientiores, ditiores, potentiores, etiamsi sint insipientissimi, pauperrimi el vilissimi. Nonne stulta est vox illa regis Babylonis, velut novi Luciferi : « In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo?» Isaiœxiv, 13. El illa Pharaonis : « Meus est fluvius (Nilus fecundans Ægyptum), et ego feci memetipsum , » *Ezech.* il. Sic in avaritia, acedia, gula, invidia cætcrisque vitiis, atque in ipsis avaris, gulosis, nccdis, invidis, cie., multa dictamina, .eque ac opera stulta slolidaque reperies, ut si sincere judices, dicere debeas, illos videri mente captos, fatuos, deliros.

Tertio, hinc collige non esse sequendam multitudinem, hiec cnim est stultorum; sed paucitatem, bæc enim est sapientoni : « Stultorum , inquit, infinitus est numerus : » infinitus, id est maximus el quasi innumerabilis , ut habent Hebrea. Rursum « infinitus» syncategorcmatice, quia assidue singulis annis, imo diebus oriuntur cl succedunt novi stulti, talcsque succedent semper, quamdiu durabit bæc in mundo hominum vita.

ll.ee est quod veteri adagio dicitur : « Loquendum ut multi, sapiendum ut pauci. » Vulgus enim sæpe de rebus, præserlim agendis sinistre judicat, erronea habet dictamina, animos depressos, el m terrena demersos; vitiis et scandalis abun-

dat. sapienti® cl ver® virtutis expers est, uti muílis Patrum gnomis ct exemplis ostendi Nu-
SsplenU mer. cap. xi, i, ct cap. XX , 3. II ic de causa viri
" sapientes, quales fuero olim Esatti, Asccl® ct Ana-
a' chord®, turbas urbosque fugerunt, el in solitu-
dine cum paucis sanctis, imo cum Deo cl ange-
Gnom*.]js conversati sunt. Hinc S. Antonius dictitabat a aquam piscibus alimento esse, solitudinem autem monachis offerre ornamentum ; atque pisces quidem, cum terram attingunt, vitam amittere; monachos autem, cum urbes adeunt, gravitatem monasticam deperdere. » Ita refert Sozomenus, lib. I *tUstor.* cap. xin. Viderunt id per umbram philosophi, e quibus Seneca, lib. *De Vila beota,* cap. ii : « Cum de beala vita agitur, inquit, non est quod mihi illud discessionum moro respondeas. Il®c pars major esse videtur; ideo cnim pejor est. Non tam bene cum rebus humanis geritur, ut meliora pluribus placeant. Argumentum pessimi, turba est. Quœramus quid optime facium sil, non quid usitatissimum, et quid nos in possessione felicitatis œlernœ constituat, non quid vulgo veritatis pessimo interpreti probatum sit. »

Idem, *epist. 1* : a Quid, inquit, tibi vitandum præcipuc existimem quttiis? turbam Nondum illi te tuto commiseris : ego certe confiteor imbecillitalem meam; nunquam mores, quos extuli, refero. Aliquid ex eo quod composui turbatur, aliquid ex his qu® fugavi rediit. Quod ægris evenit, quos longa imbecillitas usque adeo affecit, ut nunquam sine offensa proferantur, hoc accidit nobis quorum animi ex longo morbo inficiuntur. Inimica est multorum conversatio. Nemo non aliquod nobis vitium aut commodat, aut imprimit, aut nescientibus allinit. Utique quo major est populus cui commiscemur, hoc periculi plus est. » El pluribus interjectis : « Subducendus populo est tener animus, ct parum tenax recti, facile transitor ad plores. Sociali, Caloni cl Lidio excutere mentem suam dissimilis multitudo potuisset, adeo nemo nostrum qui, quum maxime condonamus ingenium, ferre impetum viliorum tam magno comitatu venientium potest. Unum exemplum luxuri® aut avarili® multum mali facit. Convictor delicatus paohdim enervat ct emollit. Vicinus dives cupiditatem irritat, malignus comes quamvis candido et simplici robiginem affricuit. Quid tu accidere his moribus credis, in quos publice factos est impetus. Neoesse est aut imiteris, aut oderis. Utrum autem devitandum est, ne vel similis malis fias, quia multi sunt; neve inimicus multis, quia dissimiles sunt. Recede in loipsum quantum potes; cum his versan», qui le meliorem facturi sunt. Illos admitte, quos tu poles facere meliores. » Exemplis idipsum denique confirmat: « Democritus, ait, unus mihi pro populo esi, cl populus pro uno. Bene el ille, quisquis fuit (ambigitur enim do auctore), cum quærorctur ab illo quo tanta ddigcnlia uriis spectaret ad paucissimos perventor®: Satis sunt, inquit, mihi pauci, salis cstunns,s lis est nullus. Egregie hoc tertium. Epicurus, cum uni ex consortibus studiorum suorum scriberet Hiec, inquit, ego non mullís, sed tibi ; satis enim magnum alter alteri theatrum Burnii*. Ista , mi Lucili, condenda in animum sunt, ut contemnas voluptatem ex (durium assensione venientem. Mulli te laudant. Ecquid habes, cum placeas t bi? Si is es quem mulli intclligunt, introrsus bona tua «pectent. » Ac rursum, *epist.* 8, scipsum in exemplum statuens: «Secessi,inquit, non tantum ab hominibus, sed etiam a rebus, et primum a rebus mei*. Posterorum negotium ago. Illh aliqua qu® possint prodesse conscribo. Salul.m-s admonitiones velut medicamentorum utilium compositiones litteris mando, esse illas efficaces in meis ulceribus expertus. »

16. Locutus sum in corde mco (Aquila et Sym- Ven.it.
machus, *cum mente mea;* Ch ddæus, *in cogitatione cordis mei dicens)* : Ecce magnus effectus sum , et PRECESSI OMNES SAPIENTIA, QUI FLERUNT ANTE ME IN JERUSAREM, ET MENS MEA CONTEMPLATA EST MULTA sapienter . — Hqbræa, *et cor meum vidit multam sapientiam ct scientiam.* Sic et Septuaginta, Chaldœus, Syrus. Arabica et cæleri. Tigurina, *subduxi autem rationem ejusmodi apud animum meum : Ecce ego res magnas perfeci, et auxi sapientiam prit on› nibus, etc* (1).

Hucusque Ecclesiastes probavit suum thema, nimirum omnes res mundi esse vanitale*, per rationes genéricas et universales; nunc idem probat per rationes specificas ct particulares : quare a toto rerum genere descendit ad singulas rerum species, in iisque vanitatem demonstrat. Est ergo hic inductio, qua singularum rerum vanii item probat, indeque inducit ct colligit omnia sub sole esse vana, nec quidquam ex eis posse animum hominis saliare et beare. Incipit autem a sapientia, tum quia illa cœleris rebus dignitate eminet, ac plus veritatis miniisque vanitati* videtur habere; tum quia philosophi totum studium, omneque suum decus posuere in sapientia. Unde Seneca, De *Brcviiate vita: : a* Sine sapienti® studio, ait, nulla potesl esse vera et solida animi bealitudo; » tum denique ct potissime, quia Salomon sapienti® fuit studiosissicqus, eamquo a Deo pr® rebus omnibus postulavit el impetravit, ulque peream omnium hominum occupationes, studia et curas studiose contemplatus est›

(1) Kobclelh quidem majorem sapientiam sibi comparavit, quam omnes qui ante cum Hier* sulyma» regnaterunt ; sed suum sipieniiæ quæn'iuleviudiuin vanum fui« Intellexit. *sum ana corde toro dicendo.* in annuo hæc cognati : *Uagnam feci ci addidi,* auxi *saptcnham super omnem* in igis qua® uinnis *qui fuit ante me super ìlierosolyma, et cor meum n'dit,* acquidvit *mu/tum sapientur ct scimiite.*

Vers. 17. *Dedi,* inquam, *cor mmm a I cognoscendam sapientiam, ct ad cognoscendum insaniam et stultitiam (holetolh, res splmdmtcs, gtarialiones, illusiones, insanuu)¡ cognovi etiam hoc (M studium mane.*

ut ipse ait vers. 13, in eaque contemplatione animum suum pascebat et oblectabat : quare in ea videbatur sibi esse magnus sapiens ct beatus. Veruni super illam ipsam hic se suamque considerationem reflectens, invenit in illa quoque inesse vanitatem magnamque afflictionem spiritus. Ait ergo :

Locutus sum in corde meo.—Primo, sensus est, *q. d.* Perversorum et stultorum turbam, de qua vers, praecedenti, devitans secessi in cordis arcanum, ibique cum sapientia ipsa conversatus, per eam omnia sapienter lustravi, consideravi, et expendi. « Loqui aliquis dicitur in corde suo, ait Olympiodorus. cum mentem ad cogitandum applicat, secum disputat et ratiocinatur. » *Secundo,* loqui in corde notat magnam cordis, id est mentis attentionem ad id quod homo sibi loquitur et cogitat, qualem habent cogitabundi, tristes et melancholici. *Tertio,* notat affectum ct pathos, nimirum ingentem vel lætiliam et plausum, vel incesti liam et molestiam. Ulraque hic notatur in Salomone, 7. *d.* Loculus sum in corde, mihi secreto gaudens ct applaudens de sapientia tanta mihi cœlitus infusa ; sed dum per eam vana et molesta hominum studia inspicio, mihi molestiam mentisque afflictionem inflixi, uti mox plenius ostendam. Sic Anna amaro corde et flens largiter, et attento orans loquebatur in corde suo : a Quia ex multitudine doloris ct mceroris mei locuta sum, » ait ipsa ad Heli, I *Reg.* 1, 13 et 16.

Ecce magnus effectus sum. — Magnus opulentia, magnus potentia, magnus animo, magnus imperio, magnus operibus et fabrica templi, magnus sapientia, magnus in mensis et ferculis, magnus comitatu et pompa equorum, curruum, famulorum et militum, magnus fama ct gloria : fuit enim Salomon regum omnium sapientissimus, opulentissimus, polenlissimus, deliciosissimus, magnificentissimus, famosissimus, gloriosissimus, ut patet III *Reg.* x et xi. Unde vocatus fuit a rex magnus et rex regum, » teste Eusebio, lib. IX *De Prospar.* cap. ult. Hugo uterque Cardinalis el Victorious putant hæc dici a Salomone in jactantia et vana sui complacentia. Melius alii censent hæc ab eo dici ex animi candore, et gratitudine erga Deum. Unde non ail : Ego magnum me feci, sed « magnus effectus sum, » scilicet a Deo. Legit Interpres cum Septuaginta *hogdalti* in *hoplull* passive, id est magnificalus sum : jam legunt wSlJH *higdalti* in *hiphil* active, id est *magnificavi,* scilicet meipsum, vel potius sapientiam meam, ut sequitur. Undo Chaldœus vertit, *ego auxi et addidi sapientiam super omnes sapientes, qui ante me fuerunt* (alii, *prafuerunt) in Jerusalem;* alii, *ego magnificavi et auxi sapientiam, etc.;* alii, *processi prudentia, et omnibus sapientibus praxcllui;* Vatablus, *ego res magnas perfeci.*

Ac PRECESSI OMNES SAPIENTIA QUI ANTE ME FUERUNT in Jerusalem. — Hebraice *super Jerusalem,* id est, qui præfueruct Hierosolymœ et Judææ vel ut reges, sicut David et Saul ; vel ut judices ct principes, ut Olhoniel, Gedeon, Samson, Jephtc, Heli, etc.; vel ut doctores el legisperiti, vel ut sacerdotes et pontifices : quare dum eos sapientia antecllui, cœteros omnes mundi reges ct philosophos eadem superavi ; quia Judæi, præsertim legisperiti et pontifices, philosophis omnibus fuere sapienliores. Unde III *Reg.* III, 12, Salomon audit a Deo : « Dedi tibi cor sapiens, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrccturus sit; » fuit ergo Salomon a loto genere sapientior Adamo, Abrahamo, Moyse, Josepho, Davide cœterisque Patriarchis et Prophetis, etsi id hoc loco neget S. Hieronymus. Esto in certo genere, v. g. in prophetia, superatus sit a Prophetis, in psalmodia et sanctitate a Davide. Et mox cætera addens Deus: « Dedi tibi, inquit, divitias et gloriam, ut nemo fuerit similis lui in regibus, cunctis retro diebus. » Pro *præccssi sapientia,* Hebraice est, *addidisapientiam, q.* d. Sapientiam mihi cœlitus inditam valde adauxi per experientiam, et quotidianam rerum speculationem. Ita Olympiodorus. Unde Symmachus vertit, *supercxcedebam sapientia.* Quam ampla fuerit sapientia Salomonis, ipsemel fuse explicat *Sapient,* cap. VII, 17 et seq. Vide Sixtuin Senensem verbo *Salomon,* ct Pinedam, lib. IH *De Rebus Salomonis.*

Et MENS MEA CONTEMPLATA EST MULTA SAPIENTER, et didici. — « Contemplala est, » per speculationem et meditationem; « didici, » per experientiam. Hinc Orígenes *Proœm. in Cant,* docet sapientes Grœcorum suam philosophiam hausisse a Salomone : illo enim fuere posteriores, teste Clemente, lib. V *Stromat.* Scientia enim naturali, puta rerum physicarum , ethicarum, oeconomicarum ct politicarum Salomon omnes homines superavit : in supernaturali ct divina superatus fuit a Mose, Prophetis et Apostolis.

17. Dedique cor meum ut scirem prudentiam, ven.iL atque doctrinam, erroresque et stultitiam : ET AGNOVI QUOD IN HIS QUOQUE ESSET LABOR ET AFFLICTIO spiritus. — Syrus, *perturbatio spiritus;* Septuaginta, *electio vel præsumptio spiritus ;* alii, *irritamentum spiritus;* Aquila, *pastio venti.* Vide dicta vers. 14. Alienum est illud Cajetani : a Traditur hic, ait, fructus scientiæ, quod ipsum studium sciendi est fractio spiritus, vel ralio precipua frangendi spiritum. Ignorantes enim suos prosequuntur spiritus, suis aguntur impulsibus. » Hoc enim est veritas non vanitas, utilitas non noxa et vilitas, sancta stabilitas non rixosa levitas ; cum ex adverso vanitatem et noxam sciendi hic astruat Salomon.

Pro *errores* hebraico est mbSin *holelot,* quod Septuaginta vertunt *parabolas;* Syrus et Arabicus, *proverbia;* Noster et Aquila, *errores;* Thcodolion, *prolapsiones ;* Cajetanus, *tricas,* sive intricationcs operum et negotiorum, quibus multi sc intricant, adeo ut se extricare nequeant; alii, *insanias;* Arias, *nugas;* Fonteius, *furores;* Vivianus, arro-

gantiam ; Thunnus, insanos pedoris œsZus; Chaldœus, *et dedicor meum rd scirem sapientiam ct* stiff- *titiam regni, ct scientiam et intellectum probavi ϑ et cognovi quod etiam hoc est contritio spiritus viro, qui diligenter laborat ut inveniat ca.*

Pro *stultitiam* hcbraice est *sichlut,* quod si per *samcch* scribas,significat stultitiam; sin per *sin* (quod idem valet quod *samcch),* significat prudentiam ct intellectum, ut vertunt Septuaginta et Chaldœus, nimirum vani rerum mundi amatores, dum in iis conquirendis so putant sapientes, coram Deo stulti fiunt et delirant. Nam, ut ait S. Paulus : « Sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum, » I *Corinth,* m, 19.

Vtn. ¡8. 18. Eo QUOD IN MULTA SAPIENTIA, MULTA SIT INDIGNATIO : ET QUI ADDIT SCIENTIAM, ADDIT ET LABOhem. — Ita legunt Codices Rom© emendati. Alii ex Hebraeo legunt, *et dolorem ;* utrumque verum, ct eodem res redit : quia omnis labor est dolor, ct omnis dolor est labor. Aquila vertit, *c! tormentum.* Septuaginta Hebraeum ZtttOD *macob* vertunt *flagella, Psalm,* xxxi, 10. Tigurina vertit, *qui auget scientiam, simul auget quod eum cruciet.*

Pro *indignatio* hebraico est DJO *caas,* id est ira, indignatio; Syrus , *furor;* Septuaginta, *cognitio;* Arabicus, *nam in multitudine sapientiœ multiplicatur doctrina, ct quod augetur doctrina augetur dolore.* Chaldœus accipit hæc de ira Dei : « Quoniam vir, inquit, qui multiplicat scientiam cum peccaverit, si non convertitur ad poenitentiam , multiplicat iram ad faciem Domini ; et qui addit scientiam et moritur in juventute sua, addit dolorem proximis suis. » Costus vero sic ultima ex Chaldæo vertit, *conflat in se invidiam et iram Domini, a quo ille scientia auctus fuerat : quod si ineunte adate moriatur, sccum ipse intestinam animi molestiam adauget.* Auctor *Catenas Grœcœ :* « Qui profundiorum, ait, causas inquirit, nec invenit, hic addit laborem, lloc minime illis evenit, qui perfunctorie student. »

Repetendo exaggerat Ecclesiastes, et inculcat suum studium in vestiganda sapientia et scientia, ut ostendat se utramque penitus inspexisse, et in ulraque deprehendisse vanitatem et afflictionem. Pro *prudentiam et doctrinam,* hebraico est *sapientiam ct scientiam.* Sapientia, ait S. Augustinus ct theologi, est cognitio rerum altissimarum, puta divinarum et coelestium : scientia vero, naturalium et humanarum, praesertim circa mores et res agendas. Sapientiœ opponit errores, id est faisas antiquorum sive philosophorum, sive haereticorum opiniones, ait R. Ilaccados, quales sunt hærescs de Deo Deique providentia, omnipotentia,omniscienlia, etc. Scientiae opponit stultitiam, qua stulto quis judicat de rebus agendis, ct stulte operatur, dum vitium præ virtuto, imo pro virtute sectatur. Rursum sapientia accipi potest practica, pro prudentia supernaturali, ad rite cognoscendum, colendum, amandum Deum per virtutes theologicas : scientia varo, pro prudentia naturali ad honeste vivendum, per virtutes morales, quibus qui fit foriis, temperan-, castus, justus, etc. Vice versa per errores accipias superstitiones, idololatriam falsosque numinum cultu?, vero Dei cultui oppositos : per stultitiam vero, imprudentiam, et incontinentiam vivendi : per gulam, luxuriam, fraudem, furtum, etc. Salomon enim passim m *Proverbiis, Ecclesiaste et Sapientia* per sapientiam ct scientiam non tam speculativam quam praeficam intelligil, puta ethicam, quæ mores ad Deum rite colendum, et ad se œque ac proximum legitime amandum, juxta normam rectæ rationis et legis divinae conformat : atque hanc maxime spectavit et sectatus est Salomon , ut eamdem alios doceret, uti hisce libris facit. Sensus ergo est, *q. d.* Summo studio incubui , ut pervestigarem sapientiam et scientiam, tum speculativam, tum potius praeficam, eainque secernerem ab erroribus et stultitia,*hoc est, ut virtutes tum Deum, tum hominem et proximum spectantes, a vitiis illi adversis secernerem et distinguerem ; ut hac ratione viam ad veram animi felicitatem vestigarem, sciremque quid in hac vita hominem beare et felicem efficere posset. Verum post longum studium et examen, inveni in his quoque suam inesse vanitatem et afflictionem spiritus, quia « in inulta sapientia multa inest indignatio ; et qui addit scientiam. addit dolorem : » scienti© enim ct studio assecla est laboret dolor : quare qui addit scientiam, addit et dolorem, tum quia quamdiu durat scientia, durat et labor; tum quia crescente studio crescit pariter capitis corporisque totius, deficientibus spiritibus vitalibus, defatigatio, labor et dolor.

Quieres, quomodo in multa sapientia sit multa In indignatio, atque in scientia dolor? nam, ut docet D. Thomas, 111, *Quœst.* X.XXVili, art. t: a Incoa- ' uô. temptatione veritatis, maxima delectatio consistit. Omnis autem delectatio dolorem mitigat, ct ideo contemplatio veritatis mitigat tristitiam vel dolorem, et tanto magis, quanto perfectius aliquis est amator sapientiœ : et ideo homines ex contemplatione divina,et futur©bcutitudims in tribulationibus gaudent, secundum illud *Jacobi i, 2:* Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes vanas incideritis, » etc. Hæc S. Thomas.

Rospondet Chaldœus per indignationem accipiendam esse iram et vindictam Dei, *q. d.* Deus indignatur sapientibus, qui cum sciant quid agere debeant, id tamen non agunt; sed perverse vivunt, nec agunt pœnitentiam. Sic el R. Salomon, ac ex parleS. Hieronymus, Olympiodorus, Albinus, licet magis m aliam sententiam devergant. Rursum alii accipiunt indignationem, id est iram ct invidiam ©mulorum, qui sapientibus sapientiam, famam ct honorem invident, *q. d.* Cum quis studendo evadit sapiens et eruditus, concitat sibi aliorum invidiam, qui ægre ferunt illum sibi in doctrina et fama anteponi; quare illius sapientiœ cl famæ detrahun* , eamque deprimunt, lime

illud cap. vn, vers. 8 : « Calumnia conturbat sapientem. »

Verum melius alii accipiunt indignationem ipsius sapientis, et dolorem scientis.

Pnno. *Primo* ergo : a In multa sapientia est multa indignatio et dolor, ail I). Thomas loco citato ad i, vel propter difficultatem ct defectum inveniendœ veritatis, vel propter hoc quod per scientiam homo cognoscit multa quæ voluntati contradantur, et sic ex parte rerum cognitarum scientia dolorem causal; ex parte autem contemplationis veritatis, delectationem. » Studium enim sapienti® avocat mentem ab omnibus sensuum voluptatibus, totamque ad contemplationem colligit ct cogit. Hinc studiosi el speculativi speculando consumunt optimos spiritus, el calorem naturalem a stomacho in cerebrum ad speculandum evocant: quo fit ul stomachus calore destitutus cibos concoquere nequeat, sed indigestos cibos, crudosque eorum succos ad hepar el membra transmittat, cx quibus gignuntur calharri, flutas, febres, cacochymia , hemicrania, aliique plures morbi, ac subinde heclica el phlhbis, aut hydrops cx abundantia pitailœ, atque hæc esi causa, cur litterati pleriquo laborent stomacho, uti laboravit S. Gregorius, S. Chrysoslomus, S. Hieronymus, S. Bernardus, etc. a Laborea sunt scientiæ comites, m ait Nyssenus,* addilquo Salomonem non prius voluptatibus se dedisse, a quam gustata austeriori et severiori vita, cum se prostitisset, cta risu alienum, gravemque et constantem, per quæ a studiosis maxime comparatur disciplina sapienti®; psed hujus severitatis pertæsum, laxasse frena voluptati et concupiscenti®. Accedunt nocturna* studiosorum vigilia) et lucubrationes, abstinentia el jejunia, lectio varia et multiplex, quæ cerebrum desiccant, accendunt cl extenuant, ut illico in bilem concitetur.

Secondo. *Secundo,* quia valde studiosi ct sapientes vel nascuntur, vel per studium et speculationem assiduam fiunt melancholici, morosi, tetrici, uti tradit Aristoteles, sect. XXX *Problem,* cap. i ,ubi docci summos sapientes et philosophos fuisse melancholicos, adeoque nullum magnum ingenium sine mixtura dementi® exstitisse (melancholia enim est quædam amentia). Rursum ingeniosi propter spirituum multitudinem, fervorem, celeritatem , ait Pineda, accedente etiam sapientia, quæ ad deliberandum de rebus non longo spatio indiget, concitati sunt et indignabundi, quod dicebat Aristoteles inveniri in iis quibus « ali a bilis permulta ct calida, » et oppido flatulenta inest, qui fiunt a porcili cl ingeniosi amasii, propensi ad omnem excandescentiam et cupiditatem, nonnulli etiam loquaciores. n Qua de re sapienter disserit Plato, lib. II *bc Repuli.,* el in *Thccsteto :* « Admodum, inquit, difficile est reperite hominem ingeniolum simul et præ cælcris mansuetum : nam acuti sagacesque, memoriosiac dociles, ut plurimum in iracundiam impetusque præcipitesaunt : proruunt enim atque captantur quemadmodum sino retinaculis naves, ot furiosi potius quam fortes existant. »

Tertio, quia in scientiis innumero sunt trie®, obscuritates, antilogia), difficultates, quæ hominem studiosum faciunt tetricum , morosum, iracundum, proserlim dum videt so frustra laboraro, ncc veritatem assequi, dum videt tot sententias ct opiniones inter se pugnantes, nec in eis cernit quid verum sit ct certum, sed omnia dubia et implexa. Rursum dum quo plura cognoscit, eo plures novas quædioncs et difficultates sibi incognitas exoriri advertit, adeoque quo plura scit, eo plura se ignoraro perspicit : quæ res illi molestiam el bilem concitat. Insuper dum suœ ſ‹ nienti.e ab aliis contradici, eamque confutari videt, affligitur. Ita S. Hieronymus, Thaumaturgus, Albinus, Olympiodorus, Vatabhis. Audi S. Hieronymum : « Sapiens dolet tam in abdito quam in profundo latere sapientiam, noe ita so probere mentibus ul lumen visui, sed per tormenta quæd.im et intolerandum laborem, jugi meditatione ct studio provenire. » Videas ergo sapientes inter ipsas vigilias et lucubrationes voluti excandescere atque indignari, adversus eas ipsirum rerum cognoscendarum difficultates, quas vel consequi, vel superaro non possint, et quod in longiori conflictatione et lucta evenire solet, jam desperent de victoria, jam iterum aggrediantur ct pugnent, nunc fessi cl lassi subsistant desideanlque parumper, nunc iterum assurgant et cum rerum difficillimarum cognitione luctam instaurent. Ita Pineda. Doctorum ergo magna licet rerum cognitio, tamen non tam est plena scientia, quam docta ignorantia. Doctores enim quo magis procedendo investigant rerum notiliam, eo magis se deprehendunt docte ignorantes, vel ignoranter doctos, quia vix ullas rerum naturas clare perspicere possunt, sed tantum earum accidentia, quæ sensibus palent.

Homi-num scientia est docta ignorantia.

Qiarto. *Quarto,* quia scientia inflat facitque hominem tumidum et superbum : superbi autem proni sunt ad iracundiam, præsertim dum vident sibi vel a rationibus vel ab hominibus obsisti ct contradici, aut obices suæ protensioni opponi, ut non possint sententiarum suarum firmam assertionem aut præmia, quæ per eam prœsumpscrant, consequi. Rursum sapiens videtur mereri honorem ct eminentiam : quare dum a minus sapientibus vel æmulis despicitur, ridetur, arguitur, censet sibi gravem fieri injuriam, ideoque dolet, fit impatiens et irascitur. Vide Platonem in *Thmtefo*. Ita uterque Hugo Cardinalis et Victorious, Lyranus, Cajetanus et alii. Sic videmus viros valde doctos proclives esse ad iram, impatientiam ct anxietatem, levique verbo ad eam concitari.

flutato, *Quinto,* indignatur sapiens sibi, dum videt suam cæcitatem ct infirmitatem ad perscrutandum tot tanlasquo rerum abditarum veritates, etiam ethicas et practicas, dumque longo majorem diffl-

cultatcm sentit ad cas opere explendum. Undo S. Hieronymus etOlympiodorus : « Quanto magis, inquiunt,qui sapioi tinm fuerit consecutus,tanto plus indignatur, quod subjaceat vitii**, el procul sit a virtutibus, quas requirit; ac proinde dolet super delictis suis, cum sciat cui plus traditur plus exigi ab eo, ct potentes potenter tormenta pv u-ros. » Addit Hugo ex scienti® acquisitione notitiam nobilitatis nnunie sue; undo indignatur in inferioribus occupari, quæ sunt ea minus digna. Ad hæc fastidium vitiosum nonnullorum super nobilissimo studio sacrarum Litterarum, sicut olim nauseabant llebnei super divino cibo. Rursum honestam nauseam atque abominationem ad foedas voluptates, ob gustatum suavem spiritualium rerum saporem. Postremo, iram cum indignatione in seipsum, in drmoneiii, in vilia, in ea omnia quæ nos provocant ad peccandum, si mulla adsit sapientia, hoc est rerum divinarum cognitio, benequo vivendi peritia multa. Idem judicium de indignatione el justo dolore, quem sentimus adversus aliena peccata. « Si ego contristo vos, dixit Apostolus, et quis est, qui me hetificet, nisi qui contristatur ex meî» II *Corinth,* cap. u, 2. Ita Lorinus.

Rursum sapiens irascitur discipulis ct aliis, quos videt sapienti® et prudcntiie expertes, ac saepe incapaces disciplina ct incorrigibiles. videt enim majorem hominum partem vitiosam, concupiscenti® et vitiis suis indulgentem, aspernari sana sapientia* monita el virtutum prœcepta, quæ res sapientem praesertim rectorem el doctoren!, qualis erat Salomon, valde cruciat et affligit.

Sexte. *Sexto,* S. Hieronymus, *epist.* 30. de Fabiola loquens, dolorem ponit in cupidine sciendi : « Jesu bone, ait, quo illa fervore, quo studio intenta erat divinis voluminibus? etc. Nec vero satiabatur audiendi cupidine, sed addens scientiam addebat dolorem, cl quasi oleum flammæ adjiciens, majoris ardoris fomenta cupiebat. » Accedit S. Gregorius Nazianzenus, qui in *Apologetico* sic explicat, quasi dicat : Quantum voluptatis quis studendo haurit, exeo quod invenit, tantum mœroris refert, ex eo quod assequi non potest : perinde ac sitiens qui ab aquis delibatis avellitur : hic enim aquam, quam putat so babero, manibus tenero non potest; aut perinde ae qui fulguris splendore illustratus, illico ab co disparente deseritur.

Denique maximo ct potissime intendit hic Ecclesiastes significare studium sapientur et scienti®, tum speculativa*, tum practica* esse vanum, laboriosum cl afflictivum, dum insola speculatione ct cognitione rerum naturalium et uUxicarum, puta virtutum et viliorum consistit, nec ad ipsam virtutum operationem cl exercitationem transii, ut fiat practice praclicum. Vii tus enim ct vera sapientia ac scientia, quæ anima* dat quietem ct satiem, non in arida speculatione, sed in honesta actione et operatione «ila e*t; qua si eareat, vana est, ct mera capitis fatigatio, quia suo fine et fructu, qui est actio vilaque honestaquæ ducit ad felicitatem, destituitur. Hoc est quod proprie spectat hic Salomon, scilicet nudam sapientiam, ct scientiam ethicam, non satiare, nec honestare, nec beare hominem, sed solum timorem cl amo» rem Dei studiumque virtutum; c-> fera omnia esse vana. Unde, cap. xii, 13, concludens ait: • Deum lime, et mandata ejus observa : hoc esi enim omnis homo. » Addit Olympiodorus, homines non nasci sapientes, sed fieri studio et labore. Rursum adepta jam sapientia hominem stimulat et crucial, ut id quod per sapientiam faciendum novit, hoc opere exsequatur, scilicet ut concupiscentiis suis resistat, ul arduos virtutis labores capessat, qua in re magnam sentit difficultatem ct spiritus afflictionem, instar Ezechielis, qui, cap. m, vers. 3 et 14, jussu Dei comedit volumen, in quo erant lamentationes, carmen et væ, eratque in ore ipsius ut mei dulce, sed abiit postea amarus in indignatione spiritus sui; el in4 tr S. Joannis, qui, *Apocal.* cap. x, 9, librum sumpsit in ore dulcem ut mei, sed qui fecit amaricari ventrem ipsius. Talis est scientia, quæ initio delectat, sed postea dolorem laboremque generat. Jam audi Olympiodorum : « Sapientiam et cognitionem non jam vanitatem esse dicit, sed spiritus electionem, monens nos nequaquam fati beneficio nasci aut fieri homines sapientes, sed sapienti® desiderio ac labore, petitamque a Domino Deo sapientiam consequentes. Quod si quis adhuc scienti® plus habere desiderat, addat inquit, et studiosos labores. Aut etiam sic intellige : Qui adeptus scientiam cognitionemque delinquit, longe amplius puniendus est ; ideo qui addit cognitionem, addit ct dolorem. »

Tropologice, hæc accipias de cognitione sui: homo enim seipsum suasque infirmitates ad contemplandum, ct mullo magis ad recte operandum, considerans(quæ est vera sapientia et scientia), tot ct tantas videt, ut ingentem tristitiam et iram contra séipsum concipiat, uti fuse explicat Auctor lib. *De Anima et Spin tu,* apud S. Augustinum, tom. HI, cap. mix. « Qui apponit scientiam, apponit et dolorem : quia, inquit, quanto magis homo sua mala inteiligit, tanto amplius suspirat el gemit : meditatio siquidem parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio devotionem, devotio perficit orationem ; » quæ deinde mullis prosequitur. Et S Gregorius, XXV hl *Moral.* cap. xxiv : a Qui apponit scientiam, apponit el dolorem; quia quanto plus homo cœperit scire quid perdidit, lanio plus lugere incipit corruptionis suœ sententiam, quam invenit. Considerat namque unde, quo lapsus est : quod a paradisi gaudiis ad œrumnas vitæ prœsentis, ab angelorum societatibus venit ad curas necessitatum* Pensat in quot jam periculi** jaci t, qui prius sine periculo stare contempsit; luget exsilium quod

damnatus patitur, et suspirat ad cœleslis glori® statum, quo perfrui securus posset, si peccaro noluisset. »

Tu ergo, o studiose, o religiose,o magister, o doctor, qui in arida speculatione annos perplures impendisti, vitam consumpsisti, vires exhausisti; expende, quæso, quam sisa vera sapientia alienus, si notiti® rerum humanarum et divinarum minime virtutem jungis, et rationem disputandi sciens, viam humilitatis et perfect® charitatis ignoras. Nam si vera sapientia (uti dixit Lactantius) non potest cuiquam sine scientia et virtute contingere , quomodo te sapientem appellabo, quem scientia inflans dementatum tenet, el charitas ¿edificaos in sui contubernium non retinet. Si sapientia (ut ait Naziauzenus) ad Dei amorem non subvehit, et ex servis jam amicos ac filios efficit, quanam ratione te sapientem existimabo, quem verus Dei amor servum non novit, el Christus nec amicum nec filium agnoscit.

Alia igitur via ad veram sapientiam quæ te beet, incedendum est, nimirum via humilitatis, charitatis, contemptus mundi, etc., uti fecit resipiscens doctor Lanfrancus, Borengarii heresiarch® antagonista et debellator, qui in Alpibus a prædunibus captus et indigne exagitatus, cum hanc injuriam impatientius tulisset, in se reversus suamque insipientiam accusans et puniens, tradidit se vit® monastic® in cœnobio Beccensi, ut veram sapientiam, puta patientiam disceret, ubi plores annos incognitus delituit; agnitus tandem creatus est Prior, mox Abbas, tandem Archiepiscopus Cantuaricnsis, ac successorem reliquit suum discipulum S. Anselmum sub anuum Domini 10G0. ItaTrithemius, tract. *Dc Viris illuslr. ordinis* S. *Benedicti,* cap. xcix.

rapinocia-evermo.

Anagogice S. Augustinus, lib. IV *De Trinitate,* cap. **i**, docet scientiam infirmitatis su® addere dolorem peregrinationis su®, idque ex desiderio pati i® cœleslis el conditoris sui : a Præposuit, ait, scientiam scienti®, præposuitscire infirmitatem suam magis quam scire mundi mœnia, fundamenta terrarum et fastigia cœlorum : et hanc apponendo scit nliam apposuit dolorem, dolorem peregrinationis su® ex desiderio patri® su®, et conditoris ejus beati Dei sui. In hoc genere hominum iu familia Christi tui, Domine Deus meus, si inter pauperes tuos gemo, da mihi de pano luo respondere hominibus, qui non esuriunt et sitiunt justitiam, sed satiati sunt cl abundant : satiavit autem illos phantasma eorum, non veritas tua, quam repellendo resiliunt et in suam vanitatem cadunt. Ego certe sentio quam mulla figmenta pariat cor humanum. Et quid est cor meum, nisi cor humanum? »

Et S. Gregorius *inEzech.* libro 1, homil. 10: « Mentem, ait, quam Spiritus Sanctus replet, iu amaritudinem temporalium et delectationem Sternorum commovet, etc. Rixatur secum dc his quæ male egisse se recolit, et sibimelipsi displicet, cum ei ille placere jam coeperit, qui omnia creavit. Supernis inhiat, terrena jam omnia per mentis despectum calcat, » Et paulo post : « Dedignatur itaque subjacere temporibus, et ardenter suspirat æternis. Unde recte quoque per Salomonem dicitur : Eo quod in multa sapientia mulla sit indignatio, et qui apponit scientiam apponit dolorem. Cœlestia etenim cognoscentes, terrenis animum subdere dedignamur. Et dum plus sapere incipimus de his qu® male egimus, nobis ipsis irascimur, ct fit in mulla sapientia mulla indignatio : quia quanto plus proficimus in cognitione, tanto nobis indignamur amplius de perverso opere. Alque cum scientia dolor crescit, quia quanto magis æterna cognoscimus, tanto magis esse nos in hujus exsilii miseria dolemus, vel sicut in translatione alia dicitur : Et qui addit scientiam, addit dolorem. Quo enim scire incipimus qu® sint cœlestia gaudia, eo magis, ut errorum nostrorum laqueos possimus evadere, flendo laboramus. In mulla ergo sapientia inulta est indignatio, quia si æterna jam sagimus, concupiscere temporalia dedignamur. Si æterna jam sapimus, nosmetipsosdespicimusegisse hoc,quod nos potuit ab æternitatis amore separare. Reprehendit semetipsum conscientia, accusat quod egit, damnat per poenitentiam quod accusat, fit rixa in animo, parturiens pacem cum Deo. » Igitur qui apponit scientiam, scilicet supernorum, apponit dolorem, scilicet imorum el terrenorum ; nam, ut ait S. Isidorus, lib. Ill *Sentent,* cap. xx : « Quantum quisque potuerit superna scire quæ appetat, tantum de intimis quibus infilerei, acrius dolere debet. »

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ecclesiastes fugiens laborem, quem senserat in studio sapientia, dat sese deliciis et volup'atdius ; al in his quoque videns vanitatem, rursum, vers. 12, applicat se sapientia, itcrumque in ea vanitatem experitur. Denique, vers. 18, *perstringit vanitatem eorum, qui opes accumulant futuro haredi, quem qualis sit futurus ignorant.*

1. Dixi ego in corde meo : Vadam, cl affluam deliciis, et fruar bonis. Et vidi quod hoc quoque esset vanitas. 2. Risum reputavi errorem, el gaudio dixi : Quid frustra deciperis? 3. Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam , ut animum meum transferrem ad sapientiam , devitaremque stultitiam, donec viderem quid esset utile filiis hominum : quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ. 4. Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos, et plantavi vineas, 5. feci hortos, et pomaria, et consevi ea cuncti generis arboribus, 6. et exstruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem sylvam lignorum germinantium, 7. possedi servos et ancillas, multamque familiam habui, armenta quoque, el magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem : 8. coacervavi mihi argentum, et aurum , cl substantias regum , ac provinciarum ; feci mihi cantores, et cantatrices, ct delicias filiorum hominum, scyphos et urceos in ministerio ad vina fundenda: 9. et supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Jerusalem : sapientia quoque perseveravit mecum. 10. El omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis : nec prohibui cor meum quin omni voluptate fruerelur, et oblectaret se in his quæ præparavcram : el hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo. 11. Cumque me convertissem ad universa opera, quæ fecerant manus meæ, el ad labores, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi, et nihil permanere sub sole. 12. Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque et stultitiam (quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem Factorem suum?) 13. et vidi quod tantum procederei sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris. 14. Sapientis oculi in capite ejus : stultus in tenebris ambulat : el didici quod unus utriusqUé esset interitus. Io. Et dixi in corde meo : Si unus et stulti et meus occasus erit, quid mihi prodest quod majorem sapientia? dedi operam? Locutusque cum mente mea, animadverti quod hoc quoque esset vanitas. 16. Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, et futura tempora oblivione cuncta pariter operient : moritur doctus similiter ut indoctus. 17. Et idcirco tæduit me vitæ meæ, videntem mala universa esse sub sole, el cuncta vanitatem et afflictionem spiritus. 18. Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissime labora\i, habiturus hæredem post me, 19. quem ignoro, utrum sapiens an stultus futurus sit, el dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi el sollicitus fui : et est quidquam tam vanum? 20. Unde cessavi, renuntiavitque cor meum ultra laborare sub sole. 21. Nam cum alius laboret in sapientia, el doctrina, el sollicitudine, homini otioso quæsita dimittit : et hoc ergo vanitas, el magnum malum. 22. Quid enim proderit homini de universo labore suo, el afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est ? 23. Cuncti dies ejus doloribus et aerumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit : et hoc nonne vanitas est? 24. Nonne melius est comedere el bibere, et ostendere anima? suæ bona de laboribus suis? et hoc de manu Dei est. 25. Quis ita devorabit, et deliciis affluet ut ego? 26. Homini bono m conspectu suo dedit Deus sapientiam, et .sçmnLiana. et 'ætiliam : Deccatori autem dedil afflictionem,

et curam superfluam, ut addai, et congreget, el tradat ei qui placuit Deo : sed el hoc vanitas est, et cassa sollicitudo mentis.

ftn. I. 1. Dni ego in connu meo (ex Hebræo vertas *cordi meo.* Ila Syrus) : Vadam, et affluam deliciis, ET FRÜAR BONIS : ET VIDI QUOD HOC QUOQUE ESSET VANITAS (1). — Pro *affluam deliciis* hebr. est HDD2N nnOvD *anassecha bcsimcha,* quod dupliciter verti potest : *pnmo,* tentabo te in gaudio, ut *anassecha* derivetur ex HDD *nasa,* id est lentavit, cui annectitur pronomen affixum **ro** *cha,* id est le : ita Septuaginta. *Secundo,* miscebo gaudium, vel miscebo in gaudio, scilicet vina; vel polius, effundam in gaudio, scilicet cor meum, ut *anassecha* derivetur a *nasach,* id est miscuit, fudit, effudit, libavit, cui de more annectatur in foturo *Ile* paragogicum. Hoc secutus Noster vertit, *affluam deliciis,* puta vina, symposia et convivia frequentabo, quæ homines animales summa estimant gaudia. Undo Tigurina vertit, *lætus indulgete poculis.* Sed eodem redit uterque sensus. Salomon enim alloquitur seipsum, cordique suo dicit : « Tmtabo le in gaudio, » id est, o anime mi, qui in vestigatione sapientiæ afflictionem invenisti, probabo te epulis festivis et lœtis, ct videbo an in iis satiem, quietem ct felicitatem, quam vestigas, invenies; gemo ergo indulgebo, opipare vivam. Complutenses, *assuefaciam te deliciis.*

Horsum pro *fruar bonis* hebraico est *vide in bono,* id est vide bonum, id est gusta bonum, fruere bonis : visus enim quia omnium sensuum nobilissimus, hinc pro gudu et quovis sensu capitur, ut *Psalm.* XXXIII, 9 : « Gustate, et videte (id esi sapite) quoniam suavis est Dominus; » Tigurina, *experiar quantum in eo bonum sit;* abi, *videbis, o anime mi, universam bonorum cohortem, et eliges tibi optimum;* Septuaginta hanc gnomen ita reddunt : a Dixi ego in cordo meo : Veni nunc (Olympiodorus, *age jam),* lentabo te in lælitia, ct vide in bono; et etiam hoc vanitas; » Pagninus et Tigurina, *etiam hoc inanitas est;* Syrus, *dixi cordi meo : Veni et investigem te in lætitia, ct vide bonum; et ecco etiam hoc vanitas;* Arabicus, *ego dixi in corde meo : Veni ut narrem tibi in laetitiis, ct videam te in sorte bona, et ecce hoc vanum est ;* Chaldœus Costi, *merum vero tacitus dixi : Eia probabo mc deliriis, et vivens voluptatibus fruar;* Chaldæus Gomplutan-ium, *videbo bona sæculi hujus, et quando pervenit ad me tribulatio et tristitia, dixi in verbo meo : Ecce etiam hoc est vanitas;* Aquila, *vapor et fumus ed;* Auctor *Catena», omnino decrevi meipsum vitiis tradere, et voluptates experiri; et intellexi hmc omnia* esse *vana;* Nyssenus in Septuaginta videtur legisse w unde vertit, *tentaleo te in insipientia.* Sed legendum cum Complutensibus Hcbr.e<t, *dixi ego* tn *corde meo: I, quaeso,* ogedtun, ex» tr ' 0 fr prr *gaudium, et vide bonum,* deliciis fruere ; W rete*' *<U<i-M 'oc erat vanilaj.* tensibus Vaticanis et Regiis iv tùçpcoûrp, verlendumque, *tentate te in lætitia :* sic enim habet Hebraea, Chaldæus, Syrus, Arabicus ct Vulgata. Jam

Primo, Albinus, lingo Cardinalis, Dionysius. Va- Primo,
fabius, quin el Gregorius, IV *Dialog,* cap. iv, cousent Salomonem velut concionatorom hie non tam ex suo quam ex vulgi hominumque carnalium sensu et opinione loqui. Verum id refellunt verba ipsius : a Dixi ego in corde meo, » quasi intima cordis ejus bæc fuerit cogitatio et electio.

Secundo, ex adverso Hugo Victorinos et Auctor s-cunb
Catena Græc. censent Salomonem desperantem de felicitate per studium sapientiæ, nipote laboriosum et molestum acquirenda, totum hic seso dedere voluptatibus, ut iis felicitatum meraque gaudia inveniat. « Ecce, inquit, qualiter desperata mens totam se in voluptatem projicit, et carnis blandimenta jam solum bona vocat, quia in eis laborem ct afflictionem non invenit, quasi malam reputans inquisitionem veritatis, in qua prius plus justo per curiositatem se distendens laboravit. »

Tertio, S. Hieronymus censet hic sermonem Tertio,
esse de spiritali quoque lælitia, quæ vanitas dicatur, quod per speculum cam videamus et in œnigmale, non facie ad faciem, uti faciunt beati in cœlo, 1 *Corinth,* xiii. Accedit Cajetanus, qui vertit, *miscebo gaudium :* ubi, inquit, *miscebo* significat Salomonem voluisse sc totum abjicere velut suem in voluptates, sed cas voluisse miscere cum studio sapientiæ, ut hujus tædium ill.irum gaudio temperaret et condiret : sicut studiosi suas habent recreationes honestas, quibus corpus animumque reficiunt, ut studiorum laborem sufferre queant, juxta illud Catonis :

> Interpone luis interdum gaudia curis,
> Ut poséis animo quemvis perferre laborem.

Quarto et genuino, Salomon vestigans mentis Q"arl°-
quietem, satiem et felicitatem per res omnes lotius mundi, cum eam non invenisset in studio sapientiæ, ut dixi in fine cap. præcedentis, nipote difficili et tetrico, adjecit animum eam vestigare in adversa parte, puta deliciis, commodis el voluptatibus : iis ergo se dedit non ex desperatione, nec ex in temperantia, sed expurientiæ causa, ut scilicet experiretur quid in cis esset veri gaudii ct felicitatis. Ita Nyssenus, qui docet Sdomonem a certo consilio facta sua prosequi, atque volentem se ad voluptates demisisse. » Vult enim Salomonem adhuc sibi mente constitisse, et « remisisse se ad ea, quæ sensui censentnr esse jucunda et delectabilia, non animi ad h.cc attractum perturbatione, sed ut consideraret an ad veri boni cognitionem aliquid conferat sensus^ qui in eis fuerit immoratus. »

Ait ergo Salomon cordi suo adhuc sapientiæ studioso, timido, verecundo, et a voluptatibus carnis alieno, sed ex sapientiæ studio molestiore, morenti et dolenti, quasi blandiendo, ut ad eas illud inflectat, iisque moerorem leniat ct abstergat : Eia ago. cor meum, obsecro, solve nonnihil rigorem lui studii, et laboris severitatem adeo molestam tantisper dispono; experire suavioris vitæ institutum, voluptatibus te recrea, gusta quod tibi propono deliciarum poculum; vide an non jucundius sit austero sapientiæ vino; experientia disces, quod adeo scire aves, an in deliciis sita sit hujus vitæ jucunditas et felicitas. Id vult Nyssenus dum ait : «Gustata severiori vita delapsus est ad jucundorum participationem, et cum se praestitisset a risu alienum, gravemque el constantem, per quæ a studiosis maxime comparantur disciplina» sapientiæ ; tunc se remittit ad ea quæ sensui censentur esse jucunda, non animo. »

Jam singula verba expendamus : « Dixi in corde meo,» id est cogitavi, deliberavi, decrevi tacitus apud me et secrete in corde meo, quod publice dicero non fuissem ausus : puduisset enim tno profiteri vitam voluptuariam, eamque pnrferrc sapientiæ, ne viderer epicúreos. « Vadam. » Hœc vox significat studium vagandi, el oberrandi por omnia voluptatum genera. Cum enim voluptatis illa sit natura, ut animum non saliet, sed in fine sui, cum expleta est, voluptuarium amaricet, ct stimulo doloris configat, hinc facit ejus animum ab ea resilire, aliaque quærere, et alia sine fine; quia ubique invenit voluptatem desinere in moerorem, quem fugiens aliam ct aliam semper vestigat jucunditatem.

Affluam deliciis. — Hebraice anasrecAa, id est *effundam in gaudium,* scilicet cor meum ; vel, *potabo in gaudium* cor meum; vel, *libabo gaudio,* id est, lotum me dabo gaudio, ut co circumfluam : sicut vinum vel liquor, qui libatur Deo, lotus Deo libatur, et ad pedem altaris in Dei honorem effunditur. Der *gaudium* melonymice inlelligil non solas gustus delicias, sed ct quaslibet similes gaudium sensibus atterentes : scilicet risum, vinum, domos magnificas, hortos, pomaria, familiam splendidam, opes, auri argi-nlique thesauros, cæteraque oculos oblectantia, quæ enumerat a vers. I usque ad 10. Sic *Mallii,* xxv, 21, dicitur: «Intra in gaudium donum tui,» id est, intra in epulum nuptiale bonis omnibus, quæ gaudium cient, affluens, ut si in illud inires, in merum gaudium intrare videaris. Hinc aliqui hic vertunt, *cooperiam me gaudio.* Hebraice enim "¡D3 *nasach,* id osi *effundere,* alludit uli litteris ita significato ad *po su-cluuh,* id est legere, abscondere, operire.

Er fruar bonis. — Hebraice, *ct vide bonum, q. d.* 0 corculum meum, vide, id est gusta, et experire quanta bona sint reposita in deliciis ct gaudiis, iisquo te oblecta el fruere. Theologi distinguunt *uh* a *frui,* quod utamur mediis, fluamur fine et summo bono. Prœpostorum ergo ert utendis frui, bisque inferioribus bonis amore adhaerescere, quod est, ail Hugo Cardinalis, amplexari arcam pro pretio, munusculum pro amico, gandióla pro sponda, vestigia pro cervo, phantasma pro re, umbram pro corpore, viam pro fine, intuitus vanissimos pro summa veritate, stillas tenuissimas pro suavitatis abysso, creaturam pra creatore Deo.

Et vidi quod noe quoque esset vanitas, — quia deliciæ sunt illecebrosae, ac hominem animalem vel nominatio duntaxat illico irritant, et ad sui concupiscentiam accendunt ; idcirco antequam eas sigillatine recenseat, ne quis earum memoria capiatur, statim earum antidotum subjungit, scilicet quod sint vanæ, imo mera vanitas, idque

Primo, quia tenues sunt, breves et exiles, atque Delie* palatum sensumque tantum lilillant et irritant ; perpetuo enim fluunt fugiunlqiie ant» quam capiantur, uli docet S. Augustinus, serm. 25 *De Verbis Domini.* Quare animam non explent ncc satiant, ideoque mox in tædium et nauseam vertuntur, uti docet S. Gregorius, hom. 36 *in Etang.* Hinc non tam bona cenanda sunt quam minora mala. Comedis enim quia esuris, scilicet comestio minus tc affligit quam esuries : pelle comeden !o ' 1 esuriem, el comestio libi poma erit. Ha S. Ikrnardus, serm. *De prim r<li<$, mediis et noi issimi :* « Comedere appetis, inquit, quia fames te erue at. Utrumquo labor est, sed quia fames gravior magis, comedere nescis esse laborem. Denique postquam fames depulsa fuerit, vide si non gravius ducis comedere quam esurire. Sic se habent universa sub solo, ut nihil sit in eis vere jucundum, sed ab uno semper transiré velit homo ad aliud, solaque vicissitudine relevetur utrumque, ac si prosiliat ab aqua iu ignem, ct inde rursus in aquam resiliat, utpote qui neutrum ferre possit. Omnis siquidem laboris remedium, alterius laboris mitium est. Nemo in hoc inculo nequam quod vult habere potest, quando quidem nec justus justitia satiatur, nec voluptuosus voluptate, nec curiositate curiosus, nec ambitiosus inaui gloria. » Rursum cui hos epulas tam studiose apparii? utique corpori. Et quid est corpus? R ‘spondeat Solon unus e septem Gnvciæ sapientibus : « Corpus, inquit, cum oritur, putredo est: cum vi vil, bellua : cum moritur, vermium esca.» Ha nunc et sagina carnem tuam, ut delicatuus vermibus post mortem epulum appares.

D miqiic S. Basilius iu *Vsnl.* xxxin : « In corpori voluptatibus, ait, plu* molestia* quam voluptatis inesi. in nuptiis sterilitas, viduitas, zelotypia; in agricultura infecunditas; in mercatura naufragia; in divitiis inridi>i». Ipsæ vero deliciæ et saturitas, elassiduus voluptatum usus multos el varios >ccum trahunt morbos, multiplices affectiones. « Huc facit proverbium Arabum, *Ceni.* 1, num. 67: «Non e>t in durante, id est non est duraus in æternum voluptas : sic uusenæ non sunt reli-

quiir, 9 *q. d.* Nemini unquam tam bone et volupe est, ut *sii* durabile; ac vicissim nullum est malum, quod finem non habeat, sive nulla voluptas aut miseria perpetua vel diuturna est. Nota Arabismum : « Non est in durante, id est non est durans.» Sic dicunt : Deus est in potente, id est potens est; ego sum in credente, id est credens. Ergo nihil voluptate brevius aut vanius. Ubi enim ab ea labia separata sunt, nullum ejus superest vestigium.

'frcnDifo *Secundo,* quia magno labore, curis ct sumptu parantur, quorum molestia gravior et diuturnior est modica et brevi voluptate, qure ex iis percipitur. Quot sunt qui, ut convivium splendidum instruant, plures dies, septimanas et menses sollicite curant vina delicata, phasianos, cycnos, artocreas, bellaria omnis generis, et ad ea conquirenda apparandaque turbam famulorum, cocorum, totamque familiam occupant; atque plures centenos nummos, quibus plures pauperes ad aliquot menses ali potuissent, in unum prandium expendunt, ut paucos convivas opipare excipiant, ad duas vel tres horas dunlaxat? Ego certe tam modicam brevemque voluptatem tantis curis, tantaque opimi, temporis et famulorum jactura non emerem, diceremque : «Nocet empta dolore,» ct tanto dolore, « voluptas, » prœsertim, quie mox in mœrorem, ex quo nata est, rursum convertitur. Aspice c convivio domum redeuntes, et videbis* ino gravatos, tétricos, mœstos, anxios, quod in mensa aliquid vel dixerint, vel audierint, vel fecerint, vel passi sint incongruum, molestum, noxium. Vere Sapiens : « Extrema gaudii luctus occupat. » Hinc Chaldæus vertit, *cum primum advenit super me angustia, et afflictio, dixi: Etiam hoc vanitas.*

itrUo. *Tertio,* quia stomachum onerant, somnum impediunt, membra cœtera affligunt et cruciant, ac Staton in sordes et stercora vertuntur. Nam, ut ait Nazianzenus, *orat.* 38 : « Deliciæ non sunt aliud quam pretiosum stercus. » Pretiosum, quia in pretio guloso, ab coque magno pretio comparatum. Nazianzenum magistrum secutus S. Hieronymus, epist. 13 *ad Paulinum :* « Qui Christum, inquit, desiderat, et illo pane vescitur, non quærit magnopere de quam pretiosis cibis stercus conficiat: quidquid post gulam non sentitur, idem sit libi quod panis ct legumina. » Et Nicetas in *orat.* 38 Nazianzeni, sub finem : «Omnis, ait, voluptas quæ nec cx Deo, nec in Deo suscipitur, voluptatis excrementum est. » Id ipsi didicerunt ex S. Paulo, qui, *Philip.* in,8. ait: a Propter quem (Christum) omnia detrimentum feci, el arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam. »

Vere Climachus, *Gradu* 26 : < Quod si undique, inquit, corrupto vino foetet, epulis satur est, cogita infelicem animam in tali corpore lanquam in sepulcro defossam. » Vivacius S. Chrysoslomus, homil. 29 in *MaUh. :* « Certe, inquit, si posses animam hominis deliciis dediti cernere, non dubitares multo melius esse in sepulcro jacere, quam bis irretitum teneri, et gravi insensibilitatis operculo lanquam saxo premi. » Et postquam ebrios el gulosos cum mortuo quatuor jam dies sepulto comparavit, subdit : «Age igitur, videamus caput ipsorum vinctum : etenim cum crebro ebrii sint, perinde ut morlui multis velaminibus et institis ligantur. Ita istis omnia sensuum organa concluduntur et vinciuntur. » Ac post nonnulla subjungit : a Vidistis mortuum, nunc et pollinctorem videte. Quis igitur pollinctor est? nemf^ nullus alius nisi diabolus, qui eos diligenter ita stringit et polit, ut non homines, sed ligna esse videantur. »

Quarto, quia mentem obruunt, hebetant, ineptam faciunt ac stupidam, ut orare, studere, operari , ratiocinari nequeant ; denique faciunt ut homo non videatur esse homo rationalis, sed porcus ct brutum irrationale. Quocirca recte S.Eucherius, epist. *ad Valerianum :* « Anne aliquis, inquit, ex illa Aristippi schola veritatem videbit, qui ingenio suo a suibus aut pecore nihil differt, cum beatitudinem in corporis voluptate constituat, cui Deus venter est et gloria in pudendis ejus?» Hinc el illud Horatii : « Epicuri de grege porcus. » Et Seneca : « \oluptas, ait, non hominis, sed pecoris bonum est. » El Clemens Alexandrinus, *Exhortât.ad Gentes:* «Illi, ait, instar vermium in cœno et voraginibus, nempe voluptatis fluentis volutati, inutilibus et stultis pascuntur deliciis, suilli quidem homines. Sues enim cœno magis delectantur, quam aqua munda, et in congestio paleæ versari cumulo est quædam eis insana delectatio, ut ait Democritus. Ne ergo porcis efficiamur similes, sed ut germani filii lucis intueamur lucem, et sursum aspiciamus, ne nos esse adulterinos deprehendat Dominus, sicut sol aquilas.» Et S. Chrysôstomus, homil. 58 *in Matth. :* a Quid, ait, deliciarum toditas mali non inducit? sues ex hominibus facit, imo vero etiam multo pejores. Sus enim in luto volvitur et stercore nutritur : hic vero abominabilem magis sibi mensam construit, iniquas commixtiones excogitans. Hic nullo certe a dæmoniaco discrimine separatur : imprudens enim ct furiosus pariter est. Et dæmoniacum quidem miseramur, hunc vero aversamur ct odimus, quia sponte sibi furorem attrahit, ct os, oculos, aures et cætcra simpliciter sensuum instrumenta amarissimas voluptatis conficit cloacas. » El post nonnulla: «Quanto melior asinus ebrioso, quanto canis præslanlior? Omnes certe animantes, quæ rationis expertes sunt, cum bibunt aut comedunt, ultra quam satis est, etiamsi mille homines cogerent, nunquam elabuntur : pejores igitur estis canibus ct asinis, qui inebriamini.»

Denique Plato, lib. IX *De hqndd.,* voluptuarios vocat pecora, voluptates vero umbras et simulacra vene voluptatis : sicut Stesichorus poeta ait, Trojanos verum ignorantes Helenam, de ipsius tantum imagine contendisse. Similes ergo sunt

pomis Sodoma), qure exterius speciosa videntur; at ubi ea aperueris, in favillas et cineres resolvuntur, uti dixi *Genes,* xix, ex Josepho et aliis.

(Jointe. *Quinto,* quia febres, morbos el mortem creant. Nam, ut ait Sapiens : a Plures occidit crapula, quam gladius. » a Propter crapulam, ait *Eecli.* cap. XXXVII, 34, mulli obierunt : qui autem abstinens est, adjiciet vitam. » Vide ibi dicta. Praeclare S. Chrysosloinus, homil. 43 *m Matth. :* « Quemadmodum, ait, acuti vepres utcumque capiuntur atque constringuntur, manus cruentant, eodem modo delicire pedibus, manibus, capiti, oculis, omnibus similiter membris efficiunt : steriles etiam sunt, nullum quemadmodum vepres fructum producentes, ac multo magis quam antera pene omnia hominem conficiunt. Deliciis enim senectus citius surrcpil, deliciis sensus obtunduntur, deliciis cogitatio retardatur, citius mens tenebris obducitur, corpus dissolvitur, major stercoris copia reconditur, atque reponitur : ita ex ingenii afflictorum acervo, navigio nimium oneribus oppresso, crebra contingunt naufragia. Quid enim, responde, qureso, ita corpus pingue efficere studes? An ut te ad immolandum deducamus, an ut menare immolatum apponamus? aves certe pingues ad saniorem dietam inutiles sunt. » El inferius : « Quare amentiam atque stoliditatem ipsorum inde maxime quispiam admirabitur, quia nec ita sibi parcere volunt, sicut utribus ere1eri. Nam qui vina huc illueque traducunt, nolunt nimium utres implere, ne distenti rumpantur : isti vero rerumnosum ventrem nec utris quidem dignitate condonant, sed dislenlant ct replent usque ad fauces duplices. »

Sexto. *Sexto,* quia delicire pertrahunt hominem in gulam, ebrietatem, crapulam et gehennam; adeoque signum reprobationis certum est, si quis in hac vita divitiis ct deliciis abundet : praedestinationis vero e contrario, si quis utrisque careat, uti patet in divite epulone cl Lazaro, *Luc.* xvi, 25, ubi Abraham ait ad epulonem, suam el Lazari opem implorantem : « Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala : nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. » Causam dat S. Hieronymus, epist. *ad Furiam, de Viduit.servand.:* a Non /Etnei ignes, inquit, non vuicania tellus, non Vesuvius ct Olympus tantis ardoribus resluant, ut juveniles medullre vino piente ct dapibus intlammatre. »

Deliciarum ergo vanitas el noxa ex eo liquet, quod gulosus carnem suam saginet ad fomenta gehennæ : sicut herus saginat porcum ut maciet, juxta illud Martialis, lib. XIV :

ille tibi faciat bona Saturnalia porcus,
Inter spumantes ilice pastus apros.

Hinc porcus dictus est, quod porrecto rictu pascatur, et terram, dum herbarum radices rimatur,
guf latius porrigat. Gulosus ergo est Epicuri de grego
low? porcus, quem impinguat dremou ad saginam gehennæ. Exstat hac de re elegans apologus vulpis et porci apud Cyrillum, lib. fV Apo/og. *moral.* cap. ii : « Laute, inquit, porcus a suo domino enutritus, cum impinguatus recumberet,ad eum vulpes veniens salutavit et dixit : Quomodo est tibi, frater? At ille respondit : Quid petis? Nonne cernis ut Iretus, satiatus, incrassatus, nunquam fatigatus, sed semper delectatus quiesco. »» Sine cura ergo, a procurante hero, semper vivo in croceis. Ut quid ergo tu tota die vaga et famelica circuís, et cum tali amico ad habitandum non venis? d Quibus auditis vulpes insensatum deridens, subjunxit : « Certe verum est, quod crassitias obtundit sensum, tolli', motum , et continuatedelicire subvertunt intellectum. Propter hoc parum vidisti, nec unquam recte judicasti. Nimirum i>te homo piscator factus est super terram, cibi dulcedine adornat hamum , otad mortem suaviter trahit incautum. Hic magnes effertus est homini' attracti vus, qui cum risu occidit, et cibis allectum deducit ad suspendium,et velali venator callidus dulci fistula vocat ad laqueum. R< plet enim ventrem tuum, ut te decoctum sapidius comedat. Dat furfures, ut pinguiorem te faciat; accommodat brodium, ut carnem sumat. 0 si intrasses domum ejus et diligentius circumspexisses, profecto ex aliis infumatis porcis ibi pendentibus, quos ita nutriverat, ab eo tibi praeparatum incendium cognovisses. Bonis ergo et dulcibus cibis te ducit ad mortem, ct hasce delicias convertet tibi in tristitias sempiternas. » Unde hoc cpnnythium absti-
nente colligit : « Absit a me talis amicus, qui subornat amore odium, et relernre mortis sub mundi deliciis condii hamum. Abominor cibum ejus,ct manum blandientem repudio, acrex nunc ejus solatium sperno. Nolo sane ut risu me conducat ad luctum,et suis falsis deliciis ame pellis separet vitale consortium. Calicem Pharaonis eligo, non ferculorum canistrum; sperno paleam, non flagellum; sagittam Jonathre diligo, el Joabi basium refugio. Quibus dictis, mox fugit. »

2. Risum reputavi errorem , et gaudio dixi : Ven.t Quid frustra deciperis? — Deliciis subnectit apte risum, quia delicire et gaudia hominem solvunt in risum, </. *d.* Solent homines deliciis diffluere, indeque solvi in risus, cachinnos et inepta gaudia, quasi jam adepti summum suum votum, summum bonum et felicitatem rerum : ego deprehendi illos toto cœlo aberrare, nec mentis quietem, mullo minus felicitatem esse consecutos; sed potius ex iis gravatos, inquietos, anxios, et incestos discedere : quare eorum risum dixi non esse risum, sed errorem; ac gaudium non esse gaudium, sed deceptionem (i).

Per *risum ergo* et *gaudium* accipe nimiam et effusam Ireliliam, tum internam, tum externam, qure risu, jocis et cachinno proditur. Item deli-

(I) *nisui (tixi : Insanus* (jurdeip. speciei *pohat) es; ct gaudio : Quid hoc facit,* prulicit, scilicet ad felicitatali !

cias, divitias, rerumquo splendorem ct copiam, qu e lætitiam hanc risumque cient : per metonymiam, ut risus ponatur pro objecto, vel causa risus, puta pro illecebris, quæ risum cient. Minus apte ergo Arboreus hunc risum arctat ad irrisores ct subsannatores, quasi in illos hic inveli.dur Salomon. Est apostrophe ad empliasin et bathos. Alloquitur enim risum ct gaudium quasi færsonas stultas et fallaces, casque objurgat, ac stultitiam ct fallaciam exprobrat.

Pro *errorem* hebraico est bVlHD *mehołal,* quod R. Salomon vertit *mixtum,* a radice SrtO *mahal,* id est *miscere,* juxta illud *Isaia* i, 22 : « Vinum tuum mixtum est aqua. * Alii vero censent passim litteram primam *mem* in *mehołal* esse servilem , non radicalem ; radicem enim esse Sbn *halai,* id est ovavit, jubilavit, laudavit. Unde aliqui vertunt, *risui dixi : Laudabilis esto;* quo respexisse videtur Syrus, dum vertit, *risui dixi : Utilis sit.* Verum crateri omnes contrarie vertunt. Unde *mehołal* Noster *primo,* vertit *errorem; secundo,* Chaldifus, *derisionem; tertio,* Symmachus, *tumultum; quarto,* Septuaginta, mpipp/, id est *circumlationem, circulationem; quinto,* Nyssenus, Olympiodorus ct alii vertunt, *amentiam.*

Bbuest clrVc

Primo ergo Noster vertit *errorem, q. d.* Risus csl crror * ri^,cu^ erranl • quare longe absunt a vera sapientia ct prudentia, quia temere , sine judicio ct debita mensura ob res cl voluptates mundanas tam exiles cl viles adeo gaudent silique applaudunt, ut in effusum risum cl cachinnos prorumpant, cum, ut paulo ante dixi, delici® moerorem pariant, fletumque potius ciere debeant quam risum. Nam, ut ait S. Augustinus loco mox citando : «Qui plorant de rebus vanis, inaniter plorant, cl qui rident de rebus vanis, de malo suo rident. » Errant ergo, quia gaudent ub¡ dolere, rident ubi flere deberent : sicut infantes ludunt et rident, etiam dum parentes ipsorum moriuntur. Unde physici docent risum oriri ex admiratione, admirationem ex ignorantia : hæc autem error est, vel errori conjuncta. Error ergo notat immodicam animi exsultationem, supra quam oporteat aut deceat, supra modum, supra mensuram, supra quam rerum merita ct ordo patiantur. Errat enim qui de re et delectatione modica non modice, sed summo gaudendum judicat, ideoque summe gaudet, ridet et cachinnatur. Rursum per *dixi* errorem inielligе, *compescendum esse :* error enim corrigendus csl, ct quod nimium est in risu vel alia re, hoc refrenandum et compescendum est, ut sit metalepsis. Unde Thaumaturgus vertit, *risum solutum compescui, et voluptatem ad temperantiam coercui, acerbeque ei succensui.* Risus enim immoderatus, error est, tum passive, quia revera errat uti jam dixi; tum active,* quia ridentes errare facit, seducit et decipit, ut in delicias se effundant, ob quas mox summe dolebunt et lugebunt : (piare atraque de causa frenandus cl compescendus est.

Secundo, Chaldreus vertit, *risum dixi derisionem in tempore tribulationis mece,* vel, ut Costus vertit, *de lætitia ipso calamitatis tempore dixi : Ridicula est,* quia ridiculum est ridere ob rem levem cl nullius momenti. Risus enim hic dignus est qui irrideatur. Unde sapientes rident ridentes temere, sine ratione : quin et mundus suis ludicris provocans nos ad risum, irridet nos. Unde S. Augustinus, semi, in cap. *Jejunii :* « Iste mundus, ait, aut ridet nos, aut irridetur a nobis; aut despicimur, aut contemnimus. » Tdam est diluii.

Tertio, Symmachus vertit, *risum dixi tumultum, idque sine causa;* et Arabicus, *risui dixi : Quæ est causa elationis tuæ?* Qui enim effuse rident, plaudunt ct cachinnantur, magnos excitant strepitus, clamores el tumultus, jactantquo inconcinne caput, brachia, totumque corpus, nipote agitati ct concussi ab effrenata Iratilia. Ei tu-

Moraliter, disce hic mundi illecebras plenas esse stulto clamore et strepitu. Itaque mundi risus, ait Pineda, tumultus est, vociferatio est; el cum animi tranquillitatem atque quietem ¡11® ejus dell'eira polliceantur, nihil minus quam quietem efficiunt : quippe nihil aliud sunt quam animi commotio, perturbatio, fremitus, clamor, tonitru, cl si quid aliud est, quod animi quieti et tranquillitati adversetur. Dicas mundanam vanitatem instar gallinarum vili ovo pario glacitaro, atque perstrepere cantando. Quanquam is tumidius sive canius non tam lælitiæ et risus, quam interni doloris, singulius el conceplra vanitatis argumentum est. Sic de ea ipsa ave testatur Columella : « Parituras se gallinra testantur crebris singultibus. » At doloris qura causa alia, quam quod pario ovo venter vacuus vanissimum aerem susceperit? Ita Columella, lib. VIII, cap. v. Adde gallinas subinde parere ova subventanea, imo inania et vento turgida : talia prorsus sunt vana mundi gaudia. Nola tò *elationis tuæ,* ut vertit Arabicus. Risus enim effusior el jaclantior signum csl elevationis ct fastus, qualem prra se ferre solent gloriosi et arrogantes, qui sua ostentant el jactant, spernentes aliosel subinde Deum ipsum. Unde Hebrraum *mehołal* signifleat superbiam, stultitiam et impietatem arrogantium, ut patet *Psal.* cap. lxxiv, 4 : a Dixi iniquis : Nolite inique agere (hebraico csl, *laholelimal tahollu),* nolite extollere in altum cornu vestrum, nolite loqui adversus Deum iniquitatem. »

Quarto, Septuaginta verlunt : Risum dixi Ktptçc- pv/id est circumlationem, circuitum, circumvagationem, vertiginem, item errorem , hallucinationem. Et vftrtl. go.

Unde *primo,* Thaumaturgus per circumvagationem accipit risum solutum, temereque vagantem in ineptos jocos, cachinnos, gesticulationes, jactationes capitis, manuum craterorumquc membrorum, uli faciunt stulti. *Secundo,* Olympiodorus vertit, *risui dixi : Circumvaqare longius a me, et abscede;* sed hoc alienius videtur. *Tertio,* melius PrJm04 s^xuixlo. TrrUCe

alii censent risum vocari drcumvagationem, quod hominem extra modesti» ac rationis fines educat, et in inconditos effusæ lælitiæ gestus prorumpere,
Qnirte. enare el vagari faciat. *Quarto,* quod hominem intemperantem per omnia voluptatum genera, ut sese exsatiet, oberrare compellat, velut miserum mendicum ct vagabundum, ¡ir lar ejus qui laborat capitis vertigine, ut in orbem irecl circulare se m-per optcl. Unde S. Basibus in *Psalm.* i, in *Catena Grac.,* citans hunc locum, risum vocat vertiginem : « Omnis anima, ait, quasi vertigine correpta ra-tiocinando vacillat, cum et ccelestia in eligenda
vii tute animo versat, cl cum pnesentia inlucns
QJuio. voluptatem pra fert. » *Quinta,* quod homini gravem errorem ct hallucinationem inducat, uti dixi explicatione prima : enim hic potius erro-rem , uti habent llebræa el Vulgata, quam cir-
Seito. culationem significat. *Sexto,* verlas *circumlationem,* id est delirium et amentiam. Unde
Ei men- *Quinto,* Nyssenus vertit, *risum dixi mentis emo-*
tis emo- *tiQlUiU;* Olympiodorus, *dixi risui amentiam, q.d.*
'ioiiniE Insanus es et emotæ mentis, quia effuse ridendo indecore te geris formamque pervertis, ut ob gestus ridiculos morio videaris, amens et stultus. Addilque *risum,* id csl voluptates terrenas, voca-ri id est circumlationem, a vel quod, inquit, ad omnem ventum circumferantur bona ista terrena, quæ materiam suggerunt lælitiæ ac voluptati; vel mutat mutato in a, non ^<pt^xv legimus, sed hoc est insanam extasin menlisquo excessum : insanire enim videntur, ac esse sui oblili, qui in loco miseri® cl l.icryma-ruin, Letandum sibi esse falso existimant. » Et hujusmodi sunt, qui, ut dixit Seneca, cap. xii *De Vita beata* : « Hilari insania insaniunt, ac per risum furunt. » Hinc vertunt nonnulli, *risum dixi insaniam ;* alii, *risum assuctum vocavi amentem ;* alii, *risui ct jucunditati dixi : Insanis, vel insanire facis.* Hebra um enim Sbn *ludat* significat in altum attollere vocem laudando cl jubilando ; unde *Halletuia* est canticum lælitiæ, jubili cl laudis. Hinc per catachresin *halal* significat stullcscere, insanire. Solent enim stulti gloriabundi el jactabundi cum effuso clamore, risu cl cachinno res suas supra fidem cl veritatem celebrare et deprædicare, quod certum csl amenti® signum. Qui ergo de re exili et voluptate vili adeo gaudet, ut in risum cl cachinnum effundatur, est emotæ mentis, jactabundus ct insanus; præserlim quia voluptatem expertam fastidiens, aliam el aliam inutilem et noxiam circumvagando quærit instar famelici, miseri ct dementis, juxta illud Sapient. iv, 12: « Inconstantia (grajee piuCx^;, id est furto) concupiscenti® transvertit sensum sine malitia. » Rationem dat Nyssenus risum ila describens : «Oris indecora dilatatio, tremorque spiritus et totius corporis concussio, ct genarum diductio, dentiumque cl linguarum ct palati apertio, colliquo el vocis pvieter rationem fractio, qu» simul cum fractione spiritus intersecatur, quid hoc aliud fuerit quam dementia? » Unde Græci hunc immoderatum el impotentem risum vocant quod totum hominem quatiat; et Nazlanzenus in *Carm. Cycnads :* « Risus, ait, est genarum impulsus et sub<ultatio cordis. »

Causa a priori physica est, quod risus oriatur Cam ex petulantia quadam lienis, quando a sanguine rili0 1 fecem maxime haurit : tunc enim extendit solvitque nervos el arterias, atque spiritus dispergit. Unde subinde his extenuatum corpus suople nutu decidit. Hinc risu nonnullos legimus mortuos et animam exhalasse, uti Zeuxl et Verrio pictoribus eximiis contigisse docet Rhodiginus, libr. I, cap. xLviii.

Rursum Aristoteles,lib. HI De *Part, anim.cay.* x, causam risus assignat titillationem. « Rident enim celeriter, inquit, qui titillantur, quia motus celeriter ad eum locum perveniat, qui quanquam leviter calefaciat, tamen aperit, et menletn movet pruder voluntatem. Caus® autem cur homo ani- Tiuihtio malium unus titilletur, et cutis tenuitas est, ct 640 ll quod solus animalium omnium rideat. Est enim titillatio risus per ejusmodi motum partis, qu® alam complet. Ictum etiam, trajectis præcordiis, in præliis risum attulisse, proditum est, scilicet ex calore, quem moveat vulnus. ›

Qui ergo immodice rident, immodicam habent titillationem, vel corporis, vel animi, ideoque in effusum risum solvuntur, quod animi sui impotis el amentis csl signum : mox enim titillatio hrc in dolorem, cl risus in mœrorem convertitur; sicut candela exstincta fiamma vertitur in fumum, et lux in caliginem. Hinc videmus melancholicos effuse lætari et rìdere, mox cessante lætitia et risu magis fieri tristes vel iracundos quam fuerint ante; nude Beda in *Pruvcrbiis :* « Præceps ad risum, pneceps quoque fertur ad iram. » Plenius el clarius Conimbricenses, lib. Ill De *Anima,* cap. xni, Quæst. 1, ari. 0, physicas causas risus ita assignanl : Offerente se nobis re jucunda, et quæ risum excitare queat, perfunditur animus gaudio et lælitia, qua infectum cor mone impatiens se dilatai, magnaque sanguinis effervescentis et vitalium spirituum fit diffusio, ad quum musculorum thoracis, ac pnescrliiu diaphragmatis motus sequitur (est vero diaphragma membranula qu.edam, partim cornea, partim nervosa, præcordia a visceribus disjungens, quam Aristotelis, lib. Ill De *Paridi, anim.* cap. i, succincturam vocat, ejusque munus esse putat impedire ne vapores, qui c ventriculo attolluntur, cor Ledani) : ad diaphragmatis autem agitationem et porrectionem extenduntur simul musculi, (pii a lateribus buccæ sunt, gestusque ille oris fit qui risus vocatur, quo animi gaudium cl lælitia exprimitur. Erit igitur Qiutuer causa efficiens risus, principalis quidem anima, C4U›J n" instrumenlaria appetitus el virtus motum exsequens, simulque effusio sanguinis el spirituum, qui siiut (piasi anteambulones risus; finis, gaudii seu lælitiæ explicatio; furnia, ipsa oris ac faciei

diductio. Ita vero hunc in modum risus diffiniri potest : « Risus est concitatio quædam animi cx re jucunda motus, ad conceptum intus gaudium explicandum. quo thoracis ct oris musculi impetu quodam moventur, n Sunt autem quidam ad risum proclives, alii severi. Nam cum objectum risus sit res nova, ii quibus quodlibet novum videtur, ut pueri el plebs, cx causa hac facile rident; non ita senes el philosophi. Item quia objectum risus c t res jucunda et teta, ducuntur assidue in risum ii qui suopte ingenio hilares sunt, quales fere esse solent, qui plurimum habent sanguinem, cl cum dulcem, non biliosum aut melancholicum.

Arguti Sic agelasli, id est, qui nunquam in vita risere, fuerunt Anaxagoras, Heraclitus, Phocion, Aristoxenus, Socrates, Cato, Crassus, ut Cicero, Plinius, Ælianus, Laertius ct alii testantur.

Nota hæc de intempestivo nimioque risu dici ; nam modicus ct tempestivus hominem decet, ejus» que natur® congruit, ac serenum lætumque efficit. Inde Clemens Alexandrinus, lib. II *Padag.* cap. V, docet risum homini esse naturalem ct congruum, si ei modus adhibeatur : a Concinna, inquit, et decora vultus per risum remissio, instar instrumenti musici csl uit&spx, id e4 subrisio ; inconcinna vero csl dissolutio ct cachinnatio, n El Philo, lib. *De Præmiis et panis,* ridendi affectum inter alios honestissimum dicit, ut qui repleat tranquillitate ac securitate totam animam. Risus ergo animam hilarem efficit. Unde Martialis, lib. VII, *epigr.* 24 :

Nec grata esi facies, cui gelasinus abest.

Gelasinus, id est diductio oris, et lineœ quæ ridendo efficiuntur; -plw; enim Græcis est risus. Hinc siculi Vilulinæ et Lubentiæ, lœtili® præsidibus, Romani divinos honores decreverunt, sic Risum in deos retulerunt Gricci, diemque festum instituerunt, et annuos- ludos cum solemnibus sacris ei deo fecerunt, pnecipuu Thessali cl ex iis llypalenscs, qui veneratione culluquô qt>.wro; valde celebres el insignes exstiterunt. Lycurgus quoque, severissim® ac rigidissim® auctor disciplinæ, Risus marmoreum simulacrum Spart® in delubro posuit; sanxilque, ut cives sui militile laboribus perfuncti, ei deo religiose supplicarent, ait Giraldus, *syntagm.* I, ubi ele-

Riwi Kans carmen Cœbi Caleagnini in Risum recilitur. Ita noster Pontanus in *Atticis bellariis,* num. 113.

Ineptus ergo, immodicus, scurrilis ct inhonestus, qui ex objecto lui pi oritur, hic risus inlelligilur, qui homines omnes, sed præserlim fideles, praedicatores et religiosos dedecet. UndeS. Augustinus, S. Basilios, S. Bernardus ct alii nolani legi sa pins de Chrislo, quod fleverit, nunquam quod riserit. Hinc el ejus voces sunt : « Beali qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, n *Mattii,* v. « V® vobis, qui ridetis, quia flebitis, » *Luca:* vi, 25. Hinc et notat S. Chrysostomus, homil. 6 *in Matth,,* in Scripturis non legi de Paulo, vel quolibet alio sancto, quod riserit. ExciditS. Chrysostomo Abraham, qui sanctus fuit ct risit, accepto oraculo de Isaac sibi nascituro, *Genes,* cap. xvn, 17. Quocirca S. Basilius, *regni.* 31 cx Brevioribus, el S. Ephrem, s. rui. tom. I, tract. *Non esse ridendum,* pag. 110, in edit. vc' Vossn Romana, videntur omnem omnino in hdc- DCDl libus, præserlim monachis, qui luctum profilen- wmzquo tur, damnare risum. Quærit enim S. Basilius : « An in universum ridere non liceat? » ac respondet : « Cum Dominus cos damnet, qui in hac vita rident, admodum perspicuum est nullum omnino locum dari fideli, in quo ridere debeat, et maxime in tam magno numero eorum qui per transgressionem legis Deum inhonorant, et in peccatis morti se dant, quorum vicem mœrere et gemere convenit. » Verum hoc intellige de mullo, crebro, el effuso risu; item de necessario, unde caute ait : « In quo ridere debeat, » non *liceat;* modicum ergo ct sanctum, qui ob conversionem peccatorum, de qua teste Christo gaudent angeli, siinilive pia de causa nascilur, non velat, uti patet ex ejus *Admonit. ad filium spiritualem.* Nam, ut ait *Eali.* cap. XXI, 23 : « Fatuus in risu exaltat vocem suam : vir autem sapiens vix tacite ridebit. » Vide ibi dicta. Refert S. Gregorius, lib. IV *Dialog,* cap. XIV, 5, Isaac magnis virtutibus clarum, tanta tamen tetilla perfusum, ut per eam suas virtutes celare, imo nonnullis obscurare videretur. Salomonem secuti sunt philosophi. Celebris inter eos est Heraclitus, qui quoties domo egrediebatur, fl< bat, sicut Democritus vice versa ridebat : quod illi, omnia qiue agimus, miseri®; huic inepti® viderentur. Plato, lib. IH *De Rcpubl.,* in risum nimis profusos damnat : « Nam effusum risum, inquit, Gnoma vehemens mutatio sequitur. » Epictetus in *Etichi- nia* ridio :* a Risus, ait, neque mullus, neque ob multa, neque solutus, n Dionysius Philosophus apud Slobæum. *semi.* 72 : « Risus continuus ct intentus, ait. deterior est iracundia. Idcirco maxime viget in scoriis et pueris stolidioribus. Mihi sane facies magis ornari videtur lacrymis quam risu : larrymisenim ut plurimum bona aliqua docti ina conjungitur, risui vero lascivia ; el tiendo quidem nemo sibi concitavit auctorem contameli®, ridendo autem spem dedecoris auxit. »Sed errant stolidi Anabaptist® cognomento Ejulantes, qui perpetuo flent ct ejulant, dictitantes nihil ®que gratum esse Deo ac jugiter lacrymari et ejulare, uti refert Staphylus, et ex eo Gabriel Prateolus in *Catalog. Ilæresum,* verbo *Ejulantes.*

Er gaudio dixi : Quid prostra deciperis? — Explicat risus errorem, scilicet, quod risus et gaudium hujus mundi non sil aliud, nisi mera fraus ct deceptio : promittit enim animo quietem, l®titiam, felicitatem, et non pneslat; sed potius contraria affert, scilicet inquietudinem, moerorem, miseriam. Hoc enim posterius hemistichium more Hebrœo explicat prius, uti crebro fit in

Psalmis. Risus ergo idem est quod gaudium, error idem quod deceptio.

Hebræa et Septuaginta habent, *ct gaudio diri : Quid hoc facis ?* Symmachus, *quid ipsa faris?* Syrus, *quid fecisti?* Arabicus, *cur fecisti hoc?* Pagninus, *quid boni facis?* Tigurina, *lætitiam nescio, quid parere;* Vatablus, *quidnam est id quod affers?* Chaldæus, *de gaudio sic sensi : Quæ utilitas est viro, quod eo mirifice incensus fuerit?* alii clare, *q. d.* Quorsum te effundis in risum, jocos et effusam laetitiam? Pineda verlil, *quid hoc coquis? q. d.* Putas te coquere delicias, at nescis te coquere res amarissimas; putas te coquere epulum, at coquis morborum mortisque pabulum. Paras mei, at invenies fel. Sic facere pro coquere sumitur Gen. xvm, 7, ubi de puero Abraham! coquente hædum dicitur : « Festinavit et coxit (hebraico, *et fecit)* illum; n facere enim coci est coquere. Gaudium ergo decipit perditque hominem, et simul ipsum cum homine decipitur, quia veram solidamque et permanentem lœtitiam, quam promittit, non affert, sed illico desinit et in mœrorem convertitur. Per *gaudium* accipe delicias, et quasvis voluptates parientes gaudium, sed fallax, fucatum, et in vana opinione duntaxat hominum iis inhiantium silum, cum reipsa polius pariant mœrorem et luctum. Unde pro *gaudio* Thaumaturgus verlil, *voluptati ; alti, jucunditati :* quare voluptates, quæ videntur esse, revera non sunt, nec mentis inopiam et aviditatem explent, uli fatentur et sero dolent damnati in infimo, *Sapient,* v, 4. Audi Nyssenum : «Tanquam fer® alicui ad meos sensus adrepenli, voluptati Malim resistebam et adversab ir, dicens : Quid facis? quid natur® virtutem effeminas? cur animi robur emollis? cur animæ vires enervas? cur affers interitum rationi? cur impurarum cogitationum serenitatis puritati caligine tua immittis tenebras? »

Salomonem secutus M. Aurelius Imperator, ita de vanitate mundi ad suos perorasse dicitur : a Quæ sum expertus libere proft ram, licet cum mei nominis nota, sed ohm forsitan futuro sæculo profutura. Per omnia me vitia exercui, periculumquc feci, possetne seipsam exsaturare humana malitia. Deprehendi quo plus cibi sumo, famem acriorem; quo bibo magis, ardentioretn sitim; quo sum in somno indulgentior, majorem somni cupiditatem; quo plura mihi sunt adhuc, his plura concupiscere; quo quam diligentius, minus invenire : nihil demum unquam obtinuisse, quod appetitum sedaret, ac non aliud habendi polius libidinem provocaret.»

Ven. 3. **3.** Cogitavi in coude meo abstrahere a vino CARNEM MEAM, UT ANIMUM MEUM TRANSUEREM AD SAPIENTIAM , DEVITARI MQUE STULTITIAM , DONEC VIDEREM QUID ESSET UTILE FILUS HOMINUM : QUO FACTO OPUS 1ST SUB SOLE NUMERO DIERUM VITÆ SU.E. — IlebriPU Ct Chaldæa, *donec probarem et viderem, quid* cr *cis esset bonum filiis hominum, ut facerent, cum ipsi subsistunt in hoc sæculo sub sole numero diarum vitæ suce. deputavi quale non bonum esset in hominibus, et quid» nam operari possent dum in hoc mundo sunt, ex quo perpetuam in hac vita lætitiam voluptatemque con^ sequantur;* Syrus, *cogitavi in corde meo letificare vino carnem meam : ct cor meum cogitavit sapientiam, et tenuit stultitiam;* Arabicus, *ct speravit cor* si pos-se/ *trahere humanitatem meam, tanquam abstraction nem vini : misit enim me cor meum ad sapientiam, et ad amplectendum gaudium per eam,* etc. (i).

Nota, pro *ut abstraherem a vino carnem meam,* hebraico est, *ad trahendum in vino* (vel *m vmum) carnem meam.*

Quod *primo,* nonnulli sic explicant de mixtura sapienti® cum voluptate, *q. d.* Ego Salomon expertus in solo sapienti® studio magnum inesse laborem et dolon m, in solis vero voluptatibus magnam inesse vanitatem et vilitatem, statui ntrumque conjungere, alterumque altero miscere ct temperare, sicque experiri an in hac mixtura animus conquiesceret, et quaesitam diu tranquillitatem felicitatemque reperirci : decrevi ergo tra-•here in vinum carnem meam, id est indulgere carni potum vini ad excitandam lœtitiam, et ad sufficiendos spiritus animales, qui necessarii sunt ad contemplationem ct studium sapienliæ : cor vero ct mentem st dui dare sapienti®, ut sic et caro suns vini delicias, ac cor sive mens suum sapienti® pabulum epulumque nancisceretur. Ita ex R. Abraham Vatablus : a Cum vidi, inquit, quod sapientia sola generat dolorem, ct quod risus solus non prodest, scrutatus sum viam ut concordarem utrumque, ct traxi carnem meam in vinum, et intellectum meum in sapientiam. »

Verum incongrua videtur hæc expositio, tum quia nemo cx professo potest simul vacare sapienti® et gulœ, præserlim vinolenti®, juxta illud S. Hieronymi : JVon *potes simul implere ventrem et mentem;* venter enim mero æsluans, offuscat hebet ilque caput, ne possit contemplari, meditari et studere sapienti®, idque optime sciebat Salomon; tum quia suum de hujus mixtura* experimento judicium utique more suo subjecisset Salomon, dixissetque : a Et inveni quod hoc quoque esset vanilas; » hoc autem non fecit.

Senutdo, Chaldæus vertit, *exploravi in corde meo attrahere in domum vini carnem meam;* vel, ut vertit

(1) Ewaldus, *investigavi in conte meo trahere ad vinum carnem meam,* id est, apud animum statuì, efficere ut corpus meum vino teneretur, seu corporis mei cupiditates vino constanter indulgerei!! *(et cor meum ¿apientia' ladetxU.* dum me sapienti® læderet), *et* apud .mimum statui *apprehendere stultitiam,* me dedere slultitiæ, scilicet vita voluptatibus, *donec viderem quidnam esset bonum filiis hominum, quod facerent sub calo numero dierum,* per totum tempus *vitœ suœ.* Alii, qu® per parenthesin sunt interjecta, vertunt, *et cor meum ducens* eram cum *sapientia,* id est, hoc sapienter explorare volo, inediisque m voluptatibus frenabo animum, ne modum exoodat : quod præplacct. To *numero dierum meorum* alit interpretantur, non *per totum viter tempus,* sed *per dies numeratos,* ul est *p(VICOS,* vilæe

Costas, *ut inter epulas et pocula corpus meum producerem.* Sic et Syrus. Et Vatablus, *indagavi ergo corde meo corpus meum diutina voluptate oblectare,* quasi trahere sit idem quod distendere, ac protrahere moram. Et Cajetanus : a Trahere carnem in vino, ait, est esse bibacem, et nunquam esse sobrium. Hujusmodi enim homines trahunt carnem suam in vino : et quoniam privantur actibus vene vit e rationalis, nipote nunquam plene sobrii, idcirco non tam vitam quam carnem suam trahunt, non ducunt, usque ad mortem. » Accedit S. Hieronymus, qui in *Comment,* vertit, *consideravi in corde meo, ut traherem in vino carnem meam;* sicque explicat : a Volui vitam meam traducere deliciis, et carnem meam ab omnibus curis liberare, et quasi vino, sic voluptate sopire. Deinde quod sequitur : « At cor meum deduxit me in sapientia, » ita cum posteriori nectit, ut significet luctum carnis et spiritus, sive vinolentae et sapientae in Salomone. Unde hebraica est, *cor meum deduxit in sapientia,* id est, ait S. Hieronymus : « Cogitatio mea el ratio naturalis retraxerunt me, et deduxerunt ad sapientiam requirendam stultitiamque calcandam, ut viderem quidnam boni illud esset, quod homines in vitæ suæ possent agere curriculo. Eleganter autem voluptatem ebrietati comparavit. Siquidem ebrietas evertit animi vigorem, quem qui potuerit sapienti l commutare, et (ut in quibusdam codicibus habetur) obtinere, is poterit ad scientiam rei istius pervenire, quid in hac vita appetendum sit, quid devitandum. »

Tertio, Septuaginta pro p»a *bciain,* id est *in vino,* legent s *p'lkeiain,* id est *sicut vinum,* vertunt, *consideravi si cor meum trahet ut vinum carnem meam, el cor meum deduxit me in sapientia, et ut obtinerem Ixtitiam.* Ubi nola, pro *trahet* græce est bxúau, pro quo Thaumaturges et alii nonnulli legunt íxzúar, id est dissolvet; sed prior lectio conformis est llebneo, Vulgata), Chaldæo, Syro, Arabico el caderis. Sensus est, *q. d.* Cogitavi f icere de vino, quod feci de risu, dicens : « Risum reputavi errorem. » Cogitavi ergo experiri, an sicut vinum attrahit carnem et palatum suo gustu et dulcedine, ita sapientia suo decore et specie attraheret ad se cor et mentem, ul ipsa sipienliæ se dedens traheret ad se carnem, dominaretur voluptati, compcsccretque omnes gulæ et vinolentia? appetitus. Ha Moringus: « Cogitavi mccum, inquit, an animus el ratio sit efficax ad trahendam carnem meam sicut est vinum, » id est, quam est vinum efficax ad trahendam carnem el gul m.Olimenim dubitatum fuit an vinum fortius sit quam rex, quam mulier,quam veritas, ul patet lit *Lsdræ* m. Accedit S. Gregorius Thaumaturgie : a Cum eam , inquit, vim esse animie cogitarem, ut temulentam corporis naturam atque instar vini diffluentem sistere possit, rursusquo continentne cupiditatem domare, perspiciendum uulu esse constitui, quidnam tandem hominibus propositum sit serium, vereque bonum el honestum. » Eam vero cum vino comparationem urget adhuc Olympiodorus : « Poculum, ait, quod bibentes haurimus, a conspectu nostro tollitur, et evanescit. Consideravi itaque num in prosperitatibus mundanis voluptatibusque humana mens cs«c possit ita virilis, ut absumere ac delere valeat, quasi vinum epotum, concupiscentias carnis. » Igitur Salomon erubescens se victum a vino , cogitat sic vincere vinum. Cogitat ergo experiri an non potentior sit mens ad vincendum vinum, dom indamque gulam, quam vinum fuerit ad vincendam, et de statu rationis dejiciendam mentem. Ita Nyssenus : «Si quando, inquit, sentiebam voluptatem sensim irrópere,ao blandiri, et sensus definire, continuo resistebam increpans, quod me emollire ac effeminare vellet: ad hunc modum considerabam, quemadmodum motus corporis ratio vinceret, in ipsa seenni natura pugnaret ac dissideret, cum alio mens, alio traheret caro, quin potius ratio carnis prudentiam absorberet. Siculi cum sitientes exhauriunt poculum; neque enim remanet vinum in eo,sed mutatur in cum, qui bibit illud : quo facto expedita et certa exstitit mihi via, omni remoto errore, ad scientiam rerum. »

Quarto et genuine, S. Hieronymus, qui in *Comment,* verterat, *ut traherem in vino carnem meam,* postea jussu Damasi Vulgatam cudens versionem, re melius considerata vertit, *ut abstraherem a vino carnem meam ;* illamque versionem recepit cl probavit Ecclesia. Debræum enim *masach* significat trahere cum omnibus compositis (compositis enim carent Delinei, ideoque pro iis utuntur verbo simplici, sive ipsa radice cl themate), scilicet attrahere, protrahere, detrahere, abstrahere. Rursum *bciain,* id est *in vino,* non raro sumitur pro |»*D *meiain,* id *chiavino;* enim subinde capitur pro JO *min,* id est *a, abs, de;* itaque hic accipiendum esse palet ex m xu el filo lotius orationis. Pr e< essit enim : « Risum reputavi errorem; el gaudio dixi : Quid frustra deciperis ? » Hinc enim apte subjungitur : « Cogit ivi abstrahere a vino carnem meam. » Per vinum enim æquo ac per risum, symposia, convivia et quaslibet voluptates earn des accipit per synecdochen. Ex vino enim sequitur luxuria, risus, tripudia oninisque lascivia. Proprie t unen vinolentiam inlcl-ligil; hæc enim contraria est studio sapieutiæ, quia fumus vini caput hebetat, offuscat, ac subinde ratione el judicio privat, ut siipientiæ vacare nequeat. Per vinum ergo, immodicum vini usum accipe. Nam vinum modice sumptum acuit ingenium.

Sensus ergo est, *q. d.* Cum deprehendissem risum, omniaque mundi gaudia esse meras vanitates, errores et deceptiones, cogitavi abstrahere carnem incani a vino, pæterisquô voluptatibus, ul vacarem sapienliie, donec per eam viderem quid hominibus esset utile ad consequendam so-

lidnm lætfllnm et felicitatem, « quo facto opus, » id est, quidque cos facere oporteat sub sole omnibus diebus vite sure, ut in ea dicta lætitia et felicitate persistant constant* r per totam vitam. Ilum' esse sensum liquet ex Hebreo, Chaldæo, Olyrnpiodoro ct Patribus in *Calmi Grece.,* qui sic explicant : « Cogitavi qua ratione rerum intelligibilium studium superius carnis sensum intelligibili anlmre parti obedire cogat, quasi tracto et cedente deteriore præstantiori ; n alius ibidem : « Suspicans, inquit, voluptatis accession- ni, non secus ac furis cujusdam accessum, qui sese in thesauris animre latenter insinuat. »

Jam singula verba expendamus : Pro *cogitavi* hebraico est >jnn *farti,* id est pervestigavi, exploravi, circumlustravi. Radix enim Hin *lar* significat indagare, per gyrum lustrare singula in orbem, circumspicere omnia circumcirca per ordinem. Unde Tin *lor* est *turtur,* quod caput assidui} gyret, ut omnia circumspiciet, quodque meditabunda quasi sccum consultet et deliberet; licet alii a sono vocis quem gemendo edit, turturem dici autument. Significat ergo Salomon se non temere ex tempore h ec pronuntiare ; sed magno examine prius omnia scrutatum, hæc maturo judicio dictare. Ex vestigatione enim ct examine per metalepsin intelligendum relinquit judicium et decretum, quod post examen sequi solet. To *abstrahere a vino* notat magnam naturre corruptas ad vinum et voluptates inclinationem , ut ingenti vi ct dolore ab iis abstrahi ct avelli debeat, perinde ac si cutis illi abraderetur; sicut cani os, quod rodit, non nisi magnavi eripi potest. Pro Ul *animum meum transferrem ad sapientiam,* hebraico est, *cor meum conducens me in sapientiam,* per quam devitavi stultitiam, ut sequitur, ct per quam, ut Nyssenus legit, *dominatum obtinui in lælitiam* (volupt dem). Unde R. Maceados : Cor *meum,* inquit, *duxit me per sapientiam, ne invalesceret super me calcaneus, qui me pessumdaret,* llebrreum enim amj *nohcg* significai proprie abducere, sive alio et in contrarium ducere, uti puer a pædagogo a lusu abducitur ad scholam. Ait ergo Salomon : Statui carnem meam abstrahere a vino, ut mentem a deliciis corporalibus abducerem ad spirituales, puta a gula ad sapientiam; quo significat hæc duo esse contraria, ct sibi invicem ex diametro adversari; quare cum qui vult vacare sapienti©, debere renuntiare voluptati , cui quo magis renuntiat, eo arctius sapienti© jungitur, ejusque fit capacior. Hinc Cajetamis el Pagninus vertunt, *ut cor assuefacerem sapientia.* Nam, ut aiunt Græci in *Catena :* « Qui sapienti© ductum sequitur, voluptatibus imperat cum lætilia. »

DEVITAUMIQUK STULTITIAM. — Chald©US,Uf *stultitiam juvenum ediscerem ;* Septuaginta videntur vertisse id CSt *stultitiam,* ut habet Noster, llebræa, Syrus ct alii. Jam tamen m Septuaginta legitur id est *laditium.* Undo vertunt, *ut Minerem Mitiam* ; Olympiodonis, *cor meum pollens* (abundans) *in tetilla;* Arabicus, *misit me cor ad sapientiam, et ad amplectendum gaudium per cam.* Sed eodem redit sensus : per Petiliam enim, ineptam et effusam in voluptates carnales intelligunt,quæ non aliud est quam Multitia. Hinc crnblema :

M? *hilarem inianinm intanto**.
Ne npul mentem oiimorn djmn^u voluptu,
Ei lu4 jucaodo metbn furore (renai.
Nod nisi ridenti vecors insani * volta
Allied, in flavo toxica melle genL

Rursum per *obtinerem* non intelligunt *haberem, possiderem, fruerer;* sed *ut obtinerem,* id est ut dominarer lætitiæ, sicut dux belli oblinet hoMcm, dum eum vincit et capit : hoc enim significat Grrecum rcu x^xrr.^xi tn* id est, ul regerem imperio, ac dominarer in exsultantem lælitiam, ac immodice gestientem voluptatem compescerem. Unde Thaurnatursus : ▮ Continentia, ait, in servitutem redigit cupiditatem ; » et Nyssenus: « Ut dominatum obtinerem in bliliam ; » et Cajetanus: « Ut retinerem stultitiam , ne baccharetur cor meum per eam. » Posset ex Hebreo verti, *ut obtinerem,* id est ut possiderem sapientiam; hanc enim significat *nchlut* pere, beet per significet stultitiam, uti dixi cap. i,vers. 17. Unde S. Hi ronymus m *Comment,* vertit, *ut obtnerem stultitiam,* hoc est ut apprehenderem, caperem, subjicerem (hocenim significat hebræum Tinsb *lc>choz)* stultitiam, quod idem est cum eo quod idem in Vulgata vertit, *deri'aremgue stultiham.* Hostis enim vincitur ct capitur, ut caveatur ct vitetur ne lœdero possit; gula vero et libido vincitur non tam resistendo, quam occasiones et illecebras fugiendo, quod ut NoMer significaret, solerter vertit, *devitarem.* Minus recte ergo Olyrapiodorus censet Salomonem hic significan}, se sapientia sibi a Deo indita abusum ad indagandum voluptat 'S carnales, ut eas obtineret, iis<[ue se pasceret et immergeret.

Doxec viderem quid esset utile fil iis hominum. — Hebnra, *quid esset bonum;* Chaldreus, *guate esset bonum illud filiorum hominum,* quod scilicet eos tranquillet, lætificet ct beet.

Quo facto opus i sr st u sole. — Hebræa, *quod faciant sub sote,* id est quod facere debeant homines universi, si sapiunt et felices esse volunt; in quo occupare se debeant,quamdiu hic vivunt; quare hoc unum faciant oportet, huic uni lotos sese impendant, hoc unum omnibus viribus prosequantur, juxl i illud Christi ad Martham : « Martha, Martha, íoU.cita es, et turbaris erga plui ima. Porro unum est necessarium, » nimirum « Mai ia optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, » *Luræ* \.

Nimeko dierum vitæ sum. — Significat Salomon se \istigasse hoc bonum, ait Nyssenus: u Quod uuu uni lautum odali conveniret, sed per-

petuum sit et non temporarium, ct in vitam universam extendatur; ct bonum sit omni celati, primea, et medi® , et ultima?, ct omni numero dierum : nam propicr nullum eorum quæ fiunt in torpore, licet perpetuo voluptate affu i ; sed bibendi voluptas simul desinit cum satietate, el in comedendis similiter saturatio exstinguit appetitum. »

Rursum, to *numero* significat paucos esse hominis dies, et facile numerabiles. Sic enim a dies» vel «homines numeri» hebraico vocantur pauci, qui statini numerari queunt, uti *Genes.* xxxiv, 30, et *Num.* IX, 2. Hoc est quod ait Job, cap. xiv, 5 : « Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud le est. » Hinc vetus adagium : « Tota vila dies unus : Diarii omnes : Hemerobia voluptas ct vana gloria. »

Moraliter hic nota, primo, studioso sapientiæ abstrahendam esse carnem a vino cælerfeque carnis voluptatibus, uti fecit Daniel cum sociis, qui per hoc assecuti sunt magnam rerum scientiam, et Daniel donum prophetia?, *Daniel,* i, 8 ct scq., ubi mulla hac de re dixi. Idem fecere S. Hieronymus, S. Basilius, S. Gregorius, S. Chrysoslomus cífterique Doctores; quin et philosophi, uti Crates, Zeno, Socrates; maxime vero Ascetæ ct Anachoretæ, inter quos primas duplici titulo obtinent Esscni, de quorum continentia mira narrant Eusebius, Philo et Josephus. *Secundo,* sapientis opus esse in omnibus suis actibus respicere finem, ut scilicet eos dirigat ad salutem ct felicitatem; hic enim est finis ob quem creatus cst, hoc summum ejus bonum. Jugiter ergo cogitet illud : « Oculus in metam, Oculus in occipitio, » ut non tantum ea quæa fronte, sed etiam ea quæ a tergo sunt, puta finem et futura respiciat. Et illud Aristotelis : a Voluptates specta non venientes, sed abeuntes. » Venientes enim sua specie ct fuco illiciunt, abeuntes mœroris aculeum menti infigunt. El illud Sapientis : a Quod commodavit fortuna, tollet; quod mutavit natura, repetet: quod paraverit virtus, retinebit. »

Vtn. ♦. L Magnificavi opera mea, edificavi mihi domos, et PLANTAVI vineas. — Redit ad vers, i : « Dixi : Vadam, et affluam deliciis. » Suas ergo delicias quas experiri voluit, ut scrutaretur quid in cis esset veri gaudii ct felicitatis, hic sigillatila enumerat, ac tandem, recensitis omnibus; vers. 11 subjungit, repctilque se in omnibus invenisse vanitatem et afflictionem spiritus. « Quæsivil in salsugine margaritam, » ait Nyssenus, at non invenit, ideoque idipsum confitetur, et toti mundo proclamat, ut omnes ab ejus vanilate ad veritatem, verumque Dei timorem et cultum abducat : coque efficacius persuadeat, quo expertus loquitur, cl sc clara longaquc experientia idipsum comperisse asseverat; licet enim vers. 3 proxime praecedenti dixerit : a Cogitavi a vino abstrahere carnem meam, » tamen per vinum non accipit omnia oculorum oblectamenta, quibus hic se pascit, sed gulam duntaxat, vinolentiam et ebrietatem a qua se abstraxit, ut posset serena liberaque mente vacare sapientiæ, ut per eam scrutaretur quid utile esset filiis hominum,el quo facto iis esset opus, hoc est quid facere debeant ad assequendam veram lætitiam et veram felicitatem per omnem vitam. Scrutatur ergo idipsum hic in fabricis, vincis, hortis, etc., quæ longe absunt a vinolentia, et amœnam habent mentis occupationem et recreationem. Unde S. Gregorius Thaumaturgus et Olympiodorus hunc versum recte connectant cum præccdenli. Sic enim ait Thaumaturgus : « Mirum me incessit desiderium, ut viderem in quo digne per hanc vitam occuparentur mortales. Quocirca nihil omnium quæ admiratione digna censentur, omisi quod non tractarim. Exstructa sunt in excelsum palatia, vine® consitæ sunt, » etc.

Magnificavi opera mea, — multa, magna ct magnifica opera exstruxi, pula magnificas domos, vineas, hortos, etc. Sub magnitudine enim intelligitur multitudo, adcoque *magnus* hebraico idem sœpe est quod mullus, el magnitudo idem quod multitudo, uti alibi ostendi. Est enallage quantitatis, qua continua ponitur pro discreta, cl vice versa. Unde Syrus vertit, *multiplicavi opera mea;* et Chaldieus, *in exstruendis sane Hierosolyma: magnificis operibus multus fui;* alii, *multa numero, et magnitudine ingentia opera construxi.* Per opera intellige, non tam publica in bonum Hierosolyma? vel regni erecta, qualia fuere templum, mœnia, fossæ, arces, turres, urbes, propu nacùla, III *Beg.* lx, quam privala, quæ Salomon ad suam, non necessitatem, sed oblectationem ct luxum splendide exstruxit. Ait enim : « Opera mea : et ædifleavi mihi domos, et plantavi vineas, n Rursum per opera intelligit affabre facta artificiosa, elaborata, expolita per ingens studium, artem et industriam. Unde Arabicus vertit, *magnificavi artes meas.* Quidquid etiam in natura excellens cst, quidquid in arte reconditum, hoc sibi ex Tyro et circumquaque accivit Salomon.

/Edificavi Mini domos, — qualis fuit illa, quam Salomon præ sua opulentia cl magnificentia ædificavit trcdecim annis, adeo splendida et admirabilis, ut ad ejus intuitum obstupuerit regina Saba, IH *lleg.* cap. vii, cl cap. x, vers. 27. Similis fuit domus saltus Libani, et altera quam Aedificavit filiæ Pharaonis, quam in sponsam acceperat. Vide Josephum, lib. Vili *Antiquit.* cap. v, vel juxta aliam editionem, cap. n, ct Abulensis, HI *lleg-* vu, Quæsl. I ct scq. Plures alias ¿edificasse Salomonem, ut suo fabricandi desiderio satisfaceret, liquet ex hoc loco, cl ex Chaldœo, qui vertit, *aedificavi mihi domos plurimas;* ct ex illo III *Beg.* cap. ix, vers. 10 : « /Edificavil quodeumque ei placuit, ut (edificarci in Jerusalem, et in Libano, et in terra potestatis suæ; n Hebraice c<t, *aedificavit desiderium, quod desideravit Salomon (edificare :* quæ phrasis notat ardens in Salomone

ædificandi studium, ne dicam libidinem. Addit Chaldæus, *feci thronum ex dentibus elephantis et sellam regni.*

Tropologice, vide Nyssenum qua ratione domus animre spiritalis virtutibus exstrui et ornari debeat, idcoque caveri ornatus nimius domus corporalis, ne in illum mens suas curas, opes ct tempus insumatct exhauriat, ut parum ei supersit, quod in anim® fabricam impendat, uti fecit Nero, qui nulla in re damnosior fuit quam in .edificando, ait Suetonius, cap. xxxi Vitæ ejus. Ædificavit enim Romæ palatium a colle Palatino usque ad Esquilinum tam immane, ut esset instar urbis. Unde,ut idem Suetonius, scilicet cap.xxxix, hoc in illam scriptum fuit dislichon :

Boma domus fiet : Veios migrate, Quirites,
Si nun el Veios occupet isla domus.

El Martialis, *epigram.* 2 :

Unaque jam nola stabat in urbe domus.

Exstant etiamnum ejus ruin® et rudera, qu® miram ejus magnitudinem indicant. Sapienter Seneca, *epist.* 90 : a A natura, inquit, luxuria descivit, quæ quotidie seipsam incilat, et tot sæculis crescit, et ingenio adjuvat vitia; omnes iste artes, quibus aut excitatur civitas, aut strepit, corporis negotium gerunt, cui omnia olim tanquam servo præstabantur, nunc tanquam domino parantur. *

Plantavi vineas. — Vinearum Salomonis in libris Regum nulla fit mentio; sed *Cantic.* cap. vin, 11. ubi ait sponsa : a Vinca fuit pacifico in ea quæ habet populos; » Hebraice, *Salomoni in Baal hamon,* quod Aben-Ezra ait esse nomen proprium loci prope Jerusalem, ubi major pars populi vineas habebat prreslantissim is. Alii, quibus favet Chaldæus, censent esse cognomen ipsius Jerusalem, qua' ob habitantium frequentiam sic vocata sit. Nam *Baal hamon* idem est quod *dominus* vel *domina multitudinis,* id est plurimi populi. Porro hæc vinea tam fuit fertilis, (antique proventus, ut ille quotannis aestimaretur mille argenteis. Subdit enim : « Tradidit eam custodibus; vir affert pro fructu ejus mille argenteos. » Rursum, nonnulli huc referunt vincas Engaddi laudatissimas, quod uvæ referrent saporem ct odorem cyprinum : cypriis enim cst arbor aromatica, idque putant significari *Cantic.* cap. i, i3 : « Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. » Verum an hæc comparatio dilecti cum cypro et vineis Engaddi petatur a propriis Salomonis vineis an ab alienis, non salis liquet, præsertim quia Engaddi procul aberat a Jerusalem, nipote vicinum Jericho. Sed quid vetatSalomonem in remotis Judææ locis suas habuisse delicias, villas ct vineas, uti ohm habuere Romani Capua», et in tota Campania? Sano olim in sola Judrea, adeoque in solo Engaddi erat vinea balsami prestantissima ; balsamum enim frutex est, qui, si acuto vitro, lapide, vel osso incidatur, stillat succum pretiosissimum, eximi® suavitatis ct virtutis ad sanandos morbos, quem opobalsamum vocant, praferturque omnibus odoribus. Vide Adrichomium in *Engaddi.* Sic in monte Libano erant horti amœnteimi, quos irrigabat fons hortorum, dc quo Confíe. cap. iv. Hic fons sensim excrescens efficiebat fluvium, quiSabbaticus vocabatur, eo quod mira bei providentia sabbato duntaxat flueret, reliquis sex diebus siccaretur, teste Joscpho, lib. VII *Belli,* cap. xxiv. Vide Adrichomium.

Porro vinearum plantatio et cultura est honestissima, suavissima ct utilissima, uti docet Columella, lib. Ill, cap. ni : proferunt enim vina præstantia in magna copia. Sane eximia fuisse et delicatissima (qualia sunt Falerna Italorum) hæc Salomonis dubitare nequit, qui hæc ejus verba et sequentia penitius introspicit, simulque ejus indolem, ingenium, et studium scrutandi omnia quæ m mundo sunt delicata, pretiosa, eximia, considerat.

Jam vero vites ct botros in Palæstina esse ingentes et eximios liquet ex botro, quem duo exploratores missi a Josué ad eam explorandam,inde illum extulerunt, ct in vecte ad eumdem detule-, runt, *Num.* ini, Î5, ct ex vite Sorec prestantissima , de qua *Isaia v, 2*, cujus uvæ non habebant acinum, uti testantur llebræi, dabantque vinum rubens delicatissimum, adeoque vinum *Cos,* id est optimi coloris, odoris et saporis, ait Adrichomius in descriptione Terra Sanci® in *Boji.* Item ex co quod Israel dicatur quiete habitasse sub vite sua et sub ficu sua, lll *Reg.* cap. iv, 25. Vites ergo ait® sint oportet instar arborum el ficuum. Unde ct Genes, cap. x l ix , 11, Jacob benedicens Judm, ait : « Ligans ad vineam pullum suum,» ut scilicet ex ca oneret asinum.

Rursum, Salomon quidquid in orbe, adeoque in India erat rarum el pretiosum, per naves in Judæam accersebat : quare non dubium, vites quoque pretiosas cx regionibus, ubi ¡11® eximi® sunt, evocasse. Certe Plinius, libro XIV, capite i , scribit in Africa interiore tantas gigni uvas, « ut magnitudinem infantium puerorum exsuperent,» et uvæ etiam « tumeant mammarum modo bumasti. » Dicitur enim grace uva *bumasti,* quod bovis mammas tumore et magnitudine referal; unde a Varrone, libro ll D« *Rc rustica,* cap. tv, *Bumamma* vocatur, et a Macrobio, lib. Ill *Saturnalium,* capite ultimo, Bu*mammia.* Strabo quoque, lib. Il, cap. xi et xv, meminit botrorum bipedali magnitudine, atque bipedales m nonnullis Hali® locis produci cernimus. Denique in Palæstina potentia gigni vina, omniaque rubra, nulla alba, Romæ ab iis qui illam lustravere, cognovi.

Sub vincis ct vinctis nonnulli intelligunt oliveta cl ficeta : hæc enim jungi solent, adeoque in eodem s®pe campo feraci videre est oleas et ficus vitibus insertus et immixtas, uti in Lombardia est cernere.

Mystice, plantanda, putanda, colenda est cuique vinca aniinæ, tam suœ quam alíeme. Audi S. Ambrosium, lib. II, *epist.* 7 : a Rescindatur, ait, luxuries, delicia» resecentur, et si quis fuit luxuriosus, valedicat superioribus. Rescissa enim vinea fructum affer t, semiputata frondescit, neglecta luxuriat, ideoque scriptum : Tonquain agricultura humo imprudens, ct tanquam vinea homo egens sensu ; si reliqueris eum, desertus erit. Colamus ergo corpus hoc nostrum, castigemus illud, redigamus ad servitutem, non illud despiciemus: sunt enim membra nostra arma justitia?, sunt et arma peccati. »

5. Feci (alii, *plantavi,* ac singulari arte et industria concinnavi) hortos, et pomaria, et consevi EA CUNCTI GENERIS ARBORIBUS. — Hebraice, *feci hortos, ct paradisos.* Hortus communium est olerum; unde *hortus* dicitur quasi *ortus,* quod in eo olera oriantur. Paradisus vero hortus est exquisitarum arborum, fruticum, (lorum, fontium, statuarum, avium, piscium et vivariorum, caprearum, cervorum, ferarum, omnisque generis amœuitatum et deliciarum, quales fuero veterum Romanorum Luculli, Pompeii, Ciceronis, etc., in agro Tusculano et Tiburtino, quibus modo ibidem vel pares vel suppares sunt Eslensium, Aldobrandinorum et similium, qui amœnitatu ct pretio certant cum hortis Alcinoi, si non superant, ubi hydraulicos non tantum organorum , sed et avium cautus meis auribus audivi. De voce *Paradisi* vide dicta *Genes.* 11,8 (1).

Koster vertit *pomaria,* quia in paradisis eminent arbores fructifera omnis generis, puta pomifer®: pomum enim quemlibet fructum, qui molliori est coi lice, significai, eta nuce distinguitur, quæ amygdala, avellanas et omnes fructus duri corticis continet. Subinde quoque pomum omnes fructus tam duri quam mollis corticis, nucesque omnis generis complectitur. Ita hic accipitur. «Cuncti generis arboribus; n Hebraico est cl Grace, *cuncti fructus arbonbus,* non quod omnes essent fructifera, solasque fructiferas plantarii Salomon, cum et infructífera, ut cedius, platanus et cypressus foliorum copia, celsitudine, odore, aliisque dotibus miram afferant amœuilatem; sed quod prater has etiam plantarii fructiferas diversorum fructuum atque pomorum fertiles, ait S. Hieronymus.

Verisimile est Salomonem frutices ct arbores pretiosas ex Arabia, /Egypto, India loloqun orbo conquisitas, in suos Hierosolymitanos paradisos transtulisse; unde Josephus, lib. Vili *Antiqui* tatam,* cap. 11, tradit plantam balsami dono allatam a regina Saba, feliciter a Salomone suo satam in solo, libertini in Pakestina deinceps provenisse, atque adeo in tanta copia, ut postea scripserit Plinius, lib. XII, cap. x\v, « balsamum uni lcrra judœæ concessum. » Balsamum enim olim proprium fuisse Saine el Arabia* Fulici, ac felicissime provenisse apud Mecham cl Medinani precipuas Arabile Fulicis civitates, docci Prosper Alpinus, *Dialogo dc Balsamo,* cap. 11; Strabo, lib. XVI; Diodorus Siculus, lib. 1; Pausanias, libro IX, ct alii. Inde a regina Saba translatum in Judæain ad Salomonem, eo plantante, felicissime provenit in Jericho. Inde translatum in .Egyptum irrigatum fonte, qui R. Virgini et puero Jesu scaturiil, cum fugiens Herodem eo secessit, copiose germinare docent Baronins, Burchardus, Adrichomius et alii. Rursum, verisimile est omnes frutices ct arbores, prascrlim aromaticas, quæ nominantur a Salomone in Canticis, ab eo plantatas in suis paradisis, ut cedros, cypressos, calamum, myrrhain, thus, cinnamomum, aloen, favum cum melle, *Cuntir,* cap. v, vers. I, id esi cannam mellitam, sive sacchareain, ex qua eruitur saccharuiu, uti nonnulli transferunt.

To *consevi* innuit Salomonem, non tantum alienis, sed et suis manibus plahta&eparadisos, uti fecit Cyrus minor in Sardiano paradiso, teste Cicerone *De Senectute,* de quo mox plura, et Diocle-lianas Imperator abdicato sponte imperio, Salonam in rus suum secessit, ibique plantationi et hortensi operi vacavit. Laerlein Ulyssis patrem describit Homerus, *Odyss.* lib. ull.,rcpcrlumaiilio agros colentem. Imo Noe vineam plantavit, primusque ex ca vinum expressit. Adam verocælcrique ante diluvium, ac post illud Abraham, Isaac, Jacob, cætcriqne Patriarchìi) fuere agricola?. Romæ celebies fuere HorlenUi, ila dicti a cultu sludioque hortorum. Similes Hortensios habet hæc œlos, inter quos Lovanii olim vidimus Justum Lipsium vacuum a studiis, tempus floribus in horto conserendis studiose impendere. Vide ipsummet, lib. H *De Constantia,* cap. ll et 111, ac Virgiliani, l *Georg.,* ubi mira elegantia hortorum culturam et amœnilalem celebrat. Jam vero horti magnam utilitatem ¡eque ac delectationem afferunt. Romæ videmus hortulanos plurimos, cosque opulentos, quia Hali magis herbis qu.un carnibus vescuntur ct pascuntur. Inter eas « brassica sunt decus hortorum, » ait Columella. Sub t ú *consevi,* inlellige quoque *insevi.* Nam, ut ait Cicero *l)e Senectute :* « Non modo consitiones delectant, sed etiam insitiones; n el harum petilissimus erat Salomon, nipote qui ominum arborum, herbarum, fructicum vires et doles calleret, sciretque quæ, cui, qua ratione debe-

(l) Udir, est, *feci mihi hortos ct arboreta, et plantavi in iis arbores omnis fructus,* omnis generis fructuum. Dc horto, qui olim Salomonis iub-e dicitur, *concluso (Cant,* tv, lì), prope Itolhlehtftnum intra montes asperrimos m vaile amœüissiiua sito, fertilissimo «olo ac maxi–mo decoris arburibus gaudente, vid. Colmici *Itinerar, Ilitrosoi.* pag. 243. Haud procul piscinæ, quæ feruntur Salutnonis, cum aquæducübus eliamnum ostenduntur.

Vers. C. *Sylva germinans arbores,* id est, vel *arboreta, fle* quiim vers. 5; vel quod Galli dicunt *pares.* Germani *thiergarlc*.*

rent inseri et inoculari. Uncle Ionicius vertit :

Po«ui ordine vites,
Insemiqno pyro*, ficos, cydonia, prona,
Innumeras posui species, genus omne ieraram.

Porro paradisos Salomonis fuisse eximios, ac superasse pensiles hortos Kilocris, quos ei v* lut uxori erexit Nabuchodonosor, mira arte ct majore sumptu, ut orbis miraculum habili sint, do quibus Plinius, lib. XV, cap. iv, facile persuadet Salomonis cupiditas, opulentia el magnificentia. Illi autem partira erant in urbe Jerusalem, puta in palatio regali Sionis, partira extra urbem ubi speciosiores sunt campi. Sicut Romani in suburbano excitabant hortos, quales fuere Cæsaris et Antonii prope Tiberim, de quibus Dionysius, lib. XLV1I. Rine noster Vilulpandus, tom. Ill, part. I, lib. Il, ex Josrpho, lib. VI /)c *lidio,* cap. vi, docet porlam Jerusalem dictam *Gcnath,sive portam gregis,* fuisse pariter porlam hortorum (¡3 *gan* enim hebraico hortum significat), perquam erat egressus et descensus in vallem lleunon amoenissimam, et torrentem Cedron horiis nobilem, atque ad vallem Josaphal. Ibi ergo erant horti amoenissimi, qui rigabantur torrente Cedron. Unde illud sponsæ, *Cantio.* vi, 10 : « Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium ; » Septuaginta vertunt, *poma torrentis.* Undo ibidem abAdrichomio in descriptione Jerusalem depingitur hortus regius, qui in Canticis dicitur *hortus conclusus,* in quo erat fons Rogel ct omnis amoenitas.

Tropologice Nyssenus hic invectivam habet in inutilem hortorum cultum, ostenditque qua ratione et quanta vanitate deliciæ quærantur in terra per rediticia, in aere per plantas, in aqua per piscinas et fontes; moderata tamen hortorum cultura et agricolatio amœna, laudabilis ulilisque est, et a Deo Adamo in paradiso commendata, Genes. ii, 15. Nam, ut ail S. Augustinus, hb. Vili *Dc Genes, ad litter,* cap. ix : « Quid hoc opere innocentius vacantibus, et quid plenius magna consideratione prudentibus? » Hortus, ait S. Isidorus, lib. XVH *Origin,* cap. X, nominatur, quod ibi scraper aliquid oriatur. Nam cum alia terra semel in anno aliquid creet, hortus nunquam sine fructu est. Olus ab *alendo* dictum, eo quod primi homines ab oleribus alerentur, antequam fruges el carnes ederent. Tantum enim pomis arborum el oleribus alebantur, sicut animalia herbis. Igitur sicut Adam excoluisset paradisum, si innocens in eo pis stitisset, non tantum ad esum fructuum, sed etiam ad perspiciendas per experientiam herbarum, fructuum, li ulicum naturas, dolesti proprietates, atque ex iis assurrexisset ad clarion m lici creatoris cognitionem, amorem, laudem ct gratiarum actionem : eodem prorsus modo suos paradisos excoluit Salomon. Undo dicitur «disputisse super lignis a cedro, quæ est m Libano, usque ad hyssopum quæ egreditur dc pariete, » 111 *llcg. iv,* 33: quare ca mauibus tracture, serere. excolere Salomoni volupe fuit, æque ac utile: sicut ct fuit Herculi manu sua quercus conserere, ut scribit Plinius, lib. XVI, cap. iv; atque Agamemnoni plantaro platano», ut idem Ponius refert, lib. XVI, cap. xuv; et Cyro gloriari solito agrum se habere suis manibus consitum, et directo* in quincuncem ordines, multasque arbores manu sua satas, teste Cicerone *De SeneduD.* « Antiquitas, ait Plinius, lib. XIX, cap. iv, nihil prius mirata est quam Hesperidum hortos, ac regum Adonis et Alcinoi, ilernque pensiles, sive illos Semiramis, sive Assyriœ rex Cyrus fecit. Romani quidem reges ipsi coluere. Quippe etiam Superbus Tarquinius nuntium illum sœvum atque sanguinarium filio remisit ex horto. »

Porro Chaldeus ex versione Conimbricensinm et Costi inulta hic paraphrasticc addit. Sic enim habet : a In-litui in Jabne circumcirca vineas, ul ego et silentiarii mei aliquando epularemur, et vinum novum el vetus ad altare libai e ans. Pl mtavi hortos irriguos et amœu itatis pleni* ami viridaria, ubi omnis generis olera seminavi, quæ ad vicium el convivia, aut ad sanitatem usui forent; herbas quoque olfactu nobiles adjeci; item et albores steriles el aromata ferentes, quas ad me dwmones et nocentes angeli ex Ind a detulerant; omnes item arbores fructíferas. Horti auU n termini erant a muro Jerusalem usque ad littus aquarum Siluach. »

Silentiarii erant officiales intimi regis, qui quietem el silentium in aula procurabant, ac tumultus famulorum rerumque omnium compescebant, ne regis aures obtunderent, de quibus Justinianus, cap. *De Silentiariis,* et Procopius, hb. H *Bdli Persia :* a Romani, ait, ad ea quæ qui ti< sunt in palatio, ministrum silentiarium vocant, >ive domesticum arcanorum piincipis conscium.»

Verum hæc merito ex Chaldaeo in Bibliis Regiis resecta el excisa sunt. Continent enim qukedam dubia el apocrypha, quadam fabulosa ct indigna, ut quod aiunt Salomonem arte magica usum, et per dæmones accepis e plautas peregrinas ex remotis terræ regionibus.

Denique in hortis et paradisis suis testatur Salomon, vers. 11, se invenisse vanitatem el utllictionem spiritus. Præler communem enim omnibus rebus terrenis vanitatem, paradisorum illa propria est, quod perpetuam exigant curam, et culluræ ac jugem areolarum, pergularum, sepium, fontium, apothecarum, labyrinthorum, vivariorum, etc., instaurationem, in quam ingentes quotannis expendendi sunt sumptus. Rursum quod a multis, etiam prælatis et pnnoipibus visitentur, quos excipere oportet laute et splendida : quare paradisi non tam serviunt hero, quam hospifibus, cum quibus hero tempus perdi udum est, et opes profondendo*. Insuper m p.iradisis vacatur comessationi, symposiis, lascivia*, luxunæ uliisque sceleribus. Denique paradisi, sæpe totam hei i cogitationem, cupiditatem et solliciludoiuu ad ¿>0

rapiunt, ut de aliis qum illis incumbunt, cogitare nec liceat, nec libeat. Quocirca S. Carolus Borromæus dictabat Episcopis et Prælatisnon alium debere esse paradisum, quam Biblia ctS. Scriptura.

Præclare S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 9 : «Quousque, ait, vanitatem quæritis et mendacium, hanc scilicet vitam el delicias, ct exiguam gloriolam cl humilem potentiam, fabam prosperitatem, magnum aliquid ct amplum esse existimantes; qua* quidem hanc rationem habent, ut non magis eorum sint a quibus obtinentur, quam eorum qui habituros se speraverunt; neque horum rursus magis, quam illorum apud quos ne in exspectatione quidem unquam fuerunt; verum ut pulvis a turbine, sic ea ab aliis ad alios subindo ventili nlur ac jactentur, et sicut fumus dilabantur, et tanquam in somnium homines deludant, umbræque instar manibus teneri nequeant, ac denique ila comparate sint, ut nec cum absint dc iis consequendis desperent qui non habent, nec cum adsunt, fida sint ct certa. »

Notum est illud S. Augustini : « Homo (Job) vicit in stercore, victus est (Adam ct Salomon) in paradiso. »

Ver*. 6. 6. Et EXSTRUXI MIHI PISCINAS AQUARUM, UT IRRIGAREM SYLVAM LIGNORUM GERMINANTIUM. — Ilebræa et Græca, *sylvam producentem ligna;* Chaldæus, *sylvam qum alit ligna ad incendendum,* id est sylvam cæduam. S. Ambrosius, lib. *De Isaac,* cap. iv : « Saltum germinantium, » scilicet ad inumbrandum, ad exhilarandum, ad fabriles usus, ad ignem, ctc. Aliqui sylvam hanc referunt ad domum, quam Salomon ædilicavit ct indigitavit Saltum Libani, eo quod cedris libano allatis, inquiunt, ibique plantatis cincta foret.

Pro *piscinas* Aquila vertit Xtpic, id est paludes, stagna; Symmachus, id est cisternas, canales, aquarum conceptacula.

Miete R sfj primo, Piscinæ hic proprie capi possunt pro vivariis, *n Quibus servantur el aluntur pisces. Pisces enim priscis erant in deliciis, imo nonnulli piscibus duntnxat vescebantur, non carnibus. Pisces enim sunt humidiores, frigidiores cl faciliores ad digerendum; atque longe major varietas est piscium, quam sil carnium. Tales fuere piscinæ Neronis, in quibus ipse piscabatur reti aureo, purpura eoo oque funibus nexis, ait Suetonius, cap. xxx et XXXI Vite ejusdem. Mira sunt quæ de piscium in piscinis mansuetudine ct oblectatione scribit Plinius, lib. Lil, cap. ii, ubi inter cœtera ait : « E manu vescuntur pisces in pluribus Cæsaris villis, etc.; in Labradii Jovis fonte anguilla inaures additas gerunt. In fonte Apollinis, quem Curium vocant, ter fistula evocati veniunt ad augurium, llierapoli Syris in lacu Veneris œdituorum vocibus parent vocali, exornati auro veniunt, adulantes scalpuntur, ora hiantia manibus inserendis prtebent.» Idem, lib. XX, cap. xi, hoc pharmacum piscibus œgris assignat : « Pisces si ægrotent in piscinis, anio viridi recreantur.

Secundo, per piscinas genoratim accipi possunt cisternae, lacus, rivi elquævis aquarum receptacula. Haec enim *primo,* serviunt ad amoenitatem; aquæ enim pellucida; et cryslallinæ mire oblectant aspectum, præsertim dum in eis per cymbas navigatur. *Secundo,* ad refrigerium; in piscina enim lavabant se, imo natabant. Unde cl xoXua-Cr.Opx, id est lavacrum sive natatoria vocabatur, qualis fuit natatoria Siloe, ad quam missus a Christo cæcus, in ea se lavans illuminatus est, *Joan.* IX. Unde Plinius Junior, lib. V, epist. 6 *ad Apolhn.:* a Si natare, inquit, latius uut lepidius velis, in area piscina est.» Idem, lib. II, *epist.* 17 : «Cohæret piscina calida mirifice, ex qua natantes mare aspiciunt. »

Tertio, per piscinas accipi possunt thermæ et Terti* balnea, in quibus aquis calidis corpora abluebant, fovebant, et a frigidis morbis curabant, quales sunt thermæ Caroli Magni, quæ Aquisgrani calidissimae e terra scaturiunt, ila ut balneantes earum œslum aqua frigidaì temperare debeant. Sic Romanorum magnificentia fuit in thermis, illæque erant opus imperiale et regium, quales fuere thermæ Diocletiani, Constantini, Antonini, quarum reliquias, pristinæ magnificentius indices, cliamnum intuemur. I

Quarto, in piscinis sive stagnis fiebant nauina- Quart* chiæ, sive ludi et prælia navalia ad spectantium oblectationem. Sic Nero, Tiberi in horlos Romæ declives inducto, piscinam sive stagnum effecit, in quo naumachia exercebatur, ad ejus populique recreationem.

Quinto el maxime, hœ piscinæ el slagna servie- Quint* bant ad irrigationem hortorum et arborum. Unde subdit Salomon : « Ut irrigarem sylvam lignorum germinantium.» Cum enim Judæa sit sicca et siticulosa, ut fiat húmida el fecunda, aquarum irrigatione indiget : hœcque in Scriptura vocatur ejus benedictio. Unde cl piscina hebraico vocatur H3T3 *berccha,* id est benedictio. Hinc Axa petiit illama patre suo Caleb dicendo : « Da mihi benedictionem,» id est irrigationem aquarum. «Terram australem el arentem dedisti mihi, junge et irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius et irriguum inferius, *Josué* xv, 19.

Ita Thaumaturgus : a Piscinæ, ait, erant ingentes ad aquarum exceptionem confecti, ad uberem cl copiosam arborum irrigationem distributi. » Hinc ex piscinis fiebant aquaeductus, quibus aqua per omnes hortorum areolas, porque officinas ct cubicula magna arte, a?que ac commoditate et jucunditate derivabatur. Sane Romanorum veterum magnificentia fuit in aquæduclibus, quorum reliquias cliamnum spectamus. Hinc Chaldæus sic habet, *adjeci præterca ad domum convivii aquarii fistulas, ad arborum ct herbarum irrigationem apprime commodas, ficique ex eis castella ct aquee^ ductus ad sylvam, variis arboribus consitam, irrigandam.* Pleræquecnim arbores irrigationem aquarum amant; excipe pauculas : nam « aquas oderunt

cupressi, juglandes, castanea laburnum,* ait PJniiiH, hb Will.

Porro quæ, quot et quales fuerint piscinæ Salomonis incertum est, quia nec Scriptura nec Josephus cas exprimunt : tantum Josephus, lib. VI *Delii,* cap. vi, nominat *Stagnum Salomonis.*

Piscinam probaticam, id est ovinam sive pecuariam, in qua lavabantur oves immolanda, opus fuisse Salomonis censet Vilalpandus, Adrichomius elalii m descriptione templi : sad illa huc non pertinet, quia non Salomonis deliciis, sed usibus templi deserviebat. Piscinam sive natatoriam Siloe, in qua curatus est cæcus *Joan,* ix, opus fuisse Salomonis opinantur nonnulli. Orilur hæc piscina ex fonte Siloe vicino, qui c radice montis Sion scaturii : aqua ejus clara, dulcis el uberrima cum silentio placideque fluii in torrentem Cedron, *Isaías* vin, 22 ; de quo ita scribit Saligniacus, lib. X, cap. i : « Fontis hujus aqua hodie adhuc ipsis elidili Saracenis in pretio est. Nam cum corpore naturaliter instar hircorum fœteanl, in hoc fonte se el pueros suos lavant, caque lotione fœtorem suum mitigant. Quin el eam Turea magni faciunt, quod ejus usum oculorum visui conferre experiantur. »

Salomoni quoque aliqui tribuunt piscinas in Hesebon, eo quod earum pulchritudini comparet oculos sponsa Christi ob claram Dei cognitionem, *Cant.* vu.

Denique sub piscinis accipe fontes, qui e loco altiore per canales deducti, in horiis et atriis exsiliunt magna inluentium voluptate: hi enim piscinam sive stagnum efficiunt. Celebris in Jerusalem erat fons Gion, isque duplex, scilicet superior ct inferior : oritur ex monte Gion, ubi Salomon in regem a Nathan propheta et Sadoc pontifice uncius fuit, Ill *Reg.* i.

Mystice, piscina* sunt merita Christi et S. Sacramenta, quæ merita Christi continent, quæ Christus Dominus quasi verus Salomon instituit, ut irrigent sylvam, id est Ecclesiam , in qua germinant omnes generis arbores, id est omnes eminentes sancti, tam patriarcha et propheta* qnam apostoli, virgines et martyres. Piscina superior est baptismus, inferior est poenitentia.

ht.7. 7. Possedi servos et ancillas, multamque familiam HABUI, ARMENTA QUOQUE ET MAGNOS OVIUM GREGES, ULTRA OMNES QUI FUERUNT ANTE ME IN JERUSALEM.— Septuaginta, *mercatus jsum,* vel *emi senos et ancillae,* etc. Hebræum enim mp *kana* significat emere, comparare, possidere. Multa ergo mancipia emit Salomon, sicut jam emuntur Æthiopica; et prater Chananæa, /Egyplia, aliarumque gentium, /Elhiopica quoque emisse Salomonem docet Josephus, hb. VIII *Antiq.* cap. ii.

Per *servos,* tum mercenarios accipe, tum mancipia ; hæc enim proprie possidentur, sicut jumenta agri el census. Unde a Platone vocantur *animata possessio;* a Plutarcho, *animata instrumenta.* lime Nyssenus vertit, *possedi servus et ancillas tanquam caprarum et porcorum greges, utpot< quod in pari ordine potestatis et htre el illa subita essent.* Per *familiam* accipe uxores, filios, vernas, id est filios ex servis dominatos. Unde Hebraico est, *filios domus;* Septuaginta, et *vernandi fnemnt mihi;* Arabica, *et facti sunt filii gentis domus mea;* Campensi*, *ct ex eis nati sunt mihi me.* Horum copia facit tum ad heri splendorem et magnificentiam, tum ad imperium et operas , ut per cos tum domi, tum foris efficiat quidquid libet sive ad utilitatem, sive ad oblectationem. Servi enim ad nutum hero obediunt, omniaqueejus negotia obeunt sive domestica, sive ruralia, sive forensia. Tales sunt agricola , coci, equisones, camelarii, rhedarii, pocillatores, pistores, fabri, textores, phrygioiie-, assecla, satellites, armigeri, cubicularii, silentiarii el tabellarii, etc.

Habuit Salomon innumeram servorum et aucillarum turbam. Noster Vilalpandus tom. II, lib. V, disp. 3, cap. 1 i, numerat ad 48 hominum millia ct sexcentos. Verum sí prefectos officiales el aulicos hic annumeres, longe major fuit copia, ut colligitur ex annona quotidiana aule Salomonis, III *Regum,* IV, 22 : « Erat, inquit, cibus Salomonis per dies singulos triginta cori simila, et sexaginta cori farina , decem boves pingues, et vigmti boves pascuales, et centum arietes, excepti venatione cervorum, caprearum atque bubalorum et avium altilium. »

Armenta dicta quasi *armamenta* ab *armis* quos habent validos ad onera ferenda, et ut armentur ad prelium. Unde Virgilios, IV *£neid. :*

Bello armantur equi, bello hæc anneDb parantor.

Vel *armenta* quasi *aramenta,* puta jumenta quibus aratur ; laba sunt equi, asini, cameli, vacca, boves, bubali. Porro equi Salomonis erant plurimi, ut patet ex eorum stabulis : « Habebat enim quadraginta millia pr rsepia equorum currilium, ct duodecim millia equestrium, » lll *Reg.* iv, 26, hoc est, habebat quadraginta millia equorum currilium in prosephs, et duodecim millia equestrium. Est hypallage. Hunc esse sensum liquet il *Paral,* ix, 25, ubi dicitur : « Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum iu stabulis. » Cuique enim equo in stabulo communi suum erat pnesepium, id est locus pra*septus, iu quo ei dabatur pabulum. Habuit ergo Salomon universim quinquaginta duo millia equorum in stabulis.

Porro possedit Salomon, æque ac Saul, David calorique prisci reges, magnos armentorum et ovium grege*, tum ad cibum et vestitum, tum ad mercaturam, tum ad sacrificium, ut cum ipse mille hostias una vice immolavit, lll *Reg. h i,* **4,** adeo ut annuarum victimarum ejus numerum admirata sit regina Saba. Ill *Reg.* vi, 2'›. Sic Agag eral princeps Pastorum Saulis, l *Rey.* xv, 9 ; sic « Messa rex Moab nutriebat pecora mulla, et solvebat regi Israel centum millia agnorum et cen-

tum millia arietum cum velleribus suis, IV Reg. in, 4. Priscorum ergo opes erant non auri, argenti, sed pecorum ct pecudum; unde pecunia, qup postea signata est effigie pecorum, quibus successit, nomon accepit. Ita Varro, hb. IV *De Lingua latina,* et Plinius, lib. VIII, cap. m ; nimirum vivo adhuc mundo vivæ placebant diviti®, et florentes crescentesque. Jam vero senescenti ac prope mortuo placent mortuæ, sepullæque æris, auri et argenti : qua in re, ail Nyssenus, limites a Deo præscriptos transgressus est homo, exenterans el eruderans terram, eruens quæ Deus voluit abscondi.

^rro- Porro, vanitas propria servorum et ancillarum est, quod hero serviant, non ex amore , sed ox metu, vel spe mercedis et lucri. Rursum, quod servili sint ingenio, magnaque egeant heri cura ct assidua gubernatione, juxta illud *Eccli.* x x x iii, 25 : « Cibaria, et virga, et onus asino ; panis, et disciplina, et opus servo. Operatur in disciplina, et quærit requiescere ; laxa manus illi, et quærit libertatem. Jugum et lorum curvant collum durum, et *servum* inclinant operationes assiduæ. Servo malevolo tortura et compedes ; mitte illum in operationem, ne vacet.» Insuper quod ad oculum duntaxal serviant, ac sæpe sint infidi ac furaces. Huc facit insignis gnome R. Hillel in *Pirke Arotit,* id est *Sententiis Patrum,* cap. ii : « Qui multiplicat carnem, multiplicat vermes; qui multiplicat divitias, multiplicat cum eis dolores; qui mulieres multiplicat, multiplicat fascinationes; qui multiplicat ancillas, multiplicat fornicationem ; qui multiplicat servos, multiplicat fures; qui multiplicat legem, multiplicat vitam ; qui studium multiplicat, pariter sapientiam multiplicat; qui multiplicat consilium, multiplicat prudentiam ; qui multiplicat justitiam , multiplicat pacem; qui verbum legis acquirit, vitam in allero sæculo fœneratur ælcrnam. »

AllegoricoS. Hieronymus : Christus, inquit, qui verus csl Salomon in aula, id est in Ecclesia sua, habet «servos qui habent spiritum Imioris in servitute, cl spiritalia magis desiderant, quam teneant. Ancillas vero eas animas appellat, quæ adhuc corpori terræqué sunt dedilæ; vernas, qui servos et ancillas antecedunt, necdum tamen lin i late donati sunt, nec nobililati a Domino. Sunt autem alii ad instar boum et ovium, propter opera et simplicitatem, qui absque ratione ct scientia Scripluræ laborant quidem in Ecclesia, sed necdum ad id pervenere, ut homines esse mcreuitnr, ct redeant ad imaginem conditoris; de quibus dicitur: Homines et jumenta salvabis, Domine , » *Vsalm.* xxxv4 8.

¡V * 8. CcMCntVAVI Mini ARGEXTIM ET AERUM , ET SUBSTvntAs regum ac l'RovixciARUM. — Septuaginta, id collegi, coegi, congessiuberlini ; Arableus, *aqgreijavi;* Chaldæus, *aun et argenti thes-» n s ' m pi egai 1l eon/lavigue* tr *auro postulato statuas V pondera aquí et boni. Census* (vel *peculia,* ut vertunt Complutenses) *quoque regum et provinctarum mihi in tributum illati sunt.* Aurum postulatum est sæpius igne excoctum, ideoque purgatissimum et optimum; hoc enim crebra ignis actione tubercula et postulas contrabit, uti docent Sabellicus ad cap. xeiv Suetonii in *Nerone,* et Cujacius, lib. VII *Obsero.* cap. xxxix:dequo dicitur *Psalm,* xi, 7 ; « Argentum igne examinatum, purgatum septuplum, » id est multipliciter, quale est aurum obryzum.

Quærcs, quai ct quantæ fuerint opes Salomonis? Respondeo id colligi posse *primo,* ex eo quod illæ ex singulari Dei promisso et dono ei obtigerint : dona autem Dei sunt eximia, superantque humana omnia. Audi Deum ad Salomonem loquenlem : « Divitias autem et gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus, nec ante te, nec post te fuerit similis tui, Il *Paral,* i, 12 ; quæ verba licet aliqui limitent ad reges Israel, alii aliis modis, tamen ipsa per se illimitata et absoluta sunt. Undo noster Vilalpandus mullis ostendit Salomonem omnibus omnino regibus ct monarchis fuisse opulentiorem : de quo mox plura. Qinn'« opr- Sv ioiuonnl lb-Bp. primo.

Secundo, ex co quod David paler ejus pro fabrica templi reliquerit ei a mille millia talentorum argenti : » mille millia, id est decies centena millia; et « auri centum millia talenta. » Talentum Hebraeorum, ut ostendi in fine Pentateuchi, duplo majus erat talento Attico; nam continebat « tria millia siclorum, » hoc est 125 libras auri, quæ faciunt « duodecim millia coronatorum Francicorum. » Addit noster Salianus in *Annal.* « ct quingentos. » Unde hæc Davidis talentorum auri et argenti millia censet confecisse 2G72 millioncs, ac insuper 125 millia nummorum aureorum. Quibus si addideris 72 milbones ac 920 millia el GOG aureos, qui a populo liberaliler dati sunt I *Paral.* XXIX, 4, hæ duœ sqmmæ ascendent ad bis mille septingentos et 43 millioncs, 51 millia et GGG aureos. Unde Budœus, lib. IV *De Asse,* censet has Davidis opes, Salomoni relictas, fuisse decies majores quam Darii ultimi regis Persarum, quas eo victo occupavit Alexander. Darius enim tantum habuit 87 millia talentorum; quas autem Salomoni congregavit, in infinitum ire. Sane hæcDavidis opum ct mdlionum summa videtur pene incredibilis; continet enim lanium auri, quantum vix est in lota Europa ; ac Justum Lipsiani meditantem opus *De Amplitudine imperii Hebraeorum ,* quasi anlistrophon allori quod ediderat de magnitudine imperii Romani, ab eo deterruerit, cum non caperet tantam opum magniludinem ; quocirca aliqui opinantur talenta jam recensita fuisse minora, quibus favet Eusebius, lib. IX *De Prayar.,* sub finem : «-Talentum autem dico, inquit, quod siclum appellant. » Siclus habet pondus quatuor drachmarum; qiiaro si argenteus erat, valebat quatuor Julios Sivô regales Hispanicos ; sin aureus, valebat quatuor coronatos Francicos , hi enim pondus habent quatuor Secundo,

drachmarum. Verum sio summa h ec Davidis exilis fuisset, Disi dicas siclos hos non fuisse simplices, sed duplos, imo decuplos , quomodo regalis Hispanicus, si decupletur facit Philippicum, dalerum vel aureum. Hæc. David Salomoni reliquit pro templo ; pro aula vero ct propriis usibus cx amplissimis et continuis hostium, cum quibus per omnem vitam pugnavit, semperque victor exstitit, spoliis; item ex reditibus cætcrisquc erogationibus plurima addidit, adeo ut Josephus, lib. VII *Antiq.* cap. mi, scribat : «Tantas divitias hæredi reliquit rex David, quantas nullus alius rex vel Hebraeorum, vel aliarum gentium, p Subdit Hyrcanum pontificem cx sepulcro Davidis accepisse tria talentorum millia; Herodem deinde magnam auri vim, etc., adeo ut nonnulli censeant cum Davide sepultos fuisse mille millioncs.

Tertio. *Tertio,* ex auro ct opibus, quas ei deferebant naves cx Tharsis et Ophir, de quibus dicitur III Beg. IX, 26; H Para/tp. vm, 17, et III *Reg.* x, 14 : « Erat pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcenta sexaginta sex talenta auri, excepto quod negotiatores afferebant, n ut videantur illa sexcenta sexaginta sex talenta auri ex ipsis fodinis per Salomonis servos quotannis erui solita; alia vero, quorum nullus numerus, negotiatione ct commercio earum gentium, quarum liltora legebant Salomonis naves, llierosolymam advecta. Ita Pineda.

C ilo. *Quarto,* cx tributis ct vectigalibus, quæ pendebant ei quotannis tum singulæ tribus Israel, quod aliqui ex ¡II Iteg. ix, 15, conjectant fuisse tantumdem, quantum Hiram rex Tyri dedit Salomoni, scilicet 120 talenta auri, non quod tantum penderent singulæ tribus (hoc enim immane fuisset ct impossibile), sed simul universes; tum reges omnes circumcirca illi vectigales et subditi, II *Paralip.* vm, 8, et III *Reg.* iv, 21 ct 24.

Quinto. *Quinto,* ex donis ct muneribus; nam Hiram dedit ci centum et viginti talenta, non quotannis, ut aliqui putant, sed semel. Regina Saba dedit ei totidem. Ill *Regum* x, 10, ct II *Paralipom.* cap. ix, 23, dicitur : a Omnes reges terrarum desiderabant videro faciem Salomonis,etc.,ctdeferebant ei munera, vasa argentea et aurea, et vestes et arma et aromata, equos et mulos per singulos annos. »

» to, *Sexto,* cx sapientia Salomoni indita, qua census annuos agrorum, pecorum, redituum, negotiationum , etc., mira industria augebat prater communem aliorum morem; item cx summa pace, qu® in regno fuit perpetua per annos quadraginta. Hoc est quod de Sapientia dicitur, *Sopient.* cap. vm, 18 : « In operibus manuum illius honestas (id est divitia») sine defectione. » Et *Proverb.* mu, 18, ait ipsa Sapientia : « Mecum sunt diviti® et gloria, opes superb® ct justitia. »

feptimi). *Septimo,* cx fabricis quas exstruxit. Certe aliqui opinantur eum in templum insumpsisse tria unitiii millionum auri. Fuit enim hoc templum mundi miraculum, ac quantum homini facere licet, Deo digna domus, ct inter mortales glori® thronus. Hinc David, vovens pro fabrica templi, reliquit Salomoni « tria millia talenta auri de auro Ophir, et septem millia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos parietes templi, » I *Parahpom.* cap. XXIX, vers. 4. Quid ergo pro ipsa tant® fabrica machin® eidem reliquisse credemus? Item ex sumptibus magnificis aulæct famili® pene innumerabilis, versu procedenti recensitis, atque operariorum. Aluit enim, per omnes fabric® templi ct domorum suarum annos, triginta millia Israelitarum radentium ligna in Libano, « et septuaginta millia eorum qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in monte, absque propositi* qui præcrant singulis operibus, numero trium millium et trecentorum. » Erant hi Tyrii, quos ei submiserat Hiram rex Tyri, cui proinde Salomon probebat « coros trilici viginti millia in cibum domui ejus, et viginti coros purissimi olei per singulos annos, HI *Regum* v, 11 et sequentibus. Insuper alebat equorum 52 millia cum suis equisonibus, rbedis et curribus, uti dixi vers, procedenti.

Denique noster Vilalpandus, tom. II, lib.V, cap. XLiv, usque ad 1 ii, singula obventionum Salomo- ditior nis capita prudenter supputans, Salomonis opes n gum ct monarcharum Assyriorum, Persarum, Græcorum, Romanorum etiam reditibus ct opulenti® confert et profert, adeo ut æstimet Salomonis censum quadragies superasse censum regum Persarum. Salomon enim, inquit ipse,quotannis colligebat ex tributis 2226 talenta ex Ophir, preterea 450 talenta, quæ simul juncta, faciunt plus quam quadraginta quinque millioncs aureorum. His junge vectigalia portoriorum, pastionum, negotiatorum, insuper spolia plurima et maxima, qu® David per omnem vitam pugnans retulit ex hostibus. Addunt aliqui annuum censum capit itionis, quo quisque quotannis dimidium sicli ex lege dabat templo : hunc enim Judæi singuli pendebant, tum qui in Judæa erant, tum qui in toto orbe erant innumeri. Verum hic census cedebat pontifici et templo, non regi et ani®.

Noster Lorinus, singulos Salomonis proventus precise recensens, supputans et definiens, tandem concludit aitque : « Horum omnium qu® in omni vita sua Salomon habuit, quorum Scriptura coi tum numerum designavit, sumina est ter mille nongenti 1res millioncs, et septingenta sexaginta quinque millia, ct nongenta viginti quatuor scutorum monet® Roman® argenti : quibus si addamus mille quadringenta quadraginta auri talenta per triginta sex annos multiplicata, eruat quater mille sexcenti octoginta sex milliones, ducenta triginta tria millia, centum viginti quatuor. ITa ter hæc vero, ut colligitur ex dictis, magnam valde aliam summam habebat cx aliis mullis rebus collectam, quarum iniri summa non potest,

ut ‹x vectigalibus, negotiationibus, muneribus, qualem et quantam nullus unquam monarcha vel respublica habuit, n

Verum precisa hæc opum Salomonis supputatio difficulter ex Scriptura probari potest, ac nonnulla incerta, imo minus probabilia pro veris et certis supponit, ut quod Hiram quotannis dederit Salomoni 120 talenta, cum verius sit semel tantum dedisse : quod singulæ tribus totidem talenta quotannis solverint Salomoni, cum verius sil universas simul non amplius persolvisse, etc.

Sufficit ergo dicere in genere opes Salomonis fuisse maximas cl innumeras, nipote quæ repræsentarint opes spirituales Christi, qui verus est Salomon. II® enim maxim® sunt, puta grati®, dona, virtutes, ac coron® coelestis gloriæ innumere, quas Christus tum in se habet, tum in innumeros Sanctos, Prophetas, Apostolos, Martyres et Virgines partitur el distribuit. Hinc Salomon dicitur fecisse, ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta esset lapidum, HI *Regum x,* 27, ac collegisse ut aurichalcum aurum, et ut plumbum complevisse argentum, *Eccli.* XLvn, 20; et rursum II *Paralipom.* cap. ix, 20 : « Argentum, inquit, in diebus illis pro nihilo reputabatur , » quæ licet per hyperbolem dicantur, tamen immanes Salomonis fuisse opes significant. Quo evasit tanta opum copia? Abiit, evanuit instar fumi, imo ex omnibus illis Salomon morieris ne obolum quidem secum detulit. Ite nunc, cupidi, aurum auro cumulate, argento cistas oppiale, ac scitote hæc omnia vobis in morte relinquenda, nec quidquam nisi virtutem et beneficentiam vos comitaturum ad tribunal Christi.

Et substantias. — In Hebraeo est **nbw** *seguía,* id est thesauros et res pretiosas, uti sunt gemma?, cymelia, monilia. Hæc Septuaginta vertunt, *opes regum;* Syrus, *possessionem regum;* Arabicus, *mundos regum el regionum;* Vatablus, *mundum pretiosum;* Tigurina, *peculium regum;* alii, *thesaurum desiderabilem;* Campensis, *quæ proprie pertinent ad reges et provinciarum dominos;* Arias, *peculium regum, regalium cerariorum gaza, et reconditoria aliorum principum.* Ergo Salomon a regibus el provinciis accipiebat non vulgaria, sed eximia et optima quæque, puta aurum præstanlissimum, argentum nitidissimum, gemmas pretiosissimas, ac quidquid apud ipsos rarum, eximium et pretiosum erat. Hinc de Israel ait Deus : « Eritis mihi in peculium (Hebrea, *in seguía)* de cunctis populis, n *Exodi* cap. XIX, vers. 5. Vide ibi dicta, el I *Petr.* cap. li, vers. 9, a‹l illa : « Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. *

Porro Salomon coacervavit has opes : *primo,* junior, ex dono Dei, unde tò *coacervavi* significat Ingentes opum acervos et cumulos ab eo collectos; deinde senescens cx avaritia, ait Nyssenus, luncque ‹x *neches,* id est substantia a beo data, stimulante cupiditate fecit *tenes,* id est coacervationem ct corrosionem opum, opprimens subditos per nimia tributa, quæ deinde in suos adulatores et parasitos, ac in mille uxores et concubinas, cæterumque mensa» et voluptatum suarum luxum profundebat : qua in re peccavit contra legem Dei de rege ita sancientis, *Deutor,* cap. xvii, 17 : « Non habebit uxores plurimas, quæ alliciunt animum ejus; neque argenti et auri immensa pondera. » Atque hac de causa decem tribus ob nimias ejus exactiones rebellarunt, ac rejecto ejus filio Roboam, sibi Jeroboam regem constituerunt, HI *Reg.* cap. x ii, vers. 4 ct sequentibus: « Pater tuus, inquiunt, durissimum jugum nobis imposuit, » etc.

Denique vanilas propria divitiis est *prima,* quod aurum ct argentimi nil sint nisi terra rubra cl alba, ut ait S. Bernardus, cui sola hominum aestimatio dat pretium, quæ tamen coacervatur, id est in acervos redigitur, ut cx ca conflati nummi in arcis recondantur, nec ulli sint usui vel commodo, sed in tenebrosis quasi ergastulis compactæretrusæque delitescant. Unde D. Chrysoslomus, *orat.* 4, disputans cum Alexandro, ait genium avarum opes « non congregare, sed dispendia facturum ; aut divitiis congregatis usurum , sed vinctas et infrugíferas custodire opes, revera clausas in quibusdam occultis ct tenebrosis carceribus. » El Nyssenus, *homilía* 4, urgens to *coacervavi :* « Libenter, inquit, scirem quid emolumenti redibit ad eum qui hanc congregat materiam , ct illud cernit in universo, quod nunc cernit in exiguo, neque animæ ullum affert lucrum. Numeravit, reposuit, sigillo obsignavit; cum ab eo peteretur, negavit, ctcum ei fides haberetur,etiam pejeravit. Hæc est beatitudo, hic est finis ejus, quod in ca ponitur studii. »

Vaniui Pr^ui

Secunda, quod mille curis, timoribus, angori- squala,
bus divitem cruciet, ne quis eas surripiat; ne naufragio, incendio, rapina pereant. Unde S. Gregorius : ‹t Nolite, ait, amare quæ amata inquinant , possessa onerant, amissa cruciant. » Et S. Basiliusapud Antonium in *Melissa,* pari. l, cap. xxxiv : « Quidquid vides (o avare, inquit), quidquid imaginaris, aurum est. Hoc tibi dormienti somnium, el vigilanti cogitatio est. Nam ut qui per insaniam delirant non ipsas res vident, sed quæ eis allliclio suggerit, imaginantur : sic animus libi avaritia detentus nihil quam aurum et argentum videt, el suavius quidem aurum quum sol conspectui luo se offert. » Audi el Senecam in *Hercule OEteo,* Act. 2 :

0 si pateant pectora ditum.
Quantos intus sublimis agit
Fortuna melos! Brulia, Coro
Pulsaute fretum, initior unda est.
Pectora pauper secura gerit.

Tertia, quod cupiditatem augeant in immoti- Tertia,
sum ; qui enim lucratus est centum aureos, mox cupit lucrari ducentos, illico trecentos, quadrili-

genios, mille, ac deindo millioncm non unum, sed plures, juxta illud :

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquæ.

Qmrti. *Quarta,* quod opes gulæ, luxuriæ, superbia', rapirne omniumque scelerum sint occasio et stimulus, uti Salomoni fuerunt: nam ab opibus ilur in luxum, a luxu in luxuriam, ab hac in hæresini, idololatriam et alheismum. Audi S. Chrysoslomum, opum vanitatem, imo perversitatem graphice depingentem : « Divitias dico luxus omnis ac nequitiæ parentes, intemperanliæ omnis ac libidinis patronas, vitii omnis inventrices, exitiosarum omnium voluptatum adjutrices, continentiæ hostes, pudicitiæ inimicas, clandestinas virtutis omnis fures. » Sic recitans Chrysostomus verba I). Damasceni in *Parallelis,* lib. 11, cap. xvii, ex Basilio sic adscribí! : a Quousque tandem studio aurum erit animarum laqueus, mortis hamus, peccati illecebra? Quousque divitiae bellorum parentes, ob quas arma cuduntur, enses acuuntur? Ob eas causas cognati naturam non agnoscunt, fratres infesto ac sanguineo oculo sese intuentur. Propter opes solitudo prædones alit, mare piratas, urbes sycophantas?Quis mendacii pater est? quis falsæ conscriptionis artifex? quis perjurii procreator? Nonne opes? Quis vobis ea, quæ vestra sunt, ad perniciem vestram convertit? Ad subsidium vitæ, an ad viliorum materiam et adjumentum opes concessa) sunt ? » etc. Et itefüm ex eodem : « Vide ne cum opes innumeris laboribus tibi cumulaveris, peccatorum materiam tibi atque aliis compares, sicque duplicem pœnam libi accorsi visse comperiaris, nempe tum ob eos quibus abs te injuria diala est, tum etiam ob cos quibus viliorum ansam et viaticum subministrasti. »

Vide et S. Basilium, homilía *in Divites araros,* cl Isidorum Pelusiotam, lib. II, *epist.* 146, ubi citat illud Isocratis : « Divitite vitii potius quam virtutis sunt ministræ, ut quæ licentiam quidem inertiæ afferant, juvenes autem ad voluptates cohortentur. » El mox : « Apud veteres hoc in more positum erat, ut post convivium lyram caperent, illudque canerent : 0 divitiæ, utinam nec in terra videamini,nec in mari! d Idque confirmat exemplo Aristidis, Platonis, Epaminondæ, ac Crateris qui opes suas senatui cedens dixit : « Crates Craterem libertate donat. »

.ulula. *Quinta,* quod hominem periculo mortis præsentis cl œlernœ exponant : inulti enim divites occiduntur ob pecunias, ut illas occidens surripiat; mulli pariter ob easdem damnantur, unde Christus ait : « Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum eœlornm, » *Uatlh.* cap. xix, 21. Quid ergo profuit Salomoni omnis hæc opulentia? imo quantum obfuit, cum in periculum salutis ælernæ eum deduxit, imo reum gehenuæ effecit? Quanto satius Salomon fuisset pauperior Iro, quam ditior Cyro t Quam mallet nunc mendicasse cum Lazaro, quam ingurgitasse se cum Epulone! Fuit enim ipse opum gurges, cl patrimoniorum tot regum ct populorum hclluo. Meminerint principes qui, ut se ditent, nimiis tribulis populum gravant, -e et pauperum sanguinem sugere, ac in tribunali Christi velul homicidii reos accusandos fore, et ad mortem æternam damnandos. Nam, ut ait *Eccli.* cap. XXXIV, vers. 25 : a Panis egentium, vili pauperum; qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum; qui effundit sanguinem, cl qui fraudem facit mercenario, fratres sunt, n

Feci miiíi castores et cantatrices. — Hebraice, 0'Tw sarimvesaro/A;quodbi per sin scribitur, significat *principes ct prinripissas.* Verum hicsrribiturpersc/un; unde significat *inspectares et inspectrices, item cantorcsctcantatnces,* qui jugiter nola>musicas et rem canendam inspiciunt. Addunt aliqui significare *instrumenta musica,* his enim canunt vaniores. Unde Pagninus vertit, *feci mihi diversa instrumenta musica.* Et noster Pineda per *cantores et cantatrices,* ul proprie vertit Noster, accipit omne genus instrumentorum musicorum : quippe idem nomen substantivum, variatum per diversa genera, notat ejus rei, quam nomen significat, omnem diversitatem cl universitatem. Cum enim llcbræi non habeant nisi duo illa genera, masculinum cl femininum, qui utrumque genus alicujus rei dicit, rem illam universam comprehendit, *Isaiat* cap. m, I : a Auferam a Juda validum et fortem, omne robur panis, et omne robur aquæ.» Quem locum sic legit Cyprianus, lib. I *Testini. ad Quirinum:* « Auferam valentem et validam, valentiam panis ct valentiam aquæ. p Berzellai ait, II *Reg.* cap. x v ii, vers. 3 : a Numquid audire possum ultra vocem cantorum cl cantatricum? » ubi Chaldæus Compìutensium, *audiam multam vocem citharurum et hymnorum?* ubi cernis cantatores et cantatrices accipi pro instrumentis musicis.

Porro David ad cultum Dei in templo, et Salomon ad suas delicias in mensa et aula, hæc fecero musices instrumenta, psalterium, organum, citharam, tibiam, tympanum, dccachordum, tintinnabulum el cymbalum, chordas, tubam, fistulam, sambucam, quam nonnulli vocant *harpam,* alii *buccinavi,* alii *tubam,* ut *sambuca* dicta sit quasi s, j.n. Vüü *sccmes,* id est solis, *bucca,* id est *tuba,* quod « rlf bucca inflata instar tubœ clangeret. Melius alii m' ' sambucam dictam volunt, quod ex sambuco arbore, vel potius arbusto fistuloso conficeretur, uti indicat S. Hieronymus ad Dardanum. Optime alii sambucam censent esso vocem Ilebræam. Nam *Danielis* cap. v, vers. 5, *sabbccha* quasi *sambuca* (littera enim *m* in daces absorbetur, et euphoniæ causa in *b* vicinam labialem conimulatiir ct liquescit); radix enim *sabach* biomticat implectere, implicare, pcrpleclcre, una

alteri Inseritur, ct jam adducitur, jam a sambuciño laxatur.

Verum plane et genuine, *canfores ct cantatrices* accipe pro viris et feminis sive juvenibus et puellis, canore canentibus (uni voce, tum instrumento musico : simul enim dum ore canunt, manu pulsant organum, citharam, psalterium, aliudve instrumentum; itaque duplex plcnaque fit harmonia ab uno eodemque cantore : quod si phires idem faciant concinne et harmonice, fit symphonia admirabilis et cœleslis, quæ audientes rapit ct mira oblectatione demulcet. Porro principes solent habere musicos in aula ad manum, ut quoties lubet jubeant eos canere, atque hac illorum modulatione curas suas et moerores dispellant; præserlim vero iis utuntur ad mensam vel a mensa, hicque vetus fuit mos, præserlim Syrorum et ÆgypliorOm, ut pueros comptulos complosque canentes meas® adhiberent, qui sua tum formi ct habitu decoro, tum voce modulante convivarum aures æque ac oculos pascerent. Unde Ecclesiasticus, cap. xxxn : « Gemmula carbunculi, inquit, in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio vini. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo et moderato vino. » Vide ibi dicta.

Sensus ergo est, 7. *d.* a Feci, » id est comparavi, constitui, disposui, ordinavi, per choros distribui mihi cantores et cantatrices, qui statis horis et locis canendo me oblectarent. *Facere* enim generale est verbum significans quamlibet actionem, dispositionem, ordinationem, Rursum « feci » proprie, id est jussi fieri, et dato pretio confici curavi omnis generis instrumenta musica, pretiosa et affabre elaborata, quibus psaltorcs et psaltxiæ, æque ac voce canerent, meque recrearent. Unde Chaldæus vertit, *feci in domo Sanctuarii* (melius dixisset, *in aula) instrumenta musices, ut canerent in illis cantores et cantatrices.*

Et caniathices. — lias plano plencqne deliciosi et effeminati adhibebant ad cantus delicias : feminarum enim vox mollior est, dulcior et delicatior; quare virorum aures mentemque evirare ct effeminare solet. Ita Antoninus Verus Imperator, ait Capitolinus cap. vin Vite ejus : « Adduxerunt seeum (c Syria) fidicines, ct tibicines, el Insiriónos, scurrasque mimarios, et prasligiatores, et omnia mancipiorum genera, quorum Syria et Alexandria pascitur voluptate. » Sic ct apud Ilebræos cantores erant servi et servæ. Audi Esdram, lib. 11, cap. vu, vers. 67 : a Absque servis ct ancillis, qui erant septem millia trecènti triginta septem, ct inter cos cautores el cantatrices 213. » Similes fuere apud Romanos. Unde Plautus in *Sticho :* a Fidicinas, tibicinas sambucinas (quæ sambuca canerent) advexit seeum forma eximia, d Et Livius, lib. IX *licti, itàredòn.:* «Tunc pMiltriæ svmbucin.rquc et convivalia ludionum oblectamenta addita epulo, » Similes cantatrices et psaltrias Ium voce, tum instrumento musico, in deliciis habuisse reges Persarum docet Xenophon, lib. IV *Pœdiœ,* Curtius lib. V, Athenaeus lib. Ill, cl Brissouius, lib. IV *De Regno Persar.,* adduntque eas cum cantu junxisse brachiorum gestus, saillis, et numerosos corporis motus, qui sane parum casti erant, imo libidinis illices. Unde Ovidius, *De Remedio amoris :*

Enervant animos cithara*, caolusque lyra que,
Et vox, et numeris brachia mola suis.

Porro vanitas propria cantorum *prima* est, quod cantus non sit aliud quam vox ct sonus aerem verberans et transiens : ubi cnim sonuit, abiit ct evanuit. Cantonur' Vl pXu

Secunda, quod cantores suavitate et varietate modulationis vincantur ab avibus, præserlim a merula et philomela, quæ, cum sil avis vilis ct pusilla, tamen cantu omnes aves et homines superat, ideoque non aliud nisi vox ct canius esse videtur. shunti,

Tertia, quod vox puerorum delicata et gracilis post paucos annos mutetur et crassescat, perdalque suam in canendo delicatam gratiam et venustatem. Tertia,

Quarta, quod voces puerorum et præserlim feminarum animum effeminent, ac sensim ad impudicos amores invitent. Sicut enim Sirenes, sic el meretrices cantu amasios alliciunt, dementant et perdunt. Unde *Proverb,* v, 3, dicitur : «Favus dislillans labia meretricis, et nitidius oleo guttur ejus; novissima illius amara absinthium, et acula quasi gladius biceps. » Quocirca S. Hieronymus ad Furiam mandat, « ut fidicinas ct psaltrias et istius modi chorum diaboli, quasi mortifera Syrenarum carmina proturbet ex œdibus suis. » Et Nysserius hic : «0 improbum, inquit, et importunum artificium! quam densum acervatim immittit voluptatum fluentum, quod voluti quibusdam duplicibus torrentibus per auditum et visum inundat animas, ut videatur el audiatur malum! Cantus evertit auditum, cantus superat et prosternit oculum. Hinc muliebris sonus per factam cantuum harmoniam, secmn sumit cor, el deducit ad vilium. Illinc visus lanquam aliqua machina bellica in oculos eo quod in aures cantibus incurrerat jam fracto, incurrens avertit animam. Hujus autem aciei dux est vinum, quod voluti quidam improbus sagittarius dupli* cibus telis hominem confodit, ad aures el oculos dirigens aculeos. » Huic cantus vanitati opponitur ejusdem veritas, qua olim Christiani in Agape sive convivio Eucharistico, Deo laudes ct hymnos canebant, teste Tertulliano, *Apolotj.* cap. xxxtx, adinstar Christi, qui peracta ultima nena ri;, id est *hymno dicto,* cum Apòstoli^ exivit in montem Olivarum, *Matth,* cap. xxvi, vers. 30. Unde Apostolus, *Ephes. i\i,* vers. 18 : « Solite, ait, inebriari vino, in quo est luxuria; sed implemini Spiritu Sancto, loquentes vobistnelipsh in Psalmis, ct Hymnis, et Canticis spiritualibus, caulan-

(es et psallentes in cordibus vestris Domino. » Vidé ibi dicttu

Et delicias filiorum nojuxun. — Aliqui delicias has interpretantur «cantores et cantatrices « jam recensitos, ut sit epexegesis, qua exponantur finis et usus eorum, 7. *d.* Cantores ct cantatrices alteri rei non serviunt, nisi ad delicias ut oblectent deliciosos hominum filios. Unde Syrus vertit, *feci mihi cantores ct cantatrices, et suavitatem iñ filiis homiùum;* Arabicus, *feci mihi cantantes et cantatrices cuín voluptate cum filiis hominum.*

Planius alii qu&libct mensarum, epularum, vinorum, pincernarum, vasornin, laridum, lavacrorum, thermarum, ut ait Chaldæus. coronarum, tricliniorum sive lectulorum, in quibus veteres discumbebant, juvenum comptulorum conviviis ministrantium, etc., delicias et lautitias accipiunt, quas graphice depingit Philo, lib. *De Ÿitacontcmpl.* Unde pro *delicias* Aquila vertit id est mollities, voluptates, luxus; Symmachus, c-arx,.*;, id est cibos delicatos, cupedias, lautitias. Lyranus per delicias accipit speciosas uxores et concubinas Salomonis, casque plurimas, scilicet mille.

Mich-nirn fallàcia.

Tropologice, delici® sunt van® et fallaces, quia vita carnis in deliciis siepe est mors animæ, rationis et spiritus. Non ego id assero, sed S. Paulus loquens de vidua, I *Tiinolh. v,* G : « Quæ in deliciis est, inquit, vivens mortua est. » Qui enim delectatur incarne, nequii delectari in Omnipotente, *Job* cap. XXVII, 10. Causam dat Ibidem S. Gregorius, Xvill jfora/. cap. vin : « Utrique se amores, ait, in uno cordo non capiunt, nec in eo seges superi)® charilalis pullulat, in 4'10 illam spina» infimro delectationis necant. » Similem causam dat S. Chrysoslomus, homil. 13 in *Epist.* I *ad Timoth. :* « Mortuus est, inquit, quisquis vivens cum deliciis degit. Quon un modo? Ventri solummodo vivit, sensibus caderis mortuus. Neque cnim aspicit qua» aspicienda sunt, ncqüé audit qua* necessario audire convenit, neque ea loquitur quæ decet loqui, nihilque in se vivere præter solam veniris ingluviem indicat : cætorum quemadmodum mortuus quispiam in lectulo jacens, complosis palpebi is clausisque luminaribus, nullum omnino sensum habet, ita ct hic, imo longe hic deterius quam ille effectus esi. Ille enim bona æquo ac mala culem ratione non sentit; hic autem malorum tantum admittit sensum, sfed nihil boni penitus sentit. Nihil illum ex his qu e in futura vita servantur, movet, sed ad omnia perstat immobilis; atque ili mortuus est, quemadmodum Iu cuniculum quemdam obscurum et tenebrosum antrum præcipitalus, atque immunditia omni pbnus, intimis et opacis vitiorum sinibus conditus, semperque in tenebris instar mortui degit » El inferius in *Morali :* « Majori nos in dies faetore implemus, cum deliciis magis instamus, corpore nostro instar utris defluente; cl dum quispiam hujusmodi satietate distentus, crebris ructibus etiam cerebrum violat, vapores undique ex corpore tetri exhalant, voluti ex fornace quadam calore intrinsecus fervescente, ut est sapientum sententia. Quod «i et hi qui forinsecus sunt, ita indignantur et graviter ferunt, quid pati existimas cerebrum intrinsecus, dum jugiter ejus modi vaporibus quatitur ncc evaporare vabt? Quid lacunas illas, jecur ac lienem? quid ipsa receptacula stercoris? et quod deterius est, latrinas caute curamus, uti obstruantur ne stercus ad superiora exhalet : ventris autem nostri latrinas non emundare curamus; verum obstruimus atque oppilamus, et fumo ipso ad superna ascendente, ubi rex ipse sedem habet, cerebrum scilicet, desidemus, nullaque movemur cura. Cur id qu.eso? Nempe, quia ipsum non ut regem honestum ducimus, sed voluti immundum quempiam canem. » Et post nonnulla : a .Merito igitur, ait, quæ in deliciis est vivens, mortua est; nihil enim vel loqui, vel audire convenienter potest deliciis obsessa anima : efficitur namque mollis, ignava, imbecilla, illiberalis, timida; interdum vero audacie, assentationis, imperline plena; indignationis, iracundi® malorumque omnium receptaculum, bonis virtutibusque ornnibus destituta. Quæ in deliciis, inquit, est vivens, mortua est. »

«Non decent stultum delici®,» Proverò, cap. xix, vers. 10, ver® scilicet, cœlestes el divin®, quas Deus habet in dextera sua, *Psalm.* 1, v, x, et quas promittit sanguine Christi redemptis, *Isaiæ* 1 i, 3, puta delicias S. Scripture, Eucharist!®, devotionis, amoris, future beatitudinis, quibus affluebat sponsa, *Cantic.* vili, S; nam in illa, ut ait Psalles *Psalm.* WW, vers. 9 : « Inebriabuntur ab ubertate domus tuie, Domine, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. n Inebriabuntur vere, quia, ut ait S. Augustinus : « Absorbebitur et perdetur mens humana, et fiet divina; quia torrente voluptatis tu® pot ibis eos. » Mundus hic nos potat calice, imo gutta voluptatis, quæ tamen szepe plus aloes quam mellis habet; sed in futuro potabit torrente dolorum. Tu, Domine, nés hic potas gutta doloris, sed in futuro potabis torrente, imo pelago voluptatum, «quoniam apud te est fons vita», u scilicet ipse « Deus erit ipsorum Deus; » ip$e Deus replens iu bonis desiderium anima», erit rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, memori® continuatio ivternilatis. Verbo dicam: Deus erit omnia in omnibus, Deus omnes glorie, omnes opmn, omnes scienti®, omnes gaudii, omnes deliciarum suarum thesauros in electo* amicos suos, imo se lotum transfundet, itaque animam gloria et gaudio inebriabit, ut nec illi ncc se capere posset animaci cor nostrum, sed lut lia dirumperetur et dissiliret, ni Deus supra naturam ea fulciret. Cur ergo, infelix homo, per mulla creata vagaris, delicias quæris, el non invenis? ama unum in quo sunt omnia. Si delectui honor, si diviti®: « Gloria et diviti® m domo ejus; » si pulchritudo. «Fulgebunt justi sicut sol; ® si scientia, si libertas, m fortitudo : « Similes erunt angelis Dei ; • si

Vend». llc‘> J° tolo Deo et

satietas, si ebrietas : «Satiabimurcum apparuerit gloria hia; » si melodia, ibi cum angelis Sanctus, Sanctus, Sanctus, et perpetuum alleluia canemus; m societas, si amicitia, ibi Sanctorum mira societas el omnium temporum œlerna est longitudo. Et hæc omni i in omnes œternitates,quamdiu mundus, quamdiu infernus, quamdiu angeli, quamdiu Deus erit Deus. 0 cara œlernitas, adema veritas, vera chantas, cara felicitas, Deus meus, amor meus, Deus meus ct omnia ! a Quid enim mihi est in cado, et a te quid volui super terram, Deus cordis mei, et pars mea Deus in aeternum?» 0 cor humanum, cor indignum, cor œruinnas expertum, œrumnis obrutum, quomodo non totum te in hoc uno tuo bono, tua requie, luo centro de figis, hoc unum omnibus volis el studiis prosequeris?

SCYPOOS ET URCEOS IN MINISTERIO AI) VINA FUNDÍNDA. — Hebraice est PITCH ¡TIC? *sridda vesciddot.*

Primo quod a variis varie vertitur : *primo,* Septuaginta, quos olim secutus fuit S. Hieronymus, vertunt, *ministrum vini et ministras;* Olympiodorus, *propitiatores cf propinatrices : a* Ul ex vario, inquit, propinantium aspectu, ac alternata mutatione appetitum sibi ad pocula provocaret; vel tanquam valde mollis existons, ac mulierosi hominis ingenium exprimens; » addit Nyssenus : « Juvenius exornata ad pulchritudinem, aut pueri per ornatum effeminati, aut etiam ipse sexus femininus versans in convivio, benignis invitationibus flammam excitat indecoram; » Neocœsarius : « Pocillatores ex utroque sexu delectos et eximios, nec numero quidem complecti possim; »

Secutdo *secundo,* Syrus, *[ea mihi potatores et potatriccs.* Sic el Arabicus. *

Temo. *Tertio,* Chaldæus accipit thermas et balnea : *Feci,* inquit, *siphones (pii effunderent arpias ttpidns, et siphones qui effunderent aquas calidas.* Prisci enim llebrœi, /Egyptii, Syri, Persæ, Greci, Ilomani, ad nitorem el delicias crebro se lavabant in thermis el balneis, ut patet *Judith* x, 3 ; *Gen.* xix, 2; *Exodi* ii, S; *Daniel,* x iii, 1?>; II *Rcg.* xi, 2, et ex Urissonio, lib. Il *De Regno Versar.*

0 arto. *Quarto,* B. Salomon vertit, *quadrigam et quadrigas,* vel *plaustrum, et plaustra.*

Quoto. *Quinio,* Reucblinus in *Léxico : honorem et magmfucntias,* id est res splendidissimas et magnificentissimas.

sua *Sexto,* Marinus et Novatores passim : *symphoniam et concentum musicum.*

Optimo. *Septimo,* Abeu-Ezra, Campensis, Vatablus, Pagninus, *mulieres selectissimas et pulcherrimas bello captas.* Huc spectat Butteri novatoris versio in *Léxico,* qui transfert, *conjugem et liberos.*

auro. *Octavo,* optime Noster vertit, *scyphos et urceos in ministerio ad vina fundenda,* id est, quibus pinceras , c.eter¡que ministri mensa», dum convivis ministrant, vina fundunt, temperant, et ad bibendum porrigunt. Nam et Septuaginta vertunt, *feci mi*/u *ministros vini el ministras;* et Aquila, *feci vasatiorum diversas species;* et Symmachus, *feci mensurarum diversas species et appositiones.* Unde S. Hieronymus in *Comm. :* «Sive urceos,sive scyphos . sive crateres, qui in ministeriis ordinantur , auro gemmisque distinctos, Salomonem habuisse credendum esi, ct quod ex uno cratere aliis minoribus vasculis hauriretur, et per ministrorum manus potandum vinum turba susciperet. n Nimirum a TC? *scad,* id est mamma, dicitur *mvscidda,* id est scyphus ct urceus, quod mamma} tumentis speciem referat, atque vinum , uti mamma lac, propinet. Viuum enim est lac senum. Porro aurei erant, et plurimi Salomonis scyphi et urcei, iique varie formæ ct figure, qui a pincernis el juvenibus nobilissimis tanto ordine, decore ct elegantia ministrabantur, ut cos cernens regina Saba obstupuerit, III *Reg.* x, 5. Unde S. Hieronymus, in *Tradit. IL br., Genes.* x1 : « Nec vile, ait, putetur officium (pincernæ), cum apud reges barbaros usque hodie maxima» dignitatis sit, regi poculum porrexisse. Poete quoque do Catamito et Jove scriptitant, quod amasium suum huic officio manciparit, » puta Ganymedem. Sic Athenaeus, lib. X, docet Menelai filium fuisse pocillatorem. Plura similium exempla referi lib. I; quin ct Esdras fuit pincerna Assueri regis, II *Esdrie* i, 11. Sic Roma» Cardinalium pocillatores cernimus viros nobiles ct honoratos, atque a primariis hoc munus ambiri. Audi de vario poculorum genere S. Ambrosium, lib. *De Elia et Jcjun.* cap. x iii : « Cernens, ait, poculorum diversorum ordines, aciem ordinatam putes, vasa exposita aurea et argentea (variarunt sæpe in materia cornea, lignea, figulina, vitrea, crystallina,murrhina, lapidea, cerea, etc.), pompam arbitreris, cornu in medio vino plenum, non epularis, sed proeliaris instrumentum buccinæ, quod discumbentes in certamen accendat. Primo minoribus poculis, velul velitari pugna præluditur; ubi res calere cœperit, poscunt majoribus poculis ; tunc deseruntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum , etc., cedunt pincernarum manus vina fundentium (1).

Porro *scyphus* est vas potorium notum et celebre in conviviis; in scyphis enim æque ac paleris bibuntur vina : «xùçgç, ait Alhenæus, lib. XI, dicitur quasi oxAc, a Scythis, quod Scylh.e eo uterentur præ cæleris,scscque inebriarent. *Urceus,* et diminutive urceolus, proprie est vas aquarium, quo vinum in scypho infusa aqua diluebant. Unde Martialis, lib. IV :

Hic tibi donatur panda ruber urceus ansa :
Stoicus hoc gelidam fonte petebat aquam.

Inde dictus grasce et latine *crate,* a ,

(I) Rosellina lienis, *delicias hominum,* scilicet *incmmnm et mammas,* sive *mammosam et mammosas* (a 'HP *mamma),* idest formosissimas quasque mulieres. Sed huic explicationi vocis *shiddah* Obstare vi<letur *dagesch* fi rte. Ihnc Maurer, *(leticias hominum,* scilicet *dominam,* justam uxorem, *et dominas,* alias uxores, pellices.

id est misceo, tempero, diluo, cujus præterilum est, xtxpoxa; unde xparr.?, et r4?xr<<, id est pocillalor, pincerna, qui vinum aqua scite temperat, miscet et diluit.

Mystico S. Hieronymus ex Aquila vertens xúhxx xxl xAixix, id est calices magnos el parvos, sive crateres et scyphos,ut scilicet ex majoribus in minores vinum effusum conviviis præberetur, hæc Christo adaptat, qui velut a Sapientia Patris in cratere misto, Proverò. ni, prætereuntes ad sc convocat : Corpus dominicum, inquit, crateram magnum debemus accipere, in quo non mera divinitas, ul in cœlestibus fuit; sed propter nos humanitate media temperata est, et per Apostolos in minora xuXlxix, id est scyphos parvulos in toto orbe credentibus effusa sapientia est. »

ien. 9. 9. Er SUPERGRESSUS SIM OVIBUS ONSES, QUI ANTE ME FUERUNT IN JERUSALEM : SAPIENTIA QUOQUE PERSEVERAVIT mecum. — a Omnes, d tum reges, tum mercatores, tum quoslibet alios licet opulentissimos.

To *opibus* non est in Hebraeo, Septuaginta et Syro, sed intelligitur; sed pro opibus delicias el bonorum omnium copiam accipe. Nam Ops *opis* (unde opes) gentilibus erat filia Cœli ex Vesta, et soror uxorque Saturni, puta Tellus; quam, ut scribit Servius , Grteci Rheam vocant «ira ™ pûw, id est fluere, quod terra rebus omnibus affluat. Hinc Festus : a Ops, inquit, antiqui dicebant, quem nunc opulentum, ul testimonio esi ei contrarium inops. » El Cicero, *De Senectute : a* Quibus, ail, nihil est opis in ipsis ad bene beateque vivendum, iis omnis gravis est ætas. » Sicut ergo opes sunt auri et argenti, sic sunt el deliciarum , vinorum, scyphorum, urceorum, etc., pula corum copia ct affluentia.

Ilebrœa ergo ad verbum habent, *magnus evasi ct auxi,* vel *cumulavi.* Quid? Varii varia supplent. Arabicus supplet, *famam ct statum : Magnificata est,* inquit, *fama mea, ct auctus est status meus maxime omnium, qui me preeeesserunt in Jerusalem;* Symmachus supplet, *magnitudinem : Magnitudine,* ait, *superavi omnes,* ut in Ilcbræo sil hendiadys : *Magnus evasi ct auxi* vel *superavi,* id est *magnitudine superavi; S.* Hieronymus in veteri editione, quam habet in Commentario, supplet *sapientiam : Et magnificatus sum,* inquit, *ct adjeci sapientiam;* Tigurina, *cumulavi res suaves;* Valabhis, *auxi mcipsum, id est meam dignitatem ct magnificentiam;* R. ¡laceados, *major fui aliorum regum consuetudine, sicut scriptum est : Feci mihi thronum eburneum, quod nusquam in aliis regibus factum est.*

Verum Noster optimo supplet *opes* cum Chaldæo qui vertit, *multiplicavi bona et addidi divitias;* vel, ul vertit Coslus, *deliciisque diffluens opes congessi cumulatiores, quam ante id tempus in Jerusalem habuerit nemo.* De deliciis enim el opibus fuit omnis sermo praecedens, atque opus magnitudinem, famam, statum, res suaves, dignitatem et magnificentiam gignunt, ideoque tacite complectuntur. Repetit et inculcat id quod dixit versu precedenti. Alludit ad illud H *Paral,* a, *H* : « Magnificatus est Salomon super omnes reges terrae prœ divitiis ct sapienlia. » Nimirum voluit Deus cum ita magnificare, ul in hac magnitudine melius rerum omnium vanitatem experiretur,namque efficacius aliis repræsenlarcl el persuaderet, ait Nyssenus. Unde omnes reges superavit, juxta illud lll *Regum* m, 13 : « Ut nemo fuerit similis tui in regibus, cunctis retro diebus. » Et ll *Paral.* i, 12 : « Ul nullus in regibus nec ante te, nec post te fuerit similis tui. » Breviter sed nervose S. Laurentius Justinianus, *De Ligno vitir,* cap. in: « Fallax suavitas, ait, in temporalibus bonis, infructuosus Libor, bona spes, perpetuus timor el periculosa inest jucunditas, cui initium sine prudentia , progressus absque rubore, et finis cum pœna. »

Sapientia quoque perseveravit necum. — Hebræa, *sapientia quoque stetit* vel *astitit mihi;* alii, *permansit mecum;* Syrus, *sapientia mea surrexit sibi;* Arabicus, *attamen permansit sapientia mea apud me;* Interpres Olympiodorus, *stabilis mihi fuit.*

Qui putant Salomonem hunc librum scripsisse Saptath post lapsum et pœnilenlem, hic laborant, ul sapientiam cum illo in lapsu perseverantem assignent. Igitur *primo,* aliqui per *sapientiam* accipiunt Re«p. humanam et animalem, puta solertiam in exeo- Pnn>0' pilandis novis voluptatum generibus, el augendisopibus, deliciis, luxu.pompad gloria, quæ est sapienlia mundanorum et peccatorum. Ita Nyssenus: a Inveni, inquit, quidquid ad fruendum potest excogitari, et eruditus omni sapientia accessi ad faciendum earum rerum periculum. Itaque et visus opem tulit cupidilati, el liberum arbitrium repletum fuit iis qua; erant delectabilia.» El Hugo de S. Victore : «Quæ est ista sapientia, ail, quæ discursus amat et secretum fastidii? Vide ne forte similitudo fallat te, et non sit sapienlia quod sapienlia esse videtur, » Et Olympiodorus : « Adeo exaltatus sum, ut in nullo unquam consilio ralioncque aberraverim, » *q. d.* Nullus jactus aut piscatus in voluptate scrutanda irritus mihi cecidit. Favet huic sententias Chaldœus qui vertit, *sapientia quoque stetit in me, et ipsa auxiliata est mihi;* vel,ut vertit Coslus, *opes congessi, etc. idque acceptum fero sapientice mea, quæ mihi auxilium præstabat.*

Secundo, Bonaventura, Titelmannus et Dionysius sbando, respondent *sapientiam* hic accipi non praeficam, sed speculativam, quam Dionysius informem vocat. id est gratia, charitate et bonis operibus destitutam el vacuam : sicut et nunc, inquit, multi theologi et juriste non mediocriter docti, et prompti in allegando Scripturas et documenta Patrum ct jura, sunt detestabilis vite. Eodem pertinet quod ait Moringus, indicatque Glossa inlerlinearis, perseverasse sapientiam contemplatione et judicio speculativo, non proxi et usu

morali. Abutens enim Salomon sapientia, reddidit eam animalem, sæcularem, diabolicam, terrenam. Hinc exaggeratur Salomonis peccatum, et in éjus confessione poenitentia magis declaratur, qiiod sciens ac prudens peccaverit, ct adeo insignem sapientiam ad ejus auctoris offensam converterit, idque cognoscat et præ se ferrem. Undo Chaldæus vertit, *sapientia auxiliata est mihi.*

Idipsum confirmatur ex praecedentibus, ubi plane significat se, integra adhuc et incorrupta mente, scrutatum omnia studio vera» sapienti^ et felicitatis, ut in quo illa sita esset, inveniret. Unde cap. 1, vers. Í2, ait : « Proposui in animo meo qüærerè et investigare sapienter de omnibus, quæ fiunt sub sole. » El vers. 16 : « .Mens mea contemplata est mulla sapienter, et didici. Dedique cor meum ut scirem prudentiam, atque doctrinam , erroresque et stultitiam. » El cap. 11, vers. 3 : « Cogitavi m corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem udsgpieotiam, devilaremque stultitiam, donec viderem quid esset utile filiis hominum. » Quod ergo ibi dixit, idem hic asserit dicendo : « Sapientia quoque perseveravit mecum; » qu® omnia significant Salomonem adhuc purum el illibatum hæc fecisse studio non cupiditatis, sed experientia? cl disciplina : quanquain experientia hæc illi occasio fuit excessus, intemperanti® cl îuxuriæ, qu< per mulieres depravatum est cor ejus : quam ac rem juvit prœsumptlo sapientiæ, quod videlicc videret sapientiam secum perseverare, illique nimis præfldcns lapsum non timeret, nec a sapientia et sanctitate se posse excidere crederet. Unde Hugo Victorious : a Grandis fiducia, ait, ideo secure peccasti, ideo confidenter effudisti cor tuum in delicias voluptatis, quia sapienda perseverabat teenm. Quare enim intus positum qüœreres, si ipsa foris vagum non reliquit? » Denique quis credat Salomonem jam luxuria et idololatria deptavalurn, suum hic judicium de rerum vanitate proferre et conscribere? Quis credat Spiritum Sanctum instrumento tam scelerato usum, hæc adeo sancta dictasse? Dicamus ergo Salomonem adhuc rectum, sapientem e! ¿anctum hæc expertum esse, sensisse, sapuisse, judicasse.

Allegorico S. Hieronymus hæc exponens do Christo, cujus typus fuit Salomon , ait, non in Salomone, sed in Christo stetisse sapientiam, quasi plenam el omnibus suis parlibus cumulaiam, ut augeri non posset : « Qui profectum habet in sapientia, iuí'uil, non ei stat sapientia; qui autem non recipit profectum, nec per momenta succrescit, sed semper in plenitudine est, iste dicere potest : Astat mihi sapientia.n

Tertio. *Tertio,* Thaumatnrgus ct Alcuinus pro *perseverarif, ex* Hebreo vertunt, *stetit mecum,* illudque contrarie explicant : *stetit,* id est cessavit ct imminuta est, 7. *d.* Invalescente in me concupiscentia, sapientia in nio cresceris stelil, sciwmque imminuta est ct decrevit ; quod enim ulterius non proficit, sed deficit, slare asserimus. Sic IV *fteq.* n , 6, di< ilur : « Stetit oleum, » id est cessavit, subsidii, defecit. Hinc Patres docent luxuriam Salomonis punitam fuisse privatione sapientia». Nani el naturaliter voluptates hebetant rationem, mentem el sapientiam. Ita S. Augustinus, lib. Ill *De Doctr. Christ.* cap. xxi ; S. Ambrosius, *Apol.* 2 *David.* cap. vi et vu; S. Gregorius, III part. *Pastor,* admon. 27, et alii.

Cuuio. *Quarto,* alii per *sapientiam* accipiunt scientiam rerum naturalium, quam Deus Salomoni æque ac Adæ infudit, quæ in utroque post peccatum remansit , ut carndcm posteros docerent.

QnlDti. *Quinto,* Pineda *sapientiam* accipit pro experimento et verissima rerum cognitione, 7. *d.* In fruendis voluptatibus absistebat ct auxiliabatur mihi sapientia, ut de rebus quarum capiebam experimentum recte censerem , verumque judicium proferrem.

s^ito genuit *Sexto* dt genuine, *sapientia* hic, uti in *Prover-* ¿„ÍIS cæterlsque libris Sapientis, non speculativa, sed practica, accipitur pro prudentia, el sincero de rebus agendis judicio practico, quod proinde cum recta voluntatis electione, ac virtute conjunctum est, imo illam imperat et producit. Unde Lyranus ait perseverasse sapientiam cum Salomone ellam deliciis vacante, donec immoderate iis usus, a mulieribus fuit deceptus, et ad idola abductus. Igitur videtur Salomon hic de se loqui in eo statu, quo voluptatibus quidem indulgebilt, sed moderate et honesto fine, scilicet ut indagaret ct experiretur quid in singulis esset boni, et num aliquá re animus hominis satiar i, conquiescere et beari posset. Nam dum paulo post iis immoderate usus Deum dereliquit, veram sapientiam cl sanctitatem perdidit, ac infatuatus est et depravatus, ut ait Scriptura, lll Rcÿ. xi (I).

Hinc Hebræi pro *perseveravit,* habent *astitit, q.d.* In tot deliciis sapientia mihi astitit velut directrix ct pædagoga, tum ne iis seducerer meque totum immergerem; tum ut sincere de earum vanitate, alibique quaerenda vera felicitate judicium pro-

ti) Constanter sapientiam 111 medus oblec- Um^ntb retinui, ut emina caule et sapienter inspicere puaem. Cf. vers 8

10. Et omma, QUÆ msiDEHAvi-nexT occi.i mei, ven. 0 XON SEGAVI EIS : NEC PnOUlUtl CUIl MEUM QUIN OMNI VOtlPTATE ERLEIUJUll- — Pl'O *HOn licijiivi* hobraieC est nS *lo alsátti,* Id est, *non separavi, non servavi apud me;* Septuaginta, *non absmH;* Arabicus, *non abscondi ;* alii, *non scQrerjavi, non eripui, non removi e conspectu.*

Pro *nec prohibui,* alii vertunt, *non compescui, non coercui, non refrenat i, non avo^n i.* Notat spOntaheam et incitatam oculorum cor h>quc ad voluptates inclinationem, impetum el cursum, quem ipse non rcfrcnaiil, sed ei plenas laxant habenas.

intra límites tamen licitos honestatis et legis, ne quid illicitum veliturnve committeret, Jam

Pomo. Primo, Cbaldrcus per oculos accipit senatores et judices, quorum qnœstionibus omnibus respondebat Salomon : sic enim habet in versione Complutensluih, omnia *quæ quœsicrunta me principi s ct judices ordinarii ad mundandum et ad contaminandum, non prohibui ab eis interpretationem verborum ; neque prohibui cor meum ab omni gaudio legis. quando tempus mihi vacabat; quoniam cor meum exultaba! in sapientia, quæ data est mihi facie Domini, et ab omnibus filiis hominum; ct ¡adatas sum inca magis quam in omnibus laboribus meis : et hæc est pars mea bona, quæ parata est mihi, ut pro ca recipiam retributionem perfectam in soeculo venturo ab omnibus laboribus meis.*

Verum hi oculi symbolic! sunt. Unde tota Chaldœi versio symbolica est ct mystica, non litteralis ct genuina.

Secundo. *Secundo,* R. (laceados apud Galatinum accipit oculos non corporis, sed mentis ct spiritus : intelligenti®, ait, animi mei, oculis frena laxavi, tofumque me dedi vestigationi et contemplationi rerum spiritualium et cœlestium, ac in ca miram cordis voluptatem hausi, magisque lætalussum quam in rerum corporearum sensu ct gustu. Verum hic sensus pariter spiritualis estet mysticus.

Tulio. *Tertio,* ergo genuine ad litteram oculos corporis accipe, *q.d.* Quidquid oculis meis placuit, quidquid eis pulchrum et gratum videbatur, id eis indulsi, nil eis eripui, nil asservavi, sed permisi ut iu res jucundas ad libitum plena potestate se effunderent, seque cupita rerum specie aspiciendo pleno ore el orbe exsatiarent, tamen intra limites honestatis : necdum enim eos transilierat Salomon, uti tandem iis nimis indulgendo fecit.

Ait autem *desideraverunt,* hebraico iSsv? *scaalu,* id est *postularunt;* Symmachus, bntóywxv, id est *concupierunt,* quia oculi sunt concupiscenti® indices el illices. Unde a S. Joanne, *epist.* 1, cap. it, vers. 16, vocatur concupiscentia oculorum : quare oculos hic non nudos el solos, sed cum appetitu sensitivo et concupiscentia rerum, quæ oenis insidet vel assidet, accipe. Unde cinedi affFctiuin* dk's' plicans subdit : « Nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur. » Per oculos ergo cor quoque, id est appetitum ct voluntatem accipe; quia ubi oculus, Ibi est cor ct umor. Unde illud : « Oculos habentes plenos adulterii, » Il *Vetri,* ii, 14. Oculi enim sunt in amore duces, quia nullus sensus est cordi mentique vicinior el conjunctior, quam visus et oculus. Unde in ea propria est sedes animi, ail Plinius, lib. XI,cap. xxxvii. Hinc in oculo omnes animi affectus patent el cernuntur, ncc ullus sensus eo celerius ac spiritalius operatur, ait Philo , lib. *De Special. legibus.* Denique summa est sympathia cordis et oculorum. Unde illud vulgo tritum : « Oculi et cor proxenetae (id est conciliatores el mediatores) peccati. » Et illud cap. x î, vers. 9 : « Ambula in viti cordis tui, cl Ratto a in intuitu oculorum tuorum. * Ratio a priori est, priort quod oculus a Deo el natura cordi datus sit, quasi lux et dux suarum appetitionum et actionum. Sine oculo enim quasi cæcum est cor, ncc quidquam visum velle vel appetere potest, kmoti enim nulla cupido. Sicut ergo homo in tenebris sequitur lucernam prœeuritem, quocumque illa du< il, siccor sequitur o< ninni el visum. Hinc oculus quia celer, subtilis et versatilis est, quocumque se vertit el versat, eodem trahit et cor. Vice versa cor per oculum suos affectos pandit el enuntiat, atque per oculum vehit nuntium alios ad allicit ct invitat. Oculus ergo movet imaginationem, imaginatio movet appetitum sensitivum, hic voluntatem : perinde ac avicula movet puerum, puer movet matrem, mater movet patrem ut aviculam prosequatur et capiat, pueroque tradat. Oculus enim similis est aviculæ, imaginatio puero, appetitus matri, voluntas patri. Audi hanc vagam et versatilem oculorum concupiscentiam graphice depingentem Hugonem Victorinum hic *homil. ! :* « Fallaces, inquit, rerum fucos et lubricos captat aspectus : oblita sui foras funditur, ac tota se curiositati dedens circuit omnia, lustrat universa, si qua forte nova, si qua mira occurrant : ad omnes rerum motus semper altera, semper præceps, procax, petulans, impatiens et lubrica, uritur more impatientis, exspectans videre quod futu rum est, et a<l omnem rerum vicissitddinem, sive tristes, sive l et® fuerint, inconstanti mentis fluctuatione variatur. »

Moraliter hic disce *primo,* quam noxii sint ocu- Moralide c^alt li, si eis haben® laxentur; ex adverso quam D»l- ceraria sit continentia oculorum, u(mentis integritas servetur. Oculi enim sunt porta* et f.-nestr.r, per quas objecta bona vel prava in animam ingrediuntur. Hinc per oculos David lapsus est in adulterium cum Bethsabea, ct Salomon in amorem 700 concubinarum. Plura hac de re dixi alibi, præsertim *Thren.* cap. ni, vers. 51, ad illa : « Oculus meus doprædatus est animam meam. ▮ Et *Eccli.* cap. XXV, 2S, ad illa : « Ne respreias in mulieris speciem. » Et *Jcrem.* cap. **1i**. 21, ad illa : « Ascendit mors per fenestras. » Quocirca lob, cap. WM. l : « Pepigi, inquit, fœduscum oculis miis, u id est, ut S. Chrysostomus legit, homil. 34 in *Matth. :* «Legem posui oculis meis « (Jœdus enim hic legem el decretum significat), u ut nc cogitarem quidem do virgine. » Cogitationis enim origo est oculus el intuitus. Unde *Eccli.* cap. lx : « Virginem, ail, ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius, 0 Quocirca Seneca. *De Ibmiediis fortuitorum,* in recitate constituit costil dem et innocentiam : «Oculos perdidi, inquit, quam multis cupiditatibus via incisa est? quam mullis rebus cart'bis,quas ne videres vel eruendi erant? Non intelligis partern innocenti® esse cæcitatem? Huic oculi adulterium monstrant, huic incestum, buie domum quam cuncu-

pfccat, buio urbem et mala omnia, n Certe irritamenta sunt vitiorum ducesque scelerum. Hinc sancti gavisi sunt circitate, ac nonnulli cam a Deo postularunt et impetrarunt, ut S. Audomarns, S. Aquilinus, Marius Chalccdonensis.

Senmdo, quam noxium sit indulgere suis desideriis et affectibus, ex adverso quam salutaris sit eorum mortificatio. Salomon enim indulgens suis desideriis praecipitavit se in luxuriam ct idololatriam.

Rursum quam periculosum sit velle experiri quidquid est licitum, nec terminos voluptatis sibi statuere, nisi in eo quod illicitum est. Facile enim terminos hosce et confinium liciti et illiciti, utpote exiguum et indivisibile, curiosus transgreditur, itaque in peccatum prolabitur, uti fecit Salomon. Sic qui nil vult cavere, nisi quod est peccatum mortale, venialia mulla committit, per quæ vicinus fit mortalibus, ac tandem in ea corruit, juxta illud : « Oui spernit modica, paulatina decidet. » *Eccli.* xix, I. Vide ibi dicta. « Vis ergo cavere ab illicitis, tempera a licitis, » ait quidam Sanctorum.

Et oblectaret se in ms quæ præparaveram. — Hebræa, *quia cor meum lætatum est in omni labore suo;* Symmachus, *ex omni studio laborum meorum.* Nimirum magis oblectant quæ labore sunt parta, quam qu® ex hereditate vel donatione ultro quasi dormienti obveniunt, tumquia magis propria sunt, tum quia care steterunt, juxta illud *Psal.* cxxv, 6 : « Euntes ibant el flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exullatione, portantes manipulos suos, d Et illud *Psal.* cxxvn, 2 : « Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, et bene libi erit, d Hinc Benjamin carissimus fuit patri Jacob, quia ei fuerat *Lenoni,* id est filius doloris, moriente in ejus nixu matre, Genes, xxxv, 18. Quin ct Aristoteles, lib. IX *Etkic.* Liborio- cap. vu : a Omnibus, ait, sua cariora sunt omnia, quæ summo labore confecta sunt. » Et Livius, *Decade* curi i, lib. IV : a Labor, ait, et voluptas dissimillima natura societate quadam conjuncta sunt. » Et alius : « Sicut optimum cibi condimentum est fames, sic optimum virtutis veræque voluptatis obsonium est labor. » Regia est Alphonsi Aragonum regis apud Panormitanum, lib. I *De Gestis* ejus, vox : « Regum cibus est honos, quem dii immortales non otio aut luxu, sed improbis laboribus multisque sudoribus hominibus vendunt. »

Et hanc ratis sum partem meam, si uterer labore meo. — Hebræa el Septuaginta, *et hæc fuit portio* (I) *mea ex omni labore meo;* Campensis, *in omni molesto conatu meo;* alii, *in corporis et animi mei defatigatione, assidua sollicitudine, et cura Eccles.* n, vers. I0 et 11 *voluptatis.* Hæc omnia eleganti canis el vulpis apologo, nervosis argumentis pregnanti, graphice representai Cyrillus, lib. IV *Apoloy. Moral,* cap. in, cujus titulus : *De Malo deliciarum.* «Sub meridiano ieslu, inquit, ad canem aperio ore et inquieto pectore sui cordis refrigerium attrahentem, juvenis lupus dixit : 0 insensate, miser cl sponte calamitati subjectus, si tantum tibi placent angustiai! utquid cum Empedocle Siculo te non projicis in fornacem? Nimii um si delectant tantum contra naturam pœnalilates, exspecta parum, quia in morte cuncta pœnalia invenies. Utquid ergo in tantilla vita spretis refrigeriis, ex nunc ardes? Nam tu in nocte ovibus quiescentibus somnum nescis; illis tota dic pabulantibus, panem tantum et aquam sumis : nocturno gelu et æstu diurno illis spisso vellere coopertis ac mutuo se foventibus, tu nuda pelle in aeris tempestate solus degis; illis sine limore jacentibus, tu suspensa palpebra hinc dentem inde ungulam in aperto vigilans pertimescis. Quænain sunt interdum deliciæ tuæ,nisi acctosum lac, intestinum fetidum, lectus lapideus, et suavis odor stercoris ovium? Quid plura? Infelicior es cunctis, ct tu tibi mundum jam fecisti infernum. Surge, miser, et relictis pœnis quære delicias, ut saltem antequam vitam finias, stillicidio gustai® consolationis delibato experientia quid bonum sit agnoscas. » Hisce rationibus lupus persuasit cani vitam otiosam ct voluptuariam ; unde subdit : « Canis autem hujus valida exhortatione devictus, pro manumissione ad oviculas venit et dixit : Dudum servivi vobis, et obsessus undique miseriis steti vobiscum. Vadam ergo, ut juxta lupi monita in deliciis aliquantulum requiescam. Quo audito, ill® gementes dixerunt : Quanquam simpliciores te sumus, tamen sapientia cum simplicibus conversatur (*Proverb,* vin, 32); propter hoc rogamus te, ut antiquas amicas audias, et inimico luo in æternum non credas; noscis utique quod callidus lupus : quem dente non dejicit, arte ferit : unde quia te rigida vita dudum hostem acerrimum habuit, nunc per hortamenta deliciarum invadit, ut deliciis emollitum inveniat, ac délicat® carni inimicum dentem callidius infigat. » Deinde gravia, deliciarum damna recensentes : a An nescis, in- Delici* quiunt, quod deliciis caro non solum emollitur, sed rigor etiam aninve frangitur, viliorum ardor acuitur, virlutumque jugum curvatur, rumor passionum cor ipsum ingreditur, et rationis splendor obfuscatur? Nimirum deliciæ *(Judie,* xvi) fregerunt Sam^oncm virum fortissimum , ac (H *Beg.* xi. 2) subverterunt Davidem virum sanctissimum, el (Hl Reg. xi) deceperunt Salomonem virum sapientissimum. Quidnam mali corporales deliciæ non faciunt? foris mollificant cunctos vestimentis, balneis el unguentis; intus vero replent eduliis, condimentis el vinis. Idcirco pes limorosilate gravatur, calor huiniditate obtunditur, cl emollita cutis hinc inde levissime penetratur. » Ex quibus recte concludunt : a Igitur, frater mi, si delicias quæris, perniciem diligis, cl in dulci flumine lethaliter vis submergi. Venenum m saccharo ap-

(1) Scilicet gaudium celeriter evanescens.

polis, et in ©ternas angustias risu et cantici* vis deduci. Crede nobis, crede, ct in hujus vit© deliciis omne malum latitare agnosce. Rigor enim carnis est valetudo virtutis. Quo audito, canis placatus cum ovibus quievit, n

Pars quinque significat. *Primo,* pars est portio lotius, totum enim dividitur in suas partes. Unde pSn *chelte,* id est pars, dicitur a pbn *chalac,* id est partior, divido, quod totum insuas paries partiendo dividatur. Alii *pars* a *pari* derivant, quod partes simul junci© ©quales sint toti. Alii a *parum,* quod pars parum quiddam sit respectu totius.

Secundo, pars est sors cuique obveniens. Ex tolo enim sortium, conditionum el rerum genere, toti hominum generi a Deo attributo, cuique ab eodem sua assignatur pars el sors.

Tertio, pars et hæreditas sive portio hereditaria; lota enim hereditas patema in fratres heredes dividitur, quorum cuique sua cedit pars, juxta illud *Psal.* xv, 5 : « Dominus pars hereditatis me© et calicis mei. n

Quarto, pars est fructus, ut vertit Campensis, merces, lucrum cuique ex opere vel labore proveniens. Unde aliqui pars derivant a *pario* sive *partu,* quod pars a labore deducia el quasi parta sil.

Quinto, pars cujusquc est id quod illi est cbarissimum, puta bonum, quod ille præ cætcris adamat, sibi seligit et ambit. Sic Christus minatur Petro : a Si non laverò te, non habebis partem mecum » in regno coelorum, *Joan.* xiii, 8; el Psalles : « Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum, » *Psal.* l x x ii , 2G.

Hic omnibus hisce modis accipi potest, sed magis secundo cl quarto, et maxime quinto : Salomon enim suam sortem et sui laboris fructum assignat, hunc scilicet, quod fruerelur labore suo partis, tanquam parle, id est fructu laborum suorum, summe a se adamato. Sensus ergo esi, *q. d.* Hanc partem, id csl sortem fortunatam, hunc frnetum, hoc summum meum in h ic vita bonum, hanc felicitatem meam esse censui, $i uterer labore meo, id csl opibus ct deliciis, quas labore meo acquisieram. Ibi nota vanitatem hujus partis, tum quod pars esset gaudii, non lotum gaudium, ac proinde eum non satiaret, ideoque ex unius rei voluptate in aliam et aliam sine fino dilabcreiur, satiem quærens el non inveniens, eo quod illam non sil reperire nisi in Deo et cœlo, juxta illud : « Saliabor cum apparuerit gloria tua, » *Psal.* xvi, 15; tum quod pari hæc parum ei lælitiæ dederil, quæ scilicet laborem non excederet, sedei commensa esset : quantum enim laboravit, tantum labore suo delicialus est sine ullo lucri auctario, imo cum damno, cum ex adverso Deus pro uncia laboris rependat talenta gaudiorum, juxta illud : « Qui reliquerit patrem, etc., ct secutus fuerit me, centuplum accipiet, cl vitam ©ternam possidebit, » *Alatth.* xix.

.Mystice, Cháleteos h rc accipit de felicitate ©terna : « Et hec ipsa, inquit, fuit par» mea bona, quæ statuta ad accipiendum super eam premium perícclurn in sæculo vi nturo ex omni laboro meo. » S. Hieronymus : a Oculi animæ, ait, et mentis intuitus contempi itionem desiderant spiritalem, quam peccator ignorans prohibet a vera jucunditate cor suum. Huic se ergo Ecclesiastes lotum dedit, ct leves tribulationes in sæculo ©tema gloria compensavit. Hæc enim porlio nostra est, præmiumque perpetuum, si hic pro virtutibus laboremus. »

11. CtMQUE ME CONVERTISSEM AD UNIVERSA OPERA, Vêrt- H QUJE FECERANT MANUS MES, ET AD LABORES, IN QUIBIS FRUSTRA SUDAVERAM, VIDI IN OMNIBUS VANITATEM ET AFFLICTIONEM ANIMI, ET NIHIL PERMANERE SLB SOLE. — Sensus clarus e-L 7. *d.* Cum reflexissem animum ad considerandum fructum operum et laborum meorum, puta hortorum, palatiorum, piscinarum , servorum, rhedarum, thesaurorum, auri, argenti, etc., vidi me labores meos frustra impendisse, eo quod in omnibus illis animi quietem, et felicitatem quam qua rebam, non invenerim, sed vanitatem el afflictionem spiritus : nihil enim diu permanet sub sole, sed omnia sensim intereunt et evanescunt, itaque herum inanem relinquunt, imo afflictum, eo quod suis, quæ tanto labore paravit, privetur. Vide dicta vers. 1, et cap. i, vers. 2. Vere Seneca, *De Vita beata,* cap. xiv : a Ut feras, inquii, cum labore et periculo venamur, el captarum quoque illarum sollicita possessio est ; sæpe enim laniant dominum : ita habentes magnas voluptates in magnum malum evasere. » Vide eumdem toto libro *l)e Brevitate vita:.* Ita Auctor *Catenet Grao. :* « Nam ejusmodi omnium, inquit, unus finis est, vanitas, cujus quod supersit nihil in posterum reperitur. Nam simul atque operatio cessat, voluptas abraditur, nec aliquid in crastinum recondit, transaclaque voluptatis operatione, ne vestigium quidem latiti©, aut voluptatis reliqui© iis supersunt, qui voluptati vacabant, n Nazianzenus in laudem Cosarii : « Vidi quod hoc quoque esset vanitas. Omnia vidi, ait Ecclesiastes, humana omnia cogitatione peragravi, opes, delicias, potentiam, instabilem gloriam, sapientiam quæ magis suffugit quam teneatur, delicias iterum, sapientiam iterum, eadem sæpius revolvens, ventris voluptates, hortos, famulorum greges, possessionum copiam, pincernas ulriusque sexus, ¿autores el cantatrices, arma, satellites, gentes ad genua procumbentes, collecta tributa, regni supercilium, omnia denique tam ad vit© usum necessaria quam super lina. Et quid post hæc omnia? Omnia vanitas, vanitas vanitatum ct praesumptio spiritus, hoc est consideratus quidam animi impetus ct distractio hominis, ob veterem fortasse lapsum hac pœna mulclali. »

Et nihil permanere sub sole. — Hebraice, *el non est* jt w ii/roza, id est residuum, .reliquum^

remanens. S. Hieronymus in *Comment,* vertit, *ct non est abundantia sub sole;* idqnc mystico sic explicat : « Christus in sole posuit tabernaculum suum, itaque qui necdum ad solis claritatem, ordinem constantiamque pervenit, in hoc Christus nec habitaro poterit, nec abundare. » De Hebrroo *iitron* plura dixi cap. i, vers. 3. Praeclaro S. Augustinus, lib. XX *Dc Civit. Dei,* cap. m : « In hac vanilato, ait, cui quantum satis visum est intim inda?, Ictum istum librum vir sapientissimos deputavit, uon utique ob aliud, nisi ut eam vitam desideremus, quæ vanitatem non habet sub hoc sole, sed veritatem sub illo qui fecit hunc solem. »

IS. **12. TRANSIVI AD CONTEMPLANDAM SAPIENTIAM, ERRÛRF.SQLE ET STULTITIAM : QUID EST, INQUAM. HOMO UT SEQUI POSSIT REGEM FACTOREM SUUM? — Est pa-**rcnlhesis: ts enim *transivi ad contemplandam sapientiam* pendet ab iis quin post parenthesin sequuntur, ibique ejus uexus cl sententia expletur. Ita re melius considerata vertit S. Hieronymus; nam primo verterat, *quia quis cst hominum, qui possit ire post regem ante faetorem suum?* Dicit ergo se contemplatum sapientiam, ut eam sequeretur, ct stultitiam, ut eam caveret; ac deprehendisse quod lanium sapientia præccllat slulliliæ, quantum lux tenebris : si tamen eadem cum Dei sapientia comparetur, exiguam ct inanem esse (1).

Pro *transivi* hebraice est ',1'23 *paniti,* id est faciem converti, respexi. Hæc vox notat tædium voluptatum, et animum Salomonis fluctuantem ac veritatis avidum, *q. d.* Post expertam opum, deliciarum, rerumqtie corporalium vanitatem, ex desiderio et studio invenienda? quietis ct felicitatis, iterum converti animum ad intermissam sapientiæ velitationem, iterum lentaturus, an in ca quietem et félicitât -in adeo optatam reperirem : ipsa enim mihi videbatur melior, dignior, coelestior, rebus omnibus corporeis; sed illico m ea quoque exilitatem et vanitatem deprehendens, pèr abruptum et patheticum epiphonema exclamo : « Quid est, inquam, homo, ut sequi possit regein factorem suum? » *q.* d. Quid est non lanium in opibus, deliciis ommque magnificentia, sed ct in sapientia humana Deo roquandum, aut præ Deo non vanum, exile, mancum et defccluosum? Qua ratione enim homo miser, ignorans ct crocus possit sequi, nedum assequi Dcuin creatorem suum, sua sapientia omnia quæ sunt vel esse possunt, lustrantem ct comprehendentem?

(I) pod hujus non salis est perspicuus sensus ct nexus. R -enrnullerus, *e o conterit me Utrum ad videndum ,* att pen.lias considerandum atque inter se conferendum *tapientlam, (mania/,* sciliccl vitæ voluptates, de quibus supra, *et stultitiam,* ut, his collitis, intelligerem quodnam eorum plus afferat eutòlumenti. Sequitur parenthesis s *Quid* enim est *homo,* privatus scilicet, <jut. id esi *ut, veniat prut rt'/ent,* post me r>*s inquirere, qui plura quam ego experiri queat, el probare Undem quod bonum aiti /d *'iuo'1 jam fecerunt,* scilicet faciei, id est, nihil novi potent ‹ ili re, quod alii non fecerint, ac proinde quod ego Donteutrriin. Pro *asotihou* Vulgatus legit *osehou.*

Et, ut ait Glossa interlincaris : Quomodo homo imitari queat Deum in comprehensione sapienti e? Ita S. Hieronymus : « Dicit, inquit, se post delicias voluptatesque damnatas revertisse ad sapientiam perquirendam, in qua plus erroris stiiltiliroqiic repererit quam veru? certroque prudentia?; non enim pnto posse hominem tam liquido et pure scire sapientiam creatoris et regis sui, quam scit ille, qui conditor cst. Itaque illa qua- novimus, opimri nos potius quam tenere, cl restim re matris quam scire quod verum est. » Sic el Hugo Victorious, Olympiodorus, S. Bonaventura, Cajetanus, Lyranus, Arboreus et alii. Rursum hanc parenthesin referas apposite et genuine ad errores ct stultitiam, *q. d.* Errores ct stultitiam adjunxi sapientiæ : quia quis hominum est ita sapiens et circumspectus, ut instar Dei fixus maneat jugiter in sapientia, nec aliquando declinet in aliquem errorem ct stultitiam, ut aliquid imprudenter, ignoranter et insipienter cogitet, dicat el agat? Sane nemo.

l'orro cum triplex sit sapientia Dei, *prima* speculativa; secunda practica sive artificialis, qua res omnes creat, format, servat, gubernat, peribit; *tertia* activa, sive moralis ct ethica, qua omnes suas actiones, tum internas, tum externas prudenter, juste ct sancte juxta dictamen recta; rationis et legis ætcrnæ exercet; in nulla biurum homo Dcnm imitari et proxime sequi pra:valct, sed ab illo in infinitum transcenditur et distat. *Pruno* enim sapientia Dei speculativa in infinitum omnem hominis scientiam el sapientiam superat et transcendit, quia Deo immenso est commensa. *Secundo,* idem facit sapientia Dei practica, quis enim creet, formet et faciat ea qu e facit Deus? imo quisca, quæ creat el faeit Dens, modumque ca creandi el faciendi, scrutari et penetrare valeat? Quid habent horti, domus, piscinæ a Salomone fabricata, ad cœlmn, solem, stellas, terram, mare, etc., a Deo creata? praesertim quia Christus lilium unum ultro nascens, comparans cum aureis ct gemmeis Salomonis vestibus, dicit : « Quoniam nec Salomon in omni gloria sua opertus est sicut unum ex istis, n *Matth.* vi, 29. Quis pervestiget arcana Dei consilia et decreta, cur hic sit dives, ille pauper, hic rex, ille plebeius, hic sapiens, ille insipiens; ac prtescrllm cur hic sil fidelis, ille infidelis, hic sanctus, illo impius, hic prædestinatus, ille reprobus? Omnes utique eum Apostolo exclamaro debemus : « 0 altitudo divitiarum sapientiæ cl scientia? Dei ! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, ct investigabiles viro ejus! n Rom. xr. *Tertio,* sapientiam Dei ethicam quis imitetur? quis enim sequatur, imo mente intelligal ct comprehendat. quanta sit Ilei bonitas, justitia, patientia , magnificentia, sanctitas? Quis comprehendat charilatem Dei, quam exhibuit nobis per Christum in ejus incarnation ›, prædicaliono, passione, Eucharistia, totaque ejus oeconomia? Quantula cst nostra, qui terra; vermi-

culi sumus, humilitas, si comparetur cnm humilitate Coristi? « Qui cum in forma Dei esset, semctipÿum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, *n Philipp.* n.Quantula est nostra obedientia, si conferatur cum obedientia Christi, qui cum e-sct Hex fiorire, Patri suo « factus e*l obérions usque ad mortein, mortem autem crucis *In* Quantula nostra patientia, si supputetur cuín patientia Christi, qui atrocissimos dolores, sumina opprobria, extremam pauperlafcm, depique omnis generis tormenta in crucepassuscs| divina patientia, mansuetudine et constantia? Idem cogita de eniteris omnibus Sanctorum virtutibus, quæ Christi virtutibus collator, non aliud sunt, quam quod umbra ad corpus, quod vanitas ad veritatem, quod gutta ad maro, quod punctum ad cœlmn, quod granum arent® ad totum universum. Ilie l enuinus est sensus Vulga|æ versionis, cujus auctor S. Hieronymus in Jfebrœo legit iflsp ose/iu, id esf factorem suum, vel irtw> *asahu,* id cst fecit illum. Pro quo jam aliis punctis legunt, tm-Jl asu/iu, id es| fecerunt illum vel illud. Igitur S. Hieronymus sic ad verbum ex Hebraeo transferendum ceusuif : « Quid est homo ut sequi possit regem, quem jam fecit illum ; quem (scilicet hominem) fecit rex, » hoc est, cujus factor est Deus. Inde *secundo,* in Vulgata clarius vertit *factorem suum; -è* enim *illum* ex pleonasmo Hebra*, redundat : IL bræienim pronomini relativo adjungunt demonstrativum, ad expressiorem rei sive subjecti demonstrationem, ut a cujus semen ejus in ipso, » pro quo Latini dicunt, a cujus semen in semelipso, » *Genes.* i, Jl.

Huc facit explicatio R. (laceados, quæ talis est : Quis est tam perfectus tamque nuuvris omnibus absolutus, qui pari cum divina lege per omnia Dei praecepta passu contendere valeat? Et aliorum, qui sic explicant, *q. d.* Quis hominum est, qui cum Deo conditore suo pari de felicitale gressu certare, ejusque tranquilli^ vita- beatitudinem sibi arrogare audeat, cum ne quidem opera illius imitari queat, nec creaturas illius etiam abjectiores elegantia, cfilcacila|e cælcrisque dotibus assequi et adæquare? Endo Campensis paraphrasticc sic vertit : « Iterum me converti a<l ea. ut saltim viderem quanta sapientia usus essem in omnibus illis, el deprehendi in vino insaniam mullam, cl in reliquis manifestam stultitiam. Quid enim c>t homo, ut imitatione regis Dei aliquid magnum conetur, cum nullam quantumvis parvam ex omnibus rebus, quas ille innumeras iecit, æquare possit? »

Ex dictis liquet perperam Lyranum el Dionysium censere, Salomonem hæc dicere ex sententia Epicureorum et Simonidis, qui teste Aristotele, *Ethic.* lib. X, docuit hominem corpore constantem corporalia tantum debere sectari, nec ad spiritualia assurgere. Insolens enim hoc loco, et dora est personarum mutatio ; antecedentia emm et sequentia indicant, omnia hæc ex una et eadem Salomonis persona menteque dici.

Melius Titelmannus hanc parenthesin refert ad magnifica opera Salomonis, de quibus sermo praecessit, 7. *d.* Ideo a ra<'is hisce operibus transco ad contemplandam sapientiam, qui in illis nulla ratione possum aemulari Dei magnificentiam, possum autem imitari Dei sapientiam. Quid enim, inquit, erant illa, licet tam magnifica Salomonis œdifleia, domus saltus Libani, ct regia ejus habitatio, si ad coeli structuram conferantur? Quid idem templum illud tam celebre, tam admirabile omnibus, si ad templum Dei non manufacturo conferas? Quid horti illi manu consiti ct plantati, si cum universa terra verbo Domini pulchre germinante, quasi latissimo et amoenissimo virid irio uno comparentur? itact in cœteris omnibus. Profecto nihil erat Salomon, quamvis tantus in omni gloria sua, ut regem factorem suum sequi posset. Atque juxta hanc enarrationem redarguit hic Salomon, et irridet semetipsum, quemadmodum solemus interdum nos ipsos irridere, pro inseniis pr eteriti temporis, quod ea olim maximi fecerimus, quæ nunc æslimamus minimi.

Huc accedit bidorus Clarius qui vertit, quid csf *homo, ut sequi possit regem in iis quæ fecit?* id est qui imitatione regis aliquid magni conetur, cum nullam quantumvis parvam cx omnibus rebus, quas ille innumeras et maximas fecit, æquare possit.

Hæc de versione Vulgata. A|ii enim distinguunt regem a factore, sive Deo, aliterque vertunt: Unde

Secundo, Syrus sic reddit, *et prospexi ego ad videndam sapientiam, transgressionem et stultitiam. Nam quis cst ille vir, qui ingredietur post regem in judicium ? dein cum illo qui fecit ipsum?* Ubi per regem accipit Salomonem, per factorem vero Deum, *q. d.* Perspexi exilem esse hominum sapientiam. Quis enim eorum cs|, qui in sapientia merum, qui rex sapientissimus a Deo constitutus sum, certare aut judicio contendere valeat? Qua ratione ergo contend tl cum Deo ipso? Alii hwc referunt ad prenitenliam Salomonis, quasi suo exemplo ad eamdem hortetur subditos, quos suo scandalo induxerat ad idololatriam, qua-i dicat : Perspexi sapientiam sitim esse in pei fide et cultu, perspexi et insipientiam sitam in perfidia et idololatria. Qui ergo secuti estis me desipientem et idola colentem, sequimini nunc resipiscentem et Deo adh erentem. At quis hoc faciet? pauci utique, quia omnes proniores sunt ad malum quam ad bonum, pronius sequuntur prava quam sancta regum exempla. Ita Thauniaturgus, Qlympioflorus, S. Hieronymus et Albinus. Audi Tliaumnturgum : « Tandem expergefactus atque oculis restitutus, ea quæ in manibus habebam, flagitiosa simul acerbitatisque plena esse perspexi, spiritusquo non boni opificia. Proinde collectis cl sapientiæ bonis et slulliüæ malis, magna hunc

SfauJ'

virum admiratione prosecutus fuerim, qui cum præceps ferretur, temereque vagaretur, postea mente recepta ad virtutem oíBciumque rediit. »

Sic ct S. Hieronymus, atque ex eo Albinus : « Tandem, ait, in me reversus, et opera mea plena vanitate, plena sordibus, plena spiritu erroris intuitus sum; nihil enim quod in mundo putatur bonum, bonum potui reperire. Reputans igitur qua» essent sapienti^ bona, et quæ stiiltiliæ mala, consequenter in laudem illius hominis erupi, qui po^l vitia se refrenans, virtutum possit esse sectator. n

Tertio, Septuaginta pro *regem* vertunt *consilium,* quia Hebræum "|So *melech,* id est rex, significat quoque consultorem et consilium, eo quod regum sit consultTe rcipublicæ, uti multis ostendi *Daniel,* cap. iv, S4; vertunt ergo, *quis est homo qui ingrediatur post consilium, simul quwumque fecerunt illud.* Ita Complutenses^ licet Vaticani deleant to *simul.* Alii vertunt, *simul quacumque fecerint cum illo;* Aquila, *quid autem homo ut sequatur consilium?* Arabicus, *quis enim trahitur post consilium?*

Sensus est. *q. d.* Quis est homo, qui ita sapienter cl consulto omnia sua agat, ut nunquam a sapientia el comitio declinet in errorem ct stultitiam, per quam aliqua insipienter cl inconsulto admittat? Qui sensus idem csl cum co quem ingerit Vulgata, uli initio dixi, ac Thaumaturgus et S. Hieronymus jam citati : consilium enim prudens csl relictis vitiis sectari virtutes. Aliter Olympiodorus, qui tripliciter explicat, ac proinde censet hic doceri, quantum differat sapientia a stultitia, id est virtus a voluptate : per consilium accipit consultationem de modo implendi sua desideria ct vota : u Quieramus, ait, an possit homo, qui elegerit sibi secundum hanc stultitiam vivere, complere sua desideria; hoc enim significat sequi post consultationem, » *q.* d. Ego Salomon meorum consiliorum el votorum, cui tantum suppetebat facultatum, compos non fui : ergo non est, quod quis alius se suorum compotem fore confidat. Quis ergo homo est, qui ibit post, vel qui sequi possit consilium sive consultationem suam, 7. *d.* Nullus aut rarus; neque enim quicumque ditescere appetit, penitus hoc consequitur; nec qui gloriæ cupidus est, voti prorsuscflnilur compos; eleadem ratione in cæteris sese res habet : qui vero sapientiam adamant, Deo duce feliciter ductus, sequitur penitus consultationem, hoc est, mvenit quod affectat. Alter sensus Olympiodori est, ut Salomon attonitus erumpat in interrogationem : Quisnam est homo qui se possit recipere, atque converti a desideriis suis, et inspicere molus electionis suœ, propositumque finem, ut dijudicet, utrum sapienter vivat, an stultef *Tertio,* Olympiodorus exponit st, *q. d.* Salomon elevatus extra corpus, et per sapientiam videns quod posi exitum hujus vite nemo potest redire ad vilam, el iterum frui iisdem rebus, quas dum viveret certo consilio exercebat, præposuit sapientiam stultitia».

Quarto, Chaldæus vertit, *animo etiam lustravi Qmto* sapientiam in regni administrations et intelligentiam ; quid enim confert homini uti deprecatione, lata jam a rege sententia, cum jam ut repetatur ab eo supplicium decretum est? q. d.* Nemo decretum a Deo in stultos, id est voluptuarios, supplicium effugere aut evertere potest : ergo sapientia præferenda est slultitiæ.

Factorem suum. — Legit interpres *osehu,* ut dixi : jam legunt IFITOJJ *asuhu,* id est fecerunt illum vel illud. Unde varii varia supplentes varios dant sensus. *Primo,* Vatablus et Pagninus vertunt, *quid est homo, ut veniat post regem, quod jam fecerunt?* sicque explicat, 7. *d.* « Quid est homo ut veniat post regem, scilicet ut cognoscat, quod jam fecerunt facientes? hoc est quod gestum est ab hominibus et stulte ct sapienter, » 7. *d.* «Quis est ille homo privatus, qui exactius perspicere et cognoscere possit, quæ gesta sunt, quam ego cognosco, qui sum rex? p

Secundo, alii juxta Septuaginta sic explicant, 7. *d.* Quotusquisque est, qui sequatur consilium sancte et sapientis vitæ, et impleat omnia ea quæ illud fecerunt, id est omnia annexa et proavia consilio, quæ illud quasi pariunt cl gignunt? Sane pauci sunt, ac forte præter me Salomonem vix ullus. Tam multa enim agenda consilium hoc circumstant, ut difficile sit omnia circumspicere, nedum servare el implere. Verti quoque potest, *qui fecerunt illud, q. d.* Quis sequetur heroes illos eximios, qui consilium hoc sapientis ct perfecte vite capessiverunt, el reipsa moribus impleverunt; quales fuere Noe, Abraham. Isaac, Jacob, Muses, David, etc. Sane perpauci : plerique enim omnes sequuntur suas cupiditates, et instituta vitamque parentum cl majorum, atque in opibus et deliciis, in quibus illi felicitatem suam posuere, hi quoque posteri eorum suam ponunt cl collocant. Unde aliqui vertunt, *quis est homo,* etc., *qui non sit facturus ea, quæ fecerunt alii.*

Tertio, Arabicus vertit, *quis enim trahitur post consilium, et sciet id quod fecerunt homines peripsum?* Hebræum enim nx *eth* significat *per, cum, ante, apud* multaque alia, ut patet ex Lexicis.

Quarto, Cajetanus : Ratio, inquit, redditur, ut indicat particula *(quia),* cur Ecclesiastes verterit se ad videndam sapientiam et stultitiam, etc., seu ad discernendum inter sapientes cl stultos, ac intricatos, quia illi per sapientiam venient post regem, elobedient ei (quem *jam fecerunt cum),* id est electum a se; hi per stultitiam ct tricas redacti sunt in potestatem tyrannorum el malorum principum.

Quinto, planius Pagninus vertit, *nam quid est homo, qui venturus est post regem, qui non sit factui rus quod jam fecerunt alii ipsum ?* Id csl : Quis præsumat plus in posterum vel nosse, vel prosperar quam rex, qui sum ego, cum frustra id hactenus

olii conati sint : coeperunt enim, nec perficere potuerunt.

Sexto, simplicius Titelmanus vertit, *quid est homo, uf possit sequi regem per ea quer fecerunt?* hoc est, quæ est hominis potestas, ut conciar assequi regem omnium Deum, el quasi videri illi æqualis per ea opera, quæ fecerunt homines-vel facere possunt? *q. d.* Per nulla opera, aut in nullis operibus quæ ab hominibus possunt fieri, quispiam potest Deum assequi ut faciat paria.

Septimo, sublimius et divinius alii censent hic innui mysterium S. Trinitatis. Sicut enim *Genes,* xi, dicitur in plurali : *Elohim hara,* id est, Deus (trinus in personis) creavit coelum et terram : » sic hic dicitur, *rex fecerunt illum,* id est, tres regiæ et divin® person® fecerunt el crearunt hominem ad imaginem et similitudinem suam, ut per memoriam similis sit Deo Patri, per intellectum Filio, per voluntatem et affectum Spiritui Sancto. Ita Galatinus, lib. Il, cap. ix. Quocirca lota hominis sapientia, justitia cl felicitas in eo consistit, ut se Deo assumici, quoad potest. Nam, ut ait *Eccli.* cap. XXIII, 38 : a Gloria magna est sequi Dominum. » Quin et M. Antonius Imperator cognomento Philosophus, rogatus quodnam esset summum hominis bonum, respondit : a Si deos imitetur, deorum autem imitationem esse, quam paucissimis indigere, el quam plurimis benefacere, p uti refert Julianus Apostata in *Cæsaribus.*

Moraliter hic et alibi S. Scriptura celebrat Deum, qua rex est cl qua faclor, id est Dei gubernationem el creationem, sive Dei sapientiam et omnipotentiam, illasquc opponit noslræ insipiente et infirmitati, ut hac ratione sternat nostram superbiam, præfidenliam, ingratitudinem, diffidentiam, anxietatem ct nimiam sollicitudinem. Hinc Job, cap. lx, 4 : « Sapiens corde est, inquit, ct fortis robore : quis restitit ei, ct pacem habuit? p Et vers. 10 : « Qui facit magna et incomprehensibilia ct mirabilia, quorum non est numerus. » Et vers. 14 : « Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo? » Vide isaiam, cap. XL, 12 ct sequent.

Ven. o. 13. Et vidi quod tantum prjecederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris.— Pro *precederci* cl *differt,* hebraico est pinl *iitron,* id est residuum, superans, dignitas, excellentia, ul dixi cap. i, vers. 3. Unde Septuaginta vertunt, *et vidi quia abundantia* (Complutenses, excessus) *est sapientia, super stultitiam* (Symmachus, iuxóíav, id est carcntiam disciplino), imperitiam, rusticitatem, insipientiam, ineptiam, temeritatem), *sicut abundantia lucis super tenebras;* Thaumaturgus, *grande etenim sapientiæ insipientieque interstitium, tantumque discrimen quantum dici est ac noctis;* Arabicus, *tantum praslantice, quantum prestai prestantia luminis super tenebras;* Syrus, *et vidi esse lucrum in sapientia mullo magis quam in stultitia, sicut prestantius est lumen tenebris;* Vatablus, *et dignitas vel excellentia sapientia supra stultitiam;* Pagninus, *utilior est sapientia quam stultitia, sicut utilior est lux quam tenebre;* alii, *tanta est amplitudo, fniHus, premium, merces sapientia pre stultitia, quanta est amplitudo, fructus, praestantia luas pra tenebris, solis pre caligine, visus pre cediate;* Chaldæus, *vidi ego in spiritu prophetia, quoniam excedit sapientia stultitiam, quantum lux did tenebras noctis.*

Nota appositive sapientiam, id c*l prud ntiam: vimita virtutem, sanctitatem conferri luci; stull-tiam ADil vero, id est imprudentiam, vitium et scelus conferri tenebris ob multas utrinque analogias.

Prima est, quod sicut lux est vera qualitas ha- Pnau. bons solidam essentiam et existentiam ; tenebrie vero nil nisi lucis sunt privatio, ideoque nihil : sic et sapientia, id est virtus, solidam habet subsistentiam; tenebr® vero, id est vitia, virtutis tantum sunt privatio, ncc solidam essentiam aut bonitatem habent. Ita Nyssenus.

Secunda, sicut lux fugat tenebras, et tenebræ Secutu lucem : sic sapientiam pellit insipientia, ac virtus vitium ; atque vice versa insipientia si dominclur, abigit sapientiam, et vilium virtutem. Ita Olympiodorus,

Tertia, summa est antipathia lucis et tenebra- Terta» rum , qua fit ut nullam habeant societatem loci, temporis aut subjecti, juxta illud : a Divisit lucem a tenebris, » *Genes,* i, 4. Et : a Quæ societas luci ad tenebras? » ll *Corinth,* vi, 14. Et *Eccli.* xvi, 17, Græci Codices Complutenses habent, *lucem a tenebris divisit adamante,* id est, tanta firmitate et separatione lucem dispescuit a tenebris, ac si inter utramque murum adamantinum fabricasset.

Quarta, lux est qualitas nobilissima, coelestis Qairu. ct divina; talis est et sapientia ac virtus : tenebræ vero sunt caligo horrida , et infernalis et diabolica; talia pariter sunt insipientia el malitia.

Quinta, lux dirigit omnes hominis gressus el Quiuu. actiones; tenebræ vero utrosque impediunt. Sic sapientia dirigit omnes hominis operationes, quas insipientia perturbat et pervertit.

Notat *secundo,* Pineda, per lucem accipi posse solem et diem; quia sol efficit lucem, el lux diem , per tenebras vero noctem et caliginem, quia eam causant. Sapientia ergo el virtus similis est soli et diei : insipientia vero et vilium simile est nocti. Sicut enim sol mundum el res omnes illustrat, sic sapientia hominis animum jubare suo ac radiis illuminat, iliique splendorem, dignitatem atque ornamentum mirabile addit. Rursum , sicut sol inferiora ista suo calore fovet atque vegetat, varietatem pulchritudinemque efficit : sic sapientia suum ad corpus splendorem transmittit. « Sapientia (quippe) hominis lucet in vultu ejus; » humanos sensus moderatur, modum oculis, ori, auribus adhibet, universisque actionibus temperationem el pulchritudinem : contra vero stultitia, cum semel animo in>ed;t, caligine el tenebris omnia involvit, horrore atque squalore omnia deturpat, mentem obcæcal, seu*

sus torpidos atque squalentes facit, toti corpori deformitatem inteinperieinque offundit.

Piares analogias solis et sapienti®, sive lucis ct virtutis, recensui *Genes,* i, 8 et 16; *Isaiæ* xlv; £c-*di.* xun, EpAes. v, 8, ad illa : « Eratis aliquando tenebra; nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate : fructus autem lucis est in omni bonitate, justitia et veritate; » *Jacobi* i, 17, I *Joannie* i, 5 et sequent.

Symbolice, lux symbolum est oculi et visus, tenebra vero oxoculationis et caecitatis : hinc sapientia, quæ lux est spiritualis, similis est oculo el visui; stultitia vero, exoculationi et cæcitati. Quod enim est lux oculo, hoc oculus est corpori, el intellectus animæ. Unde sequitur : « Sapientis oculi in capite ejus, stultus in tenebris ambulat. »

vm. u. 14. Sapientis oculi in capite ejus : stultus in tenebris (alii, *in tenebrositate}* ambulat: et didici QUOD UNIS UTRIUSQUE ESSET INTERITUS. — Campeil-sjs, sopiens *oculos habet in fronte, stultus velut cocus palpitat;* Vatablus, *circumspectus est sapiens, videt quid agendum sit,* cum stultus cæcussit el improvidus; Chìlihrus, *sapiens contemplatur in principio quod futurum est in fine : oransque infausta judicia Det ab hominibus a vertit et retardat; sed novi quod si non orarent sapiens, neque cx orbe infelix illud decretum depulerit, atm in mundum veniet vindicta, omnes eodem eventu censeri.* Pro *interitus* hebraico est mpO *mitre,* id est *occursus,* eventus; Syrus, *accidens unum accidit omnibus;* Arabicus, *occursus unus occurrit omnibus eis;* Thaumalurgus, *æqualis sors;* Scholiastes Gnecus, unus *finis;* S. Hieronymus, *communis interitus, eadem plaga, eadem mors, pares angustia;* S. Augustinus, unus *incursus* ; Campensis, *idem exitus;* Tigurina, *eadem fortuna.*

Explicat et confirmat quod dixit sapientiam esse lucem, stultitiam vero tenebras, ex eo quod sapientia sil quasi oculus in sapientis capite, omnia quæ circum illum sunt instar lucis illustrans; stultitia vero tenebras mentis cimmcrias stulto circumfundat.

Igitur bujus adagii sensus est, *q. d.* Sapiens oculo' lucidos habet in capite, ceu speculatores, oculos, inquam, tum corporeos frontis, tum potius spiritale* mentis, quibus ex alta quasi capitis arce ct specula omnia cominus circumspicit, et em nu> prospicit : quo fit ul omnia ipsi Incidaci clara sint, atque in Inoe perpetua ambulet, utque omnibus provideat, noxia caveat, utilia caperai; lux hæc est circumspectio, prudentia et provideo! a. Stultus vero perinde ac si oculos haberet in adcaneo, non iu capite; in talis, non in cerebro, d rana vel commoda non pravidet, nec providet; s^d velili in tenebris ambulans obvias volunt •te'* sectetur, id- oque m multa noxia, imo in exilium corporis et anunæ corruit, juxta illud Frov. cap. IV, 19 : « Via impiorum tenebrosa, nesr unlubi oiTuanl.» Ita S. Bisilius in Psa/. xxxui. Audi \> eoum, *orai.* 2 in illud : *Faciamus hominem* >n ud i *nostram :* a Genitus es, inquit, ut Deum videas et contempleris, non ut humi dejecta serpat vita tua, non ut pecudum voluptates consederis, sed ut vitam coelestem agas. Idcirco sapientis oculi sunt in capite ipsius. Cur autem non ad caput, sed in capite? nempe ut qmu excelsa ac sublimia sunt intueantur et spectent; qui autem ea non aspicit, sed terrena, is oculos humi defixos et sepultos habet. » Sapfontli

Hinc Chaldæus vertit, *sapiens contemplatur in principio id quod futurum est in fine.* Unde illud : « In occipitio oculus, » ut finem respicial. El Cajetanus : Vident, inquit, oculi sapientis caput, id cslprincipium operis, qui finis est, et consequenter media congrua. Finis enim est primum in intentione, quod hominem movet ad opus, velut medium ad finem, quem præconcepit assequendum. Quocirca poet® Janum, qui prudenti® est typus, pinxerunt bifrontem, eo quod vir prudens antecedentia icque ac sequentia tempora rerumque eventus procul aspiciat el pravideat, sibique provideat. Igitur sapiens oculos habet in capite, quasi in coelum defixos; stultus vero in pedibus, quasi in terram demorsos. Huc faciunt veterum adagia : « In virtute oculi el manus, d id est prudentia et operatio : « Oculas vike est sapientia : Sal vitæ amicitia : Antidotum vitæ patientia. »

Secundo, sapiens oculos habet in capite, quia excelsa, coelestia et divina contemplatur ct spectat, eoque omnem mentis sute cogitationem, omnem actionem, omne studium, omnem intentionem suam dirigit. Stultus vero oculos videtur habere in pedibus, quia non nisi terrena, vilia, exilia cogitat, amat, sectatur. Ita Olympiodorus : Caput, inquit, in corporo emicat el eminet ; hinc oculos habere in capite, est superna et æterna contemplari. Et Thaumalurgus : « Nam qui virtutem, ait, sectatur, simili? est homini clare sursum, ct undequaque cernenti, atque fulgidissimo jubare iter facienti. Contra qui vitiis erroribusque implicitus, comparandus est erranti in tenebris : cæcus enim est, el oculos illi tenebrosa opera sua effoderunt. » Et Auctor *Catenæ Græc.* ex Nysseno : « Quando, ait, speculatrix aniinæ vis rebus sensibilibus vacat, a natura siluquo suo avulsi luxantur oculi; etquamdiii perillos aspicit res infimas, in calcaneos migrant, iliaque rerum sublimium contemplationis fit expers. » Sin nutem vana qu/e deorsum despiciens sursum aspicint, oculos dicitur habere sursinn in capite. Pulcherrime vero S. Basilius, homil. 9 *llexurn.,* sub finem : « Ut herbas depascatur et attondeat ovis, tacta est; eoque caput acclinat ac deflectit in terram. ut spectet venirem, et quæ sub ventre sunt : quando m hunc scopum felicitatis illorum exitus conspirat pastu ut exsatient ventrem, ac voluptate. Homo non item. Nec enim oculos in venirem demittit. Ipsi etenim c iput est spectans in sublime, quo coelestem illam suam cognationem agnoscat el contempletur. Oculi nequaquam terra innuunt. Cave igilur quidquam designes, quod

generositati turo repugnet natur®. Terrena luce ne circumspicias, sed coelestia, ubi Christus est. Si consurrexistis enim, ait Paulus, cum Christo, quæ sursum sunt (puerile, ubi Christus est. Hac enim conditione el lege formatus es. Tui corporis effigies rudimentum quoddam est, quo docearis ad quem sis finem conditus; ut Deum contemplera factus es, non ut humi repat vita tua, non ut pecudum ritu voluptate pevfruaris; verum ut ad normam ct institutum cadesti» vitro tuam ipsius componas. Et hac gratia non inscite dixit sapiens Ecclesiastes : Sapientis oculi in capite ejus. Cujusnam oculi non sunt in capite? Atqui hic in capite, hoc est, ul ea contemplentur, quæ in sublimi sunt. Nam qui non ad bona quæ in sublimi sunt, sed quœ in Ierra, respectat, is utique defigit detrahitve oculos in terram. »

Alludit ad primam hominis et animalium creationem, in qua homo creatus est erecto corpore et capito, ut uculis coelum cl croleslia aspiciat et ambiat; crotora vero animalia creata sunt capite el oculis ad pedes, ct terrain depresso, quia nou nisi terrena pabula ct gramina cogitant, amant ct sectantur, juxta illud Nasonis in *Mekunorph.* lib. l :

> Pronaque cuoi spectent animalia extera terram,
> *Oi* homini sublime dedit, cœlomque tueri
> Jussit, el erectos ad bidera tollere vultus.

Hinc nonnulla animalia, prroserlim pisces, habent oculos in venire : unde illud apud Homerum : «Solea oculata; » nolantque stultos, « qui terrena sapiunt, quorum Deus venter est, » *Philipp,* m, 19 ; qui proinde rectæ Dagonistæ vocitentur.

Audi S. Ambrosium, lib. VI *Hexamer.* cap. ix : «Ac primum omnium cognoscamus, humani corporis fabricam instar esse mundi. Siquidem ut cadum eminet acri, terris maria, quæ velut quu?-dam nnmbrasunl mundi : ita etiam caput supra reliquos artus nostri corporis cernimus eminere præstanbssimumque esse omnium, tanquam inter elementa cadum, tanquam arcem inter reliqua urbis incenia. In arce autem hac rogalem quamdam habitare sapientiam, secundum prophelicum dictum, quia oculi sapientis in capite ejps: hanc essu croleris tutiorem, et ex illa ombus membris vigorum providenliamque proferii. Quid enim robur et validitas lacertorum profici.it, quid velocitas pedum, nisi capitis, velai principis sui, imperialis qurodam adminiculetur potestas? Ex hoc enim aut destituuntur universal aut omnia fulciuntur. Quid agat fortitudo, nisi oculo duce utatur in prrolium? Quid fuga, si desit obtutus? Career est totum corpus, tenebroso inhorrens situ, nisi oculorum illuminetur aspectu. Quod ergo sol et luna in croio, hoc sunt oculi in homine. Sol et luna duo mundi lumina. Oculi autem qua dam in carne sidera fulgent desuper . et inferiora claro illustrant lumine, nec patiuntur noctis quibusdam nos tenebris implicari; speculatores quidam nostri die ac nocte excubant. Nam cl ex sopore membris croteris citius excitantur, et vigilantes circumspectant omnia; viciniores enim sunt cerebro, unde omnis manat usus videndi. › Et nonnullis interjectis : « Caput itaque oculis explorat omnia, auribus occulta rimatur, cognoscit abscondita, audit quid aliis agatur in terris. » Vide eumdem, lib. De *Arra Noe.*

Oenlocum elo-F

Hac de causa m baptismo inungitur caput baptizad. Audi S. Ambrosium, tract. 2. *De Sacramentis,* et habetur De *Consecr.* disi. 4, *Can.* LXXXVHI : « Accepisti mysterium, hooest unguentum super caput. Quare super caput? quia sapientis sensus in capite ejus. »

Oculoi Ium*.

Tropologice Cajelanus : < Sapientis oculi, ait, TropoUsunt m capite n , id est, jugiter caput reflexe velui in speculo intuentur, eo quod sapiens primum noscat seipsum, omnesquo mentis su® cogitationes el intentiones exacte discutiat, itaque omnia in luce operetur. Huc facit vetus adagium : « Oculus in pectus » , *q. d.* Inspice teipsum.

> Sic ¿emam qui sis, quantus, qua iurte videbis,
> Et pede prudenter le metiere luo

Rursum, *q. d.* Sapiens ex oculis et capite dignoscitur, juxta illud cap. vin, l : « Sapientia hominis lucet in vultu ejus.» Et Proverò. xvn,24: «In facio prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terne. ›

Insuper oculi sapientis, id est principis (hic enim prro croleris pollere debet sapientia, qua subditos omnes sapienter regat), sunt in capite ejus : quia princeps, qualis erat Salomon, uti capile, id est dignitate el auctoritate, sic et oculis, id est vigilantia ct circumspectione, croleris eminere debet, ut ex alto regni sui throno omnes sibi subditos circumlustret, ab cisque omnia noxia arceat, el profutura procuret. Hinc Ægyptii Dei hieroglyphicum dabant a oculum m baculo, p oculo Dei providentiam, baculo potentiam denotantes. Unde illud: « Oculus in sceptro, » id esi, vigilantia sit in repe et principe. Ita S. Ambrosius in *Psalm.* i, pro *oculi* legens *sensus : «* Sensus, inquit, sapientis in capite ejus. Quod referri potest etiam ad Ecclesia; preeminentes. p Idem, *Exhort, ad Virgin.:** Oculi hominis in capite ejus, id est, inquit, sapienti® tu® sensus, p Oculi enim typus sunt sapienti® cl sensus.

AUegoa

Allegorico S. Hieronymus, Olympiodorus, Sa- Ionius, Hugo el alii per caput accipiunt Christum, in quem jugiter oculi montis nostro; intendant oportet, ut ab eo sapientiam discamus et hauriamus. a Qui in peifectum virum pervenerit, ait S. Hieronymus, el meruerit ut caput ipsius Christus sit, oculos suos semper habebit ad Christum, ct eos in sublime elevans nunquam de infericribus cogitabit. » El S. Gregorius, XVII *Moral,* cap. V : « Oculi sapientis, inquit, in capite ejus, quia videlicet sapiens quisque illum tola intention*

conciderat, cujus se membrum esse per fidem pensat, n Et lib. XX, iv : « Oculi, ait, sapientis in capite ejus sunt, dum redemptoris sui semper opera, quæ imitari debeat, contemplatur. » Et, ut idc ii ait, hom. 2 *in Ezech.:* a Cum omnis nostra intentio in eum se erigit, ne si vias lucis aspicere oculus mentis neglexerit, statim clausus in tenebris erroris cadat. » Hinc ait Psaltes, *Psal.* cxvin : « In mandatis luis exercebor, et considerabo vias tuas, 0

zri*05b " Anagogice, oculi spirituales eorum qui vacant vitæ contemplativ®, sunt in capite, id est in parle superiori anima, quæ mens el spiritus dicitur; exstaticorum vero sunt in ipso apice mentis, quo ad Deum evolant, in cumque se mergunt ut videantur deificari, unusqueeumeo spiritus fieri, quia per œnigma vident Deum, in coque futur® felicitatis gaudia prelibata. Ita Lyranus, quin et S. Hieronymus,in cap. li *Isaiæ* clin cap. ii *Daniel.*

Et DIDICI QUOD unus utriusque esset interitus.— Hebraice est mpo *micre,* id est occursus, accidens, casus, eventus, ut vertunt Septuaginta, Syrus, Chaldæus, Valablus, Pagninus, per quem S. Augustinus,lib. XX *De Civit,* cap. *m,* accipit *ea mala, qua bonis cl malis videmus esse communia.* Olympiodorus vero accipit tam bona quam mala, *q. d.* Indifferenter sapienti ct stulto, id est probo et improbo, obvenit morbus æque ac sanitas, opes æque ac inopia, honor æque ac contemptus, ac præsertim vita æque ac mors. Hinc Noster apte vertit, *interitus;* nullus enim eventus ita communis est omnibus, qui certo singulis obvenit, tam piis quam impiis, ac mors, juxta illud Horatii :

Pallida mors rquo pede pulsat pauperum tabernas,
Regumque turres.

Mors ergo est *micre,* id est communis omnium, nemine prorsus excepto, casus ct occasus. Rursus mors est *micre,* id est occursus ; occurrit enim non cogitantibus, et non exspectantibus, occupat incautos, intercurrit negotiis, deliciis el prosperitatibus hominum, ut cum in mediis versantur opibus, honoribus ct gloria, mors eis cx latere obviet, hæcque omnia in momento succidat, ipsosque ex itantes interimat.

Multi censent Salomonem hoc dicere non cx sua, sed cx aliorum, qui anim® immortalitatem negant, persona. « Ut repræsentet, ait Nyssenus, objectiones eorum qui ad hanc vit.un sunt pusilli ct abjecti animi, el qui cx virtute nihil credunt lucri accidere, quoniam in eumdem finem utrisque vita desinit. » Sic cl Tbaumaturgus, Olympiodorus, Hugo Victorious, Lyranus el alii. Verum ml est quod cogat hoc dicere ; imo sequentia ct antecedentia induant hic Salomonem cx sc suaque mente loqui.

Sensus ergo est, 7. d. Suggessit milii mens vestigare quid intersit inter sapientiam et insipientiam, ac deprehendi sapientiam quoad animam quidem lautum superare stultitiam, quantum lux superat tenebras; in eo tamen pares reperi, quod quoad corpus utrisque, scilicet sapientibus et insipientibus, eadem sors ct mors obveniat, atque ex eo tam sapienti®, quam stallili® suam quoquo inesse vanitatem, id est fugacitalcm et interitum, quo evanescat, comperi. Omnia enim hæc eo spectant, ut ostendat omnibus in rebus, qu® sub solo in terra sunt, se invenisse vanitatem, et inde concludat veritatem ambienti, mentem figendam esse in Deo cl cœlo, in quo nulla est vanitas, sed vera stabilitas et stabilis ælernitas.

15. Et DIXI IN CORDE MEO : SI UNUS ET STULTI ET *Vers.* IX MEUS OCCASUS ERIT, QUID MIHI PRODEST QUOD MAJOREM sapientia dedi operam? — « Quid mihi prodest, » scilicet ad hanc vitam prorogandam in terra, cum sapientia mihi vitam hanc conservare, eamque a morte preservare nequeat; sed sapiens, æque ac stultus, id est probus ®quc ac improbus, legem mortis omnibus communem el fatalem subire debeat : nam in altera mullum proderit sapientiæ, id est virtutis studium, ulpote qu® sapienti œternam felicitatem et gloriam conciliabit; cum stultitia, id est impietas , cl scelera impio parient gehennam et mortem œternam. Abstrahit ergo hic Salomon a futuro piorum et impiorum post hanc vitam statu, et tantum presenten) hujus vil® spectat, uti solent facere philosophi ct physici, quia loquitur rudi sæculo et rudibus Judæis. Unde signanter addit vers. seq. « sub sole, » 7. *d.* Omnia sui) sole sunt vana. Si ergo quœris veritatem veramque felicitatem, qu®rc eam supra solem, apud Deum in cœlo empyreo. Toto enim hoc libro ostendit omnia terrena esse vana, id est morte finiri et evanescere : coelestia vero esse vera, id est durare, firmari,(eternare (1).

Alii censent Salomonem hæc dicere ex mente stultorum, id est impiorum, qui prescnlibus inhiant, futura non curant, nec crcduni aut sperant : quibus favent Septuaginta qui pro nnv *iother,* id est majorem, vertunt, *abundanter* ct *in abundantia.* Unde sic ex eis legit S. Hieronymus : a Utquid sapiens factus sum ego? Tunc abundanter loculus sum ego m corde meo, quoniam insipiens loquitur ex abundantia (id est ex superfluente in ipso stultitia, ait Olympiodorus. Nam « garrulitatis fluenta tanquam ex fonte erumpunt stultitia?,» ail S. Gregorius), quoniam hoc quoque vanitas. » Et Syrus, Septuaginta more suo assectans, /oculus *sum,* ait, *in corde meo, quod hoc etiam vanitas sit, quia stultus multo magis loquitur;* Arabicus, *quando locutus sum in corde meo praestantiam ejus, quoniam stultus ex præstantia cordis sui loquitur.*

0) *Quare dixi ego in corde meo : Quatis sors stulti est,* talismani *mihi eveniet, et* si res ita se habet, *cur nunc sapiens factus sum ego magis* quam ahi? ,<z jungendum cum *(ammali* (germ, *warum denn,* gall, *pourquoi alors). lother, reliquus,* hinc substant, *qua stus, emolumentum* (vi, 8, 11 ; vu, It), hic adverb, *amplius, magis,* ut saepius in hoc libro.

Verum to *sturnis* non est in Hebræo. Quocirca nostra Vulgata versio, ejusque interpretatio paulo ante recensita, verior ct germanior est.

Denique Chaldæus Iliosin ad hypothesin deducens , per stultum accipit Saul, per sapientiam vero ipsum Salomonem; unde vertit, *et dixi in corde ineo : Sicut evenit Santi regi, qui declinavit in stultitia sua, ct non custodivit mandatum, quod ei præceptum fuit super A matee, ct ablatum fuit ab eo regnum; mihi quoque veniet : et ad quid sapientior fui ego illo? Et locutus sum in corde meo, quod etiam hoc est vanitas, et nihil est nisi per sententiam verbi Domini.*

LOCUTUSQUB CUM MENTE MEA, ANIMADVERTI QUOD noe quoque esset vanitas, — *q. d.* Atque ita mecuin in corde meo ratiocinant ct disputans, definivi quod etiam hoc esset vanitas, nempe in sapientia propter scipsam velle quiescere, ct nolle ad finem ulteriorem, puta ad vitam œternam tendere, ad quem perducere debet sapientia. Hæc enim est lux et dux ad vitam jugem et beatam. Ita Titelmanus et alii.

Aliter Septuaginta qui hæc ad stultum referunt. Unde eos secuti S. Hieronymus, Thaumaturgus, Olympiodorus, Albinus et alii, censent hic esse correctionem ; Salomonem enim corrigere stultorum sententiam vers, præced. recensitam, *q. d.* Stulti, ex eo quod idem interitus, eademque mors obtingat sapienti quæ stulto, inferunt : ergo nil prodest studere sapientiæ et virtuti. At ego hoc corum judicium vanitatem, id est vanum et stultum esse pronuntio.

16. Non enit rrim memoria sapientis similiter ut STULTI IN PERPETUUM, ET FUTURA TEMPORA OBLIVIONE CUNCTA PARITER OPERIENT : MORITUR DOCTUS SIMILITER ut indoctus. — S. Hieronymus, Thaumaturgus, Olympiodorus, Albinus el Hugo Victorinos secuti Septuaginta, putant hic notari discrimen sapientis et stulli , sive pii et impii, quod sapientis memoria duret in perpetuum ; stulti vero non sit illi similis, sed dissimilis, eo quod cum hac vita evanescat. Itaque negationem *non* referunt ad to *similiter, q. d.* « Non erit similiter, » id est similis memoria sapientis el stulti in perpetuum, id est in futuro æternitatis sœculo, quod omnia præsentia tempora oblivione operiet el sepeliet : quarc non moritur doctus similiter ut indoctus; negationem enim *non* per hebraismum cx initio versus hic repetendam censent, *q. d.* In futuro sœculo dissimilis erit memoria sapientis ct stulti, id est probi ct improbi; quia tunc fiorebit memoria sapientis, stulti vero oblivioni œlernæ tradetur. Unde Chaldæus vertit, *non est memoria in sœculo venturo prudentibus aim stultis; ct simul atque homo e vivis decedit, et ea quæ temporibus suis acciderunt, et quæ post eum evenient, omnino oblivione conteruntur. Quare igitur existimabunt homines eumdem justorum et sceleratorum eventum esse?* Sic pariter ultima hæc verba per interrogationem etfeiuul S. Hieronymus in *Comment.*, Olympiodorus, Arabicus, Vatablns et abi, cum cx adverso Vulgata Latina ea assertive legat, dicalque : « Moritur doctus similiter ut indoctus;» quæ lectio Hebreo conformior, ideoque verior csl (1).

Vulgata ergo sensus planus est, *q. d.* Esto sapientia natura sua prostet stultitie, hoc est virtus vitio, quantum lux prostat tenebris, tamen in hoc pares sunt, quod utramque succidat mors : adeo enim sapientia vitam conservare mquit, ut nec memoriam possit. Tempus enim omni homini sicut vitam, sic ct memoriam tollit, eumque oblivione sepelit. Quare moritur sapiens æque ac insipiens, ac post mortem memoria utriusque illico oblivioni tradilur et evanescit. Utrique ergo sua hæc inesl deploranda vanitas, imo subinde stulti, id est improbi longiorem habent memoriam, majoremque famam, quam sapientes, id est probi, uti habuit Pharao, Nabuchodonosor, Alexander cæteriquc gentilium tyranni : ex quo viri cordati recte colligunt post hanc vitam superesse judicium, vitamque alteram in qua a justo judice Deo probis præmia pro meritis, improbis supplicia reddentur. Hoc enim exigit Dei providentia et justitia. Licet ergo ea sit dignitas Dei, tantaque ejus in nos merita, ul etiamsi nulla probis præmia, nec improbis supplicia decrevisset, a quovis tamen omni amore, obedientia ei cultu colendus foret ; virtutis etiam tanta sit honestas et decor, ut per se expetenda ct amplenda sit, nulla quoque proposita pœna vel praemio , imo etiamsi nulla superesset homini altera vita, sed anima cum corpore interiret : qua ratione S. Bonaventura diabolo suggerenti ipsum esse reprobum, ac proinde suadenti ut captaret hujus vitæ voluptates, cum a futuris a Deo foret exclusus, respondit : « Si non datur frui Deo et virtute post hanc vitam, fruamur eo in prosenli ; » tam cniin vera cl solida ejus sunt gaudia, ut omnes mundi cl carnis delicia cum eis non sint conferenda ; pax enim, serenitas et lælilia bonæ conscientia, quam paril virtus, superat omnes mundi voluptates : his tamen non obstantibus, magna sapientiæ el virtuti hæc annexa est vanitas el miseria, quod morte succidatur et finiatur. Unde nisi speraret aliam vitam beatam et œternam, valde foret orumnosa, paucique ejus labores et dolores, nipote premio carentes, capesserent. Quocirca ait Apostolus I *Cor.* xv, 19 : « Si in hac vita tantum sperantes in Christo sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus, » quia sine spe et fructu studemus mortificationi carnis, ejusque voluptates abdicamus, quibus caleri indulgent.

Nota hæc omnia accipienda esse de vita et memoria proseliti apud homines, quam pari fiue in

(!) Hebr. CSt, *nam non est memoria sapienti cum stulto in œternum. quia diebus centuria jamdudum omnia oblivioni tradita erunt; et.* i<! est *quomodo moritur sapiens cum stulto,* æque ac stultus!

morte terminant sapiens et stultus, probus et improbus, non vero de futura apud Deum. In illa enim erunt impares et dissimillimi probus et improbus. Nam «pretiosa» apud Dominum «morssanctorum ejus, » *Psalm,* cxv. Ex adverso « mors peccatorum pessima, » *Psalm.* XXXIII ; similiter : «In memoria æterna erit justus, » *Psalm,* exi. Rursum : « Justi autem in perpetuum vivent, et apud Dominum est merces eorum, et cogitatio eorum apud Allissimum, » *Sapùnt.* cap.v. Ex adverso de impiis dicitur *Psalm,* lxxxvii, 6 : • Quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt. » El *Psalm,* xlviii : « Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos. » Infernus etiam vocatur Mi, id est oblivio, et terra oblivionis, *Psalm.* lxxxvii, 13; eo quod damnati, qui in eo degunt, rejecti, despecti ct velut oblivioni æternæ traditi sunt, lime poete fabulantur Lethen e<sc fluvium apud inferos, cujus latices si quis gustaverit, omnium rerum obliviscitur; de quo Lucanus, lib. IX :

> QoaiD juxta Lethes Licitus pedabitur amnis,
> Iofernis (ut fama) trahens oblivia venis.

Similia habet Virgilius, VI *Æneid.,* et Ovidius, libro I *Tristium,* Elegia vir. Quin et Varro ac Festus lethum, id est mortem, derivant a Greco AuH, id est oblivio, quam affert mors; licet Priscianus derivet a prisco verbo *leo,* id est deleo, quoniam mors omnia delet. Ilinoct antiqua apud S. Hieronymum versio hoc loco sic habet : « Eo quod ecco diebus qui supervenient universa oblivio operiret;» quod Olympiodorus sic explicat, *q. d.* Iu venturo reculo quœcumque in hac vita nobis occurrerint, sive infirmitas, sive sanitas, sive divitire, sive paupertas, in oblivionem ibunt.

V«fK 17. 17. Et IDCIRCO TMDÜIT 1E VITÆ MEÆ, VIDENTEM mala (misera, rerumnosa, caduca, quæ in morte finem accipiant) universa esse sub sole, et cuncta VANITATEM ET AFFLICTIONEM SPIRITUS. — Ilebræa, *ct odivi vitam, quod malum esset super me opus, quod factum est sub sole, quin omnia vanitas, et* DlJTi *rent, id est malitia,* sive *afflictio spiritus,* ut vertit Arabicus; Septuaginta vertunt, id est *electio,* vel presumptio *spiritus;* Chaldœus, *contritio spiritus,* vel, ut Costos vertit, *aegritudo animi* ; Syrus, *perturbatio spiritus;* Pagninus, *cogitatio spiritus;* S. Hieronymus, pastio *venti;* Cajetanus, *fractio spiritus;* Campensis, *cruciatus animi;* alii, *irritamentum* vel *defatigatio spiritus;* alii, *molestia animi.* Vide dicta vers. 15, ct cap. i, 14.

Hoc tædium vitæ sentiunt sapientes quoque ct sancti, tum ob vitæ labores, molestias et dolores, tum ob ejus brevitatem et finem, quod scilicet omnia ejus bona finiantur in morte, tum ob ejus cupiditates, tentationes ct pericula peccati ac damnationis, quæ crebro suggerit, ebano perfectis ob desiderium fruendi Deo, quem tantopere diligunt, eumque intensissime semper amandi et laudando Unda Lqq todlutn sentiebat S. Paulus dicens : « Infelix ego homo : Quis mc liberabit de corpore mortis hujus? » *Homan,* vii. Et : « Coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolvi et esse cum Christo,» *Philip,* n, 23. Vide ibi dicta. Idem hujus vitæ taedium et migrationis ad meliorem desiderium habuit S. Job, cap. x, l ; Jonas, cap. iv, 8; Rebecca, *Genes,* cap. xxvn, 40; Elias, IH *Beg.* XIX, 4; David, *Psal.* cxli, 8; Jeremías, xx, 14;S. Augustinus, obsessa a Wandalis sua Hippone; quin et Christus imminente passione, *Marcì* xiv, 33. Vide S. Cyprianum, *De Mortalitate,* et S. Ambrosium, lib. *De Bono mortis.*

Porro alii aliam hujus lœdii Sapientis causam afferunt, scilicet quod videat stultorum stultitiam, id est impietatem et scelera, ob quæ dolet ct ingemiscit. Unde Chaldœus vertit, *odi certe improbam vitam degentes. Neque enim nisi gravate ferre possum nefaria illa facinora, quorum homines hoc in orbe sunt perquam studiosi.* Et Symmachus, *malum mihi visum est opus, quod fiet sub sole. Malum enim opus* (inquit Olympiodorus) *laboriosam vitam peccatorum hominum intelligit.* Ny<senus et Thaumaturgus referunt ad ipsos exact® vitæ labores et studia vanitatis : a Vitam (inquit) omnem meam exsecrari coepi, quam in rebus vanis traduxeram,atque consumpseram terrenis laboribus intabescens : etenim omnia mihi magna cum molestia elaborata sunt. »

18. Rursus detestatus sum omnem industriam Ven. ia. MEAM, QUA SUB SOLE STUDIOSISSIME LABORAVI, HABITURUS II.EREDEM POST MR.

19. Quem IGNORO, UTRUM SAPIENS, AN STULTUS FU- Veri. <9, TURUS SIT : ET DOMINABITUR I.N LABORIBUS MEIS, QUIBUS DESUDAVI KT SOLLICITUS FUI. Et EST QUIDQUAM tam vanum? — Ilebræa, *odivi etiam ego omnem laborem meum, quem laboravi sub sole, co quod dimittam illum homini, qui venturus est post me. Et quis scit utrum sapiens sit an stultus, qui dominaturus est in omni labore meo, quo laboravi, ct in quo sapui sub sole?* id est, quem sapienter obivi sub sole, quo sapienter opes paravi. Interpres Nysseni, *quem mea industria excogitavi;* alias per antiphrasin vertit, *quo desipui,* vel *quo deceptus sum;* Chaldœus, *ct obstupui in corde meo, et dixi : Hoc etiam vanitas.* Ita et Septuaginta, nisi quod pro *qui duminaturus est,* vertant dubitanter, *utrum dominaturus sit.* Sic et Arabicus. Alius vertit, *an in libidinibus versaturus sit,* sive an pro libito et libidine dominaturus sit, usurusque ct abusurus opibus meis. Septuaginta vertunt » id est, *auctoritatem et principatum exercebit ;* Interpres Nyssehi, *imperabit;* Complutenses, *licentiosus erit;* alii, *potestatem habebit ;* Campensis, *accipiet omnia mea.* Hebraice est verbum uVc? *scalai,* id est, ad libitum pleno jure dominari. Unde *multan,* sive *soldanus,* est rex vel imperator absolutus, qualis est Turea. « Odivi, » id est læduit me, uti vertit Noster vers. 17, nauseavi, abhorrui, detestatus sum.

Transit ad vanitatem studii ditandi trlios et hœ«

rrdesj quod magnam hominum partem detinet et occupat : transit autem accommode et opportune. Cum enim initio capitis recensuisset vanitates opum, hortorum, deliciarum, etc., ab iis transit ad sapientiam, in qua liret cn-teris perori mtiore hancvauitatcm so reperissoasserit, quod rapiens roqno moriatur ac stultus; nunc, ne quis occurrat et dicat : Etsi sapiens moriatur, relinquit tamen post se filios et haeredes, in quibus supersit ejus nomen ct fama, adeoque in quibus quasi in viva sui imagino superstes silet vivat; respondet magnam ct multiplicem in quærendo dilandoquo hrorede esso vanitatem.

i* k 'dt tindi at vaniui. r.ima.

Prima est, quod hac in re ingens sit uti cupido homini innata, sic et sollicitudo ac assiduus labor et dolor, adeoque lota vita insumatur in coaccrvan(]js opibus, quibus coacervans non fruilur; imo paulo post in morte cas deserere cogitur, ac inops reverti in terram, e qua inops processit, juxta illud : « Nudus in hunc mundum veni, nudus revertar ad sepulcrum. « Et illud Apostoli : a Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus, » I *Timoth.* vi, 7. Unde Saladinus, qui magnis laboribus cl prroliis conquisiera! regnum Syrte et /Egypti, morions jussit linteum, cui cadaver suum involvendum erat, in hasta erectum per castra circumferri, ac præconem per vias et compila proclamare : « Saladinus, Astro imperator, moriens nihil aliud es tantis opibus secum auferet. » Ita Blondas, *decad.* 6, lib. VI. Talis ergo defraudat suum genium, ut alterius fauces hiantes impleat. Vere Seneca, epfet. 14. : a De incremento, inquit, cogitat; oblitus est usus : fit ex domino procurator. » Quocirca Plutarchus in .Vora/. eos comparat canalibus, qui aquam non sibi sed aliis servant : « Ut ìli quoque aliis, inquit, ii aliis servent Instar figlinorum canalium, qui nihil in se relinent aquro, sed unusquisque proximo a se eam tradii, donec extrinsecus sycophanta aliquis aut tyrannus, fracto tubulo, alio derivet avortntque divitias. »

« da.

Secunda, quod ea relicturus sit alteri, et nesciat cui, an lilio, an extero. Srpo enim desunt filii, aut si sint, bonis paternis privantur, juxta illud : « Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea, » Psu/m. xxxvm, 7. Et : a Stulte, hac nocte animam luam repetunt a te : qua» autem parasti cujus erunt? » *lauro* xn, 20. Sic lloboam opes sibi a p «tre Salomone relictus, ac regnum decem tribuum amisit, lll Beg. xn, 20. Insuper Sesao rex JEgypti, anno quinto post mortem Salomonis, diripuit ejus thesauros. Unde S. Antonius apud S. Alhmasmm, citins lume locum (licet paulo aliter translatum), sic suos adhortatur ad veritatis virlutisquc studium : « Ad summum illud perspicere debemus, quod etsi nostras velimus retentare divitias, cum lego mortis ab ipsis divellamur invili, ut in libro Ecclesiaste scriptum est : Quia nescit homo quid sil post eum in labore suo. Cur ergo non facimus de necessitate virtutem? cur non ad lucranda regna coelestia ultro relinquimus, quod lucis istius fine perdendum est? Nihil eorum curro sit Christianis, qu® secum auferre nnn possunt; illud potius debemus expetere, quod nos ducat ad codam, sapientiam scilicet, castitatem, justitiam, virtutem, sensum pervigilem, pauperum curam, fidem in Christo robustam, animum ir® victorem, hospitalitatem. Itec sectantes mansionem nobis in terra quietorum, secundum Evangelium prroparabimus. »

Tertia, quod nesciat an hrores, esto sit filius, Twtu cui opes tanta cura (ac subinde per fas ct nefas, cum ceilo animro suro darnnationisqne periculo) coacervat, sil futurus sapiens an stultus, grains an ingratus, custos an prodigus : srope enim filii, laute et luxuriose vivendo, illico dilapidant opes a parentibus tot annis, tantis laboribus partas. Idem faciunt nepotes, qui bona sibi a patruis, eo quod filiis careant, relicta atque magna sollicitudine coacervata, aleis, symposiis, nugis et pompis prodigunt, aut in meretrices effundunt. Quare quid vanius est? Videtur Salomon praesagiisse stultitiam Roboam filii sui, imo ejus initia certaqne indicia in ipso notasse : jam enim grandis natu, adeoque quadragenarius successit patri in regno. Unde Chaldrons vertit, *et odi labores qui me in hac vita sub sole versarunt ; quod enim* re*linquetur* Rohoam /itio *meo, qui mihi* in *regnum succedet, insurgens Jeroboam servus ejus decem tribus de manu illius auferet, et cum eo in societatem regni veniet.* Hinc Ecclcsi isticus x l v ii, 27, de Salomone ait : o Et derelinquit post se de semine suo gentibus stultitiam, et imminutum a prudentia Roboam, qui avertit gentem consilio suo. » Sic sropc filios a parentum sapientia et virtute degeneraro experimur, adeoque commune fere est ut sapientoni lilii minus croteris sapiant, imo desipiant. Unde illud : « Heroum filii nox e. » Cujus rei causas physicas et ethicas recensui *Eccli.* xxx, 13.

Quarta, quod hærcs srope ignotus, ingratus, stultus et prodigus « dominabitur in laboribus, quibus desudavi, » ut scilicet ego fuerim opum mearum servus, ille sit dominus; ego in laboribus ut eas congererem desudaverim, ille iis voluptuarie dominetur et triumphet. Quocirca sapienter Olympiodorus : « Melius est, inquit, per si ipsos, dum sumus in hac vita, dispensare divitias nostras in pauperum et egenorum necessitates, ut thesaurum indeficientem in cœlis nob* comparemus, quam alios in eorum hroreditatem transmittere, qualescumque demum cos fore contingat. » Et S. Chrysostomus, homil.9 /M *Parnit. :* « Cupis,ait, ha reditatem bonam filiis relinquere? eleemosynam relinque. » El S. Cyprianus, tract. D® *Oper. et eleemosyna,* longiuscule ante finem, loquens de vidua qu® filiis postpositis, farinam, quam habebat, in pane dedit Eli®, lll *Reg.* xvii, ideoque ab eodem farina» et olei multiplicatio*

nem accipere meruit : «Nec filiis, ait, abstulit mater, quod Eli© dedit; sed magis contulit tiliis, quod benigne et pie fecit, n Ol/flcit deinde sibi : « Sed enim inulti sunt in domo liberi, ct retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter bonis operibus insistas; » ae respondet : « Atqui in hoc ipso operari amplius debes, quo multorum pignorum pater es. Plures sunt, pro quibus Dominum depreceris; mullorum delicta redimenda sunt, mullorum purgûndœ conscienti©, multorum animæ liberanti©. » Et post nonnulla : « Si ergo vere filios tuos diligis, si eis exhibes plenam et paternam dulcedinem charitalis, operari magis debes, ul filios tuos Deo justa operatione commendes. Nec cum liberis tuis cogites patrem, qui et temporarius et infirmus est; sed illum pares, qui œternus ct firmus filiorum spiritualium pater est. Illi assigna facúltales luas, quas hærcdibus servas; ille sit liberis tuis tutor, ille curator, ille contra omnes injurias sæculares divina majestate protector. Patrimonium Deo creditum nec respublica eripit, ncc fiscus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit. In luto hæreditas ponitur, quæ Deo custode servatur, ¡loe est charis pignoribus in posterum providere, hoc est futuris bæredibus, paterna pietate consulere, secundum fidem Scripturæ sancì© dicentis : Junior fui et senui, et non vidi justum derelictum, neque semen ejus egens pane. Tota die miseretur et fœnerat, el semen ejus in benedictione est. » Et iterum : « Qui conversatur sine vituperatione in justitia, beatos post se filios relinquit, » *Proverb,* xx.

Mystice, S. Hieronymus ct ex eo Albinus (licet ipsi hunc sensum ut litteralem afferant) hæc exponunt de labore spiritali, quo diebus ac noctibus vir sapiens in Scripturis laborat ul componat libros, ul memoriam sui posteris relinquat, ct nihilominus in manus stultorum veniant, qui frequenter secundum perversitatem cordis sui semina indo bæreseos capiant, et alienos labores caliimnicntur. Probat S. Hieronymus hunc esse magis convenientem sensum, etiam secundum litteram, quia subditur : « Et dominabitur in omni labore meo in quo laboravi, et in quo sapiens factus sum sub sole : Quæ enim, inquit, sapientia est, terrenas divitias congregare? » Sed hæc ratio non urget : sapientia enim apud Hebræos late sumitur pro quavis prudentia, solcrtia, industria, uti superius ostendi.

Vw 20. Unde cessavi, renuntiamtque coa meum ultra laborare sld sole.— tf Renuntiavit,» hoc est, nuntium remisit interiori labori, valedixit labori, noluit amplius laborare. Sic dicimur renuntiaro officio, vilæ, amicis, cum illa abdicamus. Unde Quintilianus, lib. X, cap. 7 : « Mea sententia, inqu-t, civilibus officiis renuntiabit, d id est valedicet; ct renuntiare deposito apud Ulpianum, est rerum depositarum curam el custodiam deponere. Hebraice esi, *et conversus sum ego ut abdicarema corde meo omnem laborem, quo laboravi sub sole;* Symmachus, *circumegi me;* Syrus, *et conversus sum ut lenirem essentiam cordis mei de omni labore, quo laboravi sub sole ;* Arabicus, *reversus sum ad contemnendam in corde meo universitatem laboris mei;* Scholiaslcs, *ut recusarem laborem;* alii, *ut cohiberem cor meum a labore;* Chaldæus, *ut facerem desperare cor meum super omnem laborem quem laboravi ad requirendum.* Hebræum enim *iaas* in *pici* significat abdicare animum ab ea re, quam perficere satagebat, ac connotai diffidentiam ct desperationem. Unde tM) *noas* in *niphal* passive significat obrui malo, ut quis desperet, et a emptis desistat, quasi malum sit extremum ct immedicabile, *q. d.* Actum est, conclamatum, desperatum, deploratum est.

21. Nam cum alius laboret in sapientia et doc- Ven *<
TRINA ET SOLLICITUDINE, HOMINI OTIOSO QUÆSITA DIMITTIT : ET HOC ERGO VANITAS ET MAGNUM MALUM. — Nonnulli hæc per parenthesin interjiciunt, hoc modo : *Nam aim alius laboret in sapientia et doctrina et sollicitudine* (Hebraice, *in rectitudine), homini otioso quassita dimittit. Et hoc ergo vanitas,* quasi dicat : Vanitas est coacervare opes hæredi. Nam illas magno labore et cura quæsitas olioso dimittit; cum alius, qui sapit, sibi vacet, sibique coacervet sapientiam, doctrinam el rectitudinem, sive justitiam. Favent Septuaginta qui vertunt, *quid est homo, quia labor ejus est in sapientia ct in scientia ct in virtute; et homini, qui non laboravit in eo, dabit partem suam;* Campensis, *quidquid sic illi partum est.* Ita Olympiodorus qui Septuaginta ita exponit, *q. d. Contempsi laborare circa res vanas, rationibus colligens, quod est alter labor dignus laude, (pii stabiles congregat virtutum divitias. Est autem hujusmodi labor, quem laborat homo, ul acquirat sapientiam, scientiam ct fortitudinem. Hunc igitur laborem ego potiorem ducens, conversus sum, ut renuntiarem cordi meo in omni labore, quem laboravi sub sole, hoc est circa res vanas;* sic ct Thaumalurgus : *Cætcrum,* inquit, *ubi cos* (vanos, qui opes coacervent hceredi incerto) *abjecerimus, tunc perspicuum erit vera hominis bona esse sapientias thesauros, ct fortitudinis peculium; quod si quis, harum cura neglecta, alterius cujuspiam rei cupiditate incitatur, hic ct mala bonis anteponit, et vitium pro benegnitate ct virtute consectatur.* Sic et Nyssenus (1).

Vcruin Latini cl Græci codices omnes, æque ac Hebræi, nullam hic ponunt parenthesin. Quare pergit Salomon multis amplificare vanitatem eorum, qui omne studium collocant in corrogandis opibus hæredi, quem nesciunt qualis futurus sit, sapiens an stultus, probus an improbus : rò *nam* significat hic dari causam ejus quod præcessit, cur Salomon cessarit laborare, nuntiumque remi-

ti) *Sam est homo* (melius gall, *faut-il qu*il y ait), *cujus tabor* factus est *cum sapientia et scientia ct rectitudine* (id est *perite;* alii, *feliciter), et* tamen *homini qui non laboravit in eo. dabit eum,* laborern suum , seu hæredi Litem, *pariem suam,* scilicet hicrcdis, qui pleno jure pro lubilu iis opibus uti potest.

scrit labori, quo ditandus erat hærcs : quia scilicet hic labor cum sil negotiosus, otioso et inerti hæredi quæsila relinquit ; quare laborans nil habet pretor laborem ct molestiam; otiosus vero hærcs habet omnem laboris fructum, rerumque copiam : quod « vanitaseli cl malum magnum : » malum, id est misera indignitas, afflictio magna.

Porro quod ait : a Cum alius laboret in sapientia ct doctrina el sollicitudine, » per hæc tria accipe 1res egregias animæ dotes, quibus parantur opes, non solum spiritales, sed etiam corporales. *Sapientia* enim notat rerum coelestium ct divinarum studium, Deique religionem, et cultum qui a Deo meretur cl impetrat omnia corpori necessaria, juxta illud Christi promissum : K Qnærite primum regnum Dei, cl hæc omnia adjicientur vobis, n *Matth.* vi. Per *doctrinam* accipe prudentiam humanam, quæ prudenter dirigit negotia et actiones omnes, quo fit ul feliciter succedant pariantque copiosos fructuum opumque proventus. Per *sollicitudinem* accipe sedulitatem, diligentiam, industriam, quæ mire valet ad opes augendas. Pro *sollicitudinem* hebraico est piOT *kisron,* id est rectitudinem, congruentiam in rebus convenienter agendis, industriam. Septuaginta vertunt ¿v&píav, id est *virtutem, quæ vin fortis est, fortitudinem;* Arabicus vertit, *robur;* Scholiastes , *vigorem ;* Syrus, *prosperitatem;* Interpres Nysseni, *excelsi animi virtutem;* Thaumaturgus, *fortitudinis peculium,* vel *adeptionem;* Chaldæus, *justitiam;* Campensis, *frugalitatem.* Hisce omnibus enim parantur, vel parle augentur opes. Hæc omnia augent rei vanitatem. *Primo* enim vanum el malum, id est miserum est opes, quas tanta sapientia, prudentia, virtute parasti, relinquere homini otioso et inerti, qui nihil in cis laboravit, ut habent Hebrea.

Vanito ditaro were dea. Piimo.

Secando.

Secundo, vanum cl miserum est, ait S. Hieronymus, « quod sudor mortui delici® sunt viventis, n praesertim cum hærcs vivens opibus, virtute defuncti partis, abutitur ad luxum ct vilia, uti fecit filius prodigus, Lue® xv, 13, ac faciunt nepotes, id est prodigi ; quia enim nepotes sæpe patruorum vel avorum patrimonia prodigunt per gulam el luxuriam ; hinc *prodigi* vocantur nepotes. Similiter mystice, posteri sæpe magistrorum suorum scripta vel opera contemnunt, imo vituperant, carpunt, perdunt. Causam dat Hugo Victorians : « Quia subsequentiUin ncgligenlia hoc paratum in usu assumere respuit, quod priorum sagax diligentia non sine grandi laboro el cura acquisivi!. » Predare S. Chrysostomus apud Antonium in *Melissa,* part. I, cap. xxxv : a Inexplcbililas, ait, admodum violenta est, et avaritia præpolens; rapaces vitam hominum perturbant, el hujus quidem rapirne sunt, delici® autem aliorum; in ipsum cadit exsecratio, fruitio in alios; adversus ipsum eduntur suspiria, abundantia contingit aliis; adversus ipsum funduntur lacrymæ, ab aliis usurpantur pecunia; ipse apud inferos punitur, et alii sæpenumero in ipsius diviliis voluptuantes cantillant. •

G pomx.

Sapienter Demochares : < Non dives, inquit, sed divitiis utens beatus est; * et Democritus : « Mulli divilum sunt procuratores, non domini divitiarum. » Ha Maximas, *term.* 12.

Tertio, quod avari opes suas sæpe non filiis, sed exteris hæredibns, imo hostibus relinquant. Unde Chaldæus vertit, *hominem enim invenias, cujus summum in sopientia cognitioneque rerum ef justitia est studium : is absque liberis ex hac vita migrans , cui non vigilaverit, sua tanquam illius partem derelinquet. Numquid et hoc vanitas et insigne malum?* Nam, ul recte ait Salvianus, initio lib. IV Dc *Gubernat. Dei :* « Quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto? * 1

Praeclare S. Ambrosius, lib. *De Naboth,* cap. iv, hanc vanitatem avarorum exaggerans : « A vobis igitur, inquit, prius pœnam exigitis, quam pauperibus erogetis. Vos igitur vestro affectu luitis miser® paupertatis ærumnas, et pauperes quidem non habent quo utantur; vos autem nec ipsi utimini, nec alios uti sinitis; eruitis aurum dc metalli venis, sed rursum absconditis. Quantorum vitas in illo infoditis auro ? Cur illa servantur, cum legeritis dc avaro divite : Thesauros condit, ct ignorat cui congregat cos? Hærcs otiosus exspectat, heres fastidiosus increpat quod sero moriamini. Odit incrementa hæredilati> suæ, ad damna fislioat. Quid igitur miserius, quando nec apud illum cui laboratis, gratias derelinquitis? Propter illum tolis incestam diebus toleratis famem, quotidiana mens® vestra damna metuentes; propter illum diurna aggeratis jejunia. »

Quarto, quod avari pauperes, et in eis Christum debita ex charilate alimonia defraudent, pathetice Salvianus, lib. IV *ad Eccles. Cathol.:* « Omnis, inquit, egestuosus pro se tantum et in se eget : solus tantummodo Christus est, qui in omnium pauperum universilate mendicet Et cum Anihbeliæc ita sint, quid ais, o homo qui Christianum te esse dicis, cum Christum egere videas, ut facuítales tuas in quibuscumque non indigentibus derelinquis? Christus pauper est, el tu opes divilum cumulos. Christus esurit, cl tu delicias affluentibus paras. Christus etiam aquam sibi deesso queritur, ct a te apotheca ebriosorum vino replentur. Christus rerum omnium egestate conficitur, et a te luxuriosis copiæ congregantur. Christus libi el pro muneribus a te datis premia sempiterna promittit, ct tu nil prestatori* cuneta largiris. Christus tibi pro bonis bona immortalia, cl pro malis mala ¿eterna proponit; et tu nec bonis cœleslibus flecteris, nec malis perennibus commoveris : et credere te Domino tuo dicis, cujus nec renumerationem desideras, nec iracundiam contremiscis? Non credis igitur, sicut jam diximus libro superiore, non credis, » etc.

22. Qum exim proderit uomixi db universo la- **Vtrt.n**

BORIAVO, BT AFFLICTIONE SPIRITUS, QUA SUB SOLE CHI CIATI 8 EST?

w. -L CUNCTI DIES EJUS DOLORIBUS ET ÆRÜMNIS PLENI BINT, NFC PER NOCTEM MENTE REQUIESCIT : ET HOC nonne vanitas est ?—Campensis. *et hoc stultum est;* Ib'br v i, *nam quid est homini in omni labore ct malitia cordis sui, quo tpsc laboral sub sole? quia cuncti dies sui in doloribus, et indignatio occupatio ejus : et guidon in nocte non dormit cor ejus ; et hoc est vanitas.*

Pro *afflictione* hebraico est p*jn *raion,* id est malilla, hoces! miseria, afflictio. Septuaginta vertunt , ‹v ^puusfat, id est *in electione, vel voluptate cordis sui;* Pagninus, *in cogitatione* (I); alii, in *molimine,* vel *defatigatione cordis sui, q. d.* Quo fine, quo fructu av.irus tanta et lain multi assidue molitur, seque defatigat? utique nullo. Campensis , *in animi tormentis, quibus se torquet ;* alii, *in contritione.*

Anro Hjci Pro *labore* Aquila vertit fhaxvcc, id est tormen- n-tiim, poma, cruciatus, supplicium, quæstio, examen; Septuaginta *ft-pru**, J‹l est molestia, calamitas, tormentum doloris, mœroris et aegritudinis*

Pergit exaggerare vanitatem et afflictionem avarorum , qui coacervant opes hœredi incerto, corumque usu et fructu genium suum defraudant. Uis enim omnis labor, ipsæque opes non prosunt, sed valde obsunt : idque *primo,* quia talis perpetuo laborat, nec laboro suo fruilur; quare tota ejus vita est labor et cruciatus, imo laborum et dolorum continuus equuleus : « El cuncti dies ejttsdoloribus pleni sunt. « Quia, ut ait Hugo et Bonaventura : « Pœnam magnam habet inquisitio, sed fructum inventio non habet. » Quare minus genuine Olympiodorus haec referi nd laborem bonorum æque ac malorum : « Advenit, ait. homini labor, qilem laborat,sive bonus sit, sive malus, ab electione concilii, ut in virtutem impensu* laudandus sit, si vero in vitium , efficiat dies plenos dolorum cl molestiarum.

Comtal enim ex anteccd. et sequent, hic tantum agi de labore malorum cl avarorum, non vero bonorum. Preclare Salvinnus, lib. Il *Contra Avaritiam,* in avaros, filios ditare satagentes, invehitur : «Qun», ait, insania est, o miserrimi, ul hœrrd» H alios quotcumque facialis, vos ipsos voro eiluercdetis; ul alios rulinqu itis vel brevi divites, vos lp*o« œteroa mendicitate damnetis! » Quin el Plutarchus in *Minat. :* « Avaritia , ait, ut molesta el morosa hem, parare cogit, fruì prohibet, et conci pisrenli m cum excitet, voluptatem adimit; cl plane multa possidens, ac nunquam con‹equ» ns ut bene sibi sd, referi balneatoris asinum, qui lignu et malleolos identidem adportaus fumo semper et favilla oppletus in nullam lavacri, caloris mundltiœque partem venit. »

Quocirca Palladius aurum vocavit doloris et

(i) Hcg Uu

cune filium, nec nb illo tantum existimat natum, sed nutritum, educatum, fotum, perpeluoquo cum illo, cum dolore nimirum ac labore divites agere vitam affirmavit. Prosper, lib. Il *De Vita contemplat,* cap. xiii : « Divitias, inquit, qui habent, sina labore non quierunt, sine difficultate non Itìvcniunt, sino cura non servant, sine noxia delectatione non possident, sine doloro non perdunt. »

Secundo, quod cuncti dies ejus aærumnis pleni Sccooda sunt. » Hebraice, *ira occupatio ejus;* Chaldæus, *ira furoris est negotium ejus;* Septuaginta, *iracundia sunt distentio ejus;* S\rus, *furor conversatio ejus;* alius, *indignatio negotiatio ejus;* C impensis, conatus *ejus tccdio pleni;* Interpres Nysseni, *iræ sunt vexatio animi ejus;* Arabicus, *quoniam universitas dierum ejus in confusione, plena doloribus cl iracundia.*

Multa enim avaro occurrunt, quæ ejus iram exacuunt cl bilem accendunt, ut famulorum negligentia, sociorum perfidia, opum naufragia, hostium rapina», incendia, mercium corruptio, pretii decrementum , et mille talia, ob quæ irascitur, excandescit, tumultuatur, furit, sævit. Omne ergo divitum opusel labor non est aliud quam animi sui irritatio et excruciatio. 0 virum insignem in se discruciando ct excarnificando occupatum ! Vere Seneca, *epist.* 80 : « Horum, inquit, qui felices vocantur, hilaritas ficta esi, aut gravis el suppurata tristitia, et quidem gravior, quia intenlum non licet palam esse miseros, sed inter œrumnas cor ipsum exedentes accesso agere felicem. »

Huc facit illud Juvenalis, *Satyra* i4 :

> Sed quo divitias hæc per tormenta ci»a* Lis?
> Cum fuior luud dubius, cum s t manifesta phrenesis,
> Ut locuples moriaris, cgenli vivere fato.

Rursum Seneca, *epist.* 108 : « Desunt, ait, inopia) mulla, avariliæ omnia. In nullum avarus bonus est, in se pessimus. »

Tertio, quod nec per noctem mente requiescit, T.rüo quia curæ el sollicitudines ne merces pereant, ne diripiantur, ne vilius vendantur, ele., eum quiescere non sinunt; cum pauper sua tenui sorte contentus por diem betus vivat, noctu quietus altum dormiat. Igitur avarus per diem torquetur tristitia el ira, eaqtio multiplici; per noelem v» ro inquietudine, vigiliis el curis. Thauni durgus : « Siquidem diu nncliiquc, inquit, semper urgentibus ct emporis et animi laboribus, cor suum perpetuis et evanidis curis lancinat, -eque molestis negotiis el euris torquet et discruciat ; w vel, ul alius vertit, *perpetuis aniinœ turis divexatur, pectore illi ob absurda negotia ingemiscente et palpitante;* et S. Cyprianus, epist. *ad Donat.:* a Inter divitias suas trepidas cogitationes incorta sollicitudo discruciat. Non cibus securo somnu^vo contingit; suspirat ille in convivio, et cum epulis marcidum corpus mollior alto sinu condiderit, vigilat in

pluma. Exigit pœnas pariter do potentiori sublimitas. »

Nervosius S. Augustinus, tract. 9 in *Joannem :* a 0 homo, inquit, qui laboras amando avaritiam, cum laboro amatur quod amas; sine labore amatur Deus. Avaritia jussura est labores, pericula, tristitias, tribulationes, et obtemperaturus es. Quo fine? ut habeas quo impleas arcam, et perdas securitatem; securior forte eras antequam haberes, quam cum habere empisti. Ecce quod libi jussit avaritia, implesti domum, limentur latrones : acquisivisti aurum, perdidisti somnum. Deus sine labore cum amatur, acquiritur et tenetur. »

Isidoros Pelusiota, lib. 11, *epist.* 233, avari-
-u m s^ve °Pum cupidinem comparai hydrae, quæ mulla capita el inexplebilem habebat ventrem; Driareo giganti centimano, et Scyllæ omnia cum navibus sorbenti ; ac tandem eam similem esse dicit mulieri amanti et improbæ, « belluina forma præditæ, inquit, ignemque spiranti, ac sexcentas viperas crinium in loco capite habenti, perpetuo sibilantes ac mortiferum venenum evomentes; sexcentas item manus unguibus abundantes, quarum opera et adjumento alios lacerat, alios sagittis impetit, ab aliis pecunias extorquet; ac denique sexcenta ora. Neque enim minatur duntaxat, aut calumnias struit, verum etiam adulatur, ac servilem in modum alloquitur, el pejerat, turpisque quæslus causa innumeras occasiones excogitat. »

Insuper dat eidem oculos acres, asperos et igneos, aures occlusas ad gemitus pauperum; apodem, id est, sine pedibus esse dicit, eo quod quem semel corripuerit, ab eo recedere nequeat, vel nesciat. Undo concludit : « Ecquis igitur acerrimo hujusmodi et inexplebili furore, atque innumera peccataci maledicta, et dedecora, el intemperantias, ac petulantias nobis conflante capiatur? Ecquis animum inducat tum in hac vita tam misero vivere, ut dies noctesque velut flagris quibusdam laceretur, ne requiem ullam aut somnum sentiat et in futura suppliciorum atque cruciatuum initium accipere? Quid autem initium dico? Ilie enim coa quos coeperit, tyranno quovis acerbius torquet ct excruciat, in eos insultans, ac præcipuas partes attingens, ac ne tantillum quidem interquiescere sinens, verum graviorem ipsis pœnam ingerens, quam ii luant, qui ad metalla (quæ atrocissima poma est) damnati sunt. Nam illis confecto opere somno ac quiete fruì licet; his ea somni quoquo portum velut aggesta terra obstruens noctu quoque sæva illa et inhumana edicta proponit; hos enim ad latrocinia mittit, illos ad cudes perpetrandas,» etc.

Hinc patet avaros esse auri servos et mancipia, imo deteriores servis. Sorvi enim defraudant genium suum, cibisque parcunt ut erogent pecuniam , qua se redimant et in libertatem afferant. At avarus defraudat genium ul opes recondat, et arem quasi carceri includat, ac simul so eidem mancipat : « Ubi enim thesaurus tuus, ibi est cor tuum,» ait Christus; miseriores ergo sunt Tantalo, qui in mediis aquis sitit; et Mida, qui auro pro e«cu utens fame periit. Vide Horatium, lib. I *Serm.* Satyr. 3. Ilailonus Armenos, in *Hiifor. Tartaris,* cap. XXVI, narrat anno Domini 1258, Caliphum ab llaol mo hoste captum, fame mori eoae tum, cum illum conclavi auro gemmisque pleno inclusisset, eo quod auri cupidus, ex avaritia necessarios ad bellum sumptus non supped t ? et, idcoq ic victus in Il nolani manus incidisset.

Quarto, quod avari ut filios vel nepotes ditent, multas fraudes, usuras, iniquos contractus, crudelitatem in pauperes committant, qubus sibi gehennam et astenia tormenta accertami. Exaggerat hoc graviter Salvianus, lib. Ill *ad Eales. Cathol. :* « Amate, inquit, non obsistimus, amate filios vestros, sed tamen secundo a vobis gradu; ita illos diligite, ne vos odisse videamini. Inconsultus namque cl stultus amor est alterius memor, et sui immemor. Non accipiet, inquit Scriptura sacra, iniquitatem patris filius, neque pater accipiet iniquitatem filii sui. Et Apostolus : Unusquisque, inquit, onus suum portabit. » Unde sto concludit : a Kclictæ itaque filiis divid e parentes non liberant de mendicitate; imo relicta immoderate filiis facultas, parentum est sempiterna mendicitas; ac per hoc nulli parentibus magis noxii, quam filu nimis amati. Dum enim illi patriis bonis affluunt, parentes in sempiternitate cruciantur. Etiamsi tam pius sit filius, ut refrigerandi supplicii paterni gratia communicare cum paire po lea bona relicta cupial, non valebit; reddere si quidem post mortem patri pietas filii non poterit, quod unicuique indevotio suael infidelitas dencgarit. »

El paucis interjectis idipsum acrius exemplo epulonis perurget: «Flamme, ait, infelicium mortuorum divitiis non refrieerantur hæredinih Dives ille in Evangelio, qui purpura induebutui et bysso, nbsque dubio quia locuples iu huc sa culo ipso fueiat, etiam hœrcdes suos morte ditant; sed nequaquam hoc ei proderat, quod opibus ao talentis ejus germani divites incubabant, et illo guttam refrigerii impetrare non poterat. Illi erant in abundantia, sed ille in egestate; illi in gratulatione, sed ille in dolore; illi in divitiis, sed ille in tormentis; illi fortasse jugiter iu luxuria. sed ille semper in fiamma. 0 infelix, o miseranda conditio! Bonis suis aliis præpar&t beatitudinem, sibi afflictionem; aliis gaudia, sibi lacrymas; aliis voluptatem brevem, sibi voraginem perennim. Ubi erant tunc «tllivs, ubi propinqui, vel filii, si habuerat, vel germani quorum meminerat, et quos certe tanto amore dilexerat, ut eorum nem supplii io quidem positus oblivisceretur ? Quid ei proderant, quid suffragabantur? Torquebatur infelix, el opes suas aliis devorantibus, ille refrigerii guttam ardeus petebat, el impetrare non poterat. »

Ac rursum post pauca in eorum stoliditatem miserandam exclamat : a 0 gravis nimium cl lugenda conditio! Pauper beatitudinem emit mendicitate, dives supplicium facultate. Pauper cum penitus nil haberet, emit ©ternas divitias egestate. 0 quanto has facilius tam multa rerum possessione dives potuerat comparare, qui inter tormenta sstuans et inter supplicia proclamans : Pater, inquit, Abraham, miserere mei, el mitte Laxarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, » etc.

Vrrs.II. 24. NONNE MELIUS EST COMEDERE ET BIBERE DE LABORIBES SUIS, ET OSTENDERE ANIMB SUB BONA? ET noe de manu Dei est. — Quidam vertit, *imo ego video quod hoc ipsum est de manu Dei:* Tigurina, *non enim aliud homini bonum obvenit ex labore suo, quam quod comedit : quod etiam video manu Dei exhiberi* (I).

Olympiodorus, Bonaventura et Hugo uterque, scilicet Cardinalis sive Carensis et \ictorinus, imo S. Gregorius, IV *Moral,* i et ir, censent hœc ct sequentia dici ex sententia stultorum, puta cpicureorum, qui pecuinam vitam agebant, quorum hæc erat mens et vox :

Ede, bibe, ludo, post mortem nulla voluptas.

Hoc ergo censebant esse de manu Dei, id est, hoc esse bonum el donum felicitatis datum a Deo. Sic dives ille voluptuarius dicebat, *Luca* xii, 19: « Anima mea, comede, bibe, epulare, habes mulla bona posila in annos plurimos. » Quin el Socrates dixit, « probos edere ut vivant, improbos vero vivere ut edant et bibant.» Ita Laertius, lib. Vili; el Aurelianus de Boneso potatore aiebat, «eum natum non ut viveret, sed ut biberet,» teste Æliano, lib. XII *Variar, histor.* cap. xxix.

Verum nexus orationis poscit hæc dici ex monte ejusdem Salomonis, 7. d. Ego videns vanitatem et stultitiam avarorum, qui corrogant opes hæredi incerto, non sibi, dico satius esse comedere et moderate uti suis bonis, ncc fraudare genium suum, sed ostendere, id est exhibere animæ suœ bona, id est commoda et jucunda, ut honeste genio indulgent, hocquc esso insigne Dei donum. Ita S. Hieronymus, Albinus, Lyranus, Dionysius, Titelmanus, et alii passim. Unde quidam ex Hebreo sic vertunt, *et quis justius comedet, aut quis ftstinabit (ad laborem meum) magis quam ego?* Sic *ostendere* sœpe in Scriptura significat exhibere, dare, praestare; donum enim quod datur, ei cui datur, ostenditur, ut oculos sensusque ejus pascat. Esi melalepsis. Sic *Psalmo* xtvin, 8, Psaltes orat : « Ostende, id est exhibe, nobis misericordiam tuam; »'unde explicans subdit : c Et salutare (id est salutem vel salvatorem) tuum da nobis. » Sic *Exodi* XXXIII, 19, Deus dicit Mosi : « Ego ostendam omne bonum libi, » id est,exhibebo libi meam essentiam sive meipsum, ut me videas facie ad faciem, sed in corpore assumpto. Visio enim Dei continet omne bonum. *Psal,* 1 x x, 20 : « Quantas ostendisti, aid est immisisti,» mihi tribulationes. » *Psal.* 1 ix, 5 : «Ostendisti, « id est immisisti, a populo luo dura. »

TropologiceTitelmanus: Ostendere, ait,animæ bona, non tantum significat exhibere commoda sibi, sed el aliis per opera misericordi©; insuper vacare pietati : hæc enim est animæ pabulum, vita el salus. Unde Chaldœus vertit, *igitur quare alia summum hominis bonum censeri possit, quam ut edat et bibat, seque in luce omnium lautissime accipiat, ct videre faciat animam suam bona ante filios hominis, exsequendo mandata Domini, et ambulando in viis quas rectæ sunt coram eo, ut benefaciat ei ex labore suo.* Verum hoc mysticum est, non litterale, uti mox ostendam.

Ei noe de manu Dei est, — hoc, scilicet comedere et ostendere animæ suæ bona, 7. *d.* Fruí velle fructu laboris proprii, neque avare illud hæredi recondere, insigne est donum et beneficium a manu Dei datum et acceptum : manus ergo, quia donationis cl largitionis est instrumentum, hinc pro ipsa donatione et largitione sumitur mctonymice; donum intellige naturale, quod manet ex naturalis prudenlioe dictamine, atipie ex licito et liberali amore, quo quis amat seipsum.

Mystice S. Augustinus hæc accipit de Eucharistiae sumptione ; sic enim ait, lib. XVII *De Civit,* xx : « Quid cnim in hac sententia credibilius dicero intelligitur, quam quod ad participationem mensae perlinet, quam sacerdos ipse mediator Novi Testamenti exhibet,secundum ordinem Melchisedech, de corpore et sanguine suo? »

Rursum S. Hieronymus et S. Gregorius IV *Moral.* i, hæc accipiunt de pabulo S. Scripture ct verbi Dui; ThâUmaturgus quoque et Nyssenus, de sapientia el doctrina, quæ instar cibi animam pascit, exhilarat, roborat et beat. Thaiimalurgus enim sic vertit : a Neque enim summum el perfectum bonum in esculentis ct poculentis consistit, etsi alioqui maxime Dei beneficio alimenta mortalibus contingunt. Verum probitate prædilus vir, sapientiamque Dei dono consecuius, cadesti voluptate fruitur. »

Et Anastasios Sinaila in *Quœst. et üesp. de variis argumentis,* Quœst. XLIII : «Non camahter, inquit, comedere el bibere jubet Ecclesiastes, sed spiritualités Nam, qui dixit: Ne decipiamini in salurilate ventris; quomodo ad ea quro dixit evertenda, jubet Irelari ct veniri indulgere? Comedit autem quispiam ct bibil spiritualiter, operans mandata Dei, cibum manentem in vitam ælernam. »

(!) Maurer, *nihil melius est in homine,* homini, *quam* hoc. uf *ednt el bihat et videre faciat animam suam bonum,* imi (acial animam suam boni* *in labore suo,* clc. Koscnmullero, non *est bonum in homine,* id est penes hominem , in hoiuinii potestate , *quod comedat et bibat,* hoc pende! ab arbitrio divino. Sed non male Vulgatus.

Vtn î5 25. QUIS ¡TA DEVORARIT ET DELICIIS AFFLUET Uî ego? — Ilebrœa, quis *comedet et quis festinabit,* vel *accelerabit extra* (scilicet ad fructum laboris sui, puta ad epulas) *prie me.* Hebraice est verbum tnn *chus,* quod proprie significat *festinare.* Addit Pagninus, et *sentire,* vel *sensibus fruì.* Inde ipse vertit, *quis comedet et sensibus* (præsertim gustu) *fruetur ut ego?* Symmachus vertit ¿vsXttai, id est, sumptus faciet vel consumet; Aquila, el eum secutus S. Hieronymus in *Comment,* contrarie vertit çiiati, id est *parcet :* « Quis comedit, inquit, ct ovis parcit sine illo? » quia pro vnn *chus* per *schin,* legit üin *chus* per *sin,* quod idem est cum vin *chus,* id est parcere. Jam

Primo, Olympiodorus, Hugo uterque, Bonaventura et Lorinus, hæc censent dici ex sententia epicureoruin; hi cnim ut lupi devorant et deliciis affluunt, uti fecit Salomon post lapsum.

Secundo, alii censent Salomonem hac phrasi uti, ut uvarum et sordidum in alterum extremum ct contrarium, in quo ipse aliquando fuerat, declinet, scilicet ad liberalem suarum opum usum. Sic enim ethici (ut Aristoteles, ll *Ethicorum)* docent vitiosum in alterum extremum conari debere, ut ad medium virtutis perveniat : perinde ac virga curva in adversam plane partem flectitur, ut ad medium rectitudinis deducatur.

Tertio cl genuine, Salomon hic suo exemplo confirmat id quod dixit versu precedenti, aliicitque avaros, ut opibus labore suo partis moderate utantur, ncc iis se defraudent, ut ea servent haeredi, *q. d.* Me accipite in exemplum usus et fruitionis bonorum, meque regem sapientissimum imitamini. Ego cnim pro regali magnificentia devoravi, id est, largiter comedi cl deliciis circumfluxi. Quis cnim me vixit sumptuosior, liberalior, magnificentior? ut vertit Campensis. Patet ex lib. Ill *Regum,* cap. iv. Hinc et Tigni ina vertit, *quis cnim comedit, et ad laborem quis promptior fuit quam ego?* Vatablus, *quisnam edere debeat, et quis preparare debeat* (scilicet ad fruitionem opum labore meo partarum) *prælcrquam ego?* Devorare cnim, æque ac inebriaro, subinde non in malam partem, ut gulam significet, sed in bonam, ut liberalem usum copiamque notet, accipitur, idemque est quod cibo et potu affluere, sed intra terminos temperanti® ct licit® hilaritatis. Sic enim fratres Joseph cum eo epulantes inebriati, id est exhilarati sunt, *Genes,* x l iii, 34. Sic et S. Joannes devoravit, id est avide comedit, librum *Apoialyps.* cap. lx. El virga Aaron devoravit virgas magorum, id est, serpens Aaronis devoravit serpentes magorum. Utrique enim virgæ vers® erant in serpentes, *Exod.* vu, 12.

Mystice, hæc referas ad sapienti® studium, uti dixi in line versus precedents. Sapientia enim cœlitus indita fuit Salomoni. Unde Chaldœus vertit, *et quiSf queeso, vel in sententia legis vigilantior, vel circa summi illius venturi judicii diem sollicitus Viagis quam ego ?*

Porro Septuaginta pro *mimmenni,* id est *præ me,* vel *sicut ego,* legentes 1300 *mimmennu,* id est *ab illo,* id est sine illo, vertunt, *quis enim comedet, et quis bibet sine illo?* scilicet Deo, *q. d.* Cibus et polus, quem edis el bibis, non tuum, sed Dei est donum, ab ejus liberali manu acceptum, uti dixit vers. præccd.;illi ergo per gratiarum actionem referendum est (1).

Sic el Arabicus : *Quoniam,* ait, *quis manducat aut bibit extra seipsum;* sic et Syrus el Thaumaturgus : *Nihil cnim,* inquit, *saluti nostra serviens, extra ipsius est providentiam.* Hinc Clemens Romanus, lib. IV *Constit.* cap. iv, monet viduas, pupillos el pauperes, ut illa quæ sibi dantur, cum omni metu, reverentia ct gratiarum actione recipiant. « Quis enim vestrum, inquit, edit aut bibit sine ipso?» scilicet Deo. Citat enim hunc locum juxta Septuaginta. Necdum enim exstabat S. Hieronymus ejusque Latina Vulgata versio. El Olympiodorus : « Dona adiaphora, inquit, a Deo hominibus tribuuntur, qualia sunt diviti®, bona valetudo, auctoritas ; nihil ergo in hominibus invenitur boni, preter edendi bibendique voluptatem.»

2G. Homini dono in conspectu suo (Symmachus, VertU. *qui placuit ei)* DEDir Deus sapientiam et scientiam et l.etitiam : PECCATORI autem dedit afflictionem ET CURAM SUPERFLUAM , UT ADDAT ET CONGREGET, ET TRADAT EI QUI PLACUIT DEO : SED ET HOC VANITAS EST, et cassa sollicitudo mentis. — Hebraice est *malitia,* id est *afflictio spiritus,* de qua dixi vers. 11, ct cap. **i**, i L Pro *peccatori* Tigurina vertit, *aberranti a recto itinere* sapienti® et felicitatis, vitaque jucundæ. Syrus vertit, *quoniam viro cui est bonum in conspectu suo, dedit sapientiam, etc.* Arabicus, concisi/ *cnim homini bonum, et dedit huic faciem sapientiæ ct gaudii ; et dedit illi qui peccat confusionem , ut augeatur et congreget, ut det illud bono (vite faciem Dei.* Chaldœus, *quoniam viro cujus opera recta sunt, concedit in hoc mundo sapientiam et cogitationem, tandem quoque venturo suculo lætitiam ; improbo vero subjicit malum quoddam, ut opes congreget, congregetque res multas mancipii, ut aliquando ab eo recepta!, illi, quem elegerit Deus, transcribantur. Iloc etiam est vanitas impio, et animi aegritudo.* Huc perlinet proverbium Arabicum, *Centur.* I, num. 33 : ‹ Allide malum Medicum (narangum) malo punico, id est, pone in cordesapientiain, ct th satiriza in corde tuo scientiam (2). »

Insistit declarando* vanitati avarorum, coacervantium opes suis filiis et hæredibus, eamque

(1) Quæ lectio et sensus pneplacenL

(2) Hebr. est, *nam homini qui buniis est coram eo, Deo,* Deus *dat sapientiam ct scientiam* in comparandis administrandisquo opibus, *et gaudium,* bilaretn mentem, ut Jucundo iis fruì possit. 5<d *peccatori dat negotium* molestum *colligendi ct coacervandi* opes, *ut det,* scilicet, improbus relinquat illas, *ci qui bonus est coram Dto.* probo: *etiam hoc est vanum cl studium inane. Hoc* explicat S. Hioronymus ita : *Sed el hoc, inquit, diligenter inspiciens, cl videns omuia morte liinii, vanissimum judiuni. »*

confiront ex discrimine bonorum ct peccatorum. Sensus est, g. d. Hoc est discrimen inter sapientem sive bonum, et insipientem sive peccatorem, quod Deus sapienti, qui in conspectu suo bonus est, hoc est qui Deo placet el acceptus est, det sapientiam cognoscendi veritatem, scilicet verum uniuscujusque hominis bonum situm esse in Deo, Dciquo cognitione, amore et cultu; et scientiam, qua prudenter opes congreget, casque dispenset ex legis Dei proscripto ad suam suœquo familiœ sustentationem, et quod superest subventioni egenorum impendat; indeque lælitiam, quod veritati, id est Deo innixus vanas opes parvipendat, casque rite distribuat ad usus honestos quibus sibi Dei gratiam et gloriam conciliet. Unde Chaldffius vertit, *dedilgue ei latiliam cum justis in futuro sæculo; peccaturi autem Deus dedit afflictionem ct curam,* ul laboriose ct anxie coacervet opes, casque deinde relinquat hæredi, non quem ipse mente destinavit, sed ei qui placuit Deo, quein scilicet Deus designant* qualis est pauper vel justus aliquis liberalis, qui eas in pauperes vel opera pia expendet. Symmachus vertit, *ut dentur illi qui placuerit Deo,* juxta illud *Druvcrb.* cap. x iii, 22 : « bonus relinquit hueredes filios el nepotes, et custoditur justo substantia peccatoris; » vel, ut legit S. Augustinus, *epist.* 50 : « Thesaurizantur justis diviliæ peccatorum. » Et *Job,* cap. xxvii, 16 : a Si comportaverit (piasi terram argentum, el sicut lutum prœparavcrit vestimenta; præparabil quidem, sed justus vestietur iliis, el argentum innocens dividet. »

Nota *primo,* quod dicitur, *bonus in conspectu suo,* Albinus ro *suo* refert ad ipsum hominem bonum, quasi dicat : Homo qui sibi ipr in conscientia videtur bonus el probus. Verum ro *suo* refert Deum, qui sequitur. Jam « bonus in conspectu Dei » per Hebraismum idem est quod placens Deo, gratus oculis Dei. Potest autem quis gratus esse Deo mullis nominibus, et ob varias dotes tum natura, tum graliæ; ob dotes natura possunt etiam peccatores placere Deo : ob dotes gratin soli justi, qui proprie dicuntur grati esse Deo, illique placere velul ejus amici, filii el hæredes. Elsie hic accipitur. Opponitur enim peccatori, quanquam per peccatorem proprie hic inlelligatur avarus, ac consequenter per bonum in conspectu Del, liberalis, ul *Vsalm.* cxvn, 2 : « Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus. »

Nola *secundo* : Pro lalilia, quam indit sibi placenti el grato Deus, peccatori dat afflictionem ct curam, id est Laborem, sollicitudinem, molestiam, difficultatem coacervandi opes. ILec afflictio parlim esi pœna, el hac ratione positive a Deo immittitur peccatori, ut illa ceu flagello ejus peccata pr»«wrtim avariliæ castiget, cumque ad bona carestia quœrcnda impellat et adigat, ait Olympiodorus: parlila est culpa, quatenus ab avaritia proficiscitur, «jusque est aileclus et actus, et sio non positive, sed permissivo a Deo infligitur peccatori. Deus enim peccatum minus peccato majore castigat, permittit ut peccator in pœnam praecedentium peccatorum labatur in avaritiam lautam, qiiffl illi mille curas, angores et dolores conciliet. Igitur sicut sapienlia, virtus et libéralités pant mentis lælitiam, ct conscienliœ du bonis operibus exsultantis mirificum gaudium : sic insipientia, vitium et avaritia parit mentis angores, dolores el sollicitudines. Veru Seneca, *epist.* 23: « Hujus (borne montis) fundamentum hoc esso dixi ; etiam culmen est. »

Nota *tertio* : ILec gnomo significat quid sæpo fiat a Deo, non quid semper: nam subindo vice versa Deus justos ad incrementum patientiœ et meriti sinit paupertate affligi, ut omni suo labore et cura vix sumptus ad alendam familiam necessarios parare possint; impiis vero dat copiam opum ultro ct sine labore, qui proinde illis betantur el epulantur, ut non raro fecil in Novo Testamento : in Velcri enim fere faciebat contrarium. Judæis enim promiserat copiam rcrum leni- Eien›.
poralium, ri sibi fideliter servirent. Unde exem- pl*«
pia hujus senlenliœ sunt in Hebrels,qui duco Mose exeuntes ex Ægyplo, a Deo obtinuerunt opes el spolia Ægyptiorum , *Exodi* cap. xn, 36. Idem,duce Josué, expugn intesCliananfeos eorum divitias possederunt, ul palei ex libro Josu°, etc. Sic David possedii bona avari el stulti Nabal, ducens ejus uxorem Abigail, l *Rcg.* xxv, 42; item opes Syrorum, Ammonitarum, Il *Ileg.* x etxi; ac .Moabitaruin, Il *Itcg.* vm, 4 et II. Sic opes congestas a Diocletiano ct Maximiano juratis hostibus Christianorum, obtinuit Constantinus Magnus, qui ex eis basilicas el templa plurima Christianis magnificentissime exœdificavit. Idem hodie sœpe fieri videmus. Sane hærelicorum opes perplures Deus ad chrislianos, imo ad religiosos derivavit. Itu ex hœrelicorum bonis erexit plura collegia Societatis Jcsu, quæ hæresim convellerent, et hæreticos ad fidem orthodoxam converterent. Tale est collegium Augushe Vindelicorum a Fuggcris, quorum nonnulli tum Lulherani erant, erectum : tale quoque csl collegium Gandavense in Belgio, ubi natus fuit Carolus V, cl alia plura.

Sed kt hoc vanitas fst, kt cassa sollicitudo mentis. — Loquitur de peccatore el avaro, cui Deus dedil afflictionem ct curam superfluam: nam bono el liberali dedit sapientiam et lælitiam, uti paulo ante dixit. Minus recte ergo Cajet mus idipsum ad bonum el liberalem extendit, qui fruilur opibus labore suo partis. Licet enim, inquit ipso, sit hoc donum Del, tamen *vanitas* vocatur, quia res inodica est citoquo evanescens. Minus apto quoquo Hugo Victorinos Idipsum dilatat u ad vanitatem otcassamsolticiludinem justi, requirentis divitias peccatoris, aut ill n concupiscentis, et si acceperit, cor apponentis. « Pro *cassa sollicitudo mentis,* ex Hebr.ro Vertas, *ptisfio venti, q. d.* Opes el res omnes lerrenœ non magis

reptant mentem, quam ventus satiet famem. Audi S. Bernardini! De *diligendo Deo* : « Justitia ratione utentis spiritus, cibus est vitalis et naturalis; pecunia vero (et idem de aliis bonis diceret) sic non replet vel minuit animi famem, quomodo nec corporis ventus. Denique,si famelicum hominem apertis faucibus vento inflatis haurire buccis aerem cernas, quo qnari conni!at fami,nonne erodas insanire? Sic non minoris insania? est, si spiritum rationalem rebus putes quibuscumque corporalibus non magis inflan quam Sitian. Quid namque de corporalibus ad spiritualia? Nec jila sane spiritualibus, nec uti e regione refici corporalibus queunt. »

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ostendit vanitatem rerum ex tempore, cin omnes *subjacent. Primo, er. eo* ç»od *singul r eum tempore transeant ac suas subeant vices el vicissitudines, idque multis exemplis* per *antithelorwn combinatianes demonstrat. Secundo, vers.* 14, *ex eo quod tempus, ct res temporalis comparata: Deo, Deiqiu operibus. ulpote* /•(,>,«'/>;.'i-*bus et perpetuis, sint vana: ct instabiles, fluides et caduca-. Tertio, vers.* 16, *quod tempus omnia mutans subinde inducat tyrannides ct tyrannos, sub quibus regnant scelera et scelerati, affliguntur d exulant virtutes,* ac vii *tute ¡traditi. Quarto, vers.* 18, *quod tempus hominibus adducat mortem, et interitum similem bestiis.*

1. Omnia tempus habent, et suis spatiis transeunt universa -ub cado. 2. Tempus nascendi, et tempus moriendi. Tempus plantandi, et tempus evellendi quod plantatum est. 3. Tempus occidendi, et tempus sanandi. Tempus destruendi, et tempus aedificandi. 4. Tempus flendi, et tempus ridendi. Tempus plangendi, et tempus saltandi. 5. Tempus spargendi lapides, et tempus colligendi. Tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus. 6. Tempus acquirendi, et tempus perdendi. Tempus custodiendi, et tempus abjiciendi. 7. Tempus scindendi, et tempus consuendi. Tempus tacendi, et tempus loquendi. 8. Tempus dilectionis, et tempus odii. Tempus belli, el tempus pacis. 9. Quid habet amplius homo de labore suo? 10. Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ul distendantur in ea. 11. Cuncta fecit bona in tempore suo, et mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem. 12. El cognovi quod non esset melius nisi ladari, et facere bene in vita sua. 13. Omnis enim homo, qui comedit et bibit, et videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est. 1 i. Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum : non possumus eis quidquam addere, nec auferre quæ fecit Deus, ut timeatur. 15. Quod factum est, ipsum permanet : quæ futura sunt, jam fuerunt : et Deus instaurat quod abiit. 10. Vidi sub sole in loco judicii impietatem, et in loco justiliæ iniquitatem. 17. Et dixi in corde meo : Justum et impium judicabit Deus, et tempus omnis rei tunc erit. 18. Dixi in corde meo de liliis hominum, ut probaret eos Deus, ct ostenderet similes esse bestiis. 19. Idcirco unus interitus est hominis et jumentorum, et æqna utriusque conditio : sicut moritur homo, sic et illa moriuntur : similiter spirant omnia, el nihil habet homo jumento amplius : cuncta subjacent vanitati, 20. et omnia pergunt ad unum locum :de terra fuctasunl, et in terrain pariter revertuntur. 21. Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum. 22. El deprehendi nihil esse melius, quam laetari hominem in opere suo, et hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ulpost se futura cognoscat?

Vin. i

t. Omnia tempvs habent, et suis spatiis transSONT UNIVERSA SUB coelo.— l'ro *tempus* hebraico est JDÎ *zemun,* id est tempus statutum, sive constilutum. Ilcbrœa ergo sic habent, *omni rei est terrrpus constitutum, et tempus omni voluntati (id* est omm volito, sive omni rui quam quisque opta-

rit et voluerit) *sub ario;* Septuaginta, *omnibus tempus est ct* xaip&c, id est *opportunitas, omni rei sub cœlo;* Syrus, *omni rei est tempus, et tempus omni negotio sub sote;* Arabicus, *omni tempori et omni rei sub sole est tempus;* Chaldteus, *omni viro veniet tempus, et hora omni negotio sub sole;* alii, *cuique rei suum est præfinitum tempus, limitatum et determinatum;* Campensis, *vicissitudo est suis spatiis, neque quidquam sub sole est stabile;* Symmachus, *omni rei est hora, ct omnis ministerii el negotii est tempus;* Thaumaturgus, *per hoc tempus omnia contraria contingunt;* alii, *omnibus est tempus et suam opportunitatem habet quotcumque res sub cado.*

Nola H *transeunt :* tempus enim consistit in continua successioneel transitu. «Tempus» enim, ut ait Aristoteles, « est numerus (mensura) motus secundjim prius ct posterius. » Sicut ergo motus consistit in continua agitatione et successione, dum pars postenor assidue succedit priori, eamque protrudit et extrudit : sic et tempus, quod non est aliud quam proprietas el mensus a motus. Hinc collige quam parum veræ essentiæ et exis-
T*mpn» lentia,* habeat tempus, æque ac motus, atque res omnes, quæ motui et tempori subjacent. Tempus
|xr ídí- enim preleritum non est, sed preterii!; futurum
umpr«- n0D sed cri[. solum præsens est et exislit
præsens autem est dunlaxat unum indivisibile nunc, id est unum instans temporis. Unde apte dixit ille, hominem et res temporales vere non cxislere ullo tempore, sed tantum in uno nunc, sive in uno instanti temporis. Porro Varro, lib. V *Dc Lingua Latina : a* Tempus, ait, esse dicunt intervallum mundi et motus. Id divisum in paries aliquot maxime ab solis ct lume cursu. Itaque ab eorum tenore temperato tempus dictum : unde tempestiva ; et a motu eorum, qui loto coelo conjunctus Deo mundus cusu venit, a quo tempus id ab hoc Deo, dies appellatur. » Hucusque Varro.

Cor hic Àtïjihe-* u t W'*p. ** *
Quæres, cur Salomon tam fuse agit de tempore› eJnsque tam varias actiones et epitheta per quatuordecim antitheta assignat? Respondeo *primo,* ut omnium rerum vanitatem evincat ex tempore, cum quo, ut ait hoc versu et vers. 9, omnia transeunt et evanescunt, idque ex decreto Dei; quia Deus præfinivit rebus singulis tempus, quo oriantur, durent, occidant. Decrevit enim cuique tempus, quo existai, quando el quantum duiare debeat : hanc enim statam periodum lempor is cujusque rei significat hebneum *zeman,* quod Noster vertit *tempus.* Unde Lyrnnus censet h i c dici (imo toto hoc capite non aliud doceri), ul liqueat felicitatem non esse ponendam in longaivitate; nec eam esse appetendam, eo quod certa periodus duralionis a natura, sive a Deo auctore nature, cuique rei sil prostituta, inter quas est periodus vitæ humane, qua debel homo esse contentus, sicut et reterà periodo sibi a Deo data.

ineundo, ex definita et prestitela a Deo rerum periodo, sive ex vicissitudine et successione contrarii, quod rebus singulis quolibet versu opponit, ostendit instabilitatem, mobilitatem et circulationem rerum omnium, scilicet omnia volvi cum solo, el in orbem ire cum tempore. Dicit *sub calo,* ait S. Hieronymus, quia reteræ a substantiae spirituales nec sub cœlo, nec tempore continentur, » quales sunt angeli. Unde non habent contraria, quæ eas mutent vel interimant, uli habent homines el res omnes sublunares, quæ elementis contrariis et inter se pugnantibus constant, ideoque variant, mutantur el occidunt. Ex paucis autem hisce exemplis quæ assignat, similem anlilhcsim temporis in rebus et actionibus omnibus cuilibet faciendam el assignandum relinquit. Est enim inductio imperfecta.

Tertio, innuit vanas esse et preposteras homi- Tertio,
num curas, qui, cum singulis rebus tempus et opportunitas, ut vertunt Septuaginta, prœflnita sil a Deo et natura, prudenter exspectanda vel patienter ferenda sit, ipsimet sua industria et sollicitudine nimia, illam prefiniré, invertere vel antevertere volunt, qua in re frustra stulto, cassoque el irrito conatu laborant.

Quarto, Tertullianus, lib. *De Virginibus velandis,* Quarto,
cap. i, per *tempus* accipit gradus temporum, quibus tum natura in qualibet re, tum gratia in homine ad perfectionem provehitur : a Nihil, inquit, sine ælale est, omnia tempus exspectant. Denique Ecclesiastes : Tempus, inquit, omni rei. Adspice ipsam creaturam paulalim ad fructum promoveri. Granum est primo, et dc grano frutex oritur, ct de frutice arbuscula enititur. Deinde rami et frondes invalescunt, et lotum arboris nomen expanditur. Inde germinis tumor, et Hos de germine solvitur, et de fiore fructus aperitur. Is quoque rudis aliquandiu et informis, paulalim ælatem suam dirigens, eruditur in mansuetudinem saporis. Sic ct justitia (nam idem Deus juslitiæ et creatura) primo fuit in rudimentis natura Deum metuens : dehinc per legem ct Prophetas promovit infantiam : dehinc per Evangelium efferbuit in juventutem. Nunc per Paracletum componitur in maturitatem. »

Denique, cx tempore semper transeunte, circa- Qalat*
lanie et evanescente, evidenti demonstratione concludit omnes res, tempori subjectas, cum eo transire, gyrare el evanescere. In rebus enim temporalibusdominaturclregnal tempus. Hinc Varro, lib. IV *De Lingua Lutina,* ex Pythagpra quatuor statuii rerum principia, scilicet corpus, locum, afflictionem et tempus : « Duo enim sunt, inquit, rerum exordia : status el motus; quod stat aut agitatur, est corpus; ubi agitatur, est locus; quod est m agitatu, est actio. Corpus est ul cursor; locus, stadium; qua currit, tempus; aclio, cursio. Quare fit ut omnia sint quadripartita cl æterna: nam neque unquam fuit tempus, (juin fuerit motus (ejus enim intervallum est tempus); neque motus, ubi non est locus et corpus (quod alterum

est quod movetur, alterum ubi); neque agitatus ubi non sit actio. Igitur initiorum quadrigœ, locus, corpus, tempus ct actio. » Hucusque Varro.

Huc facit disceptatio septem Greche Sapientum, quam recitat Plutarchus in eorum Convivio. Cum inhmi enim /Esopus, rogatus u quid esset antiquissi- ' inun)>M respondisset : « Tempus. Quid maximum? mundus. Quid sapientis-imum? veritas. Quid pulcherrimum? lux. Quid communissimum? mors. Quid utilissimum? Deus. Quid damnosissimum? Genius. Quid robustissimum? fortuna. Quid facillimum? quod suave est. » Thales, nonnulla corrígeos et transponens, ita ad singula respondit : « Quid est antiquissimum? Deus; ortu enim caret. Quid maximum? locus; reliqua enim mundus continet, ab hoc continetur. Quid pulcherrimum? mundus; omnes enim ejus paries ordine apt® sunt. Quid sapienlissimum? tempus; id enim alia invenit, reliqua inveniet. Quid communissimum? spes; quibus enim reliqua omnia desunt, hæc adest. Quid utilissimum? virtus; hæc enim reliqua etiam recte utendo utilia facit. Quid damnosissimum? animi vilium; hujus enim presentía plui ima bona corrumpuntur. Quid validissimum? necessitas, ea enim sola est insuperabilis. Quid facillimum? quod est natur® consentaneum : nam voluptates etiam sunt quæ sæpenumero respuantur. Cum Thaletis dicta omnes approbassent, Cleodemus : Hujusmodi, inquit, Niloxene, quæôtiones proponere el solvere regibus convenit. »

Temporii hiemgiy. Hinc cl veteres mythologi ac philosophi mystici, ha c dabant temporis hieroglyphica l»tdhU cl syniM<>la : Stella est temporis hieroglyphicum, quia nihil in mundo toto statam temporis legem observat, quam steli® et cœli, quæ cum semper moveantur, eodem semper temporis intervallo certifique periodis eo redeunt, unde moveri coopérant. Ita Pierius, *hierogl.* 1 v i, pag. 536.

Popular ntor. l>er populum quoque arborem tempus indicabant, quod arbor ca bicoloribus sit foliis predila, quibus precipuas ipsius temporis partes, scilicet diem et noctem representa!. Ita Pierius, *hierogl.* 1 ii, pag. 505.

Fih. Falcem etiam attributam Saturno, cui tempora subjiciuntur, ad significandum tempus nonnulli volunt, quod tempus omnia metit, exsccatque et aufert. Ita Pierius, *hieroglyph,* 1 v i, pag. 536. Apposite Phocylides :

> Temporibus semper cautus servire memento,
> Ncc reblare velis adversum flamina venti.

brpbn». Rursum Ægyptii temporis revolutionem significabant per serpentem convolutum, et ore caudam apprehendentem. Audi Claudianum, lib. 11 *Shlicon.* :

> Est ignota procul, noslræquc impervia menti,
> Vii adeunda deis, annorum squalida nuter,
> Immensi spelunca ævi, quæ tempora vasto
> Suppeditat, revoulque sinu : lOiapkcUlur ¿utrum,
> Omnia qui placido nnvmit numin* . serpens»
> Perpetunmqne viret «quamU, ui'iinqtrt lediur
> Ore vorat, tacilo relegens exordii bpso.

El rnox :

> Scribit pm «enei, numeros qai divijit asini,
> Et curvus lUbilesqne mon*, quito* omnia vivunt,
> Ac pereunt, tuis tum legâras ille rereoiet

Porro prisci notabant inversores temporum, velut vitæ prepostere actores et duces. Ita notarun! Heliogabalum, qui trajecit dierum actus noetibus,et nocturnos diebus, æsbmans hoc inter instrumenta luxuri e, ita ut sero de somno surgeret, ct salutari inciperet, mane autem uniret. Ita Lampridius in ejus Vita. Seneca, *epùtul.* 123 : a Sunt, ait, qui officia lucis nodisque pervertunt. Talis horum contraria omnibus non regio, sed vita est. Sunt q udam in urbe antipodes, qui, ut ail M. Cato, nec orientem unquam solem viderunt, nec occidentem. » Et inferius m quemdam lucifugam , qui sub noctem expergiscvbatur, diluculo ibat cubitum, ita acute et salse jocatur, ul dicat cum admodum frugaliter vivere, quippe qui nihil insumeret ni>i noctem. Et quibusdam illum sordidum et avarum dicentibus : « Vos, inquit, ct lychnobium dicetis. » Est autem hæc vox ambìgua, significans eum usque adeo non esse avarum, ut cliain lucernas absumeret, vel ade< oarcum ut lucernis victitaret. Pericles Tolmidem belli ducem, alieno tempore molientem incursionem m Boeotiam, relinere lentavit dicens : Si non crederet Pericli, at non erraturum tamen, si prudentissimum consiliarium operiretur tempus. Verum Tolmides, respuens sanum concilium, temeritatem luit strage exercitus et sui cæde. Ita Plutarchus iu *Perule.*

m .

Prefectos Adriani Imperatoris nomine Similis, præfecturœ renuntians, septem annos sibi vixit; unde hoc epitaphium suo sepulcro incidi jussit : a Hic silus est Similis, qui multos annos egit, septem autem vixit. » Ita Xiphilinus in Adriano. 'Monliu^pen*.

Tropologice, hic disce quantum sit pretium temporis tam cito transeuntis et avolantis, quantaque ejus habenda sit cura. A tempore enim hoc modico el fugaci pendet «terna nostra salus vel perditio, juxta illud : < Momentum unde pendet ælcmitas. » Deus enim ab «terno cuique suum preslituit tempus, imo annum, horam el diem, V. g. ul 6®culo pruno, tali anno, mense, die ct hora nascatur, ac post tot annos tali die et hoia moriatur S. Petrus , S. Paulus, Nero, Vespasianus, Domitianus; sáculo secundo, S. Ignatius, S. Dionysius, S. Polycarpus, Trajanus, Adf mus, Antoninus ; saxulo tertio, Constantius, Constantinus, Diocletianus, Maximianus,etc» Sic cuique bom num prodixit cerium sæculum, certum annum, certam diem, quo nascilurus, victurus et moriturus est. Utere ergo, o homo, si sapis, tempore tibi a Deo prestituto el admenso ; aliud tmm non habebis ex omnibus

sœculorum voluminibus per omnem æternitatem, imo nec horam, nec punctum (emporis, quo prroitentiam agere, merita comparare, ct vitam æternam promereri valeas. Suum tempus habuere damnati, sed male expenderunt, ct quo lucrari poterant cœlum,acquisivere infernum. Quam vellent nunc sibi dari horam pœnilentiæ ! quantos labores ct cruces ultro susciperent, si ad vitam redire liceret! Sed frustra, clausa est janua, transiit tempus eorum : bbi adhuc suporest, vide ut illud rite expendas, nec *sero* male expensi te similiter pœniteaL Preclare Hugo Victorious hic et lib. *De Vanitale mundi,* in fine : « Omnia, ait, tempus habent, videlicet certum ct definitum, vel quando incipiant, vel quando finiantur, sive etiam quamdiu subsistant, ut prudens animus in iis omnibus non putet aliquid esse, quod semper stare possit, ut in eo fiduciam ponat; sed potius veris et permanentibus bonis se conformans, ita rerum mutabilium vanitatem despida!, ut licet unaquaque rc pro tempore utatur dum prœsens est, nunqunrn tamen m ejus transitu animum a statu suo declinare permittat. Ille enim prudentísimas est, qui sic scit transeuntia in usum vertere, ut tamen non noril in eorum defectu meutem a sua stabilitate declinare. Male ergo fecit, cum qiUBdam sibi quasi potiora ex omnibus ad jucunditatem elegit, et in eis felicem se esse posse credidit, quiael omnia suo tempore bene utenti bona sunt, et tamen omnia, quæ mutabilitati subjacent, licet in miseria qualcmcumque consolationem præbeant, felicitatem tamen conferre uon possunt. Nihil ergo suo ternpore abjiciendum, et mhil non suo tempore eligendum. Sed sic animus ad usum temporis præparelur, ut tamen ad mutabilitatem tempons non mutetur. »

Audi S. Bernardum in *Declamat. :* a Filii hominum, usquequo gravi corde? utquid diligitis vanitatem, et quœntis mendacium? Tempus hoc animabus non corporibus est assignatum, dies salutis, utique non voluptatis. Omnia tempus habent : animabus nunc operam dare Decesso est. Nam in carne qui seminat, solum exinde metet corruptionem. » Memento illius S. Ambrosii in *Psalm,* i : a Tu dormis, et tempus tuum (non dormit, Mid) ambulat. » Circa æternitatem enim volvuntur omnia tempora et sœcula, sicut rota circa axem. Audi et Senecam, *epist.* 120 : a Nihil salis est morituris, imo moricnlibus; quotidie enim propiu> ab ultimo stamus, et illo unde nobis cedendum , hora nos omnis impellit, n Et mox : •Ad mortem dies exiremus pervenit, accedit ornus. Carpit nos illa, non corripit; ideo magnus animus conscius sibi melioris natura, dat quidem operam ut in hac statione, qua politus est, honeste se atque industrie gerat; nihil tamen horum, quæ circa ipsum sunt, suum judicat, sed ut commodati' utitur peregrinus et properans, *s* SecBxde. *Secutio,* tapunlit est omnia facere tempore opportuno, ct captaro occasiones bene agendi : Sapie» insipiens enim non observat opportunitatem,*^^ ideoque insipienter et prepostere, ac sine fructu m. laborat ct operatur. Vide S. Antiochum, *hOmil.* VI , cujus titulus est : *Quod semper captanda sit temporis opportuni(as.* Sapiens ergo ex animo evellit nimiam cl intempestivam agendi sollicitudinem , ac tempus actioni opportunum exspectat, imo a Deo postulat, ut occasiones merendi, et heroicos virtutum actus exercendi sibi suggerat, juxta illud *Ephes,* cap. n, vers. I0 : « Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ pneparavil Deus ut in iis ambulemus. » Sapienter Boetius,' lib. ll *De Consolat,* metro 6 :

Signal tempora propriis
Aptans otticiis ficus;
Nec quas ipse coercuit,
Misceri patitur vices.

Et Ovidius, lib. I *Do Ilemed. amor. :*

Temporibus medicina valet, data tempore prosunt,
Et data uon apto tempore vina nocent.

Hoc ut repraesentarent Poeto, Occasionem finxere esse deutn volubili rolæ , alatis pedibus insistentem, vertigine quadam celerrima se in orbem circumagentem, anteriore capitis parte crinita, ut prehendi posset, posteriori calva, ut teneri nequiret. Unde illud : 0 Fronte capillata est, a tergo Occasio calva. » Vide dicta *Jercm.* cap. viti, vers. 7.

Tertio, nonnulli hæc accommodant inconstan- Tertio.
tiœ cogitationum el cupiditatum hominis, quibus favent Hebræa, quæ sic habent : *Omni voluntati* (id est cupiditati et voluptati hominis) *suum est tempus.* Hanc inconstantiam gmphice hisce versibus depingit Horatius, lib. I *Epistol. :*

Mea sic pugnat sententia secum:
Quod petit hoc sp» ruit, repetit quod nuper omisit,
¿stuat, cl vilæ disconvenit ordine toto,
Diruit, ædiHcal, inuLil quadrata rotundis :

Quarto t Nyssenus et Olympiodorus per tempus 0'urtO. Aurea IDcdiOcriUs.
accipiunt modum sive mensuram, puta aureum mediocritatem in omni actione servandam , juxta illud Gnecorum : ur.ìiv wifi; ápeoroc, id est, *ne quid nimis, occasio res est optima.* Et illud Illuratii, libro ll *Carm.* ode 10 :

Auream quisquís iiiediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus lecti, caret invidenda
Sobrius aula.

Hanc Salomonis gnomon insigni cicndæ et Apslo-
formicæ apologo, pulchris exemplis illustrato, graphice depingit Cyrillus, lib. I *Apolwj. morat.* cap. iv : u In fervore messis, inquit, cantans et quiescens cicada, cum vidisset formicam mullo labore granum suis organuhs altrohenlem, com-

patiens ci dixit : Utquid in tanto æslu, cum natura rcfrigerativam quietem ct huméctantem umbram requirat, tu non solum aridam circuisci tempestatem sustines; sed, quod pejus est, gravi onere te occidis ? Nonne vides quod ego, in umbra viridi cum jubilo requiescens, in suffocante æslu refrigerantem cordis anhelitum capere vix possum? Quiesce ergo, donec messis transeat incentivum. Cui mox improvidæ provida formica provide respondit : Omnia tempus habent, ct suis spatiis universa transeunt sub coelo (Ecc/e. m, 1). Quamobrem sicut quæque suo loco ct tempore agenda sunt, itact inquirenda. Nam si rei opportunum tempus négligeas transierit, cum illo indiguerit, postea minimo ipsum reperiet, eo quod hora debita sibi necessaria non quæsivit. Sic ergo , carissima, nobis utendum providentia est, ut vilæ quidem alimenta accommodata illo tempore vigiles colligamus, quando illa natura beneficentia, dum hæc quœrimus, invenimus. Tempus autem colligendi est messis; unde nunc provide laboribus colligo, ut in arida hieme opulenta requie vivam : tu vero improvida futurum tempus negligono, in instabili puncto quietis nunc existis, imo nunc magis abuteris cantilenis; et cum folium, quo nunc delectaris, quasi umbra transierit, gravis ardor famis simul cum egestate succedet, cum in messo nihil congregaveris. Nonne igitur diro improvidentiae gladio vitam, quam multum diligis, peremisti?» Deinde hanegnomen, quod « omnia tempus habent », variis exemplis
iieio. fontium, zodiaci, solis, terræ, vitis confirmat : « Sed attende, quœso, ut in suis rebus regularitate mirabili providenti® natura ducatur. Nam venarum plenos fontes in pascuis animalium semper habet, ut, cum Decesso fuerit, iis debitum ac pneparatum provida distribuat alimentum. Etenim in circuitu zodiaco sol provido ductore conducitur, ut sic provideatur mutatis temporibus, cum providentia gignit. Similiter pro sequenti anno semel suaviores palma dactylos generat ; sic el vitis liquorem dulcissimum pari ordine distillât. Ita quoque fontes, qui non semper scaturiunt, terra virtute stellarum, diutina semel humiditato imbuta, profusi cernuntur. Nonne totius natur® ordo providentia gubernatur? Quid igitur ea spreta , quæ est vito tam commoda gubernatrix, futuroque neglecto de pnesenltbus tantum cogitas? Ego certe, ni fallor, do futuris plus curo. Nam præteritum perdidi, pratens codi cursu raptissimo jam transivi, et tantum quod superest futurum possideo. » Deinde epimylhmm, sive finem et fructum apologi subjicit dicens : « Ilis auditis, muta cicada rogavit formicam, ut bæc quid essent definitione monstraret. At illa libenter preces admittens ait : Providentia quidem (si verbum dignum habeo) est hroc : Arte vigili rationis, in hac vita transitoria temporalia juste congregaro, et congregata inviolabil.ter conservaro, ex quibus semper vivas in atonia et gloriosa quiete. Quo dicto, onerata processit ad nidulum suum. »

2. Te.MPLS NASCE5DI, ET TEMPUS MOfIIEXDf. — PTO Ven. i. *nascendi* hebraico est mSS *laledet,* quod ct nasci el gignere significat. Unde Septuaginta, Arabicus, Vatablus, Campensis , Arias et alii vertunt, tempus *gignendi, et tempus moriendi;* Cbaldams vero Costi , *quandoque infinitum est tempus procreationi et soboli, quandoque moriendi.* Rabbini in .Vidras exponunt, *q. d.* Aliquando panus jungitur cum morte, cum scilicet fœtus mox post conceptionem in utero, aut post nativitatem jam in lucem editus moritur. Verum hæc expositio coactior et arctior est, œque ac illa Chaldæi Complutensis, *tempus est electum ad patiendum filios : tempus est ad occidendum filios rebelles et provocatores, ut obruantur lapidibus secundum verbum judicum.* Melius Noster, Pagninus, Syrus, Clarius, Tigurina et alii vertunt, *tempus nascendi;* huic enim directe per antithesin opponitur *tempus moriendi.* Hinc Thaumaturgus vertit, *nata sunt aliqua , ddn emoriuntur* (i).

Salomon suum thema, quod versu primo proposuit, scilicet: «Omnia tempus habent, et suis spatiis universa transeunt sub cœlo, « probat per inductionem variorum exemplorum et contrariorum sibi vicissim succedentium, per quatuordecim eorum combinationes usque ad vers. 8, ubi ex illis infert ct concludit, omnia sub coelo esse vana, ncc quidquam ex labore continuo homini relinqui, sed omnia trausire et evanescere. Primum exemplum est, quod cuique rei viventi tempus a Deo et natura prafinilum sit nascendi ct moriendi. Sicut enim omnibus qu® oriuntur, stata est lex ut occidant el moriantur : sic pariter iisdem statum est tempus oriendi et occidendi, sive nascendi et moriendi. Sic dores, frondes, germina oriuntur in vere, occidunt in hieme. Sic animalia ct homines nascuntur in infantia, moriuntur in seueeta. Atque hoc tempus ab homine mutari, prorogari, inverti nequit. Frustra ergo laborat senex, ut proroget sibi anuos vivendi, recte operandi et merendi, cum illi moriendi instet tempus, ut ita dicam, fatum : qui ergo sapit, dum vivit et viget, accumulet sibi virtutum et bonorum operum merita. Hæc igitur biga nascendi et moriendi est, qua omnes vehimur ad mortem, el per cam ad immortalitatem, vel beatissimam m cœlis, vel miserrimam in gehenna. Tacito ergo hominem monet Salomon, *q. d.* Scias, o homo,

(1) Recio I). Hieronymus : « Incertum ct fluctuantem statum conditionis human® in superioribus docuit ; nunc vult illud ostendere, omnia sibi lu inundo esse contrarii, el nihil stare perpetuum eorum quæ sub cœlo sunt et jntra tempus. » Omnii in orbem vehuntur et sibi invicem succedunt. Terniore procedente una generatio nascitur. aha moritur, ut hac ratione una generatio ex hujus orbis terno theatro dL>edens altori jam succrescenti det locum; est et perpetua arbores plantandi et ariditate voi senio consuinpL s evellendi vicissitudo; diruimus vetera aditicia, ex mdvinque lapidibus nova exstruimus.

qui intus es in mundo, tibi moriendum esse et exeundum de mundo; para te ergo, et virtutum opera compara, quæ post mortem judici Christo olieras, ut propter ca ab illo cado adjudicari, non vero ad gehennam damnari merearis. Hoc ut innueret Moses Genesi, id est ortui rerum, subjunxit Exodum, id est exitum et occasum, ait Nysscnus cl Olympiodorus. Igitur Salomon hæc dicit eo fine : «Ut temporarias vitæ nos admoneat,» aitOlympiodorus; «ut mentione mortis valut quodam stimulo cos expergefaciat, qui in carnalis vite profundum sunt immersi, ct ad curam futurorum excitet, » ait Nyssenus. Rursum nativitati subjungit mortem, quasi nullum sit tempus vivendi medium, ut innuat mox a nativitate hominem tendere ad mortem, et incipere mori, juxta illud : « Nos nati continuo desivimus esse, *Sapient.* cap. V, 13, quia quot horis jam nati vivimus, totidem quasi passibus pergimus ad mortem. Ita ♯ nascendo morimur, moriendo vivimus omnes. » Quid est vita? assiduus cursus ad mortem. Quid mors? transitus ad immortali atem.

Tropologice S. Hieronymus : Spiritualiter renascimur,ait, per timorem, juxta ill udísa¿0 cap. XXVI, 18, juxta Septuaginta: « A timore tuo, Domine, concepimus, ct parturivimus ct peporimus spiritum salutis; » morimur vero per amorem : dum enim crescimus ad amorem Dei, moritur timor, juxta illud : « Perfecta chapitas foras mittit timorem,® 1 *Joan.*IV.

Symbolice Hebræi : «Israeli, inquiunt, sive Synngogæ et populo Hebraeorum tempus nascendi fuit, cum in Ægypto post mortem Joseph succrescere coepit, » -Erodi i, de quo *Ezechicl.* xvi, 4, ait: « Quando nata es, in die ortus lui. » Tempus moriendi fuit, cum in captivitate Assyriaca, Babylonica ct maxime Romana, respublica Judæorum eversaci dispersa quasi interiit. Unde Ezec/i.xxxvii, 12, captivitas Judæorum comparatur sepulcro, captivi ossibus aridis, reduces in patriam resurgentibus. Melius primi Christiani nascebantur in Ecclesia per baptismum, moriebantur gloriose per martyrium. Eis ergo tempus nascendi erat baptismus, moriendi martyrium.

Denique tempus nascendi Ecclesie Christi et Christianorum fuit tempus moriendi Synagogæ Judæorum; tunc enim luce periit, cum illa nata mox peperit, adeoque cum ex sterili Ecclesia natus csl gentilium populus, amisit filios Synagogæ, ait S. Hieronymus, in cap. v *M¿chace.*

TeMPLS PLANTANDI, ET TEMPI'S EVELLENDI (Hebraice, eradicandi vel *exstirpandi.* Sic ct Syrus et Arabicus) quod planta TC» EST. — Campensis, *nunc amputamus quæ uhm ut adolescerent curavimus ;* Chaldæus, *tempus consitionibus et evulsionibus arborum suum est.*

Post opus natunn (tempus scilicet nascendi et monendi) subnectitur opus artis et artificis coop» ranti^ nature, ait Hugo, puta tempus plantandi arbores, frutices, herbas, ut caules, betas, brassicas, etc., ac tempus eas evellendi, ut novæ plantentur. Tempus singulas plantandi juxta ortum certorum siderum, præserlim lunœ, ventorum, pluviarum, serenitatum, etc., exacte describit Columella, lib. Il *Do Re rustica,* cap. vili et seq., ac Varro, lib. I, cap. xxvn ct seq Ita Chaldaeus, Thaumaturgus el alii. Quare quod S. Hieronymus et Albinus exponunt, tempus plantandi esse tempus nascendi, et tempus evellendi esse tempus moriendi, quod praecessit, non litterale est, sed mysticum.

Tropologice, tempus plantandi virtutes est, cum statis temporibus oportet nunc vacare pœnilentiæ, ut in Quadragesima; nunc lætitiæ spirituali, ut in Paschate ; nunc operibus eleemosynae, ut tempore pestis, famis, belli; nunc palientiæ, ut tempore morbi, tentalionis, persecutionis; nunc operibus vitæ aelivæ, nunc contemplutivæ, prout obedientiavel necessitas ea requirit, ct alternis injungit, ut sœpe oporteat relinquere Deum propter Deum, id est orationem propter actionem. Obedient! ergo nunc quies contemplationis plantanda est, nunc evellenda, et cum actione commutanda, cum id obedientia exigit. Rursum tempus eradicandi zizania est, cum concupiscenliæ, suggestiones dænionis, ac lenlaliones carnis el mundi ex imaginatione et appetitu evellendæ sunt.

Symbolice Hebræi, inquit S. Hieronymus, hasce omnes combinaliones referunt ad Synagogam et populum Israel : « Tempus, inquit, generandi et plantandi Israel, teinpus moriendi et ducendi in captivitatem. Tempus occidendi eos in Ægypto, et teinpusde.EgyptoIibcrandi.Tempus destruendi templi sub Nabuchodonosor, et tempus ædificandi sub Dario. Tempus flendi ct plangendi eversionem urbis, et tempus ridendi atque saltandi sub Zorobabel, Esdra cl Nehemia. Tempus dispergendi Israel, cl tempus in unum congregandi. Tempus quasi cingulum et balteum circumdandi Deo populum Judæorum, et tempus ducendi eos in Babylonicam captivitatem, et ibi computrescere trans Euphratem. Lege Hiercmiæ. Tempus quærendi illos et servandi,et tempus perdendi illos et projiciendi. Tempus scindendi Israel, et tempus iterum consuendi. Tempus tacendi Prophetas nunc in captivitate Romana, et tempus loquendi eos tunc, quando etiam in hostili terra Dei consolatione et alloquio non carebant. Tempus dilectionis, qua cos sub patribus ante dilexit; et tempus odii, quando in Christum intulerunt manus. Tempus prælii, modo non agentibus eis poenitentiam; el tempus pacis in futuro, quando intrante plenitudine gentium omnis Israel salvus erit. »

Anagocice, tempus plantandi choros beatorum in cado, et reprobos eradicandi e terra, ut detrudantur in gehennam, ibidem perpetim arsuri, erit die- judicii; tunc enim « omnis plantatio, quam non plantaverit Paler meus coelestis, eradicabitur, » ait Christus *Matth.* xv, 13

Ven.!. 3. Tempus occidendi, et tempos sanandi. — Syrus, *tempus ad occidendum, et tempus ad vivificandum;* Thaumaturgus, *quæ nunc curabilia, dein lethalia fiunt.*

Primo, Hugo Victorinos : Tempus occidendi, inquit, oves ct boves est, cum eos mactamus, ul eorum carnibus a Deo, ob corporum post diluvium debilitatem, induitis vescamur; tempus sanandi est, cum iis in Quadragesima ct jejunio abstinemus, eos servamus et quasi sanamus.

Secundo et genuine, tempus occidendi est, cum reus a judice ad mortem damnatur, item cum hostes justo prælio invaduntur; tempus sanandi, cum in prælio, aliavo re lœsi, infirmique curantur, cum damna bello illata per pacem resarciuntur. Unde Arabicus vertit, *tempus certandi, et tempus medendi;* et Chaldæus, *tempus sæpe expostulat omnia flammis ct ferro miscere; aliud vero male habentibus mederi,* puta quo œgri curandi sunt.

VHS.4. 4. Tempus flendi, et tempus ridendi. Tempus PLANGENDI, ET TEMPUS SALTANDI. — Arabicus, *fietui tempus, ct risui tempus. Conquerendi tempus, et saltandi tempus;* Chaldæus, *(empore suo deflendi sunt ægri, ct alio tempore hilaritate et risu colligendus est amicus. Statuta die lugendi sunt mortui, et alia die gaudio exaltandum est;* Thaumaturgus, *Imrymatur, paulopost ridetur; nunc luctus, dcin et tripudium;* Campensis, *interdum mæsti lugemus, interdum lætitia subsilimus;* Lyranus, *tempus flendi est,* inquit, *in infortuniis, tempus ridendi in cuforluniis.* Tempus ergo flendi el plangendi est in luctu, ob funera parentum vel amicorum, ob clades privatas vel publicas, ob pericula et adversa quælibet. Tempus ridendi et saltandi est in publica Letitia, puta in triumphis, victoriis, festis, epulis, nuptiis; ubi nota, flere ct ridere est privatum, plangere et saltare publicum. Sensus ergo est, *q. d.* jam planges in funere, jam saltabis in convivio; jam efferes ad funus luam uxorem, jam aliam nuptiis secundis assumes; nunc funeralia convivia, nunc celebrabis nuptialia. Sic omnia contrarietalibus plena sibi succedentibus, et ex disparibus nexa catena, viduitas cum nuptiis, sessitatio in pulvere tempore planctus, el saltatio atque tripudium lætiori tempore, publicoque gaudio, ait noster Pineda. Advertit Nyssenus in *Caten. Græc.,* κοπετον, id est, planctum seu pectoris tunsionem, intensionem addere in fletu el ejulatu ; et id est saltationem, addere intensionem el amplificationem in lœtitia foras erumpere gestiente, atque tripudio exsultanti.

Nola choros et choreas ex se non esse illicitas, imo subinde esse sanctas, uli fuero Davidis saltantis ante arcam ex jubilo mentis in honorem Dei, II *Rcg.* vi, 14 el 16; et Hebræorum in gratiarum actionem ob transitum maris Rubri, ct submersum Pharaonem, *Exodi* cap. xv, 20; item illœ feminarum ob aesum a Davide Goliath, I *Reg.* xviir, 6. Imo jusseral Deus, ut Hebræi quotannis celebrarent festum Tabernaculorum sacro tripudio! ac saltarent in tabernaculo coram Domino, uli ostendi *Levit.* xxiii, 40. Sic a saltu sacro gentiles Romæ celebres erant Salii, in Creta Curetæ, in Phrygia Corybantes.

Verum magnus in choreis adhibendus est modus, ne in lasciviam el luxuriam abeant. Undo Judæis carnalibus permissæ sunt potius quam Christianis. Quare in choreas Christianorum invehuntur acriter omnes fere Patres, ut S. Basilius, homil. 14 *Contra Ebriet.;* S. Ambrosius, lib. De *Elia etJejun.* cap. xviii; S. Augustinus, serm. 215 De *Temp.;* S. Chrysoslomus, hom. 18 et56 *in Genes., ct* 19 *in Natth.;* Clemens Alexandrinus, H *Pah dog.* XX ; Eusebius, XIII De *Præpar.* cap. xn; Lactantius, VI *institut.* XX, et alii. Quin et contra eas exstant leges Imperatorum, ul Constantini apud Eusebiumin *Vita* ejus, cap. xvin; Theodosii ct Valentini, *De Sped.* cap. v; Arcadii, leg. *Omnes,* cap. *Pe feriis;* Leonis cl Anthemii. ibidem leg. ultim. Mullo magis eas vetant leges Canonie®, De *Consccr.* dist. I, cap. *Qui diebus,* et disi. Ill, cap. *Irreligiosa.* Quocirca Mallhæus Clingius in *Locis Thcc* log.*cap. *De Chorea :* « Quid, inquit, est chorea? Est circulus cujus centrum est diabolus, ct circumferentia omnes angeli ejus. »

Tropologice S. Hieronymus : « Nunc inquit, flendi tempus est, in futuro ridendi. Beati enim flentes, quoniam ipsi ridebunt, *Lutee* vi. Plangendum est impraesentiarum, ut postea saltare valeamus illa saltatione, qua saltavit David ante arcam : quia qui in presenti sæculo sua plangit peccata, ridebit potius in futuro,» juxta illud *Moloch.* cap. iv, 2 : « Egrediemini, et salietis sicut vituli de armenio. » Et Didymus in *Catena Græc..* « Tempus presentís vile, ait, flendo opportunum est, tempus vero ridendi in spe jacet. »

Nola in hisce anlithesibus indicari ordinem contrariorum : prius enim est tempus flendi, posterius ridendi. Sic prius est tempus nascendi, deinde moriendi : prius csl tempus plantandi, deinde evellendi : prius tempus tacendi, deinde loquendi, et ita de cætcris.

5. Tempus spargendi (Hebraice, *projiciendi ;* Septuaginta, *mittendi;* Syrus, *jaciendi)* lapides, et tempus colligendi. — Campensis, *nunc diruimus vetera ædificïa, nunc nova construimus :* mirum est aliquos pro *lapides* substituere *fructus;* unde Thaumaturgus vertit, nunc *terræ fructus quis congregat, dein abjicit.* Jam *Vfn* s

Tempus spargendi lapides est, cum diruuntur domus, cum ex agro, horio , vinea lapides abjiciuntur, ne semina, herbas et plantas suffocent: tunc ergo ager elapidatur, cum lapidibus liberatur cl purgatur. Tempus colligendi est, cum iidem lapides colliguntur et in acervum adun mtur, ut ex iis fiat sepes aut murus agro, horto vel viueæ contra bestias el fures tutando.

Secundo, Arboreus hano gnoinen arctat ad fabricas Salomonis, quas nunc ædificarit, nunc destruxerit : sicut et hodie videmus hommes opu-

lentos «epe domum, quam ædificarant, destruere, hoc solo nomine, quod forma displiceat, ac novam novæ form® velint ex edificare : quæ sane sumptuosa est vanitas el inconstantia.

Tertio, CajeLinus per lapides accipit pretiosos, puta gemmas, *q. d.* Tempus est colligendi gemmas et ornamenta, ac tempus cst projiciendi illa, puta in tempore vastitatis et excidii, juxta illud *Thren.* iv, ‹ : «Dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum. » Rursum, *q. d.* Hoc sœculo parvi fiunt gemme, et quasi sparguntur; mox alio sœculo colliguntur, magnoque habentur in pretio. zEslimatio enim hominum dat pretium gemmis, œque ac medalliis ; cumque illa s®pe variet, hinc sæpe variatur pariter prolium gemmarum.

Quarto, profundius Pineda hoc refert ad lapides sacculi, puta ad pondera quibus merces el nummi ponderabantur : hæc enim olim erant lapidea cl lapides, Proverò, xvi, 11, *q. d.* Est tempus quo homo vacet mercaturæ, idcoquc colligai lapides, id est pondera quibus suas merces œque ac nummos ponderet et mensuret. Vicissim est tempus, quo hominem jam opulentum et senem tædcl mercaturæ, cupilque quietus sibi vivere et Deo, ideoque spargit abjicilquc lapidea hæc pondera.

Tropologice Auctor *Catener Græc.:* Lapides, ait, sunt virtutes quibus vitia lapidamus et obruimus. a Quid enim aliud est temperantia, quam lapis, quo effrenis adhinniensque anim® affectus deturbatur atque prosternitur. Rursum lapides sunt sermones S. Scriptura, quibus hostem dejicere et obruere possimus : eosdem tamen in sinum anim® recolligere nos jubet, ut opportuno tempore illis in adversarios utamur, ut ejusmodi lapidum jactus nullo unquam tempore deliciant, neque unquam succumbamus, n

Symbolice, *primo,* S. Hieronymus refert nonnullos, qui sic exponunt, *q. d.* Legi severitatis successit lex clementi®, puta legi veteri lex nova. In lege enim veteri rei adulterii aliorumque criminum jubentur lapidari : lex nova vero hunc rigorem legis veteris sustulit, cum Christus adulteram absolvit, et Pharisœis eam lapidare volentibus dixit : « Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat, n *Joan.* cap. vin, 7. Verum ipse hanc expositionem non probat, scilicet ut litteralem : ut mystica enim admitti potest.

AllegoriccS. Hieronymus: Hoc tempore, inquit, lapides. id cst corda Judæorum lapidea dispersa sunt a Christo , fide, veritale, salute ; sed in fine mundi colligentur, cum ad Christum convertentur , et universi congregabuntur.

Anagogice, lapides electi sunt sancti, quos Deus mittit in mundum, ut illum sanctificent; colligit vero, cum eos ad se per mortein recipit, ne videant mala gentis bu® , utque coelestem Jeru-akin odificent, ait S. Gregorius , III *Dialog.* cap. ixxvu, in fine.

Tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus. — Arabicus, *separandi.* Communiter interpretes accipiunt amplexum conjugum, usumque matrimonii, 7. *d.* Nunc tempus est dandi operam procreandis liberis, nunc abstinendi ct continendi, cum scilicet vacandum est orationi, pœnitenli®, jejunio (ut in Quadragesima), juxta illud I *Corinth,* vu : «Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. » Item cum uxor est ®gra, patilur menstrua, senex est, abest, etc. Ita S. Hieronymus, Olympiodorus, Hugo, Bonaventura, Lyranus, Dionysius et crateri fere omnes. Sic Noe cum filiis omnibusque animalibus in arca abstinuit usu conjugii, ob communem in totius mundi per diluvium subversione luctum, uti dixi *Genes,* vm, 16. Hinc Chaklæus, *suo tempore ad uxorem cst aditus; septem tero diebus luctus ab ea recedendum est.* Sic Saræ dixit Tobias spons® su®, capit, vili : « Exsurge, et deprecemur Deum hodie ct cras ct secundum cras, quia his tribus noctibus Deo jungimur; terlia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio : filii quippe sanctorum sumus, u Accedit Vatablus qui sic exponit, quod contrahamus matrimonium, aut non», sed maneamus cælibes, hoc pendet a Deo; matrimonium habet suum tempus.

Paulo aliter Thaumaturgus : *Nunc,* ait, vir *mulierem depent, atque insano amore complectitur; nunc eam impense odit et aversatur,* prascriim post copulam, cujus rei physicam causam dat Aristoteles et physici, uti post eam exosam habuit Thamar Amnon, « ita ut majus esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilcxcrat,» II *Reg.* xm, 14. Hinc Campensis hoc loco vertit, *nunc operam damus amplexibus, nunc ad amplexus nauseamus.*

Secundo, Hugo , Pineda amplexum accipiunt amicorum et amiciti®, 7. *d.* Nunc tempus est amplexandi amicos colcndique amicitiam ; nunc ab iis abstinendi, ut cum absunt, moriuntur, vel infideles deprehenduntur, 7. *d.* Instabilis est hominum amicitia, in eaque est vanitas vel mortis, vel absenti®, vel perfidi®, vel mœstili®. Stabilis vero cst cum Deo, in caque est votitas, sinceritas, constantia et beata raterai las. Illi ergo inhrare, et a in illo veterasce, » *Eccli.* n, G.

Allegorico, tempus amplexus et conjugii fuit in lege natura et Mosaica, cum dictum est: « Crescite, et multiplicamini, » *Gen.* 1. Tempus vero continenti® est in lege nova, cum dicitur: « Sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cadorum,» *Matth.* xix. « Quia prracepti veteris (Testamenti) est, ut terra procreationibus impleretur : novi vero, ut continentia atque virginitate coelum impleatur,» ail S. Isidoras, lib. II De *Of/lc. Eccles,* cap. xvii. Sic et S. Hieronymus et Olympiodorus.

Symbolice, tempus suum est vacandi sapienti®, contemplationi ct amplexibus Dei cum Maria; tempus pariter abstinendi eis, ut vacetur actioni cum Martha, puta ut serviatur necessitatibus

co; pori* vel saluti proximorum. Ita S. Hieronymus cl Hugo. Sic Moyses accepturus legem per 40 dies in monte collocutus cst cum Deo ; at postea peccante populo cl idololalranlo, descendit, ut cum corrigeret, *Exodi* xxxn, 7.

v?r». 0. 6. Tempos acquihemh (Hebræa, çuœrendi), et tempus perdendi.— Arabica, *jacturam faciendi tempus;* Chaldœa, *tempus est elertum ad qutzrendam pecuniam, ct tempus est electum ad perdenda supellcctilia;* Campensis , *nonnunquam magno studio quœrimus, quod paulo post perdamus.*

Primo *Primo,* Hebræi hoc arctant ad Davidem ct Salomonem , *q. d.* Tempus acquirendi tribui Judæ regnum Israel fuit sub Davide, tempus illud perdendi fuit sub Roboam filio Salomonis ob ejus idololatriam, HI *Ilcg.* xn.

Seconda» *Secundo,* Olympiodorus, *q. d.* Tempus est quo rem luam perdas, et tempus est quo perditam rursum invenias, ut sil hysleron proteron. Primo enim ponitur rò *acquirendi,* deinde *perdendi,* cum in reipsa prius sil perdere, quam perditum acquirere.

T:rtio. *Tertio ,* Thanmaturgus, Nyssenus , Lyranus, Hugo, Bonaventura el alii hæc adaptant mercatoribus el lucra captantibus, *q. d.* Est tempus, cum mercatores lucra acquirant, est cum eadem perdant, ut cum naves mercium patiuntur naufragium, aut capiuntur ab hostibus, vel merces ipsœ corrumpuntur, aul ob aliarum appulsum minoris veneunt. Suadet ergo, ait Pineda, ut œquo jacturas animo patiamur, et sive cum fortuna, sive potius cum Deo supremo rerum arbitro ct gubernatore lucri et jacluræ societatem ineamus, in rerum temporalium negotiatione ct possessione. Nam « si bona suscepimus de manu Dei, mala quarc non sustineamus? d Temperanda lucri laetitia cum amissionis ct jacturae egritudine. Itaque ut ille alius sapienter dicebat: a Fortume objicienda animi confidentia, et perlui baiioni ratio, w Neque magni facienda fortuna, quæ « non tam dono quam mutuo dat, » pro libilo repetitura. « Non est enim valde optabilis (ut refert ex Lacone quodam Cicero) fortuna aptata rudentibus,» rei nimirum inconstanti,el vel cum veniis, vel cum fluctibus mille semper in discriminibus versanti.

C urlo. *Quarto* et genuine , rò *perdendi* hic verbum cst, non neutrum, sed activum, ut idem sil quod corrumpere, abjicere, dissipare; hoc enim significat Hebræum T3N *abbed.* El sic eadem pene Ineo est combinatio cum sequenti : « Tempus custodiendi, ct tempus abjiciendi, » *q. d.* Est tempus, cum res, puta annonam, fruges, opes compases et acquiras ; cst rursum tempus, cum easdem perda- ct prodigas, ut cum ingruit tempestas in mari, pestis in terra, hostis in urbe. Rursum cum fruges ipsœ sunt corrupt®, aut cum alia de causa res nostras fastidimus, idcoque eas abjicimus ct flammis tradimus. Ita S. Hieronymus, Albinus ot olii.

Mystice S. Athanasius, tract, in illud : *Proferii in pagum , qui or adverso est, invenietis pullum , primo,* exponit dc Christo, *q. d.* Christus quaesivit hominem peccato Ad® perditum : «Quia, inquii , jam loniio tempore perditum erat genus humanum, et peribat diaboli fraudibus. Tempus enim quærendi venit, ct eximendi e captivitate. » *Secundo,* de peccatore pœnitente, *q.* d. Require per poenitentiam, quod perdidisti per culpam; aut, *q. d.* Acquire gratiam, perde peccatum. *Tertio,* de justo, quasi dicat : IT acquiras anim® salutem, perde cl mortifica ejus concupiscentiam; ut acquiras virtutes, perde vilia; ut acquiras cœlum, perde terram; ut acquiras spiritualia , perde temporalia, juxta illud Christi: a Qui invenit animam suam, perdet illam : et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam, » *Matth.* x, 39; a ut scilicet tempore martyrii neque possessionibus, neque liberis, neque parentibus, neque corpori, ne ipsi quidem animœ parcilum velimus, sed nos offeramus usque ad mortem , ut inveniamus animam nostram in regno cœlorum. Qui igitur vult invenire animam suam, perdat eam in hoc tempore. Necessum est ergo in nobis perdi malitiam, ut qurrenles virtutem eam inveniamus. Si quis enim non conquieverit ab ira, quomodo ad mansuetudinem exercebitur? Si quis a se non exterminant fornicationem, quomodo is ausit temperantiam profiteri? Qumsivi, inquit, quem diligit anima mea, quotivi cl inveni eum, ct introduxi illum in domicilium matris me®, ct in cellam genitricis meæ. » Hucusque S. Athanasius.

Rursum Auctor *Catenæ Gmc. :* « Tempus, ait, acquirendi universa hæc vita est ; acquirendi, inquam, Dominum, quem quœrere nos oportet; e contrario autem id amittere debemus, cujus possessio jactura, cujus amissio lucrum est. »

TEMPUS CUSTODIENDI , ET TEMPUS ABJICIEXDI. — Syrus, *tempus ad conncctendum est, et tempus adsolr vendam;* Thanmaturgus, *nunc anxia servat custodia, quod dein fastidiens sponte projicit, q. d.* Est tempus, eum res luas custodias ; cst vicissim tempus, cum eas abjicias, cum scilicet corrupto» sunt, aul imminet tempestas, pestis, mors, hostis› latrones, etc., uti jam dixi. Arctius Campensis: *Nonnunqumn,* ait, *comparcimus , quod postea dilapidemus.* » Alienius Olympiodorus : Dispensator, ait, novit quo tempore pecunias apud se custodiat, quo expendat. Alii : Novit liberalis quando pecunias servet, quando eas in pauperes eroget.

Tropologice ternpus custodiendi opes cst, cum juvant ad alendam familiam, el virtutem eleemosyna) operandam ; tempus eas abjiciendi est, cum nocent anuuæ, eamque incitant ad gulam et luxuriam, aul studio orationis et perfectionis avocant : unde Christus ad adokjscentem : « Si vis, ait, perfectus esso, vado, vende quæ habes, et da pauperibus, » *Matth.* cap. xix, 21. Ila Hugo.

Mystice Hugo Victorious : Tempus est, ait, cum

Deus suo* fideles a tentationibus et periculis custodit : rursum tempus est, cum cos illis exponit et objicit, vel in poenam peccati, vel ut probet et augeat eorum patientiam, fidem ct virtutem.

7. 7. Tempus scindendi (alii, *lacerandi},* et tempi's conufndi. — Arabicus, *tempus abscindendi, et tempus consuendi ;* alii, *suendi ;* alii, *resarciendi' :* Cam- *quandoque discerpimus quod oHm consuimus;* Chaldæus, *dic sua super mortuo vestis conscindenda, et tandem etiam fractura est sarcienda.*

Tempus scindendi vestes Hebraeis erat in gravi clade, vel audita bla*phernia quapiam, uti Caiphas scidit vestes suas Christo asserente se esse Filium bei, dicens : a Blasphemavit,» *Matth.* cap. «vi, 6.S. Viceversa cessante clade vestem laceratam consuebant Tempus ergoscindendi est tempus luctus, tempus consuendi est tempus telitteet gaudii. Rursum, ut vestis quæpiam conficiatur, pannum apposite ad corpus scindere, deinde consucre oportet; ad hæc ut ex una veste alia concinnetur, v. g. ut cx tunica fiat thorax, eam scindere et pectori aptare, ac deinde sarcire necesse est : sic Deus, qui *fuit primus mundi* sartor, Adæ e pellibus consuit (unicam, *Genes,* cap. m.

Minus apte Thaumaturgus hæc refert ad scissionem corporis, g. d. Est tempus, quo corpus gladio conscindas et vulneres in bello, vel judicio ad puniendum crimen ; est rursum tempus, quo illud conscissum redintegres, et quasi consuas. Alienius quoque Didymus in *Catena Grece. :* « Homo, inquit, jam occidit, jam occiditur. »

Mystice Hebræi : Tempus, inquiunt, scindendi regnum Israel fuit sub Roboarn, quo decem tribus ab eo desciscentes regem constituere Jeroboam, III *liegum* xii. Tempus consuendi erit, cum in fine mundi omnes Israelita? conversi ad Christum, in unam Ecclesiam ct regnum nunquam discindendum conspirabunt, *Ezech.* xxxiv, 29.

Symbolice Hugo Victorinus hæc refert ad fœderis et amicitia» copulationem el dissociationem : «Habetenim, inquit, consutionem suam tempore suo consensus socialis : habet cl scissionem in tempore suo zelus juste contradictionis. »

Sublimius idem Hugo inferius hæc referi ad copulationem naturæ et gratte : « Ea, inquit, quæ scinduntur substantialiter unum sunt ; ea vero quæ consuuntur essentialiter quidem diversa sunt, sed mediante vinculo fili quasi accidentaliter unum fiunt. Sic enim omni* homo corruptibilibus et perituri* unitur per naturam; sed afficitur particeps ælernorum per gratiam. Sic quippe consuuntur humana cl divina in unum, ut quæ duo fuerant per n ituram, fiant unum per gratiam. Compunctio siquidem ipsa acu> est, et dilectio filum. Et facit viam acus et perforat utrumque, ut filum utrumque contineat; neque enim consulto aliter fien potuisset, nisi utrumque foraretur etutrumqu* contineretur, quia discederet alterum ab altero, et facile *e ab unitate divideret, si utrumque vinculum non contineret. Propter hoc utrumque perforat acus compunctionis, ct filum dilectionis conncctil utrumque, ut stent simul ct non discedant ab invicem, n

Rursum tempus scindendi est tempus excommunicandi, quo peccator impoenitens abscinditur ab Ecclesia, ut per hanc poenam et infamiam pœniteat, itaque rursus Ecclesia) assuatur et uniatur, uti Paulus fornicarium abscidit, et pœnitentem rursum assuit Eccleste, I *ad Corinth,* cap. v, ct II *Cor.* ii. Ita Auctor *Catena Græcorum.*

Allegorice discissum fuit Christi corpus in passione, consutum in resurrectione. Idem fiet nobis.

Tropologice, scindimus corda per poenitentiam et resecationem viliorum, consuimus per novæ vitæ virtutumque texturam. Rursum societatem cum hæreticis vel improbis discindimus, ac catholicis probisque sociamur, dum iniquos confractus rescindimus et æquos inimus. Denique Arius laceravit tunicam, id est Ecclesiam Christi, quam S. Athanasius rursum consuit, uti S. Petro Alexandrino Episcopo Christus per visum ostendit. Vide ejus Vitam apud Surium, 2G novembri».

Tempus tacendi, et tempos loquendi. — Chaldæus Complutensium, *tempus est electum ne proferantur verba contentionis, et tempus est electum ad proferendum verba contentionis.* Chaldæus vero Costi sic habet, *aliquando ponendus est orationi et precibus modus ; alias vero contentione verborum utendum.* Refert ergo ipse hæc ad precum studium vel silentium. Didymus in *Catena Grcec.:* « Homo, ait, jam loquitur, jam tacet. » Tempus tacendi est in schola, in precibus, in concione. Rursum cum superior, præceptor vel senior loquitur, subdito, discipulo et juveni tacendum ct auscultandum est; cum doctor vel concionator jam senex voce, memoria, facundia, gratia destituitur, taceat, ac lampadem munusque loquendi, docendi et praedicandi resignet juniori iis pollenti. Tempus loquendi est doctori, cum docendum est; prædicatori, cum prædicandum; superiori, cum monendus vel corripiendus est subditus; pari, cum concilium, consolationem, vel directionem impendere debet proximo. Hinc Salonius : « Verba tua. inquit, tantisper silentio premes, donec commoda loquendi sese offerat occasio. » AudiS. Hieronymum : a Pythagoricos reor, quorum disciplina est tacere per quinquennium, el postea eruditos loqui, hinc originem sui traxisse decreti. Discamus itaque et nos prius non loqui, ut postea ad loquendum ora reseremus. Sileamus certo tempore, et ad prreceptoris eloquia pendeamus. Nihil nobis videatur rectum esse, nisi quod discimus, ut post multum silentium de discipulis efficiamur magistri. Nunc vero pro saeculorum quotidie in pejus tabentium vitio, docemus in Ecclesiis quod nescimus. El si compositione verborum, vel instinctu diaboli, qui fautor errorum est, plausus populi excitaverimus contra conscientiam nostram, scire nos arbitramur, de quo aliis potuimus persuadere. Omnes artes absque doctore non

discimus; soin hæc tam vilis ct facilis est, ut non indigeat prœccptore. d

Silen- tinta do- ctiloqui.

llac do causa Salomon præponit tempus tacendi tempori loquendi, quia tacendo discimus loqui. Quocirca Hugo Victorinus, lib. *Institut. moral.* xvi : 0 Non ait Salomon, inquit, tempus loquendi ct tempus tacendi, sed tempus tacendi et tempus loquendi; quia prius in silentio forma loquendi sumitur, quæ poslmodutn tempore loquendi in voce teneatur.» Unde S. Basilius, in flegu/. /hj. cap. xii! : «Silentium, ait, est gymnasium bene loquendi. » El B. Diadochus, lib. De *Perfect, spirit.* cap. 1 ix : « Praeclara ergo res, inquit, est silentium, nihilque aliud quam mater sapíentissimarum cogitationum, 0 Rursum S. Hieronymus in *Eegul. monadi,* cap. xxii : « Ex hoc enim, inquit, in cremo edocti S. Patres, summa cum diligentia observant silentia tanquam sanclæ contemplationis causam. » El S. Bernardus, *epistol.* 88 : «Juge silentium, elab omni strepitu saecularium perpetua quies, cogit cœlestia meditari. » B. Dorotheus, *serm.* 20 : « Cave a multiloquio : hoc enim sancias ac rationabiles cl a cœlo advenientes cogitationes penitus exstinguit, 0 Denique silentium docet facere id quod jubet S. Bernardus in *Specui. Monadi. : a* Antequam verba proferas, bis ad limam veniant, quam semel ad linguam.» Et illud S. Augustini : « Omne verbum prius veniat ad limam, quam semel ad linguam.» Albertus Magnus, lib. *De Virtut.* cap. xxxi: « Ubi non est taciturnitas, ibi homo facile ab adversario superatur. »

Cooax*.

Plura hac de re dixi *Proverb,* xxv, 11, et *Ecdi.* cap. XX, G et 7, ubi citavi S. Gregorium et S. Ambrosium, hunc locum exponentes. Pluribus exemplis idipsum confirmat ZozimusPapa, ut habetur disi. 3G, cap. *Qui Ecclesiastics :* « Hinc etiam, ait, idem Salvator noster, prius in medio doctorum sedit, audiens illos ct interrogans, et postea praedicare cœpit : quia prius quisque discere, et postea prædicandi officium usurpare debet. Hinc etiam Salomon ait prius tempus tacendi, et postea loquendi : quia veritas prius tacendo discitur, ct postea loquendo praedicatur. Hinc idem Dominus ait: Qui audit, dicat: Veni. Hinc etiam prius Apostolos docuit, deinde cos ad praedicandum misit, dic<ns : Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbre. Sic etiam prius post resurrectionem illis sensum aperuit, et Scripturas explanavit, et postea dixit cis : Euntes in inuudum universum,» etc.

Bropm puten- ti». 1'rimo.

Porro, Salomon hanc gnomon ponit hoc fine. *Primo,* ut ostendat vanitatem sapientiæ et facundi®, ob quam non raro superbiunt viri docti ct eloquentes, prœsertim doctores ct praedicatores, cum ob dicendi gratiam plausum habeni, ct post sc trahunt greges auditorum et discipulorum, qui al) orc eorum pendent. Hisce enim succedit tempus tacendi , cum ob senium, morbum aliamve causam deflorescit hæc docendi diccndiquo gratia, aut cum supervenit alius doctor vel concionator magis disertus, quem populus priore relicto sequitur : qua in re sæpc naufragium ct auditorum, ct nominis, et tranquillitatis patiuntur concionatores, qui proinde si vanam hanc populi auram sectentur, miserrimi sunt : illa enim instar venti mutatur, et nunc hunc nunc illum sequitur, priorem deserens. Qui ergo sapit, hoc munus obeat pure ex obedientia et amore Dei, ac cum S. Francisco eadem quiete animi, et eadem alacritate concionetur paucis et multis, plebeiis et nobilibus ; magnum cogitet se habere auditorem Deum, ac de co dicat id quod Plato de Aristotele : « Hic unus mihi sufficit : pluris enim est, quam mille alii. »

Secando,

Secundo, ut doceat **prude**prudenter distingnere tempus quo tacendum est, et quo loquendum; quare cum fructu loqui ct tacere : cum imprudens utrumque pervertat, ac loquatur cum tacendum esset, et taceat cum loquendum foret, ideoque sine fructu, imo cum damno tam suo quam proximi loquatur vel taceat, juxta illud : a Est tacens non habens sensum loquela» : et est tacens sciens tempus aptum. Homo sapiens tacebit usque ad tempus : lascivus autem et imprudens non servabunt tempus, *Ecdi.* cap. xx, vers. 6. Ita S. Gregorius, 111 part. *Pastor,* admon. 15 : «Tempus tacendi, inquit, cl tempus loquendi : discrete quippe vicissitudinum pensanda sunt tempora, ne aut cum restringi lingua debet, per verba inutiliter defluat; aut cum loqui utiliter potest, semelipsam pigre restringat. »

Ven. 8.

8. Tempvs dilectionis, et tempus odit. — Septuaginta, *tempus amandi, et tempus odiendi;* Syrus, *tempus ad amandum, et tempus ad odiendum;* Arabicus, *diligendi tempus, et contumelia tempus;* Campensis, *interdum amamus, interdum odio prosequimur amatum.*

Sensus est, *q. d.* Nihil in orbe, nihil etiam in hominis appetitu fixum et stabile, sed variantia omnia el vana : nam rem quampiam, puta amicum, quem nunc diligis, odio prosequeris, cum cum noxium, infidelem , contrarium experieris, aut certe cum mutato affectu tuo ille tibi displicebit. Sic dilectio cl odium accipitur active : potest el accipi passive, *g. d.* Ne nimis confidas amico ct amicitia», quod ab eo diligaris; quia is qui nunc te diligit mox odiet. Sic enim in hominibus hi affectus alternant, ut quod nunc ardenter concupiscunt, mox ubi eo potili fuerint, fastidiant, et subinde odiant. Quocirca Bias monebat: « Sic ama tanquam osurus, sic odi tanquam amaturus. »

Proprie sapientis et justi amoris causa et objectum est virtus, odii peccatum : quare justo tempus dilectionis est, cum proximum viderit vacare virtuti : odii, cum viderit eumdem declinare ad peccatum : tunc enim eum odit non ut hominem, sed ut peccatorem ; imo proprie peccatum dunlaxat in eo odit, ut illud exterminet, proximumque ab

co liberet; aut certe si superior sit, illud justa punitione ad aliorum terrorem vindicet. Unde Chaldæus vertit, *tempus idoneum ut unus amet socium suum, ct tempus idoneum ut odio habeat virum pecnitorem,* præsortim qui (e et alios in peccati societal m pertrahere satagit.

Denique, tempus amoris est in juventute, quæ sanguine, calore et spiritibus abundans proclivis est ad amandum; tempus odii est in senectute, qu/p frigida, torpida, ti istis et tetrica ad fastidium et odium propendet. Hinc Synagog® adhuc tener® et Juvenculæ ait Deus : a Ecco tempus tuum, tempus amantium. » Hebraice CFffl *dodim,* id est amorum vel uberum, *Ezech.* cap. xvi, vers. 8.

Tropologice nunc est tempus diligendi carnem et animam, ut eam ad Dei gratiam ct gloriam promoveamus : nunc odiendi eamdem, cum pravis ejus cupiditatibus resistendum est, juxta illud Christi : « Si quis venit ad me, ct non odd patrem suum, ct matrem, et uxorem, ct filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus,* *Lucre* cap. xiv, 2G. Ad hæcS. Cyprianus *De Singular. Cleric.:* n Tempus amandi, ait, ct tempus odio habendi. Ama feminas ínter sacra solemnia (ut ad illa ipsas, o Clerice, admití is)» ct odio habe in communione privata (ne privatili) cum illis verseris), si vis Salomonis tenere doctrinam. »

Remum S. Hieronymus tropologice sic exponit : a Tempus est amandi post Deum liberos, uxorem, propinquos : cl tempus odiendi eos in martyrio, cum pro Christi confessione rigidos impletas oppugnat inimica.» Sic et S. Ambrosius, in *Psalm.* cxvm, orlon. 15 : « Tempus amandi, inquit, et tempus odio habendi, hoc est tempus martyrii, quando ea quæ divina sunt omni caritali necessitudinum præferehda sunt, etc., ut quos dilexeris odisse, ct quos oderis amare conveniat. »

Allegorico idem S. Hieronymus, q. d. Tempore Salomonis amanda erat circumcisio et lex Judaica, nunc tempore Christi odienda est ct repudianda. An agogice idem, 7. *d.* Tempus hujus vitæ est, quo prudentia amamus, qua» in futura beatitudine fastidiemus cl odio proseqiiemiir.

Denique Auctor *Catena Orae.:* Amandi, ait, necnon odio hibendi tota vita tempus est, sed amori' scopus non alius quam Deus; scopus odii, hostis vitæ nostrte dæmon.

Tempis bell i, et t bmvcs pac is. — Hæc antithesis subalterna, el fere eadem est cum præccdenli. Tempus enim belli est tempus odii, el tempus pacis est tempus concordi® et amoris. Unde Arabicus vertit, *tempus belligerandi, ct tempus parifi,-candi ct salutand»;* Chaldæns, *tempus est electum ad prtrhan him, et tempus est de tum ad faciendum p&em;* C impendis, *interdum inimicitias exercemus,* Cirrum *ampli dimur parem.* Senius ergo est, 7. d. Tempus M quo b» Ilo paranda est pax , ut cum ho'tc' rtmpnblicam invadunt aut lædunt, cum sediliosi vel improbi turbant quietem communem, cum vitia ct cupiditates in nobis aliisve resecanda sunt, quo facto tempus est pacis. Pax enim per se expetenda est, nipote quin virtute, justitia bonisque omnibus temporalibus ct spiritalibus florere facit rcmpublicam. ¡lino in Scriptura vocatur *Deus pacis,* ct *pax Dei,* scilicet donum singulare ct proprium, *p/nbp.* iv, 7; *Roman,* xv, 33. Bellum vero suscipiendum est non propter se, sed propter pacem. Unde bellum dicitur per antiphrasin quasi minime *bellum,* id est pulchrum, vel a *belluis,* quasi belluinum; vel bellum quasi *duellum* (sicul pro *bonum* olim dicebant *duonum);* aula *Belo,* qui primus bellum movit, uti alibi dixi ex Cassiodoro, lib. I *Variar. cpisl.* 30. Mil ctIIIU00›

Rursum Thaumalurgus sic exponit, 7. d. « Res human® nunc bello afflictantur, nunc tranquilla) cl pacat® sunt; tantaque est eorum inconstantia, ut qu® modo secund® esse videbantur, celeri momento in certissima mala dilabantur. »

Mystice, S. Ambrosius in *Psal.* cxvm,octon. 15 : a Tempus belli est, inquit, quo etiam bellum pro Christi nomine perfidis pignoribus inferamus. Tempus pacis, quia in pace locus ejus est, » Et Nyssenus in *Caten. Græc.:* « Tempus pacis est lota vita, ut pax nobis, inquit, cum Deo sit, eo quod hostilem infc'lumque animum erga adversarium (satanam) sumpserimus, p

Denique noster Alvarez de Paz, lib. I) *De Vita spirit.* part. II, cap. xv, omnes has Salomonis antitheses eo applicat, ut significet quemque sibi suæque perfectioni prius vacare debere, deinde in proximi salutem incumbere. Cogita, inquit, quia omnia tempus habent, et prius debes virtutibus adolescere, el ad perfectionem spiritalis œtatis pervenire, quam filios Deo generes cl aliorum mater appelleris. Adverte, o anima, quia nunc in principio conversionis tu® a tempus est nascendi, » cl ad divinum amorem perveniendi, cl postea erit « tempus moriendi » pro fratribus, ita ut cum Paulo possis dicere : « Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, n I *Corinth,* cap. xv, 31. Nunc a tempus est plantandi,» ac in icipsa virtutes inserendi; postea erit tempus evellendi de cordibus aliorum, quod perperam a veternoso hoste plantatum est. Nunc « tempus occidendi, » ut scilicet inordinatum tui amorem exstinguas, ct in matutino interficias omnes peccatores terræ ; ct deinde erit a tempus sanandi, » cum apta eris aliorum vulneribus mederi, ct verbo doctrina) infirmis luentibus curationem afferre. Nunc « tempus destruendi, » quæ malo in sæculo ædificaveras; ct postmodum ent a tempus ædificandi, » cum opes aggregaveris, quibus valeas virtutum arcem in aliis exstruere. Nunc a tempus flendi » propria delicta, el poslinodum erit « tempus ridendi, » atque gaudendi de impiorum a te tacta converdone. Quia do prædicalonbus ita scriptum est : u Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exsultatione,,

portantes manipulos suos. » Nunc a tempus plangendi » propter propria mala, el deinde erit « tempus saltandi n cx devotionis affectu propter fratrum bona. « Tempus colligendi lapides p el parandi arma necessaria ad prrelium, ac in posterum erit « tempus dispergendi » eos el infigendi in fronte Philistæi. Nunc « tempus amplexandi » sponsum, qui pascitur inicr lilia, ac deinceps erit a tempus longe ficti ab amplexibus,» cum cbaritalis dono perfecta, dicas cum Paulo : *a* Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis. » Nunc « tempus acquirendi » dona quæ postea distribuas, cl deinde crii «tempus perdendi » teipsam, hoc est laborandi cl affligendi, ut lucrum animarum acquiras. Nunc « tempus custodiendi» arcem mentis luno, el postea erit a tempus abjiciendi » cx parte curam lui, ut aliorum quoque curam admittas. Nunc « tempus scindendi » cor tuum, el peccatorum dolore molliendi; ac deinde erit tempus consuendi, hoc csl, in bonum proximorum conficiendi sermonem cx sententiis Scripturarum. Nunc « tempus tacendi, » etposlea « tcmpusloqnendi,» quia,ut inquit Hugo, prius per silentium tempore tacendi discitur, quod postea per verbum tempore loquendi proferatur. Denique nunc « tempus dilectionis » Dei, et « tempus belli » adversus ea qure huic dilectioni obsistunt; et in posterum erit «tempus» exercendi « odii » adversus ea qure tuus dilectus odit, et «tempus» inter occupationes quielisel «pacis.» m. »

9. Quid habet amplius homo pk labore suo? — nisi hanc contrariorum vicissitudinem jam recensitam, inconstantiam, lancinationenc, vanitatem, quod est thema el argumentum lotius libri initio propositum, ac deinde post singulas inductiones iteratum, velut epiphonema cl conclusio. Unde Campensis vertit, *quem fructum capit homo cx tam pugnantibus ct molestis occupationibus? q. 4.* Nullum, quia omnia sibi invicem per vices temporum succedunt, cruciant cl evanescunt. Unde infert Thaumalurgus : a Dicamus igitur, inquit, tam infructuosis laboribus aliquando longum valere,» ul scilicet utamur iis obiter velut in transitu,nimirum qualibet re in tempore suo, sed interim : maneamus mento fixi in Deo cl retcrnilate, ad illamque tendamus jugiter ct aspiremus. El S. Hieronymus : « Cum omnia, ail, suo labantur tempore, quid frustra conamur ct tendimus, el brevis vitæ labores putamus esse perpetuos? nec contenti sumus secundum Evangelium malitia diei, nihilquc in crastinum cogitemus. Quid enim possumus habere in hocsrectilo amplius laborando? in quo id lanium a Deo hominibus datum est, ut alius alia sectando habeat, in quo erudiri el exercere se possit. »

Rursus Nyssenus censet breo do morte dici, quod omnes hominum laboras corumque frnclus finiantur m morte, ut rò *de labore* sit idem quod *post laborem ct vitam.* « Perinde, inquit, est, ac si diceret : Quid habet ex humanis omnibus laboribus, e quibus nihil ud cum redit, amplius? Agros colit, navigat, militaribus operibus affligitur, mercaturam exercet, damnum patitur, lucratur, litigat, pugnat, causa cadit, sententia data litem vincit, infelix censetur, beatus existimatur, domi'manet, errat apud exteros. Quid ei, qui per hæc suam consumit vitam, amplius affert? Annon simul atque desiit vivere, omnia lecta sunt oblivione, ct ab iis quorum studio tenebatur doserlos abit nudus? »

insuper Cbaldreus sic habet, *quid amplius habet vir operans, qui laborat ut faciat thesauros, et ut congreget pecuniam, nisi adjuvetur desuper sidere bono?* Septuaginta, *quæ abundantia est facientis quibus ipse laborat?* Syrus, *quæ utilitas* in *opere, quo ipse laborat?* Arabicus, *quid restat illi, qui facit omnibus m rebus quibus laborat?* Hæc enim omnia significat hebrreurn |TO iitron, uti dixi cap. i, vers. 3. Sensu* omnium est, *q. d.* Ex dictis temporum vicissitudinibus liquet, nihil homini cx omni labore remanere fixum et stabile, in quo conquiescat : ac proinde nihil superasse, nisi ut per illas omnes opportune decurrat, et cum transeuntibus transeat; quare nullam sibi in hac vite felicitatem statuat, cum nil in ea sit perpetuum, nil durabile, sed omnia temporalia, transeuntia et vana. Felicitatem ergo qu.erat in futura (Eternilate, ad eamque se paret serviendo Deo vero, in eoque omnes suas spes defigat, apud quem omnia sunt solida, firma, (tierna.

10. Vidi afflictionem, quam dedit Deus filus ven.io hominum, ut distendantur in ia. — Hebraice map *arwth,* id est ul humilientur, affligantur, crucientur iu ea.

Uree gnomo hebraico et graeco ibdom verbis exlal cap. i, 13 (licet Noster pro *afflictionem* ibi vertat *occupationem;* pro *distendantur, occupentur),** ubi eam explicui : quare ibi dicta hic non repelam. Perlinet bree gnome ad prrecedentein interrogationem, et ad illam videtur esse responsio, aut certo tacitas responsionis ratio et confirmatio. Untie Campensis vertit, *quem fructum capit homo cx tam pugnantibus ct molestis occupationibus? Deprehendi quod Deus illas immiserit animis hominum, ut ipsi se illis torqueant.* El Thaumalurgus, cum vers, precedenti verlis<el, *dicamus igitur tam* m-*fiucluosts laboribus aliquando longum valere;* boo versu rationem subdens ait : Si *quidem omnia* Areo *mea sententia ad exagitandos homines venenatis aculeis armata sunt.* Sia ct ulerque Hugo, Cajetanu*, Odorius et alii.

Puno S. Hieronyi/ius, et ex eo Albinus ac Tilelmannus, hanc gnomen referunt ad sequentem de investigatione mundi, et rerum a Deo creatarum, *q. d.* Deus homini hanc occupationem scrutandi res in mundo a so creatas indidit, ut ci honeste occupatus, Deum creatorem agnosceret, amaret, laudaret, it ique abstineret a curiosa rerum divinarum el abditorum vestigatione, atque id> omni vitio.

Denicpia Nyssenus banc afflictionem a Deo homini datam censet, non per se, sed ex occasione, qua homo rebus Dei bonis abutitur nimio amore et studio, quo se affligit : perinde, inquit, ac si quis conviva cultro ad cibos secandos dato abuteretur ad sui vel aliorum necem. Sic et Olympiodorns : « Homo, ait, lapsus a recto, et a constanti ratione aversus, id quod est in unoquoque utile, vertit in contrarium. » Favet versioChaldæi, qui in pernam peccati hanc afflictionem homini impio datam opinatur: « Vidi, inquit, negotium castigationum et vindiciam, quam dedit Dominus filiis hominis qui sunt improbi, ut affligantur in CO. n

fan.ii. **II.** Cuncta fecit (Deus præcessit) bona in tempore suo. — Hebræa, *omne fecit pulchrum in tempore suo;* hinc mundus græce vocatur xoopoc,a rerum ornatu ct pulchritudine. Docet vices temporum jam assignatas esse bonas, utpote factas et ordinatas congrue ad tempus quodlibet, ab optimo et sapientissimo Deo, ad creaturam et hominis bonum ct commodum.

Pulcher, vel, ul prisci dixere, *polsccr,* a pollendo dicitur, quod polleat forma. Nam, ut ait Cicero, IV Tiivu/. : a Pulchritudo corporis est apta figura membrorum cum coloris quadam suavitate.» Sic pulchritudo mundi consistit in apti elementorum, coelorum, cæterarumque partium figura, dispositione, nexu, suam in mixtis habens variegatam cl omnigenam colorum suavitatem. Pulchritudo temporis ct rerum temporalium consistit in congrua partium ejus successione, proportione et nexu, quod scilicet tempus nascendi præeat, sequatur tempus crescendi, generandi, ac tandem finiat tempus moriendi. Sic pulchritudo anni est, quod hiemi frigidte et rigidæ succedat ver tepidum, florens el virens (unde ver dicitur quod omnia *faciat virere)]* veri succedat æstas messo fecunda, testali autumnus uvis, pomis fmclibusque di versicoloribus ornatus, cl quasi picturatus. Sic ergo Deus fecit omne pulchrum in tempore suo, quia V. g. verna amoenitas pulchra est in vere, ncc pulchra aut decora foret et commoda in hieme vel æstate; sic et frigus pulchrum est in hieme, non in (estate, etc. Hoc est quod dicitur *Genes,* i, 10 cl 12 : a Et vidit Deus quod esset bonum; » bonum enim est decorum et pulchrum. Unde Septuaginta hic vertunt, *universa qua fecit bona in tempore suo;* el Syrus, *omne quod facit optimum in tempore;* el Arabicus, *omnes res quas fecit cognovi esse optimas;* Symmachus, *bonum unumquodque in tempore proprio;* Chaldæus, *dixit Salomon in spiritu prophetice : Omnia fecit Dominus bona in tempore suo.*

Est occupatio, qua occurrit tacitæ objectioni. Dicet enim quis : Si creatura in se sunt vanie et caducæ, qua ratione ergo a Deo vero et (eterno create sunt? Respondei creaturas, quatenus a Deo (act® sunl, esse bonas el pulchras ; quatenus vero in seipsis subsistunt, vanas esse, et ad nihilum, ex quo a Deo per creationem educte sunt .-nume sua inclinare et vergere. Rursum vanas esse, quatenus homo iis abutitur, iis quasi summis bonis pra Deo, imo contra Deum cor suum afflgens, ul iis fruatur seque exsatiet, cum solus Deus mentem hominis exsatiare queat, ideoquo homo creaturis dunlaxal uti, solo autem Deo frui debeat, uti docet S. Augustinus et ex eo Theologi.

Et mundum tradidit disputationi eorum. — Cam- Mnndm
pensis, *ct mundum hunc totum exposuit examinandum ingenio illorum;* Hebraice est : ɋ Sw *olam* tioot,q«u
tradidit in corde eorum. Olam autem *primo,* signifl- raticoe!
cat absconditum quid, ab oby *alam,* id est abscondit; *secundo,* perpetuum cl æternitatem, cujus finis nobis absconditus est; *tertio,* sæculum et mundum, sive decursum temporum rerumque omnium in mundo, quorum limites et termini nobis absconditi sunt; Syrus vertit, *essentiam mundi,* id est naturam ct subslanliam mundi.

Hinc multiplex oritur versio, ct consequenter multiplex interpretatio.

Primo, aliqui apud Titelmannum vertunt, *Deus* Rf,P-
tradidit absconsionem in corde hominum; absconsio- primu'
nem, id est ignorationem mortis, hæc enim summe homini est abscondita; unde prima antithesi, vers. 1, posuit tempus moriendi, ad quod hic alludit, *g. d.* Mors cuilibet certa imminet,sed incertus est nobis ejus dies ct hora ; idque voluit Deus a nobis abscondere, ut vigilare nos doceret, sancteque vivere, ut scilicet ita vivamus quasi quotidie morituri.

Secundo, Cajetanus et David de Pomis vertunt, Secuob.
perpetuitatis desiderium dedit Deus in corde hominum. Quocirca nil inveniet homo in rebus terrenis, utpote caducis, quod hoc ejus desiderium satiet: sed ad Deum et cœlum animum attollat oportet, ut in eo defixus ælernilalis desiderate fiat capax el compos, contemnendo temporalia ct sectando (Eterna. Et Didymus in *Catena Grate. : a* /Evum, inquit, dedit illis, hoc est æternitalis disciplinam el scientiam, i. e. regnum cœlorum,quod intra nos esse Dominus pronuntiavit : quod dum multiplici perturbationum operitur atque obsidetur tumultu, non facile ab hominibus invenitur.»

Tertio ct optime, Septuaginta, Syrus et Arabicus vertunt, *et saxulum* sive *mundum tradidit in corde* Tertie.
eorum. Verum hic quæritur, quid sil *in corde eorum? Primo, eorum,* scilicet dæmonum, qui dominantur in mundo, ait Thaumaturgus, *q. d.* Deus mundum permisit diabolo cum asseclis suis, ut in eo usque ad diem judicii dominelur, hominesque lentet. Unde a Paulo, *Ephes,* n, 2, vocatur «princeps potestatis aeris hujus, » et a Christo, « princeps hujus mundi, » *Joan,* xii, 31. Audi Thaumaturgum : a Omnia hæc mea sententia ad exagitandos homines aculeis venenatis armala sunt, et in dignus daunon, qui ab initio mundi usque ad finem r.ocendi semper esi uvidus, ringcnli ore sæculum hoc circuit, el immodice contendit, si qua occasione nacta figmentum Dei perdere possit. »

Secundo, melius alii tô eorum inlclligunt *hominum* y dc quibus hic omnis est sermo : nam dæmonum nulla facta est mentio. Jam quia cor sedes el symbolum est multarum rerum, scilicet primo, amoris ct oblectationis; *secundo,* voluntatis el dominii; *tertio,* electionis; *quarto,* disputationis cl examinis : hinc multiplex hic oritur sensus. Aliqui ergosieexponunt, *q.* d. Deus quidem creavit mundum, et omnia quæ in mundo sunt pulchra et bona, iliaque tradidit cordi hominis, ut eorum amore, usu et gustu modeste ct honeste sc oblectaret; sed hominis cor iis abutitur dum totum se in illa effundit; ideoquo rebus pulchris a Deo creatis scipsum deformat, el sordibus peccatorum conspurcal. Unde S. Hieronymus sic exponit, *q. d.* « Dedit Deus mundum ad inhabitandum hominibus, ul fruantur varietatibus temporum, et non quærant de causis rerum naturalium, quomodo creata sint omnia, quare hoc vel illud ab initio mundi usque ad consummationem fecerit crescere, manere, mutari. »

cor mulla notât. Primo.

tíulido. Nysscnus vero censet hic significari, a undenam humana natura districta sit a bono et recto, videlicet occasione accepta ex divinis beneficiis : nam Deus quidem ad bonum fecit omnia, hominibus autem dedit rationem, qua discernant id quod est melius : malo autem consilio recedentes a ratione et tempore, id quod est utile vertunt in contrarium. »

His adde expositionem Vatabli, quæ talis est : Omnia opera Dei bona sunt, cl facta in tempore suo, et quæ in hoc mundo fiunt, id est negotia hujus mundi, id est cupiditatem et desiderium cognoscendi res hujus mundi, indidit menti hominum, et ita in hoc mundo negotiantur quasi semper vicluri sint.

mio. *Tertio,* ahi *cor* accipientes pro voluntate el dominio, sic exponunt, *q. d.* Deus mundum adeo pulchrum conditum tradidit cordi, id c4 voluntati cl dominio hominis, ul ejus esset dominus, princeps, ct quasi rex mundi, ul ad libitum uteretur herbis, plantis, arboribus, animalibus,auro, argento, metallis, etc. Sed homo hoc dominio abusus, rebellis fuit Deo summo omnium domino, ideoquo hoc dominium non quidem omnino illi ademptum, sed valde a Deo accisum et imminutum est. Hinc noster Pineda sensate sic exponit : Deus dedit mundum ctsœculum, omnesque speculi el temporis vanitates in corde hominis, *g.d.* Deus effecit hominem microcosmum ct parvum mundum, ut illam temporum varietatem et inconstantiam in seipso experiretur, ac prætcrea intelligcrel nihil extra scipsum quærendum esse, ncque In externo aliquo bono ponendam esse humanam felicitatem, sicut scriptum est : « Regnum Dei intra vos est. » Quidquid ergo boni cl tranquillitatis aut voluptatis concupiscis, noli extra te quærere, sed in toipso ct in corde luo, cum perturbationes animi composueris, desideria clauseris, impetus effrenatos compescuerim, ac externa omnia comtempseris; animi tui bona propria tua sunt, perpetua sunt, ct tecum illa portabis ubicumque tandem esse contigerit : non item illa externa, quæ breviter desinent.

Quarto,oYñ accipiunt cor pro cordis,id est mentis Owto election»*, 7. *d,* Deus mundum totum, omniaque contraria, quæ in eo sunt, tradidit electioni horn nis, ul eligat m eo bona vel mah, prout ipsi libuerit, juxta illud *Ecdi.* xv, 14 : < Deus ab initio constituit hominem, el reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata et præcepta sua : si volueris mandata servare, conservabunt te, etc. Apposuit tibi aquam et ignem; ad quod volueris, porrige manum tuam. »

Quinto, optime Noster *cor* accipit pro cordis. Q-nnto. id est mentis examine, disputatione, meditatione, disquisitione, cognitione. Horum enim officina est cor, sive mens ; unde illud :

Cor sapii, el pulmo loquitur, fd commovet iram.

Idipsum evincit id quod sequitur : a Ut non inveniat opus quod operatus est Deus. » Disputaveruni enim philosophi, ct eliamnum disputant de mundo, dum alii eum ex aquis, alii ex atomis, alii ex terra, etc., conflatum dixere. Hinc tot eorum sectæ, Academicorum, Stoicorum, Scepticorum, Peripateticorum, etc. Adeoque quot sæpe philosophi tot sunt diversæ de mundo, coelis, stellis, ventis, etc., opiniones el senlentiæ.

Porro duplici disputationi hominis mundum tradidit Deus, scilicet intellectus cl voluntatis, cognitionis el electionis, speculationis ct affectus.

Pruno enim, Deus mundum quasi pilam pulchram objecit obtutibus hominum, ut ejus, rerumque in ea contentarum, puta cadorum, elementorum, ventorum, plantarum,animalium,etc., naturas, proprietates, vires, actiones, ‹l que ac temporum varietates jam recensitas scrutarentur, ’laque in iis agnoscerent l md.ironique Dei creatoris pulchritudinem, sapientiam, beneficentiam, potentiam, ac in rebus agendis tempus cuique rei gerendo; a Deo destinatum el accommodatum disquirerent ct captarent. Ha Didymus, S. Hieronymus, Tilelmannus el Franciscos Valesius, *Sacra Phil.* cap. Lxiv el l xv. Porro Olyinpiodorus censet permisisse Deum, ul circa mundum sint solliciti et occupentur sapientes mundi hujus, ne si assidue el tranquillo animo attendissent ad fabricam ct structuram mundi hujus, perspecta cl cogniti illius pulchritudine, visibilia hec Deum esse vel deos arbitrarentur. Item dedisse omnibus filiis hominum sæculi presentis cognitionem, quod nempe cuncta esse cœperinl ac desitura sini. Eorum vero, quæ ante initium temporis fuerunt, quæque post hoc saxulum futura sunt, certam el manifestam scientiam non haberi.

Nyssenus voro ct Hugo censent mundum a Deo datum disputationi, id est contemplationi et inodorata» pervestigationi hominum, sed ab eis per abusum evasisse materiam el objectum curiosae

Doxiæqtie disputationis ct disceptationis, tam varia, tam mulla, t im absona, tam temeraria, tam impia de conditore ipso, de prudentia, et judiciis ipsius, de felicitate, etc., inquirendo, disceptando, judicando, et interim ad exactam rei quoque cujuspiam naturalis notitiam vix ac ne vix quidem perveniendo cx omnibus, quas fecit Deus a principio creationis, ac deinceps usque ad finem.

Scauido, D« us tradidit mundum disputationi hominis, ut homo secum disputaos cl ratiocinans de vanitalo mundi, d> que temporum rerumque omnium temporalium successione, rotatione ct transitu, atque ox alia parte de Dei veritate, constantia, œternihtcet omnimoda perfectione, inde concluderet sibique diceret : Ergo cor tuum ct amorem avoca a mundo, et transfer ac defige in Deum : ille enim solus immensum tuum sciendi et amandi desiderium satiare ct bearo potest. Iloo enim fine mundus a Deo creatus hoininique traditus est, ut per mundum transcenderet ad mundi opificem, in coque omnes suas res ct spes defigeret, itaque stabilem quietem et felicitatem peipeluam nancisceretur. Quocirca Nyssenus : « Quicumque illis, inquit, quæ acceperunt, non ut oportet et ad utilitatem usi sunt, non invenerunt opus Dei, quod fecit Deus ad scopum utilitatis, ab initio creationis usque ad universi consummationem, cum in iis quæ sunt, nihil sil mali. »

Ut nox inveniat uomo opus quod operatus est Deus a principio usque ad finem, — q. d. Traditus est mundus disputationi hominum, ut videntes Dei opus tam pulchrum, tam sublime, tam perfectum ct consummatum, non inveniant, id est invenire nequeant intimas ejus dotes et perfectiones, quæ illi pluiimæ insunt a a principio usque ad finem,» id est a capite ad calcem, ab imo ad summum, a fundamentis ad tectum, a centro terra usque ad culmen calorum; sed de illis jugiter dispatent, et interse disceptent : quo fit ut cogantur hoc opus admirari et obstupescere, ac multo magis ejus opificem Deum, qui hanc mundi admirandi machin un, velut palatium magnificentissimum omnibus suis numeris absolutum exædificavil, ac summum illi fastigium imposuit, manumque extremam addidit, ut ex hac admiratione omnes ad ejus amorem, venerationem et cultum raperentur.

Secundo, alii contrarie exponunt, q. d. Deus mundi opera noluit condere plena ct omni ex parte perfecta, ut omnimodam in co consummationi m non inveniret homo, ideoque iis mentem non ¡líHgerct, sed ad Deum assurgeret, in coque suarii felicitatem coDstiluereL Non inveniet ergo homo hoc opus perfectum et utile, cui non aliquid perfectionis desit : non enim voluit Deus sua opera ▮ ab initio ibquo ad finem, d id est ita pertecta, ut non aliquis illis desit numerus; nihil voluit esse perpetuum, et omni tempore utile ab inibo usque ad finem, sed suo tantum tempore, Li est brevi et præscnplo. Ila Pineda*

Tertio, alii per interrogationem affirmative explicant, *q.* d. Quomodo non inveniet homo hoo Dei in inundo opus ? imo vero si diligenter illud consideret, inveniet utique illud perfectum et numeris sute absolutum a principio usque ad finem, ut nihil uspiam ei desit. Rursum inveniet idipsum a principio usque ad finem, id est semper et omni tempore quo singulas ejus partes ct membra perlustrant, ac singulorum naturam, usum ct utilitatem attentius perpenderit

Verum primus sensus est genuinus, ut patet ex sequent.; sic enim explicat Salomon, vers. 14 (1).

A PRINCIPIO USQUE AD FINEM. — IloC est pOlliluS, ait Cajetanus, qui id refert ad to *inveniat, q.* d. Tradidit Deus mundum disputationi hominum, ut homo penitus ejus proprietates et conditiones, eorumque causas et effectua invenire nequeat, ideoque jugiter velut dubius de iis disputet. Vatabltls veio, *ut non inveniat a principio usque ad finem,* id est, inquit, ut omnia quæ in mundo sunt perfecte et intime cognoscere et penetrare nequeat, pervadendo ea a principio usque ad finem. Chaldœus, *ne innotescat viro a principio, quid futurum sit in fine dierum usque ad saxula saxulorum.* Additque, *dies chain extremus mortis cos latuit, ne homini exploratum esse possit, quid a capite ad rerum calcem eventurum esset.* Cui accedii Bonaventura et Carlhusianus, *a principio,* inquit, *vitee hominis usque ad mortem,* seu per lotam vitam.

Melius olii referunt ad opus, eo sensu quo paulo ante dixi, *q. d.* Opus Dei, puta mundus hic adeo pulcher et peifectus creatus est, a sui *principio usque ad finem,* hoc est a primo creationis die usque ad sextum et ultimum, *Genes,* i, ut ejus pulchritudinem, harmoniam, connexionem, perfectionem homo invenire et comprehendere nequeat, imo ut a a principio usque ad finem, » id est a prima, id e*t minima et vilissima creatura usque ad ultimam, id est nobilissimam et præstantissimain, nullam, ne minimam quidem, plene per-

il) Ex recenlioribus IUxeni» ullerus, *aternitaleni,* æternialia senium, *indidit animis rorum,* huc est, Deus imlidil homini propensionem et facultatem, lain quæ longe antea evenerunt, quam quæ futuris temporibus sint eventura, perpendendi, eoruinque causas et rationes pervestigandi ; *absque eo* tamen *quod inceniat homo opus quod facit Deus ab inaio usque ad finem,* id est, neque tamen perspicere valet quæ Deus fecerit indo a principio hujus rerum universitatis, neque quid sit facturus ad ejus usque finem, neque cur aut quomudò huc aut itimi fecerit. Minus ap*e ad nexum Gcsenius *otam* intelligil de rerum nimidanarun studio (quod Germani vocant *IFeltsinn* ↑ Cl interpretitur, *omnia pulchra fecit* Deus *tempore suo, quanquam cordi eorum* (hominum) *indidit,* seu *insevit mundanarum rerum studium, ita ut non intetligat homo opera Dei,* etc. Sed præplacet Maurer, qui ita explicat: Non modo *omnia fecir* Deus *outckra,* bona *tempore suo,* tempore justo ct opportuno, *etiam,* insuper *mu tdum dc^ dii in cor eorum,* hominum: *mundum,* id est totius mundi ideam, seu , *Inbegriff der If'elt.* hoc est, facultatem res mundanos cognoscendi animo hominum dedit, *abique eo* tamen quoti penitus et perfecta aliquid iovebtigare el cogaoáefé pòsuu

spicere ct penetrare valeat. Quis enim comprehendat naturam dotesque omnes muscæ, culicis vel pulicis? nimirum :

Eminet in iniuiwli mnimui ipso Deus.

Ven. Iì ct 13 12 Ct 13. Et COGNOVI QUOD NON ISSET MELIUS NISI LXTA11I, ET FACEIIH BINI. IN \ITA SUA. OliNIS ENIM (1) HOMO, QUI COYI.IHT ET DIBIT, ET VIDEI BONUM (Id CSt fruilur bono) he labore suo, hoc. oonlm Dei «st. — Ilebræa, *et scio non esw melius in eis* (mundi operibus el creaturis), *quam lætari et facere bonum in vita sua;* Valablus, *cognovi quod nulla hominibus sit felicitas in cis, nisi ut gaudeant ct beneficiis afficiant proximos.* Didymus in *Calena Græcor. :* « Cognovi sane res perseipsas nullam vel bonitatem vel felicilalem continere, sed ipsas rerum rationes, id est scientiam atque veram illarum notitiam, propter quam naturam gaudere rationalem comparatum sit, atque ipsum beneficiendi exercitium hoc demum bonum, faustum felixque hominibus est. Nihil enim sic nutrit et adaquat animam, quemadmodum virtutis pabulum scientiæquo fluenta. »

S. Bonaventura hœo accipit dicta ex mente ct persona non Salomonis, sed insipientium et Epicureorum. Verum Thoumaturgus, S. Hieronymus, Albinus, S. Augustinus, uterque Hugo, Lyranus, Cajelanus, Valablus, Tite)mannus et autori omnes hæc accipiunt, ut dicta cx persona Salomonis, idque verba ipsa plane significant. Sensus ergo est, *q. d.* Ego Salomon contemplans parlim rerum instabilitatem ct vicissitudinem, quam successio temporis continue affert, uti dixi initio capitis; parlim curiosam, molestam, inutilem hominum de mundo disputationem, cum impossibile sil res mundi penetraro el comprehendero, satius esse judicavi modeste uti creaturis, secundum stata cuique tempora, quibus a Deo ad fruimdum nobis offeiunlur, atque in eorum moderato usu ct gustu honeste me oblectaro, itaquo vitam agere in honesta læliliact bonis operibus, quia hoc est voluntas Dei, cujus proinde donum est frugalis rerum creatarum usus, nec lasciviendo per abusum, nec fraudando genium per sordidam avaramque parcimoniam. Vide dicta eno. ii, 4. Hcpetil enim hic ct inculcat quod ibi dixit. Liiditiam hanc opponit afflictioni spiritus, quam affert cupiditas, ct labor rerum humauarum, uti sœpius dixit. ‹

Allegorico : Nitii est melius quam comedere carnem, et bibero sanguinem Christi in Eucharistia. Itu S. Augustinus, lib. XVII De *Civit.**,* ubi contendit hu?c sensum essa litteralem. Nam Salomonem, inquit, « non sapere carnales epulas voluptatis salis illud ostendit, » ubi ait (cap. vu) : « Melius est ire in domum luctus, quam ire in doipum potus. » £1 paulo post : « Cor, inquit, sapientium in domo luctus, ct cor insipientium in domo epularum. » Verum has gnomos suis locis ad litteram explicabo.

Ei bine facere. — Hæc vox tria significat : Pri- b™ f* *mo,* feliciter vivere, jucunde et hilariter vitam trU agere, quod greci: vocant tu ut sil fere PnuK>. idem quod lœtari. Sic hic accipit Aben-Ezra, facere *bene*, inquit, td *frugali* usu *bonorum se exhdarare; et* Campensis, *¿¿hilarare,* inquit, sese, *bene facere sibi dum vivit;* et Bonaventura sic distinguit . « Lœtari, inquit, in fruendo, cl facere bona delectabilia operando. » Verum cum hoc vult significare Scriptura, addere solet quippiam, ac dicero : facere bene sibi vel aninnt* suae.

Secundo ergo inulins alii per Licere heno censent notari beneficentiam. Ha S. Hieronymus : a Habentes, inquit, vicium el vestitum, his contenti simus : et quidquid supra habere possumus, in pauperibus nutriendis et egentium largitione consumamus. » El Didymus in *Caten. Groe. :* «Cognovi, inquit, animi tranquillitatem el beneficentiam m ixima homini esse bona. » Et Moringus : Cognovi, ait, nil melius quam bona concessa m honestos usus convertere, dum vita suppetit, primum in modestam sui tutelam; mox, si quid superest, in largitiones pias ct alienas necessitates erogare, juxta illud Pauli, imo Christi : « Beatius est magis dare, quam accipere, « *Actor,* cap. xx, 33, vide ibi dicti. Nihil enim tam divinum quarzi benefacere, omnusque beneficiis sibi devincire. Sicut Valablus, Arboreus et alii. Sapienter ex Heraclito Maximus, st-rm. *De Beneficentia :* « Opportuna beneficentia, ait, quasi cibus fami conveniens, animi indigentiam, (ex avaritia, sacram, inquam, illam am i famem) sanat.» Quin et Plularchus, lib. *De suaviter vivendo secundum tijpieurum,* ex ejus mente asserit, suavius esse Affici maleficio el injuria, quam eodem alios afficere. El Seneca, lib. HI *De Bcncfv iis,* cap. xv : «Generosi animi, ail, el magnifici est, juvare et prodesse; qui dat beneficia, deos imitatur. »

Tertio plene ct optime, u facere bene » idem est, quod ex virtute operari, facere quod honestum est, Dei legem implere. Hoc enim significat facere bene vel bonum, *Psahn.* xxm, f\> : « Divelle a malo, et fac bonum; » II *Puralfp.* xxiv, 16, et alibi. Ita Ihaiimalurgus, *Persuasum habeo,* inquit, *inuima hominis bona esse, jucunditatem mentis, et bonorum operum actiones;* et Chaldœus# *dixit Salomon rex spiritu prophelÜB : Perspectum mihi est, nihil aut melius aut præslantius hornini^ bus datum, quam ut gaudio legis seipsoi recreent, totamque vitam optimis operibus transigant.* Sic et Nyssenus, Olympiodorus et alii.

Apte nectit hæc duo, scilicet lœtari el bene facere, ut indicet non esse veram lœtifiam, nid ín bene faciendo; adeoque causam vene lab'liro esse, bene semper agere. Vis ergo sêmpOr lœtarif Semper bene agito : sic Chini semper eris lætus. Non enim esl lœtior mens, quam quæ «ibi conscia recti : hebor, inqinun, « nunc quidem oer

(i) Pro *enim* exh-jbr. melius verte, *aiyuc enant.*

spem lætitiæ, postea autem bonæ lælitiæ fructu accepto, propria iis, qui digni sunt, lœtitia, » ait Nyssenus et Auctor *Catenæ Grac.* lime multi felicitatem constituerunt in laetitia. Unde Aristoteles, lib. VII *Ethic.* vocem fxoxiftG;, derivata xatpdv id esi gaudere, lœtari, quasi hoc est beatus, sit qui valde lœtalur. El S. Isidoras, lib. X *Origin. :* a Beatus, ait, dictus, quasi bene auctus, scilicet ab habendo quod velit, el nihil poliendo, quod nolit. Ille aulcm vere beatus est, qui et habet omnia quæ vult bona, ct nihil vult mali. Ex his enim duobus homo beatus efficitur. Propter rerum rationes cognoscendas, inquit, et propter bonum operandum ral onalem naturam Letari, natura comparatum est. » Et Thaumaturgus : a Hæc sola, ait, voluptas divinitus obvenit, si rebus gerendis justitia proeat. » Hinc olim anachoreta?, et nunc veri religiosi semper sunt lieti; adeoque S. Antonius cx sola mentis lælilia a cætcris omnibus dignoscebatur, teste S. Athanasio in ejus Vita. Vide Hieronymum Piatum, lib. IH *De Bono status religiosi,* cap. ii et seq. Ex adverso de voluptatum gaudiis mellefelleis et amarulentis, sic scribit S. Lhrysostomus, homilía De *Compunctione :* « Ut homines ægri, inquit, cum multis febribus aguntur, si in aquas semetipsos frigidas immerserint, ad praesens sibi aliquid quidem videntur quaesiisse solatii, multiplicatas vero tlammas febrium sibi separant : ita et nos agimus, cum conscientiæ stimulis agitamur, si mere externas gaudii cl lælitiæ causas quieramus. » Idem,homil. 63 *ad Popul.,* docet mundi gaudia parere tristitiam, gaudia vero spiritus durare et crescere : a Bona, inquit, est talis lælitia, omni mundana melior lælilia; ita lugentem omnibus gaudentibus propono, o Et infra : a Propterca gaudio lælamur inutili, quod est mundi, quod stalim exstinguitur ct infinitos parit mœrores. Trislemur polius tristitia gaudii genitrice, non autem lælilia trisliliæ parente gaudeamus. Lacrymas fundamus, multam seminantes voluptatem : neque risu rideamus dentium stridorem nobis pariente. Affligamur tribulatione, cx qua indulgenlia nascitur : neque delicias quœramus, ex quibus mulla tribulatio parilur ct angustia. »

Et videt bonum, — id est gustat bonum, puta comedit, et bibit rem sapidam, ac illa fruitur, seseque oblectat. Visus enim, quia sensuum nobilissimus, melonymice pro gustu cl quovis sensu sumitur.

Quare quod Nyssenus ait : « Videt bonum, » id est, a facit bonum, » puta vacat pietati el bonis operibus, mysticum est, non litterale. « Quia, inquit, quod est cibus et potus corpori per quæ conservatur natura, hoc est anione ad bonum adspicere, et hoc est vere donum Dei, in Deum defixos habere oculos ; et sicut homo carnalis in comedendo et bibendo habet vires : ita qui ad bonum auspicii, » etc. Atque Auctor *Catenæ* Groe. t « Nihil sic nutrii, ct adaquat animam, quemadmodum virtus el scientia. »

Hoc donum Dei. — Scilicet insigne et eximium. Hebraice, *donum Elohim ipsum, q. d.* Hoc donum est peculiare numinis cl providenti® : hanc enim significat *Elohim;* Campensis,*do^m Dei manifestum esse putet;* Chaldæus, *atque • jeo qui ederit ct biberit, si hic toto ævo induismi, et filiis morions fructus laboris sui reliquerit, hoc ipso videatur summo benefit io affectus a Deo;* Didymus in *Catena Grab eorum :* « Exploratum habeo temporalium hunc rerum usum cœlilus homini obvenire, dummodo justitia actionum omnium dux sit. » Causam dat S. Chrysostomus, homil. I *in epistol. ad Corinth. :* a Is, inquit, qui spirituali gaudio fruitur, a moerore arripi non potest; sed probe undique armatus ingruentia tela propulsat : etenim quibusvis armis violentior est voluptas ea, quæ secundum Deum percipitur. » El mox : a Contra vero qui terrenis voluptatibus affluit, a quibusvis arripi el expugnari polcst, ac perinde ei accidit atque illi, qui imbecillibus armis instructuse^t, ac vel levissimo ictu sauciatur. »

14. Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, Vm. ii PERSEVERENT IN PERPETUUM : NON POSSUMUS EIS QUIDQUAM ADDERE, VEL AUFERRE, QUÆ FECIT OBUS UT TIMEATUR. — Arabicus, *cognovi omnes creaturas, quas creavit Deus, futuras in ælernum secundum ordinem et statum suum ; neque potest addi eis, aut diminui ex eis;* Septuaginta, *super illud non potest adjici, et ab illo non potest auferri;* Syrus, *super illo non est addendum, et al) illo non est diminuendum.*

Quæres, quomodo hic versus nectatur et cohæreat procedentibus?

Primo, Cajetanus : Hebraeum oSlpS *leolam,* inquit, id est *in perpetuum,* verti potest *in sæculum, q. d.* Quidquid facit Deus, illud erit in suo speculo, in sua temporis periodo, ul idem hic dicatur, quod vers. I : « Omnia tempus habent : » sed hoc frigidum est, obscurum cl coactum. Sic enim dixisset oSu‘3 *beolam,* id est in sæculo, non *leolam,* id est in sœculum, sive in perpetuum. Quare minus apte quoque vertit Campensis, *quidquid facit Deus, erit quale ipse id esse volet.*

Secundo, Tbaumaturgus hunc versum nectit cum eo quod immediate processit, scilicet moderate comedere, bibere, et frui labore suo, esse donum Dei, si nimirum illa fiant hoc fine, ut per ea tendamus ad bona cœleslia et perpetua. Unde sic paraphrastic vertit, *quanquam non inficias ierim ex Deo esse, etiamsi temporalibus fruamur, modo per ca duce justitia ducamur in cœlestia, intermûrituraque nunquam opera.*

Tertio, Hugo Viclorinus per *opera* Det accipit judicia Dei, praesertim prodeslinalionis electorum el reprobationis impiorum. Favet versio Chaldæa : *Scio,* inquit, *in spiritu prophetice, quod omnia quee fecit Deus in sæculo, sive bonum, sive malum, quidquid determinatum est ex ore ejus, hoc erit in scea^lum : neque est potestas viro, ut addat eis, nechuijet*

potestatem minuendi : et in tempore pin venit tin- *dicta in socculo, Deus fecit ut timeant filii hominis a facie ejus.* Dilucidius ex Costo, *pervidi citam quos fecit Dominus in hoc mundo probis cl sapientibus, ole. ut cum observent homines et colant.*

Verum hæc omnia mystica sunt, non litteralia et genuina.

Quarto, noster Pineda hanc gnomen refert partiui ad affectionum cordis humani vicissitudinem, qua nunc amat, nunc odit, nunc ridet, nunc flet, nunc congregat, nunc abjicit, etc. uti dixit initio cap, ut illi hic perantithesim opponat Deum, inquo est constans divinæ naturo firmitas et œternilas, juxta illud *Jacobi* i, 17 : a Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. » Humana igitur opera sibi invicem in orbem succedunt abeuntque cum tempore : unde iis semper aliquid addimus, vel detrahimus, mutamus et mutamur in horas; vetera fastidimus, nova semper sectamur. At Dei cogitationes et opera firma sunt, sibi constant, durantque in perpetuum; voluntas ejus immutabilis est: quod semel voluit semper vult, ac decreto a se tempore assequitur. Rursum hanc gnomen refert ad id quod processit : « Qui videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est, » ut significet Salomon, quæ cum frugalitate, moderatione, pietate, conjuncta sunt, ea opera Dei esse, Dei dona esse quæ ille largitur, ideoque non pendere ex illa temporaria et inconstanti fortuna, sed perpetua esse et constantia.

Quinto et genuine, hæc refert more Hebreo non ad proxime præcedentia, sed remotius et superius, puta ad vers. 1 : a Omnia tempus habent, » etc., et ad vers. II : « Cuncta fecit bona in tempore suo. » Dat enim antithesin duplicem inter opera hominum cl opera Dei : prior est, quod opera hominum non durent, nisi stato, ilioque modico tempore; Dei vero opera durent in perpetuum. Posterior, quod homo pro tempore opera mutet, iisque aliquid addat vel detrahat, eo quod diminuta et imperfecta sint; Dei vero opera perfecta sint, ideoque nihil eis addi aut detrahi possit. Opera Dei intellige, tum creationem mundi, rcruniqueomnium, quæ in mundo sunt; tum carumdem conservationem, providentiam, et gubernationem, qua facit ut omnia stato tempore sibi succedant, nuneque sit tempus vivendi, nunc moriendi, nunc plantandi, nunc evellendi, etc. Hæc enim successio ex lege Dei est continua cl perpetua. Igitur licet quoad individua singuli homines, corumquc opera in orbem succedant cl abeant, aliis novis succedentibus, tamen Deus facit, ut quoad speciem eadem perdurent, scilicet ul successio individuorum cujuslibel speciei, tam animalium, quam rerum et actionum quarumlibet sit perpetua jugiterque continuet, scilicet usque ad consummationem sæculi. Et hoc maxime spectat hic Salomon, ut patet tum ex connexione hujus vers, cum vers, b et cœteris sequentibus hucusque; tum quia ita se explicat vers, sequenti dicens : « Quod factum est, ipsum permanet : quæ futura Hint, jam fuerunt: cl Deus instaurat quod abiit. » Ne quis enim cum temporum rerumque mutatione putaret Deum, Deique decreta et opera mutari, occurrit, asseritque Deum, Deique opera et decreta esse immutabilia, ac sibi condare in perpetuum, quia Deus facit ul res incorruptibiles, quales sunt angeli, animæ, coeli, in seipsis semper durent; corruptibiles vero durent non in se, sed in continua novorum individuorum successone. Deus enim procurat et efficit, ut sit constan* perpetuaque temporum rerumque omnium in eo successio, ordo, vicissitudo : hoc enim pertinet ad *Elohim,* id est ad Dei numen et providentiam, ejusque proprium est munus el officium : perpetui enim gubernatoris est, omnia suo ordine perpetuare; quare homo nil ei addere potest, nil detrahere, vel auferre; ideoque frustra ei reluctabitur vd obnitelur, quia cerio eveniet id quod ordiftarit, ac peribit omne id quod contra Dei ordinem molitus fuerit homo. Porro D. Thomas, III, *Quoest.* XCVH1, ari. 2, ad 2, hanc gnomen extendit ad legem veterem, cui successit lex nova. Lex enim vetus per novam impletur, perficitur, el quasi perpetuatur; quanquam de lege proprie hic non sil sermo. Ita, ul dixi, hanc gnomen explicat S. Hieronymus : « Nihil, ait, est quod in mundo novum sit. Solis cursus et lunæ vices et terræ, arborumque siccitas vel viror cum ipso mundo nata sunt, atque concreta. Et idcirco Deus certa ratione cuncta moderatus est, et jussit humanis usibus elementa servire, ul homines hæc videntes intelligant esse providentiam, et limeanl a facie Dei, dum ex rerum æqualilatc, cursu, ordine atque constantia inlelligunl creatorem. Invisibilia enim Dei per ea, quæ facia sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitas. »

Ex hac gnome, quod omnia opera Dei durent in perpetuum, I). Thomas, 1 part., *Quast.* CIV, art. 4, colligit nullam rem creatam annihilari : quia esto sil corruptibilis quoad formam, manet tamen quoad materiam primam. Idem, Qurs/.I.XV, art. I, ad I, cx eadem docet creaturas quo magis appropinquant Deo, eo magis perpetuari et osse incorruptibiles : unde corpora mixta corrumpi substantialiter quoad formam, cœlos vero mutari quoad locum, angelos vero in se mutari duutaxat quoad actus internos cognitionis et volitionis. Vis ergo magis niagisquo firmari et stabiliri ? mentem tuam magis magisque junge Deo.

Non possumus eis quidquam addere, nec auferre. — q. d. Non possumus novas rerum species producere, quas non produxerit Deus; nec etiam species a Deo productas possumus auferre et interimere. Rursum non possumus statam temporum successionem, cuique actioni et rei a Deo prostitutam, immutare vel invertere. Insuper m-

nihil est in mundo superfluum; nihil etiam deest, quod faciat ad ejus complementum. Ipsamet an»m.d*a noxia et venenata etiam homini prosunt, quia eum a aut pœnaliter lædunt, aut salubriter exercent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent, n ail S. Augustinus, lib. Ill /M *Genes. ad litt.* cap. xvn. Esto enim possit homo ex commixtione variarum spccierum simplicium, novam mixti speciem producere , ut patet in pharmacis, in monstris, in mulis, leopardis, lycaseis, etc. : bæc enim primitus non creavit Deus, sed ex commixtione ab hominibus procurata equorum cum asinis, nati sunt muli ; ex commixtione leonum cum pardis, nati sunt leopardi ; ex commixtione luporum cum canibus, nati sunt lyciscæ : tamen tota vis novas basco species producendi est in natura utrique animali a Deo indita; ac proinde hæc ipsa primitus produxit Deus, non formaliter in seipsis,sed causaliter quasi in semine et radice, puta in animalibus ex quorum commixtione ista nascuntur.

Tacite hac sententia Salomon hominem avocat a vano labore, æque ac timore; nam per eum nulla rei flt accessio sine Dei ope, nec ulla decessio sine Dei nutu et voluntate, juxta illud do justis Psa/rn. xxxiit, H : « Non minuentur omni bono, » *q. d.* Nemo justis vel minimam partem voluptatis, gaudii, aut victus eripere poterit, quia Deus cos fortunat et prosperat. Omne enim Dei opus est efficax, ratum et firmum, cum vico versa omne opus hominis ex se sit inefficax, irritum et cassum.

Quæ fecit Decs ct timeatur, — dum immensa ejus potentia, sapientia ex operibus ct gubernatione jugiter æstimatur et celebratur; Hebræa, *ut timeant* (homines) *a facie ejus ;* Arabicus , ei *Deus fecit ut terrerentur a facie ejus ;* 01ympiodorus, *ut timeant faciem ejus;* Campensis, *in hoc ferit ut nos illum revereamur* ; Thaumaturgus, *reverentia enim et admiratione digna sunt* Dei opera, ac consequenter ipse Deus mullo magis, ut exsultemus ci cum tremore; S. Hieronymus, *Deus hcc< omnia fecit f ut timeant homines ab eo quod semel disposuit* in *ahud declinare* (ut se totos divinæ dispositioni et legi subdant, nec aliud illi repugnans attentent) : *pulchre autem temperavit dicens : Ut timeant a farti* rjtts, *lulfus quippe Domini super facientes mala,* Psal. XXXIIIU Alludit ad etymon *Efoli»m Elohim* enim dicitur ab nbs *ala,* id est adjuravit, obUgavit, obstrinxit, quod Deus omnia creando, creaturas juramento «ibi obstringat ad sui Umorem, cultum, ct amorem, uti dixi *Genes.* in. limor Dei cnim in Scriptura comprehendit Dei metum, amorem, reverentiam, obedientiam, cultum illi quivi sfflnmre majestati, summœque pollali, prnvidentiæ ct benefleentiæ debitum. • Primus in orbe Deo> fecit timor, » ail Statius. I i i .o'udii, r quos est S. Clemens Ronumift, I nomen Deus, sive *W',* derivant a »J ci ' or. ouis emm non timeat Deum fulminantem , tonantem, ventis, procellis ct terræ motibus omnia quassantem? quis non amet dantem fruges, fructus rerumque copiam ? Sic Deus a Jacobo vocatur timor Isaac, id est quem timebat ct reverebatur Isaac, *Genes.* xxxi,42. Et Deus, *Malae.* 1,6: a Filius, inquit, honorat patrem, ct servus dominum suum : si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? et si dominus ego sum, ubi est timor meus? n Deo enim, propter summum dominium et imperium necis et vite, cœli et gohennæ, debemus summum timorem; eidem quasi summo omnium patri debemus summum honorem, summam obedientiam el summum amorem. Hinc Job cap. xxxi, 23 : « Semper, inquit, quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre non potui. » Et S. Joannes, *Apoc,* cap. XV, 3 :« Magna, ait, et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens : justæet vene sunt viæ twe, Rex sæculorum. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es : quoniam omnes gentes venient, el adorabunt in conspectu tuo. »

45. Quod factum est, ipsl'u permanet : quæ fu- v TURA SUNT, JAM FUERUNT : ET DfiI S INSTAURAT ID quod abiit. — Hebræa, *id quod fuit jam est, et quod futurum est jam fuit, ct Deus requirit id quod persecutioni subjacet.* Hoc cnim est Hebrœum fiTtf *nirtlaph,* quod quidam vir doctus vertit, *quod ruptum est ;* sed hallucinatus est : *nirdaph* enim consuit per mctalhesin esse qiW *nitraph,* idestn/ptum, cum hæc duo, litteris licet affinia, significatione tamen sint valde diversa; radix enim ^11 *radaph* significat persequi, ipo *taraph* vero rapere.

Inculcat ct confirmat id quod dixit vers, præeedenli, nimirum perpetua esse Dei opera, perpetuamque rerum temporalium successionem, v. g. « Sol qui nunc oritur, et antequam nos essemus in mundo, fuit, et postquam mortui fuerimus, orilurus est, » ait S. Hieronymus. Et : «Domo iuil, homo etiam est : arbor fuit, arbor etiam est,» ait Olympiodorus. Idem dixit cap. i, 9: quare plus hic non addam.

Pro *Deus instaurat id quod abiit,* Hebraico est, *Elohim quaerit* vel *requirit persecutum* vel *insecutum,* id est prælerilum, hoc est, Deus restituii et restaurat ea, quæ a tempore insequenti abrepta sunt el jam præterierunl. Unde Campensis vertit, assidue *namque revocat, quæ velut fugata hinc abierunt;* et Vutablus, *Deus inquirit id quod ah inseguenti propellitur.* Inquirit, id est instaurat. Sic David *P>alm.* cxvm, 176, petit se a Deo quæri, id est instaurari. El Job, cap. m, 4, rogat Deum, ut non requirat, id est restituat diem,qna natus erat; et S. Hieronymus : « Deus requirit id quod eriit, quod expulsum est, quod esse cessavit, r empus cnim præteritum pulchre dicitur a præsenti et futuro propelli, et ab eo velut insequenti persecutionem pati et fugari, sicut in flumine aqua præccdens a sequenti propellitur et fugatur.

Porro ThaUDOatùrgus hanc gnomon referi ad praescientiam et decreta voluntatis divinæ, quæ semper durant; sic cnim vertit, *juxta præscienfiam Dei ca, quæ olim sunt facta, nunc existant : et futura perinde certa sunt, atque si nunc sint facta;* el Campensis, *quod fuit olim nunc est, et decretum fuit olim, ut etiam temporibus futurum esset;* insuper Hugo Victorious censet hanegnomen accipiendam esso, « non solum de operibus Dei, quibus creaturam mundi disponit, quod sine mutatione et confusione ordinis maneant in æternum , sed etiam de dispositione judiciorum ejus, quod legem providonliæ suæ non mutent, ut fiat quod ipso non disposuit. »

Hinc et alii hanc gnomon et præcedentem accipiunt de judiciis Dei, quibus bonos praemiat, improbos punit. Hæc enim licet Deus ad tempus intermittat, tamen mox rursumjevocat ct instaurat. Quocirca Septuaginta ct Syrus vertunt, *Deus requirit cum qui persecutionem patitur;* Arabicus, *et Deus requirit petitum ;* Symmachus, *Deus inquirit pro iis, qui vexati expelluntur, q. d,* Deus vindicat innocentis injuste afflicti injurias et necem, uti vindicavit cœdes martyrum occidendo persecutores, Neronem, Decium, Diocletianum, etc.: per hanc enim persecutorum occisionem, martyrum innocentia declaratur, eorumque nomen, fama, gloria et quasi vita restituitur ct instauratur. Ita S. Hieronymus : a Et Deus, inquit, quæret eum qui persecutionem patitur : utitur hoc testimonio in persecutione gentilium, ad consolandum eum qui in martyrio perseverat. Et quia omnes, juxta Apostolum, qui pie vivere volunt in Christo, persecutionem patiuntur, habent consolationem , quia Deus quærit persecutionem patientem, sicut requirit sanguinem interfecti, et venit quærere quod perierat, ct erroneam ovem suis humeris ad gregem reportavit. » El Thaumaturgus : a Is qui injuste læsus est, inquit, Deo auxiliatore utitur : » nam, ut ait *Eccli.* cap. i, ¿9 : « Usque in tempus sustinebit patiens, ct postea redditio jucunditatis ; » et Christus : « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam : quoniam ipsorum est regnum coelorum,» *Matth.* v: citai urgetque hunc locum Lucifer Calaritanus Episcopus in *Apologia pro* S. *Athanasio.*

Accedit Chaldœus. Sed ipso hanc vindictam prorogat usque ad diem judicii : *In die judicii magni,* inquit, *futurus est Dominus, ut requirat egenum ct pauperem de manu impii, qui persecutus est eum.*

Anagogice, Deus in resurrectione instaurabit corpus, quod periit, quodque passum est in martyribus, ut reviviscat et gloriosum resurgat. Ha S. Hieronymus.

Vwt. ifl. IO. Vidi sub solr in loco judicii impietatem : et in loco justitiæ INIQUITATEM. — Campensis, *in quo regnat impius;* alii, *in quo dominatur impietas* vel *iniquitas.*

Porro Codices Septuaginta hic variant. Vaticani cnim habent, *ct adhuc vidi sub sole locum judicii. illic impius : ct locum justi, illic pius:* quam lectionem secutus Arabicus vertit, *cognovi quoque sub sole locum judicii, ibi est enim apostata; ct locum justi, et ibi est fidelis;* nimirum pro àit&rç, id est impius, nonnulli legerunt id est pius. Sic quoquejegil Lucifer Calaritanus, *Apologia, pro S. Athanasio: quod* aliqui exponunt, *q.d.* Vidi paradisum præparalum piis, ct gehennam præparatam impiis. Unde Thaumaturgus, vidi, inquit, *in infimis partibus punittonis quidem barathrum impios recipiens, piis autem locum alium tranguillum.* Sicci Olympiodorus, qui dubitat an paradisus sit in terra, an in ccelo, eo quod dicatur hic esse « sub sole. »

Verum Codices Septuaginta Complutenses utroque loco legentes àaiCrç, id est *impius,* sic vertunt, *et adhuc vidi sub sole locum judicii, illic impius : et locum justorum, illic impius.* S. Hieronymus juxta editionem priscam acceptam a Septuaginta : *Vidi,* inquit, *locum judicii, ubi impietas : et locum justitiæ, ubi iniquitas.* Sic quoque Syrus : qu® sane lectio respondet llebrœo ct Vulgat® Latin®, ideoque vera est et genuina. Accedit et Chaldœus : *Iterum,* inquit, *sub sole vidi forum judicii, in quo conscripti corrupti judices innocuos condemnarent, nocentesque sententiis suis absolverent : et locum in quo invenitur justus, præterea et impius, qui* ei *prosit propter peccata generationis hujus.*

Sensus ergo clarus est, *q. d.* Vidi in tribunali judicii sedentem judicem impium, qui injustas proferret sententias ; ideoque in loco, ubi regnare debebat justum judicium, vidi regnantem impietatem, ac in solio justitue vidi præsidenlem iniquum, qui contra jus et fas judicaret, ideoque in eo vidi dominantem iniquitatem. Pro eodem sumit *judicium* el *justitiam* atque *iniquitatem* et *impietatem,* cum alloqui proprie impietas sit scelus contra Deum, iniquitas sit scelus contra æquitatem, quo justitia el jus proximi violatur. Sed, ut dixi, impietas hic accipitur pro iniquitate el injustitia, puta pro injusta judicis sententia; hæc enim recte vocatur *impietas,* quæ Ledit justitiam, qua non tantum proximus, sed el Deus, qui juris et justitiæ omnis est auctor, violatur. Quare iniquus judex facit ut in solio juslitì® sedeat injustitia, in eoque velut regina imperet et dominetur,ac thronum Christi occupet Anlichristus.

Igitur per locum judicii et justitiæ, proprie hio publica tribunalia et subsellia judicum inlelligunlur; generalim tamen quivis locus judicandi sentenliamque proferendi accipi potest, qualis est ubi lites mercatorum, agricolarum, opificum privatili! dirimuntur. Porro hæc *primo,* vocat *locum judicii,* deinde *justitiæ,* ut indicet judices prius debere diligenti maturoque judicio rem examinare , antequam æquam certamque pro justitia ferant sententiam. Nola tò *sub sole, q. d.* Injustitia non nisi sub sole, inter homines cupi-

do* *et avaros* locum habet : nam supra solem in cœlis habitat justitia. Unde a Poetis fingitur Themis justitia* dea assidere Deo supremo judici. Hinc ct illud Ovidii, lib. I *Metamorph. :*

Et virgo caule madentes
Ultima calestam terras Aslraa reliquit,

quasi ab injustis hominibus avolans ad justum Deum. Rursus, w *sub sole* notat indignitatem et impudentiam iniquorum judicum, quod in conspectu lucidissimi et purissimi solis, adeoque solis justitio?, puta Christi Domini, audeant impuram, tenebrosam et injustam pronuntiare sententiam, itaque justitiam, vehit virginem castissimam suæ fidei commissam violare, juxta illud *Ecdi.* XX, 2 : « Concupiscentia spadonis devirginabit juvenculam : sic qui facit per vim judicium iniquum, d Quocirca in cos detonat Isaias, cap. l ix , 14 : a Conversum est retrorsum judicium, ct justitia longe stetit : quia corruit in platea veritas, et œquilas non potuit ingredi. Et facta est veritas in oblivionem : ct qui recessit a malo, prædæ patuit : et vidit Dominus, ct malum apparuit in oculis ejus, quia non est judicium. »

Difficultas lue est in nexu, qua ratione scilicet hæc gnome hic inseratur, et cohæreal cum praecedentibus.

Pnrno, aliqui nectunt cum ri ut *timeatur,* vers. 14, (j. *d.* Deus fecit omnia ut timeatur; sed tanta est improbitas hominum, ut ipsum non timeant, sed palam in tribunalibus cum ejusque veritatem et justitiam, proferendo iniquas sententias, conculcent. Ita Ferus. Sed hoc longe petitum videtur.

Secundo, Hugo Victorious, quem sequitur noster Lorinus, censet hic novum vanitatis genus recenseri. Cum enim vanitatem magnam recensuisset, silam in temporum rerumque omnium vicissitudine et fugacitate, quasi *non salis esset malor .m ex hac inconstantia,* ait Campensis, subtexuit hanc majorem de judiciorum corruptela. Ex qua, sicut et ex priori, homines accipiunt occasionem murmurandi contra divinam providentiam, quod videant u justum hic multa mala perpeti, et impium regnare pro scelere, » ait S. Hieronymus. Unde illi respondet Ecclesiastes, vers. 17, Deum hæc iniqua judicia reformaturum, et justo suo judicio jus suum cuique restituturum.

Tedio, Thaumaturgus, Didymus ct Olympiodonis censent hæc spectare ad poenas impiorum et præinia piorum, quasi posi recensitas hominum vanitates el pravitates, hic eorum congruum supplicium attexat. Citavi verba Thaumaturgi initio hujus versus. Verum eorum versio, el consequenter explicatio plane dissonat ab Hebreo et a Vulgata.

Quarto, noster Pineda sic vertit, ut postquam dixerit rerum omnium humanarum vicissitudinem esse summam inconstantiam, sola autem Dei opera firma el stabilia, nunc objiciat firmiter el stabiliter visam sibi sedere *in loco judicis impietalem,* ct ubi maxime videbatur regnatura justitia, *iniquitatem* dominari per summam tyrannidem, ac tam constanter exerceri judicia iniqua, ul in hac re nulla esse vicissitudo videalur, neque tempus ullum justifia? caste et integre colendo?. Respondeat vero vers 17 , non defuturum suurn quoque tempus sempiternas legi ct supremi arbitri judicio, cum videlicet « justum ct impium judicabit Deus, et tempus omnis rei tunc erit. »

Quinto, alii qui secuti versionem Septuaginta censent versu pneccdenli agi de judiciis Dei, quibus punit cos qui insontes persequuntur, apposite cum iis hanc gnomon connectant, nipote quæ explicet hanc persecutionem maxime cerni ct sentiri in impiis judicum sententiis, quibus innocentes opprimunt, ac proinde in eorum consolationem Deum hæc judicia suo tribunali correcturum.

Sexto ct genuine, hic versus perlinet ad vers. 10 : «Vidi afflictionem, » etc., ut patet conferenti atrinque verba, pnesertim in Hebræo. Hebrea enim hic habent, *et adhuc vidi sub sole in loco judicii impietatem, q. d.* Vidi duplicem in hac mundi vanitate hominum affiiclionem. Priorem recensui vers. 10, scilicet quod homo affligatur continuo labore operum temporalium, quæ noft constant ncc durant, sed cum tempore volvuntur ct abeunt : quare labor eorum et afflictio irrita est ct vana, quia caret fructu, qui stabilis sit et perseveret. Posteriorem hic recenseo , quod scilicet in solio judicii s¿epe præsideat judex impius, regnetque impietas , quæ pios el pietatem opprimat. Jungit hanc priori; quia illi similis est analogice. Illa enim afflictio laboris naturalis est et physica, hæc vero perversi judicii moralis et ethica. Atque sicut illa oritur cx vicissitudine temporum, et fugacilate rerum temporalium : sic hæc pariter oritur ex vicissitudine judicum el judiciorum, quod scilicet probis justisque judicibus in solio succedant improbi et injusti. Rursum, sicut de illisdixil Deum instaurare id quod abiit, itaque res successivas perpetuare, non in individuo, sed in specie eadem : sic hic asserit Deum instauraturum iniqua improborum judicia, cum ea publice condemnabit et puniet, juslisque læsis suum jus restituet.

Igitur hæc est sequela el nexus totius capitis : versus I, proponit hoc thema capitis : « Omnia tempus habent, et suis spatiis transeunt universa sub cœlo. » Illud deinde probal inductione per res naturales, dicens : « Tempus nascendi, et tempus moriendi : tempus plantandi, el tempus evellendi, » etc. Ex quibus concludit vers. 10, se in omni hac temporum successione vidisse succedentem assidue laborem labori, ct afflictionem afflictioni. Idem thema hic probal per res ethicas sive morales, scilicet ex eo quod in solio judicii cl justitia? justis judicibus per temporum successionem sœpe succedant injusti, qui impro-

hin patrocinentur, ac probos affligant et opprimant ; sed his quoque succedet tempus divini judicii justissimi, quo Deus solio judicii justitiam ab improbis ademptam restituet, et iniquitatem ex eo deturbabit. Unde apposite ad thema : « Omnia tempus habent, » subdit sequenti vers. 17 : « Justum ct impium judicabit Deus, el tempus unicuique rei tunc erit, » //. d. Sicut res physicæ suum tempus habent, sic ct ethica; sicut opera operibus in tempore succedunt, sic el judicia judiciis; adeoque omnia cum tempore transeunt et evanescunt : transit enim justitia, cum a succedente iniquo judice profligatur per injustitiam: transit vicissim ejus injustitia, cum a Deo judice arguitur ctplectitur. PræclareS. Gregorius, lib. XXVI *Moral.* : « Summus locus, ait, bene regitur, cum is, qui præcst, vitiis potius quam subditis dominatur. »

Jodíelo- Graphice hanc judiciorum iniquitatem depingit S* Cyprianus, lib. II, epist. 2 *ad Donatum* : « S n-

ictona. vil, ait, invicem discordantium rabies, et inter togaspace rupta forum litibus mugit insanum; hasta illic et gladius, el carnifex præslo est, ungula eflbdiens, equuleus extendens, ignis exurens ; ad hominis corpus unum, supplicia plura quam membra sunt. Quis inter hæc vero subveniat? patronus? sed prævaricalur ct decipit. Judex? sed sententiam vendit. Qui sedet crimina vindicaturus, admittit, ct ut reus innocens pereat, fit nocens judex. Flagrant ubique delicta, et passim multiformi genere peccandi per improbas mentes nocens virus operatur. » Particulalim deinde modos injuslitiæ enarrat, subdens : « Ilie testamentum subjicit ; ille falsum capitali fraudo conscribit; hic arcentur hæreditatibus liberi; illic bonis donantur alieni. Inimicus insimulat, calumniator impugnat, testis infamat, utrobique grassatur in mendacium criminum prostituta; vocis venalis audacia, cum inierim nocentes nec cum innocentibus pereunt. Nullus de legibus metus est; de quæsitore, de judice pavor nullus : quod potest redimi, non timetur ; esse jam inter nocentes innocuum crimen est : malos quisquis non imitatur , offendit. Consensere jura peccatis, et cœpil licitum esso quod publicum est. Quis illic rerum pudor, quæ esse posset integritas, ubi qui damntnl improbos, desunt? soli libi qui damnentur occurrunt. »

Porro, afflictio hæc ethica gravior duriorquo est priori physica ct naturali, quia nil magis cruciat homines quam si judicentur, damnentur et puniantur ul nocentes, cum sint innocentes. Et quid indignius, quam si in solio justitia» sedeat et præsideat injustitia? si in tribunali æquitatis regnet et dominetur iniquitas? si pietatem opprimat impietas, probitatem improbitas, innocentiam malitia, sanctitatem scelus, humanitatem tyrannis et sœvitia? Audiant judices el paveant'Davidcm, imo Deum summum judicem iis intonantem : < Deus stetit in Synagoga deorum (judicum) : m medio autem deos dijudicat. Usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis? etc. Ego dixi : Dii estis, el filii Excelsi omnes. Vos autem sicut hommes moriemini : et sicut unus de principibus cadetis, » Pw/m. txxxr, vers, t, ubi pro *deos* hebraice est *Elohim,* id est angelos vel deos, quo significat judicem debere esse quasi angelum, imo deum inter homines, ut liber ab omni carnis et sanguinis affectione juxta Deum el veritatem sententiam ferat, itaque sit quasi « obambulans in terra deus, et sanctus in carne angelus. » Unde Philo, lib. *De Judice,* in co requirit sinceritatem, et tranquillum animum nulli perturbationi obnoxium; ul imitetur Deum, de quo ait Sapiens, cap. xn, 18 : « Tu autem, Dominator virtutis, cum tranquillitate judicas. » Hinc et iniquus judex hoc loco vocatur JTCH *rasca,* id est inquietus, tumultuans, turbulentus; imo vocatur in abstracto pm *resta,* id est inquietudo, tumultus, turbatio, quia omnia miscet, turbat, offuscat, pervertit. El *Psalm.* Lxxiv, 3 : « Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. » Audiat Josaphat regem graviter iis inculcantem : « Videte quid facialis; non enim hominis exercetis judicium, sed Domini ; ct quodcumque judicaveritis, in vos redundabit- Sit timor Domini vobiscum, ct cum diligentia cuncta facile : non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum, » II *Paralip.* xix. Hinc in Con- Enag®-
cilio Chalcedonensi et Ephesino, cap. xxii, in subsellio quasi pro tribunali collocabatur codex o3fj.
Evangeliornm , ul Christi judicis personam re- lH e-
præsenlaret, quam m judicando Episcopi præ oculis haberent, atque justam ex ejus mente sententiam proferrent. Sic Ælhiopes feruntur in Senatu cathedram excelsam statuere, eamque vacuam , quasi in ea resideat Deus judicii arbiter et moderator, quem proinde senatores omnes in ferendis sententiis intueri, vereri, imilarique debeant. /Egypli reges de more judices ad jusjurandum adigebant, ut etiam si quid rex juberet cos judicare, quod justum non esset, ne judicarent, ait Plutarchus in *Moral.,* qui et addit: At qui fieri potest, ul civitas judices habeat incorruptos, ubi potestatem judicandi magno vendit princeps? M. Antoninus Imperator dictitabat, « privatos quidem homines mullos habere judices; principi autem nullum alium esse judicem, quam Deum.» Ita Xiphilinus in ejus Vita. Trajauus Imperator præfecto urbis strictum porrexit gladium, dixitque : a Cape ferrum hoc, et si quidem recte gessero imperium, pro me; sin aliter, contra me hoc utere. » Ila Nicephorus, lib. HI *Ilistor. Eccles.* cap. xxiii. Cambyses Sicannum judicem, quod iniquam pecunia corruptus sententiam protulisset, excoriavit, corioque tribunal sive sellam judiciariamrinstauravit, ac in ea Othonem Sicanm filium judicem sedere jussit, dicens : *a* Memento in qua sella sedeas ct judices. » Ita Herodotus, lib. V,

17. Et dixi in corde meo : Justum et impium judicabit Deus (*in die judiar,* ait Chaldæus), et TEMPUS OHMS REI TLNC 1RIT. — « TUDC , » SCÎIÎCCI in die judicii, quo judicabit Dominus. *Pot justum* quemlibet accipe, sed proprie innocentem injuriam passum, el injuste ab iniquo judice condemnatum; per *impium* vero, iniquum judicem , qui insoni» m inique condemnavit. Hac gnome enim Salomon solatur se, et simul eos qui insontes condemnantur, spe judicii divini, quod scilicet Deus hæc iniqua hominum judicia suo (equissimo judicio reformabit et corriget, ac insonti suum jus et patienti® coronam, iniquo vero judici mentum supplicium, et poenam talionis decernet ac reipsa irrogabit. Hoc enim est officium *Elohim,* id est numinis et providenti®, ut justis tesis suum jus el famam restituat, injustos vero lædentes pro merilis castiget. Imo inde colligimus esse numen, foreque universale Dei judicium; sic enim argumentamur : In hac vita sæpe innocentes a nocentibus damnantur et opprimuntur; ergo justitia et rectus rerum ordo exigit, ut sequatur Dei judicium, quo injustiti® h® detegantur, corrigantur, damnentur, plectantur, ac innocentibus su® innocenti® laus et merita restituantur. «Tunc ergo stabunt justi in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, et qui abstulerunt labores eorum, * Sapient v, quia, ut ait Eccli. XXXV, 16 : a Non accipiet Dominus personam in pauperem, et deprecationem tesi exaudiet. Judicabit justos ct faciet judicium, donec tollat plenitudinem superborum : cl sceptra iniquorum contribulet. » Ita explicat S. Hieronymus, quem audi : « Sub sole, inquit, isto veritatem et judicium exquisivi, et vidi etiam inter judicum ipsa subsellia non veritatem valere, sed munera; » sive aliter : « Arbitratus sum aliquid justiliæ in presenti sæculo geri, vel pium nunc pro suo merito recipere, vel impium pro suo scelere puniri, et c contrario reperì (piam putabam. Vidi enim et justum multa mala hic perpeti, el impium regnare pro scelere. Postea vero cum corde meo colloquons ct reputans, intellexi non per paries Deum, et per singulos judicare, sed in futurum tempus reservare judicium, ut omnes pariter judicentur , el secundum voluntatem et opera sua ibi recipiant. Hoc est enim quod ait : El tempus omni voluntati ,el super omne factum ibi, id est in judicio, quando Dominus coeperit judicare, tunc futura est veritas: nunc injuslilia dominatur in mundo. Tale quid el in sapientia, quæ filii Sirach inscribitur, legimus : Ne dixeris : Quid est hoc, aut quid est klu 1? omnia enim tempore suo requirentur, • Ecc/i. cap. xxxix.

Er nvris omms rei t inc f.r it . — « Tempus p Bcilh 't examinis, judicii et tribulationis, quo innocenti 11so patienti® corona, nocenti et lædenli supplicium pro mentis irrogetur. Hoc ergo erit tempus judicii Dei, sicut in hac vita tempus est libu Utu et judicii hominum, ut agant et judicent quodlibet. Respicit ad vers. 1 : < Omnia tempus habent, n g. *d.* Impii et nocentes suum nocendi tempus habent, et innocentes patiendi ; vicissim Deus habebit tempus utrumqiie judicandi; sicut fures suum habent tempus furandi, et pretor suum habet tempus eos suspendendi (i).

Hebræa habent, *et tempus omni voluntati, et super omne opus ibi.* S. Hieronymus ex Septuaginta in versione antiqua, *tempus est omni voluntati* (alii, *complacentia) super omne factum,* ut sit hendiadys, per quam, omissa copula *et,* voluntas cum facto et opere copuletur, g. d. Tempus ibi erit judicii extremi, quo scilicet Deus judicabit omnem voluntatem, id est omnem actum voluntatis, puta quidquid libere volueris, et elegeris; ac insuper omne opus quod ex hac electione patraveris, a quo judicio nulla cadit appellatio, nulla evasio, nulla excusatio. To super notat judicium hoc Dei superius fore et dominaturum omnibus hominum, etiam regum et imperatorum operibus, ut illi omnes se subdere, et ab eo sententiam justam /eque ac inevitabilem, quam nemo evadere possit, recipiant. Hinc Pagninus vertit, guía *tempus omni est quod voluerit, et super omne opus ibi erit judicium;* Tigurina, *illic enim tempus est quo omni voluntati, et omnibus factis pramium condignum rependitur;* Vatablus, *tempus est omni rei, idque juxta omnia opera illic, q. d. Posteaquam omnia consideravi per verbum Dei, dixi apud me judicaturum esse Deum justos et impios, juxta uniuscujusque opera illic, id est in die judicii, quia omnia fiunt suo tempore;* alius, *csC enim ibi tempus opportunum pro omni re et pro omni opere;* Syrus et Aquila, guía *tempus omni negotio est, et omnia opera ibi;* Arabicus, *quoniam omni rei et omni operi tempus;* Chaldæus clare, *quoniam judicium paratur omni rei et omni operi; qua fiunt in hoc sæculo judicabuntur ibi.*

Dices : Apoc. x, vers. G, angelus in fine mundi, puta sub diem judicii, jurat per Viventem in smelila sæculorum : « Quia tempus non erit amplius; » quomodo ergo hic dicitur tunc tempus fore omni rei? Respondetur, in die judicii non erit tempus amplius merendi, vel demerendi, sed tempus judicandi et premiandi, ut pro merilis quisque poenam, vel premium recipiat. Rursus tunc tempus non erit amplius, quia cessabit motus calorum ac consequenter tempus, quod esi mensura motus. Tempori ergo succedet æternilas glori® in justis, et gehennæ in injustis.

(1) Sensum antecedentis et hujus versus bene declaravit D. Hieronymus : a Arbitratus sum aliquid justiliæ in presenti sæculo geri, el vel pium pro suo nunc merito recipere, vel impium pro suo scelere puniri ; et e contrario reperì, quam putabam. Vidi enim et jusluin mulla mala hic perpeli, el impium regnare pro scelere. Postea veru cum corde meo colloquons et reputans, intellexi, non per partes Deum el per singulos nunc judicare, sed in futurum tempus reservare judicium, ut omnes pant. r judicentur, ct secundum volunt dem cl opera sua ibi recipianl. *Ibi,* id esi in judicio, quando Dominus esperii judicare. » Totius libri scopus hic indicatur,

Hine colligunt doctores in die judicii Deum revelaturum hominum conscientias, ut quisque videat tum sua, tum aliorum hominum quorumlibet dicta, facta, cogitata, et volita etiam secretissima, quia hoc exigit publica Dei judicis justitia, ut scilicet ex iis omnes videant juste Deum cuique gloriam, vel supplicium condignum pro meritis decernere, juxta illud Sibylke :

Cunclaque eundorum eundis arcana pUchunl,

Ita censet S. Augustinus, tract. 35 *in Joan.;* S. Basilius, tract. *Oc Virginit.;* Lactantius, lib. VII, cap. XXI et xxi!, Isidoros Pelusiota, lib. II, *epist.* 94; Anselmos in *Elucidario;* Magister Scholasticus in IV, distinct. 43 vcl 47. Hoc est quod ait S. Joannes, *Apoc.* XX, 12 : « Et libri aperti sunt, etc., et judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. » Vide ibi dicta.

v«r>. <0. is. Dm corde meo de filus hominem, ut PROBARET EOS DEUS, ET OSTENDI HET SIMILES 1 SSE BESTIIS. — Ita passim legunt Codices Latini; unde mirum in Vaticanis legi, *dixi in corde filiis hominum,* nisi chalcographorum sil mendum. Nam et Hebræa, Chaldæa, Septuaginta, Syrus, Arabicus et cæleri habent præpositioncm *de;* sic enim habent Hebræa, *dixi in corde meo de verbo filiorum Adas.* Septuaginta cl ex iis S. Hieronymus in priori sua versione per *verbum* accipiunt loquelam hominis; unde vertunt, *dixi ego in corde meo de loquela filiorum hominis, quia separabit illos Deus, ut ostendat quia ipsi jumenta sunt.* Quod S. Hieronymus sic exponit : « Hoc solum (discriminis) in 1er homines el jumenta heus esse voluit, quia nos loquimur, illa sunt muta; nos voluntatem sermone proferimus, illa torpent silentio. » Et Thaumaturgus : *Discreta,* ait, *inter se sola vocis articulatione.* Olympiodorus vero pro *separabit* vertens, *judicabit,* exponit, *q. d.* De omni verbo tum oris, tum mentis, reddenda est ratio in die judicii, de quo sermo præcessit, juxta sententiam Christi, *Matth.* xn, 36 : « Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum, quod loculi fuerint homines, reddent rationem de eo in dic judicii, p Septuaginta de more secutus Syrus vertit, *dixi ego in corde meo de colloquio filiorum hominum, quos creavit Deus.* Et Arabicus, *dixi autem ego in corde meo de verbis filiorum hominis, quod Deus judicaverit ca, et ostendit eis quod sint bestia.* Verum Noster cum ChaldæO per *verbum* melius accipit rem el negotium, per inetonymiam llebræis usitatam» Unde vertit, *de filiis hominum.* Sic el Pagninus, Tigurina, Campensis, Valablus et alii. Nota : Pro *ut probaret eos,* hebraico est cmS *labaram,* quod *secundo* vei tipotest, ut *purgaret,* vel *purificaret eos; tertio, ut eligeret cos:* ita Pagninus, *quarto, ut separaret, secerneret, dijudicaret cos:* ita ex Septuaginta Arabicus el Olympiodorus, *quinto, ut crearet cos.* Ita Syrus el Vatablus, qui *baratti* derivant a KHO *bura,* id est quasi N, nipote littera quiescens, sil pra>

o min* rataa. lermissa. Ex hisce versiumbus colligas muriem ct miserias corporis humani post peccatum, quibus homo similis est bestiis, hoc fine illi a beo inflictas, *primo,* ut superbiam ejus, qua contra Deum se erexerat, humiliaret ct sterneret; *secundo,* ut ejus inobedientiam judicaret ct castigaret; *tertio,* ut ejus cupiditates frenaret el purgaret : mors ergo et morbi sunt superbi» remedium, inobedienlire supplicium, concupiscenti» frenum et piaculum, imo sal et nitrum. Nunc ad sensum

Hæc sententia videtur imperfecta et pendula; quærilur ergo unde pendeat, ubi perficiatur et expleatur. Triplex est responsio : *primo* enim aliqui censent eam pendere a vers, sequenti; *secundo,* alii a vers, prœcedenti; *tertio,* alii censent illam in seipsaconsistere, seseque explere.

Primo ergo, aliqui eam nectunt versui >equenti hoc modo, *q. d.* Ut Deus probaret hominum fidem el spem de futura vita et beatitudine, ostendendo et faciendo eos quoad corpus similes esse bestiis, idcirco constituit, ut unus sit interitus hominis cl jumentorum , et æqua utriusque conditio. Hoc ipso enim probat et explorat eorum fidem et spem : dum alios videt ex hac hominis et bruii squalitate non credere animam esse immortali m, sed censere eam cum corpore mori ct interire, ac proinde desperare de futura vita et felicitate ; alios vero ex adverso videt solerter secernere animam a corpore, ac sentire hominem quidem bestiis esse similem quoad corpus, sed dissimilem quoad animam : hanc enim immortalem hqbet homo, cum bestiis omnibus illa sil mortalis, j erealque cum corpore ; quare satagunt animam excolere virtutibus, ut a Deo futura gloria donentur: hos ergo sibi asciscit et beat Deus, illos vero rejicit et damnat. Hic nexus probabilis est: plane enim hæc sententia videtur spectare ad sequentia. Tantum ei obstat dispunctio, puta punctum , quod hunc versum a sequenti dispescit et discriminat ; et quod pro idi irco hebraice sit *ki,* id est *quia,* quæ vox significat versum sequentem non cxplere præcedenlem, sed ejus causam dare.

Secundo, alii nectunt cum v» rs. præcedcnti, sed vario nexu. *Primo,* S. Hieronymus sic nectit : « Non mirandum inquit, in pr/esenti vita inter impium el justum nullam esse distantiam, nec aliquid virtutis valere; sed incerto eventu omnia volutari, cum etiam inter pecudes el homines secundum corporis qualitatem nihil difierre videatur, ct sit eadem nascendi conditio, sors una moriendi. » *Secundo,* Aben-Ezra, Cajetanus ct Dionysius censent Salomonem hic non ex sua, sed ex Lpicuno rmn sententia loqui, qui censent animam hominis œquo ac brutorum cum corpore interire, ac proinde indulgemium esse voluptatibus hujus vitæ : nec enim sperandas esse alias in futura. Huc accedit p iraphrasisThamnaturgi: «Quomodo ergo olim insipienter censui, apud Deum reputari judiearique similiter, mhilque differre juste ut injuste agere; ratione præditum, vel brutum esse. Quia omnibus sine discrimine tempus dispen-

catnr, *et mors irrogatur.» Tertio,* noster Pineda mj :i< *cordite censet* Salomonem hic significare, *quod* Deus in die judicii examinaturus sit cujus*quc* hominis vitam, an scilicet ille vixerit ut homo, an ut bestia; iniqui enim judices, qui, ut dixit vers 16, sontes justificant, insontes condemnant, vivunt ut bestie, imo sicut feræ, similesquesunt leonibus et lupis, qui animalia cœtera laniant et vorant, juxta illud : « Leo rugiens et ursus esuriens, princeps impius super pauperem, n *Prov.* cap. xxvnr, 15 ; ct iterum *Habac.* i, 13,1 i : « Quare non respicis super iniqua agentes, el taces devoranto impio justiorem se? et facies homines quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem. » Major enim piscis devorat minorem, idquo impune nullo prohibente. Unde Campensis vertit, *rum non invenirem cautam aliam quare Deus heee permitteret, visum est mihi velle illum hujusmodi humanis tumultibus hominem sic exercere, ut videat se in hac vita parum differre a brutis; non aliter enim inter se homines tumultuantur, nec majori separatione, quam bruta inter sesc.*

Tertio et perniine, hæc sententia per se consistit et in seipsa expletur, ut patet ex Hebræo qui sic bebet, *in corde meo super verbo* (id est super re el negotio) *filiorum Adam* (id (ieri hoc fine), *ut probaret eos Deus* (1).

Vis ct energia sententiae consistit in ?£> super *negotio filiorum Adœ, q. d.* Corde meo considerans negotium, id est conditionem, naturam et soi lem filiorum Ade, quod scilicet ex adama factus sit Adam, id est cx humo creatus sil homo; ideoque similis bestiis in edendo, bibendo, generando, ambulando, dormiendo, moriendo, etc. Hoc, inquam, negotium hominum considerans, dixi de eo, ipsum hoc fine esse facium a Deo, ut per illud probaret homines, an scilicet credant et spereni animæ immortalitatem et gloriam suam æternam, *q.d.* Ul experiretur Deus hanc hominum fidemel spem, ostendendo eos exterius similes esse bestiis, quæ carent omni fide ct spe; ideo dedit eis corpus terrestre, corruptibile ct mortale, quale babent bestiœ : insipientes enim et carnales ex hoc conjiciunt animam suam, æque ac corpus, similem esse animæ bestiarum, ac cum corpore morituram, ideoque dant se ventri et veneri; sapient $ vero secernunt animam a corpore, ac animam hominis rationalem et immortalem esse censent, bestiarum vero irrationalem et mortalem; ideoque satagunt vivere, non ut bestia?, sed ut angeli, ut eorum felicitatem adipisci mercantur. Ila Olympiodorus : *Monet jigs per here,* inquit, *ne corpori indulgeamus, sed animam qua prædita est ratione, qua similes angelis sumus, virtutibus excolamus.* Et Vatablus, *(estimavi in corde meo conditionem hominum, ut Deus excellentissimos creaverit, simul cernens quomodo ipsi sese in pecudum conditionem abjiciunt.* Et Chaldæus, *dixi ego in corde meo propter negotium filiorum hominum, quibus adduxit Dominus plagas ct infirmitates malas, ut tentarci eos, ct ut probaret eos, fecit Deus; ut videret, si converterentur ad poenitentiam, ut dimitteret cis, et sanarentur. Impii autem, qui sunt sicut jumenta, non convertuntur, ideoque corripiuntur, ut male sit eis.* Videtur Chaldæus pro **t h** *dabar,* id est verbum, aliis punctis legisse **id i** *deber,* id est pestis, mortalitas, mors. Unde vertit, *quod venient super eos percussiones et morbi mali:* pessimus enim est pestis.

Porro, licet non sit neccsso scrupulose scrutari hic omnium sententiarum inter se connexionem, eo quod Salomon hic varias vanitatis mundi species sigillatine recenseat, et ab una ad aliam plane diversam sine ordine et nexu transeat, tamen hoc loco commoda connexio et transilio assignari potest. Dixerat enim vers. 16, inter alias vanitates, non minimam esse iniquitatem judiciorum ct judicum qui reos absolvunt, ac insontes damnant ct morte plectunt. Jam similem illi vanitatem attexit, scilicet quod homines quoad corpus sint similes animalibus ct bestiis, adeo ut ipsimet vere animalia sint, et nonnullis bestia» et bruta esse videantur, præscrtiin quia unus est interitus hominum ct bestiarum. Si dicas discrimen esse quoad animam, quod hominum anima sit immortalis, adcoque judicanda a Deo, ut præmium, vel supplicium ælernum recipiat, uti dixit vers. 17, brutorum vero anima sit mortalis el pereat cum corpore; subjungit multis hoc esse obscurum el dubium, imo si externa et sensus spectes, videri falsum. Multi enim, cx eo quod videant homines mori ut bruta, censent animam hominum interire, uti interit anima brutorum. Hoc est enim quod ait vers. 21 : a Quis (quotusquisquo) novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum? » atque hæc maxima hominis est vanitas, imo ærumna, error et vitium : nimirum quod animæ sute nobilitatem et aeternitatem ignoret, ac proinde non curet bene vivendo illi consulere, ut in ælernum illam beet, sed voluptatibus illicitis se dedat, quibus ælernum ignem illi acccrsil. Ne quis vero putet vero rem ita se habere, scilicet ex interitu corporis hominis, recle colligi interitum animæ ejusdem, addit Deum id fecisse, ul probaret et tentarci homines, hominumque de animæ immortalitate fidem el spem. Unde paulo ante clare dixit ct edixit : « Justum ct impium judicabit Deus, ct tempus omnis rei tunc erit, » quo clare significat anima» immortalitatem, ejusque pro meritis judicium praemiumque, vel supplicium æternum.

ti) Ex bebr. verte, *dixi ego in corde meo super ralio-*■m *filiorum hominis,* de eurum ratione ct conditione, eam e- la!< m, *uf declaret Us Deus, et ul rideant quod ipsi tanquam ballar tint sibi,* id est ipsi, Ipsissimi. Alii, eod*' ' limen *: Dixi ego in corde meo* (hoc iit, id est, ht injurii* fiunt *propter hominef. ut exploret eos,* eorum thieni ri ui hi.vtem, *Pens, ft ut videant* homines *se esse* l<«w, natura* l<*rrestr*$ et caducas. *Leboram,* contractam pro *uburerum,* fatimi. *pthet* verbi *barar.*

Homo vi. drtnr albi Lesili. Primo.

Et ostenderet simii es esse best iis. — Ilebræa, *ad videndum quod ipsi jumenta ipsi sibi;* quod varie accipi potest : *primo, q. d.* Ut videre liceat quod ipsi sint jumenta, ipsi, inquam, apud sp. Unde Arabicus vertit, *ostendit cos quod ipsi sunt bestiæ.* Sic

Sccuodo. et Septuaginta Complutenses ; *sc'undo, q. d.* Ut ostenderet hominem in hominem grassari instar bes-

Tertio. tiæ, juxta illud : « Homo homini lupus ; » *tertio. q. d.* Ut ostenderet quod, sicut homines sunt jumenta et besliæ cum bestiis, sic vicissim besliæ sint besliæ ipsis hominibus, dum in cos sæviunt cosque laniant ct devorant, ut faciunt leones, lupi, ti-

Quarto. grides, panthera», etc.; *quarto,* pro *ipsi sibi,* verti potest *ipsis sibi, q. d.* Uomo non tantum quoad corpus, sed etiam quoad suam opinionem , secundum animam ac mores bestiales, atque ignorantiam, quæ eum facit propria; oblivisci dignitatis, perinde ac si nihil differret a bestiis, illis similis esse videtur. Sicut Nabuchodonosor similis factus est bovi, parlim quoad figuram corporis, quia incedebat ut quadrupes, el herbis vescebatur ut bos ; parlim quoad corruptam suam imaginationem, qua sibi videbatur esse pecus, *Daniel,* iv, 22. Denique homo, qui vivit ut bestia,

Quinto. moritur ut bestia. *Quinto,* Cajetanus vertens, *et ad videndum quod ipsi bestia ad ipsos,* exponit, *q. d.* Homo est bestia adseipsum, id est, homo capolitica quædam bestia, quoniam communicant homines inter se, sed alii dolose, ut vulpes; alii crudeliter, ut lupi ; alii superbe despiciendo cesteros, ut Icones; alii gulose, ut porci ; alii libidinose, ut asini, etc. Pro *bestiis* enim hebraico est nons *bchcma,* quod omne quadrupes, sive cicur ct mansuetum, uti sunt equi, oves et boves; sive agreste ct ferum, uli sunt lupi, Icones, pardi, significat. Unde elephas vocatur *behemoth,* id est bestia», in plurali, quod molo corporis mullarum sit instar bestiarum, *Job* xl , 10. Noster crebro vertit, *jumenta.*

Homo ergo similis est bestiis, quæ impetu passionum, non judicio rationis aguntur, nec uni bestino, sed omnibus pejor est bestiis. Besliæ enim non sæviunt in bestias ejusdem speciei, sed in illas quæ sunt diversa»; at homo in hominem sævit. Homo igitur imitatur, imo superat canis invidiam, lupi voracitatem, Iconis superbiam, tigridis sævitiam, asini accdiam, serpentis malitiam, vulpis fraudulentiam , suis immunditiam , hirci luxuriam; ubi nunc est gloriatio tua, o nobilis? quid te jactas, o dives? quid pauperem spernis? quid ignobilem alloqui dedignaris, cum non tantum homini pauperi, sed ct jumentis, porcis el hircis factus es similis, par et æqualis ? Ito nunc auro splendidus, alto supercilio tumidus, equis rhedisquo superbus, famulorum turba magnificus; sed inspico tc, memento quia comparatus cs jumentis insipientibus, et similis factus es illis.

Tropologice, vestes bestiarum pelliccæ, quibus Deus induit Adamum post peccatum, significant nos bestiarum indolem per illud induisse; ideoque cum cis exuturos corium mortalitatis, ait S. Augustinus in *Psalm,* cui.

19. Idcirco unus interit is est hominis et jumentorch , et æqüa utriusqur conditio : sicut moritur homo, sic et illa moriuntur : similiter spiram omnia , et nihil habet homo jumento amplius : cuncta subjacent vanitati. — Thaumaturpus, *neque esse jura mortis severiora in alia animantia quam in homines.* Chaldæus hæc arctat ad hominem peccatorem: sic enim vertit, *quoniam occasus hominis peccatoris et occasus bestiæ immunda , occasus unus est omnibus his ; et sicut moritur bestia immunda,* sic *moritur iste, si non convertitur ad pernitentium ante mortem; ct spiraculum spiritus amborum simul judicabitur omnimodo, et nihil amplius remanet de viro peccatore , quam de jumento immundo; neque est alia differentia inter ambos, nisi domus sepultures, quoniam omnia sunt vanitas.*

Hinc nonnulli opinati sunt impios tam quoad animam, quam quoad corpus interire, ut bruta. Verum hic est error : quare perperam Chaldæus hæc arctat ad peccatorem, cum Ilebræa, Græca, Syra, Arabica habeant absolute et generalim, *unus interitus est hominis ct jumentorum.*

Pro *interitus* hebraico est mpo *micre,* id est *accidens,* ita Syrus; *eventus,* ita Septuaginta; *sors;* ita Arabicus, *conditio, occursus, casus;* puta iidem affectus, eœdem cupiditates, iidem morbi et ærumnæ, iidem casus , iidem mores el vilia. Unde Olympiodorus vertit, *jumentorum itaque bru-tali* vita, qua* venen indulget, vanitas mera est.* Noster tamen vertit, *interdus,* sive mors, quia ipsa est accidens omnibus hominibus commune, necessarium, certum, inevitabile ; dies tamen ejus el hora est anceps et incerta. Rursum mors homini est casus ultimus , in quem omnes alii humano» vita» casus recidunt, uti dixi cap. n, 14; et hoc voluisse Salomonem palet ex eo quod *micre,* id est accidens, et casum hunc explicans subjicit : • Sicut moritur homo, sic el illa moriuntur. »

An F-*- Ul qvitnr « UuBj

Nonnulli censent Salomonem hic loqui non ex sua, sed ex epicureorum sententia, qui negant animæ immortalitatem; ita Ihaunialurgus, Ciariusel S. Gregorius, IV *Dialog,* cap. iv, quem audi: « a Concionalor noster velut ex mente infirmantium hum ime suspicionis sententiam proponit, dum dicit : Unus intentas est hominis el jumentorum, et æqua ulriusque condilio : sicut moritur homo, sic et illa moriuntur. Similiter spirant omnia, et nihil habet homo jumentis amplius. Qui tamen ex definitione rationis suam postmodum sententiam profert, dicens : Quid habet amplius sapiens a stulto , ct quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est vita? Qui igitur dixit : Nihil habet homo jumentis amplius, ipso rursum definit, quia habet aliquid sapiens non solum amplius a jumento , sed etiam ab homine stulto, videlicet ut pergat illuc ubi est vita. Quibus verbis primum indicat, quia hic hominum vita non est, quam

esse alibi testatur. Habet ergo homo hoc amplius jumentis, quia illa post mortem non vivunt; hic vero tunc vivere inchoat, cum per mortem carnis visibilem hanc vitam consumat. » Probat deinde idipsum alio Ecclesiastæ testimonio a qui etiam longe inferius dicit : Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apnd inferos, quo tu properas. Quomodo ergo unus interitus hominis et jumenti, eta-quantriusque conditio ? aut quomodo nihil habethomo jumentis amplius, cum jumenta post mortem carnis non vivunt, hominum vero spiritus pro malis suis operibus post mortem carnis ad inferos deducti, nec in ipsa morte moriuntur ? Sed in utraque tam dispari sententia demonstratur, quia condonator verax et illud ex tenlationc carnali intulit, et hoc postmodum ex spiritali veritate definivit, n

B-pond. oegiiirc. Melius alii censent Salomonem ex sua mente et sensu loqui, *q. d.* Deus volens hominis fidem probare el explorare, fecit eum quoad corpus similem bestiis : idcirco sicut interit ct moritur corpus bestia;, sic et hominis. Corpus enim hominis simile est corpori bestiarum, sicut in ortu et progres-u, sic in occasu ac morte. Oritur enim et nascitur cx terra, progreditur sive continuat vitam spirando, puta per respirationem. Occidit et moritur, dum in terram, ex qua ortum est, redit. ItaS. Hieronymus: «Neputaremus,inquit, dici de anima, intulit : Omuia facta sunt de terra, et revertentur in terram; de terra autem nihil nemo»!- aliud nisi corpus factum est. m Et S. Thomas, I w» 'cor Partt OuíK/- LXXV, art. G, ad 1, notat hrec dici port.noo de corpore hominis, non de anima, idque hic rationc probat : « Nam anima brutorum, inquit, producitur cx virtute aliqua corporea (virtute seminis per traducem; sicut enim lux unius candelai lucem in alia accendit, sic anima vaccæ, ovis, lupi, Iconis, etc., producit animam vituli, agni, lupi, leonis, quem generat); anima vero humana producitur a Deo, et ad hoc significandum dicitur *Genes,* r, quantum ad alia animalia: Producat terra animam viventem. Quantum vero ad hominem dicitur, quod inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ. El ideo concluditur *Ecde,* cap. ult.: Revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Similiter processu* vitæ est similis quantum ad corpus, ad quod perlinet quod dicitur in Eccte. : Similiter spirant omnia. Et *Sap.* n : Fumas el flatus est in naribus nostris, etc.; sed non est similis processus quantum ad animam : quia homo intollunt, non autem animalia bruta; unde falsum est quod dicitur : Nihil habet homo jumento amplius; ct ideo similis est interitus quantum ad corpus, sed non quantum ad animam.d Hucusque Doctor Angelicus.

Rursum « idem est interitus hominis el jumentorum, › quia quantum per sensum el experientiam colligi potest, idem est modus generationis et corruptionis in jumentis, qui est in homine (simili enim modo procreantur et senescentia moriuntur jumenta, quo homines), excepta duntaxal differentia perfectionis et subsistenti® form® human®, puta animæ rationalis, quam ex modo generationis ct corruptionis hominis non colligeremus, nisi illa aliunde nobis innotesceret, puta ex spiritali operatione intellectus, qua etiam Deum et angelos incorporeos intelligit, ac libera voluntatis, ex exstasi et raptu, ex meritis et demeritis, ct maxime ex actibus grati®, atque ex fide et revelatione sanet® Scripture.

Moralitcr S. Bernardus toto serm. 82 *in Cantic.,* pulchre cx hoc loco docet quod anima hominis, quæ Deo similis est, creata in simplicitate, immortalitate et libertate, per peccatum in tribus hisce facta sit illi dissimilis, similisque bestiis : sic enim ait : « Inde (ex peccato) anima dissimilis Deo, inde dissimilis est et sibi ; inde comparata jumentis insipientibus et similis facta est illis; inde quod legitur commutasse gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum; inde homines tanquam vulpes duplicitatis ct fraudis foveas habent; el quia pares vulpibus se fecerunt, partes vulpium erunt ; inde juxta Salomonem unus exitus homini ct jumento : quidni similiter exeat qui similiter vixit? more bestiali incubuit terrenis, more bestiali excedet terris. Audi aliud : Quid mirum si similem sortimur exitum, qui el similem habemus introitum ? unde enim homini bus, nisi de similitudine bestiali, ille tam intemperans ardor in coitu, tam immoderatus dolor in partu ? Ha homo in conceptu ct ortu in vita et morte comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Quid , quod libera creatura sibi subditum appetitum non regit ul domina, sed sequitur et obsequitur ut ancilla? Nonne et in hoc se assimilai et annumerat reteris animantibus quæ natura non in libertatem vocavit, sed condidit in servitutem, servire suo ventri, appetitui obedire? »

Similiter spirant omnia. — Hebraice, «n»/s fin *ruach,* id est, *spiritus est omnibus. Spiritus,* id est halitus sive respiratio, ut vertit Symmachus; *flatus,* sive aura vitalis, ut vertit Valablus: omnia enim animalia æque ac homo respirant, ac respiratione attrahunt aerem, ul calorem cordis cl viscerum temperent, itaque vitam conservant ct prorogant : unde cum respiratio vel strangulatione vel catarrho impeditur, homo suffocatur et moritur. Vide Aristotelem, lib. *De Respiraiione.* Hinc anima nonnullis dicitur ab id est aura, ventus, ait Isidoius lib. XI *Origin,* cap. i, licet ipse id refutet, addilque : « Anima csl vitœ, animus consilii; anima enim est spiritus quo vivimus, ait Nonius, animus quo sapimus. » Greco dicitur a id est a refrigerando. Liide Campensis vertit, *nec apparet alium hominis, aliam brutorum* eui *animam,* id eat halitum vitalem.

Notant Rabbini nonnulli animam Hebraice tria habere nomina, qum triplicem ejus vim significent, scilicet n0v3 nwcama significare vim rationalem , quæ est radius divinitatis ; ED3 >ie-*phes,* vim sensitivam; HT) *ruach,* vim vitalem Hinc R. Abraham neseama constituit in cerebro, *ncphes* in jecore, *ruach* in cordo : sicut physici et medici triplices constituunt in homine spiritus, scilicet rationales, qui subserviunt discursui et speculationi mentis; animales, qui subserviunt sensationi et ambulationi ; vitales, qui subserviunt respirationi et vitæ. Verum hoc discrimen non est perpetuum : nam *ruach* significat quoque vim rationalem , ut patet vers. 21. et cap. xii, 7. Imo Spiritus Sanctus, qui non tantum est rationalis, sed et divinus, imo Deus, in Scriptura el a Rabbinis passim vocantur *ruach haccados.*

Et nihil habet homo jumento amplius. — Septuaginta, *et quid abundavit homo a pecóte? nihil;* Theodotion, *quæ præstantia hominis?* Symmachus, *ct quid amplius habet homo pecore ?* Tigurina, nec *habet homo quidquam praestantius pecore.* Alii, *dignitas hominis supra belluis nulla,* scilicet quoad corpus; nam quoad animam homo habet vitam perennem et immortalem, quam non habent bruta. *Nihil,* ergo subaudi quoad corporis mutabilitatem, mortem et externa omnia. Unde Chaldæus vertit, *residuum viri pro jumento non est quidquam inter utrumque, nisi domus sepulcri.* Nobiles enim et divites inter homines splendida sibi erigunt sepulcra, qualia non eriguntur bestiis.

Cavendus hic est Commentarius Vatabli vel potius Vatablo ab hærelicis insertus, qui sic explicat, *q. d. a* Humana ratio sola non deprehendit excellentiam hominis supra belluns, quia quidquid videtur oculo rationis in homine est vanissimum. » Hoc enim erroneum est el sapit Epicureismum. Nam certum est seclusa fide, sola ratione naturali, cognosci hominem præstare bestiis per animam rationalem el immortalem. Animam enim hominis esse immortalem multis rationibus naturalibus probant et invincunt physici in lib. *De Anima.* Quocirca Doctores, qui Vatablum castigarunt, censoria virgula huno locum notarunt, ac verba jam citata expunxerunt.

Mystice S. Hieronymus : Homo, inquit, csl justus, jumentum peccator, qui sœpe per Dei gratiam cl pœnilontiam justum œqual, imo superat; de quo mox plura.

Ven.io. 20. Et omnia *(omnia,* id est utraque, scilicet homo el jumenta : de his enim solis sermo praecessit) pergunt ad unum locum (in terram, ut sequitur) : DE TERRA FACTA SI NT, FT IN TERRAM PARITER revertuntur. — Septuaginta el Syrus, *omnia facta sunt de pulvere, ct omnia revertentur m pulverem.* Nam hebraico pro *terra* csl *aphar,* id est pulvis, scilicet aqua mixtus, pula limus vel lutum. S. Hieronymus : *Omnia de humo facta sunt, et omnia revertentur ad humum.*

Alludit, imo citat illud *Genes,* m, 10 : < Doñeo revertaris in terram, de qua sumptus es : quia pulvis ci, ct in pulverem reverteris. » Vide ibi dicta. Hinc terra ab *Eccli.* cap. xl, 1, vocatur mater omnium; quocirca Junius Brutus accepto Delphis Apollinis oraculo, eum dominaturum Rom®, qui primus osculatus fuisset malrem. illico osculatus csl terram, ac ejecti* Tarquiniis regibus, primus Rom® consul creatus est, teste Livio, lib. l. Simile somnium Julio Cesari orbis imperium portendisse narrat Suetonia* in Vita ejus, cap. vu. Hinc quoque prisci gentiles, (este Varrone, lib. I *De Lingua Latina,* puerum recens natum in terra statuebant, ct Opem deam (id est Terram) implorabant, quam et Levanam, a *levando* de terra nuncupabant, et Faunam a *favendo,* el Fatuam a *fando,* quasi non ante contactum ejus fari fas sil; et Maiam ac Bonam, denique .Magnam Matrem. Ita noster Lorinus.

21. Quis novit si spiritus filiorum Adam xscw- vm.tt DAT SURSUM , ET SPIRITUS JUMENTORUM DESCENDAT deorsum. — Hebrea, Septuaginta el Syrus addunt, *in terram;* Arabicus, *ad profundum terra;* Campensis, *quotusquisque interim novit an hominis ascensura sit sursum; an anima reliquorum animantium cum corporibus interitura sit?*

S. Gregorius, IV *Dialog,* cap. iv, Olympiodorus, Lyranus, Bonaventura, Cajetanus et alii censent bree dici a Salomone, non ex persona el mente sua, sed impiorum, pula Epicureorum negantium anim® immortalitatem, vel certe de ea dubitantium. Id enim verba præ se ferunt. Ende Thaumaturgus vertit, *insipienter olim censui,* etc., *incertum esse de animabus humanis, an in altum subvolatura sint, et de reliquis brutorum, an deorsum defluxura* sint.*

Verum si antecedens de similitudine similique interitu hominis el bestiarum, quod ex suo sensu postili vers. 18 el 19, ac conclusionem quam cx eo elicit vers. 22, dicens : « Et deprehendi nihil esse melius (piam tatari, * etc., intuearis, omnino censebis eum hic pariter ex sua mente sensuque loqui, ul scilicet significare velit hommes, præserliin illius ævi rudes et animales, ex eo quod vident corpora hominum corrumpi et mori æque ac jumentorum, atque externa omnia simili modo se habere in houiine ac in brutis, interna vero hominis, præsertim animam el spiritum non pervident, idcirco vix perspicere animam hominis esse immortalem, cum brutorum sit mortalis. Sensus ergo est, *q. d.* Quis novit. id est quotusquisque novit ct certo sibi persuadet spiritum, ni est animam hominis post mort uu corporis ascendere sursum ad Deum, qui illam creavit, ut illam velul immortalem judicet, ac pro meritis immortale illi prœmium, vel supplicium decernat, ac reipsa tribuat, ammani vero brutorum descendere in terram, ut corpore in pulverem resoluto intereat el evanescat, quasi dicat : Pauci hoc noverunt, idque /egre admodum, ditllculler et dubie ; adeo ut Aristoteles, vir summi ingemi, a

multis putetur dc anim® i in mortali Lite dubitasse. Ita S. Hieronymus : a Quis novit si spiritus filiorum Adam, etc. Non inter pecudes et hominem, inquit, secundum anima* dignitatem nihil interesso contendit, sed adjiciendo : Quis difficultatem rei voluit demonstrare ? Pronomen enim *quis* in Scripturis sanctis non pro impossibili, sed pro difficili semper accipitur, ut isntœ xxxv, 8 : Quis enarrabit? *Psal.* xiv, 1 : Quis habitabit? *Jcrem,* xvn, 9 : Quis cognoscet? »

S. Hieronymum do more sequitur Alcuintis, Salonius, Hugo Cardinalis el passim Latini. Hinc et Chaldæus vertit, *quis adeo sapientia excellit^ ut d exploratum esse possit, num animi hominum in ra.lum pervolent, spiritus vero jumentorum descendat suh terram?* Atque h®c est insignis hominum vanitas, ignorantia et error, quam hic deplorat Salomon, quod scilicet seipsos, hoc est animam suam ejusque conditionem non cognoscant, nescianlque an moi talis sil, an immortalis; an in Platoni* cœlum, an in terram reditura sit. Nam philoso-
ini ZD,'-pbi, ac inter cos divinus Plato hac dc re dubie,
Hi. obscure, frivole locutus est. Plato enim in *Phœdro* et alibi, Deum vocat mundum, qui circulo fertur. In hujus convexa parte ait existera ideas veras, quas anima alis subvecta contempletur, donec redire domum cogatur. Postea negat eodem reverti eam, nisi elapsis decem mille annis, donec alne recrescant : nisi quis sincere sit philosophatus, cur reditus detur post 1res mille annos, etc. Homines assignat certis planetis quos quisque sequatur, el cum cis lustret ideas mundi intellectualis. Epicurus quoque hoc sorite ridebat mortem, dicens eam « nihil ad nos perlinere; quod enim dissolutum sil, id osso sine sensu : quod autem sine sensu sit, id nihil omnino ad nos perlinere, n inquit Cicero, lib. II De *Finib.* Sortis vilium et paralogisminn delegit Tertullianus, lib. Dc *Anima :* a Dissolvitur, inquit, et caret sensu non ipsa mors, sed homo qui eam patitur. At ille dedit ei passionem . cujus est actio; quod si hominis est pali mortem dissoluti icem corporis et peremptricem sensus, quam ineptum, ut tanta vis ad hominem non perlinere dicatur! » Adde sensum anim® morte non exstingui, imo illo eam sentire ignes ¿eternos, iisque uri in gehenna.

Spiritum ‘!\r’ •001 rig-olftcjt. Primo.

Nola : Spu*itum hominis ascendero sursum,* multa significat ' *primo,* animam hominis non esse e terra, ncc ex traduce anim® parentum generari, uti generantur anima) brutorum, quæ proinde cum corpore moriuntur, ct resolvuntur in terram, ex qua prodierunt; sed sursum e cœlo a solo Deo creari, cl creando homini infundi : idcoque illam esse spiritualem et immortalem, ac proinde post mortem corporis ad Deum creatorem suum reverti et sursum ascendere, ut illi se sistat ct reddat, juxta illud cip. xu , 7 : « Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum, n Hinc animam hominis Pocla dixilesse «divin® particulam aura. ▮ Et alius : « Igneus, ait. est illis vigor, H cœlestis origo» » Itaque ex hoc loco non infirmatur, sed potius confirmatur anim® hominis æternitas ct immortalitas. Eamdem clare aslruit cap. xi, ult., et cap. xu, 8 ct 15.

Secundo, quod ascendat ad Deum velut ad suum SecuoJa judicem , ut prout gessit in vita bonum vel malum, ab eo sententiam supplicii vel prmmii accipiat. Licet enim doctores graves, ut Dominicus Solo in IV, dist. 45, ari. 3, conclus. 2; Tranciscus Suarez, III part., tom. Il, *Quæst.* LIX, art. ü, disp. 52, sect, *ii;* Gregorius de Valentia, tom. IV, disp. H, *Quæst.* I, puncl. 2; Barlholoraæus Sibylla in *Quæst. peregrinis;* Petrus Thyrœus, lib. I *Dc Apparii. spirit,* cap. xiv, num. 134; Henricus Henriquez, lib. ult. *Summæ,* cap. xxv, § 1, ct alii censeant animam post mortem hominis judicium particulare subire, dum adhuc est in corporo, ac judicari primo instanti post mortem, ut peracto judicio mox e corpore vel in coelum, vel in infernum deferatur : lamen per catachresin dicitur anima ascendere sursum, quia ascendit ad Deum judicem, qui sursum in coelis habitat, ibique in throno glori® cum angelis residet. Unde S. Augustinus, vel quisquis cst auctor, lib. *Dc Vanitate sœculi,* cap. i : a Cum anima, inquit, separatura corpore, veniunt angeli, ut perducant illam ante tribunal Judicis, n Idem asserit S. Chrysoslomus, homil. I *in Matth.* Quocirca Suarez loco citato ait animas dici ascendere in coelum, quia elevantur intellectualiter ad audiendam sententiam Judicis, puta Christi hominis, quod ipse subinde per se, subinde per angelos exercet, inquit Thyræus, esto judicandi nec Christum, nec angelos videant.

Tertio, significat animam hominis creatam esse a Deo, ut cœlo cœlestiquo felicitate frualur : quare illam, si ex Dei lege vixit, ab eo cado gloriaque ¿eterna donari et beari. Hinc Apostolus ait quod, Christo veniente ad judicium, « simul rapiemur in nubibus obviam Christo in aera, et sic semper cum Domino erimus, n I *Thcss.* iv, 17. ItaS. Bonaventura, Lyranus, Cajelanus, Dionysius ct alii.

Ad hanc expositionem accedimi, qui sic explicant, r/. *d.* Quis novit, id est quis oculis conspexit, aul evidenti ratione et clara demonstratione cognovit, animam hominis esse immortalem ct coelestis glori® capacem; brutorum vero esse mortalem, ct in terram ire? Mulli enim non credunt, nisi qu® oculis conspiciunt, præserlim circa futura bonorum præmia in cœlo, ct malorum supplicia in inferno. Unde dives epulo petebat ab Abraham milii Lazarum ad fratres suos, qui testaretur eum torqueri in gehenna; cumque Abraham diceret : a Habent Moyscn el Prophetas, audiant illos, » regessit : « Non, pater Abraham, sed siquis ex mortuis ierit ad eos,pœnitenliam agent,« *Liu .* XVI, 29. Sic *Genes,* in, 7, de Adam et Eva post peccatum dicitur : « Cognoverunt (id est senserunt ct viderunt) se esse nudos, n Ila Hugo : « Nemo, inquit, hominum hoc scit, quemadmodum sciuntur ea aun* videntur et audiun»nr. et tanguntur et

oœteris sensibus percipiuntur; non enim putant scire aliquid posse, nisi oculo carnis videatur et contingatur sensu. »

Porro Cajetanus sic explicat, *q. d.* « Quis novit, » id est nullus novit. « Nullus enim philosophus, inquit, hactenus demonstravit animam hominis esse immortalem; et nulla apparet demonstrativa ratio, sed fide hoc credimus, et rationibus probabilibus consonat. » Sic et Vatablus, Campensis, Ferus, quin et Scolus in IV, disi. 43, *Quæst.* II. Verum hos refellit Melchior Canus, lib. ult. *De loris,* cap. ult.; et S. Augustinus, lib. *De Immort, animae,* duodecim rationibus physicis probat eam esse immortalem ; atque passim alii verius censent ratione naturali demonstrari posse animam hominis esse immortalem; sed hanc rationem non capiunt nisi rari, qui celso et perspicaci sunt ingenio. Quare multi fidelium potius fide credunt, quam per rationem sciunt animam esse immortalem.

Rursum R. Salomon exponit, 7. d. « Quis novit, n id est quis cogitat, quis advertit, quis considerat animam esse immortalem, ut ex hac consideratione moveatur ad sanctam vitam, ut animæ saluti consulat, *q. d.* Pauci id faciunt, pauci id practice sciunt. Sic de Deo dicitur Psa/. cxxxvm, vers. 1 : «Tu cognovisti (id est tu advertis, inspicis, consideras) sessionem meam, et resurrectionem meam. »

Denique S. Hieronymus hæc exponit de limbo patrum, ad quem tempore Salomonis post mortem descendebant animæ justorum : mulli enim ignorabant ubinam hic limbus foret, an sursum in cœlo, an deorsum in inferno, *q.* d. Quis novit quonam eant animæ eorum qui nunc moriuntur, an scilicet ascendant in cœlum, an descendant in infernum? Audi S. Hieronymum : « Hoc autem dicit, non quod animam putet perire cum corpore, vel unum bestiis et hominibus præparari locum, sed quod ante adventum Christi omnia ad inferos pariter ducerentur. Unde et Jacob pariter ad inferos descensurum se dicit. Et Job pios et impios in inferno queritur retentari. Et Evangelium, chaos magnum interpositum apud inferos, et Abraham cum Lazaro et divile in suppliciis esse testatur; et revera antequam flammeam illam rotam, et igneam romphvam ad paradisi fores Christus cum latrone reseraret, clausa erant cœlestia, et spiritus pecoris hominisque æqualis utilitas coarctabat. Et licet aliud videretur dissolvi, aliud reservari, tamen non mullum intererat perire cum corpore, vel inferni tenebris detineri. »

Moralilcr, hic disce quanta sit vanitas et cæcitas animæ, quæ seipsam suasque doles et æternitatem non perspicit, nisi a Deo illuminetur. S. Augustinus, epistola 100 *ad Evodium,* narrat Gennadium medicum, dubitantem de immortalitate animæ Biemph inortih-* ute ani- in® Pcv Ang°li apparitionem in somnis eamdem fuisse edoctum. Dicebat enim illi angelus : « Ubi est modo oorpus tuum? ille respondit : In cubiculo meo. Sciane, inquit Hie, in eodém corpusculo nunc illigatos esse, et clausos et otiosos orulos tuos, nihilque illis oculis te videre? Respondit : Scio. Tunc ille : Qui sunt ergo, inquit, isti oculi quibus me vides? Ad hoc iste non inveniens quid responderet, obticuit. Cui hæsitanti ille, quod his interrogationibus docere moliebatur, aperuit, et continuo : Sicut, inquit, illi oculi carnis utique in dormi mie atque in lectulo jacente nunc vacant, nec aliquid operantur, et tamen sunt isti quibus me intueris, et ista uteris visione : ita cum defunctus fueris, nihil agentibus oculis carnis luæ, vita tibi inerit qua vivas, sensusque quo sentias. Cave jam deinceps, ne dubites vitam manere post mortem. Ita sibi homo fidelis ablalam dicit hujus rei dubitationem, quo docente, nisi providentia et misericordia Dei. »

Simile exemplum probans animæ immortalitatem recenset Joannes Moschus in *Prat. Spirit.* cap. cxcv, de Evagrio Philosopho, qui post mortem chirographum pecunias in pauperes erogandas? , et post mortem recipiendæ a Synesio Episcopo acceptum, ipsi reddidit, dicens sibi jam esse satisfactum. Marsilius Ficinus disputans de immortalitate animæ cum M chaele Mercato magni nominis Philosopho, uterque cum altero pactus est, uter eorum ex hac vita prior decederet (si liceret), alterum de alterius vite statu redderet certiorem. Prior decessit Marsilius Fiorenti®, qui in hora mortis Mercato absenti longeque dissito apparens : 0 Michael, inquit, 0 Michael, vera sunt illa quæ de immortalitate animæ disseruimus. Quo dicto, ex oculis mirantis evanuit : atque exinde Mercatus licet probe vixisset, tamen perfectiori virtuti se dedit, ac philosophia? valedicens, quod reliquum fuit temporis, mundo defunctus, soli vite future vixit. Hem fuse narrat Baronius, tom. V, ad annum Christi 411.

Quin et Galenus, medicorum princeps, ex sympathia anima» cum corpore ccnsuit eam esse mortalem. Vide eum, tom. 1, lib. *Quod animi mores corporis temperantiam sequantur,* cap. m, ubi docet quod anima in genere non sit aliud quam temperatura quatuor primarum qualitatum, puta caloris, frigoris, humiditalis et siccitatis. Anima vero rationalis, inquit, quæ species est animæ, non esi aliud quam temperatura cerebri : unde cerebro nimis calefacio, vel frigefacto anima abit, et homo moritur; cum ergo temperatura hæcintereat, videtur et anima rationalis interire : ita ipse. Verum antecedens est falsum; anima enim rationalis non est temperatura qualitatum, sic enim esset corporea, cum sit spiritualis, imo purus spiritus. Unde Galenum refellit Isidoros Pelusiota, lib. Ill, *epist.* 124. Pythagoras vero, Plato et cæteri consuere eam esse immortalem. Unde et Heraclitus, epist. *ad Amphidamanta* : «Non occumbet, ait, morbo Heraclitus, morbus occumbet Heracliti, etc..Corpus descendet ad fatalem locum; ut animus non descendet. cum sit im-

Giitaus i«». r«- ll0* lur* Retdlfc i^pbi.

Animan immorU- lem cen- ant Pp tMurw

Animæ immortalitas.

mortalis, in cœlum evolabit sublimis. Eum accipient /ptherea domicilia, et Ephesios criminabor. Versabor non in hominibus, sed in diis. » Idem asserit Cicero in Somnio Scipionis, et Quintilianus, *Deciani,* X, § 18, ubi ait : « Animam vero flammei vigoris impetum, perennitatemque non ex nostro igne sumentem, sed quo sidera volant et quo sacri torquentur axes, inde venire, unde rerum omnium auctorem parentemque spiritum ducimus, nec interire, nec solvi, nec ullo mortalitatis affici fato ; sed quoties humani pectoris carcerem effregerit, et exonerata membris mortalibus, levi se igne lustraverit, petere sedes inter astra, donec in alia fata sœculo pugnante transmigret. Deinde prioris corporis meminisse : inde evocatos prodire manes, inde corpus el vultus et quidquid videmus accipere, occurrere suis imagines caras aliquando, et oracula fieri, el nocturnis admonere præceptis, sentire quas initiamus inferias, et honorem percipere tumulorum. »

Clemens Alexandrinus, lib. IV *Stromatum*, sub finem: a Admiror, inquit, Epicharmum qui aperte dicit : Si fueris mente pius, nihil mali patieris mortuus. Superius manet in cœlo spiritus. Et Poetam Lyricum canentem ; Impiorum autem animœ sub cœlo volant in cruentis doloribus, sub malorum jugis inevitabilibus; piorum autem in cœlis habiLnt, cantibus beatorum principem canentes in hymnis. Non ergo huc de cœlis anima ad ea quæ sunt deteriora demittitur : Deus enim facit omnia ad ea quæ sunt meliora; sed ea quæ vitam elegit optimam ex Deo et justitia, cœlum terra commutai. » Plures philosophorum sententias pro immortalitate animæ citai Eugubinus, lib. IX *De Perenni philos.*

Præclare Alphonsus Aragoni® rex revolvens opera Senecæ, rogatur cur animus hominis ita esset insatiabilis, respondit : « Animus hominis a Deo profectus, non prius conquiescit, quam eo redeat, unde profectus est. » lia olim Lucretius :

> Olii enim retro do tern quod fuit ante
> In terra; sed quod missum est ex ælheris oris,
> Id rursum cœh fulgentia templa receptat.

Et Neotericus :

> Orli ratio in animo, terra est ia corpor?.
> Cui tmgtras animus est, ei magnani nihil.

Porro longe major meliorque philosophorum numerus censuit quidem hominum animas post mortem corporis ascendere sursum, sed huic sententi® sua quisque addidit commenta et fabellas. Hi censuit Trismegistus, Orpheus, Socrates, Muï-æns, Pherecydes Pylhagor® magister, Aratus. Homerus, Empedocles, Seneca, Virgilius, Phocylides, cujus est illud :

> Defunctis CTpcrcst viU, et dii deinde creantur;

quod respondet illi sententi® Christi ; « Erunt sicut angeli Dei in cœlo » , *iíath.* XXII, 30. Citateos Eugubinus, lib. IX. Verum Plato addidit animas sapientum et fortium evehi in cœlum ad stellas, quæ eis ante descensum in corpora dominabantur} Aristoteles ad aerem; Virgilius, lib. VI *Æneid.,* ad Campos Elysios; Stoici ad lunam, quos secutus Lucanus ita canit, lib. IX :

> Quodque patet terras inter Innacquo meatus
> Semidei manes habitant, quos ignea virtus
> Innocuos vita, patientes ælheris imi
> Fecit, et wleriios animum collegit in orbes.

Horum errores recenset et refutat Tertullianus, lib. *De Anima,* cap. LIV. Addit Gregorius Nyssenus (vel potius Nemesios; huic enim adscribilur hic liber in *Biblioth. SS. Patrum,* tom. IX editionis secundæ); lib. II *Philos,* cap. VII, Ethnicos omnes, qui animam immortalem dixere, animarum transmigrationem in alia et alia corpora unanimi consensu docuisse, cum tantum circa animarum formas, locum el statum diversa sentirent. Fides vero catholica docet animas impiorum ab initio mundi illico a morte in infernum detrudi; justorum vero, quæ purgatione egent, in purgatorium amandari, ubi cum plene purgat® fuissent, ante Christum in limbum patrum migrasse, post Christum vero statini in cœlum recipi, ut definit Concilium Florentinum in *Decreto unionis.* Errant ergo Calvinus et Novantes, qui censent animas in antro delitescere, aut dormire usque ad diem judicii extremi.

Denique immortalitas animæ conjuncta est cum numine, sive providentia et justitia Dei; hanc enim decet impios, qui in hac vita opprimunt pios, in altera punire, ac pios præmiare. Hinc qui negant immortalitatem animæ, mox negant Numen, fluntque athei. Vice versa, fides immortalitatis animæ et spes felicitatis ejusdem hominem excitat ad omnem virtutem, quantumvis arduam. Ita martyres ad martyrium accendebantur spe futur® vitæ, ut patet in *Machab.* cap. VII. Quin et Socrates injuste damnatus ad mortem, gaudebat quod animus corpore, velut carcere, liber inciperet sui esse juris, meliusque quam ante victurus foret, uti referi Plato et Laertius in ejus Vita. « Cyrus moriens filiis suis ait : Nullo modo, filii, hoc unquam mihi persuasi, ut animus vivat, donec fuerit in corporc mortali; cum vero ab hoc solutus fuerit, moriatur, » ait Xenophon et Cicero in *Catone.* Alphonsus Aragonum rex maximum argumentum immortalitatis sibi videre dicebat, quod corpus in hac vita decrescere, ac per omnia membra suos quasi fines ct terminos habere videret; animos vero quanto ad annos accederent, tanto magis ialclligenlia, virtute et sapientia crescere.

Mystice S. Hieronymus : « Homo, inquit, est justus : jumentum est peccator; aut homo est vir eruditus, jumentum est simplex et rusticus, oe quibus dicitur *Psal.* XXXV, vers. 8 : Homines et jumenta salvabis, Domine; el *Psal.* LXXII : Ut

jumentum factus sum apud to, ct ego semper tecum. Et in omnibus Prophetis homines et pecora in Jerusalem salvanda dicuntur, et impleri terram repromissionis pecoribus et armentis. Quis scit utrum sanctus, qur hominis appellatione dignus est, ascendat in cœlum; et utrum peccator, qui jumentum vocatur, descendat in terram? fieri enim potest utrumque pro incerto vite hujus et lubrico statu, ut ct justus concidat, ct peccator resurgat; ct nonniinqiinni evenit ut rationabilior ct eruditus in Scripturis, id est homo non circumspecte, et ut scientia sua dignum est, vivat, el deducatur ad inferos; et simplicior quisque atque rusticior, qui jumentum hominis comparatione dicatur, melius vivat, el martyrio coronetur, ac paradisi sit coloniis. »

Sic el Anclor *Calcnæ Grac.* : Ascendero sursum, ipquit, est ascendere ad sublimem virtutis statum; descendere deorsum, est ruere in profundum vitiorum, 7 d. « Ne per ca quidem, qure justi et injusti faciunt, dignosci plane ante judicium possunt. Multi quippe injusti ad justitiam transierunt, el in sublime evecti sunt; el contra mulli justi justitia exciderunt,seseque in vilia demerserunt, »

Pr eclare S. Gregorius Nyssenus, lib. *De Viujin.* cap. v : « Ut porcorum oculi, inquit, natura in terram conversi, mirificarum rerum cœlcstium aspectum non habent : sic animus corporis luxu perditus, cum ad humilia cl ca quæ sunt pecudum inclinatus sit, non cœlum amplius, neque reliquarum rerum convenientiam et decorem cernere poterit. Quare ut voluptatem divinam et beatam aniinus noster quietus adibi r maxime respiciat, ad nullas omnino res caducas cl terrenas se ipso convertet, neque earmn voluptatum particeps fiel, quæ ad communis vite indulgentiam comparate sunt, sed omnem politis amoris vim a rebus corporis ad eam traducet pulchritudinis contemplationem, quæ ct corporis expers est et mente cernitur. »

Et Julius Firmicus, lib. I *Astron.* cap. ii : « Animus, inquit, qui immortalis est, si a vitiis ac libidinibus terreni corporis fuerit separatus, ac sum originis et seminis constantiam retinens, vim suæ majestatis agnoverit, omnia quro dilficilia atipie ardua putantur, facile divina' mentis investigatione consequetur. Dic mihi quis in cœlo ¡1er maris vidit? quis attritu lapidum scintillam latentis ignis excussit? quis potestates cognovit herbarum? cui se tota natura divinitatis et ostendit et prodidit, nisi animo, qui ex cadesti igne profectus ad regimen el gubernationem terrena? fragilitatis immissus est? Ipse hujus scientia; rationem, ipse computos tradidit, ipse solis ac lunæ et cæterarum stellarum, quæ a nobis errantes, et a Græcis vero plancte dicuntur, cursus, regressus, stationes, societates, augmenta, ortus, occasus monstravit, el in fragilitate ti rreni corporis constitutus, brevi majestatis suæ recordatione hæc omnia, ut traderet, non didicit, sed agnovit, » quod nltimum cum grano salis accipe, ne in Platoni® errorem, scilicet scientiam nostram esse dunlaxat reminiscentiam eorum qnæ prius scivimus, incidas.

22. Et deprehendi nihil esse mtlils, quam l «- Vrr» «, TAIU HOMINEM IX OPERE SCO, ET HANC E<SE PARTFM ii.i.ii s. Quis f.mm elm adducet, ct post se fituia cognoscat? — Multi rursum censent Salomonem loqui in persona Epicureorum, ant sua, dum desiperet, et voluptatibus indulgerei. Ita Thanmaturgus, Olympiodorus, Bonaventura, Ilugo Victorinos etalii,quin et S. Gregorius, |V *Dialog,* cap. iv, quasi hie idem dicat quod Epicurus: « Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas. » Audi S. Gregoriani : a Salomonis liber, in quo hæc scripta sunt, Ecclesiastes appellatus est; Ecclesiastes autem proprie condonator dicitur. In concione vero sententia promitur, per quam tumultuosas turb® seditio comprimatur. Et cum multi diversa sentiunt, per concinnantis rationem ad unam sententiam perducuntur- Hic igitur liber idcirco Condonator dicitur, quia Salomon in co quasi tumultuantis Inrbæ suseppit sensum, ut ea per inquisitionem dicat, quæ (orlasse per tentalionem imperita mons sentiat. Nam quot sententias quasi per inquisitionem movet, quasi tot in se personas diversorum suscipit ; sed coneionator verax, velut extensa manu , omnium tumultus sedat, eosque ad unam sententiam revocat, cum in ejusdem libi i termino ait : Finem loquendi omnes pariter audi imus : Deum time, et mandata ejus observa. Hoc est enim omnis homo. » Et post nonnulla : « lloc ¡laque mihi visum est bonum, ut comedat quis, et bibat, et frualur tetifia ex labore suo. » El longe inferius subjungit : « Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii. Si enim bonum est manducare et bibere, melius fuisse videbatur ad domum convivii pergere, quam ad domum luctus. Ex qua re ostenditur, quia illud ex infirmantium persona intulit, hoc vero ex rationis definitione subjunxit. »

Melius S. Hieronymus, Auctor *Catena Gravar.,* Lyranus, Hugo Victorious, Tildmannuset abi censent hæc dici ex persona Salomonis et sapientum, idqno duplici sensu : priori, quasi dicat : Supposita animi immortalitate, judicio divino el cadesti felicitate, quæ pauci cognoscunt, deprehendi et conclusi nihil melius in hac vita esse, quam lætari hominem in opere suo, ut scilicet helus incumbat operibus honestis et sanctis, pneserlim charitatis et eleemosynæ; hæc enim sunt opera hominis qua homo est, puta rationi et menti conformia, quibus ad finem suum, puta ad coelestem glornun perducatur.

Secundo et germane, ex similitudine hominis cum brutis, pneserlim in morte, colligit nihil esse melius quam nimiis vanisque curis et sollicitudinibus de rebus futuris valedicere, ac se dare honeste el modeste tetitiæ, uti faciunt cætera animalia, quæ nobis temperanti®, fortitudinis, teli-

tiæ, cæterarumquc virtutum dani exempla, 7. d. Saltem, o vanissimo homo, qui nihil præ brutis sublimius, nil melius sapis, conare (amen sapere quod sapiunt illa; pello inanes animo curas, praesentibus utere frugaliter, futurorum cupiditatem abjice; et animum relinque liberum paratumque melioribus animi cogitationibus, atque jucundissimæ animi tranquillitati. Ila Pineda, Lorinus ct cæteri.

Lætari ergo in opero suo est fruì bonis laboro suo partis; frui, inquam, non ad libidinem, sed secundum rectam rationem, quæ dictat ut ex illis tibi primo, deinde aliis per eleemosynas cæteraque opera bona benefacias. Virtus enim paril veram solidamque lælitiam, intemperantia vero et vitium parit nauseam et mœsliliatn. Ita S. Hieronymus, Lyranus el alii. Hic enim proprie est labor suus, quia nil tam nostrum, quam benefactum ex virtute uhocenim est opus nostri liberi arbitrii gralia Dei adjuti et imbuti.

Et S. Hieronymus: «Nihil est ergo, ait, bonum in vita ista, nisi quod lælalur homo in opere suo faciens eleemosynam, cl futuros sibi thesauros in regno coelorum praeparans. Hanc solum habemus portionem, quam nec fur, nec latro valet, nec tyrannus auferre, et quæ nos post mortem sequetur. » Hoc enim sensu conclusionem hanc cx simili rerum vanitate inluht vers. 12, el cap. 11, vers. 24, ubi simili modo dixit hanc esse partem, id est sortem illius, ut scilicet sibi consulat, non suis hæredibus. Id claro significat Chaldæus dum vertit, *(andemque perspicio nihil esse in hac vita melius quam ut exhilaretur homo in optimis operibus, comedatque et bibat, et animum lætilia afficiat. Hæc enim et optima pars in hoc saxulo assignata est, ut futuram sibi vitam conciliet. Cur enim sic apud se loquitur homo: Quorsum mihi diutiarum erogatio, ut justitiam colam? Satius est ut eas liberis meis relinquam, aut meipsum extrema senectute colam. Quis enim ipsum adducet, ut videat quæ post cum futura sunt ?*

Mystice S. Augustinus (licet ipse id velit c«so litterale), lib. XII Dc *Civitate,* cap. xx, hanc gnomon accipit de Eucharistia, dum ait : «Non est bonum homini, nisi quod manducabit ct bibet; quid credibilius dicere intclligitur, quam quod ad participationem mensæ hujus perlinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti novi exhibet secundum ordinem Mclchiscdech, de corpore ct sanguine suo ? id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veleris Testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri : propter quod etiam vocem illam in psalmo tricesimo nono ejusdem mediatoris per prophetiam loquenlis agnoscimus: Sacrificium ct oblationem noluisti; corpus autem perfecisti mihi, quia pro illis omnibus sacrificiis et oblationibus corpus ejus offertur, ct participantibus ministratur. » Probat id hac ratione : « N m i Him Ecclesiasten in hac sententia manda» indi tl bibendi, quam siepe repetit, plurimumque commendat, non sapere carnales epula» voluptatis, satis illud ostendit, ubi ait : Melius est ire in domum lucius, quam ire in domum potus,» *I^clc.* vu. Et paulo post : « Cor, inquit, sapientium in domo luctus, et cor insipientium in domo epularum. » Sic ct Philastrius, lib. *De Hæresibus,* sub finem, ubi impugnai Epicureos.

Qcis i:mm eum adducet (ad hanc notitiam, ait Lyranus) ui post se fotura cognoscat ? — Campensis, *quis indicabit illi quid post ipsum futurum sit ?*

Varii varie hoc exponunt : *primo,* Epicurei, q. *d.* Fruerc bonis hujus vilæ, indulge ventri ct veneri, quia hæc certa sunt; futura vero bona, æque ac animæ immortalitas, dubia et incerta.

Secundo, q. d. Eruere bonis hujus vilæ, dum vivis, quia post mortem non dabitur ad ea, nec ad vitam reditus. Ha Thaumaturgus. Addilque Olympiodorus, *non dabitur reditus ad vitam, ut peenitentiam agas.*

Tertio, Pineda censet hic tangi illam quæslionem, an scilicet animæ necdum bealæ cognoscant ea quæ circa suos in terris aguntur, iisque intersint. Respondet enim negative, non cognoscere, nec interesse. Eodem modo respondet S. Augustinus, lib. De *Cura pro mortuis,* cap. xiii ct seq.

Quarto et genuine, *q. d.* Fruerc honeste et modeste bonis luis, nec futura, aut futuros hærcdes respice, quia hæc est pars et sors tua, quam scis cl tenes : quis enim te ad futurorum praenotionem adducet, ut scilicet cognoscas quales habiturus sis hæredes, cum illi libi plane incerti et dubii sint? Quis rursum te adducet, ut cognoscas quo anima tua post mortem itura ad limbum, perrectura sit, an scilicet in cœlum, an in infernum? Sufficiat tibi honeste et modeste vivere, ul ad limbum el sinum Abrahæ deducaris, ubicumque ille sit. Quare noli te anxie vexare et excruciare, ul cognoscas quid post mortem animæ tuæ, vel hæredibus luis eventurum sit. Ita S. Hieronymus, Chaldæus, Hugo Victorious, Dionysius el alii. Hoc enim sensu hanc clausulam, sive conclusionem usurpavit cap. 11, vers. 24. Redit enim hic ad insignem ct communem illam præ caderis vanitatem , qua avari magno labore et curai opes congerunt, casque recondunt filiis, nepotibus, aliisque incertis, et sæpe ingratis stultisque hæredibus, itaque genium suum defraudant : hanc enim vanitatem identidem exagitat, ut vers. 12, cl cap. praeced. vers. 18, 19, 20, 21 et seq. Insuper, posito quod homini cuipiam non possit persuaderi animæ immortalitas, quod rudi illo sæculo frequens erat, persuadet ei saltem ut bonis suis recte et frugaliter utatur, caque ipsemet rite dispenset.

Denique hæc gnome torqueri potest in nimis anxios, qui curiose et scrupulose se vexant incertiludine suœ praedestinationis et reprobationis, itaque vel in desperationem, vel in amentiam aguntur; nam hoc dilemma semper animo ver-

gant : Nescis an sis a Deo praedestinatus, an reprobatus; nec potes Dei prœdestinationem, vel reprobationem avertere, vel mulare. Si ergo ab eterno Deus te reprobavit, quidquid agas damnaberis; sin te praedestinavit, quidquid agas salvaberis. Quid ergo agam incertus el anceps? quo me vertam? quis mihi dicet an reprobus sim ct damnandus, an praedestinatus et salvandus? quis scit an spiritus meus ibit sursum in cadum, an deorsum in tartarum. Hisce recte opponas hanc gnomen Salomonis : fruerc honeste et modeste tuis bonis et Dei donis ad tuam aliorumque salutem, et cave peccata ac lætus Deo servito : ita certo salvaberis. Noli ergo scrutari secretum praedestinationis el reprobationis; hoc Dei est : illi ergo illud committe cl resigna. Quis enim te adducet in aliam illam divinitatis speculam, ul futura, quro in ejus præscienlia cl praedestinatione recondita sunt, prævidcas et praenoscas? Hac ratiocinatione anxietatem hanc, et tenbtionem ex incerlitudine prœdestinalionis conceptam, dispulit S. /Egidius socius S. Francisci, virrnagn r prudentia» et sanctitatis, cl Thomas a Kempis, lib. I *De Imitatione Christi,* cap. ult., de «4 ipso narrat: «Cum,inquit,quidam anxius inter metum et spem frequenter fluctuaret, et quadam vice mcerore confectus in ecclesia ante quoddam altare se m oratione prostravisset, hæc intra se revolvit dicens: 0 si scirem quod adhuc perseveraturus essem ! stalimque audivit intus divinum responsum : Quid, si hoc scires, facere velles ? Fac nunc quod tunc facere velles, ct bene securus eris. Moxque consolatus et confortatus divine se commini voluntati, et cessavit anxia fluctuatio. Noluilque curiose investigare, ut sciret qua? sibi essent futura; sed magis studuit inquirere, quæ esset voluntas Dei bene placens ct perfecta ad omne opus bonum inchoandum el perficiendum.»

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Occasion.; iniquorum judiciorum et judicum, dc quibus egit cap. ni, vers. 16, *transit ad* vtnrun/j *quamdam , eamque universalem et insignem mundi vanitatem ct afflictionem, scilicet calia. ›nam, id est m».ndaunm3 vim et fraudem, quæ ubique grassatur. Videmus enim ubique pauperes d imbecilles a ductos d potentibus injuste vexari ct opprimi. Inde vers.* 2, *transit ad affinem invidiam, ac vers.* 5, *ad desidiam ; mox vers.* 7, *ad avaritiam ejus qui, cum harede careat, laborat assidue, non sibi, sed incerto succi tsori, cujus occasione vers.* 9, *attexit damna solitudinis et commoda societatis; mor ven.* 13, *propond regum d reginarum vanitatem. Denique vers.* 17, *proponit obedientiam stultorum victimis.*

Hinc liquet argumenta hujus capitis esse varia, nec inter se connexa : wim ab una vandali transit ad aliam disparem ct diversam, uti idem in Proverbiis, *et Siracides in* Ecclesiastico *varias materias disparatas eodem copile sine nexu ct ordine pertractant.*

Si quis tamen omnino velit hæc connecti, ad unumque scopum redigi, dicat cum Lyrano, Pineda ct aliis, Salomonem, sicut cap. i *ostendit vanitatem scientiarum humana industria acquisitarum, et cap.* u *deliciarum, ct cap.* m *longaevitatis sive desiderii longo et diuturno vita, sic hoc cap dem mstrare vanitatem regendi et dominandi, quæ sita est in bonorum cupiditate ct ambitu, ac libidine regnandi; hujus enim* 11*nitatem demonstrat sex argumentis: primo, quod illa pariat tyrannides, scilicet pauperum calumnias d oppositiones, vers,* i ; *secundo, quod patiat invidiam, vers.* 4; *tertio, quod pariat desidiam d avaritiam, ut opes per fas ct nefas corradat, quibus aliis procellat, vers.* 4 *d seq.; quarto, quod pariat leoninam solitudinem, qua superbe amicos præ se contemnat, velitque solus omnibus eminere, vers.* 7 *ct* 8; *quinto, quod ex hac superbia oriatur stultitia, vers.* 9 *d seq.; sexto, ex regni brevitate d instabilitate, quod sope rex regno dejiciatur, ct pauper ad regnum evehatur, vers.* 14. *Unde colligendum relinquit in tanta regnandi vanitate nullam inessc animi tranquillitatem, nec felicitatem. Quocirca, vers.* 17, *concludit nihil esse melius pietate et Dei cultu : in hoc enim sitam esse veritatem d stabilitatem, veramque d stabilem felicitatem.*

1. Verti mead alia, et vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, et lacrymas innocentium, et neminem consolatorem : nec posse resistere eorum violentiae, cunctorum auxilio destitutos. 2. El laudavi magis mortuos, quam viventes : 3. et feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole Hunt. 4. Rursum contemplatus sum omnes

labores hominum, et industrias animadverti patere invidiae proximi : et in hoc ergo vanitas, et cura superflua est. 5. Stultus complicat manus suas, et comedit carnes suas, dicem : 6. Melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore, et afflictions animi. 7. Considerans reperi et aliam vanitatem sub sole: 8. unus est, et secundum non habet, non filium, non fratrem, et tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi ejus divitiis : nec recogitat, dicens : Cui laboro, et fraudo animam meam bonis? in hoc quoque vanitas est, et afflictio pessima. 9. Melius est ergo duos esse simul, quam unum : habent enim emolumentum societatis suæ : 10. si unus ceciderit, ab allero fulcietur : væ soli: quia cum ceciderit, non habet sublevantem se. **Ii.** Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo : unus quomodo calefiet? 12. Et si quispiam praevaluerit contra unum, duo resistunt ei: funiculus triplex dillicile rumpitur. 13. Medior est puer pauper et sapiens, rege sene et stulto, qui nescit previdero in posterum. 14. Quod de carcere catenisque interdum quis egrediatur ad regnum : et alius natus in regno, inopia consumatur. 15. Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget pro eo. 16. Infinitus numerus est populi omnium qui fuerunt ante eum; et qui postea futuri sunt, non laetabuntur in eo; sed et hoc vanitas et afflictio spiritus. 17. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, et appropinqua ut audias. Multo enim melior est obedienlia, quam stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.

Ven. I. 1. Verti ME AD ALIA, ET VIDI CALUMNIAS (SyrUS, *oppressiones)* quæ sub sole geruntur, et lacrymas INNOCENTIUM, ET NEMINEM CONSOLATOREM : NEC POSSE RESISTERE VIOLENTLY, CUNCTORUM AUXILIO DESTITUTOS. — Chaldæus, *et convenus sum, et vidi omnes violentias quæ factæ sunt justis, qui angustiati sunt in hocsæculo sub sole, de manu tribulantium eos, et non est qui loquatur eis consolationes, neque qui redimat* (1).

Calumnia proprie est falsi criminis objectio, ait Cicero, orat. I *in Sallust. ;* sive est alicujus in litibus per fraudem cl frustrationem vexatio; sive, ut Nonius, est malitiosa et mendax infamalio. Unde actores in judicio prestare debent juramentum calumnia», se scilicet nihil malitiose, mendaciter el fraudulenter dicturos vel acturos : hæc est verbalis calumnia. Realis vero est, cum quis alteri per vim aut fraudem nocumentum in bonis, fama, aut vita injuste infert, sive in judicio, sive extra judicium; elide calumnia accipitur hic, et passim in Scriptura, ut significet violentiam, fraudem, insidias, circumventionem, oppressionem, uti dixi *Proverb.* xxYlll, IG. Iloc enim significat hébreu m pep asac. Septuaginta vertunt,*sycophantium,* de quavoceibidem multa notavi. Nocrntissimum est hoc malum. Unde proverbium : « Sycophantæ morsus immedicabilis. » Idem dicitur *vitilitigator,* quasi vilio-sus litigator, obtrectator, calumniator, quales sunt, qui nil nisi contentiones, rixas et pugnas quaerunt, do quibus Plinius in *Prologo :* « Ergo securi, ait, etiam contra vitilitigatores, quos Cato eleganter ex vitiis et litigatoribus composuit; quid enim illi aliud quam litigant aut litem quærunt? »

iiebræum Q'p'iüjj *ascukim* abstractum est simul el concretum, tamque activum quam passivum. Unde significat oppressiones, oppressos ct opprimentes, quales sunt in litibus malitiosæel cavillosæ interpretationes testamentorum, pactorum et decretorum, frustrationes, lites sumptuosæ in re minima, fraudes. Arabicus y accipiens pro vicina gutturali n, ac pro *ascukim* legens O*pU?n *chasukun* (psn *chasac* enim significat concupiscere, desiderare, amare) vertit, *et conversus sum, ct vidi desideria quæ fiunt sub sole, omnes simul, ct vim derivantem a manu eorum qui ea requisierunt, ct non rcpmhir eis consolator.* Totus mùndüs enim plenus est concupiscentiis ct desideriis, ùl ait S. Joannes, *epist.* 1, cap. iq vers. 16.

Quæ sub sole geruntur. — Omnes enim provincile, urbes, pagi pleni sunt calumnia, hoc est violentia et fraudulentia. Unde *Jerem.* cap. yi, G : u llæc, ail, est civitas visitationis; omnis calumnia in medio ejus. » Vide ibi dieta, et *Psàl.* xiu, 4 : ‹t Qui devorant plebem meam sicut escam panis. » Idipsum graphice depingit S. Cyprianus, lib. 11, epist. 2 *ad Donatum : u* Paulisper, ait, te. crede subduci in montis ardui verticem celsiorem: speculare inde rerum infra te jacentium facies, et oculis m diversa porrectis, ip<e a terrenis contactibus liber, fluctuantis mundi turbines intuere. Jam sæculi el ipse misereberis, luique admonitus, et plus in Deum gratus majore helitia, quod evaseris, gratulaberis. Cerne tu itinera

(1) « Cum praecedentis cap. (ino hujus initium hunc in modum est eoonectendmn :Cum apud me statuissem, id d< mnm fellci^imum et pa&iti&imuni vitæ genus, si quis pr.v- utilnis tranquille (ruatur, ccce mihi aliud occumt, quuri i tranquille vivenda avertat, quod in hac vita tot hjuriü et uppr^ionibus potenliorum Subjaceant innoce ik et i tuperes, ut si quis consideret, jucunde nvere uou u «it.» Iljtc Rosenmullerus.

latronibus clausa, mana obse*sa prædonibus, cruento horrore castrorum bella Ubique divisa; madet orbis mortuo sanguine; ethomlcidium,cum admittunt singuli, crimen est : virtus vocatur, cum publice geritur; impunitatem sceleribus acquirit, non innocentée ratio, sed «eviti® magnitudo, Sic Daniel, cap. vi, per calumniam conjectus est in lacum leonum; S. Joseph in carcerem; Susanna in mortis discrimen, *Daniells* xiii. Unde de hac impiorum in pios potestate, imperio et grassatione queruntur apud Deum passim Prophetæ, ut David *Psal.* lxxii; llabacuc, cap. i, 13; Job, cap. XXI,7; Jeremías cap.xii, 1. Hinc Philosophus: « Mundus, ait, est forum impostorum, p addo et tyrannorum, ut in eo pauperibus et oppressis cum damis dicere liceat illud Martialis, lib. XIV :

Dente timetur aper, defendunt cornua cervum:
Imbelles damæ quid nisi prsda sumus?

Et lacrymas innocentium. — Hebraice est, ascu*kim,* id est *oppressorum.* Verum Chaldæus. Hebræum active vertit, *opprimentium* : « Vidi, ait, per Spiritum Sanctum omnes deceptores in gehenna secundum opera eorum, quæ facta sunt sub sole, propter transgressiones legis, et ecce lacrymœ ipsorum flentium super animabas suis. » In gehenna enim «est fletus et stridor dentium,» *Matth.* vin, 12; præsertim iis qui insontes vexavere, cosque ad lacrymas adegere. Verum de iis Aio non est sermo.

Et neminem consolatorem : — sive quia tanta est calumniantium potentia, ut nemo ei se opponere valeat, vel audeat; sive quia ea est inhumana ct prava hominum indoles, ut potentiori sejungant, ct infirmiorem ruentem deserant, imo in lapsum impellant, juxta illud *Psalm.* xxxiv, 10: « Domino, quis similis tibi? eripiens inopem de manu fortiorum ejus : egenum et pauperem a diripientibus eum. n Hoc enim est proprium Dei opusque Numinis. Et *Psal.* txi, 4 : a quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos : tanquam parieti inclinato, et maceri® depulsa?. » Talis erat Christus in passione : a Circumspexi, ait, et non erat auxiliator, » *Isaiœ* cap. lxiii, 5. Quocirca Deus ab omnibus desertos in suam tutelam suscipit, protegit, vindicat, juxta illud *Psalm.* lxxi, 12: « Liberabit pauperem a potente, et pauperem cui non erat adjutor; » et *Psal.* x, 14 : a Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor; » et Proverò, xxiii, 10 : « Ne attingas parvulorum terminos:ct agrum pupillorum ne introeas ‘propinquus enim (Deus qui hcbraice vocatur Snu *goel.* Id est redemptor cl vindex, qualis olim erat propinquus, V. g. frater) illorum fortis est : et ipse judicabit (vindicabit) contra te causam illorum. » Symmachus vertit : Non est eis napot-|xu0c4|iivc<, id est, qui in calamitate verbis adhortetur, ct incommodum fortuna leniat.

Nec posse (innocentes a violentis oppressos) RESISTERE EORUM VIOLENTIA , (Ulpole *Omni*) AUxilio destitutos. — Hebræa, *et a manu calumnian-Hum, vel opprimentium* eoa *fortitudo,* scilicet non est ; Chaldæus, *ei non est qwi vindicet eos de manu molestantium eos in fortitudine manus et in virtute;* Pagninus, *et de manu opprimentium eos viribus, non erat eis consolator;* Campensis, *nec esset qui eos consolaretur, multo minus, qui de violentis opprimentium manibiis eos eriperet ;* alius, *nec habent vim ullam contra manum illorum qui eos calumnia afficiebant ;* alius, *et in manu opprimentium est potentia;* alius, *et de manu opprimentium eos potenti, non at eis consolator.* Horum enim vox *est Sapient. u,* 11 : a Sit fortitudo nostra lex juslitiæ,» ut quodlibet liceat, quodque possumus et volumus hoc legitimum justumque habeatur, sit pro ratione voluntas, pro lege gladius, pro justitia potentia; quod est tyrannorum axioma.

2. Et LAUDAVI MAGIS MORTUOS QUAM VIVENTES. — Veri. i. Chaldæus addit : *Qui adhuc permanent in tribulatione.*

3. ET FELICIOREM UTROQUE JUDICAVI, QUI NECDUM Ven. i. NATUS , NEC VIDIT MALA QUA SUB SOLE FIUNT. — Campensis, *quæ homines in homines designant ;* S. Hieronymus , *qui necdum expertus at omnia mala mundi;* Chaldæus, non *enim scelerata illa opera vidit. quæ toto orbe sub sole fiunt ;* Tigurina vero, *qui nondum expertus at molesta negotia quee fiunt sub sole.*

Olympiodorus , Hugo Cardinalis et Dionysias ceusenl hæc dici ex mente rudium,qui impatientes ad tantas mundi oppressiones, ex desperatione optant sibi mortem, ul iis liberentur. Melius S. Hieronymus, Alcuinus, Hugo Victorinos et alii passim autumant hæc dici ex mente Salomonis et Sapientium, *q. d.* Feliciores, ideoque laudabiliores sunt jam vita functi, utpote exempti omni calumnia, hoc est injuria, fraude el violentia, quum viventes, cui illi semper expositi sunt, ac reipsa saepe illa vexantur et cruciantur; utrisque autem feliciores sunt necdum nati, quia non viderunt, id est non senserunt, nec experti sunt huc mala quæ mortui senserunt, viventes adhuc sentiunt; melior ergo est illorum quam horum sors, iliique sunt fortunatiores. Addunt S. Bonaventura et Titelmannus hanc gnomon extendi ad cæteros homines viventes, qui ab injuriis immunes oppressionibus aliorum quas passim vident, sensu compassionis condolent, iisque affliguntur et cruciantur; hisce enim feliciores sunt mortui, qui nullo sensu doloris, vel propria? , vel alien® calamitatis tanguntur.

Valde enim cruciat pios viros oppressorum afflictio et opprimentium violentia. Unde Mathatliias, visa tyrannide Antiochi in Judæos, exclamavit : « Víc mihi ! utquid natus sum videre contritionem populi mei ? » I *Machab.* n, 7. Sic passim Jeremías gemit et suspirat ob calamitates Judæorum, mortemque optat, ne eas videat, cap. XX, 14; eamdem optat Elias, III *Peg.* xix, 4 ; Tobias, cap. *ut,* 6 ; Moyses. *Numer.* xi, 15. Et S. Polycarpus, visa persecutione Imperatoris in Christia-

nos, exclamat : « 0 bone Dens, in quæ témpora me servasti, ut hoc paliar! » Testis Eusebius, Jib. V *Mister.* cap. xix.

Er feliciorem (non positive, nipote qui non est, nec existit, ac proinde felicitatis non est capax; sed negative, id est minus infelicem) Ul RO- **QUE JUDICAVI, QUI NECDUM NATUS EST. — S. IlicrO-** nymus id referi ad animas : a Quæ, inquit, antequam ad nos in corpus descendant, versantur apud superos,ct lamdiu beake sunt, quamdiu ccelesti Jerusalem ct choro perfriiuntur angelico. »

Verum hic est error Origanis, ex cujus sententia hic loquitur S. Hieronymus, non cx sua. Hunc enim errorem passim ipso impugnat, epist. 8*ad Demetriadem,* et 27 *ad Eustochium,* et 59 *ad Avitum,* et 61 *ad Pammachum* contra errores Joannis Hierosolymitani.

Bursum Orígenes, homilía 7 *in Numeros,* S. Bonaventura, Cajefanus, Titelmannus, Valablus et alii, per *necdum natum* inlelligunt abortivum, quales sunt parvuli, qui sine baptismo decedunt, cuntque ad limbum, ibique feliciorem quam viventes agunt vitam,

Verum plane ct simpliciter hic accipias eum qui necdum generatus, nec conceptus est, ac Gccduin exstitit in rerum natura. Undo llebræa habent, *qui necdum fuit;* Septuaginta ct Syrus, *qui necdum est factus;* Chaldœus, *qui adhuc non fuit, nec creatus est in socculo.* Hic enim nullum sensum doloris habuit vel habet, sed habiturus est, si nascatur ; cum mortui sensum doloris habuerint , viventes adhuc habeant.

Comparantur hic viventes el mortui cum non nato quoad bona malaque naturæ, non gratiae; in his enim gratiæ, viventes superant mortuos et necdum natos, cum in illis superentur. Sensus ♦rgo est, *q. d.* Si commoda et incommoda natu- ria spectem quæ sunt lim in vita, quam in interitu , tam in coqui vivit, quam in eo qui mortuus est, vel necdum natus , satius est, et optarim interiisse, ct nunquam esse natum, quam vivere. Tunc enim caruisscm omnibus calumniis et æruumis vitæ, quas tañías tum in me, tum potius in aliis experior ct video, iisque intime condoleo, ut omnia vitæ commoda ct jucunda cum eis non sint comparanda. Simili sensu ait Jeremías, cap. xi, H : « Maledicta dies in qua natus sum. d Vide quæ ibidem tusehac de re dixi.

d çrt- Qu®rcs› au melius beatiusque sit non esse,
doo quam male esse? Respondeo pròno : Melius est
*'** inori, imo non esse ct annihilari,quam peccare.
Peccatum cnim, præserlim mortale, est malorum
ti-** omnium summum, ac summa divinæ majestatis
m offendo et injuria. Melius est autem tollere banc
ui m .k pci injuriam , quam privato huic homini dare
1 J'l, esse, et vitam tam malam tamque noxiam. Sicut
pZ. enim bonum reipublicæ commune et publicum
car? est reos lœsæ majestatis regiæ interfici : sic mullo magis bonum publicum tam Dei, quam totius universi est reos lœsœ majestatis divinæ interimi, et, si fieri posset, annihilari. Omnis enim creatura appetitu naturali magis inclinatur in bonum Dei, ulpole commune, quam in suum proprium, utpoto privatum , idcoque magis appetit pugnare pro bono Dei, quam suo proprio ; quare magis malum Dei, puta peccatum avertere satagit, quam suum esse conservare, imo suum esse exponit periculo pro bono Dei. Hinc justus mallet in nihilum redigi, quam peccatum habere, quia peccatum pejus est quam non esso, licet cnim non esso nil habeat boni, tamen pariter nihil habet mali; peccatum autem nil habet boni ct plurimum mali. Ex parte vero Dei ct universi melius est reprobos esse etiam in tormentis gehennæ, quam non esse, quia in cis resplendet decor justitia' et gloria viudictæ divinæ, quod est bonum publicum universi:in cis enim culpæ respondet et adæquatur pœna, in caque resplendet majestas divinæ justitiæ et potentiæ. Quod si ad hoc possent attendero damnati, minus laborarent in tormentis, Deiquc justitiam magis redderent commendabilem, ait noster SrJmeron, tomo IX,cap.x. Sit ergo hoc primum axioma.

Secundum esto : Satius est non esse quam dam- Satias
nari ct cruciari in inferno ; unde animæ damna- csl Ш*
tæ in inferno optant mori et annihilari, ut tanta quam
gehennæ tormenta evadant, imo juxta rectum id optabilius esi. Quis enim prudens non mallet perii e omnino ac nihil sentire, quam tot tamque atroces gehennæ ignes ct dolores in œternum sentire, sine ulla spe consolationis et gaudii. Quid enim prodest esse, vivere et sentire, si non nisi in igne summisque doloribus sit, vivat ct sentiat? Hinccommunis illa damnatorum in die judicii vox et lamentatio, ut dicant « montibus : Cadite super nos ; ct collibus : Operite nos,» *Apocal.* vi. Docet id diserte Christus loquens de Juda proditore : a Bonum (id est melius ct utilius) erat ei, inquit, si natus non fuisset,» *Matth.* xxvi, ct *Marci* xiv. Nam , ut ait ibidem S. Hieronymus : a Multo melius est non subsistere, quam male subsistere. » El Auclor serm. *ad Fratres in eremo* apud S. Augustinum, *serm.* 20 : « Quare, inquit, illi melius fuisset, si natus non fuisset, nisi quia melius est omni esse carere, quam in inferno jacere? » Idem docent ibidem Theophylactus, Victor Antiochenus, Anselmos, Beda, Lyranus, Franciscus Lucas, Barradius ct alii passim , quorum hoc est axioma : «Satius est non esse quam miserum esse; satius est non vivere quam vivere in supplicio. » Quin ct S. Bernardus, serm. 35 *in Cant.,* el S. Thomas in IV, distinet. 50, *Qua:st.* II, art. 1, quæstiunc. 3, idem asserunt.

Contrarium videtur sentire S. Augustinus, lib. Ili *De Lib. arbitrio,* cap. vu et vm, quem sequuntur Dionysius, Arboreus et Titelmannus hic. Halio eorum est, quod melius sit esse quam non esse : ergo est melius esse miserum, quam non esse. Quia miser saltem habet suum esse , quod est primum ct summum hominis bonum, et funda-

mentum cæterorum. Verum hoc physice verum est, ac nude et simpliciter melius est esse quam non esse. Moraliter vero, et secundum prudentem aestimationem, melius et cligibilius est non esse, quam habere esse omni voluptate et bono vacuum, ac omni dolore et malo plenum, quale habent damnati in gehenna. Quid enim prodest osse physico in se bonum, si tot malis et doloribus undique circumplicetur et involvatur. Sicut, quid prodest mei, si plenum sit felle? quid prodest cibus optimus, si undique veneno sit infectus ct vitiatus? Porro qui Deum diligit, mallet esse in inferno, quam non esse : quia vel sic poenas sustinendo, gloriam Deo daret, et quia talis diligeretur a Deo, ut amicus et filius, quod summum est bonum. Unde Moyses optavit, cx charitate ct amore Judaeorum, deleri de libro vitæ, *Exodi* XXXII; et Paulus anathema fieri a Christo pro Judæis, *Horn.* ix. Imo S. Anselmos: a Si hinc, inquit, inferni ardorem, inde peccati horrorem cernerem, et alterutrum mihi eligendum foret, mallem in infernum insilire, quam peccatum committere. »

Pueri io miiunt eue qnam D0DC4SC.

Tertium axioma : Animæ puerorum, qui mor-

Ratio a priori.

SUnt *n Peccato or¡e*naíb deguntque in limbo puerorum , malunt esse quam non esse. Ratio est, quia peccatum originale non est actus illarilin proprius, nec cx actu proprio, sed alieno, puta Adami protoplasti contractum. Ita S. Thomas J ¡ i*Quast.* LXXXIII, art. I, ad 5 : *a* Melius, inquit, est ci sic esse (animæ in peccato originali) secundum naturam,quam nullo modo esse,præsertim cum possit per gratiam damnationem evadere. » Favet S. Augustinus, lib. V *Contra Julianum,* cap. vm : a Ego, inquit, non dico parvulos tanta pœna esse plectendos, ut cis non nasci .potius expediret ; » ct Lyranus : « Habebunt parvuli, inquit, vitam jucundiorem, quam in hoc mundo naturaliter haberi possit. »Scotusin lI,dtsfincL 33, cap. i, censet « parvulos omnium rerum naturalium cognitionem habituros longe majorem, quam omnes philosophi habuerunt. » Marsilius, in II,*Queest.* XXIX, art. S, ait eos «amaturos Deum super omnia. » Similia docent cætcri scholastici in II, *distinet.* 33, qui parvulis tantum tribuunt pœnam damni, pœnam vero sensus adimunt; unde S. Bonaventura asserit cos sua sorte contentos vivere.

Hinc colligit noster Lcssius, lib. XIII *De Perfect, divinis,* cap. xxii, sub finem, parvulos hosce cognituros utcumque clare et distincte essentiam animo; suæ, ct etiam naturas angelicas, etsi non tam perfecte ; quodque semper laudaturi sint Deum cx sui ct aliarum rerum creatione. Ad hoc enim a Deo conditi sunt, ncque eo per peccatum aliquod proprium privari meruerunt; non tamen dicendi sunt beati, etiam beatitudine naturali, ut asseruit Pelagius, quia labes peccati originalis obstat quominus bcalitudinem naturalem obtineant, ob quam damnati sunt pœna damni * id est carent visione Del, quæ summa est piena et miseria. Addit tamen eos nullum concepturos mœrorem ex amissione visionis beatificae, eo quod illam sua culpa non amiserint. Hæc ille: alii aliter sentiunt; sed hæc alibi discutienda sunt.

Pmui Tl-

Quartum : Mulli in hac vita tot morbis, carceribus, tormentis, persecutionibus cætensqueœrumnis circumvallantur, ut si hæc in se spectes , et nude cum bono vitæ conferas, seposita fide et spe , melius sit cis mori quam vivere. Satius enim est carere vita, quam eam habere tot malis oppressam. Nam, ut ait Comicus : « Non est vivere, sed valere vita. » Quin et Job cap. in, 20 : « Quare, ait, misero data est lux, et vita his qui in amaritudine animæ sunt? qui exspectant mortem : gaudentque vehementer cum invenerint sepulcrum; » et Ecrit. XXX, 17 : «Melior est mors quam vita amara; ct requies sterna, quam languor perseverans. » Sic Job ærumnis obrutus optabat mortem et non esse, cap. m, 1 : « Pereat, inquit, dies, in qua natus sum. »

Eicfo-ff- da-

Dico *seposita fide et spe,* quia hæc suadet homini omnia adversa fortiter tolerare ob spem future gloriæ, uti tolerarunt martyres. Hæc enim gloria tanta est, ut omnis tribulatio ei comparata sit exigua, juxta illud Apostoli : « Non sunt condignre passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, p *Rom.* vm, 18. Quin ct Christus : «Beati, ait, qui persecutionem patiuntur propter justitiam , quoniam ipsorum est regnum cœlorum, n *Matth.* v. Unde docebat S. Franciscos : « Tanta est gloria quam exspecto, ut omnis me pœna delectet. » Addo, etiamsi Dens nullum statuisset tolerantiæ premium in futuro, imo etiamsi anima interiret cum corpore, tamen fideli ex amore Dei, et virtute fortitudinis, fortiter sustinendas forent omnes tribulationes , quas Deus illi immitteret, aut immitti permitteret , velletque ab illo sustineri. Ratio est, quia Deo creatura sese per omnia submittat, resignet, et obediat oportet. Ipse enim summus omnium, ac vitæ necisque est dominus. Rursum majus est bonum charitatis, fortitudinis et conformitatis cum voluntate divina, quam sit bonum vitæ, fam®, sanctitatis, ctc. quod proinde priori cedat oportet, ut si per adversitates auferatur, libens cas fidelis subeat ex charitate, fortitudine ct obedientia, ob quas omnia adversa parvi æstimandaet sustinenda sunt. Christiano ergo philosopho dicendum cum S. Gregorio Nazianzeno, epist. 64 *ad Philagrium :* a Morbo crucior et gaudeo, non quia crucior, sed quia aliis patienti® sum magister, v

mli0 t priori, Prima* sbanda,

Quintum : Multi sancti desiderant mori cx affectu pietatis et charitatis, ne videant tot Dei ofSj t mOfl 0J> m fensas, totque suas ct proximorum ærumnas ottani tentationes. Ita Apostolus : « Infelix ego homo, inquit, quis me liberabit do corporo mortis hujus ? » *Rom.* vu, 24. Et : « Cupio dissolvi, et esse cum Christo, » *Philip,* n. Sic David : « Hei mihi.

inquit, *quia* incolatus meus prolongatus est,» *P-atm.* nix, 3. Sic loco beneficii a Deo datum fuit Ezechieli, IV *Beg.* xx,19, et Josi®, *ÌV Reg.* xxii, 2!, prius mori, quam videre mala Judæis inferenda a Chaldæis. Sio S. Augustinus, Hippone sua obsessa a Wandalis, petiit a Deo unum e tribus, scilicet aut urbem liberari obsidione, aut dari patientiam ad eam sustinendam, aut eripi ex hap vita, et tertium obtinuit, teste Possidonio in ejus Vita,

Mystico Olympiodorus : Multo feliciores, inquit, sunt mortui peccato, el viventes Christo, quam qui vivunt in peccato; et beatiores viventibus sunt mortui, tum justi, quia labores deseruerunt; tum peccatores, quoniam lassabantur hic in peccatis, el futuram gehenn® poenam sibi minuerunt : dum enim citius mortui sunt, pauciora socum detulerunt peccata. Hinc Thaumaturgus vertit : a Inter injustos ct impios, melius babent vita defuncti, quam superstites, et utriusque conditione potius eligeretur sors ejus, qui futurus malus nondum natus est, neque humanam attigit improbitatem. » Et S. Ambrosius in *Psalm, avia,* oclon. 18 : a Mortuus, inquit, prœfertur viventi, quia peccaro desinit; mortuo præfertur qui natus non est, quia peccare nescivit. » Idem, lib. De *Fide resurrectionis, ex* hoc Salomonis loco,ac simili Davidis, *Psalm,* cxix, 5, et *Jeremía* cap. xv, colligit fideli optandam osse mortem potius quam vitam : a Si igitur, inquit, viri sancti vitam fugiunt, quorum vita, etsi nobis utilis, sibi tamen inutilis œstimatur, quid nos facere oportet, qui nec aliis prodesse possumus, et nobis vitam hanc quasi fœnebrem pecuniam usurario quodam cumulo gravescentem, onerari in dies peccatorum ære sentimus? n Citatque illud Apostoli, I *Corinth,* xv : a Quotidie morior;» et illud Platonis in *Phœdone : u* Philosophia est meditatio mortis. »

Antislrophe, imo asseclre Salomonis sunt h® philosophorum gnomæ : Plutarchi in *Coqsol. ad Apollonium :* « 0 mors, Pœan medicus accedas. Portus enim procul dubio unicus es per terrarum orbem. » Ibidem refert ex Aristotele hoc Sileni dictum, quasi oraculum vulgari proverbio celebratum : « Non nasci omnium est optimum, mortuum autem esso longe est melius quam vivere. » Additquc multis numen ipsum sic revelasse et testatum esse. Hinc antiquis mei symbolum mortis, fel vitæ habebatur. Sepec® :

.....Mort e«i
Portat eterni placidus quiete.

ri*œ- Aírria, aut ut alii Cydippe, sacerdos Veneris, a
î - Cleobe et Bitone filus ad Díame templum curru vecta, cum deam presset ut illis pro pietate praemium daret, quod homini videretur optimum, mortuos in lecto mane reperii, ut refert Cicero Tu *ul.* I, qm ct addit Silenum pro magno munere regi tu Midam docuisse, « non nasci hominem optimum esse, proximum autem quampridum mori.» Idem Piudaroprincipi lyricorum an Apollino Delphico fuisse responsum, ut scilicet moreretur, hooque esse optimum, refert Suidas et Plutarchus loco citato. Euripides in *Bellerophonte :* « Ego, ait, juxta senloptiam vulgo celebratam optimum esse djco ; Non n^sci hominem.»

Plato in Axígc A0 , grqphice húmame vitæ miserias depingens, narrai Agamedem et Trophonium cum Apollinis Pythii templum ædificassent, orasse pro mercede dari sibi quod optimum esset; cumque obdormissent, nunquam deinde syrrexisse. Idem accidit Junonis Argivæ sacerdotibus; unde ille de Amphiarao :

Jupiter hunc totis animis, hunc megnua Apollo
Diligit, et justi metas non attigit ævi.

Causiani et plures populi lugent in lucem editos, defunctos autem beatos prædicant. Hinc homo dum nascitur a fletu vitam inchoat, ut indicet se nasci ad miserias vite, ac ex felici statu, quo nondum natus fruebatur, ad infelicem nascendi vindique transire. Arimneslys, interrogatus « quod maximum homini bonum esset, » respondit : « Bene mori, » uti refort Stobæus, *sean.* 119, qbi et hæc duo addit.

Aristoteles sœpe dicebat, « e vita migrare esse optimum, velut o convivio non sitibundum, nec temulentum. »

Aristides cognomento Justus, rogatus quatenus deceat hominem vivere : «Tantisper, ait, dum deprehendat emori præstare, quam in calamitatibus vivere.»

Gorgias senex rogatus « an libenter moreretur : Maxime, inquit, nam tanquam ex putri ct dilfluente domuncula non invitus discedo. » Ita Slobreus, *semi.* 125.

Bassus senex, « si quid incommodi aut metus in morte esse diceretur ab aliis, morientis hqe esse vitium dicebat, non mortis; mors enim nihil incommodi hominibus affert, sed ab omnibus incommodis ac fortunæ miserm procellis liberat, » teste Seneca, *epist.* 30.

Sublimius Alphonsus Aragoniæ rex, cernens Gabrielem Surrentinum adolescentem moribundum, timore mortis perculsum: « Non est, ait, cur tantopere mortom timeas, cum hæc bene pureque morienjibus sit vita , atque ejus vitæ principium, quæ neque doloribus, neque metui, neque invidile, neque ærnmnis ullis subjecta est. » Ita Panormitanus et /Eneas Sylvius, *De Gestis et dictis Alphonsi.*

Polyœnus non dolendum esse propter mortuos dicebat : « Eo quod melius sit mori, quam misere vivere. » Ita Maximus, *term.* 35.

Lacæna quædam, cum filium audisset in acie cecidisse, ait :

Plorentur Umidi, mi, infletus hnmabere, nate,
Et mire hac vere dignus es, el patria.

Ita Plutarchus in *Lacon.*

Hæc nimirnm a Salomone hausero Plato et Philosophi; Salomoni ergo, ni sapientia fonti, reddantur.

Vtíí. 4. 4. IIURSUM CONTEMPLATUS SUM OMNES LABORES HOMINUM, ET INDUSTRIAS ANIMADVERTI PATERE INVIDIA PROXIMI : ET IN HOC ERGO VANITAS, ET CURA SUPERFLUA EST ¸— id est cura mala, molesta, anxia, imo pessima el summe affligens. Nam hebræum est nn mjn *rcut ruach,* id est *afflictio spiritus.* Septuaginta, prœsi/mplto *spiritus;* Complutenses, *electio spiritus;* Tigurina , *negotium permolestum;* Campensis, *animi molestissimum tormentum.* Vide dicta cap. i, vers. 14. Syrus, *et vidi ego omnes io borantes, ct omnes artifices operis, quia zelus viri a socio suo, et hoc quoque vanitas, ct perturbatio spiritus;* Arabicus, *ct cognovi ego omnes labores, et universitatem roborisortium, quod invidia natura homini a proximo illius erit ; hoc quidem vanum, et afflictio spiritus.*

Pro *proximi* hebraico est *socii.* Invidia enim est inter æquales, et homines ejusdem artis et sortis ; hinc « figulus figulo invjdet, faber fabro, canior cantori, vicinus vicino,» ait Hesiodus in *Oper. et Diebus;* vide Aristotelem , lib. II *Rhetor-* cap. x et xi, et Plutarchum, opuse. *De Fraterno amore.* Sic ab initio mundi Cain ex invidia occidit Abel fratrem suum; Esau persecutus est Jacobum; filii Jacob Josephum fratrem ; Coro, Dalban et Abiron Mosen et Aaronem contribules suos, *Num.* 16; Saul Davidem; Romulus Romæ conditor Remum fratrem occidit; de quo Lucanus, lib. I :

Fraterno primum maduerunt sanguine muri.

fWvo; enim parit *fte»,* id est, invidia parit homicidium, imo parricidium, juxta illud Pauli : « Plenos invidia ct homicidio, » *Rogian.* i, 29. Notat tamen S. Augustinus, lib. XI *De Genes, ad litteram* , inferiorem subinde posse invidere superiori, quia optat ei coæquari; ac vicissim superiorem inferiori, dum metuit ne ei coæquetur, fiatque par pari.

A calumnia transit ad invidiam, vel tanquam ab effectu ad causam: invidia enim causal calumniam; invidus enim calumniatur facta alterius, ut ea obscuret, ot sua præ illis illustret exloliatque: vel tanqpam a simili ad simile, sicut enim potcnliores per calumniam, id est vim et fraudem, opprimunt infirmiores, sic invidi persequuntur sibi similes et æquales.

Industria. — Hebræum pìp3 *kisron,* id est rectitudo, congruentia, industria. Unde S. Hieronymus vertit, *fortitudinem et gloriam laborantium ¡* Auctor *Catcnæ Grece., robur et virilitatem ;* Septuaginta, *virtutem operis;* Pagninus, *congruentiam operis;* Gajotanus, *rectitudinem* Campensis, *conatum;* alii, *aptitudinem.* Symmachus vertit, ropjdTxra, id est vigorem, alacritatem, acrimoniam, vivacitatem, agendi facilitatem et velocitatem, quæ faciat hominem in opere efficacem, expeditum ct terribilem. Invidia enim petit non viles et vulgares, sed industrios, magnanimos et eximias. Horum enim fulgor obstat splendori aliorum, eumque offuscat, qui proinde illi invident. Unde illud : « Alta petit livor, perflant altissima venti. Optima, cibus invidi». » Hinc Sidonius Apollinaris, lib. I, epibtol. 4 *ad Gaudentium,* ait : s O turque quaterque beatum te, de cujus culmine datur amicis lælilia, lividis pœna, posteris gloria, vegetis et alacribus exemplum, desidibus et pigris incitamentum;» el Apuleius, lib. 1 *Florid.v.* « Quoniam in magna civitate, ait, hoc quoque genus invenitur, qui meliores obtrectare malint, quam imitari, et quorum similitudinem desperant, eorum affectant simultatem.» Exstat hac de re pulchrum emblema, in quo pingitur palma exceba, ramis el dactylis luxurians, ad cujus radices inferne glomerantur ranœ et serpentes, qui eam arrodunt, vel coaxando conviciantur ; subjicitur lemma ; « Invidia integritatis assecla. » Unde carmen ;

Palma capot tollit cœlo indoo, cujos ad ima
Rana loquax stabulantur et hydri.
Oppugnant proceres, quorum via consona recto est,
Degeneres, atque invida Ungui.

Meminit hujus emblematis Plutarchus, lib. *De Silentibus Sythiæ oraculis.* Hinc Poetæ dixere vel finxere fortunam cum invidia colligatam. Audi Statium, lib. V *Silv. :*

Quisnam impacata consanguinitate ligavit
Fortunam invidumque deus! quis jussit inlquai
Æternum bellare deas! nulLimne notabit
Illa domum, tono qnim non hec lumine figat
Prolioui, el sxsa perturbet gaudia dextra.

Invidia proximi. — Invidia hic tripliciter accipitur : *primo* mutua, qua superbi sibi invident, et se mutuo in eadem arte, scientia, officio æmulantur, ut alter alterum superare contendat, *q. d.* Labores hominum , quibus magua machinantur, sæpo non ex veritate veraque virtute, sed ex vanitate vanoque fastu el invidia promanant: ideo enim quisque laborat, omnesque vires animi et corporis in opere exent, ut socium superet cætepsqiic emineat. Unde Hebræa habent, *vpii omnem laborem et omnem indi^striam operis, quod* ipsa *$((zelus, vel cemulatio viri a socio suo;* Tigurinaf *vidi omnanlal/orem et omnem industriam agendi, mur tuam esse asmulationem* ; Pagninus , *vidi omnem laborem et omnem congruentiam operis, quod esset invidia uniuscujusque ad proximum suum* ; Campensis : *Multa ,* inquit, *e:qierienfia didici hominum conatus ct stui.lia non alio tendere, quam* ut *quisque virino suo, quibus possit artibus, noceat, et rem proprium promoveat, Quod quid est aliud, quam molestissimis curis animum misere forquere?*

Secundo, invidia cum Lormo accipi potest active. Unde Chaldæus vertit, *hoc quoque vanitas est peccatori* (invido) *et contritio spiritus, q. d.* Vidi labores et industrias hominum proborum et sa- secundo,

pientum, ex virtute susceptos, parere invidiam intuendum, quæ magna est vanitas cl afflictio invidorum. ‹t Invidia enim est animi invidentis serra,» ait Socrates; «cl cordis rubigo,» ait Antisthenes apud Laertium, lib. VI, cap. i, quia cor ipsum rodit, exedit, consumit. « Putredo ossium invidia,» ait Salomon Proverò. cap. xiv, 30. ‹ Zelus el iracundia imminuit dies, n ait Ecclesiasticus cap. XXX, 26. Quocirca S. Augustinus, serm. 15 *De Temp.* : « Invidia, ait, est animae tinea, tabes, carnifex, vipera. » Ende Seneca : a Vellem, inquit, oculos invidorum esse ubique, ul omnium felicitatibus torquerentur. » Ita accipit S. Hieronymus dum ait : « Quid enim vanius, quid instabilius, quam homines non suas flere miserias, sed melioribus invidere? » El Thaumaturgie, qui paraphrasticesic vertit : «Jam hoc (calumniarum et calumniantium, de quibus vers. 1) exemplo meo liquidum sit, si qui in viros claros evadant, quanta eos proximorum sequatur invidia. Tametsi is qui maligni daemonis oestrum el stimulum illum in præcordiis gerit, ct ex aliena felicitate inconsolabilem mœrorem concipit, nihil aliud inde consequatur, quam quod suam ipsius animam una cum corpore consumens discruciet. »

Pirldli Upen.

Quocirca, sapiens consilium el acutum ad invidiam profligandam, presertim in scientia et eloquentia, suggerit Plinius Junior, lib. VI, epist. 17 *ad Destitutum* : « Disertior ipse es, inqirit, tanto magis ne invideris; nam qui invidet, minor est. Denique sive plus, sive minus, sive idem prestas, lauda vel superiorem, vel inferiorem, vel parem : superiorem, quia nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari ; inferiorem, aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam, quam maximum videri, quem excedis vel exæquas. »

Tirili.

Tertio el genuine, invidiam, quatenus « vanitas est et afflictio spiritus, » accipe passive, *q. d.* Labores et industria; virorum strenuorum, magna probe sancteque molientium, in se quidem vera est virtus ct gloria; sed tamen secum vehit non levem vanitatem et afflictionem : nam sibi conciliat cernulorum invidiam, quæ heroica generosorum molimenta impedit et intervertit, ac eos affligit , prosequitur, cruciat et deprimit, ne eis videatur inferior. IUS. Bonaventura, Lyranus, Hugo Victorious, Cajetanus, Tilelinannus et alii. Hunc sensum exigit nostra versio, quæ habet : « Industrias animadverti patere invidile » æmulorum, ul ab eis industrii vexentur, et sœpe evertantur : patere enim invidiæ, idem est quod obnoxium esse invidiæ; pati invidiam, vexari ab invidis.

Denique plenus erit sensus, si tertio addas secundum, ac invidiam non solum passive, sed et active accipias. Ita S. Hieronymus el ex eo Alcuinus : « Vidi, inquit, omnem fortitudinem et gloriam laborantium, et deprehendi bonum alterius esse alterius malum, dum invidus aliena felicitate torquetur, et patet insidiis gloriosus, » *q. d.* Opera gloriosa hoc vanitatis el afflictionis adjunctum habent, quod pariant invidiam, quæ torquet et exagitat tam invidos, quam eos quibus invidetur, dum ab invidis invidias et calumnias sustinere coguntur. Unde illud : ‹ Invidia sibi ct aliis est venenum. » Sic et Olympiodorus et Hugo Victorious.

Socrates, rogatus a quid viris bonis molestum esset, » dixit : « Malorum felicitas. Quid malis? Bonorum prosperitas. » Ita Antonius in *Melissa,* serm. 70, pag. 1.

Aristoteles rogatus « quid esset invidia : Est, inquit, fortunatorum antagonista.» Ibidem, sena. 62.

Cleobulus, rogatus « quænam precipue essent cavenda, » respondit : a Amicorum quidem invidia, inimicorum autem insidiæ. »

Modus

Porro modi declinandi, vel superandi invidiam sunt varii. *Primum* dat Crates Thebanus apud Laertium, lib. VI, cap. v : Si preclara quidem geras, sed gloriam, opes et honores contemnas: Primus» hæc enim tria fere pariunt invidiam. Cato Senior, eos qui fortuna moderate sobricque uterentur, dicebat minime peti invidia. Non enim, inquit, nobis, sed bonis, quæ nos circumstant, invident homines. Externa bona extra hominem sunt, at insolenter utenti vitium intra hominem est; qui eo sibi conflant invidiam, vere sunt invidiosi. Ita Plutarchus infioro. *Apophth.;el* Slobæus, *serm.* 36 : « Diviliæ, ait ille, injuriæ sunt pignora. »

Rursum prudenter monet Comicus : « Propter invidiam vela opulentiam; » et Calo in *Distichis:*

> Invidiam nimio cultu vitare memento :
> Quæ si non lædit, tamen hanc sufferre molestum est.

Vide quæ de invidia dixi *Genes,* cap. xxxvn,4et5; *Proverb,* cap. xix, 30; *Eccli.* cap. xiv, 8. Preclarius idem docetS. Rasilius, homil. *De Invidia,* ubi ostendit remedium invidiæ esse, nihil ex fluxis hisce bonis quæ invidiæ sunt materia, magnifacere, sed vana et exilia, uti sunt, existimare. Se- Secuucundus est, cedere honori et officio, cui æmuli du1, invident. Ila D. Gregorius Nazianzenus. Cum inlelligeretse ob successum felicem in ecclesia quorumdam odio laborare, respondit : « Absit ut mei causa aliqua simultas inter Dei sacerdotes oriatur. Si propter me est illa tempestas, tollite et mittite me in mare. » Ita *Eccl. Hist.* lib. XI, cap. ix; et Seneca, *epist.* 105: « Invidiam, ait, effugies, si te non ingesseris oculis, si bona tua non jactaveris, si sciveris in sinu gaudere. » Sapienter Auctor Emblematum :

> Falle vivens, sed non te.
> Vixerit is bene, qui naius moriensque fefellit
> Externos, solus cognitus ipse sibi,
> Felix qui latuit, taftCwoxc, latenter vive.
> Diflicilis est gloria custodia.

Tertius est. invidorum obloquia non verbis, sed faclis retundere et superare; ideoque oblo-

quia dissimulare et contemnere, imo ea accipere, ut virtutis testimonia, in cisque gloriari. Nemini enim invidetur, nisi qui preclara gerit, qui clarus est et eximius. Hinc Cicero, I *Catilin.* a Invidia, ait, virtute parta, gloria putanda est, non invidia. Cœlerum ego inter homines (ait Chares) tamdiu mihi videor esse fortunatus quamdiu invidiosus fuero. Invidiam non probo (inquit Euripides), velim tamen propter bona mihi ab aliis invideri. » Sapienter Philosophus : « Ora virtute obtura, non metu. Linguas non prescinde, sed cave. » Rursum : a Satius est ut quis sit invidiosus, quam miserabilis, p ait Herodotus in *Thalia,* et Pindarus in *Nemœis,* hymno 8. Unde Themistocles, dum adolescens, nihil adhuc preclari se facere dixit : nondum enim invideri sibi. Nam sicut cantharides vegeto maxime tritico innascuntur, ct rosis pulchre florentibus : sic invidia maxime invadit bonos viros, et in virtute proficientes, et ingenii personæque gloriam sustinentes : ita Antonius in *Melissa,* part. I, serm. 62. Sicut sol aflert necessario umbram, et qui in sole ambulant cos statina sequitur umbra : sic virtus parit invidiam, et eos qui in gloria versantur, necessario sequitur aemulatio. Hinc « parvulum occidit invidia, » *Job* v , 2, quia sicut sol non eclipsat lunam, nec luna terram, sed o converso, terra lunam, et luna solem, id est inferior superiorem : sic superiores virtute et gloria non invident inferioribus, sed inferiores superioribus. Invidia ergo signum est paupertatis et egestatis, quod quis eo cui invidet, sit inferior, pusilli et parvi animi. Nam et a invidere ægriludinis est, et œmulari et obtrectare, » ait Cicero, *Tuscul.* III. Rursum Plutarchus, lib. *De Differ, odii et invidia,* asserit felicitatis animique magnitudine sæpe invidiam exstingui : « Neque enim, inquit, credibile est Alexandro aut Cyro invidere quemquam cunctorum jam dominis. » Sapienter Beda in *Prov. u* Nihil, ait, magnum in rebus humanis, nisi animus magna despiciens. »

Exim- ¡.lum s. Quocirca S. Bernardus triplici ratione invidiam superandam esse, scilicet *primo,* humilitate, *se-* charitate, *tertio* auctoritate, non tam verbo quam facto docebat. Audi Auctorem Vit® ejus, lib. I, sub finem : « Tanta ergo virum illum sanctum usque hodie apud Deum, et apud homines commendant sacrarum insignia virtutum, testimoniacircumvallant sanctitatis,charismata Sancti Spiritus illustrant, quodque majus his omnibus et difficillimum est in rebus humanis, hæc ei omnia sine invidia adesse videntur. Compescit autem ab eo invidiam, quod omni invidia major est, in quantum nequitia cordis humani hoc sæpe cessat homini invidere, quo non potest aspirare; sedet ipse omnem invidiam aut mortificat exemplo humilitatis, aut mutat in melius provocatione charitalis, aut si nequior, vel durior est, obruit pondero auctoritatis. » Et post nonnulla : a Sed qui omnem hominem diligens, nullum aliquando inimicum habet virtute sua, uonuuuquam tamen est quod patiatur inimicantem sibi gratis iniquitate aliena. Charitas autem, quæ totum eum possidet, patiens est, benigna est, et sapientia vincens malitiam, patientia impatientiam, superbiam humilitate. »

Denique licet invidia afflictionem pariat ei cui invidetur, tamen eidem aller! solatium et gaudium. Indicat enim tantum ipsi boni inesse,quantum adest invidiæ; sicut enim quantum crescit corpus, tantum crescit ejus umbra : sic quantum crescit virtus, tantum crescit et invidia. Invidi® ergo afflictionem sopiat invidendi causa, puta virtus et gloria. Quocirca Plutarchus, lib. *De Pernicioso pudore,* taxat eos qui ob metum invidi® a preciaré operibus cessant : « Quando sæpe non minore male audiendi, quam male patiendi metu ducti, honestatem prodiderunt nonnulli, ob impatientiam infami®. » Idem per allegoriam Scyll® et Charybdis representa! Annulus in *Picta poesi,* dum ita canit :

> Invidia obtrectans monstris est Scylla caninis;
> Funditus at mergens paupertas, vasta Charybdis.
> Incidet in Scyllam, qui vult vitare Cbarybdim.
> Allatrat livor mordax, absorbet egestas.
> Ex utroque malo minos elige : qoi sapit, optat
> Invidiosus enim mage, quam miserabilis esse.

Satius ergo est incidere in Scyllam, id est in invidiam, quam in Charybdim, id est in miseriam et inopiam, præscrttm virtutum et meritorum. *Invidiosum* vocat eum qui ob opes et virtutes occasionem dat ut sibi æmuli invideant, *invidos* vero eos qui invidioso invident, adeoque praestat inopem esse et miserum, quam invidum; sed invidiosum præstat esse, quam miserum. Plura de invidia vide apud S. Augustinum, serm. 83 *De Tempore;* Nazianzenum, orat. 12; S. Cyprianum, tract. *De Zelo et livore;* et Basilium, hom. *De Invidia;* S. Chysostomum in cap. xn *epist.* I *ad Corinth.;* S. Ephrem, tom. 1, pag. 37; S. Gregorium, V *Moralium* cap. ult., et 111 part. *Pastor.* cap. xi; B. Antiochum, hom. 55, S. Beruarduui, hom. 13 *in Psalm.* xc; Antonium in *Melissa, serm.* 62; Maximum, serm. 54.

5. St il us complicat namus st'as, et comedit v*r>. 3 carmes suas (S. Ambrosius legit, viscera *sua)* dicens. — Chaldæus, *stultus vadit ct complicat manus suas in (estate, et non vult laborare; et in hiemo comedet quidquid est ipsi, etiam operimentum quod est super pellem carnis sua :* hoc enim divendit ut cibum comparet. S. Hieronymus, *stultus continet manibus pectus suum;* Campensis, *stulti juncti manibus desident otiosi, et quidquid habent consumunt;* Vatablus, *absumit omnia* mihu. sua.

Primo, aliqui putant hio pingi invidum : hic prino, enim ex dolore el invidia complicat, slringitque Uvidu. manus, et carnes suas comedit, dum eas livore tabesenes consumit, corque suum exedit. Ita Thaumalurgus cl Joannes Ferus. Unde symbolum

Pyfhagore : « Cor ne edito, » id est ne curi» vel livore te conficias.

e^ixU *Secundo,* alii censent hic pingi ambitiosum: h,c rn'm fitipcrbo corpplicat manus , putans sibi otioso et inerti omnia deberi, et omnia iillro in sinum involatura. Superbia cnim parit inertiam : unde superbos videmus pigros, nec vello laborare. Ita Lyranus.

Tertio. Manu. *Tertio,* autopiani nonnulli hic pingi avarum: |jj0 cnjp arctat manus ne quidquam eroget, ac præ avaritia genium suum fraudat, ut macrescat et carnes suas exedat. Ita Hugo.

Qniri®. *Quarto,* alii opinantur hic describi gulosum et ijbjdjnosum: hic enim per gulam ct luxuriam, quam manibus perpetrat, laedit valetudinem, carnesque et vires suas exhaurit, uti docet Salomon Proti, v, H. Unde Auctor *Caten. Græc.* : « impius, ait, comedit carnes suas, dum exsatiat se malis, quæ ex carne nascuntur. »

Quinto. utiiv. *Quinto* et genuino, pingitur hic otiosus, piger iners, qui complicatis manibus torpidus desidet, ac torpore, indegne consequente egestate, fame el inedia carnes Suas consumit. Commode enim transit ab invido ad pigpiip, quia mulli ut vitenl invidis morsus el damna» dant se inerliæ, ut vivant tranquillo, sed egentes ct miseri. Ha S. Hieronymus, Campensis, Cajetanus, el Titelmannus. Huc pertinet emblema Scyllm et Charybdis, quod sub finem vers. 4 recitavi. Audi S. Hieronymum : « Totum quod disserit, hoc est, ut ostendat et eum qui laborat, el habet aliquid iu mundo, patere invidine; el rursum eum qui vivere vult quiete, inopia opprimi, el esse utrumque miserabilem, dum alitis propter opes periclitatur, alius propter inopiam egestate conficitur.» Hinc Symmachus vertit, *stultus complicatur manibus* fuis.S. Clemens, lib. It *Constit. Apost.* cap. iv: « Otiosus, inquit, manus suas complexus est, et carnes suas devoravit; » indeque concludit : a Si quis inopia premitur, quia edax, aut ebriosus, aut otio deditus sit, hic non est subsidio dignus, irno neque dignus Ecclesia Dei. » Unde colligit viduœ otlosœ, voraci el temulente, non esse largiendam eleemosynam. Symbolice Hugo Vietorinus : ‹ Complicat, ait, manus suas quasi pactum faciens cum otiositate; » Cajetanus : a Tanquam carus h ibens manus, ut illas complectatur servando nb exercitii labore;» Olympiodorus: « Tanquun complectens cas ob delectationem, cinque salutando blanditur; » comcdrtque carnes, quia caro ejus egestate consumitur. Sic idem Salomon pigrum pingit conserentem manus, eidemqud nuditatem ct famem minatur, Prov. cap. vi, vers. 9 ct 10; cl cap. xvui, vers. 8; et cap. XIX, vers. 24; et cap. xxiv, vers. 33; cl cap. Hiv, v 15.

Hue facit proverbium Hebrmorum : «Fuit fauns et non transivit per ostium artificia, * quia opifices laborando lucrantur vite necessaria, itaque hmein depellunt. Porro otiosus hic vocatur «stultus, » quia summa stultitia est otio se ad famem et tabem adigere.

Hinc S. Clemens, lib. II *Constituí.,* cap. txui, suo ct seniorum sacerdotum exemplo, juniores clericos ad laborem serio horiatur : « Etenim ct nos, inquii, verbo Evangeli! incumbimus, tamen exercere illa quasi adminicula operis hujus non negligimus: partimenim nostrum sunt piscatores, partim tabernaculorum opifices, partim agricola?, no unquam otiosi simus. »

Comedit carnes suas. — *Primo,* Chaldœus per *carnes* accipit vestes quæ tegunt carnes, *q. d.* Oliosus consumit ve-tes, dum eas vendit, ut vicium comparet. *Secundo,* melius alii,*comedit carnes,* id est otio extenuatur el fit macilentus; otium enim succum corporis deteril et exhaurit, sicut exercitatio el labor eumdam adauget, facitque fortes et succulentos : quia « quantum otiositas sua impinguat, tantum subsequent! inedia maceratur; ideo comedit carnes suas, » ait Olympiodorus. *Tertio* et optimo, «comedit carnes suas,» id est, summa inedia ct fame carnes suas cof sumit, ac subindo emoritur. Est hyperbole. Unde Vatoblus ct Campensis vortunt, *omnia sua consumit. Quarto,* comedero carnes, significat rabiem famis, qua adacti otiosi, famelici in uxores, filios, et carnes suas grassantur, eorum opes devorant, imo subindo eos mordent et vorant, uti Job oit cap. xin, 14 : « Quare lacero carnes meas dentibus meis?» Potuit enim fieri, ait Philippus Presbyter ibidem, ut Job præ vehementia doloris manus sive labia sua dentibus laceraret, et so jam tormentis deficiente , animam exeuntem, velut elFerendam portaret in manibus. Similes phrases sunt *Job* cap. XIX, 22, et cap. xxxi, 3!.

iu»p. pdmo. b,xUU a Tertio, Qwto.

Sio polypus brachia sua voraro perhibetur ab Oppiano, lib. Il, licei idipsutn neget ct refutet Plinius, lib. IX, cap. ix, et Aristoteles, lib. Vili *Ihsfor. animal,* cap. n. Omnes enim otiosum pigrumque aversantur, necci succhi rere dignantur. Ingerunt enim ei legem Apostoli : u Si quis non vult operari, nec manducet,» Il *Thess.* m, 10. Simili schemate ait Moyses, *Deui.* xxvm,53 : « Comedes fructum uteri tui, el carnes filiorum Inorum, et filiarum tuarum in angustia et vastitate, qua opprimet te hostis tuus ; » sicut in obsidione Hierosolymitana matres fame rabidæ comederunt proprios filios. Et baias, cap. ix, 19 : « El erit, ait, populus quasi esca ignis : vir fratri suo non parcel : Et declinabit ad dexteram, el esuriet : et comedet ad sinistram, cl non saturabitur; unusquisque carnem brachii sui vorabit; Manasies Ephraim, ct Ephraim Manassen, simul ipsi contra JUdam. »

Mystice S. Ambrosius,epist. 30in edilionc Romana, juxtaaliam editionem, 3G:« Stultus, ad, complicai manus suas, el devoravit viscera sua, id est corporalibus sc implicavit negotiis, et devoravit viscera sua, sicut mors prœvoleûs, el ideo non inveniet vitam œternam. Sapiens nutem attollens

opera sua, ut lucerent coram Patre suo, qui in cœlis est, non absumpsit, sed elevavit viscera sua, usque ad resurrectionis gratiam. Hæc gloriosa sapientis saltatio, quam saltavit David, et ideo usque ad sedem Christi sublimitate spiritalis saltationis ascendit, ut videret atque audiret dicentem Dominum Domino suo : Sede a dextris meis. »

vn. e. 6. Dicens : Melior est pugillus cum requie, quam PLENA UTRAQUB MANUS CUM LABORE ET AFFLICTIONE animi. — Tò *dicens* non est in Hebræo, Chakl.ro, Graeco, Syro et Arabico; unde Thaumaturgus, S. Hieronymus, Olympiodorus, Albinus et Cajetanu» censent hic esse antithesin versus praecedentis, quasi ibi otiosus, qui complicat manus et fame tabescit, hic negotiosus describatur : isque duplex, scilicet nimis laborans, et moderatus in laboro. Virtus enim consistit in moderatione, et in medio duorum extremorum viliorum, quæ hic sunt otium et nimius labor, nimiaque sollicitudo : in medio horum duorum consistit mediocritas laborandi, quæ dicit : «Melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore et afflictione animi. » Unde Thaumaturgus vertit, *atqui præoptant vir sapiens et cordatus alteram manum cum facultate et lenitate implere, quam utramque ærumna, et fraudulenti spiritus calliditate et versutia.*

Id reipsa verum est. Unde idipsum wvpe alibi docet Scriptura, ut : « Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas,» *Psal.* xxxvi, 16. « Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni et insatiabiles,» *Prov.* xv, 16. a Melius est parum cum justitia, quam mulli fructus cum iniquitate, » *Prov.* xvi, 8. a Melior esi buccella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum jurgio, » *Prov.* xvn, 1. Victui necessaria sufficiunt, ut sicut sine paupertate, sic absque divitiis sit; quod Salomon a Deo poscebat, quin elApolloniusTyanæus, cum diceret : «Concedile mihi, dii, pauca habere, et nullius indigere.»

Verum melius noster Interpres hunc versum nexuit prœcedenti, censuitque uirumque ad unum cl eumdem perlinere, pula ad otiosum el pigrum, ac proinde per mimcsiin ejus sensa hio exprimi, ideoque supplendum esse to *dit ens.* Otiosus ergo hac sententia, quæ in so sæpo vera est, abutitur ad velandam suam pigritiam. Ha S. Bonaventura, Hugo Victorious, Campensis, Tilolmannus, Osorius el alii.

Hebræa ad verbum habent, *bonum plenitudo manus cum quiete, præ plenitudine manuum duarum (velplurium.* Ilebræum enim cAapAnaim,cum sit tantum duale, ct duas manus, et plures manus significat; tamquo est plurale, quam duale) cum *labore ct afflictione spiritus.*

Ubi nota : *Plenitudo manus* est pugillus, sive parvus pugnus, puta tantum quantum quis digitis ad manum complicatis compressisque stringere et complecti potest. Unde hebræum qD capA significat manum curvam, qualis est in pugno sive pugillo.

Pro *plena utraque manus* Hebraice est, *plenitudo chaphnaim,* id est plenitudo duarum (vel plurium) volarum sive palmarum, puta manuum extensarum. Opponitur ergo pugillus unus duabus manibus extensis, quæ non tantum pugilli duplum, sed quadruplum et amplius complectuntur. Hinc Symmachus vertit, *melior est plenus pugillus aim requie, plenitudine utrarumque manuum cum labore;* Septuaginta quos sequitur Syrus et Arabicus vertunt, *bona plenitudo pugilli requietis, super plenitudinem duorum pugillorum laboris, et præsumptionis spiritus;* Syrus, *melior est plenus pugillaris requie, quam plcnæ manus labore et perturbatione spiritus;* Arabicus, *plena palma requie, mulio magis quam plcnæ duæ palmæ labore et afflictione spiritus.*

Nonnulli sic explicant, *q. d.* Præslat duplo minus vicius el sumptus etiam necessarii, si duplo quietis et otii adderetur, quam e contrario duplo amplius cibi, divitiarum el deliciarum, si de quiete et otio alterum tantum detraheretur. Verum hic sensus arctus est, nimisque arithmeticus.

Sensus ergo genuinus est, *q. d.* Pugillus farinæ, vel cscæ, id est modicum et minimum cibi, quo frui possis cum quiete, præstat utraque manu plena deliciis, id est, præstat copiosissimis el lautissimis epulis, si eas comparare debeas cum labore ct affiictione animi : quia melior est quies animi cum cibo modico, quam afflictio et tumultus animi cum cibo optimo et maximo, melior est pax mentis cum fame, quam perturbatio mentis cum satietate. Id verum esse liquet in Religiosis, qui feliciores sunt sua frugalitate cum quiete, quam neges et principes suis epulis cum tot curis. Tranquillitas enim animi est bonum allioris ordinis, quod omnes delicias ommaque bona corporalia longe superat et transcendit. Hoc verum est, sed inde perperam concludit otiosus et piger : Ergo mihi supersedendum est omni labore et afflictione; ergo cavenda est mihi vita laboriosa et industria, qua concitat æmulorum invidiam: malo esse pauper, el carere invidia, quam praeclara gerere, quæ mihi moveant invidiam. In qua collectione sive conclusione vrral *primo ,* quia ab uno extremo nimii laboris declinat ad alterum extremum, puta ad merum otium et desidiam, cum mediam virtutis, puta moderati laboris sortem capessere deberet. Unde Campensis vertit, *melius est paululum aun ignavia, quam multa conquirere laboriose;* qui manifestus est error, et dictamen acediæ. P1Jfri pi. riiogi*-

Secundo, quia dum declinat invidiam passivam, incidit in activam, quæ pejor est ; paupertas enim impellit eum, ut aliena concupiscat el furetur, ut divitibus opes invideat ol auferat ; dum ergo nou vult fieri pur laborem el opes invidiosus, per desidiam el inopiam fit invidus, quod longe deterius est; pigri enim quia inopes, industriis opulen- s^qq^o

torum invident tam industriam, quam opulentiam.

Tertio *Tertio,* quia otium et desidia mille ingerunt homini cogitationes, cupiditates, timores, sollicitudines, quæ longe magis affligunt otiosum, quam labor negotiosum. Id docet Salomon, *Proverb,* xxr 2: « Desideria occidunt pigrum. Noluerunt quidquam manus ejus operari : tota die concupiscit et desiderat. »

Qairto. *Quarto,* quia licet in temporalibus subindo melius sit modicum cum requie, quam multum cum labore, tamen in spiritualibus id falsum est; si enim fidelis, præsertim sacerdos vel religiosus, diceret : Volo quiescere in mea justitia; nolo laboraro, ut fiam sanctior; nolo crescere in gratia, merilis el gloria; nolo tendere ad perfectionem, graviter peccaret. Undo S. Chrysoslomus acriter invehitur in cos qui dicunt : Sufficit mihi, si salver, si in ultimo angelorum choro in cœlo consistam; imo vero, inquit, debes conari ut ad Cherubinos et Seraphinos eveharis.

Mptio. Mystice, Olympiodorus tripliciter exponit. Prt-
r,iuw- *mo,* pugillus, ait, est indeficiens fides, quæ est in Dominum Jesum Christum. Duo autem pugilli intelligendi sunt, cum quis duobus dominis servire studet, Deo scilicet et mammonœ, ct opprobria illa pali, quæ Propheta commemorat : « Usqucquo claudicabit in utrumque poplitem?» Ill *Iteg.* i,2. Melius est ergo sine ulla controversia, quod hio
Secundo, prius ponitur. Aliter, pugillus unus, unitas ipsa quæ materia caret; pugilli duo, materialia, quæ dividi possunt. Habetur prælerea ipsa dualitas in Scripturis sacris, immunda et impura. Nam immunda animalia bina ingrediebantur in arcam Noe. Melius ergo est unitatem sequi, ac officiosam vitam ducere cum quiete, hoc est sine inanis glorine fuco, quam occupari circa dualitalem, hoc
Tertio, est res materiales. Aliter, contemplari possumus hominem fuisse olim pugillum, cum videlicet Deus pulverem de terra accipiens, ac veluli pugillo concludens plasmavit hominem. Pugillus etiam fuit mulier : a latere enim Adam costam manu Deus apprehendens Evam plasmavit. Melior ergo est cælibatus pugillis duobus, hoc est dualilate et copula conjugali. Quamvis enim conjugium damnandum non sit, cælibatus certe laudabilis et molestia carens. Hucusque Olympiodorus.

Et afflictione animi. — Hebraum *reut* et afflictionem et malitiam significat. Posterius hoc secutus Thaumaturgus vertit, *subdoli spiritus malitiam.* Et Chaldæus : *Melior,* ait, *homini est plenus cibi pugillus in tranquillitate animi, et a furto ct rapina alienus, pugillis duobus cibo refertissimis, vi et concussione conquisitis : nam ct hos aliquando in judicio repensurus est summa sua molestia et animi perturbatione, q. d.* Satius est parum juste partum cum quiete, quam multa injuste parta cum rapina et tumultu. Nam, ut ait S. Hieronymus : «âustiuarequiem habet, iniquitas laborem.» Verum *rcut* hoc toto libro non tam malitiam culpas quam pœnæ, id est afflictionem significat, uti crateri passim vertunt : hæc enim directe opponitur quieti et tranquillitati.

7 et 8. Considerans reperì kt aliam vanitatem Ven.i SDD SOLE : UNUS EST, KT SECUNDUM NON HABET, NON FILIUM, NON FRATREM, ET TAMEN LABORARE NON CESSAT, NEC SATIANTUR OCULI EJUS DIVITIIS: NEC RECOGITAT DICENS : CU! LABORO, ET FRAUDO ANIMAM MEAM BONIS? IN HOC QUOQUE VANITAS EST, ET AFFLICTIO PESSIMA. — A vanitate pigri fame tabescenti transit ad contrariam vanitatem avari sordida parcimonia tabescentis, qui semper laborat, ut corradat opes, non sibi, nec filio, aut fratri, quibus caret, sed incerto et ignoto hæredi : hæc magna est vanitas, unde camdem srapius iterat et inculcat, ac perstringit Salomon, ut cap. n, 18 et seq., cap. in, vers. 22. Vide ibi dicta.

Unus est, — hoc est unicus est, sive solus sino filio et fratre, hoc est sine proximo et necessario hrarede : unus enim pater multiplicatur, et fit multus in filiis; unde una ejus hæreditas in multos filios dividitur, filque multiplex. Licet enim jure Cæsareo laterales, puta nepotes, ab intestato succedant in bona patrui defuncti, usque ad decimum gradum inclusive, tamen non tenetur testator deficientibus tum ascendentibus (uti sunt pater, avus, abavus), tum descendentibus (uti sunt filii et filiorum filii), instituere haeredes consanguineos in linea transversali, ut patet *Institut., De Inoffic. Testam,* in prine, vers. *Soror autem,* leg. *frater* C. eod. tit.

Porro per unum maxime notat sordide avarum, qui nummos suos abscondit, solusque crebro inspicit, ne a quo furto subducantur. Unde a nullo eos videri sinit, qualis fuit Comicus ille Euclio, qui opes domi defodit, ct anum domo extrudit, ne illa opum sit conscia; sic enim ait :

> Exi, age, exi, exeundum hercle esi hinc foras.
> Circumspectatrix cum oculis emissitiis.
> Oculos hercle istos improbos effodiam libi.
> Ne me observare possis, quid rerum geram,
> Quæ in occipitio quoque habes oculos pessima.

Huc accedit Olympiodorus : « Unum, inquit, hoc loco accipit, qui seipsum tantummodo fovet el diligit, qui ne habere quidem velit filios ac fratres. Nam qui desiderio illorum tenetur, quamvis natura nullos affines et consanguineos habeat, qui tamen secundum Dei præcepta charilatein sectatur, omnes homines quamvis externos esse sibi filiorum loco putat, et fratrum, juxta illud : Esto orphanis lanquam pater, el Unquam maritus mairi eorum. »

Mystice S. Ambrosius, lib. *De Instit. virg.* cap. x, hæc explicat de Christo : «Est unus, inquit, et non est secundus is de quo dictum est : Magister vester nunc Christus est, unigenitus Dei Filius, solus, primus, unus Deus, quod vult faciens, non quod imperatur (videlicet ut Deus esi); csl unum

quid cum Patro, unicus sino peccato, solus sine adjutorio (in passione) ; non est finis labor urn ejus, quia pro omnibus advocatus est apud Patrem, ct infirmitates nostras suscepit, et pro nobis dolet el infirmatur; non satiatur oculus ejus divitiis, quia ipse est altitudo divitiarum, sapienti» ct scientia* Dei, in quo sunt thesauri mysteriorum cœlestium. Non est finis omni populo ejus, quia populus Christi innumerabilis finem non habet, cui fides resurrectionis æternæ pcrpeluævilæ acquirit ælatein. » Sic et Salonius et Alcuinus.

Verum Christo non convenit id quod sequitur : « In hoc quoque vanitas est. » Unde S. Ambrosius idipsum applicat Christianis, qui, uno Christo relicto, vano serviuntsæculo, uti mox patebit; sane, hrec allegoria litteræ et scopo Salomonis parum consona, imo dissona videtur. Unde lingo Cardinalis: «Hæc, inquit, impositio potius quam expositio videtur, » nisi S. Ambrosii et S. Hieronymi auctoritate fulciretur, ob quorum reverentiam illam repudiare non audeo.

Et secundum non habet , — id est decsl ei legitimus hæres, puta filius vel frater (1). Unde Chaldæus clare vertit, *et non est secundus praeter eum, neque etiam filium ; neque fratrem habet ad haereditandum facultates ejus.*

Et tamen laborare non cessat. — Hebræa, Septuaginta ct Syrus, *ncc est finis omni labori ejus;* Arabicus, *nec in omni labore suo est confusus,* non pudet eum laborare assidue instar asini. Aquila vertit nx&;, quæ vox et finem ct perfectionem significat, *q. d.* Nondum se satis opibus plenum perfectumque existimat, sed plura cl plura semper appetit, nondum res suas confectas, nondum se vicisse difficultates et impedimenta fortunat» sortis autumat. Campensis, *cupiditatibus ejus nulla divitiae satisfaciunt.* Nimirum egenus est, qui egenum se æstimal, ideoque coacervare non cessat, esto sit ditissimus. « Miser est, qui se non beatissimum judicat, licet imperet mundo, » ait Seneca , *epist.* 9. Et Comicus : a Non csl beatus, esse qui se non putat; » nec miser, qui se non æstimal miserum. «Tuum quidem malum, ait Marcus Antoninus Imperator cognomento Philosophus, lib. IV *De Vita* sua, non est in alterius animo positum, neque in conversione ulla aut mutatione cœli; ubi ergo? in opinione de malis tua. Nihil igitur malum esse judica, ct omnia bene habebunt. Quod si corpus, quod animo tuo est proximum, becctur, uratur, suppuretur, putrescat, tamen ea pars, quæ judicare de his debet, quieta sit, hoc est, existimet nihil esse neque bonum, neque malum, quod ex œquo potest bono atque ¿Balo accidere : nam quod ei qui secundum naturam vivit, ex æquo accidit, id neque secundum, neque contra naturam est. »

(1) Generatin'» sumendum : Est solus quispiam, nec socium habet laboris aut rerum, aulamiciiiæ vel propinquitatis lege sibi junctum.

Nec. recogitat dicens. — campensis, *neque unquam ad se redit, ut apud* se *dicat : Quibus laboro?* Hæc verba non sunt in Hebræo et Græco, sed subintelligunlur : unde solertcr ea supplevit Noster ct Cbdd/eus. Est hæc insignis incogitantia et dementia avarorum, quod non recogitent usnm cl fructum, imo vanitatem suorum laborum et curarum, quibus continuo frustra se vexant. Similis est illa divitis avari, qui proinde audit a Christo : a Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te; quæ autem parasti, cujus erunt? *9 Lucae* xii, K. Dementiam hanc clarius repræsentat Ecclesiasticus, cap. xi, 18 ct scq. : « Est qui locupletatur parce agendo, cl hæc esi pars mercedis illius in eo quod dicit : Inveni requiem mihi, et nunc manducabo de bonis meis <olus : el nescit quod tempus præteriet, et mors appropinquet, el relinquat omnia aliis, et morietur. »

Cui laboro. — Tg *cui* non est neutrum,'/.d. Ad quam rem, quo fine, quo fructu laboro ; sed masculinum : *cui,* scilicet homini vel heredi; hunc enim significat hebræum *0 *mi.* Chaldaeus, *cui tandem me excrucio?* Thaumaturgus, *ex eo lubens quaesiverim quam ob causam laboribus se confinât.*

Et fraudo animam meam. — Defraudo genium meum, non audens uti opibus, tanto labore meo partis, sed eis parcens, casque asservans incerto hæredi. Hebræa, *et deficere facio animam meam;* alii, *imminuo animam meam;* Septuaginta, *fraudo animam meam bonitate,* id est jucunditate et voluptate sua; Syrus, *perdere facw animam meam bona;* Arabicus, *bonum;* Chaldæus, *et non dicit in corde suo : Cui ego laboro tt fraudo animam meam bonis? Surgam et faciam ex eo eleemosynam, ct laetabor in hoc sæculo cum filiis hominum, et in saeculo venturo cum istis.*

TropologiceS. Ambrosius, *De Instit. Virg.* cap. i: a Cur ergo, inquit, sæculo (et non uni Christo) laboramus el fraudamus animam nostram tante bonitatis dispendio, qui nulli alii, nisi huic Domino servire deberemus? »

Avari ergo similes sunt Judæis, qui avare colligentes manna, plus quam edere poterant, mox viderunt illud putrescere, et scatere vermibus, *Exodi* XVI. Idem fit avaris, quos proinde objurgans S. Jacobus, cap. v, 2 : « Divitia? vestrae, inquit, putrefacta? sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt; aurum et argentum vestrum æruginavit : et œrugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. » Vide ibi dicta paulo superius (lEnopola Chius aliis prelio vendebat vinum optimum, quæslumque faciebat non modicum; ipse acidum ct vappam ad usum suum reservabat. Percunclabatur forte quispiam servum ejus, quare ab hero fugisset? audivit eum in bonorum copia sibi quærere mala, id quod omnes sordidi el avari faciunt, quibus «eque deest quod habent, quam quod non habent. Historiam hanc refert Plularchus, lib. *De Tranquill. animi.* Alciulus, *Emblem.* 85, hoc genus

hominum Rimile facit asino, qui cum obsonia delicata (ergo portet, ipse interim carduis pascitur.

Afflictio pessima. — Septuaginta, *distensio pes* tima;* Syrus, *conversatio mala;* Arabicus, *hoc va* num est et confusio mala;* Symmachus, *occupatio mala;* Campensis, *hoc quidem infinite stultum est, et animi molestissimum tormentum.*

Ven. 9. 9- MELIUS EST ERGO DUOS ESSR SIMUL, QUAM UNUM 2 BAtENT EXIM EMOLUMENTUM SOCIETATIS SUÆ. — Hebræa, *boni duo præ uno : est enim merces labori eo* rum;* Olympiodorus, *quibus est bonum pretium;* Septuaginta, *boni duo super unum, quibus est eis merces bona in labore suo;* Syrus, *meliores sunt duo uno, quibus est merces bona in labore suo;* Arabicus, *duo Loni meliores uno, cum habeant conversationem bonam in laboribus suis;* S. Hieronymus, *meliores duo quam unus;* S. Ambrosius, *epist.* 17, *optimi duo super unum;* Chaldæus, *meliores justi duo in gene* ratione unico; et hi quidem ad siderum rationem teipsos componentes, et verbis annuentes paratam esse illis futures vitæ mcrcedem optimam, ejus laboris, quo seipsos, ut æquales suos enutrirent, impendio de* fatigarunt;* Vatablus, *feliciores sunt duo unico;* Tigurina, *melius est duos conjunctos vivere, quam unum solum;* Campensis, *quare meliorem et commodiorem judicavi vitam duorum una viventium, quam unius solius : affert enim boni non parum ipsa socie* (as;* alii, *feliciores sunt duo quam unus, q. d.* Felicior est vita socialis, quam solitaria.

Vox illativa *ergo* non est in Hebræo, Græco; Syro, Arabico, sed subintelligitur, uti solerler advertit vulgatus Interpres, ideoque eam expressit; sed difficile est illationem hanc ostendere, et ex antecedente sententia elicere : omissis vpriis variorum connexionibus,

Dico hanc esse illationis vim et energiam. Dixerat vers, præced. : « Unus est et secundum (hebræum *sceni)* non habet, v. g. non filium, non fratrem; et tamen laborare non cessat, neo satiantur oculi ejus divitiis : nec recogitat dicens ; Cui laboro et fraudo animam meam bonis? in hoc quoque vanitas est, et affiictio pessima, n *q. d.* Unitati et solitùdini hÆc inest vanitas et afflictio, quod non habeat hæredem vel amicum, cui laboret, et cum quo laboret, seque recreet, ac bonis labore suo partis animam suam pascat ct oblectet. Inde recte hic infert : « Melius est ergo duos (habræum oiyp *secnaim,* quod plane respondet w *sceni* vers, præced.) tóse simul, quam unum : habent enim emolumentum societatis su®, » ut scilicet simul laborent, simul se solentur et recreent, simul opibus labore partis, communi, ideoque duplicato gaudio fruantur. Nam to *me* lius est ergo esse duos simul, quam unum,* antithesis est ejus quod dixit : a Unus est, et secundum non habet, etc. In hoc quoque vanitas est, d *q. d.* Quia tanta est vanitas solitarii avari, nec habentis hæredem et socium, hinc melius est esse duos, quam unum, quia melior est amica societas morosa et mœsta solitudine.

Unitas ergo est vanitas, dnalitas fratrum, vel amicorum est veritas, veraque fraternitatis vel amicitiæ jucundiLxo ct felicitas : hæc enim vitam efficit longe suaviorem, utiliorem, honestiorem/ tutiorem, hominemque contra œmulos, hostium insidias, et quasvis fortuna advers® vices Halusque obvallat et munit, ita S. Hieronymus, l|onavenlura, Hugo Victorinas, Titelmannus et alii.

Igitur hæc sententia imprimis pertinet ad fratres et filios, quos vers, praecedenti nominavit, *q. d.* Melius est esse duos fratres, quam unum solum; melius est esse duos, puta patrem et filium, quam solum patrem, vel solum filium, quia frater fratrem, pater filium, et filius patrem in labore adjuvat, solatur, roborat, ejusque, si moriatur, est successor, defensor et hieres. Arctissima enim est societas inter fratres ac patrem et filium; quare ipsa cæterarum societatum est radix, origo et exemplar, uti mox ostendam. Hinc Chaldæus vertit, *meliores sunt duo justi in generatione magis quam unus,* etc. *In labore suo, quo laborant ad sus* tentandam generationem suam.*

Secundo, pertinet ad socios et amicos, *q. d.* Melius est duos esse simul socios ct amicos, quam unum solum sine socio et amico. Ratio est, quod in defectum fratrum et filiorum, quos multis natura negat, eadem surrogarli socios et amicos, quos quilibet officiis et beneficiis sibi parare et procurare potest, *q. d.* Si tibi non sil filius, aut frater, ejus loco para tibi amicum, ut non sis unus et solus, sed societate fniaris et gaudeas. Amicus enim erit libi consolationi, utililati et decori, perinde ac si esset frater, imo in locum fratris succedet : sicut enim *frater* dicitur quasi *fere alter,* ut ait Gellius, lib. XII, cap. x, sic amicus dicitur quasi alter ego. Nam «vir amabilis ad societatem, magis amicus erit quam frater, » *Proverb.* xvui,24. Idem ex Salomone docet Plutarchus, lib. *De Fra* terno amore :* « Pleræque, inquit, amicitiæ nihil aliud sunt quam umbne et imagines illius prinis, quam natura liberis erga parentes, fratribusquo adversum fratres ingenuit; quam qui non veneratur et colit, an is fidem facit ullam se aliis esse benevolum? aut qualis tibi videtur, qui socio in salutatione ac litteris nomen fratris tribuens, neque eadem quidem via cum fratre sibi ambulandum putat? » Addit deinde amicum esse quasi alterum fratrem. Huc accedit Olympiodorus, qui asserit liberalem in pauperes sua liberalilate eos sibi devincire, ul habeatur et colatur ab eis quasi frater, imo pater; quare quot pauperes alit, tot filios et fratres sibi creat. Sic Job, xxix, 16, ait : « Pater eram pauperum. » Hinc Cyrus aiebat securissimos thesauros esse opes apud amicos depositas, teste Xenophonte, lib. VIII *Cynpædiæ.* Idem asserit Seneca, lib. VI De *Benefle.* cap. m; probatque, ex eo quod opes in cistis servalie, a furibus siepe auferantur, amici autem auferri nequeant. Unde idem, *epist.* 9 : « Jucundius, inquit, est amicum facere, quam habere. » Amicum facit,

qui illi benefacit. Et clare Martialis, lib. Y» 43:

Extra fortunam est. quidquid donaris amicis.
Quas dedens, solis semper hibebis opes.

Nunc singula nd incudem revocem.

MfiLÍ.U» EST EHGO DUOS ISSE SIMUL. — Per dUOT accipe quoque Ire», quatuor el plures : plurium enim convictu» ct amicitia suavior et utilior est vita volitai in. Ita Thaumaturgus, Lyranus et alii ; sequitur enim : a Funiculus triplex difficile rumpitur. » Unde S. Hieronymus in cap. v *Matth.,* vers. 45 : « Quanto duo, inquit, uno differunt, si amore conjuncti sint, tanto etiam trium contubernium plus valet. Etenim vera chantas et nullo violata livore, quanto augetur numero, tanto crescit et robore. » Unde Philosophus aiebat : « Amicorum neque nobis, neque cuiquam hominum sati» fuit. » Dicit tamen, « duos, n ut innuat perfectam societatem et amicitiam tantum consistere inter duos vel 1res, hoc est inter paucos, juxta illud *Ectli.* cap. vi, 6 t « Mulli pacifici libi sint, et consiliarius sit tibi unus de mille. »

Charilas ergo propter unum Deum omnes amat, sed ex omnibus hisco, amicitia paucos sibi (n familiares et consiliarios deligit. Vide Plularchum Opuscul. *de Amicitia* inter plures diffusa, quam idcirco marcescere, et in communem frigidam* que benevolentiam abire docet.

Habent enim emolumentum societatis suæ. — Hebræa, Septuaginta, Syrus et Arabicus, est enOrt merces fotori eoi*um: *labori,* scilicet sociali, id est societati. Unde Antonius in *Melissa* cap. x1 iii, logii, *est illis merces* in *labore communi;* el Thaumaturgus : *Qui vitæ,* inquit, *societatem inierunt, et rebus iisdem incumbentes, optimos fructus decerpere queunt, et prosperi successus voluptatem sibi invicem conduplicant.* Merces hæc est, quod duo suaviter, majoreque commodo et lucro, velut socii simul in commune laborent ; quod societate mutui colloquii, consilii, consolationis, protectionis fruantur; quod alter alterum relinquere potest successorem ethæredem; quod unus non auderet) duo audent ; quod unus prostare non valet, duo prostant. Sic in mercaturasocielatisingensest lucrum, dum collutis a duobus vel tribus in commune opibus, industriad negotiatione, major mercium conflatur copia, indeque majus lucrum.

Chaldæus, Olympiodorus et alii per laborem accipiunt dona, eleemosynas, officia et beneficia, quibus quis alium sibi devincit faoitque amicum. Hujus enim amicitia , magna donorum datorum est merces, magnaquo danti affert commoda ct emolumenta.

Mh ›ii-tn.de J, / // Moraliter, disce hic quantum sit bonum societatis et amicitiæ; per hoc enim unus Ht quasi multus, et per multos operatur et negotiatur, ideoque multa et magna efficit. Id patet in societate civium et militum concordium, quæ inexpugnabilis est, oBteraquo expugnat, juxta illud Homeri : ‹ Scutum luvsil scuto, gale® galea, atquo viro vir. » Et in societate religiosorum et coenobitarum , quæ adeo potens est ut magnas hominum, urbium, provinciarum conversiones, morumque in melius commutationes efficiat. Audi S. Chrysoslomum. apud Maximum, hom. 6 De *Fraterno amore :* « Nihil est concordi® comparandum: unus enim quasi multiplicatur; si concordes fuerint duo aut decem, unus non est unus, sed illorum quisque decuplex redditur, inveniesque in decem unum, atque in uno decem. Quod si hostes illis aliqui sint, qui in unum impetum fecerit, is quasi in decem irruent, sic capitur. Eget unus, at non premitur egestate : nam majori parte et numero inopia obumbratur; illorum unusquisque viginti habet manus, ac viginti oculos, totidemque pedes, animas item decem : non enim suis tantum, sed illorum etiam membris quisque utitur in omnibus; ac si centum forent, idem rursu» contingeret. Idem apud Prr*as et Horn® esse potest, quodque natura non potest, id amicitia potest Si igitur mille habeas amicos, aut etiam duo millia amicorum, cogitare debes quo rursus evadat numerus. Hoc enim est admirabile, unum millesimum fleri; optabilius enim esset solem nobis exstingui, quam Amicis orbari. Etenim multi, solem videntes, In tenebris sunt: at qui multos habent amicos, ne incidere quidem possimi in calamitatem ; » nihil enltn, nihil amicitia et duritate suavius esse possit ; quid enim est quod non efficiat ‹t verus amicta? quam voluptatem non afferat, quam utilitatem, quam securitatem l » Ibidem Dionysius : « Quot amicos pararis, tot oculos hábes, quibus, que velis, videas ; tot consilia, quibus de iis qmr conducunt, consultaro ct prospicere possis. Non enim aliter se habet pluriUm amicitia, quam si cui Deus unum corpus habenti multas daret animas, quæ omnes illi providerent et consulerent. »

Dino Psalles : « Eccé, inquit, quam bonum et quam jucundum habitare fralres in unum! » *Fsal.* cxxxit. 4 Mata solitudo, Inquit S. Uonaventura, per inopiam delectationis, * uti esi m avaro el superbo; « mìsera, per defectum consolationis; laudabilis et honesta, per quieten! contemplationis. » Porro Dionysius Cartbuslanus: Loquitur hic Salomon, inquit, secundum legem communem natura», non secundum proemi nentium grati®, quæ transcendit naturam, nec lege arctatur communi. Nam anachoretae, carthiisiaril, monachi vivunt solitarii, el tamen ngutlt vitam angelicam. Unde Abbas Moyses apud Cassianum, *Collai.* I.cap. v ii, docet pro puritate cordis, ct contemplatione sectandam essd solitudinem, instar Christi, qui « exiit m moidetn orare solus, e! erat pernoctans in oratione Dei, » *Luctr \t.* Verum notat recte S. Thomas, li II, *Qurrst.* CIAWMIÍ, art. 8, solitudinem et vitam conteniplativam esso perfectorum duntaxal, qui jam ih virtute solidati, sibi sufficiunt, nec sociorum auxilio indi* gent, ideoque tales prius exercendos et perfl-

ciendos esse in vita sociali et cenobitica. Undo S. Hieronymus, epist. 4 *ad Rustic.:* « Quid igitur, ait, solitariam vitam reprehendimus? minime, quippe quam saepe laudavimus : sed de ludo monasteriorum hujusmodi volumus egredi milites, quos eremi rudimenta dura non terreant, qui specimen conversationis suæ inulto tempore dederint, qui omnium fuerunt minimi, ut primi omnium fierent; quos nec esuries aliquando, nec saturitas superavit, qui paupertale lætanlur; quorum habitus, sermo, vultus, incessus doctrina virtutum est. » Verum nec his etiam in media Thebaide desunt socii et amici, imo vero plurium societas singulos munit et roborat, ut monasteria faciant repleantque, ac ordines numerosos velut castrorum Dei acies rite ordinatas efficiant. Lege Vitas Patrum, Palladium in *Lausiaca,* Cassianum et similes. Denique audi S. Basilium, cœnobialis et socialis vitæ religiosa commoda recensentem in *Constit. Monast.* cap. xix : a Primum, inquit, qui communionem ac consociationem hanc vitæ complectuntur, ad illud bonum, quod cx natura est, revertuntur. Siquidem perfectissimam ego illam vitæ communionem appello, a qua omnis propria et privata rei cujuslibct possessio exclusa est, et a qua omnis abest dissensio, omnis perturbatio et rixa. Contra vero ubi omnia communia, animi, mentes, corpora, caque quibus necessario ad cultum et victum utimur. Communis Deus, communis pietatis mercatura, communis salus, communia certamina, communes labores, communia præmia et certaminum coronæ, ubi multi unus, et unus non solus, sed in pluribus. Huic vitæ instituto quid est tandem quod jure æquiparari possit? quid beatius dici? quid hac conjunctione, unitate et necessitudine aptius excogitari? quid elegantius fingi mutua inter se morum animorumque contcmperatione? » Idipsum ad oculum viva hypothesi repræsentat, dum subdit : a Homines ex diversis nationibus ac regionibus profectos, per exactam morum ac discipliuæ similitudinem, adeo veluli in unum coaluisse, ut in pluribus corporibus unus tantum animus inesse videatur, vicissimque plura corpora unius mentis instrumenta cernantur. In his, qui infirma corporis valetudine est, is complurium animos infirmitatis suæ participes habet. Qui vero animo œger est, ei compiures præsto sunt, a quibus curetur, et a quibus assidue erigatur. Ili œquabili jure inter se alii aliorum et famuli sunt et domini, et invicta libertate summam inter se serviunt servitutem, quam non necessitas, aut casus aliquis fortuitus violenter cum ipsorum mœrore invexit, sed cum gaudio libera animi voluntas induxit, quippe cum charitas ipsos, alioquin liberos, alios aliis subjectos efficiat, et tamen integram illis nihilominus libertatem conservet. Tales nimirum nos Deus esse voluerat, cum nos ab initio finxit, atque in hunc finem creavit. Hac de causa Christus societatem duodecim Apostolorum instituit, per quam totum orbem ad se convertit. Hebræis celebre est proverbium : « O chebreta, o temutila, » id est, aut societas, aut mors. » Id expertus S. Augustinus ita amorem suum erga amici m, ac dolorem ob ejus mortem explicat, lib. IV *Confess,* cap. vi : a Mirabar, inquit, cæteros mortales vivero, quia ille, quem quasi non moriturum dilexeram, mortuus erat, et me magis, quia ille alter erat, vivere, illo mortuo mirabar. Bene quidam dixit de amico suo : Dimidium animæ miro; nam ego sensi animam meam, et animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus, et ideo mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere, et ideo forte mori metuebam, ne totus ille moreretur, quem mullum amaveram. » Goom*.

Idem a Salomone didicere et docuere philosophi, ut Plato in libro *Dc Republ.,* et Aristoteles, lib. I *Polit,* cap. ii, ubi ait : «Solitariuset nullius indigens aut deus est, aut bestia, » hoc est, divinis, aut bestialibus est moribus. Idem, lib. III, cap. vu : « Singuli, ait, licet minus boni sint, iidem tamen in unum collecti meliores sunt, quam singuli eorum optimi, ut fit in cœna, quæ ex symbolo multorum lautior est, quam ab uno instructa. » Euripides in *Heraclide : &* Solitaria manus, ait, invalida pugna est; » et : « Unus vir haud videt omnia. » Hinc illud tritum : a Unus vir, nullus vir; » Plutarchus asserit, a ea quæ dederis amico redire ad te cum fœnore; » Socrates apud Laertium ait « amicum esse lucro potiorem ; » Crassus apud Maximum, *serm.* 6 : « Agrum frugiferum. » Isocrates, *Admon ad Nicoclcm,* tria maxime requirit in amicitia : « Virtutem tanquam honestam , et familiaritatem ut jucundam, ct usum tanquam necessarium. » Et Lacon illo Antalcidas apud Plutarchum in *Lacon.,* requirit : « Ut amicus loquatur jucundissima, præstet autem utilissima.»

Mystice S. Ambrosius, *De Instit. Virgin,* cap. xi, et in hunc locum Ecclesiastis sub finem tom. II, per duos accipit Christum el Christianum, per unum, qui est sine Christo : a Optimi, inquit, duo super unum, quia est merces in labore ipsorum; ubi sunt duo optimi, super unum, nisi ubi Christus est, et is quem Christus tuetur?quoniam si ceciderit, qui cum Domino est Jesu, erigit eum Jesus. » Addit deinde Jesum non cadere, sed sese demittere ad mortem, ut se el nos resuscitet; commortuus est enim nobis, ut nos calefaceret igne charitalis, quem venit mittere in terram, et ceu Elisffius vitæ calorem daret.

Symbolice Olympiodorus : Melius est, ait, duos esse simul, hoc est corpus animæ consentire, illamque adjuvare in opibus virtutum, ut nec caro repugnet spiritui, nec spiritus de carnis mortificatione inani gloria efferatur et insolescat. Si enim corpus ab anima dissentiat, illud secum trahet in ruinam.

IO. Si UNUS CECIDERIT, AB ALTERO FULCIETUR : VM Ver». l® SULU QUIA, CUM CECIDLRIT, NON 11ABLT SUDLI VAMEM

SE. — IlehrtHCe, li *ceciderit unus, socium suum stare furiet.* Pio *socium* Septuaginta vertunt g. 'c*//.*, id est *participem;* Aquila çb.w, id est *amicum;* Arabicus, *quoniam si ceciderit unus, elevabit participem suum. Et ixb uni anima tjus cum ccadcrit, et non erit ei alter, qui eriqct eum.*

Si cecidebit, — scilicet alteruter : tunc enim stans lapsum eriget, vel nutantem fulciet; vel ulerquo : tunc enim alter alterum, vel nutantem in casum sua ope, industria ct consilio fulciet, ne labatur et cadat, vel jam lapsum attollet. Hebraeum enim o*p> *lakun,* id est slare faciet, duo significat, scilicet *primo,* pronum in lapsum fulcire ne labatur; *secundo,* jam prolapsum suscitare ct erigere. Utrumque amico præstat socius et amicus. Rursum tò *ceciderit,* vel actum perfectum, puta pronitatem, vel initium sive periculum lapsus significat, juxta illud Davidis, *Psal.* cxvn, 13 : «Impulsus eversus sum ut caderem : et Dominus suscepit me, » ne caderem in profundum, quo impellebar ab æmulis ct hostibus. Amicus ergo amicum labantem sustinebit, ne prolabatur, prolapsum eriget, erectum fulciet et roborabit, ne iterum cadat. Hæc omnia significat hebræum *iakim.*

Rursum «si ceciderit, » subaudi in terram, fossam, aquam, ignem, vel in morbum, ut explicat Chaldæus; vel in paupertatem, ut Ferus; vel in carcerem aut servitutem, ut R. Moyses ; vel in perplexitatem et inopiam consilii, ut Olympiodorus; vel in pnccatum, ut Dionysius; vel in quamlibet aliam adversitatem et calamitatem, ut S. Hieronymus, Thaumaturgus, Lyranus et alii. Verus enim amicus quodlibet amici infortunium sublevare satagit. Audi Thaumaturgum : « Nam cum duo viri in idem negotium incumbant, accideritque aliquid adversi uni, is non longe requiret auxilium, habet enim ad manum qui juvet. Contra homini infeliciter agenti, et refocillalionis indigo, calamitas summa est, solitudo. Contubernales sane et qui in eodem cœnaculo victitant, si qua oriatur tempestas, slatim eam sedant mutuis consolationibus, gemina nimirum felicitate. » Ostendit Salomon particulatim emolumenta societatis, atque ex multis tria duntaxal per modum exempli recenset : *primum* est, quod « si unus ceciderit, ab altero fulcietur; » *secundum* : «Si dormierint duo, fovebuntur mutuo; » *tertium* : « Si quispiam prævalueril contra unum, duo resistent ei. » Primum consistit in relevaudo, secundum in conservando, tertium in defendendo, ait S. Bonaventura.

VÆ SOLI : QUIA CUM CECIDEBIT, WON HABET SUBLEVANTEM se. — llebræa, vœ *illi, qui unus* (id est solus) *est, quia, cum ‹cuderit, non habet secundum qui stare faciat eum.* Chaldæus, pro ìb\X *ilo,* id est vœ *illi,* legens alus punctis nN *illu,* id est *si,* vertit, *nam* st *ceciderit unus ex eis super lectum et cubautrit aegrotans, alter sui gere faciet socium suum oratione sua. Et si unus innocens solus fuerit in generationc sua, ni tempore, quo deridet super lerturn, et cuMt agrotans, non crii Hit in generation* sua socius secundus ad orandum super eum, sed in puritate sua surgel ex (egritudine sua.*

Interjectio r<r in Scriptura nota est non Lira minantis vel dolentis, quam denuntiantis certam poenam, vel cladem inevitabilem. Rursum *ceciderit* significat infallibilem casum ct lap-urn^ sive is perfectus sit, sive inchoatus, ut dixi. In hujus enim vitæ fragilitate, periculis, infortunas, quæ cuilibet sa pe, imo q Otidie occurrunt, impossibile est quin quandoque quis in aliquam calamitatem, imo el culpam saltem venialem prolabatur. Porro Thomas Cantipratensis magnædoctrinæ et experientiæ vir, lib. H *Apum ,* cap. xi, § 1, Religiosos adhortaos ut nunquam sint rine socio instar apum, quæ una vivunt, laboiant, egrediuntur, subdit : « Quam vera sit hrc sententia : Vœ soli, ego novi, qui triginta annis vices Episcopi m diversis diœcesibu* habui; qui in hoc articulo, quo Religiosi vel soli vadunt in viis, vel soli manent in cunis, horrenda mala, horrenda scandala, horrendaque pericula frequenter audivi, quæ nunquam sustinuissent adjuncto socio, vel fecissent ! »

Non habet sublevantem se, — imo mullos habet impellentes m lap>uin, ac de lapsu ejus gaudente* , ridentes et subsannantes. Est miosis. Hic enim est hominum conditio, ut si quem felicem viderint, ct in altum attolli, illi applaudant ; sin quem miserum ruere videi ini, ilium propellant, spernant, insultent, juxta illud : « Felicitas multos habet amicos : felicibus multi sunt cognati* Viri infortunati procul annci; plures adorant solem orientem, pauci occidentem. »

Hujus sententiæ veritatem cognovere tyranni, qui ut martyres superarent, eos a se invicem separabant, et quemque solum minis, promissis et tormentis urgebant ad negandum Christum, uti separarunt Primum a fratre Feliciano, Ruilinam a sorore Secunda, Cornelium Pontificem i clero elpopulo Romano, sed frustra: lotus enim populus cum suo Pontifice m unam fidei confessionem conspiravit; quem proinde laudans S. Cyprianus, epist. I *ad Cornelium :* « Quantum, ait, terroris ct formidinis attulit (Decius impendor et persecutor), tantum fortitudinis inverni et roboris. Unum (Cornelium Pontificem) primo aggressus, ut lupus ovem secernere a grege, ut accipiter columbam ab agmine volantium separare lentaverat : nam cui non est adversus omnes satis vinum, circumvenire quænl solitudinem singulorum ; sed retusus adunati exercitus fide pariter el vigore, » etc. Et mox : « Quale illud fuit sub oculis Dei spectaculum gloriosum, etc., ad pugnam quam lentaverat hostis inferre, non singulos milites, sed tota semel castra prodisse ? »

Ex hac Salomonis gnome : « Vœ soli : quia, cum ceciderit, non habet sublevantem se, » Con-

cilium Toldannm undecimum, ut habetur disi. 7, *QwstiOHt* I, can. 15 *illud divini,* sancit ut sacerdoti celebranti semper alter assistat, utquo • sacrificans (habeat post se vicini solaminis adjutorem, iit si aliquo casu illo qui impleturus officia accedit, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui vicem exsequatur intrepidus. d «dem iam ante sanxerat Soler Pontifex , cap. *Nuche* ¿piscopus, be Cünsccr.* dist. 1. Septima Synodus vero, ut habetur distinct. 81, can. 24 *In omnibus,* vetat ne clericus solus sino socio cum muliero colloquatur : «Certe solum, inquit, ad solam accederò nulla religionis ratio permittit. Melius enim est duos esso simul, quam unum. Simul enim et fidelius et tutius res geritur. Vœ enim uni : quia, si ceciderit, non est qui erigat cum. » Hinc quoquo Apostoli bini a Christo missi sunt ad evangelizandum, *Luca* x, 1. Concilium Lateranense, dc statu monachorum, cap. *Monachi, cx* hac gnomo decernit ne monachi soli m villis, oppidis, vel parochiis habitent, sed in conventu, vel cum fratribus : no, inquit, inter saculares homines spiritualium hostium conflictum experiantur. Votus est usus ut Religiosi non soli, sed bini incedant, quod nuper edito hac de ro decreto jussitS. D. N. Urbanus Vili.Unde S. Thomas Aquinas religiosum solum et sino socio vocabat dæmonem solitarium: palet enim hominum et dæmonum insidiis, insultibus, calumniis et sinistris suspicionibus. Exemplum clarum est m Loth, cum Abrahæ societatem deseruit. « Ecco enim, inquit S. Cbrysostomus, homil. 35 in *(¡enes.,* ut divisus osi a justo, et putabat se in majori esse ubertate ac copia, ac potiora se assecutum et abundare, repente factus est servus; carens domo, carens et foco, ut discas quantum malum sit divisio, et quantum bonum concordia; ct quod convenit non majora temere capessere, sed potius humilitas diligenda est. n Ita nue accidit Loth, et ita omnibus illis eveniet, qui ut apud homines crescant et splendeant, alios fratres in opinione minuunt, et verbis lanquam nube quadam obnubilant. Quid misci i, ut se honore vestiant, honore fratres spoliant? quid insani, ut scipsos promoveant, aliorum bonam opinionem convellunt? quid amentes, ut soli luceant, alios obscurant? soli lucere volunt, at non soli lucebunt, sed soli sine luce permanebunt. Væ autem soli : quia,si ceciderit, non habet sublevantem ?o. Severum est, sed justum Domini decretum , cujus judicia abyssiB mulla, ut qui se non habitatione, uou veste , sed corde et amore a fratribus separant, tempore necessitatis soli relinquantur, et tenlalionibns absorbeantur : p‹ Tinittil enim Dominus, ut neque exemplis, neque consitiis, neque doctrina eorum proficiant, quos a se per odium cl malam voluntatem abjecerant. Vide nostrum Alvarez de Paz plura incommoda vite "olilarim recensentem, tractat, *be* Vua «pini, lib II, part. IV,cap. xxiv, et Julium Ngrenium, Comment *Asedie. in Regulas wnmuw Sonet. Jean,* Regula 43.

flæo tropologica est solitudo, quam depingens S. Bernardus, semi, *be Fallacia prttstmlis vita :* a Erraverunt, ait Propheta, *Psalm,* evi, in solitudine, in inaquoso, viam civitatis habitaculi non invenerunt. Solitudo hro superborum est, quia solos seso reputant, solos appetunt reputari. Litteratus est, odit socium. Portis csl, aut formosus, da ei parem, ct contabescit. Solitarius est, sed erroneus, errat in solitudine sua; non enim solus habitare poterit super terram. Neo mirum quod solitudini huic inaquosum additur, ut dicatur, in solitudine, in inaquoso. Si enim in solitudinibus aquæ doesse solent, ct loca descría, sterilia quoquo et arida esso consueverunt, sio superbiam impoenitentia comitatur. Elatum ooim cor durum cl expers est pietatis, ignarum compunctionis, siccum ab omni roro gratin! spiritualis : quia superbis Deus resistit; humilibus vero dat gratiam. »

Mystice S. Gregorius, lib. IV, in cap. x lib. I *Iley. :* « Væ soli, inquit, quia si ceciderit, non est qui crigat eum. Solus namque est, qui a Deo relinquitur. Hunc certo cadentem nullus erigit, quia ridiclum a Deo sanctorum aliquis non assumit. Electus ergo quisque securus ascendit, quia solus non est. Qui enim pornos loquitur, nobhemn est ; nam ct repromittit dicens : Ecco ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Solus quippe non erat, qui dicebat : Solus non sum, sed qui misit me, inccuru est. Solus item non erat, qui exquirebat dicens : An experimentum ejus quœritis, qui in me loquitur Christus? »

Moralitcr, hinc rursum disco quanta sit utilitas societatis et amicitiæ. Audi S. Augustinum , vel quisquis est anclor (stylus enim humilior est, quam ut deceat S. Augustinum), lib. De *Amicitia,* cap. v : a Disco, inquit, quid utilitatis habeat (amicitia), cum in rebus humanis nihil sanctius appetatur, nihil difficilius inveniatur, nihil experiatur dulcius, nihil fructuosius teneatur. Habet enim fructum vitæ præsentis et futura); ipsa enim omnes virtutes sua ostendit suavitate, vitia sua virtute confodit; adversa temperat, componit prospera, itu ut sine amico inter mortales nihil fero possit esso jucundum; et homo bestini comparetur, non habens qui seenni collæUilur in robus secundi in tristibus contristetur; cui evaporet , si quid molestum mens conceperit ; cui communicet, si quid pneter solitum sublimo voi livosum accesserit, w Probat ox hac Salomonis gnome : « V i soli : quia, cum ceciderit, non habet sublevantem se. Solus omnino est, qui sino amico est. Al quæ felicitas, quæ securitas, quæ jucunditas est habere, cum quo noque audeas loqui ut libi? cui confiteri non limons, si quid deliqueris? cui non erubescas revelare m spiritualibus, quid profeceris? cui cordis lui secreta

committas, ct commences consilia? Quid igitur jucundius, quam ita unirò animum alterius, et unum efficere do duobus, ut nulla jactantia timeatur, nulla formidetur suspicio, nec correptus alter ab allero dolcat, ne laudantem alter alterum adulationis nolet vel arguat? n Spedalini vero commoda vita» socialis et cœnobiticæ recenset Thomas a Kempis Tlicodidaclos I part. xerm. 2 : « Qui inquit, bourn voluntatis est, cl Deum quierit, inter Deum quærenles amplius proficiet, et firmius stabit. Ibi homo magis in virtute probatur ct exercetur. Ibi frequenter de negligenza arguitur. Ibi ad perfectiora verbo ct exemplo trahitur. Ibi suam imperfectionem considerare et lugere compellitur. Ibi alterius fervore excitatur, alterius Immilliate docetur, istius obcdicntia, illius patientia movetur. Ibi confunditur inveniri tardior. Ibi invenit quos timet. Ibi habet quos diligit, et sic ex omnibus proficit. Ibi allerius correptio, ipsius fit admonitio. Ibi alienum periculum, proprium efficitur speculum. Ibi unus alterius est custodia. Ibi homo portat et portatur. Ibi multa audit et videt, unde doceatur. » Prosequitur deinde idipsum luculentius, dum subdit : « Ibi boni commendantur, ut meliores fiant. Ibi negligentes arguuntur, ut referveant. Ibi homo non permittitur torpescere, nec secundum suum libitum agere. Ibi diversa sunt officia, et multa exhibentur charitatis obsequia. Ibi omnia tempus habent, et ad opus suum quisque ex obcdicntia vadit. Ibi infirmus a fortiori sustentatur. Ibi sanus infirmum visitans Christo servire lætatur. Ibi uno deficiente, alius locum ejus supplet, ibi sana membra pro debilibus sollicitantur. Ibi activus pro vacante laborat, vacans pro laborante exorat. ibi homo habet mullos pro se orantes, cl in extremis se contra diabolum protegentes. Ibi tot auxiliarios invenit, quot socios habet. »

Vtn.il. ii. Er SI DORMIERIMDUO , FOVEBUMTR MUTUO: unus quomodo caleeiet ? — llebrœa et Septuaginta, SÍ *cubent duo, calor erit* cis; umis *quomodo calefiet? Et* si *requieverint* duo, *calefient;* Arabicus, *et* si *dormierint duo, erit eis catorci cestus; ct unus quomodo calefiet?* Campensis, si *duo simul dormierint, alter alterum calefaciet.* Hoc significat nostrum, *fovebuntur mutuo;* qui enim alium fovet calore suo, eodem fovetur ct ipse : incalescit enim illo ipso calore, quem in altero conservât, eum conjungens cum alieno, et tam suum quam alienum adauget : sicut duo ligna ardentia iguem fovent, et in se mutuo adaugent, qui in se uno lan jieret et exstingueretur. Undo vertit,.m duo *simul cubent, plus catoi is erit cis* alter enim alteri vicissim addit suum calorem, itaque eum conservat, roborat et quasi conduplicat.

Ad litteram ergo et physico gnome hæc clara est, inUlligilurquo ut sonat. In somno enim consulti magna pars sanitatis et roboris animalis. Unde vulgo dicitur : « Somnus nutrit æque ac cibus, » idque patet iu gliribus, qui dormiendo pinguescunt; item in ursis, qui mlgnam hiemis partem dormiendo transigunt, tunique non alio cibo quam somno aluntur, teste Plinio ct Aristotele in *Hist, animalium.*

Somnum autem conciliat calor; quare frigidi, Sowunm ut senes, ægroti, nudi parum dormiunt. Notus est aphorismus Hippocratis, lib. I, cap. xiv elxv : guum. u Evidenter vigilans calidior est exterius, interius autem frigidior; dormiens e contrario.» Id in me experior quotidie : noctu enim multas horas pervigilo, eo quod stomachus persenium et studium calore destituatur; qui vero stomachum habent calidum, ut juvenes, totas noctes altum dormiunt. Rursum idem : « Ventres, inquit, hieme et vere calidissimi sunt natura (per antiperistasin enim externi aeris frigidi circumstantis, internus stomachi calor se intendit et roborat, ut externo frigori resistat), ideoque somni longissimi. » Vide Galenum, lib. VI *De Morbis iuly. comm.* 4 cl 5.

Sensus ergo est,g. *d.* Si duo simul cubent, magis calefacient se mutuo, ideoque diutius dormient; solus vero, si frigeat, œgre calescet id.oqile parum dormiet.

Chaldæus hæc refert ad conjuges, quasi Salomon hic Judæos animales hortetur ad conjugium, ut melius dormiant : « Si vir et uxor, inquit, cubitum discesserint, mutuum sibi hieine calorem praestant; unus autem qui tandem incalescet? »

Alii ut Arias hanc guomen referunt ad debiles et œgros qui, si foveantur calore secundi, melius dormiunt. Sicut David in senio, cum non poscet calescere, nec dormire, per societatem Abisag Sunamitidis et calorem et somnum sibi conciliavit.

Verum generatim hæc parœmia grammatice, sive in coi lice littera* loquitur de duobus quomodolibet simul cubantibus, in eodem sive lecto, sive stragulb, sive tentorio, sive cubiculo, uti cubant milites, et llungari etiam nobiles, qui, ut expediti cl fortes siut ad crebra cum Tureis bella, scamno vel pavimento pro lecto utuntur : duo enim vel plures in eodem cubiculo cubantes, non solum se mutuo, sed et totum cubiculum suo calore et h dilli calefaciunt. Honesti enim et casti cx honestate el pudicitia nolunt in lecto admittere socium, nisi sint conjuges.

Symbolice vero el parabolice, hæc duorum simul cubantium parœmia notat fomentum ct auxilium quod amicus amico pnvstal, præseriim debili el afflicto : afflictiouis enim cl adversitatis, ac consequenter timoris et mœ<litiæ symbola et causm sunt nox, tenebre, frigus et vigilia : sicut cx adverso fortitudims, animositatis et lætitîœ symbola et causæ sunt dies el lux, item calor et somnus. Id patet in senibus et juvenibus. Senes enim ob frigus debiles sunt, meticulosi et melancholici; juvenes vero ob calorem sunt robusti, audaces et hilares : quaro expedit juvenes jungi seuibus, ut illi buruiu uiœ>tiliam sua Intaniate

discutiant, illi horum audaciam suo timore ct prudentia temperent. Hoc voluit Thaumaturgus dum vertit, *nam el per dim dicendi libertate festivi, ct per noctem honesta gravitate fulgent,* hies enim felicitatis, nox adversitatis est symbolam.

Rursum hæc parœmia notat mutuam confidentiam, qua amicus curis ct sollicitudinibus æstuans, cas in sinum amici deponit, in coque quasi placide indormit ct conquiescit. Ita S. Hieronymus et Lyranus.

Tertio, hæc parœmia notat fervorem, quo amicus torpidior amici exemplo et cohortatione ad charitatis et virtutum opera inardescit, juxta illud : « Frigidiores ferventiorum exemplo in virtute incalescunt. » Ha Olympiodorus. Idem significat similis parœmia Sdomonis, *Prov.* xu, 17 : « Ferrum ferro exacuitur, ct homo exacuit faciem amici sui. » Vide ibi dicta.

ijmicL lom «a Denique amicitiæ typus est ignis ct calor: quod enim hic præstat mundo, hoc amicus amico. Unde Plutarchns, lib. *De Adul. et Amie.: «* Sicut, inquit, optimum conditorum est ignis, sic heus amicitiam vibeadmiscens, omnia hela, dulcia ac grata, ut essent amico praesente, unaque fruente, fecit, n Et Cicero, lib. *De Amicitia :* « Amicitia, ait, hoc est vitæ humante, quod sol est mundo.»

Ar°lrt' a Hanc snomen eleganti apis et passeris apologo oculis subjicit Cyrillus, lib. II *Apolog.* mor. cap. vu, cui titulus: *Contra appel dum singularitatis :* « Apis, inquit, inveniens passerem solitarium, pra inissa salutatione dixit ei : Utquid, mi frater, amaram diligis solitudinem, cum amicitiæ societas sil tam dulcis? At ille respondit : Nimirum minime placet multitudinis fluctuare procella, vel unus esse de turba. Nonne inter sidera sol est unus, et super omnia unus cst heus? Quo audito, cum subtiliter procedens illa singularitatis ejus superbiam notasse!, in hac causa taliter arguendo processit argumentosa : Quanquam unus, inquit, heus essentialiter sit, comparis tamen trinitatis hypostaticas indivisibili societate gaudet. Sol autem lunam stellarum infimam, ne sit solus, dono lucis efficere sibi sociarx splendoris in granditate conatur. Sic el primum mobile cum sit unum, lationis primari® communicata virtute, sccum cœtcros orbes rapit, ne sit in officio suo singulare; quin et universitas mundi cunctarum suarum partium junctura unitatis couneclilur, ut nulla earum disjunctionis solitudinem ullatenus patiatur. Nonne anima naturaliter societatis amati ix mox dolet, si vel in puncto suum corpus deseruerit. Cum a principio Deus hominem creasscl unum, mox statim dixisse fertur (Geu. n, 18) : Non est bonum esse hominem solum : Faciamus ci adjutorium simile sibi. » Deinde idipsum exemplo oculorum, tienj- alarum, manuum, pedum demonstrat : a Propter hoc eli .m duo creati sunt oculi, al e dure, manus totidem, ac pedes duali late consimiles, ut pluralitate munerum et unitate formarum, membris ommbusex simili adjutorio sit provisum. Ad quid nimirum constructa* sunt urbes, coheche civitates, legisquo federe adunata* sunt politia), nisi ut communi obsequioso consortio, non solum sint sufficientes, sed etiam tranquilice res human®? ViPcrgo soli : quia, cum instabili pede superbi® ventilatus ceciderit societate privatus, sublevans adjutorium non habebit. Quin et animalia domestica turmatim vivunt : cœtera quoquo, quantum possunt, natura* politiam colunt; is qui fugit consortium, aut rabiosus cst, aut ferus. Eremita vero socius est deorum. Quibus dictis, tristem reliquit solitudinis amatorem. »

Mystice S. Hieronymus per socium accipit Christum, qui instar Elisæi no* peccato mortuos vivificat : « Nisi, inquit, nobiscum Christus dormierit, et in morte quieverit, calorem retenue vitæ accipere non valemus. » Rursum noster Alvarez de Paz, lib. HI *De Natura perfert.* part. Ill, cap. xxxii: Simul dormiunt, ait, Religiosi, qui in lecto religionis decumbentes, ct charitate cooperti, simul orationi et sanctis occupationibus instant: isti enim mutuis desideriis el actionibus incalescunt; solus autem dormit, qui animo ab aliis segregatus orat aut occupatur : non enim habet penes se aliquem amore conjunctum, a quo calefiat.

12. Et SI QUISPIAM PRÆVALÜBRIT CONTRA UNUM Ven. il (Symmachus, *invaluerit super unum),* nuo resistunt f.i. — Hebraea, *duo stabunt coram eo,* id est contra eum, ut se ei opponant bello, non solum defensivo, sed et offensivo. Est miosis : per *resistunt* enim inlclligilur : oppugnabunt et expugnabunt eum. Nam sicut unus fortior prævalet uni minus forti : sic duo minus forics praevalent uni fortiori alterutro; quia « ne Hercules quidem contra duos;» et, ut aiunt Arabes : «Duo infirmi fortiores saxo. » Unde Syrus et Arabicus vertunt, *etsi corroboretur unus, ipsi duo insurgunt adversus eum.* Septuaginta Complutensium clare : *Etsi victus fuerit unus, duo stabunt contra cum.* S. Hieronymus, *si robustior inimicus quis contra unui* surrexerit, imbecillitas alterius amici solatio sustentabitur;* Thaumaturgus, *temere ac periculose sibi consulit, qui multos homines mutuo presidio circumseptos adortus fuerit.* Huc facit proverbium Hebræum in *lies chelee in sanhedrin :* a Duo arida ligna unum viride exurunt, » id est: « Duo inva« lidi facile superant unum valentem, si solus sit;» quia a nec Hector quidem duobiis par est. »

Chaldæus hanc gnomon accipit de justis, qui iram hei concitatam ab impio avertunt : « Quod erumpat, inquit, vir flagitiosus el potens, cujus reproba opera propensilate quadam ferantur in occasionem evehendœ in orbem vindici®, prodibunt duo justi ex adverso, qui mentis .suis imminentem hanc vindictam avertunt. »

Verum hic agitur de eo qui resistit ira* non Dei, sed hostis invadentis amicum, ut patet ex verbis. Significat ergo tertium emolumentorum societatis et amicitiæ, quod est, amicum præstare munimen

amico, dum cum contra invasorem tuetur ct propugnat, etiam cum vite periculo, juxta illud *1'rov.* XVIII, 19 : « Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma. » Vide ibi dicta. UndeS. Leo> sorm. 4 *Ite Jcjun. 1 mensis:* « Ecclesiasticus miles, ait, etiamsi specialibus prœlils possit fortiter facere, tutius tamen et felicius dimicabit, si contra hostem palam in acie steterit, ubi non suis tantum viribus certamen ineat, sed sub invicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum universale conficiat. Minore enim discrimine multi confligunt cum hoste, quam singuli; nec facile palet vulneri locus, quem opposito scuto fidei, non sua tantum, sed etiam aliorum fortitudo defendit; ut ubi una est omnium causa, sil una victoria, n

Hinc Joab ait Abisai fratri suo : a Si praevaluerint adversum me Syri, eris mihi in adjutorium: si autem filii Ammon prævaluerint adversum te, auxiliabor tibi,» Il /teg. x, 11. (Juin ct Seneca, lib. IV De *Benef.* cap. xviii : « Nam quo alio, inquit, tuti sumus, quam quod mutuis juvamur officiis? hoc uno instructior vita, contraque incursiones subitas munitior est, beneficiorum commercio. Fac nos singulos : quid sumus ?ITæda animalium et victimae,ac imbecillissimus et facillimus sanguis. Quoniam cœteris animalibus in tutelam sui satis virium est : quœcumque vaga nascuntur, et actura vitam segregem, armala sunt : hominem imbecillitascingit: non unguium vis, non dentium, terribilem cœteris fecit : nudum et infirmum societas munit. Duas res dedit, quæ illum obnoxium validissimum facerent rationem ct societatem. » Unde concludit, plenumque dominium evincit: « Itaque qui par esse nulli posset, si seduceretur, rerum politur. Societas illi dominium omnium animalium dedit : societas terris genitum, in alicnæ naturœ transmisit imperium, ct dominari etiam in mari jussit : hæc morborum impetus arcuit, senectuti adminiculi prospexit, solatia contra dolores dedit: hæc fortes nos facit, quod licet contra fortunam advocare. Hanc tolle : ct unitatem generis humani, qua vita sustinetur, scindes. »

Ihrolcea actusmo-pr0

Hinc patet charilatem ct amicitiam, licet non obliget ut quis vitam pro vita amici prodigat, vel periculo exponat, tamen idipsum permittere, imo suadere; quare generosœ el perfecto* charitatis et amicitiæ,œque ac fortitudinis ct magnanimitatis actus erit, si quis id faciat : quia tunc non tam vitam pro vita amici, quaiû pro generosis tot virtutibus discrimini objicit. Majus enim cst bonum harum virtutum, quam sit vitæ. Ita D. Thomas. Il 11, *Quœst.* XXVI, art. 4: ibique passim Theologi, ac noster Suarez pluribus rationibus confirmat. Quin ct philosophi› qui virtutes Christianas cl supcrnaluralcs non agnovere, sed tantum naturales, qualis est civilis amicitia, idem docuere, ut Aristoteles, IX *Ethic,* cap. vin, Cicero, *De Amicitia,* Seneca, epist 9 : « In quid, ait, amicum paro? ut habeam pro quo mori possim ; ut hdbeam quum in exilium sequar, cujus me morti opponam et impendam. » Tales amici inter gentiles fuere : Pylades et Orestes, Nisus et Euryalus, Theseus et Pirithous, Damon ct Pythias, Eucritus et Evephe- p,u nus, Servius Terentius et D. Brutus, quos recenset Valerius Maximus, lib. IV, cap. vu, quorum unus pro alicio ullro se neci obtulit, quod non tantum Philosophi, sed el patres ac theologi dilaudant, ut S. Augustinus, IV *Confess.* cap. 1 x i, S. Ambrosius, lib. Ill *Ofic.* cap. xu, S. Hieronymus in cap. v ii *Michææ;* sed audi Aristotelem, lib. IX *Ethic,* cap. vin : « Verum est quod de probo viro dicitur, eum amicorum causad patrio», mulla agere, etiamsi mors sit oppetenda. » Et inferius : a Qui pro aliis mori in obire consueverunt, eligunt magnum quoddam honestum sibi ipsis. »

Fumcu i.us t r ipl e x (hebraice *mesadas,* id cst triplicatus. Est inim *paul pul,* id cst participium passivum a *scilles,* id est triplicavit) d iff ic il e r umpit u r , — quasi dicat: Funiculus simplex facile rumpitur, duplex difficulter, triplex difficilius : sic et homo, si solus sit, facilius ab hoste vincitur; si cum socio, difficulter; si cum duobus, difficilius. Syrus, *filum trinum non cito discerpitur;* Arabicus, *filum triplicatum non laceror tur subito;* Hebraice est, *filum triplicatum non rumpitur in festinantia,* vel *in celeritate;* Child eus, *quam pulchri sunt tresjusti in generatione, inter quos est pax, sicut fUniculus fimbriæ cx tnbus chordis, qui non cito rumpitur;* vel, ut vertit Costas, sí- *miles sane sunt propugnaculis triplici ordine, qwx nisi (egre expugnari nequeunt;* vcl. ut alii, *sicut catena quai contorta est ternis funibus, qua non festinanter convelletur;* S. Ambrosius, *epist.* 17, spurium *triplex non cito rumpitur.*

Fimkn- l,w lri-

Tr ipl e x , — id est multiplex : difficilius enim rumpetur, si sil quadruplex, quintuplex, sextuplex, etc. Unde Symmachus vertit, *funiculus fri- plex, aut quadruplex non cito rumpitur.* Dicit tamen a triplex, » tum quia funiculus solet triplicari. id est tribus filis vel liciis implecti, ad elegantiam cl firmitatem; tum ut nolet paucorum societatem . quales sunt duo, vcl tres, esso robustam; tum ut symbola ternarii indicet, de quibus mox ; lum quia triplex sœpe est tripliciter triplex. Solent enim restiarii primo funiculum cx tribus filis intorquere, deinde funiculum hunc triplicare, ac ex triplici unum contorquere, deinde triplicatum jam rursum triplicare; quin et crassos rudentes, quibus inachime et moles sustinentur, ex funibus parvis sœpius triplicatis contorquent. Sensus ergo est, quasi dicat : Sicut funis ex pluribus filis implexus et intortus rumpi nequit, adeoque est validus, ut trabes, saxa el moles ingentes in altum attollat el sustineat, cum singula tila stupea tenuia sint, illicoque rumpantur : sic pariter vis duorum vel trium unita, til bina, vel trina, adeoque valida, ut expugnari frangique nequeat. Rursum, sicut funiculi quo magis intorquentur, sæpiusque triplicantur, tiuul densiores

et validiores, ut rampi nequeant : sic quo arctior trium vel plurium est società*, quoque pluribus et majoribus amoris benevolentiæqiie officiis nectitur et stringitur, eo robustior est et inexpugnabilior, ut patet in acie castrensi rite associata ct densata.

Addit S. Bonaventura rì *triplex* respicere et notare triplex emolumentum societatis jam recensitum.

Exemplum appositum est in SciluroScytha, qui moriturus, convocans filios 80, cum ipsi fasciculum jaculorum ab eo jussi frangere non possent, sed sigillalim unumquodque facile rumperent : « Pari modo, inquit, si concordes fueritis, validi mviclique manebitis; si dissidiis dissociemini, imbecilles eritis, et expugnatu faciles. » Ita Plutan hus, *Apophth.*

Moni - Monditi r. funiculus triplex significat perfectam amicitiam inter paucos, puta inter duos vel 1res consistere : hi enim imitantur SS. Trinitatem, in qua trium personarum summa est unio et concordia, quæ inter plores solet languescere vel evanocere. Ita Auctor lib. *De Amicitia,* tom. IV S. Augustini, cap. v. Hinc Christus, *Matth.* xx : < Ubi, ait, fuerint duo vel 1res congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. n uti tribus pueris in fornace Babylonia, m Dei fide et laude consentientibus el constantibus arcessit aquarius similis Filio Dei, » *Daniel,* m, 92. Ad Tr«Gn- hoc significandum, ut recte notat Pineda, a Poetis tu.cur* finguHiur Gratiœ 1res, quod tribus maxime videatur coalescere et conservari amicitia : nam et t- rtius amicus interveniens solet tollere omnem quotidiani convictus cum uno et eodem satietatem; tum etiam exorientes sæpiuscule expostulationes, ct suspiciones inter amicos duos, facile sedantur cl componuntur tertii inlcrveulu, hortatu et Judicio»

Spelo- Symbolice *primo,* funiculus triplex est Sanetiiur* sima Trinitas, ail S. Paulinas, epist. 4 *ad Severum,* quæ est fons omnis societatis, amicihœ et concordir, adeoque prima insolubilis et increata societas, et chantas, idcoquc invictissima, quæ omnia domat et subigit. Ita S. Ambrosius, *epist.* 17 : «Spartum triplex, inquit, non cito rumpitur. Tria enim quæ non sunt composita non rumpuntur. Trioitas incomposita naturæ rumpi non potest, quia Deus unum est et simplex, ct incompositum (.4 quidquid est.» Addit Hugo Cardinalis polentiam Pains, sapientiam Filii, bonitatem Spiritus Sindi, quo triplici funiculo diabolus ligatus est, ut non possit nocere nolentibus. Accedit S. Basibus, qui lib. V *Contra Eunomium* volentem discindere Sanctissimam Trinitatem, ct Patrem a Filio a- Spiritu Sancto : «Trinitas, inquit, non dirump tur, ct est colenda In un i et œterna gloria, call m unam el solam deitatem ubique circumfclens irrupia , infissa, indivisibilis, adimplens omnia, omnia continens, in omnibus existons, creans, gubernans, sani ns, vivificans. Ile divinus et maxime admirandus nexus non dirumpitur, ut scriptum est : Funiculus triplex non disrumpetur. » Porro R. Johannarn apud Galatinum, lib. VI, cap. X : Funiculus triplex, inquit, hoc est mysterium Del unius et trini, non cito rumpitur, hoc est, non facile discutitur et enucleatur.

Brachmanes, sive Gymnosophistae, apud Indos gestant funiculum ex tribus aliis contortum, quorum singuli rursum tribus linis constant, ad tres personas in Sancta Trinitate significandas; ut unam esse naturam dcilatcmque indicent, extrema funiculi inter se uno nodo constringunt, uti referunt Maff.eus, Osorius cl alii de rebus Indicis scribentes, ac Perpinus, orat. 8 *De Deo trino etimo.* Porro mysteria ternarii plura recensui *Amos* cap. i, vers. 3.

Secundo, S. Hieronymus per funiculum triplicem accipit Sanctissimam Trinitatem, quatenus nos munit el roborat; item Christum, cujus sodalitas nos omnibus hostibus superiores efficit : « Melius est, inquit, in se habere Christum (seu socium), quam solum patere diabolo; quod si et Pater, et Filius, ct Spiritus Sanctus advenerint, non cito rumpetur ista sodalitas, v Sic et Salonius. Secundo,

Tertio, alii accipiunt Incarnationem, in qua arctissimo nexu conjuncta sunt tria, puta anima, caro et Verbum; ac licet in morte Christi duo priora soluta sint, non tamen ab iis tertium, puta Verbum, separatum est : et post resurrectionem redditus est funiculus triplex indissolubilis. Tertio,

Tropologice *primo,* S. Gregorius, XXXIII *Moral.* cap. lx, vel juxta aliam editionem xn. per funiculum triplicem accipit fidem SS. Trinitatis: «Quia fides, inquit, quæ de cognitione Trinitatis ab ore prædicantium texitur, fortis in electis permanens, in solo reproborum corde dissipatur. « Et S. Isidoras in *Exod.* cap. xlvi : a Funis triplex non rumpitur, inquit, quæ est SS. Trinitatis fides, ex qua dependet, et per quam sustinetur omnis Ecclesia. n Tropo!*-Pr^

Secundo, S. Bernardus, serm. 16 *in Cantica,* per funiculum triplicem accipit tria præcipua hominis membra, pula cor, os et manus, quæ inspirata a Spiritu Sancto conspirant in bonum : « Hoc semel, inquit, contulit universitati, hoc quotidie singulis in nobis actitari sentimus, et cordi scilicet tribui intelligentiæ lumen, el ori ædificationis verbum, el manibus opus justitia*. Dal sentire fideliter, dat proferre viriliter, dat efficaciter adimplere. Elcst funiculus triplet qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere diaboli, ct trahendas post se ad regna cœlcstia : si recte sentias, si digno proloquaris, si vivendo confirmes. » secundo,

Rursum Olympiodonis accipit animam, corpus et spiritum, quæ tria oportet connectera, et innectere Dei cultui el obsequio, ut docet Apostolus I *Thessal.* v, 23.

Tertio, S. Hieronymus accipit fidem, spoin et charitatem. in quibus consistit vera Dei religio. Sic cl S. Paulinus, epist. 4 *ad Sulpitium,* ubi mo- lertlo.

net ut hoc triplici spatio texamus opera nostra. \lii ex adverso referunt ad triplicem concupiscentiam, scilicet carnis, oculorum et superbire, quæ, cum nectuntur, difficile rumpuntur, quibus irretita fuit Eva. Ha S. Bernardus, scrm. *De Annuntiatione.*

Quarto. *Quarto,* tlebrroi carnales apud Galatinum, lib. I!, cap. i : Funiculus triplex, inquiunt, est amor firmissimus inter maritum, uxorem et prolem.

Jahrto. *Quinto,* alii accipiunt 1res partes premienti®, contritionem, confessionem et satisfactionem, ex quibus funis gratile et cbarltalis conflatur. Rursum Hugo Cardinalis : Funiculus triplex, inquit, est chapitas quæ tribus quasi partibus implectitur, quæ sunt rectitudo, amplitudo ct fortitudo dilectionis. Amplitudo, ut omnes, etiam inimicos sinu charitatis amplectatur, juxta illud Christi : « Diligite inimicos vestros,» *Matth.* cap. v; fortitudo, ut pro Deo suo omnia pati et mori non dubitet, juxta illud : u Foriis est ut mors dilectio, » *Cant.* cap. VIII.

Rursum funiculus triplex est charitasex triplici quasi fune composita, qua scilicet Deum propter seipsum amamus, et proximos propter Deum diligimus, el nostram salutem propter ipsum Deum amore complectimur : quæ proinde non facile tcnlatione ulla superatur, ac proinde par ed ut proximis mutuo amoris nexu jungamur, quorum viribus fulti adversarios quosvis vincamus.

Vers 13. 13. Mn.ion est fuer, pauper et sapiens regb SENE ET STULTO, QUI NESCIT PRÆYIDERE IX PONTF.RVM. — Thnlmudici in *Midras* censent hic opponi genios, sive spiritus et angelos homini a Deo assignatos, unum bonum, qui notatur hic per puerum pauperem et sapientem : vocatur puer, eo quod post 14 irtatis annum homini sc insinuet; alterum malum, qui notatur hic per regem senem et stultum, eo quod antiquior sit, et a nativitate homini adsit, in coque regnet. Vocatur *stultus,* quia rationi ct sapienti® adversatur; facit enim ul infans non nisi escam et sensibilia bona cogitet ct appetat : verum ha* sunt Thalmudicorum nmia*. Fuit tamen multorum llebræornm, Græcorum ct Latinorum olim opinio, homini ab origine dari duos angelos, bonum ct malum, uti alibi dixi, caindemque ex R. ttarachla tradit hic S. Hieronymus. Idem S. Hieronymus addit 1res alias expositiones : *primam* Thaumaturgi, 7. d. Prœstat sapiens, licet puer ct pauper, stulto, licet is rex sit el senex, quod hic sæpe regno cxcidal, ille ad regnum extollatur; *secundam* Laodiceni, 7. *d.* Pnrstat puer sapiens futur® vit® bona ct mala praevidens, quam rex stultus rpil futura non cogitans, pratentibus cl caducis, quasi magnis ct perpetuis delectatur; *tertiam* Origen|s et Victorini, 7. *d.* Puer pauper ct sapiens est Christus, dc quo Isaías, cap. ix : « Parvulus natus est nobis, ct tilius datus est nobis: » rex senex ct stultus esi diabolum, qui m huc mundo ab ejus origino mundanis quasi rex imperaL Verum hoc tertium mysticum est, secundum vero tropologicum, primum litterale et genuinum.

Cajetanus more suo acute hæc refert ad funiculum triplicem, quem, inquit, si implectas <x pueritia, paupertate et sapientia, robustior erit, quam si alium triplices ex regno, senio et stultitia. Verum hau; subtilior quam solidior est expositio.

Dico ergo plane cl genuine per antitbesin con- R*xp>n-ferri et pr®ferri hic sapientiam stoltiti®, etiamsi principatu et senio ornat®, quibus ille caret. Sensus igitur est. 7. d. Tanti est sapientia, et sapiens, pr*»ut etiamsi pauper et puer, ut pr.estet stultitia ct stulto, etiamsi is rex silet senex. Sapientia enim tam excellens est, ut pueritiam et paupertatem, qu® videntur aspernabiles, faciat commendabiles; insipientia vero etiam regiam et senilem dignitatem, qu® perse laudabiles sunt, faciat vituperabiles: quare turpe Iit ut juvenis pauper ob prudentiam evehatur ad regnum ; rex vero senex el stultus ob imprudenti, m eo dejiciatur, uti explicat versu sequenti : co enim pertinent hic versus ct duo sequentes. Sapientia ergo est velut aurum, quod Sip^mh æs, 4annum ovteraque metalla inaurat, faeitque aurata et quasi aurea; imo ipsa est instar lapidis pbicxu philosophici, quo alchimist® perhibent se ®s aha- m quo metalla convertere in aurum; simili enim*llD*'> modo sapientia paupertatem el juventutem, qu® nUBU in sc viles et insipientes sunt, decorat ct quasi inaurai, imo in se suamque dignitatem transmutat, dum ea velut informat et animat, ut videantur sapero esseque sapientia. Un lo ipsa « linguas infantium facit disertas» *Sapientia,* x, -I ; pauperes vero per Dei timorem et amorem (hic enim est practica veraquo sapientia) facit similes regibus, imo Verbo Deique Filio, ideoquu li.e^des glorlæ et regni sempiterni. Vice versa, stultitia regiam ct senilem dignitatem, quæ instar miri rt fulget. dedecorat, ac in se velut in vile ms, aut plumbum commutat, dum per superbiam, avaritiam , similemve impietatem, reges stultos et impios dejicit in terram, ac deinde m tortora, cosque facit folles el fomenta gehennæ.

Transit a vanitate solitudinis et solitarii, per anlilhesin, ad vanitatem regni el regum , hi enim minime sunt soli, quia abundant famulis, militibus et sequacibus.

Alludit Salomon ad sc. seipsumque hic tacito pingit? ipse enim puer creatus est rex, scilicet anno 12 udatis, ut vult S. Ignatius,ı epist. 6 ad *Mmimsianos;* vel potius, ut Pineda et olii, anno 18. tumquo opibus fuit exiguis, et quasi pauper pneopiluB, quos senex habuit; sed tamen ob sapientiam illi inditam pnest mtior fuit Saule, rege sene et stulto. Imo Salomon puer sapiens præslantior fuit soipso jam sene ct stulto; tunc emm per luxuriam et idololatriam desipuit, scseque et regnum perdidit, tumquo Deus ad regnum decem tribuum evexit Jeroboam juvenem

tenais fortuna?, sed sapientem, id est strenuum et industrium, III Reg. xi. 27.

Significat ergo hæc gnome *primo,* sapientiam juvenum et pauperum præstare regno senum iusipientum; seiw/o, sapientiam acui tum juventute, tum paupertate : juventus enim acri est ingenio, animoque vivido et generoso, adeoque magna nu ditatur ct sperat, magnaque molitur ut sese promoveat et evehat. Talis fuit Hermogenes qui, anno L'» a tatis, tant® fuit sapienti® et elo- qnenliæ. ut ad eum audiendum Antoninus Imperator ventilaret; unde illud : « Hermogenes inter pueros senex. » Rursum, juvenius est simplex et candida, ac modesta et humilis, præsertim si sit tenuis fortume et pauper, ideoque capacior sapienti®. Unde Philosophus : «Paupertas, ait, est reparatrix sapienti®. » Hinc Socrates, Diogenes, Crates pluresque alii contempserunt divitias, ut philosopha.entur, el expeditius liberiusque vacarent sapienti®. Paupertas ergo et juventus acuunt sapientiam. Ex adverso ætas et opes, præsertim in regibus ct principibus, obtundunt sapientiam; sunt enim occasio gula', luxuri e, superbi®, quæ hominem infatuant. Hinc *tertio,* significat reges sæpe in senio infatúan, partim quia per opes deliciis, ventri cl veneri per omnem fere vitam vacarunt; pailón quia ex diuturnitate regnandi, fiunt nimis securi, superbi et tyranni, ideoque populo exosi, qui proinde non raro eos throno deponit, et alios sibi principes creat. Unde pro *stulto* hebraico c<lb'DD *testi,* id est vanus ct inconstans, qui mutatur ut luna : sic enim rex insipiens mutatur, tum per varias cogitationes ct desideiia, quibus instar Euripi æstuat; tum per varias fortuna vices, quas vit® hujus mutabilitas parit : quales sunt populi murmura, seditiones, tumultus, quos cum providere nesciat, vel negligat, ct secure et oscitanter regno tot annis possesso indormiat, illo subinde spoliatur.

filino. Ex mpla sunt, *primo,* in Saule, qui juvenis et pauper sapuit, ideoque evectus est ad regnum; sed senescens, per pnesumptionem, arrogans sibi jus sacrificandi, desipuit, ideoque regno dejectus est. Unde audivit a Deo : « Nonne, cum parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israelis factus es? » I Reg. xv, 17.

Secacda. *Secundo,* in Davide, qui juvenis et pauper, puta pastor ovium; sed sapiens, innocens cl sanctus, Sauli seni, superbo ct stulto in regno surrogatus est. Idem tamen senescens, factus insolens, adulterium et homicidium commisit, ac regno pene per \bsalonem filium dejectus est. Sic et Cyrus, inter pastores enutritus, sua juvenili solertia et fortitudine paravit sibi regnum Persarum.

fut** *Tertio,* in Salomone, qui Davidi seni juvenis successit, floruilque sapientia et sanctitate: sed •emor factus super omnes desipuit per luxuriam et idololatriam.

orto* *Quarto,* in Jeroboam, qui juvenis, pauper, profugus et exsul, sed prudens cl sagax, creatus est rex Israelis. Verum senescens vitulos aureos erexit, cl idololatriam in Israelem invexit, ideoque regno, vita ct stirpe privatus est.

Quinto» *Quinto,* in Joseph, qui juvenis sapiens inclusus carceri futuram famem prævidit, et Pharaoni ignoranti prædixit, ideoque princeps Ægypli creatus, toti /Egypto, mox orbi in fame de alimentis prospexit; ad Joseph enim hic alludi patet ex vers. seq.

Scit* *Sexto,* Chaldæus exemplum statuii in Abraham et Nemrod; sic enim vertit : « Abraham qui fuit pauper, cl erat in eo spiritus sapienti® a facie Domini, et cognovit Creatorem suum, cum esset œtatis trium annorum, cl noluit servire idolis, melior fuit Nemrod impio, qui fuit rex senex ct stultus. Et quia noluit Abraham servire idolis, projecerunt eurn in medio fornacis ignis succensi, et accidit ei miraculum a Dominatore sæculi, et liberavit cum inde, et postea non fuit scientia in Nemrod, ul admonitus esset deinceps, ut non serviret idolis quibus antea serviebat. » Verum horum fides sil penes Chaldœum.

n«am* Denique significat hæc gnome reges ct principes decere, ut sint pauperes, id est paupertatis ct pauperum amatores, ne, si avare opibus inCu it ' hient,subditos expilent, el pauperes opprimant. Ha Moses, Samuel, Saul et David initio regni fuere pauperes; aede rege sâncit Deus, *Deuter.* xvn, 17 : « Aon habebit uxores plurimas, quæ alliciunt animum ejus, neque argenti ct auri immen-a pondera. » Nam mulieres et opes nimiæ perdidere Salomonem. Sic pauperes adeoque agricola) fuere Romulus et Remus Romæ conditores, Camillus, Fabius, Altilius, Cincinnatus, Scipio ejusdem principes el dictatores, cæterique quos recenset Valerius Maximus, lib. IV, cap. iv. De Mcca nate Cæsaris Augusti amico et principe scribit Dio, lib. XX : « In re familiari summa parsimonia usus est, clin re publica liberalissimus exstitit, n Lycurgus, Sparire legislator, sanxit ut principes æque ac cives odissent avaritiam nimiasque opes; sic enim illius imperium æternum fore. Idem in principe chrisliano requirit S. Ambrosius, lib. I *Offic.* Historia» Indic® narrant apud Peruanos Ingas reges, antequam regnum ineant, per dies aliquot laceris indutos vestibus, velut pauperes el mendicos per urbem incedere, ut indicent paupertatem et pauperes sibi cordi curæque esse et fore. Simile est in auguratione archiducis Corinthiorum. Archidux enim inaugurandus rusticano vestitu incedit, (piem ubi rusticus e saxo conspicatur, rogat quis ille sit ; respondent assecla» esse archiducem, ac post nonnulla ultro citroque dicta, rusticus archiduci levem dans colaphum, jubet ut velut princeps legitime jus dicat ; princeps vero rustico vestes suas donat : quod indicium est primitus non nisi agricolam fuisse electum in archiducem. Ita .Eneas Sylvius in *Descript. Europæ,* et ex eo Petrus Gregorius, lib. VH *De República,* cap. xv , num. IS.

Qui nesc.it providere in posterum. — Obtendit in quo stultitia regis senis sita sit, nimirum in improvidentia; sapientia enim regis est providentia qua tam sibi, quam regno in futurum prospicial : sibi, ut se in regno confirmet, motus populi compescat, conatus exterorum, regno inhiantium dissipet, cælcraque omnia sibi noxia quasi c specula prævideat ct discutiat; regno, ut annona sit sufficiens, ut scelera et rapirne arceantur, ut pax inter nobiles et plebem conservetur, etc. Unde S. Hieronymus vertit, *qui nescit præcaverc vicissitudinem;* Thaumalurgus, *cui nunquam in mentem venit tanquam fieri posse vicissitudinem.*

Pro *providere* hebraico est nHTH *hisaer,* quod Noster varie variis in locis vertit, scilicet, *fulcro, observan, preoccupare, cavere , custodire;* Septuaginta nunc vertunt, *fulgere,* ut *Daniil.* xii, 3; nunc *distinguere ,* ut *Ezech.* xix , 20 et 21 ; nunc *custodire,* ut *Psalm,* xviii, 12; nunc *præcavere,* ut hoc loco; nunc *significare,* ut *Ezech.* xxxiu, 3; nunc *prænunbare,* ut *Ezcch.* xxxiu, 9.

Proprie *hisaher* est splendere : unde THIT *zohar* vocatur claritas, splendor, fulgor; inde significat admonere seipsum, admoneri ab alio, aIteriusque admonitionem recipere, ut vertit Pagninus, Campensis, Tigurina ct alii (unde vertunt, *qui admonitionem amplius non admittit);* inde prævidere, prœcavere, circumspectum esse, inoncre, docere, instituere , quia salubris admonitio est quasi quædam illuminatio, splendor cl fulguratio, id est praenuntiatio cl pr.rvisio futuri; eadem est quasi radius el fulgor quidam prudenti® cl providenti®. Qui enim regno diuturno superbiens non vult moneri, sed monentes spernit et odit, siepe in rebellium vel hostium insidias incurrit , et vita regnoque spoliatur. Unde Chaldaeus vertit, *ct ultra hæc non est cognitio ut admoneatur amplius ;* Symmachus, *qui nescit præcavcre* vms*situdinem;* Syrus, *qui nescit cavere amplius;* Arabicus, non *cognovi quod reverteretur in semel ipsum.*

Igitur improvidentia hæc in rege sene cl stulto nascitur ex diuturna felicitate regnandi: hæc enim cum ita inebriat, ut dementet; prœterit® enim fortuna memor, futur® iminemor. praesenti inceri® quasi ceri® securus incubat, itaque fácil»* insidiis æmuloruin et hostium patet, iisque cx improviso obruitur. Felicitasenimfacitsecurumetsuperbuin, ut neminem putet sibi posso resistere : eadem cum senio facit eum oscitantem, et negligentem ad providendum , juxta illud : « Bis pueri senes ; » ct : a Delirus senex, d Ex continua enim regni prosperitate, ita segniter cl secure degit, ac si rot® forlunæ cl felicitati regni sui clavum infixisset, cum ex adverso nullum majus regi cl regno sit periculum, quam a nimia securitate et pr®tidentia:hæcenim negligit prævidere insidias, machinationes, tumultus, bella aliaque adversa sibi regnoque imminentia, ideoque pariter negligit providere remedia ud ea praecavenda vel uvertenda : hoc dum vident æmuli et hostes, incautum et securum per vim ct dolum invadunt et opprimunt, uti quotidiana docet experientia.

14. Quod db carcere catenisqvk interdum quis egrediatur ad regnum î et alius natus in regno inopia consumatur. — «Quod, » hebraice O *ki,* id est *quia, quoniam.* Dat enim causam cur puer pauper, sed sapiens, melior sit rege sene et stulto , eo quod ille per sapientiam subinde etiam e carcere, hoc est ex imo loco et statu evehatur ad regnum ; hic vero regno dejiciatur, el ad inopum statum vitainque redigatur. Natus enim in regno, idem est quod natus parente rege, regio sanguine prognatus : hic enim opponitur servo incarceralo , qui patre servo progenitus ascendit ad regnem (1). Ven.ii.

Alludit ad Joseph qui e carcere ob sapientiam et prævisionem futur® famis evectus est ad principatum /Egypli, *Genes,* x l i. Vice versa Sedeciai rex Juda, aChaldæis captus, excæcatus, vinctusque ductus est in Babyloniam, IV *Reg.* n; cl Nabuchodonosor natus in regno, id est filius regis, puta Nabuchodonosoris senioris, et in regno per triginta et plures annos confirmatus, ob insipientiam ct superbiam regno, imo humana forma dejectus, mutatus est in bestiam, *Daniel,* iv, 30. Sic Servius Tullius, quartus a Romulo Romanorum rex, a servo (unde dictus est Servius)evectus est s^m «. ad regnum. P.Ventidius a Pompeio captus, e carcere prodiit Imperator exercitus Romani, ac vie- rc-UQUl, tor de Parthis triumphavit, teste Valerio Maximo, lib. VI, cap. X. Simile contigit Caio Mario, qui de Cimbris triumphum egit. Huc facit quod scribit Heraclides in lib. *De Politiis,* in Cyimnensiuin politia : Lydii, inquit, cum gravi dominatu premerentur, et audissent Cymm® quemdam esse praestantem, missa legatione, in regnum aecersiveruni, et in officina fabri plaustrarii servum inventum cum servitute, pretio soluto, assumpserunt. Similia recenset Lucius Florus, lib. II, cap. xix, ct Paulus .'Emilios in *Dione.* Plura exempla ex Plinio recensui *Eccli.* x, 28. ad illa : «Servo sensato liberi servient. » Vere Plutarchus, tractatu *De Preceptis gerendæ reipublicæ : «* Servire qui nescit, inquit, dominari non potest. »

Huc facit illo Saccorum dies tragicus apud Persas, (piem ita describit Dio, orat, i *De Regno: a* Accipiunt unum ex captivis ad mortem, collocantque m regis thronum, el eumdem illi dant vestitum regium, ej imperare sinunt, ac vivere el deliciari el concubinis uti illis regni diebus, el nemo illum velai quidquam facere quæ velit ; post hæc autem exutum, virgisque caesum, suspendunt. » Deinde causam et significationem hujus moris et ritus affert dicens: «Cujus rei putas hoc esse signum, et quamobrem fieri apud Per-

(1) Hebr. est, *nam exiit* puer illo sapiens *e domo vinc^torum* (carcere,) *ad regnandum, etiamsi in regno suo,* ¡d est in terra cujub rex constituitur, *natus erat pauper^*

sas? nonne ideo quod eæpenumero stulli homines et pravi talem potestatem et nomen adipiscuntur, deinde aliquanto tempore viventes turpissime atque ocissime perduntur?»

Huc alliniens Barlaam, Josaphat regi simili parabola vitæ hujus vanitatem et fallaciam ad vivum représentai apud Damascenum, in *IJistor.* cap. XIV.

Porro Chaldæus Complntensium (nam in Regia hæc succisa sunt) pergit hæc adaptare Abrahæ ct Nemrod : « Quoniam, inquit, provincia idolorum egressus est Abraham, et regnavit super terram Clianananæomm; et in diebus regni Abraham factus est Nemrod pauper in sœculo :» ubi «regnavit » idem est quod dives et potens effectus est ; amplam enim Abraham habuit familiam, in qua quasi princeps regnabat; unde ex ea eduxit 318 milites, quibus quatuor reges profligavit, et Loth ab eorum manibus liberavit, *Genes.* cap. xiv; alloqui certum est Abrahamum non fuisse regem super terram Chancan. Rursum, quod Nemrod factus sil pauper incertum est; nam nusquam id legimus. Uree quoad lectionem vulgatam.

llebræa enim, Septuaginta et Syrus, Arabicus, Pagninus, Valablus et cæteri hebraiznntes non habent t› n/n/s. Unde sic sonant, *Quoniam de domo vinclorum prodiit ad regnum, quia etiam in regno ejus natus est pauper;* quod totum inulti de uno ct eodem accipiunt, varie vertunt et explicant; sed communiter sic, ut per carcerem accipiant uterum matris, 7. *d.* Rex quoque dum nascitur ‹ x utero matris, quasi ex carcere prodit vinctus ct miser, puta secundinis religatus : nudus et pauper sicut cæteri homines: quare hujus conditionis suo* memor in regno non insolescat, n».*c se super alios superbe efferat, sed modeste se peral ne rezno dejiciatur, et ad primævam nuditatem el inopiam relegetur. Ita Olympiodorus, Abcn-Ezra, Valablus, Osorius et cæteri.

Verum hinc gnomen non de nuo ct eodem, sed <le duobus invicem oppositis inlelligi patet: *primo,* ex eo quod det causam versus pneccdentis, cur scilicet melior sit puer pauper , sed sapiens, rege sene ct stulto. Causa hæc est, quod scilicet ille subinde per sapientiam ad regnum evehatur, hic ab eodem ob insipientiam dejiciatur , eo quod imprudenter, superbe et injuste regnarit. S *undo,* ex Chaldæo qui hæc de duobus, puta Abraham et Nemrod accipit, et ex Symmacho, qui vertit, a/'cr *enim* er *t de carcere ad regnandum; alter vero aim esset rex natus, paupertate oppressus est. Tertio,* ex S. Hieronymo (pii in veteri >ua editione cx Septung.nl l sic vertit, *7110niam de dumo vinctorum •jreditnr, ut regnet, qua etiam in regno ejus natus est pauper, q. d.* Rex setti x. -od stulti;-- • non advtrtFI fieri posse ut àlfqui< ‹ x his quos ipse viuxeral, exeat ad regnum e care» re. i|» e vero do regno excidat, quod fasipitnlcr ac. injuste gessit.

lude mystico S. Hieronymus per puerum sapientem et pauperem accipiens Christum, per rogem senem et fatuum accipiens diabolum , sic explicat : « Iste (Christus) natus est in regno senis (diaboli, qui ante Christum regnabat per infidelitatem in mundo), el idcirco dicit : Si esset de hoc mundo regnum meum, ministri utique mei certarent pro me, ut non traderer Judæis; nunc autem non est de hoc mundo regnum meum, *Joan,* xviii. In illius itaque stulti senis regno, qui ostendit ei omnia regna mundi et gloriam ejus, natus optimus puer de domo vinculatorum (de quibus Jeremías in lamentationibus loquitur: Ut humiliaret sub pedibus ejus omnes vinctos terne, *Thren.* III), processit ad regnum, ct abiit in regionem longinquam, el contra eos qui super se regnare nolebant, post aliquantum temporis rex reversus est. Præsago itaque spiritu vidit Ecclesiastes omnes viventes, qui possunt adolescentis participes esse, dicentis : Ego sum vita, *Joan.* cap. xiv , velerò stulto rege dimisso, Christum sequi. Simulque duo ex Israel populi significantur. Prior qui in adventu Domini fuerit, ct posterior qui Aniichristum pro Christo susceptturus est; quod prior non penitus sit abjectus. Prima quippe Ecclesia ex Judæis el Apostolis congregata est, et in fine Judæi, qui Aniichristum pro Christo suscepturi sunt, non laetabuntur in Christo. »

«Jb >hnU kr '* TMn'uu JTJuiU*

Moraliter, disce hic vanitatem regnorum et regum, ex eoquod inflmæ sortis homines, puta servi et incarcerati, Mibinde e vinculis exaltentur ad regnum ; reges vero regumque filii e throno ad inopnm st itum locumque dejiciantur. Hæc enim est fortume inconstantia, hæc vita» hujus instabilis alea, hæc regnorum mut ›bilis vicissitudo. Sicut enim mercatorum sœpe hic solet esse exitus, ut bonis cedant, navigantium, ut submergantur : ita qui diu rempublicam administrat, sinistrum aliquem casum sustinere cogitur; casum , occasum patiens consolationis loco repetat illud Macrubii : Gwxnr.

> Non po<suut primi esse omnes omni tempore.
> SiHinnnin ad gradum clanhtis cum vencrii,
> Connûtes «gre, el alius quam descendas decides.
> Cecidi ego, cadet qui sequitur, laiu e9l publica.

Parva enim, ait Polybius, temporis intervalla in excebo fastigio collocant, el eosdem rursus ad extremam miseriam ac calamitatem redigunt, atque eos maxime qui in aulis principum vitam agunt. Hi enim similes sunt calculis, in publicis consiliis dari solitis. Nam ut illi modo anui, modo aurei dantur : ita aulici pro regis voluntate, nunc beati, nunc miseri fiunt. Agesilaus adhuc puer cum in gymnicis ludis loco parum honorifico locaretur a chori magistro, licet rex declaratus esset, paruit dicens : « Ostendam non loca viris, sed viros locis dignitatem conciliare. » Seneca, lib. *he Tranquillitate,* cap. m : « Officia si civis amiserit, inquit, hominis exerceat ; » et an-

tcriiiR : « Habet ubi so, etiam in privato lare explicet mngntis animus. » Et inforlun sapiens ct providum dat consilium : « Non exspectet, donec res te dimittant, «od ab ipsis te ipse disjungas. » Utilis est hæc mutatio : nam, ut ait Mantuanus :

Pluribus excelsa, vel opum, vel honoris ab arce
Profuit, ad modica sortis cecidisse quietem,

in qua, ut ait Poeta :

Gaudebis minos, ct minus dolebis.

Et hoc modo vilis mundus redditur iis qui aeternum spectant; decepti enim a vanitate mundi, quaerunt veritatem veraque bona in cœlis, dicuntque illud Poetæ :

Inveni portum; tpes el fortuna, valete :
Nil mila vobucum, ludite nunc alios.

Cogitantquo illud Sonecœ in *üercule furente :*

O fortuna viris invida fortibus,
Quam non œqua bonis præiuia dividis?

Et illud Lucretii, lib. V *De herum natura :*

Namque hos c summo quasi fulmen dejicit ictos
Invidia, interdum contemptum iu tartara terra*.

Exempli. Sic Heimias Antiocho in deliciis, eo spectante el probante, occisus est, ait Polybius lib. VIL Sejanus, Tiberii collega, hac ab eo sententia muletatus est : « Sejanum capite plecti placet, corpus in Gemonias projici, ejusque liberos omnes interfici. n IU Dio in *Tiberio.* Plautianus Severi Imperatoris pone collega misere interiit, et cadaver ejus in viam contumelioso projectum. Ha Zonaras, torn. H *Annal. :* « Inter tot obsr<juia fortume non satis cauta mortalitas est, » ait Curtius, lib. Vili. Merito exclamat Seneca :

O regnorum magnis fallax
Fortuna bonis! in pra/ipiti
Dubioque nimis excelsa locas.
Nunquam placidam sceptra quietem,
Cerlumve sui tenuero diem.

« Arbores magnno, ait Curtius, diu crescunt, una hora exstirpantur. Stultus osi, qui fructum earum spectat, altitudinem non metitur. Vide no, dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsius ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo i liatn aliquando minimarum avium pabulum fuit, ot ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui non periculum sit etiam ab invalido. Proinde fortunam tuam pressis inanibus tono : impone felicitati tum frenos, facilius eam rogos. » Mamhus, lib. IV *Astronom. :*

Quid numerem eversas urbes, regumque ruinis?
Inquo rogo Crœsumî I'riainuiiiquo in littore truncum,
Cui nec Troja rogus? Quid Xerxcm, in «jus el Ipso
Naufragium pelago? quid capto* agmine reges?

Sesostris rex /Ecrypti, curru aureo vectus, jussit illum trahi a quatuor regibus ase devictis, quorum unus oculos in rotas assidue conjiciens, rogatus ab eo cur id faceret : Miror, ait, rotam volvendo, nunc in sublime attolli,mune ad ima deprimi. Intellexit Sesostris notari ab co inconstantiam fortuna», et felicitatis human e : quare eamdem sortem sibi obvenire posse considerans, statuit ne illi posthac currum traherent. Ita Nicephorus, lib. Will, cap. xxix. Huc facit illud Juvenalis, *satyra 1 :*

Si fortuna volet, fle» de rhetore consul.
Si volet hæc eadem, fies dc eoiaule rhetor.

Quocirca prudenter monet Ausonius :

Fortunam reverenter habe, quicumque repente
Dives ab exili progredire loco.

Plura hac de re dixi *Eccli.* cap. x fere toto.

IX. Vim CUNCTOS VIVENTES, QI I AMBULANT (vellit Ver*. 1«. anteambulones, comites et pedissequi) sub sole, CVM ADOLESCENTE SECUNDO (SjHFUS, rcpc/t?) QUI CONsubget ino lo. — Septuaginta, *qui stabit pro illo,* scilicet rege sene, patre suo, de quo sermo praecedit vers, precedent. Unde Campensis, vidi rno*ximo numero homines sequi adolescentem illumi qui seni in regno successurus est.* Minus recte Chaldæus hanc gnomen arctat ad Roboam el Jeroboam : a Dixit, inquit, Salomon propheta in spiritu propheliæ a facie Domini : Vidi cunctos viventes, qm ambulant in sapientia sua, ut renuant Roboam sub sole, ct dividant regnum ejus, ut detur Jeroboam. Verumtamen cor tribu-* Benjamin, el Juda, fecit perfectum cum adolescente Roboam filio meo, qui fuit secundus m regno meo, ut consurgeret et regnaret in loco possessionis SU® in Hierusalem (I). »

Pergit vanitatem regnorum et regum ostendere, omn** ex eo quod subditi regem senescentem, quasild Jur* mox moliturum, deserant, el filium ejus, adolespm i> centem a rege secundum, ideoque co mortuo re- pidimt. gnaturum, requnntur, stipent, honorent, ejusque gratiam ambiant, nipote a quo majora et diuturniora sperent. Viderat Salomon id fieri in patro suo Davide, quem senem deseruit pene totus Israel, secutus Absalonem filium, regnum patris invadentem, H fiqj. xv, 13. Idem expertus fuit in

(1) Vers. 15 ct 16. Rosenmullenis, ridi *ego omnes vi* ventes qui ambulant sub hoc sole.* esse *cum puero hoc secundo (secundus* dicitur puer ille sapiens respectu habito ad regem ancili), *qui slat* coiuututiu, *loco ejus* regis stolidi. Ao/» rs/ *finis omni populo, omnibus,* inquam, *ante quos erat,* quorum dux erat illo puer eundus rex constitutus. M.iurer, tamen *vidi omnes rivos ambulantes sub sole cuín adolescente,* compantos cum adolescente, *secundo* rege, *qui suriedurus erat loco ejus,* regis senioris; *non est finis universo populo et omnibus qui fuerunt ante eos.* idesI, in/ ib et innumerabili» M multitudo hominum, qui antéeos (utrumquo regem, senem et Ado|e«umtom) vixerunt, et quoi oblivio Qbruil ; *etiam posteriores non gaudebunt dr co,* rege adolescente, ele.

seipso; nam eum velut senem delirantem sprevit populus, et ad Roboamuin filium respexit, quia ipv»» a ex luxuria et idololatria factus est abominabilis suo populo, et contemptui habitus etiam a suis servis, n ut ait D. Thomas, lib. Ill De *Rcgim. príucip.* cap. vin.

fb'¡odtipici» DOnui i. ipes.

Ratio est duplex, scilicet novitas et spes. Omnes enim aulici, /equo ac plebeii, avidi sunt novitatis; unde pertffsi diuturni regni regis sui, ejusque mores fastidientes, et forte ab eo læsi, ad novum juvenemque regem sese convertunt : præserlim quia senes sunt avari, morosi, tetrici; juvenes vero solent esse liberaliores, animosiores, ac majus dare specimen magnarum rerum, initio regni ; hic ergo cis videtur novus bcneflcusquo Jupiter, hoc oriens libcralilatis sidus. Spes, quia qui a rege sene jam ditati sunt, plura ab eo non sperant; a juvene vero noviter regnaturo, nova el majora exspectant. Hisce aliisque de causis semper gravis et molesta est aulicis, populoque torga principum vita et potestas, uti Rom/e ad oculum subinde cernimus.

Nota t* *sub sole,* quia sicut sol oriens post longas noctis tenebras oculis intuentium gratissimus est ; sic ct novus rex subditis senem regem pertæsis. Unde Pompeius, cum Sylla sibi abnueret triumphum, respondit : « Ignorat Sylla quod plures adorent solem orientem, quam occidentem.» Quo audito, Sylla exclamavit : a Triumphet. » Ita Plutarchus in *Vita Pompeii.* Aulici ergo el populus circumaguntur cum principibus novis, sicut holiotropium sese convertit et circumagitur cum sole; quare cis non confidant reges et principes. Vei e Seneca : « Pauci reges, non regua colunt. » El Timotheus apud Alhenæum, lib. III : « Non cano vetera : nova si quæ sunt, eadem el meliora. Júpiter, qui juvenis est, regnat : olim Saturnus imperabat, »

Vin. 1« IG. INFINITUS NUMERUS EST POPULI OMNIUM, QUI nurunt ante eum (llebræa, *ante eos;* Symmachus, *ante utrumque,* scilicet regem senem, et lilium adole entem) : et qui postea futuri sunt ,non LATARUM UR IN EO, SED ET HOC VANITAS ET AFFLICTIO SPIRITI s. — Bebræa, *non est finis omni populo, universis qui fuerunt ante illos; d etiam novissimi vel sequentes non gaudebunt in eo: quia etiam hoc vanitas d malitia spiritus;* Septuaginta, *præsuinptio spiritus;* Syrus, *perturbatio spiritus;* Arabicus, *nonne confusio omni populo erat, d omnibus qui prwcsscrunt* eos; et *nunquam posteri gaudebunt eu : propterva hoc est vanum, d afflictio spiritus.* Chaldæus pergit h » c adaptare Roboam, quem ob duritiem fastidientes braclilæ, crearunt regem sibi Jeroboam, quod valde afflixit Roboam. Jam

Primo. *Primo,* plane sic exponas, *q. d.* Infinita, id est plurima, ct quasi innumerabilis fuit hominum turba, quæ reges priores, qui fuerunt ante hunc adulescentem regem, ejusque patrem jam senem, secuti, illis adulata est, et applausit; posteri quoque qui plurimi erunt, hunc adolescentem non videbunt, nec incedentem prosequantur festivis acclamationibus, equis, rhedis, curribus ; /piaro non est quod ipse juveniliter hoc suo regno exsultet et insolescat, nipote a paucis honorato cogniloque modice duraturo, el ad alios transferendo. Igitur regnum ct rex juvenis, ejusque applausus el triumphi, mera sunt vanitas et afflictio spiritus. Si s.ipit ergo, dicet sibi : Ecce jam quidem regno polior, mihique ut regi totus populus applaudit; sed quanta jam elapsa sunt sæcula, in quibus nulla fuit mei notitia! quot jam sine fine mortua sunt hominum millia, qui de me, neque vel fama, vel nomine quidquam cognoverunt ! quanta item in sœculis post venturis erit hominum multitudo, apud quos, vel nulla omnino, vel admodum tenuis, atque ea apud paucissimos erit mei memoria! Quid igitur gestire volo, quasi magnum aliquid tenens, aut quid exsultare, quasi beatus; cum potius tanta hæc prœsens exsultatio, mihi ita perpendenti vertatur in afflictionem spiritus?

Secondo, *Secundo* el pressius, *q. d.* Infinita fuit populi multitudo, omnium scilicet qui fuerunt ante eos. llebræa, *ante fadem eorum,* id est qui velut ante ambulones, honoris causa, cilm gaudio, pompa ct plausu praecesserunt regem adolescentem, ejusque patrein olim juvenem; sed posteri id non facient, *nec fodabuntur in co,* co modo /pio solet populus in rege suo oblectari el exsultare, sed eum vel deserent el fastidient, utpote pariter jam senescentem , aut dure et tyrannice regnantem, aut ex propria levitate oblivioni tradent, nipote jam mortuum et septillum; sicquc ad alium, qui successit, transibunt. Vide ergo hic vanitatem regni el regum : nimirum « sic transii gloria mundi, » instar stuppæ accensa?. Unde Campensis vertit, *non minor fuit numerus eorum qui senem hunc olim sequeretur, cum regno præficeretui : ita d potestas hujus qui nunc tantopere ¡daret, gravis videbitur posterioribus; quare d ambitus ille suam habet vanitatem d animi tædia.*

Huc perlinet expositio Tilelmanni ct Clarii, qui censent adolescentem secundum esse puerum sapientem de quo vers. 13; utrobique enim in Hebraeo est nS' *ielcd,* id est puer, juvenis, adolescens. Sic ergo exponunt : Vidi maximo numero homines illum sequi adolescentem, qui regi seni ct stulto successurus est. Præcessil etiam ante juvenem eumdem multitudo innumerabilis eorum qui senem assectabantur; sed postea gravis visa est illius potestas, ideoque desciverunt ab eo. Ad eumdem modum rex novus, qui pro alio assumptus est, quamvis habeat in principio qui ei cum gaudio plausuqnc adh/erescant, postquam tamen fuerit in regno confirmatus, non lœtabuntur illi in ipso, sed incipiet etiam videri gravis, perinde ut præccdentis auctoritas ct potestas. Fit autem hoc, vel successoris vitio, quoniam non qualis futuris videbatur, ctfm assumeretur in regnum, permanet, sed in tyrannidum vergit, ob

quam prior abjectus est, aut etiam in majorem; vel subditorum, qui sine causa murmurant, licet minus eos tractet, quam prior; aut cum sint juniores, idcoquo non experti sint lyrann*dem regis prioris, hinc non Lrtantur in successore, sicut lætanlur ii qui sub priore vixerant, et dura ab eo passi sunt. Duas alias expositiones affert Titelmannus ex Hebneo; sed quia a Vulgata dissonant, hinc cas omitto. Consule eum, si libet.

Summa significat quanta sit vanitas regnorum et regum, utpote in quibus nulla sit firmitas et constantia, sed necasse sit perpetuis angi curis, timoribus, sollicitudinibus, suspicionibus, odiis, insidiis.

Porro Thaumaturgus aliter exponit, aliamque vanitatem suggerit, scilicet morositatem ct invidiam, quam rex adolescens ob favorem populi apud patrem senem, ejusque consiliarios el aulicos incurrit, adeo ut proplerea subinde principatu dejiciatur, vel veneno perimatur, uti hoc sæculo non semel factum vidimus. Sic ergo vertit, *nonnunguam enim evenit, ut quijuveni quidem, cælcrum cordato, subsunt, mœstitiæ vacent saltem majores natu. Esi enim illud proprium senum, ut morosi sint adversus adolescenttores, atque adeo etiam erga mores el acta junioris principis, laudantes semper actum tempus.*

Allegorice S. Ambrosius, *De Jnstit. Virg.cap.* xi et xn, legens per interrogationem hoc u odo : « Vidi universos qui vivunt, qui ambulant sub sole cum juvene secundo; quis resurget pro eo?» Juvenis secundus, inquit, est Chri>tus, qui est primus secundum divinitatem; secundus autem secundum carnem, quia post Adam, juxta illud : « Primus homo de terra terrenus, secundus homo de codo coelestis, l *Cor.* xv. Quis enim pro Christo resurget, cum ille pro omnibus resurrexerit, et in illo omnes resurrexerint, cum spem resurrectionis acceperint? » ct mox : «Non est tinis omni populo ejus, quia populus Christi innumerabilis finem non habet, cui fides resurrectionis œternœ, perpetua vitœ acquirit ætatem. » Rursum Auctor *Catana Grate.* per adolescentem secundum accipit Antichristum, quem pro Christo omnes Judœi secuturi sunt in fine mundi, item Adamum, quem secuturi sunt omnes posteri ab eo prognati. Eadem ex Victorino et Origine habet S. Hieronymus.

Sed et hoc vanitas et afflictio spiriius. — Syrus, *perturbatio spiritus;* alii, *tormentum spiritus.* « Hoc,» scilicet mobilitas populi nunc cum rege patre, nunc cum filio ambulantis, illique applaudentis; nam cum relicto patre ad filium se transfert, subinde iram et vindictam patris incurrit, ut ab eo dure tractetur, vel graviore poma muletetur, ul omittam ambitum hunc magnam habere servitutem, molestias et tædia. Ita Hugo Victorinus, Clarius, Vatablus et alii.

Sc< undo et magis genuine, « hoc, » scilicet regnum et plausus regis adolescentis, quod scilicet u omnes viventes ambulant cum adolescente secundo; » hic enim plausus est anra popularis, quæ cito sive ætnte et senio, sive mobilitate vulgi, sive regnandi vitio, libidine et fastu deflorescit, marcescit, mutatur ct evanescit; tuneque adolescentem, curn videt se a suis deseri, cruciatel affligit, Unde Symmachus vertit, *sed hoc aura est et pastio venti.* Plausus enim populi et acclamationes non sunt aliud quam levis aura et ventus, qui cum sonitu perstrepit et abit. Ita Hugo Cardinalis, Lyranus,Cajetanus, Titelmannus et alii; qui tamen id arctant ad adolescentem regnum patris invadentem, uti fecit Absalom.

Moraliter, disce hic quanta sit regni, regalis prosapia et nobilitatis vanitas, quam proinde apposito burdonis et muli apologo oculis subjicit Cyrillus, lib. ll *Apolog. mor.* cap. xix, cui titulus : *Contra superbientes ex progenie seu nobilitate :* «Cum burdo, inquit, mulo occurrisset, eum spernendo se jactabat, quod a meliori patre genitus esset; cui mox ille, armati pedis calce retento, cum acumine rationis respondit ac dixit : Quidnam tibi inde amplius est, cum sis burdo? Bonum enim aut malum generationis ex assimilatis genitoribus reexistit; ubi ergo hæc conforniilas attollitur, nihil, unde sis, differre videtur. Nam de dracone draconites pretiosissima gemma oritur, et de gallo serpentum nequissimus basiliscus generatur. Medicinalis rosa de spina produc itur, et aurum de sulphure gignitur, el de flamma perlucida teter fumus suscitatur. Sed quoniam ex patre extolleris, is te quasi alterum asinum confunditur genuisse.» Idipsum deinde ratione a priori demonstrat : « Igitur cum vera nobilitas tam in corporeis rebus, quam in spiritualibus, non sit aliud quam virtus possessa, mihi pluris est equina fortitudine, quam libi lanium generatione gaudere. Cauterum dum ex nobilitate carnis erigeris, mox dignitilcm tam glorificatala animæ ventosa vitiositate perdis ; et sic ex pretiositate vilis, ex luce nubilosus cfllccris, ac de bona reus notabililate vilescis; accidilque tibi sicut albedini, quæ argento denigratur, et llainmæ lucidilate fœdatur. Sed aurum quanto pretiosius, tanto humilitatis pondere gravius est; el lapis minor etiam pretiosior existit, uti et lignorum minima sunt pretiosissima, ut balsamus et cinnamomum. Vera igitur ct gloriosa nobilitas esi humilitas, quæ ima sursum elevans mentem Deo conjungit, virtute replet, gratia deificat ct sapienlia illustrat. Quibus dictis, obticuit.* Nota : Burdo vocatur, qui ex equo et asina nascitur, ait Sipontinus; mulus vero, qui ex asino et equa gignitur, teste Plinio, lib. VHI, cap. xliv.

17. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, vm.tr. ET APPROPINQUA UT AI DIAS. .MULTO ENIM MELIOR EST OBEDIENTIA, QUAM S1ULT0RIM MCTIMJi, QUI NESCIUNT quid faciunt mali. — Aliqui in Septuaginta pro X.XXCV, id est malum legunt xxkáv, id est bonum : ita Complutenses, quos secutus Syrus vertit, *quia ignorant facere quod est bonum;* et Arabicus, giw*niam ignorant quod faciunt optimum.* Ubi ddverte

ApoK- £ doq u r re- lutk» a

Aranicnm et Syrum passim sequi Septuaginta, ac proindo versiones utriiisque non esse factas ex Hebreo, sed ex Greco Septuaginta. Ili enim greco scribentes, ob monarchiam Grecorum ubique (mn dominantium, qui linguam Graeam toto orbo sparsere, gentibus omnibus Hebræum idioma ignorantibus innotuere. Verum perperam hio legitur *oú¿v pro jwuwv, id est *bonum* pro *malum;* llebraaice enim est JH *ra,* id est malum, ut habet Vulgata latina (I).

Hæc verba pertinent ad initium capitis sequentis; unde Cajetanus hic inchoandum censet cap. v. Congrue transit a vanitate regnorum et regum ad veritatem Dei, tum ul reges doceat modestiam et humilitatem, ne regno superbiant, sed regnum sceplrumquc, ut par est, dimisse et reverenter submittant Regi regum et Domino dominantium ; tum ut subditos moneat metiri reverentiam Dei ex reverentia quam exhibent regibus. Si enim tanto concursu, plausu, studio, gaudio sequuntur adok acentem secundum, quanto sequi debent Deum regem universi? Rursum hoc referas ad novam speciem vanitatis, quæ cernitur in victimis rebusque sacris, *q. d.* Adeo vanitas rebus omnibus humanis se ingerit et inserit, ut religioni quoque et sacrificio pedem inferat. Nam multi sunt, qui ex legis momtique hujus mei omissipne, victimas offerunt Deo indignas et impuras, quia ipsi indigne et impure ad eas accedunt, qme magna est vanitas, imo sacrilega impietas, ideoque Deum non placat, sed potius ejus offensam magis irritat. Coactior est nexus Lyrani, qui censet hic nova ratione probari regni temporalis contemptum, ex eo quod Deus sit summe reverendus et colendus, regia vero potestas retrahat reges a Dei timore, reverentia et cultu.

Alludit ad ritum ingrediendi et orandi in templo. Uebræorum enim sacerdotes, ob reverentiam templi, nudis pedibus illud ingrediebantur, orabant ct sacrificabant; unde pedes ante ingressum abluebant, nitoris et reverenti® causa, uti ostendi *Bxodi* xxx, 19. Idem jam ante a Deo jussum fuerat Moysi, ul accessurus ad rubum, m quo per flammam ignis apparebat Deus, poneret calceamenta, Erodi m, 2, el *Josué* cap. v, 16. Ubi tbulensis asserit a eum fuisse antiquiorem morem, ut sacra loca non intrarent calceatis pedibus, atque Judæos feliam laico-) id observasse post illam admonitionem angeli factam Mosi. » idem docet Riteaplo° ^cra» Il *De Templo,* quod intelligo de laici» curi' religiosioribus. Ili enim religionis ergo, sponte sua Mosen ct sacerdotes imitabantur, ac nudis pedibus , vel certe positis calceis ex corio factis, templum ingrediebantur, etiamsi nulla lege divina, vel humana, ad id obligarentur, uti Berenicen Herodis uxorem nudipedem templum ingressam narrat Josephus, lib. Il *Belli,* cap. xxvi. Hinc illud Pythagorie : « Nudis pedibus rem sacram facito, ct adorato. » El Plato scribit triumphantes in ip«o triumpho fronde coronatos, lotis manibus, nudis pedibus sncrilicasse. Hinc et nudipedalia sacra, quorum meminit Tertullianus, *Apolog.* cap. XL, de quibus vide Gyraldum, *syntagm.* 10. Porro Ægyptiorum sacerdotes sacrificabant calceati non corio, sed papyro, puniatis ergo, teste Ilerodiano, lib. Il et V : Sacerdotes calceati lino. Apud Rooud Romanos quoque nefas erat Flamini uti calceis coriaceis, teste Gellio, lib. X, cap. xv. Ratio eorum erat, quod impurum et indignum videretur, ut morticina, id est calcei facti ex pellibus animalium mortuorum, tangerent terram sanciam. Vide dicta Exodi cap. m, vers. 2, et cap. xxx, 19. Neque id mirum; nam prisci Romani non tantum in templo, sed domi quoque, et in urbe, sine calceis incedebant nudipedes, uti docet vetus Scholiasts Juvenalis, ad vers, ill *satyr.* 1; quin ct insignes belli duces ac philosophos, ut Phocionem, Germanicum, Socratem, Diogenem, Catonem Uticensem, nudis pedibus passim incessisse, tum paupertatis, tum toleranti® studio, docet Plutarchus in eorum Vita, qui et in *Vita Lycurgi* Rellgto» scribit Spartæ juvenes omnes calceis carnisse, quo s' no^ expeditiores essent. Adde et castiores ; nuditas enim pedum ex frigido aere, el terra quam caleant, pedes frigefacit, qui per sympathiam frigus tu. suum partibus cœterisque membris communicant, itaque m eis ardorem libidinis restinguunt. Hinc mulli Religiosi nudipedes incedunt, tum humilitatis et pœnitentiœ, tum castitatis causa.

Sensus ergo est, *q.d.* Cum ingrederis templum, vide ut modeste, honeste, caste, pure el reverenter incedas, cogitans te ingredi locum sacrum, in quo residet divina Majestas, ut illam adeas Claudias : quare custodi pedem tuum, ne præceps sil, necubi ad lapides ctotlendicula impingat, ait S. Hieronymus etSalonius. Alii, ne ollendasad gradus quindecim, per quos ascendebatur ad templum; ne superbe et pompatice incedat, ne quo «vagetur ad profana, vel illicita, ut curiose speciet feminas, nobiles, etc., sed totum se pes, cl pedis redor animus colligat, ad adeundum sacra, ut illis totus intendat. Sub pede enim oculos, aures, totumque corpus et mentem intelligil per synecdochen. Nominat tamen pr® cffiteris pedem, quia pedum est ingredi in templum : custodia ergo pedum significat hic omnem modestiam, attentionem et reverentiam, tum externam, tum internam, debitam Deo in templo. Ha Olympiodorus : «Custodi, inquit, lotum corpus tuum (a parte enim totum significavit), nec instrumentis eisdem, quibus templum Dei frequentas, theatrales adito ludos*

Jo«hi nadipft.

(i) *Custodi pedem Iwm quando ibis ad domum Dei,* id esi, diligenter cave, ne aut parum &iira. aut non bene composita mente «edam Doo sacram ingrediaris ; *ci appro* pinqum ad audiendum* precepta Dei *praslal dare Hultontm snerifla un. Ecce, audire* divina puveepta, caque adimplere, *pmtat sacrifleto* et *(Uti adere adipi ariciuni, quia non sunf (Hi* stulti *scientes [arere malum,* dum «cibrei sumptuosas victimas oilenml, mimine vero vitam el mures ad leges divinas iiisliluuuU

et obscena Rpoctncula, ct impia el profana loca. De aliis quoque humani corporis membris idem intelllgo faciendum.» Hunc essosensum liquiXex eo quod subditur: « Et appropinquant audias,» 7. </. Custodi pedem 110 quo eviigelur, sed recta tendat ad audiendum Deum, ojuMjuo legem quffl od altare a sacerdote legitur et oxplh alur. Undo Campensis vertit, *inijrcssurus domum bei, vide dili* (juiter quid faciendum sit tibi, ct* icito *illum proxime (ibi adesse et audire cunela.*

r.(Pi ¿ir? Symbolice, pedes, testo 8. Gregorio, S. Augnstino, S. Basilio, Origene, S. Hieronymo et aliis passim, nolani affectus animi : quia sicut pedibus Hur nd locum destin Hum, sic affectibus ilur ad opus externum. Allectus ego sunt quasi pedes aninue, quibus ipsa se movet ct promovet ad opus. Sensus ergo est, *q.d.* Ingressurus templum custodi pedes, id est affectus aninuc, ne quid animo volvas aut concupiscas Beo indignum,.velitum, infilimi; sed omnes cogitationes ct allectus conv< rie iu Deum, ad eum puro corde, affectu et desiderio colendum, invocandum, amandum. Hinc Chaldæus vertit, *tu, fili hominis, custodi pedes tuos in tempore, quo ieris in domum sanctuarii ad oran* dum. ne venias eo plenus peccatis ante Dominum, quoad convertaris.* Quocirca custodiam h mc pedis David explicat per innocentium manuum ct munditiam cordis; utramque enim requirit in ingressuris domum Dei, dum *Psal.* xiv, I, interrogat : a Domine, quis habitabit in tabernaculo luo? aut quis requiescet in monte sancto luo?» ac respondet *Psal.* XXIII, 3 : «Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, n id est qui nullam rem vanam cl caducam concupiscit, ait (leveren-Theodorolus: «hic accipiet benedictionem a Do- 1,4111 mino : et misericordiam a Deo salutari suo. » El o' Isaías,cap. xxxiii. IB: «Qui,inquit,ambulat in justitiis, el loquitur veritatem, qui projicit avaritiam, etc., regem m decoro suo videbunt oculi ejus. » Vide ibi dicta. Ita Salonius : « Quamvis, inquit, semper honeste et cimi timore ac silentio debeamus ingredi domum Dei, tamen non pedem corporis docet custodiendum, sed pedem animo», i. 0. gressum mentis, ut in conspectu Dei mundas preces effundamus. Quando igitur ingrederis Ecclesiam, custodi gressum mentis tu e, ne offendas in malis cogitationibus, ul oratio tua pura dirigatur. » S. Gregorius Neocwsariensis : « Porro, inquit, quantum ad Ecclesiam attinet, principio vitæ tum rationem habe, ut ipse rectus ambules. » Consonat S. Hieronymus dicens: « ITæcepta vitæ dat, el non vult offendero euntes nd Ecclesiam. Non enim ingredi in domum Dei, sed sino offensione ingredi, laudis est. » Uberius Titelmanu ll s : « (him ingredi volueris domum Dei, vide ut mundi sint pedes tui, novo (ut in Proverbio est) illotis pedibus in eam irruas, non attondens reverentiam quam debes exhibere erga locum sanctum divino cultui dedicatum, el divina pnesentia peculiariter annelilicatum. » Hoc esi custodire pedem, observare ul mundus introeas. Itine illud Davidicum : « Domum tuam docet sanctitudo, Ikmme,» *Psal.* xc.11, 5. Cajetanus ex Hebreo vertit, *domi tuce pulchruit sanctitas,* hoc est, inquit, *sanctitas et pul* chrii udo Christianorum.*

Halio a priori est, quod templum sit locus Deo jutío 1 consecratus, ideoque Dei domus et thronus: qua- pHorL rc sicut reveremur regem in throno, ila longe magis Deum in templo, velut domo sua residentem. Origo hujus nomenclature, quod scilicet templum sit et vocelur domus Dei, fuit visio Jacobo a Deo exhibita, *Genes.* xxvin, 12: Jacob cairn «vidit m somnis scalam stantem super terram, ct cacumen illius tangens cu lum : angelos quoque Dei accendentes et descendentes peream; et Dominum innixum seal®, etc. Cumque cvigìlassel de tonino, ait : Vere Dominus est in loco hio, ct ego nesciebam. Pavansquo : Quam terribilia est, inquit, locus iste! non est hic aliud, nisi domus Dei, et porta codi. Appcllavitquo nomen urbis Bethel,» id e*t domus Dei. Chaldæus vertit, *quam terribilis est lo* cus isto! non est locus comn unis, sed lo u^ ad quem voluntas est ab* ipso *Domino,* id est qurin ut sibi placitum voluit, et ex omnibus selegit sibi Deus. Huc facit preceptuar ac promissum a Deo factum Moysi, *Levit,* xix : « A sanctis (Itabr. *a sanctitate,* id est a sanctuario) meis timebitis. » Et cap. xxvi, 11 : * Ponam tabernaculum meum in medio vestri, etc. Ambulabo inter vos, el ero Deus vester, vosque critis populus meus. » Et *P^d.* 1 x iv , 5 : a Sanctum est templum tuum, mirabile m aquilato. » El *Jcremiæ* cap. vu, vers. 2 : « Audito, inquil, verbum Domini, omnis Juda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum. Bonus facite vias vestras ct studia vestra : et habitabo vobisnum in loco isto. »

Hinc particulatim nonnulli exponunt hunc locum do odio, *q. d.* Ingressurus templum, custodi pedem , id est, affectum anima* tue ab odio; sed « si frater tuus habet aliquid adversum te : relinquo ibi munus tuum ante altare, el vade prius reconciliari fratri tuo : et tunc veniens offeres munus tuum,» ul jubet Christus Jfaf/A. cap. v, 23 et 2L « Deus (enim) chantas est : et qui manet in chántate, in Deo manet, el Deus in eo, ■ ul oilS. Joannes : l *epist.* tv, 16 : quare si accedis ad Deum, qui pura meraque est cbaritas, odium omne deponas necesse est.

Moraliter, hic disce quanta referentia debeatur MortlL locis sacris. Audi S. Chrysosloinum. hom. H› *tn tpist. ad IMrœosz* «lu aulam, mquit, regiam UoDQ intraturus el habitu, et oculis, el incessu, et in umplL cunctis alus componis et ornas temelipsum; in templum autem ingressurus, ubi vere aula regia esi,et hdisqualisesl cœlos lis, rides? Tu quidam non vides : audi tamen, quia angeli presentes sunt ubique, maxime m domo Dei, ubi autant regi, el omnia plena sunt incorporeis illis virtutibusl»

Quin et Seneca, lib. VH *Natur. Qutesh* cap. xxx at xxxi : «Egregie Arhtotdee ait nunquam nos

verecundiores esse debere, quam cum de Deo agitur. Si intramus templa compositi, sed ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, in omne argumentum modesti® fingimur, quanto hoc magis facere debemus, cum de sideribus, de stellis, de Deorum natura disputamus, ne quid temere, ne quid impudenter aut ignoranter affirmemus, aut scientes mentiamur? » Externa enim morum compositio, vel dissolutio, index est intern®, juxta illud *Eccli.* xix, 27: «Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo. » Vide ibi dicta; ubi inter alia recensui S. Ambrosium noluisse quemdam promovere ad sacerdotium, eo quod ex immodesto cl inconcinno ejus incessu, conjiceret similem mentis immodestiam cl inconcinnitatem, qualem revera postmodum in eo deprehendit. Ila S. Marlinus, teste Sulpicio in ejus Vita, in templo semper genufloxus vel erectus, nunquam vero scdcn>, pallido pavidoque vultu orabat. Rogatus cansum dixit : « Non timebo consistens hic coram Deo meo? » Unde meruit ut crebro visitaretur a S. Petro, Paulo, Agnete, Thccla, al(lue ab ip>a B. Virgine. In templo enim, quasi in dumo, Deus ut paterfamilias residet, ut reverenter ad se accedentes audiat el exaudiat : quare ibi est liberalissimus, cl omnia qu® rite postulantur concedit, juxta illud : « Quoniam illic (in templo ait Theodorclus) mandavit Dominus benedictionem (omnis boni copiam), et vilain usquo in speculum, » Psa/m. cxxxn. 3. Unde idem aiebat: u Replebimur in bonis domus tu®,» Psa/m. lxiv, 5. Et: «Ego autem in multitudine misericordi® tu® introibo in domum luam : adorabo ad templum sanctum tuum m timore luo, » *Psalm,* v, 8. Idem postulat el impetrat Salomon toto cap. vin, lib. m Regum.

In umpio D*as œ /

Ex adverso, Deus irreverentiam et injuriam templo illatam excidio gentium et urbium ulciscitur, uti hac de causa excidit Hierosolymam ct Judœos. Inde Sophonias, cap. i, vers. y : « Visitabo, ait, super omnem qui arroganter ingreditur super limen in die illa : qui complent domum Domini iniquitate et dolo. » El *Amos* cap. vi, vers. 1, v® intentai in «optimales ingredientes pompatice domum Israel. » Quare ubi violantur templa ct religio, ibi certa imminet Dei ira et vindicta, cerlumque urbis vel religionis excidium.

Anagogice pes Significat vias, modos, rationes vivendi,quas purissimas conservare oportet, ut ingrediamur in templum caelestis Jerusalem. Nam « non mirabit ineam aliquud coinquinatum, aut abominationem faciens, et mendacium, » *Apoc.* XXI, 27. Si ergo eo ingredi optas, si regnare cum Christo, animi allectus comprime, cosque velut mentis pedes illuc dirige, audiendo el obediendo praceptis Dei, cui hoc placel magis quam victima* stultorum.

Et appropinqua ct aüdias. — Ex llebræo varie veritu» Arabicus, *anteito proximum tuum ad audiendum, q.d.* Alacer et celeriter adito templum. *Secundo,* Syrus et alii hæc nectunt sequent, huc modo, *accedere ad audiendum melius est donis stultorum ;* quod Noster vertit, *melior est enim obedlentia quam stultorum victimat. Tertio,* Vutablus et Pagninus, *quia propinquior et propensior est* (Deus) *ad audiendum preces luas magis quam ad suscipiendum sacri*li*» ium quod darent stulti. Quarto,* Campensis, *et scito illum* (Deum) *proxime tibi adesse et audire cuncta.*

Verum melius vertit Noster, *el appropinqua ut audias* quia Septuaginta vertunt, *ct propinquus ad audiendum.* Et Chaldæus id explicans : Applica, ait, *aurem tuam ad suscipiendam doctrinam legis a sacerdotibus et sapientibus ;* templa enim eriguntur tres ob fines : *primo*, ad sacrificandum; *secundo,* ad orandum; *tertio,* ad audiendum Dei verbum. Docet ergo ad templum eundum magis hoc fine, ut audiamus Deum, quam ut audiamur a Deo, imo ut audiamur a Deo, prius debere audire Deum, tum exterius, tum ¡nterius per sanctas inspirationes cordi nostro loquentem : qua ratione enim Deus audiet eum qui ipsummet loquentem audire renuit? Vis ergo ut te audiat Deus, tu prior audi eum, ejusque legi cl jussis obedi. Tò enim *ad audiendum* hic sumitur in actu perfecto, significatque audire ita ut obedias. Audit igitur, qui auditu percipit, et nudila custodit opereque exsequitur. Hic enim habet aurem audientem et obedientem,utailMoy>es *Exodi* cap. xx, vers. 18, el Salomon *Proverb,* cap. xxv, 12. Sivo aures audiendi, ut ait Christus *Matth.* cap. xi, 15. Noster Loi inus hebneum *karob,* id est u/q *roqua,* vertit, *offer;* inde enim pip *carban* vocatur *oblatio,* quia res offerenda appropinquat altari et Deo. Summa enim oblatio est audire et obedire Deo. Verum mp *karab* significat offerre in conjugatione *Iliphil,* non in *Cal,* uti est *karob.* Adde non recte dici : a Offer victimam ad audiendum. » Mystice Hugo Cardinalis : To *appropinqua* significat, inquit, ei exeundum de lerra, qui res cœlestes velit audire.

Multo exim melior est obedientia quam stultorum victima. — llebnea concise sic habent, *ct appropinqua,* vel *appropinquare* (llebræum enim 3Tp *karob* tamest modi infinitivi, quam imperativi) *ad audiendum præ dare stullos sacri cium,* quod Noster clare explicuit dicens : « Appropinqua Deo; mullo enim melior est obedientia (qua audis et obedis Deo) quam slulloi um victim®. » El Syrus, *accedere ad audiendum melius est donis stultorum.* El Arabicus, *et sit sacrificium tuum praslantius donis insipientium.* Et clare Chaldæus, *applica aurem tuam ad suscipiendam doctrinam legis a sacerdotibus et sapientibus, et non* (facias) *sicut stulti, qui hostias ¡wo peccatis offerunt, neque tamen se a nefandis operibus, quæ manibus suis quasi concluserunt, avocant.* Sic el Tigurina. Paulo abler S. Hieronymus in veteri editione : *super donum enim insipientium*, inquit, *sacnficium*

tuum, Fciliccl erit, si Deum audieris, uti precessi!, quod eodem redit. Campensis vero htec refert ad battologiam ct multiloquium in orando : *Et scito,* inquit, *illum tibi proxime adesse ct audire cuncta : quarc cave ne multis verbis cum illo agas stultorum more.*

Porro, a melior csl obedientia quam victimo», quia per victimas aliena caro, per obedientiam voluntas propria mactatur, aitS. Gregorius,XXXV *Moral.* x. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante oculos ejus repressa arbitrii sui superbia, gladio precepti se immolat, » Quanto ergo prestai voluntas carne, tanto prestai obedientia victimis. Vide Hieronymum Plutum, lib. I *De Bono status relig.* cap. i, et lib. II, cap. v.

Simile csl illud : a Misericordiam volui,ct non sacrificium, » *Oseœ* vi, 6. Vide ibi dicla. Hanc Salomonis sententiam primilus Samuel objecit Sauli, qui prætcr voluntatem Samuelis et Dei sacrificaret, ideoque regno ekvita privatus est : a .Melior est enim, inquit, obedientia quam victima: ct auscultare magis quam offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi csl,repugnare :el quasi scelus idololatria*, nolle acquiescere, I *Reg.* XV, 22. Ubi vide S. Gregorium. Deinde eamdem usurpavit David in persona Christi : « Sacrificium, inquit, cl oblationem noluisti: aures autem perfecisti milii, etc. Tunc dixi : Ecce venio. In capile libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam : Deus meus, volui, cl legem luam iu medio cordis mei », *Psal.* xxxix, 7; *Hebr.* x, 5, ubi fuse hac de re egi.

QUI NESCIUNT QUID FACIUNT MALI. — PagOtfIUS, *qui nesciunt facere voluntatem ejus,* scilicet Dei ; hebræum enim jn *ra,* id est *malum* chaldaicc significat *voluntatem :* njn *raa* enim chaldœum, idem est quod hebraico nvi *ratsa,* id est *velle complacere.* Valablus, *quia nesciunt facere nisi malum;* Campensis, *quorum opera sunt ingrata Deo, qua faciunt;* Clarius, *nesciunt aliud quam facere malum;* R. David, *nesciunt aptare ct corrigere malum quod habet sacrificium ipsorum;* alius, *quia non ipsi scientes* (sed ignorantes cl insipientes) *ad faciendum malum.* Sicut enim sciens et sapiens facit bonum, sic ignorans ct insipiens facit malum : Hebræa enim concisa sunt, et nonnulla supplenda relinquunt; unde vario verti possunt. Noster cum Septuaginta optime vertit supplendo to *quid.* Sensus est, *q. d.* Obedientia est melior quam victima) stultorum, id est impiorum, quia hi etsi victimas In se bonas offerant, tamen multa perpetrant mala quæ ipsi met f*. pc n sciunt, vel non advertunt. Adeo enim precipites teruntur ad explendas suas concupiscentias, ut quantum in eis mali insit, non advertant. Similiter dum offerunt victimas, multa ignoranter el irreverenter in oblatione committunt, ac imprimis quod peccatis oppleti, nec de cis pœnitentes, sed iis ¡minorantes contra legem ct voluntatem Dei eas offerant, quo fit ut suis victimis magis Deum offendant, quam placent; sed ipsi hæc non advertunt, putantque Deum nudis victimis placari : qua in re graviter falluntur, ideoque insipientes sunt ct stulti. Tales et hodie multi sunt apud chr^tianos. Hinc Chaldæus vertit, *ideo Dominus animo placato ea non suscipiet, cum nec illi inter bonum et malum facere discrimen nonne.* Hoc ipsum ignorant esse malum et peccatum. non obedientia et operibus bonis, ait S. Hieronymus, sed donis et victimis emendare velle, quod fecerint; presumendo se per sola> victimas justificari, inquit Cajetanus ; et quod m mah* otL> rendo careat zelus discretionis judicio, inquit Olympiodorus; el quod putant se illa ipsa in re benefacere, ait Carthusianus; quia putant sine obedientia sc solis extefnis muneribus placare Deum, ait Tilelmannus, mentiuntur enim Deum ex se et sui similibus, quasi Deus placelur donis el xeniis, uti placantur homines. Ignorant ergo quid Deo gratum sit, quid ingratum, idcirco tolo< se (ant externis caeremoniis, nil de interna puntate ct pietate curantes. Perversum ergo habent de virtute et de Deo judicium, ac utrique insignem injuriam irrogant, dum censi ni Deum colendum carneis victimis, non iu spiritu ct veritate adorandum. Denique Thaumaturgus totum hunc versum applicat Ecclesiast®, id est concionatori; sic enim vertit, *porro Ecclesiastes est munus imprimis ut vites suœ rationem habeat, et ipse reclus ambulet ; dein pro insipientibus procetur, u' in posterum recqdo intellectu, mala opera vitare discant,* \erum hec versio ab llebræo, Greco, Latino, Syro el Arabico dissonat.

Ab iisdem pariter dissonat, esto minus, Isidoros Clarius, dum vertit, *custodi pedem tuum ingrediens domum Dei qui propinquus est ut audiat. Ne des sacrificium stultorum, qui nesciunt aliud quam facere malum;* sicque explicat, *q. d.* Proxime adest Dens, ad audiendum omnia tua. Ne ergo multis verbis cum co agas, stultorum more : quorum sunt Deo ingrata, quæ faciunt omnia, scilicet etiam sacrificia; quippe cum plenas habeant manus sanguine, ob rapinas et homicidia#

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit dare prorepta de modo orandi et colendi Dann, ac tría assignat : primum, ne tañere guis mulli' *effutiat coram Deo; secundum, ne temere quid voveat, sed prudenter, idgue expleat; tertium, venerandas esse Dei providentiam, etiam dum permittit pauperes opprimi, ac vim infari justitiæ. Hinc inserit quadam de vanitate somniorum. Deinde, vers.* 9, *transit ad vanitatem avariliæ; præscrtim quod illa avarum nunquam satiari sinat, quodque ille serpe congerat opes in sui noxam et necem. Unde, vers.* <7, *concludit felicitatem non consistere in opibus, sed in frugali et honesto opum usu.*

1. Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in coelo, et tu super terram : idcirco sint pauci sermones tui. 2. Mullas curas sequuntur somnia, et in multis sermonibus invenietur stultitia. 3. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere : displicet enim ei infidelis et stulta promissio; sed quodeumque voveris, redde : 4. multoque melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere. 5. Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam : neque dicas coram angelo: Non est providentia; ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum. 6. Ubi mulla sunt somnia, plurimae sunt vanitates, et sermones innumeri : tu vero Deum time. 7. Si videris calumnias egenorum, et violenta judicia, et subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius, et snpcr hos quoque eminentiores sunt alii, 8. et insuper universæ terræ rex imperat servienti. 9. Avarus non implebitur pecunia ; et qui aiHH t divitias, fructum non capiet ex eis: et hoc ergo vanitas. 10. übi mullæ sunt opes, multi et qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculis suis? 11. Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedat : saturitas autem divitis non sinit eum dormire. 12. Est et alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole : diviti® conservata: in malum domini sui. 13. Pereunt enim in afflictione pessima : generavit filium, qui in summa egestate erit. 14. Sicut egressus est nudus de utero malris suæ, sic revertetur, et nihil auferet scoimi de labore suo. 15. Miserabilis prorsus infirmitas : quo modo venit, sic revertetur. Quid ergo prodest ei quod laboravit in ventum? 16. Cunctis diebus vil® suæ comedii in tenebris et in curis multis, et in ærumna atque tristitia. 17. Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, et bibat, et fruatur lælilia ex labore suo, quo laboravit ipse sub sole, numero dierum vilæ suæ, quos dedit ei Deus: et bæc est pars illius. 18. Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atquo substantiam, poteslalemque ei tribuit, ut comedat ex eis, ct fruatur parle sua, et lætetur de labore suo : hoc est donum Dei. 19. Non enim salis recordabitur dierum vilæ suæ, eo quod Deus occupet deliciis cor ejus.

, **1.** Ne TEMERE QUID LOQUARIS, NEQUE COR TUUM SIT VELOX AD PROFERENDUM SERMONEM CORAM Df.0. DECS ENIM EST IN COELO, ET TU SUPER TERRAM : IDCIRCO SINT fauci sermones tui. — Hebraice, SIDd Sn *al tebahel,* id est, ne *acceleres ex sollicitudine,* et mentis œstu, ne precipites, ne tumultueris, ne percellas, sicut audaces, potentes et impudentes verba accelerant et precipitant, ut iis velut grandinibus percellant, obruantque audientem, coganlque eum (acere id quod ipsi petunt. Simili enim modo quidam fideles, sed rudes in oratione verba multiplicant ct precipitant, quasi iis cogere velint Deum, ut det quod postulant; et sicut faciunt balbi et bltesi, qui quia celeres habent phantasne moms, ut eos verbis nequeant assequi, et eloqui, quia phantasia celeritas linguai tarditatem antevertit et prevolat, hinc balbutiunt. Conantur enim el solliciti sunt, ut celeritatem cogitandi celeritate loquendi adaquent, ideoque verba precipitant, confundunt, balbutiunt, coque magis quo celerius loqui satagunt, uti docet Aristoteles, sect 3. *Problem,* in 30. No-

tallir ergo et carpitur hic precipitati© oris, provenions ex corde cupiditatibus ct passionibus ardente et æstuanle. Undo Septuaginta vertunt, *noli festinare in ore tuo;* Syrus ct Arabicus, *ne velox sts in ore tuo, et ne acceleret cor tuum ad proferendum verbum;* Noster, *ne temere quid loquaris;* Symmachus, *ne sis r^-trnç, id estpreeeeps, temerarius, pronus et corruens, audax, effrenatus, immodestus, inconsideratus ad loquendum.* Tigurina, *ne quid praecipitanter loquaris;* Costas et Chaldæui vertit, *ne inconsulto sermone prorumpas* m *verborum strepitum, neque praeceps animus tuus feratur, ut vim et orationis aculeos effundas, cum tu ad Deum precaturus venis.*

Porro Georgius Cedrcnus in *Compendio hist.* cap. ¡x, taxans Origenem, quod libros plurimos non tam componeret, quam temere effunderet, aliter legit : a A librorum, inquit, compositione ct multitudine *syntacticus,* quasi compositor, dictus fuit. Apparet cum non paruisse Salomonis dicto ita prœcipientis : Fili, cave ne mullo» libros facias, neque festina loqui, neque properet animus tuus coram beo verba facere. »

Verum hæc lectio ab llebrœo, Græco, Latino et eœtcris dissonat.

Multiloqnium quadroplex.

Itfitur temerarius ct velox sermo coram Deo est praeceps multiloquium, idque quadruplex ; *primo,* quod iit de qualibet re in presentía Dei ; *secundo,* quod til de ipso Deo; *tertio,* quod lit Deo per votum; *quarto,* quod Iit coram Deo per orationem: hinc quadruplex oritur sen-us.

Primo cnim Thaumaturgus, Olympiodorus, Bonaventura, Hugo Cardinalis censent hic principi silentium et moderationem lingua» in qualibel locutione, eo quod coram Deo, id est in Dei præsenlia, agamus et loquamur quidquid agimus et loquimur. Audi Thaumalurgum : a Tum etiam perpulchrum fuerit lingua parce, pectore autem constanter uti. Nam licet absurdis quibusdam molibus impetatur animus, dedecus tamen foret eos continuo effutire, motibusque esse minus compositis. Licet enim a cœlo longe distemus (quod diligenter advertendum est), praesenti tamen auscultantique Deo loquimur. Graviter itaque loqui utilissimum. »

Nam, ut docet Aristoteles, lib. IV EfAic.cap. i>i, magnanimi habent motum tardum, vocem gravem, locutionem tardam stabilcmqiio- n Nam Deque qui circa pauca studet, inquit, ud festinabundus; neque qui nihil magnum existimat, contentus et vehemens. Acula autem vox, ct celeritas ex his etiicilur, » qui sunt pusillanimes.

Secundo, pressius S. Hieronymus to *coram Deo* exponit *dc Deo.* a Jubet, inquit, ne aut loquenles, aut cogitantes, plus de Deo quam possumus opinemur, sed sciamus imbecillitatem nostram,quod quantum distat coelum a terra, tantum nostra opinio ab illius natura separator.» Sic el Hugo Victorinas, Lyranus, Tilclmannus, Dionysius cl alii. PræclareHugoÆtherianus,lib. *Il De Dieresi : a Sicut, inquit, qui* /Egyptian) palmam gustant, mens ejus obstupescit : sic lingua retardatur, cum dicendum est de Deo. » Lactantius, lib. De *ira Dei,* celebrat illam Platonis sententiam in *Timoso :* « Majestas Dei tanta est, ut nec mente comprehendi, nec lingua exprimi possit;» et illam Socratis: a Formam Dei non oportet conquiri. » Cui similis est illa Trismegisti *ad Tatium :* « Deum invenire difficile; cum invenesis, mentevе conceperis, indicare in vulgus nefas; enarrare verbis imponibile, ob nimiam et inaestimabilem ejus pote talem. » Quocirca Cicero *pro lege Manii. :* a Domini, inquit, timido do potestate deorum et pauca dicenda sunt. »

Tertio, arctius alii apud S. Hieronymum, censent hic agi de voto, vetariqne ne quid temere voveamus coram Deo, id est ipsimel Deo. Verum de voto agetur vers. 3.

Quarto ergo et genuine, agitur hic de oratione : hœo en.m ht coram Deo; unde Campensis vertit, *ne prceccps sie in lingua tua oratura Deum.* Jubet ergo ne in oratione simus praecipites, verbosi et polylogi, ut quidquid in buccam venit, quidquid cor, vel concupiscentia suggerit, coram Deo promamus.

Rursum ne in oratione simus leves, impnemcdilati cl imprudentes; sed prius medilemur quid orare et postulare conveniat, ne petamus aliquid Deo indignum, vel nobis noxium, bub oratione accipe quamvis Dei invocationem, sive ea liat per juramentum, sive per votum, sive per exorcismum, sive per aliam rationem et modum, *q. d.* Ne temere quid jures per Deum, ut eum invoces faciasquo testem rei vauœ, vel fatae; nec praecipitanter quid voveas Deo, sed prius cogita an id quod voves, Deo gratum sit, ac tibi utile et facile, ut de exeeutione non dubites; ne temere diabolum, vel res creatas per Dei DOm< n conjures, etc. Votatur enim hic omnis irreverentia, qua* lit Deo per præcipitem no urnis ipsius ^auctissimi invocationem. Unde generale hoc pneceplum particalatim de voto explicans, subdit : « Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere, etc. » Ita Cnaldæus: «Non accelerabis, ait,super dictum tuum, ut confundas eloquia oris lui; el cor tuum non festinabit proferro loquelam m tempore, quo tu oras ante Dominum : namque Dominus imperat super omnem mundum, et sedet super solium gloriæ in cœlis ollissimis, et tu sedes super terram, propterva erunt verba oris tui modica. » Taxat gentiles, qui putabant Deum flecti bellis sermonibus cl orationibus, quibus Cicero et oratores ileclebant judices ad misericordiam vel vindiciam, contra quos Christus *Matth.* cap. vi, 7 : « Orantes autem, inquit, r olite mullum loqui, sicut ethnici ; putant emm quod in multiloquio suo exaudiantur. »

Rursum gentiles putabant Jovem el deos dormire, vel alio profectum abesse, aut bibere in diversorio, vel aius negotiis occupatum disti-

♦

neri : quare nt eum excitarent, et attentum facerent, multis mngnisquo clamoribus orabant, ut sacerdotibus Baal improperat Elias, III *Beg.* xvm, 27 : « Clamate, inquit, voce majore : Deus enim est, et forsitan loquitur, aut m diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur. »

Vere Seneca, lib. II *De Bcnef.* cap. i : « Vota, inquit, homines parcius facerent, si palam facienda essent. » Et rursum : « Sic vive cum hominibus, tanquam Deus videat; sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant. »

Proclaro Nysscnus in *Orat. Dominicam :* « Qui in tempore orationis, ait, in ea, quæ animæconducunt, intentus non csl, sed vitiosis etpcrhiibatis animi sui motibus Deum obsequi postulat, nugator quidem revera, atque blaterator est; quippe qui oret ut Deus suarum ineptiarum et vanitatum adjutor et minister fiat. »

Vetat ergo hic Salomon ne ex vitiosa animi cupiditate, libidine, petulantia, præcipitatione, inconsideratione quid oremus vel effutiamus coram Deo,sed prius prudenterjuxta dictamen reel® rationis expendamus, quid et quale,quantunque a Deo peltre oporteat, ne irreverenti® crimen incurramus, ideoque sobrie et parce coram Deo loquamur. Deus enim est cardiognosles, id est cordimi! scrutator, ideoque magis attendit cor ct mentem, quam linguam orantis. Maxime autem notatur cl carpitur hic pnrceps in multiloquio, ct oratione celeritas. Eamdem carpsit Prov. xxix,20 : « Vidisti, ait, hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam illius correptio. » Et S. Jacobus, cap. r, 19 : a Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum » « Festinatio indicatjudicium,quodloquens habet de sua ipsius sapientia, quasi alii proferenda sit, neque sil diu sibi expectandum in proferenda sententia, ne alius præverlal. Confusio illa verborum noscitur ex nimia prœcipitatione loquendi, n ait recle noster Lorinus.

DIUS ENIM IN corto, TU SUPER TERRAM. — Scptuaginla, *quia Deus in cœlo sursum, ef tu super terram* ' addunt aliqui, *deorsum;* Campensis, *Deus e cœlo videt tua omnia, qui in terra degis;* Olympiodorus, *Deus enim qui in altissima ccelorum specula sedem habet, qua in imo sunt, conspicit universa.* Sensus ergo est:

rumo, q. d. Noli in oratione verba multipli-» *4* care et precipitare, quasi Deum excitaturus ad i n audiendum, el concedendum quod petis, quia Deuse cœlo cominus terram, el omnia quæ in terra fiunt, intuetur. Quare cominus intuetur ct audii omnia quæ postulas : « Coelum enim sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum, n ait ipse *Isaiæ* i.xvi , i. Quare sicut sedes vicina est scabello, sic cœlum vicinum est terne; at Deus residens in cœlo, e vicino audii le in terra, quasi ad scabellum sedis suæ orantem. Ha Thaumaturgus. AdditCajetanus : Caelum semper estpnesens ferro, nec terra a cœlo elongatur, *q. d.* Deus nunquam discedit, aut recedit a cœlo, ac consequenter nec a terra : quare nulla est ratio festinandi et accelerandi preces: Deuscnim semper præsens ct immotus consistit ut eas audiat.

Secundo cl nervosius, *q. d.* Deus in celsissimo cœli solio gloriosus residet, tu autem in humili vilique terra, supplex humi oraturus procumbis. Quare decet te reverenter cum timore, et tremore, ac submisse paucisque Deum alloqui, et dicere cum Abrahamo : « Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis, » *Genes,* xvm, 27. Cum ergo sis vilis et infimus, par est ut summam Dei majestatem in cœlo regnantem, summa demissione el veneratione interpelles. Unde Costus ct Chaldæus vertit, *nam in universum orbem principatum obtinet Deus, sedetque in summo cœlo, velut in sede gloria : tu vero cum depressus humi jaceas, in dicendo moderatione utere.* Porro Vatablus interpretatur, *Deus est verax, tu autem mendax, ignorans ct insipiens.* Idcirco pauca, caque promeditate, coram Deo loquere, ne his te falsilatis, ignoranti® ct insipienti® coarguat.

Tertio, sicut cœlum complectitur, fovet, regit, TeriU illustrat et fecundat terram, sic ct Deus homines se invocantes : quare non mullis verbis in oratione ad eum est opus, sed pio affcclu, resignation ct fiducia, qua credamus et speremus ab eo omnia quæ poscimus, si nobis salutifera sint : in illius ergo sancta providentia, silentes el sperantes recumbamus, cl securi conquiescamus.

Idcirco sint pauci *(diligenti examinatione perpensi,* ait Olympiodorus) sermones tui. — Tum ob rationes jam dictas, lum quia Deus e cœlo totam tcrarn, el omnia quæ in ea fiunt, velut exiguum globulum pellucidum pervidet et perspicit, uti raptus in Deum, eunidem totum perspexit S. Benedictus,tcsteS. Gregorio, IV *Dial,* cap.xxxvi; quare cum Deus tuas preces, œrumnas et desideria perspicial, non est quod ea mullis illi explices, nipote jam illi cognita. *Secundo,* quia sicut coram principe paucis agendum est, reverenti® causa, sic magis coram Deo. *Tertio,* quia Deus e cœlo pervidet affectum cordis, cumque poscit, non sonum, copiamque verborum. Unde Mosi silenti, sed summe desideranti dicebat : « Quid clamas ad me? » clamor enim in Dei auribus est vehemens affectus, et desiderium, *Exodi* xiv, 15. Hinc S. Franciscos totam noctem orans, ac e terra sublevatus in cœlum, non aliud dicebat, quam : « Quis tu, Domine? quis ego? Deus meus el omnia; » sed hisce verbis totum cordis affectum in Deum effundebat. Sic Martha el Maria, Lazaro ægrotanle, non aliud nuntiarunt Christo, quam : « Ecce quem amas infirmalur, » *Joan,* xi; quem enim amas, non deseris : amanti sat est indicasse necessitatem ct voluntatem amati. Et David, *Psalm,* exii, 3 : « Tribulationem meam, ait, ante ipsum pronuntio, n id est verbo enuntio; Arabicus, *projeci inter manus ejus voluntatem meam, detuli apud cum.*

Quitto. *Quarto,* quia Beus, qui cx alto omnia uno mentis cernit in iclu, omniaque dicit ct eloquitur unico mentis sum verbo, videt ct ridel nostrum in oratione multiloquium, postulala temeraria et stulta judicia : quia a sicut exaltantur cœli a terra, siccxaltataj sunt vire meæ a viis vcslris, ct cogitationes meæ a cogitationibus vestris, » ait ipse *Isaiæ,* cap. ıv, 9.

Huc facit symbolum Pylhagoræ : « In astrum nunquam digitum intendas, » id est de cœlitibus et summis viris nil temere loquaris. Et illud ejusdem : « Dei imaginem in annulo ne circumferas, n id est de divinis parce disseras. El illud Syrorum : a No os et vultum contra solem obfirmes, » id est, ne obluderis Deo aut principibus; ne illis contradicas, aut maledicas.

Vciu 2. 2. Multas curas sequuntur somnia, et in multis SERMONIBUS INVENIETUR STULTITIA. — « El, » id est *sic :* comparat enim curas sermonibus multis, et somnia stultitia*, quod sicut ex curis sequuntur somnia, sic cx multis sermonibus stultitia; llebræa, vox *inconstantis,* id est *stulti;* Tigurina, *nam in multa occupatione occurrit somnium, et in multis verbis stulti* vox *erumpit;* Campensis, *sicut diurnae cura* gignunt somnium, ita mulla verba stultam faciunt orationem ;* Chaldæus, *quoniam sicut venit somnium propter cogitationes cordis in multis negotiis, similiter est* vox *stultorum in mullis verbis otiosis;* vel, ut verlil Costus, sic *et stultorum vox ad verborum inanium varietatem fertur.*

Ilie versus pendet a priecedenti, ejusque dat causam cur scilicet sermones coram Deo debeant esse pauci; unde juxta quadruplex multiloquium coram Deo, initio versus assignatum, quadruplex hic oritur sensus.

Primo enim, absolute et generatila multi sermones possunt significare quodlibet multiloquium, el quamlibet garrulitatem, quæ fit coram Deo, id est Deo intuente ct audiente, </. d. Vetui quodvis multiloquium, quia illud communiter comitatur stultitia, sicut curas multas comitantur somnia. Hæc enim est causa adæquala cur vetuerit multiloquium, et præcipitationem loquendi, quia scilicet in omni multiloquio invenitur stultitia : hæc enim illius partim est causa, parlim effectus. Causa, quia qui mulla garrit, multa impertinenlia, futilia, vana el stulta, imo falsa effutit, quæ eum stultiorem efficiunt. Effectus, quia garrulitas prodit cx mente vaga, erranto, inconstante, delira ltaLyranu%Cajctanus,Tilelmannus, Vatablus ct alii. Accedit Olympiodorus qui sic exponit, *sicut qui per diem multis tentationibus enrisque agitantur, per quietem subinde somniis conturbantur : ita et stultus in mulliquio peccans, sua ipsius voce arguitur.*

Secundo, multiloquium coram Deo accipi potest garrulitas de Deo rebusque divinis, de qua sic exponit S. Hieronymus : a Præcipil, inquit, ne aut ioquentos, aut cogitantes, plus de Deo quam possumus, opinemur, sed sciamus imbecillitatem nostram, quod quantum distat cœlum a terra, tantum nostra opinatio a natura illius separetur, ct idcirco debere verba nostra esse moderata. Sicut enim qui in multis cogitationibus est, ea somniat frequenter, de quibus cogitat : ita qui plura voluerit de divinitate deaererò, incidit m stultitiam. Vel certe sic : Verba nostra pauca »deo esse debere, quod etiam ca quæ nosse nos arbitramur, per speculum videmus, et in ænigmatc, et velut somnium comprehendimus, quod tenere nos ;ps-timamus. Cumque plura (ut visum nobis fuerit) dixerimus, tin* m disputationis nostre esse stultitiam. Ex multiloquio enim nos non effugere peccatum. »

Accedit Auctor *Catena Gran.,* qui et causam Mibdit : « Nec enim, inquit, fieri potest, ut homo qui sensili natura constat, et omnem suam cogitationem a sensibus mutuatur, is recte et citra errorem de Deo disputet, » *Prov.* x, nipote spiritali el incorporeo.

Tertio, multiloquium coram Deo potent accipi prœcipitatio ad vovendum. Hujus enim comes est stultitia, dum vel stulta, aut contraria vovet, aut stulte vota tot el tanta explere nonvuH, imo non potest. Denique hæc vota prodeunt ex mente inconstante, insipiente et stulta.

Quarto et magis presse ac proprie, per multiloquium coram Deo significatur praecipitatio, et multiloquium precum, quæ procedit ex animo vanis desideriis agitato, ac cupiditatibus et sollicitudinibus (estuante et perturbato : hoc enim significat Hebræum SfCD *tcbahd* vers, præced. Talis enim oratio procedit ex anima cupida, perturbata et stulta : ideoque multa similia effutit et precatur. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut multitudo curarum præserlim inanium ct futilium prodit ex mente inani et futili, ac variis desideriis aestuanto, paritque somnia inania, futilia ct perturbata : sic pariter multitudo sermonum et precum prodii ex mente vaga, instabili ac variis cupidinibus et passionibus jactata, ideoque inconstante cl stulta, ac proinde multa contraria, perturbata et stulta effutit ac postulat, quæ eam stultam stultiorem efficiunt : quod enim nunc petit, mox renuit; quod nunc placet, mox displicet; quod nunc ait, mox negat. Ergo mulliloquiumiu orando prodit augetque orantis stultitiam, id est mentis variis ct inter se pugnantibus cupiditatibus agitatio et impulsæ inconstantiam. Hanc enim significat Hebræum Aesïl. Sic enim ad verbum h ibent llebræa, *quia venit somnium in multitudine occupationis, et vox inconstantis,* sive *stulti in multitudine verbomm.*

Porro apte comparat inultas curas multis ser- som-
monibus, quia mullæ curæ pariant multos ser- Dium «*t
mones : qu® enim mens cupit et curat, hæc eloquitur; somnium vero apposite comparatur stalliti®. *Primo,* quia somnia sunt quædam phantasia' ludibria et doliria, et vicissim stulliliæ et deliria sunt quasi mentis emol® et abeirautis som-

nia. Start ergo somnia sunt deliria dormientium : sic stalliti® sunt deliria æque ac somnia vigilantium.

/. nda. *Secundo,* sicut somnia prodeunt cx animo curis agitnto,sicstullitiaex anima variis cupiditatibus, quas per multiloquium prodit, attuante. Vero Seneca in *Octavia* hanc somniorum dat causam : « Quæcumque, inquit, mentis cogitat infestus vigor, ca per quietem sacer, ct arcanus refert, veloxque sensus. » Et Claudianus, *De Raptu Proserpina :*

Omnia qn» lensu volvantur vota diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.

Prtia. *Tertio,* sicut in somniis mentis perturbate propter rerum variarum, ait Pineda, atque multarum imagines, atque phantasmata concursantia, ct nonnullo ordine rerum et intelligenti® servato, tumultuario ct confuse menti impressa, et memori® tradita, necesse est multa inesse deliria, et spccicrum atque simulacrorum ingentem perturbationem el confusionem, qualia sunt ebriorum, et furentium hominum insomnia, quæ Hippocrates aliquando appellavit « peregrinas opiniones, quæ mentem exterrent : » ita sane multa verba non possunt non parere mullam in narrando, pollicendo, vovendo, aut quidpiam aliud verbis ct sermone tractando stultitiam, inconstantiam ct delirationem.

.kiirtA. *Quarto,* quia crcbræ stalliti® ct stultiloquia pariant stulta insomnia. Ha Olympiodorus. a Ne, inquit, multiloquus esto ac nugax, neque stultitiam libi insitam tuo profer sermone; quoniam multæ nugacibus adveniunt tentaliones, quæ ipsos interdiu non solum vigilantes conturbent, sed per quietem quoque dormientes exterreant. »

Porro Septuaginta hic variant. Vaticani enim ot Regii Græcum vertunt, *quia advenit somnium in multitudine sollicitudinis, et vox stulti in multiplicatione sermonum.* Sic et Syrus; Complutenses vero, *quoniam advenit insomnium in multitudine tentationis, et vox stulti in multitudine sermonum;* et Arabicus, *nam somnium affert multitudinem lentâtionum, et vox stulti affert multitudinem sermonum;* quod secutus B. Antiochus, *hom.* 85, accipit hunc locum dc insomniis immundis ct obscenis. Audi eum: Insomniis ne commodetis fidem; sunt enim hæc aliud nihil, quam mentis implanate ac deerrantis simulacra, imaginationes, et frustratori® ludificationes reproborum dœmonum, nobis ul imponant, ct implanent sic misere seductos, ut inescent istis delinirnentfs atque oblectent, ut deinceps nullo negotio hominem pertrahant ad captanda lenocinia illcccbros® voluptatis, juxta verbum Judœ Apostoli Jacobi fratris de ejusmodi quibusdam dicentis : a Similiter et hi insomnia sua sectantes, carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem vero blasphemant. » Ecclesiastes item praecipit dicens : « insomnium m multitudine tentationis et vox stulti in multitudine sermonum; d Inducit : « No des os tuum, ut exerrare facias carnem tuam, ut ne irascatur Deus super voco tua, ct corrumpat labores manuum tuarum; quia in multitudine somniorum et vanitatum, et sermonum mullorum. » Accedit Olympiodorus : a Qui mullis tentalionibus per diem agitatur, multis subinde somniis, vel ad avaritiam, vel ad libidinem lentantibus per quietem conturbatur, sed tamen inutilibus et statini avolantibus : ita multiloquum et nugacem, ac multa blaterantem, multa videtur dicere, sed tamen inutilia omnia ct nugatoria. »

Auctor vero *Catena Grac. : «* Do Deo, inquit, sint pauci sermones tui, id est veri et circumspecti. Nam qui documentum hoc amplecti contemnunt, iis longo tentationum agmine adveniunt somnia. Insomnii enim nomine dæmonem vocat, cum longo ille tentationum comitatu, somno deditas animas opprimit atque perturbat. De quo Jobos cum Deo loquens ita dicit : Perterrefacis me in somnis, ct obtundis me visionibus. David etiam hunc hostem vitare desiderans, ita sibi Dominum advocat : Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte. Et quæ sequuntur, 0 Alius: «Quemadmodum qui interdiu teniantur, etiam tum cum dormiunt perterrentur insomniis: ad eumdem quoque modum, sua stultum loquacitas redarguit, variisque tentalionibus circumvolvit. » Denique Symmachus vertit, *accedet somnium propter multitudinem iniquitatis,* quam parit tantalio vehemens; quæ enim per diem concupiscimus, hæc per noctem somniamus. Unde rixosi somniant de suis rixis et cædibus, gulosi de sua crapula, scortatores de suis scortis, avari de suis usuris, etc.

3. Si quid vovisti Deo, kr moreris reddere : dis- Ven s.
FUCET EXIM EI INFIDELIS, ET STULTA PROMISSIO : SEI) QUODCUMQLE VOVERIS, REDDE.— Septuaginta, *prout voveris votum Deo, ne moreris reddere.* Votum enim reddendum est integre, eo loco, tempore, modo, cælerisque circumstantiis, quibus conceptum ot nuncupatum est. Unde Interpres Olympiodorus vertit, *sicut vovisti, etc,, ne tardes reddere.*

Præclare Salvianus, lib. II : a Professio, ait, religionis non aufert debitum, sed auget : quia assumptio religiosi nominis, sponsio est devotionis, ac per hoc tanto plus quispiam debet opere, quantum plus promiserit promissione, secundum illud : Melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere. » Votum enim Deo nuncupatum mire placita res est Deo, adeo ut ipse non tantum promissione de re bona ac sancta sibi facta gaudeat, verum et rem illam volo sibi consecratam sine ulla mora ac celeriter exigat, ægreque ferat, si differatur, aut mora ei injiciatur. UndeS. Ambrosius, lib. l *De Cain ct Abel,* cap. vin : « Prima, inquit, voti gratia est celeritas solutionis. n Unde solutionem differre, perinde est aliquando, quod auferre, quod mihi videtur Sa-

plens hoc loco innuisse; nam ad celerem votorum solutionem hortatur : «Si quid, inquit, vovisti Deo, ne moreris reddere, p Et statim reddens hujus celeritatis rationem : «Multo, inquit, melius est non vovero, quum post votum promissa non reddere,» hoc est post votum promissa morari : has enim moras tollendas esse præmonuerat; ct tamen dicit « promissa non reddere,» quia perinde est morari promissa, ac negare, ut bene I). Ambrosius, lib. cit. cap. vu, advertit : « Cum enim, inquit, moram facis, non reddis. » Quid enim magis profuit Caino sero offerre, quam non offerre?

Apte hæc gnome nectitur, et educitur e precedenti. Qui enim inconsiderati et præcipitcs sunt ad loquendum, orandum, vovendum, hi post votum , dum considerant ejus difficultatem, tardi sunt ad solvendum; quare sicut peccarunt præcipitationo m vovendo, sic longe gravius peccant tarditate in persolvendo.

Porro votum est promissio Deo facta, qu® ut sil valida, quinque requirit. *Primo,* ut sit deliberata; *secundo,* ut libera; hinc ait : a Si quid voveris;» *tertio,* ut vovens intendat se obligare; *quarto,* ut sit de re grata Deo; *quinto,* ut vovens possit se obligare. Hinc votum est actus religionis et latrine ; volo enim colitur Deus, ut docet D. Thomas, Il II, *Qu i st.* LXXXVHl, ari. 5. Unde orationi hic votum subnectitur, præserlim quia orantes sæpe, ut impetrent quod postulant, Deo nuncupant vota, juxta illud Isaïœ xix : «Colent eum in hostiis et in muneribus : et vota vovebunt Domino, ct solvent. » Hinc Græci votum vocant cfyi*, ¡d est orationem. Nide nostrum Lessium, tract. *Dc Voto.*

Quocirca in baptismo, quo fideles profitentur se servaturos legem Christi, et abrenuntiant Satante, proprie non est votum, quia hæc non est promissio, sed propositum duntaxat ct professio fidei et vil© Christian©. Eadem tamen sœpo a Patribus vocatur votum, large sumendo nomen voti, pro proposito et professione. Unde ab iis eadem nunc vocatur sponsio, nunc promissio, nunc cautio, nunc juramentum, nunc ejuratio, nunc professio, nunc contestatio, nunc votum, uli videri potest apud S. Rasilium, *Du Spiritu Sancto,* cap. xxvn; Tertullianum, *Dc Corona milit.* cap. m; Gregorium, hom. 29 in *Evang.;* Augustinum, *in Psal.* i.xw; S. Hieronymum, *Apol,* i *contra Huftnum9* ct alios.

Ne nuberis ¡u nin iiB. — Campensis, *absque mora iiiud persolve.* Votum explendum est eo tempore, quod intendit mens voventis; si nullum certum determinant, mox ut commode potest, illud explere tenetur, juxta illud *Dcuter.* xxm, 21 : a Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus; et si moratus fueris, reputabitur libi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est dc labiis tuis, observabis, ct facies sicut promisisti Domino Deo tuo, ct propria voluntate et ore tuo locutus es. » Quocirca « ruina est devorare sanctos, et post vota retractare, » *Proverb,* xx, 25. Vide ibi dicta. Ratio est, quod per votum vovens se obstringat ad rem quam vovit, illi præstandam; votum ergo est debitum, ct vovens se facit debitorem Leo, reumque voti; quare peccat, si debitum hoc Deo exsolvere tardet. Jam enim posi votum, res non tam est ejus, quam Dei ; transiit enim in jus Dei, cui per votum est consecrata; quare injuriam ei facit, si rem ejus, id est illi debitam et obligatam sibi retineat. Recte ergo ait : « Ne moreris reddere,» *q. d.* Cito, alacriter, et hilariter, persolve Deo quod vovisti. « Hilarem enim datorem diligit Dôus,» Il *Corinth,* ix. Nam «bis dat, qui cito dat.» Vide S. Bcrnardum, serm. 71 *in Cant.* Aliam rationem, cur cito explendum sit votum, dat Olympiodorus : « Quia, inquit, simul ac reus voti factus fueris, multitudo te circumveniet tentationum, quæ persolvere promissionem impediat, ita ut ne dormiens quidem, sine molestia sis futurus.» Qualem in sponsore describit Salomon, *Prov.* vr, 2. Hinc pro *reddere,* Hebraice est oVs *schallem,* quod proprie significat pacificare, pacem conciliare; qui enim debitum solvit, pacem cum creditore restaurat ct firmat : sic vola solventes pacem cum Deo ineuut el sanciunt. Quocirca David : « Vota mea reddam, inquit, in conspectu omnium timentium cum,» *Psal.* xxi, 26- Audi S. Ambrosium, lib. I *De Cain et Abel,* cap. vu : « Si voveris votum, non facias moram reddere illud. Cum enim moram facis, non reddis. Votum autem est postulatio bonorum a Deo cum solvendi muneris promissione. Et ideo cum imperaveris quod petisti, ingrati est tardare promissum. Sed interdum, aut negligenlibus irrepit oblivio impetratorum, aut tumidis el elatis Arrogale eventus sibi, ct bonum quod agii, vel quod a Deo consequitur, propriis virtutibus vindicare, nec auctoris reputare grati©, sed ipse se suorum bonorum anciorem ducere, hebetis et elati cordis csL »

Hinc Apostolus de viduis, quæ post votum castitatis nubere volunt, ail: « Habentes damnationem, quia primam fidem (promissionem et votum castitatis) irritam fecerunt,» I *Timoth.* v, 12. Ananias quoque et Sapphira morte a S. Petro puniti sunt, quod votum paup rlatis implere tardarent. Hinc Urbanus I Ponlifex, ul habetur (2, Quæsl. 1, cap. *Scimus,* docci Clericis omnia esso communia, quod eo tempore id voverint: «Quicumque vestrum, inquit, communem vitam susceptam habet, ct vovit so nihil proprium habere, vide il no pollicitationem suam irritam faciat sed hoc quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, no damnationem, sed premium sibi acquirat; quoniam melius esi non vovero, quam votum, prout quis potest, non perficere. Gravius enim puniuntur, qui votum fecerunt, aut fidem perceperunt, ct votum non perfecerunt, aut in malis vitam finierunt, quam illi qui sine votof

aut fide mortui sunt, et tamen bona egerunt opera : displicet enim Deo infidelis et stulta promisco. •

Alia est ratio cur votum sit cito solvendum, quod Deus, cum sit fidelissimus, fidelissimos exigat sui cultores. Si enim homini fides servanda est. multo inagis Deo; alioqui enim videris Deum rdereet ludificare, ejusque honorem dedecori et ignominia* exponere : quare Deus votorum violatores, velut infideles, votifragos et sacrilegos graviter solet plectere cl ulcisci, uti jam exemplis ostendi, lidem sunt stulti; stultum enim est ultro se voto obligare ad rem quam nolis, vel non possis prestare; stultum est ultra vires quippiam promittere. « Insipiens enim est qui sui ipsius ignorat (piantitalem,» ait Plolomæusin *Præfatione Abnagesti,* quid scilicet valeant humeri, quid ferre recusent. Porro stulta est voti promissio quando fit inconsiderate, prœcipitanler, aut cum vovet quis rem impossibilem, indifferentem, malam, minus bonam, quæ scilicet majus bonum impediat. Sic stultum fuit votum Jephte, quo vovit se Deo immolaturum quidquid revertenti sibi post victoriam, primum c domo occurreret; occurrit autem filia, unde eam immolavit. «Nam in vovendo fuit stultus, quia discretionem non habuit, et in reddendo iinpius, » ail S. Hieronymus, et ex eo S. Thomas, il II, *Quæst.* LXXXVlll, art. 2.

Cavendus hic error Angeli in Summa, verbo *votum,* qui censet stultitiam indeliberalionis, sive insufficientiam colligi ex eo, si quem post votum slatim voti pœnitcat. Mulli enim deliberate voverunt ideoque voto obligantur, quos tamen paulo post pcenilet voti, ut palet in apostatis a religione : quare docent Theologi ad votum illam deliberationem absoluto sufficere, quæ sufficit ad peccandum mortaliter.

Hebraice est, qùïa *non est voluntas* (Dei) O'S'DDD *backesilim,* id est *in inonstantU us,* hoe est stultis, qui scilicet promittunt, cl promissa non implent, vel revocant ex inconstanti mentis concupisi e ntia, juxta illud Arabum : «Stabilimentum fidei est abstinentia, labefactatio fidei est concupiscentia. D

Causa enim cur multi vota non impleant, est menti* inconstantia, quæ facit eos pœnitere voti, juxta illud *Proveí-fc.xxv,* 14 : « Nubes,et ventus, et pluvi® non sequente**, vir gloriosus, et promissa non complens. » Chaldæus hic vertit, y//o- *niampiopterea non est In neplacitum in stultis, quod differant vota sua;* Symmachus autem,

id est, *non est opus insipientibus,* scilicet Deo; vel, *nulla est utilitas insipientium,* qui tam leviter vovent, ut mox ea retractent, juxta illud : « Homo apostata, vir inutilis,n *Proverb.* vi, 12; Xrabicus, *non est voluntas Peiiildiuitibus,* quos diviti® sajpe faciunt arrogantes, inconstantes et <tulto>;Tigunna, *non enim DeusUultisdelectatur;* Campewus *illum*tuIturum more.multapromittendo, graviter offendas.* Exslat hac dc re apologus apud /Esopum : « Vir pauper, inquit, ægrolans vovebat diis, si evaderet, boves centum in sacrificium oblaturum; sed dii lentaturi a morbo liberarunt. At ille surgens, quoniam bobus carebat, ex pasta boves centum a se formatos, in ara positos sacrificavit. Ipsum ulturi in somniis adfuerunt dii dicentes: Abi ad littus ad eum locum: illic enim Atticas mille drachmas invenies. Illo autem excitatus, lætus el alacer ad demonstratum locum perrexit, aurum disquirens; sed illic in piratas incidit, ab ipsisque comprehensus est. Captus ergo, ut dimitteretur, piratas orabat, mille auri talenta daturum ipsis promittens; sed, cum non crederetur, abactus, ab ipsis divenditus est mille drachmis. Affabulalio : Fabula significat mendaciis hominum inimicum esse Deum. »

4. MULTOQUB MELIUS EST NON VOVERE, QUAM POST Vcri.k VOTUM PROMISSA NON . REDDERE. — Ait «nOII VOVCrO» duntaxat, quia votum de non vovendo illicitum est. Qui enim vovet se non facturum votum, vovet se non facturum majus bonum, quod illicitum est, ideoque votum ejus irritum, uti docet noster Franciscos Suarez, tomo II *fíe Rclig.* lib. II *fíe Voto,* capit, xi. « Quam gravia vincula, ait S. Ambrosius, lib. IX *in Lucam,* ad cap. xx, promittere Deo, et non solvere ! Melius est non vovere, (piam vovere ct non reddere; major est contractus fidei, quam pecunia?. Redde promissum , dum in hoc corpore es, priusquam veniat exactor, et mittat te in carcerem. »

Porro delirant hæretici nostri ævi, dum ex hoc loco damnant vota castitatis, religionis, jejunii, ac voti reos absolvunt. Non enim ait Ecclesiastes: Bonum est non vovere, vel malum est vovere; sed: « Melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere, » *q. d.* Melius est non vovere, quam votum facere et violare. Optimum est ergo votum facere, ct illud prestare. Hic enim est duplex actus religionis, cultusque Dei, *primo,* in eo quod rem Deo voveas et consecres; *secundo,* quod consecratam illi exhibeas. Nam idcirco displicet Deo infidelis ct stulta promissio, quia placet fideliter el prudenter suscepta : ct hac de causa melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere, quia bonum est promittere, ct quod promiseris prestare; etsi ipsum «non promittere » dicatur melius non absolute, sed respective, quando scilicet non implendum est quod promittitur.

Melius ergo est opus factum ex voto, quam sine volo. Halio est triplex : *Prima,* quod votum sil actus religionis et latrine, ut dixi, quæ inter morales prima et nobilissima est virtus, sicut charilas inter theologicas. Quare actus, v. g. jejunii in se simplex est virtus, puta actus temperantia?; sed si accedat votum, fit duplex, duplicisque valons ct meriti : accedit enim dignitas religionis cl voti, quæ longe nobilior est temperantia. Quocirca, sicut religio melior est irreligiositate, ait

Mdlu» °P° ne vou luiio pum

Salvinnus, lib. II *Ad Eccles. Cathol.*, sic melius est jejunium votum, quam non votum. Ita D. Thomas, II II, *Quæst.* LXXXVIII, art. 6.

gftuodi. *Secunda,* quod qui facit opus, actum duntaxat dat Deo; qui vero addit votum, simul cum actu dat vim ct potentiam, puta voluntatem et libertatem. Hanc enim per votum tradit Deo, ut non liceat contrarium ei quod vovit, velle, Facit ergo sicut ille qui dat principi non solum fructus, sed totam arborem cum fructibus, ait S. Anselmos, lib. *Dc Similit,* Hinc Psaltes, *Psal.* txxv : a Vovete, ait, et reddite Domino nostro. » Ubi S. Augustinus : « Quisque, ait, quod potest voveat et reddat; non sitis pigri ad vovendum : non enim viribus vestris implebitis. » Dabit enim vires implendi, qui dat devotionem vovendi.

Tertii. *Tertia,* quod votum voluntatem ex se flexilem et inconstantem in actu virtutis, quam vovet, roboret et confirmet, quo fit, ut detus qui ex volo prodit, sit firmior, robustior ct con^tantior, ideoque melior el perfectior, juxta illud S. Bernardi, *DePrcec. ct Dispens.:* « Felix necessitas quæ ad meliora compellit, » Audi S. Augustinum, *De Virginitate,* cap. vin : a Neque enim ipsa, inquit, virginitas, quia virginitas, sed quia Deo dicata est, honoratur; quæ licet in carne servetur, spiritus tamen religione ac devotione servatur, ac per hoc etiam virginitas corporis spiritualis est, quam vovet et servat continentia pietatis. » Idcmquo paulo infra : « Honoratius in animi bonis illa continentia numeranda est, qua integritas carnis ipsi creatori animæ ct carnis vovetur, consecratur, servatur. »

Veri. 4. 5. Ne DEDERIS OS TUUM, UT PECCARE FACIAS CARNEM (Arabicus, *humanitatem)* tuam : neque dicas coram Angelo : Non est providentia : ne forte hiatus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuim tuarum. — *Primo,* multi hæc accipiunt do voto temere facto votique violatione: de voto enim proxime sermo processit. Hinc Tigurina vertit, *ne committas, ut os tuum præbeat cami tua* occasionem peccandi;* Vatablus, *ne habenas laxes ori tuo, ut peccet;* Isidorus Clarius, nc *totum te peccato involvas;* clare Chaldæus, *ne violes verbum oris tui,* vec sis *causa gehenna super carnem tuam, et in die judicii magni non poteris dicere coram Angelo crudeli, qui arguet te, quoniam ignorantia est ; ne irascatur furor Dei super omnia verba tua, quæ dicta sunt in ignominia, ct dissipet opera manuum tuarum* (1).

Sensus ergo est, *q. d.* Ne dederis os tuum ad temere vovendum quippiam, quod ægre praestare poteris, ut peccare facias carnem tuam, dum illa transgredietur votum difficilis religionis, jejunii, castitatis, pœnitentiæ per gulam, luxuriam, etc., vel *carnem,* id est leipsum, dum per infirmitatem carnis ture violabis votum. Neque dicas coram Angelo, qui (ibi velut custos semper adest,quemque ubique revereri debes : a Non est providentia, « id est Deus non cognoscit, vel non curat res humanas, ac proinde nec vola mea. Hebraea habent, *ne dicas : error est,* id est rasu et errore fortuito regitur mundus, non certa numinis providentia : unus omnium rerum, ac proinde mei quoque voti fortuitus est error; vovendo ergo erravi : quare errorem hunc jam a me agnitum, mihique molestum et difficilem corrigam, votumque erroneum rescindam. Aquila vertit, ¿aróte?, id est *non spontaneum est, q. d.* Non spontanee vovi, sed per errorem el improvidentiam votum mihi excidit : ergo eo non obligor. Hic enim gravis est error et grave scelus, imo sacrilegium, cujus testes, accusatores, et vindices erunt angeli, cœli, sol,sidera, terra et cl< menta, in quorum conspectu votum nuncupasti, et deinde violasti.

Suadet ergo Salomon, ut qui cupit vovere, prius prudenter consideret suas vires, mclmatio.es, conditiones, an votum facile explere possit, ut plane sese per Dei gratiam illud expleturum confidat ; nc, si improvide votuin emittit, sero illum pœnitcat, ac votum violet, seseque excuset, dicendo : Improvide vovi, erravi vovendo, non cogitabam votum fore mihi tam difficile. Huc cmm frigida et frivola est excusatio. Sapiens est praevidere futura, itaque amputare ri *putabam,* et non *putabam.*

Sunt enim nonnulli ardentiores, ideoque levioris el inconslanlioris ingenii, qui, dum ferventer orant, aut sentiunt divin® motionis impulsus et cœleslis consolationis æstus, illico cupiunt vovere magnas vitæ austeritates, magnas eleemosynas, statum religionis rigid®, ut Carthusianam, vel vitam Anachoretieam. At ubi fervor hic et æstus transiit, sentiunt se imbecilles el invalidos, neo habere tantas naturæ el gratis vires, quantas votum requirit; quare sero dolent, votique pœuitent, ac tandem illud violant, ruuntque in omnem carnis licentiam. Hos hic monet Salomon, ne in illo devotionis æstu præpropere voveant, sed sinant illum defervescere, tumque prudenter el diserte considerent an, quid, quantum cl quamdiu vovere conveniat, imo votum non emittant, nisi prævio confessarli aut viri prudentis consilio et consensu.

Hæc expositio plano inhæret litteræ, eamqiio cum praecedentibus de voto optime connectit : quare germana omnino el genuina videtur, eamque sequuntur Glossa interi., fiteltuannus, Pineda, Lorinus,et Doctor Hebræus S. Hieronymi, quem audi : « Hebræus ita sensit, quod non potes facere, ne promittas. Non enim in ventum dicta

(1) Ne *des,* id est concedas, permittas, *os tuum peccare facere carnem tuam,* id est, ne committas temere vovendo, cum postea non pnestes, ut corpus tuum, id est, teipso peccato, ideoque pœnæ adstriog&s; *et ne dicas coram legato,* scilicet Dei, id est sacerdòte *(Vaiarti.* n, 7), *quod error,* ex errore *sil* tuum votuin : *quare irascatur Deus propter vocem tuam ?* id est, cur tua culpa committeres, ut oh vocem tuam, id est quod temere votum voveris, Deus tibi succenseal toque puniat. *Laminali* tamen verti potest *nc,* cum Vulgato.

trancimi, sod n præsenfi Angelo, qui unicuique .idhemt romes, slatini perferuntur nd Dominum ; el tu, qui piitns ignorare Deum quod pollicitus es, provocas eum ad iracundiam, ut omnia opera tua dissipentur. *

Audi nunc et alias aliorum expositiones probabiles.

Setundo, Olympfodorus, Thaumaturgus et Salonius exponunt, 7. d. Ne dederis os tuum gui®, vel verbis incautis aut libidinosis, praesertim cum mulieribus, quibus caro tua excitetur a«l luxuriam. Sio et Hugo Cardinalis, Lyranus el Tilelmannns hœo exponunt da vitanda gula ct luxuria.

Tertio, S. Hieronymus, Salonius, Alcuinus et Glossa exponunt, 7. d. Noli quærere calvas excusationes, quibus des occasionem carni tu<e ad peccandum, hoo est, ne dicas : Non ego peccavi, non ego me inebriavi, non ego fornicatus sum, sed natura infirma, el per concupiscentiam corrupta ad illud invilum me impulitj nam ita in Deum naturæ conditorem peocalum tuum regeris, ipsumque facis peccati, æque ac naturæ tam fragilis, auctorem, quæ est horrenda blasphemfa, ideoque Deum graviter offendit et ad vindictam irritai. Audi 8. Hieronymum : Arguit eos, « qui de vitio carnis queruntur, et aiunt se corporis necessitate compulsos ea facere, quæ nolint, secundum dictum Apostoli, Rem. vu, el vanas excusationes quœrunt et dicunt : Non ego pecco, sed quod habitat in carne mea peccatum. »

Quarto, S. Bonaventura rufert ad negationem divin® Providentiæ, *q. d.* Ne dederis os tuum, ut dicat coram Angelo : Non est Providentia, non est Numen voluptatum et scelerum vindex; itaque securus ruas in omnia vitia carnis. Negatio enim Numinis hominem impellit ad omnem gulam et luxuriam.

Quinto, Dionysius CarIhuManus et exeoCajetanus: quia triplex oit uris usus, scilicet comedere, osculari, loqui, tria quæ in his peccantur, vult involvi, gulam, impudica oscula, et verba; et juxta dictam editionem llobrœain subdi : ne quis hæc excuset, tanquam errore atque involuntarie facta, caveatque id serio dicere, quoniam, qui adusi Angelus novil, qua mente sic ipse loquatur, et quam in Dei vergat injuriam.

Sexto, Moringas generalius hanc gnomon accipit, quasi dictam, non tantum contra gulam et luxuriam, sed et contra omnia vitia carnis, quæ recenset Apostolus, *Gaht.* v, 19 : ne quis ea excuset per carnis sum fragilitatem ac violentiam quamdam, vel necessariam carnis concupiscenti ini.

Septimo, nonnulli censent hic præcipi ne quis votum vocet errorem, ac errare cos qui vovent, quasi aut id non liceat, aut non debent reddi votum. Verum primus sensus, ut dixi, est genuinus,

Nb dicas coram Angelo, —crudeli, inquit Chald«us,hoc est coram diabolo. Melius alii Angelum bonum accipiunt, qualis est custos cuique a Deo deputatus. Hic enim Providentiæ est administer : quare qui illam negat, tam Angelo quam Deo est injurius. Unde nonnulli hinc probant custodiam angelorum circa homines. Bursum ex hoc Joco concludit divus Thomas, I pari. *Quast,* LVII,art.2, angelos habere cognitionem et providentium rerum creatarum. Angelum ergo nominat, quia hic est Providgptiæ divinæ exsecutor, æque ac tutor ct vindex; perinde ac si quis dicat ; Ne dicas coram prœtore : In hac civitate non est justitia, quia pretor qui est justiti® tutor ct vindex, hanc injuriam a se depellet, tcque ob eam justo capiet et puniet.

Denique nonnulli, ut Pineda, hæc accipiunt de Angelo peculiari, cui a Deo (undeS, Hieronymus: « Non enim, inquit, in ventum dicta transeunt, sed a præsente Angelo, qui unicuique comes adhæret, slatini perferuntur ad Dominum ») commissa sit cura orationum cl votorum Deo offerendorum, qualem vidit Joannes, *Apotai.* vni, 3 : « Et alius Angelus, inquit, venit, et steli! ante altare aureum : cl data sunt illi incensa multa, ut daret dc orationibus Sanctorum super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum dc orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo. » Fuit enim vetus Orígenis et aliorum opinio, certos diabolos certis vitiis prœesso, ad caque homines instigare, Undo in Scriptura et in Vitis Patrum crebro nominatur spiritus vel angelus blasphemiæ, luxnriæ, superbi®, gulæ, avarili®, acedi®, etc., atque ex adverso certos Angelos precesso certis virtutibus, ad oasque homines provehere, ut unus Angelus sit orationis, alius humilitatis, alius temperanti®, alius castitatis, etc., qua de re alibi dixi.

In Vita S, Onuphrii, qui per 70 annos in eremo angelice vixit, quam scripsit oculatus testis Paphnulius Abbas, legimus Deum per angelos de omnibus providere hominibus, præserlim religiosis volo obstrictis, solitariis cl eremitis: «Omnipotens Deus, inquit, non derelinquit sperantes in se: circumdat cos annis potenti® su®, ut hos incursio Satan® non valeat prosternere, quos protegit celsitudo divin® misericordi®. Quapropter ad eos angeli Dei jugiter mittuntur, ac per manus illorum quocumque necessaria crebrius cis administrantur. » Et mox : « Certissime scias, o fili, quoniam angeli Dei sanctis ac justis viris quotidie famulantur, atque virtute superna corpora et animæ illorum jugiter illuminantur. » Paulo post narrat B. Onuphrius se ab Angelo habente speciein viri pulcherrimi ductum in eremum, cum diceret : « Noli expavescere; ego enim sum Del Angelus, tibi ad custodiendum ab ortu tuo Providentia divina destinatus, ul, jubente Deo, tecum mamTcm,cl to in hanc eremum duoerem. Perfectus esto, humilis incede coram Domino, cum gaudio labora, cor tuum in omni custodia conserva, vive sine querela, in bono opere persevera. Ego

An^. proprii Mlglt»- (,j chorelirunb Ewm. pium s. **

Vero to non derelinquam, donec animam tuam m præsentia stimma) majestatis offeram. n Et post nonnulla : a S. Angelus quotidie mihi panem offerebat, et aquam pro mensura ministrabat ut corpus meum confortaretur, ne deficeret, et jugiter in Dei laude perseveraret, etc. Omni dic Dominico vel sabbato angelum Domini paratum invenio, sacrosanctum Corpus et Sanguinem Domini nostri Jesu Christi secum deferentem, de cujus manibus mihi pretiosissima donantur munera, vitœque mem salus perpetua. Verum etiam omnes, qui vitam spiritalem ducunt in cremo monachi, tali participantur gaudio, ili vero sancti cremil/e, qui hanc solitudinem habitant, si fortasse aliquando videre hominem desiderant, illico in cœlum ab Angelo deportantur : visuntur illic animæ justorum fulgentium sicut sol in regno Patris eorum, ibi multitudinem contemplantur Angelorum, suasque animas coetibus mixtas beatorum. Quare omnes qui in agone contendunt, tota mente, toto corde, totis viribus in bono op re fervent, quatenus gloriam cœleslis patriæ cum Christo et cum sanctis mereantur possidere. »

Subdit Paphnutius de morte S. Onuphrii : a Post hæc surrexit, ct Dominum lacrymans oravit, genua flexit atque subito dixit : In manus tuas, Deus, commendo spiritum meum. Cumque hæcdixisset, lumen splendidum corpus ejus obumbravit, ct in ipsius claritate luminis anima sancta carne soluta est. Repente vero vocem angelorum mullorum audivi laudantium Deum, et in discessu sanctissimæ animæ S. Onuphrii, æthera scilicet angelicis canticis resonantia, gaudium ineffabile astris intulerunt, per quæ coelestes exercitus animam militis inclyti coelis invexerunt. »

Denique, quam angeli ab initio mundi fuerint administri et exsecutores divinæ Providentiæ, præserlim in populo fideli, collectis omnibus e tota S. Scriptura exemplis, ostendi *Erodi* xxiii,20 et seq. Hoc est quod ait Apostolus : « Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter cos, qui hæreditatem capient salutis? » *Ilebr.* cap. i, 14.

Mystice Dionysius per Angelum accipit sacerdotem, de quo ait Malachias, cap. n, 7 : « Labia sacerdotis custodient scientiam, ct legem requirent ex ore ejus : quia Angelus Domini exercituum est. » Sacerdotis ergo est, docere populum Dei, legem ct Providentiam, sive Numen vindex bonorum et malorum omnium. Fides enim hujus Providentia* hominem refrenat ab omni scelere, ct ad omne virtutis decus exstimulat.

Nox est providentia. — In Deo non est numen, non est Deus, qui omnium habeat providentiam; Deo enim ita agnata est providentia ut, si hanc tollas cum Epicuro, Democrito ct atheis, tollas ct Deum. Deus enim ignorans el improvidus, non est Deus, sed idolum saxeum vel ligneum. Aquila vertit dbcofcttf, quod si Deo attribuas, sensus est, *q. d.* Deus non libere, sed coacto, vel necessitale fatali, ac proindo sino providentia operatur; sin homini assignes, sensus est, *q. d.* Non sponte, sed coacte vovi : ergo voto non teneor.

Hebraice est FQK? ' fa seggala, id est guía *error,* vel incogitantia, improvidentia, inconsiderado est, sive Numinis, g. *d.* Non est providentia Numinis, sed omnia errore el casu fortuito fiunt m mundo, sicut Democritus censebat mundum factum esse ex fortuito concursu atomorum :sic dicuntur plancte errare In cado, cl oves bovesque in montibus; sive hominis, *q. d.* Improvide et inconsiderate vovi. Septuaginta, guía *ignorantia est, q, d.* Ignorans feci ct vovi; Chaldæus, *imprudens feri:* igitur voto non obligor; Arabicus, *et ne dicas quod coram Deo est corruptio roqmtionis,* ut non cognoscat vota et facta nostra; Campensis, *neque putes Angelum , qui tua observat, rem tam astimaturum levem, qui pra multitudine verborum tix sciebas, guvl promitteres.* Nam, ut ait Olympiodonts, *qui in ipsa face nequi(ia volutantur, ita providentiam Dei negant et aspernantur, ut dicant dedignari Deum curare ac scire, qua hic ab hominibus scelera committantur,* Eleganter Arias vertit:

> Qiod jim vovisti, emnim ne dicito, neve
> Excuses, presente illo, qui cuncto fideli
> Verba hominum stylo in labulù notai Angelus...

Angeli ergo curam habent et providentiam votorum nostrorum ; ac sicut dc eorum conceptione ct adimpletione lætantur, sic de eorum violatione dolent et indignantur; ac utrumque in tabulis memoriæ consignant, ut ad Deum referant, qui pro meritis cuique premia vel supplicia decernet; unde psallebat David : « In conspectu angelorum psallam libi : adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo, » *psal.* cxxxvu, I.

Porro Providentiæ opponuntur duo extrema sibi contraria, scilicet fatum cl fortuna. Provideo- dentu tia enim est libera, fatum necessarium : quare qui Deum subjicit fato, Deum ct providentiam e tam «t medio tollit. Absit ergo a fideli illa Tragici vox : fortuna.

> Falis agiroar, cedite fatis.

Quare eos qui fatum adstruunt, fatuos æstfmat S. Augustinus, tract. 37 in *Joannem,* el libro V *De Civitate,* cap. n. Rursum Providentiæ opponitur casus cl fortuna : licet enim respectu causarum secundarum præler mutuam intentionem, quasi fortuito concurrentium, sit casus el fortuna, quæ causal effectus contingentes ct fortuitos, tamen respectu Dei nullus est casus. Nam, ut ait Sapiens cap. iv, 3 : «Tua autem providentia, Pater, cuncta gubernat. » Quocirca Deo nihil est fortuitum, quia omne prævisum et provisum. « In regno Providenliæ nihil licet temeritati,» ait Seneca, quia nil temere fit, sed omnia consultu cl ex certa providentia. «Ubi maximus est intellectus, ibi minima est fortuna, v ait Boeliifs, quia inteliigons et sapiens omnia agit cum deliberatione et consilio ; unde Deo mhil est forliutum, nullus casus, nulla

fortuna, sed hominibus, quibus multa improvisa et inopinata accidunt. Meus enim omnes causas secundas, etiam contingentes, pravidet, ordinat et combinat.

Nt FORTE IRATUS DEUS CONTRA SERMONES TIOS, DISSIPET CUNCTA OPERA MANUUM TUARUM. — Pro (ZtSsípet hebraico est SjH *chibbel,* id est, ut Septuaginta, *disperdat ;* Chaldæus, Arabicus el Syrus, *corrumpat ;* Vatablus, *maledicat;* Tigurina, *destruat;* .M irinus, *devastet.* Proprie *chibbel* est disrumpat magna vi ct dolore. Quomodo in Deo sit ira, scilicci, non ut passio, sed ut appetitus justre Vindicte, contri Epicurum docet Lactantius, lib. *De Ira Dei,* cap. iv. Vere S. Augustinus, lib. I *Confessionum,* cap. ix, Deum compellans : a Pcenitet, inquit, tc, cl non doles; irasceris, et tranquillus es; opera mutas, nec mulas consilium. » Jam

Sensus cst *primo, q. d.* Ne Deus ob tuum hoc votifragii cl negationis Providentis scelus, omnia opera bona, eoruipque merita, quæ antea cum saperes, fecisti, aboleat el mortificet. Ita Olympiodorus : a Ne, inquit, ct fructum operum tuorum amittas. Iratus enim Deus delet de libro vita?, si quid cst, quod pie videamur nobis laudabiliterque fecisse. » El Clarius : « Quod tu tam leve putas, Deum sic offundit, ut non solum orationem tuam, sed propter eam et alia opera sit exsecraturus. »

Secundo, ut ait S. Hieronymus : u Ne Deus talia sentientem tradat in reprobum sensum, ut faciat ea quæ non conveniunt. »

Tertio, addit Olympiodorus Deum volifragos et cos qui negant Numen, solere punire paupertate, infortuniis, morte, itaque fortunas eorum et opem corrumpere. Denique Arabicus vertit, *ne irascatur Deus in stultitiam tuam, et corrumpantur artes manuum tuarum,* id est opera exquisita, quæ contento studio, arte, ingenio meditatus ac molitus es, perinde ac si tua contentus providentia divinam penitus non agnosceres, diceresquo superbiens : Manus mea excelsa, et non Dominus fecit h uc omnia, lutclligi quoque possunt cuncta, quæ quis sibi comparaverit, vel corporis, vel animi bona, etiam virtutes ac merita, quorum merito facit jacturam, qui negat Dei providentiam, inquit noster Lorinus.

Ita videmus Religiosos, qui dum in religione votorum observantes viverent, ac mira gratia docendi, dicendique apud homines pollerent, cum ab ea desciscunt, fiuntque apostata?, omnem hanc gratiam deperdere, fierique odium ct probrum Dei, œque ac hominum. Exempla crebra'spectavimus et in dies spectamus. Hinc nonnulli vertunt, *Deus putrefaciet opera tua.* Sic enim *hatœ* x, 26, Noster Hebræum bnn *chibbel* vertit *computrescet.* Apostada enim est putredo, id est corruptio et infamia, quæ apódalas facit viles, infames cl putridos, ac opera eorum, non tantum prasenUa, sed el proferita, quæ in religione heroica ediderauI, putrefacit, id est conspurcat, infamat, eorrumpit. Hebræum *chibbel* est contrarie significationis; significat enim ligare ct dissolvere, ac disrumpere cum vehementia cl dolore, uti fit m parturientibus, a quibus quasi disrumpitur proles, dum parilur. Unde *chibbel* sæpe significat parturire, et habere dolores parturientis. Utrumque huic loco convenit : nam et volifragi negantesque numen videntur habere ligatam linguam, mentem ct manum, ut qui erant ante eloquentes, sapientes, ct in omni opere potentes, per hoc scelus fiant elingues, insipientes, inertes et ad omne bonum impotenti s. Rursum eorum opera disrumpuntur cum ingenii eorum confusione ct dolore, qualis est parturientium.

Moraliler hic disce, quam Deum offendat negatio numinis et providcniiæ, quamque graviter eam negantes puniat ct ulciscatur. Deus impiis dicentibus: «Non videbit Dominus nos, dereliquit Dominus terram suam, n minatur : a Ergo elego faciam in futuro : non parcet oculus meus, nec miserebor, » *Ezech.* vm, 18, et cap. x ; David, *Psal.* ix, 13, 14: « Propter quid, inquit, irritavit impius Deum? dixit enim in corde suo : Non requiret. Vides, quoniam tu laborem el dolorem consideras : ul tradas eos in manus luas, n

Porro Providentiam esse ex dissona elementorum, coelorum, animalium rerumque omnium consonantia, ordine, motu, constantia demonstrant Patres. Audi Lactantium, lib. Ill, cap. x : « Quis enim non sentiat mundum hunc tarn mirabili ratione perfectum, aliqua providentia gubernari? quandoquidem nihil est quod possit sino ullo moderatore consistere. Sic domus ab habitatore deserta dilabitur. Navis sine gubernatore abit pessum. El corpus relictum ab anima delinit. Nedum putemus tantam illam molem, aut construi sine artifice, aut stare sine rectore tamdiu posse.» Audi Damascenum in *Histor. Barlaam,* cap. xvii : a Si navis sine gubernatore non potest subsistere, sed mox submergitur, ct domus modica sine provisore : mundus quomodo constat tanto tempore, creatura sic magna, sic bona et mirabilis, sine gloriosa quadam ac magnifica atque mirabili gubernatione, et sapientissima providentia? Ecce enim cœlum quantum tempus habet, ct non denigratum est; terra virtus non est lassata ex tanto tempore; fontes non desierunt filiere, ex quo facti sunt; mare tot et Unia suscipiens ilumina non supergreditur mensuram; cursus solis et lunæ non mutantur; ordines dici et noctis non perverluntur. o Audi Philonem, lib. *De Somniis : a* Credendum cst sicut in curru aurigam, aut in navi gubernatorem : ita in rebus omnibus superstare eum, qui est, corporibus, animabus, animantibus, mentibus, angelis, cunctis, quæ turra, vel aere, vel cœlo continentur, naturis, tum visibilibus, tum invisibilibus; lotum enim mundum ex se pendentem regit, d

Minutim vero Providenti® officia ex officiis singulorum in choro, el membrorum in coi pore, et

Prori-

ju-
(

famulornin in nula, ita graphico depingit S. Athanasius, lib. *Conira Idola:* « Ut in choro, qui constat ex diversis hominibus, viris, puellis, feminis, senibus, juvenibus, sub uno presule ct moderatore, quisque quantum potest, cantat pro sua natura, ille quidem ut vir, iste vero ut puer, alius ut senex, alius quemadmodum juvenis, omnes tamen unam absolvunt harmoniam ; vel ut nosti a anima eodem tempore sensus nostros pro cujusque officio exercet, cl ad unam ¡em oblatam simul movetur, adeo ut oculus videat, auris audiat, manus palpet, olfactus odores accipiat, gustus delibet, s-vpe quoque interca ne ali® quidem corporis panes in otio sunt, adeo ut inter ista pedes quoque obambulent; vel ut in presentía regis imperantis simul ct ad omnia oculos intendentis, omnes sunt in obsequio: est qui agros colat, est qui a<l aquaeductus aquarum properet, alius item pabulatum proficiscitur, alius ad ctiriam pergit, alius ad concionem ingreditur, et alii eodem modo sese referunt, caque omnia ad presentiain unius moderatoris, el disciplinam fiunt, elconstituuntur : ita quoque omina in universa rerum natura geruntur. »

5. Maximus, *serm.* 48, citat illud Platonis: « Deus omnia, ct secundum Deum, fortuna, el occasio humana gubernat universa. » El illud Socratis :

> Si quid cura polesl, *cura :* at si Deus Ipse jubendo
> Tc curat, cur tu sollicitus libi sis?

Pulchrius Aristoteles, vel quisquis est auctor De *Mundo : a* Quod, inquit, in exercitu cst imperator, in domo paterfamilias, in choro precentor, in navi navarchus, m corpore oculus, in curru auriga, hoc in mundo esi Deus. » Plura vide apud S. Chrysoslomum, 'iheodorctum, Salvianum, Synesiiiin ct nostrum Lessimi), lib. *be Numine ct Providentia.*

6. Ubi multa sunt somma, plurima sunt vanitates, ET SERMONES INNUMERI (1) : TU VERO DEUM UME. — Transit a Providentia ad somnia, sive a religione ad superstitionem. Sicut enim cultores providenti® sunt cultores veri numinis vereque religionis: sic negantes Providentiam sunt n religiosi ct athei, quibus agnati et vicini sunt super.diliosi, quales sunt observantes somnia. Ab illis ergo ad hos congrue sermonem traducit, quia olim mulli mullum tribuebant somniis, idque quod somnia* rant, censebant divinum ct immissum a Deo : unde juxla somnia dirigebant vita su® rationes ct actiones. Contra cos hic docet somnia esso somnia, id est meras vanitates, nugas, inania spectra ct phantasmata. Quare asserit non esse observanda, nec timenda somnia, sed Deum Deiquo providentiam, ubique excubantem, ad prærniaiilnm bonos et puniendum malos. Unde Syrus vertit, *quoniam in multitudine somniorum cl vanitatum ct sermonum, multi errores.* De vanitate somniorum multa dixi *Ecdi.* xxxiv, I ct scq. Memorabile ct terribile est quod senbit B. Antiochus, *homil.* 3Í, anachoretam quemdam insignem per somnium a diabolo illusum : cum enim in somno vidisset Christum el Christianos m tenebris, Mosen vero et Judíeos in luce, apostatavi) a fide, faclusque Judæus se circumcidit, ct carnali vitæ se dedit : quare punitus a Deo, et a vermibus corrosus, corpus Jud®is, animam diabolo tradidit.

Adde cx somniis vanis non raro oriri vanitatem et levitatem vovendi, œque ac vola (de quibus sermo precessil) violandi, seque ab eorum obligatione excusandi. Mulli enim moventur ad vovendum quippiam ex eo. quod de eo noclu sommarmi, quod feminis est frequens. Alii a votorum persolulione se excusant, quod somniarintea non esse persolvenda: quæ omnia somnia sunt vanitates, errores et dementi®. Unde Septuaginta vertunt, *quin in multitudine somniorum ct vanitatum, ct verborum plurimorum,* subaudi vola multa fiunt, vel excusantur; el S. Hieronymus ex Hebrais sic exponit, *q. d.* « Nec superiora facias, de quibus jam dictum est : Ne facile somniis credas. Cum enim diversa videris per nocturnam quietem, et vanis anima fuerit exagitata terroribus, sive incitata promissis, tu ea contemne, quæ somnii sunt, el solum Deum lime. Qui enim somniis crediderit, vanitatibus se et ineptiis tradet. Aliter : Quia dixi ac præcepi : Non des os tuum, ut peccare facias carnem tuam, et quœras varias excusationes; hoc nunc iniero : Quoniam insomnio vitæ islms, el in imagine umbre nubis, qua vivimus, mulla possumus invenire quæ nobis verisimilia videantur, cl nostra excusare percata, propterea admoneo ut id solum caveas, ne putes absentem Deum, sed eum timeas, el scias cunctis operibus luis adesse presenten!, leque liberi arbitrii conditum non cogi, sed velle, quod facias. »

Huc accedunt alii, qui hic censent dan rationem cur non temere sil vovendum vel loquendum, scilicet eo quod, uti plerumque insomnia, sic el verba pleraque vana sint. Unde Thaumaturgus vertit, *sentiet sicut somniorum, ita verborum majorem partem esse vanam.*

EtOlympiodorus: Irascitur, inquit, Deus somniantibus, id est, frustra laborantibus el loquacibus, quasi admoneri se somniis existiment ad vota concipienda cl proferenda.

Alii, ut Moringus, hæc referunt ad negantes Providentiam, *q. d.* Negare Providentiam non cst aliud quam somniare atque garrire, id est mi veri el solidi asserere, sed falsum prorsus et erroneum, quale somnium, comminisci.

Tropologice, Chaldaeus per somnia accipit falsa oracula el doctrinas erroneas, quasi hic pseudopropheta opponuntur veris prophetis, el fulsi

ti) TTebr. est, er in *verba multiplicando,* repete : *ibi* cl *sunt rana.* Ita Rosenmullcrus. Alii tamen cum Vulgato, nam in *multitudine somniorum sunf vanitates et verba multa t* ne his somnus et rebus \auis lo dedas, *sed* potius *Deum time.*

doctores veracibus. Sic enim verti! : *Tot autem somniis pseudoprophetanim, et divinorum vanis responsis, infinitisque impiorum sermonibus fidem ne adhibeas; sed sapientes et justos cole, et ab cis disciplinam quare, Deumque time.*

Et ser moxes innumeri, — dum somnia aliis et aliis enarrantur, varieque n variis conjectando explicantur. Insuper omnia mullis suspicionibus, historiis, fabulis, conjecturis recensendis materiam suggerunt.

Tu vero Deum time. — Timor enim Dei judicis, ut vindicis, valet ad refrenandam vanam somnii divinationem, docet Dei providentiam, adigit ad solvenda vota, carnis concupiscentium castigat, linguam effrenam refrenat. Quocirca timor Dei est initium, promotio cl perfectio sapienti® omnisque virtutis, uti pluribus ostendi *Eccles,* **i,** 11 el sequent., ac in *Proverbiis* crebro.

Ven. 7 7 ct 8. Si VIDERIS CALUMNIAS EGENORUM (Arabicus, *stultitiam adversus pauperem)* et violenta judicia, **ir** subvertíjustitiam (Septuaginta, *direptionem judicis et justitiæ;* Complutenses, *rapinam judicii;* S. Hieronymus, *rumam judicii;* Thaumalurgus, *judices sw dolis strophis circumvenire leges)* IN provincia, non MIRERIS SUPER HOC NEGOTIO, QUIA EXCELSO EXCELSIOR EST ALIUS, ET SLPER HOS QUOQUE EMINENT1ORLS SUNT ALII, ET INSUPER UNIVERSA IERRA REX imperat servienti. — Hæc spectant ad to *ne dicas coram Angelo: Non est Providentia.* Eslque occupatio. Occurrit enim tacitæ objectioni hominum dicentium: Si est Providentia, caque justa, cur ergo permittit calumnias egenorum, violenta judicia, et subverti justitiam? Cur ea non impedit et tollit, aut illico pumt ct plectit? ul inde discant homines eam revereri Deumque timere. Respondetur hoc non esse mirandum; justa enim de causa hæc permitti a Deo, ut postea acrius plectantur. Qeterum solari nos debere, quod existât unus cunctorum rex judexque, qui vicarios judices ipsos dijudicabit, interim dissimulans, non ignurans, illos ipsos adhuc exspectans ad punilenüam, oppressos exercens ad patientiam, præparamque ad coronam (1).

(I)Kosenoiulierus, *si oppressionem pauperis et rapinam,* idesl, violationem *juris ac jusiiliœ videris in provincia,* laciniate aliqua vel regione (gall, *restart, juridiciion,* a ra<t. **pl),** *ne mireris super hac re; nam* sicut *altus* ju*p<r alio objcrtut.* sicut gradus sunt præfectorutn et magistratuum, quorum mlenores observantur a superioribus: ita iiitau/iuj, Deus, *super illos omnes* , scilicet observat. *Ccbokim* pluralismi, quoin dicuut *excellenlite,* quo exprimitur superlativus. Nunc, veluii remedium, quo laniis occanatur vanitatibus, ducet qaodnam utilissimum vilao genus wt, quod quis ineat, ila : *Porro emolumentum terræ,* quod o terra cultura impetramus, *pro omnibus* aliis emotu incolis *est ;* vel melius, *in,* seu *ad omnes,* scilicet 110-Búnes, v«uil, redundat : rex etiam *agro servus sit,* agriculture *it addictus. Alii, ii *oppressionem.... nam* sicut *alitu super alto observat, et* sicul *alii allions* sunt *super* ' (farfque (ven. 8) *supremas* dominus *terræ, om*donMw, *rtx regionis qui honoratur,* scilicet Deus Vel Isdornuo.

Ita S. Hieronymus, Olympiodorus, Alenimi*, Salonius, Bonaventura, Hugo, Lyranus, Lorinus et alii.

Non mireris super hoc negotio. — Hebrra, *ne obstupescas nuper voluntate,* id est super re voliti, vel ab oppressore positive, vel a Deo permissivo. Unde PagninuS accipit voluntatem Dei, *ne mire*ris,* ait, *de voluntate divina permittente tot violentias;* Tigurina, *ne mireris divinam voluntatem;* Vatabhis,ne *mireris super hac re quæ fit divino nutu** ChaldiPUS, *non mireris,* ait, *in corde tuo, quomodo voluntas Domini sit super omnia hæc.* Quod innocentes opprimantur a nocentibus mirati sunt Jeremías, cap. xii; Habacue, cap. i; David, *Psal.* Lxxii. Sed Salomon edoctus a patre et magis a Deo, crebroque expertus, idipsum non miratur, nec mirandum esse docet, ait S. Athanasius, *Apolog. de Fuga sua,* quia nil mirum est nisi novum: pauperes autem a potentioribus opprimi non est novum, vel insolitum, sed tritum, frequens et communi sacculorum omnium usu confirmatum. Adde hoc permitti a sapientissima Dei volúntate ad majorem justorum virtutem et gloriam, ct impiorum ignominiam ac pœnam. Olympiodorus vertit ct explicat, *q. d. Ne indigueris, aut fluitare mundum sine ulla providentia suspiceris.*

Quia excelso excelsior est alius, et super hos QUOQUE EMINENTIORES SUNT ALII. — Hebraico et Græce, *quia excelsus desuper excelsum custodiens est, et excelsi super eos;* Campensis, *habet enim oppressor ille superiorem, qui ea quæ facit diligenter observet, et supra utrumque illorum alii superiores sunt.* S. Hieronymus in veteri editione, *quia excelsus super excelsum* (Vatablus, *observat), et excelsior est super illos,* scilicet Deus, aitS. Hieronymus; alii Angelus, aiunt, *q. d.* Etsi judices ctprincipes sinant opprimi justitiam et justos, tamen iis a Deo propositi sunt angeli urbium, et provinciarum præsides et custodes, qui cos subindo monent, castigant, deponunt, uti deposuerunt Nabuchodonosor, juxta illud : « Ecce vigil ct sanctus de ccelo descendit, clamavit fortiter, et sic ait : Succidite arborem, » *Daniel,* cap. iv, 10 et 14. « in sententia vigilum, » id est angelorum Babyloni® præsidentium, « decretum est. » Aut certe iidem angeli, Dei nutu, vindictam injustorum ct pr.i mium justorum differunt usque ad diem judicii. Sic ct Albinus, Glossa, Cajetanus, Vatablus. Unde Arabicus vertit, *quoniam excelsus conservabit te super rem excelsam, et illis qui se efferunt super præstantius est.* Audi S. Hieronymum : « Ne mireris, excelsus quippe super excelsum hæc respicit Deus, qui angelos suos super judices ct reges terræ posuit, qui possunt ulique prohibere injustitiam, et magis in terra valere, quam qm vis hominum potestates; sed quoniam servat in finem judicium, ideo nunc exspectat et differt senlenliam. » Grassctur ergo licet nunc impietas, et impii judices impune, sed non impune abibunt : dabunt enim laudem pœnas judici nunc

prospectanti, atque ejus ministris nunc testibus tant» iniquitatis. Hæc sane interpretatio admirationem tollit, cur divina Providentia violenta judicia et calumnias pauperum permittat, aut non slatini puniat. Hucusque S. Hieronymus, et ex eo Pineda.

Planius hæc omnia accipias cum Lyrano, Dionysio et Ungono Cardinali, non de angelis, sed de hominibus, puta do principibus subordinaos, quorum minor majori gradati m subesi usque ad summum, qui est rex vel imperator, 7. d. Si inferior judex permittit judicium el justitiam, appellatio el recursus est ad superiorem alium et alium gradalim, quorum quisque potest ct debet inferioris sibi subordinati et subditi injustitiam corrigere et castigare. Unde Chaldæus vertit, *quia Deus potens super catos altissimo* observat opera filiorum hominis, tam bona quam mala, et a facie qus mittuntur viri magnifici et robusti, ut potestatem exerceant in improbos, et* ut *sint propositi magistratus super eos.*

Secundo, hæc ad poenam talionis et indolem potentiornm referas, *q. d.* Si inferior judex innocentem opprimat, justo Dei judicio talione punietur, ut pari modo a superiore suo opprimatur, sicul videmus tyrannos, instar minorum piscium, a majoribus tyrannis devorari, juxta illud *Jerem.* xxx, 16 : « Omnes qui comedunt te, devorabuntur, et universi hostes lui in captivitatem ducentur, et qui te vastant vastabuntur, cunetosque prœdatores tuos dabo in prædani. » Quod S. Hieronymus eo loco impletum intclligil, cuín Assyrios vastaverunt Babylonii, Babylonios et Chaldæos Medi Pcrsiequo. Sic Isaías xxxiu, 1, Assyrio minatur: « Vœ qui praedaris I nonne et ipse prœdaberis? » In universumque Prov. cap. xxii, 10 : « Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori et egebit, w Potenllores enim sæpo potentia sua abutuntur, eaque inferiores inique opprimunt. Ea enim est hominum vitiata conditio, ideoque non admiranda, sed miseranda el lugenda. Hæc expositio quoque apposita est iliique favet hebræuni nZM *gaboah,* id est excelsus, superbus, tumidus, qui inferiores despicit, premit el deprimit, juxta illud *Jacobi* n, 6 : a Nonne divites per potentiam opprimunt vos, el ipsi trahunt vos ad judicia? n Quis ergo hoc miretur, quod commune est, et natura quasi insitum divitibus ct potentibus? Vermis enim polenti® cl divitiarum est superbia, ait S. Augustinus, fastus cl lyrannis.

Tertio, alii exponunt, *q. d.* Non mireris inter judices aliquos reperiri improbos, quia rex non potest omnia solus judicaro, sed constituit vicereges, ct hi constituunt gubernatores urbium, et hi constituunt judices subinde non salis notos vel iniquos, eo quod pecuniam offerant. Igitur in tanta tamque multiplici judicum subordinatione cl turba, non mirum aliquos irrepere pravos, qui jura ob munera corrumpant. Miran-

dum magis non plures et plura corrumpi; nam omnes ad majora aspirant, el super hos quoque ambitio non habet terminum. Audi Senecam ad Lucilium, *epist.* 86 : u Relinque ambitum : tumida res est, vana, ventosa, nullum habens terminum, d Et alibi : « Nemo agit de tribunatu gratias, sed conqueritur quod non est ad præfecturam u^que perductus; et si desit consulatus, nec hoc quidem suili it : cupiditas enim non unde venerit respicit, sed quo tendit.» Idem,lib. ll *De Beneficus :* u Nunquam, inquit, improba? spei quod datur satis est; omnia meruisse se existimat, nec salis pretio aestimatum putat. Majora enim cupimus, quo majora venerint, mlentioque concitatior est : ambitio enim sive cupiditas, ul flammæ infinita vis acrior est, quo ex majori incendio emicuit. » Ambitio

8. Et insuper universa.terrje rex irperat ser- Vtrt.k VIENT!. — Pro *insuper* hebræum est JTW *idron,* quod vertit Olympiodorus, *superfluum terres;* Complutenses, *abundantia terrò;* Septuaginta Vaticani, *ct prostantia terrò in omni est rex agri culti;* Syrus, *hcereditas terrò in omnibus est rex qui agrum colit;* Symmachus, *ct amplius terrò in omnibus rex est regioni culto.* Rex hic accipi potest proprie, *q.* d. Si omnes judices el principes sint injusti et violenti, respublica recurrit ad regem, ut is cos in ordinem redigat.

Verum melius per regem accipias Deum; hic enim solus imperat univers® terne, *q.* d. Omnes judices principes el reges subjecti sunt scrviunlque Deo, qui cum sil justissimus, omnes judices cl reges, adeoque ipsas Justitias judicabit (equissime, ac lœsis suum jus, lædenlibus justa supplicia irrogabit. Lœsus ergo ad Dei tribunal provoca, ejusque sententiam patienter exspecta.

Pulchro ct sapienter Horatius, lib. Ili, *Ode* 1, monet dicens :

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jutis,
Clan giganteo Inampbo,
CudcUi supercilio moventis.

Hinc pauperes a judicibus el principibus lœsi clamant in ccelum, cl a Deo exaudiuntur, juxta illud Proverò, xxn, 2Î : < Non facias violentiam pauperi, quia pauper est ; neque conteras egenum in porta,quia judicabit Dominus causam ejus, el coniigel cos qui confixerunt animam ejus. » Ita S. Hieronymus, Alcuinus, Bonaventura, Hugo, Lyranus et passim alii.

Pro *imperat* Interpres legil *Usro,* id eòi *ad imperandum,* hoc est *imperat;* HTC? *sura* enim est dominari, imperare. Est enallage modi : ponitur enim infinitivus pro indicativo»

Jam pro 1 substituentes vicinum 1, pro *Usto,* id csl *imperat,* legunt HTO**? *lesade,* id est ager. Sic enim habent MV1 S1D3 pX P"inn "T3J7J *veiitron erets baccol hu melech lesade nebud,*

ri !l.i Mgrnihf M>plunglnh,Synis, Arabici», quo« vari! vario vertunt ol explicant.

Trimo, I igni in it,'*/pud omnia terrai* Ohm semper Dd rimM *eripcetandus w/# ut rt r agri qui toldar,* ul rillcct or beni lume quasi ngrum suum lustri I, Jmliccl el puntai, voi pmmlct : riunita, Id est iri-judos, tradendo ignibm grhonnm; triticum vero, puta judos, colligendo in borrénm crai».

S'rrunflo, Vetabhis, porro *errcllcntta Ierro* nuper tomia est, Ter agro servit, q d. Itabo ogumlturm rit polfsdma omnium mn'ldinniim vivrii'li ; nain ipse rtlam n / cold out rolcndum inral agmm,* ñfm/a wr-•*morio,* El l«ldoru« Clarius, r'liduuirifMod *lur rr terra in omni rc, est r< r propter ajrum fullum,* hoc sensu : Nemo non abundo vivero potest *ex* oulltir i k rræ, otlamri rox rit, cum omuls victus, quo opus habet humana natura, ex Ierra colligitur, 7. *fl,* Ouid fol oplhti opila î quoi uni tain multa- litos,/piando parvo conienti queamus ecco ne regio vivere, rd est oopio* esatta et otiose, ab qm» fori mob (Ik? Laus ullqtie Agricultura? maxima.

Sic ci Arias ac plores alii consent hie con nil stadium agricultura ; perline enim vitantur liles forenses, in quibus non raro Innocens el Justus causa cadit lindi Campen*!* vertit, *summum quoti terra pfff Uar* homini poti it, ret agellus aliguit, qui utenti cam natif i i<(pOuit, ut fi mi ivat, d ru, din contingit, et en contentile rd, is planera rd;* Uti fuit Abraham, Isaac j Jacob, Job primlqiie reges orbis. Huc fac it vetus oraculum :

lloi servii ager libi, quorsum linU requiriri

Tedio, Titehtiannu* verlit, *prmterm ree. est in omm terra ad roltoflum agrum,* 7. d. Ilex imperai m <ua terra et regione, cumque al> injuriis luetur, ut po* ini agri coli, quorum *me* se subditi vivant.

Quarto, Cajetanus hebr/rum jnnl *((Iron* vertens *superfluum,* «io traduci! et explicui : Stoni rigor producit barban superfluas, qua? non / vclhmtiir ante rnessem, no slmili evellatur et trilicum : «le Deus ex corla «cimba el provid* olia pormitlh ca lummox ct scolora violentorum, ad justorum pro* bollonem cl profectum, ut eos in dio judicii vindicet <t coronel* Man! ergo principe* mundum quasi agi <irn alida Meo traditimi, ut ejus «ini coloni, cumqu» jnslilia et omni virtute excolant, Itaque justilbr fruges D-o, mundi Domino, Velut censum persolvant. Sed «Icut colonus permittit urania ad tempus, Ita recto gubernandi ratio poscit permittere nonnulla crimina, donee opportunitas sit ea evellendi. Sic ct S. Hieronymus, qui in veteri editione vertit, *ct amplius terra in omnibus est rex in agro cullo,* El Olympiodorus qui vertil, *nuper omnes ter. ed dominile agri elaborati;* idque dupliciter explicat, turn do Doo, turn do horn nc ; « Deus, inquit, Instar viridarii mundum Sibi lume excoluit el ornavil, el in eo dominatur, el agri donunu scuju^ et assiduam providentiam gerit. Non Itaque decet opinai i mundum carere gubernatione regnantis, obeas, quæ inter homines Hunt, iniquitates; imo revocare In mentem oportet, *quod* cum mundus hio ager num upotur, Juxta evangolioum parabolam , Deus hominem mundi hujus regem domlrnimquo comdihiil , si cut scriptam est : Omnia subjc< lsli sub pedibus ejus, A<lmonol itaque no« hoc loco E‹ • kr iad/s dignitatis nostro?, ut debitam voneratlonom Deo exhibentes, qui no« regia honestavit corona, pie olllioioscquo vivamus. Aliter : Qnandoqiihh *m* (Jous unirer i hujus mundi e t Dominus ol po • sessor, volali agri cujusdam, diligentia surnma elaborati, Idcirco «eduli caveamus, no demoliamur vincam Domini Sabaoth, aut iniquis actionibus, aul impiis dogmatibus, aut perniciosis doctrinis. Omnibus enim pnecst, omnia Speou-Jatur agri Dominus et pos-cs-or elaborati. » Addit Olympiodorus : Judices et principes injusti, luqnd, non alimi oeusendi sunt quam supcilluilan terræ, imo e«t inutili* globus et massa, gleba et oinis, quem Daus evertet m dic Judicii, trudelquo in gehennam, juxta illud : « Quid super bis, terra ct cinis *l n HccHt x,* 9,

Quinio, Pagnlfjus vertit, *et utililae, cultura terrm in omnibus rd, ri rcr propter agrorum utili* talem est serous,* Alii, *rrc agro servii,* vel *fit senna.* Clarius, *etiam rrr. agro obligatus cd,* quia ex illo tum so et suor nutrit, tum ampla tributa colligit. Clnibtams, *d laudabilior cd Icrnn cultura suprr ommu, quoniam m b.mpore, quo filii regni, el ic i hnbdul m ruribus* u *fu'ic illorumi s» mi non habet frumentum a l mmcdcwlum, fit oen us subjectus uni agricoles* Abi vertunt, rrr *pfoptcr agrum faftuecd, q. d.* Agricultura adeo est utilis, adeo» quo a priscis exercita, ut ex agro promoti sint ad solium el «ccptrum, atquo ex agricolis facti sint roges, quorum exempla jdura recensui cap. iv, vers. 14.

Hf ilo, sio vertas ct explices, 7. d. Quia lites et oppre clonns pauperum tere oriuntur ob bona terne, «allinet ob opes et finges, quas dat agricultura, bino unus «umtDti« regioni prodicitur rrx, ut ipso inferiorum judicum injusta judicia impediat, corrigat, emendet.

Verum Vulgata vrrsio, uti planior , ita verior cl grrmoriior n«(juxta rnsirm quem initio amigli ivi, r ui tamen (/et* ras «ex, excepta (piirila, jam assignatas nd iptnra est fucile.

My lice lUchardu» Victorious, lib. *DeBlatuínter, homil.* capá vi : « (juiMinm, ait, est ¡«te rex qui ht-omnibus imperat? Est, inquit, liberum hominis arbitrium, quia omnia corporis membra cl ad nutum deserviunt, el appetitus «i aliquando robcllcut, potest ab actu refrenare , el refrenatos gravi ultione porcutcro; ol corurn audaciam forti castigatione frangera et emollire. Investigemus igitur quatiam ratione rex hic Interioris rcipublior nostrw Deo sit subjiciendus, et ab omni quod non deceat avocandus. »

Tropologia , dotai hir Salomon rcgr-rn vcrum ,*cr, qnrrn régit non ira, non libido, non avari- Ihi, cd ratio, continentia rt juatilta. lite cnlrn imitatur bourn, qui justitiam rcgil, imo Judical rd vindicat, lilt dominateli ir/e, afhciibu», animo oo albi Ipsi quail victor nui, idcoqnn lux terrai crt ot Imminus mondi. Ilio miperior <1 rnglbut, imo robua omnibus croati*, ideoque rogum est Rex. Audi 8, Ambrosium in *l'talm,* civili, odori 14, nd ilio ı Animo mori m manita/f mete *temperi* ıı Quicumquo proprium corpo» subegerit, nec ab ira et alii» pn^iombus turbari animam attain, rodor sui congrua vi permiserit, i* bone regia qundarn potertelo mi colobi iis rex dicitur, quod regere rc noverit, et arbiter nui juri» all, nee captiva» trahatnr in c.ulprum »

Lego S. Chrysortomi!m, lib. V /MCowp'ir, d mwi'/d, ubi *ninna»* lio- p iv ioíiiiiin domino» regibus componit, imo anteponit, Audi d Cic eronem in laudem Cogaris, hæc gratulando, vel adulando, dicentem orat, *pro Martello :* « bomuteti gerit» s immanitate barbara», multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum gene re abundantes; Mid tamen ca vieirti, quæ ol naturam cl conditionem, ut vinci possent, habebant. Rulla enim cut tanta vis, larda copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique possit; veruni animum vìncere, iracundiam rohibrre, ole. : hmc qui faciat non ego oum cum summis viris comparo, cd simillimum Ileo judico. •

Audi denique Senecam in *ThyteU i*

Ite;c»n nnn furoni Opel,
Non restii fyritf rxitor,
Non frodi- noto reri*,
Non lura nitida trite» :
Ilei r»t qui postili rastel,
Et diri m ito per torli
Qui loto prnitriB loro,
Infra ** videi omnia,
Orturrllqae sao hi»- ni.
Fato, nec queritor mori.
Ilei est, qui metuit nibil ;
Hoc regnutn aita quisque (tot.

V*ri L 0. Avarcr NON imi-l i r itcr rtòuftiA : RT qui amai ihvit ias rmUCTUN noN r.Arirr ri in : ri noe figo vaRit aì, — Commodo ab oppressionibus pauperum, et judiciorum corruptione transit art avori liarn, velili ab » liccio ad caUsaiD I (pila enim judice* avari sinunt no muneribus corrumpi, bino pervertunt judicia 1 quare ministra prætorurn avardun est calumnia, ait Cicero, lib. I, optet. *nd Quintum* fratrem. Rursum divites avari, nt ac ditent, expilant ot opprimunt paupere» Igitur avari lire vanitatem, rt quo ac iniquit tern hic ostendit. Addit Thaumaturgus ; « Stout, inquit, facultates per rapinam partee ac per vim ©xlorl/n, porm jortarirnœ el sceiernllMímn sunt:sir etinm Immini, pecuniarum cupiditate flagranti, riunquam satietas, ncc proximorum benevolentia pro V(mei, quamlibol maximam argenti vim acqui-

vi!.

Merit;* quii vriplmn ert i •VlctoHam *t hono rem »i»rpiir»t qui dnt rnunere, animam nutem aufert ne» q.icntium, ft scilicM corda eorum rapit, ut illa largientem r*'d »innn coxaotnr.

Avarus row ivPimiruR — Hebræa, *fiiri'int aryfintufn tton 'otlaMur* Ite pin v ginta, Syrus el Arabicus.

li dio a priori e t rpio»! animus hominis bn- Are »'* mensu» , el cupiditas avari d major capaelor- ı que toto orbe, qnarc auro lotius orbis imphri , *ri* nequit. II ne avaritia est in<atiabilto et incipit bdi«; quo emm plus acquirit, no creiceli, et plury appi id Code at oras du ¡tur quart ouri í H. Isidoro». Avaritia ergo rd euri -aera fam qua? proluda similis rrt hydropico, qui quo pkB bibit, eo plus rttit, quod potu» in ejus putrescens, ob » donmi quern gigmt putredo, nalftuginoftus eíTertus, os -tomichi assidue pungat, itaqueaalMHlino sui illim sitim proper ri.> cual. Addit Arirtoli les, lib. I /to/U. cap. vt, aliatn cauimm, scilicet quod avarus amai opes, non ob luxum , nul quid aliud, mj <l propter seipaae; quare cum amandi in corion Mt finis, lime ct avaritiœ non ext finis. Hine S. Augustinus, serm> 10 *Ilo Sauriis,* veras virtutum dtvitia» › fatei* auri ct argenti discriminat, quod ilio» mu hmem taluni, hæ augeant *t* • Ilíe, inquit, vere di».ur»- lur divitiin, quia quisquis ea* habuerit, non egebit, dum juxta Apostolum,habens victum el vestitum his contentu» r*t Idas vero terrean' divitias injustum est putare divitias, qm» non auferunt egestatem. Tantum enim magis quisque ardebil ogrrtate avarilir, quanto map- eis dUigrnr *mor* jores habuerit (juommlo » rgo »»mt diritto* quibus crescit inopia , qWe amaloribu» suis qu ullum fuerint (irnphon-a, non afferunt satietatem, sed inflammant cupiditate divitem? Tu piti» quia mimi» indigere*, «i magi» haberes ludejamnl boue quidam dixit : Crescit amor nummi, quan- 5,^r- tum ipsi pecunia crescit. Cum pecunia enim incremento rabies cupiditatis augetur. Nam omnes avari, vel cupidi, velut hydropi* m»>rl»o agre taro videntur. Quomodo »mm hydropicus quantum plus bibit, tantum amplio* *itd, iu» avara», vel cupidu* acquirendo non sabatuf. »

Quocirca Galenus, lib. /M *niyno^rryfi^ animi TTViThin,* ‹ ap. ii, docet insatiabilitate in esse causam paupertatis cl iodigentim, item mœrons cl nurstiliip. Hinc proverbium Syrorum cl Ar dium : « Non est in loto orba pauper, qui m! adeo mi*er, sicut est <lives. <|ui non cxpl» tur ptcuniis sute* ⁑» Hinc avaritia ab Apostolo voc.dur * idolorum servitila, »» et avarus idololatra, quia aurum quart idoluin auuin adorat ct colit, /;>/u,i. v, 5, Quin et Ovidius nurum vocat deorum masimum, imo solum et unicum Sic enim canit îî '

Al fi'ihc dwrtto e» «uni ucnrii laris
Avrurn ocaom, vieto p® polito, eoluoL

Hugo Cardinalis o<to refr rt causas cur avarile

ank.Mir opibus non satietur, suntque hœ : quia infinita bmuu L esl cupiditas ; quia exhaurit affectum avari ; quia quo crescit magis, crescunt arcascellaria, stabula, etc»; quia quo magis crescit, crescit fiamma cupiditatis; quia cum ejus augmento advenit nova indigentia, ut custodum, arcarum, serarum, clavium, timor amittendi, dolor de amissione, etc.; quia non habet proportionem cum animo ct corde nostro, ut nec sapienlia vel gratia cum bursa, quia nequit esse duobus in locis, in bursa el in mento; quia famem cordis non satiat pecunia, quzeest in bursa, ut nec panis manens in cophino. Denique S. Gaudentius Episcopus Brixiensis, jœrm. 14 *ad Neophytos,* tom. II *Biblioth.* SS. *Patrum : a* Qui amat, ait, pecuniam, non satiabitur ea. Predatoria enim rapacitas non comprimit avaritiam, sed irritat. »

Vere ergo, ait S. Hieronymus, « dixit Flaccus : Semper avarus eget. » Audi S. Bornardum hunc locum sapienter ct pie pertractantem, tract. *De Dilig. Deo,* post medium : «Qui diligit pecuniam, non saturabitur pecunia; qui autem esuriunt, ct sitiunt justitiam, ipsi saturabuntur. Justitia siquidem, ratione utentis spiritus, cibus est vitalis ct naturalis; pecunia vero sic non replet, vel minuit animi famem, quomodo nec corporis ventus. Denique si famelicum hominem apertis faucibus vento, inflatis haurire buccis aorein cernas, quo quasi consulat fami, nonne credas insanire? Sic non minoris insani® est, si spiritum rationalem rebus putes quibuscumque corporalibus non magis inflari, quam satiari. Quid namque de corporibus ad spiritus? Nec illa sane spiritualibus, nec isti e regione refici corporalibus queunt. Benedic, anima mea, Domino, qui replet in bonis desiderium tuum. Deplet in bonis, excitat ad bonum, tenet in bono, pnevenit, sustinet, implet. »

Et qui amat divitias (hebr. est pon *hamon,* i. e. copia, tumultus, turba tam hominum quam opum, qualis est .Mammon), FRUCTUM non cantT bx eis, — quia eis non audet uti in bonum suum, vel aliorum, sed eas avare recondit in arca, ibique eas quasi defodit et sepelit, ut lucem non videant. Unde S. Hieronymus vertit, non *fruelur* eis; Arabicus, *qui amat censum, multitudine ejus non satiabitur ;* Syrus, *qui diligit mammona,* non postideMl *illud,* sed magis possidebitur ab illo (I). Avarus enim opum non est dominus, sed servus et mancipium. Vide S. Ambrosium, lib. *De Naboth,* cap. iv. Est miosis; minus enim dicitur el plus significatur, a Fructum non capiet, • ul est, damna multa et magna accipiet. « Radix enim omnium malorum est cupiditas, » Greoe id est, *cupido argenti,* I Tim. vt. Porro Chaldæus hic vertit, *qui amaverit congregare divitias lûpiosiores, non est ei laus in saxulo venturo , msi fecerit ex eis eleemosynam, proptercague non est ei merces proventus ad comedendum.* Nam, ut ait S. Gregorius, IH part. *Pastor,* admon. 21, « fructus ei ex illis (opibus) caperetur, si eas bene spargere non amando voluisset; qui vero eas diligendo retinet, hic utique sine fructu derelinquet. » Qui sementem nimis amat, non mandat terre, ideoque nec metit. Pecunia enim quasi semen fructificat seminanti pro Deo redemptionem peccatorum, emptionem regni cœlorum, propitiationem vil®, quæ nunc est, el futuras; qui amat animam, perdit, sic et qui pecuniam offundit, qui eam ul semen terre mandat. Sere ergo copiosam summam, ut metas copiosam messem; sere opes in pauperes, ut longe majores percipias in cœlis. Vide quæ do avaritia dixi *Eccli.* x, 9 et scq.

Et noe ergo vanitas. — Campensis, *quisquis talis, insigniter vanus est.* Vide diota cap. i, vers. 2. Nam, ut acute ait Plutarchus in *Moral.:* «Cupiditates cum voluptate conjunct® sunt; at avaritia, cum concupiscentiam excitet, voluptatem adimit, ct velut molesta ac morosa hera parare cogit, frui prohibet. »

Ex hoc loco collige veritatem, veramque virtu- rdi tem el felicitatem non consistere in opibus, sed conttm- in contemptu opum , quem affert paupertas spi- uh op». ritus, ul pulchre docet S. Ambrosius, lib. HI, *epist.* 10. Idem cognovere per umbram philosophi. Socrates dixit se non admirari divitem superbum et arrogantem, nisi experiretur illum divitias dispensasse, et in alios effudisse. Hinc Seneca, *epist.* Gnnmi› 10 : a Qui cum paupertate bene convenit, dives est. Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est; » hinc Plutarchus : «Ut qui vestes j v flagellant, corpus non attingunt : sic qui paupertalem exprobrant, hominem non tangunt, sed *rat.* externa calumniantur; » hinc Epictetus : « Ut qui geniti sunt inter Persas, non desiderant in Grecia habitare : ita et pauperes, quibus divitiarum nola est natura, non student ditescere. » Videntur isti legisse illud Salomonis : a Avarus non implebitur pecunia, et qui amat divitias fructum non capiet ex eis. »

Datio a priori est duplex, scilicet immensa ho- mnUo minis cupiditas, ct auri opumque exilitas vilitas- priorL que, quæ tant® cupidilati longe est impar et inferior, ul eam explere nequeat, juxta illud : « Divites eguerunt et esurierunt : inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono, » *Psal.* XXXIII, 11.

10. Um mWLtjb sunt opfs, multi et qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quoto CERNIT divitias oculis suis?— Hebrea, *in multitudine boni* (cum multiplicantur bona) *multi comedentes illud;* Septuaginta, fn *multitudine bonitatis, multiplicati sunt qui comedunt cam.* Advolant enim ad rem bonam et sapidam, sicut muscæ ad mcl. Arabicus, *in multitudine panis, multiplicantur ii qui comedunt illum* (2).

'V Hibrisi. *ft qui* (proprie *quts,* pro *qui,* ut *Proverb.* × A) tfr'nt *muliitmtinftn* argenti, ei non e*I *prontilui.*

(î) *tftilti et qui comedunt eae.* Quo sont nummi copio-

Dupliciter, adeoque contrarie hæc gnome ab Interpretibus accipitur : primo, ut significet laudem liberalitalis; *secundo,* ut significet vanitatem divitiarum et avarili®.

Primo ergo Glympiodorus de libéralité sic exponit : a Quibus legitimo honestatis jure opes atque divitire augescunt, multiplicantur etiam, qui illis utuntur et pauperibus impertiunt. Nam, quid prodest impudenti avaro ac tenaci sua turpis utilitas, quæ oculorum solo intuitu pecuniis uti permittit? Solo namque intuitu principatum tenet in pecuniis. Quid melius (inquit Orator) et quid præstantius bonitate et beneficentia? » Favet Syrus, qui pro eo quod sequitur : « Et quid prodest possessori, » etc.? vertit, *quæ justitia nisi,* etc.? Cajolanus, *quæ rectitudo?* Syrus, *factum est felix possidentibus se, quoniam de capite meo vidi oculis meis.* Sicel Lyranus, Hugo Cardinalis, Glossa, Dionysius. Huc spectat Thaumaturgus dum vertit, *at probitas* (beneficentia) *familiares suos majorem in modum oblectat, fortesque efficit, rem unamquamque perspiciendi facultatem præbens.*

Secundo et genuine, significat vanitatem opum et opulentorum a varorum, *q. d.* Ut quid, o avare, tantis curis opes congeris, cum tu ex eis non nisi tuum ventrem impleturus sis? ad hoc autem modicum sufficit; reliquum quod congeris, non libi, sed aliis congeris; quia sicut ubicumque est cadaver, eo convolant vultures et aquilæ, *Matth.* XXIV, 28 : sic ubi sunt opes, eo convolant egeni et parasiti, ut eas devorent. «Cadavera lupi, muscæ mcl, prrcdam, non hominem, sequitur turba ista, » ait Seneca. Quare tu, dives avare, non tam opum tuarum cs herus et dominus, quam procurator et dispensator, ait idem,epist. 4; ct *epist.* 89 : « Infelices, ait, quod non intclligitis vos majorem famem habere, quam ventrem; » et *epist.* 1l i : a Furor est quod nemo nostrum unum so esse cogit. Unum videri putas ventrem, cui tanto tumultu comparatur cibus? cui tot regionum vina conduntur?Si unusquisque se numeret ctmetiatur corpus, sciat se mullum capere, nec diu posse. »

Rursum cruciat avarum, quod videat opes suas, tanto labore partas, adeoque adamatas, tam prodige a tot tantisque consumi, cum ipso ex iis nil aliud voluptatis capiat, quam quod eas cernat ct oculos pascat, non ventrem. Sicut enim ubi multi sunt panes, ibi mulli sunt mures, qui eos rodunt : sic ubi multæ sunt opes, ibi sunt multi procuratores, famuli, parentes, hospites, amici, adulatores coci, lixa», adde ct fures qui eas absumunt. Ha S. Hieronymus, Olympiodorus, Alcuinus, Hugo uterque ct alii.

Huc accedit Glossa, quæ sic exponit, *q.d.* Qui

siores, eo plures nccrssc est alere servos, operarios minisiros, a«l divitias vel acquirendas, vel custodiendas, vel aduumsl randas.

Qui versum s ad agricultura) laudem referont, ejusdem commendationem cx collatione nummorum reperniai in vers. V, to, etc.

multas opes congregavit, non potest illis uti ad gloriam et magnificentiam, si solus sil; sed ad hoc opus est convocare plurimos, ut per eos opes dispersae latius splendeant, puta servos, ancillas, clientes, magnates, milites, uti fit in aulis regum et principum.

Expertus est idipsum in se Salomon, qui Untas opes habuit, sed pariter tot devorantes eas, ut quotidie absumerent triginta coros símil®, sexaginla coros farina», decem boves pingues, viginti boves pascuale^, et centum arietes excepta venatione cervorum, caprearum, bubalorum el altilium, Hl *Req.* IV, 23. Ut enim alios taceam, alebat quotidie 70 millia portantium onera, et 80 millia latomorum, ibidem cap. v, 15. Sic et hodie videmus reges opulentos tot habere aulicos, officiales, milites, etc., ut opes regi® ad omnes alendos ni sufficiant; quare illi, reges licet, pauperiores sunt mercatore, qui paucas opes habet, sed liberas et ab omni debito onereque immunes.

Alexander Magnus cum orbem subjugasset, audiens plures alios esse mundos ingemuit : • Et quando, ait, illos subjiciam?» Tanta est ambitio et avaritia. Quare vere de eo lusit Salyricus Juvenalis, *satyr.* 10:

> Unus Pelleo juvem non ^affidi orbis :
> Sarcophago contentus erit.

Denique audi S. Bornardum hunc locum pertractantem, De *Comers. ad Cleric.* cap. xn : «Hinc, ait, divitiarum amor insatiabilis longe amplius desiderio torquet animam, quam refrigeret usu suo, ulpote quarum acquisitio quidem laboris, possessio vero timoris, amissio plena doloris invenitur. Postremo ubi multæ opes, multi etiam qui comedunt eas, el usus quidem divitiarum apud alios, divitibus solum nomen cedit et sollicitudo. El in his omnibus pro tam exiguis, aut magis no exiguis quidem, sed nullis, eam parvipendere gloriam, quam nec oculus vidit, ncc auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se, non tam insipienti® quam infidelitatis esse videtur. »

Pis rti

‹b.

(Economice monet hæc gnomo divites, ut sint opum frugales œconomi, quales sunt mercatores; quia ubi sunt multæ opes, domestici et famuli liberalius eis utuntur, itaque eas cito exhauriant multitudine ad prodigalitatem illecti, sed tandem sentient illud : « Sera in fundo parcimonia. » Quare principes, quibus frugales ct providi sunt œconomi, licet census habeant modicos, ditescunt; quibus vero sunt prodigi, vel improvidi, licet opes habeant ingentes, depauperantur. Igitur ratio ditescendi consistit in prudenti el frugali oeconomia. Sane hac ratione Hollandi ad lanias opes, quantas videmus evaserunt, quia attenti sunt ad rem, ct minima curant; quare tantum efficiunt uno aureo, quantum alii tribus vel qualuor. « Divili®, inquit ille, non quantitate, sed usu et frugalitate ineüendæ. »

Lt quid prodest possessori? — Hebraice est Àtnxm, id est qure congruentia, rectitudo, industria, commoditas, utilitas hero? Septuaginta, *qmr virtus aut fortitudo possidenti bona? quia principium,* vel potius *principatus* (hoc enim est *videre oculis suis;* Olympiodorus, *principatus est illi. ut videat oculis suis. q. d.* Quæ utilitas ex bonis tanta virtute el strenuitate partis, quando principatum avarus gerit solo intuitu, nec alium habet usum dominii, quam quod apposita contemplatur? Arabicus, *quæ justitia,* etc.? Syrus, *et factum est felix possidentibus se;* Symmachus, *quæ utilitas inest habenti ea bona, nisi ut tantummodo spectet oculis suis?* Campensis, *quid habet amplius, cujus sunt divitia, quam quod videt alios eas consumere?* alii, nisi *aspectus oculorum ejus, q. d.* Dives ex tot opibus pascit oculos duntaxnt; non mentem, nec ventrem. Opes ergo illi non sunt, nisi inanis aspectus et vana visio, juxta illud Horatii, lib. l *Serm.,* satyr, i :

Mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.

Et mox :

Congesti* undique saccis
Indormis inhians, et Unquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tauquam gaudere labellis.

Audi S. Chrysoslomum, hom. 2 *ad Pop. :* « Avarus ait, custos csl, non dominus; pecuniarum servus, non possessor. Facilius enim alicui ex propriis carnibus, quam ex defosso auro communicaret. Velut enim quodam mandante et jubente nihil de repositis tangere, sic cum omni diligentia ea servat et continet, a suis lanquam alienis abstinens, quippe sunt aliena : quæ enim aliis erogare nunquam pateretur, ncque in necessariis impendere etiamsi infinitas sustineret pœnas,quomodo hæc esse propria putare posset? Quomodo vero eorum habet possessionem, quorum nec usum, nec fructum cum libertate habet?»

« i xns . ân ex l-1‘ 2‘

Porro avarus ita cernit opes suas, ut ab iis excæcelur, ne veras sapienti® et liberalitatis opes videat. Quocirca ejus symbolum est talpa, de quo pulcher exstat apologus apud Cyrillum, lib. HI Apol. *Moral,* n, cui titulus: *Herum terrenarum cupidos esse cæcos:* Talpæ, inquit, incusabant naturam , quod oculorum usum visumque sibi denegassct, quem dedisset basilisco et hyænæ. Cui natura respondit, se id juste et sapienter fecisse: «Nam latebras incolis, inquit, et terrena totaliter dilexisti, nec non amore terrestrium perdidisti coelestia, et diligendo odibiles tenebras lumine cornisti. At nescis quod avaritia monstrosa, quia nimis adamavit terrestria, perdidit coelestia, et habet oculos et non videt. Nam ut cœca dimisit vera bona pro falsis, fixa pro fluidis, coelestia pro terrenis : sic et infinita maximaque bona pro minimis, gloriosa pro miseris, secura pro dubiis, ancta pro pessimis, et gaudiosa pro Ullictivis commutavit. Congregat quidem stulta exterius, sed intus depauperalur; in nugis se tenet defluentibus, terram possidet el a diris inferis possidetur. Quin et vorat ut evomat, amat quo pereat, acquirit quod perdat, curat quod doleat., else onerat, ut velocius in abyssum descendat. Si audisti *(Genes,* ¡ir), homo, avaritia obcæcatus, deliciarum mox perdidit paradisum. Nam cum animus a Deo aversus apparentium tantum cupiditatem concepii, illico mentis lumen intus perdidit, et foris talpeis oculis reseratis nuditatis su© dunlaxat pauperiem videt. Quin etiam (I *Reg.* xv, 9) Saul contuitu rationis orbatus, dum pecora concupivit, regali gloria caruil. Et male possessis bestiis, una secum pares amisit. » Idem novo chamaeleontis apologo confirmat : a Quam bene profecto chamæleon corvo, carnis ejus cupiditate ipsum infestanti respondit : 0 si vitiositatis interjecla caligine, visum prudentite tibi cupiditas non abstulisset, utique attenderes quod te, si me possides, perdes. Habes igitur, talpa, cur sic fueris fabricata, cum compositionis tuæ ratio avaritiæ sit imago Quibus auditis, una cum verbis querimonia cessavit, d

ei dia ›n«leon- lc‘

Ostendit hic Ecclesiastes vanitatem opum ct avariti® novem rationibus. *Prima* est, quod avarus non impleatur pecunia; *secunda,* quod fructum non capiat ex ea; *tertia,* quod ubi multe sunt opes, sint et multi qui eas consumunt ; *quarta,* quod nil voluptatis ex eis capiat, nisi quod eas videat; *quinta,* quod saturitas divitis non sinit cum dormire ; *sexta,* quod diviti® conserventur in malum domini sui; *septima,* quod dives sæpe relinquat filium et hæredem pauperem; *octava,* quod nudus revertetur ad sepulcrum; *nona,* quod vitam omnem transigatin curis, labore, œrumna et tristitia. Hinc concludendum relinquit in opibus frustra requiri, aut collocari animi quietem cl felicitatem, uti pulchre ex hoc loco docet S.Thomas, *Quæst.* II, art. i, ad 3. Huc spectant decem avarorum vanitates, quas recensui *Eccli.* cap. xiv, vers. 3.

Nortm damna» Tirn,*‹

II. DULCIS EST SOMNUS OPERANTI, SIVE PARUM, SIVE MULTUM COMEDAT : SATURITAS AUTEM DB ITIS NON SINIT eum dormire. —Septuaginta et Arabicus, *dulcis est somnus servi, qui toto die operatur ct laborat,* præsertim in agro colendo. Hebneum enim 13P *obed* alludit ad agrum "13^3 *nebad,* id csl laboratum et cultum, vers. 8. Campensis, suavis *est somnus ei qui laborando se exercet.* Valablus, *qui labore manuum victum sibi parat.*

Vers, ii

QnlnU opnnwi n,tl5‘

Est hæc quinta opum vanitas, quod opes pariant otium, inerliam, gulam et crapulam, item curas et anxietates, indeque *¿•tfvrtiw,* sive vigilias, ut dives ob stomachum cibo onustum, indigestionem ct cruditatem, œquo ac curas cl sollicitudines, noctu dormire nequeat, sed in mente anxiis curis, in stomacho flatibus, in capite vertigine et doloribus torqueatur; cum ex adverso paupertas cogat ad opus et laborem, atque ad

frugalem cibum, quo fit ut pauper per diem labore fessus, curarum expers noctu placide ct suaviter dormiendo conquiescat. Nam, ut ait Galenus, lib. I *Dc Symptomat. caus.* cap. vin : « Natura poscit ut qui liberalius se exercuerunt, cos altior somnus premat, tanquam multe vires iis, cum laborent, a principio defluxerint. » Quocirca nihil ita somnum conciliat, ut exercitium, labor el lassitudo, adeo ut suppleat vicem cibi. Lassus enim dormit, « sive parum, sive multum comedat. » Audi S. Chrysoslomum, lib. *De* Virgin, cap. LXX : a Dulcis illi somnus non propter lectum mollem, sternitur enim humi, vel super paleas; non propler libertatem, quia ne temporis quidem punctum ei liberum est; non propter otium, nam laboribus et ærumnis conficitur assidue; sed hi ipsi labores, et quod coactus prius necessitate somno se dederit, sunt in causa cur adeo dulciter dormiat. * Idem, hom. 2 *ad Popul.:* <Cur, ait, addidit, sive parum comedat? Ambo, inquit, hæc vigiliam inducere solent, indigentia et crapula : illa quidem arefaciens ct palpebras corneas reddens, nec claudi permittens ; hæc vero anhelitum angens, et elidens, el multos inferens dolores ; sed tanta est laborum medicina, quod si etiam ambo adsint, servus dormire potest. » Inde S. Chrysostomus colligit pulchra quædam, vel theoremata, vel axiomata. *Primum* est, veram voluptatem, qualis est somni dulcedo, emi non auro, non deliciis , non otio, sed exercitio et labore; illius enim esse mercedem. *Secundum* pauperes magis honestam œquo ac jucundam agere vitam in paupertate cl labore , quam divites in otio et luxu : quia per diem vilis cibus pauperi esurienti magis sapit, quam omnes deliciæ diviti saturo et nauseanti ; per noctem vero pauper suaviter dormit, cum dives pervigilet, ac crapula et curis mille torqueatur. *Tertium,* pauperes saniores ct robustiores esse divitibus, qui proinde medice, id csl misero vivere coguntur : a Divitibus enim, inquit, in jucunditate multe ægriludines irruunt ; pauperes autem a medicorum manibus immunes sunt. Si vero nonnunquam et in imbecillitatem incidant, brevi seipsos instaurant mollitie omni liberi, ct corpora robusta habentes. Magna possessio paupertas sapienter ipsam ferentibus. Thesaurus qui nequeat auferri, baculus firmissimus, inculpabilis possessio, diversorium ab insidiis lutum, n VideTitelmannum hic divilum noctes insomnes, ac corporis animique tormenta graphice describentem.

Mystice, somnus est quies consciciitiæ, quam possidet operans virtutum opera, qua caret dives, qui bonis terrenis inhiat. Audi Cassianum, *Collai.* XXIV, cap. v : « Et revera si comparare volueris suaveolentem virginitatis florem , et tenerrimam castimonia) puritatem tetris ac fœtidis libidinum volutabris, quietem securitatemque monachorum periculis et ærumnis, quibus mundi hujus homines implicantur; paupertatis nostra) requiem edacibus divilum tristitiis, ac pervigilibus curis, quibus non absque summo vite periculo diebus ac noctibus consumuntur, suavissimum juguiu Christi, onusque levissimum facile comprobabis.» Hinc Septuaginta hoc loco vertunt, *dulas est somnus servi,* id csl obedientia, qualis est reliriosus qui se ab omni cura liberavit, imo secutus Psallis consilium jactavit super Dominum curam suam, *Psalm.* Liv, 23 ; ideoque dormit in utramque aurem pacatissimus.

Sive parum , sive multum comedat. — Non quod si notabilis in comedendo sit excessus, non possit somni quoque difficultatem pali, sed quia propter fatigationem cl stomachum valenliorem, quamvis paulo largius vescatur, indonniseli facile; nec quia parcior sit cibus, laborat in somno capiendo, laboribus lassatus, nam a fessos sopor irrigat artus. » Vehemens enim labor calorem concitat, humor liquatur calore; cerebrum calor petens ibi refrigeratur, ac densatus conciliat somnum ; nimius item labor cum spiritus consumat, fit ul refrigeratum corpus opprimatur somno.

Ita ex Aristotele, Galeno, Tertulliano, Platone, Plutarcho, Plinio el aliis nosler Lorinus.

Saturitas autem divitis xon simt eum dormire. — a Saturitas » hic tum ciborum el deliciarum, tum divitiarum copia accipi potest : hæc enim parit diviti avaro mille curas el sollicitudines quæ non sinunt eum dormire. Cura enim, sollicitans animum, agitat in cerebro spiritus vitales, itaque vigiliam parit, juxta illud Virgili!, lib. *Georg.:*

Somnos abrumpit cura salubres.

Unde Septuaginta vertunt, *ct ei qui repletus est ditescendo (* Complutenses, *et repleto ditari ;* Olympiodorus, *et pleno divitiarum dormire,)* el Arabicus, *aviditas* in *divitiis non permittit ei ut dormiat.* Nam, ul ait S. Augustinus in *epist.* S. Joannis : « Implevisti domum, timentur latrones : acquisisti aurum, perdidisti somnum; » et Thaumaturgus : a Ecce pauper, inquit, quamvis senex sit, nec habeat quo ventrem suum expleat, placido tamen somno refocillatur, cum interim avaro vigili® cruciatusque animi quietem excludant. »

S. Hieronymus et ex eo Alcuinus et Olympiodorus utramque saturitatem, sive copiam tam ciborum quam curarum accipiunt, *q. d.* Dives dapibus distentus redundante crapula, et incocto cibo in stomachi angusliis eructante, atque insuper cogitationibus et curis pungentibus lancinatus, dormire non valet. Sicut enim cibi indigesti in stomacho, sic et cur¿e atque anxi® sollicitudines in mente molestos cient flatus et tumultus, qui omnem quietem eripiunt. Audi S. Ambrosium in *Psalm,* i : a Quomodo potest dormire, qui sollicitam auri exercet custodiam? qui damna formidat? qui lucra cogitat? qui usuras computaiT

qui hypothecas numerat?» Idem, lib. *De Nabuth* cap. vi : «Naturæ,inquit, ipsius nescit munia, nec somni novit vices : excitat eum cupiditas, exagitat cura pervigil aliena rapiendi, torquet invidia, mora vexat, sterilitas proventuum infecundorum perturbat, sollicitat abundantia. Ne ipse quidem Deus ipsum dormire permittit; interpellat cogitantem, excitat dormientem. Sed nec ipse se quietum èsse patitur, qui in ubertate fruclus sollicitatur, et vocem egentis emittit. Quid faciam, inquit? Nonne hæc pauperis vox est, non habentis subsidia vivendi ? »

Porro Chaldœus mystice per somnum accipit mortem, et per operantem colentem Deum : « Suavis, ait, somnus viri qui colit Dominum mundi, ct est quies in domo sepulcri ejus, sive paucos annos vixerit, sive multos; postquam servivit Domino mundi in saxulo hoc, ad sæculum venturum mcrcedem operum manuum suarum hicreditabit, et sapientia legis Domini erit viro diviti in sapientia. Ecco quemadmodum studuit in ea in sæculo hoc, ct sollicitus fuit in doctrina : sic requiescet super eum in domo sepulcri ejus; ct non deseret eum solum, quemadmodum non sinit uxor virum suum ut dormiat solus. »

Igitur cura sunt velut apum aut vesparum examen, quod suo murmure et bombis, ac multo magis aculeatis ictibus assiduo pungit, vellicat, et tantum non enecat avarum.

Rursum, sicut culices, licet exigui, agminatim volitantes et in hominem involantes, sua armantur tuba et lancea : tuba qua resonant ; lancea qua feriunt : sic inulto magis utraque armala, in avarum noctu involant plurima anxiarum curarum agmina instar sciniphum /Egypti, *Exodi* vm, 17. Hinc cura a poetis vocantur *mordaces* et *edaces.* Audi S. Bcrnardum, serm. 39 tn *Cant.,* tumultuantem avariti® currum graphice depingentem : « Avaritia rolis et ipsa vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt pusillanimitas, inhumanitas, contemptus Dei, mortis oblivio. Porro jumenta trahentia, tenacitas et rapacitas, et his unus auriga ambobus praMdet, habendi ardor. Sola siquidem avaritia, quoniam conducere plures non patitur, uno contenta est servitore. Ipse vero, injuncti operis promptus admodum atque infatigabilis exsecutor, urgendis sane jumentis trahentibus flagris utitur acerrimis , libidine acquirendi el metu amittendi. » Hinc est ergo quod avari et divites, esto splendide epulati, œstuenl tota nocte insomnes ; et pauperes labore diurno fatigati, ct frùstolo p inis contenti placidos hibernis noctibus somnos producant.

Moraliler, hic disce quam parcitas, œqueac labor, sit utilis el suavis: hinc vita agricolarum laboriosa eosdem facit robustos, hilares, honestos , sanos, sanctos ; quare suavius et melius dormiunt M ignu enim somni est utilitas et suavitas : somnus enim vires restaurat el nutrit, œque ac cibus. Hac de causa « somnus dimidium vitæ nobiscUtn partitur, » ait Philo. Undo S. Basilins npud Antonium in MeZiwa,part. I, cap. xui : «Grabas age, inquit, illi qui nos mirabiliter per somnum ab assiduis laboribus recreat, et modico» quietis beneficio rursus ad vigoroin virium reducit. v Hinc Sicyonii pingebant somnum leones domantem. Pausanias in *Corinth.:* «Nullus, ait, tam sævus est dolor, qui non sopiatur somno, » causamque reddit, quod tum sopiantur sensus, qui dolores sentiunt; iidem somno roborantur, ut facilius dolores el labores ferant in vigilia. «Somnus, ait Cicero, lib. II *De Divinat,* est omnium laborum perfugium» el « famis domitor, » ait Menander. « Est otium animæ, tanquam onus deponentis seque recreantis, et in secessum abdentis, » ait Themislius. « Est vitæ portus*» ait Seneca in *Hercule fur.* « Est donum deorum et laborum oblivio, » ait Plutarchus, lib. *DeSuperstit. a* Est suave velamen oculorum et mentis, » ait Poeta. « Est junior et puerilis deus, » ait Euclides apud Stobæum, *serm.* 6. Hoc somni bonum avaro excutit avaritia et diviti crapula. « Saturitas enim divitis non sinit eum dormire. Excitat enim eum cupiditas, excitat cura pervigil aliena rapiendi, torquet invidia, mora vexat, sterilitas proventuum infacunda perturbat, sollicitat abundantia, » aitS. Ambrosius, *De Nabuth.* cap. vi. In eo ergo impletur illud *Jcrem.* xvi, 13 : a Servietis diis alienis (mammon® et ventri) dio ac nocte, qui non dabunt vobis requiem. » Idem locum habet in superbo, invido, rixoso, guloso et quovis peccatore.

Hoc est quod ail Siracldes, cap. xxxi, 23 : « Vigilia et cholera, ct tortura viro infrunito; somnus saturitatis in homine parco : dormiet in mane, ct anima illius cum ipso delectabitur. » Vide ibi dicta. Quocirca S. Hieronymus vel quisquis est auctor *Exhort, ad Virgin,* cap. xxxv : « Tanta, ait, sit in sumendo cibo sobrietas, tanta talisque parcitas, ut venter potius conqueratur quam gaudeat. Non egeal in digerendo stomachus medicinis, ructum potius vacuatio quam nimia repletio inducat. »

Unde S. Augustinus, lib. X *Confess,* cap. xxxi, ail: a Hoc me docuisti(Domino) ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam; » ut sicut medicamenta non accipiuntur ad satietatem , sed ad salutem corporis, ita alimenta non ad satietatem, sed ad ejusdem corporis sustentationem sumantur. Idque servabat S. Edmundos Cantuariensis Archiepiscopus, cui (ut in ejus Vita legitur) nunquam curæ fuit, ut pasceret corpus, sed ut sustentaret. Qui autem propter Dominum dabat carni sute panem arctum et aquam brevem, meruit pane vitæ cl intellectus refici, cum fuerit sapientia clarus, el sui temporis doctor eximius.

Hinc Patres docent in refectione corporis partem potiorem dandam esse refectioni mentis, in pia lectione, vel cogitatione. Audi S. Bcrnardum ¡n mentm racQl 116

ad Fratres de Monte Dei : « Cum manducas, nequaquam lotus manduces, sed corpore luo suam refectionem procurante, mens suam non negligal, sed do memoria suavitatis Domini, vel Scripturarum aliquid , quod eam pascat meditando, vel saltem memorando, secum ruminet et digerat. » Et S. Basilium ; a Inter epulandum hoc cavere convenit, ne helluantium speciem prmbeamus, sed el constantiam et mansuetudinem ubique retineamus, atque in percipiendis voluptatibus œquabilem continentiam, ne tum quidem porro ita animis esse feriatis nos oportet, ut commentatione rerum divinarum vacemus : quippe qui alimentorum naturam, corporisque aliti opificium , argumentum habeamus divinas laudes exordiendi, utique cum in mentem nobis venit, quomodo varia cibi genera corporum qualilati accommodata ab eo sint inventa, qui omnia moderatur et regit. » Hæc S. Basilios, *epist.* 1.

Ven.n. 12. Est et alia infirmitas pessima, quam vidi SVBSOLR : DIVITIA CONSERVATA IN MALUM DOMINI SUI. — « Infirmitas, « id est miseria, afflictio , æruinna : S. Hieronymus, *languor pessimus;* Symmachus, *morbus malus;* Olympiodorus, gravis *et intensus morbus;* S. Ambrosius, in *Psalm,* i *: Languor malus;* Syrus, *infirmitas mali;* Arabicus, esi *aviditas ;* Valablus, esi *malum atrox;* alii, *est agriludo mala;* Campensis, *inveni aliud tristissimi mali genus.*

Conservata in malum. — Malum hic tum culpas accipi potest. Endo Aquila vertit, *in malitiam ejus.* Opes enim diviti sunt occasio superbite, gukfe, luxuriæ, rapirne omniuinque scelerum ; tum potius pœnæ. Unde Olympiodorus vertit, irt *perniciem suam;* Tigurina, *a suis possessoribus in ipsorum exitium.*

SuU oi"""" vl' ll us* Est hœo sexta opum et avaritiœ vanitas, quod sint perfidie, ipsumque divitem affligant, ac subinde strangulent et necent, eo quod necis ipsius sunt causa vel occasio : nam diviles tope litibus vexantur, opibus mulclantur. quin et occiduntur, ut divitiis spolientur, sive a prædonibus, sive ab injustis judicibus el principibus, sive a sociis, etc., uti Naboth occisus est ab Aehab, ut ejus vineam possideret, lll *Peg.* xxi. Narrai Plularchus in *Parali.,* Brennum Gallorum regem rogasse suos milites, ut in sinum avarissima virginis, quam adamabat, amantem tamen plus aun, quam regis, aurum, quod gestabant, immitterent : quo factum est ut magna vi auri vivens obrueretur. Ita auro suo suffocantur opulenti»

Quocirca Thaumalurgus vertit, *reconditas opes conservare esse sexcentenorum malorum occasiones sibi ipsi custodire.* Timocreon Grteous pocla lyricüs scripsit carmen adversus Plutum deum divitiarum, in quo ita canit : a Illinam› o cæce Plute, neque in terra, neque in mari, neque in continenti comparerei; sed Tartarum habitares el Acherontem l Propter te enim omuia inter homines mala. •

Audi S. Ambrosium, in *Psnt.* i : ‹ Avarlliæ languor, inexplebilis cupiditatis languor. Isto divitiae sunt, ut dicit Ecclesiastes : Est languor malus, quem vidi sub sole : divitias custodiri In malum possidentis eas. Dic mihi,o Ecclesiastes, qua ex causa malus hic languor sit? despondebit : Quia inultos avara spes devoraL Insatiabilis edacitas cupiditatis est, nescit satiari argento, qui concupiscit argentum. Distendunt diviUœ, non explent, et si quis saliatu» fuerit divitiis, non est, inquit, qui sinat cum dormire. Et quidem omnes dies ejus m tenebris et luctu, el iracundia mulla , et languore , ct ira. »

Unde concludit : u Malus ergo languor, qui bonam aufert mentis quietem. » Quocirca p‹ r « malum domini » accipi etiam potest cura, sollicitudo, afflictio, quam opes afferunt hero, dum, ul ait S. Ambrosius, lib. I *De Lain et Abel,* avarus a elementa concutit, mare sulcat, el terram effodit, cœlum votis fatigat, ncc sereno gratus, nec nubilo, condemnat proventus annuos, fœtusque terrarum arguit. »

Denique Chaldæus per malum hoc avari accipit supplicium futuri sæculi : « Est, inquit, perniciosum malum, quod vidi sub sole, cui medicina non est : homo qui divitias congregat, neque eas ad pietatem confert, parum sane pervidens dierum finem, linee enim substantia illi in perniciem venturo sæculo servatur. »

In futura enim vita avari torquebuntur summa pauperie, inopia, fame, sili in igne gehennæ, uti torquetur dives epulo; quod repræsenlarunt poeto per Tantalum, qui sitiens in mediis aquis usque ad os pertingentibus, nunquam tamen sinitur ore eas haurire, et sitim restinguere.

Audi Salvianum,lib. I Ad *Eed. Cafhol.:* « Avaro, inquit S. Scriptura, nihil est scelestius, et pessimum ac feralissimum morbi genus : Divitiae conservata; ad malum domini sui : verum e4; quid enim pejus, aut quid miserius, quam si quis presentía bona in futura mala convertat, et quæ ad hoc a Deo data sunt, ul pararetur cx eis vile bellitudo perpetua, per bœc ipsa quæratur mors ac damnatio sempiterna. »

Tropologice, Hugo per divitias accipit copiam scientiarum el virtutum, quæ conservantur in inalimi domini, cum ipse iis ad vanitatem vel gloria;, vel lucri abutitur.

Noster Alvarez de Paz, lib. l De *Vita spirit.* part. II. cap. xiii, per divitias accipit copiam gratiarum ac mediorum omnium ad perfectionem, quibus abundant religiosi; sed dum iis peracediain uti negligimi, cedunt ill*'* in majorem damnationem, *Eccle.* v, 12: « Dinliæ conservato in malum domini sui. »

Hanc gnomen illustri pavoms ct corvi apologb, aureis gnonns velut gemmis interstincto, repraesentat S. Cynllus, hb. Ill *Apolog. Moral,* cap. xvi : « Pavonem, inquit, pennis aureis undique spoliutuiu cum corvus aspiceret, deridens Dumuo- Apc.ogu» 1#

opim sum *et* olim divitem, dixit : Ubi est miris picta luminibus desiderabilis tua penna ? quonam abiit alarum splendentium gloria? quove plumarum gemmantium fugit mirabilis ornatura? At ille minus patiens, illusoriis verbis indignatus, respondit : Quamquam insatiabilis humante cupiditatis vorago pennarum opes absorbuerit, naturæ tamen beneficio ars reparalrix non deerit vere liberalis. Unde licet pennis modo privatus sim, spem tamen recuperandi non perdidi; Invero semper miser es. Cui ille : In adversis, ut video, calamitas tua calamitatibus non eruditur. » Amentiam deinde pavonis exaggerans subdit : a Jam decaudatus es, ct unde acciderit non vidisti; depauperates es, et unde damnum evenerit non sensisti. Malum minime te docuit : quamobrem absque moderamine crescit. Revera predilecta penna odibilem te reddidit, et placida cauda te dehonestavit, atque adeo tua tibi opulentia quid nisi paupertas fuit? etenim quia hanc habuisti, perdidisti, el iterum concupiscis unde cum doloribus exspolieris infelix. » Unde hoc epimylhium, velut scopum fructumque apologi colligit: «Quare non habere melius est quam rem desideratam perdere; dignas certe gratias laetus ago naturæ, quod pennam mihi pauperem dederit, ac tali natura puto me esse divitem. Nam hoc modo meus sum, et nemini in praedam dilectus. Nigra penna illustrat me, et pluma paupercula me ditat, ac spreta caudula tutatur. Veruin te divitiæ tuæ pauperem faciunt, desiderabililates odiosum, deliciæ dolorosum, gloriositates inhonestum, felicitates miserum el excrescentia minoratum. Maledicte igitur sunt hiles divitiæ, quæ suum depauperan!, decaudant et vituperant possessorem. Quarum nempe convertitur in nuditatem possessio, in dolorem dulcedo, in confusionem gloriatio , et decor in deformitatem. Gaude igitur, si prudens es, quod hostiles opes amiseris, nec eas ultra appetas, sed opulentum judices te, si illis careas. Quibus eruditum ditavit depauperatela magister. »

Ttn. 13. **13. PIMU.YT END! IN AFFLICTIONE PESSIMA. — To** *pereunt* nequit referri ad to *domini sui;* sic enim dicendum fuisset : *perit dominus;* quare referendum ad to *divitiæ*. Unde llebræa habent, *periit opulentia illa in occupatione mala* (I); et vetus editio S. Hieronymi habet, *perierunt divitiæ illæîn distensione pessima.*

Sensus est, quasi dicas : Opes sæpe conservantur m malum domini sui, quia illi pereunt, id est, ab co vi, vel fraude, vel naufragio aliovo casu auferuntur, cumque pauperem relinquunt, affligunt et cruciant, ac subinde perire faciunt perduntque, dum propter eas vita spoliatur. Unde illud S. Augustini : « Quod non capit Christus, rapit fiscus; » ct : « Avarus, dum colligit, colligitur; dum vult esse prædo, fit proda, » ait idem S. Augustinus in *Psal.* xxxvm. Apposite Plutarchus, opuse. *De Cupid, divit.t* cupiditatem avarorum nuncupat asininam ct fornicariam : quia sicut asinus ad balnea ligna comportans, fumo semper oppletus et favilla, in nullam lavacri, caloris mundiliæque partem venit : sic avaritia hominem eviscerat labore, ut ditescat, ct tamen nunquam divitiis suis saliatur. Comparat praetea cum muribus, qui vorant in metallis chrysitidem, nec eam reddunt nisi mortui el dissecti; item cum figlinis canalibus, qui nihil in se retinent : sic enim avari coacervant multa, ut haeredibus relinquant; el hi aliis, sicquc deinceps.

Praedare S. Chrysoslomus, hom. 20 *in epist. ad IJcbr.:* « Intuere, ait, quanta fiant mala propter pecunias, quod affectione et passione quadam tenemur circa eas : verbi gratia, si perdit aliquis pecunias, vitam ducit omni morte pejorem. Quid doles, o homo? quid lacrymaris quia te a cura custodiendi superflua liberavit Deus? quia non sedes tremens et metuens? Dic itaque si te quispiam alliget ad thesaurum, præcipiens ut illi semper assideas, vigilem curam alienis impendas, nonne doleres ct difficulter ferres? Tu teipsum alligaveras vinculis pessimis, et quia illa servitute liberatus es, doles. » Idem, *hom.* 33 : « Propterea Deus abstulit libi divitias, ut te liberet a pessima servitute. Nam et paler optimus, cum viderit filium amore meretricis alicujus deperire, si admonitiones ejus audire neglexerit, illam meretricem de medio auferens in exsilia longinqua detrudit. Talis est etiam abundantia divitiarum. Curam igitur de nobis gerens verus pater ct optimus Dominus, volens nos ab hac læsione liberare, aufert nobis pecunias, quartini amore mens nostra corrumpitur. »

Pro *afflictione pessima* hebraice est *in occupatione mala,* quod aliqui accipiunt de vitio et peccato, *q.d.* Divitiæ sæpe pereunt diviti, eo quod per scelus, puta per usuram, fraudem, rapinam, injustum contractum sint comparatæ, juxta illud S. Hieronymi, epist. i60 *ad lledib.* Quæsl. I : « Dives, aut iniquus est, aut iniqui hæres; » et illud Platonis, lib.V *De Legib.:* a Sermo nobis rectus, id est verus, quod admodum divites non sunt boni ; » et Menander : « Nunquam viræquus dives evasit cito. » Undo Chaldæus vertit, *quia enim malis artibus comparaverat, in filium ejus non confirmabitur, nec illi quidquam erit reliquum.*

Melius tamen Noster per *occupationem malam* accipit *afflictionem pessimam;* el Septuaginta, *distensioncm pessimam;* Campensis, *pereunt divitiæ postquam dominos suos graviter afflixerunt.* Affligitur enim avarus sollicitudine in conservando et augendo suas opes, dolore vero ac mœrore in perdendo, dum videt eas sibi a furibus, vel principibus, vel amicis, velæmulis, vel casu adverso eripi.

(!) *Occupatione mati,* seu *negotio mato,* id est per casus infelices; alii, eo quod male adhibentur ct administrantor.

Generavit filium qui in summa egbstatb erit. — Hebraice, Grace, Syre et Arabice, *et non est in manu ejus* (I) *quidquam;* Tigurina, *qui prorsus nihil habuerunt;* Campensis, *neque enim ipsis, ncque filiis eorum quidquam reliquum fuit* ; Chaldæus, *ct liberis post mortem dimissa hcereditas omnino pe-*
SeptiuM. *ribit.* Est nova hæc divitis avari afflictio, quod videat divitias perire non tantum sibi, sed et filio, ut eum in summa egestate relinquat : quia scilicet perierunt opes, sive furto, sive casu aliquo parenti ; aut quia filius eas prodige consumpsit ; vel quia filius patrem secutus sordide opibus inhiat, nec audet iis uti, sed fame et ærumnis tabescit, ut opes intactas conservet. Porro communiter magis affligit parentes egestas ac damnum filiorum, quam propria. Hinc in Anglia vidimus catholicos nonnullos, qui fortes steterant in tormentis, a fide defecisse, ne spoliarentur bonis ct nobilitate, ac cogerentur filios relinquere pauperes ct ignobiles. Durum enim parenti est a filiis et nepotibus jugiter audire : Tui causa sumus miseri, egeni, exsules, ignobiles : tu perdidisti ct exstinxisti decus fumili® nostræ. Per te periit nobilitas totius prosapiæ nostra; cum cx adverso homini si solus sit ct illiberis, facile sil ct gloriosum ob amorem Dei, fidei et religionis orthodox® perdere fortunas, nobilitatem ct vitam. Hoc enim est laus ct gloria martyrii.

E*t hæc septima vanitas opulenti® et avariti»; sequitur octava.

Verf.i4. 14. Sicut egressus est nudus de utero matris
OcUt1- SUÆ, SIC REVERTETUR, ET NIHIL AUFERET SECA)! DK labore suo. — Arabicus, *et nihil reperìt ex labore suo, ut vadat portans illud in manu sua ;* sic fere Hebraa, Septuaginta ct Syrus (2). Unde S. Hieronymus, *nihil accipit ut teneat in marito ipsius;* Valablus, *ut discedat sicut venit;* Campensis, *ita nudi eo revertentur unde prodierunt, nec ulli quidquam eorum hinc secum asportabunt, quæ tantis molestus acquisierunt, q.* d. Tam pater depaupéralas qui genuit filium, quam filius quem in egestate reliquit, nudi revertentur in terram moriendo, sicut ex ca nudi prodierunt nascendo, ncc quidquam eorum quæ tanto laboro corrogarunt, secum auferent, juxta illud : « Nudus egressus sum do utero matris mete, ct nudus revertar illuc, » *Job* i, 21. S. Cyprianus, tract. *De Mort,* legit : « Nudus exivi dc utero matris, nudus etiam redibo sub terrain. » Et illud : « Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus,»

(1) *Ejus,* patris an filii? prius videtur anteponendum, hoc sensu : I'ilium gignit, cui nihil hit relicturus.

(2) Hebr. est, *qu madmodum egressus est* homo, tum ille dives, tum homo quisque, *ex utero matris suæ,* nudus scilicet, ita *nudus redibit adeundum,* id est iterum abibit, *quemadmodum venit. El quidquam non tollet,* auferet monens *ex labore suo, quod ire faciat,* id est abducat, *manu sua.* Similiter Propertius, hb. III *Cann.* v, vere. 13, 14:

Haud ullas portabit ope» Acherontis ad undu;
Nudus ai Inferna», stulle, vcberr rato.

I *Timoth.* vi, 7 ; et illud : Dives « cum interierit, non sumet omnia (non *omnia,* id est *nihil,* est Hebraísmos) : neque descendet cum co gloria ejus, » *Psal.* XLViii, 1H. Omnes ergo opes, omnes pompæ, omnia bona hujus mundi sunt exuviæ cuique exuendæ in moite. Idem videre philosophi : Seneca, lib. *Dc Moribus* : « Omne* infantes, inquit, terra nudos excipit. » Plinius, initio lib. VH, comparans hominem cum cæteris animantibus, quod inter cuncta nudum ct inermem natura générant : « Hominem, inquit, tantum nudum, et in nuda humo, natali die abjicit ad vagitus. »

Nola : To *sicut* vim habet comparationis et illationis, *q. d.* Ex eo quod nudi nascimur, liquet vestes, opes cætcraque bona, quæ mundus hic nobis ministrat, non esse nobis propria, sed commodata, ct ad usum concessa, quamdiu hic vivimus : quare non licet nobis, dum abimus et morimur, ea nobiscum asportare, perinde ac famulus qui init domum principis, accipit gladium, pallium ct vestes principe dignas; at ubi domum deserit, eadem in illa reponitct reddit, quasi ad tempus servitii commodata, et aliena, non propria.

Porro Chaldæus exponit divitem e vita egredi nudum, quia egreditur sine meritis bonorum operum, quæ neglexit ex avaritia, acedía, gula, etc.

15. Miserabilis prorsus infirmitas! — Hebrea, Vea.tx *mala,* i. e. pessima, *infirmitas,* de quo vers. 12. Alius vertit, *etiam malum hoc dolorosum* ; Tigurina, *malus est ille morbus;* Vatablus, *istud etiam supplicium laboris plenum;* Campensis, *sed ct hoc etiam triste malum est;* Chaldæus, *malus morbus, cui non est medicina,* vel *cui mederi non possumus.* Est epiphonema humanœ miseriae, quam per sequentia exaggerat; licet enim eam omnes mortales experiantur, tamen maxime sentiunt divites el avari, quibus in morte grave tormentum est opes adeo adamatas ct tanto laboro partas relinquere, nec quidquam cx cis posse secum, vel ad viaticum efferre.

Quomodo venit, sic revertetur. — Pro *quomodo* hebraico est noy Sd *coi ummath,* quod Cajetanus verbi, *omnis contra,* vel e *regione;* unde vertit, *omnis contra,* vel *juxta quod venit, sic abit, q. d.* Quilibet homo eo modo quo venit nascendo sine opibus, sic ibit moriendo; venit obviando nuditati , nudus abit obviando pariter nuditati, qu® nudum natum, nudum pariler morientem recipiet. Est prosopopœia, fingitur enim nuditas, quasi persona et mater, omnes homines nudos in vitam emittere, dum nascuntur, cl nudos recipere, dum moriuntur. Alius vertit, *omni pacto,* vel *omnibus modis sicut venit, sic abit;* Tigurina, omni respectu, *sine oppositione qua venit,* id est plenissime, *eo prorsus modo quo quisque in mundum venit, ita egredietur;* Campensis, *omnes quo modo intraverunt* izi mundum, *co et relicturi sunt mundum;* Campensis, *omnium rerum est vicissitudo :* BOP *un**

mat ehirrl MeniRent conjunctionem, consequentiam, necessitudinem, societatem, similitudinem. Unde n'cy *amith* vocatur socius. Igitur ad verbum proprie sic vertas, omni *congruentia ct similitudine sinit venit, sic revertetur.* Torte etiam Massorelæ male per diastolen duabus dictionibus scripserunt *colummnt,* cmh per sislolen una dictione scribendum videatur nojfSj *kdummut,* id est ad verbum, *stcundum congruentiam,* vel similitudinem, id est sicut, similiter, uti vertit Noster, Septuaginta, Chaldæus, Syrus, Ambiens cæteriqiie omnes. Summa *kilummat* significat summam congruentiam, convenientiam, similitudinem in nuditate nascendi ct moriendi, quod homo, sicut prorsus nudus natus est * sic prorsus nudus moriatur et abeat e mundo. Hinc gentiles olim morienti obolum duntaxat in os inserebant, ut eum pro naulo solveret Charonti, qui defunctorum animas per Stygem el Acherontem devehit ad inferos, ul refert Lucianos, dial. *De Luctu,* quo significabant cum plene nudum, solum, ab omnibus desertum, el omnium rerum inopem, gementem et plorantem, omniumque injuriis expositum, uti natus fuerat, ita mori et redire ad terram communem omnium matrem, æque ac sepulcrum. Chaldæus addit cum redire, ul venit, expertem meritorum : *Sicut,* ait$ *venit in mundum homo meritis privatus, sic in aliud sæculum pergit.*

Qüin ERGO PRODEST E! QUOD LABOR AVIT IN TENTÚJ1?—

Pro *prodest* hebraico esi p-tfy *iitron,* quod Septuaginta Verloni, *quæ abundantia, qua laborat in ventum?* Syrus, *in spiritum ;* Sÿtàniachus, *quid igitur amplius ei qui laboravit?* Vetus editio S. Hieronymi, *quæ abundantia ejus qui in ventum laborat?* Arabicus, *quæ præstantia ei gui laborat ventis?* Tigurina, *quidoperar pretium contigit ci qui vane labores impendit ?* alii, *quid utilitatis, vel quid supererit ei?* Campensis, *quid proderit animum hic variis curis n/Jlirisse?* Chaldæus, *quænam accessio ei esse potest, quod laboravit ut ventum aucuparetur?* Olympiodorus, *quid laboras* in *ventum, cum sint divitiæ prortus instabiles, et aquatili bullæ cum detumescit persimiles?*

Sic *Zachar.* vi, regna splendida comunque opes el gloria cotnparanlur Vento, quia instar ventorum fugacia sunt, contraria, et contra se mutuo conflictantia, impetuosa, abedntquo illico in fumum et ventum. Addit Titelmannus : Quia ventus dispergit congregata, ut nullus sit eorum usus; el Tbaumnturgus : Ventus, ait, notat impetum et ardorem quo dives congregavit opes, illico eum opibus transire, el tenues vanescere in auras. Jam cogita quanta sil miseria› afflictio cl mentis icgritudo operario, qui post asininos plurium annorum labores, sine mercede¿ Mne veste, nudus domo exturbatur! Quafita sit agricola?, qui post ossidüos ct maximos hiemis labores nudus, infirmus et famelicus ogro nu'sscque sua expellitur, ac scito similem esse divitis avari in morte.

▼•n h. uv. Cunctis diebus vita sum comedit in tinebris,

XI tN CLMIS MULUS, ET IN JFHUMNA ATQUE TRISTI ia —

Septuaginta, *el quidem omnes dies qjus in tenebris, et in luctu, et iracundia multa, et languore, et insania;* Syriacus, *ct diam omnes dies suos in tenebris comedit, et in furore multo, et in ira, et tristitia atque infirmitate;* Arabicus, *et propterea omnes dies ejus in tenebras, et lamentationem, et in iram multam, et infirmitatem; et amaritudinem* (1).

Lyranus hanc gnomen refert ad divitem qui perdidit divitias, vers. 12 et 13; Inde oniin oratio continuo filo deducitur hucusque, *q. d.* Dives fcva-# rus, qui perdidit opes suas, versatur in tenebris el luctu, id est jugi dolore et squalore contabescit.

Alii tamen passim generatili! accipiunt de avaro qui collectis opibus avare inhiat; quasi dicas : Avarus non tantum cum moritur, aut cum perdit opes, sed et cum vivit opibusque abundat, misere et sordide vivit. At cur « comedit in tenebris? »

Respondet *primo* Chaldæus, *in tenebris habitat; ut panem suum solus comedat.* Addit Glossa interlinearis, *abscondite et in mœrore, q. d.* Solus secreto in tenebris comedit, ne in publico cogatur splendidius cum aliis viverti

Anni ^ı'‘‘rln pr/w0.ƙ'

Serundo, quia adeo per diem distinetur negotiis, mercimoniis et lucris, ut non prandeat nisi obiter, sed tantum cœnet noctu, uti in Belgio plures mencalords facere scio. Ita Cajclanus.

Secnoio.

Tertio, Hugo 1res aífert causas : *primam,* quia differt comedere in bcenam propter hospites; *secundam,* ex pudore, quia tam viliter comedit, ut pudeat eum in die et luce comedere; *tertiam, ex* T*^ avaritia, ne bis comedat per diem : sic veletes ex temperantia semel tantum, teste Platone, comedebant in die, idque vespere, ul diem lotam darent actioni vel studio el contemplationi, uti fecere esfeeni, sive primi chrlstinni Alexandrite sub S. Marco, teste Josepho, Eusebio, S. Hieronymo cl aliis. Idem fecit S. Antonius, S. Hilarión ct plures anachorelæ, quos pudebat per diem comedere insinr animalium, quia mefitem pascebant deliciis angelorum; vespere ergo cibum sumebant. Idem eliamnum faciunt nonnulli viri valde studiosi el religiosi.

Quarto, notat avaritiam luminis. Avari enim ut Qairto. oleo parcant, noctu exiguum habent lumen, ad quod operantur el comedunt. Unde Lucianus in *Timone* graphico depingit cos,.a qui parcerent asservarehtquo ad fuliginosam el oris anglisti lucernulam ac siticulosum scirpiculum usuris invigilantes. » Novimus mercatores dilisSinios <jui famulos magnis clamoribus objurgabant; quod ellychnium densius facerent ad majus lumen, qncrentes illud plus olbl sugerb ct consumere. Ac rogali causam, responderunt Se minima fila curando ct cavendo ad tantas opes evasisse.

Quinto cl genuine, tenebrai notant avari sordes Qlliole. ct squalorem vitamque obscuram, atratn, tristem et mœslani. Unde ens explicans subdit : « Et in

(i) Lege >Sn, *œgriludo* aninn, cl OJO, *indignado,* veteribus el uno codice.

curis mullis, ct in ænimnn atque tristitia : » harum enim symbolum et causa sunt tenebra, sicut cx adverso lux symbolum ct causa est libertatis, alacritatis cl lælitiæ. Unde Septuaginta habent, omnH *dies ejus* in *tenebris et Inetti;* Arabicus, in *tenebris ct lamentatione;* Thaumaturgus, *hujusmodi homini dies tenebra sunt, ac vita luctus;* Campensis, *sordide vixit.*

Mystice, avarus vivit In tenebris, id est in ignorantia,ait Olympiodorus; in malis culpæ clpœnæ, ait Dionysius. S. Ambrosius, lib. *De Nabuth,* cap. vin, notat a S. Luca avaro recte dici : « Stulte, hac nocte repetunt animam tuam a te. Nocte enim anima avari reposcitur, quæ a tenebris incipit, et in tenebris perseverat. Avaro semper nox est qui sicut luna mutatur, dies justo cui dicitur : Hodie mecum eris in paradiso; » et a : Justi fulgebunt sicut sol in regno Patris. »

Et in cuius multis. — llebræa, *in ira multa;* Septuaginta, *in indignatione multa,* hanc enim partant curæ multæ. Unde dicta est *atra, quod cor tdat,* vel cor urat oil Festus; hinc cura vocatur *edax* et *mordax,* a Cura, ait Donatus, est in spe bonorum, sollicitudo in metu malorum. » Vere S. Bernardus : « Humana vita, ait, plena est dolore praeteritorum, labore præsentium, timore futurorum.»

Et in æiiumna. — llebræa, *ct in infirmitate^* vel *languore,* vel *dolore suo;* Chaldæus, *in ægrotationibus;* Septuaginta, in iracundia; Olympiodorus, *in tristi iracundia :* ægrltudines animæ enim praecipuæ sunt in tristitia et ira; Vatablus, *quia præ indignatione ct ira frequenter incidit in morbum;* Campensis, *seipsum crucians.*

Ærumna est molestia, miseria, afflictio perseverans. « Ærumnosus a *rumine* dictus, quod per inopiam miser factus esuriat el sitiat, » ait Isidortis, lib. X *Orig.f q. d.* /Ernmnosus est, qui nihil habet quod comedat et ruminet; Festus vero : « /Erumnulas, inquit, Plautus refert furcillas, quibus religatas sarcinas viatores gerebant ; quarum quia C. Marius retulit usum, muli Mariani postea appellabantur. Itaque ærnmnæ labores onerosos significant, sive a graco sermone deducuntur; nam atytw grace, latine *tollere,* dicitur. » Hæc Festus. Cicero, ¡V *Tuscul.* xxix : « /Erumna, ail, ægrlludo laboriosa. » Idem, lib. Il *De Finibus,* CLxxxvn : « Vel Herculis perpeti ærumnas (sic enim majores nostri labores non fugiendos, tristissimo tamen verbo aerumnas etiam in Deo nominaverunt) exigerem ex te. » Plautus, AmpAtfr; : « Uno ul labore exsolveret ærumnas duas. » Sic poelæ ærumnas vocant labores. Plautus in *Persa :* «Superavit lerumuis ærumnas Herculis. »

Plurinne sunt ærumnæ avari : una non minima est, quam referi IL ¡laceados, scilicet quod in paupertate ct omnium rerum indigentia velit vivere, ut possit mori in opulentia, ac rerum quas relinquere cogitur, abundantia cl copia : quare a avaritia neque copia, ncque inopia minuitur, » ait S. Hieronymus.

Atqüp. tristitia. — Sic et Syrus; Arabicus, in *amaritudine;* llebræa, in *indignatione,* vel *furor**, quæ est ira bulliens, fervens et spumans instar maris æsluanlis. Undo Septuaginta vertunt, in insania; Campensis, *simultates exerrent.*

Cognai» sunt el soclæ passiones, ira et tristitia: ira enim parit tristitiam, dum iratus nequit malum, ob quod irascitur, depellere, Vicfesim tristitia gignit iram ; tristis enim irascitur malo quod illi tristitiam affert. Unde Olympiodorus: 4 Tristis, ait, iracundia stimulatur, et levi occasione in contentionem surgit, ct excandescit animi gravi a aritudine occupatus. » Adde atram bilem naturaliter mixtam esse cum flava; quare ubi abundat una, emicat ct altera; aira autem bilis in corpore causal melancholiam ct tristitiam in anima, flava vero iram el indignationem. Curis avarus angitur, ait Hugo Cardinalis, ul acquirat ; ærumna, ut conservet ; tristitia, si amittat ; sæpeque præ indignatione incidit in morbum. Vel in curis mullis, inquit Bonaventura, propter sollicitudinem, sicut ct solitudinem in tenebris; in ærumna, propter expensarum tenuitatem; in tristitia, propter expendendi necessitatem. Eleganter Vivianas vertit:

Vita tenebris obsita
Vix ¿olee quidquam pertulit,
Omnu querelis, omnii
Angore plena, atque miseris
Contentionum fluctibus.

Et S. Hieronymus : ▮ Languor est pessimus pro perituris opibus cogitatione torqueri, cl in tristitia, in gemitu, in indignatione, in litibus, casso illos labore conquirere. » Unde Lucianas In Somnio , sive *Gallo* exclamat : « 0 miser, cujusmodl vivit vita! pallet lolusque exaruit, atque extenuatus est curis : neque enim auditum est illum alioqui male habere. Hostibus eveniat ad hunc modum diviles esse. »

Hinc diviliæ a Christo vocantur spinæ, *MaUK* xii!, 22, quia ut spinæ acutissima», acres dolorum aculeos animo æque ac corpori infligunt et infigunt, quibus hominem assidue stimulant cl pungunt, uti pulchre docet S. Gregorius, homil. <5 in *F.vang.* Audi et S. Chrywstomum, homil. 3 m epist. Il *ad Thtss. :* « Irrationalium camelorum cibus sunt spina?, alimonia sunt ac sumptus ignis ad nihil utiles : tales sunt diviliæ ⧫nulli sunt usui nisi ad incendium camini ; ad incendium ejus diei, qui ardebit velut clibanus; ad alimoniam affectionum irrationalium, utpote injuriarum memoriam et iram. Talis est ellam camelus spinis vescens : fertur etiam ab his qui talia viderunt, nullum esso ex omnibus jumentis, quod ita injuriam acceptam tenaciter contineat, ita difficilis ir» sit, ita malum illatum recordetur, ut camelus. Tales sunt diviliæ, irrationales animi affectiones pascunt : rationales vero pungunt ac vulnerant, quemadmodum spinæ faciunt.

Idem, homil. *De Avarirta,* tom. V : « Diviliæ f

ail, dum includuntur et defodiuntur, acrius rugiunt quam leones, perturbantque omnia. Quod si eas e tenebris eduxeris, et in egenorum venires dissemines, ex feris bestiis fiunt oves, quæ fuerant insidiosa duces; pro scopulis, fiunt portus; pro naufragio, tranquillitas. »

Hanc gnomen, quæ ad litteram dicitur de avaris, a pari adaptes superbis, gulosis, acedis, invidis, iracundis, quin et vanis scientiarum studiosis. Hi enim noctes diesque pervigilant, ut honores, delicias, otium, eminentiam, vindictam et vanam scientiam assequantur, atque ita omnem aetatem frustra consumunt, miserique eam traducunt « in tenebris et in curis mullis, et in ærumna atque tristitia. »

Viri. 17. 17. Hoc ITAQUE VISUM EST MIHI BONUM, UT COMEDAT QUIS, ET BIBAT, ET FRUATUR I F.IITIA ET LABORE SUO, QUO LABORAVIT IPSE SUB SOLE, NUMERO DIERUM VITÆ SI Æ, QUOD DEDIT LI DECS : ETILBCEST PARS ILLIUS.— II.ve gnome cl sequens explicatif» sunt cap. n et m, quare paucis eas expediam. Est enim conclusio subinde repetita, qua ex vanitate opulentiæ et avaritia* concludit, se experientia didicisse satius esse moderate et honeste opibus labore suo partis uti, quam eas avare recondere in nullum vel incertum incerti hæredis usum, Hebræa, *ecce quod vidi ego bonum, quod est pulchrum comedere* et *bibere et cernere bonum.* S. Hieronymus, *cernere jucunditatem,* id est frui jucunde et bene rebus labore suo partis. Arabicus, *hoc est bonum, quod est optimum, comedere, etc.* Syrus, *bonum erit quod et decorum est;* Vatablus, *bonum est honestum;* Campensis, *meo ergo judicio suavius est comedere, bibere et frui bonis inter has miserias, quibus affligimur sub sole, paucis diebus illis vitæ nostra, quos nobis Deus concessit; quia nihil amplius ex omnibus accepturus est homo.* Chaldæus vero per cernere bonum vel bonitatem accipit, tam benefacere, quam frui bonis; unde vertit, *cccc quod mihi visum est bonum: filii hominum, et quod pulchrum est eis, ut faciant in hoc sæculo, ut comedant et bibant ex laboribus suis, et non extendant manum suam ad violentiam et rapinam; et custodiant verba legis, et ut misereantur pauperum et peregrinorum, ut videant bona in omnibus laboribus suis, quibus laboraverunt in hoc sæculo sub sole numero dierum vitæ suæ, quos dedit eis Deus sidere bono, quoniam hoc est pars illius, et non est alius præter eum.* Et Thaumaturges, *non negaverim bona opes esse : Dei enim donum est, si homo bene perfruatur laboribus suis, modo opes illicite a Deo sint concessæ. Talis enim benefica in omnes est animo, et in munere divino exsultat, et omnem vitam suam bonis oneribus ac largitionibus adornat.*

Vivianus stricte, sed acute :

Dixi hunc beatum, qui lite
Nil cote vitam temperet
Modico labore et gaudio.

Nam, ut ait S. Hieronymus et ex eo Alcuin^ « Licet parva voluptas sit in fruendo, tamen qui opibus suis in curarum tenebris vescitur, et cum grandi desiderio peritura comparat, tantummodo est sollicitudinum magnitudo. » Et Olympiodorus : a Decet, ait, te, o avare, etiam id cogitare, quod paucos et numerabiles tibi dies ad vivendum dederit Deus. »

Numero dierum. —Symmachus, id est calculo, quasi calculo et suffragio Dei diu stet sua cuique dies. Rursum quod calculo decreti divini numerati et definiti sint cuique dies vitæ, juxta illud : « Breves dies homini sunt, numerus mensium ejus apud te est : constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt, » *Job* xiv, M.

Et hæc est pars illius.— « Pars, » i. e. sors, uti dixi superius. Allegorice et anagogice Olympiodorus : Pars liberalis est hæreditas gloria* in cœlis illi decreta, et stabilis perpetuo duratura : « Ea vero est, inquit, dispergere pauperibus opes suas, et de hujusmodi dispensatione solidam lætitiam capere. »

18. Et (I) omni homini, cui dedit Deus divitias, Ven.il ATQUE SUBSTANTIAM, POTESTATEMQUE EI TRIBUIT (cximendo ei avaritiam, et dando ei cor lætum et liberale, ut audeat suis frugaliter et liberaliter uti et frui) UT COMEDAT EX EIS, ET FRUATUR PARTE SUA, ET LJETETUR DE LABORE SUO : HOC EST DONUM I)EI. — Pro *potestatem ei tribuit,* Hebr. est lü'bv'n *hislito,* id est, *dominari eum fecit* suis divitiis; Tigurina, *eumque dominum præfi' it, ut comedat ex eo;* Campensis, *dederit ei animum.* Debet enim homo prius dominari animo suo, id est cupiditati suæ, utdominetur suis opibus. Significat avaros opum non esse dominos, sed servos; liberales vero esse dominos.

Nam, ut ait Seneca : « Avari non tam dicendi sunt habere divitias, quam haberi ab illis : divitiæ apud sapientem in servitute sunt, apud stultum in imperio. » Chaldæus, *omnis quoque homo, cui dedit Deus divitias et substantiam, et potestatem dé lit ei Deus, ut comedat ca: co in hoc sæculo, et ut faciat ex eo eleemosynam, et ut recipiat mercedem perfectam Patris sui in sæculo venturo, et gaudeat in labore suo cum justis : cccc hoc donum est, quod datum est ei sidere bono suo a facie Domini.*

Et Thaumaturgus, *Dei beneficio homini contingit ut laboribus suis aim animi oblectatione perfruatur, divinitus acceptas, ac non vi extortas opes possidens. Neque enim ille mœroribus afficitur, nec ut plurimum malis et perditis cogitationibus vitam suam metitur, in omnibus rebus animi tranquillitate fruens, atque ob Dei donum lætitia gestiens.*

Hoc donum est Dei. — Campensis, *hoc ingens donum Dei est,* longe majus quam sint ipsæ opes.

Hinc S. Prosper probat bonum usum opum p0QUi esse donum Dei; sic enim ait lib. I *De Vocat, gent.* usus o- XXIV : « In libro vero Ecclesiastæ dicitur, quod *¿^2* et habere necessaria, et eis bene uti, donum sit griu« Dei. Non esi, inquit, bonum homini, nisi quod Dei-

I I, gall, ikco>> *cela csl-il im d^n de Dieu,*

manducet ct bibat, el ostendat aniinre sum bonum in labore suo. Et quidem hæc vidi ego, quia a manu Dei est. Quoniam (piis manducabit aut pas* eel alisque illo? Item in eodem libro legitur quod corda ct opera justorum in manu sint Dei, el tantum in studiis suis proficiant, quantum ille donaverit. Quantumcumque laboraverit homo ut quæral, non inveniet; etquodeumque dixerit sapiens ut sciai, non poterit invenire : quia universum hoc dedi in cor meum, ct cor meum universum hoc vidit, quia et justi, et sapientes, ct operationes eorum in manu Dei. In libro autem Sapientias de eodem gratile opere dicitur, quoniam ipse et sapienti® dux est,ct sapientum emendator. In manu ejus enim et nos ct sermones nostri, ct omnis sapientia et operum scientia el disciplina. De continentia quoque quod ex Dei habeatur munere eadem Scriptura sic loquitur : Lì scivi quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det : el hoc ipsum erat sapienti®, scire cujus esset hoc donum. »

Jam si bonus usus opum est donum graliæ Dei : ergo pariter donum Dei est bonus usus scientiarum, honorum, officiorum, statuum, praefecturarum, etc., coque majus, quo majus bonum est scientia, honor, officium, status, praefectura, ctc., (pium sint opes : præserlim, quia iisdem ad majus reipublieæ bonum vel malum uti, vel abuti possumus; ad utrumlibet enim magis idoneis sunt, quam sint opes.

Vei», io. 19. Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eu Qüou Deus occupet deliciis con ejus. — ç. d. Talis non mullum recordando dierum, scilicet molestiarum hujus vitæ, affiigelse,quia Deus dat ei lætiliam, ut late rebus suis fruatur. Syrus, *(piia Deus sollicitat illum in lætitia cordis sui;* Arabicus, *(piia Deus attrahit illum lætitus cordis sui;* Chaldæus, *neque vero tantum aiate provehitur quis- (piam, ut dierum suorum reputationem facet e possit, quot cx illis felices ct quot calamitosi illucebunt : non enim cx voto ct arbitratu hominibus dati sunt, sed a Domino decretum prasciiptum est, quot ille dies in luctu, quoique in animi tranquillitate sit transacturus;* Campensis, *parum qui talis est recordabitur incommodorum vita sua : Deus enim exercet cor cjui hilaritate;* Vatablus, *quia Deus exaudit cum in lætitia cordis sui;* alii, *quia Deus rependit in lætitiam cordis sui,* vel *respondet in lætitia cordis ejus.* Hebræum enim FUJI *ma* (unde FDJJD *maone)* proprie significat respondere, rependere, *q. d.* Dives, qui liberaliter suis ad suum et aliorum commodum utitur, laborat quidem in opibus colligendis el honeste expendendis; sed Deus ex æquo respondet labori ipsius, eique rependil lætiliam æqua- Icm, imo majorem, quam sit labor. Sicut cuim in concentu musico basso respondet altus, et quantum ille deprimit et aggravat vocem, tantum hic crigit, exaltai ct exsultat : sic pariter Deus liberalis temperat dolores el gaudia, el Insliliam et lætiliam hujus vitæ, ul hæc dii ex æquo respondeal, imo præpondcret; quantum enro tristilia eum deprimit, lanium et amplius lœtitia eum exaltat, ut exsultet, itaque ex utrisque concinna fit musica et harmonia , qu e tam justum liberalem, quam Deum el angelos oblectat. Jam

Primo, hanc gnomon referas ad brevitatem vitæ. Cride Vatablus vertit, *parum sollicitus est quantum vixerit aut vûturus sit,* quia semper est lætus.

Secundo, eamdem referas genuine cum Campensi ad vitæ ærumnas, labores, dolores, quos n<»n cogitat, non œstimat, el quasi non sentit liberalis; quia suis commode utens hilarior est, itaque gaudet, nec tristes m animo de longitudine dolorum et laborum admittit cogitationem.

Tertio, eamdem referas parlim ad praeteritos, parliin ad faturos vitae dies, *q. d.* Avarus dolet de præteritis, sollicitus csl de futuris, metuit enim ut opes deficiant ; at liberalis jucunde exigit preterito? vitæ dies, el jucundos sperat futuros. Quocirca avaro el infelici vita est longa; liberali vero ct felici brevis videtur.

Quarto, Chaldæus refert ad computimi et comparationem dierum Letorum et tristium, *q. d.* Avari computant plures dies tristes,quam helos, at liberalis plures laetos quam tristes.

Quinto, Olympiodorus bimembrem faciens sententiam censet hic duas afferri rationes, quæ avaro persuadeant bonum opum usum : prior est, quod vita hæc sil brevis el molestiis plena; secunda, quod bonus opum usus sit Deo gratissimus, ac mentem utentis et benefacientis mire lælificet, juxta illud : « Jucundus homo qm miseretur el commodat, *Psal.* exi, 5.

Denique R. Salomon cl ex eo Cajetanus vertunt, *non recordatur dierum vitæ suæ, quia Deus præbuit testimonium felicitatis* ipsius *divitis, jugiter illius mentem cjhilarando.* Verum hebræum wiaane proprie significat *respondet,* non *præbct testimonium^).*

Tropologice, Olympiodorus accipit hanc gnomon de.diviliis spiritualibus, quales sunt op^ra virtutum, praesertim orationis el contemplationis, et crebra dignaque perceptio Euchantüæ. Hæc enim angelicis deliciis animum oblectat, *opitque omnes dolores cl mœiorrs Itacnim, teste S. Hieronymo, spiritualis vir deliciis punssimæ contemplationis perfusus obliviscitur dierum vitœ suæ, quos quia coelestes consolationes angustant, non lain transire quam volare conqueritur. Hmc magnus Antonius orans, el has divinas volupLites experiens, cum solis 01 tus coepisset infundi, solebat proclamare : < Quid me impedis, sol, qui

(I) Hujusmodi tranquillus animus inagnum profecto Dei donum esi (alii : Potestate viue bonis hilaro fniciidi a Deo data utatur hemo), *quia* qui eo praMitusesl, *non muliutH recordatur dierum hujas viict,* non m.icerdl sc vinis do praetento, quod emendan nequii, dulunbus, neque frustranei» do luturo curis: *Deu* cmm respundrt* ei *pT Iniitinni,* vel *cu*i yaudio cordi* sui;* alu, *exaudit l(t* Ulne veta cordis*

ad hoc jam oriris, ut me ab hujus veri luminis abstrahas claritate? n His videlicet querimoniis noctem, quam contemplando transegerat, brevitatis accusans, ct solem ab oratione abstrahentem, et ad aliquam necessariam occupationem vocantem compellans. Vere jucunda vita, quæ vitam mortalem abbreviat, non aliquid ex ejus spatiis demendo, sed mentem nostram summis voluptatibus inescando : jucunda vita, qua Deo inhaeremus, et fonti immensæ suavitatis immergimur. Quid enim prohibet, o homo, licet inter mundi hujus miserias commoreris, illud Ambrosii dicere : « Potes et hic esse el adesse ad Dominum, si illi adhærcat anima tua, si post ipsum cogitationibus luis ambules, si tide non specio vias ejus sequaris, si ad ipsum confugias. Est enim refugium el virtus, cui David : Ad te confugi, ct non sum deceplus. » Ila S. Ambrosius, *De Fuga sœculi,* cap. vin.

Anagogice, Beati in cœlo non recordantur dolorum et laborum præsentis vitæ, ita ut eos sentiant ct doloant, quia Deus immensa lœtilia implet cumulalque corda eorum , quæ omnem excludit dolorem, metum, tristitiam, curai etc., juxta illud : a Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula swculorum laudabunt to. d

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit ostendere vanitatem etœrumnas avari, qui cum bonis abundet, iis tamen avare genium suum defraudat, et sœpe bona tanto sudore collecta extraneo relinquit : unde eo meliorem pronuntiat abortivum, aliaque addit vanitatis ejus ct infelicitatis argumenta, Eamdem materiam tractavit prceced. capitibus ; quare hic brevis ero.

1. Est et aliud malum, quod vidi sub sole, et quidem frequens apud homines : 2. Vir, cui dedit Deus divitias, et substantiam, et honorem, et nihil deest animæ suæ, ex omnibus quæ desiderat : nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud; hoc vanitas et miseria magna est. 3. Si genuerit quispiam centum liberos, et vixerit multos annos, et plures dies ælalis habuerit, el anima illius non utatur bonis substanti® suæ, sepulturaque careat : de hoc ego pronuntio quod melior illo sil abortivus. 4. Frustra enim venit, et pergit ad tenebras, et oblivione delebitur nomen ejus. 5. Non vidit solem, neque cognovit distantiam boni et mali : 6. etiamsi duobus millibus annis vixerit, et non fuerit perfruitus bonis : nonne ad unum locum properant omnia? 7. Omnis labor hominis in ore ejus : sed anima ejus non implebitur. 8. Quid habet amplius sapiens a stulto? et quid pauper, nisi ut pergat illuc, ubi est vita? 9. Melius est videre quod cupias , quam desiderare quod nescias; sed et hoc vanitas est, et præsumptio spiritus. 10. Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus : el scitur quod homo sit, et non possit contra fortiorem se in judicio contendere. 11. Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.

1. Est et aliud malum (Septuaginta wmpta, id est *malitia,* id est miseria, aQlictio), quod vidi sun SOLE, ET QUIULM FREQUENS APUD HOMINES. — Hebræa, *multum super homines;* Chaldæus, *super filios hominum;* Symmachus, apud *homines;* Arabicus, *sub calo;* Septuaginta, suò *homine*, quia scilicet homines sponte illi incubant, el m eo jacent, ut videantur velle esse mali, id est vani el miseri, sicut scabiosus gaudet fricando suam scabiem et pruritum, esto per hoc scabiem suam foveat et augeat. Idem malum est super *hominem,* quia illi dominatur illumque cruciat el vexat. Unde Tigurina vertit, *est malum principatum oblinens inter hᵡ mines.* Abus, *est malum mullum magnum apud lumines.*

Vox *aliud* non est in Hcbræo, Græco, Syro, Arabico, sed explicationis gralia ab Interprete add.-tum. Significat enim aliam avaritiæ ærumnam, et vanitatem distinctam ab ca quam recensuit capito præced. vers. 12, scilicet, quod opes sæpe congregentur in malum divitis, et avaritia perdat avarum herum suum. Hic ergo aliam ejus vanitatem, sive vanitatis speciem allexit, scilicet quod avarus inter opes suas egeat, casque alieno, qui eas prodiget, relinquat. Licet enim in line cap. præced. dixerit ingens bonum el Dei donum esso suis uli ct frui, tamen contrariam avari vanitatem, qui suis non audet uti, non recensuit, quod proinde hic facit.

Porro avaritia hæc tregüense t apud homines*

præsertim JudæOR, quibus hæc scribit Salomon. Piulo etiainnum videmus Judttos nil nisi lucra et opes cogitare, casque per usuras, per fas et nefas prosequi. Audi S. Hieronymum in illud f«ûtœ ii, 7 : Repfolfi *est terra argento et* auro : *el non est finis thesaurorum ejus :* ‹i Uiraque, inquit, gens et Judæopun el Romanorum per bœo verba avarili e suggillatur. Quod historia? quoque tam Græcæ narrant, quam Latinie, nihil Judæonim et Romanorum gente esso avarius, n illo scilicet ævo.

2. Vir cui dedit Dbus divitias, it substantiam, ET HONOREM, ET NIHIL DEEST ANIMA SUA LX (JUMBI S QU£ DESIDERAT : NEC TRIBUIT BI POTESTATEM DELS UT COMLDAT EX EO, SII) EXTRANEUS VORABIT ILLUD; HOC VANITAS ET MISERIA MAGNA EST.— Septuaginta, *hoc vanitas est ct languor pessimus;* Arabicus, *hoc vanum est et infirmitas immunda;* Valablus, *gravis dolor.*

Et honorem,—honorem jungit divitiis tanquam filiam matri, et effectum causffi. Opes enim dant honores, hinc opulentos videmus ab omnibus honorari et coli. Unde Chaldæus vertit, *gloriam facultatum;* Arabicus, *nobilitatem;* alii, *splendorem dignitatis,* quem conciliant diviti opes.

Substantiam. —Nove Cajetanus suo Judæo credulus vertit, *gemmas.* « Et nihil deest animai suæ, » id est desiderio et voto suo, 7. *d.* Habet opes ct rerum copiam, quantum quis justo et honeste optare potest.

Dices, quomodo ergo dicitur vers. 7 : « Anima ejifs non implebitur? n Respondeo *primo,* quia avarus suis non audet uti. Itaque habet opes quoad dominium, sed non quoad usum ct fructum. Unde S. Hieronymus, epist. 103 *ad Daulinum :* « Avaro, ait, tam deest quod habet, quam quod non habet. » *Secundo,* quia insatiabilis est, cl quo plura habet, eo plura desiderat, instar canis semper hiantis. Audi Senecam, *epist.* 72 : «Vidisti canem missa a domino frusta panis aut carnis aperio ore captantem; quidquid excepit, protinus integrum devorat, ct semper ad spem futuri hiat. Idem evenit nobis : quidquid exspectantibus natura projecit, id sine voluptate demittimus, slatiin ad rapinam alterius erecti cl attenti. Hoc sapienti non evenit; plenus est : etiam si quid obvenit, secure excipit ac reponit; lœtilia (ruitur maxima, continua sua. b

Nec tribuit ei potestatem Deus. — Hebræa. nec *dominari fecit eum Deus;* hinc fit ut opum suarum »i| servus, non dominus. Unde Tigurina, *Deus non instituit illum dominum;* Campensis, *sed animum cis utendi illi non tribuit.*

Nota : H *nec tribuit* vel potest accipi *permissive,* ut sermo sil de culpa avariliæ. Ad hanc enim Deus avarum non cogit, sed permittit ei pravum usum liberi arbitrii ut se dedat avariliæ, ait Olympiodorus, quomodo ileus dicitur tradidisse pbdosophos, ob superbiam, in passiones ignomìnia), Rom. i, 26; vel positive, ut sermo sil do preña avariliæ: hanc enim Daus avaro intligil, dum eum bonis suis spoliat, vel uti prohibet, sive per morbum immissum, ut vull Lyranus,rive quo abo modo, ut vull Thnumalurgus et Cajetanus.

Sed homo extraneus (S. Hieronymus, *alienus;* Tigurina, *exterus;* Campensis, *ignotus}* vorabit illud, — id esi, ut explicat *Ev It.* cap. xiv : « Congregat, ct in bonis illius aims luxuriabitur, * idque variis fit modis; unum assignat hic Chaldæus dum paraphraslice ila vertit, *non dedit ei potestatem Dominus ob peccatum suum, ut gustaret ex eis; sed morietur absque hbcris, et non misertus est proximi sui, ut hesredem eum sibi constituerit; etenim uxor qus tradetur* tiro *alieno, (jui hæreditahit eas et comedet* cas. *Omnis hujus rei causa peccata sua illi fuerunt, quod non febrit ex illis quìdquam boni, et conversa sunt ci divitia ejus, ut essent in vanitatem et in (xgnludniem malam.*

Alii modi sunt, cum fures et prædones avaro opes abripiunt, aut litigatores per hies dii auferunt, aut potius cum deficientibus vel exclusis filiis externus in hæreditatcm ejus, per vafnlicm se insinuat et subintrat. Vox *vorabit* notat prodige ab extraneo consumi, que avare ab hero collecta sunt, ut sæpe fieri videmus. Sic enim congrua talionis pœna Deus avaritiam et avaros ca>tigut. Avarus ergo ditat alium, non se; exterum sœpa, non filium, juxta Italorum proverbium quod citai Tiraquellus : a Dilani hominem hæc quatuor, b scilicet, ut inquiunt Hali : *il morto, U porco, il porto,* d' orto.

Tropologice noster Alvarez de Paz, lib. I *De Vita spirit,* part. II, cap. xni, hanc guomen adaptat religiosis tepidis, qui cum omnibus bonis spiritualibus abundent, tamen per acediam iis uti fruique negligunt, quia sub sole degunt, id est affectus suos in terrena defigunt, nec eos ad coelum attollunt; quare hæc eorum bona devorat extraneus, id est diabolus, dum ea in ipsis inutilia, imo exitialia efficit, ut scilicet ipsis cedant in majorem damnationem» uti paulo ante dixi.

Hujus rei veritatem eleganti divitis et fortume apologo , pulchris exemplis adornato, demonstrat CyriHus, lib. Ill Ape/, *moral,* cap. iv, cujus titulus: *Contra cos qui non sunt contenti, cum satis habeant :* Apolo- «In secundis, inquit, rebus, cum homo sibi factus sufficiens et dives, minimo contentus amplius sitiret, el secum tempestuosus plus quieterei, fortunam obviam habuit, que ei dixit : Ut quid, diarissimo, non quiescis, cum jam tribuerim tibi satis? At ille respondit : Sua nimirum dulcedine trahit bonum, et donec additum fuerit, est moloslum. Cui illa : Recte, inquit, video quod pauper effectus es, postquam cupiditate plus sitis. Nam si salis haberes, amplius nullatenus quæreres. Plus enim cupii ille cui quidem satis non est. Ecco to depauperavi! avara voluntas, exinanivit cupiditas, exspoliavit sitibunda tempestas. Attamen si totum invenires aurum male conditum Salomonis, amplius non habebis. Sed illud quo bene utimur, hoc demum habemus. Nam fossua

humi census, non est hominis, sed telluris, igitur curii ad usum opes proficiunt, tunc habentur. Usus autem usque ad finem sufficienliro extendendus est. Quoniam si ultra quod satis est comedas, natura mox evomet, el si plus quam requirit necessitas indueris, gravatus sustinere non potes.» Probat idipsum exemplo llebræorum, eamdem manna» mensuram colligentium et comedendum: a Nescis quod (Exod.xvi) filiis Israel iu F' no- d serto ex manna viventibus, magnis et parvis, ¡Lm. divitibus et pauperibus, eademque cunctis cœlestis edulii mensura dabatur, nec collectum plus inveniebat avarus, nec minus, qui fuerat pigritatus? nimirum quoniam una est sufficientia omnibus, ct universalis provisor eamdem hominibus opulentiam necessitatis largitus est. Non enim plus habet dives quam pauper, sed tantum in qualitate titulorum utrique est differentia. » Astruit idipsum oraculo Apollinis : «Non audisti olim Apollinis idolum pastori Lydiæ regi facto, o ion- per Achatem sciscitanti : Si quis eo in mundo felicior existerai, deliciosas (jus divitias confutans responderit:ipsi nimirum superbienti Arcadium senem pauperem prætulit, qui nunquam agri sui terminos exiverat, dixitque plus laudari el probari securitate ridens tugurium, quam curis ct sollicitudinibus tristem aulam; paucasque glebas pavoris expertes, quam arva latissima metu referta; unumque tutela facile jugum boum, quam equitatum impensis voracibus onerosum, d Denique Epicuri sententia apologum concludit : « In veris divitiis multiplicandis nihil esse adjicien- Aromi. dum pecuniæ, sed avaritiœ subtrahendum. Tanto namque dignoscitur quis esse ditior, quanto ineo cupiditas est minor; quibus dictis, ab eruditore dodo disparuit. »

Ver». I. 3. Si GENUERIT QUISPIAM CENTUM LIBEROS, ET VIXERIT MULTOS ANNOS, ET PLURES DIES ÆTATIS HABUERIT, ET ANIMA ILLIUS NON UTATUR BONIS SLBSTANTIM SUM, SEPULTURAQUE CAREAT: DE HOC EGO PRONUNTIO QUOD MELIOR ILLO SIT ABORTIVUS. — «Centum, » id CSt plurimus ; ponitur numerus definitus pro indefinito. Olim licita erat el usitata polygamia; unde ex multis uxoribus centum cl plures poteraul filios generare. Sic Acbab genuit 70 filios, IV *Reg.* x,1; Roboam vero 88, II *Paral,* cap. xi, il. Porro filii, quos nalura dedit in gaudium parentibus avaro augent molestiam : cruciatur enim in expensis quas facit, ut illos alat; item curis, ut illis de hærcditale provideat.

Non utatur bonis. — Hebræa,Chaldæa elTheodorelus, *non satietur bonis.* Vetus translatio ct Septuaginta, *non impleaturex bonitate.* Græce est, quod bonitatem, id est jucunditatem, æque ac beneficentiam significat. Thaumaturgus, animum *suum impinguare negligit.* Addit Chaldæus, eo *quod pepercit divitiis* suis, *et non emit ex eis nomen bonum,* per eleemosynas aliaque beneficenti t» opera et mommenla.

Sevluvraqie careat. — Magnus est honos, ideoque magna cura sepultmæ apud omnes gentes. Avarus autem caret sepultura decenti et digna, quia ex avaritia illam sibi nec in vita, nec in morte per testamentum curavit; unde hæredes, qui ejus opibus inhiant, illam negligimi. Est hæc justa Dei poena, qua avarum punit, ut qui pecunias sepelivit, careat ipse sepultura. Ad hæc avari, præsertim mercatores, siepe apud exteros moriuntur ignoti, miseri, insepulti.

Adde : avarus, quia nulli fuit beneficus, omnibus invisus est; ideoque decus sepulcri ei negant. Denique avari ob opes non raro a prædonibus occiduntur; itaque vel in cloacas, vel in aquas, vel in fossas ihsepulti abjiciuntur. Exemplum est in avaro rege Joakim, de quo ail *Jercm.* cap. xxn, 17 ; a Tui vero oculi et cor ad avaritiam, etc. Propterea hæc dicit Dominus, etc.: Non plangent eum : Væ frater, et væ soror : non concrepabunt ci : Væ domine, et væ inclyte. Sepultura asini sepelietur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem. » Avarus ergo caret sepultura, hoc est honore et pompa funeris, ad quam pertinent parentum et amicorum Inclus, prætici et prælicæ, qui eum plangant, exequiœ, monumentum, epitaphium, etc.; hæc enim negant avaro, quia avarus est, ideoque omnibus vilis ct exosus. Audi S. Hieronymum : k Significat quod dives de sua morte non cogitet, el cum omnia possideat, etiam in exstructione sepulcri avarus sit, sive quod sæpe propter istas divitias occisus insidiis, insepultus abjiciatur; sive, quod melius puto, quod nihil boni facti et honoris egerit, ex quo sibi queat apud posteros memoriam comparare, et non vitam silentio transire, velut pecudes, cum Labuerit materiam, per quam potuerit apparere quod vixerit, p

Ex adverso, de Christo liberali et vilæ suæ pro nobis prodigo ait Isaías, cap. xi : « Erit sepulcrum ejus gloriosum. » Denique olim scpulluræ privatione damnabantur rcipublicæ patriæque hostes , item sui suorumque patricidae. Tales sunt avari, qui sua avaritia se, suos palriainque conficiunt, et quasi interficiunt. Vide Duranlum Caseilium, lib. II *Variar,* cap. ni.

Quud melior illo sit abortivus. — « Melior, » id est melioris conditionis , potior, felicior. Unde Thaumaturgus : *Melior est illo conditio mtempes^ hvi fœtus ;* S. Hieronymus : *Deterioris conditionis est abortivo.*

Mystice S. Ambrosius hæc adaptat Christo, qui non in suo, sed m alieno, puta Josephi ab Arimathia sepulcro sepullus est. Sic enim ait in cap. ultimum *Lucæ :* « Non habebat Christus tumulum suum. Etenim tumulus his paratur, qui sub lege sunt mortis; victor mortis tumulum suum non habet. Quæ enim communia tumulo el Deo? Denique *Eccles,* cap. vi, de eo qui meditatur in bonis : Et sepultura non est illi. Specialis igitur prælcr communem omnium mortem mors Christi «I, et ideo non cum aliis sepelitur, sed tumulo

solus includitur. » Veruni hue allegoria parum litter® respondet. Quæ enim comparatio avari et abortivi cum Christo?

Abortivus est, qui ex utero prodit mortuus, aut agens animam. Hebraice vocatur *ncphel,* id est deciduus, caducus, marcidus, minime vitalis, instar immaturi fructus, qui ex arbore decidit inutilis; radix enimbdO *naphal* significat labi et cadere. Syrus pro *abortivo* vertit *peccatorem,* quo modo S. Paulus se persecutorem olim fidelium vocat abortivum, I *Corinth,* xv, 8 ; sed boo mysticum est : abortivus enim proprie est fœtus imperfectus, informis, infirmus languidus, abortu natus, ct ante maturum partum ejectus, quales vel mortui sunt, vel parum vitales: quo respiciens S. Job, cap. X, 18, ail : a Quare de vulva eduxisti me? Qui utinam consumptus essem ne oculus me videret. Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum, d Huc facit illud Hippocratis apud Gellium, lib. Ill, cap. xvi : « Est et non est oclimestris partus, quia illico moritur ct esse desinit, aut certe vivit trabitque animam. » Unde Campensis vertit, *judicavi illo fortunatiorem , qui matre abortiente ejectus est.* Hinc in jure abortivus habetur pro non nato.

Annw similis abortivo.

Comparat avarum abortivo, quia sicut hic vivens non vivit, imo non vivit ad vitam, sed ad mortem; nam conceptus in utero illico moritur, nec nascitur, ul videat lucem, eaque fruatur, sed ut ex ea abeat el excedat: sic ct avarus vivens non vivit, quia opibus bonisque vilæ frui non audet, imo nec gaudet, sed iis quasi mortuus, vit-eque gaudiis defunctus, funestam instar abortivi cl moribundi vitam agit in sordibus, squalore et moerore.

Prœferl autem abortivum avaro, eo quod abortivus, sicut caret bonis ct gaudiis hujus vita», sic pariter careat malis ct doloribus ejusdem ; at avarus carens bonis et gaudiis, abundat malis, puta laboribus, timoribus, moeroribus, emis et angoribus, quos el pariunt opes ct avaritia. Hoc est quod dixit cap. iv, 2 : « Et laudavi magis mortuos quam viventes : ct feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt. »

Veri. 4.

4. Frustra enim venit, et pergit ad tenebrar, ET OBLIVIONE DELEBITUR NOMEN IJUS. — P1O *filis ia* hebraico est bnn *hebet,* id est vanitas, de quo cap. i, 2. Unde Septuaginta el Syrus vertunt, *in vanitate quippe venit, et in tenebris vadit, et in tenebris nomen ejus abscondetur ;* Olympiodorus, *occultabitur:* alii, tn *tenebrositate nomen ejus operietur;* Arabicus, *veniet enim cum vanitate, et m tenebras discedet, et abscondetur nomen ejus in tenebris ;* Thaumaturgus, *ut enim abortivum vane advenit, ita ct absque omni satietate et fructu clanculum abit ;* Tigurina, ts *enim ut res inanis prodit, ac in tenebras abit, tenebreeque nomen ejus occultant ;* Vatablus, *hic enim in vanitatem, id est in mundum, qui mera est vanitas,* prodit, ct vadit ud moheiu; Cjiu-

TU.

pensis, *hic. enim ut nugamentum aliquod , a conceptu in utero aliquousque obscure progressus est, sic tamen ut ne nomen quidem ejus ulli cognitum fuerit.*

Denique Chaldæus sic vertit, *quoniam in vanitate vemt ad hoc saeculum, et in vanitale ibit ad saeculum venturum, ct in tenebris nomen ejus operietur, co quod non luibet meritum, ct nomen bonum non arguitivi t, ut memoriam sui ab injuria mortalitatis assereret.*

Ad litteram loquitur de abortivo, uti censent Thaumaturgus, Lyranus, Clarius, Campensis et alii ; consequenter Lunen loquitur de avaro : hunc enim comparat abortivo, uti cen-enl Olympiodorus. Bonaventura, Hugo uterque, Cajetanus, Titehnannus ct alii. Sensus ergo est, *q.* d. Sicut abortivus frustra venit in mundum, quia natus vel jam mortuus est, vel post unum alterumve diem moritur, itaque a luce vit® pergit ad tenebras mortis, ibique oblivione perpetua sepultos delitescit, adeo ut ne nomen ejus quidem sciatur: sic pariter avara- frustra venit in mundum, quia luce vitali gaudiisque vilæ non fruitar, sed quasi ea non vidisset, sordidus, miser ‹ t famelicus pergit ad tenebras mortis, ibique perpetua oblivione sepelietur. Ilei que ergo frustra venit iu mundum et vitam, quia fine et fructibus vile, puta jucunditate et gaudiis hujus lucis et vita* frustratur et destituitur: abortivus quidem per mturam , avarus vero per voluntatem et avaritiam ; sed abortivus natus est duntaxat frustra et iu vanum ; at avarus, non tantum frustra, sed ad miserias œrumnasque maximas.

Pehgit ad tenebras, — id est ad sepulcrum, ait Lyranus ; ad mortem, ail Bou^ventura et Tiklmaiinus; ad nommis obscuritatem et oblivionem , ait Chaldieus; ad ærumnas et mœrore-, in quibus vivit avarus, ait Hugo Victorious; ad sordes ct squalorem, ait Pineda, quod nullis hujus vitæ commodis perceptis, m angulo et in ab-cond to sordidus et squalidus contabescat, non m igis notus, quam si nunquam in apertum emersisset ex tenebris, ut etiam vivens adhuc mortuus censeatur. Nulla illius in humana politia ratio ducitur, nulli natus rcipublicæ bono, non patrie, non amicis, non ‹ibi. Omnia hæc eodem reciduut.

Denique avarus æque ac abortivus pergit ad tenebras, id est ad limbum ct infernum, orcum et tarlarlim , ubi sunl cimmeri e et pvrpetu e tenebra», ob quas infernus græce vocatur ¿¿r.:, quad avVr,; ab a particula privativa et id est *videre,* quod privatus sil visu, imo omnes suos privet lumine et visu. Audi Plutarchum in illud. *Latens ter vive :* a Qui solem Apollinem esse credunt, ex majorum et priscorum mysteriis, Delium et Pythium eumdem cognominant. Cœterum eum, qui adversæ partis est dominus, sive deu-» is est, sive dæmon, Haden, id est Orcum appellant, quod mortui in locum tenebrosum et obscurum demigremus, ad dens® noctis somnique inertis icgcm. »

Mystice, avarus æquô ac abortivus in utero mortuus frustra venit, quia non pervenit ad finem suum, ad quema Deo creatus est, scilicet ad «ternum felicitatem : in vanum ergo accepit animam rationalem, in vanum factus est homo. Rursus, avarus pergit ad tenebras ignorantia* et imprudenti®, quibus obcæcatüs non considerat se suamquo conditionem, aut flfaem, ideoque pergit ad tenebras densissimas et ardentissima* gthennœ. Unde Chaldæus vertit, *lumen quoque legis non vidit, neque cognovit distantiam infer bonum et malum, ut discerneret inter hoc saxulum ef futurum.* Ilie est error communis et gravissimus hominum, quod non discernant hanc vitam a futura, quod pluris aestiment momentum temporis, quam totam æternitatem : vivunt ergo tempori presentì, et moriuntur «tornitati; imo vivunt miserrîmæ ct gehennali œternitati. 0 error, o stupor!

Oblivione delebitur nomen ejús. — Hebraice, *in tenebris nomen ejus operietur,* id est memoria ejus cito peribit, obscurum d ignotum erit nomen ejus, imo abortivo nullum nomen imponetur : quia Hebræi nomen non imponebant ante octavum diem, quo circumcidi balor infans; liebatque llcbræus membrum Synagoga?, sicut modo infans per baptismum iit Christianus membrumque Ecclesia?, tumque ei inditur nomen. Sic Romani masculis octavo die nomen imponebant, feminis nono, teste Plularcho , *Problem.* 202. GrtPci vero utrisque septimo decimo die, teste Aristotele, hb. VII *TIistor. animal,* cap. xii. Porro barbari nonnulli, ut Allantes, nulla pueris dabant nomina, ut ait Plinius, lib. V, cap. vin. Sic avari nomen ct memoria illico datur oblivioni, tum quia invisum et exosum est nomen ejus, tum quia vadit ad gehennam, quæ est terra oblivionis, *Psalm.* lxxxvii, 13. Ad hæc abortivis nullum erat proprium sepulcrum, nullusque titulus nominis index, sed sine titulo, sine pompa, sine ritu in commune parentum sepulcrum, aul communem omnibus terram projiciebantur, teste Plutarcho, lib. *Consol. ad uxorem.* Unde sepulcrum eorum a Fulgeutlo PlaCiadc el Rutilio Gemino in Astyanacte vocatur *subgrundarium.* Sic pariter avarus sæpe caret honore et pompa funeris et sepulcri, uti paulo ante dixi.

5. Nox vidit Solem. — Proprie hoc dicitur de abortivo» metaphorice de avaro ; quia abortivus vel mortuus prodit cx ulero, vel semimortuus, ideoque quasi cæcus non videt solem , vel eerie modice et sine voluptate, imo cum dolore videt. Avarus similiter etsi videt solum, tamen eo non fruitnr, quia in curis, labore et squalore tenebrosam cl mœslam agit vitam. Pulchre Viviauus *De Abortivo* vertit :

Noti astra vidit aurea,
S< naïve solem vivide
Jub-ixe ^uiicaaUm.

Magnum oaudium viventi est videre solem, ac cæco magnus dolor eum non videre. Unde Tobias jam cæcus, cap. v, 12 : « Quale, ait, gaudium mihi erit qui m tenebris sedeo, et lumen cœli non video?» Hoc gaudio privatur abortivus et avarus.

Neque cognovit distantiam boni et mali.—Quia abortivus distantiam hanc nequulcm sensu, multo minus intellectu percipere el dijudicare potuit: avarus vero sola mala, puta labores el sollicitudines expertus est, pauca vel nulla bona; unde distantiam utrorumquo non perspexit.

Rursum non æslimavil veri boni, id cst virtutis, prœstantiam, ac veræ felicitatis magnitudinem, quantum scilicet distet bonum a malo, virlus a vitio , cœlum a gehenna.

Pro *distantiam* hebraico esi firn *nachat,* quod Noster videtur derivasse a radice HHD *nucha,* id est deduxit, *q. d.* Deductionem boni a malo, ct distantiam. Proprie *nachat* significat quietem a radice rw *noach,* id cst quievit. Unde Noe nomen accepit,dicente patre Lamech : « Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum , » *Genes.* cap. v, 29. Noe ergo idem est quod quies, consolatio.

Hoc etymon secuti Septuaginta vertunt, *nec* cognovi, *requies huic super hunc;* Syrus ct Arabicus, *requies est illi melior quam isti,* puta melius quiescit abortivus quam avarus. S. Hieronymus, *requies huic magis quam illi;* Campensis, *Uber fuit ab illis quibus avarus assidue torquetur.* Sensus csl manifestus (I).

6. Etiamsi duobus millibus annis vixerit, et NON FUERIT PLRFRLITUS BONIS : NONNE AD UNUM LOCUM properant omnia? — Hebraice est, *si vixerit mille annos paamaim,* id e.4, ut Syrus, *duabus vicibus,* id cst mille annos duplicatos sive duplices, ut in *Comment,* vertit S. Hieronymus, id est bis mille annos. Idem voluere Septuaginta dum verterunt, *ct si vixit mille annorum reditus,* id est mille annos iteratos cl redeuntes, pula geminatos. Male ergo in Regiis tq *reditus* refertur ad sequentia hoc modo : *üvlitus et bonitatem non vidit.* Arabicus pro *paamuun* in duali legit Q'Oya *pcamim* in plurali, id cst *multis vicibus.* Unde vertit, *et si vixerit universalitatem millium annorum,* id est, elsi multa annorum millia, imo myriad*s vixerit. ¡M hyperbole , vel potius concessio rei impos.Mbilis. ditas enim hominis puri igi nequit ad Lis mille annos, ue nemo ex primis hominibus qui fuerunt præ omnibus poly* brunii attigit annum millesimum. M ilhusalem, qui summu omnium fuit macrobias, pervenit d annum 9R9 duuLLX.d; sed esto, inquit, avarus bis mille annis viveret, quod tamen e-t impossibile. Ume sententia pendei, ac posset referri ad vers. pr<eced., *q. d.* Avarus non videt distantiam boni a malo, sed tantum

(t) Vertenda mint Hebræa, effam *soban non vidit, nec cognovit* (quid? «dii, *solem;* alii, *aliquid quies* esi *buie* abortivo præ *ilio,* uvaru divite.

mala continua, etiamsi bis milio annis viveret. Verum ex llrbræo liquet referendam esse ad to *nonne ad unum lucum properant omnia (i)?*

Sensus ergo est, 7. *d.* Avara-» abortivo non est felicior, sed infelicior tam in vita quam in morte : in vita, quia etsi illo diutius vivat, imo esto per impossibile des illi bis mille annos vitæ, totidem annos œrumnre et quasi mortis vitalis illi dabis: Omnes enim dies exigit in curis et angoribus et moeroribus. In morte, quia in majori angustia moritur, quam abortivus, quia cogitur deserere opes ita adamatas et tanto labore partas ; tum quia timet gehennam sibi præparatam, quia « ad unum locum properant omnia, » scilicet ad mortem : ibi enim desinunt omnes anni, omnes cune, omnes opes avari. Esto ergo bis mille annis vivat, iis exactis quid habebit? nil nisi tormentum majus, eo quod labores et opes p u tæ non possint eum lutali a morte, nec comitari post mortem ad aliam vitam : quare dum eas in morte relinquere cogitur, mire cruciatur, pra sertlm quia, ut addit Chald eus, ml virtutis et ineriti secum defert. Audi Chaldæum : *Etsi duobus millibus annis vixerit vir, ct in lege non laboravit, et sacramento apud Dominum obstrictus, judicium ct justitiam non ferit, in die mortis su ie anima ejus decidet in gehennam cui locum unum, quo omnes peccatores vadunt.*

Avarus ergo sua avaritia corrumpit omnia bona, quæ in vita ct morte, quæ in hocsæculo et futuro sibi comparare posset, si bonis suis commode sancleque uti nosset. Quare uterque, avarus scilicet et abortivus, vadunt ad eamdem mortem et ad eumdem infernum; sed abortivus ad limbum, ubi pueri in peccato originali mortui carent quidem visione Dei, sed carent et pœna sensus: avarus vero vadit ad gehennam, ubi damnati cruciantur igne per omnem ætcrnilatem. Deterior ergo longe est sors avari, quam abortivi, qui suis curis, usuris, lucris non aliud facit quam aggerere sibi folles ct fomenta, quibus magis ardeal in gehenna. Avarus ergo nec in vita hac fruilur bonis, nec in futura; sed in atraque cruciatur malis, in hac temporariis, in futura æternis. Nota ri, *properunt,* quia vita nostra non est aliud quam continuus cursus ad mortem, ac per eam ad immortalitatem vel beatissimam in cœlo, vel miserrimam in inferno.

Ver*. 7. 7. Omnis labor hominis in ork (Ilebræa et Arabicus, *ad os;* Complutenses : *in os}* uns ; sed anima ms non impu b iruil — Chald rus, *omnis tabor hominis est propter escam oris sui, pro qua ipse laborat, et per verbum Domini nutritur: neque tamen animus esculentis et pocutentis satiari potest ;* Campensis, *nullus fructus est alius humani laboris, quam cibum uri suppeditare : animi tamen cupiditati uni-*

ty) Versa 6 sontenth versus 5 non continuatur, sed repetitur: *Quod si vixerit mitte annos duabus vicibus, et bonum non vulcrit,* quid ei profuerit tot annus vixisse Y .voane *ad locum unum ornaci pergunt,* el qui bonis suis fruiti sunt, cl qm uuu sunt usi *ï*

nino satisfieri non potest ; Vatablus, *et tamen desiderium habendi non expletur.* Aria» :

Ventris causa omque homi i labor omais aditur;
Os binen expletur uunquatu, sit quamlibet arctum :
Ventris at ingluvies el tubcadi plura cupido.

Alius :

Nullo auri pretio, nulla est satiabilis esca.

Gnome hæc tripliciter exponi potest : *primo,* de labore; *secundo,* de loquela; *tertio* el genuine, de cibo.

Primo ergo de laboro varii varie exponunt. Pnm* *Primo,* quasi dicat : ‹ Omnis labor hominis, » omnis miseria ct calamitas est in oie hominis, id est æslimatur gravis vel levis, prout ori ct palato illius sapit, prout ab ore ejus extollitur et exaggeratur, vel minuitur el p irvipenditur; prout os et cor, id cst animus ejus fuerit affectus: ac si is male sit affectus, uti passim fit, non impletur, sed in deterius vertit quæ accidunt; sin is bene sit affectus, uti est in sanctis, salutarem ex omnibus colligit fructum. Ita Moringas. Similis huic cst illa gnome, *Psalm.* cxLVii, 16 : a Qui dat nivem sicut lanam, » quod nonnulli sic explicant, *q. d.* Deus facit nivem el frigus hibernum sentiri, prout quis magis vel minus vestitus e t ut v. g. paupere minus vestiti minus sentiant rigorem hiemis, divites vero magis eumdem persentiscant.

Secundo, alii exponunt, *q. d.* Deus cuique ad- Secundo metitur laborem non super vires, sed juxta cujusque os, id est modum et conditionem, ut scilicet illi plus non imponat, quam ipse sustinere, et quasi ore suo devorare possit.

Tertio, alii, 7. *d.* Quisque laborem suum habet in Tertio, ore, id est. quisque loquitur crebro de sua occupatione ct labore, v. g. arator dc agricolatione, faber de fabricis suis, sulor de sua calceorum sutura, medicus de suis curationibus; at nunquam quis vel labore, vel arte sua, vel lucro ejusdem satiatur. W

Huc pertinet sensus S. Bonaventuræ : Os, inquit, hians significat desiderium, 7. *d.* Omnis homo laborat, ut impleat os, id est ut satiei suum desiderium; sed frustra, quia hoc est insatiabile et expleri nequit.

Porro de loquela et sermone varii pariter vario pu im. explicant. *Pnmo,* Olympiodorus : » Omnis labor, » inquit, hominis, scilicet animalis et peccato mf eh est in ore ejus, quia os ejus semper laborat, ut proferat aliquid scelerati, scilicet contumelias, jurgia, bkisphemias, fraudes.

Sa undo, Hugo S ¡clurinus, *q. d.* Omnis homo quia secunda homo est, præcellit cadera animalia duobus, scilicet ratione el ore, id est sermone; quare conatur os, id est seimonem buum expolire, ut concinne, polite, ornate dicat, ut polleat eloquentia; at quanta vis illa sit, nunquam cupiditatem ejus explet. Sola enim Dei gratia et charilas cor hominis implet. Simili mo Hieronymus exponit

de co qui mulla didicit, ct tamen semper cupit discere.

r 4 * *Tertio,* Cassianus, *Collât.* XIV, ix, asserit omnem laborem hominis esse in ore ipsius, hoc est in eo compescendo per silentium, et ut omnium seniorum instituta atque sententias intento corde, ct quasi muto ore suscipiamus, ac diligenter pectore condamus, atque ad perficienda ea potius quam ad docenda festinemus; quoniam ex hoccenodoxiæ praesumptio, ex illo fructus spiritalis scientiæ pullulabunt.

Q-'ino. *Quarto,* Hugo Cardinalis : Omnis, inquit, hominis labor est in ore verificando, sanctificando, custodiendo. Verum omnes h e expositiones ingeniosa potius sunt verborum adaptationes, quam sincere et genuinæ mentis Salomonis explicationes; quare lusus ingenii magis sunt quam Scriptum sensus.

Igitur mens Salomonis est agere non de labore nec de sermone, sed de cibo, uti explicat Chaldæus, Campensis et cæteri.

Sensas igitur *primo,* esse potest de cibo et potu, ut ostendat eorum vanitatem, ideoque in eis non consistere felicitatem, uti animales et epicurei cens ni; quin et ipse Salomon, cap. n, vers. 9 ct 25, dicens : « Quis ita devorabit, ct deliciis affluet ut ego? » quaesivit in iis felicitatem, sed non invenit. Eo ergo videtur hic respicere, æque ac ad cap. V, quod proxime prœcessil, vers. !7, ubi dixit : «Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comed d quis ct bibat, » etc. Sensus ergo est, *q. d.* Major hominum pars constituit felicitatem intibo et potu, puta in delicata comestione et potatione, ideoque labor eorum omnis est in ore, hebraico, *ad os,* ut scilicet os et palatum hisce suis deliciis oblectent; at « anima eorum non implebitur, » tum quia gula insatiabilis est el impleri nequit: unde helluones quo plus bibunt, eo plus bibere cupiunt, eoque magis holluanlur, ut videantur ore semper hiare ad polum; lum quia deliciæ corporales animam spiritualem et Dei capacem satiare et explere nequeunt. Ita Olympiodorus, Titelmannus, Cajetanus. Atque ita explicat ipse Salomon, *Prov.* cap. xvi, vers. 26, dicens: « Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum; d Hebræa, *quia incurvavit se ad ipsum* os *suum.*

Secundo, magis presse et genuine hæc pertinent ad avarum, de quo omnis sermo præcessit, *q. d.* Avaras laborat assiduo, ut congreget opes, quibus os ct ventrem satiet; sed frustra, quia venter el gula insatiabiles sunt. Ita S. Hieronymus : < Omne, ait, quod laborant homines in hoc mundo, ore consumitur, ct attritum dentibus, ventri traditur digerendum; cumque paululum gulam delectaverit, tamdiu videtur tribuere voluptatem, quamdiu gutture continetur; cum vero in alvum transierit, desinit inter cibos esse distantia. El post h.ec omnia non impletur anima comedentis, sive quod rursum desideret quod comedat, sive quod nullam utilitatem anima ex refectione corpusculi capiat. »

Rursum et potius est occupatio. Occurrit enim tacite objectioni avari dicentis : Laboro perpetim, ut conquiram necessaria ori meo cl meorum implendo, ut vicium vestitumque comparem; .sed confutat hoc Salomon, aitque : Ex ore tuo condemno te, o avare nequam. Nam os tuum defraudas, ut opes aggeras. Unde Syrus vertit, *prohibuit omne, quo laborat homo in Oreqjus, ct anima ejus non est impleta.* Rursum, ut os et ventrem impicas, paucis opus csl, sed ut animam, id est cupiditatem ct avaritiam luam expleas, perpetuo laboras ul asinus; idquein vanum, quia avaritia tua nullis limitibus coercetur, sed immensum se porrigit, ideoque insatiabilis est, el expleri nequit. Ha Thaumalurgus. Cupiditatem ergo luam implere vis, at non potes ; laboras igitur in vanum ac tentas rem impossibilem. Facis enim perinde, ac si quis totum alveum maris una aquæ gutta implere conaretur. Liquid ergo tot labores miser exantlas? utquid in vanum te tot curis fatigas et crucias? utquid frustra tcipsum tot ærumnis atteris et consumis? utquid lui ipsius es tortor cl carnifex?

Denique ut summatim sensum complectar, hæc est vanitas et stultitia avari, ut cum propter os suum laboret, illud tamen rebus etiam necessariis defraudet, ntque cupiditatem habendi implere velit, nec possit (1).

Mystice, per os accipe ingenium ct desiderium hians sciendi, per animam vero mentem, quæ nulla scientiarum copia expleri potest. Ita S. Gregorius, homil. 40 *in Evang.* : « Bene, inquit, de doctis et negligentibus per Salomonem dicitur : Omnis labor hominis in ore ejus, sed anima ejus non implebitur; quia quisquis hoc solummodo laborat, ut sciat quod loqui debeat, ab ipsa refeelione suæ scientiæ mente vacua jejunat. » Ad hoc idem, hom. 18 m *Ezech.,* citat illud *Prov.* xvi,26: « Anima laborantis laborat sibi, quia compulit cum os suum. Os enim nostrum, inquit, nos compellit ad laborem, quando per hoc quod aliis dicimus, a vitiis refrenamur: quia turpe nimis, ibi nos negligendo cadere, unde prædicando conati sumus alios levare, p

8. Olii) IIARBT AMPLIUS SAPIENS A STULTO? ET Quin pauper (Tigurina, *humilis;* alii, *afflictus:* omnia hæc notat *ani),* nisi ut pergat illuc, uni esi vita? — In Hebraeo non est to *nisi,* sed tantum, *et quid pauper sciens pergere coram vita,* vel *contra vitam,* aut *coram viventibus,* vel *contra viventes?* Olympiodorus, *in conspectu vitæ;* alius, *paupei est sciens ire obviam vivis;* Tigurina, *sci: vitam agere inter viventes;* Campensis, *scit sua industria victum sibi parare inter illos cum quibus vivit.* Hebræum enim Q»n *chaiim* plurale, cl vitas,

(I) Senius: Cum omnis labor eo tantum tendat, aut tendere debeat, ul alamur, non tamen expletur divitis animus ; sed longe plura congerit, quam qua» victui kuo sulliciant.

et vitam, ct viventes significat, limo ex U ••> ! • » amplo ct ambiguo varii varie transferunt (vide cos apud Lorinum si lubet), sed perplexe, ambigue cl insipide, cum Noster clare, certe et sapide verterit subaudiendo to nisi; unde ci astipulantur Septuaginta dum vertunt, quoniam *abundantia* sapienti *super insipientem, eo quod pauper novit ire ad faciem vitæ;* Syrus, *quia est lucrum sapienti prêter illud quod est slulto, quia pauper cognoscit ire ad vitam ;* Arabicus, *quid habet præstantius sapiens, quam stultus ? quia pauper cognovit cursum coram vita,* id est ut sciat hic vivere, ut sciat quomodo hic bene et feliciter vitam agere debeat. Alius, *q. d.* Pauper pergit ul ostialim mendicet ad comparandum sibi vicium necessarium ad vitam. Verum hoc frigidum est, æque ac insulsum (1).

Est antithesis stulti avari ct sapientis pauperis. Scriptura enim sæpe per pauperem indicat sapientem el justum, per divitem vero insipientem, avarum ct injustum ; quia, ul ail S. Hieronymus : «Omnis divin aut iniquus, aut iniqui hieres; » pauper vero, quia modicis contcnlus, spernit opes, ct cor ad veras in coelo Dei opes transfert, hinc sapiens est ct justus.

Sensus ergo est, *q. d.* Sapiens ct pauper in vita et morte, atque labore victum comparandi, ut satient os ct venirem, pares sunt; hac tamen re pauper sapiens antecellit diviti avaro el stulto, quod pauper pergat ad vitam, dives vero ad mortem, eamque triplicem. Hebr. enim *chaiim* est plurale, ideoque triplicem vitam significat, scilicet naturalem aniline, spiritualem graliæ, coelestem glorine.

Primo ergo de vita naturali sic exponas, *q. d.* Pauper contentus moderato victu el vestitu pergit ad veram vitam, quæ sita est in animo suis contento, quieto, hilari. Talis enim vivit agitque vitam suavem, jucundam et longævam. At dives avarus oculos declinans in terram, in caque velut serpens cl repens el proserpens, ut aurum et argentum, id esi (ul ait Habacuc xxvi) densum terræ lutum colligat, vacuus miseret infelix continuo labore se consumit, ne»: audet partis frui, set! semper veteribus aggerere s itagit : quare vivit vitam ærumnosam, quæ potius mors dicenda est, quam vita, ac inox ad communem omnibus mortem nudus et inops lendit, quæ stulta est vanitas. Ita S. Hieronymus, Hugo Cardinalis et Glossa; paulo aliter Vatablus : censet enim hic moneri pauperem, ut paupertate sua tranquilla, sapiente et sancta contentus cupiditatem omnem abdicet : « Quid enim juvat, ait, pauperem doctum apud homines ambulare prudenter coram ipsis hominibus in hoc inundo, si laboret cupidilate habendi?» Hoc eodem redit, quo prias; prius tamen simplicius et germanius est.

Secundo, de vita spiritali exponas, *q, d.* Pauper contemnens opes terrenas ambit spiritales. sludetque virtutibus ct meritis congregandis, juxta illud *Jacobi* ii : « Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide et hærcdes regni? » Pauper ergo vivit vita graliæ.

At dives avarus lotus opibus incumbit; unde graliæ cl virtutum fit inops et egenus, atque per usuras, fraudes, contractus injustos committit peccata mortalia : quibus anims mortem incurrit. Ita S. Bonaventura, Lyranus, Carthusianus.

Unde Olympiodorus per vitam accipit Christum, ad quem pauper, qui ab ip^o prædicatur beatus, incedit per virtutum semitas; cum dives stultus mancipet se voluptatibus more pecudum. Quare per vitam hic mystice accipias Eucharistiam, qua deliciose mentem pascunt pauperes, longe magis quam divites corpus suis epulis. De Eucharistia enim ait Christus : « Qui manducat hunc panem, vivet in æternum, » *Joan,* vi, 59; ct vers. 48 : « Ego sum panis vitæ, » etc. Thaumaturgus vero ait pauperem tendere ad vitam, quia tendit ad pauperi item et opum contemptum, in quo vile integritas et rectitudo consistit : « Insipientis, ait, proprium est, ut nimium concupiscentiis indulgeat, ideoque reprehenditur. Sapiens ab eis sponte sibi temperat. Fere aule n vitæ rectitudo homini recto ad inopiam dux est itineris. »

Tertio, pauper per vitam gratiæ tendit ad vitam glori e, et avarus per primam mortem culpa et avaritiæ tendit ad mortem secundam geheimæ, uli Lazarus mendicus ab angelis ductus est in cœlum, dives vero epulo sepultus e*t m inferno, *Luca* xvi. Ha Chaldæus : a Etenim, ait, quid amplius est sapientibus in hoc sæculo quam stultis, et quid est pauperi, nisi ul studeat in disciplina legis Domini, ut cognoscat quomodo futurum sit ut ealommno coram justis in paradisum Eden,» puta voluptatis, ¡D quo a Deo positus fuit Adam, qui fuit typus et pradudiuiu paradisi gioriæque cudistis.

Tropologice, ex eo quod ait pauperem pergere

il) Vers. 8 el 9. *Quid enim est præstans,* emolumentum, *sapienti* pauperi *prie stulto,* cujus cupiditas non expletur, qui igitur est semper inquietus el sollicitus? *Quid,* inquam, c>t præslans *pauperi scienti ambulare curam ricis,* qui noxii inter homines prudenter versari? Bespondel : *Metior* esi *adspcctux' oculorum, quam progressus animerj* hoc tensu : Longe prestai praesentibus fruì, quod fácil papper sapiens, quum animo vana consectari, uti solet stultus avarus. Eliam hoc, videlicet progressus, seu divagalio anima.*, mu appetilus, *esi vanum cl studium inane,* Cf. Horatium, *Epist,* lib. I, xvm, vers. 96 99:

> Iuter cnncU leges et percoulabere doctos,
> yoa rAtioiK queas traducere leniter «rmu :
> N< le temper inopi agitei vexetqu* cupido.
> Ne pirur cl rerum mediocri1er utilium ipeí.

ti Lafontaine :

> Un tieni vaut mieux que deux lu l'auru.

Alii, commatis 8 posterius membrum sic verlunt, *quid* pnvslal *pauperi scienti* ac divitiarum avido *ambulare coram vila,* scilicet beala, id est, sidro cl congerere opes quas beatam vitam reddituras putat, opibus veru quatitis nunquxm uti ?

ad vitam, disce viam nd vitam esse paupertatem, sub qua humilitatem intellige. Unde hebræum tam humilem, quam pauperem significat; paupertas enim est mater humilitatis; unde pauperes experimur humiles, divites verbo superbos. Nam, ut ait Phocilides :

Fastus opes sequitur, sequitur petulantia magnos.

Hac de causa S. Franciscas se suumque ordinem fundavit in paupertate, ut eumdem fundaret in humilitate. Utraque ergo dux est et via ad veram vitam; unde eam primus innuit Christus, ut eam nos doceret : « Ego autem, inquit, mendicus sum et pauper; »et : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. » Ita sanxit Deus mira congruentia et sapientia. Congruum enim est ut qui contemnunt terrestria, occupent coelestia. Audi S. Ambrosium, serm. 74 De Ñafaf. .Varfyr.: «Possumus, ait, cl nos dicere Domino : Notas fecisti nobis vias vite. Ipso enim nobis notas fecit vias vite, cum me docuit fidem, misericordiam, justitiam, castitatem; » adde humilitatem, paupertatem, patientiam : « his enim itineribus pervenitur ad vitam. » ItaS. Benedicto, ut scribit S. Gregorius, Il *Dialog.* cap. xxxvii, vita functo, duobus ex ejus grege monachis visum est videre viam quamdam amplam et rectam palliis stratam, iûnumerisqué luminibus coruscantem, et senem quemdam astantem qui diceret : « 11 ec est \.a, qua dilectus Dei Benedictus ascendit ad cœlum. > Hanc viam S. Bernardus, homil. *Ecco nos reliquimus omnia,* nihil aliud esso censet, quam paupertatis et vite religiosa? formulam ab eo ihslitulam, quam ut ille servans ascendisset in cœlum, sic omnes (pii eum sequerentur.

Ven 9. 9. MrMUS PST VIDERE QUOD CUPIAS, QUAM DESIDERARE quod xEsciAS. — Hebrea, *bona est visio oculorum, praambulare anima,* id est prestai videre oculis rem certam, quam variis animæ cogitationibus , concupiscentiis, desideriis vagari el oberrare per res plurimas el incertas. Septuaginta Complutenses, 'Aqœlhv ¿pxux ¿?6x).aw 6rtpw&- id est, *bona est visto oculorum superambulant animoe,* id est, quæ superat animæ desiderium, q. d. Bonum est cernere et presens habere objectum quod, dum absens est, anima cupit et desiderai : praesentia enim superat absentiam rei, æque nc visio rei visœ superat spem et desiderium rei videndа?. Verum melius el conformius ad Hebr ea Codices Vaticani pro bntpirepZjiir.-/ per systolen, legunt iwpcvcarr/» per dia4olen. Unde vertunt, *bonum est aspe* tus oculorum supci ambulantem anima.* S. Hieronymus, *in miriti:* Olympiodorus, *quam ambulare juxta voluntatem anima;* Tigurina, *qvutm ut quis desiderium it',unfur;* VatablUB, *quam quod tàstuét anima.* lb mm dm gus tamen priorem vcrsionëm CompmicDsium secutus explicat, *supcrambulans,* id est prevalen* animæ, illamque trahens in rei vfcæ concupiscentiam, quæ magna stultaque est vanitas. I nde sic vertit, *irritant quorumdam oculos feraliorum spectacula ; sed cum inane sit hoc vivendi studium, perniciosa illccebræ animam in sienles occupationes trahunt.*

Syrus, *melior est visio oculorum passu animæ;* Arabicus, *oculus est essentia bonus præstantior animo lucido ;* Pogninus, *melior est visio oculorum, quam ut eat anima per viam stultorum;* Chalítelis, *melius est videre quod cupias, quam desiderare quod nescias, sed ct hoc vanitas est el praesumptio spiritus.*

Vel, ut vertit Coslus, *melius est homini ad futurum saxulum gaudere, justitiam colere, et summo judicii die bonam mcrc.edem operum suorum recipere, quam hanc vitam in calamitatibus et animi perturbationibus ingredi : hoc enim scelerato homini vanitas est ct afflictio spiritus.*

Omissis variis variorum explicationibus parum probabilibus, quinque magis probabiles subjicio. Nam *videre oculis,* ul habent Hebrea, quinque significat : *primo,* aspicere ct contemplari rem presentan; *secundo,* previdero futura; *tertio,* judicare <le rebus, oculus enim judicat de coloribus rebusque visis; *quarto,* experiri, experientia enim capitur visu; *quinto,* fruì, gustare, tenere et possidere : oculus enim fruitur re visa, eamquo visu suo quasi lenet suique juris facit, possidet et compr<*hcndit. Juxta hæc quinque significata quintuplex oritur sensus.

Primo, Isidoros Clarius ct Campensis primam Pri,n<K videndi significationem secali vertunt : « Melius esi contemplari oculis divitias presentes, quam industria sola fretum in diem more pauperum vivere : certe falleris, qui hoc putes : non enim aliud aspectus divitiarum adfert, quam animi stultas curas el tormenta. » Ex adverso Christus jubet nos non sollicitos esse de crastino, sed crastini curam resignare Deo, *Matth.* vi. Centeni ergo hi auctores hanc gnomon proferri ex mente divilum, non Salomonis; unde ipse cam corrigit dicens : « Sed el hoc vanitas esi et atllictio spiritus. »

Secundo, Symmachus secundam videndi si- Serando, griificalipnem secutus vertit : rmv *rt* ¿Jtóav auTxptoxtia, id est, *melius est provid» re quam ambulare ut libet,* ul vertit S. Hieronymus qui sic explicat, q. *d.* .Melius est per rationem (hæc enim est oculus animo?) agenda prospicere, quarn voluntatem rt desideria cordis sequi, uti faciunt illi qui ambulant m voluntate cordis sui, ut ail *Ezech.* cap. xi, 21, in Hebræo. Sic et Olyinpiodorus : a Longe melius est, inquit, perspicaces habere oculos animæ ac rationis, luce Spiritus Sancti illuslratos, quam pergere juxta voluntatem animalis hominis, qui in tenebris ambulat » juxta illud *Matth.* vi, 22 : «Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, huc est, inquit, si rationalis animæ vis luce fuerit dlustiata,

appetitus sensitivi licentiam in ordinem suum redig *l. » Et illud Proverò. cap. xix, 1 : « Ubi non est scientia animæ, non est bonum : cl qui festinus csl pedibus, offendet. » Hæc Olympiodorus. Sic el Salomus, Alcumus, Hugo Victorious et alii explicant, 7. *d.* Satius est cunei l per rationem præmeditate agere, quam temere sequi stultas animi cupiditates, æstusquo vagorum et noxiorum desideriorum. Iluc perlinet versio Tigurina, *melior est providentia, quam ut quis desiderium sequatur.* Accedit Hugo Cardinalis, qui ccnscl hic significari meliorem esse provident(ara seu scientiam prævision is, qua scitur quid sit cupiendum, quid non, quam temerariam præcipitûrtiqiiô concupiscentiam eorum quæ concupisci non possunt, nisi ab ignorantibus ea, qualia sunt temporalia bona, quæceu putre lignum el squama pisds, lucent duntaxat in tenebris, et sunt indigna scitu. Lyranus non hinc longe abit, nisi quod proprie vult reprehendi superstitiosam et vanam futurorum præscientiam. Ncc dissentit Dionysius exprimens res superstitiosas, magicas, frivolas, falsas, quas nescire (piam scire magis expedit, cum contra studendum magis sit cognitioni ejus quod feppeti debet, videlicet finis ultimi ac mediorum ipsius.

Tedio. *Tertio,* juxta tertium significatum *videre,* ut significet judicare, definire et dimetiri, sensus est. *q. d.* MOlius est certum sibi v.dorum, opumque limitem prœfinire, qui suo ingenio et statui sil accommodatus et quasi commensus, ac eo contentum vivere, quam sinere animam vagari ad alia et alia semper cogitanda et dorideranda, nec ullum cupiditati suæ terminum præfigere.

Quarto. *Quarto,* juxta quartum significatum *videre,* ut sil idem quod experiri, sensus est, 7. *d.* Melius est videre, id est experiri, quis labor, qute occupatio, quis status, qua» quantæque opes libi, tniequc indoli conditionique conveniant et sufficiant, in iisquo tranquilla mento conquiescere, quam cupiditati habenas laxaro, ac desiderare phis semper et plura sine mensura, quæ nescias (pialia sint ; el an libi conveniant, sinique salutaria.

Qninio ¡euuioe. *Quinto* et magis apposite ac genuine, juxta quintum significatum *videre,* ut sil idem quod uti, frui, gustare, tenere, occuparo, possidere, sensus est, 7. *d.* Melius est videre, id est uti el frui præsenlibus ct ccilis, quæ oculis cernis et manu tangis, quam desiderare absentia et incerta, qua» nesci* an ea oblinere queas, et an libi satiem felicil denique sint allatura. Pergit enim opponere et præponcre pauperem sapientem diviti Multo, quod ille videat en qua» cupit, id est possideat et fruatur opibus cupitis, licet modicis, sed pnespnlibiis, iisquo contentus quièto, hibiriler $»l feliciter vivat: hic vero desideret id quod nescit, id est, insatiabili opum abseblium et sæpe impossibilium acquirendarum cupiditate flagret, quarum usura et fructum per experientiam ignorat et nescit, id est non sentii, non gustat, non gaudet, non frailar, sed perinde illi sunt, ac si illas ne-M in i ¡psique incognite el invio forent; quod quid est aliud quam stulta vanitas et præsmnptio? ob spem enim incertorum privat *-c fruitione certorum ; vane pr rsumit id ad quod stulte aspirat, cum sæpe id assequi nequrat; quare frustra laborat, seque eviscorai circa opes, quarum commoda ct jucunditatem non experitur, nec unquam experietur. Avaritia enim opes et spes vanas sibi fingit, quas nunquam consequatur, certe iis nunquam utatur et fraelur.

Huc pertinet versio et expositio Pagnini, *melior est visio oculorum, quam ambulare anima:* (id e^t, pnvslat rebus præsentibus, quas ob oculos habes, frui, (piani animo huc illuc vagari, et nunquam saturari). Cajclanus, *melior est aspectus ont» lorum quam ambulatio anima,* id est, melius est pr.esens bonum, et quod oculis videtur, quam futurum quodque solo desiderio habetur: ambulatio siquidem animæ, inquit, gregibus desiderii ac spei fit.

Vatablus, *melius est aspectus oculorum quetm quod aestuet anima,* id est, melius est e>sc contentum presenti fortuna, licet modici, quam multa, licet maxima, desiderare, ac modo hoc, modo illud in volis habere. < Melior c>l columba pnesens in m» n<i, quam anser in aere volitans.» Melius est pauca occupare quietum, quam cupidum anxiumque nova semper ambire el persequi.

Nola t í *quod nescias,* id est quorum mturam, conditionem, commoda et incommoda ignores, non sentias, non gustes, non experiaris, nec satis habeas perspecta; si enim ea perspiceres, utique ea non desiderares nec cuperes. Hoc enim exigit antithesis : « Melius est videre quod cupias, quam desiderare quod nescias, » id est quod non cupias; si enim scires ejus vanitatem et vilitatem, utique illud non cuperes, sed fugeres.

Mystice, melius est videre quod cupis, id est ambire eœlestem gloriam, in qua videbis Deum, ejusque visione, quam cupis, satiaberis, eri-que be itus, cpiam desiderare quod ne>cias. id estant bire terrenas opes, pompas el dapes, quarum vilitatem, pericula el damna ignoras et nescis, id est non attendis, non consideras, non perspicis› præserlim quod (e trahent in ruinam et gehennam.

Unde Auctor *Catenæ Greet,* hanc gnomen sio exponit. 7. d. « Melior est scientia Dei, quam fluxa el corruptibilis voluptas, vel quam anim e cupiditatibus morem gerere. » Aut juxta versionern Symmachi, *n»ehu< est in ea quæ sunt futura prospierrt , quam ex rebus his praesentibus oblectationem quarere.*

Et hoc vanitas rsr rr i»K.Esrvrno spir it is. — Syrus, *hoc vanitas est it perturbatio animi;* Arabicus, *hoc vanum est et a/Jliclio spiritus;* Chaldæus, *conlriho spiritus;* Cajetanus, *[radio spiritus;* ulii«

cogitatio spiritus; Aquila et Theodotion, *pastio venti;* Tigurina *molestia animi;* Campensis, *certe falleris qui hoc putas : hoc enim non aliud est quam animi stultæ curae et tormenta.* Vide dicta cap. *i,* vers. 2.

Ven to. 10. Qui run iu s est, jam vocatum (Arabicus, «Ze-*nominatum;* alii, *nominatum;* Cajelanus, *jam vocatus est nomine suo,* id est cognitus est : res enim per nomen suum cognoscitur. Est catachresis) i>t NOMEN MUS, ET SCITI II QUOD HOMO SII, ET NON POSSIT CONTRA FORTIOREM SI IN JUDICIO CONTENDERE. — Mebhea, *quod fuit, jam vocatum est nomen ejus,* sed *fuit,* idem est quod *futurum est.* llcbnci enim s/epe commutant tempora, et pnntcrituin accipiunt pro futuro : alioqui enim hic esset inepta tautologia. Quis enim nescit id quod fuit esse nomnatum el cognitum? At quod futurum est, fuisse praenominatum et præcognitum, hoc mirum est, eximium, Deoquo dignum; unde clare Campensis vertit, *qua ratione fuit olim unumquodque priusquam esset, nomine suo notum d scitum fuit, quod hic velit nolit homo futurus esset, nec poterit nisi frustra contendere cum Deo, qui ipso furtior est, quare sic conditus est.* Unde

Primo, Ch ildæus h inc gnomen accipit de rebus crent«s. quod ex eis nihil novum, sed omnia jam olim a Deo deer *li sint, ideoquede iis non posse hominem « um Deo contendere. Hebræa enim habent in genere neutro, *quid est quod fuit, jam vocatum est nomen ejus.* Sic et Septuaginta. Chaldæus ergo sic vertit, *quod fuit in wculo, eccejam vocatum fst nomen fjus, ct notum est fUDs huminum a die quo factus est primus homn, et omnia decreta sunt a verbo Domini, ct non est potestas viro, ut stet in judicio cum dominatore soeruh, qui fortior illo est.* Verum Hebræa, Noster, S pluaginta, Syrus, Arabicus hanc gnomen arctant ad hominem, nec extendunt eam ad ciet» ras res creatas. Inde aiunt, *et scitur quod homo sit.*

Secundo ergo, alii censent hæc dici contra ambitiosos, *q d* Quid, o ambitioso, te jactas de nobilititi', opibus, scientia, dignitate, cum ante te a mundi initio hucusque multi fuerint a Deo effecti vocatique nobiliores, opulentiores, scienliores, digniores te, cum quibus, nipote te fortioribus cl pne4antioribus, non poteris judicio contendere, ut illi- te praeferas, sed illis te submittas et inferiorem agnoscas oportet. Unde nonnulli cum Aben-Ezra exponunt, *q. d.* Iniqui, improbi el stulti sunt avari conatus, qui majora semper tentai et molitur, ut opulentissimos opibus œquet, imo superet, cum id factu sit impossibile.

Tertio, alii autumant hæc dici contra curiosos, qui arrnganl sibi futurorum pranolionem tanquam sese velint in eorum præscienlia æquare Deo, cum eoque judicio «piasi contendere, uti sibi illam arrogant astrologi judiciarii, similesque conjectores et divini. Ila Lyranus el ex eo Titelmannus: Congrue, inquit, transit ob avaritia opum ad avaritiam scienti.e, pula ad curiositatem et immodicum sciendi desiderium, quo homo vult scire arcana et futura, ul sit similis Deo. et alter quasi Deus, sicut esse voluit Adam comedens ex ligno scientia» boni et mali. Sic etS. Bonaventura, Hugo ulerquo, Dionysius et alii.

Quarto, medius alii opinantur hæc dici de iis qui sua sorte non contenti obmurmurant divinæ Providente, quod ab ea aliam sortem meliorem non sint nocti, qui proinde, ut ait Olympiodorus, inconsultius quærunt, quare Deus hunc hominem paupertate oppressit, illi vero magnas opes effudit? c Contra hos ergo docet omnes res. ac praesertim hominem in omnibus subjacere ordinationi diV næ, ut pauper sit vel dives, nobilis vel ignobilis, sanus vel œger, felix vel infelix, etc., ac proinde in nulla rerum sorte, casu vel statu contra Deum obmurmurare posse, nipote qui cuivis prout libet cuncta partitur tanquam summus omnium Dominum et sapientissimus, optimiBque omnium gubernator. Unde Thaumaturgus hunc versum et sequentem ita vertit, *quæ nunc facta sunt, jam cognita sunt, perspicuumque est hominem iis quæ supra se sunt, reluctari et obsistere non posse. Cceterwn nugee et imptiæ inter homines versantur, eorum qui iis utuntur, amentiam augentes,* scilicet murmurationes et curiositates, de quibus cap. sequent. vers. 1. Et Auclor *Catenæ Græcor.:* « Omnia, inquit, a Deo sunt, ipsi quoque cuncta fuere precognita, nomenque sortitu apte suum cuique respondens illudque vile inMitututh accepere a Deo, quod maxime unicuique conducere prievidit. Quis igitur sil, qui ejus resistat voluntati? ul propterea in itum vanumque sit investigare deinceps cur hic divitiis afDuat, ille paupertate prematur, eicœtera quæ sunt generis ejusdem. » Et inferius : « Nemo ergo dicen» ausit, inquit Ecclesiastes, quare sum ego hujuscemodi corpori agglutinatus, aut cur non evasi angelus? Nisi forte» sit acceptio personarum apud Drum. Nam sermones ejuscemodi mulla redundant vanitate. »

Igitur sub substantia, inlelligit accidentia; sub re, omnia attributa el affecta rei, puta sub homine, omnes hominis conditiones et qualitates, quales sflnt paupertas, opulentia, miseria, felicitas, infirmitas, sanitas, omnesque variæ fortume in hac vita sortes et casus, qui quales futuri sint, et cuique obventuri promovit et præordinavit Deus.

Quinto, maxime accommode et genuine hæc referas ad avarum, cujus vanitatem tolo hoc capite ostendit, quique desiderat quæ nescit, an obtenturus sil, iisque fruiturus, uti proxime præcessit; arguit enim eorum stultitiam, qui præsentibus non contenli, inhiant semper futuris, ul res suas augeant, *q. d.* Solent avari congerere opes ingentes, ut sibi suæque posteritati, famæ et gloriæ in futurum per longa temporum spatia prospiciunt; sute enim industriæ prælisi censent se suas opes, palatia, prædia stabilire pos*e in multa sæcula, ac UQiueu suum (eternare, quasi Deo non subsint.

nec eo indigeant, «ed sua solerlia cuncta quæ cogitant perficere possint; qua in re errant graviter, suamque vanitatem, œque ac stultam praesumptionem, uti prære^il, ostendunt. Quia quidquid futurum est, soli Deo notum est, ab eoque provisum ct ordinatum; quisquis etiam futurus est, jam Deo notus est, decrelusque ne sit, non angelus, nec deus futurorum præsdus et omniscius, sed Adam ab *adama,* id est homo ab *humo,* hoc est terrenus, miser, fragilis, instabilis, mullis fortume casibus obnoxius, ac brevi moriturus, qui proinde cum Deo fortiore se contendere nequit, nec prœscientia et previsione futurorum, nec riabilitate et constantia^ nec exemptione, ut a Dei jure et regimine sit exemptus, sed per omnia ejus providentiie et ordinationi se subjiciat, oportet, ut illa opum mensura, illa rerum sorte, illo spatio vitæ, illa posteritalo et fama sil contentus, quam Deus illi admetiri ordinari! et picedesliuarit. Deus enim srepe ordinat ut diviti nascatur filius vel nepos pauper, imo ut ipce dives illico fiat pauper, miser, rerumnosus, ac moriatur. Vis tota est in rw /Wun/s, et in Hebræa voce *Adam,* qua* significat hominem omnibus miseriis, casibus et ærumnis subjectum. Unde Vatablus vertit, *qua ratione fuit, olivi vocatum est nomen ejus,* id est, inquit, *qua ex materia olim factus sit, nomen ejus ostendit.* Adam enim significat quod factus sil ex *adama,* hoc est, quod sit terrenus a tei ra. El Isidoras Clarius : «Cum diu, inquit, per fas el nefas inhiaverit homo caducis rebus honoribusve, nomenque ejus per omnem terram propagatum fuerit, tamen in morte notum fiet quod fuerit homo mortalis, nec potuerit in judicium intrare cum Deo fortiore se.»

Hunc esse sensum liquet ex proxime pra*cedentibus, etexenp. sequent, vers. I. Omnia enim hæc spectant ad futura tempora, qua» sibi nssecurare volunt avari. Sed sciant «quoniam homines sunt, » ait David *Psalm,* ix, 21 ; ct Isaias, cap. l i, 3 : « /Egyptus homo est cl non deus, n Narrat ex Varrone S. Augustinus, lib. XII *Pe Civitat.* cap. v, capitale fuisse apud /Egyptios dicere Serapidem fuisse hominem, eum tamen sepulcrum ejus et ossa exstarent in /Egypto : quia scilicet illum colrbmt ul deum,negabanl ergo hominem fuisse. Tanta est hominum superborum vanitas et amentia! Tales ergo contendunt cum Deo, imo hominem Deo æquare, iliique divinitatem, ac rerum futurarum ct arcanarum præeogoitionem Deo propriam, sacrilege arrogare satngupt Similes sunt avari, qui opes suo labori adscriban!, imo debitam sibi locupletem filiorum posteritatem asserere, ac subindo coram Deo impudenter allegare non verentur.

Mystice, S. Hieronymus hanc gnomen accipit de Uhn<to : a Aperto, inquit, de Salvatoris prædicatur adventu, quod qui futurus est antequam in corpore cerneretur, jam vocatum csl in Scripturis nomen ejus, ct cognitum propheli ct sanctis Dei. ouia homo sit, ct juxla hoc quod homo est, non possit se conferre cum Patre, et in Evangelio dicat : Qui me misit major me est, *Joan,* xiv; unde ct in consequentibus praecipitur: Ne ultra quam de eo nobis scriptum est requiramus, ne velit homo plus scire quam Scriptura testata est. »

II. Vbiuu svxt rtxKiMA, multamqui in msec-v«rs.iu TABOO HABENTIA VANITATEM. — Hebrea, *multipliranfia vanitatem.* Sic el Septuaginta, Syrus et Arabicus. Thaumaturgus, *quoniam homines nugas exaVitant;* Chald eus Costi, *sunt certe in hoc sceculo res innumerabiles vanitatis plenissima, quibus operam dare quid compendii homini accidere potest,* utique hoc verissimum esse experimur. Tigurina, *multes sunt res qua: inanitatem augent* (i).

Aliqui hanc gnomen referunt ad philosophos, ut Platonem. Aristotelem, etc., qui sibi scientiam omnium arrogarunt, omnia naturae secreta scrutantes, de omnibus verbose disputantes, quasi vellent cum Dei omniscientia contendere, camque sibi subjicere, ideoque evanuerunt in cogitationibus suis, *Homan,* i. Unde \ atablas vertit, *possunt multa philosophorum verba afferri, sed quae nihil quam vanitatem aiigeait.* Ha Dionysius. Alii accipiunt verba obmurmurantium divina* providentia», quod se pauperes, miseros, infaustos effecerit. Ila Hugo. Alii ad curiosos referunt, qui do omnibus volunt disserere et loqui, imo dispulare ct contendere.

Magis apposite, ul dixi, hæc referas ad avaros, qui de sui- opibus modisque eas augendi, conservan ii, perpetuandi plurima coglimi, loquuntur, disputant. Rursum solent avari, præ-vrtira divites el pótenles, solliciti esse de futuris, futuraque opulentia et posteritate, ideoque, ul ea pr.i scianl, non raro consulunt augures, mathematicos, genethliacos, magos cl divinos, qui eos per fict is suas divinationes, verius cessent itiones, vanis spebus implent, uti Home ab astrologis etiamnuin videmus fieri. Horum ergo vaticinia, conjecialiones el divinationes vocal hic u verba plurima multam habentia vanitatem.» Idem apud Hebr eos erat frequens, qui in .E^ypto degentes, apud quo< vigebat astrologia, hanc ex astris divinandi artem el vanitatem didicerant, œque ac aChmanæiset Philistinis vicinis suis. Eos ergo redarguit hic Salomon, æque ac Jeremias, cap. x, vers. 2, el Isaías, cap. n. vers. 2 : «Augures, inquit, habuerunt ut Philistiim. »

Myslice, S. Hieronymus pergit hæc accipere de Chrislo, sicque explicat : « Eum ignoret homo de statu suo, et quœcumque videtur scire

(i) Sensus ex hebneo : Ubi tuni *rerba multa,* ibi *multiptlçalur vanil/u. Quid emotumenli eit homini ?* Quid utili lath h ino ex his semionibu* vanis el inanibus caput RosenmuHerus, *nam suat* m *multor multiplicantes undtatem.* s ilicei, prælcroa quod homo, natura sua fragilis, pendei de superioris mi Dei volúntale, est etiam infinity humerus carum rerum, qua.» dims sortem instabilem red Hunt.

et *ce*mere, non ut se rei habet veritas, sed per speculimi et umbram et imaginem videat, nec futura cognoscat, et per multiloquium non eiTugiat peccatum, bilentiiim ponat ori suo, et credat oum venisse qui scriptus est, quomodo, et quantus, et qualis venerit non requirens. »

Hebr.ri hoc loco constituunt dimidium libri; unde ab initio huc usque numerant versus I 12, et totidem computant ab hoc loco usque ad finem libri.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

JLc *brevitate, vita ostendit vacandum esse non vanitati, sed veritati et sapientia, cujus varia dat dogmata, ut sciamus qua in vita dig ada tini, qualia sint audire sana consilia, iram comprimere, bonis suis moderate uti, non plus supere quam oportet, justis subvenire, levibus ct maledicis sermonibus aurem non praebere. Denique, vers.* 27, *docet pra omnibus cavendum esse, a mulieribus, velut a veneno mortifero.*

1. Quid necesse est homini majora se quærere, cum ignoret quid contineat sibi in vita sua, numero dierum peregrinationis suæ, et tempore quod velut umbra praeterit? Aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub sole sit? 2. Melius est nomen bonum , quam unguenta pretiosa; et dies mortis die nativitatis. 3. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii : in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, et vivens cogitat quid futurum sit. 4. Melior est ira risu : quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. 5. Cor sapientium, ubi tristitia est, et cor stultorum, ubi lætitia. G. Melius est a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi : 7. quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic. risus stulti : sed et hoc, vanitas. 8. Calumnia conturbat sapientem, el perdet robur cordis illius. 9. Melior est finis orationis, quam principium. Melior est patiens arrogante. 10. Nc sis velox ad irascendum : quia ira in sinu stulti requiescit» 11. Ne dicas : Quid putas causa» est, quod priora tempora meliora fuere quam nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio. 12. Utilior est sapientia cum divitiis, et magis prodest videntibus solem. 13. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia; hoc autem plus habet eruditio et sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo. 14. Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, «piem ille despexerit. 15. In tlie bona fruere bonis, et malam diem præcave; sicut enim hanc, sic et illam fecit Dens, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias. 16. Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ : Justus pent in justitia sua, et impius multo vivit tempore in malitia sua. 17. Nidi esse justus multum : neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas. 18. Ne impie agas multum : et noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo. 19. Bonum est te sustentare justum, sed et ab illo ne subtrahas manum tuam : quia qui timet Deum , nihil negligil. 20. Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis. 21. Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, et non peccet. 22. Sed et cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes cor tuum : ne forte audias servum tuum maledicentem tibi ; 23. scit enim conscientia tua, quia et tu crebro maledixisti aliis. 24. Cuncta tentavi in sapientia. Dixi : Sapiens efficiar: et ipsa longius recessit a me, 25. multo magis quam erat : et alta profunditas, quis inveniet eam? 26. Lustravi universa animo meo, ut scirem, et considerarem, el qmrrerem sapientiam et rationem : el ut cognoscerem impietatem stulti et errorem imprudentium : 27. et inveni amariorem morte mulierem, qua» laqueus venatorum est, et sagena cor ejus, vincula sunt manus illius; qui placet Deo, effugiet illam : qui autem peccatorest, capietur ab illa. 28. Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum el alterum, ul invenirem rationem, 29. quam adhuc quærit anima mea, et nou inveni. Virum de mille unum reperi, mulie-

rem ex omnibus non inveni. 30. Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum , et ipse mí infinitis miscuerit quaestionibus. Quis talis ut sapiens est? et quis cognovit solutionem verbi?

Vert. I. 1. Qvm KECESSR EST HOMINI MAJORA SB QUÆRERE, COI IGNORE! QUID CONDUCAT SIDI IN VITA SUA, NUMERO DIERUM PEREGRINATIONIS SUÆ, F.T TEMPORE, QUOD VELUT UMBRA PRÆTER1T ? AUT QUIS EI POTERIT INDICARE QUID POST EI M FUTURUM SUD SOLE SIT? — Hebrea : *Quid Adam,* id est, *homini est residuum?* Auctor *Catenat Cræc. : Docet,* inquit, *omnia quæ in hoc mundo sunt, esse vana, neque aliud quam umbram, atque universa post mortem cæca oblivione obscuranda, el consepelienda fure* (i).

Pro *majora* hebraico est nnv *iother,* quod idem est cum *iitron,* do quo dixi cap. i, vers. 3, ac proprie significat *residuum, id quod superest et superfluum* , item *amplius, prostans, eximium.* Crebro iterat hanc vocem Ecclesiastes, ut rerum singularum vanitatem ostendat, cx eo quod fugaces sint et evanida», nullaque sit, quæ post se relinquat *iitron,* id est residuum quid^sed omnia instar vaporis, umbræ el somnii illico prælereant, difflentur et evanescant. Hinc *primo,* aliqui per *majora* accipiunt *aliena, q, d.* Cura tua, non aliena : hrec enim, quia ad te non pertinent, te supergrediuntur, tuoque statu et cura sunt majora; *secundo,* alii : *Majora,* inquiunt, sunt quæ tuum captum et vires transcendunt, qualia sunt curiosa , subtilia , sublimia, quæ ad virtutem ct bcatiludinem nos non juvant, juxta illud Ecc/i. m , 22 : « Altiora te ne quœsïeris, ct fortiora te nc scrutatus fueris : sed quæ præcîpit libi Deus, illa cogita semper. » Unde illud Plolomæi in Præfal. *Almagesti :* « Qui scientiam >uam ultra astutiam, qu o in ipso est, extendit, est sicut pastor debilis cmn multis ovibus; *tertio* el genuine, *majora* accipe *futura* : hæc enim *iother,* id est homini post mortem residua, item superllua, quæ mulla, ampla et magnifica avarus corrogare non cessat , *q. d.* Noli, o avare,in futuras adates curas tuas extendere, ut opes funiliamqiu» tuam stabilias, amplnmqucel splendidam officias per multa smelila, itaqüi illam quasi ælernes. llOec enim majora te sunt. Suutaiat libi per vitam compararo necessaria ad vicium ct vestitum, fulurorumque curam Deo ct posteris relinque, ac dicito :

Maneat nostros ea cum nepotes.

Quid hic, miser, opès , prœdia, status, dignila-

(I) *Nam quis scit,* vix unns scit» *quid* sit *bonum hnrnini in hac cita,* quid tactu utile sit, *humero dierum citer vanitatis suer,* Iti est vita! suæ 0Vinide, *ct quos* dies *facit,* tr ubigli (conf. Ciceronem *ad Atticum,* V, xx ; « Apatn&s qtiinqnudles morati Iconii decem *fecimus ») ut umbram T (huppe quis indicabit homini, quid futurum sit post rum sub sale?* td cal» si quæ in presen* lacere expediat , scit nomo, inulto iniuus ilvuliabil, quid deinceps ul lulutuui.

tes, beneficia, officia coacerva*, quasi hic perpetuo victurus, cum brevi sis moriturus, et hæc omnia term relictunis? Quid hic magna spectas? exiguum est quod hic cernis. Quid longa peras? breve est quidquid hic vides : æterna cogita. Ita Thaumaturgus.Spectant enim hæc ad nimia* avari curas et sollicitudines de futuris, uti dixi in fine capitis praecedentis. Unde llebræa, Chaldœus, et Pagninus hanc gnomen illi attexunt; caput vero septimum inchoant a verso 2, ibique pariter ordiuntur tertiam libri sectionem. Melius tamen Latini etGneci cx hac gnome ordiuntur caput vn, quia ipsa est commoda transitio et nexus capitis præcedentis cum septimo. Generatim enim ostendit homini nou esse ambienda majora et futura, sed honeste ct modeste utendum præsentibus, quantum vitæ brevitas requirit, ita ut post se honestatis et virtutis nomen ad aliorum exemplum relinquat. Unde subdit, *melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa.* Ita S. Hieronymus.

Sapienter S. Ephrem, tractatu De *Panitentia,* post medium : « Vanitas, inquit, rerum humanarum est hneres, quoniam ipsius est dfeiractio ct occupatio varia. Filiam genuit dhhaclionem avaritia et voluptas, atque luxuria et ambitio; benevolamquc se præbel matri supra vires. Vince serpentis astutiam, et benevolentiam serva Domino. Sume ea quæ vanitatis sunt, et tribue illa Deo, ut tu tuorum evadas hæres in futuro s oculo Facultates tuas atque pecunias Deo appone, et vanitas hærcditatis depulsa erit. »

Thaumalurgum secutus Olympiodorus ct alii hæc referunt ad astrologos et divinos, qui ex astris similibusque rebus conantur conjectare futura, cpios sirpe avari et potentes, qui magna ambiunt, consulunt, ct justo Dei judicio illorum adulatione decipiuntur, dum mendacia et falsa opum el honorum oracula ab eis accipiunt. « Quam multa, ait Cicero, lib. II De *Divinatione,* ego Pompeio , quam multa Crasso, quam mulla huic ipsi Cæsari a Chaklads dicta memini, neminem eorum nisi senectute, nisi domi, nisi cum claritate esse moriturum, ut mihi permirum videatur qucmqudm exstare, qui ctiamnum credat iis quorum prædlcta quotidie videt re ct eventis refelli.» Nam Pompeius vicius a C esare, fugiens in EgypUim, coram uxore el tiliis misere a servo occisus esi; Crassus apud Charras a Parthis interfectus ; Cæsar in Curia a suis mactatus. Vere Aleius m *Astyanacte :*

Nihil credo auguribas, qni aure* verbis dmlant
Aliena*, suas ul auro locupletent domos.

Igitur hanc gnomen.ponii Salomon , ut carpat avari curiositatem. uvanUum ct lucoii^lanliam.

Triplici ergo fine triplicique de causa cani assignat : *prima* est, ut comprimatur curiositas human® mentis et prurigo quædam sciendi, vel fututa, vel quæ ad nos non pertinent; *secunda,* ut damnetur concupiscentia oculorum, rerum nimirum, qn® oculis lenocinantur, splendidissimarum; *tertia,* ul notetur inconstantia human® concupiscenti®, nunquam content® sorte sibi a Deo constituta. Ita Pineda.

Ci M IGNORET QUID CONDUCAT Siili IN VITA SUA. — Hebrœa, *quid bonum in vita;* Syrus, *quid melius:* Sic et Arabicus. Chaldæus, *quis enim est qui sciat quid sit bonum viro in hocsœc.ulo, nisi laboret intege quæ est vitæ œtcrnæ;* lex enim semper vivit, et sui custodem ducit ad vitam œternam. Probat non esse quærenda majora tribus argumentis : primum est hoc, petitum a minori, 7. *d.* Ut quid mortalis avare et arroganter quærit majora, qui non capit minora? ut quid scrutatur futura, qui ignorat præseiitia? ut quid vestigat curiosa, qui non agnoscit necessaria sibi ad vit un hanc honeste transigendam? Hoc est quod ait Sapiens cap. 1x, 16 : « Difficile æstimamus quæ in terra sunt : et quæ in prospectu sunt, invenimus cum laborc. Quæ aulem in cœlis sunt quis investigabit? » Digni mulli, qui rideantur a vetula quapiam, quemadmodum Thales, impingentes pedibus, dum alte tollentes oculos : superiora contemplantur, ad ea vero quæ sunt ante pedes non attendentes. Vix est qui noscat quid sibi maximo in hac vita utile sit, conjuxne, utrum pecunie possessiones, el id genus alia? ait Olympiodorus. Et tamen hæc ipsa qu® homini bona jucundaque videntur, sæpe ci Mint noxia, tristia, funesta, milleque ei curas, mœrores et angores afferunt; ut vere nesciat homo utrum sit melius habere uxorem. opes et prædia, an iis carere : mullo ergo magis ignorat majora el futura. Unde Socrates de cœlo et sideribus disserere nolebat, dicens : « Qu® super nos, nihil ad nos, n teste Laertio in ejus Vita.

Ni mer o dierum per egr inat ionis suæ. — «Numero, n i. e. paui itate ; h ecenim parvi est numeri facileque numerabilis, llebræa, *numero dierum vanitatis sua,* qui scilicet cito cum homine abeunt ct evanescunt; *vanitatis* ergo, id est vitæ van®, quæ cito instar fumi transit et evanescit. Unde Arabicus vertit, *numerus dierum vitæ vanitatis suæ prætcrivit seductione;* Campensis, *numero dierum quibus lue vanitate vivitur, q.d.* Numerus dierum vitæ tu®, o avare, brevis est; cur ergo tu tuis vanis curis et angoribus illam breviorem efficis? Audi Senecam, lib. *De Brevitate vitæ,* xvn : « Miserrimam ergo necesse est, non tantum brevissimam vitam eorum esse, qui magno parant labore quod majore possideant, operose assequuntur quæ volunt, anxii tenent qu® assecuti sunt : nulla interim nunquam amplius redituri temporis est ralio. Novie occupationes veteribus substituuntur, spes spem excitat, ambitionem ambitio, miseriarum non finis quæritur, sed materia mutatur. Nostri nos honores torserunt, plus temporis alieni auferunt; »et cap. XV : « Sapientis ergo multum patet vita : non idem illum, qui cælcros, terminus ineludit; solus generis humani legibus solvitur; omnia illi sæcula ut Deo serviunt. Transivit tempus aliquod ? hoc recordatione comprehendit; instat, hoc utitur; venturum est, hoc praecipit. Longam illi vitam Licit omnium temporum in unum collatio : illorum brevissima ac sollicitissima ætas est, qui praeteritorum obliviscuntur, praesentia negligimi, de futuro timent. Cum ad extrema venerint, sero inlclligunt miseri, tamdiu se, dum nihil agunt, occupatos fuisse. »

Qui sapis ergo, vitam hanc brevem propriis, præsontibus, libique salutiferis impende, non alienis, non futuris, non vanis, inutilibus vel noxiis. Est hæc secunda ratio, qua probat non esse scrutanda majora et futura, *q. d.* Homo in hac nihiciû vita peregrinus est, et peregrinatur assidue, ul ad bde*rj patriam cœlcstem perveniat; ut quid ergo adeo sollicitus est de commodis hujus vitæ tam brevis et fugacis? In modica enim via modico opus est viatico. Peregrinus peregre hospes est et advena; ut quid ergo hospitio immoratur, ineoque sedem ct patriam constituit? Peregrinus velit, nolit, pertransit, nec nisi unam noctem pernoctat in hospiti); summo enim mane pergit ulterius : ulquid ergo in terra peregrini, curas et cogitationes omnes defigimus in hac vita, quæ non nisi hospitium est unius quasi noctis? Peregrinus laborum ct tædium peregrinationis sentiens anhelat ad patriam; ul quid nos tot labores et dolores in vitæ hujus peregrinatione assidue tolerantes non anhelamus ad caelum, sedes ubi fala quietas ostendunt nobis? Vive ergo libi, non posteris; vive Deo, non mammona»; vive cœlo, non speculo; vive non tempori, sed (eternitali. Vide S. Rasilium in *Psal.* iv, el homilía 23 *De non adhœrend. rebus sceculi.* Ha sancti omnes æstimavère se hic peregrinos, dicentes cum Davide : a Advena ego sum el peregrinus, sicut omnes patres mei ; « uli Abraham, Isaac, Jacob, peregrinati sunt in Chanaan , « confidentes quia peregrini et hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt significant se patriam inquirere, » ait Apostolus, *llebr.* xi, 9 el 13. Vide ibi dicta. Hinc sapienter inferi S. Augustinus, lib. l *De Doctrina Christiana,* cap. iv : a Quomodo ergo, si essemus peregrini, qui beate vivere nisi in pairia non possemus, caque peregrinatione utique miseri el miseriam finire cupientes, in patriam redire vellemus, opus esset vel terrestribus vel marinis vehiculis quibus utendum esset, ulad patriam, qua frueudum erat, pervenire valeremus; quod si amoenitates itineris el ipsa gestatio vehiculorum nos delectarent, conversi ad fruendum hi* quibus uti debuimus, nollemus cito viam finire, el perversa suavitate implicati alienaremur a patria, cujus suavitas faceret beatos : sic in hujus mortalitatis vita peregrinantes a Dommo. Si

redire in patriam volumus, ubi beati esse possumus, utendum est hòc mundo, non fmenduin, ut idvisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur, hoc est, ut dc corporalibus temporalibusque reluis /eterna ct spiritualia capiamus. « Vide Climacbum, *gradu* 3, et S. Cyprianum, libro *De Mortalitate.*

Et TEMPORE, QUOI) VF.LUT UMBRA PR.E1FRIT.— HCbrea, *ct ponet cos* (dies tuos Deus) *sicut umbram;* Septuaginta, *fecit eos in umbra;* Syrus, *transivit* (homo) *illos tanquam umbra;* Chaldæus, *omnis numerus dierum vitæ vanitatis suæ, quibus vixerit* in *tempore mortis suæ, reputati sunt umbra;* Tigurina, *quos transigit* (alii, *peragit) tanquam umbram* ; Campensis, *Deus enim fecit dies hominis similes umbra.*

Tempus umile uml rs. Est tertia ratio probans non esse ambienda majora, quia scilicet modico hio vivimus tempore, ut modicis contenti studeamus virtuti, meritisque cumulandis, quibus assequamur beatam aeternitatem. llectc tempus comparatur titubi æ : *primo,* Primo. quia sicut umbra comitatur motum solis, sic ct tempus; motus enim diurnus solis facit diem, menstruus mensem, annuus annum. Unde ct in horologiis per umbram styli, sive indicis, indicatur horarum numerus. Umbra ergo esi aer carens sole, quod fit alicujus corporis objectu, pneserSecuoiK liin nubium; *secundo,* quia, sicut umbra, ascendente sole, decrescit, adeo ut in meridie sit exigua et quasi nulla: sic, crescente tempore, decrescunt el minuuntur anni vitæ, ut cum illud ad summum quasi ad zenith venerit, hi Tertio, finiantur ct desinant; *tertio,* sicut umbra videtur habere magnam molem, v. g. umbra hominis mane longe major est homine ac representat giganlcm, revera tamen ipsa minimum, imo nihil habet substantial, cum umbia nil sil nisi privatio lucis : sic pariter tempus parum habet existent!®; per se enim non existit, sed tantum per unicum punctum, sive instans | ríeseos, puta per unicum *nunc,* quod continuat tempus futurum cum preterito. Hinc Gabriel Vasquez censuit tempus non esse ens reale, sed ens rationis, quia tempus in se non existit, sed in mente hominis istud numerantis, quia consistit in numero et computo partium, v. g. horarum sibi succedentium et continue decurrentium : unde proprie paries temporis sunt preteritimi et futuQuarv» rum, queo revera non existant; *quarto,* quia sicut umbra celerrime praeterii, sic et tempus : hoc enim æque, ul umbra sequitur solem; sol autem celerrimus est, adeo ul qualibet hora millioncm militarium peragat el amplius : pari ergo coleritale preterit tempus; unde illud : « Volat irrevoQninto. cabile tempus ; » *quinto,* sicut umbra obscura csl, sicci vita nostra tenebris, miseriis ct erroribus Suto, obvoluta est; *sexto,* tempus vitæ nostre est quasi umbra ælernitalis Dei, quia ab illa, sicut umbra a sole, dimanat, juxla illud *Ps.* lxxxix, 8 : « Posuisti sæculum nostrum m illuminatione vultus lui.» lime vicissim mors vocatui* <umbra vitæ, » quia mors *-quitar vitam votat umbra, sicut ipsa vita velili umbra sequitur solem rrternítntis vitæque divinæ, et quia morsalraest. tristis, funesta, horrida instar umbre; *séptimo,* simt umbra mm- s^pun». quam stabilis condiit, sed assidile juxta ascensum vel deseen solta mutatur, crescit vel decrescit : s:c ct homo nunquam in eodem statu permanet, sed per dngulos dies, imo momenta mutatur et variatur; oefano, sicut sol ascendens o/mg. ad summum cœli suam umbram sensim minuit, tandem in meridie eam conficit ct disperdit : sic ct homo dies vitæ suæ vivendo minuit, ct cum ad summum ejus diem venerit, omnino conficit et consumit. Hinc S. Hieronymus legit, *fanet ea quasi umbram;* alii, *perfecit* vel <*onfcnt eos tanquam umbram ; nono,* umbra est res levissima, quæ evanes- Noto, cens nullum in terra sui relinquit vestigium : sic et homo monens. Hinc sponsa *Canticorum* n, 17, suspirans aiebat : « Donec aspiret dies, ct inclinentur umbra;, id est donec aspiret dies ælernitatis, el inclinentur umbre temporis ct mortalitatis, » ait S. Gregorius.

AUI QHS EI POIERIT INDICARE QUID POST EUX FUTURI M sub sole sir? — puta quales avarus ct dives habiturus sit filios, nepotes, hærcdes; quid de opibus et prædiis suis futurum sit, cum ignoret quid sibi ipsi scquenli anno, imo sequenti d:c eventarum sit: forte enim bonis omnibus et vita ipsa spoliobitur. Ita Olympiodorus.

Quarta est hæc ratio, cur homo majora et futura quærcre non debeai, quia sellici l omni sua curi et studio non potest futura cogoo*ccrc el previdero, iisquo providere el prospicere. Hæc enim incerta sunt cl a futui is rerum casibus pendent, ideoque mille mutationibus sunt obnoxia, uti quotidie experimur, quæ proinde prænosse, prefiniré, ordinare et gubernare solius est Dei. Hoc enim est opus divinæ Providenti® propnum et adæqualum.

Hinc patet Salomonem per *majora* accepisse futura, ac de futurorum scrutinio el providentia bic agere, ut inilio dixi.

2. Melius est nomen bonum quam unguenta pre- v^n. î. TlOSA ; et (id est sæ, pariter melior est) dies mohiis die nativitatis.—Est elegans parauomasia OC jOwO *(oh seem missccmen,* q. d. *Melius est nomen quam unguentum; scemen* enim et oleum et unguentum significat, ail S. Hieronymus. Unde Symmachus vertit, *mehus est nomen bonum quam unguentum bene olens* ; Septuaginta vero, Arabicus et Syrus, *bonum est nomen* (Arabicus addit, unum) super *oleum bonum.*

Hincllebræi inchoant tertiam libri partem,ideoque To6 majuscula *teth* notimi; sequuntur enim hic mullir comparationes, quibus meliora cum minus bonis comparantur, quæ omnes incipiunt a *tob,* id est bonum, sive melius.

Hæc gnome recte priori nectitur, tanquam condumio ex illa educta, quasi dicas, ait S. Hieronymus : «Considera, o homo, dies tuos breves.

et quia *cito* esse soluta carne cessabis ; fio tibi famnm longiorem, ut quo modo unguentum nares odore delectat, sic ad tuum vocabulum cuncta posteritas delectetur. »

Duo ergo significat : *primo, q. d. In hac* vita non stude opibus alteri ve vanitati, sed nomini, famæ et gloriæ : hæc enim prmstantior et fragrantiorest opibus, imo unguentis rebusque pretiosis; *secundo, q. d.* Stude virtuti : hæc enim parit nomen et famam, hæcqne magis redolet quovis balsamo; nomen t nim et fama quod paritur opibus, nobilitale, scientia aliavo re vana, tenue csl, fucatum el evanidum; unde cito ditabitur el evanescit. « Fucis parta gloria, sicut non est vera gloria, ita nec diuturna est, » ait Plularchus in *Catone.* El Cicero, Il *Off'iorum :* « Fundamentum, ait, perpelu® commendationis et famæ est justitia, sino qua nihil potest esse laudabile ; » et Seneca, *epist.* 79 : *a* Gloria est umbra virtutis, etiam invitos comit dn'tur. » Hinc Lyranus explicat, *q. d.* Bonum honestum, quale est nomen bonum, prœferendum est delectabili, quale est unguentum. Per unguentum *enim omne deliciarum* genus significat, ait Olympiodorus.

Igitur virtus, el cx ea nomen cl gloria apte comparantur unguentis pretiosis, quibus, teste Plinio, lib. XII, cap. XXV, ct lib. F.VI, cap. xxxii, Oricntale^ præserlim Judaei, utebantur in conviviis, tum ûi refrigerium, lum ad fragrantiam, tum ad mombrorum fomentum, lenimen, sanitatem et robur: *primo,* quia, sicut unguentum fovet, recreat et firmat corpus, sic fama animam. Inde Thaumaturgus vertit, *fuma bona suavior est anima quam oleum corpori.* Animam enim fama oblectat, ejusque vires exigit ad audendum majora, præserlim ut quam plurimos ad se suamquo virtutem, imo ad Christi cultum amoremque pelliciat. Solent columbarii,ailS. Basilius, columbam paleulriam, id est alleclricem, fragranti odore delibutam ad extraneas emittere, quæ odore ejus capte eamdem ad columbarium revolantem sequuntur, ibique capiuntur. Sic pariter anima sancta el religiosa illam fragrantiam virtutum spiret, ut per illam omnes ad se, imo ad Christum et religionem pelliciat. Sed audi S. Basilium, epist. 175 *ad Jur littam :* « Ars quædam est aucupandi columbas, videlicet talis : ubi unam ceperunt, qui capiendis illis student, cicurem illam reddunt,elad humanum convictum assuefaciunt, deinde unguento alas illius perungunt, slnunlquû conjungi agrestibus; illa vero per unguenti fragrantiam agrestem illum, ac liberi paulus gregem ad possessionem transfert ejus, cujus ipsa est domestica. Ben# olentem namque sequuntur et rellquæ, ab que ita in potestatem columbarii veniunt. Quamobretn autem litterarum istarum istud exordium esse volui, quoniam Dionysium filium, aliquando Diomedem naclus, divino unguento animœ illius alas perunxi, cl ad honestatis tuæ gravitatem misi, ut et teipsam illi jungeres, et ad nidum acciperes, quem ipse apud nos compegit, n

Komen bonnm wuéoio. Fumo,

Secundo, quia sicut unguentum longe la(eque Seca#M sui spargit odorem, sic et fama. Vulgo dicitur : « Tria se faciunt sentiri : Mulier, ventus et unguentum, » juxta illud *Proverb,* cap. x x v ií, vers. 16 : a Qui retinet eam (feminam rixosam), quasi qui ventum teneit, et oleum dexteræ suæ vocabit.» Eleganter S. Bernardus, serm. 7! *in Cantica :* « Habent, ait, mores colores suos, habent ct odores; odorem in fama, colorem in conscientia. » Hinc aiebat Paulus : a Christi bonus odor sumus ; » aliis in vitam, aliis in mortem, Il *Corinth, c* <p. n, 15; et eodem capite, vers. **11:** a Odorem notitiæ Christi» appellat famam Christi ejusque religionis et fidei, quam ipse sua sanctitate et zelo ubique spargebat. Hinc de eo dicitur *Cant,* i, 2 : « Oleum effusum nomen tuum; » oleum, id est *unguentum,* ut vertit Vatablus et alii : unguentum enim fragrat, non oleum. Unde sequitur ; « Ideo adolesccntulæ dilexorunt te. Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum. » Audi S. Augustinum, lib. l(l De *Doctrina Christiana,* cap. Xii: a Odor bonus bona fama est; quisquis borne vitæ operibus abundaverit, dum vestigia Christi sequitur, quasi pedes ejus pretiosissimo odoA perfundit. » Kursum S. Basilius, orat, *in S. Gordium:* « Quemadmodum, ait, suavia aromatum odoramenta proprium quiddam per aerem continentem spirant, quibus præsenlesrecreantur: ita vir bonus toti sibi commorantium contubernio salutaris et jucundus est. » d

E contrario : u Memoria justi cum laudibus, nomen impiorum putrescet,» *Proverb,* x, 7. Porro odoralior est fama quam unguenta, quia hæc ad modicam distantiam modicumque tempus sentiuntur; fama vero spargitur per varias gentes, ac durat post mortem permulta siedila, imo post mortem inclarescit, cum subinde per œmulorum invidiam in vita legatur cl obscuretur.

Tertio, quia sicut unguenta pretiosa sunt, adeo ul olim in regum thesauris prætipua haberentur, ul patet de Ezechia, IV *Reg.* xx, 13: sic el fama prcliusior est opibus omnique pretio. Unde Cato : Tertio,

Omnia si perdas, Cunam servare memento.

HincS. Augustinus, serm. 49 *De Diversis,* monebat, quod el ipse studiose observabat, dicens : «Propter nos conscientia nostra sufficit nobis, propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debel in vobis. » Et S. Bernardus : « Proximis, ait, debemus famam, nobis conscientiam. » Hinc Theodoricus, rex Gothorum, apud Cassiodorum, lib. Hl *Var. epist.* l **i**, de Argolici præfecti urbis parente ait : a Affectans famæ commoda, pecuniœ neglexit augmenta. »

Quarto, unguenta pretiosissima erant, quibus ungebantur reges, sacerdotes et pontifices : unde significat nomen bonum præstare dignitate regia, sacerdotali et pontificia, quia hæc sino virtute et

sanctitate esso potest, sine qua nequit esse bonum nomen. Unde Chaldæus verlil, *melius est nomen bonum, quod acquirunt justi in hoc sáculo, quam oleum unctionis quo ungebantur capita regum el sacerdotum.* Hinc rex Josias non a regno, sed a virtute ejusque fama cl gloria commendatur ab *Ecclesiastico,* cap. xlix: l : a Memoria Josim, ail, in composil'one odoris facia opus pigmentarii; » ubi obtendi memoriam et famam Josiæ comparari fragranti lliymiamali, quod adolebalur beo. Vir sanctus ergo mysticus est rex ct pontifex, imo major, Deoque gratior, quam rex vel pontifex. QnocircaR. Simeon m *Pirke Avoth,* cap. iv : «Tres, ait, sunt coronae : *prima,* legis; *secunda,* sacerdotii; rrr/ia, imperii : sed his omnibus eminet et præfulgct corona boni nominis el fam e. »

Et dies mortis die >ativitatis. — Syrus, *die generationis fi'hautuuUirguSfVitoeejritusmcliorquam ortus.* Copulativum *et* idem esi quod *sic :* copulat enim similia, nli passim accipitur in *Proverbiis.* Unde Vatablus unica sententia hanc gnomon sic efrert, *praestantius est nomen unguento redolente: sio dies mortis die quo natus est ille.* El Campensis, *gratior est fama bona post mortem die quo quis nascitur.* Comparatur ergo nomen bonum morti, unguenta pretiosa nativitati, ilhidque his præfertur, quia nomen bonum, maxime post mortem, splendescit; per mortem roboratur et confirmatur, cum in vita sit dubium et ana ps : mulli enim famam, quam initio vitæ acquisierant, in fine perdiderunt. Unde JEcch.cap. xi,30, monet ne quis ante mortem laudetur : « Ante mortem, inquit, nelamleshominemquemquam.n Unguenta vero comparantur nativitati, quia unguenta sunt symbola deliciarum, quibus enutriuntur pueri cl puellæ, præserlim regum el principino. Hinc et eosdem unguentis pretiosis perungebant Hebræi aliœquo gentes, ul salis colligitur ex illo *Ezech.* XVI, 9 : « Lavi te aqua, etc., et unxi te oleo. » Sic el priaci Romàni pueros recens na- Priwi ongfhaolur' (os in testudinqis alveis calida aqua abluebant, mox oleo ct butyro perungebant, ait Alexander ab Alexandro, lib. II *Genial,* cap. xv; sic ct infantes cluistiani in Baptismo oleo, in Confirmatione chrismate inunguntur. Quin el S. Bernardus in *Sententiis* asserit lres magos Christo infanti obtulisse aurum, thus el myrrham : aurum ejus paupertati sublcvand®, Ihus ad pellendum stabuli fœlorem, myrrh un ad consolidanda infantil membra; licet S. Hieronymus, Leo, Augustinus, Rabanus, D. Thomas ct alii passim mysticas magisque sublimes horum trium donorum causas afferant. Rursus in nativitate infantium flebant convivia cl hilaria, in quibus de more conviva) unguentis pretiosis ungebantur.

Sensus ergo est quasi dicat : Sicut nomen bonum pnestal unguentis pretiosis, etiam balsaminis. sic dies mortis, qui justis affert bonum nomen, præslat die nativitatis, quo unguentis fuere delibuti. Rationes tres affert S. Hieronymus : «Ostendit, inquit, melius esse exire de sæculo, et carere tribulationibus atque incerto vita- statu, quam ingrcdienlem mundum hæc omnia suMincre; vel celle quod in morte quales simu< notum sit, in exordio vero nascen li qui futuri sumus ignoretur; aut quod nativitas alliget corpor' libertatem anim e, mors resolvat (1). »

Hinc et Chaldæus, cum nomen bonum justorum comparasse! unguento regum et sacerdotum, subdit : « Et dies quo moritur homo, cl vadit in domum sepulturas in nomine bono, » *q. d.* Vir justus et sancitis variis virtutum mentis fragans non minus redolet apud Deum, angelos et sanctos, quam rex vel pontifex sacro chrismate inunctus, idque maxime feliciter peracto mortis agone, cum jam securus victor et triumphans pergit ad coronas cl gaudia codc-tia : tunc enim virtutum suarum odore, fama«4 laude perfundit Ecclesiam militantem et triumph nlem. totumque caelum ct terram, juxta illud : « In memoria æterna erit justus. »

Proprie ergo dies moflís hic praefertur diei nativitatis ob nomen et gloriam ælernam, quam justo conciliat in coelis æque ac in terra : hoc enim significat tq a melius est nomen bonum quani unguenta pretiosa; et (id est,sic *et* dies mortisi» melior est « dic n itivilati*. » Hinc sanctorum gloria incipit in morte, sicut fletus ct gemitus inna* tivilale. Quantam post mortem gloriam adepti Glori* sunt S. l'aulus, S. Athanasius, S. Chrysoslomus, S. Basilius, S. Gregorius, s. Bernardus, S. Domi- rum t!> nicus, S. Francbcus c.ideiique sancti, qui mira- apd a culis coruscant, ac templis, altaribus, officiis, morte, hymnis, canticis, organis, volis, statuis, concionibus, totiusque populi invocatione et cultu publice coluntur, honorantur, celebrantur? Quin ct Romani prisci, ut significarent defunctum post se suavem suarum virtutum memoriam famamque posthumam relinquere, in eju- rogum mei ct unguenta pretiosa ex cinnamomo, cedro aeterisque armuatibus confecta infundebant, uli dixi *Eccli.* xux, 2. Rursum m funus spargebant flores et coronas, uli eliamnum faciunt Christiani. Addebant ludos funebres, pugnas gladiatorum, comœdias, etc. Acceded) uil elogia, encomia el orationes in laudem defuncti. Denique regibus, principibus cælerisque de republica bene ineribs summos honores decernebant, uno vos in deorum numerum per apotheosi! (cujus ritum describit IkTüdiauus, lib. ¡V) referebant, cisque aras,

(!) Hic versus duas Mntenti&s seorsas, quæ ^utentiarum nexu inter se non collèrent, habet, limo p^tei toris srnumtiæ est, quu dies mortis til® tqiserijs et peccatis finem affert. NLiurcr aliter : « Sensus, atl, ticin^iichn ¡esterions: Div< vita» supremus dìe liaUili pr.Lsiauliur est, quia homo cogitatione diei supremi incilatur, ut <l»• tnorte, quæ omnes h<unin<*s in met, meditelur e<>que impellatur, ul in vivendo scvenuiein adhdieal, el vilæsus tempore brevi bene utatur ; qua) res diei natalis cogitaliune uou eflkuur. *

templa, hostias et sacerdotes dicabant sacrabanlque; unde vocabantur divus Augustus, I). Antoninus, I). Adrianus,etc. in cujus locum Pontifices Christiani substituere canonizationem sanctorum, qua vita functis velut sanctis publicus invocationis honos ab Ecclesia defertur.

Porro Olympiodorus non tantum sanctis, sed et impiis meliorem esso censet diem mortis die nativitatis. Sic enim hanc gnomen explicat: «Natatilius dies in turbulentum hujus vitæ pelagus nos inducit, ubi draco latibulum suum posuit; transitus vero dies e stadio nos abducit. Etsi quidem peccator fuerit, qui decedit, peccare ultra jam desinit; qui vero fuerit justus, vita perfruetur (eterna. »

Sic Thraces, (ede Herodoto, fletu prosequebantur suorum natales, mu vero diem obitus. Audi Alexandrum ab Alexandro, lib. Il *Genial.* cap. xxv : «Siquidem apud Thraces Trausosquc, ac Cesias et Cuusianos assu< Ium ' rat ut, [mero in lucem edito, circumdati cognati, afllnesque puerum lamententur, et alllicti jaceant. Ac recentes calamitates et vitæ incommoda cui tantum restet malorum quro mox ille passurus advenit, plangant, lidem in funere exsuli mtes jubilant, scilicet cui defuncto omnibus incommodis et infortuniis, quæ vilafert, ex hac luce cl imminentibus malis, atque omnis sa vilia fortume tandem exced» re datum sil. Quod ab Indis quoque servari meminimus. Nam Gymnosophistae el Brachmanes caste t ipie viventibus diem natalem vitæ mortem ducebant. »

Vers. 3. 3. MbLIUS EST ¡¡IE AI) DU.MLJI LUCIES (SjTUS, *fiuidi*) QUAM AD DOMUM CONVIVII : IN ILLA ENIM (quisque) FINIS CINCIOUCM ADMONETUR UOAIIN 1)1, ET VIVHNS COGITAT QUID FUTURUM SIT. — HcbræÛ, IH *qua Còl* (TÍgurina, *cernitur) finis omnis hominis, ct vivens ponet ad coi suunt* ; Symmachus, *attendet mente;* Vatablus, *et vivens perpendet mortem, cum illw: venerit ;* Septuaginta, eo *quod hic est finis omnis hominis, ct qui vivit dabit bonum ad cor suum. Bonum,* scilicet cogitatum et consilium de agenda poenitentia et mutanda in melius vita, uli ' xplieal Chaldæus; Syrus, *et qui vivus est dat bonum* (Arabicus, *bonitatem) cordi suo;* Olympiodorus, *utilius est ire ad domum funebris luctus, quam ad domum convivii, propterea quod hic est futurus finis omnium hominum, ct vivens affert bonum in mentem suam;* CampenJs, *in illa enim videtur quem finem sit habiturus omnis homo ;* i haumalurgus, *ct satius futi it luyere, quam convivari; ct adisse mierentibus, quam vino se obruentibus. Qui enim finem suum recte stcum coyitarit, non tanto studio, quæ hujus vitæ sunt, complexabitur.*

Porro Chaldæus paraplnaslice fuseque sic vertit : « Melius est hominem molestia alLetuin, ul eum consolons, adire, quam ad domum convivii et poculorum, in quo susurrones adsunt, contendere; luctuosa enim domus omnibus in scopum et finem, ul eo proficiscantur, proposita est: omnibusque mortis decretum statutum est. Igitur in ærumuobuin dumum se recipiens vir justus.» ad pœnitentiam adducetur, et mortis sermones In animum inducet suum : ct si aliquo in errore versetur, illum deserens, ad Deum faciet conversionem. n Pro *convivii,* Arabicus vertit, *compotationis;* et hoc proprie significat Hobræuin ODCO *m*ste,* et Gr.ecum «uj&iriàwv, Unde Cicero, *De Senectute :* a Bene, inquit, majores nostri occupationem epularum, quod amicorum et vite conjunctionem haberet, *convivium* nominarunt melius quam Gricci (potuit addere et *quam Ilebrcei)* qui hoc idem tum *compotationem,* tum *concarnationem* vocant, ut quod in eo genere minimum est, id maxime probare videantur. »

Hæc gnome parallela est et subalterna precedenti : « Melior est dies mortis die nativitatis. » Huic enim re< te subnectas : « Melius ergo est ire ad domum lucius, quam ad domum convivii. » Jam Ch ddæus censet hic suaderi ut catur ad domum luctus, ad consolandum lugentem; alii, ad celebrandum exequias et funus defuncti. Iloc enim est ultimum opus pietatis amico præslandum, juxta illud *Tobiæ* iv, 18: « Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justi constitue. »

Bur>umalii hanc gnomen nectentes precedenti exponunt, 7. d. Hies funeris et luctus melior est dic convivii : quia iu illo l uniantur virtutes defundi, nomenque et fama ejus celebratur et propagatur, quæ potior et prestanlior est omni voluptate, quæ ex deliciis convivii pçrcipilur. j

Verum ratio, quam subdit Ecclesiastes, «dio nos ducit, quam da in *Comment,* reddit S. Hieronymus : « Quia ibi recordatione conditionis nostre el fragilitatis humanæ, ex presenti cadavere commonemur; « nam quisque sibi a defuncto tacite dici censet : « Memor eslo judicii mei : sic enim erit et tuum : mihi heri el tibi hodie, » *Ecdi.* cap. xxxvm, 23. J

Sensus ergo est, 7. d. Quia melior est dies mortis die nativitatis, hinc consequenter melius esi ire ad domum funebris lucius, quam ad domum convivii natalilii, quod scilicet celebratur ob natum infantem el filium: quia in illa cx spectaculo funeria ct defuncti homo admonetur mortis sum, ul cogitet se propediem simili modo moriturum cl funus futurum, ideoque ad illud honeste vivendo et bonis operibus incumbendo sese preporti ct disponat; in hac vero deliciis, vinis et gaudiis sermonibusque vani> dissolvitur animus, cl ad crapulam omnemqüD levitatem, dissolutionem et intemperantiam impellitur. Porro convivia in nat ditiis festiva celebrare ob gaudium nati filii commune fuit Hcbræis, Romanis, Græcis cæterisque nationibus, ut palet ex convivio Abrahe in ablactatione Isaac, et ex Plulurcho, Cicerone, Alhenæo, lib. IV, et aliis. Fam pr*fu; CDinniÇ; curf

Hujus sentenliæ veritatem expertus est noster B. Franciscas Borgia tertius Societatis Jesu Generalis, qui cum esset dux Gandiæ, jussu Caroli V, ducens corpus Isabella* imperatricis defuncta ad locum sepultura, aperto sarcophago, corpo E11» Pl*

ris , dina viveret pulcherrimi, foeditatem horroremque intuitus, compunctus statuit ducatui mundoque valedicere › ac religiosam vitam complecti.

Sic S. Bruno in funere Doctoris Parisiensis, audiens eum o feretro surgeniemet proclamantem: « Justo Dei judicio accusatus, judicatus et condemnatus sum, d in eremum secessit et ordinem Carlhusianorum instituit. Sic Josaphat rex, visis senibus et ægris brevi morituris, ab iis discens sibi quoque esse moriendum, a Barlaam ad veram fidem et vitam eremiticam est traductus, ut narrat Damascenus in *Histor.* cap. v. Auctor serm. *ad Fratres in eremo,* apud S. Augustinum, *semi.* 48, asserit se, viso Cæsaris cadavere putri et verminoso , mire fuisse commotum ct compunctum. S. Joannes Ele.emosynarius Patriarcha Alexandria) sepulcrum sibi fieri curavit, sed imperfectum, et monitorem constituit, qui quotidie sibi in aurem suggereret : « Monumentum tuum usque hodie est imperfectum, domine, jube ergo illud perfici; incertum est enim qua hora fur ingrediatur, nempe mors. » Ila Leontius in ejus Vita. Carolus Quintus quinque annis ante mortem sarcophagum sibi fieri jussit, eumque cum funebri supellectili secum quocumque pergeret, deportari, ut eum quotidie intuens jugiter sibi mortis memoriam repræsentaret, quæ eum a peccatis cohiberet, et ad opera sancta instigaret, uti refert Lipsius, lib. II *Monit.* cap. xiv, ubi simile narrat de Maximiliano I avo Caroli Quinti. Vide Climachum, *gradu* 6, qui inter cælera ait : « Probatus quidem ille est, qui mortem singulis diebus exspectat ; sed ille sane sanctus, qui hanc singulis horis desiderat. »

Hinc Ægyptii in conviviis, ut eorum luxum, mentis dissolutionem et gaudia temperarent, circumferebant cranium mortui convivis insusurrantes : « In hanc figuram respice; similis enim illius eris, » teste Herodoto, lib. II. Porro mira est hominum cæcitas, ut cum eant ad domos lucius, ac videant alios quotidie mori, sciantquc se pariter morituros, tamen de morte sua non cogitent, nec ad cam se præparent, quasi illa longo absit, cum sæpo sit vicina. Causam dat S. Ephrem, serm. De *Recordat, mortis :* « Negligentes, ait, ct contemptores, obcæcaticum sini peccati fraude, diebus suis procedentibus, existimant procul abesse mortis horam, nihil de suo hinc exitu laborantes; verum annos multos el tempora longa sibi proscribunt, Similes autem sunt eorum qui nocte intempesta iter suscipiunt, qui quidem arbitrantur procul abesse ab imminenti præcipitio et prærupto loco donec, precipitaos ipsis, experientia dubitationem solverit. Qui igitur vitæ hujus fallaciam mundo mentis oculo perspexerit, et sublimior his effectus qui in hujus vitæ rebus studium atque operam ponunt, inlelliget omnino quod, sive edat, sive bibat, sive dormiat, sive laboret, sive contempletur, omni die ac hora ad senium cl finem temporalis vitæ a natura impellatur ; unde Unquam stercora atqu^* quisquilias quæcumque despicit, studetque ab hujus vitæ affectione seipsurn avocare, ul nullam cum rebus humanis societatem habeat. »

Hic est paralogismos diaboli, qui plurimos seducit, nimirum quolibet anno persuadet homini illum hoc anno non moriturum : dicit enim illi : Facile potes adhuc per annum vivere; ad hoc tibi suppetunt vires sat valid®; ergo hoc anno non morieris. Idem dicit persuadetque homini anno sequenti, et tertio, et quarto, ac singulis sequentibus, quo fit ut homo nunquam se ad mortem paret, putans se illo anno non moriturum : ita fit ut annus morti a Deo decretus adveniat , ac mors hominem imparatum et incogitantem invadat. Hemcdium lusce assignats. Ephrem, tract. De *Vita Spirit.* num. 40, ubi suadet omnibus vivam presentemque memoriam mortis : a Beati, ait, qui lugent, quia consolabuntur. Inclinemus nos ad sepulcra et conditionis nostra* occulta perspiciamus. Ex cadaveribus permixtos ossium acervos, craniaque carnibus exuta cum reliquis ossibus cernemus. Et liæc considerantes, nos ipsos in illis velut in speculo quodam contemplabimur. Ubi juventutis flos et pulchritudo ? ubi venustus ille genarum culor? Hæc nobiscum cogitantes carnis desideria fugiamus, ne iu resurrectionis ac judicii die confundamur. » Et num. 15 : « Quotidie diem mortis tu® exspecta, ct ad ingrediendum illud iter te para : qua enim hora minime putas, veniet mandatum horribile, etvæ tunc imparatis ! Bona est compunctio cordis, quoniam animis hominum medetur. Qui lucium seciatur, non facile peccabit, et qui cordis compunctione tangitur, non cogitat mala : nam ex compunctione oritur fletus ; in fletu autem a peccatis declinamus. »

Ex hac gnome colligit S. Hieronymus, Olympiodorus et S. Gregorius, IV *Dialog.* iv, Ecclesiasten, cum superius cibum et polum laudavit, id fecisse, non ul voluptatem gulamque commendaret, sed ul temperantiam honestumque ejus usum avariti® el nimi® parcitati praderret. Pulchre S. Chrysostomus, homil. 62 *ad Populum.* duplicem domum, scilicet luctus el gaudii, depingit : « Et si vultis, inquit, duas domos describamus, hanc quidem nubentium, hanc vero lugentium; mente utramque ingrediamur , videamus utra melior. Invenietur enim lugubris sapienti® plena, nuptialis autem plena confusionis. Nam vide turpia verba, incompositos risus, incompositiores locutiones, el vestis el incessus deformitate plenus; verba multæ fatuitatis et stultitiæ plena, et aliud omnino nihil; risus omnia ct derisio, quæ sunt illic : non nuptias dico, absit, sed quæ sunt in nuptiis; tunc natura debacchatur. bruta pro hominibus fiunt presentes : hi quidem ut equi hinniunt; hi autem ut asini calcitrant, multa effusio, nihil studiosum, generosum nihd;

diaboli pompa, cymbala cl libi®. et cantica fornicationis et adulterii plena. At non ita illic ubi luctus : omnia composita, mulla requies, silentium multum, correctio multa, inordinatum nihil, nihil incompositum; si quis aliquid loculus fuerit, omnia sunt verba philosophi® plena. » Vide eumdem, homil. 15 *ad Populum.*

netflM LüfuU. Mystice, domus lucius est passio Christi, hujus enim meditationi utilius est so dare, quam quibusvis gaudiis non solum carnalibus, sed et spiritualibus : Christi enim passio sopit tontationes gui®, libidinis, ira», superbire omniumque vitiorum; animat ad patientiam in cunctis adverris, excitat ad fortitudinem, charitatem cœterasque virtutes. Unde martyres stimulo ct exemplo passionis Christi excitabant se ad superandos equuleos, ignes, bestias omniaquo diaboli tormenta, ut Christo vicem rependerent, et amorem amori, vitam vitæ, mortem morti redderent. Rursum domus lucius est contritio ct compunctio cordis, qua nihil est melius, id est nihil utilius, nihil sanctius ; et quod mirum est, nihil jucundius,

Et eam- paocUo uti norunt experti : suavissimus enim animæ est contritionis dolor, suavissim® compunctionis lacrytnæ superantes omnes mundi delicias, do quibus Christus *Matth. v* : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.» Vide Climachum, *gradu* 7, et S. Basilium *De Gratiarum actione,* ubi pulchre combinat luctum sanctum cum gaudio, ostenditque beatos esse eos qui lugent, ct tamen eosdem miro quoque gaudere. Causam affert, asserens sanctorum lucium et lacrymas a fervoro charitatis prosilire, qua toti erga Deum flagrant; simul el de conservorum peccantium damno, sed citra propri® damnum lætitiæ, ut contingit lœtis de sua in littore salute, qui dolent simul jacturam eorum, quos marinis fluctibus immergi conspicantur. Igitur lucius hic exhilarat, lum quia manat ab amore ; tum quia signum esi pur® sanct®que conscienti®, qu® semper læta est quasi juge convivium ; lum Quia certam dat fiduciam promiss® a Christo consolationis et glori® ®tern®. Hinc S. Chrysostomus, in I *ad Timoth.* hom.

Et mo- num' 14, docet domum lucius esse monasterium, ubi esi jugis meditatio mortis, cinis, cilicium, solitudo, jejunia, chameunia, lucius sine risu. Idem , serm. 20. *ad Populum:** Vere, ait, lugendi domus est monasterium, ubi saccus, el cinis, et soliludo; ubi risus non est, neque sæcularium turbella negotiorum ; ubi jejunium, et stratum humi cubile, omnia pura a nidore, cruoribus, tumultu, perturbatione et vexatione; portus est tranquillus; sunt tanquam faces ab excelso loco procul advenientibus lucentes : in portu sedentes, ct omnes ad Miam trahentes tranquillitatem, neque sinentes fieri naufragia ad se respicientes eo contuentes in tenebris non permittentes versari. Ad eos abi, hospitare, accede, sanctos tange pedes. Multo namque honestius est illorum pedes tangere quam aliorum caput. »

4. Melior est ira risu : quìa per tristitiam yul- Ven.4.
tus, corrigitur animus delinquentis.—Ex ratione subjecta patet sub ira inlelligi tristitiam. II® enim du® passiones sunt, imo sorores ex eadem matre, scilicet odio mali nascentes ac so mutuo comitantes. Unde Campensis vertit, *melior est tristitia quam risus.* Unde el Septuaginta, *bona ira super risum, quia in malitia* (pro xaxlç, id est *malitia;* Aquila legit xxxûSau, id est *afflictione* ; vetus translatio, *mœrore) vultus bonum fiet,* vel *bonificato hir cor,* id csl *jucundabitur,* vel *emendabitur cur,* uti legit vetus translatio. Complutenses, *honorificabitur cur;* Thaumaturgus, *anima ad rectum honestumque componitur;* Campensis, cor *admonetur officii sui.* Pro *ira* Hebraice est *caas,* id esi *indignatio,* fervens *ira.* Unde Syrus vertit, *melior est furor risu, quia per malitiam faciei melius efficietur cor ;* Arabicus, *nam per malum faciei sanatur cor ;* Tigurina, *melior est indignatio risu, quia tristitia pariet Iodum cor;* alii, *exhilarabit cor.* Jam ad sensum

Primo, Chaldæus hanc gnomen accipit de ira Irl pr^
non hominis, sed Dei. Unde vertit, *melior est in- ftut risu.*
dignatio qua indignabitur Dominus mundi adversus Pumo.
justos in sæculo hoc, quam risus quo ille deridet improbos. Dum enim contristatur vultus majestatis, venit penuria et vindicta in sæculum, ad beandum cor justorum, qui orabunt ante Dominum mundi, et ipse miserebitur ipsorum.

Secundo, Symmachus vertit, *melior est ira risu,* secondo.
quia per tristitiam melior fiet animus, scilicet ejus qui aflicitur tristitia propter Deum, quique aliorum suffert iras, juxta illud : « Quasi tristes, semper autem gaudentes, » II *Corinth,* vi, 10. El Thaumaturgus : «Sed ct risui, ait, præferenda est ira prudens, cl tempestiva indignatio : quandoquidem severitate vultus corrigitur anima. Et hæc causa est, ob quam sapientum animæ contract® sunt ac tclricœ, insipientium vero clatœ et effusa?. » a Et S. Hieronymus : Risus, ait, dissolvit sapientem, ira corripit ct emendat, irascamur et nobis, si quando peccamus, irascainur cl aliis : per tristitiam quippo (ira mixtam) melior liet animus. »

Tertio, Hugo Victorinos physice hanc gnomen Tertio,
explicat, *q. d.* Melior est ira et tristitia risu, quia tristitia calorem et spiritus revocat ad cor, itaque illud roborat, atlcnlumque el vegetum cilicii ad omnem honestatem el virtutem : lœlilia vero el risus calorem, et spiritus a corde ad parte» extimas avocant, itaque illud dissolvunt› enervant, debileque et languidum reddunt, ut ad opera fortia sit impotens ct ineptum.

*Quarto*ỳ noster Pineda per *iram* accipiens tris- q Uì«<
tiliam, hanc gnomen nectit praecedenti, quasi ejus det causam, *q. d.* Melius est ire ad domum lucius, quam ad domum convivii ; quia domus luctus salutarem injicit homini tribliliam, qu® risu et gaudio longe utilior est. Cadaver enim est qqasj mulus doctor docens hominem sapere, vanam vitam contemnere, meditari mortem, vitia

carnis fugero , studere Continentiæ. Sua enim tabe, putore, vermibus, viventium mores carnales et fœdos arguit ct objurgat. Qua de causa prisci solebant cadaver, gravi pulloque habitu vestitum, ante ostium in vestibulo domus collocare, testo Suetonio in *Augusto,* ut omnibus transeuntibus salutarem luctum veramque morum mutandorum philosophiam ingereret. Verum Hebra»um DJO *caos* proprie significat *iram, indignâtionem, furorem,* ut vertunt Septuaginta, Syrus, Arabicus et cæteri; non *tristitiam.*

Quinto, g^uniup. *Quinto* ergo, proprie et gen irine Noster verti tp/ic- *i¿or ¿ra ^uta per vui(ust corrigitur animus delinquentis,* vel subditi, vel socii : loquitur enim de ira, non qua quis sibi, vel daemoni, sed delinquenti irascitur, illiquo vultum severum, tristem , iratum ostendit,ut ejus delictum castiget et emendet, *q. d.* Melius est indignari peccanti, quam arridere. Satius est delinquenti irasci, ejusque delictum vultu, verbisquegravibus,severis, mordacibus instar lixivii castigare ct eluere, quam risu illud fovere et augere. Ita S. Hieronymus, Salonius, Olympiodorus, Lyranus ct alii passim. Occasione enim domus luctus, dc qua vers, præced», pergit ostendere tristitiæ luctusque commoda, liane gnomen esse veram patet in detractione; hanc enim dissipat vultus tristis, fovet lætus, juxta illud *Proverb,* xxv, 23 : u Ventus aquilo dissipat pluvias, el facies tristis linguam detrahentem. » Idem patet in educatione filiorum et filiarum, de qua *Ecdi.* cap. vn, 26 : « Filiæ, ait, tibi sunt? serva corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas; » et cap. xxx, 9: a Lude cum filio, et contristabit te. » Hunc esse sensum liquet ex eo quod se explicans mox subdit Ecclesiastes : « Melius a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi ; quia sicut souilus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti (1).»

Hinc Isidorus Pelusiota, lib. Ill, *epist.* 338, docet iram subinde esse bonam el cotem virtutis, ut cum quis peccatis el peccatoribus irascitur, cosque arguit et punit, ut fecit Moses, *Exodi* xxxn, occidens adorantes vitulum aureum; etS. Petrus occidens Ananiam et Sapphirum volifragos, *Act.* v; el Paulus fornicarium tradens Salame, ll *Corinth.* ii : cum ex adverso Holi filiis delinquentibus non irascens, sed dissimulans cl arridens, cum filiis a Deo punitus sit morte, l *Peg.* cap. iv. iridati ergo, qui carent ira ad arguendum peccantes, inepti sunt ad regimen, dum omnibus se placidos exhibent, uti docet S. Gregorius, ill parte *Pastor.* cap. xvii, ubi pulchre ostendit in regendo mansuetudini jungendam osse severitatem , ut una alleram temperet cl frenet, vel acuat. Hinc illud : a Qui bilem non habet, cor non fiabct. » Ita Paulus cum increparet Corinthios quod in cœlu suo tolérassent fornicarium, hujus increpationis iræ et trhtitiæ fructum ostendit, dicens, ll *Corinth,* vu, 8 : ‹ Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non mc pcenitet; etsi pœniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit , nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est. poenitentiam in salutem stabilem operatur : sæculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem ; sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed aemulationem, sed vindictam : in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio. »

Moraliter, disce hic sapientes et sanctos mente vultuque esse gravi ac severo, ac abdicare a se J*l omnem levitatem el risum. Sic de S. Martino le- ro. gimus : a Faciem ejus non fuscavit maeror, nec levigavit risus. S. Bernardus in formula honestæ Goo'a*' vitæ ita sancit : « Risus tuus sit, aut indicans levitatem animi, aut provocans, rarus tamen. Et ipse sit quidem eductus interdum, effusus nunquam. » Idem, *be Inter, domo,* cap. lxv : a Ubi risus et jocus abundant, ibi perfecta chantas non regnat. Si sanctimonialis perfecte ChrMum diligeret , non rideret, sed cum desiderio illius indesinenter ploraret : quia qui perfecte Christum diligit et timet, non ridet, sed amore ejus luget. » Idem, serm. 4 *De Adventu :* « Christum super Lazaruiu et super civitatem flevisse, et m orationibus pernoctasse legimus, risisse vero aut jocatum nusquam. » De ipsomet S. Bernardo scribit Auctor Vita» ejus, lib. Ill, cap. ii : a De risu dicimus, quod ex ore ejus frequenter audivimus, dum cachinnos religiosorum hominum miraretur, non meminisse se a primis annis suæ conversationis aliquaudo sic risisse, ut non potius ad ridendum, quam ad reprimendum sibi vim facere oporteret; ct risui suo stimulum magis adhibere quam frenum. »

5. COR SAPIWrUM , UBI TR1SÎITIA EST , COR ET STILTORUM ubi LÆH1TA. — Hcbnca, *cor sapientum m domo luctus, et cor inconstantium,* sive *stultorum, in domo gaudii* (2); Arabicus, in *domo latitiorum;* Campensis, in *domo convivii.* Hæc gnome sequitur ex præcedenlibus. Cum enim melior sil domus luctus domo gaudii, et tristitia risu, sequitur sapientem, qui vere cognoscit eligitque quod est melius, malle domum luctus, velut scholam sapientiæ : stultus vero domum gaudii, velut ludum dissolutionis et slullitiæ; quare hæc gnome sal clara est ex dictis paulo ante, el cap. ¡i, 1. Jam *Primo,* Chaldæus uti præcedcnlem gnomen, itu Pria» et hanc explicat de compassione et consolatione

ti) Hobr. esi, *melior est tristitia quam risus, nam in tristitia faciei bonum est cor.* vultu habituquo austero et severo, qualis decet virum gravem et sapientem, bene se habet animus, est tranquillus, nec pravis libidinibus affectibusque exagitatur.

(3) Inlelhge, *assidua mdilaliOM versatur.*

lugentium, ilLimque arctat ad luctum eversi templi. Sic enim habet, *cor sapienlum tristo propter destructionem domus Sanctuarii, ct propter captivitatem populi domus Israel, ct cor stultorum in gaudio domus divisionis eorum ; comedunt, ct bibunt, ct deliciis affluunt, ct non ponunt in corde suo afflictionem fratrum suorum.*

Breviter ergo sensus erit, *q. d.* Sapiens vadit ad lugentes, ut bene de eis mereatur, eos solando, instruendo, juvandO; stultus vero vadit ad gaudente*-, ridentes, comessantes, ut sc deliciis et gaudiis oppleat.

fucato. St *undo,* Olympiodorus asserit sapientes lugere oh initantem mortem, stultos vero in vanis vite voluptatibus exsultare. Sic enim ait : « Vir sapiens est funebri luctu, secum animo deputans sese natum de corruptibili carne brevi ex hac vita migraturum : mortales cæteros, qui eadem sunt nati conditione, affectu pio prosequitur. Contemnit autem quæcumque suis oculis obversantur, ut casui mortique subjecta. Stultus autem cum mentis hebetudine solida putet esse qua* sunt in mundo, neque illorum mutationem intelligat, proplercaque futuri exitus sit securus, deliciis aflluit, voluptatibus indulgct. »

Tertio. *Tertio,* S. Hieronymus accipit do his qui gaudent agere cum iisqui se delinquentes corripiunt, eorumque delicta lugent» uti Samuel lugebat casum Saulis, l *Reg.* cap. xv, vers. 35 et 36. Paulus lugebat cos qui non agebant poenitentiam, H Corte/». cap. xn, 2i ; cum ex adverso stultis magis placeant assentatores et irrisores. Audi S. Hieronymum : « Cor igitur sapientis vadat ad domum tabs viri, qui sc corripiat delinquentem , ut adducat ad lacrymas, qui provocet propria lugere peccata, el non eat ad domum telili®, ubi doctor adulatur ct decipit; ubi non conversionem audientium, sed et plausus quœrit et laudem. Talis præccptor plangitur, dives in sermone, non dives in opere, qui quia saturatus est, propterea recipit consol itionem suam. Denique huic oppositioni etiam sequentes versiculi concordant, n

Qwrto. *Quarto,* plene et adequate Thaumaturgus hanc gnomon generatili! de quovis pio luctu et quavis In lilia vana accipit; ait enim : « Et hieccausa est ob quam sapienlum animæ contractas sunt ac tetrica», msipientum vero elata; et effuso,* scilicet quod severitate vultus corrigatur anima, uti prrecessil, risu vero dissolvatur.

Igitur melior est luctus lætitia, sive lugeas tua peccat i, cupiditates, passiones et miserias; sive aliena, quibus totus mundus plenus est : quare sapiens in hac valle lacrymarum lugendum potius censet, quam vane gaudendum, præsertim quia vidit plurimos in infidelitate et sceleribus vivere, ac ruere in gehennam el damnari. Conira stultus inepte se dat lælitiæ, risibus, jocis, conviviis, tripudiis, etc. Breviter universa stringando sensus est, *q. d.* Sapiens gaudet reprehendi de erratis suis, gaudetqne severitate vite, gravitate vultus, maturitate verborum et actionum, atque studet compunctioni et austeritati : stultus vero gaudet adulationibus, deliciis, ommque voluptate et dissolutione. Sapientia enim non « invenitur in terra suaviter viventium, » ait Job, cap. xxviii, sed insipientia ct stultitia; quia, ut explicat S. Gregorius : a Qui in hoc mundo suaviter vivunt, » ita adhuc « stulti sunt, ut hoc ipsum quoque nesciant, unde ceciderunt. »

Sic S. Arsenius jugiter lugebat lacrymisque difRatio pHori. fluebat. Sic et S. Ephrem, cujus omnes tractatus non nisi pium luctum et lamenta resonant. Kalio a priori est, quod sapiens in domo lucius discat sapientiam, id est gravitatem, modestiam, continentiam , refrenationem concupiscenti®, patientiam, constantiam, charitalem omnemque virtutem : stultus vero in domo gaudii discat suam stultitiam, id est dissolutionem, levitatem, gulam, crapulam, luxuriam omnemque intemperantiam. Audi S. Chrysoslomum, homil. 62 *ad Popul. :* « Ibi namque tristitia, ibi prorsus et philosophia. Qui antea dives erat cl mullum tumidus, post lucium quemlibet se sustinebit alloquentem : postquam limor et tristitia, quasi quidam acrior ignis in ipsius inciderit, animam et duritiam cmollieril, tunc humilis fit, tunc exorabilior, tunc mundanam sentit mutationem, tunc ad omnia patiens erit. In theatro autem omnia contraria, risus, ineptitudo, diabolicus fastus, effusio, temporis impendium et superflua dierum consumptio, malie cupiditatis inductio, adulterii meditatio, fornicationis gymnasium, intemperanti® schola, turpitudinis exhortatio, risus materia, inhonestatis exempla. At in carcere non ita, sed illic humilitas, supplicatio, philosophia» profectus, sœcularium contemptus, omnia conculcata sunt ct contempta, et lanquam infanti paedagogus adest limor, ad omnia congrua dirigens eum. »

Symbolice, ibidem S. Chrysostomus ex hac gnome colligit domum luctus et consequenter sapienti® esse adversitates et tribulationes, ul sensus sit, *q. d.* Sapiens gaudet adversis, in iisque quasi in domo sua commoratur; stultus vero betis et prosperis, quia a gaudet adversis agitata virtus : » per adversa enim firmatur, roboratur, crescit, perinde ac arbores veniis agitate magis se firmant, altioresque agunt radices, natura id eas docente, ul contra hostem suum, puta ventum sese muniant ct arment. Hoc est quod ait S. Jacobus, inilio *epist. :* «Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incidentis : scientes quod probatio fidei veslræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habet : ut silis perfecti et integri, in nullo deficientes. » Vide ibi dicta.

Tropologice S. Gregorius, libro XVIII *Morat.* cap. i.xxxiv, ait justos lugere, quia nullam saeculi lætiliam admittunt, anhelantes ad Deum ct gaudia coelestia, ideoque gemere ac dicere cum Psalte : « Dn iu ! **0 isolari anima mea; mumor

fui De! et delectatu» sum,» *Psal.* l x x v ii, 3. « Haec est igitur, ait, amaritudo sapienlum , quia dum spe in alta erecti sunt, nullis hic gaudiis animum sternunt. Hinc enim scriptum est : Cor sapienlum ubi tristitia est, et cor stultorum ubi lætitia. » Rursum < Bernardus, *Pe Gradibus superbiat, ter-*Hum gradum ponit ineptam laetitiam :« Proprium, ait, superborum estlæta semper appetere el tristia devitare, juxta illud : Cor stultorum ubi lætilia. n Ejus deinde hæc dat indicia : « In signis scurrilitas, in fronte hilaritas, vanitas apparet in incessu; pronus ad jocum, facilis ac promptus in risu. Cunctis quippe, quæ in sc contemptibilia et ideo tristia noverat, a memoria rasis, bonisque si qua sentit in se adunatis, vel simulatis ante oculos mentis, dum nil cogilat nisi quod libet, nec attendit, si licet jam risum tenere, jam ineptam lælitiam dissimulare non valet. Ut enim vesica collecto turgida venio, punctoque perforala exiguo, si stringitur, crepitat dum detumescit; at ventus egrediens non passim effusus, sed strietini emissus, crebros quosdam sonitus reddit : sic monachus, ubi vanis scurrilibusque cor suum cogitationibus impleverit, propter disciplinam silentii non inveniens ventus vanitatis qua plenius egrediatur, inter angustias faucium per cachinnos exculilur. Sæpe vultum pudibundus abscondit, claudit labia, dentes stringit, ridet non volens, cachinnatur invitus. Cumque os pugnis obstruxerit suis, per nares adhuc sternutare auditur. »

Vers. *6.* 6. MELIUS EST A SAPIENTE CORRIPI, QUAM STULTORUM a d u l a t i o n e d e c i p i. — Hebræa, *melius est audire increpationem sapientis, super virum audientem canticum stultorum.* Ubi notat Thaumaturgus unum sapientem opponi cl præponi omnibus stultis, *q. d.* Increpatio una unius sapientis præstat omnibus canticis omnium stultorum. Pro *canticum* Septuaginta vertunt, *carmen;* Syrus, *cantum;* Arabicus, *cantilenas;* Campensis, *qui patienter audit objurgationem sapientis, melior est quam is qui audit assidue cantillantem stultum.*

Igitur *primo,* Thaumaturgus et Olympiodorus carmen vel canticum stultorum accipiunt proprie pro suavi cantilena, quæ animum dissolvit effeminat. Unde Thaumaturgus vertit, *hinc etiam longe optabilius est increpationem et castigationem unius sapientis ferre, quam totius chori improborum hominum cantu aures demulcentium fieri auditorem;* et Chaldæus, *melius est sedere in domo doctrinae et audire increpationem viri sapientis in lege, quam vir qui ambulat ad audiendam vocem tripudii stultorum.*

Verum Noster recte per *carmen* vel *canticum* accipit *adulationem,* tum quia hæc directe opponitur increpationi; tum quia ipsa est canticum Sirenum compositum ad decipiendum audientem; tum quia carmina et cantica sæpe sunt meræ adulationes fictæque laudes audientium, præscriim divilum et potentum. Gnome hæc perlinet ad ¡1-larn vers. 4 : a Per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. » Sapiens enim severo vultu et verbis arguit amicum, vel proximum delinquentem, ul eum emendet; stultus vero delinquenti adulatur ct arridet, itaque cum in delictis fovet, praesertim dum vitia ejus vocat virtutes. Nam, ut ait Seneca, *epist.* 45 : « Temeritas sub titulo fortitudinis latet, moderatio vocatur ignavia, pro cauto timidus arripitur; in his magno periculo erratur. p Unde de talibus Isaías queritur, cap. m, 12 : « Populc meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant; p el *Ezech.* cap. xiii, 18 : « Vre qui consuunt pulvillos sub cubito manus: el faciunt cervicalia sub capite universæ œtatis ad capiendas animas. » Nam, ut pulchre aitCassiodoru» : « Adulatio blanda omnibus applaudit, omnibus salve dicit : prodigos vocat liberales, avaros parcos ct sapientes , lascivos curiales, garrulos affabiles, obstinatos constantes, pigros maturos et graves ; hæc sagitta leviter volat, cito infigitur. »

Igitur correptio sapientis est quasi sal, vel nitrum eluens animæ morumque maculas, aut sicut absinthium , quod ori amarum est, sed stomacho suave, dum eum purgat, stringit cl confortat. Ejus ergo amarities ct fel desinit in mei suavitatemque virtutis, consolationis el gaudii; stultorum vero adulationes sunt in aure mei, sed desinunt in fel peccati, mortis et gehennæ : eo enim audientem deducunt, idque videntem et scientem; sa*pe enim scit eos adulari et mentiri; videt enim in se non esse illas dotçs quas illi adulantes attribuunt. Quocirca S. Augustinus in *Psalm,* l ix : « Plus persequitur, ait, lingua adulatoris, quam manus persecutoris. » Et Cicero, epist. I *ad Quintum fratrem* : Lanista, inquit, clemens adulator est, adulatio lethale mulsum, mellea præfocalio. Vide quæ de correptione et adulatione dixi Proverò. xxvii, 6, ad illa : « Meliora sunt vulnera amici, quam fraudulenta oscula inimici; » cl alibi sæpius. Adulatores ergo sunt velut sirenes, quæ suavi cantu audientes incantant el necant; sunt sicut lamia* et sagro, quæ suis laudibus, velut veneficiis, hominem fascinant cl dementant; sunt sicut relia et laquei, quibus capiunt pisces et aves; sunl sicut vulpes, quæ cauda blandiuntur gallinis, ut incautas capiant ct vorent.

Melior ergo est increpatio sapientis cantico ct adulatione stultorum, «quia hæc effeminat animum, illa colligit et confirmat, » nil Olympiodorus. Hia docet sapere, hæc desipit, et in errorem, scelus, mortem ct gehennam inducit; quin et reipsa decipit, dum quos a fronte laudat et veneratur, a tergo vituperat et irridet. Audi S. Hieronymum *ad Rusticum :* « Ne credas laudatoribus luis, imo irrisoribus aurem ne libenter accommodes, qui cum te adulationibus foverint, el quodam modo impotem menti* effecerint, si subito

respexeris, aut ciconiarum deprehendes post te colla curvari, aut manu auriculas agitari asini, aut æstuantem canis protendi linguam, v

Apelo (Hanc gnomen festivo corvi el vulpis apologo, bellis parabolarum gnomis sententioso, venustat Cyrillus, lib. Ii Apot mor. cap. xxvii,cui titulus: ui *Contra eos qui appetunt adulatione laudari :* « Corvus, inquit, rtininiscens priora facinora sua. subtiles fraudes et magnas calliditates suas, hinc fastu tumidus et adulationis avidus, coepit auram laudum quærere. Cum igitur adulationis cupidus invenisset vulpem sub umbr® refrigerio quiescentem, post salutationis officium, interrogatus ab ea quid quœreret, respondit : In bonis meis laudum præconem mearum ob inimicam invidiam non inveni; cui illa ingenii sui callidilate subtili, quid vellet percipiens, amentem deridens sic dixit : Satis video, quod ubi superbia tetra vecordi® nube mentem obnubilat, cuncta sagacitas parum juvat. Nimirum factus es vacuus, postquam suscipere cupis ventum. Hunc enim folles, cum inanes sunt, attrahunt, et eo vacui mox replentur : jam certe mortis factus es hospitium, quoniam van® laudationis pestiferum sitis flatum. »

E rbiA. Deinde variis emblematibus adulationis vanitatem el noxam graphice depingit : a Quid enim est adulatio aliud quam astri nascentis aura lucida, septentrionalis procella, melodia sirenica, cantatio lethifera, fallaci® fistula, el vox hyen® valde mendax. Siquidem dum suavi sonilu auris tympanum perculit, lucernam rationis exstinguit, tlatu draconico serenum virtutis corrumpit, ac brutino dente nihil inanima viriditatis relinquit. Dulciter sonat, suaviter intrat, Jethaliter occupat, irremediabililer totum vastat. Sed crede mihi, deterior est dulcis canius adulationis, quam amarus morsus detractionis. Nam adulatio bona interiora perdii, detractio vero tantum exteriora ; illa substantiam, h®c famam inficit; illa volentem percutit, hæc nnitentem ferit; illa semper, cum placuit, nocuit ; hæc ad meliorationem s epe, si est patiens, Tù iîo a proficit.nAddit dilemma, quo dicta ratione a priori Hl rL deiDOnMrat : « Olerum aut tecum habes laudationis materiam, aut non habes; si hanc habes, cur... cur mendicas cum diversis, et vis a vento habere, quod m te contines a virtute? attamen si indignus laudaberis velut in ironia, laus tibi fiet opprobrium, et commendatio vertetur in confusionem. Mendax enim laus vituperimi! est. El eo ipso, quo quis ventose laudis concipit appetitum, vera laudatione indignus efficitur; appetere enim laudali, fœdum superbi® vilium est, quod dum spargi deforis per apparentiam diligit, alienum semper nutum et labium concupiscit. Scio tandem quod magna laus sit, linguata» vocis laudem spernere; cl solida gloria, inundan® lucis gloriam fugere. Tota oamque res vera: laudationis, est virtus. His diet s auditoris appetitum in odium vertit. »

v.!t k ?. 7- Qua sicli mhutls (s/rqu/us, *fragor, crqñtus,* uli vertit Cainoensis et abi) spinarum audentium sun OLLA , SIC RISIS STULTI : SED ET HOC VANITAS. — Auctor *Catena Græc. :* «Nam stultorum hominum risus, expressam pr® se feri imaginem spinarum multarum, qu®, dum flammam concipiunt. crepero strident sonitu, hiscuntque tot®. »

In Hebræo est pulchra paronomasia. Ait enim • **Wschir,* id est canticum sironum, puta adulatio stultorum, simile est O'TD *$irim,* id est spinis, sub TD *sir,* id est olla crepitantibus, *g. d.* Sicut sonitus spinarum ardentium sub olla crepitantium molestus est, brevis, fumosus et inutilis: ita bland® adulantium voces moleste sunt, cito desinunt, mentem obnubilant, ac mox in dolorem et amaritudinem conscienti®, atque in tormenta præsenlia et esterna gehena® vertuntur. Ita Olympiodorus et S. Hieronymus.

Igitur cantica et adulationes assentatorum recte comparantur spinis sub olla crepitantibus. *Primo,* Aduhquia sicut hic crepitus stridulus est, auresque ob-J^upi. tundit, nilque aliud affert commodi : sic prorsus uz. adulantium laudes non sunt nisi streper® voces, Primo- et stridores inanes buccarum adulatione tumidarum et crepitantium, qu® viris cordatis ingrat® sunt et moleste. Unde sicut ex crepitu spinas, sic ex adulatione stultum agnoscas, ait Olympiodorus. Rursum risus stulti sonorus, effusus et cachinnans similis est sono spinarum stridentium et crepitantium; ulrinque ergo nil est nisi inanis vocis strepitus cl crepitus.

Secundo, sicut spina tangentem pungit, sic et Secondo, adulationes animam læduntet sauciant, dum eam ad curas sæculi spinosas cohortantur, vel futuro eam incendio præparant, ait S. Hieronymus.

Tertio, sicut spin® implex® implectunt manum Tento, vestesque tangentis, sic el adulationes perplexam reddunt animam, multisque eam difficultatibus et sceleribus involvunt. Unde Symmachus vertit, *per vocem imperitarum vinculis quispiam colligatur,* hoc est, ail S. Hieronymus : « Ad vocem talium praeceptorum magis auditor innectitur, dum vinculis peccatorum suorum unusquisque constringitur,» *Proverb,* v. Huc facit illud *Nahum* i, 10 : « Sicut spin® se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium : consumentur quasi stipula ariditate plena.»

Quarto, sicut spin® flamma est subita, atque il- Qoirto. lico cum sonitu transii, sic et gaudium ex adulatione conceptum cum ea finitur et evanescit. Ita S. Bonaventura.

Quinto, sicut spin® creant fumum, sic adulatio Quinto, mentem obnubilat. Ita Olympiodorus.

Sexto et valde apposite, sicut flamma spinarum sexte illico transiens cl desinens, ollam el carnes in ea non calefacit, nec ab eis frigus et cruditatem auferl, sed potius per antiperislasim illud auget : sic el adulationes corda audientium dolore scelerum et amore virtutum non accendunt, sed potius in suo peccatorum frigore obdurant.

Sqitimo, sicul subita flamma spinarum statim septimo, in favillas el cineres vertitur, sic adulatio s®pe

vertitur in irrisionem : quem enim adulantes in facie laudant, hunc a tergo vituperant.

Plane contrari© sunt increpationes sapientum : nam *primo,* modeste sunt ct graves sine strepitu et crepitu; *secundo,* pungunt ut sanent, non ut laniant; *tertio,* sunt candid© el liber©, non implex©; *quarto,* constantes sunt el durant; *quinto,* mentem non obnubilant, sed illuminant; *sexto,* camdem amore Dei et virtutis accendunt instar carbonum juniperi; *septimo,* nullam post se favillam vanitatis relinquunt, sed semper sui similes sunt in gravitale el ardore.

Denique Chaldœus vertit, *quid cnim aliud est vox stultorum risus et jocos agentium, quam spinarum sub alieno ardentium quidam quasi strepitus ct sonus? ct hoc quoque vanitas est,* UndeS. Rasilius, regula 17 in *fusius disput.,* censet hac gnome damnari risum immodicum prorumpentem in cachinnos, corpore subsultante, velut constantia* et gravitati plane contrarium. Sic cl S. Ambrosius, *Exhort. ad Virgin.,* quem audi : a Quid autem idem Ecclesiastes monuerit nos omnes de immoderatione ridendi, consideremus. Sicut vox, inquit, spinarum sub olla, ita risus stultorum. Nempe spin©, cum ardent, sonant, ct cito exuruntur, ut nullus caloris sit effectus. Unde et de Judæis dictum est : Exarserunt sicut ignis in spinis. Exusti sunt enim suo risu, et conflagrarunt in Domini passione, quando in animæ suæ jocabantur incendium, dicentes: Speret in Domino, eripiat eum, salvum faciat cum nunc, si vult eum. El deridentes percutiebant calamo caput ejus, ct spinis eum coronabant, atque acetum ei ut biberet offerebant. Ille risus Synagogam inccnilit in a ternum. Sic ergo est risus stultorum, qui sine gratia sonat, ct ollam sui corporis urit. »

Sbd et hoc vanitas. — Identidem hoc suum thema vanitatis infert et ingerit Ecclesiastes. Sed quid TG*hoc?* Campensis accipit increpationem sapientis : huic cnim sua quoque inesl vanitas vel superbi©, vel inefficaci©, dum non corrigitur correptus; vel noxie, dum sibi accersit odia el damna. Melius referas ad risum stulti : hic enim vanus c>t et implus. El quia adulatio, ait Hugo Cardinalis, evacuat adulantem, atque illum cui lit adulatio.

Ver», s. 8. Caloima conturbat sapientem, et pehdkt ROBUR cordis illius. — Septuaginta, *quoniam calumnia tire umfert sapientem et perdit cor uxoris ejus;* AquilactTheodorelus, *fortitudinis ejus,* Complutenses, *generositatis (jus.* Hoc enim csItq pro quo nonnulli legunt iwvkv, id est bonum tenorem, vigorem el constantiam cordis illius. Syrus, *quoniam accusatio perdit sapientem cl perdit cor dentium illius;* Arabicus, *quoniam stultus convertit mentem sapientis, dissolvit cor fortitudinis ejus;* Thaumaturgus, *summum mutum calumnia, quæ sapicntum maxime animabas insidiatur, generosam ac densam illam virtutum sylvam exstirpare molitur,*

Pro *calumnia* hebraice esi pÜJJ *osee,* id est calumnia, item oppressio, et quævis injuria sive verbis, sive factis, puta vtet fraude fiat.

Pro *conturbat* hebraice est hVlHD *mehold,* quod si accipias quasi positum pro bSlHO *mechold* (Utter© enim net risimi affines et charactere et sono: ulraque enim est not¿i aspirationis) significai, dolore afficit, affligit, cruciat, uti partus cruciat parturientem; alioquin *mehold* proprie significat, dedecorat, inglorium facit, dehonestat, perturbat, obscurat, ftadix enim bbn *halal,* in *Piel* significat laudare, celebrare, gloriosum facere; in *Pod* vero significat contrarium, scilicet vituperare, vilem, inglorium, inf imem facere. Aquila vertit, *seducet;* Chaldæus, *decipiet* ; Pagninus, *insanire faciet;* Tigurina, *ad insaniam adigit ;* alius, *errare facit,* ut scilicet per impatientiam aberret a sapientia et virtute, labalurque in vindictam, coedem aliaque scelera, uti insinuat Chaldæus; Syrus, *perdit;* Septuaginta, *circumfert,* circumagit, rotat; vulgo, *volta il cervello.* Varietas hæc versionum gnomen hanc valde illustrat, exaggerat, amplificat. Olympiodorus, *vexat;* Arabicus, *convertit;* Thaumaturgus, *insidiatur.* Pro *perdet robur cordis illius,* Hebraice esi, *perdet cor donum* ; quod S. Hieronymus, Cajetanus et alii explicant, *q. d.* Donum pervertit cor et mentem sapientis, juxta illud : < Munera excæcant oculos sapientum, » *Deuter.* xvr, 19. Verum hic non agitur de donis, sed de calumnia; quare melius explicat Tigurina, *q. d. Calumnia frangit cor sapientis prodaris dotibus ornatum;* el Campensis, *mali, si objurgantur, perdere conantur tum qui cor habet tam insigni sapientia dono exornatum;* Chaldæus, *sermone depravato prudentiam sapientis animi labefactat, qua a beo calitus homtm data est in donum.* Unde Noslt r, Septuaginta, Arabicus et Syrus, *perdit robur,* vel *vigorem cordis ejus* ; hoc ergo est *cor donum* vel *cor doni* (utrolibet enim modo vertas ex Hebreo), i. e. cor donatum a Deo, multisque donis ab eo exornatum.

Hæc sententia uli et sequentes, licei ul disparate accipi possint, velut dogmata sapienti©, tamen cum precedenti necti potest, hoc modo, ut explicet ri *sed et hoc vanitas, q, d.* Increpatio delinquentis facta a sapiente, licet sancta, suam tamen habet adjunctam vanitatem, scilicet quod delinquens ab eo increpitus illi indignetur, utque illi talionem reponat ; cum verum illi crimen objicere nequeat, objicit Libum, fingilque in cum calumniam qua' eum affligit et turbat : ita Cajetanus. Unde Campensis vertit, *quia mali si objurgentur quod alios opprimant, affligunt sapientem;* et Chaldæus, *violentus quoque illudit sapienti, ut non ambulet in via (jus.* Alii ii inc gnomen referunt ad vers. 5 : « Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa.» Alii, *q. d.* O sapiens, monui te ut caveas adulationem, nunc pariter moneo ut caveas illi oppositam calumniam.

Minus recte Olympiodorus hanc gnomen sic accipit. *q. d.* Eliam sapientes et perfecti pulsantur absurdis, hnpiisque cogitationibus contra provi-

dentiam Dei, dum vident píos hio ah impiis affligi et opprimi. Mdius S. Bonaventura eam accipit de dolore sapientum duif? vident proximos innocentes per calumniam vexari. Hic enim cst zelus compassionis, quem habebat Apostolus dicens : «Quisscandalizatur, et ego non uror?» II *Corinth.* cap. xi. Optime eam accipias de calumnia et accusatione jacta in ipsum sapientem; hæc enim s®po eum conturbat, cruciat ct affligit. Ita Syrus, S. Hieronymus, Albina?, Salomas ct alii (1).

Citam- U>7 firflttm

Notat S. Hieronymus hanc gnomon accipi dc sapæHt0 non perfecto, sed proficiente; hic enim Ptr calumniam conturbatur: «Sapiens quippe perfectus nulla argutione indiget, nulla calumnia conturbatur,» sed eam constanti animo tolerat et superat, uti Apostoli « ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digs? habili sunt pro nomine Jesu contumeliam pati, » *Actor,* v.

Eiem-

Vis exempla? Accipe. Mosi irrogata fuit calumnia a Core, Dathan et Abiron, quod ambiret principatum sibi, et pontificatum Aaroni fratri suo, quæ eum pupugit ct turbavit, juxta illud : a Vexatus est Moses propter cos : quia exacerbaverunt spiritum ejus, » *Psalm,* cv, 32; prœserlim quia per calumniam hanc excitatum est murmur populi; unde Moses questus est Deo magno animi dolore, dixitque : a No respicias sacrificia eorum. tu scis quod ne asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum,» *Num.* xvi, 15. Sic Jeremías prophetans Jerusalem tradendam Chaldæis, a Judrcis calumnias juges audiebat, quod esset pseudopropheta, amicus Chaldaeorum, proditor patri®. Unde assidue gemit et luget, uti videre est cap. x, vers, f l etscq , cap. xx, vers. 8 et scq. Hinc et David orat, *Psal.* cxvin, 134 : « Redime me a calumniis hominum : ut custodiam mandata tua.» Ubi S. Ambrosius : «Qui opprimitur, ait, calumnia, non facile potest custodire mandata divina; tristitia* necesse est plerumque aul timori cedat et affligatur, vel metu calumai®, vel dolore. » Ha S. Rasilius calumniam sibi de h-eresi impactam valde sensit. Sic enim scribit, *epist.* 82 : «Ad hosco litteras animatus, ut par erat, ct ad tam inopinam ac subitam immutationem animo perculsus, nec respondere quidem poteram : palpitabat enim mihi cor, lingua me destituebat, el plane patiebar quod animo solet parum forti accidere : indicandum enim quod verum est, et tamen venia dignum. Deinde parum aberat quin odium erga humanum genus exorbitassem, suspeclique mihi fuissent omnes hominum mores, arbitranti in natura humana non esse eharitalis bonum, sed verba quædam plausibilia «d ornatum et cultum eorum, quibus uti velis, confíela; affectum vero illorum secundum veritatem non inesse cordi humano. »

Halio a priori *prima* est, quod homo ex eo jutto i quod sit rationalis, ingénu® ct nobilis natur®, pdori. summe appetat honorem cl famam; hujus enim InüU cupido illi intima est, ut qui illam tangit, tangat pupillam oculi, imo pungat medullam anim®; quare mulli malunt perdere vitam quam famam. Sapientis autem honor silus esi in sapientia ct innocentia; quare qui illam tangit per calumniam, pungit intima anim® ipsius. Hinc *Eccli.* cap. xxvr, vers. f› : a Facies mea metuit calumniam mendacem.» Hinc adagia: « Invidia integritatis assecla; calumnia dira pestis. » Hinc et emblema cujus titulus: *Calumnies morsui nullum est remedium:*

Natura cunctis prompta est medicina venenis:
Hæc superant linguæ vulnera facta manu.
Quod semel emisit rabiosa calumnia virus,
Ante necat, quam tu fusa venena putes.

Secunda, quod calumnia s®pe homini auferat scenda, opes, libertatem et vitam. Calumnia enim violati edicti regii conjecit Danielem in lacum leonum. Calumnia adulterii adegit Susannam ad periculum necis infamis. Calumnia hostilitatis in Assueram conficta ab Aman, Mardochæinn et Judœos omnes addixit morti, ut patet ex libro *Esther.*

Tertia, quod calumnia viri sancii grave creel ^erUi. scandalum, ac impediat fructum concionum, lectionum, omniumque operum ipsius; quare illa tunc refellenda est, uti docet S. Basilius, homil. *De Invidia,* et S. Gregorius, lib. VIR, *epist.* 45. Ita Paulus calumniam pseudoaposlolorum, suam doctrinam vitamque carpentium, confutavit, II *Corinth,* x et xi ; ac Christus calumnias scribarum et pharisæorum contra se jactatas assidue dissipavit, ut patet *Joan,* v, 5 et scq.

Adde calumniam vix ita clui posse, quin nola remaneat. Quocirca Medius, Alexandri Magni parasitus, impium et diabolicum hoc consilium suis dabat : « Quodlibet crimen in quemvis intendite; ut maxime enim sanet vulnus, qui læsus est, manet tamen cicatrix. » Sicut scelestus ille dux, potius latro, suis militibus dicebat : « Rapite, spoliate tam amicos quam inimicos. Nam ut qui spoliati sunt, sic agant apud principem, ut restituero cogamur, semper tamen aliqua prædæ porlio remanebit apud nos. » Hinc Thearidas cum gladium cote acueret, rogatus an esset acutus : « Acutior, ait, calumnia. » Ita Plutarchus in Lacon.

Porro modi ct media refellendi, vel superandi ,Moda| calumniam sunt varii. *Primus* est, si illam con- rrftllw- trariis actibus, tuisque moribus refellas : accusaris quod sis superbus, gulosus, luxuriosus, ava- ph0U¡, rus, etc.? esto humilis, sobrius, castus, liberalis, ut omnes ex actibus tuis videant calumniam esso falsam; unde singularis calumni® confutatio cst vil® innocentia el sanctitas. Quocirca Demosthones, teste Stobæo, *serm.* 40, dictitabat calumniam aliquantisper quidem audientibus mali suspicio-

(1) fieri tamen potest, ut sapiens quæstus et lucri 11- lecebris ad prava studia pelliciitur, *nam oppressio,* seu cupiditas per vim ct oppressionem aliorum corradendi Opes, detur occasio, *ad insaniam redigit sapientem, DtrdilQu* currus dunnm.*

nem ingerirò ; progressu vero temporis nil ea imbecillius esse.

Secon-diti'. *Secundus,* si Deo tuam innocentiam resignes, ejusque judicium, quo tuam innocentiam declaret, efflagites, uti fecit David m Psalmis, ut *Psalm.* XLi!, i : « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo et doloso eripe me; » et *Psalm,* vu, vers. 9, cl *Psalm.* XXV, i, el *Psalm.* xxxiv, l ct 2, ct *Psalm,* xxxv, 3. Deus cnirn innocenliæ est tutor cl vindex ; unde multis in hac vita, sed omnibus in die judicii innocentibus, diffamatis quasi nocentibus, innocentiœ famam restituet. Dicito ergo cum Apostolo: a Mihi pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano dic ; qui autem judicat me Dominus est, quiet illuminabit abscondita tenebrarum, ctmanifestabit consilia cordium : ct tunc laus erit unicuique a Deo, p l *Corinth,* iv.

Etern-ai. Ergo Deus innocentibus per calumniam læsis, vel etiam occisis famam restituit, uti restituit Danieli, Susannæ, Joseph, Mardochæo. Legimus in VilaS. Irenes virginis et martyris Portugalis, quod ob calumniam fornicationis sit occisa, sed post mortem Deus ejus virginitatem revelaverit, eamque mullis miraculis testatam fecerit. Adscripta est Sanctis in Martyrologio Domano die 20 octobris. B. Marina virgo, inter viros monasticcn professa, ac Marinum se nuncupans, a filia ab alio violata, fornicationis secum coinmissæ falso accusata, ac prole ei quasi patri tradita, ab Abbate monasterio ejecta, publicam egit poenitentiam; sed post mortem per sexum agnita fuit ejus innocentia, accalumnialrix correpta a dremone, non nisi calumniam confessa, ac ad sepulcrum Marinae veniam petens, ab eo liberari potuit; quin el Deus pluribus miraculis ejus castitatem et sanctitatem comprobavit, uti habet ejus Vila sane admirabilis.

Tertio». *Tertius,* si magno ct infracto animo opiniones ct dicteria hominum despidas, dicasque cum S. Augustino epist. *ad Secundinum* : a Senti de Augustino quod libet, sola coram Deo conscientia me non accuset. « Vis enim et noxa calumnia? non in calumnianlis, sed in patientis sensu consistit. Ostende ergo te eam non sentire, sed ridere, atque eam depuleris. Audi S. Chrysoslomum, homil. 2 *ad Popul.* : « Sicut, ait, voluptas non in ciborum apparalu, sed in comedentium affectu sila est, hoc et do contumelia dico, quod contumelia non a conlumeliantium sententia, sed a patientium affectu constituitur vel destruitur : verbi gratia, inulta quidam in te fanda atque nefanda contumeliose egit; si contumelias deriseris, si verba non susceperis et vulnere superior sis, contumeliam non es passus. El quemadmodum si corpus adamantinum haberemus, etsi innumeris undiQ110 percuteremur, non tamen vulnera reciperennis; non enim a manu tela torquente, sed a corporibus patientibus vulnera fiunt : sic et hic non a conlumeliantium insania, sod a patientium

Cihim-DII íD *^n»u.pa-tiéniT couAutit. contumelias imbecillitale injuriæ, et injuriarum contumelia? constituuntur. Si enim philosophari sciamus, nec contumelia affici possumus, nec quidquam grave pati. Ille injuriam intulit : non sensisti, nec doluteti, non es injuriam passus, sed ct magis percussisti, quam percussus es; cum enim qui contumeliam intulit, plagam suam ad patientium animam non pervenientem viderit, ipse majorem in modum roditur, et tacentibus contumeliam patientibus, sponte contumeliarum ¡llaga contra mittentem conversa infertur. » Quin ct Aristoteles, teste Laertio, lib. V, absens a quodam maledictis lacessitus : ‹ Absentem, inquit, etiam verberet.» Idem loquaci cuidam illi maledicenti, dicentique : «Nonne te salis obtudi? Hercle, inquit, non tibi animum adverti.» Porro M. Antoninus Imperator cognomento Philosophus, lib. IX *De Vita* sua, hoc remedium dat calumniae el impudentiae : « Si cujus impudentia offenderis, inquit, statim percontare teipsuman possit fieri ut nulli sint in mundo impudentes; non potest autem hoc fieri, ne igitur postula id quod fieri nequit; est enim iste quoque unus ex impudentibus iis quos esse in mundo oportet. Idem de versuto infideli, omni denique quocumque modo vilioso in promptu sit tibi cogitare. Nam si recorderis necessario id genus hominum esse, singulis æquiorein te praebebis. Id quoque utile est statim cogitare quam homini natura virtutem contra id peccatum dederit. Remedium enim tribuit contra ingratos mansuetudinem ; contra aliud vitium, aliud auxilium. Omnino autem licet tibi in viam reducere eum qui erravit ; nam omnis qui peccat, eo errat, quod a proposito aberrat. Denique quid inde tibi damni allatum est? Invenies quidem nullum eorum quibus irasceris, tale quippiam fecisse quo mens tua sil futura deterior : atqui in hoc unico silum erat, ut malum libi atque damnum accideret. Quid vero malum aut novum accidit, si indoctus homo agit suo modo? Vide ne tu tibi ipsi potius sis reprehendendus, qui non præsenseris forc ut ita peccaret. »

Denique calumniam dulcorant Dei solatia. Ex- cunm. perientia enim constat viros perfectos, qui palien- «tu dai. ter, imo hilariter ferunt calumnias, sui contemptus, falsas accusationes, humiliationes, mortili- tu. cationes, persecutiones, injurias, miras a Deo haurire illuminationes el consolationes spiritales, iisque ita subinde repleri et obrui, ut nollent calumniis carere, sed in illis quasi in epulis delicientur et exsultent. Da Abbacyrus apud Climachum, gradu 4 *De Obedientia,* in monasterio per quindecim annos assiduis calumniis el injuriis exercitus, morions dixit : « Gratias ago Domino, cl vobis, Fratres, quod me ad salutem meam lentastis jugiter; hac enim ex causa immunis a teutalione dæmonum hactenus mansi. » Macedonius vero cum similiter exerceri postulasse!, et in novitionnn ordinem redigi, idque impetrasse!, cauMiuu rogatu», hanc dedit: «Nunquam, inquisita

me *bello* omni levigatum sensi, divinique luminis dulcedinem in meipso vidi, n S. Francisais F. Leoni dixit : « Hæc est vera lælitia, si calumniis, probris cl verberibus afflicti, hæc omnia amore Christi libenter toleremus. » S. Ignatius, fundator Societatis Jesu, exsultabat in carcero in quem per calumniam conjectus erat, dicebatque hanc esse veram vlarn ad sanctitatem ct perfectionem, idque diserte docet Regula 11 *Summarii Constit.*

Fert 0 9 Miuon EST FINIS ORATIONIS, QUAM PRINCIPIUM. — Hebra'a, Septuaginta, Syrus el Arabicus, *bonum est novissimum verbi præ principio ejus verbi,* id est sermonis, vel rei. Sœpe enim *verbum* metonymice pro rc verbo significata sumitur. Unde Chaldæus, *melior est finis negotii, quam principium ejus : quoniam in principio judicari nequit quis tandem exitus consequctur; at rei optima eventus facile homini perspicitur, quam sit auspicatus;* Tigurina, *potior extrema negotii pars principio;* Campensis, *melior est finis rei quam principium* (Í). Per orationem ergo non solum precem, ut Lyranus, sed et concionem, lectionem, narrationem, exhortationem, el quemvis sermonem, imo quamvis actionem, quodvis negotium accipe; Thaumalurgus, *sermo non in principio, sed cum ad calcem pervenerit, laudandus est.* Nonnulli hac gnome idem putant dici quod illa dictum est vers. 2 : « Melior est dies mortis die nativitatis : d hæc enim est principium, illa finis vitæ hominis; sed hoc remotum el longo petitum videtur.

S. Hieronymus hujus sententi® quatuor dal sensus litterales, et quintum mysticum. *Primus* est, inquit, *q. d.* « Meliores sunl in dicendo epilogi, quam exordium. » In his enim dicentis sollicitudo finitur, in illo incipit.

Secundus, q.d. «Qui incipit audire sermonem, et ad præcoptorem vadit, in principio est; qui vero extrema audit, consummatus est atque perfectus, d Ita discipuli in scholis, qui finem Grammatica;, Rhetoric®, Logic®, Thevlogi® audiunt, doctiores sunt quam qui carumdem principiis aures operamquo navant.

Tertius, q. d. a llebræus, ait, ita hunc locum cum sequenti versiculo disseruit : Melius est te finem considerare negotii, quam principium, et patientem esse, quam impatienti® furore raptum.»

Quartus, q. d. Melius est finire sermonem et tacere quam proloqui : « Discamus, inquit, cx hao sententiola nullam in hominibus esse sapientiam, cum melius sit tacere quam proloqui; ct quia cum finita fuerit oratio, intra semetipsum recogitat auditor quid sil dictum : cum autem coeperimus loqui, necdum quid utilitatis accepit. » I bi tacite insinuatur vanitas sermonum et rerum, nimirum quod, cum finiuntur et desinunt, optima? sint, non autem cum sunt aut incipiunt

Quintum adde, *q. d.* Melior est finis principio, quia finis perficit et coronat opus; finis fructum et pnemium operis aflert, ideoque illi corona imponitur. Rursum, *q. d.* Melius est in opere bono perseverare, quam illud inchoare; imo prœstal non inchoare, quam non perseveraro. Unde ex Hebneo vertas, *melius est posterius verbo priori,* sive *principio,* sicquo hanc gnomon poteris nectere prœcodenti, *q. d.* Sapiens increpans delinquentem, etsi ab eo calumniam patiatur, non tamen ab increpando cesset, sed illam constanter urgeat cl prosequatur, quia melior est finis increpationis principio, tum quia perseverantia in bono melior est inchoatione; tum quia falsilas calumnia; in fine patefit; tum quia per perseverantiam increpationis sœpe vincitur duritia delinquentis, fitque ut delictarelinquatel emendet, juxta illud *Prov.* xxvm , 23 : « Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum, magis quam ille qui per lingu® blandimenta decipit. » Lyranus vero qui per *orationem* accipit precem, sic vertit, *q. d.* Melior est finis orationis calumniam passi : quia ipse orare et precari cœpit tristis, at in fine succedit Dei consolatio, qua fit constans et patiens, de quo proximo versu. Insuper hæc gnome monet sapientem, ut finem laborum operumque semper intueatur; ideoque patienter ct hilariter ferat, vel capessat, agatque media ad finem opportuna spe finis et fructus : sic æger sumit amarum pharmacum intuitu finis, scilicet sanitatis; sic miles laborat spe promotionis ad majora. Sa pe enim initia tenuia cl dura sunt, sed finis amplissimus et fictissimus consequitur, juxta illud :

Debile principium melior forium sequetur.

Ha Aben-Ezra. Hinc quidam vertit, *melius est cogitare finem rei quam principium,* juxta illud :

Quidquid agas prudenter agas, ct respice finem.

Maxime ergo hæc gnome docet perseverantiam in acepto opere bono; hæc enim sola coronatur, juxta illud Christi : « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus crii, » *Matth.* x. Unde Hugo hanc gnomon intorquet in eos qui finem concionis, orationis vel miss®, aut scienti® quam discunt, non exspectant :hi enim oleum cl operam perdunt, præsertim quia solet Deus in fine orationis, ad praemiandam constantiam cl perseverantiam magna lumina, magnos alTeclus, magnas spes rei, quæ petitur, conflciend® infundere. Adhæc in oratione exaudiuntur, ct obtinent quæ postulant, ul promittit Christus *bucce* vin, 11 ct seq, Denique S. Hieronymus, lib. I Conira *Jov. :* a Multi, ait, vocali, pauci electi. Incipere multorum est, perseverare paucorum : unde et grande premium eorum qui perseveraverint; » nimirum magnum, imo summum est perseveranti® donum, uti docet Concilium Tridentinum

ti') ftecU». initio cognosci non potest, quo res sit doveatur*| aut opus aliquod ; sed ubi finis cernitur, jam coiudbum uuri potest, quotnodo se gerere oporteat.

at S. Augustinus, lib. *De Dóno perseverantia.* Audi S. Bernnrdum, epist. 129 *ad Januentes :* a Et nunc quid restai, diarissimi, nisi ut admoneamini do perseverantia, quæ sola meretur viris gloriam, rrn/v- coronam virtutibus ? Prorsus absque perseveran- V th L' H'l ncc iIu' Pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum consummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad prærnium. Soror est patienti®, constanti® filia, amica pa- l cis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantia n, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem , hic salvus erit, p

Mystice, idem S. Hieronymus : « Dum, ait, in isto siedilo sumus, quod scimus, omm» princi- pium est : cum autem venerit id quod perfectum I est, in novissimis ct consummatis erimus, 7. *d.* In terra bonum inchoatur, in coelo perficitur. I Vide 1 *Corinth,* xni.

Tropologice Olympiodorus : « Melior, ait, est finis orationis in qua agitur de virtute, principio : neque enim solum coepisse pulchrum est, verum multo magis rei cœplœ finem imposuisse. » Sic ct Albinus : « Melior est, ait, consummata jus- titia quam inchoata.» Sic et S. Bonaventura, Hugo et Dionj'sius.

(Symbolice Hugo : Tota, ait, lex scripta unica censetur oratio, cujus principio, qui est timor, mclior est finis, puta chantas : timor enim est seta amoris; quia sicut seta, ait S. Augustinus, filum in foramen, sic timor amorem in animam inducit.

Mel ior est patiens arrogante. — Hebrea, *me- lior est longus spiritu , quam altus spiritu : longus spiritu* est longanimis. Unde Septuaginta, *bonum est longanimis super excelsum spiritu;* Syrus, *melior est longanimitas altitudine spiritus;* Arabicus, ex- *spcctans melior elato in spiritu tribulationis ;* Cam- pensis, *melior est homo patiens, quum qui libere alios carpit.*

Gnomen hanc nectas præced. *q.d.* Ideo finis ora- tionis et correptionis melior est principio, quia facit hominem longanimem ctpatientem, dum lon- ganimiter fert infirmitates ct calumnias delin- quentis, el patienter ejus emendationem exspec- tat : patiens ergo melior est arrogante, qui de- linquenti irascitur, cumque superbe objurgat, ideoque non emendai, sed in vitio magis obdu- rat. Nota « melior est patiens, » non quasi arro- gans sit minus bonus, sed quod longe illi præ- stel esse patientem, quam impatientem et arro- gantem; imo sicut patiens est optimus, sic arro- gans est pessimus.

Vis exemplum illustre? Accipe S. Chrysosto- mum :homil. 7 *De Fide Annas,* matris Samuelis, qu® probra Phcnenn® annui® su® orando leniter et fortiter tolerabat, sic scribit : « Gubernator clavo assiden* servat navim, undarum incursus gubernandi prudentia depellens : sic mulier illa, cum ira et angor in animum ipsius facerent im- petum, rationem illius perturbantes, multo^quo fluctus excitarent, fortiter pertulit temperai, m, nec passa est rationem demergi. Siquidem Dei ti- mor tanquam nauclerus gubernaculis assidens, persuasit eam tempest dem magno animo perfe- rendam esse, ncc prius destitit mentem illius gu- bernare, donec in tranquillum adduceret portum onere plenam , hoc est uterum pretioso thesauro onustum ; » Maximus, serm. *De Ira* : « Ut naves, ait, egregi® sunt, non quæ sereno cœlo navigant, sed qu® tempestati resistunt, et in portum eva- dunt : sic homines ir® ac furori resistentes, ma- gni sunt atque fortes. »

Secundo, q. d. Melior est corripiens delinquen- tem , ideoque recipiens ab eo calumniam, cam- que patienter tolerans, quam delinquens arro- gans, qui per fastum et impatientiam corripien- tem respuit et calumniatur.

Tertio, Chaldæus vertit, *melior est ante Domi- num vir qui subigit concupiscentiam suam, quam vir qui ambulat in tumore spiritus.* Hinc S. Hiero- nymus hanc gnomen combinat cum vers. 4, quasi eum limitet : ◊ Quia, ait superius, iram conces- serat, dicens : Melior est ira quam risus, ne pu- taremus iram, quæ in passione est, laudari, nunc præcipit iram penitus esse tollendam : ibi enim pro correctione in peccantes, et eruditione in mi- nores, iram posuit; hic vero impatientiam refre- navit. Patientia autem non solum in angustiis, sed et in laetioribus necessaria est, ne plus quam condecet exaltemur. Videtur mihi, et qui nunc excelsus appellatur, in Evangelio pauperi spiritu esse contrarius, qui in beatitudine ponitur. » Sic et Olympiodorus.

Quarto, Thaumalurgus hanc gnomen ad oratio- nis modestiam sermonisque refert. Sic enim to- tum hunc versum reddit : « Sermo non in princi- pio, sed cum ad calcem pervenerit, laudandus est. Morum probetur modestia, non fastus aut supercilium.» Sunt enim qui initio orationis mo- deste demittunt oculos, vultum , vocem, sed sen- sim ea attollunt ac in fine verba superba, mina- cia, indignabunda prorumpunt, præsertim dum non impetrant quod postulant.

Primus sensus maxime connexus el genuinus est.

Moraliler, quanta sit dignitas patienti® docet Tertullianus et S. Cyprianus, tract. *De Patientia.* Vide dicta *Jacob.* 1, 1, ad illa : a Patientia autem opus perfectum habet. » Et *Prov.* xvi, 32, ad illa : a Melior est patiens viro forti. » Et cap. xix, 11 : « Doctrina viri per patientiam noscitur. »

Denique audi S. Gregorium, part. *Post.* admon. 10 : a Per hoc quoque impatienti*? vitium ple- rumque mentem arroganti® culpa transfigit, quia dum despici in mundo hoc quisque non patitur, bona si qua sibi oc ulla sunt, ostentare conatur; atque sic per impatientiam, usque ad arrogan-

tiam (tacitar, dtimqne ferre despectionem non potest, detegendo scmclipsum in ostentatione gloriatur. Unde scriptum est : Melior est patiens arrogante , quia videlicet eligit patiens quælibet mala perpeti, quam per ostentationis vitium bona sua occulta cognosci. At contra eligit arrogans bona de se vel falsa jactari, no mala possit, vel minima perpeti. »

vm. io. 10. Ne sis velox ad irasckndum : quia ira in sinu stulti requiescit. — llebræa, *ne præcipites in Spiritu tuo ad excandescendum, quia excandescentia in sinu stulti requiescit;* hebræum enim *oyjcaas* significat iram ardentem, excandescentiam. Unde Septuaginta ct Syrus .vertunt, *furorem.* « Ira enim brevis furor est, » ac parit furorem diuturnum, qui per cædes, rapinas, incendia grassatur, vastatque omnia tam privata, quam publica; Arabicus, *ne curras, ut irascaris in spiritu tuo, quia ira in gremio stultorum requiescit ;* Thaumaturgus, *furor ct primus indignationis impetus cohibendus est, ne præceps in iram (cui stulti serviunt) feratur;* Symmachus, *noli per verba tua ad iracundiam provocare.* Nam, ut aitS. Ephrem, tract. *De Virtute,* cap. *De ira :* « Iræ *et irati* proprium est vanis rumusculis permoveri, et levicula de causa rixas provocare. »

Cohærel hæc gnome præccdenti,cx eaque velut conclusio educitur, *q. d.* Melior est patiens injuriam arrogante, qui illico injuriam irroganti irascitur, seseque ulciscitur. Ne ergo ob illatam tibi injuriam sis velox ad irascendum : hoc enim est stultorum; sed patienter eam tolera, eamque patientia et prudentia tua non tam verbis, quam factis contrariis refelle et confuta.

Nota : Pro *ne sis velox* hcbraice est hriDfl Sn u/ *tcbahel,* id est, ne percellaris, ne trepides, nc festines, ne præcipites, uti fervent et praecipitant apes, dum illico irascuntur et aculeum infigunt, itaque stulte se exarmant ct inutiles reddunt. Indicat hæc vox causam iræ esse mentis levitatem, timorem, trepidationem, praecipitantiam : hæc enim visa vel audita aliqua levi injuria, limet famam vel res suas perdere; ideoque pusillanimes, parvi judicii ct animi, quales sunt feminæ, pueri, stulti, cito irasci; graves vero, cordatos magnoque animo et judicio præditos, puta sapientes cegre tardeque irasci, quia gravitate sua et constantia indignum censent cito irasci, atque ob rem levem, nec salis consideratam perturbari.

Vetat ergo hæc gnome non omnem iram, sed citam el subitam, coque nomine tacite leniam tardamque permittit : hac enim irascimur peccatoribus et peccatis, cosque corripimus, castigamus, plectimus. Unde ira a natura data est homini quasi « cor fortitudinis,» ait Cicero, IV *Tuscui.* « Et quasi bonarum actionum ministra, » ait S. Basilius, orat. *Contra Iram;* ac « virtutis instrumentum et ancilla, » aitS. Gregorius,V *Moral.* cap. xxxi. Tam ergo vitiosumestesse quam rcpwrtnr;, id est, carere omni ira, quam præcipites esso ad iram.

Porro Chaldœus accipit iram, qua peccator irascitur, dum a Deo punitur. Sic enim habet : «Kt in tempore, quo veniet super te correctio de cœlis, ne festines in anima tua, ut irascaris, neque dicas verba blasphemiæ adversus coelestem. Si tu patienter sustines , dimittetur libi; si lu eris contumax, ct irasceris, scilo quoniam furor in sinu stultorum requiescet, donec perdat. »

Verum melius alii passim hæc inlclligunt de ira, qua irascimur homini, aut creaturae noxam aliquam inferenti. Nam, ut ait S. Ambrosius, l *Offe.* cap. vi : « Qui cito movetur injuria, facit se dignum videri contumelia, dum vult indignus videri. »

Porro sub ira velatur vindicta, quam parat ira, *q. d.* Ne sis velox ad irascendum, ut in verba aspera, aut facta, verberaque quibus te vindices illico prorumpas. Ita S. Ambrosius, *Exhort, ad Virg. :* « Quam pulchrum, inquit, est illud : Noli festinare in spiritu tuo irasci, quia ira in sinu stultorum requiescit; hoc est, etsi causa sil, quæ moveat indignationem, non sit festina vindicia, ne immoderatius calor indignationis cxæstuet. Non potest igitur auferre quod naturalis est motus , sed moram inserit, ut medicina consilii temperet iracundiam. » Probat cx illo : a Irascimini ct nolite peccare, » *Psalm,* iv, 5. Hinc et S. Hieronymus : «Ira, inquit, juncta superbite semper desiderat ultionem. » Duo ergo vetat hæc gnome : *primum,* ne cito irascamur; *secundum,* no irati cito prosiliamus in aspera verba vel verbera, sed os ct manus cohibeamus ab iræ et vindicte exsecutione.

Porro causæ cur cita ira vetatur sunt hte : *Prima,* quia mora iram vel solvit, vel mitigat. Ira enim est instar flammee, quæ simul tola exardescit simulque deflagrat ct desinit. Unde Seneca, lib. Ill *De Ira,* cap. i : « Mora, ait, lentum praecipitis mali remedium. » Et S. Hieronymus hic, dum sic explicat : a Non quod concedat tardius irascendum, idcirco nunc dicit : Ne festines in spiritu tuo irasci; sed cum furens et recens fuerit ira . diluta facilius sedetur et possit auferre. »

in eiu tiundi, primi,

Secunda, quia mora impedit ne ira prosiliat in lites, rixas, cædes cæteramquc vindictam; *tertia,* quia mora dat tempus menti, ut rationes excogitet, quibus ira sedetur. Secuvh Tertii,

Salomonem secuti sunt Plato et philosophi. Plato iratos monebat ut scipsos in speculo contemplarentur. Nam cum faciem suam furibundam per omnia phrenetico similem viderent, eo dedecore territi, in posterum ab ira sibi facile temperabant, aut certe cam tardabant. Idem : « Sapiens, ait, cum vituperatur, non irascitur; cum laudatur, non extollitur. » Ita Laertius in ejus Vita. Aristoteles : « Iram, ait, cohibe, quia sicut fumus oculos, sic ira rationem offuscat, ut ve- Gnom*.

mm cerneré nequeat. » Ha Stobæus, *serm.* 18. Se* neca. lib. ! De *Ira,* cap. xv : « Nihil minus, inquit, quam irasci punientem decet, cum eo magis ad emendationem pœna proficiat, si judicio lata est; inde est quod Socrates servo ait : Cæderem te, nisi irascerer, » Cato iratum ob insano nil differre aiebat, nisi mora, sentiens iram esse brevem insaniam. ItaPlutarehus lib. *De Cohibenda Ira*

Athenodorus hoc monitum dedit Augusto Cesari cum ei valediceret : « Ira correptus nil dicas aut facias, donec 24 litteras alphabeti Grœei percurreris. Ita Plutarchus in *Apophth. Homan.,* qui et addit Augustum approbando respondisse : « Silentii sunt tuta fidi premia. » S. Ambrosius, Theodosio Imperatori qui ex subit i ira jusserat Thes^aloniccnses ob dejectam uxoris su® statuam occidi, suggessit ut sanciret sententiam necis ab Imperatore in aliquem latam, non nisi post triginta dies exsecutioni mandari. Sententia enim in innocentem lata revocari potest, at vita innocentis occisi revocari nequit.

Denique S. Jacobus, cap. i, vers. 19 : « Sit autem, ait, omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, ct tardus ad iram. » Vide ibi dicta.

Quia ira in sinu stulti requiescit. — Hugo Cardinalis to *requiescit* exponit *sedatur,* vacat, cessat, sicut quiescunt fluctus, dum sedatur el tranquillatur mare, atque quiescunt passiones et tumultus dum pacantur, ut sit antithesis ejus, quod precessi!, *q. d.* Nc sis citus ad iram, sed nec nimis tardus, quia illud est præcipitis, hoc vecordis, stulti et stupidi. Qui enim caret ira, caret mente, ait Sapiens. Et Aristoteles, *Ethic,* cap.v : « Iræ vacuitas, ait, minime laudabilis. Nam qui non irascuntur pro quibus oportet, ct ut oportet, et cum oportet, ct quibus oportet, fatui sunt; nam ncque sentire, ncque dolere videntur. »

Secundo, Chaldœus : Requiescit, inquit, quia iræ pœna ct vindicta in caput stulti irascentis retorquetur, iliique incumbit ct in eo requiescit, ut eum pessumdet et perdat, dum cogitur subire supplicia ob ca quæ temere in ira dixit el perpetravit.

Verum tò *quia* non antithesim, ncc pœnam, sed causam notat, *q. d.* Noli cito irasci, quia hoc est stultitia ct stultorum, Hebraice *kesilim,* id est inconstantium, qui facile mutantur. Ira enim in sinu stulti quiescit, ut ipse statini vehit cx sinu eam promat ct prodat. Porro sinum non aliudquam ipsam animam appellat, ait Olympiodorus. Causam dat S. Gregorius, lib. V *Moral,* cap. xxx : < Per iram, ait, sapientia perditur, ut quid, quoquo ordine agendum sil omnino nesciat, sicut scriptum est : Ira in sinu stulti requiescit, quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permovendo confundit.

Exemplum est in Nabal, qui vere Nabal, id est stultus, stulta indignatione coiPaa Davidcm exardescens, eadem enectus et mortuus est, I Jteg. cap. XXV, vers. 25 et 38. « Ira enim est signum insjpicntiæ, ait S. Hieronymus, quia quamvis aliquis potens existimetur et sapiens, si iracundus sit, insipiens arguitur, w Unde Campensis vertit, *ne inducas in anhnum tuum, ut cito irascaris : solent enim fere esse stulti, qui proni surit ad vrnm.*

Nota : To *in sinu* mulla notat. *Primo,* quod stul- in <
tus iram habeat familiarem, el ad manum ut illico eam cxeral, *q. d.* Tam facile irascitur, quam quis c sinu chartam extrahit, cum e contrario sa- pnmc.
piens iram habeat in corde et cerebro, ut non nisi previa ratione lente eam educat.

Secundo, iram esse in stulti sinu, velut in pro- ^cacdo.
prio suo lare et sede, in qua fixe moretur et habitet; unde significat pronitatem et habitum irascendi, *q. d.* Stultus cum minima re tangitur, ex innata, vel per irascendi consuetudinem insita sibi ira continuo irascitur, vociferatur, litigat, pulsat, verberat. Ita Olympiodorus : a Caveto, inquit, ne malum iracundi® concipias habitum, ita ut transeat in affectum cordis, » ut ait Psalles.

Tertio, iram esse amicam stulto, ab eoque fo- Temo,
veri, ut eam ad pectus, quasi in sinu gestet, brachiis complectatur et stringat, ei serviat et obsequatur praetexendo calvas rationes, ob quas videatur juste irasci. Ita Thaumaturgus. • 0 quam solers est iracundia ad fingendas causas furoris! » ait Seneca, lib I *De Ira,* cap. xvi.

Quarto, iram ejus in animæ sinu esse recondi- Qairt0.
tam, ideoque profundam, occultam, intimam, gravem, diuturnam el implacabilem. Huic affines sunt gnoma» sapienlum, ul S. Job, cap. v : « Stultum interficit iracundia, v Salomonis *Proverb.* XXVII, 3 : a Grave est saxum, et onerosa arena : sed ira stulti utroque gravior. » *Eccli.* cap. xx.ii, 17 : « Super plumbum quid gravabitur? ct quod illi aliud nomen quam fatuus. »

11. Ne dicas : Quid putas causa est quod prio- »».11
RA TEMPORA MELIORA FUERE, QUAM NUNC SUNT? STULTA EMM EST HUJUSCEMODI INTERROGATIO. — Hebraice, *quia non a sapientia* (incitatus) *hoc interrogares;* Valablus, *quia non prudenter interrogares ;* Campensis, *non enim est prudentis viri taha interrogare.* « Meliora,» intelhge tum physice, id est ditiora, fertiliora, feliciora; tum ethice, id est justiora, pienliora, sanctiora. Sic Daniel, cap. ii, vers, 32 et seq, primum Monarchi® Assyriorum sæculum vocal *aurai hi;* secundum Chaldaeorum, *argenteum ;* tertium Græcorum , *aretini;* quartum Romanorum, *ferreum.* Porro ultimum Antichrist! sæculum erit *plumbeum,* id est molestissimum, miserrimum et periculosissimum. Jam

Primo, Thaumaturgus hanc gnomen ad sequentem comparationem operum ct sapienti® refert. Unde sic vertit el explicat, *errant autem qui asserunt priscis meliorem* (ditiorem) *vitam concessam, non intelligentes quantum a possessionibus opum sapientia differt :* do hoc enim proxime fiet sermo.

Scoundo, Chaldæus hanc gnomon precedenti* bus do calumnia, injuria et ira nectit; umlc sic vertit, *ann injuriam pateris, nc dicas : Qui fit quod antiquitus res erant in tuto, et prima illa sacula essent prestantissima, illiusque odatis homines recto factis nobis produxerint? quo nomine omnia ad eos prospera el jucunda dimanarent?* Sic et Clarius et Campensis. Porro hoc stultum est interrogare, tum quia omni sæculo fuere mulli scelerati, injurii, tyranni; tum quia quisque sui sæculi injurias aspicere, modumque eas prudenter el patienter ferendi, vel superandi excogitaro debet, non vero retrospicere ad tempora praeterita, quæ ad cum non pertinent, nec injurias sui ævi ab eo auferre queunt.

Huc accedunt illi qui censent hoc esse murmur insipientium et stultorum, divinam Providentiam incusantium, quod priscis dederit sapientiam, probitatem, frugalitatem, ideoque rerum copiam, pacem, vires et robur, quæ posteris subtraxerit : cum constet Deum ex parte sua affatim cuique œtati providisse de bonis, tam animi, quam corporis. Hinc S. Bonaventura censet hæc dici de frugalitate priscorum, qui sino auro ct argento vivebant pr^ifice ex frugibus terne, cum postea effossa ab avaris metalla omnium fuerint irritamenta malorum.

Tertio, Olympiodorus sic explicat : « Quotidie sic stulti homines loqui solent; dicunt enim : Patrum nostrorum temporibus illis priscis loqui Deus hominibus modo per angelos, modo per prophetas solebat; licebat antiquis patribus uxores multas accipere, mullas divitias possidere, quæ tamen nobis Evangelica lex coercuit. Sunt præterca qui dicant : Olim me Deus auxilio suæ gratia* protegebat, nunc vero me penitus solum dereliquit; ideoque bona operari non possum. H t e autem omnia sunt insipientium verba. Est et alios ita blaterantes audire : Tempestate nostra mundus hic malis hominibus est refertus, alii sunt boni dies, alii vero mali. » llosce deinde castigans subdit : a Cæterum qui duce virtute suam moderatur vitam, de vita in vitam transit, ac de fide in fidem pwlicit operibus bonis, neque apud illum est aliqua dierum differentia, sed congruis rationibus novit evertere, quas paulo ante adduximus, stultorum hominum quæsliones. »

Quarto, S. Hieronymus, quem sequuntur more suo Saloniuset Alcuinus, lres affert expositiones, quarum prima est litteralis, secunda tropologica, tertia allegorica; ait ergo : ‹| Nec vetus sœculum prudenti prœferas, quia unus ulriusque est conditor Deus; virtutes bonos dies viventi faciunt, vilia malos. Ne dicas ergo meliores fuisse dies sub Moyse el sub Christo, quam modo sunt. Nam et illo tempore plures fuerunt increduli, et dies eorum mali facti sunt, et nunc credentes multi rcp riuntur, de quibus ait Salvalor : Beatiores sunt, qui me non viderunt et crediderunt. » Aliter: u Sic debes vivere, ut semper presentes dies meliores libi sint, quam preteriti, ne cum paulatim decrescere çœperis, dicatur tibi : Currebatis bene, quis vos impedivit veritali non obedire? » Et ilerum : « Incipientes spiritu, nunc carne consummamini. » Aliler : « Ne dicas meliora tempora olim Moysis quam nunc Christi; legis fuimsquam graliæ. Si enim hoc volueris quærero, imprudenter facis, non videns quantum distet Evangelium a veteri Testamento. »

Omnia hæc apposita sunt et eodem tendunt. Summa hæc gnome dirigitur el stringitur in homines otiosos, inertes et querulos, qui inopiam, malitiam ct infelicitatem sui ævi desidiose lamentantur, ac pret-ritos, et preterita sæcula præ suo laudant et celebrant : hoc enim homini innatum est vilium, ut nauseet ad præsenlia, amet absentia et proferita, juxta illud Cornelii Galli *do Arte poetica :* « Laudat pretéritos, pr.esentes despicit annos; » et illud Taciti, lib. *Do Orat.:* « Vitium est malignitatis húmame, ut vetera semper in laude, presentía sint in fastidio; ot vetera antiquaque miremur, nostrorum temporum studia rideamus el contemnamus. » El illud Horatii, lib. 11, *epist,* 1 :

Et nisi quæ terris semota suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit.

Rursum senes solent preterita* narrare et extollere, ac præsenlia juvenum facinora ex tí? parvi pendere, teste Aristotele lib. II *Ilhetor.* cap. x iii, el Plularcho, tract. *De Seipso laudando.* Unde Poeta: « Senectus, ait, difficilis, querula et laudatrix temporis acti. » Nonnulli etiam rudes el plebeii ipsa tempora incusant, quasi ipsa hanc infelicitatem afferant, qua in re stolide errant, cum non temporum, sed hominum otiositas et malitia incusanda sil. Idem enim omnibus fuit et est sol, idem cœlum, eadem sidera et elementa, idem solis et cadorum motus, eadem temporum series et vicissitudo; nec quisquam ex cœli solisve impulsu, sed ex propria virtute, aut vitio probus est aut improbus. Alii de Deo queruntur, quod priscis meliora dedent tempora, quam sibi suisque, uti paulo ante indicavi. Itaque suos mores improbos, ideoque infaustos et miseros blaspheme in Deum, cœlum vel astra rejiciunt, cum sibi ea imputare deberent: qui insignis est error et stultitia. Adde quod stulti se cruciant de rebus praeteritis, quæ revocari nequeunt, ac interim negliguul presens virtutis studium. Insuper noster Emmanuel Sa stultam ait hanc esse interrogationem, eo quod interrogent rem, quæ in se clara est et manifesta; nam constat res omnes in deterius ruere, ul videmus priscas arbores, homines, animalia olim vegeta ct florentia nunc consenescere, languescere, emori. Idem videre est in Ordinibus, Religionibus ct statibus Ecclesia». Primi enim tìdelcs et religiosi tempore Apostolorum longe sanctiores fuero præsenlibus, ut patet de essæis sub S. Marco.

Denique nihil novum sub sole; unde sicut prisci suas habuere virtutes ct vitia, sua commoda el incommoda, sio eadem vel similia habent posteri. Nam, ut sapienter ait Plinius Junior, lib. VI, *epist.* 21 : a Sum ex iis, qui mirer antiquos; non tamen, ul quidam nostrorum temporum ingenia despicio. Neque enim quasi lassa ct oflœtaest natura, ut nihil laudabile jam pariat;» sed sicut nos miramur priscos ct prisca, sic posteri nostros et nostra mirabuntur, juxta illud S. Hieronymi, *epist.* H4 ; « Ingenium quasi vinum probatur antiquitate. » Unde illud : « Vino veteri utero; » el : *a* Sapientia est in antiquis. »

Porro constat legem novam meliorem esse veteri et prisca, puta tempus Christi et gratiæ prestare tempori Mosis cl judaismi. Adhæc nonnulla Siccula posteriora, sapientiora et meliora fuisse prioribus, qualo fuit sœculum tertium, et quartum, quo floruere S. Athanasius, S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Basilius, S. Chrysostomus, S. Naziazenus cœleriquc Ecclesiœ doctores Grœci ìt Latini. Certe nostrum hoc hæculum multa pr¿e-Sedenlia superai, turn in doctrina, cuque omnigena, tum in artibus eximie excultis, tum in robus bellicis, tum m virtute, religione et sanctitate. Sane nunquam ita excullæ fuere artes, disciplinæ et scienti® universæ, uti hoc ævo; nunquam tot religiosa) familiæ doctrina, religione et zelo floruerc, uti hac œtate; nunquam tot navigationes merces el opes etiam Indire Orientis el Occidentis exstitere, uti nostro sæculo.

Demum Salomonis œtate stulta erat hæc interrogatio. Salomon enim opibus, sapientia, regno, felicitate ct gloria superavit omnes priscos : quare optimum sub eo sœculum egerunt Israelita), ideoque falso tuno morosi nonnulli senes et aristarchi dixerunt : « Quid causœ est quod priora tempora meliora fuere, quam nunc sunt? » Occurrunt etrespondent nonnulli Salomonem hæcscripsisse post lapsum et de lapsu pœnitenlem, cum jam idololatriam m Israelem invexisset, do qua proinde pii querebantur, dicentes : Quo abiit prisca Abrahu), Mosis, Davidis fides ct religio? Abiit, evanuit, a O domus antiqua, quam dispare domino dominaris! »

Verum valde dubium et incertum est Salomonem hæc scripsisse post lapsum. Nullum enim lapsus, nec pœnitcnliæ, loto opera dat indicium. Addo : sipœmtuit, et pœnitenshæa scripsit, ergo et priscam religionem abolita jam idololatria icsliluit : hoc enim exigebat vera ejus pœmltutia. Certe ipse loto hoc libro non aliud facit, quam predicare idolorum rerumquo creatarum vanitatem, ao Dei unius veritatem veramque fidem, timorem et cultum, ut proindo nemo hac do ro queri, ao priscam religionem ab eo labefactatam lamentari posset.

ii. 12. Ut il ior est sapient ia c l h divit iis, et magis PRODEST VIDENTIBUS SOLEM. —Hcbnca, *bona est S0r picnha cum Ereditato* (sic et Septuaginta h** «Xr.pcAtaís;, id est *cum hereditati* distributione,* sivo hæreditatis parte et sorte), *ct amplius,* vel *abundantia*ỳ vel *excellentia est videntibus solem;* Arabicus, sapienza *bona est m immutatione suce sortis ,et bonitas ejus prodest iis qui aspiciunt solem,* scilicet justitiie, puta Christum per fidem. Ita S. Hieronymus.

Chaldæus addit mansuetudinis præ sapienlia ct opibus elogium, quasi hæc *pectent ad mansuetam calumniæ et injuriæ tolerantiam, de qua vers. 8 et 9. Sic ergo vertit, *bona est sapientia legi* cum banditale; sed longe melius est ut sit xnr in mansuetudine cum vins habitatoribus terree, qui viderunt bonum et malum sub sole in sæculo hoc.*

Hæc gnome nectitur precedenti : quia enim ibi m Hebraeo sapientiæ facta est mentio, cum ait : «Quia ex sapienlia hoc non interrogares, » hinc de more in sapientiæ laudem mox excurrit, eamque cum opibus utilem ac potentem ostendit. Quia enim visus est cap. ii, vers. 8, opes vituperare, casque vanas pronuntiavit, hinc earum usum ct commoda hic recenset, si nimirum sapientiæ conjunct® abeahoneste expendantur. Addit Thaumalurgus responderi hic querelœ conquerendum tempora priora fuisse meliora, id est ditiora (licet Bonaventuraconiraric exponat, scilicet u meliora, » id est pauperiora et frugaliora, ideoque probiora ct justiora), dicendo : Edo priora tempora fuerint ditiora, posteriora tamen sunt sapieutiora. Sapientia autem melior est divitiis. Jam quoad sensum,

Pruno, Thaumalurgus censet hic sapientiam opponi et preponi divitiis, *q. d.* Utilior est sapientia cum divitiis, id est pre divitiis, aut potius a cum divitiis, » scilicet collata ct comparata, *q. d.* Si sapientiam compares cum divitiis, iis utique utilior deprehendetur. Favet Syrus dum verbi, *melior est sapientia vestibus armorum, magis videntibus solem.* Verum alii passim censent divitias hic non opponi, sed componi el conjungi cum sapienlia. Hoc enim significat Hebreum *un,* Græcuin jura, el Latinum *cum.*

Sccufido ergo, K. Maceados per sapientiam cum hœrcditate accipit sapientiam hæreditanam,7. *d.* Utilior est sapientia a parentibus quasi hœredilarie accepta, quam bœreditas opum; hæc enim sino sapientia parum prodest : al sapienlia etiamsi sola sit ot inops, opes sibi acquirere et comparare novit.

Tu *flt* Cajetanus, ç. *d.* Sapientia cum luereditalo, id est cum divitiis hœreditariis, utilior est divitiis proprio labore et mercatura partis, quia hæ per nulle curas impediunt studium sapientiæ; ill® non, quia sine labore per hœreddatem obveniunt.

Quarto ct genuine, *q. d.* Sapienlia cum divitiis utilior est, quam sint sol e divitiœ, aut subindo etiam sola sapienlia divitiis destituta, quia utiles quidem sunt opes, sed Utilior est sapientia; ulilissima vero est, si opes adjunctas habeat, quia iis sæpe tuenda est dignitas sapienüæ. Si enim

doctor, princeps, Episcopus, Pontifex sit pauper, licci sit sapientissimus ct sanctissimus, tamen a vulgo, infidelibus et hærelicis despicitur; sin vero sil dives, timetur ct colitur juxta illud : a Dives locutus est, ct omnes tacuerunt, etc. Pauper locutus est, et dicunt : Quis est hic? » Rursum opes serviunt beneficentia) ad juvandum egenos, ad propagandum Dei cultum, fidem ct pietatem, uti eum propagavit Constantinus et Carolus cognomento Magni, Theodosius, cæterique sapientes ct opulenti Imperatores ac Pontifices, inter quos nuper excelluit Gregorius XIII, qui pontificali munificentia œdificatis plurimis collegiis et seminariis, Dei cognitionem et cultum mire ubique dilatavit; cujus proindo virius, fama ct gloria toto orbe perennat, ct perennabit in omnia sæcula. Ha S. Hieronymus, Aleuinus, Lyranus, lingo Cardinalis elalii. Hinc cl Aristoteles, l *Ethic,* cap.x, docet divitias instrumentum esse ad felicitatem acquirendam aptissimum, casdemque materiam virtuti præbere (i).

Er MAGIS PRODEST VIDENTIBUS SOLEM, — id CSt Vìventibus; hi enim vident solem. Innuit divitias tantum prodesse in hac vita, qua solis usura fi uimur : in cœlo enim nullus erit carum usus. Unde quidam hac phrasi putat notari longævitatem, *q. d.* Utilior est sapientia cum divitiis, magisque prodest, si diu videat solem, id est si sit longævæ et diuturno) vitæ. Verum hoc alienum est et coactum, æque ac illud Titelmanni, qui sic vertit, *prceccdit* vel *vincit videntes solem, q. d.* Sapientia antecessit omnibus creaturis, quæ sub sole sunt, cumque intuentur. To *solem* notat opes sapientem facere clarum ct splendidum, præsertim dum publice in conspectu solis opes in pauperes, vel pios usus expendit.

Mystice Olympiodorus : Sapiens, inquit, contemplando solem in Creatoris ejus contemplationem assurgens, divina luce perfunditur. Sapientia cum hæreditate ergo est fides cum operibus, quæ perducit ad contemplandum solem justiliæ. Sic et S. Ambrosius, epist. *ad Sabinum,* per hæredilatem hoc loco accipit fidem. S. Hieronymus vero hæreditalem accipit pro conversatione bona, per quam fimus hæredes cœli. « Vult igitur Ecclesiastes, inquit, doccrc quanto differant hi qui solem merentur videre justiliæ, et habent sapientiam cum conversatione bona, ab his qui absque sapientia vitæ lanium ct conversationis studium commodarunt. Quod quidem et Daniel ostendit dicens : Intelligentes sermones meos fulgebunt ut luminaria cœli, *ban.* xii ; sive, ul Theodolion interpretatus est, quasi splendor firmamenti ; qui vero fecerint sermones meos, quasi stallie cœli. » Idem S. Hieronymus, lib. I *Contra Joviii.,* docet his verbis innui meliores esse dies posteriores, quam priores, quia In lege sapientiam carnis mors sequebatur, occidens in Evangelio : sapientiam spiritus hæreditas exspectat interna.

Vigilantius hærcsiarcha (quem nostri Lutherani et Calviniste sequuntur) hanc gnomen lorsil contra religiosos, qui paupertatem vovent : Utilior, inquit, est sapientia cum divitiis; ergo sapientia cum paupertate minus utilis csl, egena et sterilis. Respondeo : Id verum est de paupertate involuntaria ct coacta, non autem de voluntaria et religiosa, quæ ut totam se Deo dedat, opes sponte abdicat, ac studio perfectionis sequitur consilium Christi : « Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum incœlo : cl veni, sequere me,» *Matth.* xix, 21. Hæc enim paupertas animum erigit super opes omnesque res terrenas, ut iis expedita et mundo celsior, in cœlo spes et opes suas defigat, tolamque se uniat Deo. Opes ergo utiliores sunt ad vitam activam ct beneficentiam : paupertas vero utilior est ad studium sapicnlire vitamque contemplativam, uti docent non solum omnes Patres, sed et ipse Aristoteles diserte lib. X *Ethic.* cap. vin.

Audi S. Hieronymum, lib. *Contra Vigilant. :* « Quod asserit eos melius facere, qui utuntur rebus suis, et paulatina fructus possessionum suarum pauperibus dividunt, quam eos qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur, non a me, sed a Domino respondebitur : Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem et naviculam ct rete dimittit. Iste quem tu laudas, secundus et tertius gradus est, quem et nos recipimus, dummodo sciamus prima secundis ct tertiis præferenda. »

Vide eumdem, epist. 26 *ad Pammachium,* cl 28 *ad Lucinium,* ct 3i *ad Julianum,* ubi inter cætera ait : a Unus (Crates philosophus) mullarum possessionum pretium projecit in pelagus , dicens : Abite in profundum, make cogitationes; ego vos mergam, ne ipse mergar a vobis. Philosophus glorile avidus et popularis aura) vile mancipium, totam simul sarcinam deposuit, el tu te putas in virtutum culmine constitutum, si pariem ex toto offeras? Teipsum vult Dominus hostiam vivam placentem Deo : te, inquam, non tua ; quod si teipsum Domino dederis, et Apostolica virtute perfectus sequi coeperis salvatorem, tunc intelliges ubi fueris, et m exercitu Christi, quum extremum tenueris locum. »

S. Hieronymo concinit S. Augustinus, lib. *De Bonoconjug. :* a Benefaciebant, ait, qui de sua substantia Christo et discipulis ejus necessaria subministrabant; sed melius, qui omnem substantiam dimiserunt, ul expeditiores eumdem Dominum sequerentur. »

Idem docet Cassianus, *Celiai.* XXI, cap. xxxiii, et S. Gregorius, hb. XXXI -Uur. cap. xvu, et S. Am-

ti) Roscnmullerus : *Bona est sapientia aque ac turréditos,* id est, bona hæredilario jure accepta. Particula m? hic *aquali (alis* vira habet. *Bt emolumentum* tot tapivalia *videntibus soleta,* viveuUhus.

brosiu% lib. I *Offic.* XXX. Unica gnome rem tetigit nodumque solvit S. Hilarión, teste S. Hieronymo in ejus Vita, qui opes sibi ab Oriono oblatas respuens : « Nemo, ait, melius erogat, quam qui sibi nihil reservat, n Vide Bellarminum, lib. H De Mo*ñachis,* cap. alvi, in responsione ad 3. lime paupertas ævo Salomonis rudibus Judæis totique mundo erat incognita, quia a Christo verbo ct exemplo in orbem est inducta. Christus ergo uti antera legis dogmata suis præceptis et consiliis complevit et auxit, sic ct hanc Salomonis gnomon : « Utilior est sapientia » cum divitiis, sublimi sua sanctione perfecit cl transcendit dicens : « Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum cœlormn,» *Matlh.v,3.* Utilis ergo est sapientia sola, utilior est sapientia cum divitiis et beneficentia; at utilissima et perfectissima est sapientia cum opum mundique lotius contemptu, ut lota Deo adhæreat, imo medullitus inhæreat.

Vert n. 13. SICUT BND1 PROTEGIT SAPIEXTÍA, SIC PROTEGIT PECUNU. — Hebræa, sicut in *umbra sapientia, sic in umbra pecuniæ(l),* scilicet confidit vel conquiescit cl secure obdormit horno. Unde Chaldæus, *(pua sicut custoditur homo in umbra scientia, sic custoditur in umbra argenti in tempore, quo facit ex eo eleemosynam;* S. Hieronymus, in *Comment., quia quomodo umbra sapientia, sic umbra argenti;* Syrus, *umbraculum sapientia, sicut umbraculum argenti;* Arabicus, *sapientia in wnbra sua, sicut umbra argenti.* Videntur hi omnes, pro **n¡3betscl,* id est in *umbra,* legisse *kctsel,* id csl *sicut umbra.*

Sensus est clarus, *q. d.* Utilior est sapientia cum divitiis el pecunia, quia utraque instar umbra» eum protegunt, sunlque ei velut umbraculum, *Primo,* ut cum refrigerent in œstu solis, id est tentationis cl tribulationis, œquo ac prosperitatis et abundanti», ne ullum ex rerum inopia vel copia ur* doris, puta concupiscentia», vel impatientia» damnum sentiat, sed ab utraque animum intactum servet, cumque ad Deum in cœlum sustollat, idque in hac vita, quæ non nisi umbra est vene vitæ. Unde sponsa, *Cantic.* n, suspirat dicens : «Donec aspirei dies, et inclinentur umbra», » ait S. Hieronymus. *Secundo,* ul eum, imo omnes qui ad se confugiunt, abscondant et protegant ab incursu hostium, a quibus eum eruit sapientia, tutatur vel redimit pecunia. *Tertio,* ut eum roborent ad ardua capessenda; sic enim B. Virgini Deum concepturæ ait Gabriel : « Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit libi, » ut in te arduum hoc incarnationis Verbi opus peragai, *Luc.* i. *Quarto,* umbra plantis, animantibus cl hominibus ardoro solis tabescentibus dat respirationem et vitam : sic eamdem dat quoque sapientia, ut sequitur. Unde mystice, sapientia est Christus de quo ait Jeremía*, *Thren.* IV, 20: * Spiritus oris nostri Christus captus est in peccatis nostris : cui diximus : ¡n umbra tua vivemus in gentibus. > Ubi mulla in hanc rem annotavi. Ha S. Hieronymus.

Porro Septuaginta implexe vertunt, *quia inumbra ejus* (grœce ^rr.;ł scilicet *a?* ™ idesloMm*dantiœ,* quæ præres^it) *sapientia th ut uml/ra* <*irgenti, q. d.* In umbra abundanti» protegitur homo a sapientia, sicut protegitur ab argento ct divit is, uti vertit Vulgata et cæteri. Thaumaturgus tamen sic interpretatur, *q. d.* « Sapientia opibus tanto est clarior, quanto umbra sua splendidius appa-ret argentum, « *q. d.* Tanto præstat sapientia argento, quantum argentum pnotat argenti umbra; scilicet sicut umbra argenti lanium est umbra; sic argentum tantum csl umbra sapienti». Olympiodorus vero sic legit, *in umbra ipsius sapientia, sicut umbra argenti;* sicque mystice explicat: *Argentum,* inquit, significat *disciplinam* et *suenham;* hujus umbra est sermo docturis, qui discipulum docendo ad scientiam p. rducit, sicut umbra perducit ad corpus, quod jacit umbram; umbra sapienti» vero est practica vita : hæc enim esi velut praevia introductio et umbra, qu e uos ducit ad sapientiam, id est ad rerum divinarum contemplationem, *q. d.* Sicut sermo doctoris de* ducit discipulum ad scientiam, sic vita adiva el virtutibus exercita manu ducit hominem ad vitam contemplativam, puta Martha ad sororem Manam.

Huc Atro PLUS ÍlABET ERVDmo ET SAPIOTU. QUOI» MIAM TRIBILVr POSSESSORI SCO. — Erud1110 el sapientia sunt idt m, vel fere idem, ul dixi initio *Proverbiorum,* puta ipsa prudentia cl virtus. Unde S. Hieronymus in *Conunent.* vertit, *quod ampiius est scientùe sapuntur vitificabit habentem se;* Chaldæus, *et augmentum cognitionis sapientia vivificabit dominum suum;* Hebræa, *et excellentia scien** (iœtquæ est) *sapientia, vivificabit su* >; Septuaginta, et *abundanfia srioifiœ ¿up.entia vivificabit cum qui ab* e<i, scilicet sapienti mu didicit, cl sapiens evasit; Syrus, *ctpnistanhasapi ntuecognitionis vivificabit tominum suum;* \rabicus, p. cr*stantia cognitionis s ip mha* i *ivificat illum qui* ue *caditur ab »a;* Cainpcnds, *hoc habet supia divitias sapientia, quod ^apu item perducat ad vitam* œkr*num;* Thaumaturgus, *vita hominis non ca lutarum et fragilium opum colloctiuM et possessione. Scii cx sapientia provenit.*

Polesl tamen eruditio, sive cognitio, vel scientia a sapientia distinguici ill i sil intelhgeutia rerum humanarum, hæc divinarum; illa sii in agendo, hæc in contemplando, ¿la Lyranus ct Hugo: illa sit actus sapienti», hæc habitus, ita Dionysius.

Porro prudentia el sapientia homini tribuit vi- sap < tam triplicem : *primo,* corporalem: facit enim ul corpus noxia vitando et sobrie vivendo sil sanum, vlUm. vegetum, robustum; *secundo,* spiritalem, ut scilicet anima vivat juxta dictamen rationis, pruden-

(t) Hectics, nam *in umbra sapicntic?* est sicut *in umbra argenti; verum¡amen prccccllenlia,* i. e. precellens csl *scientia,* i. c. sapientia. Ratio additur : *Sapienlia vivificat* (multa vitæ pericula salutaribus monitis amoliri docens) *possessores suos.* E euntia divitia:.

ti®, legis divin®, grati® et cbarilatis; *tertio,* gloriosam, quia perducit hominem ad vitam ct gloriam semoiternam. Hoc est quod dicitur *Prov.* iv, 10 : « Audi. fili mi, »4 suscipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vit®, » Et cap. m, 18 : « Lignum vit® est his. qui apprehenderint eam,» cum ex adversa hoc cap. *Eccle.* vers. 18, dicatur : a Noli esso stultus, ne moriaris in tempore non tuo. » Et *Eccli.* iv, 12: «Sapientia filiis suis vitam inspirat. Qui tenuerint illam, vitam hrereditabunl. » Et /M-*rurh,* rap. m, 28 : « Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. » Vide qu® hisce locis annotavi.

Quin et Cicero Tusad. Ill : « Quid, ait, est sapientia? Est sanitas animæ. » El Comicus in *Trinum :* « Sapientia œtalis condimentum est : sapiens œtati cibus est. » El alius : « Lux vit® sapientia. » Et alius : «Ter gemin® sorores sunt : sapientia, sanitas, sanctitas. »

Pro *possessori suo,* hebraico est vbjO *bcalau,* quod verti potest *marito* vel *sponso suo,* vel potius *sponsis suis;* est enim plurale, y. *d.* Sapientia viro, qui illam sibi despondet, et velut sponsam conjugio copulat, affert dotem amplam,si non auri et argenti, certe vit® multiplicis non qualis qualis, sed jucund®, sancte, beat® et ætcrnæ. quam illi conciliat, juxta illud : a Longitudo dierum in dextera illius, et in sinistra illius diviti® et gloria, » *Prov.* m, 10. Sic D. Hcnricus Suso per visum sapientiam sibi velut sponsam despondit, et cum ea veram vitam in dotem accepit, uti dixi *Eccli.* xv, 2.

Denique sapientia non tantum viventibus vitam conservat, auget, prolongat, sed ct mortuos ad vitam resuscitai, cum peccatores per poenitentiam ad vitam grati® revocat, uli Christus, Apostoli, virique Apostolici multos ad vitam tum corporalem, tum spiritalem revocarunt, el in dies revocant.

11. Considera opera Dpi , quod xemo possit corrigirk quem ILLE despexerit. — Symmachus, *imminuerit;* llebræa, *vide opus Dei, quia quis poterii dirigere,* vel *rectum efficere, quod,* vel *quem ipse curvant et obligarit?* Nam TEN *ascer* tam in neutro *quod,* quam in masculino *quem,* significat; Septuaginta, *vide operti Dei; quoniam quis poterit adornare quem Deus perverterit ?* Syrus, *vide opus Dei; quia quis potest confirmare illum qui est perturbatus?* Arabicus, *considera artes Dei; quis enim potest decorare eum quem mutat Deus?* Tigurina, *quis potest reconcinnare* (alii, *aptare;* alii, *œpiare,* vel *ad tr.qualitatem revocare;* Campensis, *restituere) quod ipse depravavit,* id est, ut \atablus, rpiem *perverti sunt ;* Cajctanus, *quoi (ortum fecit ille;* Campensis, *quod perdidit ille;* alius, *quod ille deflexit.* Hinc suspicari quis posset vulgatum Interpretem quoque vertisse *deflerent,* nisi omnes Codices constanter legerent *despexerit.* Jam

Pruno, aliqui cum Cajelano hanc gnomen explicant de curvatura coelorum, elementorum, toùu^que globi terr® et mundi, *q. d.* Deus curvavit omnes coelorum et elementorum orbes, eosquo fecit rotundos et sphæricos: quis ergo eos quadrare, vel rectos eillcere poterit? Similiter motus, gyros ct tramites solis, lun® et cœlorum Deus fecit circulares; quis ergo eos mutaro el rectos facere queat, ut non per Zodiacum, sed reda linea ab Oriente in Occidentem decurrant7 Ita David de pomis hæc refert ad obliquationem motuum caelestium, ex qua subinde provenit obliquatio et pravitas morum humanorum. Sic el Hebriui iu *Hidras Coheleth,* quos in fine hujus versus citabo fusius.

Secundo, Chaldæus accipit de hominibus curvatis et distortis, vel quoad pedes, vel quoad totum corpus, puta claudis, mutilis vel mancis. Unde vertit, *contemplare opera Dei et potentiam qus, quifacit cæcum, ctgibbosum, et claudum, ut sint mirabilia in sæculo, quoniam quis potest vel unum ex eis corrigere, nisi Dominus qui sic eos contorsit ?* Et Olympiodorus, *quis potest corrigere quæ prave sunt obliquata, ut claudos, nisi Deus mundi auctor?* SicelS. Hieronymus, qui citat illud *Erodi* cap. iv, H : a Quis fabricatus est mutum et surdum, videntem el cæcum?nonne ego?» Thaumalurgus, *quis poterit reparare quæ juste a Deo viduitur neglecta?* Auctor *Catenæ Green., quis resarcire et instaurare valeat, quæ Deus justa ratione neglexisse et præteriissc videtur? q. d.* Nemo potest corrigere defectus naturales ex peccato Ad®, vel proprio contractos, v. g. Nemo potest cæco dare visum, surdo auditum, claudo tibias reclas. Ne ergo nos misera horum vanitas cruciet el torqueat, quia ei humanitus succurri non potest; illius ergo remedium a Deo, non ab homine petendum est. Ita Clarius, Cajetanus, Arboreus, Moringas. Huc facit priscus apologus : Asellus querebatur so carere cornibus, cauda simius. Talpa hæcaudiens: « Qui potestis conqueri, ait, cum cæcitatem meam videatis, malum utique vestris longo majus et acerbius? n Epimylhium : « /Equius infortunia nostra perferimus, cum aliorum graviora cernimus. »

Tertio, melius alii hæc accipiunt dc curvitate spiritali morum. Cum enim dixerit Salomon sapientiam possessori dare vitam, quam el ipse aliis communicaro queat, no quis objiciat : cur ergo sapiontes non convertunt et vivificant omnes sceleratos, qui in mundo sunt? Occurrit ct respondet quod nemo possit corrigere cum quem Deus obliquant et despexerit (I).

Nola *primo,* Deum proprio ct positive neminem curvare el flectere ad peccala : lue enim csf error non solum blasphemus, sed el stolidus; qua ratione enim Deus, qui est ipsa increata puritas, bonitas, sanctitas, ad peccatum ct scelus hominem flectat, ac flectendo peccet? Sapienter et ner-

(1) *Vide opus Dei : nam quis potest rectum facere quod ilic curvarti?* Quæ Deus manca et imperfecta enû voluil,quisea mutare el emeiulaiu poteat f Ergo, tu utpiag» vitæ rrufieriaa pauenti feres animo.

vose Fulgentius *ad Monimum :* « Deus, ait, peccatorum non cM auctor, quorum est ultor, w Undo Calvinus, Melanchthon el sirniles, qui Deum faciunt auctorem omnium operum tam malorum quam bonorum, ut opus Dei sil tam proditio Judæ, quam vocatio Petri cl conversio Pauli : hi, inquam, Deum negant esse Deum, et Deum suum faciunt diabolum. Hic enim est auclor et incentor omnis mali.

Ikoipcr-vfrtíl impium, qr.o len-tuî

Deus ergo dicitur despicere et pervertero impium eo modo, quo dicitur excæcarc, obdurare, tradere in reprobum sensum, scilicet indirecte, permissive et objective, quia scilicet in pœnam precedenitum peccatorum, primo, permittit impium sequi cupiditates suas illicitas ul iis lotum se dedat; *secundo*, ei graliæ sute copiam subtrahit, cumque quasi deserit, unde Noster apto hic vertit *despexerit; tertio,* occasiones voluptatum, cæcitatis et duritiei ei objicit, bono quidem fine, sed quibus impium abusurum, seque obduraturum prenoscil, uti fuse ostendi *Exod.* cap. vu, 3, et Rom. I, 24.

Igitur proprie peccator seipsum pervertit, obdurat, excæcal; Deus vero improprie, quia scilicet eum in sua perversitate deserit et derelinquit. Quare prius peccator deserit et despicit Deum, quam deseratur et despiciatur a Deo. Nam, ut ait S. Augustinus, *Ad Art. sibi falso imposit.* art. 7 : « Qui (Deus) nisi prius deseratur, neminem deserit, et inultos desertores ad se convertit; » el Fulgentius, lib. I *ad Monimum,* cap. xiu : « Juste deseritur a Deo, qui deserit Deum; » ct ex utroque Concilium Tridenlinum, sess. VI, cap. xi : « Deus sua gratia justifícalos non deserit, nisi ab cis deseratur. n Hinc Deus talibus improperat, dicens : « Quia vocavi, et renuistis: extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum. Ego quoque in interitu vestro ridebo, n *Proverb,* i, 24; ct : a Cum sancio sanctus eris, el cum perverso pervertens, id est, cum eo qui se pervertit perverse te geres, o Domine, *Psal.* XVII, 27. El : a Si ambulaverint ad me perversaci ego ambulabo ad cos perversus in furore ineo, » *Levit.* xxvi, 23, juxta Septuaginta.

Nota *secundo,* Deum despicere perversos, non quod omnia gratia», etiam sufficientis, et ad peccata vitanda necessaria auxilia iis subtrahat : sic enim necessario persisterent in sua perversitate, ct persistendo non peccarent : omne enim peccatimi est liberum, non necessarium. Rursum sic perversi non essent in via salutis, sed in termino, uti sunt dæmoncs, quia scilicet obstinati suut in sua malitia, et prorsus a gratia Dei deserti cl despecti. Dicitur ergo cos negligere ct despicere, eo quod rara ct exigua eis det graliæ auxilia, raras illuminationes, terrores, impulsas, ut se convertant, quæ comparata cum eorum perversitate el obstinatione, adeo parva sunt, ul videantur a Deo relicti et despecti, ac traditi peccato et diabolo.

Nota *tertio,* neminem png«e corrigere obduratum, vel despectum a Deo, tum quia illa gratile auxilia, quæ ci dat Deus, adeo, ut dixi, sunt modica et infirma, ut cum cis solis difficillimum sit eum corrigi, ac moraliter, sive prout communiter accidit, sil quasi impossibile cum converti; tum quia homini id est impossibile, si Deus non concurrat, ac benignioribus gratiæ oculis eum aspiciat cl illustret, sed solito more deserat etdespiciat. Est ergo impossibilitas hæc non absoluta, sed conditionala et in sensu composito, non diviso. Et hoc proprie non intendit Salomon, *q. d.* In talibus non ad hominis utpote invalidi, sed ad Dei potentissimi opem et gratiam recurrendum esi. Deus enim Paulum, Magdalenam, Matthaeum, Pelagiam pœnitenlcm, Mariam /Egyptiacam, quos per mullos annos despexerat, benignius aspiciens correxit, cl ad magnam sanctitatem evexit.

Hunc esse sensum patet ex cap. i, vers. 15: a Perversi difficile corriguntur, » ubi difficile vocat, quod hic imponibile : utrobiqueenun eadem sunt verba in Hebreo. Ila passim Interpretes ac scholastici, ut D. Thomas, i part., *Quast.* Will, art. 3, ad 3; Suarez, Vasquez, Valentia, Bellarminus el Molina, I part., *Quast.* XXIII, ari. 5, in fine. Hoc est quod de Pharaone ait S. Augustinus, propos. 62 *in epist. ad Jlnm. :* « Non ergo illi imputatur, quod tunc non obtemperant, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterai, » quia scilicet Deus obduratis non omni hora, vel momento dat gratiam qua mollire possint suam obdurationem, sed certis el statis horis illi placitis; qua si tunc utantur, possunt Deo vocanti el pulsanti obtemperare. Porro licei obdurati non semper habeant auxilium graliæ, quo obdurationem excutiant, el convertantur, habent tamen semper illud, saltem in actu primo, sibi a Deo preparatimi ad hoc, ne novum peccatum commillant, nique novæ lenlationi resistere valeant : si enim a Deo vires ct gratiam resistendi postulent, utique impetrabunt; alioquiu enim necessario peccarent, imo consentiendo lenlationi non peccarent, quia sine gratia illi resistere nequeunt : nemo enim peccat in eo quod vitare non potest. Nam, ul ail S. Augustinus, peccatum adeo est voluntarium, ut si non sil voluntarium, non sit peccatum, sicut homo, nisi sil rationalis, nequii esse homo.

Huc facit illud S. Isidori, lib. Il *De Summo bono,* cap. mi : « Deserente Deo, nullus pœuitere potest; nonnulli autem ita despiciuntur a tko, ut deplorare mala sua non possint, etiamsi velini. Consilio immundorum spirituum hoc fit, nam quia ipsis negatum est port prevaricationem regredi ad justitiam, obseraro aditum pœnilenliæ hominibus cupiunt, ne ipsi ad Deum revertantur, sed eos habeant sucios perditionis; illud quibuscumque fraudibus agentes, ut aut deserantur a Deo, aut ilagdhimmunitate dK spen nl. Ingemiscendum est jugiter, et excussa omni securitate lugendum,

ne Dei secreto ct justo judicio deseratur homo, ct perdendus in potestate dæmonis relinquatur. »

a re- Nota *quarto,* nonnullos Theologos velle ex hac
l gnome probare Deum ante omnem prævisionem
[/.mi* demeritorum, reprobos ex mero suo beneplacito reprobasse : per despectionem enim accipiunt reprobationem, sed perperam ; aliud enim significat despectio, ul jam dixi. Nam S. Augustinus, S. Prosper et passim theologi docent Deum neminem reprobasse ante demerita : reprobatio enim est judicium et sententia Dei de demeritis, qua peccatores ob peccata damnat ad gehennam; nam omne judicium et supplicium irrogatur propter demerita : pœna enim præsupponit culpam.

Nonnulli tamen, ut Suarez, Bellarminus cl alii, hanc gnomen extendunt ad reprobationem, idque duplici modo et sensu : priore, de reprobatione positiva el completa, g. *d.* Cum Deus aliquem ob scelera reprobavit ct damnavit ad gehennam, impossibile est ut quis cum coi rigat ct salvet. Ratio est, quia impossibile est ut quis mutet Dei sententiam et decretum, ac pariter impossibile est ul scelera, quæ ponuntur jam facta vel futura, non sint facta vel futura. *Posteriore,* de reprobatione permissiva et inchoata, *q. d.* Cum Deus quem collocat in illa serie circumstantiarum et gratiarum, in qua prævidet eum peccaturum , et in peccato moriturum, ideoque ase reprobandum ct damnandum, nemo potest cum transferre ad contrariam seriem gratiarum, qua prævidet in ca positos bene usuros gratia, in caque morituros, ideoque salvandos, in qua Deus collocat omnes prædestinato* ct electos, *q. d.* Nemo potest quem constitutum in serie eorum, qui ob peccata praevidentur damnandi, transferre in senem salvandorum, nec vice versa. Solius enim Dei est has series constituere, cl salvandos prædeslinarc, damnandos vero ob scelera reprobare. Verum, ut dixi, de reprobatione hic proprie, ct per se non agitur, sed tantum consequenter, quatenus scilicet obdurati cælerique, qui in peccato usque ad mortem persistunt (qui hic vocantur despecti a Deo), a Deo reprobantur cl damnantur. S. Bonaventura affert in exemplum filios licii, quos paler corrigere non potuit, quia Deus cos, ulpolc perversos despiciens, voluit occidere. Addilquc ista opera consideranda esse ad timorem. Quis enim non paveat, ignarus an forte gratia congrua ad resurgendum e suis sceleribus privetur? Ilie ergo usurpare licet illud *llabacuc* lll : « Consideravi opera tua, cl expavi, n Hæc Bonaventura.

Moraliter Hugo cx hoc loco taxat prædicatores, qui indignantur, si auditores non corrigantur: si autem corrigantur, inflantur, (piasi hic sit fructus suæ eloquenti® ; cum cogitare debeant se dunlaxal lucernam exhibere, cibos porrigere, porcene* agere, tuba canere , campanari! pulsare , D» um vero interius mentes mulare el convertere.

PorroS. Augustinus, *Be Correpi, et grat.* cap. xv, docet omnes perversos esse corripiendos, tum quia nescimus an sint reprobi, an vero electi, qui se correptione nostra convertant; tum quia superioris officium est corrigere subditum peccantem, esto ipse se non emendet ad aliorum instructionem el correctionem.

Audi S. Gregorium hunc locum pertractantem» lib. XI *Moral,* cap. v : « Mulum est os omne quod loquitur, si ille interius non clamet, qui aspirat verba quæ audiuntur. Hinc Salomon dicit: Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit; nec mirum si a corde reprobo paedicator minime auditur, dum nonnunquam ipse quoque Dominus iu his quæ loquitur resistentium moribus impugnatur. Hinc est enim quod Cain et divina voce admoneri potuit, cl mutari non potuit : quia exigente culpa maliliæ, jam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium verba faciebat. » Subdit deinde ex textu Job : a Bene autem subditur : Si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. Quia omnis homo per id quod male agit, quid sibi aliud, quam conscienliæ suæ carcerem facit, ut hunc animi reatus premat, etiamsi nemo exterius accuset? Qui cum judicante Deo in maliliæ suæ cœcilnte relinquitur, quasi intra semelipsum clauditur, ne evadendi locum inveniat, quem invenire minime meretur. Nam sœpe nonnulli a pravis actibus exire cupiunt, sed qui eorumdem actuum pondere premuntur, in mal® consuetudinis carcere inclusi a semetipsis exire non possunt. »

Denique Hebræi in *Hidras Coheleth,* id est in *Expos. Eccles.,* hoc loco, quos citat Hieronymus a S. Eide, cx judeo Christianus, lib. I *Contra Jndeeos,* cap. v ii, quem dicavit Benedicto XIII Pontifici (Petro de Luna), cujus erat medicus anno 1412, (exlal tom. IV *Bibliolh. S. Pair.):* Hebræi, inquam, inducunt R. Juda narrantem quod Deus Adamuin, eadem hora qua illum creavit, circumduxerit per universas arbores paradisi, dixeritque illi : Respice opera mea, quam pulchra sunt ! omne quod creavi, amore lui creavi. Vide ergo ut non pecces, ne causam dissolvendi mundum mihi præbeas : quia si pecces, nemo est qui reparare possit, nisi justus Messias per mortem suam, cujus tu proinde eris causa : quasi hic Salomon ad historiam illam alludat, imo eam refricet. Verum hæc apocrypha sunt, ct Judaicas fabulas redolent. Esto eadem ad verbum citet Galalinus, lib. VI *De Arcanis fidei,* cap. x, iliaque tribuat R. Azariæ.

15. In die boxa fruere bonis, et malui diem veru precave; sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus, UT NON INVENIAT HOMO CONIRA EUM JUSTAS QUERIMONIAS. — llebræa, in *die mala vide* (id est gusta, fruere) *bonum, et malam diem vide* (previde, precave): *hanc enim e regione,* vel *ex adverso* (id est congruum, quasi oppositum el antithelum; Symmachus, *simile) illius fecit Deus ad hoc verbum* (hac de caira), *ut non invenial homo vosi eum*

(verti potest, *pont* se) *quidquam,* quod scilicet Deo quasi post tergum objiciat et occlarnet, juxta illud : « 0 Jane (bifrons) a tergo quem nulla ciconia pinsit. » Forte Noster nOIXO *mcuma,* id est *quidquam,* accipit quasi derivatum a OIQynum, id est labes, vilium, macula, de qua quis queri et auctorem culpare valeat. Septuaginta, *in dic bonitatis vive in bono, et vide in die mali ; vide, et quidem huic congruenter istud fecit Deus de loquela, ut non inveniat homo post eum quidquam.* Syrus, *tn dic boni esto melior, et in die mali vide : etiam hoc adversus hoc fecit Deus de colloquio, quo nullam rem inveniat filius hominis post se.* Arabicus, in *die ultimo vive in bonis, et considera diem mali, considera cum illo, quod hoc fecit Deus, propterea quod verba quadrant huic, ut ne inveniat homo, neque respiciat post se ullam rem.*

Chaldæus vero per *bonum,* intelligit eleemosynam : unde sic vertit, tn *die (pio benefecerit tibi Deus, tu quoque esto in bonis, et benefac omnibus qui sunt in sæculo, ut non veniat super te dies mala; vide ct contemplare, hanc quoque contra illam fecit Dais, ut arguat homines sæculi, ut non inveniat homo post se aliquod malum in sæculo illo.* Vatablus, *tempore felici sis lætus, et tempore aspero circumspice* (quod nempe Deus immiserit afflictionem : nam hæc cum illis Deus temperat), *ut nihil* (certi) *homo post ipsum* (Deum) *inveniat,* id est, ita ut non possit reprehendere Deum, nec dicere : Aberravi ob nimiam lætitiam, el tamen Deus me non revocavit. Hæc Vatablus. Jam quoad sensum

mdif boru frne. t'n!nu.l5' *Primo,* S. Hieronymus : « Scio, inquit, me audivisse in ecclesia ab eo qui putabatur habere scientiam Scripturarum, ita hos versiculos edissertos : Dum in hoc præsenti sæculo es, et boni aliquid operis potes facere, labora, ut postea ipse securus in die malo, id est in die judicii, torqueri alios videas; sicut enim præsens sœculum fecit Deus, in quo nobis fructum bonorum operum possumus preparare, ita et futurum, in quo nulla boni operis datur facultas. Visus est quidem suadere, cum diceret, audientes. »

Huno sensum probat Alcuinus, Hugo et Dionysius; minus apte Lyranus sic exponit, *q. d.* Diebus festis et solemnibus lautius vive; iis vero qui deputati sunt afflictioni, quales sunt quadragesimales, abstine (1).

Secundo. *Secundo,* S. Hieronymus refert hæc ad libertatem arbitrii, ut possit eligere bonum vel malum. Quia enim Salomon dixit multa esse mala tam in natura, quam in moribus, ne quis id miretur, subdit orbem hunc cx contrariis, puta bonis ct malis constare, iisque velut antithetis honestari ct ornari, ut ex iis homo bona eligat, mala respuat. Audi S. Hieronymum : « Elbona, inquit, et mala prout tibi evenerint sustine. Nec putes vel bonorum tantum, aut malorum in mundo esse naturam, cum ex diversis mundus iste contrariis subsistat : calidis cl frigidis, siccis el humectis, duris ct mollibus, tenebrosis et lucidis, malis el bonis. Hoc autem fecit Deus, ut habeat sapientia locum inlelligendo bonum et vitando malum, et liberum homini relinquatur arbitrium, ne se dicat insensibilem et stolidum a Deo esse generatum , sed eum ideo fecisse diversa, ut homo queri de sua conditione non posset : simulque hoc testimonium consequenter superioribus copulabitur , in quibus ait : Quis poterit adornare quod perverterit Deus ? »

Tertio et genuine, refer hæc partira ad vanitatem mundi, nipote in quo ubique mala admixta sunt bonis, puta tristia lætis, calumnia laudibus, infortunia bonæ fortunœ; partira ad Dei providentiam, qua* adversa prosperis contemperavit, ne si semper homini obvenirent adversa, caderet animo ct desperaret, aut si semper prospera, superbiret el insolesceret, atque hac ratione nubam haberet homo justam contra Deum querendi occasionem; partira ad prudentiam, quam docet hic hominem, ul sciat quomodo se gerere debeat in prosperis æque ac adversis. Senius ergo est, *q. d.* Cum hic mundus vanitate el varietate plenus m sit, ideoque in eo mala bonis et tristia lætis sint coetnpermixla, tu, o homo, si sapis in die bono, id est prospero, felici et læto, moderate fruere tua prosperitate, sed simul previde el precave diem contrarium adversitatis et tristitia», atque contra cum te obarma, ut rationes et modos eum declinandi , vel sustinendi, vel superandi adinvenias : Deus enim sapienter hunc cum illo composuit et opposuit, tum ul mundum his quasi antithetis ornaret; lum ut homini lapso continentia», pœnitentiæ, patienliæ cœterarumque virtutum continuam exercitationem praeberet. Unde non habet homo, quod juste contra eum queratur; si enim id faciat, ingratus erit Deo in prosperis, iniquus in adversis : quare se in Dei providentiam resignet, illam laudet, ct in omnibus gratias agat, itaque semper Irle ct sancte vivat. Ratio a priori cUfT est, lum vanilas ct varietas rerum sublunarium; tum quod homo post lapsum perdiderit mentis perfecte constantiam cl (equilibrium; ideoque nunc nimis attollitur, hilarescit et superbit, nunc nimis deprimitur, tristatur, cl fit pusillanimis, ut vix unquam in medio virtutis cl æquanimitalis consistat : quare ad hoc ejus vulnus sanandum Deus nimis sese attollenti adversa quæ eum deprimant, nimis vero depresso prospera quæ eum erigant, immittit. Rursum hæc vicissitudo non sinit eum torpere, esseque desidera in studio virtutis, cum nunc prospera, nunc adversa cum

Maurer : a *Die boni,* felicitatis, *esto in bono,* hoc tempore felici fruere, *ct diem mali vide,* eum sapienter perferas; nam *etiam hunc pariter atque illum fecit Deus, ideo ut non inveniat homo post se quidquam,* i. e, eo consilio, ut homo ad id, quod c vita excedens, nullam rem secum auferre poterit, animum advertat, et hac re inciletur, ut a nimio bonorum terrestrium animo se abstinens res adversas, quæ hæc bona minuunt el eripiunt, patienter feral, n

concutiant ct exagitent, ut contra illa se obarmet continentia, contra hæc vero patientia. Deloque hac ratione discit homo se plene Deo resignare, in eum sperare, ac totus ab eo pendere, ut dicat cum S. Job, cap. n, I0 : «Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? n Et cap. i,21 : « Dominus dedit, Dominus abstulit : sicut Domino placuit, ita factum est : sit nomen Domini benedictum. » Et cum S. Paulo : « Scio abundare, scio ct penuriam pati. » Salomonem de more secutus Siracides, cap. xi, 27 : « In die bonorum, ait,no imiuemor sis malorum : et in die malorum ne immemor sis bonorum. » Nam, ut idem ait cap. xxxin, 15 : « Conira malum bonum est, et contra mortem vita, et contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi, duo et duo, et unum contra unum, d Vide utrobique dicta. Unum enim contrarium temperat et moderator alterum, illudque ad auream mediocritatem, quæ homini salutaris sit totique mundo, reducit. Nam, verbi gratia, adversa deprimunt inflationem ct fastum prosperitatis, prospera extollunt dejectionem ct angustias adversitatis : do quo eleganter Olympiodorus : a Consonum est quod videtur dissonum; et æquale,quod inacquale videtur, » Congruunt ergo, el conspirant mirifice in unicam unius mundi, uniusque hominis sapientissimam providentiam , ait S. Hieronymus, a diversa contraria, calida et frigida, sicca et humecta, dura ct mollia, tenebrosa ct lucida, mala et bona. » Ha Pineda.

Gûooix. Idem a Salomone didicero philosophi : a Contrariis rerum æternitas constat, n ait Seneca, *epist.* 108, ex Cleante el Cicerone. Additque: « Optimum est pati quod emendare non possis, et Deum, quo auctore cuncta proveniunt, sine murmuratione comitari. Malus miles est, qui imperatorem gemens sequitur. Quare impigri atque alacres excipiamus imperia, nec desinamus hunc operis pulcherrimi cursum, cui quidquid patimur, intutum est, el sic alloquamur Jovem, cujus gubernaculo moles ista dirigitur. Duc me, parens cchiquedomitor poli, quocumque placuit; nulla pan ndi mora est. Adsum impiger; fac nolle, comitabor gemens, malusque patior quod pati licuit bono. Ducunt volentem fala, nolentem trahunt : sic vivamus, rie loquamur, paratos nos inveniat atque impigros fatum. Hic est magnus animus qui se Deo tradidit. At contraille pusillus et degener, qui obluctatur et de ordine mundi male existimat, et emendare mavult Deos quam se. »

Vide eumdem, lib. II *De Benef.* cap. xxix, hominum conica Dei providentiam querelas recensentem ct refellentem. Plularchus, lib. *De Tranquil!, a uhi :* In lyra, ait, sunt ^oni acuti et graves : sic in vita uo-tra res calamitosae prosperis permixta conrinnam edunt harmoniam. Scite lyram vitæ LohU u. uaiU jue pulsui Deus : quuic (luu tantum patienter, sed et hilariter no jucunde modulos hosco divinos audiamus.

Sapienter S. Gregorius, hom. 19 *in Ezech.,* longiuscule ante fin. : a Discamus, inquit, fratres, non solum in prosperis, sed in adversis quoque gratias agere. Pater enim nobis ex pielate sua factus est conditor noster, nosque adoptivos filios ad hæreditatem regni coelestis nutrit; et non solum donis reficit, sed etiam flagellis erudit. » Unde concludit : « Si itaque, fraires diarissimi, sic per præcepta Dominica et per sanctorum exempla gradimur, ul nos nec prosperitas elevet, nec adversitas frangat, habere nos ante omnipotentis Dei oculos palmas hinc et inde monstramus, cui est honor et gloria in recula sæculorum. »

IG. Hoc QUOQUE VIDI IN DIEBUS VANITATIS MEÆ : Ver». '8. Justus pbrit in justitia sua, et impius multo vivit tempore (Syrus, *prolongatus est;* Aquila, *longievus* jStiga. *est)* in malitia sua. — Arabicus, *quod erit justus* Primo. *perditus in justitia sua, et erit impius perseverans in malitia sua. In justitia* et *in malitia* potest accipi *primo,* materialiter, *q. d.* Justus perit, cum sil innocens et mereatur longam vitam; impius multum vivit, licet sit nocens el mereatur citam mortem. *Secundo,* formaliter el causaliter, *q. d.* Justus perit propter justitiam, uli propterea occisi sunt martyres ob fidem a tyrannis ; impii vero prolongant vitam propter suam malitiam, quia scilicet libere dominantur, rapiunt, epulantur, omniaque ad vitam prolongandam commoda per fas et nefas sibi accersunt (1).

Apte nectilur hæc gnome præcedenti, quia utraque recenset vicariam rerum contrariarum successionem. *Dies vanitatis* vocatur præsenshæc vita, quia vanitati, id est inanitati, mutationi, morti, miseriis, peccatis obnoxia. Perperam Bonaventura, Hugo et Glossa pro *vanitatis* legunt *nativitatis.*

Sensus clarus est, tum ex ipsis verbis, tum ex rerum experientia; videmus enim non raro justos cito occidere, impios vero esse felices el longrovos. Sic Isaías ait cap. 1 v ii, ‹ : «Justus perit, cl non est qui recogitet in corde suo. » Idem ait Sapiens, cap. n, 12 et 20; Jeremías, cap. lì, 21, et cap. xii, 7 et 8. Hebræi apud Galatinum lib. VI, x, per *justum* accipiunt Christum, cujus brevem vitam citamque mortem censent hic prædici, qui mortuus est in justitia, id est justus et innocens, ut peccatores justificaret el vivificaret. « Consummatus ergo in brevi explevit tempora mulla,» *Sapient,* cap. iv, ubi vers. <4 el seq. pluribus de causis brevitatis vitæ piorum agetur. Sic Abel cito occisus est a Cain, Manasses vero impius regnavit annos 50, cum Josias pius tantum 31, David 40, Ezechias 29. Accedit quod justi jejuniis, poenitentiis, vigiliis, orationibus, studiis extenuent corpus, spiritusque vitales consumant, itaque tabescunt

(1) *litre omnia vidi,* etc. : «i *justus qui peril,* ete., ei ejl *iuifn ubui ,* etc.

et moriantur, cum Impii corpus epulis saginent. Subinde tamen justis Deus prolongat vitam, impiis abbreviat, juxta illud : a Viri sanguinum, ct dolori non dimidiabunt dies suos,» *Psal.* uv, 24. El ⅄ « Honora patrem tuum el matrem luam, ut sis longawusf uper terram, Erod. xx,12; Deuf. v, iG. Itu vices utrlsque alternat Deus, ul vite hujus vanitatem et futura) veritatem homines agnoscant, ct ad illam anhelent. Adde Deum piis propitium, brevitatem vitæ hujus pensare longitudine Majore melioris vitæ incedo; impiorum vero longævitalem permittere iratum, ul scelera indeque pu nas acriores in gehenna sibi accumulent. Audi S. Hieronymum : « Huic simile est quod ail Salvator, *Mattii.* ⅄ : Qui invenit animam suam, perdet eam : ct qui perdiderit animam suam proplcrme, inveniet eam. Machabæi jiro lege Dei atque justitia visi sunt in sua perire justitia, cl martyres qui sanguinem suum fudere pro Christo. E contrario, qui ex illo tempore suillam carnem comederunt, et posi adventum Domini sacrificaverunt idolis suis, hi visi sunt in hoc saeculo vivere, ct propter suam malitiam perseverare longævi. Sed Dei in occubo patientia est, ct tribulare nunc sanctos, ut recipiant mala in vita sua, cl peccatores non visitare pro scelere, et quasi ad victimam reservare, ut et illis possit æterna bona restituere, ct his mala inferre perpetua. Hebræi justos pereuntes in justitia sua, filios Aaron suspicantur, quod dum putant se juste agere alienum ignem obtulerint; et impium longævum in malitia sua Manassem dicunt, qui post captivitatem restitutus iu regno, longo deinceps vixerit tempore. »

Porro Thaumaturgus verlil, *et ego olim non recte ambulans cognovi quomodo justus in justitia sua perseverans usque ad mortem non excidat, insidiosusque ct impius cum scelere suo commoriatur.* At vero S. Cyrillus, De *Adoratigne in spiritu,* lib. VII : Fieri, ait, potest ut quamvis id fiat quod lex jubet, tamen lex ipsa vioh tur, nisi lege quis recte utatur; hocque illud est, opinor, quod ait Salomon : a Est justus qui perit in justitia sua. n

Chaldæus autem : « Omnia vidi in diebus vanitatis meæ, quod a facie Domini decernuntur bona et mala, ut sint in siculo per causam siderum, qu bus creati sunt filii hominum; quod si justus periit in justitia sua in hoc sæculo, justitia ejus servata est in sæculo venturo; cl est vir impius cujus dies prolongantur in peccatis suist cl numerus operum suorum pessimorum servatur ei in sæculum venturum, ul ultio sumalurabeo in dic judicii magni. »

Denique Hebræi hic in *Hidras,* sive in Glossa, quos citat Hieronymus a S. Eide, lib. I *Contra Judæos,* cap. vu, el Galalinus, lib. VI, cap. x, per justum accipiunt Mosca, do quo hanc narrant historiam, uno fabulam : « Justus perit in justitia sua. Hoc, inquiunt, dicitur de Mose, qui quidem factus esi similis lilio cinusdam mulieris quæ, cum ossei (ex fornicatione) prægnans, ejus criminis causa, posita in vinculis peperit filium, et mortua est: ille filius ejus jam nutritus in carcero remansit; post aliquot temporis spatium, dum rex per ostium careens transiret, juvenis ille clamavit dicens: Domine rex, hic naiusel nutritus sum, cum ego nihil peccaverim; cujus deficto sum hic? Et rex ci : Propter delictum matris ime.*

17. Noli fs›e justis multus (îd est plus æquo ven iT. ct nimis, unde sequitur) : seque plus sapias quam secesse est , ike obstlpescas. — Nola : Proprie nullus est nimis justus, aut nimis temperans, nimis fortis, castus, vel prudens, quia quo major est justitia vel virtus, eo est perfectior : t* ergo *nimis* significat justitiam ct virtutem degenerare in vitium per excessum, sicut calor naturalis, si sit nimius, ul justam complexionis temperiem excedat, degenerat in morbum, fitque febris. Ita nimis fortis dicitur temerarius; nimis temperans, insensibilis; nimis prudens, callidus. Porro Aristoteles, lib. V *Ethic,* cap. IV et v, docet omnes virtutes consistere in medio duorum vitiorum extremorum, excepta justitia: hæc enim, ait, non consistit inter contraria vitia, sed inter duo inæqualia, scilicet inter lucrum et damnum, seu inter injuriam facere et pati, quærilque inter hæc æqualilalem el medium. Potest tamen quodam modo dici etiam justitia versari inter contraria vitia› quia v. g. qui debet alteri centum aureos, si tantum solvat 50, peccat per defectum, facitque creditori injuriam; sin solvat amplius, puta 150, non fácil quidem injuriam; sed sibi ipsi iniquus est; imo potest injuriam facere uxori, filiis el familiae, si opes prodigat, cum eorum detrimento, si nimirum quinquaginta aureos ad illam alendam necessarios det alteri, qui ad hoc uon obligatur. Talis ergo proprie erit nimis justus, peccabitque per excessum justitiœexuna parte, scilicet creditoris, et per defectum ex altera, scilicet familiæ: quia enim excedit dando 50 creditori, hinc d» licit in alendo familiam. Ita Franciscos Yallcsius, *Sacrat Philos.* cap. l x v ii. Jam

Patres et Interpretes varias hujus loci dant ex- Neapplicationes, casque appositos et probabiles. *Prima* est : Noli esse, id csl apparere nimis justus, ut tuam justitiam vendites, jactes, ostentes instar Pharisæi jactantis et despicientis Publicanum ve- pnQ,°' lut peccatorem, Lucœxvni, 11. ItaThaumaturgus: a Porro, ait, qui sapiens est aut justus, ne videatur sibi ipsi immodice justus vel sapiens, ne forle, admisso peccato uno consequenter pluribus implicelur.» EIS. Augustinus inSc/iien(us,num.365: « Divinitus dictum est: Noli esse justus mullum, quoniam, inquit, non est justitia sapientis, sed superbia præsumentis. Qui ergo sic fit nimis justus, ipse nimis fit injiutus. Quis est autem qui se facit justum, nisi qui dicit se uon habere peccatum?» Quales erant pelagiani, qui dicebant se esse justos suis meritis, per vires naturœ, non Christi; per vires grati-r, adeoque se posso vitare omne peccatum etiam vernale. Similia irdwf

S. Augustinus, tractat. 95 in *Joannem.* Sic quoque explicant Olympiodorus, Alcuinus, Bonaventura, Lyranus, Cajetanus et alii.

Secundó: Noli esse justus multum, id est, noli nimis rigide tueri vel prosequi jus tuum vel alterius, quia summum jus summa est injuria. Ita Isidoras Pelusiota, lib. Ill, *epist.* 320 : a Hoc sensu, ait, dicium est : Noli esse justus inultum, noli justum severe ac rigide prosequi, verum per bonitatem id exsupera. » Additque : Unde ille e septem Greche Sapientibus (Bias, vel, utalii, Solon) a furatus est illud suum *pr,ib ¿yx*,* id est, *ne quid nimis, est modus optimus t q. d.* Utere subinde eplkia, sive œquilate ct discreta moderatione justitia'; idque *primo,* in justitia vindicativa, sive punitiva, noli esse nimius juris et justitiæ exactor, censor aut ultor: quia tales sunt rigidi et truces, qui nullam fratribus cx infirmitate peccantibus dant veniam, pcccantque contra præceptum Christi : uNolite judicare, el non judicabimini : nolite condemnare, et non condemnabimini, » *Lue* vi, 37. Ila S. Hieronymus : « Si quem rigidum, ait, et trucem ad omnia fratrum peccata conspexeris, ut nec in sermone peccanti, neque propter naturalem interdum pigritiam moranti det veniam, hunc scito plus justum esse, quam justum est. Nam inhumana justitia est fragilitati conditionis hominum non ignoscens.» Et Bachiarius, epist. *De Recipiendis lapsis ad Januarium,* circa medium, tom. Ili *JHLlioth.* SS. *Patrum :* a Noli nimium esse justus; quid erubescis, ait, conjungi homini peccatori? respice illum qui dicit : Noli nimium esse justus. Magister noster a latronibus vulneratum non solum cura dignum judicat, verum etiam ad stabulum suum et ovile reducit.» *Secundo,* in justitia distributiva, noli esse nimis justus, id est, cave ne nimis timeas beneficia vel præmia dare indigno, quo fiat ut eadem etiam deneges digno. *Tertio,* in justitia commutativa, *q. d.* Cave tantopere timeas alteri suam mercedem ct lucrum non tribuere, ut libi inferas damnum. Licet enim justitia consistat in æqualilate juris et debiti indivisibilis, ac proinde contra eam proprie non peccetur per excessum, sed tantum per defectum, ut docet Aristoteles loco jam citato ; tamen quoad operationem elexseculionem justitiæ potest peccari per excessum, cum scilicet quis solvit debitum eo tempore quo non obligatur, cum magno reipublicæ vel suo detrimento, ut, cum quis gladium reddit furioso, quo ipse grassatur in civium cædcm. Ita S. Augustinus in *(JuæstionlAis Veteris Testamenti,* Qutest. XV : a Nimia justitia, ait. incurrit peccatum ; temperata vero justitia facit perfectos: quia peccantibus ad singula si respondeas, non deerit ubi pecces. Ilie ergo justus non est multum, qui Dei imitator est.» Audi S. Ambrosium, lib. I *De Vomitentia,* cap. i : u Etenim qui studet humanæ infirmitatis emendare studia, ipsam infirmitatem suis debet sustinere, et quodam modo prensare humeris, non abjicere. Nam pastor ille Evangelica* lassam ovem vexisse legitur, non abjecisse; ct Salomon ait : Noli justus osse nimium. Debet enim justitiam temperare moderatio. » Causam urgentem subjicit : « Nam quemadmodum se libi curandum præbcat, quem fastidio habes, qui contemptui se, non compassioni medico suo putet futurum? Ideo Dominus Jesus nobis est compassus, ut ad se vocaret, neque detereret. Mitis venit, venit humilis. Donique ait : Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Reficit ergo Dominus Jésus, non excludit, neque abjicit; meritoque tales discipulos elegit, qui Dominica) voluntatis interpretes plebem Dei colligerent, non repudiarent. Unde liquet eos inter Christi discipulos non esse habendos, qui dura pro mitibus, superba pro humilibus sequenda opinantur; et, cum ipsi quærant Domini misericordiam, aliis eam denegant, ut sunt doctores novalianorum qui *mundos* se appellant. » Igitur recte ait S. Ilildeberhis, *epist.* 23 : « Quisquis nihil reatus impunitum relinquit, delinquit: culpa est totam persequi culpam; magnum quid et divinum sapit offensus clemens; bonus princeps ita crimen insequitur, ut, quem punit, hominem reminiscatur. »

Huc pertinet expositio Ferrano! Diaconi Carthaginiensis, qui S. Fulgentio coævus et familiaris, doctrina ct sanctitate floruit anno Christi 480 (exstat tom. IX *Riblioth. SS. Pair.*),scripsitque Paræ-nelicum ad Reginum Comitem, qua ratione dux queat esse religiosus, in quo, *regula o,* in fine, egregie hanc gnomen pertractat : « Diligere solita, inquit, et horrere vehementer insolita, nimia est justitia, non laude, sed reprehensione dignissima, si placet sapientissimi sententia Salomonis : Noli esse justus mullum : neque sapias plus quam Decesse est, ne obstupescas, ne remaneas frigidus. Quis remanet frigidus? cui fervor subtrahitur charitatis. Noli ergo multum esse justus. »

Deinde regulam innocenliie sextam hanc Duci statuit : « Quidquid dixeris, gesseris et disposueris, ut Dcoel hominibus placeas, noli esse justus mullum. » Casus particulares subjungit: « Incurrit aliquis gravissimam facinoris culpam? meretur judicialem sentire censuram. Tempera, dux optime, impetum severitatis, et dum reo supplicia inferuntur, interioribus auribus pietas dicat : Noli esse mullum justus. Amicitia) alius immemor, debita exhibere neglexit officia, dignus est abjici, meretur sentire asperam læsionem. Cohibe, obsecro, rectum dolorem, noli retribuere similia. Ne ¿estimes quasi inimicum, sed corripe adhuc velut amicum, respondente libi sapientissimo Salomone : Noli esse mullum justus. Esto ergo justus, sed noli esse mullum justus. Esto justus ut corripias inquietos, noli esse multum justus, ut consoleris pusillanimes, ut suscipias infirmos, et patiens sis ad omnes. » Et post nonnulla : « Ô quanta, dux sapientissime, dissimulanda sunt, quanta toleranda, quanta leviter attingenda!

quanta quoquo saceraotum intercessionibus concedenda ab ilio qui sapienter audit ; Noli esse multum justus! p Juxta illud S. Bernardi *ad Eugenium :* «Rector omnia videat, multa dissimulet, pauca castiget. » Subdit deinde Fcrrandus: « Inter alia denique detractionis abscondito jaculo neminem vulnerabimus, nec in moribus bene viventium sollicitius inquiremus unde culpentur, si loquatur unicuique nostrum per Spiritum Sanctum fidelis Scriptura : Noli esse multum justus. » Unde concludit : « Nullius onus portan!' per patientiam fit importabilis omnibus paulatimque odio crescente, mullorum animam primitus ^editionibus, deinde publicis aperit preliis: cupiendo esse multum justus, vere factus injustus, et nomine aut officio ducis indignus. Necessarium proinde sermonem, dux optime, sæpius repeto : Noli esse mullum justus. »

Huc facit proverbium Arabum : « Non est justitia celeritas justitiæ, » *q. d.* Non est judici praecipitanda sententia, ne postea deprehendatur injusta.

Tertio. *Tertio,* noster Lorinus et Pineda sic exponunt, *q. d.* Noli divina judicia curiosius scrutari, ut censorem divin® justitiæ agere videaris, dicendo : Cur Deus permittit justum perire in justitia sua, et impium in malitia prolongare vitam? unde subdit, *neque plus sapias quam nccesse est;* Septuaginta, *noli argumentari plus quam oportet,* ut velis disputare cum Deo, juxta illud *Jcremiæ* xii, 1 : « Justus quidem tu es, Domine, si disputem tecum : verumtamen justa loquar ad te : Quare via impiorum prosperatur (1) ? »

Cuirio. *Quarto,* noli esse nimis justus, id est nimis bonus, nimis lenis, nimis placidus, ut peccata dissimules, nec iis resistas. Ita Chaldæus, *nc sis justus nimium,* ait, *in tempore quo reus est peccator mortis, ut clementer agas erga aim, non occidens eum; nec sapiens fias sic amplius, juxta sapientiam improborum, ct ne discas vias eorum : ad quidnam pervertes viam tuam?* Ita quoque Hebræi hic in Mídeos siva Glossa, ac R. linceados : Nimis justus, id est bonus, inquiunt, fuit Saul, qui pepercit Apag, et melioribus armeniis conlra praeceptum Dei, ideoque regno el vita excidit, lib. I *lleg.* cap. xv, vers. 9.

Quinto. *Quinto,* plane, piene et adequate, 7. *d.* Noli nimius esse ct excedere modum in justitia, tum proprie dicta, lum generatili! accepta, hoc est in virtute. Vicius enim consistit in modo, el medio duorum extremorum, quæ proinde vilia sunt. Ila S. Gregorius Nazianzenus in *Distichis:* « Cave, ait, ne, vel nimis rigidam justitiam, vel incurvam , vel versutam prudentiam habeas. Optimus enim omnibus in rebus est modus Animi perfidiam rego, ne ahoqui a fortitudine ad temeritalem desciscat. » Idem in praecepti* ad Virgines :

> Ta medio porro Tirios est fixa matorum :
> Haud situs ac spinas inter rosa mollis lentas.

Idem, *orat.* 26 : « Ne magnopere justus sis, ait, ncc supra modum sapiens. Par etenim justitve at* que sapientiæ detrimentum affert, acris tam in actione, quam m sermone animi impetus, a bono nempe et a virtute propter excessum excidens. Hanc enim defectus et excessus pereque labefactant, non secus ac regulam additio aliqua aut subtractio. Nemo igitur sapientior sit, quam conveniat, nec lege exactior, nec luce splendidior, nec norma rectior, nec precepto divino sublimior. Id v$ro qua tandem ratione consequemur? nempe, si modesti et compositi esse curemus, nature leges comprobemus, rationem ducem sequamur, ordinem et disciplinam non aspernemur. » Quin et Aristoteles, I *Ethic.* cap. vi, virtutem definit esse mediocritatem.

Et Horatius :

> Virtus est medium Tiliarum uinaque reductum.

Et illud Hesiodi :

> Mensuram servi, modus in re est optimus ornai.

Hunc sensum exigit antithesis vers, seq.: «Ne impie agas multum : » Hebrea, ne *pecces multum.* Rursum hoc sensu congrue hæc gnome nectitur precedenti : « Justus perit in justitia sua, » *q. d.* Noli esse nimis in rigore justitiæ, pœnitentiæ, orationis, contemplationis, cæterarumque virtutum, ne tibi mortem, vel naturalem, vel violentam ab iis qui hunc rigorem justitiæ non ferunt, accersas. Favet quoque causa quam subdit : « Ne obstupescas : » nimius enim rigor mentem hebetat, ac corpori stuporem inducit.

Huc pertinet expositio Aben-Ezra? : Nïmfc *justus est,* inquit, *qui nimiis jejuniis, orationibus, laboribus corpus extenuat, imo enecat et ad summum stuporem desolationemque adducit.* * Nihil minus expedit quam agrum optime colere, » ait Plinius, lib. XVIII, cap. vi, quia sic omnis ejus succus et vigor exhauritur, ut fìat effcelu sterilis : sic qui nimiis laboribus mentem vel animum excolunt, illum enervant et stupidum efficiunt. I nde S. Bernardus, serm. 4 in Psalm. Qui *habitat :* « Sicut, inquit, iste corporeus sol, licet bonus sit et valde necessarius, tamen et fervor ejus, si temperatus non fuerit, infumo capiti, et splendor infirmis oculis nocet, nec est solis culpa, sed infirmitatis : sic etiam sol justitiæ est. Unde et dicitur : Noli nimium justus esse, non quod justitia bona non sit; sed quia, dum adhuc infirmi sumus, oportet ipsa bona gratia temperari, ne forte elationis, aut indiscretionis vitium incurramus. » EtS. Ephrein, epist. *ad Joannem monachum, De Patientia:* « Noli esse justus multum : neque plus sapias quam tiecesse est, ne obstupescas. » hoc est, inquit, na

ti) Hic sensus genuinus esso videtur. — Sequitur vers 18 : *Attamen ne sis impius Hinni,* etc. Ta *nimis* redundat, adhlbelurquo ob anlilheslo.

majora te presumas; noli tentare ea quæ vires tuas, tum naturæ, tum grati» superant, ne oneri succumbas el facti lo pœnitcal. Exemplum affert de monachis quibusdam, qui majoris perfectionis studio cellam relinquentes, contra monita superiorum, m aridissimam solitudinem se contulerunt : sed ibidem fame ct frigore contecti, aliqui etiam enecti fuere. Saplenlior fuit S. Macarius qui, ut ibidem refert S. Ephrem , a spiritu quodam stimulatus, ut pergeret in interiorem eremum, diu illi restitit, Lindemqueci obsequens, egressus in eremum vidit ibidem duos homines nudos, quos compellans : « Quomodo, ait, beri ¡jotero monachus? Él illi ad cumdcm : Nisi quis renuntiaverit omnibus qui in mundo sunt, non poterit fièri monachus. Ad quos ille : Ego, inquit, infirmus sum, et non ita valeo, ut vos. Cui illi : Si nequeas ut pos, sede in cella tua, ct peccata tua defleas,» 7. d, Esto cçilita, si nequis esse eremita; coenobitam age, si non vales anachoretam, juxta illud tritum : a Si equum agere nequis, a^as asinum. » Hac in re peccant sæpe novilii, qui ex novillo fervore, sed indiscreto, illico volunt esse perfecti et summi in sanctitate, ideoque nimiis jejuniis, orationibus, pœnitentiis sé conficiunt, ut ægrotenl, indeque flant tepidi aut scrupulosi.

Igitur *nimium* in justitia omniue virtute cavendum, singulisque modus est adhibendus, excepte amore, a Nam modus amandi Deum est amare sine modo,» ait S. Bernardus; hæc de amore Dei mieliige per se : nam per accidens, no scilicet nimis- debilitentur cerebrum ct corpus, modus quoque contemplationi clamori adhibendus est.

Denique nonnulli per justitiam accipiunt religionem, q. d. Ne sis nimis justus el sapiens, id est nimis religiosus el curiosus in scrutandis divinis ; « ne obstupescas, » id est né fias superstitiosus, vel hœrelicus, vel scrupulosus ct delirus. Religio enim, si sit nimia, a seipsa degenerat, fitque superstitio. Hinc Plutarchus iu *Camillo:* «Pietas, inquit, sive religio medium est inter contemptum nummis et superstitionem. Pietas autem, est quod aiunt : Ne quid nimis, optimum est. »

Neqle plus sapias quam m.cesse est. — Hebræa, ne liti *sapias amplius quam par est,* vel, *ne le* sapenlei/i colimes cjcd/enier, sive plus lequo; Arabicus, ne sapias *sapientiam superfluam;* Olympiodorus, *ne nimis sapias;* Campensis, *ne sapias ultra modum;* Tigurina, *ne majorem tibi sapientiam arroges* Sensus est, g. d. Ne nimis sapere velis in invenienda et tuenda nimia tua justitia, qua velut rigidus justitiæ censor judicare cl censere presumas inores, actiones, judicia non solum hominum, sed el Dei, quin el legem ipsam, quasi illa velis esse legalior et justior, uti paulo ante dixi ex Nazianzeno. Ende Septuaginta vertunt, *noli argumentan* plus *quam oportet:* S. Hieronymus, *ne queeras amplius.* Rursum qua velis plus saper»' c<eleris, tum m sanctitate, rigoro cl perfectione virtutis, tum in quavis alia ro. Undo Vatablus vertit, *ner plus æquo tribuas tibi,* ut nolis auscultare aliis etiam sapientloribus et superioribus, sed tuum judicium omnibus prroferas, (eque plus omnibus sapere æstimes, qu® ingens est arrogantia et prmsumptio. Unde Apostolus huc alludens : « Non plus sapore, ait, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, » /tozzi. cap. xii, 3. Vide ibi dicta. S. Cyprianus, lib. lll *Tcstimon.* cap. 1 u i, ex Septuaginta legit, *noli argumentari plus quàm oportet,* indeque probat arcana Dei non esse curiose scrutanda, ideoque fidem nostram simplicem esso debere. Chaldæus vertit, *ne sis nimis sapiens in scientia impiorum, qui sunt in generatione sua, ne discas eorum vias, ne forte declines vias tuas.* Filii enim hujus sæculi sapientiores sunt filiis lucis, ait Christus, sed in generatione sua, quia scilicet sapientes sunt in malo, ac mille rationes excogitant, quibus mala quæ machinantur proficiant.

Ne obstupescas. — Nimia enim sapientia degenerat in insipientiam' ct stuporem, sicut nimium studium cerebrum fatigat et hebetat, eo quod optimos spiritus consumat : unde nimis studiosi fiunt stolidi, subinde deliri el amentes, aut rogri, citoque moriuntur. Hinc Hebraice est. *ut quid devastaberis,* vel *desolaberis?* qualis est obstupescens, qui a scipso, el ab anima sua quasi desertus ct desolatus est ; Symmachus, *ut non angaris nimium;* Syrus, *ne admircris;* Arabicus, *ne impie effi ias;* S. Hieronymus, *ne turberis;* Thaumaturgus, *neadr misso uno peccato consequenter pluribus implieelur;* Tigurina, *quare teipsum stupidum efficias?* Campensis, *ne forte ct (usimilitci percas.* Alius vertit, *ut quid inflabis te?* Chaldæus, *ad quidnam pervertes viam* luam ? Cajetanus explicat quod nimis sapientes, vel justi, utpote parum ad praxim ct vitam socialem communemque apti, soleant deseri ab iis qui negotia tractant, vel deliberant et consilium quænint. Verum hoc frigidius est.

Vis exempla? Accipe, philosoplii, diccnles se esse sapientes, stulti facti sunl. *Horn.* 1, 22. Atiam ct Eva insipientes ct stupidi facli sunl, dum nimis sapere voluerunt, ideoque comederunt pomum arboris scienliæ boui ct mali. Sic Festus ait Paulo: « Multa» te filiere ad insaniam convertunt,» *Act.* cap. XXVI, 24. Sic Salomon, ipse nimis sapientia» suro præflderis, stuporem ‹ l stultitiam idololalriro incurrit. Unde *En Ii.* cap. xLvii, 22. de Salomone ait : « Incilari slullitiam tuam ; » et vers. 27 : « Dereliquit post se de semine suo, geniis stultitiam, et immmulum a prudentia Roboain. » Vero Isaac presbyter, lib. *De Contemptu mundi,* cap. l i : «Qui, ait, de sapientia elevatur, tenebrosos ignoranti» laqueos patietur, n

Denique perperam Hugo Cardinalis hroc verba refert ad versum sequentem, 7. *d.* Ne impie a^as mullum, ut peccata peccatis addas, ne obstupescas, id esi flas stupidus et durus, ul excitari nequeas ad meliora. Sic et Bonaventura : Probi! et, ail, pnecipitium impietatis, quia broc reddil ho

minem stupidum in affectu, durum et crudelem in actu,et aecum in intellectu,atque, ut Lyranus, facit hominem desperare.

Ver'. 18. <8. Ne IMP1B AGAS MULTUM : ET NOLI ESSE STULTUS, Ne Ini- KB jfoniAHIS IN TEMPORE NON TUO. — Syrus, *ne* odtfr- Ldhiiii*c7/icuins *mullum, ne ais stultus, ne forte moriaris* «¿udì ' *sine tempore tuo;* Thaumaturgus, *noli esse audax vel temerarius, ne te mors ante diem abripiat ;* Auctor *Catenat Grac., ne immatura mors intempestivam tibi manum injiciat;* Chaldæus, *ne ambules post cogitationes cordis tui, ut impie agas*, no/ue *longe facias viam tuam a domo doctrinas legis, ut sis stultus, ne furie causa mortis sis animæ tuœ, ul succidantur dies vita tuœ, ut moriaris, antequam perveniat tempus tuum. VI moriaris,* Hebraice pZJinbx *al tirso,* id est, *ne sis inquietus,* vagus, turbulentus, ut concupiscentiis variis abripiaris, æslibusque animi, instar maris procellosi fluctues. R. David et R. Abraham, *ne te multum occupes in negotiis mundanis, ne te distrahas, ne vageris;* Campensis, *ne esto nimis justilice tenax, neque esto exlex, ut nec in minutissimis scrupulose crucieris, nec maxima temerarius transilias.* Hæc gnome est antithesis præcedentis, ut patet conferenti utramque, praesertim in llebræo.

Sensus clarus est, *g. d.* ait S. Hieronymus : a Noli peccatis addere peccata, ne provoces Deum etiam hic tibi inferre judicium,» cilamque mortem. Peccata maxime gravia et atrocia intelligo, hæc enim significat Hebræum Jfitn *rasca,* ct Latinum *impie agere* : quæ duplicis sunt generis, scilicet *primo,* impietas in Deum per superstitionem, hæresim, blasphemiam, idololatriam, etc. Ita Olympiodorus. *Secundo,* sœvitia et crudelitas in proximum. Ita Bonaventura, Lyranus ct alii. Hæcenim duo, utpote noxia reipublicæet hominum societati, solet Deus punire in hac vita, et castigare morte, uti castigavit totum orbem idololatria ct injustitia plenum diluvio, tempore Noe; Pentnpolira igne coelesti; Core, Dathan et Ahiron hiatu terræ, *Numer.* xvi; Absaloncm patri Davidi rebellantem suspendio. Nam, ul dicitur *Psalm,* Liv, vers. 24 : a Viri sanguinum, el dolosi non dimidiabunt dies suos: «ergo» ue impie agas multum, » hoc est, sicut te docui no nimis sis justus, sic to moneo ne nimis sis injustus. Cavo ergo a peccatis gravibus præscrlim Deo vel prorimo injuriis. Nam omne peccatum, etiam veniale el minimum, in hac fragili vita vitaro est impossibile,scilicet, ul ait Poeta : « Quisque suos patitur manes; felix qui minimis urgetur. »

Er noli isse stultus. —Stulte infierendo vanis voluptatibus, ct addendo peccata peccatis, neo poenitendo cum periculo mortis et gehenn®, qu® peccatores non cogitant, nec prævidont, sed libere cl securo peccant quasi non esset mors ct infernus, ideoque improvidi subito in cum corruunt. An non hæc summa est stultitia? «Si enim, ait S. Hieronymus, novit hirundo pullos de succo oculare chelidoni®, ct dictamnum capre® appetunt vulnerai®, cur nos ignoremus medicinam pœnitentiæ propositam esse peccantibus? » Unde Septuaginta vertunt, *noli esse v&rtfc,* id est *durus;* Arabicus, *ne sis inurbanus, scelestus;* Hugo, *ne sis divinorum ignarus.*

Ne moriaris in tempore non tuo, — id est, ne Mori u moriaris intempestive , præmatura ct anticipata morte, caque sæpe violenta, puta vi ab hominibus, vela Deo vindice tibi illata. Homines valde scelerati, ail S. Hieronymus, moriuntur in tem- * porc non suo, quia vel judicum , vel Dei vindicia dc vita tolluntur ante naturalem vilæ terminum, quem attigissent, nisi is incisus et praereptus fuisset, scilicet, *ante fatale tempus,* ait Tigurina: nam, ut vertit Campensis, *tales ut plurimum pereunt male.* Adde, inquietudines et passiones, et perturbationes ine, Invidiae, superbi®, etc., quibus assidue agitantur impii, vitam eorum abbreviant. Sic filii et posteri Iteli mortui sunt in tempore non suo. Audi S. Scripturam : « Non erit senex in domo tua omnibus diebus : et pars magna domus tuœ morietur, cum ad virilem fitatem venerii , » I *Reg.* u, 32, 33, juxta illud *Prov.* x, 27 : «Timor Dommi apponet dies : et anni impiorum breviabuntur. »

Secundo, « in tempore non suo, » quia impios gec imparatos, utpote destitutos virtutibus et meritis, subita ct repentina invadit mors: ita Olympiodorus. Dicitur hoc tempus *non suum,* quia sibi incongruum, animo noxium, el saluti sterns damnosum : hoc enim est tempus peccati et diaboli, quo ipse peccatorem possidet, ut rapiat ad tartara.

Tertio, a in tempore non suo, • quia impii nullo Tenu, tempore exspectant mortem, putantque ab ea se longissime distare; ergo incogitantes el pavidos improvisa mors aufert. Vide Pererium in cap. xxv Genes, dispul. 7.

Mystice Auctor *Catena Gracor,* exponit, *q. d.* ‹t No immoretur in corde tuo cogitatio impia, ne forte m impietatem anima prolapsa ignoratione moriatur. »

Tropologice, disce hic quod summum bonum est mori in tempore suo, hoc est, quando quis constitutus in gratia paratus est ad mortem , ut per eam transeat ad beatam immortalitatem. Hanc Deus concedit iis qui solliciti sunt et strenui, ut se in gratia conservent, eamque augeant. Vice versa suminum malum est mori in tempore non suo , hoc est, quando quis degit in peccato mortali , præsertim in consuetudine el statu peccati. Hic enim imparatus est ad poenitentiam, et ad bonam mortem, ideoquo per eam tendit ad mortem secundam in gehenna. Hoc Deus infligit iis qui in impietate crescunt, ct peccata peccatu accumulant. Hos enim Deus despicit, obcæcat, obdurat, ac tandem reprobat. Quare praedestinationis signum, imo effectus, est mori in tempore suo, id est in statu grati®; reprobationis vero mori in tempore non suo, id est imparatum in statu peccati. Quam multi reprobi salvarentur,

si morerentur in tempore suo, id est cum sunt in statu grati®! jam autem damnantur, quia moriuntur in tempore non suo, id est in statu peccati. Quam multi vicissim predestinali et electi damnarentur, si Deus eos raperet in tempore non suo! verbi gratia, si Petrum rapuisset, illico ut negavit Christum; si Panium, cum persequeretur Ecclesiam; si Magdalenam, cum voluptatibus indulgerei : jam autem per gratiam, qua cos predestinavi! et elegit, sinit eos vivere in tempore non suo, ut rapiat eos in tempore suo, cum scilicet per gratiam sunt amici et filii. Hæc ergo summa cst gratia, nipote gratia prædeslinalionis el electionis divin®. Hinc disce summe cavendam esse consuetudinem peccandi, ut si in peccatum aliquod lapsus sis, non in eo jaceas, sed illico per poenitentiam resurgas. Hoc est quod monet Ecclesiasticus, cap. xxi, vers. 1 : a Fili, peccasti? non adjicias iterum : sed et de pristinis deprecare ut libi dimittantur. » Vide Bellarminum, *De Arte bene moriendi.* Viri quidam timorati nuper sodalitatem instituerunt haede re, in qua quisque quotidie certas pro se cwterisque sodalibus Deo ftipdit preces, ut sibi suisque felicem sanctamque in tempore suo concedat mortem; quæ sane pia cl utilis est praxis ad assecurandum sibi ultimum el decretorium illud vitæ momentum, ex quo pendet tota œlernilas; ideoque sodalitas hæc per plures provincias sparsa est, multaque hominum millia, qui pro se mutuo ac felici sodalium omnium morte quotidie obsecrant, complectitur. Horum illud axioma est : *a* Sic vive quasi quotidie moriturus. Cum mano surgis, cogita te illo die moriturum. »

Omnem crede diem libi diluxisse supremum.

Quod fuit dictamen S. Marceli®, teste S. Hieronymo in ejus epitaphio ad Principian) ejus filiam.

Venu I». DJ. BONUM EST TK SUSTENTARE JUSTUM, SED ET AB illo (impio, de quo sermo processit} ne subtrahas MAXIM TUAM: QUIA QUI TIMET DEUM, NIHIL NEGLIGIT. — Pro *justum* Titelmannus el Vatablus censent legendum *istum,* quia sic legunt llobrei et Chaldæi. Verum omnes Codices, etiam Sixtini, legunt *justum,* quia per *istum* intelligil *justum*. Hebrea ergo sic habent, *bonum est quod apprehendas in hoc* (id est *hunc,* scilicet justum), *et etiam ab hoc* (id est *alio,* puta impio) ne *quiescere fartas manum tuam, quia timens Deum egredietur ad omnia hæc.* Septuaginta, *bonum est inhærere in hoc, et quidem ab hoc ne contamines manum tuam ; quoniam timentibus Deum egrediuntur omnia.* Ubi pro jiwivr.;, id est *contamines,* per diœresln videtur legendum pn frpe, uti legit Scholiastes, id est, *ne dimittas*. Sic enim legunt Hebrea, Choldæa, Latina. Arabicus vero de more Septuaginta secutus legit, *ne contamines.* « Res bona est, inquii, ut amplectaris hanc concionem, el teneas eam , et propterea ne macules manum tuam hoc. p Nonnulli per *hoc* cl hoc accipiunt justum in neutro genere, id est justitiam, *q. d.* Bonum, imo optimum est ut sustentes justum, id est, ut justitiam et sanctitatem supra te tollas, humerisque et capiti luo imponas, nec ab ea manus amoveas, sed ambabus eam amplectaris, exerceas, tuearis : hoc enim unicum est negotium tibi a Deo impositum el commendatum. Alii per *hoc* et *hoc* accipiunt duo, quæ processerunt, *q. d.* Sustenta *hoc,* scilicet, ut non sis nimis justus ct severus, nec subtrahe manum ab *hoc,* id est a secundo, ne scilicet impie agas multum, id est ne sis nimis indulgens et laxus, severitatem clementia temperes : sic Dei sanctam providentiam, quæ attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, imitaberis. Verum pro *hoc* hebraico est nt *ze,* id est Sntunu *hic* vel *iste,* in masculino genere, puta justus, nisi alio puncto legas *zo,* id est *hoc, istud;* quocirca

Primo, Thaumaturgus per *justum* accipiensrrimo-Deum, sic apte precedenti de justo el impio hanc gnomen connectit, dum vertit, *bonum maximum est Dei adjutorio niti, ct sic omne cavere peccatum. Exsecrabile etiam immaculata pollutis contingere manibus. Atqui obedienti et timenti Dominum omnia adversa licebit effugere.* El Auctor *Catenæ Græcorum :* « Cæterum, inquit, maximum illud est: si succurrentem Deum , manumque jacenti porrigentem vicissim tu apprehendas, ut ab illo pendens nusquam peccato manum tuam porrigas ; nam incesta manu contingere, quæ ab omni sunt labe aliena, scelestum plane est et abominabile; at qui timore Dei confixus, Deo subditus est, is adversa omnia facile vitat. »

Secundo, Olympiodorus, *q. d.* Bonum est jus- socnafo tum, id est justitiam apprehendere et virtutem comparare, nec manus scelere contaminare; qui autem id facit, Deumque timet, evadet laniationum certamina. Vel, ut Cajelanus : Egredietur ad omnia, id est ad omnes virtutes, quas studiose exercebit, nec erit una alteravo dunlaxal contentus. Rursum .Midras, sive Glossa Hebrea, hic per *hoc* et *hoc* accipit diversa, imo universa legis præcepla, 7. *d.* Ita serva unum preceptum, ut non omittas aliud, sed universa simul exacte observes : sic non morieris in tempore non luo, sed universa mortis premature discrimina lutus evades.

Tertio, Hugo Cardinalis, 7. *d.* Bonum est sus- Tertio, tiñere justum, qui sæpe te corripit el castigat, nec ab illo subtrahere obsequium, vel subsidium, sed tanto alacrius illud exhibere, quanto ille diligcntior est in corripiendo , ct curando salutem tuam.

Quarto, S. Hieronymus asserit *sustentare* accipi QuirU posse pro sustinere : a Ut justi animus preparelur, ut quodeumque evenerit librata mente sustentet , » 7. *d.* Justus /equo forlique animo sustinet omnia tam adversa quam prospera ; ideoque implorat Dei opem : si enim cum habeat proleo

forem, nec elevabitur prosperis, ncc deprimetur adversis.

Quoto. *Quinto,* Valablus : *Bonum est ut hoc,* inquit, *teneas,* ita nempe, quod non sis nimium justus; *ncc manum tuam ab isto retrahas,* id est *a justitia et sapientia, quas non debes spernere, sed utrique operam diligenter dare, namque timens Deum expediet se ab universis his,* id est, a facile cavebit ne sit nimium justus, aut ne non nimium studeat justitiæ, rccedatque ab extremis.»

Huc accedunt Hebræi, qui exponunt, *q. d.* Bonum est apprehendere pariem sapientiæ et slulliti®, quia qui timet Deum utraque viriliter utitur. Una ergo manu apprehendere unam, altera alleram, id quod timor Dei edocebit; cujus ductu tutus incedes, et evades extrema pericula. El clarius, quasi dicat, ut *hæc pericula* (nimi® jusliliæ, sapientiæ, impietatis, stalliti®) *vites,* nihil melius est quam ut firmiter credas, el perpetuo in memoria habeas, quod qui reverentur Deum, omnia hæc mortifera mala effugient.

Sexto. *Sexto,* Chaldæus : *Bonum est,* inquit, *te adjungi negotiis mundi hujus, ut retribuas beneficentiam anirnæ tuæ in via negotiatorum; ct etiam ab hoc libro legis, ne dimittas partem tuam: etenim qui timet Dominum , exit de manibus omnium dilectorum illorum.* Unde aliqui per *hoc* et *hoc* accipiunt theoricam et practicara, *q. d.* Ita vaces theorie® et contemplationi, ut non omittas actionem et praxim, sed manus operi et beneficenti® admoveas. Contemplatio enim dirigenda est ad actionem et exercitium virtutum.

sétimo. *Septimo* el genuine, S. Hieronymus, Alcuinus, Glossa interlinearis, Titelmaunus et alii, *q. d.* Bonum est sapientes et justos ope et opibus sustentare, sed et a stultis quoque impiisque peccatoribus ne subtrahe manum et beneficentiam, quia, qui timet Deum, nihil ncgligil, sed omnes occasiones bene agendi ct bene faciendi capessit et captat, ut imitetur Deum, «qui solem suum oriri facit super bonos et malos,cl pluit super justos et injustos, » *Matth.* cap. v, 45, *q. d.* Quibus, ct quotquot potes benefacere , benefacito : qualesque illi sint, sive sapientes et justi, sive stulti et impii ; sio non eris justus nimis, nec nimis impius. Eleemosyna enim corrigit mimam justitiam et severitatem, atque expiat, si quid impie gesseris. Videtur huic gnomic contradicere illa *Eccli.* cap. xu, : « Da bono, elnon receperis peccatorem; benofac humili, et non dederis impio; n sed ibidem respondi, el locum explicui. Verum, ut candide dicam quod sentio, non videtur hic agi proprie do eleemosyna corporali, sed spiritali , ut sensus sil, *q. d.* Sustenta justum ne velit esse nimis justus, itaque limites justitiæ excedat fiatque injustus ; manum quoque ne subtrahas ab impio, ne impie nimis agat et stulte operetur; sicque nihil boni negligas, quod tam in justo in justitia sustentando , quam in impio ab impietate prohibendo el revocando olUcere possis. Hunc c^se sensum liquet primo, quia cum exigit connexio hujus sententi® cum præcedenli ; atque *zi justum* plane respicit refertque justum, de quo versu præced. dixit : « Noli esse justus multum.» Similiter tô *sed ab illo ne subtrahas manum* plane refert impium, de quo dixit : « Ne impie agas multum, et noli esse stultus, d Rut- sum idipsum arguit, quod dicit: «Sustenta,» non da eleemosynam. Hebraice, *apprehende justum* scilicet nutantem et labantem, ne in injustitiam propter nimium fervorem prolabatur. Denique id convincit ratio, quam subjicit vers. 21 : « Non enim est homo justus in terra, qui faciat bonum, et non peccet, » *q. d.* Ideo sustenta justum, quia non est juslua quisquam adeo sanctus, qui non aliquando cespitet et peccet (1).

QCI TIMET Decm , NIHIL NEGLIGIT. — Ikbræa, *CXÎ-* Tlmm *bit ad omnia;* Syrus, *sequitur omnia, q. d.* Non est tardus el piger, sed sedulus et alacer, ut aggre- Degbglt' diatur omne bonum omnemque beneficentiam, item omne opus arduum, *q. d.* Justus forti est animo, ideoque difficultates, tentaliones et tribulationes non fugit, sed intrepide iis procedit obviam, casque vincit et superat : sicut Deus Jacob u certamen » forte (cum Esau) « dedit, ut vinceret, » *Sapient,* x. Unde S. Hieronymus explicat, *q. d.* « Qui limet Deum, nec elevatur prosperis, nec opprimitur adversis. » Rursum ex llebræo vertas, *qui timet Deum, exibit cum omnibus;* vel, ut Pagninus, *de omnibus,* id est *evadet omnia mala.* Ita Thaumaturgus, Olympiodorus ct alii; vel omne bonum opus ad optatum finem perducet; aut, ut Septuaginta, *exhibant omnia,* id est omnia feliciter succedent timenti Deum. Unde Arabicus vertit, *qui timet Deum, exit ab omnibus rebus justificatus;* Symmachus, *timens Deum pertransibit omnia;* Tigurina, *expedit se cx universis istis;* Valablus, *facile recedet ab extremts.*

Moraliler disce hic quod , sicut negligenti® ma- Monit ter est securitas, sic timor est industri® cl diligenti®. Hoc vero consistit in quatuor, ait Hugo, scilicet in studio, labore, sumptu, tempore. Diligens enim nulli parcit studio, labori, sumptui, temporrf sed omne, quod res poscit, illi impendil. Rursum timens Deum nihil boni vel mali negligi!, sed omne bonum capessit, el omne malum evitat, quantum scilicet humana fragilitas patitur. Nam non cst justus, qui non peccet venialiter, ut subdit vers. 21. Justus tamen satagii venialia fugere quoad potest, nihilque vel minimum provient, vel ncgligil. Nam, ut sapienter ail S. Au* guslmus, lib. *De Decem chordis,* cap. xi : ‹ Sic et modica peccata attendite, quia modica sunt, et cavete, (pna plura sunt. Quum minutissima sunt grana arenavi si aren e amplius in navim mittatur, mergit illam, ut pereat; quam minute sunt

(1) Sensus est» *bonum est quod apprehendas hoc* (monitum vers. 18 *);et etiam ab ilio* (monito vers. 17) ne *dimittas inanuin tuam : nam timens Deum egredietur omma illat* evadet omni» el juncta iis pericula.

gutta» pluvi»»! nonne flumina implent et domos dejiciunt? Ergo ista nolite contemnere. « S. Bernardus antem sic inquit : a Non solum gravia, sed ct levia cavenda sunt peccata. Mulla enim levia unum grande efficiunt, sicut solent de parvis et minimis guttis immensa flumina crescere. » Ita S. Bernardus, lib. *Méditât.* cap. xiv; quod intellige non formaliter, sed dispositive : venialia enim peccata disponunt ad mortalia : sunt enim sicut pulvis in oculos injectus, qui eos in principio obnubilai, deinde excæcat penitus; sunt sicut seminatores discordi©, qui affectuum rempublicam turbant, et animam totam inquietant; sunt imbres, qui non quidem charitatem exstinguunt, at robur ejus 'et fervorem consopiunt; sunt aegritudines, quæ mentem debilitant; sunt fœtores, qui spiritum Dei contristant, et nos a bono ejus familiaritatis avertunt.

Qui ergo Deum timet, nihil negligit; sed majora peccata ut majora fugiet, cl minora nt semina majorum vitabit. Temerarium enim est unuin pedem hostis intra domum admittere, qui post unum alterum ponet, et miserum habitatorem ex ea cum injuria expellet. Ita diabolus solet a parvis incipere, et ad majora procedere, ct postquam ab anima timorem leviorum peccatorum depulit, metum etiam graviorum ablegare. Vide dicta EWí. cap. xix. vers, **i**, ad illa : «Qui spernit modica, paulatim decidet, p Ex adverso stultus, qui Deum non timet, audacter transilit de peccato in peccatum, velut equus exoculatus, qui nihil limet, quia nihil videt; unde vulgo dicitur : «Nullum animal audacias equo cæco,»ait Hugo.

V*r<. 50 «Q. Sapientia confortavit sapientim super decem

d¡< mnapFS civitatis. — ilebræa, *sapientia validaba sapientem pra decem dynastis,* vel *dominantibus in urbe;* Syrus, *sapientia roborat sapientem, melior decem principibus, qui sunt in urbe;* Tigurina, *sapientia plus virium suppeditat quam decem potentes;* Campensis, *plus juvat, quam possint decem primates ;* Thaumalurgus, *nec tantum valent in civitate potentissimorum virorum præsidia, quantum sapientia; ea solet nonnunguam etiam omittentibus facere quæ oportebat, ignoscere.* Laborant hic interpretes in nexu hujus sententi© cum præced. S. Hieronymus sic nectit, ut occurrat tacilæ objectioni. Dicet enim quis : Sum tenuis fortunes et pauper, quomodo ergo opibus meis sustentabo justum? Huic respondet : « Quos non potes opibus , consilio adjuva, solatio fove. Plus enim potes in angustia constituto præslare sapientia, quam quilibet maxiinæ potestatis. Atque hoc if)sum cum prudentia facito. Grandis «piippe libra juslitne est, et cui, et quantum, et quamdiu, et quali, vel in re, vel in consilio tribuere. »

Planius cl plenius sic nectas, ut det causam , unde tantum robur sit sapienti, ul sustentare queat tam justum, quam impium nutantes et labantes in pcccaMim, curque ipse nihil boni negbgat, sed validus vegetusque sit ad omne bonum. Causa nimirum est. quod sapientia confortet sapientem, ut plus efficere queat unus sua sapientia, quam decem principes suis opibus et potentia in civitate; hæc emm corporea est, fragilis, infida et incerta : sapientia vero spiritualis est stabilis, fida et certa. Exemplum est in Joseph, de quo hunc, versum explicat Chaldæus : « Sapientia Josephi, inquit, filii Jacobi, plurimum ci præsidii et prudenti© coram fratribus suis decem justis attulit, qui cum in timore Domini muí-- tum posset, nihil in illos molitus est mali, quo tempore in Ægyplo essent; neque etiam violenter in fratrem irruerunt, qui tum eorum animos exasperara!. » Ita habet Chaldæus Complutcnsium el Costi, licet in Bibliis Regiis habeat : *Sapientia auxiliabitur sapienti, qui subegerit concupiscentiam malam.* Rursum exemplum est in Jacob paire Josephi, de quo ait Sapiens cap. x, 10: a Hæc (Sapientia) profugum ira* fratris justum deduxit per vias rectas, et ostendit illi regnum Dei, clc. Custodivit illum ab inimicis, et a seductoribus tutavit illum, et certamen forte dedit dii ut vinceret, et sciret quoniam omnium potentine est sapientia. » Ratio a priori est, quod sapientia mille excogitet cl suggerat rationes, quibus sustentet justum ¿quo ac impium, ac quodlibel opus arduum aggrediatur et perficiat. Rursum quod sapiens, id est justus ct sanctus, sit Dei os cl organum, per quod loquitur .Spiritus Sanctus ad movendum audientium corda, quocumque ci libuerit, uti patuit in S. Petro et S. Paulo, cæterisque Apostolis et viris Apostolicis, qui orbem converterunt, el cx impio fecere pium. Quare, ut dicitur *Erele,* cap. ix, 18: « Melior est sapientia, quam arma bellica. » Et : « Vir sapiens, foriis est : et vir doctus, robustus et validus. Quia cum dispositione initur bellum : et erit salus ubi mulla consilia sunt, n *Prov.* xxiv, 5; et cap. xxi, 22 : «Civitatem fortium ascendit sapiens, et destruxit robur fidaci© ejus. » Vide ibi dicta.

Super decem principes, — id est primores, dynaslas, qui sunt in civitate. Hebraice enim est *Schallitim,* unde sultan sive soldanus, id est princeps el imperator, qualis fmt Soldanus /Egypli, BdJjylonis, Syriœ, etc.; *decem,* id est mullos, imo universos. *Denarius* enim est complementum numerorum simplicium, qui *articuli* vocantur, cosque primo componit el combinat. Unde dicitur, quasi a A'cv^Oxt, quod omnia contineat et comprehendat. Sic Job cap. xix, 3, ait : «En, decies, » id est multolies et continuo, a confunditis me. n Alludit tamen ad decem primores urbis, de quibus dicitur *lluth* cap. iv, vers. 2 : « Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis; » hosce enim non tantum ul testes cessionis hœreditalis adhibitos fuisse, uti volunt Lyranus cl Abulcnsis, sed etiam ut seniores, id est senatores et judices, patet ex co quod subdit : « Dixitquead cos : Sedete hic. Quibus sedentibus locutus est ad propinquum, » etc. cau-

Fam calonis cum eo coram decem senatoribus peragens uti redo ibidem observavit Fevardentius; esto Josephus, quem citat ct sequitur Carolus Sigoiiius lib. VII *l)c fiepubl, llebr.* cap. vi!, innuat apud llebrœos septem fuisse civitatis principes : varii enim in urbe sunt magistratus, variis rebus causisque propositi ; undo in uno septem, in alio decem senatores. Sic apud Romanos erant septemviri, erant et decemviri, sed in diversis tribunalibus, adde et in diversis temporibus. Audi Livium, lib. Ill : « Anno trecentesimo allero, quam Homa condita erat, iterum mutatur forma civitatis ab consulibus ad decemviros, quemadmodum ab regibus ante ad consules venerat. o Porro nugatur H. Salomon, dum explicat de Josia, g. *d.* Josias rex sapiens ct pius ob suam sapientiam et pietatem, potentia el robore superavit decem reges antecessores suos.

Mystice Salonius per sapientem accipit Christum, qui robustior est, majusque auxilium fidelibus prostat, quam decem principes, id est omnes angeli : a Decem enim, inquit Salonius, fuerunt ordines angelorum; sed unus cecidit per superbiam, et idcirco boni angeli semper ad hoc laborant, ut de hominibus numerus adimpleatur, et perveniatur ad perfectum numerum, id est *denarium.* » lloc cum grano salis accipe. Nam Ecclesia tantum agnoscit novem ehoros coelestium spirituum, c quibus nonnulli cum Lucifero ceciderunt, factique sunt dtemones ; cœterî, duce S. Michaele, in fide et gratia perstiterunt, factique sunt angeli. Unde hic locus u censoribus in Salonio notatus el castigatus est. Excusandus est tamen Salonius, quod decimum chorum separaverit a novem choris sanctorum augelorum, fecerilquc eorum qui prolapsi sunt ct facti dæmones, g. *d.* Novem chori sunt sanctorum angelorum, decimus est dæinonuiu.

Vcn.ll. 21. Nox EST I1MM 110)10 JUSTUS IN TERRA, QUI FACIAT iionum, ET non peccet. — Hebræum, *ct non peccabit,* i. e. qui nunquam sit peccaturus; Thaumalurgus, *ctquis est quinen impingat alicubi?* Lajclanus hanc gnomen nectit procedenti dupliciter : *Primo,* referendo eam ad decem a principes civitatis,» *q. d.* Hisce robustior est sapiens, quia hi ut homines Subinde errant et peccant:at sapiens confortatus a sapientia, dum eam sequitur, errare el peccare nequit. *Secundo,* referendo eam ad to *sapientia, q. d.* Sino sapientia, vel seclusa sapientia non est homo justus in Ierra, qui faciat bonum el non pcccl, *q. d.* Quod ju-tus faciat bonum el non peccet, id habet a sapientia : quare si cam secludas, vel si justus eam deserat, illico bonum deseret ct peccabit. Hoc est quod dicitur *Sap.* ix, 19 : « Per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi, Domine, a principio.»

Buiinde p«at.

Planius cam referas ad vers. 19, ut ibi dixi. Cum eo cniin optime cohæret, ejusque dat causam, *q. d.* Sustenta justum no labatur, vel ut lapsus r* -vua non est justus, qui ita constanter bonum faciat, ut cx innati fragilitate aliquando non peccet. Eget ergo sustentatote, qui eum fulciat ne cadat obvolute, aut certe ne in peccatum gravius cadat, vel si in illud corruerit, lapsum erigat. Hoc 0*4 quod ailS. Jacobus cap, in, vers. 2 . * Jn mullis offendimus omnes; » ct : «Si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipsi pos seducimus, cl veritas in nobis non e t, I *Joan.* cap. i,8.Vide ulrobique dicta (1).

Excipe ex communi lobus Ecclesiae sensu et consensu, Christum cl p.Virgin» m : hi enim nunquam peccaverunt, sed semper bonum operali sunt. Quocirca ex hoc loco docet Concilium Milevilanum, Tridentinum, totaque Ecclesia justos non posse vitare omnia peccata venialia : esto enim singula seorsim sinnpt i vitare queant, non tamen universa simul sumpta. Quare necessarium est ut aliquando venialiter peccent, non definite hic cl nunc, sed indili nite. Sicul sagittarius licci pentissimus sit, non potest centies continuo s ' gittmdo scopum contigere, sed necessum est ut fatigatus, deficiente attentione, aliquando ab eo aberret.

Porro impia et stolida est explicatio Calvini cl novatorum, qui ex hoc loco contendunt hominem etiam justum, eo quod concupiscentia sit infectus, in omni opere bono aliquid concupiscentia? el peccati admiscere, ul m omnibus emineat quædaminordinatio, labes et confusio. Hoc enim dogma adimit homini mentem, consilium, prudentiam, bonitatem, virtutem, sanctitatem et omne bonum, atque hominem non lanium in bestiam, sedet in (hemonem transformat. Solus cmm demon cum damnatis, ex desperatione, et odio ac furore, quo flagrat in Deum, non potest velle quidquam boni, adeoque nihil potest agere nisi superbire, irascj, invidere, turerò et ¡leccare. Vide Bellarminum, lib. 1\ *bc Justificatione.* Argute Hugo cardinalis asserii non esse qui faciat bonum simul et non peccet, quia pueri, inquit, non peccant quidem, sed non faciunt bonum; adulti vero, esto faciant bonum, tamen aliquando peccant. Solidius S. Athanasius, tract. *De Incarnat. Verbi* contra Paulum Samosatenscm et S. Hicronymu> , cap. *liad Ephcs.* banc gnomi a accipiunt de peccatis, non tantum venialibus, sed el mortalibus, quod scilicet caomnia nemo suis viribus vitare possit, ul vere sit justus. Indeque evincunt necessariam fuisse Christi incarnationem , ul Christus suis mentis nos justificaret, ac gratiam ad vitandum omne peccatum mortale nobis impetraret el conferret.

22. Sed et CIXCIIS SERMONIBUS QUI DICUNTUR, NB Vf». ÎÎ ACCOMMODES COR TUUM : ÎSK FORTE AUQ1AS SERVUM MALED1CEMEM URI ; i

23. Scit emm conscientia tua, quia et tu crebro Veis, u

(1) Hujus versus, si cura præccdentibus coonectaiur, soasus erit : Quoniam nullos homo a deliciis prorsus liber sil, no in Deum querelas effundo, quod ubi in malis justus esse videatnr Euttfdem alii cum sequeutibus non male jungunt : *idcirco etiam cvnctii,* elc.

maledixisti aliis. — Septuaginta vers. 23 ita reddunt, *etenim frequenter malignabitur in te, et multis modis male ufficiti cor tuum, nempe quia tu etiam maledixisti alus;* Aquila, *quia frequenti tempore male habebit cor tuum,* si nimirum attenderis et curaveris quid quisque dicat. Hebraeum bSp *kalal* significat *vilem facere,* extenuare, deprimere, detrahere, maledicere, exsecrari, mala imprecari, siiniliaquc dicere et facere, quæ suggerit animi amaritudo, turbatio, impatientia, ira et odium. S. Hieronymus hanc gnomen praecedenti nectens sic explicat : a Sapienti® auxilio confortatus, vel ad bona, vel ad mala praepara cor tuum, el non cures quid de te loquantur inimici, qualis foris opinio sit. Quomodo enim prudentis viri est murmurantem famulum non audire, sic et sapientis hominis est sapientiam praeviam sequi, et vanos non considerare rumores. » Tbaumalurgus, *ne maledicta de te jactata commordeant animum, ne in multis postea actionibus, ad referenda convicia ipse quoque abducaris.*

Sapientia ergo roborat cor sapientis, ut ad animi pacem ct generositatem tuendam non curet rumores, ncc quid de se servi aliive dicant et maledicant, imo ad ea non attendit, nec audire vel scire cupit; quia si attendat, audit subinde mira et indigna, ideoque ab iis, de quibus nunquam cogitasse! : quare surda aure omnia praeterit, despicit ct spernit, sciens hominum plebeiorum, præserlim servorum genus esso vile, impatiens, garrulum, parvi animi et judicii, dicax ct procax; quare magno celsoque animo illa dissimulat et negligi!. Unde Olympiodorus in Septuaginta pro *multis modis male afficiet cor tuum,* legens, *descensibus plurimis affliget cor tuum,* sic explicat : *Convicium persæpe, cum auditur, animam turbat, a* Si igitur quispiam in conviciantem ira succendatur, in multos cadit labiturque descensus, a sublimi sede rationis detractus in iracundi© passionem, atque ita tristi turbulentia implet cor suum. »

Conri- c!-ii-ir- twpe*

Sic David Scmei et cæterorum maledicta surda aure praeteriit. « Factus sum sicut homo non audiens: et non habens in ore suo redargutiones, » ait ipse *Psal.* x.xxvn, 13. Verba enim non sunt verbera,acrem feriunt non hominem: nisi qui iis ^tendit mordetur, sauciatur. Idem ex Salomone docuere philosophi. Augustus Cæsar conviciis in se jactis non irascebatur, sed arridebat, ait Seneca, lib. *De Clement.* cap. x. Fabius Maximus sequens Annibalem, a suis Annibalis pædagogus vocabatur. At illo more suo perrexit, itaque Annibalem fregit; unde dicebat : « Qui dicteria conviciaque metuit, timidior est iis qui fugiunt hostes. » Ita Plutarchus m *Apophth.* Tiberius Cæsar convicia dissimulabat, dicens, a in libera civitate liberas esse linguas, n ait Suetonius m ejus Viti. Aristippus maledicum insequentem fugiens, cum ab eo rogaretur : Cur fugis? a Quia, inquit, Ubi facultas est maledicendi, mihi vero non est audiendi, n Titus Imperator : « Nihil ago, inquit, ob quod reprehendi merear; ea vero, quæ do me falso dicuntur, prorsus negligo. » Ita Xiphilinus in ejus Vita. Plutarchus, lib. *De cohibenda ira :* « Accurate, inquit, scrutari inquirendo omnia, atque in medium protrahere omnia servi negotia, omnes amici actiones, omnia filii studia, omnes uxoris susurros, ea vere res iras gignit multus,atque continuas et quotidianas, quarum summa eo redit, ut morosi intraclabilesque reddamur. Euripidis esse : Deum res magnas curare, exiguas femin® dimissas sinere. » Philippus Macedo primoribus sibi obtrectantibus : « Gratias, inquit, iis hdbeo, quia eorum obtrectatione fio melior, dum factis conor illos mendacii convincere. » Ita Plutarchus in *Apophth.* Unde Seneca, lib. Ill *De Ira,* cap .xxiv : « Dicat itaque, inquit, quisque sibi quoties lacessitur : Numquid polenlior sum Philippo? illi tamen impune maledictum est. Numquid in domo mea plus possum, quam toto orbe terrarum divus Augustus potuit? ille tamen contentus fuit a conviciatore suo secedere. Quid est, quare servi mei hilarius responsum, ct contumaciorem vultum, et non pervenientem usque ad me murmurationem flagellis et compedibus expiem? Qui sum cujus aures lædi nefas sit? ignoverunt mulli hostibus, ego non ignoscam pigris, negligenlibus, garrulis? Puerum ætas excuset, feminam sexus, extraneum libertas, domesticum familiaritas. Nunc primum offendit? cogitemus quamdiu placuerit. Sæpe et alias offendit? feramus quod diu tulimus. Amicus est? fecit quod noluit: inimicus est? fecit quod debuit. Prudentiori credamus, stultiori remittamus. »

Quia et tu crebro maledixisti. — Remedium suggerit, tum ad tolerandam, tum ad fugiendam maledicentiam. Solent enim illi qui superioribus aliisve sunt molesti et maledicunt, subditos pariter experiri fastidiosos, et ab iis maledictis impeti. Hæc enim est justa talionis pœna, qua Deus qui nullum peccatum sinit impunitum, tales congrue punit cl ulciscitur, juxta illud Christi : « In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, » *Mattii.* vu, 2. Et : « Sicut feci, ita reddidit mihi Deus, » *Judie,* i, 7. Et ; « Per qu® peccat quis, per hæc et torquetur, » *Sap.* xi, 17. a Qui dicit quævult, audit quæ non vult, » ait Comicus.

24. Cuncta tentavi in sapientia. Dixi : SA-Ven.K PIENS TI FICI Alt Î ET IPSA LONGIUS RECESSIT A ME (1).

25. Multo magis quam erat : et alia profundi- Veri. n. tas (Hebræa, *profundum profundum,* id est., sum-

(1) Omnffl *hate tentavi per sapientiam ,* sapienter exploravi. *Dixi,* cogitavi mecum : *Sapio,* jam ad fastigium sapientia) adseendi ; *sed ea* sapientia *remota erat a* me. Vers. 25 : *Remotum est id.* scii, esse sapiens, seu sapientia, *et profundissimum : quis inveniet dtud?* Recte monet Gcierus, verba hebræa sic esse ordinanda, *quis inveniet illud quod est remotum et valde profundum?* Maurer, r» *motum est id, quod,* id *est,* dillicile exploratu est, quid id sit.

ma profunditas sapienti®) Qtis inveniet eam? — Arabicus ct Syrus, *profunddatem profunditatum ejus quis inveniet?* Salomon hic sermonem reflectit ad si ipsum ct sapientiam , ejnsque profunditatem admiratur : quo enim magis sapientiam indagavit, eo magis ejus profunditatem deprehendit : uti nauta) quo magis mare ingrediuntur, eo illud profundius experiuntur; ct mons eminus intuenti demissus, cominus vero excelsus videtur. Quare fatetur se, cum ad summum sapientia* apicem contenderet, quo plus in ejus scrutinio progressus est, profecit el perrexit, eo magis ab ejus comprehensione defecisse, quia quo plura in sapientia cognovit, eo plura in ea obscura, scrutanda et pernoscenda conspexit, uti seepo superius dixit et confessus est : quare hic plura non addam. Ita S. Hieronymus qui asserit Salomonem a ultra omnes homines qu.» sisse sapientiam, ct ad finem illius tentasse pervenire, » sed frustra, cum illa instar abyssi fundo et tine careat, sitque immensa atque in divinitatis oceano , puta in intimis divini pectoris visceribus latissime diffusa, et profundissime abscondita. Thaumaturgus hæc refert ad poenitentiam Salomonis; unde vertit, *omnia hæc mihi jam ohm comperta : sapientiam enim a Deo consecutus eram; sed cam, heu! quanto damno meo abjeci : ad similem enim illi pristinœ amplius pertingere non valeo.*

Sapienti* m pro- l,Ii' ** Porro S. Hieronymus sapientiam hanc accipit scientiam divinitatis, ‹/. *d.* Tentavi scrutari Dei majestatem ; sed quo magis eam penetravi, eo profundiorem cl magis impenetrabilem reperì; alii, ad curiositatem vestigandi et sciendi ea qùæ humanum captum superant; Chaldaice, *ad scrutinium legis divina:, adventus Messiœ, ac diei mortis ct dici judicii.* Planius et aptius ad sequentia referas, scilicet ad scrutandum creaturarum vanitatem, ut nossct ubi esset vera voluptas et felicitas, *q. d.* Scrutatus sum res omnes, et in omnibus vanitatem reperi, ncc quidquam, quod animum hominis inexplebilem explere ct beare posset : quo plus veram satiem el felicitatem in iis quæsivi, eo minus reperi, et longius a vera sapientia et felicitate me elongavi, ac præserlim dum inter feminarum complexus ct voluptates eam quæsivi. Hunc esse sensum palet ex sequentibus.

Hanc profunditatem sapienti® graphice depingit Baruch m, 15; Salomon, Prov. xxx, 4; *Eccli.* i, 2, et XXIV, 7 et seq.; *Job,* xi, 7 : « Forsitan, inquit, vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem repertas? Excelsior ccelo est, et quid facies? profundior inferno, el undo cognosces? longior terra mensura ejus, el latior mari. » Idem facit toto cap. xxvin. Sic studiosi Theologi®, initio, ut principia ejus intelligunt, videntur sibi mulla scire, el valde esse sapientes; at ubi pergunt fluntque professores, vident ubique ditllcullales, ac cernunt se longe plura ignorare quam sciro.

vu.

Tropologico S. Gregorius, XXXll Sforo/. cap. t, asserit quod sancii vin, « quo apud Deum altius virtutum dignitate proficiunt, eo subtilius indignos esse se deprehendunt} quia dum proximi luci fiunt, quidquid eo* m ipsis latebat, inveniunt, ct lanio magis foris sibi deformes apparent, quanto magis pulchrum est quod juins vident. » Citalo deinde hoc loco *Ecrits.,* sic explicat : « Quæsita enim sapientia longe rea deru dicitur, quia appropinquanti altior videtur; qui vero hanc nequaquam qu » runl, lamio se ei propinquos æstirnant, quanto et ejus rectitudinis regulam ignorant, quia siti in tenebris mirari lucis claritatem nesciunt, quam nunquam viderunt. »

26. Lustravi universa animo meo, ut sciro, ei Vm.ll CONSIDERAREM, ET QUEHEREM SAPIENTUM, ET RATIONI M : UT UT COGNOSCEREM IMPIETATEM STOLTI, ET ERROREM IMPRUDENTIUM. — Hebraice *hnhlot,* id esi *insanientium,* vel potius *insaniarum.* Ibi in Hebræo eædem voces sunt, quæ hic Seplu iginta, *lactationem,* vel *circumlationem ;* Symmachus,*cogitationem tumultuosum;* q. d. ait S. Hieronymus: « Quotidie mecum uniuscujusque rei rationem ponens, nullum invenire cogitatum potui, qui non cogitatione perversa extrinsecus turbaretur (I). »

Pro *lustravi* Aquila verbi, *rirminambiilavi* ; Hebrea, cininvi; Symmachus, *pcrtranstvi* mum *sensu meo,* q. d. Omnia circumspexi et circumlustravi. Contrarie, ideoque non ad litteram Olympiodorus : a Vu sapiens, ait, cum ad intelligendum aliquid vires intendit, collecta mente omnia in circuitu rationibus lustrat; neque item recta linea ferlur ad sensibilia prospectanda, sed clausis sensuum fenestris, ac recedens m suæ mentis penetralia deambulat in circuitu. Ibi arcano reflexu in se rediens intellectus sese speculatur ipsum, el quod mtelligendum objicitur. »

Pro *stulti* Noster legit *kc^it;* jam alio puncto legunt boj *kcsel,* id est *stultitia,* eodem sensu ; aut potius legens *kesel,* id est *stultitiœ,* vertit *stulti*, quia vere consult abstractum de more poni pro concreto. Hæc gnome patet ex dictis, cap. i, vers. 17, ubi in Hebræo eædem voces sunt, quæ hic. Ait ergo : Circumlustravi omnia ut scirem scilicet rerum naturam el vanitatem , ac præsertim impietatem stulti, ut mox explicat : ibi enim pro ‧*agnoscerem* in Hebræo est idem verbum, quod hic, scilicet *daat,* id ‹*st *scirem,* ut scilicet ex hac vanitatis et stultitia)

(1) *Converti me ego et cor meum,* omni animi mei studio me contuli, *ad cognoscendum el ad incestignndum* (scit, res mundanas), *et* ad *guœrendum sapientiam el inteUigentiam, el ad cognoscendum improbitatem stuililia» el stultitiam insaniat ;* alii, *stultitiam* el *intonias* per ¿oúvímv; Maurer,.....*cognoscendum improbitatem* CESO *stultitiam, elstultitiam insaniam.* Vers. *11. Et inveniens eyo.* deprehendi aliquid quod *magis amarum* est, -uuwi *mors,* mjiL *mulier tin,* etc.

th

¿cientia considerarem, ct quærerem veritatem, ▼ eramqur * ipirntiam,in qua scilicet rita sit vera hominis beditudoet felicitas; simulet rationem, *id eri.* modum ct media, eam assequendi, qui est scopus ‹ t argumentum totius hujus libri; ideoque Infioravi, ut cognoscerem impietatem stulti ct errorem imprudentium, qui vanis, caducis ct exilibus voli pialibus, præ-ertim Venereis mulierum (ut sequitur) illecti, a sapientia, salute et felicitate aberrant, ac stulte in certum mortis presentís et œternæ periculum se conjiciunt. Ita S. Hieronymus, Alcuinus, Lyranus et alii, qui censent hic significari quod summum sapientiœ impedimentum sit luxuria el amor mulierum. Addit S. Hieronymus Salomonem quæsisse quodnam in rebus humanis suminum esset malum, ac deprehendisse esse mulierem : banc enim caput essu malorum omnium. Thaumaturgus vero cen<et Salomonem cx desperatione sapienliæ, cum illam videret adeo profundam ct quasi fugientem a se, tradidisse seipsum concupiscente mulierum, et in iuxuriœ volutabrum invidisse.

H?bruœ qiudT

Pro *rationem* Hebraice est pnúfl cAesòori, id est *rogitationem.* numerum, summam, rationem, ait S. Hieronymus. Septuaginta, el i. e. *su/frufjium,* vel potius summam, computum, et supputationem. R. David accipit rationem disputandi, quam docet Logica. S. Bonaventura sapientiam tribuit appetitibus, rationem operibus. Hugo Cardinalis sapientiam dat rebus occultis, per rationem accipit causam et probationem. Plane per rationem accipias viam et modum assequendi sapientiam ct felicitatem, ut dixi. Minus recte Olympiodorus per rationem accipit Arithmeticam, et scientiam eorum quæ per numeros computantur, vtl vestigantur, praesertim in genethliacis observationibus el Conjecturis. Posset quoque ratio pro computi! occipi, 7. d. Dum omnes res creatas nd numerum et Calculum revoco, dum earum pretium et valorem expendo, invenio in omnibus *e-s<»* vanitatem,errorem el stultitiam. Ita S. Hieronymus.

Denique *ditshan* significat ingenium, excogitation-ni. inventionem, artem, industriam, 7. *d.* Ul excogitarem et invenirem artem et industriam rede et feliciter vivendi : hæc enim summa est ar>. Sicut enim su ma cd ars bene morí» udì, sic el sumina est ars bene bitoque vivendi; hæc enim ill ito pirit el gignit. Septuaginta, el ex iis S. Ambred **. lib. /)• *Rimo mortü,* cap. vu, ex corre lion Sixlinu, sic legll : «‹ Circuivi cor tneum, ut considerarem et quaererem sapientiam et nulo t u l et ut cirem impii lætiliam, cl molestiam, cl jiclaHonem, et inveni ego eam amarior in morte.» Child cus : «In tantum Unique immeris un spatium profundi (sapienti l ni . il, ut nuli l sii eawk-tn ampi' ndi tarulla-'. D nique in cam deductus sum desperationum, ne amplius requirerem, n que cogitarem quam vante impiorum lætitiæ, quam frivola consilia, quamque misera vita. Cumque sic haberem, lethali concupiscentia irretitus, in hoc ipsum volutabrum incidi. » Vere Hugo : Errant, ait, mortales, dum verum arbitrantur, quod est falsum; bonum, quod est malum; nnunuin, quod est parvum; seque res possidere, a quibus potius possidentur: magni autem refert, si quis id cognoscat, ut damnet et caveat.

27. Et invivi amariorem morte mulierem, qu.b vcri.r. laqi i is venatorum est, et sagena cor ejus, vincila SUNT MANUS ILLIUS : QUI PLACET DEO, EFFUGIET ILLAM ; QI I AUTEM PECCATOR EST, CAPIETUR AB ILLA. — Per *mulierem* Chaldieus accipit *uxorem viro molestam;* Olympiodorus,*adulteram;* alii, *meretricem.* Melius cum S. Hieronymo ct Thaumaturgo accipias quamvis *feminam illecebrosam, ct ad luxuriam illicem.*

Sensus est, 7. *d.* Lustrans omnes mundi vanitates ct voluptates, nullam inveni vaniorem, fullaciorem el amariorem muliere, quæ juvenes virosque ad se trahit el illicit : errorum insaniarumque maximum, ‹t el quod universa antecedat mala. quodque impietatis, stultiliæ, erroris, vecordia- teneat principatum, atipie omnium malorum caput est mulier, » ait S. Hieronymus. Hæc enim pemlna *pr mo,* amarior est morte, quia mors semel enecal ; at mulii r quotidie, imo singulis horis el momiiis, ita amasium importunis suis poslqlalio minis, querelis,clamoribus, litibus, rixis cruci.it, ut videalur eum enecare, sed ita ut ille mortis dolores, agones ct angores jugiter sentiat, nunquam vero moriatur, sed vivus semper in longa et viva morte persistat. Expertus est id Salomon tum post lapsum, Ium ante lapsum, cum mulieres deperire et multiplicare cœpit. Experto credendum » st, ait S. Hieronymus. Denique femina viro s epe est causa mortis, uti Dalila fuilSamsoni. Notus e4 Medeæ furor in Jasonem, prius adeo a se amatum. Graphice describit el exaggerat quantum i lalum >it mulicr, dum eam componit et preponi! morti, quæ omnium terribilium est terribilissimum, ait Aristoteles. Hoc est quod de femina dicitur, Proverò, u, 18: »‹ Inclinala est ad mortem domus ejus, et ad inferos semito» ipsiqs. » Vide ibi dicta, ct *Proverb,* v, 12. ubi oslendi luxuriam parere paralysin, npoplexiam, phlhism, morbum veneren» luis, et mille alios quibus torquetur et strangulatur luxuriosus. Unde gentiles Libilin un, id e<t Venerem coluerunt, quasi (>ra?snlcm mortis et deain exequiarqm, ail Plutan luis in *Numa.* El Athenienses Venerem adoiabanl, quasi Parcarum maximam, eique cognomen dederunt ávípo-^c;,idest *vironim homicida,* l‹'ste Pausania, lib. I.

Secundo, femina est «laqueus venatorum. » quia Est h. quot in ea sunt corporis ornamenta, tol sunt juvenum laquei, et mentis irretiendæ irritamenta. Rursum, ut ait Comicus in Asm., femina similis e l aut'upi : ‹l Esca, inquit, est meretrix, lectus ilb x est, amatores aves. » Hinc Venus a *venando.* ‹!»•«*•

vinciendo et vinru/is «lieta est, ait Varro : unde cl Venus rinculis circumdata pingebatur, co quod omnes amore bibi devinciret, irretiret ct illaquearet, teste Lucretio, lib. ¡V.

Tertio, « sagena cor est illius, » *primo,* quia ufi» toto corde, mente, animo meditatur mille meretricias artes el dolos, quibus amasios illidat, capiat ct perdat. Rursum cor, id osi intentio illius, est viros illaqueare. *Secundo,* cor accipe non solum, sed cum oculis sive oculatum, in oculis enim radiant cor et amor : quare oculi feminæ illices sunt et pestiferi inalar basilisci, ail S. Rasilius m cap. m [suiw, qui solo* visu enecat intuentesse. Hinc vulgo dicimus oculum feminæ esse spiculum, ilhidque ignitum :

Carpit ernia vires **paolatim, unique videndo**
Femina,

ait Virgilius.
Hinc Complutenses vertunt, *retia et scandala habet* in *corde suo.* Vere Bucchides alloquens feminas : « Viscus merus, ait, vestra est blanditia, n El Comicus in *Trucul.:* u In meile, ait, sunt linguæ vestræ, sed corda in felle ; » uti Lumia illa inescavit Menippum, ut cum deinde devoraret, de qua mira narrat Plnlostratus, lib. IV, cap. vm. Quare sapienter Uvidius, lib. l *De Arte amandi :*

Fallite fallentes, ex magna parte profanum
Sunt gciiu8 : m laqueos, quos posuere, cadant

Porro damna omnia meretricis ac libidinis, Poeta hisce duobus versibus complexus est in emblemate, c i titulus : *Libido vetita.* Sic enim de ea respective canit :

Corpus, opes, animam, consortia, foedera, famam,
Debilitat, perdit, neat, odit, destruit, aufert.

Helinandus apud S. Antoninum, lib. VI *Histor.* tit. XIII, cap. vi, 51 : « Mulier, ait, dicitur a *molliendo,* ul et malleus, quia sicut faber per malleum mollit ferrum, sic diabolus per mulierem mollit et inalleai universam terram; de quo Jerem. L, 2.3, in sensu mystico : « Quomodo confractus est, el contritus malleus universal terra;? » additque cablo vitanda esse hæc undecim, quæ sunt :

Otia, segnities, somnus, caro, femina, vinum,
Prosperitas, ludus, carmina, forma, puer.

Undo legitur in Vilis Patrum non habendam familiaritatem cum L mina, ¡mero, vel hoerelico. Vide dicta *Proverb.* vi, 24 et sequent

Quarto, u vincula sunt manus illius;» Aquila, *Vincite sunt manus tjus;* Chaldœus, *liyatcc sum manus ejus, sic ut non faciant opus;* llebræum *asurim* ct vincula et viudos significat. Unde vertas, *vincti sunt in manibus ejus, q. d.* Multi capti sunt ab ea, perinde ac si colligati essent m carcere, juxta illud *Prov.* vn, 22 : « Slatini eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, ct quasi agnus lasciviens, et ignorat quod ad vincula stultus trahatur; n quam proinde S. BaMliusVib. De compari magneti. Sicut enim ferrum trahit magnes, s«c virum cua trahit Agnes. Unde Thaumaturgus vertit, «i *tel manum tantum manni coimexurrit, nor, minus stricte retinet, quam si vinculi* constrictos r heret.* Hinc tactus mulieris est ignitus et pestifer. Audi S. Hieronymum, lib. I *Confra* J ‹ •/‹ «Joseph, quia tangere eum volebat Ægyptla, faritex inanibus ejus, ' p im «dmorsun r.ibidbs m.r canis, nc paulatino virus serperet, pallium quod tetigerat abjecit. »

Quinto, «qui pincel Deo, effugit illam ; » Chaldœus accipit de adultera. Unde vertit, *vir qui dimiserit eam libello repudii, liberabitur ab ea.* in lege enim veteri nou licebat viro tenere adulteram, ut dixi Prov. xYiii, 22. Vide dicta *Prov.* xxn, U ad illa : « Fovea profunda os aliena* : cm im us est Dominus, incidet in earn. » Ergo : « Quid aliud est mulier, nisi mali natura boni colore depict i?» ail S. Chrysostornus, homil. 19 *in Matth.* \|ognuna ergo Dei donum est ab ea liberari, quod Deus miis sanctis concedit. Præmium enim sanctitatis castitas.

Porro unicum remedium hujus mali est fuga a Fugite fornicationem,» ait Apostolus id est fugite aspectus et colloquia feminarum. Nam, ut att Tertullianus, *De Velatu!. Virg.:* "Ejusdem libidinis est videri cl videre. Tam sancti viri est suffundi si virginem viderit, quam sancire virginis ‹i a viro visa sit. » Idem. *Apolog.* cap. iv : a Democritus, ait, excæcando semetipsuin quod mulieres sine concupiscentia aspicere non posset, et dolerci si non esset potitus, incontinentiam emendatione profitetur. »

Porro Lyranus : Sicut, ait. qui expeditus est a vinculis, facile currere potest : sic qui femineos effugit laqueos, facile potest rectum virtutB iter percurrere. Ex adverso, qui cum nmVeribns versatur sibi nectit rcla^ quibus hnpiicatur, ne in via Dei pergere queat, uti docet S. Ambrodus, lib. I *De Punit,* cap. xui et xn . Vide quæ de malitia mulierum dixi *Proverb,* toto cip. vii; *Ecdi.* cap. XXI, cap. x\\ et cap. xxvi. Vide et Tiràqnellum, Leg. IX *Connubiali.*

Mystice, mulier est voluptas el concupiscentia, qu e amarior est morte, quia hominem totaliter cruciai, ac mortem parit tam l» mpoialcm in bac vita, quam a ternam in gehenna. Ita S. Ambrosino, Bonaventura ct alii.

28. Eco hoc ixvrxi, dixit Ecclesiastes, oxuh v.-m ‹* ET ALTERIHI, If 1XVEMEKM RATIOMLM(t).

29. Quivi adiiuc qijìiut amma xe.l , i;r nox ix- v«n.r VBM. ViRUM DE MILLE UNUM IUPERI, ALLURE* EX omnibus non invexi. — « Mille . » id est plurimis, ponitur enim numerus definitus pro indefinito. « Ecce hoc inveni,» id est invenire volui, vestigare

(1) *¡foc* ad vers. 27 nTerentlum videtur. Alii tamen ad ea quw sequitur, rvferuut. Vers. ¿9 : *Quam,* sciL , id est *yuod.*

et r*-*perire* disposui. Significatur actus inchoatus, non perfectus : nam mox subdit so non invenisse quod qurerebat. Ita Glossa interlinearis. Aut ro *inveni* pertinet ad id quod sequitur : « Virum de mille unum reperì, » *q. d.* Cum satagerem, ul invenirem rationem et modum, quo quis beatus in vita evadat, quam adhuc quaero ct non invenio; hoc unum tamen inveni el agnovi, quod vix unus e mille rationem hanc et modum cognoscat ct attingat. Vatablus per rationem accipit resolutionem dubii, quod Salomon quærebat. Olympiodorus accipit fortem virilemque mentem et animam, *q. d.* Quresivi viriles animos, atque inter viros tales paucos, inter feminas nullos reperi, quia omnes enervi et effeminato ingenio esse comperi. Locus obscurus variis varie explicandi, el ad mysticos sensus confugiendi ansam dedit. Dico breviter hanc gnoinen ad prreced. spectare de vanitate, malitia et noxa mulierum, *q. d.* Dum universa in orbe lustro et circumspicio, ecce hoc inveni, a unum et alterum, » Hebraice *unum ad alterum* inter se conferendo, quasi dicat : Rebus omnibus a me sigillatilo consideratis, et exacte inter se coltati* ad hoc, aut invenirem rationem, » id est modum et methodum recte, sapienter ct feliciter vivendi in quolibet statu et sexu, puta tam inter viros quam inter mulieres, fateor me, considerando virorum et feminarum vitam,illam necdum invenisse, sed adhuc investigare et quærere, eo quod in omnibus videam deficere prudentiam, castitatem, virtutem : nam inter viros vix unum inter mille inveni vere virum cordatum, sapientem, fidum et constantem , hoc est, inter multos viros ¡laucos aliquos cordatos reperi : inter mulieres autem nullam rectam, ait Chaldæus, virilem, cordatam, fidam, castam et vere sapientem inveni. Habuit enim Salomon mille uxores et concubinas, e quibus nullam reperii viraginem castam, prudentem et sapientem, sed omnes illices ad luxuriam ct idololatriam. Inteilige ergo hrec de mulieribus Salomonis, quod scilicet ipse, spectata el deprehensa femine®naturas mollitie, inconstantia, imprudentia, promtate ad luxuriam, aliisque vitiis femineis, inter suas nullam invenerit viraginem sapientem, pudicam; constantem; non negat tamen alios alibi tales invenisse, vel inventuros esse, pnvsertim m lege nova. Nam si naturam femineam non in se nudam, sed gralia sanatam el roboratam consideres, uti fuit in Catharina, S. Agüele, S. Lucia cæterisque sauciis virginibus, utique invenies viragines, quæ Christi gratia roboi ate viros virtute, castitate et fortitudine superarunt, et instar angelorum in terris vixerunt. Adde hic latere secretum, quod a nemine animadversum esi : pro virum enim Hebraice est onx *Adam,* de quo paulo post dicit, « quod fecerit D us hominem (Hebraice, *Adam)* rectum. « Alludit ergo ad Adam in puritate, innocentia, sanctitate et sapientia conditum a Deo, y. *d.* Quresivi virum iimilem Adre m sinceritate, castitate, rectitudine. et e plurimis paucissimos, imo o mille unum duntaxat inveni : nam creteri a rectitudine Adn; defecerunt, suntque hypocrite, impuri, fallaces, scelerati : licet enim nullus post lapsum ad rectitudinem ju«ti tire originalis, in qua creatus est Adam, ut liber sil ab omni concupiscentia et peccato veniali, assurgere possit, nonnulli tamen assurgunt ad rectitudinem simplicitatis, gratile et sanctitatis Adre, sed pauci. Ad utramque vero assurrexit Christus de quo mox plura. Ita Thamalurgus : « Equidem, inquit, diligenter perscrutatis mulieribus omnibus, ne in una quidem inveni pudicitiam (alii vertunt, *sapientiam :* utrumque enim significat rèffoota), et in multis millibus virum quis noverit pudicum, mulierem non item. Et S. Hieronymus : « Mulierem bonam, ait, omnino invenire non potui : omnes enim ad luxuriam, et non ad virtutem me deduxerunt. » Et post nonnulla opponit eis paucos viros, « qui non appropinquarunt ad mulierem et purissimi permanserunt. » Sic et Olympiodorus, Salonius, ct Auctor *Imperfecti* apud S. CbryscMomum, homil. 19 *in Matth.,* ubi explicans illud *Matth.* cap. xix : «Si ita est causa viri cum uxore, non expedit nubere. » Feminam ita delinit: «Quid est autem aliud mulier, nisi amicitire inimica, ineffugabilis pœna, necessarium malum, naturalis tentalio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum, mali natura boni colore depicta. » Huc facit versio Campensis : « Laboravi, ait, usque in hanc horam, ut conferendo officium femineum cum ingenio el moribus, bonam et prudentem aliquam invenirem, sed nihil successit : ex mille viris unum inveni tolerabilem, ex mille autem feminis nullam. »

vir. «alierai-

Hinc nonnulli prisci feminas non esse homines, sed hominum prodigia et monstra censuerunl. Unde el Plato aliam a viris eis dat originem. Sic enim ait in *Convivio :* « Masculum genus ipso rerum primordio solis fœtus erat, femineum telluris; utriusque vero sexus particeps (Androgyni) lunre : utrique enim luna est particeps. » Addit Auctor *Calerne Grece., q. d.* a Cum homines universos perlustrassem penitusque inspexissem, in omnibus pene reperi ea quæ muliebre potius decerent ingenium; sed fortem in ipsis mentem virilemque rationem non inveni, ut non in mulieribus solum virilis mens non inveniatur, sed ne in iis quidem, qui homines, cum iint, in muliebres mores degenerarunt, quantumvis homines videri velint. » Est hyperbole qua utitur Salomon, acriterque feminas perstringit, ut ab iis animum sapientis abstrahat, ne eis se effeminate subdat mollitie feminam superans, sed sese virum prrestet memor sureconditionisel virilitatis. Expertus enim ipse quam dulce venenum sit mulier, ab ea omnes absterret, itaque hrec gnome mulierum laxat vilia, sed maxime lenocinium ct impudicitiam, quod scilicet facillima; sint, ut castitatem suam proslduunt, si a viris sollicitentur, imo quod ips»

g uro», viros illiciant et sollicitent. Salomonem secuti sunt «eteri sapientes et philosophi; unde Diogenes Cynicus, media die lucerna accensa ambulans per urbem, rogatus quid quærcrel : « Hominem quiero, » scilicet virum prudentem, sapientem, virtute prædiluin. Ausonius in *Epigram. :*

> Vir bonus ct «pieni, qualem vix repperit unum
> Millibus e inultis hominum consultus Apollo :
> Quid proceres, vainque ferat quid opinio vulgi
> Serums : mundi instar habens, teres atque rotundus,
> Externæ ne quid labis per devia sidat.

Herodotus in *Polyphymnia:* a Mulli, inquit, sunt homines, viri pauci. » Mulli habent humanam naturam, pauci virilem fortitudinem. Isaías, cap. LIX, vers. 16, ait : a Vidit Dominus quia non est vir.» Et Jeremías cap. v, 1 : «Circuite vias Jerusalem, et quærite in plateis ejus, an inveniatis virum;» quia, ut ait Chrysoslomus, hom.23 *in* Genes.: « S. Scriptura hominem vocare solet, qui virtutem colit, cæteros autem neque esse putat (1). »

Denique alludit Salomon ad illud Davidis patris sui, *Psal.* xiii, 1 ct 4, quo post lapsum Adæ ait omnes homines esse peccato corruptos el depravatos : « Corrupti sunt, inquit, et abominabiles facti sunt in studiis suis : non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt. »

Porro Bonaventura refert hæreticos quosdam ex hac gnome docuisse nullam feminam salvati, eo quod Christus virilem, non femineum sexum assumpserit, dixeritque : « Qui (non quæ) crediderit et baplizatus fuerit salvus erit. » Armeni vero consuerunt in coelo nullas fore feminas, sed omnes sanctas resurrecturas in sexu virili, teste Gabriele Prateolo in *Catalogo liares.,* quos diu ante confutavitS. Augustinus, XXII DeCinL xxvn. \ide quæ dixi *Ephes,* iv, 13, ad illa : «Donec occurramus in virum perfectum. »

Chaldæus vero hæc refert parlim ad sidera, partira ad homines, qui fuerunt ab Adam usque ad Abraham. Sic enim vertit : « Contemplatus sum sidera unum cum altero, ut invenirem rationem filiorum hominum, ct quid erit in fine illorum. Et est alia res quam adhuc quœsivit anima mea, et non inveni virum perfectum el justum a diebus Adam, usquequo natus est Abraham justus, et inventus est fidelis et justus inter mille reges, qui congregali sunt, ut facerent turrim in Babylone, el mulierem rectam in omnibus his mulieribus regum non inveni. »

Hic igitur est sensas grammaticus sive superficialis corticis litteræ, sub quo arcana latet medulla. puta sensus reconditus et sublimis de Christo, isque non tam mysticus, quam litteralis, ^cd parabólicas, quem tetigit Albinus. Est enim hæc parabola, sive ænigma et (enigmatica prophetia de Christo. Plane enim aenigmatis speciem habet to *virum de mille unum reperì, mulierem ex omnibus non inveni.* Unde addit se laborasse, « ut inveniret rationem quam adhuc, inquit, quæril anima mea et non invenit, » uti solet ænigmatis explicatio et solutio quien. Huic et subdii : « Et quis cognovit solutionem verbi? » pula hujus ænigmatis de Verbo Dei incarnando. Denique hac de causa (am fuse et operose omnia lustrando, sc summam hanc sapientiam, puta Verbi incarnati vergasse connumerat, qu e scilicet nos verbo et exemplo veram sapientiam, et viam ad salutem doceret, atque a vanitate rerum et voluptatum ad veritatem veramque beatitudinem perduceret. Hanc eamdem vocat patzn *chesbon,* id est ingeniosam excogitationem, inventum, artem ct industriam, quam scilicet Deus miro consilio excogitavit el adinvenit, ad ostendendam magnificam suam prudentiam, potentiam el beneficentiam erga hommes. Quid enim ingeniosius Verbi incarnatione, m qua stupenda el divina arte æternus Paler Verbum carni, Deum homini, cœlum terre, clementiam justitia' associavit? Sicut ergo Salomon de Christi incarnatione, passione, redemptione et resurrectione ænigma proposuit. *Proverb,* xxx, 4, dicens: « Quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti?» Et vers. 18 : «Tria sunt difficilia mihi, et quartum penitus ignoro : viam aquibe m cœlo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, el viam viri in adolescentia, » Hebraice, *viam viri in virgine:* sic idem hoc loco simile ænigma de Christo proponit dicens : « Virum de mille unum reperì. » Hoc enim proprie soli Christo competit : Christus enim solus est unus vir, cui nullus in natura, persona, gratia et gloria æquari, vel assimilari potest. Ipse enim est Deus homo : quare ejus humanitas subsistit in persona non humana, sed divina Verbi. Hoc enim est « magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu,» etc., 1 *Timoth.* m, 16.

Ipse ergo solus est alter, ct novus Adam, ut ha- Chrbiw bent llebræa, sicut docet Apostolus, *Boman.* v, 14 et 1 *Corinth,* xvi, 41. Idque *primo,* quia sicut primus Adam nomen accepit ab *adama, q. d.* homo ab *humo,* ex qua formatus est : sic Christus in terra, et ex terra carnem accepit, sed mentem et deitatem detulit ex cœlo, juxta illud : « Primus homo de terra, terrenus : secundum homo de cœlo, cadestis, » 1 *Corinth,* xv, 47; et illud : « Verbum caro factum esbet habitavit in nobis, » *Juan.* cap. i.

(1) Simili modo apud poetas grecos do mulieribus male existimatur : conf. *Vociar.Grar. gnom.* p. 172 seq. (edit. Tauchn.), ubi inter alias sententias do mulieribus hæ inveniuntur :

> HxXaaax xal rûp irli ****
> MtoHv KXXûiV KÏÇQKI fjvr..
> "Orrcu ■pvxW; tiaiv, iravr* ixtî xoxx.
> «zxvrw arptG>T4pa •*pivr:.*
> Oiò'iv •pvxixoç rxc
> 'Ev-j-ip •pnxiÇw κ Îgtw güx. fviar i<Vuv.
> Tbvouxi nioTCut rte gxutgû £îgv.

Secundo, sicnf Adam nnn a parentibus generatus, sed a Deo immediate productus et creatus est: •ic ct Christus non ex generatione patris et matris, sed ex virgine formatus est inoperante Spiritu Sancto.

Tertio, sicut Adam rectus ct integer quoad gratiam et justitiam originalem creatus est : sic et Christas, qui Adamum longe superavit, eo quod hanc rectitudinem el immunitatem ab omni labe et peccato adeptas sil ex vi nativitatis suæ, quia scilicet conceptus est ex Spiritu Sancto, cujus operatione humanitas ejus unita fuit person® Verbi; ac proinde nullius peccati, sed solius gratiæ fuit capax, imo illam omnigenum omnisque generis jure suo exegit.

Quarto, sicut Adam fuit parens generis humani, in illudquc justitiam originalem propagassi, si Deo obediens in illa perstitisset : sic multo m igis Christus parens est Ecclesia?, puta omnium fidelium el justorum, imo eorum peccato Ad® perditorum el damnatorum liberator est et redemptor, atque in eos suam gratiam et ju-tiliam per universa saecula propagavit, et in dies propagat, uti fuse docet Apostolus, Rem. v, 14 et sequent.; et 1 *Corinth,* xv. 45 : « Factus est, ait, primus homo Adam inanimam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. »

Denique Christus solus est unus e mille, id est electus ex omnibus hominibus ad omnium salutem, ut sil Salvator mundi. Unde sponsa ei accinit *Cani.* v, 10: «Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus. »

Nihil horum ulli alteri competit (piam Christo, imo ner B. Virgini. Unde addit Salomon : a Virum de mille unum reperì, puta Christum; mulierem ex omnibus non inveni,» quæscilicet instar Ad® immediate a Deo creata rectitudinem et sanctitatem habeat cx vi nativitatis sute, ul eam in alios tra infundat. sitque omnium redemptrix, justificatrix, salvalrix; nulla enim talis est mulier, ne quidem B. Virgo. Huc pertinet explicatio D. Thorn r in cup. m *ad Galat.* led. 6, ad illa verba : « Quasi in uno, et semini luo, quod est Christus, etc. Ipsr, inqìiit, solus el singularis, qui non subjacet inakdh tioni culp.r. Unde *Eccle.* vii : Virum d mille unum reperì, scilicet Christum, qui esset sine oinni pece ito; mulierem autom ex omnibus non inveni, quæ omnino a peccato immunis esset, ad mimi* originali vel veniali. » Verum in editione s. Thom r Veneta anni 1555, et altera Pariensi anni ! VW, el alia anni 1532, additur hæc exceptio : a Excipitur purissima ct omni laude dignísima virgo Maria. » Sed esto ea omittatur, uti e un .du Codices omittunt, \c! ba Doclorls angelici priu* citata, si B.VIrg ili applicentur, cum grano salis arcipiend i sunt, scilicet de debito contruhmidi p. reatum, non d» ipso reali pi ccalo. B. Virgo enim » x communi légo, qua statutum tra* otnnes Adamo carnali gener d one propagalo-, ab vo pMcvdlum uiljj naie contrahere, peccatum hoc contrahere debuisset (generata enim fuit ab Anna et Joachim), nisi singulari privilegio, tanqiiam futura Dei matera Deo præventa, ab hao lege exempta fuisset. Eximi autem omnino decebat eam quæ mox futura erat mater Dei et Christi, id est salvatoris et sanctificatoris omnium. Quis enim credat matrem Dei aliquando fuisse servimi peccati, imo mancipium diaboli?

Rursum adverte : Non negat Salomon aliquam mulierem esse omnis peccati expertem, sed tantum asserii nullam talem se reperisse, quia scilicet Salomon ignoravit quæ, qualis et (pianta fritura esset Messi® mater, an scilicet a parentibus generanda, an a Deo instar Evie ex homine formanda, an virgo opera Spiritus Sancti conciperet, an alio modo generaret Messiam. Hoc enim primum *Isaiæ* cap. vu revelatum legimus, dum ait: « Eccc virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. » Ignoravit ergo Salomon an eadem a peccato originali foret eximenda; unde ait se non invenisse, id est non cognovisse ullam mulierem omnino rectam ab omni peccato immunem; alioquin B. Virginem viraginem fore eximiam, quæ suum et sapientum omnium captum superaret, sat indicat Prov. xxxi, 10, dicens : «Mulierem fortem quis inveniet? procul, et de ultimis finibus pretium ejus. » Sensim enim procedente tempore Deus uti mysteria fidei, sic et B. Virginis dotes et privilegia Ecclesia? revelavit el patefecit.

Tropologice S. Hieronymus : « In multis studiosis, inquit, et quotidiana meditatione sudantibus vix invenitur cogitatus purus, et viri dignus vocabulo. Possumus et cogitatus pro viris accipere, mulieres pro operibus, el dicere quod difficile cogitatio alicujus pura inveniri queat. Opera vero, quia per corpus administrentur, aliquo semper errore commixta sint. » Sic et Salonius. Tropoto. gta.

30. SOLUMMODO HOC INVENI, QUOI) FECERIT DEUS HOMINEM RECTUM , ET IPSE SE INFINITIS MISCUERIT QUESTION IBUS. QUIS TALIS UT SAPIENS EST? ET QUIS COGNOVIT SOLUTIONEM VERBI? — ITO *Solummodo,* 110- Ven. 30.

braice est, *tantum vide,* qu® vox attentionem lectoris excitat. Vox *rectum* significat rectitudinem non tantum natur®, ut vult Cajetanus, sed cl gratiæ sanctificantis ac justitia; originalis; utraque enim dolatu* fuit Adam. Unde Olympiodorus habet, *prorsus reatum.*

Pro *quaestionibus,* Hebraice et Chaldaice est *chisbonot,* id est *cotjitatiunil»us* ; Gr®ce XG-rvquk, id est *ratiocinationibus* ; Complutenses, *considerationibus;* alii, *cogitationibus variis,* hoc est, ut ait Olympiodorus, obliquis vivendi rationibus, in quas se dissecant homines, dum hic avariti®, ille superbi®, alius gui®, etc., se addicit. Symmachus vertit, «©Xuwpqucauvr.v, id est *curiositàtorn,* vel *variam negotiationem.* Thaumaturges disputationes leviculas circa dictiunculas, vel res levis momenti, quibus subinde ⌇ mpus tei uni sapienti® Studiosi vel professores. Hugo Cardinalis

explicat tum do his quæ scire studemus, nec sciri possunt definite in hac vita; tum de curis ac sollicitudinibus ct concupiscentiis, quas et qnærimus, et de illis ratio quæritür in judicio. Carlhusianus proprie quœslioncs inteUigit non utiles ac licitas tantum,sed curiosas ac super-litio 0. I'ite!-mannus vult 71/œsfionum nomine contint ri omnem difficultatem, perplexitatem, miseriam, in quas homines posi primum parent* m, qui naturam ipsam involvit, se quoque ipsi involvant. Alii vim facientes in voco *quœstionuin,* rixas accipiunt pugnasque carnales.

Omnia hæc nomine *quastionum,* Hebraice *chi$-sebonot,* id est cogila/iomnn, accipi possunt; qua de re rursus dicam inferius. «Infinitis;» nam, ut ait S. Bonaventura, nihil explere potest hominis cupiditatem, nihil stabilire ipsius instabilitatem, quia cecidit a verilato in ignorantiam, a bonitate in malitiam, a potestate, m impotentiam. Chaldæus plane vertit: « Vcrumlamen vidi quid invenerim. Crmvit enim Dominus Adamum illum primum fortitudine et justitia pnestantem; sed serpens ct Eva cum fefellerunt, ut fructu arboris vesceretur, quem edentes in sapientes evaderent, ct habentes notitiam boni et mali ; ex quo efToótum est ul in se el posteros occasionem mortis adsciscerent. Et hunc solum in perquirendis quæstionibus illis fructum sunt consecuti, ut mortem in omnes terne incolas inveherent. » Causam dat versus præcedentis, 7. d. Causa cur cx omnibus hominibus et feminis vix ullum invenerim per omnia rectum ct sapientem , qui veram ad felicitatem viam iniret, est quod Heus quidem fecerit Adam rectum, sed ipse a rectitudine hac desciscens, se et posteros inquinavit péccato et concupiscentia, quæ infinitas ei cogitationes, desideria, curiosila* tes cl quresliones suggerit, ni nunquam animo conquiescat; quia enim ab uno beo descivil, hinc in diversa el plurima distractus est, et mens ejus post creaturas varias vaga abit; cumque in nulla reperiat requiem et satiem, aliam semper et aliam cogitat et concupiscit, ubique quærens quietem cl nusquam inveniens; quare mille cogitationum et quæMionuin, id est curarum, cupiditatum, curiositatum, passionum, tumultuum fluctibus et æslibus, instar Euripi assidue jactatur ct fluctuat, et, ut ait Lucretius, lib. V:

Semper et m curi' consumit inanibus svum.

Adim |crcâU') jn ii«i\ origina- L

Nota : Ex hoc loco liquet Adamum creatum esse in gratia el justitia originali. Idem 1 quel cx tis quæ dicit Sapiens, cap. 11, vers. ¿3 ct I4; et *Eerie.* cap. xvii, vers. I el 2; ct Apostolus. *Ephes.* ¡v, 23, et *Coloss.* in. 10, Quare perpcram consuonili! pelagiali! Adamum a Deo conditum esse tairm, quales nos nascimur cl sumus. Minus quoquo recle Alexander 11b Alexandro, Marsilius Alti-Kiodorensi*, Bonaventura, Scotiis in 11, distine. 29, opinali sunt Adamum creatum esse in puris naturalibus, demdc dotatum gratia, quam mox peccando perdiderit. Igitur tacite Salomon hic refellit heréticos, qui Deum faciebant peccati et depravat» natura auctnrcm: atque gentiles, qui naturam censebant homini ' *se novercam, quod cum I im parvum rniscrumque formasset, cum hoc vilium non sit natur e, sed culpæ,nti passim docet S. Augustinus *Contra Vclaejinno*,* qui lib. IV *Contra luHanum,* cap. x, ait philo ophos «rem (corruptionem hominis) vidissó, sed causam ignorale. ' Vide Thcodoretum, lib. il! *De Curand. Grtrc. affect.* Predare S. Cyrillus, *Catechesi* ***ì*** *:* « Plant dio quidem bona, ait, sed fructus ex voluntate malus; atque ideo plantator quidem in culpa non est ; vinea autem comburetur, quoniam in bonum piant da est, et in malam fructificaviL Fecerat enim hominem rectum, sed ipse quædvit questiones multis. Et Apostolus dicit : Ipsius enim factura sumus, creati in bonis operibus, quæ præparavit Deus, ut ambulemus in illis. Creator itaque, cum sil bonus, bonos creavit. Creatura vero volunt ite propria in amaritudinem conversi est. Ego piantavi vineam fructiferam totam veram, quomodo conversa est in amaritudinem vitis aliene? * *Jerrm.* n.

Nota *secundo :* Rectitudo haec opponitur curvitati, obliquitati, tortuositati, corruptioni, depravationi, quam post peccatum per concupiscentiam incurrit homo. Concupiscentia enim ejus mentem a rectilu line rationis, legis, virtutis et voluptatis Dei distorquet, ut concupiscat inhonesta, turpia, noxia, vetita, quam in se sentiens S. Paulus : « Video, ait, aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, el captivantem me in lege peccati, n *Douian.* vn, 23. Hæc est hominis animique distortio et claudicatio, qua uno pede mentis rectus, altero pede concupiscentia claudus incedit. Rectitudo ergo sopiebat, imo tullebai concupiscentiam, Adaeque mentem adiequabat dictamini recite rationis, prudenti», honestatis et legis divinae.

Nota *tertio :* Aliqui per *rectitudinem* accipiunt simplicitatem et sinceritatem: ita Thaumaturgus, 7. *d.* Deus creavit hominem rectum, id est simplicem, sincerum, candidum, uon falsum, fucatum. fictum, fraudulentum ; sed talis per peccatum evasit. Hæc enim est ferrea ¿vias, in qua, ut canit Ovidius, 1 *Metamor/jh. :*

Irrupit in «rum
Omno netis, fùgm pudor, verumque tide>que:
In quorum subure locum (raudcM|ue dohq e,
Insidi# pie el vis, el ainur sceleratus hibeodL

Noster Pineda per rectitudinem accipit pudicitiam, rujus jacturam paulo aule in mulieribus taxavit, ac quæsliones infinitas refert ad femineas lites ct tricas; sed, ul ipso fatetur, h rc arctior et humilior est hominis rectitudo : plena enim et adacquata est mentis per gratiam et virtutem quamlibet, ac pmsertim per justitiam originaleui integritas, eonformitas, justitia et sanctitas. Unda

Qndii ^^'7“ 11

S. Thomas, I part., *Quæst.* XCV : a Retis, inquit, fecit *hominem rectum*. Erat enim rectitudo secundum hoc quod ratio subdebatur Deo, rationi vero inferiores vires animie et corporis. Prima nutem subjectio erat causa secundæ et terliæ. Qiiamdiu enim ratio manebat Deo subjecta, inferiora ei subdebantur, ut docet S. Augustinus, » lib. *De Natura et Gratta,* cap. xv , et lib. *De Corrept. et Gratia,* cap. xi. a Rectitudo hominis m eo ed. ut carni spiritus utpote inferiori superior prosit et imperet, et hæc illi jussa adsit atque obtemperet, » ait Rupertus in cap. *i Genes.;* etS. Augustinus. lib. XIV *DeCivit.* cap. xr et xxvii : « Fecit, ait, Deus hominem rectum, ac per hoc voluntatis bonm; non enim rectus esset, bonam non habens voluntatem. » Et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovuaan.* : « Cum boni creati simus, et boni a Deo .psi vitio nostro sumus ad pejora delapsi, et quod in paradiso rectum in nobis fuerat, egredientibus e paradiso depravatum est. d Vide D. Thomam loco jam citato, ac ibidem Suarez, Vasquez, Valentia, Molina, cœterosque scholasticos. Rectum enim dicitur, quod suam regulam in quo ndæquat Adam ergo creatus est reclus, quia rationi el legi Dei per omnia conformis : hæc-enim rectitudo efficiebat in eo omnium virium et potentiarum consonam harmoniam, mirumque consensum et quasi concentum, cum jam post peccatum in nobis experiamur rebellionem carnis et spiritus, miramque virium omnium dissonantiam , luctam et pugnam. Deus ergo fecit hominem rectum, quia in ipso creationis momento Adamo gratiam sanctificantem infudit, eumque justitia originali vestivit. Gratia efficiebat deiformem, imo Dei filium, angelorum fratrem, creaturarum dominum. Originalis justitia per jugem Dei assLMentiam omnes animæ vires, puta intellectum, memoriam, voluntatem, item sensus et appi litus omnes ita moderabatur, contemperabat, el puras pacalasque efficiebat, ul nulla inter eas esset discordia, nullus ne minimus quidem defectus. Eratergo Adam tunc memoria tranquillissimus, intellectu perspicacissimus, voluntate rectissimus, sensibus obedienli>simus, appetitu subjectissimus, in quo corpus animæ jussum sine ulla contradictione sequebatur, sensus et appetitus rationi parebant, et ratio divini numinis ducebatur imperio. Unde Prosper, lib. Il *De Vita Contemplai.* : « Non inquietabat, inquii, molesta sollicitudo quietum, non fatigabat labor anxius otiosum, non somnus opprimebat invitum, non ainitt«*ndæ vitæ timor angebat de immortalitate securum. Habebat facilem victum , corpus ex omni parte sanum, tranquillum motum, cor mundum, ignarus pœnalismali, habitator paradisi, expers peccati, capax Dei. Postremo quid eo felicius fuit, cui erat urbis subjectus, nullus ini' Mus liber animus,et visibilis D. us?n Jam vero post lapsum soluta hac potentiarum harmonia, honuue distemperato corpus annate imperium subire detrectat, et si illa vult abstinere, hoc manducare; si illa vigilare appetit, istud dormire; si animam laborare, corpus otiari, el socordia consumi delectat. Jam sensus ct appetitus rationi non parent, sed tanquam servi rebelles adversus illam insurgunt, et (quod miserabilius est) deceptam et captivam pertrahunt. Jam ratio divinas leges preterit, sui Creatoris jussa contemnit; quæ proinde illud *Jerem.* audit : a Confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, el dixisti : Non serviam. » Quid moror, et hominis niorbos enarro? « Omne caput languidum, et omne cor interens. A planta pedis, usque ad verticem, non est in eo sanitas : vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo, » *Isai.* i, 5.

Et ipse (Adam cum posteris, unde llebræa, Septuaginta, Syrus, Arabicus, S. Hieronymus in *Comment.,* Campensis, Vatablus el alii habent *ipsi* in plurali) infinitis se miscuerit quæstiombi s. — llebræa, *et ipsi guæsierunt,* myoüH *chissebonoth,* id est *rogitationibus;* Symmachus vertit, *curiositates;* Cajetanus, *rationes;* alii, *astutius, artes, affectus pravos.* Apposite per *guastiones infinitas* accipias plurimas philosophorum de hominis fine, summoque bono ac felicitate, in quo scilicet illa siti sit, opiniones et pugnantes sententias. Thauinaturgus accipit quæstiones nunquam finiendas, quod cum homines ad indagandam sapientiam sint nati, ipsi tamen in verbositate omnem ¿elatem conterant. R. Salomon per *guæstiones* accipit uxorias lites et rixas, *g. d.* Adum, cum solus erat, recluserat el pacatus;cum ei addita est Eva, incidit in uxorias lites: verum hoc frivolum est et rabbinicum. Tale est et illud versionis Tigurimn : « Deprehendi, ait, quod Deus Adamum probum condiderit; ipsi autem plures facti cogitationes vanas persecuti sunt. » Non solum enim posteri Adir, sed et ipse Adam post lapsum id fecit, et a se infinitis miscuit quæslionibüs, n ut habet Vulgatus. Acute Hugo Cardinalis, licet minus genuine ad litteram, per *quæstiones* accipit tormenta : tot enim tormentis cl aculeis cruciatur homo, quot cupiditatibus servit, presertim uxoriis et femineis. Unde illud S. Hieronymi *Contra Joviman. :* « Qui non litigat, cælebs est.» Et illud Juvenalis :

> Semper habet lites, alternaque jurgia lectus,
> Id quo nupta jacet, minimum dormitur in illo.

Nota : Tò *miscuerit* habet auxesin, ul recte advertit Pineda, *g. d.* Homo adeo quæslionibus, id est cogitationibus, curis, cupiditatibus el litibus immersus, imo absorptus est, ut videatur totus compositus et compactus cx quæslionibus, querimoniis, litibus, rixis, vix aliquid purum et meracum in homine cerni possit, quod non sit confusaneum et miscellum ac perturbatum. Ergo mult irum rerum confusionem et perturbationem videtur significare, cum humanorum studiorum

et passionum agitatio cœlum terne miscet, et omnia confundit.

nomo Quæres, cur Noster Hebræum nW3wn *chistehonoth* vertit *qxurstionibus,* et non *cogitationibus?* quatio» Respondetur, quia rò *questionibus* multa signifiuibnu cat hu¡c |oco congrua et opportuna. Primo enim, lrIun* quæstiones significant varias philosophorum de felicitate et summo hominis bono disputationes et opiniones, dum alii illud in honore, alii m opibus, alii in sanitate, alii in scientia, alii in prosperitate, alii in amicitia. etc., collocarunt. Salomon enim totus hic est in describenda rerum vanitate, el inquirenda veritate veraque felicitate, qua scilicet in re homo recte, honeste el beate vivere queat, atque illam vix in ullo mortalium se reperisse commemorat, eo quod homo rectus a Deo conditus rectitudinem ct Deum unum, in quo solo ejus felicitas sita est, peccando deseruit, ideoque felicitatem in variis rebus creatis, ad speciem formosis el delectabilibus quærat, et nusquam invenial, cum in eis non consistat. Homo ergo ab una *chesbon,* id csl cogitatione ct ratione Deo adhærendi, eaque feliciter vivendi, uti dixi vers. 28, deflexit in *chissebonoth,* id est in mullas cogilatiundulas, quaestiunculas, ratiunculas, quas ipse sibi excogitavit ct finxit quasi ibi beatam vitam inventurus, sed revera non nisi tricas, spinas et œruinnas invenit, quia relicta vera arte bene beateque vivendi, vanas et fallaces artes bcahe vitæ sibi commentus est.

fccnndo. *Secundo*, quæstiones significant continuas sollicitudines et curas, item lites ct rixas hujus vitæ, quibus homo non tantum cum æmulis, vicinis vel amicis, sed etiam secum ipse litigat et rixatur, dum mente cœlcstia, came terrena cogitat et concupiscit.

Tertio. *Tertio,* quæstiones significant curiositates, quibus plenus est homo, ut omnia præsertim nova, aliena, peregrina et incognita scrutari velit, ideoque infinitis molestiis se implicat. Hinc rursum quæstiones notant difficultates cl molestias quaslibet, quibus se homo vel sponte vel coacte immiscet. Accedit Hugo, qui per quæstiones accipit equuleosct tormenta; hæc enim vocantur *quaestiones,* quia per ea veritas criminis in judicio exquiritur ct exprimitur arco. «Quæstio tenet cum qui in jus vocatus est, » ait Papinianus.

Quarto. *Quarto,* quæstiones significant cupiditates, quibus scatet homo,per metalepsin : quæstiones enim notant cupiditatum originem ct fontem, scilicet quod prodeant ex curiositate quærendi et sciendi, puta ex pruritu sentiendi et experiendi quid in qualibet re sit bonum, jucundum el delectabile. Alludit ad primam quicstionoin serpentis, quam movit Evæ dicens : a Cur pnecepil vobis Deus, ut non comederetis do ligno scienti® boni et mali? » Gen. m. Ad quam quaestionem in curiositatem gustandi pomi exarsit Eva, illudque comedit, ac eodem maritum nosque omnes perdi* dit, atque suam curiositatem ct concupiscentiam in posteros omnes transfudit Vis ergo excludere concupiscentiam? Exclude curiositatem, claude oculos, aun s, mentem, dicitoque cum Propheta : «Averte oculos meos, ne videant vanii dem,» ne visam concupiscant, et gustare velint instar Evæ.

Quinto, Noster Ludovicus Molina per *questione** Qalat* accipit perplexitates, cæcitalem et ignorantiam, quam per peccatum incurrit homo; qui enim ignorat, is quærit id quod ignorat et nescit. Quæstio ergo notat ignorantiam, impudentiam, insipientiam hominis in rebus, tum speculativis, tum potius praeficis. Omne enim peccatum prodit ex quadam ignorantia, id est, imprudentia, quod scilicet homo non satis consideret peccati damna et pœnas gehonnæ, quibus se obnoxium reddit. Nam si has prudenter consideraret et ponderaret, ulidebet, utique non peccaret. Sed audi Molinam , l p irt. tract. *De opere* 6 *dierum ,* disp. 27, sub finem : *Questionum* nomine intelligit anfractus, difficult tes ct ambiguitates, quæ amissa justifia originali per peccatum primorum parentum, eoque ipso recedente a natura humana concentu, rectitudineque illa maxima, qua condita fuerat, atque ignoranti® vulnere simul suscepto, in humana vita sunt consecuta. Unde sequitur quod homo in justitia originali longcque sublimiori statu, quam sit ille, in quo nunc est, fuerit conditus.

Serto, quidam per *questiones* accipit quedos, Seito. id est querelas ct querimonias, quas pariunl miseri® et dolores hujus vitæ homini lapso. Verum sic *questiones* sine diphthongo forent; jam autem scribuntur cum diphthongo.

Rursum accipit *questiones* non tam active , quam passive pro rebus quærcndis ab homine, ad quas scilicet interroganti Deo. homo in die judicii respondere debebit, ut quæstio hic per catachresin rcspnnsioncm significet. Interrogabit enim Deus quemque, et quæret : Cur tot beneficiis meis ingratus fuisti9 cur sanguinem Christi mei profananti? cur gratiam ejus et vocationem respuisti? cur hoc peccatum perpetrasti? cur proximum læsisti? cur adulterium commisisti? cur furatus es? cur occidisti? cur concupiisti tot tantaque illicita? Atque ad singula respondere debebit homo pavidus et anxius; et quia justam responsionem dare non poterit, audiet sententiam damnationis ad gehennam, cui proinde infelix iu hac vita, dum peccat, se immiscet, et obnoxium reddit.

Insuper alius per *qutrslioncs* accipit tentationes, sophismal i el captiones diaboli, quibus quasi laqueis animam irretit, convincit el capit, sicut Sphinx suis quæslionibus implicatis transeuntes illaqueabat, capiebat el occidebat. Verum hœ *quæstiones* accommodatitiœ el mystica* sunt potius quam litterales et genuiuæ.

DeniqCT; guæsh'ones Salomon opponit rectitudii i et homini recto, qua scilicet in statu innocenti® ueus ejus erat recta sine ulla culpa,æque ac

corpus sanum ab ninni pœna liberum ; quarc per *quastiones* «-ignificat turn culpas ct peccata, tum pomas et tormenta, quas peccando et desciscéndò a primeva rectitudine homo sibi ascivit; qua de causa Decesse fuit invenire virum unum eleelmn ex mille, pula Christum , qui illum a quæstiôrtibus ct distorsionibus hisce expediret, cumque primi! rectitudini et æquitati restitueret. Unde subdit :

Ours TAUS DT SAPins EST? ET QÜIS COG5OVITSOLU-

t io mj vrhfii?— llcbr.ra, Chdd rus. Hieronymus, Vatablus, Campcn>is crlerique hcbraizanles hanc gnomen referunt ad initium capitis sequentis. Unde ab ea inchoant caput octavum. Hinc ChaldifeUS vertit, *quis vera tanta effertur sapientia, ut adversus prudentiam Domini possit consistete, ct in Prophetarum sermonibus germanam interpretationem cognoscere?* Septuaginta, Syriis et Arabicus vertunt,çuis *novit sapientes?* Cui quislioni mox respondet cap. vni, I, sapientem ex vultu internosci : « Sapientia hominis, ait, lucet in vultu ejus, n Verum melius Vulgata. Sepluaginth, Syrus, Arabicus et alii passim hanc gnomen nectunt phfcccdentibus, idque varie et vario sensu (1).

Primo, Cajrtanus, *quis talis est, ut sapiens sit?* quasi dicat : Nullus vel vix ullus est vere sapiens, uti paulo ante dixit. Huc perlinet versio Campensis, *quis conferendus cum eo qui judicium habet de rebus?*

Secundo, Hugo Cardinalis explicat, quasi dicat : Quis talis est, ut sapiat? talis, scilicet reclus, uti dixit paulo ante, (jui scilicet sciat non se qnmstionibus miscere ac involvere, ex quibus nequeat extricare se; verum eas amplecti ex quibus noni expedire, casque solvere, nec nisi rès honestas ac pias sobrie scrutari. Addit antonornastiee int-l-ligi vel Christum, vel Salomonem sapientis nomine; per « solutionem verbi, » non solum divina? Scripturæ, juxta illud : « Quis est dignus accipere librum, el solvere sighacula ejus? n sed ejus de quo sumus in judicio interrogandi : quia qui custodierint et viderint justa, invenient quid respondeant, *Sapient,* vi, 11.

Tertio, Titelmannus, *q. d.* Si sapis, atiende diligenter ad ea qua- dixi de pericùlo et malitia mulierum, do panciute virorum ; quodque non Deo, qui rectos nos condidit, sed nobis ipsis depravationis culpa sit danda.

Quarto, plane et simpliciter, 7. *d.* Quis æquetur sapienti, qui hæc (pur jam dixi difficilia et a paucis cognita, cognoscit et penetrat, ac præcipue infinitas quæstiodum tricas, quibus ahi se miscent, devians, cognoscit «solutionem verbi? » scilicet qiurstionis paulo ante a me proposita?, puta de ratione et modo inveniendi vitam beatam cl felicem, ait Cajetanus. sequendo unum virum do mille, puta Christum Dominum. Aliter S. Hieronymus, qui per *verbum* accipit S. Scripturam, et Chaldæus, *Prophetam;* abi, *verbi,* id est verborum, id est rerum, problematum, vel questionum difficilium. Ita Albinus, Olympiodorus et Vatablus. Est conclusio significans non nisi a sapiente difficultates propositas posse resolvi : hanc enim esse laudem et dotem sapientia? ac sapientis, ac proinde eum rarum esse et vix unum e mille reperivi. Simili epiphonemate David claudit *Psalm,* evi, dicens : « Quis sapiens ct custodiet hec?et intelligei misericordias horimini?» Identidem enim ad sapientia? elogia recurrit Salomon, ul eam omnibus apprædicel, amnesque ad ejus studium impellat.

(I) Maurer, *quit est sicut tapiri?* quis in sapieutum numero habendos est? *El quis novit explicationem verbi* hujus, sententue qua? sequitur ; Sapientia hominis, etc. Husentòutlerus.... *ct quis scit rerum expuitionem.* Ilie venus promittitur iis que Statini sequuntur sipientiie pnoceptis Unquam breve proœiniutn. « Oblique, ait D. Hieronymus, de se loquitur Auctor, quod nemo iu fuerit sapiens, ut ipw,ei nullus sic scierit problematum solutiones, el sapientia ejus a cuncto laudata sit populo. •

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Saptenfiœ ait signa ct effecta, illam enim lucere ait in vultu, verbis moderatis, juramenti legisque custodia, ct vpportuudutis observatione: luec enim prastut ct efficit sapientia. Deinde, vers. Q, quoniam vanitatis gmera recenset, prosertim quod impii tractentur ut pii. Denique, vers. 15, *laudat vitam moderatam qutc opibus suis fruttar, ct a se anxias curas et curiositates omnia scrutandi ablegat.*

f. Sapientia hominis lucet in vultu ejus, et potenfissiiniis faciein illius commutabiU 2. Egó os regís olisci vo, el præcepta juramenti D< i. 3. Ne festines recedere a facie ejus, inopie permaneas in Opere malo : quia oinne, quod volücrit, faciet : 4. et sermo illius poti slab? plenus est : nec dicere ei quisquam polesl : Qüàie il i facis? S. Qui custodii pra'cej>tuiu, non expeiieUir quidquam mali. Tempus el tes^onsiuiiein cor sapientis intelli^it.

G. Omni negotio tempus est, et opportunitas, ct multa hominis afflictio: 7. quia ignorat prælerita, et futura nullo scire potest nuntio. 8. Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec sinitur quiescere ingruente bello, neque salvabit impietas impium. 9. Omnia hæc consideravi, et dedi cor meurn in cnnclis operibus, quæ fiunt sub sole. Interdum dominatur horno homini in malum suum. lO.Vidi impios sepultos : qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant, et laudabantur in civitate quasi justorum operum; sed et hoc vanitas est. 11. Etenim quia non profertur cito confra malos studentia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala. 12. Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, el per patientiam sustentatur, ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus. 13. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, sed quasi umbra transeant, qui non timent faciem Domini. **Ii.** Est el alia vanitas, quæ fit super terram , sunt justi, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum : et situi impii, qui ila securi sunt, quasi justorum facta habeant; sed et hoc vanissimum judico. 13. Laudavi igitur lætitiam, quod non esset homini bonum sub sole, nisi quod comederet et biberet, atque gauderet : et hoc solum sectim auferret de labore suo, in diebus vita? suæ, quos dedit ei Deus sub sole. 16. Et apposui cor meum ut scirem sapientiam, et intelligerem distentionem, quæ versatur in terra: est homo, qui diebus et noctibus somnum non capit oculis. 17. Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem, eorum quæ fiunt sub sole : et quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniat : etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.

Vena. L Sapientia hominis lucet in vultu(sicét in speculo, ait Ungo) ejus. — Vatablus explicat de vultus serenitate ct hilaritate : Cajetanus de majestate ct auctoritate; Clarius de gratia, a qua vocari solet vultus gratiosus ct festivus; Olympiodorus accipit vultum animi, non corporis, *q. d.* Sapiens habet anióne suæ faciem luce magna conspicuam, jubare scilicet divina* sapienti® illustratam : verum hoc mysticum est. S. Hieronymus hanc gnomen nectens ultimis verbis cap. pneccd., sic legit, sicque plane clarcque exponit : « Quis ita, ul sapiens? cl quis novit solutionem verbi? Sapientia hominis illuminabit vultum ejus, ct foriis faciem, etc. Supra docuerat difflcile bonum hominem inveniri, cl vènicntrm contra eliserat quæstionem : a Deo bonos homines conditos, sed sponte sua ad peccatum delapsos. Nunc quid boni homini dederit Deus, quasi gloriabundus enumerat, sapientiam scilicet, atque rationem previdenti®, occulti Dei noscere mysteria, ct arcana ejus sensa cordis intrare. Oblique autem de se loquitur, quod nemo ita fuerit sapiens, ut ipso, el nullus sic fecerit problematum solutiones , cl sapientia ejus a cuncto laudata sil populo, quæ non solum intrinsecus latuerit, sed et in hipcrflcic corporis et speculo vultus eluxerit, ultraque omnes homines prudentiam mentis in facio sua pinxerit (i,. »

(I) Esi lü h*'br., *Sapientia hominil illuminat rallum fjuj*, facem ei prœbel, ul clarísimo videat, quæ sibi uni agenda, quæ fugienda; melius alii, serenum Kllanmquo reddit ejui vultum. *Et rubar.* Tediai, *fatiti cjui*

Porro, sapientia lucet in vultu tripliciter : pn- Saptatu mo, quia, ut ait S. Hieronymus et Albinus, anima ’‘‘¿J® selpsam suasque passioni* et affectus imprimit corpori, pneserlim vultui per naturalem sympathiam, qua forma materiam, puta anima corpus sibi adaptat et adrcquat. Animus ergo sapiens sapientiam prodit, imo fingit el pingit in vultu, sicut sigillum sui figuram fingit et pingit in cera, hl palet ex physiognomic. Unde signa physiognomica saphnliæ et insipienti®, virtutum el vitiorum, quæ in vultu loloque coqiore relucent, recenset Aristoteles in PAysiognomiokl. Quocirca Thuanus vertit :

> Nempe mirat rosea sapientis fronte coruscus
> Fulgor, el ex vullu fenUs ct ruga facessit.

Vultus ergo est viva imago , imo speculum et simulacrum animi, uti communis habet sapientoni sententia. Intellige communiter ita fieri, at non semper; nam, ul ait Comicus : a Multis mortalium facies est ingenua, mens vero intus illiberalis repentur. »

Stanilo cl potius, quia sapientia, id est pru- secuxxk, dentia et virtus, non tantum animum, sedet corpus, prœsertim vultum ad omnem honestatem cl decorem componit cl cfformal, facitque ut in eo reluceant gravitas, modestia, comitas, probitas, pictas, scilicet in fronte serenitas, in genis verecundia, in oculis candor, m ore prudentia

tnuiarur, ncil. ppp aplentium. Minus recte Maurer, *ita ul splendor faciei ejui dupluttur-*

ct gratia, in foto vnlfu hilaritas cl lætitia, mixta prudenti ¿anctaqiie maturitate. Unde Hebraice est, *sapientia hominis illuminabit vultum ejus;* Chaldæus, *sapientia viri sapientis illustrat splendorem faciei ejus inter justos.* Sic et Septuaginta, Syrus, Arabicus el cæteri. Arias :

Hominis f.iciem sapientia luce
Perfundit, muLitque iras vultumque superbum,
Atque supercilium demit, redditque modestum.

Et alius :

Namque gravis facies animi est sapientis imago:

si scilicet matura sit, comis, placida et æquabilis. Comes enim sapientiæ est humanitas ct modestia.

Rursum sapientia lucet in facie sapientis, quia eam facit omnibus amabilem, juxta illud *Job* xxix, 21 : « Lux vultus mei non cadebat in terram. » Lux enim symbolum est majestatis el causa venerationis. Sic Esther ait Assuero, cap. xv, vers. 16 : « Vidi te, domine, quasi angelum Dei, et conturbatum est cor meum pne timore glorine ture. Valde enim mirabilis es, domino, et facies tua plena gratiarum. » Porro, « residebat ille super solium regni sui, indutus vestibus regiis, auroque fulgens, et pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu, » ibidem vers. 9. Sic Judæi viderunt faciem S. Stephani quasi angeli, *Actorum* vi, 13. Sapientia ergo sanctitati juncta est, quasi sol jubar suum in vultum diffundens; unde « inexstinguibile est lumen illius, n *Sapient.* vn, 10.

Tertio, quia Spiritus Sanctus per gratiam animam inhabitans et illustrans, lucem ejus, imo suam diffundit in vultum et corpus, sicut lucernæ lux per vitrum et cornu tralucet; et sicut lumen gloria* beatorum non tantum mentes, sed et corpora efficit fulgida et gloriosa. Adde : Spiritu* Sanctus eximiis viris in quorum mentibus, velut in templis angustis habitat, specialem vultus claritatem el fulgorem sæpe aspirat : sic in vultu Christi radiabat fulgor divinitatis, teste S. Hieronymo, cujus radios S. Petro, S. Jacobo et Jo inni afflavit in transfiguratione ; in vultu S. Antonii radiabat splendor sanctitatis, teste S. Athanasio. Sic faciem S. Ignatii fundatoris Societatis Jesu radiantem et splendidam se vidisse asseruit B. Philippus Nerius, aliique viri sapientes et sancti. Sic Deus in Sina colloquons cum Moyse illi cornua, id est radios lucis affixit,Exodi xxxiv, 30. Sic facies B. Virginis erat simulacrum probitatis, norma et forma virtutis, teste S. Ambrosio. Unde sequitur : « El (id est quia) potentissimus faciem illius commutabit. » Et *Psalm.* lxvi , 2 : < Illuminet (Deus) vultum suum super nos. n Sicut enim sol creaturas, sic Deus homines sanctos luce sua collustrat. Vide dicta Prov. xvn, 24, ad illa : « In facie prudentis lucet sapientia, n Et *Prcverb.* xxvu, 19, ad illa : « Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. »

Er potentissimus faciem illius commutabit. — *Pruno, q. d.* Princeps aut tyrannus, aut quis alius potens, vel minis, vel pnemiis flectet constantiam faciemque sapientis et sancti, ut a sapientia et probitate ad insipientiam et improbitatem deflectat. Rursum sapiens si principi serviat, et ab illius vultu nutuque pendeat, necesse est ut sæpe vultum cum eo mutet, sicut umbra mutato corpore figuram suam mutat et variat ; quare si sapii. non principi terreno, sed cadesti, apud quem nulla est vicissitudinis obumbratio, *Jacobi* cap. i, vers. 17, se mancipet; quod monet Sapientia, dum subdit : a Ego os regis observo. »

Secundo ct genuine, per *potentissimi*™ accipe Deum. Dat causam cur sapientia luceat in vultu sapientis : quia scilicet Deus illam immutai, inique suam sapientiam el lucem aspirat, præsertim in oratione et colloquio cum Deo patre luminum , uti in eadem radios suos aspiravit faciei Mosis. Sic vultus S. Dominici ex oratione prolixa spirabat amorem; S. Francisci contemptum mundi et Christum crucifixum; S. Catharines Senensis devotionem et compunctionem , ut solo vultu intuente* compungerent, et ad pietatem Deique amorem inflammarent. Sensus ergo est, *q. d.* Deus potentissimus commutare solet faciem sapientis, ut impudicitia, pervicacia, tristitia, feritas, truculentia, et si quis alius antea in ea crat pravus affectus, in probum, puta in pudorem, modestiam, pudicitiam, læliliam, pietatem, etc., commutetur; ut qui per naturam, vel exercitium et vitium prius fuerat vultu tetrico, torvo, minaci, vago, lascivo, jam sapientiæ dono eumdem habeat hilarem, serenum, placidum, st bilem, pudicum, sanctum. Sic Deus post orationem mutavit faciem mœstam Annæ malris Samuclis, ut deinceps /equabili semper facie, læta hilarique cons steret, I *Reg.* i, 18; cl facicm Esther pallidam ob melum Assueri, *Esther* xv, 10; et Danielis, cap. vu, vers. 28. Porro S. Bonaventura docet Deum mulare faciem exteriorem mutando interiorem, id est animæ seu rationis partem superiorem Dei capacem. Aliter Emmanuel Sa, *q. d.* Deus sapientem ita quandoque mutat et dejicit, ut non videatur esse sapiens.

Moraliter Hugo Cardinalis : Deus, ait, commutat eum qui malus est, ut evadat bonus; qui lurpis, ut pulcher; qui debilis, ut fortis; qui viator per gratiam, ut comprehensor per gloriam, secundum quadruplicem statum incipientium, proficientium, perfectorum , pervenientium. Dionysius vero, q. *d.* Sapiens Dei dono subditis faciem commutabit, ct pro subditorum rerumque exigentia nunc iratam, nunc blandam, nunc tristem induet, uti Christus induit, cum ementes ejecit c templo, cum Magdalena» apparuit ut hortulanus, ct discipulis in Emmaus euntibus ut peregrinus.

Anagogice Lyranus : Deus, ait, faciem morta-

Jem in resurrectione commutabit in immortalem el gloriosam. Legit noster Interpres *VJ az,* id est potens, per antonomasiam, id est potentissimus, puta lieus; jam alio puncto legunt *VJ oz,* id est potentia, fortitudo, robur, durities, impudentia ; durus enim facie vel fronte,ab licbræis vocatur *impudens.* Unde

Pruno, Cajetanus vertit, et *fortitudo vultus illius commutabitur,* quod sic exponit, *q. d.* Nullus etiam dynasta ita sapit, quin aliquando desipiat, ut muneribus, precibus aliavo re corrumpi se sinat, ut subditos allligat, etc.; sicque vultus etiam ipsius, id est auctoritas, apud eos mutatur ct amittitur. Unde Chaldæus vertit, *et impudens facie, immutantur vue ejus de bono in malum.* Sic Catilina impudentiam et sœvitiam spirabat vultu, etiam jam occisus. » Etiam mortuus Catilina, ait Sallustius, retinebat faciem quam habuerat vivus. P

Secundo, Clarius vertit, *ei impudentia (* Vatablus, *duritia) faciei illius commutabitur,* quia dum sapientia hominem possederit, abigit impudentiam a mente et fronte. Et Titelmannussio vertit et explicat, *sapientia hominis lucere faciet vultum ipsius, ct fortitudinem, uiest impudentiam vel crudelitatem, feritatem et barbariem vultus ejus mutabit;* Campensis, *crudelitatem pellit.*

Tertio, Vatablus, *q. d.* Sapientia fortitudinem ct arrogantiam, impudentiamque faciei hominis immutabit, quia faciet ut ipse sibi videatur vilis, abjectus, despectus, quamvis ab aliis plurimi fiat.

Quarto, Septuaginta NKP *leseunne* legentes per *sin,* i. e. audietur, non WCP *icscunne* per *schifi,* i.e. commutabitur, vertunt áwliU, id est *impudens* (Vaticanilegunt, *imprudens,* atque impudentia est imprudentia, ¡iuta stoliditas) *vultu odietur;* Syrus, *cujus facies audax est, odiosus efficietur;* Arabicus, *qui non habet verecundiam, contumelia afficit faciem suam, q.d.* In vultu sapientis lucent pudore! sapientia, in vultu impudentis insipientia, ideoquo ille amabitur et coletur, hic odietur el contemnetur. Unde, ut explicat Olympiodorus, *facie sua punietur,* cum scilicet impudens contentiosis sermonibus sophislicisque captiunculis sese elferens, redargutus, impudenliæ pœnas dabit. Tfiaumaturgus, *sapientiæ indicium cx hominis vultu appareret, velut ct livor impudens, statuii ut videtur aliquis, prodit diqnum esse, in quo inhabitet.* S. Hieronymus in *Comment., improbus facie sua odietur:* improbitas est audacia cl impudentia.

Veru. 2. EGO OS REGIS OBSERVO, tt PRJXEI'TA JUIUMEhTI Dei. — Septuaginta, Syrus el Arabicus vertunt iu imperativo, *os repis observa,* quia pro nOv *¿comer,* id est *observo,* legerunt alio puncto ICC? *scemar,* id est *observa.* Unde ex Hebreo sic vertendum consuete, *cqo,* scilicet moneo vel jubeo, os *regis observa.* Pendet hic versus a precedenti, ex coque velut practica conclusio educitur, quasi dicat : Quia Deus potentissimus os et fa icm supienti», sui oris et faciei luce immutat, iliique suam sapientiam, virtutem ctsplendorem aspirat, hac de causa : Ego sapientia, vel ego sapiens os el faciem Dei regis mei observo, tum utilli os et faciem meam, ab ejus ore cl facie illustratus, conformem; unde frequenter in *Psalmis* orat David, ut Deus « illuminet vultum suum super nos, • quia a in lumine ejus videbimus lumen : » sicut enim qui ambulat m sole, luce solis collustratur: sic qui versatur cum Deo luce divina perfunditur; tum ut ab ore ejus divino jus-a el precepta sapientia; excipiam, quibus meam mentem vultu nique imbuam, illustrem, sanctificem, quæque in opus conferam, ut Deum meum per gratiam laborando hic sequar, et m cœlo per gloriam comprehendendo assequar (i).

Porro rè *ego* refert ad sapientiam, de qua est omnis sermo, vel ad Salomonem, qui in se typum hic sapientiæ et sapientis exprimit, quod eodem redit, uti liquet ex verbis S. Hieronymi initio vers. l citatis. Sæpe enim Salomon, æque ac Siracides, per prosopopœbun ipsam sapientiam loquentem inducit, eleganti® et energize causa.

Igitur *primo* el genuine, perregem accipe Deum, qui est Rex regum. Neo enim Salomon habebat in terra regem superiorem se, cujus os el jussa observaret. Sensus ergo est, *q. d.* Ego sapientia sollicite ambulo cum Deo rege meo ac studiose observo; ac mei studiosos, puta sapientes et sanctos exacte observare jubeo os ejus, id est legem ex Dei ore manantem, et *prxeepta juramenti Dei,* quæ scilicet ipse juramento confirmavit, ut testaretur hanc esse iutimam suam voluntatem, ut scilicet hommes hæe ejus precepta diligentissime servarent, quæque nos vicissim solemn! professione, velut juramento servaturos iu circumcisione vel baptismo promisimus, el quasi 'uravimus.

Nota : To *observo* significat sedulum et exactum studium divinæ voluntatis, legisquescrulaudæ et adimplend®, ut quid, quantum, quomodo, quibus circumstantiis Deus hoc illudve fieri jubeat, miuutim vestigemus, el adomussim omnia el singula compleamus. Sic famuli observaul os regis, id est singula ejus jussa et verba, imo singulos ejus gestus el nutus niclusque oculorum, ac ubi perceperunt quid velit, illicoad id explendum non tam eunt, quam currunt el volant.

Mystice S. Bonaventura : Os, inquit, Patris est Christus (sicut Christi os est doctor el pnedicalor), cujus minima dicta, imo gestus el nutus studiose audire, mente condere, meditan el opere explere d bemus. Nom, ut ait Christus : « Beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud. » Sic Beata

(1) Ad quiesiionem **quæ precedi!,** respondet Koheleth: *Ego,* **pnvdpiu Ubi.** huic tibi sapientia) regulam trado : Oj . i. e. jussum *rtgii ubstna, tt,* seu rei, quidem *propurjiisj^ratiduui* / ici, piupU'iea quod jurejurando per **Dcun» ihb** rp».'»-iu ic¿i lidaiu promisisti#

Virgo <conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo, d *Luc,* h, ¡9. Sic quisque deberet observare os Domini, ut ad minimam voluntatis divinæ significationem totum se fingeret el componeret. Hoc est « sollicitum ambulare cum Deo, » quod unico a nobis requirit Deus, uti docet Mich lms vi, 8; ideoque convenit assidue dicere eum Samuele : « Loquere, Domine, quia audit servus tuus; » el cum Paulo : « Domine, quid me vis facere? » el cum Psalte : « Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum, n

Secundo, per *regem* cum Olympiodoro el aliis accipi potest quilibet rex, princeps et magistratus, qui regendi vices, jus et auctoritatem a Deo accepit, *q. d.* Ego sapientia observo, e| meos observare doceo os, id Lût leges et jussa regum ac magistratuum, qui quad vicarii Dei regunt rempublicam. ilis enim se obedituros in eorum inauguratione promiserunt, et jurarunt subditi. Ergo paresi ut vis juxta juramenta prestila pareant et obsecundent, juxta illud Prou. xxiv, 21 : a Time Dominum, filimi, et regem,» quia Dominus jussit ut regi obedias. Unde Septuaginta el Arabicus vertunt, *os regis custodi;* Syrüs, *conserva ;* Chaldæus, *custodi os tuum super sententiam regis;* Tigurina, *equidem moneo ut os regis observes, præserlim propkr juramentum Dei;* quia, ut ait Vatablus, fidem jurejurando regi prestilimus. Alii, *meum est observare præceptum regis.* Porro nonnulli prius hemistichium a posteriore adversative disjungunt, *q. d.* Observa os, id est præcepta regis, sed magis óbscrva juramenta, quibus obstrictus es Deo; ul, si rex aliquid Deo contrarium prœciplat, dica» : a Obedite magis oportet Deo quam hominibus.» Unde CampiDSs, *quæ rex mandavit, observet, et praslet si quid Deo in testem vocato juraverit.* El Thaumaturgus, *magna diligentia verba regis attendenda sunt, sed jusjurandum per nomen Dei omnibus modis fugiendum.*

Talio, nonnulli diane gnomon arctant, et attribuunt familiaribus et consiliariis legum et priucipum, quasi eis indicat hie Salomon fidelitatem ct silentium, uc eorum secreta consilia evulgent, uli juramento eis promberunl, quasi quilibet eorum hic inducatur ul loqueos, dicalque : Ego os, id est secreta, quæ ex ore regis mei audivi, secreta servo, lude S. Hieronymus censet hic Salomonem loqui m persona cüjusvis sapientis, qui paical legibus ct regibus. Hic enim est regendi, et rei bene gerenda? nodus el nervus, si concilia serventur secreta. Id norunt Persa», de quibus scribit Ammianus, lib. XXI : «Nomo consiliorum, inquit, eat conscius pra ter optimales taciturnus et fidos, apud quos silentii quoque colitur numen,» *q. d.* Silentium adeo religiose observant el colunt, ac si illud esset unicum eorum numen, hinc *silentiarii* nuncupabantur, el revera erant. Huc peilmel illud Haphavhs, *Tob.* xii, 7 : uSacramentum regis abscondere bonum est. » Huc quoque spectat expositio Ulympiodon : » Est, inquit, os regis custodire, divina mysteria silentio occultare, neque indignis atque profanis auditoribus illa explicare. »› Idem tropologice sie exponit : ¡Ionum est ut non studeamus extra os el faciem Dei ambulare, sed omnia nostra opera sic peragamus, ul Deum vereamur, tanquapi presetilem judicem *el* inspectorem.

Et phæcepta (llebræa, *verbum;* S. Hieronymus, *loquelam)* JiWlEXTi Dii: —repete, *observo.* Aliter S. Hit ronymus in *Comment.,* et Symmachus, qui hæc metunt rumi sequentibus, *ne festines.* Undo Arabicus : *Ne festines,* ait. *m juramento memoria* bei ; Symmachus, *transgredi juramentum Dei, q.d.* Ne fe-lmes et sis pneceps ad juramentum, quia juramentum in Dei æqueac tua memoria inscriptum, et quasi insculptum servatur, ut si illud transgrediare, Deum vindicem sis experturus. Noster wro, Septuaginta el Arabicus *verba* vel *praecepta* vocant *juramenta Dei,* scilicet quibus Deus quasi jun jurando te obligavit, hoc est arctissimo el severissime te obstrinxit, minando poenas aeternas et promittendo regnum cadeste, necnon cum pacto ctsanguine fœderis, *Exodi* x.\iv, 8; quæque li servaturum, cum ad ejus religionem ct Ecclesi mi accederes, spopondisti et (piasi jurasti. Hinc Patres professionem fidei, qiue fit in baptismo, vocant sponsionem, juramentum, votum, eaque aculei' urgent fideles ad servandum præcepta Dei. E l catachresis similis illi *Psalm,* cxvin, 106 : «Juravi (id est firmiter decrevi, proposui, promisi; unde sequitur), et statui custodire judicia justitio) tui*. »

Audi S. Chrysostomum, homil. in illud *Sapientia: Justorum animæ in manu Dei sunt: a* Unde tu, Christiane, delicatus cs miles, si putes te sine pugna posse vincere, sine certamine triumphare. Exere vires, fortiter dimica, atrociter in prælio concerta. Considera pactum, conditionem attende, militiam nosce; pactum quod spopondisti, conditionem qua accessisti, militiam cui nomen dedisti, » p. r sacramentum militare, puta per baptismum, et professionem viüu Christian® in Ecdesia militante, cui ascriptus cs quasi miles cl athleta Christi. Tertullianus, lib. *De Corona militis,* cap. m : «In Ecclesia, ait, sub antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo et pompæ et angelis ejus, » *q. d.* Sacramento militan in baptismo renuntiavimus diabolo, et nos addiximus Christo, quasi ejus milites auctorati. S. Basilius, *Ei tiort. ad Baptismum :* « Tesseram duces sub se militantibus dant, etc. : nisi characterem in te agnoscat Angelus, quonam modo pro le pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? » Augustinus, lib. IV *De Symbolo ad Catechum.* cap. i : ‹ Huic (diabolo), au, vos renuntiare professi estis, in qua professione non hominibus, sed Deo et angelis ejus conscribentibus dixistis : Henuntio. Heuuntiare non solum vocibus, sed etiam moribus; non lanium sono lingu.c, sed (‘tactu vitæ; nec lanium labiis sonantibus, sed operibus pronuntiantibus;

profrnfo fa fap. Jl’™ r*mei- lum-

Scitote vos cum callido, antiquo et veternoso inimico suscepisse certamen; non in vobis post renuntiationem inveniat opera sua, non jure vos attrahat in servitutem suam. Reprehenderis enim ct detegei is, chridianc, quando aliud agis et aliud profiteris; (ìdrlis in nomine, aliud demonstras in opere, non tenens promissionis tua* fidi m : modo ingrediens Ecclesiam orationes fundere, post modicum in spectaculis cum histrionibus impudice clamare. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renuutiasti?n Narrat Victor Uticensis, lil^ro lÍÍ *Wandal.,* duos fratres chri^ianos a Wandalis ariani* fuisse suspensos, molibus lapidum ad pedes appensis; cumque unus eorum peti rei deponi darique sibi inducias, alter metuens ne (idem negaret, exclamavit: «Noli, noli, frater, non ita juravimus Christo. Accusabo te cum ante thronum ejus terribilem venerimus, quia super corpus ejus et sanguinem juravimus, ut pro eo invicem patiamur. » Unde prior confirmatus constanter edixit : « Adigite suppliciis quibus vultis, et pœnis Christianos arctate crudelibus. Quod frater incus facturus est, hoc etiam ego. «

Ven. 3. 3. Ne festines recedere a facir ejes, neqi e PERMANEAS IN OPERE MALO : QUIA OMNE QUOD VOLVERIT faciet. — To ne *festines* Arabicus, Olympiodorus et alii nectunt præced., 7. *d.* Ne festines in juramento Dei, id est, ne præceps sis ad jurandum; sic enim expones te periculo pejerandi.

Melius Noster, Septuaginta, Syrus el crateri passim nectunt sequent., 7. *d.* Serva juramenta, id est præcepta Dei, quibus solemni professióne in circumcisione vel baptismo, quasi jurejurando, summa religione te Deo ad illa servanda obstrinxisti : quarc, si quæ ingruat tent dio, adversitas, persecutio, *ne festines,* hebraico SfCTI Sx *al tcbahel,* id est ne trepides, ne percellaris, ne præcipiles recedere a facie ejus, *tanquam a conspectu ejus possis aufugere,* ait Campensis, uti ab eo fugit Cain, *Genes,* iv, 16, sed non rifugii, *neque permaneas;* Campensis, *ne pertinax persiste in open malo,* ut contra legem Dei in aliquo scelere, ad quod concupiscentia, socii vel hostes te illecebris vel minis impellunt, persistas, excutiendo melum numinis el vindicta! Dei ; quia etsi is eam ad tempus dilb rat, tamen suo tempore omne quod voluerit faciet, ac sibi rebelles el reos puniet, et morte presentí cl ælcrnu mulcl ibit.

Tro tn *opere nudo,* llebræa, Septuaginta, Syrus et Arabicus habent, *in verbo nudo,* quod proprio accipi potest de pece dis oris et linguæ, uti est murmur, detractio, obloculio. I nde Thaumalurgus inlrlligit de bkrphemia; sic enim verlil, *sermonibus bei, licet molestum quid imperantibus deed obedive, cavcrcquc ab omni in Deum blasphcmiu. Nam quamvis inferat tibi aliquid, non tamen tuum fuerit reprehendere, neque contradicere decretis monarchic tei regis.*

* Porro Chaldæus verlit, *et m tempore irai Domini nc desinas* ui *are coram eo, sed cito vade in consectu ejus ct ora, ct qwrrt misericordiam ab eo ut non «tes in vcrld) malo : quia Dominus totius saaili quodcumque voluit fecit,* id i>t, ut clarius vertit Costus, *ut non luctuosum quippiam eveniat* : tpse enfm *totius mundi Dominus omnia secundum aninux sententiam facere potest.*

Sec undo, hæc omnia avers. 2 ad vers. 9 non tantum de Deo, sed ct de rege cive rnaqi-tn lu accipi possunt, 7. *d.* Ne opponas te regi ejusque decretis, ul eis obloquaris vel remistas, quia rex potens est, et quodeumque voluerit facit t, ut te sibi adversantem vel bonis, vel civitate, vel libertate, vel vita mulcted et privet. Ita Vatablus, Campensis, Cajelanus et alii. Porro Cajetanos explicat ri *ne festines, q. d.* Nc nimis velociter adeas conspectum icgis, vel ab co leviter abeas, ne levitate hac ct indecentia regem offendas; sed etsi quid contri cum dixeris, ne persistas in ejus ditione, *ed cito cx ea te proripias, nc te comprehendat et plectat. David de Pomis vero, 7. d. Nc festina adire regem, vel ab eo abire; nec nimis crebro te ejus vultui sistas, nec nimis raro. Nam, ul ait Phiturchus : « Cum rege agendum est quasi cum rogo,» ul nec nimis prope ad cum accedas, ne Uiq d comburaris; nec nimis longe, ne ab eo non catefias, id est, ejus amorem, favorem et beneficia non sentias. Sidonius quoque Apollinaris, lib. lil *Epi^t.,* reges flammis comparat, «(ime sicut, inquit, paululum a se remota illuminant, ita satis admota comburunt. » Sic enim Ah xander Clitum nimis familiari m, Tiberius Sejanum, Nero Senecam occidit. Puno Vatablus sic exponit : Si recesseris a rege, statim redi in gratiam cum eo, ne cogaris permanere in opere malo, cum rex quidquid vult valeat. Abi exponunt, *q.d.* Ne fastidiose, el arroganti, ac philosophico supercilio recedas a rege, nolens eum adire etiam ab eo evocatus, quasi eo superior et sapienlior, ac celsior rego et mundo universo, uli Diogenes aspernatus est Alexandrum Magnum. Seneci, *epist.* 103 : a Mullis, ait, fuit periculi causa philosophia insolenter jactata et coutumacitcr. \itia libi detrah d, non alii exprobret, non abhorreat a pubbóib moribus, nec ita agat, ut quidquid non facit, d uunare videatur; licet sapere siue pompa, sine invidia. » Vide Plutarchum, libro qui inscribitur : *Cum principibus philosopho* esse *disserendum.* Denique noster Pineda censet lire spectare ad familiares el consiliarios regum cl principum, ut eis hic Salomon duo salutaria suggerat monita: *primum,* ne in dando regi consilio sententiam præcipitvnt; sed, praemissa dÿliberaliôue, mature eum pronuntient. Nam, ut ait Livius, lib. XXII : a Omnia non properanti clara cerlaquc sunt; festinatio improvida est et ot ea; » el lib. XXXI : « Nihil magni discriminis Consiliis tam mimicum quam celeritas. » *Secundum,* ul in sententia non sint pertinaces, nec sui cerebri, sed si viderint ab aliis saniora dari consilia, illa probent cl sententiam inulenl. Sio cmm ipsi se, non suo*hooori

sed regis et reipnblicæ commodis studere ostendent, quæ propria est senatoris et consiliarii laus.

Verfci. I. ET SERMO ILLIUS POTESTATE PLENUS EST : NEC DICERE EI QUISPIAM POTEST : QUARE ITA FACIS? — Hebraice, in quo *verbum regis,* in co cst *potestas,* q. d. Verbum regis el jussum armatum cst potestate, adeoque est ipsa potestas, ut instar fulminis slatini exsequatur quod jussent, dictumque ejus sit factum : hinc Seleucus cognominatus est *Ceraunius,* id est *Fulmineus.* Unde Thaumaturgus :

Nam jussent ille t jubentis
Vei dicto, citius, vocent mox facta sequentur.

Alii vertunt, *juxta dictum regis est potestas,* q. d. Mensura dicti vel jussi regis est potestas : tantum potest quantum dixerit et jussent; tantum valet quantum volet. Audi Esdram, lib. IU, cap. iv, 3 : «Ilex super omnia prœcellit, ct dominatur eorum: el omne quodeumque dixerit Illis, faciunt. Etsi miserit illos ad bellatores, vadunt, cl demoliuntur montes, cl muros, et turres. Jugulantur ct jugulant, et regis verba non pr etercunt : et ipse unus solus si dixerit : Occidite, occidunt, n etc. Et Piulan hus ad principem ineruditum : « Pravitas a potentia, ait, celerem nacta cursum, omnes animi motus in facta expellit. At sicut fulgur tonitru posterius erumpit, prius tamen videtur, sic in imperiis supplicia accusationibus antevertunt, nisi gravitato præpcdita ratio compescat reprimatque potentiam (1). v

Hfwto. Vis ambition regum potestatis exempla? Acii tu®-cipn : Cyrus Gnyden fluvium navi trajiciens, eo 1 3 quod periisset unus ex equis suis, ira in fluvium excandescens, illum ut perderet in 360 alveos derivavil, uti fuse narrat Seneca, lib. Ill *be Ira,* cap. XXI. Impotentior fuit Xerxes, qui Hellespontum, quod oborta tempestate pontes suos disjecisset, conviciis oneravit, trecenta verbera illi infligi, quin ct compedes injici jussit, teste Herodoto, lib. VII. Modestior el sapicntior fuit Canutos rex Angliæ, qui ad littus maris sedens, mari imperans : « Unda, inquit, jubeo ne pedes meos langas, » sed ab ea non obediente madefactus Anglos suos docuit, non se, sed unum Christum esse regem, cui venti et mare obediunt. Quare Vintouiœ in Basilica S. Petri ct Pauli coronam regiam Christo crucifixo imposuit, nec postea ea coronari sustinuit, teste Polydoro Virgilio, lib. VII I/tstor. sub fin* m. Stolidior fuit Pharao, dicens : «Meus est fluvius (Nilus), elego feci memelipsum, » *Ezech.* XXIX. 3; et rex Tyri, (licens : « Deus ego sum, el in cathedra Dei sedi in corde maris,n *E~ch.* XXVIII, 2; et rex Babylonis, dicens : a In cadum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, etc., similis ero Altissimo, » *Isaac* XIV, 13. Aunon insamu sunt ha* regum suæ potestati, etiam elementa el cados subjicientium voces?

(1) llcbr. en, *propterea quod verbum regis potens est, 91 quis dicat* ri ; çiuJ *facis?*

{>. Qui custodit pr.eceptum, non experietur Vota quidquam viali. — Hèbræa, *non cognoscet,* scilicet per experientiam et sensum, *verbum malum,* id est rem malam, puta iram regis et pçunam legis; Arabicus, *verbum immundum.* Aliter Olympiodorus et S. Ambrosius in *Psalm,* xli, *q. d.* Justus non « cognoscit malum, » culpæ scilicet ut illud faciat, approbet, vel ullo consensu recipiat, aut aliqua societate in se transferat. Hinc disce obedientiæ vim cl fructum, quod scilicet obedientem reddat immunem ab omni malo, et quasi inviolabilem, adeo ut etiamsi rex aut superior illi infensus velit cum rigidis strictisque arctare præceptis, obediens tamen, omnia capessens, superet el transcendat magna animi virtute, laude et merito, ideoque Deus omnia illi efficit facilia, utilia ct honorifica, etiam illa quæ ad eum deprimendum excogitata videntur; obedientibus enim velut « diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum,» *Rom.* vin. Docet idipsum egregie S. Ephrem, tomo II, parænesi 16 *be Præfecto et Obedientia;* ac S. Chrysoslomus, homil. 84 *in Joannem;* ct Dorotheus, *doctr.* 5. Licet ergo patiatur vel communes, vel privatas et proprias vitæærumnas, tamm illas non pœnas esse censet, sed exercitia virtutis, augmenta meritorum, et exempla intuentium vel posteriorum : quare, cum Paulo sibi placet, imo gloriatur in infirmitatibus ct tribulationibus, *Rom.* vin, 28; Il *Corinth,* xu, 5. Igitur obedicns et justus flagellantem Deum intuetur, ut patrem; corripientem, ut amicum; castigantem, ut præceptorem; amara propinantem, ut medicum, dicitque cum S. Augustino : a Hic ure, hic seca, ut in futuro parcas. »

Tempus et responsionem con sapientis intelligiT.—Hebrœa, *tempus et judicium,* id est, ut Septuaginta et Arabicus exponunt per licndiadyn, *tempusjudicii.* Judicium in Scriptura multa significat : in judicio enim judicum multa fiunt, quæ JOdUinunc omnia simul, nunc unum cx omnibus seorsim per synecilochen significat vox *judicium ;* unde nunc significat interrogationem et accusa- h tionem, defensionem et responsionem; nunc sententiam judicii, nunc pœnam ab eo inflictam. Rursum, quia judicium forense statum cst, determinatum, certum et fixum, hinc *judicium* per catachresin significat rem statam et certam item morem, legem, consuetudinem, normam regulam, statum, conditionem, officium, functionem , ministerium (2). Jam

Primo, Thaumaturgus exponit de die judicii, Trfflpw quem in omnibus actionibus menti suæ prgponit obicrri. sapiens. Unde vertit, *equidem sapiens ante oculos l'nUia semper habet justum judicium suo tempore futurum, et praenoscit omnia humana vita opera superne retributionem exspectare.* De S. Hieronymo refertur il-

(i) *Et trmpuj et judicium novit cor sapiens,* sapientis. *Tempus.* »cil. cuique rei opportunum et commodum ; *rationem,* scii, modum aliquid apte el decenter expediendi»

Ium dixisse : « Sivo comedo, sive bibo, sivo vigilo. sive dormio, sive quid aliud facio, semper tuba illa insonat auribus meis : Sorgile, mortui, venite ad judicium, m Eliquo qui saprt, id ipsum facit, itaque a disponit sermones (cl actiones omnes) suos in judicio, p id est juste, legitime el exacte maluro judicio, ut in die judicii habeat quod Judici pro se respondeat. Sic quoque Olympiodorus, Hugo, Lyranus, Tilelmannus el alii.

Sttuodo. *Secundo,* alii hæc ad consiliarium regis referunt, *q. d.* Si rex illicitum quid jubeat, vir sapiens scit quid prudenter regi respondere debeat, ne vel illicitum quid admittat, vel regis iram incurrat, uti fecerunt tres pueri jussi adoraro statuam auream, *Dan.* m; et Daniel ipso, cap. vi, lata lege ne quis per 30 dies adoraret Heum, nisi regem. Cajelanus cx adverso luce refert ad regem, quem sapiens cognoscit captare tempus ct judicium, id est occasionem judicandi contra eum quem plectere destinat, uti Salomon captavit tempus plectendi Semei el Adoniam, ill Reg. cap. n, 22 et 42. Verum hic sensus dissonai a Vulgata quæ vertit, « responsionem. »

Tertio. *Tertio* et genuine, *q. d.* Sapiens ita exacte praecepto tam Dei, quam regis cl magistratus obedit, omnes ejus circumstantias loci, temporis, modi, personarum, etc., observans, ul nil sit quod in eo carpi queat; sed si quis in ro a quopiam culpetur, illico habeat quod jure respondeat, quoque suam obedientiam tueatur et demonstret, adeo ut si *tn judicium* vocelur, coram judicibus justam facti sui rationem reddere possit. Hinc Noster sagaciter pro *judicium* vertit, *responsionem.* Ita S. Hieronymus : « Praecepit, inquit, regis imperium, id cst Christi, conservandum, ct scire quid, el quare, et quo tempore jubeat, » ut scilicet omnes imperantis circumstantias, articulos, nutus exacto judicio observemus, ne vel minima elabatur occasio, qua ejus voluntatem integre non exsequamur, sed vocanti, imo innuenti illico no> sistamus ct respondeamus cum Samuele : « Ecce ego ; m et cum S. Augustino : a Da quod jubes, et jube quod vis. n

Igitur a tempus et judicium » inlelligit et observat « sapiens, p quia vocatus, interrogatus vel jussus a Deo sive rege quidpiam respondere, dicere, vel agere, omnia respondet, dicit el agit suo tempore, ac maluro cum judicio, id est magna cum ratione, prudentia et circumspectione. Aut planius, quod tamen eodem redil, sapiens observat *tempus* el *judicium,* hoc est *tempus judicii,* ut vertunt Septuaginta, id est tempus justum, congruum, aptum, opportunum respondendi, dicendi vel agendi. Unde Noster hebræum ODÜD *mispat,* id est *judicium,* quod hic vertit, *responsionem,* vers. scq. vertit, *opportunitas,* Hæc ergo tria, scilicet *judicium, responsio, opportunitas* hoc loco idem significant, scilicet tempus justum et opportunum ad respondendum.

Denique noster Pineda censet hic notari formam

viu

et ideam perfecti obediente, ut intelligere judicium idem sit quod studiosi animi volo, promptitudine, consideratione accelerare, ut antevertat pri e» pti et obediontiæ tempus, nique avide illud exspectet, et quod m sc est, advocet, maturet, adducat, ac denique antequam mandata accipiat secum licitus cogitet, si hoc vel illud grave ac difficile jubeatur, qua fronte, quo animo, qua responsione accepturus sit, ac smpe illam suo animo respondón» m fingat, et paratissimam habeat : « Ecce ego presto sum, mitte me; » nam, ut ait S. Bernarda** : « Verus obrdiens parat aures auditui, linguam voci, manu*» operi, pede* itineri; cl sic se totum intra sc colligit, ut mandatum peragat imperantis. » Ha ipse, serm. *De* 06e*dientia.*

Moralilcr S. Bonaventura : Sapiens, ait, observat tempus bene operandi, ul apte respondeat interroganti et ignoranti, ut notat Hugo, vel docendo, vel consulendo, vel obediendo, vel Dei ll igeila patienter excipiendo, et mores corrigendo, vel accusationes et criminationes humiliter confitendo, vel ad beneficia Dei gratias agendo, vel inspirationi Dei cooperando, et in melius proficiendo.

Bursam et proprie disce hic sapientem observare tempus, id est opportunitatem bene agendi, et implendi id quod præceptum cst, ideoque magnam sapientiæ et prudenti® partem, consistere in captanda opportunitate rei bene gerenda*; dum enim illa se offert, res facile et feliciter conficitur : dum vero illa abest, cum magna difficultate frustra res tentatur, nilque promovetur, sed infeliciter omnia cedunt. Hinc infert magnam habendam esse rationem temporis hujus vitæ, utpote quod breve est, ct semel elapsum irrevocabile, et a quo pendet tota cujusque œternitas, eaque vel beatissima vel miserrima.

Narrat Ludovicos Blosius, lib. IV *Spirit, grat.* cap. iv,deS. Meditite le, quod a Sanctis sibi apparentibus audierit : a Eia, quam felices vos estis qui adhuc vivitis in terns, et quam multa promereri potestis! quia si homo sciret quanti una die promereri possit, mox uta somno evigilaret, tanto gaudio cor ejus dilataretur pro eo quod dies illa illuxisset, in quo Deo vivere et ex Dei gratia suum mentum ad Dei Laidem augere posset, ut lota die ad omnia quæ agere aul pati deberet, alacrior et fortior redderetur. Qui enim parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet. Opera enim illorum sequuntur illos. » S. Bei nardus *ad Scholares :* a Nemo, ait, vestrum parvi œslimet tempus, quod in verbis consumitur otiosjs. Volat verbum irrevocabile? volat tempus irremediabile, nec advertit insipiens quid amittat; licet fabulari, dicunt, donec hora prætereat. O donec pralereal hora, quam libi ad agendam poenitentiam, ad obtinendam vernam, ad acquirendam gratiam, ad promerendam glo

riam miseratio conditoris indulged donec transeat tempus quo divinam debueras propitiaro pietatem, properare ad angelicam societatem, sospirare ad amissam hœreditatem, excitaro remissam voluntatem, flere pommissam iniquitatem. • Et rursum : « Nil pretiosius tempore, et heu! hodie eo ni) vilius invenitur. Transivit dies salutis, et nemo recogitat : nemo sibi perire diem et nunquam rediturum causatur; sed sicut capillus de capite, sic nec momentum peribit de tempore. » Vis gentilium sensa et gnomas de pretio et brevitale temporis?Accipe Vjrgilium, III *Georg.:*

Cq r».

Et fugit interea, fugit irrevocabile tempus.

Idem, Æneïd. X :

Shl «na cuique dies, breve ct irreparabile tempus
Omnibus est vilæ.

Ovidius, *Metamorph.* X :

Labitur occulte, falljtque volubilis ætas.

Et:

Nihil est annis velocius.

Et rursum :

Eunl anni more fluenti» aquæ :
Utendum est chic, cito pede fabitur ætai.

Seneca in *Hippol. :*

Volat ambiguis mobilis alis
Ocra.....senescimus, eflugil etas.

Seneca, lib. I, *epist.* i : « Maxima, ait, pars vitat elabitur male agentibus, magna nihil agentibus, tota vita aliud agentibus. Quem prilli dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æstimet? qui intelligat se quotidie *mori?* Eae ergo, mi Lucili, quod facere te scribis, omnes horas complectere. Omnia aliena sunt, tempus tantum nostrum est. In hujus rei unius fugacis ac lubriche possessionem natura nos misit, ex qua expellitur qun unique, vult; pt tanta stultitia mortalium est, ut, quæ minima civilissima sunt, certe reparabilia imputari sibi, cum impetravere, patiantur; nemo se judicet quidquam debere, qui tempus accepit; cum interim hoc unum est, quod ne gratus quidem potest reddere, ⅊ M. Varro censebat nullam jacturam esse graviorem praesertim scienti, quam temporis. Bias apud Laertium, lib. I, cap. vi, dicere sohtus erat vita- tempus ita metuendum, quasi el diu et parum victuri sumus juxta illud S. Hieronymi : t Sic vive tanquam semper moriturus; sic stude tanquam semper victurus, n Democritus pretiosissimum impendium dixit esso tempus. Zeno dicebat nihil magis hominibus deesse,quam tempus, ait Laertius,hb. Vil, cap. i; et tamen mulli illud alea, ludis, jocis prodigunt, quasi eo abundent. Theophrastus semper habebat in ore : « Nullum sumptum esso pretiosiorem tempore. » Simonides interrogatus quantum tempons vixisset : » Tempus quidem exiguum, inquit, anuos autem multos, * ait Stobæus, *serin.* Û6. Sic Barlaam apud Damascenum, in *Tiùdor.* cap. XVIII, rogatus a Josaphat regis filio quot annos vita* haberet, respondit, 45, licet enim sim 70 annorum, tamen tantum ex eis 45 Deo in monastica vita servivi; illud autem solum tempus vita? computo : quod enim in vanitate et otio transigitur, tempus mortis est, non vilæ. Alius : « Sicut flumen sistere non potest, sic neo tempus. Sicut unda undam perpetuo propellit, ita dies diem trudit. » Eli ciconias nemo advenire sentit, sed advenisse; nemo discedere, sed discessisse, quia noctu clanculumque faciunt utrumque: ita juventutem nemo ¡nielligli discedere, sed discessisse, et senectutem non sentimus advenire, sed advenisse : perinde ac qui nave vehuntur, progrediuntur sensim sine sensu. Vetus adagium est: « Nosce tcnjpus. » Et : « Cum pluit, molendum. Fronte capillata est, a tergo occasio calva. » /Egyplii pro annuo circuitu pingebant serpentem: quia is, ut ait S. Cyrillus, in longitudinem porrigitur, et inultis complicatur spiris, quæ sunt mullæ dierum annorumque series, taciteque proserpit nullo edito strepitu. Caudam supprimebat serpens, quia omnia tempora nobis incerta sunt. Præsens enim cum instabile sit et velocissimo transcurrat, vix percipitur; præteritum intueri non possumus; futurum longe minus, quia nondum est, et ejus finis prorsus est incognito*. Ita Pierius, hb. XIV, pag. 130. Nemesianus, *eclog.* 3 : « Omne tempus abit, tempus rapit, usus in arcto est. » Plura de pretio et cura temporis dixi m, 1, et *Ephes,* v, 16.

6. Ohm negotio (Hebraice, *voluntati,* id est rei Vers- volita?) tempus, est et opportunitas (Symmachus, *tempus commoditatis et modus;* llcbiæa, Syrus, Arabicus et Septuaginta, *tempus et judicium),* et multa hominis afflictio. — Dat causam cur cor sapientis intelligat ct observet tempus, quia scilicet scit cuique rei suum esse tempus et opportunitatem; quamque ergo capiat suo tempore opportuno. S. Hieronymus vero censet hic doceri sajiientem sive justum cognoscere quod Deus omnia disponat ad suam cœterorumque utilitatem , etsi scire nequeat quid ei obventurum sit; «piarequidquid justo acciderit, id cum æquo, imo lubenti animo excipere, velut ordinatum sibique missum a Deo. Ergo Dei judicia exosculatur, ct cx omnibus bene agendi beneque dc Deo merendi occasioned captat.

Et multa noMrMS afflictio. — Thcodotion et Arabicus pronai *raath,* id est *afflicto,* legentes *daath,* id est *scientia,* vertunt, *quia scientia hominis multa super eum;* quod Olympiodorusrefert ad rerum cognoscendarum multitudinem : » Immensa, inquit, cum sil ipsa sapienza, premit hominem atque obruit. Si enim voluerit omnia scire, vasta mole irruens super eum, angit ejus mentem ac suffocat. »

Idem deinde explicat de ignoratione temporis, loci et modi, quando scilicet, ubi el quomodo

peragendum sit extremum judicium. Verum Septuaginta, Syrus, Arabicus, Chaldæiifi et anteri cum Nostro legunt rua/A, id est *afflictio;* Valablu», *infelicitas;* Clarius, *varia et periculosissima mala,* non tam culpa*, ni vult Cajelanus, quam æruronæ el pœnœ. Significai cuique tempori, perinde ac rei subliman messe suam vanitatem et afflictionem : hoc enim loto libro probaro contendit. Porro vanitas el afflictio tempon propria est ea quam subdit : « Quia ignorai preterita cl futura, » ç. *d.* Omnibus in rebus, locis el temporibus magna est atlliclio, pnusertim in tractandis et expediendis negotiis arduis; sed Limen sapiens sua sapientia eam prævidet,el evitat vel superat. Proprie et preciso Hugo Victorinos *afflictionem* explicat difficulLilem adinveniendi congruam responsionem, qua placari possit iratus rex, cujus voluntati sive justa?, sive injustæ, sapiens consiliariis obstitit. Alii *afflictionem* explicant cruciatum timoris et supplicii, qui invadit inobedienlcra, qui precepto Dei vel regis transgressus est. Chaldæus refert ad diem judicii; sic enim habet ex versione Costi, *aijusmmque rei* ui*cissdudo bona est et mala, et sane justa sententia universus orbis judicabitur, quo tempore a Domino statuto est futura toto orbe vindicta propter vana hominum ex malefactis mire sibi placentium peccata.* Clarius Campensis, *statuit Deus tunpus pro sua voluntate , quo dc omnibus judicaturus est, ct antequam illud adveniat, variis et periculosis malis expositi sumus.*

Hic sensus valde appositus est, tum quia llebr. est nDISD *mispath,* id est *judicium ;* tum quia hoc sensu omnia optimo connexa sunl, omniaque linunt ex illo vers. 2, juxta Septuaginta, *observa os regis,* etc. *Quia omne quudeumque voluerit faciet, et senno illius potestate plenus est, q. d.* Observa prœccpta Dei, quia ipse in die judicii exactam eorum a te reposcet rationem ; quia putealissimus est, acriter te punici, imo damnabit ad gehennam, idque faciet cum ei libuerit : ipse enim solus est dominus vitœ el mortis : quare oatp volet, mortem tibi accelerabit, ul te judicet el damnet : hac de causa potestatis in mortem inducitur mentio vers. 8.

»n.7. QUIA IGNORAT PRÆTERITA, ET FUTURA NELLO potest scir i: nuntio. — « Magna (inquit Hieronymus) i llliclio genci i humano, ut Poeta ait : Nescia mens hominum fati sortisque futura?. Aliud sperat, aliud evenit, de allero loco exspectat hostem , el alterius jaculo vulneratur. » Quævis preterita cl futura hic accipi possunt; proprie lamen ea significantur, qua» spectant ad dandam congruam Deo wl regi responsionem, de qua dixi vers. 5, et ad negotia quæ homini incumbunt opportuno tempore prudenter expedienda : licet enim nonnulla preterita sciat homo, tamen illa pauca sunl, et sæpe ad rem non pertinentia, quia longo plura sunl quiv ignorat, pnusertim quæ ad rem ejus faciunt. Dionysius accipit preteritali} sanctorum patientiam, æque ac supplicia de impiis sumpta.

Pro *preterita* Hebraice est *futura,* et sic vertunt Septuaginta: *Quia,* inquiunt, *non est (pu cognoscat quid futurum sit : sicut enim ent, quis annuntiabit cis ?* Arabicus, *tpioniam non repetitur qui cognovit evitandum ; nam quis ci cominemorabit rem ut hen?* Chaldæus Costi, *nullus sare unquam potuit quis eum exitus consequatur. Cum cairn ita Domino visum fuerit, ut illum ad wppliawp depascat, quis cum certiorem (a> ict '?* Syrus vero vertit in preterito, *quia non est qui cognoscit ad quid est factus, et quid fiet post* se *quis ostendet Uh?* Quare Syrus æque ac Noster pro nW? sreûa. id est *quid erit,* videtur legisse HTVJ *seehaia,* id est *(pud fast,* vel quid factum cl prætcritiim eat; &ul potius ex textu nexuque sententia» sagaciter conjecit prius nte opponi posteriori, itleoque prius vertendum per pneteritum (quasi includat *xau* conversivum, quod vertit futurum in pradentum), posterius proprie per futurum. Sic ergo ad verbum ex Ilebrado vertas, *nam non ipse sciens quod factum est, quia quod erit quis annuntiabit ei?* Sicque senius recte cohæret, *q. d.* Afflictio magna incumbit sapienti, ul congruam Deo, aut regi interroganti vel examinanti det responsionem, ulque actiones el res omnes congrue el opportune peragat, ac negotia quæ illi incumbunt suo tempore prudenter expediat, eo quod ignoret preterita quæ illum edocere queant, quid facto sil opus a»que ac futura, quis scilicet suæ actionis vel consilii sit futurus exitus. Prudentia enim consi>ht in praeteritorum memoiia, pnesentium consideratione, et futurorum previsione : ideoque sapientis cor potest inlelligere tempus, id est diflerenlias temporis, quid scilicet preteritolo sil, quid futurum.

8. Non est in noxtxis potestate prouidikk spi- v >> RITUM, NEC IUDB1 POTESTATEM IN DIE MORTIS, NEC S1MTUI QUIESCERE INGIÙ ENTE BFLLO, NEQUE SALVAJMT impietas impium. — Hebræa et Septuaginta, *non est homo potestatem habens in spiritum, ut prohibeat spiritum, el nun est potestas* m *dic mortis, et non est emissio in dic belli, cl non salvabit impietas herum suum:* Septuaginta, *cum qui ab ea,* supple *est* el vocatur *impius;* Ar ibicus, *cum qm participat eam ;* Tigurina, *suos consortes.* Facile est hanc gnomen nectere precedtmtibus : potest enim referri ad ri *afflictio magna.* Summa enim hominis afflictio est mors, quæ hic describitur; aut ad ri *futura :* ignoratur enim futurus mortis locus, dies, modus, ita Thaumaturgus; aut ad *orimi negotio tempus est et judicium,* ut habent Hebræa, *q. d.* Sicut definitum est a Deo tempus judieii,quo ipse a quolibet exiget rationem factorum, sic definitum est ct tempus mortis, quod nemo potest sistere vel prolongare; aut ad ri *observa os regis,* vers. I, ut habent Septuaginta, *q. d.* Observa præcepta Dei, ac regis sive principis; quia ipse, si illa violes, habet in te jus necis et vilæ cui obsistere nequis : quare stude illi per omnia pl^.

cere, *acqnid noni ri facere* potes, facito, ut in hora mortis a Deo evocatus, lœlus confidensque ad eum emigres. Paulo aliter S. Hieronymus, 7. *d,* « Non est lugendum si futura scire non possumus, ct rape ab iniquis potenlioribus opprimamur, cum morte omnia finiantur, et superbus ac potens qui cuncta populatus est, non valeat animam suam retinere, cum rapitur.» Aliter quoque Cajctanus, qui censet hic triplici similitudine ostendi, quam homini inutilis sit impietas sua, q. *d.* Sicut nemo potest flatum venti cohibere, nec diem mortis vitare, nec in prælio actu decertans alium pro se substituere : sic nec impietas valet impium liberare (1).

Prohibere spiritum.— Quæres, quis hic sit spiritus? Primo, Olympiodorus clCajelanus per spiritimi accipiunt *ventum, q.* d. Sicul nemo potest cohibere ventum, sic nec prohibere vel arcere mortem, ut sequitur. Comparatur enim mors cum vento in efficacitate, quod utrique nemo possit resistere. Frtmft.

Secundo, Thaumalurgus accipit *angelum,* mortis scilicet prasidem, qui solet animam homini morienliextorquere : «Neque ullus,inquit, tam fortis, qui angelum animam suam extorquentem, ct separaturum acorporc prohibere queat. » Angelus hic prases mortis Hebraice vocatur Grace *Apollyon,* Latine *Exterminans, Apocalyp.* cap. ix, vers. 11. s-cnodu

Tertio, Dionysius accipit animam animœque motus et impulsus, quos homo in aliis præsertim polentioribus reprimere nequii, imo sœpe nec in seipso. Quis enim omnes mentis evagationes, desideria, fluctus, impulsus, a stus prasertim concitatiores et ardentiores, uti sunt ine et indignationis moderetur, vel frenet et comprimat? Unde Campensis vertit, *nemo tam potens est, ut animum suum contineat,* juxta illud Prov. xxvii, vers. 4 : < Et impetum concilati ferre quis poterit? » irruo.

Quarto, Olympiodorus accipit dona et impulsus Spiritus Sancti; licet enim illa prohibere possimus ne in actum exeant, juxta illud : «Spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt, » I *Cor.* xiv, vers. 32 : tamen quin illa nobis immittantur, ut illa sentiamus, esto non consentiamus, impedire nequimus. Addo impulsus Spiritus Sancti esse tam copiosos cl validos, ut illis resistere, et non consentire perdifficile sit et quasi impossibile, quales fuere immissi S. Paulo in sua conversione, S. Magdaleme, et S. Matthaeo, et similibus. Hinc Idacius contra Varimadum accipit Spiritum Sanctum, quem nemo prohibere potest, quin operc- Qoarto.

(1) Non *at homo domina» in tpirttum* suum vitalem, ur *coerceat spiritum,* ul euiu contineat apud se, includat in corpore, ac prohibeat qu» minus hinc emigret; *ncc ttt dominatio in diem morti», ncc esi dimissio in hoc rrolio,* in hoc vitæ cum mortis prælio nulla est evadendi spes (Maurer, in *Ulto,* proprie); neque *eripiet improbitas dominum tuum,* eum qui improbitate prædilus est.

tur id quod destinat. UndeS. Hieronymus : « Spiritus, ait, qui universa dispensat, non potest a quoquam hominum prohiberi, et leges accipere spirandi. »

Quinto et magis apposite, per Spiritum accipias animam et halitum vitalem, quem nemo in homine cohibere et claudere potest, ne e corpore exeat et homo moriatur, unde explicans subdit : « Nec habet potestatem in die mortis. » Ila S. Hieronymus : « Non est, ait, in potestate anima nostra ne auferatur a nobis, ct egredientem ad imperium Domini spiritum prohibere. Nihil prodest ora concludere, ct vitam retinere fugientem; cumque interitus, inimicus vitæ nostra et hostis advenerit, inducias accipere non possumus. Nec reges quondam in sæculo et omnia nostra impietate vastantes, poterunt obvias morti ferre manus : sed in cinerem terramque solventur. » Et Chaldæus : *Nullus est dominus qui dvminetur spirifin spiramenti* (spiritui vitali, quo respiramus), *ut prohibeat spiraculum vitæ, ne egrediatur a corpore humano; neque est dominium inde mortis, ut liberet Vir proximum suum, neque auxiliatur in bello, neque liberat impietas habentem se in die judicii magni :* solus enim Deus est, qui habet potestatem in corpus et animam, ac jus necis et vitæ, juxta illud : «Dominus mortificat, et vivificat, deducit ad inferos, et reducit, » I *Ileg.* 11,6; ideoque habet a claves mortis el inferni,» *Apoc.* 1, 18. Unde Daniel cx Deo pradicens Balthasari regi mortem, cap.v : « Deum, inquit, qui habet flatum tuum in manu sua,'et omnes vias luas, non glorificasti; » Deus enim ad libitum « aufert spiritum principimi, » *Psal.* Lxxv, 13. Qnlutn, pwlns

Nec habet potestatem ix die mortis. — Hebrea, *non est potestas in diem mortis;* S. Hieronymus, in *Comment., non est potens,* id est habens potestatem, ut vertit .Noster; quod dupliciter exponas: Primo, *q. d.* Non est dynasta, princeps, vel magistratus, qui imperet morti. Ita Chaldæus : *Non est imperator,* ait, *in dic mortis, ut eripiat quisquam servum suum.* Magistratus enim praecipit sibi subditis quod vult; sed nullus est magistratus qui possit praciperc morti, ut hunc ilhimve tangat. *Secundo, q. d.* a Non est potens, id est rex vel princeps, qui se liberare queat a morte. Ita S. Hieronymus : « Nec reges, ait, quondam iu sæculo ct omnia nostra impietate vastantes, poterunt obvias morti ferre manus. » Porro Thaumaturgus per potestatem accipit non vires, sed artes : « Nec, inquit, ars ulla et astutia invenitur qua* mortis tempus repellat, ac velut exceptione submoveat. »

Nec simtor quiescere ixgruexte bello. — Hebraice ct Grace, *nec est* (Hebraice nn*7©0 *mistachat,* Grace airoçoli, *missio, immissio, submissio,* vel *dimissio in prælio,* quod varii varie explicant. *Primo,* Cajetanus, *q. d.* In acie dum confligitur, nemo potest alium loco suo submittere et subtituere, ut ipse immunis evadat : sic nec in horas Minio., prælio. primo,

mortis hero licet servum, aut filium sibi substituere, ut ipse immunis evadat; sed ipse mortis agonem obire compellitur.

SZ 4110. *Secundo,* Chaldæus vertit, *neque vasa armorum auxiliantur in prælio;* Symmachus, *non est constitere aciem in prælio;* Tigurina, *neque telorum emissionem habet in bello;* Olympiodorus, cui consentit Pollux et Budæus, græcum àiroçcXi vertit, *non est navigatio,* vel *classis in die belli, q. d.* Moribundo nulli adsunt milites, null® classes, nulla suppetunt tela, quibus invadentem mortem, velut hostem, arcere et repellere valeat.

Tertio. *Tertio,* Syrus, *non est liberatio indic belli;* alius, *non est manumissio in bello;* › haumalurgus, *in medio,* ait, *bello captis fuga omnis preclusa perspicitur;* sed necesse est occumbere et mori.

Quxrto. *Quarto,* Arabicus, *neque inveniet epistolam in die belli, q. d.* Nemo accipiet dimissorias litteras, quæ eum immunem a morte faciant, ut mors iis visis illum a se liberum dimittat. Arabicus enim more suo sequens Septuaginta, «it g ç o Xm accepit pro litteris dimissoriis, uti accipiunt Jurisconsulti, de quo Alciates, *De Rerum et Verborumsignificationibus,* nisi dicas Arabicum proà-cçckr. legisse ¿mçoXnJ. c. *epistola.* Omnia hæc eodem tendunt, scilicet grammatice in cortice litteræ significatur subditos, cum a rege evocantur ad bellum, non posse illud subterfugere, sed debere in prælio certare ac mortis periculo se offerre, imo sœpe cadere et mori, quia non est locus effugi^

Sed parabolice (est enim hæc parabola) per hoc significatur neminem posse agonem mortis devitare, vel in eo alium, v. g. servum aut filium sibi substituere, cumque pro se vadem vel prædam morti offerre, sed per se vadimonium hoc obice debere. Unde Campensis vertit, *ncque estuila spes clabendt ex illo proelio, quod nobis cum morte ineundum est.* Atrox enim est hoc prælium cuique stato tempore subeundum, quia in eo non tantum cum morte, sed et cum diabolo, imo daemonibus omnibus confligendum est : tunc enim agitur sumina rei, ac certatur de ælernilate, do cœlo ct inferno; unde atrinque confligitur acerrime. Huc allusit Thaumalurgus cum pro *spiritu* vertit *angelum mortis præsideni.* Audi S. Chrysostomum, homil. 54, in cap. v *Matth. :* « Quid faciemus, ait, cum minaces angeli, et rescindentes animam a corporo virtutes ac potestates nos invadent ? » EIS. Ephrem, serro. *De Vanitate sa uli,* t. Ill : « Quando, ait, Dominicas copiæ atque satellites advenerint, quando admirabiles exercitus invaserint atque apprehenderint, quando divini nuntii atque emissarii animam ex corpore migrare jusserint, » etc. Similia habet S. Gregorius, hom. 39 in *Evang.;* S. Basilius, in *Psal.* xxxiu; Cyrillus Alexandrinus, orat. *De exitu ammæ,* et alii. Belli, imo duelli hujus cum dæmonibus in agone mortis inili, exemplum illustre in Chrysaorio represenla! S. Gregorius, IV *Dialog,* cap. xxxviii. UndeS. Martinos morions, videusque diabolum : « Quid, inquit, hic astas, cruenta bestia? nihil in rne funesti reperies. »

Neque salvabit impietas impium. — Vatablus, *protervia,* id est, audax et petulans reluctantia; Aben-Ezra, *agitatio, q. d.* Audaces sua protervia hic aliquando discutiunt judicium ct sententiam mortis, sed apud Deum nil tale poterunt. Ipso enim proterviam omnem sternet ct profligabit. Impius ergo agitet sc, ul volet, in omnes partes se vertat, non tamen mortem effugiet. Vatablus, *astutia impia non valet contra Dominum.* Lyranus intelligit artes magicas et superstitiones, quibus impii cupiunt amoliri mortem , aut certo prolongare vitam, sed frustra. S. Bonaventura per *impietatem* accipit hypocrisin; Moringas, tyrannidem, fastum el arrogantiam, quæ «adeo mortem non arcet, ut potius eam advocet, eamquo tyrannis ct superbis accersat : qui enim alios cruciant el necant, exosi sunl omnibus, et «ab iis quos læserunt, cruciantur el necantur. Osorius accipit improbitatem opibus stabilitam, qua impii putant se po^se mortem effugere, sed in. assum. Igitur hæc omnia significant mortem, quam inobedientibus, el precepto sua transgredi- nlibus infligit Deus, aut rex ct princeps, amplam m homines habere potestatem el imperium, a quo nemo ulla vi, pervicacia, arte, dolo, prece, aut pretio se eximere et subducere valeat. Mors ergo est quasi rex et monarcha mundi invincibilis, omnia vincens el sibi subjugans, juxta illud *Job.* Ivin, <4 : «Calcetsnper eum,quasi rex. intentus;» et *Apoc.* vi, 8 : a Et ecco equus pallidus : et qui sedebat super eum, nomen illi Mors, et infernus sequebatur eum, el data e>t illi potestas super quatuor partes terræ interficere gladio, farne el morte. » Ex his concludendum relinquit Salomon illud quod initio proposuit vers. 2, juxta Septuaginta: a Observa os regis, ct pr.vcepla juramenti Dei, etc.: quia omne quod voluerit, faciet, ct sermo ejus potestate plenus est. » Non est ergo alia potestas in mortem, nisi Dei et regis. Inde enim sequentia huc usque educuntur et pendent.

Porro, impietas generatila sumpta, cstquælibet grandis iniquitas; proprie tamen eat infidelitas et • numinis violatio. Unde S. Gregorius, XXV Herat cap. X : « Impios, inquit, S. Scriptura proprie infideles appellat. Hac namque distantia peccatores ab impiis discernuntur, quia cum omnis impius sil peccator, non tamen omnis peccalorest impius. Peccator enim dici etiam, qui in fide pius est, potest. Unde Joannes ait : Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Impius vero proprie dicitur, qui a religionis pietate separatur. De talibus enim Propheta ait : Non resurgent impii in judicio. »

9. OmMA II EC CONSIDERAVI, ET DEDI COR MEUM ix Veri v. CUNCTIS OPERIBUS, QUÆ FIUNT SUD SOLE. INTERDUM DOMINATUR HOMO HOMINI IN MALUM SUUM. — Identidem repetit bulomou se omnia sul) sole consa-

derasa, et in omnibus reperisse vanitatem, ut non temere, sed ex certa scientia cl longa experientia id pronuntiasse videatur, ac proinde cuncti fidem ei adhibeant, omniaque ut vana aspfcfant el despicianL

INTERDUM DOMINATUR HOMO UOMINI IN MALUM StJUM. — •Suum i> intellige vel reciproce ipsius dominantis, vel absolute, puta hominis, *cui dominans donvm*ur ad mah faciendum ei,* aiunt Complutenses; trt ipsius *perniciem,* ait Tigurina; *ut ipsum damno moItMiaqnc affleret,* ait Olympiodorus. Sic ct Thaumihirgus, Chaldæus et S. Hieronymus, 7. d. Subinde qui præsunt, sunt tyranni vel nimis rigidi, qui subditos affligunt, depauperan! et mille modis vexant, ideoque viebsim ab illis vel ab aliis, *q* iln et ab ipso Reo affliguntur, vexantur ct non riro deponuntur, vel occiduntur, uti contigit Phiraoni, Sennacherib, Antiocho, Herodi, llolo-*Í rni,* Roboam et aliis pluribus. Atque hac ratione demonstrat id quod vers, præced. dixit : « Neque salvabit impietis impium, n quia tyrannis non salvat, sed perdit tyrannos. Pendet hec gnomo a w *consideravi et vidi*, scilicet inter alias vanitates mundi etiam hanc, quod scilicet « interdum dominatur homo homini in m dum suum.» Patet id ex Hebræo, Chaldæo, Aquila, Septuaginta, Syro, Arabico, Valablo, l'agnino ct aliis. Aquila ct Syrus vertunt, *consideravi tempus,* quo *dominatus est horna homini.* Paguinus et alii clare, *totum istud vidi trahens cor meum ad omne opus, quod factum est sub sole tempore itio, quo humo dominium exercet in hominem in malum suum :* quia enim vers. 2 dixit : « Ego os regis observo, » regemquo extulit, nunc in regno quoquo magnilo iliense vanitatem, œrumnas ct pericula ostendit. l'nde Thaumaturgus vertit, *obstupesco itaque quoties aspicio quot et quanta in proximum* Domi- *damna Immines comminisnmtur.* Dominium Ad® in V/umT l,mnítíes ** animalia ante peccatum erat plenum, suave,utile tam imperanti, quam iis quibus imperabat : at post peccatum ingressa in utrosquô con upiscentia, cœpit utrisque esse molestum, difficile milleque curis et periculis scatens. Hæc jibia est pœna peccati hominis, ut qui noluit obtdire Deo, sentiat (¡noque sibi subditos molesto», d ffiedes, rebelles; præserlim dum Ipse in eos imp riosus est et sævus vel severus. Vere Tragoedus r

Qai sceptra dnro imperio regit,
Tiuiel üaKûtes: meto» in ductorem redil.

Elthudianus ita tyrannum pingit :

Instai t-mbilis vivis, nwriwHibus tares,
Vlr^oibui ruptor, tlulamb obsumus adulter.
Nulli qdics: onlur, predi ceulutd, libido, de.

vm. io. IO. Vidi impíos sepultos : qui Lttam dum adiiuc VIVIMINT, IN LOCO SANCTU LNANT, ET LAUDABANTUR IN QVITATI QUASI ¿USTORIM OPERI)!; SED ET HOC VA* rita* rat* — Purga d< acnbeio impietatis et impiorum, præserlim principum vanitatem, 7. d. Vidi principi s impios sepeliri m iglia pompa funeris et mausolei, qui, dum viverent, partim ob regium splendorem ct potentiam, partim ob fucum sanctitatis, quod in Jerusalem urbe sancta, ac in loco sancto, puta in templo et cœtu sacerdotum, scribarum, legis doctorum viroruimpio religiosorum versarentur; partim ob amicorum ct adulatorum assentationem, a populo rudi ct imperito, qui externis hisce signis capitur, habebantur et colebantur velut probi et sancti, non tantum invita, sed etiam post mortem; sed et hoc vanitas esi : quid cnim prodest retri, vel principi coli a populo, si Deo ob improbitatem sit exosus? Quid juvat corpus tumulari in mausoleo aureo, si anima ardeat in flammis gehennæ? Quid confert ab hominibus laudari in terra, si ab angelis el sanctis universis vituperetur in ccelo, atque a dæmonibus probris omnibus afficiatur in inferno? Vere ait ille : « Alexander laud dur ubi non est, sed cruciatur ubi est. » Divitis epulonis nomen a fratribus celebrabatur in palatio, sed anima cremabatur a dæmonibus in tartaro; quid ergo cum juvat laus, utique non nisi cruciatum ejus adauget? Hinc Chaldæus vertit, *ct in veritate vidi peccatores, qui sepulti sunt ct exterminati de mundo, de loco sancto, ubi justi imbitant, ct abierunt, ut comburantur in gehenna, et oblivioni traditi sunt inter habitatores urbis; et ecce, sicut fecerunt, factum est eis. Etiam hoc vanitas.* Adde: Tempus tandem detegit impiorum hypocrisim, ac tum vanissima illa sanctitatis umbra Idrvaquo vanescit, ccmiturque veritas ct vera simulationis fictio, veraque eorum iniquitas et inqiietns, quæ majus, imo æternum eis dedecus et infamiam conciliat; qui ergo prius eos, vel errore, vel metu, vel adulatione laudaverunt et coluerunt, hi postea, detecta hypocrisi, acerbius eos insectantur et exsecrantur.

Porro, llebræi Codices hic variant propter affinitatem litter® cl : quidam enim legunt injTOl *iistabbec.hu,* id est *laudabantur* vel laudabant seipsos, ae curabant se a parasitis laud.irl. Alii legunt *ustackechu,* id *est. oblivioni traditi sunt.* Priori modo legit Noster, Septuaginta, Arabicus et S. Gregorius, XXXII *Moral,* x vel xi. Posteriori legit Chaldæus, Syrus, Tigurina, Clarius, Cajetanus, l'agninus et reccntiores, ptirtim Hebræi, partim Latini. Hinc nonnulli, ut Clarius; Cajetanus, Campensis (I), Vdtabhis, censent hic esseantilhesin; priorem enim versum pertineroad impiofi, posteriorem ad pios, 7. *d.* Vidi impios gloriosos in vita, ct post mortem honorifice sepultos, ac laudatos a posteris velut sanctds; vico versavidioblivioni tradiloscosquircctasanctaque

(t) Ita Maurer, *et sic,* turn *vidi improbos sepultos,* sepultura) honore esso affectos, *et intraviste* in sepulcrum; *sed ex toco sáncto,* ex loco N.*pulcroruiii sarro, ••*jcttu.í et obliriuHi datos esse* í/i *urbe e<»s* vidi, *qui rectum** redo Actriutl / guani hoc vaniini

operati sunt; sed ct hoc vanitas est, quia impiis non prodest vana cl mendax laus hominum, neo piis obesi hominum oblivio : nam « in memoria æternn (æque ac gloria) erit justus » apud Deum, et endites universos. Unde Pagninus vertit, *d tunc » id» impios sepultos, ct qui post eos venerunt, d ambulaverunt in loco sancto, oblivioni tradentur in civitate in qua rectum fecerunt; sed ethoc vanitas est.* Verum totam gnomen ad solos impios spectare liquet cx Septuaginta, Syro, Chaldœo el Arabico; pr.cserlim cum recentiore*, qui de piis et impiis accipiunt, inter so non consentiant, sed singuli singulas ct diversas ab aliis cudant versiones, quas hic operose recenset noster Lorinus. Tota ergo gnome significa! fictionis el hypocrisis impiorum vanitatem.

Porro, sententia hæc generalis pertinet quidem ad omnes hypocritas et impios, magis tamen ad potentes et principes, sive sæculares, sive ecclesiasticos, puta Episcopos el Pnelatos, ad quo.*, illam refert S. Hieronymus : « Nemo quippe, inquit, audet accusare majorem, propterea quasi sancii 11 beati, et in pnvceplis Domini ambulantes augent peccata peccatis. Difficilis esi accusatio in Episcopum: si enim peccaverit, non creditur; si convictus fuerit, non punitur. » Unde ait : ‹t In loco sancto erant, p id est, versabantur in gradu sacro vel officio sancto, v. g. erant sacerdotes, religiosi, Episcopi> etc. Huc alludens Isaias, cap. xxvi, vers. 10 : « In terra sanctorum, ait, iniqua gessit, el (idcirco) non videbit gloriam Domini. » Vide ibi dicta et Olympiodorumquem audi : Quia sæpe homines seand d'Zdiitur> et iniquam rem putant eosdem es«e impios, qui et potentes forlunalique sint, ideo profundius, inquit, super hac re contemplatus sutu, el vidi demum postremum impiorum ruinam , cum scilicet non tantum corpore, sed et anima moriantur. Quod enim uit hoc loco, in sepulcra inductos, in supplicia el torment i intelligil. Eis vero qui in sepulcra hæc inducantur, nihil potentia profuit, nihil quod habiti olmi justi et sancti fuerint, nihil quod in templo Dei sacra ministeria mmv raquc obierint. Docet itaque nos Ecclesiastes nequaquam scandalizari. propterea quod in hominum vita enormi m st ituum condilionumquo dissidentiam cernamus, cum conlia potius bpecture debeamus ad eam, quæ in futuro sœculo est retributionem.Hoc est quod ait Psaltes *Psalm,* x, 3 : « Laudatur peccator in desideriis aiiimir suir:et iniquus benedicitur. p Et *Zachar.* XI, 17 : «O pastor, el idulum. p llæc ch nique est abominatio desolationis stans in loco sancto, *Matlh.* xxiv, 15. lia Hugo. Scribit Uyperito viri- Sulpililis in Vftu S. *Martini, C.\p.* \lll, ipsum, cum videret di functum quemdam a populo ad altare coli, ut martyrem, cujus ncc nomen, neo vita, neo certa memoria exstabat, orarse Deum ut quis esral. vel cujus meriti scpiillus ostenderet. « I um conversu*, inquit, ad iævam, vidi! prope assisti re umbram sordidum, U ncem; imperat uumui merilurnque ut loqueretur; nomen edicit, crimen confitetur, latronem »e fuisse ob scelera percussum. vulgi errore celebratum, sibi nihil cum martyribus esse commune, cum illos gloria, se penna retineret, w Quid profuit illi vanus htc et erroneus populi cultus, nisi ut patefacto scelere, publica illi crearetur infamia, ac martyris decus verteretur in latronis dedecus?

II. Bravia quia mon profertur (1) cito coxtra v‹rB u‹ BULOS SENTENTIA, ABSQUE TIMORE ULLO FILII HOMINUM perpetrant mala. — Hebræa, Chaldaea, Septuaginla, *ideo plenum est, vel repletum cor filiorum hominis in eii ad faciendum mala;* Aquila. «rôjmzv, id est *audent;* Tigurina, *cor hominum audacia* p/«-*num est* ; Symmachus, *intrepido corde filu hominum malt furiunt.*

Pro *sententia* Hebraico est 01DD *pithegam,* quod Septuaginta vertunt, *contrndictio;* Arabicus, *insultatio;* Syrus, *ultio;* Thaumaturgus hunc versum et sequentem ita reddit, *qwa enim divina providentia non subito omnes plectit, oh aguan» mitatem ‹¡ua malos tolerat, et non stattm m delictis ulciscitur, idcirco vir impius nihil referre putat, si frequenterei graviter peccet, confidens* se *innoxium evasurum; sed non tnielligli quod etiam post multum temporis malum non latebit impunitum. Bonum ergo maximum est pie colere beam.* Olympiodorus, guia *non sunt* gui *sedulo ar vehementer contradicant, acrique reprehcnsionecompcst ani facientes malum, etc.* Potest ergo hœc sentenhaet contradictio accipi nunsobus Dei, sed (t hominum, præserlim judicum et magistratuum. qui peccata Nepe dissimulant nec castigant. Olympiodorus et alii bane gnomen, omittentes rè *etenim,* quod iu llvbræo clare non exstat, nectunt cum eo quod praecessit, a et hoc vanitas est> w g. *d.* Hoc quoque quod subjicio vanitas est> scilicet, quod per longam impunitatem homines audacter perpetrant mala; quii per hoc augendo peccata, augent sibi supplicia, atque abuteoted lunuanimitate Dei, acrius irritant ejus iram et vindictam. eamque ardentiorem in sc concitant. Vo* rurn aptius dispungit Noster, additque ri r/emm. Hœc enim gnome dat causam, cur impii in sua impietate dominentur, laudentur et celebrentur ! qmu scilicet Deus eos ad tempus sinit impunito^ quo iit ut nec Deum verenlcs nec homines, ita* pune ct audacter agant quod lubet. graventur in pios, opes accumulent, Veneri el ventri indulgennt : hinc fit ut ab hominibus velut felices et beati laudentur et colantur. Atque hic unüs est modus e inultis, quo Deus dicitur peccatores excacaro ct induraro, sicut mater nimis indulgens lilio, cumque peccantem non castigans, occasio osi ut illius deteriora perpetret, (atidohique scelus committat, ob quod capite plocUlur vel suspendatur. Sic sol suo calore indurat lutum. Ita docet S. Augustinus, serm. n8 *be tempore,* et S. Ba-

(1) lUctins, *efficitur, wcutiünl mundatur, stHlmth ht vyui mulum.*

silius, ont. (M'f Dm *non sit auctor malorum.* Porro Deus diflcrt peccatorum vindictam, ut ostendat suam longanimitatem et clementiam, qua peccatores invitat ad pœnitenliam, uti nonnulli eam agnoscentes de facto pœuitent et vitam mutant : cetvh vero, abolentes Dei patientia, thesaurizant sibi «iram in die ir®, et revelationis justi judicii Dei,» ul ait Apostolus, *Rom.* ii, 5; et Job cap. xxiv, 23 : « Dedit ei Deus, inquit, locum pœnitentiœ, et ille abutitur eo in superbiam, n Qui hoc facit, improbus est, et sæpe reprobus ac filius perditionis et geh» nnæ; ideoque cum in profundum peccatorum venerit, negat Dei providentiam ct numinis vindictam; ac si quid postea mali illi irrogelur, casum æslimat, non peccati vindictam alleo immissam. Vide Plularchum, lib. *De Sera numinis vindicta.*

Moraliter, hic disco malos castigari, magnum esse eorum et reipublicæ bonum; non castigari vero, magnum malum : quocirca magistratus, quibus incumbit reipublicæ cura, ex officio eos castigare debent. Deus vero qui nulli obstringitur, sed altioressuœ providenti® habet rationes, justis do causis castigationem sæpe differt, ac tarditatem supplicii gravitate compensat, juxta illud *Eccli.* v, 2 et scq. : • Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis lui , et no dixeris : Quomodo potui? aut quis me subjiciet propter facta mea? Deus cnirn vindicans vindicabit. No dixeris : Peccavi, et quid mihi accidit triste? Altissimi» enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu (quamvis nondum poenas dederis), neque adjicias peccatum super peccatum.» Hinc S. Petrus, IIepist, cap. m, 2, tales vocat ‹ illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes : Ubi est promissio aut adventus ejus? » Quibus ipse respondet vers. 9 : « Non taidat Dominus promissionem suam sicut quidam exidimant:sed patienter agit proptervos, nolens aliquos perire,sed omnes ad pœnitentiam reverti. Adveniet autem dies Domini ut fur, » etc. El *Malm h.* cap. if, 3, impios producit dicentes : • Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, el tales ei placent: aut certe ubi est Deus judicii? » Quibus respondeas Deum exspectare tempus opportunum ac statum vindici® tempus, quo juxta quantitatem delicti irrogabit pondus supplicii, vel in hac vita, vel certe in die judicii, juxta illud *A potai,* xiv, 15 et sequent.: • Mille falcem tuam et mele, quia venit hora ut metitur, quoniam aruit messis terne; et (sine mora) misit falcem suam iu terram, et demessa est terra. » El iterum : « Mitte falcem luam aculam, ct vindemia botros vine® terne : quoniam matura»sunt uvæ ejus. El (statini) misit Angelus falcem suam aculam in terram, et vindemiavit vineam terne, et misit in lacum ine Dei magnum. »

Exemplum illustre est in S. Eplirem, semi, cui titulus : Confessio *ct reprehensio sui,* ubi narrat de seipso, quod, cum junior ex impiorum licentia et impunitale dubitaret do Dei providentia, eam edoctus fuerit mira visione et experientia, tandemque audierit angelum dicentem : a Do iniquitate pœnitenliam age, cerloque scias unum esse oculum cuncta pertranseuntem. » Hem totam fusius narravi *Genes.* x l ii,21. Porro quam iniquum et stultum sil Dei patientia abuti ad peccandum, nervose docet S. Leo, serm. *De Quadragesima :* « Abutuntur, inquit, quidam patientia Dei, et qui non sunt in conscientia liberi, fiunt de longa impunitate securi, cum ideo differatur ultio, ut tempus possit habere correctio, » non autem ut liberior sit ad peccandum licentia. « Misericordiam igitur Dei nostri non adeo quisquam tardet amplecti, quia quod meruit non recipit : neque enim quidquid differtur, aufertur; aut condemnationem evasit, qui indulgentiam non quœsivit; » et Tertullianus, lib. *De Pœnitent.* cap. vu : « Absit, inquit, ut ita aliquis interpretetur, quasi eo sibi etiam nunc pateat ad delinquendum, quia patet ad poenitendum, el ex redundantia clementia) coelestis libidinem faciat humante temeritatis. Nemo idcirco deterior sit, quia Deus melior est, toties delinquendo quoties ignoscitur. Quid enim indignius, quam ex divina misericordia desumere argumentum ad divinam justitiam provocandam? et quia Deus libenter excipit pœnilentes, data opera velle fieri peccatores? » Et S. Ambrosius, lib. II *De Patiit.* cap. ix : « Proposila, inquit, spe agendæ pœnitentiœ, licentiam sibi delinquendi propagatam putant. Poenitentia remedium peccati sit t non peccanti incentivum. Vulneri enim medicamentum necessarium est, non vulnus medicamento : quia propior vulnus medicamentum quæritur, non propter medicamentum vulnus desideratur, » 7. *d.* Quis unquam ad virtutem balsami explorandam luculentam plagam suo capiti inflixit? quis ad vim antidoti probandam venenum intrepidus hausit? amens esset qui hoc ageret. Ita plane amens censeri debet qui peccat, ut ad divinam misericordiam confugiat, seu qui ex divin® misericordi® largitudine inducitur ad peccandum. Idem de damno noxaque impunitatis et lard® vindictæ, a Salomone didicere et sensere Plato cœterique philosophi. Plato in libro *De Rcpubl.,* passim docet reipublicæ regimen piena et proemio contineri, quæ si tollas ct impunitatem concedas, omnes leges el jura violari el rempublicam everti. Idem docet Aristoteles, X *Ethic,* cap. ult., el in *Polit.* Plutarchus, *De sera Num. vinci. :* « Ex impunitate sceleratorum, ait, derogatur fides divinæ providentiæ.» Cicero, *pro Sextio:* «Effrenatus furor, inquit, alitur impunitate diuturna. » El pro *Milone:* «Quis ignorat maximam illecebram esse peccandi, impunitatis spem? » Et lib. III *Olfic. :* «Quotusquisque reperialur, qui impunitate et ignoratione omnium proposila, abstinere possit injuria? » Vulgus enim hominum magis agitur poena et proemio, quam amore virtutis, ul si illa cessent, lue elanguescat. Polybius, lib. I, sub finem : « Si

Gnomi ¿etapa ni'

veniam , inquit, aut impunitatem concesseris, si benignitate improbum fueris promeritus, id omne dolum fraudemque existimando, erga beneficum longe magis fiet infidus, » Cato sentiebat nihil osse periculosius impunitate, quæ semper ad deteriora invitat : impunite enim injuri® exemplum omnibus minari injuriam. Nam si liceret impune laedere, nullus erit tutus ab improborum violentia; quocirqp magistratus,qui maleficos impunitate donant, docet lapidibuses^e obruendos, utpote reipublicæ noccnlissimos. Ita Plutarchus in *Apophth. Hom.* Pronto consul sub Nerva Imperatore dictitabat male eum imperare, qui nemini quidquam concedit, sed longe pejus, sub quo maxima licentia sil quibuslibet. Inhumanitatis enim est, si princeps nihil indulgent amicis, sed perniciosissimum est illis licere quidquid libet. Ita Dionysius m *Nerva.*

Un. ii. 12. Attamen peccator ex eo quod centies (est hysterologia Hebraica, sic enim verba transponenda et ordinanda sunt: *Attamen ex eo quod peccator centies)* facit malum, et per patientiam sustentatur, EGO COGNOVI QUOD ERIT BONUM TIMENTIBUS Deum, qui verentur faciem ejus. — Campensis, *qui Deum reverentur, q. d.* Si Deus tam patiens et benignus est erga peccatores, ut eos diu tolcrct et exspectet ad pœnitenliam, quanto magis dementior et benignior erit timentibus eum vd innocentibus, qui graviter non peccarunt; vel pœnitentibus, qui de commissis criminibus dolent, et committenda studiose cavent! Hic unus inter multos est finis, et fructus divin® impunitatis el longanimitatis erga impios, scilicet ul ex illa metiantur pii quantam ab eo clementiam et beneficentiam sperare el exspectare debeant. Ita S. Hieronymus, Albinus, Lyranus, Bonaventura, Hugo ct alii. Mutuatus est hoc Salomon a Davide patre suo dicente, *Psalm,* xxx, 20 : «Quam magna multitudo dulcedinis tu®, Domine, quam abscondisti timentibus te (<).»

Secundo el pressius, noster Pineda exponit, *q. d.* Deus impiorum peccata dissimulat, piorum statini castigat; attamen no inferas inde meliorem esse sortem impiorum, quam sit piorum, tum quia ingens Dei beneficium est, levia piorum delicta castigare, ne in graviora proserpant ; tum quia pii, sicut equi generosi a semita devii, levi flagello Dei admoniti contremiscunt et in viam virtutis redeunt, cum impii, velili muli pervicaces, flagello recalcitrent : ideoque Deus hanc piorum docilitatem, reverentiam et obedientiam magnis gratiarum donis remunerabitur. Audi Auctorem, II *Machab.* vi, 13 : «Etenim inulto tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii est indicium. Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter exspectat, ut eas, cum judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat : ita et in nobis statuil ut, peccatis nostris in finem devolutis, ita demum in nos vindicet, propter quod nunquam quidem a nobis misericordiam suam amovet : corripiens vero in adversis, populum suum derelinquit. »

Denique noster Mendoza, in I *Reg.* cap. iv, vers. 3, censet *-n attamen* notare antithesin piorum et impiorum, quod sicut vers, præced. dicuntur impii Dei longamini patientia abuti, et ad peccandum effundi, ita hoc versu dicantur pii eadem recte uti, cl a peccando revocari, 7. *d.* Filii hominum, hoc est peccatores, absque timore perpetrant mala, quia non profertur cito contra illos sententia. Attamen ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus ex eo quod peccator centies facit malum et per patientiam sustentatur, quasi precipuo quodam studio el benevolentia a I)eo coronentur ; qui eum colunt, liment ac venerantur, non quod sit dominus, judex et ultor, sed quod patiens longanimis ct misericors, et videntes humana flagilia tamen divina supplicia non experiantur. Hoc est bonorum ingenium, ut ex hac longanimitate divina, qua peccatores ad pœnitentiam exspectat, et dissimulat peccata hominum proptiT pœnitentiam, mullo magis ad amandum et timendum Deum excitentur.

Lentus, — id est s®pissime; ponitur enim numerus definitus pro indefinito. Recte vertit Interpres cum Syro : Hebrœi enim habent DN2 *mtath,* id est centies. Septuaginta legerunt *meeth,* id est ex tempore, unde vertunt, *qui peccavit, facit malum ex tunc,* id est a juventute sua, ait Olympiodorus; et Arabicus, *qui peccaveratjam fecerat malum ex co tempore.* Aquila, Symmachus et Thcodorelus legerunt no *meth,* id est mortuus est: X enim medium in nXQ *meuth,* cum sil littera quiescens, sæpe omittitur; unde vertunt, *peccans malus mortuus est, longa artate ti concessa, q. d.* Peccator mortuus est in consuetudine peccati, longo usu cum œtate roborata; qui enim peccata iterat, per longam ætatein non fit melior, sed deterior, ac callum peccati obducit, itaque pene necessitatem peccandi induit, quo fit ul in peccatis plurimis moria' tur, el ad ingentia in gehenna tormenta damnetur.

Per patientiam sustentaiur.—Hebraice *maarich lot* id *vsl prolongat ipsi,* scilicet tum suam patientiam Deus : unde Symmachus vertit, *longanimitate prerstita ei;* tum peccantis vitam, ætatein et spatium pœnitendi ; vel *elongat ab ipso,* scilicet vindictam, dum eam in longum tempus prorogat el differt. « Patientia Dei praedicatur, non in hoc quod malum aliquod patiatur, sed quod exspectet mblos, ut convertantur. » ait S. Augustinus, lib. *De Patientta.* Inierim eorum malitia utitur, ul per eam piorum levia peccata castiget el purget, eorumque patientiam exerceat, ac merita ct coronam adaugeat. Septuaginta vertunt, *ex tunc et ex longitudine eorum, q. d.* Peccator jam tunc, id est ab

ti) Repetit rationem, cur homines in quævfe scelera rnere audeant, *quia peccator facit malum centies et producit sibi dies t (amen k io ego,* etc.

olim> *sdliceta* puero, mox ab ortu, ubi cœpit uti rabone, peccareinchoavit, indeque longa consuetudine peccata quasi in naturam vertit; nam, ut ait S. Gregorius : « Peccatum quod per pernitentia® non deletur, suo pondere ad aliud trahit, v Quantum ergo Deus prolongat patientiam suam «t peccatori vitam, lanium ipse prolongat suam culpam et impoenitentiam.

Erit bonum timbntibus ,— tum in hac, tum potius in futura vita. Unric Chaldæus vertit, *ct* in *tempore q^io ycccator operatur malum centum annis a fade borníni, datur ei tempus, ut convertatur. Manifestum est mihi in Spiritu Sancto, ct scio ego quod erit bonum in saculum tenturum timentibus beam, qui timent a faris ejus, et faciunt voluntatem ejus.* Porro Olympiodorus per *bonum* accipit bonas cogitationes et opera, quas Deus se timentibus inspirat : «Cum enim; inquit, vivant in compectu Dei, caveanfquo sibi in omni sua actione et cogitalo, tanquam Deo judice cuncta cernente, omnium bonorum operum et conceptuum Deus illis causa existit. » Thaumaturgus de ipso Dei timore interpntalur: «Illud, inquit, præstantissimum bonum, pio Dei timore proditum esse. »

Simplicius *bonum* accipias pro Iirto et jucundo, *q.d.* Esto Di us piorum levia errata castiget, mox tamen eo longe hetiori et jucundiori sorte eos consolabitur, vel in terra, vel in cœlo. juxta illud *Eccli.* i, 29 :« Usque in tempus sustinebit patiens, et postea redditio jucunditatis. «Cum ergo a Deo castigaris el affligeris, afflictionem hanc accipe vehit pignus ct arrham inflantis lætitiæ, et proxim® tibi consolationis. Quem enim Deus castigat, mox solatur et mulcet, uli mater puero post castigationem blanditur; qwin el Christus « favos post fella gustavit,» ait Tertullianus; nimirum post hiemem succedit œstas, post noctem dies, post bellum pax, post pugnam victoria, post nubila Phœbus, post tempestatem serenitas. Hoc est quod justis promittit Isaias cap. m, 10, dicens : « Dicite justo quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet. V® impio »d malum : retributio enim manuum ejus fiet ei. » Unde de eodem subdit Salomon :

Vr*. 13. 13. Nox SIT BONUM IMPIO, NEC PROtONGEXTWI DIES EJUS. SED QUASI UMBRA TRANSEANT QUI NON TIMENT faciem Domini — praesentem et omnia intuentem, ul coram ca ambulent magna cum reverentia, melu el tremore, nil Olympiodorus; llebræa, *non erit bonum;* sed llebræi sæpe utuntur futuro pro imperativo, vel optativo, unde Noster apte vertit, *non si| bonum,* scilicet quod sustentetur a Deo, et exspectetur ad poenitentiam, ait Hugo, quia patientia Dei non utitur ad poenitentiam, sed abutitur ad majorem iniquitatem et culpam (1).

Bonum. — Inlellige, tum prolongationem vitæ, uh sequitur, ita S. HieronymusclCajetanus; tum bona corporis uti sunt sanitas, robur, opes, prosperitas, filii, familia copiosa, ita Lyranus et Dionysius; tum bona animæ, uti est multiplex Dei gratia in hac vita, et gloria in futura : ita Thaumaturgusj Bonaventura, Hugo.

Summa, *bonum* signitìcat hic quidquid lœtum est, jucundum et prospefum. Congrua est luce impiorum pama, ul scilicet priventur omni bono, qui a summo bono el fonte omnis boni 9 puta a Deo sponte el impie se averterunt : sicut qui soli claudit fenestram, meretur ejus luce privari et degere in tenebris.

Quæres, quomodo sapiens hic male procetur, impete* ct quasi maledicat impio, cum hoc videatur esso Uo< conlra vel præter chai ilatemî Dixi hac de re in Prophetis fuse; nunc breviter. Respondetur *primOf* maledictiones has esse non tam imprecationes, quam prodiciones el pronuntiationes ftililrarum poenarum; impio a Deo decretarum. «Non sil » ergo; id est *non'erit bonum impio* ut habent llebræa, Chaldæus, Syrus, Arabicus et alii. Ha S. Hieronymus, Thaumaturgus et Olympiodorus, atque hac ratione recte hæc gnome annectitur procedenti, *q. d.* Cognovi quod timentibus Deum accident bona ingentia; non timentibus vero, mala. molo! priuMX

Secundo, imprecari impio privationem bonorum Secuodo temporalium, ut per eam ad cor redeat ct vitam mutet, vel certe minus peccet, cum bonis; quibus privatus est, jam abuti nequit ad luxum, fastum, gulam, luxuriam, non est prolcr, sed secundum charilntem. Sic enim impiis imprecatur Psaltes : a Imple facies eorum ignominia: et quœrent nomen tuum, Domine, » *Psat.* Lxxxn, 17. Sic hodie videmus multos per paupertatem, morbos, adversitates converti ad Deum, qui opibus, sanilate, rebusque prosperis insolescebant et abutebantur ad omne scelus. Talibus ergo imprecari morbum vel inopiam bonum est el salutiferum.

Tertio, proprie Propheta; et Apostoli ex zelo Tuito, jusliti® et honoris divini malo precantur impiis in impietate perseverantibus ct morientibtisj id est, optant eos vehit reos liesiu M ijeslalis divinal puniri pœnis, tum temporalibus, tum n ternis, ut hac radono satisfiat justitiœ, ac plectantur rei, utque honorem quem peccando Deo abstulerunt; tormenta merita patiendo restituant. Sancti emin conformant se per omnia voluntati divin® jam certa», et flxm circa impiorum punilioncmi Cum ergo Deus velit, (tacque decreverit impios punire ct damnare, idipsdm Sancti quoque volunt, præserlimdum ipsi sunt pnecunes el administri, imo os Dei, per quos scilicet Deus suas leges promulgat, ac transgressoribus pumas présentes et (Piernas intentui, quales fuero Prophet® et Salomon hie, qui rum dixisset impids abuti longanimitate Dei, ul diutius ct gravius peccent, zelo sancio justiti® indignans huic eorum abusui, precatur et optat dicens: «Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, » utpote quibas abutitur ad

(1) *aufrm non erit improbo, nec prolongabit dies;* oiCKt •YAiitiGcl U, *gui non limet a facie* (xt.

peccandum, ct ad Deum, qui dies ci prolongat ad poenitentiam, magis offendendum. Sic Sancti, in die judicii assidentes Christo, sententiam damnationis in impios fulminabunt, *Matth.cap.* xxir, vers. 31 et scq.

Nec prolongentur dies ejus, — ut rninu» peocent, inuiusque Deum offendant, *utque statim morte substructi, cruciatus recipiant, quos merentur,* ait S. Hieronymus; *quia æternis suppliciis trans* mittentur,* nil Olympiodorus. Porro Chaldæus : *Neque erit,* ait, ei *longitudo in ¿(Bruto ventino, ct in hoc subulo proscindentur dies vitæ ejus, fugient et succidentur velut umbra.*

Impii di«s. ui rii* Sed quasi umbra transeant. — IV br ra, *non pio- longabit dies, sicut umbra* non prolongat dies suos, an^' vusperam pcrlransil. Septuaginta pro ' i. *c.sirut,* legentes aflinen, i.c. in, vertunt *inum-* òro; sensus est, q. d. primo, sicut umbra, abeunte die et sole, sub vesperam evanescit; sic ct impii cito transeant ct evanescant, no perveniant ad vitæ vesperam, puta ad senectutem. *Secundo,* sicut umbra abeunte corpore, cujus est umbra, abiit: sic ct ipsi abeunte vita et tempore, quod est umbra æternitatis et vitæ beale, cum eo pariter abeant. *Tertio,* sicut umbra nihil est tenuius, nihil vanius, nihil fugacius: sic el vita, præstrlim impiorum. Plura hac de re dixi superius, et *Isaiæ* Cap. xxxvni, 8 ct scq., ubi egi do umbra Ezechiœ crescente prr miraculum in horologio Achix. Causam appositam dat Olympiodorus : u Peccator, inquit, diu non erit in vita, quia totum tempus vitæ suæ, quantumvis longum sit, non reputavit esse umbram, sed sollicito studio comparare sibi studuit, quæ fluxa et temporaria sunt, tanquam essent perpetuo durantia. Vel aliter ita inlellige : quanquam peccator in præsenti vita per patientiam Dei (velut umbram) protegi quodam modo defendiquh videatur, potius quam puniri, paulo post tamen trlernis suppliciis transmittetur, h Verum hoc posterius mysticum est. Addit Cajetanus: Sicut umbra non est corpus, sed tenue simulacrum corporis : sic impius non tam est homo, quam inane hominis simulacrum et umbra, quia inanem speciem tantum habet hominis, non veritatem, eo quod non vivat, ut homo ratione proditus, sed ut bestia ratione carens. Verum hoc subtilius est, quam solidius. Srpe sancta Scriptura vitam præsentem comparat umbra», quia vere talis est, si comparetur vita» veno et ælernæ, ad quam proinde suspirans sponsa *Cantic.* n, 16: « Dilectus meus mihi, inquii, et ego illi, qui pascitur inter lilia donec aspiret dies el inclinentur umbro. »

Huc facit illud Ausonii in Heroum tumulis in 17 : «Pulvis et umbra sumus; » et illud Pindari in *Pythiis,* hymno 8 : a Umhræ somnium homines. » Denique audi S. Hieronymum versionein Septuaginta exponentem : « Non prolongabit dies in umbra, hoc est dies vil e suæ, qui quasi umbra viventibus sunt; non emui bi qui mullo tempore vivunt, proloneant dies mo*, yen cos qui grondes cos faciunt bonorum operum magnitudine. Unde c4 Jacob quasi se peccatorem confíteos dicit: Parvi ct mali dies mei ; sicut et in Psalmo confíteos : Dies, inquit, mei sicut umbra declinaverant, et ego sicut fœnum arui. Non quod longam vitam qussierit in præsenti (in quo omne quod vivimus breve, et umbra est ct imago, io imagine enim perambulat homo), sed quod de futuro timeat, ne longitudo vitæ ipsius, ubi vera e^t vita, brevietur. »

14. Est ET ALIA VAGITAS, QUÆ HT SI PER TERRAM; Ven. CA. SINT JUSTI, QUIBUS MALA PROVENIUNT, QUASI OPERA EGERINT IMPIORUM (1): IT SUNT IMPII, QUI ITASLCLRI SUNT, QUASI JUSTORUM FACTA HABEANT; SEDET ÜOG vanissimum judico.—Ts/iocrefert, vel ad colara impiorum securitatem : hæc enim vanissima et fallacissima est; vel ad alternationem sortis justorum el impiorum, quod scilicet justis obveniant debita impiis, et impiis debita justis. Vox *alia* non est in Hebraeo, Septuaginta, Syro, Arabico, sed intelhgitur. Alias enim et alias vanitates successive recenset hic Ecclesiastes. Porro hæe vanitas similis est illi vers. 10. Est tamen alia diversa ab illa, eo quod ibi dimtaxat dixerit impios laudari, ut pios; hic vero addit impiis bona el prospera quælibet obvenire, piis vero mala et adversa. Unde ait : a Sunt justi quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum. » llebr», *sunt justi quibus attigit ad* eos *tanquam opus impiorum; et* sunt *impii quibus attigit eis, sicut opus justorum, q. d.* Sunt justi quos tangit, vel ad quos pertingit sors adversitatis, qua digni sunt impii; et sunt impii quos tangit sors prosperitatis, quam merentur et qua digni sunt justi. Septuaginta, *est vanitas, quæ facta est super terram, quia sunt justi, quia venit super cos quasi facium impiorum : et sunt impii, quia venit ad eos quasi factum justorum.* Campensis, *eveniunt justis mala, qua impios ferre decebat.* Porro nonnulli censent hæc dici ex persona non Salomonis, sed imperitorum et impiorum. Ita Thaumalurgus, Lyranuset Olympiodorus quem audi: « Nunc Ecclesiastes personam ejus inducit, qui o scandalo labitur in erronm, ailquc : Vidi justos in hac vita ab iis malis correptos, quæ potius impus debebantur, ut puta ¿egritudine, paupertate vel alio ditlicili cr.su adveniente. Contraque, inquit, vidi quæ piis deberentur ad impios pervenisse : idcirco Ñis insipiens tanquam contemptor factus divinæ providt nliæ, el ♯ oc, inquit, vanitas est. Sapiens autem eventus rerum prospiciens, et quæ singulis pro dignitate retribuantur plane novit, atque iutelligit Deum n quaqu&m casu h uc permittere evenire, s*d ut justi majori pnemio coronentur, impii vero graviori poma torqueantur. Nolanler autem hic vanitatem supra terram se vidisse ail, in cœlo siquidem nihil est vani. » Verum melius alii censent hæc, uti el cadera, dici

0) Proprie, *fecundum upuj»* ›. o rneriluui *improborum»*

ex persona Ecclesiaste, pula Salomonis, ut ipsa verba præ se ferunt.

Quæres, qua ratione vanitas sil, quod piis eve-
J' * niant mala, impiis bona? Primo, Symmachus pro
p;-.proi- *vanitas* vertit «zcpcv, id est, *difficile cognitu;* S. Ilie-
(ronvnms proprie, *dubium perplexum, controversum,* juxta illud Davidis : « Labor est ante me : donec intelligam in novissimis eorum,» *Psal.* 1 x x ii, 16, *q. d.* Vanum est velle scrutari Dei judicia quibus pios affligit, et impios prosperat, quia bmc judi-
Seenndo eia sunt difficilia cognitu, imo inscrutabilia. Se-
cundo, Thaumaturgus vanitatem exponit gravem et perniciosum errorem, eo quod impius habeatur, ut pius; et pius, ul impius : inde enim rudes accipiunt ansam vel accusandi Dei providentiam, vel deserendi probitatem, et impietatem amplectendi. Sic summum vanum vocamus mendacem
Tertio, errorem ct fallacem. Terbo, Mugo per *vanitatem* accipit paliim infelicitatem, quia, ait, nihil infelicius felicitate peccantium; parlim fortuitum, quia quasi fortuito casu bona impiis, mala piis
Canin, obveniunt. *Quarto,* alii per *vanum* accipiunt molestum et asperum : unde Campensis vertit, *certe hoc vehementer molestum est.* Accedit Lyranus : Va-
G tinto, num est, inquit, quia irrationabile. *Quinto,* S. Hieronymus per *vanitatem* accipit inconstantiam rerum humanarum : sunt enim vanitates, quæ va-
si xto. rio feruntur eventu. *Sexto,* S. Bonaventura vanum dicit, quando bonis et malis proveniunt mala, quia indignum propter malos : vanius quando bonis et malis bona, quia injustum pariter ct indignum; ideo Habacuc hoc adeo indigne tulit, ut videretur Deum arguere, cum diceret : « Quare respicis super iniqua agentes, ct taces devoranto impio justiorem se?» *Habacuc* i, 3 et 13.
sétimo. *Septimo,* Pineda : Hoc vanum est, inquit, quia in talibus eventibus, nihil perpetui, nihil solidi est, cui animam affigere possimus : quare cuique contendendum est ad bona stabilia et sterna. Omnia hæc vera sunt ct huic loco congrua : maxime tamen vanitas hic est rei iniquitas, ac iniqua distributionis sors. Iniquum enim videtur piis mala, impiis bona tribui, cum pii bona, impii mala mereantur, si rem species in se, ct imperitorum rudiumque sensu, qui per hoc sœpe impelluntur, ut impietatem præ pietate colant, sectentur, suscipiant : at si spectes Dei providentiam, non iniquum hoc, sed prudens et sanctum est, ob squlssimas, quas ipse habet, rationes, ac prœser-
!mpH tim duas. Prior est, ut impii ob modica, quæ
rfMf«- bene agunt, bona hujus vite loco mercedis reci-
mum tur piant, cæteroqui malefactorum pomas gravissi-
b mas daturi in inferno : pii vero ob modica, qure male agunt, œrumnis hujus vite castigentur et purgentur, ut purgati, ob mulla bona operaquæ fecerunt, beentur m cœlo; aut si plane puri sunt, adversis exerciti splendidiorem patienti® in coelo coronam recipiant, uli contigit S. Job. Qua de re vide S. Augustinum, lib. V *Civit,* cap. xv et xvi, ubi felicitatem cœlestem beatorum componit, et anteponit felicitati Ierren® Romanorum. Posterior est, ut Deus nos doceat omnia qu© in hoc mundo sunt, sive adversa, sivo prospera, esse vana, id est inania et mendacia, cum adversa piis, prospera impiis, id est indignis eveniant; vera vero bona non esse nisi in coelo, et vera mala non nisi in inferno, juxta illud Sapientis : « Nullum bonum nisi adernum, nullum malum nisi ©ternum.» Ita beata Dionysia martyr, inter ictus virgarum, et sanguinem toto corpore fluitantem, filiolum unicum trepidantem, ad martyrii consortium hac voce animabat : «Hia pœna timenda est, quæ nunquam finitur; illa desideranda vita, quæ semper habetur. » Qua ille solidatus martyrium fortiter obiit, uti refert Victor Uticensis, lib. III *Wanda!.* Hinc tacite concludendum relinquit Ecclesiastes, sapienti despicienda esse tarn prospera, quam adversa hujus vitæ; ambienda vero bona coelestia, ct summe cavenda mala gehennalia. Unde non mirandum si prospera impiis, adver a piis eveniant, quia Deus id facit, ut ostendat quam ulraque sint vana, id est parva, exilia, brevia ct caduca : quare piis non esse hac de re dolenduin, sed potius gaudendum, quia cx hoc velut certo divinæ prædeslinationis signo, cognoscunt sibi sortem felicissimam paratam in cado. Ita Chaldæus: «Vidi, inquit, in Spiritu Sancio, quia malum quod accidit juslis in sæculo hoc, non est propter peccala eorum, sed ad removendum ex eis culpam levem, ut sit merces eorum integra in sæculo venturo; ct quod contingit peccatoribus non est meriti eorum, sed ad retribuendum eis mcrccdcm meriti levis, quod fecerunt, ut comedant mercedem suam m sæculo hoc, ct ut perdant partem suam in sæculo venturo. » Et Mideas, sive Glossa Hebrrrorum hic : a relices justi, inquit, quibus accidit juxta facta impiorum, quia amplissima illis merces ct gloria est reposita. Contra* væ impiis ([uibus accidit juxta facta piorum, quia attolluntur, ul gravius corruant.» El S. Hieronymus : « Inter caderas vanitates, inquit, quæ in mundo vario feruntur eventu, etiam huc deprehendi, quod justis ea frequenter eveniunt, quæ impiis evenire debuerant; ct impii tam feliciter in hoc mundo degunt, ut eos putes esse justissimos. Docet exemplum evangelicum divitis purpurati et pauperis Laxari. » Subdit S. Hieronymus: « llebræi justos quibus eveniunt mala, ct impios quibus accidunt opera justorum, filios Aaron interpretantur et M inassem, quod illi sacrificantes perierint, et ipse post tante mala,el captivitatem in imperium restitutus sit » Verum llebræi errant : nam filii Aaron injuste egerunt, dum temulenti obtulerunt Deo incensum ignis alieni contra præccptum Domini, *Levit,* x. Manasses quoquo in carcere pomitens gratiam Dei meruit, ac proinde justificatus in regnum restitutus est. Sapienter Philo, lib. *De Confusione linguarum :* « Insignis, ail, pœna et vindicte impietatis est connivere Deum, atque etiam indulgere peccantibus, nec

solum ei« impunitatem, verum rnagnain et diuturnam prosperitatem concedere. » Hæcenim eos facit quasi ebrios ct amentes, ut ultro in sua damna ruant, suamque perniciem sibi accersant. Ex adverso pius et sapiens m adversis reque ac prosperis sui similis est, sobrius, modestus, tranquillus, ideoquo magnus. «Lì umilio, ait Seneca, etiamsi in monte consistat, pusillus est; colossus etiam in puteo magnus : ita sapiens, in quacumque fortuna suis bonis magnus est, stultus et in summa fortuna humilis. Ut apparatus sceme quia commodato datus est, statini redditur, et sine querela : ita quidquid in vita contigit magnificum, sive serium, sive mox a fortuna repetatur, æquo animo reddemus, si his tanquam ‹ ommodatiliis utimur. » Idem : « Ut grando illisa tectis dissultat magno quidem fragore, verum nulla noxa : sic insultus fortume nihil potest in sapientem. »

Et sunt impii, qui ita securi sunt .— « Securi, » id est prosperi, rebus omnibus abundantes et felices, ut explicat S Hieronymus : felicitas enim facit securos; magna enim pars felicitatis est de bono, quo te beatum putes, esse securum; unde securitas opponitur cuneet sollicitudini, ac securus dicitur, qui sine cura est, quasi seorsuin vel separatus a cura. Opponit enim pios impiis, quod illis infelicia ct adversa, his felicia ct prospera eveniant. Patet id ex Hebreo, Septuaginta, Syro et cæteris. Verum hæc falsa fictaque est felicitas et securitas; nam, « cum dixerint pax, el securitas; tunc repentinus cis superveniet interitus, » I *Thessal.v,* 3. Preclare S. Gregorius, lib. IX *Moral.* cap. XXVI! : a Sancti, ait, ila incerti sunt, ut confidant; atque ita conhdunt, ut tamen ex securitate non torpeant. » Spes ergo corum mixta est timori, spes facit magnanimos el hilares, timor humiles el sollicitos. Vide eumdemS. Gregoriana, lib. XXIV *Moral,* cap. XU, 7, ct lib. VI, epist. 22 *ad Gregoriani,* cubiculariam Augustee, quæ pelebal revelationem, quod sibi remissa essent peccata; cui respondéis. Gregorius hoc votum esse inutile cl noxium, quod incertiludo remissionis augeat in nobis studium pœnilentiæ cl bonorum operum. Vide el S. Augustinum, *De Corrept. ct Gratia,* cap. xiii, ct in *Psalm.* cxi.vn : Terror, inquit, securitatem parturit; quomodo enim prepostera securitas in terrores impellit, ila ordinala sollicitudo securitatem parturit.

Skd et hoc vanissimum judico. — Hebrea, *ct etiam hoc* vanitas est, scilicet per antonomasiam, puta vanitas vanissima, id est summa et maxima, ob causas quas paulo ante dedi.

Moralitcr, hic disce quam vana ct quam noxia impiis sit prosperitas. Audi Eusebium Emissenum,hom. *De* SS. *Epiphodio ct Alexandro :* « In hoc mundo, prevalente malitia, iniquitate dominante, pauper affligitur, dives multiplicatur. An tu hunc potentem vocas, qui in mortem suam foriis esi, cui proventuum fallax umbra preseutram, ælcrnonim congregat causas malorum? Quis beatam dixerit validam in jugulum suum dextram? quis probabiliter laudat velocem ad ardua precipitia festinantem? quis ejus miretur ascensum, quem do Mimmo prospicit e«*e casurum? Perinde est si aliquem mirans per impia ct iniqua, per opes et divitias operantem, ac si quempiam videas inaurato «atque gemmato sibi poculo venena miscentem. » Subdit deinde : «An tu illum felicem vocas, qui infidelis, obscenus, cupidus et cruentus, pro eo quod vias Domini aspernatur, per suas ire permittitur, dextere angud is offensus, ct sinistre latitudine delectatu? flagitiis involvitur, sceleribus inficitur, spoliis contaminatur, et inter fame se beatissimum putat; cx hoc quoque infelulor, quod se non intelhgit infelicem. Quid his faciat medicina cœleslium mandatorum, quæ non sanat nisi volentes? Pigri itaque ad curam salutis, alacres ad militiam mortis et captivitatis, ut dictum est; exsultant in rebus pessimis, et de sui perditione l elaotur : similes iliis qui, forte sumentes exitiabiles herbarum succos, cum risu perire dicuntur. » Seneca, epist. 39 : «Magni animi est, inquit, magna contemnere, ac mediocria malle quam nimia : illa enim utilia vitabaque sunt; al hæc, eo quod superlinunt, nocent. Sic segetem nimia sternit ubertas; sic rami onere franguntur; sic ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Idem animis quoque evenit, quos immoderata felicitas rumpit, qua non tantum m aboruminjuriam, sed etiam in suam vertuntur. » Plinius, lib. XV I, cap. xxxv : « Hedera, ait, complexu nccal arbore>, ita fortuna prospera, dum blanditur, strangulat el perdit. » Adagiographus : « Solent arbores, inquit, protinus emori, si quando preter solitum fecundæ fuerint : ita fortuna preler morem blanda ac favens exitium imminere repenumero significat. Quemadmodum non raro lit, ut cœlo maxime sereno revus imber subito cooriatur, ita rebus maxime prosperis ac lælis repe gravissima rerum incidit perturbatio. »

15. Laudavi igitur ljetitiam, quod non esset uo- Ven.1%
MINI BONUM SUB SOLE, NISI QUOD COMEDERET, ET BIBERET , atque gaudere r : i r noe solum secum auferret de LABORE SUO, IN DIEBUS VIT.E SUJE, QUOS DEDIT Ei Dus mb sole. — Mulli censent hæc dici ex persona non sapientis, sed insipientis voluptuarii, qui perlæsus confusionis rerum humanarum, quod bona impiis, mala piis eveniant, tradiderit se voluptati, uti tandem fecit Salomon. Ita Lyranus, Hugo, Titelmannus, Cajetanus, quin et Thaumalurgus, quem audi, omnia ab hoc versu usque ad finem capitis paucis complectentem : « Putabam autem aliquando bonum summum in cibo potuque situm, cumque Deo gratiorem, qui per omnem vitam iis (piam maxime frueretur, et refrigeraretur ; eamque læliliam solam admirabar, atque adeo nihil aliud cogitabam, ne vel nocte vel dio ab illa re, ad hominum luxum inventa

me abducerem. Tandem ex iis unum hoc comperi, *neminem* hujus *farina** ullo pacto, quantumvis *laboret,* «ad bonum, quod vere bonum est, B-jhw pirveniurum. » Verum melius S. Hieronymus, t*M c',a^tus» Olympiodorus, Glossa, llebræa, Hugo ' et cæteri censent Salomonem continue hic ex suo sensu loqui. Idem enim hic dicit quod dixit cap. ir, vers, ii, et cap. v, 17. Nimirum laudat hic usum opum et deliciarum, sed moderatum, frugalem et honestum. Andi Chaldmmn : « Et laudavi ego *gaudium* legis, quia non est bonum homini in sæculo hoc sub sole, nisi tantum comedere, et bibere, ct gaudere dc labore suo, ct pro parto sua, quæ data est ei ex cado ; atque non extendero manum suam in rapmas et violentiam; et hoo conducet illum in pacem ad sœculum venturum, et accipiet mercedem perfectam pro labore suo, quo laboravit in integritate omnibus diebus vit® suæ, quos dedit illi Dominus in sæculo sub sole. »

Et hoc solum secum auferret. — To *auferret* significat nos bonorum hujus vite proprie el pleno non esse dominos, sed usufructuarius, ut iis velut alienis et commodatis utamur ad vitam, in morte ca aliis ¡psique Deo, qui verus est dominus, resignaturi.llebræa,et *hoc saltem adhœrebit* e: (i); Septuaginta, et *ipsum simul oderit ci;* Campensis, *hoc enim accipiet homo (anquam suum;* Arabicus, *et hoc discedet cum ipso.* Aliter Syrus : *Et ipse,* inquit, *defatigatur sibi in labore suo.* Videtur ipse pro *uluennu,* id est *adhœrebit* vel *copulabitur ei,* legisse' xbHile/inu, id est *laborabit* vel *fatiga^ bitur sibi,* a radice Hn S *Ina,* id est *laboravit.*

VtfMfl. 10. Er APPOSUI COB MEUM UT SCIREM SAPIENTIAM, FT INTELLIGEREM DIS! EN I IONEM, QUJB VERSATUR IN TERRA : EST HUMO, QUI DIERES AC NOCTIBUS SOMNUM non capit octlis. — Per *sapientiam* Chaldæus accipit studium legis; Thaumaturgus, studium quærendi et captandi plures novasque voluptates; Olympiodorus, studium scientiarum naturalium; S. Hieronymus, studium scrutandi divina judicia, v. g. cur Deus justos affligat, impios prosperet: cur bunc eligat, illum negligi!. Ample per *sapientiam* accipias studium scrutandi omnes res a Deo creatas: has enim scrutatus est Salomon, tum studio cognoscendi singularum naturam, doles, causas; tum ut perspiceret num quæ res animum hominis tranquillare, saliare cl beare posset. Undo explicans subdit : « Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem. » Hæc omnia ad finem capitis explicata sunt cap. I, vers. 17, cap. nt, 7 et 12. Repetii enim Salomon alternantes animi sui motus œstusquo, quibus res omnes perscrutatus est, ul inveniret animi quietem et satiem; cumque in nulla cam reperirei, sed meram in singulis vanitatem, hint unius perlæsus ad aliam et aliam se transtulit, ac præsertim a lælilia et deliciis ad studium sapienti®, ut honestius et sublimius; sed illico in hoc quoque vanitatis et molestiarum aculeos, spinasque se reperisse testatur* 4)

Distentionem. — Aliqui legunt *dissensionem,* idquo explicant do variis sapientum sententiis et opinionibus ¡nier se pugnantibus. Alii, ut Lyranus, Hugo el Glossa interi, legunt *distinctionem,* idquo explicant de dillerentia inter bonum et malum, sapientem et stultum, prosperitatem impiorum et adversitatem piorum, deque diversis hominum gradibus, conditionibus, moribus.

Verum legendum est cum Romanis *distentionem;* hebraico enim est p;y *inian,* id est *occupatio,* distentio, sollicitudo, afflictio, de qua dixi cap. i, vers. 13 : a Hanc occupationem pessimam (idest molestissimam) dedit Deus filiis hominum ut occuparentur in ea, » dum alii assiduo vacant congregandis opibus, alii prædiis excolendis, alii fabricis erigendis, alii honoribus sectandis, alii vanis scientiis, etc., adeo ut nec diu, nec noctu quiescant, aut somnum capiant. Unde subdit :

Est homo qui diedus ac noctibus somnum non capit, — id est exiguum capit ct quasi nullum (2). Est hyperbole; homines enim sine somno vivero nequeunt, *q. d.* Panini dormit, imo semper sollicitus est, quia tolus inlcndit suæ occupationi, puta suo lucro, suo honori, sure scienti®, suæ arti, suo otllcio, etc. Hinc Demosthenes aiebai so Vigilia plus olei in lucubrationibus uoclurnis, quam per diem vini consumpsisse. Aristoteles dormiens An>u> manu tenebat pilam æneam, ut illius e manu dor- uiu. mientis elapsre, ct in subjectam pelvim cadente sonitu excitaretur, itaque ad noctuinas lucubrationes vigil rediret. Ita habet ejus Vila. Idem fecero nonnulli Christiani cl religiosi. Celebre fuit in Oriente monasterium Aormelarum , id est iusomnium, el noctu in oratione ct meditatione pervigilantium, ac jugiter diu nocluquo psallentium, tripartito ordine cl tempore, monachis scilicet in tres cœlus divisis, ordmeque Irino sibi vicissim succedentibus. Primo,erectum fuit hoc Acœmetarum monasterium Constaiilinopoli, sub Leone I Pontifice, anno Domini 459; vocati sunt {idem *Studitæ,* a Studio viro consulari, qui ejusmodi monasterium erexit, teste Nicephoro, lib. XV , cap. XXII!. Inter cos monasticam vitam egit S. Joannes Calybita. Ita Baronius, anno Domini 459. Simile Acuunetarum monasterium fuitS. Co-

ti) *Quandoquidem noctu diuque somnum oculis rufe nuU tum videt,* scii, homo lot negotiis distentus ; Roseninullerus, *cor meum,* quod ad explorànduin dederam (similiter Terentius *Ilcautont.* HI, i, 82 : Dominuin hercio ego hac nocte oculis non vidi meis). *Et* (pendet hic versus a pnece«l.) *vidi omne opus i)ei,* hoc m eo vidi, *quod non possit homo imenire opus quod sit sub sole; quantumvis laboret homo qua rendo, non lamen inveniet; atque etiamsi sapiens dicat se scire eas res, non potest asseq m*

(J) *Ei hoc* (vitæ bonis læie frurndi facultas) *adhœret* ei in *labore suo,* s*'U *per laborem suum,* lvic unum percipi*I h omnibus suis taboribus. Alii, *pro labore suo.*

ulililUs ceru et stabilis, quam cx laboribus suis CapU

Itirnbani et S. Galli, alfaque plura in Germania, GalJia, llybcrnia : nimirum hæ sunt non van®, seti sanet® religiosorum vigili®, imo cækstws angelorum terrestrium Deo psallentium et militantium excubi®.

VM 17. 17. Ey INIELLEXI, QUOD QMNILM OPERUM OBJ 1WLLAM POSSIT IIOMP INVENIRE DATIONEM, EORUM QU.E FIUNT SUD SOLE : ET QÜANTO PLUS LABORAVERIT AD QU URENDUM , TANTO MINUS INVENIAT : ETIAMSI DIXERIT SAPIENS SB ROSSE, NON POTERIT RI PERIRE. — Opera Dei inlelligo lum omnipotenti® et magnificenti®, ut vcrtit Clnl(|®ns ; tum potius providenti® circa homines, uti dixi initio versus procedentis cx S. Hieronymo, quem sequuntur Albinus, Lyranus, Hugo el alii.

Rhamsi dixerit sapiens sb rosse, non poterit deperire. — Potest clarius ex llebræo verti, *si dicat* (id est apud se statuat) etiam vir *capientissimus, dare operam, ut cognoscat, non poterit invenire.* Ita Vatablus ct Campensis: *Quin et sapiens ipse s* ait, $i *conctur cognoscere, frustra laborabit.* Jam liane gnomen audivimus cap. m, vers. H; quare ibi dicta hic non repetam. Huc spectat vetus apologus quem recenset noster Pontanas, yolumme HI *Progymn.* part. I, cap. xl : Invehebatur in caudam suam canis, quod dese^ ct otiosa, et a reliquo corpore se trahi sineret, neque iter ostenderet ut oculi, nec mandata acciperet ut aures, ncc hostem insequeretur ut pedes, nec dimicaret ul dentes, sed esset vehit inutilis appendix ad posticam partem corporis. Respondit cauda : Et tamen ego inutilis, ut lu calumniaris, muscas abigo, patrono alludo, pudenda contego, totique corpori sum ornamento. Epimythiun : nihil a Deo nisi sapientur factum ct provide, quamvis homines mullis in rebus id non videant. Exemplnm hujuü «æntentiæ ciannn est in quadratura circuli, in qua se torserunt tot sæculis mathematicorum ingi oia nec veritatem extorserunt, adeo ut h ec cis crux fixa cs<e videatur. ¡Nam quadraturam circuli mechanice, hoc rst, modum practice efficiendi quadratum, quod sit rpquaje eircylo, sive cujus capacitas æqualis sil capacitati circuli cujuslibet, invenit ‘ramtque Archimedes, libro f)e *Circuli dimensione,* theorem. l , pag. 128, in edit. Paris. Ealque hic : Accipc peripheriam, sive circumferentiam wculi,*™ illamquo ex curvo in directum extende, sive fac Cgh4nice lineam rectam æqualem peripben® circuli, ei- «aur, que m line lineam rectam , quæ s' ruuliam» tro circuli sit squalis, ad angulos rectos annecte, ac denique extremitatem utriusque line® jam dicte linea recta transversa conticele, ac habebis triangulum qui sit æqualis circulo. Triangulo autem cuilibet æquale quadratum describi posse mathematice certum est, modumque id faciendi demonstrat Euclides, lib. I, proposit. 42, et ¡ib. II, proposi!. 14,ct ¡ib. IX, proposit. 33. \ide ibidem Clavium, 301 : quare sic fiet quadratum æquale circulo. Hinc mechanici facile ex hac praxi commensurando lineam rectam cum périphéri e circuli, conficiunt triangulosct quadrata, qu® sint circulo œqualia. Verum mathematice idipsum demonstrare, uti suas propositiones d monstrat Euclides, hoc est rationem mathematicam afferre, quæ demonstret modum inveniendi lineam, quæ sit æqualis peripheriœ circuli, nec Archimedes, nec Euclides, nec quis alius huc usque invenit, etsi plurimi in eo annos plurimos desudvriuL Quadratura ergo circuii practice el mechanice scitur; ut ejus ratio et mathematica demonstratio ignoratur.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

£.r ep *quod bona mala'pic erque accidant pio ac impio, infert napinem scire an amore, an odio sit dignus, sed omnia m futurum servarj incerta. Idcirco sapientis asse studere candori ct puritati ac bonis operibus, pncsertim rpiia sicut pisces capiuntur hamo, sic homuit.s tempore malo, üoiíquc,* vers. 14, *ostendit sapientiam prostare fortitudine, ci tamen in paupertate non aslimari.*

1. Omnia hæc tractavi in corde meo, ut enrióse intelligerem : Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Dei : et tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus sit: 2. s d omnia in futurum servantur incerta, eo quod universa æque eveniant justo et impio, bono et malo, mundo el immundo, immolanti victimas, el sacrificia contemnenti; siçut bonus, sic et peccator : ul perjurus, ita et ille qui verum dejerat. 3. H æ est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, <piia eadem cunctis eveniunt ; unde et corda filiorum honfinum implentur malitia, el contemptu in vita sua, et post ba‘c ad inferos deducentur. 4. Nemo est qui semper vivat, et qui hujus rei habeat fiduciam: melior est cams vivus

Icone mortuo. 5. Viventes enim sciunt se esse morituros, mortui vero nihil noverunt amplius, nec. habent ultra mercedem : quia oblivioni tradita est memoria eorum. 0. Amor quoque, et odium, el invidia simul perierunt, nec habent partem in hoc sæculo, et in opere quod sub sole geritur. 7. Vade ergo el comede in lælilia panem tuum, et bibe cum gaudio vinum tuum : quia Deo placent opera tua. 8. Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum decapite tuo non deficiat. 9. Perfruere vita cum uxore, quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt libi sub sole omni tempore vanitatis tuæ : hæc est enim pars in vita, *et* in labore tuo, quo laboras sub sole. 10. Quodcuinque facere potest manus tua, instanter operare : quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. 11. Verti me ad aliud, et vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam; sed tempus, casumque in omnibus. 12. Nescit homo finem suum : sed sicut pisces capiuntur hamo, el sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum cis extemplo supervenerit. 13. Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, et probavi maximam : 14. Civitas parva, et pauci in ea viri : venit contra eam rex magnus, et vallavit eam, exstruxilque munitiones per gyrum, et perfecta est obsidio. 15. Invenlusque est in ea vir pauper et sapiens, et liberavit urbem per sapientiam suam : et nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis. 16. Et dicebam ego meliorem esse sapientiam fortitudine: quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, et verba ejus non sunt audita? 17. Verba sapientium audiuntur in silentio, plus quam clamor principis inter stultos. 18. Melior est sapientia quam arma bellica : et qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

Ven. I. 1. OMNIA HJX TRACTAVI IX CORDE MEO, UT CURIOSE 1NTEELIGEREM : SUNT JUSTI ATQUE SAPIENTES, ET OPERA EORUM IN MANU 1)EI , ET TAMEN NESCIT HOMO UTRUM AMORE AN ODIO DIGNUS SIT. — IIa 110C Caput ordiuntur Biblia Romana ac pleraque Latina; licet Regia Hebræa, Chaldæa, Septuaginta et Thaumaturgus ordiantur cap. ix a *sunt justi,* ac procedentem sententiam jungant fini cap. vin. Pro *ut curiose intelliijercm,* Hebraice est ninb *labur,* id est *ut deputarem,* id esi pure clareque perspicerem; S. Hieronymus in priori versione transtulit, *ut considerarem;* Pagninus, *ut declararem;* Tigurina, *ul clare discernerem;* minus recte Cajetanus, *ut eligerem;* melius Symmachus, *ut ventila* rem;* Complutenses in *Léxico, ut probarem,* vel *examinarem.* Pendent hæc a fine pneccd. Unde illius finihæc annectit Cajelanus, ct cap. ix inchoat a vers. 2. Continuat enim hic Ecclesiastes, et amplificat id quod dixit cap. procedenti, scilicet bona el mala tam piis obvenire quam impiis; unde ex eis cælerisque discerni non posse, quis sit pius et amore dignus, quis impius et odio dignus (i).

Pro *opera eorum* Hebraice esi DF1H3JJ *abadehem,* quod Pagninus vertit, *servitia eorum;* Vatablus, *sen i eorum;* Chaldæus, *discipuli eorum, q. d.* Justi et sapientes, eorum discipuli vel asseclœ, sunt in manu Dei. Verum sic dicendum fuisset DnH3J> *abdehem :* jam autem dicitur *abadehem,* id *esi opera eorum,* ut vertunt Noster, Septuaginta, Syrus, Arabicus, Campensis et alii. Septuaginta eleganter vertunt id est opera artificiosa ad lucrum ct qiuestum affabre elaborata, qualia sunt insignium artificum; talia sunt opera justorum, quæ. licet mundo despecta, Deo tamen sunt pretiosa ac cœlo elaborata, ideoque cis mercedem cœlcslem retribuet.

In manu Del — *Primo,* Hugo : « In manu Dei, » hoc est, ait, in dispositione, conservatione, judicio et voluntate Dei, item ut hostiæ Deo accepte. Se- *eundo,* Dionysius : « In manu Dei, » i. e. ait, oblata sunt el commissa Deo, ut creatori et judici, adde «et remuneratori.» *Tertio,* genuine,» in manu Dei, » id est in protectione, cura et amore Dei. Ita Olympiodorus qui hæc superioribus ita apte connecta : « Dixerat, inquit, superius quarum rerum cognitio sit abstrusa, ut nos averteret ab inutili ac vana percurrendi sollicitudine. Nunc autem proponit qua in re satisfacere sibi possit sapientis

jntlô. ramope. qninh- plWter. Terti».

(I) Quomodo qtiisquam horum Dei operum, quæ sub ole fiunt, rationem m? assequi posse putet? *Nam omne hoc dedi ad cor meum ,* perscrutatus sum, *et ad declarandum omne hoc,* quod justi et sapientes cl facia eorum in manu Dei sunt; quum igitur exspectes bonis Deum pro meritis repensurum ewo, ut prospere iis omnia cedant, tamen srpe aliter evenire videmus, ita ut *tam a*orrm quam odium ignoret homo* , 1. e. ut ex hominis comhuone, vel bona, vel mala, judicari non possit, num amet eum Deus, nec ne? utrum, ail D. liierunymus, ad probationem sustineant quæ sustinent justi, an al. supplicium. *Omne hoc aùte faciem eorum,* omnia illa, quæ tam piis quam impiis eveniunt, promiscuo oculu suis cernunt homine*, neque tamen ex singularum norte vel rotici, vel infelici judicium farr* valent, num a Deo amentur, vel odio liabeantur.

intuitus et cognitio, quod videlicet justi sapientes-quo homines una cum operibus suis sub umbra Dei, el protectione su® dexter® conquiescant. Neque enim permittit Deus illos impetentium viribus devastari. Probi namque homines et oflicio-a opera proteguntur a Deo; ac vero de impiis scriptum est : Et ipsi de manu tua repulsi sunt. »

Sapientes ergo, id est prudentes et justi, licet non sint in prosperitate ut impii, sed in adversitate, ideoque mundo neglecti et contempti, sunt tamen in manu, i. e. favore, cura, custodia et ope Dei, quia adversa cis immittit ex amore, ut eos virtutibus cl meritis augeat. Hoc sensu dicit Deus *Isaiw* xlix, 10 ; « Ecce in manibus meis descripsi te, » ut te velut oculis meis presentera jugiter intuear, ct manibus juvem, protegam, promoveam. Vide ibi dicta. Hinc rursum opera sancta justorum sunt « in manu Dei, » quia a manu, id est ab ope et gratia Dei, promanant (uti docet S. Prosper, lib. I *De Vocat, gent.* cap. xxiv), qui proinde ea co-

Quarto. piose remunerabitur cl coronabit. *Quarto,* opera justorum sunt « in manu Dei, » id est Deo certo cognita et explorata, cum ipsis justis sint incerta

Quinto, et dubia, ut sequitur. Ha Lyranus. *Quinto,* « in manu, » id est in pleno arbitrio ct potestate œque ac scientia, providentia ct gubernatione Dei, ut cos orbi stato tempore ad ejus salutem immittat, sicut ante diluvium immisit Enoch el Noe; post diluvium, Abraham, Isaac, Jacob; Hebræis captivis in /Egypto misit Mosem et Aaronem ; in terra sancta misit Davidem ct Prophetas; contra Arianos misit S. Alhanasium ; contra Pelagianos, S. Augustinum ; contra Nestorium, S. Cyrillum; contra Eutichelem,S. Leonem ; contra Albigenses, S. Dominicum; contra Lulherum, S. Ignatium cum sociis. Sic dicitur *Psal.* xxx, 16 : « In manibus tuis sortes mcæ vel ut alii vertunt, *tempora mea.* Et: «Cor regis in manu Domini : quocumque voluerit inclinabit illud, » *Prov.* xxi, i. Et: «In manu enim illius, ct nos, ct sermones nostri, et omnis sapientia,etopcrumscientiaet disciplina.» Sup.vii, 1G; et cap. in, i : «Justorum anima in manu Dei sunt; » ubi hac de re plura. Huic gnomæ allinis est illa Cœcilii pool®, lib. XXXV : a Deum quia non summum putet, cui in manu sit, quem esse dementem velit, quem sapere, quem insanire, quem in morbum injici, quem contra amari, quem adversari, quem expeti.» Porro manus Dei est mens, voluntas ct potestas Dei; in mente est scientia cl providentia; in voluntate libertas; in potestate imperium. Hinc Vespasiano prandenti humana manus illata in triclinium, ct mensu; supposita protendit imperium, ait Suetonius in ejus Vita. Et Prophète pinguntur manu cœlilus immissa, quasi a Deo excipientes prophetnun, uti dixi initio *Prophet.*

Netdt \uLretl iu MU ** nui. Et tamen nescit uomo utrum amore an odio DIGNUS sit . — Hebræa, *etiam amorem, etiam odium non sciens.* Sic et Septuaginta, Syrus, Arabicus et HeceuUores. S. Hieronymus in veteri editione ver-

lit, *et quidem charitatem, et quidem odium non est cognoscens homo.* Quæ verba, quia more llebræo sunt ampla et indefinita, a variis varie definiuntur el explicantur.

Primo, Symmachus vertit, *et insuper neque ami-* primo. *citias, neque inimicitias sdt homo;* et Campensis, *nec quisquam novit (pios habiturus sit amicos,* rd *inimicos, q. d.* Nescit homo quis eum amet, qua odiat, ac proinde nescit quem ut amicum diligere, quem ut inimicum odisse, id est cavere el fugere debeat, ita Chaldæus: *Etiam amor,* inquit, *quo d* texerit cos aliquis, et etiam odium, quo cos prosecutus fuerit, decretum est; omne in providentia decretum est, ut sit ante cos.* Accedit Thaumaturgus, *q. d.* Qui colit gratiam el amicitiam hominum, nescit quamdiu eam conservaturus sit propter inconstantiam voluntatis human®, qua fit ut amor levi de causa vertatur in odium.

Secundo, alii referunt ad objecta amoris et odii, Strada. *q. d.* Nescit horno sensualis quid vere sil bonum, quid malum ; quid virtus, quid vitium ; ac proinde nescit quid amare cl sequi, quid odisse et cavere oporteat. Vis est in llebræo Oty *adam,* id est homo terrenus, qui terrena sapit et cœlestia non capit : hic enim carnis voluptate ducitur, non virtutis honestate; quare ignorat verum virtutis bonum , et fucatum voluptatis bonum cupide amplectitur. Ergo amat odienda, el odit amanda. Ita Olympiodorus. Accedit H. Salomon et Debra i qui exponunt, *q. d.* Vulgus hominum nescit cor disponere ad amandum Deum, et quæ odio digna sunt odiendum; sed omniahæc sunt ante sapientes el justos, qui norunt amare Deum et odio habere mala : nimirum nescit amare, qui Deum non amai ; nescii hoc impius, scii pius et sapiens.

Tertio, Isidoros Clarius explicat, </. *d.* Id quod Tatie» diligit homo, cl odit, est m manu el potestate Dei, ut illud vel tribuat homini, vel neget el avertat, atque homo id sensu percipere nequit. Verum Noster solerler el sapienter intellexit hic agi de amure et odio non hominum, nec creaturarum, sed Dei. De eo enim proxime dixit : « Opera eorum in manu Dei,» *q. d.* Opera nostra sunt in manu Dei ; ct tamen nescit homo an amore Dei, an odio sit dignus, quia scilicet Deus opera nostra manu sua certu quidem servat, sed clausa ct secreta tenet, nec qu dia illa sint homini ostendit, verum m futurum judicium patefacienda ea reservat; quare usque ad illud homini sunt incerta et incognita.

Dices : In llebræo est, *et omne* vel *omnia ante cos,* vel *ad faciem eorum;* quomodo ergo Noster vertit, «et omnia iu futurum servantur incerta?» Respondeo : Quia *it omnia ante eos signiÜC&l* omnia opera longe antecedere hominis oculus, id est conspectum el cognitionem, ut ea perspicere nequeat; quia scilicet in cœlo, in mente et presciente Dei servantur remota et recondita. Ita Chaldæus. Sic Psalles ait, *Psal.* cxxxvm, 6 : « Mirabilis lacta est scieutia tua ex me : coufuriata est, et uon po

tero *ad eam;* » et vera. 3 : « Intellexisti cogitotiones meas de longe, etc., et omnes vias meas praevidisti. » Undo Campensis vertit hic, *oiuua lum hominem latent.* Et Symmachus, *omnia coram eis incerta;* aut *certe nomma unte cos,* id est omnia *ante eum,* scilicet Deum : quia enim *Elohim,* id est to, llebræis est plurale, hinc p inter in plurali ait, *ante eos,* id est ante eum, scilicet Deum, qui in plurali vocatur *Elohim.* Unde Tigurina vertit, *ipsi autem Deo omnia sunt proposita.* Et Chaldæus, *non est qui sciat id quod erit homini. Omne in providentia* (Dei) *est ut sit ante cos.* Quare Noster optime vertit, *et omnia infuturum servantur incerta.* Hune sensum exigit versio Vulgata, quam per 1200 ct amplius annos recepit ct probavit tota Ecclesia; quin et probant Novantes, ut Boza, Merceras, et, ut videtur, Calvinus, lib. Ill *Inslit.* cap. n, § 38. Atque si quis antecedentia ct sequentia inspiciat, perspiciet hanc versionem et sensum esse amplis-imum. Denique ita explicat S. Hieronymus, vir in exponendis Scripturis eruditissimus, et Ecclesia; calculo doctor maximus. Eum ergo audi : « Porro hic sensus est: Eliam in hoc dedi cor meum.etscire volui quos Deus diligeret, quos odisset, et inveni justorum quid m opera in manu Dei esse, et tamen utrum amentur a Deo, an non, nunc eos scire non posse,el ambiguos Bucinare utrum ad probationem sustineant, quæ sustinent, an ad supplicium. In futuro igitur scient; et in vultu eorum sunt omnia, id est, antecedit eos, cum de vitii hac decesserint, notitia istius rei; quia tunc est judicium, nunc certamen. Et quicumque adversa sustinent, utrum per amorem Dei sustineant, ut Job, un per odium, ut plurimi peccatores, nunc habetur incertum. » Igitur ex hoc loco patet incertitudo grati® contra ha rclicoset Ambrosium Catharinum, scilicet homines, etiam justos non esse certos omnino se esse in gralia Dei, sive justosel amicos Dei; etsi enim J>ujus rei probabilia signa et conjecturas non leves habeant, quæ aliquam certitudinem eis afferant, non tamen habent tantam, quæ excludat omne dubium ct formidinem oppositi; licet enim sibi nulhu> peccati sint conscii, tamen sciunt Deum plura videre, ideoque furto peccatum in conscientia sua cernere, quod ipsi non cernunt. Quare dicunt cum S. Paulo : « Nihil mihi conscius sum, si'd non io hoc justificatus sum,» I Cor.iv. Rursum etiamd frCiSRl $e amare Deum, tamen nesciunt an hic umor sil nabplis, an supernaluralis charitatis, quæ sola justificat. Il re sententia est de fide : nam ita ddimlmu est in Concilio Tridentino, sets. VI, cap. lx, et *Can.* xii. Negat id Lulherus, Calvim-, Bucerus, Kc u u l Iius caterique Novantes, qui c iviUanlur hunc locum male esse traductum in versione Vulgat i. Duceul enim justum tide divina credeiu debere, non lautum iu genere Christum caliate b-u pio nubis, s d ebani in particulari *ibi pc* Chiiblum remica esse peccata, ideoque se cnhj ju*him O sanctum, imo prædeslinatum et clü tum id gloriam : oc promdc non posse ab ea excidere, ncc peccare, ne fides ejus falsa sit, hanc enim fidem specialem esse fidem justificantem, ideoque eam requiri ad cujuscumque justificationem sibi certo persuadent.

Verum hic stolidus est error, et fides summe infida. Nam, ut cadera taceam, hæc fides est inipossibilis et falsa. Credit enim certo quod anceps et dubium est, et sæpe falsum. Mulli enim apud hæroticos habent hanc fidem, et tamen vivunt ia adulterio, odio, injustitia, rapina aliisque gravissimis peccatis; qui licet credant se justos, revera tamen sunt peccatores ct scelerati. Rursus multi ab hac h eresi convertuntur ad fidem orthodoxam, tuneque hanc fidem imo perfidiam deponunt, fidem orthodoxam illi contrariam amplectuntur; quomodo ergo in hæresi crediderunt so abea non posse excidere, cura de facto excidant? Ambrosius Catharinus vero, licet longe absit ab hac lueresi, tamen ex alio capite cum ea censet hominem justum certum esse de sua gralia et justitia. Utrique urgentur ct convincuntur hoc loco Ecclesiaste : h Nescit homo utrum amore an odio dignus sit. » Sed respondent Salomonem non absolute negare justo certitudinem charitatis et grati®, sed tantum negare eam posse cognosci el certo constare ex eventis externis, v. g. quod justo omnia feliciter cedant, injusto infeliciter, cum utraque utrilibet indifferenter obveniant, ut sequitur; aut, ulCulharinuset Vatablus, negare duntaxat id scire po^sc hominem naturaliter, sive ut homo est ; non autem fiupernaluraliler, sive ut Filius Dei est : sic enim eum scire posse se justum ex testimonio Spiritus Sancti, ut docet Apostolus, *Horn.* vin, IS.

Verum h eo frivola et frigida esse probo *primo,* ex eo quod Salomon loquatur non de homine in se quoad naturam, sed de justo quoad gratiam. Ait enim : « Sunt justi el sapientes, et opera eorum in manu Dei, el timen nescit homo (scilicet justus ct sapiens, ut praecessit) utrum amore an odio dignus sit, v *q. d.* Justi opera sunt in manu Dei, et tamen id ipse nescit; ideoque pariter nescit an amore Dei et odio dignus sil. Justus enim non tantum externa sua spectat, sed etiam internum conscienti® ct Spiritus Sancti testimonium, idque multo magis : hujus enim respectu dicitur justus, esseque in gratia Dei. Ergo etiam cum hoc testimonio nescit ipse se esse in gralia, diguumqtie umore, etiamsi revera sil in gratta et dignus amore Dei.

Secundo, quia asserit justorum opera esse in manu Dei, id est in mente, memoria cl intellectu divino, qui ut manus c.i in se certissime claudit el continet, ne a quoquam alio videantur, ut eft suo tempore patefaciat, laudet el remuneretur; el tamen nescire justum, an odio dignus sil, an amore. Ubi clara est antithesis, *q. d.* Opera jusi: ita sunt vx mente el scientia Dei, ut absolute non sint in mente ct scientia hominis. Alioquin enim si scientiam accipias, quæ cx eventis externis habetur, æque nescit Deus an homo amore, an odio

RtfeiUtur*

R^ponrum.

tur.

rr,IQi>'

§ f ir(jo

«it dignus, acidipsum neseit homo. Externa enim illa signa prosperitatis, vel adversitatis, signa sunt graliœ et Justitiæ plane indifferentia et incerti, cum promiscua obveniant impio et pio. Ergo ex iis Deus scire nequit an quis sil umore vel odio dignus, sicut ex iis id scire nequit homo.

Tertio. *Tertio,* quia subdit univer>aliter : < Sed omnia m futurum servantur incerta; » omnia, scilicet tam supernaturalia, quæ proprie « in manu Dei» sunt, quam naturalia, tam interna quam externa; et consequenter an prospera vel adversa, qu e maxime oculis patent, quæque maxime spectant homines, ex odio, vel amore Deus homini immittat; el hoc tantum vult Salomon in rationo hac inadæquata similis piorum et impiorum eventus, quam subdit, 7. d. Homo communiter spectat externa, et externos eventus felicitatis vel infelicitatis sibi obvenientes; el tamen nescit an Deus illos sibi immittat ex amore an ex odio. Ergo pariter nescit an ipseamqre, an odio sit dignus. Reliqua enim argumenta el signa, quibus idipsum dignosci posset, æque ac hoc jam recensitum homini obscura el ambigua sunt : to ergo *sed* omnia *in futurum servantur incerta,* significat hæc ignorari ab homine non solum ratione presentimi! eventuum, sed simpliciter et absolute : si enim alio modo homini constarent essenlque certa, falso dicerentur incerta.

Quarto. *Quarto,* idipsuin docent alibi crebro S. Scriptura, Patres et tota Ecclesia. Vide Brllarminum, tom. Hl, lib. Ill *De Instat,* cap. iv et seq., et tom. I, lib. 11 De *Verbo bei,* cap. x ii, ac ibidem Jacobum Gretserum, qui et valide confutat ineptam expositionem Junii, dicentis quod homo nesciat an amore, an odio dignus sit, non ipsemet (quisque enim novit, inquit, scipsum el suam conscientiam), sed alius quilibet, qui alterius externos eventus prosperos vel adversos conspicit. Nimirum voluit Deus hac inccrtitudme gratiæ nos continere in humilitate et sollicitudine, ut cum timore el tremore salutem nostram operemur, ut monet Apostolus, *Philip.* 11, 12, atque satagamus ut per bona opera certam nostram vocationem et electionem faciamus, ut S. Petrus exhortatur. Ita S. Augustinus, vel quisquis est auctor (sal emm liquet non esse S. Augustinum, lib. De *Spiritu et anima,* cap. l ix : « Vm mihi, ait, misero, qui in regione umbre mortis nescio finem meum, nescio si dignus sum amore vel odio. » Porro loquitur Salomon proprie de amore el odio, quo justus amatur ob presentera justitiam, et injustus odio habetur ob presentera statum peccati m quo degit, uti applicai S. Hieronymus, S. Bernardus, *serm.* 1, Septuaginta, S. Thomas, l II, *Qucost.* XII, art. 5, el alibi crebro, ac Bonaventura, qui negat hic agi de amor»-, predestination^ ct odio reprobationis: quia, inquit, nullus dignus est praedestinatione, ncc quisquam meretur predestinan, Prædcstinalio enim precedit omnem gratiam omneque meritum, imo ipsa omnis gratiæ et menti esi origo ct causa. Potest tamen extendi hic amor cl odium ad predestinationem ct reprobationem: illa enim summus est amor Dei, hæc summum odium, ct utraque in futurum judicii diem servatur incerta, 7. *d.* Nemo scit an sit praedestinatus an reprobus, vel potius reprobandus; licet enim prædeslinationis gratiam el amorem nemo mereri queat, dici tamen potest eo dignus, non ex merito, sed ex gratia Dei, quia scilicet Deus illum dignatus est predestinare et asciscere in sortem Sanctorum, iliaque eum dignum efficit, ut loquitur S. Paulus. Ha hunc locum de predestinations cl reprobatione accipil S. Bernardus, serm. 5 *be omnibus Sanctis, et* S.Thomas in cap. vili *ad Roman.,* sub finem, Hugo, Dionysius et alii. Excipe, nisi cui speciali dono revelata sit sua justitia vel predestinado, uti salutis suæ revelationem habuere S. Antonius, teste S. Athanasio; S. Francisons, teste S. Bonaventura;S. Galla, teste S. Gregorio, lib. IV *Dial.* cap. m, et alii plures, quos eodem libro recenset S. Gregorius.

Denique licet justi non habeant certitudinem scienti» se e<se justos, habent tamen certiludinem conjecture et fiduciæ, quæ crescente gratia ct bonis operibus pari passu crescit, adeo ut eximii sancti <le eo vix dubitent, sinique securi, «ut cum longa maeroris anxietate formido fuerit consumpta, quædara jam de presumptione veni» securitas nascatur, « ait S. Gregorius, Eb. VI Regis/., epist. 23 *ad Tbeotistam;* et S.Cyprianus, lib. De Aforo/.,ct lib. *Contra brmetrtanum :* «Urget, inquit, apud nos spei robur el firmitas fidei, el inter ipsas sæculi labentes ruinas erecta mens, et immobilis virtus, el de Deo suo semper annua secura. » Et S. Augustinus m illud *Psalm,* c x l ix : *Exsultabunt sancti in gloria,* etc. : « Est quidam modus in conscientia gloriandi, ut noveris fidem tuam esse sinceram, noveris spem tuam Certam, noveris charitalem tuam osse sine simulatione. » Ita S. Antonius fidens aiebat : « Ego Deum meum non timeo, sed amo. » Et pauper ille apud Thaub rum dicebat se securum in Deo conquiescere. Historiam fuse ex eodem enarravi *Rom.* x ii, 2. Quin el S. Paulus, *Rom.* viii,35, ita exsultans gloriatur: «Quis nos separabit a charilate Christi,etc.? Certus sum quia neque mors, neque vita, » etc.

Jmti

,7 '

tola?

2. Sth OMMA IN FUTVRVM SERVANTUR INCERTA, EO Vers. U QVOO UNIVERSA .tQUE EVENIANT JUSTO ET IMPIO. — Hi bræa, *omnia unte ſi iem torum, omnia sicut* owf*nibus,* vel *gundlibct* cut/i6e/,id est omnia eveniunt consimiliter omnibus; Tigurina, *omnibus eadem prorsus usu veniunt;* Campensis, *nuictæ res etnltm interibunt modo ; unus est eventus justo et impio.* Septuaginta pro secundo hon *haccol,* quod Noster vertit *universa,* alii *omnia,* per /dfinita»un lilteræ cum aliis punctis legerunt Son *habcl,* id est *vanitas;* unde vertunt, *omma ante faciem eorum vanitas m omnibus,* id est, ut Syrus, *omne quod est ante Bum vanitas est ;* ct Arabicus, *omnes res ante eurum facies sunt vanee m omnibus torum negotiis.* Ideuti-

dem *enim* operum hominis, rerumque omnium *vanitatem* inculcat Ecclesiastes. Verum Biblia Ilebr. omnia habent SdH *harcol,* non bjH *habet.* Quare Noster tq *omnia ante faciem eorum,* optime cum Syinma-'ho, ut solet, interpretatus est: «Sed omnia in futurum servantur incerta. » Nam, ut dixi vers. I, tò *ante eos* idem est quod , eos loco vel tempore antecedit, ideoque eorum conspectum et cognitionem fugit, ac proinde eis est incognitum ct incertum, quale est id quod futurum est; hoc enim quasi a fronte nos in Dei praesentia antecedit, nosque quasi subséquentes, ut ad illud perveniamus, exspectat. Hoc ergo cst *ante eos,* id prœvertit et procurrit eorum cognitionem; procurrit, inquam, tum ad Dei præscienliam ct providentiam, tum ad Dei judicium, ulibi homines reos præsioletur, ac sontes vel insontes ostendat. Unde Chaldæus vertit, *omne in Dei providentia decretum est ut sit ante eos.* Alii repetunt tò *non,* quod processit, 7. *d.* Opera hominum non sunt ante faciem eorum, id est non cognoscuntur ab eis qualia sint, bona an mala. Verum hoc duriusculum videtur. Sic incerta et dubia nobis manet pœnilenlia ct salus Salomonis, Tertulliani, Origcnis, Berengariiet plurium talium. Sic Doctor ille Parisiensis, qui ab omnibus habebatur probus, mortuus cx feretro publice se improbum proclamavit, dicens : a Justo Dei judicio condemnatus sum; » qua voce perculsus S. Bruno cum sociis in Carlhusiam secessit. Porro reccnliorcs hic varie cx llebrœo vertunt, cl explicant Arias et Guarinlis, *amorem et odium nescit homo omnium qui ante cos sunt.* R. Salomon : Justi vident opera sua ante oculos proposita, ex iisque sciunt sc esse justos, cum id carnales et impii nesciant. David de Pomis vertit, *omnia in facie eorum, q. d.* Ex facie ct vultu liquet et lucet probitas hominis vol improbitas, Alii, *q. d.* Etsi homo omnia habeat ante oculos, tamen nescit discernere inter bonum cl malum, odium ab amore, signa probitatis ab improbitate. Alii aliter. Ha nimirum in multa abeunt, qui a Vulgata, id est a veritale dcvianl.

Eo QUOD UNIVERSA ÆQUE JUSTO ET IMPIO. — Ratio hæc, ut dixi, non plena et adæquata, sed partialis est et inadequata, communis tamen, el oculis mcnlibusquc hominum obvia, ideoque illam pre cœteris assignat Salomon. Justi enim ex aliis signis, pulaex interno conscientiæ et Spiritus Sancti testimonio, cx bonis operibus, cx afTeclu pio in Deum conjectant ct quasi cognoscunt sc esse justos el amore Dei dignos. Verum hæc interna sunt, nec oculis hominum patent, ac ipsis justis siepe æoue incerta sunt atque exlerna, puta externi eventus prosperi vel adversi. Sicut enim hi impio œque obveniunt ac pio, sicci illi. Impii enim siepe nullos sibi faciunt peccati scrupulos : sed plane sibi videntur in conscientia tranquilli, ac amant Deum cl res pias amore quodam humano et naturali, atque cx eodem dant eleemosynas, sunlque benefici in omnes, el lamen sunt in statu peccati mortalis. Unde liquet hæc signa interna, œque ac externa esse incerta, dubia et ambigua. Vide Franciscum Suarez, tom. Ill *De Gratia,* lib. IX, a num. 14 ad IB, sed maxime num. 18, ubi exacte expendit to co *quod.* Porro Hebraice est, *unus est eventus justo el* impio; Chaldæus hoc ct preced. ita reddit, *omne cx providentia pendet, atque ex corto decretum est;* Complutenses, *ex sidere* (sed hoc favet astrologis judiciariis, quos Ecclesia reprobat) *decretum est quod futurum est, ut fiat omnibus eventus unus innocenti et peccatori.*

Dices : Deus, *Levit.* xxvi, et alibi sæpe promittit Hebneis eventus prosperos, puta victoriam, pacem, copiam frugum, si legem suam servent sinique pii; sin eam violent sinique impii, minatur eis bellum, famem, pestem omneque malum; ac utrumque uti promisit, ita reipsa eis prestili! : quomodo ergo unus est eventus justo el impio? Respondeo *primo :* Pro *eventus* hebraico est mpD *micre,* id est accidens, occursus, eventus, de qua voce dixi cap. i, 14. Jam per accideus, intellige id quod communiter accidit, qualis est mors, morbus, fames, silis, frigus, œslus, etc. lloeceuim lam piis accidunt quam impiis. Unde Campensis vertit, *cunctæ res eodem interibunt modo, nec quidquam ab interitu liberum est.* Nam per eventum maxime hic intelligi mortem patet ex sequentibus : « Nemo est qui semper vivat, » etc., el ex dictis cap. n, 14, et cap. m, 19. Identidem enim hanc mortis vanitatem et œrumnam extremam, tam piis quam impiis communem, refricat et inculcat. Respondeo *secundo:* Illa promissa Hebreis facta *Levit,* xxvi, cl alibi, spectant, non tam singulos seorsim, quam totum populi cœlum, ut si is coleret Deum, non idola, ejusque leges servaret, Deus daret ei pacem ct rerum abundantiam; si cas violaret, coleretque idola, puniret eum peste, fame ct bello. Quare si major pars populi colerci idola, Deus in totum populum mittebat pestem, famem, vel bellum, quæ tam pios, nipote qui erant pars istius rcipublicie et populi noxii, quam impios affligebant. Itaque tunc quoque unus erat eventus justo et impio : nec enim fames, nec pestis, nec bellum discernit pium ab impio, sed promiscue obvios quosque invadit. Sicut in excidio urbis pii œque ac impii spoliantur, capiuntur, necantur. Sic enim in prelio tam occisus cst pius Josias, quam impius Achab, III *Hcq.* XXII, 34, cl II *Parat,* xxxv, 23. Respondeo *tertio:* Sæpe Deus in lege veteri piis separatisi prospera, ul fruges ct opes in premium pietatis largiebatur, eadem impiis negabat iu pœnam impietatis, al non semper; sed prospera impiis, adversa piis immittebat, uti Davidi persecutionem Saulis, Danieli Babyloniorum, Susannæ scium, Machabœis Antiochi, Eliæ et Prophetis Jesabelis cl idololalraruin, quia tum majoribus bonis patientia*, martyrii cl gloria* œternæ eos cumulabat. Unde tunc quoque una ex parte idem, sed alia ex parte adversus plane erat eventus pio, quam e^sct

impio. Porro llebræi hanc gnomon arctant ad Noe cl Pliaraonem socerum Salomonis, narrantque eumdem eventum accidisse justo Noe et impio Pharaoni, scilicet claudicationem : Noe enim, cum ex arca exscendissel, casu cecidisse factumque claudum ; Pharaoncm quoque, cum in throno Salomonis sederet, velletque descendere, prolapsum claudicasse; sed hæcsunt menue et fabulæ Rabbinorum.

Minus inepte ¡idem antitheses sequentes ita secernunt, ul justus et impius spectetur in opere, mundus et immundus in corpore, bonus et peccator in corde, perjurus et verum dejerans in ore, sacrificans el sacrificia contemnens in fide et religione. Verum nimis minutim hæc distinguunt, cum omnia sint quasi synonyma el epitheta justi ac impii. Ex hoc loco S. Thomas, l 11, *Quast.* CXIV, art. 10, probat bona temporalia per se sub meritum non cadere, sed lanium quatenus referunlur el conferunt ad bcalitudinem. « Ut sicut jurans, sic et qui juramentum timet, » id est fugit et cavet ne aliquando pejeret : *jurans,* id esi pejerans, qui enim crebro jurat, el assucscilad quidvis jurandum, necesse est ul sæpe pejeret; imo semper pejerat, quia jurando temere quidvis sine discrimine veri vel falsi, semper periculo pejerandi se exponit. Adde llcbrœos carere verbis compositis, ideoque pro iis uti simplici; *nisba* ergo, id est*juro,* significat quoque *pejero, dejero.* SicZac/iar. cap. v, 3, dicitur : a Jurans judicabitur,» hoc est pejerans damnabitur. *Dejerat,* id est jural; *dejerare* enim est per Deum jurare, vel sancte jurare, ait Donatus. Unde illud Comici de Casina : « Per deos omnes et deas dejeravit. » Hinc subinde *dejerare* est jurare ac promittere aliquid cum contestatione, ut l *Ueg.* cap. XX, 17 : a Addidit Jonathas dejerare David. »

Vtrt. 3. 3. Hoc EST PESSIMUM INTER OMNIA, QUÆ SUB SOLB FIUNT, QUIA EADEM CUNCTIS EVENIUNT ; UNDE ET CORDA FILIORUM HOMINUM IMPLENTUR MALITIA, ET CONTEMPTU IN VITA SUA, ET POST HÆC AD INFEROS DEDUCENTUR. — Thaumaturgus et Olympiodorus censent hæc esse verba stultorum ct impiorum. Melius S. Hieronymus el alii censent esse ipsius Ecclesiastis. Iterat enim et confirmat quod dixit vers, prœcod., *g, d.* Res pessima, id est valde noxia el molestissima est, quod eadem obveniunt piis et impiis, indeque homines impleantur malitia cl contemptu, ul pietatem, quin et Deum contemnant, itaque ad inferos detrudantur, *Pessimum* ergo hic proprie accipi potest, q. *d.* Pax piorum ct impiorum eventus, multorum scelerum est occasio. Ita S. Hieronymus, Bonaventura, Hugo, Dionysius et alii ; vel improprie *pessimum,* id cst molestissimum, quod pios valde affligit. Sic *Matth.* vi ait Christus: « Sufficit diei malitia (id cst molestia ct afflictio,) sua. »

Pro *contemptu* hebraico est mbblH *holcloth,* id est *insania,* ut vertit Pagninus; vesania, ul Vatablus; *tricis,* ut Cajetanus. Septuaginta, id est *circumlatione.* hallucinatione, vita errabunda, erratione ac turbatione mentis ob externa» cogitationes et curas, ail Budæus. Thaumaturgus, *erroribus et fraudibus;* Olympiodorus, *huc et illuc tu circuitu ambulant, ncc desistunt fatigari;* Aquila, id esi errore; Symmachus, aiAxhía, id cst *procacitate.* ail S. Hieronymus. Alii, vana *exsultatione et gloriatione.* Vide dicta cap. t, 17. Notat impietatem et stultitiam hominum usque ad insaniam, qui a lælanlur cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis, » *Prov.* 11, 14, et excusant a excusationes in peccatis, > *Psalm,* cxi, 4; quia procaciter malum operantur, in coque gloriantur, quasi nummis contemptores.

Post hæc ad inpiros. — Hebraice, *post hoc ad mortuos,* id est ad statum locumque mortuorum, puta ad inferos ; ad illos enim tempore Salomonis omnes mortui descendebant, g. *d.* Impii vivunt adeo insolenter, ut de morte non cogitent quasi semper victuri, cl nunquam morituri; itaque cum minime cogitant, imparati morte abripiuntur, descenduntque ad inferos, ut malitiae su® dent pœnas in gehenna, lia Chaldæus : *Et post,* inquit, *dies hominis servatur ei, ut corripiatur aun mortuis juxta judicium peccatoris.*

4. Nemo est qui temper vivat, et qui hujus rei Vm. HABEAT FIDUCIAM : MELIOR EST CANIS VIVUS LEONE MORTUO. — S. Hieronymus more suo secutus est Symmachum qui clare vertit, quis enim *inerternum potest perseverare vivens?* « cum, ait S. Hieronymus, subito rapiamur interitu, ct dum ignorant homines ad inferna descendant. » Explicat hic eventum piis et impiis omnibus maxime communem, scilicel mortem, quæ ad oculum ostendit rerum omnium vanitatem, nam omnia facit mori et evanescere; unde mortis ideam et effectus hic graphice depingit usque ad vers. 7. Hebrea ad verbum habent, *quia cujus quod sociabitur ad omnes viventes, est* spes? utique nullius, q. *d.* Nullus est qui speret se socium et coævum fore omnibus viventibus, hoc est, ut clare vertit Noster, *nemo est qui semper vivat, et qui hujus rei habeat fiduciam.* Pro *ierhubbar,* id esi *sociabitur,* nonnulli Codices per metathesin legunt *¡chuchar,* id cst *eligetur;* undo cum Pugnino vcrias, *quia au electio inter omnes viventes est spes?* Electus enim in Scriptura vocatur juvenis robustus, cujus electa, id est florida, ct vegeta est ætas, q. *d.* Cui juvem est spes, quod semper manebit in flore et robora œtatis juvenilis? utique nulli; cum versetur inter viventes, sed mortales, qui omnes cum tempore senescunt et flaccescunt (1).

(ì) Maurer, *tamen* ***ti quh*** *associatur ad viventes.* si quis in vita est, *est spes,* is spem habere, aliquarn rern futu rain adhuc exspectaro potest ; nani *ad canem vicum* quod attinet, *is metior est, quam tea mortuus.* RoseumulkrtlS, Miim *quis* est *qui eligatur (iebouchar),* vel, *nam quis* est *quem eligat (ibechan* Deus, ut scii, non ud mortuos abeat, communi mortalium sorte exemptus? *Omnibus ciccntltnis est spes, nam cani vivo melius cst, quam leoni mortuo,*

Porro Chaldœns vertit, *etenim quis est vir qui associabitur omnibus verbis legis? ad acquirendam vitam venturi saxuli csl illi spes.* Roceuliorcs moro suo dum ex Hebreo novas cudunt versiones, a lese invicem et a Vulgata, et a vera Salomonis mente in vana vagaquo abeunt. Thaumaturgus censet hæc dici in persona impiorum, qui censent animam interire cum corpore, ideoque viventem, licet obscurus is sil cl squalidus, mortuo esse anteponendum. Melius Olympiodorus censet hic agi de impiis, quos paulo ante dixit in morte ad inferos descendere. Causam hic subdit, eo quod nullus sit, qui semper vivat, sed omnes mori debeant, ac post mortem ad inferos descendere. Aut, *q, d.* Impii cum moriuntur inter justos, qui soli, licet mortui, vivere censendi sunt, locum non habebunt in (eterna vita. Optime de omnibus tam piis quam impiis accipias, 7. d. Nemo prorsus hominum est, qui semper vivat, sed omnibus incumbit fatalis eventus, puta mors. Unde S. Hieronymus, Albinus, Bonaventura, Lyranus, Hugo, Dionysius et cæteri censent hneo dici cx persona et mente Salomonis. Hæc meditaos S. Hieronymus,et morti S. Paul® applicans in ejus epitaphio, gemens exclamat : « 0 mortalium fragilis et caduca natura, et nisi Christi fides nos extollat ad cœlum, et œternitas anima promittatur, cum bestiis ac jumentis corporum una conditio est, idem occubitus justo et impio! v

¿unor vu/i*,ræa› d* mortoo,cur?

Melior ist canis vivis leonb mortuo. — Hewelius *est cani vivo quam leoni mortuo.* Ita Symmachus. Est parabola, quæ grammatice in cortice littore significat animai quodlibet, licet vilissimum, qualis csl canis, si vivat, nobilius esse animali prestantissimo, qualis est leo, si mortuum sit. Parabolice vero per hoc significatur hominem vilissimum, si vivat, prestare homini prestantissimo, h mortuus sit; qua ratione dixit S. Augustinus, vivam muscam, vel culicem, aut pulicem unum nobiliorem esse cœlo, quia predila sunt anima et vita, qua caret cœlum, ut superius dixi. Hinc cams qui metuit leonem vivum, illi mortuo insultat, allatrat, laniat, devorat: sic et vilissimi mortalium mortuos, licet tyrannos ct reges polentissimos, dicteriis allatraro el mordere non verentur. Hinc illud ; « Leoni mortuo insultant lepores. » Et Comicus: « Mortuus pluris pretii, quam ego sum. n

Qua rts, quo nexu hæc parabola cum precedenti cohæreat? Respondeo pruno, posse referri admipiosquos vers, præced. dixit od *inferos,* Hebraice, *ad mortuos* descendere, *q. d.* Impii, etiamsi in hac vita epulentur et triumphent, tamen mox moriuntur et ad inferos descendunt, tunique eorum vita in mortem, id est felicitas in summam miseriam convertitur; quia sicut canis vivus molior est leone mortuo, ita vilissimus mortalium præstantior est impiis, quantumlibet divit bus et potentibus, si hi moriantur, illo vivat. In morte enim finitur omnis eorum opulentia et potentia : sicut enim leo, generosus licet, morions in cineres el vermes abit; sic ct reges ac tyranni, qui proinde nil post se relinquunt nisi splendidum sepulcrum, vel nisi suam pellem, uti facit leo. Unde illud : a Leonina; exuviæ. »

Secundo, generalius referas ad vers. 2 : « Universa æque eveniunt justo et impio; » inde enim omnia hæc contexuntur, ‹/. *d.* Summa vanitas rerum humanarum osi, quod idem eventus obveniat pio et impio, cujus exemplum clarum csl in morte : hæc enim certo utrique obvenit. Nemo enim prorsus est qui semper vivat, et qui hujus rei habeat fiduciam. Quanta autem hæc sit vanitas, quantumquo vivens præstet mortuo, cl vita morte, liquet ex eo quod canis vilissimus, si vivat, melior sit leone, qui rex est animalium, si mortuus sit.

Tertio, hinc educit quam magnifacienda sit vita, ac bene collocanda, et in lœtitia bonisque operibus expendenda, cum mors homini omnem 1®titiam omnemquo operandi facultatem adimat. Unde vers, to concludit : « Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare : quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos, quo tu properas. » Canis enim in operando, currendo et venando acer est, solers ct providus, adeo ut, cum satur est, future fami provideat, ct ossa quæ supersunt recondal, caque in terra defodiat, quro esuriens deinde efTodit cl rodit, idem faciat sapiens.

Quarto, hinc resolvitur qmeslio, qua nonnulli quærunt quis honorabilior sit rex, princeps, Episcopus, Pontifex, pretéritas, an præsens; ct uter alteri in loco ct cultu sit anteferendus? v. g. Si ad vitam rediret Carolus V, an anteferendus foret Philippo IV, regi presenti? Respondendum enim negative, quia Carolus jam defunctus est uti vita sic ct regno; quare amplius non est rex, nec imperator. Rex autem csl Philippus IV, ille ergo colendus est ut rex, non Carolus. Mors enim succidit uti vitam sic et regnum, regiamque dignitatem cl cultum. Ilœc est vanitas regum rerumque omnium in hoc orbe; sic transit gloria mundi : « Melior est canis vivus leone mortuo. »

Tropologice, canis est peccator in hac vita, potens pœnitere et evadere sanctissimus, cujus gkecidi proinde sors molior est sorte Iconis, id est, cui in ^rl. morte omnis bene agendi tempus et occasio prie- jnùu»‹ cidilur. Il i S. Hieronymus et ex eo Albinus el Salonius. Canis enim est rixosus, vorax et luxuriosus; undo notat deditos rixæ, gulæ et hixuriæ, qui excitati a Deo, vocationi ejus obsequuntur, et pœnitent, sicut canis hero fidissimus et obsequen-

ratione conditionis. Cani, abjectissimo Hebræisanimali, opp aitar fortissimum et praelantisdroum animal. Alii parendi m inclmlui t priorem hojus wrtus partem, ita: (Aa u i ÇWM *est qui c'igrt,* Ûlïibiet *ad omnci titules,* id f t. sempar ' -e inter viventes, vmper vivere? Num til. *cui\p. indiaj* qc* alieni *tutti)** Deinde, quod «equitur t !• rout ad lineai v- rs. 3 : *Atqui cani mortuo,* ele.

tissimUS est. Audi S. Hieronymum, qui in veteri versione aliter vertit, aliterque dispungit, scilicet t í *fiducia* vel confidentia combinat cum cane et leone : « Confidentia, inquit, csl quoniam canis vivens melior est leone mortuo; » quod sic ad litteram explicat : a Quia supra dixerat, cor filiorum hominum impleri malitia ct procacitate, et post hrc omnia morte finiri, nunc eadem complet el repetit, donec vivunt homines, cos posse fieri justos, post mortem vero nullam boni operis dari occasionem. Peccator cnirn vivens potest melior esse justo mortuo, si voluerit in ejus transire virtutes : vel certe eo qui se in malitia, potentia, procacitate jactabat, el mortuus fuerit : melior potest quis pauper esso cl vilissimus. Quare? quia viventes, metu mortis possunt bona opera perpetrare; mortui vero nihil valent ad id adjicere quod secum semel tulere de vita : et oblivione obvoluta sunt omnia, juxta illud quod in psalmo XXX scriptum est : Oblivioni datus sum, tanquam mortuus a corde. «

Rursum Olympiodorus exponit, *q. d.* Justus, licet pauper, vilis ct abjectus,-præstat superbissimis regibus, qui, dum viverent, omni gloria prœcellnerunt. Sic Lazarus mendicus, cujus ulcera lingebant canes, melior fuit divito Epulone, quia ille ab angelis in sinum Abrahæ deducius est, hic sepullus in inforno.

Terfio, alii exponunt, *q. d.* Justus vivens, licet minimus cl abjectissimus, praestat justis magni nominis et fam® jam mortuis, quia in vita strenue operando eos meritis el fama superare potest. Huc accedit Hebræus interpres S. Hieronymi, qui ipso tosto ex Rabbinis sic exponebat, g. *d.* Utilior est doctor, licet indoctus, si adhuo vivat ot doceat, præccptore perfecto, si is mortuus sit, etiam Mose : licet hæc ejus expositio minus probetur ipsi S. Hieronymo.

Cwis vi- 1, 4 cst ienrn»; i › tuor- i»u» toipeui.

Quarto, optimo hæc paranoia adaptatur peccatoribus pœnitontibus, sed ferventibus et innocentibiis, sive justis, sed remissis et tepidi»; canis enim immundus est, sed acer et fervens : leo vero nior(UUS typus est remissi ctjanguidi, ut tensus rii, ‹!• Molior est peccator, sed fervens in poenitentia, quam justus vd innocens, remissus in sua justitia, et prœfldtns torpençque in sua innocentia, juxta illud S. Gregorii : « Plerumque gratior est Deo fervens post culpam vita, quam securitate torpens innocentia, » uti patet in Paulo, Matlhæo, Magdalena ot similibus, qui inultos innocentes sanctitate longe superarunt; atque universim gentiles conversi ad Christum, Judæas fide cl virtute altissimo transcenderunt : unde S. Hieronymus sic explicat, g. d. Mciior est gentilis vivens Christo, quam Judæus mortuus Deo. Jam enim Judæorum, quorum insigne et stemma erat Ico, Genes, cap. x l ix , 9, religio, fides, lex per Christum mortua et mortificala sunt. Accedit Drogo Cardinalis Ostiensis, serm. i *bc Sacram. Dornin,* Puss.,paulo ante medium, tom. XII *bibltoUi. SS, Po-*

Irum : a Melior est canis vivus leone mortuo, hoc e>l, inquit, melior est canis, id <>t pœnitens humilis, vivens Ileo, mortuus mundo, quam leo, id est, superbus reprobus, mortuus beo, vivens sæculo. »

Symbolice S. Eucherius, De Sp»rit/il. form. cap. v : Leo mortuus, ait, est cacodæmon , cui nulla est spes vil® ct salutis; canis vivus est peccator, sed qui converti el sanctificari potest, ideoque spem felicitatis habet. Accedit Lyranus : Canis vivus, ait, est exosus, dicax cl mordax, qui dum vivit, monitis metuquo mortis corrigi potest. Leo mortuus est superbus et tyrannus defunctus, cui nulla superasi spes correctionis et salutis. Po Irus Ble-ensis, *term.* 30, applicat conversioni S. Augustini, qui cum de philosopho ct oratore, ac doctore erroris, evadit doctor veritatis, ac custos Dominici gregis, factus est do leone mortuo canis vivus. Canis enim e>t vigil, latrans, sagax, fidelis, lingua medicus : talis quoque fuit S. Augustinus. Addit S. Augustinum jam conversum non desiisse esse leonem, licet mortuum, hoc est mortificatimi a Sumsone, pula a Christo : unde in ejus ora mellis repertum fuisse favum regularis el religios® doctrino», *Judie,* xiv, 8. Denique S. Augustinus in Quaestionibus ex utroque test miento, *Quœsr.* XXXIX,explicat, *q. d.* Melior est gentilis quam apostata a fide. Audi eum : ‹ Melior csl canis vivus leone mortuo, quia sicut leo omnibus feris fortior est, ita christianitas omnibus sectis. Si quis ergo ab hac destiterit, amittit salutem, ita ut deterior gentili sit. Potest enim fieri ut credat gentilis el acquirat salutem, quam perdidit apostata; quia deterius est amisisse salutem, quam non habuisse : canem autem genlilem significatum ostendit Salvator dicens : Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus, n *MaUh.* XV. Porro melior est gallina mortua rane vivo, quia illa in vita despecta, post mortem honoratur : nam infertur mensis regum et principum ; hio vero vivus charas est hero, at mortuus in sterquilinium abjicitur. Ita justi m hac vita despecti post mortem honorantur, nam inferuntur aula» mensæque Dei in paradiso ; impii vero in vita honorati, post mortem ab omnibus despiciuntur, el in barathrum tartari praecipitantur. Vicissiin leo mortuus melior est cane vivo, puta Christus, qui est leo de tribu Juda, occisus fortior est Cerbero, sive cane infernali, puta diabolo, quia cum catenis alligavit, ac morte sua inorimi occidit, infernum clausit, cœlum reseravit, juxta illud Osce x iii. 14 : « Ero mors tua, o *mor*,* morsus tuus ero, inferne. » A poetis cnirn canis in inferno ponitur trium capitum, immanis maguiludmis, ideoque vocatur triceps Cerberus quasi id est *carnem vorans,* quem describit Virgilio#, \I *Jlntíd.* Hinc et sancti defuncti, qui sunt quasi leones el ursi mortui, meliores. feliciores el potentiores sunt canibus vivis, id est hominibus dicacibus et profanis : qua do

Symboli- v : ^Tt'^ mon.

chrUtu lco Pf* ›U¿^r

s. 'J'3* | ünd re audi exemplum memorabile. S. Ursus Episcopus Faneosis (quæ civitas est insignis in Pentapoli Umbria») religiose colitur in ea urbe et dioecesi *dic* ifi maii, quo cum omnes vacent ab operibus,solus bubulcus in agro Fanensi deprehensus fuit arans fundum : unde admonitus cur festum violaret S. Ursi civitatis patroni, cum irrisione respondit impudenter : *a* Si ipse est ursus, ego Him canis; n non distulit ira Dei condignum blasphemo inferre supplicium, nam illico ipso velut alter Core, Dathan el Abiron, solo dehiscente, cum aratro et bobus terræ hiatu absorptus est eo loci, ubi nunc dicitur Villa Rosciani, ubi adhuc inexplebilis voraginis monstrantur vestigia. Atque exstat in publicis tabulis hujus miraculi tides, quod et traditione continua a patribus acceptum, usque hodie communi omnium Fanensium ore celebratur. Denique tanta est vis humilitatis, ut humilem qui se æstimat canem non vivum, sed mortuum, prestanliorem faciat Icone non mortuo, sed vivo, puta superbo. Hoc opus Dei est admirandum, ita scilicet ul verus humilis, qui se canem mortuum et prorsus inutilem putat, hac existimatione, non in pusillanimitatem cadat, sed magna cl mirabilia opera faciat : superbus vero qui se fortitudine jactat, animi pusillanimitate pressus nihil eximium moliatur; et si aggressus fuerit, id nequaquam perficiat

u % S. Viventes enim sciunt se essk morituros, mortii vero nihil noverunt (Arabicus, *non reperirne tur*) AMPLUS, NEC HABENT ULTRA MERCEDEM : QUIA OBLIVIONI TRADITA EST MEMORIA EORUM. — Tigurina, çwa *memoria eorum deleta est.* Hæc gnome apte nectitur procedenti, probat enim canem vivum prostare leone mortuo, ac vitam prostare morte, ex eo quod mors homini cum vita adimat omnem cognitionem, omnem gustum et sensum, omnem mercedem et meritum, quibus pollet hæc vita. Est ergo hypolyposis, sive viva descriptio mortis, ejusque effectuum et damnorum, ari hoc inducta, ut homo vivens cogitet se brevi moriturum, ideoque m voluptates se non effundat, sed eas refrenet cogitatione mortis, usque ad mortem el judicium ac caelestem gloriam, velut finem sibi prostituii) honeste vivendo, et sanctis operibus vacando, se praeparet. «Quia viventes, ait S. Hieronymus, metu mortis possunt bona opera perpetrare; mortui vero nihil valent ad id adjicere quod semel secum tulere de vita, n Porro Thaumalurgus, et ex eoS. Hieronymus ac Titelmannus, censent ab hoc versu usque ad 11, loqui Salomonem in persona non sua, sed epicureorum el atheorum, (pii censent animam hominis cum corpore interire; ideoque dum vivunt in omnes voluptates et scelera se effundunt, dicentes : « Comedamus, et bibamus : cras enim monemur, «/sai. xxn, 13.Verum quia ml tale hic Salomon significat, atque in vers, proxime præced. el sequent, in sua persona loquitur, quibus hic versus et sequens plauo tenore respondet, dicendum videtur eum hic ex sua mente loqui, quod etiam mox probat S. Hieronymus ; alioqui enim de aliis Scripturis, idem passim dicere liceret, et sic Scripturarum auctoritas passim valde redderetur incerta.

Sed quomodo ait : « Mortui vero nil noverunt amplius? » Cajetanus explicat in sensu formali, puta, mortui nil sciunt, quia cognitio est vita et vitalis actio. Verum hoc nimis subtile est et argutum. Dico ergo *primo,* id verum esse, quia mortui naturaliter sciunt, vel sciro possunt ea quæ hic geruntur , v. g. de filiis suis, de domibus, opibus, officiis, etc., quæ hic reliquerunt, cui non repugnat etiam in limbo olim illos ea scire potuisse revelante Deo, vel angelis, vel hominibus, qui hinc ad eos decedunt. Morttf ni! sciaut, quo >cq •1T Re»p. primo.

Secundo, mortui nil noverunt, id est nullum habent sensum, vel gustum voluptatum et rerum hujus vitæ non sentiunt, non experiuntur, non gustant illa quæ senserunt et gustarunt in hac vita ; præsertim quia anima corpore soluta jam nec gustum, nec sensum habet, sed instar Angeli lota spiritalis est,'ncc nisi mente utitur ad intelligendum res spirituales alterius vitæ. Ita S. Bonaventura : a Nesciunt, ait, quæ sunt in hoc mundo, non recordantur vel curant, nec afficiuntur ad ea, neque quod paulo post scribitur, habent partem in hoc sæculo, et in opere quod sub sole geritur. » Porro, anima separata a corpore magis apta est intelligere, quam dum esset conjuncta corpori, quia corpus hebetat mentis et intellectus operationes. Unde angeli, quia corpore carent, loti sunt intelligentes et perspicaces. His similis est anima separata, juxta illud Christi: « Erunt sicut angeli Dei in cælo, » *Matth.* xxn, 30. Anima enim ex se est substantia spiritualis et intellectualis; cujus operatio propria est *intelligere,* sed retunditur in corpore per sensus et corporeas sensationes, quibus soluta et expedita, libere totam se dat intellectioni. Unde S. Hieronymns, epist. 61 *ad Pammachum,* contra errores Joannis llierosol. « Non possumus, inquit, incorporalem et æternam animam, in modum glirium immobilem torpentemque sentire, n Quin el Cyrus apud Xenophontem, el Cicero, lib. *l)e Senectute :* « Mihi, ail, nunquam persuaderi potuit, tum animum esse insipientem, cum cx insipienti corpore evasisset. » Vide S. Thomam, I part. *Quæst.* LXXXIX, el Scholasticos in IV, disi. 45, ac nosiros Conimbriccnses , tract. *De Anima separata,* disput. 5, art. I , ubi docent animam separatam per species, tum in vita acquisitas, tum potius in separatione a Deo infusas , posse dislinctim cognoscere omnes res naturales, puta cuncta sensibilia : item seipsam, suosque actus internos ac polenlias ; ad hæc alias animas, quin et angelos, eorumquo naturales proprietates ct operationes, exceplis cordium cogitationibus utpote ex suo genere occultis. Hoc enim illius naturo spirituali connaturale, et quasi debitum videtur. Porro Secondo, Animi nitura- lei-

Anima hmuaiB lim 'lui ioíuieu- u

animæ damnat® in inferno non cognoscunt nisi gua tormenta, et illa qu® tormenta adaugent, uti Dei in se iram , dæmonum furorem , præteritas voluptates et scelera, quibus has pœnas sibi accersivcrunt. Unde Lyranus, Hugo et Dionysius sic explicant, 7. ‹l. Mortui, id est damnati, nil boni noverunt amplius. Animæ vero in purgatorio cognoscunt suum statum, certæque sunt de sua salute. Unde Deum jugiter amant el laudant : parentum vero vel amicorum in hac vita viventium eventus, pericula, actiones, orationes non cognoscunt, nisi angeli eas illis revelent, vel morientes eis nuntient. Quare ordinarie fruMrancum est illiis invocare, uti docet D. Thomas, Il Quœst. LXXXVIIt, art. **11**,ad 3,et magis diserte Franciscos Victor in *Jlelcct.* Orant tamen pro nobis noslrisque necessitatibus, quas in genere, utpote eas dum viverent experti, cognoscunt. Unde Jeremías degens in limbo Patrum visus est Jud® Machabæo orare pro Judæis, quin et Jud® dedit aureum gladium, promittens ei victoriam contra Nicanorem, Il IfacAab. xv, 12; ac animaS. Severini, æque ac Paschasii in purgatorio existons operabatur miracula, quæ recensent S. Gregorius, IV *Dial.* cap. x1 , et B. Petrus Damianus,epist. 13, cap. vu. Animæ denique beatæ , quæ fruunlur Deo,in co res nostras, ac præsertim orationes cognoscunt. Unde utile et sanctum est cas invocare , uti contra Luthcrum docet fides Ecclesia*. Vide Bcllarminum, lib. I *De Sancì. beat.* cap. xvm et xix.

Animr inpnrgv rntO,›n vocindÆ, cur?

Anima but® omni" in Deo.

Mystice Chaldæus sic vertit, *quoniam justi norunt quod* , si *peccaverint, futuri sunt ut reputentur ut mortui in sæculo venturo; propterva custodiunt vias suas, et non peccant : quod si peccant , convertuntur in poenitentia; ct peccatores nesciunt quidquam boni de sæculo venturo, et non est eis merces bona post mortem eorum : etenim oblivioni data est memoria eorum inter justos.* Huic ûfDnis est explicatio Olympiodori qui tamen de hac vita, non de futura explicat : «Viventes, inquit, quorum intellectus humore vivido irrigatur, cum secuin reputant temporarium esse hujus vitæ curriculum, officiose vivunt, confirmati spe vitæ æternœ; qui vero in peccato mortui sunt, ignoranti® nebula occupati, vivunt sino ratione, pecorum more. » Ubi nota vitam hanc caducam et brevem non aliud esse quam cursum ad mortem , cl per cam ad immortalitatem : quare qui id nescii, vel non cogitat aut curat, is non tam vivens, quam vita privatus censendus est. Unde vivens hic definitur, *qui scit se moriturum.* Cogitatio ergo mortis homini innata est, et quasi manans ab intrinseco animæ et vitæ, ut proinde jugiter eam homo presenten! habere, imo in sinu mentis gestare debeat, eaque se ad omnem virtutem, el heroica facinora incilare el perurgere. Hinc Plato philosophiam definivit esse meditationem mortis. Idipsum rcipsa ostendit noster B. Franciscos Borgia, cujus vita non aliud fuit, quam continua mortificatio et commentatio mortis et inferni.

Nec habent ultra mercede*. — Tigurina, *praemium*. Campensis, *pretium,* intollige hujus vitæ., *q. d.* Dum viverent, laborabant, laborisque sui mercedem percipiebant m lucris et voluptatibus hujus vitæ, at post mortem nihil eorum habent; habent tamen mercedem alterius vitæ, vel in cœlo, vel m inferno, quam sibi in hac vita bene vel male operando promeruerunt. Hunc esse sensum liquet ex conclusione, quam ex hac gnome infert vers. 7 : « Vade ergo, et comede cum laetitia panem tuum,» etc.,*q. d.* Utere, fruere laboris tui mercede in hac vita, nam post eam non licebit ea fruì. Unde Campensis vertit, *neque sunt apud vivos ullo amplius in pretio.*

Rursum, *non habent ultra mercedem,* id est mentum, puta tempus merendi mercedem glori® cœlestis, *q. d.* Mortui non habent ultra tempus merendi, et comparandi sibi mercedem in cœlo. Unde Arabicus vertit, *non eis convertentia,* id est tempus pœnitendiet convertendi se. Est metonymia, ponitur enim effectus pro causa, puta merces pro merito. Meritum enim est mercedis meritum , ac vicissim merces est meriti merces. Hac gnome confutatur error Origenis, dicentis pœnas damnatorum, æque ac gaudia beatorum non fore æterna, ac proinde posse tam angelos demereri et damnari, quam damnatos mereri et beari ; el error Lutheri, qui censuil animas in purgatorio, ulpote imperfectas , per patientiam et impalieutiam pœnarum mereri, vel demereri, quod valide confutat Bellarminus. lib. ll *De Purgat,* cap. ll. Igitur vil® finis est merendi terminus. Vita enim est via el stadium, in quo viator decurrit, laborat cl meretur; quo emenso, non restat amplius currendi merendique locus ct tempus, uti variis similitudinibus docet S. Scriptura *Eccli.* xiv, 17, et xvm, 22; *Joan,* ix, 4; Lue. xyi, 2; ll *Cor.* v , 10; *Gatat.* vi. 10.

Ermr ^riQ rio m*. rtn-

In Hebreo pulchra est paronomasia : *Mortui non habent ultra* "IDÜ *sachar,* id est *mercedem,* quia *non habent zecher.* id est *memoriam, q. d.* Viventes non habent memoriam mortuorum , sed eorum obliviscuntur; unde nullam eis mercedem hujus vitæ persolvunt, habent enim cos velut vita functos el mortuos, ct non existentes in hoa orbe, lime st itus ct regio mortuorum in Scriptura vocatur non *dama,* id est *silentium ;* item *terra oblivionis, Psalm,* lxxxvii , 13; idque reciproce, quia tam viventes mortuorum, quam mortui viventium obliviscuntur. Unde illud Sibyllæ , VI *Æhcî J. :*

IzUiTi ad fluminis undam,
Securos latices el longa obivia poUnt;

XT.'ir. enim Grecia est oblivio; unde Lelhæum, id est, *obliviosum flumen,* apud inferos statuunt poeUu, cujus latices cum quis guslarit, omnium

rerum pwirritartim obliviscitur, de quo Lucanus , lib. IX :

Oaem joxta Lethes tacitos pcrbbifnr amnis,
Inferni (nt fama est) tradens oblivia unis.

l/thi •- lnsa- Hinc et mors Latinis dicitur *tcthum aleo,* inqii;t Prnriarms, *qua veines* usi sunt pro *deleo,* quia mors omnia delet ; vel, ut Varro el Festos, a Xifac, id esi oblivione quam inducit.

\>«- «. 6. AMOR QUOQI R, ET ODII » . ET rNVIDLB SIMUL PERIBRCNT, NEC HAIrtNT PARTEM IX HOC SJFXL'LO, ET IN OPERE QUOD SI R SOI E GERITUR. — Pro *invidia* trhraice est *hirta,* quod cum Septuaginta tórli potest *zelus;* Arabico, *zelotypia;* Thaumaturgo, *annutatin.* Sensos clarus est, q. *d.* .Mortui Bini in terra oblivionis cl oblivioni traditi, quia non moventur ultra amore, odio, invidia erga viventes, uti neque viventes erga mortuos; itaque utrique obliviscuntur alterorum, juxta illud : « Pascitur in vivis livor, post fala quiescit ; » unde Campensis vertit, *nec amicos amplius habent nec inimicos, neque (pii cernulentur, etc.* Porro hæc gnome docet monetque affectus et passiones, quorum radices et duces sunt amor et odium, viventi esso frænandos metu mortis, quæ omnes illos exstinguit; unde plene el pathetice rio exponit Tilehnannus et ex eo Pineda : Sicut mors finem amori atque odiis imponit, id est, sicut defunctus jim nec ullo erga viventes amore tangitur; nec facere quidquam potest, unde ornetur; præti rea ut defunctus frustra odio habebitur a viventibus, nipote a quo nihil sibi timere debent, neque ipse ullo odio in viventes fertur; denique ut idem ipse defunctus nihil facit, quo viventes ad æmulaliones provocare possit, neque ulla in illo* invidia ducitur : ita sane mortis imminentis cogitatione facile quis aliena odia, amorem, invidiam contineat; facile etiam ab amando, invidendo revocabitur.

NEC BASENT PARTEM ÎN UOC S.ECULO. — Campcnsis, *nihil amplius eis commune est cum hoc mundo, quem reliquerunt cum omnibus quæ in co sunt.* Hugo Cardinalis, Lyranus et Dionysius exponunt de mortuis per peccatum, q. *d.* .Mortui in peccatis, puta damnati, non participant vivorum suffragia, quibus orant pro defunctis: hæc enim solum pro-unt defundis in sintu gratias et existenllbus in purgatorio, non damnatis in inferno. Verum hoc mysticum est. Ad litteram ergo sensus est, q. *d.* Quicumque vita functi et moi lui sunt, nihil jam habent commune cum hac vita ct mundo , ut rebus suis more viventium hic utantur comedendo, bibendo , amando , odiendo , eleemosynas faciendo, nobiscum familiariter, uti solebant. versando; sed huic inundo, omnibiisquo ejus officiis et negotiis dt functi, in alium orbem plane a nostro diversum translati sunt, ubi alios inveniunt socios, alios mores, alios affectus, altam vitam. Hoc prorsus, non aliud vult S. Augustinus, hb. *be Cura pro mortuis,* cap. xv el xvi. Hunc esse sensum liquet ex vers, sequenti, ubi ex hoc inferi : « Vade ergo, el comede in lætitia panem tuum,» etc. Quare inepto Novante» hunc locum torquent contra purgatorium et suffragia pro defundis, ut probent pro iis non esse orandum, et orationes nostras iis non prodesse. Non enim contra cos, sed contra avaros hæc dicuntur, qui opes continuo coacervant usque ad mortem, quasi post mortem iis usuri ; quibus aperto respondet Salomon mortuos nullam habere partem nec opes in hoc *œculo ; quare avaros nullum habere opum suarum fructum sive in vita, sive in morte : quia in vita eis uti nolunt, in morte non possunt : atipie hanc magnam esse vanitatem.

7. VaDR ergo, ET COMI DE IX LETITIA PANEM TUUM, VttU. et didi cum gaudio (Hebraice, *in corde bono,* id est jucundo el hilari, et Septuaginta, Syrus, Arabicus) vinum tuum : quia Deo placent opera tua.-* «Tuum,» id est tuœ naturæ ctsustentationi debitum; *secundo,* « tuum,» i. e. tuo labore, vel industria comparatum; *tertio,* «tuum,» i. e. tibi a Deo assignatum et attributum. Est conclusio, quam ex ante dictis infert, q. d. Noli avaro congerere opes, iisque parcere,sed iis modeste, moderate, honesto cl læle utere, dum vivis, quia post mortem iis uti non licebit. Idem superius iterum et iterum inculcavit. Panis el vinum quemlibet cilium et potum, sed moderatum ct frugalem significant

Allegorico Cyrillus Hierosolymitanus, *Catech. IMystaqog.,* per panem ct vinum accipit Eucharistiam, quam velutepulum divinum, imo Deum ipsum incarnatum summa lætitia, æque ac reverentia et devotione sumere debemus. Consequenter per oleum quod sequitur, accipit sacramentum Conlirm.itionis, cujus materia est oleum balsamo mixtum. Per vestes candidas accipit baptismum : illas enim induebant baptizad. Sic ct Olympiodorus, S. Hieronymus, Albinus et alii per panem ct vinum accipiunt Eucharistiam.

Anagogice, Chaldæus : « Dixit, inquit. Salomon in spiritu prophetico : A conspectu Doinini futurum est ut Dominus mundi dicat singulis justis in facia uniuscujusque : Vade, gn^ta in lætitia panem tuum qui repositus est tibi propter panem tuum, quem dedisti pauperi ct humili qui erat esuriens; et bibe in corde jucundo vinum tuum, pro vino tuo, quod miscuisti pauperi et humili, qui fuerunt sitientes : ecco enim hæc jam beneplacita fuere ante Dominum. »

Quia Deo placent opera tua.—Hebræa, *quia jam vult,* id est amat, probul, rata el grata habet *bcus opera tua (i)* ; Syrus, *quia Deus acquiescit in operibus tuis;* Arabicus, *in artibus tuis;* Ih.iumalurgus, *an non vides hæc omnia a Deo concessa?* Tigurina, *jam enim Deus propitius largitur tilnfrui operibus tuis.* Aliqui censent esse ironiam, q. *d.*

(1) Quia Deus Lee bona libi dat velini mcrcedem, ut ea fruaris.

O voluptario, o Epicuree, indulge tuis voluptatibus , quia tu tibi stulte persuades te in hoc ipso cæterisqiie openbus luis placere Peo. Ita noster Prado in Exee/t. cap. xxm, 42. Melius alii censent simpliciter serioquc hæo dici, g. d. Honeste et modesto utero tuis opibus ad tuos et proximorum egentium usus, quia hæc sunl temperantias ct eleemosyna» opera, quæ placent Beo. Ita Chaldæus, cujus verba jam recitavi. Aut ut Isidoras Clarius, g. *d.* Vive hilaris, si piam habes fiduciam de operibus luis, quod ea Deus approbet, eo quod conscientia non remordeat, nec ullius culpæ te arguat. Aut, ut sit concessio, *q.* d. Belus vivo, quia ut præsuppono et libi comedo, placent beo opera tua. Ende S. Ambrosius, *Exhort, ad Virgines* : « Vis, inquit, bonam lielitiam sequi? fac ut Beo placeant opera tua. p Hinc aliqui censent to *quia* dare conditionem teliti®, *q. d.* Fruere tuis opibus, hac tamen lege el conditione, ul Deo placeas per bona opera, praesertim benedictionis mensu» ante cibum , et gratiarum actionis post eum, quo leslcris te omnia a Deo accepisse, illiquo accepta referre, el in ejus honorem expendere, uti faciebant primi Christiani, præserlim in Agape, id est convivio fidelibus omnibus
emu communi post sacram Synaxim. Omnes hi sensus eodem redeunt, ac significant causam ver® Ireli-
JtpDen. lup csso fiBidiumplacendi Beo, ubique el in om-
Gqodu». nibus actibus per puram sanctamque vitam. Celebre est illud S. Bernardi : < Vis nunquam esse tristis? bi no vive. Bona vita semper gaudium habet, conscientia rei semper in pœna est; » ct illud Salomonis : « Secura mens quasi juge convivium, » Proverò, cap. xv, lo. El illud S. Pauli: «Gloria nostra hæo est, testimonium conscienti® nostra),» II *Corinth,* i, 12. Et illud Psallis : « Lux ortu est justo, el rectis corde lætitia, » *Psalm.* xevi, 11. Nam, ut ait Apostolus, *Qalat.* v, 22 : ‹(Fructus spiritus est gaudium, d Unde S. Bonaventura in Spec. *disc.* part. I, copuli : « Maximum, inquit, inhabitantis gratin' signum est spiritualis lætitia. » Plura hac de re dixi cap. tu, 12, et alibi sæpius.

Vers.s. 8. Omni tempore sint vxstjmfnta tua candida, ET OLEUM DE CAPITE TUO NON 1)1 FICIAT. — P1O *candida* hebraico est/e6anim,id est alba; unde luna vocatur H33h *Mana,* id est alba, serena, lucida; græcc Xwxì, id est alba, item nitida,limpida, splendida. Hine aqua, ver, testas, fluvius, sermo, versus vocantur taxé, id est alba, hoc est serena, nitida, lucida. Albedo enim est color, qui mullum habet lucis. Unde vestis alba Christi m passiono a S. Luca, cap. ix, 29, vocatur id est refulgens et splendida. Quod secutus Campensis vertit, *omni tempore sint splendidas vestes tuæ, ct sit caput tuum assidue delibutum unguento.*

Vmim ciodiiU ' udl Candore vestium cl unctione oh i Ina notat et suadet, scilicet vestitus honestatem, epularum jucunditatem et mentis lætiliam. *Primo* ergo sensus est, *q. d.* Honesto, nitido cl decoro, scilicet candido, sptendidoque utere vestitu, ut tuam dignitatem tuearis, nec ob avaritiam sordido vilique amictu incedas, ut parcus, vilis et abjectus habearis. Hinc sancti viri honestam curam vestium habuere, ul essent mundæ. Unde S. Bernardo et nostro S. Ignatio paupertas in vestitu semper placuit, sordes nunquam.

Secundo, q. d. In balneis et conviviis jucundo epulare, et candidatus oleoque unctus, more geniis, mensa» accumbe, ibique fruere bonis, ac quam suavissime eum timore Dei vitam transigo, nec futuro incertoque hæredi opes tuas asserva cl coacerva. Vestes enim candid® ct oleum sunt symbola balneorum el conviviorum , quia olim conviva», a balneis exeuntes, ad mensam veste alba amicti accumbebant, quam triclinariam vel comatoriam vocabant, quod cum ca comarent.

Tertio, q. d. « Esto omni tempore k\us, » ut vrrlil Vatablus : lætitia cn-m notatur candidis vestibus ct oleo, id est unguentis odoratis (oleum enim est basis unguentorum) quibus prhei non tantum Græci cl Latini,^ ' H llebræi eætenque Unn^ orientales frequenter uti solebant, præsertim iu conviviis; idque turn sanctitatis, tum temperantiæ, ne vino inebriarentur; tum deliciarum, agranliœ ct mollitiei causa. Nam, ut docet Plutarchus in *Convivat.* odores grati, quia calidi, cerebrum frigidum et contractum suo calore et tendale calefaciunt, resolvunt, roborant, sensusque exsiccant el purificant; quo fit ut facilius forliusque vaporibus vini indeque ebrietati resistat, præserlim quia odores cerebri meatus laxant, ut per eos viui halitus difflentur et evaporent : quædam etiam unguenta fngMa sunt unde calorem vini hebetant. Denique omnia puros et pellucidos capitis spiritus fovent et nutriunt. Quocirca veteres dixere Palladem sapienti® deam, cui dicata est olea, natam e cerebro Jovis : quo significarunt capiti, id est menti et sapienti® mullum coufcrre olei,id est unguentorum, unctionem; ct unguentis non solum caput perungebant, sed el subinde ea vino mixta bibebant. Unde Martialis : « Luxurioso bibas, si foliata silis. » Unde el Juvenalis, *satyr.* 6 : a Cum perfusa mero spument unguenta Falerno. » Hæc omnia pertinent ad præcedeutia el sequentia fruitionis opum signa el modos. Salomon enim post recensitas rerum opumque vanitates, more suo hoc remedium et consilium subjicit : Fruero tuis opibus. Idem fecit cap. vin, 51.

Nota : Alludit ad vestem priscorum, *primo.* conimunem el vulgarem, qua» Romanis alusquo vete- vmii ribus erat alba, sive quod color albus, ul vult Plato, laidi® sit proprius; sive potius quia rudo illud sæculum, agrestis et simplex illa prima gens, incognitis vel spretis accorsitis coloribus, nativum lana» retinuit, id est album. Porro hmo vestem albam usu ^ordidam subinde, maxime in fertis eluebant nitoris causa.

Secundo, alludit ad vestem priscorum nou com-

munem, sed festivam et honoratam, prresertim *canaloríam,* quam convivre mensa) accumbentes induebant lineam et albam, tam apud Romanos qu.im apud Judreos, uti docet Philo, lib. *De Vita fhcoretica* (IroxituxrôvTtc, ait, id est, «albati festorum convivia agitabant »). Nam color albus, teste Plutarcho in *Probi,* cap. xxvr, maxime est naturalis, simplex, punis, perspicuus et lucidus, ut qui lùcis plurimum habeat. Hinc veste alba, sed splendidiore, quam quæ communis et quotidiana erat, utebantur in conviviis, in sacris, in magistratuum petitione (unde cos ambientes incedebant, et vocabantur *candidati),* in manumissionibus, in militia, in festis, in spectaculis, in triumphis, in nuptiis. Vestis enim alba signillcat, primo, mores simplices; *secundo,* puros et ingenuos ; *tertio,* !<eiiliam; *quarto,* libertatem ; *quinto,* victoriam; *sexto,* felicitatem. Audi Prudentium *Contra Symmachum :*

Ft «raitoru* £t fati.

Exsultare patres videas, pulcherrimi mundi
Lumina, cnnciliumqne serium gestire Calonum
Candidiore toga, niveum pietatis amictum
Sumere.

Et Horatium, lib. II *Serm.* satyr. 2 :

Ille repotia, natales, aliosve dierurn
Festos albatus celebret.

Tertullianus, lib. *De Resurrectione carnis,* cap. lvii : « Si famulum tuum, inquit, libertate mutaveris, vestis alive nitore, ct aurei annuli honore, et patroni nomine ac tribu mensaque honoratur. «Cicero, lib. *Dc Legib.:* « Color albus, ait, præcipue Deo decorus est, mnn in creteris tum maxime in textili. » Hinc prisci albis induti orabant. Unde illud Persii :

Negalo
Jupiter hoc illi, quamvis te albata rogaret.

Rursum vestis regum ct principimi erat candida Pre^osa. Talis fuit Salomonis, de qua Josephus, l'b. Vili *Antiq.* cap. ii : « At Salomon, inquit, regio curru sublimis invectus, amictus veste candida;» unde ei inspersa fuisse lilia insinuat Christus, *Matth.* vi, 28 et 29; et docet Pineda, lib. V *De Rebus Salomonis,* cap. vi. Candidus enim fulgor représentât majestatem quamdam caelestem, cstque in Deo velat divinitatis ornamentum, *Daniel.* vu, 9. Lucanus, lib. X, Cleopalræ vestem ita pingit :

Hf i' r candida

Candida Sidonio perlucent pectora Illo.

Et Martialis, lib. Vili, cap. xxviii, vestem pretiosam ct candidam sibi a Parthenia donatam cum liliis comparat :

Lilia tu vincis, nec adhuc dilapsa ligustra,
Et Tiburtino monte, quod albet ebur,
SpirUnu* tibi cedet olor, Paphiæquc columbas,
Cedet Erythræis eruta gemina vadis.

Denique S. Jacobus, cap. ¡i, 2, vestem divitis et nobilis describens : « Si introierit, inquit, in conventum vestrum vir, aureum unnuluin habens in veste candida. Pluribus idipsum ex Platone, Tertulliano, Lactantio, Plauto, Persio, Cicerone ct aliisprobat Auctor *Convivalium,* lib. II, cap. xxvi; et Lipsius, lib. I *Elector,* cap. xiii, ubi docet Romanorum vestes olim fuisse albas. Hinc Sisinius Novalianorum Episcopus homo mollis et delicatus, cum bis in die lavaretur, el candida semper veste uteretur, atque ob id reprehensus esset a quodam, excusavit se hac sententia Ecclesiaste, ac exemplo Mosis et Elite, quos albis vestibus usos dicebat, uti refert Socrates, lib. VI, cap. xxil. Verum perperam. Nam Ecclesiastes hic non suadet mollitiem, delicias et vitam epicurean), sed moderationem et honestatem decentem in amictu. Unde Hieronymus lib. II, *Epist.* 14 : » Vestes pullas, inquit, reque devita ut candidas. Ornatus et sordes pari modo fugienda, quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. « Extrema ergo vitanda sunt, ut vestis nec nimis atra ct sordida, nec nimis candida et splendida sit, sed medium inter utrumque teneat. Unde idem Hieronymus *ad Eustochium : a* Vestis, ait, nec salis munda, nec sordida, et nulla diversitate notabilis sit; » ct Seneca : « Non splendeat toga, nec sordeat. » Hic est sensus litteralis, sub quo alius symbolicus et moralis, isque polior latet. Vestii

Tropologice ergo sensus est, *q. d.* Corpus et membra, reque ac opera (utraque enim sunt quasi vestes animæ) sint alba, id est pura , sincera, nitida, ut per ea fiamus candidati purissima) ct felicissima) immortalitatis, idquo « omni tempore, » *q. d.* Nulla retas, nulla dies, nulla hora, nullum momentum, officium nullum,actus nullus, nullum otium ct negotium, loto vitre tempore sint vacua sinceritate ct innocentia, sed utraque semper et ubique in te tuisque actibus ct gestibus resplendeat. Ila S. Gregorius, IX *Moral.* cap. xix;etS. Hieronymus: « Habeto, ait, corpus mundum, et esto misericors.» Idem, lib. I *Contra Jovinianurn :* a Candor vestium sempiternus, ait, virginitatis est puritas; » sic et S. Ambrosius, *Exhort, ad Virgin. :* « In omni , inquit, tempore sint vestimenta tua candida. Quid candidius virginitate? quid nitidius intacti vestimento pudoris? Ilona quidem castitas conjugalis ct castitas viduitatis. Munda omnis castitas , sed forte non omnis candida, aut non candida in omni tempore. Non candida, quando non habet quis sui corporis potestatem, quando ad tempus sequestratur oratio. De virginitate ergo pulchre dicitur : In omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum in capite luo, ut faces ture semper possint lucere, nec exstinguantur, cum cœpcrit sponsus ille cœlcstis venire. Quam autem unctionem in capite luo Ecclesiastes dixerit, de aliis locis colligimus. Quia oculi hominis in capite ejus, id est sapientiæ ture sensus. » Porro Philo Carpathius *in Cantica,* tom. I *Biblioth. SS. Patrum,* pag. 671, Kl (,lQp icau*

A : « Sint omni tempore vestimenta tua candida: dum fidelis anima, inquit, a peccatis quotidianis so per pœnitenliam mundat, dum quotidie minora peccala cum lacrymis lavat, et a majoribus sibi cavet, quamvis frequenter peccet, per assiduam tamen pœnilcntium munditiam suain perpetuo servat. » Hoc semper verum, sed maxime eo tempore quo sumenda est Eucharistia : tunc eniin mens omni candore et puritate vestienda est, camquo exteriore vestium nitore repræsen-
Oiim in tare decet. Unde olim Christiani communicaturi lavabant manus, ul lotis purisque inanibus exci-
Cocha- peroni Eucharistiam ; illa enim ohm non in os,
ristia, ut modo, sed in manum communicantium dabatur, quam ipsi deinde ori admoventes, Eucharistiam sumebant; femin® vero candido linteo manum obvelal ant, caque Eucharistiam excipiebant. Audi S. Augustinum, serm. 252 *De Tempore:* « Omnes viri, inquit, quando communicare desiderant, lavant manus, et omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant. Non est grave quod dico, fratres ; viri lavant aqua manus suas, sic eleemosynis lavant conscientias suas. » Similiter et mulieres, quando u nitidum exhibent linteolum, ubi corpus Christi accipiant, sic corpus castum ct cor mundum exhibeant, ul cum bona conscientia Christi Sacramenta suscipiant. Rogo vos, fratres, numquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plenavtslisnon mittitur pretiosa, qua fronte in anima qu® peccatorum sordibus inquinatur, Christi Eucharistia suscipitur? » Candor ergo munditiem, oleum misericordiam notat,æque ac lætiliamspirilualcm. Hæc enim sc invicem comitantur; candor enim vestium, id est splendor gratile, fovetur oleo misericordi®. Ita Olympiodorus, Salonius, Albinus hic. Unde Chaldæus vertit, *in omni tempore sint vestes tua? lotee ab omni contagione peccati, ct nomen bonum, quod assi* initatur unguento, tibi acquire, ut contingant buiedictiones ct benedictiones (ïd* est multæ benedictiones) super *caput tuum, et bonitas tua non deficiat.*
Cbrhtii- Hinc Clemens Alexandrinus, lib. II *Badwj.,* velut
Æ \ •? Pæ^higogus instruens /Egypti Ecclesias, suadet ut fideles candidis vestibus utantur, cujus quidem
iniinci. institutione Christianos in /Egypto candidis usos
thiun- fujsSc vestibus existimamus, ait Baronius, anno
III* Christi 256. Hinc illud accidit, cum S. Antonius marlyrii cupidus ad tribunal prodiret, alba induit vestimenta, ul ex cis cognosceretur esse Christianus. a Candento praecinctus veste procedentem judicem suo provocabat aspectu, flagrans cupiditate marlyrii, » ail S. Athanasius in ejus Vita, ¡line cl « css®i, » qui sub S. Marco mira sanctitate floruero Alexandri®» aveste alba semper induuntur, p ait S. Eusebius, lib. IX Prœp. cap. i. Cælcris tamen in locis Christiani usi sunt veste atra ad modesti®, gravitatis et pœnilentiæ signification em. Rursum S. Gregorius, H *Moral.* xiv» : « Oleum, ait, in capite, estchapitas in inente, el oleum deficit a capite, cum chantas discedit a mente. »

Allegorica, Cyrilliis Hierosolymitanus, *Caterii.* 4 *Mystagog.,* per vestes candidas censet notari Baptrmum; per oleum, Confirmationem, *q. d.* Puritatem purasque vestes, quas m Baptismo accepMi, illibatus per omnem vitam conserva, æque ac robur grati® in confirmatione tibi infusum, ut omnibus contra fidem legemque Dei tcnlaliombus viriliter resistas. Hinc olim adulti, qui Baptismum expetebant , cum quadragesima initio nomina sua Ecdesi® dedissent, et toto illo quadraginta dierum spatio atris vestibus, promisso capillo, in sordibus el squalore jacuissent, paulo ante Pascha lavabantur (quod S. Augustinus, epist. tlM *ad Januanum,* baptismum ante Baptismum vocat); tandemque loti, candidisque induti vestibus ad Baptismum accedebant. Idem infantium quoque baptizandorum habitus fuit, de quibus eleganter Pontius Paulinas : ' ^O», (cMn t*

lode pareos nero dacit de fonte woerJo»
lofantes niveos torpore, corde, habita.

Hos tamen versus Pierius Fortunato tribuit. Et Lactantius, in carmine De *Resurrectione Dominica:*

Rex tacer, ecce tai radial pars magna trophri.
Cum puras animas Mera hsacra bea t.
Candidus egreditur nitidis eierulos undis,
Atque vetus vitiom purçu in amne novo.
Fulgentes animas vestis quoqu* candida ?igual.
El grege de niveo gaudia pastor habet.

Rasce candidas vestes gestabant per totam octavam Pasch®, easque sequenti Dominica deponebant , quæ proinde *Dominica in albis* dicta est, ac tum vestium loco accipiebant agnum ex cera candida ct virginea benedictum, quem ad collum appenderent, ut eju* intuitu monerentur agninam Christi innocentiam, quam in Baptismo acceperant, studiose servare et tueri. Cujus ceremonia' certum indicium est, quod etiamnum Romanus Pontifex agnos cereos a se benedictos familiaribus et Pnelalis distribuit ip>a Domini» a in Albis , acolyto alta voce occinente : « Domine, Domine, Domine, isti sunt agni novelli, quia annuntiaverunt, Alleluia; modo venerunt ad fontes, et repleti sunt claritate, Alleluia. » Ita Josephus Vicecomes, lib. V *De Ritibus Baptismi,* 1 i; Guillielinus Durantus, lib. VI *Ration, divin. 0/fic.* cap. Lxxix; Vincentius Bonardus, tract. *De Agno Dei.* Rine el agni cerei jam dicti confici solent ex cereo Paschali pur® cer® admixto, et sacro chrismate delibuto, uti notat Cardinalis Baronins, ad annum Christi 58. De veste alba baptizatorum plura vide apud Josepbum Vicecomitem in *Observ. Eccles.,* lib. V, cap. iv, v, vi, vu, vm, mi, ubi ostendit /Egyptios vestem candidam in Baptismo acceptam gestasse tota deinceps vita, uti paulo ante dixi.

irrito Wemorabîle est quod narrat Victor Uticensis,
Ijìx cu. jjjK *m]y(mdal. parsec.,* de Murila diacono, ipsum scilicet, cuín coram judico Elpidophoro, qui a fide apostatara!, damnandus consist ret, albas vestes, quibus eum in Baptismo vestierat, pilam ostentasse, omnesque ad Jacrymas commovisse; exclamasse enim : « Hæcsunt linteamini, Elpidophore, minister erroris, quæ te accusabunt, dum majestas venerit judicantis, custodente diligentia mea, ad testimonium tuæ perditionis, ad demergendum te in abysso putei sulphurantis. *Hæc te* immaculatum cinxerunt de fonte surgentem; hæc te acrius persequenlur,flammantem gehennam cum cœpcris possidere, quia induisti te maledictionem sicut vestimentum, scindens atque amittens veri Baptismatis et fidei sacramentum, » etc.

Albii utuntur tX Rursum, sacerdotes in albis celebrant. Hinc ct isidorus, epist. *ad Redemptum,* docens *corporale,* cu' sarra bostia imponitur, debere esse ex puro lino, non ex serico : a Sed forsan objicies, inquit, pannum serioum pretiosiorem esse lineo, ct idcirco magis divinis usibus aptum» Ad quod nos in utroque Testamento dicimus candorem vestium maxime approbari, eo quod in eo mentis sinceritas requiratur, quam constat inter creteras virtutes Deo esse gratiosiorem, ad quam pervenire cupienti charilali vestras, ut pateat clarius, sacro Scripture testimoniis ostendamus. Dicit enim : Omni tempore sint vestimenta tua candida ; ct Domini sacerdotes ephod linno excellenti® causa erant superinduti. Evangelium etiam in transfiguratione Dominica, quod apparuerunt vestimenta Domini tanquam nix, evidenter testatur. Et in Apocalypsi, qui in conspectu Agni stabant, ct qui sequuntur ipsum quocumque ierit, stolis albis perhibentur amicti, et quam plurima alia. Quis inter pannos mundus ut lineus, cui ex ablutione frequenti candor augetur, cum in sericis magis in eadem offuscari videatur? »

Alba ▾ alii t!/i j cak»UA. Anagogice, vestis alba, sive splendida, notat candorem el splendorem glorire coelestis, ad (Iuarn obelamus, quamque ambimus, velut ejus candidati, ut illa semper nostris oculis et menti obversatur, itaque ineamus vitam sanctam ct cœleslem. Hinc Christi gloriosi vestis apparuit candida sicut nix, *Matth.* xvn, 2. Angeli quoque annuntiantes Christi non nativitatem, ut notat S. Gregorius, hoinil. 45 *in Evangel.,* sed resurrectionem, candidali apparuero Magdalenas. Hinc el ApocoJyps. cap. m, vers. 5, Christus promittit beatis vestes albas : «Qui vicerit, inquit, sic vestietur vestimentis albis; » et cap. vu, vers. 9 : * Amicti stolis albis, et palnne in manibus eorum; « et cap. vix,8 : « El datum est illi, ut cooperiat sa byssino splendenti ct candido; byssinum enim, justificationes sunt sanctorum. » Vide qure Ulte locis annotavi. Hinc essæi incedebant •albati, ut quasi candidali reternilatis, certam fidem et spem boatre felicitatis vestium candore representaren!. Quocirca S. Chrysostomus moriturus communes vestes deposuit usque ad calecos, et candidas induit tanqunm martyr candidatus vita» retenue. Pridie enim eo inviterai et evocara! eum in visione S. Basiliscus martyr, dicens: « Joannes frater, crastinus dies nos loco conjunget. » Quocirca ipse lœlus canonique : « Gloria sil Deo omnium causas, d in ejus manus spiritum efflavit Dei visione beandum, anno aetatis sure 52, Christi 407. Ita ex Palladio Baronius, tomo V, p. 2

& Chrp nuetd. 01

Hinc denique in Vita S. Montani martyris cum sociis, discipulis S. Cypriani, ab ipsismet spiritu martyrii conscripta , uti refert Surius ad diem 21 februarii, legimus ipsum omen martyrii per vestem candidam a Deo ostensam accepisse. Sic enim ipse de se suisqiie narrat : « Visum est mihi venisse ad nos centuriones. Cumque nos deducerent per viam longam, pervenimus in campum immensum, in quo occurrunt nobis Cyprianus et Lentius. Pervenimus autem in locum candidum, et facta sunt vestimenta nostra candida, et caro nostra commutala, candidior facta est vestimentis nostris candidis. Ita autem perlucida fuit caro nostra, ut oculorum visum ad intima cordis admitteret. Et respiciens in pectus meum, video quasdam sordes, et experrectus sum in visione. Et occurrit mihi Lucianos, el retuli illi visionem, et aio illi: Scis quoniam sordes ilice, illud est quod non statini concordavi cum Juliano? » Subdit deinde visum Flaviani, qui martyrii socius eral Montano : « Ostensum mihi est, inquit, quasi Cyprianum ipsum (qui paulo ante martyrio erat coronatus cum S. Cornelio Pontifico) interrogarem, an pati ictus doterei martyr futurus, qui de passionis tolerantia consulebat, dicens : Alia caro patitur (non caro ipsa martyris), cum animus in coelo est, et nequaquam corpus hoc sentit, cum se Deo lota mente devovit. »

£< »>* tp'l*

9. PERPRUERE VITA CUM UXORE, QUAM DILIGIS, Vw 9. CUNCTIS DIEBUS VITÆ INSTABILITATIS TUÆ , QUI (I) DATI SUNT TIBI SUB SOLE OMNI TEMPORE VANITATIS TU.E : HÆC EST ENIM PARS IN VITA, ET IN LABORE TI O, quo laboras sin sole.— Hebraice est, *vide vitam,* id est sæpe gusta vitam, fruere vita, vii equo suavitate ct commodis, honeste tamen ct modesto cum conjugo et socia tua. Unde Olympiodorus : *Conjugalis castitas,* ait, *nobis est vitæ æternæ conciliatrix.*

Cunctis diebus vitje instabiliiatis tuh. — Ilebræa, *vanitatis tuae.* Unde liquet vanitatem hujus vita esse vita instabilitatem, quod scilicet instabilis sil, brevis, varia et evanida, eo quod illico in morboetmorte evanescat. Unde Aquila vertit, capo- v.rt. io.

ti) Minus recle Hosenmullerus vertit *quam t* &cil. uxorem, *dedil libi* Deus, bequilur, *nam hoc ul pars tua* im *vita et in labore,* etc. id est, fructus tuæ vit® el hburiS; seu lui in vita laixjruu

rit fui; Vafnblus,frt>ote *vitæ turn;* Scholiasts, ju- *ventutis lun : vanissima vanitate ornms die* lui pleni sunt.* Thniinaturgus censet hæc omnia dici ex monta non Salomonis, sed cplcureoruin. Unde causam addii : *Prêter lute enim nil tiki nliquum nec in hac vitante post mortem.* Verum videtur omnino Salomon ex sensu suo loqui, uti dixi.

Mystice, uxor est sapientia el virtus; huic uni tota vita jucunde vacandum esi, quia illa soli nos comitabitur post mortem, uc beabit, caloque locabit. Ita S. Hieronymus : « Sapientiam, inquit, sequere ct scientiam Scripturarum, et hanc tibi in conjugium copula, de qua in *Proverbiis,* cap. iv, dicitur : Ama ili un, et servabit te, amplexare illam, ct circumdabit te. » Et mox : u Non cnim poteris sine tali uxore solus videre vitam, etc. Hæc enim pars nostra est, et fructus hic l iboris si in hac vita umbratili vitam veram (in coelis) invenire valeamus, » per sapiente et virtutis doctrinam el ductum.

Ven W 10. Quotici mque facere potest manus tua, instanter OPERARE : QUIA NEC OPUS, NEC RA1IO, NEC SAPIENTIA, NEC SCIENTIA ERUNT APUD INFEROS, QUO TU proferas. — a Manus, » id est facultas et potentia operativa : hæc enim, licet quoad inventionem, conceptionem el dispositionem sit in capite eteerebro, lamen quoad ex-ccullouein et operationem est in manu, 7. <l. Quidquid poles operari, instanter operare. Thaumaturgus, quem sequuntur Cajelanuset Arias,censet h<ec quoque dici ex meule epicureorum ; unde vertit : « l-Tmere ergo pra sentibus ; urque ab inferno tibi metuendum, in quem omnes proficisci dicimur: expers enim est «apíentkesensusque. Hæc quidem nugantur vani. » Veruni melius S. Hieronymus, Albinus, Lyranus, Bonaventura, Hugo ct alii passim censent hæc dici ex mente sapiente el sapientis. Sapientes!-nnnn cnim hic suggerii dogma et consilium, ut, cum vili nostra sii vana et brevis, ac mors nobis instet, quidquid possumus boni operemur, dum vita suppetit, quia, ea exacta, post mortem apud inferos (ad quos illo ævo omnes descendebant, nipote endo necdum perChristi pavdonem el ascensionem reserato) mi boni, quo codi gloriam cl gloria* augmentum mereamur, opi-ftiri liqebit, juxta illud Christi : « Me oporlet operari opera ejus qui misit me, donec (lies est; venit nox, (piando nemo potest operari; » cl illud Pauli : «Omn tempus habemus, operemur bonum, *Galat.* vi, 10; et : « Ecco nunc tempos accept ibile, acce nunc dies salutis,» Il *Corinth.* vi,2. Huc perlinet proverbium Arabum, *Cant.* Il, num. 13 : « Opes cl mundus transibunt, et durabunt opera bona; ct num. Il : Operare bona, quotiescumque polQS, domesticis luis el extraneis; el bona verba loqqcre Lun bonis qu un malis; » cl num. 12 : « Mundus tr.inohit lanquam scriptlira deb bilis, sapientia stabilis esi ul sculptura; » el num. H : » Provide animæ tuæ bona in operibus bonis. » Quæ sentontiœ deprompte videntur ex hac Salomonk, et ex illa *Ereti,* xrr, 17 : « Ante obitum tuum operare justitiam : quoniam non est apud inferos invenire cibum; » ubi plura hac de re dixi. Addit hoc Salomon, ne quis ex dictis putet hæc suaderi ut quis agat vitam jucundam duntaxat, ct voluptatem instar Epicuri. Addit ergo ju(unte vilæ jungendum e^se studium bonorum operum, felicitatem enim hujus vilæ superius definivit in eo consistere.

Pro *facere* Hebraice est, *invenire ad faciendum,* non casu ct fortuito, ul videtur velle Thaumaturgus, sed studio et destinato consilio. *Invenire* ergo idem esi quod quaerere, excogitare et excogitando invenire; est catarhre-i>. Cbaldæn* restringit ad eleemosynam , 7. d. injecta m crumenam manu, quidquid in ca inveneris addmito, el dalo pauperibus; unde sic vertit, *omnrm eleer/iost/nam, f/uam potest manu* tua distriteun ri, far, quoniam post mor/em non e*t riroopus, neque ratio, neque sapientia, nique srienha in domo sepultum ad quam tu vadis: cl non adjuvabunt nisi sola opera bona etekmo^jn h* Verum generalis hrc sententia ad omnia opera bona pertinet, *q. d.* Quidquid boni, quidquid virtuti* pote* excogitare, illud facito, quia brevi timetur vita tua, post quam nil excogitare , nil facere, nil mereri potens. Unde Nazianzenus ait vitam nostram es>e mercatum, in quo omni" generis m rces venum prostant, ul cuique quantum volet, emere liceat; finito vero hoc vitee mercatu, merces alio avehi, ut nec hilum ultra quis emere possit. Quidquid ergo operis, char t dis, patimte, hum iliatis, orationis, mortificationis el cujuslibet virtutis adinvt ñire potes, protinus facito, quia brevi nil ultra facere valebis. Quun vellent beati in cœlo habere adhuc spatium merendil quam vellent damnati habere vel horam pœnikndl et bene operandi! et si baben nt, quid non agerent? sed clausa est eis janua vita» ct meriti. Qui vivis et sapi*, omnem bene agendi occasionem ambabus manibus amplectere, imo novas et novas assidue quære cl excogita. Potes enim hic lucra non decem millia, sed multorum milbonum quotidie9 imo singulis horis et momentis tibi In avio comparare. si heroicis virtutum actibus ìosi4 is. Unde Symmachus vertit, *omnia ad qua manus tua pervenit,* id est ad quæ pervenire seseque extendere potest, *facito.*

Instanti Roperare. — Hebraice *betochadia,* ïosUaier id est ui *virtute tua,* id est tolis viribus, tota polentia, toto conatu operare. H rc ergo vox notat el exigit, *primo,* voluntatis omniuinque polenterum el virium studium, conatum et contentionem in operatione virtutum multarum el magnarum; *secundo,* assiduitatem cl perseverantiam; fer/û>, fervorem; *quarto,* sollicitudinem et celeritatem, ait Bonaventura cl Hugo, nt a mano nd vesperam , ab infantia ad senectam studeas bonis operibus, in lisque sedulus sis el sollicitus, ut heroica opereris, casque de virtute in vnlutem;

poteri

donec videas Deum deorum in Sion. Hinc Syrus vertit, *omne quod potest manus tua facere, in fortitudine tua facias;* Arabicus, *fac secundum vim tuam;* Complutenses, *secundum potentiam tuam;* Olympiodorus, *quantum patitur facultas tua;* Tigurina, *guantumcumque potes, agito pro virili tua portione;* Campensis, *fac fortiter.* Ita S. Cassius Narniensis Episcopus, testcS. Gregorio, IV *Dial.* cap. XVI, et horn. 37 *in Evang.,* paulo ante mortem a Deo audivit : « Age quod agis, operare quod operaris, non cesset manus tua, non cesset pes tuus, natali Apostolorum venies ad me, el retribuam tibi merccdcm tuam. »

Quia nec opus (id est, operandi et merendi locus et tempus) nec natio.— llebræa, *nec cogitatio, q. d.* Non erit tempus cogitandi, etquærendi modum ac rationem operandi. Unde Campensis vertit, *nihil consilii;* alii, *nulla computano, nec sapientia* divina vestigandi, Deumque novis artibus aclibusque cognoscendi, amandi, colendi et promerendi. o Nec scientia, » artes el virtutes exercendi. Unde Campensis vertit, *nec prudentia erunt apud inferus.* Hæc est ratio a priori, cur invita sit instanter operandum, quia posteam nemo poterit operari, non deliberare, non dignoscere, non diligere, inquit Bonaventura; non operari, non allegare, non rationem nosse laborandi et contemplandi , inquit Hugo Cardinalis ; non exterius operari, non mente meditari, non res humanas scire, non divinas, inquit Lyranus. Unde S. Gregorius, hom. 13 *in Evang. :* «Quia, inquit, et ventura) mortis tempus ignoramus, ct post mortem operari non possumus, superest ut ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim mors ipsa cum venerit vincetur, si priusquam venerit semper timeatur. » Similis gnome acris R. Tarpon in *Pirke Ávoth,* cap. ii : *Dies brevis est, ct opus prolixum; operarti tardiet pigri, merces ampla; paterfamilias autan compellens ad finem operis instat et urget.*

Exemplum memorabile est apud Thomam Can(ipratensem, lib. I *Apum,* cap. xix, num. G, quod recensent quoque Genebrardus ae Albertus Magnus, lib. *Dc Sacramentis :* Philippus, inquiunt, Cancellarius Parisiensis, post-mortem apparuit valut umbra tetra Guiliehno Parisiens! Episcopo, dixitque se damnatum ob luxuriam el pluralitatem beneficiorum, quodque eorum fructus superfluos in pauperes non erogasse!, atque ab Episcopo quæsivit: a Esine, inquit, finitus mundus? » Et Episcopus : « Miror, ait, te litteratissimum quondam virum hoc quærere, cum me adhuc vivum cernas, et omnes nos viventes adhuc mori necesse sit, antequam mundus instante judicio finiatur. » Et ille : a Non mireris, iuquit, quia nec scientia, nec opus, nec ratio est apud inferos venienti, v El hæc dicens umbra ab oculis mirantis evanuit.

Quo tu phOpBr as — Addit Chaldæus, *et non adjuvabunt te h u i opera bona et justitia tantummodo.* Hinc Job cap.vi, 25, vitam nostram comparateur sori, navibus ct aquilis, quæ sunt velocissima) et fugacissima* : « Dies mei, inquit, velociores fuerunt cursore : fugerunt,et non viderunt bonum. Pertransierunt quasi naves poma portantes (hæ enim celerrime perlranseunt, ne poma putrescant), sicut aquila volans ad escam. » Eamdem Sapiens, cap. v, H, comparat avi volanti, nuntio percurrenti, sagilt© qmissœ. « Unde ct sancti viri, ait S. Gregorius, lib VII *Moral,* cap. xiv, quia brevitatem vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes vivunt; et tanto se solidius mansuris préparant, quanto et nulla esse transitoria semper cx fine pensant. Hinc quippe Psalmista veloci cursu fugere vitam peccatoris aspiciens, ait : Adhuc pusillum, ct non erit peccator, *Psal.* XXXVI, IO. Hinc iterum dicit: Homo, sicut fœnum dies ejus, Ps.cn, 15. Hinc Isaiasait x1 , G : Omnis caro fœnum, ct omnis gloria ejus sicut flos agri. Hincmenles praesumentium Jacobus iv, 15 sic corripit: Quæ est vita vestra? vapor est ad modicum parens, » Ex dictis liquet hæreticos inepte, hunc locum torquere contra purgatorium. Tantum enim negat hic Salomon propria merita, non aliena suffragia, aitque nulli apud inferos esse locum tempusque operandi ct merendi, non autem negat animas in purgatorio expiandas, aliorum viventium precibus bonisque operibus sublevari , quia ipsæ, dum viverent, suis virtutibus id meruerunt ut post mortem possent vivorum suffragiis adjuvari, ait S. Gregorius, IV *Dialog,* xxxix. Adde animas quæ in inferno proprie dicto, id est iu gehenna sunt, nullis vivorum operibus posse liberari. Ila S. Hieronymus.

Porro nonnulli sibiblandiunlurdo indulgentiis plenariis, quas in hora mortis per medullia benedicta aliavo ratione consequuntur, ideoque liberius vivunt, et multa venialia committunt spe hujus indulgenti®, quasi per eam sine purgatorio recta ad cœium ituri; sed hi falluntur seseque decipiunt, tum quia abutuntur indulgentiis ad liberius peccandum, ideoque merentur ut Deus Indulgentiis eos privet; tum quia ex historiis et apparitionibus constat paucissimos post mortem evadere purgatorium. Kalio est, quod indulgentia) non tollant culpam, sed [<enam duntaxat culpæ jam remissæ debitam. Jani in mullis monentibus hærent culpæ veniales, in ìisque multi moriuntur, sivo quia moriendo, dum a (beinone vel concupiscentia tenlanlur facile in impatientias culpasque veniales, m quas sani crebro incidere solebant, consentiunt, et sic in affectu actuque peccati venialis moriuntur : hos autem certum est nulla indulgentia purgari ; sive quia sani mulla venialia perpetrarunt, in quorum reatu ct culpis hærent el moriuntur: nam veniales culp® subinde difficilius remittuntur, quam mortale?, quia utra'que non nisi per seriam detestationem, sive contritionem, et efficax deinceps ab iis abstinendi propositum delentur : facilius autem est

Curm0|. tl d q lu£La- uLî

serio conteri de mortalibus ob claram eorum turpitudinem , ct proponere efficaciter deinceps ab iis abstinere, ob metum gehennæ, quam a venialibus, præsertim tam multis ct frequentibus, tamque obviis ct consuetis, in quibus non est metus gehennæ, nec apparet Unia turpitudo. In his enim scopo deesse seriam contritionem el propositum abstinendi liquet, cx eo quod mulli post eorum confessionem statini el perpetim in illa relabantur : contritio ergo seria ct efficax, quæ se communiter ‹ \tendcrc solet ad peccata mortalia ct venialia graviora,ea delet; sed quia eadem se non extendit ad peccata venialia leviora et quotidiana, quin multa sunt, idcirco ca non abolet; manet ergo horum culpa, ideoque ct reatus pœn» luendæ in purgatorio, ubi animæ, culpas veniales in ipsis reliquas, seriam contritionem eliciendo, abstergunt, ac deinde pœnam carumdcm purgatorii igne exsolvunt. Ad has igitur abolendas nulla sufficit indulgentia. Cum metu ergo et tremore salutem nostram operemur, ul monet Apostolus ; studiose singula venialia vitemus, ac si in aliqua incidamus, seriam illico de eis contritionem eliciamus, qua culpam deleamus, atque tunc reatum pœnæ remanentem tollet indulgentia.

fcn. ii. 11. Vertimb ad aliud, et vidi sub sole, nec velocium ESSE CURSUM , NEC FORTIUM BELLUM , NEC SAPIENTIUM PANEM, NEC DOCTORUM DIVITIAS, NEC ARTIFICUM GRATIAM; SED TEMPUS CASUMQUE IN OMNIBUS. — Breviter sensus est, y. *d.* Veloces non semper habent in potestate velocem cursum, nec fortes fortitudinem, qua hostem superent in prælio, nec sapientes facultatem comparandi sibi victum, nec doctores comparandi sibi opes, nec artifices gratiam ; sed in omnibus hisce valet et prævulet sæpe tempus cl casus, qui hæc crebro retardat el impedit, aut incilat ct promovet ; ac maxime Deus, qui est dominus temporis ct casus. Notat hic vanitatem velocitatis , roboris , sapientiæ , prudentia; , artis;ac velocium, fortium, sapientium, prudentium, artificum, quod eis sæpe dominatur tempus et casus. Jam

Primo, Moringus et David de Pomis censent hæc adhuc esse verba tum atheorum el epicureorum, divinæ providentia oblatrantium, eamquu negantium; tum ignavorum laborem fugientium, y. ‹/. Ul quid laborabo, Deumque colam,cum videam labori sæpe fructum non respondero? Crebro enim qui in agone velociter decurrit, casu aliquo antevertitur a tardiore, qui ei bravium prœripit : fortiter pugnantes, imbelles subinde in bello superant : doctis honores, officia el opes auferunt indocti : artificibus eximiis operis gratiam adimunt rudes, loquaces ct captatores aura popularis. Casu ergo omnia aguntur, non certa numinis providentia. Hæc athei.

Secundo, e contrario Thaumaturgus censet hic corrigi epicureorum voluptatibus inhiantium senia ut dicta, y. d. Errai)l lu qui per voluptates de-

vo.

currunt ad scopum felicitatis, in iisque omne robur, omne ingenium, omnem sapientiam, omnem artem expendunt, ul novas el majores semper adinveniant, quia per omnia hæc felicitidem et satiem, quam quærunt, non adipiscuntur.

Ter/io, planius Olympiodorus, Bonaventura, Lyranus, Cajetanus, Titelmannus censent hic Salomonem de more ad aliam vanitatis speciem transiré, nimirum quod eventus rerum sæpe non pendeanl a robore, sapientia, arte operantium, scc' al) occasione, casu cl fortuna, quxe in cursu et bravio sæpe præponit lentos velocibus; in bello ct victoria, imbelles bellicosis; in opibus et honoribus, indoctos docti-* ; in gratia el victoria,, inertes artificibus. Hisce quatuor complectitur omnes hominum in república status, ut osi nLat omnibus sæpe dominan casum : per veloces enim, notat mercatores, qui ad negotia discurrunt, obeuntque terras ct rnaria mercium lucrique causa ; per fortes, notat milites, qui rcmpublicam propugnant ; per sapientes, doctores, jurisperitos, causidicos, medicos, consiliarios, qui moderantur rcmpublicam; per artifices, opifices, qui artes omnes, ul lanificium, pistoriam, sutoriam, sartoriam, fabrilem, etc., exercent ad omnes civium usus. In his omnibus ergo Ostendit plus sæpe valere casum, quam consilium, artem et industriam ; hoc fine, *primo,* ul ostendat ommbm in rebus inesse vanitatem. *Secundo,* ul doceat homines non mirari, si in hac vanitate labori ct industria? sæpe non respondeat tructus, nec premia mentis, imo opes el dignitates dignis debita» dentur immeritis el indignis, idque arcanis ct inaccessis Dei judiciis, ait Olympiodorus : quare cuique exspectandam esse mercedem justam inaltera vita, ut ab hac vanitate ad veritatem, veramque vitam et felicitatem incœbs anhelet. Ila S. Hieronymus. *Tertio,* ul moneat industrios cl sapientes non confidere sua» industrias, robori, sapientiæ, aiti, sed Deo, Deique providentia nili, Dei enim est cuique ojien felices dare successus et exitus ; Dei est regere casum cl fortunam. Deus enim omnes causas secundas, etiam contingentes cl liberas, ita ordinat, combinat, disponit, dirigit, ul licet fortuito, quantum est ex parte sua, concurrant ct operentur id quod reipsa evenit, tamen quantum est ex parto Dei, certo consilio et sapienti providentia diriguntur, eo quod omnia a Deo prievisa, provisa, preordinata el disposita sint, ut hoc quod fit, non aliud eveniat : quare reipsa fortuna fortunans, hoc est res omnes dirigens, ordinans, prosperans, non alia est quam Deus, Deique providentia. Casus ergo el fortuna, quæ non ſ‹ mper quidem, sed sæpe tamen rebus et operibus hominum intervenit, manifeste ostendit Dei provideotiam,a qua dirigitur sicut navis in mari fluctuans a nauclero, sine quo mergeretur nnllies. Sic enim pariter mundus hic, ex tot casibus conU-ariis et pugnantibus inter se conflatus, everteretur el rueret, nisi u Deo regeretur, qui omnia illa. iu ordi-

uajit

ni

nera redigit, ct discordia concordat, ac fortuita coordinai, itaque ex omnibus harmoniam pnlchranì.etquasiconcentuni quemdam musicum effigi. iti docet D. Thomas, I part., *Quæst.* LXXV, art. 6, ad i. Huc facit vetus dictum : « Rotæ admota manu fortunam esse implorandam; » quo significator frustra Numinis opem peti, nisi addas industriam et manum operi admoveas. Ita Plutarchus in *Lacon.*

Nec velocum esse ccrsum. — llebræa, *non est levium cuma(l);* Campensis, *ruro veloces adhibentur ad currendum;* Tigurina, *celeritas currendi nil affert commodi ad salutem;* Symmachus, *non est velocium perficere cursum,* sive in stadio, sive in prælio, sive in ilinére, sive quo alio loco et modo. Thaumaturgus, ne/uegin *pedibus pernicissimi sunt, cursum hunc magnum perficiunt,* ut pertingant ad vitam felicem. Chaldæus, *nec viri gai veloces fuerint, ut aquilas, adjuti sunt currendo, ut eriperentur a morte in prælio,* juxta illud *Amos,* cap. n, 14 : a Peribit fuga a veloce, ct fortis non obtinebit virtutem suam, et robustus non salvabit animam suam : et tenens arcum non stabit, ct velox pedibus suis non salvabitur, et ascensor equi non salvabitanimam suam : ct robustus corde inter fortes nudus fugiet in dia die, dicit Dominus. » Et illud *Isaías,* t ap. XXX, 16 ; « Dixistis : Ad equos fugiemus : ideo fugietis. Et super veloces ascendemus : ideo velociores erunt, qui persequentur vos. » Tradunt astrologi, ac inter eos Julius Firmicus, lib. \ lll Jfa*thesevs,* cap. xv, cos qui sub sidere Delphini nascuntur, esse veloces: « Erit, inquit Firmicus, innata cursus agilitate perspicuus. » Rursum Plinius, lib, XI, cap. XXXVII, tradit animalia quibus jinor est pulmo esse velociora : « Quibus minor, inquit, hic corporibus, tanto velocitas major, » (pua scilicet minus respirant: crebra enim respiratio impedit cursum. Addit, a peculiare cursus impedimentum» esse lienem; «quomobrem inuritur cursorum laborantibus, et per vulnus etiam exempto, vivere animalia tradunt. » Unde nonnulli opinati sunt cursoribus exscindi lienem, ut sint velociores, sed id non dicit Plinius. Vulgus assent cursoribus secari eximique lienem, ut velocius ct sine defatigatione currant, ac totos dies continue proficiscantur. Sed rem veram male intell'gil. Cursoribus enim, et splene laborantibus non eximitur, nec exscinditur lien, sed secatur, id est cultio ligneo ad id idoneo tunditur et contunditur, ut ejus inflatio detumescat, ipseque fiat minor arctiorque, ac minus sanguinis capiat : quo litui jam minor, strictior cl levior, minus impediat pulmones vicinos quin libere lateque mo\ anlur, exspirent cl respirent, itaque juvatur velocitas ambulandi et currendi : hanc enim impedit difficultas respirandi, qua; in pulmombus oritur ex tumore lienis vicini, qui eos arctat el gravat; quo sublato leviores sunt, ac libere facilcque respirant, ideoque expeditum faciunt hominem ad ambulandum ct currendum. Ita Romæ mihi asseruerunt medici ct chirurgi, qui idipsum se factitasse, itaque spleneticos curasse, alii miaban!. Adjungunt medici lienis morbos cursu sanari. Exemplum hujus gnomæ est apud S. Hieronymum in Vtta S. *llilarionis :* hic enim aquam lustralem præbens Italico, ipsi in cursu circensi contra minulum maleficum, victoriam dedit: « Igitur, inquit, dato signo hi advolant, isti præpediunlur; sub horum curru rota» fervent, illi praetervolantium terga vix cernunt; clamor fit vulgi nimius, ita ut ethnici quoque ipsi concreparent : Marnas victus a Christo est. Indubitata ergo victoria et illis et Circensibus plurimis fidei occisio fuit.» Huc facit adagium Hispanorum : «Claudos æque ac sanos in peregrinatione ad S. Jacobum currere, imo claudos cito pervenire, celeres et praeproperos tarde, aut nunquam. » Huc pariter pertinet priscus apologus, quem recenset noster *Pontanas Progymnas.* vol. Ill, part. I, cap. XL. Testudo certamen cum aquila decreto spatio conficiendum suscipiebat. Constituta est meta, ad quam uter ex illis pervenisset prior, ab illo staret victoria. Provolat aquila, ob tarditatem contempta testudine, Trelaque suis alis siepe desidet, sæpo divagatur alibi ct segnius agit, quandoque lotam noctem quiescit, el multo jam die volatum init. At testudo laborem ncc ad momentum intermittit. Dies noctcsque iter facit, ct ad locum destinatum prorepit. Vincit aquilam sedulitate sua, non celeritate, metasque tenet, cum adhuc ab iisdem longius distare putaretur.

U* ni> OMIIlhio joTit cu;iuli.

.Mystice, id verius est in cursu spiritali vi® virtutum saiutisel felicitatis, juxta illud Pauli : «Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei, » *Rom.ix,* 16; el illud/Ai6acuc m, 19; u Deus Dominus fortitudo mea : ct ponet pedes meos quasi cervorum. Et super excelsa mea deducet me victor in Psalmis canentem;» cl illud *Isaiæ,* x1 , 31 ; « Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas siçut aquilæ, current cl non laborabunt, ambulabunt el non deficient. » Vide quæ illis locis annotavi.

Nec fortium *(qui validi et terribiles existimantur,* ait Thaumaturgus) bellum. — Symmachus, *vincere prælium;* Septuaginta, *nec potentibus prœluim;* Syrus, *et non giganhs bellum,* juxla illud : « Rigas non salvabitur in multiludme virtutis sua», » *Psal.* XXXII, 16. Sic Goliath gigassuperatus et occisus est in duello a parvo Davide, l *Reg.* xvii, 49; Holofernes a femina. Chaldæus, *neque robusti adjuvantur dum intujd prælium robore suo,* juxla illud : « Non in fortitudine equi voluntatem habebit : ncc in tibiis viri beneplacitum erit ei, » *Psalm,* calvi, 10. Minus recte verbi Campensis, *tiequc robusti adhibentur ad gerenda bella;* melius figurina, *nec fortitudo bemca poltri eripere quamquam.*

(1) Idett, non gaudent semper felici cursu, nec meuinl ubivis ♦' punitir optatam, ob defectum *temporis* op-. portisi, lui ob *tutum* contrai nun Nam æque peritis alqut unri«Hi» adversatur *IcsipM* ayl *cuu4<*

Per *fortes* ergo hic accipe corpore potius quam animo et fortitudine bellica; nihil enim tam anceps, quam belli exitus: minima onim res, ut ventus secundus vel adversus, victoriam dat vel aufert. Unde in Scriptura dicitur Dei esse victoria, juxta illud Judie Machaban : a Facile est concludi multos ¡n manus paucorum : et non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis, el in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de ccelo fortitudo est, » I *Machab.* cap. ni, 18; et illud Davidis : a Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prœliuin, cl digilos ineos ad bellum, » *Psal.*extra, i. Quin et Ovidius, VII *Metamorph. :*

> Inter utrumque volai dubiis victoria pennis,
> Mars dubius.

Et Livius, lib. II : « Nusquam minus quam in bello eventus respondet; propterca nihil tam leve est, quod non magnœ rei momentum faciat; » imo subinde solo metu, et terrore panico hostibus casu, imo cœlitus immisso, parta est victoria inermium, uli fuit illa Gedeonis, *Judie.* vi 12 : et illa Josaphat, IV *llcg.* m, 22. Similia exempla perplura exstant in libro Judicum, Regum et Machabæorum.

Nec sapientium panem. — Symmachus, *prodiere alimentum,* in ilebræo pulchra est allusio et paronomasia : D'DDFI / *ladiacumim,* id est sapientibus, congruens onb *lechan,* id est panis siepe deest. Aliqui per *sapientes* accipiunt agricolas, quibus licet industriis, ob sterilitatem, expilationem, vastitatem subinde deest frumentum cl panis. Melius accipias litteratos et eruditos, uti sunt philosophi et theologi, qui sæpe sunt pauperes, quia toti intendunt speculationi et sapientiæ quæ prostat opibus, non auro congerendo, quod faciunt illitterati el mechanici. Unde Rabbinorum adagium: «Famesexstitit, et non transiit per ostium artificis, n quia arte sua sibi victum facile parant artifices. Audi S. Hieronymum: «Non est, inquit, sapientibus panis; id mullorum quotidie probatur exemplo, qui cum sapientissimi sint, necessariis indigent. Chaldæus, *neque sapiens adjuvabitur a sapientia sua, ut saturetur pane in tempore famis;* Campensis, *quin et sapientibus sape decst unde vivant.*

Nec doctorum divitias. — Pro *doctorum* Hebraico est O'333 *nebonim,* id est *intdligentium,* ut vertunt Septuaginta, prudentium, solerlium,vidimusci>im non raro industrios et solertes depauperan; Campensis vertit, *industrios;* Cajelauus, *intellectiones.* « Aristophanes in comoedia Plutum inducit cæcum. At Demetrius dicebat, non solum Plutum, i. e. divitias, esse cæcum, verum etiam Fortunam Pluti ducem; ut jam illud sil Proverbii : Cæous cæco dux. Fortuna sæpe largitur indignis sua munera. » Ha Laertius, lib. V, cap. v. HincThamnaturgus vertit, *neque sapienttee cum divitiis aliquid commune esse solet;* Pagninus pro *nebonim* legens O'233 *nechonim,* vertit, *non sunt recMrum divitiæ,* juxta illud : ‹ Dives iniquus, aut iniqui hieres : › divitiæ enim per multas fraudes et vilia parantur.

Nec artificum ghatiam. — Syrus, *neque cognoscentibus gloria;* Vatablus, non *semper gratiosos esse gui in aligna arte periti sunt.* Pro *artificum* hebraico est O'JHV *iodeim,* id est scientium, ut vertunt Septuaginta, per quos Olympiodorus el Vatablus intelhgit eos qui norunt artes captandi hominum favorem et gratiam, favor enim sæpe fugit favoris cupido», æque ac honor fugit sequentes, sequitur fugientes; Chaldæus, *prudentes;* Thaumaturgus, *sagaces;* Clarius, *expertos* et rerum peritos. Verum quia hi inlelligunl nomine nebonim quod processit, hinc apte Nosicr vertit, *artifices,* scilicet mechanicos, vel mathematicos et similes. S. Bonaventura censet duo prima, scilicet velocitatem et fortitudinem esse dona corporis, cætera tria esse animæ, nam sapientiam esse incordo, doctrinam in ore, artem in opere. Solent insignes artifices in gratia et pretio esse tum apud principes, tura apud populum, sed non raro casu aliquo sinistro contrarium accidit, atque hæc est vanitas artium et artificum, quam hie notat Salomon. Plutarchus, lib. *De Fortuna,* narrai Apellem, cum equum anhelanlem pingeret, nec anhelitum satis exprimere posset, ira percitum, penicillum in imaginem conjecisse, itaque casu spumæ colorem expressisse, el quod qu erebal perfecisse, ut omnium sibi gratiam el admirationem conciliaret. ¿pelili pi^a-

Sed trufes casumque in omnibus. —llebræa, *sed tempus et occursus oa urnt omnibus illis;* Arabicus, *sustinet* cos *omnes;* Chaldæus, *tempus ct casus in sidere eorum accidit omnibus*} Clialdæi enim ad astra referebant cursum et casus rerum humanarum, unde de his ex illis divinabant; Campensis, *tempus et casus omnes de medio tolld;* sed hoc alienum et contrarium videtur.

Tempus, — id est occasio commoda vel incommoda ad rein perficiendam, qui enim commodam captat, feliciter rem perficit, qui incommodam, infeliciter : sic qui capiat mollia fandi tempora, impetrat quod postulat ; qui dura et aspera, repulsam patitur. Tempus ergo el occasio rebus gerendis dominatur, uli dixi cap. in, i. Occursus el concursus causarum contingentium, quæ, dum fortuito concurrunt, producunt casum et effectum fortuitum. Cajelauus per tempus accipit motum orbium cœlestium, qui efficiunt effectus casuales in rebus sublunaribus; Aben-Ezra per casum inlelligit Dei providentiam, hæc enim, ul initio dixi, regit omnes casus evenlusque fortuitos, ideoquo ipsa est fortuna fortunans. Melius alit per casum inlelligunl causam et effectum casualem, qui in omnibus rebus non semper, sed sæpe accidit. UndeS. Thomas, I part. *Quirst.* LXXV, art. 6, ad 1, et Quæst. V *de Veritate,* ori. 5, ad 5, notat solerler dici *tempus casumque :* quia, inquit, secundum aliquem ordinem temporis casuales defectus inveniuntur in his rebus, v. g. quod polenliores frequenter succumbunt, ostendit quod victor

mâgis est ex divina providentia, quam ex Humana virtute. Preclaro S. Augustinus, lib. Ili *De Trinit.* cap. iv : a Nihil, inquit, fit visibiliter ct sensibiliter, quod non do interiori invisibili atque Intelligibili aula summi Imperatoris aut jubeatur, aut permittatur secundum ineffabilem justitiam præmioruni atque pœnorum, gratiarum ct retributionum, in ista totius creatura amplissima quadam immensaque república. »

Nota : Casus sive effectus contingentes proprie Cann ‹ J? sunt ii soli qui fiunt a causa libere, puta a Deo, angelo, dæmone vel homine; alioqui enim pluvi®, venti, fulmina cœlcræque res naturales in causis suis determinat© sunt et ccrlæ; sed dum a Deo, angelo, dæmone vel homine libere causa» lue immutantur et combinantur, tunc ex cis pro- F inooi dcunl effectus contingentes et casuales. Hinc Ito- d ‹8. nianj› Gncci cæteræque gentes mire coluere For- e/t ‘ tunam, velut deam, imo primam deorum, quæ omnia regat, et hos faciat formosiores, opulentos, felices, illos deformes, pauperes, miseros; hinc tot templa, tot ara, tot nomina Fortuna*. « Ipsa, ait D. Chrysostomus, *orat.* 63, bella gerentium csl victoria, ct pacem agentium concordia, ct nuptias contrahentium benevolentia, et amantium voluptas, cl breviter bonus in omni re successus. n Servius Tullius, ait Plutarchus, *Quæst. llovían.* jA\iv, templum « parvæ fortume dedicavit, significans fortunam minimis momentis plurimum posse, mullisque usu venisse, ut exiguis plane rebus aut evenientibus, aut contingentibus maxima consequerentur vel perderent, docens animum rebus esse advertendum, nihilque eorum qua* off runlur, ob parvitatem esse negligvndur»; » idem rursum : « Sapienti®, ait, in hunc Usqun diem templum non est, neque temperanti®, aut toleranti®, aut magnanimitati, aut continenti®: Fortuna) vero templa sunt splendida elantiqun, ac tantum non cum primis Ilornæ fundamentis posita. » CorneliusSylla, inquit idem Plutarchus in *Sylla,* « fortume se filium » dicebat. Pne reliquis insignis fuit basilica Fortume in urbe Fanensi, quæ inde dicta est fanum Fortuna», de qua ita scribit Nicolaus Perottus Episcopus Sipontinus iu Jib. I *Marital. :* « A *fando* fanum deducitur, hoc est templum, quod Pontifex in dedica tione templi certa verba præfai i solet; quamvis sint aliqui qui rdi çxazô dictum malini, quod significat *manifestum,* quod e fano responsa dabaftíur, etc. Hinc Fanum, Piceni urbs dicta, in littore Adriatico inter Pisaurum ct Senogalliam, omnium Halio) urbium ©nanissima, sive loci naturam, seu civium ingenia consideres, quod in ea pulcherrimum Fortume templum fuerit, cujus adhuc reliqui® conspiciuntur : hinc Faneoses sive Fanestres appellati. » Hujus fani fortuna) fabric e præfuit Vitruvius, architectorum princeps, qui libros suos *De Architectura* dedicans Augusto nipote principi ædificationi dedito, ab eo becittcii cl honoribus auctus, ita de hoc fano scribit, lib. V, cap. i, sub finem : ‹ Non minue summam dignitatem ct majestatem possunt habere comparationes basilicarum, quo genere Colonice Juliæ Fanestri collocavi, curaviquc faciendum, cujus proportiones et symmetria sic sunt constitute);» eas deinde exacte fuseque describit, additque hoc fanum fuisse juxta aedem Augusti. Plura de hoc fano vide apud Sigonium el Cluverium in Descriptione Italiae. Fani fortume Episcopus fuitS. Fortunatus, de quo mox. IJocenim fanum fortume profanum a Christianis conversum fuit in sanctum templum in honorem B. Virginis dedicatum, qu® vera est fidelium fortuna, eos fortunans omnibusque donis cumulans et beans, cujus proinde, ac prœsertim sacelli unius Virgini assumpta) dicati, magnificentiam æque ac religionem integro carminum libro miris elogiis celebrarunt plurimi et primi Italorum poetæ, quorum unus ita orditur :

Forlunæ fuit hoc fanum, nunc Virginis : ina
Est numen *(imo nomen),* magni numinis ista parens.

Séneca,epist 14: «Initium, ait,omnium rerum O^* sapiens, non exitum spectat. Initia enim in potestate nostra sunt; dn eventu fortuna judicat. » Idem, *epist.* 38 : a Invadit, ait, temperatissimos morbus, validissimos phthisis, innoccnlissimos pœna, secretissimos tumultus. Eligit aliquid novi casus, per quod velut oblitis vires suas ingerat. Longam moram dedit malis properantibus, qui diemdixithoram momentumque temporis. » Nero, ait Suetonius, cap. xiti Vitæ ejus, « judices, priusquam inciperet, reverentissime alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed eventum in manu esse fortunœ. » Plutarchus in *Pseud. :* « Centum doctorum hominum consilia hæc devincit dea Fortuna. Atque hoc verum est, perinde ut quisque fortuna utitur, ita præcellit; atque exinde sapere cum omnes dicimus, n Livius, Decadad, lib. IX : «Per omnia, inquit, humana, maxime in res bellicas fortuna potens est; » Æmilius, lib. I : « Fortuna arbitrio suo pacem, sed maxime bella gerit. Eadem, inquit ille, mari tranquillitatem imponit, æstatem hiemi, celeritatem tardissimis, vires segnissimis, n Denique Judœi coluere Fortunam, in quos proinde invectus Isaías, cap. lxy, ii : « Qui ponitis, inquit, Fortunen mensam, ct libatis super eam; » ubi mulla de fortuna dixi.

Moraliter docet hic Salomon res omnes sublunares, nipote fortume volubili Subjectas, esse vanas variasque, ideoque parvi faciendas, ac consequenter contra omnes fortuno) casus etiam adversos, ipsamque mortem sapienti oblirniandum esse animum fortitudine el constantia. Salomonem velut magistrum de more secuti sunt Plato et philosophi. Hinc Bion, teste Stobæo,scrm. 103, dicebat « Fortunam divitibus opes dedisse, non dono, sed mutuo, d Crœsus consultus a Cyro de bello conira Tomyrin suscipiendo, in quo deinde occisus est : « Si, impul, le agnoscis hominem, di‹v-

cito talem rerum humanarum circulum esse, qui rotatuscosdem semper fortunatos esse non sinat, n Demetrius aiebat illum, qui sinistram fortunam ferre nequiret, nec dextram ferre posse. Unde ipse illud .Eschyli dicebat fortunæ : «Tu me extulisti, tu ipsa rursus dejicis, d Ita Antonius in JtfeZtaa, part. I, cap. i.xx. Romuli vox erat : « Fallacia ct caduca sunt omnia quæ fortuna in sua habet potestate. » Ha Maximus, sena. 18. Fabius Maximus Minuti! collègue sui secundam fortunam magis quam adversam pertimescebat, quod fortuna instabilis variet vices, ct a secundis ad adversa desiliat, cumque faciem ostendit, mox tergum obvertat. ita Plutarchus in *Vita Fabii.* Zeno cum in naufragio omnia amisisset : « Euge, iuquit, fortuna, quam probe nos ad hoc palliolum redegisti.i» Socrates ad omnes fortunæprocellas immotus eadem mente, eodem vultu persistebat. Unde S. Hieronymus ait in virtute Christiana requiri animi robur Socraticum. Seneca, lib. *De Trampiill. animi,* docet sapientem per virtutem vigoremque animi omni fortuna ct injuria esse superiorem. Unde cum recensuisset heroes casu iniquo occisos, ut Socratem, Pompeium, Ciceronem, ac a optimos pessima » pali, remedium subdit : a Tanto fortiores, inquit, tanto feliciores, humanos effugistis casus, livorem, morbum ; existis ex custodia : non vos digni mala fortuna diis visi estis, sed indigni in quos jam aliquid fortuna posset. » Audi eumdem, *epist.* 92 et 98, ubi inter alia hæc dat vitæ axiomata : « Adversus fortunam valet ad tolerandum obfirmala omnino mens; mortalia omnia morte damnata sunt; inter peritura vivimus; mortale est omne mortalium bonum. Nihil firmum infirmo, nihil fragili æternum ct invictum est; tam ncccsse est perire, quam perdere. Dic fortume : Cum viro libi negotium est;quære quem vincas. Dic tibi : Ex istis, qua' terribilia videntur, nihil est invictum. Singula vicere jam mulli, ignem Mutius, crucem Regulus, venenum Socrates, exsilium Rutilius, n oilcin ferro adactam Cato; ct nos vincamus aliquid. »

Tacite ergo hic monet Salomon ul arebussublunaribus, nipote lunationi, id est varia? per tempora mutationi, casui fortume obnoxiis mentem transferamus ad cœleslia, quæ superant omnem fortunæ casum ct lusum, ncsciunlque ortum ct occasum, sed in stabili angelorum et beatorum degunt œvo. Sapiens utique est el felix, qui id præslal. Praestitit id ipsum S. Fortunatus Fanonsis (urbs est antiqua in Pentapoli Umbri®, dicta Fanum Forlunæ, quod illi esset dicata, uti superius dixi) Episcopus anno Domini 592, coævus S. Gregorii. Unde Fancnses hoc ei elogium posuerunt :

Fortunato nimis, qui regnaturus in ævum,
Forlunæ instabilem Ogis in axe rotam.

Fortunatus ergo forlunæ fuit Episcopus, moderator el rcclor. Unde iidem addunt heroica hæc virtutum ejus facinora : « S. Fortunatus patriam a spiritibus immundis liberat. Pestem ob ejus derelictam basilicam grassantem pellit. Fortini auferentes ejus sacrum corpus ventorum et pulveris violentia deterret. Manna c mausoleo cl ossibus Sancti fluens, piis rcgri* salutem confert, impiis mortem. Arida Urbinas femina divinitus admonita, invisens ejus corpus sanatur. » Itec ex publicis Fanensium tabulis accepi, et prægrandi ejus imagini, Roinœ cusæctapprobatæ,incisaconspexi. Exstat S. Gregorii » pisi., lib.VI *Registri,* ordine 13, ad hunc S. Fortunatum Fanensem Episcopum, in qua ci concedii ut venundet sacra vasa pro redemptione captivorum, scilicet a Longobardis, ul recto advertit Baronins : hi enim illo œvo vastabant Italiam. Denique cum anno 1107 Faneuses sacra S. Fortunali lipsana requirerent, invenerunt ea mausoleo inclusa cum lipsanis S. Eusebii cl S. Ursi Fanensis Ecclesia* Episcoporum, instar nivis candida, ut jam in illis futura* per resurrectionem glorificationis imaginem contuearis, præserlim cum tanta odoris fragrantia manaret, ut myrrhæ el balsami omniumque unguentorum odoramenta mcomparabili suavitate transcenderet. Ha Sancti dominantur forlunæ omnibusque fortuitis.

12. Nescit homo finem scum : sed sicut risers capiuntur (Septuaginta, *illaqueantur)* damo, et sicit AVES LAQUEO COMPREHENDUNTUR, SIC CAPIUNTUR HOMINES IN TEMPORE MALO, CUM EIS EXTEMPLO SUPERVENERIT. — Pro /inem suum hcbraice est *tempus suum*, id est finem temporis sui. Probat tempus ct casum velocibus, fortibus, sapientibus et artificibus dominari, ex eo quod eos capiat, velut pisces hamo et aves laqueo. Capiat, inquam, in fine operis quod moliuntur, ul scilicet veloces capiuntur in cursu suo, fortes in bello sapientes in sua sapientia, prudentes in prudentia, artifices in arte; quo lit ut omnibus suis hisce donis sibi concilient non prœmia, quæ sperabant, sed damna infamine, vinculorum, famis, paupertatis, contemptus, ac subinde necis et mortis, iliaque improvisa, ut vertit Arabicus, ct inopina quæ non exspectabant. Per/incm ergo exitum intellige, tum operis ct negotii cujusque, cum Thaumalurgo et Olympiodoro ; tum vitæ, puta mortem, cum S. Hieronymo. Vide analogias perplures inter homines el pisces, quas recensui *Habacuc* 1, 14, ad illa : « Et facies homines quasi pisces maris, »

Vr*. is.

Tropologice esca, hamus cl laqueus, quo inescantur et capiuntur homines , est voluptas. Audi S. Augustinum, *De Agone Christ.* cap. vu : «Gaudet piscis, quando hamum non videns, escam devorat; sed cum piscator eum adducere cœperil, viscera ejus torquentur primo, deinde ah omni lælitia sua per ipsam escam, de qua Imtatus est, ad consumptionem trahitur. Sic sunt omnes qui de bonis temporalibus beatos se esse putant: hamum enim acceperunt, ct cum illo sibi vagantur. Veniet tempus ul sentiant quanta tormenta cum

Esca bo n“”Dm u,.

aviditotedevor.ivprint. » Porro voluptas hæc multiplex est, sed maxime triplex, scilicet gulæ, opulenti® et superbi®. Aliqua enim harum capitur homo, ac deliciaos ridensque sibi astringit vincula mortis, ut ait Poeta. Aii laqueum opulenti® sive avariti® spectat axioma, sive apophthegms Pii II Pontificis :'« Litigatores sunt aves, forum area, judex rete, advocati aucupes. Quocirca censebat dignitatibus viros dandos esse, non dignitates hominibus. Grave Pontificis onus esse, sed beatum qui id bene ferat. » Primum enim et summi momenti Pontificis et principis onus officiumque est, constituere Episcopos, magistratus, judices, etc., nb avaritia intactos ct tali gradu dignos. Hinc S. Antonius, teste S. Atbanasio, in visu totum mundum conspexit laqueis plenum, quos animabas sursum ascendere conantibus tendebant d rinones, iliisque eas illaqueabant ac capiebant. Unde dolens oransquo : « Domine, quis hos laqueos evadet? » audivit : « Humilitas. » D.emon enim omnibus in rebus homini tendit laqueos, cosque cujusque indoli ct affectui appositos; guloso enim offert epulas et vina, ambitioso honores, iracundo duella, timido pericula, avaro opes, etc. Audi S. Leonem, serm. 7 *De Nativitate :* • Non desinit hostis antiquus deceptionum ubique laqueos pretendere. Novit cui adhibeat astus cupiditatis, cui illecebras gula>ingerat, cui apponat incitamenta luxuriæ, cui infundat virus invidia*. Novit quem mcerorc contnrhct, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem admiratione seducat. Omnium discutit consuetudinem, ventilat curas, scrutatur affectus, ct ibi causas quant nocendi, ubi quemque viderit studiosius occupari. »

In tempore malo (id est misero, difficili, periculoso, calamitoso, exitiali) clm eis extemplo SVPEiivENEiUT. —Hebraice, *cum ceciderit supéreos;* Grece, *cum supercciderit in cos :* quæphrasis significat inevilabilitatem et superioritatem repentini supplicii proficisci a causis superioribus, puta ecœlo et angelis, inquit Cajclanus. Chaldæus, in *tempore mali, quod ruiturum est super eos puncto uno calitus.* Magnum quodvis accipe, sed prescrtim mortem ct gehennam, qua- malorum omnium est maximum , juxta illud Pauli : « Dies Domini,sicut fur in not te, ita veniet; cum enim dixerint pax, cl securitas, repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, el non effugient,» I *Thcss.* v, 3. El illud Christi : « Erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui (radentes, ct non cognoverunt, donec venit diluvium, et tulit omnes : ita erit et adventus Filii hominis, » *Matth.* XXIV, 38.

13. Haxc QL'Oqie sta sole vini sapientiam, et pxoíayi maximam. — Il braicc, et *magna est apud me,* scilicet quam versu sequenti enarro. Idenlid tn Salomon, po'! rcccnsitàs vanitates , sermonem reflectit ad laudes sapienti®, ut eam omnibus co endet, utpote quæ sit veritas veraqiie hujus vitæ felicitas. Simul tamen ostendit ei quoque suam adh.ærere vanitatem, non intrinsecus, sed extrinsecus : scilicet quod illa ab hominibus opulentis parvi fiat, quodque sapiens cum per sapientiam liberavit civitatem obsessam et desperatam, illico in oblivionem veniat, el in pristinum sui neglectum recidat, ul ad pallium philosophicum , id est ad paupertatem el obscuritatem suam cum Socrate redigatur. Igitur novam ingratitudinis vanitatem hic oculis subjicit. Ita Lyranus, Hugo. Alii aliter, sed varie el minus apte hæc nectunt praecedentibus.

14. Civitas parva (Arabicus, *delicata),* et pauci Ver<n 15 EA VIR! : VENIT CONTRA EAM REX MAGNUS, ET VALLAVIT eam , EXSTRUXITQUE munitiones (Septuaginta , *aggeres magnos ;* Symmachus, *machinam magnam;* Syrus, *propugnanda ;* Arabicus, *propugnaculum cujus turres magnæ sunt)* per gyrum , et perfecta est OBSiDio. — Esi paradigma per modum exempli, sive historiae, quæ subinde accidit œvo Salomonis, ut ab eo videri et audiri potuerit. Civitas hic inducitur parva, id est parva habens incenia, parvas turres el machinas, ut se contra hostem obsidentem tueri non possit, ideoque in ca viri pauci, qui eam propugnare viribus diu nequeant, quin mox animo cadant ac robore deficiant. Unde major apparet vis el virtus sapientis et pauperis, eam sua sapientia lutantis ct liberantis.

15. Inventusque est in ea vir pauper et sapiens, v ,rl 15 ET LIBERAVIT URBEM PER SAPIENTIAM SUAM, ET NULLUS DEINCEPS RECORDATUS EST HOMINIS ILLIUS PAUPERIS (1).—Testis Archimedes, quem tantopere verebantur Syracusas oppugnantes Romani, ut, si rAnpi>r vel funiculum exiguumve lignum ex muro conspiccrent, machinam aliquam in ipsos moveri upieo» suspicarentur, ct Archimedem vociferantes terga verterent, fugerentque, ct cogerentur, conflictu et oppugnatione praetermissa, in obsidione longa spem ponere. Ita Plutarchus in *Vita Marcelli.* Idem do Epaminonda, qui Thebas defendit ct imperio auxit, ita scribit : « Ad quadragesimum anuum obscurus Epaminondas nulli usui Thebanis fuit. Ut habita est ei fides, suscepto imperio, ruentem civitatem conservavit, ac servientem in libertatem asseruit Græciam, qui in gloria, sicut in sole, virtutem sin nuam in tempore pra> stilit. Refulget enim usu,

Ubi nobilis moro æris, segne quo-1 diu
Jacuit, resumpsit animum.»

Sic Judith liberavit Bethuliam, occiso Holofcrne; Jahel Israelcm, occiso Sisara, *Judicum* iv, 21; æque ac Debora, ibidem vers. 14. Sic David Coilam urbem tutatus est, et tamen Ceilani cum

(1) *MaUa* impersonaliter positum est. A *misrkm, pauper,* (piæ vox apud Arabes quoquo eodem sensu usurpatur, ortum est gall, *mesquin**

tradidissent Snuli, ni; Deo consulto, fugisset Sic Gedeon liberavit Judíeos a Madianitis, et tamen Judæi non fecerunt misericordiam cum domo ejus, ut 70 ejus filios protegerent, dum occiderentur ab Abimelech, *Judie,* cap. vin, 35. Sapiens enim totus intendit bono publico, ut ejus incommoda hostesquo dispellat : quare modos urbis salvandœ qiiærit et invenit, cum insipientes vacant propriis commodis cl opibus, ac publica negligimi. Unde Thaumaturgus vertit, *parvam civitatem a paucis habitatam magnam et frequentatam existimem, si vel pauperem unum sapientem civem habeat,*

uu Cbriitu». Allegorico , Christus sapientísimas et nostri cnuca pauperrimus liberavit Ecclesiam, quæ urbs parva est respectu totius mundi, a tyrannide dœmonis ct peccati : el tamen plurimi ingrati hoc ejus beneficium non agnoscunt, imo ipsum ejusque gratiam aspernantur, seseque suis voluptatibus dedunt. Ita S. Hieronymus.

Eimdsu ,ù‘‘n r' Tropologice : « Aliter Hcbræus, aitS. Hieronymus, hunc locum interpretatus est. Civitas parva homo est, inquit, qui etiam apud philosophos mundus minor vocatur. Et viri pauci in ea, membra de quibus ipse homo contexitur. Cum autem venerit adversus eam rex magnus diabolus (diabolus serpens est lubricus, cujus si capiti, id esi primae suggestioni non resistitur, totus interna cordis dum non sentitur illabitur; tentationum diabolicarum initia flagilia sunt; non est iminisor, sed incensor vitiorum. Unde David: Tu fregisti caput draconis), et quæsierit locum por quem possit irrumpere, invenitur in ea humilis ct sapiens, ct quietus interioris hominis sensus, et eruet urbem, quæ obsessa ab hostibus cingebatur. Cumque homo de periculo sive persecutionis, sive angustiarum, sive cujuscumque adversa? rei atque peccati , fuerit erutus, homo ille exterior, qui inimicus est illius pauperis hominis ct sapientis, non recordatur interioris hominis, nec subdit se consiliis ejus, sed rursum sua fruitur libera voluntate. » Accedit Chaldæus, qui per civitatem parvam accipit corpus hominis; per regem obsidentem, concupiscentiam ; per virum sapientem el pauperem , inspirationem atque cogitationem bonam, quæ com uplscentia? resistit, hominemque liberat a peccato et gehenna, cujus deinde homo obliviscitur.

Moraliler, nota hic sapientes amare silentium, quietem cl paupertatem. Sapiens, ait Plutarchus, ita vivit ul nemo sentiat cum vivere. Rursum sapleniro magna affinitas est cum paupertate, sicut insipienti^ cum opulentia. Sapiens tamen, cum opus e<t, patriaque ejus Ope indiget, se dat In lucem, suamque sapientiam ad ejus salutem explicat, ut fecit Jeremías, Isaías cælerique Prophète. Sapienter Philo, lib. *De Sacrifie. Cain el Abel:* < Omnis sapiens, inquit, stulti est redemptio, mercesque ne minimo quidem tempore duraturi, nisi ille misericordia sua, providcnliaque impulsus incolumitati ejus prospiceret. » Unde mox infert : « Equidem (piando aliquem bonum virum habitantem in aliqua domo, aut urbe video, et domum ct urbem illam beatam prædico , ratus tum praesentem felicitatem mansuram perpetuo, tum absentem exspectandam cumulatiorem, Deo ultra modum memuramque divitias sua* in gratiam digniorum , etiam in indignos profundere solilo. »

Porro cur sapientes srape sint pauperes, causas Cor varias , casque festinas assignat Aristoteles in *Problem,* sect. XXIX, cap. nr. (jurant enim : « Cur taupepaupertas apud homines bonos potius es^e, quam rrtî apud pravos soleat? An quia omnibus odio habetor, atque expellitur, ad probos perfugit, rata maxime apud cos salutem permanendique locum se posse assequi? c contrario, si ad pravos venerit, nunquam eos fortuna ista fore contentos, sed vel furta, vel latrocinia actitaturos, quibus rebus futurum ut ipsa amplius apud illos manere nequeat. An quia homines probos optime se usuros existimat, nec sibi petulanter contumelioseque quippiam se facturos?itaque ut nos pecuniarum deposita tute hominibus boniscrcdimus,siccliam hæc sibi dispensat el statuit. An libenlcr se ad viros optimos confert, quia femina est, inopsque proinde et virium ct consilii, ut ejusmodi hominibus commendatam se esse magnopere velit atque desideret? An quia mala est, nunquam se malis jungere velit? Nam si ita maluerit, omnino malum irremediabile ipsa ridetur. * Quærit deinde vice versa cap. vni : «Cur diviliæ magna ex parte ab hominibus pravis potius quam bonis habeantur? An quia fortuna cæca est, ideoque discernere sibi, atque seligere quod melius non potest ? »

Rursum nola hic beneficia pauperum parere non tantum contemptum, sed ct odium ac invidiam : quare salutem ab eis urbi allatam illis auferunt, cl in se vel alios potentes transcribunt. Contemnunt igitur, ait Pineda, cl pauperem beneficum, quem pudet fateri beneficii auctorem, el beneficium a paupere acceptum pro injuria æslimant : in hoc plane stulli, in illo perspicue ingrati, in utroque insolenter superbi, quod nolint aliquid deben pauperi , neque se illius creditores constituere, ullavc gratia obstringi ad redamandum pauperem beneficum. Itaque cum illud infestissimum sit, beneficium superbe dare, est el insolcnlissimuiu superbe beneficium accipere.\ ideSenecam, lib. II *Uc llentf.* cap. xvii,xvui, XIX. Hoc est quod ait Job de justo, cap. xii, 5 : « Ixunpas contempla apud cogitationes divilurn, parata ad tempus statutum. » Denique duces el liberatores patrii* eam ingratam experiuntur, ut expertus est Scipio, Themistocles, Miltiades, Coriolanus et crateri qui, post victorias civibus partas, ab eis acti sunt in exsilium.

16. Et **nionòi** ego, mh ioki.m esse sapiint iam **Vert. <«•**

PORTITIDINE : QCUMODO ERGO SAF1EMIA PALPERIS

CONTEMPTA EST, ET VERBA EJUS NON SUNT AUDITA? — *Sapientia,* scilicet jam cognita et explorata per liberationem civitatis, g. *d.* Quænam illa hominum ingraia stoliditas, ut, cum viderint sc per consilium sapientis evasisse obsidionem ct excidium; jam tamen liberati eum spernant, nolintque salubria ejus monita ct consilia, ad urbis conservationem ct .salutem spectantia, ulterius audire? quia nimirum externum splendorem ct pompam duntaxat spectant, eamque in divitibus suspiciunt, ideoque sapientiam in paupere hac pompa destitutam despiciunt. *Fortitudo* hic non animi,sed corporis accipitur, puta in viribus, opibus vel amicis sita; hanc enim significat Græcum îuvzuiç, Hebraice FH133 fletura, Chaldæus, FID *coach,* Unde Septuaginta, 6ona est *sapientia super potentiam;* S. Hieronymus, *super divitias ct potentiam;* Thaumalurgus, *super popularem potentiam.*

Pro *quomodo* hebraico est *ct,* quod hebræo pro quavis conjunctione sumitur. Ende hic nonnulli vertunt, *ct tamen* (1); alii, *ergo;* S. Hieronymus in veteri editione vertit, *quamvis :* Et «dixi ego, inquit, meliorem esse sapientiam super fortitudine, etc. quanquam nullus meminerit sapientis pauperis illius, cum bela sint omnia, sed universi divitias el potentiam admirenlur; ego tamen secundum omnes interpretationes magis honoro contemptam sapientiam, ct verba quaï nullus audire dignalur. » Verum in posteriori Vulgate versione nervosius vertit, *quomodo;* hæc enim nota interrogationis continet indignationem cum admiratione , incilatque sermonem ad exaggerandam rei indignitatem. Huic gnom/e affinis est illa Sa-

Sij rn-
lii pn

pient, vi, l : « Melior est sapientia quam vires: el vir prudens quam fortis, » Unde et illa Phocylidis: « Melior forti est vir sapiens; agros enim et civitatem sapientia, æque ac navim gubernat. » Fortem corpore accipe ; nam qui animo fortis est, idem est sapiens. Inde Cicero, lll *Tuscul.:* « Docet omnes sapientes fortes esse, ct omnes fortes esse sapientes, n Sapientia enim docet vincere metum, moderari audaciam, in periculis rebusque arduis esse animo excelso, firmoque judicio el constantia, vitam virtuti postponere, mortemque contemnere, quæ sunt officia aclusque pariter fortitudinis. Hoc est quod dicitur Proverò, xx, 18 : «Cogitationes consiliis roborantur : et gubernaculis tractanda sunt bella. » Id liquet in stratagenialibus bellicis, quibus utuntur callidi ut hostes subjugant.

17. N KMA SAPIENTIUM AUDIUNTUR IN' SILENTIO, PLUS-

VrtUii. QUAM CLAMOR PRINCIPIS INTER STULTOS. — Ilebræa,

1 ^ »» »» 1/4 *fultis;* Chaldæus, gin *imperat stultis clamantibus ;* Septuaginta, *super clamorem potentium in stultitiis;* S. Hieronymus in veten editione, *plusptam clamor potestatem habentis m stultis.* Pro *in silentio;* hebraico est, *in quiete;* Scholia<tes, jut « id est cum benevolentia, benignitate, suavitate, lenitate, mansuetudine; Syrus, *verba sapientis cum requie audiuntur, plusquam trepidatio potentis stulti;* Arabicus, *cum tranquillitate* (2). Jam

Primo, Aben-Ezra ctOsorius sic explicant, *q. d.* Verba sapientium contemnuntur a civibus, dum res sunt prosper® : at, dum imminent obsidio cl excidium, præ metu el dolore silentibus, cupide audiuntur.

*Secundo*9 Arboreus, *q. d.* Sapiens non clamat in S,T olf> turba ct strepitu, sed secretum a turba quærit, ubi in silentio loquatur ct audiatur. Accedit Tilelmannus, qui per silentium accipit, *submissam et modestam vocem, ut moris est sapientium;* ct Campensis, *verba sapientium, etiamsi non multum clament, cfficaciorasunt quam principisslulti vociferatio.*

Tertio, Clarius el Dionysius censent hic causam x dari, cur verba sapientium non audiantur, scilicet co quod requirant animum silentem, id est quietum, pacatum, liberumque a tumultu passionum, quem populus cupiditatibus œstuans prestare nequit.

Quarto, alii censent sapientiam loqui silenter, Quitto, id est demissa voce vel ex verecundia, eo quod pauper sit. vel ex metu el dolore, eo quod videat se contemni, aut potius ex pietate et gravitale, *q. d.* Cum urbe obsessa gubernator clamose verba facit de urbis periculo ejusque remediis, ac populus tumultuatur, dum hic hoc consilium succlamat, alius aliud, tum sapiens cx sua quiete prodiens, gravitate ct sapientia sua populo silentium indicens, omnia sedat, tranquillat, ordinat cl componit, ac sanissimum urbi liberanti® remedium proponit. Hic sensus valde est appositus.

Quinto et genuine, Salomon solatur hiesapien- Qn¡ntot tem pauperem, ideoque contemptum, ac subinde genuine, pusillanimem et dolentem, quod ejus consilia et monita non audiantur, ut dixi versu precedenti. Solatur autem ex eo quod eadem audiantur in silentio, *q. d.* ELsi vulgus obstreperum et tumultuans verba sapientiæ non audiat, ca tamen audiunt viri cordati cl prudentes, caque excipiunt magno oris silentio, et cordis quiete, atque majore applausu, approbatione ct reverentia, quam clamosi principes vel divites audiantur a stultis adulatoribus, qui coram cis plaudunt, sed eis absentibus plodunt, cosque explodunt et exsibilant. Nota verba sapientis prodire ex animo dicentis silenti, id est quieto, sereno, gravi, pio, prudenti, ideoque ab audientibus cordatis audiri in silentio, id est animo sedato, tranquillo ct attento. Sicut, vice versa, clamor principis auditur cum clamoso applausu stultorum illi adulantium. Opponitur ergo silentium et quies tam sapientis docentis,

(2) Nihilominus *rerba sapientum cum quiete audita,* id est, quæ animo quièto et attento audiuntur (Hosemnullerus, quæ modesto cl placide prolata audiuntur), *præstant clamori* incondito et inconsiderato *imperantis* qui est in *stultis,* id est stulti ; alii ob parallelismum, *clamori regis dees stultos alloquentis.*

H) Becte. <

quam populi audienti», clamori ct tumultui tam principis clamantis quam stultorum ei acclamantium.

File». Porro silentium oris sapientis prodit ex quiete
l*iXt silentio cordis, ac notat ejus modestiam, man-
b/ji. suetiidinem, benevolentiam, gravitatem, prudentiam, constantiam æque ac efficaciam : quod scilicet ipsius oratio prudens, cordata et nervosa, etiamsi modesta, lenis ct submissa, efficacior sit clamosis principum concionibus, mandatis, edictis, eo quod silentium omnibus cordatis indicat, quin el in obsidione el periculis, cum omnia metu ct perturbatione sunt plena, pacem ct salutem conciliet. Unde aliqui sic vertunt el explicant, <$¡-*cacius est silentium sapientis clamore dominatoris cum stultis suis asseclis,* id est plus valet ad reipublic® salutem una vox sapientis, quam mille clamos® magistratuum cum populo tumultuantium, quæ tumultum populi compescat, seditiones sedet, unionem efficiat, noxia consilia dissipet, ac sana suggerat et persuadeat : sapientes ergo in voce, æque ac mente sunt moderati ct submissi, insipientes clamosi ct tumultuarii. «Anima, inquit Olympiodorus, quæ stultitia repleta est, cum clamore et turbulentia sermones profert sine quiete, ordine cl constantia; » et S. Hieronymus: « Quemcumque videris in ecclesia declamatorem, et cum quodam lenocinio ac venustato verborum excitare plausus, ac risus excutere, audientes in affectus lælitiæ concitare, scito signum esse insipienti© tam ejus qui loquitur, quam eorum qui audiunt. Verba quippe sapientium in quiete et moderato audiuntur silentio ; qui vero insipiens est, quamvis sit potens, et clamorem sive suæ vocis, sive populi habeat acclamantis, inter insipientes computabitur. » Hoc est quod de Christo sapientissimo ait Isaias, x l ii, 2 : «Non clamabit, neque accipiet personam, ncc audietur vox ejus foris, etc. Non erit trislis, neque turbulentus; » cl cap. vin, vers. 6 : Aquæ «Siloe, quæ vadunt cum silentio. » Sicut enim aquæ leniter fluentes cl quasi silentes sunt profundissimæ, sic cl homines modesti et taciturni profundi sunt consilii et judicii.

Anagogice, justi ct oppressi et silentes in judicio clamabunt contra impios oppressores suos, juxta illud *Sapientiæ,* v, I : «Tunc stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt. » Unde Thaumaturgus vertit, *hic tacet ct contemnitur sapientia , cæterum postea audietur altiorem vocem edens, quam principes et tyranni malorum cupiditate flagrantes.*

Veri. 18. 18. MfXIOR EST SAPIENTIA, QUAM ARMA BELLICA : ET QUI IN UNO PECCAVERIT, MULTA BONA PERDET. — Thaumaturgus, *sapientia enim ferro ipso fortior est ;* Olympiodorus, *melius est consilium cujuscumque prudentis, quam omne auxilium quod ab armis sperari possit.* Sapientia enim est instar ignis, qui omnia transcendit, domat, inflammat ct in se convertit. Apposite Franciscas Vallesius, *Sacr. Philas.* cap. v, 74, corpus naturale politico, hoc est, hominem reipublic® comparans, tria utriusque membra primaria ita admquat : Agricultura, ait, respondet jecori, quia sicut hoc sanguinem membris, sic illa alimenta reipublic® suppeditat ; bellica ars respondet facultati irascibili qu® est in corde, quia repellit si quid infertur violenti® et impedimenti ; sapientia ct scientia respondent cerebro, in quo est mens et tota cognitio ; mercatura deinde respondet cruribus, quia proficiscendo exteras merces advehit; mechanic® artes respondent manibus quibus conficiuntur : quantum ergo cerebrum prostat irascibili ca lerisque membris, tantum sapientia antecellit artem bellicam cætcrasque omnes.

Et qui in uno peccaverit, multa bona perdet. — Ex Hebræo *uno* varie verti potest. Hebrea enim ad verbum habent, *peccator unus;* Septuaginta, *peccans;* unde Thaumaturgus, *stultitia unius;* et Chaldæus, *vir peccator unus, qui est ui generatione, est causa ut pereant inulta bona ab hoc sáculo;* S. Hieronymus vero in veteri editione, *oui peccat unum;* Syrus, *ct unum peccatum perdit bona multa;* Arabicus, *aun peccaverit unus, peribit bonum plurimum.* Est antithesis sapientiæ et insipienti®, sive sapientis et stulti, *q. d.* Sapientia praevalet armis, quia integras urbes etiam arcte obsessas servat et liberat, omniaque vincit et subjugat : e contrario insipientia vel unica multa bona perdit ct corrun> pit, adeo ut urbes et regna subvertat. Ita Cajetanus, qui illud adagium apposite hic citat: «Unus stultus projicit lapidem in puteum, et mille sapientes non extrahunt. » Unde Thaumaturgus vertit, *stultitia unius multis periculum accersit, etiamsi multis videatur levis et contemptibilis.* Alii sic exponunt, *q. d.* Parvus error in principio, nisi statim corrigatur, in inultos deducit, ac longe laleque serpit, juxta illud : « Clavus unus perdit equi soleam, solea equum, equus equitem, eques castra, castra rempublicam. » Nonnulli hanc gnomen referunt ad bellum et civitatem obsessam, de qua sermo processit, quasi dicat : Error unus in bello cl civitate obsessa, etiam parvus, non raro castra urbemque perdit. Unde illud tritum : « In bello nihil vel minimum negligondum. » Aut sic, quasi dicat : Melior est sapientia quam arma bellica: si tamen sapientia sit exacta, ut in nullo erret; si enim vel iu uno peccat, perdet mulla bona, scilicet famam el existimationem suam, ac opes el salutem sibi commissorum. Verum hic sensus arctior est. Etsi enim occasione civitatis obsess® hæc dicantur, ideoque bellum proprie respiciunt, tamen generalis sententia tam iu pace, quam in bello locum habet, et ubique vera est. Exempla sunt : Adam unus homo, uno inobedienti® peccato lotam posteritatem perdidit, æque ac Achan lota castra Israel, *Josué* vn. Stulta duritia unius Roboam perdidit decem tribus. Una Jezabel, unus Achab, unus Manasses quot quantaque perdiderunt?

Mystice (quod tamen multi putant esse litterale), qui in uno peccat, ut ab uno vero bono, puta a sapientia recedat, hic perdit bona mulla, vel, ut ex llebræo cum Septuaginta verti potest, *bonitatem multam,* id est qui unum peccatum mortale committit, perdet gratiam, charit item cæterasque virtutes; ut bic idem fere dicatur, quod *Jarola* ii, 10 : « Quicumque autem tot un legem servaverit, offendat nutem in imo, factus est omnium reus, u Ita S. Hieronymus : « Sic, ait, sentiendum est, quod propter unum peccatum inulto justitiæ retro pereant; et invicem sc virtutes sequi, et qui unam habuerit, habere omnes; ct qui in uno peccaverit, eum omnibus vitiis subjacere. n Sic et S. Bonaventura, Hugo, Lyranus, Dionysius et Olympiodorus, quem audi : « Unus, quicumque is demum sit, dum sese ¡leccati sorde commaculat, et bona corrumpit, quæ sibi ex aequis itis virtutibus insidebant, ct multos etiam malo exemplo ad imitationem inducit. » Sic ct ¡tabanus in Glossa : a Unus stultus, inquit, plurimos corrumpit. »

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Componit et anteponit sapientiam stultitia:. Inde, vers. **s** *usque ad finem cap,, varia sapientiæ documenta assignat, prasertim ne quis alteri struat insidias, aut detrahat maxime regi aut potenti.*

1. Musca; morientes perdunt suavitatem unguenti. Pretiosior est sapientia et gloria, parva et ad tempus stultitia. 2. Cor sapientis in dextera ejus, et cor stulti in sinistra illius. 3. Sed et in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos aestimat. 4. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris : (¡niacuratio laciet cessum peccata maxima. 5. Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis : 6. positum stultum in dignitate sublimi, et divites sedere deorsum. 7. Vidi servos in equis, et principes ambulantes super terram quasi servos. 8. Qui fodit foveam incidet in eam: et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. 9. Qui transfert lapides, affligetur in eis : et qui scindit ligna, vulnerabitur abéis. 10. Si retusum fuerit ferrum, et hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, et post industriam sequetur sapientia, l i. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit 12. Verba oris sapientis gratia : ct labia insipientis praecipitabunt eum : 13. initium verborum ejus stultitia, el novissimum oris illius error pessimus. 14. Stultus verba multiplicat. Ignorat homo quid ante se fuerit : et quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare? 15. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem pergere. 16. Va; libi terra, cujus re.x puer est, et cujus principes mane comedunt. 17. Beata terra, cujus rex nobilis est, el cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, et non ad luxuriam. 18. In pigritiis humiliabitur contignatio, et in infirmitate manuum perstillabit domus. 19. In risum faciunt panem, et vinum ut epulentur viventes : et pecuniar obediunl omnia. 20. In cogitatione tua regi no detrahas, et in secreto cubiculi tui ne maledixeris divili : quia el aves coeli portabunt vocem tuam, et qui habet pennas annuntiabit sententiam.

v»n ‹ **1.** Meses MOiurxTEs (*moritura:* ; Complutenses, *mortua;* Scboliastcs, *muscarum mors)* pebduxt SLAv it a t ih UKGOKNTI.— llebræa, *musca: moidis far tm faciunt, el* emanare, vel ebullire *oleum pigmentarii,* vel aromatarii sive pharmacopola*. Muscis enim est gustus omnium saporum, ait Aristoteles, lib. VIU *liator.* cap. xi, quod cœteris animalibus noncst concessum. Rur-uni musei-, imo omnibus insectis oleum est lediate el mortiferum, teste Plinio, lib. XI, cap. xtx; Galeno, lib. ll *DeSimplic. facull.,* cap. XX et aliis (1). Jam

(1) Coltami hic versus cum posteriore hemistichio versus ultimi capitis pneced. Nam quod illic dixerat, unum hominem peccantem stnltumvo multa bona perdere , nunc similitudine quadam confirmat ct declarat. *Stutter mortis,* id est muscarum mortuarum uuaquieque *[alere facit unguentum pigmentarii,* si *prerosimi ob «>-picntlam* el *gloriam* virum *tlultitia pauca* fœdat et de-

Primo, CnjetantiB sic exponit, 7. *d,* Sicut musca pr,'','nl unguentum fœdat, sic insipiens, puta detractor ot calumniator, fœdat nomen ct famam sapientis, riimo. sicut enim muse® impure impuris cadaveribus insident, sio detractor nonnisi vitiis alienis occupatur, ut vera propalet, ct falsa confingat. Rursum, qumdam musc® sunt venenat®, sic venenata est lingua detractoris. Dcnlquo nota est musc® œque ac detractoris improbitas ct impudentia: hinc dicta est *cynomyia,* id est musca canina, £rod. cap. vin, vers. 21. Et Diogenes dictus est Cynicus, id est caninus, quod instar canis ct cynomyiæ suis dicteriis omnes allatraret et morderei, cisque notam infamia? aspergeret. Verum nulla hic detractoris fit mentio. Adderà *morientes* non recte congruere detractori, qui vivit vigetque in maledictis. Simili modo, vice versa, possent per muscas accipi parasiti et adulatores, qui principimi animos adulatione corrumpunt. Ili enim similes sunt muscis, quia alienas mensas captant, uti musc®. Unde Parasitus ille apud Athenæum, lib. VI, ait :

Quod invocatus cœnitaro amo, musca eum.

Ibidem Hegesander narrat quod, cum Alexander dixisset se morderiamuscis (ita vocabat parasitos) jamque conaretur illas abigere, Cinesias, unus ejus ordinis, qui forte aderat, dixerit: « Profecto ali® muse® sitíenlos® magis urgebunt, semel gustato tuo sanguine.»

Secundo. *Secundo,* R. Ilaccados et Joannes Ferus per muscas accipiunt exploratores ct proditores. Musca enim curioso aliena invadit, omniaquo obit et lustrat, ut referantur hæc ad bellum ct urbem obsessam, de qua cap. prmoed. vers. 13, 7. d. Sicut musc® perdunt unguentum pretiosissimum, sic proditores qui curioso omnia explorant, et perfidi consiliarii perdunt urbes et respublicas. Hinc Plautus in *Mercatore* ita curiosum pingit :

Musca cst paler meus; nihil potent dam haberi illum,
Ncc sacrum, ncc profanum esi, quin adsit ibi illico.

Verum hæc omnia remota sunt, alienaque et longe petita.

T nio. *Tertio* ergo ct genuino, 7. *d.* Sicut musca, oleo se immergens, sc ipsam interimit et oleum fenda! : sic una stultitia unius peccati et peccatoris fœdat ct perdit tum sc, tum suavitatem grati® et famæ; hanc enim représentai oleum, id est unguentum odoratum. Nam gnome hæc pertinet ad finem capitis præccdentis, scilicet ad rigui *in uno peccarent multa bona perdet)* ita S. Hieronymus ct Olympiodorus), ubi dixi hæc spectare proprie ad principes et magistratus, ac similes, qui civitates regunt, ct ab obsidione liberant;

turpat ; alii, *gravior est,* plus valet *sapientia ct honoro stultitia pauca.* Sensus cst : Paululum stullitiæ omnia ‹l sapientia ct honore prolecta perdere valeu

horum enim error unus non tantum sibi, sed et urbi non raro excidium, vel damnum grava affert; generatim tamen extendi ad quoslibet, qui cx una modica imprudentia aut vitio gravia sibi suæquo famæ, quin et aliis damna occersunt juxta illud : « Modicus error in principio, magnus in tine. »

Nola to *morientes,* num enim fragrantia et dulcedine unguenti illectæ ad illum certatim advolant, unde illi ecu visco immerguntur, suffocantur, ait Thaumaturgus, et moriuntur. Ita Galenas, lib. Il *Simplfc. medicam,* cap. xx: ‹ Madefacta?, inquit, oleo apes, musc®, vespro, formicæque intereunt. » Hinc muscas pollere odoratu et memoria docent physici, quod ad dulcia ct suavia et pinguia advolent, ct licet sropius abact®, semper tamen eodem revolent.

Pro perdunt hebraico est *fasten faciunt;* Septuaginta , *putrefaciunt compositionem oleo guaritali*;* Syrus el Arabicus, *corrumpunt;* S. Hieronymus, *exterminant ;* Thaumaturgus, *reddunt deformem;* alii, *flaccescere faciunt;* Campensis, *corrumpunt, et bullis relut scabie obdormiunt.* Per faetorem accipe spurcitiem, nausc*am et horrorem, quem musc® morientes in unguento ingenerant intuenti, odoranti ct gustanti ; nara proprie musc® non foetent, uti rcipsa experimur. Sic *Exodi* v, 21, aiunt Ile* brroi Mosi et Aaron : « Fœtere fecistis nomen nostrum coram Pharaone, » id cst ingratos, invisos et exosos nos fecistis Pharaoni. Muscarum tamen spurcities retundit fragrantiam et saporem unguenti, ut propter eam minus quam ante sit odoratum ct sapidum. Simili enim modo, inquit Vatablus. parva insipientia reddit hominem foetidum, id cst, cum qui bene audiebat, male audientem . hoc esi, ut Campensis, *multum aestimationis ei adimit.*

Mystice *primo,* musca notat improbas, vafras et Mqk> malitiosas cogitationes adiabolo vel carne etmundo suggestas, quro mentem sapientis instar muscarum circumvolitant, camque inquinant. Ila S. Hieronymus : «Quia, inquit, sæpe calliditate mixta cst sapientia, et habet malitiam prudentia, principi! ut sapientiam simplicem requiramus, mixtaque sit cum innocentia columbarum, prudentes simus ad bonum, simplices autem ad malum. Justo enim convenit habere parum simplicitatis, cl propter nimiam patientiam, dum ultionem reservat Deo, stultum videri, quam statini so vindicantem, sub velamento prudentia? cxcrccrc malitiam. »

Secundo, musc® vitiantes unguentum notant Secnn improborum societatem pravaque exempla inqui- dQn* nare alios etiam probos. Significat, inquit S. Hieronymus, « per unum stultum mulla bona sud- vcrli, quod, sic malus mixtus bonis contaminet plurimos, quomodo muse® si moriantur in unguento , perdant odorem Illius el saporem. » Et Scholiasles in *Catena* Gw «Nam musc®, inquit, suffocat® unguento, inutile ipsum cillciunt : sie

Jnd®orum hæreticornmqnc sensus in bonam Scripturarum fragantiam incidentes, et seipsos morte alliciunt, et putre fidelibus unguentum apparant. » Sic et S. Augustinus, lib. *Contra Fulqentium Donatistam,* art. t i, per mineas accipit hæreticos : u Muscæ, inquit, moriture Donatista) circumvolant per totius corporis membra, si ubi reperiant vulnera; sana pungunt, ægra lambunt, et eorum ulceribus peccatorum vermes fundunt, quæ nec ipsis cadaveribus parcant. Muse® moriture, cum oleum exterminant, oleo perimuntur; neque enim vivitis, qui spiritum sanctum efflatis.» Ibidem confutat S. Augustinus Donatistas, ex hoc loco docentes hæreticormn baptismum esse invalidum , ideoque iterandum; unde hanc gnomen sic cx cerebro suo exponebant : Muscæ perdunt suavitatem unguenti, id est hæretici perdunt sacramentum baptismi,in quo baptizati oleo inunguntur. Porro verius S. Epiphanius, lib. i, cap. iu , Archonticis hæreticis hanc gnomen adaptans: « Baptismum, inquit, detestantur, veluti muscæ mortifere, et olei odorati compositionem vitiantes. Quemadmodum etiam de his, ct horum similibus parabola apud Ecclesiasten dicta est : revera enim sunt muscæ interficientes, mortificantes ac putidum facientes aromaticum et unguentarium oleum, hoc est ipsa sancta Dei mysteria. »

Tertiem. *Tertio,* Chaldæus per muscam accipit concupiscentiam : « Concupiscentia mala, inquit, quæ manet juxta portas cordis, est sicut musca, quod causam afferat mortis in mundo; adeo ut tradat sapientem in tempore quo peccat, el corrumpat nomen bonum, quod simile fuerat ante unguento unctionis suavissimo cum aromatibus. » Concupiscentia apte comparatur muscæ, quia instar muscæ vilis est et exilis, mordax, immunda, spurca, pungens, importuna, infesta, improba et putida; musca enim ex putredine nata in putredine vivit el moritur, omniaque secum putrefacit. Idem facit concupiscentia. Unde S.. Bernardus, semi. M *in Cant.:* all® (concupisccnliæ), inquit, prorsus muscæ sordida» et pungentes, quæ in nobis decorem nature fœdanl, mentem curis el sollicitudinibus lacerant, socialis graliæ suavitatem exterminant. » Rursum musca est brevis œvi, vivit enim paucos dies, imo subinde paucas horas duntaxat, seque in oleo, meile aliaque re dulci suffocat, vel ad lucem lucernæ aut candela) advolans adurit : idem facit concupiscentia el homo concupiscens; ipsa ergo est musca mortis, id est res vilis et exigua, sed mortalis, brevique moritura ct mortifera. Ad hæc musca otiosa est, ideoque vaga et curiosa, aliena invadit. Unde S. Franciscos : ‹ Si quem cernebat otiosum el vagum, aliorum velle manducare labores, fratrem museam nominandum censebat, eo quod talis nihil boni faciens, sed benefacta inficiens vilem et abominabdem omnibus se reddat, » ait'S. Bonaventura in Vita ejus, cap. v. Sic ct concupiscenti® el curiositatis, omnlsque mali causa ct fons est otium. Denique musca est animal insolens, impudens, indocile ct indomabile. Cælera enim animalia nrto cicurari possunt, musca nunquam. Sic et concupiscentia omnem respuit doctrinam, rationem et disciplinam; quare plane exscindenda el eradicanda est, imo ferro ct flamma adurenda instar hydræ; alioqui renascitur el repullulat, imo reviviscit velul muse®. Nam « muscis humore exanimatis, si cinere condantur, redit vita,» ait Plinius, lib. XI, cap. XXXVI.

Quarto, S. Gregorius, lib. XVIII *Moral.* xvni, per muscas accipit leves cl importunas cogitationes, qu® suavitatem unguenti, id est puritatem, sanctitatem, dignitatem, pacem (et devotionem, ait Bonaventura, præsertim in oratione) animi licet non tollant, inquietant tamen, fodant et perturbant : « Ægyplus, inquit, quæ hujus mundi speciem tenet, muscis percutitur. Musca enim nimis insolens ct inquietum animal est. In qua quid aliud, quam insolentes cure desideriorum carnalium designantur; unde alias dicitur : Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti, quia cogitationes superflua?, qu® assidue in animo carnalia cogitante et nascuntur el deliciunt, cum suavitatem, qua unusquisque intrinsecus per Spiritum uncius est, perdunt, quoniam integritate ejus perfrui non permittunt.» «Ab his muscis,ait S. Hieronymus, etiam princeps appellatus est dæmoniorum Beelzebub, qui interpretatur aut idolum muscarum (g. *d.* Deus muscarius, quod idolum hoc caput muscæ haberet, aut muscis ad carnes illi immolatas advolantibus, esset refertum), aut vir muscarum, aut habens muscas : » dæmon enim basco cogitationum inquietarum muscas menti nostre circumvolantes immittit. Vide quæ de muscarum in /Egyplo plaga dixi *Exodi* vin, 7. Porro Hebraei in *Pirke Avoth,* inter decem Patrum miracula tertium hoc assignant : « Non conspecta fuit unquam musca in domo sanctuarii, » ne ad carnes Deo oblatas et crematas advolans, eas fœdarct. 0,ur t«m.

Quinto, Lyranus, *q. d.* Sicut musca perdit unguentum, sic unum peccatum mortale perdit cumulum meritorum, æque ac bonam conscientiam; S. Ephrem vero per muscas accipit dæmones : « Dicit Ecclesiastes, inquit, muscas morientes perdere suavitatem unguenti, ut sancti quidem peccati ac dæinonis intelligent vilitatem ct impuritatem, negligentes autem insidias atque subtilitates. Inducit enim inimicus iis, qui sibi videbantur securi, perniciem. Et Elias deum Accaron muscam Baal appellavit. Insidet enim in mentibus impiorum tanquam in rosis ct candentibus pascuis, hoc est marcescentibus; exprimitque immundam actionem ipsorum, ut ebullitione temulenti® eorum delectetur. Inter improbos versalur, ut draco; at inter luxu diffluentes, ut musca. Patilur se draco in muscam transformari. Qn|a. tum.

ut Impietatis sanie miseros delectet. In parvis quoque venenata prævalet consuetudo, qua* animæ detrimentum affert ad omnem draconis dispositionem. »

Sutam. *Sexto,* S. Bernardus,serin, *in Feria* IV *Hebd. panosi?,* hæc adaptat Judæis Christum crucifigentibus : « Absit, inquit, ut muscæ moriture exterminent suavitatem unguenti, quod de tuo corporc fluit, quia apud sinum tuum misericordia, el copiosa apud cum redemptio. Musca* moritura; miserite sunt, muscæ moriture blasphemiæ sunt, muscæ moritura; insultationes sunt, quas tibi reddit generatio prava et exasperans. In ipsa elevatione manuum tuarum, etc., pro reverentia tua clamas : Paler, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Idem semi, *be Triplici custodia inanus, lingua ct cordis,* applicai linguæ, quæ res modica est, sed magna dat damna: «Vilis, inquit. res est musca moriens, sed exterminat olei suavitatem. Tenerum membrum lingua, attamen vix teneri potest; substantia quidem infirmum atque exiguum, sed usu magnum et validum invenitur; modicum membrum est, sed nisi caveas magnum malam, d

fcpii- DUDI *Septimo,* muscæ sunt distractiones et sollicitudines negotiorum in oratione occurrentes, quæ cor lancinant, et tam importuna» sunt orantibus, quam muscæ convivantibus. Apte dicuntur « morientes, » tum quia orationis gratiam ct devotionem interimunt; tum quia, quamvis utiles, cum occurrunt, futura postea videantur, tamen post orationem non magis fructuosas, quam res mortuœ deprehenduntur. Illa simulacra, quæ in oratione magna; spem utilitatis offerebant, post orationem sic evanescunt, ut trunca el inutilia cadavera relinquantur. Unde constanter a nobis sunt abigendæ. In cujus rei typum cum aliquando Abraham sacrificium ex animalibus Beo offerret: « Descenderunt, inquit textus, volucres super cadavera, el abigebat eas Abraham,» *Genes.* xv,ll; in quem locum D. Gregorius, lib. XVI *Moral.* cap. xix : « Sæpc, inquii , in ipso orationis sacrificio importuna; se cogitationes ingerunt, quæ hoc rapere vel macularo valeant, quod in nobis Deo flentes immolamus. Unde Abraham, cum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aves pertulit, quas studioso, ne oblatum sacrificium raperent, abegit. Sic ergo, nos cum in area cordis holocaustum Deo offerimus, ab immundis hoc volucribus custodiamus, ne maligni spiritus cl pervers® cogitationes rapiant, quod mens nostra offerre se Domino utiliter sperat. »

Symbolice S. Eucherius, lib. *bc Formis spirit.* cap. v, et Pierius, *Hieroglyph.* 23, per muscam accipit tam cacodæmonem, quam hominem impurum ct maleficum. Musca enim Ægvptiis erat liicroglyphicum importunitatis cl importun® vexationis. Musea enim adeo est impudens cl improbo pertinax, ut, licet abacta, semper redeat, (eque infestet, ac nullam tuarum occupationum rationem lribeat. sive loquaris, sive dormias, sive scribas, sive comedas, sive lepas, parata semper adstet, ut in faciem insiliat tuam, infesti, incommoda, noxia, nec ulli rei nisi fastidio de re concitando idonea : talis esi el d emon ac homo diabolicus. Hinc Phitarchus, Sympos. 3, asserit duo tantum esse animalia domestica, quæ nunquam humano convictu mansuescant, nec tactum, nec consuetudinem, nec disciplinam admittant, scilicet hirundinem et muscam : utramque enim semper indocilem et feram permanere. Sic ergo Pierius hanc gnomen explicat : « Muscæ morientes exterminant olei suavitatem, » hoc est adeo malignum est muscarum genus, ac perinde Beelzebub, puta cacodœmon ct homo maleficus, si ul vel, moriendum sit, nocere eligat el optet; quippe qui, duin vel bonos alienjus mores coi rumpat, vel virtutem aliquam infringat, se quoque simul perdi pro nihilo habeat.

Pbehosior est sapientia et gloria, parva et ad tempus stultitia.— Ita legendum cum Romanis: alii enim Codices mire hic variant. Vide Franciscum Lucani in *Notis* ad hunc locum. Sensus videtur planus, scilicet quod sapientia gloriosa presici stultitia, qua; in se vilis est, parva et ingloria, ut sapientia sit nominativi casus, stultitia ablativi. Verum ut taceam hunc scusuin esse exilem el frigidum : quis enim hoc nescit? ex llebræo liquet contrarium, scilicet rè *sapientia et gloria* esse ablativi casus, vovero *stultitia* nominativi. Sensus ergo est, *y. d.* Parva cl tempore opportuno congruo quo usurpata stultitia prestai rigidæ sapienti® el glori®, quæ subinde in periculis sibi aliisque occasio est magni damni; prestai subinde simulare stultitiam, quam ostentare suam sapientiam ct gloriam. Alludit ad pauperem, qiHrSua sapientia liberavit civitatem obsessam : hic enim a mundanis ob paupertatem ridetur, ejusque sapientia, quia paupertati mixta, videtur stultitia; sed hæc ejus stultitia polior est omni mundanorum sapientia et gloria, lime illud Horatii, lib. IV *Carra.* ode 12 :

Misce stultitiam cousibis brevem.
Dulco est desipere m loco.

Et illud :

Stultitiam simulare loco prudenti! summa est. dttípil m

Sic David, simulans stultitiam coram Achis rege, periculum mortis evasit, l *Regum* xxi; quin et Brutus formam stultitia; assumpsit, ut adipisceretur imperium, ut tradunt Ristori® Roman®. Sic Christus huic, mundo factus est stultus, dum elegit el docuit paupertatem, humilitatem, patientiam, quæ mundus (estimât stulta; sed hæc stultitia sumina est sapientia. Unde Paulus : « Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. » Et : « Quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum : placuit Deo per stultitiam predication!* salvos facere credentes, w

I *Cor. t,* 21 et 25. Vide ibi dicta. Sic pariter slul- t a, qua sancti a mundanis existimantur stulti, preliosidT est omni mundi sapientia et gloria. Unde ct Paulus dicebat : a Nos stulti propter Christum : vos autem prudentes in Christo. » Et Noster S. Ignatius : a Desidera stultus haberi ab hominibus, ut sapiens habearis a Deo, ut ipsum lucrifacias. »

Sis populo demens, sic sapis ipse Deo.

Hoc est quod ait Paulus, I *Corinth,* m, 18 : « Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum.» Sic ut insipientibus, pueris, rusticis docendo te accommodes neccsse est, ut cum iis desipias cl quasi repuerascas, juxta illud Pauli : « Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos,» I *Corinth,* ix, 22; magna ergo sapientia est cum rusticis agere rustice, cum pueris pueriliter, cum insipientibus insipienter : qui enim hoc facere nescit, frustra in iis erudiendis laborat. Sic principi et magistratui accesso est ut humori, capacitati et ruditati plebis so accommodet.

Porro llebræa sic habent : TlDOO 00300 ”>p’ ÜJ10 niS-D *ia/tar mcchacluna miccabod sichluth. meat,* quod vario a variis vertitur.

huno. *trimo,* Pagninus, Vatablus, Clarius, Arias, Cajctauus, Campensis aliique hebraizantes hoc hemistichium procedenti nectentes, totum hunc versum sic apposite nectunt ct vertunt, sicut muscæ *morientes perdunt suavitatem unguenti, sic virum pretiosum ob sapientiam ct gloriam perdit parum stultitia;* vel sic : *Vir pretiosus ob sapientiam et gloriam f&tct propter parvam stultitiam, g. d.* Parva stultitia perditjolam hominis existimationem et gloriam, quam ob sapientiam et sapientia dicta

Qua. a- factaque adeptus erat. Audi Cajetanum : Modica

r' l stultitia faciet putere ct fodere hominem quemlibet eximium, qui ipsa videbatur pretiosior sapientia, et omni honore superior ; quemadmodum vel musca, sicut est dictum, nobilissimum corrumpit unguentum. Nam bonum consurgit ex integra causa, et mali licet parvi magna contagio

Et* »1«. est. *Secundo,* Lyranus, hebræum tp’ *iakar,* id est pretiosus, vertens *ponderosus,* sic transfert : *Ponderosior* prw sapientia ct *gloria est parva stultitia. Ponderosior,* quia hominem deprimit, dejicit el perdit Verum hebræum *iakar* ubique pretio-

ItiUo. sum significat, non ponderosum. Tertio, Septuaginta verba trajicunles eoi.Irarie vertunt, *parum sapientia: pretiosius est, quam gloria magnaslultitiae.*

ILi Olympiodorus, ut sit antithesis cum muscis, *q. d.* Pauce muscæ perdunt suavitatem unguenti, at multi magnique stulti non perdunt nec corrumpunt sapientem, licet minus sapientia procellentem. Parva enim sapientia dignior ct fortior est magna stultitia omnique ejus gloria, hoc est, omni divilum insipiendum honore, opulentia, pompa et splendore. Inde Arabicus, Septuaginta de morn secutus, vertit, *exiguum e sapientia pretiosius est magnifii entiis stultiliæ plurimæ.* Quarto, Noster optime ex llebroo vertit, *pretiosior csl sapientia et gloria, parva et ad tempus stultitia,* eo sensu quem initio assignavi. Consentit enim Chaldæus , *quantum autem sapientium prudentia et diviturn opibus prostat ts, cujus mediocris est et levis stultitia?* El S. Hieronymus in veteri editione, *pretiosa est super sapientiam et gloriam stultitia puna.*

Quæres, quomodo hæc versio cohæret in eodem versu cum muscis perdentibus unguentum? Respondeo per ani thesin vel exceptionem lioo sensu, g. d. Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti, sic pariter stulta veraque stultitia perdit sapientiæ famæque suavitatem. Dico stulta stultitia, nam sapiens parvaque stultitia, quas congruo tempore sapienter assumitur, praestat sapienti rigidaque sapientia, adeoquo ejus gloriam suffocat, exierit et perdii. Aut magis directo et quasi ex æquo, *g. d.* Sicut parva? paucæque muscæ perdunt suavitatem unguenti : sic parva stultitia, quæ scilicet a mundanis vocatur *stultitia,* cum revera ipsa coram Deo sit vera meraque sapientia, superat et perdit omnem suavitatem sapientiæ ct glories inúndame, nipote cum ea sit longe pretiosior et potenlior, uti patuit in Christo et apostolis, juxta illud : « Perdam sapientiam sapientium, cl prudentiam prudentium reprobabo, » *Isai.* XXIX, 14, el I *Corinth,* i, 19. Alludit enim, ut dixi, ad pauperem sapientem, qui sua sapientia liberavit civitatem, sed obpaupertatem despicitur, cl habetur velut musca languida et moriens, id est homo nullius momenti, cum revera ipse sit apis præstantissima, suavissimum sapientiæ mei distillons.

Tropologice S. Hieronymus et cx eo Albinus : Pretiosior el utilior est humilis gloria quam superbi elatio. Melius est ad tempus stultum videri, id est simplicem quam superbum et gloriosum. Et Lyranus : Pretiosior est sapientia cum honoro parvo, quum stultitia cum honore magno, juxta illud cap. IV, 13 : « Melior puer pauper et sapiens rege sene ct stulto, v

2. Con SAPIENTIS IX DEXTERA EJÜS, ET COR STOLTI Vel|u is sinistra illius. — llebræa, *ad dexteram (jus,* etc., *et ad sinistram ejus.* Cor omnibus hominibus sive sapientibus, sive stultis est in medio, non corporis (hujus enim medium est umbilicus), sed thoracis, sive pectoris, ad læv.im tamen vergens, ut docent Hippocrates, Galenus, Aristoteles, cæterique physici et medici.

Per cor ergo, non cor corporis, sed mentem, Car u_ puta rationem, voluntatem, affectum, ejusque pieaUslc* actiones et operationes accipe. Est catachresis; quod enim est cor in corpore, hoc mens est in ‚inuu». annua. Sensus igitur est *pruno, g. d.* Sapiens cor l’runo. habet in dextera, id est omnia sua prompte, expedite, agiliter, sapienter, feliciter facit; stultus vero habet in sinistra, id est sua facit tarde, im-

pedito, inepto, «tuite et infeliciter. Nam in dexteia corporia pai te uo manu plus est vinum et agilitatis, quam in sinistra : hinc dextera symbolum est roboris, promptiludniis, agilitatis, sapientia», felicitatis; s Distravero debilitatis, tarditatis, hæsUanlim, imprudentias, infelicitatis.

Stuolo. *Secundo, q. d.* Sapiens omnia f icit cum ratione et judicio, perinde ac si cor, id est mentem, haberet ad dexteram; stultus vero sine ratione et judioiO operatur, perinde ac si cor haberet ad sinistram. Halio est, quod sapiens operetur ex sapientia , id est ex conio , mente , ratione et judicio ; stultus vero operetur ex stultitia, id est ex concupiscentia, quasi hæc sit illi ad dexteram , omnia imperans, jubens, dirigens; mens vero et ratio sint illi ad sinistram. Unde Hebraico est, cor sapientis *ad dexteram ejus, ct cor stulti ad* sinistram *illius.* Nam, ut docet Aristoteles, dextera omnia sunt validiora; hinc dextera pars milium praebet incedendi. Dextera enim pars movere, sinistra moveri apta est, ob eamque rem onera non parti moventi, sed mobili imponi debent; ideoque bajuli illa non dextero, sed sinistro humero imposita bajulant. Ita ipse, lib. *De Incessu animal.* cap. ni. Quia ergo in sapiente validior est mons ct sapientia, nipote qua! movet alias vires, regiique ipsam concupiscentiam, hinc illi cor, id est mens, est ad dexteram, concupiscentia vero ad sinistram. Vice versa in stulto, id est vitioso, validior est concupiscentia, quæ movet cæteras vires ad prosequendum opes, epulas, honores quos concupiscit ; hinc concupiscentia est ei ad dexteram, cor vero et mens ad sinistram.

Tetito. *Tertio,* cor sapienti est ad dexteram, id est ad honesta, meliora, saniora et sanctiora lendit, scilicet ad virtutes ct bona opera, quibus perveniat ad felicitatem et vitam leternam. lia Chaldæus : *Cor sapientium,* ait, *incumbit ad acquirat* dam legem, quæ data est manu dextera Dei. et ror stulti ad acquirendas facultates argenti ct aun;* ot Thaumaturgus : *Sapiens,* ait, *ad res dexteras et honestas sibi dux est ; stultus autem ad res Imas propendet, nec unquam ad res præctaras duce stultitia utitur;* ct S. Hieronymus : « Justus, inquit, ministram in se non habet, sed lotum in eo dextrum est. Et cum ad judicandum Salvator venerit, agni stabunt a dextris,hirdi vero a sinistris erunt. Et in Proverbiis scribitur : Dextras vias novit Dominus; quæ autem perversa! sunt, a sinistris sunt. Qui ergo sapiens est, semper de futuro Bleculo cogilat quod ducit ad dextram ; qui vero insipiens est, de presenti, quod positum est in sinistra. Quæ quidem secutus idem philosophus et poeta ait :

> Dextera quæ magni Ditis sub inwnia ducit,
> lite iter Elysium nobis, ot teva malorum
> Exercet panas, cl ad impia bulara mittit;

Firmiauus quoque noster m preclaro *Institutionum* suarum opere, *y* littore meminit, et de dextris ac sinistrili, hoc est de virtutibus et vitiis plenissime disputavit. » Vide dicta *Proterb.* iy .27.

Quarto, sapienti cor est ad dexteram, quia Qaauo. circumspecte, efficaciter, ordinate et perfecto sua facit, ut in nullo circi; stultus vero ad sinistram, quia improvide, languide, prepostere ; imperfecto sua peragit : hinc semper defectum aliquem operi bono admiscet. Hic sensus recte cotwrrct cum eo quod precessi! : « Qui in uno peccaverit, multa bona perdet. » Insuper sapiens cor habet dexlcrum, validum, robustum ct constans in bono, ut in eo contra omnes Satana, mundi et carnis insultus immotus persistat; stultus vero habet cor sinistrum, id est invalidum, infirmum, inconstans, quia ubi bonum facere coepit , mox levi tentatone pulsatus ab eo deficit ct resilit.

Quinto, dextera symbolum est libertatis æque ac libcralitatis ; sinistra, servitutis et avariti.e. Ad dexteram enim incedunt domini, liberales et magnitiei; ad sinistram servi, arcli et avari. Stultus ergo sua facit serviliter, arcte, coacto et avare ; sapiens vero libere, ample et liberaliter. Hinc .Egyptii, teste Pierio, dictitabant a dextera Dei promanare omnia boni et beneficia, a sinistra vero omnia mala, omnes plagas et supplicia. Hinc rursum quidam vir eruditus sic exponit, 7. *d.* Cor justi semper pulsatur et erigitur dextera ct felici bonorum spe, at cor impii pulsatur et percellitur sinistra diffidentia, suspicione, metu, pavore ct angore.

Denique breviter hæc omnia complectaris sic exponendo : Cor sapientis est in dextera, id esi in sapientia, hoc est in prudentia et virtute, illi enim lotus intendit, et in ea quasi moratur et habitat; stulti vero cor in sinistra, id est m stultitia, puta in imprudentia et concupiscentia; illi enim totus iividet ct incumbit. Hunc esse sensum indicat id quod sequitur.

3.Sed et in via stultus (male quidam legit *stulti, v«n. :* licet ita quoquo verti possit ex Hebraeo) ambulans, clm ipse insipiens sit (llebneA, *deficiat corde,* id est sapientia; Syrus, *cor ejus pusillum,* id est parvi animi el judicii est. Arabicus, *indigere facit cum cor suum,* ut sil inops mentis ct consilii), omnes stultos xsîdiat . — Symmachus,*suspicatur de omnibus, quia stulti sunt ;* Campensis, *quacumqus irent stultus, vecordia tum comitabitur, et obvios omnes stultus appellabit.*

Cohærel apte tero gnomo precedenti, g. *d.* Cor stulti adeo est sinistrum, id est stultum, ut costeros omnes, etiam sapientes stultos lestimet, tum quia ex stulta persuasione et philautia se solum supere æstimat, reliquos voro <le*ipere, sicut qui palatum habol infectum, saporom dulcem ultimiti amarum, et cos qui secus censent, errare et delirare autumat. Hoc est quod dicitur Prou. xxvt, IU : « Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias; > tum quia cu teros ex suu metitur mgemo ut allectu : quare quod ipil

sapit et placet, omnibus sapere et placere judicat, ut si ipse sil gulosus, luxuriosus, superbus, etc., omnes gulosos, luxuriosos, superbos, etc., judicet : qualis enim quisque est, tales el alios judicat, ait Aristoteles, lii *Polit,* vi. Sic Nero libidinibus opplelu", certo sibi persuadebat neminem esse castum, aut ulla sui corporis parte pudicum, teste Suetonio in Vita ejus, cap. xxix. Sic hæretici censent catholicos sacerdotes el religiosos impure vivere ct caute, non caste, eo quod illis castitatem servatu putent impossibilem, uti sibi impossibilem judicant. Nam, ut ait Seneca : «Omnis affectus hoc habet, ut in quo ipse insanit, omnes furere putet. » El, ut ait Cassianus : Qui alicui vitio subjacet, pronus est ut eidem alios subjacere judicet. Hinc infert Seneca signum viri boni esse, si displiceat malis; nondum sal bonum et felicem esse, quem nondum turba derideat.

Pro *omnes stultos (estimai,* Hebræa habent, *dicit omni, quod stultus est:* quæ verba indefinita varie definiri possunt : primo, 7. *d.* Stultus dicit cuilibet : « Tu es insipiens; » *secundo, q. d.* Stultus dicit omnibus se esse insipientem, id est quidquid negotiator el agat, reipsa ostendit, quod cor, id est mens ipsi deficiat, ideo omnibus patefacit suam stultitiam. Hoc secundum secuti Septuaginta vertunt, *etiam in via stultus ambulat, cor ejus deficiet* **vel** *retardabitur, et quæ cogitabit, vel ratiocinabitur, omnia stultitia sunt;* Thaumaturgus, *cogitatus ejus vani sunt* ***slultihaque*** *referti;* Olympiodorus Septuaginta sic explicat : « In hac vita, quam vere viam dixeris, stultus perambulans, cum ad sinistra cor habeat, semper cessat, ac posterior invenitur : in vacuum enim pergit, nequaquam sibi proposito supern e vocationis bravio. In anteriora itaque sese non extendit, nec properat ad finem ; sed quamvis ad hæc ipse pergere videatur, medio in cursu deficiet, omnia imperfecte ct sine ratione cogitans ct aggrediens. Quod si ipsam adeat viam justificationum, vel, ul verius dicam, adire se simulet, hoc est divinorum observantiam mundatorum, quia tamen illius meus deflectitur ad sinistra, cessabit prorsus atque deficiet, ul neque quid præceptum sit intelligat, neque operetur juxta legislatoris voluntatem. » Chaldæus vero vertit, *etiam in ma perplexa tempore quo stultus ambulat, cor ejus caret sapo ni ia* , ita *ut faciat verba quæ non decet fieri, et omnes dicunt ipsum* esse *stultum* (1).

4. Si spuliti* potestatem uabentis (Hebraice, *dominantis)* ascenderit sepia th (Symmachus, *superveniat tibi,* vel *irruat in te;* Thaumaturgus, si *bellum tibi muceat spintus adversarius, resistas valide),* locum(S. Cyrillus,m cap. l Isaiœ legit cor : in corde emm est locus sapientiae et constanliœ) tuum ne dimiseris (2) : quia curatio /ACirr cessare peccata maxima. — S. Ambrosius legit, cura *mitigabit delicta magna :* « cura, » i. c. diligentia, ne qu i in re desis officio tuo, ail ipse in *Psalm,* xxxvn. Symmachus, *quia pudicitia comprimit peccata magna.* Minus recte Aben-Ezra per *curationem* accipit remissionem animi, otium, item medicinam, qua medicus curat morbos corporis. Septuaginta llebrteuni ND10 *marpe,* id est *curatio,* vertunt, *sanitas;* Syrus, *medicatio;* Arabicus, *miseria;* Pagninus, *lenitas.* Pro *locum tuum,* Tigurina vertit, *stationem tuam;* Valablus, *focum pristinum.* Jam

Primo, Campensis sic vertit, *si cupiditas dominandi animum tuum invaserit, locum priorem ne facile deserueris; nam qui ab hujusmodi cupiditatibus animum suum compescet, multa vitabit ct gravia peccata.* Accedit Tigurina quæ vertit, *quoties affectus dominationis* (vel dominii dominationis, aut dominatio) *in te ortus fuerit, ne desere stationem tuam; nam qui affectus sedat, reprimit grandia peocata.* Idquc dupliciter exponit Valablus. *Primo, q. d.* Si dominandi obrepserit cupiditas, illam cura, id est reprime et castiga : sic enim vitabis peccata multa arroganti®, injusliliœ, rapirne, etc., in quæ incurrunt n qui regunt, vel dominari cupiunt. *Secundo,* si regendi potestas tibi offeratur, noli efferri animo, sed modeste el prudenter ea utere : sic vitabis peccata multa. Favent Hebræa, S. Hieronymus, cujus verba mox recitabo, æque ac Pineda. Vere Seneca, *epist.* 84 : « Quæcumque, inquit, eminere videntur in rebus humanis, quamvis pusilla sint, per difficiles et arduos tramites adeuntur. Confragosa in fastigium dignitatis via est. » Prima

Secundo, Cajelanus, *q. d.* Si dominatum et regimen acceptaveris, eris medicus, qui pro tuo munere facies medicinam peccatis, non omnibus, tamen magnis : « Politica enim, inquit, gubernatio non tollit peccata omnia populi, sed peccata magna; de minimis enim non curat prætor, n nec curare omnia potest : quod si lentat, audiet illud : «Stulti ad cribrum, » hoc est, stulti conantur omnia minima cribri foramina obturare, sed stulto el irrilo conatu. Sccuok».

Tertio et genuine, *q. d.* Si ira, vis vel impetus potentis ahcujus dynaste te impellat in aliquod peccatum, ne desere locum ct officium virtutis, quem requirit status ct gradus tuus. Tertie,

Quia cuhatio.— Hebraice, N£DO *marpe,* id est medicina, sanitas, lenitas, curalio, quia curas, œgritudmes el passiones animi, tum lui, tum polentis te impetentis , *multa delicta avertet.* Unde Tigurina vertit, *qui affectus sedat, reprimit peccata grandia.* Alii (3) *marpe* vertunt *remissio, demissio,* puta animus demissus, remissus, laxus et solutus, non inflatus, tumidus et superbus.

ti) *Et etiam in via cum stultus ambulat,* quidquid ItMHuil agilqup, *cor ejus deficit,* recte rationis usus alien, haud aUter ac ai curde, sive, ex nostro loquendi n u , a re'»ru, auunæ rationalis officina carerei ; *dicit-^ue,* sua antodi raUoue prodii *omnibus,* quod *sit stultus.*

(2) A tranquillo mentis tuæ statu uo te moveri paliare

(3) Recte. *Peccata magna,* id est magua* h «3. Alii» *Calumilates magnus.*

Curatio ergo, sive sanitas hæc, est animi stabilitas ct constantia virtutis, qua curas tuam infirmitatem* melum et pavorem, juxta cum lenitate, patientia ct mansuetudine qua curas et mitigas polentis iram, itaque cessare facis delicta plurima, quæ committeres tu , cedendo el consentiendo improbie voluntati potentis, sive principis, ct quæ ipse committeret te cogendo ad consentiendum , vel te injusto vexando , torquendo cl subinde necando. Curatio igitur est tolerantia impotentis et iniqui domini : quam qui relinet, avertit multas rixas, odia, simultates, damna quæ ulioqui orirentur. Nam « patientia lenietur princeps, ct lingua mollis confringet duritiam, n *Prov.* xv, 1, et XXV, 1,8. Vide ibi dicta.

Vox *curalio* significat in dominando intercurrere animi passiones, ægriludincs ct vulnera: puta in dominante fastum et iram; in eo qui dominatur, melum el pavorem; ac utrumque a sapiente voluti a medico, curandum esse, hunc constantia, illum lenitate ct patientia. Unicum ergo remedium tentalionum cl persecutionum esi animi stabilitas, quies et constantia; ex adverso, eorum fomentum est animi levitas, pusillanimitas ct inconstantia. Unde Jeremías, *Thren.* n, 8 : « Peccatum, inquit, peccavit Jerusalem, ideo instabilis facta est. » Vide ibi dicta. Et Salomon, *Prov.* XXVII, 8 : « Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum. » Et *Eccli.* cap. xi, 22 : « Confide in Deo, et mane in loco tuo. » El Paulus : a Sic slate in Domino, diarissimi, » *Philipp,* iv, 1. Idem a Salomone didicere philosophi. Unde Horatius, libro lll *Carm.* ode 3 :

Justum ct tenacem propositi virum,
Non civium ardor prava jubentium,
Nou vultus instantis tyranni
Mente quatit solida.

Hic ergo est sanus et validus, imo curans ct sanans suas ct aliorum animi ægriludincs. ItaS. Hieronymus, Titclmannus, Lorinus et alii.

Tropologice, quod tamen nonnulli censent esse littorale,S. Hieronymus, Salonius, Thaumaturgus cl alii per spiritum potestatem habentis accipiunt impulsus et tenlationes diaboli ac concupiscenti®, cui rcsislendum est per mentis et propositi in bono constantiam : hæc enim est curalio et sanitas animi, quæ cessare facit peccata plurima, ad quæ incitat animam dæmon per motus concupiscenti®, quos ex ca in ea suscitat. Ha Chaldæus : « Si spiritus appetitus mali, inquit, dominatur tui el confortatur, ut ascendat super te, ne dimillas locum tuum bonum, in quo stare consueveras : quoniam verba legis creata sunt medicina in sæculo, ad dimittenda ¡leccata, el ut oblivioni tradantur coram Domino ¡leccata maxima. » Undo S. Ambrosius, m *Psalm.* XL! : « Et si spiritus, inquit, potestatem habentis in te ascendat, ut habes in Ecclesiaste, locum tuum ne derelinquas. Etenim superiorem te Christus constituit, quem ad imaginem Dei fecit. Tene ergo superiorem fidei et pietatis locum, quem a Deo accepisti, ul superior factus ascendentem de inferioribus, hoc est de terrenis el saccularibus , spiritum nequam facile repellas, cl signa ejus non suscipias in pectore tuo; non occupai animæ tuæ vestibula , nec introitus mentis tuæ, et quasi in sylva lignorum ignibus suis caduca et fragilia populetur, aut securibus suis januas tui cordis excidat. Sit igitur m nobis non sylva, sed vinea; sit porta nosti i oris el cordis clausa diligentius, ne hostis introeat. Cito dejicit januam, si patentem eam invenerit. » Sic elCynllus Hierosolymitanus, *Calceli.* 2, ct Cyrillus Alexandrinus, lib. XII De *Adoratione in spiritu,* qui et addit, si vilia non castigantur, serpere iu dies ad majora, et cor mentemque corrumpere, atque ad summam perniciem perducere. Nam, ut ait S. Hieronymus citans hanc gnomon tract. *De Virg. servanda :* «Quasi in procinctu ct in acie stamus semper ad pugnam. Vult nos loco movere hostis, el de gradu decedere, sed solidanda vestigia sunt, ct dicendum : Statuit supra petram pedes meos : petra refugium herinaciis » *Psalm.* xxxix, 3, etem, 18. Jam parliculalim

Primo, S. Hieronymus per spiritum hunc accipit spiritum sive impulsum libidinis,quem curat amor castitatis cl constantis pudiciliee. Unde pro *curalio* Symmachus vertit, *pudicitia.* Audi S. Hieronymum ex Symmacho : « Si spiritus principis irruerit tibi, de loco tuo ne recedas, quia pudicitia comprimit peccata magna, id est, si titillaverit mentem tuam diabolus, et te ad libidinem concitaverit, ne sequaris cogitationem pessimam ct blandientem voluptatem; sed sta fortis et rigidus; frigoro castitatis Hammam voluptatis exstingue. Hebneus iu loco tale nescio quid suspicatus est. Si aliquam iu inundo acceperis dignitatem, ct ordinatus lucris major in populis, noli ndinquere priora opera tua, et antiquarum virtutum ne incipias oblivisci, laboremque pristinum non habere, quia peccatorum tuorum remedium ex conversione bona nascitur, et non ex tumenti et superfina dignitate.» Sic et S.Basilius,lib. *De Virg.,* per potestatem accipit potestativam cogitationem concupiscenti®, quæ mentem Virginis potenter invadit, cl sollicitat ad turpia; sed illa si sapit, loco suo stet camquc excutiat : « Nullius igitur, inquit, absentis, nullius præsentis hominis speculum sit virginis anima, nisi sancti sponsi sui; nulla in eo alia, quam sponsi inspiciatur forma. » Et Auctor *Catena Grac.:* « Si te, inquii, superiora petentem spiritus fornicationis malus, vel avariti® casu adortus fuerit, omnes illi sensus occludilo. Quod si peccaveris, pœnitenliæ pharmacum quœre : » ubi per curationem, sive medicinam, vides accipi pœnitenliam. Tunc ergo spiritus halantis potestatem ascendit super aliquem, cum animæ morbus ilium impugnat, ac miserabiliter

Spiritu tem Libeolii, quis? HrtSp. pruno

subjicit. Et quod tunc medicamen apponendum ? illud certe, ut vitio impugnatus locum suum, id est modum curationis non deserat; quia ai uniformis atque assidua curatio peccatis maximis solet mederi, quanto magis minora, aut non nimis radicata curabit ?

Serumto, S. Ambrosius, lib. I *lie Offe.* cap. xxi, per spiritum hunc accipit spiritum ine: « Ergo, inquit, si prævenorit et præoccupaverit mentem tuam iracundia, el ascenderit in te, non derelinqua* locum tuum; locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis moverit, ct perversitas impulerit ad indignationem: si non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est : Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua no loquantur dolum. Deinde inquire pacem, et sequere eam. Pacem illam S. Jacob vide. Quanta primum sedatio animi ! Si non prævalueris, frenos impone lingua? tu») : deinde reconciliationis studium non pretermitías. »

Tertio. *Tertio,* S. Gregorius, Jib. Ill *Moral,* xni, per spiritum hunc accipit spiritum superbi® : « Ita namque, inquit, malorum locus est superbia, sicut este contra humilitas locus bonorum, de quo loco per Salomonem dicitur : Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum no dimiseris ; ac si aperte dicat : Si tentatori* spiritum contra te in aliquo prevalere consideras, humilitatem pœnitentiœ non derelinquas. Qui quia locum nostrum humilitatem pœnitentiœ dixerit ,*vcrbis sequentibus ostendit, dicens : Quia curatio cessare faciet peccata maxima. Quid enim estaliud humilitas lamenti, nisi medicina peccati?»

Qturto. *Quarto,* S. Bernardus, serm. De *Quadruplici de-*
Per ®piritum hunc accipit tentationem d®* monis contra vocationem, ut scilicet ordinem tuum deseras prætextu melioris boni : « Secun- ‘nm enim impetum,inquit, spirituum vestrorum huic tepido remissiorem, illi ferventi vitam arctiorem proponit, hoc solum expetens et exspectans, ut quoquo modo tollat eum a concilio justorum et congregatione. Profecto spiritus ille qui tibi hoc suggerit, spiritus mendax est, spiritus potestatem habens , (pii tibi invidet locum tuum. Unde el Sapiens hujus rei non ignarus : Si spiriti» potestatem habenti* super te ascenderit, ait, locum tuum ne dimiseris. Absit enim ul spiritus veritatis, qui te huc adduxit, te reducere velit : quia non est in ore ejus est et *non,* sed est in illo est, sieut irrefragabilis auctoritas testatur : Nt mo, nil Apostolus, loqueos in spiritu Dei, dicit andhema Jesu. Jesús salvator, sive salus, anathema, separatio interpretatur. Qui vero tibi separationem n sainte submurmurat, nec Dei Spiritu* est, nec a Deo; quia Spiritus Saucius non dfepergw, sed colligere venit : qui semper revocai dispersos Israel in terram suam. » Idem, *serm.* Ab, inter parvos, dupliciter exponit, scilicet de duplici anima» portione . « Duo, inquit, loca sunt animæ rationalis, inferior quem regit, et superior in quo quiescit Deus De utroque potest recte intei ligi quod scriptum est : Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis, locum tuum ne dimiseris, vel inferiorem scilicet regendo, vel superiorem quiescendo. » El infertus : a Dicitur ei ergo ne ascendente super eum spiritu locum suum deserat, hoc est, ne ingruente tentalione membra sua arma iniquitatis peccato exhibeat. Notandum autem quod dicitur : Si ascenderit super te spiritus potestatem habentis; nihil quippe adversus nos malignus spiritus potent, nisi missus aut permissus. Unde cum ejus sit voluntas semper mala, nunquam potestas est nisi justa. Nam voluntas quidem ex seipso sibi hiest, potestatem vero non aliunde quam a Deo habet. Quam tamen potestatem semper moderatur Dominus, ne scilicet ex nequitia voluntatis plus puniat, quam eorum exigunt merita, qui puniuntur. Et hæc de inferiori loco dicta sint. Cœlerum de superiori hoc intelligitur, ne quietem luentis, quam in Deo habet, lentante diabolo deserat, sed undecumque illum lentaverit, ipsa in Deo fixa constanter in tranquillitate permaneat. » Et mox : « Hæc, inquam, sententia convenit perfectis, qui <am in sua conversatione quodam modo imitantur statum aeternitatis. »

5 et 6. Est salum quod vidi sub sole, quasi peu Ven. s
ERROREM EGREDIEXS A I ACIE PRINCIPIS Í POSITUM STUL- cl 6'
tum (repete vidi) in d|gnit At b sublimi (llebræa, *positam stultitiam in excellentiis, vel celsitudinibus,* id est *magnis},* et divites sedere deorsum. — llebræa , *ct divites in humilitate* (in humili loco et sede) *sedebant;* Septuaginta, *datus est stultus in sublimitatibus magnis;* vetus translatio, *dari stultum in sublimitatibus magnis;* Chaldæus, *posuit improbum stultum ul sit in felicitale, et ministret in prosperitate, et cœlo alto, et exercitus ejus sint sublimes et multi, ct populus servituti subditus sub eo;* Arabicus, *datus est stultus in altioribus* (locis), *ct divites sedebunt in statu contempto.* Apposite hæc gnome nectitur precedenti, *q. d.* Dixit : u Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris : » quia inter alias mundi regutnqiie et aulicorum vanitates, hæc una non minima est, quod sn-pe per errorem principis ¡>otestatem habentis pauperes, viles ct insipientes exaltentur, divites vero honorati et sapientes deprimantur; quare si idem tibi contigerit, locum luuin ne dimitte, patientiam retine, et menti*constantiam conserva (i).

(1) *Sicut error qui prodit a facie dominatoris,* id est, malum In ierra animadverti, quo<l ex errore, quem princeps commisit , ortum e$L Ahi per *rtominotorem* inteliigunl *Deum.* verliiniqiie , *malum* Lsliusmodi » ul Mdealur *error Dei,* quasi Deus ipae erran t, illud j«r-iqütefldü. *nivites* hoc luco palei in paru in bonam diu do nçbilibus et gente et animo, lia et vers. seq. *servi* buul hommes servili Ingenio præditi.

Stahl ,0»iuDt îapienii- ae.

Ingens utique hæc est vanitas et indignitas ; cu,u caudQ assurgit in verticem, pedes cum capile locum commutant, stulti imperant sapientibus, etnei oculatis ducatum preslant, juxta illud : « Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii : ita qui tribuit insipienti honorem, n Prov. xxvi, 8. Vide el Symmachum, lib. 1, *epigr.* 29, applaudentem Ausonio : « Cui morum gravitas et disciplinarum vetustas, curulis selke insigne pepererunt. « Error proprie est in intellectu, ul cum princeps ex falsis informationibus putat sapientem et probum esse eum, qui est insipiens ct improbus, ac vice versa eum qui est probus et sapiens putat esse improbum et insipientem , ideoque illum elevat, hunc deprimit. Unde Aquila et Theodotion pro *error* verlur^, *ignorantia.* Subinde tamen error est in voluntate et affectu, dum ex amore quo insipientem, quia facetus est et adulator, aut suæ cupiditati obsequitur, cum exaltat; atque ex odio quo sapientem, nipote sibi adversum, prosequitur, eum humiliat. Errore ergo principis fit hæc indigna personarum commutatio, ct dignitatum ofliciorumque distributio; at non ex errore Dei, sed ex certa ejus providentia, præsertim qua populum, vel principem, vel ipsos stultos aut divites vult castigare aut probare ; cujus rei duo exempla illustria recensct Anaslasius Nicœnus, Quæst. XV tn Scnptar. Hoc est quod ait Job XXXIV, 30 : « Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. * Ad hæc stulti el impii « tolluntur in altum, ul lapsu graviore ruant. » Sapientes ct pii ex alto labuntur in imum, ut præsenles honores, nipote instabiles, despiciant, ct futuros in cedis, utpote stabiles et æternos, suspiciant ct ambiant : quis enim fidat rebus et soliis humanis hoc uno constantibus, quod nihil sibi constant? Hesternum decus, hodiernum dedecus excludit. Hesternum gaudium hodiernus ct repentinus mœror luctusque obruit. Hesternas opes hodierna inopia ignorai, imo ex cis stirpem poscit ct mendicat. Hesternam spem ct vitam hodierna mors et desperatio strangulat el suffocat. O quantum est in rebus inane ! o quam angusti sunt mortalium termini ! Porro causam, cur Deus permittat stultos dominari el sapientes deprimi, esse ejus iram,ct scelerum vindiciam docci S. Chrysostoinus, hom. 2 *be Pœnü.;S.* Augustinus, lib. XIX CtviL xxi ; S. Gregorius, XXV *Moral,* per plura capila ; S. Cyprianus, lib. I, *epist.* 3 et 4; S. Bernardus, *beConvcrs. Cleric,* cap. xxvii, et alii.

Per stultum accipc pauperem, ct vilem cui deesl; per divitem vero quem slullo opponit, accipe potentem et prudentem, qui sua prudentia el solcrlia opes ct honores sibi comparavit, quales sunt domini ct principes. Unde explicans subdit : « Vidi servos in equis, et principes ambulantes ftipcr terram quasi servos. » Est catachresis. Dives enim ponitur pro sapiente. quia diviüæ sæpe animos addunt, et ingenium industriamque acuunt, quod deprimit sternitque paupertas. Adde : diviti® tam spiritales sunt, ut virtus et sapientia, quam corporales. Hinc nonnulli cum S. Hieronymo divitem accipiunt, sapientem, qui sapientia, virtute, meritis anunique dotibus dives est. Unde Campensis vertit, *gui ad res gerendas vehementer idonei sunt, in humilitate sedebunt;* Thaumaturgus, prudenti® *opibus afíluentes;* Vatablus, *divites sapientia et virtutibus;* alii, *magni in sapientia et scientia* ; sed hoc nonnullis mysticum videtur. Prius ergo quod dixi magis littorale esi. Unde Aristoteles, IV *Polit,* vm : a Nobilitatem i» definit esse « veterem cum virtute opulentiam; » et S. Hieronymus, *Contra Helvidium,* esse *inveteratas divitias.*

Son n- gu fidi ™ ♮

Exempla hujus sententi® sunt : reges 70 qui subditi fuere Adonibezec, sub mensa ejus velut canes sedentes, imo jacente* et micas colligentes. Idem ipse facere coactus est victus et captus ab Hebraeis, *Judie,* cap. i, 6 el 7. Valerianus Imperator captus a Sapore, dorso suo scabellum ipsi in equum conscendenti prebuit, uti et Bajazetes Turearum Imperator, Tamerlano. Sic Diocletianus el Maximianus posito imperio humiles fuere, et subjecti Constantino Magno , imo ab eoad necem adacti. Chaldæus exemplum dat Israelitas, qui cum essent domini, servire coacti sunt Idumæis aliisque gentibus, ul patet ex lib. *Judie.* Sic Heliogabalus Imperator, ait Lampridius,cap. xi Vit® ejus, libertos fecit presides , legatos, consules, duces, omnesque dignitates polluit ignobilitate hominum perditorum. Preclaro Plutarchus, *orat.* 2 de fortuna Alexandri : « Quis, ait, magnus est in potentia constitutus, pravitate et stultitia eum tenentibus? Aufer virtutem a fortunato , prorsum humilem cernes in gratia paranda, ob illiberalitatem : in laboribus, ob mollitiem : erga deos, ob superstitionem : erga bonos, ob invidiam : inter vivos, ob timiditatem : inter mulieres, ob libidinem. Sicut enim inepti opifices, dum magnas bases parvis donariis supponunt, eorum parvitatem hoc ipso arguunt : sic fortuna, cum ingenium vile magnis ac splendidis rebus extollit, ideo magis demonstrat, atque infami e exponit, cum præ lenitate labascit atque impingit. »

Tropologice : Stultus est stulta concupiscentia, quæ erigitur dum insipiens ei se subjicit; sapiens vero est ralio et mens, quæ humili loco sedet, dum concupiscenti® servire cogitur. Ha Olympiodorus ct Auctor *Catena Grtrc. : a* Qui serviunt peccato, inquit, admissarii equi facti; qui autem peccalo fuerunt dominati, humilem habent sensum. » Rursum princeps est diabolus, qui procurat indignos et impios promoveri ad honore*, ut per eos populo dominatur, el sceleribus omnibus viam aperiat. Ila S. Hieronymus, quiet addit Ilebrœum suum per principem intellexisse Deum, qui permittit impios ad honores evehi.

7. \ mi SKIíVOS IX KQUIS, XT PftlNCIPKS AMBLLA5TBI Vexi. 7.

(pedibus quasi podites) super terram quasi servos,— çr. d. Vidi servos gloriosos ct superbos vehi phaleratis auroque instratis equis, dominos vero sordidatosincedere pedites, imopedissequos. Rine equus symbolum est fastigii cl superbire, homo enim conscendit equum, utaltior incedat, ct cervix equi erecta superbum indicat. Unde illud : « Ili in curribus, et hi in equis : nos autem in nomine Domini Deinostri invocabimus,» Ps.xix, 8. Thaumaturgus vertit, *servos peccatorum in equis ferri, ct viros sanctos pedibus honeste obambulare, videreque coram se impios superbientes:* repete quod prrecessil, opus est tyranni et diaboli. Exempla sunt in Roboam, cui Jeroboam servus decem tribuum imperium ademit; in Aman, qui pedes Mardochnum equitem præirccoactus est, ac quasi prreco proclamare: «Sichonorabitur,quemcumque voluerit rex honorarc, » *Esther* vi, 9. Preclare Seneca, *epist,* 47 : « Stare, inquit, ante limen Callisti dominum suum vidi, ct eum, qui illi impegerat titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi. » Et mox : « Tarn tu illum videre ingenuum potes, quam ille te servum. Variana clade multos splendidissime natos, senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit : alium cx illis pastorem, alium custodem casæ fecit! Contemno nunc ejus fortunes hominem, iñ quam transire, dum contemnis, potes. » Et paulo inferius : « Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tccum superiorem velles vivere. Quoties in mentem venerit, quantum tibi in servum liceat, veniat in mentem lanlumdcm in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum habeo dominum. Bona œtas est; forsitan habebis. Nescis qua retate Hecuba servire cœpchl, qua Crœsus, qua Darii mater, qua Plato, qua Diogenes? Vive cum servo clementer: comitem quoque, ct in sermonem admitte, et in consilium ct in convictum. » Hujus rei symbolo apud Romanos in Saturnalibus, famulis domini serviebant, ancillis matron® Roman® mense marlio, teste Macrobio, lib. I, cap. vu, x et xn. Sapienter Comicus :

> Fortuna quando saltat, insultat simul.
> Regnante servo, vora regnat servitus.

Vide ditti Proverò, xxi, 22. Compertum est, ait Victor in Diocletiano, « humillimos quosque, maxime ubi alta accesserunt, superbia atque ambitione immodicos esse. » Hinc Felix ex servo et liberto Claudii Imp* raloris ab eo creatus Judære præ.ses, « per omnem sæviliam ac libidinem jus regium servili ingenio exercuit, » ait Tacitus lib. V *Hi dor.* cap. n; cl Romam, teste Suetonio, cap. l ix, Tiberio occlamabant :

> Regftibil sanguine imito,
> M regnum quisquis venit ab exsilio.

Tropologice S. Gregorius, XXXi Mora/, x : « Equi nomine, inquit, dignitas temporalis accipitur, Salomone attestante, qui ait : Vidi servos in equis, el principes ambulantes super terram quasi servos. Omnis quippe qui peccat, servus est peccati ; ct servi in equis sunt, cum peccatores presentís vitæ dignitatibus efferuntur. Principes vero quasi servi ambulant, cum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed sumina hic adversitas velut indignos deorsum premit. Hinc rursum dicitur : Dormitaverunt qui ascenderunt equos, id est, in morte animæ, mentis oculos a veritatis luce clauserunt, qui in præsentis vitæ honore confisi sunt. »

8. Qui fodit foveam, incidet in eam : et qui dis- Vei*.
SIPAT SEPEM, MORDEBIT EUM COLUBER.

9. QUI TRANSFERT LAPIDES, AFFLIGETUR IN EIS : ET Veri. i.
QUI SCINDIT LIGNA, VULNERANTI I AB EIS. — Est hæC altera pars capitis? qua post encomium sapientiœ ct vituperimi) insipientia), utriusque dogmata, actus ct effectus de more hic subnectit; insipiens enim dum aliis fodit foveam, id est struit insidias, ipse in earndem insipienter incidit; quare sapienti® et sapientoni dogma est: « Ne fodito alteri foveam, » quam enim aliis fodis, tibi fodis. Ergo quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris : ilaChaldæus, qui pergit hæc adaptare Idumreis, qui dolo cepere Judæos dolosos; unde ipsi klumrei dolose a Chaldreis capti sunt : « Respondit, inquit, mensura judicii, ctsic ait : Ipsi fuerunt causa ut evenirenteis omniahæc; quemadmodum vir qui fodit foveam in bivio itineris, reus est, ut cadat in eam, sic gens quæ trangressa esi decretum verbi Domini, ct qui tenuerunt pugnam sreculi, cecideruntin manu regis impii, qui dolosus fuit eis sicut serpens. » Ita ipse more suo arele et rabbinico.

Apte ergo hæc cohoerent cum prrecedcntibus, *q. d.* Stulti sæpe dejiciunt sapientes, ac servi dominorum sedes occupant per dolum, calumniam aut violentiam; sed hæc tandem in eorum caput recidunt, ut ipsi pariter ab remulis vel hostibus dejiciantur ct sternantur. Aliter Thaumaturgus, qui censet hic recenseri opera principis, do quo vers. 5, puta tyranni vel dreinonis. Quatuor hæ parœmiread euindem scopum colliniant, idemque significant, scilicet vanitatem ct insipientiam eorum qui per res difficiles, arduas et periculosas, praesertim per fraudem aut vim, simileinve injuriam magna moliuntur, ex eo quod illa non nisi cum ingenii labore ct periculo perficiant; quo fit utsæpe periculo ipso Iredantur ct pereant, atque malum quud aliis parant, licet non semper, sæpe tamen in Ipsosmet justo Dei judicio recidat, dum reciprocante justa Dei vel ho.ninum vindicta, clades eadem vel similis in ejus auctores revolvitur : ut qui alteri pauperiem, despoliationem,carcerem, plagas, vulnera, necem injuste machinati sunt, in eadem lege talionis incurrant; idque sæpe in hac vita, semper in futura. Cajetanus subtiliter has quatuor parœmias ita distinguit, ut *prima* fossarum spectet ad insidias aliis parantes; *secunda* dissipantis sepes, ad aliena invadentes; *tertia*

transferentis lapides, nd eos qui congregationes perturbant; *quarta* scindentis ligna, ad cosqui unitatem scindunt, schismaque efficiunt; verum, ut dixi, eodem omnes tendunt, idemque in genere omnium est scopus, ac mens eadem. Ita S. Hieronymus, Thaumaturgus et alii.

Exempla sunt in Saule, cujus insidi® contra Davidem in ipsummet revolutu sunt; œque ac Achitophelis,!! *Heg.* xvn,211; item Jezabelis, lll *Regum* XXI, B; Caiphæ, *Joan,* xi, 49, et aliorum. Sic Maxentius pontem dissutilem super Tiberim insidiose stratins insequenli Constantino, cx eodem in Tiberim dejectus mersusque est, teste Eusebio, lib. IX *Ilistor.* cap. Vili, et lib. l De *Vita Constantini,* cap. xn.

Goom*. Similes sunt philosophorum gnomæ. Hinc Pausuniæ, Laccdæmonum duci, Plutarchus in *Cimone* hoc datum narrat oraculum :

Pœna luenda tibi est : affert injuria cladem.

Et Pisistrato : «Nemo hominum aliquibus faciens injuriam, pœnam non persolvet. » Rhadamantus apud Aristotelem, V *Ethic.,* pronuntiat « justum esse ut quæ quis fecit injuste, eadem ct patiatur, p Unde Pythagoreorum axioma : « Jus rectum fuerit, factis si perferat œqua.» Lex 12 Tabularum : « Si membrum rupit, ni cum eo pacet, talio esto, p

Qui fodit foveam, incidet in eam,— id est, qui alteri struit dolum, eodem peribit. Sumpta est metaphora a venatoribus qui feris, et a militibus qui hostibus dolose parant íossas, casque cespite contegunt, in quas incauti hostes ct ferae incidunt; sed ipsimel venatores non raro incogilanter in easdem prolabuntur. Earndem ad verbum gnomen habet Ecclesiasticus, cap. xxvn, 29, ubi eam explicui. Porro Thaumaturgus clare vertit, *at qui alteri insidiatur, nescit quod sibi ipsi primum, ct soli parat insidias.* Sic sæpe (quod maxime hic spectat Sapiens, uti dixi initio versus) qui per fraudem ct calumniam viros probos statu suo dejiciunt, illumque invadunt ct occupant, eodem ab aliis, quos illis œmulos Deus suscitat dejiciuntur, imo subinde capite minuuntur et vita mulclantur.

Qui dissipat (Valablus,*perrumpit;* Tigurina, *demolitur)* SEPEM, MORDEBIT EUM COLUBER, — qui ìU cüvernis vel herbis sepium delitescere solet. Sensus est, quem paulo ante dedi, *q. d.* Qui aliena invadit cl irrumpit, in damnum idem ct simile incurret. Thaumaturgus, *qui securum alterius demolitur præsidium, in serpentis morsus passim incidet.*

Tropologico, sepes dissipant ct lapides transferunt, ul sequitur, qui receptas probasque leges et jura tum publica, tum religionis, tum disciplina convellunt, ideoque puniuntur vel ab hominibus, juxta illud *Proverb,* xxii, 28 : « Ne transgrediaris terminos antiquos, (pios posuerunt patres tui. » El illud *Isaiæ* l v iii, 12 : «Vocaberis irdificator sepium,» idestreformalordiscipliuæ.ltaS. Hieronymus; el Olympiodorus : Sepes, inquit, est fides Ecdesite fundata Apostolica prædicalione, quam subvertunt hæretici; unde el ip<i subvertentur. Rursum sepes est sanctitas animæ, el t mor Domini, quem qui dissipat mordebitur a diabolo. Unde Anclor *Calerne Græc.* totum hunc versum sic vertit, *qui peccai,* ipse *suam ipsius animam punit : Qui ergo contemnit praecepta, vd etiam in falladum rerum cognitionem impingit, divina gratia nudatus mordebitur a peccato.* Insuper sepes sunt munimenta animæ, quibus defenditur a periculis peccandi, uti sunt claustra virginum , presentía parentum, superiorum vel sociorum, quæqui amovet, facile in diaboli tentationes ct morsus incidit.

Qui transfert *(subtrahit;* Cajetanus, *commovet;* Campensis, *projicit;* Syrus, *mutabit;* Arabicus, *tollit)* lapides (id est materiam aliquam lapidum, prœsertim si id facit, ut sepem, vel hortum vel domum alienam diruat aut vastet), affligetur in eis, — tum labore, quo eos transfert; tum casu vel allisu lapidiscujuspiam, quo lædetur vel obteretur. Pro *affligetur* hebraica est, *dolore affrietur;* Aquila et Symmachus. *dilacerabitur in eis;* Complutenses, *torquebitur.* Sensus est,g. *d.* Qui rem periculosam aggreditur, non raro ipso periculo capitur et læditur. Rursum qui aliis damnum infert, sibi ipsi infert. Sic Samson, conculiens columnas domus ad perdendum Philísteos, seipsum perdidit, dum ejusdem ruina oppressus est, *Judie.* XVI, 30.

Er qui scindit (secat, findit) ligna, vulnerabitur au eis. — Septuaginta, *periclitabitur in eis* ; Syrus, *dissipatio ejus frt;* Arabicus, *claudetur in eis;* alius, *calescet in cis,* id est aduretur et cruciabitur. Jam *primo,* Chaldœus hanc parœmiam et precedentem accipit de Manasse adorante idola lignea, ideoque capto ab Assyriis : « Dixit Salomon, inquit, propheta : Revelatum est coram me quOd Manasses filius Ezcchiæ futurus est ut peccct, ct ul adoret simulacra lapidea; ideo tradetur in manu regis Assyriorum, et vinciet eum catenis eo quod cessare fecit verba legis, qu® scripta fuerunt a principio in tabulis lapideis; ideo tribulabitur in eis; et Rabsaces frater ejus futurus est, ut adoret simulacra lignea, et ut dimittat verba legis, qu® posita fuerunt in arca lignorum Setini : ideo futurus est, ut comburatur igni per manum angeli Domini. » Verum hæc symbolica, judaica ct aliena sunt. *Secundo,* Valablus el Clarius censent hic significari, citra industriam nil recte fieri posse, ac siue sapientia molestum esse quemvis laborem, ut sive quis lapides transferat, sive ligna findat, nisi adhibeat industriam, mullum sit laboraturus, seque defatigaturus, idque sæpe irrito conatu nulloque effectu. *Tertio* et genuine, sensus est, g. *d.* Qui res difficiles et periculosas aggreditur, sæpe carum periculis capitur et obruitur, juxta illud *Eccli.* m, 27 : «Qui amat periculum, in illo peribit. »

Tropologice, qui in Ecclesia vel congregatione facit schisma, eodem affligetur, imo subinde pe-

ribit. Alii referont ad excommunicationem non temere, sed lente et raro ferendam, *q. d.* Qui temere et cito alium excommunicat et ab Ecclesia abscindit, hic facile ab eodem vel ab amicis velabitur, et male mulctabitur. Rursum S. Nilus in Ascetico, circa medium (exstat tom. V *fiiblioth. SS. Patrum)* :« Qui rationis, inquit, acie, tanquam securi, res fecerit, et quæ concutienda sunt a conjunctione separans, vera bona a falsis sejungere profitetur, nisi recto undique rationis judicio utatur, periculum addit, ne scandalum audientibus praebeat. » Porro Auctor *Catenæ Græc.* sic lotum hunc versum convertit : « Qui insectatur sanctos, vel Scripturæ verba signo adulterino depravat, sibi consciscit interitum. Vel : Qui domum suam virtutibus (edificai, secundum Deum laborat. »

V(l>. !0. to. Si RETUSUM FUERIT FERRUM, BT HOC NOM ÜT PRIUS, SED HEBETATUM FUERIT, MULTO LABORE EXACUETUR, ET (sic) POST INDUSTRIAM SEQLETI R SAPIENTIA. — Pro *retusum fuerit* Hebraice est nnp *keha,* id est obstupuerit, stupidum et obtusum sit; Ac/ki uti litteris, ita et significatione alludit ad HHD *taha,* id est caligavit, obscuritas est, pertinqtque ad oculos et ad visum : quod enim est acies videndi in oculo, hoc est acies scindendi in cultio; unde sicut oculus hebetatus acie dicitur caligare, sic el culter. Hinc Cajetanus vertit, si *obscuratum est ferrum.* Rubigo enim obscurat ct hebetat ferrum, a qua dum tergitur, politur, lucescit et splendescit, juxta illud *Ezcch.* xxi, 9 : « Gladius exacutus est et limatus, eie. Ul splendeat limatus est. » Pro *ct hoc non ut prius,* Hebraice est hp^p 0*33 n S Nim, *vehu lo panim kilkal,* quod Pagninus el Tigurina vertunt, *nec facies ejus fuerit tersa,* vel *polita ;* Vatablus, *ct ipse scindens non terserit utrumque latus* ; Syrus, *ct ipsum fortem perturbat.* Noster melius vertit, « et hoc non ut prius, » scilicet tersum polilumque fuerit (i).

Pro *multo labore exacuetur,* Hebraice est D'b'HI " y *vachaialim iegabber,* quod varii varie vertuti t. Septuaginta, *et fortitudines confortavit ;* Syrus, *et interfectos multiplicat;* Pagninus, *et vires roborabit;* alii, *vires roborabit scindens;* Tigurina, *exercitum postulat;* Campensis, *quantumvis fortibus multum negotii exhibet;* Vatablus, *tunc vires scindentis evincet ferrum;* Noster optime vertit, a multo labore exacuetur, » S. Hieronymus, in veteri editione, *virtutibus corroborabitur* vel confortabitur; Complutenses, *ct potentias confortabit ;* Thaumaturgus, per *injustitiam adaugere quœrit potentiam brevi duraturum;* alii, *prœvalcbit exercitus,* & Et post industriam sequetur sapientia. » Septuaginta, *et abundantia viro, non sapientia;* Syrus, *lucrum prosperis sapientia;* Arabicus, *et sapientia virtus roboris;* S. Hieronymusin veteri editione, *et reliquum fortitudinis sapientia est* ; Symmachus, *procedit qui vigorem adhibuit ad sapientiam;* alius, *præstantiarectificandi sapientia;* Pagninus, *excellentia sapientiæ super alta est, quod rectum faciat ;* Vatablus, *excellentia rectifications* (Cajetanus, ***rectitudinis)*** *est sapientia;* Campensis, *sapientia res difficiles alioqui, faciles reddit;* Tigurina, ***exercitus*** *etiam requirit aliquos, qui reddat eos* ***fortiores;*** alius, *excellentia dirigit se per sapientiam.* Omnia fero eodem recidunt, *q. d.* Sicut cos acuit rectamque facit aciem ferri, quæ prius torta erat et retusa : sic excellentia, industria, et exercitium sapienti®, velut cotis, in eo consistit, quod hominem faciat rectum, cumque dirigat in omnibus actionibus, illasque rectas, a>quas, justas sanclasque efficiat. Efficit enim ut homo a recto proposito non deficiat, sed in omnibus judicium rectœ rationis, ac divinæ legis et voluntatis velut rectissimam operum regulam sequatur.

Denique Hebraeum JTTOD *kisron* tria significat, scilicet industriam, rectitudinem ct congruentiam. Unde *tertio,* vertas, *ct residuum,* vel *excellentia congruentiæ est sapientia, q. d.* Excellentia sapienti® et virtutis in eo sita est, si omnia liant congrue, honeste, decore, ut in omnibus servetur ro sed hoc opus, hic labor est mentis pervigilis, omnesque circumstantias loci, temporis, personarum attente lustrantis et circumspicientis. Jam

Primo, Chaldaeus per ferrum accipit cœlum ferreum, quod recludit aperitque sapientia, id est sapiens pœnitenlium oralio : a Quando, inquit, peccavit populus, facti sunt cœli fortes sicut ferrum, ne deducerent pluviam; et quia illa generatio non oravit coram Domino, ideo condemnatum est omne sœculum in fame; et quando conversi sunt, et congregantur per turmas, ct praevalent contra concupiscentias suas, el constituunt praepositos, ut quaerant misericordiam a Deo cœli,cst voluntas ejus propter excellentem rectitudinem sapienti® eorum : » voluntas, id est favor, benevolentia, beneficentia; unde Coslus vertit, *illis cœlum, propter dignitatem et decorem sapientiæ illorum, omnia ex voto tnbuil.* Verum nemo non videt hæc mystica esse, imo violenta et coacta.

Secundo, Septuaginta, quos sequuntur Thaumaturgus, Olympiodorus, et S. Cyprianus, lib. V *Teshm. ad Quirinum*, cap. Lxxxvi, hæc nectunt versui praeced. : « Scindens ligna, inquiunt, periclitabitur in eis, si exciderit ierrum, ct ipso faciem turbabit, » *q. d.* Findens ligna periculum adit, ne si ferrum quo secat e manubrio excidat, ipsum turbet, dum ipsum vel alium ferii et lœdit.

Tertio, Campensis vertit et explicat per anlithesin ferri et sapienti®, quod ferrum deficiat aliquando, sapientia nunquam : a Si retusum, inquit, fuerit ferrum, quo secant ligna, quantum-

it) 5i hebetatum fuerit (Maurer, *si qnti hebetaverit) ferrum, ct* ***ii*** (ligna lindens) *(aciem,* aciem securis, *non* •coit, tunc ls *virti roborat,* el mcple exhaurit; srd *(inn* wmextMiri *proipcrandi* (alii, *prostantia directionis)* est npi»ulia, id est, si sapientia uteretur, securim •cuerel. et tes tacile succideret.

Vis fortibus inultum negotii exhibebit; sapientia vero difficiles alioqui res, sa»pc faciles reddit.»

Quarto, llebræum D'S'Cl *chaialim,* quod Noster vertit, *multo labore,* significat quoque vires, copias, exercitus. Unde Tigurina vertit, *cum ferrum hebes fuerit, nec facies ci polita, exercitium postulat; exercitus quoque requirunt aliquem, qui fortiores reddat : sed majore studio optare conveniet sapientiam,* quia, ul superius dixit, plus valet plusquo efficit sapientia, quum arma bellica. Sic ct Pagninus, Clarius el Vatablus. Aliter quoque Cajetanus, Olympiodorus, Moringus; ac fere tot hic sunt versiones, quot interpretes, tot sententi®, quot capita.

Verum longe melius cl verius Noster vertii per *homiosin,* sive assimilalionem ferri cum sapientia , quod sicut ferrum hebetatum per laborem acuitur, sic cl sapientia, et virtus per torporem hebetata acuatur per industriam, l'nde ait : a Si retusum fuerit ferrum, » puta ferreus culter vel gladius. « El hoc non ut prius, d id est, ct hoc non fuerit politum el acutum sicut erat prius, a sed hebetatum fuerit » per rubiginem vel nimiam sectionem, « mullo labore exacuetur; » Hebraice, *in fortitudinibus,* vel *in multa strenuitate,* virtute et robore *roborabit,* scilicet illud faber : a Et (id est sic, vel simili modo) post industriam sequetur sapientia. »

Sensus ergo csl, q. d. Sicut culter vel gladius ferreus rubigine obductus (rubigo enim exedit ferrum), retusus cl hebetatus, crebra et laboriosa confricatione colis vel chalybis, subinde etiam ignitione cl mallcalione acuitur : sic pariter mentis acies otio, desidia, gula, above vitio retusa cl hebetata, magno rursus industria?, studii et virtutis exercitio et labore acuenda est, ct ad pristinum rigorem revocanda. Cos ergo, quo retusa lorpidaquo virtus et sapientia acuitur, est animi corporisque excitatio, confricatio el exercitatio, sicut disputatione et confricatione argumentorum acuitur ingenii el veritatis acumen; ignilio est consideratio ardtnsque meditatio, juxta illud Psallis : « In meditatione mea exardescet ignis » charitalis et zeli. Mallcatio est mortificatio, pœnitenlia, tribulatio. Ita S. Hieronymus : « Si se, inquii, aliquis viderit per ncgligenliam ajnisbse scientiam Scripturarum, et acumen ingemi ejus fuerit obtusum, el conturbatus nequaquam manserit qualis esso jam coeperat : evenit quippe interdum, ul cum modicum scientia) quis habuerit, elatus in superbiam, discere desista el legere, et paulatbn ex eo quod nihil ei additur, subtrahatur, et vacuum disciplinis pectus remnLsal, ferrumque quod acutum fuerat hebetetur : otium enim el desidia quasi quœdain rubigo sapientiæ est. Si igitur quis hoc passus fuerit, non desperet remedium sanitatis, sed vadat ad magistrum, el rursum instruatur ub eo, el post laborem et industriam sudoremque nimium valebit sapientiam recipere, quam umiserd. Hoc est quod in llebræo significantius dicitur: Et fortitudinibus corroborabitur, id est, labore et sudore, ct industria, et quotidiana lectione sapientiam consequatur; el fortitudo ipsius habebit hunc finem, ut accipiat sapientiam. »' Accedunt Albinus, Titelmannus et alii, qui sic exponunt, *q.d.* Sicut si olir tur ferrum, obtunditur, nigrescit, rubiginem contrahit, consumi ur : sic si ars, scientia, virtus non exerceatur, languet, sordidatur, corrumpitur : quod damnum non nisi magno labore et studio reparari potest. Vere Plutarchus in *Moral. : a* Ut culmus, inquit, primum in altum insurgit impetu, deinde crebris geniculis intersecatur, postremo m summo venti flatibus laborat : sic quidam initio fervent, deinde subinde subsistunt el offenduntur, m extremo deficiunt defatigati. »

Rursum hanc gnomen applices politi®, puta rectoribus, magistris, parentibus, *q. d* Sicut ferrum hebetatum non a scipso, sed a fabro percolem aliudve instrumentum acuitur : sic subditi, discipuli, filii in studio sapienti® et virtutis hebetes cl desides multo rectorum, praeceptorum ct parentum labore el industria excitandi, acuendi , poliendi, perficiendi sunt. Unde B. Dorotheus, Climachus, Cassianus cæterique rerum spiritualium magistri docent superiores debere subditorum virtutem variis exercitiorum industriis pungere et stimulare, itaque acuere, ne si eam otiari sinant, illa pigrescat, torpescat, hebescat : quare cos qui id facere vel ex metu, vel ex desìdia negligimi , perinde facere ac si parens filio panem subtrahat : quo fit ut filius non crescat, sed deficiat et arescat; vicissim subditos non debere id ¿egre ferre, sed eis gratias agere, quod officio suo, ad quod a Deo obligantur, rite perfungantur ad subditorum bonum. Sicut ergo culter coti non indignatur, sed si loqui posset, eidem gratias ageret, quod ejus confricatione, licet laboriosa ct aspera, acuatur, poliatur cl splendescat : sio parili r subditos rectoribus gratias agere par est, quod eorum monitis, correctionibus, disciplina, poenitentiis, etc., in humilitate, patientia, obedientia omniquo virtute religiosa acuantur et perficiantur.

Porro, S. Bonaventura hanc gnomen applicat non subditis, sed Prælalis, quorum mores mutarunt honores, </. *d.* Prelati, qui antea erant modesti, humiles, probi, el ad omnem virtutem acuti, per Prolaturam facti superbi, lib ri, imperiosi, ct honori, opibus, ac deliciis vacantes, lu magno correctionis labore indigent, ut ad prim.rvum splendorem el aculam virtutis aciem revocari queaut. Kalio est, quod nemo subditorum illos corrigere audeat, el, si quis audeat, ipsi cum non audiant. Vide S. Gregoriani, hom. 18 *in Ezcch,,* ubi docet subditos magis oralioue et exemplo sanela» vite, quam verbo corrigere deber») suos superiores.

Denique haueguomen applices quibuslibet ulve

superioribus sive inferioribus, sive aqualibus, juxta illud *Prov.* XXVII, 17 : « Ferrum ferro exacuitur, et homo exacuit faciem amici sui, w g. d. Sicut ferrum aciem retinet, dum usu teritur; et dum non teritur, magis atteritur : usu enim ipso acnitur, non usu rubigine consumitur : sic pariter vis animi nostri vel in virtutibus, vel in scientiarum artiumque habitibus concidit, nisi illi in actum A ¡vocentur; quare amicus, cum amico dissertans, ejus animi vires expolit et exacuit, l'orco ferrum notat naturæ nostre, per corpus ct concupiscentiam depravato, duritiem *et* depressionem, ut inalar ferri non nisi magno longoque labore ad virtutem et sapientiam cœlestem expoliri et exacui possit. Itine Isidorus, lib XVI *Etymol.* cap. xx, ferri hæc dat etyma : .Ferrum, inquit, dicitur a *fane*, quod farra, id est semina frugum terrro condat; alii, quia *feratur* iu agros colendi causa; nonnulli, a *ferendo.* Additque versam in opprobrium speciem ferri, quo i eo fundatur sanguis humanus, ideoque sanguinem hunc de ferro se ulcisci, cum ferrum sanguine contactum celerius robiginem contrahat. Audi et Plinium, lib. XXXIV, cap. xiv : « Ferrum, inquit, optimum pessimumque vito instrumentum : siquidem hoc tellurem findimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus cogimus juvenescere. Hoc excutimus tecta, erodimus saxa, omnesque ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella, aedes, latrocinia non cominus solum, sed etiam missili volucrique nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc vero pennato : quam sceleratissimam humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem ut ocyus mors perveniret ad hominem alitem illam fecimus pennasque ferro dedimus. Quamobrem culpa ejus non natura fiat accepta : et tamen potest innocens esse ferrum. In findere illo quod, expulsis regibus, populo Romano dedit Porsenna, nominatim invenimus, ne ferro nisi in agricultura uteretur. » Itoc ille.

Et post industriam (sequitur) sapientia. — Industria est animi promptitudo et sagacitas, sive habilitas ad aliquid faciendum, puta ars et solertía ingeniosa ad rem conficiendam ; inde pro attis sive ingenii exercitatione accipitur. Unde Festus : Industrium, inquit, veteres dicebant indostruum, quasi quidquid ageret inilio stiueret ct studeret domi. Sapientia ergo et virtus paratur industria, id est primo, labore et exercitio; *secundo*, sagaci mentis solertia cl ingenio. Sic videmus eos qui industrie, id est methodice et artificiose student, parvo labore plus proficere, quam cæteros, qui magno. Ars enim superat naturam ct vires. Sic fabri, qui callent artem acuendi ferreos cultros, longe melius cl minori labore id faciunt quam caleri qui artem illam ignorant. Vere Plinius, lib. IX, cap. ¡v « Rhombus, inquit, et squatina, et rhaia, et pastinaca cum tardissimi sint piscium, tamen sæpe rtpcriuutur habentes in ventre mugilem, omnium velocissimum solertia et ingenio capientes. Ita quidam arte superant longe potentiores opibus aut viribus. » Hinc industria in emhiemalibus pingitur ut matrona amicta veste pretiosi, artificiose opere phrygionico elaborata; dextra tenet examen apum, altera machinam, quæ pondera in altum elevat; ¡lingitur nudis pedibus, in capite gestat statuam Pluti, quia ipsa 'pavit opes, quibus præsidet Plutus. Idem habet locum in virtute, canditale et perfectione. Qui enim novit artem contendendi ad apicem virtutis, parvo labore cum adipiscitur, quem alii, magna fatigatione post multos annos vix assequuntur. Tales sunt qui toti sunt in jejuniis vit/eque rigore ct austeritate; item qui toti vacant rebus externis, ut curandis infirmis, pauperibus, hospitibus, etc. At qui vacant charitati et orationi, cito ad perfectionem conscendunt: sanctitas enim in charitate consistit. Rursum industria el praxis accumulandi merita, augendique gratiam et gloriam est, si omnia opera etiam adiaphora facias ex diaritate; cui si addas alios aliarum virtutum actus ct fines, singulæ eidem actui novum addent meritum; quare viri soieries suos actus faciunt ex imperio charitatis, religionis, humilitatis, obedientiæ, graliludinis, patientiro aliarumque virtutum, v. g. dum edunt, student, docent, etc., inilio operis idipsum Deo offerunt, dicuntque Domino : Volo edere , studere, docere , simileque opus facere ex lui amore, ut tibi placeam; ex tui cultu, ul te honorem; cx humilitate, ulme despiciam ; ex obedicnlia, ut jussis luis vel superiorum meorum obtemperem ; ex gratitudine, ut libi pro beneficiis in me collutis gratias agam, tcque laudem ct celebrem; ex patientia, ut cruci cl passioni tuæ me conformem ; ex zelo animarum, ut proximos convertam vel in virtute promoveam : quo enim idem actus a melioribus el pluribus virtutibus imperatur, eo est melior, coque majora gratto et glorto premia promeretur. Hoc est quod ait S. Augustinus : a Non numerositas operum, non diuturnitas temporum, sed major charilas mcliorque voluntas auget meritum. » Exstant libri sapientes de praxi ct industria virtutes et merita accumulandi, quos operro pretium est legere et in effectum deducere.

II. Si mordeat serpens in silentio (llebr. *absque murmure,* mussitatione, sibilo), nihil f.o minus HABET QUI OCCULTE DETRAHIT.— Pro *(]UÌ OCCUlte detrahit* , Hebraice est ¡to S *baal lascon,* id est *dominus lingua,* vel *habens linguam,* per quem Septuaginta, Syrus et /Vrabicus inlelligunl incantatorem, qui sua 'cnb *lachas,* id est mussitatione ct murmure, puta suis carminibus vel veneficiis solet excantare serpentes, ne mordeant et noceant. Unde Septuaginta vertunt, *si momorderit serpens in non susurro, et non est amplius incantanti,* scilicet remedium conira morsum : quia serpens incantatur ne mordeat ; post morsum enim non prodest incantatio. Unde Syrus vertit, *non est lu-*

erum (alii, *utilitas)* in malefico; Arabicus, *nonreperietur in malefico bonitas;* Aquila, *absque incantatore;* S. Hieronymus vero in veteri editione vertit, st *momorderit serpens in silentio, non est amplius* (remedium) *habenti linguam;* repete, si hMiens linguam in silentio maneat, nec lingua utatur : idque exponit de peccatore, qui peccatum commissum silet, nec vult confiteri, cui proinde nullum supersit venire remedium : «Si quem, inquit, serpens diabolus occulte momorderit, et, nullo conscio, eum peccati veneno infecerit; si tacuerit qui percussus est, et non egerit pœnitentiam. nec vulnus suum fratri et magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat regritus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat. » Sic et Olympiodorus. Hinc et Thaumaturgus vertit, *(Multum autem serpentis morsum incantatores non medicabuntur. Mali itaque vani sunt.* Accedit Cassianus, *Collât.* H, cap. r, ubi Serapion narrai se consuetudinem furandi panem superasse per publicam furti confessionem. Confirmat id ex hoc loco quem sic legit: a Si momorderit, inquit, serpens non in sibilo, non est abundantia incantatori, taciti serpentis morsum perniciosum esse designans; id est, si per confessionem suggestio seu cogitatio diabolica incantatori cuiquam, spiritali scilicet viro qui carminibus Scripturarum mederi protinus vulneri, et extrahere de corde consuevit noxia venena serpentis, patefacta non fuerint, succurrere periclitanti periturove non poterit. » Superior ergo eteonfessarius est excantator peccatorum. Verum optime vertit S. Hieronymus in Vulgata; nam *baal lascon,* id est *dominus lingua;,* est detractor. Sensus ergo est quasi dicat, ait S. Hieronymus : « Serpens et detractor requales sunt : Quomodo enim ille occulte mordens, venenum inserit, sic iste clam detrahens, virus pectoris sui infundit in fratrem, et nihil habet a serpente amplius. Cum enim lingua hominis ad benedicendum Deum et ledificationcm proximi sit creata, ille eam serpenti requalem facit, dum virtutibus ejus in perversum abutitur. Detractor ergo est serpens (i). »

Deluopntuo. *Primo,* quia sicut serpens abscondite venenum infundit, ct cum advertis, invenis te ab illo percussum, el veneni pestiferi violentia sauciatum : sic detractorem admittens, ct fratris peccata aut defectus audiens, subito amorem quem erga illum habebas, aut vulneratum aut penitus exhaustum invenies. Detractio enim in hoc differt a contumelia, quod hæc palam el in facie probrum alteri praesenti objiciat; illa vero furtim, clam et occulte absenti obtrectet.

Secundo, morsus serpentis non unam, sed mul- Secundo,
tas placas morsu suo homini infligit, quia venenum per omnia membra proserpit, caque inficit et cruciat. Sic et detractor sua malevolentia et maledicentia fratrem Iredit, parem turbat, charitatem dissipat, unitatem scindit, audientes scandalizat; odia, lites, rixas et bella suscitat, adeoquo subinde cœtus, urbes et regna evertit.

Tertio, serpentis lingua est trisulca, ait Plinius, Tertia,
lib. XI, cap. 1 v ii; et Isidorus, lib I *Orig.* cap. iv : «Tenuissima, ait Plinius, serpentibus (lingua), et trisulca, vibrans, atri coloris, et, si extrahas, prælonga. » Unde mordendo tria vulnera infligit : sic et limma detractoris detrahentis conscientiam peccato lethali vulnerat, famam proximi sauciat, et audientium aures mentemque malevolentia sua inficit. Unde S. Bernardus, /)e *Triplici custodia, manus, lingua ct cordis :* « Lingua, ait, maledica illius perculiens conscientiam, et hujus vulnerans charitalem, secum pariter utrumque perimit. Numquid non viperea est lingua ista? ferocissima plane, nimirum quæ tam lelhaliter 1res inficiat flatu uno. Numquid non lancea est ista lingua? profecto et acutissima (jure tres penetrat ictu uno : Lingua, inquit, eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, imo triceps est lingua detractoris. » Addit deinde aliquid magni miri : « Nec vero ejusmodi linguam ipso etiam mucrone, quo Dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis; fodit enim hrec quoque Christi corpus et membrum dc membro, nec jam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoque nocentior est spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit; seu etiam clavis ferreis, quos sanctissimis manibus illis et pedibus consummatio judaica; iniquitatis infixit. Nisi enim hujus, quod nunc pungitur et transfoditur, corporis sui vitam illius vitre corporis protulisset, nunquam illud pro isto mortis injurire, crucis ignominia; tradidisset. El dicimus : Levis res sermo, tenera, mollis cl exigua caro lingua hominis : quis sapiens magni pendat? Levis quidem Tesserino, quia leviter volat, sed graviter vulnerat ; leviter transit, sed graviter urit; leviter penetrat animum, sed non leviter exit; profertur leviter, sed non leviter revocatur; facile volat, atque ideo facile violat charitatem. »

Quarto, Horus Apollo detractoris hieroglyphic Quirix
cum ponit basiliscum, sive regulum, qui solo visu homines interficit : sicct detractor sola voce. Rursum alii serpentes excantari possunt, regulus vero nequaquam. Unde illud *Jeremía* vin, 17 : « Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio. » Sic el detractor, quia occulte detrahit, ab eo qui detrahit impediri nequit, cum ipso purgare nequeat seipsuin, ignorans crimen sibi objici

(t) Hodierni fere omnes vertunt, *si momorderit serpens in non incantationet* proprie *susurramine magico* non adhibito (vid. Bochartum, *Hicroz.,* pari HI, lib. H, cap. vi), *tum nidia est prastantia possessori tingiur,* id est ei qui lingua) peritia pollet ed serpentes incantandos, ut sententia spectet ad commendationem sapienti®. quæ sola prodest contra serpentis morsum. 1). Hieronymus vero , *si momorderit serpens in silentio, non est amplius habenti linguam.* id est homini linguaci et maledico, ut simplex hic sensus sil : Serpens ct detractor aquales sunt.

a detractore. Morsus enim detractoris, æque ac serpentis, est furtivus ac clandestinus, ait Thaumaturgus. Rursum, sicut serpentes, v. g. aspides, contra incantationem se præmuniunt, unam aurem terne admovendo, alteram cauda obturando: sic detractor cor et aures occludit sua malevolentia, ne quis sermonem ejus interrumpat, aut divertat.

Quinto. *Quinto,* lingua detractoris est serpentina; habet enim serpens sub lingua vesicam plenam veneno, quæ quando mordet rumpitur. Similem habet detractor sive susurro. Unde illud : ‹i Venenum aspidum sub labiis eorum, linguis suis dolose agebant, » *Psal.* cxxxix, 4. Hac de causa serpentinis Judæorum linguis contra Mosen murmurantibus eique detrahentibus, Deus serpentes ignitos immisit, JVum. XXI, 5, ad quos alludens hic Chaldæus sic apposite vertit, *sicut immittuntur serpentes igniti, ut vexent et noceant sæculo propter peccata domus Israel, qui non laboraverunt in vertis legis in silentio: sic non erit amplius viro, qui accusator est et susurro, quoniam igne gehennæ succendetur.*

Suto. *Sexto,* Vatablus sic exponit, q. d. Sicut serpens non prieventus, nec impeditus incantatione, obvios mordet : sic natura nostra, destitutasapientiæ incantamento, aliis detrahit, et proximorum famam devorat, rodit et mordet, juxta illud Horatii, l *Serm.* satyr. 4 :

Absentem qui rodit amicum, etc.
Rie niger est; hunc tu, Romane, caveto.

Septimo. *Septimo,* aspidis morsus est lenis, ut vix sentiatur velut punctura acus, sine tumore; virus tamen ejus illico ad sanguinem et viscera pervadit Unde Cleopatra aspidis morsu se occidit, ut suavissime moreretur, ne cum Antonio marito a Ciesare Augusto post Actiacam de iis vit toriani duceretur in triumphum. Sic detractoris sermones lenes sunt, blandi et jucundi ; simulat enim asseritque se non cx odio, sed ex amore et studio emendandi vitia proximi recensere; sed iliieo maledicentia vulnerat famam absentisel conscientiam audientis. Rursum, ex morsu aspidis vix gutta distillât sanguinis clari et rubri, sed obscuri et nigri : sic ct detractio nil distillai, nisi fam e et conscientia» denigralionem; prodit enim ex lingua ejusque vesica, quæ uti serpenti, sic et detractori fusca est et atra, alroque veneno referta.

Oeunk *Octavo,* Syri juxta Euphratis ortus, per naturalem complexionis antipathiam, vel, ul alii volunt, sympathiam, non mordentur, nec lædunlura serpentibus, æque ac Psylli in Africa, Ophiogenes in Cyro et Hellesponto, Marsi in Italia: hi enim omnes, ait Plinius lib. XXVIH, cap. m, « sunt terrori serpentibus tactu ipso levant percussos (a serpentibus) suctuve modico. » Vide Deluo, *De Magia,* Quæst. ¡X et XIII. Sic viri sapientia, fama et sancitale eminent: s, detractorum linguas non metuunt; sed omni detractione superiores sunt, quin imo el alios calumniam passos, unico verbo su® famæ et quieti restituunt

Denique pro *non minus habet,* Hebraice est sr? (WP *lo iitron,* id est *non amplius habet,* non excellit serpens morsu suo morsum domini linguæ, id est detractoris, sed potius ab eo superatur. Est miosis : minus enim dicitur el plus significatur, *q. d.* Amplius mordet lingua detractoris, quam serpentis. Occultior, dolosior, nocentior est morsus detractoris, quam serpentis. Hic enim corpus, ille famam et conscientiam mordet, et mordendo perimit : quare virulentia linguæ detraclricis vincit virus omne anguium et aspidum; nec tam serpentina est, quam gehennalis et diabolica, uti docet S. Jacobus, cap. m, 7, ubi pluribus idipsum ostendi. Quare « dum aures inficit, animas interficit, ® ail S. Bernardus, serm. 24 *in Cantica,* ubi ejus mores el gestus hypocriticos, quibus amore ficto celat odium virulentum, ita graphice depingit : a Alii, inquit, simulata verecundia fuco conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbraro conantur. Videas præmilli alta suspiria, sicque quadam cum gravitato et tarditate, vultu mœslo, demissis superciliis el voco plangenti egredi maledictionem, et quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde invito, el magis condolentis affectu, quam malitiose proferri. Dolco, inquit, vehementer pro eo quod diligo cum sàtis H nunquam potui de hac ro corrigere eum. Et alius : Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo istud, sed per me nnnqu&m innotuisset; al quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum, dolens dico : Revera ita est. n

12. VfcRBA ORIS SAPIENTIS GRATIA (Campensis, Vert.fi *gratiam habent)* : et labia insipientis PRACrPtTABUNT eum. — llebræa, *deglutitine,* vel *devorabunt eum.* Ha Septuaginta; Syrus, *verba oris sapientis gloria, et labia stulti maculant illum ;* Arabicus, *impediunt illum;* alius, *perdunt illum;* Cajetanus, *destruent illum ;* Campensis, *subvertent cum ;* Tigurina, *ex ore sapientis prodeunt res quæ gratiam conferunt, quam labia stulti velut absorbendo auferunt.*

Pronomen *eum* dupliciter sumi potest : *primo,* absolute, ut referat sapientem ; *secundo,* reciproce, ut referat incipientem. Priori modo est antithesis pugnai insipiente et insipientis contra sapientem el sapientiam. *q. d.* Sapiens loquitur verba graliosa : at tuitus superbus ct invidens contradicit, loqnitm ac mullis verbis cl rationibus contra cum pugnat, 81'1*30, ut cum praecipitet, supplantet, vincat, confundat et siili similem faciat. ItaS. Hieronymus qui et addit : a Et revera pnecipilalur vir sapiens, quando in aurem loquitur imprudentis, cl verba ejus in profundo, ut ila dicam, gurgite pereunt. Unde beatus illo est qui in aurem loquitur sapientium. » Posteriori modo, nervosior est antithesis slultiliæ el stulti, impugnantis et pnecipitan* lis non sapientem, sed seipsum, *q. d.* Sapiens loquitur cum multa gratia, puta sapienter, mo-

desto, benevole, utiliter, amabiliter, jucunde: quo fit ut audientium gratiam sibi conciliet; at insipiens loquitur insipide, immodeste, arroganter, imprudenter, impudenter, petulanter : quo iit ut odium audientium sibi consciscat, quin et lites et rixas, quin cum in gravia damna, ac subinde in mortem et gehennam precipitant. Unde Thaumaturgus, *bonus et sibi et proximo operatur conducibilia : stulto sua garrulitas perniciosa est ;* et Olympiodorus, *sermo sapientis neque inhumanus est austenure, neque mollis ct dissolutus ; sed gratia multa conditus, ita ut pariter cohibeat, neque sinat auditores diffluere.* Ita S. Bonaventura. Batió a priori est quod verba oris sapientis prodeunt ex corde gratiis ct virtutibus fragrante, quod verbis suam fragrantiam aspirat; verba vero stulti prodeunt ex curde stolido, vecordi omnique gratia destituto, quod snam stoliditatem et vecordiam verbis instillat, juxta illud Scnecæ, *epist.* 11 i et 115 : « Talis hominibus fuit oratio, qualis vita. Non potest alius esso ingenio (dictis et factis), alius animo color : oratio vultus animi est; » quare vox sapientis procedit ex affectu cordis, in gratia oris, in magnificentia operis, juxta illud : « Diffusa est gratia in labiis tuis, » *Psal.* xliv, 3; et illud : « Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratiæ autem fatuorum effundentur,» JEcc/i. xv, 13; et illud de Christo : « Omnes testimonium illi dabant ; el mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipsius,» *Luc.* iv, 22; et illud Pauli : « Sermo vester sempdV in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere, » *Coloss.* iv, 6, el *Ephcs.* iv, 29 ; et illud Mosis : « Fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stillæ super gramina, » *Deut.* xxxn,2.

Tertio, Chaldæus gratiam non hominum, sed Dei accipit; undo vertit : « Sapientis hominis verba oris, qui quo tempore vindicta orbi impendet, invenitur in generatione; si orat, avertit sane supplicium,el Dominum ad miserationem adducit. »

Hæ gnomæ sunt disparatio, æque ac illro ia *Proverbiis :* quara non est necease unam alteri connectera. Si quis tamen hanc precedenti nectere velit, dicat detractori omnibus ingrato et exoso opponi hic sapientem, cujus verba omnibus sunt grata ct accepta.

Porro Cajetanus, Arboreus, Hugo et Dionysius hanc gnomen ita precedents apposite attexunt, *q. d.* Stultus, qualis est detractor, non tantum alteri, cui detrahit, sed et sibi ipsi nocet; seipsum enim in gravia et inextricabilia mala ultro précipitât, quæ eum, velut baléna Jonam, absorbebunt et devorabunt, ut habent llebræa.

Stnlth» ti* Nota :To *pravipitahunt* notat *primo,* precipitantlam linguæ in stulto, qua sine consideratione auidquid in buccam venii, princeps eloquitur. Unde S. Bonaventura : « Halio praecipitationis, ait, est indiscretio; et ratio hujus est, quia non considerat. Unde dicitur *Proverò.* xxix, 20 : Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam illius correptio. » Hinc Thuanus vertit :

Stultos cantra, ImtnMmU loquendi
Précipite* tou rapui cerna libido.

Secundo, pre »*pilabunt,* ait Lyranus, notat loquacem dicacitate sua praecipitem volvi, ac instar ejus qui ex alto monte praecipitatur, per pnerupta ruere in exilium turn scelerum, tum damnorum cl suppliciorum. Unde Olympiodorus legens, *labia stulti demergent ipsum :* Demersio, inquit, de qua hia loquitur Ecclesia.-tes, ad eterna referenda est supplicia, *q. d.* Loquax précipitai se in profundum abyssi, puta in stomachum imumque ventrem gehennœ, ut ibi sil cibus et pabulum tam ignis quam diaboli. Aliter S. Hieronymus : « Revera, ait, precipitatili vir sapiens, quando in aurem loquitur imprudentis, el verba ejus in profundo, ul ita dicam, gurgite pereunt. »

13. IXITIUX VERBORUM I.KS STULTITIA, ET SOPISSI- Ve*. (3. MiM oris illius error pessimis. — Pagninus, *insania magna;* Tigurina, *vesaniaperniciosa* (I); Cajetanus, *tricae malas;* Campensis, furia *quae periculo non caret ;* Septuaginta, *circumlatio pessima;* Syrus, *pudenda mala;* Arabicus, *perversio incommoda.* « Symmachus, ait Hieronymus, tran>tulit : Tumultus ct quaedam verborum inconstantia, dum non manet in sententia, sed putat in multiplicatione sermonum effugere peccatum se posse. Cum enim nec preterilorum meminerit, nec futura cognoscat, et ignorantiœ tenebris volutetur, falsam sibi scientiam repromittens, in eo doctum se putat et sapientem, si verba multiplicet. Potest lioc eide hæreticis accipi, qui prudentium virorum dicta non capiunt, sed se ad disputationes contrarias preparantes, ct initium et finem loquendi vanilate eum multo errore convolvunt, et cum nihil sciant, loquuntur plura quam norunt. » Hæc S. Hieronymus. Sub initio et novissimo, sive sub principio et fine, vehit sub extremis media interjaceutia intelligc, *q. d.* Stultus, dum loquitur, incipit stultitiam qua plenus est, eructare; quo<jua plus loquitur, eo stultiora profert; quo fit ul tandem errores pessimos effundat, quia quod semel insipienter dixit, hoc pertinaciter tueri et prosequi sitagli, juxta illud Philosophi : < Parvus error in principio, magnus fit in fine. » Stultus ergo tota oratione sua delirat, nec ulla ejus pars a stultitia immunis est : quin potius crescente oratione crescunt ejus desideria, adeo ul desinant in errores pessimos, v. g. in hæreses, blasphemiam, ulheismum. Huc facit illud Cleomenis ad legatos Samiorum : a Quæ primo dixistis non memini, ne media quidem intelligo,postrema non probo.» ItaPlutarchus, in ApopMA. AliterThaumaturgus : Stultus, inquit, dum os aperit, stulte ordilur, star-

ti) Recle. *PcmicioM,* scilicet ipsi el aliis.

tin) finem facturus : quia ex amentia non scit prosequi et connectera sermonem. Quare incipit a temeritate, a vana gloria, a voluptatum desiderio, ac desinit in pervicaciam, superbiam, imprudentiam, blasphemiam. Ita Hugo. Rursum alii, *q.d.* Sapientes oratores maximam curam habent exordii ut auditorum gratiam sibi concilient, et epilogi ut persuadeant quod intendunt; at stultus utcumque negligil; nam in exordio insulsa sua dicacitate auditores a se avertit, et in epilogo nil nisi stultitiam omnibus exsibilandam proponit, præserlim dum per stultam mentis inconstantiam facit ut epilogus exordio non respondeat, imo contradicat. Unde Chaldæus vertit, *peroratio pro-* U5 *motibus scatet.*

Veri. 14. siuitni DWJtilo- ÇGU.,

14. STULTUS VERBA MULTIPLICAT, — quia rebus et sapientia caret : hinc verba nugacia coacervat, idemquo importune ct clamose sine judicio cura fastidio audientium millies iterat, juxta illud Apuleii *Apol.* r : « Oratio, quæ rebus flaccet, strepitu viget. » Et illud Threocrili de Anaximene perorante : « Incipit verborum flumen, mentis gutta.» Ita Stobæus, *serm.* 34. E contrario sapiens in verbis brevis est, in sensu multus, nam paucis mulla significat. Ita Auctor *Catena; Græc. :* » Et multis pauca dicens, inquit, obstreperus videtur et nugator. Sapiens ergo est paudloquus, stultus vero multiloquus. » Rursum stultus verba multiplicat, quia etiam dum de virtutibus loquitur, mulla vane de iis effutit, quæ ipse in corde non habet, nec sentit : quare similis est garrienti picœ vel hirundini, aut loquaci graculo, qui cum labiis assidue garriat, cor tamen sensu vacuum est, nec quidquam eorum quæ garrit, intelligil. Hoc est quod ait Ecclesiasticus cap. XX, 21 : « Homo acharis (i. e. sine gratia, cujus sermo gratia non est conditus) quasi fabula vana (fabulas fabulatur quasi fabulo, imo fabula et,) in ore indisciplinatorum assidua erit : » quare « ex ore fatui reprobabitur parabola : non enim dicit illam in tempore suo (i). »

IGNORAT HOMO, QUID ANTE SE FUERIT : ET QUID POST SE FUTURUM SIT, QUIS EI POTERIT INDICARE? — Apte cohæret hæc gnome precedenti, 7. d. Stulti multiplicant verba, quia de iis quæ preterita sunt multa garrire solent, atque etiam futura curiosa pervestigatione nimium sollicite inquirunt, et praedicere audent, cum paucissima sint, quæ certo sciat homo de præterilis, et de futuris pene nulla habeatur certa cognitio : propter quod omnino vanum videtur super hujuscemodi incertis et incognitis (quod faciunt insipientes) multiplicare sermones. Hanc gnomen audivimus cap. iii,22, et vu, I, ubi eam explicui. Porro *primo,* Chaldæus vertit, *stuttus in inani verborum strepitu, quibus nihil opus erat, totus est, neque scire quisquam potest quid illius diebus, et quid sub ejus exitum eventurum est. Quis cnim ci renuntiaturus est? Secundo,* Tigurina vertit, *stultus mullis verbis utitur, et ignorat homo iste quorsum eat ; quis autem ei indicaret quid secuturum? Et* Campensis, *stultus sic verba multiplirat, ut nemo intelligere possit quid velit, et multo minus de futuris aliquid ex illis colligere. Tertio,* Aben-Ezra censet ultima verba dici ex persona stulti, *q. d.* Stultus verba multiplicat de suis voluptatibus, iisque quæ concupiscit, quia nullo tangitur metu futurorum, puta judicii et gehennæ. Dicit enim : Hæc incerta, imo vana et inania sunt, juxta illud Epicuri :

Ede, bibo, lude, post mortem nulla voluptas.

Voluptuarii cnim, ut suis cupidinibus libero et secureindulgeani, negant animæ immortalitatem, negant cœlum, negant infernum, negant tandem omne numen. Verum primus sensus maxime appositus et genuinus est.

15. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt Vw .ii. in urbem pergere. — Difficilis locus est, cx eo lnni^ quod difficile sil definire quid significet hæc parœmia : « In urbem pergere. » *Primo,* Cajetanus censet hic redargui principem qui viam ad urbcm suam facit obscuram, anfractuosam et difficilem,cum recta, patens et pervia esse debeat. Et in hoc, inquit, uno labore stulti, omnes similes labores stultorum indecentes et noxii inleUigun- PnD* tur. Verum hoc longe petitum est, et a Vulgata alienum. *Secundo,* Mercerus, et cx co Delrio in Semfa. *Adag.,* autumant per urbem proverbialiter significari negotii culmen et finem, *q. d.* Stulti rem inchoant, et nesciunt eam finire, et ad perfectionem perducere (2). *Tertio,* Isidoras Clarius et Cara- Tertio, pensis vertunt, *stultus rationem vivendi civiliter ignorat, barbarus est cl agrestis, cum sapiens et justus sit comis ct urbanus.* Accedit Moringus, qui censet alludi ad rusticos quorum labor est cassus, si tempestive fructus in urbem non convehant, cum est mercatus, ut eos divendant, aut, *q. d.* Inanis est labor stultorum verba multiplicantium, quia nesciunt composite et urbane loqui, uti faciunt urbis incolæ. *Quarto,* Aben-Ezra et Vatablus, *q. d.* Stulti QUiru. versantur ct fatigant se circa arduas quæsliones; cum tamen vulgares el obvias ignorent, quod proverbialiter dicitur: «Nescit viam in urbem;» quid enim notius via regia et trita in urbem? Unde Emmanuel Sa : Nesciunt in urbem pergere,

(t) *Stultus cerba multiplicat,* id esi, de rebus futuris multa apud se statuit, sibi pollicetur et vane jactat. *Homo* Unica *nescit quid,* etc.

(i) Quem sensum genuinum esse existimo. *Labor stultorum defatigai cum,* qucmcumque eorum, *qui nescit ire ad urbem ,* id osi : Similis psI pi qui urbem aliquam aditurus, viamque rectam ignorans, per dispendia viarum iter faciens inani sese labore fatigat, nec itineris sensus assequitur. Maurei, *labor stultorum,* id est vexationes improborum principimi, *fatigat eum qui nescit ire ad urbem,* qui mahs artibus illorum favorem sibi concillare, coque eorum injurias cI vexationes prohibere nescit. Pro *ad urbem* gall, diceres *a la cour.* Nimis tamen quæsite.

Victo hoc est, inquit, notissima ignorant. Quinto, noster Pineda, *pergere in urbem,* vel ul Arabicus vertit, *incedere per civitatem,* accipit pro *perambulare urbem,* id esi regere urbem, ul taxentur hic principes, consiliarii et magistratus insipientes, qui urbes sibi subditas et commissas non visitant, ul abusus tollant, jus dicant el omnia recte disponant. *Perambulare* cnim in Scriptura est vox notans imperium et gubernationem, uti ostendi *lachar,* i, II. Huic expositioni apte cohærel quod sequitur : « Vœ, libi, terra, cujus rex puer est!»

Sedo. rTHun<-. *Sexto,* simplicius dicas esso metaphoram a mancip¡p¡¡8 damnatis ad labores, vel in ergastulis, vel in agris, vel in fodinis ad effodienda metalla ferri, æris, argenti, etc., qui cum ibi vitam laboriosam degant, ignorant viam in urbem, ut in ea vitam civilem, facilem el commodam (in urbe enim omnium rerum est commoditas ct copia) agant; aut a viatoribus ct peregrinis, qui cum viam rectam cl compendiariam in urbem, ad quam tendunt, ignorent, per circuitus, anfractus et dispendia viarum vel sero, vel nunquam ad urbem destinatam perveniunt, *q. d.* Simili modo stultus laborat, ut sapienter et feliciter vivat; sed frustra, quia viam in urbem, id est rationem cl methodum sapientiae ignorat, nescit sapienter res suas exsequi, nescit qua in re sit sapientia : quærit enim eam in libertate, gula, luxuria, etc., cum sita sil in prudentia cl virtute. Tritum est in Italia exemplum de nobili quodam Transalpino, qui contendens in urbem Romanam, cum in hospitiis vina delicata inquireret, ideoque famulos premitteret, qui vina hospitiorum explorarent, cl ubi melius reperircnl, janu® inscriberent, *est,* cum tandem optimum invenissent inscripserunt, *est est;* quare ibi nobilis tantum potavit, ut ex crapula mortuus sit, ncc in urbem pervenerit. Unde famuli sepulcro ejus inscripserunt : « Per *est est* dominus noster mortuus est. » Hinc S. Hieronymus per urbem accipit veritatem et sapienti® civitatem, atque hanc gnomon *primo,* exponit de philosophis : «Lege Platonem, inquit, Aristotelis revolve versutias, Zenonem et Carneadem diligentius intuere, ct probabis verum esso quod dicitur : Labor stultorum affliget cos.Veritatom illi quidem omni studio qumsierunt, sed quia non habuerunt ducem et previum itineris, ct humanis sensibus rati sunt se comprehendere posse sapientiam, ad civitatem min ine pervenerunt. De qua in psalmo I.XX1I, 20 dicitur : Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Omnes enim umbras cl diversas imagines atque personas, quas sibi in diversis dogmatibus induerunt, in urbe sua Dominus dissipabit. De qua alibi scribitur : Fluminis impetus Letificai civitatem Dei,» *Psal.* x1v,5. Et in Evangelio : Non potest civitas abscondi supra montem posita, JfattAv, I i.Etinlsaia: Civitas munita ¡*sai.* xxvn, 10, quæ oppugnatur; siquidem hanc veritatis cl sapienti® civitatem, cum lirina sit et robusta, omne* sapientes sæculi et hæretici impugnare conantur. » *Secundo,* de haereticis : « Et quod de philosophis diximus, inquit, hoc idem et de hæreticis sentiendum,quod frustra laborent ct affligantur in studio Scripturarum, cum ambulent in deserto, et civitatem invenire non valeant, de quorum errore et Psalmista commemorat dicens : Erraverunt in solitudine in inaquoso: viam civitatis habitaculi non invenerunt,» *Psal.* evi, 4. Huc usque S. Hieronymus. Alluditenim ad urbem Hierosolymam, quæ Judæis erat urbs sapienti®, doctrinae, legis, fidei, religionis, templi oinmsque boni. Unde ad eam ter in anno ex lege pergebant Hebraei ex tota Judaea, ut Deum in templo colerent el legem audirent; Hierosolyma ergo ets erat urbs sapienti®, matrix Ecclesia?, paradisus terrestris ct imago cœli : quare qui sapientem, sanctam ct felicem volebant agere vitam, pergebant Hierosolymam ; qui vero hoc iter nesciebant, vel ruralibus aliisque molestis negotiis occupati extra eam degebant, hi ignorantem vel insipientem, terrestrem, molestam el infelicem vitam degebant. Hisce ergo hic Ecclesiastes stultos comparat, co quod suis negotiis molestis, vanis tamen cl inanibus occupati, quasi in agris laboriose vivant, ncc ad quietem sanctamque sapienti® cl virtutis viam, cujus typus erat Hierosolyma (quæ Hebraice idem est ac *visio paris),* perveniant. Hinc Chaldæus vertit, *fatigatio stulti, qua defatigatur in stultitia, ipsa delassat eum, adeo ut non discat ire in civitatem, in qua sapiens habitat, ad quaerendum ab eo disciplinam.* Hac de causa Christus jussit Sanio, dixitque : « Ingredere civitatem , et ibi dicelur tibi quid te oporteat facere,» *Ad.* IX, 7.

Allegorico et anagogice stulti nesciunt viam in urbem, id est in Ecclesiam tum militantem, tum triumphantem, quiahærent invia, id est in terra cupcdiis cl nugis. Nesciunt ergo viam in urbem, id est in cœlum ad sternam felicitatem. Ita S. Hieronymus, Olympiodorus, Thaumaturgus et alii. Docci igitur hæc gnome nos m hac vita non esse cives, sed advenas et peregrinos, quorum est pergere ad patriam, puta ad urbem coelestem, «cujus artifex ct conditor est Deus,» *llebr.* xi, 10. « Non cnim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus, » *llebr.* xiil, 14. Hinc Thaumaturgus vertit, *ccderutn homo, qui in civitatem bonam concedere nescit, d oculorum suorum d faciei afflictionem exspectat.*

16. V.r TIRI, TERRA, CUJUS REX PUER EST, ET CUJUS PRINCIPES MANE COMEDUNT. — « Puer, » tum State, V» 1er* tum potius insipientia, inexperientia et concupì- T9 cwJnj scentia, qui scilicet pueriles habet mores, allée-reipaM* tus, conceptus, quales habuit Roboam, cum 10 cssctannoruin, III *Peg.* xii, 4. Nam aliqui nonnullos reges preclaros electos fuisse pueros legimus, ul Joas, qui septennis creatus est rex, IV *Peg.* xi, 22; ct Josias qui octennis, II *Paral.* xxxiii, I ; el Salomon, qui duodennis, uti scribit S. Ignatius ad Magnesian., licet verius sit Salomonem fuisse cir-

citer vigintl annorum , cum regnum inivit. Parum ergo ad rem facit œtas juvenilis, æque ac prosapia regalis. Hinc Plato in *Thcætcto* ait omnes reges cx servis oriundos, ct servos oriundos ex regibus. Quocirca S. Hieronymus, cum puerum interpretatus esset «tale puerum, subdit : « Verum mihi sacratius quid latere videtur in littera, quod juvenes dicantur in Scriptura, qui a veteri auctoritate desciscunt, et cana precepta parentum contemnunt : qui neglecto Dei mandato cupiunt statuere traditiones hominum. De quibus et in fsaia Israeli Dominus comminatur, co quod noluerit aquam Siloe, quæ vadit cum silentio, et veterem piscinam averterit, eligens sibi fluenta Samari®ct gurgites Damasci : El dabo, inquit, juvenes principes eorum, cl illusores dominabuntur eis. » Unde pro *puer* Hebraice est ipj naor, id est puer, juvenis, insipiens ; quare a *naar* Germani acceperunt suum nar, id est *stultus :* puerili® enim vilia sunt inconsiderado, inexperienlia, ineruditio, ignorantia, concupiscentia, stultitia, levitas, inconstantia. Quapropter Seneca, *epist.* 4 : a Adhuc, inquit, non pueritia sed, quod est gravius, pperililas remanet; et hoc quidem pejus csl, quod auctoritatem habemus senum, vitia puerorum; nec puerorum tantum, sed infantium : illi levia, hi falsa formidant, nos utraque.» Hinc illa comminatio, *Isaia,* m 4: « Dabo pueros principes eorum. » Ubi S. Basilius : « Adolescentia, inquit, levissima est, et ad flagiliu quæque apprime mobilis, ceu sunt indomilze et effrenes concupiscentia», belluinæ et immanes iræ, lingua?, incontinentia, contameli®, arrogantia,fastus cx animi elatione; reliquœ item affectiones juventuti vernaci)lœ et coalumnæ, invidi® ob exsuperentam alterius eminentiam, suspiciones propter contractam familiaritatem : examina enim innumerabilium vitiorum se agglomerant ct adjungunt juventuti. » El S. Ambrosius, lib. I *De Intcrpdl.* cap.vii : « Adolesci utia, ait, sola ct invalida viribus, infirma consiliis, vitio calens, fastidiosa monitoribus,illecebrosa deliciis, atque æstu sanguinis vaporantis ignescens. » Accedit Xenophon : a Sicut, inquit, novelli cilharadi multas perdunt citharas, sic cupidi juvenes rempublicam sæpe evertunt. » Occasione stultorum, de quorum insipientia ct noxa mulla dixit, Ecclesiastes, transit ad reges et principes insipientes ct stultos, quorum eo major est noxa, quo major est dignitas et potentia. Eorum enim stultitia in lotum regnum dimanat illudque pessunidal, præserlim quia, ut ait Claudianus, « Regis ad exemplum lotus componitur orbis. » Sapienter Nerbodus Episcopus Rhemensis, epist. (esi 80 inter epistolasS. Hildebeiti, tom. HI *Diblioth. SS. PfUrum} ad Andegavensem Episcopum,* juvenem, sui male compotem : a Non per ætalcm longam, inquit, coepisii experientiam, nec adhuc mens tua casuum varietate decocta maturuit, nimirum : Lxiultat levitate puer, gravitate senectus. » Væ ergo familiæ, domui, urbi, reipublic®, cujus rex vel rector immaturus est celate el scientia. Porro Choldceus hanc gnomen restringit ad Jeroboam : « Vælibi, inquit, terra Israel, in tempore quo regnaverit super te Jeroboam impius, et cessare faciet a te sacrificium matutinum, el principes tui, antequam offerant juge sacrificium matutinum, panem comedunt. » Huc facit symbolum Pythagoræ : « Puerum aut fœminam stricto gladio vagari, omen malum, id est non defuturmn malum si gubernatio imprudentibus, ineptis cl levibus tradatur hominibus.»

TropologiceOlympiodorus: Civitas, inquit,csl anima, cujus rex est mens et intellectus, qui si levis sit, ct gulæ voluptatumque appetens, animam perdet; sin sacris nutriatur disciplinis, eam beabit. RursumS.Hieronymus:Civitas,ail, est Ecclesia, cujus rex, id est prælatus vel episcopus puer est infirmitate, insipientia, vita. Symbolice S. Hieronymus et S. Augustinus, lib. XVII *De Civit,* xx; per regem puerum accipiunt diabolum insipientem el impium. Verba S. Augustini recitabo vers, sequenti.Tropologice S. Gregorius,lib XVI *Moral.* XXV : « Rursum per inane, inquit, presentís vitæ prosperitas designatur, sicut per Salomonem dicitur : Væ tibi, terra, cujus rex est puer, el cujus principes mane comedunt. Quia enim mane primum dici tempus est, el vespere extremum, nequaquam reficiendi sumus de hujus vitæ ¡irospcritate qua» prævenit, sed de his quæ in fine diei, id est in mundi termino sequuntur. Mane ergo comedunt, qui de hujus mundi prosperitatibus extolluntur, et dum presentía vehementer curant, futura non cogitant, n

Et c l jl s pr in c ipes mane comedunt ,—id est intempestive comessanlur cum rege puero; pueri enim maneante ortum solis mox ut e somno evigilant, ob stomachi calorem fament cibumquo poscunt. Tota eorum enim sapientia est in palato ct sapore, cuín lamen regum cl principum sapientia sita sit in cerebro cl cura sapienter administrandi rempublicam ; quare temperantes et sobrii sint oportet : nihil enim sapientiæ et consiliis ita contrarium, ut intemperantia et ebrietas. Mano Mim ergo, dum vigent jejuna mens lumenque rationis, ac vivaces sunt spiritus ex nocturno somno, a»D"hl· principes dent consultationibus el negotiis tractandis; meridiem vel vesperam refectioni corporis, uti faciebat Augustus Ciusar, teste Suetonio, mœ Matutinum enim tempus ad consilia et negotia aptissimum est, quia ipsum est lux mentis æque ac corporis. Hinc *mane* dicitur inchoatio diei et luminis, quod inde *manet* iu reliquum diem, ait Varro, lib. V *Dc Lingua Latina.* Adjungunt Servius el Festus *manum* priscis Mgnificasse *bonum :* unde *immane* idem est quod *malum;* nihil autem tam bonum (piam lux. Hinc Greci, cum lumen affertur, dicunt : á-yVkv. Nonnulli tamen *mane* derivant a *manibus,* quod a locis inferioribus, ubi sunt manes, id est anima* et spi-

ritus defunctorum, cum sole lux emergere cl oriri videatur. Quocirca Jeremía*, cap. xxr, vers, 12 : « Judicate, ait, mano judicium; » id est sobrii, ait Vatablus, nc per ebrietatem corrumpatis judicia. Hinc Isaías, cap. v, vers. H : « Va*, ait, qui consurgitis mane ad ebrietatem serían-
Rjtin priori. 1 dam. » Ratio a priori est , quod rex el principe* debeant esse regula totius reipublic®. Quare in regendo debent sequi rectam rationem : hanc autem offuscant, imo avertunt gula et ebrietas, fovent autem temperantia et sobrietas, presertim matutina. Hinc Salomon, *Prov.* xxxi, 4 : u Noli, ait, regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum : quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas, ne forte bibant, el obliviscantur judiciorum, el mutent causam filiorum pauperis.» Rursum magistratus, convivia agitantes, in iU vectigalia et opes civitatis absumunt, ac populum offendunt ct scandalizant.

Exempla regum intemperantium sunt : Sardanapalus totus in epulis cl ganeis, ab Arbace praefecto invasus, seipsum cum regio concremare coactus, vitam cum monarchia Assyriorum (hanc enim Arbaces ad M< dos transtulit) perdidit. Sic gula intempestiva perdidit Alcibiadem, Lucullum, Caligulam, Plolum.euin Philopatorem, Antiochum Magnum , qui ob vinolentiam totos dies dormire solebat, toste Plulircho in *Flaminio,* Demetrium Poliorcetem, M. Antonium Triumvirum, cujus tempestivas perpotationes memorat Cicero in *Philip.* Tiberius Cassar epulabatur quandoque ac potabat biduum continuum; unde a militibus pro Claudius Tiberius Nero, per scomma vocabatur Caldius Biberius Mero, ait Suetonius in ejus Vita, cap. xiii el x l ii. Vitellius vomendi consuetudine se idoneum ad omne cibi genus prostabat, utebalurque jentaculo, prandio, merenda, cama, comessatione, ideoque post paucos menses vita el imperio privatus est. Nero monstrum fuit naturæ, et voluptatis gulæque mancipium; hinc crudelis in alios, damnatus a senatu, in seipsum s eviro, sequo pugione confodere coactus est. Commodus Imperator cum nimia crapula gustum amisisset, stercus humanum cibis admiscuit, irridens cosqui hanc mixturam exhorrerent, ait Herodianusel Lampridius. Heliogabalus Imperator in conviviis assiduus, pavo* num, lusciniarum, phoenicopterorum, phasianorum el psittacorum linguis, ac camelorum calcaneis epulas instruebat; quod de avibus supererat, canibus dabat : ita Herodotus el Lampridius. Hinc oppressus misere periit. Nam, ut sapienter ait Aristoteles, lib. V *Polit,* cap. x : Qui se voluptatibus dant, facite in contemptum veniunt, et multas se opprimendi occasiones prebent. Undo Alexander Magnus rerum gestarum gloriam sua vinolentia obscuravit, adeo ut Antigonus ei dixerit ipsum indignum esso qui imperaret; unde ipsa eum vita el imperio privavit. Hausit hoc vilium a paire Philippo, de quo mulliereula: < Pro-voco, inquit, a Philippo ad Philippum, s-d ab ebrio ad sobrium (1). »

17. Beata tfkra.cuis rex nonnas bst, *it* ctjji s Vm.t7<

PRINCIPES VESCUKTLR IX TEJIPOHE SCO, AD REHCIEV-DLM, et non ad LVXURIAX——Quidam pathetice vertit, *o lautam terram,* etc. Pro *non ad luxuruxm,* hebraica est hizo xb *Io basthi,* quod nonnulli apud Kimchi vertunt, *non in stamine,* id esi *non in mirfion^* ut scilicet sapientia non misceatur vino, sicut stamen miscetur el intexitur subtegmini intexendo; aul ne singuli cyathi singulis cibi bolis misceantur, uti faciunt potatores, cum longe parcius sil bibendum, quam comedendum. Verum nova el coacla est hæcexposilio.

Pro *nobilis* hebraico est omn p ften *rhorim,* vel ut alii pronuntiant, *horim* (g. d. Heroum), id est filius candidatorum, hoc est ingenuorum, nobilium , principum (olim enim nobiles ct principe* candidali, id est candidis vestibus «amicti im edebant, ut obtendi cap. vm et tx), puta ingenuus, nobilis princeps (qualis enim est pat/ r . talis est filius, ac filii nobilium et principum sunt nobiles ct principes). Unde Septuaginta vertunt, */{hi to-Qciiuorum :* Syru.% /Uri *libertatis;* Arabicus, *filius Uber;* alius, *filius heroum :* *horim* enim sunt heroes; Tigurina, *generosus est;* Campensis, vir *streriuus.* Tales fuere veteres heroes. «Heros, inquit Servius ex Hesiodo, est vir fortis, semideus plus ab homine habens. » Inde Cicero, lib. I *ad Attic.:* < Heros ille nosler Cato. »

Nobil is, — lutellige nobilitate non tam generis, quam sapientia» el virtutis, quæ sola vera el solida est n^ililas, puta animi generositas ad magna et preclara audendum et gerendum, quæ suo genere suisque patribus clavis dignum se nepotem prabeat. Nam, ut ail Euripides :

> Dcilus miln vlt nobilis videtur.
> Qui vero hoq jurius ed, licci a patro uiehoro
> Quini Jupiter ài, genus deducat, ignobili mitu videtur.

Est antithesis versus precedents, ç. d. Sicut misera et infelix est terra,cujus rex est puer, id cs> puerili ct in gulam abjecto, ac projecto in voluptates animo : sic beata et felix esi terra, cujus rex csl animo nobili ct generoso, qui cum suis principibus generosa spectat moliturqne, ac proinde voluptates despicit, nec nisi negotiis publicis confectis suo tempore vescitur, non ad luxum et gulam , sed ad necessariam vinum refectionem el sustentationem. Porro Chaldæus hanc gnomen restringit ad Erechiam, quem opponit Jeroboam : a Beala erit terra, inquit, in tempore quo regnaverit super tc Ezechias filius Achat, qui erit de genere domus David regis Israel ; qui erit vir fortis in loge , et faciet ad quod obligatum est ex præcepüs legis ; el principes tui, postquam offe-

(I) Conf. Ciceronem, *Philipp.* 11,40 : « *Ab fiora Cerda* bibebatur, ludebatur, vomebatur. »

mn(juge sacrificium, comedunt panem post quartam dici horam, de labore manuum suarum, in fortitudine legis et praeceptorum, et non in infirmitate et cfficitate oculorum, in infirmitate studii ct praeceptorum. 0

Nobii is. — Ex hoc loco Barlholus in leg. *Honor.* § *De Honor.* IT. *Dc muncr. et honor.,* docet privilegium nobilitatis, ut ex ea potius quam ex plebeiis familiis assumantur ad honores, dignitates et magistratus, conforme esse juri naturae et divino, idem docet Tiraquellus, tract. *De Nobilit.* cap. xx, num. l et scq. Qum et l'iato in *Alcibiade:* « Consentaneum est, inquit, meliores esse naturas in nobili genere, quam in ignobili ; ac necosse est ut bene nati, si bene educantur, ita demum ad virtutem perveniant.» Et S. Thomas,in cap. i *ad Hebr.* lect. 3, ul facile quis aliquam dignitatem administret, præter sapientiam exigit ne erret in gubernando, ac virtutis potentiam in exsequendo, genens quoque prosapiam ne contemnatur praecipiendo. Nobilitas enim generis filio nobili dat magnam apud populum auctoritatem; unde Germani nobiles mirifico honorant. Rursum eadem stimulus est filio ul nobiliter vivat, ac digna nobilitate sua avorumque factis gerat. Insuper cum regi vel principi in principatu succedunt filii jure hereditario, non externi licet aptiores jure electionis, tollitur omnis eligendorum ambitio, invidio, lites, rixœ, schismata et bella quæ cx clcc-
⁑ tione consequi solent.

Cæterum, in praelatura ecclesiastica, licet Aaroni in Pontificatu jussu Dei successerint filii el nepotes, in nova tamen lege Christus voluit Pontifices, Episcopos cœtcrosquo Praelatos 0bn nasci, nec jure hœreditario succedere, sed elegi cosqui sapientia, virtute et dotibus cœteris praestarent. Hoc enim exigebat dignitas, utilitas ct majestas Pontificum et Sacerdotum Christi, nipote qui quasi homines coelestes cœteris viam in cœlum prœiro debeant, ideoque a vivere ul numina, loqui ut oracula. » Unde cum in Ponlificis cujusdam electione commendaretur unus a generis nobilitate, respondit alter : « Piscatori Petro successorem quæri, non Augusto, » uti refert Glossa, cap. *Quoniam,* Quœst. I, verb. *Invidia.*

Cujus principes vescuntur in tempore suo, ad REFICIENDUM, ET NON AD LUXURIAM. — Ilebrœa, *in fortitudine et non in potatione,* id cst vescuntur ul roborent vires corporis el animi ad laborandum pro república, non ad compotationem, luxum el crapulam. Hinc Tigurina vertit, *comedunt ob vires reficiendas, non ut certent poculis;* Campensis, *comedunt quantum satis est ad vires conservandas, non comessationibus dediti;* alius, pro nc-
» -rtpw *cestitale, non pro luxu ct ebrietate.* Unde S. Hieroni nymus ait, hic *cos judices piadicari, qui nequaquam*
b ê voluptatem negotiis civium praeferant, sed post multum laborem et (vìministrationem reipublicœ, cibum copen quasi necessitate cogantur. Idem a Salomone didicit buiixitque Plato, lib. ll *Dc Legibus,* ubi vini usum magistralibus non concedit, nisi reficiendi corporis vel morbi causa. Symmachus vertit, *in probitate virili,* id est, ut comparent sibi virile robur, firmamque valetudinem, ait Olympiodorus : qui enim tempestive, scilicet horis statis cibum sumit, idque moderate, is sanior ct robustior est, teste Thaumalurgo. Porro Septuaginta vertunt, *principes lui ad tempus comedent in fortitudine, et non confundentur ;* Syrus, *aim prosperitate et non in confusione.* Hebraeum enim *bastili,* si puncto *cateph carnets* subnotetur, ul *beth* initiale sil, non radicale, sed servile el nola praepositionis, significat *in potatione;* sed eodem redit sensus : potatio enim vocatur *confusio,* quia inducit crapulam, vomitum, ebrietatem, clc., quæ potantem faciunt confusione dignum, ut coram omnibus pudefiaf, omniumque risui el ludibrio exponatur. « Quam multa ebrii facilini, quibus sobrii erubescunt ! » ait Seneca, *epist.* 83. Quocirca Dionysius tyrannus se suique similes aiebat esse persimiles caponibus et vitulis, qui saginantur non ad salutem, sed ad perniciem, ut videlicet saginati mactentur et comedantur, uti refert Eusebius, lib. l *DePræpar.* cap.v. Tales S. Petrus, ll *epist.,* cap. n, 12, vocat « irrationalia pecora, in conviviis suis luxuriantes ; » et S. Jacobus, cap. v, 5 : « In luxuriis enutrientes corda sua. »

Exempla principimi temperantium sunt : Julius Cœsar vigil et sobrius , non nisi belli consilia agitans, imperium Romanorum obtinuit, imo fundavit. Unde Cato dicebat unum ex omnibus Caesarem ad evertendam rempublicam sobrium accessisse. Ila Suetonius in *Vita Cœsaris,* cap. l u i. Sobrietate ct vigilantia Cyrus Persarum monarchiam adeptus est et stabilivit. Augustus Cæsar cibo subinde abstinebat usque ad vesperam, assiduitate juris unicuiquiquo reddendi in noctem usque occupatus. Unde ipse in *epist. :* « Nos, ait, in essedo panem ct palmulas gustavimus. » Et epist. *ad Tiberium* ait se cx itinere domum redeuntem unciam panis sumpsisse. Vide Suetonium in Vita ejus, cap. l x x iii, l x x iv, l x x v i cl seq. /Egypliorum reges cibo vescebantur simplici , ut quorum mensœ nihil præter vinum ct anserem inferretur. Vini potandi certa statuta erat mensura, qua neque farciri venter, neque inebriari possent. Denique adeo erant sobrii, ut vita eorum a peritissimo medico ad sanitatem composita videretur, ait Diodorus, lib. 1, cap. vi. Agesilaus Sparta rex quidquid vel insipidi apponebatur, comedebat ct bibebat, inquit Xenophon. Annibai sobrius vigilquo fuit, ideoque victor, doñeo Capuame delicia» cum enervarunt cl perdiderunt. P. Scipio Æmilianus pano tantum vescebatur. M. Cato cibo potuqiie quo nauta utebatur: ila Valerius, lib. IV, cap. in. Trajanus in vescendo frugalissimus fuit, leste Alexandro, lib.V, cap. XXL Carolus Magnus cibi polusque parcissimus erat, teste Granaio , lib. Il, cap. vm boau/i. AlfonSus, Aragoniic rex> vino fere abs-

tinebat. Rogatus cur : « Quia, inquit, vino sapientia obscuratur, ideoque non decet regem, ut hoc immodica compotatione exstinguat, sine quo imperatoris ac regis nomen rite tueri non potest.» Rursum rogatus cur adeo ebrietatem damnaret : u Ideo, inquit, quia furorem et libidinem ebrietatis filios esse non ignoro, n Ita Panormitanus , lib. ll *Dc Gestis ejus.* Solymus, Turearum imperator, adeo fuit sobrius, ut non nisi cx uno feiru- lo comederet ; unde inter tot bellicos labores prospera semper fuit valetudine. Ita Jovius in ejus Vita. Emmanuel, Lusitani® rex, vino semper abstinuit, teste Osorio, lib. XII *Dc ejus Gestis.*

Allegorico, rex nobilis, sive filius candidatorum est Christus, cujus principes apostoli mire sobrii fuere. Ita S. Hieronymus : « Beata, inquit, terra Ecclesiæ, cujus rex cst Christus filius ingenuorum, de Abraham, Isaac et Jacob, prophetarum quoque et sanctorum omnium stirpe descendens : quibus peccatum non fuit dominatum ; et ob id vere fuerunt liberi, ex quibus nata est Virgo liberior S. Maria, nullum habens fruticem, nullum germen cx latere, sed totus fructus ejus erupit in florem, loquentem in Cantico canticorum, *Cant.* ii : Ego flos campi, et lilium convallium. Principes quoque ejus sunt apostoli et omnes sancti qui regem habent filium ingenuorum, filium libane, non dc ancilla Agar, sed de Saræ libertate generatum. Nec comedunt mane, nec velociter. Non eiminpræsenti sæculo quærunt voluptatem, sed tempore suo manducabunt, cum retributionis tempus advenerit; et manducabunt in fortitudine, et non in confusione. Omne bonum præsentis sæculi confusio est, futuri vero perpetua est fortitudo. Tale quid et in Isaia dicitur : Ecce qui serviunt mihi, bona manducabunt, vos autem esurietis, *Isai.* Lxni. Et iterum : Ecce qui serviunt mihi, Letabuntur, vos autem pudebit. » S. Hieronymo succenturiatur S. Augustinus, lib. XVII *Dc Civit.* XX, qui ex hoc loco statuit duas civitates, unam diaboli, alteram Christi, et earum reges diabolum et Christum : « Væ tibi, terra, inquit, cujus rex adolescens, et principes tui mane comedunt. Beata tu terra, cujus rex filius ingenuorum, et principes lui in tempore comedunt in fortitudine, et noir in confusione. Adolescentem dixit diabolum, propter stultitiam, ct superbiam, et temeritatem, et petulantiam cæleraque vilia, quæ huic ætati assolent abundare; Christum autem filium ingenuorum, sanctorum patriarcharum, perlinentium ad liberam civitatem, ex quibus est in carne progenitus. Principes illius civitatis mano manducantes, id est ante horam congruam, quia non exspectant opportunam, quæ vera est, in futuro sæculo felicitatem, festinanter beari hujus sæculi celebritate cupientes. Principes autem civitatis Christi, tempus non fallacis bealiludinis patienter exspectant. Hoc ait m fortitudine, et non in confusione, quia non cos fallit spes, de qua dicit Apostolus ; Spes autem non confundit. Dicit ei Psalmista, *Psalm,* xxiv, vers. 3 : Etenim conversi qui te exspectant, non confundentur. »

18. In pigr it iis iil-mil ia bit vr cont ign at io, et in INFIRMITATE MANUCM PERSTILLABIT DOMUS. — Cam- pensis, *fiet ut arceri non possit pluvia.* Hebraice est D'nbïy *atsalthaim,* noinen duale, *q.d.* Claudicatio m utroque pede, id est duplex pigritia, anirnæ el corporis; vel negligentia rerum praesentium el futurarum; aut socordia tam subditorum. quam superiorum ct principum; vel patris et matris : hi enim sunt duo curatores domus, quorum duplex negligentia illam perdit. ItaChaldæus; aut, ut Pineda, una pigritia est regis, altera principum et magistratuum. De utrisque enim sermo praecessit. Aut regis duplex est pigritia, una qua rex est privata persona, altera qua publica, ul significet pigritiam, quæ in plebeio esset simplex, in rege et principe esse duplicem, imo multiplicem. Inde Arabicus vertit, *ob modos negligenti^ inclinabitur tectum ;* Thaumaturgus, piger *ct otiosus domum suam minorem faciunt.* Pro *humiliabitur* hebraico est "¡0" *iuninarh,* id est *inclinabitur,* deprimetur, subsidet, corruet; Vatablus, *propendet;* Tigurina, *deterior flet* ; Campensis, *solvetur* ; alii, *marcescet, putrescet :* sic enim hebræum *iimmadi* vertunt Septuaginta, *Levit.* xxvu,8; alius, *opprimetur* ; alius, *incurvabitur* (i).

Apposite a comessatione transit ad pigritiam ejusque damna, quia filia gulæ est acedia, ait S. Gregorius; dum enim stomachus gravatur cibo, et cerebrum vino, totus homo fit gravis, torpidus, piger, somnolentus, iners, ignavus. Parœmia ergo hæc significat domum quamlibet tum privatam, tum publicam, puta regnum el reinpublicam dissolvi , ruere et everti per pigritiam principum natam ex comessatione et compotatione, per quam pigri sunt et desides in avertendis parvis noxis et damnis (quot enim sunt rimœ et stillae, tot sunt pigritiae in iis avertendis); hæc enim neglecta augescunt, ct tandem rempublieani perdunt, sicut domus sensim debilitatur et tandem ruit, si piger sit herus in ea reparanda, a In pigritiis » ergo, id est ob pigritiam et negligenliam initio parvam, sed diuturnam et multiplicem reficiendi legula, tigna, trabes, etc., et sarta tecta servandi; « humiliabitur, » id est

(i) *Pigritia* (nomen duale Aben-Ezra bene observat esse ad amias minus referendum, quas pigri otiose in sinu deponunt) *attenuatur,* labefactatur *contignatio.* Eadem, quam hic habemus, similitudine œdium negleo tarum utitur Plautus ad describendam segnitiem in *fondiaria,* act. I, sc, i, vere. 23 seqq. :

Atque ubi illo immigrat ufxpiam humo iudjugaaaqoa.
Cum pigra fanidu immuudua. iostnuiuiu,
line jam xdtbiu vitium additur,
lk'Q.r quota curantur male.
Atqua illud M*pt* fit, lamparín verdi.
Goofrioglt tegula» imbrkvaqne : ibi
Dorniuu» ludihgru» reddere alia» w t o IL
Venit imber, tant partira, perpluunt
Tigna, puindaat m t operam fabri.

debilitabitur, marcescet, fatiscet, cadet, corruet ct perdetur contignatio, id est, conjunctio trabium m domus fastigio, cujus mina quassabit parietes subjectos, totainque domum vertet; a ct in infirmitate,» id est per remissionem, otium, el ul Septuaginta, *segnitiem ;* Syrus, *depressionem manuum* pigrarum ct tardarum, non reparantium minutas rimas el foramina, *perstillabit,* stillas pluvia? depluentis recipiet, quæ continuo cadentes putrefacient trabes, ul iis corruentibus corruat tota *domus,* tum privata, lum publica, scilicet respublica et regnum. Pergit enim perversos reges et principes describere, quorum ignavia cl vitio ruit respublica. Unde de iisdem subdit : « In risum faciunt panem el vinum, ul epulentur viventes. » Cum enim loti vacent, imo mergant se deliciis cl voluptalibus, obliviscuntur reipublicæ: cura enim ventris pant incuriam el desidiam mentis. Huc facit illudComici in *MostelL:a* Vçnit imber, lavil parietes, perpluunt tigna, pulreficit aer operam fabri. » Apte fabrica domus statuitur hic typus fabric© hominis ct fumili©, vel reipublicæ. Nam ut ait Vitruvius ; « Non possunt ©des symnietnæ atque proportional© rationem habere compositionis, nisi in se hominis bene figurati membrorum habuerint exactam rationem. »

Minus apposite aliqui hanc gnomen nectunt præcedenti, 7. d. Cura moderati cibi servat vires corporis, quas incuria destruit, æque ac incuria sarta tecta conservandi destruit domum; el alii qui nectunt sequenti, 7. d. Qui in risu epulantur, sensim labascunt corpore ct animo, perinde ac labascit domus ex heri vecordia, llrurnque enim inconcinnum est et frigidum, lluicgnomæ similis est illa : « Qui mollis et dissolutus est ia opero suo, frater esi sua opera dissipantis, » Prov. xvm, 9. El illud Osee vn, 9: a Comederunt alieni robur ejus, et ipse nescivit, a non sentiens, ait S. Bernardus, *be Inter. domo* cap. xi, vermem interiorem (socordi© et concupiscelile) qui interiora corrodit; » ac subdit : « El ideo pergens totus in ea quæ foris sunt, ct ignarus interiorum meorum, sicut aqua effusus sum, præterilorum oblivisccns, præsenlium négligeas, futura non prævidens. Ingratus sum ad beneficia, pronus ad mala el tardo* ad boua. » Quare cum audieris gravem casum viri magnici sancti, noli putare repentinum illum fuisse, sed minora neglecta majora evasisse; ipsumquo tandem 0 culmine in abyssum præcipitasse.

Mystice ergo hæc gnome verissima est in fabrica spiritualis domus ct perfectionis animæ : parvus enim defectus, si uegbgutur, patii majorem et majorem, ut tandem homo cadat m peccata gravia, ac Virtutem cum vitio commutet. ItaOlympiodorus ctS. Hieronymus.UndeChaldæus vertit,instadlo feyis *ct mandatorum vir animo frartus, liberis* or*batur tuis; femina autem* si *negligenhus præcapla, quæ fi imperata sunt, ut a menstruis polluti sanguinis ca*vrrrt, non servant, *summo anuiu mœrore afficietur.* Sed audi S. Hieronymum: « Domus nostra quæ cum statu hominis erecta est, el habitatio quam habemus in cadis, si pigri sumus et ad bona opera tardiores, humiliabitur. El omnis contignatio, qu© debet culmen portare in sublime, ad terram corruens habitatorem suum opprimit. Cumque auxilium manuum virlutumque torpuerit, omnes desuper lempchtates, el nimborum cl ad nos turbo prorumpit. » Addit deinde, applicatque Ecclesia; : « Porro quod in homine uno interpretati sumus, melius potest super Ecclesia accipi, quod per negligentiam principum omnis ejus corruat altitudo; et ibi viliorum illecebræ sint, ubi legmen putabatur esse virtutum.» Hucusque S. Hieronymus. Pigritia ergo est justorum socordia, qua nolunt minimis peccatis remedium afferre, et infirmitas manuum esteorumdem vanasecuriUs, qua volunt et minora libenter admittere et in majora non cadere : sed istam pigritiam atque infirmitatem sequetur prius perstillatio domus, deinde ipsius domus misera manifeslaque ruina, quoniam vana securitate ædificalio virtutis mollescit, ul oadat, et tandem defectuum leviorum iteratione procumbit; non quia iUa sola virtutem destruant animamque dejiciant, sed quia fortitudinis murum aperiunt, ut importunus hostis irrumpat. Hanc namque mentem esse Sapientis, Cassianus alium simul ejusdem locum tractans, evidenter expressit: u Eleganter, inquit, mentis incuriam domati comparavit, tecloque neglecto, per quam primo quidem velut minutissima quaedam penetrant ad animam stillicidia passionum : quœ si velut parva ac levia negligautur, corrumpunt tigna virtutum; et post hæc influunt imbres largissimi viliorum, perquosin die hiemali, id est tempore tenlationis, ingruente impugnatione diaboli, expelletur mens de habitatione virtutum, in qua scilicet aliquando circumspectam diligentiam retinens, velut in domus propri© possessione requieverat » Hactenus i.a^ianu>, *Collât.* VI, cap. xvii.

Porro contignatio, quæ non est aliud quam « tectura trabium ac lignorum, » ul ait Budæus, *primo,* notat sublimiorem Ecclesiæ statum olorieorum et regularium, ait Hugo; *secundo,* finem ultimum, ad quem cuncta sunt erigenda ol apto nectenda,aitOlympiodorus; *tertio,* virtutum, qu© inter se contrari© videntur, connexionem, ut *pei el timoris, humilitatis et magnanimitatis, paupertatis et bcneücenüæ, actionis et contemplationis; *quarta,* virtutum sublimitatem ac soliditatem, ac præsertim charilalis colsitudinom, ait Dionysius. Significat ergo a nobis in œnigmato parabol© Ecclesiastes, per virtutum robur ac firmitatem non cedere fluxionibus tentationum extrinsecus in cor fluentium, per quas nobis pereant quæ sunt reposita, » ait Nyssenus, *hom.* 4. Dum ergo runam vol minimam in anima seniis, per quam diabolus stillam lontalionis immittit, illico eam obtura; alioquin ex runa fiet fenestra, et ex stilla fiet pluvia, imo lorrens et flumen, cui re-

sisti non pnterit. Quinto, contignatio sivo tabulatum significat principes cl proceres, qui esteras inferiores reipublicæ partes sibi subjectas tuentur el protegunt. Ili enim comparantur tignis cedrinis ct cypressinis, *Cant,* i, uti ibidem explicant S. Gregorius, Bernardus, Rupertos, Anselmus, cl alii.

ll°- *Sexto,* contignatio sunt consiliarii et officiales principum : hi enim, dum per concordiam velut contignationem connectuntur,conservant domum reipublicæ; dum vero per invidiam a sese dissident, tam se mutuo, quam rempublicam evertunt. Denique S. Hilarius, Cani. VI *in Maith.* :<tln pluviis, inquit, blandarum el sensim ¡Habentium voluptatum illecebras significat, quibus primum fides rimis patentibus immadescit; postquam torrentium procursus, id est graviorum cupiditatum motus incurrit, atque exinde tota ventorum vis circumstantium desævit, universus scilicet diabolic® potestatis spiritus infertur. » Stilla ergo est parva voluptas, imo parvus amor rei vetite, qui nisi excludatur mentem penetrat, subjugat cl perdit, juxta illud *Eccli.* xix, ! : « Qui spernit mollica, paulatim decidet.» Videibidicla. Porro R.Salomon per domum accipit templum Hierosolymitanum, *q. d.* Quia Judæi nimis fuero negligentes in Dei legibus observandis, hinc accidit ut eorum domus, urbs ct templum desolaretur per Chálеteos et Romanos, cum tamen huic excidio in tempore occurrero, illudque sua diligentia el pietate avertere potuissent.

Ven. i9. 19. In risum (ita legendum cum llebr. ct Romanis, non *in risu,* uti legunt alii) faciunt panem, et vinum ut epulentur viventes (male nounuUi legnili *bibentes)* : ET PECUNIA ODEDIUNT OMNIA. — 11Cbræa,tn *risu faciunt panem, et vinum* (Septuaginta et Syrus addunt *ct oleum lætificat viventes);* Campensis, *ad voluptatem parant cibos;* Tigurina, *apparant convivia cibis magnifica* ; alius, *laetitiam vino atque epulis celebrant, ut epulentur viventes,* id est ul epulentur teli, hilares el gaudentes; nam ui-

l irrre *vere* est *gaudere,* et vita est gaudium. Ita Nonius :

•>t çaudirr' *viantes,* ait, veteres *gaudentes* dixerunt abono vite commodo, sicut qui nunc est in summa telitia, vivere eum dicimus. » Sic cap. ix, 9, pro eo quod Noster vertit, *perfruerc vita cum uxore,* Hebraice est, *vide vitam,* hoc est vive. Sic *Psal.* lxxi, 15, de Salomone ct ejus anlilypo Christo dicitur: « El vivet, » scilicet huius, hilaris, dives, honoratus, gloriosus. Unde explicans subdit : « Et dabitur ei de auro Arabi®, ct adorabunt de ipso semper lota die benedicentes. » Sic et *Ezech.* xvi, 6 : «Vive; dixi, inquam,tibi: in sanguine tuo vive.» Vide ibi dicta. Jam

Primo, Cajetanus hanc gnomen referi ad versu 17 : « Beata terra, cujus rex nobilis est, ct cujus principes vescuntur in tempore suo, » etc. *q. d.* Ad bealitudincm terræ pertinet panis, vini et pccunte abundantia, quæ omnia rex et principes sobrii cl providi comparant, ut de rerum copia reipublicæ prospicianL

Secundo, Cháleteos hæc refert ad justorum eleemosynas, unde vertit, *hilares panrm faciunt justi ad educandos paupere* et fame confectas; vinum quoque quod sitientibus miscent, illis delectationem futuro sæculo afferet; pretium etiam redemptionis, testimonium justitia futuro sæculo pro eis in luce omnium reddet.*

Tertio, Thaumalurgus censet hic notari homines pigros, de quibus vers, præcedenti, ideoque viles sanniones et gulosos : « Piger, inquit, et ignavus domum minuunt. Alios subsannant, ingluvie sua abutuntor omnibus, argento quovis trahuntur, vili pretio nihil non humile et vile facere parati. » Et Auctor *Catena Gran. :* « Pigri, inquit, abdomini vacant, inhiantque pecuni® ad solam voluptatem cl telitiam respicientes. » Vice versa, R. Salomon o! ben-Ezra a n-ent hic dari stimulum pigris ad excutiendam pigritiam, *q. d.* Seposita pigritia, alacriter laborate, sic enim labore vestro parabilis vobis splendidas epulas ct opes.

Quarto et genuine, hæc referenda sunt ad vers. 10 : « V® tibi, terra, cujus rex puer est, et cujus principes mano comedunt:» hancenimcomestionem ct comessalionem hic exaggerat, *q. d.* Rex et principes voluptuarii in risum, id est propter risum cl voluptatem» ad luxum et luxuriam, uti dixi vers. 17, curant sibi fieri, et delicata préparai i panem et vinum, id est quemlibet cibum el potum «ut epulentur viventes,» id est dum vita suppetii, per omnem vitain; nam post mortem nihil boni sperant, imo animam superstitem esso non credunt. Igitur quamdiu vivunt, convivia agitant, epulis ct vino mensas opipare instruunt, et ad hæc sumptibus non parcunt, sed quidquid in urbe deliciosum, rarum cl magnificum est, magno œre comparant, a Pecunie » enim » obediunt » ct comparantur « omnia; » vel, ut ex llcbræo elegantius et nervosius vertas, *pecunia omnia exaudit,* omnibus respondet el annuit. Est prosopopn ia. Inducitur hic pecunia quasi regina, quam omnes el omnia socientur, exquirant el postulent, ac mox sese sistant cl olferant ubi intervenerit domina pecunia.

Possel quoque ri *in risum* referri ad parasitos, adulatores, histriones et moriones, qui mensas divilum ambiunt, casque quasi emunt, dum eas condiunt suis ridiculis facetiis, dicteriis, scommatibus, gestibus, actibus, quibus convivas ad risum el hilaritatem excitant : qua in re abundabant Pateslini, Syri cl Alexandrini, teste Capitolino in *ÆHo Vero* (i).

(1) Maurer, *ad risum,* ut se lætilia et voluptateoblectent, *faciunt* principes, vel divites, *panem,* id est convivium (Conf. *ban. y,* I), *et rinum exhilarat cifam* eoi uni, *et pecunia pratet omnia,* id esi, lacii ul umilia qc® aliquis oxoput expleantur, ul omnibus ejus optati re^poudealur. ¡U Ruralius, lib. I, *epist.* vi, vers. 30 :

> **SciHoet uiorrm cum doto, CJtroque, et emico*,**
> **Et genui et formam regina pecunli donat**

Alu, *qui faciunt panem,* id esi, qui vicium suo labore

Mystice,S. Hieronymus hæcrefert ad Prælatosqui plausum populi captant, ut opes ct epulas acquirant. « Accusat cos, inquit, qui loquuntur quidem in Ecclesia ct docent populos, sed ea docent quæ populum audire delectet, quod peccatores palpent in vitio, ct strepitus concitent audientium. Nonne, quando in Ecclesia lascivit orator, et beatiludinem ct regna cœlprum multitudini pollicetur, videtur tibi in risu facere panem, ct vinum ad lætiliam miscere viventium? sive quod ipsi, qui docent, divitias ct cibos et opes per delectabilia promissa conquirant; sive quod Ecclesie panem, qui panis lugentium est et non ridentium (beati quippe lugentes,quoniam ipsi ridebunt),in lætitia gaudioque conficiant. » Pergit deinde ; « Quod autem sequitur : Pccuniæ vel argento obediunt omnia, dupliciter accipiendum, vel ipsos doctores postquam adulatione ditati sint, regnum in populos exercere; vel certe quia argentum pro sermone semper accipiatur : eloquia enim Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum; hoc asseverat, quod eloquenti® ct orationi, quæ verborum sit fronde composita, facile vulgus cedat ignobile, n Idem S. Hieronymus rursum contrarie hæc accipit de doctoribus Evangelicis, qui hilariter evangelium, id est lœtum nuntium, bonaque, quæ Christus sponsus illi attulit, inter quæ est pecunia, id est talenta cuique ab ipso distributa, *Luc.* xix, 15, annuntiant.Sic et Olympiodorus eosdem opponit voluptuariis, quod pane vinoque mystico roborati, facile dæmonis insidias rideant, scientes quod orbis universus argento, id est Verbo Dei propter nos incarnato, subjectus sit.

retimi* Et peciniæ obeuicxt omma. — Pro *obediunt* hebraice est nsjP tamia, id est *humiliat ct sibi subji-*
ot› libai *C|| omnia,* vel *exaudit omnia,* vel *respondet omnibus.*
où.hij.

l'xiiao Hinc *primo,* Septuaginta vertunt, *ct argento humiliatione obediunt omnia, g. d.* Argento omnes ct omniase humiliant, substernuntetobediunl. Unde Arabicus, *et omnes res humiliantur et obediunt argento;* Syrus, *argentum humiliat ct seducit cos in omnibus;* alius, *argento humiliant sc omnes,* quasi £eo ujo. adorantes mammonam. *Secundo,* Symmachus vertit, *argentum utile erit ad omnia;* Thaumaturgus, T» «no. *argento quosvis trahuntur. Tertio,* Tigurina, *pecuniae subigunt omnia;* alius, *argentum obtinet omnia;* Vatablus, *pecunia praestat omnia;* Campensis, *pecunia suppeditat omnia* ; Marinus, *argentum auxiliabitur* Curici omnióus. *Quarto,* alii, pecunia *respondet omnibus,* vel *omnia, g. d.* Si quid cupis, consule pecuniam; hæc si libi sit, tu® cupiditali luisque votis om-
2» ia», nibus faciei satis. *Quinto,* alius, *pecunia exaudit omnia,* ut per prosopopœiam hic inducalur, velut regina potentissima, imo velut numen mortalium, quod invocatum, omnia quæcumque expetuntur, imperet et præstet. Unde Poeta:

Quidquid nummis præsenlibus opta,
Et veniet; clausum possidet arca Jovem.

Similis est phrasis *Osce,* cap. n, vers. 21 : « Et erit in dic illa : Exaudiam coelos, dicit Dominus, et illi exaudient terram. Et terra exaudiet trilicum, et vinum, et oleum : et hæc exaudient Jezrael, » quasi dicat : Præslabo cœlis votum quod optant, dando eis pluviæ abundantiam; cadi hanc impertient terne, quæ illam postulat; terra cupiditati tritici, vini el olei, ul copiose proveniant, annuel; hæc Jezrael ditabunt frugum fructuumque copia, ul ibi sit magnus rerum omnium, æqueac animalium hominumque proventus; nulla ergo resesi quæ non conficiatur pecunia; nullum scelus, quod non imperet pecunia. Unde Apostolus, I *Ttm.* vi, 10 : a Radix, inquit, omnium malorum est cupiditas; » græce çtkaf-ppia, id est *cupido argenti.* Nihil est tam absconditum quod diviti® non eruant, nihil tam carum quod non coemant, nihil tam sublime el inaccessum, quod non obtineant. Ipsæ sunl hujus vilæ firma protectio ; ipsæ, quibus regibus el principibus hujus sæculi ad voluntatem eorum obsequimur; ipsæ, quibus tranquillitatem, libertatem et amplissimos honores mercamur; ipsæ tandem nonnunquam homines abjectissimos nobilibus viris similes faciunt, et ad s*xio. supremum imperium evehunt. *Sexto,* Noster omnia hæc complexus significanter vertit, *pccuniæ obediunt omnia.* Ipsa enim est quasi regina, cui vocanti el imperanti omnes et omnia se sistunt, obcdiuntelimperatafaciunt. UndeThuanus vertit:

Gnena.
Et passini potitur regina pecunia rerum.

Hinc Aristophanes in *Pluto,* act., seen. 2, idipsum mutuatus est :

Si quii, *inquit,* præcldrum, aut pulchrum aut gratum denique
Inter homines exsistit, per Plutum (deum opum) maxime
Exsistit : nam pecunia obediunt omnia.

Et Horatius, lib. I, *epist.* 6 :

Scilicet uxorem cum dole, lidemque, et amicos,
El genu? el formam regina pecunia donat,
Ac bene nummatum decorat Suadela, Venusquo.

Hinc et illud Sallustii in *Jugurth.* : « Romæ venalia omnia esse, etiam ipsammet civitatem, si emptorem reperirci. » Vide Senecam, lib. HI *De Ira,* cap. XXXII et xxxni, Cicero in *Verrem,* act. II, queritur pecuniosum, ut sit nocenlissimus, damnari non posse. Epicharmus ait auro aperiri omnia, ipsas etiam inferni portas. Hesiodus in *Ergis* pecuniam vocat *hominis animam alteram;* Philosophus, *sanguinem cl vitam.* Hinc Jurisconsulti quos citat Tiraquellus, *De fiobii.* cap. m, num. 5, censent omnes divites vocari posse *principes;* inde enim divitiæ nominantur *facultates,* quod ad res omnes facultatem, adeoque facilita-

quærunl, id faciunt *ad risum,* id est gaudent, cum gaii-
*io laboris fructu frumitur, *ct tinum exhilarat citam*
Cùriam, *nam arqcnium* labore partum *omnia suppeditat.*

(cm prrrbcanL Imo Plutus et Mammona pro diis habiti et culti sunt. Quin et Judas pro triginta denariis argenti Christum Deum vendidit, prodidit et perdidit. Denique gentiles Jovem ipsum deorum summum vocarunt *pecuniam.* Citat eos et redarguit S. Augustinus, lib. VII *De Civit.* cap. XII, cujus verba recitavi *Eccli.* x, 9 sub initium. Idem, lib. ¡V, cap. xxi, docet eos coluisse deum Argentinum, et Æsculanum dictum ab *ære;* ct Tertullianus, lib. IV *Contra Mardon.* cap. XXXIII : « Injuslitiæ, ait, auctorem, et dominationem totius sæculi, *nummum* scimus omnes.» Unde avaritia a Paulo vocatur idolorum servitus; multi enim aurum ul numen colunt ct quasi adorant, *Ephes,* v, 5. Sapienter Seneca et ex eo Dionysius : a Pecuniæ, inquit, imperare oportet, non obedire; » et Cicero, l *Offic.:* «Nihil, ait,est tam angusti animi tamque pravi, quam amare pecuniam » : « talis enim est mancipium aureum, » ait Socrates; ct Pocla :

Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
Tortum digna sequi potius quam ducere funem.

Denique Julius Cæsar potentiam duabus rebus parari, servari ct augeri censebat, pecunia scilicet ct militibus, caque se mutuo consequi. Ita Xiphilinus in *Corsare.* Hinc Flaminius, apte ludens in Philopoemenem militibus abundantem, sed opibus vacuum, ait : « Philopoemen manus quidem habet ct crura, at ventrem non habet; » per manus et crura significans duces ct milites, per ventrem pecuniam, quæ milites nutrii, ideoque est belli nervus. Ita Plutarchus in *Apophth. Rom.*

Porro S. Thomas, I II, *Qucrst.* 11, art. 1, ad I, quæril an béatitude hominis consistat in divitiis, ex eo quod pecuniæ obediunt omnia, ac respondet : « Omnia corporalia, inquit, obediunt pecuniæ quantum ad multitudinem stultorum, qui sola bona corporalia cognoscunt, quæ pecunia acquiri possunt. Judicium autem de bonis humanis non debet sumi a stultis, sed a sapientibus, sicut ct judicium do saporibus ab iis qui habent gustum bene moderatum. » Unde apte poctæ Jovi dederunt imperium coeli, Neptuno maris, Pluton inferorum, quia rcXoUro;, id est opes, ex imis terræ visceribus eruuntur, ct avaros ad infernum deducunt ad Proserpinam Philonis uxorem. Hinc Pluto dictus est Orcus cl Uragus ab *urgendo,* ac Dis. Causam dal Cicero, lib. II *De Natura deorum:* « Terrena vis omnis, ait, atque natura Diti patri dedicata est; qui Dis, ul apud Græcos HXcú-uv (id est dives) quia ct recidant omnia in terras, ct oriantur o terris.

pinti
ignoro
rl elP

;?r*. 10. 20- I>' COGITATIONE TUA REGI NE DETRAHAS, ET IN SECRETO CUBICULI TUI NK MALEDIXERIS DIVITI : QUIA KT AVES COELI PORTABUNT VOCEM TUAM, ET QUI HABENT PENNAS ANNUNTIABUNT SENTENTIAM. — Cohærct apte hæc gnomo procedenti, *q. d.* Esto reges el principes conviviis vacent, rempublicam negligent, cives vexent ct opprimant, tamen caveat subditus ne eis detrahat : facile enim ejus detractio ad aures principis perveniet, qui eum puniet et plectet. Jubet, inquit S. Hieronymus, « ne ira et furore superati, in maledictum, et in detractionem regum et principum prorumpamus : quia contra spem interdum evenit ut his quibus maledíximus nuntietur, et incurramus periculum immoderatione linguæ. Quod autem ait : Volucres codi auferent voc» m tuam , et habens pennas annuntiabit verbum, hyperbolice intelligendum, quomodo solemus dicere etiam ipsos parietes, quibus consciis loquimur, quæ audierint non celaturos. »

In cogitatione tua. — Hebræa, *in scientia tua;* Septuaginta, *in conscientia tua;* S. Hieronymus, in *mente tua* ; Syrus, in *intellectu tuo ;* Chaldæus, *ne tacitus apud te in intimis et abditis cord»* regi prave improceris.* Ergo « in cogitatione tua, * id est, ne occultissime quidem, vel te solo conscio, ul vertit Thaumaturgus. Unde Arabicus vertit, *intecto tuo;* Cajetanus, *in separatione tua.* Est catachresis, cogitatio enim sumitur pro summe occulto. Ita Lyranus, Cajetanus et Valablus. Adde, proprie in cogitatione et mente non esse maledicendum regi, quia quod sæpe cogitamus et mente volvimus, hoc per os, id est, per verba et gestus foras erumpit, ut sentiri, et ab audientibus ad regem deferri possit. Ita Lyranus. Unde Campensis vertit, *ne ausus fueris vel cogitare semel, ut hujusmodi in rege vel principe reprehendas.* Et Thaumaturgus : *Jubet,* inquit, *regni principibus et magistratibus per omnia parendum, ita ut ne dicto quidem quis illis adversetur, aut ad verbulum aliquod triste obmurmuret.*

Regi ne detrahas. — bx Hebraice, *al tekallel,* id est ne vilipendas, ne extenues, ne leviter loquaris, velut de vili et abjecto, ne vituperes; Septuaginta, *ne maledicus, nt exsccrens;* Symmachus, *ne conviciis incessas.* Alludit ad praeceptum Mosis : « Diis (id est judicibus et magistralibus) non detrahes, et principi populi lui non maledices, » *Exod.* xxn, 28»

Divit i, — id est potenti, principi, presidi. Ita Valablus, Cajetanus, Titelmannus et alii, imo et S. Hieronymus. In Scriptura enim sæpe dives notat potentem et principem; quin et apud poetas. Divitiae enim faciunt potentes et principes, ac quasi deos; unde Deus et Divus dicitur quasi *dives* , quod abundet et det omnibus, sicut pecuniæ obediunt omnia. Audi Horatium, II *Sermonum,* satyr. 2 :

Omnis enim res
Divitiis paret, quis qui construxerit, ille
Claras ent, fortis, justus, sapiens, etiam et rex.

a Deos *ertemos* dicimus, divos vero qui ab hominibus fiunt, ait Servius. Divus enim dicitur quasi *dius,* id est ¿«o Aide, id est a Jove genus ducens,» aut divas, quasi divinus. Hinc ditio, quæ est divitum et ditiorum, vocatur potestas et

imperium. Unde Cicero. II *fíe Legib.* :« Ditione atque numine deorum geruntur res. » Et act. Ill th *Verrem:* « Sub imperium ditionemque populi Romani urbes aliquas subjungere, d

Qua et aves coeli portabunt vocem tuam, kt qci habent pennas (Aquila *alata)* annuntiabunt sententiam, — llebræa, *verbum;* Tigurina, *maledictionem tuam;* idem dicit posteriori hemistichio Der elegantiam, quod dixit priori : aves enim et volatilia habent pennas. Proverbium vulgare est: «Nisi si qua vidit avis,» significans remesse valde occultam. Unde Aristophanes in *Avibus :*

Nemo vidit meum thesaurum, nisi si qua avis unquam;

et Suidas ex Aristophane :

Nemo me contuetur, nisi pratervolans avis:

est ergo hæc parœmia hyperbolica significans rem occultissimam, puta maledicentiam et detractionem secretam, occulto quodam modo perferendam ad regem, qui multos habet oculos ct aures, puta multos corycæos et exploratores. Unde illud :

An nescis longas regibus esse manus?

Simili modo et proverbio dicimus sylvas et sepes habere aures, quia qu® ibidern quasi in loco deserto ct secreto dicuntur, sæpe ab aliquo ibidem latitante vel eminus spectante, videntur, audiun-
Arf< re- tur et cognoscuntur. Rursum cum dicimus asce*
velant lus nullis parietibus posse abscondi ; » ct : « Si humili, lapid®8 clamabunt. » Litterale exem-
pli. pium est in Ibyco musico, ideoque divite, qui cum n latronibus ob opes occideretur, grues praetervolantes testes ct vindices necis suæ appellans, per ipsas auclores necis delecti pomas dederunt. Unde illud Ausonii in *Monosyllabis :*

Ibycus ut periit, vindex luit altivolans grus.

Unde Proverbium : «Ibyci grues,» in eos qui insolito casu prodíti sceleris pamas exsolvunt. Ita Plutarchus, lib. *fíe sera Numinis vindicta,* qui addit simile de Besso, cujus parricidium hirundines prodiderunt. De porphyrioni) ave tradunt nonnulli, ipsam adulterium uxoris marita detegere. Sic picas, loqui doctas, domi maledicta et facta puerorum vel famulorum absenti palrifamilias sua voce et gestu detexisse sæpius audivimus. Notum est ex Porphyrio, Phylostrato cl aliis, Melampium Tiresiam et Apollonium Thyaneum sc jactasse, quod voces garrilusque hirundinum aliarurnque avium intelligerent, el ex iis secreta dicta tactique cognoscerent. Huc facit ille Juvenalis *satyr.* 9 :

0 CoryJnn, Cnrydon! secretum divitis ullnrn
Eue puUj? servi ul liceant, jumenta loquentur,
El cinis, el ostes, et tn.imora. CUude fenestras,
Veli u-g-ini rimas, junte ostia, tollito tomen
E medio, «lamini omnes : prope orino reconibal
Q Ivi'cn il rsninrn pilli '«nl illo bmauiJj,
FK*1>"Ai» ani m» >n ikic L

Et Cicero : « Omnis fero sermo, inquit, ad forensem famam a domesticis manat auctoribus. » Quocirca sapienter S. Eucherius, epist. *ad Valerianum,* ita praecipit : «Etiam in secretis tuis, quod velis homines nescire, ne feceris; quod Deum, ne cogitaveris. »

Per *aves cœli* ergo notat *delatores,* ut vertit Vat iblus, *et exploratores;* uves enim sunt perspicaces, celeres, garrulæ, leves, inconstantes : tales sunt delatores et curiosi corycæi, qui omnia secretissima explorant; et ul ait Comicus in *Trinum.:* « Id quod in aurem rex regin® dixerit sciunt; quod Juno fabulata sit cum Jove. » Porro Olympiodorus et ex eo Pineda per aves intclligit famam : « Maledicta, ait, fama excurrens deferet ad illius aures, cui malum imprecatus fueris. » Fama enim a poetis pingitur alata, vigil, loquax, velox. Audi Virgilium, IV *Æneid.,* hoc faj ænigma vel hieroglyphicum proponentem :

Cai quot suot corpore plumae*
Toi vigiles oculi, subter mirabile dictu!
Tot linguae, totidem ora sonant, lot subrigit aures.
Xrtcle volat cœli medio, terræquc per umbram.
Stridens, nec dulci declinai lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, et magnas territat urbes,
Tam ficti, pravique lenax, quam nuntia veri.

Adde (ut ad aves redeam) solere epistolas per aves mitti, cum quid secrete et celeriter absenti ct remoto nuntiandum est. De columbis asserit Plinius, lib. X,x\xvn: «Internuntiasin rebus magnis fuisse, epistolas annexas earum pedibus obsidione Mutinensi, in castra consulum D. Bruto mittente. Quid vallum et vigil obsidio, atque etiam retia amne prætensa profuere Antonio, per cœlum cunte nuntio? » Qua de re plura dixi in Oscam. Denique veteres auguria et divinationes rerum arcanarum captabant cx avibus.

Porro principi et magistratui expedit habere veraces et prob® fidei exploratores, qui ea qu® ubilibet fiunt, præserlim secreta rimentur: sed cavendi sunt leves et fallaces, qui adulationis, odit vel lucri causa, crimina confingunt, et innocenti impingunt. Unde sapienter Mecænas Augusto Casari de iis ita scribit apud Dionem, lib. Lll : « Quoniam auscultatores ct exploratores habere te oportet, quorum ope omnes imperii tui res cognoscas, ne quid custodia et emendatione indigens te fallere possit, memento non omnino statini, quæ ab eis referuntur credenda, sed diligentem considerationem adbibendam esse. Permulti enim eorum, vel odio aliorum, nipote bona eorum allectantes, vel in gratiam quorumdam, vel irati ob postulatam et non acceptam pecuniam, falso crimine seditionis tentata», aut contra imperatorem alicujus facti vel dicti improbi cos onerant. Quod si enim tardius fidem adhibueris, nullo tuo magno id fiet damno : Ostinando autem fieri potest ut peccatum aliquod irreparabile admittas, n

Mystice, *cnrs* cœli sunt angeli (àride Thurina, *angeli veloces ct alati)* boni vel mali, qui r«^ nostras ad Deum et subinde ad homines deferunt, mali ut accusent, boni ut excusent et gratiam impetrent. Angeli enim cognoscunt cogitationes subinde etiam secretas, non ex so, sed cx signis ct conjecturis, vel ex revelatione Dei. Minus vere Hugo censet angelos cognoscere quidem cogitationes ab ipsismet nobis immissas, an illis consentiamus , non vero cognoscere eas, quas nobis caro vel mundus suggerit: minus vere, inquam, nam utrasque teque cognoscunt vel ignorant: utrarumque enim eadem est ratio, et idem indagandi motus. Ita Olympiodorus, Thaumaturgus, Hugo et alii. Porro Olympiodorus per *aves* quoque accipit conscientiam propriam, quæ ut vulgo dicitur, est instar mille testium , ct Spiritum Sanctum. Sed hæc huic loco incongrua sunt. Porro S. Hieronymus mystice per *principem* accipiens Christum ct sanctos, per <roe$ angelos, sio exponit : Mandat, inquit, « non solum contra Christum temere nihil loquendum, verum etiam in arcanis cordis, quamvis variis tribulationibus coarctemur, nihil blasphemuin, hihil impium sentiendum. El quia dilectionem, quam Christo exhibemur, debemus et proximo: diliges quippe Dominum Deum tuum, sed et proximum Unquam teipsüm ; etiam nunc jubemur, ne post regem de sanctis quoque facile detrahamus ; et cos quos viderimus sapientia, scientia, virtutibusquo ditatos, linguœ mordacitate rodamus, quid angeli, qui terram circumeunt, et sunt administratorii spiritus, et in Zacharia loquuntur : (Circumivimus terram , et ecco amnis terra habitatur et silet) ad instar avium nostra verbi et cogitationes ad cœlum perferunt, et quod clara cogitamus Dei scientiam non latere. " Porro Chaldæus per *aves* accipit angelum Razaelem el Eliam. Ende sir vertit : « Tu autem ne ta< itus apud tc, in intimisti abditis cordis, regi p¡ave improceri*, neque in penetrali thalami tui sapienti maledixeris: Kazael enim angelus omni die super mont m Horeb clamat, ct in umvcr>um orbem vox ejus pervagatur. Elias quoque sacerdos magnus, velili aquila summis alis prmdila. volans aerem et cœlos perlustrat, et quæ occulte facta sunt omnibus terram inhabit intibus defert et annuntiat. » Verum hæc sunt tigmenU judaica et cabalistica.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Per aenigmata hortatur ad largas eleemosynas. Inde, vers. 8, *monet ut homo assidue memor sit judicii estremi ideoque concupiscentias mortificet, ac virtutibus et bonis operibus vacet.*

1. Mille panem tuum super transeuntes aquas : quia posi tempora multa invenies illum. 2. Da pariem septem, necnon et ocio : quia ignoras quid futurum sit mali super terram. 3. Si replelæ fuerint nubes, imbrem super ternam effundent. Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonbm, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. 4. Qui observat ventum, non seminat : et qui considerat nubes, nunquam metet. 5. Quomodo ignoras quæ sit via spiritus : et qua ratione compingantur ossa in ventre praegnantis; sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium. 0. Mane semina semen tuum, el vespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis orialul-, hoc aut illud ; etsi utrumque simul, nudius erit. 7. Dulce lumen, et delectabile est oculis videre solem. 8. Si annis mullis vixerit homo, et in his omnibus Relatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, el dierum multorum : qui cum venerint, vanitatis arguentur pretérita. 9. Lætare ergo, juvenis, in adolescentia tua, et in bono sit cor tuum in diebus juventutis tua;, el ambula in viis cordis lui, et in intuitu oculorum tuorum : et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium. 10. Aufer iram a curde tuo, et amove malitiam a carne tua. Adolescentia enim et voluptas vana suul.

Veri. i. Miltepa* ne.u »n-prr Iran-•enate* aquu.

1. Mitte (Syrus *projice*) famem tüum siteh TRAXSEUMES AQUAS Z QUIA FOSt MULTA TEMPORA IXVEMES iLLUjl. — To *transeuntes* non est in llebr.To, sed snbintelligilur, aquæ enirn verte et viva: sunt linentes fluxuquo suo transeuntes. Sáioinolicm secutus Ben-Sira, quem Hebræi volunt fuisse nepotem Jeremia* prophèt e, alphabeto 1, littera zarn : «Sparge, inquit, panem tuum in superficie aqu irum , et in arida, et (u invenies eum in tine dierum , » *q. d.* Sii ut agricola jacit Semen in terram, nulla tubila ratione soli immidi vel aridi, sic et tu disperge tiras el< eiiiosy-

nas in egentes, etiam aridos, id est plane inopes, vel immemores et ingratos, ut tibi gratiam referre non possint aut nolint. Jam

rnm' *Primo,* Cajetanufi sio proprie explicat : Mitte panem tuum per maria et ilumina ad distantes pauperes. Verum ipse gnomon hanc universalis eleemosynae ad absentes restringit, nisi sic explices, 7. *d.* Ita dilata tuos animos et eleemosynas, ut non tantum praesentibus eroges, sed ct eas ad absentes remotosquo quaquaversum mittas, uti fecit S. Gregorius. Chaldæus vero per transeuntes aquas accipit pauperes in aquis navigantes : « Porrige, ait, alimentum tuum pauperibus, qui ambulant in navibus super facies aquarum , quoniam post tempus dierum multorum invenies mcrcedem ejus in sæculo hoc et in sæculo venturo. »

Sufaodo. *Secunde,* Abcn-Ezra contrarie vertit; nam pro *transeuntes* vertit *stantes,* sive *stagnantes agnas, q. d.* Sicut in stagnis el vivariis heri projiciunt panem, quem pisces devorant, itaque se impinguant, ut pinguiores facti extractique herum pascant: sic pariter projice panem tuum pauperibus, ut eo pasti vicissim te sua gratiarum actione bonaque precatione reficiant et pascant. Huic sensui affine e4 hoc proverbium Arabicum : « Bonum operare quod poles, ct illud m aquam projice; quia piscis aliquis educet ipsum aliquando foras in tui beneficium. » Exemplum litterale est in *Prato spirit.* Joannis Moschi, capite clxxxv, ubi narrat quemdam 50 nummos dedisse pauperibus, ideoque eos sextuplícalos recepisse, dum in pisce ex aquis extracto invenit gemmam, quam trecentis numinis divendidit : quare pro 50, piscis reddidit ei trecentos.

Tertio. *Tertio,* Olympiodorus per aquas accipit lacrym:is : «Cum lacrymis, inquit, et misericordi® affectu facito eleemosynam. » Possunt quoque accipi lacrym® pauperum, 7. *d.* Pauperi præ farno et afflictione gementi et lacrymanti dato stipem, ut ea lacrymas ejus soleris et abstergas.

Quarto. *Quarto* ct magis apposite , alii censent esse metaphoram a mercatoribus, frumenta et panes per naves transmittentibus in exteras regiones , lucri causa, 7. *d.* Sicut mercator panes et grana per naves transvehit in alias oras, ul ibi ea caro vandal, itaque ingens lucrum domum reportet : sic tu mitte panes et opes tuas in pauperes tam urbanos quam forenses, inde enim ingens lucrum, puta Dei hominumque gratiam domum referes. Huc spectat illud Prov. xxxi, 14 : « Navis institoris, de longe porlans panem suum; » et illud *Gen.* XLix, 20 : « Aser, pinguis panis ejus, et praebebit delicias regibus. » Huc facit expositio subtilis ct sublimis nostri Sebastiani Barradii, lib. VII *Protegam,* cap. xiv : « Mitte panem super transeuntes aquas, i» id est mitte panem tuum in mare, et in longinquam codi regionem navibus depolietur, et pusi multa tempora cum efflaveris animam, invenies illum : quæ sunt naves? paupe-res. Hinc ait Christus, *Luc,* xviri : « Omnia qumcurnque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo, » 7. *d.* Onera tuis divitiis naves, id est pauperes; hi in cœlum viles opes deferent, et cum pretiosissimo thesauro commutabunt. Porro naves h® nunquam patiuntur naufragium , nec spolium , uti patiuntur naves mercatorum, sed certo cursu eleemosynam in cœlum devehunt. Unde S. Chrysostoinus, hom. 48 in cap. xxiv *Genes. : a* Facilis, inquit, est hæc transvectio, secure illuc transferimus, el in thesauro indeprædabili reponimus, qu®cumqiie per pauperum manus praemittimus. » Qui ergo sapis, imple tuis panibus opibusque manus pauperum ; illro eas deportabunt in cœlum , ubi pro cis centuplum, imo millecuplum recipies.

Rursum, aliqui per *agnas transeuntes* accipiunt animas in purgatorio detentas, quasi pro cis hic jubeat effundere eleemosynas, preces ct suffragia; ill® enim animæ transierunt a præsenti sæculo m alterum alterius vit®,ac c terrain purgatorium, ubi gravissime igne cruciantur. Quare qui misericors est ct sapiens, cis omni ope ct arte per indulgentias, Missas, eleemosynas suffragatur, ut a tantis tormentis eas liberet; ill® enim jam liberat® in cœlum evolabunt, ubi liberatori suo gratae, ampla a Deo dona eidem impetrabunt.

Quinto ct genuine, 7. *d.* Sicut semen copiose seritur in terra huméctala, per quam transierunt gtooin* aquæ vel pluvi®, vel fluviales, ut ex ea succum sugat, quo germinare et segetem copiosam producere queat: sic lu, o fidelis, o christiano, panem, id est eleemosynam luam copiose dispergito in pauperes, ul ex ca copiosos bonorum temporalium et spiritualium fructus colligas. Nam per « transeuntes aquas, » metonymice inlellige terram transeuntibus aquis madentem ct humidam, ideoque aptam ad recipiendum semen : seritur enim non in aqua , sed in terra aquis humecta. Aqua enim vivifica est, atque omnis fecunditatis effectrix, ait S. Cyrillus m *Isai.* xxxu> 20 : sic est et eleemosyna. Sensus ergo est, 7. *d.* Postquam aquæ pluvi® transierint, terramque ad opportunum salum madentem præparatamquo reliquerint, sementem facito : sic pariter ubi pauperum greges ex paupertate aliavo afflictione egentes, ideoque ad eleemosynam paratos et anhelantes videris, tu illis eam elargire. Ita S. Hieronymus : « Ad eleemosynam, ait, cohortatur, quod omni petenti sit dandum ct indiscrete faciendum bene. Quomodo enim qui super irrigua seminat, fructum sementis exspectat, ita qui largitur egentibus, non granum seminis, seti ipsum panem serit, fœnore quodam multiplicationem illius praestolans, el eum dies judicii advenerit, multo amplius quam dederat recepturus, n Hebraice est : *Mitte panem tuum super faciem aguarum,* id est super faciem terr® aquis irrigatum;

nimirum feracissima est miseri et calamitosi homini» facies, « aquis, » id est œrumnls, ct lacrymi» madeficla; in hac semina panem tuum, et ipsa magno cum fœnore semen reddet.

Denique, tò super *aquas* posset exponi, *juxta aquas,* uti Christus « stans super (id est juxta) « illam, imperavit febri, » Luc. iv, 39. felicius enim semen jactum juxta aquas, ct uberiore fruge provenit (I).

Nota, apte comparantur pauperes transeunlibus aquis. *Primo,* quia homines in hac vita transeunt et pr<i teriluunl, ut aquæ et flumina. l nde : " AíIu íf Quas vidistis, populi sunt, ct gentes, » Apoc. XVII, 15; ct illud : a Omnes quasi aqu:n dilabimur in terram, n II Reg. xiv, l i.

Secundo, aquæ notant pauperum multitudinem, confiuxum ct transitum › quo ab uno ostio in aliud, ab una urbe ct pago in alium mendicando et victum quærendo transeunt. Nec enim certo loco consistunt, sed assidue circumeunt et peregrinantur, ut escam conquirant. Ita Olympiodorus, Bonaventura, Lyranus.

Tertio, transeuntes aquæ notant non esse spectandam in eleemosyna pauperum recompensara, eo quod illi transeant, ut aquæ non redituræ, -æpeque sint ignoti vel impotentes ad retribuendum, imo subinde immemores et ingrati, quare a Deo exspectandam esse incrccdem, 7. *d.* Licet pauperes sint, aut videantur fore ingrati, ut in cos quasi in aquas jactum beneficium, et periturum videatur; iis tamen benefacito, quia si non ipsi, certe alii, ac inprimis Deus libi datum magno cum fœnore reddet. Unde Pagninus vertit, *mitte paium tuum etiam ignotis, ac* si *projiceres super faciem aquarum; quia in multitudine dierum invenies illum.* Et li. Salomon, *benefac homini, de quo corde cogitas fore, ut non amplius illum videas, sicut qui cibum suum in aquas projicit.* Thaumalurgus vero, *justum est panem et cadera hujus vibr. necessaria impertiri egenti, tametsi periturum videtur benc/icium, ac si quis in aquam projiciat panem; apparebit au-9cm procedente tempore, non inutili m tibi fore eleemosynam.* Sapienter Seneca, lib. IV *De Beneficus,* cap. XXV : « Propositum, inquit, est nobis secundum rerum naturam vivere, et deorum exemplum sequi : dii autem quodoumque faciunt, in eo quid præter ipsam faciendi rationem sequuntur? nisi forte existimes illos fractum operum suorum ex fumo extorum, et thuris odore percipere. Vide quinta quotidie moliantur, quanta distribuant, quantis te ra- fructibus impleant, quam opportunis ct in omnes oras ferentibus ventis maria permoveant, quantis imbribus repente dejectu solum molliant, venasque fontiurn arentes redintegrent, et infuso per occulta nutrimento novent. Omnia ista sine mercede, sive ullo ad ipsos perveniente commodo, faciunt. Hsc quoque nostra ratio, si ab exemplari suo non aberrat, servet, ne ari res honestas conducta veniat. Pudeat ullum venale esse beneficium : gratuitos habemus deos. Si Deos imitaris, da ct ingratis beneficia. »

Quarto, transeuntes aquæ innuunt copiose dan- 0«** dam esse eleemosynam, quia copiosi el multi affluunt paup«res instar aquarum, et copiosus eleemosynarum cnl fructus. Licet enim is modo non appareat, silque occultus, sicut semen copio sc projicitur, et occulitur in terra aquis húmida; in messe tamen, puta in die judicii copiosus et splendidus apparebit. Ita S. Gregorius Nazianzeniis. *orat.* 19 : « Huc (inquit, scilicet ad lætam largamquc eleemosynam) pertinere videtur, quod Scriptura inquit panem in aquam quoque mittendum esse; non enim fore ul distrahatur, aut pereat apud justum harum rerum æslimitorem, sed eo perventurum esse, ubi omnia nostra collocabuntur. › Simili modo Apostolus, II C'or. IX, 6, eleemosynam comparat semini producenti m-ignara messem : « Qui parce seminat, inquit, parce el metet : et qui seminat in benedictionibus (id est benefice, copiose, largiter) de benedictionibus et metet. » Vide ibi dicta.

Alludit ad Nilum, qui /Egyptam Judææ vicinam exundatione sua pertranseuudo oblimat, impinguat, fecundat. Idem facit eleemosyna, qua* dantem ditat et omni bono cumulat. Unde et sequitur : « Da partem septem, ncc non et octo. » Ubi alludit ad septem sectiones Nili ct rivos (ita ut ipsum Nili corpus sit octavum) quibus totidem ostiis in mare decurrit, idque facit ut melius totam /Egyptum in totidem partes dissectam irriget et fecundet. Hinc a Virgilio,VI *.Enevl.,* Nilus vocatur *septemgeminus,* ct ab Ovidio. XV *Metarnorph. :*

Perque papynferi **septemflua** flamina **Nib.**

In .Egyplo enim non pluit, sed tota agrorum adaquabo fit a Nilo; unde Claudianus, *Epigram,* ü :

Ægyplus sine nube **ferai. imbmqte** serent»
Sola lenti, securi poli, non **intligi** venti,
GauJet aquis quas ipsa vehit, **Niloque** redundat.

Denique, ro *mitte super transeuntes aquas* significat eleemosynam faciendam esse, *primo,* liberaliler; *secundo,* non tarde, sed cito; *tertio,* hilari animo, juxta illud : a Hilarem datorem diligit Deus, » II *Corinth,* ix; unde « Fabius beneficium ab homine duro aspere datum, panem lapidosum vocabat, » ait Seneca, lib. II *De lienef.* cap. l et

1) Maurer, *mitte,* projice *panem tuum tuper faciem aquarum,* in aquarum superficiem, ut earum IliicMms ablatu» evanoscat : *ne n in multitudine dierum,* post longi tempori» spatium intentar, recuperabis rwm. iit est, opum tuarum amore ot fructu ila abstine, ut eas a*l beneficentiam convertas, quanquam inde nulla utilitas oriri videtor; nam m postorum, etiamsi post longi temporis spatium, aliquando accidet, ul opes tua* largiendo amisso tibi restituantur. Similem formulam dicendi apud Arabes : *n* Bene fac, projice panem tuum in aquam, aliquando libi retribuetur. » Ita et D. Hieronymus : « Ad eleemosynam cohortatur, quod omni polenti sil dandum, el indiscrete faciendum bene. » Videtur *pani** capi pro *¿emine tritici,* c quo panis paratur.

«cq.; *quarto,* proveniendos esse pauperes, ut, antequam frogent, ultro mittamus in eorum sinum eleemosynam. Audi Senecam loco citato : « Illud melina, occupare antequam rogemur : qíiia cum homini probo ad rogandum os concurrat (alii legtinl, *corruat},* et suffundatur rubor, qui hoc lorfaentutii remittit, hiulliplicat munus suum. Non tulit gratis,qui,cum rogasse!, accepit: sero beneficium dedit, qui roganti dedit. Ideo divinanda ciijusque voliintas, ct, cum intellecta est, necessitate gravissima rogandi liberanda est. »

(Maio. *Quinto, panem tuum* significat eum dandum esse ex tuo, quem scilicet tuo labore comparasti, non ex rapto vel alienum; rursum *tuum,* id est necessarium, non tantum superfluum. Ad hæc *tuum,* id est eodem quo tu vesceris, non ejus micas et crustas decidentes, non panem alterum viliorem el secundarium : « Si non comedit pupillus ex buttila mea,» *Job* xxxi, 17 : a Panem tuum cum esurientibus el egenis comede, » *Tob.* cap. iv, 17 : «Frange esurienti panem tuum,» *Isai.* 1 v iii,7.

Biio. *Sexto,* eleemosynam transeunti, id est occulte et secreto esse faciendam, tum ut viles inanem ejus ostentationem, tum ne egenum pudore afficias. Unde Isidoros Pelusiota, lib. Il, *epist.* 151, celebrat Timotheum quemdam, « quod cum eleemosynam singulari quodam amore complecteretur, id tamen studiose captabat, ut obscura et incognita esset ea benignitas. Nam si ostentationis particeps est, non benignitatem exhibere videtur, verum eorum qui beneficio afficiuntur calamitates exaggerare, divinumque opus molestissimo morbo labefactare. » Quocirca Timotheum his elogiis ornat: «Revera pudiciliæ ac temperantias delubrum erat, prudentiæ sedes, arx fortitudinis, justiiiT metropolis, humanitatis penu, mansuetudinis templum, atque, ut uno verbo complectar, virtutum omnium thesaurus. »

Septimo, non semel et iterum, sed assidue et continuo faciendam e-so eleemosynam quibuslibet egenis, quotidie allinentibus. PreclareS. Gregorius Nyssenus, Oratione *De Pauperibus amandis* : «Studium, ait, promerendi de propinquis tibi ab alio preripi non peribitlas. Cave ne alius rapiat thesaurum reprtsitum tibi. Calamitate affectum, ut aurum amplectere. Infirmam pauperis valetudinem ita fove, ut in ea ct sanitatem tuam, et salutoni Uxoris, et filiorum, servorum, ct totius fainiliæ positam putes. »

Mystice per panem et eleemosynam corporalem accipias spiritualem, qualis est docere ignorantes, solari afll.clos, convertere peccatores. ItiiS. Hieronymus : « In quocumque homine, ait, illam aquam videris, de qua dicitur : Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, ne te pigeat panem sapientia?, panetti rationis, panem prestare sermonis. Si enim hoc frequenter feceris, invenies te non m cassum doctrinarum jecisse sementem. Tale quid et in Isaia dictum puto : Beatus qui •cumul super aquam, ubi bos et asinus calcant. Quod ille magister beatitudine dignus habeatur, qui super irriguum pectus seminat audienti im tam ex Judæis, quam ex gentium populo congregatum. » Citat S. Hieronymus Isaiam, cap. xxxif, 20, juxta Septuaginta. Vide ibi dicta.

Quia post siulta tempora invenus iLlum, — quasi rem perditam, vel potius absconditam; sed ut semen mire multiplicatum invenies «illum,» id est illius mercedem et copiosam retributionem, idque sæpe in hac vita, et semper in futura. Ita Chaldœus. Hebraice est : *Quia in multitudine dierum invenies illum.* Vide S. Chrysostomura, homil. *Quod eleemosyna sit ars omnium quaestuosissima.* Alludit ad originem Jordanis (qui est fluvius nobilissimus Judœœ). Hic enim, teste Josephó, lib. HI *Belli,* cap. xviii, Hegesippo et aliis, orilur ex Phiala fonte in regione Trachonitide. Hic enim fons mire profunditatis, aquas copiosas per abditos subterraneos meatus in Dan, sive Paneadein fontem Jordanis ejicit et transmittit. Quare in Paneade inluenlibus videtur oriri Jordanis, indeque ex confluxu duorum rivulorum, Jeorset ct Dan, Jordanis nomen el flumen conflatum est; revera tamen occulte, ul dixi, orilur longe anterius in Phiala fonte. Deprehensura id est a Philippo tetrarcha Trachonitidis. Is namque, raissis in Phialam paleis, invenit eas apud Panum in fontem Dan redditas. unde antea fluvius Jordanis nasci credebatur. Vide Adrichomium in *Descript Terra Sanche,* in *Jordane.* Sicut ergo panis et paleæ conjecti in Phialam fontem, post longos occullosque meatus redduntur in Jordane , sic panes conjecti in sinus pauperum post multa temporum spatia reddentur largienti. Hic ergo quasi in Phialam, spargamus panem in aquas, id est pauperes, ut illœ nobis reddantur in Jordane, id est in fluvio judicii (hoc enim hebraico est *jordan],* hoc est justie retributionis in cœlo, ubi Deus eos qui miserint panem in transeuntes aquas, et calicem aquæ pure, vel coclæ in vile aut cerere, puta vinum aut cervisiam, dederint sitienti, foule vitæ et torrente voluptatis sure potatili, *Psalm,* xxxv, 9.

2. Da PARTEM SEPTEM, NECNUN ET OCTO : QUIA IG- Ven.1.
NORAS QUID FUTURUM SIT MALI SUPER TERRAM. — PrO *partem,* in plurali *partes* legunt Lyranus, Dionysius etS. Hieronymus in cap. xli *Ezedi.* vers. 1, et S. Gregorius, bora. 16 *in Ezech.;* sed legendum *partem* Romanis, Hebreo, Septuaginta, Syro, Arabico, Chaldieo et cælcris : to *partem* notili distribuendam esse eleemosyn un pro cujusque no cenitate vel merito, et non ita ut esuriat unus, alter ebrius sit, I *Corinth,* xi, 21. ?

Primo, Chaldœus h<me gnomen exponit de sa- Dâ
(ione, quasi hic instituatur paterfamilias ut con- km pp-
gruo tempore agrum serat, uti de eodem agrieo- u^°loel
lam instruit Columella, Varro, Calo et tìlii Beri- (¡ulaj
bentos de *Be rustica, q. d.* Sere semen in agro lu im-
mense septimo et octavo : «Optimam, inquit, par- l nuMK
lem seminis confer mense Tirsi m agrum tuum;
neque tamen el lueiiac kisleu bcminandouvoeeriSg

ncque exploratum esse potest ipsi terne imminens malum, prima an secunda sementis superatura sil. » Verum hic sensus alienus est, cl ad propositum non pertinet. Agitur enim hiede eleemosyna.

blindo. *Secundo,* R. linceados per *septem* accipit septem planetas; per ocio, coelum octavum, sive stellatum ; per planetas autem et stellas fixas censet denotari viros eminentes et principes, quasi illis hic jubeat dari partem honoris cuique debiti, illosque colere cl revereri, ut benigno favoris sui aspectu vicissim nos aspiciunt et prosequantur. Verum hoc tam remotum est quam cadum a terra.

Tullo. *Tertio,* R. Salomon, Aben-Ezra et Clarius per *septem* accipiunt septem dies Septiman®, et per *octo,* diem octavum, qui est primus sequentis Septimance, g. *d.* Quotidie per septem dies Hebdomad® dato eleemosynam, nec ibi desinito, sed dato die octavo, hoc est primo sequentis hebdomad®, ut denuo novum septenarium cum nova hebdomada inchoes, et cum ea finias, idque assiduo et continuo, *q. d.* Continuo per omnes dies cujuslibct hebdomad® totiusque vil® facito eleemosynam.

Qui.k>. *Quarto*, Cajelanus per *septem,* pauperes septem proprie et precise accipit : a Forte enim, inquit, tunc temporis familiare erat Judæis clecmosynariis pascere pauperes septem, ob reverentiam divinarum actionum, qu® septem diebus describuntur a Moyse, supputato Sabbato quietis. Da itaque partem mens® pauperibus septem, hoc est decreto numero pauperum, cl etiam octo, hoc est, si et alius supervenerit, da etiam ei pariem. »

Quinto. *Quinto,* Osorius ct alii per *septem* cl *octo* accipiunt septimam vel octavam partem opum et proventuum, quasi hanc jubeat dari pauperibus, uti decimam dari iisdem jubet Moses, *Deuteron,* xiv, 28. Alii per *septem* ct *octo* accipiunt septuplam ct octuplam, id est multiplicem ct copiosam eleemosynam, quasi jubeatur, ut homo omnes benefaciendi ct bene de proximo merendi occasiones capessat. Ita Osorius el Lyranus qui legit in accusativo : « Da partes septem cl octo. »

Scüo. Sc j/o , S. Bonaventura censet senarium significare id quod sufficit nobis : quidquid est ultra, illud dici *septem* el *octo, q. d.* Danda est eleemosyna de co quod supercsl, ac largo quidem pro facultatibus nostris, ut nostra abundantia aliorum inopiam suppleat.

Septimo. *Septimo* cl genuino, *q. d.* Da pattern panis, id
•aulae, est cibi el eleemosyn® tu® *septem,* id csl mullis pauperibus, imo cl *octo,* id csl longe pluribus, *q. d.* Esto liberalissimus in dando, da quotquot egentes occurrunt, da plurimis, imo infinitis, si potes. Nola ex S. Hieronymo in *Isanr.* cap. ivctv, îiebræis septenarium es^e familiarem propter Sabbatum, œquo ac denarium propter Decalogum. Significat autem septenarius muli tudinem el universitatem, eo quod omnes dies Sepliman® semper recurrentes non sint nisi septem: idem significai lernanus; unde illud Aristotelis : «Triasunt omnia, » scilicet prima; non enim duo, sed tria primo vocantur. Jam, si ad tria addas quartum, vel ad septem addas octo, significatur maena et inusitata multitudo. Unde illud : « Oterque quaterque,(id est omnimode) beati. » Sic Arnos cap. i, vers. 3 et seq., toties repetitur: * Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor,» id est ob plurima et maxima ejus scelera, « non convertam eum. » Vide ibi dicta; et *Proverb,* xxx, : «Tria sunt insaturabilia, ct quartum nunquam dicit: Sufficit. » Simile est *Job* v, 19: « In sex tribulationibus liberabit te, et m septima (id est in plurima et maxima) non tanget te malum; » et Jtft-*rhas.* cap. /, vers. 5 : « Suscitabimus super eum septem pastores, et octo primates homines, » id est plurimos et maximos principes, uti ibidem dixi. Sic hic dicitur : « Da partem septem et octo,» id est da multis, imo longe pluribus el innumeris. Hinc Thaumaturgus vertit : « Da liberalità et divide pluribus, sua tamen cuique, » *q. d.* Noli terreri pauperum filatim affiuentium multitudine, ul ultimis neges eleemosynam; quin potius omnibus da, ut, crescente numero pauperum, crescant tibi animus et numerus eleemosynarum. llincNazianzenus, *orat.* 19, laudans patrem suum vita fundum ab eleemosynis : « Revera, inquit, tanquam alienorum bonorum procurator de bonü suiscogilabat,pauperum inopiam, quam maximo poterat, sublevans, nec superflua duntaxat, sed necessaria quoque in eam rem sumens, partemque dans, non septem duntaxat, velut Salomonis lex proscribit, verum si octavus etiam accederet ; libentius sua profundens, quam alii acquirant. » Qua in re imitabatur Deum, qui liberalis est in omnes, nec ullum indotatum relinquit. Vere Cicero : « Homines, ait, ad deos nulla re propius accedunt, quam dando; nihil habet fortuna melius quam possis, nec. natura mehus, quam ut velis servare quam plurimos. »

Huc facit vetus proverbium : « Omnia octo, » de quo Collector adagiorum, et Bongus in *Mysteriis numerorum,* cum nihil deesse signifie rtur: sive propter Stesichori poeta monumentum, inquit noster Lorinus, Caten® cx omnibus odonis constructum, columnis, gradibus angulisque; sive propter distributos a primo conditore Corinthios in octo tribus; sive propter totidem deos summ® rerum imperantes, per quos jurare solitus Orpheus fertur : ignem, aquam, terram, cœhnn, lunam, solem, Mythram (Persa confundunt cum sole), noctem ; sive quia in Ægvptia columna m signum justitiæ inscribantur deorum octo nomina : Saturni, Rhe®, Osiris, spiritus, cœli, terre noctis, diei ; et totidem Xenocrates, uti prodii Cicero, licet diversos deos faciebat; sive propter octonas certaminum species in Olympiis; sive propter aliam causam. Igitur septem el octo nullum non comprehendunt, valelque sententia ista, idem ac quod præcipit Christus : « Omni autem peteuti (e, tribue, » *Lue.* vi, 30. AUudil ad ve-

terum comedendi et convivandi ritum, quo, (este Macrobio,lib. I*Saturnal,* cap. vn.etGellio, lib. XIII, cap. xí, in convivio septem adhibebantur conviva», ct octavus erat rex sive praeses convivii. Undo proverbium : « Septem convivium, novem convicium. » Vide Sidonium Apollinarem, lib. I, epist 11,ct Rhodiginum, lib. 11,cap. vm. Hinc Heliogabalus imperator, teste Lampridio, adcœnam invitabat simul octo luscos, octo calvos, octo surdos. octo podagrosos, octo nigros, octo longos, octo praepingues el obesos, ut sibi suisque risum moveret.

Tropdo-‹ co' Tropologice S. Ambrosius in cap. vi *Lucæ,* explicans octo beatiludines: « Reati pauperes, » etc., iis hunc locum applicat : «Mandatumaccipis,inquit, octo illis partem dare, fortasse benedictionibus, » id est beatitudinibus; ut scilicet partem vitæ demus exerccndæ paupertati, quæ est prima beatiludo a Christo proposita; partem mansuetudini, quæ est secunda beatiludo; partem luctui et compunctioni, quæ est tertia, et ita de cætoris. Causam subdit : « Sicut enim spei nostræ octava perfectio est, ita octava summa virtutum est, n *q. d.* Sicut spes nostra, id est vita æterna quam speramus, perficietur in octava resurrectionis, cum reipsa vitam ©ternam speratam adipiscemur : ita octava beatitudinum csl summa virtutum, id est octo beatitudines sunt summa perfectio et culmen virtutum omnium. Dato igitur ac stude beatiludinibus, ut eas secteris, connitaris ad octavam, id est perfectionem virtutum, ac per eam assequaris octavam gloriæ in beata resurrectione. Idem S. Ambrosius, lib. H *De Jacob, cap.* xi, alludens ad septem candelabri lucernas, ct ad octavum quasi omnium uterum, illas applicans septem Machabæis,quorum octava erat mater: «Quam bonus, inquit, fidei portus, quam tutus portus iste pietatis, quam splendida lucerna Ecclesiæ septeno fulgens lumine, ct octavo utre cunctis luminibus oleum subministrans! De quibus pulchro dicitur : Date pariem illis septem el illis quidem octo, eo quod in utroque numero consortium gratiæ consequantur in lege nutriti, per gratiam coronali, septem tanquam in Sabbato ; octo lanquam in Evangelio. Pia mater supplemento passionis adjuncta, quæ in talibus filiis integram pietatis formam el parturivit et peperit. »

Secundo, S. Gregorius, Prologo in *Psal.* vi *Panitent.,* docet dandam esse pariem septem, id est vitæactivæ obeundo septem opera misericordiæ; et octo, id est vit© contemplativa. « Da mihi, inquit, Domine, partes septem, nccnon et octo. Optavit enim ila subditos regere, ul tamen contemplationis divin© non fraudaretur perfectione. Ipsa namque officii administratoria necessitate constrictus, cogebatur temporali actioni insistere; sed suavis eum contemplationis divinæ dulcedo reficiebat in menle. Potest etiam intelligi, quod ille quindecim gradus ad illud divinæ illuminationis templum ascendit, qui sempiternai virtutis Dei amore correpitis, temporalibus quro per septenarium numerum designantur, gradalim contemptis, per scalas octo beatitudinum ad sublimia provehitur, donec Deus deorum in Sion mentis videatur. » Similia habet Philippus Solitarius, lib lll *Dioptræ,* cap. vm.

Rursum Olympiodorus per septenarium accipit septem dona Spiritus Sancti. Hugo vero el alii accipiunt 1res virtutes theologicas, puta fidem, spem, charitatem, et quatuor cardinales, puta prudentiam, justitiam, fortitudinem ct temperantiam, quasi jubeat illis studere in septenario hujus vitæ, ut per eas pertingamus ad octavam felicitatis œlernæ.

Allegorico Hebraei, ait S. Hieronymus, ita hunc locum intelligunt, *et sabbatum et circumcisionem*** (hæc enim dabatur octavo die infanti) *serva, ne si forte hoc non feceris, inopinatum tibi superveniat malum.* Melius Christiani nonnulli sic explicant, *q. d.* Serva septem, id est Pascha, et octo, id est Pentecosten. A Paschale enim ad Pentecosten numerantur septem hebdomades, quarum quasi octava est quinquagesima, puta Pentecoste, quo alludens S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 43, quæ est in S. Pentecosten, sub initium : « Da partem septem et octo, » id est, inquit, da partem S. Pentecost© et futuræ beatitudini. Sic enim habet : « Hic eximius septenarius Pentecostes honorem invexit. Septenarius enim in scipsuin duclus quinquagenarium gignit uno die excepto quem ex futuro sæculo assumpsimus, octavum eumdem et primum, vel, ut rectius loquar, unum ct sempiternum. Illic enim præsens animarum nostrarum sabbatismus desinat necesse est, ut detur pars septem atque adeo octo, sicut jam nonnulli majorum nostrorum hanc Salomonis locum exposuerunt. n Alitor*

Rursum S. Hieronymus, lib. *Contra Luciferum,* per septenarium accipit Vetus Testamentum, per octo Novum : « Ecclesiastes, ait, jubet dare partes septem, dare partes octo, id est ulriquc credere Testamento. » Et S. Isidorus, lib. l *Offic.* cap. xxiv, legens : « Da pariem illi septem et illi octo, » sic explicat, *q. d.* Judæi celebrant diem septimum, puta Sabbatum, quod erat requies mortuorum; at Christiani celebrant diem octavam, puta Dominicam, quæ est dies resurrectionis, ac proinde vivorum, non mortuorum. Eodem modo explicat S. Augustinus, *epist.* 119, cap. xv, el Olympiodorus ac Salonius : « Præcipit, inquit, tam Veteris quam Novi Testamenti servari præcepla.» Denique S. Hieronymus scribens in hunc Ecclqsiaslæ locum : « In Ezechiele, inquit, septem et octo gradus ad templi leguntur ascensum. Et post ethicum illum psalmum, id est centesimum octavum et decimum, quindecim graduum Psalmi sunt, per quos ppimum erudimur in lege, et septenario numero expicto, postea per ogdoaden ad Evangelium scandimus. Praecipitur ergo ut in utrumque Testamentum, tam Vetus scilicet nuam Novum,

pari veneratione credamus. Judrei dederunt partem septem, credentes Sabbatum; sed non dederunt octo (non suscipientes Evangelium et) resurrectionem diei Dominic® denegantes. E contrario hærelici Marcion el Manichreus, cl omnes qui veterem legem rabido ore dilaniant, dant partem octo suscipientes Evangelium, sed camdem septenario numero non tribuunt, legem veterem respuentes. Nos igilur utrique Testamento credamus. Non enim possumus dignos cruciatus, dignamque pœnain jam nunc mente comprehendere, quæ reposita est bis qui versantur in terra, judreis atque hæreliciS; c duobus alterum denegantibus. »

Porro Cassianus, lib. II *De Instit. renunt.* cap. ix et X, sic explicat, *q. d.* Die Sabbati, puta septima, serva jejunium ex prisco Ecclesia» ritu : dic octava vero celebra festum, puta Dominicam resurrectionis Christi.

Awgogi- Anagogice, S. Gregorius, lib. *XXXV Morat.* cap. vu, per septenarium accipit praesentem vitam ejusque bona, per octonarium futuram, quasi dicat : Sic dispensa temporalia, ut accipi re merearis adema. a Septenarium quippe, inquit, cum adhuc alius sequitur, ex ipso ejus argumento exprimitur, quod finienda temporalitas reternitate concludatur. Hinc est enim quod Salomon admonet dicens : Da pariem septem, necnon et octo. Per septenarium quippe numerum, hoc quod septem diebus agitur, prœsens tempus expressit; per octonarium vero vitam reternam designavit, quam sua nobis Dominus resurrectione patefecit. Dominico scilicet dio resurrexit, qui dum diem septimum, id csl Sabbatum sequitur, a conditione octavus invenietur. Bene autem dicitur : Da partem septem, necnon ct octo, quia ignoras quid mali futurum sit super petram, ac si aperte diceretur : Sic dispensa temporalia, ul appetere non obliviscaris reterna. Oportet namque ut in posterum bene agendo provideas, qui de yenluro judicio qu mia tribulatio sequatur, ignoras. Hinc est quod quindecim gradibus templum ascenditur, ul ex ipsa ejus ascensione discatur, quatenus per septem et octo ct temporalis sollicite dispensetur actio, et provide mansio ¿eterna requiratur. Hinc el etiam quod dum monas in denarium surgit, centum quinquaginta Psalinos Propheta cecinit. Propter hunc septenarium numerum temporalia, octonarium vero .eterna signantem super centum vigilili fideles in cœnuculo residentes Spiritus Sanctus effusus est. Per septem quippe docto quindecim componuntur, et si ab uno usque ad quindecim numerando paulalim per incrementa consurgimus, usque ad centesimum cl vigesimum numerum pervenimus. Qua scilicet effusione Spiritus Saucii didicerunt, ut el temporalia tolerando transirent, et ælerna inhianter appeterent. »

Symboli- Symbolice idem S. Gregorius, hom. 16 in Eztchid, : « Partes, ait, simul septem et ocio damus, quando sic ea quæ septem diebus evolvuntur, disponimus, ut per luce ad bona ælerna veniamus. » /Elates enim hominis septimo quoque anno variantur, et per septenarios ad metam decurrunt; puta ad octavam resurrectionis, ait Hugo. « Septimus quisque annus retati notam imprimit, » ait Seneca. Audi flippocratenapud Philonem, lib. *De Mundi opificio :* ‹ in hominis vita septem sunt tempora, quas relates vocant : infans, puer, adolescens, juvenis, vir, senior, senex. Infans est usque ad septennium, intra quod dentes emittit; puer, usque ad secundum M-ptennium, quoad geniture emissionem sit tempestivus. Adolescens, u«qne ad tertium septennium cl barbs lanuginem. Juvenis, usque ad quartum septennium, et accretionem totius corporis. Vir, u*»que ad annum undequinquagesimum, et septimum scpVmnium. Senior, usque ad quinquagesimum sextum, ct octavum septennium. Senex, toto quod reliquum est tempore. » Et nonnulli* interjectis : « Prêter ea quæ dicta sunt, manifestissime vim perfectionis designati vani in septenario reprresentanl retâtes ipsæ ab infantia ad senectutem usque, quæ mensurantur septenario; ac *primo* quidem septennio enascuntur dentes. In *secundo,* tempestivitas est ad genituram emittendam. Inferito, barbæaccremenlum. In *quarto,* roboris accessio, in *quinto,* tempus nuptiarum. In serto, vigor intelligenti®. In *septimo,* ulriusque augmentum, intelligenti® et eloquenti®. In *octavo,* ulriusque perfectio. In *nono,* æquitas ct mansuetudo, affectibus majori ex parte mansuefactis. In *decimo* denique, vitæ exitus optabilis. adhucinlegris sensuum instrumentis.Solet enim alioqui senectus longa supplantare et affligere. »

Hinc sequitur septenarium esse ælatum et vite definitorem : in eo enim fit sanguinis, humorum, spirituum,calorum et complexionis mut itio Quocirca nonus septenarius annorum, puta annus vil.e 63 , est climactericus, multisque vite finem affert. Inde 63 retatis anno mortui sunt Aristoteles, Cicero, Chrysippus, Bocacius, Cardinalis Cusanus, S. Benedicius, $. Bernards el alii permulli. Unde el Augustus Cresar annum 63 velut fatalem extimuit, eoque exacto quasi periculo defunclus sibi gratulatus esi. Abraham mortuus est anno ®t itis 175, qui 25 septenarios complectitur : Jacob aunó relatis 147, qui 21 : David 70, qui decem septenarios in se concludit : eodem permulti decedunt. Nam, utidemaitPsa/m.Lxxxix, 10: a Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni,» qui ocio denarios complectitur, juxta id quod hic dicitur : « Da partem septem, necnon el octo. » Simili modo reipubhere status per septenarios srepe mutatur. Hebræorum captivitas iu Babylone desiit anno 70, qui est decimus septenarius; ominum monarchiarum series desiit in 70 hebdomade, *Danidis* cap. ix, in qua natus est Christus monarcharum monarcha. Porro 70 hebdomades annorum facilini annos 490, qui est quasi cubus septenarii et denarii : septies euim decuu laciunt cincte,

70; septies 70 faciunt 490. Atque circiter oumdem annum 490 facta est crebra reipublic® Hebraic®, uti et aliarum mutatio, puta prima a Mose et judicibus in Saniem et reges, secunda a regibus in Zorobabel ct duces tempore captivitatis Babyloniae, tertia a ducibus in Christum. In qualibet enim harum invenies circiter annos 490, uli colligere licet ex tabula chronologica, quam præfixi Pentateucho. Juxla hunc sensum monet Sapiens ul memores simus septenarii, id est decursus ct finis œlatis, tum nostra, tum reipublic®, in coque agnoscamus ulriusquc vanitatem, dicamusque : «Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis, » *Psalm.* cxvm 96. Sicut enim septenario dierum, puta septem diebus inilio mundi Deus omnia creavit, ita septenario annorum eadem variat et finit. Rursum, ut cuique ætati (quæ numero sunt septem) suam demus
VirtoUt pariem, officium scilicet cuique ætati debitum,
ruiíciii- pU]a infanti® demus innocentiam, puerili® obedientiam, juventuti castimoniam, adolescenti® studium sapientiæ, virili ætati robur virtutis, senectuti maturitatem, apathiam el perfectionem, decrepit® meditationem instantis vitæ æternæ.

Denique nonnulli, uti superius indicavi, per septenarium accipiunt pauperes viventes, per octonarium defunctos degentes in purgatorio, q. *d.* Da eleemosynam pauperibus viventibus iu septimana hujus vitæ, da el defunctis qui ex hac vita transierunt ad purgatorium, ubi exspectant octavam felicitatis æternæ. Rursum nonnulli sic exponunt, *da partes septem, nec non el octo, quia ignoras quid futurum sit mali super terram.* Hoc est, neminem a commercio laborum tuorum excludas, cum nescias mala, scilicet testationes hominibus eventuras, quæ si divitem forte prostraverint, pauperculum in bono perseverantem habebis per lui laboris industriam in quo tanquam in filio sapiente glorieris.

Quia ignoras quid futurum sit mali super terram. — *q.d.* Muli® calamitates, eæquc improvisa el quasi inevitabiles imminent terne; ut ergo al) iis te liberes, mullas facito eleemosynas : « Quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est quæ purgat peccata, et facit invenire misericordiam ct vitam ælernam,»ait Raphael, Tobi®, cap. xi!, vers. 9. Talcs calamitates sunt furum, latronum et hostium incursus, sterilitas agrorum, venti, pjocellœ, ærugo, pestis, fames, bellum, morbi, mors: hæc sunt mala pœnæ; mala culp® sunt peccata et peccandi occasiones ac tcntationes : contra utraquo antidotum est eleemosyna, uti ostendi *Daniel,* iv, 24; *Deutcr.* xxvi, ubi 22 eleemosynæ fructus recensui. Vere S. Hieronymus *ad Nepolianum : «* Nunquam, ait, memini me legisse mala morte defunctum, qui libenter opera charitatis exhibuit. »

Rursum S. Hieronymus hic, cl S. Gregorius, homil. 15 in *Ezcchtelcm,* malum hoc referunt ad examen, sententiam, damnationem et gehennam impiorum in die judicii, a qua misericordes cxP met Christus, *Matlh.* xxv. Sic el Olympiodorus : « Modeste age, inquit, quæ ad hujus vitæ perlinent officia, cogitans assidue cl de futuro sæculo : neque enim nosti quam gravia reposita sint tormenta iis qui neque septenariis parkin suam dedorimi, neque octonariis. » Addit deinde alium sensum, dicens : « Vel eleemosynam omnibus confer in cordis tui simplicitate; neque enim nosti quis hominum vere indigeat, quisvo simulata paupertate per avaritiam petat. » Verum primus sensus, quem dedi, est litteralis ct genuinus. Didicit hic Salomon a patre suo Davide, qui *Psalm.* XL, I, ita canit : a Beatus vir qui inlelligit super egenum et pauperem: in dic mala (Symmachus *in die a/lhctionis,* Eusebius *quandocumqut urget calamitas)* liberabit cum Dominus, »

3. Si repleta fuerint nubes, imbrem super Vm,a.
terram effundent (Ilebr., cuci» *nabunt, exinanient).* Si (Hebraice, *cl si)* ceciderit lignum ad austrum, AUT AD AQUILONEM, IN QUOCUMQUE LOCO CECIDERIT, IBI erit. — Sensus est, ait Olympiodorus, quasi dicat, *sicut nubes jussu divino imbrem super omnes homines spargunt , ita convenit eleemosynam cunctis hominibus impartin' :* nimirum cor plenum uli divitiis, itaci charitate, eleemosynam copiosam det oportet, sicut nubes aqtue turgid® copiosam effundunt pluviam. Unde illud *Ose.* vi, 4 :» Misericordia vestra quasi nubes matutina; » cl *Eccli.* 9« plv
cap. XXXV, 26 : « Speciosa misericordia Dei in tempore tentationis, quasi nubes pluvi® in tempore siccitatis, n Vide dicta ulrobique.

Porro nubes dens® cerium sunt signum pluvi®, æque ac mulla alia, quæ physici assignant. Nam pluviam præsagiunt canes gramina comedentes, corumquc ventres murmurantes; musc® et vespæ equos acrius compungentes ; fumus per camini gulam spissius subvolans ; crebriores alrocioresque morsus pulicum. Sunt insuper argumenta pluviarum, grues silentio per alta cœli involantes; boves aerem olfactantes, seque contra pilum lambentes; hirundo lacum circumvolitans, summisque alis aqu® superficiem verberans; rame insuetum coaxantes; formic® e cavernulis ova efferentes; arcus cœleslis; corvi el cornices crocitantes; terrestres volucres adversus aquam clangores edentes, seseque perfundentes; oleum lucerno» scintillans, et fungi se inde tollentes; luna crescens obscurior; sol exoriens concavus et maculosus; item sub ortum solis nigr® nubes, rubentibus intervenientes.

Apte eleemosyna comparatur nubi, quia primó, 4
sicut nubes a cœlo formata non alium habet finem *
el scopum nisi pluviam, sic opuma Deo datarum l0l ¿1?*
non alius est finis quam ut erogentur in egentes. Primo.
Secundo, sicut Deus pluit indifferenter cl æquali- seccoda,
ler super omnes, sive bonos sive malos, sivo amicos, sive inimicos : sic ctelcemosynarius omnibus benefaciat sine exceptione personarum. *Tertio,* Tertit,
sicut nubes a pluvia nullam gratiarum actionem

exspectat, sio neo dives quidpiam exspectet a paupere, Juxta illud Christi : a Mutuum date, ni-
Qairto. Ilii mde sperantes. » *(Juurto,* sicut pluvia grata est nubi, uc nubem nubi rependit, dum m terra a se huméctala ct radiis solis calefacta vapores excitat, qui in acrem elevati, in nubes rursus concrescunt : sic pariter eleemosyna ditat dantem, adeoque eleemosynahus certat libeiablalc cum Deo; unde quo liberalior est in pauperes, eo liberaliorem m se Deum experitur, uli se experiri alebatur S. Joannes Eleemosynarius, teste Lrontio, Episcopo iNeapolcos in Cypro , in ejus Vita, qui et addit eum confidenter dicere solitum Deo : a Videbimus quis vincat, an tu mittendo, an ego dispergendo, n Hinc Chaldæus vertit, si *replace fuerint nubes pluma;, super terram effundent aquas suas propter mentajustorum. Et si non fuerit justus in illa generatione, in mari et in deserto def endent, ut non sit utilitas ex ds/Uiis hominum.* El sic explicat S. Hieronymus quasi dicat: « Serva mandata, quæ tibi superius sunt præcepta, ut nubes super te effundant imbrem suum. Ubicumque enim libi locum praparaveris, futuramque sedem sive ad austrum, sive ad boream, ibi cum mortuus fueris, permanebis. Aliter : propterea supra diximus : Mille panem tuum .super faciem aquæ, elemm polenti te tribue; quia cl nubes, cum plen® fuerint, divitias suas mortalibus largiuntur. » Nubes ergo misericordi® nostro in pauperes elicit ct provocat nubem misericordi® divin®, ut in nos gratias et dona sua pluat cl effundat, juxla illud : « Beati misericordes : quoniam ipsi misericordiam conscquentur, u *Malth.* v, 7.

Mystice Olympiodorus : « Nubes, ait, sunt viri sancti, quorum unus fuit Moses, qui dicit : Exspectetur ul pluvia eloquium meum, *baiter,* cap. XXXII. Sancti ergo repleli divino verbo, qualo *siihccl* facium est ad Osee aliosque sanctos, effundunt fecundam (doctrina») imbrem non super solam Judæam, sedet in omnem terram, inquam exivit sonus eorum. » Sio ct S. Hieronymus ct S. Ambrosius, lib. HI, epist. 19 *ad Constantium,* quem audi : « Quicumquo colligit de montibus aquam atque ad se trahit, vel haunt e funhbus, et ipse rorat sicut nubes. Imple ergo gremium mentis tu®, ut terra tua humescat el domeMicis ii rigetur fontibus. Ergo qui mulla legit el iutclbgd, impletur; qui fuerit impletus, alios rigat, ideoque Scriptura dicit : Si implet® fuerint nubes, pluviam in terram effundent; sint ergo sermones tui prolhii, sint puri, dilucidi, ut morali disputatione suavitatem infundas populorum nuribus, ct grati i verborum tuorum plebem demulceas, ul volens quo ducis sequatur. » Vide dicta *Eiech.* X, 4, ubi proprietates nubium recensui, casque apostolis el pnedicatoribus applicui. Igitur nubes fecund® et secund® sunt sancti praedicatores, ail Hugo, quorum est sublimari a torra, pluere doctrims , tonare minis, coruscare miraculis vikeque exemplo ; nubes vero sine aqua, ventisque circumlate, nt ait S. Judas, sunt illi qui gratia vacui plausum auditorum capiant, non planctum.

Si ceciderit lignum (Arabicus *trabs)* ad alstrcm, ALT AD AQUILONEM, IN QCOCLMQLF LOCO CLCiDLRIT, ibi irit. —Tigurina, in *to permandAt;* Compedis, *erunt qui colligent illud,* llebræa, Septuaginta, Syrus cl Aiabicus præponunt copulam cl, *el «*i ced*derit,* <tc., cx quo patel hanc gnomen copulandam esse cum hemistichio pnEcedenli, si *replete fuerint mdn.s,cuin* coque eodem ver>u cohærere, sive per similitudinem, sive per di^imihludmem. Unde

Primo, Thaumaturgus vertit, non *est arbor ulla quee semper stet, licet eium eamdem honanes non sueridant, vento tamen olun subvertetur, q. d.* Sicut arbor omni casu, sic et homo, qui est arbor inversa, morte subvertitur: quare m sapii, antequam succiddiur, benefaciat, ul succisus pnemium benefaclurum recipiat vitam æternam.

Secundo, Aben-Ezra, Clarius et Campensis per lignum sive arborem accipiunt fruclu> arboris, qui maturi ex ea decidunt, *q. d.* Fructus arboris, v. g. poma cl pyra, in quamcumquc arboris partem latusque cadant, non pereunt, cum non desint, qui ca colligant: sic hominis liberalis cleemobyna, in qucmcumquc locum cadat, non perit, cum nusquam desint pauperes, qui eam colligant, ac eleemosyna ubique suum apud Deum et homines inveniat prænûum. Hic sensus satis videtur appositus, cui adde el hunc illi ¿ffinem, q. d. Sicut pluvia cl fructus arboris decidens, non considerat quo cadere debeat, an in terram bonam, an in malam; an ad aquilonem, an ad aubtrum, sed naturali pondere cadit in quamcumque partem sibi proclivem el obviam : sic pariter faciunt viri liberales, m danda eleemosyna,scilicet m quamcumque partem, locum el sortem inciderint, ubique sunt munitici, hos et illos et alios quam plurimos alunt, beneficentiam suam in omnes obvios excruut; ncc curiose scrutantur an digni sint, an indigni, an grati futui i vel iograti, an bene eleemosyna usuri, an male, an eleemosyna sibi futura sit utilis, an damnosa; quia in queme unique tandem illa coUata fuerit, ibi erit, danti non perierit, sed ibi diam suo tempore inveniet. Similo est dc pane projecto in aquas pr®terlluentes, vers. I. Huc accedit R. balomun, qui to *ceciderit* accipit non de casu, id est lapsu, sed casuali sorte, quasi dicat : Sicut arbor, ubicumque ejus sors ceciderit, ut plantetur ut sulisislat, sive in australi regione, sive in aquilonari, ibi fructus suos profert ad incolarum commodum : sic vir liberalis ubicumque collocetur, et quocumque eum sors casu-vu tulerit, omnibus indigenis et advenis beneficum se exhibet.

Tertio, R. Haccados, q. *d.* Sicut nubes depluunt pluviam in omnem locum› etiam aridum ot sterilem, ubi scilicet ligna exaruerunt, el casu aliquo prolapsa sunt : sic pariter beneficus sua

beneficili dispertit in omnes, etiam indignos et ingratos, qui ob ingratitudinem exaruisse, et ad omne bonum inutiles esse videntur.

Quarto, Chaldæus hæc refert ad principes immisericordes, qui ob immisericordiam principatu excidunt, sicut misericordes ad eumdem elevantur, vel prolapsi eidem restituuntur, ut patet in Nabuchodonosore, *Daniel,* iv; parlim ad rerum copiam vel famem, qua; a Deo nunc huic regioni, nunc illi ob virtutes et vitia, ne præserlim ob misericordiam vel crudelitatem immittitur. Unde sic vertit, *si decretum fuerit de cælo ut cadat rex ct consiliarii ejus de principatu eorum, ex auctoritate dicti Domini fiet, et etiam saturitas aut fames in meridiem aut septentrionem, ubicumque decretum fuerit, ut firmetur illud consilium, mittitur eo, ut fiat.*

Quinto, Noster Pineda, *q. d.* Da eleemosynam pauperi, dum vivit, quia si moriatur, illam amplius ei dare non poteris. Nam quocumque tandem ceciderit et ubicumque fuerit, non amplius illum revocabit tua beneficentia ad vitam ; maturanda igitur, et non procrastinanda eleemosyna indigenti. Qua fere ratione divinam misericordiam allicere conabatur Job vu, 7, dicens : « Memento quia ventus est vita mea, et non revertetur oculus meus ut videat bona; n et vers. 21 : « Ecce, nunc in pulvere dormiam : et si mane me quæsicris, non subsistam. »

Sexto, nonnulli hanc gnomen attexunt præcedenti, quasi illam probet cl confirmet, ut prius ejus hemistichium respondeat priori hemistichio praecedentis, posterius posteriori, 7. *d.* « Da partem septem, necnon el octo, » id est da eleemosynam multis, imo plurimis; quia sicut nubes replete copiosum super terram imbrem effundunt, sic hbcrales, opibus cl liberalilale abundantes ct quasi turgidi, copiosas dant eleemosynas, adeoque inultis, imo omnibus quibus possunt, benefaciunt. Rationem subdit: «Quiaignoras quid mali luturum sit super terram. » Hoc ergo malum omne satage prevenire, et evitare per eleemosynam : quia « si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem, in quocumque loco ciderit, ibi erit, « *q. d.* Ubicumque et iu quamcumque plagam ceciderit malum, id est clades el strages a Deo immissa, ibi damna sua infliget, utilia declinare vel amoliri sit impossibile, nisi per eleemosynam illa a tc avertas.

MpUce. *Septimo,* magis plane, congrue ct proprie, S. Hieronymus : « Propterea, inquit, supra diximus : Mitte panem tuum super faciem aqua;, et omni petenti te tribue, quia ct nubes cum plenal fuerint divitias suas mortalibus largiuntur; ct tu quasi lignum, quamvis longævus sis, non eris in perpetuum, sed subita vi ventorum , ita morti* tempestate subversus, ubicumque cecideris, ibi jugiter permanebis, sive te rigidum et trucem, sive clementem ct misericordem ultimum invenerit tempus. » Hunc sensum exigit antithesis austri cl aquilonis. Nam, ut notat S. Hieronymus, auster in Scriptura dum opponitur aquiloni , iu bonam pariem, aquilo in malam partem accipitur, juxta illud : « Dominus ab austro veniet, » *¡¡abac,* m, 3. Australis enim plaga est mundi dextera, lucida ct calida; aquilonari» vero est sinistra, caliginosa el frigida. Adde, Babylon , quæ per Nabuchodonosor evertit Jerusalem et Judæam, eidem erat aquilonari. Unde illud : « Ab aquilone (id est a Babylone) pandetur malum, » *Jcrcm.* i, 14. Auster ergo notat statum misericordiæ , gratiæ et salutis; aquilo statum immisericordiie, peccati et damnationis, quod scilicet post casum, id est mortem, ab uno statu ad alterum non sit transitus, ut qui decedunt in statu gralire et salutis, non possint transire in ¿•alum peccati et damnationis; nec hi vicissim in hl?m commeare : magnum enim chaos inter utrumque firmatum est, quod nulli est penetrabile aut permeabile, ut aiebai Abraham diviti epuloni, *Lue.* a v i. Huic sensui optime inhærel communis Palruia ct interpretum expositio, qui ligni casum interpretantur hominis mortem : homo enim est arbor inversa, quia radices, puta caput cum capillis mittit sursum, ramos vero, puta pedes deorsum. Unde illud cæci a Christo illuminati : « Video homines velut arbores ambulantes, » *Marc,* vin, 24. Sensus ergo est, *q. d.* In quemeumque locum et statum homo in morte ciderit, sive ad austrum, id est ad statum electorum et beatorum, propler opera misericordiæ, quæ fecit in vita; sive ad aquilonem, id est ad statum damnatorum, propler opera immisericordia;, ibi manebit in æternum, ut in alterum ct contrarium aliorum statum commigrare et transgredi nequeat. Cura igitur ut eleemosynas ct merita accumulando cadas ad austrum, non ad aquilonem, dum tibi brevi moriendum erit; vide ergo quo inclinat mens tua, an ad avaritiam, an ad virtutes, an ad vitia; el si videris eam propendere ad aquilonem, omni studio reflecte eam ad austrum, ut ad illum cadat, non ad aquilonem. Tota ergo vita tua disce quomodo semel bene moriaris; disciplina autem bene moriendi est sancta vita; sancte ergo vive, si vis sancte mori, ut cadas ad austrum.

Cidwt lal ttocll. ›‹t

Apposite *auster,* utpote cœli regio dexfra et calida, reprrosentat felicitatem coelestem; *aquilo* vero, quia sinister ct frigidus, damnationem gehennalem. Ha S. Hieronymus, Olympiodorus, Albinus, Salonius et S. Gregorius, XII *Moral,* iv, quem audi : « Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. In die autem mortis suæ justus ad austrum cadit, peccator ad aquilonem : quia el justus per fervorem spiritus ad gaudia ducitur, ct peccator cum apostata angelo, qui dixit : Sedebo in monte Testamenti in lateribus aquilonis, m frigido suo corde reprobatur*. » Audi S. Beriiardum, *serm.* ¡9 inter par vos : « Sive ad austrum..

Cad

sive ad aquilonem arbor ceciderit, ibi erit. Austri color et levitas in sacra Scriptura bonam soient habere significationem. Ab aquilone vero panditur omne malum. Porro homines sicut arbores vidit aliquis. Exciditur autem arbor in morte, et quocumque ceciderit, ibi erit, quialbi te judicabit Deus, ubi invenerit. Ibi, inquam, erit immutabiliter ct irretraclabiliter. Videat quo casura sit antequam cadat, quia postquam ceciderit, non adjiciet ut resurgat, sed nec ut se vertat. Quo vero casura sil arbor si scire volueris, ramos ejus attende. Unde major est copia ramorum et ponderosior, indo casuram ne dubites, si tamen fuerit tunc excisa. Rami nostri desideria nostra sunt, quibus ad austrum extendimur, si spiritualia fuerint; si carnalia, ad aquilonem. Quæ vero praeponderent medium corpus indicat, ea namque preponderant quæ secum traxerint corpus. » Idipsum deinde apposita similitudine deelarat : <Sic enim est corpus inter spiritum, cui servire debet, et carnalia desideria, quæ militant adversus animam, sive potestates tenebrarum, ac si vacca sit inter raptorem el rusticum constituta. Quidquid ille minetur, quidquid intendat, si vaccam non duxerit, rusticus vicit: sic quantum cumque sæviat malignus, quantumcumque prava desideria crucient, si vas suum sibi vendicai anima, vicisse credenda est, ut, quemadmodum ait Apostolus : Non regnet peccatum in nostro mortali pectore; sed sicut exhibuimus membra nostra servire iniquitati ad iniquitatem, sic exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem. »

Tropolo- Tropologice, Galfridus in tropologia ad hunc locum : lu oriente stat, inquit, qui proficit; in occidente, qui deficit; in austro, qui tendit ad cœlum ; in aquilone, qui ad infernum. Denique *auster,* utpote dextra pars mundi, repræsentat dexteram Christi judicis, ad quam in die judicii a Christo statuentur omnes electi, ut beentur; *aquilo* vero, utpote sinistra pars mundi, repraesentat sinistram Christi judicis, ad quam collocabuntur omnes reprobi et damnati.

. . , Objiciunt lucratici : Ecclesiastes hic tantum no-
Aiuitoin- minat duo loca post casum,id est mortem, sci-
ciudum licet austrum ct aquilonem, id est cœlum et in-
purgato- feruuni. erg0 non csi medius inter hæc duo Io-
Primo, cus, puta purgatorium. Respondeo : Nego consequentiam; qui enim nominat duo extrema, media quæ inter extrema intercurrunt non excludit, sed potius includit : sicut hic sub austro et aquilone Ecclesiastes includit orientem et occidentem, qui medii sunt inter austrum et aquilonem; nominat autem hos duos potius quam *orientem* el *occidentem,* quia hi duo duos respiciunt mundi polos, scilicet aquilo polum arcticum, auster antarcticum. Illi ergo qui sunt in purgatorio pertinent ad austrum; quia certi sunt, peracta purgatione , se ituros in cœlum. Sic pariter patres, qui tempore Salomonis erani in hiubv, pcrline-

vu.

bant ad austrum, qui exspectabant raserationem codi per Christum. Rursum, auster el aquilo si- wcuak gni(icant duo loca ultima, in quæ post mortem concedunt animæ, ut ibi perpetuo maneant; talia autein sunt tantum duo , scilicet cœlum et infernus. Nam purgatorium non est locus ultimu? sed mediatus, quia ex eo omnes animæ tmnscuni in cœlum. Ita S. Hieronymus, Olympiodorus, Salonius et ahi passim. Hinc Franciscus Suarez hanc gnomon exponit, *primo,* de duobus locis ultimatis, in quibus ultimo terminatur via viatorum; *secundo,* de loco consolationis et trisfiliæ: purgatorium autem est locus consolationis; vel optime, <7. d. Post hanc vitam non est locus amittendi vel recuperandi Dei amicitiam; sed si homo decesserit ad austrum, id est in divina amicitia, ibi perpetuo manebit : si ad aquilonem, id est in Dei ira, inimicitia, ibi perpetuo erit. Ita Suarez, III part. tom. IV, disputatione 45. Accedit Salonius : « Per lignum homo designatur, inquit, quoniam unusquisque est quasi lignum sylvæ generis humani; per austrum, qui est ventus calidus, requies paradisi designatur; per aquilonem, qui est ventus frigidus, designatur inferni supplicium. » Vide Bellanninum, hb. I *Dc Purgatorio,* cap. vili.

Moraliter, disce hic ingentem stimulum ad elee- Moni:, mosynam, et omnem virtutem esse consideratione aeternitatis stabilis el immutabilis, quæ eleexnosynariis felicissima, immisericordibus miserrima accidet. Unde hunc stimulum crebro adhibet Ecclesiastes, ut vers. 9 et seq.; cap. ix, vers. 10 ; cap. xii, vers. 5. Discant ab eo nostri Ecclesiaste in suis concionibus crebro eodem stimulare auditores. Quid enim æternilale majus, longius, terribilius, felicius vel infelicius? Quare ejui ea non movetur, aut saxum est, aut dæmon desperate salutis. Vere Redam *Collectaneis :* «Tre¿, ait, mansiones principales constituit Deus, cœlum, terram el infernum; el in illis tribus tres res principales, in cado constituit pacem et æternitalem; m terra constituit fidem, poenitentiam et remissionem peccatorum; in inferno constituit timorem el icternum pernam. De terra autem quæ in medio est, replebitur cœlum el infernus. »

4. Qui observat ventum, non seminat : et qui Ven. 1. CONSIDERAT NUBES (ArabICUS, *UtTCm*), NUNQUAM otifer' metet, — <7. d. Qui terretur difficultatibus, et parcit eleemosynæ ob eventus dubios, v. g. quia woum limei depauperan, vel ne pereat fructus eleemosynæ, hic omittit opera bona fructifera et necessaria. Solent enim prudentes agricohe observare ventos cl nubes, teste Columella, Varrone et Virgilio in *Gcorgiis,* sed moderate : nimia ergo eorum observatio, anxietas ct pavor panicus duntaxat hic carpitur ; nam alioqui semen nunc requirit ventum frigidum, ut profundas agat radices in terra; nunc calidum, ut foras in copiorum germen erumpat; bic nunc requirit pluviam ut crassescat, nunc siccitatem ut se consolidet. Est

¿4

parœmia parabolice significans nimis meticulosus et anxios de futuro rei successu, otiosos desidere, torpere, nihilque boni agere, g. *d.* Sicut agricola nimis anxie observans ventos, seminare non audet, cogitat enim secum:Si vento flante seminavero, ventus meum semen difflabit el dissipabit, ut extra agrum, vel in alias agri paries quas seminare nolo, feratur; aut ventus nunc frigidior semen enecabit, vel calidior in nimium germen effundet, itaque frustra et sine spe messis seminabo; quo fit ut nunquam seminet, et consequenter nunquam metal : semper enim aliquis e»t ventus, præsertim in hieme, cum tempus est seminandi; qui ergo ventum timet, nunquam seminabit; cum nunquam aer in hieme sit expers venti. Simili modo, qui considerat nubes, nunquam metet : sibi enim anxie persuadet dicitque : Si nunc metam, nubes depluent imbrem, qui segetem a me demessam sua humiditale inficiet et putrefaciet; exspectabo ergo dum nuite sint nubes, tempusque omnino serenum et securum; quo fit ul nunquam metere audeat, sed seges in agro desiccetur et perdatur. Nam semper in cado sunt aliquæ nubes; qui ergo eas limet, nunquam seminabit. Sic prorsus qui nimis anxie timet publicam annonae caritatem, aut ne quid domi sibi suisque desit, dicendo : Si dedero panes pauperibus, frumentum meum non sufficiet alenda* familte per totum annum; exspectabo ergo rerum copiam, ac securitatem quod milii nihil deerit, ac lum large erogabo superfina in pauperes: hic, inquam, nunquam dabit eleemo>ynam,quia semper metu aliquo infantis› vel futune necessitatis percelletur, qui illum a dando retrahet, manusqueejus claudet; unde fiet subinde ut frumentum in horreo putrescat, cujus rei exemplum est apud Moschum in *Prato spirituali,* cap. Lxx&v. Significat ergo hæc parœmia, non nimis anxie cogitanda cl metuenda esse pericula et difficultates quia occurrunt in exercenda virtute, præsertim eleemosynæ, sed illa committenda et resignanda esse divinæ providentia*, ac magno animo inagnaque in Deum confidentia liberaliter benefaciendum esse cuilibet egenti ; sic enim liber/lem vicissimcrga nos Deum experiemur. Vere Seneca, *epist.* 13 : a Plerumque, inquit, suspicionibus laboramus, etc. : non coarguimus illa quæ nos in metum adducunt, nec excutimus; sed trepidamus, et sic vertimus terga, quemadmodum illi, quos pulvis motus fuga pecorum exuit castris, aut quos aliqua fabula sine auctore sparsa conterruit. Nescio quomodo magis vana perlmb.ml : vera enim modum suum habent; quidquid cx incerto venit, conjectura) et paventis animi licenti® traditur. Nulli it ique tam p rntetosi, tam irrevocabiles, quam lymphatici ui ⌢ sunt : ceteri enim sine ratione, hi sine invnte sunt:» quia, ut idem subjicit, « nonnunq iam,nnlbsapparentibus signis, quæ mali aliquid pronuntient, annuus sibi falsas imagines fingit; » ct nonnullis interjectis remedium metus assignans : u Hic, inquit, prudentia prosit, hic robore animi evidentem quoque metum respuo; si minus, vitio vitium repelle, spe melum tempera. Nihil tam cerium est ex his qua» limentur, ul non certius sit, et formidata subsidoro, et sperata decipere. Ergo et spem ac melum examina, ct, quoties incerta erunt omnia, tibi fave; credo quod mavis: si plures habebis sententias nidus, nihilominus in hanc pariem potius inclina, et perturbare te desine. Ac subinde hoc in animo volve, majorem partem mortalium, cum illi nec sil quidquam mali, nec pro certo futurum sit, (estuare ao discurrere. Nemo enim resistit sibi, cum corpil inv pelli; nec timorem suum redigit ad verum. Mémo dicit : Vanus auctor est, vanus est, aut finxit, aut credidit, Damus nos referentibus; expavescimus dubia pro certis; non servamus modum rerum; statini in timorem venit scrupulus.» Paulo aliter S. Hieronymus: « Qui considerat, inquit, cui benefaciat, ut non orimi petenti se tribuit, sæpe preterit cum qui meretur accipere. » Olympiodorus : « Tu quoque ne tantopere sis sollicitus, curiose quærendo cui sis eleemosynam daturus, cui non daturus, ul puta iidelisne sit ille aut infidelis, juslusne aut injustus; etenim si pendebis animo ista disquirens, amittes sationis tempus, neque invenies in tempore messis quid metas. Sine ulla itaque dilatione temporis, in simplicitate cordis eleemosynam confer. » Denique Thaumaturgus censet hæc dici contra astrologos, qui ex astris de futura fertilitate vel sterilitate et conjectant et divinant; unde sic vertit : «Mulli qu® e cœlo eventura sint præscirc gestiunt, nec (ieest qui in nubes intuens ventumque exspectans, a mésse aut ventilatione abstinuerit, re inani confisus; nec eorum quæ divinitus futura sunt, quidquam cognoscens. » Huc accedit S. Athanasius in *Synopsi,* qui ex hoc loco arbitratur prosterni a Salomone « /Egyptiorum religionem circa divinationem ex hominis nativitate. » Accedit Chaidanis : « Qui, inquit, observat divinos cl ariolos, vix temere hac vita res preclaras aget, cl qui a sideribus sensum aucupatur, non augebit mercedum ; augures enim vento perquam similes sunt, qui hominis palma concludi non potest; at planet® nubibus cœli comparantur, quæ semper eunt, neque unquam redeunt. » Verum primus sensus, quem dedi; est genuinus.

Tropologice Albinus per ventos accipit eos qui nobis adversantur; per nubes, qui nobis blan- Trogolo s*w. diunlur : sic ct S. Hieronymus : « Qui tantum, inquii, co tempore Dei verbum predicai, quo populus libenter auscultat, et secunda aspirat aura, tumoris sator négligeas ct ignavus agricola est : in ipsis enim prosperis , dtiin nescimus adversa consurgunt. Sed opportuni, importuné Dei senno cstpnvdicandus : nec fidei tempore adversariorum nubium consideranda tempesta. De qua in Proverbiis dicitur, *Proverb,* xxvi, 3pt 4 : Si-

cul pluvia vehemens ct inutilis, sic qui derelinquunt sapientiam, et impietatem laudant. Absque consideratione ergo nubium et timore ventorum , in mediis tempestatibus seminandum est, nec dicendum illud tempus commodum, hoc inutile, cum ignoremus quæ via, et quæ voluntas sit spiritus universa dispensantis. »

MyiUce. Porro S. Gregorius, lll part. *Pastor.* cap. xvi, per ventos accipit suggestiones dæmonum; per nubes, persecutiones hominum : *a* Qui observat ventum, inquit, non seminat, el qui considerat nubes, nunquam metit. Quid enim per ventum, nisi malignorum spirituum lentatio exprimitur? El quid per nubes , quæ moventur a vento, nisi adversitates pravorum hominum designantur? A ventis videlicet impelluntur nubes, quia immundorum spirituum afflatu pravi excitantur homines. Qui ergo observat ventum, non seminat, ct qui considerat nubes, nunquam metit : quia quisquis lentalioncm malignorum spirituum, quisquis persecutionem pravorum hominum metuit, neque nunc grana boni operis seminat, neque tunc manipulos sancte retributionis secat. » Similia habet XXVII *Moral,* cap. v. Rursum noster Alvarez de Paz, lib.V, part. Il, cap. xx *De Mediis perfectionis,* per ventos et nubes accipit commoditatem et amorem proprium, virtuti inimicum: « Qui observat ventum, inquit, non seminat, ct qui considerat nubes, nequaquam metet ; » est ac si dixisset : Qui in omnibus quod sibi commodissimum est exquirit, et quod jucundissimum est explere nititur, is profecto semen non seminat, ex quo premium æternum metal. Seminal enim opera vitio propri® voluntatis et inordinali amoris infecta, quæ dum soli homini operanti placent, fructum œterni præmii non ferunt.

Ven.K 5. QUOMODO IGNORAS QUM SIT VITA SPIRITUS, ET QUA RATIONE COMPINGANTUR OSSA IN MM RE PRAEGNANTIS; SIC NESCIS OPERA DEI, QUI FABRICATOR EST omnium. — Pertinet hæc gnome ad eleemosynam, ut patet cx præced. et scq. Ne quis enim timidus vel avarus se ab ea excuset, metu ne forte ipse rebus suis omnibus in alenda familia indigeat, occurrit dicens : «Qui observat ventum, non seminat : et qui considerat nubes, nunquam metet, » g. *d.* Non oportet tam anxie futuros ventorum (lutus ctnubium pluvias extimescere, ut propter eos a serendo ct metendo congruo tempore avocemur. heus enim est qui regit ventos ct nubes, facitquo cos servire hominum usibus, itaque eos moderatur el dispensat, ut sationem ct messem non impediant, sed juvent et promoveant, etsi hominibus id initio non appareat, sed potius contrarium, pula quod obfuturi sint, non profuturi. heus enim occultos modos cl rationes novit quibus edicit ul prosint, non obsint. Id probat nunc exemplo formationis hominis dicens : « Quomodo ignoras qu® sit via spiritus, » etc., 7. *d.* Sicut ignoras qua ratione embryoni el corpori exanimi in utero matris a Deo inseratur anima, qu.»* corpus embryonis animet et vivificet, ac singulis membris intime scmì uniat, ct quasi incorporet. Rursum, sicut ignoras quomodo ossa tot tantaque embryonis tam connexe et apposite a Reo formentur el compingantur m ventre matris: sic pariter nescis antera hei opera, ac presertim qua ratione Deus eleemosynariis succurrat, ut cum omnia ma libcraliter erogent,nunquam tamen exhauriantur aut d« pauperentur, sed potius rebus affluant et abundent instar fontium et fluminum, quod sane opus est mirabile divinæ providenti® el munificenti®, cujus effectum vides, sed causam cl modum non vides. Illi ergo securus te crede et committe, nec metu futur® inopi®, eleemosynæ parcito, quia heus tibi copiose de omnibus rovidebil. Unde Auctor CatenœGræ- *cor. :* « Oportet, inquit, semper bonis openbus esse intentos, nec attendere opportunitates ac lenlationes. Ignoramus enim quas dispositiones habemus, quemadmodum et quæ in utero sunt ossa embryonum. Huic gnomæ similis est illa Prov. XXII,S: a Dives et pauper obviaverunt sibi rutriusque operator est Dominus, » 7. *d.* Deus ferit hunc divitem, illum pauperem, ut dives pauperi succurrat, et pauper pro divile precetur, ut illi opes semper ad erogandum suppeditet Unde Deus exoratus reipsa idipsum facit et prestai. Dives ergo pauperem alit, ac pauper vicissim divitem ditat, dum ei opes majores a Deo precatur et impetrat.

Qu.e sit via spiritus.— Primo per *spintum* multi Vx/ ipiprobabiliter accipiunt ventum, uti vertit Symmachus de quo sermo precessi!; utrobique enim in rnctkk Hebreo eadem est vox nviruad; ventorum enim viœ, motus et gyri sunt occulti, ac hominibus impenetrabiles, quia ex arcana providenti® Dei dispensatione prodeunt, juxta illud Christi ad Nicomcdum, *Joan.* 111,8 : « Spiritus ubi vult spirat; et vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, aut quo vadat, » quia, ut explicat S. Dionysius, Cœ/tsL *Ibcrar.* cap. xv, venti habent «divinæ actionis imaginem, propter celerem insuperabilem» que discessum, et propter principiorum atque fontium incognitas nobis , atque invisibiles latebras. » Ita Thaumaturgus, Olympiodorus, Hugo, Arias ct alii.

Secundo et aptius, per *spiritum* accipias ani- Stctmda main quæ corpus informal : agitur enim liic de compagino el formatione hominis in utero matris, ut palet ex seq. Vnde Chaldæus v« rtit: « Sicut non potest libi omnino esse perspectum, qua tandem via anima spirabilis, et vite capax in corpus infantis infunditur, et in fœtum, qui visceribus utero gerentis nmtris continetur, el ignoras plane, donec in lucem edatur, masculusne sit, an femina : sic uec judicare potes opera Domini, qui omnia summa prudentia perficit » Ita S. Hieronymus : « Sicut nescis, inquit, viam spiritus et anim i' ingredicntis in parvulum, vt ignoras ossium el venarum varietates in ventre pnrgnantis,

quomodo ex vili elemento corpus homiuis in diversas effigies artusque varietur; et de eodem semine, aliud mollescat in carnibus, aliud durescat in ossibus, aliud in venis palpitet, ct aliud ligetur in nervis : ita Dei opera scire non poteris, qui factor est omnium. Ita quoque explicant Lyranus, Hugo, Cajetanus, Clarius, Vatablus et alii, qui *viam spiritus* interpretantur viam, qua anima intrat in corpus hominis, dum vivere incipit. ac viam qua ex eodem egreditur, dum moritur. Porro quam occultus et obscurus sit anima* human© ortus, ejusdemque in corpus, singnlaque ejti* membra introitus, ostendunt vari©, imo contrari© hac de re philosophorum sententi©. Democritus cnim censuit animam, ©que ac res certeras, cx fortuito atomorum concursu conflatam. Plato in *Timæo,* quia rerum principia numeros fecit, animam quoque cx numeris compositam pronuntiavit. Heraclitus, qui ignem rorum naturalium principium statuit, animam exhalationem calidam etiam opinatus est. Diogenes, et qui cx aere omnia composuere, aerem ; Thales, humorem; Critias, sa-iguinein; Empedocles, harmoniam quamdam et temperaturam elementorum; Hippocrates dixit animam cs*e spiritum tenuem per corpus omne dispersum. Plura vide apud Theodorelurn, lib. IX *De natura hominis;* Nysscnmn, disp. *De Anima;* Lactantium, *De Opificio Dei,* cap. xvii; Plutarchum, lib. IV *Dopinoti. philos.* cap. ii el ip; Aristotelem, lib. *De Anima,* cap. ii Ciceronem, l *Tusad.*

Denique S. Augustinus, vir acerrimi ingenii, usque ad mortem dubitavit de animæ origine, an scilicet singulis infantibus singulæ animæ a Deo creentur, an vero sint cx traduce, ita scilicet ut anima filii traducatur cx anima parentis, sicut lumen unius candclæ traducitur ct accenditur ex lumine alterius, ut palet ex lib. l *De Origine animæ, cap.* xv,et lib. I *Retract,* cap. i. Hoc enim posterius videbatur ei arguere traductio peccati originalis, illud cnim cum anima videtur traduci iu prolem ab anima parentis : sed contrarium jam definivit Ecclesia, animas hominum scilicet, in nativitate vel potius conceptione cujusque, a Deo creari et creando infundi. Hinc sapienter mater septem Machalxnorum ipsismet ait : « Nescio, inquit, qualiter in utero meo apparuistis : neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, cl singulorum membra non ego ipsa compegi : sed cnim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium iuvenit originem, » etc. II Machad, vu, 22.

Ten». *Tulio,* S. Bonaventura per *spirilum* accipit Deum ct Spiritum Sanctum, *q. d.* Ventos et nubis, de quibus sermo præcessit, Spiritus divinus occulte per omnia permeat, format, cogit, movet, disp* nsat. Bursum idem Spiritus ossa infantis in utero matris, ut sequitur, occulte format, aptat, nectit, compingit. Mystice, idem Spiritus ita occulte per gratiam cl operationem intrai in animam, ut homo cum non videat, imo sœpo non agnoscat, juxta illud *Job* ix ,11 : Si venerii ad me, non videbo eum : si abierit, non intellignm. » linde B Isaías Abbas (exstat in *Biblioth. SS. Pdtrum) oral.* 19, in medio, sic legit : « Quemadmodum compinguntur ossa in ventre gerentis, sic est via spiritus; » sicquc explicat de Spiritu Sancto : «Nam sicut sancta Virgo gestavit lilium Dei in carne,itaqui gratiam Spiritus Sancti no cipiunt, concipiunt et gestant illum in corde suo.»

Er QUA HATIONE COMI'ÏKGÀNTUa OSSA IX VEXTIIE PRÆGXAXTIS. — *Prmjnans* hebraice vocatur *plena,* scilicet suo fortu et embryone gravida. Formatio ossium et membrorum embryonis est opus naturai, vel potius Dei admirabile; unde illud admirantur omnes philosophi el medici, ul Galenus, lib. *De Usu partium;* Lactantius, *De Opifi.au Dei;* Cicero, lib. II *De Notura deorum;* quin ct Psaltes, *Ps.* cxxxviif, 15 : « Non est occultatum, inquit, os meum a te, quod fecisti in occulto :et substantia mea in inferioribus terræ. Imperfectum meum viderunt oculi tui, » hoc est, non incognita tibi ossium compactio meorum, membrorumque omnium interiorum in abdito ventris materni (uti vertit Chaldæus) velut in terræ penetralibus, ubi ipse acu pictus sum quasi phrygionieo opere, quod attinet ad nervos, carnes, ossa, cutes. Hoc enim est Hebraice TiEpH *ruchamli,* id est voluta phrygione acu pictus sum, quod proinde Itali vocant *ricamo.* Et Job cap. x et seq. : « Nonne, inquit, sicut lac mulsisti me, ct sicut caseum me coagulasti? Peli cl carnibus vestisti me : ossibus et nervis compegisti me: vitam el misericordiam tribuisti mihi. » Porro prie cæleris partibus ct membris, mira est in homine tot tamquo variorum ossiu n compactio, puta formatio, solidatio, nexus, colligatio, articulatio, structura, uti videre est in *Anatomia* Vesalii et cælcrorum. Hoc ergo est opus *Elohim,* ut habent Hebræa , id est Numinis omniscii, sapientissimi cl summe providi, quod sua efficacitate et vi omnia permeat, penetrat, agitat, alit, vivificat. Emphasis est in tú *venire pragnanlis, q. d.* Dic mihi, si poles, qua ratione venter unus mollis et tener pivegnantis tot ossa dura cl solida embryonis elFurmat? qua arle eadem tot musculis, nervis, lendonibus, carlilaginibus, venis, arleriis, etc., vestit, intexit, compaginat? præsertim cum ipsa prægnans nihil horum sciat, imo non sentiat, qu© tamen tam varia el artificiosa sunt, ut nullus phrygio, licet oculatissimus el peritissimus, ea non dico variegando formare, sed nec acu pingendo exprimere et repræsentare valeat.

Deniquehæcparœmia significat quod,sicut Deus ossa diversa et subinde adversa apte in corporo connectit ct compingit, ut sesc invicem juvent et firment, sic pariter idem dirigat et connectât ventos el nubes etiam contrarias, ut non obsint, sed prosint semini ac messi : item omnia adversa el prospera, ac prmscrlim illa, quæ millantar

annonce caritatem ct inopiam, oinnesquc diiH-cullatesctpericula, quæ hominem metu percellunt nvocantqiie ab eleemosyna: quod, inquam , hæc omni i Deus dirigat,disponatϑ combinet, ut non inopiam, sed copiam potius cleemosynario afferant. « Quoniam diligentibus Deum omnia (Deo dirigi nle) cooperan turin bonum,» Ztem.vm,28 : Deus cnim omnes causas secundas regit, contemperat, connecti!, ut serviant commodis suorum amicorum ct electorum.

Veri. fi. 6* Ma NBSBRINA SEMP5 TUUM , ET VE5PE1ÌE NE CESSET MANUS TUA : QUIA NI>CIS QUID MAGIS ORIATUR, HOC AUT illud; ET SI UTRUMQUB SIMUL, MELIUS EIUI. — Pro *non cesset,* Symmachus vertit, *nc dimittas manum tuam;* Hebræa, *quiescere ne facias;* Septuaginta, *ne remittat manus tua.* Pro *quid oriatur,* Hebraice est TwD' *iichsar,* id est *dirigetur, proveniet ;* Aquila, *proficiet* / Symmachus, *reperiti* vel *assequatur,* scilicet manus tua; S. Hieronymus, *rectum erit,* vel *quid placeat ;* Tigurina, *quid commodius futurum;* alii, *quid magis conveniat, q. d.* Nescis an matutina eleemosyna, an vespertina sit tibi, æque ac pauperi, utilior Deoque gratior. Chaldæus hanc gnomen accipit de generatione filiorum; unde sic vertit, *juventute ineunte tua, uxorem duc, ut liberos suscipias: sic cnim te natu grandiore, illa velut pars tui finem pariendi non faciet. Neque hbi tamen cognitum esse poterit,* sí *unus cx cis ad bonum sit electus,sitne hic vel alter, duove etiam simul recti futuri sint.* Verum hic sensus carnalis est et Judaicus, nec ad rem propositam facit. Totus enim hic locus pertinet ad eleemosynam ct beneficentiam. Sensus ergo est, *q. d.* Sicut prudens agricola, dum tempus est seminandi, quovis tempore (nam sub mane el vespere quasi sub duobus extremis, omnia media tempora quæ incurrunt intelligit) seminat tam matutino quam vespertino suum semen, ut si unum parum feliciter, alterum felicius germinet el fructificet; aut si utrumque feliciter, duplicem el copiosam colligat mebsem : ita lu, o fidelis, omni tempore benefacito, ncc ullo ab eleemosyna vel bono opere cessalo , quia si unum non succedat, succedet alterum, fructumque speratum afferet: si utrumque, plane fies compos voti. Denique uiriusquo merces tibi certa parata est apud Deum. UaS. Hie-
Scmp^r kne i-gcQjum. ronymus : « Nc eligas, inquit, cui bene facias, sed ct cum bene feceris, nunquam a bono opere desisi. Matutinam justitiam vesper inveniat, ct vesperi misericordiam solis ortus accumulet. Incertum est cnim quod opus magis placeat Deo, ct ex quo tibi fructus justitiæ præparetur. Potest autem accidere ul non unum, sed utrumquo placeat Deo. Aliter : Et in adolescentia el in senecta equus tibi labor sit. Ncc dicas : Dum potui, laboravi, debeo in senectute quiescere. Nescis cnim an in juventute, an in œtate longeva placeas Deo. Nec prodest adolescentia) frugalitas, »i senecta ducatur in luxu. In quacumque cnim die erraverit justus, veteres eum justitiæ u morte liberare non poterunt. » Solet enim senium senibus afferre torporem cl tenacitatem, ut quia sunt frigidi et timidi, tunc sibi plus comparent viatici, cum minus viœ vitæque superest. Ita Lyranus.

Accedit Olympiodorus qui sic exponit, quasi di- Mirali,
cat : A principio vitæ stude virtutibus usque ad ejus finem, juxta illud Christi : « Me oportet operari, donec diesel,» *Joan.* ii,4: «Virtutem aggressu»,inquit, persevera m»que ad finem : neque enim novisti quænam ex luta bonis operibus placitura smt judici, il!ane quæ juxta carceres peregisti, an ea quæ jam perductus ad metam. Quod si utraque eodem pariter modo approbentur, bonitatis et perfectionis plena censebitur hujusmodi operatio. Aut aliter ita intellige : Ab ineunte pueritia operare virtutem, neque dixeris : Nunc adolescentior cum sim, fruar deliciis quas habet vita, postea vero cum ad senectutem pervenero, ad po»n^enfiarli me convertam : nequaquam enim no^ti quid tibi eventurum sil, aut quando aderit finis vit.e. Est itaque opere pretium operari semper virtutem, summaque contentione ad hanc assequendam conari. Oportet etiam sæpe Deum precari, ut quæ ipsi operamur, suæ sint majestati placita ct bonitati. » Nulla ergo vacatio ab op re conceditur homini in hac vita; nam ul ail Job,cap.v, 7 : a Homo nascitur ad laborem,el avis ad volatum. » Et Psaltes, *Psalm,* cm, 23 : «Exibit homo (mane orto sole) ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperum.» Quare crescere debemus in virtutibus æque ac meritis quotidie, usque ad ultimum vitee halitum. I nde sapienter Damascenus, orat. *De Dormit. Virginis,* ait, morte justos omnino perfici sanctosque effici, quæ id ipsis affert, ut in eorum virtutem nulla jam mutatio cadat.

Tropologice S. Hieronymus per mane et VOS- Trcpcte-
pere ac* ipil Vetus Testamentum et Novum, quod est veluti pluvia serotina ct matutina. « l-nde et nunc admonemur, inquit, ut sic legamus legem veterem, ne Evangelium contemnamus; sic quœramus spiritualem in veteri Testamento intelligentiam, ne m evangelistas ct apostolis hoc tantum putemus sonare quod legitur ; ignorare cnim nos in quo magis scientia nobis a Deo tribuatur et gratia, felicemque eum esse, qui utrumque in commune sociaverit, et quasi unum corpus effecerit. Quod qui fuerit consecutus, videbit lucem, videbit Christum solem justitiæ. »

Rursum per mone et *vespere* accipias prospera et adversa, sive bonæ sortis ortum et occasum, *q. d.* Ncc in rebus secundis, nec in adversis cessandum est a virtute: in adversis exerce humilitatem, patientiam, fortitudinem; in secundis, modestiam, temperantiam. gralitudinem,in utrisque, ch.iritatem et l.>eneficcutiain ; quare nullam bene agendi occasionem prelerlobi sinas, ul sj priora minus placita sint Deo, posteriora vel postrema magis placeant. Preclare Seneca, *epist.* 12 : « Itaque, inquit, sic ordinandus est dies om-

nis tanquam cogat acrmen, ct consumat atque expleat vitam, p Et inferius : « In somnum ituri læli hilaresque dicamus :

> **Vixi, cl quem dederas cnrsnm, fortuna** *(potius* **Deus alme), peregi. »**

Mane semina semen tuum et vespere. — Noster Delrio, *adag.* 300, pag. 2, per *mane* et *vespere* accipit duo tempora serendi, scilicet tempestivum et serotinum, sicut pluvia tempestiva dicitur quæ semen satum humectât, ut germinet; serotina, quæ grana jam formati maturat. Unde Symmachus vertit, *prcecox amina semen tuum, sed et serotinum ne remittat manus tua.* Verum in Scriptura nusquam fit mentio tempestivae vel serotinæ sationis, sed tantum pluvke. Proprie ergo accipe *mane* et *vespere, q. d.* Cum sole, imo ante solem oriatur nostrum benefaciendi studium ; idem non nisi cum sole occidat, ut sol oriens benefacientes inveniat, el occidens benefacientes dimittat. Beneficentia nos mane lecto excitet, vespere ledo reddat. Frigide R. Akiba : *Cum mane,* inquit, *aliquid pauperi dederis, et vespere redierit, vacuum ne dimitte.*

Et St ÜTRÜMQUE SIMUL, MELIUS ERIT. — Ilebræa, *et si ambo ipsa, sicut unum bona, q. d.* Nescis an utrumque futurum sit paris bonitatis, an unum æque bonum erit ac alterum. Verum Noster *bona* accepit pro *meliora;* Hebraei enim utuntur positivo pro comparativo quo carent ; unde clarius et significantius vertit, *et si ulrumque simul* (oriatur), *melius erit* (1).

vm. 7. L,¡\\ob' 7. Dolce limen, et delectabile est oculis videre solem. — Lux enim nobilissima, jucundissima, cadesti*, utilissima et vivifica est qualitas; sol quoque cst oculus mundi, et a vas admirabile excelsi, > *Ecrit.* cap. xliu,2. Vide ibi dicta. Vide ct Dracontium, lib. Iff&raim., ubi lucem inter alia celebrat (exstat tom. Vili *Diblioth. SS. Patrum) :*

> **Lux jubar «tbercum, lux noctis limes ct umbra.**
> **Lux facies rebus cunctis, et lux elementis.**
> **Lux geutlis fachsque calor, lux gratia solis.**
> **Lux decus astrorum, lux aurea cornua lunæ.**
> **Lux fulgor cœli, lux et primordia mundi.**
> **Lux splendor thminx, lux magni temporis index.**
> **Lux honor agricolis, requies lux omnibus xgris(S).**

Hinc et Varro, lib. V De *Ling. Latina ,* diem, qui vehit luccm, a *Deo* dictum putat ; vel ul Festus, quod dàini *sit operis;* vel a *Jove,* quern Aíx nuncupant. Hine et sol a Cicerone, lib. ll *De Natura Deor.* vocatur a princeps siderum n; ab Heraclito, teste .Macrobio, lib. l in *Somnium Scipionis,* cap. xi : « Fons lucis et cor cœli ; » aChalcidio in *Tímæum* Platonis, ac Plinio, lib. II, cap. vr : « Mundi anima, siderum ccelique rector, natura* regimen ct numen. » *Numen,* id est nutus et potestas, ait Festus, a *nuo, nuis,* quod veteres pro *volo* usurpabant. Hinc denique nonnulli, teste Plutarcho, lib. *De occulte vivendo,* putarunt animam esse lumen quoddam, eo quod ipsa impense lumine gaudeat, ct ignorantiam tenebrasque aversctur. Quocirca Anaxagoras, teste Laertio, dixit hominem natum esse ad hoc, ut videret solem ejusque lucem ; ac Graeci hominem vocarunt ç&ra, id cst *lucem,* quod solus luce Solis Verbique divini in mente collustratus, eodem ct alios collustret. Ita Nazianzenus. Audi Lactantium, lib. lll *Dc Falsa rdig.* cap. xu : « Tanti est (ut Anaxagoræ visum est) contemplatio cœli, ac lucis ipsius, ut quascumque miserias libeat sustinere. » S. Hieronymus ejusque sequaces hanc gnomon referunt ad praecedentia, quasi dicat : Mane ct vespere, id est assidue ct semper, semina semen elcemosynæ bonorumque operum, quia, si id feceris, consequeris praemium, scilicet dulcissimum lumen gloria?, in quo videbis solem justitiæ Christum Dominum in gloria cœlesti. Verum hic sensus mysticus cst ct symbolicus, a^que ac ille R. Haccados, qui per lumen accipit filios : hi enim sunt quasi lumina parentum, *q. d.* Semina, id cst genera filios ; hi enim erunt lux et splendor libi tuæque familiæ.

Dico ergo hanc gnomen pendere ct perlinere ad sequentia : ibi enim expletur, *q. d.* Dulcis quidem est hæc vita et lucis usura, in qua solem fulgidissimum jucunde contuemur; sed tamen illi brevi succedet mors, quro nos horridis undique tenebris involvet. Mortis ergo instantis memor, noli dulcedine vitæ ad nimias voluptates abuti; sed ca moderate utere ad omnem virtutem et beneficentiam. Itaque dum vivimus, vita fruendum, vel potius modeste et honeste utendum est, ul quam plurimos officiis et beneficiis adjuvemus, memores imminentis mortis cl judicii.

Nola, ab hoc loco usque ad finem libri, Ecclesiastes, sive Salomon, amolitur a se omnem suspicionem epicureismi, ac vitæ voluptuariae, quam superius, saepius commendando ut quis læte rebus suis utatur, dum vivit, nonnullis ingessit. Unde hic serio nos admonet finis nostri, scilicet ut a vanitale ad veritatem, a tempore ad aeternitatem mente el affectu transeamus, qni pariter cst finis et scopus totius libri, ut palet ex ejus principio cl fine. Huc accedit Thaumaturgus qui hanc gnomen nectens sequentibus, ita omnes a vers. 10 uno nexu apte contexit : « Si autem quis seenni raliocinctur quam pulcher sit sol, quam suavis hæc vita, quam jucundum in summa felicitate longævum fieri, et quam horrendum perpetuumque malum sil mors, nihil omnino afferens commodi, unde sentiat nos fruì debere omnibus praesentibus, utcumque videantur suavia. Insuper

(I) An erro ambo sicut unum, **id est ex aequo** *bona,* **id est prospere sini successura. Sensus : Cum futurorum ignaras ris, tutissime ibis, sì quodvis tempus ct quamvis occAMouem in USUS tuos vertas, agasque quæ tua sunt, cetera Deo Laqueos.**

(i) (>»nf. **Euripidem,** *Iphigcn. in Aulide,* **ver». 1218 :** '4U pXVXUV.

ct ndolesoentibn» consulat sun /date abuti, permittere animabus suis omnem voluptatem , indulgere desideriis , vivere ut libet, spectaro oblectantia, aversari autem quæ non sunt ejusmodi. Ad quom id tantum dixerim : Insipienter agis, o tu quisquis es, non exspectans futurum in his omnibus Dei judicium. » Similia habet Auctor *Culaiæ Grate.*

Symboïice, dulce est videra lumen et solem, id est contemplari Deum, qui sicut est dator munerum, sic d pater « luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, » Jacoô.cap. i, 17. Hinc Deus dicitur a amictus lumine sicut vestimento, » *Psalm,* cm, 2 ; et lux dicitur proprie ejus esse « possessio, » *Job* xxxvi, 33. UndeS. Dionysius, cap. iv Dc*Divin. nom.,*ail solem esse vivum Dei simulacrum. Quocirca Christus : « Ego, inquit, sum lux mundi, » *Joan,* vili, 12. Quin et Plato, lib. VI *De Ilepubl.,* lucem et solem nuncupat boni prolem el filium. Audi Nazianze-Dum,oru/. Í0 : «Ac quidem Deus summum el inaccessibile lumen est, quod nec mente percipi, ncc verbis explicari potest, naturam omnem ratione prinditam illuminans, hoc in intelligibilibus, quod sol in sensibilibus; eo so magis contemplandum nobis præbens; quo accuratius animos purgaverimus; eo rursus magis amandum, quo magis contemplati fuerimus; eo denique magis cognosce ulum, quo magis amaverimus; sese ipse speculanset comprehendens,ac perexigue ad externa diffundens. Lumen porro hoc dico, quod in Patre et l'ilio ct Spiritu Sancio consideratur, quorum opulenliæ natura* identitas est, atque unaeadeinque splendoris prosuliatio. Secundum lumen est angelus, primi illius luminis velut rivulus quidam , aut participatio per propensionem ad illud, ac ministerium illuminationem habens , de quo statuere nequeo, utrum pro classis sum ordinis* quo ratione splendor ei impertiatur, an potius pro divinai illuminationis modo hanc vel illam sedem accipiat. Tertium lumen homo est, quod externis etiam perspicuum et manifestum cst; enim, id es| lumen, hominem vocant, propter rationis nobis insita* vim et facultatem. Quo etiam rursus nomine inter nos appellantur, qui Deo similiores sunt propinque ad Deum accedunt. »

Ln'ls ‹ logii.

Tropologice, Olympiodorus : Qui, inquit, so-Jcm justitiæ, puta U.hiisti illuminationem mento sua recipit, pl me videt quo* ad ejusdem solis voluntatem sibi agenda sint, quævc dimittenda: ideniquo idcirco magna voluptate l.etitiaque perfunditur, eo quod non solum sibi agenda cognoscat, sed etiam ab eodem solo illustratus, pacatissima mente contempletur pulcherrimas illas species, quæ a materia srjunctæ, solo intellectu percipiuntur. Ad hæc animo comprehendit dies L nebrarum perennes, qui in futuro sæculo impios sunt comprehensuri ; atque idcirco omni studio declinata malo bonumque operatur* lime Olympiodorus.

Anagogice, Chaldaeus hanc gnomen explicat de lumine gloriæ, quo beantur Sancti in c<rlo : *Et suavis,* inquit, *est* hiz *legis, et aptissima certe, qu& oculis caligantibus lumen offerat, ut aliquando dtgnitaleni vultus Domini tueantur, qui divino quodam splendore justorum faciem ed illustraturus, ul pulchritudine cum sole comparari queant.*

8. Si annis multis vixerit homo, et ix nis om- Ven.L

NIBUS LÆTATÜS FUERIT, MEMINISSt DEBET TENEBROSI TEMPORIS, ET DIERUM MULTORUM : QUI CLM VINEHINT, VANITATIS ARGUENTUR PRETERITA. — Cotlttrct hæC gnome præcedenti, ejusque salubrem antithesis! suggerit, *g. d.* Dulce quidem estfrui lucis usura, solemque contemplari. Dulce cst vivere, vitzeque voluptates degustare; at noli illis nimis te oblectare; noli iis securus incumbere, nec p^r eas Deum offendere; noli perpetuas aut diuturnas existimare, quia brevi succedent illis dies tenebrosi et mœsti senectutis ct mortis, qui cum venerint, reipsa ostendent quam praderiti vitæ ct voluptatum dies fuerint vani, id est breves, pauci, fugaces, evanidi : tunc enim omnis lux desinet in caliginem, voluptas m ærumnas, lælitia in incestiti.mi, vita in mortem. Perinde enim ac sol, dum mane oritur, splendidus est et fulgidus, crescitque in meridiem, mox post paucas horas decrescit, declinat, occumbit: sic prorsus et vita nostra, dum nascimur, splendet, crcscitque in viniera ætatem; at post paucos annos decrescit, senescit, occidit. Dum ergo solem orientem el occidentem quotidie intueris, vivum vitæ tuie simulai rum accipe, in coque ortum et occasum tuum metire et inturre. Esto annos Mathusaleni vixisses, cura illi exacti fuerint, perinde erunt ac si non fuissent, juxta illud : « Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ prakriit, » *Psalm.* LXXXIX , 4 (i).

Meminisse debet tenebrosi temporis, et dierum multorum. — Ilebræa, *recordetur dierum caliginis, qui mulli erunt.* » Per quos, *primo,* accipi possunt dies senectutis, qui licet pauci, quia tamen multis œrtimnis referti, senescenti mulli longiqua æque ac tenebrosi, id est miseri tristesque videntur, siculi infirmo nox alioquin brevis longa videtur. Adde, senibus caligant oculi, ut eis sol tenebrescere videatur, uti dicetur cap. xu, vers. 2: ibi enim fuso hosco dies senectutis tenebrosos describit.

Setuudo, dias mortis ct sepulturra, hi enim multi Pnri-n sunt , quia durabunt usquo ad diem judicii, quo M"nt u a mori»? resurgemus. I ude (.baldaras vertit, *quo- v ninni multi sunt dies, quibus dormiet indomo sepultura, ct perlinet ci judicium suscipere de cado* omni

(1) *Quod fi mullos annos vixerit homo,* ct *in illis oninibm tœtahir, ineinineril tamen dierum tenebrarum, quod multi erunt,* r/ *quidquid futurum est* in hac >iU. si dim diebus ivleniitaUs conferas, *vunum rnr,* Itoscomullerus vertit, *Mabitur... recordatur,* huc setisuîQUOd dixerat, juaind.un ess hujus vitæ usomm, eo probat, quod si quis «'t inultos anno-» vivat, tamen non sit vii.r pertauux*

tempore, quo venerit super aim malum, propter vanitatem quam fecit.

Tertio, dies multi et tenebrosi sunt dies roternitatis, quos impii miserrimos el perpetuos agunt in tenebris gehennæ. Ha Olympiodorus : « Reputat, inquit, animo tenebrarum dies, qui in futuro sæculo sunt impios comprehensuri, peccatoresque post rerum omnium vanitatem ad (eterna venturos supplicia. »

Qui cum venerint, vanitatis arguentur preterita. — Hebrea, *omne quod venit est vanitas;* S. Hieronymus, *omne quod venturum est vanitas;* alii, *omne quod subsequitur, vanum erit;* Vatablus, *omnis qui nascitur est vanitas, q. d.* Quidquid venit el evenit in hoc mundo, vanum est : sicut enim preterita evanuerunt, sic presentía illico transeunt ct evanescunt, ac futura transibunt et evanescent. Ex preterita enim rerum vanitate, licet certo conjicere et metiri presente!» el futuram; quod ut indicaret Noster, solerler vertit, *qui cum venerint, vanitatis arguentur proferita.* Sapienter ergo S. Remaclus, Episcopus Trajectensis, moriturus, hoc ultimum suis dedit monilum : « Tota sapientis vita quædam debet esse commentatio mortis. » Quin el Plato ait : « Philosophia (ethica) non esi aliud quam meditatio mortis, » Vitam S. Rcmacli scripsit Notgerus ejus successor. Exstat apud Surium, die 3 septemb.

Vin u- r l .ortu,

Vet'.*. 9. Lætark ergo, JUVF.MS, in adolescentia tua, et in bono sit cok tuum in diebus juventutis tu.b, ET AMBULA IN VUS CORDIS TUI, ET IN INTUITU OCULORUM TUORUM : ET SCITO QUOD PRO OMNIBUS HIS ADDICET te Deus in judicium. — S. Hieronymus hinc inchoat cap. xii. Pro *juventutis* Hebraico est YTrmrD *Lechuroteca, id* est, *electionum tuarum,* id est in (elate plane electa et florida; juventus enim est ver, decoret flosælatum omnium : quare tunc cuique eligendus est status et optima vitæ ratio, ul optimam ælatcm optime transigat, Deoque optimo dedicet. Septuaginta addunt id est irreprehensibilis, immaculatus, inculpatus. Unde vertunt, *ambula in viis cordis tui immaculatus.* Sic quoque vertit Arabicus. Rursum pro : « Et in intuitu oculorum tuorum, » Septuaginta Romani legunt contrarie, *et non in intuitu oculorum tuorum.* S. Ambrosius vero *Exhortât, ad virg.* sic legit : *Ambula in viis coniis tui sine macula, et in aspectu oculorum tuorum, et non in audacia oculorum tuorum, hoc* est, inquit, « in aspectu spiritali, non in audacia sæculari. n Verum Complutenses leguii* eodem modo quo Hebrea, Latina et Syrus, scilicet, *in intuitu oculorum tuorum.* Quocirca S. Ambrosius, Albinus, Olympiodorus, el S. Gregorius, XXIV *Moral.* cap. iv, censent juvenes hic invitari ad gaudium spirituale, ad quod invitat Apostolus *Philipp,* iv, 4, dicens : « Gaudete in Domino semper: iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sil omnibus hominibus : Dominus prope est. n Hinc et Chaldæus vertit, *lodare, juvenis, in diebus mventutis tua:, et sit cor hilare in te in diebus adolescentia tua, et ambula in humilitate in viis cordis tui, et sta admonitus in visu oculorum tuorum, ct non aspidas malum; et notum sit tibi, quod pro omnibus adducet te Deus in judicium.* Verum ambulare in viis cordis el in intuitu oculorum significat gaudium non spirituale, sed sensuale et carnale, juxta illud cap. ii, 10 : « Et omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur,et oblectaret se in his, qua» pneparaveram; et hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo. » Et hoc quoque non aliud voluisse Septuaginta patet ex interpretatione Thaumalurgi, quam recitavi vers, præced., cx qua liquet eum in Septuaginta non legisse rò «umjuc, id est, *irreprehensibilis;* aut si legit, ita interpretari, *q. d.* Ambula in viis cordis lui irreprehensibilis, id est vive ut libel, sic ut nemo te reprehendere audeat, ulque tu nullius reprehensionem metuas, vel audias et in cor admittas. Est ergo concessio, *q. d.* Liete et jucunde fruere, o adolescens, voluptatibus adolescenliæ, ita tamen ut memineris te earum rationem redditurum Deo in judicio; quod ut recte facias, modeste et honeste iis utere. Huc facit proverbium Arabum, *Cent.* I, num. 69 : « Vive, aselle, quamdiu floret pabulum; » fruere pabulo, quamdiu illud obtines : brevi enim deliciet, nec obtinebis. Vivere enim est tÆuzx'hw, id est *gaudere* ct *frui,* quod Galli dicunt *se donner bon temps.* Vel potius est ironia, *q. d.* 0 juvenis, qui per adolescentiain ardes sanguine, spiritibus et concupiscentiis, age, in bono cor luuin sit, id est cor tuum exhilara (bonum enim sumitur pro hilari cl jucundo); unde S. Ambrosius, *Exhort, ad virgin,* vertit, *oblectet te cor tuum, ambula in viis cordis tui,* id est sequere desideria tui appetitus, *et in intuitu oculorum tuorum,* ul quod oculi lui concupiscunt, id prosequaris, indulgí) tuis desideriis, satia te tuis cupidinibus; sed « scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium. »

Frange loros, pete vina , rosas cape, lingere nardo:
Ipse jubet mortis te meminisse Deus.

Quare si sapis, metu mortis et divini judicii refrena luas voluptates, resiste tuis cupidinibus, amores vanos mortifica, ut judici, qui concessit eorum usum, sed vetuit abusum, congruam reddas rationem. Ita Thaumalurgus, S. Bonaventura, Hugo, Caj»Uanus,Tilelinannus el alii. Adolescentia enim, ut docet S. Ambrosius, *De Interp.Job* cap.vn, el Aristoteles, Vili *Ethic,* cap. vi : « Calore corporis fervente, (estuque sanguinis vaporantis ignescente, ut invalida est viribus, ila consiliis infirma, vitio calens, fastidiosa monitoribus, illecebrosa deliciis. « Quare acribus stimulis timoris judicii et gehennæ a suis cupidinibus coercenda ct refrenanda est. Quocirca S. Anysia Martyr solebat do juventute conqueri dicens : « 0 insidiosam ©totem, qu® aut lædit, aut læditur! Pulchra res est seneclus. Hei mihi! longitudo temporis me mats-

tilia afficit, quæ tamdiu separat a cœleslibus. » Eadem brevissimo somno utebatur, dicens : « Malum est mihi dormire, cum meus inimicus vigilat, *n* Ita habet ejus Vita apud Suriutn ultimai edit. 29 dccembr. Porro ironia et surcasnmS; id est hostilis irrisio, frequens est in Scriptura pra> sertim in Prophetis, ul *Thren.* rv, 21 : «Gaude,et Untare, filia Edom, » cui mox excidium a Nabuchodonosore inferendum intentatur : «Ad te quoque perveniet calix (iræ et vindicta' Dei) inebriaberis, atque nudaberis, n Similia sunt *Dan.* v, 18, ubi insultat Balsasari; et *Ezech.* xxvm, 12, ubi insultat Tyro, æque ac Pharaoni, cap. xxxi, <8, ct cap. xxxi!, 19.

Et scito quod pro omwibus ins adducet te Deus m judicium.— a Cujus judicium, ait Tertullianus, lib. *De Patientia,* non in compede aut pileo vertitur (servi enim mali damnabantur ad compedes, boni vero donabantur libertate, cujus insigne erat pileus), sed in ætcrnitale aut pœnæ aut salutis. » Judicium autem Dei complectitur, *primo,* strictum examen juventutis in voluptatibus exacte; secundo, sententiam judicis; *tertio,* supplicium, puta gehennam. Huic gnomæ similis est parœmia Arabum, *Cent.* I, num. 20 : «Omnis ovis suspendilur c calcaneo suo in macello, » id est, unusquisque judicabitur et punietur super moribus suis, præsertim ultimis et finalibus vite, juxta illud *Galat.* vi : « Unusquisque onus suum portabit. » Huc facit aurea gnome R. Achabiæ lilii Mahaleel in *Pirkc Avoth,* cap. m : « Tria, ait, tibi consideranda sunt, quibus a peccato coercearis : quæ origo tuæ conditionis est, quis finis, et ante quem judicem ratio libi reddenda est. Unde tibi origo est? e fœtido spermate. Quo tendis? ad vermes ct tineas. Cui judici stare debes sententiam excepturus? Regi regum terribili, qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ, Deo sancio ct benedicto. » Ibidem R. Eleazar ait : « Qui nati sunt, oportet eos semel mori; qui mortui sunt, oportet cos rursus in vitam resurgere ; cl qui surrexerunt, oportet cos judicari, cl scire quod Dominus ipse sil Deus formator hominum, ct mundi creator, el gubernator rectorque supremus. Ipse idem et litem movens, cl testis ad nos, ct judex. Benedictus sil ille sanctus ct justus, in quo non est iniquitas, ncc oblivio, ncc respectus in faciem, nec munerum aut personarum acceptio, propterca quod omnia ejus sunt, ac scito eventura omnia juxta mensuram eorum, quorum tibi ratio reddenda est. Cavo autem ne in vanam ct stultam spem ascendas, qua futurum libi sepulcrum refugii locum nequidquam presumas, et frustra polliccarc; inconsulto enim te creatus cs, inconsulto iterum te genitus es, et vivis cl morieris, et ratio tibi reddenda est Regi regum sancto ct benedicto. »

Gd›djì d# jMil- IU

Porro judicii divini exactum ct terribile examen graphico depingit, et ad vivum ropneseùtat S.Gyrillus, orat. *De exitu anima ot secundo adventu.* tom. IV, ubi quinque telonia quasi tribunalia recenset, in quibus anima artemonibus,seu sævissimis publicanis, accusatur de singulis, quæ per quinque sensus peccavit : « Tenetur, inquit, ani- Qnlnr* jiiib a sanctis angelis per aerem sublimis preteriens, invenitque quosdam quasi publicanos as- «rpm censum custodientes, et ascendentes animo* prehendentes prohibentesque. Nam quisque publicanorum propria habet peccata, quæ ilhs objiciat; alius perperam dicta, quæcumque ore el lingua commissa sunt, mentiendo, jurando et pejerando; quum superflua, nugatoria el vana verba, tum helluationes, vinique abusum et luxum, et immodicos indecorosque risus, levia et inhonesta oscula, cl impudica cantica. AI nancti angeli, animum ducentes, proferunt cl ipsi quæcumque ore linguaque locuti sumus bona, supplicationes, gratiarum actiones, psalmos, carmina, laudes, divinos canius, scriploruinquc lectiones, et quæcumque per os ct linguam bona Deo promisimus. Se*cundum* tclonium est oculorum visus, quæcumque indecoro aspectu, curiosoque et effrenato intuitu et faUaci nutu committuntur. *Tertium* teloni um est auditionis, ct quæcumque per hunc sensum impuros spiritus accipiunt. *Quartum* est olfactus odoriferorum unguentorum, el suavium odorum, quæ mimas el impudicas decent mulieres. *Quintum* est eorum, quæ manuum tactu perverse et improbe facta sunt, et cæteræ viliorum tabernas, invidile cl æmulationis; inanis gloriæet superbite, acerbitatis el iræ; iracundiæ et furoris; scortationis el adulterii el mollifici; homicidii ct veneficii, cæterorumque impiorum cl perversorum factorum, quæ in presentía minutatim persequi non licet, ul in aliud tempus differantur. Breviter eodem modo deinceps suos quisque animi morbus ct peccatum publicanos habet, el tribuli quæstores. Animus igitur, qui hæc et his majora pluraque cernit, quanto putas in mclu ac trepidatione est, donec sententia feratur, et ejus libertas veniat? Illa est hora doloris, periculi gemitu*que plena, atque inconsolabilis, donec videat quid fulurum sit. »

10. Aufer irax a corde tuo, et amove (Hebraea ve», io. *transire fac;* Syrus *distare fac*, Arabicus *spolia malitia humanitatem tuam)* malitiam a CAR.xb tua. Adolescentik enim et voluptas vana sunt. — Ab hoc versu Complutenses cl Biblia Regia, Cbaldæus, Olympiodorus, Albinus ordiuntur cap. xii. Est conclusio educta ex versu precedenti, *q. d.* Quia Deus te adducet in judicium, ul judicet te de concupiscentiis cordis et oculorum, aufer et reseca eas a le, præsertim iram cl libidinem. ITo *voluptas* ϑ perperam aliqui legunt *voluntas.* Hebraice est rrnnw *saJiarut,* id est nigredo, crepusculum , aurora, indeque juventus ; hæc enim esi quasi rosea aurora ælalis et vite. Unde Cianus, Vatablus, Cajetanus vertunt hoc loco, *juventus ;* Pagmnus, *pubertas;* Chaldæus, *dies nigredinis capillorum* : juvenibus enim nigrescunt capilli, so-

nibus albescunt ; molto magis juvenum mens nigra est, id est obscura, ignorans, creca , confusa. Septuaginta vertunt, *τ μ*, id est amentia, stultitia. ¿Noster melius vertit rotaptas, hrec enim sunt duo vitia juventutis, scilicet stultitia ct voluptas: stultitia nascitur ex inexperienlia et imperitia, voluptas ex fervore sanguinis et flore retatis. Est catachresis voluptas enim vocatur *juventus,* cujus quasi propria est voluptas, cum qua instar aurone transit et evanescit juxta illud *Osee* xi, 1 : a Sicut mane transit, pertransiit rex Israel. » Hinc Varroni *adulescentiari* idem est, quod *luxuriari,* teste Nonio, cap. r; ct Terentius in *Adelph.* « Crede mihi, ait, nor. est facinus adolescentium scortari. *

Porro hic taxat duo primaria juventutis vitia, scilicet iram in corde, el malitiam, vel, ut Ambrosius legit *nequitiam,* Arabicus *iniquitatem,* id est libidinem in carne. Precipua enim carnis malignitas est libido, ait Olympiodorus et Thaumaturgus, sub quibus cartera omnia comprehendit : ira enim est filia superbire et mater invidire ; libido fllxi c*t gulre,et mater acedire ; utraque oritur ex calore ct ardore retatis juvenilis : hic enim calor juvenem excæcat, et praecipitem agit in voluptates et vitia, ac prresertlm in iram et appetitum vindicta, ac libidinem. AudiS. Hieronymum : « In ira omnes perturbationes animi comprehendit, in carnis malitia universas significat corporis voluptates. Sic ergo, inquit, bonis sreculi hujus fruerc, ne aut desiderio, aut carne delinquas. Relinque antiqua vitia, quibus in adolescentia tua vanitati stullitireque servisti, quia juvenius insipientire copulata est (1). d

Similia habent Olympiodorus, Hugo, Glossa et Ferus quem audi : « Ne tristitiis vexetur, neve adversis frangatur, sed assuescat non irasci ct indignatione vinci, ubi viderit omnia pessime geri ; si quid viderit triste, sciat pertinere ad mundum, sinat alios invidere, ipse nolit perdere jucundam vitam. » Omnes enim passiones sunl in appetitu irascibili, ubi preside! ira; vel in concupiscibili, ubi president amor et libido, atque amor suscitat iram, ut impedimenta quæ eum vetant frui bono amato, disjiciat. Hinc illud Luciani in *Dial. Mere, et Maiœ : a* Iracundi sunt, qui amant; » ct illud Aristotelis, II *Wietor,* cap. xii ; « Juvenes, ait, omnia nimis amant, nimis oderunt ; ad irascendum apti sunt, acutœquc irre, polentesque appetitiones sequi, d Quocirca, in emblematibus juventus pingitur ut juvenis animosus, diversis coloribus amicius, floribus coronatus , manu spargens nummos ; ad latus sinistrum astat ei canis venaticus, ad dextrum equus phaleratus. Nam, ul ait Horatius De *Arte poetica :*

> **Gaudet equis canibusqiie ct aprici gramine campi,**
> **Cereus in vilium flecti, monitoribus asper.**
> **Utilium Urdus provisor, prodigus arif,**
> **Sublimis, cupidusque, cl amata relinquere pernix.**

Denique adolescentia et voluptas vana sunt, quia ulraque instar floris cito deflorescit, marcescit, corrumpitur, evanescit ; unde poetai adolesccntiam vocant *florem marcescentem,* preserlim dum nequiter, id est luxuriose, vivit, juxta illud:

> **Nequitu est, quæ te non sinit esse senem.**

Per *malitiam* enim nequitia, puta libido accipitur; licet Campensis pro *malitiam* vertat, *molestiam ;* ^melius Tigurina, *vitiositatem.* Unde Thaumaturgus vertit, *mala res est intemperantia, libido autem ct spurcitia damnum et injuriam corporibus nostris afferunt. Adolescentiœ comes est insipientia, insipientia vero ducit ad interitum.* Vere Cicero, lib. I *De Legibus :* « Ab ea, inquit, qure penitus in omni sensu implicata insidet, imitatrix boni voluptas, malorum autem omnium mater. » Et lib. *De Sericei. :* a In voluptatis regno virtus non potest consistere. » S. Chrysostomus apud Antonium in *Melissa,* part. H, cap. xx : « Ira, inquit, et cupiditatibus facilius juvenes ducuntur et vincuntur ; quare majorem quamdam custodiam requirunt, ac frenum durius. » Ibidem Nazianzcnus : « Juventus, inquit, est temporis restus. » Et S. Rasilius : « Juvenius est levis, et ad improbitatem proclivis; cupiditas effrenata, belluarum ira, temeritas, injuria el inflationes, magnique spiritus congenita et coalita mala, juventutis hæc sunt; invidia? adversus rem excellentem, suspiciones dc familiaribus. Denique malorum tanquam examen juventuti connexum ct copulatum est, quorum omnium fructum necesse est in subjectos redundare, proplerca quod magistratuum vitia subjectis importent calamitatem, n Porro de voluptate juventutis illecebra ita censet S. Ambrosius, lib. IV *in Lucam :* « Quasi clavis suffigitur anima corporeis voluptatibus, et cum semel adhreseril cupiditatibus, demersa terrenis difficile in altum potest revolare. » Nervosius S. Augustinus, lib. XIV *Dc Civit,* cap. xvi : a Hæc (libido) sibi non solum totum corpus, nec solum extrinsecus, verum etiam intrinsecus vindicat, totumque commovet hominem, animi simul affectu cum carnis appetiti^ conjuncto atque permixto. » Hoc significat illud *Gen.* vi,3: « Non permanebit spiritus meus in homine m reternum , quia caro est. » In qure verba scribens S. Chrysostomus, hom. 22 *in Gen. :* « Dc illis, inquit, dictum est, quod ipsi sint carnes, nam licet animam rationalem haberent potiorem sui partem , perinde tamen vivebant sine ratione, ac si sola carne constarent. « VideS. Gregorium, lib. VI ini Gnomi.

ft) Maurer, *ct amor* indlgnniiontm a corde,* animo *tuo, et transire /ac,* averte *matum a corpore tuo*. ct quidquid injnciindutn, molestum et noxium corpori tuo est, ab co averte; nar/i *adolescentia cl Juventus* suiti *hatilus.* Sed petitui tequi D. Hieronymi sensum, ul scil. *ira* sii animi unp-tus juTeotuUsquc effervescentia, *malitia* ^ero canus volnpUs, seu libido.

de Agng ait : « Caro homo efficitur, quando sensui carnis ratio subjugatur. » Et Cyprianus, De Bono pudírit. ; « Impudicitia obscenum ludibrium reddit ministris suis,nec corporibus parcens, neo animis, totum hominem suum sub triumphum libidinis facit. * El Lactantius, lib. VI, cap. xxiii: « Mens inquinatur contagione impudici corporis.» Hanc rationis cum juvenili appetitu, sive spiritus et carnis, vel mentis et concupiscenti® luctam repraesentarunt veteres per Herculem cum Anthco,id est contrario vel adversario luctantem. Hercules enim rationis, mentis et spiritus est symbolum ; Antheus vero corporis. Herculis pectus sapienti® est sedes atque prudènti®, quibus perpetua est cum appetitu et voluptatibus pugna : semper enim appetitus rationi obsistit, nec potest ratio superare, nisi corpus ita in altum et procul ab terrenorum rerum intuitu extulerit, ut pedes, hoc est affectus, nullum amplius fomentum a tellure accipiant, imo cupiditates el affectus, qui terne sunt filii, prorsus interficiat. Quo de genere mortis loquitur S. Paulus, *Coloss.* ni,cum ait: a Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. » Et David *Psal.* cxvi : « Preliosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. » Et Servator ipse : « Nbd granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ip*um solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert,» *Joan,* su, 2 i. Et hæc est omnium victoriarum præstautis>ima. Ende in Scipionis Africani tumulo legitur hic elegantissimus versiculus ;

Maxima coortarum vicloru victa \ulupUa-

19 Boetius hoc ipsum Herculis factum celebrans ait : a Superata tellus sidera donat. » Porro Fulgentius in *Mythol.* et Boccacius in *GeneaJog. Dw.* lib. 1, cap. v, tradunt Antbeum fuisse térro filium, quem sæpiusa se prostratum, robu>tiorem resurgere cernens Hercules, advertens quod e terne contactu vires recuperaret , jam fessum ulnis in altum extulit, ibique tamdiu tenuit donec exspiraret. Fulgentius per Antheum accipit libidinem, quæ ex sola carne nascitur, qua» tacta, etsi fessa sit, resurgit. Verum ab homine virtuoso castoque, carnis denegato actu superatur. Anthei meminit S. Augustinus, in lib. *De. Civit.,* cumque vixisse tradit regnante Argis Danao et Eusebius, in lib. *De Praprr. Evang.*

CAPUT DUODECIM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Graphice et ingeniase per varia symbola ct (migmata depingit ærumnas senectutis et mortis, ut iis impellat juvenes ad spernendas voluptatum vanitates, d sectandam veritatem, verumque Dii cultum, antequam adolescentium senectute commutent. Unde concludit vers. 13 . Deum time, et mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo. *Est ergo hic elegans amigma senectutis d agonice mortis, in quo per* 21 *symbola notantur* 21 *defectus, ærumnæ ct vitia senectutis.* Primus *est, vers.* i, *afflictio ex morbis variis;* secundus, *displiccntia et tædium rerum omnium;* tertius, versu 2, *quod calcstes motus ct influxus destituant cnr;* quartus, *continuez distillationcs d catarrhi;* quinius, vers. 3, *custodum, id est sensuum defectus;* sextus, *nutatio virorum fortissimorum, hoc est crurum d tibiarum;* septimus, *minutio molentium, id est dentium;* octavus, *caligo videntium per foramina, id isl oculorum;* nonus, *versu S, exilitas vocis ex ostiorum in platea, id est arteriarum in pectore constrictione d clausum;* decimus, *tenuitas somnid nocturna vigilia, ut ad vocem avis evigilent;* undecimus, *defectus aurium d auditus;* duodecimus, vers. 5, *timor, pavor d stupor;* decimus tertius, *canities similis amygdalo floribus candescenti;* decimus quartus, *tumor ventris, pedum d crurum instar locusta';* decimus quintus, *fastidium cibi, cujus orexin excitat capparis;* decimus sextus, *abitus ex vita, quod scilicet mox ibit in domum atcrnitalis suir;* decimus septimus, *funus quod commuta amicorum piando celebrabitur ;* decimus octavus, vers. G, *ruptura funiculi argenta, id est contractio mcdullæ spinea dorsi;* decimus nonus, *recursus vitto aurea, id est contractio meningis, sive involucri cerebri;* vigesimus, *confractio hydriæ super fontem, id est, venarum d sanguinis ex jecore prodeuntium;* vigesimus primus, *confradio roto super cisternam, id est, capitis ex corde spiritus haurientis. Porro lure vitia d ærumnæ senectutis in omnibus quidem senibus locum habent; unde d de omnibus hic agitur, maxime tamen de iis qui in juventute per symposia ct libidines juveniles spiritus d vires exhauserunt : hi enim noxas juventutis luunt per morbos senectutis. Unde dc iis totum hoc caput accipit Osorius. Hinc d nuimulli illud applicant Salomoni, quasi ipse hic senii sui crrumsias describat, ex libidinibus adolescentia:. é Vere Cicero* : Libidinosa intemperansquv adolescentia etlœtum corpus tradit senectuti. *Aristoteles quoque, lib. VI* Histor. Animal, *cap.* iv, *ct hb.* De Longitud, et brevit. vitæ, *ac Plinius, lib.X, cap.* xxxvi, *docení animalia salacia ct in venerem prona brevis esse* avi. *Igilur dicas hic yulie ct luxuria: juvenilis donum*

descnhi; videmus enim luxuriosorum corpora esse lurida, frigida, macilenta, marcida, morbida, mortifera', cerebro menteque minui, ac laborare epilepsia, oculis obtenebrari, palpebras pilosquc defluere, custodes domus, id c$t sensus omnes hebetari, laborare pituita et catarrhis; iisdem dentes laxantur et decidunt; Udem exsurgunt ad vocem volucris, id cst, præ doloribus levis parvique sunt somni, minimaque sonitu evigilant; obsurdescunt fdiæ carminis, id est aures et auditus cis obtunduntur; floret amygdalus, id est cito canescunt; impinguatur locusta, i. c. tumescunt cruribus ct ventre; dissipatur capparis, i. e. perit omnis appetitus; pleni sunt nausea, tèdio, fastidio. Audi Boetium, III De Consol, *prosa* 3 : Quid de corporis voluptatibus loquar, quarum appetentia quidem plena anxietatis, satietas vero pernitentia»? Quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores, quasi quemdam fructum nequitia» finientium solent referre corporibus? Tristes vero esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, inteliiget. *Et* S. *Chrysostomus, homil.* Quod nemo læditur nisi a seipso : Qui'in libidine, inquit, vitam ducunt, resoluta quidem corpora et omni cera molliora circumferunt, atque agmine quodam infirmitatum repleta ; quibusque ad cumulum malorum, podagræ timor, et immatura senectus succedit, et est eis semper vita cum medicis et medicamentis.

âfyifie*. jVys/ice, *senium, agonia et mors hominis représentant senium, casum et occasum regni et reipublicæ, vel urbis, aut orbis totius, Inde Hebræi censent hic per migmata describi excidium Ilicrosolymæ illatum per Chaldéos et Romanos. Thaumaturgus vero, S. Athanasius in* Synopsi, *in* Ecclesiaste, *ct Bichardus de S. Victore, tract.* De Medicandis plagis, quæ circa finem mundi evenient, *censent hic describi excidium orbis, ac plagas mundiultimas, signaquepraevia judicio extremo : imo utrique censent hunc esse sensum litteralem ; sed revera est mysticus, ut patet intuenti. Rursum per senium et mortem accipias quamlibet vité difficultatem et ærumnam, sive a Deo, sive ab homine immissam, tum publicam, tum privatam, qué bene operandi facultatem homini adimit ; ac proinde suadet hic Salomon, ut ante eam homo operetur quidquid boni potest, itaque sibi suæque œtcmæ saluti tempestive consulat, et prospiciat.*

Troppo Tropologice, senium ct mors naturalis hominis représentant senium et mortem spiritalem peccatoris, dumper peccatum spoliatur gratia, quæ lux est ct vita animé, omnibusque anima potentiis ct viribus sauciatur ct læditur : ac mullo magis dumper mortem cx hac vita abit in mortem secundam gehenna, ubi omnibus corporis et animé membris miserrime excruciatur ct dilaniatur. Hoc ergo énigma est schema animé peccatricis et damnatæ. Ita S. Hieronymus, Albinus, Olympiodorus, Hugo et cœtcri.

1. Memento Creatoris lui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, et appropinquent anni, de quibus dicas : Non mihi placent : 2. antequam tenebrescat sol, et lumen, el luna, et stellæ, et revertantur nubes post pluviam : 3. (piando commovebuntur custodes domus, et nutabunt viri fortissimi, et otiosa? erunt molentes in minuto numero, et tenebrescent videntes per foramina : 4. ct claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis, et consurgent aJ vocem volucris, et obsurdescent omnes filia? carminis. 5. Excelsa quoque timebunt, et formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguabitur locusta, el dissipabitur capparis : quoniam ibit homo in domum ælernitatis suæ, et circuibunt in platea plangentes. 6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, et recurrat villa aurea, el conteratur hydria super fontem, et confringatur rota super cisternam, 7. el revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. 8. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, et omnia vanitas. 9. Cumque esset sapienlissimus Ecclesiastes, docuit populum, elenarravit quæ fecerat : el investigans composuit parabolas multas. 10. Quæsivil verba utilia, el conscripsit sermones rectissimos , ac verilate plenos. 11. Verba sapientium sicut stimuli, et (piasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno. 12. His amplius, fili mi, ne requiras. Faciendi plures libros nullus est finis : frequensque meditatio, carnis afflictio esi. 13. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, et mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo : l i . et cuncta, quæ liunl, adducet Deus in judicium pro omnierrato, sive bonum, sive malum illud sit.

V«n. I. t. MEMENTO CntATORIS TUI IX DIEBUS JUVENTUTIS TUX, ANTEQUAM VENIAT TEMPUS AFFLICTIONIS, ET APPROPINQUENT ANNI, DB QUIBUS DICAS : NON Mint PLACENT. — Pro *tempore juventutis ÍUé,* hebraico est.

tempore electionum tuarum, id csl tempore electissimo cl fiorentissimo, puta tempore juventutis, quo proinde optima tibi eligenda sunt. Hebræi totuin hoc caput accipiunt de Judæis, corumquc captivitate tum Babylonica, turn Romana, cisque singula sigillatilo adaptant. Audi S. Hieronymum avers. 9 cap. præced. hæc et sequentia omnia ex Hebræorum sententia iis adaptantem : a Lætarc in juventute tua, o Israel, et fac illa, vel illa, de quibus jam dictum est, antequam captivitas adveniat, et a te tuus honor recedat et gloria, et judices ct sancti tui, (quos in sole, et luna, ct stellis inlelligi volunt) auferantur a te ; antequam veniat Nahuchodonosor, sive Titus Vespasiani filius, accitus a prophetis, et eorum vaticinia compleantur. In dic qua angeli templi praesides recedent, et turbabuntur robustissimi quique in exercitu tuo, et otiosa erunt eloquia magistrorum, et prophétie, qui de coelis solebant visionum suarum lumen accipere, contenebrescent; quando claudentur templi januæ et humiliabitur Jerusalem, et Chaldæus veniet quasi cantus volucris, ita Jeremiæ vocibus prophetatus; et conticescent filia» cantici in templo psallentium chori; illo tempore, quando advenientes Hierosolymam, ipsi quoque hostes Dei pertimescent magnitudinem, et in via dubii, Sennacherib interitum formidabunt. Hoc enim dictum putant, ct ab excelso timebunt, et formidabunt in via. In illis diebus ilorcbit amygdalus : ille baculus el virga, quam Jeremías in prophéties suæ vidit exordio; ct impinguabitur locusta, Nabuchodonosor cum suo exercitu ; et dissipabitur capparis, amicitia Dei cum Israel. » El paucis interjectis : « Lætarc ergo, Israel, in juventute tua, antequam rumpatur funiculus argenteus, hoc est, donec gloria vestra vobiseum est; antequam recurrat vitta aurea, id est, antequam arca testamenti auferatur; priusquam conteratur hydria ad fontem, ct convolvatur rota super lacum, id est, donec inira Sancta Sanctorum præcepta legis, el Sancti Spiritus e>l gratia, et antequam re vert iris in Babylonem, undo in lumbis egressus es Abrahæ, et incipias in Mesopotamia conteri, unde et quondam profectus es, omnisque gratia prophetiae, qua quondam fueras inspiratus, revertatur ad datorem tuum. » Verum hæc judaica sunt, et aliena a litterali genuinoque sensu.

Eipl'citur lita capul dû Cjplivit. Jnd torum.

El de excidio orbis.

Rursum Thaumalmgus ct Richardus do S. Victore, tract. Define /nundi, putant hoc aenigmate describi excidium orbis, ejusque plagas cl signa prævia judicio extremo. Audi Thaumaturgum : «Operæ pretium igitur ut, cum adhuc sis adolescens, Deum timeas, priusquam miseriis abjiciarc, venialquc magnus ille et terribilis dies Domini ; quando, neque sol, neque luna, neque stellæ aliæ ultra fulgebunt. Movebuntur autem superna* virtutes, angeli custodes mundi in tempestate et turbatione illa universi. Haut quiescant tundam viri potentes quam midieres operaria*, ri fugiant in tenebrosa domiciliorum penetralia clausis januis omnibus; et si qua molendo occupata prohibita fuerit timon* nimio, gracili vocula, ut avicula parva clamabit. Omnes autem impure mulieres in terram cadent; similiter et civit iks, et illarum sanguinarii magistratus vindictam superne exspectabunt, urgente acerbissimo cruentissimoque illo tempore, quod erit ut amygdalum florens. Tunc ita frequentia aderunt supplicia, sicut multitudo locustarum advolantium; et ita e medio abjicientur peccatores, ut nigra despicalisMmaque capparis. El bonus quidem vir in domum suam æternum gaudens proficiscetur; improbi vero omnia suo luctu complebunt, neque iliis repositum argentum neque probatum aurum proderit. Magnus enim fons comprehendet omnia, quousque apud puteum stent hydria et vehiculum robe, quam continget quandoque confringi. Cum igitur cessabit cursus temporum per rotam, et vita* per aquam signatus, et praeterierit saeculum urnam gerens, et jacuerint homines super terram : tum erit una salus, si agnoverint animæ Conditorem suum, et ad cum revolaverint. » Hic sensus commodus est, sed mysticus; quare eo ut tali uti possunt concionatorcs in Adventu, cum agunt de fine mundi dieque judicii. Sensus ergo litteralis est de aerumnis senectutis, agoniæ et mortis, uli docent S. Hieronymus, Albinus, Lyranus, Hugo, Dionysius. Cajetanus, Vallesius, *Saw Philos.cap.* Lxvi, el cæteri omnes, uno excepto Olympiodoro. Plane enim verba significant hic moneri juvenes, ul juventutem recte et sancte in Dei creatoris metu cultuque transigant, antequam obrepat senectus el mors. Sensus ergo est, *q. d.* Adolescens, qui in flore ct vigore es alatis, blanditur tibi voluptas, sollicitat Venus, instigant socii, titillat caro, impellit daemon : quare ne iis succumbas, et teipsum perdas, memento Creatoris lui, quod scilicet Deus sil tuus creator, tu ejus creatura, quæ totum suum esse, quantum quantum csl, debet Creatori, ab coque tota pendet tam in esse, quam in *conservai i :* sicut enim radius pendet ab assiduo influxu solis eum assidue producentis, sicel creatura pendei ab assiduo influxu el continua quasi productione Creatoris, adeo ut si Deus hunc influxum subtraheret, creatura in suum nihilum, ex quo a Deo per creationem educta el producta est, illico recideret et relaberetur, sicut radius abeunte sole illico perit el evanescit. Conservatio ergo creaturæ est continuatio creationis, el continua quasi ejus creatio. Si igitur, homo, creatura Dei cs, memento te totum, quantus cs, Dei esse, non tuum, non parentum, non alienus creaturæ. Redde ergo Deo quod suum est. reddo teipsum, ul illum velut creatorem agnoscas, venereris, ames, colas, ejusque voluntati et legi per omnia obedias; ipse enim tuus erit judex, ac si ei servieris, cœlestem conferet gloriam; sin creaturam Creatori praeposueris, ipse hanc sui injuriam æternisignibus in te ulciscelurJtaqueCreatori<noinen habet emphasim; creationis enim titulus aerea-

tura exposcit et extorquet ut Deo creatori suo vehit pleno et absoluto sui hero ct domino prostet omnem submissionem, reverentiam, amorem, observantiam, timorem, fidelitatem, spem, obedienliam. Quocirca Moses acriter expostulans cum Israele : « Deum, inquit, qui te. genuit, dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui. Vidit Dominus, el ad iracundiam concitatus est. p Deufer.xxxu, 18. Hinc pro *creatoris* Septuaginta vertunt xri<wrcc,id est *ejus qui creavit;* pro quo Complutenses legunt xTnaavrcç, id *est possessoris,* juxta illud Mosis ad Israeleni : a Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? » *Dealer.* xxxu, 6. Pro *creatoris tui,* hebraico est "¡'Ny* *borrecha,* id est *creatorum tuorum* in plurali, id est creatoris lui : llebrrei enim de Deo in plurali loquuntur reverentia et honoris causa, utquo innuant pluralitatem personarum in eadem numero deitate. Hebroi in *Midras,* rivo Glossa, nomine H. Akabia, wper metathesin transponendo litteras, cabalistico sic legunt et exponunt : *Primo,* memento qilJ *borecha,* id est fosare ture, puta sepulcri tui, quod scilicet in hoca vermibus sis exedendus: dum ergo laute carnem nutris, memento sepulcri el vermium qui te corrodent. *Secundo,* memento *beerccha,* id est putei lui, unde es excisus, quod scilicet in foetido matris ulero ex vili spurcoque semine sis formatus: sio disces te humiliare, carnalia spernere, coelestia ambire, ac ad Deum anhelare; sic sapientia, virtute et meritis parabis tibi sanctam jucundamque seneclam. Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. l *Hexam. :* a Senectus ipsa in bonis moribus dulcior, in consiliis subtilior, ad constantiam subeunda mortis polior, ad reprimendas libidines fortior. Infirmitas corporis,sobrietas mentis est.»

In diebus juventutis tum. — Semper quidem meminiso debemus Dei creatoris, sed maxime in juventute, tum quia juvenius creca est, et inunemor Dei, ulpote voluptatibus addicta; tum quia a juventute pendet reliqua vita: quales enim sumus juvenes, tales erimus ct senes; tum quia multi in juventute prrematurе moriuntur, quia mors ita provolat, ut alias siepe relates antevertat; in quas proinde si memoria Creatoris differatur, prorsus auferetur. Sapienter Seneca, lib. *De Brevit.* cap. iv : ŧ Non pudet, inquit, te ad reliquias vitre tibi reservare, et id solum tempus honre menti destinare, quod in nullam rem conferri possit? quam serum est tunc vivere incipere, cum desinendum est! Qure tam stulta mortalitatis oblivio, in quinquagesimum el sexagesimum annum differre sana consili i, ct inde velle vitam inchoare, quo pauci perduxerunt? »

AM EQUAM VENIAT TEMPUS AFFLICTIONIS TUJB.— Sj·rus, *dies malorum;* Arabicus,dies *mati tui;* Tigurina, *tempora periculosa;* Sep lungi uta, *dies malitice;* Thaumaturgie, *priusquam miseriis objiciare;* Campensis, *antequam ventant dits piem malis,* puta tempus senii el mortis, quando Ileo de juventute tua exactam daturus es rationem, et pro meritis, vel prremia, vel supplicia retorna recepturus. Senectus enim est tempus afflictionis, quia mille morbis, trediis et rerumnisest obnoxia; undo illud: «Senectus ipsa morbus est, » iisquo incurabilis, et ut ait Nazianzenus in carmine *De Morbo :* « Siculis gravior est scopulis,» imo Ætna, ait Cicero, *De Senect.* Audi Nyssenum in funere Pulclicrire Augusta? : « Sed forsitan angit te, quod ad .senectutem (Pulcheria) non pervenit. Quid vero, dic milii, pulchri cernis in senectute? an pulchrum prurire, ac fricare oculos? corrugari genas? et ex ore defluere dentes, ct lingua balbutiam ingenerari? manibus subtremiscere? ad terrain incurvari? titubare atque subclaudicare pedibus? ducibus inniti? deripere corde ac delirare? voce absurda et inepta pronuntiare? » Et S. Augustinus, lib. *De Catcch. rud. :* « Cum homines, inquit, sibi optant senectutem, non aliud optant nisi longam infirmitatem. » Et Innocentius III Pontifex, lib. I *De Contemptu mundi,* cap. ix : a Si quis, ait, ad senectutem processerit, statini cor ejus affligitur, et caput concutitur, languet spiritus, et fœtet anhelitus, facies rugatur, et statura curvatur, el caligant oculi, et vacillant articuli, nares effluunt et crines defluunt, tremit tactus, et deperit actus, dentes putrescunt, et aures surdescunt. Senex facile provocatur, difficile revocatur, cito credit et tarde discredit, tenax et cupidus, tristis ct querulus; velox ad loquendum, ct tardus ad audiendum; laudat antiquos, spernit modernos; vituperat prresens, commendat prreleritum; suspirat ct anxiatur, torpet et infirmatur. » Hinc senium a philosophis vocatur *hiems celatum* cl *feex vitæ.* Solon enim, rogatus « quid esset senectus, » respondit : « Est hiems vitre. » Et Eratosthenes apud Phavorinum ait retatis pariem vigentem (adolcscenliain) esse ver; eam autem partem, qua vigori et flori succedit (virilem relatum) esso aîStatem et autumnum; senectutem vero esse hiemem. Ita Maximus, *serm.* 41, ubi et citat Gorgiam, qui rogatus qua ratione ad longam vegelamque senectam pervenisset, respondit : « Nihil unquam ad voluptatem edens, neque faciens. »

Et appropinquent anni, db quibus dicas : Non mihi placent, — id est, qui mihi displicent, quia senium adducit tædium, tarditatem, oblivionem, incuriam, molestiam, ut omnia qure prius erant voluptati, jam fastidium ct dolorem creent, ac proinde vere senem segnem ct seniorem segniorem vocare queas; quare tunc virtutis et poenitentia labores, quos m juventute neglexisti capessere non voles, nec valebis, imo ob inolitas voluptatum consuetudines a peccatis juventutis ture avelli non poteris, uti pulchre docet S. Basdius, homil. I *De Pamit.* Unde Campensis vertit, *antequam veniant anni, quibus mbit licebit boni facere.* Hinc senex omnibus, ac imprimis sibi ipsi est oneri, UediO, fastidio, quia senes sunt morosi, anxii, difficiles, suspicaces, iracundi. « Senium, ait Nonius, est taedium, et odium dictum a senectute,

quod senes omnibus odio sint et tredlo. n Audi Hippocratem ct Galenum in *Aphmris. Comment.* 111,31, octodecim senectutis regritudines, singula membra infestantes, enarrantes : «Senibus sunt spirandi difficultates, (¡¡stillationes cum tussi, unii e stillicidia, urina* difficultates, articulorum dolores, renum passiones, vertigines apoplexbe, mali habitus, pruritus loti|)scorporis, vigilirealvi, oculorum ulnarium Imrniditates, visus obtusus,glaucedines, auditus graves. » Addit *Comment.* 11,39, 40 : « Raucedine*, nephritis, podagra, morbi articulares, coxendicum dolores, et qure laxiori intestino, ucspleni frigidiusunldisj)ositione>,et prreterea crebri anhelitus, quos Græci asthmata vocant, tusses, dorsi curvationes, recurvationes el obliquationes, demum qurecumque alia morborum genera ex frigidis humoribus ortum habent. »

cnix. Vide Stobreum, pag. 2, *serm.* 117, cujus titulus est : *Vituperium senectutis,* ubi has philosophorum decagnomas citat : Antiphanis : « Senectus est velul ara quredam malorum : ad ipsam enim omnia confugisse videre est; » Phdomenis : « Ibi senum videris aut anum aliquam, statini scias quod male habeat; » Euripidis: « Quid aliud est vir senex, quam vox et umbra? Nos senes aliud nihil quam turba sumus, et figura tantum somniorumque simulacra serpimus; mens autem non est amplius, putamur vero non recte sapere. -Etas longa parilirgriludines infinitas;» Herodoti : « Ego vero imbecillis ct incurvus sum : senectus cmm nos detrahit, ct vehit umbra assistit ; » Menandri : a Molestum est animal senex domi manens; » Sophoclis : a Nihil non mali sencctre longre inhreret, mens vana, opera inutilia, cune supervacua» : senectus morosa est, querula, ct pro minimis rebus anxia; » Mimnczeni : Tithono Jupiter malum immortale dedit senectam, (jure vel tristi morte magis est timenda; » Democriti: «Senium commoda imperfectio est : omnia habet et omnibus indiget; » Phavorini : « Longo tempore mullum laboris accrescit; » Junci : a Jacet senex resolutus retate, cibi potusque abstinens, inamabilis, nulla re cum jucunditate fruens : molestias vero nimis percipiens. Si quando autem in forum progredi ausus fuerit, risum videntibus movet, videns obluse, clamantes non audiens, ct dum eundo sustinere so conatur, concidens, de latere in talus titubando transiliens: quin etiam communem civitatis aerem Ludere ac inficere dicitur. Nec si in concione sit inter tribules refertur; neque magistratum gerere potest, tum propter impedimenta jam dicta, tum quia gibbosus, rugosus, deformis el invalidus est. Animo autem, ul proverbium habet, repuerascit. In militia vero quid opus est referre, quam sine omni munare ct nudus relinquatur Ÿ Non pedes, non eques constituitur, neque remex aut miles in navi. Nam vel sedere ^oluni, imo jacere etiam non sino labore potest, um conjuncta ei mors sit, cl jamjam intra fores suas ip·um ducat. » Unde concludit : « Senecta est Ilias malorum. » His adde versus C. Laberii :

Ut txMen Fi pen* viret adorati «rat t
Ha me vetut U* ampl exu snoonmenecaL
Sepul cro i imilii, mi nui n^-nen relato.

Et Comicus :

Ad tttfttlAtn, nt ad ct acamwi l l cancUcoolfonol.
Sèhex nun ei U©p'.o wl, pmnnec aeoiil, nec
Stufi quoque curte topar rU levisi n»i.
Scari vivendo cnu'U quB r?a vult videt.
Seuex ?d rem; quim <4, attentior.
Soles doos videre h pubi icnex.
Sopet ease settataf baud point l i bcnh*
SopreoMviti taud pratenl, curmiL
Vetere* interne» lato» abjecte ocrup. »nt

2. Antequam tenebrescat sol, et limin, et luna, ET STELI .!, ET REVERTANTUR NUBES POST PLUVIAM.— T& *et lumen* txcgesin habet ; explicat enim quomodo tenebrescant sol, luna el stellae, quia scilicet eorum lumen seni ct moribundo obscuratur el tenebrescit. S. Hieronymus hæc refert ad fm- m mundi ut diem judicii : tunc enim < sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cœlo, et virtutes cœlorum commovebuntur, » *Matth.* XXIV, 29; ac «sol convertetur in tenebras,ct luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus, et horribilis, » *Joel,* n, 31. S;c et Thaumalurgus, Olympiodorus» Cyrillus, *cateti.* 15, et exactissime Richardus de S. Victore, hb. *De Fine sceculi,* qui singula, quæ hic dicuntur, diei judicii apposite applicat; qui rursum cum Thaumaturge per siderum observationem accipit pestem, qure inter alia signa præ via judicio aChnslo prodicta est, *Matth.* Verum melius idem S. Hieronymus et creleri hæc referunt ad tempus senii et mortis, cujus hic et in seq. viva est hypotypposis et repi æsentatio : senibus enim caligant oculi, ct hebetatur visus, ut eis solis lux, æque ac lunæ cistellarum, obscurari et tenebrescere videantur. Est hypallage, sol cmm in sc semper lucidissimus nunquam tenebrescit, sed tenebrosis senum oculis tenebrosus videtur :quia ipsi per internas oculorum tenebras internamque caliginem eum vident, ideoque caliginosum censent, el quia solis omniumque astrorum illuminatio ususque eis intercipitur ac perit : imo senes prre debilitate visus, deficientibus spiritibus opticis, sive visivi», eorum lucem amplius non valent sustinere. Ita llcbrrei, Lyranus, Dionysius, Titelmannus et communiter alii. Quin et Chaldæus qui sic vertit: « Antequam mutetur splendor gloria faciei ture, qui assimilatur soli; et lumen oculorum tuorum antequam obcocetur, el decor maxillarum tuarum antequam obtenebretur; et pupilla oculorum tuorum, qui assimilantur stellis, antequam exstinguantur : palpebro oculorum tuorum stillabunt lacrymas, nubes post pluviam. »

Huc perlinet adagium Arabum, *cent,* i, num. Ii: Gnocnx. < Accende lucernam luam ante tenebras, id est,

illuminato operibus bonis antequam superveniat tibi mors, d Et num. 23 : « Nata in aqua ante vesperam, id est, purificare poenitentia antemigralionem o vita. » Et *cent,* ii, num. 45 : «Cogita ingressum tuum in hunc mundum et egressum tuum ex ipso, quia tu de nihilo factus es homo, et momento fies tanquam non fueris, item considera qui fuerint ante te reges, præfecli et nobiles; considera quomodo migrarint ex hoc mundo: tu vero sicut illi migrabis.» Et num. 33: «Memento temporis morbi, et senectutis venientis post te : quia sapientia et scientia melior est quam ensis, ct scientia excellentior quam opes, » *q. d.* Compara tibi sapientiam ut per eam providere et occurrere possis venienti seneelæ, mortis judicio, ct aeternitati.

Symboli- J;• nui0' Symbolice, R. Salomon ex Chaldreo *solem obtenebrantem* interpretatur de senili et corrugata facie; *lunam* de naribus, quæ in senectute pi opter defectum spirituum lucidorum, ct duritiem densitatemque cartilaginum, fuliginosæ et obscure sunt, ac minime translucent; lumen de anima, seu mente in discurrendo, ratiocinando, meditando, memorando languente et tenebrescente. Denique *stellas* de maxillis fuscis ct denigratis, amisso jam vivido illo, ct nitido adolescenti© flore.

Secundo. R. Haccados vero per *solem* accipit cor, quod quasi sol virtutis su© radios in totum corpus diffundit, sed in senibus tenebrescit et deficit; per *lumen* accipit lucidos ct vitales spiritus, qui in cordis ventriculo ex purissimo sanguine elaborantur, et universum corpus pervadunt; *lunam* vero cerebrum, quod rotunditate, candore, fragilitate, humiditate commodissime lume imaginem repræsentat; *stellas* denique corporis sensus tam internos quam externos, quibus suum quoque cognitionis lumen inest. Hæc omnia si langueant, si hebescant, si vires, si robur amittant, si deficiant, ac nullum jam aut tenuem homini usum præstent, recte dicas « solem, lumen, lunam ac stellas tenebrescere. »

Tropolo- rke. c,nx>* Secundo, Tropologice, senibus tenebrescit et deficit lux mentis et rationis : unde subinde delirant; deficiunt eis quoque doctores et monitores, quia vix ullus audet senem docere vel monere. Rursum Hugo per tenebras accipit adversa et calamitates, item prolapsum ex vita honesta in vitiosam. Sic etS. Bonaventura, quin et S. Hieronymus quem audi : « Ne, cum peccaveris, occidat tibi sol justitiæ meridie, et scienti© lumen intereat, et splendor lume, id est Ecclesias, subtrahatur , et steli© occidant, de quibus scriptum est : Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, rationem vitæ habentes,» *Philip.u,* 15; ct alibi ICor. xv,41 :« Stella a stella differt m claritate. Antequam revertantur nubes post pluviam : ne prophet©, qui corda credentium suo sermone suisque pluviis irrigant, postquam te imbre suo indignum esse perspexerint,revertantur ad sedem suam, ad eum scilicet a quo missi sunt. » Peccatori enim obcécalo Christus, Ecclesia et sancti, omnisque sapientia, virtus et grafia tenebrosa videntur; quare similis est Harpasi© fatu©, de qua scribit herus ejus Seneca, *epist.* 50 : « Ikec fatua, inquit, subito desiit videre. Incredibilem tibi narro rem, sed veram; noscit esse se cæcam ; subinde pmdagoguin suum rogat, ut migret, ait domum nigram et tenebrosam esse. Hoc, quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere liqueat tibi. Nemo se avarum esse intolligit, nemo cupidum. Cœci tamen ducem quærunt; nos sine duce erramus, el dicimus: Non *ego* sumptuosus sum, sed urbs ipsa magnas impensas exigit. Non est meum vitium quod iracundus sum, quod nondum constitui certum genus vitæ; adolescentia hæc facit! Quid nos decipimus? Non est extrinsecus malum nostrum, intra nos est, in visceribus ipsis sedet. Et ideo difficulter ad sanitatem pervenimus, quia nos ©grotare nescimus. »

Et revertantur nubes post pluviam (1). — Chaldœus, *palpebrae oculorum tuorum stillabunt lacrymas, ut nubes post pluviam;* Campensis, *et caligo obtegat oculos tuos;* Lemnius, *caligo et nebula oculorum aim lacrimosa lippitudine. Thaumaturgus* et Richardus de S. Victore, tract. *De fineseculi,* per *reversionem nubium* accipiunt inundationem maris cl fluminum, quæ erit previa judicio extremo et fini mundi. Magis ad litteram Franciseus Valesius *Sa^r. philos,* cap. lxvi, per *nubes post pluvium* accipit juges catharros, ex jugibus stomachi vaporibus generatos, quibus senes laborant ex defectu caloris : debilis enim calor non valet cibos concoquere.Quare illi in cruditates, vapores et fumos abeunt, qui elati in cerebrum ejus frigiditate, teste Galeno, in pituitam el calharrum resolvuntur. *Nubes* ergo significant vapores, *pluvia* catharros, vapores enim in catharros densantur, et distillant jugiter in senibus, cum juvenes vi roboris, quo abundant, eos desiccent et consumant. Addit Titelmannus per *nubes post pluviam* significari caliginem, et obvolutionem cerebri post multum aqueum humorem fletus, spontanei fluxus oculorum nariumque, phlegmatum excrealionis, etc. Sic et Valablus per *nubes* accipit caliginem oculorum, quæ solet sequi fletum in senibus. Denique moribundi illacrymanl, adeoque involuntati© morientium lacrym© signum sunt instantis mortis, teste Hippocrate. Pineda, lib. VIH *De llebus Salomonis,* cap. m, censet Salomonem hic describere suos in senio morbos, quos ex intemperantissima juventutis libidine contraxerat, ac hic notare suos frequentes et molestissimos catharros, alterum alteri succedentem, instar nubium revertentium post pluviam, ideoque, ultore Deo, gravi ex mœstitia diem, obiisse. Verum, ut initio libri dixi, incertum est

Nuta burri,

(1) Id e$t, antequam continua molestiarum et morborurr successio te fatiget, quemadmodum nube* et imbres loti ualuræ lugubrem iaciem induunt

qua relato Salomon hunc libi urn scripserit; præsertini cum in senectute delirarli et luxuriosus idola coluerit, cum tamen hic c contrario Dei unius timorem el cultum cx professo inculcet: quare ante lapsum, qui contigit in senio, hæc dictasse videtur : si enim post lapsum in extrema senectute pomiluisset, ütique pœnilentiæ ct doloris sui manifesta dedisset signa, quæ tamen nusquam est reperire. Ita multi, licet alii aliter sentiant.

Symbolice, Isidoros Clarius *nubes post pluviam* sic explicat, *q. d.* Serenum quoque post pluvias cœlum senibus, quibus oculi caligant, nubilum videtur. Moringus vero per *nubes post pluvias* accipit varios senectutis morbos, sibi vicissim succedentes. Denique Lyranus accipit tribulationem mortis super tribulationem senectutis.

Tropologice, S. Hieronymus accipit defectum doctrinre: verba ejus paulo ante recitavi. Hursum nubes post pluviam sunt minæ ct supplicia, quæ Dens peccatori creco el ingrato immittit, co quod pluviam coelestium illuminationum, gratiarum ct beneficiorum respuerit, imo iis abusus sit ad suas voluptates contra Deum Deique honorem.

Wr> 3 3. QUANDO COMMOVEBUNTUR CUSTODES DOMUS, ET NUTABUNT VIBI FORTISSIMI, ET OTIOSAS ERUNT MOLENTES IN MINUTO NUMERO, LT TENEBRESCENT VIDENTES per foramina. — Pro *commovebuntur,* Pagninus vertit, *commovebunt sc;* Cajetanus cl Tigurina, *trement;* Campensis, *debilitati fuerint.* llebræi, qui censent hic describi excidium Jerusalem per Titum, per *custodes* accipiunt angelos, quorum voces paulo ante urbis excidium in templo audite* dicentium : a Migremus hinc, » teste Josepho, lib. VII *Belli,* cap. xn. Simili modo Thaumaturgus, qui censet hic describi excidium orbis et signa prrevia judicio, per *custodes* accipit angelos mundi præsides, de quibus ait Christus : « Virtutes coelorum commovebuntur, » *Matth.* xxv, 29. Olympiodorus vero : Custodes domus, inquit, id est prelati el sancti eximii, qui Ecclesiam custodiunt, visis tot plagis, ac præsertim Antichristo, trepidabunt, aliqui etiam a lido deficient. Verum cæteri omnes censent hic describi rerumnas senectutis, pftBvias morti.

Custodes dqin7 Qureres quinam sint custodes domus, id est cor-
Por*s : h°c enim esl domus, in qua habitat anima, qure proinde suos habet custodes, qui illam eus-
Rwp. todiant, ne morbo aut vi cx ea expellatur. *Primo,*
1'tiniA. Cajetanus accipit memoriam, vigilantiam, et providentiam, hæc enim suam domum, id csl corpus custodit a cadi, morborum el hostium injuSetui.do. riis, atque in senibus vacillat et deficit. *Secundo,* Olympiodorus accipil oculos ac vires animæ; Moringus, vires corporis : hre enim omnes in corTeitio. pore, quasi in domo sua morantur. *Tertio,* Hugo accipit vim nutrilivam cl appetilivam, item nervos et spiritus; H. Maceados, musculos cum nervis, quibus vestiuntur et quasi custodiuntur ossa.
Quarto *Quarto,* S. Hieronymus, Albinus, Glossa ct S. Bonaventura accipiunt costas et o«sa : hrc enim ventrem tenerum et intestina custodiunt cl vallant, lotarnquc carnem suffulciunt; unde Chaldæus vertit, *contremiséantes coxas. Quinto,* Dionysius proCnnio prie accipit familiares cl dome-ticos, qui senem cl moribundum custodiunt. *Setto* cl magis appo- 5 site, Lyranus, Titelmannus et Vallesius, S. *P/iilos.* cap. lxvi, accipiunt omnes sensus:omnes enim, sed praesertim oculi et aures, quasi custodes et vigiles excubant, ne quid in corpus noxæ ingrediatur; hi pariter in senibus commoventur, quia hebetantur, Ireduntur, deficiunt, ut res sensibiles vix percipiant el sentiant, iisque dolore ûfll^antur et Ludantur, Unde Auctor *CatencxGnxc.:* «Tunc, inquit, robusti animæ sensus præ exitus angustiis fluctuabunt. » Audi Plinium, lib. VII, cap. L : « Natura nihil hominibus brevitate vitæ prestiti melius. Hebescunt sensus, m mina torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta. » Excipit tamen Xenophiuin musicum, quem asserit 105 annis vixisse sine ullo corporis incommodo; subdilquc « senes minime sentire pestilentiam. » Porro sensus omnes maxime vigeni in capite; in eo ergo suat custodes domus, puta corporis; hinc Pineda per commotionem custodum accipit tremorem capitis,quo laborant senes. Verum quia precipui sensus, puta aures ei oculi, notantur vers. 4 per *filias caminis* cl \identcs *per foramina,* lime *septimo* magis Spuma distincte, magisque ordinale cl congrue cum Cia- .-**»**• rio, Vatablo elEmmanuele Sa, per *custole* hos* corporis accipias manus ct brachia : hæc cairn recte junguntur viris fortissimis, id est cruribus; hæc pariter custodiunt corpus, tum quia ab eo amovent arcentque omnia noxia; tum quia laborando illi vicium, vestitum, domum cælcraquc ad ejus incolumitatem, conservationem et custodiam necessaria vel utilia procurant; tum quii pugnando illud ab hostibus defendunt et propugnant. Pon o brachia cl manus in senibus commoventur, quia fiunt tremula, chiragrica, contracta, ignava, curva, rugosa, macilenta, rigida.

Tropologice, custodes domus spiritalis, puta animæ sancire, sunt tum angeli tutelares, qui cani post ncgligentiam et contemptum suarum insp> rationum deserunt dicentes : « Curavimus Babylonem, et non est sanata : derelinquamus eam, » *Jerem.* li, 9; tum sensus spiritales mentis, qui in justo, tepido el pigro, ac magis in peccatore hebetantur, ita ul nec videat, nec audiat, nec olfaciat, nec tangat, nec gustet res salutiferas, cœlestes ct divinas ; quod certum est signum ac prænuntius instantis illi ruinre et mortis.

Et nutabunt viri fortissimi. — Hebnva, *et pervertentur viri virtutis;* Septuaginta, *viri fortissimi;* Symmachus, *perierunt viri fortes;* Aquila, *errabunt viri fortitudinis ;* Syrus, *perturbabuntur domini fortitudinis;* Arabicus, *redibunt viri potentice;* Olympiodorus, *in obliquum depravati fuerint potentis;* Cajetanus, *incurvabuntur;* Paguinus, *incurvabunt*

se; Tigurina, vacillabunt ; Campensis, *viribus suis destituentur membra, quibus nunc valemus.* liebræi id exponunt de fortissimis Judæorum cæsis vel captis in excidio Hierosolyma*. Alii dæmones accipiunt, qui contremiscent in die judicii, damnandi n judice. Alii viros potentes, sapientes et sanctos, qui vel cadent a fide in persecutione Antichi isti, vel percellentur signis et plagis terribilibus, qua*? Deus orbi impio immittet, ut cum deleat ct perdat in fine mundi. Verum hæc spectant ad æriimnas senectutis : unde Chaldæus per *viros fortissimos* nutantes accipit brachia, quæ tremunt in senibus; Cajelanus, incurvationem et decrementum corporis; Moringas, virium defectum. Carthusianus proprie ait, viros qui in vii ili ætate fuerant robustissimi, in senio nutaro, et robore destitui. Optime per *viros fortissimos* accipias crura et tibias : hæc enim sunt fortissima hominis membra, quæ in senibus præ corporis pondere vacillant, deficientibus spiritibus animalibus ct inolivis, ac vigore juvenili siccato. Hinc crura claudi a Petro sanati vocantur *bases. Act.* iu, 7. Burraio crura vocantur «columns, » *Cant,* v, 15. Ita S. Bonaventura, Albinus, Lyranus, Hugo, Tilelmannus et Vallesius, cap. lxvi S. *Philos.* Accedit Aristoteles in *Physiogn.:* Quicumque, inquit, habent crura articulata, nervosa et robusta, fortes sunt secundum animam, referuntur ad masculinum. Item qui habent coxas osseas ct nervosas, fortes sunt. Qui habent pedes magnos et nervosos, fortes sunt ; qui parvos et strictos, molles : perlinent ad feminas; quibus digiti pedum curvi sunt, inverecundi, referuntur ad aves curvorum unguium; quibus digiti pedum conjuncti, sunt timidi , referuntur ad coturnices. Addilquo : Leo fortissimus animalium crura habe! fottio et carnosa, gressum juvenilem; ambulans autem tarde et magnifice incedit, else in liumeris quatit. Hucusque Aristoteles.

Tropologice in justis torpidis ct peccatoribus nutant viri fortissimi, deficiunt labantque, id est virtutes, quæ sunt quasi ossa et nervi, id est robur et fortitudo animæ, ac praesertim patientia, magnanimitas, constantia; quorum loco succedit impatientia, pusillanimitas et inconstantia levitasque animi, quia temere a bonis ad mala, a virtutibus ad vitia transiliunt.

Er OTIOSI TRINI MOLENTES IN MINUTO NUMERO. — *ìJe\ìViv.\,ctri ssabuìd molare^, quia diminuta:erunt* (i); Symmachus, *ct ctssrverir.t mola:;* S. Hieronymus in priori edit., *et celabunt molentes.* Thaumalurgus el alii hæc referunt ad mulieres operarias, scilicet ad molitrices, quæ juxta morem Palæslinæ huge- nd molam sedendo conterebant, *q. d.* Molitrii es cessabunt molere ob defectum frumenti, quia erit sumina caritas onnonæ, qualis fuit in exddlo Jerusalem per Titum, critquo in excidio orbis sub diem judicii.

(< Dímíau/o » idIIcet numero et viribus.

Mystice Olympiodorus refert ad Judæos, qui quasi in pistrino molentes, grave jugum tum legis, tum servitutis subeunt; in excidio enim ad paucos redacti, sporsiquo per omnes gentes, ubique tractantur ut servi vel mancipia.

Verum ad litteram notat vitium senectutis, scilicet dentium paucitatem et hebetationem ; undo senes vocantur *edentuli* : dentes enim sunt quasi molares, qui masticando molunt cibum; horum multi senibus excidunt, deteruntur vel putrescunt, ideoque minuto sunt numero el pauci. Hinc Chaldæus vertit, *dentes tui hebetiores fient, ct ad cibum mandendum infirmi.* Dentes enim in senibus laxantur luxaniurque, fiunlque cariosi et corrosi, itaque decidunt, aut ad mandendum fiunt inepti. *Siolentu* »u atdeo* t*i.

Mystice, S. Hieronymus per *molentes* accipit doctores, qui populo doctrinam sacram explicando, velut dentes aperiunt ct comminuunt; hi minuentur, quando per mortem molentium , id ^t magistrorum, « una assumetur, et una relinquetur,» *Matth.* XXIV, 41. Cælcri qui supererunt involventur tenebris, ac quasi per tenebrosa fo ramina veritatem aspicient. Rursum per *molentes* qui cibum masticant et ruminant, accipias meditationem et ruminationem S. Scriptura?, concionum rerumque divinarum : hæc enim deficit el languet in justo pigro, et magis in peccatore.

Et tenebrescent videntes per foramina. — Hebraice **nuixa** *baarubboth,* id est *in foraminibus,* vel *fenestris ct speculis;* Syrus, *tenebrescent visiones in fenestris;* Chaldæus, *obscurabuntur oculi tui, qui vident per foramina capitis tui;* Auctor *Catena: Græc., oculorum pupilla: obscurabuntur;* Campensis, *cum visus deficere coeperit, qui nunc voluti ex cavernulis prospectat; Tigurina, spéculantes per fenestras.*

liebræi per *videntes* intelligunt prophetas qui defecerunt in excidio Jerusalem. Thaumaturgus: Sub diem judicii, inquit, omnes nictu plagarum perculsi fugient in tenebrosa domorum penetralia, clausis fenestris omnibus; ita ut nemo, ait Ricbardus Victorious, audeat ostia domus aperire et per ea aspicere : arescent enim homines prae timore et exspectatione eorum, quæ supervenient universo orbi, *Lite,* xxi, 26; ouare tunc hominum commercia cessabunt.

Verum dico *videntes* esse oculos, vel pupillas oculorum cum suis nervis opticis: oculi enim vident per sua foramina, id est concavitates superciliorum quibus inserti sunt; pupillce vero vident per tunicam corneam, quæ fenestrata est. Jam, tam oculi quam pupillæ caligant in senibus. Unde Chaldæus clare verlit, *caligabunt oculi tui, qui vident per cancellos capitis tui.* Nam, ut rectu docet Vallesius, cap. lxvi , senibus tum ex diccitatc, tum ex excrementorum congestione crassescunt succi oculorum, atque membrana; anteriores durescunt cl coi rugantur ; unde accedente praesertim inopia, spirituum fulgor amittitur, nonnullis etiam obturantur nervi optici. Senibus ergo lene- *Vidaun* Z®* u.

oroscunl oculi, tum quia exiguo spirituum lumino perfunduntur; tum quia humor crystallinus crassescit et obscuratur, ait R. ¡laceados, albumque ipsum oculorum velut nigrescit ct decoloratur. Nam, ul ait Galenus, lib. VI *I)c Morbis vulgar.* Comment. IV, 28 : *Animalis spiritus* luminosus c cerebro in oculos plurimus proficiscitur; quo deficiente, ct ob frigiditatem nigrescente sanguine, nigrescunt pariter et tenebiescunt oculi. Quare rarum et mirum est quod de Mose, moriente anno retatis 120, dicitur, *Deuteron.* XXXIV, 7 : « Non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt. »

Oculi ni. luantur. porro oculi ultimo formantur in embryone, primo in homine moriuntur; ex adverso cor est primum vivens, et ultimum morions : homine enim moriente, sensim vita et vitalis spiritus ab extimis partibus redit ad intima et ad suum principium, puta ad cor; ibique ubi coepit, emoritur ct exstinguitur. Denique in oculis lucent cor, anima et vita; unde oculis connivere, ait Aristoteles, symbolum est timidi; oculis esse fixis, signum constantis et interrili ; quibus ab oculis tanquam vesicute dependent, amatores sunt vini; quibus vehementer cadunt, amatores somni. Oculi parvi indicant pusillanimes: referuntur ad simiam; sicut oculi valde magni, stolidos: referuntur ad boves ; oculi concavi indicant malt ficos : referuntur ad simiam; oculi eminentes, fatuos: referuntur ad asinos; oculi parum concavi, magnanimos: referuntur ad Icones; quibus vero plus, mansueti. Huc usque Aristoteles in *Physiognom.* El Plinius, lib. Xi, cap. xxxvit : a Oculi, inquit, lucis usu vitam distinguunt a morte; n el rursum : a Profecto in oculis animus inhabitat. Ariimo cernimus: oculi ceu vasa quædam, visibilem ejus partem accipiunt, atque transmittunt : sic magna cogitatio obcrecal, abducto intus visu. Sic in morbo comitiali, aperti nihil cemunl, animo caligante. » Hisce Salomonis de sene et senectute amigmatibus similia sunt de homine <enigmata apud B. Alcuinum, sive Albinum Flaccum, *Disp. cum Pipino*, Caroli Magni filio : u Quid, inquit, est homo? mancipium mortis, transiens viator, loci hospes. Cui similis homo? pomo. Quomodo positus est homo? ut lucerna vento. Ubi est positus? intra sex parietes: quos? supra, subtus, ante, retro, dextera tevaquo. Quot habet socios? quatuor: quos? calorem, frigus, siccitatem, humorem. Quot modis variabilis est? sex : quibus? esurie el saturitate, requie el labore, vigiliis et somno. Quid est somnus? mortis miago. Quid est libertas hominis? innocentia. Quid est caput? culmen corporis. Quid est corpus? domicilium animæ : quid sunt coime? vestes capitis. Quid est cerebrum? servator memoria). Quid sunt oculi? duces corporis, vasa luminis, animi indices. Quid sunt nares? adductio odorum. Quid sunt aures? collatores sonorum. Quid est frons *t* imago animi. Quid est os? nutritur corpuris. Quid sunt dentes? moire morsorum. Quid sunt labia? valvre oris. Quid manus? operarii corporis. Quid digiti? chordarum plectra. Quid est pulmo? servator acris. Quid est cor? receptaculum vitæ. Quid est jecur? custodia caloris. Quid est fel? suscitatio iracundire. Quid est splen? risus et telitíre capax. Quid sunt crura? calumnie corporis. Quid est sanguis? humor venarum, vitre alimentum. Quid sunt verne? fontes carnis. •

Tropologice, per oculos corporis accipias oculos mentis, qui sunt intelligentia, vigilantia, fides, prudentia, providentia rerum futurarum, quæ ad salutem periment, ac praesertim instantis mortis, judicii, gehenna*, etc., quæ omnia tenebrescunt et obscurantur in justo torpido, el magis in peccatore.

4. Er claudent ostia in platea, in nimilitati Vc« VOCIS MOLENTIS, ET CONSURGENT Ai) VOCEM VOLUCRIS, ET OBSLADJbCENT OMNES FILIA CARMINIS (1). — Septuaginta , *in infirmitate vucis molenhs;* Syrus, per *depressionem* vocis *molentium;* Arabicus, in *imbecillitate vocis molentis,* liebræi, qui hæc omnia referunt ad excidium Jerusalem, explicant de clausis templi ostiis. Mystice Olympiodorus exponit de obstinatione Judreorum, quibus proinde clausum est salutis ostium, dum vereantur in platea, id est in foro praesentis vite legisque judaicas. Thaumaturgus vero cl Richardus Victorious, qui hæc referunt ad diem judicii, accipiunt de timore plagarum ultimarum mundi, quo onme> perculsi claudent ostia domus sure; aut de fame, ob quam molentes claudent ostia molendini, ne vicini vocem molentis audientes ad rapiendam farinam accurrant. Accedit Hugo Cardinalis, qui accipit de claudendis ostiis domormn, tabernarum ac templorum ob metum Antichi isti , ila ut nemo publice docere, et, ut aitò. Bonaventura, fidem profiteri audtaL

Verum avieri hæc congruentius ad litteram ac- n cipiunl de rerumms senectutis et mortis, lade *primo,* Vatablus per *ostia in platea* cl *kumdi'ali* n *vocis molentis* accipit os, nares, labia el cibum qui moli amplius a senibus nequeat, nec molarum audiri sonus dum masticatur, cl dentibus (undo cl *'nas* vocantur) teritur cibu m fe* SecuoL> Olympiodorus per *ostia* t/i *platea* accipit meatus spirituum vitalium, qui necessarii sunt ad sentiendum el ad movendum corpus : hi enim ob-

ii) K ‘h'h’ih scncciuii* molestias ita describert pergil, ut domus mugo in membro vers 4 priore coutmuctur. *Et clauduntur vale r in / latea,* id e»l cxtrin>xcs. Vülvm sunt *labin* quæ edentuli senes habent compressa in’rorsuinque reducia, nec ca libenter ad faciendum sermonem aperiunt. *Dum attnmatur sonitui* id <*st. VOX> qure <>b dentium defectum submissi, inussi Uns et rauca ‹ sl; *ct assurgit* vox *tn* vo *em avie lai ;* qu » ih cribitur x«»v senum piplcns ct exigua («»lil, *et surgit,* s. ilicei s 'nex, *ad m artcu/if,* summo manej *et de/ rimuutur v itnejr fil, v tantus.* 11 est . concenUM musici exi les ei burdo et bebda sonant; alii, *amnee /Uio cmdiut* jd ni, omnia pronuntiatiumf adjumenta. _

struantur in senibus; unde sequitur exilis vox, debilis sensus et motus. Undo Chaldæus vertit, *et erunt impediti pedes tui, ne egrediantur foras.*

F/rt » *Tertio,* Hebræi per *humilitatem vocis* accipiunt ructus et murmur stomachi, cujus est molere et digerere cibum : hic enim, cum in senibus sit frigidus et debilis, cibum concoquere nequit, sed eum in flatus ructu^que convertit. Sic et Clarius per *humilitatem vocis molentis* accipit debilitatem facultatis digestivas ad concoquendum cibum; cl Chaldæus, *auferetur,* inquit, *a te appetitus cibi :* debilitatem enim sequitur inappetentia. Et Campensis, *ubi claudi ruperint janua plateæ, per quam it cibus, ubi perierit latratus stornarhi, ct homo tam debilis factus fuerit, ut excitelur ad vocem avicula.*

i . *Quarto,* S. Hieronymus : « Clausas in plateis januas, inquit, infirmos senis gressus accipi volunt, quod semper sedeat et ambulare non possit; *humilitatem* autem *vocis molentis* de mandibulis interpretantur, quod cibum terere nequeat, et vix, spiritu coarctato, vox ejus tenuis audiatur. » Accedit Glossa interlinearis : Juvenes, inquit, in plateis solent ludere; at senes hos lusus fugiunt, et, clauso ostio, mœsfi

Qvifilo* domi desident. *Quinto,* Vatablus accipit de duplici narium foramine quasi ostio, quod senibus siepe obstruitur pituita, distillante coriza sive catarrho. *Sexto,* Pineda censet jecur esse *plateam,* aut forum, in quo est universi officina, ex quo universum corpus alimenta capit; *ostia* vero *clausa* esse venas, quæ propter inopiam sanguinis in senibus flaccescunt, cl quasi vacuæ et exhauste

Sepflao. complicantur el comprimuntur. *Septimo,* valde appòsite alii *ostia clausa in platea* referunt ad meatus vitalium operationum sensuumque in senio et agonia mortis occlusos, scilicet ad oculos clausos , os clausum, clausas nares el aures. *Platea* vero csl facies tota aperta cl conspicua, variis sensuum el facultatum, quasi ostiis el officinis

Acuto disimela. *Octavo,* præcise et genuine ostia interna

•t nu – SUI)t arteriæ vocales, externa sunt labia, quæ

1€ sunl *ostia plateæ,* id est colli el pectoris, quod metaphorice ob latitudinem foraneam patentem et aperiam vocalur *platea,* sicut Plato nomen accepit ab humerorum latitudine, cum antea Aristocles nominarelur: zaxtu; enim græce est *latus.* Pro *ostia* hebraico esi CZTnSl *delataim ,* duale, id csl duo ostia, per quæ proprie nolal duo labia: hæc enim proprie sunt duo capitis pectorisque ostia, per quæ ingreditur el egreditur aer, halitus el vox; nolat quoque duas arterias, unam stomachalcm, pula gulam qua cibus transmittitur in stomachum: alleram vocalem, qua attrahitur anhelitus : utraque in senio et morte clauditur. *q. d.* Senibus el moribundis constringuntur ct clauduntur labia, æque ac arteriæ ; clauduntur, inquam, lum ob defectum caloris ct spirituum, tum ob pituitam el catarrhum, quo cadente iu ariciidm el fauces, plerique omnes in morte *uilocanlur, dum eum ob defectum virium expuere et ejicere non valent, ideoque respirare nequeunt, itaque suffocantur. Denique per *plateam* optime accipias ipsam arteriam, lum vocalem, tum stomachalcm , sive gulam, quia per stomachalcm, quasi per plateam, cibus ex ore ambulat et transit in stomachum; per vocalem, halitus ex orc transit ad pulmones, ut refrigeret cor : jam *ostia plateæ* erunt orificia, sive extremitates ulriusque arteriæ, sive ejus initium, el finis in stomacho vel pulmone ; in senio et morte utrumque hoc orificium clauditur : quo fit ut homo nec respirare, nec comedero, nec vivere valeat. *In humilitate,* id est ob humilitatem, vel cum humilitate, hoc est, cum tenuitate et exilitate vocis, quam causal humilitas, id csl exilitas molentis, id est pulmonis debilitas et contractio : pulmo enim est quasi respirationis ct vocis mola, sed senibus vocem debilem efficit, quia debilitatus cis parum aeris attrahit el inspirat. Ha Cajetanus. *Xul molentis,* id est mandibute : mola enim aeris cl vocis interior est pulmo, exterior csl maxilla sive mandibula, quæ est sedes dentium : ii eniin cum senibus sint pauci ct debiles, spiritum vocalem non satis repercutiunt; sed sinunt effluere, quo fit ut vox articulate et distincte non sonet, sed cffiual ct confuse audiatur. Ita Lyramis, Hugo Victorious, Dionysius et alii. Rursum arteriæ in senibus sœpe, distillante pituita, clauduntur ; unde in iis oriuntur raucedines, crebri anhelitus, asthma el tusses, quæ senes comitantur usque ad mortem, testo Hippocrate ct Galeno: hæc enim omnia vocem vel raucam, vel exiguam efficiunt. Accedit ad priorem de labiis sensum VaJlesius, cap. *l in i Sacræ Philosophice* (qui tamen per *plateam* accipit faciem expansam ct obviam omnibus), qui senibus ostia claudi ait, dum ipsi labia, ut loqui possint, comprimunt introrsum, sicque vacua loca dentium obturant, ul spiritum vocalem labiis quasi dentibus repercutiant cl collidant; itaque vocem edunt, sed humilem, id csl mollem et tenuem ob labiorum mollitiem. Nec longe abit Tilelmannus, qui per *plateam* accipit spatium inter labia, puta rictum et hiatum oris per quem, tum cibus, tum aer ad respirandum ct loquendum ingreditur et egreditur : hic enim arctatur ct clauditur in senibus; hinc sequi, tur humilitas vocis, nam præ nimio frigore sic constringuntur, inquit, moricnlis labia, sic obdurantur praecordia ex quibus vox procedit, ul vix tenuem per os vocem emittere queant. Auctor *Calenæ Græc.* vertit, *el omnis vitæ praesentis intercluditur via; ipse vero exsibilante inter dentes voce, loqueris exiliter ct obscure.*

Mystice, S. Hieronymus hæc accipit de virginibus fatuis , quæ , cum tardarent accipere oleum, ostia domus nuptialis invenere clausa, *Matth.* cap. XXV, vers. li.

Tropologice , *ostia in platea,* id est arteriæ et labia clauduntur in justo socordc et in peccatore, quia ambo lardi el segnes sunl ad orationem, ut

Deum invocent, laudent, iliique gratias agant, do eoque ac rebus divinis cum aliis colloquantur; hinc colloquia pia fastidiunt ct fugiunt, quod signum est mortis animai imminentis; quod si aliquando ob socios coacti de Deo loquantur, ita invite, frigide, languide, insipide id faciunt, ut quasi molere videantur.

Et consurgent ad vocem VOLUCRIS. — Septuaginta, *consurgent ad vocem passeris;* Chaldæus, *vigilabunt à somno propter vocem latronum, qui ambulant tn nocte.* Hebræi, hæc referentes ad excidium Jerusalem, exponunt, *q. d.* Judœi surgen!, ut eant in captivitatem Babylonicam, excitati voce Jercmiæ camdem prodicentis ct comminantis.

Olympiodorus et Auctor *Catenae Græc.,* et S. Cyrillus, *catech.* 15, referentes ad excidium orbis, exponunt de resurrectione, quæ fiet Archangclo tuba canente : « Surgite, mortui, venite ad judicium; idque jussu passeris, id est Verbi divini, quod carneum corpus assumpsit; qui propter éuam solitariam in cruce mansionem de scipso dixit : Pactus sum sicut passer solitarius in tecto, » id est in cruce, *Psalm.* ci, 8. S. Bonaventura exponit de iis qui praedicationem Antichrist! excipient in nocte infidelitatis; alii de iis qui, ejus voce audita, prometa effugient. Hic sensus mystice appositus est. Verum ad litteram loquitur Salomon de el levi somno senum, *q. d.* Senes ob desiccatum cerebrum, ac debilitatem caloris ct defectum spirituum, aut ob vaporum ex stomacho ad cerebrum ascendentium, illudque agitantem copiam, levis exiguique sunt somni ; unde ad vocem volucris, v. g. galli gallinacei aut passerculi expergiscunlur seseque erigunt, ul naturo necessitatibus, prosertim ad levandam urina vesicam satisfaciant. Ita Hugo, Bonaventura, Dionysius, Tilolmannus, Vallesius, Cajetanus, Arboreus el cæleri. Audi S. Hieronymum : a Porro consurgere cum ad vocem volucris ostendit, quod frigescente jam sanguine et humore sicc do, quibus materiis sopor alitur, ad levem sopitum evigilet, noctisque medio, cum gallus cecinerit, festinus exsurgat, nequaquam valens strato sæpius membra convertere. »

Tropologice, S. Hieronymus : Per pœnitenliam consurgit c somno vitiorum peccator, excitatus voce presbyteri, vel Episcopi, ac prosertim Christi qui in peccatoris corde clamat : « Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, ct illuminabit te Christus, » *Ephes.* v, 14. Aptius hæc accipias de insto torpente et peccatore, qui ad vocem volucris, id est rei sensualis, levis cl vanæ, excitatur, ut cantilenis, carminibus ct fabulis vanis intendat, res veras el salutiferas fastidiens.

Et OBSURDESCENT OMNES FILLI- CARMINIS. —SjTUS, *filice glorin;* Arabicus, *filiæ divitis;* Vatablus, /l-*hæ vocis;* Campensis, *organa cantus;* S. Hieronymus in priori editione vertit, *obmutescent,* ut scilicet non possint canere carmina, uti solebant- Hebraice es tncl *iisschu,* id est *humiliabuntur, deprimentur,* vel *incurvabuntur ;* Tigurina, *supprimentur.* Hebræi exponunt, *q. d.* Cessabunt in templo psallentium chori, cum Judœi adducti fuerint in captivitatem. S. Bonaventura vero, *q. d.* Tempore Antichrist! veritas non audietur, vel potius audita non exaudietur. Plenius Olympiodorus de die judicii sic exponit : • Tunc humiliabuntur filiœ cantici, hoc est animæ rationales mortalium hominum, quæ in deliciis, et in voce organi, et canius suavitate musicisque instrumentis oblectate nimium fuerint. Aut animas intclligc falsa docentium magistrorum ac mendacium prophetarum, quæ sonora volubilitate verborum, quasi dulci quodam cantico, perniciosa voluptate occuparmi aures et animum auditorum. Sed cl ipsœ Judæorum animæ, quæ filiœsunt cantici prophetarum, humiliabuntur, quoniam non audierunt canentes prophetas, ct vocantes eas ad fidem Christi, sicut cecinit Isaías : Cantabo dilecto canticum dilecti ;ct quæ sunt generis ejusdem. Omnes itaque predict® peccatorum animæ admirabuntur cl obstupescent, quando adducentur in viam judicii, ct videbunt ex alto venientem in nubibus Filium hominis in gloria Patris sui. » Hæc apte, sed mystice; ad litteram enim loquitur de defectu auditus in senibus.

Quærcs, quænam sint filiœ carminis : *primo,* Fili» Thaumaturgus accipit cantatrices, quæ molli duiciquc cantilena se suosque oblectant : « Omnes RAp. ‘ impure mulieres, inquit, in terram cadent. » Se- *eundo,* Cajetanus accipit music® instrumenta, sfondo, quorum sonus senibus obsurdescit. *Tertio,* Vate- Tertio, blns ex ALcn-Ezra accipit arterias vocales, guttur cl labia, quibus canuntur carmina, *q. d.* Canius in senibus deficit, quo lamen juvenes pasci delectarique solebant. Unde Chaldæus vertit, *et remittentur labia tua a dicendo cantico. Quarto,* filiœ u carminis sunt ipsa carmina, sicut filius hominis est homo, 7. *d.* Senes non cadent, nec audient cantum, uti solebant, dum essent juvenes. *Quinto* ct genuine, filiœ carminis sunt aures : tum quia aures ad hoc unum facte sunt ut voces et carmina audiant, quare ex eis nate, earumque filiœ esse videntur : objectum enim delectabile , v. g. cantus efficit in auribus sensationem , puta auditionem delectabilem ; quare ejus quasi parens et mater esse videtur. Unde Aquila vertit, *et inclinabuntur omnia quae ad cantationem faciunt, q. d.* Omnis concentus musicus, omnisque harmonia obsurdescit senibus, quia surdœ ipsorum aures eum vix audiunt, nec amplius eo delectantur: auribus enim senum idem contingit, quod de oculis dixi vers. 3 : ac insuper in auribus pre senio tabescit internus cl congenitus aer, in quo fit sensatio sive auditio, ait Vallesius. Hinc ergo oritur in senibus musices fastidium. Audi S. Hieronymum : « Obmutescere quoque, sive, ut melius habetur in llebræo, surdescere filias carminis, aures significat : quod gravior senum auditus fiat, el nulla inter voces valeant scire (Incrimina,

íce carmfnibns delectari. Quod quidem et Berzclhi loquitur ad David, nolens transire Jordanem, II *Reg.* xix, 31. Vere Pluto in *Axiocho :* « In senectam,ait, quod in natura ruinosum est,se conferiim effundit, ut nullis remediis possit averti, etc., ct ab aliis visum, ab aliis auditum, sa?pe utrumque Linquam pignus exigit. •

Tropologice in justo soi orde ct magis in peccatore obsurdescunt aures, ut nec monitores, nec Dei inspirationes, ncc conscienti® occlamanfis voces de cavendo peccato, do poenitentia, do emendatione vil® audiat, quia plane inhiat suis concupiscentiis ; quare surdus est ad voces coelestes angelorum, dum totus intentus est ad cantilenas vanas Sirenum, id est voluptatum, quibus inescatus et dementatus est.

v<r» 5. 5. Excelsa quoque timebunt, kt formidabunt in VIA, FLOREBIT AMYGDALIS, IMPINGUABITUR LOCUSTA, ET DISSIPABITUR CAPPARIS ' QUONIAM IBIT HOMO IN DOMUM ÆTERNITATJ9 SUJ!, ET CIRCIIDUNT IN' PLATEA plangentes. — Pro *timebunt* hebraice est 1X1* tï*rau,* pro quo Septuaginta et Symmachus legentes alio puncto 1X1* *inii* vertunt, *videbunt*.*Unde* Symmachus, *super hac etiam de excelso videbunt› ct erit terror in via;* Campensis, *tunc e calo metuent malum in se casurum* (i).

Vox *excelsa* ab aliquibus accipitur ut nominativus pluralis, *q. d.* Excelsi quoque cl validi timent in senio. Ita Emmanuel Sa. Aut excelsi et magni omnes timebunt prudentiam Antichrisli, ac præ timore illum adorabunt, ut S. Bonaventura et lingo Viclorinus : Excelsa, inquit, corporis membra timent, id est efflciuntur tremula, ut juro senex dicere queat : « Timor el tremor venerunt super me: cl contexerunt me tenebrai,» *Psal.* 1iv, 6, Aut, ut Lyranus et Vallesius, *q. d.* Excelsa animæ vires,puta mensel ratio timebunt mortem ingruentem, ob melum judicii secuturi, et quia nesciunt quam viam sint ingressuri, an ituri in cœlum, an in gehennam. Verum to *excelsa* est accusativi casus; Hebnea enim habent, *dc excelso timebunt.*

Hebræi, qui putant hio prædiei excidium Jerusalem, censent hæc pertinere ad trepidationem Judreorum; quia fugientes Chaldæos el Romanos ad excelsa montium se recipient, sed et ibi formidabunt, nullum sibi ab hoste locum tutum (estimantes. Addit S. Hieronymus ex Hebræoruin sententia, *advenientes Ilierosolymam ipsi quoque hostes, Dei pertimescent magnitudinem, ct in via dubii Sen* nacherib interitum formidabunt.* Thaumaturgus vero, Iltc referens ad diem judicii, vertit, *similiter et civitates et illarum sanguinarii magistratus vindictam superne exspectabunt, urgente acerbissimo ct cruentissimo ilio tempore, quod erit ut amygdalus florens : timebunt* enim *excelsa* (id est excelsam Dei magnitudinem, iram ct vindictam. Rursuin, ut Richardus Viclorinus, timebunt etiam in celsis arcibus ct rupibus locisque inaccessibilibus, nullam ibi securitatem sibi fore arbitrantes). *Et formidabunt invia* (ita legit ipse, sed perperam, cum legendum sit disjunctim *in via,* id est in loco plano), *quia hac pervia erunt Christo judici.*

Hcec opposita sunt, sed mystica; ad litteram enim pergit describere ærumnas senectutis, agoniæ el mortis. Sensus ergo est, aitS. Hieronymus (quem sequuntur Albinus, Glossa, Vatablus et alii), *q. d. Senes ardua ingredi non valebunt, ct lassis poplitibus, ac tremente vestigio etiam in plano ilinere fliu hiantes, offensam gressuum formidabunt.* Accedit CajcLinus : *Senes,* ait, *verentur alta loca ascendere, quia metuunt ne quid cx alto decidens cos ladat.* Clare Campensis, *terrores eos quacumque iverint invadent ;* Arias, *ct consternati in via;* Tigurina, *altum quoque locum timent et humilia in via, q. d.* Non modo liment alta el ardua, sed ct plana ac facilia, quasi enerves ct elumbes forent. El Titelmannus : a Dicuntur senes, inquit, jam morientes excelsa timere et formidare in via, quoniam propter debilitatem et defectionem vehementer Hunt pavidi, statimque ubi vel levem rumusculum audierint, sursum respiciunt, quasi aliquid mali eis desuper immineat, et territamenta, quæ de cœlo venire solent, ul tonitrua atque coruscationes vehementer horrent. Habent quoque imaginationem defectu debilitatam; unde fit ut frequenter ex imaginatione desuper sibi mala evenire existiment, aut timeant, cum nihil sit. In via quoque ambulantes semper sunt pavidi. » Rursum senes metuunt *excelsa,* id est res arduas,

^n,á metoum ejDeell< qu*T

(1) *Eliam aballo Ument*, scilicet senes pertimescunt qnævis alta loca, ut colles, turres, etc., quia ibi deficiunt vires ctægro spiritus ducitur, ha fere omnes. Non mah? quidam : Senes *timent* mortem qu® venit *ab alto,* seu a Deo. *Et terrores in via* sunt illis, timent viam ingredi. *Et floret amygdalus,* id est, cani in capite apparent. Amygd.il® flores, prius rubicundi; albicant cum in eo sunt ut defluant. Floribus amygdal® in summitate ramorum foliis nudorum pulchre comparantur cani sive albi crines rari in calvo senis vertice. Insuper, ut amygdala) floros veris pronuntiant adventum, ita canities mortem, imo vitam œternam properare signum est Alia meLipbora Horatius pro canitie *capitis nues* posuit (Maurer, *et floret amygdala,* id est, et senectutis status tritis ct desolatus similis est hyemi, qua amygdala sola adhuc floret). *Cum ingravescit locusta,* id est crus. Vox *thagab* et *locusta* ct *talus* transferí i potest; recte autem ïPrtiiur *locusta,* ut servetur æiiigmalicus loquendi modus. Italia denominationis forsan hire, quod protulio raules in pedo ulrinque tali sive malleoli aliquam crurum jM sb riorum locustarum utnuquc aliius exstantium Minilitudinem reterre xidcniur. (Maurer, *et* cum *locusta se tollit,* id est, cum senex, morti proximus, similK e-t ¡OCUSt®, qu® sc a l nm tollit . *Et rumpitur capparis.* Sunt capparis I>acc® folliculis inclus®, qui cum bacon maturitatem suam acquimiur, disrumpuntur et dccidwnl : imago hominis qui ad exact® fftatis terminos provectus in co est, ul sepulcrum ingrtdUlur. Gescnlu*, qui in *Thesauro* cappari? buccas appetitam provocare, vrnerlsquc cnncuprceniiim incilare ere litum fm^* obvrvat, sic interpretatur, *et* antequam *irrita rm cappans,* id est. vim amplius non habebit capiuns, n que in cibi decidi rlo merendo, ncque in provalida veneró coucupibceniia»

periculosas, difficiles, quia frigus cos coarclat, facilque timidos ct pusillanimes, sicut calor juvenes facit animosos, imo audaces ct temerarios. Undo Aquila vertit, *tremore timent in* via, id est in loco plano ct facili, Septuaginta , pavores in via, inde stupores, qui cogunt eos siepe in via subsistere, ut progredi nequeant cx pavore ct constrictione spirituum. Qua in re senes similes sunt animalibus timidis, v. g. anseribus, qui ingressuri per portam aliquam, quantumvis magnam ct altam, caput inclinant, ne illud ad postes ct superliminaria allidant. Facit id nimius timor, et defectus imaginationis sive vii lutis œstimalivæ; nesciunt enim comparare longitudinem colli sui cum altitudine portie, ut œstiment et judicent hanc illam longe superare, ac proinde nullum esse periculum allisionis capitis : quare timor cogit illos eligere id quod securum est, scilicet ut caput inclinent. Simili modo frigus et timor in senibus facit cos pavidos, læditque eorum vim reslimalivam, ut non satis metiantur, ncc œstiment conferanlque vires suas cum excelsis et arduis, cjuie prudenter aggredienda forent, sed eas illis infirmiores et impares judicent : qua in re sæpc errant, cum pares, imo majores vires habeant.

Denique S. Bonaventura ct Hugo censent hæc perlinere ad tremorem capitis ct membrorum omnium in senibus, lassis jam poplitibus, juncturis cl ossium ligaturis. Alii, 7. d. Senes, quia timidi, metuunt excelsa cœli fulgura, ventos, procellas; audito tonitru consternantur. Timent enim præ cætcris ne lapis fulmineus ex tonitrui collisione dissiliens caput ipsorum feriat

Mystice, senes el moribundi, item torpidi ct peccatores, metuunt excelsa, id csl judicium coeleste , vel, ul hebraico est, *ab excelso,* id est, Christum judicem venientem ad judicandum e nubibus cœli, cl formidant in *via,* scilicet judicii, id est, quando rapientur ad tribunal judicis, ut accipiant merendoni secundum opera sua : coelestem, si bona sint; gehennalem, si mala. Ita Olympiodorus ct Cyrillus Hierosolymitanus, *calceli.* 15. Rursum *formidabunt excelsa,* quia videbunt solem, lunam et stellas obscurari, virtutes cœlorum commoveri, angelos ct sanctos cum Christo descendere formidabiles, ad judicandum c! damnandum impios. Addit Chaldæus quod induent excelsa, id est jam prrelcrita quæ superbe contra Deum fecerunt ; de illis enim Deus exactam ab ip>is reposcet rationem : « Eliam opera, inquit, quæ craiit ante hæc, eris timens, an recordatus fueris eorum, et acervus lapidum parvus videbitur libi sicut mons excelsus in tempore quo ambulaveris iu vita. »

Florebit amygdalus. — Symmachus vertit, *obdormient vigilantes.* Verum dissentit ab Hebræo, Septuaginta et Gæteris, teste S. Hieronymo. Hebrreum Ipv *sakcd,* et vigiliam ct amygdalum, quæ piima inter arbores evigilat ul cllloret, significat. Unde Sym-i utrumque complexus vertit, *ct emanabit super illum vigilia* (senex enim laborat noclu vigilia, ct insomnis est), *et germinabit amygdalus.*

Hcbirei accipiunt virgam vigilantem (hebraica Iptf iafted, id est *amygdalinam;* amygdalus enim prima arborum a rigore hiemis in vere evigilat, et llores emittit) quam vidit Jeremías, rap. itH, minitantem Hebræi* verbera et excidium perChaldæos. Thaumaturgus accipit graves plagas el supplicia impiis immittenda a Deo sub finem mundi. Richardus Victorious putat amygdalo fiorente significari, quod amygdalus cœteræque arbores in fine mundi deflorescent, nec maturescent in fructum. ideoque famem ingentem fore: « Non dicit, inquit, quod fructificabit, sed quod florebit, ut homines sub tanta inopia videant quod sperent, et amplius concupiscant ; et cum postmodum amiserint quod speraverant, profundius ingemiscant. Non ergo fructificabit, ut sustentetur famelicorum inedia. » Hæc apta sunt, sed mystica.

Verum ad litteram, *amygdalus* floribus citissime et densissime candescens, représentai se- nectam pilis candidis pluribus subito canescentem, ait S. Hieronymus. Unde Campensis vertit, *canis aspergetur caput;* canities enim senibus oboritur cx pituitosa cerebri humiditate. Canities ergo signum est scnectœ ct mortis instantis. Hinc conjectores, si puer somniant se canum, eum cito moriturum conjectant, ait Pierius, *hierogl.* 31, cap. XXV. Sic Galbre futuro imperatori, dum sacrificaret, accidit ut puero c ministris acerram tenenti capillus repente loto capite canesceret; quod imperatoris mutationem portendere dixerunt aruspice*, successurumque juveni senem, ac mox Neroni, qui anno 31 relatis juvenis sublatus est, successit Galba senex annos natus 73. Ita Suetonius in *Galba,* cap. X.

waiUwTL

Amygdali flos apte représentât canitiem : *primo,* Primo, colore, qui utrinque est candidus ; *secundo,* celerílate : sicut prima amygdalus fioro candescit, sic juvenis cito canescit et senescit, juxta illud Poche :

> Obrepit properata malis inopina fttectaf,
> Intempestivi funduntur vertice cani.

Tertio, sicut flos amygdalo proprius est, sic pro- Tertio, pria est homini canities : « Canities homini tantum et equis, sed homini semper a priore parte capitis, tum deinde ab aversa,»ait Plinius,lib.XI, cap. xxxvn. *Quarto,* flos amygdali cl viole nun- 0u>rto» liat ver, sic canities senectam : a Florum prima ver nuntiantium, viola alba, » ait Plinius, lib. XXI, cap. xi. *Quinto,* flos amygdali cito deflorescens et Qoinu». marcescens, juvenem admonet instantis mortis. Audi Plinium, lib. XXI, cap. I : « Flores odoresque m diem gignit (natura) magna (ut palam e>l) admonitione hominum, qum spectatissime floreant celerrime marcescere. • *Scito,* Plinius, lib. XVI, cap. XXV : « Arborum flos, inquit, est pleni

veris indicium, ct anni rcnascentis, flos gaudium arborum. Tunc se novas ¿diasque quam sunt, ostendunt : tunc variis colorum picturis in certamen usque luxuriant. » Sic canities, prudentia el sanctitate efflorescens, senem facit venerabilem ct maturum cœlo, ut in novum hominem cumque
S 0 gloriosum resurgat. *Septimo,* amygdalus producens flores, mox cx iis producit fructus : sic senex, producens canos, ex iis mox producit mortem. « Cani ergo, inquit Hugo Cardinalis, sunt flores mortis, illam quasi fructum in propinquo esse denuntiantes, quia sicut flores in fructum, sic cani in mortem desinunt : » mors ergo est fructus canorum ceu florum, per quos senes fiunt candidi ct quasi candidati mortis, cl per cam beate immortalitatis.

Minus recte Chnldmus vertit, *germinabit caput spinæ tuæ præ macie sicut amygdalus.* Unde Rabbini quidam, teste S. Hieronymo, interpretantur sacram dorsi spinam, quod, decrescentibus, inquit, natium carnibus, illa, seu os femoris, succrescat et quodam modo floreat. El R. Haccados, *caput ossium cx carne. ct exsuccum apparebit;* Pagninus vocat *partem coxcr quæ dicitur ancata.* Minus quoque recte Cajclanus pro pty *ianets,* id est *florebit,* alio puncto legens *iianats,* vertit, *reprobabitur;* alii, *irritabitur;* alii, *asper erit fructus amygdali, q. d.* Senes laborant cibi nausea ct fastidio, quare reprobant amygdala; quia, cum dura sint cl duro cortice inclusa, difficulter a senibus edentuli» aperiri mandique possunt. Pejus Pagninus et Rabbini nonnulli vertunt, *reprobabitur coitus:* volunt enim amygdalum, quæ prima germinat ct floret, esse symbolum generationis; el alii, *reprobabitur vigilia, q. d.* Senex est somnolentus, ideoque odit vigiliam, æque ac custodiam vitæ cujus cum tædium cepit.

Trc.prh. ftcn' Tropologice, senes sunt justi segnes et pigri; item peccatores, qui otio ac mollitie torpidi ac velut elumbes desident, nec quid excelsi vel heroici aggredi nudent, juxta illud : « Excelsa stulto sapientia, » quia ipse illam viribus suis nltiorem ex ignavia (estimai. Hinc «floret amygdalus, » id est senes subinde concipiunt desideria magnarum virtutum, ac florem, id est spem, præbcnt magni profectus, sed minima tentatene ceu venio flante, ha c omnia decutiuntur; itaque ipsi ad suam segnitiem rclabunlur.

AlUgori- Allegorico Salonius : Florebit amygdalus, id est, « egredietur virga de radice Jesse, ct flos dc radice ejus ascendet, » *hai.* xi, 1,puta nascetur Christus e B.Virginc, qui instar amygdali habentis corium, os el nucleum, habebit carnem et animam, ac efflorebit, id est coruscabit miraculis. S. Bonaventura vero magis apposite per amygdalum accipit Anlichristum, qui florescet signis magnis fictisque miraculis. Unde Dioscoiides, lib. I, cap. XXXIX : « Vulpes, ait, si cum quadam esca eas (amygdalos) voraverint, emorientur, n Ha vulpinus el fraudulentus erit Anlichrislus cum suis, ac suis fraudibus captus peribit. S. Gregorius vero XXX *Moral,* xx vel x ii : «Amygdalum, inquit, florem prius cunctis arboribus ostendit. El quid in flore amygdali, nisi sancte Ecclesia* primordia designantur, quæ in prædicatoribus suis primitivos virtutum flores aperuit, et ad inferenda poma bonorum operum venturos sanctos, quasi arbusta sequentia prævenit? In qua mox locusta impinguata est, quia sicca gentilitatis sterilitas pinguedine est gratiæ cœleslis infusa. Capparis dissipatur, quia cum gratiam fidei vocata gentilitas attigit, Judæa in sua sterilitate remanens, bene vivendi ordinem amisit. » Similia habet Ruperlus in cap. IX *Apocal.*

Amwjicc* Anagocicc S. Cyrillus, *catcch.* 15, per florentem amygdalum accipit resurrectionem corporum futuram post sæculi hujus hiemem, cum corpora nostra instar amygdali, flore coelesti efflorescent : «Vidit, inquit, hunc Domini adventum Ecclesiastes, cl mundi consummationem, dicens ; Lastare, juvenis, » etc. Et post pauca : « Et quid fiet, veniente Domino? Florebit amygdalus, et impinguabitur locusta, ct dissipabitur capparis. Quemadmodum vero Interpretes dicunt : Amygdalum florens hiemis transitum significat, sicctcorpora nostra post hujus sæculi hiemem florebunt flore supcrcœlcsti. Et dilatabitur locusta, hoc est anima volucris, quæ nunc corpore est circumdata; ct dissipabitur capparis, hoc est, iniqui el spinosi dispergentur. Vides quomodo pwedicunt adventum Domini?» Vide quæ dc virga Aaronis amygdalina dixi *Num.* xvii, 8, ct dc virga vigilante *Jerem.* i, H.

Impinguabitur locusta. —Syrus, *multiplicabitur locusta;* Arabicus, *crassabitur locusta.* Apposite amygdalo subjungit locustam, quin tradunt physici amygdali floribus citius impinguari locustam; sic enim amygdalis valde nutriri hominem experimur : noli sunt marcipancs, qui cx amygdalis conficiuntur, cl principibus sunt in deliciis. Simili modo locuste subjicit capparim, quæ colore, tumore, sapore similis est locuste, ideoque ejus» dem est esca ct pabulum.

Hebræi per locustam accipiunt Nabuchodonosor, cum Chaldaeis, ac Tiluin cum Romanis, qui instar locustarum depasti sunt Jerusalem ct Judteam, juxta illud Joclis, cap. i, 4 : « Residuum eruca* comedit locu-la.» Thaumaturgus per locustas accipit crebras densasque plagas, quæ præibunl diem judicii, ac depascentur homines orbemque universum : « Tunc, inquit, ita frequentia aderunt supplicia, sicut multitudo locustarum advolantium. » Richardus Victorious proprio accipit locustas, quæ depascentur agros ct omnia germina. Unde cl S. Joannes, *Apocal.* cap. ix, 3 el 4, locustas judicio prævias fuse describit. Vide ibi dicta. 1

Implo- Verum ad litteram hæc omnia spectant ad ærumnas senecte, sed locustam varii varie accipiunt. Hebraice csl *onerabitur,* vel *oneri erit* xnn

Re>p (timo

?K'ltdO

i-í .

Q urto.

Quieto.

Scilo, p naine.

hechagab, id est *locusta,* vel acodo, ut vertit Tigurina. Unde *primo,* Tigurina vertit, *seipsam gestat cicada;* ct Clarius, *gravabitur locusta;* Vatablus, *oneri est illi locusta, q, d.* Senex adeo est debilis, ul vel locustam aul cicadam ferre nequeat; *secundo,* Cajclanus vcrlit, *onerabuntur nates,* hæ enim senibus adeo sunt pondero*®, ul sedentes vix sorgere queant. Pagninus vero, *onerabitur dorsum. Tertio,* Rabbini crasse per *locustam* accipiunt libidinem cl insultus venéreos, quibus ob copiam humorum et flatuum, non raro agit «ntur senes : cruditas enim el flatus sunl stimuli libidinis, (este S. Hieronymo. *Quarto,* Validius, cap. txvi *Sacrat philos., locusta* significari putat callosam senum duritiem in cule, qu® instar locust® in crustam durescit ob siccitatem: ipse enim per *locustam* accipit *marinam,* quæ e cancrorum est genere, ct carabus dicitur sive ostracoderma, hoc est crust® testace®; *quinto* et genuine, S. Hieronymus per *impinguatam locustam* significantur, inquit, « crura senum tumentia pituita, et podagra tumoribus prægravata. » Unde Chaldæus vertit, *inflabuntur tali pedum tuorum.* Moringas notat locustas crassioribus esse femoribus, præsertim in India, ubi ca tres pedes esse longa, ac instar serrarum secare germina, docet Plinius, lib. XI, cap. XXIX.

S. Bonaventura per *locustam* accipit tumidam totius corporis senilis inflationem, ob debilitatem caloris, qui nequit copiam phlegmatum ct humorum digerere. Proprie per *locustam* ventrosam ct spurco herbarum succo turgidam, ut totum ejus corpus non videatur esse nisi venter, accipias tumidum venirem senum ex copia cibi indigesti, phlegmatum et humorum crudorum. Unde sequitur alvi mollitudo, humiditas ct profluvium : ita Lyranus, Dionysius, Titclmanus, ct Lævinus Lemnius, lib. *Similitud. et Parabol.* cap. XLvm, ubi (enigmáticas hasce senectutis parabolas physice et medice pertractat.

Impingoabitor locista, — id est venter, ait Alcazar, *Apoc.* ix,pag. 525; locusta enim est vorax ac pingui ventre, ut lota venter esse videatur, *q. d.* Venter juvenis, qui locusta! instar erat insaturabilis, in senectute tanta satietate allicietur, ut ejus appetentiam nec amygdala excitare possint, nec cappares : hæc enim duo maxime appetitum provocant. Hoc est quod ait : *Florebit amygdalus, q. d.* Esto floreat amygdalus, ac amygdala producat mollia et sapidissima, locusta tamen, id est venter jacens cl debilis, ad carum esum nequaquam excitabitur, sed præ fastidio el nausea quasi satiatus jam sit, florem fructumquc amygdali respuet. Hinc cl *dissipabitur,* id est projicietur, dispergetur ab eo capparis, qu® alias solet provocare ct irritare appetitum.

Porro locusta initio gracilis, levis,mobilis, vaga ct saliens représentai adolcscenliam vagam, levem ct agilem ad voluptates; eadem vero cibo plena, tumens ct turgida représentât senium pituita tumidum et cruditate turgidum. Audi Rupertum, in cap. ix *Apocal.* : « Florebit amygdalus, et impinguabitur locusta; quod idem est, ait, ac si dicat : Qui nunc viridis et rectus incedit, ct tanquam locusta salit, canescet, et curvus vix incedere incipiet, habensque crura tumentia, nequaquam ul tunc, levis et gesticulólas in saltu sese excutiet : locusta namque impinguatur, dum transacta levi juventute crura tumescunt, ut fieri solet senibus, »

Mystice lingo : « Florebit amygdalus, * id est, Myu»a. inquit, « vis rationalis per fidem, quæ purificando animam floridam facit. » « Impinguabitur locusta, d id est vis concupiscibilis per cbaritatem, quæ est pinguedo el sagina virtutum. « Dissipabitur capparis, » id est amarities vitiorum in irascibili per zelum, qui omnia vitia dissipat, ut mystice hic describatur senium et mors vitiorum, et juventus virtutum.

Tropolocice, Salonius per *pinguem locustam* accipit copiam bonorum spiritualium; Hugo,*,cu etiam temporalium, datam gentilibus per Christum ; sic cl S. Gregorius cujus verba jam recitavi. Aptius hæc referas ad senes, id est senes justos et peccatores, *q. d.* Sicut locusta ob ventris onus in terram decidit, sic segnes subinde impulsi a Deo, vel a superioribus, aul a sociis animas attollunt, ac desiderio ad cœleslia evolant, sed illico ventris, id est gulœ et luxuriæ, illecebra degravati, ad carnis voluptates recidunt.

Anagogice, Cyrillus, *catcch.* 15,per focusfam accipit animam, quæ in resurrectione impinguata, grace –x7.ut»5u*7x, id est *dilatata,* ex angustiis corporis, quasi carceris evolabit ad Deum. Rursum amygdalus densa floribus prænuntia est copiosi fructus. Audi Pierium, *hierogl.* 51, cap. xxni : Amygdalus arbor ante alias omnes floribus indula, non su» tantum spem ostentat opulenti®, sed cl aliarum frugum annum feracem pollicetur. Undo Maro, cum videret eam primam omnium florere, nihil vel januarii rigore deterritam, ex florum ejus multitudine lætæ identidem fetura spem in frumentis conciperc nos posse, monet his versibus :

Xiuxoj-°6*

> Contemplator itc.n, cura $e nux plurimi sylvis
> Induci in florem» cl ramos cumbit olentes;
> Si supciant fetus, panier frumenta sequentur,
> Magnaque cum magno veniet tritura calore.

Ita Virgilios, Georg. lib. I. Simili modo senectus gravida meritis æque ac annis, prænuntia est instantis in cœlo ingentis coron» ct glori»; senex enim probus unum pedem habet insolo et sepulcro, alterum in cœlo. Amygdalus ergo symbolum est spei, ac sperali fructus cl glori®.

Aptius Olympiodorus per locustas accipit corpora damnatorum, gula et voluptatibus saginata, qu® depascetur infernus, adeo ut iis pinguescere videatur.

Er dissipantur capparis.— Symmachus, dusuf-

veturspiribisfortitudo. Verum dissentit ab Hebræo ct a Septuaginta, ait S. Hieronymus.

IJebrai, teMe S. Hieronymo, interpretantur dissipationem amicitiæ Dei, ex qua traditi suntJudrei Cbaldæis et Romanis; hebrœum enim H3VJR *abiiona,* significat amorem ct amicitiam, ab N3N, *ala,* id est voluit, amavit; unde 3X *ab* ct *alba,* id est pater. Hinc quidam vertit, (fòsfpabiVur *mutua tonfader&tio.* Thaumaturgus refert ad diem judicii. quod illo impii e medio tollendi sint velut nigra» ct despicabiles, atque spino&e (ait Cyrillus, *catech.* 15) cappares. « Ita e medio abjicientur peccatores, ut nigra despicatissimaque capparis, » ait Thaumaturgus. S. Bonaventura, dissi-*pabitur,* inquit, *capparis,* id est carnales ct luxuriosi, metu tormentorum Anlichrisli, discedent a fide. Richardus Victorious dissipationem cappa-ris interpretatur famem et penuriam extremam: capparis cnim est vilis esca. Unde proverbium, « cappara victitas qui poles anthia. »

Cippid» D ' »p- **ilu ' Verum ad litteram hæc spectant ad vitia senum. Unde pro *capparis* hebraice est fDION *abiiona,* id est amor, desiderium, appetitus, aviditas, concupiscentia, indeque capparis : hæc enim excitat orexin et appetitum cibi, præserlim si cum aceto cl meile vel oleo sumatur, ut docet Galenus et medici, ac quotidiana experientia. Sensus ergo est, *q. d.* Senibus perit cibi appetitus, aiunt Cajetanus ct Moringus; iisdem perit appetitus veneris et lusuri®: hunc enim instigat capparis (unde nonnulli *capparim* derivant a id est *ad luxunam concito),* ait Vallcsius : ‹t quod senum libido frigescat, et organa coitus dissipentur, » ait S. Hieronymus. Sic et S. Eucherius in *Forni.,* S. Bonaventura, Albinus, Hugo, Lyranus ct alii. Unde et Chaldæus vertit, *prohibeberis a concubitu;* Pagninus, *dissipabitur concupiscentia;* Tigurina, *appetitus respuet res oblatas;* Valabliis, *dissipalitur,* vel *exstinguetur vis illa concupiscibilis.* Denique perit senibus quivis cujuslibet rei ct voluptatis appetitus; laboraut enim tredio et fastidio rerum omnium, quia debilis est in iis vis concupiscibilis, uli et qurevis alia. Unde R. David : « Solvit, inquit, anima concupiscens fœdus suum cum corpore. »

Paulo aliter Marinus in *Léxico* vertit ct explicat : u Labefactabit, inquit, voluntas (scilicet senem); remanet cnim in sene sola vis concupiscibilis , cumque torquet, cum nequeat perlicero quod concupiscit, n Ad lit Pineda per *dissipatam capparim* acc»pi florentem ct apertam. qu® esui est inepta: nam cum capparis aperitur, videtur dissipari ac voluti dispergi ; commode igitur dissipata rcpnesentatætatem devexam, quæ ncque in deliciis pretiove est, ncque opportuna deliciis captandis;utquæhominem ad turpes voluptates non stimulat, sicut tenera adhuc capparis et clausa; cum nondum se in ilorein explicuit, contraria omnia cilicii cl reprresental.

Denique Vallesius per *tapparun,* quæ nasci solet in locis incultis, parietinis, et sepulcris, accipit mortem ct funeralia, 7. *d.* Eo tandem senes evadent, ut dissipetur capparis occupans sepulcra, ut scilicet aperiatur sepulcrum, in quo senex jam mortuus inferatur. Verum hæc explicatio incongrua Cbt, imo minus vera, aliena ct remota. Agitur enim hic de signis senectutis, potius quam mortis : nam mortis signa dabit vers. 6. Porro quod carnales censent senii esse vitium, id ejus laus est, decus et prremium, quod scilicet in ea sopiatur concupiscentia. Unde Cicero, *l)c Senect.* ex Platone, lib. I *De República :* « 0 praeclarum, inquit, munus retatisi Siquidem id aufert a nobis, quod est etiam in adolescentia vitiosissimum, nempe voluptas. »

Tropologice, *dissipatur capparis,* cum appeti- Tropoi› tus cibi coelestis, puta sancire doclrinre, Eucharistire et rerum spiritualium in sene, id est segne justo et peccatore languet, adeo ut etiamsi illi delicatissima illarum fercula proponas, velut nauseabundus omnia fastidiat; quare ipse nauseam movet Deo, ut illum ex ore suo evomat, *Apoc.* cap. m, vers. IG.

Anagogice, Olympiodorus : « Florentibus justis Anigttf (valut amygdalis cœleslibus), inquit, peccatoribus autem traditis ad æternum supplicium, dissipatur capparis ct evanescit, quæ cum amarorem quemdam et salsedinem habeat, anxietatem figurat solliciludinemquo peccati. Ipsum vero peccatum, privatio quædam cum sit, neque revera subsistat, in nihilum redigetur atque cessabit, cum homines, exacto judicio, amplius in hoc mundo peccaturi non sint. » Hinc et Syrus vertit, *dissipabitur capparis, et cessabit malitia,* quam représentant spin® capparis; Arabicus, *dissolvetur superbia.* Capparis enim etsi lienosis, sive splene laborantibus prosit, stomacho tamen et aliis membris obesi, teste Plinio, lib. XIII, cap. xxiii, et lib. XX, cap. XV, agens de cappari : « Cavenda, inquit, ejus genera peregrina; siquidem Arabicum pestilens, Africum gingivis inimicum, Marmaricum vulvis el omnium inll dionibus, Apulum vomitus facit, stomachum el alvum movet. » Addìi Dioscoridt s, lib. II, cap. ci.xix : « Africa, cl præserlim Marín trica capparis vehementer intlal : Apula vomitus facit; et qua) a Lybico, el qu® Rubro mari defertur mirum in modum arrisesi; siquidem in ore pustulas excitat, gingivasque osso tenus exest : quare in ribis non abs re d imnatur.» Apte igitur *capparis* notat impios ct maleficos, praesertim gulosos ct luxuriosos; gulam enim et luxuriam stimulat capparis. *

Quoniam ibit homo in domum «tfhnitatis su.f. (I). — Hebraice *quia vadit homo ad domum sceculi sui;* Chaldæus, *etenim declinat homo ad cunvicm m domum sepulcri sui;* Syrus, *laboris sui;* Arabicus, *profectus est homo ad habitationem sarculi sui ;* ('am-

iti *Xmn abit homo,* in co esi ul abeat, etc.; el circumeunt *in platea plangentes,* cl leinpus inslat, quo, elc«

pends, domum *alterius Maculi;* Tigurina, domum *perpetuam.* Haque domus æternitatis in quam it homo morions, primo, est ipso status mortis, ut (jCgat intcr mortuos, ncc amplius ad vitam ct vivos in hoc mundo redeat per omnem ælernilatam; secundo, est sepulcrum, lia Chaldæus et S. Hieronymus. Unde perpe/uam *sepulturam* nuncupat Ulpianus D. *de Sepultar, violatione*, L, 3. *§Non perpetua.* Trita est vetus sepulcri inscriptio : « Hanc reternam sedem sibi posuit. » Et epitaphium illud Petronii Antigcnidis ‘

it homo in do- ìrruìutis.

Hæc domus ætema est; hic sum situs; hic em semper.

Et illud *Psalmi* XLVIU, 12 : « Sepulcra eorum domus illorum in reternum. » *Tertio,* est domus retorna piorum in cerio, impiorum in inferno pro eujusque merito vel demerito. Hoc enim significat rc *suæ, g. d.* quam quisque sibi commeruit suisque meritis comparavit. Ita Iliebardus de S. Victore, qui et ponderat tq *æternitatis, q. d. a* Cuncta ibi sunt immobilia, nulla transitoria, et sive immobilia bona, sive immobilia mala, » Ergo, si sapis, « in omnibus operibus tuis memorare novissima tua (præserlim æternitatem felicissimam vel miserrimam : alterutra enim te certo manet, imo exspectat), et in æternum non peccabis, » *Eccli.* cap. vu, vers. 40.

Mystice, llebræi hoc aptant sure captivitati, et vere, quiahœc reterna est, et semper durabit usque ad finem mundi. Melius Thaumaturgus refert ad diem judicii, ac domum æternitatis tribuit justis et electis, circuitum vero et planctum impiis ct reprobis : « Et bonus quidem vir, inquit, in domum suam reternam proficiscitur; improbi vero omnia suo luctu complebunt, neque illis repositum argentum, neque probatum aurum proderit. » Sic et Olympiodorus elS. Bonaventura. Il rc cogitans Theodorus Studila, moriturus, condens testamentum, anno Homini 820, illud ita concludit: « Fratres, valete; iter cnim ingredior, unde reditus non patet; quod omnes abrevo ingressi sunt, quod et vos postmodum, hac vita peracta, ingressuri estis. Ignoro autem, fratres mei, quo pergam, et quale judicium me maneat, aut quisnam me locus excipiet. » Ha Michael Studila in ejus Vita. Quocirca Nazianzenus in *Tetrastichis,* pag. 1359 :

Etem- Pll-

Scraper, ait, pinti tu quidem stude tuæ.
Potissimhm autem sub diem vito ultimum,
Venit senectos, exitum pneco canit :
Parentur omnes : imminet judex Deus.

Idem in *Distichis :* « Sempiterno revo vivo; » ct, ul Zeuxis, « pinge reternitati. » Æternitatis longitudinem ruminans Theodorus, amplis torrre opibus ct gaudiis, quasi caducis cl vanis nuntium remisit, ac monasliccn complexus esi in monasterio S. Pachomii. Ita habet Vita S. Pachomii. S. Antonius moriturus, ita suis valedixit : < Ego quidem, inquit, filioli, secundum eloquia Scripturœ, patrum gradior viam. Jam enim Dominus me invitat, jam cupio videre crelestia; sed vos, o viscera mea, admoneo ne tanti temporis laborem repente perdatis. Hodie religiosum studium vos arripuisse arbitramini,et cœptæ voluntatis fortitudo succrescat. Jesum suspirate, etc. Estote solliciti, ut Homini præcepta servetis, ut post mortem vestram, sancti quique, quasi amicos et notos in reterna vos recipiant taberna» cula, etc. Valete, viscera mea : Antonius enitr migrat, et jam non erit in præsenli saeculo. » Ha refert S. Athanasius in ejus *Vita.*

Magni illius SimeonisStylilre quotidiana concio SH*mi non aliud quam æternitatem et œternam felicitalem inculcabat, a jubens in cœlum suspicerect evolare, et a terra discedere, ct regnum quod exspectatur visione apprehendere, el gehennae minas timere, ct terrena contemnere, et futura exspectare, » ait Theodorelus in *Vhilotheo,* cap. xxviii; et cap. xxx, Domninre admirabilis hoc dogma commemorat : « Oportet conferre futura cum prresentibus, aeterna cum momentaneis, cum afflictione gloriam : illa enim habet id quod est momentaneum, hrec vero id quod est reternum. ▮ Denique, relernitas est domus Dei, qui proinde est «sublimis, habitans æternitatem, » hai. cap. Lvii,vers. 15. Sicut enim tempus est mensura durationis hominum : sic revum est angelorum, el reternitas Dei, ut docet D. Thomas, I part., *Qwest.* X, art. 3 et 4.

Nuper Reverendissimus Dominus Godefridus, Episcopus Bambcrgensis (cujus colloquio spirituali Hornam veniens llerbipoli fruitus sum), hoc in mente fixum habebat : « Quotidie sto ad ostium œtornitatis, » ut in ejus domum mox ingrediar. Idem sibi quisque in mente figat dicatquo : Brevi moriendum est tempori pompisque temporaneis; vive ergo œternitati bonisque sempiternis : a Mors, ait S. Bernardus, senibus in foribus est, juvenibus autem in insidiis, ub varios juventutis casus:» « adolescentes cnim,ait Macrobius, facilius in morbos incidunt, gravius regrotant, tristius curantur. »

Et circuibunt ix platea plaxgextes, — *Primo,* parentes, cognati et amici defuncti: ili enim feretrum ambire et circumdare solent, ul ultimum defundo *vale* dicant, ac funebres lacrymas rilusque persolvant. Circuitus hic, ait Noster Loriuus, innuit mentem irrequietam, anxiam, amore et dolore inter se confligentibus agitatam, corpus quoque vario vexatum usque ad motionem mentis insaniamque prre mœroris acerbitate. Rursum. to *circuibunt* perlinet ad feretri portitores et pranficarum lamentantium discursus; solebant enim prreficre, tibicines el elegiaci canere elegos ct ¡nenias ad tibiam vel tubam circa funus discurrendo cum manuum complosione,genarum piloruniquo vellicatione, pectoris vestiumquo laceratione. Uree cnim erat pompa funeris, et planctus defuncti.

Secundo, proprio accipias hunc circuitum, quia Prix

cir-solebant circuiré sepulcra, lam gentiles quam i'¿ sV Christiani; unde S. Hieronymus in cap. XL *Ezech. :* « Dum essem, inquit, Romæ puer, etc., solebam cum cœteris ejusdem mlalis diebus Dominicis sepulcra apostolorum cl martyrum circuire. »Xiphilinus de Severo ; « Honoratus est, ait, filiorum suorum circumcursione; » Appianus, lib. I, in funere Viriati : a Pedites ct equites per turmas in orbem decurrentes, cum armis barbarico ritu illum laudabant. » Dio, lib. XLVI, in funere Augusti primum locum circumeundi assignat sacerdotibus, alterum equilibus; cl lib. LIX, in funere Drusill® : a Scorsim, ait, equestris ordo circa illius Rimi tumultum obequitavit. » Porro in funere ducum c rcni' ct illustrium virorum, solebant milites cæterique n* ter rogum ambire clangentibus tubis, ac faces, quin et arma in eumdem projicere, ul amorem erga defunctum luctumque suum testarentur. Audi Virgilium, XI *Æneid.,* in funere Pallantis :

Ter cirrum accensos, cincli furentibus armis,
Decurrere rogos, (er moretum funeris ignem
Lustravero in equit, ulubtusque ore dedere.

Apud Lucanum, lib. VIII, Pompeius ait se nolle hanc funeris pompam :

Totus ut ignem
Projectis mccrens exercitus ambiat armis.

Valerius Flaccus, lib. VIII *Argonaut. :*

Inde 1er armatos Minyis referentibus orbes,
Concussi tremuere rogi, 1er inhorruit ælher
Luctificum, clangente tuba, jecere supremo
Tum clamore faces.

Decurrebant autem in sinistrum latus, versis signis, lucius causa. Audi Statium, libro VI *Thcb. :*

Lustranlque, ex more, sinistro
Orbo rogum, el stantes inclinant pulvere flammas.
Ter curvos egere sinus, illisaqne tels
Teh sonant : quater horrendum pepulere fragorem
Anna, quater mollem famularum brachia planctum.

Addit Servius, in lib. VI *Æneid. :* « Populi circumstantis corona ad pyram tamdiu stabat respondens planctibus prœficæ , id est principis planctus,quamdiu diceretur novissimum verbum, *Hiat*, quod ire licei significat. » Macrobius, lib. II *In* Somn. *Scipionis,* cap. m, ex communi ritu asserit : « Mortuos ad sepulturam prosequi oportere cum cantu, plurimarum gentium vel regionum instituta sanxerunt, persuasione hac , quia post, corpus anirnæ ad originem dulcedinis musica?, id est ad cœlum redire credantur. »

Symbolice, nonnulli per plangentes in platea accipiunt oculos senum húmidos , lippientes et lacrymantes, « in platea, » id est in facie, in qua quasi in platea est omnis sensuum negotiatio cl actio.

Mystice, angeli tam boni quam mali circumstant moribundum, ut ejus animam rapiant, ideoque de ea inter se disceptant, ac victores plaudunt, vidi plangunt. Ita Chaldæus : *Circumcirca,* inquit, *discurrent angeli, tc adjudicium repetentes plorantium instar, qui bivia circumeunt, ut sententiæ tuæ rationem ineant ;* et Arabicus : *Et electi,* ait, *jam perlustraverunt plateam.*

fi. Antequam rumpatur funiculus argenteus, kt Vw . *S.* RECURRAT VITTA AUREA (1), ET CONTERATUR HYDRIA SUPER FONTEM, ET CONFRINGATUR ROTA SUPER CISTERNAM. Symmachus, *antequam incidatur a funiculo argenti.* Pro *rumpatur* nonnulli codices Debrai legunt pm» *ierachec,* id est *elongetur,* hoc est distendatur et distensione rumpatur; Complutenses legunt prrv *icrctec,* quod Rabbini vertunt, *colligatur, constringatur, contrahatur,* id est brevior fiat; melius vertit Noster, *rumpatur,* ut patet ex Septuaginta qui vertunt, *evertatur; Syrus, disrumpatur;* Arabicus, *dissolvatur.* Est histerología, sive hyperbaton, id est perturbatus ordo. Post multa enim æruinnarum senii ænigmata, quæ huc usque recensuit, redit ad scopum el finem vers. l propositum, cumque inculcat et urget, quasi dicat : Memento, juvenis, Creatoris lui in diebus juventutis luæ antequam rumpatur funiculus argenteus. Ha S. Hieronymus, Albinus et alii.

Quærcs, quisnam cst funiculus argenteus ? Hebræi accipiunt gloriam et magnificentiam Jerusa- Punten, lni lr' lem, quæ rupta et disjecta fuit in ejus excidio per ^uü't ' Chaldœos el Romanos. Thaumaturgus ct Olympiodorus accipiunt argentum et opes, quæ avaros velut funiculi mullis solent irretire peccatis, rumpendas et abolendas in die judicii, ideoque contemnendas. Cyrillus Hierosolymitanus,*calcch.* 15, accipit astrorum complicationem futuram sub diem judicii, juxta illud Christi : « Sicilie de cœlo cadent; d cl illud Isaiæ, cap. xxxiv, 4 : « Complicabuntur sicut liber cœli ; » astra enim sunt alba, nitentque instar argenti. Richardus Victorious proprie accipit funiculum argenteum, *g. d.* Solent nobiles res pretiosas appendere funiculis argenteis; at in die judicii ex pavore et horrore communis vastitatis, eos rumpent et in sterqui-

(1) Doctius ex hcbrœo, *et conteratur lecythus aureus.* Duplici imagine *mors* describitur. Altera imago petita est a lampade o materia fragili facta sed inaurata, el funiculo argenteo (serico filis argenteis intertextis) pendente : quemadmodum funiculo abrupto lampas dejicitur el frangitur, sic in morta corpus hominis frangitur et diruitur. Altera imago ducta est a fonte, o quo hydria, quæ e fune circa rotam torto ctab ea se devolvente pendet, aqua hauritur : sicut hydria et rota fractis, aquam e fonte haurire non licet, ita, viribus vitalibus in homine fractis, ejus vita retineri et servari nequit. In prima imagine, corpus hominis cum lampade, ojnsque anima cum oleo quod in iampa<h continetur, et mors cum funiculi, e quo lampas pendet, abruptione compar intur. In altera imagine aqua fontis vita hominis, machinis, quibus aqua e fonte hauritur, vires ct facultates, quibus vita sustentatur ct conservatur, clmachinii fractis ili® vires et facultates morte dirui®, significantur.

Unium anpclcnt, quia ipsa vita omnibus in tedium ct odium veniet.

Ite'ji. Frinio. Verum hæc mystica sunt, ad litteram enim no-|al œrumnam aliquam senii. Unde, pruno, per *funiculum argenteum* Chaldæus accipit lingulam, sive ligulam linguæ, qua lingua palato colligatur. Unde vertit, *antequam obmutescat lingua tua* frenado, *a loquendo. Secundo*, Cajetanus accipit humorum concatenationem, in qua vita hominis consistit; Lyranus, *elementorum harmoniam, ct contempera-* Tertio, *tionein in corpore humano. Tertio,* S. Bonaventura accipit involutionem ct contractionem nervorum, qui albi sunt ct velut argentei, corpusque cingunt et ligant, atque in senio ct morte laxantur et solvuntur : quo fit ut senes laborant paralysi, Qr.irto. spasmo, apoplexia, chiragra, podagra. *Quarto,* Ungo accipit vite continuationem ; sicut enim funiculus cx continuatione filorum, sic vita cx continuatione dierum cl temporum contexitur. *Quinto,* Moringus accipit sive studium argenti et pecunia*, hoc est avaritiam, qua velut funiculo animi hominum avarorum colligantur, qui in morte abrumpitur. *Sexto* et genuine, *funiculus argenteus* vocatur medulla spinalis dorsi cum nervorum, qui cx ea oriuntur, distributione; nervis enim velut quibusdam funiculis alligantur et firmantur omnes corporis parles. Hæc enim medulla candida est, cl colore argenteo resplendet; cum rumpitur, resolvitur aut luxatur, fit homo paralyticus (uti mulli senes laborant paralysi), et in morte semper dissolvitur; prius autem in senibus flectitur, ideoque curvatur dorsum, tolusque homo in terram pronus vergit, ac silices aspicit; unde cl *silicernium* vocatur. Huc facit illud Cornelii Galli :

> Contrahimur, miroque modo decrescimus ipsi :
> Diminui, nostri corporis esse putes.

El illud ejusdem :

> Pilque tripes prorsus quadrupe*que ul parvulus mfans,
> Et per sordentem, flebile, serpit humum.

Et illud Ovidii, lib. XIV :

> Trcmuloque gradu venti ægra senectus,
> Quæ patienda diu est.

Quocirca Hcbræi omnes *funiculum* hunc interpretantur, filum spinte sacræ dorsi, quod a cerebro in occipitio incipiens ad nates usque protenditur, per octodecim juncturas ct nodos dorsi. Ita Vallcsius *Saci a philos,* cap. lxvi, Hugo el alii. Addii Pineda vocari *funiculum,* eo quod ad dorsi fines pervenit, ac in parvulos quosdam ct tenues funiculos, quasi in filamenta caudam equinam referentia, funditur ct finditur. Tum etiam nervi, qui per vertebrarum foramina ab illa sacra spina egrediuntur, plurimi atque tenuissimi sunt, et simul per suas conjugationes coeuntes quasi funiculum efficiunt, unicum crassiorem nervum componentes. Refert autem argentum colore albo, tum quia, sicul ct cerebrum, exsanguis est ; tum propter excellentiam similem cerebri, proplcreaque vertebris (piasi ¿epimeniis quibusdam includitur, ct tenui meninge protegitur; tum etiam ut spiritus animales, qui per eam diffunduntur, limpidissimi sint atque lucidissimi. Hactenus Pineda ex Andrea Laurentio, lib. X *Anatom,* cap. xu. Huc accedit Joannes Vitalis Cardinalis, qui vixit ante trecentos annos, in *Speculo morali S. Scriptura,* verbo *Mors,* qui censet *funiculo argenteo* denotari continuationem medulte , quæ ligat ossa spondylia, quæ a quibusdam physicis vocatur *nuca;* el dicitur, inquit, *funis,* quia extenditur ab ultima parte cerebri, et inde descendit ligans ossa spondylia usque inferius; *argenteus* propter utilitatem cl nobilitatem : quoniam, ut ait Constantinus, sua cahdilate frigiditatem ossium temperat, sua uncluosilate et humiditateariditatem eorumdem rigat, sua substantiali proprietate virtutem animalem nutrit atque conservat, mediantibus quibusdam nervis sensum ct motum continuum, ad modum argenti vivi, omnibus membris sub collo positis administrat. Hucusque Vitalis.

Symbolice, *funiculus argenteus,* œque ac vitta Sjmbdk aurea, cst candida hominis vita, aiunt S. Hieronymus et Albinus, ac praesertim candida el rosea juvenius , in qua viget florelque homo. Ita el Hugo, Glossa inlerlinearis cl Titclmannus, qui cl causam addit : Quia, inquit, sicul el tactu et convolulione fragilis lini fit funiculus, sic vita contexitur cx diebus singulis, sibi mutuo ordine cl nexu quodam succedentibus iisque brevibus; *argenteus* est, quia vita est in pretio, fruiturque luce, qua caret damnatorum vita degens in caligine, pice el igne, ideoque piceo similis funiculo. Beatorum ergo vita est *aurea,* quia est pretiosissima; viatorum *argentea,* quia in pretio media; damnatorum *plumbea* cl picea, quia vilissima. Vocatur *funiculus,* non *funis,* quia vita exigua cst ct brevis, juxta illud Job, xiv, 5 : a Breves dies hominis sunt. » Accedit Richardus Victorious : a Funis, inquit, dicitur corpus, quia quibusdam legibus naturœ animam sibi, ail S. Bonaventura, ligat. »

Anagogice, in morte perit *funiculus argenteus,* id est cessat mundana eloquentia, quæ sonum gratum edit auribus, ac verba verbis nectit et colligat, juxta illud : « Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem ? At ille obmutuit, » *Matth.* xxn, 1Î. Rursum, Olympiodorus accipit doctrinam S. Scripturæ quæ allectus cl vilia comprimit cl colligat, quam peccator abjicit cl rumpit; ac in morte omnis salubris doctrina obsurdescit cl evanescit, moribundis enim hebetatur auditus, omnisque sensus, intellectus, cognilio cl cogitatio, præscrlim sublimis et coelestis, quæ ad salutem ælernam pertinet.

Et recurrat vitta aurea. — Pro *recurrat,* hebraica est *iamts,* quod si a radice yn *ruis*

derives, significat *airrat, recurrat ;* sin a *rat-*sa/s,.lignificai *conteratur.* Unde Thaumalurgus interpretatur de auro cl opibus ìl i fine mundi disperdendis, eligne conflagrationis mundi liquandis. Alius, *comprimatur rosa auri;* alius, *frangatur fons aureus.*

ITo *vitta,* perperum Ungo et nonnulli legunt, *vita.* « Vitta n est capitis involucrum, sive linea theca, cui mulieres capillos capitis involvunt: hanc enim signifie d hebræum n?3 *gutta.* Septuaginta vertunt, ¿vxftJutcv xpaicv, per quod, licet Cyrillus, *calerli.* 15, accipiat *unlhcmin,* quæ, inquit, nota est heiba, habens inulta foliorum germina instar radiorum, Plinius (amen, lib. XXII, cap. xxi, obpomi odorem *chamemelum* vocari scribit, additque u parvis esse floribus, ut rute candidis, aut melinis, aut purpureis;» Dioscorides, «in medio floribus esse aureis.» Unde Olympiodorus hic vertit, *flos auri,* enim est flos. Lorinus censet esse illam quam vulgo vocant *camumillam.* Vide Dioscoridem, lib. Ill, cap. CMV. Hesychiusin *Léxico* vocat *amaracum.* Suidas cl Thaumalurgus vertunt, *electum aurum.* .Melius tamen idem Olympiodorus, teste Budæo, censet Mt|ucv, sive «bx-6«u.wv,idem esse quod ^x6t>.d, id est *repositorium,* et *theca,* qualis est villa. Unde Vaticani, u que ac S. Hieronymus in veteri editione, sequens Septuaginta vertit, *vitta aurea.* Favet Symmachus qui vertit, *ct percussum fuerit, quod circumstat, cl convulneratum fuerit.*

Vitu <!»* He L^xo'rul opimo, Ttur'il

Quieres, quænam est aurea hæc villa quæ recurret, id est revolvetur et contrahetur in senio et morte? llebræi accipiunt arcam Testamenti, quæ in captivitate Babylonica perdita fuit, et trans*d^a a Jeremía. Thaumalurgus hæc omnia referens ad finem mundi diemque judicii : «Tunc, inquit, sicul argentum reconditum, sic ct aurum probum, nil utilitatis habebit. » Sic fere et Richardus Victorious. Cyrillus vero, *catech.* 15, explicat : a Priusquam sol alteratur. » Olympiodorus interpretatur florem el pulchritudinem auri, aut ejus repositorium et arcam, omniaque pretiosa peritura sub finem mundi, imo cuilibet diviti peritura in morte, q. *d.* Memor esto Dei tui, o adolescens, antequam veniat tempus illud, quo avaritia destruetur, ct nihil prodesse poterit aurum vel argentum. Sic el Titelmannus per vittam auri, sive auream, accipit sacculum auri, quo gaudent avari.

Heq>. primo, Secottlo. TerUo.

Verum ad litteram hæc spectant ad ærumuas senii ct mortis. Unde *primo,* Hugo per *vittam auream* accipit latum nervum, qui post decoctionem habet aureum colorem, et in morie rumpitur. *Set undo,* Cajet mus vertit, e/ *frangetur fons auri,* id est colligatio elementorum et humorum, qua: est fons complexionis et vitæ, adeoque pretiosa instar auri, dissolvetur, itaque homo inoriclur. Ha ipse. *Tertio,* S. Bonaventura per tiitam *auream* intelligit involutionem venarum ct arteriarum aurearum ob sanguinem, quem conlinei. Sic et Titelmannus : « Per funiculum arge* tenni, inquit, intellige protractionem continuam nervorum per omnia corporis membra. Per vittam auream, connexionem venarum et arteriarum, quæ similiter per lotum corpus expanduntur. Constat enim ex doctrina physicorum per lotum corpus expansos esse nervos, qui omnia ipsius membra ud modum funis colligunt, sibiquo invicem cohærere faciunt. Venas quoque et arterias similiter per omnia membra expandi : ul per venas quidem nutrimentum, per arterias vero spiramen ad singula membra pei feratur. Et sicut nervus, ex sua naturali qualitate albus et quodam modo lacteus apparet, argenti colorem aliquo modo repnesentans, sic venie et arteriie rubicund© magis sunt, propter sanguinem, et colore magis auro sunt similes. Disperguntur autem venie et arteriæ per singulas corporis partes, dispositione et artificio admodum mirabili, ad eum fere modum, quo villas solent per artificiosam compositionem contexere. Atque hinc fit ut nervorum extensionem vocemus *funiculum argenteum,* venarum autem ct arteriarum dispositionem *vittam auream.* Quomodo autem in morte, el funiculus iste argenteus rumpatur, et recurrat aurea vitta, satis manifestum est consideranti, ut omnia statini post mortem in pulverem dissolvantur. » Hæc Titelmannus. *Quarto,* Joannes Vitalis Cardinalis per *vittam auream* accipit spiritum vitalem qui est in corde : « Quia sicul vitta mulieris, inquit, continet capillos capitis, ne defluant el dispergantur : ita spiritus vitalis continet omnia quæ sunt in corpore humano, ne corrumpantur : ul proinde aure¿i nominetur, el ob pretiositatem, et propter perpetuitatem ; quia cor semper est in motu perpetuo, quamdiu vivit homo. » *Quinto* et genuine, *vitta aurea* est *meninx,* id est membrana tenuis, quæ cerebrum continet, ejusque est involucrum, et quasi vitta illud includens; unde si illa frangatur aut lædalur (uli fit in morte), hominem mori necesse est. Dicilur *aurea,* tum quia refusa est ct flava ut aurum; tum quia calida ; tum quia pretiosissima est instar auri, adeo ut mulli medicorum, inter quos est Franciscus Vallcsius, censeant ad illam putius quam ad cerebrum perlinere sentiendi principium. Hinc et ipsa ita indissolubilitcr udhæret cerebro, ut eo siccato et imminuto (uli in senibus Id), ipsa quoque contrahatur et corrugetur, ilaquo a capitis cranio recedat, et in seipsam aretala recurrat. Unde cranium arescit el cálvese.I, uli, terra arefacta, exarescunt ejus herbæ et germina. Hæc est ergo causa calvitii, ita Franciscus Vallcsius, *sacraj philos,* cap. 1 a v i. Clarius Chaldæus qui velili, *el confiingalur cerebrum tuum in capite tuo;* et Vatablus, *et diffluat collectio aurei liquoris;* Campensis, *pingue illud aureum.*

Qairta

Quinto guaine,

Symbolice S. Hieronymus per *vittam umeam,* æque ac per funiculum argenteum, accipit animam et vitam : a Funiculus argenti, inquit, cau-

SjmbolL

didam hnnc vitam et spiramen, quod nobis de cerio tribuitur, ostendit. Recursus quoque viltze aureœ animam signifient, quœ illuc recurrit, unde descenderit. » Sic ct Albinus, Lyranus, Hugo, Dionysius, Glossa ct Titelmannus quern audi : « Vittam puto posse vocari animam hominis, quoniam sicut vitia capillos capitis omnes in unum constringit, ne diffluant; ipsa vero ablata, disperguntur illi in suam multitudinem : sic anima in corpore omnia membra, tam mulla, tarn diversa, quasi intra suæ virtutis ambitum concludens simul continet, ne diffluant ab invicem: mox vero ipsa ablata dissolvantur omnia. Aurea autem vitta merito dicitur ob excellentiam sui ration dis anima, nimirum quia ad imaginem cl similitudinem Dei creala est, magnificam in hac suæ conditionis nobilitate gloriam pite se ferens, formasque omnes corporales præcellcns, quemndrnodem aurum suo fulgore ct nobilitate cæteris omnibus præstat metallis. »

Anagogice, *vitta aurea* est beatorum gloria, ac vita æterna, sive nobilissima harmonia corporis et animæ, quæ tribuetur electis in re-urreclione. Ita Dionysius et Lyranus. Accedit S. Bonaventura : « Vitta aurea, inquit, est insigne sacerdotalis, vel rogito dignitatis, cui diadema tribuitur; quia tunc recurret utraque ad suum principium, puta ad Christum el ad Deum, qui solus tunc dominabitur in beatis, cosque faciet sacerdotes et reges, » l *Corinth.* xv, 25; *Apocal.* v, 10.

Contexem hy. *drl** pognât

Et conteratur (Syrus, *frangatur;* Arabicus, *corrnnpiifur*) iiyurìa super fontem. — CajcLums, nim- *petur urreus ad fontem ;* alius, *apud scaturiginem.* Hebræi per *hydriam* accipiunt tabulas Decalogi, contentas in arca foederis, velut in fonte, quæ contrita» sunt in captivitate. Thaumalurgus accipit de fine mundi : tunc enim tantas fore plagas quaquaversum, ul etiam hydrias stantes juxta fontem evertant. Richardus interpretatur lune tantam fore hominum malitiam el invidiam, ul hydrias quoque proximorum, quibus aquas e fonte hauserunt, effundant ne habeant quod bibant : simili modo rotam, ul sequitur, super cisternam, id est funem, el situlas quibus e puteo aquam hauriebant, disjiciant, ne aquam haurire p queant. Verum ad litteram hic agitur de ærumnis ¡rimo, senii cl mortis. *Trimo* ergo, per *hydriam* Aben-L'zra, Dugo el Clarius accipiunt folliculum fellis; per fontem, hepar. Undo Chaldæus vertit, *et confringatur fel tuum in jecore tuo;* vel, ut Costus, *fel* Se tolo, *jecoris tui. Secundo,* Cujelanus et alii per *hydriam* accipiunt anhelitum, per *fontem* pulmones, *q. d.* Antequam per morbum ct mortem intercidatur tibi anhelitus, claudaturque pulmo, qui ad ventilandum el refrigerandum cor, halitum aeremque frigidum attrahit : ipso enim est ventilabrum T.<u<u cordis. *Tertio,* mulli *per hydriam* accipiunt corpus; per *fontem,* quatuor elementa, *q. d.* Antequam conteratur corpus in morte, diffluatquo in sua elementa, ex quibus compactum est. Ha Auctor *Catena (jrrreor. :* « Ut hydria, inquit, ad fontem confracta, aqua rursus in fontem recurrit: sin solutum corpus in terram revertitur, opifici rerum omnium paratum, ut reformetur. » Sic et Titelmannus per contritionem hydri® super fontem accipit corporis, quod instar fictilis hydria», formatum est a Deo c limo terræ, ad capiendam in se vita? aquam, dissolutionem in partes, ex quibus conflatum compaclumque erat, idque juxta fontem, quia non perit aqua anima» rationalis, utpotc immortalis; sed fracta hydria, pnta corpore, recurrit ad fontem, id est ad Deum, qui dedit ili un, scilicet ad abyssum divin® bonitatis, unde effluxit. Porro hydriœ partes non pereunt, sed manent juxta fontem, quia non annihilatur corpus, sed tantum dissolvitur : unde partes dissoluti* Deus in resurrectione rursum uniet et conjunget. ilic sensus appositus est, sed generalis ct mysticus : hæc enim ¿migmata dispertita dispertitas homini* partes el membra notant. *Quarto,* 0«-'*^ Lyranus per *hydriam* accipit compaginem omnium membrorum, quæ a fonte, id est a corde, hauriunt vitam, id est spiritum vitalem, qu t* dissolvitur et conteritur in morte. Alius per *hydrium* accipit cor ipsum, quod habet formam hydriæ, ac spiritus ct vitam haurit a fonte, id est ab anima. *Quinto,* R. David per *hydriam* accipit ventreni, qui findilur in fonte, id est in sepulcro : quia sicut homines hydriam deferunt ad fontem, velut ad locum suum, ita ventrem tolumque hominem vita functum deferunt ad sepulcrum ut redeat in terram, ex qua prodiit. *Sexto,* S. Bonaventura per *hydriam* accipit vesi--cuín, a quæ, ait, urinam haurit ab hepate, unde velut ex fonte colamentum sanguinis, et aliorum humorum emanat in corpus universum : vesica autem in moribundis confringitur,» id est dissolvitur. Sic el Vallcsius et Titelmannus quem audi : « Sicut hydria vas est, recipiens aquam a fonte exhaustam, sic vesica receptaculum est humorum, procedentium ab hepate, quasi a fonte humoium omnium : inde enim ad cætera membra sanguis, et humores ahi derivantur. Conteritur igitur in moite hydria super fontem, quando vesica rumpitur et frangitur, nec ultra accipit humores, ul solet ab hepate. »

Sqdimo el genuine, per *hydriam* accipe concepfacula illa sanguinis ac venas, quæ a jecore velut fonte sanguinem recipiunt, qu e in morte confringuntur, id est deliciunt et dissipantur: deficiente enim jecore, deficit pariter sanguis, qui totum corpus rigat, humectai, nutrit, el per spiritus vitales, quos subministrat, vivificat, ac cuique corporis membro vim sensitivam et inotivam communicat. Ita Vatablus. In hepate enim e^t sanguinis el humorum omnium fons et origo; vita autem consistit in humore et calore, mors in siccitate cl frigore. Quocirca Ægyplii hydriam praeferebant Osiridi deo suo, per eamquo significabant humorem, puta aquam et Oceanum, quod

aqua omnium rerum, præsertim viventium, esset effectrix, teste Pierio, *hicrogl.* 56, cap. xxi, quiet cap. xxii, addit certamen /Egyptiorum cum Persis : Persæ enim ignem suum dicebant esse rerum omnium principium, ideoque Deum; .*Egyptii vero* idipsum aquæ tribuebant. Hydriam ergo aqua plenam, fundo perforato, sed cera obturato, igni supposuerunt. Mox ignis vi liquata cera apertisque foraminibus, aqua ex hydria diffluens ignem subjectum exstinxit : itaque se igne polentiorem obtendit : quo actu Ægyptii vicere Persas.

frojo!c- Tropologice, conteritur hydria super fontem, quando opera sancta, ex mente sancta prodeuntia, evertuntur. Rursum, quando gratia, cujus auctor et fons est Spiritus Sanctus, per peccatum mortale deperditur, el ad Spiritum Sanctum, velut fontem, recurrit.

Aoirogiu*' Anagocice, S. Bonaventura accipit evacuationem mundante et animalis sapientiae, quæ hydria curiositatis hauritur; Olympîodorus vero evacuationem sanche fidei et scienti® presentís vilæ, futuram in gloria cadesti : tunc enim, cum ipsum scicntùe fontem, puta Deum, facie ad faciem videbimus, evacuabitur omnis cognitio obscura ct imperfecta hujus vilæ, 1 *Corinth,* xiii, 10.

Et confringatur rota super cisternam. — Pro *confringatur* hebraico est *narots,* quod et *confringatur,* ct *transcurret* verti potest, uti paulo ante dixi; unde Septuaginta vertunt, *et convolvatur rota ad asternam.* Grece est Tmpy.aTp, id est *concurrat;* jam *concurrere idem est ac rotam collidi et frangi, dccidercgue in lacum una cum hydria,* ait Scholia^ tes; Syrus, *ct curret* (Arabicus, *gyret) rota super puteam;* alius, *coarctetur rota super lacum;* alius, *confringetur,* vel *dissipetur rota in fovea;* Cajetanus, *rumpetur rota ad puteum ;* Tigurina, *et rota puCco imposita currat.*

Cooinc- Hcbrei confractionem rotæ super cisternam, tio rohBæque ac hydri® super fontem, interpretantur confractionem tabularum legis in arca Testamenti qu«T contentarum, factam in captivitate Babylonica et j Romana. Verum ad litteram hæc spectant ad Fi. uu œrumnas mortis. Undo *primo,* Clarius per *rotam* accipit cranium, quod in sepulcro confringitur, aut vitam, quæ quasi rotis currit fractis, cl pref v.odo. ceps ruit in foveam sepulcri. *Secundo,* Cajetanus accipit alitum sive anhelitum, quo respiramus, quamdiu vivimus, qui in morte tollitur el cessat deficiente respiratione ; apte dicitur *rota,* quia halitus attractio, puta inspiratio et exspiratio , fit .t rJ. quasi circulari motu ad puteum pulmonis. *Tertio,* Joannes Vitalis, in *Speculo morali S. Scripturae,* verbo *Mors,* per *rotam* accipit volubilitatem appetitus sensitivi, quæ est in toto corpore, immittendi el emittendi istam aquam, scilicet caloris naturaci iru lis per omnia membra. *Quarto,* Olympîodorus, S. Hieronymus et alii censent idem significari per contractionem rotæ super cisternam, quod per confractionem hydri® super aquam, de qua jam dixi. Quinio, magis apposite, Vullesius, cap. 1 x v î S. *philos.,* confractionem tam hydri® super fontem, quam rotæ super cisternam, accipit de stranguria vel ischuria, id est difficultate urinandi, qua laborant senes : « Fons enim, inquit, est hepar, ejusquo meatus et via per quam emanat urina; hydria est vesica, quæ illi superstat; rota est ren, qui aquam urinæ trahit, el transmittit in vesicam; cisterna esi vena cava et hepar, unde hauritur serum sanguinis, quod est materia urinæ : quæ omnia in senibus confringuntur, id est debilitantur, luxantur, solvuntur : quare senibus ob debilitatam vim relentriccm vesicæ, primo difficulter addunt, deinde omnino non reddunt urinam; itaque sensim aqua urinæ vitalia merguntur cl suffocantur, atque homo moritur. » Sic et S. Bonaventura, Lœvious Lemnius ct alii. Cum enim renes, qui velut hydria exhauriunt aquosum ex sanguine humorem, calculosi fiunt, et interdum velut testacea fragmenta, decidunt confracti in vesicam lapilli; vel cum etiam in vesica ex siccis excrementis generantur, tunc aut supprimitur urina, aut difficulter excernitur, el gullalim stillat. Titclmannus vero, sicut per confractionem hydri® super fontem, accipit confractionem vesicæ : sic per confractionem rotæ super cisternam accipit contritionem alvi, per quam egeruntur stercora, sicut per vesicam edentur urina : « Per confractionem rotæ super cisternam, inquit, intelligi potest destructio meatus irfjntre superfluitatis : rota enim instrumentum est per quod dc cisterna educitur aqua impura cl sordida : cisterna enim plerumque continet aquam lutulentam, cl frequenter purgari debet. Ita venter est quasi cisterna quædarn impura stercora semper in se continens, quæ debent per secessum emitti, ut purgetur immunda cisterna; rota autem, perquam fit purgatio hæc, meatus, ct secessus ipse accipitur. » Igitur duplex ventris spurcities duplici hoc ænigmale, honesta eleganlique periphrasi describitur.

Sexto ct genuine, rota est caput, cisterna est cor, Setto, a quo capul haurit omnes spiritus vitales per r„ul·z' sensus, qui in capite resident : corde enim deficiente in senibus, deficit quoque cerebrum cl caput, atque eodem moriente pariter emoritur. Ita Lyranus, Valablus, Emmanuel Sa, Dionysius ct alii. Hinc in senibus videmus caput tremulum, ac cor palpitans et pavidum.

Nola, apte cerebrum cl caput comparantur rotæ, cor cislernæ. *Primo,* ob rotunditatem : sicut brumei enim rotunda est rota, sic el caput; hinc a SÿjJ roU* *gilgal,* id est rota, dicitur nhubi *gulgoleth,* id estf ¿rn^ caput. Chaldæi dicunt *gulgota;* unde *Golgota,* id Prima est locus craniorum cl capitum eorum qui morte plectebantur; unde ibidem crucifixus esi Christus. *Secundo,* ob volubilitatem : sicut enim volu- secundo, bilis est rota, sic cl caput, quod per colli vertebras in omnes paries se rotat ct gyrat. *Tertio,* ob Tertfo. rotationem cogitationum, imaginationum, desideriorum, volitionum, intentionum, quibus anima hominis in capite assidue rotatur et volvitur.

Qnirto. Qwrfo, ob vertigines, quibus in capite laborant senes ob defectum spirituum cl copiam humorum, quos cum debilis calor consumere nequeat, agitat et rotat in orbem, itaque vertigines efficit. Denique, caput cordi superpositum est, velut rota cistcrnæ : cor enim est fons caloris, ct vitalium origo spirituum totius corporis, sed præsertim capitis.

Minus apte Clarius per *rotam* accipit cranium, quod cerebrum continet, ejusque est sedes. In morte enim non confringitur cranium, utpote osseum ct durum; imo crania cum caderis ossibus in coemeteriis collecta, ad plurimos annos integra perdurant, indeque dicitur cranium, a id est galea, quod instar gale® cerebrum (utpote natura sua mollissimum) a laesione lucalur, teste Galeno, lib. Vili /)c *Usu partium,* cap. ix, ubi cranium vocat immobilem murum cerebro circumdatum.

Syaboli-ce. Symbolice per *rotam* æque ac *hydriam,* accipias animam colligatam fonti vel cistern e, id est corpori, *q. d.* Sicut rupta hydria ad fontem, et disrupta rota, qua per funem attrahitur aqua ex cisterna, fonte, vel puteo, jam impossibile est haurire ex ea aquam : sic deficientibus el exhaustis in senio facultatibus, viribusque naturalibus ct vitalibus, anima et vita retineri non potest; sed anima ad Deum creatorem suum recurrente, corpus cum suis spiritibus ct humoribus in suos fontes et cisternas, id est in sua elementa, recurrit el resolvitur. Ita Chaldæus qui vertit, *et decurrat corpus tuum in medium sepulcri tui.* SicS. Jacobus, cap. m, fi, ait de lingua : a Inflammat rotam nativitatis nostre, » id est omnem vilæ ordinem, cursum, periodum et circulum. Vide ibi dicta. Sic et S. Hieronymus, qui proinde confractionem hydriæ et rotæ censet esso ænigmata mortis. Et Scho-Hastes : « Presens vita, inquit, eo quod volvatur, rota est : igitur antequam nos ad inferos detrudat, curam sui gerat unusquisque. » Olynipiodorus legit, *antequam convolvatur rota super lacum;* hoc est, convolvendo infringatur, ct decidat in
* lacum, sive cisternam, una cum aqua ipsa, quam figuli suo operi superinfundunt : « Dota, inquit, accipitur nostra hæc vita, ob ipsas revolutiones ac motus, juxta illud : Vox tonitrui tui in rota. Innuit ergo, antequam rota hujus vite nos sccum precipites devolvat in lacum, propriam curemus salutem. » Vide S. Hieronymum.

Quocirca S. Nilus in *Paraenesi :* « Ride, ait, rotam vite sine ordine rotatam : cave vero foveam, in quam devolvit dormientes in ipsa vita. » Dormit ergo, et desipii, qui vivit huic vite; vigilat vero et sapii, qui vivit future et œlernæ. Simili
vju eit tropo Phocylidcs ait : ¿ píe: rpx*;, ›‹l est vita est
rcu. *trochus,* quia instar trochi rotatur. Philosophus ille, rogatus quæ ct quantula esset vita hominis, non verbo, sed facto respondit; vertit enim se ipsum in orbem, innuens eam unius gyri durationc metiendam. Quocirca sapienter Agapetus diaco-

nusin *fahort.ad Justinianum imperatorem,* cap. xi • «Circulus, inquit, quidam humanarum revolvitur rerum, qui modo sic, modo aliter agitat ipsas ct circumfert : atque his inæqualitas est, eo quod nihil in presentitimi in eodem statu maneat. Oportet igitur te, potentissime imperator, in hac rerum versatili mutatione immutabilem habere pietatis cognitionem. » Et Isidoros Pelusiota, lib. II, *epist.* 158 : « Tempus, inquit, rote speciem imitatur, utpote quod in sese torqueatur, et convolvatur. »

Tropologice, Thaumaturgus tam per *hydrium* Tre;*v>- super fontem, quam per *rotam* super cisternam, accipil lempusin hac vita nobis datum ad abluenda peccata, tum baptismo, tum lacrymis, et pœnilenliæ sacramento.

Anagogice, Titelmannus *confractionem rotæ* su- Awfnç. per cisternam accipit ul symbolum resurrectio-ċx nis, *q. d.* Quemadmodum rota illa, quæ super cisternam posita est, violenter illic detineri debet inclusa ferramentis et clavis affixa; postea vero quam frangitur illa, aut vincula, sive clavi quibus illa hæret affixa, tum in plenitudinem aquæ ruit, ct ibi quietem habet : sic anima hominis in corpore isto mortali et corruptibili, quasi violenter delinetur, nimirum quasi m carcereel ergastulo, compage naturali alligata; quibus ligaminibus confractis in morte, anima ipsa in plenitudinem aquæ, puta in abyssum divinitatis transit, ibique plena fruilur requie. Nec mirum videatur, quod rote comparetur anima in corpore, quoniam sicut rota in suis retinaculis assidue movetur et circumvolvitur, sic anima in hoc corpore corruptibili raro quiescit, sed continuo volutatur nimia mutabilitate. Et quomodo rola illa, quæ supra cisternam est, per hoc quod se volvit super cisternam, aquam haurit ex ea; non habet tamen requiem, donec collabatur in ipsam, sic anima etiam pro statu corporis hujus, dum sc ad illam abyssum divinitatis convertit, ac circa illam sese occupando volvitur, aquas gratiæ cx ea haurit m consolationem el refrigerium; verumlamen non plenam habebit hic requiem, donec rupta ad illam recurrat, ul plene in illam sese possit immergere. Huc facit illud Platonis, dici quasi
quod corpus sil quasi lacus et career animæ; ex ^x.
quo proinde anima evolare ge-tiat ut libertate sua in cœlo potiatur.

Porro omnes œrumn® senii ct mortis, hisce renigmalibus representate, competunt quidem omnibus senibus et moribundis, sed maxime iis qui juventutem in voluptatibus exegerunt, ac nature vires libidinibusexhauserunt et corruperunt. Quare Salomon hic maxime monet juvenes, ut ab iis se contineant, dicendo infine capitis preceden* tis : « Aufer iram a corde tuo, el amove malitiam (nequitiam voluptatis et libidinis) a carne tua. Adolescentia enim el voluptas vana sunt. Memento Creatoris lui in diebus juventutis tuœ, » ut te ab ira el rixa, æque ac a voluptate el libidine conti-

neas, « antequam » pnr ea, citius solito, veniat « tempus afflictionis tum, » puta no libi obveniat prematura senectus ærumnosa, ex caque mors.

tgilur singulas has ænmmas, ab initio capitis usque ad hunc versum recensitas, *ex* libidine juventutis provenire, ac per eas senium accelerari, ostendi initio capitis in Synopsi; nunc idipsum ostendam in quatuor ænigmaübushoc versu commemoratis.

Ergo salacibus ct luxuriosis juvenibus, pergulas ct libidines, premature recurrit *vitta aurea,* id est contrahitur meninx cum cerebro, indeque oritur calvitium, quia semen maxime deciditur a cerebro; quare nimia seminis effusione l editur cerebrum, quo fit ul luxuriosi laborent epilepsia, apoplexia, defluvio capillorum, hemicrania, aliisque cerebri capitisque morbis; sintque obliviosi; tremuli, pallidi, languidi, infirmi, uti medici docent, ct experientia quotidiana demonstrat : videmus enim luxuriosos uti liene, sic ct cerebro debilitari ac laborare. Quocirca Ætius loco mox citando, asserit libidinem « neque ad animæ ratiocinationes conducere, imo potius congelare et obstupefacere intelligentlam. » Simplicius in *Commentario Epicteti,* cap. xlvii : « Omnis voluptatis corporea* continentia, ait, animum rationis capacem corroborat.»» « Libido, inquit S. Ambrosium, aratione revocat, aufert consilium, amentes inquietat. » Et S. Hieronymus : a Amor formæ, rationis oblivio est, et insanite proximus : fœduin, miuimeque conveniens animo sospiti vilium; » el iterum : «Quis enim, cum utalur voluptate, ea attendere animo quidquam potest? »

Inde rumpitur « funiculus argenteus, « id est contrahitur ta diturque medulla spinæ dorsi, per quam spiritus vitales a cerebro ad partes inferiores commeant, quia medulla hæc oritur ex cerebro in occipitio ; cerebro ergo per libidines beso, Decesse est medullam l edi. Unde Plato dicebat semen esse spinalis medullæ defluvium, teste Plutnrcho, lib. V *fic placitis Philos,* cap. ni.

Rursum, ex nimia luxuria ct seminis effusione conteritur « hydria super fontem, n id est sanguis jecoris effunditur : semen cnirn est purissimus sanguis; unde semine per nimiam libidinem effuso, succedit ct effunditur sanguis : inde phthisis oritur, et sanguinis sputum. Ha Hippocrates, lib. Il Do Voròis vu/g.j Celsus, lib. IH, cap. xxii; Ætius, Telrafc. 1, serin. 3, cap. vm, quem nudi : « Viri inulti, ex multa venere sanguinem cxpucrunl:p irlun ob violenlam spiritus compressionem cl int udonem. partirli obvenarum ctarteriarum, quæ ad gen l ih › partes deferuntur, communioli m. » Deficiente s inguine et spiritu, qui multus in fu mine effunditur, deficit pariter jecur, stomacho et cor; unde sequuntur languores, deliquia, ‹ carocliymia, pallor, macies, aliaque sanitatis damna, uti ¡idem docent. Ad hæc, salacibus contentar « hydria super fontem, » id est renes et vesica morbo- contrahunt : m renibus enim est seminis origo; hi proinde per libidines, semino exhausto, deficiunt ct fatiscunt : unde oritur stranguria, flatus, calculus, etc.

Denique, iisdem confringitur « rota super cisternam, » id est lœditur caput, dum deficiente corde, jecore et stomacho, ex iis nec alimoniam, nec sanguinem, nec spiritus vitales ad motum et sensationem quamlibet necessarios haurire potest. Quocirca visus, auditus, seosusquo omnes hebetantur ct deficiunt. Hinc Thcolimus, impatiens libidinis, maluit patiens esse caecitatis, quam medici ei prædixerant, si libidine uteretur. Unde exclamavit : « Vale, amicum lumen, » uti narrai S. Ambrosius, lib. IV *in Lucam,* cap. XVII.

Cur autem caput magis sentiat damna luxuriæ Lnrorfo. quam cætera membra, duas causas dat Viegas Eborensis, *Artic, med.* cap. xlvu : Prior est, quod ¡Hie. cerebrum et caput sit extremum, in quo cessat vis • tractoria, quæ ex alia parte non potest trahere; pnort trahunt autem partes inflmæ successione continua usque ad cerebrum. Altera, mollities cerebri ct medullæ dorsalis, quæ trahentibus partibus facilius cedit quam partes solidæ. Inde salaces el libidinosi sunt imminuti cerebri ct exhausti medulla dorsi. Sapienter ergo vereque Galenus, lib. II *DeSanit. :* « Si voluptate esca malorum, ait, ad congressum impellamur, futurum profecto est, ut non corporis modo, sed animi vires frangantur pene omnes, prorsusque cum vita una pereant : frequens enim venus corporis habitum solvit, senectutem accelerat, canos maturat, nervorum incontinentiam, podagras, arthritides, tremores, sensuum hebetudinem, mentis torporem, malum corporis habitum, succorum cruditatem, ac virium corporis omnium, functionumque ab his manantium infirmitatem facit,» etc. Addit hic Ætius, *Tetrah.* 1, serm. 3, cap. vm : « Renum ct vcsicœ morbos, oris graveolentiam, dentium dolorem, gurgulionis inflammationem, sanguinis sputum, ulcera in membris, febrem, ct omnia mala. »

Quare vere concludit S. Isidoros, lib. II *Sentent.* cap. XL : « Castitas est securitas mentis, sanitas corporis. » Et Plutarchus in Præccplis *De Sanitale tuenda* asserit « optime dictum saluberrima esse hæc : alimenti citra saliet dem usum, alacritatem impigram ad labores, natone seminis conservationem. » Subjungit : « Intemperantia enim coitus, eo quod maxime eam facultatem debilitat, qua nutrimentum conficitur, excrementorum gignit copiam. »

7. Et HEIEHTATin PULVIS IN TERRAM SUAM UNDE VrrK 7. ERAT, ET SPIRITUS REDEAT AD DEUM, QUI DEbIT 11.1.UM.

— *rulvis,* id est Adam, sive homo, puta corpus hominis ex *adama ,* id est ex terra el pulvere nm. aqua mixto, sive ex limo a Deo formatum juxta illud quod Deus Adæ post peccatum intentavit : « In sudore vultus lui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis

es, et in pulverem reverteris, » *Genes.* cap. III, 19, et cap. II, 7. Vide ibi dicta.

rum- 14 Sic S. Paulus primus eremila, teste S. Hieronymo in ejus Vita, Antonium se invisentem salutans: « En, inquit, quem tanto labore quæsisti, putridis senectute membris operit mulla canities; en vides hominem, pulverem mox futurum. » Et mox instantem sibi mortem prædicens : « Sed quia jam dormitionis meæ tempus advenit, et, quod semper cupiebam, dissolvi, et esse cum Christo, peracto cursu, superest mihi corona justitiæ?, tu missus es a Domino, qui humo corpusculum meum contegas, imo terræ? terram reddas.» Et S. Maria .Egyptiaca ad Zosimam, qui vitam ex ore ejusdem acceptam conscripsit : « Sepeli, abba Zosima, misera! Manie corpusculum. Redde terræ? quod suum est, et pulveri adjice pulverem. »

Hinc S. Scriptura modem vocat *dissolutionem,* scilicet animæ a corpore resolutionem, puta corporis in sua elementa dimissionem, depositionem. Idem imitati sunt Plato et philosophi : unde Plutarchus in *Apol. ad Apollon,* mortem vocat, *discretionem rei concretæ,* cilatque illud Epicharmi :

> Concretus est, ac discretus, et rursus abiit, unde veoerat:
> Tena quidem in lerram, spiritus ad supera.
> Vinnsergo, sapo morere, ut mortuus vivas:
> Ne moi me, opus esi morlem praecurrere morie.

Hinc et Lyricus:

> Pulvis et umbra sumus, pulvis nihil est, uidfumus:
> At nihil est fumus; nos nihil ergo sumus.

Et spiritus rideat ad Deum, qui dedit illum, — lanquam ad suum uti factorem, sic et judicem (hunc enim significat hebræum *Elohim),* ut illi actionum suarum per omnem vitam exercitarum rationem reddat, et pro meritis, vel præmia, vel supplicia recipiat. Aliter ergo pulvis, sive corpus redit ad terram, aliter spiritus, id est anima redit ad Deum. Corpus enim redit, quia corrumpitur et resolvitur in terram, velili in materiam, ex qua formatum est; spiritus vero, sive anima hominis, non corrumpitur, sed immortalis manens redit ad Deum, velut sui judicem, ulpote a quo creata est ad imaginem et similitudinem ejus, puta rationalis, libera, spiritalis, immortalis, ut bene agendo æternam gloriam, male operando perennem gehennam subeat (I).

Lumi» unorü- oMln- tur. Iiinc ergo, et ex similibus locis clare patet animam hominis esse immortalem, utpote quæ non ex Caduco et semine parentum producta, sed immediato a Deo creata, qui proinde vocatur pater spirituum. Unde S. Hieronymus : a Ridendi sunt, inquit, qui putant animas cum corporibus seri, et non a Deo, sed a corporum parentibus generari. Cum enim caro revertatur in terram, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum, manifestum est Deum patrem animarum esse, non hominum. » Sic et Cassianus, *Collât.* VIII, cap. XXV. Et S. Augustinus, epist. 3 *ad Volusianum* : « Quis nunc est, ait, extremus idiota, vel quæ muliercula, quæ immortalem talem animæ non credat vitamque post mortem futuram? » Idem, lib. *I be Genesi ad litteram,* cap. IX, ex hoc Salomoni loco probat animam primi hominis, puta Adæ, a Deo creatam ex nihilo; dubitat tamen de animabus posterorum, an ita dicantur creari a Deo, ut tamen propagentur ex traduce Adæ.

Inculcat Salomon juveni in voluptates et libidines prono, animæ immortalitatem, ac judicium ob eas coram Deo subeundum, quia hæc duo acre frenum voluptati et libidini injiciunt. Inde videmus eos, qui voluptati et luxuriæ totos se dedunt, ut id libere sine metu vindictæ faciant, sensim fieri atheos, ac negare animæ immortalitatem, judicium, cœlum, gehennam, imo omne numen. Quocirca Chaldæus vertit, *memento Creatoris tui, ut glorifices eum in diebus adolescentiæ tuæ.*

Rursum, ex eo quod anima e corpore exiens redeat ad Deum factorem suum, refellitur error Pythagoreorum, origenistarum, ac similium, id est transmigratio animarum ex uno corpore in aliud. Illi enim censuere animam in alia et alia corpora successive transmigrare, aut verti in dæmonem, vel brutum.

Denique S. Augustinus, lib. I De *Libero arbitr.* cap. XII, animas redire ad Deum, ad cœlum animas redire interpretatur; sed illud retractate! explicat, lib. I *Retract,* cap. I : «Alio loco, inquit, cum agerem de animo, dixi : Securior rediturus in cœlum. Iturus autem quam rediturus dixissem securius, propter eos qui putant animos humanos pro meritis peccatorum suorum de cœlo lapsos sive dejectos in corpora ista detrudi. Sed hoc ego propterea non dubitavi dicere, quia ita dixi in *cadum ,* tamquam dicerem *ad eum,* qui ejusdem est auctor et conditor : sicut Cyprianus non cunctatus est dicere. Nam cum corpus e terra, spiritum e cœlo possideamus, ipsi terra et cœlum sumus. Et in libro Ecclesiastis scriptum est : Spiritus revertatur ad Deum, qui dedit illum. Quod utique sic intelligendum est, ut non resipiscatur Apostolo dicenti, nondum natos, nihil egisse boni aut mali. Sine controversia ergo quædam originalis regio beatitudinis animi Deus ipse est. Qui cura non quidem de seipso genuit, sed de nulla re alia condidit, sicut condidit corpus e terra. Nam quod attinet ad ejus originem, qua fit ut sit in corpore; verum de illo una sit, qui primum creatus est, quando factus est homo in animam vivam, an semper ita fiant singulis singuli, nec tunc sciebam, nec adhuc scio. »

Ita ipse, sed jam ex Ecclesiæ interpretatione

(t) Conf. Lucretium, II, 998 :

> Solit enim retro de Urrà quæ fuit ante
> In terrain • ii • quod mutuo ex alteri* oria.
> Id nutum exoli fulgoribus templa lectpUuL

et definitione certum est animas hominum, non a parentibus propagari, sed singulis dum nascuntur, a Deo singulas creari, et creando infundi.

Vc *i* ⊕· 8. VA5ITÁ4 VANITATUM, DIXIT ECCLESIASTES, ET omnia yanitas.—Syrus, *omnis res vanitas;* Arabicus, *omnes enim res sunt vana.* Hoc est thema, quod Ecclesiastes initio libri probandujn proposuit, ac nunc velut probatum repetit, et cx dictis, tanquam conclusionem, inductione omnigena firmatum infert et colligit. « Cum enim, inquit S. Hieronymus, cunctus mortalium libor, de quo in loto volumine disputatum est, huc perveniat, ul revertatur pulvis in terram suam, et anima illuc redeat, unde sumpta est; magnre vanitatis est in hoc sœculo laborare, cl nihil pro futuro conquirere, » præserlim cum do his judicandus sit et adjudicandus gehennre, si illorum amore Dei legem violarii. Est ergo hic epilogus, in quo Salomon colligit summam totius concionis sure, ut eam profundius lectoris menti infigat, utque lector sciat quid precipue cx ea memoria retinere, ct opere exercere debeat. Idem imitetur doctor et condonator. Porro Chaldæus magis enucleate vertit, *(¡nando contemplatus est Salomon rex Israel vanitatem hujus sæculi, ct vanitates quas operantur filv hominum, dixit Ecclesiastes in verbo suo : Omnia sunt vanilas.*

Gnome hrec fuse explicata csl initio libri; quare nihil hic addendum occurrit (I).

v.», $. 9. Cumque esset sapiemishmus Ecclesiastes, docuit POPULUM (*scientiam,* ul addunt llebræa, Septuaginta, Syrus, Arabicus), et enarravit QUA FECERAT : ET INVESTIGANS COMPOSUIT PARABOLAS multas. — Hebraice est, *adhuc docuit populum, q. d.* Non tantum contenta hoc libro, sed et mulla alia eo non contenta docuit populum. Unde liquél Salomonem mulloties cum docuisse, tum viva voce docendo el exIiWttando ad virtutes ct Dei cultum, tum scriplis idem factitando per omnia srecula : nam

Vox audita perit, littera scripta manci.

Simili modo Job docuit populum sibi subditum, cap. XXIX, vers. 20 et seq. Hæc enim insignis est principis dos el laus.

(I) «Sex po$lrcnùs qtire supersunt commatibus epitogiis continetur, quo ad conciliandum huic libro auctoritatem, Salomonis, tanquam auctoris, laudatur sapientia, atque in concinnandis elegantique stylo tradendis salutaribus præceptis solertia. » lire llosenmullerus, qui addit, non esse, cur hunc epilogare lotius libri auctori abjudicemus, quum dictioniselconceptuum similitudine hoc addünenlum proxime accedat ad habitum et ratio nem Ecclcsiaslæ.

Ven. 9. *Quod reliquum est, quod esset condonator laptrnj, docuit homines alia sdtu d/ijna, perpendit item ct presentíaM est, multasque composuit sententias.* Ahi í:ir>< ∨» riunì *enarravit,* cum Vulgato; *lother* vero inte p r intar *abundans,* hoc sensu : Et abundans cum «i l concu«utor sapientia, etc.

Thaumaturgus censet hic queri Salomonem do auditorum oscitantia et perdila vita, ul concionem hanc ct similes respuerent : « Creterum, inquit, el hic meus, quamvis sapienter concionantis, labor sit supervacaneus apud populum illum, justifies negligentem doctrinamque ct curam respuentem, n

Hebraice est, *ct amplius quia fuit Ecclesiastes sapiens, adhuc docuit populum, q. d.* Quo fuit sapientior Ecclesiastes, eo diligcnlior fuit in docendo, quia sciebat ideo sibi hanc sapientiam datam a Deo, ut eam alios, ac præserlim sibi subditos, doceret, itaque eos probos efficeret, et ad felicitatem reternam proveheret. Unde Hugo : « Non suffocavit, inquit, inventa quasi partum in utero; sed in lucem edidit; derivavit fontes suos foras, cl aquas suas divisit, siculi ipsemet docuerat, » *Proverb,* v, Í6.

Porro, Thaumaturgus to *ct amplius* refert ad id quod processit hoc modo : « Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, omnia vanilas, ct amplius; » quod sic explicat Thaumaturgus : « Dico igitur, sicut ct principio dixi, miram esse vanitatem, qua occupantur homines, tamque superabundantem (hoc illud est. *et amplius*) ut nemo cam totam animo queat complecti. » Verum Noster cl creteri tí *et amplius* melius referunt ad sequent., scilicet ad tq *sapiens, q. d.* Cum Ecclesiastes esset amplius sapiens, id est sapicnlissimus.

Et enarravit quæ fecerat. — Hebraice pNI *veitzcn,* id est audire fecit, ul vertit Aquila, id est enarravit; S. Hieronymus, *audire eos fecit;* Syrus, *auscultatus csl*; Pagninus, *et fecit ausatitare;* Vatablus, *ct commovit studium doctrinen.* Minus recte Cajetanus, *ct auscultabat,* scilicet populus Salomonem tanta sapientia ct gratia docentem. Chaid eus, *et attenda voci sapientum;* alii apud Pagninum in Léxico, *audiendo perpendit ac investigavit , ponderavit, et libravit verba parabolarum.*

Septuaginta pro pN *itzen,* alio puncto legentes px *ozen,* id est *auris,* vertunt, *ct auris* (Salomonis, vel polius populi eum audientis) *investigabit ornatum parabolarum ;* Arabicus, *et incrassata auris ejus ornamentum similitudinum.*

Quæ fecerat, — tum fabricando, unde fabricam templi a se edificati, ct officia ministrorum in libro descripsit, ut patet II *Paral,* xxxv, 4; tum res a se gestas, uti ea enarravit cap. n cl seq.,asserens se in omnibus invenisse vanitatem; tum maxime doctrinam, parabolas el sententias, quas meditando invenerat ct composuerat, docuerat, dictarat, el amanuensibus scribenda tradiderat: hrec enim enarrare opus est Ecclesiaslæ, id est concionatoria.

Et investigans composuit parabolas multas.— Apposte Noster pro ipn *chûker,* id est *investigaljd,* alio puncto in Benoni legit npn *choker,* id esi *investigans,* eo quod desit copula *van ,* id est *et;* eam lamen subaudit et suppht Children

dum vertit, *ct scrutatus est libros intelligent^, el parabolas intelligentiæ multas valde.* Hinc liquet Salomonem, non tantum composuisse parabolas et gnomos novas, el a se adinventas, sed et priscorum sapientium æque ac reccntiorum sui avi audivisse, vesligasse, concinnasse, correxisse, ct in meliorem formam redegisse. Hæc enim omnia significat hebræum jpn *ticken,* quod proprie est rem dirigere, corrigere, concinnare, pangere, ita ut parles singula sibi invicem æque ac toti composita harmonice el apta convenientia congruant et respondeant, uti panguntur carmina, rhythmi, odæ. Unde Campensis vertit, *diligenter scrutando omnia, multa invenit ad sapientiam pertinentia, et multa restituit sapienter ab aliis dicta.* Rursum R. David *ticken* vertit, *expendit, ponderavit, res inter se contulit,* sicut solent, qui bilancibus duo pondera expendunt. « Inclinabo in parabolam aurem meam, v *Psalm.* x l v iii, 5, quasi dicat : Salomon, cum alios audiebat, judicium et momentum aurium ad ponderandum adhibebat; cum auditoribus suis aliquid enarrabat, inter dicendum etiam ponderabat rerum momenta, et singularum pondus atque dignitatem; ac Davidem patrem dicentem audiebat : quia ipse quoque inclinabat in suas parabolas aures suas. Vide quæ de parabolis Salomonis dixi initio *Proverbiorum.*

Vm. 10. 10. QüÆSIVIT VERBA UTILIA, ET CONSCRIPSIT SERMONES r e c t i s s i m o s, a c v e r i t a t e p l e n o s. — Septuaginta, *quæsivit Ecclesiastes, ut inveniret verba voluntatis, scriptum rectitudinis, verba veritatis ;* Ilebrœa, *quæsivit verba voluntatis,* id est beneplacita, grata, et, ut Cajetanus vertit, *desiderata,* qualia sunt *utilia, ul* vertunt Aquila et Noster, quæ scilicet vir sapiens ct probus velle debet cl solet, quaque, ut ait Olympiodorus, *conformia sunt voluntati divinæ,* quæ qui sequitur, adipiscitur gloriam felicitatis ætcrnæ. Hinc Vatablus exponit, *q. d. Quæsivit verba voluntatis,* id csl notitias veras de expetendisel aversandis, adeoque de summo bono cl malo.

S. Hieronymus per *verba voluntatis* accipit secreta voluntatis et providenti® divina : « Super hæc, inquit, addidit causas naturasque rerum sevoluisse cognoscere, ct Dei dispositionem ct providentiam ; quare unumquodque, vel quomodo facium sit, scire voluisse, ut quod David post dissolutionem corporis et animæ ad cœlum recursum se sperat esse visurum, dicens: Videbo coelos tuos, opera digitorum tuorum, hoc nunc in prosanti Salomon nisus fuerit invenire : el veritatem soli Deo cognitam , corporis vallata seplo mens humana, comprehendere non potest. » Chaldæus vero per *verba voluntatis accipit* secreta cordium : « Quœsivit, inquit, Salomon, qui appellatur Ecclesiastes, in sapientia sua, ut judicaret judicium de cogitationibus cordis hominis, cl absque testibus; tunc dictum est ei in spiritu propheliæ a facie Domini : Ecce jam scriptum est in libro legis per manum Moysi magistris Israel, verba recta el fidelia : per verbum prædictornm testium stabit omnis res. »

Verum hæc aliena sunt el minus vera : solus enim Deus est *cardiognostes,* id est secretorum cordis in.-pector, idque optime sciebat Salomon : quare non est credibile eum illa voluisse scrutari» Optime ergo S. Hieronymus in Vulgata vertit, *quœsivit verba utilia;* unde et sequitur:

Et c o n s c r i p s i t s e r m o n e s r e c t i s s i m o s. — Hebraa et Septuaginta, *et scriptum rectitudinis* (t), repete *quœsivit,* id est volumen legis, inquiunt Hebræi : hujus enim studium commendatum est regi a Mose, *Dealer,* xvii, 17 ; et ipsi Josué a Deo, *Josué* i, 8. Melius Noster pro 3ÌTO *cafub,* id est scriptum, alio puncto legens 3VD *catob,* id est scribere, vertit, *quœsivit scribere,* id est conscripsit *rectitudinem, hoc* est sermones rccLssimos. Omnia enim hæc spectant ad parabolas ct gnomos a Salomone dictatas ct conscriptas. Inde S. Hieronymus in veteri editione vertit, *ut inveniret verba voluntatis, et scriberet recte verba veritatis;* Aquila, *et conscripsit recte.*

Quod si relinere velis *catub ,* id est *scriptum,* expone *scriptum,* scilicet non a Mose, sed ab ipso Salomone. Vatablus vertit : *Scriptura rectitudinis, hoc est,* inquit, *quod recte litteris mandare posset,* vel *stylo (equabili studuit tradere sapientiam.* Melius *verba rectitudinis* exponas *verba recta,* id est reda rationi, verilati, justitia, legi et voluntati divina, velut sua norma et regula directe conformia, non obliqua, non torta, non perversa, ut sunt verba impiorum, juxta illud quod Sapientia de se ait, *Prov.* vm, 8: a Justi sunt omnes sermones mei, non est in cis pravum quid, neque perversum. » Unde Thaumaturgus *rectum* exponit, gratum Deo : «Ego, inquit, tam grandis natu longumque vita spatium emensus, m iis quæ Deo grata el accepta sunt, per veritatis mysteria exquirendis, animum defatigavi. » Recenlior quidam clare verlil, *conscripta est rectitudo verborum ventatis.*

11. Verba sapientium, sicut stimuli, et quasi Ven.it. CLAVI FN ALTUM DEFIXI, QU.E PER MAGISTRORUM CONSILIUM DATA SUNT A PASTORE UNO. — Clare ThlUinaturgus : « Comperi animos non minus sapientium verbi admonitionibus excitari, quam si aculei clavique upten- corporibus infigantur. Unde spero futuros, qui mu doctrinas illas sapientia plenas, sibique a fideli pastore et praceplore creditas, posteris enarraturi sint, mullo uberius cl ornatius, lamque consonanter, quasi cx uno orc audierint. » Chaldæus : «Verba sapientium comparantur stimulis, el sicut clavi defixa sunt ad docendum scientiam cos qui sunt vacui absque scientia; sicut stimulus docet bovem. Et principes consilii habentes regulas, et doctrinas, quæ data sunt per manum

(i) Proprie, *ct scriptum* est *rectitudo verba veritatis,* pro *verba veritatis* suat *recte scripta.*

Moysi prophetæ, qui solus pascebat populum domus Israel in deserto, in manna, in coturnicibus (t). »

Ostendit Salomon utilitatem, vim et efficaciam suæ sapientia' ct doctrinas, quod scilicet sapienti® ct sapientum (quorum ipsé primus erat) verba animum pungant, ut stimuli vel aculei, ac profunde intimeque menti infigantur, ut clavi. Ha S. Hieronymus : a No videretur, inquit, post legem Dei, temerarius subito pneceptor erumpere, cl sibi vindicare doctrinam, quam Moyses non tam sua sponte, quum Deo ¡ráscente primum, dehinc inspirante susceperat; dicit verba sua, verba esse sapientium, quæ in similitudinem stimulorum corrigant delinquentes, et pigros mortalium gressus, aculeo pungente commoveant : sicque sint firma quasi clavi in altum solidumque defixi, ncc auctoritate unius, sed consilio atque consensu magistrorum omnium proferantur. El ne contemneretur omnium sapientia, ait eam ab uno pastore concessam, id est, licet plurimi doceant, tamen doclrinæ hujus auctor unus est Dominus. Facit hic locus adversus cos, qui alium legis veteris, alium Evangelii existimant Deum, quod unus pastor concilium prudentium instruxerit. Prudentes autem, tam prophetæ sunt quam apostoli. »

Deinde apposite annotando subjungit : « Simul el hoc notandum est, quod dicuntur verba sapientium pungere, non palpare, nec molli manu attrectare lasciviam, sed errantibus, ct (ut supra diximus) tardis pœnitenliæ dolores et vulnus infigere. Si cujus igitur sermo non pungit, sed oblectationem facit audientibus, iste non est sermo sapientis. Verba quippe sapientium, ul stimuli : quæ quoniam ad conversionem provocant delinquentem, et firma sunt, et a concilio sanctorum data atque ab uno pastore concessa, et solida radice fundata sunt, iloc stimulo necdum Paulum, sed adhuc Saulum puto in via confossum erroris, audisse : a Durum tibi est contra stimulum Dei calcitrare, d *Act.* ix, 5. Huic sentent!» allinis esi gnome quinque veterum Habbinorum in *hrke Avoth,* cap. n : « Ad ignem sapientium incalesce, si poles : incendio autem illorum ne ardeas cavo : dentes enim eorum dentibus vulpinis acutiores sunt; pungunt ad instar scorpionum, et verba ipsorum tædurum m modum urunt, ac in cineres solvunt. »

Sic quoque exponit S. Gregorius, hom. *in Evang. :* u Clavis, inquit, ac stimulis sapientium verba comparantur, quia culpas delinquentium nesciunt palpare, sed pungere. Huc perlinet illud Dei per J rciniam ; a Quid paleis ad triticum,dicit Dominus? Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, et quasi malleus conterens petram? » *Jerem.* xxill, 28 et 29. Ubi D. Hieronymus : « Pulchre, inquit, doctrina perversa paleis comparatur, quæ medullam non habent, nec possunt nutrire credentium populos, sed de inanibus stipulls conteruntur. Elstatim docet talem essoharo ficorum doctrinam, a qui omnes, inquit, auditores suos adulatione decipiunt. » Contra vero fidelis prædicator igni et malleo comparatur, qui ab omni adulationis specie remotissimus « nuntiat, inquit, futura supplicia, ut deterreat homines a peccando, et paleis peccatorum comminatur incendium, ut hæreticorum corda dura, et instar silicis indomabilia, sermonis sui malleo conterantur. » Intellige pigris, tardis et contumacibus hosce stimulos esse adhibendos; nam cum diligentibus, strenuis et obedientibus oportet sermones esse profluos, puros, dilucidos ac demulcentes, ail S. Ambrosius,*epist.* 19. Illi enim aguntur timore, hi amore. Idem de bobus jubet Columella , lib. II, cap. n, et lib. VI, cap. n : « Voce, inquit, potius quam verberibus bubulcus bovem terreat, ultimaque sint opus recusantibus remedia plagæ; » hæc de veterano bove; at de juvenco : « Nunquam stimulo lacessat juvencum, quod retractantem calcitrosumquc eum reddit; nonnunquam tamen admoneat flagello, v Et iterum : «Boves verantes sint plagarum et acclamationum. »

Sicut stimuli. — Septuaginta, ¿>;?á fkúxmpx, id est, sicut stimuli boum, quo scilicet boves et asini pigri pungantur ad citius incedendum, fortiusque arandum. Audi Olympiodorum : « Sicut enim stimuli boves pungunt, urgentque aratro sulcum proscindere : ita et theologorum verba excitent nos< qui spe bona aramus, proscindere sulcum spiritualem, ut cum purgatus fuerit ager cordis nostri, pulchros in eo virtutis surculos conseramus. Similia quoque sunt clavis ignitis atque candentibus, qui altius ac facilius lignis infiguntur : ita ct sapientium verba theologorum in penitissimos sinus intellectus nostri aliius figuntur.» Syrus vertit, *tanquam fcrulæ,* quarum plagis magistri discipulos exstimulant ad studium.

Et quasi clavi in altum defixi. — Hebræa, *quasi elati piantali;* Septuaginta, *pariter* id est *plantati;* pro quo Arabicus et Olympiodorus legunt, KiKuptquvtt, id est *igniti* et candentes : hi enim, inquit, facilius altiusque lignis infiguntur. Aquila cl Thcodotion addunt Twmprti, id est m-*fixi.* sciUcrexpia mi *ripiantati* per *infixi.* Hisce sapientium monilis, quasi clavis configimur Christo crucifixo, dum per ea crucifigimus vilia, passiones, omnesque privatarum affectionum cl cupiditatum motus : *nam sicut clavus affixus relinet rem cui affigitur, ita doctrina hominem continet,* ait Vatablus. Syrus pro *quasi clavi* verlil, *tanquam vomeres.* Hoc csl quod ait Apostolus, *Hebr.* cap. iv, vers. 12 : « Vivus esi enim sermo Dei, et efficax, el penetrabilior omni gladio ancipiti : et peí tingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, comparum quoque ac medullarum. »

ti) RûHDæulleruS, *dicta ¡apitntiuin sunt velut stimuli,* et *tttut aaii infixi,* (quod sequitur appositio est vocis cfun i *Cü<'ipin¡¡cHtci* (proprie *domini collectionis*, id est, imiraineoU res alioquiii disjunctas colligentia), *(raditi a rtci-jrv uno,* Deo Muiipto *doctor unus* csl Koheleth.

Quæ per magistrorum comsilium. — Hebræa, per viros, vol *dominos,* vel *autores collectionum* vel *congregationum,* qui scilicet colligunt veterum sentonl'aa ct dogmata, vol potius qui in collectione, id est cœlu, collegio et concilio sedent el pnesidont. Chaldæus vocat *magistros et doctores viamm;* S. Hieronymus in velcri editione vertit, *habentibus catus data sunt;* Septuaginta, *qui a consiliis dati sunt a pastore uno;* Syrus, *qui concavi sunt dordni liminum, dati sunt a pastore uno;* Arabicus, *quos intellexerunt ex thesauris operum suorum a pastore uno;* alius, *verba sapientium sunt quasi stimuli, ct clavi fortiter fixi, sustinentes collectam supellectilem.* Verum Hebræi cum Nostro genuine vertunt, *auctores colledtonum, collectaneorum,* vel *congregationum,* uti dixi. Tigurina, *inter folia collectsia;* Campensis, *velut clari viri studiosi, qui aliis inculcarli ea quæ donata* (alii, *tradita) sunt ipsis;* R. David, *quasi clavi verba sapientium, qui congregant verba sapientia in libris suis;* alius, *magistri collegiorum,* vel *congregationum;* alius, *domini discipulorum collectorum in schola,* vel *auctores Pandectarum, qui mulla hinc inde excerpta in unum volumen conferunt.* Sensus nostræ versioni^ est, *q. d.* Per magistrorum congregationes, et *consilium* (pro quo multi codices, præsertim manuscripli, apte cum Septuaginta legunt, *concilium,* idque habet S. Hieronymus), id est unanimem consensum, quasi ex uno cuncti loquantur ore, verba sapientium tirina et certa sunt tradita, utpote qui omnes ab uno edocti sint pastore et magistro, scilicet Deo cl Christo.

Hinc disce dogmata sapienti®, quæ sunt in Ecclesia, non esse nuper inventa, sed per manus tradita a Deo et Christo primis prophetis et apostolis, ac ab iis successive aliis ct aliis communicala, tandem ad nos devenisse. Rursum, quanta fides et reverentia sit deferenda Patribus cæterisqne Ecclesiæ magistris. Porro magistros hos enumerat Cajetanus : « Abraham, ait, primus congregationis auctor medianto circumcisione ; Moses auctor congregationis mediante lege; Judices deindo, auctores congregationum ad cultum unius Dei a diversis idololatris: prophetæ deindo congregantes populum a malis moribus ad Deum. Omnes ergo hi ab uno pastore Deo, dati ad pascendum populum verbo divino. »

Sapienter S. Paulus monet, H *Timoth.* cap n , 2: a Quæ, inquit, audi-ti a me per mullos testes, hæc commenda fidelibus hominibus; » nam hi magistri, ul ait Thaumaturgus, « sapientissima illa documenta a bono uno pastore et mngMro accepta, quasi ex uno ore omnes, atque inlcr se concordes dabunt, creditam sibi doctrinam ornatius, ct copiosius exponentes. »

Consilium.—Jam dixi alios legere *concilium.* Hebræum mSOX *asuppoth* significat *collectiones, collectanea* (uti collectaneas ex philosophis et Patribus sententias collegit Damascenus, Beda, Antonius in *Melissa,* S. Maximus, S. Bonaventura et alii), congregationes, rzetas. fgitnr *magistrorum concilium* idem est quod magistrorum coelus, collectio, congregatio, consensus. Sic concilium regium vocatur ipse Senatu» regias, rive Consiliarii regis. Septuaginta vertunt id est compositiones, compages coagmentationes, item pacta, signa, tesser®; aliqui legnnt -rrri-j-paix, id est constructiones, constitutiones ; unde Olympiodorus, *hæc autem verba tradita sunt nolas ex constitutionibus;* alia vero exemplaria habent, *c compositionibus.* a Constitutiones autem, sive compositiones, intellige opera Dei, quæ admirabili ac supremo ordine et harmonia disposita et constituta sunt, ex quibus proportione quadam ac similitudine ducimur in aliquam Dei opificis cognitionem. Poteris et constitutiones hoc loco accipere pacta ulriusque Testamenti, Veteris scili cct ac Novi. »

A pastore uno. — Campensis, *ab unico pastore Deo ;* Tigurina, *ab uno pastore Spiritu Sancto ;* Chaid‹i us per pastorem populi accipit Mosco. Melias Salonius el esteri : Pastor unus, inquiunt, e*t Deus, magistri sunt prophetæ et apostoli : Deum enim hic apposite vocat *pastorem,* ut persistat in metaphora stimulorum, quibus pastores boves cl jumenta ad progrediendum exstimulant, *q. d.* Licci plurimi sint magistri, qui populum doceant, unus tamen omnis verœ doclrinœ auctor, fons et origo esi Deus et Christus, qui proinde sui vicarium in lege veteri constituit pontificem, quasi summum Synagogœ doctorem et judicem, cui in omnibus auscultari et obediri jussit, *Deut r.* xvn. Multo magis in lege nova constituit S. Petrum, eique succedentes Pontifices romanos, Ecclesiæ totius doctores ct pastores, *Joan,* xxi, 16, ut ab uno pastore unitas fidei et doclrinæ hauriretur ct servaretur; nec in varias iretur fatereste et errores, uti solide et eleganter docet S. Cyprianus, lib. *De Unitate Ecclesice.* Sic enim hierarchia Ecclesiæ in monarchiam, quæ optimum est regimen, desinit : monarch! enim est Pontifex. Hinc olim aSAixx, id est tessera orthodoxi verique christiani, erat, el etiam nunc est, fide sociari, el obedientia subjici romano Pontifici. Unde S. Hieronymus, epist. 57 *ad Damnsum Pontifiam,* quœrcns ab eo an in divinis dicendæ sint tres hypostases, an una dunlaxat : « A sacerdote, Inquit, victimam salutis, a pastore præsidium ovis fligito, etc.; cum successore piscatoris, el discipulo crucis loquor; ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri, communione consocior; super illam petram ird ficalam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profauus esi : si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio. »

Pls<er •

Ex dictis liquet perperam Hunnium, Witackeruni similosque novatores, ut longius ab boo loco arceant romanuni Pontificem, per pastorem unum mtelligere ipsum Salomonem, quia reges

pastores vocantur; per *sapientes* vero sententiarum Salomonis collectores, pastor enim hic vocatur non rex vel rector, sed doctor et illuminator, qui alios pascit sua doctrina, quorum princeps est Deus, a quo omnes magistri et sapientes, etiam qui ante Salomonem exstiterunt, suam hausere sapientiam, uti hic ait Salomon. Vide Greberum in *Apolog. Bellamini,* tom. I, lib. Ill, cap. iv.

Cm. I* H. Ilis AMPLIUS, FILI MI, NE REQUIRAS. FACIENDI PLORES LIBROS NULLUS EST FINIS *l* FREQÜENSQUB MEDITATIO, CARNIS AFFLICTIO EST,— //. *d.* IÍOC IibI'0 hIIC- usque sat superqne tibi, o lector, descripsi viam et rationem bene bealeque vivendi; quarc non est quod his plura requiras, nec alios libros curiose evolvas; sicut enim faciendi plores libros, sic el eos legendi non est tinis. Curiositas enim hominum est immensa, nec habet finem; quare nisi illi modum ponas, limilemque figas, te ab uno vero suminoquo bono in vana multaque distrahet, et acriter cruciabit, quia frequens meditatio, quam peril frequens lectio, ac magis scriptio, est carnis afflictio.

Rursum, *amplius his,* scilicet quæ tradita sunt a pastore uno per magistrorum consilium et cœlum, puta per prophetas, apostolos, Patres et doctores, ne requiras : quare superfluum est plures inutiles libros conscribere, aut legere. Ita S. Hieronymus : « Exceptis his verbis , inquit, quæ ab uno pastore sunt d.ila, et a concilio atque consensu prolata sapientium, nihil facias, nihil tibi vindices; majorum sequere vestigia, et ab eorum auctoritate non discrepes. Alioqui,quærenli multa, infinitus librorum numerus occurret, qui te pertrahat ad errorem, ct legentem multa, frustra faciei laborare. Vel certe docet brevitali studendum, ct sensum magis sectandum esse, quam verba, adversus philosophos etsæculi hujus doctores, qui suorum dogmatum falsitales conantur asserere varietate ac multitudine sermonum. Econtra Scriptura divina brevi circulo coarclata est, el quantum dilatatur in sensibus, tantum in sermone constringitur. Quia consummatum breviatumque sermonem fecit Deus super ten am, et verbum ejus juxla est in ore nostro et in corde nostro. »

Hebræa habent, *et amplius ab his monitus esto,* vel cave, scilicet ne plura requiras, uti solerter advertit vcrlitquc Noster ct Valablus. S. Hieronymus in veten editione vertit, *ct amplius at) ipsis, fili mi, cave faciendi libros multos, quibus non est finis, d meditatio plurima labor est carnis.* Sic et Septuaginta ac Syrus. Contrarie vertit Chaldœus: sic enim habet, *et amplius, fili ini, ne requiras; faciendi pluies libros nullus est finis, frequensque meditatio carnis aflliitio est.* Consentit Latina Vulgata; acceditcl Arabicus, *acceperunt,* inquit,auc- *ton talem cj cis; o fili mi, conserva hoc, facies libros multos quorum utilitatis non est finis, et in meditatione torum labor est humanitati.*

Denique Thaumaturgus sio interpretatur, *at quid phiribvs? cum multiloquh nulla sit utilitas, sed nec tibi, o amice, consuluerim inutilia, et qw minus conveniunt describere, cum in cis prater loborem nihil sit reliqui.* Aliter vertit Tigurina : *Postremo, fili mi,* inquit, *cave admonitus, nam libros multos facere infiniti esset operis;* et Campensis : *liis paucis, fili mi, te admonitum puta; ut autem omnia perstringantur, nec plurimis quidem libris fieri poterit, ct labor multa scribendi corpus defatigat.*

Denique, pro *amplius* Hebraice est mv *iother,* quod verti potest, *excellentius, præstantius.* Unde nonnulli exponunt, *q. d.* Nil amplius, id est nil excellentius, nil dignius, nil utilius aliunde, quam ex dictis scriptisque sapientium, ac prœserlim ex hocco meo Ecclesiaste requiras; abunde ille tibi suppeditabit excellentissima dogmata ct consilia ad bene beateque vivendum, ul philosophorum ct profanorum magistrorum sermones, vel libros præ illo parvipendere et despicere debeas. Multo enim plura, caque sanctiora et diviniora ex hoc uno disces, quam cx cæleris omnibus.

Nnllni Faciendi plures libros nullus est finis. — Dicit hoc, non quod taxet scriptores studiumque scribendi, cum post Salomonem omnes prophète, evangelist© ct apostoli, item Patres grœci cl latini, ut alios taceam, plures libros Ledeste ct reipublicæ utiles conscripserint; sed *primo,* ul os- Primo, tendat sicut aliis in rebus, sic et in studio, puta in scriptione ct lectione, suam inesse vanitatem et œrumnam, puta afflictionem cordis : sic enim ipse se explicuit, cap. i,vers. 17. ItaS. Hieronymus.

Skuo<U *Secundo,* ut taxet pruritum scribendi : mulli enim pruriunt, ut scribant edanlquc libros, vana duntaxat nominis gloria impulsi, cum libri ipsorum parum sint utiles, aut prælo indigni, præserlim dum continent errores, hærescs, superstitiones, obscenitates, etc. Vere Juvenalis, *satyr. 1 :*

Tenet insanabile mullos
Scribendi cacoethes, et agro ia corde senescit.

TcrlI<K *Tertio,* ut sapientem moneat pauca legere et scribere, ac omissis profanis studio sacræ Scriptune se dedere. Nam, ut ait Hippocrates initio *Aphrorism.:* « Ars longa, vita brevis; » brevem ergo vitam brevibus paucisque, sed salutiferis impende. Relinque ergo vanos et prolixos cieterorum libros. Nam, ut ait S. Augustinus, lib. *De Doctrina Christian,* cap. idi. : « El cum ibi (in Scriptura) invenerit omnia, quæ utiliter alibi didicit, multo abundantius ibi inveniet ea quæ nusquam omnino alibi, sed illarum tantummodo scripturarum mirabili altitudine, et mirabili humilitate dicuntur. » Quin et Cicero, *Tuscul.* 1 : « Mandare, inquit, quemquam cogitationes suas litteris, qui eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis et otio el litteris. » Hinc Stobœus, *serm.* 19, narrat Socratem, Aristarchum et Phavorinum (qui Plutarchum sibi coæ-

vum taxat quod tarn mulla scripserit) noluisse quidquam scribere. Et Aristippus Socratis auditor cuidam jactanti se plurima legisse : a Quemadmodum, inquit, non illi qui plurimum edunt, melius valent his qui sumunt quantum opus est: ita non qui plurima, sed qui utilia legerunt, studiosi et eruditi sunt habendi. »

Abito- Rationes eorum erant, *prima,* quod legero, seri-
um H-bereque tot libros ingens sil animi corporisque
labor et defatigatio. *Secunda,* quod tot libri minuant ingenii exercitium, cum homines secure
r ^cun- scriptfe aliorum iodormiant. *Tertia,* quod officiant
dum. memori®, camque obtundant : dum enim tam
Tertium, varia studiosi legunt, nihil relinent, quia posterius extrudit prius. Unde S. Thom is, rogatus qua via et methodo quis evaderet doctus, respondit : Si unum duntaxat legat librum, uti refertur in *Chron.* S. *Dominici,* part. I, lib. Ill, cap. xxxvir. Idem dixit fecitque noster Jacobus Lainez, secundus Societatis Jesu praepositus generalis : ipso enim unum duntaxat in cubiculo habebat librum, eumque a capite ad calcem perlegebat; quo facto, euln referebat ad bibliothecam atque exea alium
Qoar- sumebat pari modo evolvendum. *Quarta,* quod
lum‘ in scriptione et lectione tot librorum mullum insumatur perdalurque temporis, per tot circuitiones involute veritatis, quæ breviter et nude tradita facilius clariusquc intelligilur. Hæc tamen non vetant quin utile sit plures libros scribere, cura vel quid novi affertur, vel novo et meliori modo explicatur; aut cum necessitas respondendi htprc.ticis aliisque adversariis id exigit: aut cum res ab iis fuse el confuse tradit®, brevi, clara ct ordinata methodo traduntur, uti fecit Justinianus, qui priscorum jurisperitorum duo librorum millia, in brevem juris moderni codicem redegit.

Præclare Clemens, lib.ISf *rom.:* «Filii quidem corporis, animæ autem liberi sunt scripta. » In libris ergo animam sapientis intueris. P. Damianus, lib. I, *epist.* 6 : «Tuli librum meum, quem velut unicum filium, ulnis utérin® dulcedinis amplectebar. » Petrus Venetus, lib. I, *epist.* 20 : «Plurimi scripserunt, ct in divinas litteras edidero commentarios felices; si juvandi studio laborarunt, sudoresque suos divin® sacrarunt glori®, non su®, vivunt adhuc in suis libris, licet abierint, et operum fructus semper pullulant, dum liber vivit. » Proclus, orat, *in Chrysost.:* «A scribendi munero nos scriptorum copia non avocet, urgeat potius ac provocet, et in exemplum aliorum scriptiones eant. Bonos libros qui conscribit, retia salutis expandit. » Seneca, *epist.* 33 : « Palet omnibus veritas, nondum est occupata. Multum cx illa etiam futuris relictum est. »

Flnrium Vincenlius Lirineusis taxans cx Apostolo profa-
Ubrornm nas vocum novitates adinvenlas a novatoribus ac
ern uodi hæreticis : « Non dicas nova, inquit, sed nove. » Sane nostro hoc sæculo viri eruditi el religiosi ila suis scriptis illustrarunt poesin, rhetoricam, philosophiam, mathesin, controversias, theologiam scholasticam, et moralem, spiritalem quoque et mysticam, ac praesertim S. Scripturam, ut multa hactenus inaudita evulgarint, mulla incognita et cl msa reserarint, mullos ad scientiarum apicem evexerint; adeo ut a Christo nato, vix ullum sæculum fuerit doctius, subtilius, profundius, idque in omni scientiarum genere.

Ratio a priori : est *prima,* scientiarum immensa Pringa, amplitudo, profunditas ct obscuritas, ex qua fit ut una explicata ct superata, semper supersit ct cernatur alia et alia profundior et obscurior, idque sine fine el termino : quo fit ut semper novas quæ<lioncs explicandi, novosque libros scribendi materia relinquatur. Prim® enim cogitationes aditum patefaciunt, ait Dionysius, posterioribus commentationibus, iisque melioribus, juxta illud : ¿ó-Tisoi QfcvriJt- csoÓTijxi. Nemo exantlat mare et thesaurum immensum sapienti®. Quare tam verum csl illud Terentii, *Prolog, in Eunuch.:* «Nullum est dictum, quod non sit dictum prius; « quam nihil ex auri argentique venis erui, nihil ex gemmiferis fluviis educi, nihil laticis liquorisve cx fontibus cl fluminibus exhauriri denuo, quod non sit erulum, eductum, exhaustum prius, sed aliis et aliis aquis, metallis, divitiis semper affluentibus, aliis, inquam, in individuo, sed iisdem in specie.

Secunda est immensa ingenii humani capacitas, curiositas, studiumque sciendi, qu® semper nova vestigat, ut ubi priores destiterunt, ibi posteriores incipiant ulterius profundiora scrutari, uti videre est in philosophia et theologia scholastica : in dies enim novi doctores novas movent quaestiones, ct novas inveniunt distinctiones, divisiones, sectiones, subtilitates ; hærelici quoque novos inveniunt errores, et hæreses quas scriptis libris confutare opus est. Quantum lucis, methodi, profunditatis,ordinis, S. Augustino et Patribus addidit S. Thomas et scholastici? « Quotidie aliquid subtilius, aliquid elegantius cogitat luxuries furor, usitata contemnens, d ait Seneca, lib. VI *Natur. Quæst.* « Nec vero Aristotelem in philosophia deterruit amplitudo Platonis, » ait Cicero *De Optimo genere dicendi.*

Tertia est indolum et appetituum diversitas, t k iío a qu® facit ut huic placeat hic scriptor, niteri alter ; perinde ac in mensa, huic placet hic cibus, alteri alter ; ac in foro uni placent merces hujus mercatoris, alteri alterius : quare sicut in convivio, ut omnium appetitui satisfiat, oportet plura proponere fercula, et in foro plures merces : sic et in doctrina plures libros etiam de eadem re tractantes, ut cui unus non sapit, sapiat alter, tertius, vel quarius, etc. « Utile est, inquit S. Augustinus, lib. l *De Trin.* cap. m, plures a pluribus fi* ri libros diverso stylo, non diversa fide, etiam de quœslionibus eisdem, ut ud plurimos res ipsa perveniat, ad alios sic, ad alios autem sic. »

Denique, ad Dei magnificentiam mundique or- Qnir.
natum, el plenam rerum universitatem perlinet, ut sicut singularum rerum et specierum plura va-

riaque exstent individua : sic quoque artium ct sdentiaram plores et varii prostent tractatus et *libri :* hoc enim facit ad doctrines varietatem ct copiam: quodque enim ingenium suum sibique proprium habet genium, acumen, judicium, dicendi scribendique methodum, gratiam, stylum, acquippiam semper in quo emineat, et caleros superet.

Quocirca Orígenes sex millia librorum in S. Scripturam edidit, teste S. Epiphanio. « M. Varro, ait S. Augustinus, tam multa legit, ut aliquid *ei scribere* vacasse miremur; tam multa scripsit, ut vix qnidquam legere potuisse credamus. » Hinc ilice magnifica? regam et sapientium bibliolhecæ, tot in omni arte librorum præstantiuin millibus instructu, ac toto orbe celebrata), Plolemæi Philadelphi (qua? quingenta millia librorum continebat, ait Josephus, lib. XII *Antiq.* cap. xr, ct Eusebius, lib. VIH *¡'rapar.* cap. i; imo septingenta millia, ait Gellius, lib. Vf, cap. ult.), Trajani, Vespasiani, Origenis, Pamphili, S. Augustini, etc., ac moderane in singulis provinciis numerosissimo?; inter quas, a velut inter ignes Irina minores, «emicat bibliotheca Vaticana, erecta a Nicolao V. Quam jucundum, quam utile, quam eruditum in iis versari, ac tot sapientium sensa manu, oculis menteque versare? An non hoc est vitam agere inter Musas, in Alcinoi hortis degere, paradisum terrestrem incolere, perpetua in mentis deliciis convivia agitare?

Porro lectoris est meliores sibique utiliores seligere legereque libros, ac lectos ruminare, et in memoriam, velut mentis ventrem recondere, instar conviva, qui meliores sibique salubriores in convivio seligit, comeditque cibos; scriptoris vero est, non tantum utilia scribere, sed et eximium quid, sive in re, sive in modo methodoquo scribendi afferre, ut rara gratia lectorem mulceat : qui enim trita scribunt, aut gratia scribendi destituuntur, ii in angulum detruduntur, ut nec legantur, ncc solem aspiciant. Denique, « qui ascendit pulpitum (ad docendum vel scribendum) incurias, descendit inglorius. » Noli ergo præcox ct pneccps esse in edendo ingenii tui fœlu. ©Sit elephantinas partus,iionuniquuprematurin annum.»

Mystice, S. Hieronymus : Piures libri sunt, qui discrepant ab uno et vero, scilicet a Christo : unus vero liber sunt omnes Propheta*, Evangelia, Epistola?, etc., quia unum Christum loquuntur ct sonant : « Quidquid enim dixeris, inquit, si ad eum referatur, qui in principio erat apud Deum, et Deus erat Verbum, uuum volumen est; ct innumerabiles libri, una lex, uuumevangelium nominantur. Quod si diversa el discrepnnha disputave. is, et curiositate nimis huc atque illuc animum d.duxeris, etiam in uno libro mulli libri sunt. Unde dictum est : Ex multiloquio non effugies peccatum. Talibus igitur libris non est tinis. Bonum enim omne et verit is certo lino concluditur; mahlu vero atque mendacium slue huc suut : ct quanto plus requiruntur, tanto major eorum seríes nascitur. » Sic et Olympiodorus, qui et addit multos vocari libros gentilium et hæreticorum, eo quod in unum non conspirent, sed sibi invicem adversentur, ct quod unus statuit, alter evertat. Concludit deinde : « Quod vero, ait, non est finis, intellige sine fine versari circa res vanas, vel quod res vanæ propositum finem fructumquo illum non habent, quem consequi possimus illas persequentes; vel quod infinita est librorum multitudo, qui per orbem terrarum circumferuntur. »

Fiieqi ensque meditatio, carnis afflictio est .— Pro *meditatio,* hebraico est *lohèà,* quod vix alibi invenitur : unde a variis varie vertitur. Syrus verlit, *sermo;* Paguinus, *doctrina;* Tigurina, *lectio;* Cnjetanus, *eloquium* (f).

13. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Yen.u. Deum time, et mandata ejus observa : noe est enim omnis homo. —Est anaccphalæosis, in qua paucis, fiou u. imo unica gnome omnia jam dicta summatim bfL complectitur. Unde S. Hieronymus in veteri editionc : « Finis, ait, sermonis verbi universi, auditu perfacilis est, ut scilicet Deum timeamus, et ejus præcepta faciamus : ad hoc enim natum esse hominem, ut Creatorem suum intelligens, veneretur cum metu, et honore, ct opere mandatorum. Siquidem cum judicii tempus advenerit, quidquid a nobis gestum est, stare sub judice, ctancipitem diu exspectare sententiam, et unumquemque recipere pro opere suo, sive mali quid gesserit, sive boni. »

Pagninus, *finis verbi omnis auditus est;* Campensis, *finem universa! rei audiamus;* Vatablus, *in summa omnia audita sunt,* idque sic exponit, 7. *d.* Omnia te docui, scilicet cuncta, quæ in mundo sunt, esse vana, imo ipsam vanitatem. Aculeum ergo acremque stimulum metus Dei ct judicii divini, hic in fine concionis infigit lectoribus, idem faciat concinnator, ut in epilogo efficacissime ct brevissime totam concionem repetat, acqua?majoris sunt momenti, menti auditorum infigat. Unde Chaldæus parlim lilteraliter, parlim mystice vertit, *finis verbi, quæ facta sunt in saxulo in abscondito, omnia futura sunt ut publicentur, et nota sint filiis hominum; ideo verbum Domini time, et præcepta Domini custodi, et non pecces in abscondito; et si peccaveris, esto admonitus, ut convertaris; quoniam sic debet esse via omnium hominum* (2).

Præclaro, S. Ephrem, serm. *De* S. *Juliano Anachoreta,* tom. Ill : u Quid , inquit, est perfectio? Perfectio esi cujusvis sermonis, cl omnis actionis finis. Nam scriptum est : Finis verbi, omne ausculta, Deum tune, ct mandala ejus observa. Quæ enim accidunt unicuique nostrum in hoc sœculo, sive tristia ac gravia, sive bona ac beta, finem habent : quapropter etiam a tempore consumun-

(1) *fahag* csl *nimia opera,* scu studium, quæ mullis hisco libris legendis impenditur.

(2) llebr. est, *finem terbi,* el biiuul lotius libri «ujjh *mam,* düdidiiiLux

tur atque delentur: at quæ post vite hujus exitum remanent, (eterna sunt el immortalia. Diem ergo judicii el retributionis iu mente habeamus, ut voluntas nostra perfecta sit in Domino, w Sic Ephrem, tom. Ill *De Juliano Anachoreta.*

Porro, idem est finis dicendi Salomoni, qui est essendi homini : sicut enim equus nascitur ad cursum, hicque ejus est finis; avis ad volatum , bos ad arandum, canis ad latrandum, ignis ad calefaciendum, aqua ad humcclandum, etc.: sic homo nascitur ad Deum cognoscendum, amandum, timendum et colendum, ut ejus tandem visione ct possessione fruens beetur. Idem per umbram videre Gentiles, ut Socrates, Plato, Cyrus, Xenophon, quorum sensa referi Cicero, lib. *De Senectute,* in fine. Unde concludil : a Ex vita ista discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam cx domo : commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi locum dedit. .0 preciarum diem, cum ad illud divinum animorum concilium, cœtumque proficiscar, et cum ex hac turba, et colluvione discedaml»

Deum time. — Campensis, *lexerere* Deum; hebraico *Elohim,* id est creatorem, gubernatorem, inspectorem, judicem et vindicem omnium. Hinc S. Clemens, *epist.* 1, nomen Deus derivat a Jio;, Id est *timor.* Nam « primus in orbe deos fecit timor. n Timor autem hic inielligilur, tum initialis et servilis, quo timemus Dei judicium, vindiciam, supplicium et gehennam. Unde sequitur : a Et cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium; » turn potius filialis, quo ex amore el reverentia erga Deum ubique præsentem, cum reveremur, cavemusquc ne vel in minimo ejus oculos offendamus, sicut filii reverentur parentes charissimos, cavcntque ne quid faciant quod cis displiceat. Ita S. Ilioronyolusct alii. AudiS. Bernardum,scrm. i *in Cantica :* «Denique universis humanis studiis, ac mundanis desideriis protulit Deum timere, ejusque observare mandata. Merito quidem, vere etenim sapientiæprimum illud initium, secundum consummatio est, si tamen constat vobis non aliud veram et consummatam esso sapientiam, quam declinare a malo, el facere bonum; itemquo recedere a malo, neminem posso perfecte absque timore Dei; nec bonum opus omnino esse preter observantiam mandatorum. » Idem, sena. 20 : « Valdo omnino, inquit, mihi amandus est, per quem sum, vivo et sapio. Si non amo, ingratus sum cl indignus. Dignus plane est morio, qui libi, Domine Jesu, recusat vìvere, et mortuus est; et qui libi non sapii, desipit; et qui curai esso nisi propter to, pro nihilo est , ct nihil esi. Denique, quid est homo, nisi quia tu innotuisti ei? Propter temetipsuin, Deus, fecisti omnia; et qui esse vult sibi, ct non tibi, nihil esso incipit inter omnia. Deum time, et mandata ejus observa: boo est, inquit, omnis homo. Ergo, si hoc est omnis homo, absque hoc nihil est omnis homo. Inclina tibi, Deus, modicum, id quod me dignatus es esse, atque de mea mfcera vita suscipe, obsecro, residuum annorum meorum; pro his vero quos vivendo perdidi, quia perdite vixi, cor contritum el humiliatum, Deus, non despidas. »

Hinc patet tò *mandata ejus obsma,* velut cffec- Tjwor
tum pendere a *Deum time.* Timor enim Dei IMcaim
causal observationem mandatorum Dei ; quia enim timemus et reveremur Deum, hinc batigirnus mandata ejus studiose observare, ne illi vel in minimo displiceamus, sed per omnia placeamus, ipseque in nobis ubique, ct in omnibus sibi corn* placeat. Qui ergo Deum timet, studet ita opera sua peragere, ut Deo grata et jucunda sint, Deusque iis quasi deliciis suis pascatur, delectetur et fruatur. Audi Cassianum, *Collât.* XI, cap. xiu : « Quem timorem, inquit, non pœnarum terror, ncc cupido promiorum, sed amoris generat magnitudo: quo filius vel indulgcnlissimum patrem, vel fratrem frater, vel amicum amicus, vel conjugem conjux, sollicito reveretur affectu, dum ejus non verbera, neque convicia, sed vel tenuem amoris formidat offensam, atque in omnibus non solum actibus, verum etiam verbis attornia semper pietate distenditur, ne erga se quanlulumcumque fervor dilectionis intepescat. Cujus timoris magnificentiam Isaias unus propileiarum eleganter expressit : Divitiæ, inquiens, salutis, sapientia et scientia; limor Domini ipse est thesaurus ejus, v etc.

Qui ergo timet Deum, hic Deum amat, et iu Corî
omnibus ejus voluntatem facit. « Voluntas autem Dei est, ait S. Cyprianus *De Oratione Dominica,* quam Christus et fecit et docuit : humilitas in conversatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis justitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina; injuriam facere non nosse, ct factam posse tolerare ; cum fratribus pacem tenere; Deum loto corde diligere, amare in illo quod pater est, timere quod Deus est; Chrblo nihil omnino praeponere, quia nec nobis quidquam ille proposuit; charitati ejus inseparabiliter adhærcre, cruci ejus fortiter et fidenter assistere; quando de ejus nomine et honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur; in quaestione fiduciam, qua congredimur; in morte patientiam, qua coronamur : hoc est cohæredem Christi esse velle, hoc est preceptum Dei facere, hoc est voluntatem Patris adimplere. »

Hoc EST exim OMMS homo. — Syrus, *quoniam hoc est, quod ab artifice uno datum est cuilibet;* Arabicus, *at finem sermonis audi, omne negotium : Deum time, et observa mandata ejus, quoniam cuihbct homini prodest hoc;* Chaldæus, *quoniam sic debet esse via omnium hominum;* Scholiasles, *hoc est enim totus homo;* Vatablus, *quia hoc spectat ad omnem hominem;* Tigurina, *nam in hoc consistit omnium hominum perfectio;* Campensis, *illo enim solo acquiritur, quidquid iere el solide beatum facere potest;* Cajelanus, *hoc duntaxat divinum est, fixum stabileque bonum in omni homine;* Arias, *unum agit, hoc opus.*

Af> *finis tibi, causaque vitæ;* alius, *omnis in hoc ho minis consistit vita beati.* Simili stimulo Moses urget populum, dicens : « Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus petit a tc, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, etc., custodiasque mandata Domini? » *Deuter.* x, 12, 13. Jam

/loe nt r' " tl , ¡ / li' p-

Primo, noster Ludovicus Alcazar in cap. i *Apocal.* nota 18. sic explicat : « Hoc est enim omnis horno. » *Hoc,* scilicet ¿enigma hominis moribundi, quod toto capite proposui: hoc enim

Primo.

Mum summa!im hisce verbis, quasi in tabella spectandum proponit Ecclesiastes; perinde ac si concionator quispiam de morte concionans, sub finem concionis, ut vivacius mortis schema auditoribus imprimat, proposito cranio defuncti, exclamet : *a* Hoc est omnis homo, » id est, huc deveniet omnis homo : quisquis ergo cs, homo, scito te esse moriturum, ac in cranium et ossa nuda abiturum : quare dum vivis et viges, Deum lime et mandata ejus observa. Verum hic sensus coactus videtur et violentus, aut certe symbolicus, ac vim sententias enervare. Unde oeteri omnes censent pronomen *hoc* genuine demonstrare non ænigmata praecedentia et remota, sed id quod proxime praecessit : «Deum time, et mandata ejus observa. »

Seconda

Secundo, noster Cosmos Magalianus in epist. II *ad Timolh.* cap. iv, vers. 5, annot. 2, num. 3, sic exponit : « Hoc est omnis homo,» id est. hæc est definitio hominis, ut si quæras : Quis est homo? respondeat Salomon : Est is qui timet Deum; canteri enim quidem videntur homines, sed revera sunt leones superbi, harpyiæ tenaces, tigrides truculenti, voraces lupi, etc. Sic Epictetus ait: « Hominis nomine dignus non est, qui virtutis studiosus non est. » Sed audi Cosmarn : Symbolicus ille concionator omnia philosophia* divinæ placita aureo libello complexus, ad extremam operis sui coronidem, perinde ac si ab aliquo interrogaretur quid esset homo, quem Jeremías nusquam vidit, quemque cynicus ille philosophus in Atheniensi foro, circumspectante populi infinita multitudine, præeunte lucerna, non invenit; ita definit : a Deum time, et mandata ejus serva; hoc omnis homo.» Ubi Septuaginta planius locuti : u In hoc, inquiunt, consistit omnis horno.» Non sunt hominis (palam denuntio) appellatione digni, qui, ut oculis placeant, calamistro utuntur, qui refugos a fronte capillos gerunt, qui holosericali incedunt; qui pallio ab uno in alterum humerum rejecto, protrudere in viis volunt pnelereuntcs. Qui Deum limet, et mandala ejus servat, hic homo est quem quierimus : hic est qui terram implet; hic non ficti hominis larvam gerit, ul asoti cl intemperantes, sed veri speciem, ut modesti et frugales. Hunc sensum indicat quoque S. Bernardus, serm. l et 20 *in Cantica*, cujus verba paulo ante recitavi; et S. Chrysoslomus, homdia l De *incomprehensibili Dei natura* : u Nam sine scientia, ait, id quoque ut homines simus amittemus : Deum enim metuo, inquit, et mandata ejus custodi, quoniam hoc quisque homo est; » et S. Hieronymus hic : a Qui adhuc homo est, inquit, et necdum nomen Dei accepit, hanc habet rationem substantiæ suæ, ut in corpore positus Deum timeat. «

Tertio et genuine : « Hoc est omnis homo, » id est huc natus, fictus et factus est omnis homo, ut scilicet Deum timeat, et mandata ejus observet; quare nemo se ab eis excuset, per ætatem, sexum, infirmitatem, dignitatem, aut aliam qualitatem : sit puer, sit femina, sit æger, sit dives, sit princeps, sit imperator, ca observet oportet; hoc est enim omnis homo, id est ad hoc obstringitur omnis homo, juro naturali, divino ct humano.

Tertio,

Rursum, *omnis homo,* id est totus homo, vel integer homo, *q. d.* Quidquid est, quidquid habet homo, huc imperniai oportet, scilicet ut timeat Deum, ejusque leges observet : quare omnes sensus, omnia membra, omnes vires animæ ct corporis ad hoc unum conferat oportet, juxta illud :« Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, el ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua, » *Deuter.* vi, 5, et *Matth.* xxn, 37. Intellectum ergo tuum impende ad Deum cognoscendum, voluntatem ad amandum, memoriam ut ejus jugiter recorderis, oculos ut legas ejus mandata, aures uteaaudias, manus ct pedes ut ea exsequaris, ctc. Unde S. Augustinus, lib. XX *Dc Civit,* cap. ni : « Quid brevius, ait, verius, salubrius dici potuit? Deum, inquit, time, et mandata ejus custodi; quia hoc est omnis homo. Quicumque enim est hoc, est custos utique mandatorum Dei, quoniam qui hoc non est, nihil est : non enim ad veritatis imagin m reformatur remanens in similitudine vanitatis. »

Siepe enim Hebræi, Graeci ct Latini per enallagen quantitatis sumunt totum universale pro toto quanto, sive integro. *Omnis* ergo *homo* idem est quod integer homo; unde rursum per motonymiam, qua res sumitur pro adjunctis rei, puta homo pro bono, perfectione ct felicitate hominis, sic exponas, *q. d.* Omnis homo, id est omne bonum, omne officium, omnis finis, omnis virtus, omne decus ct laus, omnis perfectio, omnis felicitas hominis in hac vita consistit in timore Dei ct observantia legum ipsius (1); sive, hoc est, quo spectaro debet omnis homo, tantus quantus est, in dictis ct factis suis omnibus, ac tota vita, ut sibi semper cl ubique ob oculos ponat timorem Dei, ejusque præccpla exsequi satagat. Unde Chaldæus verlil, *talis debet esse via omnium hominum;* S. Hieronymus, *ad hoc natius est homo.* Hinc cl Salonius explicat, *q. d.* Qui aliter vivit, exlex scilicet et immemor timoris legisque Dei, non homo est, sed bestia; quia non rationabiliter, quæ est natura hominis, sed bestialiler vivit, scilicet si

(1) Ita Maurer. Minus recle Roscnmullcrus : .\am *hoc* esi otlicium *omnis* Muto,

guloso, ut porcus; si dolose, ul vulpes; si arroganter, ul laurus; si rixoso, ul canis; si invide, ut simia, etc.

rhtonii ioniob*-db. Salomonem de moro secutus Plato censet hornincin vitia defluentem, non tam hominem esse (piam bestiam. Ende lib. IX *Dc Justo,* figurai animam hominis hunc in modum : Est aliqua congeries capitum plurium belluarum quasi in globum coacta ferinum; ex hac multiplici capitum ferinorum congerie pullulat quasi stipes aliquis cx radicibus, qui stipes hinc leo est, inde draco. Huic stipiti homo aliquis superponitur clavam manu tenens, qua bestias verberat sævienles. Demum corporis humani pellis omnia illa circumdat, per quam animal unum videatur esse quod csl simplex animal. Congeriem plurium bestiarum esse vult insatiabilem concupiscenti® pariem. Stipitem leone cl dracone compositum, iracundiæ vim : quæ leo dicitur, cum suffragatur ralioni ; draco, cum refragatur. Homo csl ratio. Post hæc jubet Plato ut interiorem illum hominem nutriamus potius quam bestias illas, ne propter famem, deficiente homine, solæ in nobis supersint besliæ. Per ha c admonemur ut transitum animarum accipiamus non in varias species, sed in habitus. Erit itaque arbor apud Platonem, qui nulritioni deditus, die nocteque torpebit; milvus, qui raptu vivet per concupiscentiam ; Ico, qui egregie militabit; draco, qui crudeliter in genus humanum sævicl ; homo, qui ratione civili vivet ; heros, qui naturalia perscrutabitur: dæmon, qui mathematica; angelus, qui divina. Talis enim iit animus, qualem induerit habitum; talis,inquam, in corpore, talis ct extra corpus. Hinc et dludplatonicum : «Sapienti viro lex Deus est, insipienti vero libido; » el illud : « Beatus ille futurus est, qui humiliter divinæ se legi subjicit; miser vero, qui eam superbe contemnit. »

De olficio hominis veri el Christiani vide Nvssenum, orat. *Quid nomen ct professio Christiana requirat,* ubi ait hominem impie viventem, non hominem, sed simiam esso, hominis veste indutam. Tum subdit christianismi definitionem : « Christianismus, inquit, est imitatio divinæ natura'. » Homo enim conditus est ab milio ad imaginem cl similitudinem Dei, quo revocatur per christianismum. Tandem subjicit hominem perverse vivere , ac bestialibus moribus exprimere numen divinum, esse gravem numinis injuriam : quia, inquit, numen illis simile videtur, eo quod ejus imago, id est homo improbus, talis sil. Nido S. Hilarium in *Psalm.* cxviu, ad illud : « Manus tuæ , Domine, fecerunt me, » sive littera *iod,* initio, ct Lactantium, lib. VII, cap. vi, initio : « Idcirco, inquit, mundus factus est, ut nascamur; ideo nascimur, ul agnoscamus factorem mundi ac nostri Deum ; ideo agnoscimus, ul colamus; ideo colimus, ut immortali (atom pro laborum mercede capiamus : quoniam maximis laboribus cultus Dei constat ; ideo premio immortalitatis afficimur, ut similes angelis effecti, summo Patri ac Domino in perpetuum serviamus, ct simus feternujn Dei regnum. Hæc summa rerum est, hoc arcanum Dei, hoc mysterium mundi, a quo sunt alieni, qui sequentes pratentem voluptatem terrestribus ct fragilibus =e bonis addixerunt , et animas ad cœle-tia genitas suavitatibus mortiferis, Unquam luto cœnove demerserunt ; » et B. Petrum Damianum, lib. I, epist. 17 *ad Alexandr. Pontificem*, ubi hunc locum pertractans, ait eum qui Deum non timet, aut mandata ejus non servat, ratione carere, ac proinde vocabulum quidem hominis habere, sed hominis ¿sse non habere. Exemplum dat S. Chrysostomus, borni). 21 *ad Populum,* S. Job, qui, inquit, cap. i describitur, non ex physiognomia, sed ex timore Dei : « Nec hoc dicit, inquit, quod duos pedes habebat, el ungues latos, sed indicia pietatis illius praebens, dicebat : Simplex et rectus, ac timens Deum, el recedenda malo, demonstrans quod hoc est homo, sicut scilicet et alius inquit: Deum time, el ipsius mandata custodi, quoniam hoc est omnis homo; si autem hoc nomen *homo* tantam ad virtutem præbet exhortationem , multo magis *fidelis; fidelis* enim propterea vocaris, quoniam et credis Deo, et ab eo creditam ipse justitiam habes, sanctitatem, munditiam animæ, in filium adoptionem, regnum cœlorum , et hæc libi commendavit. » Porro, quod Job dicitur *rectus,* Septuaginta vertunt ¿XiAiñc, id est verus, eo quod Dei imaginem et similitudinem boms in se retinuerit moribus, inquit ibidem Origines, ut non pictus, sed verus esset homo, id est vera Dei imago. Philo, lib. *De Abraham,* explicans illud *Genes.* vi, 9 : *Noe homo justus, perfectus in generatione sua, Deo placuit :* « Sciendum est, inquit, quod hominem non vulgari loquendi forma, rationale, mortale animal vocat : sed per excellentiam eum qui vere suo nomini respondet ejectis ex animo immansuetis, rabidis ferinisque vitiorum affectibus, argumento est quod post hominem, addit justum , dicens : Homo justus, quia nemo injustus est homo, sed potius bestia humana forma prædita; in solum autem justitiæ sectatorem nomen hoc competit. »

Hos secutus Seneca, *epist.* 77 : « Omnia, ait, suo bono constant, vilem fertilitas commendat, vapor vinum, velocitas cervum. Quam fortia dorso jumenta sint quieris, quorum hic unus est usus, sarcinam ferre. In cane sagacitas prima est, si investigare debet feras; cursus, si consequi; audacia, si mordere et invadere. Id in quoque optimum est cui nascitur, quo censetur. Homo Deo fruendo nascitur, ratione antecedit animantia cantera ; virtute ergo et pietate præslare debet. »

Denique, *omnis homo,* id est perfectus homo est (quia *omne* el *perfectum* :dem sunt, ait Aristoteles, lib. l De *Caelo,* textu l), si timeat Deum, ejusque mandata observet : quidquid præterea habet homo, sive opes sint, sive scientia», sive

delicia», sive infnlœ, sive purpura, sive regnum, ventus est, vanitas est, nihil est. Unde Olympiodorus vertit, *hic est sapiens integer, perfectus homo.* Sic et Bonaventura , Lyranus, Moringus ct alii. Perfectio enim hominis consistit in adœquationo ejus nd suum exemplar, quod est Deus, nt scilicet Deo, ejusque voluntati el sanctitati per omnia se conformet, quod ille vult velit, quod non vult nolit, quod ille amat aim t, quod odit od» rii. Timor Dei enim hic *filialis* intelligilur, qui in virtutibus est consummatus, quo solo perficitur ct consummatur homo, juxta illud : « Plenitudo sapienliæ est timere Deum, » *Eccli.* i, 20.

Quocirca, S. Chrysostomus in i *Corinth,* cap. ix : « Omnem, inquit, hominem Paulus exhibebat Deo, »9. d. Unus Paulus erat omnis homo, id esi homo perfectissimus, el instar omnium hominum, nipote qui in se uno exprimeret omnem virtutem ct perfectionem, quæ in omnibus hominibus simul sumptis inveniri potest.

flue facit illud Senecœ, lib. Ill *Natur. Qmrst.,* in *Prctfat.:* * Quid, inquit, prœcipuum in rebus humanis esi?Non classibus maria complesse, nec in Rubri maris littore signa fixisse, nec,deficiente terra, ad injurias aliorum errasse in Oceano ignota quasentem ; sed animo omne vidisse, et qua nulla est major victoria, vilia domuisse. Innumerabiles sunt, qui urbes, qui populos habuere in poleslale : paucissimi, qui se. Quid est præcipuutn? erigere animum supra minas cl promisn fortume; nihil dignum putare quod speres : quid enim habet dignum, quod concupiscas? qui a divinorum conversatione quoties ad humana recideris, non aliler caligabis, quam quorum oculi in densam umbram ex claro sole rediere. »

Inde deinde cœlera educens, uti Salomon hic cx timore Dei colligit observationem mandatorum ejus : « Quid, ait, est prœcipuum? Posse læto animo advera tolerare: quidquid acciderit sic ferre, quasi tibi volueris accidere. Debuisses enim velle, si scisses omnia ex decreto Dei fieri. Flero, queri, ingemere, desciscere est. Quid est prœcipuum? animus contra calamitates foriis ct contumax, luxuriæ non adversus tantum, s ed ct infestus, nec avidus periculi, nec fugax, qui sciat fortunam non exspectare, sed facere, cl adversus uliainque intrepidus, cl inconfusus prodire, nec illius tumultu, nec hujus fulgore percussus. Quid est prœcipuum? non admittere in animo mala con ilio, puras ad cœlum manus tollere: nullum petere bonum, quod ut ad te transeat, aliquis dare debet, aliquis amittere ; optare , quod sino adversario optatur, bonam mentem : antera magno (estimata mortalibus , etiam si quis domum casus attulerit, sic intueri, quasi exitura, qua venerint. Quid est precipuum? altos supra fortuita spiritus attollere; hominis meminisse, ul sive felix eris, scias hoc non futurum diu : sive infelix, scias hoc te non esse non putes. Quid est prœcipuum ? Liberum animum habere, etc. Si libi ipse dixeris; Quid insanio? quid anhelo? quid sudo? quid terram vcrso?quid forum viso?u Uti socio suo dicebat aulicus illeCœsaris, qui lecta Vita Antonii, relicta aula, ejusdem secessum et sanctitatem imitatus est, cujus exemplo conversum se memoratS. Augustinus, lib. Vllf *Conf.* cap. vi : « Dic mihi, ait, quœso te, omnibus istis laboribus nostris, quo ambimus pervenire? quid quœrimus? cujus rei causa militamus? Majóme esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici imperatoris simus? Et ibi quid non fragile plcnumque periculis? et per quot pericula pervenitur ad grandius periculum? et quamdiu istud erit? Amicus autem esse Dei si voluero, ecco nunc fio. » Subjungit Augustinus sanctum felicemque rei eventum : ‹ Dixit hoc, ait, cl turbidus parturitione novæ vitæ reddidit oculos paginis, et legebat, et mutabatur intus ubi tu videbas; ct exuebatur mundo mens ejus, ut mox apparuit. Namque dum legit, el volvit fluctus cordis sui, infremuit aliquando, et discrevit, decrcvitqiie meliora. Jam jamque tum ait amico suo : Ego jam abrupi me ab illa spe nostra, et Deo servire statui, et hoc ex hora hac in hoc loco aggredior. Te si piget imitari, noli adversari. Respondit ille adhœrere se ei socium tante mercedis lanheque militile. Et ambo jam lui æaificabanl turrim sumptu idoneo, relinquendi omnia sua, et sequendi te. »

14. Et cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in ju- Vertu.
DICIUM PRO OMNI ERRATO, SIVE BONUM, SIVE MALUM illud sit. — *Cuncta,* intellige quæ fecimus, vel omisimus: operis enim boni, quod facile facere poteramus, omissionem exiget a nobis Deus. Ita Olympiodorus. llebræa, *quia omne opus* (Septuaginta, *factum) venire faciet* vel *introducet Elohim in judicium* (1) *pro omni abscondito, sive bonum, sive malum sit.* To *quia* significat hic alteram causam si mulantem ad Dei timorem, et observationem mandatorum ejus, quod scilicet Deus omnes homines, el omnia opera hominum sit citaturus ad judicium universale, quod flet publice coram omnibus hominibus ct angelis, ac a singulis omnium operum,etiamsecretissimorum rigidam rationem exacturus, ut bonis coelestia gaudia, malis gehenme tormenta retribuat, idque sine acceptione personarum vel munerum justissime et irrevocabiliter; ita ut ab eo nulla sit appellatio, nulla fuga, nulku latebra*, nulla evasio. Pro *omni errato,* scilicet scrutando, discutiendo, expendendo, judicando, puniendo : hæc verba, quasi parenthesi includenda sunt ut palet ex eo quod sequitur, *sive bonum;* hoc enim cum errato cohærere nequii, sed earn judicio quod processit, coherent oportet: ita Dionysius etTitelmannus. Hebraice esi, *pro omni abscondito;* Vatablus, *ocailto;* alii, *secreto* scilicet *errato,* id *est peccato* ut solcrter vertit Noster : hoc eniin quia turpo est, oc-

(1) Quod exercetur *de omni occulto,*

ciiltnt so, quærifquo Recretum ct tenebra», cum virtu», nipote honesta. quœrat lucem. Symmachus ct Septuaginta, *b* iwwrl «uu^xuiw», id est, *de omni contemptu,* vel certe *do omni ignoratu; quod etiam de otioso verbo, ct non voluntate, sed ignoranter prolato reddituri sumus rationem in die judicii,* ait S. Hieronymus. Complutenses vertunt, *in omni neglecto,* id est de omni pneceptoet virtute, quam homo exercere neglexit. S. Augustinus, lib. XX *Civit,* cap. m, legit *in despecto :* « Hoc est, inquit, iu omni (homine) etiam qui contemptibilis videbitur (et ideo nec videtur); quoniam Deus cl ipsnm videt, ncc cum despicit, nec cum cum judicat preterit, » *q. d.* Deus judicabit omnem hominem) quantumvis vilem ct despectum. Arabicus Vertit, *dc omni negotio, quo molestiam intulere.*

Mirum videtur Nostrum vertisse, *pro omni errato* (male aliqui legunt, *reatu;* pejus alii, crealo) : unde suspicatur Franci-cus Lucas in *Notis* hic legendum esse, *pro omni celato.* Hoc enim significat Hebræum *nelam.* Hinc Biblia Regia, Complutenses ct nonnulla alia legunt, *pro omni abscondito,* ct sic se vertisse ait S. Hieronymus in *Comment.* Et Chaldæus : *Quoniam,* inquit, *omnia qum fiunt adducet Deus in die judicii magni, et futurum est ut manifestet omne verbum quod celatum a filiis hominum, sive bonum, sive malum.*

Passim tamen Biblia Latina legunt, pro *omni* erralo; unde hæc lectio, ait Franciscus Lucas, non facile auferenda est ex versione Vulgata, nec omnino aliena est ab Hebreo *nelam,* id est *celato,* vel *abscondito :* non enim est error, nisi circa occulta aut abscondita. Rursum, error notat ignorantiam, inconsideratiorem ct inadvertentiam mentis minus allenire ad opus quod agit, ut dispicat, an bonum sit, an malum ; quin et opus bonum homo subinde agit minus attente, miñusque studiose quam par est, imo remisso, negligenter, oscitanter. Rursum, error vocatur vagatio mentis, vel corporis : sic vocantur errores LTyssis, errores viarum, nemorum el labyrinthorum, errans luna, errantia sidera, quia scilicet non recto, ut stolte, sed obliquo cursu incedunt : ita errat, id est vag ilur mens m oratione et opere bono. Hæc ergo errata discutiet Deus in judicio. Et hoc videntur voluisse Septuaginta dum vertunt : 'E*í?xvt Ir. 13«wpxu:íw, quia Tîxpupâv est incuriose aspicere, vel per incuriam mentis Xiinus attentis oculis praeterire, seu per transitum aliquid respicere, negligerò ct contemnere, quod proindo ab oculis est absconditum et remotum. Hoc sensu hebræum *nelam,* id est *absconditum* ;græcuin irrçiwptato*, id est *mglcctum ;* cl latinuni *erratum,* idem denotabunt, scilicet id quod per incuriam cl inadvertentiatn ignoranter, negligente? ct minus attente factum est, uti sæpe fit ab hotuiuibus fragilibus cl incogitantibus : quare Deus hæc omnia adducet in jud cium , et dijudicabit an bona vol mala fuerint ea quæ homo non sutis dijudicavit, sediucogitanter ct iuadverlenter egit. Tunc enim Dominus « illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium,» I Cor. iv, 5;

Cunctaquc cunctorum candii arcana patebunt.

Hinc Septuaginta Hebræum oHy *alam,* id est *abscondere,* sæpe vertunt, *preferire, negligere, deepietre, contemnere.*, ut *Levit,* xx, 4; *beat,* xxif, i; *Jsai.* Lvii, 11 ; *Nah.* m , 11, ct alibi, ac subinde vertunt. *inique agere,* nt *Psalm,* xxv, 4; quod quid est aliud quam errare? Denique, abscond Te oculos, aures, mentem, Ihbræi* idem esi quod non attendere, negligere, errare, ut patet locis jam citatis.

Vide et mirare hic profundam solertiam et perspicacium nostri Interpretis, qui per abscondita intellexit significari errata homini negligenti celata el abscondita. Hinc Psalles orat, *Psalm,* xviir, 13 : « Ab occultis (erratis) meis munda me, l-omine. » Et *Jer.* cap. x l ix , 10 : « Revel ivit abscondita (scelera) ejus. » Sic el *Daniel,* cap. h , 22: .14-*diœ* rap. i, 8; *ilabac.* cap. m, <4; et Joli, cip. ix, ¿8 : a Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti; » multa enim videt Deus in actionibus hominis, præsertim internis, quæ homo ipse non videt. Quocirca « judicabit Deus occulta (errata) hominum, * Horn, ii, 16 : «qu® enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere,» *Ephes,* v, 12; ideoque « abdicamus occulta dedecoris,» 11 Cor. iv,2. Atquehæc est origo et radix incertitudinis gratiæ, et prudentis sanctique timoris : quia enim homo suas actiones, cogitationes, intentiones intime non pervidet, sed tantum oliiler, el quasi in superficie, hinc nescit an bona vel mali sint; an Deo placeant, vel displiceant, ideoque timore percellitur, ac cum timore ct tremore salutem suam operatur. Esto ergo omne peccatum sil erratum el error, juxta illud : «Errant qui operantur malum, » Prov. xiv : *errant,* quia non satis considerant ct ponderant, quale, quantum et quam noxium sil malum quod operantur. Si enim hoc profunde perpenderent, uti rei gravitas exigit, utique non peccarent. Tamen non hæc sola Deus adducet in judicium, sed et illa qua? speciem halxmt boni, homini ¡ue videntur bona, imo in se subinde bona sunt: examinabit enim illa,an debita attentione, intentione, contentione el studio ea fecerimus, v. g. orationem, psalmodiam, meditationem, jejunium, eleemosynam, etc., peregerimus, ac multis dicet : <>U.nb, TLCiiEL, phares; appensus es in statera, ct inventus es minus habens, » *Daniel, v.*

Quare, hio insignis est stimulus pungens nos, ul singulis actibus ct cogitationibus nostris acriter invigilemus, curemusque ut oinui ex parte sint sincera, integre, perfoctœ, quia « omnes nos manif. stari oportet anlo tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum,» ait Paulus, II *Cor.* v, 10. Porro, de forma, loco, tempore, personis judicandis et judicaturis, cæterisque circumstantiis

judicii, vide exacte deserentem Fràhëiscmn Suarez, tom. Il, lil part. disp. 57, sect. vi.

SIVE BOM'M , SIVI MALUM ILLUD SIT. — HæC Verba referri possunt ad t¿ *errato,* co sensu quo jam exposui. Aptius tamen ex Hebræo referas ad tò *cuncta :* unde ex Hebræo, per hislerologiam usitatam sic clare vertas, ordines et explices : *Et omne opus,* vel *factum sive bonum, sive malum illud sit, adducet Deus in judicium super omni abscondito,* ut videlicet examinet opus, num in eo occulte absconditum sit aliquid errati, id est negligenti®, inadvertent!®, omissionis et culp® : omnia ergo in opere abscondita rimabitur, deteget et propalabit Deus in judicio, cum scrutabitur Jerusalem in lucernis, *Sophon,* i, <2. Sic scrutatus est occulta Doctoris parisiensis, qui publice habebatur vir probus, dum eum jam vita functum publice in templo, ex feretro proclamare jussit : « Justo Dei judicio accusatus, judicatus et damnatus sum,» qua voce perculsus S. Bruno vanitati mundi valedixit, *et in* eremum cum sociis se recipiens, Ordinem Cartlmsianorum instituit, ut veritatem vcramque felicitatem sibi assecuraret, anno Domini 1092.

Climachus, *grad.* 7, narrat Slephanum eremitam clarum miraculis, in morte cum dæmonibus se accusantibus disputasse, ac subinde dixisse : « lia sane, sic revera est; sed pro hoc tot annis jejunavi. Aliquando vero : Non certe, sed mentimini : hoc non feci. Deinde rursus : lia vere est, hoc ita est; sed flevi, sed ministravi. Ac rursus : Vere me accusatis. In quibusdam aiebat : Ha sane, et quid ad hæc dicam non habeo, ideo misericordia est. » Subdit Climachus: a Et erat profecto spectaculum horrendum ac terrificum invisibile illud sævissimumqiw judicium, in quo etiam (quod terribilius est) et quod non fecerat illi ob-. jiciebani. d Et post nonnulla : *a* Hic ipse tamen cum adeo infeste a se ratio reposceretur, carne solutus est; quod judicium, quis terminus, qu® sententia, quis rationis illius finis fuerit incertum penitus relinquens. » Quam sapit ergo, qui cum S. Augustino in *Confess,* ex animo dicit : « Nec me revocabat a profundiore voluptatum carnalium gurgite, nisi metus mortis et futuri judicii, qui per varias quidem opiniones, nunquam tamen recessit de pectore meo. » Idem S. Augustinus in *Psalm.* xl ix , aule finem : « Veniet, inquit, el non silebit, cl arguet, quando correctioni nullus locus erit. Statuam te, inquit, ante faciem luam. Modo ergo tu fac, quisquis talis cs, quod libi minatur facere Deus. Tolle te a tergo tuo, ubi te videre non vis, dissimulans a factis tuis, el constitue te ante te. Ascende tribunal mentis lúa?, esto tibi judex, torqueat te limor, erumpat a te confessio, ct dic Deo tuo : Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et delictum meum ante me est semper. Quod erat post te, fiat ante te, ne tu ipse postea a Deo judice fias ante te, cl non sit quo fugias a te, ne quando rapiat sicut leo, et non sil qui eripiat, v hiem in *Psalm.* lxxix : « In potestate tua est quomodo exspectes venturum Christum; ideo differt venire, ut, cum venerit, non te damnet. Ecce nondum venit, ille in cœlo est, tu in terra: ille differt adventum, tu noli differre consilium. Adventus ipsius durus est duris, mitis est piis. Vide ergo modo tu quis sis ; si durus, licet libi mitescere; si mitis, jam gaude venturum. »

Narrat de seipso S. Hieronymus, epist. *ad Eus-* sitiere *tochium, De Custod. Virg.,* se ob leve juventutis erratum, quod scilicet Ciceronem avidius legeret quam S. Scripturam, raptum ad tribunal judicis ; « Interrogatus, ait, de conditione, Christianum me esso respondi. Et ille qui præsidebat : Mentiris, ait, ciceronianos es, non Christianus; ubi enim thesaurus tuus, ibi ct cor tuum, *Matth.* vi. Illico obmutui : et inter verbera (nam cædi me jusseral) conscienti® magis igne torquebar, illum meum versiculum reputans : In inferno autem quis confitebitur tibi ? Clamare autem incepi : Miscrere mei, Domine, miserere mei, *Psalm,* vi. Hœc vox inter flagella resonabat. Tandem ad præsidenlis genua provoluti qui astabant, precabantur ut veniam tribueret adolescenti® me®, el errori locum premienti® commodaret; exacturus deinde cruciatum, si gentilium litterarum libros aliquando legissem. Ego qui in tanto constrictus articulo vellem etiam majora promittere, dejerare crepi, et nomen ejus obteslans dicere : Domine, si unquam habuero codices sæculares; si legero, te negavi. In hæc sacramenti verba dimissus, revertor ad superos, et mirantibus cunctis, oculos aperio tanto lacrymarum imbre perfusos, ut etiam incredulis fidem facerem ex dolore. » Addit deinde : « Nec vero sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus sæpc deludimur : testis est tribunal illud, ante quod jacui, testis judicium triste, quod timui. Ita mihi nunquam contingat in talem incidere quœstionem; liventes fateor me habuisse scapulas, plagas sensisse post somnum, cl tanto dehinc studio divina legisse, quanto non ante mortalia legemm. »

Si ob lectum Ciceronem in judicio vapulavit S. Hieronymus, quantum vapulabunt gulosi, qui ventri et Veneri serviunt; avari, qui per vim vel fraudem aliena diripiunt; superbi, qui proximis invident, indignantur, calumniantur, officium, famam vitamque eripiunt? Igitur ex hoc epilogo Salomonis discamus jugiter mentis oculis proponere diem judicii, ut ejus cogitatione et metu singulas nostras actiones ita honeste, sincere, caute et exacte obeamus, sicut optabimus eas obivisse, cum tribunali Christi adstabimus, ut rigidam judicii earumdem rationem reposcenti reddamus, ne quod ipse in eis erratum inveniat. Ibi cnim jacietur alea, imo dictabitur sententia decretoria, eaque irrevocabilis totius æternitatis nostra», vel beatissim®, vel iniserriin®. Sive ergo comedas, sive bibas, sive dormias, sive studeas, sive quid aliud agas, semper cum S. Hieronymo auribus

ni,otu

dum.

tuis insonct (uba novissima Arcliangeli : « Surgite, mortui, venite ad judicium. » « Quis enim, inquit S. Clemens, *epifC* I, peccare poterii, si semper ante oculos suos ilei judicium ponat, quod m fluo mundi certum est agitandum?» El Boetius in fine *Consolat. Plalosoph.* : « Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agilis judicis cuncta cernentis. p

Hoc sapiebat qui dicebat :

Linquo coax ranis, cras conis, vanaque vanis;
Ad logicam pergo, quæ mortis non timet *ergo*.

0 adorna veritas, vera chantas, chara felicitas, felix ælcrnitas, Deus meus, et omnia! Da ut nulla nos moveat mundi vanitas. Da ut qui hæc legunt sapere discant, ut transeant a vanitate ad veritatem, a terra ad cœlum, a morte ad vitam, a tempore ad æternitatem, ab œrumna ad felicitatem, a mundo immundo ad te Dominum Deum nostrum, ut in tc quasi in pace in idipsum dormiant ctrequiescant. Da nobis sapientiam hanc, Domine Jesu, qua vana ut vana despiciamus, vera ut vera sectemur, quia tu es ælcrna Patris Sapientia; tu via, veritas el vita; donec aspiret dies veræ beataque æternitatis, et inclinentur umbra vanæ miscræque mortalitatis. « Tu via sanctæ conversationis, veritas doctrinædivinte, vita bealitudinis sempiterno.*. Sequamur, Domine Jcsu, te per tc. quia lu es via in exemplo, veritas in promisso, vita in premio, * ut jucundissima lui visione fruentes in æternum vivamus, beemur ct glorificemur, ac m abysMim veritatis dciUitisque immersi, Trinitati perenne alleluia concinentes tolis cordium medullis jugiter jubilemus : «Gloria Patri, et Filio, et Spintui Sancio : sicut erat, in principio, cl nunc et semper et in recula saeculorum. Amen. »

0 quantom est in rebus inane!

« Speme vanitatem, sectare veritatem; sursum veritas, deorsum vanitas.» S. Bernardus,Lb. V Vite, cap. ni.

VIVE ÆTERN1TATL

Quidquid in mortali moliris vita, Æternitati geris, vel misere, vel beatæ. Hoc œvum horis et diebus fluens, imo fluctuans, cum inani rerum labenlium flumine, tendit in vastum Oceanum ÆTEBNITAT1S.

« Memento te unam duntaxat habere animam, camquc immortalem, ac semel duntaxat te morituram, nec a morte ad vitam esse regressurum ; unam quoque tantum te habere vitam, illamquo brevem, nec aliam quam illam qua modo uteris ; ac postea unam solum superesse gloriam, illamque œternam : illi ergo vivere satage. » B Teresia.

CTCM 5ECES3E EST, AUT DEM «TLMXUM, AUT MALI.

PROOEMIUM

UOSENMULLERI IN SALOMONIS CANTICUM.

I.

LIBRI INSCRIPTIO.

Tertius qui in sacra ITebreoriim bibliotheca Salomoni auctori tribuitur liber (i), inscribitur **nun t j**, *Canticum canticorum*, quæ verba non, ut quidam voluerunt, de pluribus Saloinoneis carminibus hoc unum soppresse significant, nec *catenam* sive speciem carminum (2), nec carmen ex pluribus concinnatum idyllis (3), sed *Carmen præstanlissimum*, eodem superlativum exprimendi modo, quo Ezech. xvi, 7, a'"*W np *ornamentum ornamentorum* denotat *ornamentum pulcherrimum;* Genes, ix, 25, anzjj; 13P *servus servorum, servum vilissimum;* Num. m, 32, O'N'SU et Dan. viu, 25, O'T¿' 1© *princepsprincipum, principem summum*, et quæ sunt alia*, hujusmodi formulai. Postrema inscriptionis verba, HdSpS T©n, sunt qui exponunt : *quæ* carmina sunt *Salomonis,* quasi inter omnia Salomonis carmina mille et quinque, quæ scripsisse legitur 1 Reg. v, 12 (al. iv, 32), hoc omnium prestanlissimumsit, ideoque delectum ab iis, qui libros sacros collegerunt, el dignum habitum, quod inter illos censeretur. Alii TMqui-dem in singulari capiunt, el ad referunt, sed verba hoc dicere volunt : *quod* carmen respectum habet *ad Salomonem,* id est, de eo, de ejus amoribus, agit, quemadmodum Jesai. v, 1, *carmen amici mei de vinea sua,* et Jerem. xlviii, I, vaticinium xiob *de Moabo.* Picrisque tamen, quibus el nos accedimus, S nomini nah® præmissum est nota auctoris Carminis, ut in mullis Psalmorum inscriptionibus. Dicit igitur inscriptio, Carmen hoc presentissimum esse a Salomone compositum.

tl.

CONTINETUR HOC LIBRO UNUM CONTINUUM CARMEN.

Contineri hoc libro unum continuum ab eodem poeta compositum carmen, a nemine in dubium vocfttum est usque ad Richard. Simonem, qui plura minora variorum poetarum carmina hoc libro collecta perhibuit, quorum vel auctores vel initia internosci et distingui vix commode queant, eo quod nusquam eorum indicia dentur (4). Post illum

(1) He Tarlo qno libros Salomoneos ponunt et Hebræi et Christiani ortline vid. Carpanti *introduci. ad libro» mt Testam,* part. II, |Kig. I39.

(2) Ut Wellhuson, coltolo cuín Aramaico Tt> *catena, armilla,* in sua hujus libri interpretatione, quam inscripsit Per *Schwcslernhandel,* pag. 108.

(3) Ita Jos. Ind. Schelling in *excursu* 1 ad swim interpretationem, pag. Î39: «Quemadmodum, inquii, Theocriti carminibus ab ipso ttJuX)wv nomencsl inditum, quod varia essent in illn» poematiorum *venera,* interprete Scapula : sic *Canticum canticorum* hoc nonum acceptum videri possit, quod carmen sil ex pluribus quasi concinnatum canticis. »

(4) *Hist, critiq. du deux Testam.,* liv. 1, ch. v, pag. 80 : « Il y a beaucoup do conftision dans le livre des Cantique», où Ton a de la peine A distinguer les auteurs, parce qu'ils n'ont pas été marqués. ©

recentiorihiis temporibus plures exstiterunt, qui quum incertas contenderent esse personas mutuo colloqiienles in hoc libro inductas, nec posse certum definiri disserentium consilium, sæpe praeterea hiare nexum orationis, filumque sermonis e manibus elabi interpretis, nec ita in unum coire singulas libri partes, ut quomodo inter se apte cohaereant, appareat, in eam perducli sunt sententiam, per totum librum plura spargi carmina, nullo interse nexu conjuncta, sed propter argumenti similitudinem ac analogiam (amatoria enim sunt) in unum quasi fasciculum constipata, uti est in Psalmorum corpore et Salomonis sentenliis (I). Verum enim vero unum atque continuum ejusdem auctoris opus esse, totius libri nexus indivulsus et harmonia demonstrat, in quo, utut personæ varient alternis vicibus interloquentes, nulla tamen tumultuari» congestionis vestigia comparent. Quod ut eo clarius eluceat, age, hunc librum propius consideremus et summa ejus capita ab initio ad finem persequamur.

Exhibet hoc carmen continua juvenis et puellæ sese amantium colloquia. Amator describitur ut *rex* i, 4, 12, *Salomo* dictus hi, 11 coli, vn, 9, vni, 11; idemque ut *sponsus,* cujus nupliæ memorantur ni, 11. Idem ut *pastor* i, 7, n, 16, isque socios habens, i, 7, et agros vineasque colens vi, 1,2. Complures habet uxores primi et secundi ordinis vi, 7, 8, quibus adjecta; sunt, ut sociæ illarum, innumerabiles virgines vi, 7. Inter uxores illas spectatur una aliqua singularis et præ reliquis omnibus dilecta vi, 8, quæ sponsa dicitur, iv, 8-12, et ipsa illa est, quæ in hoc carmine cum regio sponso colloquens inducitur. Ei cura pastoritia peculiaris gregis i, 8, tribuitur. Eadem præfecta olim fuerat vineis, sed ne suam quidem vineam custodivit i, 6. Pulchra et ornata est vi, 8, 9, 11, iv, 1 seqq. Vocatur vi, 12 (al. vu, 1) *Sulamith*. Inducuntur quoque puellæ Hierosolymitanae, sponsæ comites, qure scena; semper interesse videntur, et suas etiam partes in dialogo gerunt n, 7 ; ni, 5; v, 9; vi, 1 ; vm, 4. Sub Carminis finem loquentes inducuntur Sulamilhæ fratres vin, 8, 9, eorumque soror natu minor vin, 10-12. Fit item mentio juvenum sponsi amicorum i, 7; v, 1 ; vni, 13 : sunt autem muta; personæ.

Colloquendi initium facit sponsa, quæ regis amplexum desiderat, eumque se in conclavia sua ducentem velle sequi profitetur, i, 2-4. Puellis Hierosolymitanis excusat formam suam ab aestu solis subnigram, ct peccatum suum confitetur, quod negligens oflicii sui custodiendi vineas fuerit, el ne vineam quidem propriam custodiverit, vers. 5,6. A dilecto instructionem pascendi sibi expetit, ab illius sociis contemni metuens. Ille jubet eam vestigia parata sequi, laudalque ejus ornatum, vers. 7-11. Pollicetur sponsa, se bene paratam exspectaturam esse sponsam, mentemque in eum prorsus defixam habituram esse, vers. 12-14. Qua mente contentus rex sponsæ pulchritudinem sinceritatemque et probitatem, illius vultu sese prodentem laudat, vers. 15. Sed illa vicissira magis prædicat sponsum, et mente praecipit suavem ct splendidam una cum eo habitationem, vers. 16,17. Comparanti se cum narcisso Saronio el lilio convallium, n, 1, rex ita respondet, ut illud confirmet cl amplificet, vers. 2. Sponsa dilectum suum excellentius laudat, et professa quanta ab eo acceperit beneficia ejus accubitum vehementer desiderat, vers. 3-6. Quum obdormivisset, rex adveniens eam excitai i vetat, cum obtestatione, vers. 7. Mox ipsa

(i) Horum antesignanus est Jo. Gotlfr. Herder, in sua hujus carminis interpretatione, cui titulum fecit hunc : *Linter ¡1er Urbe, dir alleile» unit scliionsten des Morgenlands,* Leipz. 1778. Eum prunus secutus est Jo. Christoph. Pœderleiti in *SchoUis in ret. Testam. librai poeticos* (Hall 1779), qui pag. 189 hoc libro contineri *erotopœgnia* existimat, que Grttùs laudantur, id est brevia de amore poemata, distincta carmina, urbana el rustica, dialogismo? diverso tempore eteganler composites, a Salomone aut couditos, aut in unum fasciculum constrictos. In illorum duumvir 'nun f. ntentiam po.-tea concesserunt J. F. Kleuker *(Sammtung tier Gedichte Salomons).'* Guil. Frid. Hulnapel in *Repertor. fur bibl u. morgemi. Literal,* part. VH, pag. 199 seqq., et in teutonica sua hujus libri interpretatione ni.li* illustrata, Erlang. 1784 ; H. E. Paulus in *Repert. fur b. u. m. Ut.* part. XVII, pag. 108 seqq.; J. B. Gash, *Ujlrage tur Erklar. des llohen U ds ;* J. H. Parean, *Institutio interpretis tei. Tettai»,* pag. 559. ct nuper Jo. Car. Dœpke in commentar, super hoc libro teuton, edito.

expergiscens agnoscit vocem dilecti. Celeriter deinde per montes collesque obambulantem videt, mox astantem conspicit ad suum habitaculum, vers. 8, 9. Audit ipsam excitantis evocanlisque ad res suas agendas vocem, quum jam ternpus amcenius advenerit, omniaque in flore constituta et fructibus ferendis propinqua sint, vers. 10-13. Eam m petrarum fissuris latentem vocat dilectus, ut ad ipsum veniat, vers. 14, simulque jubet \ulpeculas vineis noxias capi, vers. 15. Jam gaudet sponsa, quod propius dilecto posita sil, qui eodem loco pascat, vers. 16, cujusque adventum ad se sub vesperam exspectat, vers. 17. Sed spe sua, dilectum secum fore proxima nocte, deceptam se ait noctu surrexis.se et dilectum suum quaesivisse, rogasseque civitatis custodes, num eum viderint. Paullo post quum eum reperisse!, gaudet, non dimissura eum, donec in matris suæ domum eum deduxerit, m, 1-4. Quum iterum obdormivisset, vetat dilectus eam a somno excitari, vers. 5. Tum post interjectum aliquod temporis spatium, Hierosolymitana* puellæ mirabundae sponsam conspiciunt in solemni pompa e deserto deductam, vers. G. Describitur lectus regius ab heroibus Israeliticis optime custoditus, vers. 7, 8, et thronus regius portalilis pretiosissimus, in quo dum rex solemniter portatur, invitantur Hierosolymitana puellæ ad contemplandum regem Salomonem nuptiali corona ornatum, vers. 9-11. Nunc rex laudat sponsam suam, ejusque formæ præstantiam predicai, generaliter primum, deinde per singula membra, atque plures elegantes in ejus commendationem similitudines afferens, iv, 1-15. Sponsæ invitanti dilectum ut ad se veniat, ¡v, 16, respondet ille, se ejus votis annuere, v, 1. Jam vero narrat sponsa, quantum ipsa officio suo defuerit, quum adveniente dilecto noctu ipsa somno gravis et tædio molestia* surgendi seque vestiendi, morata fuerit; sed amico manum per ostii foramen immittente, se totam perturbatam fuisse; surrexisse se tandem, foresque aperuisse, sed dilectum inierim abiisse, hinc se ferme exanimatam frustra eum quæsivisse et vocasse, vers. 2-6. Tandem se in urbem perrexisse, sed verberatam, vulneratam, et detracto peplo instar impudicæ mulieris ignominiose tractatam esse a custodibus, vers. 7. Quate se obtestatam esse puellas Hierosolymitanas, ut ubicumque reperiant ipsius dilectum, ei dicant, quantopere ipsa ægra amore sit, vers. 8. Illis descriptionem dilecti sui poscentibus eam dedit, vers. 9-16. Rogant Ilierosolymitanæ quorsum putet dilectum abiisse? se enim cum ipsa eum quaesituras, vi, i. Sponsa respondet, eum in suum hortum descendisse, ul floribus pascatur, floresque colligat, vers. 2. Mox conspecto amico totam se ei dedit, vers. 3. Is vero ei occurrens delectatur ejus pulchritudine, quæ in ejus amorem ita abreptum se profitetur, ut inter tot reginas innumerabilesque virgines eam sibi amicam eligeret, vers. 3-10. Inde usque ad caput vu, 10, sponsæ pulchritudo denuo per singula membra a calce ad caput describitur, significatque dilectus, quanto illius amore ardeat. Quo sponsi erga se affectu Sulamith (vii, 1) se beatam ducens, locum et copiam petit promissis ejus amoribus fruendi, suosque illi reddendi, nempe inter visendas secum vineas, ubi ait ad gratam commorationem omnia a se parata esse, vers. 11-14. Tum ardenliori desiderio exoptat propiorem cum dilecto consuetudinem ejusque amplexus, vm, 1-3. Sponsam, quæ inter desideria obdormiverat, rex velat excitari, vers. 4. Mox conspicitur dilecto suo innixa sponsa e deserto adducta, quæ illi semper proxime manere cupit, jamque amorem suum ardentissimum esse confirmat, vers. 5-7. Jam in scenam producuntur Sulamilhæ fratres consilia inter se agitantes de sorore quadam natu minore, nondum nubili, quid ei faciendum sit, quo tempore ei sit nubendum? vers. 8, 9. Inducitur illa ipsa gloriaos, se sorori parem esse faciam, vers. 10, el promittit, se vineam a Salomone suæ cure concreditam diligenter custodire velle, vers. 11, 12. Rex cum comitatu sociorum adveniens acclamat sponsæ in hortis habitanti, ut sonora voce ipsum excipiat, vers. 13. Illa respondens picca-

tur, nt dilectus summa celeritate in montes aromatibus fragrantes se recipiat, vers. 14.

Vides omnes et singulas hujus libri partes inter se cohaerere, et mutuo sese respicere, casdemque iterum iterumque personas colloqnentes redire. Praeterea unus idemque per totum librum sonus regnat orationis, idem stylus, eædemque subinde repetuntur loquendi formula» huic tantum libro propri®, voluti adjuratio per cervas et capreas ad puellas Hierosolymitanas directa, ne dilectam e somno excitent, n, 7; m, 5; vm, 4; comparatio oculorum delecta» cum columbarum oculis, i, 15; iv, 1; v, 12; compellatio dilectas nomine columbi», n, 14; v, 2; vj, 9 (1).

III.

CARMINIS ARGUMENTUM ET CONSILIUM.

Ex illa, quam supra dedimus, carminis descriptione patet, illud suo in genere plane esse unicum, totque mira, insolentia et obscura ei inesse, quot carminum quotquot exstant vix ulli alii. In scenam producitur rustica puella in regium gynæceum introducta, quæ sese a rege amari gaudet. Mox vero eadem in rure conspicitur, ubi una cum dilecto greges pascit, i, 7, 8, 9. Thorurn suum virentem, id est cespitem, simul vero domus suæ tignos cedros esse ait, tabulataque cyparissea, (pialia regi palatio conveniunt, i, 16, 17. Tum dilectum conspicit super montes collesque salientem , n, 8, 9. Noctu in lecto cubans (pium dilectum frustra quærat, consurgit, urbis plateas perlustrat, custodes interrogat, an non ipsius dilectum vidissent, quem quum tandem inveniat, in matris domum deducere cupit, in, 1-4. Post aliquod temporis intervallum iterum dilectum in platea qurerens a custodibus verbera patitur et vulneratur, v, 1-7. Ilæc et plura alia quum nullo modo nec Salomoni regi, neefeminæ in primariam thori sociam ab eo electa» et in sua conclavia deduct® conveniant, varii varios excogitarunt modos, quibus inter se conciliare et verisimilia reddere studerent. Qui tamen in eo fere consentiunt, quod puellæ dilectum alium esse a Salomone rege statuunt, eum vero puellam ab amore, quem juvenili cuidam pastori addixisset, ad suos abducere amores et pellicere conantem sisti putant, cujus illecebris puella fortiter resistens datam suo pastori fidem servet. Ili vero omnes alii alia fingere, et ut singulas carminis partes ex sua hypothesi inter se connectant, interpretationi ex suo ingenio plura inferre necesse habent, de quibus poetam cogitasse haud constat. Quod etsi vere monuit qui recentissimus illi interpretum classi sese adjunxit G. 11. A. Evald, tamen in eamdem illam vituperationem et ipse cadit. Is enim sibi persuasum habet, Sulamithara, quum aliquando in amceno Engedensi agro exspatiata in regios currus incidisset, jussu regis, ejus amore incensi, in suum gynæceum vi fuisse abreptam. Id quis credat Viruiu Doctissimum sibi reperisse visum esse in his qu® vi, 11, Í2 leguntur,

(1) Alia nonnulla, qu® hunc librum unius ejusdem auctoris opus esse arguant, attulit Ewald in *Prolcgom.* ad suam interpretationem, pag. 9 seqq., ct pag. 43 seq.

• Il i c Maurer: « Poeta semper *y* relativo utitur, ita ut forma pronominis relativi plenior TJX nonnisi in libri inscription*, qu® a poeta ipsu non profecta est, inveniatur. Deinde 73, quod cx relativo et 5 compositum est, tantummodo in Cantico Canticorum occurrit. Voces ct locutiones poet® propri® hæsnnt : fPJH (pro qua voce ab aln* vet Testane scriptoribus rnjn, /mi/. xi, 87,voi njH» XLV» ‫ל‬ ponitur), 1, 9, 15; 11, ì, lo, 13; iv, 1, 7; v, 2; vi, 4> 1D3 *cypnut* l, 14; iv, 13; (qu® vox cum TDD cuberei), 11, 9, 17; tv, 5; VII, 4 ; vili, 14 ; TfgO, li, 13, 15; vii, 13; vi, 4,10; /3 *noctu,* ni, 1, 8; KÌZJ et IT, eq. S *mirare, descendere in* locum, iv, 18; v, 1; vi, 2. Prwterea ul, quod e founts vocis nDJ non forma dualis, sed pluralis niTIDJ ante«iiU\a Hamper ponitur, iv, 8, tl; v, 13; quod nunquam terminationes verborum masculin®, pronomina el sullixa masculina ad nomina gett ь feminini referuntur, n, 7; m, 5; tv, t; v, 3, 8, 9; vi, 5, 0, 8; vn, 1 ; vm, 4 ; quod dativus pronominis persoiuta pleor, mico adbibetur, i, 8; u, to, tt, 13,17; tv, 0 ; vm, 14, et quod m omnibus carminibus Klein articuli usus (roqueta invenitur, monendum est. Peculians dicendi formula est rfiì *D, qu® ad homine* accedentes animum advertit m, 6; vi, 10; vm, 5. Denique poeta» jusjurandum quod per capreas ct cervos agri juratur, propnum ot u, b; ut• 8 ; viU, 8. i» c»

quæque Sulamithæ verba esse putat, aliis ea sponsa tribuentibus : « Ad hortum unicum descendi, ut intuerer convallis virorem, ut viderem an germinaret vitis, an flores haberent malogranalæ arbores? Nescio qui — duxit me meum desiderium ad currus populi mei nobilis. » Quibus jungit hæc Sulamithæ verba i,4 : «Trahe m? posite! Curramus! In sua conclavia rex me duxit. Exsultabimus teque laetabimur; amores tuos plus quam vinum laudabimus. Jure merito amore te puellæ prosequuntur. » In quibus omnibus tam nihil est, quod puellam invitam in regium gynaeceum raptam arguat, ut potius illam se regis amore gaudere prodant. Verba quibus, i, 9, 10, 11, rex virginis pulchritudinem laudat, Ewaldo sunt blandimenta, quibus rex illam ad se amandum pellicere studeat; vers. 12-14 vero Sulamitham regios amores detrectare, seque juvenis pastoris a se dilecti desiderio teneri testari putat! Quod in verbis illis vix reperiat, qui ea sine prajudicata opinione legat. Porro, n, 8-15, Sulamitham ait in regio gynæceo versatam in mentem sibi* revocare felices illos dies, quibus dilectus in vinea ipsam subinde, inviseret, et vers. 16,17, eam optare, ut priusquam vesper adveniat dilectus ipsam e gynæceo eripere velit. Tum m, 1-4, elv, 2scq., Sulamitham fidenter asserit narrare quæ sibi dormienti per somnia oblata fuerint. Talia si quis alius lectoribus suis persuadere vellet, is procul dubio acrem, qualem ipse exercere amat, viri doctissimi censuram merito experturus esset (1).Cæferum carminis formam quod attinet, illud statuit esse drama, nec tamen tale, quod in seenam esset proferendum. Quatuor illud actibus, quosdicunt, absolvi, quorum tres priores eadem redeunto obtestatione ii, 7 ; m, 5; vm, 4, terminantur. Verum nihil in carmine reperiri, quod fabulæ dramalicæ argumentum exhiberet, qua res gesta quædam pervariam eventuum seriem ad exitum aliquem deducitur, verissime jam Lowlhius (2) monuit. A prm-

(1) * Ewaldo in omnibus fore consentit Ilei)igstedt, qui Maureri Commentarios nuper prosecutus est atque absolvit.

Carminis hujus *materiam, argumentum* et *finem* exponit Ha:

« Puella quædam rusticana, nomine *Sulamith* (vn, 1), in oppido *Engedi* adulta el educata (i, 14), virtute eximia predila, quæ a fratribus non germanis inhumane tractatur (i, 6), el quæ juvenem honestum, quocum ab infantia familiariter vixit, amure fideli prosequitur, in gynæceum Salomonis regis abducitur (vi,12; i, 4). Salomo omni opera animum Sulamithæ sibi conciliare enititur, cam precibus cl blandimentis movere studet, omni laude et splendore ornat, camque omnibus suis mulieribus anteponit. Seti Sulamith nulla re, nulla regis opera et arte potest incitari, ut ci aures pnebeat, ojusquo precibus ct voluntati satisfaciat; ea se constanter gent, semper simplici1er respondens regis preces el optata repudiat, semper toto animo de amato suo cogitat, se fideli amore cum amplecti affirmat, cl vehementer optat, ut ad eum ct in locum in quo is versatur, redeat. Postquam Salomo omnia frustra lentavit, ut Sulamitham a lido amore, quem ca erga amatum suum habet, averteret, Sulamith ex gynæceo regis liberata rursus in amati societate commoratur. — Ex huc argumento carmen a poeta in cum finem, ul *amor errus, purus, innocens et fidelis, qui omnibus splendoris ct opulentus illecebris ct blanditiis repugnat el resistit atque nonnisi in vir* tute ct animi innocentia conservanda acquiescit,* describeretur ct laudaretur, compositum esse sequitur.»

Et infra : a Quod vero ad nexum, quo singul i carmina in libro conjuncta sunt, attinet, ea non justo ordine interse cohæreie videmus; nam exstant carmina, quæ res tempore priore gestas exponunt, sed post alia carmina, in quibus de rebus ad tempus posterius perlinentibus agitur, posita sunt. Hujusmodi carmina sunt carmen n, 8-17, quod ad tempus refertur, quo Sulamith, antequam ingynæceüui Salomonis abducitur, insolo natali commoratur; el carmen vi, 10—vn, 10, quod ad tempus, quo Sulamith pnmo in Salomonis conspectum venit, perimet, quœ carmina postaba ad Sulamitham in gynæceum Salomonis abductam spectantia collocata sunt. Cum poetam ipsum, qui rem unam pluribus carminibus exponere voluit, h ecco ordine non apte cohærente, qui in libro invenitur, conjunxisse verisimile non sil, illo carminum ordo non a poeta ipso, sed ab alio quodam auctore seriore, qui carminum argumentum, finem cl nexum non recte intellexerit, profectus cs>e videtur. Neque ille carminum nexus, quo res gesta*, quæ iis exponuntur, non secundum justum temporis ordinem conjuuct.o sunt, eo potest defendi et probari, quod Canticum Canticorum *drama*, propter cujus formam poelæ rem serius gestam dialogis prioribus exponere, et rem unus factam dialogisposl»Tionbusexpedire el explanaro licuerit, esse statuitur. Nam p^-usdramática a litteris tam Hebnvornm quant c eterorum populorum Soinilicoram aliena est. Plures quidem persona?, quæ inter se satis differunt, ia Cantico canticorum coUoquontes introducuntur, lamcu hic liber propterea, quod smgulæ argumenti res actionibus continuis non expediuntur, pro dramate haberi nequit.— Canticum Canticorum in h ec *duodecim* carmina aptissime dulnbunulur: *n)* i, 2-8 ; *b)* i, 9 — n, 7 ; *c)* n, 8-17 ; *d)* in, 1-5; *e)* m, ü-il ; *f)* iv, 1-7 ; *g)* iv, 8 — v, *i ; h)* v, 2 — vi, 3; *i)* vi, 4-9 ; *k)* vi, 10 — vu, 10 ; *i)* vu, il—vm, 4 ; *m)* vm, 5-14. Quorum carmiuum tertium n, 8-17, et drcimuia vi, lo — vii, io, ad retanto Stilamitluun in gynæceum Salomonis abductam gestos ; primum et secundum i, 2—n, 7, quartum et qoæ deinco|^ sequuntur usque ad nonum, m, i—vi, 9, ad tempus quo Sulamith m gynæceo regis co*nmoratur; el duodecimum vm, 5-14. ad tempus quu illa mulier ex gynæceo liberata rursus domi m amati societate versatur, pertinent.» Hæc ille in *Proamio in Canticum Salomonis.* *K.* C.

(t) *ne sacra Ilcbraor. poesi,* p.tg. 344 edil. Ups., ubi BossuetUm refellit, qui hoc libro pastorale drama, per septem actus, tiuurmii Unguli unius diei spatium ucciqHmt, distributum, contineri exblimaviL

cipio usque ad finem idem esse videtur rerum status, idem color, nisi quod amantium variantur affectus, eo precipue, quod nunc absentes languent, nunc mutuo consortio fruuntur. Sponsa sponsum absentem desiderat, quærit, invenit, amplectitur, domum deducit; iterum insequitur fugientem, sed frustra; mœret, languet, comitibus mandata dat dilecto perferenda, et splendidam fusamque ejus formai descriptionem subjicit. Nihil hicjustæ actionis simile, nec quod magis accedat ad naturam légitima; fabulai, quam quæ habet quodvis e Theocriti aut Virgilii Bucolicis dramaticis, quibus pastores amores suos, lusus, aut certamina exponunt, quæ nemo tenere in eadem classe cum Euripidis aut Terentii fabulis collocabit. Id itaque satis luto statuere licet, canticum Salomonis ad minorem illam speciem dramatical poeseos pertinere, seu formam solummodo dramaticam habere, nentiquam justi dramatis titulo insigniri posse.

Cum, uti vidimus, Salomonis canticum tot tantaque inter se repugnantia contineat, quæ probabili aliqua ratione inter se conciliari non possunt, si nonnisi proprium verborum sensum sequamur; eo deducimur, ut poetam *allegorico* dicendi genere usum esse statuamus. Quod ipsum antiquissimi et Hebræi (1) et Christiani Interpretes agnoverunt. Atque illi quidem, presunte Chaldaico paraphraste, consentiunt fere, describi in hoc carmine mutuos Dei et populi Hebræi amores ejusdem allegoria! involucro, quo sæpius sacri vales usi sunt. Eos enim constat Deum ad suum populum eamdem rationem habentem sistere, quam sponsus aut maritus habet ad sponsam aut uxorem. Ita Isaias, uv, 5 : « Maritus tibi erit Creator tuus, nomen ei Jova exercituum. » Idem, lxh, 5 : « Ut juvenis uxorem ducit virginem, ita te uxorem ducet Conditor tuus. Et ut sponsus sponsa gaudet, ita te gaudebit Deus tuus. » Jeremías, n, 2 : « Reminiscor tibi pietatis juventutis tuæ et amoris sponsaliorum tuorum, cum tu me per deserta, per terram sequerere incultam. » Idem eamdem imaginem varie et panilo liberius, nipote cum aliqua indignatione, persequitur, Judæis defectionem a Dei cultu exprobrans, ni, 1-5, ubi inter cælera alia hæc dicit : «Tu vero, quamvis cum multis amatoribus scortata sis, tamen redi ad me, inquit Jova. » Ab eadem imagine tota pendet pars prior vaticiniorum Oseæ, cap. i-in, quam sive ex verilate historica interpreteris, sive pro allegoria habeas, perinde hujus translationis, in hoc argumento quodammodo consecrata*, lex et ratio elucebit. Verum nemo est, qui in hac materia pari cum audacia versatus sit, aut æque licenter sese effuderit, atque Ezechiel, qui binis parabolis bene longis, cap. xvi et xxm, quibus Judæorum atque Israelilarum ingratum erga Deum animum turpemque a vero ejus cultu defectionem, ductis imaginibus a muliere adultera, et mulierum duarum amoribus meretriciis, fuse exsequitur. Quæ cum ita sint, nequaquam improbabile fuerit, cani poemate illo, quod *Salomonis præstantissimum carmen* inscribitur, *mutuos Joven et populi a se dilecti atipie fidelis amores,* sub amoris, quo vir et femina invicem flagrant, ita continuata allegoria, ut

(t) Aben-Ezsra in Præfat. ad suam hujus libri interpretationem : a Absit, absit, ut Canticum Canticorum de amore carnali agat, sed omnia figurate ineo dicuntur. Nisi enim maxima ejus dignitas esset, in sacrorum librorum corpus non fuisset relatum, neque de eo ulla est controversia. » Profecto carmen, quod vulgares viri cl feminae amores caneret, inter vel. Testam, libros relatum fuisse, minime fert universa eorum indoles et ratio. *Sacri* enim sunt cl habentor illi libri, coquo nomine spectant vel res divinas ct cultum divinum, vel necessitudinem quæ Deo cum suo populo intercedit, quo et libri historici pertinent, vel institutionem vitæ, morumqnc disciplinam. Inter tales gravissnni sancltssimiquc argumenti libros relatum esse amatorium carmen, cique *priastantissimi* nomen inditum fuisse, .nibi nunquam persuadebitur. Afferunt qui ct alios minoris momenti libros in vet. Testam, relatos esse contendunt, libellum Rutta*. Sed ei, cum ad declarandum Davidis originerà pertineat, minime postremus inter libros historicos ad theocraliam spectantes locus competit

•Cmterum notat Herbst, quærenti quomodo hocco carmen, allegorica interpretatione repudiata, inter sacros j iidæorum relatum fuerit, esse respondendum, illud contigisse, non quod carminis argumentum sil *amor verus, innoerns* e(*fidelis,* <ed quoti ille qui ibi exhibetur, *Salomonis* sil amor; quemadmodum enim bibliorum collectores Ifebrsonnn regum historiam, impie licet scclesleque iactis scatentem, in sacrum canonem referre non dubitaverunt, ite eosdem ‹ armen pr estant!-imum, in quo lilii Davidis amores describerentur, sacræ Scripture adscriben potarne. Hkc ille, *muoriseli tritisdir fiinldlunij,* etc., ad lu l. A-

amantium desiderium, ardor, sollicitudo, cumque his conjuncte perturbationes vividissimis coloribus repræsenlentur (1). Hinc Jarchi observat, induci hoc carmine populum Israelilicum in exsilio recordatum pristinum Dei erga se amorem, quo motus ille ipsum præcæteris populis peculium sibi elegerat, maximisque beneficiis ornaverat. Repudiatum vero ob multa commissa maleficia, jam erroris poenitentia ductum, ita apud se cogitare : ((Referam me ad maritum meum priorem; nam melius tunc mecum agebatur, quam nunc,» *Osce,* n, 7 (al. 9). «Personam, inquit, gens Israelitica gerit mulieris, quæ divortio facto etiam mariti sui desiderio tenetur, dilectoque jungere se cupit, in memoriam revocans adolescentiæ suæ amorem, et defectionem suam confitens. Dilectus vero, illius sollicitudine ipse dolore correptus : *Meminit collata in illam juvenem sponsamque beneficia atque amorem {Jcrem.* n, 2), inque memoriam revocat decorem pulchritudinis ejus, et recte beneque ab ea facta, per quæ ipse eidem forti amore devinctus est. Testatur igitur, se illam non libenti animo afflixisse, nec repudium ei perpetuum dixisse, sed eam suam uxorem adhuc esse, ipsunique ejus maritum, qui ad eam sit rediturus. » Eamdem allegoriam ab antecessoribus suis acceptam Novi Fœderis scriptores servarunt ad Christi et Ecclesiæ unionem mysticam describendam, præserlim Paulus Apostolus, *Ephes.* v, 23-28; II *Cor.* xi, 2; quibuscum junge *Matth.* ix, 15; *Joan,* in, 29; *Apoc.* xix, 7; XXI, 2. Quibus locis congruenter antiquissimi Ecclesiæ Patres Canticum de mutuis Christi et Ecclesiæ amoribus interpretati sunt. Inter eos eminet Orígenes, qui, teste Hieronymo, Canticum decem voluminibus explicavit, ineunte sæculo tertio (2), cumque secuti sunt Epiphanius, Salamini in Cypro episcopus, Philo, episcopus Carpasi, quæ etiam Cypri urbs est, Theodoretus, Cyri episcopus, Cassiodorus et alii (3). Exstitere quidem jam sæculo quinto qui Salomonis Canticum ad proprium verborum sensum restringerent, nec allegoricum ejus sensum agnoscerent (4), ex quibus tamen solus Theodorus, Mopsuesles episcopus, nomine est notus (5). Sed eorum sententia tantum abest, ul majori doctorum

(1) Opposuit allegoric® carminis interpretationi J. D. Michaelis in not. 131 ad Lowthii *De sacra Ucbraorum paesi Prce(ect.(pag.* 625), veri dissimillimum esse in tam longo carmine, si allegoricum, nihil omnino repertum iri, quod ad vestigia aliqua allegoria) ac divini amoris nos deducat. Quod repetierunt Ewaldus *(Das liohe Lied,* pag. 35), Dopke *(Commentar,* pag. 45), et Hassler *(Tübinger Zcitschr. fur Théologie,* Ul Stûck, pag. 172). Verum quominus poeta disertis verbis indicaret, quidnam sub allegorico involucro lateret, impediebat carminis interna natura et constitutio, forma, dico, quam sibi elegerat, dramática. Neque enim ipse loquitur, narralve aut describit, qu e ipsi objecta sunt, sed in dramaticam quasi actionem, m qua ipsi, poetæ, null® partes essent, versum csl toluin ejus argumentum.

(2) Ejus operis pars tantum superest, ab Hieronymo latine versa : « Orígenes, inquit ille in Præfat. ad Homilías duas *in Cantic. Canticor.,* cum in cælens libris omnes vicerit, in Cantico'Canticorum ipse se vicit. Nam decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti usque versuum millia pene perveniunt, primum Septuaginta Interpretes, deinde Aquilam et Symmachum et Thcodotion, ct ad extremum quintam Editionem, quam in Actio littore invenisse se scribit, ita magnifice apertequo disserit, ut vel inde mihi videatur in eo completum esse quod dicitur : Introduxit me rex in cubiculum suum. »

(3) Theodoretus in *Proam.* insuam Cantici interpretationem, non solum Eusebium, Origcnem, Cyprianum Carthaginensem, ct his antiquiores apostolisquc propinquiores (xal cl toûtwv TroXaionfct, xai rûv àxcçoUw nXT.T.írnpa), verum cl qui post cos in Ecclesiis cxccllucre, librum hunc omnes spiritualem esse censuisse (ttoixztusv ipwaxv ' ' I ' I >). tradit.

(4) Theodoretus, 1.1. |>ag. 2: « Quia nonnulli eorum qui Canticum Canticorum calumniantur, ac spiritualem librum esso negant, fabulas quasdam ne aniculis quidem delirantibus dignas contexunt: alii nimirum, quod sapiens Salomo de seipso deque Pharaonis tilia scripserit (ita cl Grotius, cui hoc carmen csl inler Salomonem cl tiliam regis Ægypti, I *lieg.* m, 1, interloquentibuseliam choris tum juvenum, tum virginum, qui in proximis thalamo locis excubabant) ; nonnulli autem ejusdem classis auctores pro Phiraonis lilia sponsam esse Abisal Sunamllidem tinxerunt.» Do Abisaga, quam Davides senex concubii a n sibi junxit, cl post ejus mortem Adonia a Salomone uxorem albi petiit. vid, I /b'7. i, 1-4 ; n» Si,

(5) De eo interprete vid. Palris moi *Ilistor. Interpretum SS. Libr.* part. III, ¡ug. 250 s?qq. De ratione, qua illo Canticum interprtlatus fuerit, lanium in universum accepimus, quod « piguisse se *scriberet,* Cantica Canticorum perlegere, quoniam neque secundum propheticam speciem expósita sunt, neque secundum historiarum traditionem, sicut scriptura regnorum, neque demonstrativa admonitione studii utuntur, » apud Severin. Binium in *Concilior.* lom. 11, pag. 535. El Leonlius Byzantinus (sæculi VH scriptor), in libro *Contra Xestorium et Eutychen,* in Camsii *Led. antiq.* vol. I, pag. 577, de Theodoro inler alia hoc scribit: «Sanctum sanctissimum Canticum Canticorum ab omnibus Christianis laudatum, et a Judæis inimicis Christi in admiratione habitum, libidinose pro sua et meule et lingua meretricia interpretans, sua supra modum incredibili audacia, ex libris sacris abscidit. »

Christian® parti probaretur, ut potius Unquam falsa et profana publice damnaretur (1), Mutuos Dei et populi a se dilecti amores hoc carmine sub allegorico involucro cani, cum argumentis haud improbabilibus, uti vidimus, statuatur (2); nos ipsi olim carmen ita explicare cœpimus, ut duces potissimum Chaldæutn paraphrasten, et Salomonem Jarchium sequuti, allegoriam illam per singulas libri partes declarare conaremur (3). Quo minus vero viam, quum ingressus eram, jam persequar, me impedit non solum rei dilbcullas, quæ tanta est, ut in singulis allegoriae partibus interpretandis vix quisquam sibi satisfaciat; verum et aliud, quod doctis harum rerum arbitris dijudicandum propono. Considerantibus universam eorum, qui Salomoni regi tribuuntur, librorum indolem et rationem, apparet, eorum argumentum versari in *Sapientia* et commendanda et docenda, ciijusmodi libri Salomone, hominum, quotquot Ilebræis cogniti erant, sapientissimo (i) digni essent, et quales ab eo exspectari possint. Quid igitur? si ad ejusdem generis libros et nostrum carmen eatenus pertineat, quatenus mutuos Salomonis et sapientiæ amores per allegoriam sistat (o). Ad talem allegoriam eligendam et amplificandam aliquis serioris ætatis poeta Ilebræus (0) facile adduci poterat per prosopopoeiam illam, qua *Prov.* ix, Sapienlia inducitur tanquam regina omnes mortales ad se invitans, suum palatium aedificans et instruens, in quo convivas excipiat, tum lautissimas epulas paret, ad quos per puellas emissas invitat. Ei stalim opponitur Stultitia persona meretricis convestita, quæ illecebris suis fascinet, atque ipsa quoque dapes opipare suis convivatoribus ostendat. *Prov.* vn, 4, juvenis ad sapienti® studium invitatur hisce verbis : «Appella sapientiam sororem tuam, ct prudentiam voca cognatam. » *Sororem* Salomo sponsam vocat, *Cant,* iv, 9, 10, 12; v, 2, 3. Ad eos locos respicere videtur auctor libri *Sapientiæ,* qui vm, 2, Salomonem ita loquentem inducit: « Hanc (sapientiam, in cujus laudibus versantur capp. vu et vm integra) ego a teneris adamans quæsivi, et mihi sponsam ducere studui, ejus pulchritudinis amore captus. » Et vers. 9 : « Hanc ego mihi ad vit® societatem adsciscere decrevi. » Atque vers. 16 : « Nihil acerbitatis aut doloris habet ejus commercium atque convictus, sed delectationem ac lælitiam. D Vers. 18 : « In ejus amicitia est jucunda delectatio.....Igitur conabar circumiens eam mihi cooptare. » Carmen nostrum ob oculos habuisse et imitalus esse videtur et Siracides in sapientiæ encomio, cap. xxiv, ubi ipsa loqueos introducta sese, vers. 18 et 19, comparat « rosæ Hierichunticæ et eleganti ole® in amœno campo (7). » «Ut cinnamomum, pergit vers. 20 seqq., et aspalalhus aromaticum odorem dedi, ct ut eximia myrrha suavi odore frugavi; ut galbanus, et unguis odoratus, et stacte, atque thuris nidor in tabernaculo (8). » Vers 23 : « Ego sum quasi

(!) Inconcilio Constantinopolitano Ii, anno $53 habito.

(2) Luthero quoquo Canticum est encomium politi® Judaicæ, quæ Salomone regnante in summa paco floruit, spomumque Deum, sponsam vero populum Judaicum esse putat. Vid. *Opp. Lat.* tom. IV, fol. 228 b, edit. Jenens.

(•) In Commentatione quarn inscripsimus : *Utbcr der hohen Leder Sinn unii Auslegung,* in *den Anatdihn fur das studium der txegd. mid system Théologie,* vol. 1, part. III, Lips. 1813. Cf. Nolas nostras ad Lowlhu *Prided, de sacra Hebraor. poesi,* a nobis edit. pag. 628 teqq., 631, G33.

(4) « El sapientior fuit (Salomo) omnibus hominibus, » I *Peg.* iv, 31, al. v, il.

(5) Qua) sit librorum Salomonis, qui inveì. Tesi, canone exstant, inter se ratio, declaravit Theodoretus in *Proemio* adh. I. hisco verbis: « Illudetilin pnefari necessarium est, iría Salomonis esse volumina, Proverbia, Ecclesiasten el Canticum Canticorum, ac Proverbia quidem utilem de moribus doctrinam complecti; Ecclesiasten autem eorum qu® In ibus percipiuntur naturam indicare, viUuque presentís «locero vanitatem, ut ea fluxa ct fragilia cognoscentes, tatiqiiain pr.eiereunlia spernamus, et quæ futura sunt ut permanentia concupiscamus; Canticum vero Canticorum mysticam spons ousi necessitudinem ct conjunctionem ‹ i . ..t adeo universa Salomonis do C vehit scala qüædam, quæ tribus gradibus constet, morali, naturali el mystica.» Eidem ei Origenta in homil. I *in Cantica,* ct Hieronymi, milio Commentarii sui *in Ecclesiasten* (tom. III, pag. 381, edit. Vallar».), est sententia.

(6) * Cur non ipsemcl Salomo? Vid. quæ ad calcem hujus Procemli adnuUvimns. A. C.

P) Cf. *Cant,* u , 1, ubi sponsa t^esc comparat *narcisso Saromo d lilio convallium,* sponsum \cro, vers. 3, *mato inter sylvestres arbores.*

(8; Cani, i, 12, sponsa dicit: « Mea nardus suum dedit odorem; » cap. m, 16: «Quid cat ld quod exhalat..... lutliln mynhv atque thuris? » Et cap. iv, 11-13, sponsus ita alloquitur sponsam: « Tua vestimenta n dolem Libani odurern. Tua pianura sunl puuicorum viridarium, cum pomorum truciibua cypriis atque nardo, noi diu, uuciu, cin-

vilis, quæ eleganter egerminavit, ineiquo flores sunt gloria* fructus (1). » Vers. 25-17 : « Accedite u<i me omnes mei cupidi, ineisque fructibus explete vos. Nam mei memoria meile est mellisquc favo dulcior, adeo ut qui me comedunt, adhuc esuriant, et qui bihnnt, sitiant (2). » Porro, vers. 40 seqq. : « Ego vero (sapientia) quasi corrugus a flumine, quasiquo aquæ ductus in pomarium exivi statuens meum præstantissimum hortum irrigare, meamque areolam perfundere(3). » Sapienlia, / Voti. vni, 17, dicit, « se suos amatores amare, et qui se diligere qiiærant, ipsam invenire. » Quam sententiam in Cantico dramática allegoria, in qua Salomo, hominum sapienlissimus, amatoris partes agit, cnjusque amoribus Sapienlia delectatur, amplificatam et exornatam videmus (4 . Quod *Prov.* vm, 19, Sapienlia suum fructum praticai « auro et obryzo meliorem, suosque proventus argento lectissimo præstnre, » ansam præhuisse videri possit figmento de vinea Salomonis, pro cujus frudibus singuli custodes mille pensitarint argenteos, *Cant,* vm, 11, 12 (5). Si quis quierat, quorsum poeta simplicem hanc sententiam, «Salomonem amasse sapientiam, ipsumque sui amoris præmia tulisse, » tam longa allegoria provestitam posuisset, in promptu est responsio, illum voluisse alios ad sapientiae, suos cultores tantopere beantis, studium et amorem allicere 6). Quod efficere studuit tali carmine, quod mere amatorii speciem præ se fert, sed propius intuenti altius quid occultare haud obscure innuit. Simulque poeta hoc videtur spectasse, ut in sensu illius arcano indagando, lanquam in solvendo quodam amigmate, solerliores ingenii acumen exercerent. Praeclare vero monuit Lowlhius (7), carminis hujus explicationem aggredienti cavendum esse, ne allegoriam in omnibus et singulis nimium urgendo, et minutissima quæque in partes pertrahendo, hominibus cordatis, doctis perinde atque indoctis, ludibrium debeat 8).

namomus, myrrha, aloe, nna cum præstantissimls quibusque odoribus. » Cap. ▼, 1 : « Decerpo meam cum odoribus myrrham. »

(1) *Cant.* n, 13 : « Florentes fragrant odore vitos, n Cap. vi, 10 : a In nucis hortum descendi, ut viderem an floreant vites. » Cap. vn, 10 (al. 12): « Mane visemus vineas, visuri an germinaverint, an fions explicaverint viles.»

(2) Cn/tC iv, 11 : « Rivo imiMiit tu i Mbelìa. **p<»nM ; mellinnnn li ' 1 tiv m : ; 1 vn. u \ ' Intret amicus meus in suum hortum, et vescatur pomorum fructu suorum.» Cap. v, 1 : * Venio in meum hortum, soror mea sponsa; comedo meutn cum meile favum, bibo meum cum lacte vinum. Comedite, s-dales, pnt.it ' ' t inebriamini amoribus! n Cf. Sapientiæ verba, *Ptocerb.* ix, 5: «Agite, vescimini meo pano, me.vqne libatio ris vinum bibito!» *Cam.* vn, io (al. 9) : « Palatus tuus *est* justar vini optimi;» cap.vm,I: «Ego ubi odoriferum vinum, ego suavem punici succum darem bibere. »

(3) *Cant.* iv, 12, 13, 15 : a 11 »rtu< conclusus es, soror inca, sponsi! scatebra occlusa, fons obsignatus. Ptantnru tnasunt punicorum viridarium eum pol rufii frtictibus prêtions* Fons es, *o sponsa,* h ateus aquarum vivarum, do Lib ino manantium.» Cap. vi, 1 (al. 2) : « Meus amicus a l hortum suum descendit, ad aromatum areolas. » Cap. vm, 13 : (tQiw sedes in hortis, attendunt socii ; fac ut tuam vocem audiam. »

(4) Quantopere in ejusmodi allegoriis veteres sibi plicuerint, argumento est MartLini Capella), Afri, sæc< IV p. C. i., scriptoris haud ignobilis, *Salyricon,* cujus him duo priotes Or *Nuptiis Mercurii et Pnilalogiv,* toti Orientali* poeta) ingenium spirant. Ut unum exempli causa afferam, lib. I, pag. 3 edit. Grot. : c Mercoriu* Sophiam miro quidem cupiebat nidore, quod prudens sanclaquo sit iniemeratiorque cunctis pulchriorque virginibus} sed quod sororis ejus (Pdhdls) collidei ct indiscreto amica (todero videretur, penudeqae ad innubas ipsa quoque transita), o mi in Pali i ! Injuriam aim (datait coapt tri# »

(5) In ih quos attulimus libri Saplenlko cl Slracidis locis, videmur nobis velustissmc Cintici interpretationis vestigia haud obscura deprehendere. Serior Chaldæus Interpres totum carmen populi Ilebr.ri fatis et rebus gratis accminnodavit, qund ipsum fecit in libri Cohclelh explicatione,cui in, tI;iv, 13-1G; x, 7-9. explicationes historicas satis longas intexuit Ad *Sapientiam* retulit carminis argumentum Syrus illius Interpres, qui >uam interpretationem *Soplemia sapientiarum* inscripsit. — Pro poemate allegorico, quo cœle>lt sua pufchritodioo splendens sapienlia Salo. n, In ojus amore languescentem, ad l ii ‹ : uicr-r qui Emi ano. nynnis noblsqüo ignotus, cujus interpretatio *(yniest. Vebenctz. des Hohen Lkds u. des Predigtrs)* prtxüít U&sileas 1789. L. Juda Ben-Kiac Abarbonel, *Leo ¡Mrrrus* vulgo dictus, Medicus et Philosophus, qui huc. XVI famam sibi comparavit editis sermono Italico Dialogis tribus *ne Amure* (Vend 133$ 1564, m octon latino c intersis a J. Car Saraceno m S i pl iribus artis Ca dhl., tom. I. pag, 83! seqqO, Dial g. IU, | ' 5S1 huju> symagnut s, in Salomonis Cuitic» summam saplcnliun sumini pulchri, lanquam feminam perieclissimi viri amere irretitam, eo quoquo mutua benevolentia ipsain prosequente, sisti voluit.

(6) Quod ip^um volunt verbosa illa sapkutiæ encomia, qü o *Sapient,* vn, 7 usque ad vili, iS, et *Sirac.* xxiv, 1-47, leguntur.

(7) *De sacra Hebrtrnrum paesi,* pag. 353 , edit. Lips.

(8) MulLe cl varim tam a nostri*, quam ab llebnv.is, in hure librum afferuntur allegoria), quarum plerasque roceu!»uit ct refellit J. F. Klouker in libro quem m&ripsit : *SammluJi^ dir ucdkhie Satomuns.* pog, il seqq. Mostra

Nosfra quidem interpretatio omnis in proprio, sive, quem dicunt, litterali sensu explicando versabitur.

IV.

CARMINIS ÆTAS.

Quod si quæ de hujus carminis conformatione et consilio disputavimus recte se habeant, illud nec a Salomone, nec ab ejus quodam contemporaneo compositum esse credibile est. Carmen enim tantæ magnitudinis dramatico-allegoricum ætatem arguit seriorem, quæ in hujusmodi artificiosis et obscurioribus ingenii lusibus sibi placeret. Nolo quæ Eichor-

alato J. Lconh. Hug *(das Hohe Lied in titier noth unwsuchten Deutung,* Freyh. 1813, el ejusd. *Sehutzschrifi. fûr seine Dcuiung des Hohen Lieds,* 1815) novam interpretationem Cantici allegoricam attulit. Sponsa imagine populum decem tribuum significari putat, cujus pars exigua el tenuis, post regni Samaritici interitum in patria relicta, Judaico regno, Hiskia, altero Salomone, regnante, adsociari cuperel. Nec alienum ab ea re fuisse Hiskiam (cell 11 *Chron.* XXX, 1), sed opposuisse se regni Judaici cives, qui fratrum Sulamilhæ imagine sistantur, quod Israelitas nondum satis maturos et dignos judicarent, qui cum ipsis in unum coalescerent. Ad quam sententiam confirmandam et commendandam quæ Hug attulit, recensuit refutavitqne Berthold C, P. V., pag. 2587 seqq. Pro carmine historico allegorico, quo cultus Mosaici a Serubabele, Esra et Nehomia facta restauratio celebraretur, Salomonis Canticum habet Gotti. Ph. Christ Kaiser, *das Hohe Lied, ein Collectio-Gesang auf Serubabel,* etc. Erlang. 1825.

»Tcû Hog Cantici interpretationem ita fuse exponit expendilque Herbst in sua *Historisch-kriiischc Einleit.,* eie. part. II, sect, u, pag. 234 :

Après avoir montré que le Cantique forme un tout complet, le savant exégète (Hug) remarque d'abord avec beaucoup do raison que l'amour de Salomon pour une bergère, tel qu'il est décrit dans ce poème, est quelque chose qui répugne à la pensée : d'une part, le monarque oriental, qui ne se montre jamais que dans tout l'éclat do sa splendeur ct environné de gardes, ne saurait être présenté errant partout pendant la nuit à la recherche de la fille d'un pâtre, parcourant seul el sans escorte les collines et les montagnes; de l'autre, comment supposer à l'amour de Salomon tant d'obstacles el de traverses, comme si, en Orient, tout ne cédait pas à la volonté du souverain, comme s'il avait autre choie à faire qu'à le vouloir pour rendre son épouse une jeune fille libre qui répond à son amour?

Hug remarque, en second lieu, que l'action est censée se passer en songe, que le Cantique est par conséquent un poème en songe. Cette assertion, malgré les contradictions qu'elle a rencontrées, est parfaitement exacte. C'est pendant son sommeil que la fiancée dit les paroles qui ouvrent le poème, pendant son sommeil qu'a lieu le dialogue qui vient après (i-ii, 6) : la preuve eu est qu'un troisième personnage conjure les filles do Jérusalem de ne pas éveiller la bien-aimée. Cette prière étant renouvelée au chapitre ni, 5, tout ce qui suit jusqu'au commencement de ce chapitre, c'est-à-dire l'éloge du bien-aimé, se passe encore en songe. La magnificence de Salomon qu'elle voit et décrit ensuite, elle la voit en songe, el entend de même les louanges qui lui sont prodiguées (iv, 7-15), puisqu'elle-mème atteste qu'elle dort (v,2); et comme ce verset relie le morceau suivant à ce qui précède, ce qu'elle raconte au chap, v, 2-8, elle le raconte en songe. Il est vrai qu'elle semble éveillée quand elle répond aux questions des filles de Jérusalem (v, 9 ; vi. t); mais elle ne l'est pas en effet, car la même voix que nous avons déjà deux fois entendu *, va, pour la troisième fois, conjurer les filles de Jérusalem de ne pas éveiller la Sulamile (vm, 4) : d'où il suit qu'à partir du chap, v, 10 jusqu'à la fin, tout se passe en songe.

Mais ce songe, continue Hug, cache quelque chose; ces bergers, ces scènes pastorales doivent couvrir d'autres personnages et d'autres réalités, Lesquelles? c'est aux indications fournies par le poème à nous l'apprendre. Ces indications sont, d'abord, le double aspect sous lequel est décrite la jeune fille, que le poète nous présente lour-à-tour comme grande ct comme petite, comme riche et comme pauvre, comme une princesse pompeusement parée et comme une bergère dont le soleil a bruni la figure; ensuite la violation do l'unité de lieu : celte bergère en effet habite les environs de Jérusalem, puis elle est appelée par le roi du Liban; enfin le récit de la jeune fille pendant son sommeil : elle a été siisie par les gardes d'un prince, jetée sur un chariot, et entraînée ignominieusement.

D'après ces indications la bergère représente un peuple, le peuple des dix tribus, dont une partie, la meilleure et la plus riche, avait été emmenée au delà du Liban en Assyrie; l'autre, la plus pauvre, occupait le pays qui fut autrefois le royaume de Samarie. Salomon représente un de ses successeurs sur le trône «lo Juda, le roi Ezéchias. L'idée du poème serait donc celle-ci : Après la destruction du royaume d'Israél, pou-à-peu se manifesta parmi les restes des dix tribus bissées en Samarie le désir de se réunir à leurs frères de Juda, pour reconstituer sous un seul souverain le royaume de Salomon. Ce qui n'était qu'un désir se changea bientôt en espérance, lorsque Ezéchias, déjà favorablement disposé pour les Israélites, après l'éclatante défaite de Sennachénb aux portes de Jérusalem, cul acquis en Palestine une véritable prépondérance sur les Assyriens, L'amour de la Sulamile serait l'expression de ce désir des restes du peuple d'Israël aspirant à s'unir avec le roi, lequel partage vivement celte aspiration. Mais lca habitants du royaume de Juda (les frères do la jeune fille) regardent les circonstances présentes comme peu propices : la population Israélite do Samarie est eu petit nombre; les ressources sont trop faibles (la jeune fille est trop jeune et n'a pis atteint sa maturité) : ils veulent donc retarder l'union. Les Israélites restés en Samarie pensent autrement, ct font certaines offres, soit pour aider à la réalisation de l'entreprise , soit pour assurer la bonne entente entre les deux parties d'un peuple frère (la jeune fille assure qu'elle a atteint l'âge mûr, et offre au roi «a vigne).—Mais ces vœux pour l'union, ces démarches pour la procurer, doivent encore demeurer secrets pour certains hommes; il faut que le fiancé mette fin à ses avances publiques (le roi doit s'enfuir). Ainsi le voile allégorique, qu'un œil ami pénètre facilement, restera impénétrable aux regards de la malveillance.

L'ingénieux auteur de celte explication nouvelle du Captique a-t-il toujours donné leur sens véritable à certami

nilis (1) nliiqiic temporis post exsilium afferunt argumenta, urgere dictiones nonnullas ad Aramaismum vergentes, cujusmodi ct in libris vet. Testam, antiquioribus reperiuntur (2). Sed vox perigrinæ originis oma *paradisus* (cap. iv, 13) prætcr hnne locum nonnisi in duobus libris reperitur, quos post exilium scriptos esse nemo dubitat, *Cohcl.* n, 5 ; *Nchcm.* u, 8. Præterea quod cap. m, 7, habetur compositum nabwbr? serioris llebraismi esse nemo facile neget. Nobis quidem poeta auctori libri Coheleth videtur coœvus fuisse (3).

On nous saura gré d'ajouter à la préface de Rosenmuller le passage suivant d'un exégète catho-

passages sur lesquels repose principalement son système? Il est permis d'en douter. Je n'en citerai que trui«. traduit le vers. 12 du chap, vi : *Mon âme ne s'attendait à rien, lorsque les hommes d'armes d'un prince me jetèrent sur un char.* Ce sens est très-raisonnable ; mais pour le trouver, il faut altérer le texte, cl lire *ammei* au lieu de *animi;* or aucun manuscrit ne porte *ammei,* et celte leçon ne s'accorde guère a\cc *Samathrnl* qui précède. Au vers. 1 du chap, vu Hug traduit : *Quid videre vis in Sutamitha, qua castris circumdata est,* fusant remarquer que macZui-*naiui* nc peut signifier *choros saltantium.* Cela est vrai : aussi ne s'agit-il pas de *machanaim* mais de *Hmecholath* qui veut dire *danse,* el non *être entouré.* D'ailleurs la magnifique description qui suit, *Quam pulchri sunt gressus tui,* etc. se rapporte évidemment à une danse. Enfin, au chap, vin, 12, si, comme le veut Hug, laSulamite offrait sa vigne à Salomon pour on faire l'usage qu'il lui plairait, il me semble qu'au lieu de *lephanai,* on s'attendrait A trouver *le phaneika.*

Ajoutons, pour être juste, que d'autres passages, difiiciles ct obscurs dans les autres systèmes, s'expliquent avec une merveilleuse facilité dans celui de Hug. Par exemple, nous lisons au chap, vi, 8 : *Sexaginta sunt regina, et octoginta concubine?, el adulescentularum non est numerus; vers.* 9, *at una est columba mea, perfecta mea , unica genitrici suœ.* Cependant il est dit au liv. premier des Rois, chap, xi, 3, que Salomon avait 700 concubines et 300 jeunes filles. Comment concilier ces deux passages? Hug répond: Les paroles de notre poème étant allégoriques, H n'est pas question ici du harem de Salomon. Ces 140 épouses no sont pis autre chose que les î40 villes ou districts qui composent son royaume. En effet, ouvrez Josué, chap, xv et xvni, vous lirex que Juda el Benjamin avaient 140 villes (en nombre rond, car le texte porte 141). Quant àia i i ri aimée, una *est columba mea,* etc. que Salomon leur préfère, c'est une autre ville ou un royaume, c'est-à-dire le royaume d'Israél. — Au reste, chez d'autres peuples ct à d'autres époques la poésie bucolique a servi de voile, ct quelquefois de bouclier, à des compositions littéraires qui cachaient sous une forme pastorale des vérités difficiles ou dangereuses à présenter sans ce déguisement

Voir Bocace, livre, XIV, chap, x de sa *Généalogie des Dieux*, et Gmguené, *aist, liti, d'Italie*,Tom. II, pag. 477 sur lo sens caché des Eglogues de Pétrarque. **A.** C.

(1) *Einlcll. in das A. T.* part V, pag. 219, edit. 4. Cf. Berthold *Einteit.* part. V, pag. 2606.

(2) Voluti cap. iv, 4, pro nil, qu® defectiva scriptio quamvis in libris ante exilium compositis usitata sit reperitur tamen et plena illa jam in antiquiori Propheta Amos, cap. vi, 5. Do cap. i, 17 pro , et 103 cap. i, G, 8 ; vm, 11,12, pro "IVJ monel Ewald, iis genuinum esse mn, quod pro tHfl *Dxod.* xxxn, 16, legitur. Omnino antiquiorum V. T. librorum nullum chaldaismis carere, ila ut illi soli non valeant ad librum in quo occurrunt seriori rotati adjudicandum, nuper ostendit Lud. Hirzcl in Commentât. *De Chaldaismi biblici origine et auctoritate critica,* Lips. 1830 in 4°.

(3) Contra haud longo posi Salomonem compositum esso carmen, Ewaldo arguero videtur el exquisita illius vennslas poetica dictioque florida, et illud quoti serior aliquis poeta vix seso omnino in Salomoneam œiatem ila transferro potuisset, ut eam tam vividis coloribus, qualibus in Cantico depictam videmus, describeret. Sed ad horum argumentorum prius quod allinet, ingenium poeticum quis nescit nulli stati ita adstriclum esse, ut non quocumque tempore egregii poctæ nasci possint ? Nec plus valebit alterum argumentum, quum nullus habeatur poeta, nisi in alia loca cl tempora animo se ita transferre possit, ut iis præsens adesso videatur. Quod vero, cap. vi, 8, poeta Salomoni tribuit sexaginta uxores ct octoginta pellices, quum serior fama, 1 *Reg.* xi, S, regi illi 700 uxores et 300 pellices fuisse traderet, nequaquam antiquioris, quo compositum sil carmen, temporis argumentum recte videtur constitui posse, quum poetas quemlibet numerum tingere liberum fuisset. Denique quod cap. vi, 4, poeta Thirxam urbem, regum *[sraelilarum* priorum sedem, ut venustam, aule Hierosolymam, quam secundo loco point, laudat. Ewaldo poetam regni Israelitici eidem arguero videtur. Quod quam infirmum sil argumentum, non est quod demonstremus. Quare nec Viro Doctissimo, Canticum circiter anno 920 ante Christ, nat. scriptum opinanti, adstipuhri possumus.

• Nous n'avons pas besoin do üiro remarquer la faiblesse des raisons sur lesquelles s'appuie Rosenmuller pour refuser à Salomon le Cantique des Cantiques, cl on rapporter la composition à une époque beaucoup plus récente, c'est-à-dire, à la période qui sépare Néhémie d'Alexandre-le-Grand, car c'est à colle date quìi place la composition de l'Eclésiasto. Le genre dramatico-allégorique du poème *lui semble* une chose trop ingénieuse ct trop savante pour le temps de Salomon; ajoutez *deux mots,* l'un d'origine étrangère, l'autre d'une forme rare, qui ne passa que plus tard dans l'usago commun : voilà tout. Mais, de bonne foi, ce n'est pas assez pour rompre avec la tradition île vingt siècles. Au resto les exégètes rationalistes so réfutent les uns les autres avec uno merveilleuse facilité, et, disons-lo, un plein succès. raisons do Rosenmuller n'empècbent pas Ewald do placer la composition du Cantique vers l'an 920 avant J.-C. Co n'est guère quo 80 ans après la mort do Salomon. Qui l'empècbait do franchir cette faible distance? Quelques arguments que Rosenmuller à son tour déclare misérables, *quod quam infimum sit argumentum, non est quod demonstremus* (a).

la\ Conf, Protrmium in *librum Reclutasi.,* id cdcam. A* C.

liqiie de Tubingue, Wclto, qui résumé la discussion, et justifie l'interprétation traditionnelle du Cantique des Cantiques, avec autant de science que do bon sens.

L'interprétation propre et charnelle du Cantique des Cantiques soulève les plus graves difficultés, entre autres celle d'expliquer comment ce poème ainsi entendu aurait été admis au nombre des livres sacrés. La remarque de Theodoret : rà *yàp* t í; óxcXmìx ; cr-^óu^ra « tú irá miiiitt;, àuà raj mvricu cxúfMiTcí, a toujours servi de guide aux interprètes sensés. On ne doit donc pas beaucoup s'étonner que des savants, peu respectueux d'ailleurs pour l'autorité et la tradition en matière d'exégèse, aient eu plus d'une fois ici recours à l'allégorie. D'un autre côté, il ne faut pas être surpris non plus que la nouvelle et ingénieuse explication de flug ne soit pas mieux accueillie que ne l'ont été les louables et méritoires efforts de Rosenmuller pour ramener les exégètes à l'ancienne; car une sorte d'instinct naturel avertit les adversaires de l'interprétation catholique, qu'on ne peut rompre tout-à-fait avec elle qu'en rejetant toute allég rie, et que toute concession faite à une explication allégorique quelconque! pourrait, à la fin, ramener facilement à l'ancienne allégorie donnée par l'Eglise. C'est qu'en effet l'interprétation catholique du livre qui nous occupe s'accorde pour *le* fond avec une interprétation plus ancienne encore, et certainement traditionnelle bien avant la naissance de Jésus-Christ. D'après celle-ci, le sujet du Cantique, c'est l'amour de Jéhovah pour le peuple d'Israël; pour les Catholiques, c'est l'amour de Dieu en Jésus-Christ pour l'Eglise, nouveau peuple de l'alliance, Israël selon l'esprit. Même dans l'antiquité judaïque, il est vrai, à côté de l'explication allégorique, une interprétation charnelle semble s'être produite et avoir donné lieu à un grave débat : fallait-il regarder le Cantique comme un livre sacré ou comme un livre profane, et par conséquent devait-on l'admettre dans le canon ou l*x u exclure? Car tant que l'interprétation allégorique se maintint seule, une semblable question ne pouvait être soulevée, personne n'ayant regardé comme profane un livre qui chantait l'amour de Dieu pour son peuple. La question fut décidée en faveur du Cantique : R. Siméon le déclara saint, et R. Akiba proclama que le monde entier était moins précieux que le jour où Israël avait reçu le Cantique, et que nul véritable Israélite ne doutait de sa divinité *[vid.* Tr. Jadaim, fol. 157, col. 1). Cette décision, on le comprend, ne pouvait avoir pour fondement que le sens allégorique mentionné plus haut. Dans le fait, il nous serait facile, si la place ne nous manquait ici, de montrer, en comparant ensemble les diverses interprétations allégoriques imaginées jusqu'à présent, et en examinant les difficultés de chacune, que l'ancienne interprétation catholique en tous cas est aussi satisfaisante et aussi rationnelle qu'aucune autre. Les objections les plus récentes ne sont pas d'un grand poids. On trouve, par exemple, une inconvenance à placer dans la bouche de Dieu les paroles prêtées à Salomon dans le Cantique. Mais celte inconvenance apparente n'est vraie cependant que dans la même mesure et au même titre, qu'il serait inconvenant de représenter l'amour de Dieu pour son peuple sous l'allégorie adoptée dans ce poème. Or, qui oserait soutenir cette dernière assertion? Sans doute l'alliance entre Jéhovah et son peuple est ordinairement comparée à l'union du mariage; mais il ne suit pas de là que l'amour de Dieu ne puisse pas, dans une composition poétique, être représenté sous d'antres images, et revêtir d'autres symboles; mais si l'allégorie en question n'a rien en elle-même d'inconvenant (le sentiment et le goût particulier de quelques individus peuvent affirmer le contraire sans que cela importe beaucoup), ce qui eu est un développement naturel ne l'est pas davantage. Ce n'est pas b l'esthétique moderne à prononcer ici sur la question de convenance ou d'inconvenance ; si elle s'arrogeait celte prétention, nous pourrions lui rappeler des paroles mises par les Prophètes dans la bouche de Jéhovah, plus inconvenantes que tout ce que nous lisons dans

le Cantique. D'ailleurs ce serait un pauvre et faux système d'interprétation de prendre et d'apprécier tout ce que dit Salomon comme des paroles de Jéhovah dans le sens strict. C'est, pour ainsi dire, une affaire d'image et d'allégorie; ce n'est point Dieu qui parle (nulle part il n'est présenté comme tel), mais un pur homme; les sentiments humains, les désirs qui se révèlent dans tel ou tel discours montrent, à l'aide d'images et de comparaisons, mais ne décrivent pas, à proprement parler, l'amour de Dieu pour son peuple et le désir qu'il a d'en être aimé : c'est du même point de vue qu'il faut juger les discours de la Sulamite. Bien plus, l'inconvenance réelle est ici d'autant mieux écartée que la Sulamite ne parle ni n'agit comme une personne individuelle, mais joue le rôle du peuple, qu'elle personnifie. La conclusion du livre, qu'on a quelquefois objectée à l'interprétation catholique, ne saurait faire une grande difficulté. En effet, cette objection ne combat directement qu'une seule chose, la supposition que l'auteur du Cantique a voulu représenter dans sa pins haute réalisation l'amour de Dieu pour son peuple, ou de Jésus-Christ pour son Eglise; et encore cela pourrait-il se soutenir en adoptant l'explication du dernier verset donnée par Théodore!. Mais le sens allégorique traditionnel du Cantique subsiste très-bien sans cette supposition, qui n'est pas non plus le fond même de l'interprétation catholique. Ce que l'Eglise rejette, c'est le sens propre et charnel de Théodore deMopsuesle; ce qu'elle soutient, c'est un sens plus élevé, un rapport d'amour entre Jésus-Christ et son Eglise. Que ce rapport soit troublé de diverses manières par ceux-là même qui appartiennent à l'Eglise, personne ne l'ignore; et l'on sait qu'il le fut aussi bien des fois sous l'Ancien Testaient entre Jéhovah et son peuple. 11 ne faut donc pas s'étonner que, dans le Cantique, l'union entre Dieu et le peuple de l'Alliance paraisse plutôt à l'état de désir et de recherche, que comme un fait accompli, et que sa réalisation pleine et entière ne soit montrée que comme en perspective.

Concluons : Si l'interprétation catholique s'appuie sur l'interprétation traditionnelle et immémoriale, ou plutôt ne fait que la continuer; si d'ailleurs elle n'a pas à résoudre des difficultés plus sérieuses que toutes les autres interprétations imaginées jusqu'ici, on n'a aucune raison de la rejeter et de lui en préférer une autre.

(Ilistorisch. kristiche Einleilung in die heihg. Schrtflen des **A.** *Test, von Ucrbst wid Welle,* **part. II, sect, n, p. 238 seqq.)**

«

SALOMONIS CANTICUM.

TITULUS.

Cap. i, vers. 1. Carmen præslantissimuni, quod cst Salomonis.

1.

Cap. i, 2—6.

SPONSA.

2. Osculetur me ! oscula oris sui (mihi contingant)!
   Nam amores tui vino sunt suaviores.
3. Odori grata sunt unguenta tua.
   Unguentum effusum est nomen tuum,
   Ideo puellæ tc adamant.
4. Trahe me post te, curramus (ego et puellæ jam nominato)!
   Introduxit me rex in sua conclavia (gy næceum suum).
   Exultemus et de te gaudeamus.
   Celebremus (laudemus) amores tuos plus quam vinum :
   Jure te diligunt (dignus es qui ameris).
5. Nigra ego, sed venusta, puellæ Hierosolymitanæ,
   Ut tentoria Cedarenorum, ut tabernacula Salomonis.
6. Ne me (curiose) aspicite, quod subnigra sim,
   Quod sol me aspexerit (adusserit).
   Filii matris meæ ira exarserunt in me ;
   Constituerunt me vinearum custodem :
   Meam ipsius vineam (venustatem?) non custodivi.

NOTÆ.

Vers. 2. Alii, *osculetur me* uno aut altero *ex osculis oris ejus. Amores tui.* Alexandrini ct Vulgatus legerunt *daddaiq, ubera tua.* — Vers. 3. Maurer, *ad odorem unguentorum tuorum* quod attinet, *bonus* est, ul *(obim* referatur ad genit, *shemamrn. odor* vero is sit, quem res emittit, non odoratus aut *olfactus. Effusum,* proprie quod *effunditur* (3 fut. hophal verbi *riq);* alii, sicut *unguentum effunditur nomen tuum,* id est, fama tua late effunditur.— Vers. 4. Rosemnullerus, inlerstinclionem Masorclhicam secutus, jungit *post te* cum *curramus :* non male. In ?» *introduxit me rex* sponsa indicare vult magnificentiam penetralium, in quæ introducta cst. Pro *jure* Itosenmullcrus vertit *rectis,* i. e. recte, plane, sincere. — Vers. 5. *Nigra,* scilicet ab æstu solis. *Cedar* est nomen tribus nomadicæ Arabiæ I)esertæ, a Cedarc, secundo Ismaelis filio (Gen. xxv, 13), oriundæ; ponitur autem pro Arabibus nomadibus generatim, quorum tabernacula facta sunt e nigris caprarum pellibus, aut solis ardori semper exposita nigrescunt. Ilcbræi recte observant, singulas similitudines singulis membris prioris hemistichii respondere in hunc modum : Nigra quidem sum sicut Cedarenorum tabernacula, sed formosa ut pretura et splendida Salomonis auhea. — Vers. G. *Filii matris meae,* fratres mei, nou germani, ex

eadem solum matre inecum orti, in quorum tutela et potestate Sulamith, post mortuum patrem, posita, aspere et inhumane habebatur. DIO proprie *bonum, nobile,* ue/urosuia, hinc sa*pe *vineam* signi* eat.

11.

Cap i, 7—17.

SPONSA

7. Indica mihi, *o tu,* quem amat anima mea, ubi pascas *gregem!*
Ubi cubare facias *gregem* in meridi
Quare tanquam velata sim apud sociorum tuorum greges?

SPONSUS.

8. Si istud nescis, o feminarum pulcherrima,
Egredere per ovium vestigia (iis insiste),
Et pasce capellas tuas apud , *seu* juxta tabernacula pastorum.
Equabus in curribus Pbaraonis assimilo te, amica im a.
10. Pulchrae sunt gena? tua? inter ordines, *scii. margaritarum,*
Collum tuum inter monilia *pulchrum est.*
11. Torques aureos faciemus, *id est facio,* tibi,
Cum punctis argenti.

SPONSA.

12. Dum rex esset in accubitu suo *ad mensam,*
Nardus mea dedit odorem suum *sponsum oblectans.*
13. Fasciculus myrrhæ mihi est amicus meus,
Inter ubera mea commoratur.
14. Botrus cypri est mihi amicus meus,
Qui nascitur inter vineas (hortos) Engedi.

SPONSUS.

15. En tu formosa es, amica mea! En tu formosa es!
Oculi tui *sunt sicut oculi* columbarum.

SPONSA.

16. En tu pulcher es, mi dilecte!
Etiam jucundus es!
Est quoque thorus noster virens.
17. Tigna domorum nostrarum cedri,
Laquearia nostra cupressi.

NOTTE.

Vers. 7. Solent pastoresin calidis regionibus pecore horis meridianis ad umbram et aquas subducere, ne lac per æstum corrumpatur, ct pecora in periculosos morbos incidant. Cf. Virgilium, Georg. Ill, 331 seqq., *Eclog.* Ill, 98 seqq. *Velata* verecunde dictum pro *meretrir* (coni. *Gen.* xxxYlii, 15); Maurer, *ignota,* i. e. no sicut ignota et peregrina apud greges pastorum, vel sociorum tuorum, oberrans te quieram. — Vers. 9. In llebr. est *equa* sensu collect, cum *iod* paragog. Equos et currus ‹ x /Egypto

Salomoni adductos esse constat I *Reg.* 1,28, 29; I! *Chron.* i, 16.—Vers. 10. Tales ordines vel lineas margantarum mulieres orientales in genis el mento gestant. — Vers. 12. ihec sponsu pd socias suus «it, exponens, ut sponso gratificari et uni sibi conciliari studeat. Pro *accubitu* llebr. est *circuitu,* vel *lecto* discumbentium, qui in orbem dispositi erant. *Nardus,* planta indica cum spica spica» trilicem viridi simili, ex qua oleum nardi odoratissimum et pretiosissimum conficiebatur. *Nardum,* quzeodor »m spargit, hic *amicum* significan» vult Maurer cum aliis. — Vers. 13. *Amicus meus,* propr. *amor i* — Vers. 14. *Cyprus,* fruticis vel arbustube genus, floribus odoratis, subalbis, in racemorum modum crescentibus : quos ob colorum pulchritudinem et odoris suavitatem hodienum feminis Ægyptiacis in deliciis esse, testatur Sounini in *itinerar. Engcdi* (i. e. fons capri, ob situm in celsis rupibus), oppidum Pateslinre Australis in doerto Judæ ad mare Mortuum, vitium et palmarum ferax. /Eque diceres, in agro Massiliensi ficus inter vineta condensas aspici. — Vers. 15. *En,* i. e. quam. Maurer, *oculi tui sunt columba,* id est, tam venusti el hilares quam sunt columba*. *Jucundus* ad amicitia» et familiaritatis jucunditatem spectat. Rosenmullerus : « Eleganter sponsa magnifico regis palatio non inferiorem prædicat thorum pastoralem, quem ipsis recubantibus sub patularum arborum tegmine præbent herbæ et flores, p — Vers. 17. .Edes etiam communes laudat sponsa, quod cx pretiosa et solida stabilique materia sint. Nonnulli hoc versu sponsi regii verba contineri censent, invitantis sponsam ad inagnificupj suum palatium. Non male»

III.

Cap. iïj 1—7.

S°ONSA

1. Narcissus ego sum Saronis,
   Lilium convallium.

SPONSUS.

2. Sicut lilium inter spinas præstat,
   Ila amica mea inter puellas.

SPONSA.

3. Ut malus inter arbores (stelles) sylvæ,
   Ita auiicus meus inter juvenes.
   In umbra ejus libenter sedeo (proprie, *cupii et seai),*
   Et fructus ejus dulcis est meo palato.
4. Introduxit me ad domum vini, *id est convivii et Ia;titia .*
   Et vexillum ejus super me *est* amor.
5. Fulcite (recreate) me libis,
   Sustenlate (reficite) me malis:
   Nam ægra amore ego sum.
6. Laeva ejus (dilecti) *subdat se* capiti meo,
   Et dextra ejus me amplectatur.

SPONSUS.

7. Obtestor vos, virgines Hierosolymitanas,
   Per capreas aut per cervas campi,
   l ì non excitetis neque expergefaciatis amorem hunc (meam dilectam),
   Donec ipsi libuerit.

NOTAI

Vere I Pro narritru, abi cum Gessaio ponuut *cokhicuin autumnale. Saron* est nomen prupriuin

dtinnim rcpionum campestrium, quarum alfcra a Joppc usque ad Cœwtream «c extendit, altera in Palæslina septentrionali int< r Thaborom montem ct lacum Tibriadis jacet. Priorem ct pluribus florum generibus amœnam esse, et inter flores illis nascerti s rt narcissum memor it Chateaubriand, *Itiner.* P. II.— Vers. 4. Sensus : Experiri me fecit dite. tus meus, quam suavis sit: pro f, rt mihi tanquam vexillum amorem, quo me ad c attrahit, ut vexillo contre.' mhir et attrahuntur milites, nt eo semper oculos conjiciant. Jarchi sensum nominis *diglo* vernacule *attrait.*,* i. e. attractio expressit. Vulgatus, *ordinavit inme churitotem,* i. e. constituit, proposuit mihi sui dilectionem, cujus sequerer imperium, non secus nc vexillum sequuntur milites. Maurer *domum tini* interpretatur *tweam,*— Vers. 5. Intelliguntur hic *mala rydonia,* quibus inesl r>- reandi vis, teste. Celsio *Hierobat.* P. I, p. ifil. — Vers. 7. Sponsam voti sui compotem factam obdormiisse, colligere est ex verbis quæ sequuntur sponsi, feminas Hierosolymitanas, obtestaulis, ne amicæ quietem et somnum interrar pani.

IV.

Cap. ii, R—17.

SPONSA.

8. Vox dilecti mei!
   Ecce hic *est!* Venit,
   Saliens super montibus,
   Subsultans super collibus.
9. Similis est (quoad celeritatem) dilectus meus capreæ.
   Vel hinnulo cervorum.
   En! hic *jam est* adslans post parietem nostrum;
   Prospicit ex fenestris;
   Promicat (repente et furtira prospicit) aclathr*.
10. Exorsus est amicus meus el dixit mihi :
   « Surge, amica mea, formosa mea, veni (proprie, *Ho libi}!*
   Nam ecce hyems praeteriit,
   Imber abiit, cessavit (propr. *abiit sibi),*
12. Flores in terra hac apparent,
   Tempus cantus avium advenit,
   Et vox turturis auditur in terra nostra.
13. Ficus rubefacit (maturat) grossos suos,
   Et vites llos (id est florida?) edunt odorerqr
   Surge, amica mea, formosa mea, et veni!
14. Columba mea latens in rupis lissuris,
   In latebris præcipitii,
   Ostende mihi faciem tuam,
   F.ie me audire luam vocem :
   Nam vox tua suavis est, et facies tua ven
15. Capite nobis vulpes,
   Vulpeculas vinearum corruptrices,
   Cum floreant (propr. *et florent)* vine® nostr®.
16. Dilectus meus est meus, et ego illius,
   Qui pascit *grcijem suum* inter lilia (in loco amoeno).
17. Usque dum spirat dies (vespera describitur), fugiuntque umbra»,
   Revertere, similis esto, dilecte mi, capreæ, vel hinnulo cervino,
   Super montes præruptos.

NOTA

Vers. 9. Parietem, scii, domus vel cubiculi. Alii, *muuriam vincœ.* — Vers. H. Ratio additur, qua mucus sponsam ad exeundum urget, adventus veris, cujus elegantissima jam sequitur descriptio. —Vers. 12. Veteres secutus Gescnius *zamir* vertit *putationis,* scii, vilium, non male : licet in pibel *zumar* denotet *canere, modulari.* Turturis vox aliquid gratum habet, quatenus ver adesse significat, quia óyeme turtures non apparent. —Vers. 13. Pro *rubefacit,* de Wette, Gesenius et alii vertunt *condit,* significatu *condiendi* cadaver, i. e. suavi succo et quasi meile implet, hoc est maturat. — Vera. 14. Sulamith, quæ pavore et verecundia ductae domo (vel vinea) exire non audet, comparatur cum columba fcra,quæ aves rapaces fugiens in petræ fissuris nidulatur. Lf. Homerum, *Iliad,* xxi, 494; Virgilium, *Æneid,* lib.V, vers. 213. Pro fissuris alii vertunt *refugiis, asylis.* Legendum *mareaig,* suffix. singuL tertia radicali servata. — Vers. 15. Cum Sulamith ex vinea non egrediatur, amicus eo, quod fragmentum cantici vinitorii fragmentum canit, illam ad exeundum incitare studet. Hunc versum esse carminis a scriptore Cantici non conditi, inde suadetur, tum quia cum antecedentibus non cohæret, tum quia in eo articulus more illius auctoris non usurpatus est. — Vers. 16. In Judæa et Syria lilia in agris sponte proveniunt : hinc a Christo, *Matlh.* vi, 28, vocantur *agri lilia,* aut, ut habet Syriaca versio, *lilia deserit.* — Vers 17. Sensus : Antequam nox instet, verte te huc, amice mi, tam celeriter quam hinnuli super montes saliunt. *Præruptos,* proprie *dissectionis,* i. e. montes vallibus discissi et praerupti; alii, *divisionis,* i. e. montes qui nos invicem separant; aliis cum Vulgato *belher* est nomen proprium loci.

V.

Ca í. iu, **1—5.**

SPONSA.

1. Super cubili meo, noctu,
   Quæsivi quem anima mea diligit (ex animo amo) :
   Quæsivi, neque inveni eum.
2. Surgam, age (dixi), et circumeam in urbe,
   In foris plateisque quæram quem anima mea diligit;
   Quæsivi, neque inveni eum.
3. Invenerunt me custodes circumeuntes per urbem.
   « Vidistisne, inquam, quem diligit anima mea? »
4. Vixdum transieram (discesseram) ab iis, inveni quem diligit anima mea;
   Prehendi eum, nec me eum dimissurum dixi,
   Donec cum introduxero in domum matris meæ,
   Et in conclave genitricis meæ.

SPONSUS.

5. Obtestor vos, filiæ Hierosolymitana»,
   Per capreas aut per cervas campestres, ;
   Ne excitetis, neve expergefaciatis amatam (propr. *amorem*),
   Donec ipsi libuerit.

NOTA

Vers. 1. Ro'cnmullcrus : « Narrat sponsa sociis suis quid sibi noctu acciderit, quomodo dilectum initia in thoro quæsieril, etc. Hoc quoque interpretum plures pro somnio habent, sine idonea ratione. » — Vers. 2. *Urbs x-i-' ¡U-/ı.<.* haud aliter ac Romanis Roma, Hebraeis Hierosolyma vocabatur. — Vers L *Vixdum,* proprie *ut parum quod. In domum genitricis tnem.* « Talo quid virginem pudicam ini. r veteres Hebra os vere facere voluisse, nequaquam est verisimile. Legimus quidem *Gen.* xxiv, 67,1' um, cum R beccam uxorem duxisset, eam in matris suæ tentorium, i. e. Illud qnOd mater sua,

<bini viveret, habitavit, perduxisse. Sed virginem sponsum ‘unni in m Iris ipsius domum introducere voluisse, illi in mentem ne quidem venire potuit : tantopere illud a veterum Hebraeorum et hodiernorum Orientalium moribus abhorret, lime satis patet, «Jûurpfixi»; hæc intelligenda esse. » Hæc Rosenmullerus. — Vers. 5. Adjurat sponsus Hierosolymitanas feminas, ne sponsa* quietem soniniumve interpellent, cum ea nunc defatigata esset quærendo tota nocte spongo undequaque. Juxta alios, sponsa mulieres Hierosolymitanas Obtestatur, ut -ibi de amico cogitante otium concedant.

VI.

Cap. ni, 0—11.

CHORUS FEMINARUM.

6. Quænam est hæc, quæ ascendi! ex deserto,
Sicut columns fumi,
Circumfusa suffimento (propr. *suffumigata)* myrrbæ et thuris,
Ex omni pulvere institoris, seu *seplasiarii* (scii, suffita)?
7. Ecce Salomonis lecticam (sellam gestatoriam) !
Sexaginta viri fortes circa eam *sunt*
E fortissimis Israelitarum :
8. Omnes illi gladium tenentes,
Edocti bellum ;
Cujusque gladius *est* in femore ejus
Propter nocturnas formidines.
9. Gestatorium sibi fecit (parandum curavit) rex Salomo
Ex lignis Libani.
10. Columnas (fulcra) ejus fecit argenteus,
Reclinatorium ejus aureum,
Sedile purpureum,
Medium ejus amabiliter constratum
A puellis Hierosolymitanis.
i 1. Exile et speciate, Sionitides, Salomonem regem,
El coronam (seu ornatum *corona)* qua eum mater sua coronavit
Die ejus nuptiali,
Die læliliæ cordis sui.

NOTÆ.

Describitur pompa solemnis, qua Salomonis sponsa ad ejus palatium deducitur. Loquentes in scenam produci videntur feminæ Hierosolymitana», quæ vers. 5 compellata» fuerant. Quod autumant quidam, non ab omnibus feminis omnia commata recitari, sed alia ab aliis alternatila canentibus, a vero non abhorret.

Vers. G. Maurer verlit, *quid est hoc quod..... suffitum myrrha et thure,* ut describatur regalis pomp® primus cl confusus adhuc aspectus. Non male. Vulgatus, *et aromatibus,* quasi legisset *miqtoreth, ex suffitu.* Conf. Curtium, lib. Vili, vers. 9 : a Cum rex (Indorum) se in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt, totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. » — Vers. 10. Maurer, *medium ejus exornatum est amore,* i. e. amata, quod ibi se tenet amata, jam una earum mulierum quæ *filiæ Hierosolyma* vocantur. Sensus huju> loci haud satis est liquidus.— Vers. 11. Inlelligilur, ait Kimchi, non corona aurea rogiæ dignitatis insigne, sede floribus nexa,quali sponsus ornari a matre el redimi solebat. Maurer vero : " Cogitandus est Salomo, qui cum Sulamilba pompa solemni Hierosolymam redit, eadem corona nuptiali ornatus,quii is, cum filiam reg; Egyptlormn uxorem duceret, ornatus erat. »

VII.

Cap. iv, 1.—V› 1.

SPONSUS.

1. Quam venusta es, amica mea, quatit venusta es!
Oculi tui quasi columbarum (alii, *columba}* e peplo tuo.
Crines tui ut caprearum grex,
Quæ in monte Gilead procumbunt.
2. Dentes tui ut grex tonsarum *ovium,*
Quæ adsceudunt e lotione,
Quæ omnes gemelliparæ sunt,
Neque orba (sterilis, seu pullis carens) est inter eas.
3. Sicut filum coccineum labia tua,
Et os tuum decorum ;
Ut mali punici segmentum gena tua e peplo tuo.
4. Ut turris Davidis collum tuum,
Exstructa ad *suspendenda* arma,
In qua mille suspensi sunt clypei,
Omnia heroum scuta.
5. Duæ mamillae tuae, ut hinnulorum par,
Gemelli capreæ,
Pascentes inter lilia.
0. Dum dies exspirabit, umbræque fugient,
Ibo (seu *eam}* ad montem myrrhæ, et ad collem thuris
7. Tota pulchra es, amica mea,
Nec macula» quidquam in te est,
8. Mecum de Libano, sponsa,
Mecum de Libano veni
Prospecta ex Amana» vertice,
Lx Seniris et Uermonis cacumine,
Ex leænarum lustris, ex pardorum montibus.
0. Corde me privasti, mea soror, sponsa,
Corde me privasti vel uno tuorum oculorum,
Vel uno colluli tui torque.
10. Quam jucundi amores tui, mea soror, sponsa!
Quam vino suaviores amores tui,
E» unguentorum tuorum odor quovis aromate!
11. Favum stillant tua labia, sponsa,
Mei cum lacte sub lingua tua,
Et vestium tuarum odor ut odor Libani.
12. HorIus clausus es, mea soror, sponsa,
Scaturigo clahsa, fons obsignatus.
L . Tua plantaria *sunt* malorum punicarum hortus

«». <Wri cum

Calamus aromaticus et cinnamomum
Cum omnibus lignis thuriferis,
Myrrha et agallochum
Cum præcipuis quibusque aromatum generibus.
15. Fons hortensis (hortos irrigans), puteus aquæ vivæ,
Et tinenta (salices) e Libano (sunt in hoc borlo).

sponsa.

16. Surge, Aquilo; ades, Auster,
Perfla hortum meum,
Fluant ejus odores (vento excussi).
Veniat dilectus meus ad suum hortum,
Et comedat fructus suos exquisitissimos.

SPONSUS.

Cap. v. 1. Venio (seu *veni)* in hortum meum, soror mea, sponsa,
Decerpo myrrham meam cum balsamo meo,
Comedo meum cum meile favum,
Bibo meum cum lacte vinum.
Comedite, sodales,
Bibite ad satietatem usque, diarissimi.

NOTÆ.

Vers. 1. E, propr. *ab intra,* vel *pone. Tsammah,* a *tsemam,* quod Chaldæis est *tegere,operire,* significat *tegumentum,velum, peplum.* Hæc vox, proter nostrum librum,tantum occurrit *Isai.* x l v ii,2, ubi Græcus Alexandrinus bene illam xaTaxáXo|uiá *aw* reddidit; sed hic in græca inteqirctatione exstat i*rx rr.; «Mmi-⟨w ;gvj, *præter silentium* hnn/i,quOdD. Hieronymus *absque eo quod intrinsecus latet* expressit. Illos interpretes *tsammatheq* patet retulisse ad radicem *tsamath,* siluit, ut significetur aliquid *quod tacen debeat prie verecundia.* Sed nostro hoc loco hujusmodi mentio prorsus absona videtur. *Procumbunt* quasi pendentes in latere montis. — Vers. 2. Pro *tonsarum* Hosenmullerus vertit *aqualium,* scii, magnitudine, quod Græcus Venetus expressit voce iwpwowv, *aqualiter casarum.* — Vers. 4. Significatur turris aliqua a Davide, cum Sionem arcem muniret, exstructa, forsan illa quæ *Nehcm.* m, 25 seqq. commemoratur. Cum tali turri comparatur collum sponsæ procerum , teresque, et monilia ac torques quæ ex collo pendent, cum armis clypeisque splendidis in turri suspensis. — Vers. 6. Maurer, *usque dum spiraverit,* i. o. se refrigeraverit *dies;* idem addit : a Mons et collis odores myrrhœ et thuris spargentes amorem et pulchritudinem Sulamithæ tede significant. Alii simplicius : ubi myrrhact thus proveniunt.—Vers. 8. Invitatur sponsa cum amico relinquere prorupta montium cacumina, et prospicere, i. e. venire, in subjectas fertiles, amœnissimasque IsràBuiicæ terræ regiones. Pro *thashoun* Vulgatus legisse videtur *thasiri* per *sin,* a *dominatus est,* nine *coronatus est.* Amana et Senir sunt montes Libano vicini, aut ejusdem partes. — Vers. 9. Maurer, *cor,* i. e. animum, *mihi addis, soror mea,* etc. quod minus placet. Pro *colluli,* ut p terminatio sit diminutiva et charitativa, alii vertunt *collarii.* — Vers. H. Conf. Theocriti *Idyll.* VIH, 82 seq. XX, 26 seq. — Vers. 12. Quod sponsam horto vel fonti observato comparat, ad quem nemini nisi dominoadilus patet, illius illibatam pudicitiam et bene custoditam virginitatem spectare, vix dubium. Quam comparationem egregie illustrant hæc Catulli m *Curai.* LXH, 39 seqq. :

Ut llos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotas pecori, nuito contusus aratro,
Quem mulcent aura, Ormai sol, educat imber:
Multi illum pueri, multæ nptavere puellaj.
Idem cum tenui carptus defloruit ungui.
Nulli illum pueri, uullto optavere puellae.
Sic virgo dum intacto manet, ture dura ⟨nl⟨ est;
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Ncc pueru jucuuùa rnauel, nec grata puelli».

C>p. v, vers. I *In hortum,* **a<l te scilicet, qui hortus es omni plantarum eximiarum genere con. situs.**

VIII.

Cap. v, **2** — vi, **3.**

SPONSA.

2. Dormiebam ego, sed animus meus erat vigil.
Vox amici mei *januam* pulsantis :
« Aperi mihi, mea soror,
Amica mea, columba mea, perfecta (alii, *intecjra, casta* vel *optima}* mea!
Nam caput meum rore plenum,
Cincinni mei *pleni sunt* noctis guttis (roris nocturni). »
3. Exui, *inquiebam,* tunicam meam : qui possim induere illam?
Lavi pedes meos : qui possim illos inquinare?
4. Amicus meus immisit manum suam a foramine (per fenestram),
Et viscera mea affectu commota sunt in (seu *propter}* eum.
5. Surrexi ego ad aperiendum amico meo,
Et manus meæ stillabant myrrha,
Atque digiti mei myrrha manante super manubria pessuli.
6. Aperui ego amico meo;
Sed amicus meus declinaverat, abierat.
Anima mea exierat eo loquenle.
Quæsivi eum, nec inveni ;
Vocavi eum, nec respondit mihi.
7. Invenerunt me custodes circumeuntes per urbem,
Me verberarunt, vulnerarunt me.
Abstulerunt mihi velum meum moeniorum custodes.
8. Obtestor vos, virgines Ilierosolymilanæ,
Si repereritis amicum meum,
Quid ei indicabitis?
Quod amore sum ægra.

MULIERES RIEROSOLYMITANÆ.

9. Qualis est dilectus tuus præ aliis (propr. *amico},*
Mulierum pulcherrima?
Qualis est dilectus tuus præ aliis,
Ut sic nos oblesteris?

SPONSA.

10. Amicus meus candidus et rubicundus *est,*
Insignis inter myriades.
11. Caput ejus *ut* (alii *est}* aurum purum,
Cincinni ejus rami palmæ (alii *penduli,* eod. sensu), nigri sicut corvua.
12. Oculi ejus velut columba» ad aquarum rivos,
Quasi in lacte loti, sedentes ad plenitudinem.
13. Geuæ ejus sicut areolæ balsami,

Sicut areolæ nltiorcs herbarum aromaticorum;
Labia ejus lilia myrrham sponte linentem stillantia.
14. Alarms ejus annuli aurei, impleti (distincti) gemma Tarlisela. (chrysolitho).
Venter ejus opus eboris tectum (insitum) sapphiris.
i5. Crura ejus columnae mannoreæ,
Basibus fundatæ aureis;
Forma (aspectus totus) ejus ceu Libanus (vel *Libani),*
Eximia ut cedri (vel *cedrorum).*
10. Palatum ejus dulcedo,
Et totus ille est venustas.
Talis est dilectus meus,
Talis meus amicus,
O virgines Iherosolymitanæ!

VIHGINES HIEHÛSOLYMITANÆ.

Cap. vi, 1. Quorsum abiit dilectus tuus? Mulierum pulcherrima,
Quorsum se vertit dilectus tuus?
Et quærcmus (ut quaeramus) eum tecum.

SPONSA.

2. Dilectus meus descendit in hortum suum,
Ad areolas balsameas,
Ad pascendum in hortis,
Ad colligendum lilia.
3. Ego dilecti mei sum, et meus dilectus est meus,
Qui pascit iuler lilia.

NOTÆ.

Cap. v, vers. 2. Sponsæ verba sunt narrantis, quid sibi noctu acciderit. Quæ jam narrat sponsa, in somnio ipsi oblata fuisse Maurer cum nonnullis opinatur. Somnium! Ad vers.2 conf. Ovidium, Amor. II, 19, 21 ; Horatium, *Od.* Ill, iO, 2-4; Propertium, 1, 16, 23, etc.—Vers. 5. Lucem bæc capiunt ex more antiquo Ilomanorum et Græcorum, quo juvenes amicarum suarum jauuis appendere solebant serta, aut unguentis eas conspergere. Lucretius, lib. IV, 1171 seqq.:

> At lacrymans exclusus amator limina sæpe
> Floribus et seriis operit, postesque superbos
> Unguit amaracino, el foribus miser oscula figit.

Morober est myrrha sponte fluens, quæ est prestantissima. — Vers. 7. Observa elegantia in hac narratione asyndeta. — Vers. 8. Vehementia allectus abrumpit orationem. — Vers. 10. In facie amici mei rubor jucundus cum candore nitido permixtus est. Pro *insignis* in hebr. est *verillatus, signatus,* atar.tiauwuG&ç, ut apud Grecuin Venetum. — Vers. 12. Oculi, etc. Videtur hæc comparatio ad nitorem et splendorem oculorum perlinere, quod columbae, aquis gaudentes, in iis sese crebro lavant, ideoque mundæ semper nitent. Tò *ad plenitudinem* veteres referunt ad columbas, quæ ad loca aquis plena sedeant. Rectius, ut opinor, Hebraei exponunt: *Sedentes, sili* oculi *super plenitudinem,* id est, velut in pala, qua gemma includitur, collocati el inclusi, quasi dicat : nec nimium prominentes, nec nimium demersi, quorum utrumque in oculis indecorum est ct deforme, sed ita in fossis suis collocati, ut lapilli pretiosi in palis suis. — Vers. 13. Genæ ejus tam plcnæ sunt, et unguenta tam suaviter olent, quam areolæ herbis odoratis consitæ. *Migdeloth,* proprio turres, hic videntur esse *areolæ altiorcs. Myrrham,* etc. 1. e. ait Maurer, labia suavissime loquentia; Rosenmullerus : Significat fragrantem oris halitum, quem m suis dilectis passim laudant amasii. — Vers. 14. Laudantur manus digiti, pollici molliter limítenles, qui figuram annuli faciunt. Quod vero manus dicit aureas, perlinet ad ea-

rum splendorem et puritatem ab omni labe. Tartessius lapis est vetnrdm chrysolithus, topasui rccentiorum. Huic comparantur manus ob ungues variis tinctos coloribus, quales in Oriente etiamnum pro ornatu haberi solent. Sapphiroruni mentio facit ad splendorem et nitorem nudi ventris describendum. — Vers. 15. Significatur lotius corporis habitus hiajestalis plenus. Pro *eximia,* seu *præstans,* Maurer vertit *jutenis,* scilicet anilciis meus. — Vers. 16. *Dulcedo,* scilicet vocis ct sermonis : palatum enim est instrumentum vocis et loquela. Proprie; *et totum ejus desideria* sunt. —Cap.vi, vera. 2. *Descendendi* verbo utilur, quod sponsus regius e palatio suo et urbe exiit, quemadmodum iter ad aulam regiam *adseensus* supra m, 6, dictum fuit. Sponsa hoc suo responso significat, dilectum ipsam non prorsus deseruisse, sed tantum in hortum descendisse ad colligendos flores, quos ipsi afferat. Quod versu seq. confirmatur.

IX.

Cap. vi, 4—9.

SPONSUS.

4. Pulchra es, amica mea, ut Thirza,
   Venusta ut Hierosolyma,
   Terribilis sicut vexillis instructa *agmina.*
5. Averte oculos tuos a me,
   Nam me terrent.
   Crines tui ut caprarum grex,
   Quæ procumbunt *pendentes quasi* de Gilead.
6. Dentes tui ut grex ovium,
   Quæ ascendunt e lotione,
   Quæ omnes gemellipara sunt,
   Neque orba (sterilis) est inter eas.
7. Œu mali punici segmenta *sunt* genæ tuæ e ttio peplo.
8. Sexaginta sunt *mihi* reginæ, et octoginta concubinas,
   Et puellæ sine numero :
9. Una est mea columba, optima (perfecta) mea,
   Unica est matri suæ,
   Electa (dilectissima) genitrici suæ.
   Vident eatn virgines, et felicem pradicanteam,
   Reginæ et concubinæ, el laudant eam.

NOTÆ.

Vers. 4. Jam spohsus dilectm occurrens ejus venustatem laudat, affectui suo amatorum more indulgens. Thirza, propr. *quod se gratum offert,* nomen est urbis, qure jam, Jos. XÌl, 24, ul regis alicujus Chananitici sed s commemoratur, postea regni decem tribuum caput fuit (l *Reg.* xiv, 17; xv, 21,33; xv], 6, 8, 23, etc.), antequam Omri sibi montem Schomron coemisset, ubi ejusdem nominis urbem excitavit. Quierunt interpretes, quomodo ad commendationem perlinere possit, formidabilem esse mulierfcm more turtnarhm cum vexillis? Hjspondet Merceras, quia mulier gravitate sua et majestate procis et impuris hominibus terrorem incutit, cosque a se arcet, uno marito fidem servans; Maurer, quia mulier stia pulchritudine exercitus instructi et bellicosi instar animos amatorum omnium capit et vincit; Rosenmullerus : a Solent enim, ait, Orientales poeta* amusiarum, quas carminibus suis laudant, oculos gladiis, telis jaculisque,cilia arcubus comparare, quibus amatores suos non tantum feriant, vulnerent, sed etiam, uti lingunt, nonnunquam interimant. Atque hinc est, quod earum adspectltm tanquam formidolosum describunt. Conf. versum scq. — Vers. 8. Lxiiugcrat amien* pulchritudinem et præstanllam, aliarum comparatione. *Concubium* sunt uxores quidem, sed minus solcmniter el inferiore conditione adscilœ. Tum earum, tum uxorum numerus hic

non idem est qui l *Ileg.* xi. 3, assignatur; hinc inter interpretes nlia alii concludunt. Arguti®! Ponitur numerus certus pro indoiluito, ut supra ui, 7.

X.

Cap. vi, IO —**vu, 11.**

SPONSUS.

10. Quænam est hæc, quæ sicut aurora promicat,
Pulchra sicut luna, pura ut sol,
Formidabilis sicut vexillis instructa *atjminal*
11. Ad hortum nucum descendi,
Ut spectarem virorem vallis falli, rivi),
Ut viderem num germinet vitis,
Mala punica num floreant.
12. Nescio, *quomodo* anima mea (amore commota) me reddidit (propr. *posuit}*
Tanquam currus nobilis mei populi.

Gap. vii, 1 l Revertere, revertere, o Sulamithisl
Revertere, revertere, ut te spectemus.

sulamituis.

Quid spectetis Sulamithidem
Tanquam duorum agminum choream?

SPONSUS.

2. Quam pulchri sunt gressus tui in calcAis (calceis instructi),
O principis filial
Femorum tuorum ambitus
Ut monilia, opus manuum artificis.
3. Umbilicus tuus crater rotunditatis (rotundus),
Qui (crater) non caret temperato vino (propr. *mictione).*
Venter tuus tritici acervus
Liliis circumseptus.
4. Duæ mammæ tuæ ut hinnulorum par,
Gemelli dorcadis.
5. Collum tuum ut turris eburnea,
Oculi tui ut piscina) Ilesbonenses ad portam Balh-rabbim;
Nasus tuus ut turris Libani,
Damascum versus spectans.
0. Caput tuum super te ut Carmel,
El coma capitis tui ul purpura :
Captus est rex in canalibus (id est cincinnis).
7. Quam pulchra es el quam venusta,
O amor, in deliciis !
8. Statura liate tua similis est palma),
Et mammæ tuæ botris.
9. Ascendam, luquiebani, palmam,

Apprehendam ejus palmites (e quibus fruclus pendent) ;
Sint, quaeso, ubera tua ut botri vitis (succulenta, rotunda et mollia),
Et odor nasi (halitus) tui sicut poma (odor pomorum).
10. Palatum Inum *sit, quaeso* (alii, *est),* sicut vinum optimum.

SPONSA.

Quod amico meo mollissime *per guttur* defluit,
Irrepens *suaviter* labia dormientium.
11. Ego amici mei sum,
Et super me desiderium ejus.

NOTÆ.

Cap. vi, vers. 10. Loquitur sponsus (vel, juxta alios, mulierum aulicarum comitatus), dilectam eminus prospiciens. Observa in hisce comparationibus gradationem. Quæ comparationes puellæ venustos cum aurora, luna et sole apud Orientalium, prœsertiin Arabum ct Persarum, poetas frequens eat. Similiter Theocritus de Helena, *Idyll.* XVIII, 26 seqq. — Vers. il. Verba hæc cum iis quæ sequuntur interpretum plures sponsæ esse putant, hoc sensu : Ad hortum nucum descendi..... ct me in horto ambulantem inopinato curribus popularium meorum nobilium circumdatam vidi. Non male. — Vers. 12. *Nescio,* vel *nescivi,* id est juxta multos, *inopinato;* Rosenmullerus : Pr® animi desiderio cl velocitate me non sensi quadrigis similem fuisse; qui addit comparationem a curribus desumptam videri adagialis quid habuisse. Vulgatus post Alexandrinos, pro *populi mei nobilis,* posuit *Aminadab;* videntur de *Abinadab* (Ò et *m* permutatis), II *Sam.* vi, 3, cogitasse. — Cap. vu, vers. 1. *Tanquam duorum,* etc., i. e. tanquam festivum aliquod spectaculum, ut pudoris et modesti® hæc sit interrogatio. Aliter Maurer cum quibusdam: Quid *spectare vultis in Sulamithide?* Respondent mulieres aulic®: Spectare cupimus aliquid, quod est *sicut chorea* oppidi *Machanaim.* In Machanaim oppido, ait, ex antiquissima ætate sacro, solemnia, quibuscum saltationes crani conjunclæ, esse instituta verisimile cst. Hinc mox Salomo, in Sulamithidis venustate laudanda, primum corporis paries, quæ in saltando maxime in oculos cadant, describit, cum alias (iv, l seqq.; v, 10 seqq.; vi,4 seqq.) semper venusti hominis descriptio a partibus corporis superioribus usque ad inferiores progreditur. Quæ omnia, ne quæsila nimis videantur, timeo.—2. Ad modestam dilectæ, suæ venustatis non conscite, interrogationem respondet sponsus illius formam per singulas corporis partes describendo. *In calceis,* in soleis vinculis coccineis pedibus alligatis, inter quæ pedum candor niveus apparuit, *Principis filia* videris. *Ambitus :* intelligunlur femora teretia et bene formata. — Vers. 5. Oculi tui tam clari et magni sunt, quam ilice piscili® amplas, aquis limpidissimis plcnæ, quæ sunt ad illam urbis Hcsbon (ultra Jordanem, in sorte tribus Ruben) portam, quæ Bath-rabbim vocatur. Rudera hujus urbis, eliamnum *Ilhcsban* diclæ, una cum magna piscina in ejus vicinia vidit Burckhardt, *Travels in Syria.* Nasus turri comparatur, quod ille rectus esset, et undequaque æqualis, nihil habens obtorti.—Vers. 6. *Carmel,* mons Phœniccs ollissimus, et adspcctu etiam jucundissimus, utpote arboribus obsitus : sic elatum caput, erectum, densa comarum sylva superbit. *Purpura,* qua comparatione splendorem describit nigrorum capellorum. De purpura scribit Plinius, *Hist. Nat.* lib. IX, cap. xxxviu : « Laus ei summa in coloro sanguinis concreti, nigricans aspectu idemque suspectu refulgens, m Hinc purpureus est splendidus, iqUo;. Celebrata est poetis purpurea Nisi coma, velut Tibullo, I Carm. iv, vers. 63; Virgilio, *Georg.* 1, 405. Horatius, lib. IV *Carm.* i, vers. 10, *olores* vocat *purpureos,* ob pennarum splendorem et Levitatem. Ad quem locum Porphyrio : « *Purpureum* pro *pulchro* poetæ dicere assueverunt. » Per *canales* significantur nitentes capillorum cincinni, qui canalium seu rivorum instar unus sub altero longa cervice defluunt. — Vers. 7. O *amor,* etc., i. e. diarissima omnium quæ in deliciis habentur. Maurer, o amata *in* talibus *deliciis,* i. e. tali venustate prædita.—Vers. 8. *Botris,* scii, uvarum, ait Maurer; dactylorum , ait Rosenmullerus, quod præfero. Sunt in palma *ashcoloth* geminrc clatæ, quæ flores, et mox fructum includunt, et sub coma dependentes ab utroque palm® latere, duarum mammarum similitudinem utrumque referunt. Similiter Helenam cypresso assimilai Theocritus, *Idyll.* XVIII,28. *Palmam,* scii, ut ejus fructibus potiar. Vers. 10. *Palatum,* i. e. sermones tui. *Quod amico,* etc., usque ad finem commatis, juxta Rosenmullerum, sunt verba sponsæ absolventis vini optimi laudem a sponso incoeptam : hic enim in laudanda, quam ex dilectæ amplexibus capit, voluptate exira se raptus somno occupatur. Quod tamen negat Maurer, aitque vocem *ledodi, dilecto meo,* per antiquum

librariorum errorem cx vera. II in vers. 10 irrepsisse. In ln:br. est, çuod *it,* descendit per guttur, *recta,* i. e. facillime; *irrepit lahm dormientium,* i. e. per labia in guttur suaviter et leniter delabens leviter inebriat somnumque placidum atlert, scii, *sponso dormienti.*

XI.

Cap. vii, 12—vin, 4

SPONSA.

12. Age, dilecte mi, exeamus ms,
Pernoctemus in villis (seu pagis).
13. Mane surgamus (nos conferamus) in vineas,
Videbimus num germinet vitis,
An flores ejus se aperuerint,
Floreant mala punica.
Ibi amores meos (amoris mei documenta, amplexus) tibi dabo.
14. Mandragorae dant odorem,
Et ante fores nostras *sunt* omnia prestantissima (fructus exquisitis imi);
Cum recentes (fructus), tum veteres, dilecte mi, pro te condidi.

Cap. vin, 1. Utinam frater meus esses,
Qui matris meæ ubera suxisset,
7um inventum te palam exosculari possem,
Nec probro id mihi verteretur.
2. Ducam te, introducam in matris meæ domum,
Ul me doceas *rationem tui bene tractandi.*
Bibendum libi dabo vinum condituræ (aromatibusconditum),
El mustum malogranati mei.
3. Sinistra ejus subdat se capiti meo,
Et dextera ejus me amplexetur.

SPONSUS.

4. Obtestor vos, puellæ Hierosolymitanal,
Ne excitetis, ncc expergefaciatis dilectam hanc,
Donec ipsi libuerit.

NOTÆ.

Vers. 13. Describuntur veris signa, similia iis quæ cap. ii. vers. 12 et 13 habentur. — Sers. ! t. De voce *(lodaim* mandragoras denotante vide Wineri *fiitd. Realuorlerbuch,* sub voce *Alraun;* Bet tolini, *Comm. de Mandragoris,* Bologna 1836.Ilio ideo mandragora commemorantur, non quia iis inesl aliqua ad amores virtus, ut totius fere Orientis opinio est, sed quia earum flores veris sunt signum. *Et ante fores,* etc. *q.* d.Non longius proficiscendum est, ut omnis generis fructus suaves et deliciosi invenian-tur. Inter alia amoris documenta apud pastores illud unum erat, ut poma dilectis suis asservarent. Coni. Virgilium, *Eclog.* 1,36; Tibullum, 1, *Eleg.* 5, vers. 31 ; Ovidium, *Metam,* lib. XIII, vers. 812 seqq. — Cap. vin, vers. 2. Maurer vertit, *ducerem, introducerem, doceres,* et ita deinceps usque ad finem commatis. Rosenmullerus autem cum Vulgato, *ducam ,* etc. Cohærent enim hæc cum iis quæ praecedunt, hoc sensu : Jam cum mihi non sit concessum, tibi, tanquam fratri, amoris documenta palam dare, in matris mere domum te introducam. Conf. supra cap. m, vers. 4. Pro *mustum* hebrrea habent *succum,* proprie *pressum.* Vini c malis punicis, *rhoites* dicti, confectionem docet Dioscorides, lib. V, cap. XXXIV.

XII.

Cap. viri, 5—7.

VIRGINE' HIEROSOLYMITa MJJ.

fi. Quænam est ista quæ ascendit ex deserto
Innixa amico suo?

SPONSA.

Sub malo ista te excitavi,
Ibi (sub hac malo) te enixa est mater tua,
Ibi enixa est *ct* peperit te.

b. Impone me tanquam sigillum cordi tuo,
Tanquam sigillum brachio tuo.
Nam potens mortis instar est amor,
Inflexibilis ut orcus est ardor *amoris,*
Ardores ejns sunt ardores ignis,
Flamma Jovæ.

7. Aquæ mnltæ non possunt exstinguere amorem,
Nec flumina illum obruere.
Si quis omnes domus suae facultates pro eo dederit,
Omnino sperneretur (proprie *contemnent eum*).

NOTÆ.

Vers. B. Ultima aperitur scena, cum desideriis potiti amantes familiari invicem consortio utuntur. Conspicitur sponsa dilecto suo juncta et a!» illo e deserto domum deducta. Pro *innixa* sunt Hebi .ei qui *milhrapheijeth* reddunt, *oblectans se:* utrumque expressit Vulgatus. *Excitavi te,* scii, ad mei amorem, ut allusio sit ad n, 3. .Maurer : Te in umbra hujus malj meridie quiescentem interdum expergefeci. Cydoniam malum apud alios quoque populos amoribus dicatam fuisse, observat Celsius, *Ilierobot.* part. 1, p. 263; hinc Venus in statuis cydonium dextra gerit; hinc quoque ri pnfe&tâv, *malis petere, malum mittere, malum dare,* locutiones frequentes apud Graecos et Ilomanos. Tû› *hic* vult Maurer designan; alium locum, ad quod perveniens sponsa hæc dicit. .Male Vulgatus *corrupta est, ridata est,* quod hebraico esset *choubelah.* Maurer post Michaelis proprie hoc accipit : quia, ait, in Oriente non raro accidit, ut mulieres m aperto pariant : conf. *Gen.* xxxv, 16. Aliter Nosenmullerus : Quemadmodum^ inquit, lingunt Apollinem sub palma, nobilissima arbore, natum, ita sponsa hic amicum suum sub malo, ainori dicata, natum ait, ut significet, jam natali loco pnemonstrari, illum sui amorem in aliis excitare. — Vers. 6. \nnulus signatorius de manu nunquam deponitur, et in sunnno est pretio; sensus est : Magni me aestima, charissiraam me habe. Deinde amor comparatur tum morti, cui nihil resistere potest; tum inferno, eorum, quos retinet, tenacissimo; tum denique igni. — Vers. 7. *Pro eo,* scii, sibi conciliando aut exstinguendo.

XIII.

Cap. vnt, 8—

SPONSÆ FRATRES.

8. Sofor *est* nobis parva (non spossa, spd alia palu minor),
Necdum mammae ejus sororiant.
Quid hac sorore nostra faciemus,
I)ie quo eam alloquuntur?

0. Si murus est, exstruemus in ea pinnam (seu *arcam*) argenteam;
Si janua, muniemus (propr. *coarctabimus*) tabulis cedrinis.

SOROR (SPONSÆ).

50. Murus ego sum, et ubera mea ut turres.
Tum ero apud eum (regem) tanquam illa (sponsa) quæ pacem (gratiam) invenit.
i 1. Vinea est Salomoni in Baal-Hamon,
Quam custodibus (colonis) tradidit,
¿7/ singuli pro illius fructibus mille afferrent argenteos (siclos).
12. Vinea mea quæ mihi *est,* coram me *est* (eam curo ipsa);
Mille (argentei) *sint* tibi, o Salomo,
Et ducenti custodientibus fructum ejus (ironice dictum)!

SPONSUS

O tu quæ in hortis habitas,
Socii attendunt ad vocem tuam,
Fac ut audiam eam.

SPONSA.

14. Fuge (festina), dilecte mi, capreæ aut hinnulo cervino assimilis.
Super montes aromatum.

NOTÆ.

Vers. 8. Quorumnam et de qua hic sit sermo, interpretes dissentiunt. Multis *soror* est ipsa *sponsa.* Quam sequamur sententiam, versio nostra docet. In matrimoniis virginum antiquissimis temporibus apud Hebraeos fratres aeque, imo potius quam parentes, consultos fuisse, et omnino fratres sororum suarum tuendarum jus habuisse, colligitur ex Gen. xxiv, 50; xxxiv, 13; Jud. xxr, ±2. *Alloqui* puellam, i. e. eam uxorem petere. Alii vertunt, *quo de ea sermo fiet,* eodem sensu. Conf. I *Sam. xxv,* 39. — Vers. 9. Quod fratres statuunt, verbis mere ænigmaticis exprimitur: Si aditus ad eam procis non patet, si ea pudicitiam servaverit, eam ornabimus, honore et præmio eam afficiemus (Rosenmullerus: Ampla el pretiosa sponsalitia pro ea stipulabimur); si procis facilem præbet aditum, arctius eam concludemus. — Vers. to. Soror, auditis fratrum verbis, indignabunda dicit, murum ipsam futuram esse, non januam. Tum ego apud regem et ipsa eamdem gratiam inibo quam consecuta est soror major natu. — Vers. It. Baal-llamon, idem, ut videtur, locus atque ille de quo *Judith,* cap. vin, vers. 3, in ditione regni Ephraimitici sita fuit.— Vers. 12. Maurero *vinea* est *innocentia, pudicitia.* Verba *tui Pacifici* in Vulg. sunt genitivi casus, significantia: tibi, o Salomo. — Vers. 13. Sponsa cum aliquantisper conticuisset, interjecto de ejus sorore episodio, jam rogat sponsus amicam. ut carmen canat sibi sociisque.— Vers. 14. Hæc sponsæ responsio quibusdam videtur ipsa cantilena a sponso petita, *fierarh* hic valet *sob, celeriter converte te,* scii, ad me, hoc est, venimecum super montes, etc. Conf. supra n, 17.

IN

CANTICUM CANTICORUM

PROLEGOMENA.

Libri Id-scriptio,

Hebraice liber bic inscribitur **DHtyn** *VÜ scir Aossctrim, id est *Canticum canticorum,* sive carmen carminum. Carmina enim suam habent metri harmoniam et quasi concentum, ideoque et voce modulata concini solebant, ut suavius in aures mentesque audientium influerent. Unde S. Dionysius, *Eccles. Hierar.* cap. in, Canticum canticorum vo-

Cinti-enru e*t dirid .i-morii, cur?

ca(*dulcia carmina divinorum amorum.* Nam, ut ait Eusebius, lib. Xll *De Præpar.* cap. xiii, ex Platone lib. VI *Dcliepubl.,* carminibus et canticis suaviter instillandus est pueris Dei et virtutis amor; causam addit, dicens : « Ut igitur pueri animus legem ita sequatur, ut una cum ea gaudeat atque doleat, odas perdiscant, crebroque cantitent, quibus laudes atque vituperationes earum rerum contineantur, quas lex laudat atque vituperat. Quoniam enim teneriores anni rationem virtutis non suscipiunt, laude atque cantu præparanlur. Jure igitur apud nos prophetarum odæ addiscuntur a pueris. » Hinc et David ignita sua de Deo et virtute dogmata carmine, puta odis Psalmorum conscripsit, ut subdit Eusebius. Patrem ergo Davidemhic imitatur filius Salomon. Quocirca in Bibliisarabicis titulus hujus libri est : *Carmen carminum, et est laus laudum Salomoni sapienti,* hoc est, cujus proprius auctor est Salomon mortalium sapientissimus. In Syriacis vero hic est titulus : *Sapientia sapientiarum, ipsius Salomonis liber,* qui vocatur hebraico *scir basscirim,* id est *hymnus hymnorum,* sive *Canticum canticorum.*

Porro Canticum canticorum hebraico idem est quod canticum præstantissimum et suavissimum, sicut Sanctum sanctorum idem est quod templum sanctissimum. Hoc enim canticum longe superat, non tantum omnia cantica et carmina Moysis, Debbono, Annæ, Exechi» et Isaiæ, ut explicat Orígenes, sed et ipsius Salomonis : ipse enim composuit carmina quinque et mille, Hi *Rcg.* iv, 32. Unde Chaldœus vertit, *decem cantica dicta fuerunt in sáculo isto, et Canticum hoc laudabilius esi omnibus istis. Primum* canticum fuit Adæ, *secundum* Moysis, *tertium* liliorum Israel, *quartum* Moysis, *qumhun* Josué , etc* »

Addit Eusebius Cæsariensis, cujus verba recitat hic Cosmas Hortolanus, hoc Canticum dici canticorum, quia canit rem præstantissimam et dulcissimam, eamque velut propheta et vates canendo prædicit, nimirum Verbi incarnationem, <ac per eam Ecclesia» cum ipso desponsationem. » Audi Eusebium : «Sicut Agnum demonstrante Joanne, vehit Joannis gratia sunt lex et prophetæ : sic etiam quæ in Cantico canticorum significantur, finis sunt omnium quæ in divina Scriptura significantur; ac sicut secundum legem erant Sancta, el post Sancta sanctorum nullus praeterea erat locus : sic et præter Cantica canticorum, nullam libet exspectare interiorem aut recentiorem promissionem. D

Ead»*m pene ad verbum habet S. Athanasius in *Synopsi,* unde ea deprompsit Eusebius. Porro hæc Verbi cum carne nostra desponsatio fuit beneficiorum miraculum ct prodigium sæculorum omnium maximum. Illo enim homo Deo, terra cœlo, caro Verbo associata est arctissimo hypostatica unionis vinculo, quo fit ut homo sit Deus, ct Deus homo. Adam enim audiens a serpente : « Eritis sicut dii, « appetierat æqualitatem Dei, sed superbo nimis et perperam. Christus ergo, ut huno hominis excellentia» appetitum corrigendo exple ret, immenso se dimisit et exinanivit : « In similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, » *Philip.* ii, ut hominem exaltaret, ac faceret Deum. « Christus factus est homo, ut homo fieret Deus, » ait S. Augustinus.

Antequam textum aggrediar, quatuor ex inore præmittenda sunt : *primum,* de libri auctoritate et auctore ; *secundum,* de operis argumento; *tertium,* de modo et stylo; *quartum,* de ejus partitione et partibus.

CAPUT PRIMUM.

CANTICI AUCTORITAS ET AUCTOR.

Philastrius, lib. *De Hœresib.* cap. cxxxiu, et Ja- Ciatiean cohus Chrislopolitanus, *Præfat. m Cant.,* scribunt judæos et haereticos nonnullos asserere hoc Can-

tfcum non rw Scripturam canonicam, nec scripturn esso spiritu Dei, sed cupidinis, eo quod canat amores Salomonis et uxoris ejus, puta fili® Pharaonis, ideoque profanum esse et carnale. Undo .orT in eo nunquam nominari Deum. Id sensit olim Theodorus Mopsuestanus, et nunc anabaptist®, idem Castalioni tribuit Beza Præfatione *in Josué.*

Verum errant, quia multa sunt in Canticis, qu® non reginam Salomonis uxorem, sed rusticanam pastoris conjugem indicant. Unde illud cap. i : « Vineam meam non custodivi ; » et : « Abi post vestigia gregum tuorum, el pasce haedos tuos; » ct illud cap. v : « Invenerunt me custodes, qui circumeunt civitatem, percusserunt me et vulneraverunt me. » Quis enim ausus fuisset reginam vulnerare? Multaque talia passim occurrunt.

Imo Spiritus Sanctus, ut ostendat se hoc Cantico per sponsam nullam certam feminam inlvllig*re, nunc eam ut rusticam, nunc ut filiam principis inducit, ut *Cant.* vii : « Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis! » Nunc eam sponsam vocat, nunc sororem.

Denique, ul ostendat sponsam hanc esse spiritualem, non corporalem, ei dat epitheta, qu® corporalem dedecorent, spiritualem vero decorent et ornent, ut quod dat ei caput instar canneti, nasum instar turris, oculos instar pisante» dentes instar gregum ovium detonsarum ; denique quod cam dicat totam esse nigram, sicut tabernacula Cedar. Quare certum est sponsam hic non aliam esse posse quam Ecclesiam, et sponsum Christum» ejusquc spirituales nuptias hic cani.

Ciqucoo) en Uber cyi,£'" De fide ergo est hunc librum esse canonicam Scripturam, spiritu non cupidinis, sed charitatis a Deo dictatam : unde hic liber, tam ab hebræis quam a Christianis semper habitus fuit canonicus, ut patet ex Concilio Florentino, Tridentino, Carlhaginensilll etcæteris, qui catalogum librorum canonicorum texuerunt.

Auctor est Salomon; unde h. braice titulus libri est : Can/tcurn cua/iconn/i, *quod est Salomonis,* qui occasione nuptiarum cum lilia Pharaonis scripsit hoc Canticum; quare adeam grammatice alludit, ut cum eam vocat filiam principis, et cum ait cap. i, 9: « Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te. » Hinc et a Salomone vocatur Su/o-*mths, q.d.* Salomonia, sive Salomonis uxor; Salomonem enim grammatico sensu hic inteUigi palei cx illo çap. ui, vers. 7 : « En lectulum Salomonis sexagmia fortes ambiunt; » et vers. 9: « Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani;® et vers. 11: « Egredimini et videto, fili® Sion, regem Salomonem in diademate, » etc.

Quocirca Honorius \ugustoduncnsis ait sensum litteralem esse de tilia Pharaonis, allegoi i um de Ecclesia, ubi persensum litteralem int< Ibgit grainm dietim, per allegoricum vero figuratum el meUphoricu/.i, qui tamen in parabolis est litteralis. Alii per apoo^uoi inlelbgnnl reginapi Saba, qu® venit ad Salomonrm, ul audiret ejus sapientiam. do qua /Etbiopes narrant ipsam concepisse ex Salomone filium, qui factus sit rex Abyssiuorum : unde eorum rex, puta Preto Joannes, etiam nunc se scribit filium Salomonis. Verum ad litteram genuino sensu, ut patebit ex sequent., per sponsam neutra harum, vel aliarum feminarum, sed ipsa Ecclesia intelligitur. Ex dictis colligi videtur quod Salomon hoc Canticum scripserit non diu post nuptias suas cum filia Pharaonis, quando donatus a Deo sapientia cœlesti, caste ct pie Deum colebat. Undo ab eo vocatus est *Ididia,* id est *amabilis Domino,* II *ileyum* x ii, 25; licet Deirio, Hortulanus, Bacchiarius et alii hunc librum scriptum velint a Salomone post lapsum, cumque ut signum pœnitentiœ ipsius assignent; sed ante lapsum scriptum esse docent Guidacerius, Almunacirius, Soto Major, Dionysius Carthusianus» Gislerius, Salmeron et Ballarminus, lib. l *De Verbo Dei,* cap. v, ct alii.

Porro Septuaginta Complutenses et Regii hunc CnrSâfo. libro dant titulum: *Caid icuin canticorum, quod est n;oni * Salomoni,* in dativo, scilicet vero Salomoni, puta Christo Domino dedicatum, ait Ghristopolitanus, scribitur! quodque Salomoni, id est pacifico et a passionibus vacuo congruit; hic cmm omnes allectus, totumque amorem transtulit in Deum, ait Philo Carpatinus. Vaticani habent : *Canticum canticorum, quod est Salomon,* id cstSalomoms; videntur enim Septuaginta ro *Salomon* ponere ul indeclinabile, quod proinde cujusvis potest esse casus. Unde Orígenes: « To *Salomon,* inquit, vel *Salomoni,* ostendit hoc opus tantum esse Salomonis, p liebræî enim, ut Græci, sæpe dativo utuntur pro genitivo, præsertim cum rem alicui propriam esse significant; unde dicunt : ViUa, quæ est mihi, id est qu® est mea; liber, qui est illi, id est qui est illius : sic in titulis Psalmorum, pro *Psalmis Davidis* Septuaginta vertunt T» id est *Davidi,* in dativo, quia Davidi inspirali et dictati sunt Psalmi a Deo, æque ac Canticum Salomoni. Hinc et arabica hic Uber inscribitur : *Carmen carminum, sive laus laudum Salomoni sapienti,* hoc est, cujus unicus auctor est Salomon ; Arabes enim dativo person® utuntur, cum significant rem alicui esse proprium et peculiarem.

GAPUT SECUNDUM.

▲RGOMBNTVM.

Salomon in *Proverbiis* fideles quoslibet docet le- Argu. gem Dei et communia virtutis dogmata. In *Eccle-* montan *staste* eisdem mundi viheque vanitatem demonstrai. In *Cantico* a vanitale avulsos, totos ad veri- chniua tatem, Deique amorem traducere satagii. In Pro- £<xb*verbiis* ergo instruit incipientes, m *E› desiaste* pro- ll*' fidentes, in *Cantico* perfectos. UndeS. Hieronymus in *Prologo (jaléalo* (qui quasi gafca Bibliis prœfigitur, Inum librorum Salomonis, puta Proverbiorum, Ecclesiaste* et Cantici canticorum hoc dat argumentum : « Salomon pacificus et amabilis

Domino mores corrigit in *Proverbiis ;* naturam docet ni *Ecclesiale* ; Ecclesiam jungit et Christum in *Cantico,* sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium. » *Epithalamium* est carmen super thalamo» ad Cassiodorus, Beda et H&ymo. Prior id scripsit Orígenes, ct post eum S. Gregonus Nyssenus et tres Patres anonynn apudiheodoretum. Quocirca Anselmos: «Salomon, ait, in *Proverbiis* est ethicus, quia tractat do moribus ; m £cc/e$mtfe physicus, quia agit de natura; in *Cantico* theologus, quia divinis incumbit. » Vide dicta in Proximo Proverbium et Ecclesiaske; nimirum prudentissime Deus, ut ostenderet immensam suam m homines charilatem, quamque ardenti amoreChristus homo factus Ecclesiam sibi copulaverit, voluit a Salomone 1013 (tot enim anui iluxere a primo anno regni Salomonis u>que ad annum quo natus est Christus) annis ante cani hoc earmen Christi nuptiale. Igitur Salomon, quasi typus et parens Christi, ejus per incarnationem cum Ecclesia fidelium desponsationem hoc epithalamio, id est nuptiali Cantico, sive carmine describit, in quo proinde Christi praedicationem, passionem, mortem, resurrectionem, ascensionem, missionem Spiritus Saucii, prædicaliouem apostolorum et gentium conversionem, Ecdesiæ luudationem, propagationem el perfectionem, ac præserlim reciprocos Christi et Ecclesiæ spirituales amores graphice depingit. Ikt Patres el doctores greci et latini unanimi consensu, quin et veteres Hebræi, ac lhalinudislæ ad litteram intellexere hoc Canticum de Messia, sive de Christo tl Ecclesia, tc>le Isidoro Clario hic. Quare kmeranum est hoc negare, atque alium sponsum abanique sponsam hic lingere.

Prima L nolnita ab eo A^ump-.

Ubi nola, Christus in incarnatione quasi duplex iniit connubium : *prunum* physicum cum humanitatecua, quam physice et reabter sibi univit; *secundum* ethicum cum Ecclesia, totaque natura humana, quam sibi per humanitatem a se assumptam conjunxit; posterius sequitur ex primo. Quia enim Christus humanitatem suam sibi copulavit, et quasi despondit, lune m ea et per eam totam pariter naturam humanam et Ecclesiam sibi despondit. Ideo onim humanitatem assumpsit, ul per eam oinues homines elúdeles quasi membra sibi copulan t et adslnngen 1, utquoeorum esset caput et princeps; caput, inquam, homogeneum, ejusdem cum hominibus generis et nature. In priori conjugio sponsus est Chrt* •us, sponsa est humanitas a Christo assumpta, xii proinde primo el proprie adaptari possunt quasi omnia quæ in Cantico de sponsa dicuntur; in posteriori sponsus est Christus, sponsa est Ecclesia : posterius prioris est linis et terminus : linis enim incarnationis Verbi ex Dei dignatione fuit institutioel sanctificatio Ecclesiæ: quare in institutione Ecclesiæ includitur et præsupponilur Verbi incarnatio,velutin tine medium, elquasi melleo tu causa. Quapropter sensu primo, quem de Christo et Ecclesia singulis-versiculis assignabo, intelligendum lectori relinquo, eumdem Christo et humanitati ab eo axsumptæ, mutato nomine, esse adaptandum, uti subinde suis locis, disertis verbis declarabo, prœsertiin cap. i, vers. I. Pono prius conjugium longe nobilius est secundo ; hinc et prior sponsa longe nobilior e>l posteriore. Humanitas enim Christi longe dignior, pulchrior et sanctior est tota Ecclesia, quia omni virtute, gratia et gloria longe excellit omnes homines et angelos etiam conjunctos et simul sumptos; quia ipsa hypostatice unita est Verbo, ac perse primo Deum attingit, ab coque oinnes dotes, virtutes et gratia? haurit, quæ Verbum decent, et quas humanitatem Verbo hypostatice unitam habere par est el congruum. Quocirca quæcumque hic dicuntur tam primo sensu de sponsa Ecclesia, quam secundo de sponsa anima, ac tertio de sponsa Deipara, pr<e omnibus attribue humanitati Christi: ipsa enim uti est caput Ecclesiæ, ita est et c .put ommum animarum sanctarum, ipsiusque Deipare; quamobrem ipsa prima est sponsa \ erbi, quæ animas sanctas ac Deiparam sponsas efficit. Deoque despondet. Hac de causa humanitas Christi sponsa prima est, si cum Verbo quasi sponso comparetur; sin autem cum Ecclesia, anima sancta et Deipara conferatur, jam ipsa non tam sponsa esi quam sponsus. Christus enim non tantum qua Deus, sed et qua homo Ecclesiam, animas et Deiparam sibi ul sponso despondet, ut docet Apotlolus *Ephcs.* 1Y, 30, et ll *Conmh.* xi, 2 : « Despondi, inquit, vos uni viro Virginem castam exhibere Christo. » lia docent Cassiodorus, Orígenes, Theodoretus, Beda, Nyssenus, Philo Carpathius, Apomus, Rupertos, S. Bernardus, elalii passim in hoc libro, sed præserlim cap. vi, 8, ad illa: «Unaest columba mea, perfecta mea, *%* etc.

Pruna ergo Christi sponsa est ejus sacratissima humanitas, *secunda* est Ecclesia, *tu lia* est Deipara, *guaría* est anima sancta. Causim dal hoc loco Theodorelus, dumail : alloc est bouoruiu caput, diviene bemgnitatis summa, ineffabilis bonitas, incredibilis misericordia, immensa clementia, inenarrabilis chantas, quod auctor ipse, clefector, et procreator, el Dominus, el Deus, ct princeps , atque idem semper luteum hoc animai mortale et corruptibile, et ingratum, atque inutile, a morte et servitute diabolica eripuerit, atque ita libertatem largitus sil, ut non solum nos liberos constituerit, sed in tihos adoptant; neque solum tribuerit adoptionis munus, verum etiam sponsam ct vocarit et fecerit, eodemque numero sponsam habuerit, atque innumerabilia dona sponsalia dedent, et cubile, et thalamum adornant, et nudam induerit, et deuique fictus ipse sil sponsœ et amicus, et panis, et potus, ct via, el ostium, el vita, el lux, el resurrectio. »

Porro, quia singuli fideles cl maxime justi sunl membra Christi et Ecclesiæ, hinc de iis singulis

liem CtauU

tumo* Canticum accipi potest in sensu non tam mystico uDct*. *quam* litterali, sed inadæquato et partiali. Undo de anima justi ad litteram Canticum explicat S. Justus Orgelilanus, Joannes a Jesu Maria carmclitanus ct alii; imo Bcllarminus censet hoc epithalamium non tam esse Christi et Ecclesia?, quam Christi et animæ sanet®, præsertim eminentis et perfectas : hæc enim habet sodales qu® crebro liic inducuntur, cum Ecclesia non habeat sodales, sed subditas et filias.

i» nijno B virp- nii? Rursum, hoc Canticum apte congruit Christo ei Beat® Virgini, tum quia ipsa inter justos eminet, sicul luna inter stellas; tum quia Verbi incarnatio, et per consequens desponsatio Ecclesi® in ipsa et per ipsam perfecta est; tum quia caro Christi assumpta a Verbo fuit caro B. Virginis . quare, cum carnem sibi despondit Christus, quasi B. Virginem sibi despondit. Unde de B. Virgine totum hoc Canticum explicant Rupertos, Giiiiielmus, Rarvus, Honorius Augusloduncnsis, llailgrinus, Cardinalis Alanus, Insulanus Placidus, Nigidius, el Joannes Picus Cartbusianus.

Eedwi* rvi om- culorum, Jam vero per Ecclesiam cum Theodoreto, A ponj0 ye(ja et a|jjs ^¡0 accJpe cœtum fidelium eredentium m Christum, tum cx Gentibus, tum ex Hebra is congregatorum, quæ cœpit ab Abel et Adam, propagata est per Abraham, formata per Moysen, ac perfecta est per Christum. Omnes enim veteres patriarch® ct sancti, qui in lege tam natur® quam Mosaica Deo sancte servierunt, crediderunt in Christum venturum, ac per hanc fidem justificati ct salvati sunt : quare pertinent ad Ecclesiam Christi, ut alibi ostendi ex S. Augustino. Hinc patet perperam nonnullos Canticum hoc arctare ad Christianos natos post Christum;alios ad Judíeos natos ante Christum, uti Chaldæus, R. Salomon et Aben-Ezra illud arctant ad Synagogam, quasi hic describatur desponsatio Synagog® cum Christo, qu® facta est per Moysen; sed eis venia danda, quia, cum sint Judæi, judaizant.

Igitur hoc Cantico recensentur amores, grati® ct beneficia a Deo per Christum in Ecclesia coltala, a primo justo Abel non tantum usque ad Christi resurrectionem, ul volunt Cassiodorus, Angelomus, Beda, llailgrinus, Alcuinus cl D. Thomas, sed usque ad finem mundi, quando Ecclesia triumphans Christo in cadesti gloria copulabitur, beabitur ct regnabit in omnem idernitatem. lia Theodoretus, Aponius cl alii.

Totus ergo hic liber spirat amores divinos, adeo ut amor ipse hic loqui videatur, nimirum m Salomone Deus, et Spiritus Sanctus, qui vera est charitas, loquitur. UndeS. Augustinus in *Speculo* asserit, Canticum non esse aliud quam caí men amoris et jubilum charitatis : a Sed de illo (Cantico), inquii, m hoc opus quia transferre possumus, cum lotus amores sanctos Christi el Ecclesia? figurata locutione commendet, el prophetica pronuntiet altitudine : nisi quod in eo, quamvis sit ad intelligendum difficillimus; possumus tamen facile advertere quantum sit divina illa ct divinitus infinita charitas appetenda, quantique pendenda, quandoquidem ibi non semel dicitur, sed alio atque alio loco , iterum ac tertio repetitur : Adjuro vos, fili® Jerusalem, per capreas cervosque camporum , ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Adjuro vos, filia* Jerusalem, in virtutibus el viribus agri, si levaveritis charitatem quoadusque velit. Ecclesia quippe, in qua utique sumus, his verbis exhortatur filias suas, hoc est, scipsam in plurimis constitutam. Ipsa est ager Dei fructuosissimus, cujus virtutes el vires magna? sunt, ad quas amando Christum martyres pervenerunt. » Quocirca Hebrei nulli Canticum hoc legere permittebant ante annum ætalis trigesimum, quœ erat ælas sacerdotalis, teste Origene hic, et S Hieronymo, *Prafat. in Ezech.* Sobrium et temperantem ejus lectorem requirit Orígenes, *hom.* I e duabus, cujus jam passiones deferbuere, avulsaque cogitatio et amor a terrenis desideriis, coelestium cupidini adhærescit. Nyssenus, *hom.* 1, cos qui lumbos impalibilitate quadam succinxerint, et veterem concupiscenti® hominem exuti, novum innocentia? induerint. Bestiales enim (ait Richardus Victorinos *ïnPræfat.)* nobis affectus exuendi sunt, ne ad sacrum hunc montem accedentes besliœ, lapidum grandine obruantur, aut coelesti incendio absumantur. Maxime vero liber hic scriptorem , æque ac lectorem requirit charitalc ferventem,el amore Dei incensum. Quis enim frigidua, vel tepidus, hæc amorum incendia sentiat, vel capiat? Vere Orígenes, *hom.* I : « Beatus, inquit, is qui ingreditur Sancta. Beatior, qui ingreditur Sancta sanctorum, etc. Beatus, qui intelligit cantica, el canit ea, sed multo beatior ille qui canit Canticum canticorum. » Addit Gerson, *Prifattone in Canticum:* «Amor, inquit, expositus in Canticis fruitio Dei, vel osculatio oris nominatur aptissime, non solum habitualis cl tepida, sed actualis, fervens et exstatica, et precipue seraphica, cujus estimmediate ferri in Deum, quamvis ex parte animæ concurrat multitudo habituum el influentiarum. Omne preterea datum optimum, el donum perfectum descendens a Patre luminum, etc. Quæ omnia tanquam virtus univoca (tradente Dionysio) replent et restituunt animam, eamque convertunt ad congregantis Patris unitatem, et Deificem simplicitatem, ubi tunc apex, vel seraph mentis ineffabili dignoto Deo ineffabiliter d ignoto conjungitur, ignote quidem, quia indefinite el immense , cum virtus cognoscentis d actus, prout et natura, sint finiti.» Hinc Plato, qui a Moyse el Salomone inulta hausit, ideoque ab Eusebio d aliis vocatur « Moyses atticus, » adde et a Salomon atticus,» Canticahæc videtur imitatus in convivio, quod lotum est de amore, ubi sic orditur : n Magnus Deus est amor, et apud deos ethomines mirabilis: » additque ex Hesiodo : u Pod Chaus hæc duo

AiuorS».

10

exttitfciie, tellurem et amorem, » citatque illud Parmenidis :

Ante demi omnes primum concepit irnorem

CAPUT TERTIUM.

MODES ET STYLUS.

Orígenes, S. Gregorius Nazianzenus et cæleri Canticum hoc asserunt esse draina sponsale, sive nuptiale carmen. Unde S. Basilius in illud *haut* v : *Cantabo dilecto meo Canticum dilecti mei,* ait : a Canticum canticorum nuptiale est carmen dramático opere pertextum. » Brama est rei repræsentatio, actus comoediarum, sive tragœdiarum fabula. Totus enim liber continua est metaphora, sive allegoria conscripta stylo comico et bucolico, quem post Salomonem secutus est Theocritus in *Idylliis,* et Virgilius in *Bucolicis.* Inducitur enim hic velut in dramate sponsa, ut virgo pascens oves, quæ pastori suæ sortis desponsata, eum casto amore amat, cum eoque per modum dialogi colloquitur, uti fieri solet in cotnœdia et tragœdia. Pastoris autem persona hic præ aliis assumitur, tum quia pastorum opus et vita est antiquissima, simplicissima et innocentissima. Unde Abel, Abraham, Isaac, Jacob, Moyses fuere pastores ovium, æque ac Rachel, cæleræque uxores eorum, imo olim reges et principes erant pastores et agricolæ, uli fuit Job, Romulus, Remus, Camillus, prisciquc Romani; tum quia paslores repraesentant Christum, qui rure,puta in presepio bethlehemitico inter pastores natus, primo pastores gregum per angelum ad se evocavit. Denique Christus est pastor pastorum. Unde ipse de se ait : « Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam ponit pro ovibus suis, » *Joan.* x. Quocirca ipse impense amat pastores honos, qui subditos pascunt oratione, verbo el exemplo; hi enim non sibi soli, sed cl aliis plurimis prosunl, ac proxime imitantur vitam Christi, atque alios docendo cl charilate accendendo, eam in seipsis magis accendunt,sicut ignis ignem accendens, se ipsum magis accendit. Undo Christus ad Petrum : « Petre , inquit, amas me? etc., pasce oves meas, » *Joan.* XXI. Totus ergo hic liber est propheticus, adeoque non est aliud quam continua prophetia de Christo el Ecclesia, ideoque obscura, ænigmalica et symbolica.

Cintitnm «i ¿ | Chiitiû.

Duplex »' '"j? Hinc sequitur, sicut in parabolis, metaphoris et allegoriis, sic et in hoc Cantico duplicem quasi esso sensum litteralem : unum *grammaticalem,* quem præ se fert ipso cortex, ipsaqno superficies lillcræ, puta verba; alterum *rcalem* el *profundum,* qui csl do rebus per verba metaphorica significatis, ut cum aitS. Joannes, *Apoc.* v : « Vicit leo de tribu Juda.» Leo grammatice significat animal robustum et invictum quod dicitur leo; realiter vero significai Christum, cujus fortitudinem représentai leo. lll duo sensus se habent, et se mutuo respiciunt, si hique subordinantur, uti verborum sonus el M-nsus, uli cortex et nucleus , uli umbra et corpus, uti superficies et medulla, uti corpus et anima, uli vestis et homo; unde a nonnullis hisce nominibus vocantur. Vide Canonem quintum, quem præfixi Isaiæ. Sic in Cantico hoc, sponsa grammalice describitur ut virgo pastorilia, sponsus ul pastor; sed realiter per illos intelbgitur Ecclesia el Christus : Ecclesia sunt fidele-, qui Christo velut sponso per fidem el dilectionem copulantur, sponsi sodales sunt apostoli, virique perfecti, præsertim quia* animas Christo lucrantur el despondent, qualis erat S. Paulus dicens : < Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo, » II *Cor.* xi. Sociæsponsæ sunt animæ in fide, virtute et amore imperfecte, adeo ul necdum sponsæ Christi appellari queant, sed socie sponsæ duntaxat, quasi preparantes se et viam virtutis inchoantes, ut ad nuptias Christi sensim provehantur. Sic Abulensis docte conscripsit Paradoxorum emblemata, sive ænigmata quinque, scilicet: *primum,* « Vas mirabile; p *secundum,* «Leo mansuetus; » *tertium,* a Agnus inseparabilis; » *quartum,* < Serpens innoxius; n *quintum, a* Aquila coelestis,» quorum primum de B. Virgine, cetera quatuor de Christo fuse et erudite explicat.

pMol'-

Porro Salomon in hoc Cantico imitatur Davidem qui, *Psal.* xuv et x l v ii , simile drama et epithalamium sponsi et sponsæ, id est Christi et Ecclesia} cons ripsit; uterque ergo fuit sacer vates et poeta. Ohm enim *poeta* vocabatur, qui carmina non quœlibet, sed comica, tragica, dramatica fingebat et componebat ; a enim, id est *fano, fingo,* dicitur conirtç, id est *factor, fictor,* effictor ; unde illud Horatii, *De Art.* II :

Pi donbas atque poetis,
Quidlibet audendi setnpr fuit «qua polentis, etc.
Ul pictura poesis erit, quæ $i propius sles,
Te apici augii, ei qurdan, si longius abstes.

El Cicero, *De optimo genere orat. :* « Tragicum , comicum, epicum, melicum, et dithyrambicum poema. » Idem. lib. Ill *De Orat.* : « Claris coloribus picta poetis, » El *Tuscul* IV: « Anacreontis quidem poesis tota est amatoria. »

CAPUT QUARTUM.

PARTITIO ET PARTES.

Beda Canticum partitur in quadraginta sectiones, sive capita; D. Thomas dividit in tres status Synagoga», pula Israelis sive Judæurum, primo credentis Christo in apostolis el primis Christianis, qui fuere judæi, a cap. i usque ad cap. m, 70; inde autem incipere agi de Judwis excæcatis el persequentibus christiauos, usque ad cap. vi, vers. 10; ¡cdo usque ad finem libri agi de Judæis credituris Christo m fine mundi.Titelman-

mis *alternis capitibus* alterne censet loqui sponsum ad sponsam.

Noster Deirio in tres partes dividit, ut *prima* agatur de fidelibus incipientibus, *secunda* de proficientibus, *tertia* de perfectis. Alii censent hic describi fideles vitæ activo», contemplativa» et mixfæ, ac denique coelestis.

Georgius Ederus in sua *Biblior. (Economía,* Canticum hoc in decem dramata dividit, quæ omnia non Ecclesi®, sed Synagog® Mosis et Judæorum attribuit.

Gaspar Sanchez opinatur perturbatum fuisse ordinem; caput enim quintum proponendum esse primo, eo quod sponsa non nisi a sponso evocala sponso dicere queat : ‹ Osculetur ino osculo oris sui, » evocari autem eam cap. v. Igitur Cantico hoc censet priscos nuptiarum ritus depingi, ac proinde illud velut drama nuptiale in quinque sccnas partitur. *Prima scena,* sponsus, cap. v, sponsam invitat, ambit et evocat. *Secunda,* sponsa evocata sollicite quœrit sponsum, cap.vi et cap. i, dicens : « Osculetur me osculo oris sui. » *Tertia,* Dupli® celebrantur, cap. ii,sub geniali thalamo de quo ¿ut : a Sub umbra illius.› *Quarta,* sponsa, cap. m, in ferculo , id est mobili el geniali lecto componit, movelque pompam currumque nuptialem in sponsi domum. *Quinta* scena, qu® est cap. vin, sponsam sistit ad sponsi fores , ibique sancto amoris complexu matrimonium solemni ritu contrahitur. Verum in hac distributione magna est capitum trajectio ordinisque perturbatio et confusio.

Planius et germanius cum aliis Canticum dividas in quinque partes, quæ sunt : *prima,* nupti® Christi cum humanitate per incarnationem, indeque cum Ecclesia hominum fidelium per fidem cl charitakin, puta infantia Ecclesi® : hanc peí tractat ab initio cap. i usque ad vers. 8 cap. n : ‹i Ecce isto venit saliens in montibus ; » *secunda,* Ecclesi® propagatio ct incrementa : hanc pertractat a vers. 8 cap. n, usquo ad cap. vi, vers. 0 : « Qu® est ista, quai ascendit; » *tertia,* Ecclesi® plenitudo, ejusque quasi in culmine posit® summa exaltatio et perfectio : hanc describit a cap. m, vers. G, usque ad cap. iv, vers. 2 : « Ego dormio, elcor meum vigilai; » *quarta,* Ecclesi® veterascentis in senium inclinatio : hanc repraesentat cap. v, vers. 2, usque ad cap. vi, vers. 3 : « Pulchra cs, amica mea; n *quinta,* Ecclesi® renovatio, ct ad summam perfectionem restitutio, ejusque in cœlis glorificatio : hanc oculis subjicit a cap» vi, vers. 3, usque ad finem libri.

Infantia Ecclesi® fml ab ortu el prædicatione Ciu rli usque ad Pentecosten ; adolescentia a Pentecoste usque ad Consta!'.*inum imperatorem; virilis ætas tempore Constantini ; mum poslea oœpit, crassantibus nrianis, nestori.mis, eutyclii mis, p lauianis. Uenovatio fieri cœpta est a Bisilio,Chrpostomo, Cyrillo, Augustino, Ambrosio, Hieronymo. Continuatur ab eurum successoribus continue usque ad finem mundi, qui Ecclesi® fidem ct sanctitatem contra hæreticos, Jud eos, Tureas, schismaticos, tyrannos et quoslibet persecutores sartum lectum tuentur, eamque propugnabunt usque ad finem mundi quando in die judicii fiet plena Ecclesi® renovatio, consummatio et glorificatio.

lias quinque Ecclesi® ictates ct status dramatice per quinque dramata, sive actus, quasi m scena repraesentat hic Canticorum liber. Canito

In *primo* dramate inducitur Salomon in Libano monte vicino, eoque amoenissimo ct fertilissimo obambulans, vel venationi indulgens, incidisse in puellam nobilem, sed more ætalis illius pastoriliam, quam ob formam insignem tum corporis, mm animi, ut sponsam sibi despondit; undo nova nupta ad tanti regis nuptias et thalamum aspirans : « Osculetur, inquit, me osculo oris sui; oleum effusum nomen tuum; *n mox* queritur se sole fuscatam, quod a fratribus coacta sit custodem agere in vineis ; solatur, animalque cam sponsus Salomon, pollicens ei equitatum Pharaonis, inde ei quasi nova» spons® promittit murenulas et monilia; hinc illa ait sponsum sibi esse quasi fasciculum myrrh® et botrum cypri, narratque se ab eo introductam in cellam vinariam, ubi amoris vino, quasi ebria indormiens, et quasi deliquium passa petit fulciri floribus el stipari malis, ac sponsus cani excitari prohibet, qu® omnia sunt spons® tener® et novell®,ac infantiam Ecclesi® représentant. Ecclesia enim nascens, nascente Christo, petit ejus osculum, id est unionem et amplexum per Verbi incarnationem, in qua ipse fuit (¡nasi oleum salutiferum, in circumcisione et passione effusum, ideoque Jesus, id est Salvator, est appellatus; mox ipsa persecutionem passa a Judæîs fratribus suis equitatu, id est apostolorum annis et presidio a Christo fuit obarmata, ab coque murenulas legum et con iliorum EvangelicoTMm, ac fasciculum myrrh®, id est Christi passionem, et botrum cypri, id est ejusdem resurrectionem, et cellam vinariam, id est institutionem Eucharisli® in ultima ejus cœna accepit, cujus gustu quasi deliquium passa, floribus sncr® Scripturo ct malis bonorum exemplorum stipari se optat, in iisquo suaviter indormiens a Christo excitari vetatur. Factum id, cum discipuli ab Ascensione Christi usque ad Pentecosten, in cmnaculo reclusi loti vacabant orationi, Eucharisli®. et jucund® contemplationi, nec Jud.ri a Christo permissi sunt hanc eorum quietem interturbare. primo, infindi »pon&i. Repr»- E«iml »ut»Cbrl-

Secundum drama, ‹piod incipit cap. n, vers. 0, sponsa a sponso, ineunte vere, evocatur in agros et vincas, ut ficuum grossis, et vineis florentibus uterque pascatur; mox jubet capi vulpeculas, qu® vineas demoliuntur; subducit se sponsus, sponsa eum anxie reqnirit in lectulo , ct mox a vigilibus, sed frustra; quare, iis relictis, circumiens vicosel plateas Undem ipsuminvcnit, nec di- secundo,

mittit, donec introducat eum indomum matris suæ.

JWpra- Hæc omnia représentant adoleacentiam Ec-
centum desim, M1110 coepit in Pentecoste, quando apo-
Eccita» floli, recepto Spiritu Sancto, coeperunt predicare
¿i hÍ Evangelium, pruno Judæis, deinde gentibus, ac
Penuco* ubique fundare Ecclesias; unde tunc facit, quasi
lc- ver Evangeli!. Vulpes fuere primi hæremrchm, scilicet Simon Magus, Ebion, Men inder, Basilides, Carpocras, etc., qui Ecclesiam vastaverunt, quibus restitere S. Joannes cæterique apostoli. Ecclesia quœsivit Christum in lectulo, id est in Judma, ubi quiete vacabat Deo, ct a vigilibus, id ot a sacerdotibus et scribis, predicando Judaeis Evangelium, et Messiam in eis natum ab eis requirendo; sed frustra : pauci enun Jud rorum in Christum crediderunt; quare, iis relictis, abiit ad gentes totius orbis , ibique, in eorum fide ct obedientia Christum invenit, atque Ecclesiam ubique stabilivit, donec ad eam Christum, id est omnes gentes Christianas induceret.

Tertio, *Tertium* drama incipit cap. in, vers. 0, ubi dí-
vponsc. citur sponsa ascendere per desertum, sicut virgula fumi ex omnibus aromatibus suavem odorem exhalantis; rursum sponsi lectulum ambire s* xaginta fortissimos ex Israel. Ferculum item, sive gestamen aureum ejusdem describitur, ac diadema, quo coronatur. Denique sponde forma celebratur ab oculis columbinis, capillis hædinls, dentibus ovinis, labiis coccineis, collo turrito, uberibus cnpreæ, etc., per quæ incolas montium Libani, Amana, Sanir et Hermon allicit, evocatque in Sion, quasi in hortum conclusum, et paradisum nardo, cypro, croco, otnuiquo fructu aromatico abundantem.

ivpr». Hæc omnia adumbrant virilem ætalem Ecclesia?,
rk V – Íl,HUU*° cx omhhuilgenlluni velut virgula
dciira- fumi crevit ct ascendit altissime. Lectulus sponsi,
tit*m, ¡d est Christi, est Ecclesia Romana, in qua quasi
íud' ^ub ,n lectulo firme et jucunde conquiescit. Ferculum
Cantan- est magnificentia Ecclesi e Romana», magnificen-
tio°. (jam Christi et quintuplex ejus diadema representan*. Oculi columbini nutant Praelatos Ecclesia» vielles et sollicitos, capilli Nazareos, sive religiosos, dentes Doctores, labia Predicatore^, collum Pontifices Romanos, ubera sacerdotes et diáconos. Hi populos G?ntium evocant de Libano, Amami, Sanir et Hermon, qui erant montes Gentilium, hoc est, evocant eos a gentilismo, ut veniant in Sion, puta ad Ecclesiam Christi, ubi omnium aromatum, id est virtutum spiritualium genera germinant, ct suavissimum sanctit lis odorem exhalant. Id facium est sub Constantino imperatore.

0«nrto, *Quartum* drama incipit cap. v, vers. 5, Ubi
v num sponsh dormiens, sponso nocturno rore madido
*PMÍ*** o míu iú pulsante, cum ei tardaret aperire, luit haiio tarditatem; nam cum abeuntem demdo rcqmrohs, a custodibus urbis vulneratur et pallio spoliatur. Mox ejus socia» sponsum qutrsilure petunt ab ea> quis et qualis sil sponsus? quibus dia respondet e«se candidum et rubicundum, capite aureo, comis nigris , genis aromaticis, labiis liliati*, manibus hyacinthinis, ventre eburneo, cruribus marmoreis.

Hæc omnia notant declinationem et Renium Rr**
Ercle<i«, cum videlicet per pacem ipsi datam a Constantino, nonnulli eju* presales et fideles dederunt se otio, gulœ, (Laidis; qua occasione ariani, aliique hærelici, suis hsfedbus et blasphemiis m Oriente impeliere Christi deitatem, vel humanitatem. Quare Christus fidem suam ex Oriente transtulit in Occidentem. Inde Ecclesia orientalis Christum Christique veram fidem requirens a custodibus, id est a principibus et prelati* hereticis, quales fuere Valens, Hunericus, Dioscorus, Nestorius, tesa et lacerata fuit, ac pallio integre fidei bpoliata; quare ejus sociæ, i. e. sanctorum angelorum et hominum anim e, ut Christum qwrrant, ct ab Occidente in Orientem reducant, quærunt a sponsa, scilicet ab Ecclesia orientali, qualis sit Christus : quibus illa respondet eum esse candidum per innocentiam, rubicundum per passionem ct patientiam; caput ejus esse aureum per divinitatem, capillos, id est consilia ejus esse nigra, id est fortia, virilia el charitate quasi tosta; genas binas habere aromaticas, id est per misericordiam et justitiam spirare omnem sanctitatem; labia libata, hoc est eloquia castissima; manus hyacinthinas, id est operationes cmlestes, ct tornatiles, versatilesque ad omne bonum; ventrem eburneum, id est passiones ct allectiones purissimos et fortissimas; crura marmorea, id est m itinere validissima, quibus per se et Apostolos totum orbem evangelizando obiens illum sibi subjiciat.

Quintum drama incipit cap. h , vers. 3, ubi Qni-to.
sponsa pulchra, foriis et perfecta describitur, ac a**»-
quasi castronúñ acies ordinata. Mox sponsus descendit in hortum nucum : sponsa conturbatur propter quadrigas Aminadab ; sed sponsus occurnt, uitque : a Quid videbis m Sdamile, nisi choros castrorum? » ac rursum ejusdem femora, ubera, collum, oculos, caput, staturam, guttur, etc., depingit et dilaudat. Denique cap. vili, sponsa optat sponsum deducere in domum matris sua», eique intime semperque conjungi. Lui sponsus : « Pone me, ait, ut siguaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum. » Mox sponsa, sorori suæ parvula» prospicere satagens, u sodalibus consilium accipit: * Si murus est, inquiunt, ædilicemus super eum propugnacula argentea : M ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis. » Quibus soror ita respondet t «Ego murtis: et ubera mea : sicut turris, ‹ x quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. n Ltriusquo demdo sororis vineam, ejusque fructum el pretium describit. Tandem sponsus ultimam spons u vocem, volumque postulans audit ab ea : « Fugo . dilecte mi, el assimiluro caprem hinnuloque cervorum "Uper montes aromatum, w

n*pr«- r' n.n Ec- c' ib ¿ d chn- fcn'·

Hico omnia reprasentant renovationem Eccle- *siæ* ^aciam sæculo Patrum, quo scilicet floruere doctores Greci, S. Basilios, Nazianzenus, Chrysoslomus, Cyrillus; et Latini, S. Augustinus, llieronymus, Ambrosius, Gregorius, coriimque suecessores, qui ita Ecclesiam ornant et roborant, ul ipsa instar castrorum omnibus hostibus invicta resistat. Quare Christus descendit in hortum nucum, id est :n Ecclesiam ex duobus populis, scilicet Gentibus et Judæis coalitam; hæc turbatur propter quadrigas Aminadab, id est ob conversionem gcntilium,vel ob schismata Saracenorum, antipaparum, ac impiorum imperatorum ct prmcipum. Sed Christus occurrit, iisque opponit choros castrorum, id est pontifices, reges el imperatores orthodoxos et bellicosos; item Concilia (ecumenica et nalionalia; ad hæc academias, quas quasi fidei et pietatis nutrices et propugnatrices in singulis provinciis instituit; insuper ordines religiososS. Benedicti, Romualdi, Bernardi, Dominici, (gnatii, quasi castra veræ religionis validissima.

Denique sponsa Ecclesia sub finem mundi, completo jam electorum numero, cap. vm, optat cum sponso Christo ire in domum genitricis suæ, id est cœleslis Jerusalem, ut eo fruatur in æternum; cui sponsus Christus : « Pone, inquit, me ut signaculum super cor tuum, » id est mei memoria et amore cor tuum obsignes; instat enim tibi ultima et acerrima Antichrist! persecutio, quam non nisi per meam gratiam ct charitatem superare poteris, quia aquæ multæ tribulationum non exstinguent charitatem, nec flumina persecutionum obruent illam. Mox Ecclesia gentium sorori suæ pai vulæ, id est Synagoga? Judæorurn in fine mundi per Eliam et Christum convertendæ, metuens ab Anlichrisloetanlichristianis, ne Christo in die judicii displiceat, concilium petit a sodalibus sponsi, id est a discipulis et asseclis Eliæ qui hoc illi suggerunt : « Si murus est, » 7. d. Pars Synagogæ, id est plebis Judæorurn, instar muri firmo et constanti est animo : quocirca illam instruamus eloquiis S. Scriptura, quasi propugnaculis argenteis; pars altera instar ostii est animo exili et versatili : ergo illam compingamus et roboremus sanctis fidelium exemplis, quasi tabulis cedrinis. Occurrit soror ipsa, scilicet Synagoga, aitque se salis in fide esse validam : ita enim ab Elia esse corroboratam, ut Antichristo ejusque asseclis fortiter sit restitura. Quocirca utraque hæc Christi vinea, scilicet tam Synagogæ Judæorurn, quam Ecclesiæ gentium, in fine mundi amplissimum dabit fidelium et virtutum omnium fructum, qui mille argenteis, id est maximo pretio æslimetur.Tandem Christus extremam Ecclesiæ in fine mundi vocem postulans, ab ea hanc accipit : « Fuge, dilecte mi,» a terra bac fœlida, « in montes aromatum, » id est in coelum, coque me tecum abripe, ut ibi te per gloriam fruar in æternum.

U Fono Cosmos llortolanus, ut Vetus Testamentum Novo, hoc Canticum Apocalypsi harmonico adaptet, censet Cantico describi septem status Ecclesia?, quos per septem sigilla S. Joannes in *Apocalysi,* cap. vi et seq., symbolice repræsenlat. CiMkl tutù A. d.

Pruno ergo Apocalypsis sigillo *equi albi* et equitis coronam, areumque gestantis, repræsenlalur Christi incarnatio, prædicatio, gentiumque per apostolos subjectio; idem représentât Canticum, dicens , cap. i, 8 : « Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te amica mea. »

Secundo Apocalysis sigillo , per *equum rufum* repraesentatur status martyrum Ecclesia?, qui mox post Christum cl apostolos coepit a Nerone, ac duravit usque ad Constantinum Magnum; eumdem notat Canticum, cap. i, 12, dicens : « Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi; » et magis ordinato cap. n, 12 et 13 dicens : « Tempus putationis advenit, etc., vineæ florentes dederunt odorem suum. »

Tertio Apocalypsis sigillo, per *equum nigrum* reprasentatur secunda Ecclesiæ persecutio per Arium et hærelicos. Eadem in Cantico reprasentatur per vulpes,cap. u, 15: «Capite, inquit, nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas; » et magis ordinate cap. iv, 4 : « Sicut turris David collum tuum, quæ (edificala est cum propugnaculis : mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. »

Quarto sigillo Apocalysis, per *equum pallidum* repræsenlantur hypocritæ, vel potius mahometani et Saraceni, qui validissime Ecclesiam oppugnarunt et etiamnum oppugnant. Unde contra eos dicitur, *Cant,* m, 7 : « En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel: omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi: uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos; » et magis ordinale cap. vi, 9 : a Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ul sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? » et vers. II : « Anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab, » etc.

Quinto Apocalypsis sigillo aperio prodeunt *anima interfectorum propter verbum Dei,* petentes vindictam, audiuntque, ut modicum quiescant. Quietem hanc martyrum Ecclesiæ repræsenlat Canticum, cap. v, I , ubi sponsa sponsum in hortum invitat ad colligenda lilia. Et magis ordinate cap. vm, 2: a Dabo libi, inquit, poculum ex vino condito, el mustum malorum granatorum meorum.»

.Sexto Apocalysis sigillo reprasentatur Antichristi gravissima persecutio. Eamdem repræsenlat Canticum, cap. v, 4, dicens : a Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus; » et mugis ordinate cap. vm, 6 : a Fortis, ait, est ut mors dilectio, dura sicut infernus œmulatio, etc. Aquæ multæ non potuerunt exstinguere charitatem, nec flumina obruent illam. »

Septimo Apocalypsis sigillo reprasentatur Christi

adventus ad Judicium, post quem sequetur Ecclefite felicitas et gloria reterna. Idem hic représentât Canticum, cap, vi, <2, dicens : « Revertere, revertere, Sulumilis : revertere, revertere ut intueamur te; » et qu p sequuntur usque ad finem libri, ct prresertim ultima verba : « Fuge, dilecte mi, et assimilare capreæ hinnuloque cervorum super montes aromatum. »

Analogia run/ca n Ap0. carpsi,

Igib.t magna est analogia et similitudo canticor,lib ' uni Apocalypsi : pruno, in materia, quia uiraque describitur ortus, progressus, perfectio, inclinatio, renovatio et glorificatio Ecclesiæ; secundo, in phrasi et stylo, qui utrobique est <ymbolicus, atque per æni^mata et symbola Ecclesiæ sacramenta obtegit H obvelat; tertio, in modo : sicut enim *ApocuL* cap. v ii, a primis quinque sigillis ortum et progressum Ecclesia» strictim significantibus subito, vers. 12, sigillo sexto salit ad tempora novissima, iliaque fuse prosequitur usque ad cap. xv, puta tempora Elire et Antichrist!: sic prorsus idem facit Salomon in Canticis, uti ostendam cap. vu, t. *(Jwtrto,* in fine, sicut enim Apocalypsis clauditur de^ nptione cœ.ssta Jerusalem, quasi sponsæ Chnsti felicissima : sic et Cantica. Unde noster Alcazar in alluvionibus ad Apocalypsim loto lib. Ili Cantica explicat, ut ostendat eorum cum Apocalypsi aflùutaUm et similitudinem.

COMMENTARIA

!N

CANTICUM CANTICORUM.

CANONES QUI FACEM PRÆFERUNT CANTICIS.

CANON PRIMUS.

Variane nina va- rtrü (jïï Scripta- M’

In aliis libris Veteris Testamenti Deus vocatur *jrhova, A donai, Elohim, El,* cæterisque decem nominibus, quæ recenset et explicat S. Hieronymus, Epistola 136 *ad Marcellam,* quia in iis Deus agit cum Synagoga quasi cum ancilla, ideoque se Deum, Dominum, Gubernatorem, Fortem, Vindicem, Omnipotentem, Terribilem nominat : in Cantico vero hoc nullum tale nomen Dei est reperire quod terrorem incutiat, quia in *co* agit cum Ecclesia, quasi cum sponsa dilectissima: unde se nonnisi Sponsum, Patrem, Amicum, Amantem cl Amatum, sive Dilectum nuncupat; quia hæc nomina amorem sponsæ excitant, fovent, acuunt cl augent. Ita Bellarminus, lib. I *De Verbo Dei,* cap. v.

SECUNDUS.

Crebra est hic enallage personarum, qualis solet esse in dramatibus; modo enim loquitur in secunda, modo (idque mox) in tertia persona, etsi una eademque sit.

TERTIUS.

Cum S ¡'.onion, hujus carminis scriptor, divini ergi homines amoris reseravit arcana, enisus est ex naturali amore universis animis longe notissimo, illius divini vires exprimere, ut inde discamus cx nostri amoris affectibus, in illius quasi augustissima adyta penetrare.

QUARTUS.

Canticum, hoc est carmen, ideoque metro astrictum, quod proinde nonnulli elegiacum esse censent ex hexametris et pentametris versibus conflatum. Verum prisca Hebrœoruin poesis periit; unde ratio et metrum prisci eorum carminis ignoratur.

QUINTUS.

bieut iu metaphoris el parabolis duplex est sensus : *litteralis,* puta grammaticalis, qui est corticis fittene; et *metaphoricus* sive parabolicus, qui est rei per metaphoram vel parabolam significata;, qui verus et genuinus est parabolae sensus, ideoque litteralis, etsi ab Ilonorio Augustodunensi, et nonnullis aliis vocetur *allcyoricus,* id est metaphoricus et parabolicus.

SEXTUS.

Pakesiiiiorum ritus el mores a cælerarum gentium ritibus et moribus valde differentes offecerunt. ut nonnulla* ex his similitudinibus arcanis ex medio vulgo rureve petite, non adeo concinna; videantur exieris : cum tamen mira sit in illis ad res exprimendas efficacitas, et cum rerum proprietate congruitas.

SEPTIMUS.

In Cant ico hoc, æque ac in al i is parabolis, addun- tur subinde emblemata ad elegantiam parabolic, qu »» proinde non esi necessc, imo subindo est impossibile applicare rei per parabolam significate, ut cum Christus, *Matth.* xxv, in parabola *talentorum* ait herum plura vel pauciora talenta cuique famulorum dedisse secundum propriam virtutem : id enim herus facere solet. At Dens, ibi per herum significatus, id non facit: nam gratiam non distribuit secundum dignitatem el merita naturæ, ut volebat PJugius, sed mere gratis.

OCTAVUS.

Canticum hoc est drama, in quo multa non verbis et voce, sed actorum gestu et actione re- præsentantur, ut cum duellum, pugnam, convivium représentant non loquendo,sed duellando, pugnando, convivando in theatro. Quare *actio* hic collocutioni personarum, quæ alioqui obscura et inconcinna videtur, inserenda est, ut eam expleat et explicet. Imo drama siepe est actio silens in qua muta» personé agunt, noe verbis, sed gestibus rem repraesentant. KursUiu dramalicum

opus vel pnnma o^t, in quo solm persona* agunt absque poeta; interlocutione. Quocircain Cantico non exprimitur, nec distinguitur,ubi sil vox sponsæ, ubi vox sponsi, ubi vox odolescenluhrum; sed omnes indiscriminatim commiscentur: atque hæc res magnam parit obscuritatem, que* interpreti cx ipsa verborum sententia, et cx antecedentibus ct consequentibus solerter elucidanda est, ut cuique suam vocemet loquendi vicem assignot.

NONUS.

Sponsus ct sponsa affectibus amoris indulgent : unde non tam concinne el ordinate, quam affctuoM» loqui satagunt; feruntur enim incendii sui flammis, quocumque eos rapit amor.

DECIMUS.

Totalis et adæquatus sensus litteralis hic ‹ st de connubio, sive conjunctione Christi ct Ecclesiis per fidem ct amorem ; *partialis* litteralis est de conjunctione Christi cum anima sancta, pneserlim quæ studet perfectioni : hæc est enim pars el membrum Ecclesiæ ; *partialis principalis* est de Christo et B. Virgine : hæc enim est precipua pars, primumque membrum Ecclesia?.

UNDECIMIS.

Canticum scriptum est instar dialogi, in quo interlocutores sunt, sponsus Christns, sponsa Ecclesia, sponsi sodales (puta apostoli cl animæ perfect®), adolescentulæ comites sponsæ, <^t animæ in virtute necdum adulte, sed tenera», adolescentes tamen et crescentes in virtute.

Crebro in Canticis vinearum fit mentio, quia in iis sponsus ut vinitor, pastor et ruricola inducitur. Noster Sanchez probabiliter per vineam et viles in Canticis accipit frutices quæ fundunt balsamum, quales ipse censet esse cypros, aliasque arbores aromalifvras : *primo,* quia lue florantes suavem exspirant odorem, non vites, nisi pano®; secundo, quia S. Hieronymus, in epitaphio S. Pituite, ait : « Contemplata est balsami vineas in Engaddi;» et in cap. xxvn EsecA.: a Balsamum, inquit, quod nascitur in vineis Engaddi;» *tertio,* quia Septuaginta cum vineas dicunt florere, utuntur verbo quod a cypro deducitur; *qua to,* quia hebræum OHO *kerem,* id est *vinea,* quemlibet agrum vel hortum significat : unde *Judie,* xv, vocatur Arreni *zail*, id est *vinea* olivo? *Et Cant.x,* pro *messui* Septuaginta vertunt, vindemiari *inyrrhum meam.* Hinc et Pœni, indequu Hispani in regno Grauatansi *carmen* (quod derivatur ab hebræo Aerem, i. e. vinea, vocant hortum, quibuslibet arboribus consitum. Hinc et cap. vu, il, pro *commoremur in villis,* hebraico est *baecopherim,* id ostia *cypns,* quæ abundabant in Jericho et Engaddi; *quinto,* quia cypriis fundens balsamum similis usi vili. Audi Plmiiuu, lib. MI, cap. xxv : « Hæc vili similior r«t quam myrto, malleolis seri dicitur nuper vincta ut vilis, implet colles vinearum modo. » Vinea; ergo sponsi non tam vilis et vini, quam cypri et balsami erant feraces. Hæc sententia vera est, sed partialiter. Vinea enim hæc et cypros et viles et arbores præserlirn aromatiferas continebat : sic Bomæ videmus in vineis esse horto-», viridaria, pomaria, agros et segetes. Imo in Lombardia idem ager fert segetes, trucius ct uvas, adeoque idem campus est ager,pomarium et vinea; segetibus enim immiscentur vites ulmis innixæ , ct utrorumqne limites circumcirca sunt arbores fructifère. Nam Salomon, qui hic grammatice inducitur ut sponsu<,et vineas vitium juxta Jerusalem, et vineas cypri balsamique in Engaddi habebat, ut patet cap. i, vers. 13 : a Botrus cypri, ait, dilectus meus mihi in vineis Engaddi; » et *Eccle.* n, 4 : « Plantavi, inquit, mihi vineas, ct sylvam lignorum germinantium. » Porro an cypnis sit frutex balsami ferax, disseram cap. i,vers. i3.

yi*i fn £ ut dit qu.d?

DUODecntus.

In Canticis subinde membrum corporis signifleat vc«tcm, qua legitur aut ornatur, ut cum cap. v. sponsi caput vocatur *aurum optimum, caput* sumitur pro corona capitis; hæc enim crai ex auro optimo. Sic cap. eodem, cum ten'er sponsæ dicitur *eburneus, venter* sumitur pro zona quæ ventrem legebat et cingebat : haec enim facta erat ex ebore. Hanc expolitionem exigit honestas. Quis enim credat spondam castissimam, venirem nudum spectandum aut describendum exhibuisse? *Cani.* vi. pro eo quod Noster habet: « Comas capitis tui sicut purpura, » S. Ambrosius, serm. 17 *in Psalm,* cxvin, legit : « Ornatus capitis lui sicut purpura,» ubi per *comam* accipit ornatum couiffi, puta coronam com® infixam. Sic nonnulli per *ubera* el *umbilicum* intelligunt *mammillare,* puta velum tegens ubera et umbilicum, juxta illud Catuli in *Argonaut.:*

M-mhra c.) m~

Non tereti strophio botantes vincto pipflis.

Cant. vin : k Pone me ut signaculum super cor tuum,» id est super bullam, qua legitur el ornatur cor tuum : huic enim rem summe amatam, v. g. deum vel idolum suum gentiles insculpere solebant. oque ac Hebræi. ul illius intuitu Dei su. semper memoriam refricarent, iliumque in cordo et mente jugiter cogitarent ct amarent. Simili modo apud oratores et poetas s®pe res vestita significat vestem, qua tegitur et vestitur, per metonymiam. Sic *collum* significat collare quo tegitur; crines significant crinalia;/emur femoralia; *thorax,* id est pectus, notat vestem qua tegitur, quæque exinde *thorax* dicitur. Sic *pes* significat calceum, quo pes e liceatur. Unde quod *Heut.* cap. mu , vers. 4, dicitur : ‹ Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vestustate defecit 5 et pes (id Cbt calceus) tuus noti est subtritus, »

clam exponitur *Deut.* cap. xxix, vers. 5, ubi dicitur: a Non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustato consumpta sunt. » Hæc ct plura noster Sánchez hic *Prolog.* 9 etto.

DECIMUS TERTIUS.

Fm di- Actiones, gestus et habitus apud Hebreos olim *l0ncs^ ci decori, apud alias gentes inhonesti et indecori /estimali sunt; et vice versa. Quæque enim gens suos habet mores, ab aliis diversos; et •trii °*,ian's temporibus placuit, posterioribus Ks/ discipluit. Hinc llebneorum vestitus, incessus, modus nuptias contrahendi, sacrificandi, adorandi, comedendi, etc., fuit alius plane quam Græcorum ct Latinorum, ut patet ex Levitico aliisque Scripturæ locis. Sic et Homerus, lll *Iliad.,* scribit Thetim mentum et barbam Jovis manu apprehensa demulsisse, ut eam delinirel, quod jam rusticum et barbarum haberetur. Sic Ulysses deprehensus in Troja supplex Hecube regine genas tetigit, ul ejus clementia mortem evaderet, teste Euripide in *Hecuba* y quod modo crimen pene læsæ majestatis haberetur. Sic Amazones nuda mamma incedebant, ut liberius depugnarent. Unde Propertius libro Ill *Eleg.* :

> Qualis Amazonidum nudatis bellica mammis *
> Turba.

Idem de virginibus Dianœ comitibus tradii Callimachus in hymno Dianœ. Et de Camilla Virgilios, *Æneid.* XI : a Nudum extra latus. » Idem fecisse Hebreas putant nonnulli, ideoque hic cap. iv, vers. 5, ubera sponsæ nuda dilaudari At jam honestas et castitas omnium pene gentium ab hac nuditate plaue abhorret. De uberibus quid sentiendum dicam cap. iv, vers. 5.

DECIMUS QUARTUS.

debrai, dum indunt nomina, alludunt ad nominis etymon, illudque personæ vel rei, cui nomen indunt, competere significant, vel optant. Sic *Adam* dictus, quia formatus ex *adama,* id est terra; *Jacob,* id est *supplantator,* quia supplantavit Esau, *Gen.* xxvii; *Nabal,* id est *stultus,* quia superbe et stulte respondit militibus Davidis, l *Reg.* cap. xiv, 25. Sic virgam Tpü *staked, id* est *amygdalinam,* sive *vigilantem* ostendit Deus Jereiniæ cap. i, vers. 1! : «Quia, inquit,ego vigilabo,» etc. Similes .illusiones sunt in *prino* el *schino* arboribus, sub quibus Susano® scelus se deprehendisse mentiebantur senes, *Daniel,* cap. xiii. Simili allusione sponda hic vocatur *Sulamitis,* id est *Salomonia,* sive Salomonis uxor, quasi a pacifico pacifica. Et cap. i: «Oleum effusum, inquit, nomen tuum, » hoc nomen est Messias, sive *Christus,* id est unctus oleo, ita copiose, ut illud in alios effundat. Crebro hic talia occurrent

DECIMIS QIIXTUS.

Sæpo in Scriptura vocatur res talis, qualis foris B* k apparet, etiamsi revera in se non sit talis. Sic *Gen.* i, luna vocatur « luminare majus, » quia ci- hr 4f| tima terræ vicinis hominibus major apparet, cum T|* f revera omnibus stellis sit longe minor. Sic *Exodi* vu, virgæ a Magis conversai dicuntur in serpentes; quia hominibus ita videbatur, cum revera, juxta Nyssenum, Justinum, Tertullianum ct Rupertum, non essent aliud quam prestigi®, quibus oculis illudebant, ut faciunt presligiatores. Sic Joseph vocatur pater Jesu, et idola vocantur dii; et dum comete discurrunt, dicuntur steli® de cœlo cadere; atque extrema pars mundi et coeli dicitur, quæ nobis extrema apparet, cum tamen in globo rotundo (qualis est mundus) revera nulla pars sit extrema, sed omnes eant in orbem. Sic hic cap. v, sponsi caput dicitur simile auro, com® palmis, oculi columbis, gen® aromatibus, labia liliis, manus torno, venter ebori; spons® vero nasus, cap. vii, dicitur similis turri Libani, femora monilibus, umbilicus crateri, ubera hinnulis, venter acervo tritici, oculi piscinis, quia eis similes apparebant, etsi revera tales non essent.

DECIMUS SEXTUS.

Olim uxores a viris nomen accipiebant, utCaii uxor vocaretur *Caia,* Cornelii *Cornelia,* Dionysii *inonysia,* æque ac hic Salomonis sponsa ab eo vocatur *Sulamitis.* Rursum a quo insigne quis beneficium acceperat, jus nomen assumebat. Sic S. Cyprianus *Cæcilii* nomen assumpsit a Cæcilio presbytero, qui cum ad Christum convertit; Eusebius Caesariensis *Pamphili* nomen sibi ascivit a S. Pamphilo doctore et martyre ; Josephus historicus *Flavii* pronomen sibi adjunxit a Flavio Vespasiano imperatore, qui eum honoribus auxit. Insuper in Scriptura eidem personæ et rei diversa nomina dantur, juxta varia idiomala. Sic S. Thomas Apostolus, hebraico *Thomas,* græce *Didymus,* latine *Gemellus* dicitur; S. Simon hebraico *Chananous,* grasce *Zelotes* cognominatur; Judas Chaldaice *Thadæus* (id est uberalis), hebraico *Lebbæus,* id est corculum nuncupatur, *Matth.* x; Tabitha hebraica, græce vocatur *Dorcas,* latine *Caprea, Actor,* ix. Sic hebraico *Salomon* ct *Sulamitis,* latine *pacificus* et *pacifica* indigilanlur.

DECIMUS SEPTIMUS.

Sponsus hic est ChrMus, sponsa est Ecclesia, Quii tic el anima fidelis, non quælibet, aut peccatrix, sed slr' | sancta, imo perfectioni studens, et amore Christi | ' flagrans. Hæc enim sola sponsæ Christi nomen meretur, cujus hic spirituales amores cl ardores divini describuntur. Ha esse patet ex ipsis Cantici verbis, ut cum dicitur cap. iv, 7 : < Tota pulchra es . amica mea, et macula non est in te; » et cum cap ii,4,ait sponsa: « Introduxit me dilectus in

cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. Fulcite mo floribus , stipate me malis : quia amore langueo. » Rursum passim sponsus sponsam vocat amicam, dilectam, pulchram ut luna, electam ut sol. Et cap. ii, 16, ait : a Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia; » et cap. iv, 9 : « Vulnerasti cor meum, .soror mea sponsa;» el cap. vi, 8 : « Una est columba mea , perfecta mea ; » et cap. vm, 5 : « Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis afUuens, innixa super dilectum suum?» Denique Canticum non aliud, quam coelestes amores Christi et animæ sancte spirat : peccatorum tamen subinde meminit, cum ab cis persecutionem se passam significat, ut cuín ait cap. i, 5 : « Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol: filii matris meæ pugnaverunt contra me. » Aut cum eos convertere satagit, ut cum ail cap. iv, 8 : a Coronaberis de capite Amana, de vertice Samr ct Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. » Audi S. Bernardum, *serm.* fil : «Sponsam nusquam in hoc toto opere adhuc nominarat, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino charitalis appropinquatur. Quæ cum venerit, ct perfecta fuerit, faciei spiritale conjugium, el erunt duo in carne una, sed in uno spiritu, dicente Apostolo : Quiadhæret Domino, unus spiritus est,» l Cor. vi, 47. Idem *serm.* 85 : «Quam videris, inquit, relictis omnibus Verbo votis omnibus adbærere, Verbo vivere, Verbo se regere, de Verbo concipere quod pariat Verbo, quæ possit dicere : Mihi vivere Christus est el mori lucrum, hanc puta conjugem , Verboque maritatam. » Idem docet Bellarminus, lib. HI *De Ecclesia militante,* cap. vu, respons. ad I; ac S. Hieronymus, epist. l40 *ad Principiami* atque Cassiodorus,S.Gregorius, Reda, Philo, Justus, Anselmos, Rupertus, cœterique Patres et interpretes ad illa *Cantic.* vi, 7 : «Sexaginta sunt regina?, et octoginta concubinæ , el adolescentularuin non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea. »

Qmluor inunlii gndu». Primat.

Porro hujus perfecti amoris quatuor sunt gradus et status, qui hoc Cantici libro ordine describuntur. *Primus* status amoris est actuosa» vite, in quo anima affectibus nondum edomitis Deum quidem odoratur, ct quasi degustat, currens in odorem unguentorum ejus, non eo tamen ad arbitrium ct voluptatem suam fruitur. « Et mirabar , inquii S. Augustinus, lib. VH *Confess,* cap. XVII , quod jam te amabam, et insistebam fruì Deo ; sed rapiebar a te decore luo, moxque diripiebar abs te pondere meo, el ruebam in ista cum gemitu; et pondus hoc, consuetudo carnalis. » Et infra : « Aciem figere non valui, ct repercussa infirmitate redditus solitis, non mecum ferebam nisi amantem memoriam, et quasi olfacta desiderantem, quæ comedero nondum possem.» Hic amoris status describitur capit, i et n *Cantic.* Unde ibidem sponsa ait sponso : « Trahe me : post te curremus in odorem unguentorum tuorum ; » et : « Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol. Indica mihi nbi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam posi greges sodalium tuorum, n etc.

*Strundu** amoris gradus et status animæ Deum amantis est vite contemplatricis. In hoc collocatur anima, facto sibi ad eum gradu vitiosorum habituum demolitione , passionum propriarum compressione,et perfecta rerum omnium silique abnegatene; et in eo constituta non solum sicut in priore statu, Deum aliquando complectitur contemplationis et amoris actu, sed eodem continuato aliquandiu ipsum contemplan* aman*que pene possidet, magna mentis Iranquillitah , Htque suavissimus lectus pacifici Salomonis, tt qu vu nuptiale ferculum, in quo sponsus requiescit ac vehitur, animam in se quiescentem fovens. Hic amoris gradus describitur cap. m et rv *Cantic.* Unde ibidem poM primum spons® somnum sponsus adjurat adolcscenlulas, ne quæ illam a somno hoc amoris excitet.

Tertius amoris el amantis status est conflatus t w Uoj. ex actione et contemplatione. In eo anima, sic jubente sponso, a contemplatione divulsa, se conjicit in turbam ct gregem pa>toris illius qui, propter nimiam charitatem qua dilexil nos, e sinu Patris in terras descendit, quaesiturus magnis laboribus, ct proprio sanguine redempturus oviculas qua» perierant, procellam nullam acerbissimorum temporum, periculum nullum pœnamve subterfugiens , aut dedecus, dum illas recuperaret. Hic amoris status describitur cap. v, vi et vn *Cant.* Unde ibidem sponsus sponsam ad campos et villas invitat : « Ul quasi bonus pastor pascat gregem suum, lassos allevet, revocet errantes, infirmos lucretur, » ail S. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima,* cap. vm. Licet enim ibidem sponsa negligenti® insimuletur, quod sponso ostium pulsanti non slatini aperuerit: tamen mox facti pœnitens ipsa in majorem sponsi amorem exarsit, perinde ac « amantium iræ, amoris redintegratio sunt. »

Quartus status csl, cum anima vitam supra humanam, ac pene divinam, supradictis longe superiorem, inexplebili desiderio appetens, tanto flagrat divini amoris incendio, tantaque veluti zelotypia (estuai, ut manere in carne mors illi sit, el peregrinari a Domino alter quasi infernus illi videatur, soleturque propterca ex*ilium suum, ac perferat uno studio laboreque animarum lucrandarum dilectissimo sponso. De qua re sic S. Gregorius, lib. ll *super Ezech.* hom. 15 : « Qui sunt in sancta Ecclesia thalami, nisi eorum corda, in quibus animæ per amorem sponso invisibili jungunlur, ul ejus desiderio mens ardeat, nulla jam quæ in inundo sunt concupiscat, presentís vite Ion gitudinem pœnam deputet, exire festinet, el amoris amplexu in coelestis sponsi visione requiescere Mens itaque quæ jam talis est, nullam presentís sœculi consolaüunem recipit, sed ad illam

quam diligit medullitussuspirat, fervet,anhelat, anxiatur. Vilis fit ipsa salus corporis, quia transfixa est vulnero amoris. » Ilie status amoris describitur *Cantic.* cap. viti. Undo ibi post tertium somnum de ea dicitur : « Qu® est ista quæ aseen-
't de deserto deliciis affluens. innixa super didum suum? Pone me ut signaculum super cor tuum, etc. Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus œmulatio : lampades ejus, lampades ignis atque flammarum. » Ita noster Bernanlinus Rossignolius, *Dc Disciplina Christiana* perfectionis,* lib. IV, cap. IX, qui (b inde singula capita singulosque versus ex ordine , hisce quatuor umoris gradibus alternative adaptat.

COMMENTATORES

CANTICI CANTICORUM.

HEBRÆI.

Chil- *Primus* est Chaldæus Paraphrastes, qui in Cantico fuit H. Joseph Ctecus, sicut in Pentateucho fuit B. Aquila, qui chaldaice Ookelos dicitur, in Prophetis vero R. Jonathan filius Uzielis. Hi omnes, utpote judæi, judaizant, ac præsertiin R. Joseph, qui Canticum non tam vertit quam explicat, ut non tam interpres quam paraphrastes, sive commentator esse videatur. Quare Canticum de Synagoga, deque lege Mosis, tabernaculo, manna aeterisque beneficiis Israeli collatis interpretatur, multaque interserit ex Judaeorum fabulis, ct Thalmudislarum figmentis, quæ colligit ct excusat Franciscus Lucas in Apologia Paraphrasis Chaidææ. Habet tamen suum usum, ct verte interpretationi obsecundat, sicut Synagoga subservit Ecclesia, lexque Evangelio, ct Moses Christo, cique qttasi typus prælusit.

Ribbioi, Scripsere quoque in Canticum R. Salomon, Aben-Ezra et R. David Kimchi

GRÆCl.

Origeºrç Primus Orígenes in Canticum scripsit homilías sex, in quibus a Orígenes vicit seipsum, » ait S. Hieronymus, qui cas cx Græcoin Latinum convertit; quarc temere et sine causa ultimas quatuor Ongenis esse negat novus (imo novator et in fide cacodoxus) Origeuis interpres. Finii incapilo secundo *Cantic.* vers. 14. Floruit anno Domini 226.

Nn e- S. Gregorius Nyssenus, frater S. Basilii, edidit
*”• in Cantica homilías 15. Finit in cap. vi, vers. 9. Floruit anno Domini 380,

Mb. Philo Carpathiorum Episcopus constitutus a S. Epiphanio. Exstat tom. I *Jhblioth. SS. Patrum;* sed multa illi inserta vel infarta sunt a sciolo quopiam ex S. Gregorio. quæ cum reliqua explicatione parum congruunt. Floruit anno Domini 374.

Tbeodo- Theodoretus docte et genuino Canticum expli-
ííiu ». atque trium aliorum Patrum, quos non nominat, explicationem adjungit. Floruit anno 430.

s. l'i- Censet Hortolanus tres hosco Patres csseS. Gregorium Nyssenum, S. Nilum monachum S. Chry>ostomi discipulum, ctS. Maximum. Hi enim Jheudoreto luere coævi; ct horum trium brevis Cantici paraphrasis, Commentano Theouorcli in Canticum præfigitur.

1,c$- Michael Psellus S. Gregorii Nysseûl est compon- poliat, di a tor.

LATENT.

Primus est Aurelius Cassiodoras, consul rn- Ci <o-
manus, ac Theodorici regis Gothorum cancelli- 4
rius; unde ejus nomine plures scripsit epistolas tanto viro dignas, qui deinde aule pertrsiK, mundo valedicens, et monasticen in monasterio a se constructo exercens, totum se pietati et Sacris Litteris tradidit, m iisque plane senescens, prope centenarius sancto fine quievit, ait Baronius, anno Domini 562. Hic ergo scripsit in Cant cum breviter, sed clare, ac sæpe acu tangit sententiarum difficultatem, sensumque Lttcræ genuinum assignat : unde ex eo ptnra deprompsit Beda, Haymo ct alii; sed sciolus quispiam nonnullaCassiodoro attexuit. Nam cap. in, vers, 1i, citat Gregoriani Papam, qui centum annis eo fuit posterior. Floruit anno Domini 539, coævus et socius Severini Boetii, ac Symmachi consulis romani.

Justus Orgehtanus Episcopus scripsit in Cant. Jnstm
Exstat tom. I *liiblioth.* SS. *Patrum.* Floruit anno Orz h“
540, sub Justiniano imperatore. Interfuit concilio Toletano 11. Vide S. Isidorum *De Scriptor. Eccles.* cap. MV, ct *Dc Viris illustr.* cap. xxxiv.

Venerabilis Beda prolixum edidit Commenta- R.
rium, anno 700, cui et alium subjungit, quem ipse ex variis S. Gregorii locis colligit

Albinus, sive Alcuinus Flaccus, Bedæ discipu- AÎ »
lus, et Caroli Magni magister, anno 750. ▮ '

Apomus docte et graviter scripsit in Cant, anno Ap j
800, ait Sixtus Senensis in *liiblio(h,*9 Possevinuset Bellarnnnus, *Dc Script. Eccles.* Sed anterius vixisse videtur. Nam Aponium citat Beda lib. IV *inUantic.* cap. xxul Bedaaulem floruit anno 700. Finit Aponías in cap. iv *CatUic.* vers. 7, ad illa : «Tota pulchra es, amica mea; » ac deinde Commentarium Aponii continuavit Lucas Abbas S. Cornelii, ex ipsis Aponii verbis, sed succisis et in pausa contractis, unde multi illum citant nomine Aponii.

Angelonius monachus, Aponii est abbreviator. IiLU*
Floruit anno 850, tempore Lotharii imperatoris. Unde in *Prafal.* eum laudat, quod, relicto impe-

rio, moneticen amplexus sit, in caque pie defunctus vitam stadiumque suum sancte consummarit.

thymo. Haymo Bedam fere in compendium redigit, ac pene ad verbum transcribit Cassiodorum. Obiit anno 853.

S. Aniel- S. Anselmui;, Cantuariensis Archiepiscopus, muk anno 1081.

Roper- Rupertos abbas Tuitiensis Canticum -explicuit tnB de B. Virgine, anno 1119.

S. Ber- S. Bernardus pie et eleganter explicat Cantinirdor. cum; sed morte prævcnius, illud non absolvit; unde ei successit Gilbertos abbas, qui opus prosecutus est. Floruit anno 1150.

Bichar- Richardus de S. Victore, S. Bernardo coævus dj'*- et amicissimus, paucas Cantici sententias exponit.

S. Tho- Inter opera S. Thom® Aquinatis exstat com-LIV- mentarlos in Canticum. Dubitant tamen viri docti an hic commentarius sit ipsius, quia stylum ejus non redolet, atque ex Cassiodoro et Beda videtur transsumptus. Idem (dane ad verbum exstat apud Haymonem, qui 450 annis antecessit S. Thomain; quare Commentarius S. Thomæ, quem sub mortem dictavit monachis Fossœ novæ, juxta Romam, videtur fuisse alius ab hoc. Quocirca diversus plane ab hoc Commentarius in Canticum nomine S. Thomæ prodiit seorsim impressus a Petro Gualtcro anno Domini 1545, soletque jungi Commentario Cajetani in Proverbia ct Ecclesiastem Hic magis redolet stylum scholasticum S. Thomæ.

Guillelmus Parvus abbas Beccensis, anno 1170.

▾ us HObO- Honorius, Augustodunensis presbyter, anno ritu. i—-v.

Ihil- Hailgrmius, Cardinalis Sabinensis, anno 1533.

Ex variis S. Ambrosii locis Commentarium integrum in Cantica collegit Antonius Democharcs. Exstat in fine tom. V S. Ambrosii.

RECENTIORES.

Nicolaus Lyranus, Hugo Cardinalis, Dionysius Carthusianus, Jacobus Jansonius, Joannes Picus Carthusianus, Placidus Nigidius, Alfonsos ab Orozco, Tuccius, Hieronymus Almonacirius, et plures alii, quos Rom® reperì. Cæleris eminent Franc. Titelmannus, Luisius Legionensis, Cosmas Damianus Ortolano*, Philippi II Hispaniarurn regis theologus, qui paraphrasin habet luculentam et succulentam ; Joannes a Jesu Carmelitanos, nostri Gaspar Sanchez et Ludovicus de Ponte. Novissime et exactissime noster Martinus Delrio, Michael Gislerius et Ludovicus Sotomajor; denique nuperrime Joannes Malderus Episcopus Antuerpiensis, ac noster Luisius ab Alcazar in allusionibus ad Apocalysin toto lib. Ill : uterque succincte, sed erudite et nervose.

Ex his omnibus succum exprimam, ct pollinem floremque decerpam. Litterale e mystico discernam, indigesta digeram, confusa distribuam, el cuique quod suum est ordinate attribuam; atque propria plura addam, memor semper solit® brevitatis et nn thodi.

Porro Joannes Gerson cancellarius Parisienas Canticum exposuit de amore serapbico, quo animapiaardet erga Christum, anno Domini 1429, ac complevit dic 9 Julii, et instar S. Thomæ pof triduum, puta die <2 Julii, cum Commentario vitam finivit, anno ætalis G6, ut amoribus Christi fruereturin cœlo, unde identidem repetens illud *Cant,* vm : « Forli> est ut mors dilectio, n illi immortuus est.

•--- ~ /vW*» ▮-

PHIMUM DRAMA

SIVE

PRIMA PARS CANTICI

QUA DESCRIBITUR INFANTIA ECCLESIÆ

(*QV.r.* FUIT AB ORTU CIIRISTI ÜSQUE AD ASCEXSIOXEM IX CF.LUM),
A CAP. I VEI'.sU 1 , USQUE AD CAP. II VERSUM 8.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

fjponsa ambit spirituale sponsi osculum, ubera, unguentum, oleum, cellaria. .Vox, *vers. 5, ait se formosam, seá nigram ab crstu solis et persecutionis. Unde, vers. 1, guarii locum sponsi, auditgue ab eo ut abeat post greges et pastores. Unde, vers.* 9, *eam assimilai aquitatui, genas turturi, collum monilibus. D nique,* vers. 12, *asserit nardum suum dedisse odorem, pi a sente sponso, quem comparai fasciculo myrrha et botro cypri, cum eoque spiritali laudis a/fectu dissuaviatur.*

1. Osculetur me osculo oris sui : qui* meliora sunt ubera tua vino, 2. fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum : ideo adolescentulæ dilexerunt te. 3. Trahe me : post te curremus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua : exsultabimus et Lutabimur in te, memores uberum tuorum super vinum : recti diligunt te. 4. Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. 5. Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol : filii matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodivi. 6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum. 7. Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce haedos tuos juxta tabernacula pastorum. 8. Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. 9. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis, collum tuum sicut monilia. 10. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. H. Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. 12. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. 13. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. 14. Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum. 15. Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus. Lectulus noster floridus : 16. tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.

VOX SPONSÆ.

1. Osculetur mb osculo oris sui. — Inverecunda videtur sponsa, quæ pra*ler morem feminarum honestarum et verecundarum, prior ambit sponiiuu, ejusque spiritale osculum sine ulla præfatione illico poscit; sed amore sancto ebria nescit erubescere : ubi enim amor, ibi non est timor vel pudor, a Prœceps amor, alt S. Bernardus, nec judicium praestolatur, nec consdio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subjicitur. Rogo, supplico, Uagiloa Osculeturme osculo ori' sui. u

Amor ««cH puJ‹›'

▼ u.

Est tamen hic aliquis in sponsa pudor, dum non ad sponsum dirigit sermonem, ul dicat : « Osculare;» sed alios quasi intermedios alloquitur, dicens : « Osculetur me, » uti notat idem S. Bernardus. Sic Magdalena amore ebria, sine pudore, « importuna n irruit « convivio, » ait S. Ambrosius, sed a opportuna beneficio, » ut oscularetur non os, sed pedes Christi. Ilie autem sponsa non contenta osculo pedum, quod est servorum et subditorum, ambit osculum oris, quod cst sponsarum et summe amantium, uti parentes oculantur filios, fratres se mutuo, amicus amicum. « 0 quanta vis amoris! exclamat S. Bernardus, sermon. 7, quanta in spiritu libertatis fiducia! Quid manifestius, quod manifesta charitas foras mittit timorem? » Et S. Augustinus in Manuali, cap. xix : « Amor, inquit, dignitatis nescius reverentiam nescit; » et cap. xx : « Anima amans fertur votis, trahitur desideriis, dissimulat merita, majestati oculos claudit, aperit voluptati, » etc. Consonat quod de amore scribit D. Gregorius, lib. VI, epist. 24 *ad Anastasium,* ubi ostendit amorem et potestatem ex a?quo presumere, ac cum auctoritate et imperio libere loqui. Et Chrysologus, *term.* 147 : a Amor, ait, ignorat judicium, ratione caret, modum nescit, non accipit de impossibilitate solatium, non recipit de difficultate remedium. Amor nisi ad desiderata pervaserit, necat amantem. Amor quod amat non potest non videre. Hinc est quod omnes Sancti omnia, quæ meruerant, parva duxerunt, si Dominum non viderent. Hinc est quod amor qui cupit Deum videre, etsi non habet judicium, habet tamen studium pietatis. Unde et Moses audet dicere Deo : Si inveni gratiam coram te, ostende mihi faciem tuam. » Adde, sponsa non prior ambit sponsum, sed excitata et evocata a sponso, ul patebit ex eo quod subdit : a Meliora sunt ubera tua vino; » hæc enim « ubera,» id cst viscera misericordia} a sponso ostensa sponsæ, ipsam evocant, imo audacem reddunt ad petendum osculum, quia mirificum illi amorem fiduciamque sponsi ingerunt. Nam, ut ait Christus, *Joan,* vi, 44: « Nemo potest venire ad me, nisi Paler, qui misit me, traxerit cum » per gratiam excitantem el vocantem, ul ex S. Augurino docet el definit Concilium Tridentinum, *sess.* VI.

Oscul it iR me oscilo gius sui. — Hebræa, *osculabitur me ab osadis* (Valablus *osmlis) oris sui. Osculabitur,* id est osculetur : Hebræi enim per futurum significant optativum, quo carent. Septuag'nla, *oscuVur me ab osculis* (Orígenes, interpretes. Hieronymo, habet *ab osculo) on's sui;* Arabicus *owlet* /r (Syrus vertit in prœterilo, os*tulalus cst)* rn? *c r osculis oris sui.* « Osculis » in plurali significai vrhemens desiderium ct amorem sponsi, ul ejus præscntîa saliari nequeat, eamque conUnuam exoptet. Nam, ul ait Poeta :

Vetus amor no1' In **novit** habere inodum ;

et, ul ail S. Bernardus : « Modus amandi Deutnj est amare sine modo. » Plurima Christi et E<de-si© oscula fuse recenset hic Tuccius. Silet sponsa personam sponsi, dicitque tantum, *osculetur,* quia cum nil nisi sponsum mente pertractet, nil quoque nb aliis mente pertractari opinatur. Unde actum exprimit, personam vero tacet, ulpoto quam uti sibi, sio et crtteris notissimam, onuiinmque cogitationibus præsentemœslimet, sicut Magdalena, Joan, xx, 15, rogata a Christo specie hortulani apparente : « Mulier, quid ploras? quem quæris? » respondit : « Domino, si tu sustulisti eum, » etc. : quem *cum?* utique Christum, qui uti est amor meus, imo mens mea et cor meum, sic ct cætrrorum esse censeo : nimirum ipsa tota plena Christo, ncc se, nec cætcros de alio quum de Christo cogitare posse putabat.

PHIMUS SENSUS

TOTALIS ET ADÆQÜATUS,

De Christo et Ecclesia.

Est vox patriarcharum, ait S. Bernardus, ac Synagogæ, ait S. Thomas, desiderantis adventum Christi, *q. d.* Quia Christus toties mihi adventum suum promisit per prophelas, ego per tria annorum millia avide et anxie eum exspecto ; veniat ergo ipse el a osculetur me osculo oris sui, » ut carnem meam et os meum assumens per illud mihi loquatur, seseque conjungat, ul qui olim aperuit ora prophetarum, nunc os suum aperiat. Audi Origenem : « Quousque sponsus meus mittit oscula per Moscn, mittit oscula per prophetas? Jam ipsius cupio ora contingere, ipse veniat, ipse descendat. Orat igitur sponsi patrem, cl dicit ad cum : Osculetur me osculo oris sui. Et quia talis est, ul compleatur per eam propheticum illud io quo dicitur : Adhuc te loquente, dicam, ecce adsum : sponsam, sponsi pater exaudit, mittit filium suum. Videns illa eum cujus deprecabatur adventum, orare destitit, et ad eum cominus loquitur : Quoniam bona ubera tua super vinum, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata. » Sic quoque Thcofiorctus, Aponiuscl Beda. Addii Theodoretus : « Cum igitur sponsi pulchritudinem, lobiir, divitias, regnum, quod in omnes habet, vim ejusœternam, incorruptibilem, nullum habituram finem intellexerit; eum videre concupiscit, et in complexum ipsius ruere, atque illi oscula dare spiritalia. » Adde,vox hæc non lain est Synagoga» quam Ecclesia», quæ post Christi incarnationem dicit *osculetur,* id cst osculari me pergat, ct osculum hoc amoris sui semper in mc adaugeat. Unde hebraico est, *osculetur me osculis.* 1

Osculum hoc Christi *physicum,* est ipsa unio o*-nb. ; hypostatica; hæc enim junxit carnem Verbo, ho- Chn,u minem Deo, sicut per osculum spon^n> sponsa» jungitur.Unde osculans,aitS. Bernardus, est Deus, UUIO llp osculatas est homo, osculum est ulriusque tunó,

per qunm fit una utrliipqun persona, quæ simul est Deus el homo : osculum enim fastissimum est symbolum cognationis el affinitatis ; unde apud omnes gentes parentes osculantur ¡Ilios, fratres, cognatos, affines: quocirca Calo feminas sibi sanguine propinquos amore patrio osculabatur, ul sciret eu vinum olerent. Olim enim romanis feminis bil ero vinum fas non erat; quod si bibissent, intemperantes et impudice h tbebantur, uti multis exemplis ostendit iiraquellus, leg. IX *Connub.* num. 200. Multo magis Deus osculans et visitans animam inspicit, an illa delicias el vanitates redoleat, de iisque illam castigat, juxta illud : « Probasti cor meum,et visitasti nocte : igne me examinasti, et uon est inventa in me iniquitas, » *Psalm.* XVI, 3.

V'nu» ©Um rnu- llrrlhni romanis prohibitum.

Osculum Christi *ithicum* ciiamor.

Osculum vero *ethicum,* sive morale, est affeo tus et amor intimus, quo Christus Ecclesiæ cl animæ fideli arctissime conjungitur. AudiS. Remardum hic, sena. 2, votum hoc osculi m sponsa pio et pathetice exponentem : «Quo mihi ora hæcso miniverbia prophetarum? ipse potius speciosus forma præ filiis hominum, ipse me osculetur osculo oris sui. Non audio jam Moyseu : impeditioris siquidem linguæ factus est mihi. Isaiæ labia immunda sunt : Jereinias nescit loqui, quia puer est, et prophète omnes elingues sunt. Ipse, ipso quem loquuntur, ipse loquatur : ipse me osculetur osculo oris sui. Non in eis jam, aut per eos loquatur mihi, quoniam tenebrosa aqua m nubibus aeris, sed ipse me osculetur osculo oris sui, cujus gratiosa prœsenlia, et admlrandæ fluenta doclrinæ fiant in me fonsaquæ salientis in vilauiœlernaui.»

Osculi

Nota, osculum symbolum est *primo,* reconciliationis, cum enim quis alium olleudit, reconciliatur ei per osculum, sicut patir reconciliatus est filio prodigo, *Luc.* xv,20; *secundo,* pacis et concordia»; *tertio,* salutationis el borne apprccationis, unde Apostolus : a Salutate invicem in osculo sancio, » It *Cor.* cap. xiu, 12; *quarto,* amoris el inlimœ conjunctionis; unde divinus Hierotheus apud S. Dionysium, *He bivmis nominibus,* cap. iv, ait amorem habere vim jungendi, miscendi et uniendi : quod significatur per osculum.

Omnibus hisce de causis Ecclesia el anima fidelis poscit osculum Christi, *q. d.* ait Cusmas Damianus : Quousque tandem irascere supplicibus luis, optime generis nostri condii *r, et paler Deus? quamdiu iratus humano generi promissa tua reposci, ct nequidquam elllagitiuu patiere? quem ad finem profusa primum m homim in se contrahet, ct in thesauris suis continebit benignitas tua? Nihilne (e occupatum a satana orbis imperium; nihil in servitutem redacti filii; nihil peccandi, et vel m eos, qui semelipsis non peccaverunt, monendi inducta necessitas; miniad vitam data lex, mihi cedens in interitum ; nihil data fides, piorum vola precesque movebunt? Justa est, fatemur, indignatio tua. Justa sunt, quæ m nos exerces, judicia ; incredibilis uaunque primum tua fuit m Uominem benignitas, ampissimi decreti honores, el quæ in eumdem contulisti ingentia beneficia. Contra vero pro tanta tua benignitate incredibilis nostra erga te exstat impietas, pro amplissimis honoribus atroces injurim, proque tam ingentibus beneficiis, quam nemo homo prestare possit, noxa gravissima. At jam per tria annorum millia ira tua in totum genus nostrum desævüt, in filios, inquam, Adæ, qui acerbum illius pomi esum, patrisque prevaricationem ignorantes, el quasi agni innocentes, sed ex patre nocentes luunt; iidem potiore jure filii sunt lui. Tuorum mivrere, o Domine. Superexaltet ergo misericordia lua judicium. Venial Christus Vdæ, Abrahæ, Isaac, Jacobo, Mosi, cœterisque prophetis promissus, induat carnem nostram, ac per illam nobis osc dum reconciliationis exhibeat : ipse enim est propitiatio pro peccatis mundi, ipse pax et salus nostra, ipse amor, anima, halitus et vita nostra. «Spiritus oris nostri Christus Dominus, inquit Jeremías, oaptus est in peccatis nostris : cui diximus : In umbra tua vivemus in gentibus,» *Thren.* iv, 20. Illi ergo me quasi sponsam ab orbis initio pactam, tandem aliquando conjunge. Illius me amplexibus et osculis exple. Ip^e me sacri oris sui attacta expiet, roseum ac divinum os suum meo jungat ori. Mille mihi figat ba^ia. Ipse pax nostra sit, qui pacem tuam tribuat et bonam volunLdem. Eo denique chai itatis glutino me sibi adjungat et agglutinet, unus ul cum eo fiam spiritus, et unum corpus; nec jam duo simus, sed unus ex ambobus exstet homo. Te igitur adventantem exspecto, o optatissime sponse mi, te brevi affuturum præsloloG cujus amplectendi ct osculandi a prouubis el paranymphis nostris, quo major nobis spesfit, eo nobis nostrum gliscit el inardescit desiderium, nosterque medendo œgrescit animus. Desine, oro, jam per legatos me alloqui, per internuntios confirmare; ipso veni, ipse coram loquere. Accipe meam, tuamque vicissim da fidem, tu me ampleo tere, tu me exosculare, tu qui solus potes presentissima!!! facere medicinam, tu, inquam, impotenter amantis misertus, nostro dolori precor ut medeare.

Idem fuit votum omnium prophetarum sponsum Christum, sponsamque ejus Ecclesiam summe desiderantium. Audiantur pauci e multis. Osee cap. n, vers. 19 : « El sponsabo le mihi iu sempitei num : el sponsabo te mihi m ju>titia el judicio, et in misericordia,et in miserationibus; et sponsabo te nnhi in tide. » Similiter et per Jeremiam prophetam dicitur, cap. 11, 2 : « Recordatus sum tui, miserans adolescentium tuam, eI charitatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra quæ non seminatur. » Etperlsaiam, cap.LXi, 10,similiter vox Ecclesia» ait: Posuit mihi rrnlram sicut sponsæ, et « induit me vestimentis salutis ; et indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum corona, et quasi sponsam ornatam monilibus suis.» EtperZachanam, cup. ix, V, UajuMXMiodi giuliani trepidanti Ecdo-

«¡nom TOlu-

she nuntiat dicendo : a Exsulta satis, filia Sion : ECCB rex tuus veniet libi justus, et salvator : ipse pauper, et ascendens super pullum filium asinæ. ® Ita Aponius citat verba prophetarum. Horum omnium vota ergo hic exprimit Salomon.

.•K-'.hm ftiutil Symbolice notantur hic très SS. Trinitatis personæ • per *osculetur* Pater; per ens Filius, hic enim est os ct verbum Patris; per *osculo* Spiritus Saucius, hic enim est nexus, amor et quasi osculum, quo se osculantur Paler et Filius. Ila S. Bernardus, *serin.* 7, qui ait Ecclesiam hic petere osculum, id est Spiritum Sanctum. Postulant ergo Ecclesia et anima, ut tota SS. Trinitas ipsam osculctur, id est ipsi intime per affectum sese conjungat, ut ipsa fiat templum sanctum SS. Trinitatis, imo ut liat unus cum ea spiritus, a Qui enim adhœret Domino, unus spiritus est, © I *Corinth,* vi, 17. Osculum enim jungit os osculantis ori ejus quem osculatur, ut significet animum simili modo animo ipsius conjungi, ut ex duobus amantibus fiat quasi unus amans, una anima, unus spiritus. Sic Verbum osculans nostram carnem et humanitatem, illi afflavit suum spiritum, suamque divinitatem, ut unus Idemque esset Deus el homo, eo quod naturæ binæ, humanitas scilicet et deitas, in unam coirent Verbi personam.

Porro Chaldæus per *osculum* accipit legem datam per Mosen : per hanc enim Deus despondit Vsraclem, eurnque sibi alligavit et obligavit : u Benedictum, inquit, nomen Domini, qui dedit nobis legem per manum Mosis scribæ magni, scriptam In duabus tabulis lapideis, ct loquebatur nobisnum facie ad faciem, sicut vir qui osculatur socium suum. › Ilie sensus licet judaicus subservit nobis, ad cumque hic alludit Salomon, imo eum quasi typicum presupponi!. Moses enim osculum doctrino? et legis divin® dans Israeli, typus fuit "liristi osculantis osculo oris sui Christianos, quo Mis amantissime complexus, legem novam et doctrinam Evangelicen) docuit, per eamqne illos sibi levinxit et despondit. Unde per *osculum* Patres o<utn- nermulti accipiunt doctrinam Christi, ut osculum ctfUH* u> ^em Qll0tl oraculum. Ita Orígenes, Philo Car- ^athius, Anselmus hic, clS. Hieronymus, epist. 14G *Domasum,* ac S. Gregorius, XIX *Moral,* xxii, qui *i* addit ad osculum hoc allusisse S. Matlhæum, ‘♦um de Christo ait cap. v, 2 et 3 : « Aperiens os «num docebat eos, dicens : Beati pauperes spi* fitu, n etc.; « tunc, ait S. Gregorius, os suum ^pernii qui prius aperuerat ora prophetarum. ◊

SECUNDUS SENSUS

LITTERALIS PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Quæ de Christo et Ecclesia jam dixi, animæ sanc- 'ɪt tribui possunt, mutato tantum nomine *Ecclesia* !n nomen animæ; quibus adde hæc exponi posse Ae anima *primo,* pœniteute; *secundo,* innocente et justa; *tertio,* meditante et contemplando in Deum defixa; *quarto,* amante et exstatica.

Quadrupliciter ergo hunc locum do anima exponas : *primo,* de pcenitente, //. *d.* Pater æternus mihi anima? peccatrici, quæ eum graviter offendi, sed per ejus vocationem et gratiam jam pœnitenti, reconciliari dignetur, præbcatquo osculum pacis, quo omnem offensam abstergat, imo aboleat et deleat, meque sibi reconciliet, et pristin® amicitiæ gralirequo suæ restituat; sicut enim osculum est duorum orum ct corporum, sic pax est duorum cordium arcta conjunctio. Prior ergo Christus animam peccato sopitam gratia sua pulsans excitat, evocalque dicens : a Surge qui dormis, et illuminabit te Christus, » *Ephcs.* v, 14; sive : « Osculare me osculo oris tui, » juxta illud Psallis, quod toties orat Ecclesia : u Converte nos, Deus, salutaris noster, © *Psalm,* Lxxxiv, fi; ct illud Dei per prophetam Zachariam, cap. r, 3, peccatores ad se evocantis : «Convertimini ad me, ct convertar ad vos. » Sic Magdalena interius evocata a Christo ad osculum accurrit: ita Concilium Tridentinum, sess.VI. Porro desponsatio animæ cum Deo fit per virtutes, præserlim fidem, pœnitentiam, castitatem, charilatem, juxta illud: a Charilas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, » *Hom.* v, 5, uti fuse ostendi H *Corinth,* xi, ad illa : « Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. » Hinc S. Agnes : a Annido, inquit, suo subarrhavit me Dominus meus Jesus Christus, ut nullum preter eum amatorem admittam; lanquam sponsam decoravit me corona; illi sum desponsata, cui angeli serviunt, cujus pulchritudinem sol et luna mirantur. Amo Christum, in cujus thalamum introibo, cujus mater virgo est, cujus pater feminam nescit, cujus mihi organa modulatis vocibus cantant; quem cum amavero, casta sum; cum tetigero, munda sum; cum accepero, virgosum.* Ita ex S. Ambrosio, *serm.* 90, Ecclesia in officio ecclesiastico S. Agnetis. Denique quanto studio et amore ad hoc reconciliationis osculum peccatores Deus invitet, graphice depingit S. Dionysius, epist. *ad Dcmophilum* : « Quid, inquit, quod deliciis quoque resolutos, ac per id redire differentes benignissime tolerat, rationemque reddere perse ipsedignalur, imoct promissionibus relevat, blanditiisque demulcet Cumque adhuc procul sint, qui ad se redeunt, kelus occurrit atque obvius fit, ct totus totos complexus osculatur, nec prioris illo* aversionis culpat, verum pr®senti conversione aontentusetdiam fertum agit, et convocat amicos.*r*

Secundo, purgati a peccato et justificati petunt esculum Christi, quo scilicet cis Christus Spiritum wum inhalat, ut co a torpore et vetustate, velut aquila renoventur, et in Dei amore accendantur, deut qui se mutuo afflant ct inspirant. Alludit ad formationem corporis Adæ ex limo terne, quem Deus quasi osculando, « inspiravit in faciem ejur spiraculum vitæ, ct factus est homo in animam n<nloa îk‘ H ll,ll ’

viventem, » *Genet,* ***n,*** *T.* Sicut enim anima, dum assumit et quasi osculatur corpus, ipsum exanime animat ct vivificat, sic Spiritus Sancti gratia osculans animam eam vivificat, imo deificat, iacitqiic eam Dei filiam ethæredem. ItaS. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima,* cap. m : « Petit, ait, >ponsi osculum, per quod sibi transfunditur spiritus osculantis. »

Hinc symbolice S. Bernardus per *osculum* accipit Spiritum banctum qui est osculum, id est amor Patris et Filii. Audi cum, *serm.* 8 : « Petit osculum, id est Spiritum Sanctum invocat, per quem accipiat simul et scienliæ gustum, et gratte condimentum. » Et paulo post initium sermonis : « Sufficit, ait, sponsæ, si osculetur ab osculo sponsi, etiamsi non osculetur ab ore. Nec enim exiguum quid aut vile putat osculari ab osculo, quod non est aliud, nisi infundi Spiritu Sancto. » Dicit ergo sponsa : « Osculetur me osculo oris sui, » hoc est, Pater æternus Verbi sui spiritu mihi arctissime copuletur, ac me suæ naturæ efficiat arcana ista conjunctione consortem. Per gratiam enim fimus divinæ consortes naturæ, ut aitS. Petrus, *epût.* II, cap. i, vers. 4.

Tertio, orantes ct contemplantes petunt et accipiunt osculum, id est illuminationes, impubus et ardores divinos Spiritus Sancti. Unde S. Ambrosius, loco jam citato : « Osculum Verbi, inquit, est lumen cognitionis sacræ. » Et Nyssenus, *hom.* i : a Quia verba, inquit, sponsi spiritus sunt et vita; quicumque autem conglutinatur spiritui, fit spiritus; ct qui vite conjungitur, transit a morte ad vitam : propterea spiritualis anima desiderat appropinquare fonti vitæ, nempe ori sponsi, unde scaturientia verba vitæ œtern® implent os ea attrahens.» S. Bernardus, *serm.* t : « Cujus (Christi), inquit, utique sermo vivus et efficax osculum mihi est, non quidem conjunctio labiorum, quæ interdum pacem mentitur animarum; sed plane infusio gaudiorum, revelatio secretorum, mira quædam et quodammodo indiscreta commixtio superni luminis et illuminate mentis. Adhaerens quippe Deo, unus spiritus est. »

Quarto, amantes et toti amori divino vacantes petqnl, et impetrant a Deo osculum ardentis et plenæ diaritalis, de quo Nyssenus, *hom.* l : « Sicut Moyses, inquit, qui dignus est habitus *(Exodi* x x x iii) cum Deo loqui facie ad faciem, ejusmodi osculorum majori tenebatur desiderio, rogans ut videret (¡nem desiderabat, postquam ei toties Deus apparuisset, perinde ac si nunquam eum fuisset contemplatus. Ita cætcri omnes, quorum divinum desiderium insidebat imis penetralibus, nunquam suuin stiterunt desiderium quidquid cis eveniebat divinitus, quo frurreniur eo qui desiderabatur, materiam arripientes el fomitem majoris desiderii. Quomodo etiam, quæ nunc quoque Deo conjungitur anima, satiari non potest fruitione, quo copiosius fruitione impletur, eo vehementiori vigens desiderio, atque adeo dicens : Osculetur me occulo' oris sui. • Hinc S. Agnes post mortem gloriose apparens parentibus : « Nolite, ait, me lugere; illi enim sum juncta in cœlis, quem in terris posita, toto corde, toto spiritu, Lola mentis devotione di.exi. » Repete hic caetera ejus verba superius alia de causa recitata.

Huc facit quod S. Bernardus, *serm.* 3 et seq., Otenlo» distinguit triplex osculum; *primo, osculum pedum,* quo pœnitentes cum Magdalena osculantur duos oru. Christi pedes, puta misericordiam et veritatem, ut per veritatem peccata poenitendo condemnent, per misericordiam confidendo veniam sperent ;$e-*cundo,* osculum *manus,* quo justi et proficientes osculantur manus Christi, dum ei bona virtutum opera atTerunt, et vicissim ab eo dona gratiarum recipiunt; *tertio,* osculum *oris,* quo anima perfecta unum Deum sitiens, eique soli inhærere gestiens dicit : u Osculetur me osculo oris sui, » id est, infundât mihi, inhaletque Spiritum Sanctum, ut lota uniar amori meo Christo. Ad hoc conantur viri religiosi et pellectionis studiosi, qui omnium rerum amorem a se abdicant, ut eum totum in Deum transferant, ul sciite,t uni Deo vacent, eique se per tria paupertatis, castitatis et obedientte vota despondeant. Hinc B. Ægidius, socius S. Francisci, rogatus, « quæ esset perfectionis via? » respondit : * Una uni, » *q. d.* Perfecta erit anima, si una uni Deo totam se jungat et tradat.

« Osculum hoc, inquit S. Bernardus, non est strepitus oris, sed jubilus cordis; non sonus labiorum, sed motus gaudiorum : idcirco non competit animai infantili, ac nuper ad Christum convert, sed jam provecte, et quæ jam ad œtatem perfectam, ct nubiles perveniens annos (meritorum. non temporum), facta est idonea cœlt siis sponsi nuptiis. » Hæc enim sola potest dicere : < Osculetur me osculo oris sui, meliores namque sunt amores tui vino, » ut alii traducunt. Deinde quomodo ad oris osculum gradatici sil ascendendum, S. Bernardus ita docet : « Prosterne te prius ad oscula pedum, tuisque lacrymis illos riga, nec inde surges, priusquam audias: Remittuntur tibi peccata tua; el deinde quantum profeceris in gralia, tantum in fiducia dilataberis. Inde proficere poteris ad osculum manuum, cum cœperis jam strenue ac perseveranter agere in operibus omnium virtutum. Tum demum forsitan audebis ad ipsum os gloriæ caput attollere (pavens ac cum tremore dico), non solum osculandum, sed etiam osculandum. Osculum ergo pedum, incipientium est; manuum, proficientium; oris, perfectorum. »

Denique tres Patres anonymi apud Theodo- Osent» return, el S. Ambrosius, lib. *De Sacramentis,* E"ck ruUr cap. u, censent hoc osculum esse reale, quod anima sancta expetit, dum cupit sumere Christum sacramenlaliler m Eucharistia, ac ardenter ejus amplexus desiderat • «Anima, inquit, videt se ab omnibus esse mundatam peccatis, et dignam quæ

ad altare Christi possit accedere; quid est enim altare nisi forma corporis Christi? Videt sacramenta mirabilia, ct ait : Osculetur me ab osculis oris sui, hoc est, osculum mihi Christus infigat. Quare? quia meliora tua ubera super vinum, hoc est» meliores sensus, meliora sacramenta tua super illud vinum, quod etsi suavitatem habet, lætitiam habet, gratiam habet; tamen in illo lætilia sæcularis, in te autem jucunditas est spiritualis.»

Hinc S. Agnes : «Jam corpus meum, inquit, corpori ejus sociatum est, et sanguis ejus ornavit genas meas : ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo. » Prreclore S. Cyrillus, lib. XI m *Joan.* cap. xxvi ct xxvn, explicans illud Christi ad Patrem de discipulis : « Ut sint unum, sicut et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in me : ut sint consummati in unum, » *Joan,* x y ii, 23, docet nos per sumptionem Eucharistire fieri unum cum Christo, ct per Christum unum cum Deo. Unde hoc axioma elicit : « Nexus igitur unionis nostra ad Deum Patrem, Christus est : nobis quidem ut homo, Deo autem Patri ut Deus naturaliter unitus. » Causam subjicit : « Non enim erat possibile corruptioni subjectam hominis naturam ad immortalitatem conscendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descendisset, ac communione participationeque sui a mortalitatis nostra terminis ad suum bonum reformatos elevaret. Consummati ergo sumus, reductique ad unionem Dei Patris mediatione Salvatoris, id est Christi. » Unde concludit : « Mirari ergo debemus divinæ natura benignitatem, quæ creatura, quæ sibi propria sunt, communicaro dignetur. »

Fruttai bujnica •Kuli.

Porro per *osculum* hoc hauriunt anim® sanctas miras cœlestis amoris consolationes, gustus et delicias, ut omnes terrenas voluptates fastidiant, dicantque cum Paulo, *Philipp,* cap. ni, 8 : « Propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam; » quare hoc divino nectare et ambrosia pasti, imo ebrii jam sibi videntur quasi esse in paradiso, ac cum angelis beatisque Deo frui. Unde dicunt : « Nostra conversatio, » nostra cogitatio, nostra mens, noster amor, nostra delici®, nostra vita « in coelis est. n EI cum Psalte : « Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea,n *Psal.* 1 x ii,2. El : « Mihi autem adha rere Deo bonum est, » *Psal.* txxn, 28. Et : « Domine, quid inihi est in cœlo, cl a te quid volui super terram? Deus cordis mei, et pars mea, Deus, in reternum,» *ibid.* vers. 25. Hoc est quod animœ pire promittit Deus mt Osee, cap. li, l i : a Ecce ego lactabo eam, ct tucani cani in solitudinem : et loquar ad cor .qus » Vide ibi dicta. Hinc quod Vulgata habet ¿rod. cap. XXXIII, H : « Loquebatur Dominus ad Moyseu facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad unicum suum, » cum scilicet dedit Mosi legem promulgandam Debraia : Ch dda us hic, vers. 2, per OMu/u/n accipiens eaindem legem ore Dei et Mosis datam Hebrœis, sio vertit, *loquebatur nobiscum facie ad faciem, sicut vir qui osculatur socium suum.*

Andi S. Gregorium hic : « Os sponsi inspiratio Christi: osculum oris, dulcis amor inspirationis. Dicit ergo sponsa desiderio Ciêfituans, et in amplexum sponsi sui inardescens : Osculetur me osculo oris sui, ac si diceret : Illo quem super omnia, imo solum diligo, veniat, qui dulcedine su® inspirationis me tangat; quia cum ejus osculum sentio, subita mutatione me derelinquo, ct in ejus similitudinem illico liquefacta transformor. Fastidit quippe sancta mens omnia quæ per corpus sentit, et in illa spiritalia lota transmutari concupiscit; et dum ista obstrepunt, in illa *fugit,* seque abscondere, ne hrec sentiat, appetit ; ideoque osculum sponsi qurerit, quia si ille gratissimi amoris vinculo hanc non trahit, hæc vi sure molestissimae gravedinis-detenta, quomodo se ad illum conferat omnino non invenit; sed pius sponsus anxietatem ejus sentiens, amorem diligens, vocem exaudiens, osculum porrigit, et no desiderio lassescat, gustu sure suavitatis lenit, et dum suam prresentiam exhibet, eam ad majus dilectionis osculum accendit. »

Omnia hæc Dei oscula maxime sentiunt, et quasi dissuaviando gustant viri in sanctitate, oratione et contemplatione eminentes, ac subinde exstatici, qui miros Dei influxus et illapsus suavissimos, sed humanis verbis inexplicabiles, nec nisi exporto cognitos persentiscunt; quales sensit Paulus, cum raptus est in tertium cœlum, ubi quasi in Christum transformatus dixit : « Vivo autem, jam non ego : vivit vero in me Christus, » *Galat.* cap. n, 20. Id corporaliter per visum experta est S. Gertrudis, qu® ita de se narrat, lib. ll *Jlevelat.* cap. xxn : « Quadam vice cum psalmodire lota intenderem, tu, Domine, dedisti decem vicibus et amplius dulcissimum osculum ori animœ mere. 0 osculum longe exsuperans omnem aromatum fragrantiam, et omnem mellis dulcedinem! n Alias srepe persensit Deum illabi in animam suam, sicut sol ¡liabitur in acrem suo splendore, ex quo illapsu anima ejus tum miris gratiarum virtutibus, tum ineffabili serenitate et gaudio perfundebatur; nam intime penetrabat omnes anlmre medullas, sensus et potentias.

Mystici et contemplativi per *osculum* hoc accipiunt summum contemplationis gradum, quo anima prius diu multumque in humilitate, oratione, meditatione, patientia, creterbque virtutibus exercitata, a Deo elevatur ad immediatam et intimam sui contemplationem et unionem ; qua fit ut ipsa jam, nec in virtutibus, nec in consola* tionibus divinis, nec in discursibus vel phantasmatibus, nec in ulla re creata, sed immediate in solo Deo per contemplationem et amorem conquiescat, dicatquc : « In paca in idipsum dormiam, et requiescam, » *Psalm.* iv, 9. Urea unio per illapsum divinum, ut docet S. Dionysius et ex eo

.vyitf.

m ühjenw

S. Bprnnrdu!i, S. Bonaventura, Hugo, Richardus, Gerson, Laurentius Justinianus, Taulerus, Ruisbrochius, llarphius, Suso et similes, qui do mystica theologia scripserunt.

qoodjo- Illapsus hia est, quo Deus per se filabitur inlellectui ct voluntati hominis, iliique intime pr®sens fit, se lotum communicat, ostendit, ct in ratione objecti immediate conjungit: intellectui quidem sub ratione iinincns® lucis, sed non ita dar® et operine, qualis est in beatis; voluntati autem sub ratione summi boni, ita ut Deus voluntatem sibi ipsi suæque essenti®, Unquam summo bono intime astringat, adeo ut voluntas illius bonitatem immediate gustet et sentiat, iliaque delicietur et fruatur. Tunc enim intellectus a Deo mira luce perfunditur ct elevatur, ut ipsum altissimo modo, licet non intuendo (hoc enim proprium est beatis) cognoscat, sicque illum voluntati præsentem exhibeat sub specie summi boni summequo delectabilis; quo fit ut voluntas tolaque anima impulsa a Deo, in illud bonum ardentissime rapiatur, illud plene amplectatur, omnesquo vires suas in illo amando, sibique astringendo et exosculando exhauriat; hinc fit ut anima subinde tunc non audiat, non sentiat, non videat, non cogitet, non amet aliud pru 1er Deuro, ab coque tota suspensa pendent valut in raptu et exslasi : quæ est mystica anim® cum Deo desponsatio et connubium per mutuam inhœsioncm et fruitionem, quo, ut ait S. Ambrosius, anima desponsata Deo, verbo innubit æterno, acVerbuœ ¡liabitur animæ, non in apice, sed in ipso centro Fit in fundoque mentis, illudquc sibi astringit. Hæcc.i-

múim Pcrc non va*el nis* cxPcrlus* Expertus erat S. Bernardus qui proinde, *serin.* 31,ait sponsam Dei amore flagrantem, non contentam esse aliis illuminationibus vel revelationibus, anisi et speciali prerogativa intimis illum affectibus, atque ipsis medullis cordiscœlilus illapsum suscipiat, habeatquo præsto quem desiderat, non figuratum,sed infusum; non apparentem, sed efficientem; » et mox: a Non tamen adhuc illum dixerim apparerò sicuti est, quamvis omnino non aliud hoc modo exhibeat , quam quod est; » et Richardus Victorious, tractat. De *Gradibus chant, violenta :* * Sæpo, ait, sub hoc statu Dominus descendit de cœlis, sæpo visitat sedentem in lem bris ct umbra mortis, sæpc gloria Domini implet labern iculum fœderis; sic tamen pnesenliam suam exhibet, ut faciem suam minime ostendat; dulcorem suum infundit, sed decorem suum non ostendit; infundit suavitatem, sed non ostendit claritatem. » Particulatim vero B.Theresia, tract. De Perfectione, mansion. 7, capa et n : « Animai, inquit, in illo centro manenti, visione intellectuali mysterium Sanctissima Trinitatis, omnesque tres person® manifestantur; præcedit tamen hanc manifestationem suavissima qiLvdam spiritus inllammatio, instar lucidissima cuiusdam nubis, ibique notitia quadam admirabili percipit, qua ratione tres perdono) sint una substantia, una potentia, una sapientia, et unus Deus, it i ut quod fide tenemus, anima quodammodo intuitive cognoscat. »

Porro effectus hujus unionis sunt : prunus, ardor arnori>, ut anima amore mstuet, liquescat, et transformetur in Deum, summeque optet illum videre, eoque frui facie ad faciem. *Secundus,* mi- Seccorifica anima» pax, suavitas, laditia, qu.» anima401' gustans,« quoniam suavis est Dominiis,» ita ejus suavitate inebriatur et absorbetur, ut cadera omnia contemnat ct fastidiat, jamque "ibi pene beata esse videatur, nec a beatis nisi corpore, v< lut pariete interjecto distare, juxta illud baiæ, cap. Lviii, U : «Tunc delectaberis super Domino, ct sustollam te super altitudines terræ ; » imo subinde vi ardentis spiritus corpus in sublime elevatur, et versus cœlum ascendit, ut contigit S. Magdalcnæ, S. francisco, S. Ignatio et abi*. *Tcrtfu-s,* magnus virtutum et gratiarum aflluxus, Ttrtiai. ut anima divinam similitudinem plane nanciscatur, ac fiat pulcherrima, imo deiformi* etticiatur, et quasi deificetur, Chrisloque conformetur; undo ejus pulchritudo in Canticis adeo a sponso celebratur: quocirca instar Christi ambit cruces et tormenta, gaudet opprobriis, in adversis exsultat, in persecutionibus gloriatur, uti faciebat S. Paulus. *Quartus,* est sublimis et per- Qw^ fecta divinorum mysteriorum cognitio, ipsiusque Dei illustris, quamvis in caligine, ut ait S. Dionysius, comtemplatio proxime accedens ad claram et aspectabilem beatorum cognitionem, nd quam perlinet illud Isaire, cap. win, 10 : ‹t Orietur in tenebris lux tua, et tenebra tuæ erunt sicut meridies. 6t requiem tibi dabit Dominus semper, et implebit splendoribus animam tuam. » *Quintus,* talis anima Deum quasi semper habet in mente præsentem, cum eoque versatur et colloquitur, etsi eum clare non videat, perinde ac quis colloquitur cum amico in tenebris et loco obscuro, quem audit, sed non videt

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Uu® dicta sunt de anima justa, longe potiori jure competunt B. Virgini, qu® justorum omnium Pcuium" fuit antesignana. Prater illa, B. Virgini soli oscu- ^'V|f Ium Dei quadruplex proprie competit. nb.'

trimum est osculum SS. frinii dis, quo ab Primcm. æterno prie omnibus hominibus et angelis, Deus Pater illam sibi delegit in filiam, Filius in matrem, Spiritu* Sanctus in sponsam, ut per eam ejusque filium fieret osculum, id est reconciliatio totius generis humani. Hac de causa pnma ipsa virginitatis votum Deo nuncupavit, ut totam se in corpore et anima Deo dicaret, ac diceret : « Defecit caro mea, et cor meum : Deus cordis mei, et pars mea Deus in ælernum,» *Psal.* 1 x x ii, 26.

Securium est osculum desiderii et suspirii,

quo ipsa præ omnibus patriarchis ardentissime desiderabat Verbi incarnationem, ad mundi reconciliationem el salutem. Ipsa ergo quasi mater omnium fidelium et sanctorum, totius mundi salutem mirifice exoptans, seraphicis desideriorum ardoribus dicebat : a Osculetur nos osculo oris sui. » Quare cum legeret et ruminaret illud Isai® oraculum, cap. v ii, <4 : « Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, » exclamabat : Mille, Domine, virginem hanc, quæ pariat nobis Emmanuelem : utinam virginem hanc videre, utinam ejus ancilla fieri merear! Quocirca flagrantissimis hisce desideriis meruit ipsa *de congruo* Christi incarnationem, imo ejus malcrnitalcm, ul scilicet ipsa una ex omnibus fieret mater Christi, uti docent theologi, et Franciscus Suarez, III part. Quest II, art. 10, disp. 10, sect. vin. UndeS. Gregorius, in I *Peg.* i : « Meritorum verticem, inquit, usque ad solium divinitatis erexit; » et S. Hieronymus, epist. 22 *ad Eustochium* : «Propone, inquit, tibi Mariam, qun» tant® exstitit puritatis, ut mater Domini esso mereretur; » et S. Anselmas, De *Laudibus Virg.* cap. vin : a Sanctissima puritas, et purissima sanctitas pectoris ejus, omnis crcaluræ puritatem et sanctitatem transcendens incomparabili sublimitate hoc promeruit, ut reparatrix perditi orbis plenissime fieret.

Tinium *Tertium* fuit osculum in Christi incarnatione : tunc enim Spiritus Sanctus eam sibi despondit in sponsam, ut in ea elex ejus purissimo sanguine formaret corpus Christi, juxta illud Gabrielis archangeli : « Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei, » *Luc.* i, 35. « Nonne hoc verbum angeli, ait Ruperlus, verbum et sponsio erat jam imminentis osculi oris Domini? » Quare, cum ipsa Spiritui Sancio ad Verbi incarnationem consensum summa humilitate, æque ac charilate præbuit, dicens : « Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, » tunc reipsa dixit : « Osculetur me osculo oris sui, » id est, assumat ex me carnem, eainquc osculetur el sibi intime uniat Filius Dei. Atque eodem instanti, inoperante Spiritu Sancto, in sacro ejus utero peractum est Dei cum humanitate osculum, quo se pax el justitia osculat® sunt, cum *Verbum caro factum est.* « Profecto, ait Ruperlus, anima tua liquefacta est, ut dilectus loculus est, scilicet Deus Pater locutione admirabili, locutione ineffabili, dum substantiam Verbi sui, cum illo amore suo Spirilu Sancto, tuæ menti, luo ventri penitus insereret; in quo nec primam similem visa es, nec habere sequentem. » Rursum caro a Christo assumpta, fuit caro B. Virginis; quare dum carnem suam assumpsit Christus, assumpsit carnem B. Virginis, cique quasi osculum unionis hypostaticas impressit, itaque eam velut deificavi!.

Quartum osculum fuit corporeum in Christi nativitate, quando ipsa peperit Christum, cumque ceu mater filium summa reverentia clamore est osculata, atque ex crebris hisce dilecti sui osculis, ab eo miros sibi deitatis ardores atllari sensit. Unde hebraico est, *osculetur ine ab osculis oris sui.* Iluc facit illud Sibyllœ de Christo ex B. Virgine nascituro vaticinium apud Virgilium, *Eclog.* 4 : I

Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem.

Hinc viri pii et graves prudenter existimant Beatam Virginem, mox ul peperit Christum, cum profundissima reverentia adorasse et salutasse, dicendo : « Bene venerit Deus meus, Dominus meus, el filius meus, » ac illico osculum dedisse pedibus ejus quasi Deo, inanibus quasi Domino, ori quasi filio; deinde vero nudum pannis involvisse, ac uberibus admovisse, eique lac virgineum dedisse; Christum vicissim ore, oculis et vultu læto matri arrisisse el applausisse.

Anagogice, Christus in resurrectione osculando quasi corpus mortuum inspirabit illi animam, ut06 reviviscat, ac sanctis communicabit suas corporis gloriosi dotes. Hujus rei typus fuit Elisæus, qui osculando puerum mortuum illum suscitavit; nam, ut dicitur IV *Peg.* iv, 34 : « Posuit os suum super os ejus,cl oculos suos super oculos ejus,» etc. Unde « oscitavit puer septies, aperuitque oculos. » Idem fecit Elias, HI *Ilcg.* x v ii, 21. Rursum beati in cœlo osculantur Christum; unde Paulus^, *Philipp,* i, 23: a Coarctor, ait, e duobus : desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo. » Hoc imitati gentiles finxere Dianam osculando Endymionem suscitasse eum a somno lethifero, uti narrat Pierius, *Iherogli.* 50, cap. xxix. Insuper quoad animam, beati in cœlo, ac in primis B. Virgo videntes faciem Dei, per hanc visionem continue quasi osculantur Deum, atque ex eo omnes deitatis doles, delicias cl gaudia hauriunt, juxta illud : « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ : et torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ : ct in lumino tuo videbimus lumen, » *Psal.* xxxv,9. Refertur dc anima ctrHu cujusdam sancti, qui multas in hac vita ærumnas oculum sustinuerat, quod, cum post mortem amico appareret, illeque percunctarelur, num tantis doloribus condigna illi reddita forent gaudia, responderit : Ipsa prima cœlitum salutatio, qua me cœlum ingredientem complexi sunl, ac præsertim primum Christi osculum, quo me deosculatus est, ita mihi suave accidit, itaque intima mea pervasit, ut illico omnium laborum me oblivisci fecerit, omniumque dolorum memoriam mihi ademerit el absterserit, juxta illud : « Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum : et mors ultra non erit, neque lucius, neque clamor, neque dolor erit ulira, quia prima abierunt. Et dixit qui sedebat in throno : Ecce nova facio omnia, » Apoc. xxi, 4.

Quia mfliora sum ubi:na tua yiro.

PHIMUS SENSUS

ADÆQUATVS,

De Christo et Ecclesia.

Rponn inçuiiur. S. Bernardas, *serm.* 9, censet hæc verba posse accipi, vel ut sponsi, vel ut sponsæ, vel ut sodalium sponsæ; verum proprie et genuine hæc esse verba sponsæ, liquet ex rû *quia :* hæc enim vox dat causam cur sponsa adeo expetierit osculum sponsi, quia scilicet experta erat, vel in se, vel in aliis, dulcedinem uberum sponsi, *q. d.* Quia dulcorem laciis, id est consolationum spiritualium a tuo amore quasi ubere manantium gustavi, cum primitus me ad te allexisti et evocasti, hinc aspiro ad tuum osculum, ut cx eo tuum halitum, spiritum et animam , a qua omnis dulcedo promanai, quasi ex ipso fonte hauriam. *Ubera* ergo lactantia notant amorem dantem consolationes et suavitates mirificas. Du-

Duplex .pensi u- r' plex uber est, duplex amor; unus ælernus quo peus jn charilate perpetua ab œterno sponsam dilexit ; alter est creatu^, in humana sponsi Christi voluntate repositus, inde ad sponsam materno affectu fovendam a primo conceptionis suæ instanti, velut uber e pectore vel potius e cordo erumpens. Hinc S. Agnes : « Mei, inquit, et lac ex ejus ore suscepi ; « et Psaltes, P$. xxx, 20 : a Quam magna multitudo dulcedinistuæ, Domine,quam abscondisti timentibus te, » et perfecisti eam sperantibus in te, ait Aponius. Audi Haymonem, ct ex eoS. Thomam : a Deruberà Christi, dulcedo Evangeli! inielligitur, qua velut lacie nutritur infantia credentium : vinum quippe austeritatem legis significat; sed ubera Christi meliora sunt vino, quia dulcedo Evangeli! melior est austeritate legis. »

Dices, quomodo sponso, nipote viro, tribuuntur ubera, quæ sunt propria feminarum? Respondeo,

Uberi iur° primo, in parabolis nonnulla dicuntur, quæ non lain parabola, quam rei per parabolam significata

Chriito. conveniunt. *Ubera* ergo non tam corporalia, quam

Heip. spiritualia per corporalia significata accipienda

Pnmo. gun▌. ijjsce enim fideles suos pascit Christus. Rursum, sicut Scriptura metaphoras mutuatur ab animalibus, uti Christum vocat *agnum, bovem, leonem* : sic etiam mutuatur a feminis, ut ei det ubera, per quæ significat viscera misericordia.

FKundo. Respondeo *secundo,* viri nonnulli, qui utrumque habent sexum, puta virilem et femineum, habent ubera, quales sunt androgyni. Hisce ergo uberibus significatur Christum fidelium non tantum esso patrem, sed cl matrem pienlissimam, utpote qui ut ¡nater, mysticis suis uberibus nos pascat. Hinc Christus vocatur id est *patrimater,* juxta illud quod ipse, ul sapientia Patris ¡eterna, de se dicit, Ecc/i. xxiv, 24 : « Ego mater pulchne dilectionis. » Christus ergo ul significet se non lautum esse sponsum, sed ct putrem ac matrem, nominat ubera, quibus Ecclesiam quasi filiam materno affectu et pietate lactat et pascit.

Tertio , Hebræum OHT1 *dodim* tam *amores* T*rtK quam *ubera* significat, ubera enim sunt symbolum amoris; unde Hebræi hic, pro *ubera* vertunt *amores.* Hinc Vatablus vertit, *amores tui vinum bonitate superant.* Videtur Noster el Septuaginta pro O'TTÎ *dodim* legisse OHT *daddim ; daddim* enim *ubera* significat, *dodim* vero *amores,* ait Marinus in *Léxico.* Unde DH11 *dodim* cum per *vau* scribitur, ul *daddim* legi nequeat, semper Septuaginta et Noster vertunt *amores,* vel *dilectus,* nunquam *ubera.* Hic vero om scribitur sine *vau;* unde legerunt *daddim.* id est *ubera.* Alii, teste Origene, vertunt, *mel ares sunt loquela tua super vinum :* hi proOT1 *dodtm* videntur legisse OH2T *dtbarim,* id est *verba, loquela;* aul certe *ubera* explicant per loquelas et sermones : hisce enim nos pascit Christus.

Quarto, amantes, ait Titelmannus, pre amoris Qtnrta» excessu solent verba permiscere, confundere, et quasi inepte loqui : sic hic sponsa <x vehementia amoris, quasi oblita virilis conditionis, sponso dat *ubera,* ut ejus beneficentiam immensam, suumque in eum summum affectum indicet. Amor enim amantes facit *amentes.*

Quinto, per *ubera* Nyssenus accipit cor, quod Quinte uberibus legitur; etTitelmannus : Possemus, inquit, per ubera pectus ipsum, ubi locus est uberum, accipere, ut pectoris Dominici dulcedinem et pietatem, quam dilecto discipulo in cama illa memorabili super pectus, sive m sinu sponsi recumbenti datum est experiri, commendare intelligatur; quæ etiam ubera ct pedus pro sponsa in cruce tandem perfos>a sunt, singuinemque et aquam quasi vinum cl lac in regenerationem credentium effuderunt.

Denique planissime et facillime cum Delrio etSo- s<ito tomajore respondeas, viros habere parva ubera, PUoa' puta papillas, lum ad munimentum et fomentum cordis, ul docet Galenus *De Usu partium,* quæ e nr*. proinde subinde lac quoque edunt, uti diserte do- ™ ccl Aristoteles, lib. I *Ihstor. Animal,* cap. m, et lib. Ill, cap. xi : « Viris, ait, pod pubem exiguum do îm (lac) nonnullis exprimitur, sed per succum frequentiorem multum prodii>se aliquibus traditum est. » Unde et S. Augustinus in lib. IV *De Civit. Dei,* cap. x ii, ait gentiles Jovi dedisse mammam, sicut et Hebræi Deum vocant Suddat, q. d. *mammeum.* Quin el Isaías, cap. XLVi, 3, Deo dat vulvam uteruinque, eteap. 1 x v i, H, ubera et lac. Denique Clemens Alexandrinus iu *Padagog.* cap. vi, congruenter ostendit Christum Dominum esse quasi mamillam Dei patris, id est amores el delicias Dei patris : quo sensu etiam ipse Christus Dominus, *Joan.* cap. i, 18, affirmat se esse in sinu Dei patris sui : usque adeo sibi in Christo filio suo Deus paler sibi complacet, et oblectatur præ nimio amore.

Quæres *secundo,* quid hic *ubera* significent. *Pn-* *Ubera*

chHíti, mo, noster Gaspar Sanchez per *ubera* accipit la- f,J't? Na, hisce enim quasi uberibus Christi elïudit lac doctrina? sua», quo nos pascit. Unde quidam apud Orieenem vertunt, *melioret sunt loquela* luce super vinum.* Hic sensus apte cohæret præccdentibus, 7. *d.* « Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera, » id est labia oris tui « vino.» Hinc et R. Sandias vertit, *melior est saliva tua vitio.* Saliva enim Christi illuminavit cæcum, *Joan,* ix, 6.

Sfondo *Secundo*^ Nyssenus per *ubera* accipit cor, quod circumdant teguntque ubera : in corde enim est sedes amori›, æque ac sapientia*; unde Sapiens, *Prov.* xxiif, 26 : « Præbe, ait, fili mi, cor tuum mihi.» Audi Nyssenum,*bom.* 1 : «Omnino autem, qui cor quidem occultam ct arcanam divinitatis virtutem intelligit, non errabit; ubera autem divinæ virtutis pro nobis operationes merito possumus existimare,per quas uniuscujusque vitam tanquam nutrix alit Deus, unicuique eorum qui accipiunt, conveniens largiens nutrimentum. » Sponsa ergo petens osculum, petit jungi cordi Christi, imo illud sibi dari postulat, ut totum illud tolumque ejus amorem possideat; sicut S. Catharina Senensis a Christo petiit sibi dari ejus cor, ac obtinuit, non ipsum cor Christi (quisenim hoc credat?) substantiale, sed effectum formalumque a Christo, suoque cordi conforme et simile.

Tertio. *Tertio,* Tih lmannus per *ubera* accipit pectus : in eo enim sunl ubera,quæsignificant affectum amorem et beneficentiam Christi,7. d. ail Sanchez: aO dilecte mi, si inter ubera tua, id est, inter lævam et dexteram dormire mihi permittitur, quod sponsæ licet, imo solemne est; aut haurire per legitima oscula suavissimum halitum, qui ex uberibus, id est ex præcordiis tuis exspiratur, qui generoso vino atque optimis unguentis longe suavior est: hæc mihi pro omnibus, imo et præ omnibus unguentis præsens erit medicina. »

Dnoiibo. Hinc Aponius per *duo ubera* symbolice accipit ®* J°annein Baptistam, et S. Joannrm Evangelis- 0 ' tam qui quasi intimus Christo in cœna super pectus ejus recubuit, indeque flui nia gratiarum quasi ex uberibus suxit. Audi Aponium : « Non erit inconveniens duo ubera Christi, Baptistam et Evangelioam duos Joannes inlelligi proprie, qui Ecclesiæ post oscula sacramenti praedicti plenissima ubera sunt propinati. Cum alter eum solum peccatum mundi tollentem, agnumque demonstrat Ecclesiæ, alter in principio Verbum Deum apud Deum patrem manentem; qui per immaculatam vitam ita in amore ejus quasi ubera pectori adbæserunt, dum alter adhuc parvulæ et lactenti Ecclesiæ verum hominem sub nomine immaculati Agni ostendit; alter a creandi effectu eum omnium rernin fabricatorem in principio Verbum Deum demonstrat, per quem creata sunt univers 1.» El Grigi nos, Aera. 1 : « Certum est, ait, quod Joannes in principali cordis Jesu, atque in ækruli» doctrina* ejus sensibus requievisse dicatur in Evangelio, ibi requirenti et perscrutans thesauros sapientiis et scicnliæ, qui reconditi erant in Christo Jesu. »

Quarto, Orígenes, Boda, Justus , Cassiodorus, Philo Carpathius cl Aponius per *duo ubera* acci-fl' piunt duo Testamenta, scilicet Vetus et Novum, Musive doctrinam prophetarum et apostolorum : utraque enim quasi duplex uber pascit fideles, pavitque olim Judíeos, æque ac Christianos. Audi S. Ambrosium, semi. 1 *in Psalm,* cxvin : « Tanquam despiciens omnes jucunditates et delectatione^suas, coelestibus cupiensinhærere mandatis, ait : Quoniam optima præcepta Testamentorum tuorum, super omnem appetentiam carnis, etsæculi voluptatem : meminerat enim so in Eva ante sic lapsam.»

Quinto, noster Sánchez per *ubera* accipit viscera, ex quibus halitus spirando ducitur; unde Syrus pro *ubera* vertit, *viscera.* Cum vero, inquit Sanchez, sponsi halitus, cap. v, vers. 16, suavissimus dicatur, id enim valet illud ; « Guttur illius suavissimum ; » ideo tantopere sponsa expetere videtur osculum, quia per illud sponsi anhelitum atque animam haurit, quæ vino oplimisque unguentis longe e t suavior. Quod *cor* uberum nomine significetur,vide cap. vu, ad illud : « Dabo libi ubera mea. » Aut follasse (quod magis puto verisimile) significat se valde cupere nuptiarum tempus, quia tunc ex more sponsa cubat in sponsi sinu, id est Inter lævam et dexteram, qui locus est uberum, et sinus vocatur. Sinu autem aut uberibus sponsi ubi somnus capiendus est a sponsa, nil ad sedandum angorem animi potentius. Forbisse *ubera* pro osculis sumuntur : neque hire ¡0quendi forma dura est, si in uberibus amorem intelligas: amor enim pro *osculo* adhibetur ea figura, qua res significata pro signo ponitur; quod in Scriptura sacra sæpe fit. Per *ubera* ergo sponsa poscit sibi afflari suavem et odoratum viscerum sponsi halitum: qua de causa olim viri et feminæ cultiores mastichen rodebant, ul halitum efflarent suavem el odoratum, testo Clemente Alexandrino, IH *Pædag.* cap. m. Huic sententliæ favel id quod sequitur : « Fragantia unguentis optimis. » Hæc Sanchez.

Sexto et genuine, *ubera* significant dulcissimam lactandi facultatem et vim : Christus enim duiclssima sua doctrina et gratia, quasi duobus uberibus dulcissime lactat fideles; ubera ergo Christi sunt ipsa ejus sapientia et beneficentia, ex quibus melliloquentia, et docirinæ verborurnque suavitas, quasi melleum lac profluit, quod omni vino voluptatum carnalium, nipote acri et mordaci suavius est. Vinum enim nola el causa est libidinis furentis, juxta illud :

Ut Venus in vinis, ignis in igne furit.

At lac Christi jam dictum, fideles quasi modo genito» infantes, ul ait S. Petrus, ad plenam virtù-

fis ætafpm, vitamque perfectam perducit, quia non scaturit ut vitis et vinum, ex imo terrenœ sapientia» vel sæculorls littérature, sed crollili* *ex* alto depluit instar manna» ct roris matutini. Rursum, sicut ubera cor ambiunt, *ex* coque quasi vim suam hauriunt, sic doctrina ct gratia ex Christi cordo ct pectore prodeunt, illudque nobis quasi propinant et exhibent. Insuper sicut ubera sunt sedes amorum et deliciarum, juxta illud Pro», v, 19 : « Cerva diarissima, et gratissimus hinnulus; ubera ejus inebrient te in omni tempore, » sic eorumdem sedes est Christi pectus cl cor, plenum omni consolatione ct gratia. Sicut ergo in uberibus materni* infantes omne habent suum nutrimentum et solatium, neque aliud extra ea quærunt aut desiderant, ita sanctae Ecdesiæ, in uberibus divinæ misericordia, pietatis ct heneficenliæ, silum est omne bonum, omne nutrimentum, omne solatium. Nihil quærit extra, renuit consolari prælerquam in Deo. Meliora, in-

ddida corporalei*

8Unt mihi tua ubera . quam vinum sapidis* simum , quam omne quod in hoc mundo quamcumque, aut quantamcumque, aut qualemcumque potest afferre consolationem vel lætiliam. Plus me delectat tua beneficentia, ct quod ex te accipio spiritualis nutrimenti aut delectationis sancto, quam omnes hujus mundi corporales delicia®. Poslcaquam ista semel suxi ubera, postquam seni» l lac suavissimum degustavi, quòd ex illis sugitur et trahitur de occultis visceribus misericordia) ture, non possum aliena gustare vel videre ubera ; alienas consolationes abominor, renuit prorsus consolari nisi in Reo anima mea. Ita Titelmannus et alii passim. Audi (res Patres anonymes apud Theodoretum : « l berum mentionem facit, quia propinqua sunt cordi, in quo precipua mentis est sedes, unde doctrinœ fontes emanant : sponsi igitur ubera uti bonorum fontes admiratur, ex quibus commodo, tum infantes adhuc, tum etiam perfecti nutriuntur; caque dicit esse meliora vino, quod divinæ Scriptura testimonio cor hominis exhilarat. Figurate enim vinum lætiliam appellavit, ul cunctis humanis voluphtibuspr vslaredeclararet lætitiain illam, quæ ex ipsius donis ad pios proficiscitur. Quod si *ubera* mystico etiam vis inlelligrre, per ubera illa admiranda el vino præstantiora cogita ineffabiles illos altaris fontes, ex quibus omnes nos piotali* alumni nutrimur. »

Ubera 'hl, Eu- 'tirii- ** kumi

Qmbus ultimis verbis por *ubera* accipiunt Eucharistiam, in qua sua carne, quasi cibo nos cibat, ct suo sanguino qua*i potu cl lacto nos po(at, lactat et inebriat Christus : ha»c enim ubera sunt intrinseca Christi, cum «etera sint extrinseca. Unde S. Chrysostomus, homil. G0 *ad Popul.* ,n : • O'iis, inquit, loquetur potentius Domini, auditas faciet omnes laudes ejus? Quis pastor unquam membris suis oves suas nutrivit? Multa) matres post partum aliis nutricibus infantes dederunt; cruod iose facere noluit, sed proprio corpore nos alit, et sibi conjungit» nosque conglutinat. › Et paucis interjectis : «Non videtis quanta infanta animi alacritate mamillas arripiunt, qua prigione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad banc men am , et ad hujus calicis spirilalrm accedamus papillam : imo vero majore desiderio, quasi lactentes pueri gratiam Spiritus sugamus; unus sit nobis dolor, una maestitia, si hoc alimento spiritali privamur. »

Rursum Christus laciat nos sua doctrina, sua gratia, suis miraculis, suis exempli*, sua pancione, suis vulneribus. Unde et latus Christi in cruce a Longino lancea fmt apertum, ex coque velut cx ubere manavit sanguis et aqua instar lactis, quo nos lactat, Joan, xix, 34.

Externa Christi ubera sunl apostoli ct evangelistæ (unde Judas apostolus cognominatus est *Thadaus,* id e*l *uberatis* : na *thad* enim chaldaice significat *uber;* et ***IMmuf*** id est *corculum :* nh *teb* enim est cor) : de quibus audi Justum Orgelilanum episcopum : « *Ubera Christi* apoMolos et evangelistas non incongrue accipimus : per ip^os enim in fide nutrimur, et spirituali alimento reficimur. Idcirco autem meliora vino probantur, quia evangelica doctrina emincnlior quam lex ohm data dignoscitur. Denique illic figura, hic veritas; illic tanquam austeritas vini, diligendum tantummodo proximum, et inimicum odiendum ostendit, hic dulcedo gratiæ pro inimicis orandum, et eo*, qui nos oderunt, admonet diligendos. » EIS. Gregorius: «Ista, inquit, sunt ubera, id est doctores, quæ m arca pectoris fixa lacte nos pot ml, quia ipsa arcanis summa contemplationis inherentes, subtili predicatone nos nutriunt. » Hoc est quod canit Isaías, cap. txvi, H : « Lì sugatis, el repleamini ab ubere consolationis ejus (Jerusalem, hoc est Christi et Ecclesiæ): ul inulgealis, el deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus;» et mox : «Ad ubera portabimini, el super genua blandientur vobis. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consoldbor vos, et iu Jerusalem consolabimini, ∨

Audi llortolamim hic spons e de sponsi uberibus sibi gralulantis voces pathetice et sapienter exprimontem : 0 ingentem luam in mo, sponse mi, benignitatem! Ecco ego dia, quæ quondam humilis d sordidati, in luctu et squalore jacens nimrebam, jam nunc gratuito dono, ex imis sordibus m regiam evecta dignitatem, nitidi,comp-ta, diademate omnique ornatu ac cultu regio ornata, summi Regis soror cl >pousa incedo , universi orbis miraculum, gratissimuinque divinorum omnium spectaculum. Tu ille unigenitus Dei optimi maximi Films, Deus et ipse optimus maximus, quod unicum in sinu suo cœlestis Pater fovet delicium, mea» naturæ factus particeps, me humilem et abjectam ancili un luam tuæ naturæ participem facere, luis nuptiis nobilitare, m sinu tuo fovere › omnibus daluns oblectare, in sum-

mis tuis deliciis habes et oblectamentis, Deus in terris, homo in cœlis. Angeli cum hominibus in terris, homines cum angelis in cœlis jungunt choros. Per te facta est una omnium permixtio. Per te facta est injuriarium oblivio, sublatœ inimicitias, dissolutum repente prælium, Deus placatus hominibus, deletum peccatum, mors interempta, factus aditus in coelum nobis hactenus inaccessum. Scaturiunt inde omnium gratiarum fontes uberrimi, lactea ex ore tuo manat eloquentia, divina inde spirat, qure me in coelestes delicias evehit et rapit, aura. Corpus quidem humi repit, mens tamen mea tecum jam m cœlo versatur, suavissime sponse mi, in cœlo tuis amoribus fruilur, et ejus generis bonis, quæ nec humanus oculus videre, nec auris audire, nec noster per se complecti cogitatione valet animus.

Cbariu- íbub'n. Mystice,charitatis ubera meliora sunt vino, quia nunqUam stringuntur, nunquam sunt vacua, sed semper donis aflluunt et pereffluunt. Ferunt nonnulli physici corvum, ubi pullos agnoscit suos, cum lac non habeat, eos sua carne ct sanguine pascere. Unde Poeta :

El nunquam sine lacte chantos,
Lac non uberat, uberat cruorem;

sic Christus ex ardentissima caritate in cruce uberavit cruorem, quo velut pelicanus nos pullos suos mortuos vivificavit et aluit. Nimirum hæc sunt ubera charitatis.

Audi S Gregorium : a *Ubera sponsi,* dilectio Dei ct proximi : ex his uberibus sponsam suam lacte pietatis nutrit, et inter tentationum turbines his eam fovet et nutrii, et ul persistat reficit. Quid autem per *vinum* nisi cura temporalis exprimitur, a qua mens sæcularis cujuslibet inebriatur, ut ad invisibilia cognoscenda aut ex loto, aut pene insensibilis reddatur? Sed *ubera sponsi* vino meliora existant, quia illud necat, hæc nutriunt; illud oculos mentis turbat, hæc acuunt; illud apostatare facit etiam sapientes, hæc ipsos idiotas utique sapicnlissimos faciunt. Quæ quot vicibus sponsa cum dilectionis ubertate sugit, tot sententias sapientiœ sibi in ventrem memori® trahit. Charitas enim sancta cor pacificat, mentem in tentationibus roborat, et ut sedes sapientias sit anima justi, quietem tribuit, et locum præparat. »

Porro S. Bernardus, *serm.* 9, per *duo ubera* accipit benignam longanimitatem Dei, qua peccatores exspectat ad poenitentiam, et benignam susceptionem, qua jam pœnitentes amplectitur et lai tat.

iinnm ®,cdi naïü* Vino. — Per *vinum* accipe quaslibet mundi delicias, ut dixi; mystice, austeritatem legis Mosaicæ› ac cruditatem doctrinas philosophorum, ait Anselmus : utrique enim pnestat dulcedo lactis doctrinæ evangelica», insuper nonnulli per vinum accipiunt iram, indignationem, supplicia et vindictam, quæ non raro inter amantes intercurrunt, juxta illud Michææ,cap.n, 11 :« Stillabo tibi in vinum, et in ebrietatem, » id est prophetabo, et propinabo tibi vinum furoris divini ; prænuntiabo supplicia, quibus Deus te potabit, et quasi inebriabit. Sic sensus erit, *q. d.* Meliora sunt ubera dilectionis divinæ, quam vinum indignationis ejusdem, tum quia suaviora sunt, tum quia efflcaciora : magis enim trahuntur homines amore quam timore , dilectione quam indignatione, beneficiis quam suppliciis. Aut, *q. d.* Esto te offenderim sæpius, o sponso mi, tuque merito mihi indignatus sis, tamen uberum, id est misericordiis et amoris tui dulcedo superat omnem vini, id est iræ tuæ, acredinem : tibi enim proprium est misereri et parcere; quocirca majora semper iu me dilectionis quam indignationis argumenta ostendisti. Denique S. Bernardus, *serm.* 9 : a Meliora sunt ubera tua vino, » hoc est, inquit, «pinguedo gratiæ, quæ de tuis uberibus Huit, efflcacior mihi est ad spiritalem profectum, quam mordax increpatio prælatorum. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima fideli.

Animæ accommodes, quæ dicta sunt de Ecclesia, mutato duntaxat nomine. Unde Chaldœus vertit, *præ multitudine dilectionis, qua dilexit nos* magis *quam scptiuujinta nationes.* Anima ergo Christo desponsata ei dicit : « Meliora sunt (o sponse) ubera tua vino, » id est, melior mihi est, magisque mihi sapit lac tuæ doctrinæ el gratiæ, quam omne vinum consolationis, deliciarum, prudentiæ et asluliæ humanæ : hoc enim mentem æque ac corpus infirmat, amaricat, cruciat, dissolvit animam, decipit, infatuat, dementat juxta illud: « Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora, » *Thren.* iv, 5; ct illud : « Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, et student calicibus epotandis? » *Prov.* xxiii, 29 ct 30. Vide ibi dicta. Tuum vero lac super omnes delectationes humanas laetificat, saliat, tuetur a noxiis, firmat a lapsu, roborat in bono, nubila animi dispellit, iras, amores vanos et odia sedat, ac cor implet Dei ct proximi charilatc. Hoc lac guslaral Psaltes, unde exclamat : a Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te I s *Psalm.* \\\ 20.

Porro *ubera* peculiariter notant consolationes, gustus et delicias spirituales, quibus Deus animam lactat, exhilarat, roborat, idque indilicienter et assidue. Ubera enim hominis et terrenarum voluptatum illico exhauriuntur, et exarescunt; at ubera Christi inexhausta perpetuum lac deliciarum fundunt, idque promptissime et largissi- b*n › IUAÎtu

me. Audi S. Bcrnardum, *serm.* 9 : « Carnis, inquiunt (animæ pi® desponsæ Christo), voluptatem, qua paulo ante, tanquam vino, ebriæ tenebamur. vincunt hæ, quas tua nobis ubera stillant, delicia) spirituales. El pulchre vino comparant carnalem affectum : ul enim uva semel expressa non habet jam quod denuo fundat, sed perpetua ariditate damnatur, sic caro in pressura mortis ab omni prorsus sua delectatione siccatur, nec ultra revirescit ad libidines. Unde Propheta : Omnis caro fœnmn, cl omnis gloria ejus quasi flos agri. Exsiccatum est fœnum, el cecidit flos, liat. xi., 6; et Apostolus, Ga/at. vi, 8 : Qui seminat in carne sua, de carne cl metet corruptionem. Et rursum, l *Corinth.* vi, 13 : Esca ventri, et venter escis : Deus autem el hunc, el has destruet. » Subjicit deinde idem de mundi voluptatibus : « Vide autem ne non carni tantum, sed et mundo forte competat ista proportio; siquidem ct ipse transit, et concupiscentia ejus ; el cum omnia quæ in mundo sunl, finem habeant, finis eorum non crii finis. Verum ubera non sic; hæc enim cum exhausta fuerint, rursum de fonte materni pectoris sumunt quod propinent sugentibus. Merito proinde meliora carnis, sæculive amore asseruntur ubera sponsæ, quæ nullo unquam lactentium numero arefiunt, sed semper abundant de visceribus charitatis, ut iterum fluant : flumina siquidem fluunt de ventre ejus, filque in ea fons aquæ salientis in vitam æternam, » *Joan,* vu, 38.

Denique S. Bernardus, *serm.* 10, duo ubera Prælatis assignat, maternum affectum congratulationis cl compassionis, quem præscribit Apostolus, *Rom.* xn, 15, dicens : « Gaudere cum gaudentibus, et flero cum flentibus : » ut congratulatio fundat lac exhortationis, compassio vero consolationis; utroque vero irrorari matrem spiritualem, cum por orationem osculum sponsi haurit.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Chrùto et B. Virgine.

« Quid, ait Ruperlus, per ubera ejus, nisi dulcedinem ejus recte intelligimusY Et quid csl dulcedo ejus, nisi Spiritus Sanctus? Talis dulcido pulchre in duo ubera discernitur, quia duo sunt data ejusdem Sancti Spiritus. Alterum datum est in remissionem peccatorum , cujus videlicet dati ubere nullus ante hunc Beatam Virginem lactatus est sanctorum antiquorum. Alterum datum est in diversarum divisiones sive distributiones gratiarum , quo videlicet ubere lactati patres sancti et prophetarunt, ct multa miracula operati sunl. »

Uberi uinima- Porro ubera proprie a Deo communicata B. \irgini, sunt ipsa inalcrnitas Dei : hujus enim insigne sunl ubera, hæc enim, mox ul femina paril, filque mater, intumescunt, lacte replentur ad alendam prolem. Deus enim Pater sicut genuit Filium, qua Dous est. sic ct B. Virgini ceu matri dedit cumdem generare, qua homo : quæ summa est ejus dignitas, superans omne vinum excellentia» creatæ , ac summam requirit gratiarum omnium excellentiam. Nam, ut docet D. Thomas, I part. *Queest.* XXV, art. 6, Deus omnibus rebus a se creatis potest alias creare meliores et nobiliore* , exceptis tribus, scilicet humanitate assumpta a Verbo, visione beatifica, et maternitale Dei : hæc enim tria cum Deum habeant pro objecto, a nulla re superari, et a nullo dono creato transcendi possunt

Hinc mulier illa in Evangelio exclamavit : • Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxis- p**-
li, » Luc. xi, 27. Et S. Augustinus inter B. Vir- s, ah-
ginem el Christum crucifixum se constituens : r*«iun.
a Hinc, ait, lactor ab ubere, hinc pascor a vulnere. » Hoc uberum suorum lac B. Sirgo visibi- -
liter communicans elenco cuidam Nivernensi sibi f
devoto, jam animam agenti, eum vitæ et sanitali jfìtw*
restituit, uti narrat B. Petrus Damianus, lib. VI, epist. 29 : « Cum enim, inquit, velut egressurus in ejus pectore spiritus anxie palpitaret, ecce gloriosa Mater Dei sibi visibiliter astitit, et sacri uberis papilla lac exprimens ejus labiis instillavit, et divinæ virtutis antidoto protinus ille, resumptis viribus, ex infirmitate convaluit, et mox clericalibus ornamentis indutus Ecclesiam adiit, seseque choro psallentium fratrum lætus interserens, mirum videntibus spectaculum præbuit. Dicitur etiam quod adhuc tuuc in labiis ejus quædam lactis videbantur vestigia. » Hucusque Damianus.

Idem contigit S. Fulberto episcopo Carnotensi, s.
qui doctrina el sanctitate illustris obiit anno Do- t*nL
mini 1028. Cum enim ipse mire B. Virgini devotus exsisteret, ac igne sacro correpta esset ejus lingu i. ila ul totus arderei ; nocte quadam cum prætcr morem eo cruciaretur, obtulit se ei visendam matrona nobilis, a qua monebatur ut ei os aperiret : quod cum fecisset, mox ex sacris suis uberibus lac expressit in os ejus; quo ita refrigerata est lingua, ul ardorem omnem exstinxerit, ct eum perfeci® sanitali restituerit. Ne autem illusio aut phantasma esse putaretur, in Fulberti gena remanserunt gutt® aliquot, quas ipse diligenter sudario exceptas collegit, hodieque in thesauro ecclesia» Carnotensis summa cum veneratione servantur. Ita habent Annales Ecclesiæ Carnotensis, el Wdlelmus Malmesburiensis, lib* HI *De* Gcs/is *Anglorum,* ac Baromus, tomo XII, anno Christi 1028.

Ferlur et S. Bernardus eodenî lacte B. Virginis s. b****
ab vadem aspersus, in dicendo el scribendo lac- UIrJ1'
leus el mellifluus evasisse, præserliin ubi de laudibus B. Virginis ct Verbi incarnati agit. Unde et hymno ejusdem cujus initium : • Salve, regina, mater misericordi®, » quem composuit Hermannus Contractus Comes de Vermgen, monaslicen ui. Safvi
professus in monasterio S. Galli sub annum Do- *regina f*
mini 1040, quemque sub vesperam passim in Ecclesiis ad honorem B. Virginis decantari audi-

mus, mire delectabatur S. Bernardus. Hinc in hymnurn hunc plures sermones conscripsit : ideoque Canonici Spirenses, S. Bernardo Spine Ecclesiam B. Virginis ingrediente, hymnum hunc decantarunt , ipsomet S. Bernardo ter positis genibus succinente : a 0 clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria! » In cujus rei memoriam hæc ipsa verba »ihus améis incisa laminis iisdem locis humi positis etianmum Spine visuntur.

Veiis. 2. Fragkamia ÜNGUEJIT1S optimis.

Hebr. ea, *ad odorem unguentorum tuorum bonorum,* scilicet anlonomastice, id est optimorum; Syrus, *in odorem suavitatum (varum.* Unde nonnulli hæc referunt ad *oleum* quod sequitur, sicque cum eo nectunt, « ad, » id est propter, « odorem unguentorum tuorum, oleum effusum est nomen tuum, n Verum melius Noster rò *ad odorem* exponit *odorata,* puta */ingraniia,* referique ad *ubera,* quæ praecesserunt. Solent enim femin® nobiles et lautæ ad pectus et ubera gestare olfactoriola ct uiyrolbecas, *id est* capsulas muscum aliosque odoras suaves in se continentes, quæ *Psalm,* XLiv, 9, vocantur *domus eburniœ : domus* enim Hebræis thecam quamlibet significat.

Damiti ip id He* ireos Ilccim lignificai.

Porro Septuaginta *rò optimorum* explicantes vertunt, *et odor unguentorum tuorum super omnia aromata,* Si enim unguenta sponsi sunt optima, ergo superant omnia unguenta et aromata. Alludit ad ritum priscorum, apud quos sponsi corona redimiti, et unguentis delibuti, nuptias inibant. Unde de Christo sponso dicitur, *Psal,* xtiv,8 et 9 : « Unxit te Deus Deus tuus oleo lælitiæ pr® consortibus tuis. .Myrrha, cl gutta, et casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis, n Huc facit illud Virgilii :

Nec mihi jam pngui sudabant tempora myrrha,
Pronuba nec castos iucehiftl pinus honores.

PHIMUS SENSUS,

De Christo et Ecclesia.

Sensu* rrgo est, *g. d.* « Meliora sunt ubera tua vino, » ob fragrantiam, sive quia redolent et fragrant unguentis optimis. Sponsa enim novi lia uti necdum sponsi oscula, sic nec lac uberum, nisi etninus perceperat; sed eorum fragrantia, id est fama, inescata cl illecta tam lac uberum quam OSCU‘UÍl1 oris s’d< rat. Odor enim symbolum est fam®, juxta illud, E»c/. vn, 2 : « .Melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa; n et illud, II Cor. ii,45 : « Christi bonus otior sumus Deo, « id est, Christi famam predicando ubique spargi mus. Sic Magdalena illecta suavi fama, quæ spargebatur de sanctitate, suavitate el potestate Christi, ad osculum pedum ejus accurrit. UndeChaldæus hæc more suo Synagoga*, id csl Mosi et Judicis qui fuere typus Ecclesiæ, id est Christi et chrhlianorutn, accommodans sic vertit, *a voce minicutonan tuorum cl potentiæ tuæ, qua fecisti populo luo dumui [si ad,commoti sunt umnespopuli, qui audio-*

m r.fa- XiuLD’ u

runtfamam potentur tueret signorum bonorum tuorum.

Hinc rursum unguenta Christi suul charisma- c*-. ta Spiritus Sancti : hæc enim suavissimum de cou'v odorem et famam ubique spargebant. Unde Ruportus : «Optima unguenta, ait, sunt charismata ¿1. hæc: sermo sapienti®, sermo scienti®, fides, gratia sanitatum, opera virtutum, prophetia, discretio spirituum,elcadcra,qua*qui h.ibent,boni odoris sunt, et suaviter fragrant sicul unguentum optimum. Unde Apostolus : Deo gratias, inquit, qui semper triumphat per nos in Christo Jesu,et odorem notitia* sum manifestat per nos in omui loco, quia Christi bonus odor sumus Deo. » Nam de Christo ail S. Petrus, *Actor,* x, 38 : a Unxit cum Deus Spirilo Sancio, cl virtute, qui périraient bencfaciendoct sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus trai cum illo. » Unde ejus afama exiit in universam regionem, » *Lue.* iv, 14; et, «divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis, v *ibid.* vers. 37.

Porro verâonem Septuaginta quæ habet, *ct odor unguentorum tuorum super omnia aromata,* el qui eos sequitur Arabici, *et odor suavitatum tuarum csl prccstantissimus omnium suavitatum* , sic exponunt Patres, *q. d.* Christi gratia et virtus, qua unxit eum Pater, superat omnia dona, gratias el virtutes datas, non lanium Moysi ct prophetis, si d et omnibus sanctis simul sumptis. Nam, ut de eo ail Uabacuc, cap. ni, 3 : « Operuit cœlos virtus ejus, » id est coelestis est, cœlosquo et angelos coelestes transcendit : Christi enim virtus per se est ipsa virtus; Christi sapientia, justitia, charilas,etc., per se est ipsa sapientia, justitia, chantas, etc., ait Nyssenus. Sic el Orígenes, Aponius el I heodoretus, quem audi: «Nota, inquit, sunt mihi unguenta, quæ Moses confecit, et oleum unctionis,el thymiama compositionis; sed omnium illorum aromatum unguentum tuum est suavissimum. Unguentum hic vocat gratiam spiritalem, qua illereferlus, ex plenitudine sua nobis omnibus impertivit: quamobrem clara voce beatus, Paulus II *Cor.* n, 15: Christi bonus, inquit, odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, et in ns qui pereunt : aLis quidem odor mortis in mortem, ahis autem odor vitæ in vitam. » Christus enim a primo instanti conceptionis suce, infusam sibi a Deo accepit omnem gratiam et virtutem , idque in tanto gradu , perfectione el sublimitate, ul s.t graba capitis, quæ scilicet a Chri.do m omnes Sánelos, velut a capite in membra derivatur, juxta illud : « Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lælitiæ prie consortibus tuis, » *Psalm.* XLiv, 8. In Christo enim habitavit non tantum similitudo , sed et « omnis plenitudo divinitatis, nul ail Paulus, *Coloss.* n, 9. Unde de a plenitudine ejus nos omnes accepimus, » *Juan,* i, 16.

SECUNDUS SENSUS,

De Christo et anima sancta.

Christus sponsus ubera sua unguentis ct cha~

rismnfibiis optimi* fragrantia, communicat spon«æ buio, puta animæ sanclæ, juxta illud, l *Coi.* î, 30 : « Ex ipso autem vos estis in Christo Jcsu, qui factus est nobis sapientia a Reo. ct justitia, ct sanctificatio, ct redemptio. » Unde S. Gregorius, qui per duo ubera accipit duplicem <Llectionem Dei et proximi : « Hæc ubera, ait, unguentis optimis fragrant, quia odorem suavitatis persapienti® verba, ct sanctitatis exempla secum portant. Quicumque enim sancta chántate per gratiam Dei se reficit, is spiritualium donorum et odorem ol suavitatem sentit. Quorum bonorum ubertate proximos quosque ad interiora gustanda secum trahit, et ut in amorem divinum convalescant, istis uberibus nutrit. » Itac ergo sunt optima, respectu unguentorum carnalium; quia quos inungunt, veros reges ac sacerdotes efficiunt. Cætcri qui per ubera Christi accipiunt apostolos et doctores evangélicos, dicunt cos fragrantia gratiarum, virtutum sanctarum, operationum et miraculorum. indeque consequentis famte ct glori® superare sanctos prophetas, patriarchas, sacerdotes et reges mosaicos, a Quia tantis, inquit Justus Orgelitanus, virtutibus, tantisque enituere miraculis, ut odor justiliæ eorum longe lub que diffusus tunc intuente* oblectaret, cl usque huc omnes reficiat auditores, sicut unus ex ipsis pronuntiat dicens : Deo autem gratias, qui semper triumphat nos iu Christo Jesu, et odorem notiti e suæ manifestat per nos in omni loco, » II Cor. it, <4; ct : a Qui unxit nos Deus : qui et signavit nos, ct dedit pignus Spiritus in cordibus nostris, » II *Corinth,* i, 21 ct 22. Vide quæ utrobiquo annotavi.

Trhanin> «ni '*' u

Denique S. Bernardus, serrn. 10 et seq., assignat tria mystica animæ unguenta : *primum,* coutrilioni»; *secundum,* devotionis: *tertium,* pietatis; quæ deinde singula fuse prosequitur : a *Prunum,* inquit, est pungilivum dolorem faciens; *secundum,* temperativum dolorem leniens; *tertium,* sanalivum morbuin expellens. » Triplici hoc unguento Magdalena unxit, tum pedes, tum caput Christi. Anima vero sancta maxime eum ungit unguento laudis et gratiarum actionis, qua omnem suam gratiam, omne meritum, omnem laudem el gloriam attribuit Christo. Idem, *serin.* 22, per *unguenta* accipit quatuor virtutes cardinales, quæ in solo Christo vera) sunt, in philosophis voro fida» et falsæ : « Quid vobis, ait, cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Ubiuam, quiso, vera prodentia, nisi in (Inisti doctrina? Ubi veni justitia, nisi do Christi misericordia? Ubi vera temperantia, nisi in Christi vita? Ubi vera fortitudo, nisi in Christi p iasione? Soli ergo, qui ejus doctrina imbuii sunt, prudentes dicendi sunt; soli justi, qui de ejus misericordia veniam peccatorum consecuti sunt; soli temperantes, qm ejus vitam imitari student; soli fortes, qui eju* patienti® documenta fortiter in adversis tenent. Incassum proinde quis laborat m acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat qu.tui a Domino virtutum , cujus doctrina seminarium prudenti® , cujus misericordia opus justitiæ, cujus viti speculum temperanti®, cujus mors insigne est fortitudinis. »

TERTIUS SENSUS,

De Christo et B. Virgine.

Rupertu*, qui hæc uti et cætera omnia totius Cantici, proprie de B. Virgine accipit, asserit ubera charitatis geminae concessa B. Virgini fragrasse odorem suavissimum virtutum omnium, quas Spiritus Sanctus in alios dispertii, sed omnes m Virgine collegit, idque tanta copia et plenitudine, ut ipsa sola iis omnibus magis fragrant. quam caleri sancti in unum congregati, juxta illud, *Eccli.* XXIV, 20 : « Sicut cinnamomum ct balsamum aromatizans odon-m dedi, quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris, etc. Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris : el flores mei fructus honoris et honestatis. Ego mater pulchras dilectionis, et timoris, el agnitionis, et sancta spei. In me gratia omnis vite el veritatis, in me spes omnis vitæ cl virtutis. Transile ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus (id est fructibus genitis) meis implemini. Spiritus enim meus super mei dulcis, cl h.mdilas mea super mei ct favum. Memoria mea in generationes saeculorum. » Vide ibi dicta.

Oleum effusum nomen tuum.

Oleum non tantum ex olivis, sed ex quolibet flore, herba, aromate distillati!?, quod totam rei substantiam, succum, pinguediuem et vim exsugit : unde a me icis vocatur *gumta essentia,* quæ si cum oleo aliorum aromatum sede commisceatur, unguentum facit pru stms el odoratum. Hinc Septuaginta, Vatablus et ahi vertunt, *unguentum evacuatum nomen tuum;* Syrus, *unguen* tum myrrhes nomen tuum;* Arabicus, *numen tuum unguentum suave effusum.* Hebræum enim {CÜ *s^fuinen*, non tantum oleum, sed el unguentum significat, idque huic loco magis congruit. Explicat enim t *fragrantia unguentis optimis, g. d.* Ubera dulcissimæ tuæ beneficenti®, o Christe› meliora sunt vino, id est omnibus mundi voluptatibus el illecebris, quia fragrant optimis unguentis, id est exspirant chai ism da optima, qu® in omnos effundis, adeo ut oleum, sive unguentum effusum vocari possi* , hocque nomen sit tibi peculiare et proprium Unde in llebræo pulchra est paronomasia : *schem* tuum est *schemen* {OV, id est nomen *tuum* est *oleum,* olcique numen. Quocirca llortohnus rie paraphraslice, sed genuino et sapienter exponit, *g. d.* Hisce cœlestibus unguenti* tu a Spiritu Sancto perfusus totus, Christe, fragras, suavissime oles, atque admirandis dictis ac factis tuis tantum jam tibi uouieii comparasti : sic tua iudjla fama, qi*D

olim intra cœlum se continebat, per Evaneelii tui prædicationem totam subito pervasit Judæam et Syriam : sic salutiferum tuum, bone Jesu, nomen magna admiratione innotuit, ut nihil aliud quam unguentum pretiosissimum videatur, quod e cœlesti myrothecio in terras effusum, suo odore longe laleque diffuso circumstantes mirifico defedai , et ad sui rapit admirationem el desiderium, *Effusum,* quia liquores cum effunduntur, tum maxime suavitatem sui odoris exspirant, eoque adstanUum olfactum demulcent, alliciunt ct recreant.

N Chrbti, d nm r* rum? R«p.

Quaeres, quodnam hoc nomen? *Primo,* Chald®us accipit nomen *Jehova :* a Et nomen tuum sanctum, inquit, auditum est in universa terra, qu0(l 651 e'ecluni magis, quam oleum unctionis, Quo unguntur capita regum ct sacerdotum. » Unde multi nomen hic accipiunt Dei, qui in crea-**one munt*' stjani bonitatem et beneficentiam in omnes creaturas ceu oleum effudit, ac in ejusdem redemptione viscera misericordi® suæ, puta Inigenitum suum, in carnem nostram emisit, imo effudit. *Jehova* enim significat ipsum esse, aoessendi oceanum, sive pelagus immensum, primumque omnium principium, a quo res omnes vehit c fonte suum *esse* mendicant ct hauriunt; *Jehova* vero in *Jesum* transmútalos est, cum Deus factus homo, grati® cl salutis suæ pelagus in fideles omnes effudit. Addit Eusebius, lib. IV *Dvtnonstr.* cap. v, *Jehova,* id est Deum Patrem totam suam divinitatem in Filium per generationem effundere : Patrem vero ct Filium eamdem in Spiritum Sanctum per spirationem transfundere. Unde idem, lib. *X Demonstr.* i, Filium vocat *fiagrantiam* Patris.

Porro nomen *Jehova,* id est Dei, olim solis Judicis notum, ac in Judæa quasi conclusum, per Jcsum, id est Verbum incarnatum, sparsum ct effusum est per totum orbem , cum ad praedicationem apostolorum omnes gentes, etiam albe®, cognoverunt, amaverunt ct gloriflcaverunt Deum. Ita Orígenes, Anselmus et alii. Audi S. Ambrosium, lib. Ill *De Virgin.,* post medium: a Semper unguentum hoc erat, sed erat apud Patrem : erat in Patre : olebat tantum angelis ct archangelis tanquam intra vas cœli. Aperuit os Pater dicens : Ecco posui te in testamentum generis mei, in luceni gentium,ut sis in salutem tinque ad extremum •erra : descendit Filius. r< pietà sunt omnia novo odore. » Et nonnullis interjectis : « Ipse Dei Filius in corpore tanquam in vaso odorem primo cohibebat suum, opperiens tempus, sicut ait : Dominus dat mihi linguam eruditionis, ut sciat quando me oporteat dicere sermonem. Venit hora,aperuil os : exivit unguentum, quando virtu< exibat de eo. Hoc unguentum exinanitum super Judæis, ct collectum est a gentibus : exinanitum in Judæa, et redoluit in omnibus terris. »

& tn do. CAn

S *undo,* magis proprie ct genuine, nomen hoc C'irûlui : ipse enim a Judæis vor atus est *Messins,* a Græcis *Christus,* a Latinis *Unctus* , quia in incarnatione, qua homo per gratiam Dei patris unctus et consecratus est summus Pontifex, Propheta, Legislator, Rex ct Redemptor orbis. Unde (farvi, hoc gratiæ suæ unguentum in omnes credentes o in ipsum effudit, et in dies effundit : hinc a Christo u omnes vocantur *christiani.* « Cum enim vim suam et potestatem apostolis tradidit, totus mundus pietatem sanctissime inoluit, » ait Philo Carpathius. Unde et in baptismo visibiliter christiani chrismatis unguento in corpore, et gratia Spiritus Sancti m anima invisibiliter perunguntur, ait Theodoretus. Quocirca Nazianzenu% orat, *in S. Baptisma :* a Unguentum illud, inquit, nostra causa exhaustum odoremur, spirituali modo illud accipientes, atque ab eo ita efformali et commutati , ut ex nobis quoque suavis odor effletur. » Sicut enim Magdalena unguentum effundens in caput Christi, totam domum odore suavi replevit, sic Christus gratias suas in fideles effundens, totam Ecclesiam, imo totum orbem, suavissimo Evangeli! odore complevit. SicetCassiodorus, Justus Orgehtanus, Beda et S. Gregorius, quem audi : a Nomen, inquit,sponsi Christus est; sed nomen sponsi quasi oleum effunditur, quia quicumque nomine christiano in veritate censentur, chántate affluunt, qua molliuntur; et, ut flammas exemplorum emittant, eadem charitate continue suffunduntur. » Et S. Augustinus, conc. 3 fn *Psalm,* xxx, per unguentum ücr,. Christi intelligens ejus misericordiam : « Nec, un riait, unguentum misericordi® tuæ in Jerusalem quasi in vase tenuisti, sed tanquam confracto vase, unguentum diffusum est per mundum, ut impleretur quod dicitur : Unguentum effusum nomen tuum; et ita mirificasti misericordiam tuam in civitate circumstanti®, id est in omnibus gentibus diffundens misericordiam tuam. »

Simili modo Philo Carpathius per unguentum accipit ardvntissimani Dei Christique charitatem in nos effusam et profusam. Hac de causa pontifices .eque ac reges el principes oleo unguntur, ul plenam in subditos charitatem effundant. Hinc de Jesu pontifice et Zorobabele principe dicitur *Zachar.* iv, 14 : « Isti sunt duo filii olei, qui absistunt Dominatori universa» terrne. » Ac de Elia et Henoch dicitur *Apoc.* xi, 4 : « Hi sunt duœ olivæ,etduo candelabra, in conspectu Domini terra; stantes. » Vide ulrobique dicta.

Porro Eusebius, lib. IV *Dcmonsfr.* cap. xv, addit Christum non lanium qua homo esi, sed etiam qua Deus est, ab ælerno unctum esse oleo, id est accepisse a Paire plenitudinem divinitatis : « Supremas, inquit, atque ingenitæ divinæ essenti® virtutem illam, quæ omnia valet, omne bonum praestat, omnem pulchritudinem subministrat, divinus Spiritus proprio el convenienti exemplo conferens atque accommodans, Dei *oleum* appellat. Quare et *Christum,* et *unctum* eum qui illius particeps est, vocaL » Et paucis

interjectis : « Eum, inquit, qui solo hoc loto oleo uncius est, quive divin®, atque ejus, quæ cum nullis aliis communicatur, patera® fragranti® princeps factus, et qui solo ex illo genitus, Deus Verbum communicatione gignentis ingeniti, Deus de Deo est declaratus, Christum alque unctum vocavit. »

Verum proprie agitur hic de Christo, qua homo est; sic enim est sponsus Ecclcsiæ, ideoque dicitur *Christus,* id est uncius, idque adeo copiose ct plene, ut non tantum unctus, sed cl unguentum ac *oleum* nominetur : « Oleum, inquit, effusum nomen tuum, n qua effusione Christianos consecravit in mysticos reges ct sacerdotes, juxta illud I *Pelr.* n, 9 : a Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis : ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. »

CbrhH dopiex unctio.

Christus ergo qua homo, duplici oleo sive unguento, id est duplici gratia unctus fuit. *Prima* cst grat¡a unionis hypostatic®, per quam caro unita est Verbo, ct homo factus est Deus. *Secunda, ex* priore jam dicta consequens, est gratia habitualis infusa animæ Christi, quæ eum non tantum sanctificavit, sed et sanctitatis fontem ac sanctorum omnium caput et causam constituit : inde enim secula est omnis graliæ effusio in cunctos fideles ct sanctos cujuslibct geniis, ®latis, sexus, conditionis, gradus ct ordinis : « Judœus, ait S. Bernardus, habet oleum, sed non effusum; habet in codicibus, sed non in cordibus. Quid libi prodest pium Salvatoris nomen lectitare in libris, nec habere pietatem in moribus?» At Christianus a Christo accipit pietatem in moribus, qui unctionem Christi accipit in cordibus.

Denique, per *nomen* accipitur reset persona nomine significata, 7. d. ait Beda : « Oleum effusum nomen tuum, » hoc est, recte nominaris, o Christe, id quod es, puta plenus Spiritu, ejusque donis, qu® copiose in alios effundis. *Oleum* enim notat Spiritum Sanctum ejusque charismata, quæ Christus in Pentecoste in apostolos cælcrosque fideles large distribuit, juxta illud : « Effundam spiritum meum super omnem carnem, » *Joel.* 11,28.

Tertio, nomen proprium sponsi Ecclcsiæ est *Jesus :* nomen enim *Christus* est nomen officii ; nomen vero *Jesus* est proprium person®, scilicet hujus hominis qui unitus est hypostatice Verbo. Nomen* enim Jesus illi impositum est in circumcisione, sicul nobis in baptismo imponitur nomen Cornelii, Petri, Pauli, etc.; *Jesus* enim significat Salvatorem, qualis solus fuit homo Deus, sive Verbum incarnatum; hoc enim gratiam salutiferam, camquc variam cl multiplicem in fideles effundit, qua ad salutem ct gloriam œternam perveniant, juxta illud : « Ncc enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, » Actor. iv, 12. Jcsus enim virginibus effundit gratiam castitatis virginalis, viduis vidualis, conjugalis conjugalis, martyribus aspirat forMudinem, doctoribus doctrinam, religiosis religionem, anachoretis solitudinem, activis actionem, contemplativis contemplationem, etc.; atque hæc omnia non stillat parce, sed large effundit, idque cum mira suavitatis fragrantia, adeo ut anim® sanci® nil sit suavius, nil dulcius, quam cogitare, nominare, invocare Jcsum. « Jesus, ait S. Bernardus, mei in ore, melos in aure, jubiius in corde : ml canitur suavius, nil auditur jucundius, nil cogitatur dulcius, quam Jesus Dei Filius. Jesu dulcedo cordium, fons vivus, lumen mentium, excedens omne gaudium et omne desiderium. » Vide lotum hymnum S. Bernardi de nomine *Jesu.*

Dicit ergo Ecclesia ct anima fidelis Christo: Tu mihi es Jcsus, tu meus Salvator, tu mea salus, tu unguentum salutis lum in omnes sanctos effundis. Hoc enim nominis tui unguentum compositum est ex pretiosissimis aromatibus divinitatis et humanitatis tu®, puta carnis, sanguinis, et animæ tu® omnibus donis el virtutibus ornatissima, cum divinitate commistis. Ita S. Cyrillus, lib. IV et IX *De Adoratione.*

Ideoque nomen Jesu includit nomen *lehova,* cæteraque omnia Dei et Christi nomina, quæ sunt : Emmanuel, Admirabilis, Consiliarius, Deus forlis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis, etc., *Isai.* ix, 6; Num. xiv, 18. ilinc nomen *Jesu* ita suave ct amabile fuit S. Paulo, ut illud singulis sæpe penodis repetat, cum coque dissuavictur. Hinc in paucis suis Epistolis illud iterat ducenties decies novies, *Christi* vero nomen quadringenties semel, uô rrpe- Idem fecit S. Ignatius, ut patet ex ejus Epistolis, præsertim in *epist. ad Romanos,* ubi ct illud: «Jesus meus, amor meus, crucifixus est. » Sic et S. Dionysius, qui cap. iv *Eccles. hierarch,* pag. 3 : «Scimus, ait, augustissimum Jcsum supersubstantiali 1er odorem fragrantem, spiritualibus distributionibus mentem nostram divina voluptate replere;» et S. Franciscos, inquit S. Bonaventura in ejus Vili, « cum nomen *Jesu* exprimeret vel audiret, jubilo quodam repletus interius, lotus videbatur exterius alterari, ac si mellifluus sapor gustum, vel harmonicus sonus ipsius immutasse! auditum. »

Url [›1 nomn».

Qntm «r»*-

Jesu nomon dicitur pTin *turak,* Septuaginta, id est *evacuatum* ct *exinanitum,* tum in circumcisione, ubi primitias sanguinis effundens nomen hoc meruit; lum in passione clcruce, ubi totum sanguinem, spiritum ct vitam nobis effudit, juxla illud: «Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis,» *Philip.* n, 7 el 8. Unguentum in vaso conclusum non sentitur, at effusum fragrantiam in omnes effundit. Sic *Jesu* nomen in Chrislo quasi conclusum non sentiebatur; at ubi in circumcisione ct cruce sese effudit, suavissimos amona omniumque virtutum odores in omnes exhalavit, inaili! Theodoretus, Philo Carpathius el Aponius :

« Sicut aqua, inquit ipse, effusus sum : et dispersa sunt omnia ossa mea,» *Psal.* xxi, <5. AudiS. Ambrosium, serm. l *tn Psal.* cxvm : « Unguentum exinanitum nomen tuum, hoc est, totus immundis impuritatibus diversorum facinorum foetebat hic mundus; nunc spirat ubique suavitate pudicitiæungucntum fidei, flos integritatis.» Idem, l h. *De Isaac et anima,* cap. m : « Aspirat m verbo odor gratiæ, et remissio peccatorum, quæ in totum diffusa mundum, omnia lanquam exinanito replevit unguento, quia per universos gravis vitiorum colluvies detersa est. »

alludit ad candelabrum aureum, quod septem calamis, sive lucernis olei ardebat in Sancto ante propitiatorium, cherubim et arcam, quæ erant in Sancto sanctorum. Unde et hebræum nomen *lesala,* Id est *Jesus,* mediam præcipuamque litteram continet ©, quæ speciem habet candelabri, sive lucernæ tricipitis. Candelabrum autem ejusque lucernas repraesentabant Christum, ejusque in vita et doctrina splendorem. Vide dicta *Exodi* cap. XXV, 31.

Okam

Porro oleum symbolum est, primo, pacis et tran- *luill**n,*s› undeillud: «Oleo tranquillior.»Oleum

Primo, tunqiiii- litati*.

enim a(Je° tranquillum est, ut et mare tumultuans tranquillet: qua de causa urinatores solent oleum Spargere descendentes in mare, ut illud tum quietum etserenum, tum lucidum reddant, ut hac luco id quod in eo mersum perditumque requirunt, inveniant, teste Plinio, lib. 11, cap. citi.

Seeuodo, gli».

Scarnilo, oleum symbolum est gratiæ ct miseri- COrJiæj undo Græcis vicina sunt nomina *t>.wi* et finì, id est *oleum* et *misericordia,* ut unum ab altero vim et nomen sumpsisse videatur. Huc facit quod ait Plinius, lib. XV, cap. n : « Olivantibus lex antiquissima fuit : Oleum ne stringito, neve verberato. » Hac de causa sub nativitate Christi, Rornæ fons olei scaturiit, qui per integrum diem continue oleum manavit, significans jam nasci Christum, qui oleum suavitatis, clementia! et gratiæ spargeret per totum orbem. Prodigium hoc narrat Osorlus, lib. VI, cap. xix, et Eusebius in *Chronico,* Paulus Diaconus, et ex iis Baronius.

Tatio, tihrii.

Tertio, oleum symbolum est pinguedinis ct caloris,quem afferunt amorctchapitas; oleum cnim est aereum, et multum spiritus continet, ideoque aquis supernatat, ait Aristoteles, lib. Il *Ile Generai, animal,* cap. n. Hinc et « opimat pecus olea, » ait idem,lib. VIII *Ilistor. animal,* cap. x. Idem asserit apes gaudere olea, ut mellificent. Addit cxTheophraste Plinius, lib. XV, cap. ii : « Olei causa est calor; quare et in torcularibus, et jam in cellis multo igne quœritur. » Idem, cap. iv : «Oleo, inquit, natura est tepefacere corpus, el contra algores munire. »

Quuto, otou-

Quarto, odoris et fragrantiæ boni exempli, nominis el fanne; oleum enim hic non purum, sed ex variis aromatum cl odorum speciebus artificiose commistum, ideoque fragrantissimum intelligilur.

Quinto, oleum signum est et causa hilaritatis : unctos enim exhilarat, nitidosque et lætos ac lueidos efficit; unde illud : « Ut exhilaret faciem in oleo, » *Psalm,* cm, i.'›.

Sexto, oleum, ct magis unguentum symbolum est voluptatis et deliciarum; unde olim in conviviis convivio unguentis pretiosis ungebantur ud lautitias et delicias.

Septimo, oleum confortat corpus, viresque membris vel lassis itinere, vel labore quolibet defatigatis restituit. Unde Samarilæ, captivos quos cx Juda abduxerant, monitu Prophétie cibo potuque refectos, ct oleo unctos ad abstergendam defatigationem itineris, in patriam remiserunt, Il Para/, xxvin, 15. Hinc et athleke in stadio decertaturi, oleo se ad majus robur perungebant; atque victores olea coronabantur. Audi Plinium, lib. XV, cap. iv : « Oleæ honorem Romana majestas magnum præbuit, turmas equitum idlbus Juliis ex ea coronando ; ita minoribus triumphis ovantes ; Athena! quoque victores olea coronabant. » Idem, lib. XXIII, cap. iv : « Omni oleo, inquit, mollitur corpus, vigorem el robur accipit, etc. Venena omnia hebetat. Et lassitudinum perfrictionumque refectio est: tormina calidum potum pellit; item veniris animalia; vulnerariis emplastris utile, faciem purgat, etc. Lethargicis magis auxiliare, cl inclinato morbo. Capitis doloribus remedium est : item ardoribus in febri. » Plura addit in hanc rem.

0 tavo, notissimum est oleum adhiberi vulneribus medicandis; unde est illud,*Isai.* 1,0: « Vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, ncc fota oleo. » Et Samaritanus ille evangelicus in vulnera semivivi oleum infudisse narratur et vinum, *Luc.* cap. x, 34.

Hæc omnia præstal nomen Jbsu, nam *primo,* iratos tranquillat, et passiones omnes sedat; *seeundo,* gratiam cl misericordiam affert, imo effundit; *tertio,* animam impinguat et calefacit amore ct ardore coelesti; *quarto,* suavissimum gratiæ decus el famam omnibus aspirat; *quinto,* mœstos exhilarat; *sexto,* fideles coelestibus deliciis pascit, imo inebriat; *septimo,* martyres et pro virtute depugnantes, ac certando delassatos corroborat, ut omnia tormentorum genera alacriter ct generose superent, ac victores coronat; *octavo,* omnibus animæ vulneribus medetur.

Audi S. Bcrnardum, *serm.* 15 : Olim, inquit, hoc nomen « nec modo fusum, sed et effusum : nam infusum jam erat. Jam coeli habebant illud, jam angelis innotuerat. Est autem foris missum; ct quod angelis ita ‹ ral infusum, ut esset el privatum , effusum ct in homines est, ita ut jam tunc merito clamaretur de Ierra : Oleum effusum nomen tuum. » Et inferius : « 0 nomen benedictum l 0 oleum usquequaque effusum! Quousque? De coelo in Judaeam, et inde in omnem terram excurrit; el de toto orbe clamat Ecclesia : Oleum effusum nomen tuum. Effusum plane, quod non solum coelum lerrasque perfudit, sed aspersit et inferos,

adeo ut in nomino Jesu omne genu flectatur, cœle.Mìmn, terrestrium cl infernorum, et omnis lingua confiteatur ct dicat : Oleum offusum nomen tuum. » El post nonnulla: Oleum, ait, » lucet, pascit et ungit; fovet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem; lux, cibus, medicina. Vide idem nunc cl do sponsi nomino : lucet pnedicatum, pascit recogitatum, invocatum lenit el ungit. El percurramus singula. Undo putus in toto orbo tunta et tam subita fidei lux, nisi de predicato Jesu? Nonne in hujus nominis luce Deus nos vocavit in admirabile lumen suum? quibus illuminatis el in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus : Fuistis aliquando ten bræ, nunc autem lux in Domino. » El post pauca : « Nec lanium lux est nomen Jesu, sed est et cibus. An non toties confortaris, quoties recordaris? Quid æque mentem cogitantis impinguai? quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, vegetat mores bonos atque honestos, castas fovel affectiones? Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto infunditur; insipidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapii mihi, nisi legero ibi Jesum. Si disputes aul conferas, non sapii mihi, nisi sonuerit ibi Jeans. Jesus mei in ore, in aure melos, in corde jubilas. Sed est el medicina. Tristatur aliquis vestrum ? venial in cor Jesus, el inde salíal in os : ct ecce ad exorlum nominis lumen, nubilum omne diffugit, redil serenum. Labilur quis in crimen, currit insuper ad laqueum morlis disperando? nonne si invocet nomen vite, contesimi respirabit ad vilam? Cui aliquando slelil ante faciem salutaris nominis duritia (ul assolet) cordis, ignavia» torpor, rancor animi, languor acediæ? cui fons forte siccatus lacrymarum, invocato Jesu, non continuo erupit uberior, fluxit suavior? Cui, in periculis palpitanti et trepidanti, invocatum virtutis nomen non slatini fiduciam prœslitit, depulit metum? » Denique ex dictis ila concludit : « Nihil ita ine impelum cohibet, superbia tumorem sedat, sanai livoris vulnus, restringit luxuria? fluxum, exstinguit libidinis flammam, sitim temperat avariti», ac lotius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cum nomino Jesum hominem, mihi propono mitem ct humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, el omni denique honeslate ac sanctitate conspicuum, cumdeinque ipsum Deum omnipotentem, qui suo me el exemplo sanet, ct roborei adjutorio. Hæc omnia simul mihi sonant, cum insonuerit Jesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, ct auxilium a polcnte, etc. Semper libi in sinu sil, empir in manu, quo lui omnes in Jesum ut sensus dirigantur, et actus. Denique el invitaris : Pone me (inquit cap. vin, ü) signaculum in cordo luo, signaculum in brachio tuo. » Plura vide apud cumdem, senn. 15 ct 18.

Soteno ia B. Virgini et ani æ uncto aptaiula.

Hæc omnia qu» dicta sunt de Christo el Ecclesia, facile mutato nomine esi applicare animæ sanclæ, el magis B. Virgini. Unde Rupertos per nomen accipiens Verbum, sive Filium Patris ælcrni, per quem creavit omnia : «Quii potest, inquit, ¿estimare fortitudinem ejus? Porro nomen hoc tam forte, lam magnum, ecco est oleum effusum. Mira resi Quid Verbo fortius, el quid oleo suavius! Ergono Verbum est a sua natura immutatum? non; sed qualitates creaturarum, cum quibus illi ratio esi, hinc pro virtute, illinc vitio divertie, imo contrari® sunt. Verbi gratia, diabolus in cado per vitium superbii* fuit : tu, Virgo, per virtutem humilis in terra apparuisti. Pro qualitatibus tam diversis, lamqua contrariis, vilium, idemque verbum, illi ul flumen, tibi uloleum seseexhibuit, juxta illud Jacobi, iv, 6 : Deus superbis resistit ; humilibus autem dal gratiam. » Et post pauca: « Effusum ergo est oleum, id esi nomen tuum, quia processif de secreto substanti» tu» Verbum tuæ fortitudinis cum suavitate miserationis. *

Ideo adouscextulb dilexeruxt tb.

S. Bernardus, <er/n. i9, addit mnua, sed id non habent Hebræa, Greca et Latina. Ade/escente/os vocat Ecclesias el animas in fide et justitia novellas, ac recenter per baptismum in Christo regenoratas, quæ instar adolescrnlularum sensim uti ælale, ita et virtute proficiunt el adolescunt, ut tandem perlecte Christo sociari, eique spirituali nuptiarum vinculo osculoque intime copulari mereantur. Ita Cassiodorus, Buda, Haymo, Justus et alii. Hebraice pro *adolescentula* est o/u-*mo'h,* id est virgines; nobp «ima enim vocatur virgo, quia abscondita el viro incognita est, a radice oSp u/uwi, id i st *abscondit,* uti fuse ostendi liai. vu, <4, ad illa : « Ecce virgo (Hebraice *haalma,* id est *illa virgo,* puta Virgo Deipara) concipiet cl pariet filium. » Sensus ergo est, *q. d.* Adolescentulœ, hoc est animæ in tided virtute novella», quasi virgines a corruptelis mundi abscondite, dum fragrantiam oh i >ive unguenti, hoc est charismatum Chi isti sponsi odorantur, dumque sentiunt quam nomen Jesu Christi sit oleum, sive unguentum effusum, idque suavissimum el odoratissimo!!), hoc odore el hac suavitate illecte in ejus amorem rapiuntur, cumque tenere diligunt. Unde Chaldæus vertit, *et idto dilexerunt justi ambulare post viam bonitatis tua, ut possideant saculum hoc et saxulum venturum.*

Notat Cassiodorus, ac ex eo Bcda et Haymo vocari *adofcscentulus* feminine : Quia, inquit, animæ sanctorum, quo m ijoris fragilitatis sibi sunt conscia», eo amplius Christum diligunt. Porro causa dilectionis earum est « oleum effusum, » id esi effusa liberalitas Christi. Unde Ruprrlus : « Nisi, inquit, oleum effusum fuisset, nisi Verbum caro factum esset, animæ imperfecte ausœ non fuissent diligere Deum, imo nec aus» fuissent illum audire; unde et dicebant : Non loquatur nobis Dominus, nc forte moriamur, » *Exod.* xx, 19. Sic ct Orígenes : Nisi, inquit, Christus velut unguentum sese exinaniisset, capere cum nullus in sua illa divinitatis plenitudine potuisset, nisi sola fortasse

u?

nardi*,

sponsa, 7. *d.* Perfecti capiunt Christum in sua divinitate, et imperfecti in sua humanitate; hinc propter eos Christus se efludit iu carnem factus homo. Et S. Bernardus, *sermon.* 19 : « Effusio quippe, inquit, nomen facit capabile, captus amabile, sed adolesccntulis duntaxat- Qui capaciores sunt, integro gaudent, effuso non indigent. Angelica creatura irrepercussa mentis acie intuetur divinorum judiciorum abyssum multam, quorum sumin® ¿equitatis ineffabili delectatione beata, gloriatur insuper effectui ea mancipari per suum ministerium, ac palam fieri, ac proplerea diligit merito Dominum Christum. »

xnnjo, «lou animi' erfect». Rursum, alii per *adolescentulas* inlclligunt animas non imperfectas, sed strenuas ct perfectas, qu® in virtute adoleverunt, ut et eamdem aliis communicare, ac filios spirituales Christo parere possint, qualessunl martyres, aitPhiloCarpalhius. Sic et Theodorelus ac S. Gregorius, CXIX *Moral.* cap. IX. Adolescentia enim, id est juvenius media est inter pueritiam et senectutem, ideoque matura, stata cl optima est retas. Unde aliqui ex Hebræo sic vertunt, *quia adolescentulæ ditexerunt te, idcirco eis oleum* vel *unguentum effusum est nomen tuum.* Audi Nyssenum, horn. 1 : Sola, ait, anima illa, quæ statum transiit infantilem, cl ad spiritualis retatis florem pervenit, nec maculam accepit aut rugam, aut akquidhujusmodi; ct neque propter infantiam caret sensu, neque ob vetustatem est imbecilla, quæ adolescentula hoc loco nominatur, ca diligit loto corde totisque viribus illam pulchritudinem, cujus descriptionem, cxemplumquo et interpretationem non invenit cogitatio. »

Fu*- pinwi». Hoc quoque verum est; nam in principio Ec(jesiæ tanta effusa fuit in fideles recens baptízalos Christi gralia, ut cos amore Christi incenderet, faccrotquc illico ejusdem prreconcs ct martyres. Sensus ergo est, *q. d.* Cum, o Jesii Christe, nomen tuum fecisti oleum effusum, id est, cum te ipsum in passione pro salute nostra totum effudisti et exhausisti, ac nominis hujus vim el fidem per apostolos in omnes gentes effuse dispersisti, atque copiosam gratiam in credentes effudisti ; cx triplici hac tui effusione tam liberali facium est, ut ubique terrarum homines ccrtatim ad tui fidem ct dilectionem converterentur, adeo ferventer ct fortiter, ut illico fierent Evangclii praedicatores, ac pro eo libenter mortem oppeterent. Id ita contigisse patet cx Pentecoste et praedicatione S. Petri, *Actor,* ii ct sequent.

Amor ergo Christi effusus in incarnatione et passione inflammavit homines ad cum loto corde redamandum, juxta illud Christi : « Ignem veni miltcre in terram, ct quid volo nisi ut acccndatur?» *Luc.* cap. xii, 49. Hinc*adolescentulas* has in ernuh. Hebræo vocat niohp *alamoth,* id csl virgines, id Pur^lis studiosas, quæ mundi gaudia spernentes totum amorem in Christum transtulerunt, nec nisi Jesum suum diligunt : Christus enim cl christianismus orbi invexit studium castitatis et puritatis nngelicœ, ideoque ex virgine natus, virginitate cl puritate angelos omnes superavit. Hac Paride causa primi fideles ab apostolis conversi, plerique omnes fuere virgines vel coelibcs, adeo nfr * ut multi putarent Christi legein vetare matrimo- ‘ › nium, cl prrecipero christianis omnibus cœliba- bilu lum, ut patet ex qurestione quam Corinthii proposuerunt S. Paulo, an christianis licitus esset usus matrimonii? I *Corinth,* vu. Atque his omnibus vexillum praetulit B. Virgo, quæ prima votum virginitatis Deo nuncupavit, ideoque mater Dei fieri meruit. Nam, ul ait S. Bernardus, homil. 2 super Jfissus *est* ‹t Deum hujusmodi decebat nativitas, qua nonnisi de virgine nasceretur. Talis congruebat ct Virgini parius, ut non pareret nisi Deum. » Itaque per adolescentulas hic omnes fi(lelesinteliigunlur,sed maxime virgines: hre enim fragrantiam Christi præ creteris sentientes, non alium quam ipsum diligunt; unde ct sequuntur Agnum quocumque ierit, *Apoc.* xiv, 4. Tales fuere S. Catharina, S. Crecilia, S. Dorothea, S. Agnes, cujus mirificum in Christum amorem graphice describit S. Ambrosius, *serm.* 9, dc quibus canit Psaltes : a Adducentur regi virgines post cam, » *Psalm.* XLiv, 16.

'r

Vers. 3. Trahe me : post te curremus in odorem UNGUENTORUM TUORUM.

Hucusque fuit vox Synagogæ optantis Christi ifc w- osculum, id est incarnationem; jam incipit vox PjJ*™ Ecclesiæ, quæ Christo jam nato illecta fragrantia suavissimorum ejus charismatum, postulat post cum trahi, ut ejus sanctissimam vitam, quam in terris egit, passionem et crucem imitetur. Scit enim sc infirmam ct impotentem ad Christi sequelam, multo magis ad osculum, nisi ad illud gratia Christi impellatur, imo trahatur, juxta illud Christi : ‹t Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum, » *Joan,* vi, 44. Ita Cassiodorus, Bcda, llaymo ct alii; praesertim quia crux Christi excelsa est, ideoque conscensu difficilis ct ardua; unde ipse ait : « Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum, » *Joan,* xu, vers. 32. Trahe ergo me a vitiis ad virtutes, ab ignorantia ad fidem luique cognitionem, a carne ad spiritum, a torpore ad fervorem, ab inchoatione ad profectum, a parvis cl planis ad magna et ardua, a terrenis ad coelestia, a timore ad amorem, a voluptate ad crucem ct mortificationem. Septuaginta pro *moschkeni,* id csl *trahe* un n me, aliis punctis legentes *moschacuni,* ver- ,u lunt *traxerunt me.* Porro codices Septuaginta hic inire variant. Nam Romana, Nyssenus, Theodorelus ct alii legunt *propterca adolescentula dilexcrunt te» traxerunt te;* S. Ambrosius, lib. I *Dc* V<r*ginit.» attraxerunt te.* Idem, lib. *Dc iis qui myster. initiant,* cap. vi, primum habet, *ct attraxerunt te,* deinde, *attrahe nos post te;* Complutenses, *tra.ee*ruat ine; Orígenes, *attraxerunt te post sc.* Verum

vera lectio est, *trahe me: post te curremus.* Sic enim habent Hebrea, Latina, Aquila, Symmachus ct Chaldæus. Omnes tamen lectiones eodem redeunt, idemque significant, 7. *d.* Tanta est fragrantia tua, o Christe, lamquc suave est oleum a te effusum, ut adolescentulœ certatim te ad sc trahere percu-
Næ piant, ac vicissim ipsæ a se ad te trahi mecum
›hr * exoptent ;imo ipsæ me ad te traxerunt, ut mecum (ibi intime jungantur, ac post te non ambulent, sed currant; quare ego cum illis el pro illis dico, obsccroque : « Trahe me : post te curremus in odorem unguentorum tuorum. » Ubi recte advertit Thcodoretus adolescentulas prius tractas a Christo, Christi((ue amore, deinde per cum satagere vicissim Christum ad se trahere, ut ardentius cum ament, el intimius co fruantur.

Rursum Hebrea dunlaxat habent, *trahe me : post te curremus;* Septuaginta vero,ct cos secutus Noster, addunt, in *odorem unguentorum tuorum;* de eo enim sermo præccssit.

Mew id W| /7" d Liui trahitur i-iDeirn. Porro animaad se trahens Deum per orationem fluas* Dinem, non tanl Deum ad se trahit, quam ipsa trahitur ad Deum : sicut qui navim per funem trahit ad rupem, videtur rupem ad se trahere, SC(j rcvera ¡pSC non trahit rupem, sed cum navi trahitur ad rupem. Et sicut qui per funem manibus attractum conscendit in cacumen domus, non cacumen ad se detrahit, sed ipsemet ad cacumen attrahitur cl ascendit. Utrumque hoc exemplum dat S. Dionysius, *De Divin, nomin.* cap. 111.

Ad quid * 4 Nota : Tò *post te, primo,* referri potest ad id quod Præccdit • « Trahe me ; » optat enim sponsa trahi ad sponsum, ut ipsum per omnia sequatur. Ita Aponius, Justus Orgclilanus, Chaldæus, S. Bernardus ct alii. *Secundo* ct melius, referas ad ri *curremus,* quod sequitur, 7. *d.* Trahe me, ut ego cum adolesccntulis post te curramus. Ita Hebrea, Septuaginta, Latina, Romana, ct passim veteres. Unde notant Orígenes, Nyssenus, Anselmos et S. Basilius in *Isai.* cap. 111, vers. 24, sponsam hic loqui in persona, non tam sua, quam adolescentularum. Sponsa enim apprehendit dexteram sponsi, ct cum co pari passu incedit; adolescentulæ vero, velut ancillæ et pedissequa, utrumque a tergo sequuntur; unde optant post utrumque trahi, aiunlque : «Post to curremus inodorem unguentorum tuorum. »

Nota *secundo* :Tò *trahe me* significat *primo,* infirmitatem sponsæ, utpote qu© sponsum sequi nequeat, nisi ab eo trahatur; *secundo,* ejusdem tarditatem ad sequendum sponsum, cl progrediendum in via virtutis; *tertio,* renilenliam cupidita-
FrcA/ ir (¡s› qUæ resistit charitali et sequel© sponsi, ideo-
(ïcu- (iuo eum lra,li debet : tractus enim violentiam
pijiuui. significat, trahi enim solent nolentes et inviti, juxta illud :

Ducunt volentem fuü, nolentem trahunt.

Concupiscentia enim nobis innata, resistens rationi cl virtuti, facit ut efficaci gratia ad eam quasi nolentes trahi debeamus, juxta illud Apostoli : « Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, cl captivantem mc in lege peccati, quæ est in membris meis, » *Rom.* vn, 23 ; ct vers. 4 4:« Lex spiritualis est : ego autem carnalis sum, venumdatos sub peccato. Quod enim operor non intelligo : non enim quod volo bonum, hoc ago : sed quod odi malum, illud facio. » Optat ergo sponsa trahi a gratia Christi, ut per illam impedimentum sequel© sponsi, puta resistentia concupiscenti© tollatur vel superetur, 7. *d.* Vellem te sequi, o sponse, sed concupiscentia reluctante non valeo. Tolle ergo, vel supera ejus luctam per luam gratiam, quæ mihi infusa me efficaciter ad te trahat, ac post te non tantum ambulare, sed ct currere faciat. Ha S. Bernardus, *serm.* 21 : «Trahe, inquit, me post te, quia satius est mihi ul me trahas, ul scilicet vim qualemcumque mihi aut terrendo minis, aut exercendo flagellis inferas, quam parcens in meo me torpore male securam derelinquas. Trahe quodam modo invitam, ul facias voluntariam; trahe torpentem, ut reddas currentem.» Prius enim timore, deinde amore immisso Deus animam ad Trlhit se trahit, ul traxit S. Paulum, *Actor.* ix, 6, inquit D*«* u- Aponius Unde Arabicus vertit, *trohe me a post te, a* hoc est, trahe me a tergo ad faciem, ul quæ fui post te, fiam ante te, luaque societate et facie fruar.

Tertio, optat trahi non catenis vel flagris, uti trahuntur boves et asini; sed vi amoris, uti trahuntur homines, juxta illud Osee, cap. xi, 4 : ‹ In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. » Unde S. Gregorius ct Anselmus aiunt nos trahi per Spiritum Sanctum. AudiS. Augustinum, serm. 1 *De Verbis Apostoli,* qui citans illud Christi, *Joan,* vi : *Nemo tend ad iae,ni$i Pater, qui misit mc, traxerit eum :* « Non dixit, inquit, *diuerit.* Ista violentia cordi sil, non carni. Quid ergo miraris ? crede ct venis, ama et traheris. Ke arbitreris istam asperam moleslamque violentiam; dulcis est, suavis est : ipsa suavitas te trahit. Nonne ovis trahitur, cum esurienti herba monstratur? cl puto quia non corpore impellitur, sed desiderio colligatur. Sic et tu veni ad Christum, noli longa itinera meditari; ubi credis, ibi venis: ad illum enim qui ubique est, amando venitur, non navigando. » Idem, tract. 26 *in Joannem :* « Quomodo, inquit, voluntate credo, si trahor? Ego dico : Parum est voluntate, etiam voluptate traheris. Quid est trahi voluptate? delectare in Domino, et dabit libi petitiones cord«‹ tui. Est quaedam voluptas cordis, cui panis dulcis csl ille coelestis. Porro si Poetæ dicere licuit, Virg. 11 *Ecloga*

Trahit sua quemque voluptas :

non necessitas sed voluptas, non obligatio sed delectatio; quanto fortius nos dicere debemus traili hominem ad Christum, qui delectatur veritule, delectatur beatitudine, delectatur justitia,

delectatur retorna vita, quod totum Christus est? An vero habent corporis sensus voluptates suas, et animus deseritur a voluptatibus suis? Si animus non habet voluptates suas, unde dicitur : Filii autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt : inebriabuntur ab ubertate domus tuœ, ct torrente voluptatis deliciarum tuarum potabis eos : quoniam apud te est fons vitre, ct in lumine tuo videbimus lumen? Da amantem, et sentit quod dico, da desiderantem, da esurientem, da in ista solitudine peregrinantem atque sitientem, et fontem æternæ patri® suspirantem, da talem, et scit quid dicam : si autem frigido loquar, nescit quid loquar. »

Quarto, anima peccatrix, praeventa a gratia sponsi, optat extrahi ex profundo cceno peccatorum, ac trahi ad poenitentiam et justitiam : anima vero jam justifícala optat ab eadem trahi ad juetiti® incrementum, ad bona opera, ad virtutes heroicas, quales sunt abdicare mundum, vacare cum .Magdalena contemplationi ct amori divino.

Morati- 1‹r- Tropologice, S. Bernardus lune verba intorquet in eos qui ambiunt dignitates : « Sponsa, inquit, nec cellam, nec cubiculum ingredi sine rege introducente prresumil, tu irreverenter irruis nec vocatus, nec introductus. Trahe me post te, ait illa. Nunc autem trahit sua quemque voluptas, et odorem turpis lucri sectantes quæstum aestimant pietatem, quorum certa est damnatio. »

Porro Chaldæus more suo hæc referens ad Judæos, duce columna euntes in Terram Promissam, sic vertit : a Quando egressi fuerunt populus domus Israel de Ægyplo, majestas dominatoris saeculi erat dux eorum in columna nubis per diem, et in columna ignis per noctem. Dixerunt justi illius generationis : Dominator lotius saeculi, trahe nos post te, et curremus post viam bonitatis ture.» Hic sensus judaicus est, et quasi grammaticus; unde sensui Christiano et genuino substernitur el subservit : columna enim ignis et nubis trahens duccnsquo Judreos per desertum in Chanaan, typus fuit Spiritus Sancti ejusque gratiæ, (jure Christianos per hujus vitre tentationes et remoras ducit, imo trahit in cœlum.

Carre t«*l um*” flir* Post tf. curremvs, —per cursus, id est vit® ture imitationem. « Post te curremus » ergo idem est quod te imitabimur, mores tuos actusque agiliter, cxPe^’te ct proxime sequemur. Velox est sponsus ac currit instar solis : quare qui eum sequi velit, post cum non ambulet, sed currat oportet. Audi S. Ambrosium, De *Isaac et anima,* m : « Exsultat tanquam gigas ad currendam viam, et quia egressus ejus a summo cœlo, et occursus ejus usque ad summum ejus, videns se imparem tanta' velocitati , dicit : Attrahe nos. Bona anima, qu® non pro se sola, sed pro omnibus rogat. Habemus enim cupiditatem sequendi, quain unguentorum tuorum inspirat gratia : sed quia cursus tuos square non possumus, attrahe nos, ut auxilio tuo fulte, vestigiis tuis possimus insistere ; » unde post pauca concludit : « Vides quod libenter nos attrahit, no remaneamus sequentes; sed qui vult attrahi, currat ul comprehendat, et currat superiora obliviscens, ct ea qure sunt priora appetens : sic enim potest Christum comprehendere. »

Porro anima carni immersa, indeque gravis et Ala di- torpida, ul currat in coelum, id est ad Christum, indiget alis magna; alacritatis, quas illi suggerunt divin® consolationes. Audi S. Bernardina, *serm.* 21 : «Propterea opus habeo trahi, quoniam rofriguil paulisper in nobis ignis amoris tui, nec valemus a facie frigoris hujus currere modo, sicut heri etnudiuslcrlius. Curremus autem postea, cum reddideris lœtiliam salutaris lui, cum redierit melior temperies grati®, cum sol justitiae iterum incaluerit, cl perlransierit tentationis nubes, qu® hunc operire ad horam cernitur, atque ad levem flatum aur® blandioris solito coeperit unguenta liquescere, el aromata fluere, et dare odorem suum. Tunc curremus, in odoro illo curremus, spirantibus, inquam, unguentis curremus, quoniam abscedet torpor qui nunc est, el revertetur devotio, et jam non erit opus nobis ut trahamur, quippe odoro excitatis, ut sponto curramus. Nunc vero interim trahe me post to. »

Id faciebat Psaltes dicens, *Psal.* c x v iii, .32 : « Viam mandatorum tuormn cucurri, cum dilatasti cor meum : » amor enim dilatans cor, dilatat ct pedes gressusque, quos torpor constrinxerat. Unde idem, *Psal.* 1 iv , 7 : « Quis, ait, dabit mihi pennas sicut columbre, et volabo, et requiescam? » Pluribus deinde interjectis S. Bernardus subjungit : « Et quid mirum si indiget trahi, qu® post giganlcm currit, qure comprehendere nititur cum qui salit in montibus, transilit colles? Velociter, ait, currit sermo ejus. Non valet cx requo currere, non potest pari cum illo celeritate contendere, qui exsultat ut gigas ad currendam viam; non potest suis viribus, et propterea rogat se trahi. Fessa sum (inquit), deficio, noli mc deserere, sed trahe me posite, ne incipiam vagari post amatores alios, ncc curram quasi in incertum. Non curram ego sola, etsi solain me trahi petierim : current otadolesccntulre mecum. Curremus pariter, cnrremus simul, ego odore unguentorum tuorum, ili® meo excitat® exemplo atque hortatu, ac per hoc omnes in odorem unguentorum tuormn curremus. Habet sponsa imitatores sui,sicut ct ipsa est Christi. Et ideo non ait singulariter *curram,* sed *curremus. »*

Qüœrit deinde S. Bernardus cur spon«a in sin- cnriM gulari dicat *trahe me,* non in plurali *trahe nos;* in *tr-ih* ſ›« cursu vero dicat in plurali *curremus,* non *curram* in singulari? ac respondet : « Trahimur, cum tentationibus ct tribulationibus exercemur; curramus, cum internis consolationibus ot inspirationibus visitati, tanquam in suaveolentibus unguentis respiramus : ergo quod austerum el durum videtur, retineo mihi tanquam forti, tanquam san®, tanquam perfect®, cl dico singulariter : Traho me. Quod suave et dulce, libi tanquam in-

firmo communico, ot dico : Curremus. Novi ego adolescenlula* delicatas et tcncras esse, et minus idoneas sufferre tentationes,et propterea mecum volo ut currant, sed non ut mecum trahantur; volo habere socias consolationis, non autem ct laboris. Quare? quoniam infirma sunt, ct vereor no deficiant, ne succumbant. Me, inquit, o sponse, corripe, mo exerce, me tenta, me trahe post te : quoniam ego in flagella parata sum, ct potens ad sustinendum. Cæterum simul curremus, sola trahar, sed simul curremus. Curremus, curremus, sed in odore unguentorum tuorum, non in nostrorum fiducia meritorum : nec in magnitudine virium nostrarum currere nos confidimus, sed in multitudine miserationum tuarum. Nam el si quando cucurrimus ac voluntarte fuimus, non fuit volentis, neque currentis, sed miserentis Dei.» Aliter S. Gregorius : Trahe, inquit, me post te, ut te quasi Deum solum diligam, ita tamen ut simul fideles mei mecum currant ad mutuam proximorum dilectionem et opem.

Planius et plenius respondet Bcda sponsam, puta Ecclesiam de se loqui nunc in singulari, eo quod ipsa sit una per plurium fidelium aggregationem ; nunc in plurali, eo quod in ca sint plures fideles, plurcsque fidelium ordines et gradus, incipientium, proficientium, perfectorum, pastorum, subditorum, etc. Ait ergo ipsa de so, id est de suis prælatis el pastoribus, qui adolescencias dirigunt : «Trahe me, » id est meos pastores, ul ipsi trahant adolescencias, id est populum sibi subditum, atque cum cis currant in odorem unguentorum tuorum. Igitur Ecclesia in apostolis virisque aposlolicis, qui summa sunt Ecclesiis capita, est sponsa Christi perfecta, atque cum sponso suppari quasi passu graditur, juxta illud : « Astitit regina a dextris tuis, » *Psal.* xuv, 10} eadem in pastoribus proxime Christum sequitur, ac post se ducit adolescencias, puta animas infirmiores, minusquo perfectas, cum cisque ait : « Curremus in odorem unguentorum tuorum. » Simili phrasi el gradatione, Cicero, lib. ll *ad Atticum,* episl 23, evocans ad so Pompónium, ut illico veniat : a Si dormis, inquit, expergiscero; sistas, ingredero; si ingrederis,curre; si curris,advola.»

n virine i iliû' th .\ ›lk u iin^r- *”’•

Porro Rupertus hæc adaptai B. Virgini visitanti El .both : « Trahcbatm , inquii, post Dominum ^eîn'na desideriorum, trahebatur et currebat in odore unguentorum ac beneficiorum talium, et ¡pg un currere, id est in montana cum fostinatione abire, erat dicere : Trahe me post te. Nam qui veraciter diligit, ct trahitur, el trahi cupit. » Unguenta autem Dei interpretatur beneficia : « Pretiosum, ait, erat unguentum : magnum erat beneficium, quod Dominus dederat sterili conceptum tanti viri, qui spiritu el virtute Elite deberet prtoiro ante Dominum, el quo major non surrcxil inter natos mulierum. Tanti ac talis unguenti odorem perceperat : talis ac tanti beneficii famam, sive nuntium ab ipso Angelo acceperat. »

Sic B. Virgo præ omnibus attracta a Christo, tota vita port eum cucurrit, ejus sanctissimos mores præ omnibus imitando, sufcque actibus representando, ut ipsa fuerit viva Smagò Christi, ac apostolis cœlerisque fidelibus purissimum speculum vitæ Christian® et perfecte, adeo ut nonnulli hæretici censucrinl eam esse deam, ac ut deam adorarmi. Imo S. Dionysius : Nisi, fût, scirem unum esse Deum, hanc deam esse credidissem, ut alibi citavi.

In odorem uncvfntorcm ttorcm. — Ita legendum cum Grecis el Latinis. Mirum ergo S. Ambrosium pro *unguentorum* legere ceffi*mentorum,* idque referre ad resurrectionem, cujus typus ct anagoge est baptismus ; sic enim ait, lib. *De iis giti mysteriis initiantur,* cap. vi : « Quante hodie renovate (per baptismum) animæ dilexcrunt te, Domine Jesu, dicentes : Attrahe nos post te; in odorem vestimentorum tuorum curremus, ut odorem resurrectionis haurirent. » Urget Orígenes ri *in odorem, g. d.* Si sponsi odor ita illicit ad sui sequelam et cursum, quomodo alliciet ejusdem aspectus, vox, gustus ct tactus, ac quomodo alliciet ipsa ejus substantia? « Ego puto, inquit, quod si aliquando ad hoc pervenerint, jam non ambulent, neque currant, sed vinculis quibusdam charitatis ejus adrtricte adhæreant ei, ne ultra mobilitatis alicujus ullus in eis resideat locus, sed sint cum eo unus spiritus, et compleatur in eis illud quod scriptum est : Sicut tu Palex in me, ct ego in te, ut ct ipsi in nobis unum sint, » *Joan.* xvn, 21. 0 quam potens odor, quam jucundus et delectabilis cursus, quando anima percepto virtutum Christi trahentis odore, omnium ali-irum rerum, etiam sui oblita, ingenti cum voluptate currit ad paupertatem, ad contemptum, ad labores, ad contumelias, ad mortem, ad crucem! Per üoxieo- *unguenta* accipe Christi gratias et charismate, ac miracula, ait S. Augustinus, IX *Confess.* cap. vu. ^¡,7 Vide S. Bernardum, serm. 22. Porro hæc Christi fideles percipiunt in baptismo, quo unguntur quasi christiani ; ct in confirmatione, qua unguntur quasi milites et athlete Christi, sed presertim sacerdotes, pastorcset prelati, qui in sacramento ordinis unguntur et consecrantur quasi duces et doctores fidelium, qui proinde pre reteris post Christum currere, ejusque vitam et moros quam maxime imitari, ct viva actione exprimere debent : sic enim fragrantia virtutum suarum omnes trahent post se ad Christum; sicut columbarii columbas capiunt emittendo columbam fragranti odore delibutam, quæ reteras hoc odore illectas ad se allicit, secumque ducit ad columbarium, ait S. Rasilius, epist. 175 *ad Julittam.*

Anagogice, Ecclesia, et anima sancta contem- Am-ociplans Christum in cœlum ascendentem, clamat :cc- « Traile me post te, » ul tecum e valle lacrymaruin in montes adernitatis et æternæ voluptatis ascendam. Ita Cassiodorus et S. Bernardus. Audi S. Augustinum in *Psal.* xc : « Amemus cl imite-

mur, curramus post unguenta ejus; venit enim et oluit, et odor ejus implevit totum mundum. Unde odor? de cœlo : sequere ergo ad cœlum, si non falsum respondes quod dicitur sursum cor, sursum cogitationem, sursum amorem, sursum spem. » Ila S. Hieronymus, epist. *ad Eustochium, De Custod. Virg.,* de seipso in eremo Syriæ degente scribit : « Post multas lacrymas, inquit, post cœlo inhærenles oculos, nonnunquam videbar mihi agminibus interesse angelorum, et lætus gaudensque cantabam : Post te curremus in odorem unguentorum tuorum. » Et S. Augustinus, lib. XIII *Confess,* cap. vin : « Da, inquit, mihi te, Deus meus, redde mihi te. En amo, el si parum est, amem validius. Non possum metiri, ut sciam quantum mihi desit amoris ad id quod satis est, ut currat vita mea in amplexus tuos, nec avertatur donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantum scio, quia mihi male est præter te, non solum extra me, sed et in meipso, el omnis mihi copia, quæ Deus meus non est, egestas est. » Huc facit illud Isaiæ cap. xl, vers, ultimo : « Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current el non laborabunt, ambulabunt cl non deficient. » Vide ibi dicta.

Introduxit me rex in cellaria sua : exsultabimus ET LÆTABIMUR IX TE, MEMORES UBERUM TUORUM SUPER VINUM : RECTI DILIGUNT TE.

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Colloqoium •trioles-cenóla-nuu

Sensu grammatico, sive dramático, sponsa cum adolcscenlulis sociabus currens post sponsum, ab eo introducta fuit m cellaria, sed sola , adolescentulis foris remanentibus; unde egressa, ad illas conversa narrat ubi fuerit, dicens : « Introduxit me rex in cellaria sua; cui congratulantes el applaudentes adolescentulæ respondent : « Exsultabimus et lætabimur in te; » Symmachus pro *introduxit,* vertit *introducat,* in futuro, vel potius optativo : est enim prophetia de futura Ecclesiæ introductione per Christum nasciturum. Sic *introduxit* posset accipi pro *introducet;* quia enim sponsa dixerat sponso: a Trahe me post te,» quasi idipsum jam u dilecto suo consecuta ait : « Introduxit,» id est, cito certoque me introducet in cellaria sua intima; amantes enim sunt pleni bona spe, ut videantur sibi possidere quod sperant: amor enim dilatat cor, phantasiam et mentem. Unde illud :

Et amans sibi somnia fingit.

Sponsum, puta Christum incarnatum, nunc vocat *regem ,* quia ipse qua homo, est Rex regum ct Dominus dominantium, *Apoc.* xix, 16; nunc pasquia olim reges el principes erant pastores ovium el gregum : talis enim fuit Abraham, Isaac, Jacob, Moses, David. Itaque rò *rex* significat cellaria hæc, in quæ inducta est sponsa, fuisse regia, opulenta, omnibusquo bonis et gazis referta, ait Orígenes. w

Cellaria. — Hebræum TTtn *chadarau* significat intima sive penetralia, qualia sunt conclavia et cubicula, in quibus herus ipse secreto degit, ac suas opes ct thesauros recondit. Unde Syrus vertit, *introduxit me in thalamum ;* Arabicus, *in cubiculum secretum,* proprium et peculiare. Idem significat græcum rxpitw, ut vertunt Septuaginta, ct lalinum *cellaria.* Cella enim vel cellarium dicitur a *celando,* quod in ea celentur, quæ volumus esse occulta, ait Servius. Hinc cella significat apothecam frumenti, vini, olei. Unde Donatus : « Cella, ait, ct cellarium a reponendis cclandisque rebus esculentis ct poculcnlis dicitur. » Et Cicero, *De Senect. : a* Semper, inquit, boni assiduique domini referta est cella vinaria, olearia, mellaria ct panaria. » Hinc cella significat cubiculum secretum ; item partem templi secretiorem, in quam ingredi fas non erat : unde Gellius scribit Scipionem in Capitolium venisse, jussisseque cellam Jovis aperiri, ibique solum demoratum fuisse. Hinc cella S. Bernardo chara et pretiosa erat velut cœlum, utpote in qua liber a mundi strepitu solus cum Deo solo agebat.

Alludit ad celiaria, quæ fabricavit Salomon in templo, in quibus thesauri et opes templi reconc ni r "

debantur, I *Paral,* xxvni, 11.

Quærcs*primo,* quænam sunt hæc *cellaria* sponsi, in quæ ipse sponsam introduxit ? Chaldæus accipit secretarium divinitatis divinæquo sapientiæ, ex quo lex prodiit , unde sic vertit, *et applica nos ad radices montis Sinai, et da nobis legem tuam de thesauro tuo, qui est in firmamento, et delectabimur ct exsultabimus.* Hoc judaicum est, sed christiano sensui subservii : *cellaria* enim hic significant secreta divinitatis, in quibus sponsus sponsæ ostendit arcana sua mysteria, æque ac bona et dona recondita, quæ magna et multiplicia sunt; quare innuit sponsa vota sua exaudita, quibus opterai: « Osculetur me osculo oris sui ; » sponsum enim eis annuisse, ac in cellariis hisce osculum ci praebuisse, ita S. Ambrosius, cujus verba mox recitabo; ibi quoque gustasse ubera sponsi; nam do iis mox subdit : « Exsultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum. » In cellis enim sive cellariis reconduntur opes, dolici®, monilia, thesauri el pretiosa quæque. Igitur sponsa hic significat *primo* se a sponso inductam in cellaria, id est in conclave el intimum penetrale, ubi cum sponso familiarissime agat; *secundo,* se secretorum ejus factam participem; *tertio,* se gazarum el thesaurorum ejus fuisse inspectricem, eorumque faciam esse consortem, ideoque mira fruì voluptate , summisque deliciis. 9

c<:iuia i®**

CdUiii y*'

Quæres *secundo,* quænam in particulari sunt hæc cellaria? Respondeo esse varia et multipli- Qutm» etl

liria in cía. *Primó,* Theodorelus, S. Gregorius, Justus Orgelitanus, ct S. Hieronymus, epislol. 142 *ad Damasum*, per *cellaria* accipiunt S. Scripturam, sive Mosen ct prophetas, quasi sponsa cognitionem mysteriorum in S. Scriptura absconditorum a sponso acceperit, ac præsertim cognitionem Deitatis et SS. Trinitatis, sive Dei in essentia unius ct in personis trini. Hanc enim accepit Ecclesia per Christum et apostolos. Unde Christus, *Apoc.* v, 5, reseravit librum signatum septem sigillis, atque apostolis dedit sensum, ut intelligercnt Scripturas, *Luc.* cap. XXIV, 32 et 45.

Secondo, tionii, mortisi i *rr*v o?* Chrbti. *Secundo,* S. Ambrosius, serm. l in *Psalm.* cxvm, ad vcrs- ? ct 8, per *cellaria* hæc accipit secreta sive mysteria incarnationis, passionis, crucis et resurrectionis Christi, in quæ inducta est sponsa, quando earum cognitionem ct fidem per prædicationem apostolorum accepit : « Quando, inquit, introduxit eam rex in cubiculum suum, passionis tempus lateris compunctio declarat, sanguinis effusio, scpulluræ unguentum, resurrectionis mysterium, ut osculum quasi sponsa acceperit; in cubiculum autem Christi sit introducta Ecclesia : non jam quasi tantummodo desponsata, sed quasi nupta ; nec solum thalamum sit ingressa, sed etiam legítimos claves copulæ consecuta sit. » Et post pauca : a Introduxit enim eam rex in omnia interiora mysteria, dedit ei claves ut aperiret sibi thesauros scientiæ sacramentorum, clausas antea fores panderet, cognosceret quiescentis gratiam, defuncti somnum, virtutem resurgentis. »

Huc accedit Philo Carpathius : Cellarium, inquit, sive promptuarium Christi primum est corpus illud, in quo sibi domicilium fabricavit. Verbum enim in carne quasi in cella inhabitavit, juxta illud : u Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, » *Joan,* i, 14. Unde hæc Christi cellaria explicans Apostolus, *Coloss.* u, 2: «Instructi,ait, in charitatc, et in omnes divitias plenitudinis intellectus , in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Jesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. » Hæc Philo.

Tertio, Mtrcu siba *Tertio,* alii per *cellaria* accipiunt secreta Dei consilia et judicia, quæ Deus sanctis revelat, in- 1er qua unum et praecipuum est sanctis parari cruces et tribulationes, ut purgentur, magisque sanctificentur, ideoque beatos esse patientes, eo quod crux sit recta ad gloriam via, juxta illud : « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum, » *Matth.* v, 10 : ita Philo Carpathius.

Quatio. caium. *Quarto,* alii per *cellaria* vel cellas accipiunt cœ- jn quo sunt multæ ccllæ et mansiones pro diversitate meritorum, *Joan.* xiv, 2; quasi sponsa hic acceperit revelationem bonorum ct gaudiorum coelestium, quæ Deus praeparavit timentibus ct diligentibus se. Ita Cossiodorus, Aponius, Anselmas ct Boda, quem audi sponsa sensa exprimentem : « Ideo deprecor sponsum, ut nos post se currentes, data manu, ipse ne deficiamus adjuvet, quia jam dulcedinem regni coelestis prelibavi : jam gustavi et vidi, quoniam suavis e^t Dominus : jam bona, quæ mihi in coelis sunt praeparata, ipso revelante cognovi. Mosquead ipsum conversa, ei gratias agens : Exsultabimus, inquit, et lætabimurin te; ac si diceret : Nequaquam ipsi de perceptis muneribus extollimur, sed in omni quod bene vivimus, exsultamus, imo exsultabimus et lætabimur in tua misericordia. › Rursum alii per *cellaria* accipiunt paradisum terrestrem, in quem a Deo inductus Adam omnes mundi delicias, omnem scientiam, omnem fidem et spem accepit; sed expulsus ab eo est cum poeteris ob praevaricationem : quare Christus eum reduxit, ac homines primeva justifias, grafia et glori e restituit. Piridk

Quinto, S. Ambrosius, lib. De *Isaac et anima,* cap. m, per *cellaria* accipit secreta Dei, puta revelahones, visiones, consolationes, raptus, amores, gaudia cœlostia, in quæ anima per contemplationem vel exstasim rapitur, uti raptus fuit S. Paulus in tertium cœlum, ubi audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui, II *Cor.* xn, 2 et 4. Audi S. Ambrosium : « Beata anima, quæ Dei ingreditur penetralia ; insurgens namque de corpore ab omnibus fit remolior, atque intra semetipsam divinum illud, si quo modo assequi possit, scrutatur et quæril : quod cum potuerit comprehendere ca, quæ sunt inlelligibilia, supergressa in illo confirmatur, atque eo pascitur. Talis erat Paulus, qui sciebat se raptum m paradisum, sed sive extra corpus raptum, sive in corpore nesciebat. » Et post nonnulla : a Etenim perfectioni studens, solum illud bonum divinitatis intendit, nec aliud quidquam requirendum putat, quia tenet quod summum est, solaque sibi abuudat, quia sola sibi est salis. Nec sola aliquando est, cui praesul Dominus adest. Denique in illud divini illius introducta secretum : Exsultemus, inquit, et laetemur in te. Non enim in divitiis auri, argentique Ihesauris, non in possessionum fructibus, non in potestatibus, non in conviviis, sed in solo Deo exsultat. » Qw.o. [za- «H»*, ,

Sexto, apposite idem S. Ambrosius, libro V *De Sacrament.* cap. ii , per *cellaria* accipit sacramenta, praesertim Eucharistiam, in qua sub orbiculo panis, ct specie vini, velut sub cella panaria et vinaria habitat Christus nos pascens sua carne, et potans suo sanguine. « Ubi bona libamina, ait S. Ambrosius, vini boni odores, ubi mella suavia, ubi fructus diversi, ubi cpulæ varia, ubi epulis plurimis tuum prandium condiatur. » Stit». mxi* ^lu-

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo ct anima sancta.

Collaria Dei,in quæ Christus animam inducit, Olbria, bonisque omnibus replet ct inebriat, sunt altribula Dei, inter quæ præc'pua sunt duodecim, sci-

licci *Dei infinitas, immensitas, æternitas,* omnipotentia, omniscientia, bonitas, sanctitas, amor, dominium, providentia, misericordia, justitia, qua* erudite et pie pertractat noster Lessius, lib. *De Perfect, divinis.* Hæc enim singula sunt infinita el quaquaversum immensa, ac proinde dum in illa per meditationem, contemplationem, raptum et exstasin a Christo introducitur anima, velut in abysso bonorum omnium natat, imo mergitur, tolaque in amorem et admirationem divinitatis abripitur, ut aliud cogitare, narrare, amaro nequeat. Ibi enim, ut ait Psaltes, a inebriabuntur ab ubertate domus tuæ : ct torrente volupt itis tui- potabis cos, » *Psalm,* xxxv, 9. Ibi Sancti exsultant et lætantur in Deo, ibi lactantur ali uberibus dulcedinis divins. In hæc Deitatis cellaria in pri ingressus S. Paulus obstupescens exclamat, *Horn.* Xl› 23 : « O altitudo divitiarum sapientiæ, etscien- anim». liffi Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, ct investigabiles *vire ejus* ! » Et S. Petrus in transfiguratione Christi, per umbram corporis gloriosi, non tam spectans quam conjectans gloriam divinitatis, gaudio quasi ebrius: « Domine, inquit, bonum est nos hic esse : si vis, faciamus hic tria tabernacula, libi unum, Moysi unum, et Elirounum,»Atel//t. XYii, ♦ Et S. Joannes, l *epist.* cap. i, t : « Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, ct manus nostræ contrectaverunt dc verbo vita-, etc., annuntiamus vobis. » Hæc cellaria invenit « mulier compuncta (Magdalena) secus pedes » Domini Jcsu, ait S. Bernardus ; « Thomas in latere, Joannes in pectore, Petrus in sinu Patris, Paulus in tertio coelo, secreti hujus gratiam sunt assecuti. Quis nostrum digne distinguere sufficiat has veritates meritorum, vel potius praemiorum? Ne omnino tamen pr iteriisso quod ipsi novimus, videamur, prior mulier stravit sibi in lulo humilitatis, posterior in solio spei, Thomas in solio fidei, Joannes in lato charilatis, Paulus in intimo sapientiæ, Petrus in luce veritatis. »

In hæc omnia cellaria præ cunctis deducta fuit B. Virgo. Unde Rupertos referi hæc ad B. Virginem visitantem Elisabeth, oique dicentem : « Magnificat anima mea Dominum, etc., quia fecit mihi magna qui potens est, » Luc. i, 40; cui respondit Elisabeth : « Exsultabimus et Letabimur in te. » Nam ad vocem et salutationem Mariæ Elisabeth impleta est Spiritu Sancto, ct exsultavit infans in utero ejus. Huc facit illud : a Maria aulem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo, » *Luc.* cap. n, 19.

Exsultaddil'S et LÆTAniMVn in tu. —Sunt verba adulescentularum congaudentium sponsæ quod in ci Haría tam opima sil inducta , aut certe optantium, ut et ips® in illa inducantur; ideoque ad sponsum sc convertunt, clque dicunt: Er- *sultemu* ct latemur in te,* ut vertunt Septuaginta; Symmachus, ítejncúuiik, id est, *hilares simus, jucun lemur, exhilaremur in te.* Hoc posterius censent Orígenes, Nysscnus, Theodorctus, Bernardus el S. Anselmus, quem audi : « Quia tu , Domine, sponsam tuam jam in secreta tua introduxisti, ideo et nos præparabimus idoneas, ut cum ca introducamur. Exsultabimus enim, scilicet in corpore bene operantes cum exsultatione, et lætabimur in anima, quia cum lælilia bona cogitabimus; vel Iretabimur, si bona fecerimus, non coacte, sed voluntarie, et hoc in te, omnia tibi attribuentes tanquam primæ causai. »

Secundo, magis connexe ct plane (ne sil tam su- n>M *s* bita personarum mutatio) hæc verba attribuas sponsæ, quæ egressae cellariis narrat adolcsccntulis suas quas iniis delicias hausit, ailque : a Introduxit me rex in sua cellaria, omnibus opibus el deliciis referta, quæ non mihi soli, sed et vobis, ubi in virtute adoleveritis, præparavit. Agito igitur, o sociæ, mihi œque ac vobis congratulamini, ac sponso gratias agite, mecumque jubilando dicite jugiter : O Jcsu bone, « exsultabimus et laetabimur in te. » Venite ergo, exsultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro, præoccupemus faciem'ejus in confessione, el in psalmis jubilemus ei. Exsultabimus, inquam, memores « uberum tuorum, » id est, dulcissima: tuæ benevolenti® et bcncficentiæ, quam mihi sponsæ communicavisti, ct meis adolcscentulis suo tempore communicabis. Ita Hortolanus.

Porro meminit uberum sponsi, ut a Christo discant pastores et prælali subditis se exhibere ma- miru tres, cosque uberibus lactare. Audi S. Bernardum, ▮-Mitu *serm.* 23 : « Audiant hoc prælali, qui sibi commissis semper volunt esse formidini, utilitati raro. Erudimini qui judicatis terram. Discite subditorum matres vos esse debere, non dominos; studete magis amari quam metui, et si interdum severitate opus est, paterna sil, non tyrannic*. Matres, fovendo, patres vos corripiendo exhibeatis. Mansuescite, ponite feritatem; suspendite verbera, producite ubera; pectora lacte pinguescant, non typho turgeant. Quid jugum vestrum super cos aggravatis, quorum potius onera portare debetis? Cur morsus a serpente parvulus fugit conscientiam sacerdotis, ad quem eum magis oportuerat tanquam ad sinum recurrere matris? Si spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis; considerans unusquisque seipsum, no ct ipse lentetur. Alioquin ille in peccato suo morietur, sanguinem autem ejus (ait) de manu tua requiram. »

Mystice, Rarlholomæus dc Martyribus, archiepiscopus BracaronsiSjin *Compendio spiritualis doctrinæ,* vere divinae, cap. xv, in fine, septem gradus assignat, quibus possumus ad hæc Christi ' il'» cellaria, hoc est, ad contemplationem unilivuinque amorem ascendere; qui sunt, gustus, desi- tl60ca. deria, satietas, ebrietas, securitas, tranquillitas; septimi vero nomen soli Deo innotescere dicit. *Primus ergo* merito vocatur gustus, quod in gus- primw, tuum mutatione consistat : peccatoribus enim,

qui carnaio* tantum novere gustus, dicitur *Psalm.* XXXIII, 9 : « Gustate, et videte quoniam suavis cst Dominus; n immutate gustus, nec existimetis cœlestcs sapores aliunde quam a Deo provenire posse. Ideo Dominus incipientibus solet spiritus consolationes impertiri, quod sciat infirmam ac fragilem animam vix posse, nisi prævio gustu ad divina evolare. Anima in hoc primo gradu vacet compunctionibus, macerationibus, meditationibus quatuor vitæ novissimorum, ac passionis Christi, praesertim mortificationibus ac eradicationibus malarum cogitationum ct consuetudinum, ut in Deum libere transire valeat, quod non sine maximo iit conatu : « Regnum entra coelorum vim patitur, cl violenti rapiunt illud, p *Matth.* xi, 12; non autem pusillanimes cl deli-
Srcon. ciosi. *Secundus*, quia divina, quo plus gustantur,
ViieX" Plus nppeti solent, ideo gustum consequuntur desideria magis ac magis fruendi Deo, cura externarum rerum omnium saporem cum tædio respuat. Et his desideriis suboritur studium non solum meditandi, sed etiam Christi vitam imitandi, et ardor per illum incedendi, qui dixit, *Joan.* XIV, G : « Ego sum via. » Passus autem quibus debes incedere, hi sunt : humilitas, mansuetudo, patientia, caritas, oratio, ejus crux ct Eborea. *Tertius,* satietas; quando anima co pervenit, ut quæ mundana sunt abominctur, cl intime oderit, mox etiam quiescit, et solo divino amore saliatur; re namque ipse experitur nullibi
Onartus, sc posse nisi in Deo plene satiari. *Quartus,* ebrie-
rbHetu. qU® est **qHæj^** exstas^, et mentalis excessus ex prædicla divini amoris satietate procedens, quæ nullarum imaginationum ac phantasmatum aqua miscetur, a quibus difficillime abstrahimur, nisi Dominus ipse manu ducat animam, alquo eam in secretura suum cubiculum, id est in sc, intromittat ct recipiat, sensibus foras di-
QuinhK, missis et eorum muneribus suspensis. *Quintus,*
SCi'uritas timorem excludens : gustata enim divina) charitatis perfectione, manet anima omnino resignata in divinum beneplacitum, ita ul gehennam ferre perpetuo parala sit, si Deo sicplacitum foret. Experitur insuper in soipsa quoddam strictissimum divina? amicitiæ vinculum adeo firmum, ut separari nunquam ab eo se posse existimet. Sextus, tranquillitas, scilicet tanta pacis ct jubi-
f| «i"l lationis ubertas, ut anima quasi m silentio et somno super pectus Domini recumbens, vivere credatur.

Memores uberum tuorum super vinum : recti diligunt te. — Hebraice est rTV3» *nazkira,* quod
Varí» primo significat *memores erimus;* unde Syrus ver-
.:cuoDts m* *recordemur amoris tui præ vino;* Septuaginta, *diligemus.* Secundo, *commemorabimus,* celebrabimus; undo Valablus vertit, *prcrdicabimus amores caos vino prostantiores, quia familiarissime tibi ccquitas adjuncta est. Tertio,* nonnulli vertunt, *olfaciemus ubera tua* (vel amores tuos), quia, ut dixit vers. 2 : a Fragrantia *sunt* unguentis optimis. » Alludit ad id quod dixit vers, i : « Meliora sunt ubera tua vino.» Unde colligitur ubera hæc esse sponsi, non sponsæ, quæ sponsi dulcedinem, beneficentiam ct lactationem denotant, uti ibidem dixi. Rursum, inde liquet w *meliora* hic subintclligi, *q. d.* Memores erimus uberum tuorum , quæ meliora el suaviora sunt super vinum, id est,super omnes delicias mundique voluptates; in his enim primas tenet vinum. Porro qui ubera sponsæ non sponsi hic accipiunt, per *ubera* intelligunt amores, quasi adolescentulæ hic congratulenturspoDS®de conjugio ct amoribus sponsi , quod scilicet ei tam fortunata sors, tam felix amor, tam nobile cum Christo conjugium, obtigerit, ,ut illud perpetuo memorari, commemorare et celebrare decernant. Ita Sanchez. Unde Nyssenus et Theodoretus sic explicant, quasi adolescentute ct Christiani quilibet dicant Ecclesia* : Quia tu dilexisti ubera Christi super vinum voluptatis et sapientiæ mundanæ, hinc nos pariter diligemus ct ubera et doctrinam tuam, tamque secure sugemus, quia rectitudo, hoc cst Christus, dilexit te : hoc sensu Nyssenus id aptat S. Joanni, qui super pectus Christi in cœna recubuit.

Recti diligunt te. — *Primo,* hebr. est tzz'TCDD Sp*n
mescharim, id est *rectitudines,* aquilates; unde Q,am
Septuaginta vertunt, *aquilas dilexit te;* Arabicus, *rectitudo dilexit te;* Syrus vero^ *præ rectis dilexi te.* Sunt verba sponsæ ad sponsum, ut dixi, *q. d.* Exsultabimus m te, o Christe, memores uberum, id est amorum ct dulcorum tuorum, qui suaviores sunt vino, id est quibuslibet corporis deliciis, quia amor tuus non est carnalis ct impurus, sed spiritualis, purissimus et sanctissimus. Nam *a* rectitudines diluxerunt te, » id est te omnes rectitudines, id est omnes virtutes et grati® complex® sunt, ut filius virtutum el gratiarum esse videaris; ac revera talis es, quia es Filius Dei, quem omnes divin® doles, omnia decora, omnia charismata ambiunt, ornant ct coronant. Ita Orígenes. *Secundo,* alii *mcscharim* vertunt in ablativo, *in rectitudinibus, q. d.* Virgines diligunt te rectitudinibus, hoc est, amore omni ex parte recto,id est casto et puro, quia in tui amore summa inesl rectitudo, summa œquitas, summa honestas, summum decus. *Tertio,* R. Abraham *mescharim,* id cst *rectitudines,* refert ad vinum, *q, d.* Memo- #
reserimus uberum, id cst amorum tuorum, quæ meliora sunt super vinum *rectitudinum,* id cst super vinum sincerum, purum ct prestantissimum. Verum hoc obscurum, frigidum et contortum videtur.

Denique Noster optime *mescharim* vertit *recti,* sive quia *mescharim* tam rectos quam rectitudines significat; sive quia metonymice *abstractum* po- AMfmenitur pro *concreto,* puta rectitudines pro rectis, *tu* (b>c
Sensus est, *q. d.* Jugiter exsultabimus, et jubilabimus, cl lætabimurin te, o bono Jcsu, sponse anirnæ nostra? : quia recordabimur ubera tu®

dulcedinis et misericordias meliora esse vino, id e-t deliciis omnibus tolius mundi : hinc enim *recti,* qui scilicet gustum mentis habent rectum H sincerum, non morbo concupiscentia} depravatoli!, qui scilicet omnia metiuntur recta ratione, non prava cupiditate, diligunt te, quia *ubera,* id est dulcedines tuæ sunt rectissima, id est justissimu», ¿equissima}, plancque rationi, legi, virtuti ac Deo conformes. Hinc Symmachus vertit, *recti sunt. qui diligunt te,* quia a recta ratione, lege ct virtute ducuntur.

ai rrctfc t«d Ltu foimQ. Porro rectitudo duo requirit : *primo,* ut vita et acij0 jn segj[rcc(a ¡J est honesta et justa: *secundo,* Ut recta intentione nat. Hinc S. Thomas interpre-

latur, q. d. *Pecti,* id est qui rectam habent intentionem, qui scilicet uni Deo placere student, cumque sibi vitæ et operationum omnium finem præstiluunl; hi, inquam, diligunt te. Censet Orígenes hic tacite a sponsa perstringi adolescencias, *q. d.* Qui plane in animo et amore sunt recti, ut rectos habeant omnes suos affectus, hi plene diligunt Christum; at adolescentulæ mcæ, quia adirne non plane rectos effecere suos affectus, sed adhuc vinum voluptatum diligunt, ac viliosœ quid concupiscentia) in eis residet, hinc non plene diligunt Christum; sed adolescent ac sensim depurabunt suos amores, ut omnino recti evadant, tuneque erunt sponsæ Christi, cumque toto corde totisquo animæ viribus diligent. Hinc collige : si vis amare Christum, rectifica tuam mentem, ac tuos amores ct mores. Nulli enim nisi recti diligunt Christum. ItaS. Ambrosius *in Psal.* cxvni, semi. 2, ad vers. I : « /Equilas, ait, diloxit te, hoc est, non flexuosa itinera te sequuntur, solus ad te potest justitiæ trames pervenire. Qui enim diligit justitiam, non se avertit a Christo. » Rursum hinc collige rectitudinem vitæ ct morum esse charitalem ct amorem Christi. Hic enim amor rectissimus est, ct omnia torta rectifica!; quare quod huic amori conforme est, id rectum est; quod difforme, id curvum et tortum. Ita Cassiodorus, Justus

ci Hiiis iati- Orgelitanus, Beda et alii. Charitas est rectitudo animæ omniumque ejus virium et potentiarum. ,>orro hujus rectitudinis animam admonet corpus rectum et a Deo rectissimo datum præ cæleris animalibus. Audi S. Bernardum, *serm.* 24 : a Quid enim indecentius, quam curvum recto corpore gerere animum? Perversa res est et fceda, luteum vas, quod est corpus de terra, oculos habere sursum, cœlos libere suspicere, cœlorumque luminaribus oblectare aspectus; spiritualem vero cœlestenique creaturam suos e contrario oculos, id est internos sensus atque affectus, trahere in terram deorsum, et quæ debuit mitrili in croceis, hærcre luto, tanquam unam de suibus, amplexariquc stercora. Erubesce, anima mea, divinam pecorina commutasse similitudinem; crubcsce volutari in cœno, quæ de cœlo os. Erubesce, anima, ait corpus, in mei consideratione. Creata creanti similis t eia, me quoque ac» episti adjutorium simile tibi, utique secundum lineamenta corporeæ rectitudinis. »

Tropologice, prælatus probus, ait S. Bernardus, MoraJU ct vir apostolicus, qui uberibus doctrina; suæ alios lactat, sæpe patilur ab impiis et pravis persecutiones et calumnias; sed soletur se, quod recti diligunt eum, ac in primis Deus, qui est rectorum rectissimus, juxta illud : a Rectus Dominus Deus noster : et non est iniquitas in co, » *Psal.* xci, 1G; quare eo fretus, et testimonio conscienliæ lætus, impiorum judicia despiciat, dicatquecum Psalte : « In Domino laudabitur anima mea : audiant mansueti, et latentur,» *Psal.* xxxm, 3. Rursum S. Gregorius hæc accipit de commemoratione passionis Christi, quæ inflammat in nobis Christi dilectionem : « Sancta anima, inquit, sponsa Christi in sponsi sui deliciis exsultat, dum corporalia respuit, et in spiritualibus se occultat; eumdemque sponsum delicias suas facit, in cujus respectu mundana omnia non curat. Sed hæc in memoria uberum agit; quia dum recolit quanta chántate Christus eam dilexerit, qui sanguine suo eam morions in cruce redemit, et quotidie eam in sinu Ecclesia matris ejusdem sanguinis lacte nutrit, procul dubio magis ac magis in ejus dilectionem intendit. Quod lac bene super vinum dulce esse dicitur, quia per sanguinem Christi misericorditer educamur, qui per legis litteram severe prius constringebamur. Per quam dilectionem adimpletur quod dicitur : Recti diligunt te : soli utique recti Christum diligunt, quia quicumque adhuc per distorta vitiorum ex desiderio currunt, dum in rectitudinis lineam semper offendunt, ipsum justitiæ auctorem Christum omnino diligere non possunt. » Denique Chaldæus vertit, *et delectabimur, ct exsultabimus, et recordabimur eorum, et diligemus deitatem tuam, ct recedemus ab idolis populorum; et omnes justi, qui faciunt quod rectum est coram te, timebunt te, et diligent praecepta tua.*

Vers. **4.** Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, **SICUT TABERNACULA CEDAR, SICUT PELLES** SaLOMONIS.

Nigra sum, sed formosa (hebraico HTITO *schchchora,* id est subnigra et *fusca* sum, uti legit S. Ambrosius in *Apolog., David.* scilicet cute manuum et faciei, uti solent quæ in agris oves pascunt, sed facie liberali, et lineamentis decoris, ac lotius membris corporis formosa sum ct venusta), filiæ Jerusalem, sicut tabernacula (Arabicus *sicut habitationes)* Cedar, sicut pelles (Aquila et Symmachus *tentoria,* quæ fiunt e pellibus) Salomonis. — Hæc posterior similitudo priori nectenda est respective et disjunctim, hoc modo, *nigra sum sicut tabernacula Cedar,* id est Arabum *(Cedar* enim fuit Cej.r, filius Ismaelis, et paler Arabum, sive nomadum, in solitudine Saracenorum habitantium in tentoriis), *sed formosa sicut pelles Salomonis.* Ita Orígenes, Theodoreliis, Cassiodorus, S. Gregorius, Rupertos, S. Bernardus, S. Anselmos el alii; licet

N'yssenus cl Aponius utramque similitudinem, scilicet tabernaculorum Cedar et pellium Salomonis, referant tam ad nigredinem quam ad formosità* tem sponsæ. Est occupatio, dicet enim quis : yuo- ¿nodo tu, o sponsa pastorilia cl rusticana, quæ instar Cedarenorum in tabernaculis perpetuo degis, ut pascas greges, ibique æstu solis adureris ct denigraris, audes ambire nuptias regis, ac dicere : a Osculetur mc osculo oris sui? » Occurrit ct respondet : Esto exterius nigra sim, ut cedarenæ pelles ct tabernacula, tamen interius pulchra sum ut pelles ct pellita tabernacula Salomonis, qui uti in omni re, ita ct tentoriis suis (quibus utebatur, dum iter faceret) cultissimus ct pretiosissimus erat; unde ca auro ct gemmis, picturis pretiosis ornabat. Sic Plinius de Nerone : « Cui, inquit, erant sigillata tentoria ct aurati papilio- Cooncilio nes. » Rursum coûteront hæc cum proxime præ- dentibus, *q. d.* « Recti diligunt le, » o sponse bu,.' Christe, æque ac mc, quæ tibi sum sponsa; at vero pravi multi oderunt ct persequuntur, tam me quam le. Nigra ergo sum per ærumnarum caliginem et persecutionum afflictionem, sed formosa per patientiam, constantiam et victoriam, qua persecutores superavi, imo domui, converti, rnihique et libi subjeci. Tribulationum ergo nigredo mc non turpavit, sed honestavit ct illustravit.

Aiinsto Alludit ad /Elhiopissam uxorem Mosis, ob quam r/mX con^'a M°scn murmurans soror ejus Maria, a Reo h *JE*- lepra percussa est, *Num.* xii, 1 et 10; hæc enim thioph- typus fuit Ecclesiæ cx gentibus infidelitate atris Mnh a Christo collecta?, ob quam murmurantes Judæi, a Deo reprobati sunt. 111 Orígenes.

Porro orientales ct meridionales multi sunt fusci, ut Mauritanie Ægyptii, viciniquc Judæi, Arabes ct .Elhiopcs; qualis erat Andromede, Cephei ipsorum regis filia; de qua Ovidius :

Placuit Cepheia Perseo
Andromede, patria? fusca colore suæ.

Fumí Hinc apud cos fusci habentur pulchri, albi vero ipndÆ- deformes. Unde Ælhiopes Judam et dæmoncs puiXr pingunt albos; S. Petrum vero ct angelos pingunt libi ye- nigros. Adde fuscum mixtum et medium esse co- ro^ot' lorem inter album ct nigrum, ideoque suam habere elegantiam. Hinc aurora hebraico dicitur iriv *schachar,* id est *subnigra,* quia ipsa est confinium noctis ct diei, sive tenebrarum et lucis : eadem tamen est pulchra, ob radios solis pulchre inter tenebras splendentes et radiantes. Unde eidem comparatur sponsa, cap. vi, vers. 9 : « Quæ est ista, inquii, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol? »

Filiis Per *filias Jerusalem* nonnulli *pruno* cum Aponio hní°M. nngclos accipiunt, qui cives sunt coelestis Jcru- cdosqut salem, *q. d.* Nolite, o angeli, mirari quod non terpri- tota candida sim, uti vos estis, sed nigra; quia Hcet nigra, formosa tamen sum, ut vos. *Secundo,* âàeo*. alii accipiunt Judæos, qui persecuti sunt Christum ct christianos, praesertim gentiles, quod fuissent nigri per infidelitatem. Ita Thcodoretus ct S. Athanasius in *Synopsi. Tertio* et planius, aui •- accipias adolcscentulas, id est animas in fide Christi novellas : hœ enim vocantur *filia Jerusa-* ninui. *lem* allusione ad sponsam, quæ erat uxor Salomonis, qui erat rex Jerusalem.

Quœrcs, quomodo Ecclesia nigra sit simul et formosa. *Truno* Nyssenus, S. Gregorio*, Philo Carpathius, S. Hieronymus in cap. n *Sophon.,* S. Chry- «. sostomus, homil. f *De Virtute,* ct alii passim cen- Prlaw- sent Ecclesiam gentium dici nigram ob præcedentem idololatriam ct scelera, quibus in gentilismo servivit peccato et diabolo; formosam vero, per conversionem et gratiam Christi, qua nigredinem scelerum in baptismo cluit, seque in sanguine Agni dealbavit. UndcS. Ambrosius, serm. 2 *in Psal.* civili : « Fusca, inquit, per culpam, decora per gratiam; fusca per vitium, decora per lavacrum. Fusca sum, quia peccavi; decora, quia jam mc diligit Christus. » Idem, libro *De iis qui mystcr. initiant,* cap. vn : « Nigra, inquit, quia cx peccatoribus; decora, fidei sacramento, v Audi S. Bernardum, *serm.* 25 : * Sed audi unde nigram, et unde formosam se dixerit. Au nigram quidem ob tetram conversationem, quam priushabuitsub principe hujus mundi,imaginem terrestris hominis adhuc portans; formosam vero de coelesti sim Illudine, quam postea commutavit ambulans jam in novitale vitæ? Sed si hoc est, cur non magis de prœterito : *nigra fui,* et non *nigra sum,* dicit? Si cui tamen placet hic sensus, id quod sequitur : Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis, sic oportet intelligi, ut de veteri quidem conversatione Cedar, de nova vero Salomonis se dixerit tabernaculum. Hoc enim esso pelles, quod tabernaculum Propheta ostendit, dicens : Repente vastata sunt tabernacula mea, subito pelles mea. » Sensus ergo est, quasi dicat, ait Orígenes ct Nyssenus : Ego Ecclesia gentium, olim infidelitate fui nigra, ac proindo fui tabernaculum Cedar, id est obscuritatis, in quo habitavit princeps tenebrarum diabolus; nunc autem per baptismum abluta, et per gratiam Christi sanctificala, facta sum formosa sicut pelles, id est tabernaculum Salomonis, quia effecta sum templum Christi, qui verus est Salomon, et rex pacificus. Pir».

Huc accedit Chaldæus, qui more suo hæc refert ad Judæos vitulum aureum adorantes : «Quando, inquit, fecerunt domus Israel vitulum, denigrata) sunt facies eorum sicut filiorum .Ethiopiæ, qui morantur in tabernaculis Cedar; et quando egerunt pœnitontiam, et dimissum fuit peccatum, multiplicatus fuit splendor vultus eorum, sicut vultus angelorum, eo quod fecerunt cortinas tabernaculi, et resedit in medio eorum majestas Domini. Moses autem magister eorum ascendit ad lethera. » Simili enim modo Ecclesia transit a tabernaculis Cedar ad pelles, id est ad taberna-

cula Salomonis, cum de errore ad veram fidem, do mendacii caligine ad lucem veritatis, de sanguinolenta iracundia ad pacis tranquillitatem, de propugnationeidolorum ad propugnationem verae religionis Dei transmigravit, ait Aponius.

enmJo- *Secundo,* Ecclesia dicitur nigra cl formosa, quæ constat ex peccatoribus ct justis : ita Beda et S. Augustinus, lib. Ul *be Doctrina Christiana,* cap. lixii. Aut quia constat gentilibus olim in gentilismo incircumcisis, fœdis et atris; ac Juda is, qui ab olim fuere circumcisi, fideles ct populus Dei : ita Theodorelus et Philo Carpathius.

Trrt *Tertio,* S. Augustinus, serm. 201 *De tempore,* ait Ecclesiam el animam fidelem nigram esse per naturam peccato corruptam, id est per concupiscentiam, formosam vero per gratiam : « Lndc, inquit, est Ecclesia nigra et formosa? nigra per naturam, formosa per gratiam. Unde nigra? Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in dehclis peperit me mater mea.Unde formosa? Asperges mchyssopo, et mundabor: laviibis me, cl super ni veni dealbabor, *Psal. l ,* vers. V. Unde nigra? Apostolus dicit : Video aliam legem in membris repugnantem legi mentis me®, ct captivum me ducentem in lege peccati, *Rom.* vn, 23. Unde formosa? Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gralia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, vers. 24. Vere Ecclesia gentium corvis similis erat, quando viventem Dominum contemnebat, cl ante acceptam gratiam velut morticinis cadaveribus, idolis ministrabat. » El S. Ambrosius, lib. *De iis qui mysteriis initiant,* cap. vn : «Nigra est, inquit, per fragilitatem conditionis human®, decora per gratiam. » Et Aponius : « Ex captiva, ait, libera; cx peregrina, civis; ex vilissima, regina el sponsa Creatoris, Verbi Dei Christi benignitate effecta. »

q. n'.- *il^arto* el valde apposite, nigra est Ecclesia per persecutionumelpassionumlm bines, formosa per invictam animi patientiam et constantiam. Hunc sensum exigit id quod sequitur : « Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit mu sol. Filii matris me® pugnaverunt contra me :» nigra ergo est propter ærumnas; formosa, *primo,* propter decus fortitudinis ct humilitatis, ali® unique virtutum, quas patiendo el pugnando conquail et adauget; *secundo,* propter coronas pulcherrimas, quas in cœlis sibi meretur; *tertio,* propter multiplices sanctorum ordines, quibus d coratur, ail Aponius. El S. Ambrosius, Dc 5pi-*n'u Sancto,* cap. xi : « Nigra, inquit, est exercitii 0 ji pulvere, duinprælialur; decora dum victori® oLinsignibus coronatur. » El in *Psalm,* cxvin, serm. 18 : « l'ræmisit, inquit, nigram ut augeret decoram. » Sic el Ca>sioduius : Cedar, inquit, id est Saraceni, Arabes, hostes Israelis, denotant persecutores Ecclesiæ, qui illam denigrare satagunt; -ed illa formosa esi, quia ipsa est tabernaculum (quodgiit ex pellibus) Salomonis, hoc est Christi, ideoque digna ejus visitatione el consoliono; praesertim quia illa assidue studet mortificationi, cujus symbolum sunt pelles, quæ animalium mortuorum sunt exuviœ. Sic ct Beda, qui ct addit Ecclesiam assimiluri Cedar filio Ismaelis, de quo dictum est : « Manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum, » *Genes,* xvi, 12. Simili enim modo Christus praedixit apostolis ct Ecclesia? : « Erilis odio omnibus propter nomen meum, » *Matth.* cap. x, vers. 22. Exemplum dat Justus Orgelitanus S. Paulum : Considera, ait, nigram et formosam in Paulo : « In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: dejicimur, sed non perimus,» II *Cor.* iv, 8. Tabernacula Cedar sunt, cum ait : « Tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema, » I Cor. iv, 13. Pelles vero Salomonis, cum ait : « Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut ct vita Jesu manifestetur in corporibus nostris, » II *Cor.* iv, 10. lla?c Justus.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, anima peccatrix et pœnilens nigra est Primo, per culpam, sed formosa per poenitentiam; nigra animaoiper torporem, formosa per fervorem. « Speciem enim ei largitur conversio, ait Orígenes, cum ab formou humilibus incipit ad alta conscendere, diciturque de ea : Qu® est ista qu® ascendit dealbata? » Huc accedit Nyssenus docens animam peccato denigratalo fien formosam, quia Christus dilexit illam juxta id quod pnecessit : a Rectitudo dilexit te. » Audi Nyssenum : a Nolite mirari (o adolesccnlulæ) quod me dilexeril rectitudo, sed quod, cum nigra essem peccato, et per opera allinis essem et conjuncta tenebris, me pulchram fecit per dilectionem, sua pulchritudine commutata cum mea turpitudine: in se enim translatis sordibus meorum peccatorum, mihi suam impertiit puritatem. »

Affert simile noctis et auror® : nox enim om- sfallitunia facit tenebrosa et nigra; at aurora, fugatis (,° nr*u> atris tenebris, candidam pulchramque rebus om- Xôi ' nibus lucem inducit. Idem facit Christus, cum formas» animam errore cl peccatis tenebrosam, lucida sua gralia speciosam cilicii. S. Gregorius vero refert hæc ad animam sanciam, sed cum Magdalena pœnilenlcm, qu® præterilorum peccatorum memor, vocat &e nigram, sed formosam, per præsentem Christi gratiam et justitiam. « Nigram quippe, inquit, et formosam sancta animase benedicit, quia semper et turpitudinem peccatorum suorum perspicit, el tamen illius jusliti®, quam m intimis videt, in exterioribus actibus seenni solerler formam gerit. Qu® bene sicut tabernacula Cedar nigra, ct sicut pelles Salomonis formosa dicitur, quia in quantum tenebras mortalitatis portat, nigredine corruptionis sordidatur;

Cedar enim *tenebrai* interpretatur; Salomon vero, qui Christum significat, *pacificus* dicitur. Formosam ergo se sicut polles Salomonis dicit; quia dum sanctos quosque, qui ad imitationem Christi se mortificant, imitari non negligi!, eorum utique pulchritudine per similitudines sejungit. » Quare pa-nilens, qui futura peccata praecavere, seque in gratia Dei stabilire satagii, jugiter cum S. Magdalena peccata quæ commisit in mente verset, lugeat el defleat; hæc enim humilitas, contritio et compunctio gratiam Dei conciliabit, quæ ei donum perseverantia: præslet.

tktnndo, *Secundo,* anima justa nigra est forinsecus ob defectus et culpas veniales, in quas sæpe incidit;
fd*1 pi f°rmosa voro intrinsecus per gratiam, churitalem, cælerasque virtutes. Rursum nigra eslob pericula
«""lu Pcceanil‘ mortaliter, damnationis et gehennæ:
l mihu-' hæc en*,n pericula suggerunt ei quotidianæ len-
tem. taliones diaboli, mundi et carnis, ob quæ in humilitate cum timore el tremore salutem suam operatur, ideoque formosa est; formosam enim eam facit humilitas et limor sanctus qui proinde eam confnmat, ut tentalionibus generose resistat, itaque victoriam et salutem ei quasi assecurat, uti docet S. Bernardus.

Tedio, *Tertio,* hæo accipias de anima cum concupisconliis cl passionibus luctanto, 7. *d.* Nigra sum
¿rm ïj Per lœdos iræ, gulæ, libidinis, omnisque concu-
pirtelo piscenli e motus; sed formosa, quia cum iis assi-
riâ“b duc fortiter confligo et vinco, itaque per bellum veram pacem, per gratiam Salomonis, id est Christi regis pacifici, consequor, in qua pace sita est ammæ harmonia et pulehiiludo. Ita S. Ambrosius, *De iis qui mysteriis initiant,* cap. vn; idem, *Exhort, ad Virgin.,* ha:o cuilibet virgini adaptans : Nigra, inquit, per carnem, decora per virginitatem, sicut pelles, id est tabernacula Salomonis e pellibus confecta, sed auro et gemmis intexta, ac opere phrygio cl Babylonico elaborata.

Omito, *Quarto,* hæc accipias de anima sancta, quæ
mgrap»r æmulorum obloquia, persecutiones, cælerasque
iram- ærumnas hujus vitæ sustinet : hæc enim nigra e t
OM, for. perærumniiB, sed formosa per patientiam; quare
mesa p*r nigredo ærumnarmn patientiæ ejus formositatem
pjl»W adauget. « Felix nigredo, ait S. Bernardus, *serin.*
ÜâlU 25, quæ mentis candorem parit, lumen sdentile, conscieiiliæ puritatem. » Et inferius citat exemplum Pauli, ll *Cor.* x ii, 5 : « Libenter, ait, gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in mc virtus Christi. Optanda infirmitas, quæ Christi virtute compensatur. Quis dabit mihi non sohun infirmari, sed el destitui ac deficere penitus a mcmclipso, nt Domini virtutum virtute stabiliar? Nam virtus in intii initate perficitur. Denique ait: Quando infirmor, lune fortis sum el potens. Quod cum ita sit, pulchre sponsa convertit sibi ad gloriam, quod ei pro opprobrio ab æmulis intorquetur, non modo formosam, sed et nigram esse se gloiidiis. Non enim erubescit nigredinem, quam novit pr-ecessisso cl in sponso, cui similari quantæ etiam gloria- est? Nil sibi gloriosius proinde putat, quam Chri«ti portare opprobrium. Unde vox illa prorsus ‹ xsultationls cl • dut -: Ab it mihi gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi. Grata ignominia ‹ ru is ei qui crucifixo in-ratus non est. Nigredo est, sed forma et ••imilitudo Domini. »

Porro Theodoretus per *¡ielle» Salomonis* accipit pelles pretiosas quibus vestiebatur Salomon, 7. *d.* Ego sum sponsa veri Salomonis, id est Christi, ideoque sum formosa, quia eo ejusque vestibus vestita incedo. Denique audi pelles sanctorum describentem Paulum, *Ilebr.* XI, 37: «Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti : in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis, el in cavernis k-rræ.»

TERTICS SENSES

raiNCfPAUs,

De Christo et B. Virgine.

B. Vir.-a *Primo,* B. Virgo nigra fait non in se, sod in pa-
J™ tre suo Adam, qui peccavit et peccalo totam suam
—j- posteritatem (exe pta B. Virgine) inf cit. Est ergo
Primo, ipsa nigra per dominationem cxlrinsceam, quia filia peccatoris; in se tamen est formosa per gratini plenitudinem. Unde S. Ambrosius, serm. 2 in *Psalin.* cxvm : Caro, inquit, peccatrix quam relegavit in Eva, recepit ex Virgine, suscepit ex Maria primævam suam puritatem et decorem.

›a.:o. *Secundo,* Ruperlus : B. Virgo, inquit, nigra visa est, cuma Joseph inventa est gravida, qui provide voluit occulte eam dimittere; sed formosa fuit in veritate, quia concepit obumbranteSpirituSa icto. Rursum, nigra fuit per humilitatem, qua se exterius gessit sicut cæteræ matres, quæ ex viro coucipiontes ct parientes sordidantur, ideoque die quadragesimo purificantur. Sic enim el B. Virgo purificata fuit; sed interius fuit formosissima el pulcherrima, adeoque humilitas hæc tanta novum ei decus novamque pulchritudinem conciliavit.

T‹irU0. *Tertio,* eadem Judæis cæterisquo infidelibus vilis et despecta fuit, uti tabernacula Cedar; sed fidelibus, imo angelis ct Deo, formosa sicut pelles, id est tabernaculum (tabernaculum enim Mosis foris operiebatur pellibus, intus vero auro, argento, etc.), et templum Salomonis, quia ipsa fuit templum, imo cœlum non manu factum, quod sibi Sapientia Dei, puta Christus, ædifieavit, Proverà. cap. lx, I. Ila Hailgrinus, quem audì : « Nigra sum in apparentia, ct despecta tanquam mater leprosi;sed formosa in veritatis exsistentia, ct tanquam veri Dei genitrix gloriosa. Nigra sum tanquam tabernacula Cedar, quia non reputor tabernaculum Regis justitis, sed sicut cæteræ matres, quarum ventres tabernacula sunt filiorum mœroris el tenebrarum; inter tabernacula Cedar reputata sum, quod interpretatur *tenebra* vel *maror.* Vcrumlamen ego formosa sum sicut pcl-

Jes *dedicate vero* Salomoni Christo, vero pacifico. Nam sicut illæ pelles arcam typicam continuerunt, *sic ego intra* mea viscera veram arcam continui, Christum videlicet, cujus caro significatur per arcam, cujus anima designatur per urnam auream, quæ erat in arca, e! deitas designatur in manna; ct sicut pelles protegebant totum tabernaculum, sic sub umbra mcæ protectionis defendo totam Ecclesiam. Ego quidem similis pelli rubricata?, quia per compassionem doloris tincta sum in passione filii. Similis quoque pelli hyacinthinas, contemplatione coelestium ct amore. »

0 urto. ¿igniti f.Irmo» inpvsion* Fun. *Quarto,* optime Guiliclmus Parvus et Hailgrinus rcf°ri,nt nd tempus passionis, quando morienli FiHo astitit mater dolorosa, et obnubilato sole obnubilatus fuit splendor et decor, quem hæc luna pnicjjrîQr dc sole suo hauriebat. Censent enim a Spiritu Sancio hic exhiberi nobis personam Virginis mati is, quasi in veste pulla contemplantem acerbissimos filii cruciatus, *q.* d. Sicut filius non misere, sed misericorditer morions, hunc indignum ct indecorum sibi lucium dedignabatur impendi : sic et mater felicissima pro affectu commoriens filio, et quodam modo in ipso moriens, quia os cx ossibus ejus, ct caro ex carne ejus ipse : Quid, ait, fletis super me, quasi supra miseram mulierem, et matrem miseri hominis? Nigra nunc sum, quia oportet me cum filio despecto despici, ct cum reputalo leproso leprosam reputari. Ille juxta Prophetam sol meus, nunc factus quasi saccus cilicinus in oculis vestris, et cui non est species neque decor; me quoquo decet illi conformari, ct pullo alroque habitu reorum assimilali : sicut tabernacula Cedar, quasi aliqua de peccatricibus, ait Honorius.

Amgogi- Anagogice, anima nigra est, dum in hoc corporc misero velut in vili ct atro tabernaculo Cedar degit ; sed erit formosa, dum ad pelles Salomonis, id estad coelum emigrabit: Deus enim *a* extendit cœlos sicut pellem, » Psa/m..cui, 2. jSicut enim pelles cœlaturis, sic coeli stellis ct Angelis distinguuntur, ita S. Bernardus. Quare anima, jugiter aspirans ad beatam vitam, formosa est, quia similis cerio, ait Orígenes. Audi S. Bcrnardum, semi. 27 : a Nec immerito usurpat inde similitudinem, unde originem ducit. At qua ratione hujuscemodi cœlis suam comparat formam? quia unum Deum adorai ct colit? quomodo angeli; Christum super omnia amat? quomodo angeli; casta est quomodo angeli, idque in carne peccati, ct fragili corpore, quod non angeli; quærit postremo et sapit qua? apud illos sunt, non quæ super terram. Quod evidentius cœlcstis insigne originis, quam ingenitam, cl in regione dissimilitudinis retinere similitudinem; gloriam vitæ cœlibis in terra, ct ab exsule, usurpari; in corporc denique pene bestiali vivere angclum?(>elcstissuntislapolcnt!æ,nonterrenæ.»

Spnboli ce- Symbolice, Ecclesia et anima fidelis *nigra* est per labores, distractiones et immunditias vitæ activai, qualem agebant el agunt Cedareni, id est Arabes, qui proinde nusquam quiescunt, aut sedem fixam habent; sed perpetuo in tabernaculis mobilibus, quæ æslu, imbre, pulvere sordidala nigrescunt, habitant, ac do regione in regionem vagantur, uti faciunt nomades. Eadem *formosa,* ct, ul S. Ambrosius legit in *Apolog. David, decora* est per speciem cl quietem vitæ contemplativa», quam repræsentanl pelles, id est tabernaculum Salomonis, hoc csl regis pacifici.

Denique Ecclesia ct anima fidelis militans nigra est sicut tabernacula castrensia Cedar, per luctas ct vulnera, qua? dat vel accipit, dum assidue cum hostibus confligit. Eadem vero triumphans formosa est, hebraico **nw** *nava,* id est *expetibilis,* amabilis, sicut pelles Salomonis; quia cœlesli pace, honore, gloria, omniquo bono perfruilur. Unde ad illam aspirans Psalles ingemiscit : « Heu mihi, inquit, quia incolatus meus prolongatus est : habitavi cum habitantibus Cedar : mullum incola fuit anima mea,» *Psalm,* exix, o et G. Dicit ergo Ecclesia filiabus Jerusalem, id est animabus et angelis in cœlo triumphantibus : Videte nc me militantem et pulvere denigratala contemnatis, quia per has luctas generose certando ad vestros tendam triumphos.

Morali- Ur' Tropologice, fideles et sancti exterius apparent abjecti, viles, luridi, atri; sed interius sunt virtùlibuscl sapientia speciosi. «Sæpe, inquit ille, sub vili palliolo latet philosophus. » Quocirca sapienter monet Ecclesiasticus, cap. xi, 2 : « Non laudes virum in specie sua. neque spernas hominem in visu suo; » probat exemplo : « Brevis (|wcpà, id est *parva)* in volatilibus est apis, et initium (græce id csl *principatum)* dulcoris habet fructus illius,» puta mei, quod apis conficit. Vide ibi dicta.

Veiis. 5. Nolite me considerare quod fusca sim, QUIA DECOLORAVIT MB SOL.

Pro *decoloravit* hebraico est *schcschezaphatni,* qu® vox hic tantum reperitur, et *Job* xx. 9, ubi Noster vertit, *vidit ;* Septuaginta, *aspexit;* alii, *intuitus est.* Varii ergo hic varie vertunt. Septuaginta, *nolite aspicere quod ego sim nigra*, quia *despexit,* hoc est obliquo aspexit *me sol;* Symmachus, TrxptvtSxt^t, id est *torve aspexit ;* Tlicodotion, *torrefecit me sol ;* Aquila, *combussit me sol;* S. Hieronymus,*quia despexit me sol,* sive, ul melius in llebræo continetur, *decoloravit me sol. S.* Ambrosius vero, lib. *De Isaac,* cap. iv, *Quoniam non est intuitus me sol;* ^xpaCxteo enim significat *obliquare oculos,* quod sæpe fit, cum homines dissimulant se videre quod vident, et non recta facie, sed transversa intuentur, quod periodo est ac non intueri, item limis (orvisquo oculis aspicere, inquit Budæus. Valablus, *eo quod sol me radiis feriendo intuitus est ;* Symmachus, *attigit;* Philo Carpathius pro 77x?.C?iÇt, id csl *despexit,* legit rrtfíSxiút, id est *ciicumspcxit, q. d.* Nolite considerare me, quod olim in gentilismo fuerim fusca

Vati®

per infidelitatem , quia jam circumspexit me sol justitiæ, qui sua fide et gratia me circumquaque illuminavit.

PRIMUS SENSUS

TOTALIS,

De Christo ct Ecclesia.

Pussunt hæc quadrupliciter exponi, juxta quatuor sensus versu prœcedenti assignatos; unde per *solem* accipi potest œslus, *pruno* peccatorum mortalium, *secundo* venialium, *tertio* concupiscentiarum, *quatto* persecutionum et tribulationum,

bimo. *Primo* ergo aliqui sic exponunt, *q.* d. Nolite me mirari meque despicere, quod fusca sim, non per naturam, sed per preterita idololatriae, libidinis, gulæ, superbite, etc., scelera, quia sol, id estœstus tenlationum me foedavit el denigravi!, sed has maculas elui baptismo et poenitentia : ita Nyssenus, Aponius et alii. Aponius tamen per solem accipit diabolum, qui fere est incentor omnis lentationis qua decoloramur.

Unde Cbaldæus more suo hæc tribuens Judæis sic vertit, *dicit catus Israel coram populis: Nolite me despicere co quod niynor vobis $um,el quia fecijuxta opera vestra, et aduravi solem el lunam.* Sic el Theodotion : Denigrala, inquit, sum, dum creaturas adoro preterito Creatore, ct solem hunc visibilem colo pro sole justitiæ; sed brevi candidabor per Christi gratiam, luncque exclamabitis : *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata? » Cantic.* vm, 5.

Porro S. Ambrosius, in *Psalm.* cxvm, serm. 2, legens, *non est intuitus me sol,* puta sol justitiæ, id est Christus, hunc versum accipit de Synagoga relicta, cl ad tempus rejecta a Christo, cum scilicet Evangelium a Judæis incredulis transtulit ad gentes. Dicit ergo Syuagoga Judæorum, inquit S. Ambrosius : a Nolite refugere me, quia fusca sum; ideo fusca sum, quia sol me reliquit juslliæ, qui ante illuminare consueverat, *Malach.* iv, 2; amisi colorem vultus mei, obtusa facta est acies oculorum meorum, quibus ante solem videbam. In tenebris ambulo, quia diem Christi nescio, *Joan,* xn, 35. Nolite tamen despicere me, quoniam qui reliquit, potest rursum aspicere, misereri iterum. Solet congregare dispersos, desertos requirere, colligere destitutos.» Et post pauca : • *Non est intuitus me sol,* et ideo offuscala sum. Sed lucet sol super justos el injustos, super justos pro gratia, super injustos pro misericordia : illis mercedem meritorum tribuens, istis peccata dimittens. Et gentibus non lucebat ante, nunc lucet. Nunc illis orilur, qui oriebatur mihi, qui illis remisit, remittet et mihi. Nolite arbitrari quoniam obfuscata sum, quod penitus reliquerit mo sol, el jam non intueatur, nec revisat nigram. Dissimulavit a me, quia non servavi mandata ejus : reconciliabitur, cum vident meorum pœnitentiam delictorum. Non vidit me sol, quia non recepi advenientem, non aperui fenestras, ul lumen vitæ intraret. Cum aperuero, illuminabit oculos meos , qui venit ut totum mundum illuminaret, ct videant etiam non videntes. »

Idem, «erm. <2 *m Psal.* civili,idipsuxn attribuit Ecclesia* gentium, quasi ipsa Synagogæ sibi objicientigentilismum humiliter respondeat, coi> fitendo priorem suam idololatriæ nigredinem, co quod sol fidei Christi eam, ulpote aspectu ejus indignam, non respexerit, *q. d.* Quia ego ad Christum credendo non aspexi, hinc nec ille gratia sua me respexit, sed præteriit el despexit, inquit Orígenes, *horn.* **Ì** ex quatuor.

Rursum, Orígenes, *bom.* 3, vertit, *oblique aspexit, q. d.* Fusca fui, quia oblique et dìstorte me aspexit sol justitiæ Christus, eo quod ego prior ipsum oblique et perverse a«pexerim : omnis enim obliquitatis el perveoitabs causa el origo est a nobis, juxta illud *Levit.* imi, 23, juxta Septuaginta: Si *incesseritis mecum obi.qui, et ego ambulabo in furore meo vobiscum obliquus.* Hæc Orígenes.

Secundo, Ecclesia et anima justa dicit de se : Nolile mirari quod fusca sim per defectus et culpas veniales : hi enim non denigrant, sed offuscant animæ nitorem, quia decoloravit me sol, id eoi œslus teutatioms.

Tertio, q. d. Nolite mirari quod fusca sim per varias passionum fuligines et caligin- >,quia hisce jugiter exhalat innata mihi concupiscentia, quæ me decolorat. Unde S. Hieronymus in cap. ut *Amos,* notat quod, sicut corpora otiosa et inertia sole feriente uruntur el fuscantur, sic quoque otiosi otioque marcentes tenlationum aestu ilainmantur et denigrantur; quæ vero m sole moventur, ambulant et laborant, solis ¡adiós parum sentiunt : sic quoque homines laboriosi, qui ad luctas cl certamina se preparant, superant mundi injurias, el benedictionem Spiritus Sancti consequuntur, dicentis ad justum : « Per diem sol non uret te, neque luna per noctem, » *PsaL* cxx, 6.

Quarto cl genuine, *q. d.* Nolite mirari quod per q <rtr. tribulationes et ærumnas fuscata sim, quia hisce mu decoloravit œslus persecutionis; sed idem mihi patientiam et constantiam atllavit, quæ longe magis me illustrat. Ha Cassiodorus, Buda, Justus Orgelitanus et alii. Simili sensu de Nazareis m excidio Hierosolyma* fame luridis et atris, ait Jeremías : « Denigrala est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis, » *Thren.* iv, 8. Hunc esse sensum liquet ex eo quod sequitur : u Filii matris meæ pugnaverunt contra mo. »

Paulo aliter S. Anselmus : Decoloravit, inquit, me sol justitiæ Christus, quia ob ejus fidem et amorem persecutiones hasce sustineo, quibus offuscor. Et S. Gregorius ac S. Bernardus, *serm.* 28, qui sic expbcant, *q. d.* Candida sum et pura in me ipsa, sed fusca videor, si cum splendore sanctitatis Christi comparer : hic enim tantus est, ut me offuscet el quasi decoloret, sicut slellæ, oriente sole, ejus splendore offuscantur.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo ct anima justa.

Hæc omnia quæ de Ecclesia dixi, attribue anim e solo nomine commutalo, quibus adde :

-u- n u- Symbolice, sol accendens, itaque quasi consumens et denigrans animam, est charitalis ©stijs, item arden.* desiderium fruendi Deo, atque zelus justíti© quo quasi tabescit anima, cum videt Dei offensas ct animarum perditionem, juxta illud *Psal.* Lxviii, 10 : « Zelus domus tu© comedit me ; » et illud *Psal.* Civili, 139 : u Tabescere me fecit zelus meus : quia obliti sunt verba tua inimici mei. » fla S. Bernardus, *term.* 28, qui et addit charitalem quasi decolorare animam, dum eam urit et cruciat, ut fleat cum flentibus, infirmetur cum infirmis, dicatque cum ¡'aula : a Quis infirmatur, ctcgo non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? » II *Cor.* xi, 29.

Simili modo desiderium fruendi Deo languorem inducit animæ,indequequasi pallorem,fusccdinem ei deliquium. Audi S. Bemurdum : « Vel decolorari a sole, est ignescere chántale fraterna, flere cum flentibus, cum infirmantibus infirmari, uri ad scandala singulorum. Vel sic : Soljustiliæ decoloravit me Christus, cujus amore langueo. Languor iste, coloris quædam exterminatio est, et defectus in desiderio animæ, unde et dicit : .Memor fui Dei, et delectatus sum, cl exercitatus sum :et defecit spiritus meus, *Ps.* lxxvi, 4. Ergo instar urentis solis, desiderii ardor peregriuantem in corpore decolorat, dum vultui gloriate inhiantem, impatientem facit repulsa, et excruciat amantem dilatio. Quis nostrum ita sancio amore ardet, ul desiderio videndi Christum, omnem colorem præsentis glori©, læliliæque fastidiat el deponat, illa ei prophetica voce contestons : El diem hominis non desideravi, tu scis? etc. *Jerem.* xvn, vers, lu : item cum S. David : Renuit consolari anima mea, *Psalm.* uxvi, 3, id est, pratentium bonorum inani lætitia despicit colorari. »

TERTIUS SENoUS

PRINCIPALIS,

De *Christo ct B. Virgine.*

s Vin» *Pr~~j,* B. Virgo quoad colorem fuit fusca cl subnigra, quales sunt Ægyplli el Pàlæsliui, quia sole lorrentur. Id liquet cx imagine ejus a S. Luca d» picta, quæ Rom© in Basilica S. Maria? Majoris religiose colitur. Unde Nicephoros, ll *Hist.* cap. XXIII, cx S. Epiph imo, sic ejus formam describit :

B.vuzi- * u.l*'' ü Colore ftill triticeo, capillo flavo, oculis acribus, wbftava* et tanquam oleæ colore pupillas in eis Libens; supercilia ei erant inflexael decenter nigra, nasus longior, labia florida, ct verborum suavitate pi na; facies non rotunda et acuta, sed aliquanto longior, manus simul el digiti longiores. n Eadem habent S. Anselmos ct Cedrenus in *Compendio.* Huc facit cl Theocritus, *Idyl,* 10, qui Syras feminas esso fuscas hisce versibus testatur :

Bombyce gratiosi, vocant to omnes
Gracilem sole combustam,
Ego autem solus niel recens.

Secundo,!}. Virgo in puritate et sanctitate fuit lucidissima; qu© lamen si cum transcendenti sanctitate Dei et Christi comparetur, videtur ofluscari, sicul lunæ fulgor splendore solis hebetatur el fuscatur.

Tertio, fusca fuit, quia gravida fœtum utero gessit, cumque pcperil sicut matres cœteræ, qu© dum concipiunt et pariuut, pallescunt el fuscantur : al B. Virgo conceptu et partu hoc non fuscata, sed potius deaurata el quasi deificala fuit, quia concepit ct peperit Dei Filium, qui esi lux mundi. Ita Rupertus : a Nolite, ait, filiæ Jerusalem, considerare me quod fusca sim, id est corrupta; quia quod tumentem habeo uterum, quod inventa sum in utero habens, non fecit vir, quia virum non cognosco, sed ita decoloravit me sol. Verus sol, et sole Deus longe pulchrior, semelipso me implevit, de semelipso uterum meum tumentem reddidit. Boccine est decolorari? Non apud vos, o filiæ Jerusalem, quæ habetis oculum simplicem, sed apud superborum cogitationes, quorum nequam est oculus. Non erat nequam oculus Joseph, sed quamdam excusabilem ignoranti© nebulam habens, cito purgatus est, dicente sibi angelo Domini, quod sana cule decolorata essem, quam non flamma ignis de deorsum, sed desuper sol decoloravit, quod salva virginitate gravida essem; quam non vir terrenus, sed Pater ecclesiis de Spiritu Sancto gravidam fecit. » Maternitas ergo virginitatem in B. Virgine non decoloravit, sed summe decoravit.

Denique m passione Christi assistens cruci non tam solis quam doloris ardoribus fuit fuscata, sed hanc fuscedinem mox abstersit gloriosa Christi resurrectio et apparitio. Ita llailgrinus et Guilielmus, *y. d.* Nolite me contemnere propter lilii passionem el meam compassionem, aut propter totius Vitæ varias contumelias, irrisiones el afllio tiones : hæc enim nulla mea vel filii culpa mentovò accidere, sed quìa decoloravit me sol jitdaicæ invidi© et æstus afflictionum, eo quod fiLus meus me suæ passioni conformari ct assimilari voluerit.

Fil ii uathis mbæ pignankkixt contra me, posuk»

RUNT MB CBSTODEM IN VLNEIS : V1XEAM MEAM NON CUSTODIVI.

Pugnaverunt contra mb. — Hebraice >3 VfrD *nicharu vi,* id est *irati sunt,* vel *excanduerunt in* me; alii, *contenderunt,* vel *rixati sunt contra me;* Orígenes, *dimicaverunt in me;* Septuaginta, *pugna^ veruni* ò id est *in me,* in ablativo, id est pro ine; vel in *me9* id. est contra me, ut pas*iiu vertunt vario uniól a

alii. Sæpo enim *b* id est m me, a Graecis sunniti pre d; pi, id esi *contra met* in accusativo; potest lamen *in me* sumi proprie in ablativo, uti mox ostendam; Symmachus, *oppugnaverunt me.*

POSOEHtffIt ME CUSTODEM IN VINEIS, VINEAM MEAM KON custodivi. — Pro *meam* llebræa habent, gius *mihi est,* scilicet propria vel hæreditaria, aut dotalis, aul meis laboribus paria, aut mihi singula* riler chara et dilecta; Vatablus, *filii namque matris mete excandescentes in me posuerunt me custodem vinearum; ego autem vincam ineam-non custodivi.*

Sum- auU < Grammatice, sponsa dat causam cur decolorarii eam sol, quod scilicet fratres persequentes illam cogerent agere custodem in vineis alienis, ut propriam vincam custodire non potuerit ; in quibus dum singula lustrando et custodiendo oberrat, radiis solis percussa, decolorata et obfuscala sit. Ita Aben-Ezra.

Fil ii matius meje, — sunt fratres mei, ex eadem matre et eodem utero geniti, qui proinde me, ut sororem suam uterinam defendere et summe diligere debuerunt; hi tamen contra omne natura jus et fas, contra omnem fraternum et maternum amorem pugnaverunt contra me. Magis enim se mutuo diligere solent fratres ct sorores cx eadem matre, quam ex eodem patre, sed ex alia matre geniti : mater enim magis suos filios, uti in suo utero conceptos, sic et jam natos in sua domo conlmuaquc educatione et cura associatos, inter se unit et copulat. Rursum *filii matris* hic vocantur ex alio patre geniti, ideoque dissimiles habentes amores, allectus el mores, ob quos pugnaverunt conira sororem suam uterinam, ab alio paire genitam.

-•*hitna.* Jam quoad sensum parabolicum el germanum per *fdios matris, primo,* aliqui accipiunt filios Evœ, trimo, puta gentes quaslibet idololatras, quæ oppugnap;r›i‹s veruni Ecclesiam : Lyranus accipit Pliaraonem et ll,llæ/Egyptios, qui persecuti sunt filios Israel, *Exodi* i. Linque enim, posi descensum Jacob in Aegyptum, erant nati m Ægyplo; utrique ergo erant lilii ejusdem matris, id est terræ Ægypti.

Secundo» a luh,l‘ mix *Secundo,* alti accipiunt Judæos qui apostatando a Deo vero el Mose, desciverunt ad idola el ritus gentium tempore Judicum, Regum el Maehalueorum, ut hæc querela non sil Ecclcsiæ, sed Synagogas, puta Judæorum rite Deum in judaismo colentium, ‹/. d. Fratres mei Judæi ex eadem stirpe Israelis el Synagoga velut matre mucum progeniti, descendentes ad idola, me Synagogam

Pan- phra&b Syaigo- X». fidelium Judæorum unum Deum colentium oppugnaverunt, atque multos ex eis perverterunt, el ad idololatriam suam pellexerunt, quos proinde posuerunt custodes in vineis, id est prœsides cipræfectos in adulterinis idololatrarum cœtibus, ae perversis gentium religionibus, ul eas propagarent, omiiesque Judæos ad illas traducerent; quo factum est ul vineam ineam, id est veram Dei rebgionem, cultum el fidem, veramqiie Dei Synagogam custodire non potuerim, sed multi cx ea defluxerint ad vineas, id est synagogas gentium profanarum, juxta illud : « Vinea Domini exercituum, domus Israel est : et vir Juda, germen ejus delectabile, el exspectavi ut faceret judicium, ctecce iniquitas; el justitiam, et ecce clamor,» *Isai.* v, 7. Ita Chaldæus qui vertit, *quia prophetq falsi fuerunt causa, ut devolveretur ira furoris Dominisi per me, et docuerunt me, ut servirem idolis vestris, et ambularem in institutis vestris; Domino auLm saxuli, qui est Deus, non servivi, neque ambular' in legibus ejus, neque custodivi pracepta ejus et legan cius.* Verum sponsa in hoc Cantici libro est Ecclesia Christianorum, non Synagoga judæorum; (piare hæc verba sunt Ecclesie, non Synagoga».

Tertio genuine, «filii matris» hic intulbguntur r .i.»* Judæi persequentes Ecclesiam Christi : hi enim cum ea ex cadum matre, puta Synagoga (ex ea enim natus est Christus, apostoli, cæterique primi christiani, qui omnes fuere genere et gente Judæi, juxta illud : « De Sion exibit lex (evangelica), et verbum Domini de Jcru>alem, » *Isai.* cap. n, 3), sunt geniti, sed ex alio patre, puta diabolo,cum Ecclesia prognata silex Deo et Christo, juxta illud: « Vos ex paire diabolo estis : el desideria patris vestri (ut me occidatis) vultis facere,» *Joan.* cap. vm, 44. Sensus ergo est, *q. d.* Judæi obstinati in judaismo, me Ecclesiam Christi, id est apostolos et primos Christianos, oppugnaverunt acerrime, ideoque coegerunt illos Judæam deserere, ac fugere ad gentes, ibique erigere et custodire vineas, id est Ecclesias exteras gentium: quo facium est ut vineam meam, id est Ecclesiam in Judæa sitam quæ mihi nativa ct propria erat, ac unice a Christo commendata, custodire non potuerim : quare ab ea expulsa, oberrare coacta sum per vineas gentium, ubi varios solis, id est persecutionis, æstus perpessa, œrumnis decolorata, afilíela et offuscata sum.

Ibi obiter nota fructum persecutionis Judæorum, hæc enim causa fuit conversionis omnium gentium : dum enim Judæi, ait Lyranus, voluerunt perturbare Ecclesiam , nolentes effecerunt ul Evangelium Ltius spargeretur, ac pro una Ecclesia in Judæa m omnibus gentibus constituerentur. Hoc est quod Judæis improperat Paulus: « Vobis oportebat primum loqui verbum Der. sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vit u, ecce convertimur ad gentes : sic enim præccpit nobis Dominus, » *Act.* xni, 40. Ita Orígenes, Cassiodorus, Beda, Justus Orgelitanus, ll lymo, Anselmas el Bernardus, *serm.* 2. Indo Auctor *¡mptifa.li inS. Mafth.* apudS. Chrysostomuin, *homil.* 3 : « Viperarum, ait, natura est rumpere viscera matrum suarum, el sic nasci. Quoniam ergo Judæi assidue peisequentes pro phelas, corruperunt matrem suam Synagogam, sicul ipsa lugens dicit in *Cant. :* Filii matris mes pugnaverunt m me ; ideo Joannes vocavit genimina viperarum, » *Luc.* h i. 7. Quocirca huc alludens Christus inducit parabolum vineæ, m quam

mittens Oens operarios prophetas, qui omnes a coJonis, id est a Judæis, occidebantur, tandem misit filium, qui ab eisdem crucifixus Judæain et Judæos disperdidit, *Matth.* cap. xxi, vers. 33.

Huc accedit S. Gregorius qui per *filios matris* accipit primos Christianos judaizantes, qui sua importunitate coegerunt primitivam Ecclesiam judaizare, et servare circumcisionem cæteraque lege veteri præscripta. Huc accedunt et illi qui putant hic esse byslerologiam sive inversum ordinem ; sic enim recto ordine hæc esse collocanda : « Posuerunt me (apostoli) custodem in vineis, » id est in ecclesiis gentium; quia « vineam meam (id est ecclesiam Judææ) non custodivi, » id est custodire non potui; quoniam « filii matris meæ (judœi) pugnaverunt contra me. »

0 h lo. *Quarto,* « filii matris » accipi possunt hæretîci, qui Ecclesiam matrem suam , in qua baptizati ct renati sunt, oppugnant, affligunt ct decolorant, dum adulterinas suas vineas, id est synagogas Salan®, in quibus suas hæreses docent, inducunt, cisque custodes, id est presbyteros, doctores et prædicatores præiiciunt, quo Iit ut Ecclesia orthodoxa se ipsam cutodire nequeat, quin ab eis laceretur el lanietur. De his ait Joannes, I *Epist.* ii, 19 : a Ex nobis prodierunt, sed non erant cx nobis;» et Paulus, *Act.* xx,30 : « Ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. »

Qninto. *Quinto,* a filii matris » accipi possunt pravi Ecl y*L *clcsiæ pastores, episcopi et prælati, præsertim , ‹lu' ambiunt episcopatus et prelaturas, ut constituantur custodes vinearum, id est presides Ecclesiarum, non Christi ct animarum studio, sed ul opes congerant, ac ceteris superbe prœsint el dommeniur in cleris; quare hi vineam suam, id esi Ecclesiam sibi commissam, non custodiunt, sed dissipant et evertunt. Ita Orígenes, *homil.* i, ct Aponías. Vide S. Bernardum, *homil.* 30, ubi pulchre explicat quomodo animæ sancì® fugiant custodiam vinearum, id est præfecturam Ecclesiarum, eo quod dicant : « Vineam meam non custodivi, » id est, meam ipsius animam servare cl rege re nequeo; quomodo ergo regam alienas in lauto numero? Quare si invite prœficiantur aids, jugiter inœrent et lugent.

£ ..idi- ‘ - Symbolice, Iheodoretus, S. Gregorius, Philo G rpdthi s, et S. Bernardus, *serm.* 29, ac S. Anib.osius in *Psalm.* cxvin . sermon. 2, ad vers. |, per *filios matris* accipiunt apostolos , qui pugnavoi unt contra Ecclesiam, sed in utilitatem Ecclc->iæ, ut scilicet eo£i ab erroribus ct vitiis expurgarent, sicut conira Synagogam pugnaverunt prophète.

Idem de angelis sanctis accipit Orígenes , *homil. 2,* qui in nobis pro nobis pugnant contra d emones, ut scelera destruant, cl virtutes incerant. Serum hæc accomuiodatitia sunt, non litteralia, imo lillcræ parum consona.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, « filii matris» oppugnant fratrem vel sororem suam, cum fideles impii persequuntur virum fidelem et religiosum, v. g. superiorem, prædicatorem, doctorem, etc., qui eorum impietatem et scelera redarguit, castigat et reformat. Quoties in monasteriis, capitulis, societatibus, urbibus, etc., videmus et audimus religiosos, canonicos, sacerdotes, cives dissolutos vel ambitiosos oppugnare suum ordinem, ecclesiam, congregationem, urbem? ut ipsa suspirans gemensque dicat : « Filii matris meæ pugnaverunt contra me. » Vide S. Bernardum, *serm.* 29. Pnaa

Secundo, «filii matris,» id est ejusdem animæ, sfondo, sunt sensus el concupiscenti®, quæ ex eadem JWf «w- anima pullulantes oppugnant suam sororem, id est animæ rationem et mentem, dum ei rebel- coocopi»- lant, camque ad sua concupita, puta ad bona sensibilia, contra legem Dei, quasi ad vineas contri adulterinas trahere satagunt, et reipsa sæpe per- ralio- trahunt; quo fit ut anima vineam suam, id est statum grati®, charilatiset virtutum, ex quo omnium bonorum llores ct fructus germinabunt, non custodiat, sed dissipet ct prodigat, juxla illud : « Oculus meus deprædalus est animam meam, » *Thicn.* m, 51. Ita S. Ambrosius, lib. De *Isaac el anima*, cap. iv : a filii matris pugnaverunt in me. Hoc est, inquit, impugnaverunt me corporis passiones, carnis illecebræ decoloraverunt me, ideo sol juslili® mihi non refulsit. »

Huc facit versio Septuaginta, *filii matris meæ pugnaverunt in me.* In eadem enim anima sunt concupiscenti®, quæ luctantur contra rationem et mentem, juxta illud : «Caro concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem, » *Galat.* v, 17 :quocirca religiosi, qui norunt quam ditlicile sit homini custodire vineam voluntatis suæ, quæ a sororibus suis, puta a tot concupiscentiis, assidue impugnatur, eam subjiciunt prælato, illita» que custodiæ committunt. Hinc nonnulli apud S. Bernardum, *serm.* 29 , inter quos est Gregorius Nyssenus, *homil.* 2, el Psellus apud Theodoretuin. per *fihos matris* accipiunt dæmones, qui primitus creati fuerunt in cœlo justi et recti, quasi lilii supernæ Jerusalem matris noslræ; sed a Lucifero seducti rebellantes Deo , ideoque cœlo expulsi, fideles Dei odio vatiniano persequuntur, ideoque in eis excitant omnes pravos concupiscenti® motus, qui eos decolorant, et sæpe comburunt pcrimunlquc : nam « concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum : peccatum veru cum consummatum fuerit, generat mortem, » Jaco6. i, 15. 1

Anima ergo est quasi spiritualis vinea, cujus vintam Paler œternus vinitor et agricola est, *Joan.* iy . 1. au,u’*

Qu® proînde rite culta fert botros 'navissimos, cx quibus exprimitur vinum exsultationis et confessionis; alioqui «uva eorum uva Miis ct botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile, » *bcuter.* cap. xxxii, hi'jtuí vers. 32. Rursum vinea est status cujusquc, v. g. çnZ' sacerdotium, conjugium, pastoratus, etc., sed præsertim virginitas; hæc enim suavissimas dat uvas ct vinum devotionis, orationis, contemplationis , unionis cum Deo et Christo. Unde S. Ambrosius, *Exhort, ad virgin.,* ante medium : « Nemo inquit, auferat vineam animæ vestrae, ct vilia olera serat. Vinea enim quidam fructus virginalis est; cónjugia velut olerum plantaria sunt in quibus frequens zelus est; et ideo sicut olera herbarum cito cadunt atque marcescunt, nisi finem imponat senectus, aut ad perfectum vehat continenti®. Non veniat ergo in vos Achab, qui concupiscat vineam vestram delere et exstinguere; ncc veniat in vos Jezabel, vanum illud et sæculare profluvium, hoc enim significatur vocabulo vana ct vacua redundantia; sed veniat Nabuthe, qui venit a patre, sicut significat nominis ipsius interpretatio, qui vineam sanguine defendat suo, ct pro ea mortem offerat, n

Attulo i?' ierrrs-t:em. Alludit, ait Nyssenus, *homil.* 2, ad paradisum ^errcs*rcm › Qu* quasi vinea tradita fuit Ad® a beo, ut cum custodiret, *Genes.* n, 15; sed Adam lentatus a dæmone et Eva, quasi a fratre ct sorore sua, ncc se, nec paradisum custodivit. Unde peccans, ex co expulsus totam suam posteritatem perdidit, et peccato originali decoloravit. Idem enim facit homo, qui animam quasi vineam suam non custodii, sed eam peccato decolorat cl daemoni tradit, itaque excolit vineam, non paradisi, sed inferni; non virtutum, sed vitiorum; non legis divin®, sed concupiscenti®. Unde Nyssenus censet animam hic lugere casum et ruinam suam, qua a vinea paradisi expulsa est, quando in Adamo expugnata a serpente , non custodivit vineam immortalitatis, impossibilitatis, similitudinis Dci,ct aversionis a peccato. Denique S. Gregorius, homil. 17 *in Evangel.* ;« Vine® , inquit, nostræsunt actiones, quas usu quotidiani laboris excolimus ; sed custodes in vineis positi vincam nostram non custodimus, quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nos-(r® negligimus. »

TERTIUS SENSUS PRINCIPALIS,

De *Christo et B. Virgine.*

Vnua *Primo,* Judroi sororem suam, id est B. Virginem genero Judæam, æque ac Christum ejus filium variis injuriis vexaverunt et insectati sunt. Undo nec filii morte, mortua sunt eorum odia. Pugnarunt. ait Ruporlus, pugnas verborum, pugnas linguarum blasphemantium; praedicarunt illis apostolici filium mourn esse Deum, et me Del matrem, illum de Spirilo Sancto conceptum, me intactam virginem in partu et pnsl partum permansile. Mihi peculiaris erat cura populi mei; sed ejus improbitas coegit rne hanc curam alio tramf*rre. Verum Deu< pro una vinea plurimas mihi colendas et custodiendas e<-t largilns : Omnes custodiam, ait, meam habent, et habere desiderant, de meritis meis praesumentes, de intercessionibus meis confidentes, ct pro hujusmodi custodia ad rne jugiter clamantes. Sic Rupertos de peculiaribus totius orbis Ecclesifc. Nonne id n optime usurpemus de tot parthenopeis ubique sodalitiis, qu® private quaedam ct peculiares sunt Deipare vine®? ait Deirio.

Aliter Guilielmus : Judæi, inquit, pugnantes s<e-n<: conira B. Virginem ejusque filium Salvatorem mundi, pugnaverunt contra uam «nbitam. Posuerunt B. Virginem custodi m in vineis, quia ipsis contr i eam irqne ad mortem saevientibus, illa animam suam posuit in redemptionem (per Christum) pro multis, ct ut ni dias vinc is custodiret , vineam suam non custodivit, id est, u! multas animas salvas faceret, vitam suam suiqu ' filii morti exposuit.

Vers. 6. Indica Mini, quem diligit anima mea, UBI PASCAS, IBI CIBIS IN MERIDIE. NE VACARI INCIPIAM POST GREGES SODALIUM TUORUM.

Indica mihi (tu, o sponse mi, qui es is) quem diligit anima mea (plus quam seipsaui, quia tu es amnia et vita animæ meæ, Christus enim est filius charitatis, ipsaque dilectio, ait Orígenes, *homil.* 2 c quatuor), ibi pascas, ubi cubes in meridie (pro uòi hebraico est *echa,* quod verti quoque potest, *quomodo,* quasi modum pascendi gregem sponsa doceri postulet a sponso pastore), NE VAGAR! INCIPIAM POST GRIGES SODALIUM TUORUM. — Pro *cubes* hebraico est panfl *tarbits.* id est ridare, *accubare, quiescere* facias gregem tuum. S. Ambrosius, lib. De *Isaac et anima,* cap. tv, legit, *ubi manes,* ac tresS. Scriptura sensus hic denotari autumat.

Grammatice , sponsa vineas custodiendo oberrans solis radiis usta, decolorata et obfuscala petit a sponso pastore locum, in quo velut umbraculo cum gregibus quiescat et cubet *m mendie,* id est in ardore solis, ut ad eum se proripi ut, no solo torreatur, sed ibi sponsi sui umbra, quieto et pastu fruatur, ne alioqui umbram quærens, incipiat vagari, incidatque in sponsi sodales, id est cernulos, rivales el adversarios. Solent enim pastores in meridie greges ad stabula vel sylvas, aut valles umbrosas deducere, ne solis ®stu feriantur, sed ibi partira ruminent, digerantquo escam quam in agris comederunt, partira novam a pastore præparatam accipiant. Sponsa ergo in æslu meridiei captat umbram qua refrigeretur, nec ullam meliorem putat, quam

01am In qua cubat sponsus, juxta quern meridianus fervor timendus non est.

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Parabolice ct genuine, ad litteram significatur quod Ecclesia œstu persecutionis Judæorurn ct gentium afflicta ct decolorata, petat a Christo sponso suo locum in quo fideles suos pascat, et cum iis refrigerium cubando captet *in meridie,* id est in ardore tribulationis, ut ibidem a sponso pascatur, animetur, corroboretur, nc alioqui incidat in sponsi sodales, id est ramulos hraretico s, vel homines impios, a quibus pabulis hraresum, errorum et viliorum pascatur. Unde Chaldæus hæc more suo applicans Judœis, in captivitate ab idololatris vexatis el lentatis, sic vertit : « Quando pervenit tempus, ut Moses dissolveretur ab boc sraculo, dixit coram Domino : Manifestum est coram me quod populus iste futurus est ut peccet, et vadat in captivitatem; nunc autem indica mihi quomodo gubernantur, et quomodo habitabunt inter populos, quorum decreta sunt his graviora calore et œstu in meridio, in revolutione Tammuz. »

Apposite Bcda : a Bene, inquit, cum cujus præsidium flagitat, *dilectum animæ suæ* vocat; quia quo gravius est periculum, dc quo eripi cupit, co amplius illum, per quem sc recipiendam novit, diligit. »

Magis pathetice Nyssenus, *hom.* 2 : « Renuntia mihi, inquit, quem diligit anima mea; ita enim te nomino, quoniam nomen tuum superat omnem cogitationem ct inlelligentiam, ncc universa natura particeps rationis id effari potest, aut comprehendere. Nomen enim tuum quo tua cognoscitur bonitas, est mera animæ ad te habitudo; quomodo enim le non ddigam, qui me sic diteseli, eliainsi adeo nigra essem, ut animam luam posueris pro ovibus quas tu pascis ? Non potest cogitari hac major dilectio, quam tua anima meam permutare salutem. «

Nola, *meridies,* cum sol ardet, symbolum est *primo,* ardoris persecutenis el afflictionis, cum illa quasi esi summa ct in culmine; tunc enim vel maxime Ecclesia invocat Christum, ut sibi auxilium et refrigerium prrastel. Ha Cassiodorus et Beda : a Christus, inquit, qui pascit oves suas, inter eas cubat in meridie, quia corda fidelium suorum, ne fervore tentationum intus arescant, memoria superna! suavitatis reficit, el in cis ipse propitius manere consuevit, » Huc accedit S. Gregorius, qm pvr *meridiem* accipit ardorem vitiorum . * In meridie, ait, Christus sub umbra pascit et cubat, quia in refrigeratione Spiritus Sancti sibi quasi reí] i m ct pastum parat. Per *meridiem* quippe ardor vitiorum exprimitur, per *umbram* vero spiritualis gratiæ status designatur. Meridie ergo fervente in umbra Christus requiescit, quia dum in reprobis aestus vitiorum flagrat, ipse sponsæ suæ spiritum refrigerii tribuit, ct in ea sibi delectabilem locum quietis efficit. Sed hoc sibi sponda indicari deposcit, quod nulli unquam declaratur, nisi ei qui idem sanclificatricis gratiæ munus percipit. »

Secundo, meridies symbolum est summæ claritatis fidei, æque ac summæ charitatis : in meri-chriuin die enim clarissima est dies, æque ac ardonlissk rl cb?' ma. Petit ergo sponda locum sponsi m meriďie, uik hoc est, petit ab aurora, id est a modica Dei cognitione, traduci ad clarissimam Dei et rerum fidei contemplationem, qua omnes errores jpdæorum aliorumque infidelium velut nebulas illuminando dispellat. Petit quoque ardenlissimam charitatem, ut ea succensa ardorem omnem persecutionis et tribulationis vincatet superet, juxta illud: « Aquæ multæ non potuerunt exstinguere charitatem, nec flumina obruent illam, v *Cantio.* vm, 7. Huc facit illud, *Iiabac.* in. 3 : a Deus ab austro veniet; » « per quod significatur meridies, id est fervor charitatis et splendor veritatis, » ait S. Augustinus, lib. X *Dc Civit.* XXXII. Unde Origines hic, *hom.* 2c quatuor: « Postulat, inquit, sponsa a sponso ut ei locum secreti sui indicet et quietis, quandoquidem amoris impatiens etiam per meridiem cupit audire sponsum, eo praecipuo tempore quo clarior lux, et splendor diei perfectus et purus est, ut assistat ei oves pascenti vel refrigeranti. » Idem, *hom.* l e duabus : « Non quraro, ait, alia tempora , quando vespere , quando diluculo, quando in solis pascis occubitu. Illud tempus inquiro, quando in florente die, quando plena luco in majestatis tuæ splendore versaris. » El S. Ambrosius, IV *Ilexamcr.* cap. v, alloquens Christum sic ait : « In meridiano pascis, hoc est in Eoclesiæ loco ubi justitia resplendet, ubi fulget judicium; sicut meridies, ubi umbra non cernitur, ubi majores sunt dies, quod eis sol justitiæ tanquam æslivis diutius immorelur. » Idem, serm. 2 in *Psalm,* civili : « Qui receperunt te, inquit, sicut salutis auctorem, in meridie sunt : illis lucet, illis calet gratia tua sicut meridies; illis meridies factus es, qui pascuntur in divitiis tuis, et in te sperant. Ideo, ut dicit David : Educes quasi lumen *eorum* justitiam, el judicium *eorum* tanquam meridiem, n *Psalm.* XXXVI, vers. 6. Idem in *Exhor* lattone ad virginem:* « Ubi Christus manet, nisi ubi justitiæ meridies fulget? Ideoque dicitur: In sole posuit tabernaculum suum, » *Psal.* xxvni, vers. G.

Hinc Theodoretns docet hic notam verra fidei Meridiei, et consequenter verra Ecclesiæ assignari *meridiem,* id est claram, publicam et universalem or- unirem» thodoxra fidei toto orbe prradiealionem ; in ca enim meridiatur Christus, indeque Ecclesia cognominatur *catholica,* id est universalis, sive toto tbodoi» orbe resplendens; cum haereticorum sedai late- e »|*-**® bras et angulos qurarant, nec nisi in una alteravo Dola'

provincia delitescant. Sic et S. Augustinus, lib. *De Unitate Ecclesiæ,* cap. xiv.

Tertio. irr'diM tu ri- *Tertio,* nonnulli censent Ecclesiam hic petere tt (jliristo ubi cubai in meridie, id est ubi jaceat in prosepio, cuín recens natus est. Licet enun natus sit post mediam noctem in tenebris, tamen in eadem luco sua illustravit orbem, ut videretur non esse, nox , sed mendies, juxta illud dictum de angelo annuntiante pastoribus Christi ortum : « Et ccce angelus Uomini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos,» Luc. n, 9.

Cbuli crucia- no. DHvitæ *GLrbl'* Melius tamen accipias per *meridiem,* Christi crucifixionem , in meridie enim crucifixus est, atque crux Christi Ecclesiæ et fidelibus contra omnes persecutionum ct tribulationum œslus, cerium fidumque prostat umbraculum cl solatium. Aurora ergo vilæ Christi fuit in nativitate, *dies* in prædieatione, *mendies* in cruce, *vespera* in sepulcro. Ita Philo Carpathias. Tacite ergo sponsa, puta Ecclesia ct anima fidelis, quæ plane configurari optat Christo crucifixo , ejusque crucem ferre sibique imprimere, petit quomodo (hebræum enim FID'K *echa* tam *quomodo* quam *ubi* significat), quomodo, inquam, Christus in *meridie,* id est in ferventissimo dolorum et tormentorum æstu, ad horam nempe sextam, in duro crucis lectulo cubuerit, ut ad ejus similitudinem animum suum et studium attemperet, se denique totam ad Christi in meridie crucifixi exemplar figat cl formet.

Coirlo, n . r.dies ';]7* *Quarto,* meridies symbolum est Jerusalem et Sion, ubi Christus docuit, el Ecclesiam primam fidelium sanctorumque instituit, juxta illud Js<ri. n, 31 : « Dc Sion exibit lex, el verbum Domini de Jerusalem.» Jerusalem enim vergit ad meridiem. Primi enim fideles in rebus dubiis cl quacumque tribulatione confugiebant ad B. Virginem et apostolos degentes in Jerusalem, ul ab iis lucem, robur cl fervorem acciperent, ut palet *Act.* xv, 13.

Meri- , Romana. Rursum, *merilies* est Romana Ecclesia, ad quam S. Petrus, jubento Christo, ex Jerusalem et Antiochia transtulit pinnatum et pontificatum suum; undo ad illam, velut ad umbraculum et asylum, confugiunt ex loto orbe fideles in quavis difficultate ct dubio, ut ab ea in fide illuminentur, et in Dei amore accendantur. In ea ergo sunt pabula orthodox® doclnnæ, fidei et rerum divinarum. Hinc. Aponius pvr *meridiem* accipit cathedram Petri, sive Sedem Apostolicam: « Ista, inquit, pascua, evangelical scilicet doctrinas, quæ apostolorum principi revelala est Petro, non videt anima, nisi quæ vestigia Petri credendo ct confitendo prosecuta fuerit. »

Donili»- i« iricl- laotur. Porro, perperam donatista* hoc loco abutebantur, ut probarent apud so in Africa, esse veram Ecc|cs¡ttin> quod Africa sil ad meridiem sita; sed cos recto refellit S. Augustinus, serin. 50 *De* Vertís *Domini secundum Joannem : Primo,* quod hæc sint verba sponsæ, Ul esi Ecclesiæ, quærenlis locum sponsi in *meridie,* non autem sponsi quieratis sponsam Ecclesiam ; *secundo,* quod Ægyptus, in qua erant examina ¿anctorum religiosorum, magis sit ad meridiem, quam Africa; *tertio,* quod in Africa dum erant Ecclesiæ : una catholicorum, et altera donatistaruro ; qumrit ergo sponsa in utra istarum cubel et pascat sponsus, *q. d.* • 0 quem dilexil anima mea, annuntia mihi, doce me. Audio enim in meridie, id est in Africa, duas esse partes, imo mullas concisiones. Annuntia ergo mihi ubi pascis, quæ oves ad te periment, quod ovile illic me jubes amare, cui me debeo sociare, ne forte fiam velut operta. Illudunt enim quasi latenti, insultant qua<i perdit®, quasi nusquam alibi ex“i'tenti. No ergo quasi operta, quasi latens fiam super greges sodalium tuorum donariarum, maximianistarum, rogalislarum. cæterarumque pestium extra colligentium, ct ideo spargentium, rogo te, annuntia mihi si illic pastorem meum requiram, ut non in gurgitem rebaptizalionis incurram. » Haec Augustinus. Vide eumdem, hb. De *Umlale Ecclesiæ,* cap. xiv.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Anima sancta solis, id est tribulationis, tentationis ct concupiscentia?, ardore decolorata poscit * i opem Christi, qui fideles suos velut sol meridianus vera cognitione illustrat, et magno Dei amore infiammai, ut omnes ærumnas alacriter et ardentar superent, juxta illud, *Edi.* cap. xxxiv, 19: « Oculi Domini super timentes eum. prolector po- impùjnt. tentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, et umbraculum meridiani. » Et illud, *Isai.* xxv, 4: « Quia factus esi fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua: spes a turbine, umbraculum ab ipstu. » Confugiunt ergo ad Christum, de quo Jeremías ait : < Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris : cui diximus : In umbra tua vivemus in gentibus, » *Thren.* iv, 20. Undo sponsa id quod hic petit consecuta, cap. ii, 3, ait : «Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi. »

Hinc *mendies* notat statum perfectionis, in qua anima diligit Deum ex toto corde, ex lota mento et ex omnibus viribus. Audi S. Augustinum, serm. '0 *De Verbis Dom. secundum Joannem :* « Annuntia mihi ubi pascis, ubi cubas in meridie. Quid signat *meridies ?* magnum fervorem, magnumque splendorem. Ergo notum fac mihi qui sint sapientes lui, spiritu ferventes, doctrina fulgentes. Dexteram luam notam fac mihi, et eruditos cordo in sapientia. Ipsis inlupream in corpore tuo, ipsis socier, cum ipsis te fruar. Ergo annuntia mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne incurram in eos qui alia de te dicunt, aliud de te sentiunt, alia do te credunt, alia de te prodicant, et greges suos habent, et sodales tui sunt quia de tua mensa vivunt, et nien-æ Ime sacramenti pertractant; sodales enim dicti sunt, quod simul edant, quasi

simul edalcs. » de. Hine idem S. Augustinus, jbrMPt epist. 18 *ad Vincentium*, per *meridiem* accipit jus- • •* *los, a* in quibus luce fulgentibus et chántate *fer-* fwr/ . ventibus, quasi in meridie requiescit» Christus. cm. In libro vero *De Unitate Ecclesia:,* xviii, Christus cubat in meridie, id est, inquit, in iis « qui habent charitatcm, ct non dividunt unitatem. » Quocirca Aponius per *meridiem* accipit sacras virgines, monachos et religiosos; nam «justorum semita, quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem, » *Proverb,* iv, 18. Audi Origenem, *hom.* 2 e quatuor: «Si quando sol justitiæ Chrislus Ecclesiæ suæ excelsa et ardua virtutum suarum secreta manifestat, amoena etiam pascua cubiliaque meridiana videbitur edocere. Nam cum adhuc initia habet discendi, ct prima, ut ita di am, ab eo scienti® suscipit rudimenta, tunc dicit Propheta : Et adjuvabit eam mane diluculo. Nunc ergo quia perfectiora jam quærit, et excelsiora desiderat, meridianum scienti® lumen exposcit,» juxta illud, *Psalm,* xxxvi, S et 6 : « Revela Domino viam tuam : et ipse faciet. Et educet quasi lumen justitiam luam, et judicium tuum tanquam meridiem. »

Meridio E chv" nun. Rursurn Nyssenus, *hom.* 2, censet sponsam hic Pclere Paulum Eucharisti®, qua roborata viam capessat ad meridiem gloriæ coelestis : « Doce me, inquit, dicere piam animam ubi pascas, ut salutari percepta pastione,æterno implear nutrimento, quam qui non comedit, non potest ingredi vitarn œternam; et accurrens ad fontem, divinum potum hauriam, quem tu tanquam ex fonte præbes sitientibus, aquam profundens ex tuo latere, ferro hac vena aperta, quam qui gustaverit, fit fons aquæ salientis in vitam œternam : si enim in his me pascas, me omnino facies cubare in meridie , quando m pace simul dormiens requiescam in luce qu® caret umbra, sole lucente super verticem, in qua tu cubare facis cos, quos tu pavisti, quando tu pueros tuos excipies tecum in cubile. Nemo autem hac meridiana requie dignus censetur, qui non fuerit filius lucis, et filius diei : qui autem ex œquo se separavit a vespertinis et matutinis tenebris, hoc est, ubi incipit malum, et in quo desinit, is in *meridie,* ut in eo cubet, collocalar a sole justitiæ. » Eucharistia recte vocatur car* *mendies,* tum quia continet Christum, qui est ipsa lux mundi; tum quia contra omnes tentaciones et concupiscentias meridianum præbet umbraculum; tum quia confert plenitudinem charitatis. ct deliciarum luminumque cœleslium, juxta illud : * Jesus, etc., cum dilexisset suos, qui erant m mundo, in finem (amoris, id est extreme) dilexit eos, » *Joan,* xiii, 1.

Mm 4 -» Mime»- k Anagogice, meridies typus est cœli et cœlestis glori® : sicut enim in meridio sol totam suam vim illuminandi ct calefaciendi exeril, camque toti terræ communicat : sic Christus in cœlo totam quasi divinitatis suæ vim et gloriam exerit, primo in suam humanitatem, deinde in B. Virginem et sanctos omnes, qua eos in corporo et anima omni lætitia, voluptate bonisque omnibus replet, cumulat et beat. In hac vita ergo est *aurora* fidei, in altera *meridies* visionis et amoris, juxta illud : «Satiabor, cum apparuerit gloria tua,» *Psalm,* xvi, vers. 1«. Audi S. Bernardum, *serm.* 33 : « Overo meridies, plenitudo fervoris et lucis, solis statio, umbrarum exterminatio, desiccafio paludum, fœlorum depulsio ! 0 perenne solstitium, quando jam non inclinabitur dies! o lumen meridianum, o vernalis temperies, o /estiva venustas, o autumnalis ubertas, et (nc quid videar præteriisse o quies) el feriatio hiemalis! Aut certe si hoc magis probas, sola tunc hieins abiit et recessit. Hunc locum, inquit, tant® claritatis, et pacis et plenitudinis indica mihi, ut, quemadmodum Jacob adhuc in corpore manens vidit Dominum facie ad faciem, ct salva facta est anima ejus, *Genes,* xxxn, 30 : ita ego quoque te in lumine tuo et in decore tuo per mentis excessum merear contemplari pascentem uberius, quiescentem securius. Nam et hic pascis, sed non in saturitate; ncc cubare licet, sed stare cl vigilare oporlet propter timores nocturnos. Heu ! nec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta; ct ideo indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie. Beatam mc dicis, cum esurio et sitio justitiam, *Psal.* LXiv, 6. Quid hoc ad illorum felicitatem, qui rcpleti sunt in bonis domus ture, qui epulantur et exsultant in conspectu Dei, et delectantur in lætitia?» *Psalm.* Lxvii, 4 ;ct paucis interjectis: «Omnia mihi hic cedunt citra perfectum, plura prætcr votum, ct tutum nihil. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo ? *Psalm,* xv, 10. Vultum tuum, Domine, requiram: vultus tuus meridies est. Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie. Scio satis ubi pascas non cubans : indica mihi ubi pascas ct cubes, » *Psalm,* xxv!, 8.

Hinc S. Augustinus in *Psalm,* i.tv, per *meridiem* Meridie», accipit beatam æternitatem : « Vespere, inquit, mane et meridie narrabo ct annuntiabo : ct exaudiet vocem meam. Evangeliza tu, noli tacere tu, dic quid accepisti. *Vespere* de pretori lis, *mane* de futuris, *meridie* de sempiternis. Ideo ad id quod ait, *vespere,* perlinet quod exauditur vox ejus; finis enim in meridie est, sed inde non declinatur in occasum. In meridie enim lux excelsa est, splendor sapientiæ, fervor dilectionis. Vespere, mane et meridie : *vespere* Dominus in cruce, *mane in* resurrectione, *mendie* in ascensione. Et enarrabo vespere patientiam morienlis, annuntiabo mane vitam resurrectionis, orabo ut exaudiat meridie sedens ad dexteram Patris. »

Mystici et contemplativi per *meridiem* accipiunt Meridie summum contemplationis ct amoris gradum. Unde S. Laurentius Justinianus, De ligno vitæ, tract, phuoaii *De Orat.* cap. x, sex contemplationis gradus as- gradua, signat, atque sextum ct summum hunc ponit : «Sextus contemplationis gradus est, quando animus illa ex divini luminis irradiatione cognoscit,

quibus omnis humana ratio declinat, ct intelligibilium intclligenlia rationem amittit, et omnem humanam rationem et intentionem transcendit. Hinc emanans fluminis imnetus lælificat animum contemplantismeinoriaabundantiæsuavitatis Dei: in quo gustu cum ad Deiftn lotis præcordiis amandum facile abducat hominem potentia ejus, et virtus et gloria, majestas, bonitas, bealiludo, ad contemplanda ejus amabilia per seipsa in affectum cordis contemplantis elucescentia; hoc potissimum amantem rapit in amabilem, quia ipse in seipso est quidquid in eo amabile est, qui est totum quod est, quia bono amore ipsius boni sic se intendit pius affectus, ut non se inde revocet, donec unus cum eo spiritus effectus sit : quod cum in eo fuerit perfectum, jam solo mortalitatis velo differt ac dividitur a Sanctis sanctorum, a summa illa beatitudine supercaelestium, qua tamen in fide et spe ejus, quem amat, in conscientia fruilur. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Semai pnmui. *Primo,* Honorius Augustodunensis sic de ea expOnit : « Mariæ anima Christum dilexit, ideo omnia secreta Patris ei innotuere. Castissima virgo fuit *meridies,* de Spiritu Sancto splendens ct fervens , in quem Christus declinavit æstum libidinosorum, et cubavit in ejus humilitate, pastus est in ejus castitate. Nc vagari, etc. Id est, notifica omnibus quod in mc requieveris, ne h eretici dilacerent dicentes : Si virgo peperit, phantasma fuit. Et ego vagor per eorum greges, quia in secretis el conventiculis eorum sum psalmus eorum. » Hæc vera sunt, sed huic loco minus congrua.

Secón- *Secundo,* Rupertus hæc adaptat B. Virgini quætonti Christum triduo perditum, cumque invenienti in templo : «Fili, inquit, quid fecisti nobis sic? cccc pater tuus et ego dolentes quaerebamus te, » *Lue.* ii, 48. In templo enim est *meridies,* id csl doctrina veritatis, ct ardens prœdicatio charilatis.

Tertiui. *Tertio,* idem Rupertus ct Guilielmus, atque ex iis Deirio censent his verbis B. Virginem aspirare *primo,* ad cœlum; *secundo,* ad Christum suum, ut co fruatur facie ad faciem, *q. d.* Assume me quo assumptus es. ut tecum pascar, tccum cubem, quæ te olim tam devote pavi , ct toties cubitum collocavi. Emissus es olim e sede magnitudinis tuæ, ul mecum esses ct mecum laborares : emitto me nunc de carcero ærumnosæ vitæ hujus, ul locum sim, et pausem tccum post tantos labores materni affectus. *Tertio,* non addere quem pascat, aut quos, ul nostrum exerceat intellectum; quia non tantum illic suos pascit, hoc est sanctos angelos, sed etiam humanitatem suam perennibus deliciis divinitatis suæ; unde postea dicetur ipsemetpasci inter lilia: pascit qua Deus, pascitur qua homo. *Quarto,* addit *in meridie,* quia ibi sempiterna meridies est, ibi jugis fervor divinæ claritatis est, ubi cubat Jesus, ubi quiescit divinitati unita humanitas. Ibi pia mater petebat pasci ab ipso Deo, pasci cum ipso homine, ibi cum suo Jesu cubare. *Quinto,* sodales esse apostolos, qui in gentium dispersione quasi vagabantur Evangelium loto orbe circumferentes; petere autem piam matrem, ne, jam expletis maternis officiis omnibus, emerita et plena dierum, cum apostolis novum subire profectionum cl prædicationis labarem jubeatur, cui pares erant Ipsi apostoli. Spiritus Sancti gralia et cœlesli luce satis instructi.

Ne vagari ixcipiam post greges sodalium TtORLM. — Pungit sponsa sponsum stimulo zelotypiæ, *q. d.* Indica mihi locum ubi cubes in meridie, alioqui periculum est ne vagando in tuos ttmulos ct corrivales incidam, qui te excluso me sibi in sponsam ambiunt, uti fecerunt sponsi Penelopes. Hebræa, *quia cur ero sicut vaga super greges sociorum tuorum ?* Pro *sicut vaga,* hebraico viri» est, FVOi'D *keoteiah,* id est *sicut amida, operta, tecta,* vel *sicut openens se,* aut *sicut declinans, di-* *** *vertens, vagans, errans:* alii, *sicut incrcpata et objurgata :* ita Pagninus. Unde Septuaginta vertunt, *ne forte efficiar sicut adoperta super greges sodalium tuorum. Dro adoperta,* grace est quod S. Hieronymus in versione Origenis vertit, *cooperta;* abi, *circumducta;* Symmachus et ex eo Theodolion, peuScuivn. id est *vaga, vacillans* ct *errans,* aut potius *circumagitata et rotata, uti lapis rotatur in funda,* ut cum fundibularius majori impetu vibret et ejaculetur : enim est *fúnda.*

Porro, to *amicta* vel *adoperta* quintuplicitcr accipi potest : *primo,* pro meretrice, hæc enim olim r* 'iult>- palliolo aut velo se tegere et operire solebat ex pudore, ne agnosceretur, uti patet de Thamar, Ge/us. XXXVIII, 15; undo Vatablus vertit, o' ivuns rar *per greges sodalium tuorum videar palliolata,* id est *norctricula;* alii, *cur ergo quasi quee declinat, et divertit ad greges sodalium tuorum?* hoc est, eorum qui se dicunt tuos sodales, cum quidvis aliud potius sint.

Scaindo el melius *cooperta,* id est lugens, In- Secando, gentes enim solent caput et faciem velo operire, la*rQS* præsertim viduæ, quæ lugent mortem manti, <7. *d.* Cur te, o sponse mi, absente, ego sponsa tua videbor vidua, et lugens tui absentiam velut mortem ?

Posset *tertio, rbcooperta* notare modestiam, ho- TertiG ncslatem et pudorem virginalem sponsæ, quæ so velat el legit, ne a sponsi sodalibus conspici queat, uti se velavit et pallio se cooperuit Rebecca, viso Isaac sponso suo, *Genes,* xxiv, 65. Sic enim virgines et sponsæ honestæ velant se, juxta præceptum Apostoli, I *Corinth,* xi, 5. Vide Tertullianum et ex co S. Cyprianum, lib. *De Velandis virginibus,* et lib. *De Habitu mulierum.* Ita Orígenes, *homil.* 1, quem audi : « Nisi enim tu mihi annuntiaveris, incipio errabunda jactari; et dum te quiero, in

aliorum greges incurro; et quia aliorum erubesco, faciem meam absque mora mox contegere incipio. Sum quippe sponda formosa, ct aliis nudam faciem meam non ostendo, nisi tibi soli quem jam pridem deosculata sum. « EIS. Hieronymus, epist. 22 *ad Eustochium, ex hoc* loco docet virgines non cx parte, sed omnino et ex toto debere velare faciem : « Zelotypus, inquit, est Jesus, non vult ab aliis videri faciem suam, excuses licet atque causeris; obducto velamine ora contexi, et quæqvi te ibi. et dixi : Annuntia mihi, ne quando efficiar sicut operta super greges sodalium tuorum ; tumebit et dicet : Si non cognoveris te,» etc.

Ourt), litem, inrozuita.

Quarto, S. Augustinus, epist. 48 *ad Vincent.,* ct lib. *De Unitate Ecclesia:,* cap. xiv : *Cooperta,* inquit, id est obscura, latens ct incognita. Ecclesia enim posita est a Christo in meridie, ut omnibus sit visibilis et conspicua : ergo non decet eam osso coopertam, id est latentem et absconditam, uti sunlcccIcsne donatistarum aliorumque h creticorum. Sic et Orígenes, qui asserit idcirco Ecclesiam, vel animam Dei sponsam, requirere Christi cubicula, et plenitudinem scienti® a Deo postulare, ne videatur e*se una c philosophorum scholis, quæ *adoperta* nuncupatur, co quod veritas apud eos operta sit et incognita.

Qninto, rrow, ▼4£ıDÍ, trnI.7

Quinto el optime, *cooperta* idem est quod vagans ct errans, uti vertit Noster : femin® cnim eum domo abeunt, alioque vadunt, honestatis causa sese cooperiunt et tegunt. Petit ergo sponsa a sponso locum ubi cubet in meridie, id est in restu persecutionum, ut ad cum confugiat, ne alioqui, inquit, ego, id est fideles mei qui sunt membra mea, præserlim in primitiva, novella et tenella Ecclesia, dispergantur, et vagando deflectant ad gentes, idololutras, hærclicos et philosophos, ac in eorum errorem inducantur, qui se jactant sodales Christi el veros pastores, doctoresque veritatis, cum sint socii et ministri diaboli. Undo Chaldœus hæc more suo adaptans Judæis : ‹t Et quarc, inquit, erunt transmigrantes inter greges liliorum Esau cl Ismael, qui applicant sibi idolo suapro sociis?» Ita Nysscnus, Philo Carpathius, Ca^siodorus, Beda, Anselmus, S. Bernardus el alii.

n*r*tki kxhle* Cbrbti.

Recte notat Theodorclus hærclicos se vocare *sodales* Christi, quia habitum et nomen Christi circumferunt, nec nisi Evangelium Christi ore crepant, sed corde ei adversantur, juxta illud Pauli : «Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes,» it *Tim.* m, 3. Rursum hæretici eumdern habent baptismum aliaque sacra-

Ottien- menta, quæ Christus ct Christiani. Denique *sodales* dicuntur, non quiaamicitsedquia quasi cx n?qualitalecuin Christo certare contendunt, promittentes eadem bona suis sectatoribus, quæ Christus suis asseclis pollicetur; unde et eos a suo nomine nuncupant, donatista.* a Donato, arianos ab Ario, pclagianos a Pelagio, siculi Christiani vocantur a Christo. Quocirca ab his Ecclesia (id est fideles rudiores in Ecclesia) fll vaga, erronea, et circumducitur ac rotatur a omni vento doctrina? ad circumventionem erroris, n ait Paulus, *Ephes,* iv, 14.

Sodalium. — *Primo,* Orígenes, *homil.* 2 ex quatuor, per *sodales* accipit angelos, quibus Deus gentium singularem curam distribuit et demandavit, 7. d. Ne pergentes vager, ct eorum angelis præsidibus subjiciar, quæ uni spon«o Christo subdita sum, ejusque vicario S. Michaeli: hic enim nunc præses est Ecclcsiæ, uti olim fuit Synagogæ.

Saniti qui ? R**p PdOD, anjelL

Scamdo, Ruperitis per *sodales* accipit scribas ct pharisæos, 7. *d.* Ostende mihi, o Christe, ubi pascas tuos fideles, ne alioqui recidam in priores meos magistros, puta scribas mosaicos, qui me ad judaismum et judaicas traditiones ac superstitiones retrahant, sicut Magi quærcntes Christum duce stella, cum eam velut meridiem se occultantem reliquerunt, incideruntin Herodemctscribas, qui Christum ct ob Christum Magos alia via in patriam redeuntes persecuti sunt, *Matth.* n, 16.

Seenni,

Tertio, S. Bernardus, *serm.* 33, accipit dæmones, præserlim meridianos, qui scilicet licet sint nox, id est tenebrosi per malitiam, tamen Christi meridiem, id est splendorem et fervorem fraudulenter simulant et ostentant, ut fideles ad se alliciant et decipiant, juxta illud *Ps.* xc, 6 : « Ab incursu, et dæmonio meridiano. Itaque, inquit, nisi cordi illius,quem forte aliquod istiusmodi dæmonium meridianum tentandum acceperit, oriens ex alto illuxerit verus meridies, qui falsum convincat et prodat; non poterit omnino caveri, sed lentabit ct supplantabit sine dubio sub specio boni, pro bono scilicet malum incanto et improvido persuadens. Et tunc meridies, id est major claritas, apparet tentaos, cum quasi boni majoris imaginem præfert. »

Tertio, dimone*.

Qnirto, optime, hifetid, et cited ucodoxh

Quarto et optime, per *sodales* accipias hærclicos, philosophos cæterosque errorum magistros, qui discipulorum greges post se trahere satagunt, ac subindechristianos novellos ad se reipsa trahunt: hoc enim hic devitare cupit Ecclesia. Ita Cassiodorus, Justus Orgclitanus, Philo Carpathius, S. Anselmus ct Bernardus.

Troilogta*

Tropologice,S. Gregorius persoda/esacclpit perversos chrislianos et falsos fratres, in quos fideles incidere metuit, ne ab cis pervertantur : « Vere, inquit, in quo Christus non cubat, vagatur; quia mens quam ille suavis ct ponderosus Christi spiritus non implet, multis cogitationibus dissoluta circumfertur. Sed qui sunt sodales Christi, per quorum greges sponsa vagari pertimescit, nisi falsi quique Christiani? qui aut nominis solius, aut etiam sacramentorum communione fratres Christi vocantur; quia electis, quos ipse *fratres* vocavit, in Ecclesia cohabitando sociantur. Quorum multitudines bene per exprobrationem greges appellantur : quia dum quasi irrationabilia animalia sine ordine vivunt, seductoribus spiritibus ad devorandum traduntur. Per hujusmodi greges vagatur, quisquis ab intimo desiderio cx* pulsus, reproborum stultitiam per similes cupidi-

ebriati DU

tate» imitatur.* Concupiscentia enim est vaga, facitque hominem vagum, ut ab una, quam expertus fastidit, transeat ad aliam et aliam sine fine, quia qua rit in cis salimi, et non invenit, juxta illud, *Isai.* tvn, 17 : « Abiit vagus in via cordis sui. » Et illud *Jcrem.* L, 6 : « Grex perditus factus est populus meus : pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus : de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui. » Concupiscentia ergo circumducit animam ab una voluptate in aliam, ab uno scelere in aliud, eatnque rotat, sicut rotatur lapis in funda, ad omnem injui iam et vim proximo inferendam, ac ad omne nefas, juxta illud, *Sapient,* cap. iv, vers, **ii** : « Inconstantia concupiscentia» transvertit sensum. » Hoc significat ‘wptpi&uivn, id est circu/nversa vel *rotata in funda,* ul vertit Symmachus.

VOX SPONSI

ET SOCIORUM EJUS.

Vers. 7. Si ignoras tr , o pulcherrima inter mulier es, EGREDERE, ET *111 POST VESTIGIA (hebraice, *post calcaneos)* gregum tuorum , et pasce uædos tuos juxta tabernacula pastorum.

Vatablus ct alii hebraizantes r* *te,* cum dicitur, *si ignoras te,* censenl hebraico pleonasmo redundare, et eleganti® duntaxat causa poni. Unde ipsi ex Hebræo vertunt, *si ignoras tibi,* id est sí *ignoras,* sicut mox in Hebræo dicitur "f? *tsei lach,* id est *egredere tibi,* id est *egredere,* el alibi sa»pe. Sic te vel *tibi* apud Latinos sa»pe redundat, ut Ht *te hoc fecisti, vade tibi, vive tibi, ecce tibi,* id est *cere.* Sic sensus erit, *q. d.* Si ignoras, o sponsa, ubi cubem ego sponsus tuus in meridie, abi el sequere vestigia gregum ct pastorum : inter cos enim me invenies quasi pastorum pastorem ct principem. Hinc sensus valde facilis ct planus est, ct sententiam alias impeditam expedit, claramque edicit Ha Tifclmannus, Horlolanus, Sanchez, Solo Major et alii hebraico periti.

Si *igno*-Tru-n* wjQiuj. Verum Patres græci et Ialini urgent et ponderant ™ æfluc ac Septuaginta vertentes etxurw, id est *teipsam.* Sic sensus esse potest, *primo, q. d.* Si ignoras te, id esi luam pulchritudinem, pulchrumque tabernaculum, in quo pasco et cubo in meridie, quia tuum tabernaculum pariter meum est, sicut tua pulchritudo pariter mea est : ubi cnim est sponsa, ibi est el sponsus ; ubi est Ecclesia, ibi est cl Christus. Quare si id ipsum ignoras, egredere ct abi post vestigia gregum cl fidelium tuorum : tui enim greges, mei quoquo sunt; atque ubi gregps met sunt, ibi sum quoquo ego earum fidus et individuus pastor. « Et pasce ha> dos tuos juxta tabernacula pastorum,» puta apostolorum cl doctorum : illos cnim ego tibi præsides prœfeci, ct magistros constitui, atque ego in medio ipsorum versor cl dego, uti dum viverem in medio ipsorum, a parentibus meis inventus eum in tempio, *Luc.* n, 40, juxta illud : « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, nsque ad consummationem ueculi, * *Matth.* xxvm, 20. Quare per hosco pastores ego te vera doctrina pascam, ct in omni solis, id esi persecutionis ardore solabor cl protegam : hoc si sequaris, non incipies vagari, nec incides in meos sodale*, id est æmulos et rivales hæretîcos, cæterorumque errorum magistros. Ila S. Athanasius in *Synopsi* ct Justus Orgelilanus, qui recte notant causam ignorationis spon*æ, cur scilicet illa ignoret ubi sponsus cubct in meridie, esse quod ipsa ignoret seipsam suamque pulchri tudinem ; quare eam inirospiciat, atque inca sponsum inveniet.

Secundo, Nyssenus censet hæc verba non esse s*cunsponsi, sed adolesccnlularum ad sponsam que- dns' renlem se solis œstu decoloratam, q. *d.* Esto tibi decolorata videaris, revera tamen es pulchra per excellentiam, id est pulcherrima es mulierum; quod si ob persecutiones elœrumnas id ignoras, abi post tuos greges et pastores, ab illis audies te laudari, tuamque pulchritudinem plenis buccis concrepari. Verum hic sensus videtur impertinens; non enim respondet interrogationi sponsa» qur. rentis, non, an ipsa sit pulchra, sed ubi sponsus pascat et cubet in meridie.

Tertio, Titelmannus et alii censent hæc dici per Tertin* ironiam - pupugerat enim sponsa sponsum stimulo zelotypi® dicens: « Ne vagari incipiam; » quare sponsus stimulum hunc in eam jocando reflectit, voluti si amator quispiam volens persuadere sponsæ, quod nusquam alibi sic possit, ut apud ipsum commode et honorifice tractari, ita eam alloquatur : Si ignoras temelipsam, o sponsa mea! si nondum libi satis cognita est conditio tua. in qua apud me agis; egredere, et abi post amatores alios, illicque operam da tuis voluptatibus et desideriis explendis, ut videas et experientia ipsa tandem cognoscas quam sit dissimilis tua conditio ab illis quæ aliis adhœrent amatoribus. Huc accedunt Cassiodorus et Beda, qui exponunt per comminationem, *q. d.* Si ignoras, o sponsa, quod pulchra facta sis per baptismum, ct pulchrior futura per tribulationum, quas tibi idcirco immittere decrevi, tolerantiam, egredere a meo consortio, et errantium actus imitare. Et S. Gregorius hio : « Quisquis, inquit, nescit se in hoc positum, ul lenlaliones per sufferentiam vincat, a familiarilate Christi recedit, quia in bello positus cum Domino suo pugnare recusat. »

Quarto et genuine, videntur hleo esse verba non Qwtu«f solius sponsi, sed el sociorum ejus; unde d mox geumne. socii hi aiunt : * Murenulas aureas faciemus, » in plurali, non *faciam* in singulari, uti ibidem notant Justus, Rupertos, Anselmus ctS. Bernardus. Sponsus ergo non per se, sed per socios suos respondet spons® : ‹t Si ignoras te, » id est luas vias, tuos gressus, quibus ad me lendis, *q. d.* Si ignoras iter ct viam, quam insistere debeas, ut ad locum, in quo pasco et cubo in meridio, pervenias. a Abi post vestigia gregum tuorum; * ile-

brea, *exi tibi in calcaneis ovium;* Septuaginta, *egredere tu in vestigiis gregum* (r¿ enim *tuorum* non est in llebræo, nec in Græco); Symmachus, *egressa vade fecundum vestigia gregum,* hoc est, sequere fidem, vitam et more* priscorum fidelium, qui Deo placuerunt, puta patriarcharum el prophetarum. Hi enim sunt tui, id est non tam ad legem veterem, quam ad novam, Christique Ecclesiam pertinent, testcS. Augustino. «Pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum, » id est, infirmos tuos fideles et peccatores, qui male olent, ut hirci el hædi ob putidam concupiscentiam, pascito juxta tabernacula pastorum, id est juxta Ecclesias apostolorum, ct eorum qui apostolis successerunt : ab iis enim in fide ct virtute firmabuntur, et a concupiscentiis curabuntur; quare ibi invenient sponsum animæ suæ Christum *in meridie,* id est in fulgore doctrinæ ct fervore charitatis, recubantem, suosque fideles per apostolos virosque apostólicos pascentem. Alludit grammatice ad hædos, qui naturali instinctu agnoscunt matres, casque cx odore agnoscentes illico ad illas confugiunt. Fingitur enim hic sponsa hædos parvulos et infirmos pascere, ct lactare juxta tabernacula pastorum, qui hircos ct capras adultas pascunt; quare ex hædis, qui ex odore agnoscunt et advolant ad vicinas capras quasi matres suas, agnoscit sponsa paslrix ubi sit sponsus pastor ovium ct caprarum.

r n- P*n»u. Sensus est ergo, ‹/. d. ait Hortolanus : Si quando, o Ecclesia sponsa mea pulcherrima, inter maximas persecutiones, ct rerum omnium difficultates perplexa, et inops consilii bærebis, observa majorum tuorum fidem, et in perferendis malis infractum animum, quæque illi, his voluti pedibus suis difficiles ingressi vias, reliquerunt impressa vestigia, heroica sua facta, raræ fortitudinis ac constanti® tibi tuoque gregi imitanda exempla. Iisdem tu quoque ingredere pedibus, eadem tere vestigia, eam rectam tuque et grex tuus perpetuam tenete viam : ea vos procul dubio, ad mea pastorum Principis aliorumque insignium pastorum perducet mapalia, in virentibus, irriguis et opacis Israelilicorum montium locis fixa. Ibi nullum, qui te deceptam vitiet, aut sollicitet, offendes pseudo-Christum, nullum pseudoprophetam; sed me ipsum, qui te incorruptam perpetuo servaturus sum et illibatam, verum Christum et legitimum spousum tuum, meosque, qui gregem meum exanimi mei sententia, doctrina sana et scientia pascant, fidos pastores. Ibi jubeo ut pascas hædos tuos, tuos inquam filios tibi recens natos, quin ct adultos, sed moribus adhuc et judicio neophytos, lascivientes, auribus prurientes, rerum novarum cupidos, et voluptatum (quarum virus redolent) magis quam mei amatores. Ibi tuos hædos a meridiani solis incommodis tutos, cum reliquo meo grege jubeo ut facias accubare, predicando verbum opportune, importune obsecrando, increpando cum omni patientia et doctrina.

Huc accedit Chaldæus, qui de more Judæis hæc applicans sic vertit : « Dixit Sanctus ct Benedictus Mosi prophetæ : Tu postulas ul deleatur illis exsilium, Synagoga, quæ comparata est pucllæ pulcherrimre, et quam anima mea diligit, ambulet in viis justorum, et ordinet orationem suam in ore praefectorum suorum, el deducat generationes suas, et doceat filios suos, qui comparantur hædis caprarum, ut ambulent in domum ecclesiæ ct in domum doctrinæ : ct propter illud meritum sustentabuntur in captivitate, donec mittam eis regem Messiam, qui ducat cos in requiem ad tabernaculum ipsorum, quod est domus Sanctuarii, quam ædiflcabunt ci David et Salomon pastores Israel. »

Minus apposite aliqui pastores non veros, sed falsos hic accipiunt, *q. d.* Sequere vestigia gregum, id csl fidem et mores priscorum justorum; sic fiet ut etiam impune hædos, id est fideles tuos imperfectos, ductare possis circa tabernacula pastorum, perfidorum, inquam, illorum sodalium, quos pertimescebas; ideoque decrevi te similem facere equitatui meo, robori et potenti®, quam ostendi m curribus Pharaonis, scilicet prosternendis et mergendis in mari Rubro.

Denique solatur sponsus animalque sponsam, compellando eam, «o pulcherrima mulierum, » *q.* d.Videris libi, o sponsa, sole persecutionum decolorata et obfuscala, at scito te cx dono et grafia Dei esse pulcherrimam mulierum. Id explicat et confirmat, dum subdit : « Pulchræ sunt genre tuæ sicut turturis, collum tuum sicut monilia, » etc.

Tropoio. gp**mo »ni ea ^Dei.

7'ropologíce, *primo,* « si ignoras le, egredere, » etc., *q. d.* Cognitio sui ipsius est via ad cognitionem Dei, sicut ignoratio sui est ignoratio Dei : cognoscens enim suam infirmitatem, cogitur agnoscere Dei gratiam et omnipotentiam, eamque supplex invocare. Unde Agapetus Diaconus, *Admonit. ad Justinianum imperatorem* : «Qui se novit, inquil, Deum noscet. Deum noscens, Deo assimilabitur. Assimilabilur qui Deo dignus erit, qui nihil Deo indignum admittit, sed cogitat quæ Dei sunt; et quæ cogitat loquitur, et quæ loquitur facit. » Vide S. Bernardum, lib. ll *De Consider, ad Eugcnium,* cap. in, ct S. Ambrosium, serm. 2 *in Psal.* cxvnr, ct Origenem hic, *hornil.* 2 ex quatuor. Unde S. Hieronymus, epist. 23 *ad Eustochium :* « Sis licet pulchra, inquit, et inter omnes mulieres species tua diligatur a me sponso tuo, nisi te cognoveris, ct omni custodia servaveris cor tuum, nisi oculos juvenum fugeris, egredieris de thalamo meo, ct pasces hædos, qui staturi sunt a sinistris. » Et S. Augustinus, serm. 50 *De Verbis Dom. secundum Joan. :* « Nisi, inquit, cognoveris temetipsam, quia una es, quia per omnes gentes es, quia casta es, quia colloquio perverso malorum sodalium corrumpi non debes; nisi cognoveris temetipsam, quia recte mihi desponsavit ille virginem castam exhibere Christo, recteque mihi

teipsam exhibeas, ne malis colloquiis, sicut serpens Evam seduxit astutia, sic et tui sensus corrumpantur a castitale mea : nisi ergo talem cognoveris temetipsam, exi. Tu exi, aliis enim dicturus sum : Intra in gaudium Domini tui. Tibi non dicam : Intra, sed : Exi, ut sis inter eos qui ex nobis exierunt, exi tu : sed nisi cognoveris temetipsam, tunc exi; si autem cognoveris temetipsam, intra : si autem non cognoveris, exi tu in vestigiis gregum, ct pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum. Exi in vestigiis, non gregis, sed gregum, et pasce non sicut Petrus oves meas, sed hædos tuos in tabernaculis, non Pastoris, sed pastorum, non unitatis, sed dissensionis. »

Secundo. *Secundo,* ut homo veniat ad Deum animæ sponsum, oportet egrediatur ex suis affectibus et amoribus inordinatis, ac quasi ex seipso, ut scilicet exuat veterem hominem; sic enim novum, puta Christum, induet. Unde S. Ambrosius, *Jc Anima et Isaac,* cap. iv, docet animam conciliare sibi Dei praesentiam per sui cognitionem et mortificationem . u Cognosce igitur te, inquit, ct naturas decorem, et exi qilasi exuta vinculis pedum, et nudo exerta vestigio, ut carnalia integumenta non sentias, vestigium mentis tuæ corporalia vincula non implicent, ut pes tuus speciosus appareat, etc. Hoc est ergo quod ait : Exi tu in calcaneis gregum, et pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum; quia per greges regnum intelligimus, eo quod potestatis sit gregibus præsidere; praesidet autem unusquisque sibi quadam potest de regali, si coerceat in se corporis luxus, ct servituti redigat carnem suam : ideo dicium est, *Luc.* xvii, 21 : Regnum Dei intra vos est. Unde pulchre ait ad animam : Exi, id est exi a servitio, exi a carnis imperio atque dominatu; ct exi non in carne, sed in spiritu, exi ad regimen potestatis; ideoque addidit : Pasce hædos tuos, id est, rege ea qu® m sinistra tua sunt. Nam si non regantur, facile labuntur. Coerce petulantiam ct lasciviam tui corporis; edoma leves motus : pasce eos uon in corporeis tabernaculis, sed in tabernaculis pastorum qui regere gregem norunt. Sunt enim amabilia tabernacula Israel, sicut nemora obumbrantia super Humen. » Hoc est quod Deus Abrahæ, dum eum ad se evocaret, precepit, dicens : « Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris lui, » etc., *Gen.* cap. xii, **i**. Hinc Joannes Carmelita sic explicat : Egredere, id est temetipsam interseca, mediamque concido, ita ut mentem ab appetitu distermines, ac duo quasi agmina constituas: altero quidem in agmine appetitum sentientem, effrenesque ipsius motus recensebis; ab hoc vero agmine lucnlem voluntalemque segregabis, allerumque numerabis agmen, in quo leips&m repones, ct, indicto bello, agminis primi colloquia commerciumque vitabis. Sic viam arripies luceque frueris. « Abi post vestigia gregum tuorum, » hoc est, post greges tradere, non ut a motibus appetitus effrenis traharis, sed ul quasi verbere inflicto te ipsam urgeas, et quo mens vocat, recte ire compellas, « Pasce hædos tuos juxta tabernacula pistorum,» id est, sensus rebelles hædorum more, dum recens sanguis effervet, exsultantes, cum domueris, dictoque jam feceris audientes, ne patiaris otio se Iradere, aut tam cito deseras,ac si rebellare nequeant, neque soleant: sane si eos impune agere permiseris, fœdus rescindent, ac in te uno connisu irrumpent. Preside igitur illis, acriterque rede, ac simul pasce juxta casas mapaliave pastorum, qui sunt viri rerum divinarum consultissimi, apostolorumque posteri ac hœredes, qui saluberrimas spiritualium dogmatum herbas sibi credito gregi carpendas porrigunt : quorum si dogmata toto pectore hauseris, ad meridiem ipsorum ducatu ocys^ime properabis.

iKit tomo a 'ii . l,iu Muât nnvum.

Tertio, anima, ul Deum inveniat, debet sequi vestigia gregum, id est sanctorum, qui legem Dei sunt secuti, ac ejus in sacra Scriptura dogmata velut pabula depaverunt. Eadem hædos, id est petulantes ct effrenes concupiscente motus, refrenet ex disciplina pastorum.

Symbolice S. Bernardus : Greges Dei, ait, sunt Symb>u creature, ex quarum vestigiis, id est considera-(ione, vestigamus et pervenimus ad earum Creatorem, uti docet S. Thomas, l part., *Quast. V,* ari. 6, et *Quæst.* XLVH, art. 7. Vide S. Basilium. hom. li *IIesam.,* S. Augustinum, lib. X *Confess.* cap. vi, S. Gregoriani, Xll *Moral,* cap. vm. Ita S. Antonius per hæc vestigia sponsi cubile, id est Dei thronum et gloriam agnovit, uti refert Nicephoros, lib. XI, cap. xLii. Unde S. Antonii hoc erat axioma, imo definitio mundi : a Quid est mundus? est liber divinitatis. Cœli enim enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum, » *Psal.* xvin, 1.

Porro, Nyssenus legit, si non *cognoscis te ipsam, o pulchra inter mulieres, egredere tu cx vestigiis gregum, et pasce hædos in* (vel, ut alii codices habent, *pro) tabernaculis pastorum :* sicque explicant : « Anima, quæ ex nigra facta est pulchra, si est tibi cure, ul longo tempore duret gratia el decor tuæ formæ, ne aberres posi vestigia eorum qui praecesserunt; sequere rationem, non vulgarem hominum consuetudinem rationis expertem; non aspicias ad pecudum vestigia, quæ per calces eos significant, qui vite terrón® sunt affixi, etc. Non est enim apertum an sil hædorum semita ea quæ apparet, quam tu sequens, propterea quod a to non cernantur, qui vestigiis suis vitam triverunt. Postquam vitam transmiseris, et in mortis stabulo inclusa fueris, timendum est ne in gregem hædorum ascribaris, qui ad sinistram collocandi sunt, quos ignorans eorumque vestigiis inh vrcns, secuta es. » El Orígenes qui sic exponit, g. d. «Si non cognoveris te, quoniam regis es sponsa, ex a me facta formosa, id tibi erit m pœnam, quod novissima fies in vestigiis pastorum ; idque non inter oves el justos, sed inter hædos el peccatores,

cum quibus habitans non poteris habere partem mecum. » Huc accedit S. Gregorius : a Per *hœdos,* immundæ cogitationes designantur; per *tabernacula pasturum* conventicula hærelicoruiu exprimuntur. Qui ergo pugnare nescit, juxta tabernacula pastorum hœdos pascit : quia quisquis obsistentibus lentalionum gladiis viriliter non resistit, immundas cogitationes quasi hœdos lascivos in corde nutrit, el efficitur ei similis, etiam qui a fide recedit. Animavero quæ sponsa Christi effici concupiscit, qualiter se habeat, Christus eam docet, cum ei per comparationem protinus dicit: Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. »

fltdi.

El S. Bernardus, *serm.* 35, qui hæc accipit ul comminationem, q. *d.* Si ignoras, id est si non consideras, non æslimas, non contemplaris immensa bona coelestia, quæ tibi partito dedi, partilo promisi, u egredere de sanctuario meo, corde tuo, ubi secretos sacrosque veritatis ac sapientiæ sensus dulciter haurire solebas, et magis tanquam de sæcularibus, pascendis et oblectandis tuæ carnis sensibus intricare. Hœdos quippe (qui peccatum significant, el m judicio collocandi sunt a sinistris) dicit vagos el petulantes corporis sensus, per quos peccatum lanquam mors per fenestras intravit ad animam. Cui el bene congruit quod sequitur in Scriptura : Juxta tabernacula pastorum. »

B VirgioZ

Denique Ruperlus hæc adaptat B. Virgini, quæ pulcherrima fuit omnium non tantum feminarum, sed ct creaturarum omnium, in cujus utero quasi in templo, imo quasi m cœlo Christus cubavi!, quasi Christus ei dicat : Cum non ignores te ip<am, quod sis mater Dei, ac benedicta inter mulieres, cognoscis pariter ubi ego cubem, nimirum in tua fide ct humilitate. Tu enim dixisti : u Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Ergo ex fideel humilitate, imo fides et humilitas tota pulchritudo tua esi, ct hic est locus requietionis meæ ; locus in quo dilectus tuus pascendo et cubando delicietur in meridie, id est in hoc tempore plcnæ graliæ, quando figura jam præterita res illuxit; umbra depulsa, sol veritatis ascendit. »

Vir s. 8. Equitatui meo in curribus Puaraonts
ASSIMILAVI TE, AMICA MEA.

Epiti- ni- u raooii, çuLÎ

Pro *equitatui* hebraico est 'DDoS *lesusathi,* id est, u* Septuaginta, tnzw, id est *equæ meæ,* vel potius *equitatui* meo; Syrus, *equæ meæ m curru Pharaonis assimilavi te;* Arabicus, *nominali* (laudavi, celebravi) *te, 0 proxima mea, in equo m<.o in curribus Pharaonis.* Jam

PRIMUS SENSUS.

P:bu>.

Primo, nonnulli censent Salomonem hic sponsam suam compararo equis cuidam currili leclistim®, generosissimo) et pulcherrimæ, qua præ deliciit ipse utebatur in agitandis curribus Phalaoms; vel qua Pharao filiam suam curru vexit ad Salomonem, quasi sponsam ad sponsum : quo symbolo significatur sponsam cum sponso similem esse equo et equæ eumdem matrimonii vil®» que currum pari consensu trahentibus; a *jwjo* enim hoc equorum, matrimonium dictum est ron- *jugium,* quod conjuges siul, quasi duo equi ad eumdem currum conjugati, ul matrimonii opera paribus humeris sustineant, ejusque difficultates paribus viribus superent. Rursum hoc symbolo significatur sponsam debere se moribus viri accommodare, el hunc vicissim spons» infirmitati se attemperare, sicut in curru trahendo equi jugales alter alteri se accommodat. Significatur ergo liac *eguæ* metaphora mutuus sponsi et spons» amor, mutua observantia, mutua concordia, mutuus labor, mutua obsequia et officia. Sic Lyricus comparat virginem speciosam equæ :

Quæ vehit latis equa trima campis,
Ludit exsullim, meiuiLpie tangi.

Notum est proverbium : *Equa Thessala.* Igitur *equa E,lru* notat *primo,* Ecclesiæ velocitatem : equæ enim ve- tat qualociores sunt equis, ut maxime liquet in Hispanicis: ita Theodoretus: Sponsus, ait. cum sponsam t.-deni amoris æstu percitam, et ad se festinanter curren- velocititein cerneret, equæ æripedi illam similem asseruit. *Secundo,* ejus obcdienliam et mortificatio- Secundo, nem, quod cum in gentilismo viveret indomita, jam jugo Christi cervices submiserit. Ita S. Anibrosius, serm. 2 *in Psal.* cxvm. *Tertio,* amplilu- Tertio, dinern, quod celerrimo per totum orbem diseurreril, Cbristique fidem propagarli. « Cœpit sponsa diuun; du*m (Christi), ait idem S. Ambrosius, concordiact mansuetudine populari, esse sublimis, et toto circumferri orbe tanquam currus, et equis velocibus supra mundum rapta ascendit ad Christum. » *Quarto,* Quarto» fecunditatem, ila S. Ambrosius, *be Isaac ct Anima,* fecundi* cap. iv : u Virtutis labor, ait, qurerit victoriam, ut Ukni. possit equæ illi, quæ Salomonis est, comparari, velox ad currendum, habilis ad pastum ; quoniam fœcunditas animæ desideratur et quærilur. Huic equæ similis æstimatur hæc anima, hoc est prophetic® vel apostolica) virtutis : eo quod in eorum annumeretur gregem, qui fecunditate praedicationis su® lotius orbis terrarum spatia resperserunt, et quamvis in corpore constituti, nulla tamen cursus spiritalis sensere dispendia. »

Secundo, nervosius hæc accipias de equitatu secundo, curruum bellicorum. Alludit enim ad equos bel- eqaiuttu licos, quos sibi ex Ægyplo a Pharaone coemebat bcliu Salomon : /Egyptus enim optimorum equorum erat ferax. Vide historiam, III *Keg.* cap. iv, 26, ubi inter aha dicitur : u Habebat Salomon quadraginta millia præsepia equorum currilium, et duodecim millia equestrium, » etc. Sensus ergo est, q. d. pif*. Questa es, o sponsa, te æstu persecutorum deco- p^am. loratam, atque limere, ne rursum vagando incidas m sodales, id est æmulos meos ac tuos : quare quæsiisti, ubi cubem in meridie, ut sub umbra mea ub omnibus hostibus luta securuque quics-

cas, ac hœdos tuos petulantes pascas et compescas juxta tabernacula pastorum : video te ad tantas difficultates, persecutores et hostes expavescere ; addo ergo tibi animum, dicoque me libi daturum vires ct robur tantum, ut similis esse videaris equitatui bellico, quem Salomon comparavit a Pharaone, quo hostes omnes superes. Ad bellum enim te voco, ac per te lotum mundum mihi subjugare destino, ut principem mundi diabolum cum loto suo presidio inde exigam; et quos ille in captivitatem redegit fratres meos, suœ libertati restituam. Nimirum anostolos virosque apostólicos ex te submittam, qui velut equi genero>i maria terrasque celerrime percurrant, et me ipsis velut inequitantem per medias hostium acies invehant, ac populos undequaque prosternentem circumferant. Per me namque sola mea prepotenti dextera fretus, fortia el admiranda facinora edam, atque arduum et memorabile hoc bellum tua, quasi victoris equi et equitatus opera conficiam, vincam el triumphabo. Hinc S. Joannes mundi per apostolos ad Christum conversionem vidit repræsenlari equo albo : « Ecce, inquit, equus albus, ct qui sedebat super illum, habebat arcum, et data est ei corona, el exivit vincens ut vinceret, » Apoc. cap. vi, 2. Hac de causa sponsam Ecclesiam, cap. vi, 9, comparat castrorum aciei ordinate.

Tertio, currus Pharao-Dis, io mari Rubro submersi.

Rursum, *cumis Pharaonis* cum Aponio, Boda et S. Bernardo accipi possunt, non quos Salomon emit a Pharaone, sed quos Deus prostravit in mari Rubro, *q.* ‹l. Tu, o Ecclesia mea, a me assitnilaberis equitatui meo, quem opposui equitatui el curribus Pharaonis, cum pro Mose ct Uebrœis pugnans cos profligavi, et in mare demersi. Simili cmm modo per te omnes tuos hostes Infideles profligabo, sed ita ul cx infidelibus faciam fideles, cx hostibus amicos, ex rebellibus subditos, ex feris homines, cx mortuis vivos, ex ¿temonibus angelos; quare eos per mare Rubrum, id est per baptismum sanguine Christi quasi rubricatum, deducam in terram promissam, non in terra, sed in cœlis. Ita Cassiodorus, Anselmus ct Beda, qui ct addunt, id fieri duce columna ignis ct nubis, id est Spiritus Saucii. Ʃide dicta Krodi xiv. Porro equitatus Dei fuit angelicus : angeli enim pugnantes pro Deo cl HebræiS prostraverunt Pharaonem. Unde Joannes Carmelita sic explicat : « Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, « hoc est angelo, quo tanquam equo meo vehebar olim, dum in sinu Arabico currus Pharaonis everterem, te similem feci. Huc facit illud *Ilabac.* cap. in, 15 : a Viam fecisti in mari equis luis, in luto aquarum mullarum; w et vers. 8 : « Qui ascendes super equos tuos : et quadriga? tuæ salvatio, m ete. Alludit ad Psa/. Lxvii, 18 : « Currus Dei decem millibus multiplex, millia Retantium : Dominus m cis in Sina in sancto. » Ille enim, *Psal.* uviqidem connubi! Christi ct Ecclcste argumentum tractat, quod Canticum hoc. lia Chaldæus quem audi : « Quando egressi sunt filii Israel de Ægypto, secuti sunt Pharao et exercitus ejus post eos in curribus, et in equitibus, et erat via clausa eis a quatuor partibus : a dextris et a sinistris erant deserta plena serpentibus ignitis; el po»t tergum eorum erat Pharao impius, el exercitus ejus; et s militer ante cos erat mare carectosum. Quid f cil ille Sanctus et Benedictus? revelatus e^t in virtute potenti» suæ super mare, cum suffocatu* est Pharao, ct exercitus ejus, et currus, et equites, et equi ejus; ct similiter periisset Israel, nisi Moyses propheta extendisset manus suas in oratione coram Domi* no, et avertisset iram Domini ab ipsis; et aperuerunt ipse ct ju*ti generationis ilbus os suum, el dixerunt canticum, et transierunt m medio maris careclosi per siccum, propter meritum Abraham et Isaac et Jacob, dilectorum Domini. » Huc & cedit Orígenes, qui sic exponit: « Si vis intelligere, osponsa, quomodo scire te debeas, cognosce cm te comparaverim, ct tunc videbis talem te esse quæ turpari non debeas, cum luam speciem cognoveris. Assimilala enim es equitatui meo in curribus Pharaonis : siquidem quantum differì equitatus meus ab equis Pharaonis, tanto inebor es filiabus omnibus, tu amica mea. »

Hay mo vero per *equitatum* Dei accipit ipsos fihos Israel salvatos m mari Rubro, quibus similis fit Ecclesia, quando per aquam baptismi salvatur.

Symbolice, Sotomajor o nset hunc esse equi- Symbol latum amoris, quo sponsa devicit, sibtque devinxit sponsum, 7. *d.* Equidem, o sponsa diarissima, ut primum te vidi, totum me penitus (ibi devinxisti, el plane animum meum quasi expugnasti eximia specie et pulchritudine tua, u<que adeo fortiter et vehementer, ul non minus fortis et potens mihi esse videaris in amore quam equitatus ille meus junctus curribus Pharaonis, fortis et robustus est in bello ad pugnandum et vincendum, ct profligandum populi Dei hostes. Sic Plato ia Amor Symposfo, De Amore, inter abas amoris excellenlias hanc ponit præcipuam, quod potentini- p 1^ mus et fortissimus sit, atque etiam ipso Marte, id est deo bellatore, et auctore belli fortior. Sic enim ibi ait : a Quod ad fortitudinem prælerea attinet, neque Mars equidem amori resistit. Neque enim Mars amorem, sed amor deæ amoris (ul fertur) Martem delinet. Potentius autem est id quod detinet, quam id quod detinetur. Qui vero cœtero rum ¡fortissimo dominatur, omnium abs jue dubio fortissimus judicandus est. » Divinius S. Bernardus, str/n. 64, exclamans : « 0 suavRatem ! inquit, o gratiam! o amoris vim! Itane summus omnium, unus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis nescius, dignatione dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? amor est. Quæ est ista vis, quæso, tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam? Denique ScH *exinanivit,* ul scias umoris fuisse, auod

plenitudo effusa, quod altitudo adequata est, quod singularitas associata est. » Sic Boetius, lib. II Ft c b *be Consol,* metro 8, ait amorem coelo dominari : • Et cœlo, inquit, imperitans amor, n Quin et sponsus hic, cap. vin, vers. 6: a Forüs, ait, est ut mors dilectio. »

SECUNDUS SENSUS

pa r t ia l is,

De Christo et anima sancta.

et *equitatum, primo,* Philo Carpathius fe»nj. legens *equi mei,* et 1res Paties apudTheodoretum, accipiunt apostolos quibus quasi equis insidens Christus profligavit currus Pharaonis, idest gentes infideles, easque sibi subjecit, atque in iis velociter et fortiter quasi equitando, currum Evangeli! sui illico circumegit per omnes gentes. Sic Elice curru igneo et equis igneis ascendenti in coelum succlamavit Elisæus : « Pater mi, paler mi, (tu cs) currus Israel, et auriga ejus, » IV *Rey.* n, 12, *q. d.* Tu, oElia, israehticum populum, ut currus tuis meritis portabas, et, ut auriga luis consiliis regebas. Quis, te in cœlum rapto, jam Israeleiu portabil ct reget?

Sxnn dui, e- *Secundo,* Nyssenus, Aponius etS. Bernardus per *equitatum* accipiunt angelos , qui uti olim quasi c(Iu^es ^ei prostraverunt currus Pharaonis in mari, ita nunc prosternunt dæmones, et quoslibet homines animam justi impugnantes.

T rtin». *Tertio,* Orígenes, *homil.* 2 ex quatuor, et ex eo «¡vintili Aponius, per *equitatum* accipiunt animas, quæ cx nu · -ad infidelitate aut peccato per prædicalionem aposlolorum, et gratiam Christi Iraductæ sunt ad fidem sa. cl sanctitatem, itaque ex equitatu diaboli factæ sunt equitatus et equæ Dei ; nam, ut hic ait Thomas Cisterciensis : a Omnes qui male agunt, sunt equi in curribus Pharaonis, scilicet diaboli, a quo tanquam auiiga diriguntur et agitantur; » sed hi Curro conversi fiunt equi Dei in curribus Christi, cum uiTerso- frenum disciplinæ ejus suscipiunt, jugum Evau- niI°' gelii portant, et spirit i ejus aguntur. Unde Aponius -n «a *curribus* explicat *ex curribus Pharaonis.* Ih enim a Christo sessore sinunt se llccti ad omne bonum, quocumque illi libuerit, atque ab omni malo licet delectabili ct concupiscibili refrenari, uti dixi Apoc. vi, 2. «.Mutato, inquit Aponius, magno sessore magni efficiuntur equi, qui portant Spiritum Sanctum. Et in quibus solebat sedero Pharao, qui disperdens vel dissipane cos interpretatur, qui utique princeps intelligitur mundi, nunc vehitur in eis princeps coelestis militile, Christus : et quos consueverant auctores vitiorum ministri Antichrisli trahere per saxosa con vallia criminum , nunc a potentibus ct mansuetis equis apostolis, vita, exemplo et sana doctrina trahuntur per justitiæ campos, in quibus rotœ sunt volunU*. et rationabilis sensus; temones, agens officium, per quem aut Pharaonis aut Christi unusquisque cffiàtur currus. Et quam sint splendidi ver/e conscientia auro obtecti, quam refulgentes in omni sancta conversatione hi, qui ex Pharaonis, Christi effecti sunt currus, evidenter agnoscitur, ubi eos Domini equi trahere asseruntur. Quibus etiam pro sublimi laude animam suam assimulat Christus dicendo : Equitatui meo, et I reliqua. »

Audi S. Gregorium : « Scimus quia equitatus israeliticus currus Pharaonis fugiens in mari demersos reliquit, nec slatini terram repromissionis miravit; sed prius multas tentationes in eremo quadraginta annis sustinuit, mullos reges multis laboribus expugnavit, et sic tandem quod promissum sibi fuerat, laboriose acquisitum suscepit. Huic sancta anima, sponsi amica similis efficitur, qu.e prius in baptismo omnia peccata sua exstincta quasi Pharaonis exercitum reliquit; et post, dum inter hujus mundi habitatores, malignos scilicet spiritus vivit, imminentia vitia quasi reges alienos prosternit, ct sic tandem ad beatam terram, in qua cum sponso delectetur, pervenit.» VideS. Bernardum, *serm.* 39, ubi per *currus Pharaonis* accipit cuncta vilia, præsertim malitiam, luxuriam, avaritiam, ac singulis suos aurigas ct equos consimiles assignat.

Quarto, Orígenes, *homil.* 2 cx quatuor, et Theo- Qmrtaf, doretus per *equam* accipiunt sanctissimam Christi e«l°* * animam et humanitatem, cui insedit divinitas, chrlitiet eamque vehit auriga egit per tot heroica virtutum huuoal- omnium opera (humanitas enim Christi hic pri- tu* maria est sponsa, quam Verbum ut sponsus sibi despondit, uti dixi m Prooemio, cap. ii) : Christus enim humanitati suæ assimilât animam justi, quasi eam aicalloqualur: Te animam propinquammeam factam, atque ideo propinquam appellatam, et rcipsa nominis fructus assecutam, equæ dico esse similem meæ, qua ego utens Pharaonem intelligibilcin submersi, libique largitus sum libertatem, juxta illud : « Qui reformabit corpus humilitatis nosiræ, configuratum corpori claritatis suæ, » *Philip.* m, 21. Et : « Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini spéculantes, in eamdem imaginem transformamur a claritate, tanquam a Domini Spiritu, » Il *Corinth,* m, 18.

Quinto, S. Hieronymus m illud, *Habac.* cap. m, Qdfltus vers. 8 : « Qui ascendes super equos tuos, » cen- r<pu set animam justi hic comparari equo proprie dicto, quod instar equi ratione et voluntate carentis frenari et regi se sinere debeat ab auriga et sessore Christo, ac dicere cum Psalte : « Ut jumentum factus sum apud te, » *Psalm.* Lxxif, 23. anima jusIL

Plenius S. Bernardus, *homil.* 39, ostendit ani- Anii.I mam sanctam, non tantum esse equam, sed equi- MACH, tatum putentissimum Dei: «Necmiraberis, inquit, eqiula- unam animam equitatu^ multitudini nmilatam, tui. si advertam quaulæ in ipsa una, quæ tamen sancta anima sil, virtutum acies habeantur ; quanta in affectionibus ordinatio, quanta in moribus disciplina, quanta in orationibus armatura, quantum in actionibus robur, quantus m zelo krror, quanta

denique ipsi cum hoste conflictuum assiduitas, numerositas Iriumpnorum. n nano autem rnuinplicem do hoste victoriam ita sigillali™ post nonnulla enarrat : « Ibi populus eductus est de Ægypto, hic homo de saeculo ; ibi prosternitur Pharao, hic diabolus; ibi subvertuntur currus Pharaonis, hic carnalia ct saecularia desideria, quæ militant adversus animam, subruuntur; illi in Ructibus, isti in fletibus ; marini illi, amari isti. Puto et nunc clamitare dminonia,si forte contingat incidere m talem animam : Fugiamus Israclem : Dominus enim pugnat pro eis contra nos,» Erod. xiv, 25.

Igitur anima obediens et sancta, est equa et equitatus Dei, quia ad obediondum et ad omne opus bonum, quod jubet vel consulit Deus, promptissime, velocissime, efficacissime, totoque spiritus impetu procurrit instar angelorum, de quibus canit Psaltes, *Psal.* cui, 4 ; ct Apostolus, *JIebr.* cap. i, vers. 7 : a Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De *Christo et R. Virgine.*

Rupertus per *equam* et *equitatum* accipiens virgam Mosis, per quam velut per equitatum Deus Pharaonem prostravit ct mersit in mari, asserii per eamdem denotari B. Virginem : a Sicut enim virga illa, ait, virgas maleficorum et incantatorum devoravit, ct omnem superbiam ægyptiacam obtrivit, ac deinde germinavit, fronduit, floruit et fructum protulit, non plantata, non succo terra* animata, sed virtute cadesti supra usum natura* provecta : sic tu pulcherrima mulierum, amica mea, cunctam pravitatem hæreticam interemisti, superbiam diaboli dejecisti, conceptu florida, partu fructifera ; virgo in conceptu, incorrupta in partu; virgo ante parium, incorrupta post partum. Nonne igitur pulcherrima es mulierum? vere pulcherrima. »

Hinc B. Virgo contrivit caput serpentis, id est Luciferi, omniumque ejus asseclarum, *Genes,* cap. m, vers. 15, quales sunt hœretici : quocirca B. Virgini vere cl jure accinil Ecclesia : « Quæ sola universas hærescs in universo mundo interemisti. » Id enim vere ei tribui, palet ex omnium hierelicorum ætatumque historia.

Vers. 9. Pulchra sunt gena tua sicut turturis : COLLUM TUUM SICUT MONILU.

'.u-i® Pulchra sunt gena tua sicut turturis. — *q. d.* Tua, o sponsa (id est Ecclesia et anima fidelis), castitas ac virginalis pudor relucent in genis tuis, teque ac in genis turturis. Hebraice est 0H1D tonni, id est *turturum,* m plurali; verum plurale ponitur pro singulari, unde *turturis* vertit Noster ex Septuaginta ; Chaldæus et Rabbini *torim* vertunt, *inaures, gemmas, torques, margaritas, monilia;* R. Abraham, *murenulas quæ depicta erant in-*

star turturis ; alii, *murenulas yl turturis speciem effigiatas, quæ ex temporibus descendentes usque ad genas eas mire exornabant.* Unde Vatablus vertit, *venusta sunt gena tua inter murenulas, ct collum tuum inter monilia;* Syrus, *speciosa sunt gena tua cum cincinnis, et collum tuum aim torque.* Verum melius vertit Noster : hekrœum enim tin *tor* proprie *turturem* significat per onomalopœiam a sono vocis, quem gemendo turtur edit; non monile aut quid simile. Adde Nostrum et Septuaginta in Hebneo legisse QHVD *cattorim,* id est *sicut turturum,* non OHVD *battorim,* id est *inter turtures,* vel murenulas, aut monilia turturibus similia. Denique aptius genæ sponsæ turturibus, quam monilibus comparantur, quia turtures pudici sunt, mansueti (unde et carent felle), modesti et verecundi, idque maxime oculis et genis repraesentant : « in genis enim est sedes pudoris, » ait Plinius, lib. XI, cap. XXXVII. Sic cap. iv, 1, ait : «Oculi tui columbarum : » columbarum enim species una sunt turtures.

PRIMUS SENSUS

AD AQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Explicat, et per partes confirmat sponsus per suos sodides, quod generatili! dixit sponsæ : « 0 pulcherrima mulierum. » Unde pulchritudinem genarum el colli ejus hic repræsentat, 7. *d.* Facies tua a sole fuscata splendet et nitet argenteorum turturum fulgore. Alludit ad illud, *Psal.* lxvii, li ; « Si dormiatis inter medios cleros, (erilis sicut) pennæ columbee deargentatae. » Addit Nyssenus, ne quis ex eo quod spondam compararit equæ vel equitatui, ac hædorum eam pastricem dixerit, eam lascivam et luxuriosam æslimel, quales sunt equæ et hædi, hinc ut hoc abstergat, assimilare eam turturi, quæ perennem fidem compari servat, ac castitatis est symbolum.

Communis Patrum expositio est per *genas pulchras* significari hic verecundiam et castitatem sponsæ, puta Ecclesia*: hæc enim prima et summa sponsarum est dos, quæ maxime in genarum rubore ct pudore resplendet Ecclesiaenim non alium sponsum, quam Christum amat, illum unum cogitat et loquitur, ad illum absentem, instar turturis, gemit el suspirat. Ita Orígenes, Theodoretus, Cassiodorus, Nyssenus, S. Gregorius, Philo, Beda, Justus, Aponius, Rupertus, Anselmus, S. Bernardus, et S. Ambrosius, serm. 3 *m Psal.* cxvm. Unde Septuaginta per interrogationem et admirationem vertunt, *quam speciosa facta sunt gena tua sicut turturis!* ubi Orígenes urget rò *facta sunt, q. d.* Ecclesiæ gena* primitus, dum in gentilismo viveret, non erant speciQsæ ; at postquam susceperunt osculum sponsi in lavacro baptismi, speciosa) faolœ sunt, quia post Christum et per Christum excoli ccppil castitas el virginitas. Notatur ergo Lnc magna virginum et continentium copia in Lccit*-

sia Christi, per ejusdem doctrinam et exemplum.
Tuitur (^ratui Unde tponius symbolice per turturem accipit ipsum Christum; hujus enim virginalem verecundiam imitari satagit Ecclesia: unde sicut turtur, absento compare, gemit assidue, sic Ecclesia continuo gemit el suspirat ad Christum, ul eo fruatur in coelis. Porro Chaldæus pro *turture* vertens, *inaurem ct frenum movilice,* censet per illam notari obcdienliam Synagogæ: ‹t Quando, inquit,egressi suntad desertum, dixit Dominus ad Mosen: Qua/n pulcher est populus hic, ut dentur eis verba legis, et sint sicut inauris in maxillis eorum, ut non recedant a via bona, sicut non recedit equus in cujus maxilla cst frenum! »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

/M *Christo et unimu sancta.*

Tnrtnn< rt 4UMIJI *Primo,* sicut turtur non nisi unum admittit marem, coque mortuo, vitam agit vidualem in con-l,nuo Eemitu et luctu: sic anima sancta non nisi
Primo, Tnriur sponsum Christum diligit, ejusque passionem et mortem luget assidue, ac ad eum incœlis suspirat› quare ejus absentiam defiet, ut crebro ejus geme madeant piarum lacrymarum imbre. Turtur
vduib- òdiutix enjm monogamus est, et femella, amisso conjugo, aquas vitat limpidiores, ne se in aquis conspecta conjugis recordetur. VidcuB autem ideo in turturibus frequentiores sunt, quod mares ut refert Aristoteles, lib. IX *Ihstor. anim.* cap. vu, citius mori soleant, et minus vivaces sint. Hinc illud Virgili! :

Nec gemere aena cessabit turtur ab ulmo.

Turtur ergo symbolum est *primo,* monogamia?; *secundo,* viduitatis; *tertio,* fidelitatis. Unde Goropios Becanus in Sóxonfcts ab hebreo Tin *tor,* et latino *turtur,* dictum putat cimbricum el bclgijum *(rou,* id est *fidelitas* per metathesin, et *trouwen,* id est *nubere et conjUgi fidem conjugii dare,* uti turtur eam dat turturi compari suo. Heliogabali nummus exstat, ex quo visitur femina gestans turturem cum hoc lemmate: «Militum fides,n *q.d.* Sicut turtur fida est suo compari, sic miles fidus sit suo duci. «Turtur, aitS. Gregorius, postquam parem suum perdiderit semel, nunquam alteri so jungit, sed semper solitaria habitans in gemitu perseverat, quia quem diligebat non inveniens, quæril: sic sancta quoque anima, cum a spongo suo absens est, ab ejus amore non recedit, sed in ejus desiderium semper anhelat ct gemit; et dum illum quem valde diligit, non invenit, quia ab omni tdfcno amore sc retrahit, quasi in genarum verecundia cast «talem cordis ipso habitu et actu exteriori ostéhdit; » ctS. Bernardus, De *ifodo bene mendi ad Sororem,* cap. x: « Pulchra» sunt genae, inquit, sicut turturis. Natura turturis est, ut si per cr asionem piTdiderlt conjugem, alterum amplius uui» quærat. 0 sponsa Christi, assimilare et tu .huic turturi, et præter Josum Christum sponsum tuum, amatorem non quieres alterum. 0 sponsa Christi, esto similis turturi, el luge die ac nocte cum desiderio Jcsu Christi sponsi lui, quia jam ascendit ad orlos, ut aliquando faciem illius videre merearis in dextera Patris. Pulchre sunt genæ tuæ sicut turturis. In genis solet esso verecundia. Soror venerabilis, genas habes turturis, si pre verecundia Jcsu Christi sponsi tui nihil contra voluntatem illius facis; genas habes turturis, si cum amore el reverentia Christi ea quin illi displicent postponis; genas habes turturis, si præter Christum alterum amicum non diligis, n Similia habet S. Chrysoslomus, homil. 8 *De turture,* tom. V.

Secundo, turtur ul castitatem servet, amat solitudinem, ac in locis remotis nidificat, pullosque generat ct nutrit, ubi ab hostium incursu sint se- liiudi-
moti et luti. Idem facit anima sancta. Audi S. Bernardum, *serm.* 40: « Omnino supra te cst angelorum Domino desponsari. An non supra te adhærere Deo, atque unum spiritum esse cum eo? Sedo itaque solitarius sicut turtur; nihil tibi et turbis, nihil cum multitudine cælcroruin; eliaimpie ipsum obliviscere populum tuum, cl domum patris lui; cl concupiscet rex decorem tuum. 0 sancta anima, sola esto, ut soli omnium serves leipsnm, quem cx omnibus libi elegisti. Fuge publicum, fuge et ipsos domesticos; secede ab amicis et intimis, etiam cl ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, el qui nequaquam suam velit tibi indulgere prœsentiam præsonlibus cæterts? Secede ergo, sed mente, non corpore; sed intentione, sed devotione, sed spiritu. n Et post nonnulla: «Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despidas quod multi suspiciunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum. Alioquin ncc si solus corpore es, solus es. »

Tertio, turtur suo luctu repræsentat animara T<lrt¡tV non dissolutam et intemperantem, sed moribus Tarlar
æquè ac sermonibus compositam, gravem, lem- bnotlt».
perantem, oratïoni et compunctioni deditam; quæ gulam et libidinem refrenet per temperantiam, iram per patientiam, pusillanimitatem per fortitudinem, etc.: ita 1res Patres apud Theodoretum. Turturi enim pro cantu cst planctus; unde vox turturis fuit vox S. Magdhlenæ plangentis sua peccali: hinc turtur gemebundus notat animam meditabundam, quæ. gemit cl lug« t suas aliorumquo culpas et n rumnas hujus peregrinationis et exsilii nòstri. Hinc quoque turtur symbolum estsajiien- Turin
liæ: nam « cor sapientium ubi tristitia est :cor cl «ymbo-
slullorum ubi lætitia, n *Eccle.* vu, 5; hinc ct pro- lum
verbiurn: «Garo turturis cibus cst sapientium: » p'cü **
nam, ut docet Aldrovandus in *Turture,* turturis caro non cra^-um, sed tenuem dat succum, qui facile in subtiles spiritus animales convertitur; hi enim appositi sunt planeque subserviunt meditationi cl contemplationi. Hfric rursum turtur me-

ditabundus typus est providentia;, quæ futura præmeditatur et prospicit, testo Pierio m *Hurog.;* undo illud, *Jerem.* vm; 7 : « Turtur, et hirundo, et ciconia, custodierunt tempus adventus sui. »

Ouvto, ufltio. *Quarto,* S. Bernardus, *semi.* 40, per *genas* accipit rectam intentionem, quam Christus oculis comparavit, *Matth.* vi, 22; oculos autem circumdant cl sustinent genre; unde Cicero, *De Natura (learum* : « Genre, ait, ab inferiore parte tutantur oculos subjectos, leniterque eminentes. Suntque biure, quia in intentione considerari debent duo, scilicet res cl causa, hoc est, quid intendas, ct propter quid intendas. » Audi Plinium, lib. XI, cap* XXXVII : « Infra oculos maire, quas prisci *genas* vocabant, duodecim tabularum interdicto radi a feminis eas vetantes ; pudoris hæc sedes : ibi maxime ostenditur rubor; infra eas, hilaritatem risumque indicantes bucero ; » et paulo ante : « Graviores alitum inferiore gena connivent; eadem nictantur, ab angulis membrana obeunto. Columbro ct similia (ut turtures) atraque connivent, etc. Extremum ambitum geme superioris antiqui *cilium* vocavere, unde et *supercilia.* Hoc vulnere aliquo diductum non coalescit. » Talis prorsus est intentio, œque ac castitas et pudor virginalis.

TERTIUS SENSUS PRIXCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Pulchra genat notant eximiam puritatem et verecundiam B. Virginis, quæ ul turtur assidue gemebat mortem turturis, id est Christi dilecti sui : nam, ut ail S. Hieronymus, lib. I *Contra Jooin. :* a Turtur avis pudicissima, semper habitans in sublimibus, typus est Salvatoris. » Hinc et ipsa pro filio in Purificatione obtulit par turturum, aut duos pullos columbarum, *Luc.* n, 24, ac cum Joseph marito suo servavit castitatem, non tantam conjugalem, sed ct virginalem, ac post ejus mortem,

B. Virgo api com- ,4UU' vidualem. Hinc api comparatur : apes enim copuJam carnalem nesciunt, sed virgines concipiunt puriuntque suos fœtus, uti B. Virgo miro modo in se copulavit virginitatem et fœcuudilatem, sive maternitalem. Audi S. Ambrosium, lib.l *Dc Virgin.:* «Digna virginitas, quæ apibus comparetur, sic Laboriosa, sic pudica, sic continens. Rore parcitur apis, nescit concubitus, nulla componit; ros quoque virgini osi sermo divinus, quia sicut ros, Dei verba descendunt. Pudor virginis est intemerata natura; parius virgini‹ fretu* labiorum, expers amaritudinis, fertilis suavitatis. «

hri» Coi.LIM TUUM SICUT MOXILIA. — Noster CUm SoptuQgintft legit **annro** *cacharuzim,* id esi suut *monilia,* jam legunt 0»mri3 *barharuzim,* id est *in monilibus, q. d.* Collum tuum circumdatum est monilibus. Porro Pagninus et Rabbini *charuzim* interpretantur *torques el margaritas perforatas filo copulatas:* solent enim malronæ, ut decorem sibi concilient, collum ornare torquibus ei margaritarum corona; at sponsa hæc externis hisce ornamentis non eget; ipsa sibi ornamentum, ipsa margaritum est, ac vere *Margarita* nominari potest: ita Orígenes, Theodoretus et S. Bernardus. Huc facit illud S. Hieronymi ad Eustochium : ‹ Margarita est sermo Dei, et cx omni parte perforari potest. » Est disparata hic comparatio, prius enim genas sponsæ comparavit turturi, hic collum comparat monilibus : sic enim Hebræi disparata sæpe combinant. Unde cap. iv, vers, i, oculos sponsæ comparat columbæ, dentes gregibus, labia vi Ire coccinea;, genas fragmini mali panici, collum .'arri, ubera hinnulis. Addunt nonnulli turtures sæpe T esse torquatos plumis colli exstantibus, ideoque 12 sponsæ huic torturera dari torquem et monilia.

PRIMUS SENSUS ADÆQUATU8,

De Christo et Ecclesia.

Proprie *collo* quod oneri et jugo, æquo ac ca- c pili subjicitur, significatur subjectio et obedientia ° Ecclesia?, qua Christo sponso Deique legibus per ° omnia obedit, quæ eam non tam gravat quam ornat, uti monile, juxta illud. *Prov.* i, 8 el 9 : « Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ : ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo. » Vide ibi dicta. Hinc sicut collum non est rigidum, sed tortile et versatile ia omnes partes, quo caput jussent, ideoque rotundum : sic et obediens, agilis el versatilis est ad omnia opera quæ superior praeceperit. Audi Aristotelem, lib. IV *De Parlib. animal,* cap. x : «Collum arteriro gratia habetur ; quippe quod eam atque etiam gulam protegat, amplexuque suo lucatur. Hoc cœteris animalibus fl-xibile el vertebris compactum est; at lupo et leoni osse perpetuo riget. Commodius enim ad robur, quam ad cœteros usus collum iis esse natura voluit. » Unde Chaldæus vertit, *st quam pulchra sunt dorsa eorum, ut sustineant dorsum praccplorum meorum » et sint super cos sicut jugum super cervices bovis, qui arat in aratro, ct sustentat se el dominum swan.* Sio et Theodoretus el alii passim.

Hinc *pruno,* in Scriptura, quin et apud profanos, collum flexile, submissum denotat ct obsequentem ; collum vero durum, rebellem et contumacem . Unde illud, *Isai.* x l v iu , 4 : « Scivi quia durus es tu, et nervus ferreus cervix tua, et irons tua tereti. »

Secundo, sicut collum medium est inter caput et oorpus, ac capitis iniluxum el spiritus excipit, derivalquo in omnia membra, alque illa capiti conneclil et subordinai : sic et obedientia jungit subditos superiori, ejuiquo præccptaet consilia, spiritum et virtulein in illos derivat.

Tertio, sicut collum continet arteriam, qua vitalem halitum trahimus, el gulam qua in stomachum cibum trajicimus : sic obedientia menti vitam, viUlemquO spiritum aspirat, ac cibum nou

corporalem, sed spiritalem voluntati, quæ quasi stomachus est animæ, subministrat. Audi Aristotelem, lib. I *Hist. animal,* cap. xn : « Collum quod inter pectus et faciem est, cujus pars prior guttur, posterior gula, quantumque colli ipsius cartilagineum priorem obtinens situm, vocem transmittit et halitum, id *arteria* nominatum est : at vero quantum interius carneum spinæ præjacet, *gula* dicitur : pars autem posterior colli extima, *cervix* appellata est. » Idem, lib. Ill *De Part, animal.* cap. m : n Collum, ait, capiti subjacet iis, quæ id habent animalibus : non enim omnia habent, sed ea l mlum quibus sunt parles illæ, quarum gratia collum conditum est, hoc est guttur, et quæ gula vocatur ; *guttur* spiritus causa datum est, hoc enim spiritum animalia trahunt cl reddunt, et respirando,etexspirando: quamobremqutecarentpulmone, collo etiam carent, ut genus piscium : *gula* est, qua cibus et potus devoratur, itaque ea quæ carent collo, gulam hæc manifestam non habent. »

Hinc sicut *gena* notant virgines in Ecclesia, sic *collum* denotat monachos et religiosos, quorum professio est obedienlia, juxta illud : « Collum vestrum subjicito jugo, cl suspiciat anima vestra disciplinam, » *Eccli.* 1 i, 34. « Injice pedem tuum in compedes illius, et in torques illius collum tuum. Subjice humerum tuum, ct ne acedicris vinculis ejus, » ibid. cap. vi, vers. 25. Et : « Liga ea in corde luo, clcircumda gutturi luo, d *Prov.* vi, 21. Sicut enim torques totum collum ambit et complectitur, sic obedientia totum religiosum, omnesque ejus actiones, totamque vitam complectitur, ut nihil ei agere liceat, nisi quod superiori libeat. Insuper, sicut torques c margaritis contextus plurimas continet margaritas, sic obedientia omnes virtutes. « Sola virtus est obedienlia, quæ caderas virtutes menti inserit, insertasque custo-
0 rdiea- dii, » ait S. Gregorius, XXXV *Moral,* cap. x. Quarc
• l obedientia est corona et rosarium virtutum om-
lirio* ninni»
lucu Porro pro *monilia* Septuaginta vertunt, ¿pudaxcx, quod primo, S. Ambrosius, serm. 3 *in Psal.* cxvm, vertit, *redimicula, g. d.* Obedienlia collum obedientis et religiosi non tam deprimit, quam redi-
!.. uni inil.ct instar torquis decorat et coronat; hinc re-
r- s * ligio dicitur a *religando,* quod mentem antea a
■°* Deo per peccatum divulsam religet Deo; quid autem nobilius quam religari el copulari Deo? Audi S. Ambrosium : « Cervix tua sicut redimicula. Portale Christi jugum; suave est , si ornamenta putes cervicis tuæ esse, non onera; attolle ergo oculos tuos ad Dominum Deum tuum, et quærc Deum, et invenies. Erige cervicem; redimicula, non vincula geris. Muta quoque animalia redimiculis gaudent, et phalerari sibi magis, quam nudari videntur. Genæ sicut turturis proderent insignia verecundi®; redimicula cervicis, libertatis attollent fiduciam : leve enim jugum Christi, et ideo cervix eo non premitur, sed levatur.» Hinc Orígenes, *hom.* 2 ex quatuor, per *redimi-ada* accipit *obedientiani Christi usque ad mortem:* hæc enim totam vitam ejus redimivil, id est circumdedit et decoravit; obedientiæ ergo Christi censet comparari obedientiam Ecclesiae : « Magna-, inquit, in hoc laus sponsæ est, magna Ecclesia) gloria, ubi imitatio obedientiæ ejus exæquatur obedientiæ Christi, quem imitatur. »

Nyssenus autem tò ¿puíaxwc, id est *redimicula,* derivai ab id *est portus,* co quod torques curventur instar portus, qui lunæ falcato formam habet; unde dicta Panormus, nobilis Siciliæ civitas, *q. d. Omnis portus,* vel *per omnia portus,* eo quod naves undique illucconveniantet confluant. Obedientia ergo religioso est quasi portus, quia Obedhn.
conira omnia pericula et lentationes præstat ei t,a t**-
securitatem, ut conscientia quieta et tranquilla vi- lUi'
tam omnem exigat in lætilia. Quocirca Climachus, *gradu* 4 : « Obedientia, inquit, est perfecta abnegalo propriæ animæ el proprii corporis, mors voluntaria, vita sine sollicitudine, navigatio sine damno, sepultura voluntatis, via humilitatis, et quasi si quis dormiendo iter faciat. » Idemque addit : « Vivere in obedienlia nihil aliud esse, quam suum onus aliorum humeris imponere, natare super aliorum ulnas, et sustentari in aquis ne mergamur, sed sine periculo hoc grande pelagus hujus vito transeamus, et quidem brevissima navigatione. » Causa a priori est, quod obediens regatur a Deo : Deus enim superiores illi constituit, per quos eum gubernat. Quis autem errare metuat, gubernante et ducente Deo, imo jubente? Scitum est illud Christi : a Qui vos audit, me audit, » *Luc.* x, 16.

SECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Collum, id est status subjectionis monet ani- coiinm
mam, primo obedientiæ, quam debet Deo et su- «thumb
perioribus; *secundo,* humilitatis; *tertio,* patientiæ : j!*
hæ enim duæ sunl comites, imo fulcra obedien- Mon-
ito , sine quibus illa stare nequit ; ita S. Ambro- lla·
sius, lib. *De Isaac ct Anima,* cap. iv : a Laudatur, inquit, anima, quod coelesti sibi illuminante præceplo jam speciosa, jam pulchra sil, quæ vultu præferat castitatis decorem , et redimicula cervicis attollat, in qua sunt patientiæ ct humilitatis insignia. » Quocirca S. P. N. Ignatius in regulis modesti® sancit, ut nostri cervice nonnihil inflexa incedant, ul hac forma humilitatem et modestiam præ se ferant : a Caput, inquit, teneatur rectum cum moderata inflexione in partem anteriorem, ad neutrum latus deflectendo. Oculos demissos ut plurimum teneant. » Ita incessit Christus Dominus, de quo sic scribit Nicephorus, lib. 1 *Hist.* cap. xi. : a Collum ejus sensim declive, ila ul non arduo ct extenso nimium corporis statu esset. »

Audi et 1res Patres apud Theodoretum : « Collum pulchrum cflectum est sicut monilia. Neque

enim tibi ferreum est collum, ut propter superbiam flecti nequeat, sed propter modestiam facile verti possit, ut monilia ex auro elaborata : cujus quidem auri probitatem ac puritatem, humilitas tua simplicitate non ficta imitatur. Quod si minime simulatam humilitatem monile significat, ut dictum est sponsæ Christi collum tanquam monilia commendatum, et virtutum indicat multitudinem, et implicitam in singulis virtutibus humilitatem. Quemadmodum enim monile rechi figura prius ab artifice conflatur, deinde in circulum accommodate ad usum circumflectitur : sic homo virtute perfectus, cum absoluta vitæ moderatione rectus sit, cætcris compatiendo per humilitatem flectitur, atque dimittitur. » Subdunt deinde collum esse rationem : a Ad collum humilitate circumdatum , est animi ratio, quæ ut collum reliquo corpori caput conjungit, sic ipsa mentem cum sensibus connectit, dum ex virtutum habitu mentem peractiones sensibus applicat, sensusque rursum ex virtutum præscripto ad mentem reducit. Flectitur item per humilitatem, dum non ex propria extollitur dignitate, sed ex pulveris ac materi© abjectione demittitur. »

Rdkio-ionitn

Hac de causa religiosi collo injiciunt *scapulare,* æque ac pontifices in lege veteri collo injiciebant

n obe-dkntu àdmonei.

qphod, quod ulrosque ¡idmonet obedientiæ et patientiæ, sicut monile c collo pendens virgines ad-

Monile a dte um° ' 'uu |

monc(pudiciliœ, ac viros generositatis, virilisque virtutis. Inde enim dictum est monile, quod vir-

a(imoncai' Namprimnm ob aliquod egregium facinus dari solebat ingenuis juvenibus; unde Ovidius, X *Metamorph. :*

Dat digitis gemmas, dat longa monilia collo.

Sic et græcum id est *monile,* alludit ad *iftw,* id est *impetum* et *impulsum,* quod illum ad præclara virtutis opera viris et viraginibus injiciat; sicut hebræum TTMI *charuz ,* id est *monile* vel *torques,* alludit ad pin *charuto,* id est *expeditus, strenuus,* acer ad heroica facta : tali enim debentur monile et torques. Unde T. Manlius a *torque,* quem Gallo ad Anienum occiso detraxit, *Torquati* cognomen accepit, teste Livio.

Torqna-u. qui?

Rursum, militibus ob rem strenue gestam , a jucc (orques aureus in collum injiciebatur, indeque *torquati* dicebantur, cranique duorum generum, *simplares* et *duplares,* a Torquati, inquit Vegetius, lib. II, duplares, torquati simplares erant: quibus torques aureus solidus virtutis premium fuit, quem qui meruisset, prater laudem, interdum duos consequebatur annonas, duplares duas, simplares unam. » Sic torque ct monilibus a Christo sponso decoratam se gloriabatur S. Agnes, dum præfccti urbis filio suas nuptias ambienti, cum stomacho respondit : « Discede a.me, fomes peccati, pabulum mortis, nam multo te nobilior ditiorque sponsus subarrhavit me; qui cum sit rex cœli et terne, aureo vestitu ornavit me, et aures meas decoravit insignibus margaritis, et collum monilibus atque fulgentibus gemmis, » uti fuse refert S. Ambrosius, Serm. 90.

C^iom Mt ar camn*\> lio.

Secundo, Nyssenus, *hom.* 3, per *collum* censet notari circumspectionem, et providentiam anime sanctze: a Sicut enim equus, inquit, collum in orbem gyrans, ad omnes gressus aspicit necubi in saxa impingat, aut in fos«am ruat, sed inoffenso pede gradiatur: sic anima >ancla omnes suas actiones et gressus prospicit, et circumspicit, necubi labatur aut cespitet, sed directo cursu ad Deum festinet.» Huc accedit Justus Orgelitanus qui per *collum* accipit contemplativos, qui legem Dei ruminantes, earndem docendo in alios effundunt : hi enim sunt Ecclesiœ monilia.

Colto* eit flÉr

Tertio, S. Gregorius, in *Psalm.* v *peznit.,* per *collum* accipit fidem : « Collum, ait, fides est, per quam Deo fidelis quisque jungitur, et quasi per collum capiti suo Christi Ecclesia, quæ ejus est corpus, unitiir; et quia fides sine operibus mortua est, quasi collum sponsæ monilibus circumdatur, dum fides sanctae animæ operibus decoratur, ideoque ei dicitur : Collum tuum sicut monilia. » S. Bernardus vero, *serm.* 41, per *collum* accipit intellectum purum et simplicem : « Annou, inquit, siquidem tibi videtur colli quodam modo vice fungi intellectus, per quem tua anima trajicit in se spiritus vitalia alimenta, atque in quaedam transfundit viscera morum affectuumque suorum? Hoc ergo sponsæ collum, id est purus et simplex intellectus, cum nuda et aperta veritate satis per scipsumrenileat; non indiget ornamento; sed ipsum magis, tanquam pretiosum monile, animam decenter exornat, ac proinde simile monilibus ipsis describitur. Bonum monile veritas, bonum puritas sive simplicitas, bonum plane monile sapere ad sobrietatem. Philosophorum vel haereticorum intellectus non habet hunc m se puritatis veritatisque nitorem; et ideo multam curam gerunt ipsum colorare et fucare phaleris verborum, et versutus syllogismorum, ne, si nudus appareat, falsi etiam appareat turpitudo. »

Cotium

Symbolice, Cassiodorus , S. Gregorius, Reda, Aponius, Philo Carpathius et Anselmus per *collum* accipiunt doctores et praedicatores. Audi S. Gregoriani hic : a Per collum sponsæ prædicatores sanctæ Ecclesiœ designantur. Monilibus prædicatores comparantur, vel quia Ecclesiœ sunt ornamentum, vel quia Ecclesiam muniunt ut pectus monile, vel a rotunditate, id est perfectione. In monilibus gemmæ in auro ponuntur. Per *aurum* quippe sapientia, per *lapides* opera exprimuntur. Collum ergo sponsæ sicut monilia exsistit, quia quihbet rectus Ecclesiœ predicalor, el sapientia interius se induit, et opera exterius exercet, quæ in sapientia videt.

TERTIUS SENSUS

PRLXC1PALIS ,

De Christo et B. Virgine.

Hæc omnia jam dicta pra omnibus eximie con-

veniunt R. Virgini. Insuper Rupertos per *monile colli* accipit silentium R. Virginis : « Sicut, inquit, lonilia muniunt matronarum pectora pudica, unde et dicuntur *monilia, ecr* quod pectus muniant, ne quis extraneus, id est impudicus manum suam injiciat : ita et collum tuum munit verba tua, non solum ne quid otiosum aut noxium, sive inordinatum per vocem erumpat; verum etiam ne ipsum bonum tuum, secretum tuum, divinum mysterium tibi creditum, leviter viam vel vocem inveniat, ut auris aliena, sive filia aliqua, quamvis videatur esse filia Jerusalem, quæ forte custodire nesciret hujus modi margaritas, sicut custodiri oporteret propter porcos, inaximequo propter Herodem et ejus complices, intelligat. Vere igitur pulcherrima mulierum, pulcherrima in genis, pulcherrima in collo, id est tam oculorum quam verborum tuorum moderamine decentissimo. »

Vers. 10. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas ARGENTO.

Viri* MURENULAS AUREAS FACIEMUS TIBI , VERMICULATAS argento, — g. d. Aureis obedientiæ legibus, ct regulis argento sapienti® dispunctis te decorabimus. Ilebræa, *catenulas auri faciemus tibi punctatas argento;* Septuaginta, *similitudines* vel *simulacra auri* (Symmachus *insignia aurea,* quinta editio *tortilis auri) faciemus tibi cum stigmatibus suis distinctionibus argenti;* Symmachus, *cum varietatibus;* quinta editio, *in miliis,* id est in punctis minutis *argenti;* alius, *cum variegaturis;* Vatablus, *ornamenta convenientia ex auro faciemus tibi cum notis* vel *clavis argenteis.* Noster optime vertit, *vermiculatas argento,* id est argenti punctis variegatas, instar vermiculorum quorumdam, quorum tergum variis colorum notis dispungitur, aut qui noctu instar argenti nitent et resplendent. Syrus vertit, *cincinnos aureos faciemus tibi cum laminis ,* vel *bracteis argenti;* Arabicus, *imagines,* vel figune, vel sculptilia *auri fient tibi, simillima tibi.*

M .i rm- l H l *Murena* piscis est idem cum anguilla, vel certe illi persimilis, ut palet ex ejus cfligie, quam exhibent Aldrovandus et Rondelelius *De Piscibus,* in *murena :* inde *murenula* vocatur colli aurum, quod scilicet auro iu virgulas lentescente, quadam ordiuis flexuosi catena contexitur, ex piscis utique imagine vocabulo conformato, ait ex S. Hieronymo Cœlius Rodiginus, lib. IV, cap. 11. Rursum iicut murena variis notis quasi punctis distinguitur, sic et murenula vermiculatur et distinguitur punctis argenti. Unde Plinius, lib. IX, cap. XXIII : u In Gallia septentrionali, ait, murenis omnibus, dextera in maxillaseptenœ maculai ad formam septentrionis aureo colore fulgent dumtaxat viventibus, pariterque cum anima exstinguuntur. V

Murenula ergo *aurem* sunt virgulæ auri flexuoso contextu, ae punctis et maculis variegabo, itaque múreme pisci, qui se flectit in orbem, persimiles, sive manus, sive caput, sive aliud membrum cingant et ornent. Proprie tamen sunt capitis et colli, ut indicat S. Hieronymus *ad Marcellum,* epist. 13, ubi laudans B. Asellam : a Aurum colli sui, inquit, quod *murenulam* vulgus vocat, quod scilicet metallo in virgulas lentescente, quadam flexuosi ordinis catena contexitur, absque parentibus vendidit. » Quem secutus Cassiodorus : « Murenul®, ait, ornamentum sunt colli virginalis ct puellaris : videlicet virgulæ auri perplex®, intermixtis nonnunquam pulchra varietate subtilisai» mis argenti filis. Et hoc est quod dicit *vcrmicu* latas argento,* hoc est, in modum vermium terrenorum , quos *lumbricos* dicunt, distinctas el inter se conjunctas. Murenul® autem dicuntur a similitudine piscis marini, qui *murena* vocatur. » Unde Aponius legit, *catenulas aureas faciemus,* quas non collo, sed auribus ornandis tribuunt S. Anselmus ct Bernardus. MeliusJustus Orgelitanus: « *Murenula,* ait, sunt ornamentum a capite descendens, quo cervix ornatur. » Denique murena dicitur a pópetv, id est *fluere,* ait Eustathius, eo quod, teste Macrobio, præ pinguedine in summa aqua fluitet, nec se mergere possit, sole nimirum torrefacta. Unde Martialis, lib. XIII, *epigram.* 77 :

Quæ Datai in siculo grandis murena profundo,
Non valet exustam mergere sole cutem.

Sic pariter circa collum fluitat murenula aurea, et solis radiis percussa cflulgurat.

In Hebræo cstmn *thore,* quam vocem Vulgatus paulo ante vertit, *turturis;* unde nonnulli hic turturem vel turturellam, sed fluviatilem, puta *(rutam,* accipiunt : hic enim piscis, uti pulcherrimis maculis distinguitur, ita sanissimus reque ac sapidissimus est : hinc et quinta editio vertit *tortilis auri,* instar turturis, vel trutte aul muren®. Undo el nonnulli censent turturem hebraico dici TIO *tor,* quasi *tortilem,* co quod tortili collo un *tur,* id est circumspiciendo jugiter exploret, num alicubi comparem suum absentem reperire el videro queat. Alii *thore* vertunt, *dispositiones, ordines, series,* quales sunt in nexu anntilorum et bractearum in catenulis. Noster optime vertit *murenulas,* id est catenulas el torques aureos.

Alludit ad illud, *Psalin.* l x v ii, ! 4 : « Si dormiatis inlA* medios cleros, (eritis sicut) pennre columbæ deargentata?, ct posteriora dorsi ejus in pallore auri, n Censent S. Gregorius, Cassiodorus cl Beda hrec esso verba sponsi. Melius Justus Orgelitanus, Anselmus, Ruperlus et S. Bernardus censent esse verba sociorum sponsi ; undo aiunt : *Murenulas aureas faciemus,* in plurali ; non *faciam,* in singulari.

PRIMUS SENSUS
ADÆ.QUATUS,
De Christo et Ecclesia.

Qureritur, quidnam *murenula auras* significant?

Mnrenu- u lu' quid? H*«P iibnin' balogi.

Primo, Chaldæus accipit tabulas decalogi a Beo datas Mosi in Sina; sio enim vertit, *tunc dictum est Mosi : Ascende ad firmamentum, ct dabo tibi duas tabulas lapideas, excisas cx sapphiro throni, gloriæ* ,Zîe<P* *et splendidas sicut aurum optimum, ordinatas per lineas, scriptas digito meo, tn quibus scripta sunt decem verba, quas expurgata sunt magis quam argentum, quod expurgatum est septem vicibus : dabo autem eam per manum tuum popada domus Israel.*

ffecundo, | | ‘ * Script»!- urum,

Secundo, Cassiodorus, S. Gregorius, Beda, Justus, Aponius ct Ansclinus per *murenulas* accipiunt charrisma intelligente S. Scripturarum, quæ aureæ dicuntur, vel propter sapientiam claritatemque sensus spiritalis, vel propter charitatem, quam edocent; vermiculate autem argento asseruntur, vel propter nitorem eloqucnliæ, vel propter sonoram prædiealionem, vel, ut ait S. Ansclmus, ut sciant doctores sacræ Scriptum sententias dispensare pro cujusque captu ct fructu; vel, ut Aponius, *vermiculatas* dicuntur, quia diversas continent prophetias, alias Christi conceptioni, alias nativitati, alias passioni, alias resurrectioni, rtc., congruentes, quæ quasi intertexte argenti vermiculatione, eleganter coruscent. Huc accedunt Nyssenus, S. Augustinus, Orígenes, Theodorctus, et 1res Patres, qui per *murenulas* accipiunt cognitionem sacrarum Litterarum, ac præserlim liguraрum Veteris Testamenti.

Hi ergo sequentes versionem Septuaginta, quæ habet, *similitudines auri faciemus tibi ex stigmatibus,* vel *distinctionibus argenti, donec rex sit in accubitu suo;* S. Ambrosius, tn *declinatione sua,* id est in solio suo, ubi so reclinet, sic explicant : Nyssenus quidem censet murenulas has perlinere ad equam vel equitatum, cui paulo ante sponsam comparavit, quasi socii sponsi angeli, vel sancti doctores eam sic aflentur : Tibi, o anima, quæ recte equis es assimilata, faciemus qwedain veritatis simulacra, ct qnasdam similitudines, qu» non possunt accurate et exacte ostendere, qui tibi inest, mentis decorem. Tu autem, his acceptis, fies per fidem subjugale jumentum et habitaculum ejus, qui in te u^t habitaturus : Christi enim eris cl sedes et domus. Plenius Orígenes, *homil.* 2 ex quatuor, sic interpretatur, quasi dicat : Sacra Scriptura, Brique cognitio priscis patribus tradita fuit per similitudines et ænigmala, u^qne dum Christus a morte resurgens, accubans recubuit ut leo, *Cents.* x l ix ,9 ; hic enim patefecit sfinsum prophetarum elS. Scripturarum. Idem ibidem sic tio- • pologicc explicat : Anima imperfec ta instruitur dc robus divinis per similitudines et exempla, usquequo rex sit in accubitu suo, id est, usquequo in id proliciat talis anima, ut capiat regem, ct habeat recumbentem in semotipsa; habitat enim verbum Dei in anima perfecta, juxta illud Christi : « Ad cum veniemus, cl mansionem apud eum faciemus;»» *Joan.* XIV,Î3. Ex adverso S. Augustinus libro primo Re *Trinit.* cap. vin, sic explicat : « Similitudines auri faciemus tei cum distinctionibus argenti, quoadusque rex in cubitu suo est, » id est, quoadusque Christus in secreto suo est, quia inquit Paulos, *Colos,* m, 3 el 4 « vita vestra est abscondita cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit, vita vestra; tuned vos apparebitis cum ipso in gloria. » Quod antequam fiat, « videmus nunc per speculum in œnigmate, » hoc est in similitudinibus : « tunc autem facie ad faciem, » I *Corinth,* xm, tî.

Murenula ergo *aureo:* significant mundum, sive ornatum S. Scripturæ lucentem auro spiritualium sensuum, et argento eloquentia* nitentem et redonantem. Audi S. Gregoriani : « Murena piscis est, qui captus vertit se in circulum, ad cujus exemplar Iit inauris, quæ *murenula* dicitur, qua dedignatur prædicatio, quæ auribus inhæret, et cas penetrat. Murenulis monilia collo ligantur, quia et sapientia, et religio a Scripturis sanctis prædicatoribus adjungitur. Per murenulas tmm sancta Scriptura intclligdur. quæ bene auro et argento vermiculate dicuntor, quia et sapientia sancta Scriptura fulget, ct sonora predicatene per universum mundum auditur. Sicut enim per aurum sapientia, sic per argentum sancta pr.edicatio demonstratur. » Huc facit illud, *Psal.* xi,7 :< Eloquia Domini, eloquia casta (sicut) argentum igne examinatum , probalum terne, purgatum septuplum. »

Twtto»

Tertio, S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.,* per *murenulas aureas* accipit virginitatem. Ante Christum, inquit, Ecclesia habebat argentum in viduis et maritatis, sed aurum virginitatis per Chri>tum accepit. Videtur enim hic, sponsæ pudJcfesimæ ob pudicitiam dari murenula aurea dispimeta argento, ut rospi» iat id quod dixit : « Genæ lu e sicut turturis, » id est, summe pudica el verecunda est instar turturis. Huc accedunt alii, qui per *murenulas aureas* accipiunt aureolam dandam virginibus : hebneum enim HID *thore,* id est murenul.p, idem est quod onin *thorun,* id e-t *(urtu~* res, quasi murenulæ h® fuerint contexte ex turturum HHgiebus qua» sunt symbolum pudicitia»; esto a turturibus *thorim* extensum sit ad significandas elllgies aliarum rerum, ut murenularum ct serpentium,e quibus priscorum torjueset iu u - » —.i,P constabant, uti docet Clemens Alexandrinus, lib. II *Pa lag.* cap. xi. Unde Septuaginta Morte vertunt ¿u.ci<0jaxtx, id est *similitudines aul* simulacra in genere.

pr tus

Quarto, Psellus per *murenulas* accipit progrèsum in virtute et sanctitate, quasi angeli ita animam piam artentur : Quia futurum est ut rex in te, o sponsa, quæ ipsum caste amas cl quæris, requiescat, ago, §ino te a nobis instrui atque exornari : quamvis enim non ut aurum virtutibus fulgeas, sed adhuc ut argentum splendeas, te ad auri tamen similitudinem decorabimus, similent que reddemus cherubico et ILunmeoac veneрando -olio, in quo rex descendens se reclinet et quiescat. Itec IScllus.

Porro, quia hic progressus fit per persecutiones *et tribulationes,* hinc easdem per *murenulas hic* denotari censet S. Ambrosius, serm. 3 *in Psal.* exnn, dum ait : « Hæreditas ejus diffusa per populos; quo frequentius examinata, eo amplius est probata : crebra* enim persecutiones Ecclesia* justorum nobis titulos, martyrii victorias ediderunt. Itaque sicut aurum bonum, ita Ecclesia cum uritur, detrimenta non sentit, sed magis fulgor ejus augetur, donec Christus veniat in regnum suum, el reclinet caput suum in Ecclesia) fide, qui cum venisset ad oves perditas domus Israel, non habebat ubi caput suum reclinaret. »

Huc accedit Philo Carpathius qni per *murenulas* accipit martyria et martyres, qui catenati fuere olim catenis ferreis, nunc aureis in cœlo, suntque aurei ob charitatis soliditatem, ac stigmatibus flagellorum,clavorum ct tormentorum dispuncti, juxla illud Pauli : « Ego stigmata Domini Jesu m corpore meo porto, » *Gal.* vr, 17; martyribus ergo quasi murenulis aureis argento variegatis ornatur Ecclesia.

Quinlo, i »f ri- ti- tu i uncUtu

Quinto, S. Bernardus, *serm.* 41, qui murenulas assignat auribus, per eas accipit sanctas inspirationes el suggestiones divinarum rerum, quas angeli animæ sancì© inspirant, sed per similitudines, ut vertunt Septuaginta et ænigmata, ut ait Paulus, I *Corinth,* xiii, <2.

S*xto, chirilai in proximum diTIM.

Sejrto, Titelmannus et alii per *murenulas aureas* intelligunt charitatem Dei exerentem se in amorem proximi; el in opera misericordi©, hæc enim argento; charitas vero auro reprœsenlatur; aut charitatem distinctam et dispunctam notis argenti, id est actibus humilitatis cæterarumquo virtutum.

Septimo» uv-ki-

Septimo, murenulæ apposite significant modestiam et compositionem externam omnium membrorum, actionum, gestuum, motuum ad probitatem el pietatem, etc., ex quibus fit quasi catena aurea mire ornans hominem, ac præsertim sponsam. Ita Clemens Alexandrinus, lib. Ill *Pædag.* cap. i: «Torques, inquit, et caten© sint pudor et modestia. Non alius fuerit mulieri aurium ornatus, quam catechesis, hoc est, quæ per auditum suscipitur institutio. Oculi autem verbo injuncti, et aures ad sensum perforat©, divinarum rerum auditorem, el sanctorum rerum contemplatorem efficiunt.*» Notum est illud S. Ambrosii : « Modestia est purpura virtutum. »

Oc Uro, optim* m rruu- U Tom prro-0» u «¿iu.

Oliavo, aptissime per *murenulas* accipias hic cum S. Bernardo, Sanchez, Hortolano, Joanne Carmelita et aliis præmium et ornamentum obedientiæ : cum enim immediate ante dixerit : « Collum tuum s*cul Iuoniba, » id est obedientia tua, qua collum legi subjicis, o sponsa, o Ecclesia, est aureum tuum monile, quod mire interile animam tuam decorat; nunc ejusdem externum ornamentum et premium assignat, videlicet murenulas ex auro notis argenti intertexto : hæ enim faciunt, ul aurum inter eas magis majorique gratia resplendeat, ait Nysaenux.

Huc facit quod hebræum nin *tore,* id est muronulæ, plane alludat ad HTin *thora,* id est lex, et ad Tin *tor,* id est dispositio, ordo, series; unde Chaldæus per *tore* accipit Decalogum; atque Orígenes, Theodoretus, S. Augustinus, S. Gregorius et cæteri in secunda expositione citati, accipiunt S. Scripturam, quæ legem Dei continet et promulgat.

Igitur sponsa* collo tam obedienli Deus in praemium ornatumque injicit murenulas, hoc est leges suas divinas, quæ, cum ex rationibus ©ternis, qu© sunt in mente Dei, emanent, in se sapientissima) sunt, æque ac pulcherrima?, ut mire obedientem eas acceptantem, non tam ligent quam ornent; sub legibus accipe non solum praecepta, sed et consilia evangelica, æque ac bealiludines, quæ hominem efficiunt coelestem ct angelicum, imo angelum terrestrem. Ergo murenulæ Christi Ecclesi© dat© sunt leges evangelica», quas recenset S. .Matthaeus, cap. v, Vf et vu, inter quas prim© sunt beatitudines octo : « Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, » etc. Quid enim hisce pulchrius, dignius, nobilius, divinius excogitari potest? Ecclesia ergo has Christi leges et beatitudines amplectens, iis quasi murenulis aureis inter se apte connexis decoratur; aurum enim, quia præ cæteris metallis flexile et ductile est, symbolum est obedientiæ. Hinc et sententia» S. Scripturae, quæ leges basco continent, sunt *murenulæ,* cx quarum contextu Ecclesia pulchrescit; sunt *aureæ,* quia pleine spiritu charitatis; sunt *distincta argento,* quia temperantur spiritu scienti© et discretionis. Unde Beda : « Murenulas, ait, fabrili arte compositas collo circumdat, cum anima quæquc fidelis in omnibus, quæ loquitur et agit, imo in omni, quod vivit et quod spirat, continue Scripturis sanctis intendit, sensumque suum et verba diligenter ad earum exemplum dirigit. »

nêin 1C tus ot* die:'l v

Rursum, *murenulæ* hæ notant actus obedientiæ pulchros el assiduos, quibus quasi donis novis fideles obedientes Christus expolit et exornat, ac toti mundo laudabiles, admirabiles et venerabiles efficit : auro enim actionum pretium et præslanlia, argento earumdem puritas, candor et splendor denotatur. Nam, ut recte noster Sanchez, si hæc obsequentissima sponsa spiritu Dei agitur, œquum est ut Spiritus Sanctus, qui cervicibus tanquam auriga et moderator insidet, collum suis donis ct virtutibus excolat. Torques enim illi, hebraico tonni, id est *turtures* dicuntur vel *columba ,* quia divinus Spiritus per columbam significatus illam ut sponsam amat, ct ipsius collum ut sponsus tenere stringit el amplectitur.

Et orj b›«r›r-

Insuper, *murenulæ* notant ordinem hierarchicum Ecclesia», qui mire eam perficit, et ornat : hic enim ordo non est aliud quam ordo obedientiœ, quo summo pontifici subordi nantur, subsunt ct obediunt patriarch©; patriarchis primates; primatibus archiepiscopi ; archiepiscopis episcopi; episcopis presbyteri; presbyteris diaconi; diaco-

nis subdiaconi cælerique clerici, atque his laici. Intuere hunc ordinem Romæ, celebrante pontifice, cum ei assistunt cardinales, archiepiscopi, episcopi, presbyteri vestibus sacris amicti, legati regum et principati), etc., ac vere dices ibi impleri hoc oraculum : « Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. » Murenulæ enim hebraico vocantur *tore,* id est *dispositiones, ordines, senes,* quales pulcherritnæ apparent in hoc sacro senatu, uti et in cæteris officiis et ritibus Ecclesia).

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Murena- u inni JXû- c*.

Anima sancta, præsertim obedientiam professa et religiosa, in præmium hujus suæ professionis et obedientiæ, ornatur murenulis aureis distinctis argento, id est regulis, constitutionibus et ordinationibus religiosis cuique ordini propriis, quæ non nisi aurum charitatis, et argentum prudenti® reprœsentant, quibus mire ordo exornatur. Rursum, murenulæ sunt actus obedientiæ, quibus tota religiosi vita quasi murenula aurea concatenatur et coronatur, quæ variegantur punctis argenteis, id est actibus humilitatis, temperanti®, patientiæ cæterarumque virtutum : a mane enim in vesperum, religiosus quidquid agit, ex regulis obedientiæ agit. Surgit e lecto, orat, psallit, studet, docet, concionatur, prandet, comat, it cubitum , cum signum dat obedientia. Vide Hieronymum Piatum, libro II *De Bono status religiosi,* caP^e quinto, qui et appositum huic loco affert exornpium, libro 111, capite ultimo post medium, juvenjs cujusdam egregii, qui a Deo vocatus ad ordinem cisterciensem, cum de die in diem differret, cœpit intepescere. Quare, cum ex Compostellana peregrinatione domum rediisset, eadem ipsa nocte apparuit illi Christus Dominus cum duobus apostolis Petro ct Jacobo; Petrus autem pulcherrimum librum tenebat coram Domino apertum, in quo adolescentis nomen *Joannes* descriptum erat. Tum Dominus ad S. Petrum : « Dele, ait, istum de libro meo. » Jacobus vero supplicare ei cœpit pro suo, ut appellabat, peregrino, insuper etiam illius emendationem promittere; at Joannes, hoc de se agi videns, pavebat ct tremebat, novamque vitam in futurum pollicebatur. Dominus autem quasi illius inconstanti® minus credens, fidejussorem illius voluntatis postulavit; quem *o obtulitS. Jacobus: inter quæ, cum juvenis excitatus esset, sccumque hæcadmirans rursum obdormisset, iterum est illi eadem objecta species, idque amplius, quod in libro illo apparuit ejusmodi inscriptio ex Canticis : a Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. » Ille igitur el hoc jucundo promisso invitatus, ct illis minis exterritus, nulla mora interposita, Cistercium se contulit, ubi, magnis in virtute progressibus factis, primum abbas Bonævallis, deinde etiam Valenti® episcopus factus est.

.Morena- dieati».

Eum- ad ordì- nem d». Ktn vX calo,

Hæc Piatus ex *Chronicis Cistcreiensium.* Huc facit exemplum nostri P. Petri Fabri, qui primus S. Ignatii fundatoris Societatis Jesu socius, cum totam vitam ex obedientia varias provincias peragrando, ac ubique semina pietatis spargendo, religiose transegisset, cx obedientia pariter mortuus esL Unde post mortem apparens Gondiæ person® cuidam religios®, lætissimus dixit, se obedientiæ causa mortem oppetivisse, ac multa de gaudio, quod eam ob causam in coelis obtineret, enarravit. Merito aureola obedientiæ coronatur in cœlis, qui obedientiæ victima exstitit in terris. Ita noster Orlandinus in ejus *Vita,* lib. II, cap. xxvin.

P. P. Pa- Ua mor. t™*.

Rursum, per *murenulas* nonnulli accipiunt chariamata, quæ obedientibus et religiosis impertit Spiritus Sanctus, ac præsertim dona sapientiæ et eloquenti.e. sapientia enim notatur auro, eloquentia *argento,* quia tinnula ad instar ejus pulchre resonat. Unde S. Gregorius, S. Thomas, Beda et alii murenulas has dant doctoribus, quia sicut per collum ex capite ad reliqua vis sentiendi, sic ex capite Christo ad populum per doctores coelestis doctrina derivatur. Hoc vero collum includi atque muniri debet monilibus columbarum imagine notatis, quia Spiritus Sanctus collum ambire debel, et doctorum fauces quasi suam vere tubam inilare.

riinuU oUdua- tl±'

Sit ergo collum hoc charitate, fervore et zelo aureum, ae nitore eloquii argenteum. Porro doetori magnam doctrinae, eloquenti®, zeli ct spiritus vim atque efficaciam suggerit obedientia et religio : obediens enim per superiorem regitur, agilurque a Deo, ejusque spiritu, tanquam ejus vox et organum. Unde prisci Ecclesi® doctores plerique fuere religiosi, nimirum e quatuor latinis tres, puta S. Augustinus, S. Hieronymus, S. Gregorius; ac totidem e græcis, puta S. Basilius, S. Nazianzenus, S. Chrysostomus. Tales quoque fuere S. Bernardus, S. Thomas, S. Bonaventura ac alii plurimi. Vide Hieronymum Piatum, lib. Il *De Bono status religiosi,* cap. xxv,30 et scq.

e prudi bn^l' mniu «B#0'

Rursum, charisma obedientiæ pene proprium, e durinosi gratia miraculorum : Deus enim obedienlibus matibui velut instrumentis suis, sibique summe coojunctis utitur ad conversionem animarum, ideoque gnu* per eos, cum opus est, patrat miracula. Exempla auncumulla sunt in Vilis Patrum, apud Cassianum et UrQU1 S. Gregorium, lib. I *Dialog,* cap. \n, et lib. II, cap. vu.

Denique, murenulæ sunt pulchri ritus et cæremoni®, tum ritus Ecclesiæ, tum ordinum singu- u UtJ lorum , qui mire eos decorant. Murton-

Anagogice, murenula est aureola doctoribus, religiosis el obedienlibus preparala in cœlo, quæ aurea est per gloriam animæ, argentea per gloriam corporis. Unde S. Thomas cum torque aureo e collo pendente pingitur, quia in cœlis murenularum harum aureola torquatus est. Hinc et post mortem e cœlis quasi gemmatus et torquatus apparuit, uti refert P. Ribadcneira in ejus Vita sub

finem. Huo pertinet exemptam P. Fabri quod paulo ante recitavi.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS ·

De Christo d Il. Virgine.

Hie omnia jam dicta præ caderis omnibus competunt B. Virgini. Illud ci proprium, quod fœctmditas non læserit, sed ornant ejus virginitatem, sicut argentum ornat aureas murenulas. Rursum, murenula aurea e collo B. Virginis pendula fuit ejus filius Christus Dominus, parvulus e collo ejus pendens ac sugeris, illiquo vicissim aurum charitatis et argentum humilitatis instillans.

Denique Rupertus: Murenula?, inquit, sunt sermocinationes sanctorum sensibus aurea?, elocutionis nitore argentero. « Faciemus ergo tibi murenulas veritatis *ornamentabcnedictionis et gratiarum actionis,* benedicendo ct gratias agendo, quia sic feci libi; ita ut non sil locus, ubi vox laudis hujus non audiatur, vox sonora, laus altisona, qua* tuum nomen concelebrans jugiter te ambiat, et quodammodo collo tuo dependeat. » Hæc Rupertos.

VOX SPONSÆ.

VERS. il. Don ESSET REX IN ACCUBITU SLO, NARDUS MEA DEDIT ODOREM SUUM.

Dum rex esset in accubitu (Aquila *in recubitu,* Symmachus *b* ávxzafawi, id est in *requietibus,* vel *cessationibus)* suo, nardus mea dedit odorem sui m, — *g. d.* Dum sponsus meus q<» est rex Christus, esset in mensa sua nuptiali, ego sponsa ad illum ingressa intuli unguentum nardinum , coque illum perunxi, cujus odoro ille mirifice recreatus est.

Dum, id est *donec,* ut habent lïebræa, Septuaginta et S. Gregorius, q. d. Quamdiu rex accubuit in convivio, nardus mea dedit odorem.

A-.;ubi. Per *aenMum* accipit non lectum, sed mensam
‹ •‹ ›‹* nuptialem,cui sponsus cum sponsa accumbit; he-
l p- braico 200 *mesab,* id est *circulus* vel *orbis :* olim
i Ut» cium merlar erant orbiculares, ul plures caperent, utque illi sibi invicem essent viciniores, et commodius cum singulis colloquerentur. Lectuli ergo cœnnlorii, in quibus tempore S domonis conviva? quasi jacentes, sed cubilis innixi mensa? accumbebant, circa mensam in orbem erant dispositi; inde triclinium dictum, quasi *trium lectulorum* cœnarulum.

,(.e. Pro decore ct serie dramatis recte notat Orige-
I» v di- *n ^thoiml.* 2 ex quatuor, sponsam post alloquium
sodalium sponsi jam recensitum, quo eam mire laudarunt, ingressam In triclinium, ibique muliebre el mensale donum sponso obtulisse, nimirum unguento nardino eum perfudisse, ejusque
¿t odore sponsum oblectasse, Idque narrat sodalibus ejus peut sponsi discessum; unde de eo loquitur in tertia persona, dicens : « Dum e$sel rex, » etc., ita S. Bernardus : olim enim in conviviis convivo? unguentis odoratis ungebantur, ut patet cx Plutarcho in *Sympos.,* Athenœo et aliis; et maxime apud orientales, pneserlim Judæos; unde el Magdalena Jesum in convivio iterum et secundo unxisse legitur; ct Samuel Judœis prœdixit, si peterent regem, illum tilias illorum facturum sibi unguentarias, l *lleg.* vili, 13. Idcirco sponsa hic id sibi ofllcii adsciscit.

Quaeres *primo,* quid significet hic sponsi accubitus.

PRIMUS SENSUS

ADSQUATUS,

t De Christo ct Ecclesia.

Primo, aliqui per *accubitum* accipiunt thronum AaaU.
divinitatis, qui est ejus majestas et ælemilas: in tu*^bn-
hac enim velut in throno suo ab esterno sedet et pV\
requiescit Deus; hinc hebraico vocatur *mesab,* throo ‹
id est *circulus :* hic enim in seipsum orbiculariter rediens, ideoque principio cl fine carens, hieroglyphicum est aeternitatis, quæ ncc principium nec finem habet. Sic sensus erit, *q. d.* Filius Dei in sinu Patris ab aeterno requiescens, ac residens in solio et triclinio majestatis su® cum Patre et Spiritu Sancto, ibique requie fruens beatissima t't plenissima, dignatus est de excelso illo solio suo ad humilitatem el utilitatem nostram respicere, juxta quod in Psalm, cap. ci, 18, dicitur : a Respexit in orationem humilium : ct non sprevit precem eorum, etc. Quia prospexit de excelso sancio suo: Dominus de cœlo in terram aspexit : ut audiret gemitus compeditorum : ul solveret filios interemptorum. » Quasi enim nardus nostra odorein dedit coram rege in accubitu suo exsistente, quando humilitas precum et supplicationum, lacrymarum quoque, gemituum et suspiriorum, ab hominibus piis ad Deum pro humani generis salute eilusoruin, usque ad aures Dei pervenit, ipsmnquo ad miserandum inflexit, ul filium suurn de cœlis mitteret ad terras; ita Titelinannus. Sic et S. Bernardus, *serm.* 42 : a Accubitus regis, inquit, sinus est Patris, quia semper in Patie Filius. Nec dubites regem hunc esse clementem, cui perennis accubitus est paterno? benignitatis diversorium. Merito clamor humilium ascendit ad eum, qui fons pietatis est mansio, cui familiaris suavitas, cui substantialis, vel potius consubstantialis bonitas est : cui ideo totum quod est, de Patre est, ul nil prorsus in regia majestate, nisi paternum, humilium trepidatio suspicetur. »

Verum pressius ahi passim per *accubitum* no- s^enndo
cipiunl Verbi incarnationem, lotamque ejus in
carne œconomiam ct conversationem : hæc enim v',1',n'
fuit (piasi convivium nuptiale m quo Christus cum fidelibus epulatus, nuplias quasi cum Ecclen sia celebravit, ut palet ex parabola filii regis ad suas nuptias quoslibet invitantis, *Matth.* x x ii, 3 et seq. Hæc pariter recte vocatur *accubitus,* hobræuiu *mesab,* id est *circuitui,* tum quia Cliri-

sti vita fnit circulus sanctissimarum actionum, virtutum, mysteriorum ; tura quia Christus in orbem ivit et rediit, dum ascendens in cœlbm ad Patrem reversus est, a quo in terram missus de* scenderai; tum denique quia Christus circuivi! Judæam evangelizando regnum Dei, ad illudqiio quasi ad nuptiale suum epulum felicitatis ætern® omnes convocando. Unde Christus in Synagoga prædicans, *Luc.* iv, 16, illud ex Isaia, cap. bxi, i, thema desumpsit : a Spiritus homini super me : propter quod unxit me, pnedicare captivis remissionem, et cœcfe visum, dimittere confractos fi remissionem, prædicare annum Domini acccp-Aim, cl diem retributionis. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, cl sedit (ceco accubitus), etc. Cœplt nutem dicere ad illos : Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. » Inde nardus Ecclesiæ, pula fides audientium, dedit odorem suum. Nam, ut subdit Lucas, vers. 22 : « El omnes testimonium illi dabant : et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius. »

Est hic ergo, utict in toto Cantico prophetia do Christi incarnatione et oeconomia, sponsa enim prima ct primaria hic esi humanitas Christi, cujus sponsus est Verbum, sive Filius Dei, qui eam in incarnatione assumens sibi despondei, et per eam Ecclesiam , singulasque animas fideles et * sanctas, ut dixi in *Proamò,* cap. ll : quare preterita hic pro futuris accipienda sunt, uti iit apud prophetas, 7. *d.* Dum erit rex in accubitu carnis suæ, nardus mea dabit odorem suum.

rara-phrasis. Sensus ergo est, *q. d.* ait Hortolanus : Ex quo jn humanitate sua quasi in hemicyclo suo nobis apparuit regis nostri divinitas, ex quo in Naxaræorum consedit Synagoga, ct ad epulas ex Isai® cellario depromptas, me Ecclesiam fidelium invitaro dignata est, ego ipsum tanquam sapientissimum veritatis, fidei ct salutis magistrum attente audio, filium David et Dei Filium, Regem Israel cl Messiam exspectatissimum credo , veneror et prædico. Hunc credo ingenuo, publiceque profiteor solo verbo ægrolos quantumcumque desperatos curare posse, el conclamatos ad vitam revocaro, ab energumenis daunonia excludere et profligare. Ilis ego mcœquo sodales testimoniis, ex cordibus nostris, velut vestibus nardino fidei unguento odoratis, ex eburneis arcis depromptis, Regem in Jud®® Synagogis ct templo Hierosolymitano docentem, resque admirandas maena rum gloria el omnium admiratione gerentem, inducimus, mirillceque oblectamus, quod nostrum officium regius Psaltes his olim vermibus celebravit : « Myrrha, ct gutta, cl casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis : ex quibus delectaverunt te fili® regum in honore tuo, » *Psalrn.* xliv, 9.

Jam ut parliculalim accubitum hunc sponsi distribuam :

Piriica-UHi *Primo,* per eum Christi incarnationem accipiunt Cassidiorus, Beda, Aponius et S. Ambrosius in *Psalm,* cxviii, sermone 3. Audi Casriodorum, et cx eo Bedam : « Nardus Ecclesiæ dedit odorem, quia, cum Dei Filius in came appamit, Ecclesia in virtutum cœlestium fervore excrevit : non quia cl ante incarnationem spirituales ac Deo devotos viros non habuerit, sed quia absque ulla dubitatione tunc arctioribus se virtutum studiis mancipavit , cum regni cœlestis aditum cunctis recte viventibus, mox ut carnis vincula solverentur, patere cognovit. »

Chrfctì pnmo, lu iüC>r MU00t>

Secundus Christi accubitus fuit, cum ipse prædicando circuirei vicos et urbes, ac cum peccaloribus ahisque discumberet, ut eos salvos facercl. Rursum, accubitus Christi fuit in ligno crucis, do quo, *Psalm,* xcv, 10 : « Dicite in gentibus quia Dominus regnavit » a ligno quasi e '-olio reg di ; item quies in sepulcro : ita Justus et Anselmas. Audi Anselmum : a Merito debeo Christum diligere, quiaipse dedit mihi nardura, scilicet virtutes ; ct hoc, dum esset in accubitu suo, id est in passione et resurrectione sua, scilicet quia ipse passus est ct resurrexit, ideo virtutes mihi dedit, quæ dederunt odorem suum, id est sibi convenientem, bonam videlicet famam. »

nc.

Tei-tius accubitus Christi fuit m morte, Christus enim moriendo regnum mortis, diaboli ct pec-lam r " cati evertit, ac regnum vit®, gratiæ et Dei nobis contulit. Ita Orígenes, Theodoretus etS. Hieronymus , lib. I *Contra Jovinianwn , q. d.* Post Christi passionem et mortem nardus, id est virtus Ecclesiæ, majorem dedit odorem quam ante; cx ea enim profluit martjTum fortitudo, virginum angelica puritas, confessorum sanctitas, anachoretarum perfectio : ita Philo Carpathius : « Sic grata, inquit, ac memor sponsa clamat ad sponsum : Nardus mea dedit odorem suavitatis, id est. tu mihi dedisti suavitatem unguentorum, nempe martyrum el illustrium actionum effiàaciam, decus et gloriam. Nardus enim dedit odorem suum, id est martyrium, ct nex tua seu passio martyres adhortata est pro te pali ; nam ct tu pro nobis passus es. »

Tertio,

Quartus accubitus fuit resurrectionis , quo 0 sepulcro resurgens accubuit in carne gloriosa, in caque de morie et inferno triumphavit Ita Justus, Anselmus, etS. Gregorius, XXXV *Moral,* xlu, qui ail : « Rege quippe in accubitu suo posito, nardus odorem dat, dum, quiescente in sua beatudine Domino , sanctorum virtus in Ecclesia magna nobis gratiam suavitatis administrat. »

Qairto.

Quintus accubitus Christi est in gloria codesti, quo ad dexteram Dei sedet, vehit Rex regum, ct Dominus dominantium; ita S. Gregorius, Rupertus, Bernardus et S. Augustinus, lib. I *De Tinnitale* , cap. vin : tunc enim nardus Ecclesia» dedit odorem suum per orationem, qua, orantibus apostolisct fidelibus pro adventu Spiritus Sancti, eumdem impetrarunt, eoque repleti Christi nomon et famam ubique prœdicarunl. Audi S. Greuorium : « Accubitum suum rex intravit, quando

Quinto,

Dominus noster Jesus Christus corporaliter cœli interiora penetravit. Quo ibi requiescente nardus spons® odorem suum dedit, quia virtus sanet® Ecclesiæ suavem famam bonitatis longe lateque sparsit ; ad cœlos enim Dominus ascendit, et Spiritum Sanctum suum super discipulos misit, quo impleti verba salutis mundo predicaren!, et per sancta opera boni odoris famam circumquaque diffunderent. »

Porro Chaldæus per *accubitum* accipit colloquium Mosis cum Deo in Sina, sic enim vertit : « Dum esset Moses magister eorum in firmamento, ut susciperet duas tabulas lapideas, et legem et praecepta, surrexerunt impii generationis illius, ct fecerunt vitulum aureum una cum promiscuis qui erant inter eos, et foetida fecerunt opera sua, et egressuni est eis nomen pessimum in sæculo; quoniam ante odor eorum exibat diffusus per orbem, et postea *foetidi facti sunt* ut absinthium, cujus odor quam *pessimus est.* © Verum perperam Chaldæus per *odorem nardi* accipit fœtorem idololalriæ, nardus enim suavissimi est odoris.

Qntnim h,dJ?r' Qmeres *secundo,* quid significet nardus sponsæ, puto Ecclesiæ, ct quem odorem dederit?

Respondeo, nardus, ut ex Plinio, libro XII, cap. XII, et aliis, ait Philo Carpathius in cap. iv *Cant.* vers. í4, medicus est fructus Syri® et Indi® præstantissimus, colore rufo, comosus, odoratissima, saporis amari, suavitatem odoris diutissime retinens; calefacit, exsiccat, viretque perpetuo ; miscetur antidotis, et efficacissimas vires ad quamplurimos morbos habet.

Fi nudo corona. Porro ex nardi foliis fiebant coron®, quæ olim in summo erant pretio, teste Plinio. Rursum, *v* nardus, inquit Titelmannus, herba est humilis cl despecta quantum ad faciem attinet, sive radicem intuearis sive folia : est enim nardus frutex gravi et crassa radice, sed brevi et nigra fragilique quamvis pingui, aspero sapore, folio parvo densoque : quæ omnia humilitatem pr® se ferunt. Habet nihilominus in cacumine boni odoris gratiam. » Cacumina enim (ut ait Plinius) in aristas sive spicas sparguntur; unde geminam ejus dotem celebrant, spicas scilicet et folia, quoniam cx utrisque bonum unguentum conficitur. Illud tamen quod fit cxspicis præslantius est eo quod ex foliis. Propter quod signanter in Evangelio de oleo illo,quodMaria super caput effudit Domini recumbentis, dicitur,quod fuerit unguentum «nardi spicati pretiosi,© vel (ut alius evangelista habet) < nardi pistici, n id est fidelis et præstanlioris.

Nardos humiUs. Porro Plinius, lib. XIII, cap. i : « Unguentum, inquit, nardinum constat omphacio , balanino, costo, nardo, amomo, balsamo. ©

Mirtei fchU- Primo ergo, nardus notat humilitatem Ecclesiæ, quod scilicet instar nardi, secundum corpus , ac inferiorem hominis portionem, admodum humilis est, crassa et contemptibilis; secundum vero partem superiorem, sive secundum spiritum, qui ad Deum sursum respicit, odorem gratissimum de se fundit in naribus Domini Sabaoth. Nullus enim odor ita gratus est Deo, angelis ct hominibus, atque ista fidelium humilitas. Ita Rupertus, ct S. Bernardus, *serm.* 42, quem audi : « Bonus, ait, humilitatis odor, qui de hac valle plorationis ascendens, perfusis circumquaque vicinis regionibus, ipsum quoque regium accubitum grata suavitate respergat. Est nardus humilis herba, quam ct calidze ferunt esse natur® hi, qui herbarum vires curtosiusexplorarunt; et ideo per hanc videor mihi non inconvenienter hoc loco virtutem humilitatis accipere, sed quæ sancti amoris vaporibus flagret. Quod propterea sane dico, quoniam est humilitas, quam nobis veritas parit, et non habet calorem : et est humilitas, quam charitas format ct inflammat : atque hæc quidem iu affectu, illa in cognitione consistit; » ct inferius : « Sponsæ vero humilitas, tanquam nardus, spargit odorem suum, amore calens, devotione vigens, opinione redolens. » Addit idem S. Bernardus sponsam a sponso hic fuisse de defectibus suis correptam et castigatam, tumque nardum ejus dedisse suavitatem odoris, cum ejus humilitas modeste et demisse correptionem hanc tulit, et velut paternum donum excepit.

seconda, flilcm. *Secundo,* nardus denotat fidem : hæc enim humiliter intellectum captivat in obsequium Dei revelantis mysteria, quai omnem hominis captum superant. Unde S. Ambrosius in *Psalm,* cxvm, serm. l : « Jam, inquit, redolet tides, ideoque dicit Ecclesia : Nardus mea dedit odorem suum; et dicit, cimi præsumptione exspectans retributionem, fragrat unguentum gratia?, ex quo Virgo generavit, et Dominus Jesus sacramentum incarnationis assumpsit, d Huc accedit Justus Orgelitamis, qui per *nardum* accipit fidei professionem et prædicationem, quia ubique odorem, id est famam Christi passi ct resurgentis sparsit Ecclesia.

Tertio, paniten* lijm. *Tertio,* nardus amara est poenitentia, inquit Aponius: hæc enim est lilia humilitatis, ac suavissime olet in naribus Dei. Unde quasi ad litteram hunc locum facto suo exposuit S. Magdalena, dum in signum pœnitcntiæ unxit pedes Jcsu accumbentis in mensaSirnonis; ac rursum attulit alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, illudque effudit in caput Jesu recumbentis iu domo sua. Quocirca Magdalen® hunc locum applicant Orígenes, Nyssenus, Beda ct Aponius. Ex poenitentia ergo gratissimum Deo paratur ferculum, qualo Magdalena Christo attulit, non tam dum ex alabastro fracto nardinum unguentum, quam dum colliquefactam animam per oculos effudit. Quocirca S. Bernardus, semi. 30 *in Cantica,* lacrymas pœnitentium, *vinum angelorum* nuncupat : « Quia in illis vitæ odor, sapor grati®, indulgenti® gustus, reconciliationis jucunditas est. »

Quarto, oriUobcm. *Quarto,* nardus est humilis oralio ct obsecratio ; unde Arabicus pro *nardus* vertit, *thus*, quod est symbolum orationis : « Donec, inquit, venerit rex redeundo, thus meum efludit odorem suavi-

tatis ex fasciculo stact/e, quem habeo apud me filio fratris mei. » Audi S. Bernai dum, *serm.* 42: « Primitiva) Ecclesiæ potes hunc congruentissime aptare sermonem, si recordaris dies illos, quibus, assumpto Domino ubi eral prius, et sedente in dextera Patris, illo suo antiquo, nobili atque glorioso accubitu, discipuli erant congregati in loco uno, perseverantes in oratione cum mulieribus el Mana matre Jesu, cl fratribus ejus. Nonne tibi videtur revera tunc temporis nardum parvulo» ct trepidantis sponsæ dare odorem suum? Denique cum factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit lotam domum ubi erant sedentes, *Act.* iv, 2, patuit pro cerio omnibus in loco manentibus, quam gratus humilitatis,et quam beneplacitus odor ascenderat, cui mox tam copiosa et gloriosa remuneratione responsum est. »

Qninto, úrtutrm oaDem.

Quinto, nardus est quaelibet virtus, ac virtutum omnium bonorumque operum complexio ; nam, ut ait S. Bernardus, *serm.* 71 : « Mores colores suos habent el odores. » Ita Cassiodorus, Orígenes , S. Gregorius, Beda et alii.

Porro pro *odorem suum,* Septuaginta habent odorem «M, id est *ipsius,* scilicet regis sponsi, quo significatur omnem Ecclesiæ virtutem, omne decus, omne meritum manare a Christo. Audi Origenem : « Quod si legatur, ut alia habent exemplaria : Nardus mea dedit odorem ejus, invenitur adhuc aliquid divinius, ut videatur unguentum hoc nardi, quo uncius est sponsus, non lanium suum, qui nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius odorem ad sponsam reportasse ; ut in eo , quo unxit eum, odorem sponsi per ipsius unguenti munus acceperit, et hoc sit quod dicere videatur : Nardus mea, qua unxi sponsum, regressa est ad me, el odorem mihi detulit sponsi, et velut superalo naturali sui odore, pre fragrantia sponsi ipsius mihi detulit suavitatem. »

Unde colligit Orígenes, quod ungens Christum nardo devotionis, predicationis, sanctarum actionum, per hanc ipsam unctionem suscipiat Christi odorem ac spiret, puta gratiam Spiritus Sancti, ac majorem fragrantiam doctrina* spiritualis, æque ac sanctitatis vita*. Nyssenus vero TÓáuTw, id csl *ipsius,* scilicet Christi, sic explicat, *q. d.* sponsa : Ex omnibus quas in me conspicio virtutibus, quæ omnes quasi species mulbe aromatum faciunt unum nardi unguentum, pertingo ad cognitionem perfectissimæ virtutis Dei, camdemque illis communico cl aspiro. Theodorclus vero sic, ‹7. d. Ex hisce meis virtutibus assecuius sum cognitionem Dei, sed odoratu dunlaxat, id est tenuem el exilem. Tres denique Patres apud Theodoretum sic, *q. d.* Virtutes mea*, qua» sunt quasi nardus Dei, exhibent mihi speciem Dei per naturam inaccessi, cujus ego speciem et notam gero, ut imago ipsius ac similitudo ; quare dum meis moribus illius similitudinem refero, ipsum in me velut exemplar in imagine represento.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De *Christo ct anima sancta.*

Anima mbc U est bttns Chmli.

Omnia jam dicta adapta anime, mutato nomine Ecclesiæ in nomen animæ. Adde animam sanctam esse accubitum, id est sedem et solium, imo cœlum et templum , in quo Christus accumbit et requiescit : ita Nyssenus et Anselmus. Rursum, per *nardum* posse accipi ipsum Christum, sicut ille ipse paulo post vocatur *fasciculus myrrhæ,* et *botrus cypri.* Unde Septuaginta vertunt, *nardus mea dedit odorem* atetu, id est *ipsius,* scilicet sponsi (licet nonnulli legant «¿rife, id est *suum*). Et eos de more sequens Syrus, *cum rege in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum.* Sic sensus erit, *q. d.* In accubitu, id est in nuptiali mensa, ubi abundant unguenta, flores, nardus, myrrha, et botrus cypri, nihil mihi suave olet, nisi sponsus Christus; prae illo caderas omnes delicias despicio, ita Theodorclus, qui el rationem dat, cur Christus vocetur nardus : «Nardum, ait, nominat Christum, quoniam uncius est nardo pistica illa pretiosa, cujus odor replevit lotam domum, quæ mundum significat universum; obsequium enim a piis hominibus Domino exhibitum, orbem terrarum implevit fidei suavitate. » Sic et Orígenes, Psellus, Sanchez et alii.

Nardn» Christos

Nardus ergo herba humilis sed odora, aspera sed calida et medica , representa! Christi humilitatem, sed suaveolentem; ac passionem, sed charitate flagrantem , omnibusque anima* inorbis medentem. Unde Honorius Augustodunensis : a Christus, inquit, fuit nardus nascendo, myrrha in monendo, botrus in resurgendo. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo ct B. Virgine.

Nirdus humili- Us Miria.

Hex gloriœ fuit in accubitu , id est cubavit novem mensibus in ulero B. Virginis, cum ex ea carnem assumpsit; tuneque nardus, id est virtus et humilitas B. Virginis, dedit odorem suum, a Nam quid, inquii S Bernardus, serm. 42, est aliud nardus mea dedit odorem suum, quam placuit mea humilitas? Non mea, inquit, sapientia, non mea nobilitas, non mea pulchritudo, quæ nulla erant mihi, sed quæ sola inerat humilitas dedit odorem suum, id est solitum. Solitu placet Deo humilitas; solito plane, atque ex consueto excelsus Dominus humilia respicit, et ideo cum esset rex in accubitu, id est excelso habitaculo suo, illuc quoque humilitatis odor ascendit : In altis habitat, inquit, et humilia respicit in cœlo et in terra. » *Psalm.* cxu, 5.

Rursum, « cum esset rex in accubitu suo, » id est cum Filius Dei esset in sinu Patris, sensit fragrantiam nardi, id est humilitatis B. Virginis,

enque allectus descendit in ejus uterum factus horno. « Humilitas, ait Rupertos, requies est mentis, et qui hanc invenit, sine dubio requiem anima* suæ invenit. Ego in omnibus requiem istam qua sivi, el vidit rex respiciens, ubi nardi Ifujusexmc odorem sensit; vidit, inquam, quod requiescere posset hic in suavitate animæ quictæ, id est humilis, dcsccnditque de illo accubitu suo, et requievit in tabernaculo meo. Hic requievit, hic habitavit tolis novem mensibus ; el cujus erat Dominus, ejusdem ancillæ suæ factus est filius. P

Vers. **12.** Fasciculus myrrile dilectus meus mihi,

IMTER UBERA MEA COMMORABITUR.

Fasciculus mirrile dilectus meus mihi, inter uniRA mea commorabitur. — Hebraica pb' *ialin,* id est *pernoctabit, q. d.* Noctu, cum maxime ingruunt tristes cogitationes, turpes phantasia» , et tᗧ litationes dæmonis, pro unico certoque omnium remedio, utar hoc myrrhæ passionum Christi fasciculo, illo omnes discutiam, illius odore cl meditatione omnes fugabo el profligabo. Græcc est aûhoûZaivai, id est aulam, sive habitationem et mansionem stabilem jugeraque accipiet. Sensus est, *q. d.* Uli femina» in pectore gestant myrrhduj boni odoris causa, ad confortandum colei caput: sic ego in pectore gesto sponsum meum mihi unice dilectum, cujus nulla mihi unquam subrepet oblivio, quia ipse est amor meus, odor meus, robur meum, qui cor meum corroborat et caput, tolamque animam meam exhilarat. Septuaginta, *alligamentum stactes,* sive *gutlæ, fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum demorabitur;* S. Ambrosius in *Psalm,* cxvni, semi. 3 : u Colligatio guttæ consobrinus meus, botryon cypri frater meus mihi, inter media ubera mea requiescit; nardus cypri consobrinus meus in vineis Engaddi; » Aquila, *susceptus myrrhæ.* Pio *fratruelis* græcc est, quod S. Ambrosius verlit, nunc *frater,* nunc *consobrinus;* S. Hieronymus in versione Origenis, *fraternus;* alii, *sororis filius,* vel *nepos.* Christus enim natus est ex Synagoga, (puta ex Judæis) quæ est soror Ecclesia), cujus hic vox inducitur. Recte ergo Ecclesia hic Christum vocat sororis suæ, id est Synagogro filium. Idem significat vox *fratruelis* ct *fraternus;* Noder el Symmachus, *dilectus meus;* quinta editio, *sodalis meus.* Audi Origenem, *hom.* 2 yx quatuor: «Fraternus meus mihi guttam redolet, et hanc non diffusam, neque ut libet disperdam , sed colligatam ei constrictam , quo scilicet odor suus densior reddatur el vehemeniior. El hic, inquit, cum talus sit, in medio uberum meorum demoratur ct commanet, et requiem ac mamionem suam facit in loco pectoris mei. »

MynU> uii r*. Myrrha, teste Plinio, lib. XII, cap. xv, arbiisfu|d eS| m Arabi i, minor quam arbor thuris, et altitudine ad quinque iere cubitos adolescit. Convenit autem inter auctores, qui hac de re scripserunt, eam esse scabram, spinosam, foliis aculeatis, caudice duro cl intorto, e cujus vulnere defluit lacryma, gustu aeris eum amarore, qum glutinandi, siccandi et abstergendi vim habeat egregiam. Quæ quidem omnia adeo sunt apta ad vitæ austeritatem pingendam, ul nil aptius afferri queal. Hinc latinum et græcum *myrrha* derivatur ab hebræo "HD *mor,* id est *myrrha et amaritudo,* quia myrrha est aiiiarn.

Porro myrrha arbor fundit succum sive liquorem , qui pariter myrrha dicitur, cumque duplicom : prior est, quem arbor ipsa sponte sudat, qui stacte, id est gutta dicitur, hæcque est myrrhi optima et odoratissima; posterior, quæ ex incisione arboris elicitur. Rursum myrrha, folia et surculos myrrhæ significat : quare fasciculus myrrhæ proprie videtur significare fasciculum ex foliis, vel ramusculis aut floribus myrrhæ constrictum et colligatum. Hebræum tamen ITii *tseror,* ct magis græcum *àztóna.– -r.;* ¡dhícLsa- est *alligamentum stactes,* sive gutUe, notat sacculum vel pyxidotu olfactori.dein, in qua stacte vel liquor condensatus continetur. Undo Nyssenus, *hum.* 3, sic explicui : « Fraternus meus mihi est alligamentum, quod e collo suspendo supra pectus, per quod bonum odorem pnvbeo corpori. » Hinc et Syrus vᗧ rlit, *crumena,* vel *bursa myrrhæ qui diligit me.* Mynt* liq» r *stadi* aaidT

PRIMUS SENSUS

AD EQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Sponsa regem sponsum suum videns In accubitu suo, id est in incarnatione, passione, cruco ct morte, quam pro sponsa sponte obivit, rapta in admirationem tanti amoris exclamat : « Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, n *q. d.* Ego myrrhæ, id est amoris hujus sponsi mei, qui tam amara pro me ultro subiit, semper recordabor; illi grata ero, illum amabo, pro illo vicissini amara qualibet subire non detrectabo, sed optabo et ambiam; amara et ardua ejus jussa, quin et objurgationes ac mordacia verba, imo flagella et verbera ultro suscipiam et capessam. Unde communis næc martyrum fuit vox, sensus et spiritus : Ego amore Christi pro me tanta passi ct crucifixi mortem, crucem, feras, ignes, equuleo et quævis tormenta subire desidero, ut dolorem dolori, amorem amori non ex a quo, sed quoad possum rependam. Nam sino dolore non vivitur in amore. Unde S. Ignatius, epist. ad *Hom* : a Amor meus, inquit, crucifixus est; » el S. Paulus : « Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo,» *Gal.* vi, Ii. Hac de causa Christus iturus ad crucem, seipsum velut fasciculum inyrrhœ, Ecclesia) in Eucharistia perpetuo visendum colendiimque reliquit, ut hæc ipsi esset velut tessera et imago suæ passionis et crucis. Unde Christus instituens Eucharistiam : ᗧt Hoc est, Pan phmb.

alt, corpus meum quod pro vobia datar; noe tacite in meam commemorationem, » Luc. xxn, 19,7. *d.* In Riimptione Eucharistia', ac post cam profundo cogitate, meditamini, expendite quanta vestri amore fecerim ‹ t perpessus sim , ut me victim redametis. El Paulus : « Quotiescumque, inquit, manducabitis panem hunc, el calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat,» in I *Cor.* xi, 28 : corpusenim Christi sub specie panis separa(im consecratum a sanguine, qui consecratur in calice , ad vivum repræsenlat separationem sanguinis et animæ (anima enim est in sanguino, ut ait Scriptura) a corpore, hoc est, mortem Christi in cruce : hinc ct .Magi Christo puero obtulerunt nurum, thus et myrrhain :

Aurum regi, thura Deo, mjrrhamque sepulto,

ait Juvencus, 7. d. Offerimus Christo aurum, ut protestamur eum nostrum esse Regem, cui velut subditi aurum quasi tribulum pendimus; offerimus thus, ul protestamur eum essa nostrum Deum, thura enim Deo adulentur; offerimus denique myrrham, ut prolestemur nos credere cum pro nobis in eruca moriturum ct sepeliendum : mortuorum enim corpora myrrha condiebantur, ut incorrupta manerent. Ita TheOdoretus : « Myrrha, ait, sponsi mortem, et quæ inde ad sponsam pervenit, indicat suavitatem. » Undo Philo Carpathius ait Ecclosiam hic per fasciculum myrrha; significare, sc desponsatam esse Christo per sanguinem el aquam, quæ ex ejus latere prolluxd.

Myrrha ergo est symbolum Christi, primo, quia représentât ejus dolores ct passiones : tota enim Christi vita fuit fasciculus myrrhæ, id est continua ainar'ludo, congeries laborum et dolorum.

Secundo, quia myrrha odoris suavitate superat caderas arbores aromaticas : sic et Christus amorisei graliæ suæ suavitate superat angelos, homines et creaturas omnes, juxta illud quod ipse S° *Eccli.* XXIV, 20: Ego a quasi myrrha «lecta dedi suavitatem odoris. »

Tertio, myrrha incorrupta servat corpora : sic Christi passio ct mentibus et corporibus incorruplioncm aspirat, dum ojus recordatione, meritis cl gratia, omnes corruptiones concupiscenti® fidelium mens superat, ac eorum corpora a niorlo ad immortalila! m indie judicii resurgent. Hujus rei symbolo corpus Christi post mortem myrrha et aloe a Josepho ab Arimathæaperunctum est, *Matth.* xxvii, S9.

Quarto, myrrha cor confortat, ot caput exhilarat : multo magis utrumque facit Christi passio. Hinc ait sponsa , *inter ubera;* Septuaginta, tn ma*dio uberum mearum commorabitur*, 7. d. Incordo meo, intiinoquo ejus fundo (cor onirn situm est jnler ubera) jugiter infixa hærebit Christi passio, iliaque velut myirha efficacissima cor meum imbuetur ct insuccabitur, ul ojus vis ex cordo in omnes sensus, vires et membra proserpat, cuque corroboret ad omnes amoris agones, ad omnes virtutis laboread omne genus mortis et martyrii pro Christo m» o generose ct alacriter obeundum. Ex corde enim manant vita, vigor el spiritus vitalis in omnes sensus, vires et membra. Quare curn myrrha passionis Christi cor occupat, per illud vim suam in omnes animæ vires diffundit. Sic ergo ht ul Christus habitet in nobis, ut induamus Christum, ut illi conformemur; Christus enim esi quasi anima cordis nostri, et, ut ait Jeremías : a Spiritus cordis nostri ChrMus Dominus, capili esi m peccatis nostris : cui diximus; In umbra tua vi vuuiu- in gentibus, » *Thren.* n, 20- Unde ait Paulus; • Christo confixus sum cruci. Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus, n *Galat.* n, 20. Sicul ergo lana oleo insuccatur , ut ail Columella lib- MI, cap. iv, id est oleo imbuitur, intingitur, inficitur; et sicut panis insuccatur vino, dum vim vim et succum imbibii in offa, quod significanter Itali di uni *inzuppare :* sic prorsus cor sanctorum insuccatur doloribus ct passionibus Christi . eormnqua vim imbibit, quem deinde in omnes anim e potentias sensusquo transmittit, ut omnes spirent et exhalenl Chris um crucifixum.

Symbolice, Origines, *hu.uL* 2ex quatuor, per *fasnadunx,* vel, ul ipse ex Septuaginta legit, *aUigamentvm inyrrha,* accipit corpus el carnem Verbi incarnati : • Videtur, inquit, alligamentum et vinculum quoddam animæ esse corpus. quod alligamentum, gutta (slacte) in Christo divinæ virtutis ac suavitatis astringitur. » Deitas ergo, alligata corpori, est qua>i gutta sive stacte alligata in fasciculo, vel con>trict.iin pyxide-Sic etTheodorelus : « Alligamentum, inquit, guttæ eum vocal, quoniam ipse descendit sicul pluvia in vellus, et sicul stillicidia stillantia super terram, *Psabn.* taxi, 6; et a prophetis etiam vocatus est stilla. Erit ex stilla populi hujus, congregatus congregabitur Jacob, » *Mich. x. 1* (juxta Septuaginta). Porro S. Ambrosius, serm. 3 in Fsu/i/i. cwiu, tegens, *colligatio guttip,* sic exponit, 7- d. Cluistus carni se illigavit funiculis chantatis : « Corpus, inquit, suscipiens Dominus Jcsus charitalis se vinculis illigavit, et non solum se membris nostris el passionibus naturalibus, sed etiam cruci vinxit. »

Porro Chald.eus vertit : «Iu tempore illo dixit Dominus ad Moson : V ade cl descende ♦ quia se corrupit populus tuus; dimitte me, ut consumam eos. Tunc reversus est Moses, et quæsivi^ misericordiam a facie Domini, el recordatus est Dominus inclm.itionis Isaac, qui ligatus fuerat a paire suo in monte Moria super altare ; et conversus est Dominus ab ira sua, et habitare fecit majestatem suam in medio eorum sicut antea. » live expositio judæi judaica est, subservit tamen Christian® et genuina' jam assignat®. Ligatio enim Isaac ad ejus immolationem fuit typus ligationis et immolationis Christi m cruce, idque in eodem monte Moria: hujus enim pars et collis est mons Colvariæ, m quo crucifixus est Christus.

:hrhtn< n.jr- in l

Chmtni t>trh®yr' Primo, propt r

Secondo, ^lori\r mviiL tcm.

Trillo, ob ,licor" u Ji/

gnarlo, prvpbr vmubi.

SECUNDUS SENSUS
PARTIALIS,
Dc Christo ct anima sancta.

FiJdej-iu» an-toChriTte Anima pia passionem Christi, velut fasciculum myrrhæ in pedore et corde suo recondat, ut eo cor conf°rie^ c* cnPul exhilaret, ad omnis virtu-(is labores ct dolores, omnesque hujus vilæ ad-versitates, imitatione et amore Christi Urte et for-titer subeundos. ItaS. Bernardus,serna. 43: « Fas-ciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter ubera mea commorabitur. Anterex, modo dilectus : ante in accubitu regio, modo inter sponsæ ubera. Magna humilitatis virtus, cui etiam deitatis ma-jestas tam facile sc inclinat. Cito reverenti® nomen in vocabulum amicitiae mutatum est; ct qui longe erat, in brevi factus est prope. Fasciculus myrrha? dilectus meus mihi. Myrrha amara res, dura et aspera tribulationum significat.Ea sibi dilecti causa imminere piospiciens, gratulabunda id loquitur, confidens sc omnia viriliter subituram. Ibant, in-quit, gaudentes discipuli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jcsu con-tumeliam pali, *Ador,* v, 41.» Subdit deinde cur fas-ciculus dicatur, non fascis : « Proptcrea denique non *fascem,* sed *fasciculum* dilectum dicit, quod k (vr* 'evc Præ amore *PS*US ducat, quidquid laboris r''\ '^D immineat et doloris. Bene fasciculus, quia par-'di ii, Tülus natos est nobis, *Isai.* cap. IX, vers 6. Bene € rî fasciculus, quia non sunl condigna? passiones hu-jus temporis ad futuram gloriam, quæ revela-bitur in nobis, *Roman,* cap. vin, vers. 18. Id emm, inquit II *Corinth.,* cap. iv, vers. 17, quod in præsenti est momentaneum et leve tribulatio-nis nostra», supra modum in sublimitate œternuin gloriæ pondus operatur in nobis. Erit ergo quan-doque nobis ingens cumulus gloriæ, qui modo est fasciculus myrrhæ. An non fasciculus, cujus jugum suave est, et onus leve? Non quia levis in se (uec enim levis passionis asperitas, mortis ama-ritudo), sed levis tamen amanti. Et ideo non ait tantum : Fasciculus myrrhæ dilectus meus; sed izi/7n , inquit, quem diligo, fasciculus est. Unde et dilectum nominat, monstrans dilectionis vim om-£ieta. nium amaritudinum superare molestiam, et quia fortis est ut mors dilectio. » Ha S. Elzearius, co-mes Ariani, hoc myrrhæ fasciculo ad immobi-lem animi mansuetudinem ct tranquillitatem per-venit : cum enim dicteriis, calumniis, irrisioni-bus, injuriis, etc., etiam a propriis famulis varie et crebro exagitaretur, illico mente versabat pro-bra, calumnias, injurias, tormenta irrogata Christo, nec ab hac meditatione cessabat, donec mens in imitatione hujus patienti® tranquille con-quiesceret; quo fiebat ul nullum doloris aut iræ signum daret, ac videretur bile carere, esseque ô«*Wc : ita habet ejus *Vita* apud Surium. Eodem fasciculo S. Franciscos, S. Elisabelha, aliique plu-res ad tantam humilitatem, patientiam el sancti-tatem evasere.

Rursum, *fasciculus myrrhes* est mortificatio as-Pud* sidua, quam nos docent vita et passio Christi, quæ non aliud fuil quam continua mortificatio: »*4 hæc enim omnem concupiscentia; corruptionem abstergit, omniaquo animæ vulnera sanat, eam-que ad omne bonum corroborat. Myrrha, inquit Mynti Galenus, lib.VII *Simplic. medie.,* purgat thoracem Tirt A et pulmonem, astringit, concoquit cl discutit; stacte infiigeratos calefacit. Uberius Dioscoridcs, lib. I, cap. 1 x v ii : « Myrrha, inquit, calefacit, con-coquit, saporem gignit, etc., devoratur in vetero tussi, laterum, pcctorisque doloribus, in alvi profluvio et dysenteria, horrores discutit, scabri-tiem arleriæ expolit; oblusam vocem expedit, ventris lineas enecat, contra gravem oris halitum manditur, gingivas el denles stabilit, vulnera ca-pitis glutinat, medetur fractis auribus ac ossibus nudatis, impetigines ex aceto purgat, diuturnas distillaliones lenit, oculorum ulcera complet, al-bugines tollit, caliginem discutit, scabritiem læ-vigat. » Eadem et plura efficit Christi passio, et mortificatio in anima et spiritu; unde nullum ea efficacius est remedium contra tentationes luxu-riæ, iræ, superbia», acedi®, invidi®, etc., uti per-petua experientia constat. Quocirca Nyssenus, *homil.* 3, censet hic significari quod anima, quæ in corde habet alligatum Christum crucifixum, non possit ullo membro vel sensu peccare : « Illa anima, inquit, quæ suscepit bonum Christi odo-rem, et cor fecit alligamentum hujus suffitus, se ita comparat, ut omnia sigillatili! vilæ studia, tan-quam alicujus corporis membra ferveant spiritu, qui ex corde permeat, nulla iniquitate in alto membro corporis refrigerante dilectionem in Deum. » Et Orígenes,/iom.2exquatuor: «Alligatura gutta?, inquit, dogmatum continenti® constrictio, ac divinarum sententiarum nodositas intelligitur; innexæ enim s'bî invicem sunt fidei rationes, et vinculis veritatis adstrictæ. » Et tres Patres apud Theodoretum : «Nexus est, inquiunt, el conser-vatio stilile divina» gratiæ, quæ mihi communi-cata est, dilectus meus : per fidem enim, inquit, acceptus, spiritualia luetur, atque conservat Ec-clesiæ munera, fidelesque confirmat ac roborat, ne a veritale desciscant, n EIS. Gregorius: « Mor-tuorum corpora, inquit, myrrha condiri solent, ne putrescant. Myrrham quippe corporibus ne putrescant adhibemus, dum membra nostra in Christi exemplum, per eorumdem mortificatio-nem a putredine luxuries restringimus, ne, dum ca sine condimento dimiserimus, dissoluta pu-tredine, escam vermibus æternis faciamus. Sed quid est, quod dilectum suum sponsa non rnyr-*rham,* sed *fasciculum myrrhæ* nominat, nisi quod, dum sancta mens Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex ejus imitatione repugnantes virtutes congregat; ex quibus sibi fasciculum myrrhæ aptat, quo carnis suæ putro-dinem sempiternum abstergat.»

Mortificatio ergo, et vilæ austeritas animam ou-

rificat, sanctificat, Deoquc inire placentem gralamqtic cilicii, quia cam similem facit Christo crucilixo. Quocirca Deus eamdem suis charismatibus ample remunerare solet. Ut alia taceam, lege *Vitas* sanctorum, ct invenies eos duntaxat magnis cl crebris claruisse miraculis, qui austera! fuerunt viUe, quales exstitere S. Martinas, S. Antonius, S. Hilarión, S. Benedictus, S. Roinualdus, S. Bernardus, S. Dominicus, S. Franciscos Xaverius.

Dnotibe- igitur Christi passio commoratur inter ubera, est, in cordc animæ sanctæ. Symbolice, inter ei Veto* duo ubera, id est, *primo,* inter Novum et Vetus Tnt*- Testamentum : utruinquoenim prædicil et prædimeüium. Christi passionem et crucem, ait Philo Carpathius.

latore*. *Secundo,* inter ubera, id est, inter doctores, qui predicant Christum crucifixum, ait Justus Orgelilanus.

Tertio, S. Gregorius : Duo ubera, inquit, sunt Amor amor Dei ct proximi. Audi eum : « Qui (sponsus el Christus crucifixus) bene inter ubera commorari pmt.i.i. gUja jn diiectione]Oe¡ et proximi habitatio Christi sancta nidificatur. Sancta quippe anima dum Deum sic diligit, ul proximum non contemnat, et proximi amorem sic exsequitur, ut divinum non minuat, procul dubio ubera in pectore sibi locat, quibus Christum amplectens, ipsum nutriat. Quasi enim uberibus Christus nutritus roboratur, dum hac gemina dilectione, ut fortius inlucreat, delectatur. »

Denique S. Bernardus, *serin.* 43, duo ubera ac- Coiisr*- (¡pit congratulationem et compassionem, juxta inhtioei j‖ud pavQi xn, ¡g . (Gaudere cum gaùo. dentibus, flere cum flentibus. Quia vero inter adversa el prospera versans, novit utrobique pericula non deesso, medium hujusmodi uberum suorum vult habere dilectum, cujus adversus utraque continua protectione munitam, nec læta extollant, nec tristia dejiciant. » Subjicit deinde S. Bernardus, itaque hunc myrrhæ fasciculum suo exemplo omnibus arcte commendat : «Tu quoque, si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, alquc hunc myrrhæ tam charum fasciculum de principali tui pectoris, nec ad horam patieris avelli, amara illa omnia quæ pro te pertulit, semper in memoria retinens et assidua meditatione revolvens, quo possis dicere et tu : Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Et ego, fratres, ab ineunte mea conversione, pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, et inter ubera mea collocare curavi, collectum ex omnibus anxietatibus ct amaritudinibus Domini mei, primum videlicet infantilium illarum necessitatum; deinde laborum quos pertulit in predicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in jejunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo; postremo periculorum in falsis fratribus, couvi-

tiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum , exprobrationum, clavorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis sylva evangelica copiosissime noscitur protulisse. » El post plura, quæ in hanc rem subjicit, ita concludit : « Hic meditari dixi sapientiam, in his justitiæ mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scienliæ, in his divitias salutis, in his copias meritorum. Ex bis mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his rursum suavis unctio consolationis. Hæc me erigunt in adversis, in prosperis reprimunt, ct inter hela tristiaque vilæ presentís via regia incedenti tutum præbent utrobique ducatum, hinc inde mala imminentia propulsando. Hæc mihi conciliant mundi judicem. » Hucusque S. Bernardus pie, sapienter ct pathetice.

TERTIUS SENSUS PRINCIPALIS,

Dc Christo et B. Virgine.

Beata Virgo adstans cruci, filium suum Christum crucifixum, velut fasciculum myrrhæ toto corde obtulit Deo Patri in holocaustum, pro redemptione totius mundi, sicut Abraham obtulit suum Isaac. Eadem post Christi mortem et ascensionem ejus tormenta cordi alligata,imo insculpta gestans, assidue summo doloris, amoris ct devotionis sensu ruminabat : nec tantum ruminabat, sed el reipsa imitabatur, omnes persecutiones Judæorurn, omnesque adversitates fortiter sustinens, ac lacrymis, compunctioni et modificationi assidue vacans, qua proinde mirificas Dei gratias et dona obtinere meruit, uti ipsa revelavit S. Brigittæ. Hac de causa Calvariam et loca passionis Christi crebro et devotissime obibat : ipsa enim omnia tormenta Christi vehementissime sensit compatiendo, quæ Christus patiendo, idque uou semel ul Christus, sed per omnem vitam. Ipsa enim longe magis amabat Christum, quam seipsam. Unde longe maluisset ipsa pali omnia tormenta Christi, quam videre Christum suum eadem patientem. Multoties ergo ipsa fuit martyr, f v,w juxta illud S. Simeonis ad ipsam vaticinium : « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, « bue. qr. cap. n, 35 : ita Rupertus.

Vers. 13. Botris cvpbi dilectus meus mihi, IX VINEIS Engaddi.

Bulrus cypri. quid? Resp. Primo, uajPh°-ra*

Quærcs, quid sit Cyprus? Primo, Rabbini et ex eis Tigurina ex similitudine vocis censent esse copfturam, sive *camphoram.* Camphora autem est gummi cujusdam arboris in India nascentis tanta magnitudine et proceritate, ut sub ejus umbra hominum centuria) recondi possint. Camphoræ vires et dotes recenset Malthiolus in *Dioscoridis,* lib. 1, cap. lxxv. Tria vero memoranda dc hoc gummi narrant auctores. Aiunt caphuram iu aqua flagrare; deinde tradunt eam humore madere, si

in recenti et calido pane condatur; aiunt denique, nisi sedulo asservetur, cx operculatis etiam thecis nonnnnquam evanescere. Quæ profecto tria <ponso impendio conveniunt, ut non immerito *lotnis ropher* sit appellatus. Etenim in hoc spirituali humani generis calacly.-mo, quo aquæ culpæ hiemales, tum origine permanantes, tum voluptate prava erumpentes mundum obruerunt, et ignem charitatis exstinxerunt, in medio ipse diluvio exstans et erectus, fluctibus ipsis velut oleo pascitur, et more lampadis accensus flammam charitatis emittit, quam flumina nequeunt obruere. Ila Joannes Carmelita.

ihetjii pimr. Rursum, R. Abraham per *botrum cypri* accipit dac|yios paiææ} qui sapidissimi sunt.

squato, CJ' *Secundo, botros cypri* esse uvas in Cypro insula nascentes, vel vites ex Cypro delatas in Judæam, censent S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, Anselmus, Ruperlus, S. Bernardus, Titelmannus et alii. Vinum enim Cyprium, æque ac Creticum (vulgo *malvasia)* est præslans, forte ct eximium, teste Plinio, lib. XIV, cap. i et vu. Et hic sensus Christo sponso nostro apte convenit, qui tanquam botrus pinguissimus el deliciosissimus vini pretiosissimi et prestantissimi, in torculari amare passionis pressus ct expressus, sanguinem uvæ, sicut pretiosissimum, ita et copiosum valde effudit, propinavitque sponsæ suæ Ecclcsiæ, cujus haustu i liamnum ipsa viviiicatur atque reficitur, laetificatur et inebriatur.

itan -r.u- jiUüam. Huc accedit Chaldæus qui per *botrum cypri* accipit vinum acceptum ex uvis Engaddi, quod Hejjræ. j0 lcrranj sauciam intrantes libarunt Deo : «Ibant, inquit, ad vineas Engaddi, et accipiebant inde botros uvarum, et exprimebant ex eis vinum , cl libabant ex illo super altare, quartam partem hin super singulos arietes. »

Tubo, copre*, *0K *Tertio,* Justus Orgelilanus per *cyprum* accipit cypressum, sive cupressum, vel cyparissum, cujus comte botri speciem quamdam exhibent. Verum aliud est cyprus, aliud cupressus, ut patet cx Plinio, Dioscoride, Galeno, Theophrasto ct aliis.

Qonto. Mn-« rr*'te <rw /ro- niisnu. *Quarto,* Orígenes, Theodoretus, Nyssenus, et Philo Carpathius *botrum cypri* exponunt *botrum floritionis,* id est adhuc florentem, nec fructu, puta uvis turgentem : cnim est *floreo,* cl est *floritio.* Verum ml tale significat hebræum 121D *copher,* et latinum grecumque Cyprus.

Qmaio, “ ‘i- ’u im–l *mal* Quinto, alii per *cyprum* accipiunt balsamum. R,i Aponius, Beda, S. Bernardus, Honorius, llailgr aus, Satomajor, Sanchez et alii. Probant *primo,* quia balsamum est odoralissimum, ct proprium Judææ in vineis Engaddi. Unde S. Hieronymus in cap. XXVII *Ezccluel. : a* Balsamum, ait, quod nascitur m vineis Engaddi; » ct in Epitaphio Paulæ : u Contemplata est balsami vineas in Engaddi. » *Secundo,* quia Ecclesiasticus, de more Salomonem secutus, Christum comparat balsamo, *Eccli.* cap. XXIV, 21 : « Quasi balsamum, ait, non mistum odor meus. » *Tertio,* quia arbor, vel frutex, proferens balsamum, similis est vili, toste Plinio, lib. XII, cap. xxv : « Semen, ait, ejus est vino proximum gustu. » Et paulo anterius : u Hæo vili similior est quam myrto, malleolis seri dicitur, nuper vincta ut vitis, implet colles vinearum modo. »

Verum obstat, *primo,* quod nusquam balsamuni vocetur *cophcr,* sive cyprus. K'Htc.

Secundo, quod balsamum non habeat botros nec uvas; sed ex incisione fruticis profluit liquor ille odoratissimus, qui opobalsamum dicitur. Respondet Sotomajor *botrum cypri* idem esse quod *ramum balsami.* Verum hebraum *escol,* ct latinum græcumquo *botrus,* uvam significat, non ramum : balsami tamen hic mentio fit in vincis Engaddi. Probabilius quis diceret *botrum cypri* vocari liquorem ex frutice balsami inciso profluentem, qui instar botri concrescit ct coalescit.

Tertio, quod Plinius, Dioscorides, Galenus quin et Josephus Hcbreus, lib. V De *bello Jud.* cap. iv, distinguai cyprum a balsamo.

Dico ergo : a Cyprus, inquit Plinius, lib. XII, cap. XXIV, est arbor in Ægypto zizyphi foliis, semine coriandri, flore candido ct odorato. » Et, ut ait Philo Carpalhius in cap. iv *Cantic.* vers. 13 : aCyprus arbuscula est flore candido, cincinnorum instar pendente coma odoratissima, folio oleæ ; cx hac ill unguentum nomine *cyprinum,* ad mulla commodissimum, habetque folia, flores, fructus et ramos utilissimos. Hæc optima in Ascalone Judææ et Ægypti Canopo provenit. » Cassiodorus ibidem : « Cyprus, ait, arbor est aromatica, semen simile coriandri habens, id est album ct sublucidum, quod oleo coquitur, el inde exprimitur, quod cyprus vocatur; unde regium unguentem paratur.» Dioscorides vero, lib. l,cap. iv, cyprum describens, ei has dat virtutes : « Venarum spiracula laxat, urinam ciet ad calculos, aquamque super cutem; utilissime bibitur; adversus scorpionum ictus remedio est ; perfrictionibus vulvae, et præclusionibus fotu prodest ; pellit menses. Contra ulcera oris, etiamsi depascant vorentque, farina ejus eflicax est; malagmatis calefacientibus, et unguentorum spissamentis bene adjici solei. » Et Galenus, lib. VII *Simpl. medie. :* Cypri, inquit, radices maxime usui sunt, excalefaeientes paritor et exsiccantes absque mordacitate. Itaque ulceribus, quæ pre nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirifico prosunt: habent cnim quiddam etiam astringens; quapropter ulceribus item oris conveniunt. Quin ct incidendi vim quampiam illis inesse testificandum, qua cl calculo vexatis congruunt, et urinam mensesque provocant. » Addit ibidem Matthiolus iconem cypri, in qua manifeste in cypri cacumine cernuntur minuta folia cum semine exoriri, instar botri vel racemi. 0®*ll*

Porro cyprum esse eumdein fruticem cum li- An cl

pm» iit ù'Üm T guslro italico cx variorum sententia docet Plin‘us -X.XIV, cap. x, ubi asserit ligustrum camdem esso arborem, quæ in Oriente *cyprus* appellatur. Et Galenus, lib. Vil *Medie, simpl. : ll.* Cypri, ait, seu ligustri folia, etc., habent quiddam digerens ct astrictorium. Itaque eorum decocto quidam ambusta fovent. Lluntur etiam adversus igneas pldegmonas ct carbunculos. Nam absque molestia el morsu desiccant. Quin etiam sponte provenientibus in ore ulceribus, aphlhodcsi, et ipsis puerorum aphtis, commansa accommodata sunt. » Idem innuit Dioscorides, lib. I, cap. evil : « Ligustrum, ait, arbor est oleo foliis circum ramos similibus, cie., flore candido odorato. » Ao mox subdit : « Cyprinum oleum, quod ex eo fri, odoratum excalefacit, emollitque nervos ; » ubi insinuat cyprinum oleum esse ligustricum, ac consequenter ligustrum esso cyprum. Diserte vero id ipsum asserit Ruellius, lib. 1 *Distinti.* cap. xciv, et Matlhiolus in *Dioscoridis* locum jam citatum. Ubi cl de more ideam sive formam ligustri sive cypri, in imagine spectandam exhibet, in qua plane est videre botros, sive uvas ligustri sive cypri, similes uvis, quæ in vile nascuntur. Additquo : « Flores edit candidos muscososque, racvinosque et fructum nigrum. » Unde Arabicus pro *botrus cypri* vertit, *racemus flogim:* talis enim est in ligustro. Hinc et Theophrastus, lib. IX *Hist, plant,* cap. vu, cyprinum, sive ligustricum unguentum usserit esse odoralissimuui.

Hembcrlus üodonæus veru *Do stirpibus,* pemptade 0, lib. 11, cap. xin, etsi ligustrum distinguat a cypro, quod ligustro folia defluant hieme, cyprus vero perpetua fronde vireat, usserit tamen illi esse persimile; ligustrum vero Granis appellari fQtapi**, de quo Dioscorides : « Phillyrea, inquit, arbor est cypro magnitudine similis, foliis ole® nigrioribus ac latioribus : fructum habet lentisci similem, nigrum, subdulcem, racenudim cohærenlem ; » et Iule omnino est ligustrum.

Porro Diclionunum syriacum asserit *copher,* id est ‹ *ypruin,* esse urborem quamdam, cujus frondes desiccatœ, et in pulverem massamque redactte, reddant manus, crines, cæterasque corporis paries purpureas. Id ipsum censet oculatus te lis U.iiouh °l'll"0, Petrus Uellonius, lib. 11 *Observat.* cap. lxxiv, ubi ait cyprum Salomonis esse fruticem, quem Arabes *alkunna* sive *henne,* Græci *scanna* vocant, qui ligustro similis copiose provenit in Cayro Ægypti. Hunc, inquit, Turc® ct Maurilani propter florum gratiam (qui densi et clausi botrorum speciem pne se ferunt), et suavem odorem musco similem, diligenter servant. Unde Turearum imperator cx co quotannis vectigal plus quam octodecim millium ducatorum colligit : invaluit cnim ca consuetudo, ut omnes mulieres manus,pedos, capillorum partem rubro aut flavo, viri autem ungues rubro colore alkann® pulvere inficiant.

Nou. Ut ut est, cyprus ligustro est similis, et in Judæa fuit odoratissima, et fructus proferens, nimirum botros mira: magnitudinis æque ac sapo ris, ut palet ex hoc loco et ex cap. rv, 43. Hinc *cyprus* dicta est ab hebræo naia *copher,* id est *expiatio,* scilicet tetri odoris, quod suo odore hominem reficiat, et fcetores arceat, inquit Marinus in *Léxico. Copher* ergo , sive cyprus , est fructus arboris cypri, quem S. Hieronymus testatur odoratum esse, et instar efflorescentis uvæ florere, cx quo cyprinum fit oleum, quod cyprum pariter vocant odoratissimum cl saluberrimum, teste Plinio, lib. X.Xlli, cap. iv. Id verius erat aetate Salomonis, cum floreret Judæa rerum omnium praestantia et abundantia : tunc enim erat terra meile ct lacte manans, quæ modo cernitur scabrosa, sterilis ct lapidosa. Quare cyprus et ali® arbores aromatics, quæ Salomonis arte et cura excultæ praestantes dabant fructus, jam vel exaruerunt, vel a primaeva bonitate degenerarunt, uti constat de balsamo, quod olim sola Judæa possidebat, nunc plane ignorat. Salomon enim vineas habebat , cum juxta Jerusalem, luru in Engaddi. Ibi enim erant vine®, tum vitium, tum cypri, tum balsami præstantissimæ, quas ipse sua industria excolendo, longe præstantiores efficiebat.

Porro noster Deirio probabiliter per *botros cypri* *Oplnfo* accipit uvas delicatissimas engaddinas quæ ex Dtirfo. vicinis cypri aromaticis arboribus cyprinum saporem contrahebant, cumque exhibebant gus- Botru« tanti : vilium enim el uvarum proprietas esi, adsciscere sibi saporem juxta radices crescentium aiiwiftuticum, vel herbarum, ul experientia constat, ct docet Plinius, lib. XV, cap. xn. Sic ergo botri ⊂' in Engaddi juxla cypros succrescentes, cypri saporem ct odorem sugentes referebant, ideoque in pretio habebantur, sicut hodie in Italia ct alibi muscatcllini. Hisce ergo botris uvarum odorati;-- simis et sapidissimis, sponsa sponsum dileclissi mmu confert. Hæc Deirio.

PRIMUS SENSUS ADMQUATtS,

De Christo et Ecclesia.

Ait sponsa : Sicut sponsus meus Christus ob passionem pro me obitum mihi est fasciculus myrrh® amara?, sed odoratœ, qui jugiter inter ubera, id est in corde meo commoratur, et ab eo commemoratur : sic pariter idem est quasi botrus cypri, quia ejus ad instar mihi odoratu et gustu suavissimus est. Sicut enim cophcr, sive cyprus, expiat fcetores odorum, sic Christus sua passione et gratia expiat fcetores scelerum : 3Û13 *cophcr* enim hebraice idem est quod expiatio; Cnflttr, unde vertunt nonnulli, *botrus expiationis,* vel *rc- i«l demptionis iniquitatis,* vel *pretii,* vel *propitiatio- •Sfiatiti, nis.* Hæc omnia enim significat *cophcr, q. d.* Dilectus meus ob passionem mihi est dilectus myrrh® amar®; sed hanc amaritiem tegit, expiat et dulcorat fructus redemptionis nostr® per eam ac-

quisitæ, qui instar botri cypri mihi jucundissimus ct suavissimus est. Nam, ut ait S. Paulus, *Ephes.* cap. u, 4: « Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilcxit nos, et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo (cujus gratia estis salvati), et consedere fecit in coelestibus in Christo Jesu : ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias grati® su® in bonitate super nos in Christo Jesu. Gratia enim estis salvati per fidem.» Item, *Hom.* cap. in, 24 : a Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ su®, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore : ut sil ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi. »

Inde *Hortolanus sic* explicat, *q. d.* Christus sponsus meus est mihi pro prægrandi botro expiatorio in engaddinis vineis, uvarum miræ magnitudinis feracibus, nato. In regione, inquam, Engaddi, hoc est in *fonte incisionis.* Ea enim est it *fJnt* mystici verbi vis, ct rei gestæ conveniens inlcr- inaiio- prclalio. Siquidem meus Christus semetipsuin pûtilylrum, et summum dedit quo me redemit pretium. Is ipse clavis et lancea confixus, atque in cruce quasi in torculari expressus prægrandis botrus, velut fons incisus sanguine manat et aqua. Ex quo ego lavacro lustrata emersi expiata, ct omni deposita vetustate, instar aquil® innovata, juvenis et formosa, omni carens peccati macula, omni vetustatis ruga, omni denique vitio emaculata, obque sua ingentia in me merita hanc ego odoratum et efficacem myrrham , hunc botrum expiatorium unice diligo, parentibus, propinquis, amicis, et omnibus meis fortunis, atque adeo mihi ipsi in amore præfero, et cœlum, unde ad me delatum est, summa vi nitor capere : nullos hostes metuens, nulla formidans pericula, ut tu olim Synagoga, mea (emula, habitatores lerr® Chanaan, unde miræ magnitudinis botrus ille ad te ab exploratoribus exportatus fuerat, pertimescens, et Deo diffisa, promicas sedes oblinere posse desperasti.

Porro licet Christus dici possit *botrus cypri* in incarnatione, quia tunc ut flos odoratissimus ct jucundissimus e radice lesse , puta ex utero virginali , germinavit et effloruit : unde ct *Nazarenus,* id est *floridus*, est nuncupatus. Item in passione, ubi velut botrus in torculari crucis pressus, omnem suum nobis effudit sanguinem. ItaS. Ambrosius in *Psalm,* cxvm, ct Justus Orgelitanus qui ait: Engaddi idem est quod *oculus tentationis.* Chri- <n. id btus crucifixus ergo est botrus cypri in Engaddi, *a crucc tentalionibus Scribarum et Judæo- n Íl4SU. rum est exagitatus. Unde ct *Engaddi* cx liebræo cl Syro verti potest, *fons,* vel *oculus incisionis,* aut *scissura* : in crucc enim Christi caro concisa fuit. Cbr Apbus tamen Christus fuit botrus cypri in fruc- br tros tu passionis, puta in resurrectione et gloria, quam sibi nobisque promeruit et obtinuit, ita Cassio- cypri ia dorus, Beda, Rupertus, AnselmusctS. Bernardus. Unde l lonorius Augustodunensis ai t Christum fuisse nardum in incarnatione, fasciculum myrrh® in passione, botrum cypri in resurrectione. Porro *botrus cypri* florum cypri est congeries ct condensatio : sicut grana vinacea densantur in botro uv® ; vocatur tamen hic *botrus* potius quam *flos,* quia botrus significat florum, id est dotum anim® et corporis Christi gloriosi, multitudinem et condensationem, scilicet impassibilitatem, claritatem, agilitatem, subtilitatem, item liberationem patrum c limbo, ascensum in cœlum, missionem Spiritus Sancti, apostolorum prædicalionem, conversionem gentium cæteraque Spiritus Sancti charismata, qu® Christus e cœlis in Ecclesiam contulit, confert et conferet usque ad diem judicii, imo in omnem æternilatem. Huic sensui favet interpretatio nominum; namxtapoc, id est *cyprus,* idem est Cyprus, quod *pulchra,* vel *pulchritudo.* Quid autem pul- H fe4 chrius resurrectione et corpore glorioso? Rursum Engaddi hebraice verti potest *fons,* vel *oculus felicitatis :* quid autem felicius coelesti beatitudine, in Eugii- di» id qua beati oculis mentis vident Dei essentiam ornneque bonum ? *fomfeii-*

Porro botrus hic cypri dicitur esse « in vineis Cita/U- Engaddi, » ul significet botrum hunc esse præslanlissimum, tum in se, tum in vicinia balsami aliarumque arborum aromaticarum, quarum viset virlus illi afflabatur, uti notat Orígenes, *homil.* 2 ex quatuor, Cassiodorus, Beda, Aponius, S. Bernardus, *serm.* 4, S. Hieronymus *in Ezech.* xxvn.

Balsamum enim, quod omnia aromata suavitate odoris, æque ac salubritate liquoris superat, teste Plinio, nusquam olim, nisi in Engaddi nas- Eagidcebatur : Engaddi enim est urbs el regio juxta Jericho et mare Mortuum, in tribu Juda contra occidentem, gratissimum spirans odorem cx copia arborum odoriferarum, præserlim balsami : unde et *Asasonthamar,* id est urbs palmarum dicta est, quod palmis et balsamis abundet. ItaS. Hieronymus, *Tradit, in Genes,* cap. xiv, et ex eo Adrichomius in *Descriptione Terræ Sanctæ.* Balsamum autem odoratissimum, quod corpora male affecta en sanat, et mortua a corruptione præservat, optime denotat resurrectionem Christi, immortalitatem, salutem ct gloriam œtemam, quam suis electis confert. Unde S. Ambrosius *in Psalm,* cxxvni, serm. 3 : « Engaddi, inquit, locus est in Judæa, in quo opobalsamum gignitur; si interpretationem quæris, *tentado* latine significalur. In illis enim vincis lignum est; quod si quis compungat, unguentum emittit : hic fructus est ligni ; si non incidatur lignum, non ita fragrat el redolet; cum autem compunctum fuerit artificis manu, tunc lacrymam distillât : sicut et Christus in illo tentationis ligno crucifixus, illacrymat populum, ut peccata nostra dilueret, *Hebr.* v, 7,el de visceribus misericordi® suæ fundebat unguentum, dicens : Paler, dimitte illis: non enim sciunt quid facilini, *Luc.* xxiii, 34. Tunc

ergo in ligno compunctus est lancea, et exivit de eo sanguis ct aqua, Joan, xix, 34, omni unguento suavior, accepta Deo hostia, per totum mundum odorem sanctificationis effundens, ct quasi balsamum ex arbore, sic virtus exibat c corpore. » Et post nonnulla in camdcm sententiam : « Terram movebat, et hærobat in ligno, cœlum obducebat tenebris : mundum crucifigebat, ct crucifixus erat : inclinabat caput, ct exibat verbum : exinanitus erat, ct replebat omnia : descendit Deus, ascendit homo, Verbum caro factum est, Joan, i, 14, ut caro sibi Verbi solium in Dei dextera vindicaret, Joan, xix : vulus inflictum erat, ct fluebat unguentum : scarabœns audiebatur, ct Deus agnoscebatur. »

Biin- num en- P nnn?" Spiritu Smeli m-tjʃ'

Sic et Beda per balsamum, quod nascitur in vineis Engaddi, accipiens charismata Spiritus Sanc- : sPonsus» a*b *n v*nc's est Engaddi : quia el ipse Dominus in carne apparens, plenus est Spiritu Sancto, et ejus dona credentibus ipse lar- B*lur> " Additque Christum esse nardum, fasciculum myrrhte, et botrum cypri : « quia ct prius discumbentem in cœna Dominum mulier devota nardo perfudit; deinde discipuli crucifixum ad sepeliendum myrrha unctum linteis involverunt; el post hæc ipse gaudio resurrectionis mox adveniente spiritalia fidelibus dona distribuit. »

Enrid- ‹ii. id «t {//'bap- timi lymio- l"m'

Rursum, Engaddi idem est quod *fons hcedi ;* unde notat baptismum, quo omnes hffidi, id est peccatoresctpeccata, abluuntur: ita Cassiodorus, Beda, Aponius, Anselmus, Rupertus, Philo Carpathius, ctS. Gregorius quem audi : « In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur. Engaddi interpretatur *fons hcedi :* hædus autem antiquitus pro peccatis immolabatur. Quid ergo per *fontein hcedi,* nisi baptismus Christi figuratur? in quo dum corpus mergitur, anima abluitur, ct per illius fidem, qui pro peccatoribus mortem pertulit, anima humana a peccatis omnibus mundari se credit. « Et S. Bernardus, *serm.* 44 : « In fide el lenitate sanctum faciet illum, et dabit illi non oleum, sed balsamum in vineisEngaddi. Nec enim dubium ex fonte haedi profluere charismata meliora, cujus utique unctio hœdos vertit in agnos, et de sinistra transfert in dexteram peccatores, abundantius quidem ante perfusos unctione misericordiae, ul ubi abundaverunt delicta, superabunde! ct gratia. » Et superius post principium sermonis : n Ergo vincas Engaddi dicit plebis Ecclesiœ, quæ habet balsami liquorem, spiritum mansuetudinis, in quo parvulorum adhuc in Christo teneritudinem blande fovet, ct dolores pœnitentium consolatur. Sed si quis frater in aliquo delicto praeoccupatus fuerit, vir ecclesiasticus, qui hunc spiritum jam accepit, curabit hujusmodi mox instruere in eodem spiritu lenitatis, considerans seipsum, ne ct ipso tentetur. In hoc typo quotquot baptizandi sunt, etiam corporaliter Ecclesia oleo materiali ungere consuevit. »

SECUNDUS SENSUS

PARTHUS,

De *Christo et anima sancta.*

Christus anima» sanctæ *botrus cypri* est in medi- (atione et imitatione passionis et resurrectionis ejus, ac praecipue in sumptione S. Eucharistiae, quæ est memoriale passionis ejus. In ea enimbibitur sanguis Christi sub specie vini. Unde Zacha- rias lx, 27, Eucharistiam vocat « frumentum electorum, ct vinum germinans virgines. » Ipsa ergo similis botro cypri : pruno, quia continet sangui- nem Christi, velut botrum expressum in torculari crucis; *secundo,* quia ipsa est esca suavissima, quæ animam coelestibus deliciis, gratiis et gaudiis inebriat; *tertio,* quia per ipsam resurgemus ad vitam beatam et immortalem, uti Christus ait, *Joan,* vi, 55. Audi S. Bernardum, *serm.* 44 : * Si dilectus in myrrha, multo magis in botri suavitate. Ergo Dominus meus Jesus myrrha mihi in morte, botrus in resurrectione, seipsum mihi saluberrimum temperavit in potum, in lacrymis, in mensura. Mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram, *liom.* iv, 25, ut peccatis mortuijustitiæ vivamus. Itaque tu, si peccata luxisti, bibisti amaritudinem : si autem jam respirasti in spem vitæ vita sanctiori, mutata est tibi myrrhæ amaritudo in vinum, quod lœtificat cor hominis, » *Psalm,* cm, 15.

Pri®o,

È,.?», ri»u*.

Primo,

Secundo, idem S. Bernardus, per *botrum rypri* accipiens vinum optimum, quod nascitur in Cypro insula, per illud accipit fervorem et zelum justitiæ : « Etenim, inquit, si amas Dominum Jesuin toto corde, tota anima, tota virtute tua, numquid si videris ejus injurias contemptumque, ferre ullatenus æquo animo poteris? minime : sed mox arreptus spiritu judicii, et spirilu ardoris, et tanquam potens crapulatus a vino, repletus zelo Phineos, dices cum David : Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei; et cum Domino : Zelus domus tuæ comedit me. Vinum est ergo fervidissimus zelus iste, expressum de botro cypri, ct calix inebrians Christi amor. » Et post nonnulla : « Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi, hoc est, zelus justitiæ amor dilecti inei mihi in affectibus pietatis. »

Secundo, '7*77^

Tertio,Nyssenus,Orígenes,TheodoretusctPhilo, qui per *botrum cypri* accipiunt botrum florentem, necdum uvas producentem, per eum intelligunt Christum, qui incipientibus exhibet suavitatem quamdam odoris, quo proficiant, ul jam maturis prœbeat vinum amoris el fervoris. Audi Nyssenum, *homil.* 3 : « Qui natus est puer Jesus in iis qui ipsum susceperunt, diverse proficit sapientia et œtate ct gratia; non est idem in omnibus, sed pro modo ejus in quo est, quatenus is qui ipsum capit, est idoneus, talis apparet aut infans, aut proficiens, aut perfectus convenienter botri naturio, qui non semper cernitur in vite in eadem for-

Tritio, ebrium ^7'.'. p,au.

ma, *sed formam* mutat cum tempore florens, perfectus, maturus, vinum factus. Profitetur ergo vinea fructui suo, quod nondum sit matura et tempestivaadvinum,scdexspectatpleniludincm temporum ; non tamen tanquam omnino expers fruendarum deliciarum. Per florem namque certam significat spem de futura gratia : certa autem spes do gratia est fruitio iis qui per patientiam exspectant. » Idquc «in vineis Engaddi, » hoc est, in loco pingui ubi vites altas radices ngunt, hoc est in profunda cogitatione et meditatione, quæ succum pietatis animæ subministrai, quo crescat, ct ex flore in fructum virtutis el charitatis transeat. Audi et Origenem, *homil.* 2 ex quatuor : « Verbum divinum, in quibus vera vitis efficitur, haud repente maturos botros producit et dulces ; nec repente ex eis efficitur vinum suave et lætificans cor hominis, sed primo producit suavitatem tantummodo odoris in florem. Botrus vero hic florens esse memoratur in vineis Engaddi, quod interpretatur *oculus tentalionis,* ut gratia fragranti® ipsius immittatur in initiis anim®, ut post hæc pali possit acerbitatem tribulationum et tentationum, qu® propter verbum Dei credentibus excitantur, et ita demum maturitatis ejus dulcedinem prœbet. » Unde addit Orígenes florem cypri habere vim calefaciendi. Christum ergo iis esse botrum cypri, quos charitatis igne succendit : hi in Engaddi, id est in *fonte tentalionis* non succumbunt, sed eam fortiter superant. Hinc Philo Carpathius per *botrum* accipit ipsos Christi fideles : a Botrus, inquit, dum maturat, voluptatem affert intuentibus : sic qui coeperunt in Christum credere, nondum tamen maturos fructus capientes, botro florenti comparantur; cum vero jam maturum botrum degustant, veram Christi fidem charitateinque induti, perfecti esse incipiunt, et spons® nomino appellantur. »

y . cbri£us tra» p i- oiumi- b '»•

Quarto, Aponius, cyprum interpretans *tristitiam* et *mœrorem,* asserit Christum esse botrum cypri peccatoribus, dum iis injicit spiritum compunctionis et dolorem de peccatis, ut eos evehat ad bcatiludincm lugentibus promissam, *Matth.v,* 8 : « Beati, inquit, qui lugent : quoniam ipsi consolabuntur. » Ili enim sunt in Engaddi, id est in *fonte hædi,* quia fonte lacrymarura eluunt hædos foetentes criminum.

Cmprio.

Tropologice, in Engaddi, id est in *fonte tentationis,* invenitur botrus cypri, id est Christus, quia in tentationc et tribulatione floret ct exuberat Christi gratia et consolatio, cujus odore et robore anima tribulationibus utllicta mire recreatur et roboratur, juxta illud Psaltis : « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tu® lœtiflcaverunt animam meam, » P.-a/m. xeni, 19. Ita Theodorctus : « In laniationibus constituta, inquit, et a multis oppugnata, inquit illa : Tuam sentio suavitatem.» Ubi ergo lentamur ab hoste, ibi ludificabimur a Christo ; ubi divina tentitio, ibi divina consolatio ; ubi crux, ibi refrigerium. Hoc enim Christus suis asseclis promisit et promeruit. Undo Paulus : « Sicut, inquit, abundant passiones Christi in nobis : ita et per Christum abundat consolatio nostra, » II *Corinth. i,S.* Hinc «gloriamur in tribulationibus,» ait idem, *Rom.* v, 3, casque appetimus et atnbiiuus, quia scimus in iis manna reconditum latere, plus mellis divini, quam follis humani.

TERTIUS SENSUS PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Christus in cruce B. Virgini fuit fasciculus myrrh®; in resurrectione vero botrus cypri, cum ei primo apparens omnem passionis moerorem abstersit, cumque in gaudium exsultationis convertit. Ita Rupertus : « Igitur, inquit, dilectus meus mihi et fasciculus myrrh®, quia moriturus ; et botrus cypri erat, quia resurrecturus, et ultra non moritur. Botrus, inquam, cypri, videlicet terr® vel insui®, botros prffidulces, vinumque optimum afferentis; quia non qualecumque, sed optimum est vinum resurrectionis, et hoc in vineis Engaddi, id est *fontis hædi :* hoc enim interpretatur Engaddi. » Causam subjicit : «Cur ergo ita dixerim? Idcirco nimirum, qnia meus iste dilectus non justos, sed peccatores vocare venit, ut resurgant in resurrectione prima, qui fuerant per peccatum mortui ; et hoc in fonte hædi, in fonte baptismi, in lavacro regenerationis, quo regenerati ; fiunt oves, qui fuerant hædi; fiunt sancti, qui fuerant peccatis obnoxii. »

VOX SPONSI.

Vehs. 14. Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu PULCHRA ES, OCULI TUI COLUMBARUM.

ECCB TU PULCHRA ES, AMICA MEA, ECCE TU PULCHRA es. — Septuaginta, *ecce es speciosa, proxima* (Symmachus, *sodalis) mea, ecce es speciosa;* S. Ambrosius, *bona.* Chaldæus : « Quando faciebant filii Israel voluntatem regis sui, ipse in verbo suo laudabat cos in consistorio angelorum sanctorum, et dicebat : Quam pulchra sunt opera tua, filia mea! Dilecta mea congregatio Israel in tempore, quo facis voluntatem meam, et laboras in verbis legis me®. »

Quoad seriem dramatis, sponsus in accubitu suo mensali ingredientem ad se sponsam contempi ms, et nardi ejus suaveolentiam sentiens, ac deinde discedens, sed post parietem auscultans, ct audiens illam apud suas socias adeo commendaro sponsum, dicendo : « Fasciculus myrrh® dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi, » sese continere non potuit, quin ad illam regressus illi vices amoris rependeret, ejusque pulchritudinem dilaudaret. Admiraos ergo eam iterato ait : « Ecce tu pulchra es, amica mea,

occc tu pulchra es, » qua geminatione, œquo ac adverbio demonstrandi ecce , eximiam et admirabilem ejus esse pulchritudinem significat. Sicut enim sponsa geminam sponsi pulchritudinem celebrara!, puta passionem in *fasciculo myrrha,* et resurrectionem in *botro cypri :* sic vicissim sponsus geminam sponsæ pulchritudinem regerit ct rependit. Ita Thcodoretus.

gemini Jos pul- ! rit'i'lo.

Porro propria feminarum ct sponsarum dos est pulchritudo : unde ipsæ adeo sunt philocosmæ et avidæ ornatus. Hinc Anacreon poeta : « Natura, inquit, dedit tauro cornua, equo ungulas, lepori velocitatem, leoni rictum dentium, natare piscibus, volare avibus, viris prudentiam. Quid fcDlinis? formositas pro parmis ct lanceis c4,

Ul ferrum ct ignis percutit,
Quæ vultu pulchro fulminat.

PRIMUS SENSUS

ADSQDAT08,

De Christo et Ecclesia.

Duplex Eccita pulchritudo.

Christus dilaudat Ecclesiæ pulchritudinem, eamque iterando, duplicem, imo multiplicem esse significat, scilicet internam, et externam quæ ex interna dimanat : internam sitam esse in fasciculo myrrhæ, et botro cypri, id est in jugi meditatione ct imitatione passionis et resurrectionis Christi ; externam vero in nardo, id est in humilitate et modestia exteriori, quæ omnibus gratum suum odorem aspirat, juxta illud *Psal.* xuv, 14 : « Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis circumamicla varietatibus. » Ita Cassiodorus, Beda et Philo Carpathius, qui internum sanctitatis decorem collocant in pura sanctaque conscientia, externum in honesta et sancta conversatione. Vera enim pulchritudo sila est in interno decore, a quo externus dimanat; alioquin exterior et ascititius, fucus est, non decor.

Causam amoris addit, dicens, *amica inca;* Sepluaginta, *proxima mea;* Symmachus, *sodalis tnea;* llebræa 'n'jH *vaiati,* id est *commensalis mea,* quæ mccum vivis, el in mensa mea pasceris. Plato, dialog. *De Amore,* docet pulchritudinem esse gratiam et venustatem, quæ intuentium oculos animosque ad sui amorem alliciat, indeque gr.æce vocari *K3j.ii,* quod omnes ad se id est vocet ct invitet. Hoc apud homines verum est, ibi enim pulchritudo est causa amoris; at non apud Deum : ibi enim vice versa amor et amicitia est causa pulchritudinis. Deus enim amat homines, non quia pulchri sunt; sed amando cos facit pulchros, ut amore suo digni sint. Amor enim Dei est princi-

r›AilU°ai cum ouinixi» pukl iL

Pium ct causa omnis boni ct pulchri. Deus enim est ipsa essentialis, immensa et incomprehcnsibilis pulchritudo; ac quia illa redundat, hinc, ex immensa bonitate eam in homines el creaturas cælcras effundit, coquo magis, quo magis sibi vicina* ct propinquas sunt : qui ergo prope accedunt ad Deum, hi prope ejus pulchritudinem participant; etqui propius, hi magis ; et qui proxime, hi maxime. Anima enim similis est speculo : quod si rebus pulchris approximet, pulchram in se speciem formamque suscipit; si vero deformibus, deformem. Ita Pscllus apud Theodoretum quem audi : « Quoniam expulso a tergo vitio, expurgata a Verbo anima, solis circulum in se suscepit, et simul reluxit cum luce, quæ in ipsa ipparuit, propterea ei dicit Verbum : Pulchra facta es, quæ me® luci appropinquasti, per cppropinquationem attrahens dispensationem pulchritudinis. Ecce es, inquit, pulchra, propinqua mea. Deinde cum se cohibuisset, et eam voluti in quadam accessione contemplatus esset pulchritudinis, rursus eamdem repetit orationem : Ecce tu pulchra es; sed prius quidem eam nominavit propinquam, liic autem eam, quæ cognoscitur ex specie oculorum : Oculi enim tui columbæ. › Huc accedit S. Ambrosius in *Psal.* cxvni, serm. 3 : « Quoniam inquit, cognoverat Ecclesia mysterium, et pro lotius mundi redemptione crucifixum Dominum Jesum prædicabat, meretur audire : Ecce es bona, quæ me bonum dicis; et ipsa bona es quæ vidisti gloriæ meœ decorem, et ipsa speciosa es ct decora. Quid est Christum dicere : Roña es, decora es, nisi illud Evangelicuin : Constans esto, filia, remissa sunt tibi peccata tua? » Jam sponsa sponsum vehit fasciculum myrrhæ collocarat inter ubera, id est in corde suo : ab illius ergo decore decora, ab illius fulgore fulgida effecta est.

Anagogice, duplex pulchritudo Ecclesiæ est : *prima,* in præsenli vita per gratiam : gratia enim «*• est ipsa venustas animæ, quia facit eam divin.e consortem naluræ, parem angelis, similem Cirri- udo Sesto, amicam ct filiam Dei. Gratia enim est summa participatio Dei, ejusque sanctitatis ct decoris immensi. *Secunda,* in futura vita per gloriam : hæc enim est pulchritudo non viatorum, sed beatorum et angelorum. Ita Orígenes, *hom.* 3 ex 4 : *a* Speciosa, ait, est hæc Ecclesia, cum proxima est Christo, et cum imitatur Christum. Quod vero iteravit : Ecce es speciosa, potestad futurum sæculum pertinere, ubi jam non solum imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est et speciosa, et ibi dicat esse oculos ejus columbæ.» Vere S. Augustinus, Pradal, *in Psal.* xuv : «Summa pulchritudo, inquit, est justitia, » quia sicut pulchritudo corporis est justa inter se membrorum omnium proportio el harmonia, cum quadam coloris suavitate : sic animæ pulchritudo est justitia, quæ omnibus animæ viribus corporisque membris id quod suum est, assignat, itaque per omnia hominem compositum deeorumque efficit, uti patuit in justitia originali, quam habuit Adam ante peccatum, et magis in justitia Christi ac B. Virginis. Et Clemens Alexandrinus, lib. Ill *l'cedag.* cap. xi : « Pulchritudo ouliuia. iuouil est uulchriludn

anim®, cum fuerit ornata Spiritu Sancto, et his qua» ab eo oriuntur, inspirata lætiliis, justitia, prudentia, fortitudine, temperantia, bonormn amore, et pudore, quo nullus color nitidior unquam visus est. » Et B. Isidoros Pelusiota, lib. III, epist. 131 *ad Lampctium Episcopum,* ubi inter alia sic habet : a Ut corporem pulchritudinis norma, membrorum apta proportio est : ita etiam extrema spiritualis pulchritudinis linea, in virtutum mediocritate consistit, » etc.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Dnplei h ,mm-diritndo', Pnmo. Præter jam dicta, *primo,* S. Gregorius duplicem 3nimæ pulchritudinem assignat, duplicem charitotem, Dei scilicet et proximi : « Bis pulchram, inquit, sponsus sponsam vocat: quia cui dilectionem Dei et proximi donat, geminam pulchritudinem ei inserit; qua delectatur, et quam laudat. »

Seinndn. *Secundo,* pulchra cst anima dupliciter, *primo,* in actione; *secundo,* in contemplatione : ita tres Patres apud Thcodorclum.

Trriia *Tertio,* pulcher est justus dupliciter *primo,* pulchritudine ct sanctitate anirnæ; *secundo,* corporis, juxta illud de virgine : «Ut sit sancta corpore, ct spiritu, » I *Cor.* vn, 34 : ita Justus et Anselmus.

(hirto. *Quarto,* S. Bernardus, *serm.* 45, duplicem pulchritudinem interpretatur, poenitentiam et humilitatem, per quam innocentia amissarecupcratur. Censet enim S. Bernardus sponsam a sponso in accubitu suo residentem de defectibus fuisse reprehensam, sed cum placasse sua nardo, id est humilitate humilique confessione, unde ab eo hic spons® pulchritudinem celebrari. « Etenim prresumptionem, inquit, correptio, correptionem emendatio, emendationem remunerati© secuta cst. Adest dilectus, amovetur magister, rex disparet, dignitas exuitur, reverentia ponitur. Cedit quippe fastus, ubi invalescit affectus. Et sicut quondam quasi amicus ad amicum .Moyses loquebatur, ct Dominus respondebat : ita et nunc inter Verbum et animam, ac si inter duos vicinos, familiaris admodum celebratur confabulatio, *n* Et post nonnulla : « Decor anim® humilitas est. Non a meipso hoc dico, cum Propheta prior dixerit : Asperges me hyssopo, et mundabor, *Psalm,* 1 , 9 : humili herba et pectoris purgativa, humilitatem significans. Hac se post gravem lapsum rex et propbeta lavari conlidit, et sic niveum quemdam innocenti® recuperare candorem. »

TERTIUS SENSUS

pr in c ipa l is ,

De Christo et B. Virgine.

t n Beata Virgo fuit ad miraculum pulchra, tum corpore, tmn longe magis anima et mente.

S. Bernardus duplicem pulchritudinem B. Virgini assignat, summam innocentiam et summam humilitatem. Post verba enim jam citata subdit: « Verum in eo qui graviter peccavit, etsi amanda, non tamen admiranda humilitas. At si quis innocentiam relinet, el nihilominus humilitatem jungit, nonno is tibi videtur geminum anim® possidere decorem? Sancta Maria sanctimoniam non amisit, ct humilitate non caruit; et ideo concupivit rex decorem ejus, quia humilitatem innocenti® sociavit. Denique respexit, inquit, humilitatem ancili® su®, *Luc. i,* 48. Ergo beati, qui custodiunt vestimenta sua munda, videlicet simplicitatis et innocenti®; si tamen et decorem induere humilitatis adjiciant. Profecto audiet qu® hujusmodi invenitur : Ecce tu pulchra es, amica mea, ecco tu pulchra, n nl« pat, ch'llul')

Rursum, Rupertos geminam pulchritudinem B. Virginis interpretatur, virginitatem et malcrnitatem Dei. Vide dicta *Proverb,* xxxi, 25, ad illa : « Fortitudo et decor indumentum ejus. »

Denique Hugo Victorious in serm. Dc *Assumpt.,* qui exstat sub finem tom. II, duplicem Virginis pulchritudinem accipit, virginitatem cl humilitatem : « 0 qualis, ait, societas, totus pulcher totam pulchram sibi sociat. Ego totus pulcher, et tu tota pulchra. Ego per naturam, et tu per gratiam. Ego totus pulcher, quia totum quod pulchrum est, in me est. Tu tota pulchra, quia nihil quod turpe est, in te est. Pulchra in corpore, pulchra in mente. In corpore pulchram te facit integritas virginitatis : in mente pulchram exhibet virtus humilitatis. Tota ergo pulchra es, corpore nivea, mente sincera. » Et nonnullis interjectis : « Nec alia talem decebat, ncc. alius tali inveniri poterat. 0 digna digni, formosa pulchri, munda incorrupti, excelsa Altissimi, mater Dei, sponsa Regis ætemi. e

Oculi tui columbarum.

Coltimi)® symbolum sunt amoris, fidei et castitatis conjugalis; nam in columbariis mas su® columb® soli applaudit, nec aliam quærit. Unde Poeta :

Exemplo junclæ libi sint in amore columba,
Masculus el lotum femina conjugium.

PRIMUS SENSUS

TOTALIS,

De *Christo el Ecclesia.*

Pulchritudo hominis maxime cernitur in facie et oculis; in oculis enim relucent cor et anima, omnesque anim® allectus. Unde S. Augustinus in *Psalm.* xLi : «Oculi, ait, membra carnis sunt et fenestr® mentis, n Et Cicero, lib. Ili De *Orat. :* « Imago animi vultus est, indices autem oculi. » Spons® ergo decorem spon-us maximo ab oculis dilaudat, quod eos habeat non vulpinos,

non lupinos, non vulturinos, id est non obliquos, fraudulentos, ct simulatos, non invidos et rapaces, non gyrovagos spectantes ad prredam; sed columbinos, id est, *primo,* simplices, candidos, OcnUco* ingenuos; secundo, pudicos, ita Orígenes; *tertio,* lamba rectos, columbre enim non oblique aspiciunt, sed ■nh!'*». recta; *quarto,* amantes ct amabiles , columbre enim non torve intuentur, sed blande cl amanter; *quinto,* placidos ctmansuctos : itaBeda : « Oculi, inquit, tui columbarum, id est, oculi cordis tui simplices ctmundi, atque ab omni duplicitate fallendi ac simulandi prorsus immunes. Item oculi tui columbarum, quia sensus tui spiritali sunt intellectu prrediti. Item oculos columbarum habet amica Christi, quia omnis qua;illum veraciter intus amat, nullo exterarum rerum appetitu milvorum more accenditur, nulli viventium adversum quid inferre meditatur : quod columbinre fertur esse mansuetudinis, qure cuncta qure occurrunt simplici, miti et humili corde contemplatur. » Et S. Bernardus, *serm.* 45 : « Oculi tui columbarum. Jam,inquit, non ambulas in magnis, neque in mirabilibus super te : sed instar simplicissimre volucris contenta es simplicioribus, nidificans in foraminibus petrre, meis vulneribus ¡minorans, ct libenter ca qure sunt de me duntaxat, incarnato et passo, oculo intuens columbino. » Septuaginta vertunt, *oculi tui* wipanpí, id est *columba:,* in nominativo plurali, 7. *d.* Oculi tui adeo belli, candidi, amabiles sunt, ut non tam columbini, quam columbre ipsre esse videantur : columbas ergo geris in oculis, quia quidquid pulchrum ct amabile est in columbis, hoc oculis tuis exhibes et reprresentas, quale est *pri-* Oni .qua »10, modestia et pudicitia; secundo, quod in amore dot 4 w- pr0 cantu gemit; *tertio,* quod putrida, sordida ct un' * fœ(en(ja fugit; *quarto,* quod in petris sibi nidos construit; *quinto,* quod gaudet aquis, residetque juxta flumina. Audi S. Gregorium : « Cujus (sponsæ) oculi bene columbarum esse perhibentur; quia dum in temporalibus gemit, et ad reterna desideria rapitur, in simplicitate sensus suos custodit , ct carnales concupiscentias detestatur. Columba quippe in amore pro cantu gemit. Ethene sancta anima columbre comparatur : quia dum reprobi quique in amore mundi garriunt ct Irelanlur, mens electa in cadesti desiderio atteritur, quia timet ne amittat quod diligit, dum differtur. » Subdit deinde : « Possunt etiam per oculos columbarum Ecclesiarum prredicatores intelligi, qui simplicitatem, quam pr.redicant, servant, et visibilia contemnentes, ad reterna cum magnis gemitibus anhelant.» Et PsellusapudThcodoretum: « Jucundis, ait, oculis es prredita columbre virginis, cum oculos tuos ab errore avjrleris, ct eos in me Creatorem tuum intenderis. Columbre autem oculos memorat, ut purum virginis obtutum significet. Tam mundos enim oculos habet, ut puriter pulcherrimum sponsum aspiciat. »

simboli- Symbolice, Hugo, lib. 1 *De Institut. monastic.* cap. nr, per *duos oculos columbee* accipit me-«, moriam ct intellectum : < Duo«, inqnit, habet ocu- ftcnl(*los,* dextrum ct sinistrum, memoriam et intellectum : in hoc futura providet, in illo transacta de- et in>iflet. Hos oculos clauserunt in /Egypto patres no- l'rtafc stri, quoniam non intellexerunt opera Dei, ncc fuerunt memores multitudinis miscricordireejus.»

Anagogice, Orígenes perdues *oculos* accipit Fi- Am.-.ilium ct Spiritum Sanctum, quos anima videbit in coelo, caque visione beabitur : « In futuro sre- sprit™ culo, inquit, ubi anima jam non solum imita-s*»ll'»tionc, sed ct ipsa sui perfectione formosa est, dicit esse oculos ejus columbas, ut duorum oculorum columbre dure intelligantur esse Filius Dei et Spiritus Sanctus. »

Mystice, S. Gregorius, An«elmus et alii per ocu- Xyttta», *los,* Ecclesia» accipiunt doctores ct prredicatores¸ll c''r'' quibus septem columbre dotes, id est, septem dona Spiritus Sancti, adaptat Honorius Augusto- inBiba danensis : a Columba quippe, ait, in petra nidifi- ^'inuncat, alienos pullos nutrit,pura grana eligit, felle 7L«X carct, rostro non Iredit, juxta fluenta habitat, gre- but gatim volat. Sic Ecclesia in petra, id est Christo, fide ct opere redificat ; alienos a verbo Dei, verbo ct exemplo nutrit, puras sententias de libris gentilium vel hrereticorum eligit, malitia invidire caret, nominem detrahendo Iredit, juxta fluenta Scripturarum habitat, ut raptus accipitrum, id est dremomun evadat, multos secum trahere ad gaudia laborat. » Hrec deinde adaptat prophetis ct apostolis: « Unius columbre, id est Ecclesire, ante adventum Christi, oculi prophetre fuerunt, qui ei reternuin lumen Christum praeviderunt : unde ct *videntes* dicebantur. Alterius columba», scilicet Ecclesire post Christi adventum, de eodem populo oculi apostoli exstiterunt, qui eam ad verum lumen Christum perduxerunt. Dicit ergo sponsus : 0 amica mea, cui omnia secreta Patris mei patefeci , quia te nardo carnis mere sanavi, myrrha mortis mere redemi, botro resurrectionis inebriavi, ccce in prresentia mea tu es pulchra in fide, ecco coram hominibus tu pulchra es in operatione; quia oculi tui, id cst provisores tui, sunt simplices sicut oculi columbarum, scilicet et propheta» ct apostoli doctores Ecclesire. Oculi enim ducunt hominem, no in lapidem offendat : ita doctores ducunt Ecclesiam ad vitam, ne in legem Dei in lapido scriptam offendat. »

SECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

Dc *Christo et anima sancta.*

Columba symbolum est innocentia», ideoque C|notn. Sancti vocantur *columbee,* ait S. Basilius in *Psalm.* i>», io» xxvttl. Unde S. Chrysostomus, horn. 1 *Dc patien-* cenila *tia Job :* «Vir, inquit, erat in terra Hus nomino »ynilx> Job; columba in medio accipitrum, ovis in medio lain- luporum, stella in medio nubium, lilium in medio spinarum, et justitii" germen in oppido ini-

o-nln< *quitalis.* » Oculi autem columbæ maiime dcnol,1Qi intentionem sinceram et rectam animæsanc->rK 'te: columba enim rectum habet intuitum, ut *Pr.ao.* dixi, non obliquum. Oculus enim, *primo,* intendit in id ad quod deinde dirigit manus et pedes, ut eodem tendant ; oculi vero columbæ tote defiguntur in id quod aspiciunt: sic anima sancta, *primo,* tota intendit in Deum ul finem, ac deinde 5/£jd Jû ad illum omnes gressus ct actiones dirigit. *Secundo,* sicut oculus intendens in rem aliquam, ejus speciem in *so* suscipit, illique assimilalur : sic anima intendens in Deum, illius formam imbi- Tarilo. bit, fitque divina, el quasi deus terrestris. *Tertio,* sicut oculus immediate aspicit rem quam intendit, nec medium ullum admittit : sic anima, intendens Deum, illum unum spectare debet, non commoda, non honores, nec quid aliud intermedium : quidquid enim medium est, impedit in- 0<urto. (ni(um et intentionem in Deum. *Quarto,* sicut oculus plures res simul aspicere potest lateraliter vel circulariter dispositas : sic anima in opere suo plures potest intondere virtutum fines, ut v. g. dicat : Volo oraro, jejunare, studere, eleemosynam dare, ut satisfaciam pro peccatis meis Deo : qui est actus pœnilentiæ; item ut placeam Deo amori meo : qui est actus charitatis; insuper ut honorem Deum : qui est actus religionis; ad hæc, ul proximi egestati succurram : qui est actus misericordia, etc. Et quo plures virtutum fines intendit, co opus est melius magisque meritorium : quia hic actus, licet ut elicitus, sit unus, tamen, ut imperatus, est multiplex, quia a tot virtutibus quot in eo sunt intentiones, imperatur. Hoc est quod ait Christus : «Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, » *Luc.* xi, 34. Intentio enim primariam bonitatem dat operi, adeoque si opus ex se sit indifferens, intentio bona efficiet illud bonum, sibique similo. Et Zacharias, cap. ix, i : « Domini est oculus hominis, et omnium tribuum Israel, » *q. d.* Dominus est objectum, in quod intendit oculus et intentio omnium eorum qui veri sunt Israelite, id est servi et cultores Dei.

Huc facit versio Chaldœi,ol *quam recta sunt opera tua, et occupationes (rue sicut pullorum columbar, qui mundi sunt, ut offerantur super altari meo.* Intentio enim placendi Deo, ouniquc colendi et honorandi in quolibet opere, illud otfert Deo, illique facit quasi holocaustum. Hinc notatur per *oculos columbæ :* columba enim erat victima, quani sibi in holocaustum depoposcit Deus, *Levit.* cap. i. Quin et Syri columbas albas tangere, necare et edere non audebant, sed religiose colebant in honorem Semiramidis prima Assyriorum regina, in quam eam post mortem commutatam esse fabulabantur. Unde Tibullus, lib. 1, *eleg.* i :

Quid referjtn ut volitet crebras inlicta per urbes
Alba Palistluo sancta columba Syro?

Vide Euscbium, lib. VHl *De Prarparat.* cap. vu. Ita hunc locum explicat S. Gregorius Nyssenus, *hom.* 4 : « Anima, inquit, liberata a corporali (carnali) affectione habet speciem columbæ in oculis, hoc est, characterem vite spiritualis, etc. Sio quoniam purus factus est animæ oculus, capax est characteris columbæ et Spiritus Sancti; proptorea in eam cadit, ut contempletur sponsi pulchritudinem. Nunc enim primum in sponsi formam intendit oculos, quoniam sponsum habebat in oculis. Nemo enim potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu Sancto,» 1 *Cor.* xn, 3.

Huc accedunt Cassiodorus, Orígenes, Beda, Theodoretus, Philo Carpathius et S. Bernardus, *serm.* 45, qui per *oculos columbar* accipiunt inluitum spiritualium, quo scilicet anima in res non carnales, sed spirituales aspicit, casque appetit et intendit. Porro Nyssenus, *hom.* 4, docet oculos columbæ esse pellucidos, et habere vim speculi, adeo ut quis inluentium vultus in iis valeat contemplari : sic el animam sanctam, virtutum in quas intendet, formam et speciem in se suscipere : quare cum intendit mansuetudini, simplicitati, puritati, paci, modestia, etc., earum characterem et notam menti imprimere, ideoque illam reipsa effici mansuetam, simplicem, puram, pacificam, modestam, etc. Idem est de vitiis. Ocal»

'

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De *Christo et B. Virgine.*

Columba index est Spiritus Sancti. Oculi columbre ergo notant septem dona Spiritus Sancti, id est plenitudinem gratiarum, qua omnes homines et angelos præcelluit B. Virgo. « Nec est, inquit Ruperlus, novum ut ipsa septem dona dicantur oculi; nam ct apud Zachariam prophetam ipsamet significantur per septem oculos, qui sunt in uno lapide Christo. Isti oculi mei sunt oculi tui, oculi columbarum, oculi omnium gratiarum. Omnium gratiarum tu facta es particeps, ex quo me casiis visceribus suscepisti, super quem requiescunt omnia prædiclaSpiritus Sancti dona, ut dicitur apud Isaiam, et in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. »

VOX SPONSÆ.

Vers. IB. Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decoris. Lectulus noster floridus.

Ecce tu pulcher fs, dilecte mi, et decorus. — Chaldœus, *quam pulchra est majestas sanctitatis tua : quoniam in tempore, quo tu habitas inter nos, suscipit voluntarie orationes nostras.*

" PRIMUS SENSUS

ADJBQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Est quasi carmen amrebeum, in nun lans est Attornia

roten- alterna ct reciproca, qualis c l inter amantes. Laudarai sponsus sponsæ pulchritudinem ; nunc ipsa
¿‘“‘ n. modeste, verecunde clreverenter laudem omnem
u. in sponsum reciprocat ct reflectit, ne ab eo se omnem suam pulchritudinem, hoc est, remissionem peccatorum, justitiam, gratiam, puritatem, bene operandi merendique cfllcaciam accepisse profitetur, *q. d.* ait llortolanus : Laudes meas eximias a te, o sponse, cum rubore audio; sed ego te solum illis maximo dignum judico : si quid enim in me est pulchritudinis etjustitiæ (quod sentio quam sil exiguum), gratuitum donum est, et ab inexhausto pulchritudinis et justitiæ, ac bonitatis tuæ
CbiiUfli fonte in me deducium atque collatum. Tu namptiicber- que pCr (e Solus pulcher es, et nunc maxime re-
riniu‘‘ sumpto immortali corpore decorus ct egregius; imo vero ipsummet es pulchrum, extra aleam pulchrorum omnium positum, palernæ gloriæ refulgentia et substanti® expressa idea, cujus participatione quæcuraque pulchra sunt, pulchro potius similia, quam pulchra dicenda esse videantur. Sic et S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, Justus, Anselmus, Rupcrlus, qui Christum aiunt pulchrum in divinitate, decorum in humanitate. Et S. Bernardus, *serm.* 4ÎJ, eumdem pulchrum ait in natura, decorum in gratia : *a* Quam pulcher es angelis tuis, inquit, Domine Jcsu, in forma Dei, in dic aeternitatis tuæ, in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus, splendor ct figura substantiæ Patris, et quidem perpetuus, minimeque fucatus candor vitæ ælcrnæ! Quam mihi decorus es, Domine mi, in ipsa tui hujus positione decoris! Etenim ubi tc exinanivisti, ubi naturalibus radiis lumen indeficiens exuisti, ibi pictas magis emicuit, ibi charitas plus effulsit, ibi amplius gratia radiavit. Quam clara mihi oriris stella ex Jacob, *Num.* xxiv, 17, quam lucidus flos do radice Jcssc egrederis, *Isai.* xi, 10, quam jucundum lumen in tenebris visitasti me oriens ex alto! Quam spectabilis cl stupendus etiam in virtutibus supernis in conceptu de Spiritu, in ortu de Virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in coruscationibus miraculorum, in revelationibus sacramentorum! Quam denique rutilans post occasum, Sol justitiæ, de corde terne resurgis, quam formosus instóla tua demum, Rex gloriæ, in alta coelorum te recipis ! Quomodo non pro his omnibus omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi Y»

Prreclaro S. Augustinus, l’ræfat. in *Psalm,* xuv : « Nobis, inquit, jam credentibus ubique sponsus pulcher occurrat. Pulcher Deus Verbum apud Deum, pulcher in utero virginis, ubi non amisit divinitatem, el sumpsit humanitatem. Pulcher natus infans Verbum, quiact cum esset infans, cum sugeret, cum manibus portaretur, coeli loculi sunt, angeli laudes dixerunt, Magos stella direxit, adoratus est in præsepi, cibaria mansuetorum. Pulcher ergo in coelo, pulcher in terra, pulcher in utero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher invitans ad vitam, pulcher non curans mortem, pulcher deponens animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in sepulcro, pulcher in coelo, pulcher in intellectu. »

Denique Christus tam anima quam corpore fuit Chrtan» pulcherrimus, utpote formato a Spiritu Sancto, ‘P*c' '• juxta illud : « Speciosus forma præ filiis homi- ır ⫫ num, ⫫ *Psalm,* xuv,3. Hinc in vultu Christi aliquid i a- sidereura, imo majestas divinitatis radiabat, ut nuM- docct S. Hieronymus in *Matth.* cap. ix. Sapienter Tertullianus, lib. De *Cultu (eminar,* cap. ii : « Accusandus, inquit, decor non est, ul felicitas corporis, ut divinæ plasticæ accessio, ut animæ aliqua vestis urbana, « Unde et Nyssenus, *Orat.Caiechcs.* cap. vi, ait hominem a Deo creatum vultu et specie formosum, ut imaginem exemplaris pulchritudinis, puta Dei pulcherrimi. Verum vera pulchritudo longe magis in animo, quam in corpore consistit. Nam, ut aitS. Augustinus, tract. 32 *in Joannem* : « Sicut anima facit decus in corpore, sic Deus in anima. » Et mox : « Decus ergo corporis animus, decus animi Deus. Ennodiusin *Vita B. Epiphanii Ticinensis Episcopi :* « Formositas, ait, in ipso lucis corporeœ , index animi fuit. » Et mox subdit sacerdotem talem esse debere : a Ut lucem membrorum fulgor exsuperet. » Quin ct Seneca, *epist.* 60 ; « Virtus, inquit, magnum decus est, et suum corpus consecrat. »

SECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

S. Gregorius Nyssenus sic explicat, *q. d.* « Ecce pulcher es, patruelis meus et formosus. Ex quo enim mihi nihil aliud esse videtur pulchrum, sed aversata sum omnia quæ ante reputabantur in bonis pulchris ; non amplius mihi aberrat de bono judicium, ut aliquid aliud existimem prætcr tc esse bonum et pulchrum, non ullum honorem humanum, non gloriam, non splendorem mundanum , non potentiam : hæc enim iis, qui aspiciunt ad sensum, boni quidem specie sunt illinita, sed non sunt id quod putantur. Quomodo enim fuerit pulchrum, quod nullo modo consistit? Nam quod in hoc mundo est honoratum, suam habet essentiam in sola existimatione eorum qui esse existimant. Tu autem vere pulcher, non solum pulcher, sed ipsa pulchri essentia, semper talis es, omnino id quod es, nec in tempore florens, nec in tempore rursus florem abjiciens, sed cum vitæ æternitate simul extendens speciem ac decorem, cui nomen fuit benignitas ac charitas in homines. »

Et S. Bernardus, *serm.* 45, docet hic describi quomodo Verbum Dei, puta Christus, ct anima in mente spiritualiter colloquantur ct dissuaviantur : « Et Verbi quidem lingua, inquit, favor dignationis ejus; animæ vero, devotionis fervor, etc. Verbo igiturdicere animæ : Pulchra es, ct appellare

amicam: infundere est unde clamet, et se præsumnt amari. Ipsi vero Verbum vicissim nominare dilectum, ct fateri pulchrum; quod amat et quod amatur, sino fictione ct fraude adscriben illi, et mirari dignationem, et stupere ad gratiam. Siquidem pulchritudo illius dilectio ejus; cl ideo major, quia prævcnicns. Medullis proinde cordis, et intimarum vocibus affectionum tanto amplius atque ardentius clamitat sibi diligendum, quanto id prius sensit diligens quam dilectum. Itaque locutio Verbi infusio doni, responsio animæ cum gratiarum actione admiratio. Et idcirco plus diligit, quod se sentit in diligendo victam; et ideo plus miratur, quod prævenlam agnoscit. Unde non contenta est semel dicere *pulchrum,* nisi repetat et *decorum,* eminentiam decoris illa repetitione designans. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De *Christo et B. Virgine.*

e no- t ‹ 'r't¡ ctui'11.

Beata Virgo, uti præ cætcris notat mysterium divinitatis ct incarnationis Verbi in se peractum, ita præ aliis Christi Dei et hominis pulchritudinem admirabatur; unde illam cum Christo ita dissuaviantem Ruperlus inducit : « Ille veraciter in me veneratur, quod sim mater ct virgo ; ego in illo adoro, quod sit Deus ct homo. Dico ergo: Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus. Dicis mihi : Ecce tu pulchra es; ct ego dico tibi : Ecce Iu pulcher es. Ex quo ego pulchra facta sum, cx eo tu qui semper pulcher fuisti, pulchrior factus es. Nam vere in eo pulchritudinem luam adauxisti , quod cum Deus esses, homo dignatus es fieri. Hinc tu pulcher cl decorus : ita pulcher, ul sis ipsa substantia pulchritudinis; ita decorus, ut sis ipsum decus humanitatis. Vere ergo dicis mihi ; Ecce tu pulchra es, et dico tibi : Ecce tu pulcher cs, quia tu pulchritudo mea es. Quod ergo pulchra sum, totum tibi attribuendum est. Neque enim virga floris, sed flos virgæ pulchritudo est. »

Et Guiliclmus Parvus, *q. d.* Quia tu pulcher secundum divinitatem, decorus secundum humanitatem. Tu non tantum homo, sed etiam Deus; ct idcirco ait Guiliclmus : a Ego non tantum mater, sed ct virgo ; quia ætcrnæ divinitati tuæ temporaliter accessit humanitas, et meæ virginitati non successit, sed accessit fecunditas. Sicut enim purus homo virginem matrem habere non potest, ita Deus homo matrem, nisi virginem habere non potest, »

LECTULUS NOSTER FLORIDUS.

Pulchrum sponsum et sponsam pulchram decet cubile ct pulchra domus ; utrumque hic assignat, dicens cubile ct lectum herbis floribusque pulchris et odoratis esse instratum , ac domum constare ex tignis cedrinis et tabulatis cypressinis. Licet enim Romas domus construantur ex solis lateribus et lapidibus, eo quod calx ibi sit tenacissima et solidissima, adeo ut concamerationes templorum ct palatiorum faciant maximas et firmissimas ex lapidibus et calce, tamen in transalpinis regionibus domus fiunt e lignis ct lignis, inter se affabre commissis et innexis. Tacite sponsa, quæ oberrando per hortos et vineas senserat solis calorem, coque decoloratam se meminerat, invitat sponsum in domum et cubile , ut ibi in pace et quiete, semoti a turbisct persecutionibus, vitam agant amoenam ct jucundam in mutuo colloquio, consortio et convictu, qualem agunt ii qui elegerunt sortem Magdalenœ et vitæ contemplativa : sed sponsus a quiete hac sponsam mox evocat ad labores prædicationis ct conversionis animarum, puta a contemplatione ad actionem, a pace ad bellum, a tranquillitate ad persecutiones, ab otio ad negotium, a domo ad agros cl campos, ul ejus virtutem, merita ct decus adaugeat. Unde subdit : « Ego flos campi, et lilium convallium. » Ita Beda et S. Bernardus, serm. 4G, qui ait sponsam hic indicare sponso thalamum ejus esse ornatum, itaque eum tacite ad illum invitare.

Lec.tulls noster floridus, — hebraico nMJH *raanana,* id est *viridis,* hoc est viridibus herbis el floribus coopertus, ideoque virens, florens ct vernans; Septuaginta pro *aph,* id est *etiam,* videntur legisse bx *cl,* id est *ad;* unde vertunt -¡¿î x).îw> t.uuó» aúuxtc;, id est *ad lectum nostrum umbrosus,* scilicet accessisti, vel accede; ita legit codex VatiUanus, Nyssenus, Pscllluset tres Patres apud Theodorclum,q. *d.* Tu, o Christe sponse mi, qui amas umbras herbarum ct florum, accede ad lectum nostrum iis instratum et umbrosum. Aut, tu, o Christe, qui, qua Deus, es immensa lux, qua lamen homo, lucem hanc umbra corporis texisti, ut eam alias inaccessibilem quasi per rimam, imo umbram inspiceremus, ideoque *umbrosus* vocitaris ; accede ad lectum hunc floribus et frondibus vernantem pariterque umbrosum, ne foris uti me, ita ct te, decoloret solis, id est persecutionis æstus.

Verum genuina Septuaginta lectio videtur esse quam habet Orígenes, *homil.* 2 cxduabus, Thcodoretus et S. Ambrosius in *Psalm,* cxvni serm. 4, scilicet: zuwv omit;, id est, *lectulus nnstcr umbrosus.* Sic enim habent llebræa cl Vulgata. S. Ambrosius tamen, pro xilw» per diastolen, legit ffjwxXivnper systolen; unde vertit, *acclinaho nostra opaca.*

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Quæres quisnam sit lectulus virens et floridus, in quo requiescit Christus ct Ecclesia. Primo, Respondent *primo,* nonnulli esse humanitatem " ‹ .b“

Christi : in hac enim velut lectulo, sed carne obumbrato ct velato tam deitas fulgentissima Verbi, quam Ecclesia) spes conquiescit. Ita Nyssenus, tres Patres apud Theodorctum, Pscllus ct Alanus, quem audi : a Lectulus Christi dicitur caro, quam assumpsit propter duos lecti usus. In lecto laborat homo in infirmitate, quiescit in sanitate. Similiter Christus in carne humana laboravit in infirmitatibus humanis ante passionem, quievit in eadem carne post resurrectionem. Et eleganter dixit: Lectulus noster floridus, quia caro Christi, quæ prius in vita floruit, per mortem effloruit, at per resurrectionem refloruit. Unde dicitur *P$alm.* XXVII : Et refloruit caro mea. »

Secundo, mcu *Secundo,* Thcodoretus per *luctulum* accipit sacram Scripturam, quæ variis sententiis quasi floribus vernat, quorum semina in se suscipiens anima sancta profert spiritum salutis. Lectus hic dicitur umbrosus, quia a gratia Spiritus protectus , et ab ardore peccati defensus ; quod enim Israeli erat columna nubis, hoc nobis est auxilium Spiritus. Hæc Thcodoretus.

Tertio, ideteh». forom*. *Tertio,* Gislcrius per *lectulum* accipit fidem cliaritaio formatam, ideoque bonis operibus vireuteIU ct florentem : per hanc enim est Deus in nobis, et nos vicissim in Deo conquiescimus. Intellectus enim hominis quierit verum in naturali opinione, conjectatione et argumentatione quasi in lecto, sed inquieto, fallaci ct falso ; at intellectus viri fidelis qurerit verum in fide divina, ibique quasi in lectulo verum, imo Deum invenit. Fides dicitur *lectulus,* diminutive, quia lectus, id est plena cognitio, pax et felicitas erit in visione beatifica. Hinc Septuaginta hunc lectulum vocant umbrosum ct opacum, quia fides obscura est. « Videmus enim nunc per speculum in aenigmate : tunc autem facie ad faciem,» I *Cor.* x iu, 12.

Quarto, pura *CtlSCICn* *Quarto,* lectulus Ecclesia) est integra vita, cl bona puraque conscientia fidelium, cuius flores suut virtutes quælibet: iu his enim tam Christus quam Ecclesia velut in lectulo placido conquiescit, latius quieturus in iisdem in felicitate æterna ; quare ibi anima) fideles et beate erunt lectus omni dote, tam gratiæ, quam gloriæ ornatissimus ct jucundissimus tam sibi, quam Christo. Huc facit Versio Chaldæi, in *tempore quo tu habitas in lectulo nostro dilecto, filii nostri multi sunt super terram, et crescimus ct multiplicamur sicut arbor quæ plantata est juxta fontem aquarum, cujus folium pulchrum est, ct fructus ejus multus.* Lectulus animai, ait Honorius, est bona conscientia, in qua, ut in lecto, secura quiescit anima cum Christo , quando se orando ct legendo exercet, ct amore Dei liquescit, ct floridus est, quando aliis exempla bonæ vitæ præbet. Hic sensus valde appositus est.

Quinto. *Quinto,* Cassiodorus per *lectulum* accipit pacem tranquillitatem Ecclesiæ, qua dum gaudet, liberius vacat vigiliis, jejuniis, orationi, contemplationi, adeoque omnibus bonis operibus Íl “ rct, atque, ul ait Beda, prolem fidelium fidei flore redolentem beo gignit ex aqua et Spiritu Sancio.

Symboli, fait «P*l-cnua* Symbolice, Aponius per *lectulum* accipit sepulerum Christi, quod floridum dicitur ob aromata cx floribus confecta, quibus Magdalena et sociæ tu unxerunt corpus Christi. Addit Guiliclmus Parvus lectulum, id est sepulcrum Christi, dici floridum, quia Christus ex eo lerlia die gloriosus resurrexit : tunc enim quasi refloruit caro Christi. Ergo *lectulus noster floridus,* id est reflorescente carne tua, o Christe, vernabit illa floribus novæ resurrectionis, juxta illud : * Refloruit caro mea: et ex voluntate mea confitebor ci, » *Psalm,* xxvn, 7.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

fMtaln» (Lectulus Christi cl animæ sancte est mens casta, sancta, el studio virtutum dedita, qua* flores et fructus omnium bonorum operum progerminat; quare ipsa est decora per ornamenta virtutum, ct odorifera exemplis sanctarum actionum. Lectulus hic est *umbrosus,* ul verluntSeptuaginta,quia mens saucia sub umbra Christi in se inhabitantis secura degit, ne uratur vel ardore tenlalionis, vel algore torporis, vel æstu nimii fervoris: quare illi fidenter dicit : a In umbra tua vivemus in gentibus,» *Thrcna\, W.* Nam sola mens sancte inChristo defixa veram habet quietem; quia mens concupiscentiis dedita, illarum cestibus fluctuat, ct mille perturbationum veniis agitetur, juxta illud : « Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, el redundant fluctus ejus in conculcationem et lutum. Non est pax impiis, dicit Dominus, » *Isai.* cap. l v u , vers. 21 : ita S. Ambrosius, De *Isaac ct anima,* cap. iv : « Ubi enim, inquit, requiescit Christus et Ecclesia, nisi iu operibus suæ plebis? Denique ubi impudicitia, ubi superbia. ubi iniquitas, ibi, ait Dominus Jesus, Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet, » *Matth.* vni, 20. Lectulus ergo Christi est castitas, humilitas, patientia, oratio, temperantia el maxime charitas : hac enim Christus animam velut sponsam sibi associat, el eam diligit, el vicissim ab ca £t diligitur, juxta illud Christi : a Si quis diligit me, u». sermonem meum servabit, et Paler meus diliget eum, cl ad eum veniemus, et mausiouem apud cum faciemus, » Joan, xiv, 23.

seenni ut cor. *Secundo,* Orígenes, *homil.* 2 ex duabus, legens : *Lectulus noster umbrosus,* per illud accipit corpus, in quo anima quasi iu lecto quiescit, dum illud purum est et castum, ac densitate boni operis nemorosum.

T Obruti cnLX a *Tertio,* S. Ambrosius *in Psalm,* cxvni, I, legens : « *Acclinatio nostra opaca,* per eam tria denotari censet, scilicet Christi gratiam, crucem et spem future gloriæ, quæ quasi umbra ab æstu lentaoniun nos protegunt : < Merito, inquit, opacam

significat acclinationcm, quia in Ecclesia constitutos virtus obumbrat Altissimi. Hac umbra David se protegi postulabat, ne eum per diem sol ureret, vel luna pernoctem. Hanc umbram spiritalis ministrat gratia, torrida sœculi hujus et mundi æsliva fugientibus. Opaca igitur acclinatio Christi et Ecclesiæ sunt, quibus Dei Patris aeterna requies aspirat, in hac ergo requiescamus umbra peccatorum nostrorum restibus fatigati. Si quos adussit libido, hos Domini crux refrigeret, in qua *so* reclinavit, ul nostra delicta susciperet; si quos culpa lassavit, hos Jesus gremio suscipiat suo, el molli foveat amplexu. Unde audeo dicere quod caro Christi acclinatio sit Ecclesiæ. »

juarta. *Quarto,* S. Gregorius-etCassiodorus valde apponi.i site per *lectulum* accipiunt quietem ct suavita-'j', \tum animæ contemplativo), quæ soli Deo quasi sponso suo vacat cl intendit. «Quid, inquit S. Gregorius, per sponsæ lectulum, nisi otii quietem intalligimus? Mons enim, quæ sponsum suum Christum singulariter amat, in quantum potest, ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, virtutes quibus sponso suo placeat, intus accumulat. Quæ dum ornnia, quæ temporalia sunt, contemnit, lectulum sibi cum sponso in pace victoriæ facit, ubi quo quietius pausat, eo amplius flores invenit, quibus se decoram sponso ostendat. »

Huc accedit S. Bernardus, *serm.* 46, qui per *lectu-*Et *lum* accipit monasteria, in quibus religiosi mundo valedicentes soli Deo serviunt. Pleraque enim in Canticis proprie competunt animæ fideli, non incipienti el imperfecta;, sed proficienti et ad perfectionem tendenti, ut totam se Deo uniat (hæc enim est sponsa Christi) : quales sunt religiosi, ut in *Prooemio* dixi ex S. Bernardo et Bellarmino. Sed audi Bernardum hic : « In Ecclesia, inquit, *lectum* in quo quiescitur, claustra existimo esse el monasteria, in quibus quiete a curis vivitur sœculi, ct sollicitudinibus vita;. Atque is lectus floridus demonstratur, cum exemplis et institutis Patrum tanquamquibusdam bene olentibus respersa fioribus fratrum conversatio et vita refulget.»

El Subdit deinde lectulum,in quo quiescit Christus,
i i. esieobedientiam: «Alioquin, inquit, non dormiet tccum sponsus in lecto uno, illo prresertim, quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis atque urticis inobedieuliæ aspersisti. » Unde in inobedientes suis orationibus præfidcntes insurgens : « Miror valde, inquit, impudentiam aliquorum. qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbaverint, sua impatientia irritaverint, sua contumacia et rebellione contempserint, audent nihilominus ad tam fœdum concupiscentiæ suæ lectule m, omni orationum instantia totius puritatis Dominum invitare. »

Subjicit denique modum, quo animæ hunc lectum Christo parare et adornare debeamus: a Profecto, inquit, ut primo quidem emundes conscientiam ab omni inquinamento iræ, ct disceptationis, el murmuris, cl Uvoris, et quidquid omnino adversari cognoscitur aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circumdare libi flores bonorum quorumcumque actuum, ct laudabilium studiorum, atque odoramenta virtutum, id estquæcurnque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ fanne, si qua virtus, si qua laus disciplina;; hæc cogitare, in his exerceri curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum ; quoniam cum introduxeris eum, voraciter dicere potoris et tu, quia lectulus noster floridus, redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed justitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. »

Anagogico, Philo Carpathius logons, *accubatio* Anrvi. *nostra m umbra,* per eam accipit transitum amorte ad immortalitatem : a Cum enim, inquii, indi- u. nantur ad mortem, vitam æternam pro temporali morte rependit. Nam de cætero tu nostra umbra eris et protectio, clamat sponsa, secundum illud : Scapulis suis obumbrabit tibi, ct sub pennis ojus sperabis. Et : Sub umbra alarum tuarum protege me. Ad te enim solum refugium nostrum el protectio. Tu nostra umbra, tu defensio, tu certa salus et vita. Dicamus cum David : Etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala : quoniam tu mecum es. *Psal.* xxn, 4. Trabes domus noslræ cedri, et laquearia nostra cyprcssina. Ecce pulcher in prophetis, decorus in apostolis. Trabes domus noslræ cedri, hoc est ecclesiarum prophetæ, »

TERTIUS SENSUS
PRINCIPALIS,
De Christo et B. Virgine.

Lectulus, m quo Christus novem mensibus requievit ct quasi dormivit, fuit uterus B. Virginis, inquit Guilielmus Parvus; atque ex co salvo virginitatis sigillo, ait Rupcrtus, egressus est flos ille pulcher, de quo canit Isaias, cap xi, t ct 2 : o Egredietur virga de radice Jesse, ct flos de radice ejus ascenderci requiescet super eum Spiritus Domini.»

Vers. **16.** Tigna domorvm nostrarum cedrina, la-
QIEARIA NOSTRA CYPRESSINA.

Septuaginta, *tigna domorum nostrarum cedri, Ia-* intuitu *queario nostra oppressi, q. d.* Domus nostra pulchra cimai et præstans est, utpoto contignata cx cedris et laqueata cypressis. Pro *q/pressi* Chaldæus, Vatablus 6 ct hebraizanles vertunt, *abietes.* Cedrus, inquit Valablus, quæ putredinem non sentit, et abies, quæ ponderi renititur, verbum Dei significant. Verum hebrreum *abies* vocatur ©na *berosc:* hic vero est Obina *berotim,* quod alibi non invenitur; hic autem a Septuaginta æque ac a Nostro vertitur, *cypressi,* quibus utique magis credendum est, quam reccntioribus. Pro *laquearia,* græcc est çarwu.it *, id est *lucus,* sive lacunaria et laquearia; unde laqueatæ carnationes appellantur, quas Ser-

vius vocat, *contignationum colum:* Bclgæ ct Galli dicunt, *lambris* et *lambrissé,* id est *laqueat* ct *laqueatus.* Undo Seneca, lib. XIV, *epist.* 91, scribit antiquorum luxuriam versatilia carnationum laquearia fecisse, ct ita coagmentasse, ut subinde alia facies atquo alia succederet, et toties tecta, quoties fercula mutarentur, uti subinde fit m scenis et comœdiis. Sic et laquear, ait Sipontinus ex Servio, diminulivum est a *lacui;* lacus enim est trabs iu ædificiis plana, a quo fit lacunar, et per anlistichon laquear; laquearía autem ciclari ct inaurari a divitibus solebant, uti Romæ factum videmus in Templo B. Virginis trans Tiberim, ct aliis. Licet ergo nonnulli per *laquearia* accipiant ingentes trabes, quæ unum parietem alteri connectant, per *tigna* vero intertignia, quæ trabibus hisco transversim inseruntur, quibus asseres infigantur, quæque Vitruvius *metopa* nuncupat, tamen contrarium verius est, scilicet per *tigna* hic trabes totumquo tabulatum accipi, per *laquearia* vero concamerationes tabularum, quibus trabes et tigna ornantur, ut tabulatum fiat quasi cœlum : hæc enim vocantur *lacunaria,* quia per intertignia sive tignorum intervalla, quibus inseruntur, quamdam lacuum speciem exhibent.

Ad litteram grammatice alludit ad domum Del, sive templum ædificatum a Salomone ex lignis cedrinis et cypressinis, III *Reg.* vn,3et l, quod repraesentabat basilicas et templa Christianorum, cx iisdem et similibus arboribus prostantibus œdificanda. Unde Chaldæus vertit, *dixit Salomon propheta : Quam pulchra est domus Sanctuarii Dòmini, qua edificala est per manus meas ex tignis cedrinis! sed pulchrior est domus sanctuarii, quee cedrficanda est in diebus regis Messia, cujus trabes mint ex cedris, quo sunt in paradiso voluptatis, ct tigna ejus erunt ex abietibus, et arcculhis, et pinis.*

PRIMUS SENSUS
ADÆQUATUS,
De Christo et Ecclesia.

run* ci lignei- Quien s quænam sint Ecclesiæ tigna cedrina ct laquearia cypressino.

Primo* mXbrJ Cbrbu' *Primo,* Guilielmus Panais censet esso corpus et membra Christi, quod fuit domus, imo templum divioitatis: beet enim hoc ex se esset corruptibile, tonien cedrinum erat et cyparissinum, id est incorruptibile, sive imputribile ex unione hypostatica cum Verbo, juxta illud : «Caro mea requiescet in spe, *ct* nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, v *Psalm,* xv, 10.

semulo. 8 tu/.iP *Secundo,* Theodorclus et ex co Gislerius, sicut Pcr hic/u/mn accipit fidem, itu apposite per *tigna* ct *laquearia,* id est per domum accipit sacram Scripturam : in illa enim continentur fidei dogmata quasi tigna, inquiunt tres Patres apud Theo-e doratura, et præcepta quasi lacunaria sibi mutuo connexa ct inserta; liæcque sunt in summitate domus, quia e cado dictata est sacra Scriptura, quasi verbum Dei, ideoque incorruptibilis et ælcrna est instar cedri et cypressi, atque sui sequacibus confert vitam æternam, puta domos æternas in cœlis, II *Cor.* v, !. Audi Theodorctum : « Cedrus incorruplione, cypressus odore prœslaU Utrumque autem in divina Scriptura licet invenire, quæ quidem nobis non modo lectus ‹ st, sedet domus ct mensa ct cibus; nec solum odoris suavitatem suggerit, verum etiam incorruplionein, et veritatem, et immortalitatem pollicetur. »

Tertie, r 3. *Tertio,* alii passim magis apposite et genuine per *tigna domorum,* id est ecclesiarum particularium accipiunt clerum, prolatos ct doctores earum, qui scriptis ct doctrinis domum Dei ab haereticis, quasi venenatis serpentibus, et corruptelis verbi Dei, defendunt. Sunt cx cedro, quia recta sunt eorum opera, mens constans, vita incorrupta, mores imputribiles, nomen boni odoris, doctrina daemones fugat, et animas a vitiorum putredine servat. *Laquearia* sunt subditi justi et pii, qui se abstinent a Ifcthalibus culpis : hi a trabibus illis dependent, el quasi quædam cœli testudo st Ihmicantibus ornata signis, renident ipsi cupressini, suo vivendi statu incorrupti, nec ad peccati vomitum canis instar redeuntes, nec carici veteris hominis cedentes.

Ita S. Gregorius, Theodoretus, Aponius, Beda, llayino, Auselmus et S. Ambrosius, serm. 4 m *Psalm,* cxviu. UndoS. Bernardus, *serm.* 46, censet hoc versu omnes Ecclesiæ status denotari, scilicet monachorum in *lectulo fiorido,* prolatorum clprmcipum in *tignis cedrinis,* cleri et populi fidelis m/a*qucariLus cypressinis.* Huc accedit Orígenes, *homd.* 3 ex quatuor, qui per *tigna* accipit episcopos, per *cypresses* sacerdotes : a El trabes, inquit, appellantur cedri, quibus el fortitudo robustior, et odor suavitatis inest, per quod et in operibus solidum, et in doctrinæ gratia fragrantem designat episcopum. Similiter autem et laquearia cypresses appellavit, ut per hoc incorruplionis virtutem, ct odoris scienti® Christi plenos esse debere presbyteros designaret.»Et S. Gregorius: « Cedrus, ait, quæ serpentes reprimit et fugat, sublimiores significat sanctos, cypressus simpliciores.» Unde mox per *tigna* accipiens prodicatores, per *laquearia* polulos: «Tigna, ait, tectum sustentant, laquearia vero domum implent cl ornant. Sic in sancta Ecclesia prædicatorcs boni Scripturam divinam in cordo et ore portant, quam fidelibus quasi tectum expandentes praedicant, ul, dum Ecclesia prædicatione cadesti instruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus lenlationum protegatur. Cedrus autem et cypressus imputribilia ligna esse perhibentur. Quibus bene omnes electi figurantur, quia dum temporalia nullo desiderio sectantur, ¿eterni fiunt, eo quod monte in ælerna figuntur. » Addit Beda, laquearia affixa esse tignis, ex iisque pendere : « Quia Decesse est, inquit, ut quicumque in S. Ecclesia sublimes virtutibus splendere desiderant, summorum Patrum dictis atque exemplis.

quibus a terrenorum ambitu suspendantur, lota mente inhæreant. »

Huc quoque accedit Philo Carpathius, qui per *tigna cedrina* accipit Ecclesia} prophetas; per *laquearia cyprcssina,* apostolos : Quia, ait, sicut delectatio et ornatus domus sunt laquearia, sic Ecclesiæ sunt apostoli. Audi S. Bernardum, serm. Ili : a Porro, inquit, *domos* populares conventus intellige Christianorum, quos hi qui in sublimitate positi sunt, christiani utique utriusque ordinis principes, quasi *tigna* parietes justis impositis legibus fortiter stringunt, ne sua quique lego vel voluntate viventes, tanquam parietes inclinati et maceri® depuis® dissideant a semetipsis, ct sic omnis structura ædilicii corruens dissipetur. *Laquearia* vero quæ a lignis firmiter pendent, et domos insigniter ornant, puto bene instituti cleri mansuetos el disciplinatos mores, rileque administrata officia designare. Quomodo namque stabunt ordines clericorum ct administralioncs eorum, si non prineipum tanquam lignorum beneficio elmunificentia sustententur, etpro tegantur potentia? » Causam deinde assignat, cur tigna sint cedrina, laquearia vero cyprcssina : « El cedrus quidem quoniam imputribile est, nccnon ct odoriferum, alkeque proceritatis lignum, salis indicat quales oporteat assumi, viros in vices tignorum. Ergo validos ct constantes nccsse est esse cos qui super alios ordinantur, nec non ct longanimes in spe, atque ad superna mentis verticem attollentes, qui et bonum fidei suæ el conversationis ubique odorem spargentes, dicere cum Apostolo possint : Christi enim bonus odor sumus Deo in omni loco, ll *Cor.* ii, 15. Cypressusitem, boni æque odoris ct imputribile similiter lignum, incorruplæ vitæ cl fidei etiam quemvis de clero debere esse demonstrat, ut merito decori domus ac laquearium ornatui deputetur. Scriptum est enim : Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.» *Psabn.* xcu, 5.

Denique Honorius Augustodunensis : *Domus,* inquit, cedrinis ctcyprcssinis tignis ab opificibus ædilicatæ, sunt claustra a sanctis Patribus regulis ct honestis institutis instructa. *Tigna cedrina* sunt praepositi et abbates sanctimonia redolentes, qui verbo ct exemplo alios muniunt, et vermes criminum se macerando exstinguunt. *Laquearia* vero *cyprcssina* sunt monachi ct omnes religiosi, quorum sanctitatis exempla templum Dei ornant, et aliorum onera orando portant. Et sicut cypressus præcisa non revirescit, unde et ante feretrum mortuorum solebat portari : ita ipsi nunquam sæcularia repetunt, ct semper quasi præsentem mortem aspiciunt, et in habitaculum Dei coædificari votis cl moribus appetunt. Hæc Honorius.

SECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

De *Christo et anima sancta.*

t iíl » i *Primo, tigna cedrina* animæ sunt virtutes solida», puta quatuor cardinales, scilicet prudentia, justitia, temperantia, fortitudo, ait Honorius; item constans puritas et castitas mentis, ait Nyssenus. Cedrum enim imputribilem commendat ælernitas, teste Plinio. *Laquearia cyprcssina* sunt externa virtutum decora, ul modestia, verecundia, silentium, omnisquo exterior inorum compositio ct decor, juxta illud Apostoli : «Omnia honeste, ctsecundum ordinem fiant, » I *Corinth,* xiv, 40 ; et : « Providemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, » Il *Corinth.* vin, 21. Maximo vero tignis cedrinis, et laquearibus cyprcssinis, utpoto imputribilibus, notatur virtus constantiæ in duris ct adversis, ac consequenter fortitudinis, patientia} et perseveranti®, qua quasi tigna duramus, et omnia onera ponderaqucimpositasustinemus.UndcBedadecypresso: « In eo, inquit, quod medendis apta est corporum passionibus, quod suæ venustatem comæ nullo ventorum impulsu deponit, constantiam exprimit, eorumque actionem qui alliorum virtutum ornatibus Ecclesiam decorant. » El S. Ambrosius, serm. 4 in *Psal.* cxvm : « Anima, inquit, corrumpi nescit, quæ florentibus membris viget, semper justiliæ cæterarumquc virtutum culmina patienti magnanimitate sustentat, el ideo non defluit, neque deficit; quia nihil in ca rimosum est atque remissum, nihil mobile, nihil lubricum, quod vitio sermonis ex eo possit effundi. »

Secundo, tigna cedrina, ait llailgrinus et ex eo Delrio, sunt virtutes et gratiæ, sine quibus non est salus; et hæ, per humilitatem profundæ radicibus, crescunt ramis in immensum, sunt putredinis nesciae, ul cedrus. *Laquearia* sunt divisiones administralionum ct gratiarum illarum, quæ sunt ad animæ decorem, licet non sint necessariæ ad singularum salutem, ut sunt prophetiæ , genera linguarum, virtutes, sanitates, discretio spirituum, et similia, quæ si tignis fortiter non inhæreant, ut laquearia laxata facile corruunt; ct sunt *cyprcssina,* quia licet istæ gratiæ inferius, qua proximis exhibentur, debeant diffundi et dilatari, semper tamen in conum tendere debent sursum, cl in unum illum tendere, atque coangustari sicut cypressus; quæ vero est una, sicut et unum nobis vere necessarium. Porro, sicut cypressus immunis est a carie, quia, ut ait Vitruvius, lib. Il, cap. xix, inesl ei amarus quidam sapor, qui eam a carie defendit, et vermiculos abigit qui eam gignunt : sic pariter virtutis el constantiæ causa est pœnitonlia, austeritas ct mortificatio, quæ animam in concupiscentias (hæ enim sunt animæ caries ct putredo) prolabi non sinit. Hinc similia de cedro scribit Dioscorides, lib. 1, cap. 1 x x x v iii, scilicet simili amaritudine illam se a carie, et cadavera a tabe defendere, ideoque illam a nonnullis « mortuorum vitam » appellari. Huc facit illud : « Ubi rigor, ibi vigor. »

Tertio, tigna sunl gratia Dei, ejusque vanæ T

specie* et modi; *loquearía* «uni nostra actiones, quibus gratiæ Dei cooperantes illam iisdem quasi ornamus, ac ipsa vicissim longe magis opera ipsa exornat et inaurat, quia ipsa illa reddit supernaturalia, divina, grata Deo, ac meritoria pramii œterni.

Quarto, tigna anima* sunt ipsæ ejus potentia! et vires : ex hisco enim quasi ex tignis ipsa quasi compaginatur cl contignatur; *laquearia* sunt potentiarum anirnæ virtutes, quæ ipsas ornant et roborant, ut ex iis consurgat domus animæ spiritualis, in qua Christus sponsus velut in thalamo suo requiescat. Audi S. Bernardum, serm. 46, qui animæ ita suadet et persuadet : « Templum cmm Dei sanctum est, quod estis vos, l *Cor.* m, 17. Curate ergo, fratres, .spirituali huic ædificio, quod vos estis, ne forle cum in superiora proficere cmperit, vacillet ct corruat, si lignis fortibus non fuerit subnixum et colligatum : Aurate, inquam, illi tigna dare imputribilia et immobilia, limorem videlicet Domini castum, illum qui permanet in sœculum sœculi : patientiam, de qua scriptum est : Quia patientia pauperum non penbit in finem, *Psalm.* IX, i9 : longanimitatem quoque, quæ sub quovis structura* pondere inflexibilis perseverans, in infinita sæcula vitæ bealæ protenditur, Salvatore loquenlc in Evangelio : Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit, *Matth. x,* 22. Magis autem super omnia charitatem, quæ nunquam excidit, quia fortis est, inquit, ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio, *Cant,* xui, 6. Studete deinde his tignis substernere el alligare tigna alia æque pretiosa et pulchra, cui tamen illa ad manum fuerint, in opus laquearium ad decorem domus, sermonem scilicet sapientiæ sive scienti®, prophetiam, gratiam curationum, interpretationem sermonum, et cælera talia, quæ magis noscuntur sane apta ornatui, quam necessaria fore saluti. » Ubi per *tigna* accipit virtutes necessarias ad salutem, per *laquearia* non necessarias, alque ex utnusque ædificandam cuique esse domum mentis asserit.

Anagogice, in cœlo, tam anima quam corpus A» omnibus suis viribus, sensibus et membris erit®*' cedrinum cl cypressinum , id est incorruptibile, æternum, odoratum, gloriosum.

TERTIUS SENSUS

PHLXCIPaLIS,

De Christo et B. Virgine.

Beata Virgo fuit quasi domus, templum et cœlum cedrinum et cypressinmn, in qua habitavit Verbum. Audi Alanum : Domus h« inlelbguntur corpus Christi, et corpus Virginis, tigna domorum substanti® corporum, quæ dicuntur *cedrina,* id est imputribiles. Cedrus enim imputribilis est; sicut enim credimus corpus Christi putredine non esse resolutum : unde legitur, *Psal. xv,* 10 : < Non dabis sanctum tuum videre corruptionem : » ita probabile est a corruptione putredinis alienum esse corpus Marite. Unde S. Augustinus in serm. *Dc Assumpt. Virginis : « Non* solum, ait, carnem quam Christus assumpsit, sed etiam carnem de qua assumpsit, credimus esse assumptam in cœlum. » Unde et in oratione edita legitur : « Nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, ® etc. Et nisi resurrexerit, quare de ipsa dicitur : «Assumpta est Maria in cœlum?» a Laquearia nostra cypressina. » Laquearia quæ adhærent tignis, significant corporum infirmitates, quæ adhaeserunt corporibus Christi ct Virginis, quæ eleganter *cyprcssina* dicuntur, quia cypressus solet adhiberi corporibus quæ comburuntur, et mira ab eis fragrantia redditur. Sic infirmitates, quæ ad mortem pertinent, ct in Virgine el Christo per patientias, quas in infirmitatibus habuerunt, mirabilius redolent. Hæc Alanus. Vide quæ de cedro et cypresso dixi, *Eccli.* xxiv, 17, ad illa : « Quasi cedrus exaltata sum in Libano, et quasi cypressus in monte Sion. »

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sponsus laudarat sponsam; illa virginee erubescens, tandem reflexit in sponsum. Sponsus ergo, ut modestus pudori ejus consulat, laudem ejus acceptat et *confirmât, seseque vocat florem campi, et lilium comalliw^ ac deinde eamdem laudem in sponsam liberius, utpote laude sua velatam, derivat. Illa vicissim in luuaan ct amorem sponsi magis accenditur : 'piare est hic continuus, alternans et reciprocus amoris sponser et sponsi dialogus. Versu enim primo d secundo, sponsus S0 ct sponsam dilaudat. Versu tertio, sponsa sponsum dtAimai, ct amore ejus languet, ac deliquium animæ patitur. Versu septimo, sponsus eam excitan vetat VtiSU octavo, sponsa a sponso saliente instar cervi evocatur ad vernas paradisi ama'nitates, ac vulpes capere jubetur. Denique versu* 16, *sponsa se totam sponsi amori tradit et dedit.*

1. Ego flos campi, et lilium convallium. 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filius. 3. Sicut malus inter ligna sylvurum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra

illius, *quem desideraveram,* sedi : et fructus ejus dulcis gutturi ineo. 4. Introduxit me in *cellam* vinariam, ordinavit in me charitalem. 5. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo. 6. Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me. 7. Adjuro vos, filiae Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare facialis dilectam, quoadusque ipsa velit. 8. Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles : 9. similis est dilectus meus capreæ, hinnuloque cervorum : en ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. 10. Eu dilectus meus loquitur mihi : Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. 11. Jam enim hiems transiit, imber abiit, et recessit. 12. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit: vox turturis audita est in terra nostra : 13. ficus protulit grossos suos ; vineæ florentes dederunt odorem suum. Surge, amica mea, speciosa mea, et veni : 14. columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriae, ostende milii faciem tuam , sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis , et facies tua decora. 15. Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas : nam vinea nostra floruit. 1G. Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pasdiur inter lilia, 17. donec aspiret dies, ct inclinentur umbræ. Revertere : similis esto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque cervorum super montes Bether.

VOX SPONSI.

Veas. I. Eco flos campi, ht lilium convallilm.

Viri® wnn* Inuon«.

Eco FLOSCXMI'I, ET LILIUM CONVALLIUM. — At 4-b¡cus› torrentium : lilia cnim, quia sicca, gaudent aquis; Septuaginta vertunt ut Noster; Tigurina vero, ego *sum rosa Saron, et lilium gaudens vallibus* ; Vatablus, *Saron* interpretatur *saturitatis,* vel potius *abundantia :* sicut Deus, inquit, dicitur *Sadai,* id est uber et copia omnium bonorum : Saron enim, inquit Adrichómfus, urbs est et regio campestris, pinguis ct fertilissima, saginandis pecoribus perquam apta, ideoque ibi pascebantur regis animalia. Extendit seso a Cresarea Pahestlnœ, et pertingit usque ad loppe. Hœc, testo Hieronymo, juxta soli qualitatem, Petro predicante fidei continuo fructus germinavit, *Actor.* n,41, quo hic alludit Salomon. Pro *flos* hebraice est nbi'3n *rhabatselet,* quod Pagninus, Marinus et Vatablus vertunt, rosa; Septuaginta et S. Hieronymus hic, *flos;* iidem, *hai.* XXXV, 1, vertunt *lilium;* unde Syrus pro *flos campi* vertit *lilium loci fertilissimi;* alii, *vaccinium,* de quo Virgilios :

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

A,bn-n-rs. 8o-m do *io1 2^»% nia rr-i **■ m.Umi 4l 40^»

Nimirum Hebræa nomina arborum, florum, gemmarum sunt polysema multis speciebus communia. Pro *lilium* hebraico est H3ÏJTO *scosduuma,* quod Guidacerius hic vertit, *viola;* Chaldæus vero et Galalinus, lib. VII, cap. v, vertunt *rosa,* quia nascitur hæc inter spinas, non *lilium.* Inde pro eo quod ^equitur : « Sicut lilium inter spinas, ip<¡ vertunt, *sicut rosa inter spinas.* Verum Septuaginta, Aquila, Symmachus in *Psalm,* xtv, i,et S. Hieronymus, Abcn-Ezra, R. Salomon, Tigurina, Vatablus el alii hic *sosanna* vertunt *lihum,* a CT? *uhu,* id esi ¿¿r, scilicet iulus quibus ornatur, ait R. David. Hinc et Phoenices Arabesque /i-*Hum* vocant *susana. Unde Susain* Persarum regiam ita dictam a liliorum ibi nascentium copia, testatur Alhcnæus, lib. XII, Eustathius in *Dionys.,* ct alii : sicut a rosa dicta est *Rhodus* insula, quia rosæ speciem exhibet, et a flore *Florentia;* a Sizsanna quoque dictum est oleum *susinum,* quod e liliis conficitur, dc quo Plinius, lib. XIII, cap. r. Porro Chaldæus voces invertens sic vertit, *dixit cadus Israel : Tempore quo dominator sœculi collocat majestatem suam inter me, ego similis sum lilio viridi cx paradiso voluptatis, et opera mea pulchra sunt sicut rosa, quæ est in campo horti voluptatis.*

PRIMUS SENSUS

ADÆQLÀTUS,

De *Christo et Ecclesia.*

Theodorelus, Nyssenus, S. Ambrosius in *Talm.* cxviif, serm. 5, Chaldæus, Hcbræi, Philo Carpathius, item Genebrardus, Vatablus, Luisius Legionensis cl Ósorius censent hæc adhuc esse verba sponsa;, non sponsi. Dixerat enim ipsa : « Lectulus nofter floridus;» nunc ostendit unde sit floridus, nimirum, quia «ego,» inquit, sum a flos campi ct lilium convallium. » Aut, ut noster Sanchez, sensu a Christo in Ecclesiam reflexo, quasi ei dicat Christus : Tu, o sponsa, floridum esse dicis lectum, ct domus nostra; çonügnalionem suaviter olere, nipote c cedro atque cupn. sso ; sed ego libi llos esse debeo, eòi placere aut olere nihil debet prælcr me. Cui expositioni favet quod statini adjungitur : < Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.» Ao si dicat sponsus : Quid mirum, si a te exigam, o sponsa, ut me pro flore, pro cupresso ac cedro libi habeas, noque quidquaiu tibi aut floreat aut oleat pruder me, quando

(u m.lii co loco es, ut alia* fili® Jerusalem præ to spina» sint cl senticosi frutices, cum liliorum odoro atque candore composita»; quare nihil magnum aut indebitum peto, aut opto, cum talis libi videri volo, qualis tuto mihi ipsa videris. Cui voci sponsa fidelis obsecuta sæpo canil in hoc epithalamio : « Dilectus meus mihi, et ego illi. »

MmU a .h li- ¡rmó. Porro Ecclesia dicitur, *flos campi ct lilium convajitunìt* vanis de causis : *primo,* Philo Carpathius hanc affert, 7. d. Ego Ecclesia sum flos campi propter vaticinia prophetarum, lilium vero convallium propter Evangelium quod predico ; hoc enim suavius et salutarius redolet, cum nontantum præccpta, sed el consilia perfectionis suggerat, dicens : « Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum cadorum. Beati mites. B* ati qui lugent,» etc. Ideoque Christus : a Considerate, ait, lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam ncc Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis, » *Natth.* vi, 28.

propia rTOph^l ¿ungeliom.

Socando, rbm dei et epernn». *Secundo,* S. Ambrosius, serm. 5 *in Psal,* cxvin, vers' 1 : Ecclesia, inquit, est *flos campi* oh fidei aliarumque virtutum odorem; lilium vero, ob splendorem operum. Idem, lib. *De Instit, virgin.* cap. xv : Ecclesia, inquit, est flos campi, et lilium convallium, quia in convallo hujus mundi gratiam boni odoris exhalat sedula confessione peccati.

Teriio. but. *Tertio,* tres Patres apud Thcodorctum censent Ecclesiam esse *florem campi* in Judæis, *Idium* vero *convallium* in gentibus, 7. *d.* Ecclesia : « Ego quoadl gentes, quæ per infidelitatem naturali ¿equalilate privato, et vitiorum turbine depress®, erant voluti lilium eximo in sublime consurgens, et a radice ad idoneam magnitudinem per calamum ascendens, ne vallium profunditate abscondatur, sed excelsam pulchritudinem suam præferal, fido in Christum innitor, cl per purgationem cx confusione vitiorum emersi, atque in contemplationis fastigio, virtutum decore sum exornata. »

Qnarto. ob con- *Quarto,* alii censent Ecclesiam hic invitare sponsum ad lectulum, id est otium cl sccremm contemplalionis, ex co quod ipsa in actione evangelizando oberrans gentes, ab cis contempta et calcata sit uti flos, qui nascitur in campo aperto, cl u» lilium in vallibus ab omnibus hominibus æque ac bestiis conculcatur vel carpitur.

Quinto. l » «ni- Uiesin. Denique nonnulli sic exponunt per antilhcsin, g. Ego quidem, quæ “ in sponsa, id est Ecclesia non, consent hæc e««e verba sponsi, non sponsr, idque exigit id quod proxime sequitur : « Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias; » quæ verba esse sponsi, non spons®, nemo dubitat. Christus ergo est *flos rampi,* vel, ut hebrake est, rosa *Saron, ct lilium convallium,* ideoque lectulum suum Ecclesia* facit floridum (eo cnim alludit), ut paulo ante dixit, *q. d.* Recte dixisti, o sponsa : « Lectulus noster floridus, » ut scias eum floridum esse, non ex te, sed ex me: « ego *cnim* sum flos campi,» etc. Ita Beda : Christus igitur est flos campi.

Cfcniu» px et ll. ltum. aa'

Primo. (pu de. cnr fittiti. di. *Pnmo,* quia sicut flos est ornamentum campi, sic Christus mundi, ait Orígenes, S. Ambrosius* Beda ct alii : Christus enim ita est flos dccusque mundi, ut in se omnium florum de orumque speciem, amplitudinem et praestantiam contineat. Ulule Justus Orgelilanus sic exponit : « Ego flos campi, et lilium convallium, id est, epo decus sum mundi in virginitate humilium. » Flos ergo est Christus, ratione eximii decoris et plenitudinis gratiæ, qua speciosus est pree filiis hominum. Flos scilicet ille, de quo apud Isaiam, cap. xi, 1, dicitur : « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. El requiescet super cum spiritus Homini.» Flos est nunquam marcescens, cujus pulchritudo nunquam deficit, nunquam minuitur odor, nunquam deperii vigor, æque semper candidus el rubicundus, æque semper odoriferos, æque plenus grafia et ventate Ha Ti-telmannus.

Sw-m, qnii ‹ 'Q- Dìbli» elpcvru* tur. *Secundo,* quia sicul flos campi multus et multiplex est, nec horto concluditur, sed omnibus carpendus fov* ndusque exponitur, sic et Christus. Audi Alanum : a Campus dicitur humana Christi natura; sicul enim in campo florum pullulai varietas, sic in humana Chri-ti natura virtutum pluralitas. tu ea fuit viola humilitatis, patientia? rosa, lilium castitatis. Hujus campi flos fuit Christus, id est decor secundum divinitatem, quia et ex virtute divinitatis habuit in humana natura donorum plenitudinem. Eleganter autem humana Christi natura per campum significatur, propter amplitudinem ct planitiem , quia in eo nullus fuit scrupulus erroris. Unde et de eo dicitur : Lilium convallium. Quia perfecta humilitas fuit in Maria, el in humana Christi natura, ideo persona Virginis, ct humana natura Verbi valles dicuntur, propter eminenti »m humilitatis; el non solum valles, sed et convalles ratione similitudinis, quia Virgo specialiter Christo fuit similis. » llac de causa Christus extra urbem in campo et agro nasci voluit, æque ac B. Virgo campo nata est inter ovium balatus, ait Damascenus, lib. IV *De Fide,* cap. xv.

Tertio, quii da VirgtflO salas. *Tertio,* sh ut flos in campo sponte provenit sine semino, sine aratione , sic et Christus ex virgine natus est sine opera viri. Sicul ergo flos in cado solem patrem, in terra plantam habet matrem: sic Jesu Pater in cœlo est Deus, in solo mater Virgo. El sicul calore solis, el deflexu roris gig-

uunuir flores : sic sine viri opera, Spiritu Sancto inombrante, et rore divin® grati® detinente, flos iste Jessæus prodiit; flos, hoc est decus campi. Rursum, sicut flos ex terra et fimo nascitur: sic Christus c terra peccatis inquinata quasi flos purissimus germinavit. Unde ipse vocatur noy *(semath,* id est *oriens,* scilicet germen el flos, *lachar.* m ct m. Audi S. Ambrosium, lib. Il *De Spiritu Sancio,* cap. v : « Flos, inquit, Mari® Christus, qui bonum odorem fidei toto sparsurus orbe, virginali cx utero germinavit. Flos odorem suum succisus reservat, et contritus accumulat, nec avulsus amittit, ita et Dominus Jesus in illo patibulo crucis nec contritus emarcuit, nec avulsus evanuit; sed illa lance® punctione succisus, sacro speciosior fusi coloris cruore vernavit, inori ipse nescius, et mortuis æternæ vit® munus exhalans.»

0 nto. •P”," b mihrt >ikb<r-mu».

Quarto, Christus est /tos *campi,* hebraico *saron,* id *est planitiei,* quia in plana terra cx humili virgine *8inc humilis* natus est. Rursus *saron,* id estpu/-*cherrimus,* quia in Saron, ulpote pinguissima ct fertilissima, uti paulo ante dixi, ros® ct flores erant pulchriores ct odoratiores, quam aliis in locis, juxta illud, *Isai.* xxxv, 2 : « Gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron. »

Qninto, v/Ï-l «7 Kpta*.

Quinto, flos notat tempus incarnationis Christi f°re vcp : *n vere en*m fl°res amicant* Sic Christus 25 die martii conceptus ct incarnatus est, qua de causa co die Ecclesia celebrat tanti mysterii festum sub nomine *Annuntiationis B. Virginis,* Ita Cassiodorus, Honorius et S. Bernardus.

s an. qoh *t'* *

Scuto, llos hic est rosa, ut vertunt el Valablus et alii. Rosa autem quid pulchrius, quid odoratius, quid salubrius? Sic et Christus decor, odor ct salus est mundi. Vide quæ de rosa dixi *Eccli.* XXIV, 18, ad illa : a Et quasi plantatio ros® in Jericho. » Ergo sponsus Christus est pulcher instar ros® purpurascentis el lilii candicantis, juxta illud cap. v, 10 : « Dilectus meus candidus et rubicundus. »

Et lilium convallium.

Town. curuttti ' hum*h

Verum hic lilium inlellige, non flosculum illum odoratum, quem nunc vulgus herbariorum vocat abusive *lilium convallium.* Huc lilium vocatur con-*vallium,* quia lilia in vallibus, ad quas e montibus decurrunt ros ct pluvia, facilius proveniunt, ibiquesunt fragranliora et pulchriora ; cum enim sint sicca, mullo humore indigent. Sic et Christus est lilium candidum el odoratum, ex humili lerra ct virgine natum. « In lilio, inquit Honorius, quinque considerantur, quia est candidum, habens aureum colorem prominentem, cl est odoliferum, el pandulum, el semper incurvum : sic Christus candidus est in humanitate, aureus in rílate, odoríferas in prredicatione, pandulus in suscipiendo pœnilenlcs, incurvus in condcscend ndo peccatoribus, el eos sublevando; » ipse e t lilium convallium, scilicet ornamentum fidelium. Sicut cmm convalles sunt inter duos montes, ita fideles sunt inter duas leges, vel inter duos populos, Judíeos el Gentiles.

Seur/b. \ *w«o.

Secundo, folia lilii foris candidissima sunt, intus autem in medio floris trinus apparet radius colo ris flavi, et plane aurei : ita Christus foris exhibebat humanitatem purissimam, intus autem conlinebat auream deitatem, imo et tôtam S. Trinitatem : « Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, » *Coloss.* n, 9. Ita Aponius : « Flos campi, inquit, fuit Christus ante incarnationem, quia in toto coelorum campo coruscans coelestibus spiritibus exstitit admirandus; post incarnationem vero effectus est lilium convallium, cum descendit in vallem lacrymarum, et tria attulit, abolitionem peccati, abslcrsioncm mendacii, et refrigerium concupiscenti® : æque ac lilium tria ex se exhibet, candorem, odorem, et ad quæque adusta ignibus medicinam. » Et Beda : a Pulchre, ait, in lilio prius se candor exterior paulatina aperit, et sic demum aurei coloris, qu® latebat intus, gratia patescit : quia natus in mundo Dominus, prius homo sublimis his qui in eum vere credebant; at tempore procedente, Deus verus innotuit. » S. Ambrosius vero in *Psal.* cxvm, serm. 5, similitudinem invertens : In Christo, inquit, æque ac in lilio fuit candor divinitatis et rubor humanitatis. Huc accedit Cyrillus Alexandrinus, lib. *De Ineam. Unigen.* cap. ix, qui sic explicat, *q. d.* Sicut odor invisibilis est in lilio visibilis, sic deitas incorporea in Christo homine per hypostaticam unionem fuit quasi corporata.

Trrtto*

Tertio, S. Ambrosius, lib. H *De Spiritu Sancto,* cap. v : « Christus, inquit, est */los campi,* quia instar floris in passione contritus et laniatus majorem fragravi! odorem. »

Quarto, l^ (níl

Quarto, magna est lilii fecunditas. Nam illo « nihil est fecundius, ait Plinius, lib. XXI, cap. v, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. » Sic quid fecundius Christo, a quo tot Christianorum millia, imo milliones prognati sunt?

Quinto.

Quinto, nullus flos celsior lilio : sic nihil celsius Christo. Audi Plinium lilii decus graphice depingentem, lib. XXI, cap. v : « Nec ulli florum excelsilas major, interdum cubitorum trium, languido, semper collo, et non sufficiente oneri. Candor ejus eximius, foliis foris striatis, et ab angustiis paulalim in latitudines sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuique filo et semine; stantibus in medio crocis. Ita odor colorque duplex, et alius calycis, alius staminis, differentia angusta. »

ceUbü-rnum-

Mpticíw

Mystice, Orígenes : Christus, ait, fuit flos inglorius Judæis, quia ab eis contemptus; lilium vero gloriosum gentibus, quia ips® gloriam Christi agnoverunt et coluerunt.

Symboli-®«*

Symbolice, Honorius : Campus, inquit, id est terra inarala, est ordo virginum in Ecclesia, cujus flos est Christus, quia ejus delectatio, corona ct præmiuni. Convallis vero est ordo conjugatorum, inter virgines et continenlca, quasi inter duos

monies sitorum, quorum est Christus lilium, scilicet candor et gaudium. « Et sicut lilium est inter spinas, » decore cl odore : sic Ecclesia perfectorum est inter filias Jerusalem, id est inter imperfectos, eminens decore vitæ et odore .doctrino*. Perfecti aicuntur, quia omnia mundana reliquerunt, dicente Domino : « Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, n *Matth.* xix, 21. Imperfecti dicuntur, quia adhuc mundo utuntur, de quibus dicitur : « Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro luo omnes scribentur,)› *Psal.* cxxxvm, 16.

inigogi- Anagogice, Eucherius in lib. HI *Peg.* : « Christus, inquit, lilium propler gloriam resurrectionis, foris candidum propter gloriam corporis, intus vero aureum propter fulgorem animæ. Et ante passionem quidem lilium quasi clausum, propler passionem quippe gloria et honore coronatus est; post passionem vero lilium repandum, quatenus in assumpta humanitate potentiam divinæ claritatis, quam habuit apud Patrem, priusquam mundus esset, ostendit. » Theodòrctus vero asserit Christum fuisse florem campi in incarnatione, lilium vero convallium in descensu ad inferos : apud inferos enim sunt imæ mundi valles.

SECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo. *Primo,* Nyssenus, *homil.* 4, docet Christum esse Chrictos *(¡orem campi* in animabas sanctis, quas gratia sua ¿sani"'t fecundat, ul fiant instar campi amplissimi ct fer- hiinm. Diissimi, qui omnes ilorum species profert. Addit Origenes, *hom.* 3 ex quatuor, Christum incipientibus el simplicibus esse florem campi, at proficientibus lilium convallium pro fulgore sapientire cl pndiciliæ. Ipse enim est candor lucis æternæ, splendor et figura substanti® Dei, *Sapient.* vu. Î6.

Stcundo. *Secundo,* Cassiodorus, Beda et S. Ambrosius, loco jam citato, dicunt Christum esse florem campi in quibuslibet fidelibus; lilium vero convallium, id est humilium, quia in humilibus magis ejus gratia resplendet.

Tertio. *Tertio,* Ambrosius, lib. Ill *Pe Virginibus* : « Flos campi, inquit, Christus, quia parentum simplicitatem pur® mentis frequentat; lilium vero convallium, quia est flos humilitatis et simplicitatis. »

Qurto. *Quarto* el aptissime, Christus est lilium in mentibus castis ct puris, quales sunt convallium, id est humilium : humilitatis enim germen ct flos est castitas ct virginitas. Ila S. Hieronymus, epist. 8 *ad Dcmctr.* : a Christus, ait, quasi auctor virginitatis ct princeps loquitur contidcnlcr : Ego flos campi, ct lilium convallium. » Rursum ipsa anima casta est lilium. Nam, ut explicat Theodoretus : « Lilium cum cxleriori decore splendet, tum aureum intus flosculum cominci. Talis est anima justitiæ splendore circumdata, ct spiritale sapientiæ cognilionisque donum in intimis penetralibus gestans. »

Hinc el apes casi® ct virgines, utpote qu® sine concubitu fœtus procreant et mella conficiunt, delectantur lilio quasi virgineo, teste Plinio, lib. XXI, cap. xn. Hac de causa angelus e cœlo detulit S. Cœciliœ cl S. Valeriano, in conjugio servantibus virginitatem, coronas e rosis et liliis, uti habet eorum *Vita.* Hem accidit SS. Juliano el Basilissæ, ut patet ex eorum *Vita* apud Sunum, die 9 januarii, atque aliis ejusdem genens et virtutis. Virginibus ergo calathis date lilia plenis.

Quinto, Christus lilium convallium, quia in val- (hin®* libus, id est humilibus, excitat spem futur® glori® : Deus enim humiles exaltat el glorificat. Lilium enim symbolum est spei. Causam dedi, *Ose.* xiv, 6, ad illa: « Israel germinabit sicut lilium. » Convallis ergo humilitatis est lilietum virginitatis, grati® et gloriæ.

Denique Christus in sanctis omnibus ul lilium s x!x floret ct fragrat, scilicet ut lilium puritatis in virginibus, patienti® in martyribus, humilitatis in cœnobitis, pœnitcntiæ in pœnitentibus, doctrina» in doclonbus, etc. Unde S. Gregorius : « Bene, inquit, florem Christus se nominat, qui dum apinas peccatorum exterminai, mentem spons® et pulchritudine su® justitiæ exornat, et naribus cordis dum cadeste desiderium applicat, interiora animæ quasi odore refocillat. »

Clarius S. Bernardus, *serm.* 47 : « Flos, inquit, est virginitas, flos est martyrium, tlos actio bona. In horto virginitas, in campo martyrium, bonum opus in thalamo. » El post nonnulla : « Ipse flos horti, virgo virga virgine generatus. Idem flos campi,martyr, martyrum corona, martyrii forma. Denique foras civitatem eductus est, extra castra passus est, in ligno elevatus est spectandus hominibus, subsannandus ab omnibus. Ipse item thalami flos, speculum el exemplum lotius beneficenti®. »

TERTIUS SENSUS PRINCIPIUS,

Dc Christo et B. Virgine.

Hæc omnia præ omnibus eximie competunt B. Virgini. Singulariter vero, quod ex illa velut campo inarato prodierit flos pulcher, scilicet Christus, atque cx ejus utero velut convalle humillima natum sil lilium pulcherrimum et odoratissimum, scilicet idem Christus, ut paulo ante dixi ex Alano ct aliis.

Vers. 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica MEA INTER FILIAS.

Pro *lilium* Chaldæus, Valablus ct alii vertunt *rosa,* quia hæc spinosa est, et e ramo spinoso nascitur, non lilium. Verum non dicit Salomon lilium hoc nasci c ramo spinoso, sed simpliciter esse inter spinas, g. *d.* Sicut lilium inter spinas

potitum eflhlget, sic amica, id est sponsa mea, emicat inter cæteras mulieres. Rursum sæpe inter sentes et spinas nascuntur lilia, uti cum juxta sepes spinosas plantantur, vel seminantur. Unde Septuaginta vertunt, *Sicut lilium in medio spinarum, sic proxima* (Aquila *amica,* quinta editio df-*.<ecta) mea in medio filiarum.*

Chaldæus explicans de Synagogæ, id est Judaeorum peccantium captivitate, sic exponit, 9. d. Sicut lilium pungitur spinis, sic Synagoga ob peccata punitur captivitate babylonien vel romana ; unde ipse accipiens hæc ut verba sponsæ, id est Synagogæ, hic vertit, *in (empore autem, quo ego declino a viis quae rectæ sunt coram eo, et ipse aufert majestatem sanctitatis suæ a me, ego comparala sutn rosæ, quæ germinat inter spinas, a quibus perforantur ct rumpuntur folia ejus : sic ego sum compuncta ct scissa propter pessimas impositiones in captivitate, inter provincias populorum.*

PRIMUS SENSUS
ADÆQÜATL'S,
De *Christo et Ecclesia.*

Ecekm nbnm •pru* primo, Sponsus, vers. 1, nuncupavit sese lilium ; nunc jdem nomen et laudem transcribit in sponsam, Si'd addito t « *inter spinas.* Lilium vers, i explicui; hic explicabo rò *inter spinas.*

ÌÜui!»h ^rirno, Orígenes, *hom.* 3 ex quatuor, sic explicat, *q.d.* Sicut lilium salum inter spinas, ex illis exsurgit et enascitur, sic Ecclesia gentium vocata el nata est ex spinis infidelitatis et gentium infidelium. Christus ergo fecit sicut canis venaticus,.inquit Rugo, qui feram insequens caput intra spinarum aculeo* immittit, non timens exulcerationem, ut feram capiat : Ecclesiam quasi feram intra spinas, idesl inlra reprobos latitantem extraxit, sed punctiones spinarum usque ad sanguinis effusionem sustinuit, in cujus signum coronam spineam portavit in capite super crucem.

St-Qoib, r 'ph» * l »h<ia. *Secundo* et magis genuine, *q. d.* Sicut lilium inier sP,nas› decore, odore ct candore longe untecellils sic Ecclesia antecellit omnibus aliis seotis judæorurn, philosophorum, politicorum, etc. Ha Orígenes, Theodorctus et Justus Orgditanus.

T*rtto. ‘ / »bi a ». *Tertio, q. d.* Sicut lilium enascitur vigetque inl. r spinas, sic Ecclesia viget tlorctquo in medio h creticorum et malorum Christianorum , qui ilImi velut spina» pungunt et lacerant; sed ipsa uiliilomiuus velut lilium in suo candore, odore cl splendore doctrinœ et sanctitatis permanet, imo inter persecutiones majori odore et fulgore fanne coruscat. Ita S. Gregorius, Aponius, Philo Carpathius, S. Bernardus hic, et S. Augustinus, lib. be *Unitate Eccles.* cap. xiii. Audi Honorium: Sicut ego sum (ait sponsus) lilium convallium, videlicet ornatus humdium : sic eris tu, amica m» a, lilium spinarum, id est decus gentium; et sicut ego sum lilium inter spinas, videlicet Judaios ine pungentes et lacerantes : sic eris tu, Ecclesia amica mea, inter gentes filias Babylonis, id est confusionis, quæ te mullis spinis cruciatam pungent, et multis pœnis lacerabunt. In spina sr¡M tria notantur, cito floret, cito arescit, aculeis pun- dt0 git : ita mali cito divitiis florent, in virtutibus cito arescunt, ct igni apti sunt, ac malis moribus bo- pui-'it nos pungunt.

Anagogice, S. Augustinus, Hb. V *De Baptismo* a m ^ *contra donatisi,* cap. xxvii, per *sponsam* accipit Ecclesiam electorum, per *spinas* cœtum reproborum, *q. d.* Sicut spinte circumdant lilium, ita reprobi electos; sed hi inter reprobos gratia el gloria efflorescunt, sicut lilium inter spinas : « nam filiæ, ait Rupertus, cum absolute dicuntur, fere nunquam significationem bonam habent, ut in illis : Fili® discurrerunt super murum. Sed exasperaverunt, etc., *Gen.* XLix, 22, ct alibi : Multæ filiæ congregaverunt divitias, etc. *Proverb.,* cap. xxxi, vers. 29. Itaque spinæ ct filiæ blasphemiæ sunt Judæorurn, seclæsunt hærcticorum. » Porro per *filias* maxime denolat sionidas, id est Hierosolymitanas et judæas.

SECUNDUS SENSUS
PARTIALIS,
De Christo et anima sancta.

Primo, tres Patres apud Thcodoretum explicant, a b Im *q. d.* Inter filias, id est animas sæculares et car- pi*, nales, quæ voluptatibus carnis effeminantur, iis- 3; que velut spinis punguntur crucianturque, et ul dw. filiæ natæ sunt ex patre diabolo : effloret anima M»* sancta instar lilii, quod nullam vicius aut vestitus curam aut sollicitudinem habet, sed omnem illam transcribit in Deum; quare ab eo miro odore et decore vestitur ct pascitur. Simili enim modo anima pia nulla carnis cura tangitur, sed in Dei providentia quiescens ab eo alitur, decoratur ct illustratur. Unde Christus hac lilii similitudine suadet fidelibus, ne solliciti sint de victu et vestitu, *Matth.* vi, 28. Similia habet Orígenes, *hornil.* 3 ex quatuor.

Secundo, S. Ambrosius, lib. Ill *De Virgin.,* per Sec^h. *lilium inter spinas* accipit compunctionem cordis ; sic enim ait : « Tanquam lilium inter spinas. Nonne inter asperitates laborum coniritione^quo animorum boni flos odoris assurgit, quia contrito corde Deus placatur? »

Tertio, S. Gregorius per *lilium inter spinas* acci- T«rtk pit vilæ innocentiam inter nocentes : ⟨⟩ Bene, inquit, sicut lilium inter spinas, sponsa inter filias esse perhibetur; quia cum multi sint in Ecclesia, qui solis verbis Christum confitentur, operibus vero nihil nisi humanas sollicitudines sectantur, dum sola illa anima in lilii dignitate computatur, qu.e a mortalitatis radice ad coelestem pulchritudinem assurgit, et munditi® candorem corde et corpore sibi ipsi custodit, cl proximos quosque bona; opinionis odore reficit. »

Quarto, Nyssenus, *komd.* 4, nie wxplicat, *q. d.* QwiW.

Sicut lilium inter apinas nascitur ct efflorescit, sic anima sancta inter tribulationes in virtute crescit, magisque resplendet. Et S. Ambrosius, *be Institut. Virgin,* cap. xiv : Christus, ait, erat lilium in medio spinarum, (piando erat in medio ludiorum qui ipsum calumniati sunl, accusarunt et crucifixerunt. Sui ergo exemplo excitat fideles, ut persecutiones et tribulationes quaslibet forti animo tolerent el superent. Ita Cassiodorus, Aponius et Anseltnus. Deus enim lotam hanc vitam tot spinis, id est tribulationibus, sepsit, ut anima videns se ubique iis pungi, amorem ab omnibus mundi bonis, utpote spinosis, avocet, cumque totum in Deo sponso collocet. Sic spinæ conservant lilium, id est puritatem cl virginitatem animæ. Audi S. Bcrnardum, *semi.* egregie ct sapienter hoc pertractantem : « Conversus sum in ærurana mea, dum configitur spina, *Psnlm.* xxxi, 4. Spina culpa est, spina pœna est, spina falsus frater, spina vicinus est malus. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. 0 candens lilium, o tener ct delicate flos ! increduli et subversores sunt tecum : vide quomodo caute ambules inter spinas. Plenus est mundus spinis : in terra sunt, in acre sunt, in carne tua eunt. Versari in his, ct minime lædl, divinæ polentiæ est, non virtutis tuæ. Sed confidite, inquit, quia ego vici mundum, *Joan,* xvi, 33. Etsi igitur undique libi intendi prospicias tribulationum tanquam tribulorum aculeos, non turbetur cor tuum, neque formidet, sciens quia tribulatio operatur patientiam, patientia probationem' probatio spem, spes antem non confundit, Rom. v, 3. Considera lilia agri, quomodo inter Spínaó vigent ct nitent. SI fœmini, quod hodie est et cras in clibanum mittitur, Deus sic custodit, quanto magis amicam cl sponsam suam charisshnam? Denique custodit Dominus omnes diligentes se, *Psalm.* xiv, 20. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter tilias. » Subdit deinde quiddam, quod mirifico vim et splendorem lilii hujus exaggerat ct perficit : « Non mediocris, inquit, titulus profecto virtutis, inter pravos vivere bonum, el inter malignantes innocentia; relinere candorem, ct morum lenitatem; magis autem si his qui oderunt pacem, cl pacificum, ct amicum ipsis te exhibeas inimicis. Id plano tibi similitudinem datam de lilio jure quodam proprietatis specialiter vindicabit, quod ipsas utique pungentes sc spinas candore proprio illustrare cl venustaro non cdssat. An non proinde lilium tibi videtur implere quodam modo Evangeli! perfectionem, qua orare jidiemurprocalumniantibuselpersequentibusnosbencfacere his qui oderunt nos, *Lue.* vi, 23. Ergo cl tu fac similiter, ct erit anima tua amica Domini, et laudabit te, dc te dicens: Quia sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. » An non hec magna vis lilii, magna, inquam, virtus anima; sancta» et apostolica;, ut spinai non tantum superet, sed eas in lilia convertat, ul ex Sanio faciat Paulum, ex persecutore prædicatorrm, ex dæmone angelum? Apposite S. Hieronvmus, epist. 140 *ad Primipiam,* S. Marcellum el Asellam comparai lilio : a Habes, inquit, in studio Scripturarum et in sanctimonia mentis et corporis Marchiani et Asellam : quarum alkra te per prata virentia, ct varios divinorum voluminum flores ducat ad cum qui dicit in Cantico : Ego flos campi, ct lilium convallium (erat enim Marcella m Scriptura crudita, ut idem Hieronymus docet *epist.* 16) ; altera ipsa flos Domini (Asella) tecum mereatur audire : Ut lilium in medio spinarum, sio proxima mea in medio filiarum. »

TERTIUS SENSUS

PRINC1PAUS,

De *Christo et* B. *Virgine.*

Rupertos sic exponit, g. *d.* Sicut Christus velut lilium spinis Judæorurn et haereticorum fuit transpunctus : sic et B. Virgo iisdem fuit compuncta et transfixa. « Itaque, inquit, hæ spinæ et filiæ blasphemiæ sunt Judæorurn, sectæ sunl haereticorum qu i'cumqve hujusmodi spinæ laceraverunt me : qüæcùmque hujusmodi filiæ libi invideruntct mihi detraxerunt. Ubi ego spinis compungebar, imo et clavis configebar, tu praesens patiebaris mente convulnerata ; ct ubi tuæ virginitati a filiabus derogatur, mihi quoque invidiose detrahitur. Verum sicut ego spinas pertuli quidem, sed exsuperavi : ita et de te veraciter prædicabitur, quia cunctas hærcses interemisti, n Hinc ait S. Augustinus: «Christus Jésus carnem, Maria virgo immolat mentem. » In *Revelationibus S. Brigitte,* lib. VI, cap. XXX, S. Agnes revelavit illi, quasi tot ictus gladii B. Virginem sustinuisse per compassionem, quot in filio suo vulnera et plagas providebat et videbat. Audi quid de B. Virgine scribat S. Brigata m *Sermone angelico*, cap. xvi : Sicut rosa crescere solet inter spinas, ila B. Virgo in hoc mundo crevit inter tribulationes; et sicut, rosa crescente, crescunt et spinæ, sic hæc electissima rosa, Maria quanto plus crescebat alate, tanto fortiorum tribulationum spinis acutius pungebatur : quænam hæ fuerint ejus tribulationes, m sequentibus explicat.

Rursum ex iioc loco censet Galatinus ct Bellarminus, tom. Ill, lib. IV, cap. xv,sine ulla originaria labe conceptam esse Virginem : ut enim ex spinosa planta sine spinis nascitur rosa, in qua mira est et ad aspectum jucundiías el ad odoratum suavitas, sic ex tot peccatoribus nata est innocens cl sancta B. Virgo.

Idem dicas de lilio. Quocirca, ut ait B. Petrus DamianuS, serin. 3 *be Nativi!. Virgin. :* « De spinosa progenie Judæorurn nata candescebat munditia virgínea?castitatis incorpore; flammescebat autem ardore gemin e charitatis in inclite^ fragrabat passim odore boni operis, tendebat ad sublimia intentione continua cordis. » Sj»iuas ennu, inter quas lilium esse dicitur, cl ex quibus rosa

originem durit, Deipara prosapiam Patres interpretantur, ex qua ipsa nihil asperum, nihil horridum contraxit, sed tota suavis atque amœna, non serus ac lilium et rosa exstitit. Quare Sedulius, lib. ll *De Virgine sanctissima,* sic cecinit •

Et velai in spinis mollis rosa surgit icutis,
Nil quod lædat babeos, matminque obscurat honore:
Sic Ev.r de stirpe sacra veniente Mana,
Virginis aoliquæ facinus nova Virgo piavit:
Sicut spina rosam, genuit Judæa Mariam.

Addit Dionysius Carthusianus hic : « Quamvis, inquit, fuerint multæ virgines sanctæ, tamen respectu Virginis beatissima quasi spinæ fuisse videntur, in quantum aliquid culpæ habebant; et quamvis in se fuerint mundo?, non tamen fuit in 'ús fomes prorsus exstinctus : fuerunt et aliis spinæ, qui ex earum intuitu concupiscentia pungebantur. Porro Deipara Virgo ab omni culpa fuit prorsus immunis, fuit fomes in ea plene exstinctus ; et tamen intensa charitatc erat repleta : quare intuentium corda sic penetravit sua inæstimabili castitale virginea, quod a nullo potuit concupisci ; imo potius exstinxit ad horam illorum libidinem. »

uiiam ' ctTenena› 8¡° ot^Loa remb- Rursum, sicut lilium valet adversus serpentes Virginis invocatio singulare est remedium in omni tentatione viliorum, et præsertim libidinis, uti experientia constat. Audi Plinium, lib. XXI, cap. xix : « Radices, inquit, lilii multis modis florem suum nobilitaverunt contra serpentium ictus ex vino potæ, et contra fungorum venena. » Dioscorides vero, lib. Ill, cap. xc, ubi agit de lilio : a Folia, inquit, herbæ illitaserpentum morsibus subveniunt ; eadem cocta in aqua ignis adustionibus, el cum aceto condita vulneribus. » Idem Dioscorides, lib. XV, cap. i, de alia lilii specie, quæ latine *iris,* ilalice vero *lilium cadite* appellatur, radicem ejus cum accio potam venenatorum animalium morsibus mederi docet. Et Petrus Matthiolus in *Comment,* addit eamdem radicem in pulverem contusam, cum aceto potam , universaliter adversus omnia venena prodesse.

VOX SPONSÆ.

Vers. 3. Sicut malus inter ligna sylvarum, SIC DILECTUS MEUS INTER FILIOS.

Sicut malus inter ligna sylvarum. — Arabicus, itcul *malum punicum in arbore sylvæ, sic dilectus meus inter filios;* Vatablus, *inter juvenes, q. d.* Quanto arbor malus cælcris sylvestribus arboribus enitet, eminet et præstat; quanto præ illis utilem et salutarem aerem impertit, ubi opacat; quanto glandibus sunt meliora poma; quanto homo, qui his vescitur, reliqua omnia animantia, quæ illis vescuntur, antecellit : tanto, atque etiam multo magis, sponsus meus cœlcsns reliquis omnibus hominibus el dilectis, id est amatis et amatoribus, præstat. Porro Chaldæus vertit, *ecce sicut pucará* et *laudabilis malus citrea inter arbores infructuosas, et totus mundus cognoscit illam : ita Dominator socculi fuit laudabilis inter angelos in tempore, quo revelatus est in monte Sinai, (quando dedit legem populo suo. Græcc* pStar, latine *malus* vel *inclus,* aut ad verbum *melum* (ut habet interpres Origenis, unde et Itali *poma* vocant *mele),* est arbor *pomus* proferens poma. Poma autem generico sunt omnes fructus, qui cortice sunt molli; sicut nuces, qui duro : quare ficus, pyra, uvæ, persica, cerasa, pruna, sorba?, mespila, oliva?, dactyli, etc., censentur poma. Prmnm routi- lnu·

Ecclesia laudata a sponso de more laudem in ipsum reciprocat; uterque id facit more bucolico, id est paslorilio et rurali, petita similitudine a rure ct arboribus. Inducitur enim hic sponsus quasi pastor, et sponsa quasi paslrix, pascens gregem, colensque hortos, agros ct vincas. Dicit ergo : Laudas me, o sponse, quod effulgeam sicut lilium inter spinas; sed hoc habeo a te, qui prius effulsisti sicut malus inter arbores steriles sylvæ : tu enim decorem etpræeminenliam mihi, velutsponsussponsæcommunicasti.Sponsusenim sua bona sponsæ facit communia, imo propria.

Primo ergo Ecclesia Christum sponsum comparat malo, id est pomo arbori, quia sicut pomus fructifer excellit reliquis arboribus sylvæ sterilibus cl infrugiferis, sic Christus excellit omnes angelos ct homines : omnes enim cx se sunt velut arbores infrugífera, sed ex gratia Christi et Dei habent, quod ferant fructus virtutum gratiæ et glori®. Ha Orígenes, Cassiodorus, Beda ct alii. Porro S. Bernardus, *serm.* 48, contendit Christum hic conferri et praferri hominibus duntaxal, non vero angelis, idque in rigore verum est, uti censent quoque Nyssenus, Aponius, Philo Carpathius, Rupertus ct alii. Chriiui eAl r* (erewH. ’’„li^ tum.

Secundo, sicut poma suavem exspirant odorem, sic el Christus suo odore et fama omnes ad se trahit. Hinc pomum hebraica dicitur ITlOD *tappuach,* a radice niD *puach,* id est efflavit, exspiravit, quia poma suavem exhalant odorem. Audi S. Ambrosium, serm. 5 *in Psalm,* cxvni, vers. I : aTanquam ihalum in lignis sylva?. Hujusmodi pomum odorem gratum habet, ut cæterorum pomorum fragrantiam vincat. Christus ergo affixus ad lignum, sicut malum pendens in arbore, bonum odorum mundanœ fundebat redemptionis, quæ peccati gravis detersit fœtorem, et unguentum potus vitalis effudit. » Seconda» P*PUr

Tertio, malus, sive pomus, varias sub se habet species arborum, quæ proinde diversarum specierum poma et fructus proferunt, caque excellenti sapore, colore ct odore, ut sunt mala aurea, medica, granala, persica, cydonia, armeniaca, cilria : sic ct Christus omnes virtutum ct gratiarum species progerminai, ut in virginibus virginitatem, in martyribus martyrium, in contemplantibus contemplationem, etc. Tertio, proptrr

Quarto, Christus nobis vere est fructus et pomum . id est cibus quo vescimur et pascimur, tum QUirlOf qub d-

hui ut in Evangeli! doctrina, utTheodorctus,S. Ambro-
Vituur ' 8us> ' Apon*us °! S. Bernardus; turn proprie,
° r' uti censet Philo Carpathius, Orígenes, Nyssenus et Ansclmus, in Eucharistia. Pomum, inquit Nyssenus, tuos sensus oblectat, puta visum coloro, odoratum odoro, ct gustum sapore. Idem facit Christus. Addit Philo Carpathius pomum dare cibum, darò ct potum : sic ct Christus, inquit, in Eucharistia dat carnem suam in cibum, sanguinem in potum. Unde Aponius et Pscllus per m<p *lum* hic accipiunt malum granatum, cx quo succus rubeus ct aqueus exprimitur, sicut cx latcre Christi in cruce manavit sanguis ct aqua. Audi S. Grcgorium : « Merito ergo per *malum* Christus, per *sylvestria* vero *ligna* cæteri homines figurantur : quia in solo Christo cibum salutis quoties quærimus, invenimus; in ejus verbis ct exemplis, animas nostras fructu suavi ct salubri reficimus. Ipse est quippe lignum vitæ, quam nobis tribuit. Ipse est, qui dum nobis semetipsum inspirat, animam pascit. In cælcris vero, si quid refocillationis invenimus, non quod illorum, sed quod Christi est, ab illis sumimus, quia quidquid in cis præter Deum est, mortiferum nobis procul dubio invenimus. »

Quinio. *Quinto,* Nyssenus, *hom.* 4, docet Christum de-
? i sccndisse in sylvam vitæ hujus, ut cx arboribus
•critur. sylvestribus faceret frugiferas, puta cx infidelibus hominibus faceret fideles, ex impiis pios, cx incestis castos, ex superbis humiles : sicut ramus mali insertus fago, alterive arbori sylvcstri, inca ct ex ca producit suos fructus et poma.

Hæc omnia, mutato nomine, applica animæ sancta» ct B. Virgini.

Pomn» Denique «malus inter ligna sylvarum » est crux,
r l crux ct Christus crucifixus in medio latronum, ait Apo-
' l ' nius, Pscllus, Theodoretus, Rupertus et S. Ber-
Piimo. nardus. Idque *primo,* quia, sicut Adam peccavit in malo, comedendo pomum a Deo vetitum : sic Christus satisfecit in malo pendens in cruce, ut ibi culpa commissa fuerat, ibi fieret et satisfactio; ac qui « in ligno vincebat, in ligno quoquo
Secundo, vinceretur, n *Secundo,* quia malus speciem habet crucis (æquo ac malus in navi, cum suis antennis ct velis): truncus enim speciem habet trabis; rami vero, ligni transversi in cruce : in ramis enim mali divaricatis, perinde ac in ligno transverso, clavis configi possunt extensa crucifixi bra-
Tcrtio. chia. *Tertio,* quia id ipsum confirmat id quod sequitur : «Sub umbra illius, quem desideravebram, sedi : ct fructus ejus dulcis gutturi meo, » *q. d.* Sub malo, id est sub cruce Christi sedi, ejusquo
Quarto, fructus gustavi. *Quarto,* quia multorum sententia est crucem Christi factam esse ex palma : palma autem est malus, quia profert dactylos, qui eum sint suave ct molli cortice, *poma* nuncupantur.
Quinto. *Quinto,* quia id significatur, cap.vni, 5, cum dicitur : « Sub arbore malo suscitavi te, » ubi plura hac de re.

Uude huc alludens Fortunatus, et ex eo Ecclesia in *Officio* patsiouû *et crucis.* sic de ea canit :

Crux fidelis, inter omne»
Arbor una nobili»;
Nulla fyIn talem profert
Fronde, flore, gemine:
Duke lignum, dulces clavos,
Dulce pondus sustinet.

Dicit ergo sponsa : « Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios, » *q.* d. cum S. Ignatio : « Amor meus crucifixus est; » nullum diligo, niai Christum crucifixum. Et cum S. Paulo : « Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem mihi mundus crucifixus est, ct ego mundo, » *Galat.* vi, 14. Audi S. Ambrosium in *Psal.* cxvni,serm.b, vers, i : a Istæ mansiones sunt crucis Christi ct sepultura», in quibus vulnerata est Ecclesia, sed vulnere charitatis. Vulnus enim est, quod Christus excepit; sed unguentum est, quod effudit ; pomum est, quod pependit. Hoc pomum gustavit Ecclesia, et ait : Et fructus ejus dulcis in faucibus meis. Et ut scias quia pomum est Dominus, legisti supra : Tanquam malum in lignis §ylvœ, ita consobrinus meus. »

sia UMBRA ILLIUS QUEM DESIDERAVERAM, SEDI : ET FRUCTUS EJUS DULCIS GUTTURI MEO.

Septuaginta, *in* (Symmachus, su6) *umbra ejus concupivi et sedi,* id est umbram ejus ardenter concupivi , et concupita fruitus sum, sub caque jucundissime sedi; Vatablus, *cujus umbram expetivi, et sub ca sedebo* ; Arabicus, concupivi *obumbrari umbra illius, ct sedi.*

Persistit in similitudine mali : malus enim me- Pomi
liorem dat umbram, quam platanus, cujus tamen . umbri
umbra jucundissima œstimalur, teste Plinio, Platone in *Phædro,* ubi Socratem sub platano disputantem inducit : « Hæc enim platanus, inquit, est admodum patulis diffusa ramis, et procera, et altitudo opacitasque perpulchra nimium ct amoma, » ctc.

Arbores enim frugifera, qualis est malus, uti in se temperatiores el suaviores sunt, quam infrugifera et agrestes, ita et temperatiorem suavioremque pra iis emittunt umbram : adde, et fructus, quibus viatorum sub iis degentium famem , œstumque ct sitim levent.

Nota, ri *sub umbra* significat sponsæ desponsa- iarq>0Q
tionem : sponsa enim olim solebat conopceo, sive umbraculo aut pallio, sponsi tegi, quo significabatur eam ut sponsam sub sponsi esse cura et tutela. Unde Ruth, cap. m, 9, expetens connubium Booz, qui quasi proximus hæres juxta legem veterem eam ducere tenebatur, illi ait : « Expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es,» hoc est, me in tuam umbram, puta in tuam familiam, domum, curam et protectionem suscipe, uxorem me ducito, me tibi desponde, et in signum desponsationis sub pallii tui umbra et tegumento me tibi associa. Et Deus Svnagogæ,

Ezirh. xvr, 8 : a Ecce tempus tuum, inquit, tempus amantium :et expandi amictum meum super te. › Idem fuit ritus gentium. Unde Euripides apud Stobæum, patrem ita filiam instruentem inducit: « Cum sub egregii viri pallium veneris, reliqua studia viro sinito. d Denique B. Virgini dixit Gabriel, *Luc.* i, 35 : « Virtus Altissimi obumbrabit tibi,» 7. *d.* Spiritus Sanctus velut sponsus umbra sua te excipiet, atque in te peraget arcanam Verbi incarnationem. Chaldæus hæc de more accipiens do lege data a Mose Synagogæ et *Judæis, sic vertit, tunc temporis in umbra majestatis ejus desideravi habitare; et verba legit ejus dulcia fuerunt gutturi meo; et præmia praeceptorum ejus servantur mihi in sæculo venturo.*

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATCS,

De Christo ct Ecclesia.

Quæres, quænam umbra Christi, quam ambit, et sub qua late sedet quiescitque Ecclesia, et anima sancta?

üœbrA Respondent, *primo,* nonnulli esse incamatlonem, sive Verbum incarnatum : hoc enim ul uni-
incum mille malorum suorum remedium, per tot millia annorum avidissime exspectabat Ecclesia. Verbum enim est lux et lumen immensum, cujus umbra est corpus et humanitas ab eo assumpta; hæc enim velut umbra celat cl velat deitatem ct majestatem Verbi. Humanitas ergo est umbra divinitatis, quæ per illius tenue velamen obscure pellucct cl tralucel.

Secundo, *Secundo,* proprie et genuino Christi umbra est
n i .i, e> Provídenlia, curad protectio Ecc Ic m® ctani-
't .unno ni® sancì®, velut spons® suæ, juxta illud hai®,
Mucia, cap. 1 i, IG : « in umbra manus meæ protexi le, ul plantes cœlos,(*t fundes terram. » Ita Orígenes, Nyssenus, Caasiodorus, Ambrosius, Philo, S. Anselmos ot alii. Ex hac Christi virtute quasi animata S. Petri umbra sanabat quoslibet infirmos, *Actor.* cap. v, 15. Hinc de Christo ait Jeremías : ‹t In umbra tua vivemus in gentibus, » *Thren.* cap. iv, 20, et *Ose.* nr, 8. Vertunt Septuaginta *ad lectulum nostrum umbrosus,* puta sponsus Christus. Et Psaltes : « Et in umbra alarum tuarum sperabo, » *Psalm,* evi, vers. 2.

Tfrtio, Te rito, umbra Christi est Spiritus Sanctus : sicut
ftLcio/ cn,m corPH6 iacit umbram,etique velatur ct obumbratur: ita Christus, qua Deus, spirat Spiritum Sanctum, coque quasi velatur et tegitur. Hinc Spiritus Sanctus obumbrando B. Virgini, in ejus utero Christi, qua homo est, corpus formavit, organizavit, animavit, Verbo Dei hypostatice copulavit, *Luc.* cap. i, 315 sicut gallina, umbra alarum suarum ovis incubans, calore suo format pullum, animal, vivificat cl excludit, ait ThcophyLuhix in *Luca* 1. Audi S. Gregoriuin : «Umbra Christi protectio est Spiritus Sancti. Spiritus quxppc Sanctus mentem, quam replet, obumbrat, quia omnem tcntalionum fervorem temperat; et dum aura suæ inspirationis suaviter mentem tangit, quidquid noxii coloris sustinebat, expellit; et quam jam forsitan nimius vitiorum ¿estus marcidam fecerat, umbra Sancti Spiritus protegens recreat, ut, dum in ejus inspirationesedens pausat, vires colligat, quibus ad œternam vitam robustius currat. »

Quarto, Orígenes, Theodoretus, Philo Carpa- 0®1**
thius et S. Ambrosius in *Psalm,* cxviii, serm. 5, ^\|U1T*
per umbram accipiunt legem veterem, in qua sedisse se ait Ecclesia ante Christum, cum adhuc degeret in Synagoga Moysis : lex enim crat umbra Evangeli!, sicut Moyses Christi, et Synagoga Ecclesiæ.

Quinto, apposite S. Bernardus, *serm.* 48, per Oninlft*
umbram accipit fidem, quæ est umbrosa ct obs- fldt*
cura : per fidem enim ambulamus ct non speciem, sed fides deducit nos ad claram visionem in cœlis.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Anima sancta sub umbra Christi crucifixi non Cbrhtni
shit, sed sedet, id est assidue versatur per medi- 9”m
lationem, orationem, contemplationem, præser- mæ pis.
tim dum aliqua tentatione vel tribulatione, velut Pnmo-
solis ardore cruciatur ct premitur : Christus enim crucifixus uti crucis suæ, sic ct roboris participium illi communicat, imo magnis sæpe mirisque a cœlo consolationibus eam mulcet, ut malit esse in cruce cum Christo, quam in deliciis cum mundo. Unde et B. Franciscus Xavcrius in laboribus ct /vrurnnis Indicis ita coelesti dulcedine affluebat, ut clamaret : a Satis est, Domine, satis est; ncc enim mens mea in hac vita tantum gaudiorum pondus capit, n Ita S. Ambrosius in *Psalm,* cxvm, serin. 5. Hoc est quod canit ¡'saltes : « Filii autem hominum, iu tegmine alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ : et torrente voluptatis tuæ potabis cos, » *Psalm,* xxxv, 8. Notat Theodórfetus in *Philothelo,* sive *Historia SS. Patrum,* cap. IX, animam Christo crucifixo devotam, non tantum Christum, sed ct vestem ejus, domum, calceos, ct quidquid aliquam, quantumvis tenuem, ejus umbram gerit, suspicere, amaro ct veneravi.

Secundo, Christi umbra est sacramentum Eu- umbra
chnristiæ, in eo enim sub speciebus panis occu- cbnil,«
litur deitas el humanitas Christi : quod proinde avide desiderant fideles, ac sub co secure conquiescunt : itaS. Bernardus, *serm.* 48.

Tertio, umbra Christi sunt sancti : sicut enim Tertio,
umbra est imago corporis, sed exilis et inadæ- SlDCI**
quala, ita vita sanctorum est imago vitæ Christi, sed umbratica duntaxat, nec eam adæqnans : quare anima pia, dum degit in fidelium el sanctorum coetu vel congregatione, ab ca velut umbra pro

tegitur, sanctisquo illius exemplis et consiliis confovetur. Ita tres Patres apud Thcodoretum.

Qnirtn, profatus io virtute.

Quarto, Orígenes putat per umbram notari profectum in virtute : sicut enim umbra a meridio crescit in vesperam, sic et virtus animo* sanctae in dies crescit et proficit. Rursum umbra deducit ad corpus. « Fac igitur, cum umbra dignus fueris, ait Orígenes, ut possis capere umbram ejus, el effectus, veniet ad to (ut ita dicam) corpus ejus, ex quo umbra nascitur, tuncqne senties fructus ejus dulcedinem, dicesque : El fructus ejus dulcis gutturi meo. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Umbra notat desponsationem B. Virginis, uti paulo ante dixi, juxta illud, *Luc.* i, 35: «Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque ct quod nascetur cx te Sanctum, vocabitur Filius Dei. » Hæc ergo obumbratio quasi eam despondit Spiritui Sancto, qui proinde in ca Christum, Sanctum sanctorum efformavit, tunc quo eam fructu dulcissimo consolationis et contemplationis adimplevit.

Rursum, B. Virginis umbra fuit non tantum Spiritus Sanctus, sed el Christus : hic enim vocatur ejus dilectus, id est sponsus. Hujus enim adventum cl incarnationem summe optabat B. Virgo : quare ante ejus adventum sub umbra ejus sedebat, tum quia ex fide Christi in se incarnandi omnem suam gratiam, etiam incarnationem præviam hausit ; tum quia lota ejus spes, desiderium, consolatio, protectio, omnequo bonum erat sperare Christum nascilurum, videro cl amare nascentem, ac frui jam nato.

Fractal Chritlh

Et frictis ejus dulcis gutturi meo. — Septuaginta, *faucibus meis;* Vatablus, *estque fructus ejus palato meo dulcissimus.* Quæres, quis hic Christi fructus?

Primo.

Respondeo, *primus* Christi fructus est remissio peccatorum, justificatio, gratia et virtutes. Hem prædicalio apostolorum, ct conversio gentium : ita S. Ambrosius in *Psalm,* cxvni, serm. 5.

facondo.

Secundus fructus Christi sunt fructus Spiritus Sancti, quos enumeráis. Paulus, *Qalat.* v, 22, dicens : « Fructus Spiritus est : charilas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, » etc. Christus enim mittens in apostolos et Addes Spiritum Sanctum in Pentecoste, cum ipso hæc ejus dona et fructus pariter misit. Ita 1res Patres apud Thcodoretum.

TciÜo*

Tertius fructus realis ct corporalis, dulcis gutturi, tam corporis, (piam animæ, est Eucharistia, qua nos Christus pascit, ejusque velut inannæ ecclesiis dulcedine mentem inebriat. Ita Aponius, Rupertus, et S. Bernardus, *serm.* 48. Amor enim Christi el beneficia, qualis esi Eucharistia, variis hic figuris et schematibus repræsentantur.

Quartus fructus Christi est ejus -sermo ct doctrina Chuto cœleslis, ideoque saluberrima ct dulcissima : unde et *Evangelium*, id est bomm *felixque nuntium* appellatur, quia nuntiat regnum cœlorum, modumque eo perveniendi. Ita Nyssenus, *homil.* 4, et S. Ambrosius, annotat, ad cap. xvt *Exodi.*

Quintus fructus est meditatio jugis in lege Do- Q^tou. mini, ait Orígenes; ac magis contemplatio Christi, ejusque deitatis, ac incarnationis, passionis, etc. Ita S. Gregorius, quem audi : «Arbor fructifera ipse Christus m corde nostro plantatus per fidem exsistit, quam si men^ nostra digne diligit, el instanter excolit, fructus nimirum interius pulchros ct utiles gignit Quos dum mens capiens avide comedit, omnes rnundi voluptates pro ejus dulcedine postponit. Dulce enim csl valde sibi cœlestia cogitare, in «temitale oculum intimum figere, ut aliquando in fletibus etiam mens accensa compungatur, et inter lacrymas sublevata angelorum cibo, ipsa videlicet sapientia quanto dulcius, tanto avidius pascatur. Inde est quod subditur : Introduxit mc in cellam vinariam. » Ha contemplatione Christi quasi manna celesti pascebatur S. Magdalena sedens ad pedes Jesu ; unde ab co audire meruit, *Luc.* x, 42. « Maria optimam pariem sibi elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. u Et S. Augustinus in *Soliloq.* cap. xxn : « Obsecro, ait, ut omnia mihi amarescant, ut tu solus dulcis appareas animæ meæ. › Idem in *Jbinuah,* cap. xx : « Anima amans, inquit, trahitur votis, fertur desideriis, dissimulat merita, majestati oculos claudit, aperit voluptati, ponens se in salutari, ct fiducialiter agens in eo. Amore anima secedit et excedit a corporeis sensibus, ut sese non sentiat, quæ Deum sentit. Hoc fit cum meos ineffabili Dei iliceta dulcedine, quodammodo sese sibi furatur, imo rapitur atque labilur a seipsa, ut Deo fruatur ad jucunditatem. Nihil tam jucundum, nisi esset tam modicum. Amor dat familiaritatem, Dei familiaritas ausum, ausus gustum, gustus famem. Anima quam tangit amor Dei, nihil aliud potest cogitare, nihil desiderare, sed frequenter suspirat dicens : Sicut cervus desiderat ad foules aquarum, ita desiderai amina mea ad te, Deus meus. » Et post nonnulla : « Tuta el firma requies est infirmis et peccatoribus in vulneribus Salvatoris. Securus illic habito : patent mihi viscera per vulnera : quidquid ex me mihi deest, usurpo mihi cx visceribus Domini mei, quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per qua* effluant. Per foramina corporis, patent mihi arcana cordis, patet magnum pietatis sacramentum. Patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alio. Vulnera Jesu Christi plena sunt misericordia, plena pietate, plena dulcedine cl chai itate. » Ita S. Bonaventura visitatus a S. 'l horna Aquinate, rogatusquo ex quonam libro tam sapientia, tam piact dulcia hauriret sensa et verba quæ docendo ct scribendo eructabat, ostendit ei clflgiem Christi crucifixi, dlxitque : « Iste est li- CnuUU

mUhr ber, Pater mi, qui mihi suggerit omnia quæ do-
veunri* cc0 scn°- ^d Pe^es enim hujus crucifixi anima mea majora haurit e cœlo lumina, quam ex omni lectione, disputatione et studio. » Ita noster P. Ribadeneira in *VitaS*. Bonaventuræ ex Chronicis S. Francisci.

Angegi- Anagogice S. Bernardus, serm. 48 : «Ait, inmit :
* Et fructus ejus dulcis gutturi meo. Merito ejus desideraverat umbram, de quo et refrigerium esset et refectionem pariter acceptura. Nam cætera quidem silvarum ligna, etsi umbram solatii habent, sed non vitæ refectionem, non fructus perpetuos salutis. Unus est enim vitæ auctor, unus mediator, Di el hominum homo Christus Jesus, qui dicit sponsæ suæ : salus tua ego sum. Non Moyses, inquit, dedit vobis panem hunc de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum, *Joan.* vi, vers. 32. Propterca ergo Christi potissimum desideraverat umbram, quod solus sit, qui non solum ab æstu refrigerat vitiorum, sed el replet delectatione virtutum. »

Vers. 4. Introdixit me in cellam vinariam, ordinavit IN ME CIIARITATEM.

Introduxit mb in cellam vinariam (Hebrea, tn *domum vini,* llebræi enim cellam, stabulum, cubiculum, imo omne vas et receptaculum vocant *domum),* ORDINAVIT IN ME CIIARITATEM. — Apte ad scriem dramatis postquam dixit sponsa : « Fructus ejus dulcis gutturi meo, » subjungit : « Introduxit me rex in cellam vinariam,» quia fructus, id est cibus et comestio excitat sitim, quam proinde ut levet sponsa, post comestum fructum inducitur in cellam vinariam. Rursum, ul recte S. Bernardus, *serm.* 49 : « Habito, inquit, pro votis dulci admodum familiarique colloquio cum dilecto, illo abeunte sponsa regreditur ad adolescentulas, aspectu ita ipsius afiatuquc refecta atque accensa, quatenus ebriæ similis appareret. Et quasi illis stupentibus novitatem, ct quærenlibus causam, respondit mirum minime esse, si vino æstuaret, quæ in cellam vinariam introisset; et secundum litteram ita. Secundum spiritum quoque non negat ebriam, sed amore, non vino, nisi quod amor vinum est. »

verb› Sunt ergo hæc verba sponsæ ad socias, sive adolescentulas, quibus narrat se a sponso inductam
blxsu- 'n cc'*arn vinariam, ibique vino cbaritatis potalu. tam, ordinem pariter charilatis accepisse. Porro Septuaginta vertunt, *introducite* (o adulescentulæ, vel potius, o socii spousi, puta apostoli et doctores) *me in cellam vinariam, ordinate in mecharitatem, q. d.* Ego amore sponsi ardeo, ideoque spirituali siccitate etsiti æsluo: vos ergo,o socii sponsi, inducite me in cellam vini, ubi sitim hanc restinguam. ac simul ordinate in me charilatein, id est ornate me iis vestibus, monilibus, cæterisque omnibus, quæ me sponso amabilem faciant, qu eque sponsam tanti sponsi deceant, ut nuptias cum eo devote celebrare merear. Hinc et Syrus more suo sequens Septuaginta vertit, *introduxerunt ;* Noster melius cum Chaldæo, Valablo et aliis vertit, *introduxit :* hoc enim significat hebræum *hebiani.*

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Inducta est sponsa a ?^onso ab umbra mali in cellam vini, id est in locum deliciarum et nectaris, ubi bibit vinum charilatis, ut mysteriorum gratiam, et lætitiæ capiat suavitatem, ait S. Ambrosius in *Psalm,* cxvin, serm. 5.

Quæres, quænam sit hæc *cella vinaria? Primo,* &\\i H. Orígenes, *homil.* 3 ex quatuor, Theodoretus et alii wriJ accipiunt *domum sapientiæ,* pula gymnasia vel tempia in quæ inducitur populus fidelis, ut ibi a doc- Pilo.», toribus et prædicatoribus hauriat vinum vere sa- gyuuu' pienti®, id est cognitionis, timoris et amoris Dei. 8^ropl'^ Hinc S. Gregorius et Aponius per *cellam* hanc accipiunt sacram Scripturam, hæc enim vinum sapientiæ coelestis nobis propinat; et per hanc, ait S. Gregorius, in sponsa charitas ordinatur : quia in ejus doctrina manifeste discitur, qualiter Deus et proximus ordinate diligatur. Huc accedit Chaldæus, qui tamen more suo Synagogæ legi Moysis hæc adaptat : *a* Dixit, inquit, coelus Israel : Introduxit me Dominus in domum gymnasii doctrinæ Israel in montem Sinai, ut discerem legem cx ore Moysis scribæ magni. » Huc facit, quod Christum legem veterem vocat *vinum vetus;* novam vero et Evangelium, *vinum novum,* quod in utres novos mittunt, el ambo conservantur, *Matth.* cap. ix, vers. 17.

Secundo, alii melius per *cellam vinariam* acci- Secnndo, piunt altare : in hoc enim sacerdotes conse- 11Ur8, erant, hauriunt et distribuunt vinum eucharisticura, puta sanguinem Christi, juxta præceplum Christi. Ita Nyssenus, *homil.* 4, Psellus, Ruperlus ct Paschasius Radbcrtus, tract. *De Eucharistia,* cap. xi. Sic sensus est, *q. d.* Ipscinet rex sponsus rae introduxit in apothecam vini, hoc est, jussit introire ad altare Dei, et illic sumere calicem salutaris Domini, qui Deum lætificat, qui hominem vivificat : sic pro vinea quam dereliqui, cellaria melioris nectaris sum adepta. Alludit Salomon hic ad illud Proverbiorum, cap. ix, vers. 1 : « Sapientia ædificavit sibi domum, etc. Immolavit victimas suas, miscuit vinum, et proposuit mensam suam. » Vide ibi dicta.

Tertio et valde apposite, *cella vinaria* est con- Tertio, gregatio fidelium in Sion, cui e cœlo data est ple- congrr- nitudo Spiritus Sancti in Pentecoste, quo apostolos et fideles coelestibus donis, ardoribus el fervo- in ribus implevit, ut velut musto amoris divini ebrii Penitene eructarent magnalia Dei, *Actor,* n. Ita Justus Orgelitanus ct S. Bernardus, *serm.* 49 : a An non, inquit S. Bernardus, libi cella videtur fuisse vinaria illa domus, in qua erant discipuli pariter congregati, *Actor,* n, 2. cum factus est repente de cœlo

sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes, adimplevilque prophetiam Joel? El nonne unusquisque illorum exiens inebriatus ab ubertate domus illius, et torrente voluptatis tant® potatus, dicere merito quibat : Quoniam introduxit me rex in cellam vinariam. » Vide cumdem S. Bernardum, senn. 3 *L/c Pentecoste.* Cella vinaria ergo est plenitudo Spiritus Sancti, sive charilatis et zeli.

Emboli- Vnan? mpte- rinni incarnatio- nis.

Symbolice, tres Paires apud Theodorctum, per ce^am accipiunt mysterium incarnationis, quasi Ecclesia dicat angelis, vel apostolis et doctoribus : « Introducile me in *cellam vini,* hoc est, docete me divinas incarnationis rationes; Deum enim Verbum appellat *vmum*, quod animas gustantium lœtilia allicit, ad divinitalemque perducit. Hujus cella caro est ab ipso assumpta; quam quidem in cellam Ecclesia introducitur, una caro cum Christo futura. Sic enim Apostolus locum illum : Et erunt duo in carne una, interpretatur, *Ephes,* v, 32 : Ego autem, inquit, dico in Christo et in Ecclesia; fidelium enim Ecclesia dum carnis et sanguinis Christi particeps, atque unum cum ipso corpus efficitur, incarnationisque rationes ab angelis discit, atque eas moribus comprobat, in *vini cellam* ingreditur. In me introducta ordinate charitatem, illam scilicet divinœ graliæ communionem, qua vos ordine fruimini, in me quoque, fideles singulos pro cujusque ratione divinis mysteriis instituentes, ordinate. »

Mp.ice, elli tí- íkciciü.

Mystice Theodoretus, Cassiodorus, Beda et Anselmus per *cellam vinariam* accipiunt Ecclesiam, *n (Iua haurimus vinum sapientiœ cl amoris divini. Vide Hugonem de S. Victore, serm. ¡3 *Instit. monast.,* ubi singulas animas hujus ceibe esse dolia ostendit. Unde Orígenes, *homil.* 2 ex duabus, sponsum sic ad novilios loquenlcm inducit : « Introducite me in *domum vini.* Cur lamdiu foris maneo? Ecce sto ante ostium, et pulso : Si quis mihi aperuerit, ingrediar ad cum, et comabo cum illo, ct ipso mecum. Catechumenis pariter loquitur : Introducito me, non simpliciter in domum, sed in *domum vini.* Impleatur vino belili®, vino Spiritus Sancti anima vestra, cl sic introducite me in domum vestram, sponsum, Verbum, sapientiam, veritatem. »

SECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

De Christo ct anima sancta.

CelU Tt- Mri« i- WU11,

CeZZa *vinaria* est domus orationis ac studium orationis el contemplationis; in ea enim Deus proponit fidelibus vmum consolationis, exsultationis, amoris et fervoris divini. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Haymo, S. Bernardus el alii. Audi S. Gregorium : « Quid enim, inquit, per *cellam vinariam* congruentius, quam ipsam arcanam ætemitatis contemplationem accipimus? Iu hac œtemHate angeli sancti vino sapientiœ inebrianlur,dum ipsum Deum lacie ad faciem videntes, omni voluptate spiritali saliantur. Hanc sancta mens, si a sponso introducatur, postpositis omnibus temporalibus intrat, m qua ex illis angelicis deliciis quantum sibi conceditur gustat. Et si adhuc quia in corpore corruptibili delinetur, se perfecte non satiat : tamen ex illo minimo, quod cursim sumit, considerat, quantum debeat amare quod amat.» Et S. Bernardus,. *serm.* 49 : a Si quis, inquit, orando obtineat mente excedere in id divini arcani, unde mox redeat divino amore vehementissime flagrans, et ©sluans justitiae zelo, necnon et in cunctis spiritualibus studiis atque officiis pernimium fervens, ita ut possitdicere, *Psalm,* xxxvni, 4 : Concaluitcor meum intra me, et in meditationibus meis exardescit ignis, is plane, cum ex charilatis abundantia bonam et salutarem vini lætiliæ ructare crapulam cœperit, in cellam non immerito perhibebitur vinariam introiisse. Cum enim duo sint beate contemplationis excessus, in intellectu unus, et alter in affectu ; unus in lumine, alter in fervore; unus in agnitione, alter in devotione : pius sane affectus, et pectus amore calens, el sancte devotionis infusio, etiam el vehemens spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quam c cella vinaria reportantur; et cuicumque cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in ventate loqui, quia introduxit me rex in cellam vinariam. » idem S. Bernardus, *semi.* 23,1res sponsi cellas assignat, aromaticam, unguentariam, el vinariam : primam ait esse disciplinœ; *strundam,* naturæ; *tertiam,* graliæ. Addilque dici vinariam, a quod in ea vinum zeli in charitate ferventis reconditur. Nec debet omnino prœesse abis, qui in eam necdum meruit introduci. Oportet prorsus hoc vino æstuel, qui alus præsidet, quemadmodum Doctor gentium œstuabat quando dicebat, H *Connth.* xi, 29 : Quis inlirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror ? Alioquin improbe salis prœesse affectas, quibus prodesse non curas; el quorum non zelas salutem, subjectionem nimis ambitiose vindicas tibi. »

iponn C«llr.

Vinum chinti» •t luior.

« Porro vinum, quod in cella Dei bibitur, est cbarilas ct amor, inquit Guilielmus. Hoc vino nihil castius, sapidius, calidius : castius, quia quo magis bibitur, eo magis exstinguit sitim concupiscenti®; sapidius, quia præbel gustum, quam suavis sit Dominus, et ideo ketifleat cor hominis; calidius, quia velut ignis mentes piorum inflammat, renes urit et corda, potenter inebriat animam, cl usque ad oblivionem sui inducit : plane tales ebriosi regnum Dei possidebunt. »

Uoior^ uEadu* Bau. quxt

Mystici, sive contemplativi, per *cellaria* acci- piunl intimam et summam animæ non cujusvis, sed sponsæ , id est eximie sancte ct contempla- tiv® cum Christo in Eucharistia unionem, quœ non solum per communem charilatis affectum fiat sed per effectum etiam, el realcm purissimarum mentium cum Christo conjunctionem, qu®

in profondo cordis, ct quasi in centro anirnæ intimo et ineffabili amoris actu, complexuque mutuo perficitur, ad quam ab illa per singularem Dei bonitatem feliciter aliquando transitar, sicut in oratione divina a contemplatione ad realcm cum Deo unionem, atque complexum nonnunquam pervenitur. Hanc autem felicissimam unionem nihil aliud esse dicunt, quam intimam manifestationem ipsius Christi presentire in hoc Sacramento latentis, non Jam per visionem ct revelationem, quam per amplexus dulcissimos, quibus animam ita im Habiliter ac suaviter astringit, ut ipsa realem ejus praesentiam, oscula ct amplexus certissime percipiat, ejusquo bonitatem ct ineffabilem dulcedinem in suo fonte degustet.

Fil per h ⟨pc unio mirabilis, si ex parte Christi consideir cirbu n iur⟩ csl <pam illapsus, sive manifestatio ipsius Christi occulte in Sacramento exsistentis, sc tamen ostendentis purgatissimis mentibus sub ratione sunimæ lucis , ct ineffabili quodam contactu ad carnem spiritumquo pertingentis : qui contactus nihil aliud cst quam dulcissimus amplexus, et deosculatio Christi, qua sponsam dilectissimam suaviatur. Ex parte vero anirnæ est mutuus amplexus, quem consequitur experimentolis ipsius Christi perceptio, per quem spiritalis dulcedo in ipso Deo possidetur. Ea porro perceptio nullius hominis meritis, aut dispositioni respondet, cum sil gratia gratis, et cx mera Clnisti liberalitate paucissimis concessa. Ita ex S. Cypriano, S. Bernardo, S. Bonaventura ct aliis noster Salianus, lib. XI *Ile Amore* Dei, cap. xu. Longe intimius, profundius, jucundius, ineffabilius anirnæ benho uniuntur Deo per visionem clamorem beatificum, quo in divinitate, quasi in pelago felicitatis bonorurnque omnium merguntur et absorbentur, ut aliud cogitare, velle, amare, desideraro nequeant, quam Deum vel propter Deum.

TERTIUS SENSUS

principalis,

De *Christo et B. Virgine.*

Rupertus B. Virginem asserit in *cellam vinariam* introductam, cum, deficiente vino in nuptiis in Cana Galilere, vinum delicatissimum per Christi miraculum convivis procuravit; ac m nuptiis lotius mundi, id est in toto genere mortalium, procuravit per Christum vinum mysticum, puta incori optionem animarum ct immortalitatem corporum. « introuuxit ergo me in cellam vinariam, inquit, ct ordinavit in me charitatem, id est, intelligere me fecit se ad hoc venisse, ul humani generis aquaticam infirmitatem in suum vinum, id est in suæ immortalitatis converteret fortitudinem, el quod affectibus meis divinam voluntatem præferre deberem. Hoc est enim ordinatam habere charitatem , optare quidem ut non moriatur talis dilectus, sed amplius desideraro totius humani generis salutem. »

Ordinavit in me cuaiutatem. — Hebraice TMI mriN *dighlo alai aliava,* id est *vexillum ejus super me charitas;* Septuaginta videntur legisse (uti et jam legunt nonnulli) alio puncto ìSxi *dighlu,* id est *vexillate* sive *ordinate;* unde vertunt, *ordinate super me charitatcm;* ct Symmachus, *coacervate super me charitatem ;* et S. Ambrosius, serm. 5 *in Vsalm.* cxvm, *constituite in me dilectionem;* et rabbini veteres, *insignem facite,* vel *magnificate super me charitatcm.* Noster omissa ultima littera 1 *vau,* videtur legisse b:n *dogal,* id est *vexillavit,* id est vexillum erexit, hoc est, *ordinavit in me charitatem.* Verum non est Decesse huc confugere : ex hekrreo enim *dighlo alai aliava,* id est, *vexillum ejus super me chantas,* si subaudias verbum prisons *est,* recte vertas, *vexillum ejus super me cst charitas,* hoc cst, *vexillavit super me choritotem,* sive vexillum charitalis super me erexit, quod Noster apte vertit, *ordinavit in me haritatem,* eo sensu quem mox dabo; Septuaginta vero subaudientes optativum vel imperativum *sit,* vel *esto,* vertunt, *vexillum ejus super me sit charitas:* subaudiet propone *vexillum ejus super me sit charitas,* hoc est, *vexillate,* sivo *ordinate super me charitatcm.* Septuaginta sequuntur Symmachus, S. Ambrosius et rabbini; S. Hieronymus vero, lib. Ill *in lachar,* cap. xiv, legit, *ponite super me charitatem;* Syrus, *ordinai erunt erga me,* vel *contra me amorem;* denique Arabicus, *ordinaverunt adversus me tentationem,* vel *probationem.*

Quadres, cur Noster ct Septuaginta hebræi *dogal,* id est *vexillavit,* sive erexit vexillum, vertunt *ordinavit?* Respondeo, quia tò *ordinavit* cst hic verbum militare, et significat ordines exercituum , castrorum et acierum. Tota enim vis, totumque robur exercitus consistit in recta ejusdem ordinatione, quæ si servetur, certa est spes victori© : sin ordines turbentur, certa ejus est clades et ruina. Audi Vegetium, lib. ¡l *De Re militan,* cap. xi» : « Antiqui, quia sciebant in acie, commisso prælio, celeriter ordines aciesque turbari, ne id posset accidere, cohortes in centurias diviserunt, et singulis centuriis singula vexilla constituerunt, ita ut ex qua cohorte vel quota centuria esset, in illo vexillo litteris esset adseriptum, quod legentes vel inluentes milites, in quovis tumultu a contubernalibus suis aberrare nossent. »

Idem, cap. xx , docet Romanos partem stipendii militum apud proprium cujusquo cohortis vexillum deposuisse, ut pro eo fortius dimicarent milites, cum scirent se pro suis stipendiis dimicaro. Dicit ergo sponsa : Sponsus in cellam vini me inducens, vinoque charitalis mo potans, adeo illa me replevit ct roboravit, ul exercitum ex ea validum, aciemque robustam in me videatur instruxisse et ordinasse, qua contra omnes hostes , persecutiones, tantalioues, tribulationes,

concnpifc<*ntins nl vilia fortiter œqiiu ne ‹ ipicnter confligam, vincam, ac invicta dc iis tripinphcin. Officia enim et actus varii charitalis, sunt quasi mulli milites charitalis, qui juncti ejus exercitum conflant. Undo Symmachus vertit, *coacervale super me charitatcm.*

ner- Porro, sicut in exercitu robur consistit in recta
sie militmu dispositione et ordinatione : sic ct robur
? tur charitalis consistit in recta offiçiprum ct actuum
nnli- ejus distributione et ordinatione. Primo enim
''›t J°u' diligendus est Deus, deinde propter Deum anima propria, tertio proximus, ¡sque suo gradu et ordine : primo enim diligendi sunt párenles corporales ct spirituales, deinde fratres, mox cognati, indo criteri homines, quisque suo gradu ct ordine. Quod si ordinem charitalis invertas, chiritatem perdis ct evertis. *Ordinavit* ergo i« *me charitatcm,* non aliud esi quam si dixisset : Statuit me sub vexillo charitalis, jussit me in hoc ordine militaro. Recte vero Noster, sicut et Septuaginta, usus fuit verbo ordinandi, tum quia, ut aitD. Au-
lii', xv. gustinus, lib. XV, cap. xxii Dc *Civit. Dei,* « nihil cst aliud perfecta et vera virtus, quam ordo
Da. amoris»; tum quia sponsa his verbis hoc voluit : Non sum suavi illo nectare dementata, non ebullit in me concupiscentia, non agor in furorem, aut vagor bacchabunda ; sed probe mihi consto, sobrius est amor meus, et rerum personarumque quam oportet, a stimationem , et dispositiones, ordinemquo plene teneo, quia sequor charitatem quasi cynosuram; hæc semper ordinata est, non xuiuus quam acies instructa suis vexillationibus. Sic enim charitas primo loco Deum collocat, se secundo, tertio proximos; et hos ipsos quosdam in principiis, quosdam in media acie, quosdam in agmine extremo. Ita Nysscnus, Aponías, Honorius, et alii hic, acS. Fulgentius, libro I *ad Monim.* cap. xi, S. Augustinus vel quisquis est auctor (stylus enim aS. Augustino dissonat) lib. *De Substantia dilectionis,* cap. iy el v, atque ex iis Dclrio. Jluc facit officiorum, veln| militum, in Ecclesia distributio et distributus ordo, de quo Apostolus, I *Cor.* xu,4 : « Divisiones graliarum sunt, idem autem Dominus : et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. » Et post nonnulla, vers. 28 : « Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. »

v,-riturr chartn'úit', notit. rrimo. Porro ex llcbræo *dagal,* id est re.i *dlavit,* multiplices, iiquu sapidi et profundi, erui possunt st;nsus- Pròno. Valablus vertit, *cujus* (sponsi) *vexdhim erga mc est dilectio.* Solent enim duce* véxdlo po.-t sp trahere milites, ita sponsus sponsam amore tanquam vexillo, ad so suaque castra attraxit.

Scqm.do, sicut in arce capta victoris elevatur vexillum, in quo expressum illius insigne conspicitur : sic sponsa victa beneliciis sponsi, risque capta est et possessa, ut charitas, qnne sponsi est vexillum, super ipsarn jam sit erecta. Unde Chald.TUS vertit, *et vexillum prœreptorum* guJ *tuscepi super me in dilectione, et dixi : Omnia, quo prorepit Dominus , faciam et audiam.*

Tertio, Gislerius, *q. d.* Introducens me sponsus TfIi. in domum vini, in domum amoris ac voluptatis, erexit in me, quem in omnibus sequerer, amorem , illum mihi proposuit, quem sequerer, quemque illæsum servarem jugiter, .eque ac vexillum sequuntur tulanturque milites.

Quarto, Sotomajor, *q. d.* Sicut in acie bene or- Qwu
díñala solent milites, legiones, cohortes et decutite vexillum, seu vexilliferum intueri ad victoriam el gloriam : sic. ego sponsum meum semper amori meo, velut s<-oputn propositum habeo, atque omnes actiones meas ad eum dirigo cl exigo, ut sint Deo grata*, honestæ et bene ordmatæ, et denique gloria dignre, juxta illud quod præcepit Paulus, I *Corinth,* cap. x, 31 : «Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facilis : omnia in gloriam Dei facite. »

Porro vexillum charitalis Christi est vexillum crucis. |n cruce enim invictam et summam charitatcm, tum erga Deum, tum erga homines Christus ostendit ; unde per eam de peccato, morte, diabolo ct inferno triumphavit. Quocirca Constan- ubaroa.
tinus .Magnus hoc crucis vexillum sibi in cœlo Cousua-
cuin hoc lemmate oslen-um : « In hoc signo vm- de Slt
ces, » castris suis contra Maxentium uliosque ty- dktmut
rannos prætulit, ac labarum quasi *laborum* id est *finem* et *terminum* nuncupavit; nam per illud omnes hostes prostravit, I ste Eusebio,lib. I *De Vita Constant.* cap. xxu ct seq.

Quinto, Tilelmanuus ex Chaldæo vertit, *gluti-* Qcduio.
num ejus, sive *junctura ad me cst chantas, q, d.* Sponsus per charitatem mihi intime conjungitur, et quasi per glutinum conglutinatur, sicut conglutinantur chartæ.

Sexto, Rabbini vertunt, insignirli in *me chantar* Suto.
tem, vel *insigne ejus ad me dilectio, q. d.* Sponsus non vulgariter, sed insigniter me amat ; nam insignia ct eximia dilectionis olflcia mihi exhibuit. Aut magnam, insignem cl ardentem charitatem qua eum redamem, mihi infudit.

Séptimo, nervose præ omnibus noster Sanchez SepUmo.
cum Syro vertit, *amorem contra me tanquam exercitum vcxillatum,* id est per acies et vexilla digestum, *instruxit,* g. d. Non potui resistere sponsi viribus, qma ipse omnes amoris vires in me effudit, quia suis officiis et buneliciis me obruit, cl quasi sagittis amoris conüxit et vulneravit : amore ergo victa, confixa ct obruta victori me totam dedo cl devoveo. Acies autem, quam ordinavit sponsus in me, el qua munitus animum meum expugnare aggressus est, illa sunt quæ ad redamandum vehementer alliciunt: in primis ipsi sponsi mei mitissimi mores, studium in me singolare, liberalo ingenium, eximia forma, amatoriæ blanditias, munera exquisita, dotalis vinea»

ct alia quæ hoc capite et deinceps explicantur latius. His omnibus tanquam annis oppugnavit sponsam, his telis confixit, his charitatis vinculis attraxit, his illam sibi ipsi violenter eripuit. Accedit quod verbum græcum tóttu» id plane significat : unde tcíéh;, dicitur acies; et idem non obscure innuunt Septuaginta dum vertunt, *quia vulnerata diaritale ego :* ct Symmachus, t it ^ulíva Tr?> quod est quasi instrumentum et telum amoris.

Huc pertinet expositio Cassiodori et Bedæ, qui «ordinavitin me charitatem » sic exponunt, 7. *d.* Deus prior dilexit me, itaque me ad se redamandum compulit. Addit Beda Deum ordine quodam homines dilexisse, ‹7. *d.* « Omnia quidem membra mea, omnes electos pia sibi charitate copulavit, sed eminentiora quæque ampliori, ut decet, affectu complexus est. Omnes quippe dilexisse patet ex illis verbis : Cum dilexisset suos, qui in mundo erant, in finem dilexit cos. Et tamen indulgenlior in quemdam amor intimatur, cum dicitur : Discipulus ille, quem diligebat Jesus. » Adjungit Bcda deinde Deum suam hanc in Ecclesiam charitatem, quibusdam profectuum gradibus per temporum intervalla monstrasse.

Octuo. *Octavo,* Septuaginta vertunt, *ordinate super me charitatem,* ut sicut sponsus sponsam ambiit, sic vice versa sponsa spongi nuptias ambiens, dicat socialius : Eia ineam charitatem ordinale, ac velut instructam aciem sponso meo proponito, ut is in amoris domo ab amore meo vincatur, mihique in sponsum se dedat. Unde subdit : a Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo, » 7. *d.* Significate sponso amoris mei vehementiam, et ex ea languorem, ut is eo vulneratus amori succumbat, meque sui amantissimam vehementissime redamet : charitatis ergo acie et vexillo, non tantum contra omnia adversa, sed etiam contra Deum confligimus et superamus, sicut Jacob cum eo conflixit, indeque vocatus est Israel, id est dominans *Deo, Genes,* xxxn, 28. Talis charitatis athleta, imo dux ct ductor erat S. Paulus, qui proinde charitatis aciem instruens: « Quis, inquit, nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames ? an nuditas? an periculum? au persecutio? au gladius? etc. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro, » *Rom.* cap. vm, vers. 35 et 39.

Denique vox *vcxìllavit,* et *vexillum* significat Ecclesiam et sponsam esse militantem per totam hanc vitam, ac continuo confligere debere cum dæmone, mundo et carne ; sunt enim hæ duæ civitates, scilicet Dei et diaboli, sive piorum et impiorum, inter se contrari© et hostiles, quæ perpetuo interse confligunt,ut docetS. Augustinus, I vt. lib. De Civit. Unde, et noster fundator S. Ignatius u. ‘ «1-in lib Exeait. spiritual, exercitium propuuitduorum vexillorum : unum est Christi, nitorum Lucilitaría, feri, ac quisque milites conscribit, et quos potest, ad suum vexillum advocat. Vexilli Christi insigne ’ f‹n. est charitas, Luciferi cupiditas. Porro in *cella* vinaria utriusque, bibitur utraque; ubi rursum alluditur ad eos qui conscribunt milites : hi enim in tabernis hospitantur, ibique adventantibus vina propinantes, sic eos ad nomen militi® dandum alliciunt. Rursum Cosaki, Hollandi, aliique plures, cum quid arduum et periculosum aggredi volunt, solent dolia vini (idque subinde adusti) militibus proponere, ut vino (estuantes metum mortis ponant, ac animosi in hostem ruant. Sic Christus sanguine suo nos in Eucharistia potat, ul ejus amore ebrii, in mortem et martyrium, si opus sit, generose procurramus.

Tropologice, charitas eminet cæteris virtuti-Tropi» bus, et super omnes vexillum erigit, ad illudque omnes convocat; quod si illud sequantur, omnia ”111^® transcendunt, seseque magna laude et ineritis cu- rigiinf molant, ut docet Apostolus, i *Cor.* xiu, 4 : a Cha- tuUx ritas,inquit, patiens est, benigna est, » etc. Hinc charitas cæteras virtutes quasi acies Dei ordinat: *Primo* loco ponit fidem ; *secundo,* humilitatem; *tertio,* spem ; *quarto,* poenitentiam; *quinto,* patientiam ; *sexto,* misericordiam, etc. Rursum hic ordo charitatis virtutes ipsas stabilit, facitque firmas et solidas. Unde S. Ambrosius, *Psalm,* cxvin, serm. 8, vers. 1, legit, *constituite in me dilectionem,* sicque explicat : « Bona stativa (statio et munitio militaris) ubi plenitudo est charitatis. » Nyssenus vero, *homil.* 4, Græcum vál-an, referens ad tocÇhç, id est ordines militares, vertit, tum *ordinate,* tum *constituite* et *confirmate:* « Quoniam, inquit sponsa, quæ primo fuerat dilecta, per inobedlentiam fuit inter inimicos reputata, minead earndem reversa est vitam, per charitatem Domino conjuncta, ea nunc dicit : Confirmate mihi hanc gratiam , eamque stabilem facite et immobilem, vos amici sponsi, studio ct diligentia mihi conservantes propensionem ad id quod est melius. »

Denique arma, id est officia charitatis, sunt invicta, nec quis eis resistere valet, juxta illud cap. vm, 6: « Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio, etc. Aquæ multo non potuerunt exstinguere charitatem, nec flumina obruent illam. » Quin ct philosophi idem senserunt : a Si vis amari, inquit ille, ama. »

Ut praestem Pyladen, aliquis se præstet Orestem :
Hoc non Ul verbis; Marce, ul amens ama.

Vis ergo inimicum superare, imo subjugaro, tibique facere amicum, præveni eum officiis et beneficiis : sic enim « carbones ignis congeres super caput ejus, » *Rom.* xn, 20. 7S

Hinc S. Augustinus, lib. XV *De Civit,* cap. xxil, Virtu docet quod virtus non est aliud quam ordo amo- \4'nfrj ris, nec vitium aliud quam inordinatio amoris, min» Omnis eniiu creatura, inquit, cum bona sit, ct ‘a

bene potest amari, et mule : bene, scilicet ordine custodito; male autem, ordine perturbato, etc. a Unde mihi videtur, quoddiflìnitio brevis et vera virtutis, ordo est umoris, propter quod in sancto Cantico canticorum cantat sponsa Christi, civitas Dei, ordinato in me charitatem. Hujus igitur charilatis, hoc est dilectionis et amoris ordine perturbato, Deum filii Dei neglexerunt, et filias hominum dilexerunt. Quibus duobus nominibus satis civitas ulraque discernitur. » In civitate enim Dei est ordo amoris, in civitate vero diaboli est inordinatio amoris : quia pii amant Deum super omnia, creaturas omnes propter Deum; impii vero plus amant creaturas, v. g. honorem , aurum, delicias, quam Creatorem. Porro quia ordo hic charitatis est difficilis, ideo Ecclesia et anima sancta petit ab angelis et viris sanctis : « Ordinate in me charitatem,» juxta Septuaginta. Unde S. Hieronymus, epist. 8 *ad Marcellum :* « Dilectio, ait, ordinem non habet, ct impatientia nescit mensuram ; unde in Cantico quasi difficile prœcipitur : Ordinate in me charitatem. »

Huc accedit S. Bernardus, *serm.* 49, qui per ordinationem charitatis accipit discretionem , quæ temperat ct dirigit zelum : « Semper quidem, inquit, zelus absque scientia minus efficax, minusque utilis invenitur; plerumque autem et perniciosus valde sentitur. Quo igitur zelus fervidior, ac vehementior spiritus, profusiorque charitas, eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. »

Porro Aponius docet ordinatam esse in Ecclesia charitatem, cum ipsa illam didicit ex contemplatione sumini ordinis, qui est in S. Trinitate : « In quo ordine charitatis, inquit, quid aliud credendum csl primum imbui, nisi ut credat et agnoscat *primum* debere Patrem nominari, in quo Fflius semper, ut verbum in voce ; *secundum* Filium, in quo semper Pater; *tertium* Spiritum Sanctum, qui vera ratione de voce et verbo do Patro ct Filio procedere comprobatur, secundum illud initio Decalogi : Diliges Dominum Deum tuum, in toto corde luo ; secundus ordo est : In tota anima tua; tertius ordo est : In lota virlule tua. »

Plura de ordino el ordinanda charitate, vide apud S. Bernardum, *serm.* 49 et 50, ubi ordinem hunc dilectionis assignat, ul dilectioni hominis, Dei dilectio præponalur, el in hominibus ipsis perfectiores infirmioribus, cœlum terræ, æternilas Chiriiii tempori, anima carni. Addilquo charitatem mc-
mdiorcs liorcs semper præponere in affectu, sed non in
.«imp r aC(Q . nam actu lnajor dilectio cl cura adhibenda
c>t niagis egentibus, et iis quorum cura libi corn-
iti. sed missa csl, quam exteris, licet sanctioribus. Sed
D°^luin audi pauca e mullis: « Da mihi hominem, qui ad antera quæque Dei ordinalo intendat amore, despiciens terram, suspiciens cœlum, utens hoc mundo tanquam non ulcus, el inter utenda et fruenda inlimo quodam mentis sapore discernens. ul transitoria transitorie, et id duntaxat quod opus, et prout opus est curet, ¿eterna desiderio amplectatur «eterno : talem, inquam, da mihi hominem, et ego audacter illum sapientem pronuntio, cui nimirum quæque res revera sapiunt prout sunl, et cui in ventale atque securitate competit gloriari, et dicere, quiaordinavitin mecharitatem.» Vide et de ordine charitatis S. Thomam, et scholasticos, tract. *De Charitate.*

Hæc omnia facile est aptare, tum animæ sanctæ, tum B. Virgini, in qua adeo fuit ordinata charitas, ut mallet mori filium suum, quam animas perire. Audi Rupertum, qui eam sic loquentem inducit : < Jam dudum docuerat me charitatis ordinem, ut dolorem quidem, et justi doloris gladium in mente vel anima portarem, non tamen averti propositum Dei cuperem, proventurum ipsi ad gloriam et honorem, et humano generi ad perpetuam salutem. »

Vers. 5. Fulcite me floribus, stipate me malis : QUIA AMORE LAXGLT.O.

Pro *stipate me malis,* hebraico est, *sternite me in pomis;* Tigurina, *substernite mihi mola;* Valablus, *corroborate me malis;* Septuaginta, *constipate me in malis;* Scholastici, *circumdate me malis;* alii, *aggio* merate mihi poma,* scilicet odorata, ut aurea, citria, punica; Syrus, *posuerunt me in deliciis, circumvallarunt me malis, quia amore infirma sum.* Pro *floribus* hebraico estJTTCWPN *ascischoth,* quod hebraizantes vertunt, *lagenis, scyphis, calicibus vini.* Verum jam in ceHa vinaria vino oppleta erat sponsa. Quare Noster melius vertit, *floribus,* tum quia tlo«res respondent *malis,* tum quia solent deliquium patientes odore leni et suavi, qualis est florum, animam halitumque revocare. Unde et Septuaginta vertunt, id est *unguentis,* quæ e floribus odoralis fiunt : ubi tamen notat Orígenes : « In Græco, inquit, habetur : Confirmate me in myrrhis ; myrrhin genus quoddam arboris nominans, quod Latini putantes *myrra* diclum, unguenta interpretati sunl. » Orígenes ergo pro ¿desi *unguentis,* legit Hppxtc, id est *arboribus myrrhæ,* hoc est, flore vel lacryma myrrhæ : flos enim suo odore refocillal languentes, non arbor. In homilía autem versa a S. Hieronymo refertur ex alio interprete, *ananthinis;* oenanthe autem est flos vilis, sive labrusca?, cum floret. Vide Dioscoridem, lib. V, cap. in, el lib. I, cap. 1 v ii.

Rursum clare Symmachus vertit, *recumbere me facite in flore.* Videtur ergo Noster æque ac Septuaginta el Symmachus hebræuin *asisoth* interpretari *flores, forte* a radice vit? *sos,* id est *gavisus est;* flores enim sunt veris iælitia, camporum risus, naturæ hominisque gaudium. Sic, *Isai.* xvi, 7, dicitur : a His qui Li tantur (hebraico est *laaschischim)* super muros cocti lateris, » uti vertunt Noster el Symmachus, ul *asisoth* vocetur quidquid exhilarat et lætitiam conciliat. Aut certa DTO'ÜX *asisoth* sumpoll Noster pro Dlï'ï *isUsoth,*

id est *flores:* litferæ enim ü et y cum sint allines, et ejusdem quasi soni, subinde inter se commutantur. *Aleph* autem initiale sumitur, ut hccmantioum et formativum nominis, non vero ut radicala : quare *asisoth* hio idem est, quod *tsitsoth,* id est *flures,* Denique *asisoth* proprie significat fundamenta sive fulcra, quæ hoc loco languoris intelligenda sunt, puh refocillantia, et animam ex deliquio ad se revocantia : talia autem sunt flores, similesque res odoriferas.

Coo-Mnich0, Sponsa in colla vinaria adeo vino amoris divini sese opplevit, ut, recedente sponso, ex amoris vehementia linqueretur animo, deficeret et collab<retur. Advocat ergo socias, oisque inclamat : Ferte suppetias, flores et poma labanti admovete, quorum fragrantia spiritum fugientem revocem, aggestu vero quasi throno et cervicalibus erigar el sustenter erecta. Sic languore cœpit Ecclesia, postquam Jesus, instituto in ea venerabili Sacramento corporis et sanguinis sui, Spiritum Sanctum misit, qui corda fidelium incredibili ardore charitatis et martyrii et ferventi zelo quamplurimo» alios secum ad æternam gloriam perducendi, inflammavit. Hinc enim illa medullitus erumpentia : « Cupio dissolvi el esse cum Christo. Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Vivo ego, jam non ego, vivit autem m me Christus. Tu scis, Domine, quia amo te. » ita S. Bernardus, serm. 51 : a Post ista omnia, inquit, sponso more suo secedente, illa languere amore se perhibet, id est præ amore. Quo enim gratiorem experta fuerat presentían), eo poslmodum absentiam molestiorem sensit. Subtractio nempe rei, quam amas, auguienlatio desiderii est; et quod ardentius desideras, cares ægrius. Rogat proinde ista interim odoramentis florum ao fructuum confoveri, quousque denuo revertatur, quem molestissime sustinet demorantem. »

Fton-bus et c¿^r¡b> s nficiuQ-inrviie*. Porro rebus odoratis ut floribus spiritus animales ali, ac vires deficientes refici et instaurari Per ^llura suavem rei odorifera? olfactu altracdocent medici et physici, ut Hippocrates, lib. *De alimentis,* sub finem; et Galenus, *De Utilit. respirit.* cap. v, ubi asserit necessarium esse ex ingenti inspiratione per nares, præcipuam alimenti partem animali spiritui suggeri; et Avicenna agens de curatione syncopis affirmat, spiritum maxime nutriri bonis odoribus.

Flore* el sub. Quœrcs, quinam sint flores et mala, quibus se fulciri petit sponsa?

Pruno. Ghrui->. *Primo,* noster Sanchez ac Joannes Carmelita accipiunt ipsum Christum, qui se vers. 1, vocavit *florem campi, lilium convallium,* et *malum inter ligna sylvarum.* Ait ergo sponsa : « Fulcite me Uoribus, » eto. g. *d.* Statuite me in sinu atque complexu sponsi. Quod slatini magis explicat, describilque quale fulcimentum illud florum, et pomorum stipatio futura sit, dum dicit : « Lœva epu sub capite meo, el dextera illius amplexabilui me. » Quod mini aliud, quam floribus ac pomis, do quibus hio, sustineri atque fulciri : quia super flores el poma, id est supra sponsi sinum, recumbit et quiescit.

Porro Joannes Carmelita sic explicat, quasi sponsa dicat socialius : Sponso meo, qui est flos campi et malus inter ligna sylvarum, sustinete me deliquium animæ ob ipsum patientem. Stipate me malis, id est sponso velut igneo vallo me circumdate, ut ejus incendio sensim adurar, donec me velut phœnicem morti se devoventem, ignis expetitus absumat. Videtur ergo sponsa phœnicem annulari, cujus, cum moritura est, hoc est ingenium, ul legat arborum aromaticarum surculos, ct florum cacumina, ut nidum construat, in quo jacens excitato comburitur igne. Carpit surculos oinnami, amomi, thuris et arbuscularum similium, nardi aristas et flores assimiles. Sic sponsa ex arbore mali ct floribus campi, juxta sensum expositum concinnari sibi nidum poscit, in quo jacens mortem praestoletur, per ignem sponsi transitura, moritura sibi, ac in sponsi vitam transferenda.

secuod* ▾ irtnte* 'spiritu sancti, *Secundo,* 1res Patres apud Theodoretum, Philo Carpathius et Nyssenus per *flores* cl *mala* accipiunt virtutes et dona Spiritus Sancti, ac præsertim donum fortitudinis, quod animam labantem corroborat. Porro Philo ri *stipate me malis,* explicat, q. d. « S pelite me in numero justorum. » Alii per *flores el mala* accipiunt consolationes coelestes, quas Deus animabus sanctis in desolatione immittit.

Terlfo genuine, '/Jtion* Christi, *Tertio,* plane et genuine Titelmannus : Flores, inquit, et mala, sunt dicta et facta suavissima et mellitissima Christi, quorum memoria et medii itione Ecclesia el anima pia languens ejus desiderio, se sustentat ct roborat, donee eum facie ad faciem videat, ejusque praesentia frualur, sicut sponsa sponsi absentis amore languens, illius verbis et promissis litterisquo cl munusculis, quæ apud se asservat, seipsam consolatur, tempusquo fallit, donec is redeat, et ore ad os cum ea colloquatur.

Huc accedit Thcodoretus, qui per *flores,* vel, ul ipse ex Septuaginta legit, *unguenta* ct *mala* accipit memoriam Christi : « Fulcite me unguentis, n hoc est, inquit, confirmate me cl communite sponsi suavitate, ne quid me concutiat el labefactet. Fragrantia illa assidua inc cumulate, ne sponsi obliviscar, et ad alia aberrem. Malis, hoc est, sponsi fructibus me constipalo, ut sub umbra illius sedens, et unguentis ejus delibuta, fruotuque constipata, perpetuam ipsius memoriam conservem : illius enim amore sum saucia, cum ipso sit sagitta electa, quæ animas transfigit.

Huc quoque pertinet explicatio S. Ambrosii in *Psal,* cxvni, serm. 5, qui per *flores* et *mala* accipit memoriam et meditationem Christi crucifixi; hæc enim animam deficientem sustentat el roborat, nipote in cruce Christ» defixam : « Islæ, ait S. Ambrosius, sunt mansiones Christi el sepultura, in quibus vulnerala est Ecclesia : unguen-

him est, quod effudit; pomum (st, quod pependit. » Et S. Bernardus, tract, *be Diligendo Deo, *ub* initium, per *mala* accipit passionem, per */lores* resurrectionem Christi.

Trefolo-gico. Tropologice, S. Gregorius por *flores* accipit fideles incipientes, per *mala* prolicientes ct perfectos : « Per flores, inquit, teneri quique et incipientes; per mala vero perfecti fideles designantur. Sponsa quippe quia amore languet, fulciri se floribus et stipari malis appetit, quia dura se æternitalis desiderio allicit, dum qualiter illuc perveniat lota anxietate perquirit, eo quod perfectionem, dum in camo vivit, omnino non invenit, fatigata m desiderio suo requiescit. Et in hoc solo gaudet, si circa se respicit, vel quibus ipsa proficiat, vel in quorum profectione consolationem de suo languore recipere possit. » Idem fusius habet, lib. Il *in Ezech.* bora. 15. Sic el Cassiodorus, Justus, Anselmas el S. Bernardus, *serm.* 51, quem audi : « Fulcite me floribus, etc. Cum præsto est quod amatur, viget umor; languet cum abest. Quod non est aliud, quam tædium quoddam impatientis desiderii, quo necasse est allici mentem vehementer amantis absente quem amat, dum totus iu exspectatione, quantamlibet festinationem reputat tarditatem. El ideo ista postulat sibi accumulari bonorum operum fructus cum fidei odoramentis, in quibus moram faciente sponso inierim requiescat. «

Huc accedit Origenes, qui ail Ecclesiam incumbere super catechumenos quasi llores, el super fideles sanctos quasi super mola el arbores. El Aponius : Ecclesia, inquit, fulciri se optat floribus, id osi animabus puris el castis : ac malis, id est apostolis, qui ex Christo quasi ex arbore muli per doctrinam germinant.

Denique Rupertos, hæc adaptans B. Virgini, asserit eam optaro fulciri floribus, id est actibus fidei, el pomis, id est bonis operibus.

Quia amori, langueo.—llebræa, *quia infirma chántate ajo sum;* Septuaginta, *quia vulnerata chori talis ego sum;* Symmachus, *vulnerata enim sum piltro.* Hi hebræum riSvi *chola* derivant, non a nbn *chula,* id est *infirmatus est,* sed TN1 *chalal,* id est *vulneravit, occidit :* sæpe enim verba quiescentia *ain vau* commutantur cum verbis duplicantibus *ain,* id est secundam radicalem, puta *chol* vel *chala* commutantur cum *chalal,* el vice versa, ac unum ab allero sua tempora, conjugationem, et inflexionem mutuatur.

ct \nor-Lus ab auionv Porro cx vehementi amore languorem nasci, adeoque morbum, quo corpus macrescit, mhreoscit, et tabescit, qui proinde vocatur *i?u;,* id est amor/ sive morbus amoris, docent medici, et palet exemplo Amnon, qui deperibat Thamar, II *Heg.* xin,i. Sic ot filius Seleuci umore ægrotans tabescebat, quem morbum omnibus incognitum, ex insolito arteriarum pulsu sagaciter deprehendit Erasislralus meracus, teste Plulurcho in *Demetrio,* el Valerio Maximo, lib. V, cap. vu.

Nota, languor hic oritur ex liquet lettone ; est Unpnor autem liquefactio amori» effectus, quo anima ipsa mulcetur ac emollitur, ut res quam ardentissime cupit, sibi per amplexum et penetrationem quam- Uo0fl- flam imprimatur. Quod ut fiat, tota dehiscit, et patet illa ut quasi poris apertis h mriat rem amar tarn, tanquam recens panis aquam haurire solet. Hanc autem liquefactionem, qua in sponsum hiat anima, consequitur effectus amoris alter, molestissimussane, qui languor appellatur quemdiserte notai illa, dicens : « Quia amore langueo. » Languor ergo hic in anima fideli oritur, quando ipsa sic lota in Mponsi amorem fertur, el quasi liquefacta resolvitur, ut sui prorsus oblita quid de se agatur nesciat, el axi omnia, quæ Luc inferne aguntur, quasi stupida et insensibilis jaceat, ut nec videre aliud possit aut velit, n c audire, nec gustare, nisi suum dilectum; ita ut dicat cum Apostolo, *Galat.* ii,20: < Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus. » Qui etiam languor amoris in sequentibus per liquefactionem animæ videtur significari, dicente eadem sponsa : « Anima mea, hqu£> facta est, ut loculus est» dilectus, *Cantic.* v, 6. Quin et Plato ita amorem definit ; « Amor est ardor animi in proprio corpore mortui, in alieno viventis. » Hunc languorem cbaritafls sponsa hausit ex cella vinaria Eucharistiæ, el Spiritus Sancti ; sicut cumdem post sacram synaxim sen- s Ciü m- tiebat S. Catharina Senensis, et similes virgines rx^ sanctæ. Quocirca S. Felicula collactanea S. Petro- sr nillæ dicentibus tortoribus : a Nega te chrislia- cnU. nam, et dimitteris, » respondit ; « Non negabo, nunc cœpi videre amatorem meum, in quo amor meus fixus est. n Præclare Boetius : « O felix hominum genus! si vestros animos amor, quo coelum regitur, regal. » B. Philippus Ncnus : « Cha- s ruritate Dei vulneratus, » ait Auctor Vita ejusdem, u lauguebat jugiter : tantoque cor ejus æstuabal ardore, ut cum mira fines suos contineri non posset, illius sinum, contractis atque elatis duabus costulis, mirabiliter Dominus ampliaverit. »

Porro S. Bernardus hic el clarius, tract. *De Diligendo* Deo sub milium, languorem hunc explicat defectum amoris : « Hæc mala, inquit, hi flores, quibus sponsa inierim stipari postulat et fulciri, credo sentiens facile vim amoris in se posse tepescere, et languescere quodammodo, si non talibus jugiter foveatur incentivis. »

Verum caleri passim languorem hunc accipiunt excessum charitatis, quo anima ex Dei desiderio* tabescit et in carne macrescit, juxta illud : « Defecit caro mea, el cor meum, Deus cordis mei, » *Psalm.* 1 x x ii,2ô. Audi S. Gregorium, lib. II *in Ezcchielem,* serm. 15 : < Quid ergo sunt m sancta Ecclesia thalami, nisi eorum corda in quibus anima per amorem sponso invisibili jungitur, ut ejus desiderio ardeat ; nulla jam quæ in mundo sunt concupiscat, præsentis vitæ longitudinem poenam deputet, exire festinet, et amoris amplexu in cœleslis sponsi visione requiescere Y Alors itaque quæ

jam falis est, nullam presentís vitæ consolationem recipit, sed ad illum quem diligit medullitus suspirat, fervet, anhelat, anxiatur. Vilis ei fit ipsa salus sui corporis, quia transfixa est vulnere amoris. Unde el m *Canticis* dicit : Vulnerata charitate ego sum. Mala autem salus est cordis, quæ dolorem hujus vulneris nescit; cum vero anhelare jam in coeleste desiderium, et sentire vulnus amoris coeperit, fit anima salubrior ex vulnere, quæ prius aegrotabat ex salute. » Sic et Aponius, Jus-

Ltr.cnor tus Orgelitanus, Anselmos et alii languorem hunc Pr°fic*sa censen*ex ingenti desiderio vitæ ælerconjunctionis cum Christo in coelo. Unde

iu». languorem hunc sponsæ cum somno et exstasi fuisse conjunctum, liquet ex eo quod subdit sponsus : a Adjuro vos, etc., ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam. »

VuiMn. Denique Septuaginta vertunt, *vulnerata sum cha-*

ri iroorr *ritatis,* vel *charitate;* alii, *occisa,* vel *mortua sum charitate, q.* d. Amore Christi quasi telo transfixum et saucium est cor meum, ut amore mihi moriar, et in Christum quem amo, transeam, illique soli

s. Fria- vivam, sicut S. Franciscos orabat : «Da, Domine,

d*301- ut amore amoris tui moriar, qui pro amore amoris mei dignatus est mori, n Ita tres Patres apud Theodoretum, S. Basilius in *Regulis fusius disp.* Reg. 2, et S. Augustinus in *Psalm,* 1 v ii, quem audi : « Vulneratam se dicit charitate. Amabat eum quidem et non tenebat ; dolebat, quia nondum habebat; ergosi dolebat, vulnerata erat; sed hoc vulnus ad veram salutem rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, ad veram sanitatem non potest pervenire; » etS. Ambrosius in *Psalm.* cxvin, serm. 7 : a Vulnerata charitatis ego sum. Nudemus membra nostra bono vulneri, nudemus sagitte electæ. Sagitta hæc Christus est, qui dicit : Posuit me sicut sagittam electam. Bonum est ergo hac vulnerari sagitta, non mediocris mansionis iste processus; non omnes possunt dicere, quia vulnerati sunt dilectione. Dicebant apostoli, cum pro Christo lapidarentur el Christum predicaren!; dicebat Paulus, cum tcr virgis cædcretur, et die ac nocte Christum adorandum gentibus disputaret. Dicunt hoc martyres, qui vulnerantur pro Christo : et qui vulnerari pro ejus meruerunt nomine, plus diligunt. Ad hanc ergo veniens mansionem Ecclesia, ad hunc processum, ut pro Christo filios suos offerat, ut excipiat vulnera charilatis, quasi bona fidei alimenta reperiens piclatisque fructus, gustavit ipsa, ct hortari cœpit cæteros, dicens : Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus sicut malum ; et in malo vulnus est, sed tamen suave. » Denique, vulnus charitatis infligitur a solo Deo; ideoque homini est immedicabile.

6rri.,u- * Symbolice, Orígenes per charitatem accipit Christum; Christus enim suo amore velut telo transfigit,sauciatqueanimam : « Quam pulchrum est, ait Orígenes, quam decorum a chántate vulnus accipere ! Alius jaculum carnei amoris excepit; alius terreno cupidine vulneratus est : tu nuda membra, et præbe te jaculo electo, jaculo formoso. Siquidem Deus sagittarius est. Audi ipsum jaculum quid loquatur : Posuit me ut sagittam electam, et in pharetra sua servavit me, et dixit mihi : Magnum est tibi hoc, vocari puerum meum. Intellige sagittam, quid dicat, ct quomodo a Deo sit electa. Quam beatum est hoc jaculo vulnerari. » Nervosius Nyssenus, *hom.* 4, sic animam piam loquentem inducit : a Deus in me sponsam suam, tanquam in scopum unigenitum Filium suum est jaculatus, de quo per Prophetam dictum est : Posuit me ut sagittam electam; sagitta autem ista aculeo fidei in me penetrans, secum simul adduxit sagittarium, juxta illud : Ego et Pater unum sumus : Ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. » Hæc Nyssenus sparsim.

Huc facit illud S. Hieronymi, epist. 22 *ad Eus-* Exe*

tochium : « Amemus et nos Christum, ejusque p*** semper quæramus amplexus, et facile videbitur omne difficile, et jaculo illius vulnerati, per horarum momenta dicamus : Heu me, quia peregrinatio mea prolongata est! » Sic charitate vulneratus erat S. Augustinus, ut patet ex *Soliloq.* cap. i, et lib. IX *Confess,* cap. n : « Sagittaveras tu, inquit, cor nostrum charitate tua; et gestabamus verba tua transfixa visceribus, et exempla servorum tuorum, quos de nigris lucidos, et de mortuis vivos feceras, congesta in sinum cogitationis nostre urebant, et absumebant gravem torporem, ne in ima vergeremus, claccendebant nos valide, ut omnis ex lingua subdola contradictionis flatus inflammare nos acrius posset, non exstinguere.

Tropologice, Philo Carpathius et Ambrosius Tropob-

in Psalm, cxvin, serm. S, ducent Ecclesiam et animam piam vulnerari charitate, cum Christi amore persecutiones, verbera, vulnera et martyrium libenter sustinent.

Denique, B. Virgo post Christi inccelum aseen- n.Virgi-

sum, ejus desiderio et amore languebat, inquit nll 11D' Rupertos, adeoque hoc languore sensim resoluta, et tandem mortua est sine febri aliove morbo, ut amnr*. censet Franciscos Suarez, et alii graves theologi. Id ipsum B. Virgo revelavit S. Brigitte, lib. VI : « Paravi, inquit Deipara, me ad exitum circumiens omnia loca more meo, in quibus filius meus passus fuerat : cumque quadam die animus meus suspensus esset in admiratione divinæ charitatis; tunc anima mea in ipsa contemplatione repleta fuit tanta exsultatione, quod vix se capere poterat, ct in ipsa consideratione anima mea a corpore fuit soluta. »

Mystici et contemplativi hæc referunt ad sum- A mot r*

mum contemplationis et amoris quasi exslatici hetûêD* gradum : nam, ut ait Dionysius Carlhusianus, ciatt tract. *De Fonte lucis,* ari. 18 : a Ex tanto con- lingao templationis excessu, amorisque impetu, ardore rem el et ebullitione, generantur per redundantiam nwrtem.

.quamdam in parte sensitiva ac corpore languor, debilitas, mœror, ac macies, detestatio corporei alimenti, impotentia usus ac motus membrorum ac sensuum, et lotius corporis rigor. Ncc in his actibus sanctis mens tempus advertit, moras non percipit, imo in his vehementissime admiratur, nec sufficit admirari anima sancta charitatem, pietatem, dignationem, et munificentiam Dei circa se, ct in se, quam tam amorose ac familiariter, tam gratiose et munificenter se ei ostendit, communicat, applicat et infundit. » Vide nostrum Alvarez de Paz in fine tom. Ill, ubi fuse de contemplationc agit, ac quindecim ejus gradus assignat : Phimus est, intuitio veritatis; *secundus,* secessus virium ad animæ interiora; *tertius,* spirituale silentium; *quartus,* quies; *quintus,* unio; *sextus,* auditio loquelæ Dei; *septimus,* spiritualis somnus; *octavus,* exstasis; *nonus,* raptus; *decimus,* apparitio Christi et sanctorum corporea; *undecimus,* apparitio Christi et sanctorum imaginaria; *duodecimus,* visio Dei intellectualis; *decimus tertius,* visio Dei in caligine; *decimus quartus,* admiranda manifestatio Dei; *decimus quintus,* visio clara et intuitiva, quam S. Augustinus, S. Thomas et nonnulli alii tribuunt S. Paulo, cum raptus est in tertium coelum, ubi audivit arcana verba, quæ non licci homini loqui. SicS. Franciscas desjjerio Dei ct Cœli languens el morions, quasi piatomela et cygnus cygnæum cecinit : a Educ do custodia animam ineam : me exspectant justi donec retribuas mihi; » iisque languore amoris deficiens anhelansquc ad Christum immortuus est. Simili languore ex vehementi Christi desiderio mortua scribitur B. Theresia. O sanctam! o jucundam! o beatam mortem! quæ monentes vivificat, amantes beat et glorificat! Quocirca qui vere Christum amat, clamore ejus languet, crebro ad eum suspiret, et per ardentes mentis affectus ad eum aspiret, atque jaculatorias amoris orationes, velut ignis sagittas cum sponsa ad eum assidue ejaculetur. Rursum, Richardus de S. Victore asserit culmen et apicem charitatis esse amorem insanabilem sive violentum, cujus tres gradus assignat : *primus* est, amor vulnerans. Dicitur au(em cor amoro vulneratum, quando amoris sagitta transfixum, intime ardel, aestuat, anhelat, gemit, suspirat, non se cohibere valens ob amoris vehementiam; unde etiam fit ut sæpe pallescat, ac præ amore tabescat; *secundus* dicitur amor ligans, videlicet quando animus ita Dei amore astringitur, ul nihil aliud meditetur, aliorum omnium obliviscatur, quidquid agat, quidquid loquatur, semper pressenti offert Domino; illum enim mento intuetur, perenni retinet memoria, illum dormiens, illum vigilans cogitat, ideo vulnerationem hæc ligatio ct strictissima unio sequitur, qua mens solum Deum ipsum sitit, ipsum solum intuetur, nihil ei prætcr unum Dominum dulce est, in uno tantum quiescit; uno reficitur, si aliud quid visoccurrat quod huic uni non subserviat mox expellit; opprimit ac violenter propulsat desideria, studia, exercitia omnia, quæ ad exoptatam desiderii sui metam comprehendendam non conducant. Cum vero datur uno suo frui, tunc omnibus bonis se abundare credens , nihil aliud admittit. Post hunc sequitur *tertius* amoris violenti gradus, languescere faciens : qui languor provenit, quando exhacamoris vehementia mens in Deum, qui luminis abyssus est, rapitur, ita ut humanus animus hoc temporis articulo omnium exteriorum oblitus, scipsum penitus nesciat, lotu-que in Deum suum transeat.

Gndui phhooìi quindedm.

s. Frandicuf.

s. Theredi.

Trfl amorij ▾ loienti M ‘ ’

•

Ver s. 6. Lava ejus sub capite meo, et dextera ILLIUS AMPLEXABITUR ME.

Ampl exabitur , — id est, *amplexetur,* ut vertit Syrus. liebræi enim futurum sæpe ponunt pro optativo, quo carent. Unde Vatablus vertit, *sinistra ipsius supponatur capiti meo, et dextera ipsius sponsi me amplexetur :* solent enim amantes, v. g. parentes filiolis, quos tenere amant sinistram manum capiti supponere, ac deinde dextera lotum eorum corpus complecti, suoque sinui et pectori astringere, *q. d.* Sponsa, pari modo sponsus me sua læva dexteraque complectatur, itaque me totam sibi arctissime jungat ct astringat circulo brachiorum ,æque ac amorum. Unde Symmachus verlit, *dextera ejus circumplicetur mihi.* Alludit ad lectulos mensales ct nuptiales, in quibus convivae ita jacebant, id est discumbebant, ul prior sequentis capitis sinistram subjiceret, itaque eum sinu exciperet, ut deinde dextera, si vellet, eum circumplecti posset. Sic S. Joannes in ultima Cœna in sinu Christi recubuit, quod summi amoris erat signum.

Sponsa, amore languens ct deliquium passa, quasi in exstasi optat fulciri odore florum et pomorum , sed iis utpote modicæ virtutis ad languorem superandum non contenta, illico ad dilectum suspirat, utpote qui solus languorem curare possit. Ait ergo, inquit llortolanus : Ilei mihi, labaseo, sponse mi, fer opem, serva me, obsecro! Nutat milii caput, lævam tuam, quæso, supponito : solvuntur membra frigore, tua potenti dextera mediam me, amabo, complectere, in sinu tuo , ne concidam, fove : in te unum me rejicio : in te omnem fidem meam ct spem colloco. Tu, qui solus potes, spiritum meum impendentium malorum metu fractum, luo fulci spiritu : infirmam carnem ineam immensa potentia tua corrobora. ut integer spiritus incus, inlegra anima et corpus libi semper maneant, tibique in tuum ad me serventur reditum.

Pinpb’’**

PRIMUS SENSUS ADAQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Quæres, quid læva et dextera significent? Læva un ct

¿ntrrj çnHT R«p. Primo hm? tanuni- in :d i- ha, ‹u- Tiuius.

minora beneficia notat; dextera, majora : *primo* ergo, læva humanitatem Christi denotat, dextera deitatem: sinistra enim imbecillitatis et imbecilte humanitatis; dextera vero fortitudinis et fortissi- nue divinitatis est symbolum. Humanitas Christi sustentavit caput Ecclesiæ, id est Adamum, dum eum ejusque posteros in peccatum prolapsos ere- xii^ etgraiiæ,acjustiliærestituit. Rursum,eadem sustentavit caput, id est fidem Ecclesiae, ad ac- quirendam remissionem peccatorum, justitiam et salutem; hæc enim omnia contulit humanitas et passio Christi : ita Orígenes et S. Bernardus, serm. 4 in *Festo omnium sanctorum.*

frruodo, l«Tl, ffniii hujni ▾ lu: di xkri g toril fri ar*.

Secundo,, læva gratiam præsentis vite, dextera gloriam futur® et œlcrnæ, designat, *q.* d. Christus sua gratia in hac vita ine dirigat, et promoveat ad gloriam æternæ felicitatis, ul ibi divinitatis dextera me complectatur, mihiquo donet coronam regni artérni. Læva ergo sponsi supponitur capiti ad meritum, dextera complectitur ad coronam» Ita Cassiodorus, Carpathius, Beda, ct S. Bernardus, serm. 4 *De Vigilia Nativitatis Domini,* ubi sio ait : « Læva quidem levat, dextera suscipit. Lreva medetur et justificat, dextera amplectitur et beatificat. In læva ejus merita; in dextera vero premia continentur; in dextera, inquam, delicte, in sinistra sunt medicinæ. »

Hinc rursum idem S. Bernardus hic, *serm.* 51, hunc versum non optative, sed effective accipiens, sic explicat, *q. d.* Læva Christi caput meum modo sustinet per gratiam; sed dextera ejus in cœlo me amplexabitur per gloriam; præsens enim gratia est certum pignus gloriœ coelestis, ac merita hujus vite dant certam spem futuri præmli : ‹i Non ait, inquit S. Bernardus, *amplexatur* sed *amplexabitur me,* ut noveris priori gratte adeo non ingratam, ut secundam gratiarum actione praevenerit. n

TrrUo, |t r (hitm. exiutu.

Tertio, S. Ambrosius *in Psalm,* cxvin, serm. 14, ad vers. 5, per *lævam* accipit bona terrena et temporalia, per deæteruæcœlcslia et ælerna : «Ulrumquo, inquit, sponsi brachium ad utilia extenditur; habent tamen sibi aliquid proprium singula* manus. In dextera longitudo vite est; in sinistra autem divitia? et gloria, n *Proverb,* m, 16 : « Læva præsentium remuneratrix, dextera futurorum : læva sub capite sponsæ est, dextera supra, quæ totam complectitur sponsam. Itaque illa quasi fulcrum est quietis presentís, et ideo Filius hominis non habebat ubi caput suum reclinaret, quia, cum dives esset, pauper factus est. » Hæc co loco sparsilo S. Ambrosius. Sic et Beda, acS. Thomas, qui per *Imam* hujus vite prosperitatem, per *dexteram* æternam vitam intelligit. Ubi notat caput sponsæ sustineri a læva manu ; ut tamen non deseratur a dextera, el sinistram esse sub capite, dexteram supra; quia hæc inferiora, ita subesse debent, ut non avocent ab ælcrnis, non deprimant caput, sed elevent potius, et nos excitent ad amorem qus, qui nobis ea tam liberalilcr largitus est. Sic el Justus Orgelilanus, S. Anselmos, et S. Gregorius, quem hio audi : a Per *Imam* sponsi vita preeons: per *dexteram* vero vita ælerna designatur. Per *caput* nutem sponsæ, mens, quæ animæ principatur, assumitur. Sed læva sponsi sub capite sponsæ esso dicitur, et dextera ejus amplexabitur eam , quia vitam temporalem sub mento sua semper ponit; vitam vero æternam ut omni modo amplexetur concupiscit. Itec quippe, qu® videt, magnanimiter mente sublimi conculcat, ofllciis coelestibus se occupat. Itec necessitate tolerat, ad illa summo desiderio quasi brachio dextero sponsi astricta suspirat. In quæ, cum aliquantulum intrat, delectabiliter quiescit, cujus quietis dilectione mundanos tumultus omnino fastidit. Sic quiescentem utique sponsus amplius diligit, el ab ejus excitatione improbosquoscpierepellit, i› dicens : « Adjuro vos, fili® Jerusalem, » etc. Huc facit illud *Prov.* m, ‹6 : «Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitia», etgloria. « Vide ibi dicta.

Quiru, dutm propri

Quarto, læva indicat adversa ; dextera vero prospera : caput autem Ecclesiæ sunt episcopi et prælati, corpus sunt cœteri fideles : prælatos ergo sanctos Christus læva complectitur, id est adversis exercet et perficit; fideles vero dextera, id est prosperitatibus et consolationibus mulcet et provehit.

line perlinet quod scribit Xenophon, lib. Vili *Cyripæd.,* Cyrum voluisse, ut fidei principes sibi ad lævam accumberent, eo quod læva magis insidiis obnoxia sil quam dextera, vel potius ut cordi suo essent propiores, cor enim vergit ad sinistram : simili modo pastores et prelati sunt ad cor Christi, quia illi summe sunt cordi et cure, nipote a quibus salus fidelium pendet.

Qntoto, (|ex'¿n Er^e- J

Quinto, læva est lex vetus, quia caput Ecclesiæ sustentat, quia indicat verum Messiam, idestChristinnSalvatoremeiquetcstimoniumperhibct; dextara est lex nova, cujus gratia totam Ecclesiam ambit cl stringit, ut ejus efficacia lotam legem servet el adimpleat : quare lex nova veterem supplet et perficit, sicut dextera sinistre imbecillitalem supplet et roborat, ut patet *Matth.* v et seq. Rursum, lex vetus notatur per sinistram, quia erat lex timoris et poenarum; nova vero per dexteram, quia ipsa est lex amoris et grati® ac gloriæ internre. Ita S. Hieronymus in cap. iv *Zachar.,* et Enchorius, lib. II *in Genesim.*

Donique, primaria sponsa in Canticis est humanitas Christi, quam Verbum ut amicam ct sponsam sibi in incarnatione despondit, ac læva dexleraque, id est circunupiaque complexus est, ut dixi in *Proemio,* cap. vm. Ul ;

6ECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, Thcodoretus, et 1res Anonymi apud ip-

Lan, c<.n>n)l- j iiciiT .l. itera, prêtai.- •>ngni.

eum, ac S. Bernardus, *term.* Si, per *lenam* accipinnt comminationetu supplicii; per dexteram vero regni promissionem ; utraque enim Christus animam ad so trahit, sibique copulat : a Est autem, ait g i;ornar(]Us, cum mens nostra formidine pœnre servj|j(er premitur; et tunc nequaquam sub capite, sod super caput læva esse dicenda est : nec potest sic affecta anima omnino dicere : Quia Leva ejus sub capite meo. At vero, si proficiens ex hoc spiritu servitutis transierit in quemdam spontanei obsequii digniorem affectum, quatenus videlicet prremlis polius provocetur quam arctetur suppliciis; magis autem si amore boni ipsius agatur: tunc indubitanter dicere poterit, quia beva ejus sub capite meo • quippe qui illum servilem metum, qui in sinistra est, meliori atque excellentiori habitudine animi superarit, ct dignis desideriis etiam ipsi appropiaverit d. xteræ, in qua sunt omnes promissiones, dicente Propheta ad Dominum : Delectationes in dextera luausque in finem, Psa/m. XV, 11 ; unde et certa spe concepta cum fiducia loquitur: Et dextera ejus amplexabitur me;» tuncque exsultans dicit cum Psalte, *Psalm,* iv, 9 : « In pace in idipsum dormiam, et requiescam : praesertim cum suppetat causa quæ sequitur : Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me. n Hæc S. Bernardus. Idem ibidem magis ad litteram per *laxam* et *dexteram* accipit omnimodam protectionem, qua Deus animam ad se anhelantem tuetur et complectitur. « Ergo, inquit, non sustinet dileelæ molestiam : adest, neque enim moram facere potest tantis desideriis evocatus. Et quia illam compererai, donec absens fuit, fidelem ad opera, ct sollicitam ad lucra, in eo nimirum, quod flores sibi et fructus præceporat adunari; etiam cum propensiori hac vice remuneratione gratiæ est reversus. Denique uno brachiorum suorum sustentat caput jacentis, alterum ad amplexandum parans, ul sinu foveat. Felix anima quæ in Christi recumbit pectore, ct inter Verbi brachia requiescit. »

Iluc pertinet versio Chaldmi : *Quando,* inquit, *populus domus Israel ambulabat per desertum, erant nubes gloria circumdantes cos per quatuor venios mundi, ut non dominaretur in cos æstus, neque sol, neque pluvia, neque grando.* Columna enim nubis protogens llobræos in deserto, typus erat protectionis, qua Spiritus Sanctus protegit fideles Christi in Ecclesia.

Secundo, Aponius hæc tripliciter exponit : *primo,* refert ad martyres, quos Christus sustentat sua læva, id est promissione regni coelestis, ac dextera, id est gratia et auxilio suo amplectitur cl corroborat : « Tormenta enim omnia, inquit, tpsnquo mors pro Christo suscepta deliciæ sunt animarum sauciarum pro «ternis gaudiis acquirendis; ubi se Ecclesia deliciis resoluta, amplexu dilecti Christi contineri lætatur, ut digna sit pro Factore suo atrocitatem perpeti tormentorum. » *Secundo,* ad animam sanctam, quasi ipsa dicat : Christus sustentat me læva compunctionis, ne deflectam ad sinistram carnis et concupiscentis, el dextera tribulationum me continet, ne dilabar ad dexteram superbire. *Tertio, q. d.* Læva Christi, id est scutum fidei, est sub capite meo; dextera vero, id est gladio orationis amplexatur et obarmat mo.

Mystici et contemplativi hanc gnomen accipiunt de summo contemplationis gradu, quo anima in- snm-nn» time Deo per contemplationem intellectus, et per ardorem voluntatis unitur, cumque quasi duobus hisce brachiis reciproce stringit et amplectitur. Tunc enim Deus cor allicit, suisque quasi illuminationis et inflammationi» brachiis inulcendo, trahit ad altiorcm quemdam et puriorem amoris amplexum. Et sicut hic cognitio subtilior, ita et affectio nobilior viget, qure non adhaeret delectationibus divinis, sed, iis omnibus animose prreteritis, optat in nudis Dei brachii» conquiescere. Hic præ magnitudine voluptatis cor dilatatur, et quodammodo patefactis poris dehiscit, ac læditur, soletque aliquando hie • Iresio ita ingravescere, el amoris impetus ita augeri, ut tantis incrementis cor humanum par esse non possit; sed ci morte felicissima succumbat, quod mortis genus aiunt beatissimae l)eiparæ,S. Teresio?, alüsque nonnullis contigisse.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPAL»,

De *Christo et* B. Virgine.

Primo, Rupertus per *Imam* accipit solatia, quæ Primo. Deus in hac vita concessit B. Virgini; qualia sunt videre Spiritum Sanctum descendere in se et apostolos, Evangelium toto orbe prredicari, gentes converti ad Christum, etc. « Et dextera illius amplexabitur me, » id est gloria Patris, in qua ipse est , totam circumdabit et implebit me , cum de præsenti sæculo eduxerit et assumpserit me : illa videlicet dextera, qualem Psalmista insinuat, dicens : « Delectationes in dextera tua usque in finem, » *Psalm,* xv,11.

Secundo, Guilielmus Parvus, et ex eo Delrio per scande. *Imam* accipit acerbitatem passionis Christi, per *caput* mentem Morire, per *dexteram* gaudium resurrectionis : ipsa ergo dixit : « Amore langueo, » quia in passione languor iste matris aperte se prodidit. Videt, inquit, mens divinitus illuminata, quam utiliter atque salubriter dulcissimus filius moriatur; quam breves sit morulas in morte facturus, et quam gloriose post modicum triumphaturus. Et occo propter hoc : « Lreva ejus sub capite meo ; » non enitn supergreditur caput meum, ut ratio cedat affectui, et lugeatur a me filius mens quasi descensurus iu corruptionem, non quasi potestatem habens ponendi animam suam, et iterum sumendi eam. Ego vero certissima sum, quod dextera ejus amplexabitur me, quod gloria resurrectionis ejus cito me exhilarabit, non tanget tantum , sed amplexabitur, non sicut passio ad modicum contristavit, ita etiam resurrectio

perfunctorie, et ad horam exhilarabit; sed, conscisso mœroris mei sacco, perpetua lætitia circumdabit me. De morte ejus brevi luctus mihi brevis sed quia resurgens ex mortuis jam non moritur, materna in me charitas immortali lætitia perfruetur.

VOX SPONSI.

Vers. 7. Adjuro vos, filia Jerusalem, per capreas CERVOSQUE CAMPORUM, NE SUSCITETIS , NEQUE EVIGILARE FACIATIS DILECTAM, QUOADUSQUE IPSA YELIT.

Pro *dilectam,* hebraico est HDHR «Aova, quod et *dilectam et dilectionem* significat ; unde Vatablus vertit, *ne expergefaciatis amorem,* id est sponsam summe amantem et amatam; ponitur enim *abstertio. iractum* Pro concreio per cpistasim ad significandam vehementiam amoris in sponsa, quæ tanta est, ut ipsa non tam amans et amata, quam merus amor esse videatur. Unde Syrus pro *dilectam* vertit *essentiam amoris,* vel *ipsum esse amoris;* Arabicus, *amorem.*

A»irar-

Sponsa amore languens incidit in somnum et animi deliquium, tota abrepta in desiderium sponsi; quare ab adolescentulis in lectulum delata, in eo obdormiit. Sponsus ergo socias ejus adjurat, ne ab hoc sancto suavique somno eam suscitent, sed in eo conquiescere sinant donec ipsa sponte evigilet, qua abjuralione ostendit quam sibi hic amoris somnus placeat. Amoris enim languor est dulcis amoris somnus; quare in somni hujus lectulo mansit, egilque ct dixit omnia quæ sequuntur hoc cap. ad finem; nam cap. sequenti, puta in, vers. 1, ait ipsa : a In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea. » Ita Orígenes, Aponius et alii. Septuaginta vertunt, *adjuravi vos in virtutibus et viribus agri, si suscitaveritis et* re*suscitaveritis* (Ambrosius, *in Psalm,* cxvm, serm. 5, *elevaveritis et suscitaveritis;* Scholiustes, *e somno excitaveritis) charitatem quoadusque velit.* Per virtutes; sive potentias et vires, sive fortitudines agri, accipe plantas, arbores et virgulta, ct quidquid pulchrum et prestaos est in agro.

Chaldæus inore suo referens hæc ad Moysem et Hebreos tendentes inChanaan, sic vertit : «Post hæc dictum fuit Moysi in prophetia a facie Domini, ut mitteret nuntios ad explorandam terram, ct quando reversi sunt ab explorando, detraxerunt terre Israel, ct demorati sunt quadraginta annis m deserto. Aperuit Moyses os suum, et sic ait : Adjuro to, ecclesia Israel, in Domino exercituum ct in fortitudinibus terræ Israel, ne superbe contendatis ascendere ad terram Chanaan, donec sit voluntas a facie Domini, et consumatur lota generatio virorum bellatorum, et moriantur de medio castrorum ; sicut superbierunt fratres vestri filii Ephraim, qui ex Ægypto egressi sunt triginta annis, antequam pervenisset finis, et ceciderunt in manu Philistinorum, qui habitabant in Geth, et occiderunt eos : sed exspectate usque ad tempus quadraginta annorum, et postea ingredientur filii vestri, ct possidebunt eam. »

PRIMUS SENSUS ADAQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Adjurat, id est obtestatur cum comminatione vel exsecratione sponsus, puta Christus, filias Jerusalem, id est Judæos, scribas et principes (unde hebraico pro vos est ODDX *etehem,* masculinum, *q. d.* Vos, o cives Jerusalem, vos o Judaei) nc orientis in Judæa Ecclesiæ, sed ferventis fidem, pacem et profectum interturbent, *q. d.* Sufficiat vobis, in me sævilum esse, ut lubuit. In suavissimam sponsam meam sævire nondum permitto, quam ego in fidem et tutelam recepi meam, et otioso jussi esse animo. Ecce domi suæ orat angelorum circumsepta præsidio : per quas sanctas vos obtestor mentes, ne orantem sollicitetis, neve sedato animo meæ fidei, el promissis addormienti, obstrepatis, aut negotium ullum exhibeatis, nisi vultis coelestes acies, quibus scelerum vestrorum poenas detis, irritare. Acutius enim ipsis capreis cum cernant, vestra quantumcumque occulta perspiciunt consilia. Capreis et cervis longe celeriores, suis accurrunt ocyssime, atque opem ferunt clientulis. Omnes sunt ministratorii spiritus in meæ Ecclesiæ tutelam et ministerium missi a me propter eos, qui hæreditatem capient salutis, *Ilebr.* i,14.Sicutenimolimpcrangelos expuliChananæos e Judæa in gratiam vestri; sic per cos pariter vos cx illa expellam in gratiam Ecclesiæ meæ, si illi, puta illius apostolis el fidelibus Christianis, restiteritis. Sinite ergo Ecclesiam meam justum pacis et devotionis somnum capere, et quamdiu volet, conquiescere, regnum cœlorum obtinere, et in eo regnare pacifice. Ita Horlolanus, Titelmannus el alii.

Rursum hanc gnomon adaptes apostolis sedentibus in Sion post ascensum Christi, ac silentio et orationi vacantibus usque ad adventum Spiritus Sancti in Pentecoste, quo repleti, sponte rupto silentio, coeperunt publice predicare magnalia Dei el Christi, idque ex precepto Christi : « Sedete, ait, in civitate,quoadusque induamini virtute ex alto,» *Luc.* xxiv, 49. Velat ergo Christus, ne quis apostolorum quietem turbet, usque ad adventum Spiritus Sancti.

Insuper proprie filias Jerusalem, id est fideles singulos, maxime imperfectiores et leviores monet Christus, ne Ecclcsiæ pacem discoloribus moribus, scandalis, schismate, aut tumultu perturbent, donec ipsa velit, i. e. jugiter : Semper enim ipsa volet pacem. Ita Delrio.

Porro capreas cervosque camporum ad litteram ut sonat accipe : est enim hic juramentum venatorium, quo sponsus velut pastor campester et ruralis venatores adjurat per cervos et capreas, quos ipsi in agris et sylvis venantur, more filia-

Juri-
menina
veíalo
riutn
sponti
qnisi
piston*.

rum, id est virginum Tyri, qnibus Judæa vicina sunt, quæ venationi vacabant, juxta illud Virgilii, *£ueid.* I :

Virginibus Tyriis mot est gestare pbareUim.

Talis fuit Diana. Solemus enim jurare per res summe dilectas, quales venatoribus sunt cervi sibi summe dilecti, Genes, x l ix , 21. Hinc Septuaginta vertunt, tn *virtutibus ct viribus,* sive *fortitudinibus agri*, id est per omne quod est potens aut forte in agris ct sylvis, aut per omnem agrorum fœcunditatem, et quæcumque cx cis gignuntur vel aluntur, vel per omne quod vobis charum et jucundum (hoc enim significat hebræum ny *tsevi)* est in agro, *q. d.* Si adjurationem hanc meam exsccratoriam violaveritis, o Judæi, persequendo Ecclesiam et fideles Christianos, fiet ut vobis cervus pereat, steriles sint capreæ, agri pariter lapidescant et sterilescant, ac quod vos seminaveritis Titus et Romani demetant, denique tota vestra regio vastetur et evertatur, uti de facto contigit.

Mystice. Mystice, per cervos et capreas accipe vel angewrti et los, qU¡ velut hinnuli mira celeritate per mundi campos, porque omnes Ecclesiæ angulos discurrunt, propter ministerium fidelium, et salutem electorum , ac in montibus, id est in cœlis degunt, atque ut caprea acutissime vident omnia, quæ in Ecclesia geruniur, ct fidelibus de omnibus ad salutem opportunis provident rita Orígenes, Philo Carpathius, Nyssenus et alii. Vel prophetas ct patriarchas, ob eminentiam scientiæ et sublimitatem conversationis, qua velut cervi cum B. Virgine montana virtutum conscenderunt : ita Theodorelus ct Rupertus. Vel apostolos et doctores, qui cœlcstia docent, ct homines ad cœlum transmittere satagunt : ita Aponius. Vel a sancias animas exutas corporibus, ait S. Bernardus, propter nimium acumen visus,et saltus celeritatem:» mente enim saliunt in montes cœlorum, ct colles æternilatis : ita Rupertus. Porro S. Ansclmus sic explicat, *q. d.* Si vultis habere naturas capreæ ct cervi, quas habent sancti, adjuro vos ne peccetis, ct inobedicnliis vestris animam amore languentem, ct in contemplatione persistentem dimoveatis ab illa quiete. Fuso deinde naturam dotesque caprea prosequitur, casquo sanctis et contemplantibus adaptat.

SECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

De Christo ct anima sancta.

i an! n 5 primo, •tuhn. Adjurat Christum quoslibet *primo,* ne animæ sanctœ quietem, virtutis studium el profectum, quo contendit in cœlcslcm Jerusalem, velut ejus civis ct filia, verbis vel factisquomodolibct impediant vel interturbent, sed quisque de alterius profectu quasi de suo gaudeat, ait Aponius. Addit Justus Orgelilanus hic doceri voluntaria esse debere bona opera, non coacta : « Tunc enim, inquit, non suscitatur dilecta , donec ip«a velit, quando sanctorum vota voluntate spontanea Domino offeruntur. »

Secundo, somnus anima est humanarum rerum s«nn.io, oblivio, ul tota Deo et cœlo intendat, qualem agunt anachoreta, monachi, et religiosi : namj numoLUut ait S. Rasilius, inter. 6, in *Reg. fusius disput.:* « Nihil aliud est sui ipsius abnegatio, nisi summa rcrum omnium vita superioris oblivio, atque a sui ipsius voluntatibus recessio. » Hujusmodi somnum plurimum amat Deus, edicitquc aliis denuntiatione severa, ne ullum ulla ratione perturbent. Quod si per cervos accipias angelos, pia cogitatio est, ait Sanchez, quæ meditatur hac abjuratione id a puellis peti, ne molestia aliquid afferant angelis qui magno studio, et fortasse diuturno eo sponsam adduxerunt, ul in sponsi sinu quiescat : neque privent dios et magna voluptate , et sui laboris fructu. Videant hic qui aliis scandalo sunt, quam graviter Deum, a cujus complexu sponsa divellitur, et angelos, quorum etiam opera effectum est, ut aliorum oblita, unum sponsum amet et curet, irritent et offendant.

Tertio, somnus anima est oratio, meditatio, Tertio, contemplatio, cxslasis. Vetat ergo Christus, ne ab hoc pietatis somno Magdalenam suam, velut n0. exotiosam avocet negotiosa Martha. Unde Joannes Carmelitanos sic exponit, q. d. • Obtestor vos, Ecclcsiæ filia, per memetipsum, qui caprearum ac cervorum similis sum, ne animam, quam ego exstasi, vel vitali quovis somno ad me rapio, excitare audeatis ad aliorum salutem curandam, quoadusque, jubente me, ipsa velit. » Ita Cassiodorus, Beda, Anselmus, et S. Gregorius, quem audi : « Cervi et cerva munda animalia esse perhibentur. Quid ergo per cervos et capreas, nisi fidem, et spem, ct charitatem accipimus? Quas dum nobis mundas servamus, per easdem altos montes contemplationis ascendimus. Sancta autem anima sponsa Christi, a cunctis mundi perturbationibus quiescere appetit, in sinu sponsi sopitis terrenis cupiditatibus dormire sancio otio concupiscit , ita ut etiam necessaria colloquia aliquando fastidiat, soliusque sponsi collocutione , quanto quietius, tanto serenius hilarescat. Sed hanc dormientem carnales qui sunt in Ecclesia nonnunquam importune excitant, negotiis mundi eam implicare desiderant : quia ejus vitam inutilem existimant, dum ab eorum curis eam se abstinentem considerant. » Et post nonnulla : « Hi dilectam excitare sub adjurationis pondere prohibentur, no videlicet mentem, quæ ad vacandum Deo se accingit, et solis spiritalibus studiis inhærere concupiscit, importunis sollicitationibus inquietent, et tenebris curarum terrenal um oculum cordis ejus obnubilent. El tamen non ei omnis cura proximi interdicitur : quia profecto omni perfecta anima discernendum est, et quando

cedesti contemplationi studeat, et quando proximorum utilitatibus inserviat. llano vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit, atatimque verbum sponsi amplectitur, et dicit : Vox dileoli mei, n etc. EtS. Bernardus, *senn.* 61 : a Magna, inquit, et stupenda dignatio, quod quiescere facit animam contemplantem in sinu suo, insuper et custodit ab infestantibus curis, protegitque ab inquietudinibus actionum et molestiis negotiorum, neo patitur omnino suscitari, nisi ad ipsius utique voluntatem, n Idem fuse prosequitur, serm. Jif : « Moriatur, inquit, anima mea morte (justorum, uti aiebat Balaam, *Num.* cap. xxiii, 10), etiam si dici potest angelorum, ut præsentium memoria excedens, rerum se inferiorum corporcarumqufi non modo cupiditatibus, sed et similitudinibus exuat, sitque ei pura cum illis conversatio, cum quibus est puritatis similitudo. Talis, ut opinor, excessus, aut tantum, aut maximo contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus vivendo non teneri, humanto virtutis est : corporum vero similitudinibus speculando non involvi, angelica» puritatis est. » Et post nonnulla : « Erras, si citra invenire existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis; sed da mihi qui illuo pervenerit, et incunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat : Convertere, anima mea, in requiem tuam : quia Dominus benefecit tibi, » *Psal.* cxiv, 7.

Porro Septuaginta vertunt, *adjuravi* vos, /i/iœ *Jerusalem , in virtutibus* (alii, in *exercitibus) et in viribus agri, si suscitaveritis et resuscitavcritis ejus charitatem, quoadusque velit,* quasi baio sint verba non sponsi, sed sponeæ, quibus adjuret adolescencias, ul excitent amorem suum, nec dormire aut torpere sinant quoadusque ipse velit, id est ut charitatem suam sponsi voluntati subjiciant. Desiderat autem sponsus ab omnibus amari ; venit enim ignem mittere in terram, et quid vult, nisi ut accendatur? *Luc.* xii, 49. Ita Orígenes, Thcodorelus et tres Patres. Verum hæc dissonant a Vulgata, æque ae ab Hebræo, in quo liquet hæc esse verba sponsi de sponsa: *donec velit,* Intellige, non sponsus, sed ip«a sponsa : hoc enim exigit I'Snn *techpats,* id est *volet,* quod est femininum.

Varia bojui lo* ci capo- aitfooer

Quocirca, minus quoque Hebræo et Vulgate respondet expositio Pselli, qui Septuaginta secutus, censet hic animam «anctam a *capreis,* id est ab angelis opem flagitare, ut ad salutem el charitatis perfectionem (quod único vult Deus) queat pertingere; ct Nys-eni, *hom.* 4, qui putat hic signilicari, quod in charitatis studio imitari debeamus angelos quousque voluntas Dei, quæ est ut omnes homines salvi fiant, impleatur. Et S. Augustinus (vel quisquis est Anclor) in *Specui.* cap. nr, tom. Ill, qui censet hio Ecclesiam excitare fideles ad martyrium, qui est apex charlfatis, ad quem eos promovere vult Christus, Et trium Anonymorum apud Theodoretum, qui censent hic animam sapientem hortari infirmiores, tamdiu Christum mente gerant, donec ipso eisdem claram sui visionem impertiri velit. EtS. Ambrosius in *Psalm,* cxvm,serm. K, qui opinatur hio dici, quod Christus per incarnationem suscitatus sit in lucem, per resurrectionem vero resuscitatus t undo per capreas et *cervos* accipit ipsummet Christum : « Vel, inquit, suscitatur Christus in hi* qui primum accodimi, resuscitatur in his qui postquam accesserint, dormierunt : Donnit orgo Christus negligentibus, suscitatur in sanctis. »

Mystici et contemplavi hæc referunt ad oratio- n - :
nem, quam *quietis* appellant, quia in oa om- Ch,<1'
nes animæ facultates quiescunt:in qua, aitB. The-
resia, anima miro quodam modo intelligit Deum 0r<*>
jam sibi propinquum, et quasi contiguum esso, ita ut levi conatu possit ad divinam unionem pervenire. Oratio ergo quietis est, qua mens quasi dormit in Deo, sola voluntatis noie fere insensibiliter operanto in amante, sicul infans semidormiens sugit ubera matris , quæ si amoveantur, exspergiscitur, et plorat, acploralu ostendit quantum bonum amiserit, quod dormiens non aestimare nec sentire videbatur. Tola oniin anime intrat in se, sesequo colligit circa Deum, ut neo sentire nec audire videatur, essequo dormiens ct semimortua, donec ad so redeat; tunc experrecta sentit quantum bonum perdiderit. In hac ergo oratione quasi dormit, ct moritur propria mons et voluntas, ac transit in divinam, ab oaque movetur et agitur, sicut qui navigat, movetur non a so (quia quiescit, et subinde dormit), sed a navi quasi quiescens in patriam, et portimi optatum vehitur. Talis ergo est quasi puer dormiens in sinu patris; totam enim suam curam et cogitationem Deo relinquit, cui soli inhæretet indormit, dicens : « In pacejn Idipstim dormiam, et requiescam, » *Psalm,* iv, 9.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et I). Virgine.

Vide Rupcrtum qui hæc omnia adaptat silentio, contemplationi et exstasi B. Virginis. Rursum hæc adapta ejusdem fiduciæ et resignations in Dei providentiam, qua sciens se Deo et Christo Filio suo summe esse cordi et curte, inter ejus brachia in ejus quasi sinu secura quiescebat et indormiebat, tum in Christi passione ct cruce, tum in apostolorum et Ecclesiæ post Christi mortem persecutione facta per Judæos, tum in quibuslibet dubiis et adversis.

SECUNDA FARS CANTICI,

SIVE

SECUNDUS ACTUS DRAMATIS,

QUO DESCRIBITUR ADOLESCENTIA ET INCREMENTA ECCLESLE,

ÜSQUE AD CAP. HI VERSUM 6, SICUT INFANTIAM ECGLESIÆ DESCRIPSIT A CAP. T HUCUSQUE.

Hæc adolescentia Ecclesia fuit post Pentecosten, eum apostoli, recepto Spiritu Sancto, profecti ad g- det, ubique ecclesias fundarunt. Vide dicta in Proœmio, cap. in.

VOX SPONSI

Vers. 8. Vox dilecti mei, ecce iste venit saliens IN MONTIBUS, TRANSILIENS COLLES.

Vers. 9. Similis est dilectus mi is caprea, ihnnuLOQUE CERVORUM : EN IPSI: STAT POST PARIETEM NOSTRUM, RESPICIENS PER PENESIRAS, PROSPICIENS PER CANCELLOS.

Vox DILECTI MEI, ECCE ISTE VENIT SALIENS IN MONTIBUS, TRANSILIENS colles.—Hebræa yapo *mckoppels,* id *est contrahens se super collcs:q\n* cnim fortiter et procul salire volunt, membra et vires contrahunt ut validius saliant. Vatablus, accurrens *per colles.*

Similis est dilectus meus capreje, hinnuloque cervorum. — Chaldæus more suo hæc refert ad liberationem llebræorum ex Ægypto : « Quando, inquit, habitabat populus domus Israel in.Egypto, ascendit clamor eorum ad coelos excelsos ; tunc revelata est gloria Domini Moysi super montem Horcb, ct misit eum in Ægyptum, ut redimeret eos, cl educeret cos de oppressione subjectionis Ægyptiorum : el abbreviatum est tempus prn'finitum propter merita patrum, qui comparati sunt montibus, et diminuit de tempore servitutis contum nonaginta annos propter justitiam matrum, qua' comparati^ sunt collibus, vers 9. Dixit cretus Israel : In tempore quo revelata est gloria Domini in .Egypto in nocte Phase, ct occidit omne primogenitum, ascendit super fulgur velocissimum, ct cucurrit sicut caprea cl sicut hinnulus cervorum, et protexit domos nostras. »

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Sponsa in suo amoris languore delata ad lectulum, ibique indormiens audiit confeso ct tenuiter vocem sponsi advenientis, et transilientis montes, 'it ad sponsam amore languentem festinanter accurreret; quare vox hæc ejus fuit eminus mi<«a, ideoque exilis ct submissa, uti docet S. Ambrosius, semi. fi *in Psal.* exi, vers. 1. Sive hæc vox fuerit sponsi indicentis adolcseentulis silentium, ne quo strepitu sponsam excitent, ut volunt S. Gregorius et S. Bernardus. Sive aliqua alia, ut vult Orígenes. Unde vocem dilecti, indicante amore, agnoscens, ct exsultans sponsa exclamat : En dilectus meus adest; hæc enim est vox dilecti mei, quam audio, qui ut video summam mei curam gerit, nec aliud agit, quam ut meum amorem, tranquillitatem, pacem, omneque bonum curet ct promoveat : quare instar hinnuli et capreæ celerrime transilii montes et colles, ul mihi adsit et succurrat, (la Joannes Carmelita : « Vox, inquit, dilecti mei, qu® una id poterit, vi sua divina sonuit, et expergefecit me. »

Tripliciter hæc gnome potest exponi, *primo,* de Christi incarnatione, *q. d.* Ego Ecclesia Christiana, jam nascente Christo, exoriens in B. Virgine, S. Josepho, apostolis et discipulis, amore Christi languens et suspirans, ut ipse genus humanum a peccato ct morte redimat, incipio jam audire vocem ipsius tum per se prtedicanlis, tum per Joannem Baptistam, uti volunt 1res Patres apud Theodoretum : hujus enim vox fuit vox Christi; unde ipse ait : « Vox clamantis (scilicet Christi) In deserto : Parate viam Domini, » *Isai.* xl , 3 et *Matlh.* m,3. Ecco ergo Filius Dei venit in carne, ut me redimat , sibique despondeat :« Saliens in montibus, transiliens colles. » Per montes el colles omnes angelorum ordines intellige, quos Christus o cœlo saliens in terram transilivit, ao sub omnibus se dimisit factus homo, juxta illud Davidis : « Minuisti eum paulo minus ab augelis, » *Psal.* vni,6, el *llebr.* n, 7; et ut ait S. Bernardus, semi. 53 : « Ut hinnulus quippe apparuit parvulus, qui natus est nobis. » Sic et Cassiodorns el Boda : Christus, inquiunt, est *hinnulus,* quia factus est humillimus inter homines, et ut ait Isaías, cap. un, 3, *novissimus* virorum. Addit S. Anselmus Christum esse *hinnulum,* quin nulla carnis mole optessus, et omnibus virtutibus ornatus, sicul hinnulus maculis distinguitur. Idem vero dicitur caprea, ait Justus Orgelilanus, propter similitudinem carnis peccati, quam assumpsit. Aut per *montes* et *colles* intellige sanctos patriarchas et prophetas : quia per medias generationes plurimas, inquit Titelmannus, post longam Patrum præcedentium seriem, tandem de virgine natus mundo apparuit. Quasi enim tot montes et colles transilit, quot ante ipsum pr.ecesscrunt divers® generationes Patrum præcedentium, ex quibus secundum carnem processit. Saliit videlicel a monte illo sublimi, patre fidei nostro| Abraham in filium Isaac, ab hoc in filium Jacob, indeque in alios, et quasi saltibus singulis nostræ mortalitati factus vicinior : tandem nruilfestus in carne nostra mortali apparuit. Saltus ergo præcipuus, cujus hic fit mentio, ille est Dei ad homines admi-

Primo.

twnu-
b,j'

Moniti
in=“l,

rabiite descensus, quo Verbum caro, Deus homo factus est, quo Palris Sapientia in assumpta servi forma inter homines apparuit. Christus ergo instar fulguris montes, id est angelos et colles, id est patriarchas, et omnes patrum generationes transmittens, ait S. Bernardus, *serm. lit,* in purissimum Virginis uterum desiliil in presepe : inde transiliit in /Egyplum, ait Nazianzenus, inde rediens saliit in crucem : e cruce et sepulcro resiliit in cœlum. Audi S. Ambrosium in *Psal.* cxvni, serm. 6, vers. 1, qui ita sponsam loquentem inducit : « Ego suscitari mihi charitatem cupio, ego me vulneratam charilale puto, el ad me plus chantas ipsa festinat. Ego dixi : Veni; ille salit et transilit : ego rogo cum venire cum gratia, ille gratiarum operatur augmenta; ct dum venit, incrementa grafico secum vehit; et veniendo acquirit, quia studet etiam ipse suæ placere dilecte. Salit super excelsa, ut ascendat ad sponsam : sponsæ enim thalamus, tribunal est Christi. Salit super Ecclesiam, transilit super Synagogam. Salit super gentes, transilit super Judæos. Videamus salientem. Salit de cœlo in Virginem, de utero iu præsepe, de presepio in Jordanem, de Jordane in crucem, de cruce in tumulum, in cœlum do sepulcro. » Et post multa quæ interjicit : « Salit super Ecclesiam, quæ est domus panis, eo quod fidelium corda confirmet. Merito sicut capreola, quia caprea in altis pascitur. *Dorcas* dicitur a icpxtw *videre,* (dorcadum) enim visus acutior est. Quid noe aptius Christo, qui Patrern vidit, quem vidit nemo? Aut si quis vidit in Christo, ipso filius revelavit. Merito sicut hinnulus quasi filius cui paterno* inoleverit vis nature, ut cum occulta non lateant, serpentes fugiant, venena non lædant. » Christus ergo c cœlo desiliit in solum et in cœnum, et ex cœno resiliit in cœlum. Ita Cassiodorus, § Gregorius, Beda ct alii.

Saint Chrfotns do id c®ünm' SKDcdo.

Secundo, potest exponi de missione Spiritus Sancti in Pentecoste, *q. d.* Apostoli ct fideles post Christi ascensum in cœlum, in Sion ob melum Judreorurn reclusi, ac orationi et contemplationi vacantes, in die Pentecostes senserunt Christi *adventantis* opem et vocem, cum in cos misit Spiritum Sanctum. Tunc enim « factus est repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, ct replevit lotam domum, ubi erani sedentes. Et apparuerunt illis dispertite linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum : et repleti sunt omnes Spiritu Sancio, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis, n *Actor,* n, 2. Quare hoc spiritu annali annullarmi, ac superarunt minas Judæorum el pontificum, imo gentes omnes Christo subjugaverunt. Porro cum Spirila Sancto descendit ipse Filius, n quf* ac Pater in apostolos : 1res enim personæ sibi invicem sunt consubstantiales, et quod una oper tur ad extra, hoc operantur et duæ catene. Unde Christus iturus in cœlum apostolis promisi, dicens, Joan, xiv, 18 : a Non relinquam vos orphanos : veniam ad vos;» scilicet cum Spiritu Sancio in Pentecoste, inquiunt Rupertus et S. Cyrillus, lib. IX *mJoannem,* cap. x l v. Denique Spiritus Sanctus fuit quasi vox Christi, quæ per os apostolorum Christi fidem loto orbe predicavi! et propagavit; unde de eo ait Christus : a Ille me clarificabit; quia de meo accipiet, ct annuntiabit vobis, » *Joan,* xvi, 14.

Spiritus Sanctus denique fecit apostolos, montes el colles, hoc esi omnes itinerum anfractus, omnes difficultates, omnes persecutiones et tribulationes, omnia impedimenta Evangeli! transilire, ut Christi fidem et Ecclesiam loto orbe disseminarent. Unde S. Gregorius hic ait Christum esse similem capreæ salienti in montibus et transilienti colles, quia sanctos omnes patientia operationis suæ transcendit, dum se a morte suscitavit, Spiritum Sanctum in apostolos misit, gentesque ad se convertit. Nyssenus ait Christum saliisse super montes, quia (temones sibi subjecit. Oríges nes vero, quia omnia regna mundi omnesque reges, quamvis excelsos suæ fidei subjugavit. Theodoretus autem, quia aras et templa idolorum, quæ erecta erant in montibus evertit. Unde Symmachus vertit, *ascendens contra montes, exilions adversus colles.* Denique Salomon hucusque descripsit infantiam Ecclesiæ, hic vero depingit ejus adolcscentiain et incrementa usque ad cap. m, 6, uti dixi in *Proemio :* hæc autem coepere in Pentecoste, et deinceps magis sunt aucta.

Tertio, Christus transilit montes et colles, cum Ecclesiæ in quavis persecutione et adversitate celerrimo e cœlo instar fulguris adest, consilium et auxilium porrigit, facitquo ut ipsa omnia superet et transcendat, juxta illud Christi promissum et oraculum : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et porte inferi non prævalebunt adversus eam, » *Matth.* xvi, 18. Et: a Cum ipso sum in tribulatione : eripiam eum, et glorificabo eum, n *Psalm,* xc, 15. Tertia

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo ct anima sancta.

Christus per sanctas inspirationes salit in animam; montty ct colles sunt animæ potentiæ per Dei gratiam elevate, ct anhelantes ad cœlcslia. *Primo* ergo salit Christus in intellectum, dum quasi sol radios lucis cœlestis illi immittit, ut videat quantum bonum, quam utile, quam pulchrum, quam jucundum sil opus virtutis, v. g. charitatis, religionis, contemptus mundi, martyrii, castitatis, patienliæ, humilitatis, etc.; *secundo* ex intellectu salit in voluntatem, stimulos caloris, id esi sancti amoris impulsus illi inspirans, quibus amet et ardenter velit opus viriulis; *tertio,* salit in phantasiam, el appetitum sensitivum, gaudium spirituale ei immittens, ut non reluctetur intellectui ct voluntati, sed potius ei obsecundet, chrutoi ulíl h polenl,lfc

enmque impellat ad opus hoc complectendum; *quarto,* salit in manus cl pedes, omnesque sen-us el membra, dum ea impellit ad bonum opusquod monte concepii, licei difficile ct arduum, reipsa ‘xsequendum, juxta illud Isaiie, cap. XL. 31 : «Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut nquilæ, current ct non laborabunt, ambulabunt el non deficient ; » omnes montes et colles, id est omnes difficultates et impedimenta generose et alacriter superando, ac transcendendo. Audi S. Ambrosium in *Psalm.* xvi», vers. 6, serm. 6, : « Exsultavit ut gigas ad currendam viam. A summo cœlo egressio ejus: et occursus ejus usque ad summum ejus: nec est qui se abscondat a calore ejus. Ergo ct nunc salit, et nunc currit de corde Patris super sanctos suos, de oriente super occidentem, de septentrione super meridiem. Ipse est qui ascendit super occasum, ipse super cœlos cœlorum ad orientem. Ipse ascendit super montes, ipse super colles. Ulinam ego miser dicam; dicat anima mea : Ecce iste advenit, et advenit non super terrena, non super valles, sed advenit saliens super montes. Deus enim Deus montium est. Ubi ergo salit? Super montes salit. Si sis mons, salit super te. Salit super Isaiam, salU super Jereiniam, salit super Petrum, Joannem, Jacobum. Montes in circuitu ejus. Si non potes mons esse, nec prevales, esto vel collis, ut super te Christus ascendat, et si transilit, transiliat, ut te transitus ejus umbra custodiat. »

Cbrtitu» rit ca* pma et hinuu- loa.

Quare Christus, in animam insiliens, « similis • est a caprcre et hinnulo » *primo,* ob velocitatem suam, quam pariter animæ communicat, dum eam facit velocem in exsequendo pium propositum. *Secundo,* quia instar capreæ acutissimi est visus, quo omnia circumspicit, et omnia profutura animæ providet, ac obfulura removet, atque ipsi animæ idipsum communicat, ut omnia quæ agenda sunt prius exacte prospiciat et circumspiciet. Ila Thcodoretus, et S. Bernardus, *serm.* 54. Capreæ enim acutissimos habent oculos : unde greco vocantur SopxoJtc a Jipan, id est *videre.*

Primo.

Secundo.

Tertio.

Tertio, quia sicut cervi halitu suo serpentes e cavernis extrahunt ct vorant ; unde vocantur

onde di- *ciiurT*

irrò tcû Dæ* oçtv, id est ab *extrahendo serpente :* sic pariter Christus omnes tenlationcs carnis, mundi el dœmonis, quas ipse animæ suggerit, manifestat, elidit, discutit ct perimit. Ita Philo Carpathius. *Quarto,* Christus judex erit quasi caprea, quia acutissimo visu omnia occulta hominum dicta, cogitata, facta videbit et judicabit. Unde S. Bernardus, *serm.* 55 : « Verum tu qui adventum desideras Salvatoris, lime scrutinium judicis, lime oculos capreæ, time illum qui per Prophetam dicit : El erit in tempore illo : scrutabor Jerusalem in lucernis, *Soph,* i, 12. Acuto visu est ; nihil inscrutalum relinquet oculus ejus. Scrutabitur renes et corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi, *Psalm,* vu, 10. Quid tutum m Babylone, si Jerusalem manet scrutinium? » Et post nonnulla : « Verendum valde cum ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine mullæ nostra justitiæ (ut putantur) peccata appareant. Unum esl tunen, si nosmelipsos dijudicaverimus, non utique judicabimur, I Cor. xi, 32. Bonum judicium, quod me illi districto divinoque judicio subducit ct abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viventis. » *Hebr.* cap. x, 31. *Quinto,* Orígenes : Christus, ait, et sancti capreæ sunt in contemplatione; cervi in actione, qua occidunt serpentes, id est mortificant passiones et vilia. Asserunt, inquit, medici capreæ inesse intra viscera humorem quemdam, qui caliginem depellat oculorum, et obtusiores quosque visus exacuat. Merito ipsi Christus comparatur, quia non solum videt ipse Patrem, sed et videri eum ab aliis facit, quorum visus ipse curaverit.

AudiS. Gregorium, hom. 29 tn *Evangelium :* « Ecce iste venit saliens m montibus, veniendo quippe ad redemptionem nostram, quosdam ut ita dixerim saltus dedit. Vultis, fratres eharissimi, ipsos ejus sallus agnoscere? De cœlo venit in uterum, de utero venit m presepe, de presepe venit in crucem, de cruce venit in sepulcrum, de sepulcro rediit in cœlum. Ecce ut nos post se currere faceret, quosdam nobis sallus manifestata per carnem veritas dedit. Quia exsultavit ut gigas ad currendam viam suam, ut nos ei diceremus ex corde : Trahe nos post te : curremus in odorem unguentorum tuorum. Unde, fratres diarissimi, oportet ut illuc sequamur corde, ubi eum corpore ascendisse credimus. Desideria terrena fugiamus , nihil nos jam delectet in infimis, qui patrem habemus in cœlis. »

Morahler hinc colligit Aponius animam piam in tranquillitate debere semperaurem cordis erectam altentamque habere, ut vocem Christi sive per praedicatores loquentia, sive per se menti bona desideria inspirantis, sollicite excipiat, ideoque orationi vacare, ut gratiam impetret, qua ilia exsequatur et in opus conferat. Nam, ut ait Nyssenus, hæc vox et inspiratio Christi non stat nec permanet, sed instar hinnuli transilit et praeterit.

Morali-

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et Ii. Virgine.

Qjaito.

Christus, transiliens montes ct colles patriarcharum, saliit in uterum Virginis, ex caque carnem suscepit, cum « Verbum caro factum est, » uti jam dixi. Unde ipse ait : « Aule colles ego parturiebar,» *Prov.* vm, 25. Qua in re *capreas,* id est angelos; adeoquo ipsum Gabrielem nuntium celeritate prævenit, eodem archaugelo testante, inquii S. Bernardus, *serm.* #4, cum ait • chrfjlnJ « Ave, gratia plena, Dominus tecum. Quid?¿nt ia quem modo reliquisti in cœlo, in utero reperis? ,nooU' quonam modo? Volavit el pervolavit super pen-

nab ventorum. Vicius es, o Archangele, transiliit te, qui præmisit to. » Idem S. Bernardus, serin. 4 *De Ascension*, docet Christum in variis virtutum montibus saliisse. Ibat, inquit, de virtute in virtutem, ut videretur Deus in Sion ; hinc in monte Thabor transfiguratus est, iu monte elegit apostolos, et Evangelium promulgavit, in monte pernoctabat in oratione, in monte Calvari® crucifixus est, e monte Oliveti ascendit in coelum, in montem Sion misit Spiritum Sanctum. Rursum Christus salire fecit B. Virginem in montes, cum eam impulit assidue ad excelsos virtutum actus , ac nominatim cum eam incitavit ire in montana ad salutandum Elisabeth.

Trefolo- Tropologice, S. Bernardus, *serm,* 54 : Christus, inquit, salit in montes, id est in humiles; sola enim humilitas exaltat, sola humilitas est mons et vera celsitudo : transilit colles, id est superbos, quos superbia fecit colles, at non montes : «Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, » I Pefr., cap. v, vers. 5.

Aliter Joannes Carmelita : Christus, inquit, salit in montibus, cum grandiores charitate visitat; transilit colles, id est non ita sublimes, simili non affleit voluptate, sed eos quasi praeterit. Sic et S. Bernardus, loco jam citato, ac Cassiodorus, Beda, Orígenes , et S. Ambrosius, lib. *De Isaac ct anima,* cap. iv : a Super majoris gratiæ animas salit, inquit, inferioris transilit, etc., qui infirmo corde virtutem ejus capere non possunt, m Et S. Anselmos : « Saliens in montibus, hoc est, inquit, pedes ponens et habitans in perfectis, et etiam eos salire facit sicut Paulum, quem ex persecutore cito fecit summum prædicatorem : transiliens quoque colles inferiores montibus, in quibus licet Deus non ita saliat sicut in perfectis, transilit (amen eos; quia quamdam cognitionem mysteriorum suorum ostendit eis, licet uon adeo plenam. »

Rursum Orígenes ait Christum salire in montibus, id est in docloribus et sanctis eximiis, dum in eis per affluentiam doctrinæ, fit a fons aquæ salientis in vitam ælernam, » *Joan.* cap. iv, 14. El Cassiodorus : a In hk montibus, inquit, saltus dare dilectum, hos transilire colles perhibetur, quia corda sublimium Dominus crebra suæ visitationis gratia solet illustrare; ct pulchre non manere in his collibus, sed salire, vel eosdem transilire dicitur; quia contemplationis intern® dulcedo, quantum alta est propter agnitionem rerum cœlcstium, tantum est brevis et rara propter gravedinem mentium, carnis adhuc mole detentarum. »

Symbolice, Orígenes per *montes* accipit Novum Testamentum, per colta vetus: in lectione enim S. Scripture ejusque meditatione invenitur Christus, atque in mentes insilit. Hinc Philo Carpalh'us ait Christum saliisse super prophetas, transiliisse super apostolos; S. Bernardus vero saliisse in monti bus, idest in angelis, patriarchis ct prophetis; uc collibus, cum nonnullis c populo apparuit.

Anagogice, Justus Orgelitanus per vocem di- Aun¡» *lecti* accipit tubam archangel!, qui in tine mundi clamabit : «Surgile, mortui, et venite ad judicium. u Unde Aponius : Christus, inquit, similis est capreæ, quæ in posteriori parte candorem habet, quia in futuro sæculo suam exhibebit pnesentiam. Et S. Bernardus, *serm,* 55 : Christus, inquit, similis est hinnulo cl capreæ propter misericordiam in electos, ct judicium in reprobos: hinnulus enim significat salientis in alta desiderium ; caprea, judicium.

Moraliler discant hic a Christo Christiani instar Ment», caprearum ascendere ad montana orationis et virtutum omnium, ac veloces esse, hilares ct agiles ad omnem beneficentiam, omneque opus bonum : nam, ut ait S. Ambrosius : « Nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia; » ipse enim est ignis consumens, a qui (proinde) facit angelos suos spiritus, et ministros suos Hammam ignis,» *Ilcbr.* cap. i, vers. 7.Vere Ecclesiasticus, cap. xxxi, vers. 27 : « In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi. » Vide ibi dicta.

Vers. 9. Ex ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.

Pro *respiciens,* hebraico est n*X2O *mascligitick,* id est intente, et cum animi observatione prospiciens, hoc est intueris, observando scilicet omnes sponsæ gestus, actus, sermones, idque studiose el exacte. Hebneum pjfa *metsits,* id est *efflorescens,* vel *instar floris erumpens et emicans,* seseque tenuiter ostendens, el videndum exhibens « per cancellos. » Apte pulchrum sponsi caput, vultus et oculi comparantur fiori ; quia el caput capillis velut lloribus ornatur; et vultus colore est roseo, et oculi in orbibus suis emicant, quasi Uores in calyce suo. Nam ut (lores, inquit Luysius, cum primo erumpunt, fictiores ct nitidiores nobis videntur, quam cum foliorum orbem explicaverunt, nec apparent tunc loti, sed capitulorum tantum acumina ostendunt : sic enim llore omnique rosa pulchrior sponsus, caput fenestra intulisse, et os roseum aperuisse visus est. Septuaginta verlunt : taúirruv íiá rín íueniu., id est *prospiciens per retia,* id est per fenestras reticulatas, sive per cancellos. S. Ambrosius, serm. 0 in *1'salm.* cxvm, legit, *eminens per retia.* S. Hieronymus, lib. IH *in Ezech.* cap. xn, *apparens per retta.* Significat sponsum, accurrentem ad sponsam , illam per rimas et cancellos domus clare inspexisse, sed ab illa non esse visum, imo illi nonnisi per cancellos obscure sc spectandum exhibuisse, ut majorem sui reverentiam ct desiderium in ca excitaret, ac vicissim honeste, modeste et verecunde illi sese insinuaret. Ila S. Bernardus. Qui enim per cancellos prospiciunt, clare

alios intuentur; sed ab iis non nisi obscure ct tenuiter videri possunt. Ila Orígenes. Unde Arabicus verbi, *prospiciens per rimas.*

PRIMUS SENSUS

AD.KQUATLS,

De *Christo et Ecclesia.*

Hice gnome in sensu plano cohæret cum præcedenti ; undo et in Bibliis eodem versu cum eadem jungitur. Juxta illam ergo conformitcr exponenda est. Igitur Cassiodorus, Beda, S. Ambrosius, S. Gregorius, S. Bernardus et alii, qui Prinu præcedenlem gnomen do incarnatione Christi exponunt, hanc quoque de eadem explicant : Paii. . Verríes enim Verbi incarnati, sivo deitatis, est , jusli luar- dem humanitas, quo deitatem celat, *q. d.* Filius '.'ll M' Dei veniens in carnem, post eam quasi post paus. rietem stans per ejus oculos ct sensus, quasi per fenestras cancellatas prospicit in Ecclesiam ejusque fideles, ac per eosdem flos et pulchritudo deitatis ejus translucet et emicat, sed tenuiter, obscuro, ac per partes el quasi dimidiata. Quare Christus qua Deus perfecte, clare el immediate intuetur nos, nos voro eum per umbram duntaxat, sivo per rimas et cancellos, puta per humanitatem deitatem ejus aspicimus. Deus ergo in carne nascens homo fuit pXD *incisits,* id est emorgens, progerminans et efflorescens rosa, quæ seso aperiens et sensim explicans, roseum deitatis vultum et odorem suavissimum intus latentem quasi per retia cancellorum, hoc est, per operationes *thcandricas,* ut ail S. Dionysius *De Divin, nomin..* id est *Dei viriles,* puta ab hominu Deo, sivo a Verbo incarnato promanantes umbratice ostentabat, cum Christus homo post parietem, id est corpore intermedio, deitatem suam abscondebat , ita tamen ut tenuiter et ex parte quasi per cancellos illam conspiciendam exhiberet, uti fecit in transfiguratione, in miraculis cælerisque operibus divinis. In cœlo vero suam divinitatem sine cancellis, hoc est, clare et facie ad faciem beatis videndam exhibebit.

In hac vita ergo cancelli humanitatis lumen ot fulgorem deitatis ejus temperabant, ut loqui et agero posset oiun hominibus, ne eorum perstringeretur intuitus; sicut Moysi apparuit cl ilebneis lectus caligine et columna nubis, Exodi cap. xiii el XX. Ita Cassiodorus calorique jam citati, ac S. Bernardus, sow. 56, qui el explicat tò *stat :* « Stetit, inquit, per divinitatis potentiam, qui per carnis infirmitatem occubuit, dicente ipso : Spiritus quidem promptus est, caro autom infirma , d *Mattii.* cap. XXVI, vers. 41. Audi S. Gregoriuin hic: « Quasi post parietem nostrum Christus incarnatus stetit, quia in humanitate assumpta divinitas latuit. Et quia ejus immensità* lem, si ostenderet, infirmitas humana ferre non posset, carnis obstaculum objecit; et quidquid magni inter homines operatus est, quasi post parietem latitans fecit. Per fenestras autem et cancellos qui aspicit, partim videtur, partiin vero se abscondit : Sic et Dominus Jesus Christus, dum et miracula per divinitatis potentiam fecit, el abjecta per carnis infirmitatem pertulit, quasi per fenestram et cancellos prospexit : quia in alio latens, in alio quis esset apparuit. » et S. Bernardus, smn. : « Porro cancellos , inquit, et fenestras per quas respicere perhibetur,sensus (ut opinor) carnis, et humanos dicit affectus, per quos experimentum cepit omnium humanarum necessitatum. Denique languores nostrosipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, *Isas.* un , 4. Humanis ergo affectionibus sensibusque corporeis, pro foraminibus usus est et fenestris, ul miserias hominum homo factus experimento sciret, et misericors fleret. » Et post nonnulla : * Tot autem in nostro ruinoso, ct pleno rimarum pariete invenit foramina, quot nostra infirmitati* et corruptionis in suo corpore sensit experimenta, p

Secundo, hanc gnomen aptius ad sequentia ex- Secandaponas de Pentecoste et adventu Spiritus Sancti. Christus enim seipsum, per Spiritum Sanctum a se missum apostolis, exhibebat per linguas igneas quasi per cancellos, per quas ipse apostolos clare intuebatur ; apostoli vero ipsum obscure.

Rursum hanc gnomen referas ad Eucharistiam, cbrictos quæ a fidelibus maxime post adventum Spiritus put Sancti frequentari coepit. In Eucharisita enim Chn- ^,nc stus non solum deitatem suam, sed el Immanità- oinm lem per species sacramentales panis et vim quasi r^«pi- per parietem intermedium abscondit, por casque quasi per cancellos clore nos intuetur, non so- «Hm. Ium oculis mentis, sed et corporis, uti mulli theologi censent ; sed per fidem et œnigma dunlaxat videtur a nobis, puta per species sacramentales, ac multo magis per consolationes , illuminationes , cl gustus spirituales, quos manducantibus exhibet tantos el tam sublimes, ut ipsi Christum non tantum oculis cernere, sed et gustu mentis sapere cl gustaro videantur, uti contigit S. Francisco , S. Monica, S. Cathoriuæ Senensi, ct aliis sanctis.

Huc perlinet versio Chaldæi, qui hæc explicat do agno paschali; hic enim expressus fuit typus Eucharistia : « Et prolexit, inquit, domos nostras, m quibus eramus, el stetit post parietes nostros, ct prospexit per fenestras, et aspexit per cancellos, et vidit sanguinem victimæ Thaso, ct sanguinem circumcisionis qui impressus orat iu portis nostris, ct contemplatus est do codis excelsis; et vidit populum suum, qui comedebat victimam solemnitatis assam igni cum intestinis, ct lactucis agrestibus et azymis, el pepercit nobis, et non dedit potestatem angelo dissipatori, ut disperderet nos. »

Tertio, hanc gnomon accipias de quolibet Chri- Terth sti adventu, quo Ecclesiam el fideles, præserlim in perA utiono vel tribulatione visitat, protegió, propugnat, illustrat, g. *d.* Christus post oscen-

sum in cœlum amictus lumine glorile sicut vestimento , inde quasi per cancellos intuetur Ecclesiam, eique succurrit et de omnibus providet; et ab illa non videtur nisi per effectus gratiæ, protectionis et auxilii. Ita Aponius, qui docet pariter modum, quo Christus Ecclesiæ et animæ afflictæ nunc se ostendit, nunc se abscondit : « Habet, inquit, invisibiles hostes anima, qui eam intra suæ mentis septum invisibiliter et incessanter circumdatam impugnant; quam ita in ergastulo redigunt vitiorum, ut non possit omnino progredi ad viam mandatorum Dei currendam, quousque ejus precibus revocatus, veniens quasi occultus stet, ct spectet luctamen ejus ; et non tamen se ostendit, no omnino fugatis hostibus cessante pugna, otii torpore depereat ; sed velut per fenestras aspicit, suæ visionis adjutorium commodando, ut anima vires recipiat resistendi, et hostis impugnatio, diminuta ejus terrore, aliquantulum conquiescat; aspicit autem per fenestras, sensus videlicet illius, quibus corporeas peragit cogitationes, si non sunt polluti sordibus. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De *Christo et anima sancta.*

Cancelli hic non solum sponsi, de quibus jam dixi, sed et sponsæ, puta animæ accipi possunt. Christus ergo est velut sol, qui gestit sua luce illuminare , et suo calore charitatis accendere omnes fideles; sed obstat paries, lum carnis, tum concupiscentiæ, et peccatorum nostrorum, qui radios hosce non admittunt : Christus ergo pro immensa sua animarum siti explorat rimas et cancellos, id est occasiones omnes, quibus per pias imagines, conciones, sermones, inspirationes in oculos cl aures, indeque iu mentem penetret, iliique suam lucem et calorem instillet. Ita Aponius, Beda, Rupertus el S. Bernardus, *serm.* 56. Audi Origenem, *homil.* 2, ex duabus, qui legens ex Septuaginta, *eminens per retia :* a Ubi, inquit, non prospicit sponsus, ibi mors invenitur ascendens, ut legimus in Jeremía : Ecce mors ascendit per fenestras vestras. Quando videris mulierem ad concupiscendam eam, jam mors asccndii per fenestras tuas. Eminens per retia. Inlellige quod in medio laqueorum ambules, et subtus machinas transeas imminentes. Omnia retibus plena sunt. Diabolus laqueis cuncta complevit. Si autem venerit tibi sermo Dei, cl coeperit cmincrc de retibus, dices : Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, ct nos liberali sumus. Eminet igitur sponsus per retia, tibi viam faciens. Jesus descendit ad terras, subjecit se retibus mundi. » Similia habet S. Ambrosius, in PsaZm.cxvm, serm. 6, vers. 3, ubi inter estera ait Christum eminere super retia, id est peccata; quia solus ab iis immunis est, ideoque aliorum omnia dissolvit ; * Plena, inquit, erant omnia laqueis, referta retibus. Audi dicentem : In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. Et in libro Sapientiæ Sirach moneris, ut cognoscas quia in medio laqueorum ambulas. Quot vitia, tot retia, quot peccata, tot laquei liæreditarii jam te nexus tenebant. Venit ad laqueos Jesus, ut Adam solveret. Venit liberare quod perierat. »

rt hqne-

picüjf.

Hinc S. Antonius vidit totum mundum laqueis $ *** obtensum, in quos incidebant animæ e terra in cœlum avolantes, iisque capiebantur velut aves et pisces reti : qua de causa ingemiscens et exclamans : « Domine, quis evadet hos laqueos ? » Audivit : « Humilitas. » Ita S. Anathasius in ejus Fita.

Rursum, sicut parentes et magistri simulant se abire, ac deinde post ostium cl parietem se abscondunt, ut per rimas cl cancellos, vel clathros videant quid filii el discipuli agant, cum se liberos, el a nemine observari putant, ac, si modestos studiis intendere conspiciant, eos praemiant; sin vero libris abjectis garrire, ludere, pugnare cernant, eos castigant; sic pariter Christus in cœlum abiens, ibi quasi se abscondit, indeque omnia nostra facta, dicta, cogitata per rimas intuetur, ut videns omnes a nemine videatur, hoc fine, ut bene operantes præmiel, male agentes puniat. Insuper Christus animæ subinde se præsentem ostendit per gratiam et consolationem, qua eam mulcet, tumque anima hilariter fertur ad omne bonum ; nam ut ait S. Bernardus : « Suaviter equitat, quem gratia Dei portat; » quandoque vero ab anima quasi abit, seseque absentat, dum eam in mentis desolatione, ariditate, tentalione relinquit, ut videat ejus certamen : quod si illam in bono constantem viderit, illico accurrit, succurrit el consolatur. Sic S. Antonium in atroci cum dæmonibus forma luporum, leonum, tigridum, aspidum et serpenlum apparentibus lucta, ad modicum tempus quasi deseruit, sed eo generose certante, illico in luco fulgida apparuit, eoque conquerentc ac dicente : « Domine, ubi eras?» respondit « : Antoni, ego hic aderam, teque certantem videbam. » Ita S. Athanasius in ejus *Vita.* Sic S. Stephanus luctans cum Judæis, « intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem (ad pugnandum pro eo) a dextris Dei, » *Actor,* vn.

Chnitu ' J ¿¿oiut iHq®» s· Aot*

Mystice, Justus Orgelitanus : Christus, inquit, prospexit per fenestras ct cancellos, cum lancea perforato latere, et egrediente ex eo sanguine et aqua, Ecclesiæ contulit sacramenta.

MyiUn.

Symbolice, per parietem Orígenes, Theodoretus el Philo accipiunt S. Scripturam : per illius enim litteram, quasi parietem cancellatum inspicimus Deum in illa latentem et loquentem, ac Deus per illam nobis loquitur, nos instruit, consolatur, exhortatur, roborat, etc. Hinc Philo Carpathius per *parietem* accipit legem. per *fenestras* prophetas, per *retia* apostolos, quibus dixil

SyaboU oe.

Christus: « Venite post me, ct faciam vos fieri piscal res hominum, » *Matth.* cap. iv, 10.

Rursum idem Orígenes el S. Ambrosius m *Psalm.* cxviii, serm 2, vers. 3, per *parietem* accipiunt stru» luram bonorum operum : hanc enim occulte Christus intuetur, dirigit, promovet el peificit. Tres Patres vero apud Theodoretum per *cancellos* sive retia accipiunt virtutum connexionem, h® enim inter sc mutuo contextu munit® arcent volucrum, id est dæmonum ingressum.

TERTIUS SENSUS
PRINCIPALIS,
Dc *Christo ct* B. *Virgine.*

Christus in utero B. Virginis incarnatus, quasi post uteri parietem aspiciebat ipsam, et ab ipsa sentiebatur et aspiciebatur. Rursum Christus ex utero matris intuitus S. Elisakctham et S. Joannem Baptistam, eos implevit Spiritu Sancto, quo factum est ut S. Joannes in utero Elisabeth® absconditus, agnoverit Christum in utero B. Virginis latentem, cumque coluerit ctadorarit, juxta illud : « Ecco enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in ulero meo, » *Luc.* cap. i, 44.

Tropòlo- canedii cancem, cotnpun*- dio. Tropologice, S. Bernardus, *serm.* 56, per *cance^0S'* (IUI angustiores sunt, accipit compunelionem : per hanc enim et in lune respicit sponsus: quia « cor contritum ct humiliatum, Deus, non despicies, ⟩ *Psalm,* t, 19 ; per *fenestras* vero, qua», latiores sunt, vocem exsultationis el laudis. « Quod si, inquit, interdum corde dilatato in chántale pro consideratione divinæ dignationis ac miserationis, libet animum laxare in vocem laudis, et gratiarum actionem, puto me non jam angustam, sed amplis imam stanti post parietem sponso aperire fenestram, per quam (ni fallor) tanto libentius respicit, quanto amplius sacrificium laudis honorificat cum. » Similia habet Theodoretus.

Fenei* tra, laus d graiarum actio.

Anigogk ce. Anagogice, Christus in bac vita slat post parietem carnis nostrae; at in morte eo dissoluto clare so animæ nostr® facie ad faciem videndum fruendumque exhibebit : ita Orígenes, Cassiodorus, Beda et S. Augustinus, Xlll *Conf.* cap. x. Audi S. Bernardum, *serm.* 86 : « Peccata nostra, inquit Scriptura, *Isai.* ux, 2, separant inter nos et Deum. Et utinam unus mihi tantum obstet paries corporis, solumque obicem paliar id quod csl m carne peccatum, cl non mullæ intersint maceri® viliorum. Vereor enim ne etiam praeter illud quod in natura est, quam plurima de propria iniquitate adjecerim, quorum a me interjectu nimium elongaverim sponsum, ita ut si verum dicere velim, post parietes magis mihi illum slare fatear, non post parietem, n Et pluribus interjectis : « Nil tale verendum crat animæ Pauli, cui ab aspectu cl amplexu dilecti unus tantummodo paries obsistebat, videlicet lex peccati, quam inveniebat in membris suis. Ipsa est carms concupiscentia, qua carere omnino non potuit, donec in carne fuit. Hoc sane uno ini rjecto pariete non long» percgrinabalui a Doni .» ude cl optabat cl.ru ms, *Hom.* vn, 24 : Quis me liberabit de corpore mortis hujus? sciens sc mortis compendio continuo ad vitam perventurum, n

Vers. 10. En dilectus meis loquitur mihi : Slugs, PROP! RA, AMICA >11 A, COLUMBA MIA FORMOSA MEA, ET VENI.

Hebraice est, *respondit dilectus meus, et dixit mihi : Surge tibi, tic., veni libi,* ubi bis tu *tibi* redundat : sensus enim est, *surge et veni.* Noli, ri *respondit* subindicai sponsam, cum advertisset sponsum stare post pirietem,et per cancellos prospicere, submissis verbis, vel nutibus aut gestibus cum invita* s. , ut domum ingre leretur, et coram cum ea colloqueretur. Sponsus huic invitationi respondit sc nolle domum ingredi, sed potius sponsam ad se foras evocaro in agrum et vineam, quod jam ver appetat, in quo omnia vireant et floreant : quare tempus esse rusticandi, viles putandi, gros-os colligendi, etc. PorroS. Bernardus, $⌐¬. 57 : « Venit (sponsus) inquit, in angelis, accelerat in patriarchis, appropiat in prophetis, adest in came, respicit in miraculis, alloquitur in apostolis. Vel sic, venit affectu et studio miserendi, accelerai subveniendi zelo . appropiat humiliando semetipsum, adest pra ¿entibus, prospicit in futuros, loquitur docens et suadens de regno Dei. Sic ergo csl adventos sponsi. » Pergit deinde S. Bei nardus docere quam vigilanter sponsi adventum cum sponsa observare debeamus. Qui enim cum Psalte dicit, *Psalm,* xxiv, 15 : « Oculi mei semper ad Dominum; et quia providebam Dominum in conspectu meo semper, *Psalm.* xv, 8 : nonne hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo? *Psalm.* XXIII, 3. Vinitabitur profecto frequenter, ncc unquam ignorabit tempus visitationis suæ, quanlumbbel is, qui in spiritu visitat, clandestinus veniat et furtivus, utpote verecundus ornator. »

PRIMUS SENSUS
ADÆQÜATUS,
Pe Christo et Ecclesia.

Christus sponsam Ecclesiam in lectulo quies- ctnitns centcm, id est apostolos, post ascensum suum bic in cœlum, in Sion reclusos et orationi vacantes in Pentecoste, misso Spiritu Sancio, evocat ut foras jnUnd prodeant, ac Evangelium audacter et alacriter in Judæa, cl deinde per lotum orbem praedicent, ¿mininAil ergo : Surge c lectulo quietis tu®, sal lecto dum geo» somnoque datum, propera ad cvangelizandum. ubu>' « Amica mea, » id est, sponsa mea, * veni » ad proficiscendum per Judæam et cwteras provincias, ut animas mihi lucreris, et omnes gentes ad me,meamque fidem ct cultum adducas; convenit enim te mihi sponso tuo esse smulem, qui a Patro

.«ummissusin mundum evangelizare regnum Dei, ut prædixit Isaías, cap. lxi, l el - : « Spiritus Domini, inquit, super me, eo quod unxerit Dominus me : ad annuntiandum mansuetis misit me, ul mederer contritis corde, et prædicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem : ut prædicarem annum placabilem Domino, et diem ultionis Deo nostro : ut consolarer omnes lugentes. w Hoc ergo fuit aureum Evangeli! sæculum, quod ferreo legis Mosaic® rovo jugoque successit, quo proinde invitatur Ecclesia, id est apostoli virique apostolici, ad intrepide el ardenter evangelizandum ubivis gentium.

ApMtoh i.miiM Columba mea. — Apostoli evangelizantes comparantur columbis, *primo,* ob candorem, shnplicitatem, juxta illud Christi, *Matth.* x, 16 : « Estote Pnaw. prudentes sicut serpentes, et simplices sicut costando. ¡umbro. u *Secundo,* ob velocitatem, quia celerrimo Temo, totum orbem evangelizando pervolarunt. *Tertio,* ob fidelitatem, «columba enim columbo suo quasi conjugi associata, ei fidem servat, nec alium aspicit : sic apostoli fuere fideles Christo in famo, sili, persecutione, etc., usque ad mortem et mar- Qumo tyrium. *Quarto,* ob fecunditatem, columba enim singulis mensibus ova fœtusque parie, cum cæteræ aves semel duntaxat in anno pullos procreent: sic apostoli plurimos filios peperere Christo, nam u in omnem terram exivit sonus eorum, n *Psalm,* xvm, 5; unde eos prrovidens Isaias, cap. lx, vers. 8, admirans exclamat : « Qui sunt isti, qui ul nubes volant, et quasi columbio ad fenestras Quinto, suas? » Vide ibi dicta. *Quinio,* columba puritatis, castitatis et innocenti® est symbolum : columba enim cœnum horret, nec aquam bibit nisi puram et elimem; unde Varro, *De Re rustica,* lib. III, cap. vu : « Aquam, inquit, puram esse oportet quæ inlluat, unde bibere et se lavaro possint columbro : permundæ enim sunt faro volucres. » Rexto. *Sexto,* columba indulgentissima est erga fœtuin el prolem, unde ipsa est viva imago pice matris Ecclesia erga omnes, præsertim vero erga filios et domesticos fidei, quos genuit per lavacrum Colomba regenerationis. Etenim (ut tradunt ii qui de rerum »e pro natura scripsere) columba sese ad fovendos fœtus i-inhux- eliam explumat : nam Sirviente frigore nidificans, * ' et partum nido immittens, suas plumas etiam non gravatur avellere, ut parvuli fœtus mollius incubent: quo iit ut ipsa sœpe mater gelu contabescat.

Idem facit Ecclesia. Audi Paulum, l *Thess.* n, 7 et 8 : « Cum possómus vobis oneri esse ut Christi apostoli : sed facti sumus parrtili in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solüm cvanueliuin Dei, sed etiam animas nostras, quoniàm diarissimi nobis facti estis. »

Amuii f rc» n Formosa MEk. — Apostoli fuere formosi omni ginti i, decore Viriuliim, ideoque evangelizando oinht id se et CftMIum pellexerunt juxta illud : t Qüam specto*! pedes êvangelizantium pacem , ♦watrgclbcnnUutrt bodài » fto/h. x, 15, ël *hai. lu,* 7. Vide ibi dicta. Prroclare S. Ambrosius, lib. De *Isaac et Anima,* iv : « Surge, inquit, veni, proxi manica, id est, surge a delectationibus mundi, surge a terrenis, et veni ad me,qua» adhuc laboras et onerata es ; quia sollicita es, quæ sunt mundi. Veni supra mundum, veni ad me, quia ego vici mundum. Veni prope me jam pulchra rolernro vite decoro, jam columba, id est mitis et mansueta, jam tola plena grati® spiritalis. p EtS. Bernardus, *serm.* 57 : « Etenim, inquit, merito *amica* dicitur, quro sponsi lucra studiose ac fideliter prrodicando, consulendo, ministrando conquirit. Merito *columba,* quro nihilominus pro suis delictis in oratione gemens et supplicans , divinam sibi non cessat conciliare misericordiam. Merito quoque *formosa,* quro cœlesli desiderio fulgens, superna contemplationis dccorem.se induit, horis duntaxat, quibus commodo ct opportune id potest. » Deinde has 1res dotes docet repraesentari per Marlham ministrantem, Lazarum quasi gementem sub lapide,et Mariam contemplantem.

Anagogice, Orígenes, *hom. X* ex quatuor, et Jus- Amgogt tus Orgelitanus censent hic Ecclesiam in resurrectione et die judicii a Christo judice evocari ad cœlum, utex militante fiat triumphans. EtS. Ambrosius, *in Psalm,* cxvin, serm. 6, vers. 3, ita Christum animam e corpore ad se in cœlum invitantem inducit : « Surge a mortuis, exsurge a vinculis, quibus circumdata tenebaris; exsurge, quia ego resurrexi libi. Solve vincula iniquitatis, quia ego jam solvi tibi. Veni, quia jam retia libi soluta sunt. Virgo peperii, puer natus ex virgine est. Nihil debet muliebri hreredilate, quia quasi filius mulieris non (enetur. Cerne medium parietem maceria jam solutum, qui internorum affectuum concordiam dividebat, et in diversum excitabat dissensionem corporalium passionum. Veni ergo secura, ut jam me non per retia videas, sed facie ad faciem, vultibus amatoriis dilecta potiaris.

S. Hieronymus describens mortem S. Paula in ejus epitaphio « Statini, inquit, ut audivit sponsum vocantem • Surge, veni, proxima mea,speciosa mea, columba mea, quoniam ecce hiems transiitet recessit, pluvia abiit sibi; la ta respondit: Flores visi sunt in terra, tempus sectionis advenit; et : Credo videre bona Domini in terra viventium. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De *Christo et anima sancta.*

Primo, Christus animam piam a somno suro commoditatis, negligenti® el pusillanimitatis excitat, jubelque surgere, ut sublimiores charilatis et virtutum gradus conscendat, ad altiera tendat, ac semper in Dei gratia› amore et obsequio proficiat : perfectio enim hujus viœ et vitro consistit in continuo et perpetuo profectu, ut scilicet justus Detain vocantem sequatur, m diesque magis ac

magis eJiiR puritati ac sanctitati assimilare se conetur, itaque quietem perennem et coronam glori.e illustriorem mereatur accipere In Coelis. «Surge n ergo, id est attollere, more surgentis in altiora contende, currens propera, et ut columba in nidum convola per chariUtis incrementa. 0 eponsà vere fohnosa, cui et virtutum decor, et actuum expeditio venustatem conciliant. Gradere et ad me veni, lioc est : « Specie tua et pulchritudine tua prospere procede. » Hoc est quod ait Psaltes : « Beatu* vir, cujus est auxilium abs te : ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacryUHiruin, in loco, quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem : videbitur Deus deorum in Sion,» *Psalm.* Lxxxni, vers. 6.

Qnoqnii unevor est.eoad unctitatem m-piral

Quare quo quis sanctior est, eo magis ad majorem sanctitatem aspirat, et strenue contendit : enim minoris sanctitatis est, imo deficientis ct pereuntis sanctitatis est, nolle in ea progredi, sed velle in suo statu graduquc consistere ; quod est impossibile : nam nolle proficere, est velle deficere, uli docet S. Bernardus, epísL 454. UndeS. Paulus,*Philipp.* m, 13. post tot agones ct éhrsus : « Praires, inquit, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem , qUte quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero qure sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium siipelnre vocationis Dei in Christo Jesu; » ct subdit : « Quicnmque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. » El Roía. cap. x ii, vers. H : « Sollicitudine, inquit, nod pigri : Spiritu ferventes : Domino servientes, n Ita Orígenes, *hom,* 2: n Cur, ait, surge? cur propera? Ego pro te sustinui rabiem tempestatum, ego fluctus qui tibi debellantur excepi : trlMis est facta anima mna propter te usque ad mortem : resurrexi a mortuis, fractis mortis januis, et inferni vinculis dissolutis; ideo dico tibi : Surge et veni. » Et Nyssenus, *hom.* 5 : « Surge, inquit, vehi, proxima mea, speciosa mea, columba mea. Audit jussum, verbo confirmatur, etvitatur, aCcedit, appropinquat. Pulchra redditur, columba nominatur : pulchra, quia appropinquans ad Deum, instar speculi imaginem in se suscepit divinre pulchritudinis; columba vero, quia pulchra ob susceptam S. Spiritus imaginem. Amica fit ottima cognoscendo Deum; formosa Christi humilitatem servando; columba vero ‹ fllcitur. quia nihil de terrenis cupiditatibus absque elbo vilissimo indihnentoque corporis requirendo, sed semper columbarum simplicitatem tenens, Spiritui Sancto seeonsocint.» El S. Gregorius : « Propter fidem, inquit, Christus sponsam suam amicam vocat, columbam propter simplicitatem, formosam propter operationem, etc. Hanc itaque horiatur ut stirpai cl veniat, quia dignum est ut quicumque ad umorem Christi properat, carnis torporem quantum potest, abjiciat, et se ad retatila consequenda celeriter accingat. »

Secundo, Cassiodorus, Beda et S. Anselmos censent hic animam evocari ab otio contemplationis ad negotium actionis, a quiete ad luctam et pulverem, a sorte Magdalen® ad sortem Marthre, ut proximorum saluti se impendat, illosque similes faciat et ad cœlum perducat. Audi S. Bernardum, *serm.* 57 : « Denique audit sponsa, ut surgat et properet, haud dubium quin ad animarum lucra. Hoc siquidem vera et casta contemplatio habet, ut mentem, quam divino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo et desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligant, ut otium contemplationis pro studio predication!* libentissime intermittat : et rursum polita votis aliquatenus in hac parte, tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit; et item sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquirenda lucra solita alacritate recurrat. »

h ⟩c ani ma aeon tempta- tione e ▾ ocatnr ad

Porro notat S. Bernardus, *serm.* 58, non dici *vade,* sed *veni* (imo Nyssenus legit, *veni sponte;* licet enim *-n sponte* non sit in Hebreo, tamen subintelligitur), quia Christus non imperiose mandat, sed suaviter invitat ad labores vitæ activa». Quærit deinde S. Bernardus cur sponsus, qui paulo ante vetuit sponsam a somno excitari, mox ipse eam a somno excitet el evocet ad labores : sicul Christus in passione modicum indulgens somnum apostolis longa vigilia gravatis, illico cum abrupit dicens : « Surgite, eamus : ecce appropinquavit qui me tradet, » *Matth.* cap. xxvi, vers. 46; ac respondet : « Agnoscite, inquit, vicissitudines sancire quietis, ac necessari® actionis; et qui i non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otii, ubi officii ct operis cogentior urget inst mliorque utilitas. More igitur suo sponsus, ubi dilectam paululum in sinu proprio quievisse persentit, ad ea denuo qure utiliora visa sunt, trahere non cunctatur. Non tamen quasi invitam (nec enim quod fieri vetuit, faceret ullatenus ipse), sed trahi sane a sponso sponsæ, est ah ipso accipere desiderium quo trahatur, desiderium bonorum operum, desiderium fructificandi sponso: quippe cui vivere sponsus est, el inori lucrum. »

Chn«t«w *»*,**'

Anagogice, columba symbolum est vitre contemplativæ, cœlcslis et beatæ; unde Varro, lib. HI *De lie rustica,* columbam dictam censet a *columinibus* (lego cum Aldrovando, *culminibus*) vili®, in quibus degere solet. Hinc in VthiS. Marina* legimus columbam ei in martyrio coronam imposuisse, ac dixisse : « Pax tibi, ancilla Dei ; nunc confide, cœlestem coronam accipiens e manu Altissimi.» Kursum angelus snecie columb » animam S. Amatoris detulit in cœlum, uti narratur in *Vita* S. Germani, cap. v. S. Benedictus vidit animam S. Scholastico» sororis sure specie columba; ascendero ad cœlum, uti habet ejus *Vita.* Anima quoque S. Spei abbatis ut columba evolavit ad superos, ul « Deus ex hac ipsa specie ostenderet quam simplici corde ei vir ille sci visset, »

a m ^i- luuj «›»- * pu.

ait S. Gregorius, lib. IV *Dialog.* cap. x. Sic et B. Beatrice™ Estensem columba fixo oculo intuita, transitus ex hac vita ad cœleslem illi fuit præntinlia, uti refert Bernardus Scardionius in ejus *Vita.* Sic el S. Fabiani capiti columba insidens, cum pontificatu digniorem, ideoque eligendum denuntiavit. Eadem S. Chrysostomi Missam celebrantis cervici insidens, ejus sanctitatem vitamque coelestem declaravit. S. Radegundis invocata a naufragis, columbæ specie navim circumvolitans, eos periculo exemit, ut habet ejus *Vita.* Plura hujusmodi columbarum exempla recenset AldrovanduB in *Columba,* pag. 404, el seq. Denique in Christi baptismo, Spiritus Sanctus specie columbæ in ipsum e cœlo dilapsus requievit, *Lue.* m, 22.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Rupcrtus censet his verbis significari ingens desiderium Verbi ad carnem cx B. Virgine assumendam, ac proinde iis eam invitari, ut angelo Gabrieli illam annuntianti illico consensum pne-
Mmæ et beat. «Tu, inquit, amica mea per humilitatem, columba mea per charitatem, formosa mea per castitatem, etc. Veni ergo, Maria, veni : nam Eva ad latebras fugit. Veni, ct crede angelo evange. lizanli : nam Eva credidit serpenti susurranti. Veni et contere caput serpentis : nam Eva et capite illecta, et ventre oblectata, et cauda est obligata serpentis. Veni el dic : Ecce ancilla Domini : nam Eva se abscondens pariter et defendens : Serpens, ait, decepit me et comedi. Hæc est vox dilecti mei, et hoc loquitur mihi : Surge, propera et veni. Surge per fidem, propera per spem, veni per charitatem. p

Rursum hisce verbis : « Surge, propera, » Christus evocat B. Virginem, prònо, ut licet gravida, surgal et abeat in montana cum festinatione ad salutandum Elisabeth, eique serviendum. Ad hæc ut contendat in Bethlehem, ibique pariat Christum, utpote in patria Davidis, et in domo panis : Christus enim est panis angelorum, æque ac hominum.

Denique hisce verbis mulli censent Christum suavissimo matrem in morte invitasse ad se in cœlum : quare ipsam non dolore, sed Christi desiderio et amore sanctissimam animam elUassc.

Vers. 11. Jah enim hiems transit, imber abiit, et recessit.

Vins. 12. Flores apparuerunt in terra nostra, tehfus putationis advenit : vox turturis ald1ta est in terra nostra.

Est periphrasis veris et verna» amoenitatis, ad quam sponsus sponsam e lectulo evocat in agros et vincas ad rarum culturam. In vere enim hiems cum buo frigore, nive, gelu et imbre transiit, llores apparent, putantur viles et frutices, turtures cwteraique aves canlillanl : turtures enim lota hieme ita in antris se abdunt, ut nemo sit, qui hieme turturem se vidisse asserat, teste Aristotele, lib. Vili *Hist. Anim.* cap. xvi; quare ubi tur- Tort»,
tur apparet, certum est signum transiisse hiemem, *et* incipere ver. Simili modo ver pingit Ovidius, lib. 1 *Faster. :* ;

Omnia tunc florent, tunc est nova temporis alas, ledici*
El nova de gravido palmite gemma tumet. ntii.
El modo formalis operitur frondibus arbos,
Prodît et in summum seminis herbi snlurn;
El tepidum volucres concentibus aera mulcent,
Ludit et in pratis, luxuriatque pecus.
Tunc blandi soles, ignolaque prodit hirundo,
Et luteum celsa sub lube fingit opus.

Flores accipe non vilium, sed violarum, hyacinthorum, tuliparum, etc., viles enim non florent, antequam putentur : hebraico enim est *nitsânim,* quæ vox non tantum *flores,* sed et prima germina, sive primas baccas ct gemmas ex stirpibus et fruticibus progerminantes significat, quales hic etiam in vilibus accipi possunt. Pro *putationis* hebraice est "VOI *tornir :* quod Valablus aliique hebraizantes vertunt, *cantillationis;* in vere enim canlillant philomelæ cæteræquc aves. Radix enim 1OT *tomar* proprie significat *putare,* sive incidere viles el arbores : inde per metaphoram transfertur ad incisionem musicam, sive ad cantum, quo voces certis flexibus, numeris et tonis inciduntur, ut modulationem gratam auribus exhibeant; unde noto *mitmor* vocatur psa/-*mus* et *psalmodia :* hinc et Arabes *zambra* vocant chorum canentium. Verum Noster melius vertit, *putationis,* tum quia cantillationem avium sat significat *vox turturis;* tum quia *putationis* vertunt Septuaginta, Chaldœus, Aquila et Symmachus; tum quia sponsa invitatur hic ad culturam vilium, puta ad putationem, ut copiosas uvas et vina proferant; tum denique, quia videmus initio veris putari viles ante æquinoctium vernum, fQ
antequam gemmescant et floreant, idque vinitori veristo*
faciendumesse docet Plinius, lib. XV11I, cap. xxvi : « Putationem, inquit, œquinoctio peractam habeto; » additque id faciendum, antequam canere incipiat cuculus; cuculus autem canit initio veris, teste Aristotele, lib. IX *llistor. anim.* x1ix. Unde cucohi
Oppianus cuculum appellat *primum veris nun-* petow
tium. El Columella, lib. IV *De Re rustica,* cap. x et xiv : « Putandi, inquit, duo sunt tempora; melius autem (ut ait Maro) vernum, antequam surculus progemmet, quoniam humoris plenus facilem plagam, et levem et æqualem accipit, nec falci repugnat. »

Porro noster Sanchez *putationem* hanc accipit non vilium, sed balsami: arbuscula enim balsami osse vel viiro incisa stillat opobalsamum suavissimum el odoralissimum, teste Plinio, lib. XII, cap. xiv, et Hegesippo, lib. IV, cap. xvii. Salomonis enim vincæ præslantissimæ erant in agro

engadditano, in quo solo olim inveniebatur bal* samum; putationem vero accipit pro ijji^-a *larryma* seu gutta, quæ putando delinit puta pro ipso opobalsamo metony mice; hoc autem stillat non initio veris, sed adulto vere, puta Mib solstitium, cum incipit restas. Id recte competit Christo,qui opobabamum doctrinæ, charitatis et sanctitatis stillavit in vita, ac sanguinis ct aqure, quibus abluimur in cruce; unde Ecclesiasticus, cap. xxiv, 21, ait : o Quasi balsamum non mixtum odor meus. »

Verum hic videtur agi dc initio veris, cum primum transiit hiems el imber, cumque turtur el aves canere incipiunt; quare potius simpliciter putatio vitium et fruticum hic accipienda videtur. Fateor tamen hic ver non tantum incipiens, sed et proficiens ac adultum, ipsamque restatem accipi : nam apostoli, qui hic notantur, coeperunt praedicare post Pentecosten, uti jam dicam.

Chaldœus, de more referens hrec ad Judreos cx Ægypto liberatos, sic vertit: « Quoniam ecco tempus subjectionis, quod simile est hiemis, cessavit; et anni, quos dixi Abrahre inter divisiones, abbreviati sunl ; et dominium Ægyptiorum, quod comparatum est pluviæ continus, transivit ct abiit, et non addetis ultra videre eos usque in seculum. » Vers. 12 : « Moyses autem et Aaron, qui comparati sunt ramis palmarum, apparuerunt, ut ederent miracula in terra Ægypti ; cl tempus putationis primogenitorum advenit; ct vox Spiritus Sancti redemptionis, quam dixi Abrahre patri vestro. Jam enim audistis quid dixerim ei, et etiam populum cui servituri sunt, judicabo ego, et postea egredientur cum substantia magna; et nunc volo facere quod juravi ei in verbo meo. »

PRIMUS SENSUS

AD.EQUATLS,

De Christo et Ecclesia.

Christus sponsus Ecclesiam primitivam quasi sponsam, puta apostolos in Pentecoste recepto jam Spiritu Sancto evocat, ut vineas, id est, ecclesias Judrere ac creterarum gentium excolant.

Hienn. rigor le- imbrr trrornm * ruin"" Dicit ergo : Jam hiems, id est rigoret limor legis mosaica;, inquit Orígenes, Theodoretus, etS. Grcgorius, ac frigus geluque infidelitatis gentium transiit, imber errorum et viliorum abiit, quia 60i vernus, puta Spiritus Sanctus illuxit, qui calore suo tam hiemem. quam imbrem fugavit, ac flant austro gratin; sure flores sanctorum, uti fuero primi credentes, ac martyrum, ut SS. Innocentium , S. Jacobi, S. Stephani et sociorum produxit in terra nostra : tempus ergo putationis advenit, quo vos, o apostoli, Judreorum ct gentium ignorantiam et infidelitatem, omnemque cupiditatem rerum temporalium gladio fidei amputetis, ul fructus bonorum operum proferant.

Tutlur fuit ¿jpiuu. Vox TURTURIS AUDITA EST IN IERRA NOSTRA. — Turtur hic solitarius, pudicus ct gemens fuit s« Joaunes Baptista, ait Nyssenus, cujus vox el vita non alitici fuit quam gemitus et pr.Tdicatio prenitentíre: « Pœnitentiam, inquit, agite : appropinquavit enim regnum cœlorum › » *Matth.* iu.2. et *Luc.* exi, 3. Joannes t rgo fuit finis legis veteris , et exordium Evangeli!, juxta illud Christi : « Lex et prophète, usque ad Joanncm : ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis m illud vim facit, p *Luc.* cap. xvi, vers. 16. Rursum ‹ vox turturis » fuit praedicatio S. Petri et apostolorum. Unde, ea auditi, Judæi pœnilentesde Christi a se occisi nece,dixerunt : « Quid faciemus, viri fratres? Petrus vero ad illos : Pœnitcntiam, inquit, agite, et baptize tur unusquisque vestrum in nomme Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, ct accipietis donum Spiritus Sancti, n *Act.* cap. n, vers. 37. Id< m dixit Cornelio Centurioni, qui primus e gentibus ad Christum a S. Petro conversui, ostium aperuit apostolis ad obeundum convertendumque omnes gentes, *Act.* cap. x, vers. 32. Tempus ergo legis novæ fuit rer evangelii, quo Christus quasi sol calore grafi e suæ omneminfidelitatisetconcupiscentiæhiemem discussit, floresque et fructus bonorum operum produxit; unde tunc apparuerunt flores martyrum, putationes, id est mortificationes et austeritates religiosorum et anachoretarum, turtures viduarum ct virginum, quæ se Christi amore castraverunt propter regnum cadorum. Turtur enim castitatis est exemplar, aiunt Aponius, S. B rnardus et alii. Imo S. Augustinus, *homil. 33* inter 50, et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.,* et S. Ambrosius, lib. *De Isaac,* cap. iv : < Ubi, inquit, ante impudicitia, ibi castitas. » Ita quoque Cassiodorus, Beda, Ansehuus, Rupertus et alii. Porro per *flores* Orígenes accipit quoslibet credentes, Aponius innocentes pro Christo occisos, S. Ambrosius, *in Psalm,* cxvin, serin. G, apostolos : « Boni flores, ait, apostoli, qui diversorum scriptorum atque operum suorum fuderunt odorem. » Per *turturis vocem* accipiunt apostolorum prædicationem Cassiodorus, Beda cl Nuperius; Pauli, Philo Carpathius; Christi, S. Cyrillus, lib. XV Dc *Adorat. ;* Ecclesiœ, S. Gregorius.

Et ipo

Ver •- ▾ wgelü.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De *Christo et anima sancta.*

Primo, Christus animam peccatricem evocat ad pœnitcntiam el justitiam, dicens : Surge e lecto peccati, jam enim hiems peccatorum, et imber concupiscenti® transiit . illuxit enim tibi gratia mea, quæ te amore calefaciat, ac pœnitentiæ virlutumque flores et fructus producat, ut lias formosa instar columbæ Deo tuo.

primai pœüll<Q. te.

Quare notantur hic tres actus pœnitentiæ, puta *contritio* per flores, *confessio* per vocem turturis; *satisfactio* per putationem: contritionis enim actus est quasi emicans *flos* fidei, spei ct charitatis ex quo nascitur fructus justificationis; *vox tur-*

Tftt htc Pœtiicn- *daw bratU

turis est confessio gemebunda pernitentis; *putatio* est satisfactio, qua per jejunia, lacrymas, aliaque opera pœnalia castigatur preterita culpa, et future occasio amputatur et succiditur.

Tfcrtnr, flue facit quod turtur sil pœnitentiæ symbolum : najnPost mortem conjugis perpetuo gemit etmœboinL ret; nunquam in viridi ramo uti ante, sed semper in arido residet; nunquam in aqua seipsam inspicit, ne comparis sui mortui imago, et memoria sibi occurrat ; nec aquam claram et elimem uti ante, sed turbidam et limosam bibit, imo aqu im limpidam pede turbat antequam bibat, uti tradunt physici, et ex iis Sanchez; unde Baptista Mantuanus :

Sicut ubi amisso thalami consorte, per agros
Soli volat turtur, nitidis nec potat in undis,
Ne comitis prisci instetur imagine visa.
Nec viridi posthac fertur considere trunco.

Seran- *Secundo,* Christus evocat animam sanctam ab
do» d** otio et torpore, ad studium virtutis ct bonorum
animi operum, scilicet ut producat flores eleemosyna?,
wxxU. putationem jejunii et mortificationis, ac vocem turturis, id est orationem et meditationem; item pios gemitus, et suspiria ex corde devolo et amoris pleno, instinctu columbæ, id est Spiritus Sancti manantes, de quibus ait Apostolus, *Rom.* cap. vin, vers. 26 : « Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » Unde S. Bernardus, *serm.* 59 : « Vox turturis, inquit, quare non turturum? Forte Apostolus id solvit, ubi ait : Quia ipse Spiritus postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus, *Rom.* xiii, 26. Ha est: ipso inducitur gemens, qui gementes facit, et quamlibet multi sint, quos ita gemere audias, unius per omnium labia vox sonat. »

fnrtnr Addit *turturem* notare amantes silentii ct soli-
silenti* tudinis, ct consequenter orationis ct gemitus :
H » 11- turtur enim amat solitudinem. In solitudine enim
todjHli Christus loquitur ad cor, ait Orígenes, imo Osce,
•y .to- n, 14. Porro quomodo mortificatione jugi el continua, mortifieandæ sint cupiditates, cx inolita natura corrupta semper repullulantes, pulchre docet S. Bernardus, *serm.* 58. Insuper, ut ait S. Ambrosius, lib. Il *Apolog. David,* cap. m : « Est hiems non temporis, sed mentis, quæ agrum anirnæ fecundum omni flore despoliat, quando animo frigus illabitur, quando vapor animi evanescit, quando solvitur vigor sensus, quando nimius humor exundat in mentem, quando interior caligat aspectus. » Hiemem hanc graphice depingit Nyssonus, *hom.* 5, ubi cl ait animam sanclificatam per Christi grati.im proferre flores virtutum, fruetum vero prolaturam in tempore suo. Sic et Cas<iodorus, Ordenas, Reda, Anselmos Bernardus per *flores* accipiunt virtutes, puta virtutum primordia.

Tertio» Tertio.vox turturis e«l gemere, el gemendo
t *uspkare ad Deum; umle Virgilios :
nui» »<J
V*am. tíre <ttnm «tria citiibil luetur ab ulmo.

Turtur enim castissima, assidue perstans in gemitu defuncto compare suo, perseverantis amoris simulacrum est, ut docet S. Rasilius, homil. 8 *Hexam.* S. Ambrosius, lib. V *Ilexam.* 13, ac Nazianzenus, orat, *ad Virginem»* ait :

Turtur viduata marito,
Exstinctum assiduo gemitu lucluque requirit,
O vere sapiens voluens!

Ita ad Deum gemit, suspirat et anhelat S. Augustinus in *Meditai.,* præserlim cap. xxxvi, ubi inter alia ait ; « Da mihi evidens signum amoris lui, irriguum lacrymarum fontem jugiter emanantem, ut ipsæ quoque lacrymæ tuum in me testantur amorem, ipsœ prodant, ipsæ loquantur, quantum te diligit anima mea, dum prœ nimia dulcedine amoris tui nequit se a lacrymis continere, etc. Da mihi irriguum superius et irriguum inferius, ut sint mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. »

Anagogice, evocatur hic anima sancta ab exsi- **Atti-**
lio hujus vitæ ad coelestem patriam et gloriam ; dicit ergo ei Christus: Veni in thalamum meum, sponsa mea, o anima sancta, jam hiems torpida» mortalitatis transiit; imber flux© concupiscenti©, œque ac aerumnarum, persecutionum, angorum, sollicitudinum, quæ in hanc vitam assidue, quasi imber e cœlo in homines copiose depluunt, jam abiit et recessit; flores cœleslis glori© jam apparent; tempus putationis, quo scilicet omnes viliorum et miseriarum radices per mortem a lo amputentur, advenit; vox turturis, qua ingemiscens ad hanc redemptionem corporis tui mullolies suspirasti, exaudita est; veni ergo, ingredero in locum gloriæ et beat© immortalitatis. Ita S. Gregorius : « Flores, ait, apparuisse in terra dicuntur, quia sanclœ anirnæ cum a corporibus recedimi, in cœlo recipiuntur. Et quia in hac vita quamvis hyems fuerit, a bono opere non lorpuerunl, mox ut recesserunt, in terra viventium gloriose floruerunt. Bene ergo sequitur, quod dicit : Tempus putationis advenit, quia quo amplior electorum numerus in cœlo congregatur, eo celerius reprobi ab Ecclesia tanquam sarmenta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur, n Et paulo post : «Quid per *turturem* nisi Ecclesia? Quid per *terram sponsi* nisi vita illa beata designatur? Sed vox turturis in terra sponsi audita esse dicitur, quia dum pro desiderio suo sancta Ecclesia deprecatur, i Christo, in cœlo clementissime exauditur.»»

Sic ct Orígenes, Justus Orgelilanus, Theodoretus et alii, qui per *hyeinem* accipiunt perturbationes ul tribulationes hujus vitæ, per imftrcm vitiorum procellas. Addit S. Gregorius, homil. 10 *in Ezccli,, flores* esse cœleslis glonæ pregustus, quos sanali in hac vita, ac praesertim in morte a Deo hauriunt : «Tunc, ait, apparent flores in terra, quia, cum de ©tern© beatitudini* vita quædam suavitatis primordia prægustare anima eœperil, quasi jam in floribus odoratur exiens, quod, postquam egressa fuerit, in fructu uberius habebit. ›

Porro S. Ambrosius, serm. 6 *in Psalm,* cxvin, pro *tempus putationis* legit *tempus serandi,* « quo matura» inquit, in horrea frumenta conduntur, et qui metit mercedem accipit, p Endo et Philo Carpathius ait hoc esse tempus mortis.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Initio veris, puta die 25 martii sub aequinoctium, angelus Gabriel annuntians B. Virgini Christi conceptionem, iliaque praebento consensum, Verbum caro factum cst. Tunc ergo longa *hiems* prophetarum et legis durissima* transiit, abiit *imber* peccatorum, iræque ct minarum Dei, ac *ver* jucundissimum vernans floribus gratiae, reconciliationis et remissionis peccatorum, ac apertionis coeli apparuit, cum ortus est sol justitiæChristus Dominus; tunc pariter fuit tempus *putationis,* id est graliæ et pcenitentire, per quam amputantur pravæ peccatorum consuetudines, et noxiæ concupiscentiarum delectationes praeciduntur : per illam enim fit spiritualis circumcisio m spiritu, cujus illa Judæorum in carne circumcisio typus fuit et umbra, *hom.* n, 29. Tunc vox *turturis,* id est castissimæ Virginis suspirantis ad Christi incarnationem, audita est : a Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundam verbum tuum, » *Luc.* i, 35 : ita Rupertus. Rursum vox *turturis* fuit exsultatio Joannis in utero matris, cum illa a B. Virgine jam a Christo gravida salutaretur, *Luc.* i, 41. Ad hæc vox *turturis* fuit vox Annæ viduæ, quæ 85 annorum non recedens a templo, loquebatur de Christo omnibus, qui exspectabant redemptionem Israel, ait Justus Orgditanus. Possunt quoque *flores Judcræ* nuncupari Christus, ait Orígenes, et Joannes in utero matris jam concepti.

Ver. umpm Cbdai

Insuper Patres censent hic describi tempus felicisslmum, quo Christus in carne (caro enim et humanilas Christi est primaria hic sponsa Verbi, ut dixi in *Proemio,* cap. n,) eum Jndæis conversatus est, ac in vere, puta in Paschale passus est et resurrexit. Ita Cassiodorus, Boda, Orígenes, Theodorclus, Nyssenu% Philo, Aponius, Rupertus, Bernardus, *scan.* 58, qui docet tempus *hiemis* fuisse apostolis a passione Christi usque ad adventum Spiritus Sancti, qui byemem, id cst timoris ct torporis frigus suo charitalis ardore resolvit, et in *ver* æstatemque divinam convertit; per *imbrem* vero accipit Judæorum blasphemias, phnrisaicas tiaditiones, philosophorum loquacitatem, hærelicorutn erroneas doctrinas, et omnes turbulentos spiritus. «Christus, ait S. Bernardus, ut flos e terra siirrcxil et apparuit, et cum illo mulla corpora sanctorum, ut militi flores, surrexcrunl et apparuerunt mullis. » Unde pocla Christianus ver natura) et Christi ita depingit :

Vere pubentes renovantur agri,
Pampino RCinm» redeunt, vuelque
Fmns in arbustis, juvenescit omni
Gramen in horto.
Verni tempestas viget arte tempos,
Omne ver anni decus et venustas.
Ver et acceptum aperis, origo cst
Rebu^ et borii.
Nuntium cœli Deus ad Mariam
Vere dimisit, crure tnoc el bottes,
Vial infernos, Ucbedqae ferrum
Christus ademit.

Denique Hugo Victorinos, serm. *De Assumpt. P. Virginis,* sub finem tom. 11, docet *vocem turturis* esse vocem amoris, quo œstuabat B. Virgo : a Vox turturis, inquit, amori canit et dilectioni, ct habet singularem dilectionem turtur, cui canit vel præsenti gaudium, vel absenti affectum. Igitur vox turturis tota de amore, et non novit aliud præter amorem turiur; et illi singularis amor est, qui soli non adjungit alterum; etæternus, qui nec.primo secundum. Ergo vox turturis amori cantat, et amoris canticum est vox turturis, et ardent corda ad vocem turturis; unum est quod sonat vox turturis, et semper illud sonat et resonat, et non fastidit unquam. Semper idem canit, qui semper idem diligit. Et quis dignus erit audire vocem turturis Y In solitudine canit, et semper solitudinem diligit turtur, quia singularem dilectionem quærit. » El paucis interjectis : « 0 speciosa inter filias Jerusalem, audisti vocem turturis, audisti el intellexisti. Intus loquebatur, ct tu intus eras; ideo audivisti et intellexisti, et dixisti : Vox dilecti mei! Intellexisti enim quia vox dilecti erit, et de dilectione erat; non enim intellexisses nisi diluxisses, quia dilectionis verbum erat, et non poterat nisi a diligente inlelligi. Dilectus loquebatur, el dilecto» loquebatur, et dilectio commendabatur. Quia ergo vocem dilecti audisti, et dilectionem intellexisti, ne chileras ultra, surge velociter. »

Vers. 13. Ficus protulit grossos suos : vineæ florentes dederunt odorem suum. SIRGE, AMICA MEA , SPECIOSA MEA, ET VENT.

Ficus protulit grossos suos, >i>fr florentes (Symmachus, *vitium flos dedit)* dederunt odorem suum. Surge, amica mea, speciosa mea, et veni.— Septuaginta, *arbor fici produxit germina sua, vites florentes dederu:d odorem suum.* Pro *florentes* græoe est Kvzpííwcxi, id est *cyprissantes,* hoc est, instar cypri florentes et redolentes. *Gn>ssi* vorantur prini r ficus, qui quandoque immaturi decidunt, sed dant specimen et spem maturitatis et perfectionis cæteroriim ; quandoque maturescunt, suntque dulces et suaves, teste Columella, lib. V, cap. x; grossos ergo hic inlellige deciduos, vel potius maturescentes : hebraion enim est, jd *pag,* unde)atinuin *ficus; pag* autem nonnulli llrbnriderivant a pJD *panne,* elisa media *nun,* id *Cblddiciatusest :* ficus enim recentes sunt delicia* oris et stomachi, Ficwi præserlim grossi, sive primœ maturæ, de quibus tiymoo. *Ahch.* cap. vu, dicitur: « PrœcoouaB ficus deside-

ravit anima mea.» Pro *florent#* hebraico est 11OD *temadar.* quod significat florem sive folliculum vilis, cum jam granescere incipit, nc minuta uvarum grana producit. Ecce quod versn precedenti dixi hic notari ver non tantum incipiens, sed et proficiens,siveadultum : nam ficusproferaint grossos, et vine® florent ac grane^cunt, vere adulto. Nominat pr® cæteris arboribus *ficum* et *vitem,* quia harum fructus, puta ficus et uva», sunt suavissimi et præstantissimi: omnis enim fructus aliarum arborum habet aliquid aquosi, crudi et incocti; sola ficus ob calorem nihil habet crudi, sed omne maturum et percoctum ; nec lapillos aut nucleos habet ullos, sed merum succum, edulem, et sacchareum, sive melleum. Unde ille ficum aiebat esse bursam mellis : hisce fructibus sponsus invitat sponsam e lectulo in agrum et vineam.

PRIMUS SENSUS ADÆQUATLS,

De Christo et Ecclesia.

Apostolis in vere puta in Pentecoste, ct deinceps praedicantibus, « ficus protulit grossos, » id est multi Judæi ad Christum conversi sunt, et «vine® florentes (id est gentes credere incipientes), dederunt odorem » sanctæ vitæ, fanne ct exempli suum, indeque spem mago® fertilitatis puta conversionis omnium omnino gentium. Porro sicut grossi nonnulli maturescunt, sed perplures immaturi decidunt : sic pauci ex Judæis in fide fuere constantes ; perplures enim ex eis a fide defecerunt, cl in judaismum relapsi sunt; mullos enim ex turba Christus praedicando convertit ; sed major eorum pars ob metum pontificum ct scribarum defecit, praesertim dum vidit Christum pali, crucifigi et mori. Similiter Joannes Baptista multos Judæoium sua austeritate ct efficacia praedicandi convertit, sed mulli ex iis in pristina scelera relapsi sunt. Unde Christus, Joan, v, loquens de Joanne : « Ille, ait, erat lucerna ardens ct lucens; vos autem voluistis ad horam exsultare in luce ejus, » quasi horariam significans fuisse eorum conversionem. Quosdam vero ipsemet Joannes arguebat non sincere credentes : u Progenies viperarum, inquiens, quis vobis demonstravit fugere a ventura ira? Facite ergo fructus diguos pœnitenli®, » etc.

Porro de iis, qui Christo praedicanti crediderunt, quam pauci permanserint fideles, vel ex eo liquet, quod co adhuc praedicante mulli discipulorum abierunt retro, ita ut conversus diceret ad duodecim : « Numquid et vos vultis abire? » *Joan,* vi, 68 : In passionem quoque traditus, etiam ab his ipsis duodecim fuit derelictus, et fere ab omnibus abnegatus, inclamante foi liter universa multitudine Judæorum ante faciem Pilati: *loan.* cap. lix, 15, ct *Maith.* cap. xxvit, 23 : « Tolle, tolle, crucifige, crucifige cum. Sanguis ejus super nos, v etc. Denique quam fuerit immaturus ille judaicæ pœnitentiœ fructus el grossus, liquet ex co quod ait Paulus Judæis : « Vobis oportebat primum loqui regnum Dei; sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatisæternæ vile, ecce convertimurad gentos, » Act xiii, 46. Al vero « florentes vineæ odorem suum dederunt » gratissimum : quoniam videlicet gentium populi per orbem universum dispersi, qui usque ad (flu isti adventum infructiferi, quasi in hyeme quadam idololatra® perpetua fuerant, ad praedicationem SS. apostolorum stalim florere cœperunt, ac florendo odorem suavissimum gralissimumque in naribus Domini Sabaoth effudere, qui proinde halitu virtutis et famæ suæ, omnia holocausta et thymiamata legis veteris longe superavit. Ita S. Gregorius, Nyssenus, Cassiodorus, Beda, Philo, Anselmos, Rupertos etS. Bernardus. Idipsüm facto repraesentavit Christus, cum esuriens quaereret ex ficu fructus, ncc inveniens illi maledixit, dicens : «Nunquam ex te fructus nascatur iu sempiternum :ct arefacta est continuo ficulnea, » *Matth.* XXI, 19; ficulnea enim hæc, æque ac illa, quam herus ob sterilitatem jussit succidi, Luca? xnt, 6, repraesentabat Synagogam, puta Judæorum in fide ariditatem et reprobationem uti docent S. Hieronymus, Gregorius, Hilarius cæteriquo Patresgraeci et latini unanimi consensu.

AudiS. Ambrosium, lib. VII in *Lucam,* cap. xm, ficum comparantem cum aliis arboribus : «Ali®, inquit, florem ferunt antequam fructum pomaque ventura praenuntio sui llore designant; hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos decutitur, el poma nascuntur; in hac poma decidunt, ut poma succedant; ergo priora illa cassa fructuum, vice floris emergunt. » Deinde idipsum Judæis et gentibus applicans : « Specta nunc, inquit, cultus et animos Judæorum qui quasi primi fructus male feracis Synagogæ, grossi labentis similitudine corruerunt, ut mansura supra ævum nostri generis poma succederent. Etenim primus Synagogæ populus, quasi radice operum infirmili arenti, ubertatem sapienti® naturalis haurire non potuit. Et ideo velut inutilis decidit fructus, ut quasi ex iisdem claviculis arboris frucluosæ, de pinguedine religionis antiquæ, novus Ecclesi® populus emergeret. Ergo ille, qui erat, esse desinit, ut isle inciperet qui non erat. Primi tamen ex Israel, quos natura? validioris ramus extulerat sub umbra legis et crucis, in utriusquo sinu, succo gemino colorali, grossi maturescentis exemplo, pulcherrimorum gralia fructuum cæteris praestiterunt, quibus dicitur : Sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel, » *Matth.* XIX, 28.

Huc pertinet expodtio S. Anseimi : Ficus protulit grossos suos, id est, ait, legis veteris praecepta, velut fructus inutiles deciderunt. Nam, ut ait S. Bernardus, *serm.* 60: « Et vere quid non grossum in gente illa? Nec actus profecto, ncc affectus, nec intellectus, sed nec ritus quem in colendo Deum habuit. Nam actus in bellis, affectus in lucris totus erat, intellectus in crassitudine

litter®, cultus in sanguine pecudum et armentorum. » Subdit deinde perfectam fuisse a Synagoga Jud eorum hanc grossorum productionem : « Cum Christum occidit, tunc completa est malitia ejus, juxta quod ipse eis praedixerat: Implete mensuram patrum vestrorum, *Matth.* xxm, 32; unde in patibulo traditurus jam spiritum, consummatum est, inquit, *Joan,* xix, 30. O qualem consummationem dedi! grossis suis ficus hæc maledicta, et subinde ælcrna ariditate damnata!» Et pluribus interjectis : a Ex tunc itaque dici potuit, quia ficus protulit grossos suos, cum jam videlicet legitima illius populi esse coeperunt quasi in exitu super summum, ut novis, juxta veterem prophetiam, supervenientibus vetera projicerentur, Levit. lxvi, 10. Non aliter sane quam quomodo grossi cadunt, et cedunt suborientibus fidibus bonis. » Subdit deinde S. Bernardus, sicut vineal florentis odore fugantur serpentes, sic fervore primorum Christianorum fugatos esse dæmones; additque : «Cæterum si *vineæ* animæ, /los opus, *odor* opinio est, *fructus* quid? martyrium. Et vere fructus vitis, sanguis est martyris.» Sic ct S. Gregorius : « Ficus, ait, protulil grossos suos, quia S. Ecclesìa martyres suos ad œternam patriam præmisit. » Sic et Aponius.

symbo- Hce.flcu» nîrh erat. Symbolice, *ficus* est Christus et Christi crux, *primo,* quia ficus ramos et folia habet rara, vaga a cl vilia : Christus ct crux specio externa mundanis vilis fuit ct despectus. *Secundo* , quia tiens

Secundo 00 °' nu^os ^ores emittit, sed pro floribus illico dat fructus, cosque dulcissimos; sic Christus illico dedit suavissimos fructus, cum Jndæos et gentes salvavit. *Tertio,* quia inulti censent pomum vo-

Tortio, muit! cenunt litum, quod comedit Adam, fuisse ficum : itaThcojorctns Gennadius, Isidorus et alii quos citavi, Gen. m, 6; decuit ego Christi crucem, vel fleri ex

Adimo ▾otitum f°cuuifi" ficu, vel ca significari, ut ficus quæ mortem derat inobedicnli Ad® illiusquc posteris, vitam daret obedient! Christo et clnistianis. IlincBello-

Msum crudi ^c.hriiU cnì « qnibus- dam* n*U8› QuiTerram Sanctam et lotum orientem peragravit,lib>II Ofcserv. lxxxviii, subindicat materiam crncis Christi fuisse ficum , quod hæc arbor frequens in Palaestina, frequens quoque esset iu fabrornm officinis, licet alii aliter sentiant uli dicam cap. vu, vers. 8. *Vites* sunt apostoli, quia viles e toto orbe transplantata?, copiosas uvas et vinum conversionis gent um Deo et Christo protulerunt.

Groui dignità- Symbolice rursum S. Bernardus, in *Dedar.* per grossos accipit dignitates ecclesiasticas, quas multi ambiunt; sed varie, quia grossi sunt mox casuri : « Ficus, inquit, protulil grossos suos, quod videlicet, persecutione cessante, inclyta facta sit Ecclesia, posita in superbiam suculorum. Quam sane excellentiam et sublimitatem dignitatum congrue satis *grossos* vocat, ut futura in his moneat quam praesentia cogitare : grossi enim prtesagia sunt futurorum fructuum, quia quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

be Christo et anima sancta.

Ficus ct vitis fideli cuilibet excolenda, est anima : hæc enim, si rite colatur, dabit ficus suavissimae mansuetudinis, patientiae, eleemosynæ, suavitatis morum ct sermonum; ac uvas, vinumque charitatis, quod mentem accendit et Dei amore inebriat. Hinc illud Prov. xxvn, 28 : « Qui servat ficurn, comedet fructus ejus. » Vide ibi dicta. Audi S. Bernardum, *serm.* 60 : « Dico autem per gratiam Dei, qua» in nobis est, et ficus nos habere et vineas. Ficus quidem, qui suaviores in moribus sunt ; vineas vero, quia spirilo fervenliores. Omnis qui sc inter nos communiter socialiterque agit, et non solum sine querela conversatur inter fratres, sed ct multa cum suavitate fruendum se omnibus præketin omni officio charitatis, quidni illum vicem agere ficus convenientissime dicam ? » Et pluribus interjectis : « Jam qui vine® sunt, severiores nobis quam suaviores se exhibent, in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripientes, aptantes sibi congruentissime vocem suam : Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inim cos tuos tabescebam? *Psal.* cxxxvni,21; item : Zelus domus tu® comedit me, *Psal.* lxviu. 10. Et mihi quidem illi indilectione proximi, isti in dilectione Dei eminere videntur. »

Pteni •nnt tuan.uA- U. TIMI

lKHU

Grûul, pniai ani in X fruiins fidei.

Generalius Theodoretus per *grossos* accipit primos animæ fructus fidei, quos sequuntur fructus bonorum operum. Porro qui sint grossi S. Bernardus initio *serm.* sic explicat : * Vere ficus est populus fragilis carne, parvulus sensu, animo humilis, cujus primi fructus (ut interim nomini alludamus) grossi utique et terreni. Nec enim popularis est sludn. primum quaerere regnum Dei ct justitiam ejus, *Matth.* vi, 33; sed, ut ait Apostolus, *Matth.* vi, 23, cogitare quæ mundi sunt, quomodo placeant uxoribus, vel illa? viris : tribulationem carnis habebunt hujusmodi; sed in novissimis non negamus eos fructus fidei assecuturos, si bonam habuerint novissimam confessionem, maximeque si carnis opera ele<*mosynis redemerint. Ergo primi plebium fructus nec fructus sunt, non magis quam ficuum grossi,» qui ad nihil utiles sunt, nisi quod secuturi fructus sunt quidam praenuntii, sed immature cadunt et dant locum maturandis, ipsi minime habiles ad crescendum.

Ammeia , a, *"1»"X uia co *

Anagogice ficus et vitis repraesentant suavitatem patri® coelestis : ibi enim nos Deus ficubus cœlc-tibus el vino divino potabit, juxla illud Christi promissum : a Et ego dispono vobis regnum, ul edatis el bibatis super mensam meam, » *Luc.* cap. xm, 29, et « dico vobis : Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscuin novum in regno Patris mei, » *Mutili,* xxvi, 29. Hinc et Christus finem mundi, diemquo judicii el resurrectionis repræ-

sentavit per ficum : « Videte ficulneam, inquit, ct omnes arbores : cum producunt jam cx se fructum, scitis quoniam prope est restas, ita et vos, cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei, n *Luc.* xxi, 29.

Huc spectat Vorsio Chaldæi, qui hæc refert ad ingressum Hcbræornm in Terram Promissam ubi quisque quietus, iætusque sedit sub vite et ficu sua. Hic enim ingressus fuit typus introitus in terram viventium, puta in cœlum. Audi Chaldæum: « Cretus Israel, qui comparatus est praecocibus ficubus, aperuit os suum, et dixit canticum super mare rarectosum, et etiam pueri el infantes laudaverunt Dominatorem eæculi linguis : litico dixit eis Dominator sæculi : Surge tibi, congregatio Israel, dilecta mea et formosa mea, vade hipe ad terram, quam juravi patribus luis. »

Porro sicut grossi prœccdunl ficus, earumque fertilitatem prænunliant, eie boni virtutis actus *pnrnuntii* sunt dulcissimorum fructuum, quibus parfruemur m cœlo : ita Nyssenus. Hinc rursum Origenes, *hom.* 4 ex quatuor, per *vites florentes* ac-
Vine* cipit angelos, qui « hominibus, inquit, largiuntur odorem suum, id est doctrina» ct institutionis bonum, quo instruunt et imbuunt animos, donec ad perfectionem veniant, et incipiant capaces fieri Dei. » Et post nonnulla : « Angelic®, inquit, virtutes, quibus electi quique el beati in resurrectione sociabuntur, qui erunt sicut angeli Dei, ipsœ sunt florentes vites et vincæ, quæ odorem suum unicuique animæ, el gratiam quam u Conditore suscepit prius, et nunc iterum perditam recuperavit, impertiunt, suavitateque cœle^tis odoris fetorem tandem abjecte ab eis mortalitatis, corrupliomsque depellunt, n

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

Dc Christo et B. Virgine.

vinea, Vt°ph « Vinea Domini Sabaoth, domus Israel est, n ait propheta Isaías, cap. v, 7. Vinea» ergo, id est prophrte ♯ t patriarchìi*, inquii S. Bernardus, « Christum in carne nascitarum ct moriturum adoraverunt, sed non dederunt tunc eumdem odorem suum» quia non exhibuerunt in carne, quem in spiritu prœseiiserunt;nun dederunt odorem suum, quia seen tum suum non publicaverunt, exspectantes ul revelaretur in tempore suo. Dederunt autem postea, cum per successiones generationum nascentem ex sc Christum secundum carnem partu virgineo sa culis ediderunt. Tunc plane, inquam, spirituales illæ vinca* dederunt odorem suum, cum apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, *Tit.* 111, 4, et cœpil præsentem habere mundus, quem pauci adhuc absentem præsenseranl. n Et post nonnulla : « Dictum est itaque vineas dedisse odorem, sive quia fideles anima* bonam de se ubique opinionem spargunt, sive quod palam factu hunt mundo oracula et revelationes Patrum, el in omnem terram exivit odoratus eorum, dicente Apostolo, I *Timoth,* 111, vers. 16 : Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, pnedjcatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. » Hinc 1res Anonymi apud Theodorctum, per *vinearum,* id est Ecclesia? *florem* intelligunt 1res Magos, qui fuere primiti/e gentium credentium, dum in Brtlileem venerunt ad Deiparam, ac Christo obtulerunt thus quasi Deo, aurum quasi regi, inyrrham quasi moi t di, e pro hominum salute morituro.

Surge, amica mea, speciosa mea, et veni. — Hac iteratione, inquit Nyssenus, suscitatur anima ad progrediendum semper iu virtute,ct proficiendum in spiritu : ‹| Neque enim ei, inquit Nysscnus,Aom. N, qui vere surgit, unquam deerit semper surgere; neque ei qui currit ad Dominum, unquam consumetur amplum et latum campi spatium, ad divinum cursum perficiendum. Oportet enim semper surgerc ct excitari, el per cursum appropinquando nunquam cessare. Quamobrem quoties dicit : Surge et veni, toties ad id quod est melius, ascensioni ca, quæ deinceps sequuntur, a Verbo adjiciuntur. » S. Bernardus vero, *serm.* fi i : « Commendat, inquit, sponsus qiullam dilectionem suam iterando amoris voces. Nam iteratio, allectionis expressio est, cl quod rursum ad laborem vinearum sollicitat dilectam, ostendit quam sil dc animarum salute sollicitus ; nam vineas animas esse jam audistis. »

Vers. 14. Colvmra mba in foramixibos phtræ, in CAVERNA MACERIÆ, OSTENDE MIHI FACIEM TUAM, SONET VOX TUA IN AURIBUS MEIS : VOX ENIM TUA DULCIS, ET FACIES TUA DECORA.

Columba mea in foraminibus petrjb, in caverna maceria (hebraico *in secreto illius gfadus* vel *scalis,* Vatablus *in recessu scalarum* vel *in abscon* dito gradus,* id est *coddece,* id est *Christi,* ait, per *quam ad Chi istum ascendemus), osTi^bE* mihi faciem tuam. — Septuaginta Vaticani, *tu culumba mea in tegumento (S.* Ambrosius ct Origenes *tn* uc*lamcnto)petræ juxta promurale;* S. Ambrosius, semi. G *inPsulm,* cxvni, *juxta prannundiom m* ; Complutenses, *veni tu, columba mea, in tegmine peir<9¡* Syrus, *in velamine sepis inhorrens antemurali, ostende mihi aspectum tuum :* columbee enim agrestes nidificant non in columbariis uti domestiem, sed in foraminibus rupium ct cavernis maceriarum, id est ruderum, lapidum aggestorum, murorum dirutorum, g. d. Memento, o sponsa, te icqueac me esse pastores rurales, qui instar columba libene et agrestis, rure in ruinis ædium et rupium commorantur : quare exi e domo et orba, ac inecuin in agrum perge, ubi licto rusticabimur, pascemur, oblectabimur. Unde Origenes censet hic non notari terminum *a quo* sed *ad quem,* puta locum ad quem sponsa, Invitanto apouso, vanirò

debeat, 7. *d.* Veni ut habites mecum in foraminibus petræ. « Addit, inquit, hoc, ut ostenderet ei locum ad quem venire debeat, qui locus sub velamento et tegmine saxi sit positus; sit autem idem locus, non tam juxta murum quam juxta promurale quoddam; *promurale* autem dicitur, cum extra muros, qui ambiunt civitatem, alius ducitur murus, et est murus ante murum. »

Sic sensus erit, 7. d. Veni, o sponsa, et egredere e domo et civitate in agros, ibi in umbrosis tabernaculis in petra excisis quieti, lætiqne commorabimur. Sic ct Ruperlus et S. Rei nardus, quem audi : « Ne timeas, o sponsa, quasi hæc, ad quam te hortamur, opera vinearum, negotium amoris impedire, seu interrumpere habeat. Erit certe, et aliquis usus in ea ad id quod pariter optamus. Vineæ sane macerias habent, et diversoria grata verecundis. »

Aptius noster Sánchez censet hic notari terminum *a quo* : sponsa enim evocari c foraminibus petræ ad apertum aerem vinearum, ut liberum spiritum ex libero ct sereno cœlo trahat. Sponda, inquit, timida cl commoditati suæ studens, propter hyeinis immite frigus domi se continens, instar columbio in foraminibus petræ se abscondens, homd cœli aperti, solique duri, quam gravem putat esse, inclementiam; non audet sub dio pernoctare cum sponso, cubile amat, et ibi se fovet, atque indulge!, sicut in suis lustris nonnulla' ferie, el reptile animantium genus in suis cavernis hyberni temporis incommoda declinant. Ex hoc ergo recessu atque mollitie sponsam evocat, affirmans a se salis esse provisum, ne quid sit in his nuptiis, quod timere possit. Quamvis enim in agro subeundi sint imbres, festus, labores et dolores, imo mors ipsa pro animarum salute, tamen hæc omnia dulcia facit amor Christi pro vobis crucifixi, atque sub felle crucis Deus mei et mannam miræ voluptatis abscondit : quo gustato atipie explorato sentiens sponsa, quam crux t.liristi sit dulcis, ullro sponsum in agrum laboris et crucis evocat, cap. vu, 11.

Porro Chaldæus hæc refert ad llebneos clausos montibus ct rupibus, cum transierunt mare Rubrum : a Quando, ait, persecutus est Pliarao impius populum domus Israel, erat catus similis columba*, quæ clausa est foraminibus petræ, (piam serpens coarctat intrinsecus, et accipiter coarctat eam extrinsecus : sic erat cœlus Israel clausus n quatuor partibus mundi, quoniam ante eos mare, et post eos persequebatur hostis, et a duobus lateribus eorum erant deserta plena serpentibus ignitis, qui mordebant et occidebant veneno suo filios hominum : illico autem aperuit os suum in oratione coram Domino, et descendit vox de Cíi'lii excelsis, et sic ait : Tu congregatio braci, quæ comparata es columbio mundæ, et occultala es in clausura foraminum petræ, et absconditis graduum, otUendo mihi, » etc.

PRIMOS SENSUS ADÆQUATUS,

De *ChrUto et Eecltna,*

Christus Ecclesiam timore Judæorum perculsam, et instar columbo» in antris pelræ latentem, hoc est, apostolos in Sion post ascensum Christi delitescentes, et orationi meditationiqiie passionis Christi deditos, misso in Pentecoste Spiritu Sancio, animosos, fortesque efikiens, foras evocat, ut in publicum prodeant, ibique in agris et villis ipsi et cæteris suam faciem ostendant, ac vocem prædicatioms audiri faciant, utpote sibi suavem ct auditoribus salutarem. Sic olim tempore Decii v Galieni, Diocletiani imperatorum fideles persequentium, pontifices et chnstiani ce abscondebant in antns, cavernis et cryptis, quæ etiamnum exstant in Roma subterranea, et sacrum horrorem intuenlibus injiciunt

Quocirca per *forammo petra,* symbolice quin- Fornique Christi (hic enim est petra, I Cor. x, 4) vulnera accipiunt Patres; quin et Z irhari is, cap. in, 0, vidit lapidem nculatum, cælatum sculptura, id est Chi Htum in passione incisum suis p matibus : vide ibi dicta. Ita S. Gregorius ; u per *foramina petro:,* innuit, vulnera manuum et pedum Christi in cruce pendentis libenter intellexerim; caremam vero maceria vulnus lateris, quod lancea factum est, eodem sensu dixerim. Et bene columba in foraminibus petræ, ct in caverna maceriae esse dicitur, quia cum in cnicis recordatione patientiam Christi imitatur, dum ipsa vulnera propter exemplum ad memoriam reducit, quasi columba m foraminibus: sic simplex anima in vulneribus nutrimentum, quo convalescat, invenit. Possunt tamen per *foramina petræ* incarnationis Christi sacramenta signari, et per *cavernam macerie?* ipsa protectio angelica* custodis figurari.» El Rupertus: «Etaspicient (ait Zacharias, cap. xii, 10) ad me, quem confixerunt : clavi enim Christi et lancea sunt animæ mes vulnera: in illis habito el gemo sicut columba in foraminibus petræ, propter fixuram clavorum; in caverna maceris, propter vulnus lateris:Christus enim est petra et maceria, existens enim mortalis et passibilia erat macera, ubi autem resurrexerit a mortuis, est petra solidissima. » Sic et Cassiodorus B da, Justus, Anselmas, et Aponii^, qui in hisce Christi plagis ait absorptum habitasse S. Tiwmain, cum, apparente Christo post resurrectionem, casque otendente,exclamavit : « Dominus incuset Deus meus. »

Audi S. Bernardino, serm. 61 : « Foramina potrà', ait, sunt vulnera Christi, recte omnino: nam petra Christus. Bona foramina, quæ fidem adstruunt resurrectionis, ct Christi divinitatem. Dominus meus, inquit, et Deus meus, *Joan.* xx, 28. Unde hoc reportatum oraculum, nisi ex foraminibus petræ? ¡n his passer invenit sibi domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos: in his se

columba tutatur, ct circumvolitantem intrepida intuetur accipitrem. » Et inferius : a Et revera ubi tota firmaque infirmis securitas et requies, nisi in vulneribus Salvatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad salvandum. Fr. init mundus, premit corpus, diabolus insidiatur; non cado : firmatus enim sum supra firmam petram. Peccavi peccatum grande, turbabitur conscientia; sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras, *Isai.* Iui, 5. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte salvatur? » El pluribus interjectis : « Patet arcanum cordis per foramina corporis; patet illud magnum pi tatis sacramentum; patent viscera misericordi® Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens cx alto. Quidni viscera per vulnera pateant? In quo cnim clarius, quam in vulneribus tuis eluxisset, *quod tu,* Domine, suavis et mitis, et muli® misericordi®? Majorem cnim miserationem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro addictis morti ct damnatis. Meum proinde meritum miseratio Domini.u Subdit deinde : «Quanta m his (Christi vulneribus) multitudo dulcedinis, plenitudo gratiæ, perfectioque virtutum, etc. Sublimis in regno, sed suavis in cruce. In hac me visione pr®veniat, in illa adimpleat. Adimplebis me, ait, lætitia cum vultu tuo, *Psalm.* xv, vers. 10. Utraque visio salutaris, utraque suavis, sed illa in sublimitale, ista in humilitate; illa in splendore, hæc in pallore est. Denique, inquit, *Psalm.* I.XVII, 5 : Et posteriora dorsi ejus in pallore auri. Quomodo non in morte pallescat? n

symUii-mi are w Symbolice, rursum Theodorelus ait Ecclesiam hic vocari ad tegmen fidei, id est ad doctrinam S. Petri, cui dictum est a Christo, *Maith.* cap. xvi, vers. <8 : « Tu es Petrus, el super hanc petram ledificabo Ecclesiam meam; » atque ad mortificationem carnis; hanc enim innuit, cum dicit justa Septuaginta : « Egredere juxta propugnaculum, *q.* d. Mortifica membra tua, quæ sunt super terram. Ea qu® sunt a carne remotissima in corpore meditare. Inter perturbationes præsta te a persecutionibus vacuam. Extra praesentem civitatem ejusque muros consistas, njsi enim juxta propugnaculum exstiteris, consuetudine mea frui non poteris, n

Trop*fo- Tropologice, Epiphanius, *haresi* Ü9, censet animam in peccatum prolapsam hic vocari ad poenitentiam : « Et veni, ait, tu, columba mea, in tegmine petr® configure muro.» *In tegmine petræ,* in benignitate Christi et in misericordia Domini. Hoc est tegmen petræ, tegmen fidei, spei ac charitatis. *Contigua: muro,* hoc est, priusquam claudatur porta, priusquam Rex intra moenia constitutus, non amplius admittit, post discessum hinc cl mortem.

MytUe, Mystice, Justus Orgelilanus per *cavernam macena* accipit S. Scripturam, el exempla meritaque sancturum, in quibus secura quiescit anima sancta; sic et Aponius per *foramina petra** accipit 8. quatuor evangelia, et per *cavernam maceria:* doctrinam apostolorum, perquam Ecclesia ct anima fidelis ad Dei cognitionem et cultum pervenit. Et S. Ambrosius *in Psal.* cxnr, serm. 6, sequens Septuaginla : « Veni, ait (o Ecclesia, o anima Christo desponsa), juxta Evangelium, propugnacula fidei tu® gesta sunt Christi , muri tui subsidia verba sunt Domini, passio dominici corporis tua virtus est. » Similia habent Nyssenus et 1res Anonymi apud Theodorelum, ac Philo Carpathius qui ait nos hic vocari ad *munimem petra:,* id esi ad Evangelium, quo munimur contra omnes insidias diaboli, cujus antemurale est lex vetus. Utraque ergo lege, tam nova, quam vetere munimur. S. Hieronymus vero, lib. I *Contra Jovinianum,* ait Christum nobis esse *firmissimæ petræ antemurale, juxta* illud, *Isai.* XXVI, 1 :« Urbs fortitudinis nostræSion Salvator, ponetur in ea murus et antemurale. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

S. Bernardus, *serm.* 61, asserit pias et religiosas animas habitare in foraminibus petr® (unde ct revera esseni sub S. Marco, et anachorel® in cavernis ct cryptis vacabant orationi et Dei laudibus), id est in vulneribus Christi meditando; martyres vero imitando, ct cum Cliristo ac pro Christo patiendo : « Vult, inquit, benignus Mirtydux devoti militis vultum ct oculos in sua sustolli vulnera, ul illius ex hoc animum erigat, et bofmJieM exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorem, chruti. Enimvero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. Stat martyr tripudians ct triumphans toto licet lacero corpore; et rimante latera ferro, non modo fortiter, sed alacriter sacrum e carne sua circumspicit ebullire cruorem. Ubi ergo tunc anima martyris? Nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Jesu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profecto sentiret; dolorem non ferret, succumberet cl negaret. Ntmc autem in petra habitans, quid mirum si in modum petr® duruerit? » Idipsum deinde exaggerans subjicit : « Sed neque hoc mirum, si exsul a corpore, dolores non sentiat corporis. Neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur cnim sensus, non amittitur. Nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. Ergo cx petra martyris fortitudo, inde plane potens ad bibendum calicem Domini. Etcalixhic inebrians, quam præclarusnsl! *Psal.* xxn,i>. Prœclarus, inquam, atque jucundus, non minus imperatori spectanti, quam militi triumphanti. Gaudium etenim Domini fortitudo nostra. Quidni gaudeat all vocem forlissimro confessionis? Denique cl requirit eam cum desiderio : Sonet (inquiens) vox tua in auribus meis. Nec cuncta-

bitur rependere vicem secundum suam promissionem : continuo ut qui se confessus fuerit coram hominibus, confiteatur et ipse eum coram patre suo. » *Matth.* x, 36.

Cmroa, Fer *cavernam* vero *macerias* idem S. Bernardus, scrm' G2› cum Cassiodoro, Beda el Anselmo accipit sanctorum communionem, ct angelorum hominumque beatorum custodiam, qui pios el electos tuentur, ul per eos ruin© angelorum lapsorum, puta dæmonum, in cadesti patria instaurentur, idque fit per vulnera et merita Christi. In horum ergo meditatione et invocatione, asserit commorandum esse animæ piæ. « Licebit itaque, inquit, unicuique nostrum, etiam hoc tempore nostræ mortalitatis, cavere sibi, quacumque parte volet, cavernas supera© maceriœ, nunc quidem patriarchas revisere, nunc vero salutare prophetas, nunc senatui immisceri apostolorum, nunc martyrum inseri choris, sed et beatarum virtutum status et mansiones a minimo angelo usque ad cherubim et seraphim, lota mentis alacritate percurrendo lustrare, prout quemque sua devotio feret. »

Symboli-ce. Symbolice S. Anselmus per *foramina petræ* accipit benignam providentiam, misericordiam cl protectionem Christi, ad quam confugit, sub caque secura latet anima sancta.

' Amgogi-os. Anagogice S. Bernardus per petram et maccriam, ejusque cavernam et foramina, accipit arcanum coelestis glorile Dei et bcalorum, in quo anima pia contemplando commoratur. Sic cnim ait: «Duo liquet contemplationis genera esse, unum de statu et felicitate ct gloria civitatis supernæ, quo vel actu, vel otio ingens illa coelestium civium occupata sil multitudo. Alterum de Regis ipsius majestate, æternitate, divinitate. Illa in maceria, ista in petra. » El Orígenes secutus Septuaginta : « Evocatur, ait, anima extra murum ct usque ad promurale perducitur, cum abjiciens ea quæ videntur, ct temporalia sunt, contendit ad ea quæ non videntur, et ©terna sunt : ostenditur autem ei iter istud sub velamine petræ agendum , » id est sub firmis et solidis Christi dogmatibus. « Christi ergo doctrina et fide si obtegatur anima cl veletur, tuto potest ad illud pervenire secretum, ubi, revelata facie, gloriam Domini contempletur. » Deinde pluribus interjectis subjicit : « Possumus adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quod promurale sinus sit Patris, in quo unigenitus Filius positus enarrat omnia Ecclesiæ suæ, quæcumque in secretis et absconditis Patris sinibus continentur. Unde et quidam ab eo edoctus dicebat : Deum nemo vidit unquam; Unigenitus, qui est in sinu patris ipse enarravit. Illuc ergo vocat sponsam suam Christus, ut et de omnibus eam, quæ apud Patrem habentur edoceat, ac dicat : Quia omnia vobis nota feci, quæ audivi a Patre ineo. Et : Pater, volo ut ubi ego sum, illic sil ct minister meubj » *Joan.* xu, 26.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS ,

De *Christo et B. Virgine.*

Christus incarnatus est in *caverna maceriæ,* id Civ rtu, est in abscondito ventris virginalis juxta illud. /sai. 1 i, i : « Attendite ad petram, unde excisi P estis, cl ad cavernam laci, de qua precisi estis, » el natus in foramine petras, id est in spelunca Bethlehem, quæ excisa erat ex petra juxta illud : « Et reclinavit cum in presepio : quia non erat ei locus in diversorio,» *Lw.* 11,7. Unde S. Hieronymus, epist. 18 ad *Monellam,* invitans eam ad Bethlehem, ubi ipse cumS. Paula degebat : « Quo, *t* ait, sermone, qua voce speluncam Salvatoris cxponam, ct illud presepe, quo infantulus vagiit, silentio magis, quam infimo sermone honorandum. n Et post nonnulla : « Ecce in hoc parvo terne (Bethlehem) foramine cœloi um Conditor natus est, hic involutus pannis, hic visus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic adoratus a Magis, » etc.

Rupcrlus hæc refert ad Joannem Baptistam, qui Et m* in *caverna,* id est, in utero matris exsistens, audiens vocem B. Virginis salutantis matrem Elisabeth , exsultavit in gaudio, quia per tam agnoscens, amans, ct adorans Christum in ejus ulero conceptum, a peccato originali expiatus est, ac repletus Spiritu Sancio.

Denique per *foramen petræ* accipi potest sepul- EtiepnU crum Christi, quod excisum erat ex petra, c quo gloriosus resurrexit. Hoc cnim, æque ac montem Calvari©, ubi petræ infixa fuerat crux Christi, reliquaque loca, m quibus passus fuerat Christus, crebro devote visitabat et obibat B. Virgo, ut in iis pene habitare videretur.

Ostende mihi faciem tuam, sonbt vox tua (Septuaginta *auditam fac mihi,* S. Ambrosius *insinua vocem tuam)* in auribus meis : vox enim tua dulcis, et facies tua decura. — Nyssenus, Philo, et Psellus censent hic loqui sponsam, poscereque sponsi prescnliam cl colloquium. Tunc, inquit Philo, Christus ostendit *faciem suam* decoram, cum Verbum caro factum est el cum transfiguratus est; ac *vocem suam dulcem,* cum vocavit laborantes, restituit sanitates, ct peccata dimisit. Verum cæleri omnes asserunt hæc esse verba sponsi ad sponsam, qui optat el postulat, ut sponsa faciem velatam ct velamine petræ obtectam retegat, ac nudam, claramque ostendat, ait Orígenes, ut in illa quasi in speculo imaginem suam represenlalam sponsus aspiciat, ait Theodorelus, utque illam poliat, pingat et perficiat, et ad puram coelestium contemplationem traducat, ut vult Orígenes, juxta illud : « Nos vero omnes, revelata facie gloriam Domini spéculantes, in camdem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu, » ll Cor. m, 18: hisce enim verbis Christus revocat apostolos timidos

et latentes in Sion, ut in Pentecoste faciem suam populo audacter ostendant, iliique evangeliuni praedicent, uti paulo ante dixi : quod enim proximis amore Dei facimus, hoc Deo facimus, juxta illud Christi : « Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis,» *Matth.* xxv, 40. Unde S. Ambrosius, Psa/m. cxvm, serm. 6, vers. 6. legens : « Ostende mihi faciem luam, et insinua vocem tuam, quia suavis est vox tua, et facies tua pulchra : *suavis,* inquit, est vox, quid ore confessio fit ad salutem; *et decora* facies, quia non erubescit auctorem, non confunditur redemptore. Ostendit ergo facibin suam, signaculum crucis praeferens; et insidimi vocem suam, auctoritatem praedicationis assumens. »

Praedicatores ergo validi instar apostolorum prodeant in pulpitum ex foraminibus petræ, id est ex solitudine orationis el meditationis passionis Christi, ut Christum cruClIlxUm intrepide magno pietatis ardore et spiritu prædicent. Illi ergo ostendant faciem suam, hdc est, Christi solius intuitu, non sui lucri causa praedicent, atque faciem a creaturis omnibus avertant, et ad unum Deum per orationem convertant, ut ab eo illustrentur, iliique faciem, Id e>t conversationem suam conforment, sicut Moyses colloqueus cum Deo in Sina, ab eo cornutam faciem, id est cornua lucis faciei alliata accepit. Unde Chaldæus vertit, *ostende mihi aspectum tuum, et opera tua bona : fac audire vocem tuam, quoniam vox tua suaVIS es¿,n uratione in domo sanctuarii modici, et aspectus tuus pulcher in operibus bonis.*

Facies A cori, fl operum.

Sponsus ergo ab Ecclesia hic poscit sibi exhiberi puritatem fidei et operum, quasi faciem decoram, et praedicationem cœlcstis doctrino?, quasi vocem dulcem. Ita Cassiodorus, S. Gregorius, Beda. Orígenes, Theodoretus, Ansehnus ct alii.

voi dalc»».

S. Gregoriani : a Quid enim *per faciem,* ni>i fidem, qua a Deo cognoscimur, accipimus? Et quid per vocem, nisi praedicationem intclligimus? Sed præcipil sponsus, ut ei sponsa faciem suam ostendat, quia quicumque se fidem dicit habere, necesse est, ut in bonis operibus se exerceat, ut in uperibus exterioribus fides interior innotescat, led et opera nccesse est, ut vox praedicationis sequatur, quia quicuinqué in sanctis operibus perfecte se dilatat, consequens est, ul ad eadem facienda proximos quosque exhorlelur. Ideo sequitur : Vox enim tua dulcis, el facies tua decora. Tunc enim, et vox placet el facies decoratur, quando ct opera praedicatio sequitur, et rursum praedicationem bona opera comitantur. » El Cassiodorus: « Tuam, ait, faciem mihi ostende,» quam in baptismo tibi dedi, ct quahdb mundavi te ab omni peccato, u Vox tua, dicit, in auribus meis sonet,» ul ex sincera intentione dilectionis meæ procedat, ut non propter aliud praedices, nisi propter me. Aponius vero refert hæc ad linteos ab apostolis conversos : « Ad apostolorum doctrinam, inquit, quasi de antro incredulitatis coepit faciem suam Ecclesia, jam corde compuncto, ostendere Crealori, et quæ tanti piaculi collapsu fœdaverat faciem suam, Dominum majestatis persequendo perfusa sanguino justi, quem super se sua effuderat voce, dicendo : Sanguis ejus super nos, nunc conversa ad se dicit : Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis, etc. Sicque vox ejus, quæ horridam , interclusam, impietatis raucedine amarissimam et lamentabilem revocaverat vocem dicendo : Crucifige, crucifige; tali haustu ct medicinali poculo sanguinis quem effuderant Christi, ad canoram dulcedinem renovata est, confitendo se credere Deum, quem ut hominem ante Pilatum damnaverat. »

¿h '/ai-vUi.

Symbolice, *facies decora* significat speciem etS/ahU. decorem mentis sancte conversantis cum Deo : hæc enim est facies hominis non externa, sed interna; *vox* vero significat pios mentis gemitus ct suspiria ad Deum : utraque Deo gratissima et jucundissima est, adeo ut illa se Deus pascat et oblectet, juxta illud : « Et gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus, » *Isaiat* LXii, 5. Utraque facit praedicatorem potentem et efficacem. Audi S. Bernardini), serm. 62 : « Nam quantum illi placeat cum puritate quidem mentis praedicatio veritatis, ostendit, cum subinde infert : Vox enim tua dulcis. Quia enim non placeat, si displiceat facies, demonstrat, cum illico subdit : El facies tua decora. Quid intornio decor faciei, nisi puritas? In pluribus hæc absque praedicationis voce complacuit, illa absque isla in nemine. Impuris non so veritas ostendit, non se credit sapientia. Quid ergo loquuntur, quod non viderunt?Quod scimus, inquit, loquimur, etquæ videmus testamur. Id ergo tu audes testari, quod non vidisti, ct loqui quod ignoras? Quæris quem dicam impurum? Qui laudes requirit humanas, qui non ponit sine sumptu evangeliuni, qui evangeliza! ut manducet, qui quæslum (estimât pietatem,qui non requirit fructum, sed datum. »

b.

Porro hæc optime B. Virgini adaptat Rupertus: « Ostende, ait, mihi faciem luam, » el oslendendo corrige quod Eva peccavit, et abscondit a me faciem suam in medio ligni paradisi, scilicet in eodem, in quo peccavit, utpotc quæ in peccato suo sibi complacuit, el peccatum suum defendit. „ « Non ostendit mihi faciem suam, » cum dicerem: Ubi es? non sonuit vox ejus in auribus meis, vox confessionis quæ sonare debuisset saltem cum dicerem : Quare hoc fecisti? sicut et quando benedixi ei dicens : «Crescito et multiplicamini; » non sonuit vox in auribus meis, nullum enim cantavit canticum gratiarum actionis pro tam magno beneficio, quo illam constituebam matrem tante generationis, possessurae tantam hæreditatem regni Dei. Tu ostende mihi, sicut el ostendis, faciem. Sonet vox tua in auribus meis, vox, inquam, confessionis et gratiarum actionis. Vox enim tua duteis in eo, quod columba mea es, et intenta foraminibus petræ; inslar columba? gemi-

tum pro cantu habes, canendo gemis, gemendo canis, et ipsa exsultatio, qua exsultavit spiritus tuus in Deo salutari luo, plena est gemitibus, plena lacrymis. « Facies » vero « tua decora, » quia magna esi fides, magna est humilitas tua. Hæc ad verbum Rupertus, sed nonnullis brevitatis studio recisis. Jam ad litteram Nicephorus ex S. Epiphanio, lib. II ZiisL cap. xxin, ita faciem S. Virgmis depingit : u Facies non rotunda et acuta, sed aliquanto longior, ele. Eral fastus omnis expere, simplex, miuimeque vultum fingens, nihil mollitiei secum trahens, sed praecellentem humilitatem colens. « Similis fuit facies Christi, Christus enim carens patre matrissabat. Audi Niccphorum, lib. 1, cap. xl : « Non rotundam aut acutam habuit faciem, sed qualis matris ejus crat, paulum deorsum versus vergentem, ac modice rubicundam; gravitatem atque prudentiam cum lenitate conjunctam, placabilitatemque ¡recondite expertem præ se ferentem. Persimilis denique per omnia fuit divin» et immaculate suæ genitrici. »

QnaiU îuiiiuB. v^i‘ EtCbn*-ti.

Aiagogi-«•

Anagogice, hisce verbis Christus animam piam evocat e caverna hujus vitæ ad coelestem gloriam, uti superius dixi : talis enim animæ facies depurgata est ab omni labe, etiam veniali, ideoque decora; vox quoque dulcis, quia vox gratiarum actionis, exsultationis ctjubili.

Veiis. 15. Capite nobis vulpes parvula^, qu« DEMOLIUNTUR VIXEAS; NAM VINEA NOSTRA FIORUIT.

Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur (Septuaginta *quæ exterminant*, Symmachus corrumpunt) VINEAS : NAM VINEA NOSTRA FLORUIT. — Septuaginta, et *vìncer nostri* , id est germinagli et *florent instar cyprorum;* Arabicus, *ct* vinea *nostra floret it,* captis vulpeculis quæ eas corrumpunt. To *parvulas* referendum est ad *vulpes,* ut patet ex ilebrœo, Græco ct Vulgata: quare mirum est Origeuem, Philonem Carpathium, et alios, to *parvulas* referre ad vineus. Judæa abundat vulpibus, ut patet ex trecentis vulpibus, quas cepit g.linson^ *jUfilCt* XV, 4. Vulpes autem præ cœtcris feris nocent vineis, tum quia eas suffodiunt et eradicant, tum quia uvas doprædanlur el ilepascuntur; parvul® autem vulpes cum sint petulca;, nec salis habeant virium ad vites eradicandas, eas cum tener® sunt et florent, vellicant, arrodunt, Moresque decerpunt, ac terram juxta radices suffodiunt, ut viles humore destituantur, ac soli exposita ejus radiis urantur et exarescant; ad hæc parvæ vulpes grandiores factæ viles eradicant. Insuper vulpes parvul e, utpote inexperte facile decipi capique possunt, at grandiores facte non ita: sunt enim astutissima), juxta illud : a Annosa vulpes haud capitur laqueo. »

Judia vdpibot »l undat. ViDcb mullam

Denique vulpes capi jubet cum sunt parvæ, el viribus infirmai; vulpes enim in vero , cum vineæ florent, generant: quare si tunc negligas eas capere et exstirpare, valde sobolesccnt, et multiplicabuntur. Porro Plinius, lib. XXIII, cap. vm, scribit vulpes amygdalis amaris necari : «Aiunt. Aaytnia- inquit. si ederint eas, nec contingat e vicino h* aquam lambere, mon. » Chaldæus per vulpes Ur vn¡. inlelligit Amaleólas, qui impedire conati sunt pe*, progressum llebræoriim in terram sanctam, ideoque a Moyse ct Josué capti et cæsi sunt, *Exodi* cap. xvii, 13.

PRIMIS SENSUS

ADÆQUATUS, '

De *Christo et Ecclesia.*

Jubet Christus Ecclesiae, id est apostolis, ut in prædicatione Evangeli! et fundatione vinearum, id est Ecclesiarum, capiant *vulpes parvulas,* id est hæreticos jam tum subnascentes: hi enim subdole quasi vulpes fidem el Ecclesiam subvertunt; vnipr*. tales tempore apostolorum fuere judaizantes, qui cum Evangelio volebant miscere et observare circumcisionem, cæteraque legis veteris præcepta. Hem Simon Magus primus hæresiarcha, Menander, Pasilides, Carpocras, Ebion, gnostici, etc. : horum ergo fraudes et errores, cum adhuc pusilli sunt et in paucis hærcnt, detegi, atque argumentis, ait S. Bernardus, non armis revinciet exterminari jubet, ne invalescant, totamque Ecclesiam instar fermenti pervadant et corrumpant. ItaS. Gregorius, Cassiodorus, Aponius, Orig< nes, Beda, Theodoretus, S. Anselmos, et alii passim. Audi S. Augustinum in *Psahn.* lxxx : a Vulpes, insidiosos, maximeque hæreticos fraudulentos significant, dolosos, cavernosis anfractibus latentes, et decipientes, odore et tetre putentes. Contra quem odorem dicit Apostolus : Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Iste vulpes significantur in Canticis canticorum, ubi dicitur: Capite nobis vulpes pusillus exterminante^ vineas, latentes in cavernis tortuosis. Capite nobis, convincite nobis : capis enim eum, quem de falsitate convincis, p Nam, ut ait S. Bernardus : « Cum proditur dolus, eum fraus aperitur, cum convincitur falsitas, rectissime tunc dicitur capta vulpes pusilla, quæ demoliebatur vineas. » Sic Ezechiel, cap. x iii, 4 : « Quasi vulpes, inquit, in deserto, prophète tui Israel erant. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes : Aii Dominus, cum Dominus non miserit eos. »

Porro quomodo capiend® sint hte vulpes, id vdpet esthæretici, sic docet S. Augustinus, in *Psahn.* Lxxx : « Vulpes solent habere tales foveas, ul ex una parte intrent et ex alia parte exeant. Ad utrumque foramen captor vulpium retia posuit. Dicito mihi, de cœlo est, an ex hominibus? Sentiunt illi eum ex utraque parte tetendisse unde caperet, et aiunt apud se :Si dixerimus de cœlo, dicturus est nobis : Quare ergo non credidistis? ille enim testimonium Christo perhibuit. Si dixerimus de terra, lapidabit nos populus, quia ut prophetam habent. » Et paucis interjectis : « Videamus si et noto

quosdam vulpeculas capere possumus : proponamus ad foramen ulrumque, ut nude vulpes exire voluerit, capiatur. Verbi gratia, manichæo facienti sibi Deum recentem, et in corde suo ponenti quod non est, dicamus et interrogemus eum : Substantia Dei corruptibilis, an incorruptibilis est? Elige quod vis, exi qua vis, sed non effugies. Si dixeris *corruptibilem,* non a populo, sed a te ipso, lapidaberis : Si autem dixeris in-*corruptibilem* Deum; incorruptibilis quomodo timuit gentem tenebrarum? Quid factura erat incorruptibili gens corruptionis? »

Notant Cassiodorus ct Beda post vineas in plurali, nominari vincam in singulari cum ait : « Vinea nostra floruit, n quia omnes Ecclesia» particulares coeunt, et conflant unam Ecclesiam communem ct universalem. S. Bernardus, *serm.* 64, urget to *nobis,* cum ait : a Capite nobis vulpes. Poterat, ait, dicere : Capite mihi; sed maluit nobis consortio delectatus. O suavitatem, o gratiam, Trium- {£/ own oamoris vim! Itane summus omnium, unus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis nescius , dignitate dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quæ csl ista visqureso tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam? Denique semelipsum exinanivit, ut scias amoris fuisse, quod plenitudo effusa est, quod altitudo adæquata est, quod singularitas associatu est. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Vulpes PHmo tio ina* dtmonh mardi, carni*, *Vulpes* sunt suggestiones fraudulent®, quas dæmon, caro, vel mundus animæ suggerit sub specie boni, ut eam ad malum inducat : vitium enim palliat velo virtutis, satinas enim transfi-6urat se iQ angelum lucis, II *Corinth,* xi, 14: quare hie illico dum oriuntur et parvula? sunt, capiendre sunt, ut earum fraus, dolus et error detegantur, ne adult® et corroborata? capi et evelli nequeant.

Notat Nyssenus dremones, qui hominem lentant non vocari leones, ursos, tigrides, sed vuZpes, casque *parvulas,* quia parva» el debiles sunt eorum vires, ul ab homine generoso et constante illico repelli el expugnari queant; armari ergo eos astutia vulpium : quare astu lias hasce eorum solerter esse indagandas et dissipandas. Addii S. Bernardus parvulas dici, quia suggestiones eorum sunt subtiles, nec nisi iis qui acula sunt mente visibiles. Audi S. Bernardina, *serm.* . u viro sapienti, sua vita vinea est, sua mens, %aiï* sua conscientia. Nil quippe incultum, ml desertum in se sapiens derelinquet, n Et post nonnulla : « Et bona vinea justi, imo bona vinea justus, cui virlus vilis, cui actio palmes, cui vinum testimonium conscienti®, cui lingua torculai exprvbsiouu : Demque gloria nostra hæc est, inquit, testimonium conscienti® noslræ, II *Corinh.,* cap. i, vers. 12. Vides apud sapientem vacare nihil? Sermo, cogitatio, conversatio, cl si quid aliud est cx eo, quidni totum Dei agricultura, Dei ædificatio est, et vinea Domini Sabaoth? Quid denique illi de se perire possit, quando el folium ejus non defluet? Cíéteruin tali vmere nunquam infestationes, nunquam insidi® deerunt. Nempe ubi multa* opes, mulli sunt qui comedunt eas, *Eccli.* v, 10. Sapiens erit sollicitus servare vineam suam non minus quam excolere, nec sinet eam vorari a vulpibus. » Harum deinde vulpium, *serm.* 64 et 65, varia recenset exempla, uti Monachi illius, qui c monasterio abiit, ut parentes converteret, sed ipsós non acquisivit et seipsum perdidit; aliorum, qui e monasterio abeunt, ut condonentur, aut ut sibi soli vivant et Deo; aliorum, qui cum feminis conversantur pio prretextu, ut eas in spiritu instruant; sed mox spiritus transii in carnem; nam, ut *serm.* 65 prudenter ailS. Bernardus: a Cum femina semper esse, ct non cognoscere feminam, nonne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est, non potes; et quod majus est, vis credam tibi? »

Secundo, pervre vulpes sunt relaxationes ic- Sterni, gula» et disciplinre in rebus parvis, v. g. Cum in monasterio, vel collegio dissimulatur ruptura h u silentii, usurpatio rerum parvarum, non petita venia, leves inobedientire, etc. Hæc enim n si rlr corrigantur, serpunt, crescunt, et inagnæ eva- pii», dunt, ut tandem omnem regulam et disciplinam evertant; quare faciendum est quod monet sapiens : JJ

Principiis obsfa : sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere inoras.

UndeS. Bernardus, *serm.* 63, prreler vulpes, fri- Fni» gusquoque noxium esse vilibus asserit; eas enim adurit et desiccat : sic frigus, id est torpor obre- nr* pens religioso, virtutem ejus adurit et siccat; **• ex eo enim mox ait, ut in corpore solet evenire febricitantibus, subit quidam animi rigor, et vigor lentescit, languor tingitur virium, horror austeritatis intenditur, limor sollicitat paupertatis, contrahitur animus, subtrahitur gratia, protrahitur longitudo vitæ, sopitur ralio, spiritus exstinguitur, defervescit novilius fervor, ingravescit lepor fastidiosus, refrigescit fraterna chantas, blanditur voluptas, fallit securitas, revocat consuetudo. Quid plura? dissimulatur lex, abdicatur jus, fas proscribitur, derelinquitur timor Domini. Dantur postremo impudenti® manus, præsumitur ille temerarius, ille pudendus, ille turpissimus , plenus ille ignominia et confusione saltus de excelso in abyssum, de pavimento in sterquilinium, de solio in cloacam, de cœlo in cœnuin, de claustro in sæculum, de paradiso in infernum. Principium el originem hujus pestis, el vel qua arte vitetur, vel qua superetur virtute, non csl hujus temporis demonstrare. »

Tortio, volprf p4nrtil* detacto- rei. ^li- nirm- DO, 4du- latorr*.

Tertio, parvee vulpes sunt detractores el susurrones,æque ac adulatores, qui vincas, id est coetus et societates dissociant, ac fidelium animas subvertunt. Ita S. Bernardus, *serm.* G3 : « Pessima vulpes, ait, occultus detractor, sed non minus nequam adulator blandus. Cavebit capiens ab his, dabit operam, sane quod in ipso est, capere illos qui talia agunt, sed capere beneficiis atque obsequiis, monitisque salutaribus, et orationibus pro his ad Deum. Non cessabit istiusmodi carbones ignis congerere super caput maledici, el item super adulatoris, quousque (si fieri potest) el illi invidiam , et isti simulationem de cordo tollat, faciens mandatum sponsi dicentis : Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas. ›

TERTIUS SENSUS PRINCIPALIS ,

De Christo et D. Virgine.

Herodes ambo, vulpes.

Herodes Ascalonita fuit vulpes, volens dolose occidere Christum ; unde misit in Bethlehem Magos ut ipsi locum nativitatis Christi explorarent eumque ad se referrent : fingebat enim se quoque velle Christum adorare , ul hac catione cum caperet et necaret ; sed illusus fuit a Magis, dum ipsi, responso cœlitus accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam regressi sunt in regionem suam, *Matth.* m, 12. Unde hujus Herodis Ascalonitæ filius Herodes Antipas, vulpini æque ac pater ingenii, a Christo vocatur *vulpes* : « ite, inquit, dicite vulpi illi, » *Luc.* xiii, 32. Ita Rupertos : a Nonne videtis, inquit, quod teneros palmites fera ista (ferus Herodes) momordit, quod infantes bestia crudelis occidit in Bethlehem Judos civitate David? Capite, capite, nam vinea nostra floruit, etc. Fructus ejus adhuc flos, ct non botrus est, nondum maturuit, et idcirco damnosum nimis est hujusmodi ad vincam, vel florem ejus succidi, vel demoliri. Crescat prius et de flore proveniat fructus, condatur Evangelium et cognoscatur do signis el virtutibus venisse Saucium sanctorum , atque hoc erit florem venisse in fructum, el maturuisse botrum. Tunc si fuerit succisus hujusmodi botrus, custodiatur, atque in vecte crucis portetur, ut experimento resurrectionis ct dulcedinis ejus cognoscatur, qualis terra, quale sit regnum ejus, ad quod non perlinent vulpeculas tel®, quæ vineas demoliuntur. »

Vers. 16. Dilectus meus mihi, et ego illi, qui PASCITUR INTER LILIA.

Hebræa, *qui pascit in liliis,* hoc est, qui pascit oves in pascuis liliorum copia, colore et odoTo præstantibus. Chaldæus vertit : « In illo tempore conversi sunt in pcenitenlia; tunc stetit Moyses propheta, ct oravit coram Domino, et Josué minister ejus accinctus est, et egressus est de sub alia nubium gloriæ Domini, el cum eo viri justi, qui similes suut roste in operibus suis, et inic-

runt prælium contra Amalee, et confregerunt illum et populum ejus in nomine Domini, qui occidit et contrivit eos in ore gladii. »

PRIMUS SENSUS ADÆQLATCS ,

De Christo et Ecclesia.

Cassiodorus ct Beda censent sponsam hic procari, *q. d.* Utinam dilectus meus mihi sit, vel adsit, el ego illi! utinam dilectus meus dignetur mihi conjungi glutino charitatis, et ego illi conjungar vinculo obedienliæ, obtemperans praeceptis ejus! ait Cassiodorus. Verum caeteri omnes censent sponsam hic non optare, sed asserere et affirmare : Dilectus meus mihi est, et ego illi sum, juxta sensum quem jam dabo. A vers. 8 et 10 hucusque sponsa deliquium amoris passa in lectulo recubans retulit verba sponsi, quibus sponsam ad se in agrum et vineam ad lai)ores pro salute animarum evocat, tenerumque pariter erga eam testator amorem : nunc sponsa, in sua persona loquens, amorem amori rependit, seseque promptam, ut sponso vocanti pareat et in vineam ad labores exeat, ostendit, aitque : « Dilectus meus mihi, el ego illi ; » quia sicut ille « pascitur inter lilia, » sic cl ego liliorum, id est candoris et puritatis sum studiosissima : « Dilectus meus mihi, » subaudi totum se tradit; unde et *ego illi* avide me totam tradam, imo reipsa trado, illi uni vaco, servio, et placere satago. Quare quod ipse vult, hoc et ego volo; ipse vult ut a lectulo ad agrum, ab otio ad negotium transeam, idipsum et ego volo : ipsius enim velle et nolle, meum velle el nolle est. Symmachus vertit, in genitivo, *et ego ejus, q. d.* Ego lota sum sponsi, sicut sponsus totus esi meus, adeoque ipse csl id quod ego sum, ul non tam duo, quam unus idemque esse videamur. Amicus enim est alter ego, ct amantes unum quasi habent cor, unamque animam : anima enim amantis magis est ubi amat, quam ubi animat, puta magis est m amato , quam m ipso amante.

Hinc civiliter sponsus et sponsa censentur una eademque persona, juxta illud : a Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia,» *Ephes,* v, 31 : sicut enim essentia matrimonii consistit iu mutuo conjugum ad conjugium consensu; sic conjunctio Christi et Ecclesiæ, velut sponsi et sponsæ, consistit in mutuo amore, et mystici conjugii consensu, quod scilicet Christus non aliam amet, velitque habere spons un, quam Ecclesiam; ct Ecclesia vicissim alium non amet, nec velit habere sponsum, quam Christum; ex quo deinde sequitur mutuus convictus, ac mutua obsequia et officia per omnem vitam ; hæc omnia significat , to *dilectus meus mihi, ct ego illi, q. d.* Quia Christus dilexit me prior ut spon<am, hinc ego vicissim diligo eum ut sponsum, imo dilectio 0**'s provenit meam, ejusque est causa; ideo

rnrtn ego diligo ipsum, quid ipse prior me diligens suum mihi inspiravit amorem per gratiam pra venientem, juxta illud : « Christus dilexit Ecclesiam, ct seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipso sibi gloriosam Ecclesiam, » *Ephes.* V, 28. Abite ergo, malie vulpes, quæ Ecclesiam a Christo separare per dolos conamini. Ego cnirn Ecclesia Christo sponso meo servo fidem, ut nullum pneler eum diligam ; ille vicissim mihi servat fidem, ut nullam printer me habeat dilectam, nullam aliam velit habere sponsam. S. Bernardus, *semi.* 68, notat sponsam, scilic t Ecclesiam, et animam sanctam hæc dicere, absento sponso Christo; dicere, inquam, non adolescenlulis, sed sibi ipsi, atque cx abundantia affectus, non tam loqui quam eructare amoris copiam; idcoque verba ejus esse trunca, manca, imperfecta, ac supplenda hoc modo: Dilectus meus mihi, scilicet lotus intendit, el ego illi vicissim tota intendo. « Ille mihi, ait S. Bernardus, quia benignus et misericors est; ego illi, quia non sum ingrata. Ille mihi gratiam cx gratia, ego illi gratiam pro gratia; ille mero liberationi, ego illius honori; ille saluti mcie, ego illius voluntati ; ille mihi, ct non alteri, quoniam una sum columba ejus ; ego illi, et non alteri. » El anterius hanc Christi dignationem admirans exclamat : «Quam admirabile est, quod illius intentionem ista sibi quasi propriam vindicat, dicens : Dilectus meus mihi? Nec eo contenta tamen, pergit amplius gloriari, respondere se illi quasi ex ¿equo morem gerere, rependere vicem. Sequitur enim : Et ego illi. Insolens verbum, *el ego illi.* Nec minus insolens, *dilectus meus mihi;* nisi quod utroque insolentius utrumque simul. 0 quid audet cor purum, et conscientia bona, et fides non ficta! Mihi, inquit, intendit. Itane huic intenta est illa majestas, cui gubernatio pariter ct administratio universitatis incumbit; et cura sæculorum ad sola transfertur negotia, immo otia amoris et desiderii hujus? Ita plane. Ipsa enim est Ecclesia electorum, de quibus Apostolus, II *Tun.* n, 10 : Omnia, inquit, propter electos. Et cui dubium, quod gratia ct misericordia Dei sit in sanctos ejus, el respectus in electos illius? Ergo providentiam cælcris creaturis non negamus : curam sponsa vindicat sibi. »

Idem S. Bernardus, serm. in *Festo Nativit. B. Mariæ,* sub finem ait, hisce verbis significari luctam amoris, qua sponsus cum sponsa luclalur, vincit, et vincitur.

Huc accedunt expositiones aliorum Patrum : Nysseni, quæ talis est : « Vidi facie ad faciem eum, qiii semper manet, ct qui propter mc ex sorore mea Synagoga in humana natura est exortus, et in eo requiesco, et fio ejus habitaculum; » Philonis Carpathii : Dicit Ecclesia, inquit : « Dilectus meus mihi, n id est ipse mihi sapientiam dat, el ego illi cor dabo; ille mihi de cœlis sapientiam, ego vero illi de gentibus fidei, spei ct charitatis fruclum rependam : sentio enim me ab illo vehementer amari, ob idque firmissime ipsi semper adhœrobo, Theodoreti : Sicut sponsus me omnibus prælulit, sic ipsum ego omnibus antepono, cum alio conjungi non patior; ab istis, qui vulpes et fraudulenti vocantur, abhorreo : absurdum enim est me, quæ tantopere dilecta atque ornata sum, amanti in amore pro viribus non respondere. Ilis simile videtur id, quod ab Apostolo scriptum est, I *Corinth,* vi, 13 : «Corpus autem non fornicationi sed Domino : et Dominus corpori. » Justi Orgelilani : « Habet Christus Ecclesiam in suo corpore, ct Ecclesia Christum in suo capite, quæ connexio, quia dissociari non potest, merito dixit : Dilectus meus mihi. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Anima sancta dicit Christo, inquit Theodorelus : a Dilectus meus mihi vivit; el ego illi vivo, non mihi,» ut ait S. Paulus, *Galat.* n, 20. Aponius vero : « Dilectus meus mihi, ait anima sancta, prœst d gratiam vocationis, redemptionis insigne, adoptionis clarissimam libertatem. El quid ego illi? voluntatis obedienliam, conservando integritatis studium, quod indidit per naturam. Quid ille mihi? singulare conservando virginitatis exemplum, nascendo per Virginem. Et quid ego illi? singularem laetitiam denuo nascendo per baptismum, m toto corde meo servando præcepta, angelicam cœlestemque imitando naturam, ut intactum corpus redeat ad paradisum, quod intacto de utero matris induxerat nascendo in mundum. Nam sicut diabolus cruenta iracundia ct exsecrando cieno libidinis saginatur; ita et Christus misericordie, mansuetudinis et castimonio liliis pascitur. » Brevius S. Gregorius, et clarius exponit, 7. d. « Dilecti mei amicitiam constanter teneo,quia ejus constantem benevolentiam erga me sentio; quia dum ejus benignitatem familiarem habeo, durum mihi est quidquid ei adversum inimicos latrantes audio, eidum in ejus assiduitate qualis sit video; si quid erroris proferunt adversarii a veritate, quam in ejus visione cognovi, non recedo. » Denique amor Christi virgo est, quia ad unum Christum totus pure ct virginee dirigitur, juxta illud Pauli : « Despondi vos uni viro virginem casiam exhibere Christo, » II *Corinth,* xi, 2.

Quœril S. Bernardus, *serm.* 69 : Cum Christus sil sponsus multai um, imo omnium animarum sanctarum, quomodo cuilibet lotus intendat? ac respondet : « Primo quidem quod habeat in nalura simplicissima spènsi divinitas (piasi unum respicere mullos, ct quasi mullos unum. Nec ad multitudinem mullus erit, nec ad paucitatem rarus; nec ad diversitatem divisus, nec restrictus ad unum; nec anxius ad curas, nec perturbatus,

Qnomodo Ctuistu* «*^£1 |x| tout lnUudlL

seu turbulentus ad sollicitudines. Sic sane uni intentus, ut non detentus; sic pluribus, ut non distentus» »

Exemplum appositum est in anima rationali : hæc enim tota umnt, infoi mat et anirnal omnes ct singulas corporis sui paries, ita ut tota sit in corporo, et tota in singulis e us partibus ; sic enim Deus totum suum amorem omnibus, et totum ‹lat singulis sanctis. Addit deinde rnardus Christum ad animam quam sibi despondet, aecum adducere Patrem et Spiritum Sanctum, ut pariter sibi animam despondeant, juxta illud : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, ct Pater meus diliget cum, ct ad cum veniemus, ct mansionem apud eum fanemus, » *Joan,* xiv, 23. a Quid est, inquit Bernardus, venire ad animam Verbum? Erudire in sapientia. Quid est Patrem venire? Afficere ad amorem sapienti®, ut dicere posait : Quia amatrix facta sum form® illius, *Sapient.* vin, 2 : Patris diligere est, ct ideo Patris adventus ex infusa dilectione probatur. »

signi adventos lajuu ùll

Signa dei ude adventus Verbi ct Patris subjicit : « si sensero , inquit Bernardus, aperiri mihi sen- 6U,n› bt intelligam Scripturas, aut sermonem sapienti® quasi ebullire cx intimis, aut infuso lumine desuper revelari mysteria, aut certe expandi mihi (piasi quoddam largissimum cœli gremium , et uberiores de sursum influere animo meditationum imbres : non ambigo sponsum adesse. Verbi siquidem h® copi® sunt, cldc plenitudine ejus ista accepimus. Quod si se pariter infuderit humilis qwedam, sed pinguis influire aspersionis devotio, ut amor aguilre veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in mc generet et contemptum,ne forte aut scientia inflet, aut frequentia visitationum extollat me; tunc prorsus paterne sentio agi mccum, ct Patrem adesse non dubito. Si autem perseveravero huic dignationi dignis semper (quod in me est) affectibus et actibus respondere, el gratia Dei apud mc vacua non fuerit; etiam mansionem apud mc faciet, tam Pater enutriens, quam Verbum ci odiens. » Qurerlt deinde, undo anima sciat sponsum totum sibi intendere, ut dicere audeat: a Dilectus incus mihi,» ac respondet, id scire a ex eo quod se dirigere, el vehementer diligere sentit, etiam diligi nihilominus vehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione, sollicitudine, cura, opera, diligentia studioque, quo incessanter ct ardenter invigilat, quemadmodum placeat Deo, œquo hec omnia in ipso indubitanter agnoscit, recordans promissionis ejus : In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, » *Matlh.* cap. vu, 2. Ei post nonnulla : « Nec dubitat se amari quæ amat. Ita est. Amor Dei amorem anima» porli, ct illius procurrens intentio intentam animam facit, sollicitudoque sollicitam. Nescio enim qua vicinitate natur®, cum semel revelata facie gloriam Dei speculari anima potei it, mox illi se conformari necesse est, atque in eamdem imaginem transformari. Igitur qualem te paraveris Deo, talis oportet appareat libi Deus. Cum sancto sanctus erit, et curii viro innocente innocens erit, PfaZm. xvii, 26. Quidni œque et cum amante amans, et cum vacante. vacans, et cum intento intentus, ct sollicitus cum sollicito? »

De hoc sponsæ ct sponsi spirituali connubio sptrfutb ejusque fructibus, ita scribit Laurentius JuMinla-c‚^£l nus, lib. *De Casto connubio Verbi et animæ,* cap. ¹ *ucj* XXV, pag. 318, litterali : « Ibi juge celebratur convivium, et vitulus saepissime comeditur saginatus. Pax in illo gustatur interna, secura tranquillilts, tranquilla felicitas, jucunditas magna, fides serena, amabilis societas, oscula unitatis, contemplationis delectatio, suavitas in Spiritu Sancio. Ibi cœli janua est, et paradisi porta. Sponsa frequenter de thalamo ascendit in cœlum, ct de co lo jugiter sponsus descendit in thalamum. Non pavida, non de salute incerta, ingreditur sponsa in supernorum mansiones, sed tanquam in diledi domum, et in propriam possessionem. Ut enim illam emeret, vendidit sua, d tradidit egenis; ut illam lucraretur, pugnavit in tentalionibus, pugnavit cum spiritibus nequam, quolidieque pugn it contra se. Non temerario, sed confidenter in atria intrat sponsi : nam etsi alias advena illius sánele fuerit civitatis, nunc vero civis effecta est sanctorum, et sponsa Verbi; cui ex umoris privilegio, omnia quæ sunt sponsi debentur. Amor quippe verus ml privatum habet, nil propijum ; sua seque gratanter impertitur; ca quoque lege, eademque charilale, qua largitur propria, utitur alienis. Ex amoris igitur mutui exuberantia, tanta est inter Verbum el animam familiaritas, locutionis fiducia, glori® certitudo, et conditionis inconsideratio, » Tritum est illud comici : « Omms amans, amens. »

TERTIUS SENSUS
PHLXCIPALIS,
De Christo et B. Virgine

Beata Virgo dicere poterat Christo : Tu solus mlhi es filius unico dilectus, et ego Ubi sum ma- nonoior ter (imo et quasi pater) dilectissima, qui pasceris inter lilia virginitatis ine® et Josephi inaliti mei; ex hue enim virginali conjugio decebat te na<ci, quasi virginitatis filium, imo ducem el antesignanum; hoc est quod ait Isaías propheta, cap. vu, vers. 14 : « Ecce Virgo concipiet, ct pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, » id est *nobiscum Deus :* ili Rupertus. Audi S. Anselmum, lib. *Dc Excellentia Virgini*,* cap. iv : « Amorem , inquit, quem paler el mater singuli debent filio suo ; amorem ebam, quem debet films simul suo patri et matri, ille films vero virginis, suæ debet soli matri : nam sicut alii lilii noscuntur ex patre et matre, ita filius ejus natus est ex ca sola matre. Excedit itaque omnes umores parentum in filios, aut filiorum in parentes amor isflus

matris *in* filium suum, et istius filii in matrem suam. »

Rursum Guarricus abbas, serm. 2 De *Assumpt.;* « Veni, inquit, electi mea, et ponam in te thronum nicnin. Communicasti mihi quod homo sura, communicabo libi quod Deus sum. n EtB. Petrus Damiani, serra. 2 *De Natimi.,* recensitis tribus modis, quibus Densest in qualibet creatura, subjicit : « Quarto modo inest uni creatura, videlicet .Mari® matri, identitate, quia idem est cum illa. Hic taceat et contremiscat omnis creatura, et vix audeat aspicere tantæ dignitatis immensitatem. Habitat Dominus in Virgine, cum qua unius naturæ habet identitatem. »

Denique S. Bernardus, *serm. Ii* : a Mihi, inquit, adhaerere Deo bonum est. Bonum plane, si omni ex parle adhæseris. Quis est, qui perfecte adhiere! Deo,nisi qui in Deo manens tanquam dilectus a Deo, Deum nihilominus in se traxit diligendo? Ergo cum undique inhærent sibi homo et Deus, inhærent autem undique intima et mutua dilectione inviscerati alterutrum sibi. Per hoc Deum in homine, et hominem in Deo esse haud dubie dixerim. » Hoc præ omnibus competit B. Virgini. Idem S. Bernardus, *serm.* 29 : « Sagitta elect i est amor Christi, quæ Mari® animam, non solum confixit, sed etiam pertransivit, ut nullam in pectore virginali particulam aniore vacuam relinqueret, sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret rt esset gratia plena. » Hæc Bernardus. Et Hugo de S. Victore, cujus verba referís.Thomas, *Opuse,* vni : a Quia in corde Virginis, inquit, amor Spiritus Sancti singulariter ardebat, ideo in carne mirabilia faciebat, in tantum, quod de ea nasceretur Deus et homo. *Lue.* i, 35 : Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. »

Causam d.it S. Bernardus : a Quid mirum, inquit, si Mana præ omnibus diligi^ quæ est præ omnibus dilecta? » Plures alias causas dat Sophronius , serm. *De Assumptione :* u Cogitate, inquii, et perpendite quantis aflkiebalur B. Virgo doloribus post Christi ad cœlos ascensum ; considerale, quo cruciabatur amore, quove desiderio æstuabat hæc virgo, dum revolveret animo cuncta, quæ audierat, quæ viderai, quæ cognoverat, quanto indesinenter cremabatur ardore pii amoris! quantis movebatur,, repleta Spiritu Sancto, cœlestium secretorum incitamentis! quia etsi diligebat Christum ex loto corde, ex lota anima, et ex tota mente, novis tamen quotidie inflammabatur praesentia absens desideriorum affectibus, Irato siquidem validius, quanto divinis illustrabatur intus visitationibus, quam totam repleverat Spiritus Sancti gratia, quam totam incanduerat divinus amor, ita ut in ea nihil esset mundanu* quod violaret affectus, sed ardor continuus ct ebrietas perfusi amoris ejus, qui illius erat el Dominus el filius. Fortassis ergo præ nimio amore in loco, quo sepullus dicitur, habitasse eaiu errdin us, quatenus piis pasceretur interna amor obtutibus, non quod jam viventem quærcret cum mortuis, sed ul suis consolaretur aspectibus, et quem genuerat mentis complectebatur amplexibus. Amor Christi desiderium pariebai, desiderium vero gliscens quasi novis reparabatur ardoribus. »

Qui pascitur inter lilia. — Pro *lilia* hebraico est, CZMPW *schosrhannim,* quod Chaldæus el hebraizantes nonnulli vertunt *rosas,* uti dixi superius. Symmachus vertit */lores :* hebraico est, *qui pascit in filiis. pascit,* scilicet tum oves, quam seipsum, hoc est, *pascitur,* ut vertit Noster; quanquam *pascitur* subinde sumatur pro *pascit,* quasi sit verbum generis deponentis. Septuaginta KupLxívcú'», id *est, pastorem agens in liliis;* Symmachus, *ct ego ejus pascentis flores,* id est qui pascit oves instar candicantium liliorum candide. Posset quoque ex Hebrao verti, *qui pascit lilia,* id est alit, fovetque virgines, æque ac virginitatem, et rateras virtutes, vel *qui pascitur liliis,* id est oblectatur virginibus æque ac virtutibus. *Pascitar* vero *inter lilia,* hoc est pascitur in pascuis lœtissimis ac pulcherrimis, qualia sunt, quæ liliis inter herbas florentibus decorantur Hebraum rtJ)Tl *roe,* et græcum hcimwww/, id est *pascere,* sive pastorem agere, notat Christum circa Ecclesiam, et animas fideles omnia boni pastoris munia sedulo obire, scilicet illam tenere amare, pabulum procurare, familiariter illi ade?se, educere ad pascua, et reducere, cibare, polare, curare, regen;, a lupis el furibus defendere, etiam cum vilæ suæ periculo, ac ratera pastoris oflleia praestare, quæ describit Psaltes, *Psalm,* xxii, 2, cl Christus, *Jooji.* x,9. Christus ergo et pascit, et pascitur inter lilia, i. e. iuler castas, puras el sanctas animas, præsertim virgines; pascit illas sua doctrina, exemplo, gralia, sacramentis, imo seipso in Eucharistia. Audi S. Ambrosium in *Psalm.* cxviii,serm. 14 r vers. 1 : a Bona pascua divina sunt sacramenta. Carpis illic novum florem, qui bonum odorem dedit resurrectionis; carpis lilium, in quo sit splendor ætarnitalis; carpis rosam, hoc est, Dominici corporis sanguinem. Bona etiam pascua libri sunt sacrarum Scripturarum, in quibus quotidiana lectione pascimur, in quibus recreamur ac reficimur, cum ea qnro scripta sunl degustamus, vel summo ore libata frequentius ruminamus. His pascuis grex Domini saginatur. Bona etiam Christi pascua, qui pascit in liliis, hoc est in splendore sanctorum, n Addit Nyssenus : «Hic est pastor bonus, qui non fœno pascit gregem, sed Spiritu Sancio per liliorum puritatem el odorem significato. » Accedii Theodorelus qui pascua Christi censet vocari *lilia,* quia candida sunl, pinguia, suavia, ct odorata instar liliorum. Idem, tamen inferius ait Christum pascere iuler lilia, cum per sanctos doctores suas leges purissimas promulgat.

Rursum Christus, non tantum active *pascit, sed* et passive pascitur, inier lilia, id est oblectatur

CbritiTM el ¡nlpr Ha. u PSt. IQInuiCASnit pu-

puris et cadis mentibus, præserlim virginibus, earumque puritate, virginitate et virtutibus. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Boda, Justus, Anselinus, cæleriquc latini. « Quid per/i7ia, ail S. Gregorius, nisi mundm animæ designantur? quæ dum castitatis candorem retinent , per bonæ famæ opinionem proximis quibusque suaviter olent. *Inter lilia* sponsus ergo pascitur, quia procul dubio animarum castitate delectatur, quæ et in se munditiam carnis conservant, et per nitidas cogitationes coram eo placent, cl exempla proximis quasi odoris suavitatem donant. «

Hinc illud S. Ambrosii, quod usurpat Ecclesia in *Officio Virginum :*

> Qui pascis inter Ulla,
> Septus eboreis Virginum,
> Sponsas decorans gloria.

Christus,ait S. Bernardus,*serm.* 70, qua Deus regnat super sidera, qua homo pascitur, non *lilia,* sed *inter lilia:* «Narn qui in altissimis est Dominus, in imis est dilectus, super sidera regnans, cl intra lilium amans.» Deinde lilia haec mystica esse docet veritatem, mansuetudinem, justitiam, cœterasque virtutes, sed duas praesertim, continentiam scilicet cl innocentiam; inter hascc enim pascitur ct oblectatur Christus, juxta illud. Ps. xuv,5:< Prospere procede el regna propicr veritatem, mansuetudinem tl justitiam : n nempe « quot virtutes, tot lilia, ail Bernardus. Quis linis virtutum apud Dominum virtutum? Quod si plenilu lo virtutum in Christo; el liliorum. Et fortassis propterea ipse sc *liliuin* appellavit, quod totus versetur in liliis, cl omnia quæ Ipsius sunt, lilia sint : conceptio, ortus, conversatio, eloquia, miracula, sacramenta,passio, mors, resurrectio ascensio. Quid horum non candidum, el non suavissime redolens? Tanta denique in conceptione refulsit superni luminis claritas de supervenientis abundantia Spiritus, ut ne ipsa quidem virgo sancta sustinuisset, si non sibi obumbratum foret a virtute Altissimi. Porro ortum candidavit incorrupta virginitas matris, conversationem innocentia vilæ, eloquia veritas, miracula puritas cordis, sacramenta pietatis arcanum , passionem patiendi voluntas, inoilem libertas non moriendi, resurrectionem marlymm fortitudo,ascensionem exhibitio promissionum. »

Idem, *scimi.* 71, docet Christum pasci inter lilia, id est inter puram legum suarum observanti un : « Ergo, inquit, absque liliis nunquam est, qui absque vitiis semper est, quia totus et semper est candidus, speciosus forma præ (iliis hominum. Tu ergo qui hæc audis, vel legis, cura habere lilia penes te, si vis habere hunc habitatorem liliorum habitantem in te. Opus tuum , studium tuum, desiderium tuum, lilia esse proteslelur, monilis quidam rerum ipsarum candor atque odor. Habent el mores colores suos, l ni enl et odores, etc. Colorem operi tuo dal co lis intenlio, et judicium conscientiæ, » odorem rama. Et pluribus interjectis : « Sponsus itaque, el cum sil virtus, in virtutibus complacet sibi ; ct cum sit lilium, libenter inter lilia commoratur: ct cum sit candor, delectatur candidis. Et fortassis hoc est, quod dicitur pasci inter lilia, candore et odore virtutum delectari. Et quidem parcebatur olim corporaliter apud Mariam et Marthun, recumbens etiam corpore inter lilia (illas loquor, nam lilia erant) nihilominus spiritum refoallabat devotione el virtutibus mulierum, »

Docet deinde idem Christo esse *pascere,* quod pasci, quia ipse pascit nos sua gratia et virtutibus, | iisdemque pascitur el oblectatur : < Al pascens, m ait, ita puto, nihilominus pascitur ipse, et quidem escis qmbus libenter ve-cilur, profectibus nostris. Etenim gaudium Domini fortitudo nostra. Ita ergo, et cum pascit pascitur, ct pascitur cum pascit, simul nos suo gaudio spirituali reficiens, ct de nostro æque spirituali profectu gaudens. C bus ejus pœnitentia mea, cibus ejus salus mea, cibus ejus ego ipse, etc. Mandor cura arguor, glulior cum instituor, decoquor cum immutor, digeror cum transformor, uuior cum conformor. » Idem S. Ikrnardus, serra. ùi *Natrcit. lì. Maria,* sub finem aliter explicat : a Attende, ait, quod locum non cibum indicare videtur, nec *quibus* pascitur exprimit, sed *inter qua.* Forte enim non cibo, sed consortio pascitur liliorum ; nec hliis vescitur, sed in diis versatur; nimirum odore potius, quam sapore lili i placent, el visui magis sunt apta quam esui. Gelei umelsi justus germinat sicut libum, sed non ad lilium sponsus pascitur, nec in singularitate complacet sibi. Audi denique inter lilia commorantem : Lbi, inquit, sunt duo vel 1res congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. *Matth.* viti, 20. Amat semper media Jesus, diverticula semper et reclinatoria reprobat Filius homtuis, Dei ct hominum mediator. ▮

Pono pascit Christus animas diversimode, quamque juxta suam inclinationem , st itum , et dispositionem : quare subditis dat obedientiam, superioribus prudentiam regendi, virginibus amorem virginitatis, conjugatis affectum castitatis conjugalis, et robur ad ferendum inores conjugis, liborum et servorum a suis diversos; martyribus dat invictam m lonnenlibus con>l intiain, doctoribus acumen docendi, predicatoribus efficaciam prædicandi, divitibus impulsum ad toleraliam, etc.

Vers. 17. Donec aspiret dies.ktincunixtlr umbre. Revertere: similis esto, dilecte mi, caprex, IUNNLLUQIE CERVORUM SUPER MONTES BI HIER.

Donec aspiret dies, et inclinbntlr (Septuaginta *moveantur,* id est *amoveantur)* lmbr.b (refert ad id quod prrccssil : a Ddectus iiwik miht, qui pascitur inter lilia; » licet nonnulli ref rant ud id quod sequitur): Itevtr ier e: simius Ebio,etc.,

—uti mox dicam. Nota rò *aspiret dies:* solet enim mane oriente luce et die suavis aspirare aura, quam efficit calore suo sol oriens in aurora, quasi in auro rore : hic enim vapores frigoro noctis collectos resolvit et commovet , ex iisque flatus et ventos efficit; quare minus recte Theodoretus exponit, q. d. a Donec aspiret dies, » id est, donec ardor diei prætereat, et ros salutis aspiret. Jam

‹t umtr» R?«p. Fnmo. *Primo,* nonnulli per *diem* accipiunt evangefium, per *umbras legem* veterem, quæ typus et umbra fuit Evangelii, q. *d.* Apparente luce evangclii, evanescent umbro, id est observantia* et ceremonia? typica? legis veteris : ita Justus Orgelitanus et S. Augustinus, orat. *Contra Judvos,* cap. vi.

sea.DdA. *Secundo,* alii per *diem* accipiunt claram cognitionem veritatis et æternitalis; hanc enim adepta anima sancta fugat, *et* pellit a sc *umbras* vanitatis rerum temporalium : ita Nyssenus.

Tenn FfnniDe. *Tertio* et genuine, per *diem* accipe futuram vifam et gloriam, per *umbras* pressentis vite tenebras et ærumnas, q. *d.* Christus pascitur inter lilia, id est versatur inter puras animas, quamdiu durant umbra? hujus vite : nam, ubi aspiraverit ct illuxerit dies glori®, vernabitur inter beatos in splendoribus sanctorum. Si enim in valle lacrymarum pascitur inter lilia , inter quæ et quanta pascetur in die nuptiarum et gloriæ semplternce? Christus nunc me pascit inter lilia castitatis et gratiæ; at ubi aspiraverit dies felicitatis, pascet mc inter lilia charitatis et glorial ; tunc amor sponsi absentis vertetur in gaudium et fruitionem praesentis; tunc mutabitur fides in speciem, spes in rem, charitas in claritatem, œrumna in gloriam , mors in vitam , corruptio in incorruptioncm, luctus in jubilum. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, S. Bei nardus et «eteri. Hic ergo anima pia amore corporis pressa gemit et suspirat, donec aspiret dies telcrnilalis beate, ct inclinentur umbræ misero mortalitatis : a Hic quippe nox est, ait S. Gregorius. Ibi vero dies erit, quia hic in visione veritatis caligamus, ibi Deus ipse tota veritas mentibus elucebit. » Porro S. Bernardus, *serm.* 71, ait Christum in hac vita pasd hliis, id est virtutibus, quia hic mixte sunt, rudes ct imperfecte, in cœlo iis potari, quia ibi erunt liquid® , defecate , subtiles el perfecte.

Nonnulli cum nostro Sanchez censent to *inclinentur umbræ* esse periphrasin vesper®; in ca enim post meridiem, sole declinante, inclinant umbral, juxta illud Virgilii :

MMoresque cadunt aliis de montibus umbræ.

Unde ct Aquila pro *donec aspiret dies* vertit, *donec cesset dies;* vespera enim, dum cessat dies, aspirat flatus el ventos. Unde Plinius, lib. U¸cap. XLvii: «Sol, inquit, et auget el comprimit flatus, auget exoriens occidensque; » el Aristoteles in *Problem,* sect, xxv,quest. IV.· « Flatus, inquit, vel ortu solis, vel obitu incipit. » Hinc Virgilius: « Aspirant auræ in noctem. » Undo ex Hebræo verti potest, *donec exspiret,* id est *finiatur dies :* verba enim hebroa sunt simplicia, ideoque sumuntur pro omnibus compositis, nipote quibus Hebræi carent. FlW' *iaphuach* erg< significat *spiret, aspiret, perspiret, respiret, exspiret,* et hoc significat grocum&aumúait apud Septuaginta, q. *d.* Toto die, id est toto tempore hujus vite, a dilectus meus mihi, et ego illi, » idemquo toto hoc tempore « pascitur inter lilia. » Veruni Noster aptius vertit *aspiret,* dum enim aspirat dies, finiuntur umbræ et tenebra nocturn®. Quocirca magis apposite S. Gregorius el alii passim censent per *umbram* hic inlelligi *noctem :* nox enim umbrosa est, et mera quasi umbra, quæ inclinatur, id est deficit et, ul hebraico est, *fugit*, id est evanescit, oriente in aurora sole, sed sensim ct pedetentim : quo enim magis ascendit sol, eo magis minuuntur umbræ, adeo ut in meridie fero nulla sit umbra : rursum , oriente sole, aspirat dies, non occidente, tunc enim exspirate! finitur.

Symbolice S. Bernardus, *serm.* 72, per *umbras* accipil Armones, qui electis in die judicii et beatis inclinabuntur, id est subdentur, ac tanquam victi victoribus subjicientur. Idem rursum per *diem* accipit visionem beatificam, perquam omnes unibræ errorum, simulationum, ignorantiarum dispellentur. Denique addit cumulum felicitatis (eterna* significari per tò *aspiret.* « Ergo, inquit, is cumulus aspirantis erit diei. Ipsa, inquam, adjiciet ad mensuram inspirai® plenitudinis, ad inspirantis diei copiam, supra modum in sublime pondus gloriæ operans, ita ul redundet in corpora supereffluens clarificationis adjectio. Hac de causa enim non spirans, sed adspirans dicta est, quod addat ad inspirantem, hoc significante Spiritu Sancio per adjectam *ad* prœpositionem : quia quos illa intus illuminat, hos ista adornat foris ; cl stola gloriæ induit cos. » El post nonnulla : « Cum igitur duo in nobis procédant dies, unus quidem *inspirans* pro corporis vita; alter vero *respirans* in sanctificationis gralia, porro tertius supersit *adspirans* in resurrectionis gloria; claret profecto aliquando adimpletum iri in corpore, quod processit in capite, magnum utique pietatis sacramentum , et Prophète testimonium , qui ait : Vivificabit non post duos dies: in dio tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus,» *Ose.* cap. vi, vers. 3.

SrmUU. ¡^' tifió: umbræ,

l\)rro dispunctio, quæ est in Bibliis Hebrœis, cujus auctor non esl Salomon, sed rabbini posteriores sive massorete, ha?c verba, *donec aspiret dies, ct inclinentur umbræ,* connecti! cum eo quod sequitur, *reverti re, similis esto, dilecte mi;* atipie hæc connexio commoda quoque est, commodosque dat sensu*, ul patet sensus jam dandos intuenti , cum usque hæc verba, *donec aspiret dies,* combinanti.

Hbve'it fre: similis esto, dilecte mi, ciprea, uinNULOQUB CERVORUM SUPER MOMES BeîIIILR.

PRIMUS SENSUS

▲DÆQLATUS,

De Chris, o ct Ecclesia.

Varii hic sn|n$-

Varii hic a variis assignantur sensus. *Primus* csl, </. *d.* Sponsa : Video to, o sponse mi, delectari pascendis gregibus in sylvis ct montibus, quales sunt montes Bother; ibi enim pasceris inter lilia, eoquo me invitas el evocas dicens : a Surge, propera, amica mea ; » ul luo ergo æque ac meo animarum zelo satisfacias festinus et velociter, instar capre® el hinnuli *revertere,* hebraica 3ÌD *sob,* id est *circuito,* lustrato et visitato greges nostros, puta fideles Christianos, qui pascuntur in Bether, id est in divisione, hoc esi in divisis locis ct particularibus ecclesiis per lolum orbem diffusis habitant, ac pasce cos tua sancta doctrina, gratia, consolatione, inspiratione, sacramentis, etc. Ita Theodoretus et tres Anonymi apud ipsum, Psellus cl Philo Carpathius, qui censent hic obsecrare sponsam, ut sponsus ad pascua revertatur, ut omnes fideles ejus conspectu fruantur atipie illustrentur, iisque ipse suam suavitatem ct amorem impertiat.

Secundus planior et plenior est, *q. d.* sponsa : Permitto quidem, ii 10 cupio, o sponse, ut fideles nostros toto orbe diffusos visites, instruas, robores, perficias; sed velim id fieri expedite et velociter, ut per eos decurras celeriter, instar caprere vel hinnuli, hoc fine, ut, iis visitatis, illico ad mc revertaris : ego enim lui præsentiam inlime desidero, nec ea satiari queo, atque magis decet sponsum spons®, id est Christum Ecclesia? universali, quam particularibus ecclesiis adesse et assistere. Hunc sensum exigit ri *revertere,* ut vertit Noster et Septuaginta; respicit etiam ad id quod dixit vers. 8 : « Vox dilecti mei. Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles, » ut illico ad me jam cx amore deliquium passam advolet,sustentet, meque mihi restituat : quare « similis est dilectus meus caprea?, hinnuloque cervorum. » Ita S. Bernardus, Boda et alii. Audi S. Bei nardum qui hic notat amoris impotentiam nescire impudentiam; sponsam enim revocare illico sponsum, cui paulo ante abeundi dederat facultatem. « Intempestiva, inquit ipse, sermi' 74, revocatio magni unius amoris, magnos alterius amabilitatis indicium est.;» ct serm. 73 : a Amor intemperans facit hoc. Nempe is est qui omnem in so triumphans càptivansquo pudoris sensum, convenienti® modum, deliberationis consilium; totius modesti® ct opportunitatis neglectum quemdam, ctquamdam incuriam parit. Nam vide nunc quomodo illum, pœne adhuc incipientem ire, jam tamen rediro flagitat. Etiam accelerare rogat, et quidem currere, instar unius alicujus feræ sylvarurn velociter currentis, verbi gratia, capre®, hinnulive cervorum. Hic litter® tenor, et luee Judunrum portio. »

Qu®res, qui sunt montes *Bether?* Resp. esse QaHro montes Be/A«/(uti vertit Arabicus), ubi Jacob vidit scalam e terra in cœlum porrectam, per quam iter? ascendebant et descendebant angeli ad Deum scalo? innixum, ideoque locuin oleo inungens consecravit, vocavitque *Bethel,* id e*t *domum Dei, Gen.* ixvin, 12 ct 19. Montes vero *Bethel* dicuntor montes *Bether,* id est divistemi, quia divisi sunt et diffissi, ul plures intermedias contineant civitate* atque valles, ac consequenter plures quasi montes in varios colles dissectos, ita ut capre® ex uno in alium saliant. Unde a Septa iginla vocantur montes vatopá-n»*, id est *concavitatum.* Nonnulli legunt, id est *circuitionum* montes, ad quos non est facilis accessus, sed diu eos per anfractus circuire opus, antequam ad culmen pervenias; tales enim quærunl capri? ethinnuli, ut a venatoribus sint securi. S. Ambrosius, lib. III. *De Virgin. 9\etgil* cum Syro, *monte* aromatum* : sic enim vocantur hic, cap. vin, vers. 14, nam hi montes aromatibus abundant. Audi Adrichomium in *Descriptione Terrte Sancte,* pig. 16, num. 43 : n Bethel, seu Belher montes sunt fœcundi, nemorosi et alboribus consiti; gramine et herbis aromaticis piem, et ideo cervi, capreæ, et hinnuli illorum cacumina frequentant, de quibus in Canticis. » i i

Symbolice ergo montes *Bethel* vel *Bether,* apta représentant Ecclesiam universalem in vai i xs particulares divisam el distinctam : Ecclesia enim vaoiu. est, a mons domus Domini m vertice montium ,** *Isai. ii, 2;* quia sua fide, spe, doctrina, conversatione et contemplatione cœlesti superat omnes sectas judæoruin, h eretlcoruin, gentilium, adeoquo videtur, jam non in terra, sed in cœlis cum b atis degere juxta illud : < Nostra conversatio incudis est, » Phihpp.in,tO. Quocirca hi omnes peculiari- M 01fU_ ter représentant monasteria et collegia religioso- r o n. rum : *primo,* quia monasterium el claustrum est *Bether,* id est *locus divisus* et separatus a consortio sœcularium ; *secundo,* quia montes Bether sunt Secoodo. ardui el asperi, ac cavitatibus et salebris interrupti; *tertio,* sicut capre® et hinnuli ad prærup- T^ los et inaccessos hosce montes fugiunt, ut luti sint a canibus ct venatoribus, sic pariter religiosi fugiunt ad claustra, ut ibi a mundi leni itionibus et periculis sint securi cl semoti. Ibi ergo Christus pascitur inter lilia puritatis, que nascuntur in montdms *Bether,* id est separationis, orationis, atque contemplationis. Huc facit versio chaldaica, qu® de sanctis patriarchis sio exponit : « Et voluit Dominus disperdere eos de sœculo, nisi subiisset memoria coram eo juramenti sui, quod juravit in verbo suo Abraham, Isaac el Jacob, qui erant velocissimi in cultu ejus, sicut caprea et hinnulus cervorum; et etiam oblationis, quam obtulit Abraham Isaac filium in monte Alonah» et ante

hæc detmerat illi oblationes suas, et diviserat eas; æqualiter. »

Siocti sunt

Hinc Philo Carpathius per *monies convaUrum,* ut vertunt Septuaginta, intelligit sanctos et justos eminentes; hi enim sunt *montes* per virtutis cxcellcntiam, quæ supra mundum et mundana omn,a em,nenf› sunt et *valles* per humilitatem, qu» humiliter doctrinam et gratiam Dei, ceu pluvinm ° valles excipiunt. Sic el Ambrosius, serui. 14 *in Psalm,* cxvin. Tres vero Anonymi apud Theodoretum per *montes convallium* accipiunt doctores qui discipulis, sicut montes vallibus, longe eminent ct excellunt, *q. d.* « Te illis similem presta veniens in magistras animas, quæ inter discipulas perturbationum fluctibus depressas montium instar excellunt, ubi ipsarum opera propellas et fuges bestias illas pestiferas, quæ naturalem rudium animarumæqualitatem excavant, in cisque sibi latebras constituunt, atque ita illis pristinam æqualitatcm redde.

cJiio- l ÍÓm/l P r hn-

Ex adverso Theodorelus ct Nyssenus, *homi/.* 6, per *montes canvaRium* accipiunt superbos inter humiles, *q. d.* ait Nyssenus : « Vide ut caprea, qui aspicis cogitationes hominum; dele peccati generationem,sicut hinnulusdeletserpenlis. Curre quam celerrimo divinum Verbum ad montes convallium : quidquid enim extollitur adversus veritatem, est barathrum, et non mons; concavitas ct non assurgens fastigium. Si ad hæc accurreris, omnis vallis implebitur, et omnis mons hujusmodi humiliabitur.»

Huc accedit S. Anselmos, qui putat Ecclesiam hic orare Christum, ut juvet se laborantem in conversione infidelium : a Revertere, inquit, id est, condescende istis, ct aspira eos interius, quia aliter labor noster erit infructuosus : Revertere, ct similis esto capreæ, etc. Natura capreæ hinnulique est, ut licet in summitate montium habitent, descendant tamen in colles, ut ab inferioribus videantur. Cum enim Christus habitet in montibus, id est in eminentibus propter virtutes, rogatur descendere ex ipsis, et per ipsos ad cognitionem inferiorum. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Christus subinde videtur abire ab anima sancta, vel ob ejus defectus et lapsus veniales, vel ut ejus fidem et constantiam probet, vel ut sui desiderium in ea adaugeat, animamque in spiritu promoveat ct perficiat, dum eam sine gustu, sine consolatione, sine lælilia aridam et siccam relinquit in desolatione, persecutione, tenlatione, tiislitia, obscuritate, similiveafflictione animæ vel corporis. Quare anima hoc stimulo puncta ardentius ad sponsum Christum suspirans, ejus reditum opemque inclamat : Revertere ad me, o dilecte mi, et instar capreæ vel hinnuli velociter accurro, ut me consoleris, adjuves, robores, confirmes, promoveas.

Addit noster Sanchez, quod anima pia, edocta multa se amori impedimenta opposuisse, cl infirmitatis suæ conscia, sibi ipsi parum fidens, oret sponsum, ut quamvis vagetur super montes Reiher, id est inter salebras et anfractus et mille alia impedimenta, quæ ad omnia officia pronum ct festinantem retardare potuerint; ferat nihilominus hæc patienter, cl quo est animo ad hæc perferenda plane indomito, et lenitate ad condonandum plane admirabili, devoret has molestias, transiliat hæc obstacula, ac tandem quamvis per *Bether,* id est *confragosa* atque aspera, ad se tamen recta festinatoque perveniat.

Et Luysius Lcgionensis : Postulat, ait, anima fidelis, cum inclinantur umbre,id est inclinato jam ad occasum die, et irruentibus periculorum lentationumque tenebris, sibi auxilietur, nulla mora interposita : «Similis, inquit,esto capreæ hinnuloque cervorum.» Quod sine metaphora proprie ct litterate David dicebat *Psal.* 1 x ix ,2 : «Domine, ad adjuvandum me festina,» et rursus, Psal. xxx, 3 : « Domine,accelera ut eruas me.» Quodque non solum causa incitandi Deum, et ut auxilium ferre maturet efficiendi, a sponsa dicitur, sed etiam quo nos admoneat, ut in ipso statini pravas cogitationis initio, ut primum mala libido subire animum coepit, ad primos hostis aspectus, imo vero ad primos rumores atque suspiciones belli, antequam ob negligenliam turbarum in nobis atque tumultus aliquid oriatur, attollamus ad cœlum oculos, ct ad Deum cor nostrum penitus convertamus, illud cum lacrymis iterantes : « Revertere, dilecte mi : similis esto capreæ, hinnuloque cervorum ; » salutemque illi nostram ardentissime commendantes, ut acceleret atque festinet liberare nos, non a malo solum, sed etiam a suspicione mali ab ipso petamus. Huc accedit Cassiodorus qui exponit, *q. d.* 0 Christe, qui per carnem, quam parvulus ut hinnulus assumpsisti, velut caprea ascendisti in coelorum sublimia, nos tuaconsolatione ct gratia visita, illustra et lætiflea.

Porro quomodo Deus animam sanciam visitet, OnonxxU docet *primo* S. Bernardus, *s^rm.* 71, idque cx expericnlia, qua in sua anima crebro hanc Dei visitationem sensisse so asserit : « Vivum, induit, et efficax csl (Verbum Dei, puta Christus), moxque ut intus venit, expergefecit dormitantem animam meam, movit, et mollivit, et vulneravit cor meum, quoniam durum lapidcumque cratct male sanum. Coepit quoque evellere et destruere, ¿edificare ct plantare, rigare arida, tenebrosa illuminare, clausa reserare, frigida inflammare, nec non ct mittere prava in directa, et aspera invias planas; ita ut benediceret anima mea Domino, ct omnia quæ intra me sunt nomini sancio ejus. Ha igitur intransad me aliquoties Verbum sponsus, nullis unquam introitum suum indiciis innotescere fecit, non voce, non specie, non incessu. » Et post

nonnulla, quæ in hanc rem interjicit, subjicit : « Ex renovatione ac reformatione spiritus mentis me», id est interioris hominis mei, percipi utcumque speciem decoris ejus,et ex contuitu horum omnium simul expavi multitudinem magnitudinis ejus. Verum quia hæc omnia, ubi abscesserit Verbum, perinde ac si ollæ bullienti subtraxeris ignem, quodam illico languori? torpentia et frigida jacere incipiunt; atque hoc mihi signum abscessionis ejus.Tristis sit necesse est anima mea, donec iterum revertatur, et solito recalescat cor meum intra me: idque sit reversionis indicium.»

Secundo, Aponius ait sponsum discedere, cum sponsæ, id est animæ peccata castigat; reverti, cum poenitentia placatus ei reconciliatur : « Prolongado, ait, Christi in Ecclesia tunc est, quando ad castigandam plebem tribulationem induci permittit; reversio autem ejus est, dum precibus inclinatus ad misericordiam, ad vestigia pietatis suæ velocius recurrit, quam prosilierat vindicando; similis factus cursui vel consuetudini capreæ, hinnulique cervorum, quorum natura est, voce ante se in montibus resonante post tergum emissa, dum obvium sibi opinantur occurrere quidpiain, ad locum, unde abscesserant, velociori cursu reverti. Et hæc est causa, ut exasperate ab hostibus consuetam nolint derelinquere sedem, sicut et Christus, quamvis provocatus et exasperatus peccatis hominum, pietatis tamen non dereliquit consuetam sedem. »

MyiHce iione.0” QU’!

Mystice, Justus Orgelitanus censet hic significari ascensu,n Christi in cœlos : « Dum dilectum, in- Ecclesia insinuat regredi, similemque capre» et hinnulo dicit, Christi in cœlos ascensionem mundis et velocibus animalibus comparandam demonstrat. ll ' c enim celeri cursu montium altiora transiliunt; supergressus e<t autem Christus omnia excelsa; cl bene additur super montes Bethel, id est *domus i)ei,* quia super sanctos omnes elevatus est. » Aponius vero censet hic Ecclesiam orare, ut Christus mortuus a morte resurgat : « Super montes Bethel, inquit, quod cum reverti precatur, in cujus finibus Christus crucifixus est, velocitatem resurrectionis die tertia celebrandam prophetasse monstratur. »

Tápelo-

Tropologice, Buda æsliinat hic animam piam ad perfectionem tendentem postulare, ul Christus sibi cœlestis felicitatis prirguslum exhibeat : a Obsecro, inquit, a generali instructione revertaris sæpius ad illustranda sublimius corda perfectorum, ct sicut capreæ, aut hinnuli cervorum rarus quidem, sed cum deleri itione conspicientium, in montibus solet esset intuitus: sic in excelsis mentibus vestigia tuæ magnitudinis qualiacuinquc pressentes. Precor ut dulcedinem vitæ immortalis, quam membris omnibus meis in retributione promittis, aliquibus etiam in itinere, quamvis a longe speculandam reveles. Congruit autem cl nomen montium mentibus eorum, qui contemplationi cœleslium oculos cordis aperire didicerunt, cum dicitur super montes B-lher, quod *domus consurgens,* sive domus vigiliarum interpretatur. »

Anagogice, S. Gregorius cernet hic animam piam rogare Christum , ut cito veniat ad judicium, ut in eo ipsa cum jáis gloriam; impii qui pio- affligunt, gehennam consequantur: « A nobis, inquit, dilectus tunc corporaliter abiit, quando post resurrectionem in cœlos ascendit; tunc autem revertetur, quando in fine mundi, resuscitatis omnibus hominum corporibus, in judicio manifestabitur: h mc manifestationem hic petunt animæ sanet». Tunc ChrMus vere similis capre» et hinnulo cervorum apparebit super montes Bether , quia in eadem humanitatis forma ad judicium veniet, quam ab Ecclesia, quæ per capream designatur, sumpsit, quando in hoc mundo ex patrum progenie , qu tsi hinnulus cervorum humilis natus fuit; tamque super omnes summos, qui quasi montes excellunt in Ecclesia, quæ domus Dei est, sublimior eminebit. » Similia habet S. Bernardus, *serm.* 73. Ansgogf ***

TERTIUS SENSUS PRINCIPALIS,

De Christo et lì. Virgine.

PMID’It B Virzo »» Chrit» tui twa «tesin.e- npal- chro*

Rupertos censet B. Virginem hic postulare a Christo jam mortuo, ut resurrectionem suam velut hinnulus acceleret, nec triduum integrum, id est 72 horas maneat in sepulcro, sed illud decurtet, ut post 33 horas illico resurgat: <Cilo revertere, inquit, noli moras f icere , quia anima mea desiderat le, etc. Tridui quidem tempus breve est, sed dileclæ et columba' tuæ desideranti, et cementi vulnerata mente, non salis, dilecte mi, festinatum est. Abbrevia hoc ipsum triduum, el similis esto in revertendo capre» et hinnulo cervorum, id est velocis-imus esto ad peragendum cursum tuum. In corde terræ, id est in sepulcro luo, non totum expendas triduum. Sufficit ad complendam veritatem Scripturarum , si partem exiguam primi diei, id est tres horas novissimas et pariem aliquam tertii, scilicet sex horas, quod est dimidium noctis, cum dic secundo, id est cum Sabbato jacens in sepulcro transegeris. Nam lres integri dies lior» septuaginta du» sunt. Hoc esset nimis longum. * Subdit deinde aliam rationem numerieam: « Sufficiunt horæ triginta tres, qui numerus ex duobus ternariis, deceno el singulari compositus est. Beatam Trinitatem, cui primus homo peccavit, in te, et per te et de teipso, dilecte mi, caro mea et sanguis meus, Deus meus el Dominus meus, placare oportet ; sed hoc fiat celerrime et multum festinanter, sicut caprea sive hinnulus cervorum in montibus celerrimus est; secundum nomen tuum, quo per Prophetam jussus es vocari : Accelera spolia detrahere, festina prædari. Vix igitur exspectatis triginta tribus horis, revert» re super montes Bether, id e t resurge el appare principibus dumus Dei, scilicet apostolis tuis el mihi, cu-

jus maxime sicut et illorum, imo et multo plus quam illorum, lu es grande desiderium. »

Idem Rupcrtus censet B. Virginem hic orare pro conversione suæ gentis, puta Judæorum : a Revertere, inquit, similis esto capreæ super montes Detbel, id est prope patres domus Dei, hoc enim interpretatur Bethel. » *q. d.* Miserere Judæorum, ipsi enim sunt filii Abrahæ ct sanctorum patriarcharum, qui fuere Bethel, id est domus, familia et Ecclesia Dei.

Rursum Judæi sunt montes Bether, id est *divisionis ct* separationis; quia per superbiam diviserunt et separarunt se a fide patriarcharum, qui in Christum venturum crediderunt, et consequenter a Deo, ab Ecclesia, a cœlo, a salute, et omni bono. Similiter B. Virgo eliamnum orat pro peccatoribus, qui velut montes Bether per peccatum superbe separarunt se a Deo Deiquo gratia, 7. *d.* Revertere, o dilecte, ad animam olim tuam, quæ nunc a diabolo tyrannice possidetur; inspice velut caprea lynceis oculis miserrimam ejus servitutem et tyrannidem, qua opprimitur a diabolo, ac velut hinnulus cervorum, qui halitu suo extrahunt nccantque serpentes, teste Plinio, lib. Vili, cap. xxxir. Ab animarum harum cavernis educ Tartareos, non tam -erpentes, quam dracones immanes, qui habitant in montibus Bether, id est in superbia divisionis, puta in cordibus superbis, æque ac in inferno, ubi ob superbiam a Deo et cœlo divisi et dissecti sunt in omnem ælernilatem

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sponsa in lectulo quxrens sponsum, nec inveniens, circuit vicos, ac tandem invenit, nec dimittit. Inde sponsu», vers. 5, *vetat eam suscitari. Mox, vers.* 6, *inchoatur actus tertius dramatis, quo obviantes sponsæ eam laudant, comparantque myrrha, thuri et aromatibus. Sponsum vero, vers. 1, a robore stipatorum, ac vers. 8, a ferculo cedrino, argenteo et purpureo. Denique, vers, ultimo, jubentur filia: Sion oculos a ferculo ad sponsum coronatum, qui ferculo vehebatur, convertere. Primis ergo quinque versibus Salomon pergit describere ct finire adolescendam crescentis Ecclesia; a versu vero* 6 *et deinceps describit Ecclesia quasi virilem ata-tem et perfectionem, uti dixi in* Prooemio.

1. In lectulo meo per noctes quaesivi quem diligit anima mea : quaesivi illum, et non inveni. *2.* Surgam, et circuibo civitatem : per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea : quaesivi illum, et non inveni. 3. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem : Num quem diligit anima mea, vidistis? 4. Paululum cum perlransissem eos, inveni quem diligit anima mea : tenui eum : nec dimittam, donec introducam illum in domum matris mea, et in cubiculum genitricis meaj. 5. Adjuro vos, filias Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. 6. Qua est ista, quæ ascendit per desertum, sicul virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii? 7. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel : 8. omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi : uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. 9. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani : 10. columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum : media charitate constravit propter tilias Jerusalem. 11. Egrediminiel videte, fîliæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, et in die læliliæ cordis ejus.

Vers. 1. Ix lectulo meo per noctes quæsivi quem DILIGI! ANIMA MEAI QUÆSIVI ILLUM, ET NON INVENI.

Vlus. i. Surgam, et circuibo civitatem ; per vicos LI PLATEAS QUiRAM QUEM DILIGIT ANIMA MEA I QIfSIVI ILLUM, ET NON INVENI.

Vl >. .1. ; Invenerunt me vigiles, qui custodiunt CnilAlt ◁ - ÀUM QUEM DILIGIT ANIMA MEA VIDISTIS?

Vias. 4. Paululum cum pertransissem eos, inveni QUEM DILIGIT ANIMA MEA ! TENUI BUJIJ NEC DIMITTAM , DONEC INTRODUCAM ILLUM IN DOMUM MATRIS MEæ, ET IN CUBICULUM GENITRICIS MI.E.

bURGAM, EI circuirò (Arabicus, *perlustrabo)* civitatem : PER VICOS I I PLATEAS, QUA RAM QUEM DILIGIT ANIMA MEA ! QU.ESIVI ILLUM, ET NON INVENI ."(addit Arabicus, *vocavi eum, et non obedivit mihi).* Inve-

NERUNT ME VIGILES, QUI CUSTODIUNT (SyrUS, *qui circuibant)* civitatem : (addit Arabicus, *et dixi)* : Aum quem diligit anima mea vidistis? Syrus, *an essentiam amoris, quam diligit anima mea, vidistis?).* Paulum cum dertransissem eos, invenit quem diligit ANIMA MBA : TENUI EUM; NEC DIMITTAM, DONEC INTRODUCAM ILLUM IN DOMUM MATRIS M£E, ET IN CUDICULUM genetricis mex ,— Arabicus, *illius qua me concepit.*

cotmilo i mi- ptituiu. Difficilis est hic connexio, qua ratione scilicet hæc nectantur praecedentibus ut servetur decorum dramatis. *Primo,* noster Sanchez : In capite *primo,* inquit, Scriptor sacer desiderium sponsæ, quo in absentem sponsum ferebatur, luculenter descripsit; in *secundo,* sponsi in dilectam blandimenta atque officia complexus est; in *tertio,* jam propius accedit ad nuptias; componit enim conjuges in curru, quo de more cum plausu atque

Apud n s Donàrec- dtbii ad »po»*n>. uThictil iami lo do- symphonia domum reducebantur. Apud Hebræos enim sponsus non accedebat ad sponsam, nisi Posl lraductionem ejus in domum sponsi. Sensus ergo hujus versus est, *q. d.* Dolui abesse sponsum a |(»cto : quia esse in eo non poterat, nisi peractis nuptiarum sacris. Vel desideravi lecti socium babere, id est nuptias inire : quia ante illas non sperabat fore ut secuin unquam in noctibus haberet qiiemamabat. In hanc sententiam Bernardus,serm. 75, dicit sponsam, cum esset in lecto, quaesiisse sponsum, non quidem in lecto cubantem, sed cum absentem desideraret, de illo investigando secuin deliberasse. Et consonat valde huic explicationi translatio Septuaginta qui vertunt, ¡ni xsIt ih, id est in *lectulum, q. d.* Desideravi ad lectum, seu ad connubium. Hæc Sánchez.

socan* •i01- *Secundo,* Gcnebrardus censet hic novum esse drama, vel potius novum, scilicet secundum actum di.imalis : quare nullam hic quærendam esse connexionem, quod alio tempore, scilicet noctu gesta sint, quæ hic narrantur; cætera vero per diem. Melius Gislerius censet novum hic quidem esse actum, novamque narrationem, sed cum prioribus connexam : sponsam enim post discessum sponsi narrare quid a se factum sit aliquando, cum dilectum suum a se abscessisse animadvertit, quo studio illum quiesierit, quomodo invenerit ac tonuerit, ne rursum abscederet.

Trriiti». Tc *'io,* Joannes Carmelita conset hæc sponsæ verba produci, ut dent causam, cur sponsus ei dixerit, cap. i, vers. 10: «Surge, propera, amica mea ; » quia scilicet invenit eam in lectulo cubantem vel desidero; hinc ab eo illam evocat dicendo : « Surge, propora. »

Q .irtui *Quarto,* Gilbcrtus abbas, qui continuavit Sermones S. Bernardi in *Cant.,* hicque inchoat, sic nectit, *serm.* t : a De montibus, inquit, so raptim contulerat ad lectulum sponsæ, ubi illa excitata et deficiens ubertate delectationis, obdormivit exhausta inter amplexus dilecti. Oblectata obdormivit somnum dulcem, sed expergefacta non invenit illum hæc mulier deliciarum in manibus suis. Gaudia itaque illa, gaudia irwffibilia silentio transiens, in hanc tamen vocem erupit : In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea.»

Quinto, magis apposite Luysius Legionensis ccn- Quinta» set sponsam ex amore deliquium pascam in soinnum incidisse, ao in somnis vel semisomnem dixisse adolesccntulis sociabus suis : « Vox dilecti mei, » et cætera, quæ a cap. n, vers. 8, u«que ad finem capitis narrantur; nunc vero, inquit, soluta somno sponsa atque experrecta, sponsum, quocumque modo loqui sibi p< r quietem visa est, una secum jacere arbitrata, ipsum quæsivisse, atque eo non invento e lecto exsilivisse, domoque egressa, urbis loca omnia illum quaeritando obiisse dicitur. In quo, non quid reipsa gestum sit, commemorasse intelligendus est Salomon, sed quid rei, de qua agitur, natura fieri postulet, accommodate ad ipsam rem exposuisse. Itaque quia intellexit, aut decorum a se negligi, aut bonam hujus carminis partem omitti debere, idcirco personam sumpsit de medio, rurique educatam feminam induxit, quo decore servato exprimeret in ea omnem amoris vim. Quare sponsa, partim amoris, partim timoris (ne quid sponso absenti per noctem mali accidat) stimulis excita, imperare sibi non potuit, ut, quoad luceret, domi maneret; sed exsilivit .-tatim, neque tenebris deterrita , neque nocturnos casus metuens, neque sui rationem ullam habens, unumque amorem ducem secula, virum suum pervestigavit. Nam nuptias jam ante a sponso cum sponsa initas fuisse, ac sponsum ad sponsam accessisse satis liquet ex pra-ced' ntibus, præsertim ex cap. i, vers. 3, ubi ait sponsa : « Introduxit me rex in cellaria sua; » et vers, i l : « Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum; » et cap. n, vers. 4 : « Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charilatem, » etc.

Ex adverso Aben-Ezra censet sponsam hic narrare ea quæ somnians videbat, idque probat ex eo quod ipsa ait : « In lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea; n noctu enim dormitur et somniatur ; quis enim quæral eum quem scit sibi presentimi, vel absentem in lectulo? ct ex eo quod, vers. 5, jubet sponsus, ne quis eam a somno excitet; jam ergo dormiebat sponsa et somniabat, quod sane probabile est, præsertim ob vers. 5 jam dictum. Hoc si sequi placet, dicito novum hic esse sponsæ somnium, priori partim simile, partim dissimile, quo scilicet somniet sponsa, se dilectum suum per vicos et plateas anxio quæsiisse, ac tandem post longos circuitus invenisse, inventum tenuisse, nec dimisisse. Quæ enim quis amat et valde desiderat, de his crebro et varie somniat. Unde et amantes sibi somnia fingunt, ac desideria amantium sunt «omnia vigilantium. HincS. Anselmus notat non esse mirum sponsam in lecto dormire et simul ascendere, ut virgulam fumi; quia quo magis a terre-

ni$ abstrahitur, iisque quasi indormit, co altius ad cœkslia elevatur.

PRIMUS SENSUS
ADÆQÜATIS,

De Christo et Ecclesia.

Primo, Chaldæus hæc exponit de Judæis, qui adorantes vitulum aureum perdiderunt Dei gratiam et sanctitatem; sic enim ait : « Et quando vidit populos Domini Israel, quod sublatæ essent nubes glorie ab eis, et corona sanctitatis, quæ data fuit ei in Sinai, ablata esset ab eis, remanserunt contenebrali sicut nox , et quaesierunt coronam sanctitatis, quæ sublata fuerat ab eis, et non invenerunt illam. »

Secundo, Titelmannus et alii hæcaccipiunt de statu veteris Synagogæ, aut generalius do statu humanæ nature ante Christi adventum, ac deinde novæ Ecclesia* post ejus adventum. Nam genus humanum ante Christum ex lapsu Adæ miserum, jacensquo in lectulo infirmitatis suæ pigrum et ægrum ad omne bonum, idque in nocte infidelitatis et ignoranliæ, quærebat in lege nature a suis sophis, sophistis ct philosophis tanti mali remedium, scilicet summum bonum, sive in quo sita esset felicitas hominis, modumque ad eam perveniendi; sed nihil solidi et veri ab cis, nipote czeco mentis suæ ingenio prefidentibus Laudi, eum debuisset lectulum suum exire, et ad lucem transire divino) gratice, sine qua frustra quæritur, nec invenitur sponsus, qui solus animam se quærcntem et diligentem beet : sic et synagoga jacuit pigra ct infirma in lectulo legis mosaicæ, et in nocte umbrarum, hoc est cærcmoniarum figuralium, et quæsivit sponsum per vicos et plateas, quando in legis littera confidens, et ad patrum Abrahæ, Isaac, Jacob, etc., merita exemplaque attendens, per lustrales cœremonias, sacrificiaque animalium , et judicia illa umbratilia, se justificare, Deumque promereri contendebat. At ibi eum non inveniens adiit vigiles civitates, scilicet scribas et pharisæos, ab iisque eum perquisivi; sed nullum ab eis conveniens responsum tulit. Postquam ergo vanis eorum traditionibus contemptis, ct falsa doctrina repudiata ad novam e cœlo cum Christo venientem Evangelices graliæ doctrinam aures animumque transtulit, invenit tandem Synagoga quem tantopere quæsierat et tot sæculis exspectaverat, suum dilectum verum mundi Salvatorem, patribus ab initio repromissum, ct variis cæremoniarum aenigmatibus presignatum . quem usque tunc ipsa, licet occulte, quæsierat per typica sua sacrificia et cæremoniales observantias, quæ omnia ad Christum mundi Salvatorem quasi ad finem universe legis respiciebant, juxta quod Apostolus ait, Christum finem esso legis u ad justitiam omni credenti,» *Horn.* x, 4.

Verum, quia Canticum hoc cst epithalamium, non Synagugæ et Moysis, nec status legis naluræ ct Dei, sed Christi et Ecclcsiæ, uti docent S. Hieronymus, Cassiodorus, Seda, Orígenes, Theodoretus et cæteri passim; hinc de Christo cl Ecclesia hæc exponenda sunt. Jam, quia, ut dixi in *Proamio* in Cantico, ortus, progressus et perfectio Eo clesiæ describitur, ortus autem sive infantia Ecclesiæ descripta sil a cap. i, vers. I, usque ad cap. n, vers. 8; inde autem usque ad cap. m, vers. 6, describatur Ecclcsiæ progressus, sive adolescentia; sequitur pariter hæc, quæ cap. m, vers. I et scq. usque ad vers. 6 continentur, ad ejusdem adolescentium referenda esse, hic eam terminari.

Infantia autem Ecclcsiæ fuit ab ortu Christi usque ad ejus ascensum in eœlum et missionem Spiritus Sancti, quæ continet gesta Christi a nativitate usque ad mortem, resurrectionem, aseensionern ct Pentecosten : inde vero incipit adolescentia et propagatio Ecclesia), quam predicando fecerunt apostoli. Quare infantia Ecclcsiæ describitur in Evangeliis, adolescentia autem in Actis apostolorum. abortl Cbmu ua. 1«^ ro loci- pl 'jit idolev CtalU*

Lectulus ergo hic sponsæ, sive Ecclcsiæ primitivo», fuit quies ejusdem, qua post ascensum Christi in eœlum, quievit cum B. Virgine el apostolis in Sion usque ad Pentecosten et adventum Spiritus Sancti, ac post eum quievit in Sion et Judæa per plures annos, quibus solis Judæis predicaron! apostoli (B&ronius numerat annos decem, ego vero quatuor duntaxat, uti odendi, *Actor,* xu, l); imo putabat se ibi perpetuo quieturam cum suo sponso Christo ; sed ibi Christum non invenit, quia pauci e Judæis fidem amplexi sunt, cæteri cum scribis et pontificibus Christum et Ecclesiam spreverunt, imo persecuti sunt. Quocirca Ecclesia, puta S. Petrus et apostoli edocti a Christo, susceperunt laboriosum iter et onus evangelizandi per omnes geni* s, ibique Christum invenerunt in fide, religione et obedientia omnium gentium, ut patet ex Actis apostolorum, et ex Historia ecclesiastica. Concatenatio ergo Cantici, ejusque expositio petenda est ex successu Christi et Bcclesiœ, qui in Evangeliis, Actis ct Historia ecclesiastica describitur.

Sensus ergo est, *q. d.* Ego Ecclesia suaviter quiescens in Sion et Judæa, ibique vacans orationi, verbo Dei, et frequenti communioni, sanctitati omnique viriuti ct perfectioni chrislianæ, ut patet, *Actor.* ¡,13 et sequent., ibi quæsivi Christum, sed non inveni, quia plerique Judæorum inhærcntes legimosaicæChristi fidem respuerunt: Christus autem residet et invenitur in Ecclesia, ac in multitudine cl universitate credentium totius mundi. Novit enim sponsa Christum per fidem habitare in cordibus fidelium, ut notat S. Bernardus. Dixi itaque: «Surgam,ctcircuibo civitatem» Jerusalem, relinquamque Judæam illi subjectam; per « vicos ct plateas, » evangelizando « qu.rram quem diligit anima mea, » Christum scilicet, Christique fidem ct cultum : « quæsivi illum, el non inveni, » quia Judtei Christo et evangelio restile- Semniet Con<- Iructk

Hint. «Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem, » scilicet pontifices, principes sacerdotum, scrib®, Herodes Agrippa, et cæteri Judææ præddcs; interrogavi illos : « Num quem diligit anima mea vidistis? » Agnoscilisne Messiam patribus vestris promissum? Creditisne in Jesum Christum crucifixum? At illi obticuerunt, ac suo silentio se nescire Christum testati sunt. Quocirca « paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea, » cum scilicet post persecutionem pontificum , ac necem S. Stephani, scilicet anno secundo a passione Christi, Christus S. Paulum convertit, ac doctorein gentium auctoravit dicens : « Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus,» *Actor.* ix, 15. Et cum, Act.x, i1,S. Petro vas ecœlo missum ostendit, non solos Judíeos, sed el Gentes vocandas esse ad Christum et Ecclesiam, ideoque jussit S. Petro ul Cornelium centurionem, quasi primitias Gentium converteret, cl Christo adjungeret. Unde paulo post, scilicet anno Christi 37, qui fuit quartus ab ejus passione et resurrectione, apostoli, divisis inter se gentium provinciis, quisque ad suam profectus, eamdem pariter convertit et Christo adjunxit. Ibi ergo in fide gentium apostoli invenerunt Christum, quasi in Ecclesia universali residentem et dominantem. Tunc ergo dixit Ecclesia : « Tenui eum, ncc dimittam ; » quia fundabo ubique gentium ecclesias, itaque sacerdolibus, episcopis, sacramentis, doctorihus, praedicatoribus, miraculis, etc., eas in tide Christi stabiliam, ut illi nunquam illam abjiciant, sed vel simul, vel alternatila et successive arcte eam retineant, ita ut semper magna pars orbis Christum colat el adoret : « Dunce introducam illum in domum malrismeæ,et in cubiculum genitricis me®,« hoc esi Synagogæ. Synagoga enim vetus Judæorum fuit mater, el genitrix Ecclesi® Christianorum. Primi enim Christiani, puta apostoli, fuere oriundi a Judans. Sensus ergo est, ç. d. Transferam Christum Chi islique fidem el cultum a Judæis ad gentes, ibique illum firmabo cl stabiliam, donec in line mundi per Eliam el Enoch convertam Judæos : sic enim Christum, Chrisliquc fidem a introducam in domum matris meæ, » id est in Synagogam Judæorum, ul omnis Israel salvus fiat, alque ex Judæis el gentibus fiat unum ovile ct unus pastor. Hoc est, quod ait Apostolus : « Cæcitas cx parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel s.Jvus fieret, sicut scriptum est : Veniet cx Sion, qui eripial cl avertat impietatem a Jacob, » id est a Judæis ex Jacob prognatis, *Rom.* xi, 25. Ha S. Gregorius : « In domum matris, inquit, dilectum introducet, quando in fine mundi Ecclesia per ¡medicationem, in plebem judaicam, chi istiana sacramenta immittet; in cubiculum autem, quasi in secretiorem ¡>artem domus eum introducet, quia ex eadem plebo ita plurimos convertet, ul omnes mundi sarcinas abjiciant, et in intimis cogilatiunibus soli Deo p'a.

8yn*go-gì mater Eccitai* ctriilia- UJP.

cere concupiscant. Hujuscemodi homines cubiculum facient spono : quia dum a se omnes sordes cupiditatis abjicient, quasi secretum locum in mente, in quo delectetur, component : » sic el Cassiodorus, Beda, Aponius, Philo Carpathius, Justus Orgelilanus, S. Anselmos, Rupertos, S. Bernardus et cæteri passim, qui eodem modo, quo S. Gregorius versum quartum : «Donec introducam,» etc., exponunt. Unde colligas precedente* quoque tres versus eodem modo, quo expo-ui, esse exponendos. Hoc enim exigit ipsa hhloriæ acolulhiael connexio.

Nota, quoa ait sponda, se sponsum Christum quæsiisse per *noctes,* intellige per *tenebras,* cum scilicet Jerusalem et Judæarn, totumque orbem occuparent tenebro infidelitatis et ignoranti® Dei, Christi el salutis. Audi S. Bernardum . '<rm. 75 : a Habet mundus iste noctes suas el non paucas. Quid dico, quia noctes habet mundus, cum pene totus ipse sil nox, et totus semper versetur iu tenebris? Nox est Judaica perfidia, nox ignorantia Paganorum, nox haeretica pravitas, nox etiam Catholicorum carnalis animalisve conversatio? Annon nox, ubi non pnecipiuntur ea quæ sunt spiritus Dei? Sed et apud h viet cos vel schismaticos : quot secte, tot noctes. Frustra per has noctes justitiæ solem et lumen quæntis ventatis, id esi sponsum, quia nulla società^ luci ad tenebras.»

oociti d

Mystice, lectulus Christi fuit uterus B. Virginis, item præsepium, ac sepulcrum, ubiS. Magdalena et social, ¡eque ac SS. Petrus et Joannes quæsierunt Christum el non invenerunt, quia jam x eo resui rexerat. Audi S. Bernardum, *serm.* F5 : « Annon lectulus tumulus? annon lectulus præsepium? annon lectulus uterus virginis? etc. Mento proinde sponsa ponens lectulum, dicit suum : quia omne quod infirmum est Dei, non de proprio inesse illi manifestum esi, sed de nostro. Ex nobis assumpsit qu® pro nobis sustinuit, nasci, lactari, inori, sepeliri. Mea est mortalitas nati, mea infirmitas parvuli, mea exspiratio crucifixi, mea sepolti dormitio. Quæ ¡inora transierunt, et ecce nova sunt omnia. In lectulo meo quæsivi per noctes quem diligit anima mea. Quid? In tuo quœrebas, qui sejam in sua receperat. Num videras lilium hominis ascendentem ubi erat prius? Jam eœlum tumulo commut ivit, ct stabulo, et tu illum in tuo adhuc lectulo quieris? Surrexit, non est hic.Quidquæris in lectulo fortem, in lectulo magnum, clariticatum in stabulo? Introivit in potentias Domini, decorem induit et fortitudinem; et ecce sedet super cherubim, qui sub lapide jacuit. » Et plunbus interjectis, sub finem sermonis urgens rò *surgam et circuito :* a Quidni, inquit, sorgerei, cognito de resurrectione dilecti? Cælerum, o beata, si consurrexisti cum Christo, quæ sursum sunt sapias oportet; neque deorsum, sed sursum quttras Christum neccsse est, ubi sedet in dextera Patris. »

Mnuci»

qal$? '

Symbolice Bernardus : « Ecclesia, inquit, S/mUu-

í-ci.-n

di. ¿tur civitas propter collectionem, sponsa prop-
,er dilectionem, oves propter mansuetudinem. »
Unde concludit, hocque dat monitum pastoribus Ecclesia: : « Propterea attendite vobis quicumque opus ministerii hujus sortili estis; attendite, inquam, vobis et pretioso deposito, quod vobis creditum est. Civitas est, vigilate ad custodiam concordiamque. Spossa est, studete ornatui : oves sunt, intendite pastui. Et hæc tria ad illam Domini Irinam sciscitationem, forte non incongrue pertinere dicentur : Petre, amas mef pasce oves meas, » *Joan,* xxi, 17.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Quite animi r tricte lcc-

Primo, anima peccatrix quærit Deum, id est summum suum bonum et felicitatem in *lectulo,* id est in voluptatibus carnis per noctes ignoranti® el tenebrarum peccati : lectulus enim avari est aurum ; superbi, honor; gulosi, deliciæ ; acedi, ignavia, juxta illud, *Proverb,* xxvi, 14 : a Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. » Ili quærunt eum in nocte, qu® causatur ex objectu terr®, id est terrenarum cupiditatum, qu .* ambiunt, qu.eque se inter ipsos et Deum interjiciunt, el obices objiciunt, ul ejus lucem haurire nequeant. Quare hi Deum non inveniunt, tum quia in tenebris quærunt, tum quia ibi non est locus ct quies Dei : ila Cassiodorus, Philo Carpathius, Beda cl alii. Quare anima peccatrix, sed panitens cum S. Magdalena (cujus actio hic ad vivum depingitur, unde et hæc loco Epistola? legit Ecclesia in *Festo S. Magdalena)* cx hoc lecto voluptatis et concupiscenliæ surgit, ac circuit vicos et plateas sollicite quærens Christum, quem tandem invenit in domo Simonis, id est obedientiæ, recumbentem in lectulo tempore prandii, ut convivas ct hospites pascal divinis suis eloquiis. Ibi ergo a tergo Magdalena lacrymis suis lavans, capillis tergens, ore osculans, manibus ungens pedes Christi, veniam, graliam et salutem a Chri-
Sto accepit,

Anitni pia qtterit Cbri- Hom. Primo.

Simili modo anima sancta quærit Christum in lectulo *suo: primo,* cum quærit cum in sua commoditate; sed ibi non invenit, quia Christus non invenitur nisi in cruce, ul aiebat S. Mariions. Ita Cassiodorus : « Exsurgam, inquit, de str« to corporis el carnalis delectationis, ct circuito civitatem hujus mundi, maria ac terras peragrando : per vicos cl plateas quæram, etc., id est, per lata ilinera gradientes hujussæculi, el suis voluptatibus deditos aspiciam, si forte in illis dilecti mei vestigia inveniam. »

Starnilo, cum quærit eum in propria voluntate; sed ibi non invenit, quia Christus non venit facere voluntatem suam, sed Patris; unde in horto instante passione oravit : a Verum tamen non mea voluntas, sed tua fiat, » *Luc. xxu,* 42. Exuat ergo propriam voluntatem, et divinam induat, sívc a Deo, sive a superiore, qui Dei est vicarius et interpres, ipsi indicatam, qui Deum Deiquo graliam invenire cupit.

Tertio, cum quærit eum in curiositate, curiose circumeundo et lustrando omnes hominum sectas, artes, status, studia ct exercitia : sed ibi non invenit, quia iste circuitus facit hominem vagum, instabilem et erronem. Inde S. Justinus philoso- 5-
phus, *Dialog, contra Trypk.,* narrat sc obiviuo na» «lì inrtr.t omnes philosophorum scholas, puta Platonis, Aristotelis, Demo riti, Epicuri, Stoicorum, etc., ot nusquam invenisse sapientiam, sed monitum a viro gravi, qui ex improviso sibi apparuit, ut legeret prophetas; eos lectitando, reperiisse quod quærebat : unde conversus ad Christum, et doctor et martyr gloriosus evasit. Sic hodie, qui mutant status, officia et exercitia pietatis et virtutis, nunc unum, nunc aliud experiendo, nihil profi-
eiunt, sed vagando tempus consumunt. Nihil Creta enim profectui ita contrarium, ac crebra mutatio eMKîlî> exercitiorum, uti docent Cassianus, Climachus, Dorotheus cœterique rerum spiritualium magis-

tua, qua (pire ht

conir»- rü. Qalrt4'

Quarto, qui eum quierit in sua pace, otio et tranquillitate, cum Deus ipsum vocet ad bellum, ad negotium, ad labores pro salute animarum obeundos, in ea Deum non invenit; quia Deus cuique sua luce et gratia in eo statu, ad quem eum vocat, non in alio : unde quos vocat ad sortem Magdalen®, iis apparet in solitudine ct contemplatione; quos vocat ad sortem Marlhæ, iis apparet in actione, cuique incaquæ illi propria est et peculiaris, ad quam eum destinat. Hinc Theodoretus docet Deum non inveniri in lectulo prosperitatis, cmn Deus adversa nobis immittat, ut iis nostram patientiam et virtutem exerceat et adaugeat. Audi S. Ambrosium, lib. De *Isaac,* cap. v : « Mulli ¿unì, qui in olio quierunt Christum, et non inveniunt, el quierunt eum in persecutionibus et cito inveniunt, ct ideo quasi post lenldtiones, quia in periculis suorum íideliiun adest. Quam modicum, inquit, cum transivi ab eis, et inveni eum ! *n*

Plenius pertractat idem S. Ambrosius, lib. lll De *Virginibus :* « Si vis, inquit, et tu tenere Christum, quære jugiter nec poenam metuens : inter supplicia enim frequenter corporis, inter ipsas persecutorum manus Christus melius invenitur. Quam modicum, inquit, fuit, curn transivi ab ipsis, donec inveni eum. Exiguo enim spatio brevique momento cum persecutorum manus evaseris, nec succubueris potestatibus mundi, libi Christus occurrit, nec te diu lentari patitur. »

Quinto, Deus animæ sanet® et ferventi subinde Quinta suam pru sentiam, ac graliam illuminantem et consolation- in subtrahit, ut ejus desiderium acuat et fervorem magis accendat. Ila S. Gregorius, V *Moral,* cap. iv : « Abscondit, ait, se sponsus, cum quaeritur, ut non inventus ardentius quæralur;

cl differtur quærens sponsa ne inveniat, ut tardi tato sua capacior reddita, multiplicius quandoque inveniat quod quærebal. » Nam, ut ait S. Bernardus, *senii.* 84 : « Magnum bonum quærere Deum, ego hoc nulli in bonis animæ secundum existimo : primum in donis, ultimum in profectibus est. Virtutum nulli accedit, cedit nulli. Cui accedat, quam nulla prœcedlt? Cui cedat, quæ omnium magis consummatio est? Qu® enim virtus adscribí possit non quærenti Deum, aut quis terminus quœrendi Deum? Quærite, ait, faciem ejus semper, *Psalm,* civ, 4. Existimo, quia nec, cum inventus fuerit, cessabitur a quærcndo. Non pedum passibus, sed desideriis quæritur Deus. Et utique non extundit desiderium sanctum felix inventio, sed extendit. » Idem ibidem docet animam non posse quærere Deum, nisi ejus gratia sit prevenía : a quoniam Deus prior dilexit nos, » 1 *Joan.* iv, iO. ‹i Minime prorsus, ait, nisi dilecta prius» lindo S. Augustinus *in Psalm,* 1 x ix : a Quære, ait, eum qui prior quæsivit te, et reportavit in humeris suis, » quasi ovem errantem el perditam.

Rursum S. Gregorius, homil. 25 *in Evangel. :* ‹ Dilectum, inquit, *in lerto* quærimus, quando in præsentis vite aliquantula requie Redemptoris nostri desiderio suspiramus. *Per noctem* quærimus : quia etsi jam in illo mens vigilat, tamen adhuc oculus caligat. Sed qui dilectum suum non invenit, restat ut surgat, ct civitatem circumeat, id est sanctam electorum Ecclesiam mente et inquisitione percurrat : per vicos eum el plateas quierat, id est per angusta el lata gradientes aspiciat, ut si qua in eis valeat invenire ejus vestigia, exquirat : quia sunt nonnulli etiam vite Macularis, qui imitandum aliquid habeant de actione virtutis. Quffirentes autem nos vigil s inveniunt, qui custodiunt civitatem : quia sancti Patres, tpu Ecclesi® statum custodiunt, bonis nostris studiis occurrunt, ul suo vel verbo vel scripto nos doceant. Quos cum paululum perlransimus, invenimus quem diligimus; quia Redemptor noster etsi humilitate homo inter homines, divinitate tamen super homines fuit. Cum ergotranseuniur vigiles, dilectus invenitur; quia cum prophetas ct apostolos infra ipsum HâO conspicimus, illum qui naturæ Deus est, esso supra homines consideramus. » Causam deinde cur Christus quæri velit, subjicit : « Prius ergo non inveniendus quæritur, ut post inventus strictius teneatur. Sancta enim desideria, ut prædiximus, dilatione crescunt. Si autem dilatione deliciunt, desideria non fuerunt. Hoc amore arsit quisquis ad veritatem pertingere potuit. Hinc namque David ait : Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam ct apparebo ante fariein Dei?» *Ps.* xu, 3.

PorroS. Bernardus, qui in hæc verba decem sermonesconscripsit, imo in iis sermones suos in Cantic a concludit ct terminat, docet *primo,* animam quærere Deum septem de causis; sic enim ait, ser/il. 85 : a Quæiit anima Verbum, cui consentiat ad correptionem, quo iEuminetur ad cognitionem, cui innitatur ad virtutem, quo reformetur ad sapientiam, cui conformetur ad decorem, cui maritetur ad fecunditatem, quo fruatnr ad jucunditatem.» *Senmdo, serm.* 86, docet animam quærere debere Deum verecunde , caute ct secrete, puta in arcano lectuli et noctis. Cum enim « nocturnus sopor inducit silentium, tunc plane liberior erit puriorqne oratio. » Addit S. Bernardus quæri Deum in lectulo infirmitatis, ut eam sanet in noctibus, juxla illud : « Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus : univer um stratum ejus versasti in infirmitate ejus, » *Psalm.* XL, 4. Et in nocte ignorantis, ut eam luce sua dispellat : « Et si placet sentire, inquit, lectuli quidem nomine humanam figurari infirmitatem, nocturnis autem tenebris ignorantiam æque humanam, consequens est et congruum satis ul Dei virtus, el Dei sapientia Verbum contra utcumque originale malum instantius requiratur. Nempe quid convenientius, quam ut infirmitati virtus; ignoranti® sapientia opponatur. » Rursum S. Ambrosius, serm. 7 *in Psalm,* cxvni : « Quæsivit, inquit, in noctibus, id est in persecutionibus et adversis. Nox enim est omnibus quibus non est perfecta securitas. »

Denique anima quærens Deum jam aliquo modo eum invenit, imo et habet et tenet : non enim quæreret, nisi eum cognosceret, desideraret el amaret. Invenit ergo eum per fidem el spem : quærit, ut possideat per charitatem; invenit per desiderium absentem, ut prmsentem teneat per gaudium : invenit et tenet per patientiam, ut possideat per consolationem : tenet per pii affectus inchoationem, ul possideat et teneat per ejus profectum et perfectionem : tenet per amorem, quærit, ut possideat per fervorem. Unde S. Bernardus, tract. Dc diligendo Deo : « Bonuses, Domine, inquit, quærenti te; quid ergo invenienti? Sed enim hoc est mirum» quod nemo te quærere valet, nisi qui prius invenerit : vis igitur inveniri ul quæraris; quæri, ul inveniaris. » Igitur Deus qua»-ritur per fidei, spei, pœnitenti®, patienti», cæterarumque virtutum inchoationem; invenitur per earuindem virtutum incrementa, præsertimamoris et char itatis, uli docet Riebardus de S. Victore, juxta illud : ‹ Ibunt de virtute in virtutem; videbitur Deus deorum in Sion, » *Psalm.* LXXXilI, 8. S. Augustinus tn *Psalm,* civ, ad illa : « Quærite Dominum, et confirmamini : quærite faciem ejus semper. Deus, ait, est sine fine quærendus, quia sine fine amandus. » Et paulo ante : « Sed si semper quæritur, quando invenitur? An semper dixit in tota vita ista, qua hic vivitur, ex quo nos id facere debere cognovimus quando cl inventus quærendus est? Jam quippe illum invenit fides, sed adhuc eum quærit spes : chantas autem ct invenit eum per fidem, et eum quærit habere per speciem : ubi tunc sic invenietur ut sufficiat nobis, et ulterius non quæratur. »

Anima Mn aliquo Qunœodo i*"**1^ inmulur*

Simun- a. Deos d tura io- v.itur

Symbolice, Richardus de S. Victore bic docet Deum inveniri in triplici creatura, velut in triplici I,c* similitudine : *pomo,* animalibus, cœlis, elementis, mixtis; *secundo,* in homine; *tertio,* in ange|0# qnj csl signacuinrn similitudinis, et in quo ab initio signata perseverat similitudo Dei. Ipse ergo est speculum Dei : « Mundi enim sunt (angeli), inquit, sicut est sanctus Dominus Deus eorum, atque adeo de illis mundis transisse ipsam animam ad munditia auctorem, et de contemplationibus ad contemplandum, el statim invenisse : quoniam ii adeo vicini sunt, ut ml sit medium, et post hos non sil invenire, nisi illum; invento dilecto, et angelis congratulando, et consecutum per eos beneficium commemorando, dicit : Paululum cum pcrlransissem, cos inveni, etc., id est illico ut hos permansivi dilectum inveni; hos permansivi ut venirem, ct per hos transivi, ut invenirem ; horum enim occursu et auxilio obtinui quod concupivi, qui et meum provocaverunt ct accenderunt desiderium, et dilecti obtinuerunt occursum. »

Contai- pliai. fX- p ,Cl '

Symbolice rursum Gilberlus abbas, successor S. Bernardi, in explicatione Cantici, serm. 1, ait apte Christum quæri in lectulo otii el tranquillitatis mentis, ac in nocte oblivionis curarum et rerum temporalium : « Bene collocaris, inquit, in lectulo, si otio quodam ab occupationibus mens tua libere feriatur. Libertate ct otio quid accommodatius ad usum umoris? El libertas illecebram parit : in otio expeditur affectus, el non parum impenditur illi. » Et post pauca : « E contra insensibilem pene reddit affectum frequens cura mundi, et quasi callum quemdam menti obducit. Animum curd implicat, quies explicat. Explicita desideria in quæ putas incrementa se dilatant? Vides quanta bona contineantur in lectulo? quies, libcitas, illecebra. In lectulo enim quietis et vacu talis vota magis inardescunt. Locus accommodaius oblectamento charitatis, sponsum ad qua> rendum urget ardentius. Illic enim ægrius caret dilecto, ubi poterat uberius frui. Jn lectulo, inquit, meo, et per nocks. » Et pluribus interjectis : « Bona ergo nox, quæ prudenti oblivione dissimulat omnia temporalia ad illum qui affermis est quærendum; tempus expediens el explicans occasiones; quæ mundi concupiscentiam abscondit, curam, cogitatum : hoc est enim mundum habere absconditum, vel mundo abscondi. Sic etiam abscondi poterimus in abscondito faciei tuæ, Domine.»

TERTIUS SENSUS PRINCIPALIS,

De Christo et B. *Virgine.*

Rupertus sic B. Virginem loquentem inducit : « Jam ex quo baptizalus est (Christus) a Joanne, fien cœperat in lectulo, sive iu cubiculo meo, in ilio habitationis mece secreto, ul non invenirem eum. Nam slattai ductus est in desertum a Spiritu, el deinde regressus. Evangelium meis proposuit affectibus, ita ut diceret : Quid mihi et libi est, mulier? Sed el alios docuit, ut similiter facerent, ut scilicet patrem et matrem propter Evangelium relinquerent. Ita desiderio quærebain, et non inveniebam eum, ut solitaria possiderem solitarium. Dixi ergo : Surgam, et circuibo civitatem per vicos et plateas; quæram quem diligit anima mea. Dixi et feci sic : cum enim circuirei per civitates el castella, prædicans Evangelium regni Dei, ego sequebar et quærebam eum. Quæsivi illum, et non inveni. Ille enim tanto intentus negotio, me matrem suam agnoscere quodam modo dissimulavit. » Et post nonnulla, quæ in hanc rem interjicit : « Posthæc juxta crucem ejus steti. Sed numquid hoc mihi fuit invenisse dilectum? imo fuit mihi invenisse gladium, qui et perlransivit animam meam. Sepultas est, clausum et signatum fuit monumentum; ct ego quali mentequærebam eum? quali desiderio desiderabam eum, sciens eum esse a mortuis resurrecturum? Inde non inveni illum. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem? Qui vigiles, vel, quam custodientes civitatem? Discipuli ejus qui ad hoc erant dispositi, ul custodirent, imo ut œdificarent civitatem veram Hierusalem. Et ego inquam ; Num quem dilexil anima mea vidistis? etc. Paululum cum pcrlransissem cos, inveni quem diligit anima mea, et non quomodocumque, sed in cœlum vidi ascendentem, el apostolos, misso decœlis .Spiritu Sancio, vidi predicantes gloriam Domini. » Nunc singula ad incudem revocemus, el penitius secreta nonnulla quæ latent, per singulos versus indagemus.

Vers. 2. Surgam, et circuirò civitatem : per vicos ET PLATEAS QUJBRAM QUEM DILIGIT ANIMA MEA : QUÆSIVI ILLUM, ET NON INVENI.

Pro vicos hebraico est *skeuakun* plurale, cujus singulare est prj *schok,* id est *tibia,* sive *pes,* qui a coxendice excurrit ad talos, indeque per metaphoram *vicus,* sive *angiportus,* qui a platea aliorsum excurrit, sicut tibia excurrit ex corpore. Unde Septuaginta vertunt, ¿v àfo^aî;, id est *in foris.* S. Ambrosius, lll *De Virg.,* legit *inforo* : a-ppi enim est forum, ubi res venales palam omnibus exponuntur, sive ubi fieri solet hominum conventus. Porro in urbe multa sunt fora : scilicet boarium, ubi boves vendentur; olitorium, ubi olera; suarium, ubi sues; frumentarium, ubi frumenta; vinarium, ubi vina, etc. Significat ergo sponsa se quœsisse sponsum in vineis et loris, ubi solet esse hominum turba : at in turba non invenitur sponsus, qui amat secretum el solitudinem, vel certe fidem et ordinem, qualis est in Ecclesia fidelium. AudiS. Ambrosium,lib. Ill *De Virg.* : «Non est Christus circumforaneus : Christus enim pax est, in foro lites; Christus justitia est, in foro iniquitas; Christus fides est, in foro fraus atque perfidia; Christus operator est, in loro mane

Spoorai

D*Diquo fvnun r\'b . rtwu

otium; Christus chantas est, in foro obtrectatio, Denique forum subinde est furum; Christus in Ecclesia est, in foro idola. In Ecclesia vidua justificatur, in foro circumvenitur; fugiamus ergo forum, fugiamus plateas. Non enim injuria tantummodo est non invenire quem quæras, sed etiam plerumque ubi non oportet quœsisse, vulnus est : quœsisse in domibus virorum, qui sibi falso doctorum nomen assumunt, quœsisse procacius quam verecundius. » Circuit tamen sponsa, quia « domi consistere eam non sinebat amoris flamma, » ait Theodorclus. Ad litteram, ut dixi, loquitur de apostolis circumeuntibus vicos et plateas Jerusalem, evangelizando, ut Judæos ad Christum converterent : verum in iis non Christum, sed Mosen; non spiritum, sed carnem; non veritatem, sed umbram invenerunt. Unde Chaldæus more suo judaizans ita vertit : a Dixerunt lilii Israel ad invicem : Surgamus, et eamus, circumdemus tabernaculum fœderis, quod extendit Moses extra castra, et queeramus doctrinam a facie Domini, et majestatem sanctam, quæ sublata est a nobis; et circuiverunt per civitates ct plateas, et per vicos, el non invenerunt eam. »

Myuice. pbb æ et qûA?

Mystice, per vicos et *plateas* Theodoretus et Aponius accipiunt SS. Scripturas ; S. Gregorius vero, Beda et Anselmus exempla sanctorum, qui vel arctiorem (quam notant vici) vel laxiorem (quam notant plateœ) vivendi rationem secuti sunt.

Anigogi- «

Anagocice, Nyssenus accipit ordines et status angelorum et sanctorum in coelesti Jerusalem. Unde S. Bernardus, *serm.* 76, censet sponsam hic quærere Christum in yicis et plateis ubi paulo ante praedicaverat, el sanaverat infirmos; sed non invenit, quia Christus a morte resurgens a terrena Jerusalem ascenderat ad coelestem.

Tropolo- «ice.

Tropologice, tres Anonymi apudThcodoretum : *Civitas* aiunt, est anima pia quæ in seipsa quœrit sponsum per *fora* actionis, et per *plateas* contemplationis alternatila obambulando, et ab una in aliam vicissim circumeundo : ita Anonymi. Philo vero Carpathius : « Per *fora* et *plateas.* hoc est, inquit, a prœleritis vitæ meæ actionibus surgam, a malorum consuetudine discedam, discutiam conscientiam meam, et diligenter examinabo per circuitum actiones vitæ meæ; recogitabo annos vitæ transactio, studiose quæram in civitate. hoc est iu Ecclesia, in Scripturis sanctis, in sanctorum vilis el exemplis, quomodo ad Deum recto ambulare debeam, et quomodo hucusque vixerim ct ambularim : per latas enim et apertas peccatorum vias incessi, communes mores et consuetudines aliorum imitata sum : ob idque per *fora* et per *plateas* dicit se disquisituram secundum illud : Cogitavi vias meas : et converti pedes meos in testimonia tua, *Psalm,* cxvin. 59. In foris enim et plateis exponuntur, venduntur, tractantur omnia corporis voluptati solummodo idonea et grata; quibqp animæ Christianorum miserabiliter captantur et occiduntur. Ab iis se quoque vexatam profitetur, el ali iis se prohibitam ne quœrendo Dominum inveniret: arcta est enim via, et angusta porta, quæ ducit ad vitam, » *Matth.* vu, 14.

Symbolice, *Circuit* anima *civitatem,* cum cogitatione circuit mundum, contemplans cœlum, terram, et omnia quæ in eis sunt, ut philosophi fecerunt; sed non invenerunt Deum, tum quia cum Deum ex eis per umbram cognovissent, eum tamen ut Deum non gloriticaverunt; lum quia luce fidei destituti in mullos errores inciderunt, ac circumeundo in suam ignorantiam relapsi sunt, atque creaturæ potius quam Creatori servierunt, indulgendo suis voluptatibus, ambitioni et honoribus, uti docet Apostolus, Rom. i, 23: unde in circuitu contemplationis el experientiae omnium mundi bonorum, magnam se vanitatem et afflictionem expertum esse docet Salomon, *Eccle.* ir, 3 et sequent. Quocirca sapienter S. Augustinus in *Psal.* xxxni, vers. 5, ad illa : a Exquisivi Dominum, el exaudivit me, inquit : Noli aliud a Domino extra illum quærere, sed ipsum Dominum quære, el exaudiet te, et adhuc te loquente dicet : Ecce adsum. Quid est : Ecce adsum, ecce præsens sum, quid vis? quid a me quæris? Quidquid tibi dedero, vilius est quam ego, meipsum habe, me fruere, me amplectere, nondum potes totum, ex fide continge me, et inhaerebis mihi. Hoc Ubi Deus dicit : Cætera onera tua ego a te deponam, ut totus mihi mhrreas, cum hoc mortale tuum

«ilii

angelis meis, ct semper videas faciem meam, et gaudeas; et gaudium tuum nemo auferet a te, quia inquisisti Dominum ct exaudivit te, et cx omnibus tribulationibus eruit te. »

Moraliter, nota hic amorem sponsæ parere in ca ardorem quærendi sponsum ; unde licet eum non invenerit in lectulo, nec in vicis et plateis, nec apud vigiles; tandem tamen his omnibus peractis eum repent. Quare Richardus de S. Victore docet sponsam, hoc suo sollicito circuitu, multum profecisse in amore et ardore quærendi : hic enim repulsam tertio passus magis accensus est, sicut ignis in stipula ventis adversis agitatus magis exardescit : « Frustratio enim rei amata», flagellum amoris est amanti. « UndeS. Bernardus,serm. *De triplici cohœrcntia vinculorum :* « Lætetur, inquit, cor quærentium Dominum; si gaudetis ad labores, si indefesso pede curritis viam mandatorum, si quotidie ulriusque status recentior est ad proficiendum ct perficiendum, quam ad incipiendum profecto quærilis faciem ejus semper. »

VERS. 3. INVENERUNT ME VIGILES, QUI CUSTODIUNT CIVITATEM *(quos interrogavi, dicens) :* Num quem diligit ANIMA MEA, VIDISTIS?

Hebræa, *invenerunt me custodes* (excubitores) *qui circumeunt in civitate* : sic el Septuaginta, Aquila et Symmachus. S. Bernardus, *serm.* 79, notat vehementiam amoris in sponsa confundere verba :

a 0 amor provcps, inquit, vehemeus, ilagr..ns, Impetuose, qui prater te aliud cogitare non sinis, fastidis cœtera, contemnis omnia prater te, te contentus. Confundis ordines, dissimulas usum, modum ignoras; totum quod opportunitatis, .quod rationis, quod pudoris, quod consilii judidive videtur, triumphas in teiuetipso, et redigis in captivitatem. En omne quod cogitat ista, ct quod loquitur, te sonat, te redolet, et aliud nihil : ita tibi ipsius et cor vindicasti et linguam. Ait : Num quem diligit anima mea, vidistis? Quasi vero hi sciant quid cogitet ipsa. Quem diligit anima tua, de ipso sciscitaris? Et non habet nomen? Quænam vero tu, et ille quis? » Unde subjicit: « Amor ubique loquitur; et si quis horum, quæ leguntur, cupit adipisci notitiam, amet, etc. Quomodo enim grace loquentem non intelligit, qui græcum nnn novit, nec latine loquenU m, qui latinus non est, et ita de cæteris :sic lingua amoris ci qui non amat, barbara erit, eritque sicul œs sonans aut cymbalum tinniens. »

Vigile qniT i fontii- ptiDC¦* r* hir-

Quærea, qui sint hi *vigiles,* sive custodes civitatis. Respondeo *primo,* ad litteram proprie ‹ l genuine, ’int legisperiti, pontifices el principes llierosolyime : horum enim erat officium populo indicare Messiam, sive Christum advenientem, ilos ergo jare suo interrogarunt apostoli et fideles de Chi isio, quando eis Christi doctrinam, vitam et miracula predicando exposuerunt, ut iis convicti responderent ipsum esse verum Messiam a prophetis prædictuin, et patribus promissum. Verum ipsi Messiam exspectabant regem spleudidum et gloriosum, quasi alterum Salomonem : quare cum viderunt Christum humilem, pauperem et crucifixum, eum despexerunt, nec crediderunt ipsum esse Messiam. Vide dicta vers. 1.

l t '** *

Tropologice, *vigiles,* id est custodes Ecclcsiæ et animæ fidelis, primo sunt angeli, qui sponsum scilicet Deum clare cognoscunt, imo vident facie ad faciem, ejusque notitiam ‹ t amorem homimbusinslillant; unde viri pii eos sape invocant, ctdc dubiis modoque Deum inveniendi, eique placendi consulunt: itaTheodorelusol 1res Anonymi apud ipsum, Nyssenus, *homil.* 6, S. Ambrosius, lib. *De Isaac,* cap. v;S. Beruardus, Psellus et alii.

u * lc- paiuu’) jMt>.

Secundo, vigiles sunt apostoli, pastores et prœ- ‘lu* sollicite invigilant gregi, id est fidelibus 6uæcuræcommissis;hiergopastorumsuoruinindicio et ductu inveniunt sponsum : itaS. Gregorius, Theodorelus, Cassiodorus, Beda, Philo et S. Anselmus,qui ait : « Invenerunt,» id est me quaerentem invenerunt, meam affectionem cognoverunt sancti pastores, qui custodiunt Ecclesiam. Cum dixit se prius inventam, quam invenisse, notat nobis vigilantiam et diligentiam, quam debent habere pastores in Ecclesia, scilicet ul cx quo movetur aliquis compunctione, parati sint ut eum commoneant, el ad notitiam Dei pertrahant. Verba S.Gregorh citavi vers. i.Nunc audiS. Bernardina, *sel*76 : « Quam boni *vigiles,* qui nobis dormientibus ipsi pervigilant, quasi rationem reddituri pro animabas nosti is! Quam boni custodes, qui vigilantes animo, atque in orationibus pernoctantes, hostiam insidias sagaciter explorant, anticipant consilia malign mtium , deprehendunt laqueos, eludunt tendiculas, retiacula dissipant, machinamenta frustrantur! Ili sunt fratrum amatores el populi Christiani, qui inultum orant pro populo et universa sancta civitate, il *Mach.* xv, 14. Hi sunt qui mullum solliciti pro sibi commissis dominicis ovibus, cor suum (radunt ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illos, clin conspectu Altissimi deprecantur, *Eccli.* xxxix, 6. »

Slwda. °;, Tb l grejj ricu¿- ‹uo.

Quocirca idem S. Bernardus, *serm.* 77, cx hoc spons® exemplo docet fideles in dubiis debere consulere suos superiores, usque obedire; alloqui si sine eorum consilio suæ sapiontiæ confidant, periculo lapsus so exponero :a Audiant hoc, inquit, qui sine duco etpræceptore vias viLn ingredi non formidant, ipsi sibi in arte spirituali exsistentes ct discipuli pariter et magistri. Non sufficit hoc : etiam coacervant discipulos sibi, cœci duces caecorum. Quam multi ex hoc tramite periculosissime aberrasse comperti sunt! Nimirum ignorantes astulias satanæ ct cogitationes ipsius, factum est ul qui spiritu coeperant, cai no consummarentur, abducti turpiter, lapsi damnabiliter. » Undo hoc monitum colligit : « Videant proinde qui ejusmodi sunt, quomodo caule ambulent, ct de sponsa exemplum sumant, quæ non prius ad eum, quem desiderabat, ullo modo valuit pervenire, quam si occurrerent, quorum magisterio uteretur ad cognoscendujn de dilecto, certo ad discendum timorem Domini. Seductori dat manum, qui darò dissimulat pneceptorl. Et qui dimittit oves in pascua absque custode, pastor non est ovium, sed luporum. »

Vigila, Mop i ctA-roft.

line facit versio Chald i, qui judaizans per *vigdes* Synagogal accipit Moysem ct Aaronem : sic enim habet: a Dixit coitus Israel : Invenerunt me Moyses et Aaron et levitai observantes custodiam tabernaculi foederis, qui oircuibant per gyrum, et interrogavi eos de majestate glori® Domini, quæ subbila fuerat a me. Despondit Moyses scriba, princeps Israel, el eis ait : Ascendam ad cœlos excelsos et orabo coram Domino, si forte placabitur super peccata vestra, ct habitare faciat majestatem suam inter vos sicut olim. »

d

Huc pertinet explicatio Aponii, qui per *vigiles* accipit Isaiam ct prophetas : hi enim tam clare Christi incarnationem, passionem et resurrectionem prædicunt et praedicant, ut lector in iis clcx his facile Christum inveniat; et Philonis Carpathii qui per *vigiles* accipit justos, qui vigilanter legem et voluntatem Dei scrutantur et exsequuntur : horum enim exempla, consilia et monita nos ducunt ad Christum, puta ad sanctitatem ct perfectionem.

‘,ro¿* juitü

Tertio, et alii per *vigiles* accipiunt philosophos, TfcHto.

pntl-Hom ¡bd io-phi.

quos gentiles de Deo et summo bono interrogabant; sed nil nisi incertum et vanum audiebant. Ita Justus Orgelilanus, qui Ecclesiam ita loquentem inducit : Disputaverunt contra me sæculi sapientes, idolorumque cultores, multa inaniter perscrutantes, pluresque libros irritos laboribus conficientes, quibus dixi : Cur incassum superfluo conatu vexamini : « Num quoin diligit anima mea, vidistis?» Quandoquidem falso nomine sapienti® gloriamini; stultam fecit Deus sapientiam vestram, quia Christum invenire illic non valuistis.

Coirlo, I ¿telici.

Quarto, alii per *vigiles* accipiunt hæreticos, qui pervigilant ut hæreses suas spargant; ac circumeunt urbes ct regna, ut fìdeleè seducant : hos cum pertransit fidelis, pergitquo nd orthodoxos doctores, invenit Christum Ghristiquc fidem, et veram religionem : ita Gislerius.

piloto

Quinto, Rupertos hæc attribuit B. Virgini quaerenti Christum vel in Jerusalem perditum inventumque in templo, vel jam mortuum ct sepul tum : a Et ego quali mente, inquit, quærebam cum, quali desiderio desiderabam eum, sciens esse a mortuis resurrecturum ! Inde non inveni illum. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem. Qui vigiles, vel quam custodientes civitatem? Discipuli ejus, quinad hoc erant dispositi, ul custodirent, imo ut ædiücarenl civitatem veram Jerusalem; de qua, vel ad quam ipse Dilectus per isaiam dicit, *Isai.* 1 x ii, 6:Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes, tota die et tota nocte in perpetuum non tacebunt laudare nomen Domini. Isti vigiles jam tunc vigilabant, quia lugentes el flentes somnum non capiebant : isti vigiles me invenerunt, ct mulieres quæ tota nocte vigilantes venerunt ad monumentum, quæ ct emerant aromata, ul venientes ungerent eum, invenerunt me bonum cerlalim afferendo nuntium, quod resurrexisset, et quod vidissent eum. Et ego inquam : Hum quem dilexit anima mea,vidistis? Vidimus, ahi ut, vidimus Dominum. Surrcxit vere, ct apparuit Simoni, n

Vans. 4. Pauli lum cum pehtransissbm eos, invbm QUEM DILIGIT AMNA MEA.

Hebræa, *quasi modicum ¿cum tmusivi abéis, quoadusque inveni quem diligit anima mea :* sic ct Septuaginta. S. Ambrosius per interrogationem ct admirationem legit, *quam modicum fuit, cum transii ab ipsis, donec inveni quem diligit anima mea! q. d.* Vehemens amor effecit nt omnis labor, omne iter, omne tempus, quod insumpsi ab interrogatione vigilium usque ad inventionem sponsi, mihi videretur modicum osso el exiguum ; sicul de Jacob dicitur, *Genes,* xxix, 20 : « Servivit Jacob pro Rachel septem annis : et videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. »

Porro Chaldæus refert hæc ad fabricam tabernaculi mosaici : « Quasi paululum, inquit, cl modicum facit, et reversus est Dominus ab ira furori» sui, et præcepit Dominus Moysi prophet®, ut faebret tabernaculum foederis, et arcam, et collocavit majestatem suam in medio ejus. » Sensus litteralis est, quem dedi vers. 1, scilicet Ecclesiam , id est S. Petrum, S. Paulum cæterosque apostolos, cum pertransissent pontifices, scribas et principes Jerusalem, nipote fidem Christi repellentes, ivis-e ad gentes, ibique Christum invenisse in conversione omnium gentium, qu® audientes prædicationem evangeli!, illico illud et in illo Christum amplexi sunt.

Tropologice, *primo,* anima a *vigilibus,* id est Tracio-(ib angelis erudita ascendi! ad Creatorem ; qui angeli Deo sunt proximi, ut si illos pertranseas, ¡1-lico reponas Deum, uti docet S. Ambrosius, serm. 7 in *Psal.* cxvin idem, lib. *De Isaac,* cap. v, docet angelos nonnulla ignorare, ideoque ab fis transeundum ad Deum, ut plene illuminemur : « Anima, inquit, quæ Deum qiiœrit, etiam custodes transit: sunt enim mysteria, que etiam angeli concupiscunt videro. Unde et Petrus ait : Nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, Spiritu Sancto misso de cœlo, in quem desiderant angeli prospicere, I *Pe.tr.* i, 12. » Sic et Nyssenus hic, *hom.* 0, docet contemplanti transeundos esse angelos et creaturam universam, ut per fidem mentis aciem figat in uno summoque Deo.

Secundo, anima a *vigilibus,* id est ab apostolis, Secnnd», pastoribus et docloribus erudita iliisque obediens invenit Christum, sed ita ut illos perlranseat, id est in illis non hæreat, nec in alios spem suam re-figat quam in Christo: itaS. Gregorius, lib. XVIII *Moral,* cap. xxvil : «Cum redemptorem suum, inquit, Ecclesia quœrerct, in antiquis prædicaloribus spem figere noluit, quæ dicit : Paululum cum pertranrissem eos, inveni quem diligit anima mea. Illum quippe invenire non posset, &i istos transire noluisset. » l« m S. Gregorius hoc loco : « Paululum. inquit, vigiles transii el dilectum invenit anima: quia dum sanctos doctores puros homines fuisse cogitat, ad divinitatem mentem erigit, ibique sponsum suum supra homines Patris æijualem ^ognoscit, quem luno invenisse se dicit, cum sanctis laboribus adjuta, in ejus divinitatis claritatem oculum fidei, tanquam speculum contemplando aliquantulum figli. » Sic et Gnssiodorus, Beda, Philo cl alii. Addit Cassiodorus : u *Pertransire,* ait, *vigiles,* est eorum dicta el doctrinam diligenter perscrutari. » Adjungit S. Anselmus : « *Puuhiluin* ideo dicit, quia sine magno labore cognitio Dei habetur: ex quo cnim Deus percipit affectionem qucercnUs, ipse seipsum offert ct sponte ingerit. » Verum est tamen illud S. Augustini in *Psalm,* cm, conci. 2: «Quoddifficilius quaeritur, solet dulcius inveniri : » uti hic spons® contigit ,qu® proinde subjungit: «Tenui cum, ncc dimittam. »

Tertio, Justus Orgelilanus per *vigiles* accipiens philosophos sic exponit : Cum pertransissem sapienfcs mundi, intulligens eurum sapientiam esso ¦^ru0, pbihx>-vU1'

stultitiam (nam « stultam fecit Deus ejus sapientiam, » I CorinM. i, 20), perveni ad Christum, qui est Dei virtus et sapientia.

(hurt* *Quarto,* S. Ambrosius, lib. *De Isaac et anima,* cap. v, urget r> *paululum, q. d.* Paulo post tentationcs et tribulationes, adest Christus roborans cl consolans : « Multi, ait, in otio quæruntChristum et non inveniunt, et quærunt eum in persecutionibus et cito inveniunt; et ideo quasi post tentationes, quia in periculis fidelium suorum adest. Quam modicum, inquit, cum transivi ab eis! inveni eum, tenui eum, et non dimisi eum. Omnis enim, qui quærit, invenit; et qui invenerit, adhaerere debet, ne possit amittere. »

Alidorice Allegorico, *S.* Bernardus, *serm.* 79, docet Christum transisse in resurrectione, periransisse in ascensione, ac proinde sponsam per fidem ulrobique illum sequi debere, ul inveniat eum sedentem ad dexteram Dei : « Nunc, inquit, quoniam jam resurgendo transierat, et adjecerat perlransire utique ascendendo, merito se etiam ista non transisse, sed periransisse perhibuit, quæ hunc quidem fide et devotione ad cœlos usque secuta est. Igitur credere resurrectionem transire est, credere etiam ascensionem pertransire. » Et paucis interjectis : « Ergo quod sibi deerat instructa ab illis, quia scilicet qui resurrexerat etiam ascendisset, ascendit et ipsa pariter, hoc est pertransiit et invenit : quidni invenerit pertingens mente, ubi ille corpore est? »

Denique vis invenire Christum? quære euin in presepio humilitatis et paupertatis, in cruce patienti® et martyrii, in vicis et castellis pnedicationis et zeli animarum, denique in sinu B. Virginis, id est in puritate ct invocatione B. Virginis, ibi eum invenies. Audi Philonem Carpathium : « 0 quam tenet illum, et {ut ita dicam) cogit fidelium anima, dum beneplacita illi ct accepta facit. Delectatur enim sponsus quemadmodum sponsa justorum vita, moribus, societate atque consuetudine : tenelurque operibus virtutis, non manibus armatorum, non divitum pompis, non opulentorum jactantia, non ela|prum fastu, non gulæ,somni, luxuriæ, invidiœve morbo laborantium, sed operibus misericordiæ, pietatis, continenti®, humilitatis, temperanti®, benevolenti®, castitatis, et precibus rectorum; tunc in domum matris nostræ volens libentissime introducitur sponsus. »

Tenui bum; nec dimittam, donec introducam illum IN DOMUM MATRIS MBA, ET IN CUBICULUM GENITRICIS MEÆ.

Septuaginta, *donec introduxi eum in domum matris metx,* et Tajaw», id est *in cellam;* S. Ambrosius, *in secretum:* hebraico est Tin Sn *el cheder,* id est ui *penetrale* (scilicet in penitissima et intima domus) *ejus qua concepit me.*

In *cubiculo* ct cella servantur chara cl pretiosa quæque : ibi quoque amantes secreta quæquc discunt ct transigunt; unde ibi conceptam et genitam se asserit sponsa, *q. d.* Mox ut inveni sponsum unice dilectum el tanto studio quærilum, apprehendi (hoc enim est hebræum rnins *achattiu)* eum tenui et strinxi, nec dimittam, sed introducam eum in cubiculum genitricis me®, ut ibi cum quasi rem pretiosissimam concludam, ne amplius a me recedat, sed jugiter cum eo verser, ore ad os colloquar, secrete transigam, totumque amori ejus sacro me impendam, illoque fruar : in cubiculo enim est thalamus nuptialis. Ita Thcodoretus.

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Dqum Foa,riJ gog* Ad litteram significat, ut dixi vers. 1, quod Ecdesia gentium, ubi Christum per fidem et cuitum recepit, nunquam illum sit dimissura, sed semper in ejus fido et amore permansura, donec cumdem introducat in Synagogam, puta in cor el cubile Judæorum (hæc enim est mater Ecclesiæ ehrislianorum) camque ceu sponsam Christo despondeat : in cubiculo enim degit sponsus cum sponsa. Ita S. Gregorius, Cassiodorus, Philo, Alcuinus, Beda, Justus, Aponius, Anselmos, Honorius, Rupertus, S. Bernardus, et passim alii. Audi S. Bernardum, *serm.* 79: « Qui ingreditur thalamum, sponsus est. Magna amoris potentia! Salvator indignabundus exierat de domo elhæredilate sua, et nunc ad hujus gratiam mitigatus inflectitur ita, ut redeat non modo salvator, sed el sponsus. Benedicta tu a Domino filia, quæ et indignationem compescis, et hærcdilatcm restituis. Benedicta tu matri tu®, cujus beneficio avertitur ira, revertitur salus, revertitur qui dicat illi : Salus tua ego sum. *Psalm,* xxxiv, 3. Non sufficit hoc: addat, et dicat : Et sponsabo te mihi in sempiternum : et sponsabo mihi in justitia, et judicio : et in misericordia, el in miserationibus. Et sponsabo te mihi in fide, *Ose.* n, 19. Sed memento, quia qu® has conciliat amicitias, sponsa est. Quomodo ergo sponsum, et hunc sponsum alteri cedit, ne dicam, cupit? Non est ita. Cupit quidem illum matri filia bona, non tamen ut cedat illi, sed ut communicet. Sufficit unus duabus, nisi quod jam non erunt du®, sed una in ipso. Ipse est enim pax nostra, qui facit utramque unam, ut sit una sponsa, et sponsus unus Jesus, » etc.

Potest quoque per *domum matris* ct *cubiculum genitricis* intelligi romana Ecclesia, cui præsidet summus Pontifex, velut successor S. Petri ct vicarius Christi; qu® proinde est mater et matrix omnium Ecclesiarum, qu® scilicet cæteras omnes, vel primitus ad Christi fidem convertit, vel conversas in ca lacte doctrina su®, quasi mater alit, fovet, servat, firmat ct promovet, *q. d.* Sponsa, id est Ecclesia gentium: Non dimittam Christum Christique fidem, sed eam cum romano Pontifice el Ecclesia communicabo, romm.

illiquc meam fidem subjiciam ct uniam ; imo juramento firmabo ct astringam, quo fiet ul nunquam a Christi fide cl cultu excidero, aut separari queam, sicut romana Ecclesia ab ca excidere nequit. S. Petro enim ejusque successoribus romanis pontificibus promisit Christus : a Ego rogavi pro te (Petro) ut non deficiat fides tua: cl tu aliquando conversus confirma fratres tuos, » *Luc.* cap. xxii, 32.

Syro- tuu * Symbolice, per *domum matris* ct *cubiculum* f/cn,inc<s accipi potcsl S. Scriptura, quæ magna cx parte a matre Ecclesiæ , puta a Synagoga est accepta, *q. d.* Solidabo me meosque fideles, quin et Judíeos convertam per S. Scripturam, introducendo eos in illorum dicta ct sensa : hæc enim plane vene fidei dogmata continent cl legentibus exhibent : ita Justus Orgelitanus. Hinc Chaldæus ¡poro suo judaizans vertit : « El populus domus Israel offerebat oblationes suas, cl navabant operam verbis in cœnaculo domus doctrinæ Moysis magistri eorum, et in cubiculo Josué filii Nun ministri ejus. »

Amgogi- Anagogice, sensus est, *q. d.* Ecclesia et anima sancia : N°n dimittam meum Christum, donec ipse me introducat in cœlum, quasi in thalamum nuptialem, ut ibi unus cum eo efficiar spiritus : Ecclesia enim coelestis Dei, angelorum et beatorum, est mater Ecclesiæ terrestris, sive in terra militantis,uti docci Apostolus, *Galat.* iv,26 : allia, inquit, quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra : » ita Theodoreluset Justus Orgelitanus.

Porro non ait sponsa : Donec ipse sponsus me introducat in cœlum, sed donec ego introducam illum, ex confidentia amoris, *q.* d. Ita sponsum per amorem mihi astringam cl uniam, ut non tam ipse me, quam ego cum introducam in cœlum; lum quia amor audax est et imperiosus; amans enim amore imperat amato licet digniori, eumque sibi æquat, imo subjicit. Amans enim obediens amico, cum vicissim sibi obedientem efficit, sicul Jacob angelum, el in eo Deum sibi obedire, seque benedicere coegit, ideoque vocatus est *Israel,* id est *dominans Deo, Genes,* xxxn, 28. Hæc est vis amoris et obedienliæ. Unde ct de Josuc, cap. x, 13, jussu suo sistente solem dicitur: «Obediente Domino voci hominis ; » tum quia anima sancta est sedes ct vehiculum Christi in se manentis, quare eum vehit quocumque libet, adeoque in cœlum, juxta illud : « Glorificate et portate Deum in corpore vestro, » 1 *Corinth. vt,* 20.

SECUNDUS SENSUS PARTIALIS,

De Christo ct anima sancta.

Depalo. domò. latri, Tropologice, anima sancta apprehendit Christum fide ct spe, tenet devotione, stringit charitate, nec dimittit, sed introducit eum in domum matris et cubiculum genitricis, id est in mentem suam, quæ quasi est mater, alti ixet nutrix omnium animæ virtutum,sensuum ct potentiarum,ul jugiter de eo cogitet et meditetur, cum eoque colloquatur ct dissuavictiir :ita Nyssenus, Philo, tres Anonymiapud Theodoretum,et alii. Audi Nyssenum: a Non dimittam amplius Deum ansa fidei apprehensum, donec fuerit intra meum conclave, quod conclave est ipsum cor meum. Tunc vero id fit, quando redierit ad illum statum, in quo fuit ab initio, quando fuit effectus ab ea quæ concepit. » Subjungit « eum a vero aberraturum, qui matris nomine inlelligat significatam primam matrem nos* træ constitutionis, quæ sane haud alia est, quam Deus ipse. » Et Richardus de S. Victore gratiam docet esse piæ animæ matrem, quæ eam spiritaliter regenerai, ac in mente quasi in domo habitat. Anima ergo sancta dicit : Introducam Christum in mentem meam, ut ipse plene ct plane illam possideat, ac mens mea a seipsa deficiat, ct lota in Christum per amorem quasi transeat : « Tenetur, inquit Richardus, Deus devotione, desiderio, importunitate, memoria, prece, fide et exspectatione exauditionis; nec dimittitur, si ab intentione non cesset, nec vultus amplius in diversa mutentur. Tenet itaque dilectum, quamvis aurora sit; nec dimittit donec benedixerit. Luctata est cum eo lota nocte, qua dormivit, sed cor ejus vigilavit ; quia scilicet ab exteriori occupatione cessavit, et in quærendo *dilectum* laboravit: etiam quamvis per noctem ad auroram pervenerit, non cessat a lucta, id est ab orationis instantia, nec dimittit *dilectum.* nisi benedictionem det, ut eat de virtute in virtutem, et videat Deum deorum in Sion, id est in speculatione per speculum, ctin ænigmate benedictionem hanc quæritet nominis mutationem, ut non jam Jacob, sed Israel dici possit, nec opus sit ut amplius vitia supplantet, sed ut expugnatis vitiis puritate fruatur virtutum,el Deum contempletur: Beati enim mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, MattA.v,8. »

Cabkn- Us. Hinc S. Anselmas per *cubiculum genitricis* accipit fideles,qui mentem suam faciunt per sanctitatem lectulum , in quo Christus suaviter quiescat. Huc accedit Hugo de S. Victore, lib. VI *ExposiL in Hierarchiam cœlestcm S. Dionysii,* qui sic animam sanctam compellat : a Ergo Deus intrabit ad te, ul tu ingrediaris ad ipsum; tunc enim tu intras ad ipsum, quando ipse ad te ingreditur. Quando amor illius cor tuum intrat el penetrat, et ad intimum cordis tui dilectio illius pertingit, tunc intrat in teipso , et tu quoque intras teipsum, ut ingrediaris ad ipsum. Necesse est autem ut usque ad thalamum perveniat ct cubiculum ingrediatur, el usque ad intima tua is penetret, ibique requiescat. Quinci cubiculum genitoris forte non amat, nisi in cubiculum genitricis introducatur, ubi dilectio magis tenera est et blandimenta dulciora, ut nihil apud te durum ct rigidum inveniat virilis truculentia, sed lotum liquefiat et mollescat igne dilectionis. » Aponius vero : a Cum

legem divinam, inquit, mundo legeris corde, el *quæ* præcepit facienda docueris, exsultantem Christum in domum matris inducis. Cum autem ejus mirabilia mysteria disserere fueris dignus, et orco jud.To et gentili grati® donum, veram humani generis red⁑ mptionrm annuntiando, Christum renoscentem in cubiculum nutricis introduces. »

Omnibinrn

Denique S. Bernardus, *serm.* 83 , docet sponsum teneri charitate. Amor enim est conformités, connubii contractus, et complexus sponsi et sponsæ : « Talis conformitas, ait, maritat animam Verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilominus ipsi se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo si perfecte diligit, nupsit. Ooid hac conformitele jucundius? quid optabilius charitate? qua fit ut humano magisterio non contenta, per (emet, o anima, fiducialiter accedas ad Verbum, Verbo constanter inhæreas. Verbum familiariter percunderis, consultesquodc omni re, quantum intellecto capax, tantum audax desiderio? Vere spiritualis, sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi contractus : *complexus* est. Complexus plane, ubi idem velle, ct nolle idem, unum facit spiritum de duobus. »

a ûori> *'

Et paucis Interjectis subjicit : a Amor sibi abundat, amor, ubi venerit, cæteros in se omnes traducit, et captivat affectus. Propterea quæ amat, amat, et aliud novit nihil. Ipse qui honori merito, merito stupori et miraculo est; amari tamen plus amat. Sponsus et sponsa sunt. Quam qumris aliam inter sponsos necessitudinem vel connexionem, prrcter amari et amare?» Et mox: « Exigit Deus timeri ut dominus, honorari ut pater, ut sponsus amari, etc. Ipse (amor) meritum, ipse prrcmium est sibi. Amor præter se non requirit causam, non fructum. Fructus ejus, usus ejus. Amo, quia amo; amo ut amem. Magna res amor, si tamen ad suum recurrat principium, si su® origini redditus, si refusus suo fonti semper ex eo sumat, unde jugiter fluat. Solus est amor ex omnibus animæ molibus, s nsibus atque affectibu , in quo potest creatura, etsi non ex rcquo, responderé auctori, vel de simili mutuam rependere vicem. »

Ex quibus omnibus demum concludit S. Bernardus : « Esto quod honor regis judicium diligat , sed sponsi amor, imo sponsus amor solam amoris vicem requirit ct fidem. Liceat proinde redamare dilectam, quidni ametsponsa, et sponsa amoris? Quidni ametur amor? Merito cunctis renuntians affectionibus aliis, soli et tota incumbit amori, qu® ipsi respondere amori habet in redhibendo amore. Nam rt cum se totam effuderit in amorem, quantum est hoc ad illius fontis perenne profluvium? » Denique Ricbardus de S. Victoro, trart. De *grudtbu* chorilatis,* cap. i ⁑ « Chorifas, inquit, esi viti fidei, spei robur, et omnim i intima vib et meuulta virtutum. Hæc vitam ordinai, affectus inflammat, actus infoi mat, excessus corrigit, mores componit, valens ad omnia et omnibus prmvalens, qu® ipsam quoque omnipotentiam quodammodo reddit impotentem. » Exempium dat Moysem, qui cx oharitato orans pro Oca e*, populo adoranto vitulum, ligavit quasi munus»| '»r> Dei, ut diceret : « Dimitte me ut irascatur furor loUui⁑ meus contraeos, et deleam eos, » Exod. xxxm, 10 : et post nonnulla: «Sola quæ Deum tenere possit vis amoris est, quæ non solum teneri se patitur, sed quod non teneatur pie conqueritur in Propheta : Qurcsivi de cis virum, qui interponeret sepem, el staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam : et non inveni,»*Ezech.* xxn, 30. Denique ita concludit : « In adversis foriis, sed fortior in prosperis : solus enim Christi amor est, qui ridentis ct irridentis fortuna? pure blanditias spernit et conspuit, sapore dulciori delectatus. cujus respectu omnis dulcedo amara est, onmu jucunditas mœror est, omne pulphrum fœdum, omne suave moleslum, n Porro Beda et S. Ambrosius, lib. De *Isaac,* cap.- v, hæc adaptant S. Magdalau®, Christi post resurrectionem pedes tenenti.

ChuiUi

*▮

j

Symbolice, Philo Carpathius et tres Anonymi apud Theodoretiun consent mentem vocari do-œ' *mum matris,* id est Dei s pienti®, qu® omnium rerum est causa ct mater: mens enim sapienti® capax, est quasi domicilium Verbi ob similitudinem : eadem est cubile, propter arcanos virtutum ejus thesauros, quos velut imago in sc reconditos servat: unde Philo : « Per *domum matris,* inquit, cor cœb'stis sapienti® ipsius Verbi arb b or intelligi, et per *cubiculum genitricis* hoc ipsum cor. Nam domum quidem prop'u illud puto dictum, quod legilur : Inhabitabo in illis ct inambulabo, inter eos, II Cor. vi, 16. Per *cubiculum,* vero (quoniam in cubiculo quæque optima collocantur et pretiosa) fides,spes, charitas, justitia, fortitudo, temperantia, patientia, virtus; hæc quidem non ceiporis, sed animi sunt ornamenta. »

SytWfc

Exempla hujus sententi® sunt, David, dicens *Psal.* Lxxn, 28: « Mihi aut- m adhærcro Deo bonum est ; » S. Paulus, dicens Rozzi, vm, 35 : «Quis nos separabit a charitate Chrisli ? tribulatio? au angusta? an fames?an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? etc. Certus sum enim quia neque mors, neque vita,» eie. Percolare S. Bernardus, *serm.* 79 : « Glutino bonum est, ait Isaías, cap. x1 i,7. Quid hoc tenacius glutino, quod nec aquis eluitur, nec veniis dissolvitur, nec scinditur gladiis? Denique aquæ mult® non potuerunt exstinguere charitatem. Tenui cum, nec dimittam.» Et S. Patriarcha, *Genes,* xxxir, 26. : a Non dimittam te, inqnit, nisi benedixeris mihi. Ita ista non vult eum dimittere, et forte magis quam Patriarcha id non vult quia nec pro benedictione quidem,siquidem ille benedictione pta dimisit eum, lirce autem non sic. Nolo, inquit, benedictionem tuam, sed te. Quid cmm mihi est in

rœloT et a te <pud volui super terram ŸPiaZ. 1 x ii, 25. Non dimittam, n Subjicit deinde Christum magis tenero animam sanctam, quam ab ea teneatur : « Nec minus forsitan ille teneri vult, cum perhibeat dicens, *Prov.* vui.31 : Delirio; mea;cs&a cum filiis hominum. Quodque pollicens ait, *Matth.* xxvilij 20. Ecco ego vobiscum sum omnibus dic bus usque ad consummationem «acuii; » «Quid hac copula fortius, quæ una duorum tarn vefi - menti voluntate firmatu est? » Subdit S. Bernardus Christi introductionem in *domum* afferre salutem, ingressum vero in *cubiculum* afferre peculiarem gratiam : « Sufficiebat, inquit, ad alutem, si domum intraret; at secretum cubiculi signat gratiam. Hodie, ait, lime domui s lus ficta est, *Luc.* xix, 9. Quidni sit domesticis salus, Salvatore ingresso domum? Sed quæ in cubiculum meretur recipere, seorsum habet s< cretuiasuum sibi. Salus domui fit : thalamo deheiæ reconduntur,»

TERTIOS SENSUS

PHIXCWALIS,

De Christo et B. Virgtne.

Beata Virgo, anxie quaerens Christum perditum, eum inter doctores in tempio repent, tenuit eum nec dimisit, donec introduceret eum in *domum matris suæ,* id est in Juda am, permittens Christo, orbansque se ejus dulcissima DiæsenÜa, ut ipse predicando obiret vices el castella, omnesque sibi per fidem et gratiam copularet. Unde ct ipsa fuit causa primi miraculi Christi, scilicet conversionis aqua; in vinum ad nuptias in Cana Gallicene, propter quod discipuli Christo crediderunt, ul docet S. Joannes, cap. n, 11. Eadem erit causa, cur Synagoga Judæorum in fine mundi per Eliam convertatur ad Christum. perinde ac ipsa causa est, cur plerique peccatores pœniteant el eonvcrtanlur ad Christum, uti palet ex histonis cl vitis sanctorum. Deinqflfe ip^a a Christo introducta in rœhini eodem «minnu> 4oi devolas introducit, uti docents. Bernardus, S. Amælnius, S. Germanus, S. Bonaventura et oœleii, qui de kiudibu- B. Virginis scripserunt.

WX SPONSI.

, i ns. 5. Aujino vos, h u a Jtuisui m, h k c a iu l a s

CMnOSQit U POMUM, J

GÌLARE Pa CUIM LHLLCIA3, UOXKC IPSA VÌ.LU

Hæc verba hic iterantur, jam enim audivi «.s ea, cap. n, vers. *1:* <*ju.ae* videtur sponsa iLra o hic in soqmuin et ex tasín ii adisse. *Pruno,* m eam incid I, cap. n, vers. 5, diucas : a Fuldte me floribus,stipate me malia: quia amore langueo :> <imor enim veaemen* parit i* la-in, imo » .subis est sublimísimas et p rfecti s mus amoris lus. « Est cmm exslasin facicn* divinus amor, • ait S. Dionysius, *De bum. nom.* Ab cxslasi bac videtur excitata sponsa, hoc c< p. m, vos. l et 2, dicens : < Surg.im, et cireuibo civitab m: per vicos el plateas qur.ram quem d.ligil anima mea; » sed partun ex labore cl circuitu « rendi spoasum, partila ex inveitone ct prementia sponsi M de quo mox subdit : < lnv< m quem diligit anima mea:tenui eum; nec dimittam,» rursus ex vehementi amoie ct gaudio quo perfundebatur, el quasi liquescebat fruens sponso unice dilecto in ejus sinu corruens et indormiens, incidit m animi deliquium et ex Usili, aqua sponsus veut eam excitari : quia ipse ul sponsam amat ardentissime, sic vicissim ab ea se amaii,?ct amando teneri ardentia* me cupit. Multa cmm in (hamate hoc, uti et m aids subticentur; sed ex adjunctis inlcliiguniur,et interpreti supplendi sunt. *

Parabolice, significat Ecclesiam priiinlivam, ia Purest, apostolos post laborem et distractionem ali* quot annorum, quos convellendo Judæ e tmpea* deiunt, recepisse se per abquud tempus ad quietem orationis el otium contemplationis, ut vires mentis restaurarent, ac se ardcnUus ad oovqs majoresque labores, puta ad conversionem ominum gentium comparaient. Ad hoc enim opus crai ingenii spiritu, quem orando -excitare et a Deo postulare par erat: unde Christus véteteos ab hoc somno cl quieto tam pia excitàn. Apostolos imilcfltur viri apostolici, ut ffosl labares • action;*, subinde ad oliuia coni mjdationis s< recipiant, ut virc> anin i restaurent, el novos ardores evangelizandi concipiant.

Cœterum versum hnno explicui, cap. u, vers. 4; W quare nil aliud hic addendum occurrit.

Ilie finilui* secanda pars bini .sive sccuul U acius hujus diauiatis; sequitur latius, * W

F1MS SECLNpÆ PARTIS CAMICI El' TOMI SETTIMI.

C /l LDmmic M' — fypOgr. An tur PüNSOT «l DKODAUD.